Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Наукове товариство студентів та аспірантів
імені Григорія Волинки

НТСА
імені Григорія Волинки

ЗВІТНО-НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

ОСВІТА І НАУКА 2026

(Збірник матеріалів конференції)

КЛЮЧОВІ ДАТИ:

- *20 квітня 2026 року* – пленарне університетське засідання;
- *21 квітня 2026 року* – пленарне засідання на факультетах;
- *22 та 23 квітня 2026 року* – секційні засідання (за окремими програмами).

УДК 001 + 37]:005.745

Рекомендовано до друку Вченою радою

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Редакційна рада:

Андрущенко В.П.	доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова *(голова Редакційної ради)*
Андрусишин Б.І.	доктор історичних наук, професор
Булах І. С.	доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Висоцький А.В.	доктор філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Золотаренко Т.О.	доктор PhD, старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Євтух В.Б.	доктор історичних наук, професор, академік НАН України
Дробот І.І.	доктор історичних наук, професор
Корець М.С.	доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, заслужений працівник освіти України
Кудін А.П.	доктор фізико-математичних наук, професор
Леміш Н.Є.	доктор філологічних наук, професор
Лукашенко К.В.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Мацько Л.І.	доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України
Працьовитий М.В.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШ України
Сергієнко В.П.	доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України, заслужений працівник освіти України
Тимошенко О.В.	доктор педагогічних наук, професор
Торбін Г.М.	доктор фізико-математичних наук, професор *(відповідальний редактор)*
Турчинова Г.В.	кандидат педагогічних наук, професор
Шут М.І.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Програмний комітет:

Бегека Д.А	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських мов, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ факультету іноземної філології
Гризоглазова Т.І.	кандидат педагогічних наук, професор фортепіанного виконавства і художньої культури, відповідальна особа за НТТСМ факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Іщенко С.М.	доктор PhD, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ факультету технологій та дизайну
Карнаух А.А.	кандидат політичних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ соціально-гуманітарного факультету
Ліпницька І.М.	кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ факультету української філології та журналістики імені Андрія Малишка
Масол В.В.	аспірантка, відповідальна особа НТТСМ факультету фізичної культури і спорту
Матвієнко О.В.	доктор педагогічних наук, професор, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ педагогічного факультету
Матяш-Заяц Л.П.	Кандидат психологічних наук, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ факультету психології
Лавріненко В.М.	кандидат біологічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ природничого факультету
Нікіфоров Р.М.	кандидат фізико-математичних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ фізико-математичного факультету
Перепелюк О. М.	доктор PhD, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ історичного факультету
Сасіна І.О.	кандидат психологічних наук, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва, вчений секретар Ради НТТСМ факультету спеціальної освіти та соціальної політики

УДК 001 + 37]:005.745

Відповідальний секретар:

Лукашенко Катерина Вікторівна – секретар НТСА

Дизайнер обкладинки:

Золотаренко Тетяна Олександрівна – в.о. голови НТСА університету імені Г. Волинки

Освіта і наука − 2026. Зб. наукових праць. – К: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. – 1394 с.

До збірника увійшли матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука - 2026», що відбулася 20-24 квітня 2026 року в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

ЗМІСТ

Педагогічний факультет 6
Факультет спеціальної освіти та соціальної політики 99
Факультет психології 301
Факультет української філології та журналістики імені Андрія Малишка..... 404
Факультет іноземної філології 658
Історичний факультет 978
Соціально-гуманітарний факультет 1026
Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського.....1233
Факультет фізичної культури і спорту 1251
Факультет технології та дизайну 1293
Природничий факультет 1345

Педагогічний
ФАКУЛЬТЕТ

Катерина Сергіївна Баришнікова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
викладач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Алла Володимирівна Сенчило

Теоретико-методичні засади використання гейміфікації як засобу підвищення навчальної мотивації учнів початкової школи з урахуванням результатів експериментальної перевірки

У доповіді обґрунтовано актуальність впровадження ігрових елементів у сучасний освітній процес з огляду на потребу активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. Окреслено основні підходи до застосування гейміфікації в навчанні, а також проаналізовано результати експериментальної перевірки її впливу на рівень мотивації, залученості та навчальної активності учнів.

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема підвищення навчальної мотивації молодших школярів, оскільки вона є ключовим чинником успішного засвоєння знань і формування позитивного ставлення до навчання. Зниження інтересу до навчальної діяльності, перевантаження інформацією та одноманітність традиційних методів викладання зумовлюють потребу у впровадженні інноваційних підходів, які здатні активізувати пізнавальну діяльність учнів.

Гейміфікація розглядається як ефективний педагогічний підхід, що передбачає використання ігрових елементів (бали, рівні, нагороди, змагання) у неігровому освітньому середовищі. Її застосування сприяє підвищенню зацікавленості учнів, розвитку внутрішньої мотивації та формуванню позитивного емоційного ставлення до навчання, що є особливо важливим у молодшому шкільному віці.

Теоретичні засади гейміфікації базуються на поєднанні психологічних теорій мотивації та сучасних освітніх підходів. Зокрема, враховуються положення про внутрішню і зовнішню мотивацію, роль емоцій у навчанні, а також принципи діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, що забезпечують активну участь учня у процесі навчання.

Важливим інструментом аналізу гейміфікації є моделі MDA (Mechanics–Dynamics–Aesthetics) та DPE (Design–Play–Experience). Використання моделей MDA та DPE робить гейміфікацію не випадковим набором ігор, а педагогічно обґрунтованим і керованим процесом. Вони дозволяють системно підходити до розробки навчальних ігор: від створення механік і прогнозування поведінки учнів до формування їхнього емоційного досвіду, а також оцінювати ефективність впроваджених рішень.

У процесі дослідження було розроблено та впроваджено систему гейміфікованих завдань на уроках математики, що включала бали, рівні, нагороди та ігрові сценарії. Завдання були адаптовані до вікових особливостей учнів, мали різний рівень складності та передбачали як індивідуальну, так і групову роботу, що сприяло активному залученню всіх учасників освітнього процесу. Експериментальна перевірка показала позитивну динаміку змін, зокрема зростання рівня навчальної мотивації учнів, підвищення їхньої активності на уроках та покращення емоційного ставлення до навчання. Було зафіксовано збільшення кількості учнів із високим рівнем мотивації та зменшення частки учнів із низьким рівнем. Учні проявляли більшу зацікавленість у виконанні завдань, частіше брали участь у роботі, демонстрували наполегливість і бажання досягати кращих

результатів. Вони охочіше виконували навіть складні завдання, активно взаємодіяли між собою та позитивно реагували на елементи змагання й винагороди.

Результати дослідження підтверджують доцільність використання гейміфікації як ефективного засобу підвищення навчальної мотивації молодших школярів. Її впровадження сприяє не лише покращенню навчальних результатів, а й формуванню стійкого інтересу до навчання та розвитку ключових компетентностей.

Список використанних джерел

1. Козачук Г., Гордійчук О. Мотивація учіння молодших школярів: сутність та особливості формування. Актуальні проблеми початкової освіти. 2023. Секція 7. С. 418–419.
2. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. Академічні студії. серія «педагогіка». 2022. Т. 2, № 4. С. 84–91.
3. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях / З.Р. Кісіль, Д.В. Швець. – Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. – 154 с.
4. Perejaslavska, S.; Smahina O. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ. OpenEdu 2019, 250-260.
5. Werbach K., Hunter D. For the win, revised and updated edition: the power of gamification and game thinking in business, education, government, and social impact. Wharton School Press, 2020. 152 p.

Ольга Миколаївна Васянович
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Практична психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри української й іноземних мов
та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Марія Іванівна Чабайовська

Особистістні та соціально-педагогічні чинники формування професійної готовності психолога в процесі навчання

Актуальність наукової проблеми. Сьогоднішні постійні зміни в суспільстві значно підвищують вимоги до здубувачів вищої освіти спеціальності «Психологія». Від майбутніх фахівців очікується не лише належна теоретична підготовка, а й сформована внутрішня професійна мотивація і реальна здатність працювати з людьми.

Особливої ваги ця проблема набуває в умовах соціальної нестабільності та воєнного стану в Україні. Робота психолога зараз пов’язана з постійним стресом, невизначеністю і високим емоційним навантаженням. Тому важливо, щоб ще під час навчання формувалася не лише професійна компетентність, а й внутрішня готовність до таких умов: стійкість до стресу, усвідомлений вибір професії та бажання реалізувати себе в ній.

Велику роль у цьому відіграють заклади вищої освіти та викладачі. Саме вони допомагають студентам сформувати професійні цінності, підтримують їх у процесі самовизначення і стимулюють інтерес до майбутньої діяльності. Водночас варто враховувати, що багатьом студентам потрібна додаткова мотиваційна підтримка, щоб краще усвідомити значущість професії психолога й своє місце в ній.

Отже, формування мотиваційної готовності майбутніх психологів є актуальною проблемою, яка потребує подальшого вивчення і практичного вдосконалення.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В актуальних наукових джерелах представлено низку досліджень, присвячених темі особистісних та соціально-педагогічних чинників формування готовності практичного психолога до професійної діяльності. Дослідження професійної готовності спирається на концепцію розвитку особистості й генетичної психології С. Д. Максименка, де розвиток людини пов'язується з її самореалізацією та прагненням до професійного зростання [7, с. 14]. Проблему мотиваційної готовності як важливої основи професійного становлення досліджувала О. М. Столярова й інші науковці [2, с. 105]. Автори підкреслюють, що становлення фахівця залежить від поєднання знань і особистих якостей студента.

Питання професійної адаптації як базового етапу готовності та її динаміки в процесі навчання висвітлено у колективних роботах дослідників національного університету оборони України [2, с. 188]. Особливості комунікативного компонента як важливої складової пізнавальної активності досліджувала О. В. Портяна [6, с. 244], звертаючи увагу на його роль у розвитку професійних якостей майбутніх фахівців. Методичні підходи до формування професійної готовності детально розглядаються у працях Н. В. Гуртовенко та М. В. Вострової [5, с. 42]. Окремий інтерес становлять сучасні підходи до використання практик усвідомленості (майндфулнес) у підготовці психологів [3, p. 330], які сприяють розвитку уваги та емоційної стійкості. Також важливими є різні підходи до діагностики рівня готовності здобувачів освіти [4, с. 77], що дозволяє краще оцінити їхню підготовку до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна готовність майбутнього психолога — це поєднання знань, умінь і особистих якостей, які дозволяють успішно виконувати професійну діяльність. Вона є багатокомпонентним утворенням і формується під впливом як особистісних характеристик, так і зовнішніх соціально-педагогічних умов.

Особистістні чинники є основою професійної готовності. Найважливішим серед них виступає **мотивація**. У дослідженнях зазначається, що мотиваційна готовність здобувачів вищої освіти майбутньої професії психолога пов'язана з їхніми потребами, серед яких особливо важливими є прагнення до професійного розвитку та гуманістичне ставлення до людей [2, с. 106]. Саме професійна мотивація сприяє усвідомленому засвоєнню теоретичних знань і їх перетворенню на практично значущий інструмент майбутньої професійної діяльності.
Важливим етапом становлення особистості є формування власного професійного уявлення про себе. За С. Д. Максименком, психологічні засоби розвитку допомагають студенту формувати свій образ майбутнього фахівця, поєднуючи особистий досвід із майбутньою професійною діяльністю [7, с. 42]. Це сприяє тому, що майбутній психолог починає сприймати себе не лише як того, хто передає знання, а як активного учасника професійної взаємодії.
Вагомим чинником також є комунікативна компетентність. Водночас дослідження показують, що в частини студентів є певні труднощі в цій сфері: їм буває складно враховувати погляди й почуття інших людей, що може свідчити про недостатній розвиток навичок спілкування [6, с. 248]. Це підкреслює важливість розвитку емпатії та вміння розуміти інших як необхідних якостей майбутнього психолога.

Окрім цього, у сучасні підходи до професійної готовності все частіше включають навичку усвідомленості (майндфулнес). Вона пов'язана з професійною стійкістю, адже допомагає студенту зберігати спокій, емоційну рівновагу й краще аналізувати складні ситуації під час роботи з клієнтами [3, с. 332].

Соціально-педагогічні чинники охоплюють зовнішні умови, що створюються освітньою установою для стимулювання професійного розвитку. По-перше, це **методичне забезпечення** освітнього процесу. Формування готовності потребує використання методів навчання, що моделюють реальну професійну діяльність —

тренінгів, супервізій, практичних кейсів [5, с. 48]. Соціально-педагогічне середовище має виступати як простір для професійної апробації особистості.

По-друге, суттєвим чинником є **процес професійної адаптації**. Готовність не виникає миттєво; вона є результатом поступового пристосування студента до вимог професійного середовища [1, с. 187]. Педагогічні умови мають сприяти успішному проходженню етапів адаптації, нівелюючи відчуття невпевненості та страху перед практичною роботою.

По-третє, важливу роль відіграє системна **діагностика професійної готовності**. Своєчасне виявлення рівня сформованості ключових компетентностей дозволяє викладачам, а також і самим студентам коригувати освітню траєкторію [4, с. 81]. Ефективна система діагностики має охоплювати як когнітивні знання, так і особистісну зрілість майбутнього фахівця [4, с. 85].

Взаємодія особистісних та соціально-педагогічних чинників створює умови для переходу від потенційної готовності (наявності знань і бажання) до актуальної готовності (здатності діяти). Професійне становлення студента-психолога розглядається як процес суб'єктогенезу, де під впливом педагогічних технологій відбувається трансформація особистості в професіонала [7, с. 320]. Соціально-педагогічні впливи повинні бути спрямовані на актуалізацію внутрішніх ресурсів студента, що забезпечує стабільність професійної позиції в майбутньому.

Висновки. Дослідження показало, що формування професійної готовності майбутнього психолога є складним та багатокомпонентним процесом, який визначається взаємодією особистісних і соціально-педагогічних чинників. До ключових особистісних чинників належать мотивація, комунікативна компетентність, рефлексивність й емоційна стійкість, які забезпечують внутрішню готовність до професійної діяльності. Водночас соціально-педагогічні умови, зокрема організація освітнього процесу, методичний супровід, практична спрямованість навчання та підтримка професійної адаптації, створюють необхідне середовище для розвитку цих якостей.

Установлено, що важливими напрямами підготовки є розвиток емпатії і здатності розуміти інших та формування активної професійної позиції майбутнього психолога. Особливого значення набуває посилення практичної складової навчання, що сприяє переходу від теоретичної підготовки до реальної готовності діяти в професійних умовах.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вдосконалення моделей підготовки психологів, які забезпечують поєднання теоретичних знань із практичним досвідом і сприяють цілісному професійному становленню майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Готовність до професійної діяльності майбутнього психолога у контексті його професійної адаптації // Вісник Національного університету оборони України. 2020. №1 (54). С. 186-192. https://visnyk.nuou.org.ua/article/view/199422

2. Гуртовенко Н. В., Вострова М. В. Методичні засади формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Психологічний журнал, 53(4), 2021. С. 42-59. http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/223288

3. Мельничук Л. Б., Терновик Н. А., Яцюрик А. О. Діагностика готовності до професійної діяльності здобувачів спеціальності «Психологія». Педагогічна психологія, 3(2025). С. 77-91. https://journals.megu.rovno.ua/index.php/ped-psyh/article/view/108

4. Портяна О. В. Особливості прояву комунікативного компонента в структурі пізнавальної активності майбутнього психолога // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки, Вип. 3 (48), 2016. С. 244-252. https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc34f8ea-a5c7-44fc-ac41-965de8ef8529/content

5. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості : монографія. Кн. 3 / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л.

Зливкова. Київ ; Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 540 с. https://repository.sspu.edu.ua/items/08814bd8-6298-4105-88dd-b1c54e145285

6. Столярова О. М., Сафін О. Д., Діхтяренко С. Ю., Рабодзей Т. С. Мотиваційна готовність здобувачів вищої освіти до майбутньої професії психолога // Питання психології. Вісник Національного університету оборони України. 2021. №6 (64). С. 105-109. https://visnyk.nuou.org.ua/article/view/249340

7. Montero Marin J., & García Campayo J. Mindfulness and professional readiness in psychology students. Psychiatry Research, 256, 2017. P. 330-336. https://www.researchgate.net/publication/351992804_The_Mental_Health_and_Wellbeing_of_University_Students_Acceptability_Effectiveness_and_Mechanisms_of_a_Mindfulness-Based_Course

Анжеліка Олександрівна Гончарук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Валентина Іванівна Саюк

Педагогічні умови організації ігрової діяльності у дозвіллі підлітків

У сучасному освітньому просторі України організація змістовного дозвілля підлітків є важливою складовою їхньої соціалізації та особистісного розвитку. Підлітки, як вікова категорія, вирізняються інтенсивним пошуком своєї ідентичності, прагненням до самостійності, розширенням кола спілкування. У підлітковому віці формуються ціннісні орієнтації, соціальні установки, комунікативні вміння та життєві компетентності особистості [2].

У дозвіллі підлітків важливе місце відводиться грі, як найбільш ефективному засобу розвитку його особистості у цьому віці. Вона поєднує елементи навчання, виховання та міжособистісної взаємодії, сприяє формуванню соціального досвіду, розвитку творчого мислення, емоційної сфери та комунікативних навичок [3, с. 87-88]. У підлітковому віці гра набуває нових характеристик, зокрема орієнтується на самовираження, самоствердження та взаємодію з однолітками. Дозвілля має важливе значення для самореалізації підлітків і потребує педагогічно обґрунтованого умов для його організації.

Ефективність організації ігрової діяльності у дозвіллі підлітків значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов. Є. Хриков визначає педагогічні умови як «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, які забезпечують успішне вирішення поставлених завдань» [5, с.14].

Обґрунтовуючи педагогічні умови організації ігрової діяльності у дозвіллі підлітків важливо враховувати їхні вікові та індивідуально-психологічних особливості та потреби у самостійності, визнанні й активному спілкуванні. Ігрова дозвіллєва діяльність має відповідати інтересам підлітків, стимулювати їхню ініціативу та зацікавленість. На основі аналізу наукових джерел ми виокремили такі *педагогічні умови дозвіллєвої ігрової діяльності* підлітків:

- урахування психолого-педагогічних особливостей та інтересів підлітків при плануванні ігрової діяльності;

- забезпечення активної позиції підлітків в організації та проведенні ігрової діяльності;

- поєднання різних видів ігрової діяльності (інтелектуальної, фізичної, творчої) для всебічного розвитку особистості підлітка;

- створення сприятливого психологічного клімату, атмосфери співпраці та взаємопідтримки у процесі ігрової діяльності;

- інтеграція традиційних форм ігрової діяльності зі сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями;

- підвищення педагогічної компетентності організаторів дозвілля у сфері ігрових технологій.

Варто зазначити, що важливу роль в організації ігрової діяльності у дозвіллі підлітків відіграє створення сприятливого психологічного мікроклімату, що опирається на довіру, взаємоповагу та партнерську взаємодію між учасниками. За таких умов підлітки відчувають себе більш комфортно, активно включаються в діяльність та проявляють творчість. Педагог у цьому процесі виступає як організатор і фасилітатор, який спрямовує діяльність та підтримує позитивну групову динаміку [1].

Важливим чинником є використання сучасних форм ігрової діяльності, зокрема інтерактивних ігор, квестів, тренінгових занять та інших інноваційних підходів [4]. Це забезпечує підвищення мотивації підлітків, сприяє розвитку їхніх соціальних і комунікативних компетентностей. Використання сучасних технологій робить дозвілля більш привабливим і доступним.

Ігрова діяльність має бути інтегрована з виховними завданнями, спрямованими на формування моральних цінностей, культури спілкування, толерантності та соціальної відповідальності [3]. Через гру підлітки засвоюють соціальні норми та моделі поведінки, що сприяє їхній успішній соціалізації.

Важливим аспектом є також залучення підлітків до організації ігрової діяльності, що сприяє розвитку їхньої самостійності, відповідальності та лідерських якостей. Такий підхід підвищує рівень їхньої зацікавленості та ефективність дозвіллєвої діяльності.

Отже, педагогічні умови організації ігрової діяльності у дозвіллі підлітків становлять цілісну систему взаємопов’язаних чинників, що забезпечують ефективність цього процесу. Їх урахування сприяє гармонійному розвитку особистості підлітка та формуванню його соціальної компетентності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.

2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 340 с.

3. Гузенко Н. Виховні можливості ігрової діяльності у формуванні досвіду моральної поведінки підлітків. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. №2 (106). С. 86-94.

4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

5. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. №2 (60). С. 11-15.

Даніїл Андрійович Гончарук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Валентина Іванівна Саюк

Змістові основи національно-патріотичного виховання підлітків

У статті розкривається суть національно-патріотичного виховання підлітків та змістові основи його розвитку. Національно-патріотичне виховання є одним із ключових напрямів розвитку сучасної української освіти, що визначається суспільними трансформаціями, державотворчими процесами та необхідністю формування громадянської свідомості молодого покоління. У сучасних умовах воно виступає важливим чинником консолідації суспільства, збереження національної ідентичності та зміцнення державності [3].

Підлітковий вік, як зазначає І. Бех, є сенситивним періодом становлення особистості, формування ціннісних орієнтацій, світогляду та громадянської позиції. Саме в цей час відбувається активний пошук життєвих орієнтирів, усвідомлення власної ролі у суспільстві та формування почуття відповідальності за майбутнє держави [1]. У зв'язку з цим національно-патріотичне виховання має бути системним, цілеспрямованим і безперервним процесом у закладах освіти.

У науково-педагогічному дискурсі патріотизм розглядається як інтегративна якість особистості, що поєднує любов до Батьківщини, готовність діяти в інтересах держави, повагу до історико-культурної спадщини та усвідомлення громадянського обов'язку [6]. О. Пометун та Т. Ремех підкреслюють, що для формування патріотичних цінностей у підлітків необхідно не лише засвоєння знань, а й розвиток емоційно-ціннісного ставлення та готовності до практичної діяльності [4].

У «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» [3] зміст національно-патріотичного виховання підлітків охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий компоненти. Когнітивний компонент передбачає формування знань про історію України, державні символи, культурні традиції, права і обов'язки громадян. Емоційно-ціннісний компонент спрямований на формування почуття гордості за державу, поваги до національних символів і готовності до захисту національних інтересів. Поведінковий компонент проявляється у здатності підлітків брати участь у соціально корисній діяльності, волонтерських ініціативах та громадському житті.

О. Сухомлинська підкреслює, що ефективність національно-патріотичного виховання забезпечується дотриманням принципів гуманізації, культуровідповідності, безперервності, інтеграції навчання і виховання та активної участі учнів у виховному процесі. Особливого значення набуває поєднання традиційних та інноваційних підходів до виховання, зокрема використання інтерактивних методів, проєктної діяльності, дискусій та цифрових технологій [6].

Важливу роль у реалізації національно-патріотичного виховання відіграє освітнє середовище закладу освіти. Заклад загальної середньої освіти виступає простором формування громадянських компетентностей, розвитку критичного мислення та соціальної активності підлітків. Участь учнів у волонтерських проєктах, благодійних акціях і громадських ініціативах сприяє формуванню відповідальності та активної життєвої позиції [5].

Національно-патріотичне виховання не може бути ефективним без взаємодії школи і сім'ї. Родина формує первинні цінності та моделі поведінки, а заклад освіти

забезпечує системність і педагогічний супровід цього процесу [2]. Партнерство педагогів і батьків, створення позитивного виховного середовища та підтримка учнівських ініціатив є важливими умовами формування патріотично свідомої молоді.

Результатом національно-патріотичного виховання має стати сформована особистість, яка усвідомлює свою національну ідентичність, поважає Конституцію і закони України, готова до громадянської активності та відповідальної участі в суспільному житті. Формування таких якостей є важливою передумовою розвитку демократичного суспільства та зміцнення держави.

Отже, національно-патріотичне виховання підлітків є комплексним процесом, що потребує системної реалізації в освітньому середовищі та активної співпраці школи, сім'ї і суспільства. Поєднання традиційних педагогічних підходів із сучасними освітніми технологіями сприятиме формуванню свідомих громадян і патріотів України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Т. 2. Чернівці : Букрек, 2015. 640 с.
2. Журба К. О. Виховання громадянськості школярів. Київ: Педагогічна думка, 2019. 112 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text (дата звернення: 06.04.2026).
4. Пометун О. І., Ремех Т. О. «Громадянська освіта» - новий курс старшої школи: особливості змісту і методики. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/.pdf (дата звернення 06.04.2026).
5. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text (дата звернення 06.04.2026).
6. Сухомлинська О. В. Патріотичне виховання: сучасні підходи. Київ, 2017. 139 с.

Надія Віталіївна Горбунова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Світлана Анатоліївна Кушнірук

Психолого-педагогічні умови формування інклюзивної культури у майбутніх викладачів

Інклюзивна культура в освіті розглядається як система цінностей, переконань і норм, що спрямовані на прийняття різноманітності людей та забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Вона передбачає толерантне ставлення до індивідуальних особливостей кожної дитини.

Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів є важливою складовою їхньої професійної підготовки. Вона включає знання про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами, уміння організовувати інклюзивне навчання та готовність працювати в різноманітному освітньому середовищі.

Підготовка педагогів до інклюзивної освіти передбачає розвиток професійних знань, практичних навичок і особистісних якостей, необхідних для ефективної взаємодії з дітьми, батьками та іншими фахівцями у процесі навчання.

Інклюзивна компетентність педагога включає здатність адаптувати освітній процес до потреб різних учнів, використовувати індивідуальний підхід, застосовувати сучасні педагогічні технології та створювати сприятливе освітнє середовище.

Важливою умовою розвитку інклюзивної культури є формування у майбутніх педагогів гуманістичних цінностей, поваги до людської гідності, емпатії та готовності підтримувати кожну дитину незалежно від її можливостей чи особливостей розвитку.

Ефективна реалізація інклюзивної освіти залежить від рівня професійної підготовки педагогів, їхнього розуміння принципів інклюзії та здатності створювати умови для активної участі всіх дітей у навчальному процесі.

Формування інклюзивної культури в освітніх закладах сприяє створенню атмосфери взаємоповаги, співпраці та підтримки, що позитивно впливає на розвиток як дітей з особливими освітніми потребами, так і їхніх однолітків.

Інклюзивна освіта передбачає зміну традиційних підходів до навчання, орієнтуючи освітній процес на потреби кожної дитини. Це вимагає використання різноманітних методів, форм і засобів навчання, які забезпечують участь усіх учнів у навчальній діяльності.

Важливою складовою інклюзивної компетентності педагога є здатність до педагогічної рефлексії, що передбачає аналіз власної діяльності, оцінювання ефективності застосованих методів навчання та постійне вдосконалення професійних умінь.

Співпраця педагогів з батьками та іншими фахівцями (психологами, логопедами, соціальними педагогами) є важливою умовою успішної реалізації інклюзивного навчання, оскільки дозволяє комплексно враховувати потреби та особливості розвитку кожної дитини.

Професійна підготовка майбутніх педагогів до інклюзивної освіти має включати не лише теоретичні знання, а й практичний досвід роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, що сприяє формуванню впевненості та готовності працювати в інклюзивному середовищі.

Розвиток інклюзивної культури в освітньому закладі сприяє формуванню атмосфери взаємної підтримки, партнерства та толерантності між усіма учасниками освітнього процесу, що позитивно впливає на соціальний та особистісний розвиток дітей.

Інклюзивна освіта в Україні є відносно новим явищем у порівнянні з багатьма європейськими країнами, тому її впровадження потребує системних змін у підготовці педагогічних кадрів та розвитку нових підходів до організації освітнього процесу.

Готовність фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти є важливою умовою забезпечення якості освітнього процесу та успішної реалізації ідей інклюзії. Вона включає як педагогічні, так і психологічні аспекти професійної діяльності.

Психологічна складова інклюзивної готовності передбачає формування позитивного емоційного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, розвиток мотивації до роботи з ними, а також формування гуманістичних моральних цінностей і прийняття принципів інклюзії.

Педагогічний аспект інклюзивної готовності проявляється у здатності організовувати освітній процес, налагоджувати ефективну комунікацію, здійснювати рефлексію власної діяльності та використовувати різні педагогічні методи для роботи з дітьми з різними освітніми потребами.

Результати досліджень рівня інклюзивної готовності майбутніх фахівців свідчать про позитивну динаміку розвитку їхніх ціннісно-мотиваційних та духовно-моральних якостей, що проявляється у зростанні базового рівня готовності до роботи в умовах інклюзивної освіти.

На сучасному етапі розвитку суспільства для всіх громадян актуалізується потреба у формуванні інклюзивної культури особистості за принципами визнання різноманітності, рівності та справедливості, співробітництва, участі й спільності.

Список використаних джерел

1. Крівцова, Г. С. Педагогічна культура логопедів в умовах інклюзивного навчання Київ. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021.79 с.
2. Супрун Д. М. Теорія та практика впровадження діагностичних технологій в галузі спеціальної освіти (містить комплекс діагностичних методик) : Навч.-метод. пос. для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. Київ. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 317 с.
3. Супрун Д. М. Psychology of Management (Психологія Управління) : навч.-метод. Пос. Для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 384 с.
4. Супрун М. О.Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (друга половина XIX-перша половина XX ст.): монографія. Київ: Вид. КЮІ МВСУ Паливода А.В. 2005. 350 с.
5. Рашидова С. С. Інклюзивна культура здобувачів педагогічної освіти як показник їхньої професійної культури. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Київ. 2024. С. 116-123.

Ірина Андріївна Горностаєва
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Вікторія Євгеніївна Григоренко

Аналіз стану сформованості творчого потенціалу молодших школярів (за результатами констатувального етапу)

Експериментальне дослідження проводилося для теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних методів розвитку креативності молодших школярів під час виконання технологічних вправ на ЯДС. Дослідження було здійснено на базі Початкової школи №312 Деснянського району м. Києва у 2026 році. В експерименті взяли участь учні 4-А і 4-Б класів у кількості 40 осіб. Для проведення експерименту класи було поділено на дві групи: експериментальна група 4-Б (20 осіб), контрольна група 4-А (20 осіб).

У ході констатувального етапу проведено діагностику рівня креативності молодших школярів під час виконання технологічних вправ на курсі «Я досліджую світ». Основну увагу приділено творчій уяві, оригінальності мислення, генеруванню ідей та пошуку нестандартних рішень. Базою для визначення критеріїв оцінювання є державні стандарти та Типові освітні програми. Згідно з Типовою освітньою програмою під керівництвом Савченко О.Я. [1] та Типовою освітньою програмою під керівництвом Шияна Р.Б. [2], ключова увага в Технологічній освітній галузі приділяється розвитку креативності учнів.

На констатувальному етапі було проведено первинну діагностику рівня розвитку креативності молодших школярів під час виконання технологічних вправ на ЯДС. Використано адаптовані завдання для виявлення творчої уяви, оригінальності мислення, уміння генерувати ідеї та знаходити нестандартні рішення.

Ми виділили такі три основні критерії оцінювання:

Критерії	Показники
Діяльнісний критерій	Оцінює здатність учня проявляти креативність під час виконання технологічних вправ на курсі «Я досліджую світ»: створення оригінальних виробів, використання різних технік і матеріалів, пошук нестандартних рішень у практичній діяльності. Враховується рівень самостійності у виконанні завдань і здатність удосконалювати власний результат
Когнітивний критерій	Визначає рівень знань і розуміння творчої діяльності: уміння генерувати ідеї, поєднувати матеріали, форми й способи роботи, розвиток уяви, фантазії та образного мислення. Оцінюється здатність аналізувати завдання та обирати доцільні способи його виконання
Емоційно-ціннісний критерій	Відображає ставлення учня до творчої діяльності: зацікавленість у виконанні завдань, прагнення до самостійності та позитивне ставлення до творчого пошуку й розвитку власних умінь. Визначається рівень мотивації до творчості та готовність долати труднощі в процесі роботи

На основі визначених критеріїв для аналізу результатів дослідження встановлено три рівні розвитку креативності молодших школярів у процесі виконання технологічних вправ на ЯДС: високий, середній і початковий.

Високий рівень – учень має розвинену творчу уяву, самостійно генерує ідеї, знаходить нестандартні способи виконання завдань, уміє поєднувати різні матеріали, техніки та форми роботи. Роботи вирізняються оригінальністю, самостійністю й естетичністю.

Середній рівень – учень проявляє креативність у окремих завданнях, але потребує часткової допомоги або зразка. Використовує різні матеріали й техніки, проте не завжди демонструє самостійність і нестандартність.

Початковий рівень – творча уява розвинена недостатньо, завдання виконує за зразком, не проявляє самостійності у виборі способів роботи. Роботи одноманітні та потребують постійної допомоги вчителя.

Для визначення даних було розроблено анкету на основі роботи Шкульової С.Ю. «Розвиток креативності молодших школярів засобами цифрового інструментарію» [3], що дозволило встановити рівні учнів обох груп. Мета — виявити рівень обізнаності про креативність, розуміння творчої діяльності та ставлення до розвитку власної креативності під час виконання технологічних вправ на ЯДС.

Спостереження за діяльністю учнів проводилося під час виконання технологічних вправ на уроках курсу «Я досліджую світ» з метою виявлення рівня прояву креативності в практичній діяльності. Фіксувалися активність, самостійність, здатність пропонувати оригінальні ідеї, використовувати різні матеріали й техніки та знаходити нестандартні рішення. Увага приділялася ініціативності, гнучкості мислення та вмінню діяти в нових умовах. Спостереження здійснювалося за визначеними критеріями, що забезпечило об’єктивність оцінювання та дозволило виявити індивідуальні особливості розвитку креативності учнів.

Результати анкетування та спостереження показали, що більшість учнів має поверхневе уявлення про креативність. Під час виконання технологічних вправ вони переважно діяли за зразком і уникали експериментування, що свідчить про недостатній рівень творчої самостійності.

Отже, на момент початку експерименту, в нас є такі дані:

Рівні розвитку креативності в учнів ЕГ та КГ
(констатувальний етап)

Рівень розвитку креативності	Контрольна група		Експериментальна група	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%
Початковий	8	40	9	45
Середній	7	35	8	40
Високий	5	25	3	15

Аналіз даних показав, що в обох групах переважає початковий рівень креативності, що потребує підвищення. Це свідчить про недостатній розвиток умінь генерувати ідеї, використовувати різні техніки та проявляти творчу ініціативу. Отримані результати підтверджують необхідність спеціально організованої роботи для розвитку креативності молодших школярів у процесі виконання технологічних вправ на ЯДС.

Список використаних джерел

1. Типова освітня програма розроблена під керівництвом Савченко О.Я. / С. 51-56 Технологічна освітня галузь. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf
2. Типова освітня програма розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. / С. 29-34 Технологічна освітня галузь. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf
3. Шкульова С.Ю. Розвиток креативності молодших школярів засобами цифрового інструментарію : кваліфікаційна робота. Івано-Франківськ (2024). URL: https://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/20641

Лара Миколаївна Григор'єва
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, професор
професор кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Людмила Іванівна Телецька

Дидактичні можливості інтерактивних вправ у формуванні знань про живу природу

Сучасна природнича освіта орієнтується не лише на відтворення фактів, а й на формування в учнів цілісних уявлень про живі системи, умінь працювати з даними, робити висновки та аргументувати їх [8]. Така орієнтація узгоджується з компетентнісним спрямуванням Державного стандарту базової середньої освіти, який визначає обов'язкові результати навчання та орієнтири оцінювання, а також акцентує розвиток критичного мислення і відповідального ставлення до довкілля [8].

Інтерактивні вправи (ІВ) розуміємо як дидактично спроєктовані завдання, у яких учень активно взаємодіє зі змістом, учителем/однолітками та/або цифровим

середовищем (симуляцією, віртуальною лабораторією, тренажером), отримує зворотний зв’язок і коригує власні дії [5; 7]. Важливо відрізняти «активність» як зовнішню дію від «інтерактивності» як смислової взаємодії (взаємне пояснення, уточнення, співпобудова знань у діалозі) [5]. За логікою ICAP-підходу (Interactive-Constructive-Active-Passive) саме інтерактивні (діалогові, кооперативні) активності мають найвищий потенціал для глибокого розуміння, оскільки вони підсилюють когнітивне опрацювання через обґрунтування, постановку запитань і спільне розв’язання навчальних проблем [5].

Доказова база активного навчання у STEM демонструє його переваги над «переважно лекційним» викладанням: метааналіз 225 досліджень показав зростання результатів на іспитах/концептуальних тестах та зниження ризику неуспішності за умов активного навчання [1]. Хоча значна частина таких досліджень виконана у вищій школі, загальний висновок важливий і для шкільної біології: навчання, що включає дію, взаємодію і регулярний зворотний зв’язок, підвищує якість засвоєння складних понять і процедур [1; 3].

Дидактичні можливості інтерактивних вправ у біологічному змісті (теми «жива природа») доцільно описувати через їхні функції в навчальному процесі.

Пізнавально-концептуальна функція. ІВ підсилюють формування понять і зв’язків між ними завдяки активному опрацюванню: вправи на класифікацію об’єктів (рослина/тварина/гриб; ознаки таксонів), сортування за адаптаціями, встановлення причинно-наслідкових зв’язків у життєвих циклах, харчових мережах, регуляції в організмі [5; 6]. Ефективним інструментом структурування й інтеграції знань є концептуальні карти: метааналізи засвідчують статистично значущі переваги навчання з використанням concept/knowledge maps, особливо коли учні не лише «дивляться мапу», а конструюють або модифікують її для пояснення зв’язків [6].

Процесуально-дослідницька функція. «Жива природа» як навчальний об’єкт потребує опанування елементів наукового методу: спостереження, висування гіпотез, планування досліду, інтерпретація даних [7]. Цифрові симуляції й віртуальні лабораторії дозволяють моделювати процеси, які складно, довго або небезпечно відтворювати в класі (популяційна динаміка, природний добір, поширення інфекцій, вплив факторів середовища на ріст рослин) [7]. Систематичні огляди вказують, що віртуальні лабораторії часто ефективніші за пасивні методи (лекція/текст/відео), а найкращі результати нерідко отримують при поєднанні віртуального й традиційного компонентів [7]. Водночас огляди, присвячені симуляціям і discovery learning, підкреслюють потребу педагогічної підтримки (підказок, керованих змінних, направляючих запитань), інакше учні можуть втрачати навчальний фокус на етапах висування гіпотез та інтерпретації даних [7].

Тренувально-мнемонічна функція. Короткі інтерактивні тренувальні вправи (мікроквізи, флеш-картки, «перевір себе» з інтервальним повторенням) реалізують ефект тестування: дослідження з когнітивної психології показують, що сама дія пригадування під час тесту може покращувати довготривале запам’ятовування матеріалу порівняно з повторним перечитуванням [4]. Для біології це критично через великий обсяг термінів і «подібних» понять (наприклад, «біотоп–біоценоз–екосистема», «ген–ознака–фенотип»), які потребують регулярного актуалізування та уточнення.

Мотиваційно-емоційна та комунікативна функції. ІВ, організовані як командні вікторини, «станції» або учнівські response-systems (Kahoot!, Quizizz тощо), здатні підвищувати залученість, підтримувати позитивну динаміку класу та знижувати тривожність за умови помірної конкуренції й прозорих правил [9]. Дослідження показує переважно позитивні ефекти Kahoot! щодо навчальної результативності й ставлення учнів/учителів, але наголошує на залежності ефекту від дизайну запитань та способу інтеграції у урок [9].

Діагностично-корекційна функція (формувальне оцінювання). Інтерактивні вправи з миттєвим зворотним зв’язком дають можливість швидко виявляти типові хибні уявлення (наприклад, телеологічні пояснення еволюції; ототожнення «дихання» із

«газообміном»; спрощення екосистемних зв'язків до «ланцюжка їжі») і коригувати навчання «тут-і-тепер» [3]. Дослідження з формувального оцінювання підкреслюють, що частий змістовний зворотний зв'язок і залучення учнів до самооцінювання/взаємооцінювання здатні давати істотні прирости навчальних досягнень [3].

Проєктувально-обмежувальна функція (управління когнітивним навантаженням). Інтерактивність має дидактичний ефект лише тоді, коли не перевантажує робочу пам'ять і сприяє формуванню узагальнених схем знання [5]. Це узгоджується з теорією когнітивного навантаження та принципами мультимедійного навчання (зменшувати зайве, сигналізувати важливе, уникати надлишкового дублювання, узгоджувати текст і зображення) [5; 7].

З огляду на зазначене, пропонуємо узагальнену модель інтеграції ІВ у вивчення живої природи із трьох етапів: 1) актуалізація й діагностика уявлень (короткі опитування, завдання «передбач результат», аналіз помилки); 2) побудова знань через взаємодію (симуляції з керованими змінними; групові кейси з реальними даними; спільне створення концепт-карт "рівні організації живого"); 3) закріплення й перенесення (тренувальні квізи з інтервальним повторенням; задачі застосування у новому контексті — екологічні ситуації, аналіз даних локального середовища) [3; 4; 6; 7].

Отже, дидактичний потенціал інтерактивних вправ у формуванні знань про живу природу полягає у поєднанні концептуального опрацювання, дослідницьких дій, формувального зворотного зв'язку та мотиваційної підтримки [3; 6; 7; 9]. За умови методично грамотного проєктування (чіткі цілі, поступове ускладнення, підтримка в симуляціях, поєднання з реальними спостереженнями) інтерактивні вправи стають ефективним інструментом розвитку природничої грамотності й екологічно відповідальної поведінки учнів [1; 7; 8].

Список використаних джерел

1. Freeman S., Eddy S. L., McDonough M. et al. *Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics*. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2014. Vol. 111, No. 23. P. 8410–8415. DOI: 10.1073/pnas.1319030111.

2. Theobald E. J., Hill M. J., Tran E. et al. *Active learning narrows achievement gaps for underrepresented students in undergraduate science, technology, engineering, and math*. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2020. Vol. 117, No. 12. P. 6476–6483. DOI: 10.1073/pnas.1916903117.

3. Black P., Wiliam D. *Assessment and classroom learning*. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice. 1998. Vol. 5, No. 1. P. 7–74. DOI: 10.1080/0969595980050102.

4. Roediger H. L., Karpicke J. D. *Test-enhanced learning: Taking memory tests improves long-term retention*. Psychological Science. 2006. Vol. 17, No. 3. P. 249–255. DOI: 10.1111/j.1467-9280.2006.01693.x

5. Chi M. T. H., Wylie R. *The ICAP Framework: Linking Cognitive Engagement to Active Learning Outcomes*. Educational Psychologist. 2014. https://doi.org/10.1080/00461520.2014.965823

6. Nesbit J. C., Adesope O. O. *Learning with concept and knowledge maps: A meta-analysis*. Review of Educational Research. 2006. Vol. 76, No. 3. P. 413–448. https://www.sfu.ca/~jcnesbit/research/NesbitAdesope2006.pdf

7. de Jong T., van Joolingen W. R. *Scientific discovery learning with computer simulations of conceptual domains*. Review of Educational Research. 1998. Vol. 68, No. 2. P. 179–202. DOI: 10.3102/00346543068002179.

8. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF.

9. Wang A. I., Tahir R. *The effect of using Kahoot! for learning – A literature review*. Computers & Education. 2020. Vol. 149. 103818. DOI: 10.1016/j.compedu.2020.103818.

Марина Іванівна Григорова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Валентина Іванівна Саюк

Теоретичні основи організації дозвілля дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти

В умовах реформування дошкільної освіти в Україні важливого значення набуває проблема організації дозвілля дітей старшого дошкільного віку. У Законі України «Про дошкільну освіту» до старших дошкільнят відносяться діти віком від 5 до 6 (7) років (до восьми років для дітей з особливими потребами) [6]. Цей вік є важливим періодом у житті дітей, оскільки відбувається розвиток пізнання, формуються особистісні якості, емоційно-вольова сфера. Однак визначальною діяльністю у старших дошкільнят все-таки залишається гра. Розвиток пізнавальних процесів у дітей відбувається через сприйняття, розвиток пам'яті та уваги, мислення та уяви. Для гармонійного розвитку особистості старших дошкільнят важливе значення має і дозвілля.

На основі аналізу наукових праць і досліджень [1; 3; 4], з'ясовано, що дозвілля розглядається як використання людиною вільного часу для оздоровлення, відпочинку, саморозвитку та спілкування. Дозвілля дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти (ЗДО) є своєрідною педагогічно керованою діяльністю, спрямованою на задоволення її потреб у фізичній активності, грі, пізнанні, спілкуванні та творчості. Воно вирізняється поєднанням спонтанності з одного боку, а з другого – педагогічного впливу вихователів, які спостерігають та піклуються за дітей. Тому педагогічний потенціал дозвілля дітей старшого дошкільного віку визначається в опосередкованому поєднанні виховних і навчальних впливів вихователів у невимушеній та емоційно насиченій формі.

Зміст дозвілля старших дошкільнят у ЗДО охоплює різні види діяльностей:

- ігрову (сюжетно-рольові ігри, навчальні, театралізовані);
- комунікативну (спілкування, колективні заходи);
- художньо-естетичну (малювання, музика, драматизація);
- рухову активність (розваги, спортивні змагання, фізичні вправи);
- пізнавальну активність (дослідницькі завдання, вікторини) [2, с. 7].

Організація дозвілля дітей старшого дошкільного віку у ЗДО має здійснюватися з урахуванням *наукових підходів*:

- діяльнісного (включення дітей у різні види діяльностей: ігрової, рухової, пізнавальної тощо);
- особистісно-орієнтованого (врахування особистих інтересів і потреб дитини);
- компетентнісного (розвиток ключових компетентностей);
- культурологічного (виховання у дітей культурних цінностей і національних традицій).

Важливе значення в організації дозвілля старших дошкільнят має дотримання *принципів*: добровільності та вільного вибору видів діяльностей; дитиноцентризму; інтеграції різних видів дозвіллєвої діяльності; урахування індивідуальних інтересів;

емоційної насиченості та позитивної мотивації; культуровідповідності та педагогічного супроводу [1].

Дозвілля дошкільнят у ЗДО виконує такі *провідні функції*: рекреаційну, виховну, розвивальну, комунікативну та соціальну.

Рекреаційна функція спрямована на подолання психічної напруги у старших дошкільнят, відновлення емоційних і фізичних сил, зняття втоми після навчальних занять, зміцнення здоров'я.

Виховна функція дозвілля сприяє формуванню у дітей моральних норм, соціальних цінностей і культурної поведінки.

Розвивальна функція спрямована на розумовий, художньо-естетичний і фізичний розвиток дошкільнят.

Комунікативна функція дозволяє створити умови для спілкування та взаємодії дітей між собою та дорослими.

Соціальна функція сприяє дітям у засвоєнні соціального досвіду, підготовлення до життя у суспільстві.

У старшому дошкільному віці дозвіллєва діяльність вирізняється усвідомленим характером і різноманітністю форм проведення. Науковці В. Бочелюк [1], Т. Пироженко [5] та М. Чернявська [7] визначають форми дозвілля як зовнішні способи організації вільного часу дітей, що мають відповідну структуру, зміст, характер взаємодії учасників і педагогічні умови реалізації дозвіллєвої діяльності. Найбільш ефективними та широко використовуваними формами дозвілля дітей старшого дошкільного віку є:

- масові: свята та розваги;
- групові: сюжетно-рольові та рухливі ігри, театралізовані дійства;
- індивідуальні: читання та розглядання книг, настільні ігри, самостійна ігрова діяльність.

Отже, теоретичні основи дозвіллєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку ґрунтуються на основних положеннях сучасної педагогічної науки та орієнтуються на забезпечення всебічного розвитку особистості дитини. Відтак дозвіллєва діяльність стає ефективним засобом виховання, розвитку та соціалізації старших дошкільнят, а науково-обґрунтована організація є важливою умовою якості дошкільної освіти.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може бути використання інноваційних форм дозвіллєвої діяльності у ЗДО.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллєзнавство. Київ : Цент навчальної літератури, 2006. 208 с.

2. Варнава У. В., Смокова Л. С. Особливості організації дозвілля дітей дошкільного віку. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2015. Вип. 1. Т. 20. С. 6-12.

3. Воловик А. Ф., Воловик В. А. Педагогіка дозвілля. Харків : ХДАК, 1999. 332 с.

4. Петрова І. В. Культурно-дозвіллєві практики населення сучасної України: тенденції та пріоритети. *Культура і сучасність*. 2011. №1. С. 108-112.

5. Пироженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника: старший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016. 88 с.

6. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 р. №3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення 15.04.2026).

7. Чернявська М. В. Підготовка майбутніх вихователів до змістовного наповнення дозвіллєвої діяльності дітей дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2023. №87. С. 231-235.

Інна Аврелівна Грицюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Олександра Олександрівна Войналович

Молодіжний фестиваль як форма дозвіллєвої діяльності

У статті розглянуто особливості фестивалю як однієї з форм організації дозвілля молоді у сучасних умовах.

Поняття «фестиваль» вітчизняні дослідники розглядають як: організований захід за визначеною темою, що включає елементи святковості (Д. Зубенко) [1, с. 111]; подією мистецтва для демонстрації здобутків у відповідній сфері і заохочення нових учасників (О. Сергієнко) [3, с. 133]; спеціально організований захід, який спрямований на зацікавлення цільової аудиторії до комунікації (Д. Олефір) [2, с. 110].

Отже, на основі аналізу наукової літератури можемо зробити висновок, що поняття «фестиваль» розглядається як форма масового дозвілля у вигляді свята, що проводиться за визначеною тематикою та включає різні види мистецтва.

Найбільшою популярністю серед молоді користуються щорічні тематичні фестивалі, які проходять у різних регіонах України: музичні («Червона рута», «Вінниця джазфест»), історичні («Середньовічний Хотин»), театральні («Подільська лялька), етнофестивалі («Країна мрій», «Шешори») тощо. Проводяться фестивалі упродовж декількох днів. Завдяки цьому у місцях проведення фестивалю формується специфічна фестивальна інфраструктура «Open-air» («середовищне проживання») у вигляді кемпінгів, волонтерських містечок тощо.

Особливістю молодіжного фестивалю є те, що він виступає вільним простором для культурної ідентифікації молоді, середовищем міжкультурного діалогу, формою презентації молодіжної субкультури та засобом соціальної інтеграції. Для молодіжних фестивалів характерним є відкритість до інновацій та демонстрація нових форм творчості, що сприяє самореалізації молоді та її самовираженню. Завдяки цьому фестиваль дає можливість молоді бути не тільки споживачем культурного «продукту», але й самостійно його створювати.

Проведення молодіжних фестивалів має важливе значення для розвитку суспільної культури: збереження та дисемінація національної культури; формування культурної компетентності; підвищення рівня соціальної активності й волонтерства; підтримки творчої ініціативи молоді.

У педагогічному контексті, молодіжний фестиваль можна розглядати як форму освітньої та виховної роботи, що ґрунтується на принципах активності, добровільності, співпраці та творчості. Педагогічне значення молодіжного фестивалю полягає у розвитку творчих здібностей молоді; становленні національних ціннісних орієнтацій; вихованні громадянської відповідальності; набуттю навичок командної співпраці тощо.

У соціально-педагогічному просторі молодіжний фестиваль виконує ряд функцій: освітню, виховну, комунікативну, соціальну та культуротворчу (рис. 1).

Роль *освітньої функції* полягає у розвитку світогляду молоді, навичок комунікації, обміну досвідом учасників фестивалю, неформальному навчанню, проведенню майстер-класів тощо.

Рис. 1. Функції молодіжного фестивалю

Виховна функція спрямована на емоційно-ціннісну сферу молоді через сприймання художніх образів, участі у колективній творчості тощо. Завдяки фестивалю відбувається формування національно-патріотичних, моральних і громадянських якостей особистості.

Комунікативна функція спрямована на розвиток міжособистісної та міжкультурну взаємодію учасників фестивалю.

Соціальна функція дає можливість молоді включатися у систему соціальних взаємовідносин, здобуття суспільного досвіду та моделей поведінки.

Культурологічна функція спрямована на підтримку національних традицій, розвиток культурних цінностей, різних видів і форм мистецтва.

Зазначені функції молодіжного фестивалю тісно взаємопов'язані між собою. Організація та проведення молодіжного фестивалю є ефективним засобом соціально-педагогічної роботи з молоддю. Важливе значення молодіжних фестивалів полягає у тому, що розширюється географія учасників, розвиваються різні жанри мистецтва, регіони України, туризм тощо. Участь молоді у фестивалях сприяє її самовираженню і самореалізації, формуванню «Я-концепції», впевненості у своїх можливостях, підвищенню рівню самооцінки.

Отже, фестиваль як форма дозвілля молоді є важливим педагогічним засобом цілеспрямованого впливу на виховання та розвиток молодого покоління, який сприяє формуванню його ціннісних орієнтацій, соціальної відповідальності, творчої активності, комунікації та самостійності.

Список використаних джерел

1. Зубенко Д. В. Розвиток фестивального руху в сучасній Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* №4 (12). С. 110-114.

2. Олефір Д. Фестивальний рух у Європі: комунікаційні аспекти. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2016. Вип. 6. С. 109-114.

3. Сергієнко О. До питання історичних передумов становлення конкурсно-фестивального руху виконавців на народних інструментах в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2012. Вип. 24. С. 131-141.

Ілля Сергійович Данильченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Вікторія Євгенївна Григоренко

Діагностика рівня сформованості практичних вмінь учнів початкових класів на констатувальному етапі дослідження

У дослідженні ми з'ясували, як допомогти молодшим школярам краще засвоювати практичні навички. Ми провели експеримент, щоб перевірити, які саме педагогічні підходи є найефективнішими. Базою для визначення критеріїв оцінювання є державні стандарти та Типові освітні програми. Згідно з Типовою освітньою програмою під керівництвом Савченко О.Я. [1] та Типовою освітньою програмою під керівництвом Шияна Р.Б. [2], ключова увага в Технологічній освітній галузі приділяється практичній діяльності учнів.

Дослідження проводилося у 2026 році на базі Початкової школи № 312 Деснянського району міста Києва під час проходження педагогічної практики. Експеримент охоплював інтенсивну практичну роботу, в ньому взяли участь 40 учнів, яких було розподілено на групи, експериментальну (ЕГ) 2-Б клас (20 учнів) та контрольну (КГ) 2-А клас (20 учнів).

На констатувальному етапі ми визначали критерії, показники та рівні, діагностували вихідний рівень сформованості практичних умінь в учнів обох груп до початку цілеспрямованого впровадження ігрових методів.

Аналіз джерел що до тематики нашого дослідження дозволили визначити такі три основні критерії оцінювання та їх показники:

- Когнітивно - організаційний критерій: показує, наскільки добре учні розуміють, які необхідні для роботи матеріали, інструменти такі як ножиці, стеки, шило тощо, клей та папір, і як самостійно підготувати своє робоче місце. Оцінюється: чи знають вони правила безпеки; чи вміють правильно і зручно розкласти інструменти; можуть пояснити, що і як вони будуть робити.
- Діяльнісно-практичний (технологічний) критерій: де характеризується безпосередня робота учнів, тобто те що вони виконують руками, вміння та навички оперувати матеріалами та інструментами. Під час цього етапу береться безпосередньо точність, з якою згинаються, рвуться, ріжуться матеріали учнями, якість, з якою вони з’єднують деталі (наприклад, приклеюють), також дотримання технологічної послідовності при конструюванні виробу та охайність, з якою виконана кінцева робота.
- Мотиваційно - творчий критерій: ставлення дитини безпосередньо до предметно-перетворювальної діяльності на уроках Дизайн та технології (тобто чи подобається взагалі такий предмет, чи зацікавлений учень робити щось руками, чи комфортно він себе почуває у цій атмосфері).

Під час проведення констатувального етапу ми проводили анкетування, спостереження, виконання предметно-перетворювальних завдань.

Анкетування включало в себе питання, у яких були варіанти відповідей так або ні, завдяки ньому ми змогли легко дізнатися у учнів їх ставлення до уроків та визначити їх приблизні знання.

Завдяки спостереженням нам вдалося дізнатися як швидко учень включається в процес, розуміє поставлену задачу, на якому рівні той чи інший учень володіє навичками саме під час навчального процесу, безпосередньо на уроках Дизайн та технології.

Предметно-перетворювальні завдання включали в себе цикл практичних завдань пов'язаних наприклад з складанням з паперу оригамі, вирізуванням фігур по контуру, різанням по прямій та кривій, створювати аплікації тощо. На підставі цих завдань ми могли дізнатися про вміння визначати потрібний матеріал для виконання виробу, правильно підбирати інструменти та пристрої і володіння ними.

Відповідно до критеріїв, а також для обробки всіх даних, було визначено такі рівні сформованості практичних умінь:

Високий рівень: Діти з ентузіазмом поринають у гру, вправно володіють інструментами, за власною ініціативою втілюють свої задуми, створюючи охайні вироби, і при цьому відверто насолоджуються кожним етапом роботи.

Середній рівень: Учні охоче працюють з ігровими та практичними завданнями, але потребують вчительської допомоги та підказок, оскільки допускають технологічні неточності, наприклад, неакуратне вирізання або ж залишають сліди клею.

Початковий рівень: Учні виявляють низьку активність, навіть в ігрових ситуаціях, мають значні труднощі з дрібною моторикою/руховими навичками, порушують правила користування інструментами та не можуть завершити виріб без постійної допомоги.

Для визначення всіх даних ми розробили і надали учням анкету, керуючись посібником Хомярчук А.П., Методичні рекомендації щодо проведення уроків технологічної освітньої галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» [3], яка і допомогла нам отримати поточні рівні учнів кожної групи:

Отже, на момент початку експерименту ми отримали такі дані:

Рівні сформованості практичних умінь учнів контрольної та експериментальної груп (констатувальний етап)

Рівні сформованості практичних умінь	Контрольна група		Експериментальна група	
	Кількість учнів	%	Кількість учнів	%
Початковий	4	20	6	30
Середній	12	60	10	50
Високий	4	20	4	20

Підсумовуючи хочеться зазначити, що наша анкета показала, у обох груп відносно однаковий результат, але рівень практичної діяльності учнів потребує підвищення.

Список використаних джерел

1. Типова освітня програма розроблена під керівництвом Савченко О.Я. / С. 51-56 Технологічна освітня галузь. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf

2. Типова освітня програма розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. / С. 29-34 Технологічна освітня галузь. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf

3. Хомярчук А.П., Методичні рекомендації щодо проведення уроків технологічної освітньої галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», м. Луцьк (2024). URL: http://lpc-dspace.org.ua/jspui/handle/123456789/1072

Олена Василівна Денисенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Анжеліка Григорівна Ремньова

Методи та форми організації культурно-дозвіллєвої діяльності учнів у музеї

Ефективна організація культурно-дозвіллєвої діяльності учнів у музеї передбачає створення спеціально продуманих методичних умов, що забезпечують цілісність, системність і результативність освітнього процесу. Музейне середовище виступає не лише місцем пізнання, а й простором інтерактивної комунікації, творчого самовираження та емоційного розвитку школярів.

Одним із ключових методичних аспектів є якісна підготовка учнів до роботи в музеї. Для забезпечення високої залученості школярів необхідно правильно підібрати методи та форми роботи. Ефективними є:

1.Інтерактивні екскурсії. Екскурсія повинна передбачати не тільки слухання інформації, а й активну участь школярів: відповідь на питання, обговорення, виконання міні-завдань, роботу з картками чи QR-кодами. Інтерактивність підвищує інтерес і сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу.

2.Тематичні квести та рольові ігри. Такі форми дозволяють перетворити екскурсію на захопливу пригоду. Учні виконують завдання, шукають підказки, розв'язують логічні ситуації, що стимулює співпрацю, творчість і критичне мислення [5].

3.Музейні майстер-класи. Вони забезпечують практичне засвоєння матеріалу: створення копій артефактів, малювання, ліплення, реставраційні вправи, моделювання історичних або художніх об'єктів. Робота руками робить музейне заняття змістовнішим.

4.Використання цифрових технологій. Сучасні музеї мають VR-тури, доповнену реальність, інтерактивні екрани. Учитель може залучати смартфони учнів для QR-квестів або інтерактивних путівників. Це сприяє формуванню цифрової грамотності та підвищує пізнавальний інтерес [4].

Ефективність музейної роботи значною мірою залежить від урахування індивідуальних особливостей учнів, тому потрібно включати такі види діяльності, як:

1.Диференційовані завдання. Різні за складністю завдання дозволяють враховувати рівень підготовленості школярів та їхні навчальні інтереси.

2.Можливість вибору активності. Учням можна запропонувати обрати маршрут екскурсії, тип завдання (творче, дослідницьке, аналітичне), форму представлення результатів.

3.Підтримка дітей з особливими освітніми потребами. Доцільно забезпечити доступність матеріалів: аудіо описи, тактильні моделі, адаптовані тексти, зручний простір. Це формує інклюзивне культурне середовище [3, с. 131].

Важливою і доцільною умовою є налагодження комунікації під час музейної діяльності: співпраця між учителем і музейним працівником, які разом можуть узгодити структуру, тривалість заняття та особливості аудиторії, що є позитивним моментом для організації цілісного музейного уроку. Успішною умовою є активне залучення учнів до обговорення, міні-діалогу, обміну думками – створюючи партнерське середовище – учитель має підтримувати учнів, сприяти їхній ініціативі для розвитку самостійного мислення.

Підвищення ефективності діяльності може бути, коли, в першу чергу, ставиться акцент на емоційно-насичені методи – це використання сторітелінгу, історичних

реконструкцій, театралізованих форм, а також виконання творчих завдань (малюнків, презентацій, фото есе, відео), проведення конкурсів і виставок учнівських робіт – стимулюють відповідальність, мотивацію й підвищують інтерес до культурної спадщини [2, с. 65].

Ефективна організація культурно-дозвіллєвої діяльності учнів у музейному середовищі передбачає створення спеціально продуманих умов, що забезпечують цілісність (планування тематичних маршрутів, інтеграція музейних занять у навчальну програму та співпраця школи з різними музеями, системність (регулярність відвідувань) і результативність освітнього процесу [1, с. 14]). Учитель має надати коротку вступну інформацію про музей, його колекції, історичний контекст тощо. Це сприятиме формуванню первинного інтересу та допоможе школярам краще орієнтуватися під час відвідування. Доцільно визначити орієнтовні результати: що учні повинні зрозуміти, побачити, осмислити. Формулювання завдань стимулює мотивоване ставлення та допомагає структуровано сприймати інформацію. Важливо наголосити на нормах безпеки, правилах взаємодії з музейними експонатами, необхідності дбайливо ставитися до культурної спадщини [5].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що культурно-дозвіллєва діяльність учнів у музеї перетворює музей на динамічний освітній простір. Вона охоплює ретельну підготовку, виважений вибір форм роботи, інклюзивність, емоційну залученість, співпрацю з музеєм, рефлексію після завершення діяльності та створює атмосферу зацікавленості та значущості через залучення до пошукової, науково-дослідницької діяльності та співпрацю з учителями, батьками, музейними працівниками, щоб зробити музей «живим» та актуальним для сучасної дитини.

Отже, вибір форм і методів організації культурно-дозвіллєвої діяльності у музеї є доволі широким та варіативним. Він охоплює як модернізовані класичні підходи, так і новітні цифрові та ігрові технології. Головною ознакою ефективності обраного інструментарію є його здатність перетворити музейне середовище на простір свободи, творчості та інтелектуального виклику, де кожен учень може знайти форму діяльності, що відповідає його індивідуальним психологічним особливостям та інтересам. Таке розмаїття методів забезпечує комплексний вплив на особистість школяра, сприяючи його гармонійному розвитку в умовах культурно-освітнього дозвілля.

Список використаних джерел

1. Вербицька П. В. Нові підходи до вдосконалення просвітницької діяльності музею. *Педагогічна освіта: теорія і практика.* 2014. Вип. 16. С. 14-18

2. Климишин О. С., Дяків Х. І., Позинич І. С. Освітні аспекти природничо-музейної комунікації. *Наукові записки Державного природознавчого музею* Львів. 2015. Вип. 31. С. 15-22.

3. Освітні моделі музею та специфіка освітньої діяльності на сучасному етапі.URL:https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d830672e-02fe-49fd-ac80-b77eaf594f36/content (дата звернення: 11.04.2026)

4. Паскаль О. В. Система культурно-дозвіллєвої роботи : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 146 с.

5. Традиції та інноваційність в культурно-дозвіллєвій діяльності музеїв. URL:https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10650/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 11.04.2026)

Артем Олександрович Дяченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 «освітні педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Леся Анатоліївна Порядченко

Використання методів театралізації в організації позакласної виховної роботи

Театралізація є досить вагомим методом у проведенні позакласної виховної роботи. За допомогою театралізації ми можемо відтворити, наближено показати події на які спрямовано виховний захід.

Рівень сприйняття інформації при усній розповіді певних подій, або показу театралізованими прийомами несе в собі кардинальні відмінності.

Театралізація сприяє формуванню особистості дитини, розвитку її комунікативних умінь, моральних якостей і творчих здібностей.

Варто враховувати що театралізація неминуче тягне за собою інтерактив, тобто діти не просто бачать прикладом виставу, а є прямим учасниками даної події.

Театралізація поєднує емоційний вплив, творчу діяльність та активну участь учнів у виховному процесі.

У позакласній роботі театралізація допомагає:

- зробити виховні заходи більш емоційно насиченими;
- активізувати пасивних учнів;
- створити атмосферу співпраці;
- розвивати естетичний смак;
- формувати соціальний досвід.

Основні методи театралізації

1. Інсценування

Інсценування передбачає постановку невеликих сценок за літературними творами, життєвими ситуаціями або виховними темами. Постановка інсценування має позитивний вплив на уяву, адже читаючи твори деякі діти перед собою бачать тільки набір літер, а інші бачать слова із твору наяву, тобто ті хто не володіє достатньою фантазією може візуально спостерігати, або навіть прийняти участь у подіях із літератури.

2. Рольова гра

Рольова гра дає змогу дитині поставити себе на місце іншої людини. Діти мають змогу пережити досвід, зробити певні висновки, та навчитись на чужих помилках.

Твори Вільяма Шекспіра, Чарльза Діккенса, Франца Кафки, Ернеста Хемінгуея. Ці письменники у своїх творах заклали такий життєвий досвід – що не кожна людина за багато років життя не будуть мати такого досвіду, якого може навчити прочитання однієї книги. А рольова гра дає можливість не тільки дізнатись цей досвіт – а його пережити, тому тут і мови іти не може наскільки театралізація є ефективним методом.

3. Драматизація

Драматизація передбачає глибше емоційне переживання змісту твору чи події. Окрім елементів рольової гри, важливим пунктом є підготовка. Всі люди різні, і кожен може проявити себе наскільки, скільки в нього є впевненості або можливостей. Якщо дитина в якісь мірі замкнута то ми можемо дати їй можливість самостійно створити сценарій, оформити сцену, чи прикладом добирати костюми. Це сприяє розвитку самостійності та творчої ініціативи.

4. Імпровізація

Імпровізація дозволяє учням діяти без готового сценарію.

Особливо корисна імпровізація для сором'язливих дітей. Адже у таких умовах необхідно переступати через себе, і мозок має думати критично та рішуче.

Методи театралізації виконують важливі виховні функції:

Пізнавальна функція – учні краще засвоюють знання через емоційне переживання.

Комунікативна функція – формується культура спілкування та вміння працювати в групі.

Моральна функція – діти вчаться оцінювати вчинки персонажів і власну поведінку. Корекційна функція – театралізація допомагає подолати сором'язливість, невпевненість, страх публічного виступу.

Форми позакласної роботи з використанням театралізації

Методи театралізації можуть застосовуватися під час:

- виховних годин;
- свят і тематичних вечорів;
- конкурсів;
- шкільних фестивалів;
- літературних композицій;
- народознавчих заходів;
- благодійних вистав.

Отже, методи театралізації займають важливе місце в організації позакласної виховної роботи. Вони роблять виховний процес більш живим, цікавим і результативним. Через театральну діяльність учні не лише здобувають нові знання, а й розвивають особистісні якості, необхідні для повноцінного життя в суспільстві. Саме тому використання театралізації є перспективним напрямом сучасної педагогічної практики.

Список використаних джерел

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. Київ: Лібра, 2008. 224 с.
2. Будянський В. І., Будянський Д. В. Шкільний театр: навчальний посібник. Суми: Козацький вал, 2016. –184 с
3. Зубко С. Театралізація як філософія дії: навчально-методичний матеріал. Білопілля, 2026.
4. Запорожець О. В. Психологія особистості та діяльності школяра. – Київ: Педагогіка, 2015.
5. Анджейчак А. О. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини. Обдарована дитина. 2014. №5.
6. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. –Київ: 1983.
7. Костюк К. В. Методичний супровід театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку (кваліфікаційна робота).
8. Методичні рекомендації: Театральна педагогіка в Новій українській школі. 2018.

Олена Андріївна Калениченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А 4 Середня освіта «Захист України»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор завідувач кафедри педагогіки
Світлана Анатоліївна Кушнірук

Інтерактивні методи навчання у викладанні предмета «Захист України»

У сучасних умовах реформування освіти в Україні особливої актуальності набуває впровадження інноваційних педагогічних підходів, спрямованих на формування компетентностей здобувачів освіти. Предмет «Захист України» відіграє важливу роль у підготовці молоді до свідомого виконання громадянського обов'язку, формування національної свідомості, стійкості та готовності до дій у надзвичайних ситуаціях. У цьому контексті особливого значення набувають інтерактивні методи навчання, які забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі.

Як зауважують Д.Остапчук та Н.Мирончук, інтерактивне навчання є особливою формою організації пізнавальної діяльності, спрямованою на створення комфортного освітнього середовища, в якому кожен студент має змогу відчути власну успішність та інтелектуальні можливості. Його характерною рисою є постійна активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу. У ході аналізу власних дій та поведінки інших учасники змінюють свої моделі взаємодії, глибше й усвідомленіше опановують знання та навички. Таким чином, інтерактивні методи виступають не лише засобом підвищення якості навчання, а й інструментом посилення виховного впливу [2].

Інтерактивні методи навчання передбачають організацію освітнього процесу на засадах співпраці, діалогу та взаємодії між учителем і учнями. На відміну від традиційних підходів, вони спрямовані не лише на передачу знань, а й на розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та вміння працювати в команді. У викладанні предмета «Захист України» це є особливо важливим, оскільки більшість тем має практичну спрямованість. Перевагами використання інтерактивного навчання у закладах вищої освіти є формування доброзичливої атмосфери та налагодження ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу; розвиток у здобувачів освіти самостійності та впевненості в собі; стимулювання викладачем студентів до співпраці; подолання мовного бар'єра; зменшення авторитарного характеру взаємодії між викладачем і студентами; залучення кожного здобувача освіти до активної роботи; підтримка студентів, які мають труднощі в навчанні; а також систематичне використання раніше набутого досвіду [3].

Серед найбільш ефективних інтерактивних методів доцільно виділити рольові ігри, моделювання ситуацій, дискусії, роботу в малих групах та кейс-метод. Наприклад, моделювання надзвичайних ситуацій дозволяє учням відпрацьовувати алгоритми дій у безпечному навчальному середовищі. Такі вправи сприяють формуванню навичок швидкого прийняття рішень, відповідальності та самоконтролю.

Рольові ігри є ще одним важливим інструментом інтерактивного навчання. Вони дозволяють учням зануритися в реальні або наближені до реальних ситуації, наприклад, надання домедичної допомоги, евакуація постраждалих або дії в умовах небезпеки. Це підвищує мотивацію до навчання та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Дискусійні методи також відіграють значну роль у формуванні громадянської позиції учнів. Обговорення актуальних питань національної безпеки, оборони держави та поведінки у кризових ситуаціях допомагає розвивати критичне мислення, вміння аргументувати власну думку та поважати позицію інших.

Важливим елементом інтерактивного навчання є робота в малих групах. Така форма організації діяльності сприяє розвитку командної взаємодії, відповідальності за спільний результат і взаємодопомоги. У процесі виконання групових завдань учні вчаться розподіляти ролі, планувати дії та оцінювати результати своєї роботи.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології також значно розширюють можливості інтерактивного навчання. Використання мультимедійних засобів, онлайн-платформ, відеоматеріалів та симуляторів дозволяє зробити навчальний процес більш наочним, доступним та ефективним. Відтак, як зауважує Л.Конопляник, інтерактивні методи навчання виступають важливим засобом демократизації освітнього процесу, оскільки сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних умінь і навичок командної взаємодії у здобувачів освіти [1].

Таким чином, інтерактивні методи навчання є важливим інструментом підвищення якості викладання предмета «Захист України». Вони сприяють формуванню не лише теоретичних знань, а й практичних умінь і навичок, необхідних для життя в сучасному суспільстві. Використання таких методів дозволяє створити активне освітнє середовище, у якому учні стають не пасивними слухачами, а активними учасниками навчального процесу.

Отже, впровадження інтерактивних методів у викладання предмета «Захист України» є необхідною умовою формування компетентної, відповідальної та свідомої особистості, здатної діяти в умовах викликів сучасності.

Список використаних джерел

1. Конопляник Л. М. Впровадження інтерактивних методів навчання як шлях до демократизації освітнього процесу. Педагогічна Академія: наукові записки. 2024. № 10. Режим доступу: https://doi.org/10.5281/zenodo.13729641

2. Остапчук Д., Мирончук Н.М. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 140-143.

3. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі: навч.-метод. посібник / С. М. Гончаров, А. А. Білецький, О. М. Губницька, Т. А. Костюкова; за ред. С. М. Гончарова. Рівне: НУВГТТ, 2007. 184 с.

Ірина Олександрівна Климовських-Боровська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Валентина Іванівна Саюк

Педагогічні умови формування творчих здібностей підлітків у позашкільній освіті

Сучасні трансформації освітнього простору та вплив глобалізації на суспільство зумовлюють потребу у розвитку творчої, ініціативної та конкурентоспроможної особистості. Сприятливим періодом для розвитку творчості, на думку багатьох учених, є підлітковий вік, оскільки саме у цей час формуються самосвідомість, рефлексія, прагнення до самоствердження і самовираження особистості.

Підлітковий вік більшість учених (І. Бех, О. Музика, Г. Костюк та ін.) визначають від 11 до 17 років. Він характеризується підвищеною емоційністю, потребою у

самореалізації, що створює передумови для активного розвитку творчості. Творчі здібності підлітків Л. Якубова визначає як інтегральні індивідуально-психологічні якості особистості, які включають інтелектуальні можливості, мотивацію до творчості й креативний потенціал та виступають передумовою для успішної творчої діяльності [6]. Вони проявляються у гнучкості мислення, здатності до імпровізації, багатій уяві, творчому самовираженні, самостійності. Особливої актуальності проблема розвитку творчих здібностей підлітків набуває в Україні в умовах війни, а отже, постійного стресу, інформаційного хаосу, впливу соціальних мереж, що зумовлює фрагментарному та стереотипному сприйнятті життя. За таких умов важливого значення набуває позашкільна освіта, яка через добровільну участь підлітків, варіативність програм та орієнтації на їхні інтереси, створює оптимальні умови для розвитку творчих здібностей.

С. Сисоєва зазначає, що для формування творчих здібностей підлітків необхідно конструктивно підходити до вибору засобів, методів та форм подання навчального матеріалу з метою стимулювання творчої діяльності [3, с.111-112]. Це означає, що педагог має врахувати і вікові особливості, і психологічний стан, і вподобання та здібності підлітків. Керівник студії чи гуртка у позашкіллі повинен не просто подавати матеріал з метою досягнення найвищих результатів через методи продавлювання, залякування, стимулювання до обов'язковості та конкуренції, маніпулювання тощо. Він повинен виступати і педагогом, і психологом, вступаючи у суб'єкт-суб'єктну взаємодію, бути авторитетною особистістю та проявляти емпатію. Як зазначає В. Галузяк, не всі підлітки рівні одним не вистачає впевненості в собі для виконання якоїсь справи, а деякі, навпаки, керуються кричущими викликами дій, привертаючи на себе багато уваги [1]. Тому для педагогів важливо звертати увагу на те, що для одних підлітків необхідно приділити більше часу на виконання вправ на розуміння, хтось краще сприймає на слух, комусь необхідно бачити приклад тощо. Наприклад, якщо у підлітка спостерігаються защеми у тілі, то їм допоможуть заняття із використанням пластичних вправ; якщо дитина має проблеми із голосом, то робота проводиться через мовленнєві вправи та дикцію. З огляду на це, варто зазначити про потребу взаємодії педагога та підлітка у виявленні його творчого потенціалу.

Взаємодія підлітків із педагогом у закладі позашкільної освіти повинна здійснюватися в умовах безпечного освітнього середовища. К. Роджерс переконливо доводить, що психологічна безпека повинна бути основою для розкриття внутрішнього творчого потенціалу особистості. Адже творчість є природньою потребою кожної людини [5].

У період воєнного стану психологічна безпека як і фізична мають бути необхідністю. За результатами спостереження за підлітками у закладі позашкільної освіти можна зробити висновок, що підлітки знаходяться у постійному стресовому стані. Особливо це помітно на заняттях у театральних студіях, де велику частину тренінгів приділяється побудові імпровізованих етюдів. Підлітки яскраво, легше й агресивніше демонструють свої страхи та переживання, ніж стани щастя, які вони мають можливість передати, проаналізувати і переосмислити, спираючись на педагога, що є модератором та фасилітатором. Ми підтримуємо думку З. Ковальчук та П. Пілецької, які наголошують, що саме безпечне освітнє середовище є рушійною силою у збереженні психічного і фізичного здоров'я підлітків[2]

Важливою умовою у розвитку творчих здібностей підлітків є інтеграція змісту і форм занять. Керівник гуртка має розуміти, що обсяг інформації, якою він володіє, може бути незрозумілим для підлітків-початківців. Тому педагог повинен використовувати різні методи і форми роботи з підлітками: для одного текстова чи візуальна форма, для іншого підійде ігрова форма, що переходить у вправи на концентрацію уваги, бо окрім здібностей (дикція, гарна пам'ять, пластичність) часто бракує волі. Саме позашкілля, де групи є меншими ніж класи дозволяє детально й індивідуально відпрацювати ці техніки.

Тут має місце і вміння відбору навчального матеріалу. Про це наголошував у своїх працях Г. Костюк [3].

У розвитку творчих здібностей підлітків важливим чинником є результативність навчання, що дає можливість підлітку у самоствердженні та самовираженні як особистості через свою діяльність. Рефлексія своєї діяльності після занять стає потужним стимулом для самоактуалізації, розкриття внутрішнього потенціалу та подальшого вибору.

Отже, обґрунтування педагогічних умов (безпечного освітнього простору, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, інтеграція змісту і форм навчання та рефлексії) відкриває значно ширші можливості для системного формування творчих здібностей підлітків у позашкільній освіті. У сучасних умовах воєнного стану та під тиском цифровізації цілеспрямований вплив педагога на творчий розвиток підлітків є провідним чинником, який дозволяє його творчі здібності перетворити на реальний результат та забезпечити їх гармонійний розвиток та самореалізацію.

Список використаних джерел

1. Галузяк В. Особливості розвитку особистістно-професійної зрілості майбутніх учителів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2022. Вип. 69. С.107-121.

2. Ковальчук З. Психологічні аспекти формування психологічної безпеки особистості в освітньому середовищі у форматі її психічного здоров'я. *Психологія особистості.* 2022. Вип. 1. С. 78-79.

3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості /за ред. Л. М. Проколієнко. Київ, 1999. 608 с.

4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.

5. Rogers C.R. Toward a theory of creativity. ETC: A Review of General Semantics 1954. Vol. 11, No. 4. P.249-260

6. Якубова Л. А. Розвиток творчих здібностей підлітків у процесі позакласної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Миколаїв, 2010. 20 с.

Юрій Клочан
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 Середня освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Інтеграція цифрових технологій у викладання предмета "Захист України" як засіб формування практичних навичок безпеки та національної свідомості

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, зокрема в контексті воєнних викликів та потреби у підвищенні рівня громадянської свідомості, особливої актуальності набуває оновлення підходів до викладання предмета «Захист України». Традиційні методи навчання вже не повною мірою відповідають запитам часу, тому інтеграція цифрових технологій стає важливим інструментом підвищення ефективності освітнього процесу.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для формування в учнів практичних навичок, необхідних для дій у надзвичайних ситуаціях, а також сприяє розвитку критичного мислення, відповідальності та патріотизму. Нам близька позиція дослідників, які переконані, що цифровізація полегшує організацію освітнього процесу, надає йому більшої гнучкості та відповідності сучасним умовам, що, своєю чергою, сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців [1; 3].

Одним із ключових напрямів є застосування симуляційних технологій. Віртуальні тренажери дають змогу моделювати різні сценарії: надання домедичної допомоги, дії під час повітряної тривоги, евакуація з небезпечних зон тощо. Такий підхід дозволяє учням не лише засвоювати теоретичні знання, але й відпрацьовувати алгоритми дій у безпечному середовищі, що особливо важливо, адже формування навичок поведінки в кризових ситуаціях потребує практичного досвіду.

Не менш ефективним є використання інтерактивних онлайн-платформ і мобільних застосунків. Вони забезпечують доступ до актуальної інформації, відеоматеріалів, тестів і тренувальних завдань. Завдяки цьому учні можуть самостійно поглиблювати знання, а вчитель - здійснювати моніторинг навчальних досягнень у режимі реального часу. Дистанційні інструменти також дозволяють організовувати навчання навіть в умовах обмеженого доступу до очних занять, що є актуальним для України.

Особливу роль відіграють технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR). Вони створюють ефект занурення, який значно підвищує рівень засвоєння матеріалу. Наприклад, учні можуть «перебувати» в умовах надзвичайної ситуації та приймати рішення в режимі реального часу, що сприяє розвитку не лише практичних умінь, а й психологічної готовності до дій у складних обставинах.

Важливим аспектом є також гейміфікація навчання. Г. Скасків визначає гейміфікацію як процес інтеграції ігрового мислення та механік гри з метою залучення студентів до виконання реальних або змодельованих завдань, поданих у формі гри. При цьому кожен ігровий елемент розглядається як окрема структурна складова певної життєвої ситуації, що мотивує учасників до здійснення конкретних дій у спеціально організованих умовах для досягнення поставленої мети [2].

О. Цуранова наголошує, що гейміфікація в освіті передбачає використання різноманітних цифрових засобів - онлайн-платформ, мобільних застосунків, ігрових сервісів тощо. Для їх результативного впровадження необхідні не лише базові навички цифрової грамотності, а й глибше розуміння принципів їх функціонування та здатність адаптувати їх до освітніх потреб. У зв’язку з цим педагогам важливо не обмежуватися використанням готових інструментів, а й виявляти креативність, створюючи власні інтерактивні рішення, спрямовані на підвищення ефективності навчання [4].

Цифрові ресурси дозволяють представити історію та сучасність України у доступній і зрозумілій формі, що сприяє вихованню патріотичних цінностей.

Водночас впровадження цифрових технологій потребує належної підготовки педагогів. Учитель має не лише володіти цифровими інструментами, а й уміти інтегрувати їх у навчальний процес відповідно до педагогічних цілей. Важливо також забезпечити технічну базу навчальних закладів і доступ до якісних освітніх ресурсів.

Отже, інтеграція цифрових технологій у викладання предмета «Захист України» є необхідною умовою модернізації освіти. Вона дозволяє поєднати теоретичну підготовку з практичними навичками, підвищити мотивацію учнів та сформувати свідомих, відповідальних громадян, готових до викликів сучасності. Використання цифрових інструментів не лише підвищує ефективність навчання, але й сприяє зміцненню національної безпеки через підготовку молодого покоління.

.

Список використаних джерел

1. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі.

Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка; укл. А.В. Яцишин, О.М. Соколюк. К, 2019. 361 с. С. 188-197.

2. Скасків Г. М. Впровадження технологій гейміфікації в освітній процес ЗВО. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 83. С. 156-161.

3. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, 2021. № 13 (169). С. 28-35.

4. Цуранова О. Методичні рекомендації щодо впровадження технологій гейміфікації в дистанційній освіті / О. Цуранова, Ю. Татаринцева, Т. Бившева та інші // Acta Paedagogica Volynienses. 2022. Вип. 4. С. 159-164.

Олеся Вікторівна Ковальова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А 4 Середня освіта (Захист України)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки
Леся Анатоліївна Порядченко

Диференційований підхід у подоланні тривожності учнів під час практичних занять з тактичної підготовки

Реформування предмета «Захист України» та впровадження нової модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» висуває високі вимоги до психологічної готовності старшокласників. Практичні заняття з тактичної підготовки за своєю природою є стресогенними, оскільки включають роботу з імітаційними засобами, зброєю та моделювання бойових ситуацій. Високий рівень тривожності учнів стає серйозним бар'єром: він не лише знижує ефективність засвоєння тактичних навичок, а й може призводити до деструктивних емоційних станів.[1]

Традиційні підходи часто ігнорують індивідуальні особливості реакції на стрес, що суперечить закладеному в програмі принципу дитиноцентризму. Виникає необхідність у розробці та впровадженні диференційованого підходу, який би дозволив адаптувати рівень психологічного навантаження до можливостей кожного учня.[2]

Концептуальні засади та методичні прийоми диференційованого підходу, спрямовані на подолання тривожності під час тактичних занять. Це передбачає створення умов для поступового переходу від стану адаптації до впевненого виконання тактичних завдань у групі, базується на диференційованому керуванні навантаженням: викладач адаптує не саму програму, а *інтенсивність подразників*, що дозволяє кожному учню пройти шлях від тривожного очікування до впевненої професійної дії. Розподіл учнів за рівнями емоційної стійкості передбачає попередню діагностику їхніх психологічних реакцій на стрес для формування груп, у яких інтенсивність тактичних завдань відповідатиме індивідуальному порогу впевненості та запобігатиме виникненню панічних станів.

Диференціація має охоплювати й систему оцінювання: якщо для учнів із високою тривожністю успіхом є точне дотримання алгоритму безпеки та подолання

психологічного бар'єру, то для стійких учнів критерієм високої оцінки стає швидкість прийняття рішень у нестандартних ситуаціях та ефективність управління підрозділом.[3]

Командна рольова диференціація в межах нової модельної програми «Захист України» (2024) розглядається не лише як спосіб розподілу обов'язків, а як ключовий інструмент зниження тривожності.

Коли учень чітко розуміє свою роль, хаос тактичного заняття перетворюється на структуру, що дає відчуття контролю. Сучасна модельна програма передбачає спільне навчання дівчат та хлопців, тому диференціація за рівнем тривожності дозволяє створювати збалансовані тактичні групи, де розподіл ролей базується на індивідуальній психологічній готовності, а не на гендерних стереотипах, що сприяє кращій соціалізації та взаємодопомозі

Для подолання тривожності викладач має розподіляти ролі, враховуючи психологічний ресурс кожного учня. Це передбачає розподіл обов'язків за рівнем відповідальності та психологічного навантаження - від чітко алгоритмізованих виконавчих функцій до складних управлінських рішень, — що дозволяє кожному учню ефективно опановувати навички в межах власної зони емоційного комфорту.

Принцип «тимчасової ролі» дозволяє учням із високим рівнем тривожності розпочати навчання з позиції «аналітика-контролера», який, перебуваючи в безпечній зоні поруч із інструктором та фіксуючи дії інших, поступово адаптується до інтенсивних візуальних і звукових подразників без безпосередньої участі в активній фазі маневру.

Взаємодія у «бойовій двійці» дозволяє мінімізувати індивідуальний страх через розподіл функцій між впевненим «ведучим», який керує маневром, та тривожним «веденим», чия зосередженість на захисті товариша створює психологічний ефект розділеної відповідальності.

Систематична ротація ролей від спостерігача до командира у поєднанні з культурою колективної відповідальності дозволяє учням поступово долати тривожність через поетапне ускладнення завдань та перенесення фокусу з особистих страхів на технічну ефективність підрозділу під час дебрифінгу.[4]

Рольова диференціація дозволяє викладачу створити для тривожного учня «керовану зону виклику». Учень не бореться з «війною» загалом, він виконує свою маленьку частину роботи, що є найкращими ліками проти паніки.

Впровадження диференційованого підходу на заняттях із тактичної підготовки є необхідною умовою виконання вимог модельної програми «Захист України». Диференціація інтенсивності подразників та поступове ускладнення умов виконання завдань забезпечують м'яку адаптацію психіки учнів. Такий підхід запобігає появі стійких фобій та негативних асоціацій із військовою справою, натомість формуючи впевненість у власних силах.[6]

Ключовим чинником успіху є зміна ролі викладача: від авторитарного інструктора до фасилітатора, який вміє вчасно розпізнати ознаки дистресу та гнучко змінити навчальну траєкторію для конкретного учня чи підгрупи.

Застосування диференційованого підходу дозволяє досягти головної мети предмета — підготувати громадянина, здатного до самозахисту та захисту держави, який володіє не лише технічними навичками, а й високим рівнем емоційного інтелекту та стресостійкості.

Список використаних джерел

1. Захист України. Інтегрований курс : модельна навчальна програма для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти / авт. кол.: І. Борохович, А. Коваленко, І. Когут, О. Лісовий [та ін.]; за ред. МОН України (Наказ № 1116 від 08.08.2024 р.).

2. Шиян О. І. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: методика інтегрованого навчання. Львів : ЛОІППО, 2023.

3. Гуменюк Г. В. Диференційований підхід у навчанні як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка і психологія. 2019. № 2. С. 45–52.

4. Романишин О. М. Диференційований підхід у навчанні майбутніх захисників Вітчизни / О. М. Романишин // Педагогіка та психологія. 2020. Вип. 62. С. 115–122.

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527.

6. Осьодло В. І. Психологія бойової психічної травми : навч. посіб. / В. І. Осьодло, Л. С. Коробка, Н. М. Корольчук [та ін.]. Київ : Золоті ворота, 2019.252 с.

Артем Костянтинович Ковпак
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Оксана Василівна Вознюк

Соціально-психологічний супровід ветеранів: моделі, методи та ефективність

Соціально-психологічний супровід ветеранів є складною, багатокомпонентною та багаторівневою системою превентивних, терапевтичних, реабілітаційних та адаптаційних заходів, метою яких є мінімізація деструктивних наслідків бойової психічної травми та забезпечення повноцінного відновлення соціального функціонування особистості після перебування в екстремальних умовах збройного конфлікту. Фундаментальним принципом побудови ефективної методологічної моделі такого супроводу є сувора безперервність психологічної опіки. Натомість цілісний, пролонгований психологічний супровід військовослужбовців на різних етапах їхньої службової діяльності – починаючи від періоду мобілізації та злагодження, під час безпосередньої участі у бойових діях, і закінчуючи етапом звільнення в запас – дозволяє здійснювати оперативний моніторинг психоемоційного стану, вчасно виявляти доклінічні маркери дезадаптації та блокувати патогенетичні механізми хронізації гострих стресових розладів [7]. У цій парадигмі соціально-психологічний супровід позиціонується не як разова кризова інтервенція у відповідь на вже наявний симптом, а як безперервний процес фасилітації внутрішніх та зовнішніх ресурсів особистісної життєстійкості**.** Психологічне благополуччя особистості під час цього переходу піддається екстремальним випробуванням через неминучий когнітивний дисонанс між адаптивними патернами поведінки, які гарантували виживання на полі бою, та нормативними очікуваннями мирного суспільства [3].

З огляду на специфіку та підвищену закритість цільової аудиторії, стратегічного значення набуває вибір релевантних організаційних моделей надання підтримки. Серед них провідні позиції у світовій та вітчизняній практиці впевнено займають моделі, засновані на принципах самодопомоги та взаємодопомоги. Регулярна взаємодія з іншими ветеранами або навченими волонтерами з числа колишніх військовослужбовців формує абсолютно безпечний, недирективний психологічний простір для валідизації емоційних станів та нормалізації клінічних симптомів [5].

Паралельно з розвитком контактних форм роботи, інноваційним вектором, що визначає сучасне обличчя соціально-психологічного супроводу, є системна цифровізація послуг, зокрема електронна підтримка психологічного благополуччя (E-mental health). Масштабне впровадження спеціалізованих цифрових інструментів дозволяє радикально розширити територіальне охоплення контингенту, гарантуючи безперервність

психологічного моніторингу незалежно від географічної віддаленості ветерана від великих реабілітаційних центрів [2].

Щодо специфічного методологічного інструментарію психокорекційної роботи, то в рамках комплексного супроводу доведено необхідність поєднання вербальних когнітивно-поведінкових методів із невербальними, експресивними техніками, серед яких особливе місце посідає арттерапія [1]. Кінцевою стратегічною метою та найвищим критерієм оцінки результативності моделі соціально-психологічного супроводу є не виключно повернення ветерана до дотравматичного, базового рівня функціонування чи лінійна редукція психопатологічної симптоматики, а забезпечення переходу до стану стійкого посттравматичного зростання [4].

Комплексний аналіз представлених наукових підходів дозволяє констатувати, що забезпечення високої результативності соціально-психологічної реінтеграції ветеранів є неможливим без неухильної інституційної стандартизації протоколів надання допомоги та жорсткого дотримання принципів мультидисциплінарності.

Список використаних джерел

1. Гундертайло Ю. Особливості застосування арттерапії в соціально-психологічному супроводі ВПО. Проблеми політичної психології. 2021. Вип. 24 (1). С. 200–211. URL: https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-74

2. Дворник М. Електронна підтримка психологічного благополуччя військовослужбовців: первинний аналіз даних. Проблеми політичної психології. 2020. Вип. 23 (1). С. 54–71. URL: https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-46

3. Дворник М. С. Психологічне благополуччя особистості під час переходу від війни до миру. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2020. Вип. 45 (48). С. 79–87.

4. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020.

5. Лазоренко Б. Само- і взаємодопомога в опануванні ветеранами та волонтерами посттравматичних стресових станів при поверненні до мирного життя. Проблеми політичної психології. 2021. Вип. 24 (1). С. 134–146. URL: https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-69

Володимир Копін
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Формування готовності до безперервного професійного розвитку в умовах цифровізації освіти

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією всіх сфер життєдіяльності, що безпосередньо впливає і на систему освіти. Цифрова трансформація освітнього середовища зумовлює необхідність перегляду підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи, зокрема у контексті формування їхньої готовності до безперервного професійного розвитку. У цих умовах педагог має виступати не лише транслятором знань, а й активним суб'єктом саморозвитку,

здатним адаптуватися до змін, опановувати нові технології та впроваджувати інновації у професійну діяльність.

Проблема формування готовності до безперервного професійного розвитку набуває особливої актуальності, оскільки сучасний викладач стикається з необхідністю постійного оновлення знань, розвитку цифрової компетентності та здатності до самонавчання. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців обґрунтовані у наукових доробках такия учених, як І. Гавриш, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, О. Коваленко, О. Мороз, О. Романовський, Л. Хомич та ін. Безперервний професійний розвиток розглядається як динамічний процес, що охоплює вдосконалення професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей протягом усього життя. У цьому контексті важливим є формування внутрішньої мотивації до саморозвитку, критичного мислення та рефлексії [1].

Цифровізація освіти створює нові можливості для професійного розвитку майбутніх педагогів. Використання онлайн-платформ, відкритих освітніх ресурсів, дистанційного навчання, вебінарів і масових відкритих онлайн-курсів (МООС) сприяє розширенню доступу до якісної освіти та індивідуалізації навчального процесу. Водночас це вимагає від педагогів сформованості цифрової грамотності, інформаційної культури та навичок ефективної роботи з цифровими інструментами [2].

Готовність до безперервного професійного розвитку доцільно розглядати як інтегративну характеристику особистості майбутнього педагога, що включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти [3; 4]. Мотиваційний компонент передбачає наявність стійкого інтересу до професійного зростання, усвідомлення необхідності самовдосконалення. Когнітивний компонент охоплює знання про шляхи та засоби професійного розвитку, сучасні освітні технології. Діяльнісний компонент пов’язаний зі здатністю застосовувати набуті знання на практиці, використовувати цифрові інструменти у професійній діяльності. Рефлексивний компонент забезпечує оцінювання власної діяльності, визначення сильних і слабких сторін та планування подальшого розвитку.

Ефективне формування готовності до безперервного професійного розвитку можливе за умови створення відповідних педагогічних умов. До таких умов належать: інтеграція цифрових технологій у процес професійної підготовки, використання активних та інтерактивних методів навчання, стимулювання самостійної роботи студентів, розвиток їхньої мотивації до самонавчання. Важливим є також залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності, участі у професійних спільнотах, науково-дослідній роботі, що сприяє формуванню навичок самоорганізації та відповідальності за власний розвиток.

Особливу роль у формуванні готовності до професійного розвитку відіграє рефлексія. Саме здатність до аналізу власного досвіду, усвідомлення результатів діяльності та визначення напрямів подальшого вдосконалення забезпечує безперервність професійного зростання. У цифровому освітньому середовищі рефлексія може підтримуватися за допомогою електронних портфоліо, блогів, онлайн-щоденників, що дозволяють фіксувати досягнення та відстежувати прогрес.

Варто зазначити, що цифровізація освіти не лише розширює можливості, але й створює певні виклики. Серед них - інформаційне перевантаження, необхідність критичного відбору інформації, ризики зниження якості міжособистісної комунікації [2]. Тому важливим завданням є формування у майбутніх педагогів умінь ефективно працювати з інформацією, дотримуватися принципів академічної доброчесності та забезпечувати якісну педагогічну взаємодію в цифровому середовищі.

Отже, формування готовності до безперервного професійного розвитку в умовах цифровізації освіти є складним і багатогранним процесом, що потребує системного підходу. Воно передбачає не лише оволодіння сучасними технологіями, а й розвиток особистісних якостей, мотивації до самовдосконалення та здатності до рефлексії.

Реалізація цього завдання сприятиме підготовці конкурентоспроможних педагогів, здатних ефективно діяти в умовах динамічних змін сучасного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Султанова Л.Ю. Готовність студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної роботи / Л.Ю. Султанова // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць; За ред. Н.Г. Ничкало. Харків: НТУ "ХПІ", 2007. С. 338-343

2. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, 2021. № 13 (169). С. 28-35.

3. Чорна Н.Б. Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/192-196.pdf

4. Юркова О. Теоретичний аналіз основних концепцій готовності до професійної діяльності. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 54(1). С.215–220.

Діана Олегівна Корнієнко
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальность А3 Початкова освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Оксана Григорівна Коханко

Потенціал інноваційних педагогічних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів

У сучасній педагогічній науці представлено значну кількість інноваційних освітніх технологій, спрямованих на підвищення ефективності навчання, формування ключових компетентностей та розвиток мисленнєвих процесів молодших школярів. В умовах реалізації ідей Нової української школи особливої актуальності набуває проблема розвитку критичного мислення, оскільки саме воно визначає здатність особистості до аналізу, осмислення та інтерпретації інформації. Культура критичного мислення є важливою передумовою формування компетентної, всебічно розвиненої особистості, здатної до активної участі в суспільному житті.

Навички критичного мислення не формуються стихійно, а потребують цілеспрямованої, системної та послідовної роботи вчителя. Організація навчального процесу на засадах відповідної технології забезпечує поступове оволодіння учнями вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати та застосовувати знання на практиці. На думку Н. Клишев, у результаті пізнавальна діяльність набуває усвідомленого, індивідуалізованого та безперервного характеру [1, с. 30].

Критичне мислення, як зазначає В. Козира, передбачає здатність особистості самостійно оцінювати інформацію, аргументовано висловлювати власну позицію, знаходити ефективні способи розв'язання проблем і за потреби коригувати свої судження. Його розвиток здійснюється через використання системи методів і прийомів, що активізують пізнавальну діяльність, сприяють розвитку творчості та формують уміння працювати з інформацією [3].

Визначальна роль у цьому процесі належить учителю, який організовує освітнє середовище та стимулює учнів до активної інтелектуальної діяльності. Важливим є формування в учнів уміння ставити запитання, аналізувати інформацію, висловлювати власні судження та здійснювати рефлексію результатів навчання. Навчити учнів правильному формулюванню запитань – складне завдання. Учитель сам мусить знати запитання різноманітного характеру, в якому конкретному випадку вони можуть бути задані та котрій дитині це запитання поставити. Задля того, щоб використання такого мислення формувало і розвивало креативну особистість дітей молодших класів, вчителю необхідно знати елементи критичного стилю мислення та давати оцінку роботі із класом: 1) здатність вільно орієнтуватися в навчальному матеріалі та здійснювати оцінювання правдивості інформації; 2) відкритість до нестандартних методів розв'язання задач; 3) спроможність до ведення плідного діалогу, а також здатність відстоювати свою точку зору і переглядати її за потреби; 4) проводити діагностику рівня різноманітних вмінь та навичок; 5) рефлексія всіх пунктів навчального маршруту у контексті підготовки до професійної діяльності у майбутньому [4].

Інноваційні педагогічні технології забезпечують перехід від репродуктивного навчання до діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходу. До них належать інтерактивні методи, проєктна діяльність, технологія розвитку критичного мислення, а також інформаційно-комунікаційні технології. Їх використання сприяє активізації навчальної діяльності, розвитку самостійності учнів та формуванню відповідальності за результати навчання.

Як зазначено в Концепції Нової української школи, освітній процес має ґрунтуватися на засадах дитиноцентризму, розвитку особистості, визнання унікальності кожної дитини та створення безпечного освітнього середовища. У цьому контексті розвиток критичного мислення та формування вміння навчатися впродовж життя визначаються як ключові завдання сучасної освіти [2].

Застосування інноваційних технологій створює умови для індивідуалізації навчання, підвищує мотивацію учнів і забезпечує більш глибоке засвоєння навчального матеріалу. Організація освітнього процесу передбачає залучення учнів до активної діяльності, що виходить за межі простого відтворення знань. Учні навчаються аналізувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументувати власну думку та застосовувати знання у нових ситуаціях. Це сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання та розвитку пізнавальної самостійності.

Організація навчання на засадах розвитку критичного мислення передбачає чітку структуру уроку, яка сприяє поступовому залученню учнів до активної інтелектуальної діяльності. Ефективність такого підходу забезпечується використанням різноманітних методів і прийомів, що стимулюють самостійне мислення, аналіз інформації та формування власної позиції.

Під час опрацювання навчального матеріалу важливим є залучення учнів до діяльності, що виходить за межі простого відтворення знань. Учні виконують завдання, які передбачають інтерпретацію інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, висловлення та обґрунтування власних суджень. Такий підхід сприяє не лише глибшому розумінню змісту навчального матеріалу, а й формуванню вмінь самостійно мислити, аналізувати та застосовувати знання у нових ситуаціях.

Отже, впровадження інноваційних педагогічних технологій у сучасній українській школі є об'єктивною необхідністю. Сучасне суспільство потребує особистостей, здатних критично мислити, швидко адаптуватися до змін, прагнути до саморозвитку, а також бути цілеспрямованими та наполегливими у досягненні поставлених цілей.

Список використаних джерел

1. Клишев Н. Ю. Креативність: науковий конструкт чи життєва необхідність. *Проблеми виховання.* 2004. № 6 (41). С. 30.
2. Концепція НУШ (2016). [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. 60 с.
4. Макаренко В. М. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків: Вид. група «Основа», 2014. 96 с.
5. Русин Г., Паньків О. Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі в умовах «Нової української школи». *Acta Paedagogica Volynienses.* № 2. 2022.
6. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок.* 2019. № 4. С. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_4_7

Анна Святославівна Кульчинська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Інтерактивне навчання як засіб формування організаційних здібностей майбутніх педагогів

Сучасна система вищої педагогічної освіти функціонує в умовах постійних змін, спричинених цифровізацією, глобалізацією та кризовими явищами, зокрема пандемією та війною. Це зумовлює необхідність підготовки педагогів нового типу — не лише фахівців зі знаннями, а й ефективних організаторів освітнього процесу. Організаційні здібності педагога стають ключовим компонентом професійної компетентності, оскільки саме вони забезпечують якісне планування, координацію та управління навчальною діяльністю здобувачів освіти.

Інтерактивне навчання в цьому контексті виступає не просто методичною альтернативою традиційним підходам, а фактично базовим інструментом формування практичних професійних умінь. Воно передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, що дозволяє студентам не лише засвоювати знання, а й розвивати навички організації діяльності, комунікації та прийняття рішень. Як зазначається у сучасних дослідженнях, інтерактивні методи забезпечують підвищення ефективності навчання за рахунок активізації пізнавальної діяльності та включення студентів у реальні або змодельовані професійні ситуації [1; 2; 4].

Організаційні здібності майбутнього педагога включають комплекс умінь: постановку цілей, планування діяльності, управління часом, розподіл ролей у групі, координацію взаємодії та оцінювання результатів. Важливо розуміти, що ці здібності не формуються через пасивне слухання лекцій - вони виникають лише в процесі діяльності. Саме тому інтерактивне навчання створює необхідне середовище для їх розвитку.

А.Михалюк зауважує, що особливу роль у цьому відіграє кейс-метод. Робота з педагогічними ситуаціями змушує студентів аналізувати умови, визначати проблеми, пропонувати рішення та аргументувати їх [1]. Така діяльність безпосередньо пов’язана з

організаційною функцією педагога, адже вона вимагає структурованого мислення та вміння діяти в умовах невизначеності. Дослідження показують, що інтерактивні технології значно підвищують здатність студентів до самостійного прийняття рішень і професійної адаптації.

Ще одним ефективним засобом є рольові та ділові ігри. Вони моделюють реальні професійні ситуації, в яких студент виступає як організатор навчального процесу. Наприклад, під час моделювання уроку студент має не лише подати матеріал, а й організувати взаємодію здобувачів освіти, розподілити завдання, контролювати час і оцінювати результати, що формує системне розуміння педагогічної діяльності як процесу управління.

Групові форми роботи також мають критичне значення. Робота в малих групах, проєктне навчання, мозкові штурми змушують студентів взаємодіяти, домовлятися, розподіляти обов'язки та нести відповідальність за результат. Саме в таких умовах формується здатність до організації колективної діяльності, що є ключовою для майбутнього вчителя.

Сучасні дослідження підкреслюють роль цифрових інтерактивних технологій. Онлайн-платформи, мультимедійні ресурси та гейміфікація значно розширюють можливості інтерактивного навчання. Вони дозволяють організовувати навчальний процес у різних форматах, забезпечують гнучкість та сприяють розвитку навичок самоорганізації студентів. Крім того, інтерактивні онлайн-середовища створюють умови для постійної комунікації та співпраці, що важливо для формування організаційної компетентності.

Л.Петрик зазначає, що окрему увагу варто приділити створенню інтерактивного освітнього середовища [4]. Воно передбачає не лише використання окремих методів, а й комплексний підхід до організації навчання, де кожен елемент сприяє активній участі студентів. Як показують дослідження, інтерактивне середовище сприяє розвитку самостійності, відповідальності та здатності до планування власної діяльності [4].

Водночас не варто ідеалізувати інтерактивне навчання. Його ефективність залежить від якості реалізації. Якщо викладач формально використовує інтерактивні методи без чіткої мети - результат буде незадовільним. Більше того, інтерактив без структури часто перетворюється на хаос, тому ключова вимога - це системність і чітке педагогічне проєктування.

Проблемою залишається й недостатня підготовка викладачів до використання інтерактивних технологій. Без розуміння методики вони або уникають таких підходів, або використовують їх неефективно. Це означає, що розвиток інтерактивного навчання неможливий без супутнього підвищення кваліфікації педагогів.

У підсумку, інтерактивне навчання є одним із найефективніших засобів формування організаційних здібностей майбутніх педагогів. Воно забезпечує практичну спрямованість підготовки, формує навички управління навчальним процесом і готує студентів до реальної професійної діяльності. Без системного впровадження інтерактивних технологій підготовка сучасного педагога буде відірваною від реальних вимог професії.

Список використаних джерел

1. Михалюк А. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх педагогів. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2020. № 33. С. 112–118.

2. Дудаш О. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки педагогів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 216. С. 369–373.

3. Мальована Н., Юсюк А. Інтерактивне навчання: методи та практики онлайн-роботи під час вивчення іноземної мови. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2024. № 4. С. 45–52.

4. Петрик Л. Інтерактивне навчальне середовище процесу підготовки майбутніх учителів. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 25. С. 98–103.

Ольга Леонідівна Лень
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 Психологія (ОПТ «Практична психологія»)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української й іноземних мов
та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Марія Іванівна Чабайовська

Характеристика процесу адаптації п’ятикласників до умов навчання в закладах загальної середньої освіти

Актуальність наукової проблеми. У сучасних умовах України значна увага зосереджується на проблемі адаптації п’ятикласників до нових освітніх умов у закладах загальної середньої освіти. Перехід із початкової до базової ланки навчання вважається одним із найскладніших етапів для молодших школярів. Саме цей період має багато труднощів, пов’язаних із процесом збільшення навантаження, вимогливішою шкалою оцінювання та змінами в соціальній сфері.

У процесі переходу до п’ятого класу учень стикається зі змінами в організації освітнього процесу. У цей період з’являються нові додаткові навчальні предмети, що в свою чергу збільшує навантаження для здобувачів середньої освіти. Відбувається збільшення педагогічного складу. З’являється суворіша шкала оцінювання. Усе це збільшує обсяг вимог до здобувачів середньої освіти, у цей час вони мають проявляти більше організованості та самостійності в освітньому процесі. У свою чергу все це може викликати ряд нових труднощів, з якими доводиться справлятися п’ятикласникам.

Якщо не приділити проблемі адаптації вчасно особливої уваги, вона може нести такі негативні наслідки, як зниження мотивації до освітнього процесу, підвищення рівня тривожності, ряд міжособистісних конфліктів з однолітками і вчителями, сформувати ознаки шкільної дезадаптації. Ураховуючи ці фактори, актуальність теми адаптації учнів п’ятого класу до нових умов навчання в закладі загальної середньої освіти має велике значення для психології та педагогіки.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема адаптації учнів до умов навчання в закладі середньої освіти є предметом численних психолого-педагогічних досліджень. У науковій літературі вона розглядається як складний процес, що охоплює когнітивну, емоційну та соціальну сфери особистості.

У праці, розміщеній у репозитарії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, акцентується увага на ролі психолого-педагогічного супроводу в процесі адаптації. Бойко І. І. акцентує увагу на тому, що ефективна підтримка учнів у цей період сприяє зниженню рівня стресу та формуванню позитивного ставлення до навчання [1, с. 92-96].

Навчальна мотивація – це важливий аспект для адаптації. У своїй роботі Пророк Н. В., Кондратенко Л. О., Манилова Л. М. розглядають методи психодіагностики мотивації учнів. Вони підкреслюють, що зниження внутрішньої мотивації є одним із основних показників дезадаптації школярів [5, с. 131].

У своєму дослідженні Македонська С. І. зазначає, що адаптаційний процес значною мірою залежить від індивідуально-психологічних особливостей учнів, зокрема рівня тривожності, самооцінки й сформованості комунікативних навичок [4, с. 64-72].

Бушай І. М. розглядає адаптацію через призму формування «Я-образу» підлітка. Науковець підкреслює, що в цей період відбувається активне становлення самосвідомості, що впливає на поведінку, самооцінку та взаємини з оточенням [3, с. 147-151].

Булах І. С. у монографії про психологію особистісного зростання підлітка зазначає, що адаптація до нових умов навчання є важливим етапом розвитку особистості, який визначає подальше становлення дитини. Авторка акцентує увагу на значенні підтримки з боку дорослих і створення сприятливого освітнього середовища [2, с. 138].

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптуватися до нових умов навчання в закладі загальної середньої освіти п'ятикласникам інколи дуже складно. Це залежить від вікових особливостей учнів, організації освітнього процесу, рівня розвитку пізнавальних процесів і комунікативних навичок. Прямий вплив мають такі фактори, як збільшення шкільного навантаження, більш вимогливою системою оцінювання, особливостями комунікативних навичок. Насамперед змінюється структура навчання: з'являються нові предмети, збільшується кількість надавачів середньої освіти. Все це зумовлює збільшене навантаження на учнів, що потребує більшої самостійності для виконання домашніх завдань, уміння планувати свій час, розвитку креативного мислення, відповідальності за результат.

Разом із цим здобувачі середньої освіти проходять соціальну адаптацію. Паралельно освітньому процесу змінюється структура міжособистісних відносин. Саме в цей час для них важливо зайняти своє місце в колективі, мати певний авторитет серед однолітків. Це не завжди легкий шлях, інколи він супроводжується міжособистісними конфліктами, підвищенням тривожності, особистими переживаннями.

Наскільки швидко й легко пройде адаптація, безпосередньо залежить від емоційного стану учнів. Часто вони відчувають себе невпевнено. Саме в цей період у них може занизитися самооцінка, страх перед новими вимогами, тривожність. Все це має негативний вплив на рівень навчальної діяльності.

Висновки. Сучасні освітні реформи в Україні, зокрема концепція Нової української школи, спрямовані на створення комфортного освітнього середовища, орієнтованого на потреби дитини. У цьому контексті важливого значення набуває психолого-педагогічний супровід учнів і налагодження відносин між учнем, батьками та педагогічним колективом.

У наші дні в закладах загальної середньої освіти проводиться анкетування та діагностика для учнів із метою виявлення їхнього рівня адаптації. Ефективною практикою стали тренінги з комунікативних навичок, консультації для батьків, залучення до процесу адаптації педагогів і психологів. Комплексний підхід до такого питання дає змогу завчасно визначити негативні фактори впливу й полегшити процес адаптаційних труднощів.

Проблема адаптації п'ятикласників потребує комплексного підходу та залишається актуальною в сучасній освітній практиці.

Список використаних джерел

1. Бойко І. І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання / І. І. Бойко // Психологія: зб. наук. пр. – К., 1990.–Вип.2–С.92-96. https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f207b565-b1ac-42de-aeab-2ec558e5f6c3/content

2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 338 с.

https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b509242b-f5ff-4ce6-b23d-08b64c2dfb13/content

3. Бушай І. М. Теоретичні підходи до проблеми формування «Я-образу» в підлітковому віці / І. М. Бушай // Психологія. Збірник наукових праць. — Вип. 1. — К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 1998. — С. 147-151. https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dac5d585-0a08-4581-a231-400d6b4a69fd/content

4. Македонська С. І. Система діяльності загальноосвітнього навчального закладу з адаптації п'ятикласників до нових умов навчання // Освіта та розвиток обдарованої особистості. — 2014. — № 11. — С. 64-72. https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/11/13.pdf

5. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства: монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін.; за ред. Н. В. Пророк. — Київ: Видавничий дім «Слово», 2020. — С.131. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723282/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB_%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82_%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf

Олександр Андрійович Лутченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 04 «Середня освіта Захист України»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Леся Анатоліївна Порядченко

Використання штучного інтелекту в освіті: нові можливості та ризики для медіабезпеки

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується тотальною цифровізацією, де особливе місце посідає штучний інтелект (ШІ). У системі вищої та середньої освіти ШІ перестає бути просто допоміжним інструментом і перетворюється на активного суб'єкта освітньої взаємодії. Проте інтеграція нейромереж у навчання породжує складну дилему: з одного боку – це безпрецедентне розширення когнітивних можливостей здобувача освітніх послуг, а з іншого – виникнення нових, технологічно складних загроз для медіабезпеки особистості.

Медіабезпека учня в епоху ШІ розглядається нами як стан захищеності психіки та свідомості від деструктивного інформаційного впливу, що генерується або поширюється за допомогою інтелектуальних систем. Ключовим поняттям у даній схкмі стає «AI Literacy» (ШІ-грамотність), яка включає не лише технічні навички роботи з промптами, але й етичну рефлексію та здатність до критичного оцінювання результатів роботи алгоритмів генерації відповідей, наданих ШІ.

Відповідно до вищезазначених особливостей, виокремимо нові можливості ШІ, які можуть бути використані для забезпечення продуктивності освітнього процесу.

1. *Адаптивність та диференціація.* ШІ дозволяє реалізувати справжній диференційований підхід в освітньому процесі, створюючи навчальний контент, адаптований під швидкість сприйняття та інтереси кожного учня. Це в свою чергу сприяє зниженню інформаційного перевантаження, яке є одним із факторів вразливості в медіапросторі.

2. *Інтелектуальний фактчекінг.* Спеціалізовані ШІ-сервіси здатні миттєво порівнювати інформацію з тисячами джерел, допомагаючи учням виявляти маніпулятивні твердження та логічні помилки в текстах.

3. *Симуляція медіазагроз.* Генеративний ШІ дає змогу педагогу створювати безпечні навчальні моделі «фейкових новин» для практичних занять, де учні в лабораторних умовах вчаться розпізнавати ознаки дезінформації.

Розглянемо конкретні ризики, які загрожують медіабезпеці учнів завдяки тому, що поява генеративних моделей актуалізувала низку специфічних загроз:

- *Синтетична дезінформація та дипфейки.* Найбільш небезпечним ризиком є розмивання поняття об'єктивної істини. Коли відео, фото та голос можуть бути ідеально сфабриковані ШІ, традиційні навички візуальної перевірки інформації втрачають свою ефективність. Це потребує формування нового рівня медіаімунітету – системної недовіри до непідтвердженого джерела.
- *«Галюцинації» та когнітивне викривлення.* ШІ схильний генерувати фактично невірну, але лінгвістично переконливу інформацію. Для учнів, які сприймають нейромережу як істину останньої інстанції, це створює ризик засвоєння хибних знань.
- *Алгоритмічні «ехо-камери».* Алгоритми рекомендацій, керовані ШІ, підбирають контент на основі попередніх уподобань користувача, що може радикалізувати погляди молоді та звужувати спектр критичного сприйняття альтернативних думок.
- *Етико-правові виклики.* Питання авторського права на згенерований контент та проблема плагіату (AI-giarism) підривають основи академічної доброчесності, що є невід'ємною частиною культури медіабезпеки.

Враховуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що для мінімізації ризиків, пов'язаних з використанням даних, генерованих штучним інтелектом, пропонуємо в процесі роботи впроваджувати модель «критичного діалогу з ШІ». Вона передбачає, що будь-який результат роботи нейромережі має проходити через триетапну верифікацію: порівняння з авторитетними джерелами, пошук логічних суперечностей та аналіз джерела даних, на яких навчалася модель. Саме за таких умов можна отримати дійсно перевірену та істинну інформацію.

Отже, використання штучного інтелекту в освіті є незворотним процесом. Забезпечення медіабезпеки в цих умовах вимагає переходу від пасивного захисту, який може бути впроваджений шляхом обмеження доступу, до активного формування цифрової стійкості з формування навичок медіаграмотності у процесі роботи зі штучним інтелектом. Майбутній педагог має володіти навичками деконструкції ШІ-контенту, щоб навчити учнів безпечно та етично використовувати ці потужні технології для власного розвитку.

Список використаних джерел

1. Биков, В. Ю. (2018). Цифрова трансформація суспільства і розвиток освітніх систем. Інформаційні технології і засоби навчання, 68(6), 1–12.

2. Биков, В. Ю., & Спірін, О. М. (2023). Штучний інтелект в освіті: сучасний стан і перспективи використання. Інформаційні технології і засоби навчання, 95(3), 1–15.

3. Морзе, Н. В., & Вембер, В. П. (2020). Формування цифрової компетентності в умовах розвитку штучного інтелекту. Інформаційні технології і засоби навчання, 77(3), 1–17.

4. Морзе, Н. В., & Кузьмінська, О. Г. (2022). Цифрова трансформація освіти та роль штучного інтелекту. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, (12), 1–12.

5. Спірін, О. М., & Іванова, С. М. (2021). Використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі. Інформаційні технології і засоби навчання, 84(4), 1–12.

О.І. Макаренко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки (Наукова освіта та наукова комунікація)

Науковий керівник:
О.М. Задорожна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти

Розвиток емоційного інтелекту інтерпретаторів як умова успішної популяризації науки в інтерактивному музейному середовищі

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується переходом до моделі економіки знань, у якій наука, освіта та комунікація стають взаємопов'язаними компонентами соціального розвитку. У цьому контексті особливої ваги набуває популяризація науки як процесу трансляції наукового знання у доступній, зрозумілій та соціально значущій формі для широких верств населення. Важливим інструментом такої популяризації виступають інтерактивні музеї науки, що функціонують як простори неформальної освіти, де знання передається через досвід, експеримент і взаємодію.

Теоретично інтерактивні музеї можна розглядати як гібридні комунікативно-освітні системи, у яких поєднуються елементи музейної педагогіки, конструктивістського підходу до навчання та публічної наукової комунікації. У такому середовищі особливо важливою є роль людського фактора, зокрема інтерпретаторів — фахівців, які забезпечують посередництво між складним науковим змістом експозицій і когнітивними можливостями відвідувачів.[1]

Інтерпретатор у музейному середовищі може бути визначений як суб'єкт науково-комунікативної діяльності, який здійснює процес інтерпретації наукового знання через його адаптацію, контекстуалізацію та емоційне наповнення з метою забезпечення його зрозумілості та доступності для різних аудиторій. Його діяльність виходить за межі традиційного інформування і включає функції фасилітатора пізнавального процесу, модератора взаємодії та емоційного медіатора.

У цьому контексті важливою теоретичною основою дослідження виступає концепція емоційного інтелекту, яка була розвинена у працях П. Саловея та Дж. Маєра, а також популяризована Д. Ґоулманом. Емоційний інтелект визначається як інтегральна здатність особистості усвідомлювати власні емоційні стани, розпізнавати емоції інших людей, регулювати емоційні реакції та використовувати емоційну інформацію для ефективної соціальної взаємодії та прийняття рішень. [2]

У структурному вимірі емоційний інтелект включає декілька взаємопов'язаних компонентів:

- самосвідомість (усвідомлення власних емоційних станів і їх впливу на поведінку),
- саморегуляція (здатність контролювати імпульсивні реакції та підтримувати емоційну рівновагу),
- мотивація (внутрішня спрямованість на досягнення цілей, стійкість до фрустрації),
- емпатія (розуміння емоційних станів інших людей),
- соціальні навички (ефективна комунікація, побудова взаємодії та управління відносинами).

З позиції психології діяльності, емоційна сфера розглядається як невід'ємний компонент професійної компетентності, що впливає на ефективність виконання діяльності в соціально орієнтованих професіях.

У діяльності інтерпретатора емоційний інтелект набуває не допоміжного, а системоутворюючого значення. Це пов'язано з тим, що процес наукової комунікації в музеї науки не зводиться до передачі інформації, а передбачає її когнітивну та емоційну обробку аудиторією. Згідно з теорією когнітивно-афективної взаємодії, емоції безпосередньо впливають на процеси уваги, пам'яті та засвоєння інформації, що робить їх ключовим чинником ефективного навчання.

Інтерактивне музейне середовище, зокрема у таких просторах, як Музеї науки, створює умови для активного залучення відвідувача до процесу пізнання через експеримент, гру та взаємодію з експонатами. У таких умовах інтерпретатор виконує роль не лише носія знання, але й організатора досвіду, який спрямовує когнітивну та емоційну активність відвідувача.[3]

З теоретичної точки зору можна виокремити кілька ключових функцій інтерпретатора:

1. Когнітивно-адаптивна функція — переклад складного наукового знання на доступний рівень сприйняття.
2. Комунікативна функція — забезпечення двосторонньої взаємодії між експозицією та відвідувачем.
3. Емоційно-регулятивна функція — створення позитивного емоційного фону, який сприяє навчанню.
4. Мотиваційна функція — формування інтересу до науки та стимулювання пізнавальної активності.

У цьому контексті емоційний інтелект виступає механізмом реалізації зазначених функцій. Наприклад, емпатія дозволяє інтерпретатору визначати рівень розуміння аудиторії та коригувати складність пояснення; саморегуляція забезпечує стабільність комунікації навіть у складних ситуаціях; соціальні навички сприяють побудові довіри між інтерпретатором і відвідувачем.

Окремо слід підкреслити роль емоцій у процесі наукової популяризації. Емоційно насичена інформація має вищий рівень запам'ятовування та довготривалого засвоєння, що підтверджується сучасними дослідженнями в галузі когнітивної психології. Таким чином, інтерпретатор із високим рівнем емоційного інтелекту здатний не лише передати знання, а й сформувати емоційний досвід взаємодії з наукою.

Отже, розвиток емоційного інтелекту інтерпретаторів є ключовою умовою ефективного функціонування інтерактивних музеїв науки та забезпечення якісної наукової комунікації. Він виступає не лише індивідуальною професійною характеристикою, а й системним чинником, що впливає на успішність популяризації науки в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Довгий, С. О., Топузов, О. М., & Бітаєв, В. А. (Ред.). (2020). Музейна педагогіка в науковій освіті. Київ: Національний центр «Мала академія наук України»
2. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е.Л. Носенко // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 95.
3. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D.R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications.Psychological Inquiry, 15(3).197-215 https://sciencemuseum.com.ua/

Михаіл Богданович Мегей
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 011 «Освітні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри української й іноземних мов
та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Юлія Миколаївна Пугач

Використання problem-solving tasks для розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів педагогічних спеціальностей

Сучасні процеси євроінтеграції та компетентнісної модернізації вищої педагогічної освіти зумовлюють переосмислення цілей і методів навчання іноземних мов. Провідною метою іншомовної підготовки майбутніх педагогів є формування іншомовної комунікативної компетентності, що розглядається як інтегрована здатність особистості ефективно використовувати іноземну мову з урахуванням лінгвістичних, соціокультурних, прагматичних і стратегічних чинників професійної комунікації [6; 9]. У цьому контексті актуалізується пошук таких дидактичних інструментів, які б забезпечували не лише засвоєння мовних знань, а й розвиток умінь застосовувати їх у реальних і змодельованих педагогічних ситуаціях.

Значною проблемою традиційної системи навчання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти залишається домінування формально-мовних вправ, що обмежує можливості студентів у розвитку спонтанного мовлення, критичного мислення та професійної комунікативної гнучкості. Унаслідок цього виникає розрив між рівнем теоретичної мовної підготовки та здатністю майбутніх педагогів ефективно використовувати іноземну мову для розв'язання професійних завдань. Подолання цього розриву потребує впровадження діяльнісних форм навчання, спрямованих на активну мовленнєву взаємодію та ухвалення рішень у процесі іншомовного спілкування [12].

Одним із ефективних засобів реалізації зазначених завдань є problem-solving tasks, що широко використовуються в межах комунікативного та task-based підходів до навчання іноземних мов [8; 12]. Ці завдання передбачають створення проблемної ситуації, для якої не існує однозначного рішення, і потребують активного залучення студентів до аналізу, висування гіпотез, аргументації позицій та спільного ухвалення рішень шляхом іншомовної взаємодії. На відміну від традиційних тренувальних вправ, problem-solving tasks орієнтовані на результат комунікації, а мова в них виступає не об'єктом навчання, а інструментом професійної діяльності [8].

У методичному аспекті problem-solving tasks можуть реалізовуватися у формі аналізу педагогічних кейсів, рольових ігор із проблемним сценарієм, дискусій навколо професійних дилем, проєктної діяльності та симуляції ситуацій шкільної практики. Такі завдання створюють умови для використання іноземної мови в автентичному контексті, що сприяє підвищенню мотивації студентів та їхньої готовності до міжособистісної й міжкультурної комунікації [1; 4].

Використання problem-solving tasks сприяє комплексному розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів педагогічних спеціальностей. У процесі виконання таких завдань активізується лінгвістична компонента, оскільки студенти змушені добирати та застосовувати лексико-граматичні засоби відповідно до комунікативного наміру [5]. Одночасно формується дискурсивна компетентність, що виявляється в умінні логічно структурувати висловлювання, підтримувати діалог і полілог, узгоджувати власні репліки з висловлюваннями партнерів по спілкуванню [10]. Значущу роль відіграє й стратегічна компонента, адже студенти опановують прийоми

подолання мовленнєвих труднощів, уточнення інформації, перефразування та кооперації в групі [11].

Крім того, problem-solving tasks створюють сприятливі умови для розвитку метакогнітивних умінь: планування комунікативної діяльності, контролю власного мовлення та рефлексії результатів іншомовної взаємодії. Це особливо важливо для майбутніх педагогів, які у своїй професійній діяльності мають не лише володіти іноземною мовою, а й усвідомлювати механізми мовленнєвої діяльності та бути здатними навчати цьому учнів [7].

Особливого значення problem-solving tasks набувають у підготовці майбутніх педагогів, оскільки дозволяють моделювати типові й нестандартні ситуації професійної діяльності: розв'язання педагогічних конфліктів, ухвалення методичних рішень, організацію взаємодії з учнями, батьками та колегами. Дослідження українських учених засвідчують, що залучення студентів до розв'язання професійно орієнтованих комунікативних проблем іноземною мовою сприяє не лише розвитку мовленнєвих умінь, а й формуванню педагогічного мислення та готовності до професійної відповідальності в умовах міжкультурної взаємодії [2; 4].

Ефективність використання problem-solving tasks значною мірою залежить від дотримання методичних умов їх реалізації в освітньому процесі. До таких умов належать професійна спрямованість проблемних ситуацій, відповідність завдань рівню іншомовної підготовки студентів, системне поєднання індивідуальної, парної та групової роботи, а також забезпечення зворотного зв'язку та рефлексії результатів комунікативної діяльності [7; 3]. Важливо, щоб викладач виступав не лише джерелом знань, а й фасилітатором іншомовної взаємодії, створюючи безпечне освітнє середовище для висловлення різних точок зору та аргументованого професійного діалогу.

Важливим аспектом упровадження problem-solving tasks є їх відповідність когнітивним і мовленнєвим особливостям студентів педагогічних спеціальностей. Успішне виконання таких завдань передбачає активізацію аналізу, синтезу, оцінювання альтернатив і прогнозування наслідків прийнятих рішень, що безпосередньо пов'язано з розвитком критичного мислення. Залучення студентів до аргументованого іншомовного обговорення проблемних ситуацій сприяє формуванню навичок академічного й професійного дискурсу, що є необхідними для подальшої педагогічної діяльності [5; 11].

З позицій компетентнісного підходу problem-solving tasks дозволяють реалізувати міждисциплінарні зв'язки між іншомовною підготовкою та фаховими педагогічними дисциплінами. У процесі роботи над проблемними завданнями студенти інтегрують мовні знання з методичними, психолого-педагогічними та соціальними аспектами професії вчителя. Така інтеграція забезпечує цілісний характер підготовки майбутніх педагогів і сприяє формуванню їхньої здатності діяти в умовах невизначеності та швидких змін освітнього середовища [2; 3].

Окрему увагу слід приділити ролі автентичності problem-solving tasks. Завдання, побудовані на основі реальних або наближених до реальних педагогічних ситуацій, значно підвищують рівень залученості студентів і сприяють формуванню внутрішньої мотивації до іншомовного спілкування. Автентичність проблеми змушує студентів виходити за межі шаблонних мовленнєвих моделей, добирати адекватні мовні засоби та враховувати контекст і адресата комунікації [8; 10].

Не менш важливою є організація рефлексійного етапу після виконання problem-solving tasks. Обговорення шляхів розв'язання проблеми, аналіз мовленнєвих стратегій і помилок, самооцінювання та взаємооцінювання сприяють усвідомленню студентами власного комунікативного досвіду. Рефлексія дозволяє не лише закріпити мовний матеріал, а й розвинути здатність до саморегуляції та професійного саморозвитку, що є ключовими характеристиками сучасного педагога [7; 12].

У контексті цифровізації освіти problem-solving tasks мають значний потенціал для реалізації в онлайн-та змішаних форматах навчання. Використання цифрових

платформ, колаборативних онлайн-інструментів і віртуальних середовищ дозволяє моделювати складні комунікативні ситуації, організовувати міжнародну взаємодію та розширювати міжкультурний вимір іншомовної підготовки майбутніх педагогів. Це відкриває додаткові можливості для розвитку іншомовної комунікативної компетентності в умовах глобалізованого освітнього простору [6; 13].

Використання problem-solving tasks у підготовці майбутніх педагогів також сприяє розвитку соціальної взаємодії та навичок командної роботи. Під час спільного розв'язання проблем студенти вчаться слухати співрозмовників, узгоджувати різні погляди, досягати компромісу та брати відповідальність за колективне рішення. Такі вміння мають безпосереднє професійне значення, оскільки педагогічна діяльність передбачає постійну взаємодію з різними суб'єктами освітнього процесу й потребує високого рівня міжособистісної комунікації, у тому числі іншомовної [8; 11].

Крім того, problem-solving tasks позитивно впливають на формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до іншомовного навчання. Ситуації проблемного характеру, що апелюють до реального досвіду або професійних інтересів майбутніх педагогів, знижують рівень мовленнєвої тривожності та сприяють подоланню страху помилки. У такому навчальному середовищі помилка сприймається не як недолік, а як природний етап комунікативного розвитку, що відповідає сучасним гуманістичним засадам вищої освіти [7; 12].

Важливим є й дидактичний потенціал problem-solving tasks з погляду диференціації навчання. Завдання проблемного типу можуть передбачати різні рівні складності ролей і комунікативних внесків, що дозволяє залучати до активної іншомовної взаємодії студентів з різним рівнем мовної підготовки. Такий підхід сприяє індивідуалізації навчання та забезпечує ситуацію успіху для кожного учасника освітнього процесу [6; 10].

Problem-solving tasks також створюють передумови для розвитку міжкультурної чутливості майбутніх педагогів. Обговорення педагогічних проблем із залученням різних позицій, цінностей і освітніх традицій стимулює усвідомлення культурної зумовленості комунікативних норм і професійних практик. Уміння адекватно реагувати на культурні відмінності, аргументувати власну позицію та знаходити спільні рішення іноземною мовою є невід'ємною складовою професійної підготовки в умовах глобалізованого освітнього простору [1; 4].

Необхідно відзначити й оцінювальний потенціал problem-solving tasks. На відміну від традиційних тестових форм контролю, проблемні завдання дозволяють комплексно оцінювати рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, зокрема здатність студента до взаємодії, аргументації, стратегічного мовленнєвого вибору та співпраці. Такий тип оцінювання більше відповідає реальним умовам професійної діяльності педагога й водночас має формувальний характер [7; 12].

З методичної точки зору доцільним є поетапне впровадження problem-solving tasks у навчальний процес: від частково керованих проблемних ситуацій до відкритих завдань із високим рівнем автономії студентів. Такий підхід дозволяє поступово формувати впевненість у власних іншомовних можливостях і забезпечує стійкий розвиток комунікативної компетентності без надмірного когнітивного навантаження [8; 10].

Отже, використання problem-solving tasks у процесі навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти є ефективним засобом розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів. Такі завдання забезпечують інтеграцію іншомовної та фахової підготовки, підвищують мотивацію до навчання й сприяють формуванню професійно значущих комунікативних, когнітивних і рефлексивних умінь майбутніх педагогів. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці диференційованих комплексів problem-solving tasks з урахуванням різних педагогічних спеціальностей, рівнів мовної підготовки студентів і форматів навчання [1; 13].

Список використаних джерел

1. Зенякін О. С., Ткачова Н. О., Ткачов А. В., Власова В. В., Житницька А. А. Фреймінг навчальних матеріалів як засіб розвитку іншомовної комунікативної компетентності в закладах вищої освіти України. *Journal of Language Teaching and Research*. 2026. Т. 17 (2). С. 215–227. DOI: https://doi.org/10.17507/jltr.1702.02

2. Редько В., Сорокіна Н., Смовженко Л., Онаць О., Чижевський Б. Ситуаційне навчання іноземної мови в компетентнісно орієнтованій парадигмі навчання: український досвід. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Т. 22 (5). С. 637–657. DOI: https://doi.org/10.26803/ijlter.22.5.33

3. Щур Н. М., Роман В. І., Музика Т. В., Попойлик Ю. М., Юрчак Г. І. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів як компонента соціальної культури. *Education Information Technologies Journal*. 2022. Т. 4 (2). С. 113–128.

4. Яблоков С. В. Застосування кейс-методу у викладанні англійської мови професійного спрямування для українських студентів. *Arab World English Journal*. 2020. Спецвипуск: The English Language in Ukrainian Context. С. 282–293. DOI: https://doi.org/10.24093/awej/elt3.23

5. Alhomaidan A. M. A. Enhancing language proficiency through task-based language teaching: A comprehensive review and future directions. *Research Publish Journals*. 2025. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15481059

6. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. Vol. 1, No. 1. P. 1–47. DOI: https://doi.org/10.1093/applin/I.1.1

7. Dmitrenko N., Petrova A., Podzygun O. Problem-based tasks in foreign language acquisition for intending educators. *Proceedings of Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija*. 2020. P. 84–92.

8. Ellis R. Task-Based Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press, 2018.

9. Hymes D. H. On communicative competence. Pride J. B., Holmes J. (Eds.). Sociolinguistics. Harmondsworth : Penguin Books, 1972. P. 269–293.

10. Ibrahimli N. The role of task-based learning in developing communicative competence in EFL classrooms. *ISRG Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*. 2025. Vol. 3, No. 6. P. 45–54.

11. Kavrayıcı C. Communication skills and classroom management competency: The mediating role of problem-solving skills. *Educational Research and Reviews*. 2020. Vol. 15, No. 4. P. 125–137.

12. Littlewood W. Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2017.

13. Rear D. Critical thinking and problem solving in foreign language teaching. / Zoghbor W., Alexiou T. (Eds.). Advancing English Language Education. London : Routledge, 2020. P. 3–18.

Софія Костянтинівна Мішина
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А3 Початкова освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Оксана Григорівна Коханко

Розвиток соціальної компетентності молодших школярів засобами технологій розвитку критичного мислення

У сучасному освітньому просторі України важливим завданням є формування ключових компетентностей учнів початкової школи, серед яких соціальна компетентність займає провідне місце. Вона забезпечує здатність дитини ефективно взаємодіяти з іншими людьми, працювати в команді, приймати відповідальні рішення та конструктивно розв'язувати конфлікти [1]. Саме ці навички стають основою успішної адаптації школяра до вимог інформаційного суспільства.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку соціальних умінь. У цей час діти активно засвоюють норми поведінки, формують ціннісні орієнтації, вчаться співпрацювати та домовлятися. Важливим чинником є створення педагогічних умов, які стимулюють розвиток емпатії, толерантності та комунікативних навичок. Науковці (О. Савченко, О. Пометун, Л. Кулакова та ін.) підкреслюють, що соціальна компетентність має когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти [3].

Одним із дієвих інструментів формування соціальної компетентності є технології розвитку критичного мислення. Вони орієнтовані на активне залучення учнів до аналізу, оцінювання та інтерпретації інформації, що сприяє формуванню навичок самостійного мислення та рефлексії [2]. У процесі використання цих технологій діти навчаються аргументовано висловлювати власну думку, слухати інших, досягати спільних рішень, що безпосередньо впливає на розвиток соціальної поведінки.

Структурно технології критичного мислення реалізуються через три етапи:

1. Актуалізація знань (мозковий штурм, асоціативний кущ) — стимулює інтерес та активізує попередній досвід.
2. Усвідомлення змісту (методи «INSERT», «Fishbone») — формує навички аналізу та систематизації інформації.
3. Рефлексія (сенкан, дискусії, творчі завдання) — сприяє осмисленню отриманих знань та їх інтеграції у власний досвід.

Групова та парна робота, що є невід'ємною складовою технологій критичного мислення, створює умови для безпосередньої соціальної взаємодії. Учні вчаться співпрацювати, брати відповідальність за спільний результат, підтримувати одне одного та конструктивно вирішувати конфлікти [4]. Це формує позитивний психологічний клімат у класі, де вчитель виступає фасилітатором, підтримує ініціативу дітей та забезпечує атмосферу довіри.

Практика показує, що систематичне використання технологій розвитку критичного мислення сприяє підвищенню рівня соціальної компетентності молодших школярів. Вони стають більш відкритими до спілкування, толерантними, здатними до співпраці та відповідальними у взаємодії з іншими. Таким чином, критичне мислення виступає не лише інструментом інтелектуального розвитку, а й важливим засобом соціалізації.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методичних рекомендацій для вчителів щодо інтеграції технологій критичного мислення у навчальні

програми початкової школи, що дозволить ефективніше формувати соціальну компетентність учнів відповідно до вимог Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016.
2. Пометун О. І. Технології розвитку критичного мислення в освітньому процесі. Київ: Літера, 2019.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2019.
4. Halpern D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. New York: Psychology Press, 2014.

Тетяна Сергіївна Морозова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Практична психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української й іноземних мов
та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Марія Іванівна Чабайовська

Роль батьків і педагогів у профілактиці ігрової залежності підлітків

Актуальність наукової проблеми. Ураховуючи сучасні особливості розвитку цифрових технологій, усе більш поширеною психологічною проблемою стає залежність – адиктивна поведінка осіб, у контексті якої має місце нав'язлива потреба у виконанні дій, пов'язаних з їх використанням. Різновидом такої залежної поведінки є ігрова залежність. З цією проблемою стикаються діти, підлітки та дорослі. У зв'язку із цим особливої уваги набуває ігрова залежність саме в підлітків, ураховуючи те, що в цьому віці особистість лише перебуває на етапі становлення. Тому підліток стикається з багатьма психологічними проблемами, пов'язаними з його недостатньо стійкою психікою, несформованою емоційною сферою, невисоким рівнем стресостійкості й здатності протистояти тим факторам, які викликають таку адиктивну поведінку. Враховуючи це, актуальною є комплексна профілактика ігрової залежності у підлітків. Ключову роль у цьому мають відігравати батьки та педагоги, адже вони мають найбільший виховний вплив на них. У цій публікації ми розглянемо роль батьків і педагогів у профілактиці ігрової залежності підлітків, а також визначимо основні напрями їх діяльності в цьому контексті.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До питання профілактики ігрової залежності дітей підліткового віку звернулося чимало вітчизняних науковців. Так, у статті Н. М. Дідик визначено такі рівні (види) профілактики, як первинна, вторинна та третинна. Також запропоновано структуру профілактичної діяльності для попередження ігрової залежності підлітків [2, с. 226-228]. Окрім цього, у дослідженні В. Є. Виноградової та Є. В. Пузирьова охарактеризовано специфічні особливості ігрової залежності неповнолітніх [1, с. 70-74]. Важливими є дослідження І. П. Педюри та А. М. Рогози. Науковці детально вивчили ігрову залежність як психологічну проблему й запропонували різні методи профілактики [3, с. 120-124]. Наведені дослідження свідчать про те, що профілактика ігрової залежності учнів підліткового віку є одним із ключових напрямів вирішення цієї проблеми. Однак автори недостатньо приділяють увагу ролі

батьків і педагогів у цьому процесі, що зумовлює необхідність кращого вивчення цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Профілактику ігрової залежності підлітків можна розглядати як комплексний процес, який передбачає своєчасне виявлення та виправлення факторів, які зумовлюють виникнення відповідної адиктивної поведінки серед них. Крім того, профілактика також є комплеком заходів психологічного, педагогічного та соціального характеру, спрямованих на попередження ігрової залежності [1, с. 73].

Як зазначає Н. М. Дідик, профілактика ігрової залежності в цілому передбачає первинну, вторинну та третинну профілактику. Первинна включає заходи, які спрямовані на запобігання залучення підлітків в ігри. Це робота з тими, які не знайомі з впливом відеоігор, мають поверхневі знання й уявлення про них. Тобто, вона передбачає здійснення профілактичного впливу на осіб підліткового віку, які ще не мають ознак ігрової залежності. Вторинна профілактика відрізняється тим, що передбачає роботу з підлітками, які перебувають у групі ризику, вже починають ставати ігроманами та мають початкові ознаки психічної залежності від відеоігор. Третинна профілактика – це робота з тими, хто вже страждає від ігрової залежності. Вона передбачає впровадження заходів, що спрямовані на корекцію поведінки підлітків і попередження ще більш негативної дії ігор на їхній загальний стан та розвиток особистості [2, с. 227-228].

Роль батьків у профілактиці ігрової залежності учнів старшого шкільного віку полягає в тому, що вони, на відміну від педагогів, мають великий виховний вплив на них і вдома, і за його межами. Вони зазвичай володіють достатнім рівнем авторитету, крім того, можуть контролювати дії підлітка в різних ситуаціях, помічаючи будь-які прояви ігрової залежності. Тому, у першу чергу, участь батьків у профілактиці ігрової адикції має бути спрямована на встановлення правил, тобто формування навичок цифрової гігієни. Для цього варто чітко обмежити час, проведений дітьми за іграми, забороняти користуватися гаджетами вночі, під час відпочинку або навчання.

Окрім цього, дуже важливим є встановлення емоційного контакту з дитиною, звертаючи увагу на її емоційні потреби та наявні проблеми. Нерідко виникнення ігрової залежності пов’язано саме з проблемами в родині та емоційним «холодом» з боку батьків, тому забезпечення позитивних відносин із підлітком часто дозволяє уникнути ігрової залежності. Дуже важливо організовувати спільне дозвілля: залучати дітей до фізичної активності, хобі, відпочинку на свіжому повітрі – без гаджетів. Також батьки обов’язково мають бути взірцем для них, демонструючи свій приклад культури використання гаджетів [3, с. 122-123].

Участь педагогів у профілактиці ігрової залежності неповнолітніх також є провідною. Вони як працівники освіти мають запроваджувати комплексний підхід до попередження й подолання ігрової адикції. При цьому це стосується як класних керівників та інших вчителів, так і соціального педагога закладу освіти. Вони мають організовувати профілактику ігрової залежності на уроках і під час проведення виховних заходів. Наприклад, під час уроку інформатики вчитель, який викладає цей предмет, повинен ознайомити підлітків із правилами безпечного та раціонального користування комп’ютером й іншими технологіями, таким чином формуючи навички «здорового» користування сучасними технологіями. Окрім цього, учитель основ здоров’я під час уроку, присвяченому здоровому способу життя, має розглядати відеоігри як приклад негативного чинника, сприяючи розвитку відповідних навичок у здобувачів освіти [2, с. 228].

Класний керівник може організовувати виховні заходи з участю учнів, ознайомлюючи їх із небезпечним впливом відеоігор. Також він має співпрацювати з батьками, особливо тих підлітків, які вже мають ознаки ігрової адикції, надавати їм рекомендації для вирішення цієї проблеми та контролювати стан учня. Соціальний педагог разом з іншими працівниками закладу освіти, у тому числі й психологом, може

організовувати тренінгові заняття для учнів, під час яких можливо допомогти підліткам вирішувати критичні ситуації, сформувати їх установки на адекватну реакцію, покращити вольову регуляцію та самооцінку [2, с. 228].

Крім того, важливо, щоб батьки та педагоги спільно спрямовували свої зусилля на профілактику ігрової залежності учнів підліткового віку. Їхні дії обов'язково мають бути злагодженими, системними. Якщо в закладі освіти педагоги проводять заходи з профілактики, батьки так само мають застосовувати відповідні методи вдома. Вони не мають сприяти розвитку ігрової залежності. Тому важливо, щоб дії батьків і педагогів були спрямовані на вирішення цієї проблеми. Також батьки та педагоги разом мають створити сприятливе й безпечне середовище для підлітків, яке буде унеможливлювати розвиток ігрової залежності [3, с. 122].

Висновки. У цілому профілактика ігрової залежності в неповнолітніх має бути комплексною. Роль батьків і педагогів у цьому процесі є ключовою, враховуючи їхню участь у вихованні підлітків та формуванні їхньої особистості. Тому і батьки, і педагоги мають застосовувати спеціальні підходи до профілактики ігрової залежності, при цьому обов'язовою є їх співпраця. Також важливо розуміти межу між профілактикою та надмірно авторитарними вимогами, оскільки якщо батьки або педагоги будуть використовувати жорсткі обмеження, це може лише посилити ігрову залежність і викликати негативну реакцію з боку особи перехідного віку. Тому слід застосовувати ці підходи, які будуть враховувати вікові та психологічні особливості підлітків, а також відповідати рівню сформованості в них ігрової залежності.

Список використаних джерел

1. Виноградова В. Є., Пузирьов Є. В. Особливості соціально-психологічної профілактики ігрової та інтернет-залежності підлітків. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* 2020. №3. Т. 31 (70). С. 70-75.
2. Дідик Н. М. Соціально-педагогічна профілактика ігрової залежності. *Молодий вчений.* 2015. №2 (17). С. 226-229.
3. Пидюра І. П., Рогоза А. М. Ігрова залежність у дітей в умовах військового стану в Україні. *Молодий вчений.* 2025. № 3 (134). С. 120-124.

Владислава Сергіївна Недоступ
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української й іноземних мов та методик викладання
в початковій і дошкільній освіті
Вікторія Валентинівна Волошина

Використання цифрових тестів для оперативного контролю знань молодших школярів

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним упровадженням цифрових технологій у всі сфери навчально-виховного процесу. Особливого значення цифровізація набуває в умовах реформування загальної середньої освіти відповідно до концепції Нової української школи [1], що передбачає формування компетентної, творчої, відповідальної особистості, здатної до самостійного навчання та використання сучасних інформаційних ресурсів у повсякденному житті. У цьому контексті актуалізується проблема використання цифрових інструментів контролю

навчальних досягнень учнів початкової школи.

Контроль знань є важливою складовою освітнього процесу [2], що забезпечує зворотний зв'язок між учителем і учнями, дозволяє оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу, визначити труднощі в навчанні та своєчасно скоригувати освітню діяльність. Особливо важливим є оперативний контроль знань, який дає можливість швидко отримати результати навчальної діяльності учнів та забезпечити ефективне управління процесом навчання.

У сучасних умовах традиційні форми контролю знань поступово доповнюються цифровими засобами оцінювання [3], що забезпечують об'єктивність перевірки результатів навчання, економію часу та підвищення мотивації учнів до навчальної діяльності. Одним із ефективних інструментів такого контролю є цифрові тести, використання яких сприяє підвищенню якості освітнього процесу в початковій школі.

Цифрові тести є сучасним засобом оцінювання навчальних досягнень учнів [4], що дозволяє автоматизувати процес перевірки знань, забезпечити швидке отримання результатів та здійснювати індивідуальний підхід до кожного. Використання цифрових тестів у навчальному процесі початкової школи створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності, формування навчальної мотивації та підвищення рівня відповідальності за результати власної діяльності.

Особливого значення використання цифрових тестів набуває в умовах формування ключових компетентностей молодших школярів, серед яких важливе місце посідає інформаційно-цифрова [5]. Застосування цифрових технологій у процесі навчання сприяє розвитку навичок роботи з інформаційними ресурсами, формує здатність учнів до самостійного пошуку інформації, її аналізу та використання у практичній діяльності.

Використання цифрових тестів дозволяє вчителю оперативно здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів [6], визначати рівень сформованості знань, умінь і навичок, своєчасно виявляти труднощі у навчанні та здійснювати корекцію освітнього процесу. Завдяки автоматичній перевірці результатів тестування значно скорочується час на оцінювання навчальних досягнень, що дозволяє вчителю більше уваги приділяти організації навчальної діяльності школярів.

Важливою перевагою цифрових тестів є можливість реалізації індивідуального підходу [7]. Учитель має змогу добирати завдання відповідно до рівня навчальних досягнень учнів, використовувати різнорівневі тестові завдання, організовувати самостійну роботу школярів з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей та освітніх потреб.

Застосування цифрових тестів сприяє підвищенню інтересу молодших школярів до навчальної діяльності [8]. Використання інтерактивних елементів, ілюстрацій, мультимедійних матеріалів, анімації та ігрових компонентів створює позитивний емоційний настрій учнів, активізує їхню пізнавальну діяльність та сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Ефективність використання цифрових тестів у початковій школі значною мірою залежить від рівня цифрової компетентності вчителя, його готовності до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. Сучасний учитель має володіти навичками створення цифрових освітніх ресурсів, організації тестового контролю навчальних досягнень учнів та аналізу результатів тестування.

Використання цифрових тестів у початковій школі сприяє реалізації принципів дитиноцентризму, партнерської взаємодії між учителем та учнями, формуванню позитивного освітнього середовища та забезпеченню ефективного зворотного зв'язку між учасниками. Завдяки використанню цифрових технологій створюються умови для активної участі школярів у процесі навчання, розвитку їхньої самостійності та відповідальності за результати власної діяльності.

Важливим аспектом використання цифрових тестів є також можливість

організації дистанційного та змішаного навчання, що набуває особливої актуальності в сучасних умовах розвитку освіти. Цифрові платформи дозволяють здійснювати контроль навчальних досягнень учнів незалежно від місця їх перебування, забезпечують доступність освітніх ресурсів та сприяють підвищенню ефективності навчального процесу.

Серед найбільш поширених цифрових інструментів тестування, що доцільно використовувати в початковій школі, варто відзначити такі сервіси, як Google Forms, Kahoot!, Quizizz, LearningApps, які дозволяють створювати інтерактивні тестові завдання різного рівня складності та забезпечують швидкий аналіз результатів навчальної діяльності учнів.

Таким чином, використання цифрових тестів у початковій школі є ефективним засобом оперативного контролю знань молодших школярів, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку ключових компетентностей учнів, формуванню позитивної мотивації до навчання та забезпеченню ефективної взаємодії між учителем і учнями. Використання сучасних цифрових технологій у процесі оцінювання навчальних досягнень відповідає вимогам модернізації освіти [5] та сприяє підвищенню результативності навчальної діяльності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
3. Морзе Н. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: навчальний посібник. Київ : Видавнича група BHV, 2018. 352 с.
4. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: теоретичні засади і практика використання. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 326 с
5. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. № 1. С. 15–25.
6. Рамський Ю. С. Використання цифрових технологій у професійній діяльності вчителя початкової школи. Інформаційні технології в освіті. 2017. № 3. С. 45–52.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. О. Я. Савченко. Київ : Педагогічна думка, 2017. 206 с.
8. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

Дарина Сергіївна Неміко,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Практична психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Каськов Ігор Васильович,

Психокорекція проявів агресивної поведінки молодшого підлітка

У сучасному світі динамічних суспільних змін проблема агресивної поведінки серед підлітків набуває дедалі більшої актуальності. Це зумовлено як суттєвими соціально-економічними трансформаціями, так і специфікою вікового розвитку. Молодший підлітковий вік є переломним періодом, який супроводжується інтенсивними

фізіологічними змінами, емоційною нестійкістю та становленням самосвідомості. У цей час агресія нерідко виступає не лише як відповідь на зовнішні подразники, а й як спосіб самоствердження або захисна реакція в умовах соціальної дезадаптації [1]. Це обумовлює потребу у створенні ефективних психокорекційних програм, спрямованих на своєчасне втручання з метою запобігання закріпленню деструктивних поведінкових моделей. Адже відсутність своєчасної корекції може призвести до формування асоціальних форм поведінки в майбутньому.

Психологічна корекція агресивних проявів у молодших підлітків потребує системного підходу, який враховує складність і багатовимірність цього явища. Наукові дані вказують, що агресивна поведінка в цьому віці часто обумовлена акцентуаціями характеру, недостатнім рівнем розвитку саморегуляції та відсутністю навичок конструктивного вирішення конфліктів. Тому психокорекційні заходи мають бути спрямовані не тільки на подавлення негативних реакцій, але й на глибше опрацювання мотиваційної сфери особистості, розвиток емпатії та формування ефективних стратегій реагування на ситуації фрустрації. Важливим є також розмежування агресії на захисну (адаптивну) та деструктивну, що дозволяє добирати індивідуалізовані методи впливу з урахуванням причин її виникнення.

Одним із найрезультативніших методів у психокорекції молодших підлітків є інтеграція когнітивно-поведінкової терапії з компонентами арт-терапії та соціально-психологічного тренінгу. Групові форми роботи створюють умови для отримання зворотного зв’язку у безпечному середовищі, сприяють розвитку навичок активного слухання та формуванню вміння екологічно виражати власні емоції без використання вербальної чи фізичної агресії. Значна увага приділяється опануванню технік релаксації та дихальних вправ, що допомагають регулювати фізіологічні прояви гніву в момент їх виникнення. Такий підхід сприяє формуванню емоційного інтелекту, який є основою для успішної соціалізації та гармонійного емоційного стану підлітків [2].

Результативність психокорекційної роботи значною мірою залежить від активної участі найближчого соціального оточення дитини, передусім родини та педагогів. Агресивна поведінка часто відображає особливості сімейного мікроклімату або є реакцією на жорсткі, авторитарні методи виховання. У зв’язку з цим корекційна програма має обов’язково містити консультативний компонент для батьків, спрямований на трансформацію стилю взаємодії з дитиною, формування навичок ненасильницького спілкування та зміцнення позитивного емоційного зв’язку. Узгоджена взаємодія психолога, педагогів і батьків є ключовою умовою досягнення стійких позитивних змін у поведінці підлітка.

На нинішньому етапі розвитку практичної психології дедалі більшого значення набуває врахування впливу цифрового середовища, яке може виступати чинником формування агресивних тенденцій через споживання контенту з елементами жорстокості. У процесі психокорекції доцільно включати компоненти медіагігієни та розвивати критичне мислення, що дозволить підліткам розмежовувати віртуальні поведінкові моделі та реальні соціальні норми. Створення та реалізація інноваційних психокорекційних програм, заснованих на гуманістичному підході й врахуванні індивідуальних психологічних особливостей кожної дитини, сприятимуть не тільки зниженню рівня агресивності, але й формуванню умов для гармонійного особистісного розвитку молодших підлітків у безпечному соціальному середовищі [3].

Список використаних джерел

1. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2011. 520 с.

2. Романовська Д. Д. Психокорекція агресивної поведінки підлітків: методичні рекомендації для практичних психологів. Чернівці: Технодрук, 2018. 112 с.

3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник / ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/countering-bullying-educational-institutions (дата звернення: 24.04.2026).

С. А. Охват
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність А1 Освітні науки.
(Наукова освіта та наукова комунікація)

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти
Д. Б. Свириденко

Педагогічний потенціал позашкільної освіти у розвитку інтелектуальної обдарованості

Позашкільна освіта є важливою складовою системи неперервної освіти та має значний потенціал у розвитку інтелектуальної обдарованості учнів. За визначенням О. Биковської, її перевагами є добровільна участь у навчально-виховному процесі, вільний вибір занять, диференціація за інтересами, різноманітність видів діяльності та сфер спілкування, що сприяє самореалізації особистості й набуттю соціального досвіду [2, с. 48].

Проблема розвитку обдарованості та ролі освітнього середовища у цьому процесі висвітлена в працях багатьох українських учених. І. Бех обґрунтовує особистісно орієнтований підхід як основу розвитку здібностей дитини [1]; В. Кремень розглядає освіту як стратегічний чинник формування інтелектуального потенціалу та інноваційного розвитку суспільства, наголошуючи на її ролі у розвитку творчої, конкурентоспроможної особистості [3]; М. Піддячий досліджує розвиток наукового мислення учнів [5]; О. Стрижак аналізує роль цифрових технологій у розвитку обдарованості [6]; М. Мельник – питання її діагностики [4]; О. Биковська – теоретико-методичні засади позашкільної освіти [2]. Учені підкреслюють, що обдарованість є багатовимірним утворенням, яке потребує спеціально організованого освітнього середовища.

Особливе місце у розвитку інтелектуальної обдарованості посідає позашкільна освіта завдяки добровільності участі, орієнтації на інтереси дитини, гнучкості змісту та форм організації освітнього процесу. Це забезпечує високий рівень внутрішньої мотивації, розвиток індивідуальних освітніх траєкторій, а також практико-орієнтований характер навчання. У таких умовах активно формуються дослідницькі вміння, критичне мислення, творчість і здатність до вирішення нестандартних завдань.

Педагогічний потенціал позашкільної освіти реалізується через різноманітні інституційні форми. Зокрема, гуртки й секції різного спрямування сприяють поглибленню знань і розвитку спеціальних здібностей; будинки дитячої та юнацької творчості забезпечують комплексний розвиток особистості; мистецькі та музичні заклади формують креативність, естетичне мислення та емоційний інтелект. Важливою перевагою є поєднання навчальної, дослідницької, творчої та соціальної діяльності, а також можливість інтеграції знань із різних галузей.

Серед основних напрямів розвитку обдарованості у закладах позашкільної освіти можна виокремити:

- поглиблення та розширення знань;
- розвиток творчого потенціалу;

– залучення до дослідницької діяльності;
– індивідуалізацію навчання;
– менторство та педагогічний супровід.

Однією з ключових інституцій у системі позашкільної освіти України є Мала академія наук України (МАН), діяльність якої спрямована на виявлення, підтримку та розвиток інтелектуально обдарованих учнів. МАН функціонує як державний центр позашкільної освіти наукового профілю, координуючи науково-дослідницьку діяльність школярів та створюючи умови для їхнього інтелектуального, творчого й професійного розвитку.

Мережа МАН охоплює всю Україну: функціонує 25 територіальних відділень, понад 5 тисяч гуртків і секцій, більше 1200 учнівських наукових товариств, а кількість залучених учнів становить близько 90 тисяч. Навчання організоване за 12 науковими відділеннями та 69 секціями, що охоплюють природничо-математичні, технічні та гуманітарні дисципліни.

Серед основних освітніх ініціатив МАН:
– конкурс-захист науково-дослідницьких робіт;
– всеукраїнські профільні школи;
– літні наукові школи;
– конкурси, конференції, олімпіади;
– освітні простори та інфраструктурні проєкти (Музей науки, лабораторії);
– онлайн-платформи та дистанційні курси;
– програми підвищення кваліфікації педагогів.

Діяльність МАН забезпечує розвиток обдарованості через залучення учнів до реальної наукової діяльності, індивідуалізацію навчання, створення мотиваційного середовища, мережеву взаємодію та ранню професійну орієнтацію. Таким чином, МАН є цілісною освітньою системою, що створює ефективне середовище для розвитку інтелектуального потенціалу молоді.

В Україні також активно розвиваються STEM-центри та освітні хаби, які орієнтовані на інтеграцію науки, технологій, інженерії та математики, розвиток практичних навичок через проєктну діяльність. У зарубіжній практиці ефективними є літні школи, інтенсивні програми та менторські проєкти, що дозволяють учням занурюватися в дослідницьке середовище, працювати з науковцями та формувати професійні інтереси.

Отже, заклади позашкільної освіти створюють унікальні можливості для розвитку обдарованості учнів завдяки гнучкості освітнього процесу, різноманітності форм діяльності та орієнтації на індивідуальні потреби особистості. Реалізація спеціальних програм, таких як діяльність Малої академії наук, STEM-освіта, дослідницькі та літні школи, сприяє не лише розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, а й формуванню готовності учнів до самореалізації в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: *Академвидав*, 2012. 256 с.

2. Биковська О. Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки. *Рідна школа*. 2016. № 11-12. С. 48-53. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_11-12_13. (дата звернення: 20 квітня 2026).

3. Кремень В. Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей. *Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Honoris Causa в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща)*, 24 травня 2023 р. https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5126

4. Мельник М. Ю. Методичні засади діагностики психологічних ресурсів розвитку обдарованості учнів в інформаційно-освітньому просторі ліцею. *Інноваційні*

практики наукової освіти : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 10–15 грудня 2025 року) / Упоряд.: М. С. Гальченко, В. М. Шульга. Київ *: Інститут обдарованої дитини НАПН України*, 2025. С. 533-545.

5. Піддячий М. І. *The essence of competence formation high school students* In: Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: Зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково- практичної конференції (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Пед. думка, м. Київ, Україна, pp. 69-72. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718737/. (дата звернення: 20 квітня 2026).

6. Стрижак, О. Є. 2022, 'Освітні та інформаційно-цифрові технології в діагностиці та супроводі розвитку обдарованої особистості', доповідь на конференції *Проєктування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості*. URL : https://naps.gov.ua/ua/press/releases/3348/. (дата звернення: 20 квітня 2026).

Ольга Петровська
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Леся Анатоліївна Порядченко

Робота над мовленнєвою культурою та дикцією майбутнього лектора засобами театрального мистецтва

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства особливої актуальності набуває проблема формування високого рівня мовленнєвої культури майбутнього лектора. Професійна діяльність викладача, тренера, спікера чи педагога безпосередньо пов'язана з усним мовленням як основним засобом передачі знань, організації комунікації та впливу на аудиторію. Саме тому якість мовлення, чіткість дикції, інтонаційна виразність і володіння голосом на сьогодні виступають важливими складниками професійної компетентності фахівця.

Недостатній рівень розвитку мовленнєвої культури викладача негативно позначається на ефективності освітнього процесу. Нечітка вимова, монотонність, порушення орфоепічних норм, невміння логічно структурувати висловлення ускладнюють сприйняття інформації слухачами, знижують їхню увагу та інтерес до навчального матеріалу. Натомість грамотне, виразне й емоційно насичене мовлення сприяє кращому засвоєнню знань, формує позитивний імідж лектора та підвищує рівень довіри до нього як до компетентного професіонала.

Зважаючи на вищезазначене, мовленнєву культуру доцільно розглядати як сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують нормативність, точність, логічність, доречність та естетичність мовлення відповідно до комунікативної ситуації. Водночас дикція є технічною основою мовлення, яка охоплює правильну артикуляцію, чіткість звуковимови, володіння диханням, темпом, силою голосу та дотримання орфоепічних норм. Високий рівень сформованості зазначених компонентів є необхідною передумовою успішної професійної діяльності майбутнього лектора.

На нашу думку, ефективним засобом удосконалення мовленнєвої культури й дикції є театральне мистецтво, яке поєднує мовленнєву техніку, емоційну виразність, роботу з голосом і розвиток комунікативних умінь. Театральна педагогіка створює умови для комплексного формування особистості, оскільки спрямована не лише на технічне

вдосконалення мовлення, а й на розвиток творчості, емпатії, упевненості та здатності викладача до взаємодії з аудиторією.

Одним із провідних напрямів даної роботи є артикуляційна гімнастика, яка сприяє розвитку рухливості мовленнєвого апарату, зміцненню м'язів язика, губ і щелеп. Систематичне виконання спеціальних вправ у поєднанні зі скоромовками забезпечує чіткість вимови, усуває мовленнєві вади та формує правильну дикцію. Не менш важливим є опанування техніки мовленнєвого дихання, адже саме правильне дихання забезпечує силу голосу, витривалість і природність звучання. У цьому контексті результативними є вправи зі сценічної майстерності та дихальні методики, що використовуються у театральній практиці.

Значну роль у підготовці майбутнього лектора відіграє робота над голосом. За допомогою театральних етюдів, декламації, читання монологів і діалогів студенти навчаються керувати тембром, висотою, силою та темпом мовлення. Це дає змогу уникати монотонності, робити мовлення більш переконливим і динамічним. Важливим аспектом у підготовці викладача є також формування інтонаційної виразності, оскільки саме інтонація допомагає передавати смислові акценти, емоційне ставлення до змісту повідомлення та підтримувати увагу слухачів.

Театральні технології сприяють розвитку комунікативної компетентності. У процесі виконання ролей, участі в імпровізаціях та сценічних діалогах здобувачі освіти набувають уміння швидко реагувати на зміну ситуації спілкування, добирати доречні мовні засоби, використовувати паузи, жести, міміку та невербальні засоби комунікації. Такі вміння є надзвичайно важливими для лектора, оскільки дозволяють встановлювати контакт з аудиторією та підтримувати її зацікавленість протягом виступу.

Окремої уваги заслуговує виховний потенціал театрального мистецтва. Майбутній педагог або лектор, який володіє нормативним і виразним мовленням, стає зразком для наслідування. Через власний мовленнєвий приклад він формує в здобувачів освіти повагу до української мови, мовний смак та потребу дотримуватися культури спілкування.

Практика засвідчує, що систематичне використання засобів театрального мистецтва у професійній підготовці студентів позитивно впливає на якість їхнього мовлення: підвищується чіткість дикції, розширюється голосовий діапазон, зростає впевненість під час публічних виступів, удосконалюються навички самопрезентації та міжособистісної взаємодії. Крім того, розвивається емоційний інтелект, що є важливим чинником успішної педагогічної діяльності.

Отже, театральне мистецтво є дієвим і педагогічно доцільним засобом формування мовленнєвої культури та дикції майбутнього лектора. Інтеграція елементів сценічної мови, акторської майстерності та театральної педагогіки у зміст професійної підготовки здобувачів вищої освіти сприятиме підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно здійснювати професійну комунікацію, переконливо презентувати знання та здійснювати позитивний вплив на аудиторію.

Список використаних джерел

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Лібра, 1996. 224с.

2. Гладишева А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Червона Рута – Турс», 2007. 208 с.

3. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення : навчально методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 286 с.

4. Лаврик О. М. Засоби театральної педагогіки в підготовці вчителя іноземної мови : кваліфікаційна робота магістра. Київ : Київський національний лінгвістичний університет, 2023. 82 с.

5. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради : навчальний посібник. 2-ге вид., стер. Київ : Либідь, 2001. 240

Соломія Пилипчук
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Практична психологія»
(ОПП «Практична психологія»)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української й іноземних мов
та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Марія Іванівна Чабайовська

Психологічні чинники розвитку критичного мислення студентів у взаємодії з системами штучного інтелекту

Актуальність наукової проблеми. Уявімо типову ситуацію: пізній вечір, дедлайн, і студент звертається до системи штучного інтелекту. За кілька секунд отримує відповідь — чітку, логічну й переконливу. Саме в таких умовах постає питання: як взаємодія з ШІ впливає на розвиток критичного мислення студента? Цифровізація значно полегшує доступ до інформації, але водночас формує схильність до пасивного сприйняття готових відповідей без аналізу. Це актуалізує дослідження психологічних чинників, що визначають здатність студента сумніватися, рефлексувати, аргументувати позицію та самостійно оцінювати інформацію. Особливого значення набувають когнітивна гнучкість, рефлексивність, навчальна мотивація і критичне ставлення до цифрових джерел.

Аналіз досліджень. Проблема критичного мислення активно досліджується в психології та педагогіці. Дж. Дьюї [4] розглядав його як рефлексивний процес, що передбачає постановку запитань і перевірку суджень. Сучасні підходи до розуміння розвитку мислення, зокрема теорія соціального навчання А. Бандури [1], акцентують увагу на значенні соціальної взаємодії, що зберігає свою актуальність і в умовах взаємодії студента з цифровими інтелектуальними системами [2]. Д. Канеман [4] описав швидке й повільне мислення, що дозволяє пояснити схильність до прийняття готових відповідей без глибокого аналізу. Попри значну кількість досліджень, психологічні чинники розвитку критичного мислення у взаємодії з ШІ потребують подальшого вивчення [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному освітньому просторі системи штучного інтелекту дедалі активніше інтегруються у навчальну діяльність студентів. Якщо раніше ключовим завданням було знаходження інформації, то сьогодні більш важливою стає здатність критично оцінювати, інтерпретувати та перевіряти вже готові відповіді. Взаємодію студента з ШІ доцільно розглядати як нове когнітивне середовище, що впливає на мислення, прийняття рішень і формування пізнавальних стратегій [2].

У цьому контексті особливого значення набувають положення Д. Канемана [4], оскільки взаємодія з ШІ часто відбувається в умовах швидкого прийняття рішень. Швидке мислення характеризується автоматичністю та схильністю приймати перший переконливий варіант, тоді як готові відповіді, згенеровані ШІ, можуть створювати ілюзію правильності. Водночас розвиток критичного мислення пов’язаний із активацією повільного, аналітичного мислення, яке передбачає перевірку фактів, пошук альтернатив та формування власної аргументованої позиції [4].

У взаємодії з ШІ також актуалізується проблема когнітивних упереджень. Зокрема, студент може формулювати запити таким чином, щоб підтвердити власну позицію або сприймати відповідь як авторитетну через впевнений стиль подачі. Це зумовлює необхідність розвитку здатності до рефлексії та свідомої перевірки достовірності інформації.

Важливу роль у розвитку критичного мислення відіграють такі психологічні чинники, як когнітивна гнучкість, рефлексивність і навчальна мотивація [3]. Когнітивна гнучкість проявляється в здатності розглядати проблему з різних позицій та не зупинятися на першій відповіді, тоді як рефлексивність пов'язана з усвідомленням власного процесу мислення. Водночас у реальних умовах навчання значний вплив мають емоційні фактори (стрес, дедлайни, втома), що підвищують імовірність прийняття готових рішень без аналізу.

З позицій теорії соціального навчання А. Бандури [1] розвиток мислення відбувається найефективніше в умовах взаємодії, спостереження й отримання зворотного зв'язку. У цьому контексті системи штучного інтелекту можуть виступати засобом інтелектуальної підтримки: допомагати структурувати проблему, ставити запитання, формувати контраргументи та виявляти логічні помилки [2]. За таких умов студент не просто отримує відповідь, а включається в активний процес її осмислення.

Не менш важливим є питання академічної доброчесності та збереження авторства мислення. Використання ШІ актуалізує проблему межі між інтелектуальною підтримкою і підміною самостійної діяльності. Це вимагає формування відповідальності за власні висновки та здатності зберігати особисту позицію [5].

Отже, розвиток критичного мислення студентів у взаємодії з ШІ визначається сукупністю когнітивних, емоційно-мотиваційних та особистісних чинників. Вирішальним є не сам факт використання ШІ, а спосіб організації цієї взаємодії в освітньому процесі.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що взаємодія студентів із системами штучного інтелекту суттєво змінює характер навчальної діяльності та висуває нові вимоги до розвитку критичного мислення. З'ясовано, що ключову роль у цьому процесі відіграють когнітивні, емоційно-мотиваційні й особистісні психологічні чинники, зокрема здатність до рефлексії, когнітивна гнучкість, усвідомлення власних упереджень і відповідальність за результати власної інтелектуальної діяльності.

Доведено, що за умов педагогічно виваженого використання системи штучного інтелекту можуть виступати не лише джерелом готової інформації, а й засобом розвитку аналітичного мислення, аргументації, рефлексії та інтелектуальної самостійності студентів. Таким чином, ефективність використання ШІ в освітньому процесі визначається не самим фактом його застосування, а способом його інтеграції в навчальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теорія соціального навчання. – Київ : Основи, 2001. – 247 с.
2. Глушко В. В., Шакуров Є. О., Арделян О. В. Педагогічна трансформація в цифрову епоху: вплив штучного інтелекту на формування критичного мислення та зміну ролі викладача [Електронний ресурс] // Академічні візії. – 2025. – Вип. 43. – Режим доступу: https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/1886/1757/1797. – Дата звернення: 15.04.2026.
4. Дьюї Дж. Як ми мислимо. – Київ : Центр навчальної літератури, 2020. – 224 с.
5. Канеман Д. Мислення швидке й повільне. – Київ : Наш Формат, 2017. – 480 с.
6. Мізюк В., Кожухар Ж., Силенко Ю. Розвиток критичного мислення щодо штучного інтелекту студентів закладів вищої освіти як компонент цифрової грамотності та академічної доброчесності [Електронний ресурс] // Молодь і ринок. – 2026. – Режим доступу: https://mir.dspu.edu.ua/article/view/351779. – Дата звернення: 15.04.2026.

Анастасія Євгенівна Погорєлова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А3 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української й іноземних мов та
методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Юлія Миколаївна Пугач

Розвиток іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи засобами пісень та римівок

У доповіді розглянуто проблему розвитку іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи засобами пісень і римівок. Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами до іншомовної освіти, які передбачають формування в учнів здатності до ефективної комунікації іноземною мовою. Важливою передумовою цього процесу є сформованість фонетичної компетентності, оскільки саме вона забезпечує правильність звукового оформлення мовлення, його зрозумілість і природність. Особливої ваги ця проблема набуває на початковому етапі навчання, коли закладаються основи мовленнєвих умінь і навичок.

Фонетична компетентність є складовою комунікативної компетентності та передбачає здатність учнів правильно сприймати й відтворювати звуки іноземної мови, дотримуватися норм наголосу, ритму та інтонації. Вона охоплює як теоретичні знання про фонетичну систему мови, так і практичні навички правильної вимови. За визначенням І. В. Моляки, фонетична компетентність забезпечує адекватність мовленнєвого спілкування та є необхідною умовою ефективного оволодіння іноземною мовою [4]. Недостатній рівень її сформованості може призводити до виникнення труднощів у сприйнятті мовлення та формування комунікативних бар'єрів.

З урахуванням вікових особливостей молодших школярів особливо важливим є використання таких методів навчання, які поєднують емоційність, ігрову діяльність та повторюваність. Діти цього віку характеризуються підвищеною чутливістю до звукової сторони мовлення, здатністю до наслідування та швидким запам'ятовуванням ритмічних структур. Саме тому доцільним є використання пісень і римівок як ефективних засобів формування фонетичних навичок. Як зазначає І. М. Барда, використання пісенного та римованого матеріалу сприяє активізації навчальної діяльності учнів і полегшує засвоєння звукових особливостей іноземної мови [1].

Пісні є одним із найбільш ефективних засобів навчання фонетики, оскільки вони поєднують мелодію, ритм і мовний матеріал, що забезпечує комплексний вплив на слухове сприйняття та мовленнєву діяльність учнів. Завдяки цьому молодші школярі легше засвоюють інтонаційні моделі, правильну вимову звуків і ритміко-інтонаційну структуру мовлення. Дослідження Ю. В. Деркач і Р. І. Яблонської доводять, що використання пісень у навчальному процесі сприяє розвитку слухової уваги, покращенню вимови та активізації мовленнєвої діяльності учнів [2]. Крім того, пісенний матеріал забезпечує природне багаторазове повторення мовних зразків, що є необхідною умовою формування стійких фонетичних навичок.

Римівки також відіграють важливу роль у розвитку фонетичної компетентності. Вони мають чітку ритмічну організацію, що сприяє формуванню правильної артикуляції, інтонації та темпу мовлення. Використання римівок дозволяє ефективно відпрацьовувати окремі звуки, звукосполучення та інтонаційні моделі. За словами В. В. Любивої, формування фонетичних навичок потребує систематичного тренування слухових і вимовних умінь, що досягається через багаторазове повторення мовного матеріалу [3].

Саме римівки забезпечують таке повторення у доступній і цікавій для учнів формі. Важливою перевагою пісень і римівок є їх емоційна насиченість і привабливість для дітей. Емоційний компонент навчання сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу, формує позитивне ставлення до навчального процесу та знижує рівень мовленнєвої тривожності.

З методичної точки зору, використання пісень і римівок має бути системним, цілеспрямованим і відповідати етапам формування мовленнєвих навичок. О. А. Чухно зазначає, що процес формування фонетичної компетентності включає такі етапи, як сприйняття мовного зразка, його відтворення та закріплення у мовленні [5]. У цьому процесі пісні та римівки можуть використовуватися на різних етапах уроку: для фонетичної зарядки, введення нового матеріалу, тренування та закріплення навичок. Це забезпечує їх універсальність і високу ефективність у навчальному процесі.

Отже, пісні та римівки є ефективним засобом розвитку іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи. Вони сприяють формуванню правильної вимови, розвитку фонематичного слуху, засвоєнню ритміко-інтонаційних особливостей мовлення та підвищенню мотивації до навчання. Їх систематичне використання у навчальному процесі забезпечує більш успішне оволодіння іноземною мовою та створює підґрунтя для подальшого розвитку комунікативної компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Барда І. М. Римівки та пісні на уроках англійської мови в НУШ : метод. збірник. Стара Вижівка, 2022. 75 с. URL: https://naurok.com.ua/metodichniy-zbirnik-rimivki-ta-pisni-na-urokah-angliysko-movi-v-nush-323250.html

2. Деркач Ю. В., Яблонська Р. І. Пісня як ефективний засіб формування лексичних навиків на уроках англійської мови в початкових класах. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 54-56. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2360

3. Любива В. В. До проблеми формування іншомовної фонетичної компетентності у дітей дошкільного віку. *Вісник післядипломної освіти*. 2021. № 15 (44). С. 179-192. URL: https://ojs.uem.edu.ua/index.php/vpo/article/view/189

4. Моляка І. В. Формування англомовної фонетичної компетентності майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2023. № 2. С. 48-53. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2023-2-doc/2023-2-7

5. Чухно О. А. Методика формування фонетичної компетентності у процесі навчання іноземних мов. *Іноземні мови*. 2018. № 1. С. 27-31. URL: https://fl.knlu.edu.ua/article/view/122549

Ю. П. Потапенко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки
Наукова освіта та наукова комунікація

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти
О. М. Задорожна

Сторітелінг як інструмент наукової комунікації та популяризації науки

Актуальність дослідження. У сучасному соціокультурному контексті наука дедалі більше виходить за межі лабораторій та академічних аудиторій, інтегруючись у публічний простір – медіа, соціальні мережі, суспільні дискусії. Така трансформація

вимагає від наукової комунікації не лише інноваційності та достовірності, але й адаптації до зрозумілої та привабливої для широкої аудиторії мови. Саме в цьому аспекті актуалізується сторітелінг як універсальний та ефективний методологічний інструмент, що поєднує когнітивну складність наукового знання з емоційною доступністю наративних форм. Як слушно зазначає Ненсі Дуарте, «історії – це найкоротший шлях до серця й розуму людини».

У XXI столітті наукова комунікація переживає системну трансформацію, зумовлену глобалізацією знань, розвитком цифрових технологій, соцмереж та штучного інтелекту, а також активною участю суспільства у визначенні наукових пріоритетів. Традиційні форми академічного дискурсу – наукові статті, монографії, конференційні доповіді – залишаються базовими та незамінними для професійної спільноти, проте їхня доступність для широкої публіки є обмеженою через високий рівень спеціалізації та складність викладу. Внаслідок цього наука часто існує паралельно із суспільством, не завжди інтегруючись у його культурний та когнітивний простір. І в результаті втрачає як суспільство, так і наукова спільнота.

Застосування інноваційної технології сторітелінгу у науковій комунікації дозволяє подолати зазначений розрив. Завдяки перетворенню фактологічних матеріалів на сюжетні структури, а складних концепцій на зрозумілі й емоційно насичені наративи, сторітелінг сприяє формуванню нової культури пояснення науки. У світі інформаційного перенасичення він стає інструментом конкуренції за увагу, забезпечує поширення інновацій, створює емоційний зв'язок між дослідником та аудиторією, а також інтегрує результати наукових досліджень у ширший суспільний дискурс. Особливого значення набуває його роль у популяризації науки серед молоді, адже саме залучення молодого покоління до наукової діяльності є стратегічним завданням сучасної освітньої та наукової політики.

Метою і завданням даного дослідження є здійснення комплексного аналізу технології сторітелінгу як ефективного інструменту комунікації у різних сферах суспільного життя (зокрема маркетингу, політиці, освіті тощо), з метою концептуального обґрунтування та наукового дослідження феномену наукового сторітелінгу як інноваційної технології, визначення його потенціалу у популяризації науки та інтеграції наукового знання у соціальний дискурс, а також розроблення практичних рекомендацій для успішного застосування технології наукового сторітелінгу.

Таким чином, дослідження спрямоване на системне осмислення сторітелінгу як інструменту, що поєднує когнітивну складність академічного знання з доступністю та емоційною привабливістю наративних форм, забезпечуючи ефективну комунікацію між наукою та суспільством.

Від класичних концепцій до сучасних підходів

Перші системні спроби осмислення сторітелінгу як інструменту комунікації належать американському бізнесмену та керівнику корпорації Девіду Армстронгу. У своїх працях він наголошував, що історії є не декоративним доповненням до фактів, а способом структурування досвіду та його передачі у формі, яка зберігається у пам'яті.

Подальший розвиток цієї ідеї здійснив психолог і педагог Джером Брунер, який сформулював концепцію «наративного мислення». Він доводив, що наратив є когнітивним механізмом упорядкування хаотичної реальності та надання їй сенсу. Його дослідження стали фундаментом для застосування сторітелінгу в освіті та науковій комунікації, підкреслюючи його роль у формуванні когнітивних моделей сприйняття знань.

Американський науковець у сфері комунікації, професор Школи комунікації та журналістики USC Annenberg Вальтер Фішер запропонував «наративну парадигму», у межах якої людина визначається як homo narrans – істота, що живе й мислить історіями. Він показав, що переконливість комунікації залежить не лише від логічної послідовності аргументів, але й від правдоподібності історії та її резонансу із життєвим досвідом

аудиторії. За його визначенням сторітелінг постає як універсальний механізм формування довіри та залучення до комунікативного процесу.

В українському науковому контексті метод сторітелінгу активно досліджується з початку 2010-х років. Наприклад, Неллі Бондаренко досліджує сторітелінг як педагогічний та комунікативний інструмент. Її роботи підтверджують, що історії здатні не лише передавати знання, але й стимулювати критичне мислення, формувати ціннісні орієнтири та створювати емоційний зв'язок між викладачем і студентами. Українські дослідники активно інтегрують сторітелінг у міждисциплінарні підходи – від медіа до освітніх практик, що свідчить про його універсальність та адаптивність.

Таким чином, від Армстронга й Брунера до сучасних українських дослідників простежується спільна думка: історії є універсальним способом осмислення світу, а сторітелінг – ключовим інструментом популяризації науки, пояснення складних концепцій у доступній формі та формування у суспільстві довіри до знань.

На сьогодні ***сторітелінг як комунікативна технологія*** характеризується багатоваріантністю форм та сфер застосування. Для прикладу:

– художній сторітелінг створює вигадані світи й персонажів, формуючи культурні наративи;

– медійний сторітелінг формує суспільні настрої та цінності, інтегруючи інформацію у масову свідомість;

– комерційний та корпоративний сторітелінг використовуються для побудови довіри до бренду та комунікації з клієнтами;

– освітній та музейний сторітелінг орієнтовані на передачу знань та виховання через приклади, метафори й сюжетні моделі.

Спільною основою цих форм є використання історії як когнітивного та емоційного інструменту, здатного захопити увагу й залишитися у пам'яті.

Науковий сторітелінг має багато спільних аспектів з освітнім та музейним сторітелінгом, оскільки також спрямований на донесення та засвоєння перевіреної інформації. Але має суттєві відмінності й особливості. Він прагне зробити дані й факти зрозумілими та близькими для неспеціалізованої аудиторії, не відмовляється від академічної достовірності та доказовості при поясненні складних концепцій через знайомі образи. Метафорична мова знижує когнітивний бар'єр і відкриває доступ до знань для широких соціальних груп.

У світі інформаційного перенасичення історія має більший шанс бути почутою, ніж сухий перелік фактів. І науковий сторітелінг стає стратегічним інструментом, що дозволяє науці конкурувати за увагу суспільства.

Не останню роль відіграє емоційна складова наукового сторітелінгу, «людське обличчя» науки. Коли йдеться не лише про відкриття й перемоги, але й про сумніви, помилки та особисті історії дослідників. Це робить науку живою, а вчених – публічно впізнаваними та умовно «знайомими» для аудиторії, а отже тими, хто викликає довіру.

Історії здатні привертати увагу, утримувати інтерес, формувати довіру та створювати відчуття причетності до наукового процесу. Це особливо важливо для молоді, яка сприймає знання через інтерактивні та емоційно насичені формати.

Крім того, науковий сторітелінг формує позитивний імідж науки серед молоді. Історії надихають, легко запам'ятовуються та створюють відчуття причетності до великої справи. У цьому сенсі сторітелінг виступає не лише методом пояснення, але й інструментом популяризації, що відкриває нові горизонти для взаємодії науки й суспільства.

Список використаних джерел

1. Armstrong D. *Educational trends: How to be a critical consumer***.** London : Routledge, 2006.

2. Bruner J. *Actual minds, possible worlds.* Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986.

3. Bruner J. Narrative and identity. *Critical Inquiry.* 1991, T. 18, № 1, С. 1-21.

4. Fisher W. R. Narration as a human communication paradigm: The case of public moral argument. Communication Monographs. 1984. T. 51, №1. С. 1–22.

5. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і все-предметний метод навчання. *Наукові записки. Київський університет,* 2020.

6. Shkarban I. Storytelling as a means of teaching effective communication in a foreign language. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations.* 2025. № 46. С. 88-100.

7. Ushakova N., Alekseienko T., Kushnir I., Zozulia I., Uvarova T. Storytelling technique in teaching Ukrainian as a foreign language remotely. *Journal of Language and Education.* 2021. T. 7, №2. С. 45–56. DOI : https://doi.org/10.17507/tpls.1204.02

Богдан Пустовалов
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 Середня освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Роль ігрових технологій у військово-прикладному навчанні учнів

Сучасний розвиток освіти в Україні зумовлює необхідність оновлення підходів до військово-прикладного навчання школярів. У межах предмета «Захист України» важливим є формування базових військових, тактичних і прикладних умінь, які можуть бути корисними як у повсякденному житті, так і в умовах надзвичайних ситуацій. Водночас традиційні методи навчання не завжди забезпечують достатній рівень зацікавленості учнів та ефективного засвоєння практичних навичок. Саме тому особливого значення набуває використання ігрових технологій, які сприяють активізації навчального процесу та підвищенню його результативності.

Ігрові технології у педагогіці розглядаються як система методів і прийомів, що базуються на організації навчання у формі гри. І. Дичківська визначає «ігрові технології» як форму взаємодії між педагогом і учнями, що організована у вигляді гри та спрямована на розвиток умінь розв’язувати складні завдання шляхом усвідомленого вибору з кількох можливих варіантів у межах певного сюжетного контексту [1]. Застосування ігрових технологій в освітньому процесі, як зазначає О.Сударик, передбачає попереднє планування діяльності, визначення навчальної мети та завдань, ґрунтовну підготовку вчителя до проведення гри, добір необхідних матеріалів і ресурсів. Важливим є також залучення та мотивація учнів до активної участі в ігровій діяльності, безпосередня організація та проведення гри, подальше узагальнення отриманих результатів, здійснення рефлексії та підбиття підсумків [3].

У військово-прикладному навчанні це можуть бути рольові ігри, тактичні симуляції, командні змагання, тренувальні сценарії, а також використання сучасних цифрових технологій, зокрема віртуальної та доповненої реальності.

Педагогічне значення ігрових технологій полягає в тому, що вони забезпечують поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю. Учні не просто вивчають правила або алгоритми дій, а одразу застосовують їх у змодельованих умовах, що

наближені до реальних ситуацій, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу, розвитку логічного мислення та формуванню стійких навичок [2].

Важливим аспектом є мотиваційна складова. Ігрові технології значно підвищують інтерес учнів до навчання, оскільки створюють умови змагання, досягнення результату та командної взаємодії. Емоційна залученість учнів сприяє більш активній участі у навчальному процесі, що особливо важливо у військово-прикладній підготовці, де необхідні дисципліна, уважність і відповідальність [2].

У процесі застосування ігрових методів ефективно формуються практичні навички, які є ключовими у військово-прикладному навчанні. Зокрема, учні опановують орієнтування на місцевості, елементи тактичного пересування, навички роботи в команді, надання домедичної допомоги та дотримання правил безпеки. Завдяки багаторазовому виконанню дій у різних ігрових сценаріях відбувається їхнє глибоке закріплення та автоматизація.

Окрім практичних умінь, ігрові технології сприяють розвитку особистісних якостей учнів. Зокрема, формуються відповідальність, ініціативність, лідерські якості, здатність до швидкого прийняття рішень, стресостійкість та вміння працювати в команді. Учні вчаться взаємодіяти, розподіляти ролі та діяти узгоджено в умовах обмеженого часу, що є важливим компонентом військово-прикладної підготовки.

Сучасний етап розвитку освіти передбачає активне впровадження цифрових технологій, які значно розширюють можливості ігрового навчання. Використання комп’ютерних симуляторів, інтерактивних тренажерів, а також технологій віртуальної та доповненої реальності дозволяє створювати максимально реалістичні навчальні ситуації [4]. Це підвищує ефективність підготовки та забезпечує безпечне відпрацювання складних дій.

Серед найбільш ефективних форм ігрового навчання можна виділити тактичні заняття на місцевості, рольові сценарії надзвичайних ситуацій, командні естафети з елементами військової підготовки та моделювання кризових ситуацій. Такі методи дозволяють комплексно поєднувати фізичну, інтелектуальну та психологічну підготовку учнів.

Водночас впровадження ігрових технологій у військово-прикладне навчання супроводжується певними труднощами. Серед них - недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл, обмежений навчальний час, потреба у підвищенні кваліфікації педагогів, а також відсутність достатньої кількості методичних рекомендацій щодо використання ігрових методів.

Попри це, перспективи розвитку ігрових технологій є досить значними. Подальша цифровізація освіти, впровадження інноваційних навчальних платформ, розвиток VR/AR-технологій та удосконалення навчальних програм сприятимуть підвищенню якості військово-прикладної підготовки учнів та її більшій практичній спрямованості.

Отже, ігрові технології відіграють важливу роль у військово-прикладному навчанні школярів, оскільки забезпечують ефективне поєднання теоретичної та практичної підготовки, підвищують мотивацію до навчання та сприяють формуванню необхідних життєвих і військово-прикладних навичок. Їх системне впровадження є важливим напрямом модернізації сучасної української освіти.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

2. Пузан Ю. Застосування ігрових технологій на уроках у Новій українській школі. Логос. Мистецтво наукової думки. 2019. № 6. С. 57-61.

3. Сударик О.С. Сутність поняття «ігрові технології» та їх класифікація // Формування сучасної науки: методика та практика: матеріали І Міжнародної студентської наукової конференції (Т. 2), м. Кам'янецьПодільський, 29 жовтня, 2021 рік /

ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. С.91–94.

4. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, 2021. № 13 (169). С. 28-35.

Катерина Анатоліївна Рішко
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Оксана Григорівна Коханко

Потенціал інтегрованих занять у процесі формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці

Сучасна освіта зазнає значних змін, що пов’язані з упровадженням компетентнісного підходу та ідей Нової української школи. У цих умовах особливої уваги набуває проблема формування у молодших школярів ціннісного ставлення до праці як важливої складової їхнього особистісного розвитку. У сучасному суспільстві, де активно розвиваються технології та зростає роль інтелектуальної діяльності, праця розглядається не лише як спосіб отримання матеріальних благ, а як можливість самореалізації, взаємодії з іншими людьми та відповідального ставлення до життя. Саме тому важливо знаходити такі підходи до навчання, які допомагають не тільки передавати знання, а й формувати в учнів цінності, зокрема позитивне ставлення до праці.

Проблема трудового виховання завжди привертала увагу науковців і педагогів. Ще в історії педагогічної думки важливість праці для розвитку особистості підкреслювали Жан-Жак Руссо та Василь Сухомлинський, які розглядали працю як необхідну умову формування гармонійної, відповідальної та морально зрілої людини. У сучасних дослідженнях ця проблема не втрачає своєї актуальності. Зокрема, вона висвітлюється у працях Л. Гриценок, Л. Гуцан, О. Морін, які наголошують на важливості цілеспрямованого формування у дітей позитивного ставлення до праці вже з молодшого шкільного віку [2-4]. Як зазначає Олена Балакірєва, саме в дитинстві закладаються основи ціннісних орієнтацій особистості, які в подальшому визначають її ставлення до діяльності, відповідальність та готовність до самореалізації [1]. У зв’язку з цим особливо важливо створювати такі умови навчання і виховання, які сприятимуть розвитку працелюбності, наполегливості та усвідомлення значущості праці.

Таким чином, аналіз наукових підходів свідчить про важливість формування ціннісного ставлення до праці вже в молодшому шкільному віці. Водночас для більш глибокого розуміння цієї проблеми необхідно звернутися до сутності самого поняття «ціннісне ставлення до праці» та визначити його основні характеристики.

У психолого-педагогічній літературі ціннісне ставлення до праці розглядається як складне особистісне утворення, що поєднує знання дитини про працю, її емоційне ставлення до діяльності та реальну поведінку у процесі виконання завдань. Воно включає когнітивний компонент (розуміння значущості праці), емоційно-ціннісний (інтерес, позитивні переживання, повага до праці) та діяльнісний (готовність працювати, відповідальність, старанність). Науковці, зокрема Л. Гриценок, Л. Гуцан, О. Морін,

підкреслюють, що саме єдність цих компонентів забезпечує формування цілісного ставлення до праці[2-4].

Разом з тим процес формування ціннісного ставлення до праці є досить складним, оскільки він залежить не лише від змісту навчання, а й від особистого досвіду дитини, умов освітнього середовища та організації діяльності. Недостатня увага до практичної складової, формальне виконання завдань або відсутність емоційного залучення можуть ускладнювати цей процес. Саме тому виникає потреба у використанні таких підходів до навчання, які забезпечують активну участь учнів і дозволяють їм усвідомити значущість праці через власний досвід.

У цьому контексті особливої актуальності набувають ідеї Нової української школи, які орієнтовані на компетентнісний підхід, інтеграцію змісту навчання та діяльнісний характер освітнього процесу. Одним із ефективних інструментів реалізації цих підходів є інтегровані заняття, які дозволяють поєднувати знання з різних освітніх галузей і забезпечують їх практичне застосування. Саме інтегровані заняття створюють умови, у яких учні можуть не лише отримувати знання, а й діяти, взаємодіяти, аналізувати результати своєї діяльності та усвідомлювати значущість праці у повсякденному житті. Це робить їх важливим засобом формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці.

У межах дослідження було організовано та проведено серію інтегрованих занять у початковій школі, спрямованих на формування ціннісного ставлення учнів до праці. Під час роботи поєднувалися різні навчальні предмети, зокрема українська мова, математика, «Я досліджую світ», мистецтво, трудове навчання. Завдання мали практичний характер: учні створювали власні вироби, виконували творчі роботи, розв’язували життєві ситуації, пов’язані з працею, працювали в парах і групах. Особлива увага приділялася тому, щоб діти не лише виконували завдання, а й розуміли їхню мету та значення.

Під час проведення занять спостерігалося, що учні стали більш зацікавленими у виконанні завдань, активніше долучалися до роботи, проявляли ініціативу та відповідальність. Діти з більшим задоволенням виконували практичні завдання, краще співпрацювали між собою та почали більше цінувати результати власної праці й праці інших. Це свідчить про те, що використання інтегрованих занять позитивно впливає на формування ціннісного ставлення до праці у молодших школярів.

Отже, проблема формування ціннісного ставлення до праці у молодших школярів є актуальною та потребує особливої уваги в умовах сучасної освіти. Це складний процес, який охоплює знання, емоційне ставлення та практичну діяльність учнів і формується поступово в процесі навчання і виховання.

Проведене дослідження показало, що інтегровані заняття є ефективним засобом формування ціннісного ставлення до праці, оскільки вони поєднують теоретичні знання з практичною діяльністю, сприяють активності учнів і допомагають усвідомити значущість праці в житті людини.

Таким чином, систематичне використання інтегрованих занять у початковій школі сприяє формуванню відповідального, позитивного ставлення до праці, розвитку важливих особистісних якостей та підготовці учнів до подальшого життя.

Список використаних джерел

1. Балакірєва В. А. З історії розвитку трудового навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку та форм організації цього процесу. *Наука і освіта.* 2014. №7. С. 15–19.

2. Гуцан Л. А. Виховання в молодших школярів ціннісного ставлення до праці. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії: зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 жовтня 2017 р., м. Одеса).* Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 90–93.

3. Гуцан Л. А., Гриценок Л. І., Морін О. Л. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія. Кропивницький: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2019. 152 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718610

4. Гуцан Л., Морін О., Рагозіна В. Забезпечення трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів: результати формувального експерименту. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Випуск 23* (2019). Книга 1. DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-1-90-105

Христина Олександрівна Рудакова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А3 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Оксана Григорівна Коханко

Потенціал технологій критичного мислення у процесі розвитку емоційного інтелекту молодших школярів в освітньому процесі НУШ

Концептуальні засади Нової української школи (НУШ) акцентують увагу на формуванні м'яких навичок, серед яких провідне місце посідає емоційна компетентність. Державний стандарт початкової освіти визначає пріоритетом гармонійний розвиток особистості дитини, зокрема формування її емоційного інтелекту та ключових компетентностей, що відповідає ідеям НУШ. У документі наголошено на важливості розвитку критичного мислення, уміння аналізувати інформацію, висловлювати власну думку та приймати обґрунтовані рішення. Водночас значна увага приділяється формуванню соціальних умінь: емпатії, емоційної стійкості, здатності до співпраці та конструктивного розв'язання конфліктів [6].

У педагогічному контексті, на думку Пометун О., термін «критичне мислення» охоплює здатність учнів аналізувати й порівнювати інформацію з різних джерел, бачити проблемні ситуації, ставити запитання, висувати припущення, розглядати різні варіанти та робити усвідомлений вибір, пояснюючи свої міркування [5].

Потенціал технологій критичного мислення в умовах НУШ полягає в тому, що вони допомагають учням усвідомлювати власний емоційний досвід і пов'язувати його з пізнавальною діяльністю. Використання прийомів аналізу, передбачення та рефлексії сприяє розвитку самоусвідомлення й уміння приймати обґрунтовані рішення. Завдяки цьому молодші школярі поступово навчаються не діяти імпульсивно, а осмислювати причини своїх почуттів і враховувати можливі наслідки власної поведінки для інших. Такий підхід сприяє розвитку емпатії та здатності бачити ситуацію з різних позицій, що є важливою складовою емоційного інтелекту [4, с. 39–45].

Котик Т. та Кєжковска І. визначають емоційний інтелект як здатність усвідомлювати свої почуття та емоції інших людей, а також здатність правильної їх виражати. Він допомагає краще спілкуватися, знаходити спільну мову, вирішувати конфліктні ситуації та працювати в команді [2, с. 21].

Поєднання розвитку емоційного інтелекту та критичного мислення, на думку Весни В., формує підґрунтя для відповідального ставлення дитини до себе. У процесі навчання формується здатність контролювати власні дії й нести за них відповідальність. Це сприяє розвитку внутрішніх орієнтирів безпечної поведінки, позитивного само сприйняття та впевненості у взаємодії з іншими. Водночас дитина поступово усвідомлює

власну значущість і унікальність, що є важливою умовою збереження психічного благополуччя в молодшому шкільному віці [1, с. 39].

Технології розвитку критичного мислення, які використовуються в освітній практиці, ефективно поєднуються з формуванням емоційного інтелекту молодших школярів і охоплюють кілька взаємопов'язаних напрямів.

Перша група зосереджена на індивідуальній рефлексії та усвідомленні власних станів. «Щоденник важливих подій» та «Щоденник із трьох частин» змушують учнів аналізувати не лише факти, а й свою безпосередню реакцію на отриманий досвід. До цієї ж категорії належить «Вільне письмо», яке дозволяє дитині озвучити свої думки та почуття в неформальній формі, знімаючи емоційну напругу та страх перед помилкою. Такі письмові практики формують у дитини навичку самоспостереження, що є фундаментом критичного мислення [3, с. 159–160, 173].

Практичний розвиток емоційного інтелекту в умовах НУШ доцільно здійснювати через поєднання ігрових, рефлексивних та комунікативних методів навчання. [2, с. 22–24]. Саме тому другий блок технологій спрямований на розвиток емпатії через літературний аналіз та моделювання ситуацій. Методи «Драматичні ролі» та «Карта персонажів» вимагають від учня детального дослідження внутрішнього світу іншої людини (героя твору), його мотивів та емоційного портрета. Особливу роль тут відіграє стратегія РОФТ, де учень мусить перевтілитися в іншу особу, враховуючи її соціальну роль та емоційний стан для написання тексту. Це вчить дітей децентрації – здатності виходити за межі власного «Я» та розуміти позицію іншого [3, с. 61, 171–172, 237–238].

Третя група методів базується на соціальній взаємодії та етичній комунікації. Технології кооперативного навчання, такі як «Ажурна пилка» та «Ручки в середині», створюють умови, де успіх залежить від здатності досягати згоди та поважати внесок кожного учасника. Метод «Лінія цінностей» привчає учнів до того, що з одного й того самого питання можуть існувати різні, часом протилежні погляди [3, с. 78–81, 86–88].

Завершальним етапом у поєднанні критичного мислення з емоційним розвитком є використання аналітичних конструкцій для прийняття рішень. Метод «Що? / Ну й що? / Що тепер?» допомагає учням пройти шлях від ідентифікації події чи емоції до свідомого планування подальшої поведінки. Такий підхід перетворює емоційну реакцію на раціональну стратегію, вчачи дитину не просто реагувати під впливом почуттів, а приймати відповідальні рішення, що є вищою точкою розвитку емоційного інтелекту у процесі навчання [3, с. 44–45].

Таким чином, у контексті вимог НУШ поєднання інтелектуального та емоційного компонентів є фундаментом для виховання цілісної особистості, здатної до конструктивної взаємодії та успішної адаптації в сучасному соціумі.

Список використаних джерел

1. Весна В. Емоційний інтелект і критичне мислення як основа екологічного ставлення до себе та власної безпеки дітей молодшого шкільного віку. *Моделі життєтворчості особистості у сучасних соціокультурних контекстах* : матеріали наук.-практ. on-line конф. (Харків, 16 жовт. 2025 р.). Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. С. 39.

2. Котик Т., Кєжковска І. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат Нової української школи. *Обрії*. 2020. Том 51, № 2. С. 20–26. DOI: https://doi.org/10.15330/obrii.51.2.20-26.

3. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. *Технології розвитку критичного мислення учнів* ; за наук. ред. О. І. Пометун. Київ : Плеяди, 2006. 220 с.

4. *Нова українська школа: порадник для вчителя* ; за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

5. Пометун О. Критичне мислення – як навчити дитину приймати зважені рішення. *Нова українська школа*. 2017. URL: https://nus.org.ua/2017/09/12/krytychne-myslennya-2/ (дата звернення: 16.04.2026).

6. *Про затвердження Державного стандарту початкової освіти* : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 груд. 2025 р. № 1810. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 16.04.2026).

Анна Олександрівна Сербіна
здобувачка першого рівня освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта

Науковий керівник :
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української й іноземних мов та методик викладання в початковій і дошкільній освіті
Віра Андріївна Топіха

Формування навичок мовленнєвої компетентності публічного виступу в учнів початкової школи

У сучасних умовах реформування освіти та впровадження концепції Нової української школи особливої ваги набуває формування комунікативно компетентної особистості, здатної до ефективної взаємодії в соціумі. Одним із ключових складників цієї компетентності є мовленнєва компетентність, зокрема здатність до публічного виступу як форми реалізації усного мовлення.

Аналіз сучасних педагогічних досліджень засвідчує, що мовленнєва діяльність виступає основою формування комунікативної компетентності молодших школярів, оскільки забезпечує здатність дитини вступати у взаємодію, чітко висловлювати думки та бути зрозумілою для інших [1]. Водночас результати досліджень свідчать про недостатній рівень сформованості мовленнєвих умінь у дітей молодшого шкільного віку, що актуалізує потребу в цілеспрямованій педагогічній роботі [2]. Проблема формування навичок публічного виступу набуває особливого значення, оскільки саме в початковій школі закладаються основи мовленнєвої культури, впевненості у спілкуванні та здатності до самопрезентації.

У сучасній педагогічній науці мовленнєва компетентність розглядається як інтегративна якість особистості, що включає здатність до створення та сприйняття висловлювань відповідно до норм мови та умов комунікації. Зокрема, дослідники (К. Пономарьова, І. Герасименко та ін.) підкреслюють, що вона охоплює такі компоненти: фонетичний, лексичний, граматичний, а також комунікативно-прагматичний [4]. Мовленнєва діяльність визначається як активний, цілеспрямований процес створення і сприйняття мовлення, що здійснюється в конкретних комунікативних ситуаціях [1] Саме ця діяльність виступає базисом для формування навичок публічного виступу.

У контексті світових наукових підходів (D. Hymes, M. Canale, M. Swain) комунікативна компетентність трактується як здатність ефективно використовувати мовні засоби в реальних ситуаціях спілкування. Відповідно, публічний виступ розглядається як вищий рівень реалізації мовленнєвої діяльності, що потребує сформованості не лише мовних, а й соціокультурних і стратегічних умінь.

Формування мовленнєвої компетентності публічного виступу має враховувати вікові особливості учнів початкової школи. Для цього віку характерні: емоційність і чутливість до оцінювання; домінування наочно-образного мислення; схильність до

наслідування мовленнєвих зразків; потреба в ігровій діяльності як провідній формі навчання.

Дослідження доводять, що ефективність формування мовленнєвих умінь значно підвищується за умови включення учнів у активну мовленнєву діяльність та створення сприятливого комунікативного середовища [3]. Крім того, важливим є врахування рівня сформованості мовленнєвої діяльності: експериментальні дані свідчать, що у більшості молодших школярів він є середнім, що вимагає систематичної педагогічної підтримки [3].

Публічний виступ у педагогічному контексті розглядається як організоване усне мовлення, спрямоване на аудиторію з метою інформування, переконання або вираження власної позиції.

Структура навичок публічного виступу включає:

- Змістовий компонент - уміння добирати матеріал, формулювати основну думку;
- Логіко-структурний компонент - здатність будувати зв'язне, послідовне висловлювання;
- Мовний компонент - правильність, точність і виразність мовлення;
- Паралінгвістичний компонент - використання інтонації, темпу, жестів, міміки;
- Психологічний компонент - впевненість, подолання страху виступу.

Як зазначають дослідники, формування цих компонентів потребує системного підходу та поєднання різних методів навчання [5].

Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити найбільш ефективні методи формування мовленнєвої компетентності:

Ігрові та інтерактивні технології. Рольові ігри, інсценізації, драматизації сприяють моделюванню реальних комунікативних ситуацій і розвитку мовленнєвої активності учнів.

Технологія міні-виступів. Регулярне залучення учнів до коротких виступів (повідомлення, презентації, розповіді) формує навички структурування мовлення та впевненість.

Робота з текстом. Аналіз і відтворення текстів сприяє розвитку зв'язного мовлення та логіки висловлювання [2].

Вправи на розвиток мовлення: вправи на дикцію; інтонаційні тренування; вправи на темп і ритм мовлення.

Сучасні дослідження доводять ефективність використання цифрових інструментів, відеозаписів і мультимедіа для розвитку комунікативних умінь, що підвищує мотивацію учнів та сприяє самоаналізу мовлення [7]. Роль учителя у формуванні мовленнєвої компетентності. Учитель відіграє ключову роль у формуванні навичок публічного виступу, виступаючи як: організатор мовленнєвої діяльності; фасилітатор комунікативного процесу; носій мовленнєвого зразка; суб'єкт оцінювання та підтримки.

Важливим є створення психологічно комфортного середовища, що сприяє подоланню мовленнєвих бар'єрів і розвитку впевненості в учнів.

Дослідження також підкреслюють значущість якісної взаємодії «учитель–учень», оскільки активне реагування на висловлювання учнів позитивно впливає на їхні навчальні результати та мовленнєвий розвиток [8].

Систематична робота з формування мовленнєвої компетентності публічного виступу забезпечує: розвиток зв'язного, логічного мовлення; формування комунікативної впевненості; підвищення рівня мовленнєвої культури; здатність до самопрезентації; покращення навчальних результатів.

Як показують дослідження, впровадження спеціально організованих вправ і методик сприяє підвищенню рівня сформованості мовленнєвих умінь у молодших

школярів [6].Отже, формування навичок мовленнєвої компетентності публічного виступу в учнів початкової школи є складним і багатокомпонентним процесом, що потребує системного, науково обґрунтованого підходу.

Ефективність цього процесу забезпечується за таких умов: урахування вікових особливостей учнів; організація активної мовленнєвої діяльності; використання інтерактивних і інноваційних технологій; створення сприятливого психологічного середовища; професійна готовність учителя до формування мовленнєвих навичок.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні цифрових методик розвитку публічного мовлення та інтеграції міжпредметних підходів до формування комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Олійник І. Мовленнєва діяльність як основа формування комунікативної компетентності молодших школярів. Педагогічні науки. 2018. № 3. С. 45–49.
2. Дрозд О., Тодосієнко Н. Мовленнєва діяльність як засіб формування комунікативної компетентності дітей. Початкова школа. 2019. № 5. С. 12–16.
3. Герсименко І. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. Освіта і розвиток обдарованої особистості. 2020. № 2. С. 34–38.
4. Пономарьова К. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів. Київ : Освіта, 2017. 128 с.
5. Мартіна О., Третяк Н., Гордійчук М. Комунікативно-мовленнєва діяльність учнів. Педагогічний дискурс. 2021. № 4. С. 56–60.
6. Лисенкова І. та ін. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей. Харків : Основа, 2016. 160 с.
7. Demszky D. et al. Student-teacher interactions and communication. Educational Psychology Review. 2020. Vol. 32, No. 2. P. 567–590.
8. Syvyi M. et al. Distance learning and competence development. Education Sciences. 2021. Vol. 11, No. 4. P. 1–15.

Ірина Олександрівна Смирнова
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Оксана Григорівна Коханко

Використання інтерактивних онлайн-платформ для формування навички співпраці у молодших школярів

Експериментальне дослідження процесу використання інтерактивних онлайн-платформ для формування у молодших школярів навичок співпраці було спрямоване на визначення рівня сформованості цієї якості та перевірку ефективності спеціально організованих педагогічних умов.

На констатувальному етапі дослідження було здійснено діагностику рівня сформованості навичок співпраці в учнів 1 класу. Під навичкою співпраці розуміється інтегрована якість особистості, що виявляється у здатності учнів взаємодіяти з однолітками, узгоджувати дії, досягати спільної мети та підтримувати позитивні міжособистісні стосунки. Для комплексного оцінювання цієї якості було визначено

чотири основні критерії: комунікативний, організаційно-діяльнісний, емоційно-ціннісний та рефлексивно-результативний.

Дослідження проводилося на базі приватного закладу освіти «Alterra school» серед учнів 1 класу (10 осіб). Для збору емпіричних даних було використано комплекс методів, зокрема педагогічне спостереження, анкетування та бесіди. Педагогічне спостереження здійснювалося систематично впродовж навчальної діяльності, що дозволило зафіксувати реальні прояви співпраці учнів у природних умовах. Анкетування, у свою чергу, дало змогу визначити ставлення дітей до спільної діяльності та рівень усвідомлення власної участі в ній.

За результатами діагностики було встановлено, що 30 % учнів мають високий рівень сформованості навички співпраці, 50 % — середній, а 20 % — початковий. Отримані дані свідчать про переважання середнього рівня, що вказує на наявність базових умінь співпраці, проте недостатню їх стійкість і потребу в подальшому розвитку. Наявність учнів із початковим рівнем зумовлює необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу, спрямованого на формування комунікативних умінь та позитивного ставлення до колективної діяльності.

На основі аналізу результатів констатувального етапу та психолого-педагогічної літератури було визначено педагогічні умови ефективного формування навичок співпраці у молодших школярів за допомогою інтерактивних онлайн-платформ. До них належать: організація навчальної діяльності на засадах партнерської взаємодії; урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; здійснення педагогічного супроводу; створення позитивного та безпечного цифрового освітнього середовища.

Формувальний етап дослідження передбачав систематичне використання інтерактивних онлайн-платформ, зокрема Kahoot!, LearningApps, Google Classroom, Padlet та Mentimeter. Їх застосування дозволило організувати різноманітні форми взаємодії учнів: роботу в парах і групах, командні вікторини, колективне обговорення та проєктну діяльність [1-5]. У процесі виконання спільних завдань учні вчилися домовлятися, розподіляти ролі, приймати спільні рішення, нести відповідальність за результат і взаємодіяти з однокласниками.

Контрольний етап дослідження засвідчив позитивну динаміку у формуванні навичок співпраці. Кількість учнів із високим рівнем зросла до 50 %, середній рівень зменшився до 40 %, а початковий — до 10 %. Це свідчить про ефективність впроваджених педагогічних умов і доцільність використання інтерактивних онлайн-платформ у навчальному процесі початкової школи.

Отримані результати підтверджують, що інтерактивні онлайн-платформи сприяють активізації навчальної діяльності, підвищенню мотивації учнів, розвитку комунікативних умінь та формуванню позитивного ставлення до співпраці. Вони створюють умови для залучення всіх учнів до спільної діяльності, забезпечують можливість індивідуалізації навчання та поступового ускладнення завдань.

На основі результатів дослідження було розроблено методичні рекомендації для вчителів початкових класів, які передбачають систематичне використання інтерактивних платформ, поступове ускладнення форм взаємодії, розвиток комунікативних умінь, організацію рефлексії та врахування індивідуальних особливостей учнів.

Таким чином, проведене дослідження доводить, що за умови цілеспрямованого педагогічного впливу та систематичного використання інтерактивних онлайн-платформ формування навичок співпраці у молодших школярів є ефективним і результативним процесом, що відповідає сучасним вимогам початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Аман І. С. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps. URL: http://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.html

2. Бібік Н. Навчальна взаємодія як чинник соціалізації молодших школярів. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи.* Фенікс. 2019. С. 10–12. URL: https://salo.li/26046a9

3. Конопляник Л. М. Впровадження інтерактивних методів навчання як шлях до демократизації освітнього процесу. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2024. № 10. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.13729641 (дата звернення: 17.02.2026)

4. Тимощук Г. В. Дидактичні аспекти використання сервісів для створення віртуальних дошок в освітньому процесі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, № 205, 2022. С. 181–185.

5. Хміль Н. А., Морквян І. В., Отрошко Т. В. Віртуальні інтерактивні дошки та їх використання в освітньому процесі. Харків, Україна: ФОП Панов А.М., 2015.

Юлія Смілянська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 Початкова освіта

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Олена Валеріївна Матвієнко

Формування толерантності у молодших школярів засобами колективного обговорення

В умовах повномасштабної війни та масштабних соціокультурних трансформацій українського суспільства питання виховання особистості, здатної до конструктивної взаємодії та прийняття інакшості набуває особливої актуальності.

Надзвичайно гострим у цьому контексті постає питання інклюзії – забезпечення безбар'єрної взаємодії та повноцінного включення в освітній простір дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Нова українська школа (НУШ) визначає толерантність фундаментом соціальних компетентностей, а молодший шкільний вік – сенситивним періодом для переходу від егоцентризму до соціалізації та засвоєння етичних норм. Оскільки толерантність не є вродженою, вона потребує цілеспрямованого формування через ситуації морального вибору, де найефективнішим інструментом є колективне обговорення

У початковій школі виховання толерантності набуває особливого значення, оскільки, як вдало зауважує А. Басюк, прихід до школи – це зустріч різних мікросоціумів та унікальних життєвих досвідів, що формують особистість у колективі. Психофізіологічним підґрунтям цього процесу є збалансованість нервових процесів збудження і гальмування, що сприяє розвитку самоконтролю. Такі вікові особливості дають змогу молодшому школяру свідомо регулювати поведінку та опановувати навички конструктивної взаємодії з однолітками [1, с. 33].

Х. Сайко та К. Островська наголошують на тому, що формування толерантності- тривалий процес, що вибудовується щоденно через реальні ситуації під час навчання та відпочинку [5, с. 43]. Кожен спільний ігровий момент чи навчальне завдання-маленькі кроки до створення атмосфери взаємної підтримки.

У науковій доктрині виокремлюють 4 ключові вектори цієї роботи (рис. 1.)

Рис. 1. Ключові вектори формування толерантності молодших школярів [2, с. 96; 8, с. 43]

Центральним інструментом у системі виховання культури толерантності молодших школярів виступає колективне обговорення. У педагогічному сенсі це спеціально сконструйований простір діалогу, де через вербалізацію думок відбувається трансформація внутрішніх установок дитини. Основна цінність-полягає у механізмі децентрації: молодший школяр, який за природою ще схильний до егоцентричного сприйняття, навчається відсторонюватися від власного «Я» і приймати існування іншої, відмінної точки зору як рівноцінної [4].

Практичне формування толерантності в початковій школі найефективніше відбувається через поєднання ігрової діяльності з колективним обговоренням. Саме під час спільного аналізу ігрових ситуацій відбувається трансформація стихійного досвіду дитини у свідому етичну позицію. Толерантність у цьому контексті формується через такі механізми:

1) критична оцінка стереотипів у процесі аналітичного обговорення (на прикладі гри «Обери собі команду»). Після групування за зовнішніми ознаками педагог ініціює дискусію: «Чи існують у світі ідентичні люди?» та «Чому ми підсвідомо шукаємо схожих на себе?». Це стимулює дітей аналізувати власні упередження та визнавати цінність людської унікальності;

2) напрацювання навичок емпатійного діалогу під час пошуку подібностей (наприклад, вправа «Три спільні речі») – обговорення спільних інтересів у парах допомагає учням зрозуміти, що за зовнішніми відмінностями завжди стоїть спільна ціннісна основа. Така структура обговорення створює «комунікативний місток» для всіх учнів, зокрема й для дітей з ООП, сприяючи їхній природній адаптації в колективі через виявлення точок дотику;

3) моделювання відповідальної поведінки через проблемне обговорення (до прикладу, вправа «Труднощі») – розгляд ситуацій, з якими можуть стикатися люди з ООП (наприклад, пересування на кріслі колісному), спрямований на спільний пошук конструктивних рішень: «Яка саме підтримка буде доречною?» чи «Як зробити спілкування комфортним для кожного?». Через такий колективний пошук відповідей толерантність закріплюється як активна готовність до взаємодопомоги та створення безбар'єрного середовища [3].

Таким чином, колективне обговорення виступає базовим інструментом формування толерантності молодших школярів, оскільки воно дозволяє трансформувати повсякденний соціальний досвід дитини у свідому етичну позицію, що базується на повазі до людської унікальності і готовності до конструктивної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Басюк А. Формування толерантності у молодших школярів засобами народної творчості. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (ІХ школа методичного досвіду)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. С. 32-35.

2. Виходцева Д. С. Формування толерантності молодших школярів. *Scientific Collection «InterConf».* 2024. № 198. С. 95-98.

3. Приріз М. 3 гри для виховання толерантності в молодшій школі. *Освіторія медіа*. 2020. URL : https://osvitoria.media/experience/3-gry-dlya-vyhovan nya-tolerantnosti-v-molodshij-shkoli/ (дата звернення: 19.03.2026).

4. П'ятничук Г. М. Групові методи роботи на уроках в початковій школі. Всеосвіта. 2021. URL : https://vseosvita.ua/blogs/hrupovi-metody-roboty-na-urokakh-v-pochatkovii-shkoli-43393.html (дата звернення: 20.03.2026).

5. Сайко Х. Я., Островська К. О. Толерантність до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній школі. *Молодий вчений*. 2020. № 1 (77). С. 43-46.

Дмитро Костянтинович Тулупов
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Формування національно-патріотичної свідомості майбутніх викладачів у ЗВО

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, що характеризуються складними соціально-політичними трансформаціями, процесами державотворення, утвердженням демократичних цінностей та протидією зовнішнім викликам, особливої актуальності набуває проблема формування національно-патріотичної свідомості молоді. Важливе місце у цьому процесі належить закладам вищої освіти, які забезпечують не лише професійну підготовку фахівців, а й формування їхньої громадянської позиції, світогляду та системи цінностей.

Особливої ваги набуває підготовка майбутніх викладачів, адже саме вони виступають носіями національних ідеалів, духовних цінностей і соціальних норм, які передаються наступним поколінням. Викладач у сучасному освітньому просторі виконує не лише функцію транслятора знань, але й є моральним орієнтиром, прикладом громадянської поведінки та активної життєвої позиції. У зв'язку з цим формування національно-патріотичної свідомості майбутніх викладачів є важливою складовою їхньої професійної підготовки.

Як зазначає І. Андрощук, громадянська відповідальність є невід'ємним компонентом професійної компетентності майбутнього педагога, оскільки визначає його здатність діяти відповідно до суспільних потреб і державних інтересів [1]. У цьому контексті національно-патріотична свідомість виступає як інтегративна якість особистості, що поєднує громадянські, моральні та професійні характеристики.

Національно-патріотична свідомість розглядається як складне багатокомпонентне утворення, яке включає когнітивний, емоційно-ціннісний і діяльнісний компоненти. Когнітивний компонент передбачає знання історії, культури, традицій українського народу, розуміння сутності державотворчих процесів. Емоційно-ціннісний компонент відображає ставлення особистості до своєї держави, народу, мови, культури, а також рівень сформованості патріотичних почуттів. Діяльнісний компонент виявляється у готовності до активної громадянської участі, відповідальності за долю держави та практичній реалізації патріотичних цінностей.

Важливу роль у формуванні національно-патріотичної свідомості відіграє духовно-ціннісна сфера особистості. За І. Бехом, розвиток особистості відбувається через засвоєння духовних цінностей, які визначають її моральні орієнтири, поведінку та життєві установки [3]. У цьому контексті патріотизм виступає як внутрішня

переконаність, що ґрунтується на усвідомленні власної національної ідентичності та відповідальності за майбутнє своєї країни.

Не менш важливим є історико-педагогічний аспект дослідження. Як підкреслює О. Бояринцев, ідеї патріотичного виховання мають глибоке коріння в українській педагогічній традиції, починаючи з народної педагогіки, козацького виховання та педагогічної думки XIX–XX століть [5]. У цих традиціях значна увага приділялася формуванню любові до рідної землі, поваги до історії та культури, що передавалося через сімейне виховання, освітні практики та соціальні інститути.

Сучасна система освіти, спираючись на ці історичні надбання, водночас повинна враховувати нові соціокультурні умови, пов'язані з глобалізаційними процесами, розвитком інформаційного суспільства та необхідністю формування критичного мислення. У цьому контексті особливого значення набуває здатність особистості аналізувати інформацію, відрізняти правдиві факти від маніпулятивних впливів і формувати власну обґрунтовану позицію.

За дослідженнями А. Бараняк та В. Матвійчук, використання технологій розвитку критичного мислення є ефективним засобом формування національно-патріотичної компетентності майбутніх педагогів [2]. Такі технології сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхньої самостійності, уміння аргументувати власну точку зору та брати відповідальність за прийняті рішення.

У сучасних умовах, коли інформаційний простір є надзвичайно насиченим і часто суперечливим, критичне мислення стає важливою складовою патріотичної свідомості. Воно дозволяє уникати стереотипного мислення, формує здатність до рефлексії та сприяє усвідомленому ставленню до суспільних процесів.

Як зазначають Н. Бондаренко та С. Косянчук, національно-патріотичне виховання повинно мати системний характер і здійснюватися на всіх рівнях освіти, зокрема у закладах вищої освіти [4]. Важливо, щоб цей процес був цілеспрямованим, послідовним і спрямованим на формування стійкої системи цінностей та переконань.

Ефективність формування національно-патріотичної свідомості майбутніх викладачів значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов. Однією з таких умов є інтеграція національно-патріотичного компоненту у зміст навчальних дисциплін. Це передбачає включення до освітніх програм матеріалів, що відображають історію, культуру та сучасний розвиток України.

Не менш важливим є використання інтерактивних методів навчання, які сприяють активному залученню студентів до освітнього процесу. До таких методів належать дискусії, дебати, аналіз ситуацій, проєктна діяльність, що дозволяють формувати не лише знання, а й ціннісні орієнтації та практичні навички.

Особливу роль відіграє особистісний приклад викладача, який демонструє власну громадянську позицію, відповідальність і патріотизм. Саме через особистість викладача відбувається передача цінностей, норм і моделей поведінки, що мають важливе значення для формування світогляду студентів.

Крім того, важливою умовою є залучення студентів до громадянської, волонтерської та соціальної діяльності, що сприяє формуванню активної життєвої позиції, відповідальності та готовності діяти на благо суспільства.

Отже, формування національно-патріотичної свідомості майбутніх викладачів є складним, багатогранним і тривалим процесом, що потребує комплексного підходу та узгодженої діяльності всіх учасників освітнього процесу. Результатом цього процесу має стати формування особистості, здатної не лише до професійної діяльності, а й до активної громадянської участі, відповідального ставлення до держави та суспільства.

Список використаних джерел

1. Guilford J. P. The nature of human intelligence. New York : McGraw-Hill, 1967. 538 p.

2. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington : Personnel Press, 1974. 45 p.
3. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
4. Кузьміна Н. В. Професіоналізм діяльності викладача вищої школи. Москва : Вища школа, 1990. 119 с.
5. Андрущенко В. П. Філософія освіти XXI століття : монографія. Київ : Знання України, 2013. 480 с.

Артем Тумарченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
Ванда Болеславівна Вишківська

Розвиток креативної компетентності майбутніх викладачів у процесі магістерської підготовки

Трансформаційні процеси у вищій освіті, зумовлені цифровізацією, невизначеністю професійного середовища та зростанням ролі інновацій, актуалізують потребу у підготовці викладача нового типу - суб'єкта творчої та інноваційної діяльності. У цьому контексті креативна компетентність виступає не додатковою, а базовою характеристикою професійної готовності майбутнього викладача [4; 5].

У сучасних наукових підходах креативність розглядається як здатність до дивергентного мислення, продукування оригінальних ідей та трансформації досвіду у нові педагогічні рішення [1; 2]. Водночас креативна компетентність має ширший зміст і включає не лише когнітивний, а й мотиваційно-ціннісний та діяльнісний компоненти. Узагальнюючи наукові позиції, доцільно визначити її структуру як єдність: когнітивного (знання інноваційних підходів), операційного (уміння застосовувати творчі методи), особистісного (відкритість до нового, толерантність до невизначеності) та рефлексивного компонентів (здатність до самоаналізу педагогічної діяльності).

Більшість дослідників визначають креативну компетентність як здатність продукувати різноманітні, соціально значущі та оригінальні результати, а також знаходити ефективні рішення у нестандартних ситуаціях. Вона проявляється за сприятливих умов середовища в різних сферах людської діяльності [3].

Ж. Воронцова визначає такі складові креативної компетентності студентів закладів вищої освіти: когнітивну, мотиваційну, діяльнісну та рефлексивну. Окрім цього, дослідниця розширює структуру ще двома компонентами. Перший - вольовий, який передбачає здатність долати внутрішні й зовнішні труднощі задля досягнення освітніх цілей. Він охоплює такі якості, як самостійність, наполегливість, відкритість до нового досвіду та готовність до ризику. Другий - емоційний компонент, що забезпечує регуляцію та оптимізацію діяльності студента як на свідомому, так і на підсвідомому рівнях. Йому притаманні помірна емоційна чутливість, виразність емоцій, емоційна стійкість, сприйняття новизни та уважність до суперечностей [2].

Аналіз практики магістерської підготовки свідчить про наявність суперечності між необхідністю формування креативного викладача та переважанням репродуктивних форм навчання. Це знижує рівень готовності здобувачів до інноваційної діяльності.

Вирішення цієї проблеми можливе через цілеспрямоване впровадження комплексу педагогічних умов.

Першою умовою є інтеграція проблемно-орієнтованого навчання, що передбачає постановку відкритих педагогічних задач без єдиного правильного рішення, стимулюючи розвиток дивергентного мислення. Другою – використання проєктних технологій, які забезпечують перехід від засвоєння знань до їх творчого застосування у змодельованих або реальних освітніх ситуаціях. Третьою умовою є впровадження тренінгових форм і рефлексивних практик, що сприяють розвитку усвідомленості власної діяльності та формуванню індивідуального стилю викладання.

Окремого значення набуває залучення здобувачів до науково-дослідницької діяльності як простору реалізації творчого потенціалу. Саме дослідницька діяльність активізує процеси постановки проблем, висування гіпотез, пошуку альтернативних рішень і критичного аналізу результатів, що відповідає структурі креативної компетентності.

Запропонований підхід дозволяє виокремити рівні сформованості креативної компетентності: репродуктивний (відтворення відомих рішень), продуктивний (модифікація існуючих підходів) та творчий (генерація принципово нових педагогічних ідей). Перехід між рівнями забезпечується ускладненням навчальних завдань та розширенням автономії здобувачів.

Таким чином, розвиток креативної компетентності майбутніх викладачів у процесі магістерської підготовки є системним процесом, що потребує поєднання інноваційних педагогічних технологій, дослідницької діяльності та рефлексивного супроводу. Реалізація визначених педагогічних умов сприяє формуванню викладача, здатного до продуктивної професійної діяльності в умовах змін та освітніх інновацій.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти XXI століття : монографія. Київ : Знання України, 2013. 480 с.
2. Воронцова Ж.В. Особливості самореалізації студентів в умовах університетського середовища. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2010. Вип. XXIII. С. 25–33.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. Зязюн. Черкаси: Вид.від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с
4. Guilford J. P. The nature of human intelligence. New York : McGraw-Hill, 1967. 538 p.
5. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington : Personnel Press, 1974. 45 p.

Ігор Олексійович Халабурда
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А 4 Середня освіта «Захист України»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор завідувач кафедри педагогіки
Світлана Анатоліївна Кушнірук

Сучасні підходи до викладання предмета “Захист України” у школі

Сучасні суспільно-політичні виклики, зокрема збройна агресія проти України, зумовлюють суттєве переосмислення змісту та методики викладання предмета «Захист

України» у закладах загальної середньої освіти. Умови воєнного стану, розвиток технологій ведення бойових дій, а також необхідність формування в учнів практичних життєвих компетентностей вимагають оновлення підходів до організації освітнього процесу.

Актуальним є перехід від традиційного репродуктивного навчання до компетентнісного та діяльнісного підходів. Це передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й формування практичних умінь і навичок поведінки в надзвичайних ситуаціях, основ цивільного захисту, домедичної допомоги, а також елементів військово-патріотичної підготовки. Адже, як підкреслював І. Зязюн, сучасний педагог не повинен виступати «фільтром» навчальної інформації, через який вона проходить до здобувачів освіти, а має бути помічником у їхній навчальній діяльності, виступаючи одним із джерел знань. У ідеальному варіанті викладач стає організатором самостійного пізнання учнів, не головною фігурою навчального процесу, а його режисером, який координує взаємодію здобувачів освіти з навчальним матеріалом, між собою та з учителем [2].

Одним із ключових сучасних підходів є інтерактивне навчання, яке забезпечує активну участь учнів у навчальному процесі. Використання дискусій, рольових ігор, тренінгів, кейс-методу та моделювання ситуацій сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення. Інтерактивні методи навчання забезпечують активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвиток критичного мислення та творчих здібностей, формування комунікативних умінь і навичок командної взаємодії, підвищення мотивації та зацікавленості у навчанні, а також сприяють кращому засвоєнню й розумінню навчального матеріалу [3].

Важливе місце займає практико-орієнтоване навчання, яке, як зазначає В.Вишківська, охоплює теоретичну складову та практичну складову і забезпечує формування цілісного освітнього середовища [1]. А відтак, передбачає проведення занять у форматі тренувань, навчально-польових зборів, відпрацювання алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях. Особливу увагу приділяють формуванню навичок домедичної допомоги, евакуації, поведінки під час обстрілів та інших загроз.

Інноваційним напрямом є використання цифрових технологій у навчанні. Застосування мультимедійних презентацій, навчальних відео, онлайн-платформ, симуляторів та інтерактивних додатків дозволяє зробити освітній процес більш наочним, динамічним та ефективним. Особливо актуальним є використання дистанційного та змішаного навчання, що забезпечує безперервність освітнього процесу в умовах безпекових обмежень.

Не менш важливим є компетентнісний підхід, який передбачає формування в учнів ключових компетентностей: громадянської, соціальної, здоров'язбережувальної та цифрової [4]. Предмет «Захист України» сприяє вихованню відповідальної, свідомої та патріотично налаштованої особистості, здатної діяти в умовах ризику та невизначеності.

Окрему роль відіграє виховний аспект викладання. Через зміст предмета формується національна свідомість, патріотизм, повага до захисників України та готовність до захисту держави. Значну увагу приділяють морально-психологічній підготовці учнів, розвитку стресостійкості та навичок прийняття рішень у складних ситуаціях.

Таким чином, сучасні підходи до викладання предмета «Захист України» базуються на поєднанні інтерактивних, практико-орієнтованих, компетентнісних та цифрових технологій навчання. Це забезпечує не лише якісне засвоєння знань, а й формування життєво важливих навичок, необхідних для безпечної поведінки та активної громадянської позиції учнів у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Вишківська В. Б. Практико-орієнтований підхід як актуальний концепт професійної підготовки майбутніх фахівців. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 51, т. 1. С. 168-171.
2. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. К. : Віпол, 2000. 636 с.
3. Лях І., Савенков О., Чобаль В. Використання інтерактивних методів навчання: шлях до ефективної освіти. ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS. 2025. №4 (286). С. 14-20.
4. Компетентнісний підхід до навчання: запи-тання та відповіді для вчителя. URL: https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvit

Дарина Миколаївна Хорошун
здобувачка першого рівня вищої освіти ,
спеціальність «011 Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Анжеліка Григорівна Ремньова

Дозвіллєва діяльність як засіб розвитку творчих здібностей особистості

У сучасних умовах трансформації освіти особливого значення набуває пошук ефективних засобів розвитку творчого потенціалу особистості через позанавчальну активність, що відповідає меті розкриття наукового та творчого потенціалу молоді. Творчість є ключовим елементом розвитку особистості, оскільки вона сприяє формуванню нестандартного мислення, емоційного інтелекту та комунікативних навичок.

Дозвіллєва діяльність виступає специфічною сферою життєдіяльності, де створюються оптимальні умови для самовираження та розкриття індивідуальних здібностей за межами академічних занять. Творчий розвиток особистості в межах дозвілля відбувається завдяки добровільному вибору видів занять та відсутності жорсткої регламентації, що сприяє розвитку наукового мислення [2].

Важливим аспектом є те, що дозвілля дозволяє інтегрувати пізнавальні, ігрові та комунікативні компоненти в єдиний виховний процес, популяризуючи досягнення різних наукових напрямків. Особливу роль у цьому процесі відіграє створення насиченого соціокультурного простору, який стимулює особистість до активного пошуку власних смислів. Самостійність у виборі дозвіллєвих практик сприяє формуванню відповідального ставлення до власного інтелектуального зростання.

У процесі творчо орієнтованого дозвілля формується нестандартне мислення та здатність до генерування нових ідей, що є підсумком цілеспрямованих наукових досліджень. Основним механізмом впливу дозвіллєвої діяльності на особистість є стимулювання внутрішньої мотивації до творчості через залучення до активних форм роботи. Використання різноманітних форм дозвілля, таких як гурткова робота, студії та творчі об’єднання, забезпечує системний підхід до розвитку обдарованості та підвищення якості підготовки студентів [1].

Емоційна забарвленість дозвіллєвих заходів сприяє зняттю психологічних бар'єрів, які часто заважають творчому прояву в традиційному академічному середовищі. Завдяки

неформальній атмосфері студенти отримують можливість реалізувати проєкти, що виходять за рамки стандартних навчальних програм. Це дозволяє кожному учаснику відчути цінність власного інтелектуального внеску в розвиток університетської спільноти.

Педагогічне керівництво цим процесом має на меті перетворення пасивного відпочинку на активне творче самовдосконалення, що корелює з навичками дослідницької роботи. Важливою умовою успіху є врахування вікових особливостей та особистісних інтересів учасників діяльності на кожному рівні вищої освіти [5].

Дозвіллєве середовище надає можливість для експериментування та апробації різних соціальних ролей через творчість, підготовлюючи студентів до участі в конкурсах, як-от «Кращий студент-науковець 2026». Розвиток креативності у вільний час стає міцним підґрунтям для успішної професійної самореалізації у майбутньому. Методично грамотна організація вільного часу допомагає трансформувати інтереси здобувачів у стійкі професійні компетенції. При цьому педагог виступає не як контролер, а як фасилітатор, що підтримує ініціативу та самостійний пошук.

Аналіз практичного досвіду показує, що активна участь у культурно-дозвіллєвих заходах суттєво підвищує загальний рівень інтелектуального розвитку особистості. Творчі здібності в такому контексті розглядаються як динамічна характеристика, що постійно вдосконалюється під час участі у конференціях та пленарних засіданнях. Сучасні цифрові технології, включаючи змішані формати роботи, розширюють можливості дозвілля, додаючи нові інструменти для дистанційної взаємодії [3].

Особлива роль відводиться ігровим методикам, які активізують уяву та фантазію суб'єктів діяльності, стимулюючи їх до написання тез та наукових виступів. Цифровізація дозвілля створює умови для швидкого обміну досвідом та презентації творчих результатів на міжнародному рівні. Використання інтерактивних платформ робить процес наукової творчості більш привабливим та доступним для сучасної молоді.

Колективні форми дозвілля додатково розвивають навички співпраці та взаємодопомоги у творчому процесі, що важливо для роботи в наукових товариствах. Результатом такої діяльності є не лише створення творчого продукту, а й глибока внутрішня трансформація самої особистості. Отже, раціонально організоване дозвілля є потужним інструментом педагогічного впливу на розвиток творчої обдарованості та дослідницьких навичок [4].

Таким чином, інтеграція дозвіллєвої діяльності в загальну систему виховання є необхідною умовою формування гармонійної особистості у сучасному університетському просторі. Синергія навчального та дозвіллєвого процесів дозволяє максимально ефективно використовувати людський капітал університету. Подальші дослідження у цьому напрямку мають бути зосереджені на розробці нових моделей творчої взаємодії в умовах мінливого освітнього ландшафту.

Список використаних джерел

1. Биковська О. Позашкільна освіта: концептуальні засади в умовах реформування системи освіти України. *Освітня політика. Портал громадських експертів.* URL: https://educationua.org/ua/articles/435-pozashkilna-osvitakontseptualni-zasadi (дата звернення: 09.04.2026)

2. Візуальне мистецтво у контексті сучасних культурних практик. *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23–24 листопада 2023 року).* Черкаси : «Вертикаль», видавець ФОП Кандич С. Г., 2023. 124 с.

3. Карамишев Д. В. Розвиток системи позашкільної освіти на регіональному рівні як необхідний елемент у вихованні особистості. URL : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-1/doc/6/05.pdf. (дата звернення: 09.04.2026)

4. Позашкільна педагогіка: теоретико-методологічний аспект: інформаційно-методичний посібник / укладач Т. М. Соколенко, Вид-во Б. І. Маторіна,2021. 62 с.

5. Харагірло В.Є. Інноваційні педагогічні технології у професійній діяльності педагогів ЗП(ПТ)О : Навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2021.112 с.

Анна Олексіївна Хрус
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А3 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Тетяна Миколаївна Васютіна

Досвід формування навичок здорового способу життя в молодших школярів у практиці сучасної початкової школи

Збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління є стратегічним завданням сучасної освіти та невід'ємною умовою гармонійного розвитку особистості. В умовах динамічних змін, значних інформаційних перевантажень та загального зниження рухової активності дітей, формування навичок здорового способу життя у початковій школі набуває особливої гостроти. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом, коли закладаються базові культурні, гігієнічні та поведінкові норми. Саме в цей час діти починають усвідомлювати себе та своє місце у світі, тому закладені звички стають основою їхнього майбутнього фізичного, психічного та соціального благополуччя.

У контексті концепції «Нова українська школа» [1] цей процес розглядається не як сукупність окремих теоретичних правил, а як інтегрована частина освітнього простору. Метою формування навичок здорового способу життя є виховання у молодших школярів свідомого ставлення до власного організму як найвищої життєвої цінності. Сучасна початкова школа орієнтується на цілісний розвиток дитини, де здоров’язбережувальний компонент є обов'язковим і пронизує всі етапи освітнього процесу. Це дозволяє перетворити абстрактні правила на щоденну практику, яка сприяє зниженню втоми, підвищенню концентрації уваги та формуванню емоційної стійкості.

У сучасній практиці початкової школи впровадження здоров'язбережувальних технологій є фундаментальним елементом освітнього процесу. Молодший шкільний вік є періодом, коли діти активно пізнають світ і формують свої перші свідомі звички. Саме в початковій школі закладаються основи ставлення до власного тіла та емоцій, що робить процес формування навичок здорового способу життя критично важливим для їхнього майбутнього.

Важливою складовою досвіду початкової школи є інтеграція здоров'язбережувального змісту в різні навчальні предмети. Наприклад, на уроках «Я досліджую світ» молодші школярі вивчають будову власного організму та значення правильного харчування. Такий підхід дозволяє їм не лише запам'ятовувати правила, а й усвідомлювати причиново-наслідкові зв'язки між своїми діями та станом здоров'я.

Ігрові технології є одним із найефективніших інструментів, які використовує сучасна початкова школа для навчання дітей здорового способу життя. Через сюжетно-рольові ігри, вікторини та квести молодші школярі краще сприймають інформацію про особисту гігієну чи режим дня. Це знижує розумове напруження та робить процес пізнання цікавим і доступним для дітей цього віку [3].

Рухова активність є обов'язковою умовою для збереження здоров'я дітей у початковій школі. Вчителі регулярно проводять фізкультхвилинки та динамічні перерви, які запобігають фізичній втомі під час тривалого сидіння за партами. Ці заходи не лише

зміцнюють опорно-руховий апарат молодших школярів, а й сприяють відновленню їхньої працездатності.

Проєктна діяльність, адаптована для початкової школи, дозволяє молодшим школярам здобувати практичні навички здорового способу життя. Учні виконують міні-дослідження, створюють плакати про здорове харчування або ведуть щоденники режиму дня. Такий діяльнісний підхід дає їм змогу відчути відповідальність за власні рішення та вчинки.

Організація освітнього простору в початковій школі також відіграє ключову роль у формуванні здорового способу життя. Нова українська школа передбачає створення ергономічних, безпечних зон, де діти можуть вільно рухатися та відпочивати. Правильне освітлення, зручні меблі та наявність куточків відпочинку безпосередньо впливають на фізичний стан і поставу молодших школярів.

Не менш важливим завданням для вчителів початкової школи є психологічне розвантаження та підтримка емоційного здоров'я учнів. Використання дихальних вправ, елементів арт-терапії та хвилинок релаксації допомагає молодшим школярам долати стрес і тривожність. Це сприяє створенню безпечної психологічної атмосфери в класі та формуванню навичок емоційного інтелекту [2].

Досвід сучасної початкової школи доводить, що успішне формування навичок здорового способу життя неможливе без тісної взаємодії з батьками. Педагогіка партнерства передбачає проведення спільних спортивних свят, майстер-класів зі здорового харчування та тематичних батьківських зборів. Завдяки цьому вимоги до здорового способу життя стають єдиними як у школі, так і вдома, що закріплює корисні звички молодших школярів.

Моніторинг та оцінювання результатів дозволяють вчителю початкової школи коригувати методи роботи з формування навичок здорового способу життя. Через спостереження та бесіди з учнями педагог відстежує, як змінюється їхня поведінка та ставлення до власного здоров'я. У підсумку, такий системний підхід забезпечує гармонійний фізичний та психічний розвиток молодшого школяра.

Сучасний педагогічний досвід переконливо доводить, що формування навичок здорового способу життя в молодших школярів не може обмежуватися лише теоретичними бесідами, а потребує цілісного та інтегрованого підходу. Учитель сучасної початкової школи виступає фасилітатором і партнером, який створює умови для природного засвоєння здоров'язбережувальних норм. Завдяки виконанню практичних вправ, ігрових та проєктних завдань діти починають сприймати здоровий спосіб життя не як обов'язок, а як природну потребу і норму повсякденності.

Отже, системне впровадження здоров'язбережувальних технологій у початкових класах створює надійний фундамент для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку дитини. Об'єднання зусиль педагогів та батьків у рамках педагогіки партнерства забезпечує стійкість сформованих звичок, які залишаються актуальними протягом усього життя школяра. Таким чином, пріоритет здоров’я в освітньому процесі гарантує виховання свідомої, активної та життєрадісної особистості, готової до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа». URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

2. Педагогіка здоров’я : збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 7–8 квітня 2017 р.) : у 2 т. / редкол. : С. М. Шкарлет та ін. – Чернігів, 2017. – Т. 1. – 595 с.

3. Сучасні технології збереження здоров’я учнів: кращий досвід / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. – Київ : Укр. НМЦ практ. психології і соц. роботи, 2015. – 221 с.

Наталія Василівна Чікота
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність А1 «Освітні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра початкової освіти та інноваційної педагогіки
Анна Павлівна Лозенко

Актуальні питання використання педагогами у професійній діяльності елементів освітньої технології Шарлотти Мейсон

Постановка проблеми. Сьогодні освіта в Україні має дисонанс у тому, що є потреба у всебічному розвитку учня як особистості та тим, що навчальні матеріали за своїм характером є переважно репродуктивним. А тому, учитель постійно перебуває у пошуку того, як перетворити процес навчання учня із механічного повторення та пасивного накопичення інформації на засвоєння ідей. Відповідно виникає потреба у тому, щоб переглядати інструменти, які педагоги використовують щодня у класі. Шарлотта Мейсон у книзі "Філософія освіти" говорить про те, що розум дитини не є "мішком", у який можна помістити будь-які факти, а – "живий організм", який має потребу у здоровому харчуванні. А "харчуванням" для мозку, за Ш. Мейсон, є ідеї, з якими учень взаємодіє самостійно [4, с. 25-27, 112].

Актуальність теми зумовлена вимогами нового Державного стандарту початкової освіти (2025) та концепції НУШ, завдяки яким увагу педагога має бути зосереджено на особистості учня, його гармонійному розвитку та формуванні ключових компетентностей [1; 2]. Використання елементів технології Ш. Мейсон, яка ґрунтується на трьох принципах "освіта – це атмосфера, дисципліна та життя", пропонує дієвий механізм для реалізації цих вимог у межах розвивального навчання [4, с. 95].

Мета тез полягає у теоретичному обґрунтуванні розвивального потенціалу елементів освітньої технології Шарлотти Мейсон, таких як "живі книги" та метод наративії, та визначенні їхньої ролі у професійній діяльності педагога.

Виклад основного матеріалу. Одним з ключових елементів технології Шарлотти Мейсон є використання "живих книг" (Living books) на відміну від класичних підручників. Підручники, укладені кількома авторами, мають на меті передати реферативні факти, а "живі книги" для учня є безпосереднім зв'язком його розуму з розумом автора. А тому, Ш. Мейсон зазначала, що "ми повинні дати їм у руки джерела, якими ми самі користуємося, найкращі книги найкращих письменників" [4, с. 76; 3, с. 229]. Відповідно до філософії Шарлотти Мейсон "освіта – це життя. Це життя підтримується ідеями", які ми передаємо одне одному усно чи письмово. Педагог має забезпечити для учнів різноманіття та достатню кількість ідей, які найкраще подані у якісній літературі [4, с. 109].

Педагогу необхідно врахувати кілька критеріїв відбору "живих книг". По-перше, головною ознакою таких книг є не просто інформативність, але здатність збуджувати уяву учня та спонукати його до роздумів. Педагогу потрібно добирати книги або тексти, у яких є моральні, наукові чи історичні концепти, які письменник передає через призму свого досвіду, оскільки, як зазначала Ш. Мейсон, розум дитини найкраще сприймає цілісні ідеї, а не розрізнені факти [4, с. 109-112].

По-друге, важливо добирати книги високої літературної якості (Literary style). Шарлотта Мейсон надавала великого значення саме формі подачі матеріалу. Якісний стиль впливає на емоції учня під час читання, що є необхідною умовою глибокого засвоєння знань. Книга стає "живою" завдяки внутрішній динаміці та захопленням

автором своєю темою, що створює сприятливе середовище для саморозвитку учня [4, с. 26-30, 62-63, 192].

Саме взаємодія з такими книгами – якісною "поживою" для інтелекту – є підґрунтям для наступного етапу пізнавальної діяльності – осмислення та відтворення учнем ідей за допомогою методу наратії.

Логічним наступним ключовим елементом освітньої технології Шарлотти Мейсон є метод наратії (Narration), який передбачає усне або письмове відтворення змісту прочитаного чи почутого. Нарація не є просто механічним переказом тексту, а, як зазначає англійська педагогиня, – це "акт інтелектуального привласнення знань" [4, с. 159].

Шарлотта Мейсон наголошувала, що знання стануть частиною особистості лише за умови: розум виконав над ними самостійну роботу. Нарація передбачає, що дитина буде синтезувати отриману інформацію, образи, створюючи логічні зв'язки та добирати мовні засоби на основі прочитаного чи почутого для передачі ідей автора. Відповідно, це забезпечує перехід від пасивного сприйняття до активного пізнання самим учнем [3, с. 231-233].

Однією з основних умов методу наратії є одноразове читання (або слухання), що сприяє розвитку уваги та пам'яті, а також формуванню звички у учня – глибокого зосередження на матеріалі одразу. Учень самостійно виокремлює те, що його вразило, що вплинуло на його емоції, а не просто відповідати на запитання, підготовлені учителем, що сприяє формуванню цілісної картини світу [4, с. 171-172].

Використання методу наратії змінює роль педагога у навчальному процесі, яку Шарлотта Мейсон назвала "майстерна бездіяльність" (Masterly Inactivity). Роль педагога полягає не у нав'язуванні власної інтерпретації, чи передчасному оцінюванні, а у тому, щоб бути фасилітатором, який створює атмосферу довіри, слухаючи учня з його правом на власне прочитання тексту [3, с. 5, 289].

Отже, нарація у професійній діяльності педагога є способом діагностики рівня розуміння та інструментом розвитку пізнавальних і мовленнєвих здібностей учня, що відповідає завданням НУШ.

Висновки. Основні засади технології Шарлотти Мейсон відповідають вимогам нового Державного стандарту початкової освіти (2025) та Концепції Нової української школи. Використання "живих книг" та наратії, елементів освітньої технології Шарлотти Мейсон, створює цілісний розвивальний процес, який змінює пасивне накопичення інформації в активне залучення учня до самоосвіти. Впровадження елементів нарації та "живих книг" допомагає педагогові трансформувати підхід до професійної діяльності: створення атмосфери прийняття, фасилітація та підтримка учня у його самоосвіті.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти : схвалено рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 27 жовт. 2016 р. URL: https://mon.gov.ua (дата звернення: 16.04.2026).

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 груд. 2025 р. № 1810. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ (дата звернення: 16.04.2026).

3. Mason C. 'Home Education' Series : у 6 т. Living Book Press, 2017. Т. 1 : Home Education. – 421 с.

4. Mason C. 'Home Education' Series : у 6 т. Living Book Press, 2017. Т. 6 : A Philosophy of Education. – 395 с.

Анна Василівна Шевель
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Валентина Іванівна Саюк

Зміст комплексного супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб на рівні громади

У доповіді розглядаються сутність та зміст комплексного супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб на рівні територіальної громади. Обґрунтовано необхідність інтегрованого підходу до надання соціальних, психолчних, медичних, правових та професійних послуг. Визначено ключові проблеми та запропоновано напрями вдосконалення системи супроводу ветеранів у громаді.

Комплексний супровід ветеранів на рівні територіальної громади є ключовим елементом реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб, які брали участь у захисті України. Законодавче підґрунтя цієї політики формують, передусім, положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає права ветеранів та систему соціальних гарантій [1].

Відповідно до чинного законодавства, ветерани мають право на широкий спектр пільг і послуг, зокрема медичне забезпечення, психологічну реабілітацію, санаторно-курортне лікування, соціальну адаптацію та професійну реінтеграцію [1]. Водночас ефективність реалізації цих гарантій значною мірою залежить від спроможності органів місцевого самоврядування забезпечити їх доступність і якість на рівні громади.

З урахуванням процесів децентралізації, саме територіальні громади набувають дедалі більшої ролі у створенні системи комплексного супроводу ветеранів, який доцільно розглядати як інтегровану систему взаємопов'язаних заходів, що включає соціальну, психологічну, медичну, правову та професійну підтримку. Важливою умовою його ефективності є міжвідомча взаємодія органів місцевого самоврядування, державних установ, закладів охорони здоров'я, центрів зайнятості та громадських організацій [2].

На рівні територіальних громад формується базове середовище підтримки, однак на практиці спостерігається фрагментарність надання послуг, відсутність координації між суб'єктами та недостатня орієнтація на індивідуальні потреби ветеранів, що ускладнює доступ до послуг і знижує їх результативність. Окремої уваги потребує дефіцит кваліфікованих фахівців, зокрема у сфері психологічної та юридичної допомоги, а також обмеженість програм фізичної реабілітації, професійної адаптації та перекваліфікації [3].

Ефективна модель комплексного супроводу має передбачати первинну оцінку потреб ветерана, розроблення індивідуального плану підтримки, координацію надання послуг та системний моніторинг результатів. Доцільним є впровадження на рівні громади посади фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, який виконуватиме координаційні та консультативні функції [4]. Водночас аналіз практик різних територіальних громад засвідчує, що частина з них досі не запровадила відповідних посад і не створила спеціалізованих ветеранських просторів [3].

Практичне значення вищезазначеного полягає у можливості використання запропонованих підходів органами місцевого самоврядування для розробки, впровадження та вдосконалення комплексних програм підтримки ветеранів війни та демобілізованих осіб на рівні територіальних громад. Застосування цих підходів дозволяє забезпечити системний та адресний характер надання соціальних послуг,

підвищити ефективність міжвідомчої взаємодії та запровадити індивідуалізований супровід відповідно до потреб ветеранів. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня соціальної адаптації, психологічної стійкості, зайнятості та професійної реалізації ветеранів, а також покращенню якості їхнього життя у громаді [2]. Це також створює передумови для формування сталої локальної ветеранської політики, орієнтованої на довгострокову інтеграцію та соціальну згуртованість.

Таким чином, формування ефективної моделі комплексного супроводу ветеранів на місцевому рівні потребує не лише чіткого нормативно-правового забезпечення, а й послідовного розвитку інституційної спроможності громад, впровадження сучасних практик соціальної роботи та реального залучення ветеранів до процесів ухвалення рішень [3].

У цьому контексті комплексний супровід ветеранів війни має розглядатися як ключовий інструмент їхньої соціальної адаптації та інтеграції у цивільне життя. Підвищення його ефективності можливе за умови системного підходу, налагодженої міжсекторальної взаємодії та орієнтації на індивідуальні потреби кожного ветерана.

Відтак пріоритетними напрямами для територіальних громад є запровадження посад фахівців із супроводу ветеранів, створення доступних ветеранських просторів, а також забезпечення координації між усіма суб'єктами надання послуг.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12 (дата звернення: 17.04.2026).

2. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 17.04.2026).

3. Правозахисний центр для військовослужбовців «Принцип» Ветеранська політика: Аналіз місцевої та регіональної політики і рекомендації до органів влади https://www.pryncyp.org/analytics/analiz-misczevoyi-ta-regionalnoyi-politiki-i-rekomendacziyi-do-organiv-vladi/ С. 63–72. Деякі питання забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 р. № 881 офіційний вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/881-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 17.04.2026).

Олександр Володимирович Янковський
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність А1 Освітні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Анжеліка Григорівна Ремньова

Навчальні відео в системі інноваційних технологій як засіб формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх викладачів

Сучасний освітній процес швидко змінюється під впливом цифрових та інноваційних технологій, що постійно збагачують традиційні методи навчання. Зокрема, навчальні відео стають дедалі популярнішим засобом викладання та навчання, оскільки вони забезпечують інтерактивність і наочність, а також дозволяють студентам працювати з контентом у зручному форматі. Навчальні відео охоплюють широкий спектр форматів

– від коротких пояснювальних роликів і анімацій до повноцінних відеолекцій та інтерактивних трансляцій – і активно застосовуються для підвищення ефективності освітнього процесу. Як стверджують вітчизняні науковці, зокрема, дослідниця О Бардадим, відеонавчання є «потужним інструментом для викладання і навчання», що дозволяє викладачам передавати складні ідеї у візуально зрозумілій формі [1]. Водночас цифрова компетентність визнається базовою навичкою сучасного викладача, тому використання відео в освітніх технологіях прямо пов'язане з формуванням інформаційно-цифрових умінь майбутніх педагогів. Ми поділяємо позицію цих дослідників і вважаємо, що навчальні відео, інтегровані в систему інноваційних технологій освіти, створюють нові можливості для розвитку ключових компетентностей майбутніх викладачів.

Наведено й низку методичних переваг використання навчальних відео. Зокрема, В. Лимаренко підкреслює, що навчальний відеоконтент сприяє кращому залученню студентів та підвищенню якості освітньої взаємодії [2]. Це означає, що відеоуроки мотивують слухачів звертати більше уваги на матеріал, а за потреби дозволяють повторити невдало засвоєні концепції. Відеоінструкції також відзначаються доступністю і зрозумілістю: візуальні та анімаційні засоби допомагають швидше опанувати інформацію і довше зберігати її в пам'яті. Крім того, відео дозволяють навчатися у зручному темпі та в будь-якому місці – матеріал можна переглядати повторно скільки потрібно. Важливо, що сам процес створення навчальних відео значно збагачує професійні навички студентів, особливо розвиток командної взаємодії та цифрової грамотності [3]. Отже, робота з відео підсилює практичну складову навчання і стимулює майбутніх учителів до розвитку ключових компетентностей.

Формування інформаційно-цифрової компетентності має бути цілеспрямованим у процесі професійної підготовки. Згідно з поглядами Л. Томчика, у навчальних планах для майбутніх педагогів слід передбачати освоєння низки ключових умінь: створення, пошук і обробку цифрового контенту, інтеграцію ІКТ у викладання предмету, розвиток навичок міжособистісного спілкування за допомогою цифрових засобів тощо [4]. Саме ці компоненти цифрової компетентності, на думку автора, мають бути чітко відображені у змісті педагогічної освіти. Відео в цьому контексті виконує подвійне завдання: по-перше, дає можливість засвоїти навчальний матеріал у формі лекції чи демонстрації, а по-друге, розвиває технічні навички створення мультимедійних ресурсів. Робота з відеопродуктом вимагає від студентів умінь опанування сучасних програмних засобів і процедур обробки інформації.

Практичне створення навчального відео передбачає послідовність методичних етапів. Для початку визначаємо конкретні цілі й очікуваний результат відеозаняття, після чого готуємо сценарій: визначаємо основні блоки (вступ, виклад теми, приклади, висновок) та ключові тези. Наступний крок – технічна підготовка: вибір місця зйомки, камери чи програмного забезпечення для запису екрану (наприклад, OBS Studio), а також мікрофона. Під час зйомки важливо забезпечити якісний звук та стабільне зображення. Після цього проводиться монтаж: видаляються технічні огріхи, додаються титри, схеми чи додаткові пояснення. Як зауважує В. Лимаренко, для успішного навчального відео необхідно дотримуватися оптимальних технічних параметрів: висока роздільна здатність зображення, чисте звучання, а також оптимальна тривалість ролика (близько 10–15 хвилин) та наявність субтитрів і таймкодів [2]. Після обробки відео його розміщують на освітніх онлайн-платформах (YouTube, освітні сервіси тощо), де можна складати тематичні плейлисти, додавати анотації, посилання й інтерактивні елементи для кращої взаємодії зі слухачами.

Важливим перевагою навчального відео є можливості самостійного опанування матеріалу слухачами. Студенти можуть призупиняти, перемотувати або повторювати відео, адаптуючи темп навчання до індивідуальних потреб. Це забезпечує гнучкість та персоналізацію процесу. Дослідження Гарсія-Сампедро показало, що такий практичний

досвід «створення навчальних відео» значно підвищує впевненість майбутніх вчителів у власних цифрових навичках і мотивує їх до командної роботи [3]. Згідно з отриманими результатами і нашими спостереженнями, інтеграція навчального відео в освіту не лише збагачує подачу змісту, а й сприяє безпосередньому формуванню інформаційно-цифрової компетентності – умінь ефективно працювати з цифровими інструментами та ресурсами. Ми підтримуємо думку, що навчальне відео «може бути дуже ефективним освітнім інструментом» у процесі професійної підготовки висококваліфікованих педагогів [1].

Отже, метод відеонавчання поєднує педагогічну доцільність з можливостями цифрової освіти. Як відзначають у своїх роботах науковці, майбутнім вчителям необхідно набувати не лише предметних знань, а й умінь створювати та використовувати мультимедійний контент. Ми бачимо, що при інтеграції відеоуроків у освітній процес відбувається комплексне формування вмінь: від засвоєння навчального матеріалу до набуття навичок роботи з цифровими технологіями. Таким чином, впровадження навчальних відео у освітню діяльність майбутніх викладачів є одним із перспективних напрямів модернізації педагогічної освіти і сприяє підготовці конкурентоспроможних педагогів XXI століття.

Список використаних джерел

1. Бардадим О. В. (2023). Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів природничих наук методом відеонавчання. *Імідж сучасного педагога*. 2(209), С. 27–35.

2. Лимаренко В. (2025). Формування цифрового відеобренду викладача ЗВО: технічні аспекти. *Теорія та практика підвищення кваліфікації.* 2(83), С.15–28.

3. García-Sampedro, M., Agudo-Prado, S., & Torralba-Burrial, A. (2024). Pre-service teachers' skills development through educational video generation. European Journal of Teacher Education. DOI: 10.1080/02619768.2024.2323925

4. Tomczyk, Ł. (2024). Digital competence among pre-service teachers: A global perspective on curriculum change as viewed by experts from 33 countries. Evaluation and Program Planning, 105, 102449. DOI:10.1016/j.evalprogplan.2024.102449

ФАКУЛЬТЕТ
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ОСВІТА
ПІДТРИМКА
РІВНІ МОЖЛИВОСТІ
РАЗОМ
СТВОРЮЄМО
МОЖЛИВОСТІ
РОЗУМІННЯ • ПІДТРИМКА • ІНКЛЮЗІЯ

Данііл Ярославович Бацаєв
здобувач першого рівня вищої освіти (бакалавр),
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Івженко Інна Борисівна

Супеввізія як чинник професійного розвитку та профілактики професійного вигорання соціальних працівників

Сучасна соціальна робота в Україні функціонує в умовах значних суспільних трансформацій, зумовлених воєнними подіями та гуманітарними кризами. Постійний контакт із травматичними ситуаціями та високе емоційне навантаження суттєво підвищують ризик професійного вигорання фахівців. У цих обставинах супервізія постає як критично важливий механізм підтримки, що поєднує адміністративні, навчальні та підтримувальні компоненти [1].

Сутність супервізії розкривається через професійну взаємодію досвідченого фахівця (супервізора) та соціального працівника, спрямовану на аналіз практики, рефлексію досвіду та вирішення етичних дилем. Вона виконує три ключові функції: адміністративну, педагогічну та підтримувальну [2]. Як зазначають дослідники, супервізія дозволяє фахівцям опрацьовувати вторинну травматизацію та запобігати емоційному виснаженню, що є особливо актуальним у роботі з вразливими категоріями населення.

Регулярна супервізія сприяє формуванню професійної ідентичности та переходу від емоційно-реактивного до усвідомленого стилю поведінки. Ефективність цього процесу часто забезпечується через використання інтегративних моделей, зокрема «системи семи очей» П. Хокінса та Р. Шохета, що дозволяє аналізувати ситуацію комплексно: від взаємодії з клієнтом до організаційного контексту [4].

В Україні інститут супервізії перебуває на етапі активного становлення. Попри наявність відповідної нормативної бази, зокрема Закону України «Про соціальні послуги», впровадження супервізійних практик часто залишається фрагментарним через дефіцит підготовлених кадрів та обмеженість ресурсів соціальних служб [3]. Системна інтеграція супервізії у практичну діяльність є необхідною умовою забезпечення якості соціальної допомоги та збереження психологічного здоров’я фахівців.

Список використаних джерел

1. Астремська І. В. *Супервізія*. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 38 с.
2. Івженко І. В. Супервізія як інструмент профілактики емоційного вигорання соціальних працівників // *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2020. № 12. С. 91–98.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 13.11.2025).
4. Hawkins P., Shohet R. *Supervision in the Helping Professions*. 4th ed. London, 2012.

Руслана Леонідівна Бондаренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Наталія Олександрівна Мирошніченко

Соціальне консультування сімей військовослужбовців подолання вторинної травматизації

В умовах повномасштабної війни в Україні значно зростає психологічне навантаження не лише на військовослужбовців, а й на членів їхніх сімей. Постійне перебування у стані тривоги, очікування, страху за життя близьких спричиняє розвиток вторинної травматизації, що негативно впливає на емоційний стан, міжособистісні відносини та загальне функціонування сім'ї.

Вторинна травматизація проявляється через емоційне виснаження, підвищену тривожність, порушення сну, депресивні стани, а також труднощі у спілкуванні. Її виникнення зумовлене співпереживанням травматичного досвіду військовослужбовця та тривалим перебуванням у стресових умовах.

Особливої актуальності зазначене питання набуває у зв'язку із відсутністю розроблених методичних підходів до соціального консультування сімей військовослужбовців, спрямованого саме на подолання вторинної травматизації. Переважна більшість існуючих методик спрямовані переважно на роботу безпосередньо із військовослужбовцями, залишаючи поза увагою потреби членів їх сімей.

Проблематика соціального консультування сімей військовослужбовців виступали предметом дослідження великої кількості вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, у працях Д. Бибик, І. Івженко, Н. Журавльової, О. Вознесенської, О. Кокуна, Ю. Таран та інших розкрито особливості психологічної допомоги сім'ям ветеранів війни.

Вторинна травматизація – це психологічний стан, який виникає у людей, що опосередковано переживають травматичний досвід іншої особи. Найчастіше цей феномен зустрічається у фахівців, які працюють із постраждалими від насильства, війни, катастроф або інших кризових подій, а також у членів сімей та близьких людей, які підтримують постраждалих. Вторинна травматизація проявляється через симптоми, схожі на первинний посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), такі як тривога, депресія, емоційне вигорання, порушення сну та підвищена чутливість до стресових ситуацій [1].

Вторинна травматизація за визначенням Вознесенської О.Л. є поширеним явищем у соціальній роботі. Вторинна травматизація визначається як явище, що проявляється у фахівців, які працюють із травмованими людьми, у вигляді із зміною сприйняття світу, стійких змін в особистості та реакцій на травматичний матеріал, близьких до первинної травматичної реакції [2, с. 37].

Сутність вторинної травматизації полягає у перенесенні психотравматичного впливу від людини, що зазнала травми, до оточуючих її осіб [10, с. 8]. Це може відбуватися через емоційне включення, співпереживання або постійне взаємодію з травматичними розповідями та ситуаціями. Внаслідок цього допомагаючі професії, як соціальні працівники, психологи, медичні працівники та волонтери, можуть відчувати симптоми, схожі на посттравматичні реакції, навіть не переживаючи травму безпосередньо.

Кокун О.М. виділяє кілька основних ознак вторинної травматизації [23]:

– емоційна втома та вигорання – зниження мотивації та енергії через тривале психоемоційне навантаження;

– підвищена тривожність і страхи – занепокоєння за безпеку себе та близьких;

– соціальна ізоляція – уникання спілкування та взаємодії через пережитий стрес;

– зниження професійної ефективності – труднощі у прийнятті рішень та виконанні обов'язків через психологічне навантаження.

Вторинна травматизація виникає внаслідок складного взаємодіяння психологічних, соціальних і професійних факторів, що формують високу вразливість особи до стресових переживань інших людей. Основною передумовою для розвитку цього явища є тривалий і глибокий контакт з особами, які пережили травматичний досвід [4, с. 212]. Такі взаємодії характерні для соціальних працівників, психологів, медичних фахівців, волонтерів, а також членів родин та близьких людей, що підтримують постраждалих. Емоційне включення у переживання іншої людини, співпереживання та постійне опрацювання травматичних історій створюють високий рівень психоемоційного навантаження, який може накопичуватися і призводити до вторинної травматизації.

Особливу роль відіграє психологічна сприйнятливість людини. Деякі індивіди мають підвищену чутливість до стресових ситуацій, що може бути пов'язано з попереднім досвідом

Соціальне консультування виступає важливою формою підтримки сімей військовослужбовців, спрямованою на стабілізацію емоційного стану, формування навичок саморегуляції, розвиток стресостійкості, покращення сімейної комунікації, попередження емоційного вигорання.

До ефективних форм консультативної роботи належать індивідуальне та сімейне консультування, групи підтримки для членів сімей військових, психоедукаційні заходи, тренінги з подолання стресу, кризове консультування.

Особливу роль відіграє комплексний підхід, що поєднує психологічну, соціальну та інформаційну підтримку. Важливим також є залучення фахівців соціальної роботи, психологів та громадських організацій.

Отже, соціальне консультування є ефективним інструментом подолання вторинної травматизації у сім'ях військовослужбовців. Воно сприяє відновленню психологічного благополуччя, зміцненню сімейних відносин та підвищенню адаптаційних можливостей членів родини в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Вторинна травматизація: її прояв та типи. Джерело: *Освітній центр Верховної Ради України* 2022. URL: https://znayshov.com/News/Details/vtorynna_travmatyzatsiia_Yii_proiav_ta_typy (дата звернення: 09.03.2026).

2. Вознесенська О. Л. Профілактика емоційного вигоряння фахівців, що працюють з травмами війни. *Робота з травмами війни*. Український досвід. 2018. С. 26–33.

3. Кокун О. М. Психологія професійної діяльності військовослужбовця: навчальний посібник. Київ: НУОУ ім. Івана Черняховського, 2016. 296 с.

4. Таран Ю.Я. Соціальна адаптація колишніх військовослужбовців та членів їх сімей. Досвід роботи недержавних некомерційних організацій. *Праця і соціальні відносини*. 2010. № 1. С. 211-217.

Софія Іванівна Боднар
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Оксана Юріївна Міхеєва

Характеристика розвитку професійних інтересів підлітків в освітньому середовищі

Розвиток професійних інтересів підлітків є одним із ключових завдань сучасної освіти, оскільки саме в підлітковому віці відбувається становлення життєвих орієнтацій, формування цінностей і перші спроби усвідомленого професійного самовизначення. В умовах динамічних змін на ринку праці, цифровізації суспільства та зростання вимог до фахівців проблема професійного вибору стає особливо актуальною. Саме тому освітнє середовище закладу загальної середньої освіти розглядається як важливий соціально-педагогічний простір, у якому створюються умови для розвитку інтересів, здібностей та професійних намірів учнів.

Професійні інтереси підлітків можна розглядати як відносно стійку спрямованість особистості на певні види діяльності, що пов'язані з майбутньою професійною сферою. Вони формуються поступово під впливом навчання, спілкування, власного досвіду, а також соціального оточення. У цьому віці інтереси ще є нестабільними, можуть змінюватися, уточнюватися або трансформуватися, тому особливо важливо забезпечити сприятливі умови для їхнього усвідомленого розвитку [2, с.39].

Освітнє середовище закладу загальної середньої освіти є багатокомпонентною системою, яка включає навчальну діяльність, позакласну роботу, взаємодію з педагогами, однолітками та батьками, а також зв'язки із зовнішніми соціальними інституціями. Саме в цьому середовищі підліток отримує перші уявлення про світ професій, знайомиться з різними видами діяльності, має можливість спробувати себе у різних ролях та поступово визначати власні схильності.

Однією з найважливіших соціально-педагогічних умов розвитку професійних інтересів є створення профорієнтаційно спрямованого освітнього середовища. Це означає, що елементи професійної орієнтації мають бути інтегровані у навчальний процес через зміст навчальних предметів, практичні завдання, проєктну діяльність та міжпредметні зв'язки. Такий підхід дозволяє учням не лише отримувати теоретичні знання, але й розуміти їхнє практичне застосування в різних професійних сферах [3, с.120].

Важливу роль відіграє також організація позакласної та гурткової діяльності, яка створює умови для розвитку індивідуальних здібностей та інтересів підлітків. Участь у гуртках, спортивних секціях, творчих об'єднаннях, учнівських проєктах дає можливість спробувати себе в різних видах діяльності, що сприяє більш усвідомленому вибору майбутньої професії. Саме практичний досвід часто стає визначальним фактором у формуванні стійких професійних інтересів [1, с.80].

Не менш значущою умовою є системна профорієнтаційна робота, яка включає зустрічі з представниками різних професій, екскурсії на підприємства, тренінги, консультації та профорієнтаційні заняття. Така діяльність дозволяє підліткам отримати реалістичне уявлення про сучасний ринок праці, вимоги до фахівців та перспективи професійного розвитку. Важливо, щоб ця робота була не епізодичною, а системною та послідовною протягом усього навчання.

Значну роль у розвитку професійних інтересів відіграє взаємодія школи, сім'ї та соціальних інституцій. Батьки формують первинні ціннісні орієнтації дитини, впливають на її уявлення про престижність і значущість професій. Школа, у свою чергу, забезпечує освітній та виховний вплив, а соціальні інституції розширюють можливості практичного ознайомлення з професіями. Узгоджена співпраця всіх цих суб'єктів створює цілісну систему підтримки професійного самовизначення підлітка [4, с.151].

Особистісно орієнтований підхід у навчанні також є важливою умовою розвитку професійних інтересів. Він передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх здібностей, темпу розвитку та пізнавальних інтересів. Завдяки цьому підліток отримує можливість розвиватися у власному темпі, усвідомлювати свої сильні сторони та поступово формувати реалістичні професійні плани [5, с.27].

У сучасних умовах важливого значення набуває використання цифрових технологій, які значно розширюють можливості профорієнтаційної роботи. Онлайн-курси, віртуальні екскурсії, профорієнтаційні платформи та цифрові ресурси дозволяють учням ознайомлюватися з різними професіями, навіть не виходячи за межі навчального закладу. Це робить процес професійного самовизначення більш доступним і різноманітним.

Окрему роль у розвитку професійних інтересів підлітків відіграє соціальний педагог, який здійснює діагностику професійних схильностей, організовує профорієнтаційні заходи, консультує учнів і батьків, а також допомагає у соціальній адаптації. Його діяльність спрямована на підтримку тих учнів, які мають труднощі у професійному самовизначенні або перебувають у складних життєвих обставинах.

Водночас у процесі формування професійних інтересів існують певні труднощі. Серед них можна відзначити недостатню поінформованість учнів про сучасні професії, вплив соціальних стереотипів, обмеженість практичного досвіду, а також нерівномірність профорієнтаційної роботи в різних закладах освіти. Ці фактори можуть ускладнювати процес усвідомленого професійного вибору.

Таким чином, розвиток професійних інтересів підлітків в освітньому середовищі є складним і багатогранним процесом, який потребує створення спеціальних соціально-педагогічних умов. До них належать профорієнтаційна спрямованість навчального процесу, розвинена позакласна діяльність, системна профорієнтаційна робота, ефективна взаємодія школи і сім'ї, особистісно орієнтований підхід та використання сучасних цифрових технологій. Лише за умови комплексного підходу можна забезпечити усвідомлене професійне самовизначення підлітків, розвиток їхніх здібностей і успішну соціальну адаптацію в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Калюжна Ю. (2015). Особливості розвитку мотивації вибору професії у підлітків. *Психологія та особистість*, (1), 71–82.

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.37-49.

3. Неїжпапа Л.С. (2010). Проблеми професійного самовизначення особистості в педагогічних працях сучасних науковців. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. С.118-122.

4. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія /Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценок ; І. І. Ткачук , за ред. О. Л. Моріна. Харків: «Друкарня Мадрид» 2016. 220 с.

5. Формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності в умовах сучасного освітнього середовища: монографія / З. В. Охріменко, О. Л. Морін, А. М. Шевенко, Д. О. Закатнов, М. І. Піддячий; за ред. З. В. Охріменко. Київ, 2022. 152 с.

Анастасія Богданівна Бончак,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231«Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Оксана Юріївна Міхеєва

Професійні ролі соціального працівника та їхні характеристики

У сучасних умовах соціальна робота набуває особливого значення як професійна діяльність, спрямована на забезпечення соціальної справедливості, захист прав людини та підтримку вразливих категорій населення. Ефективність цієї діяльності значною мірою залежить від здатності соціального працівника реалізовувати різноманітні професійні ролі, що зумовлює актуальність дослідження їх змісту та умов виконання.

Соціальна робота розглядається як багаторівнева професійна діяльність, що поєднує знання з різних галузей науки та спрямована на подолання складних життєвих обставин, відновлення соціального функціонування та підвищення якості життя отримувачів соціальних послуг. Вона базується на принципах гуманізму, соціальної справедливості, індивідуалізації, конфіденційності та партнерства. Основними завданнями соціальної роботи є соціальна діагностика, консультування, супровід, реабілітація, адвокація та профілактика соціальних проблем.

Встановлено, що професійна роль соціального працівника є інтегральною характеристикою його діяльності, яка поєднує функціональні обов'язки, етичні норми, професійні компетентності та моделі поведінки. Професійні ролі визначаються вимогами професії, соціальним контекстом та потребами отримувачів соціальних послуг. Вони відображають способи реалізації професійної діяльності та забезпечують ефективну взаємодію з різними соціальними групами.

Професійні ролі – це сукупність функцій, обов'язків і моделей поведінки, які виконує соціальний працівник у процесі роботи з різними категоріями населення. Соціальний працівник є багатофункціональним фахівцем, який адаптується до потреб отримувачів послуг, ситуації та соціального середовища [2, с.45].

Аналіз наукових підходів дозволив виокремити різні класифікації професійних ролей соціального працівника. Зокрема, виділяють діагностично-дослідницькі, комунікативно-посередницькі, організаційно-управлінські та захисно-адвокатські ролі. У сучасній практиці соціальний працівник виконує ролі консультанта, посередника, координатора, фасилітатора, адвоката, кейс-менеджера, організатора та дослідника. Така багатофункціональність зумовлена складністю соціальних проблем та необхідністю комплексного підходу до їх вирішення.

Особливого значення професійні ролі набувають у сучасних умовах, коли соціальний працівник працює з особами, які постраждали від воєнних дій, внутрішньо переміщеними особами, сім'ями у кризових ситуаціях. У таких умовах актуалізуються спеціалізовані ролі, зокрема кризового інтервента, психосоціального консультанта та реабілітолога, що свідчить про адаптивність професії до нових соціальних викликів.

Ефективність виконання професійних ролей соціального працівника залежить від комплексу взаємопов'язаних умов. До них належать професійна компетентність, що включає знання, уміння та навички; сформованість «м'яких навичок», зокрема комунікації, емпатії, стресостійкості; мотиваційна готовність до професійної діяльності; дотримання етичних стандартів; здатність до рефлексії та професійного саморозвитку [3,с.210].

Важливим чинником є також організаційно-ресурсне забезпечення діяльності соціального працівника, що передбачає наявність методичних матеріалів, супервізії, технічних ресурсів та підтримки з боку соціальних інституцій. Не менш значущою є міжвідомча взаємодія, яка забезпечує комплексність соціальної допомоги та координацію дій різних служб і організацій [1,с.241].

Отже, професійні ролі соціального працівника є ключовим елементом його діяльності, що забезпечує реалізацію функцій соціальної роботи та досягнення її основної мети – підтримки людини у складних життєвих обставинах. Їх ефективне виконання можливе лише за умови поєднання високого рівня професійної підготовки, особистісних якостей фахівця та належного організаційного забезпечення. Соціальний працівник виступає не лише надавачем соціальних послуг, а й активним агентом соціальних змін, спрямованих на підвищення якості життя та забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Професійні ролі соціального працівника становлять складну, багаторівневу систему діяльності, що охоплює різні аспекти взаємодії з клієнтами, соціальними інституціями та суспільством у цілому. Кожна з ролей – від консультанта і посередника до захисника прав та кризового інтервента – відображає окремий напрям професійної реалізації, однак у реальній практиці вони тісно переплітаються та взаємодоповнюють одна одну. Сучасний соціальний працівник не обмежується виконанням однієї функції, а виступає універсальним фахівцем, здатним швидко змінювати свою роль залежно від ситуації, потреб клієнта та умов середовища. Це вимагає високого рівня професійної підготовки, гнучкості мислення, емоційної стійкості та здатності до постійного саморозвитку. Особливого значення професійні ролі набувають у кризових умовах, характерних для сучасної України. Війна, внутрішнє переміщення населення, психологічні травми та соціально-економічні труднощі значно розширюють спектр завдань соціального працівника. У таких умовах він часто поєднує ролі кризового інтервента, координатора допомоги, психологічного підтримувача та представника інтересів клієнта, що підсилює відповідальність і складність професійної діяльності. Важливою тенденцією є також інтеграція нових компетентностей у традиційні ролі, зокрема цифрової грамотності, навичок роботи з інформаційними ресурсами та дистанційної комунікації. Це дозволяє соціальним працівникам ефективніше організовувати допомогу, залучати ресурси та підтримувати зв’язок із клієнтами навіть у складних умовах. Крім того, виконання професійних ролей ґрунтується на дотриманні етичних принципів соціальної роботи – поваги до гідності людини, конфіденційності, справедливості та орієнтації на благо клієнта. Саме ціннісна основа забезпечує якість і гуманістичну спрямованість діяльності соціального працівника.

Таким чином, професійні ролі соціального працівника є динамічними та адаптивними, вони відображають як класичні функції допомоги, так і сучасні виклики суспільства. Їх ефективна реалізація сприяє не лише вирішенню індивідуальних проблем клієнтів, а й зміцненню соціальної стабільності, розвитку громадянського суспільства та підвищенню рівня соціального благополуччя в Україні.

Список використаних джерел

1. Кирилюк О.В., Тимошенко Н.Є. Формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника. Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект: матер. щоріч. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. (Київ, 3–4 листопад. 2016 р.). К.: НАДУ, 2016. С. 240–243.

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.44-50.

3. Тернопільська В.І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2012. Вип. 9. т. 2. С. 208–213.

Ольга Олександрівна Борисенко
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Розвиток дрібної моторики в учнів початкових класів із ЗНМ засобами дидактичних ігор

Сучасна система освіти України орієнтована на забезпечення якісного навчання для всіх дітей, зокрема для учнів з особливими освітніми потребами. Однією з актуальних проблем спеціальної педагогіки та логопедії є розвиток дрібної моторики в учнів початкових класів із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Це зумовлено тим, що моторна сфера тісно пов'язана з мовленнєвим, когнітивним і психічним розвитком дитини.

Дослідження підтверджують, що недостатній рівень розвитку дрібної моторики негативно впливає на формування мовлення, навички письма, координацію рухів та навчальну діяльність загалом. Особливо це проявляється у дітей із ЗНМ, у яких спостерігається затримка розвитку моторних функцій, труднощі у виконанні точних рухів та порушення координації [2,5]. В умовах інклюзивної освіти актуалізується потреба пошуку ефективних засобів розвитку дрібної моторики. Одним із таких засобів є дидактичні ігри, які поєднують навчальну та ігрову діяльність, сприяють активізації пізнавальних процесів та забезпечують комплексний розвиток дитини.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов розвитку дрібної моторики в учнів початкових класів із ЗНМ засобами дидактичних ігор.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати науково-теоретичні підходи до проблеми розвитку дрібної моторики; визначити особливості розвитку дрібної моторики в учнів із ЗНМ; обґрунтувати роль дидактичних ігор як засобу розвитку моторики; розробити та апробувати систему вправ і дидактичних ігор; проаналізувати ефективність проведеної експериментальної роботи.

Дрібна моторика розглядається як складна система скоординованих рухів пальців і кистей рук, що забезпечується взаємодією нервової, м'язової та сенсорної систем. Вона є важливою складовою загального розвитку дитини та безпосередньо пов'язана з формуванням мовлення [2, 4, 6]. Наукові дослідження доводять, що існує прямий зв'язок між розвитком дрібної моторики та мовленнєвою діяльністю. Рухова активність пальців стимулює мовленнєві центри кори головного мозку, що сприяє покращенню артикуляції, формуванню словникового запасу та граматичної будови мовлення [2,3,4].

Особливу увагу проблемі розвитку моторики приділяють у роботі з дітьми із ЗНМ. Для таких учнів характерні: порушення координації рухів; недостатній розвиток зорово-моторної координації; труднощі у виконанні точних рухів; низький рівень сформованості навичок письма; швидка втомлюваність при виконанні завдань. Ці особливості зумовлюють необхідність спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи. У дітей із загальним недорозвитком мовлення спостерігається комплексне порушення мовленнєвої діяльності, яке охоплює фонетичний, лексичний та граматичний рівні. Водночас такі порушення супроводжуються недостатнім розвитком моторної сфери.

Недостатній розвиток дрібної моторики ускладнює процес навчання, впливає на успішність учнів та їх соціальну адаптацію. Тому важливим є своєчасне виявлення цих труднощів і впровадження ефективних методів корекції. Дидактична гра є ефективним

педагогічним засобом, який поєднує навчання та гру. Вона сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку мовлення, мислення, уваги та моторних навичок. [1,3,5].

Використання дидактичних ігор у роботі з учнями із ЗНМ має такі переваги: підвищує мотивацію до навчання; створює позитивний емоційний фон; сприяє розвитку координації рухів; забезпечує інтеграцію мовленнєвих і моторних процесів; формує навички самостійності. До ефективних видів дидактичних ігор належать: ігри з конструктором, мозаїкою, пазлами; вправи з пластиліном та аплікацією; ігри з дрібними предметами (намистини, ґудзики); графічні вправи та малювання; ігри на розвиток координації рухів. Такі ігри дозволяють розвивати дрібну моторику в природній, доступній та цікавій для дітей формі.

Експериментальне дослідження проводилося з метою визначення рівня розвитку дрібної моторики в учнів початкових класів із ЗНМ та перевірки ефективності розроблених педагогічних умов. У дослідженні взяли участь учні 1–2 класів із мовленнєвими порушеннями. Було використано комплекс методів, зокрема: педагогічне спостереження; діагностичні вправи; аналіз результатів діяльності дітей.

На констатувальному етапі було виявлено переважно середній та низький рівень розвитку дрібної моторики.

Формувальний етап передбачав впровадження системи дидактичних ігор, спрямованих на розвиток моторних навичок. Робота проводилася систематично з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Аналіз результатів експериментальної роботи показав позитивну динаміку розвитку дрібної моторики в учнів із ЗНМ. Було зафіксовано: покращення координації рухів; підвищення точності виконання завдань; розвиток графомоторних навичок; зменшення кількості помилок при письмі; підвищення рівня мовленнєвої активності.

Отримані результати підтверджують ефективність використання дидактичних ігор як засобу розвитку дрібної моторики, тому можемо зробити наступні висновки:

1. Розвиток дрібної моторики є важливою умовою формування мовлення та успішного навчання дітей молодшого шкільного віку.
2. Учні із ЗНМ мають специфічні труднощі у розвитку моторної сфери, що потребує спеціальної корекційної роботи.
3. Дидактичні ігри є ефективним засобом розвитку дрібної моторики, оскільки поєднують навчальну та ігрову діяльність.
4. Розроблені педагогічні умови сприяють покращенню моторних і мовленнєвих навичок учнів.
5. Експериментальне дослідження підтвердило доцільність і ефективність впровадження дидактичних ігор у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Богданець-Білоскаленко Н. І. Методика розвитку мовлення дітей. – Київ : Слово, 2017. 256 с.
2. Бойко Н. І. Дидактичні ігри в початковій школі. Харків : Основа, 2013. 96 с.
3. Куліковська О. Д. Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Київ : Каравела, 2016. 304 с.
4. Мартиненко І. В. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей з ООП. – Київ : Педагогічна думка, 2017. – 256 с.
5. Рібцун Ю. В. Загальний недорозвиток мовлення: сучасний підхід. – Київ : Генеза, 2018. – 160 с.
6. Тищенко В. В. Порушення мовлення у дітей. – Київ : Освіта, 2016. – 240 с.

Олександра Андріївна Буксанчук, Юлія Богданівна Могила
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності С4 Психологія

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Черпак Анна Юріївна

Феномен масового вживання мелатоніну: панацея від стресу чи неконтрольований експеримент

Актуальність проблеми порушень сну в сучасному суспільстві зумовлена стрімким скороченням його тривалості. За даними сомнолога Метью Вокер, якщо у 1940-х роках середня тривалість сну становила понад 8 годин, то сьогодні цей показник знизився до 6,7–6,8 годин. Таким чином, за останні десятиліття людство втратило приблизно 20% сну, необхідного для відновлення організму, що свідчить про масштабність проблеми.

Сучасні порушення сну детерміновані двома основними групами факторів: фізіологічними та соціальними. До найпоширеніших причин належать: надмірне споживання кофеїну, вплив синього світла від екранів ґаджетів, порушення температурного режиму приміщень та зміщення циркадних ритмів через соціальні зобов'язання. Особливо критичним цей фактор є для України в умовах повномасштабного вторгнення: постійний стрес, інформаційне перенавантаження та порушення режиму сну через сигнали повітряної тривого мають деструктивний вплив на якість сну та загальний стан нервової системи.

Традиційні підходи до вирішення проблеми інсомнії поділяють на немедикаментозні – гігієна сну та медикаментозні [1]. Гігієна сну включає перебування на сонячному світлі вдень, щоб стимулювати природний синтез серотоніну – попередника мелатоніну, дотримання сталого режиму та забезпечення повної темряви у спальні [3]. Проте через низький рівень відповідності поведінки рекомендаціям, люди часто нехтують цими базовими заходами, обираючи фармакологічну підтримку без посередньої консультації з фахівцем.

Центральною проблемою є сприйняття мелатоніну як безпечної "вітамінки" або біологічно активної добавки. На відміну від лікарських засобів, БАДи не проходять суворих клінічних випробувань. Це підтверджується даними Державного реєстру лікарських засобів України, згідно з якими кількість зареєстрованих препаратів мелатоніну з доведеною якістю є вкрай обмеженою, що різко контрастує з сотнями найменувань несертифікованих добавок на полицях аптек та в інтернет-магазинах [2]. Дослідження, опубліковане в Journal of Clinical Sleep Medicine, виявило, що у 31 бренду добавок мелатоніну фактичний вміст гормону варіювався від -83% до +478% від заявленої на етикетці дози [4]. Більш того, у 26% зразків було виявленого серотонін, який є нейромедіатором і може призвести до серйозних ускладнень при неконтрольованому вживанні [4].

Особливе занепокоєння викликає статистика педіатричних отруєнь. За даними CDC, кількість випадків ненавмисного вживання мелатоніну дітьми в США зросла на 530% за останнє десятиліття [5]. Агресивний маркетинг, популярність препаратів у формі мармеладу та активна популяризація нутриціологами, блогерами, які є лідерами думок, створюють хибне враження про абсолютну нешкідливість продукту.

Таким чином, масове вживання мелатоніну сьогодні нагадує масштабний неконтрольований експеримент. Гормон, який має використовуватись як точковий інструмент для корекції циркадних ритмів під наглядом лікаря, перетворився на об'єкт комерційної популярності. Для розв'язання цієї проблеми необхідно: посилення

державного контролю за обігом та маркуванням БАДів; підвищення рівня медіаграмотності населення щодо довіри до “лідерів думок” у питаннях медицини; пріоритетність немедикаментозних методів гігієни сну як базової терапіїї стресових розладів. Без системного підходу до культури сну, панацея мелатоніну може призвести до довгострокових наслідків для психічного та ендокринного здоров’я майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Вілінська А. П. (2022). Безсоння. URL: https://cchr.org.ua/uk/bezsonnja
2. Державний експертний центр МОЗ України. URL: http://www.drlz.com.ua
3. Чабан О.С. (2021). Порушення сну: сучасні безпечні та ефективні методи корекції. URL: https://health-ua.com/multimedia/userfiles/Nevro_2_2021_str_29.pdf
4. Lauren A E Erland, Praveen K Saxena (2017). Melatonin Natural Health Products and Supplements: Presence of Serotonin and Significant Variability of Melatonin Content. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27855744/
5. Karima Lelak, Varun Vohra, Mark I. Neuman, Michael S. Toce, Usha Sethuraman 2012-2021 (2022). Pediatric Melatonin Ingestions – United States, 2012–2021. URL: https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/71/wr/mm7122a1.htm

Софія Дмитрівна Булатова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Костюшко Ганна Олексіївна

Проблема міжособистісних конфліктів у старшому підлітковому віці

Сучасні виклики, з якими стикається наша країна, зокрема російсько-українська війна та її наслідки, зумовлюють підвищений рівень напруженості в суспільстві. У таких умовах підлітки зазнають значного психологічного тиску, що ускладнює їхню адаптацію до навколишнього середовища та може спричиняти погіршення емоційного стану, зниження самооцінки й соціальну ізольованість. Додатковим чинником ускладнення міжособистісних взаємодій виступає вплив цифрового середовища, яке, з одного боку, розширює можливості комунікації, а з іншого – породжує нові форми конфліктної поведінки, зокрема булінг і кібербулінг [6, с. 5–7]. За відсутності належної підтримки такі конфліктні ситуації можуть набувати хронічного характеру та мати руйнівні наслідки для психічного розвитку підлітка.

Старший підлітковий вік є одним із найбільш непростих і відповідальних етапів розвитку особистості. У цей період відбуваються глибокі психоемоційні зміни, формуються індивідуальна система цінностей та розвивається самосвідомість. Це час, коли підлітки активно шукають свою ідентичність, прагнуть до особистої незалежності та стараються утвердитися в очах однолітків. Одночасно з цим вони все частіше стикаються із соціальними викликами, які можуть провокувати напруження та конфлікти у взаєминах із однолітками, членами родини та педагогами.

Проблематика конфліктів у підлітковому віці привернула значну увагу українських науковців. Зокрема, І. С. Булах досліджує психологічні особливості розвитку підлітків та процес формування їхньої особистості [2, с. 134–162]. А. М. Гірник обґрунтовує теоретичні основи конфліктології [3, с. 21–39], Т. А. Яновська та Ю. І.

Калюжна аналізують специфіку профілактики конфліктів у діяльності соціальних працівників [5, с. 586–592]. Їхні дослідження наголошують, що конфлікти є природним компонентом соціальної взаємодії, здатним набувати як деструктивного, так і конструктивного характеру.

Міжособистісні конфлікти можна охарактеризувати як протистояння чи зіткнення різних точок зору, інтересів або цінностей між учасниками комунікації [3, с. 24–26; 4, с. 48–55]. Для підлітків цього вікового періоду особливо властиві підвищена емоційна вразливість, коливання самооцінки, імпульсивна поведінка, а також чутливість до оцінок і думок інших людей. Джерелами конфліктів найчастіше стають прагнення зайняти певний соціальний статус у групі однолітків, труднощі у вираженні власних почуттів і переконань, непорозуміння в стосунках із близькими або недостатньо розвинені навички конструктивного діалогу.

Однак, варто зазначити, конфлікти не лише не обов'язково ведуть до негативних наслідків, але й можуть стати стартовим майданчиком для особистісного розвитку. Вони потенційно відкривають можливість для формування критичного мислення, здобуття корисного життєвого досвіду та поглиблення комунікативних навичок [1, с. 72–85]. За умов належного педагогічного супроводу такі ситуації можуть бути перетворені на важливі віхи розвитку відповідальності, здатності вирішувати проблеми та будувати конструктивні стосунки.

У межах соціальної роботи ефективною стратегією є впровадження профілактичних та корекційних програм, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту серед підлітків, навчання навичкам ненасильницької комунікації, пошук способів врегулювання конфліктів через медіацію та використання відновних практик. Особливий акцент робиться на профілактичних заходах, які мають на меті мінімізувати виникнення конфліктів у підлітковому середовищі. Ці заходи включають такі форми діяльності, як тренінги з розвитку емоційного інтелекту, заняття з формування ненасильницьких способів спілкування, впровадження шкільної медіації, використання відновних заходів, а також проведення групових обговорень та рольових ігор для моделювання конфліктних ситуацій. Окрему увагу приділяють просвітницькій роботі, спрямованій на протидію булінгу [1, с. 88–95; 5, с. 587–590].

Результативність таких ініціатив значною мірою залежить від співпраці між фахівцями різних галузей – соціальними працівниками, психологами, освітянами – та від активної участі сім'ї у виховному процесі.

Таким чином, розв'язання проблем міжособистісних конфліктів серед старших підлітків вимагає комплексного соціального й педагогічного підходу. Створення безпечного психологічного середовища, розвиток культури конструктивної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу та забезпечення підтримки на всіх рівнях здатні значно знизити негативний вплив конфліктів і сприяти гармонійному розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Дацко О. В. та ін. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект : навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Стеценко В. В., 2016. 192 с.

2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 340 с.

3. Гірник А. М. Основи конфліктології: навч. посіб. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. 222 с.

4. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2007. 416 с.

5. Яновська Т. А., Калюжна Ю. І. Психологічні основи профілактики конфліктів у роботі соціального працівника з підлітками // Проблеми сучасної психології. 2019. С. 583–594.

6. Бондар В. Соціально-педагогічні підходи до профілактики мобінгу та булінгу // Соціальна робота та психологія: освіта і наука. 2025. С. 5–9.

Богдана Петрівна Бурлін
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Оксана Юріївна Міхеєва

Теоретичні засади формування здорового способу життя підлітків у сучасному освітньому середовищі

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження та зміцнення здоров’я молодого покоління України, яке перебуває у критичному періоді розвитку та зазнає значного впливу соціально-екологічних викликів. За даними Всесвітньої організації охорони здоров’я, здоровий спосіб життя розглядається як модель поведінки, здатна знижувати ризик розвитку серйозних захворювань і передчасної смертності шляхом усвідомленого вибору норм поведінки, що сприяють тривалому та якісному життю [5]. У сучасних українських реаліях, зокрема в умовах воєнного стану, питання формування культури здоров'я набуває стратегічного значення для забезпечення сталого розвитку держави. У сучасних умовах розвитку суспільства проблема збереження та зміцнення здоров’я підлітків набуває особливої актуальності. Це зумовлено зростанням психоемоційних навантажень, зниженням рівня рухової активності, поширенням шкідливих звичок та впливом цифрового середовища. Освітні заклади виступають важливим інститутом соціалізації, де формуються основи поведінки та життєві цінності молодого покоління.

У науковій літературі підкреслюється необхідність комплексного підходу до формування здоров’я, що охоплює фізичні, психічні та соціальні аспекти. Значна увага приділяється впровадженню здоров’язбережувальних технологій у навчальний процес.

Здоровий спосіб життя розглядається як інтегрована характеристика діяльності особистості, спрямована на збереження та зміцнення здоров’я. Він включає такі компоненти: фізичний (рухова активність, режим дня); харчовий (раціональне харчування); психологічний (емоційна стабільність, стресостійкість); соціальний (комунікація, поведінкові норми).

Тому ми розглядаємо здоровий спосіб життя з точки зору системного підходу, і як інтегративну категорію, яка охоплює поведінкові, психологічні та соціальні аспекти життя особистості. Формування здорового способу життя ґрунтується на низці наукових підходів: біопсихосоціальний підхід – передбачає цілісне бачення здоров’я як взаємодії фізичних, психологічних і соціальних чинників. Компетентнісний підхід – орієнтується на формування життєвих навичок, необхідних для підтримання здоров’я. Особистісно орієнтований підхід – враховує індивідуальні особливості підлітка. Середовищний підхід – підкреслює значення освітнього середовища як чинника впливу на поведінку.

Здоровий спосіб життя не може бути зведений лише до відсутності захворювань, оскільки він охоплює широкий спектр компонентів фізичного, психічного та соціального благополуччя [1]. Згідно з даними дослідження Health Behaviour in School-aged Children

(HBSC), проведеного в Україні у 2022–2023 роках, лише 25% хлопців та 15% дівчат досягають рекомендованого рівня фізичної активності, тоді як частка підлітків із надмірною вагою або ожирінням становить 22% [5]. Показник постійного відчуття смутку чи безнадії зріс з 26% у 2018 році до 31% у 2022–2023 роках, причому серед дівчат цей показник становить 37%, а серед хлопців – 25% [5].

Особливості підліткового віку (10–19 років) визначаються інтенсивними біологічними, психоемоційними та соціальними змінами. Згідно з класифікацією ВООЗ та ЮНІСЕФ, виділяють три етапи: ранній підлітковий вік (10–13 років), середній (14–16 років) та пізній (17–19 років), кожен з яких характеризується специфічними потребами у формуванні навичок здорового способу життя [7]. Поведінкові патерни, сформовані в підлітковому віці, демонструють високу стабільність у дорослому житті, що підтверджує профілактичний характер діяльності у цей період [8].

Соціально-психологічні чинники формування здорового способу життя включають сімейне середовище, шкільну спільноту, групу однолітків, медіа-вплив та соціально-економічні умови. Дослідження UNICEF та Rating Group (2024) засвідчили, що 53% українських підлітків демонструють ризиковану поведінку, незважаючи на високий рівень обізнаності про небезпеку [4]. Взаємозв’язок соціальних і психологічних чинників має динамічний характер: зовнішні умови детермінують внутрішній стан особистості, водночас зазнаючи зворотного впливу з боку індивіда.

Роль соціального педагога визначається як ключова у реалізації державної політики щодо збереження здоров'я дітей та молоді. Він виступає міждисциплінарним координатором, що інтегрує знання з психології, медицини, соціології та освітніх наук у комплексний підхід до підтримки підліткового здоров’я [7]. Профілактична діяльність охоплює первинний (розповсюдження інформації), вторинний (раннє виявлення) та третинний (мінімізація шкоди) рівні втручання.

Сучасне освітнє середовище має значний потенціал для формування здорового способу життя. Воно включає: організацію навчального процесу з урахуванням принципів здоров’язбереження; створення безпечних та комфортних умов навчання; впровадження фізкультурно-оздоровчих заходів; психологічну підтримку учнів. Важливим є формування культури здоров’я через інтеграцію відповідних тем у навчальні дисципліни та позакласну діяльність.

Соціальний педагог реалізує просвітницьку, діагностичну, консультативну та координаційну функції. Він використовує інтерактивні методи, зокрема підхід «рівний-рівному», що демонструє вищу ефективність порівняно з традиційними лекційними формами [3]. Формування відповідального ставлення до здоров’я досягається через розвиток внутрішньої мотивації, когнітивної рефлексії та моральної відповідальності, а не через механічне нав’язування правил [2].

Здоровий спосіб життя в підлітковому віці слід розглядати як комплексну систему взаємопов’язаних фізичних, психічних та соціальних чинників. Формування здорового способу життя підлітків відбувається в результаті систематичного впливу соціальних інститутів, насамперед сім’ї, закладів освіти та соціального оточення. Соціальний педагог виступає архітектором здоров’язбережувального середовища, що впливає на підлітка комплексно – через знання, емоції, соціальні зв’язки, культурні коди та цифрові практики.

Формування здорового способу життя підлітків є складним і багатофакторним процесом, що потребує системного підходу. Освітнє середовище відіграє ключову роль у цьому процесі, створюючи умови для розвитку фізичного, психічного та соціального здоров’я. Перспективним є впровадження інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на формування відповідального ставлення до власного здоров’я.

Список використаних джерел

1. Вакуленко О. В., Дзюба Т. Ю. Особливості формування здорового способу життя вихованців інтернатних закладів. 2015. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cff937a3-0abc-4bfd-8f75-e895963d8e78/content
2. Швець К.Є., Алієв Р.А. Здоров'язберігаючі освітні технології. Наукові записки. 2021. URL: https://dspace.khadi.kharkov.ua/bitstreams/feda4966-7e65-4494-b0e8-2370c6428ead/download
3. Sohr N., Impact of war and forced displacement on mental health of children and adolescents (literature review). Psychiatry, Psychotherapy and Clinical Psychology. 2024. P. 471. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11807013/
4. UNICEF: Rating Group. Explosive ordnance risk awareness and safe behaviour practices among Ukrainian parents and children aged 10 to 17. Kyiv. UNICEF Ukraine, 2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/53-ukrainian-teenagers-engage-risky-behaviour-despite-being-well-informed-about
5. UNICEF Ukraine: Ukrainian Institute for Social Research after Oleksandr Yaremenko. Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) in Ukraine: Analytical Report 2022/2023. Kyiv : UNICEF, 2024. URL: https://knowledge.unicef.org/ukraine/resource/health-behaviour-school-aged-children-ukraine
6. World Health Organization. Health Promotion Glossary. Geneva : WHO, 1998. – URL: https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/402acba9-d79c-4dad-89ae-5085cb528400/content
7. World Health Organization Regional Office for Europe : UNICEF. A healthy start for a healthy life: a strategy for child and adolescent health and well-being in the WHO European Region 2026–2030. Copenhagen : WHO/Europe, 2025. – URL: https://www.who.int/europe/teams/policy-and-governance-for-health-through-the-life-course/child-and-adolescent-health-and-well-being-strategy--2026-2030
8. World Health Organization Regional Office for Europe. Governments across Europe and Central Asia adopt new WHO strategy to give every child a healthy start in life. Copenhagen : WHO/Europe, 2025. URL: https://www.who.int/europe/news/item/30-10-2025-governments-across-europe-and-central-asia-adopt-new-who-strategy-to-give-every-child-a-healthy-start-in-life

Анастасія Миколаївна Вака
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Психолого-педагогічний супровіддитини дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення у системі інклюзивного навчання у закладі дошкільної освіти

Психолого-педагогічний супровід дітей з тяжкими порушеннями мовлення у закладах дошкільної освіти є важливою умовою їх гармонійного розвитку та успішної соціальної інтеграції. Він передбачає системну й цілеспрямовану діяльність фахівців, спрямовану на створення оптимальних умов для корекції мовленнєвих порушень, розвитку комунікативних умінь і підтримки емоційного стану дитини.

Психолого-педагогічний супровід відповідно до Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» розглядається як цілеспрямована й системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексу клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, для забезпечення ефективного засвоєння знань, формування умінь і навичок, успішну адаптацію і реабілітацію особи. А також її особистісний розвиток, гармонізацію сімейних взаємин, повноцінну інтеграцію в суспільство. [4]

У психолого-педагогічній літературі простежується зацікавленість феноменом психолого-педагогічного супроводу, який сприяє особистісному розвитку та вихованню дитини (І. Бех, О. Газман, О. Запорожець, Н. Кудикіна, Н. Михайлова, Г. Строєва, О. Лідерс). Науковці зазначають, що засади такого супроводу не суперечать ідеям особистісно орієнтованого підходу, а є співзвучними з ними та водночас спрямовані на розвиток і реалізацію суб'єктного потенціалу дитини. [1, с.177]

Проблеми логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та інтегрованого навчання висвітлено у працях вітчизняних фахівців з логопедії, зокрема А. Арендарук, Н. Базими, Н. Басалюк, О. Гноєвської, О. Качуровської, В. Кисличенко, Ю. Коломієць, С. Коноплястої, О. Мартинчук, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, В. Тищенка, Н. Чередніченко та ін., які досліджують різні аспекти організації та змісту цього процесу. [3, с. 85]

Психолого-педагогічний супровід дітей із тяжкими порушеннями мовлення в закладах дошкільної освіти є складним і багатокомпонентним процесом, який потребує системного підходу. Для його ефективної реалізації в освітньому середовищі створюється спеціально організована система, яка виконує низку функцій, спрямованих на розвиток, корекцію та соціалізацію дитини. До основних функцій психолого-педагогічного супроводу, що забезпечують його цілісність і результативність, належать:

- Компенсаторна функція, що передбачає створення умов для розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями разом із однолітками з нормотиповим розвитком із використанням адаптованих методів і засобів, що дають змогу перетворювати мовленнєвий дефект на можливості компенсації (за Л. С. Виготським).
- Стимулююча функція, що спрямована на активізацію мовленнєвої діяльності дитини та заохочення її до взаємодії з однолітками і педагогами в соціальному середовищі.
- Розвивальна функція, яка полягає у створенні сприятливих умов для соціалізації та розвитку мовлення дитини, що сприяє її успішній інтеграції в дитячий колектив.
- Корекційна функція, що передбачає системну психолого-педагогічну підтримку, спрямовану на подолання або зменшення негативних наслідків мовленнєвих порушень, а також на попередження й нейтралізацію вторинних психологічних труднощів у процесі розвитку дитини.[5, с.11]

Отже, реалізація компенсаторної, стимулюючої, розвивальної та корекційної функцій психолого-педагогічного супроводу забезпечує умови для всебічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення, а його результативність визначається дотриманням принципів інклюзивного навчання, які конкретизують методологічні та організаційні засади роботи з дитиною та її соціальним оточенням, зокрема:

- Системність - поєднання корекційно-розвиткових занять із реабілітаційними заходами, створення ситуації успіху та врахування особливостей розвитку дитини на всіх етапах.
- Індивідуальний підхід - врахування вікових та індивідуальних потреб дитини, а також аналіз рівня її мовленнєвого й загального розвитку.
- Інтеграція зусиль - налагодження тісної взаємодії з батьками та соціальним оточенням для підвищення ефективності супроводу.

- Позитивне спрямування - формування мотивації через досягнення успіхів, розвиток нових знань і навичок.
- Безпека та етичність - професійне ставлення до дитини, прийняття її труднощів і дотримання принципу «не нашкодити».
- Моніторинг - систематичне відстеження динаміки розвитку та досягнень дитини.
- Послідовність і планування - чітке визначення цілей, фіксація проміжних результатів і побудова структурованої стратегії супроводу. [2]

Отже, психолого-педагогічний супровід дітей із тяжкими порушеннями мовлення у закладах дошкільної освіти є невід'ємною складовою сучасної інклюзивної системи освіти, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки комплексному підходу, що поєднує компенсаторну, стимулюючу, розвивальну та корекційну функції, забезпечується всебічна підтримка дитини, яка дає змогу не лише зменшити негативні наслідки мовленнєвих порушень, а й сприяти активізації її внутрішнього потенціалу.

Список використаних джерел

1. Іваненко Н. В., Козак Л. В. Педагогічний супровід дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Перспективи та інновації науки.* № 1(6). 2022. С. 173-183.
2. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : «А.С.К.», 2012. 308 с.
3. Пінчук Ю.В. Організаційні основи логопедичного супроводу дітей з тяжкими порушеннями мовлення в умовах інклюзивної освіти. *Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Спеціальна освіта: проблеми та перспективи».* Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка 18-19 квітня 2024 року / за ред. О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський. Видавець Ковальчук О.В. 2024. С.185-187.
4. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text
5. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи / укладачі І.М.Литвин, Т.Л. Гавриленко Черкаси: «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради». 2020. 76 с.

Інна Олександрівна Вашека
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Сюжетно-рольова гра як засіб розвитку мовлення дошкільників із ФФНМ

У доповіді розглянуто проблему розвитку мовлення дітей дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Проаналізовано значення сюжетно-рольової гри як ефективного засобу мовленнєвого розвитку та формування комунікативної компетентності дітей. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку посідає важливе місце у сучасних психолого-педагогічних і логопедичних дослідженнях. Дошкільний вік є сенситивним періодом становлення мовлення,

формування комунікативних умінь і розвитку пізнавальних процесів, що визначають подальшу успішність навчання та соціальну адаптацію дитини. Відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти мовленнєва компетентність розглядається як здатність дитини використовувати мовлення для передавання думок, почуттів і взаємодії з оточенням [1].

Особливої актуальності проблема мовленнєвого розвитку набуває у роботі з дітьми із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, для яких характерні труднощі формування фонематичного слуху, порушення звуковимови, обмеженість словникового запасу та нестійкість граматичних конструкцій [4].

Теоретичні засади розвитку мовлення дитини у процесі діяльності розроблені у працях Л. С. Виготського, який обґрунтував роль соціальної взаємодії у формуванні мовлення та мислення дитини [2]. Значний внесок у дослідження ігрової діяльності як провідного виду діяльності дошкільників зробив Д. Б. Ельконін, який розглядав сюжетно-рольову гру як важливий чинник соціального і мовленнєвого розвитку дитини [3]. У працях українських учених (С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак, Є. Ф. Соботович) визначено основні напрями формування мовленнєвої діяльності дітей із мовленнєвими порушеннями та обґрунтовано ефективність використання ігрової діяльності у корекційно-розвитковій роботі [4].

У сучасній логопедичній практиці сюжетно-рольова гра розглядається як ефективний засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку, оскільки створює природні умови для використання мовлення у процесі взаємодії, засвоєння соціальних ролей і формування комунікативної компетентності. З метою визначення особливостей мовленнєвого розвитку дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення було проведено констатувальне дослідження із застосуванням педагогічного спостереження, анкетування батьків і педагогів, аналізу документації та виконання діагностичних завдань.

Оцінювання мовленнєвої діяльності дітей здійснювалося за трьома критеріями: фонетико-фонематичною сформованістю мовлення, лексико-граматичною організацією мовлення та мовленнєвою комунікацією у сюжетно-рольовій грі. Результати дослідження засвідчили, що більшість дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення має середній і низький рівень сформованості мовленнєвої діяльності, що проявляється у труднощах звуковимови, обмеженому словниковому запасі та недостатній комунікативній активності.

Отримані результати підтверджують значний потенціал сюжетно-рольової гри як ефективного засобу активізації мовлення дітей дошкільного віку. Використання сюжетно-рольових ігор у корекційно-розвитковій роботі сприяє формуванню мовленнєвої компетентності, розвитку комунікативної активності та соціальної взаємодії дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 28.11.2025).

2. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ : Радянська школа, 1984. 268 с.

3. Ельконін Д. Б. Психологія гри. Київ : Радянська школа, 1989. 304 с.

4. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.

5. Соботович Є. Ф. Формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Київ : Педагогічна думка, 2008. 224 с.

Марина Ігорівна Верещака
здобувач другого рівня вищої освіти,
***спеціальність 016.01 «Спеціальна освіта.* Логопедія»**

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Критерії дослідження комунікативних навичок у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру

Проблематика розвитку комунікативних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра є надзвичайно актуальною для наукового та практичного вивчення. Діти з аутизмом часто мають особливі потреби у формуванні мовлення та соціальної взаємодії. Важливо усвідомлювати, що процес спілкування для них може бути складнішим, проте за наявності належної підтримки вони здатні досягати значних успіхів у цій сфері. Ефективними можуть бути різні підходи до розвитку комунікації, зокрема використання природних ситуацій для спілкування, позитивного підкріплення та альтернативних засобів комунікації. Крім того, ранній початок роботи над розвитком комунікативних умінь і доступ до спеціалізованої допомоги суттєво покращують якість життя таких дітей та сприяють їхній успішній соціальній інтеграції.

Формування комунікативної діяльності є одним із ключових завдань у розвитку дитини, адже саме здатність до ефективного спілкування визначає можливість інтеграції в соціум, успішність навчання та подальшу реалізацію в житті. Для дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра (РАС) ця сфера є особливо проблемною через специфічні труднощі, пов’язані з їхнім станом. Комунікативні порушення у таких дітей можуть проявлятися в обмеженні мовленнєвої активності, труднощах у розумінні не вербальних сигналів, недостатній здатності до встановлення та підтримання контакту з іншими людьми.

Ранній дитячий аутизм – це відхилення у психічному розвитку дитини, головними проявами якого є порушення спілкування дитини з оточуючим світом, зниження здатності до встановлення емоційного контакту, комунікації, наявність стереотипних інтересів поведінки. Діти з РДА у своїй сукупності становлять досить проблемну категорію дітей через наявність у структурі дефекту глибоких відхилень у розвитку, вони є складним об’єктом досліджень не тільки дитячої психіатрії, а й дефектології, зокрема логопедії та спеціальної психології. Сьогодні точкою психологічного та соціального дискомфорту є проблема особистісної та мовленнєвої адаптації дитини з аутизмом. Тяжкість зазначеного дефекту визначається психічними, психофізіологічними та функціональними порушеннями, тяжкими дефектами комунікативної, психоемоційної, а також мовленнєвої сфери. [9, с.320]

Так як проблема раннього дитячого аутизму (РДА) дотепер привертає увагу дослідників-психологів, психоневрологів, дефектологів, логопедів та інших спеціалістів, не можна не наголосити на важливості проведення ранньої діагностики цього порушення, та подальшого вивчення психофізичних та мовленнєвих особливостей даної категорії дітей. Зважаючи на те, що крім основних специфічних особливостей розвитку, в аутичних дітей порушується можливість користуватися мовленням як таким. Діти з аутизмом страждають від власної нездатності налагоджувати соціальну взаємодію, невміння підтримувати контакт з чужими людьми без явного психологічного дискомфорту. Для них характерні труднощі сприймання інформації, а також розуміння ситуації спілкування, що є наслідком відсутності самої потреби у здійсненні

комунікативної діяльності. Тож подальше вивчення цієї проблеми допоможе в удосконаленні та правильному підборі методів корекційного навчання з метою допомогти дитині в повній мірі соціалізуватися у навколишньому світі. [9, с.320]

Психолого-педагогічний підхід до діагностики аутистичних порушень, запропонований Д. І. Шульженко, передбачає залучення дитини до освітнього процесу за принципом переходу «від діагностики відбору до діагностики розвитку». Такий підхід створює умови для розкриття та розвитку особистісного потенціалу дитини. Його теоретичною основою є ідеї Л. С. Виготського про закономірності розвитку дитини та концепцію зони найближчого розвитку, яка виступає важливим психологічним принципом у процесі вивчення, виховання та навчання [12].

За результатами дослідження І.А. Логвінової встановлено, що до завершення дошкільного віку у дітей із РАС без спеціального психологічного та педагогічного впливу порушення комунікативної діяльності, зокрема її невербальної складової, не компенсуються [4, с. 61 – 63]. Такі діти часто залишаються на довербальному етапі розвитку комунікації. Недостатній рівень сформованості невербальних засобів спілкування спричиняє затримку в опануванні мовлення. Комунікативні зв’язки у дітей з РАС ускладнюються тим, що базові невербальні дії використовуються ними обмежено, стереотипно та з певними труднощами [4, с. 61 – 63].

Сьогодні проблема розвитку комунікативних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра є надзвичайно актуальною. Більшість таких дітей стикається з труднощами у виборі ефективних способів спілкування, особливостями сприйняття інформації та реагування на різні стимули. Дітям з аутизмом часто складно виражати власні емоції, розуміти прихований зміст висловлювань або встановлювати контакт з іншими людьми. Це може спричиняти відчуття ізольованості та уповільнення соціального розвитку. Одним із шляхів подолання цих труднощів є впровадження спеціалізованих програм і методик, спрямованих на формування та розвиток комунікативних умінь у дітей із РАС [12]. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та створювати безпечне й підтримувальне середовище для її розвитку. Значну роль у цьому процесі відіграє активна участь батьків і педагогів, які підтримують дитину на всіх етапах навчання та розвитку [8, с. 520].

Формування комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра є складним і тривалим процесом, що потребує індивідуального підходу, терпіння та систематичної роботи. Кожна дитина з аутизмом має свої особливості, тому важливо враховувати її можливості та потреби. Досягнення позитивних результатів у розвитку комунікації можливе за умови постійної підтримки, наполегливості та цілеспрямованого навчання [6].

Дослідженнями проблематики розвитку комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектру займалися Рождественська М.В., Конопляста С.Ю, Тарасун В.В., Островська К.О., Шульженко Д.І. та іноземні фахівці: I. Koegel, M. O'Dell тощо. Однією з ключових функцій спілкування з дітьми з розладами аутистичного спектра є комунікативна функція. Вона реалізується через взаємний обмін інформацією між учасниками взаємодії, передачу й отримання знань, думок, емоцій та пропозицій з різних питань.

Комунікацію можна визначити як процес передавання значущої інформації, а також її емоційного й інтелектуального змісту від однієї людини до іншої. Нині розлади аутистичного спектра досить поширені серед дітей і переважно характеризуються порушеннями у формуванні спілкування. Для дітей з РАС типовими є певні труднощі у взаємодії, зокрема вибірковість у контактах з людьми, стереотипність поведінки та форм спілкування, недостатній розвиток довільної організації діяльності, підвищена чутливість і замкненість. Такі діти часто мають труднощі з використанням мовлення та побудовою ефективного діалогу з оточенням [1, с.12-17].

Надзвичайно важливо організувати результативну корекційну роботу з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра. Найбільш ефективною вона є тоді, коли здійснюється командою фахівців: психіатрами, неврологами, психологами, нейропсихологами, дефектологами, логопедами, а також за активної участі батьків.

Одним із найрезультативніших засобів формування комунікативних умінь у дітей з РАС є ігрова діяльність. Багато ігор є цікавими не лише для дітей, а й для дорослих. У процесі гри у дітей розвиваються мислення, мовлення та навички соціальної взаємодії [7, с.124]. Для більш ефективного розвитку соціально-комунікативної, емоційно-афективної та сенсорно-поведінкової сфер, а також мовленнєвих функцій важливо активно залучати до цієї роботи батьків [3, с.28]. Водночас слід пам'ятати, що ефективність навчання та розвитку дітей з РАС, зокрема формування їхніх комунікативних умінь і компетентностей, значною мірою залежить від рівня професійної підготовки педагогів, які беруть участь в освітньому процесі [9, с.320].

У результаті аналізу наукових праць, присвячених проблематиці нашого дослідження, було встановлено, що порушення формування комунікативних навичок є однією з найскладніших і найпоширеніших проблем у дітей із розладами аутистичного спектра.

Комунікативні труднощі у таких дітей не обмежуються лише мовленнєвими аспектами, а охоплюють усю систему спілкування. Це, своєю чергою, ускладнює міжособистісну взаємодію та негативно впливає на психічний розвиток дитини. Порушення комунікативної сфери у дітей з РАС можуть проявлятися у складнощах встановлення контакту з іншими людьми, зниженій потребі у спілкуванні, відсутності інтересу до взаємодії, дезорієнтації в комунікативних ситуаціях, негативізмі, не сформованості форм спілкування та зниженій мовленнєвій активності.

Основним завданням нашого дослідження є сприяння розвитку комунікативних умінь у дітей із розладами аутистичного спектра. Подальшим етапом роботи передбачається розроблення корекційної програми, у якій буде враховано індивідуальні особливості та рівень сформованості комунікативних навичок у цієї категорії дітей.

Список використаних джерел

1. Гончар Г. Д. Первинна логопедична діагностика дітей з розладами аутичного спектра. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 2016 № 1(3). С. 12-17.

2. Конопляста С.Ю.,. Сак Т.В; за ред. М.К. Шеремет. Логопсихологія : навч.посіб. К. : Знання, 2010 – 293 с.

3. Куценко Т. О. Розвиток комунікації у дітей з аутизмом. Методичні рекомендації. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ 2012 р. 28с.

4. Логвінова І. П. Психологічні особливості організації візуальної взаємодії у дошкільників з розладами спектру аутизму / І. П. Логвінова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 21. – С. 294 – 297..

5. Островська К. О., Качмарик Х. В., Дробіт Л. Р. Основи діагностики дітей з розладамиаутистичного спектра. Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені ІванаФранка, 2017,с.124

6. Островська К. О., Островський І. П. Основипсихолого-педагогічної та медичноїдіагностики дітей із спектром аутистичних порушень. Львів: Тріада плюс, 2015. С.520

7. Тарасун В. В. Аутологія : Монографія. Київ : МП Леся, 2014 с.455-580

Євгенія Олександрівна Воробей
Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 016.01«Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Науково-теоретичні засади розвитку емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку

У тезах розкрито науково-теоретичні підходи до вивчення емоційно-вольової сфери (ЕВС) особистості, визначено особливості її розвитку у дітей дошкільного віку, зокрема з мовленнєвими порушеннями. Обґрунтовано значення ігрової діяльності як засобу формування довільної поведінки та емоційної регуляції.

Проблема розвитку емоційно-вольової сфери є актуальною у сучасній психології та педагогіці. Вона висвітлюється у працях Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонтьєва, С. Д. Максименка та інших. Актуальність зумовлена тим, що саме в дошкільному віці закладаються основи особистісного розвитку, формуються механізми саморегуляції та соціальної адаптації [7].

Емоційно-вольова сфера виконує функцію внутрішнього регулятора діяльності, забезпечує розвиток мотивації, самоконтролю та довільної поведінки. Емоції є цілісними реакціями, що відображають задоволення або незадоволення потреб і в процесі розвитку диференціюються від елементарних станів до вищих почуттів. Воля виступає як вища форма регуляції поведінки, що формується на основі розвитку свідомості та мовлення [1]. Становлення ЕВС відбувається у тісному зв’язку з розвитком мовлення як засобу опосередкування психічних процесів. У ранньому та молодшому дошкільному віці емоції мають ситуативний і нестійкий характер, а поведінка – імпульсивна. У середньому та старшому дошкільному віці відбувається ієрархізація мотивів, формується здатність підпорядковувати дії свідомо поставленим цілям, розвивається довільність поведінки [2; 3].

У дітей із порушеннями розвитку емоційно-вольова сфера має специфічні особливості. При загальному недорозвиненні мовлення спостерігаються труднощі саморегуляції, недостатність мовленнєвого планування діяльності, що зумовлює помилки та неусвідомлення результату. Часто виникають вторинні емоційні порушення: тривожність, замкненість, негативізм [8].

У дітей з інтелектуальними порушеннями емоції характеризуються незрілістю та полярністю, а вольова сфера – зниженою ініціативністю та підвищеною навіюваністю. Порушення слуху ускладнює розуміння емоцій інших, а порушення зору може супроводжуватися як зниженням активності, так і розвитком компенсаторних вольових якостей [5].

Важливим засобом розвитку ЕВС є ігрова діяльність як провідна у дошкільному віці. Вона сприяє формуванню довільної поведінки, розвитку самоконтролю, емоційної регуляції та емпатії. Використання рухливих, сюжетно-рольових та емоційно-орієнтованих ігор забезпечує розвиток гальмівних процесів, внутрішньої мотивації та соціальної взаємодії [4; 6].

Отже, емоційно-вольова сфера є важливим компонентом структури особистості, що забезпечує регуляцію поведінки та діяльності дитини. Дошкільний вік є сенситивним періодом її формування. Порушення розвитку можуть ускладнювати становлення ЕВС, що зумовлює необхідність цілеспрямованої корекційної роботи. Ігрова діяльність виступає ефективним засобом її розвитку.

Список використаних джерел

1. Атемасова О. А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери. Харків : Ранок, 2010. 176 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2012. 234 с.
3. Гнатюк І. П. Особистість дитини в дошкільному віці: психолого-педагогічний аспект. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 276 с.
4. Компанець Н. М. Розвиток та формування емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку : наук.-метод. посіб. Київ : Актуальна освіта, 2023. 42 с.
5. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремета. Київ : Слово, 2015. 672 с.
6. Лопатіна О. П. Розвиток емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку. Київ : Педагогічна думка, 2013. 192 с.
7. Максименко С. Д. Особистість: прогноз розвитку і життєвий шлях. Психолог. 2006. № 7. С. 5–10.
8. Мартиненко І. В. Психолого-педагогічна характеристика дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 208 с.

Сергій Сергійович Вознюк
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Колективна взаємодія як фактор формування соціальної згуртованості

Формування соціальної згуртованості молоді може успішно реалізовуватися за наявності певних факторів, зокрема, таких як колективна взаємодія. Організація спільної діяльності має розглядати сучасні тенденції зростання ролі цифрових ресурсів (особливо серед молоді), як ефективний засіб розвитку соціальних зв'язків, взаємодії та почуття належності до спільноти 1, с.263.

В цьому контексті інтегративна характеристика соціальної згуртованості молоді передбачає необхідність врахування рівня взаємодовіри, співдії, активності, готовності до співпраці і взаємозамінності. Колективна взаємодія якраз і є вагомим фактором формування соціальної згуртованості, яка забезпечує включення молоді у командні форми роботи, сприяє розвитку комунікативних навичок та соціальної відповідальності □3, с.53□.

Успіх колективної взаємодії, командної роботи, реалізації спільних проєктів, зокрема, засобами цифрових технологій, прямо залежить від певних структурних компонентів. Співпраця та партнерство, що передбачає організацію взаємодії на засадах рівності, взаємоповаги та спільної відповідальності за результат діяльності. Врахування цього компоненту сприяє формуванню довіри та взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу. Активна залученість зосереджує увагу і зусилля на включення кожного учасника до спільної діяльності, стимулює прояв ініціативи, самостійності та відповідальності. Комунікативна відкритість створює сприятливу атмосферу для вільного обміну думками, розвитку діалогу та конструктивної взаємодії, допомагає долати власну невпевненість, підсилює відчуття безпеки і прийняття □2, с.35□. Інтерактивність, яка реалізується безпосередньо через використання інтерактивних методів навчання, забезпечення мобільності, одночасно особистісної незалежності та

взаємодії учасників у процесі розв'язання спільних завдань. Соціально значуща діяльність, яка полягає у спрямуванні спільної діяльності на вирішення актуальних соціальних проблем, а це, у свою чергу, що підвищує загальну життєву мотивацію молоді та сприяє формуванню громадянської позиції, усвідомленню власної значущості та корисності. Цифрова доцільність має на меті обґрунтоване використання цифрових технологій для організації спільної діяльності, комунікації та координації дій учасників. Рефлексивність забезпечує усвідомлення учасниками результатів спільної діяльності, аналіз власного досвіду взаємодії та корекцію поведінки. 4, с.48

Колективна взаємодія у поєднанні з сучасними цифровими інструментами (онлайн-платформами, соціальними мережами, сервісами спільної роботи) виступає вагомим фактором створення сприятливих умов для формування соціальної згуртованості молоді.

Список використаних джерел

1. Главацька О. Л., Чайковська Г. Б. Екологічний підхід у професійній підготовці фахівців із соціальної роботи. *Педагогічний альманах.* 2019. № 41. С. 261–266.
2. Дейнеко О. Моделі конструювання соціальної згуртованості: теоретичні рефлексії та емпіричні кейси. *Соціологічні студії.* 2021. № 1 (18). С. 33-40. URL: https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40.
3. Караман О. Л., Юрків Я. І. Технологія соціально-педагогічного супроводу процесу соціалізації дітей і молоді в умовах гібридної війни на сході України. *Освіта та педагогічна наука.* 2019. № 1(170). С. 49–57.
4. Теорія, методика і досвід забезпечення соціальної згуртованості суспільства : колективна монографія / за заг. ред. І. М. Трубавіної ; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Талком, 2025. 421с.

Вікторія Ярославівна Вороняк
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Наталія Олександрівна Мирошніченко

Технології кризового консультування в практиці соціальної роботи з особами, які переживають втрату

У сучасних умовах українського суспільства, що переживає наслідки війни, проблема втрати (близьких, дому, здоров'я, стабільності) набула масового характеру. Це зумовлює зростання потреби у кваліфікованій допомозі особам, які перебувають у кризовому стані. Соціальні працівники дедалі частіше виконують функції кризових консультантів, забезпечуючи первинну психологічну підтримку. Актуальність дослідження зумовлена сучасними соціальними викликами, пов'язаними з воєнними подіями в Україні, що спричиняють значне зростання кількості осіб, які переживають втрату близьких людей, житла, соціальних зв'язків та звичного способу життя. У таких умовах відбувається посилення психологічної напруги в суспільстві, зростає кількість випадків емоційного виснаження, тривожних і депресивних станів, що потребує своєчасного та професійного втручання фахівців соціальної роботи. Втрата виступає однією з найбільш травматичних життєвих подій, яка може призводити до глибоких внутрішніх переживань, кризи смислів, порушення життєвих орієнтирів та соціальної

дезадаптації. Особливого значення набуває здатність особистості до подолання таких кризових станів та відновлення психологічної рівноваги.

Переживання втрати (горювання) – це складний психоемоційний процес адаптації до змін, який супроводжується глибокими внутрішніми переживаннями. Втрата може мати як об'єктивний (смерть, руйнування житла), так і суб'єктивний характер (втрата сенсу, ідентичності) [1, с.22].

Визначено, що переживання втрати має багатовимірний характер і охоплює емоційний, когнітивний та поведінковий рівні функціонування особистості. Теоретичні підходи до розуміння кризового реагування, зокрема стадіальні моделі переживання втрати, модель подвійного процесу та ресурсний підхід, дозволяють більш глибоко зрозуміти динаміку переживання втрати та визначити ефективні стратегії підтримки. Використання технологій кризового консультування у практиці соціальної роботи визначає необхідність застосування комплексного підходу, що включає психодіагностику, індивідуальне консультування, емоційну підтримку та соціальний супровід отримувачів послуг [3, с.244].

Важливим етапом є проведення діагностики психоемоційного стану осіб, які переживають втрату, що дозволяє своєчасно виявити рівень тривожності, депресивних проявів та ступінь дезадаптації. Це, у свою чергу, сприяє підбору адекватних методів і форм допомоги.

Основними ознаками кризового стану є: емоційна нестабільність (тривога, страх, апатія), порушення мислення (дезорієнтація, труднощі з прийняттям рішень), поведінкові зміни (ізоляція або агресія), фізіологічні прояви (безсоння, виснаження). Для соціального працівника важливо вчасно ідентифікувати кризу та визначити рівень її глибини [4, с.55].

В умовах війни соціальна робота має специфіку, а саме: множинність втрат (люди, дім, стабільність), тривалий характер травматизації, потреба у швидких втручаннях, поєднання соціальної та психологічної допомоги.

Отже, застосування сучасних технологій кризового консультування є важливою умовою ефективної допомоги особам, які переживають втрату, сприяє їхній психологічній стабілізації, соціальній адаптації та відновленню повноцінного функціонування у суспільстві.

Технології кризового консультування є невід'ємною складовою сучасної соціальної роботи, особливо в умовах масштабних суспільних криз. Вони забезпечують не лише короткотривалу стабілізацію емоційного стану особи, але й створюють основу для подальшого відновлення її психологічного та соціального функціонування.

Особливість роботи з особами, які переживають втрату, полягає у необхідності делікатного, емпатійного та індивідуалізованого підходу. Соціальний працівник має не лише володіти відповідними технологіями, а й глибоко розуміти природу людських переживань, пов'язаних із горюванням.

У сучасній Україні значення кризового консультування суттєво зростає, адже велика кількість людей перебуває у стані тривалого стресу та втрати. Це зумовлює необхідність розвитку професійної підготовки соціальних працівників, впровадження новітніх методів допомоги та посилення міждисциплінарної взаємодії.

Таким чином, ефективне застосування технологій кризового консультування сприяє не лише подоланню наслідків втрати окремою людиною, а й зміцненню психологічної стійкості суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навч.-метод. посіб. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2012. 275 с. URL: https://surl.li/yopyvo (дата звернення: 29.12.2025).

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навч. посіб. Том 2 за заг. ред. Л. Царенко. Київ: ОБСЄ, 2018. 240 с. URL:

https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/c/430829.pdf (дата звернення: 29.12.2025).

3. Неїмейєр Р. Терапія горя / Р. Неїмейєр; пер. з англ. В. Зливкова, С. Лукомської. Київ, 2021. 259 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724046 (дата звернення: 29.12.2025).

4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навч. посіб. Том 2 за заг. ред. Л. Царенко. Київ: ОБСЄ, 2018. 240 с. URL: https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/c/430829.pdf (дата звернення: 29.12.2025).

5. Титаренко Т. М. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі: монографія. за ред. Т. М. Титаренко. Київ: Міленіум, 2016. 320 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705047 (дата звернення: 29.12.2025).

Дар'я Ігорівна Время
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри освітньої реабілітації осіб з порушеннями зору
Ірина Олександрівна Сасіна

Розвиток зорового сприймання у дітей з порушеннями зору

У сучасному суспільстві розвиток зорового сприймання у дітей з порушеннями зору набуває особливої актуальності. Зорове сприймання є однією з провідних сенсорних функцій, яка визначає успішність пізнавальної, моторної та соціальної діяльності дитини. Недостатній розвиток зорових функцій у таких дітей ускладнює процес навчання, сприйняття навколишнього середовища, формування просторових уявлень та соціальну адаптацію. Тому в умовах сучасної спеціальної освіти виникає нагальна потреба у впровадженні ефективних корекційно-розвивальних програм, що враховують індивідуальні можливості дитини, активізують залишковий зір та сприяють формуванню компенсаторних стратегій [3, с. 12].

Психофізіологічний розвиток дітей з порушеннями зору має свої специфічні особливості, зумовлені як первинним дефектом, так і вторинними відхиленнями. Обмеженість візуальної інформації призводить до того, що образи навколишнього світу формуються фрагментарно, уповільнено та часто викривлено. У дітей спостерігаються труднощі у розрізненні дрібних деталей, відтінків кольорів та просторових співвідношень [7, с. 84]. Це, у свою чергу, негативно впливає на розвиток мислення, пам’яті та мовлення, оскільки чуттєва база для формування понять є недостатньою. Проте фахівцями доведено, що використання спеціальних методів стимуляції зорової активності дозволяє значно покращити перцептивні можливості навіть при значних порушеннях зору [5, с. 22].

Метою нашого дослідження стало обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності корекційно-розвивальної програми, спрямованої на розвиток зорового сприймання у дітей віком 8–11 років. Дослідження проводилося у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На першому етапі ми вивчали вихідний рівень сформованості зорових функцій, використовуючи діагностичні методики на визначення точності сприймання форми, кольору, величини та здатність до зорового синтезу [2]. Особлива увага приділялася аналізу того, як діти оперують зоровими образами в умовах обмеженого сенсорного досвіду [1, с. 115].

Результати констатувального етапу показали, що лише 20% дітей (6 осіб) мали високий рівень розвитку зорового сприймання. У 47% дітей (14 осіб) було діагностовано середній рівень, а у 33% (10 осіб) – низький. Основні труднощі дітей полягали у неможливості впізнати зашумлені або перекреслені зображення, виокремити фігуру з фону та правильно оцінити просторові співвідношення між об'єктами. Ці дані підтвердили необхідність цілеспрямованого корекційного впливу, що поєднує медико-педагогічні та психологічні аспекти реабілітації.

Розроблена нами корекційно-розвивальна програма базувалася на системному та діяльнісному підходах. Вона включала три основні блоки. Перший блок був спрямований на розвиток сенсорних еталонів – навчання розрізненню складних форм та нюансів кольорової гами. Другий блок фокусувався на предметному сприйманні: вмінні виділяти суттєві ознаки предметів та формувати їх цілісний образ. Третій блок передбачав розвиток зорово-просторового орієнтування та зорової пам'яті.

У процесі реалізації програми ми використовували мультимодальні технології, де зорові стимули підкріплювалися тактильним обстеженням предметів та слуховими коментарями. Використання спеціальних наочних посібників із підвищеним контрастом та чіткими контурами дозволило дітям ефективніше залучати залишковий зір [4, с. 18]. Важливою складовою стали ігрові вправи («Чого не вистачає?», «Кольорове лото», «Впізнай за контуром»), які підтримували високий рівень мотивації учнів та стимулювали їхню пізнавальну активність. Особливий акцент робився на вправах для зняття зорової втоми та підтримки працездатності протягом усього заняття.

Аналіз результатів після впровадження програми (формувальний етап) засвідчив значну позитивну динаміку. Кількість дітей із високим рівнем розвитку зросла з 20% до 47% (14 осіб). Кількість дітей із середнім рівнем склала 40% (12 осіб). Найважливішим результатом стало суттєве скорочення групи з низьким рівнем – з 33% до 13% (лише 4 особи).

Якісні показники також зазнали позитивних змін: діти почали швидше виконувати завдання на зоровий синтез, виявляти більше самостійності та точності у диференціації складних об'єктів. Вони навчилися ефективно використовувати компенсаторні стратегії, поєднуючи зорове сприйняття з логічним мисленням та попереднім життєвим досвідом [6].

Таким чином, проведене дослідження довело, що систематична, комплексна та індивідуалізована корекційна робота є ключовим чинником успішної реабілітації дітей з порушеннями зору. Розвиток зорового сприймання не лише покращує якість навчальної діяльності, а й створює фундамент для успішної соціалізації та інтеграції дитини у суспільство. Отримані результати можуть бути використані в практичній діяльності спеціальних шкіл, інклюзивно-ресурсних центрів та реабілітаційних установ для оптимізації освітнього процесу та підвищення якості життя дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.
2. Кобильченко В. Зорове сприймання та його порушення в дитячому віці. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2019. № 4. С. 46–59.
3. Костенко Т. М., Гудим І. М. Навчання дітей із порушенням зору: навч. -метод. посіб. Харків: Ранок, 2019. 184 с.
4. Костенко Т. М., Довгопола К. С., Легкий О. М., Кондратенко С. В. Виховання і розвиток дітей з порушеннями зору. Методичні рекомендації для батьків. Київ: ІСП НАПН України, 2020. 44 с.
5. Легкий О. М., Курінна В. Р., Кондратенко С. В. Корекційно-розвивальні технології для розвитку дітей з порушеннями зору: навч. -метод. посіб. Київ, 2023. 98 с.

6. Особливості розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Частина І: наук. -метод. посіб. / Вавіна Л. С. та ін. Київ: Педагогічна думка, 2012. 138 с.
7. Синьова Є. П. Тифлопсихологія. Київ: Знання, 2008. 365 с.

Єлизавета Олександрівна Гаркуша
здобувачка першого рівня освіти
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Соціальні медіа в соціальній комунікації та профілактичній діяльності

Соціальні медіа в сучасному суспільстві відіграють важливу роль як інструмент соціальної комунікації та профілактичної діяльності. Вони виступають не лише каналом передачі інформації, а й засобом формування соціальних норм, цінностей і моделей поведінки. Завдяки інтерактивності та доступності соціальні медіа забезпечують активну взаємодію між користувачами та створюють середовище для колективного обміну знаннями. Соціальні медіа визначаються як «динамічна система цифрових платформ, що забезпечують створення, поширення та споживання контенту в режимі реального часу. Вони поєднують комунікаційні, інформаційні та соціальні функції, що дозволяє застосовувати їх у різних сферах суспільного життя» [2, с. 315]. Основними інструментами соціальних медіа є соціальні мережі, блоги, форуми, мобільні додатки та інші Web 2.0 технології.

Класифікація соціальних медіа базується на функціональному призначенні та характері взаємодії користувачів. Виділяють такі основні типи: платформи для інформаційного обміну, професійні мережі, платформи громадської участі, розважальні ресурси. Ця класифікація дозволяє ефективно використовувати соціальні медіа залежно від цілей комунікації та особливостей цільової аудиторії.

Соціальні медіа виконують низку важливих функцій: інформаційну (поширення знань та новин); комунікаційну (забезпечення взаємодії між користувачами); соціалізаційну (формування соціальних норм і зв'язків); освітню (сприяння навчанню та саморозвитку); інтеграційну та контрольну (вплив на поведінку через спільноти та зворотний зв'язок).

Особливого значення соціальні медіа набувають у профілактичній діяльності. Вони сприяють формуванню свідомого ставлення до поведінки, попередженню ризикованих практик та розвитку соціальної відповідальності. Профілактичний потенціал соціальних медіа реалізується через інформаційні кампанії, соціальну рекламу, освітні програми, інтерактивні заходи, волонтерські ініціативи.

Інтерактивність та мультимедійність контенту (відео, інфографіка, тести, онлайн-дискусії) підвищують рівень залучення користувачів і сприяють формуванню стійких соціальних установок. Соціальні медіа дозволяють не лише інформувати, а й навчати, формувати критичне мислення та відповідальну поведінку [3]. Важливим аспектом є дискурсивна функція соціальних медіа. Вони формують суспільні наративи, які впливають на цінності, установки та поведінкові моделі користувачів. Через створення позитивного контенту можна знижувати рівень ризикованої поведінки та стимулювати активну громадянську позицію.

Ефективність використання соціальних медіа у профілактичній діяльності залежить від комплексного підходу, інтеграції різних платформ, урахування психолого-

педагогічних особливостей аудиторії, адаптації контенту до потреб користувачів, системного моніторингу результатів. Моніторинг включає аналіз охоплення аудиторії, рівня залученості, активності користувачів та змін у поведінці. Це дозволяє коригувати стратегії та підвищувати ефективність профілактичних заходів. Практичне застосування соціальних медіа передбачає їх використання в освітніх установах, громадських організаціях та соціальних службах. Вони застосовуються для популяризації здорового способу життя, профілактики залежностей, насильства, кібербулінгу та інших соціальних ризиків [4]. Соціальні медіа забезпечують можливість формування соціальної підтримки та спільнот, де користувачі можуть отримувати допомогу, обмінюватися досвідом і розвивати навички соціальної взаємодії. Це особливо важливо для молоді та вразливих груп населення [1].

Таким чином, соціальні медіа є комплексним інструментом, який поєднує функції комунікації, освіти та профілактики. Їх ефективне використання сприяє формуванню соціально відповідальної поведінки, розвитку критичного мислення та активної участі у суспільному житті. Системний підхід до використання соціальних медіа дозволяє реалізовувати ефективні профілактичні програми та створювати позитивне соціальне середовище.

Список використаних джерел

1. Безуглова В. Д. Соціальні медіа як інструмент комунікації з громадськістю у кризових ситуаціях : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю Соціологія. Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2025. 293 с.
2. Вахула Б.Я. Соціальні інтернет-мережі їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету*. 2020. Вип. 6. С. 311-319.
3. Коневщинська О.Е., Литвинова С.Г. Електронні соціальні мережі як складник сучасних соціальних медіа. *Інформаційні технології і засоби навчання НАПН України*, 5 (55). 2016. С. 42-54.
4. Чала О.А. Сутність та детермінанти деструктивної конфліктності особистості. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова; серія № 12. *Психологічні науки: зб. наук. пр*. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. № 26 (50). Ч. І. С. 399-402.

Тетяна Володимирівна Гарц
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології,
Наталія Іванівна Королько

Формування мотивації до навчання на логопедичних заняттях у дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення

Формування навчальної мотивації є одним із ключових завдань логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Мотивація розглядається як система внутрішніх і зовнішніх спонукань, що забезпечує активність дитини у процесі навчальної діяльності, її зацікавленість у виконанні завдань та прагненні отримати результат [1].У дітей з порушеннями мовлення часто спостерігається знижений рівень пізнавальної активності, невпевненість у власних можливостях, швидка втомлюваність та труднощі у включенні в навчальну діяльність. У зв’язку з цим

формування позитивної мотивації до занять є необхідною умовою до ефективної корекційно-розвивальної роботи [2]

Мотивація до навчання у дітей дошкільного віку є обов'язковою умовою для формування інтересу до пізнавальної діяльності, розвитку мовлення, мислення та комунікативних навичок. У дітей з порушенням мовлення мотиваційна сфера має свої специфічні риси, які пов’язані як із самими мовленнєвими труднощами, так і з емоційно-особистісними особливостями цих дітей [4].

Підсумовуючи результати дослідження мотиваційної готовності до навчання шестирічних дітей з порушенням мовлення можна зробити наступні висновки [4].

Формування мотиваційного та вольового компонентів особистості відбувається взаємозалежно як в нормі, так і при порушеннях психофізичного розвитку. Недостатня сформованість навчальної мотивації, домінування ігрової мотивації, призводять до нездатності виконувати завдання на високому рівні. Експериментальним шляхом з’ясовано, що у дітей з порушенням мовлення становлення та розвиток мотиваційної сфери відбувається своєрідно та із затримкою внаслідок системного мовленнєвого недорозвинення і зниження інтелектуального розвитку [4].

Мотиваційна сфера шестирічних дітей з порушенням мовлення характеризується нестійкістю, недостатньою усвідомленістю, поверховістю, спрощеністю, бідністю змістовної сторони; характерною є затримка формування мотивів. Актуальними для шестирічних дітей з порушенням мовлення є широкі соціальні, ігрові та соціально-ігрові мотиви. Для дітей із порушенням мовлення вузька соціальна та пізнавальна мотивація знаходиться в зоні найближчого розвитку, що за умов нормального розвитку притаманно дітям старшого дошкільного віку. Це свідчить про мотиваційну неготовність дітей з порушенням мовлення до навчання [4].

Для дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення характерними є 3 та 4 рівні сформованості мотиваційної готовності до навчання. Для них властиве домінування широкої соціальної та соціально-ігрової мотивації. При загальному позитивному відношенні до школи вони не проявляють інтересу до навчання та пов’язаних із цим занять. Під час виконання учбових завдань демонструють недостатньо сформовані вміння діяти за зразком, виконують завдання лише за допомогою дорослого. Основною причиною мотиваційної неготовності до навчання дітей з порушенням мовлення є системне мовленнєве недорозвинення, що призводить до недостатньої мотивації мовленням та зниження інтелектуального розвитку [4].

Список використаних джерел

1. Бєлова, О. Б. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку/ О. Б. Бєлова // Педагогічні науки: теорія та практика / Міністерство освіти і науки України, Запорізький національний університет : Видавничий дім "Гельветика", 2021. - № 2 (38). - С. 181-187. – Режим доступу: http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/2523

2. Клевака Л.П. Специфіка формування мотивації дітей дошкільного віку як чинник успішності навчання в НУШ / Л.П. Клевака, О.М. Тур // Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі : кол. моногр. – Кременчук, 2020. – С. 7-20.- Режим доступу: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/8693

3. Климчук, В. О. Вплив внутрішньої мотивації на розвиток творчих здібностей у дошкільному віці / В.О. Климчук, О.А. Шимченко // Обдарована дитина. - 2004. - N10. - С. 60-63.

4. Мартиненко І. Особливості дослідження мотиваційно-вольової готовності до шкільного навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення / І. Мартиненко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : науково-методичний збірник / Ін-т спец. педагогіки АПН України. - Київ, 2005. - Вип. 6. - С. 379-382.

5. Несмашна Д. Формування позитивної мотивації до логопедичних занять у дітей дошкільного віку / Д. Несмашна // Актуальні проблеми педагогіки : збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. - Дніпро : Ліра, 2021. - Вип. 7. - С. 159-168.

Аліна Анатоліївна Гирич
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6 Спеціальна освіта

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Сучасні клініко-логопедичні підходи до подолання порушень мовлення по типу заїкання у військових з акубаротравмою

Заїкання характеризується порушенням темпо-ритмічної структури мовлення, спричиненим судомним станом м'язів артикуляційного апарату. Більшість науковців, аналізуючи патогенетичні механізми цього явища, класифікують його як вид неврозу, спираючись на вчення І. Павлова про особливості вищої нервової діяльності людини. Частина дослідників вважає заїкання лише симптомом неврозу, тоді як інші схильні розглядати його як специфічну форму загального невротичного розладу.[7] Питання теорії та практичних методів корекції заїкання активно досліджуються та висвітлюються в науковій літературі різними фахівцями. Вивчення цієї проблематики пов’язане з іменами багатьох учених з усього світу. Серед українських науковців, які зробили значний внесок у цю сферу, варто відзначити Т. Вітер, Л. Журавльову, А. Казьміну, В. Кондратенка, С. Конопляcту, С. Корнєва, З. Ленів, В. Ломоносова, Т. Морозову, М. Рождєственську, Р. Юрову, А. Щолокову, О. Козинця, Р. Краєвського, С. Скляра та інших.[5]. Прояви заїкання нерідко супроводжуються розладами загальної та мовленнєвої моторики, які можуть мати як довільний, так і мимовільний (насильницький) характер. Довільні рухи виникають у осіб із заїканням свідомо, як спосіб замаскувати або полегшити труднощі в мовленні. Таких рухів спостерігається значна кількість, і вони переважно стосуються моторики тіла: рук, ніг, тулуба, голови тощо. У мовленнєвій моториці такі явища трапляються рідше і проявляються через звички, як-от покусування кінчика язика чи нижньої губи, облизування губ, беззвучна артикуляція окремих звуків і подібні дії.[6]

Акубаротравма (акутравма) це специфічне ураження внаслідок дії звуків високої інтенсивності, які супроводжуються зміною тиску (ударною хвилею), що призводить до ушкодження структур слухової системи (апарату звукопроведення, периферичного та центрального відділів слухового аналізатора) і має симптомокомплекс характерних ознак: гострий біль та закладення у вухах, відчуття оглушення, зниження слуху, суб’єктивний вушний шум, головний біль, нудота, запаморочення, порушення рівноваги, та може мати очевидні ознаки ураження структур середнього вуха (розрив барабанної перетинки, ушкодження ланцюга слухових кісточок, травматичний гідропс лабіринту та ін.).[2]

У межах української наукової традиції проблематика акубаротравми здебільшого розглядається крізь призму військово-медичної та клінічної психології, а також отоневрологічної практики. Однак, психологічні та нейропсихологічні аспекти цього явища досі залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, окремі теоретичні й прикладні аспекти, що стосуються бойових і мінно-вибухових травм, висвітлені у працях

таких дослідників, як К. Аймедов, Ю. Асєєв, Т. Грицевич, І. Гузенко, В. Зайцев, О. Капінус, М. Касиков, І. Козлова, О. Коляда, Н. Пов'якель, О. Соловей та Ю. Чемер. Проте систематизованого й комплексного підходу до аналізу медико-психологічних наслідків саме акубаротравми на цей момент ще не запропоновано.[4]. Контузія може призвести до порушення кровообігу в мозку, посилення внутрішньочерепного тиску, втрати пам'яті, формування рубців в мозку (що впливає на працездатність тієї чи іншої системи організму), підвищеної чутливості до нервових подразників, втрати координації, слуху, зору тощо. Серед частих мовленнєвих порушень у військових, внаслідок акубаротравми є заїкання. Воно характеризується порушенням плавності мовлення, що впливає на якість комунікації.[10]

У логопедії прийнятий комплексний підхід до корекції заїкання у військових, що передбачає проведення лікувально-оздоровчої та психолого-педагогічної роботи. Основна мета лікувально-педагогічного комплексу полягає в усуненні або ослабленні мовленнєвих судом і супутніх розладів, зміцненні центральної нервової системи, впливі на особистість і поведінку пацієнта. Лікувально-оздоровчий напрям роботи включає корекцію неврологічних порушень, проведення загально-зміцнювальних процедур (водолікування, фізіотерапії, масажу, ЛФК), психотерапії.[10]

Власне, логопедична робота при заїканні у військових після акубаротравми організовується поетапно. На підготовчому етапі створюється щадний режим, доброзичлива атмосфера, обмежується мовна активність, демонструються зразки правильного мовлення. На тренувальному етапі проводиться робота з оволодіння різними формами мовлення: поєднано-відображеного, шепітного, ритмічного, питально-відповідального та ін. На заняттях корисно використовувати різні форми ручної праці (ліплення, конструювання, малювання, ігри). На фінальному етапі проводиться автоматизація навичок правильної мови та поведінки в різних мовних ситуаціях і видах діяльності.[10]

Особлива увага в процесі роботи приділяється розвитку основних компонентів мови (фонетики, лексики, граматики), голосоподачі, темпу, ритму мовлення. У корекції заїкання у військових велику роль відіграють логопедичний масаж, дихальна й артикуляційна гімнастика.[10] При правильній організації лікувально-оздоровчої роботи у багатьох пацієнтів заїкання або зникає повністю або стає набагато легшим. Можливі рецидиви при стресових ситуаціях та інших провокуючих факторах, таких як неврологічні хвороби, травми. Також слід враховувати, що чим більший стаж заїкання, тим більш невизначений прогноз. Для запобігання рецидивам заїкання слід дотримуватися всіх рекомендацій логопеда на етапі корекційної роботи і після неї, створювати для пацієнта сприятливі умови для життя.[10]

Складний характер психосоматичних порушень при заїканні потребує комплексного підходу до його лікування – одночасного застосування логопедичних, психотерапевтичних і психокорекційних впливів. Першочерговим завданням логопедичних заходів є усунення запинання та формування навичок плавного, «правильного» мовлення. З цією метою застосовується деяке уповільнення артикуляцій із підкресленим проголошенням ударних голосних, відпрацювання плавного мовного видиху, освоєння м'якої голосової атаки. Уповільнення артикуляцій, яке застосовується систематично, може бути цілком достатнім лікувальним впливом. Усі ці навички відпрацьовуються спочатку на окремих голосних і складах, потім на поєднаннях слів, на віршованому та іншому складнішому матеріалі.[3]

Вибухове поранення є наслідком дії вибухової хвилі та уламків боєприпасів, що спричиняє поєднання баротравматичних і механічних ушкоджень організму. Під впливом вибуху можуть уражатися як периферичні структури, так і центральна нервова система. Одним із найчастіших і найтяжчих наслідків є розвиток черепно-мозкової травми. У результаті цього в постраждалих нерідко виникають мовленнєві порушення різного ступеня вираженості. Такі розлади суттєво ускладнюють комунікацію з медичними

працівниками, рідними та соціальним оточенням і потребують комплексної реабілітації.[1] Акубаротравма, що виникає внаслідок впливу вибухової хвилі, є однією з найбільш поширених форм легкої черепно-мозкової травми у військовослужбовців. Вона супроводжується комплексом соматичних, когнітивних, афективних та сенсорних порушень, що можуть зберігатися протягом тривалого часу після травмуючої події. Для стандартизованої оцінки вираженості симптомів доцільним є застосування шкали нейроповедінкових симптомів (NSI), розробленої у системі U.S. Department of Veterans Affairs. [11]

Розлади комунікації після вибухової травми мають багатофакторний характер і можуть охоплювати різні рівні мовленнєвої та когнітивної діяльності. До них належать когнітивно-комунікативні порушення, афазія, розлади моторного мовлення, а також труднощі ковтання (дисфагія). Додатковими чинниками є опіки ротової порожнини та обличчя, травми гортані внаслідок вдихання диму, потреба в трахеостомії чи штучній вентиляції легень, а також втрата слуху. Сукупність цих ушкоджень значно ускладнює процес відновлення мовлення та повноцінної взаємодії пацієнта з оточенням. Найбільший ризик розвитку стійких комунікативних порушень пов'язаний із черепно-мозковою травмою, оскільки вона може виникати під дією всіх механізмів вибухового ураження.[8]

Отже, проблема подолання заїкання у військових із акубаротравмою є комплексною та потребує міждисциплінарного підходу. Використання сучасних клініко-логопедичних методів і стандартизованих інструментів обстеження, зокрема Military Acute Concussion Evaluation 2 (MACE 2) та Neurobehavioral Symptom Inventory (NSI), сприяє більш точній діагностиці та ефективному плануванню реабілітації. Це дозволяє не лише коригувати мовленнєві порушення, а й покращувати загальний когнітивний і психоемоційний стан військовослужбовців, підвищуючи їхню якість життя та рівень соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Бабич Н.М. Мовленнєві дисфункції у військових з наслідками ЧМТ: огляд літератури. Перспективи та інновації науки, 2024. №42 (8). С. 46-58

2. Галушка А.М., Подолян Ю.В., Швець А.В., Горшков О.О. Особливості бойового травмування, що супроводжувалося акубаротравмою у військовослужбовців-учасників бойових дій. Військова медицина України. 2019. № 19. С. 56-66.

3. Олійник, І. М., Яценюк, Л. І., & Мойсюк, В. Д. (2024). Сучасні підходи щодо профілактики і корекції заїкання у дітей . Імідж сучасного педагога, (6(219), 105–110.

4. Трюдо Д., Андерсон Дж., Хансен Л., Шагалов Д., Шмоллер Дж., Ньюджент С. та Бартон С. (1998). Результати дослідження легких черепно-мозкових травм у ветеранів бойових дій з посттравматичним стресовим розладом та вибуховим струсом мозку в анамнезі. Журнал нейропсихіатрії . 10(3), 308–313

5. Cicerone, K. D., & Kalmar, K. (1995). Persistent postconcussion syndrome: The structure of subjective complaints after mild traumatic brain injury. The Journal of Head Trauma Rehabilitation, 10(3), 1–17

Григор'янц Вікторія Олександрівна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності А6.04 «Сурдопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Оксана Петрівна Круглик

Дидактичні принципи організації уроку англійської мови для дітей з порушеннями слуху

Організація уроку англійської мови для дітей з порушеннями слуху є складним лінгводидактичним завданням, що потребує інтеграції загальнопедагогічних підходів та специфічних сурдопедагогічних стратегій. Сучасні концепції навчання, висвітлені у працях провідних українських науковців (О. Круглик, С. Литовченко, К. Луцько, В. Жук, О. Таранченко та ін.), наголошують на важливості трансформації освітнього простору відповідно до потреб учня.

Вивчення іноземної мови в умовах інклюзії передбачає не лише засвоєння лексико-граматичного матеріалу, а й подолання специфічних бар'єрів у формуванні навичок спілкування – як вербальних, так і невербальних. Успішність цього процесу безпосередньо залежить від дотримання дидактичних принципів, що враховують особливості слухового сприймання та специфіку розвитку зв'язного мовлення учнів. Відповідно до засад НУШ та сучасних сурдопедагогічних концепцій, ключовими дидактичними принципами побудови такого уроку будуть:

1. ***Принцип полімодальності сприйняття***

Цей принцип передбачає одночасне залучення всіх збережених аналізаторів учня для створення цілісного образу іншомовного слова чи фрази. Англійська лексема сприймається не лише на слух (аудіально), а й закріплюється через візуальний образ (картинка, написане слово, жест), артикуляційне відчуття (кінестетика) та тактильне сприйняття (вібрація при вимові дзвінких звуків) [2].

2. ***Принцип слухо-мовного розвитку (аудіовербальний вектор)***

Цей принцип базується на максимальному використанні та розвитку залишків слуху (або штучного слуху після кохлеарної імплантації) як бази для формування усного мовлення. У процесі уроку вчитель створює умови для активного слухання (з використанням FM-систем). Це включає вправи на розрізнення інтонації англійських речень, ідентифікацію фонем та ритмічних структур. Акцент робиться на тому, щоб дитина не просто «бачила» мову, а вчилася її «чути» та відтворювати максимально наближено до оригіналу [2].

3. ***Принцип візуальної доступності***

Візуальна інформація є основним каналом сприймання у дітей з порушеннями слуху, тому візуалізація навчального матеріалу має формувати ядро методики навчання. Використовують субтитри, піктограми, жестові ілюстрації; опор на таблиці, фото, відео, презентації. Візуальна організація уроку значно підвищує якість розуміння, компенсує слухове сприймання і забезпечує доступність мовленнєвого матеріалу [4].

4. ***Принцип компенсаторної спрямованості***

Компенсаторність передбачає створення таких умов, за яких обмежені можливості слухового аналізатора компенсуються розвитком інших аналізаторів – зорового, тактильного, моторного. Застосовують методики розвитку навичок читання з губ; опору на дактильну абетку чи мануальні форми англійської; використання письма як основного інструмента формування значення; застосування мультимодальних ресурсів (відео, анімація, повільна артикуляція) [4].

5. ***Принцип мовленнєвої активності***

Мовленнєва активність у дітей з порушеннями слуху має специфічний характер, оскільки усне мовлення часто є обмеженим або несформованим. Проте активність не зводиться лише до усних форм – вона включає дактильно-жестове мовлення, письмо, читання, артикуляційні вправи, роботу з картками й рольові ігри. Треба створити на уроці ситуаційний контекст, де учень діє і використовує мову, а не пасивно сприймає; максимальне включення учня у візуально-діяльнісну взаємодію: підписування предметів, збирання інформації [4].

6. ***Принцип опори на рідну мову***

У більшості дітей з порушеннями слуху першою мовою є або українська жестова мова (УЖМ), або розвинене усне мовлення. Дослідження доводять, що добре сформовані навички першого мовлення сприяють кращому засвоєнню другої мови, навіть якщо модальність мов відрізняється. Як показує практика вчителів слід формувати міжмовні зв'язки між поняттями української та англійської мов; робити вправи на розвиток навичок в учнів кодувати – перекодовувати – розкодовувати лексичні поняття [3].

7. ***Принцип індивідуалізації***

Діти з однаковим діагнозом мають різний рівень залишкового слуху, мовленнєвого розвитку, когнітивних можливостей і навчального досвіду [1]. Тому підхід до навчання має бути максимально індивідуалізованим: підбір завдань; варіативність темпу подання матеріалу; адаптація інструкцій; використання індивідуальних карток, словників, візуальних шаблонів; персоналізація оцінювання (динаміка, а не абсолютний результат).

Отже, реалізація дидактичних принципів на уроках англійської мови для дітей з порушеннями слуху вимагає від педагога не лише глибоких філологічних знань, а й володіння специфічним інструментарієм сурдопедагогіки. Пріоритетне значення принципу візуалізації, посилення мовленнєвої практики та використання мультисенсорного підходу дозволяють ефективно компенсувати обмеження слухового сприймання та стимулювати пізнавальну активність учнів.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317 (дата звернення: 16.04.2026).

2. Круглик О.П. Інноваційна технологія научіння дітей з порушеннями слуху як педагогічна умова розвитку міжособистісних стосунків. *Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 94, Том 1*. 2025. С.411-416. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/94_2025/part_1/60.pdf (дата звернення: 16.04.2026).

3. Кульбіда С. Соціокультурний дискурс української жестової мови в умовах сьогодення: монографія. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 256с. URL: https://ispukr.org.ua/?p=11622 (дата звернення: 16.04.2026).

4. Катерина Луцько, Оксана Круглик (2021). Інтелектуально-комунікативний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в технологіях научіння. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). № 5(41). vol. 1. С.18-26. URL: http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/6861 (дата звернення: 16.04.2026).

Аліна Віталіївна Гриневич
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Людмила Станіславівна Неїжпапа

Волонтерська діяльність як засіб соціальної самореалізації старшокласників

Проблема соціальної самореалізації старшокласників тісно пов'язана з їхньою участю у різних формах соціально корисної діяльності, серед яких особливе місце займає волонтерство. Волонтерська діяльність виступає важливим чинником формування активної громадянської позиції, моральних цінностей, почуття відповідальності, співпричетності до життя суспільства. Вона створює умови для того, щоб молода людина могла реалізувати свої здібності, випробувати себе у соціально значущих справах, розвинути комунікативні та організаторські навички, відчути власну цінність і потрібність іншим.

Юнацький вік характеризується прагненням до самостійності, утвердження власного «Я», пошуком сенсу життя, усвідомленням власної соціальної ролі. У цей період особливо важливо надати молодій людині можливість діяти, проявляти ініціативу, бути активним учасником соціальних процесів. Волонтерська діяльність, на відміну від навчальної чи професійної, має внутрішню мотивацію, оскільки базується на принципі добровільності й безкорисливості. Саме тому вона створює унікальні можливості для соціального самовизначення та самореалізації особистості, зокрема старшокласників, які стоять на порозі дорослого життя [4]. Сучасні науковці розглядають волонтерську діяльність як педагогічний феномен, що виконує функції соціалізації, виховання, профілактики девіантної поведінки, розвитку емоційного інтелекту та моральних якостей молоді. Волонтерство дозволяє старшокласникам отримати реальний досвід взаємодії з різними соціальними групами – людьми похилого віку, дітьми, людьми з інвалідністю, воїнами, переселенцями тощо. Такий досвід розвиває емпатію, толерантність, готовність до співпереживання та взаємодопомоги, що, у свою чергу, формує гуманістичну позицію та сприяє внутрішньому зростанню [2]. Т. Лях визначає волонтерську діяльність як добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Дослідниця підкреслює, що волонтерство є важливим механізмом формування громадянського суспільства, оскільки сприяє розвитку соціальної активності, відповідальності, солідарності між людьми [3, с. 38]. вчена також відзначає, що волонтерство є важливим ресурсом соціальної роботи, що дозволяє залучати широкі верстви населення до вирішення суспільних проблем. Дослідниця наголошує на тому, що волонтерська діяльність має не лише практичне значення (надання допомоги тим, хто її потребує), а й виховне – формує у молоді просоціальні установки, розвиває емпатію, альтруїзм, відповідальність [3].

Старшокласники, які залучаються до волонтерства, розвивають широкий спектр соціальних і життєвих компетентностей: комунікативні навички, уміння працювати в команді, здатність планувати діяльність, відповідально ставитися до завдань. Вони набувають навичок лідерства, організації часу, прийняття рішень, що є фундаментом для успішного входження у доросле життя. Окрім того, участь у волонтерських програмах сприяє формуванню позитивного образу «Я», підвищує самооцінку та впевненість у власних можливостях. На думку Г. Аргірова, психологічні механізми впливу волонтерства на самореалізацію полягають у тому, що допомагаючи іншим, молода

людина переживає почуття значущості, потрібності, а також задоволення від досягнутих результатів. Це сприяє розвитку внутрішньої гармонії, зниженню рівня тривожності, формуванню позитивних емоцій. У свою чергу, емоційна стабільність і впевненість у собі є важливими передумовами самореалізації [1].

Волонтерська діяльність має також і виховний потенціал. Вона формує у старшокласників такі якості, як доброта, чуйність, толерантність, готовність до співпраці, самодисципліна, витривалість. Через безпосередню взаємодію з різними категоріями людей молодь усвідомлює багатоманітність соціального світу, вчиться приймати інших такими, якими вони є, долаючи стереотипи та упередження. Таким чином, волонтерство стає ефективним засобом формування моральної культури і гуманістичного світогляду [4].

Волонтерство як форма соціального виховання має велике значення і для профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі. Дослідження показують, що участь у волонтерських програмах знижує ризик асоціальної поведінки, девіацій, підвищує рівень соціальної адаптації та психологічного благополуччя. Молоді люди, які залучені до громадської діяльності, менше схильні до деструктивних впливів, оскільки мають чіткі моральні орієнтири, позитивне соціальне оточення, внутрішню мотивацію до розвитку. Волонтерська діяльність сприяє також формуванню таких моральних якостей, як відповідальність, чуйність, доброзичливість, готовність прийти на допомогу. Ці риси є ключовими у становленні соціально активної особистості, здатної до самореалізації в громадянському суспільстві. У процесі волонтерської діяльності старшокласники навчаються розуміти соціальні проблеми інших людей, аналізувати причини складних життєвих ситуацій і шукати шляхи допомоги. Така діяльність виховує соціальну емпатію, що є невід'ємною складовою соціальної компетентності.

Особливо важливим аспектом є те, що волонтерство забезпечує перехід від пасивного сприйняття соціальної дійсності до активної участі в ній. Старшокласник перестає бути лише спостерігачем - він стає учасником соціальних процесів, здатним впливати на життя громади, школи, міста. Це створює умови для становлення почуття власної значущості, що є центральним психологічним компонентом самореалізації. Дослідження Г. В. Коваль показують, що участь у волонтерських програмах сприяє зростанню соціальної зрілості молоді, розвитку комунікативної культури, підвищенню самооцінки та формуванню ціннісних орієнтацій на служіння суспільству.

Таким чином, волонтерська діяльність не лише є засобом соціальної самореалізації, а й виступає ефективним інструментом громадянського виховання, соціального становлення, розвитку ініціативності й лідерських якостей. Вона допомагає учневі відчути себе потрібним, затребуваним, здатним впливати на навколишній світ і змінювати його на краще.

Список використаних джерел

1. Аргірова Г. Великі справи маленьких героїв: як діти та підлітки волонтерять, збирають кошти та рятують життя під час війни. URL: https://voices.org.ua/news/velyki-spravy-malenkykh-heroiv-iak-dity-ta-pidlitky-volonteriat-zbyraiut-koshty-ta-riatuiut-zhyttia-pid-chas-viyny.

2. Говоруха Н. Волонтерство як платформа соціальних перетворень. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2019. Вип. 3-4. С. 24-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2019_3-4_5.

3. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп. К. Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.

4. Марчук А., Лобода В., Іваниса В. Волонтерська діяльність як засіб самовизначення й самореалізації молоді. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2023. №2(48). С. 104-116.

Костянтин Тарасович Грохольський
бакалавр кафедри соціальної роботи
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
доктор педагогічних. наук, професор
Рената Хейкіївна Вайнола

Особливості та форми соціально-виховної роботи з інтелектуально обдарованими дітьми в закладах загальної середньої освіти

На сьогодні тема роботи з обдарованими дітьми є досить актуальною, оскільки саме вони мають високий потенціал і можуть досягати значних результатів у навчанні та житті. У сучасній школі важливо не просто дати знання, а й створити умови для розвитку кожної дитини з урахуванням її можливостей. Це підкреслюється і в Концепції «Нова українська школа», де йдеться про індивідуальний підхід до учнів [3].

Інтелектуально обдаровані діти, як правило, швидше засвоюють матеріал, мають добре розвинене мислення, проявляють цікавість до навчання. Але разом з тим у них можуть виникати труднощі у спілкуванні, взаємодії з однолітками або в емоційному плані. Саме тому з ними потрібно працювати не тільки в навчальному, але й у соціально-виховному напрямі [4].

Соціально-виховна робота з такими дітьми має свої особливості. В першу чергу це індивідуальний підхід, тобто врахування характеру, інтересів і рівня розвитку дитини. Також важливо підтримувати мотивацію, не перевантажувати і допомагати розвивати не тільки знання, а й соціальні навички.

Серед основних форм роботи можна виділити індивідуальну, групову та практичну діяльність.

Індивідуальна робота включає консультації, допомогу у навчанні, складання індивідуального підходу до розвитку дитини. Це дозволяє краще розкрити її потенціал.

Групова робота реалізується через гуртки, факультативи, тренінги. Вона допомагає дітям навчитися працювати разом, спілкуватися, висловлювати свої думки.

Окремо варто виділити проєктну діяльність, яка дає можливість дітям самостійно працювати над певними завданнями, проявляти ініціативу і креативність.

Також важливою є участь у конкурсах та олімпіадах, що мотивує дітей розвиватися і досягати нових результатів.

Не менш важливою є психолого-педагогічна підтримка. Вона допомагає уникнути перевантаження, сформувати адекватну самооцінку та впевненість у собі.

Крім того, важливо працювати і з батьками, пояснювати їм особливості розвитку обдарованих дітей та як правильно їх підтримувати.

Важливим аспектом соціально-виховної роботи є створення сприятливого освітнього середовища, в якому дитина може вільно проявляти свої здібності. Це передбачає підтримку з боку педагогів, відсутність надмірного тиску та формування атмосфери довіри. У такому середовищі обдарована дитина почувається більш впевнено, активніше бере участь у навчальному процесі та легше взаємодіє з іншими. Також це сприяє розвитку не лише інтелектуальних якостей, а й особистісних рис, таких як відповідальність, самостійність та вміння працювати в колективі.

Отже, соціально-виховна робота з інтелектуально обдарованими дітьми повинна бути системною і продуманою. Вона має поєднувати різні форми роботи та враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Це дозволяє не тільки розвивати їхні здібності, а й допомагає краще адаптуватися в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». Київ, 2017.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2012.
3. Концепція «Нова українська школа». Київ: МОН України, 2016.
4. Моляко В. О. Психологія творчості та обдарованості. Київ: Педагогічна думка, 2012.
5. Рибалко В. В. Психологія розвитку обдарованої особистості. Київ, 2011.
6. Сисоєва С. О. Педагогіка творчості: теорія і практика. Київ: Університет, 2014.
7. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ, 2013.
8. Державний стандарт базової середньої освіти. Київ, 2020

Олена Володимирівна Гура
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Наталія Іванівна Королько

Нейроігри як сучасний засіб розвитку комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

У сучасній корекційно-розвивальній практиці дедалі частіше звертається увага до засобів, які дають змогу поєднати мовленнєву, рухову, пізнавальну та емоційно-вольову активність дитини в єдиному процесі. До таких засобів належать нейроігри.

Нейроігри сприяють розвитку мислення, уваги, пам'яті, мовлення, дрібної моторики, координації рухів, а також дозволяють враховувати індивідуальні особливості дитини [5, с. 872-873; 3, с. 237-238]. З огляду на це нейроігри доцільно розглядати як ефективний засіб розвитку комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ).

У науковій літературі поняття «нейроігри» пов'язують із системою ігрових вправ і завдань, спрямованих на активізацію міжпівкульної взаємодії, узгодження роботи різних аналізаторів, розвиток уваги, пам'яті, мислення, мовлення та моторики дитини [5, с. 872-873]. Ігри будуються на поєднанні руху, слова, зорових, слухових і тактильних стимулів, що дає змогу залучати дитину до цілісної діяльності, у якій одночасно працюють кілька психічних функцій.

У дослідженнях Н. Лопатинської, Т. Дегтяренко, Н. Павлової, С. Синиці, С. Кухлової нейропсихологічний і нейрологопедичний підходи розглядаються як такі, що дають змогу впливати на мовленнєві труднощі ширше, оскільки охоплюють не тільки формування окремих мовленнєвих дій, а й розвиток функціональної основи мовлення – уваги, моторного планування, самоконтролю, просторової координації, здатності переключатися й утримувати інструкцію [1, с. 38-40; 4, с. 494-496]. Тому нейроігри доцільно визначати як спеціально організовані ігрові вправи, які поєднують рухові, сенсорні, когнітивні та мовленнєві завдання й спрямовані на розвиток психічних функцій, важливих для спілкування дитини.

Т. Шинкар і М. Наливайко зазначають, що нейроігри сприяють активізації міжпівкульної взаємодії, розвитку мовлення, пам'яті, уваги, дрібної моторики, координації рухів, підвищують інтерес до пізнавальної діяльності та можуть адаптуватися до індивідуальних особливостей дитини [5, с. 873].

У практиці роботи з дошкільниками використовуються нейроігри різні за змістом і способом організації. Узагальнюючи наукові положення, ігри доцільно поділити на кілька груп відповідно до провідної корекційно-розвивальної мети (табл. 1.1) [2, с. 245-247; 3, с. 237-238; 4, с. 495-496; 5, с. 872-873].

Таблиця 1.1

Види нейроігор для розвитку комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ

Види нейроігор	Характеристика	Потенціал для розвитку комунікативних умінь
Міжпівкульні рухові нейроігри	Вправи з перехресними, симетричними, почерговими рухами рук і ніг, поєднання руху зі словом або ритмом	Формують уміння слухати інструкцію, діяти синхронно, переключатися, координувати рух і мовлення
Пальчикові та кистьові нейроігри	Ігри на розвиток ручного праксису, пальчикових рухів, дрібної моторики, тактильних відчуттів	Сприяють мовленнєвій активізації, супроводженню рухів словом, розвитку жестової й мімічної виразності
Ритміко-мовленнєві нейроігри	Поєднання мовлення з ритмом, плесканням, крокуванням, зміною темпу, інтонаційними завданнями	Поліпшують темпоритмічну організацію висловлювання, навчають черговості, слуханню та мовленнєвому реагуванню
Ігри на увагу, переключення та виконання інструкції	Завдання на зміни правил, реагування на сигнал, відбір дій за словом, кольором, рухом, зоровим або слуховим подразником	Розвивають розуміння мовлення, здатність діяти за правилом, утримувати контакт і реагувати відповідно до ситуації
Емоційно-комунікативні нейроігри	Ігри з емоційними образами, мімікою, інтонацією, відтворенням емоційних станів, короткими соціальними сюжетами	Поглиблюють розуміння емоційної лексики, допомагають виражати почуття, підвищують якість міжособистісної взаємодії
Парні та групові нейроігри	Ігри, що вимагають дії з партнером: дзеркальні рухи, передавання ритму, спільне виконання завдання, чергування ролей	Формують контактність, уміння домовлятися, чекати, наслідувати, коригувати власні дії відповідно до дій іншого

Виділені групи нейроігор не існують окремо одна від одної, оскільки в реальній корекційно-розвивальній роботі вони часто поєднуються й взаємодоповнюються. Для дітей із ЗНМ це важливо, оскільки їхні складнощі у спілкуванні мають різний характер і можуть виявлятися як у недостатній мовленнєвій активності, так і в слабкому розумінні партнера, нестійкості уваги, труднощах взаємодії та самоконтролю. [4, с. 495-496; 5, с. 873].

Таким чином, нейроігри можна розглядати як сучасний засіб розвитку комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, оскільки вони поєднують ігрову мотивацію, рухову активність, сенсорне залучення, мовленнєві дії та соціальну взаємодію.

Список використаних джерел

1. Дегтяренко Т., Павлова Н. Нейрологопедичний підхід у діагностиці та корекції тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2016. № 1. С. 38-46.
2. Ляур І. Нейроігри на логопедичних заняттях. *Сучасні тенденції інноваційного розвитку дошкільної освіти* : зб. наук. та наук.-метод. пр. за матеріалами наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 28 верес. 2023 р. Хмельницький : ХОІППО ім. А. Назаренка, 2023. С. 243-247.
3. Павлишина Н. Б., Цісарук С. М. Вплив нейроігор на розвиток мовлення у дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 8 лист. 2024 р. / за ред. Т. О. Докучиної ; відп. секретар О. І. Дмітрієва. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. С. 237-239.
4. Синиця А., Кухлова С. Корекція мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку за допомогою нейроігор та вправ. *Current issues of science and integrated technologies* : The 1st International scientific and practical conference, Milan, Italy, January 10-13, 2023. Milan, 2023. P. 493-496. DOI: 10.46299/ISG.2023.1.1
5. Шинкар Т. Ю., Наливайко М. В. Використання нейроігор у взаємодії з дітьми дошкільного віку: теоретичний аспект. *Грааль науки*. 2024. № 46. С. 871-875. DOI: 10.36074/grail-of-science.29.11.2024.123

Ірина Анатоліївна Гуцул
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Особливості логопедичних методик для дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивній освіті

Проблема ефективності логопедичних методик в інклюзивній освіті постає не там, де йдеться лише про корекційний інструментарій подолання окремого мовленнєвого дефіциту, а там, де мовлення визначає саме включеність дитини в освітній процес. Саме в інклюзивному класі стає очевидним, що недостатність звуковимови, обмеженість словника чи слабкість граматичного оформлення висловлювання є не автономними порушеннями, а чинниками, які змінюють доступність навчальних дій, якість соціального контакту та переживання власної компетентності [1].

В українській логопедії мовленнєві порушення розглядаються не поверхово-описово, а через внутрішню структуру дефекту та механізми його виникнення. Саме це положення є визначальним для праць Є.Соботович, у яких диференційований підхід до аналізу порушень мовлення є підґрунтям для більш точного вибору корекційних засобів [4].

Подальший розвиток цієї логіки у вітчизняній спеціальній педагогіці пов'язаний із роботами С.Коноплястої, Ю.Рібцун, В.Тарасун, Л.Трофименко, М.Шеремет та інших вчених, які розглядали логопедичну методику як систему спеціально організованого впливу на мовленнєву, пізнавальну та особистісну сфери дитини [2,5].

Отже, сучасне бачення методики ґрунтується на розумінні її багаторівневості: вона повинна відповідати механізму порушення, віковим можливостям, характеру навчального середовища та практичним цілям комунікації.

Мета статті полягає в аналізі особливостей логопедичних методик для дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивної освіти, а також у визначенні методичних і організаційних умов, що забезпечують їх результативне застосування в освітньому середовищі.

Інклюзивний формат навчання суттєво змінює умови функціонування будь-якої логопедичної методики. У спеціальному закладі корекційний процес є провідною організаційною лінією, тоді як в інклюзивній школі логопедична робота інтегрується в уже наявну структуру уроку, темпу класу, групових форм взаємодії та навчальних вимог [2].

Внаслідок цього методика повинна бути не лише науково обґрунтованою, а й організаційно мобільною: придатною до коротких форматів втручання, до вбудовування в урок, до використання опор, що не руйнують загальної логіки класної роботи. Саме тут виникає потреба в переході від «кабінетної» корекції до моделі розподіленої підтримки, коли логопедична допомога частково реалізується через логопедичні хвилинки, мовленнєві ігри, візуальні підказки, адаптовані способи постановки завдань і спеціально організований стиль педагогічної комунікації [3].

Одна з центральних особливостей логопедичних методик в інклюзивній освіті полягає в тому, що вони повинні працювати одночасно на двох рівнях. Перший рівень – власне корекційний, де уточнюється механізм порушення та відпрацьовуються цільові мовленнєві дії. Другий – функціональний, де перевіряється, чи стала дитина краще розуміти звернене мовлення, точніше відповідати, частіше ініціювати контакт, повніше включатися в навчальну взаємодію. Якщо методика продуктивна лише в умовах спеціального заняття, але не змінює комунікативну поведінку дитини поза ним, її ефект в інклюзивному класі виявляється обмеженим [3].

Не менш важливими є методики розвитку фонематичних процесів. Для дітей з мовленнєвими порушеннями труднощі часто стосуються не лише вимови, а й диференціації звуків, їх впізнавання, аналізу й синтезу, що надалі позначається на читанні, письмі та розумінні інструкцій [4]. Проте в інклюзивному середовищі робота над фонематичним слухом має бути багатоканальною. Найбільш продуктивним є таке поєднання прийомів, за якого слухове розрізнення підкріплюється зоровим образом, жестом, кольоровим кодуванням, ритмом або рухом. У такий спосіб дитина не просто виконує завдання на звуковий аналіз, а будує більш стійкий зв’язок між сприйняттям, дією та мовленнєвою відповіддю. Саме ця багатоканальність є суттєвою ознакою сучасної логопедичної методики в інклюзії [6].

Ще одна особливість логопедичних методик у сучасному інклюзивному навчанні пов’язана з потребою в міждисциплінарній синхронізації. Індивідуально підібрана методика не дає стійкого результату, якщо логопедичний спосіб допомоги не підтримується вчителем на уроці, психологом у роботі з тривожністю чи комунікативним уникненням, а батьками – у щоденному спілкуванні. Саме тому рекомендації для дорослих не можна вважати додатком до методики; вони є її продовженням [1].

Учитель створює мовленнєво доступний урок, логопед визначає зміст і послідовність корекційних завдань, психолог знижує бар’єри участі, батьки забезпечують перенесення навички в сімейну комунікацію і тільки така взаємодія перетворює методику з одиничного професійного інструмента на частину цілісної системи супроводу [5].

Дослідження, що були проведені на базі Великокучурівського закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів ім. В. Бузенка Чернівецького району Чернівецької області, підтверджують, що найбільш перспективними виявляються ті логопедичні методики, які не ізолюються від навчального процесу, а входять у нього як адаптивний ресурс [1]. У

межах дослідження використовувалися аналіз, систематизація, порівняння, спостереження, анкетування, бесіда та інші методи, а отримані результати засвідчили доцільність комплексного підходу до мовленнєвої корекції [1]. Це дає підстави сформулювати важливе узагальнення: у сучасній інклюзивній освіті логопедична методика є ефективною тією мірою, якою вона допомагає дитині не тільки правильно говорити, а й повніше бути присутньою в комунікації.

Отже, особливості логопедичних методик для дітей з мовленнєвими порушеннями в інклюзивній освіті визначаються не лише їх змістом, а й способом їх функціонування в освітньому просторі. Вони мають бути водночас корекційно точними, функціонально спрямованими та організаційно адаптованими до умов класу.

Найбільш результативними виявляються ті методики, які поєднують артикуляційну, фонематичну, лексико-граматичну, зв'язномовленнєву, ігрову, сенсомоторну та візуально підтриману роботу, не розділяючи їх штучно, а підпорядковуючи єдиній комунікативній меті. Умовою стійкого ефекту є не лише якісне логопедичне заняття, а й системне перенесення сформованих умінь у навчальні, соціальні та побутові ситуації, саме тому ефективність методики безпосередньо залежить від взаємодії логопеда, вчителя, психолога й батьків.

Список використаних джерел

1. Мартиненко І.В., Савицький А.М. 2023. Дисфункції сенсорної інтеграції у структурі дизонтогенезу дітей із первинними порушеннями мови та мовлення *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19,*С.62-69

2. Михайленко В. Формування звуко-складової структури мовлення учнів початкових класів з інтелектуальними порушеннями на уроках української мови. Психолого-педагогічні студії. 2024. Т. 10, № 4. С. 117–123.

3. Психокорекційна педагогіка : навч. посіб. / за ред. Г. С. Піонтківської, Л. О. Ханзерук. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017.

4. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. Київ, 2011.

5. Семенцова О. М. Корекційно-розвиваюча робота з питань формування нормативно-вікових форм спілкування з однолітками у дітей ЗПР. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2010. № 16. С. 177–180.

6. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. Київ, 2007.

Даніліна Дарина, Давиденко Анна
здобувачі першого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 Психологія

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Черпак Анна Юріївна

Сон. Чому ми спимо? Що відбувається з організмом під час сну?

Сон є одним із найважливіших і незрозумілих процесів у житті людини. Ми проводимо уві сні майже третину свого життя. Тривале позбавлення сну призводить до виснаження, ослаблення імунітету, погіршення пам'яті та навіть загрози для життя. Вчені досі не мають теорій, які повністю пояснюють, чому ми спимо, проте існує кілька взаємодоповнюючих підходів. [3,5]. Згідно з теорією відновлення, сон необхідний для ремонту тканин, м'язів і відновлення психічних ресурсів. Під час глибокого сну мозок фільтрує зайву інформацію, а організм зміцнює імунітет. Теорія енергозбереження пояснює, що під час сну знижується температура тіла, сповільнюється серцебиття і дихання, завдяки чому зберігається енергія. Теорія консолідації пам'яті стверджує, що мозок активно обробляє отриману за день інформацію, перетворюючи короткочасні спогади на довготривалі, особливо у фазі швидкого сну. Еволюційна теорія розглядає сон як механізм виживання: наші предки спали вночі, щоб уникнути небезпеки від хижаків. [7]

Проте, під час сну мозок продовжує активно працювати: він може вирішувати складні задачі, обробляти емоції та «перевіряти» навколишнє середовище, реагуючи на подразники, що вважає важливими, наприклад, плач дитини. Людина бачить 3–6 снів за ніч, хоча більшість із них швидко забуває. Існують усвідомлені сни, коли людина розуміє, що спить, і може частково керувати ними. Потреба в сні змінюється з віком: новонароджені сплять 16–18 годин, дорослим достатньо 7–9 годин. [7] Нестача сну підвищує тривожність, а синє світло від гаджетів пригнічує вироблення мелатоніну, ускладнюючи засинання. Саме тому не рекомендується користуватися телефоном перед сном. [3, 5]

Сон складається з циклів, кожен з яких включає повільнохвильовий (NREM) і швидкий (REM) сон. У NREM-сні виділяють кілька стадій: від легкого засинання до глибокого сну з повільними дельта-хвилями, коли відбувається максимальне фізичне відновлення, ремонт тканин і вироблення гормону росту. У REM-фазі очі швидко рухаються, мозок працює майже так само активно, як удень, але тіло паралізоване, що захищає від втілення снів. Саме в цій фазі ми бачимо найяскравіші емоційні сни, обробляємо емоції та закріплюємо нову інформацію. На початку ночі переважає глибокий сон, ближче до ранку – фаза REM стає довшою.[2,4]

Під час сну в організмі відбуваються важливі зміни. Мозок активує глімфатичну систему, яка виводить токсини, накопичені за день. Серцебиття і тиск крові знижуються, дихання стає рідшим і глибшим, температура тіла падає, а обмін речовин сповільнюється. Підвищується рівень мелатоніну і гормону росту, знижуються гормони стресу. Імунна система активно виробляє захисні речовини. Таким чином, сон працює як «ремонт» організму, забезпечуючи відновлення, очищення і підготовку до нового дня. [1, 6]

Саме тому, якісний сон необхідний для фізичного здоров'я, емоційного балансу, успішного навчання та продуктивності. Хронічний недосип призводить до дратівливості, частих хвороб і проблем з концентрацією. Як студент, я переконався, що регулярний режим, відмова від гаджетів перед сном, провітрювання кімнати та стабільний час засинання значно покращують самопочуття і результати навчання. Тому ставлення до сну має бути максимально уважним – це фундамент нашого здоров'я і гармонійного життя.

Список використаних джерел

1. Brinkman J. E., Reddy V., Sharma S. Physiology of Sleep // StatPearls [Internet]. – Treasure Island (FL): StatPearls Publishing, 2023. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK482512/ .
2. Patel A. K., Reddy V., Araujo J. F. Physiology, Sleep Stages // StatPearls [Internet]. – Treasure Island (FL): StatPearls Publishing, 2024. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK526132/.
3. Walker M. Why We Sleep: Unlocking the Power of Sleep and Dreams. – New York: Scribner, 2017. – 368 p. Theories of the Reasons Why We Sleep // Verywell Mind. – 2026. – https://www.verywellmind.com/theories-of-sleep-2795929.
4. Stages of Sleep: What Happens in a Normal Sleep Cycle? // Sleep Foundation. – 2025. – https://www.sleepfoundation.org/stages-of-sleep.
5. How Sleep Works: Understanding the Science of Sleep // Sleep Foundation. – 2025. – https://www.sleepfoundation.org/how-sleep-works.
6. Xie L., Kang H., Xu Q. et al. Sleep Drives Metabolite Clearance from the Adult Brain // Science. – 2013. – Vol. 342, Issue 6156. – P. 373–377. (про глімфатичну систему)
7. National Sleep Foundation. Sleep by Age // SleepFoundation.org. – https://www.sleepfoundation.org/how-sleep-works/how-sleep-changes-by-age

Марія Михайлівна Демяненко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність І 10 Соціальна робота та консультування

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкіївна

Формування культури батьківства у взаємодії закладу дошкільної освіти з молодими сім’ями

Сучасний розвиток суспільства висуває підвищені вимоги до інституту сім'ї як первинного середовища формування особистості дитини. Особливо актуальною ця проблема є для молодих сімей, які нерідко стикаються з труднощами у вихованні дітей дошкільного віку. Батьківство як соціальний феномен потребує цілеспрямованого формування, і провідну роль у цьому процесі відіграють заклади дошкільної освіти (ЗДО).

Питання взаємодії дошкільних закладів із сім'ями вихованців набуває особливої значущості в контексті реалізації Базового компонента дошкільної освіти, який визначає партнерство ЗДО і родини як один із ключових принципів організації освітнього процесу [1]. Закон України «Про освіту» також наголошує на необхідності залучення батьків до виховного процесу та формування у них педагогічної компетентності [5].

Проблему формування культури батьківства досліджували вітчизняні науковці: Н. Вахняк [2], Н. Горбенко [3], В. Мартинюк [4], А. Солонська [6] та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових доробків, питання ефективних форм і методів роботи ЗДО з молодими сім'ями потребує подальшого вивчення з огляду на динамічні зміни у суспільстві.

Поняття «культура батьківства» є комплексним і багатоаспектним. Воно охоплює систему знань, умінь, цінностей і практичних навичок, які визначають якість виконання батьківських функцій. Н. Вахняк визначає культуру батьківства як інтегровану характеристику особистості батьків, що включає їхню педагогічну грамотність, емоційну

готовність до виховання, здатність будувати гармонійні взаємини з дитиною та відповідальне ставлення до батьківської ролі [2].

Молода сім'я, як правило, характеризується недостатнім досвідом у вихованні дітей, брак якого компенсується значним емоційним ресурсом і відкритістю до нових знань. Саме тому цей період є найбільш сприятливим для цілеспрямованого педагогічного впливу з боку фахівців дошкільної освіти. В. Мартинюк наголошує, що педагогічна культура батьків формується поступово, у процесі взаємодії сімейного та суспільного виховання, і потребує систематичної підтримки з боку освітніх інституцій [4].

Вагому роль у нормативному регулюванні відповідальності батьків відіграє Базовий компонент дошкільної освіти, де наголошується на тому, що батьки є першими вихователями дитини і несуть відповідальність за її фізичний, психічний, духовний розвиток [1]. Відтак, формування культури батьківства є не лише педагогічним завданням ЗДО, але й важливим суспільним пріоритетом.

Заклад дошкільної освіти займає провідне місце серед суспільних інститутів, що здійснюють педагогічний супровід сім'ї. Особливу роль тут відіграє системна взаємодія педагогів із батьками, спрямована на підвищення їхньої педагогічної компетентності та формування відповідального батьківства.

Н. Горбенко зазначає, що взаємодія ЗДО з батьками – це двосторонній процес, у якому педагоги та родини виступають рівноправними суб'єктами освітнього простору, об'єднаними спільною метою – забезпечення всебічного розвитку дитини [3]. Ця взаємодія будується на принципах взаємоповаги, відкритості, добровільності та системності.

Значний внесок у розроблення концептуальних засад взаємодії ЗДО з сучасними сім'ями зробила А. Солонська, яка підкреслює необхідність переходу від традиційних форм роботи (лекцій, зборів) до інтерактивних і діалогових форматів, що враховують реальні потреби та запити молодих батьків [6]. Такий підхід забезпечує суб'єктну позицію батьків у партнерській взаємодії із закладом.

Закон України «Про освіту» закріплює право батьків на отримання педагогічної, психологічної допомоги та консультацій від педагогічних працівників закладу, а також обов'язок батьків щодо забезпечення умов для здобуття освіти дітьми [5]. Це правове підґрунтя є базисом для організації системної роботи ЗДО з молодими сім'ями.

Ефективне формування культури батьківства передбачає використання різноманітних форм і методів роботи ЗДО з молодими сім'ями. У науково-педагогічній літературі виокремлюють колективні, групові та індивідуальні форми взаємодії.

До колективних форм належать батьківські збори, конференції, тематичні вечори, родинні свята, дні відкритих дверей. Ці заходи дозволяють охопити широку аудиторію батьків і створити простір для обміну досвідом. Групові форми – тренінги, майстер-класи, батьківські клуби, круглі столи – є більш інтерактивними і спрямованими на формування конкретних батьківських навичок. Ефективним є батьківський клуб, що поєднує просвітницький і психологічний компоненти, створюючи безпечне середовище для обговорення труднощів батьківства.

Індивідуальні форми роботи – консультації, співбесіди, анкетування – забезпечують адресну допомогу батькам у вирішенні конкретних проблем, що дозволяє вибудувати довірливі стосунки між педагогом і батьками та своєчасно реагувати на індивідуальні труднощі.

У сучасних умовах активно впроваджуються цифрові форми взаємодії: месенджери, освітні платформи, відеоконсультації, тематичні сторінки ЗДО у соціальних мережах. Ці інструменти особливо актуальні для молодих сімей, які активно користуються цифровими технологіями і цінують зручний та оперативний зв'язок із педагогами. Цифровізація взаємодії не замінює живого спілкування, але суттєво розширює можливості педагогічної просвіти батьків.

Серед методів формування культури батьківства особливе місце займають: метод проєктів (спільні проєкти дітей і батьків), портфоліо сім'ї, педагогічні ситуації та кейси, рефлексивні вправи. Ефективні методи роботи з батьками мають спиратися на їхній реальний досвід і актуальні запити, а не зводитися до декларативної передачі знань.

Таким чином, формування культури батьківства у молодих сім'ях є важливим напрямом діяльності закладів дошкільної освіти. Ефективна взаємодія ЗДО з родинами будується на принципах партнерства, суб'єктності батьків, індивідуального підходу та системності.

Культура батьківства охоплює педагогічну грамотність, емоційну компетентність і відповідальність батьків за розвиток дитини. Заклад дошкільної освіти, реалізуючи норми Базового компонента та Закону України «Про освіту», має бути активним суб'єктом педагогічного супроводу молодої сім'ї.

Різноманітність форм (колективних, групових, індивідуальних, цифрових) і методів роботи з батьками дозволяє забезпечити системний вплив на формування батьківської культури. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням та апробацією програм формування культури батьківства у взаємодії ЗДО з молодими сім'ями в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12
2. Вахняк Н. В. Сучасні підходи до формування культури батьківства у взаємодії дошкільного навчального закладу з молодою сім’єю. URL: https://www.researchgate.net/publication/352271284_Sucasni_pidhodi_do_formuvanna_kulturi_batkivstva_u_vzaemodii_doskilnogo_navcalnogo_zakladu_z_molodou_sim'eu
3. Горбенко Н. А. Взаємодія закладів дошкільної освіти з батьками – співпраця заради майбутнього. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717784
4. Мартинюк В. Формування педагогічної культури батьків. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789
5. Про освіт: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
6. Солонська А. Взаємодія працівників закладів дошкільної освіти з сучасними сім’ями. URL: https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/download/10/10/

Дмитро Сергійович Добровольський
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
викладачка кафедри соціальної роботи
Оксана Миколаївна Мариніч

Міжнародний досвід соціального забезпечення: порівняння соціальної політики України та країн ЄС

У сучасних умовах глобалізації та соціально-економічних трансформацій проблема ефективного функціонування системи соціального забезпечення набуває особливої актуальності. Соціальна політика держави є ключовим інструментом забезпечення соціальної стабільності, зниження рівня бідності та мінімізації соціальних ризиків [4]. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз міжнародного досвіду,

насамперед практик країн Європейського Союзу, які демонструють високий рівень розвитку соціального захисту населення.

Системи соціального забезпечення країн ЄС характеризуються комплексністю, інституційною стабільністю та чіткою орієнтацією на потреби людини [5]. Вони базуються на принципах соціальної справедливості, солідарності, універсальності та адресності [6]. У межах Європейського Союзу сформувалися різні моделі соціальної політики, серед яких виділяють соціал-демократичну, континентальну, ліберальну та середземноморську [4]. Соціал-демократична модель передбачає високий рівень державного втручання та широке охоплення населення соціальними гарантіями. Континентальна модель ґрунтується на системі соціального страхування та залежності виплат від трудового внеску особи. Ліберальна модель характеризується мінімальним втручанням держави та орієнтацією на ринкові механізми, тоді як середземноморська модель поєднує елементи державної підтримки з вагомою роллю сім'ї.

На відміну від країн ЄС, система соціального забезпечення України перебуває на етапі активного реформування та адаптації до європейських стандартів [1]. Вона охоплює такі основні напрями, як пенсійне забезпечення, державна соціальна допомога, соціальні послуги та підтримка вразливих категорій населення [2;3]. Водночас її функціонування ускладнюється низкою об'єктивних чинників, серед яких обмеженість фінансових ресурсів, недосконаліть нормативно-правової бази, а також наявність значних соціально-економічних викликів.

Порівняльний аналіз соціальної політики України та країн ЄС дозволяє виявити суттєві відмінності у підходах до організації соціального забезпечення. Насамперед це стосується рівня соціальних стандартів та ефективності їх реалізації [4]. У країнах ЄС соціальні гарантії мають стабільний характер і забезпечуються завдяки збалансованим фінансовим механізмам, тоді як в Україні вони часто залежать від економічної ситуації та можливостей державного бюджету. Крім того, у європейських країнах значна увага приділяється розвитку системи соціальних послуг, профілактиці соціальних ризиків та індивідуалізації підходів до отримувачів допомоги [5].

Важливою особливістю соціальної політики країн ЄС є також активне залучення недержавних інституцій, громадських організацій і приватного сектору до надання соціальних послуг [5]. Такий підхід сприяє підвищенню якості соціального обслуговування, розширенню спектра послуг та більш ефективному використанню ресурсів. В Україні ж система соціального забезпечення традиційно має державоцентричний характер, що потребує поступового переходу до більш гнучкої та децентралізованої моделі управління.

Окрему увагу слід приділити процесам децентралізації та цифровізації соціальної сфери в Україні, які сприяють підвищенню доступності соціальних послуг та прозорості їх надання [3]. Запровадження електронних сервісів, розвиток територіальних громад та модернізація механізмів соціальної підтримки є важливими кроками на шляху до формування ефективної системи соціального забезпечення.

Отже, міжнародний досвід свідчить про необхідність формування цілісної, фінансово стійкої та соціально орієнтованої системи соціального забезпечення, яка враховує потреби різних категорій населення. Для України важливим є не лише запозичення окремих елементів європейських моделей, а й їх адаптація до національних умов. Це дозволить підвищити ефективність соціальної політики, забезпечити належний рівень соціального захисту та сприятиме інтеграції України до європейського соціального простору.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 09.04.2026).

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 липня 2003 р. № 1058-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text (дата звернення: 09.04.2026).
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 09.04.2026).
4. Основи соціальної політики : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
5. Social Protection Systems in the European Union. European Commission. URL: https://ec.europa.eu (дата звернення: 09.04.2026).
6. European Pillar of Social Rights. European Commission. URL: https://ec.europa.eu (дата звернення: 09.04.2026).

Сергій Петрович Донченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Наталія Володимирівна Чередніченко

Значення сенсомоторного розвитку для активізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектру

Проблема розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектру (РАС) є однією з найбільш актуальних у спеціальній педагогіці та логопедії. Дослідники О.Баєнська, Н. Базима, В.Лебединський, М.Ліблінг, О.Нікольська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Д.Шульженко підкреслюють зв'язок мовленнєвих порушень з дефіцитом психічної активності і дисоціацією між акустичною та смисловою сторонами мовлення [3,4,5]. Діти з РАС мають значні труднощі в розумінні мовлення, особливо це стосується складної побудови запитань. Ті діти з аутизмом, що не користуються мовленням, не намагаються компенсувати цей брак використанням жестів чи міміки. Незважаючи на рівень розвитку мовлення дитини, типовим є неможливість розпочинати й підтримувати діалог, підтримувати цікаву для обох сторін тему розмови, зважати на зворотну реакцію співбесідника [1].

Порушення мовленнєвої діяльності у таких дітей значною мірою обумовлені недорозвиненням сенсомоторної сфери, що впливає на формування комунікативних навичок, пізнавальної діяльності та соціальної взаємодії [2,6]. Сенсомоторний розвиток є базисом для формування вищих психічних функцій, зокрема мовлення. Він охоплює розвиток відчуттів, сприймання, координації рухів, дрібної та загальної моторики, що забезпечує основу для становлення фонологічного та лексико-граматичного компонентів мовлення. У дітей із РАС часто спостерігаються порушення сенсорної інтеграції, моторної координації, праксису, що ускладнює процес оволодіння мовленням [2,4,6,7].

Дослідження свідчать, що у дітей з аутистичним спектром порушення сенсомоторного розвитку проявляються у вигляді гіпо- або гіперчутливості до сенсорних стимулів, труднощів у плануванні та виконанні рухів, недостатньої сформованості дрібної моторики та координації [2,4]. Це, у свою чергу, негативно впливає на розвиток мовленнєвої активності, знижує потребу в комунікації та ускладнює формування мовленнєвих навичок [1,2,3].

Встановлено, що стимуляція сенсомоторної сфери сприяє активізації мовлення у дітей із РАС. Зокрема, розвиток дрібної моторики позитивно впливає на формування

мовленнєвих центрів мозку, а вправи на координацію рухів і сенсорну інтеграцію сприяють покращенню сприймання, уваги та наслідування – ключових передумов мовлення [3,4].

У ході практичного аналізу особливостей розвитку дітей дошкільного віку з РАС було виявлено, що більшість з них мають низький або середній рівень сформованості сенсомоторних функцій. Зокрема, труднощі виникають у виконанні цілеспрямованих рухів, координації «око-рука», маніпулятивній діяльності, що супроводжується низькою мовленнєвою активністю та обмеженим словниковим запасом [2,5].

Відповідно до отриманих результатів, ефективна корекційно-розвивальна робота має передбачати комплексний підхід, який поєднує розвиток сенсомоторної сфери та мовлення. Доцільним є використання таких методів і прийомів: сенсорні ігри, вправи на розвиток дрібної моторики (пальчикова гімнастика, робота з дрібними предметами), рухливі ігри, логоритміка, елементи сенсорної інтеграції, а також використання альтернативних засобів комунікації [2,4].

Особливу роль відіграє систематичність занять, індивідуальний підхід до кожної дитини, а також міждисциплінарна взаємодія фахівців (логопеда, психолога, нейропсихолога. сенсорного терапевта, корекційного педагога та батьків). Створення сприятливого сенсорного середовища сприяє зниженню тривожності дитини, підвищенню її активності та зацікавленості у спілкуванні [3,5].

Отже, сенсомоторний розвиток є важливою передумовою активізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку з РАС. Комплексна робота у цьому напрямі забезпечує підвищення рівня мовленнєвої активності, розвиток комунікативних навичок та покращення загальної адаптації дитини .

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. До проблеми мовленнєвого розвитку дітей з РДА. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. № 14. С. 3-6
2. Скрипник Т. В. Сенсомоторна інтеграція як основа успішного навчання дитини з аутизмом : метод. рек. Київ, 2017.
3. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 368 с.
4. Тарасун В. В. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей з аутизмом. Київ, 2018.
5. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей : монографія. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2009. 385 с
6. Ayres A. J. Sensory Integration and the Child. Los Angeles, 2005.
7. Kranowitz C. The Out-of-Sync Child. New York, 2006.

Юрій Володимирович Дума
здобувач освіти третього освітньо-наукового рівня
спеціальність 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Оксана Юріївна Міхеєва

Комунікація з отримувачами послуг соціальних служб: бар'єри, виклики та шляхи оптимізації

Комунікація між фахівцями соціальних служб та отримувачами соціальних послуг є одним із ключових елементів ефективної соціальної роботи. Саме через комунікацію відбувається виявлення потреб клієнта, надання допомоги, супровід у складних життєвих обставинах та оцінка результатів соціального втручання. Водночас цей процес часто ускладнюється низкою бар'єрів і викликів, які знижують якість соціальних послуг і рівень довіри до соціальних інституцій.

Комунікація в соціальній роботі має особливий характер, оскільки вона будується не лише на обміні інформацією, а й на встановленні довірливих, емпатійних та професійно етичних відносин. Отримувачі соціальних послуг часто перебувають у кризових, вразливих або стресових ситуаціях, що впливає на їхню здатність до відкритої взаємодії. У таких умовах важливо, щоб соціальний працівник виступав не лише як надавач послуг, а й як підтримуючий фахівець, здатний створити безпечний комунікативний простір [3, с.162].

Одним із найпоширеніших бар'єрів у комунікації є психологічні фактори. До них належать недовіра до соціальних служб, страх осуду, сором, емоційне виснаження або травматичний досвід клієнтів. Люди, які звертаються по допомогу, можуть бути закритими, агресивними або, навпаки, пасивними, що ускладнює встановлення контакту. У таких випадках соціальному працівнику необхідно проявляти високий рівень емпатії, терпіння та професійної витримки.

Важливим бар'єром також є соціально-культурні фактори. Рівень освіти, мовні особливості, культурні традиції та соціальний досвід клієнтів можуть впливати на розуміння інформації та інтерпретацію дій соціального працівника. Наприклад, різні уявлення про роль держави, соціальної допомоги або сімейних цінностей можуть створювати непорозуміння у процесі взаємодії [4, с.18].

Окрему групу становлять організаційні та інституційні бар'єри. До них належать перевантаженість соціальних працівників, обмеженість часу на одного клієнта, складні адміністративні процедури, а також недостатня матеріально-технічна база соціальних служб. У результаті комунікація може набувати формального характеру, що негативно впливає на її якість і ефективність.

Не менш важливими є мовні та інформаційні бар'єри. Складна професійна термінологія, недостатня зрозумілість пояснень або відсутність доступної інформації можуть ускладнювати взаєморозуміння між сторонами. Особливо це стосується осіб похилого віку, людей з інвалідністю або тих, хто має низький рівень цифрової грамотності [2, с.40].

Сучасні виклики у сфері комунікації соціальних служб пов'язані також із цифровізацією соціальних послуг. З одного боку, впровадження онлайн-платформ, електронних сервісів та дистанційного консультування значно розширює можливості доступу до допомоги. З іншого боку, це створює нові проблеми, зокрема цифрову нерівність, відсутність навичок користування технологіями у частини клієнтів та ризики втрати особистісного контакту між соціальним працівником і отримувачем послуг.

Виклики також посилюються в умовах кризових ситуацій, таких як війна, вимушене переселення населення або економічна нестабільність. У таких умовах зростає кількість звернень до соціальних служб, що підвищує навантаження на фахівців і ускладнює можливість індивідуалізованого підходу до кожного клієнта [5, с.47].

Оптимізація комунікації з отримувачами соціальних послуг потребує комплексного підходу. Насамперед важливо розвивати професійні компетентності соціальних працівників, зокрема навички активного слухання, емпатійної комунікації, кризового консультування та міжкультурної взаємодії. Значну роль відіграє також формування етичної культури професійної діяльності, що передбачає повагу до гідності кожної людини, конфіденційність та недискримінаційний підхід.

Важливим напрямом оптимізації є спрощення комунікативних процедур і підвищення доступності інформації. Використання зрозумілої мови, візуальних матеріалів, інформаційних буклетів та онлайн-ресурсів сприяє кращому розумінню соціальних послуг. Також ефективним є розвиток багатоканальної комунікації, що поєднує особисті консультації, телефонні звернення та цифрові платформи [1, с.20].

Особливу увагу слід приділяти розвитку довіри між соціальними службами та населенням. Це можливо через підвищення прозорості діяльності, відкритість інформації про послуги, а також формування позитивного іміджу соціальних працівників у суспільстві. Довіра є ключовою умовою ефективної комунікації, без якої неможливо досягти стійких результатів соціальної роботи.

Таким чином, комунікація з отримувачами соціальних послуг є складним і багаторівневим процесом, який залежить від поєднання психологічних, соціальних, організаційних та технологічних чинників. Подолання існуючих бар'єрів і впровадження сучасних підходів до взаємодії дозволяє підвищити якість соціальних послуг, забезпечити їхню доступність та сприяти ефективному вирішенню соціальних проблем населення.

Список використаних джерел

1. М. В. Гринців, І. Я. Зубрицький (2024). Організація професійної комунікації в соціальній роботі. ScienceRise: Pedagogical Education, 2 (59), 18–23.

2. Неїжпапа, Л. (2025). Моделі професійної комунікаціх соціальних працівників у медійному просторі. *Соціальна робота та соціальна освіта*, (2(15), 37–43.

3. Новгородський, Р. Г. (2016). Інтернет-комунікації в роботі соціального працівника. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 133, 160–163.

4. Плахова, О. М., Карчова, О. Ю. (2021). Особливості комунікації в соціальній роботі в період пандемії COVID-19. SOCIOПРОСТІР, 11, 17–22.

5. Mikheieva, O., & Duma, Y. (2025). The Use of Communication Channels in the Administrative and Professional Activities of Social Service Centers. *Revista Administração Em Diálogo - RAD*, *27*(SI), 43–61.

Дубчак Яніна Володимирівна
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність А6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
завідувач кафедри логопедії та логопсихології,
кандидат педагогічних наук, ст. н. сп.
Тищенко Владислав Володимирович

Невротичне заїкання як судомне порушення мовлення: причини та механізми

Сучасна логопедія розглядає заїкання як порушення, що виявляється у складній дезорганізації темпо-ритмічних параметрів мовленнєвої діяльності. Невротична форма цього розладу, відома як логоневроз, має функціональний характер і виникає внаслідок збою у роботі вищої нервової діяльності під впливом психогенних чинників. На відміну від органічних форм, патогенез невротичного заїкання не пов'язаний із первинним ураженням мовленнєвих зон кори, а зумовлений порушенням динамічної взаємодії між процесами збудження та гальмування[5]. Характерною особливістю є те, що цей розлад, у більшості випадків, маніфестує на тлі нормативного або навіть прискореного мовленнєвого розвитку, що створює специфічний конфлікт між високою когнітивною інтенсивністю висловлювання та недостатньою автоматизацією моторних навичок.

Етіологічна структура невротичного заїкання базується на концепції патологічного реагування лабільної нервової системи на стресовий подразник. Основним пусковим механізмом виступає гостра або хронічна психічна травма, яка накладається на специфічний психофізіологічний ґрунт – стан «готовності» до заїкання. Це підтверджується тим, що у дітей із цією формою розладу часто спостерігається виражена вегетативна дистонія, підвищена емоційна вразливість та схильність до тривожних станів. Таким чином, заїкання виступає не просто як мовленнєвий дефект, а як симптомокомплекс загального невротичного розладу, де судомна активність м'язів мовленнєвого апарату є найбільш вираженим проявом системної дисфункції [3; 4].

У структуру етіології невротичного заїкання, окрім уже згаданих психогенних чинників, включається низка провокуючих факторів, які створюють сприятливе підґрунтя для виникнення порушення. Зокрема, важливе місце посідає вікова специфічність: критичним періодом є вік від 2 до 5 років, коли відбувається активне формування фразового мовлення, а координаційні механізми кори головного мозку перебувають у стані підвищеної вразливості. Соціально-педагогічні чинники, такі як надмірне інтелектуальне та мовленнєве навантаження, двомовність у родині або прискорений темп мовлення дорослих, виступають додатковими тригерами, що виснажують нервову систему дитини. Також наголошується на ролі загального соматичного стану: перенесені інфекційні захворювання та загальна фізична ослабленість організму знижують поріг опірності до стресових подразників, що у поєднанні з генетичною схильністю нервової системи суттєво підвищує ризик розвитку судомної активності мовленнєвого апарату [5].

Центральним патогенетичним механізмом виступає іррадіація збудження з мовленнєво-рухових центрів кори головного мозку на підкіркові структури, що провокує виникнення патологічного домінантного вогнища. Якщо простими словами, у нормі мозок посилає сигнал точно до тих м'язів, які потрібні для вимови конкретного звуку. Проте при заїканні через слабкість гальмівних процесів або надмірне емоційне навантаження збудження не втримується в одному центрі і починає задіювати сусідні ділянки кори та підкірки. У стані нервового напруження це призводить до виникнення «темпорального розриву» – критичної розсинхронізації між формуванням внутрішнього мовленнєвого задуму та його артикуляційним втіленням. Цей розрив блокує плавність

мовленнєвого акту, змушуючи дитину повторювати звуки або робити вимушені паузи для подолання «перешкоди» у мовленнєвому колі. Таке порушення інтегративної діяльності мозку зумовлює нестабільність мовленнєвої функції, яка різко коливається залежно від зовнішніх умов спілкування [2].

Судомний синдром при невротичній формі заїкання охоплює всі ланки мовленнєвої периферії, проявляючись у складній дискоординації дихання, фонації та артикуляції. Дихальна судомність проявляється у вигляді різких спазмів діафрагми та грудної клітки, що спричиняє дефіцит повітря під час мовлення або спроби говорити на вдиху. Фонаційні судоми супроводжуються гіпертонусом м'язів гортані, що клінічно виявляється у твердій атаці голосу та неможливості вільного голосоутворення. Артикуляційні судоми тоніко-клонічного характеру створюють механічну перешкоду в місцях артикуляційних зімкнень (губних, язичних), що призводить до силового прориву повітряного струменя або багаторазового повторення початкових сегментів слова [3].

Важливою складовою механізму заїкання є формування патологічної функціональної системи, де провідну роль відіграють вторинні психологічні нашарування. Швидка фіксація дитини на своєму порушенні призводить до виникнення стійкої установки на очікування мовленнєвої невдачі. Це породжує логофобію – нав'язливий страх перед спілкуванням, який стає самостійним патогенним чинником. Страх активує вегетативну нервову систему, що, своєю чергу, посилює м'язову напругу та інтенсивність судом. Таким чином, корекційний процес вимагає не лише роботи над мовленнєвою складовою, а й деструкції цієї патологічної системи через використання релаксаційних технік та вправ на нормалізацію темпо-ритмічної структури мовлення, що дозволяє відновити цілісність мовленнєвого акту [1].

Окрему увагу в структурі дослідження приділено обґрунтуванню доцільності застосування дихальних та релаксаційних технік як першочергових засобів корекції. Враховуючи функціональну природу невротичного заїкання, релаксаційний вплив спрямований на зниження рівня іррадіації збудження в корі головного мозку та стабілізацію загального психоемоційного фону. Це дозволяє розірвати зв'язок між емоційним напруженням та виникненням судомної активності. Водночас формування навичок раціонального мовленнєвого дихання забезпечує створення стабільної опори для звуковимови, що мінімізує прояви дихальної дискоординації та запобігає виникненню силового прориву повітряного струменя. Такий підхід сприяє не лише усуненню зовнішніх судомних проявів, а й поступовій нівелізації патологічного мовленнєвого стереотипу, формуючи у дитини впевненість у власних комунікативних можливостях.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна констатувати, що невротичне заїкання є тяжким розладом мовлення, у якому судомний синдром нерозривно пов'язаний із невротичним станом особистості. Його природа зумовлена дискоординацією ланок творення мовлення через дисбаланс нервових процесів, що потребує не симптоматичного, а комплексного психофізіологічного впливу. Саме тому використання інтегрованих методик, зокрема дихальних та релаксаційних технік, дозволяє ефективно відновити темпо-ритмічну організацію мовлення та попередити логофобію. Розуміння цих патогенетичних механізмів є важливою умовою для розроблення ефективних індивідуалізованих програм корекційної допомоги дітям із невротичним заїканням.

Список використаних джерел

1. Bloodstein O., Ratner N. B., Brundage S. B. A handbook on stuttering. Vol. 1. San Diego: Plural Publishing, 2021.
2. Van Riper C. The nature of stuttering. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1971.

3. Рібцун Ю. В. Диференційна діагностика заїкання. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків: ВГ «Основа», 2012. С. 90–101.

4. Рібцун Ю., Долженко С. Заїкання у дітей: питання етіології у світлі зарубіжних досліджень. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2024. № 25. С. 219–232.

5. Логопедія: підручник для студентів закладів вищої освіти / Авт. кол. Конопляста С.Ю., Тарасун В.В., Тищенко В.В., Чередніченко Н.В. та ін. За ред. проф. Шеремет М.К. Київ: Слово, 2018. 856 с.

Олександра Андріївна Жос
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність А6.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Арт-терапевтичні підходи у розвитку дітей з особливими освітніми потребами

У сучасному освітньому просторі зростає кількість дітей з особливими освітніми потребами (ООП), які потребують допомоги не лише у навчанні, а й у власному розвитку та самопізнанні. Вони часто мають труднощі в емоційній сфері, комунікації та когнітивному розвитку. Також можуть спостерігатись проблеми з самооцінкою, поведінкою, моторикою та соціальною адаптацією. Зокрема, це можуть бути підвищена тривожність, невпевненість в собі, відсутність власних бажань та цілей, погана соціальна адаптація, а ще труднощі у вираженні емоцій. У зв’язку з цим, актуальною проблемою є пошук методів, які зможуть рівномірно та ефективно сприяти розвитку усіх зазначених сфер.

Одним із ефективних методів є **арт-терапія** (*від англійського art – мистецтво*) – сучасний напрям психотерапії, який поєднує творчість і засоби мистецтва для вирішення психологічних проблем, розвитку емоційного інтелекту та гармонізації внутрішнього світу людини. Вона базується на ідеї використання мистецтва як засобу вираження емоцій, інтеграції травматичного досвіду і стимулювання розвитку особистості[1]. Особливістю арт-терапії є її здатність працювати зі складними ситуаціями і емоціями через творчість, що робить цей підхід універсальним методом психологічної підтримки. Важливо зазначити, що арт-терапія – це процес психологічної корекції через творчість, проте не кожне заняття музикою чи малюванням можна назвати арт-терапією. Процес має включати: створення належних умов, атмосферу для відновлення, та присутність поруч з клієнтом фахівця, який допомагає висловити свої почуття й думки у художній формі та знайти зв’язок між творчим продуктом і внутрішнім світом клієнта [1].

Арт-терапія в Україні базується на поєднанні закордонного досвіду та збереженні українських традиційних мистецьких форм, таких як вишивання і писанкарство. Арт-терапевтичні методи є надзвичайно ефективними у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, оскільки вони враховують індивідуальні особливості розвитку та сприяють створенню безпечного середовища для самовираження.

Серед основних арт-терапевтичних підходів можна виокремити:

1. Малювання та живопис. Малювання – це творчий акт, який допомагає дитині вільно виражати свої почуття і мрії. Головною метою використання малюнка є ідентифікація та усвідомлення проблем і переживань, з якими стикається дитина. Через спрямування змісту малюнків можна досягти переключення її уваги, зосередження на

конкретних важливих аспектах або проблемах. Головні переваги: зниження рівня стресу та тривожності; емоційна розрядка та відновлення внутрішньої гармонії; доступ до підсвідомого; підвищення самооцінки та самосприйняття; розвиток креативності у вирішенні проблем.

2. Глинотерапія (ліплення з глини). Цей метод базується на взаємодії рук з глиною – теплим і пластичним матеріалом. Відчуття структури допомагає розвинути дрібну моторику, а можливість самому ліпити фігури створює ситуацію успіху для дитини. Головні переваги: заспокоєння та релаксація; емоційне розвантаження; розвиток та самооцінка; розкриття творчого потенціалу.

3. Музикотерапія. Цей метод використовує музику для впливу на емоційний стан людини. Є дві основні форми: активна та пасивна. Активна форма – це гра на інструментах або спів, вона сприяє вираженню емоцій через ритм; пасивна форма – прослуховування музики, зосередження йде на сприйняття, накопичення та регуляцію енергії. Головні переваги: емоційне розвантаження та релаксація; розвиток слухової уваги; стимуляція уяви (візуалізація); стабілізація фізіологічних процесів; формування естетичного досвіду; корекція моторики.

4. Танцювально-рухова терапія. Цей метод використовує рух і танець для зняття психосоматичних затисків, покращення координації та навичок взаємодії. Він не потребує попереднього танцювального досвіду і не піддається оцінюванню, тому заняття позиціонується як вільна імпровізація або гра. Головні переваги: фізичний розвиток; емоційна регуляція; соціалізація; розвиток когнітивних здібностей.

5. Казкотерапія. Цей метод використовує казкові історії для відновлення емоційного стану дитини, розвинення її когнітивних навичок та стабілізації емоційного стану. При цьому казка має бути адаптована до рівня розвитку дитини та містити прості, зрозумілі сюжети та персонажів. Казкотерапія допомагає формувати соціальні навички та моделі поведінки саме через взаємодію персонажів у казці [3]. Головні переваги: переосмислення травматичних подій через метафори; розвиток мовлення; безпечний простір; соціалізація; прийняття себе.

6. Лялькотерапія. Цей метод використовує ляльку для перенесення образу себе чи іншої людини і надає можливість терапевту дізнатись те, що відчуває дитина: її емоційний стан, соціальне становлення, відносини у сім'ї і її власні почуття. Важливим є те, що дитина ніби перекладає відповідальність з себе на ляльку, завдяки чому їй легше відкритись і побудувати довірливі стосунки зі спеціалістом [4]. Головні переваги: психологічний захист та безпека; розвиток комунікації та мовлення; розвиток емпатії; подолання страхів; корекція образу «я»; фізичний та когнітивний розвиток.

Застосування арт-терапевтичних методів сприяє розвитку когнітивних навичок, емоційної сфери, саморегуляції та підвищення самооцінки дітей. Також, такі підходи сприяють кращій адаптації дитини до освітнього середовища та соціуму. Важаємо, що арт-терапія є ефективним методом розвитку та підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Її використання сприяє гармонійному розвитку особистості дитини та покращенню її психоемоційного стану.

Список використаних джерел

1. Бедіченко О., Раєвська Я. Концепції та методики арт-терапії: розвиток і впровадження в Україні // Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія. – 2024. – Вип. 3 (64). – С. 5–9.

2. Іванова Д. А., Щербак І. М. Застосування арт-терапії та арт-терапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями // Збірник наукових праць «Восьма міжнародна конференція молодих учених "Харківський природничий форум" (14–15 травня 2025 р.)». – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2025. – С. 181–182.

3. Коваленко Л. П. Казкотерапія як метод реабілітації дітей з інтелектуальними порушеннями у контексті війни // Збірник наукових праць «Восьма міжнародна конференція молодих учених “Харківський природничий форум” (14–15 травня 2025 р.)». – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2025. – С. 188–189.

4. Станішевська В. І. Арт-терапія: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання. – Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2022. – С. 80–82.

Андрій Олександрович Запітецький
здобувач освіти третього освітньо-наукового рівня
спеціальність 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Оксана Юріївна Міхеєва

Роль волонтерства у соціальній реабілітації ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю в умовах реабілітації ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю в умовах реабілітаційних центрів

Війна в Україні призвела до значного збільшення кількості ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю, які потребують комплексної соціальної, психологічної та фізичної реабілітації. Соціальна реабілітація у реабілітаційних центрах передбачає відновлення фізичних можливостей, психологічної стійкості та соціальної адаптації осіб з інвалідністю. У цьому процесі волонтерство відіграє важливу роль, оскільки волонтери забезпечують додаткову підтримку, сприяють інтеграції клієнтів у суспільство та допомагають центрам у реалізації реабілітаційних програм.

Актуальність теми обумовлена необхідністю вивчення ефективних моделей залучення волонтерів у роботу реабілітаційних центрів та визначення ролі волонтерських ініціатив у комплексному відновленні ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю.

Волонтерська діяльність у реабілітаційних центрах включає різні напрями, а саме: соціальну підтримку, яка здійснюється через допомогу в повсякденних потребах, супровід під час процедур, організація дозвілля та адаптаційних заходів; психологічну підтримку, що передбачає проведення групових та індивідуальних занять, створення дружнього середовища, допомога у подоланні посттравматичного стресу; організацію фізичної активності та реабілітаційних занять, що передбачає участь у фізичних тренуваннях, спортивних заходах, спрямованих на відновлення моторики та загального стану здоров’я; інформаційну та комунікаційну підтримку, що передбачає допомогу в доступі до соціальних та медичних послуг, організація онлайн- та офлайн-інформаційних ресурсів тощо [2, с.79].

Волонтери створюють додатковий ресурс для реабілітаційного центру, підвищуючи інтенсивність і якість надання послуг. Їхня діяльність сприяє зменшенню психологічного навантаження на соціальних працівників та покращує емоційний стан отримувачів послуг.

Під час війни в Україні волонтерські ініціативи активно залучаються до підтримки ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю. Основні форми роботи передбачають організацію груп підтримки та тренінгів для адаптації до нових соціальних умов; забезпечення медичного та реабілітаційного обладнання; супровід під час проходження

медичних та психологічних процедур; інтеграція ветеранів/ветеранок та осіб з інвалідністю у громади через соціальні, культурні та спортивні заходи [1, с.121].

Досвід українських реабілітаційних центрів показує, що волонтери допомагають підвищити мотивацію отримувачів послуг до участі у програмах реабілітації, підтримують емоційний стан та сприяють соціалізації осіб з інвалідністю.

У багатьох країнах світу волонтерство у реабілітаційних центрах є системним. У США та Європі волонтери проходять підготовку, отримують методичну та психологічну підтримку, а їхня діяльність інтегрована у програму реабілітації. У країнах з високим рівнем організації медико-соціальної допомоги волонтери забезпечують комплексну підтримку ветеранів і постраждалих цивільних осіб, включно з соціальною, психологічною та побутовою допомогою. Міжнародний досвід демонструє ефективність поєднання професійних працівників та волонтерів у команді для досягнення кращих результатів реабілітації [3, с.45].

Волонтерство є невід'ємною складовою соціальної реабілітації ветеранів та цивільних осіб з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру. Воно забезпечує соціальну, психологічну та фізичну підтримку, сприяє соціалізації отримувачів послуг, підвищує ефективність програм реабілітації та створює умови для емоційної стабільності учасників процесу. Комплексне поєднання українського досвіду масового волонтерства та міжнародних практик системної підтримки може підвищити ефективність соціальної реабілітації та забезпечити більш стійкі результати для осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю. Л. Соціально-психологічні складові процесу реабілітації учасників бойових дій в Україні. Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали восьмої Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 листопада 2016 р.). Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2016. с. 120 – 122

2. Іванова Т. В. Роль волонтерських ініціатив у процесі соціальної реабілітації ветеранів. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2. с. 78–85.

3. Міхеєва О. Характеристика соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* Вип. 24 (І том). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. с. 44 – 50.

4. Реабілітація українських військових та ветеранів: досвід долання несистемності. Дослідження. Київ, серпень 2024. 116 с. URL: https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/12/reabilitacziya-web.pdf (дата звернення: 06.04.2026)

Діана Русланівна Захарова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Особливості розвитку артикуляційної моторики дітей із дизартрією

Артикуляційна моторика і її розвиток виступають саме тим фундаментом, на якому будується вся мовленнєва діяльність, адже вони найбільше впливають на чіткість

і правильність вимови звуків. Розвиток артикуляційної моторики відбувається під час взаємодії центральної нервової системи, рухової сфери та сенсорних механізмів. Діти із дизартрією відчувають значні труднощі у становленні мовлення, адже вищезазначений процес порушується.

Звертаючись до наукових надбань Н. С. Гаврилової, В. І. Галущенко, С. Ю. Коноплястої, А. О. Синиці, Т. Р. Кудярської, М. С. Копанчук, Б. І. Кус, О. І. Чекан, Н. Г. Пахомової, О. Г. Губарь, В. В. Тарасун та ін., які є провідними спеціалістами у сфері вивчення питання дизартрії, можна підсумувати, що дизартрія – це порушення вимовної сторони мовлення, яке має органічне церебральне походження, що потребує тривалої комплексної корекційної роботи [1, 2, 4, 5, 6, 8].

У своїх наукових роботах Б. І. Кус та О. І. Чекан зазначають, що у дітей із дизартрією найчастіше спостерігаються порушення м'язового тонусу, а саме, гіпертонус, гіпотонус чи дистонія [6]. При гіпотонусі м'язи стають надто слабкими, при гіпертонусі, навпаки, надто напруженими, при дистонії – тонус є нестабільним. Такі порушення призводять до того, що артикуляційна моторика стає млявою, рухи не мають чіткості (гіпотонус), надто скутими та напруженими (гіпертонус), або мінливими при дистонії.

Б. І. Кус та О. І. Чекан звертають увагу на те, що порушення розвитку артикуляційної моторики дітей із дизартрією проявляються у недостатній рухливості органів артикуляційного апарату. Такі порушення впливають на обсяг рухів язика, губ, нижньої щелепи тощо. Маючи вищезазначені порушення діти із дизартрією не можуть утримувати артикуляційний уклад, виконувати точні рухи та швидко переключатися між ними [6]. Н. С. Гаврилова зазначає, що саме через недостатньо розвинені кінестетичні відчуття, діти із дизартрією не здатні контролювати положення та рухи органів артикуляційного апарату [1].

Характерними особливостями артикуляційної моторики дітей із дизартрією є швидка втомлюваність органів мовленнєвого апарату та нестійкість сформованих навичок.

С. Ю. Конопляста та А. О. Синиця зазначають, що порушення артикуляційної моторики дітей із дизартрією тісно поєднуються з порушеннями мовленнєвого дихання, загальної моторики, голосоутворення та наголошують на комплексному підході у корекційній роботі [4].

На думку Н. С. Гаврилової, Н. Г. Пахомової та О. Г. Губарь, розвиток артикуляційної моторики дітей із дизартрією підпорядковується специфічним закономірностям та потребує проходження певних етапів. Вищезгадані дослідники зазначають, що початковим і найважливішим етапом є робота над нормалізацією м'язового тонусу. Це є тим фундаментом, на якому будуватиметься вся артикуляційна моторика дітей із дизартрією. Далі необхідно звернути увагу на формування простих базових рухів органів мовленнєвого апарату, які спрямовані на розвиток точності, координації, сили м'язів язика, губ та нижньої щелепи. Наступним кроком є введення складних рухів, під час яких формується вміння контролювати виконання рухів, вчасно переключатись від одного до іншого тощо. На останньому етапі необхідно автоматизувати сформовані навички і включити їх у комунікативну діяльність, тобто, діти із дизартрією повинні вміти використовувати ці навички не тільки ізольовано, наприклад, під час виконання артикуляційної гімнастики, а й у спонтанній комунікації [1, 8].

Робота над розвитком артикуляційної моторики дітей із дизартрією потребує постійного вивчення сучасних методів та технологій. Т. Р. Кудрявська та М. С. Копанчук пропонують поєднувати традиційні методики із сучасними. Одним з такий варіантів вищезгадані науковці розглядають використання інтерактивних технологій, мультимедійних засобів та сучасних програм, які дозволять візуалізувати артикуляційні вправи та рухи, що забезпечить більш легке їх засвоєння [5].

На думку Т. Р. Кудрявської та М. С. Копанчук, ефективними засобами формування артикуляційної моторики дітей із дизартрією є артикуляційна гімнастика, логопедичний

масаж та сучасні ігрові технології. Завдяки артикуляційній гімнастиці тренуються різні групи м'язів органів мовленнєвого апарату, відбувається найефективніший їх розвиток. Логопедичний масаж допомагає покращити кровообіг, нормалізує м'язовий тонус, підвищує чутливість тканин. [5].

Використання ігрових засобів та методів робить дітей із дизартрією більш мотивованими, емоційно піднесеними, знімає напруження, підвищує пізнавальну активність та робить корекційний процес більш цікавим та ефективним [5].

У висновку зазначимо, що розвиток артикуляційної моторики дітей із дизартрією є специфічним та складним процесом, корекція якого потребує систематичної роботи, комплексного підходу та врахування індивідуальних особливостей кожного. На думку вищезгаданих дослідників, найбільш ефективним є поєднання традиційних методів із сучасними технологіями, які зможуть зацікавити дітей із дизартрією та мотивувати до корекційної роботи.

Список використаних джерел

1. Гаврилова Н. С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. *Актуальні питання корекційної освіти.* 2016. №8. С. 54–63.
2. Галущенко В. І. Аспекти активізації корекційної роботи з розвитку психо-мовленнєвої та моторної сфери у дітей з дизартричними розладами. *Актуальні питання корекційної освіти.* 2015. №2(5). С. 54–63.
3. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти. 2016*. №7 (1). С. 62–70.
4. Конопляста С. Ю., Синиця А. О. Дизартрія у систематиці мовленнєвих порушень (сучасний погляд). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2019. №66. С. 111–116.
5. Кудярська Т. Р., Копанчук М. С. Сучасні технології розвитку артикуляційної моторики у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. *Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems* : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. м. Валенсія, Іспанія, 27–29 бер. 2024 р. Валенсія, 2024. С. 131–133.
6. Кус Б.І., Чекан О.І. Основні види порушень артикуляційної моторики при дизартрії. *Наука майбутнього.* 2020. №2(6). С. 79–84.
7. Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ, 2010. 376 с.
8. Пахомова Н. Г., Губарь О. Г. Особливості надання корекційно- розвиткових послуг підліткам із дизартрією в умовах логопедичного кабінету. *Актуальні питання корекційної освіти.* 2020. №1(16). С. 207–220.

Оксана Василівна Іваненко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії,
Конопляста Світлана Юріївна

Умови та чинники розвитку мовленнєвої активності дошкільників

У роботі я зосередила увагу на тому, як психофізіологічний стан, соціальне оточення та педагогічні методи формують здатність дитини до активного спілкування. Провела порівняння: як ці чинники працюють для нормотипових дітей і як вони

трансформуються у досвіді дітей із порушеннями психомовленнєвого розвитку (ПМР). У підсумку виділяю «три кити» успішної реабілітації: безумовну емоційну підтримку, гнучкий підхід до кожної дитини та перетворення сухого навчання на живу гру. А ігрова діяльність стає «містком» до комунікації.

Ключові слова: мовленнєва ініціатива, дошкільний вік, ПМР, інклюзивний простір, бар'єри спілкування, реабілітаційна педагогіка.

Сьогодні мовлення для дитини з інвалідністю - єдиний шлях бути почутою та прийнятою суспільством. Саме тому це дослідження має на меті не просто перелічити умови розвитку мовлення, а теоретично обґрунтувати ті механізми, які допоможуть дітям із порушеннями ПМР подолати внутрішні та зовнішні бар'єри на шляху до комунікації, які б стимулювали їх говорити першими.

Розглядаю мовленнєву активність не як окрему функцію, а як як "дзеркало" загального розвитку, що відображає наскільки дитина почувається впевнено у світі. Спираючись на досвід авторів А. Богуш, С. Коноплястої та А. Іншакова, бачу, що ініціатива дитини часто блокується страхом бути незрозумілою – це результат складної «гри» біології та соціуму (1; 3; 4).

У чому полягає різниця?

Порівнюючи дві групи дошкільників, помічаю чітку закономірність. Цікаво, що якщо нормотипова дитина спілкується «стихійно», просто насолоджуючись успішністю своєї комунікації, то дитина з інвалідністю часто обирає стратегію "мовчазного спостерігача", переходячи до пасивних форм відповіді (3).

Чинники, що стають бар'єрами:

Психофізіологія: порушення в роботі нервової системи та мовних зон мозку створюють об'єктивні труднощі. Дитина, яка відчуває дефіцит слів або не може побудувати фразу, починає уникати діалогу. Це – захисна реакція на страх бути незрозумілою (1; 3).

Соціальне оточення: середовище може як «розкрити» дитину, так і «закрити» її. Цікаве спостереження: надмірна опіка дорослих часто стає «ведмежою» послугою. Коли батьки чи педагоги переходять на директивний тон (за С. Коноплястою), дитина звикає лише виконувати вказівки, втрачаючи потребу говорити першою (4). Дитина відчуває безпеку тоді, коли переходять від директив до партнерства. І це є першочерговим завданням - створення середовища, де помилка в слові не викликає осуду.

Інвалідність як системний виклик:

Вона діє комплексно: фізіологічні обмеження підсилюються негативним досвідом спілкування. У дитини зникає мотивація «просити» або «ділитися», натомість залишається лише обов'язок «відповідати» на запитання дорослого (3; 5).

Як змінити ситуацію? Педагогічні умови успіху:

Проаналізувавши - виділяю п'ять напрямків роботи:

Психологічний комфорт. Н. Гавриш влучно зазначає: мовлення «прокидається» там, де є позитивні емоції (2). Важливо, щоб дитина знала: її почують, навіть якщо вона помиляється.

Мовлення крізь гру. Навчання це - не тільки кабінет логопеда. Найкращі результати бачу тоді, коли слово стає частиною гри чи побуту – «стартовим стимулом» для природної потреби висловитися (2; 5).

Від диктатури до партнерства. Є потреба змінити стиль взаємодії, коли педагог не веде за собою, а йде поруч, створюючи ситуації, де дитина мусить зробити вибір або поділитися враженням (4; 5).

Успіх для кожного. За А. Іншаковим, надважливо враховувати темп дитини. Навіть маленька перемога у вимові має ставати «ситуацією успіху», що лікує мовленнєву пасивність (3).

Командна робота. Реабілітація не дасть стійкого ефекту, якщо вдома та в центрі будуть різні правила, бо тільки єдність зусиль логопеда, психолога та батьків забезпечує стабільний прогрес (4; 5).

Зрозуміла важливу річ: мовленнєва пасивність – це лише реакція на складні умови, а не неминучість. Компенсувати біологічні труднощі можливо за допомогою середовища. Ось рецепт успіху: емоційний комфорт + ігрові методи + рівноправне спілкування. Коли ми перестаємо бачити в дитині лише об'єкт для корекції й починаємо бачити особистість, мовлення активізується природно. Дитина «розквітає наче вишенька у саду» тоді, коли відчуває, що її голос справді має значення.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 412 с.
2. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої діяльності дошкільників: метод. посіб. Харків : Ранок, 2011. 192 с.
3. Іншаков А. С. Особливості психомовленнєвого розвитку дітей з інвалідністю : монографія. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2018. 156 с.
4. Конопляста С. Ю. Логопсихологія : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 272 с.
5. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного закладу: монографія. Запоріжжя: ЛІПС, 2009. 320 с.

Марія Івашура, Богдана Журило
здобувачі першого рівня вищої освіти
спеціальності С4 Психологія

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анна Юріївна Черпак

Роль дзеркальних нейронів у розвитку емпатії

Емпатія – це не тільки емоційна реакція, яка обумовлена здатністю уявляти себе на місці іншої людини. Вона також охоплює пізнавальні процеси, які пов'язані з розумінням та передбаченням поведінки інших. Емпатія розглядається як ключовий компонент, який включає в собі афективну реакцію, вищий рівень пізнання, соціальні аспекти, а також моральний розвиток особистості.[1]

Без відсутності емпатії неможливе формування глибоких емоційних зв'язків, що лежать в основі міжособистісних відносин та довіри між людьми. Нейронаука про емпатію визначає багатогранність та множинність зв'язків між нейронами, їх взаємодію та роль у формуванні емоційного розуміння одне одного. Дзеркальні нейрони мають функцію забезпечення моторного, когнітивного та афективного компоненту, що допомагають нам легко зчитувати емоції інших через власний досвід. Вони не мають чіткої локалізації, але основні ділянки це: премоторна кора, нижня тім'яна частка, а також у людей часто залучена саме лобова звивина.[2]

Саме в контексті емпатії вони виконують функцію нейронного механізму відображення, завдяки чому відбувається активація нейронних мереж, які виникають при власному переживанні емоцій, що допомагає нам розуміти емоції інших, розпізнавати їх наміри, а також формувати комунікативні зв'язки.

Моторна емпатія або ж кінестетична – це одна із форм емпатії, яка пов'язана з автоматичним механізмом «повторення» чужих дій. В мозку активуються моторні

області, які мають розташування в лобовій частці кори головного мозку, де формується відчуття руху, а потім виникає емоційний відгук.

В житті можна прослідкувати таке явище, як «синхронізація мозку-до-мозку» – це процес, при якому мозок однієї людини узгоджується з активністю мозку іншої. Це означає, що спілкування – це не лише взаємодія одної людини з іншою, а ще й синхронізація нейронної активності між людьми одночасно.

Незважаючи на те, що теорія дзеркальних нейронів пояснює роль емпатії, є вчені, які її критикують. Вони вважають, що ці механізми недостатньо вивчені, бо при спостереженні за іншими людьми ми можемо припустити, що несвідомо розділяємо їх емоції, і це означало б те, що ми б постійно перебували у хаосі. Проте саме когнітивна емпатія, яка є складовою другої моделі, сприяє розумінню намірів та бажань інших людей. Існує ще теорія розуму або менталізації, де на першому етапі ми відокремлюємо себе від інших, а наступним етапом є уявлення відчуттів і переживань інших.[3]

Таким чином, дзеркальні нейрони є важливою нейробіологічною складовою емпатії, що забезпечує розуміння дій, відчуттів, емоцій та міжособистісних взаємин між людьми. Хоча їхня роль не є єдиним механізмом емпатії і дискусії у науковій спільноті тривають, ми точно можемо сказати, що ця здатність людини відчувати і розуміти інших закорінена у самій анатомічній організації нашого мозку. Всі дослідження дзеркальної системи матимуть важливе значення для психології, педагогіки, психотерапії та нейронаук.

Список використаних джерел

1. The Neural Basis of Empathy / J. Decety, C. Lamm. Current Directions in Psychological Science.URL:https://greatergood.berkeley.edu/images/uploads/The_Neural_Basis_of_Empathy.pdf

2. What Has Happened to the Mirror Neurons? : A Bibliometric Analysis of Mirror Neuron Research. URL:https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11982629/

3. From empathy to mirror neurons and back to aesthetics Michael A. Arbib / J. Marshall. URL:https://www.researchgate.net/publication/354408798_From_empathy_to_mirror_n eurons_and_back_to_aesthetics

Марія Геннадіївна Калошина
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність А6 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Роль сенсомоторного розвитку оральної сфери у формуванні мовленнєвої діяльності дітей раннього віку з ВНГП

У доповіді розглядається ранній вік, який є сенситивним періодом для формування психомоторних функцій та сенсомоторної інтеграції. При ВНГП органічні порушення щелепно-лицевої ділянки спричиняють розлади життєво важливих функцій (годування, дихання, артикуляції), що негативно впливає на психомовленнєвий розвиток і створює ризик вторинних порушень.

Сенсомоторний розвиток оральної сфери є важливою передумовою формування мовленнєвої діяльності дитини, особливо в ранньому віці, коли інтенсивно розвиваються

базові психомоторні функції та закладаються основи комунікації. Оральна сфера охоплює сукупність моторних і сенсорних процесів, що забезпечують функції годування, дихання, ковтання, голосоутворення та артикуляції, які є фізіологічною основою мовлення. Недостатня сформованість або специфічність сенсомоторних процесів у цій сфері може ускладнювати становлення мовленнєвої діяльності та впливати на загальний психічний розвиток дитини.

У ранньому віці активне спілкування та сенсорний розвиток є основою формування особистості й пізнавальної діяльності. Через маніпуляції з предметами в дитини вдосконалюються зорово-рухові координації та сприйняття властивостей об'єктів [1]. Такий комплексний сенсорний досвід стає фундаментом для подальшого становлення інтелекту та мовлення.

Особливої уваги потребують діти раннього віку з вродженим незрощенням губи та піднебіння (ВНГП), у яких спостерігаються анатомічні та функціональні особливості оральної сфери. У таких дітей часто виникають труднощі смоктання, ковтання, дихання, порушення м'язового тонусу та координації рухів органів артикуляційного апарату, що ускладнює формування звуковимови та мовленнєвого дихання. Водночас сенсорний компонент (знижена або змінена чутливість) також відіграє важливу роль у формуванні адекватних моторних реакцій, необхідних для мовлення.

Попри відновлення анатомічної цілісності в процесі етапного хірургічного лікування, у дітей з ВНГП часто зберігаються функціональні труднощі годування, мовлення та сенсомоторної координації. Як зазначає С. Ю. Конопляста, подолання цих порушень можливе лише через системну реабілітацію в межах мультидисциплінарного підходу. Саме узгоджена взаємодія фахівців забезпечує ефективність корекційно-розвиткової роботи та створює умови для подальшої соціальної адаптації дитини.(Конопляста, 2021). Подібну позицію підтримують також Філоненко В. В. та співавт., підкреслюючи важливість комплексного міждисциплінарного супроводу дітей із ВНГП (Філоненко та ін., 2024).

У дітей із ВНГП затримка довільної моторики та порушення м'язового тонусу часто спричиняють вторинні комунікативні труднощі. Обмежений сенсорний досвід оральної зони додатково ускладнює формування тілесної схеми та усвідомлення артикуляційних рухів.

Сучасна допомога дітям із ВНГП базується на ранньому втручанні та міждисциплінарній взаємодії фахівців. Поєднання медичного, психологічного та логопедичного супроводу спрямоване на стимуляцію оральної сфери та запобігання мовленнєвим порушенням. Найбільш ефективними є методи сенсомоторної стимуляції: логомасаж, артикуляційна гімнастика, дихальні та ігрові вправи.[2]

У дітей із ВНГП порушення герметичності ротової порожнини дезорганізує смоктання, ковтання та дихання, що спричиняє швидку втомлюваність і підвищені енерговитрати під час годування. Такий дефіцит базового сенсомоторного досвіду оральної сфери негативно впливає на фізіологічний стан дитини та стає перешкодою для її подальшого мовленнєвого розвитку.

Для полегшення процесу годування та підвищення його ефективності використовуються спеціальні допоміжні засоби, зокрема адаптовані соски, пляшечки зі спеціальними клапанами, ортодонтичні насадки та інші пристрої, що дозволяють краще контролювати потік рідини та компенсувати анатомічні особливості. Застосування таких засобів у поєднанні з індивідуально підібраною позицією дитини під час годування сприяє більш фізіологічному процесу приймання їжі, зменшує ризик аспірації та формує позитивний сенсорний досвід оральної сфери.

Сучасні підходи до організації годування дітей раннього віку, зокрема з особливостями розвитку, активно включають використання новітніх технологій і доказових методик. Однією з них є метод SOFFI (Supporting Oral Feeding in Fragile Infants), який спрямований на підтримку безпечного, комфортного та фізіологічно

доцільного орального годування. Його основою є уважне спостереження за станом і поведінковими сигналами дитини, індивідуалізація процесу годування, правильне позиціонування та регуляція темпу подачі їжі. Такий підхід дозволяє уникати перевантаження оральної сфери, сприяє формуванню позитивного досвіду харчування та розвитку базових сенсомоторних координацій. Використання подібних технологій є важливою складовою раннього втручання, оскільки створює умови для гармонійного розвитку функцій оральної сфери, які безпосередньо пов'язані з подальшим становленням мовлення. [5]

Ефективність корекції залежить від раннього старту, системності та активного залучення батьків. Оскільки родина є первинним комунікативним середовищем, консультативна робота з батьками стає невід'ємною частиною реабілітації. Отже, сенсомоторний розвиток оральної сфери є ключовим для становлення мовлення при ВНГП. Своєчасна діагностика та комплексне раннє втручання оптимізують мовленнєвий розвиток, запобігають вторинним порушенням і покращують якість життя дитини.

Список використаних джерел

1. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика : монографія / Н. Г. Грама; Державний заклад "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". – Одеса : [б. в.], 2018. – 239 с.

2. Конопляста С.Ю. Ринолалія від А до Я: Монографія. – К.: Книга-плюс, 2021 – 336с. Видання друге. Доповнене і перероблене.

3. Мартинюк З. С. Діти з ринолалією в інклюзивному просторі // *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. – Київ, 2021. – Вип. 19. – С. 80–91.

4. Філоненко В. В., та ін. Мультидисциплінарний підхід до лікування дітей із вродженими незрощеннями губи та піднебіння в Україні // Медицина сьогодні і завтра. 2024. URL: https://msz.knmu.edu.ua/article/view/10.35339.msz.2024.93.1.fkb (дата звернення: 05.04.2026).

5. Ross E. S. Introduction to SOFFI / E. S. Ross. – *Developmental Observer*. – 2022. – URL:https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/do/article/view/34364 (дата звернення: 07.04.2026).

Катерина Михайлівна Капраль
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Особливості формування артикуляційної моторики у дітей з експресивною алалією

У сучасних умовах зростання кількості дітей із тяжкими порушеннями мовлення проблема формування артикуляційної моторики набуває особливої актуальності. Алалія – це відсутність або недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку [2, с. 46]. Як зазначає В. Ковшиков, для алалії як нозологічної одиниці характерні порушення семантичної, лексичної, синтаксичної, морфологічної та фонематичної сторін мовлення. Типовими проявами є аграматизми, труднощі актуалізації слів, порушення вибору та послідовності фонем, а також порушення складової структури слова.

Дослідженням проблематики алалій займалися видатні науковці: М. Хватцев, Н. Трауготт, В. Орфинська, В. Тищенко, Н. Січкарчук, Р. Левіна, Г. Мацієвська, Є.Соботович, В. Ковшиков, С. Шаховська, В. Воробйова, Р. Білова-Давид, Р. Коен, Г.Гуцман, Б. Гриншпун, А. Лібман, О. Токарєва. О. Мастюкова, М.Совак, М.Богданов-Березовський, С. Ляпідевський, О. Правдіна, Л. Мелеховата ін.

Крім мовленнєвих порушень, у дітей з алалією часто спостерігаються супутні неврологічні та психопатологічні прояви, а ступінь вираженості мовленнєвого дефекту може варіювати від повної відсутності експресивного мовлення до незначних відхилень у функціонуванні мовленнєвих підсистем [2, с. 10].

У наукових працях, присвячених вивченню моторної алалії, підкреслюється її комплексний характер. Зокрема, зазначається, що даний розлад охоплює не лише мовленнєву сферу, а й особливості формування складних рухових дій та психічної діяльності дитини [3, с. 71].

Як зазначає Ю. Рібцун, однією з найважливіших умов повноцінного формування правильної звуковимови є достатня рухливість, сила та чіткість роботи органів артикуляційного апарату. Ще на ранніх етапах онтогенезу, у процесі гуління та лепету, дитина виконує різноманітні артикуляційно-мімічні рухи язиком, губами та щелепами, що виступає передумовою формування мовлення та виконує функцію ранньої фізіологічної артикуляційної гімнастики [4, с. 11].

Порушення артикуляційної моторики у дітей з експресивною алалією проявляються у вигляді труднощів формування артикуляційних укладів, нестійкості рухів органів артикуляції та труднощів їх переключення. У логопедичній практиці також відзначається низький рівень сформованості орального праксису та труднощі серіалізації рухів[1, с. 13].

За результатами дослідження Н. Січкарчук встановлено, що діти з моторною алалією мають труднощі у побудові діалогічного мовлення: не дотримуються послідовності реплік у діалозі, не ініціюють мовлення або повторюють репліки співрозмовника з порушенням структури речення. Це супроводжується аграматизмами, пропусками членів речення, а також порушенням звукової і складової структури слова [5, с. 83].

У практиці логопедичної роботи з дітьми з експресивною алалією також спостерігаються труднощі довільної регуляції рухів, що ускладнює автоматизацію мовленнєвих навичок. У зв’язку з цим доцільним є поєднання традиційних логопедичних методик із міофункціональною терапією.

Міофункціональний підхід спрямований на нормалізацію тонусу м’язів артикуляційного апарату, формування правильного положення язика у стані спокою, розвиток жувальної та ковтальної функцій. Це створює передумови для стабільних артикуляційних укладів і підвищення ефективності корекційної роботи.

Отже, формування артикуляційної моторики у дітей з експресивною алалією потребує комплексного підходу, що включає розвиток моторної сфери, комунікативних навичок та використання міофункціональної корекції, що забезпечує більш стійкі результати логопедичної роботи.

Список використаних джерел

1. Двіжона В. Особливості моторного та когнітивного розвитку дітей дошкільного віку з моторною алалією. *Педагогічні науки.* 2019. № 74. С. 12–16. URL: https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/download/196621/196929/438572

2. Логопедія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. М. К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с. С. 46 URL: https://ru.scribd.com/document/806668088/Логопедія-За-Ред-м-К-Шеремет

3. Притиковська С. Д., Тіхонова О. М. Моторна алалія: історія вивчення, сутність, етіологія та патогенез. У: Збірник наукових праць Південноукраїнського

національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2021. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17938/1/Pritykovskaya.pdf

4. Рібцун Ю. В. Використання ігрових прийомів у розвитку артикуляційної моторики молодших дошкільників із ЗНМ. *Дефектологія*. 2008. № 1. С. 11–13. URL: https://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2018/04/Artikul.pdf

5. Січкарчук Н. Д. Дослідження рівня сформованості комунікативної компетенції емоційно-оцінної лексики у старших дошкільників з моторною алалією. *Логопедія.* 2012. № 2. С. 81–84. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBH=P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/logoped_2012_2_21.pdf

6. Січкарчук Н. Д. Розвиток темпо-ритмічного чуття та просодичного компоненту мовлення у дітей з моторною алалією. У: Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. (17 травня 2018 року, м. Запоріжжя) / За заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2018. - 292 с. 2018. С. 401–408. URL: https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Zbirnik-tez-Vseukrayinskoyi-naukovo-praktichnoyi-konferentsiyi-Sotsialna-ta-zhittyeva-praktika-v-strukturi-profesijnoyi-pidgotovki.-Teoriya-i-praktika-17.05.2018.pdf

Марія Юріївна Клименко
здобувач другого рівня освіти,
спеціальність 016.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Теоретичний аналіз проблеми логопедичного супроводу сімей дітей з тяжкими порушеннями мовлення

Сучасний етап розвитку спеціальної педагогіки та логопедії характеризується зміною парадигми корекційної допомоги: від дитино-центрованого підходу до сімейно-центрованого (family-centered approach). Зростання кількості дітей з тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ), такими як алалія, ринолалія, дизартрія, заїкання, загальний недорозвиток мовлення, вимагає пошуку нових шляхів підвищення ефективності корекційно-розвивального процесу.

Традиційна система логопедичної допомоги тривалий час фокусувалася виключно на дитині, залишаючи батьків у позиції пасивних спостерігачів або виконавців інструкцій. Однак практика свідчить, що без активного залучення сім'ї, яка є природним середовищем розвитку дитини, досягнення стійких позитивних результатів при ТПМ є ускладненим. Сім'я виступає не лише замовником освітніх послуг, а й ключовим реабілітаційним ресурсом. Відтак, актуалізується проблема теоретичного обґрунтування та розробки технологій саме логопедичного супроводу сім'ї, що є значно ширшим поняттям, ніж просто «робота з батьками».

Проблема взаємодії фахівців з родинами дітей, що мають порушення психофізичного розвитку, перебуває у фокусі уваги багатьох вітчизняних та закордонних науковців.

Фундаментальні засади логопедичної допомоги та роль соціального оточення у подоланні мовленнєвих вад аналізували класики української логопедії, зокрема М. К. Шеремет. У своїх працях вона наголошує на комплексності впливу, де родина є невід'ємною складовою корекційного середовища.

Вагомий внесок у розробку теорії супроводу зробила С. Ю. Конопляста. Спільно з В. А. Кисличенко вона досліджувала специфіку логопедичного супроводу як системи заходів, спрямованих на гармонізацію стосунків у тріаді «педагог – дитина – батьки». Особливу увагу С. Ю. Конопляста приділяє логопсихологічним аспектам, зокрема емоційному стану батьків, які виховують дитину з вадами розвитку.

Практичні аспекти залучення батьків до корекційної роботи, особливо на ранніх етапах онтогенезу та в умовах дошкільних закладів, детально розкриті в роботах Ю. В. Рібцун. Дослідниця акцентує на необхідності формування батьківської компетентності та пропонує конкретні форми співпраці (зошити взаємозв'язку, спільні заняття). Педагогічні умови залучення батьків до навчально-реабілітаційного процесу також висвітлюються у працях Л. І. Бартєнєвої.

Однією з найчастіших психологічних проблем у сім'ях, які виховують дитину з тяжкими порушеннями мовлення, є батьківське відчуття провини. Багато батьків безпідставно вважають, що саме їхні вчинки чи певні недогляди стали причиною порушень. Часто це супроводжується тривогою за майбутнє дитини, її успіхи в навчанні та соціальній адаптації. У деяких випадках надмірна тривога може блокувати пошук конструктивних рішень: батьки перебувають у стані постійної емоційної напруги, що ускладнює їм можливість раціонально оцінити наявні ресурси та розробити план дій разом із фахівцями (логопедом, психологом, педагогами). Важливо, щоб психолог або інший фахівець своєчасно пояснював батькам механізми виникнення мовленнєвих порушень, надавав інформацію про сучасні методи корекції та підтримки.

Попри значний науковий доробок, аналіз літератури свідчить, що питання саме теоретичного розмежування моделей взаємодії та структуризації процесу супроводу при ТПМ потребує подальшого уточнення.

У науковій літературі поняття «робота з батьками», «співпраця» та «супровід» часто використовуються як синоніми. Проте теоретичний аналіз дозволяє виявити суттєві відмінності між ними. Традиційна «робота з батьками» здебільшого має епізодичний характер і зводиться до інформування або надання методичних рекомендацій. Натомість «супровід» (англ. *support*, *guidance*) розглядається як безперервний, динамічний процес, спрямований не на вирішення проблем за батьків, а на активізацію їхнього власного потенціалу.

За визначенням С. Ю. Коноплястої, логопедичний супровід сім'ї – це система професійної діяльності, спрямована на створення соціально-психологічних умов, які забезпечують успішне навчання, виховання та розвиток дитини з порушеннями мовлення. Такий супровід передбачає партнерську взаємодію, у якій логопед виступає не лише як корекційний педагог, а й як фасилітатор, що допомагає родині адаптуватися до індивідуальних особливостей дитини.

Ефективність логопедичного супроводу неможлива без врахування психологічного стану батьків. Народження дитини з порушеннями мовлення або встановлення відповідного діагнозу (алалія, заїкання тощо) є для родини значним стресогенним фактором.

Дослідження С. Ю. Коноплястої та В. А. Кисличенко показують, що батьки проходять складний процес прийняття діагнозу, який включає стадії шоку, заперечення («лікар помилився», «він просто лінивий»), агресії, депресії та, врешті, адаптації. Якщо батьки «застрягають» на стадії заперечення, вони можуть ігнорувати рекомендації логопеда або шукати «чарівне рішення», втрачаючи цінний сенситивний період для корекції мовлення.

Виділяють також деструктивні типи виховання, які характерні для таких сімей:

Гіперопіка – батьки намагаються оберігати дитину від будь-яких труднощів, передбачають її бажання без вербального вираження. Це гальмує розвиток мовленнєвої ініціативи (особливо при затримках мовлення та алалії) і формує феномен «вивченої безпорадності».

Гіпоопіка або емоційне відторгнення – батьки соромляться вад дитини (наприклад, при вираженій ринолалії чи заїканні), обмежують її соціальні контакти, що призводить до вторинної соціальної депривації.

Розуміння цих психологічних механізмів є ключовим для логопеда. Тому супровід слід починати не з навчання артикуляційної гімнастики, а з психологічної підтримки та стабілізації емоційного стану батьків. Трансформація моделей взаємодії: від патерналізму до партнерства.

Теоретичний аналіз дозволяє виділити дві основні моделі взаємодії логопеда з сім'єю:

Патерналістська (медична) модель. Логопед виступає як безумовний авторитет, встановлює діагноз і призначає «лікування», тоді як батьки виконують вказівки пасивно. Досвід показує, що така модель є неефективною при корекції тяжких порушень мовлення, оскільки процес вимагає щоденного тренування у природних побутових умовах, що неможливо забезпечити лише силами фахівця.

Партнерська (педагогічна) модель ґрунтується на принципах гуманізму та рівноправності. Ю. В. Рібцун підкреслює, що в цій моделі батьки визнаються компетентними експертами щодо власної дитини, адже вони добре знають її звички та інтереси, тоді як логопед виступає експертом з корекційних методик.

Перехід до партнерської моделі передбачає:

Узгодження цілей – логопед не нав'язує завдання, а спільно з родиною визначає пріоритети корекції.

Розподіл відповідальності – батьки усвідомлюють, що результат залежить не лише від фахівця, а й від їхніх дій у повсякденному житті.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що логопедичний супровід сімей дітей з тяжкими порушеннями мовлення є складною, багатокомпонентною системою, яка виходить за межі традиційної корекційно-педагогічної роботи. Ефективність подолання ТПМ значною мірою залежить від переходу фахівців від патерналістської моделі взаємодії до партнерської, заснованої на співпраці та рівноправності.

Логопедичний супровід у контексті інклюзивної освіти має комплексний характер і потребує інтеграції зусиль усіх учасників освітнього процесу. Однією з ключових умов його ефективності є системна взаємодія з родиною, орієнтація на індивідуальні потреби дитини та створення сприятливого мовленнєвого середовища як у закладі освіти, так і вдома.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні інноваційних моделей логопедичного супроводу, що поєднують традиційні та цифрові форми роботи, поглибленні вивчення ролі сім'ї в корекційно-розвивальному процесі та створенні методичних рекомендацій для підвищення ефективності співпраці між фахівцями та батьками в умовах інклюзії.

Ключовими умовами успішного супроводу є врахування психологічного стану батьків (згідно з підходами С. Ю. Коноплястої), ранній початок корекційної роботи та активне залучення батьків як повноправних учасників процесу (за Ю. В. Рібцун). Перспективним напрямом є розробка диференційованих програм супроводу для сімей дітей із різними клінічними формами мовленнєвої патології, що дозволить підвищити індивідуалізацію та результативність логопедичної підтримки.

Список використаних джерел

1. Бартєнєва Л. І. Педагогічні умови залучення батьків до навчально-реабілітаційного процесу в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти*. – 2015. – Вип. 6. – С. 12–21.

2. Жук Т. Я. Взаємодія логопеда і сім'ї в корекційному процесі. *Дефектологія.* – 2008. – № 3. – С. 35–38.

3. Конопляста С. Ю., Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушенням мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2011. – Вип. 17. – С. 105–107.

4. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Знання, 2010. – 293 с.

5. Синиця А. О. Логопедичний супровід сімей дітей з порушеннями мовлення : автореф. дис. … канд. пед. наук. – Київ, 2012. – 20 с.

6. Конопляста С. Ю., Кисличенко В. А. Логопедичний супровід дітей з порушеннями мовлення та їхніх сімей : монографія / С. Ю. Конопляста, В. А. Кисличенко. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 256 с.

7. Синиця А.О. Логопедичний супровід дитини раннього віку з ЦП. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, 2024, URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7c0d2828-c80b-4cfb-94a4-e81b56808e6d/content

Марія Сергіївна Клименко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 016.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
завідувач кафедри логопедії та логопсихології
Владислав Володимирович Тищенко

Особливості самооцінки дітей із тяжкими порушеннями мовлення

У сучасній системі спеціальної освіти особливої уваги заслуговує дослідження особливостей самооцінки у дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Ця категорія дітей часто характеризується емоційною нестабільністю, підвищеною тривожністю, труднощами в соціальній взаємодії та низькою мотивацією до навчання, що значною мірою пов'язано з неадекватною самооцінкою [2]. Самооцінка, як складова «Я–концепції», відіграє важливу роль у формуванні особистості, впливаючи на міжособистісні стосунки та емоційний стан дитини [1].

Актуальність теми обумовлена зростаючою поширеністю тривожних розладів серед дітей дошкільного віку, особливо в умовах тривалої соціальної напруги та воєнних подій. Дослідження показують, що діти з порушеннями мовлення та емоційно–вольової сфери часто мають занижену або нестійку самооцінку, що ускладнює процес навчання, реабілітації та адаптації в колективі [2].

Мета мого дослідження полягає в тому, щоб виявити особливості самооцінки у дітей із ТПМ віком 4–5 років, а також визначити їх взаємозв'язок з рівнем тривожності, мовленнєвими порушеннями та умовами корекційної роботи в спеціальній освіті. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: вивчити науково-теоретичну літературу з проблеми формування самооцінки у дітей із тривожно-міжособистісними порушеннями, розробити та реалізувати експериментальний метод дослідження, визначити особливості самооцінки у цієї категорії дітей та здійснити теоретичне узагальнення отриманих результатів.

Об'єктом дослідження є процес формування самооцінки у дітей із ТПМ. Предметом – особливості самооцінки у дітей віком 4–5 років та її зв'язок із емоційно–вольовою сферою та мовленнєвими особливостями.

Дослідження проводилося за допомогою соціометричного методу, який дозволяє виявити особливості міжособистісних стосунків у дитячій групі та опосередковано оцінити рівень самооцінки дитини. Для дітей середньої групи був використаний модифікований варіант соціометричної методики із застосуванням візуальних інструментів – фотографій дітей з групи, сюжетної картинки.

Під час першого дослідження на індивідуальній бесіді дитині показували зображення ровесників з групи та задавали запитання: «Кого б ти покликав(ла) на свій День народження?». Дитина позначала фотографії трьох дітей, яких з радістю запросила б у гості. Усі вибори фіксувалися у таблиці, на основі якої визначали соціометричний статус кожної дитини (популярна, прийнята, нейтральна, відокремлена, відкинута)(табл. 1).

Таблиця 1

Діти, яких ровесники називають лідерами у групі

Кого обирають	Хто обирає				
	Каріна	Вікторія	Матвій	Нікіта	Богдан
Каріна		+	+	+	+
Вікторія	+		+		+
Матвій	+	+		+	+
Нікіта		+	+		
Богдан	+			+	

Результати соціометричного дослідження свідчать, що у групі вже сформувалися окремі діти, яких більшість ровесників сприймає як лідерів. Найбільшу кількість виборів отримали Каріна та Матвій, що вказує на їхню помітну позицію в системі міжособистісних стосунків групи. Це може свідчити про їхню більшу привабливість для однолітків, активність у спілкуванні та здатність ініціювати взаємодію.

Водночас отримані дані показують, що вибори між дітьми не є рівномірними, а отже, у групі простежується певна соціальна ієрархія. Такі результати є важливими для подальшого аналізу самооцінки дітей, оскільки соціометричний статус дитини може впливати на її емоційне самопочуття, впевненість у собі та ставлення до власної значущості в колективі.

Отже, проведене соціометричне дослідження дозволило виявити особливості взаємин між дітьми в групі та визначити їхнє місце в системі одноліткових виборів. Наступним етапом роботи стало вивчення того, як кожна дитина оцінює саму себе, тобто дослідження її самооцінки. Це дасть змогу встановити, яким чином соціальний статус у групі пов’язаний із уявленням дитини про власну значущість.

Під час другого дослідження дітям було запропоновано сюжетну картинку із зображенням походу до лісу. На ілюстрації були представлені персонажі з різними ролями: командир, заступник командира, кухар та людина, яка розпалює вогнище. Дітям пояснили функції кожного персонажа та запропонували обрати роль, яку вони хотіли б виконувати. Усі діти зробили свій вибір, що дало змогу зробити висновки про їхні уподобання, рівень впевненості в собі, прагнення до лідерства або, навпаки, до виконання допоміжних ролей (табл. 2).

Таблиця 2

Результати самовизначення дітей у сюжетній ігровій ситуації

Роль	Ім'я дитини				
	Каріна	Вікторія	Матвій	Нікіта	Богдан
Командир				+	
Заступник командира					
Кухар	+	+			

Відповідальний за вогнище			+		+

На основі аналізу поданих даних можна зробити висновок, що в групі вже сформувалася досить стійка система міжособистісних взаємин, у якій окремі діти займають особливо помітне місце та користуються найбільшою симпатією з боку однолітків. Найбільш виражені позитивні позиції мають Каріна, Матвій і Вікторія, оскільки саме вони отримали найбільшу кількість виборів у соціометричному дослідженні. Це свідчить про те, що ці діти сприймаються групою як приємні, значущі та емоційно привабливі партнери для спілкування. Вони відзначаються відкритістю, доброзичливістю, активністю у взаємодії та здатністю викликати довіру в ровесників.

Водночас результати другого завдання показали, що соціальний статус дитини не завжди прямо збігається з її внутрішнім уявленням про власну роль у групі. Так, Каріна й Вікторія, які належать до числа найпопулярніших дітей, обрали не керівні, а допоміжні ролі. Це може свідчити про те, що дівчатка почуваються впевнено у структурі групи, не прагнуть до явного домінування та, ймовірно, мають достатньо адекватне уявлення про себе. Вони орієнтуються не на владу чи керівництво, а на участь у спільній справі, що може бути ознакою зрілої соціальної позиції та збалансованої самооцінки.

Матвій, який також має високий соціометричний статус, обрав роль відповідального за вогнище. Такий вибір вказує на його схильність до практичної, організаційної діяльності, бажання бути корисним групі та водночас залишатися в межах безпечної для себе ролі. Це може означати, що дитина користується авторитетом серед однолітків, але не демонструє яскраво вираженого прагнення до формального лідерства. Його вибір свідчить про орієнтацію на співпрацю, відповідальність і виконання конкретного завдання, а не на керування іншими дітьми.

Окремо варто звернути увагу на Нікіту, який отримав менше виборів у порівнянні з лідерами групи, але під час сюжетно-рольового завдання обрав позицію командира. Це є важливим показником, адже свідчить про наявність у дитини прагнення до лідерства, самоствердження та бажання займати провідне місце серед ровесників. Така ситуація може означати, що внутрішні уявлення Нікіти про себе дещо випереджають реальне сприйняття його групою. Іншими словами, дитина бачить себе більш значущою або більш організаторською, ніж це поки що підтверджується поведінкою та вибором однолітків. Це дає підстави припустити наявність певної невідповідності між рівнем домагань, самооцінкою та соціометричним статусом.

Богдан, своєю чергою, обрав допоміжну роль, що може свідчити про його орієнтацію на виконання чітко визначених завдань і меншу схильність до лідерських проявів. Ймовірно, дитина почувається комфортніше в ролях, де не потрібно брати на себе організаційну відповідальність, а можна бути частиною спільної діяльності без необхідності керувати іншими. Це також може вказувати на більш стриману, обережну або невпевнену позицію дитини в групі.

Отже, отримані результати свідчать про те, що в групі сформувався виразний соціальний центр, до якого входять діти, що користуються найбільшою симпатією та мають найвищу кількість позитивних виборів з боку однолітків. Водночас їхній вибір ролей у сюжетно-ігровій ситуації показав, що зовнішнє визнання не завжди збігається з внутрішнім самосприйняттям: діти з високим статусом часто обирали не керівні, а допоміжні або виконавчі ролі, що свідчить про їхню орієнтацію на співпрацю, взаємодопомогу та спільну діяльність. Натомість окремі діти, які мають менше визнання в групі, виявляли прагнення до лідерства, що відображає їхнє бажання займати більш значущу позицію серед ровесників. У цілому це дає змогу зробити висновок про наявність у дітей різних рівнів самооцінки, домагань і самовизначення, а також про тісний зв’язок між соціометричним статусом, особливостями поведінки та уявленням про власну значущість у колективі.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. Особливості ситуативного та вікового розвитку Я-концепції. *Психологія і суспільство*. 2005. С. 46–62. URL: https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/download/183/183.
2. Омельченко А. Ф., Стахова О. О. Проблема самооцінки дітей із мовленнєвими порушеннями у вітчизняній науці. URL: https://eprints.zu.edu.ua/39560/1/Омельченко%2C%20Стахова_тези.pdf.
3. Керик О. Є. Особливості особистісного та соціального розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні питання корекційної освіти. 2021. С. 165–175. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apko_2016_7(1)__18

Наталія Сергіївна Коваленко
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Ігрова діяльність в системі розвитку мовлення дітей з ФФНМ

Організація ігрової діяльності у роботі з дітьми, які мають фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, є ключовим аспектом корекційного процесу. Вона передбачає використання спеціально підібраних методів і прийомів, які забезпечують ефективне формування мовленнєвих навичок, розвиток фонематичного слуху, артикуляційної моторики, словникового запасу та комунікативної компетентності. Основна мета організації ігрової діяльності полягає у створенні умов, за яких дитина активно взаємодіє із середовищем, отримує мотивацію до мовленнєвої діяльності та тренує необхідні корекційні навички у природному, емоційно комфортному контексті. [2,3,4]

Ігри поділяються на індивідуальні та групові, при цьому кожен формат має свої переваги. Індивідуальні заняття дають змогу максимально точно відпрацювати артикуляційні рухи, звукові диференціації та фонематичні вправи. Групові ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, соціальної взаємодії, співпраці та вміння дотримуватися правил колективної діяльності. [1,5]

Методи організації ігрової діяльності можна розділити на кілька взаємопов’язаних напрямів.

Перший напрям – це структуризація ігрового процесу. Вона включає чітке планування заняття, визначення послідовності ігрових завдань, чергування різних типів діяльності та встановлення правил гри. Структуризація дозволяє дитині орієнтуватися у процесі, зменшує стрес і підвищує ефективність засвоєння мовленнєвого матеріалу. Логопед забезпечує послідовне введення нових завдань, поступове ускладнення вправ, застосування повторення та закріплення навичок, що дозволяє закріплювати досягнуті результати та стимулювати подальший розвиток мовлення.

Другий напрям – інтерактивність ігрового процесу. Дитина залучається до активної взаємодії з педагогом, однолітками та предметами. Використання прийомів

взаємодії, таких як запитання-відповіді, обговорення результатів, виконання спільних дій, сприяє розвитку діалогічного мовлення, логіки висловлювань та здатності підтримувати комунікацію у різних ситуаціях. Інтерактивність забезпечує емоційне включення дитини у гру, що підвищує мотивацію до мовленнєвої діяльності та допомагає долати мовленнєві бар'єри, характерні для дітей із ФФНМ.

Третій напрям – використання наочного та предметного матеріалу. Методи включають демонстрацію предметів, картинок, іграшок, дидактичних карток, лото, схематичних зображень та сюжетних наборів. Наочні засоби дозволяють дитині легше усвідомлювати завдання, співвідносити звукові образи зі значенням слова, формувати фонематичні навички через предметну діяльність. Поєднання наочного матеріалу з ігровими діями створює інтегроване середовище, де дитина засвоює мовленнєвий матеріал у доступній та зрозумілій формі.

Четвертий напрям – поєднання рухової та мовленнєвої діяльності. Методи включають пальчикові ігри, вправи для дрібної моторики, рухові дії під час відтворення звуків або складання слів, використання музично-ритмічних елементів. Фізична активність сприяє розвитку артикуляційного апарату, покращує концентрацію уваги та стимулює мовленнєву активність. Такий підхід дозволяє долати механічну скутість мовлення, підвищує точність вимови, сприяє кращому закріпленню нових мовленнєвих навичок.

П'ятий напрям – використання сюжетно-рольових ігор та драматизації. Цей метод дозволяє дитині входити у різні ролі, відтворювати життєві ситуації, будувати діалоги, описувати події та предмети. Сюжетно-рольові ігри формують мовленнєву логіку, послідовність висловлювань, емоційно забарвлену комунікацію, допомагають розвивати творче мислення та соціальні навички. Вони особливо ефективні для дітей із ФФНМ, оскільки забезпечують мотивацію до мовлення через емоційний та сюжетний компонент діяльності.

Шостий напрям – інтеграція навчального ігрового процесу у повсякденну діяльність. Використання ігор у побутових ситуаціях, під час прогулянок, занять на свіжому повітрі, в режимних моментах дозволяє дитині застосовувати мовлення у різних контекстах, розширює функціональні можливості мовлення та сприяє перенесенню навичок із корекційного заняття у реальне життя. Такий підхід забезпечує комплексний розвиток мовленнєвої компетентності та соціальної адаптації.

Таким чином, організація ігрової діяльності у роботі з дітьми з ФФНМ передбачає системне застосування методів, які поєднують індивідуальний підхід, структуризацію, інтерактивність, наочність, рухову активність, сюжетність та практичне застосування мовлення. Використання цих методів забезпечує ефективну корекцію мовленнєвих порушень, стимулює активність та мотивацію дітей, сприяє формуванню гармонійних мовленнєвих навичок та підготовці до подальшого навчання. [1,3]

Ігрові прийоми й технології у корекційній роботі з дітьми з ФФНМ мають стати основним інструментарієм, завдяки якому мова формується в умовах доступності, мотивації, емоційного комфорту та максимального залучення. Ці прийоми можуть бути дуже різноманітними – від простих дидактичних ігор до сюжетно-рольових вправ, які стимулюють артикуляцію, фонематичне сприйняття, звуковий аналіз, формування лексичного запасу, розвиток зв'язного мовлення, дрібної моторики, дихання і комунікативних навичок.

Зважаючи на вищесказане, у корекційній роботі з дітьми з ФФНМ доцільно використовувати комплексний підхід: комбінувати різні прийоми та технології залежно від завдання, віку, ступеня сформованості мовлення. Це забезпечить поступовий, системний, а головне – ефективний процес корекції, який відповідає психологічним, педагогічним та індивідуальним потребам дитини. [2,6]

У корекційній роботі з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення ігрові методи та прийоми є найбільш ефективними, оскільки поєднують навчальний

процес із емоційною залученістю та мотивацією дитини. Ігрова діяльність створює умови для природного розвитку мовлення та стимулює активну участь дітей у заняттях.

Методи організації ігрової діяльності включають індивідуальний підхід, структуризацію заняття, інтерактивність, використання наочного та предметного матеріалу, поєднання рухової та мовленнєвої активності, сюжетно-рольові та практичні інтегровані вправи. Їхнє системне застосування забезпечує ефективну корекцію мовленнєвих порушень.

Ігрові прийоми й технології спрямовані на розвиток артикуляції, фонематичного слуху, словникового запасу, граматичної та зв'язної мови, а також комунікативної компетентності. Використання дидактичних карток, пальчикових ігор, рухових та сюжетно-рольових ігор дозволяє дитині отримувати комплексну стимуляцію та закріплювати мовленнєві навички в різних контекстах.

Поєднання різних ігрових технологій і прийомів забезпечує індивідуалізацію корекційної роботи, адаптацію до вікових та психофізіологічних особливостей дитини, підвищує ефективність заняття та сприяє формуванню позитивного ставлення до процесу навчання.

Використання сучасних ігрових прийомів у логопедичній практиці створює умови для системного та поступового розвитку мовлення, стимулює активність, емоційне включення та взаємодію дітей з оточенням, що сприяє успішній соціалізації та підготовці до подальшого навчання.

Список використаних джерел

1. Аматьєва О. П. Дидактична гра як засіб формування експресії мовлення у дітей старшого дошкільного віку / О. П. Аматьєва, О. Єфремова // Наук. Вісн. Південноукр. Держ. Пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. – О., 2000. – Вип. 12.

2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. – 2-е вид., доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.

3. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія / А. М. Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 376 с.

4. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення / В. І. Галущенко // Актуальні питання корекційної освіти. – 2016. – № 7. URL: http://aqce.com.ua/download/publications/45/42.pdf

5. Гавриш Н., Безсонова О. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей: Методичний посібник. – К.: Слово, 2015. – 128 с.

6. Гаркуша Ю. Ф. Корекційно-педагогічна робота в дошкільних установах для дітей з вадами мовлення. – М.: Владос, 2000. – 317 с.

Анна Олександрівна Кононова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016
«Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Міждисциплінарний підхід до реабілітації пацієнтів з аферентною моторною афазією

У науковій літературі проблема реабілітації пацієнтів з аферентною моторною афазією розглядається як комплексна і така, що потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує медичні, психологічні та педагогічні засади. Дослідники наголошують на важливості мовлення як ключового терапевтичного чинника у процесі відновлення комунікативних функцій, підкреслюючи роль комунікативних практик (Т. Єщенко, 2026) [1]. Водночас, акцентується увага на необхідності раннього логотерапевтичного втручання у гострому періоді інсульту, що значною мірою визначає ефективність подальшої реабілітації (А. Зарицька, 2013) [2]. Окремий напрям досліджень стосується нейропсихологічного аналізу афазії, де обґрунтовується залежність мовленнєвих порушень від локалізації уражень головного мозку та розкриваються механізми їх виникнення (Т. Махукова, 2026; Ю. А. Михальська, С. Михальська, 2012) [3; 4]. У цьому контексті підкреслюється доцільність використання нейропсихологічного підходу як основи для побудови індивідуалізованих програм відновлення. Поряд із цим у наукових працях значна увага приділяється медичним аспектам реабілітації, зокрема необхідності комплексної допомоги пацієнтам після інсульту, включаючи паліативну підтримку (О. Растворов, 2024) [5]. Дослідники також акцентують на ролі фізичної реабілітації як невід'ємної складової відновлення, що сприяє покращенню як рухових, так і мовленнєвих функцій (А. Савицький, 2024) [6]. Водночас, враховується значення сенсо-моторних порушень та необхідність їх корекції у процесі відновлення (Я. Сибірякін, М. Балаж, 2020) [7].

Відновлення мовлення при аферентній моторній афазії є комплексним і багатокомпонентним процесом, який вимагає узгодженої міждисциплінарної взаємодії. Як слушно зазначає Т. Махукова, «практика корекції афазії є складним і багаторівневим процесом, який можна розглядати тільки мультидисциплінарно» [3, с. 135]. Специфіка цього виду афазії, пов'язаного з порушенням кінестетичної основи артикуляції внаслідок ураження постцентральних відділів кори головного мозку, зумовлює необхідність інтеграції знань численних наук, зокрема, нейропсихології, логопедії, лінгвістики, медицини, психології. Провідну роль у визначенні напрямів відновлення мовлення відіграє нейропсихологія. Завдяки дослідженням О. Лурії встановлено, що при аферентній моторній афазії центральною дисфункцією є порушення артикуляційного праксису, що проявляється у труднощах відбору та переключення артикуляційних поз [4, с. 353]. Це визначає необхідність застосування диференційованих методик, спрямованих на відновлення кінестетичних схем артикуляції, формування контролю за положенням органів мовлення та подолання апраксичних розладів.

Лінгвістика і психолінгвістика забезпечують теоретичне підґрунтя для аналізу структури мовлення та механізмів його виникнення. У цьому контексті, Т. Єщенко доречно підкреслює, що «мовна терапія в межах інклюзивно-комунікативного підходу може бути інтерпретована як інтегративний механізм, який поєднує нейрофізіологічні, когнітивні та соціальні рівні реабілітації» [1, с. 229]. Вважаємо, що наведене положення

підсилює розуміння необхідності комплексного впливу на різні рівні мовленнєвої діяльності при аферентній моторній афазії. В свою чергу, медичний і нейрофізіологічний аспекти дозволяють зрозуміти біологічні механізми виникнення аферентної моторної афазії. Дисфункції мовлення у пацієнтів зумовлюються локальними ураженнями тім'яної кори, часто внаслідок інсульту, черепно-мозкових травм або судинних патологій. Важливо враховувати, що, як доводить О. Растворов, «інсульт залишається найчастішою причиною афазії, а найбільш інтенсивне відновлення мовлення відбувається протягом перших тижнів після нього, хоча компенсаторні процеси можуть тривати протягом усього життя пацієнта» [5, с. 669]. Це визначає необхідність раннього початку реабілітації та її довготривалого супроводу.

Психологія та нейропсихотерапія акцентують увагу на емоційно-мотиваційному компоненті реабілітації. У пацієнтів з аферентною моторною афазією часто спостерігаються фрустрація, зниження самооцінки, підвищена тривожність через усвідомлення власного мовленнєвого порушення. Ефективність відновлення значно залежить від рівня мотивації, включеності пацієнта у терапевтичний процес та підтримки з боку фахівців і родини.

Логопедія, як інтегративна галузь спеціальної педагогіки, узагальнює досягнення зазначених наук у практичних методиках реабілітації, що зумовлює використання при аферентній моторній афазії методів, спрямованих на формування нових артикуляційних патернів через зорову, тактильну та кінестетичну опору.

Отже, міждисциплінарний підхід до реабілітації пацієнтів з аферентною моторною афазією забезпечує комплексний вплив на всі компоненти порушеної функціональної системи мовлення та сприяє не тільки відновленню мовлення, але й загальній соціальній адаптації пацієнта.

Список використаних джерел

1. Єщенко Т. Мова як терапевтичний чинник у медичній реабілітації: інклюзивно-комунікативний підхід. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.* 2026. №21. С. 224-231.

2. Зарицька А. Організація логотерапевтичної роботи з хворими з афазією в гострій стадії інсульту. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації:* матеріали ІІ Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції, (7 лютого 2013 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П., 2013.С. 87–92.

3. Махукова Т. В. Теоретичні положення нейропсихології в аналізі клінічних фактів при афазії. *Синергетичний потенціал міждисциплінарного підходу у супроводі осіб з особливими освітніми потребами :* зб. матеріалів Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 листоп. 2025 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. Харків, 2026. С. 133–136.

4. Михальська Ю. А., Михальська С. А. Нейропсихологічний підхід до порушень мовлення внаслідок локальних уражень мозку. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2012. №15. С. 349-358.

5. Растворов О. А. Паліативна допомога хворим, що перенесли інсульт. *VII CISP Conference «GLOBALIZATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE : I*NTERNATIONAL COOPERATION AND INTEGRATION OF SCIENCES». 2024. №39. С. 663-672.

6. Савицький, А. М. Фізична реабілітація дітей з афазією на ранньому етапі відновлення. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 47. С. 73-79.

7. Сибірякін Я., Балаж М. Проблема реабілітації осіб із сенсомоторною афазією внаслідок гострого порушення мозкового кровообігу з позиції фізичного терапевта. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2020. №1. С. 132-136.

Божена Ігорівна Корпан
здобувач другого рівня вищої освіти
Спеціальність А6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Тетяна Миколаївна Швалюк

Проблема формування словотвірних моделей іменника і прикметника у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення

Сучасна система дошкільної освіти орієнтована на всебічний розвиток дитини загалом та формування мовленнєвої компетентності зокрема. Навчання рідній мові та оволодіння всіма її системами є запорукою комплексного, всебічного розвитку особистості. Проблема словотворення є однією з актуальних на сучасному етапі розвитку дошкільної ланки освіти, оскільки досконале володіння рідною мовою – могутній засіб самовираження особистості, впливу на інших людей, досягнення мети у виробничій сфері, громадському й особистому житті. Мова функціонує в людському суспільстві, вона є живим організмом, у якому одні її одиниці змінюються або виходять з ужитку, інші за потреби людського суспільства створюються. Можливість творення нових слів закладена в самій мові. Нові слова створюються відповідно до законів і правил, що існують у системі мови. Закономірності творення нових слів вивчає розділ мовознавства – морфеміка, що дістав назву словотвір. [4, 5]

У вітчизняній логопедичній літературі питаннями дитячого словотворення дітей із мовленнєвими порушеннями займалися Л. Бартєнєва, І. Марченко, О. Ревуцька & М. Шеремет, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, Т. Швалюк & В. Закієва та інші.

Т. Швалюк зазначає (2021), що в логопедії виділяють категорію дітей із тяжкими порушеннями мовлення (надалі ТПМ) – це різні складні за нозологією мовленнєві порушення (дизартрія, ринолалія, алалія, афазія, заїкання) для яких характерним є загальний недорозвиток мовлення (надалі ЗНМ), що виражається в неповноцінності звукової, лексичної, граматичної сторін мовлення (системне порушення). Внаслідок системного порушення мовлення у більшості дітей із ТПМ спостерігається затримка у формуванні операцій мислення, мовних узагальнень, семантичних полів. Недостатність у формуванні словотвірних моделей призводить до порушення цілісності мовленнєвої системи, утруднення розуміння смислових зв'язків між словами, знижується рівень мовленнєвої активності та комунікативної ініціативи дитини. Тому пошук ефективних засобів і методів корекційної роботи з розвитку словотворення у дітей із ТПМ є актуальним завданням сучасної логопедії та педагогічної науки. [4]

В свою чергу, Л. Трофименко (2015) та інші вчені дотримуються тієї точки зору, що на етапі дошкільного дитинства велику увагу слід приділяти формуванню словотвірних і морфологічних моделей слів в усному мовленні дітей із ТПМ, оскільки під час навчання у школі ці діти будуть зазнавати значних труднощів у засвоєнні програмового матеріалу з рідної мови (О. Гриненко, Е. Данілавічютє, В. Ільяна, З. Пригода, І. Прищепова, О. Ревуцька, І. Садовникова, Є. Соботович, В. Тарасун, Н. Чередніченко, М. Шевченко та ін..). Вчені експериментальним шляхом доводять наявність в учнів зазначеної категорії порушення усіх рівнів мови та відзначають складність опанування ними мовних закономірностей. Внаслідок недостатньої сформованості фонематичної, лексико-граматичної, синтаксичної систем мовлення у дітей із ТПМ не утворюються мовні узагальнення, необхідні для теоретичного вивчення граматики, у тому числі оволодіння різними видами лінгвістичного аналізу. Таким чином, особливі зусилля в корекційній роботі необхідно спрямувати на формування мовних

передумов засвоєння аналітичних навчальних дій, до яких відносяться: уявлення про споріднені слова, орієнтування у морфемній структурі слова, розуміння семантики похідних слів тощо. [3]

Аналіз програмно-методичного комплексу «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» Л. Трофименко (2013) визначає основний обсяг знань, умінь і навичок, якими має оволодіти дитина дошкільного віку в процесі опанування мовою і мовленням. В розділі «Формування граматичної сторони мовлення» описує основні труднощі з якими стикаються діти із загальним недорозвитком мовлення під час оволодіння граматичним боком мови і мовлення, дає методичні рекомендації щодо його формування [2]

І. Марченко (2015) в «Спеціальній методиці початкового навчання української мови» розкриває багаторівневий механізм, який лежить в основі дитячого словотворення, визначає зміст методики формування способів словотворення (три етапи формування словотвірних афіксів від більш до менш продуктивних моделей), зазначає, що логопедичну роботу слід розпочинати із дітьми дошкільного віку, які вийшли на ІІ рівень розвитку мовлення (Є. Соботович, Л. Трофименко) і ця робота має включати словотворення іменників, дієслів, прикметників суфіксально-префіксальним способом, складних слів та деяких дієприкметників. [1]

В своїй статті Т. Швалюк & В. Закієва (2018) представили комплекс діагностичних завдань, спрямованих на вивчення механізму суфіксального творення іменників і прикметників у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня і визначають їх особливості формування у даної категорії дітей. [5]

Т. Швалюк (2020) розкрила зміст діагностики стану сформованості творення іменників і прикметників у дітей із загальним недорозвитком мовлення третього рівня.

Отже, вивчення проблеми формування словотвірних моделей іменника і прикметника у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення на сьогодні є досить актуальною і малорозробленою, що обумовлює вибір теми нашого дослідження та подальше її вивчення.

Список використаних джерел

1. Марченко І. С. (2015) Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). Вид. 3-є. перер. та доп. Київ, Видавничий Дім «Слово», 312 с. https://pidru4niki.com/86430/pedagogika/spetsialna_metodika_rozvitku_movlennya_logopedichna_robota_z_korektsiyi_porushen_movlennya_u_doshkilnikiv

2. Трофименко Л.І. (2013) Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Програмно-методичний комплекс. Київ: ПП «Актуальна освіта». 108 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10502/1/Trofimenko5.pdf

3. Трофименко Л.І. (2015) Теоретичні передумови формування морфологічних знань у школярів із тяжкими порушеннями мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Вип. 8. С. 160-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2015_8_22

4. Швалюк Т. (2021) Практичне засвоєння граматичних явищ мови дітьми старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення на лексико-граматичних заняттях. *Сучасні наукові дослідження: досягнення, інновації та перспективи розвитку.* Publishing House "Baltija Publishing" Riga, Latvia, October 1-2. с. 179-183. http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/167/4897/10274-1?inline=1

5. Швалюк, Т. М., & Закієва, В. Р. (2018). Вивчення механізму суфіксального творення іменників і прикметників у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня. *Науково-методичний журнал «Логопедія*, (13), 70-76.

6. Швалюк, Т. М. (2020). Діагностика стану сформованості творення іменників і прикметників у дітей із загальним недорозвитком мовлення третього рівня. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення*, 29-33.

Олександр Юрійович Костін
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Ганна Олексіївна Костюшко

Стресостійкість підлітків середнього віку як соціально-педагогічна проблема

Актуальність дослідження стресостійкості підлітків віком 12–14 років зумовлена сукупністю соціальних трансформацій, цифровізацією освітнього простору та безпековими викликами сучасності. Згідно зі звітом ЮНІСЕФ [8], кожен сьомий підліток у світі стикається з розладами ментального здоров'я, а в Україні близько 75% підлітків перебувають у стані перманентного стресу внаслідок воєнного стану [2]. Сучасні соціальні реалії, зокрема наслідки воєнних дій, соціально-економічна нестабільність, інформаційне перевантаження та трансформація освітнього середовища, зумовлюють підвищення рівня стресогенності життя підлітків.

Підлітковий вік характеризується підвищеною емоційною чутливістю, нестабільністю самооцінки, прагненням до самоствердження та значним впливом референтної групи. У цей період зростає ризик виникнення внутрішніх конфліктів, тривожності, агресивності, що ускладнює процес адаптації до соціальних викликів. Низький рівень стресостійкості може проявлятися в дезадаптивній поведінці, зниженні навчальної мотивації, міжособистісних конфліктах, а також у ризику формування девіантних форм поведінки. Середній підлітковий вік є критичним етапом, коли внутрішні психофізіологічні зміни поєднуються з посиленням зовнішнього тиску з боку освітнього середовища, родини та групи однолітків. У цьому контексті проблема формування стресостійкості набуває особливої актуальності в соціально-педагогічній теорії та практиці.

Стресостійкість у науковій літературі [2; 3; 4] розглядається як інтегративна властивість особистості, що виявляється у здатності ефективно долати стресові ситуації, зберігати психологічну рівновагу та адаптуватися до змінних умов середовища; як індивідуальна здатність організму зберігати працездатність; як необхідний рівень адаптації до впливу екстремальних чинників середовища та діяльності; як здатність до соціальної адаптації, самореалізації, досягнення життєвих цілей і збереження психічного здоров'я.

Соціально-педагогічний аспект проблеми полягає у суперечності між зростаючою потребою підлітка в автономії та його реальною залежністю від соціального мікросередовища. Як зазначають М. Гриньова та М. Кононова [1], стресостійкість у цьому віці не є сталою рисою, а виступає динамічним процесом адаптації. За даними досліджень, лише 15–20% підлітків готові звертатися за допомогою до дорослих у

критичних ситуаціях, тоді як понад 60% обирають пасивні копінг-стратегії – уникнення проблеми або деструктивну поведінку.

Окремим чинником стресогенності виступає цифрове середовище. Встановлено, що використання соціальних мереж понад 3 години на добу корелює зі збільшенням ризику стресових станів на 27%. Це актуалізує необхідність упровадження програм медіагігієни як складника соціально-педагогічної підтримки. Сучасна концепція мультисистемної стійкості (resilience), запропонована M. Ungar [7] та розвинута A. Masten [6], доводить, що резильєнтність підлітка залежить не лише від його індивідуальних якостей, а й від здатності соціального середовища (школи, родини) надавати ресурси для подолання стресу.

Основними напрямами соціально-педагогічної діяльності з формування стресостійкості є: розвиток емоційного інтелекту як здатності до ідентифікації та усвідомлення стресорів; формування активних копінг-стратегій [5]; створення «зон безпеки» у закладах освіти.

Соціально-педагогічна робота з формування стресостійкості підлітків передбачає створення безпечного та підтримувального середовища, розвиток навичок емоційної саморегуляції, формування конструктивних копінг-стратегій, підвищення рівня соціальної компетентності. Важливу роль відіграють інтерактивні методи роботи (тренінги, групові обговорення, арт-терапевтичні техніки), а також міжвідомча взаємодія фахівців (соціальних педагогів, психологів, учителів, батьків). Системний підхід дозволяє трансформувати деструктивний вплив стресу в ресурс особистісного зростання, забезпечуючи успішну соціалізацію підлітка в умовах невизначеності.

Отже, стресостійкість підлітків середнього віку є комплексною соціально-педагогічною проблемою, що потребує системного підходу до її вирішення. Її формування сприятиме підвищенню адаптаційного потенціалу підлітків, збереженню їх психічного здоров’я та успішній соціалізації в умовах сучасних викликів

Список використаних джерел

1. Гриньова М. В., Кононова М. М. Соціально-педагогічна підтримка підлітків в умовах кризових станів : монографія. Полтава : ПНПУ, 2022. 164 с.
2. Павлюк Т. С. Розвиток стресостійкості особистості підлітка в умовах воєнного стану: соціально-педагогічний аспект. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2023. № 1 (25). С. 45–52.
3. Стресостійкість: навчальний посібник / Н.М. Бардин та ін. ; за ред. Я.М. Когута. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с., С. 49
4. Тептюк Ю.О. Психологічні умови розвитку стресостійкості у соціальних працівників різних вікових категорій : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2021. 272 с.
5. Харченко С. В. Психолого-педагогічні технології формування копінг-поведінки сучасної молоді. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. Вип. 82. С. 112–118.
6. Masten A. S. Resilience in Developing Systems: Principles and Predictions for the Next Generation of Research. Child Development Perspectives. 2021. Vol. 15, No. 3. P. 143–149.
7. Ungar M. Multisystemic Resilience: Adaptation and Transformation in Contexts of Change. Oxford : Oxford University Press, 2021. 416 p.
8. Adolescent mental health: Time for action / World Health Organization. 2021. URL: https://pmnch.who.int/resources/publications/m/item/pmnch-knowledge-summary-36-adolescent-mental-health-time-for-action

Яна Іллівна Косенко
здобувачка першого рівня освіти
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
Вайнола Ренате Хейкіївна

Форми та методи інформаційно-мотиваційногоконсультування молоді

Інформаційно-мотиваційне консультування молоді в сучасних умовах постає як важливий інструмент соціально-педагогічного впливу, спрямованого на формування усвідомленої поведінки, професійного самовизначення та розвитку життєвих компетентностей. Відповідно до Державного стандарту соціальної послуги консультування, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 № 678 [3], інформаційно-мотиваційне консультування визначається як процес надання отримувачу інформації та підтримки, що сприяють прийняттю обґрунтованих рішень і оцінюванню власних ресурсів для досягнення бажаних поведінкових змін [5]. У науковому дискурсі воно розглядається як інтеграція інформаційної, психологічної та мотиваційної складових, що реалізуються у форматі діалогічної взаємодії між консультантом і молодою людиною.

Сутність інформаційно-мотиваційного консультування полягає у створенні умов для активізації внутрішнього потенціалу особистості, розвитку її рефлексивних здібностей і формування відповідального ставлення до життєвого вибору. У цьому контексті особливого значення набуває поєднання різноманітних форм і методів роботи, які забезпечують адаптивність консультативного процесу до потреб молоді. Теоретичні засади консультування у соціальній роботі, представлені у праці В. Суліцького та О. Шведа, підкреслюють необхідність комплексного підходу, що передбачає врахування соціального середовища, індивідуальних характеристик клієнта та специфіки проблемної ситуації [4].

Серед основних форм інформаційно-мотиваційного консультування молоді виокремлюють індивідуальну, групову, дистанційну та профілактично-просвітницьку. Індивідуальне консультування забезпечує персоналізований підхід, що дозволяє врахувати унікальний досвід, потреби та мотиваційні установки молодої людини. Така форма є ефективною у випадках професійного самовизначення, подолання кризових станів та формування поведінкових стратегій. Групове консультування реалізується через тренінги, інтерактивні заняття, дискусійні платформи, де важливу роль відіграє ефект групової динаміки, взаємна підтримка та обмін досвідом між учасниками. Як зазначає І. Гриценок, застосування різноманітних форм консультування у сфері молодіжного підприємництва сприяє підвищенню рівня залученості молоді та формуванню практичних навичок прийняття рішень [2].

Значного поширення набувають дистанційні форми консультування, що включають онлайн-консультації, чат-комунікацію, вебінари та використання цифрових платформ. Вони забезпечують доступність послуг для широкої аудиторії молоді, особливо в умовах цифровізації суспільства. Водночас профілактично-просвітницькі форми, такі як інформаційні кампанії, лекції, профорієнтаційні заходи та мотиваційні зустрічі, виконують функцію попередження соціальних ризиків і формування ціннісних орієнтацій. Дослідження Н. Ваніної засвідчують, що інноваційні підходи до консультування підвищують його соціально-економічну ефективність, сприяючи розвитку підприємницької активності та самореалізації молоді [1].

Методичний інструментарій інформаційно-мотиваційного консультування характеризується різноманітністю підходів, спрямованих на активізацію внутрішньої мотивації та підтримку процесу змін. Провідне місце займає метод мотиваційного інтерв'ювання, який базується на принципах партнерської взаємодії, підтримки автономії особистості та розвитку її внутрішніх ресурсів. Цей метод дозволяє виявити суперечності між поточною поведінкою та бажаними цілями, що стимулює готовність до змін. Важливим доповненням виступає метод активного слухання, який забезпечує створення довірливого комунікативного середовища через емпатійне реагування, уточнення та узагальнення інформації (табл.1) [1,2,4].

Таблиця 1

Методи інформаційно-мотиваційного консультування молоді

Метод	Коротка характеристика застосування
Мотиваційне інтерв'ювання	Спрямоване на активізацію внутрішньої мотивації молоді через усвідомлення суперечностей між поточною поведінкою та бажаними життєвими цілями
Активне слухання	Забезпечує довірливу комунікацію шляхом емпатійного реагування, уточнення змісту висловлювань і підтримки діалогу
Метод відкритих запитань	Сприяє розвитку рефлексії, самостійності мислення та формуванню відповідального ставлення до прийняття рішень
Позитивне підкріплення	Орієнтоване на підтримку конструктивної поведінки через акцентування уваги на досягненнях і ресурсах особистості
Рефлексивний зворотний зв'язок	Допомагає усвідомити власні можливості, труднощі та перспективи особистісного розвитку
SMART-планування	Забезпечує постановку конкретних, вимірюваних і досяжних цілей для підвищення ефективності поведінкових змін

Ефективність консультування підвищується завдяки використанню відкритих запитань, що сприяють розвитку рефлексії та формуванню відповідальності за власні рішення. Метод позитивного підкріплення забезпечує закріплення конструктивної поведінки через акцентування на досягненнях і сильних сторонах особистості. Значну роль відіграє рефлексивний зворотний зв'язок, який допомагає клієнту усвідомити власні ресурси та обмеження, а також скоригувати стратегію дій. Окрему увагу приділяють методу постановки цілей, зокрема SMART-плануванню, що дозволяє структурувати процес досягнення результатів і підвищити рівень самоконтролю.

Отже, інформаційно-мотиваційне консультування молоді постає як комплексна система психолого-педагогічної підтримки, що поєднує різні форми організації взаємодії та широкий спектр методів впливу. Його ефективність визначається здатністю інтегрувати інформаційний компонент із мотиваційним та забезпечувати активну участь молодої людини у процесі прийняття рішень. Використання клієнтоцентрованих підходів, інноваційних технологій та науково обґрунтованих методів сприяє формуванню внутрішньої мотивації, розвитку соціальної активності та підвищенню якості життєвих стратегій молоді.

Список використаних джерел

1. Ваніна Н. М. Соціально-економічна ефективність інноваційного консультування з молодіжного підприємництва. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2024. № 4 (138). С. 370–384.

2. Гриценок І. А. Форми й методи консультування з молодіжного підприємництва. Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Глухів, 9 трав. 2024 р. Глухів, 2024. С. 226–228.

3. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 № 678. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15/ed20150702#n27 (дата звернення: 30.03.2026).

4. Суліцький В., Швед О. Консультування в соціальній роботі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Вініченко», 2023. 240 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi83/0063139.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

5. Термін «Інформаційно-мотиваційне консультування». Верховна Рада України : офіц. вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/34292 (дата звернення: 30.03.2026).

Євгенія Олександрівна Котеленець
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри освітньої реабілітації осіб з порушеннями зору,
Ірина Олександрівна Сасіна

Соціально-емоційний розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями зору засобами арт-терапії

Соціально-емоційний розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями зору засобами арт-терапії є важливим напрямом сучасної корекційної педагогіки. Арт-терапія сприяє розкриттю внутрішніх ресурсів дитини та створює безпечні умови для вираження емоцій через символічні образи. Для дітей із порушеннями зору цей процес має особливе значення, оскільки компенсує обмеження зорового сприймання через активізацію збережених аналізаторів - насамперед тактильного, слухового та кінестетичного .

Відповідно до положень тифлопедагогіки (Є. П. Синьова, С. В. Федоренко), порушення зору зумовлює специфіку психічного розвитку дитини, зокрема уповільнення формування уявлень про навколишній світ, труднощі у соціальній взаємодії та обмеження емоційного досвіду. У зв’язку з цим особливого значення набуває цілеспрямована корекційно-розвиткова робота, спрямована на формування компенсаторних механізмів і збагачення сенсорного досвіду.

Арт-терапевтичні методи, зокрема ізотерапія, є ефективним засобом такої роботи. Вони дозволяють поєднувати емоційний розвиток із сенсорним вихованням. Як зазначають Т. М. Гребенюк і Г. П. Серпутько, сенсорне виховання дітей із порушеннями зору має ґрунтуватися на систематичному розвитку тактильного, слухового та рухового сприймання, що забезпечує формування повноцінних уявлень про властивості предметів і явищ. Використання різноманітних за текстурою матеріалів у процесі творчої діяльності є одним із ключових засобів такого розвитку.

У процесі дослідження було організовано серію занять із використанням арт-терапевтичних технік (малювання, ліплення, музикотерапія), адаптованих до потреб дітей із порушеннями зору. Особливу увагу приділено створенню сенсорно збагаченого середовища, що передбачало використання матеріалів із різними тактильними характеристиками (вата, пластилін, природні матеріали). Такий підхід відповідає методичним рекомендаціям щодо сенсорного розвитку, які акцентують на необхідності активного залучення дитини до обстеження об’єктів за допомогою дотику.

У межах дослідження вивчалися особливості взаємодії дітей дошкільного віку в процесі застосування арт-терапевтичних методів. Об’єктом дослідження виступала

емоційна та особистісна сфера дітей, яка зазнає впливу різних арт-терапевтичних практик. Метою дослідження було визначення ефективності, доцільності та безпечності застосування арт-терапії, а також виявлення її потенціалу у розвитку й корекції психоемоційного стану дошкільників.

Для досягнення поставленої мети використовувалися різноманітні образотворчі матеріали як засіб вираження внутрішнього світу дітей. Важливими складовими роботи стали створення сприятливої атмосфери для емоційного розкриття та релаксації, а також організація різних видів діяльності: бесід, ігор, майстер-класів із ліплення, малювання та музикотерапії [2; 4].

У реалізації арт-терапевтичного підходу було обрано кілька основних технік, що відповідали віковим особливостям і освітнім потребам дітей. Кожна з них адаптувалася з урахуванням специфіки порушення зору та індивідуальних можливостей учасників дослідження.

Під час проведення занять здійснювалося цілеспрямоване педагогічне спостереження за емоційним станом, поведінковими реакціями та рівнем залученості дітей із порушеннями зору до різних видів діяльності.

У ході роботи встановлено, що діти проявляли інтерес до арт-терапевтичних активностей, особливо під час взаємодії з тактильними матеріалами. Використання матеріалів із вираженими сенсорними властивостями (зокрема вати як м’якого та приємного на дотик об’єкта) сприяло зниженню емоційного напруження та тривожності, формуванню позитивного емоційного фону. Такий підхід відповідає положенням сенсорного виховання, що передбачають активізацію тактильного аналізатора як провідного компенсаторного механізму [3].

Більшість дітей демонструвала позитивні реакції: активно включалася у виконання завдань, досліджувала матеріали на дотик, взаємодіяла з педагогом. На початковому етапі у частини дітей спостерігалася невпевненість, яка поступово зменшувалася за умов підтримки, що відповідає закономірностям розвитку дітей із порушеннями зору [5].

За результатами спостереження відзначено позитивну динаміку в емоційній сфері: зростання проявів радості, задоволення від діяльності, підвищення емоційної відкритості. Діти частіше вступали у контакт, демонстрували результати своєї роботи та виявляли зацікавленість у спільній діяльності.

Аналіз змін після занять засвідчив підвищення активності, зацікавленості та включеності дітей у діяльність, зниження тривожності та формування прагнення до самостійного виконання завдань.

Систематичне використання тактильних матеріалів сприяло розвитку тактильного сприймання та збагаченню сенсорного досвіду дітей [3], що позитивно вплинуло на їхній емоційний стан і пізнавальну активність.

Також зафіксовано покращення комунікативної активності: діти частіше ініціювали взаємодію та проявляли відкритість у спілкуванні, що відповідає завданням соціалізації дітей із порушеннями зору [5].

Отже, результати підтверджують ефективність поєднання арт-терапії із засобами сенсорного виховання у роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями зору. Такий підхід сприяє розвитку емоційної сфери, підвищенню впевненості, формуванню компенсаторних механізмів і активізації пізнавальної діяльності [3; 5].

Загалом дослідження засвідчило значний потенціал арт-терапевтичних методів у розвитку емоційної чутливості, соціальної взаємодії та самовираження дітей. Їх використання сприяє подоланню невпевненості, підвищенню участі у спільній діяльності та формуванню позитивного емоційного середовища, необхідного для гармонійного розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Айлішева А. В. Арт-терапія у роботі з дошкільниками. Дошкільне виховання. 2020. № 3. с. 33-35.
2. Білоус А. П. Естетотерапія у роботі з дошкільниками: основи і методи. Харків: Психологічний центр, 2018. 176 с.
3. Гребенюк Т.М., Серпутько Г.П. Спеціальна методика сенсорного виховання дітей з порушеннями зору: навчальний посібник. К.: Кафедра, 2019. 208 с.
4. Кузнецова О. В. Роль арт-терапії у розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Психологія і освіта. 2020. с. 29-32.
5. Синьова Є. П., Федоренко С. В. Тифлопедагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 324 с.

Ірина Іванівна Кравченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доцент кафедри логопедії та логопсихології,
кандидат педагогічних наук
Андрій Миколайович Савицький

Особливості корекції мовленнєвого розвитку у дітей з дитячим церебральним паралічем

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) є складним неврологічним порушенням, що виникає внаслідок ураження головного мозку на ранніх етапах розвитку та проявляється у вигляді стійких розладів рухової функції, координації, м'язового тонусу та супутніх порушень психічного і мовленнєвого розвитку [3]. Це захворювання належить до групи непрогресуючих, однак його клінічні прояви можуть змінюватися в процесі росту і розвитку дитини, ускладнюючи її адаптацію до соціального середовища. Встановлено, що ДЦП є однією з найпоширеніших причин дитячої інвалідності, а його етіологія пов'язана з пренатальними, перинатальними та постнатальними чинниками [5].

Клінічні прояви ДЦП є поліморфними та варіюють від легких рухових труднощів до тяжких форм із повною залежністю дитини від сторонньої допомоги. Вони включають порушення довільних рухів, зміни м'язового тонусу (гіпер- або гіпотонус), порушення координації, рівноваги та формування патологічних рухових стереотипів. Найпоширенішими формами є спастична диплегія, спастична геміплегія, подвійна геміплегія, гіперкінетична та атонічно-астатична форми [1]. Окрім рухових порушень, у дітей часто спостерігаються супутні розлади: судомні стани, порушення зору, слуху, інтелекту та мовлення, що значно ускладнює процес їх навчання та соціалізації [6].

Особливу увагу у структурі порушень розвитку дітей із ДЦП привертають мовленнєві розлади, які є одними з провідних вторинних проявів захворювання. Вони проявляються у вигляді затримки мовленнєвого розвитку, дизартрії, алалії, порушень звуковимови, обмеженого словникового запасу, труднощів граматичного оформлення мовлення, а також порушень розуміння зверненого мовлення [1]. Важливою особливістю є тісний зв'язок мовленнєвих порушень із моторними розладами, що зумовлює комплексний характер дефекту та потребує інтегрованого підходу до корекції [2; 4].

Порушення артикуляційної моторики, дихання та голосоутворення негативно впливають на формування мовлення, ускладнюють комунікативну діяльність та соціалізацію дитини [1; 2]. Унаслідок цього мовлення дітей часто є малозрозумілим для оточуючих, що може призводити до зниження мовленнєвої активності та формування

вторинних емоційно-особистісних труднощів. Крім того, у дітей із ДЦП часто спостерігаються труднощі у формуванні зв'язного мовлення, читання та письма, що пов'язано з недостатністю розвитку когнітивних процесів і сенсомоторної координації [3; 5].

Ефективна допомога дітям із ДЦП передбачає ранню діагностику та комплексну корекційно-реабілітаційну роботу, яка має міждисциплінарний характер і включає участь лікарів, логопедів, психологів, реабілітологів та інших фахівців [9]. Важливу роль відіграє індивідуалізація програм розвитку з урахуванням особливостей кожної дитини, її компенсаторних можливостей та рівня збережених функцій [1,4]. Також значущим є залучення батьків до корекційного процесу, що сприяє закріпленню набутих навичок у повсякденному житті.

Одним із ефективних методів корекції мовленнєвих порушень у дітей із ДЦП є логоритміка. Вона поєднує рух, музику та мовлення, що забезпечує комплексний вплив на розвиток моторики, мовленнєвого дихання, артикуляції, голосу та психоемоційної сфери [4,6]. Використання ритмічних вправ сприяє формуванню координації рухів, розвитку слухової уваги, пам'яті та активізації мовленнєвої діяльності, що є надзвичайно важливим для дітей із поєднаними порушеннями розвитку [3].

Логоритмічні заняття мають важливе значення для соціалізації дітей, оскільки сприяють розвитку комунікативних навичок, зниженню тривожності та підвищенню мотивації до спілкування [6]. Вони проводяться у доступній ігровій формі, що підвищує зацікавленість дітей та ефективність засвоєння матеріалу, і можуть адаптуватися до індивідуальних можливостей дитини [4].

Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей із ДЦП є складним і багатофакторним процесом, що потребує системного підходу до корекції. Використання сучасних методів, зокрема логоритміки, у поєднанні з раннім втручанням, міждисциплінарною взаємодією фахівців та активною участю родини забезпечує підвищення ефективності корекційно-розвивальної роботи та покращення якості життя дітей [3,6].

Дитячий церебральний параліч є серйозним неврологічним захворюванням, яке виникає внаслідок пошкодження головного мозку в ранньому віці. Воно характеризується різноманітними руховими та неврологічними порушеннями, що значно впливають на якість життя дитини. ДЦП має широкий спектр проявів, від легких рухових порушень до важких форм інвалідності. Існує кілька класифікацій ДЦП, що враховують тип рухових порушень, уражені частини тіла та рівень функціональних можливостей. Рання діагностика ДЦП та своєчасне комплексне лікування є критично важливими для покращення прогнозу та якості життя дитини. Ефективна реабілітація потребує мультидисциплінарного підходу та індивідуалізованих програм, що включають кінезіотерапію, авторські методики, медикаментозне лікування та інші методи.

Логоритміка є ефективним методом корекції мовленнєвих порушень, особливо у дітей з ДЦП. Вона поєднує музику, рухи та мовлення, сприяючи розвитку мовленнєвих і психомоторних навичок. До основних причин порушень належать вроджені патології, екологічні фактори, психологічні навантаження та недостатня педагогічна підготовка батьків. Логоритміка використовує наочні, словесні та практичні методи, включаючи ритмічні вправи, ігри, дихальну та артикуляційну гімнастику, що сприяє комплексному розвитку дитини. Заняття проходять у цікавій, ігровій формі, що підвищує їх ефективність. Для досягнення найкращих результатів логоритміку слід комбінувати з іншими методами корекції мовлення: логопедичним масажем, артикуляційною гімнастикою та дихальними вправами. Загалом логоритміка є важливим напрямом корекційної педагогіки, що сприяє гармонійному розвитку мовлення та рухових навичок дітей з ДЦП.

Список використаних джерел

1. Дубровіна І. В. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи з дітьми з мовленнєвими труднощами : навч. посіб. Харків: Фоліо, 2017. 250 с. 59
2. Лактіонова Г. С. Особливості корекційної роботи з дітьми з порушеннями мовлення : навч. посіб. Одеса, 2016. 190 с.
3. Лисак О. П. Сучасні технології корекційного навчання дітей з мовленнєвими труднощами : навч. посіб. Київ, 2021. 240 с.
4. Осадча Т. М. Арт-терапія в інклюзивному освітньому середовищі: навч. посіб. Київ, 2017. 160 с.
5. Пальчик Н. М. Методичні рекомендації з організації інклюзивного навчання для дітей з мовленнєвими труднощами : навч. посіб. Дніпро, 2020. 210 с.
6. Сидоренко Л. О. Лексико-граматичні вправи у роботі з дітьми : навч. посіб. Львів, 2020. 210 с.

Надія Русланівна Кончко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
кафедри логопедії та логопсихології
Владислав Володимирович Тищенко

До проблеми вивчення порушення інтелектуального розвитку у осіб з тяжкими порушеннями мовлення

Сучасний етап розвитку спеціальної педагогіки та логопедії характеризується підвищеною увагою до проблем комплексного вивчення дітей із порушеннями розвитку. Особливе місце серед них займають діти з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ), оскільки мовлення відіграє ключову роль не лише у процесі спілкування, а й у формуванні пізнавальної діяльності та особистості загалом.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що у дітей із ТПМ часто спостерігаються труднощі інтелектуального розвитку, які можуть мати вторинний характер. Недорозвиток мовлення обмежує можливості засвоєння знань, формування понять, розвитку логічного мислення та повноцінної соціальної взаємодії. Це створює значні труднощі у навчанні, соціалізації та адаптації таких дітей у суспільстві.

Важливість проблеми також полягає у складності диференціації інтелектуальних порушень і мовленнєвих труднощів, оскільки вони часто взаємопов’язані та взаємозумовлені. Недостатній рівень розвитку мовлення негативно впливає на розвиток пізнавальних процесів, зокрема мислення, пам’яті, уваги та уяви. Водночас інтелектуальні порушення можуть ускладнювати формування мовленнєвої діяльності.

Визначення терміна «інтелектуальний розвиток» охоплює широкий спектр процесів, пов’язаних із формуванням пізнавальних здібностей, мислення, пам’яті, уваги та уяви. Інтелектуальний розвиток можна визначити як процес, що включає в себе зміну та вдосконалення когнітивних функцій дитини. Цей процес відбувається під впливом різноманітних факторів, таких як генетичні передумови, середовище виховання, соціально-культурний контекст та індивідуальні особливості дитини. Інтелектуальний розвиток не є статичним; він характеризується динамікою, що проявляється у здатності до навчання, розв'язання проблем і адаптації до нових умов.

На думку Е. Данілавічютє, ТМП – це мовленнєві порушення, які вирізняються своєрідним розвитком компонентів структури мовленнєвої діяльності, що обумовлено

наявністю базових розладів (поліморфної дислалії, дизартрії, ринолалії, алалії, афазії, заїкання).

У дітей з інтелектуальними порушеннями є всі форми порушень мовлення, як і в їх однолітків, які не мають порушення інтелектуального розвитку (дислалія, ринолалія, дисфонія, дизартрія, алалія, дислексія, дисграфія, заїкання, афазія та ін.), у структурі системного мовленнєвого недорозвитку переважає семантичний дефект. О. Борак у своїй праці зазначає, що причинна зумовленість порушень мовлення в дітей з інтелектуальними порушеннями переважно пов'язана з їхньою ступеневою неврологічною симптоматикою.

Інтелектуальні порушення можуть мати різну етіологію. Вони часто зумовлені органічними ураженнями центральної нервової системи, що виникають у пренатальному, натальному або постнатальному періодах розвитку дитини. До таких чинників належать генетичні аномалії, інфекції, гіпоксія, травми, інтоксикації та інші несприятливі впливи. Водночас у дітей із ТПМ інтелектуальні труднощі нерідко мають вторинний характер і пов'язані з недорозвитком мовлення як засобу мислення.

Однією з важливих характеристик мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями є його системний характер. У таких дітей спостерігаються порушення всіх компонентів мовлення: фонетичного, лексичного, граматичного та зв'язного. Особливо вираженим є порушення семантичного компоненту мовлення, який проявляється у труднощах розуміння значень слів, встановлення смислових зв'язків та узагальнення. Це безпосередньо впливає на розвиток мислення, оскільки саме через мовлення здійснюється формування понять і категорій.

Важливим є також положення про залежність рівня мовленнєвого розвитку від ступеня інтелектуальних порушень. Чим глибші інтелектуальні порушення, тим більш вираженим є недорозвиток мовлення. У легших випадках мовлення може бути відносно збереженим на побутовому рівні, однак характеризується обмеженим словниковим запасом, труднощами розуміння складних граматичних конструкцій і переносних значень. У більш тяжких випадках спостерігається різке обмеження мовленнєвої діяльності або її повна несформованість.

Особливу увагу слід приділити впливу мовленнєвих порушень на розвиток мислення. У дітей із ТПМ часто спостерігаються труднощі словесно-логічного мислення, що проявляються у порушеннях аналізу, синтезу, узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Вони мають труднощі у розумінні вербальної інформації, що ускладнює процес навчання і соціальної адаптації. Крім того, характерними є збіднений словниковий запас, аграматизми, порушення звуковимови та недостатній розвиток зв'язного мовлення.

Недорозвиток мовлення також впливає на комунікативну діяльність дітей. Вони мають обмежені можливості для встановлення соціальних контактів, що може призводити до труднощів у взаємодії з однолітками та дорослими. Це, у свою чергу, негативно позначається на формуванні особистості та самооцінки дитини.

Отже, є тісний взаємозв'язок мовленнєвого та інтелектуального розвитку. У дітей з тяжкими порушеннями мовлення часто спостерігаються вторинні інтелектуальні труднощі, які зумовлені обмеженням мовленнєвої діяльності. Це зумовлює необхідність своєчасної діагностики та комплексної корекційної роботи, спрямованої на розвиток як мовлення, так і пізнавальних процесів.

Список використаних джерел

1. Бєлова О. Б. Особливості розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 5-10.

2. Совик І. Сутність поняття «Інтелектуальний розвиток» дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної освіти* : матеріали доп. учасників

наук.-практ. студ. конф., м. Харків, 18 жовт. 2024 р. / Харків. нац. пед. ун-т. ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. Т. П. Танько. Харків, 2024. С. 41.

3. Якимчук Г. В. Особливості психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Габітус*. 2020. Вип. 20. С. 176-182.

Ігор Андрійович Кошарний
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри освітньої реабілітації осіб з порушеннями зору,
Ірина Олександрівна Сасіна

Цифрові інструменти формування фінансової грамотності старшокласників із глибоким порушенням зору: від теорії до інклюзивної практики

У контексті глобальної цифровізації економіки, фінансова грамотність стає фундаментальною передумовою успішної соціалізації та економічної самостійності особистості. Особливої гостроти це питання набуває для старшокласників із глибоким порушенням зору (сліпих та зі значним зниженням гостроти зору), для яких бар'єри у доступі до фінансової інформації та цифрових банківських сервісів можуть призводити до соціальної ексклюзії [7]. Традиційні методи навчання фінансам часто спираються на візуальну рецепцію (графіки, таблиці, дизайн банкнот), що вимагає розробки та імплементації специфічних цифрових інструментів, адаптованих до потреб інклюзивної освіти [4].

Традиційні освітні підходи до викладання фінансової грамотності значною мірою базуються на візуально орієнтованих дидактичних засобах (графічні моделі, табличні структури, іконографіка), що знижує їх ефективність для осіб із порушеннями зору. У цьому контексті актуалізується потреба у розробці адаптивних цифрових інструментів, які забезпечують альтернативні канали сприйняття та обробки інформації [3].

Теоретичний аналіз проблеми ґрунтується на концепції «Цифрової доступності» (Digital Accessibility) та принципах «Універсального дизайну в освіті» (UDL) [8]. Формування фінансової грамотності ми розглядаємо як складне метапредметне утворення, що включає когнітивний (знання про фінансові ринки, податки, страхування), праксеологічний (навички користування банкінгом) та аксіологічний (відповідальне ставлення до ресурсів) компоненти. Для осіб із глибоким порушенням зору домінуючим каналом сприйняття стає аудіальний та тактильно-кінестетичний, що визначає архітектоніку інклюзивного цифрового освітнього середовища [6].

Перехід від теорії до практики вимагає використання технологій, що забезпечують компенсаторне сприйняття інформації. Основними групами цифрових інструментів у нашому дослідженні виступають:

1. Програми екранного доступу (screen readers), які виконують функцію не лише озвучення текстового контенту, але й забезпечують структуровану навігацію складними інтерфейсами фінансових платформ, включаючи мобільний та інтернет-банкінг [2].
2. Імітаційно-моделювальні середовища (симулятори), побудовані на основі семантично коректної веб-архітектури, що дозволяють відтворювати типові фінансові операції у безпечному освітньому просторі з урахуванням принципів доступності [3].
3. Аудіоорієнтовані освітні ресурси з використанням структурованих форматів, що забезпечують нелінійний доступ до навчального контенту та підтримують індивідуалізовані освітні траєкторії.

Окрему увагу слід приділити імплементації гейміфікаційних стратегій, адаптованих до потреб незрячих користувачів. Інтеграція мобільних застосунків із елементами штучного інтелекту дозволяє формувати практичні навички фінансової поведінки через розв'язання ситуаційних задач, зокрема розпізнавання номіналу грошових знаків, аналіз споживчих характеристик товарів та прийняття рішень у змодельованих економічних сценаріях.

Критично важливим компонентом фінансової грамотності є цифрова безпека. Здобувачі освіти з порушеннями зору є більш уразливими до кіберзагроз, зокрема фішингових атак та маніпулятивних практик соціальної інженерії [7]. У зв'язку з цим освітні програми мають включати спеціалізовані модулі, спрямовані на формування навичок аудіального розпізнавання небезпек, перевірки достовірності цифрових ресурсів, а також використання альтернативних механізмів автентифікації, зокрема біометричних технологій.

Емпіричні спостереження засвідчують, що результативність формування фінансової компетентності значною мірою залежить від рівня розвитку цифрової грамотності учнів [4]. Ефективними є ті освітні рішення, які не обмежуються реплікацією візуального контенту, а пропонують принципово інші моделі взаємодії з інформацією, зокрема аудіосоніфікацію даних, де параметри звуку відображають динаміку фінансових показників.

Впровадження цифрових інструментів у процес формування фінансової грамотності старшокласників із глибоким порушенням зору трансформує інклюзивну освіту з пасивного накопичення знань у активну діяльнісну практику відповідно до державної стратегії розвитку інклюзивного навчання [1]. Ключовим вектором подальших досліджень має стати розробка національних стандартів доступності банківських інтерфейсів та створення спеціалізованого освітнього програмного забезпечення, що базується на поєднанні тактильних дисплеїв Брайля з мовними синтезаторами останнього покоління [2]. Реалізація таких підходів сприятиме подоланню цифрової нерівності та забезпеченню фінансової автономії випускників з глибоким порушенням зору до умов сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 № 524-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 19.04.2026).

2. ДСТУ EN 301 549:2022 (EN 301 549 V3.2.1 (2021-03), IDT). Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. 189 с.

3. Доступність цифрових продуктів та послуг : навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Пасічника. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2023. 245 с.

4. Литвин Л. М. Особливості формування фінансової грамотності учнів з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання інклюзивної освіти* : зб. наук. пр. 2024. Вип. 12. С. 45–52.

5. Навчальна програма «Фінансова грамотність» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти. Схвалено для використання в освітньому процесі (Протокол № 5 від 22.06.2023). URL: https://mon.gov.ua/ (дата звернення: 19.04.2026).

6. Синьова Є. П., Федоренко С. В. Тифлопедагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 324 с.

7. Accessibility of financial services for persons with disabilities: international standards and Ukrainian practice / O. Ivanov et al. *Digital Economy and Society*. 2025. Vol. 4. P. 112–128.

8. Introduction to Universal Design for Learning (UDL) / CAST. URL: https://www.cast.org/impact/universal-design-for-learning-udl (дата звернення: 19.04.2026).

Анна Сергіївна Кульбачна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
Валентина Іванівна Тернопільська

Організація надання соціальних послуг у громаді

Сучасний розвиток територіальних громад в Україні супроводжується поглибленням процесів децентралізації, що зумовлює підвищення ролі місцевого рівня у сфері соціального захисту населення. Саме громада виступає найближчим до людини соціальним середовищем, у межах якого виявляються потреби мешканців, визначаються вразливі групи населення та організовується система підтримки осіб і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Особливої актуальності організація соціальних послуг набуває в умовах воєнного стану, коли значно зростає кількість внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, людей, які втратили житло, роботу чи соціальні зв'язки. У зв'язку з цим система соціальної підтримки громади має бути гнучкою, мобільною та орієнтованою на швидке реагування.

Соціальні послуги виступають основною формою реалізації соціальної роботи з вразливими категоріями населення, особами та сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Їх надання спрямоване на попередження виникнення таких обставин, сприяння у їх подоланні або мінімізації негативних наслідків, що особливо важливо в умовах децентралізації та зростання соціальних ризиків [2].

Соціальні послуги в громаді спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання їх наслідків, соціальну адаптацію та інтеграцію отримувачів у місцеве середовище. Вони охоплюють широкий спектр допомоги: догляд вдома, консультування, соціальний супровід, натуральну допомогу, кризове втручання, представництво інтересів, соціальну профілактику та інші види підтримки. Їх надання регулюється Законом України «Про соціальні послуги», який визначає основні принципи діяльності, серед яких доступність, добровільність, індивідуальний підхід, комплексність та конфіденційність [1].

Важливим елементом організації соціальних послуг є належне кадрове забезпечення та чітке нормативно-правове регулювання діяльності соціальних установ. Організація та функціонування закладів, які забезпечують надання послуг мешканцям громади, ґрунтуються на вимогах чинних нормативно-правових актів, а кожен тип соціального закладу має власне типове положення, що визначає його структуру, завдання та функції [2].

Аналіз діяльності Обухівської міської територіальної громади показав, що важливу роль у забезпеченні населення соціальними послугами відіграє Територіальний центр надання соціальних послуг. Його діяльність спрямована на підтримку осіб похилого віку, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, сімей, які опинилися у кризових ситуаціях, та інших мешканців громади, що потребують допомоги. Значущим елементом роботи є виявлення потреб населення, проведення оцінювання складних життєвих обставин та формування індивідуального плану надання послуг [3].

Результати проведеного анкетування отримувачів соціальних послуг засвідчили загалом високий рівень задоволеності роботою фахівців територіального центру. Водночас було виявлено потребу в покращенні інформаційного супроводу, підвищенні обізнаності мешканців громади щодо наявних послуг, а також розширенні можливостей

отримання психологічної підтримки. Це підтверджує необхідність систематичного моніторингу якості послуг і врахування думки отримувачів у процесі управління соціальною сферою громади.

Важливим напрямом удосконалення системи соціальних послуг у громаді є розширення спектра послуг відповідно до актуальних викликів воєнного часу, зокрема підтримки внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, осіб похилого віку та людей, які втратили житло або засоби до існування. Не менш важливими є цифровізація соціальної сфери, розвиток міжвідомчої взаємодії та партнерства з організаціями соціальної сфери та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи.

Отже, ефективна організація надання соціальних послуг у громаді є важливою умовою соціальної стабільності, підтримки вразливих категорій населення та розвитку місцевої соціальної політики. Ефективність цієї системи визначається здатністю громади своєчасно виявляти вразливі категорії населення, забезпечувати доступність базових послуг та впроваджувати інноваційні підходи до соціальної підтримки.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 7 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 05.04.2026).

2. Положення про центр надання соціальних послуг Обухівської міської ради Київської області (нова редакція) (2026). URL: https://obcity.gov.ua/drupal/uploads/2026/02/Polozhennya-Tercentr_2026.pdf (дата звернення: 05.04.2026).

3. Пєша І.В, Сопівник І.В., Вакуленко О.В., Овдій Н.М. Соціальна робота у територіальній громаді. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2024. 305 с. URL: https://inmol.org/posibnyk-sotsialna-robota-v-terytorialnij-hromadi/ (дата звернення: 05.04.2026).

Каріна Олександрівна Лавренчук
здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Особливості соціальної роботи з сім’ями ВПО

Військова агресія проти України спричинила масштабне внутрішнє переміщення населення, що суттєво вплинуло на соціальне становище сімей, змушених залишити місце постійного проживання. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з комплексом проблем – економічних, психологічних, житлових, освітніх, що потребують системного підходу з боку держави та соціальних служб.

Соціальна робота з ВПО базується на принципах гуманізму, доступності, адресності та комплексності надання допомоги. Як зазначають сучасні дослідники, ефективна підтримка цієї категорії населення передбачає не лише задоволення базових потреб, а й сприяння соціальній адаптації, інтеграції у приймаючі громади та відновленню соціальних зв’язків. Важливу роль у цьому процесі відіграє індивідуальний підхід до кожної сім’ї з урахуванням її потреб і ресурсів [2].

Одним із ключових напрямів соціальної роботи є сприяння соціальній адаптації ВПО у новому середовищі. Це передбачає допомогу у працевлаштуванні, забезпеченні житлом, доступі до освіти та медичних послуг. Важливим є також формування толерантного ставлення у приймаючих громадах, що сприяє зниженню соціальної напруги та запобіганню дискримінації.

Сучасні дослідження свідчать про необхідність удосконалення механізмів соціальної підтримки ВПО, зокрема шляхом впровадження інноваційних підходів, розвитку партнерства між державними та недержавними організаціями, залучення міжнародного досвіду. Значну роль відіграють громадські та благодійні організації, які доповнюють систему державної допомоги [1].

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними сім'ями передбачає використання різних форм і методів роботи:

1. Соціальний супровід – комплексна допомога сім'ї у подоланні складних життєвих обставин.
2. Консультування – надання інформаційної, правової та психологічної підтримки.
3. Групова робота – тренінги, групи взаємодопомоги, спрямовані на адаптацію та інтеграцію.
4. Посередництво – сприяння у взаємодії з державними установами та громадськими організаціями [3].

Важливим аспектом є створення сприятливого соціально-психологічного середовища, яке сприяє відновленню емоційного стану ВПО, розвитку довіри та відчуття безпеки. Залучення громади, волонтерів і міжвідомча взаємодія значно підвищують ефективність соціальної роботи.

Таким чином, соціальна робота з внутрішньо переміщеними сім'ями є важливим напрямом соціальної політики, спрямованим на підтримку вразливих категорій населення, їх адаптацію та інтеграцію в нові умови життя. Комплексний підхід до вирішення проблем ВПО сприяє підвищенню якості їх життя та соціальної стабільності в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Лютий В., Дуля А. Сім'ї ВПО з дітьми: потреби та стратегії опанування складними обставинами. Humanitas. 2023. № 1. С. 49–58. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.7

2. Мельник І. П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2017. Вип. 23. С. 176–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2017_23_32 (дата звернення: 03.04.2026).

3. Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами / IQholding. URL: http://iqholding.com.ua/articles/osoblivosti-roboti-z-vnutrishno-peremishchenimi-osobami (дата звернення: 15.04.2026).

Дар'я Миколаївна Листрова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Ганна Олексіївна Костюшко

Сімейне виховання як соціально-педагогічний феномен

Актуальність проблеми сімейного виховання в сучасній Україні суттєво зростає у зв'язку з умовами воєнного стану, соціально-економічною нестабільністю, вимушеним переміщенням населення та підвищеним рівнем психоемоційного навантаження на сім'ї. За даними міжнародних організацій, мільйони українських дітей та батьків опинилися в умовах тривалого стресу, втрат і розриву соціальних зв'язків, що безпосередньо впливає на якість виховного процесу [6]. У багатьох сім'ях спостерігається зниження виховного потенціалу, порушення емоційної взаємодії між батьками та дітьми, зростання конфліктності та труднощів у реалізації батьківських функцій. У цьому контексті сімейне виховання набуває особливої значущості як ключовий чинник психологічної стійкості дитини та її успішної соціалізації.

Проблема дослідження питання сімейного виховання завжди привертала увагу вітчизняних науковців: Т. Алєксєєнко, І. Бех, Г. Васянович, О. Вишневський, О. Дубасенюк, А. Капська, Г. Костюшко, В. Постовий та ін.

Сімейне виховання є складним багатовимірним процесом цілеспрямованого впливу батьків та інших членів сім'ї на розвиток дитини, що ґрунтується на поєднанні емоційних, моральних і соціально-педагогічних взаємодій [1]. Воно охоплює систему відносин, у межах яких формується особистість дитини, її цінності, поведінкові моделі та соціальні установки. У цьому контексті сім'я виступає первинним агентом соціалізації, що забезпечує базові умови розвитку дитини як особистості [4].

Важливим чинником ефективності сімейного виховання є педагогічна культура батьків. Педагогічна культура батьків визначається як інтегрована характеристика особистості, що включає систему педагогічних знань, виховних умінь, ціннісних орієнтацій і стилів взаємодії з дитиною, які забезпечують усвідомлене та відповідальне виконання батьківських функцій у процесі виховання. Вона передбачає здатність батьків розуміти вікові та індивідуальні особливості дитини, будувати конструктивну комунікацію та створювати сприятливе емоційне середовище для її розвитку [3; 5; 8].

Ключовими функціями сімейного виховання є виховна, емоційно-психологічна, соціалізаційна, захисна та регулятивна. Виховна функція полягає у формуванні моральних норм і цінностей, емоційно-психологічна забезпечує емоційну підтримку дитини, соціалізаційна сприяє засвоєнню соціальних ролей, захисна – створенню безпечного середовища, а регулятивна – формуванню правил і меж поведінки [1; 2; 7].

Сімейне виховання також визначається соціальними умовами життя сім'ї, рівнем її культури, освіченості батьків, матеріальним становищем та соціальними зв'язками. У сучасних умовах особливо важливим є психоемоційний стан батьків, рівень їхньої стресостійкості та здатність до конструктивного подолання кризових ситуацій, що безпосередньо впливає на якість виховного процесу.

У практичному вимірі соціально-педагогічної роботи з сім'ями важливе місце посідає впровадження освітньо-просвітницьких програм, зокрема програми «Азбука родинного виховання». У межах її реалізації доцільно застосовувати такі форми роботи: батьківські тренінги, спрямовані на формування навичок ефективної комунікації з дітьми; тематичні консультації щодо вікових особливостей розвитку та труднощів

виховання; а також інтерактивні сімейні заняття, що сприяють зміцненню емоційного зв'язку між батьками та дітьми.

Таким чином, сімейне виховання є ключовим соціально-педагогічним феноменом, який забезпечує первинну соціалізацію дитини та формування її особистісних якостей. Його ефективність значною мірою залежить від рівня педагогічної культури батьків, характеру внутрішньо сімейних взаємин та соціального контексту розвитку сім'ї [3; 5].

Отже, сімейне виховання є складним соціально-педагогічним феноменом, що поєднує природні, соціальні та педагогічні аспекти розвитку особистості. Його ефективність визначається гармонійною взаємодією внутрішньосімейних відносин і зовнішнього соціального середовища. У сучасних умовах підвищеної соціальної напруги посилюється потреба в науковому осмисленні та підтримці сімейного виховання як базового чинника формування соціально зрілої особистості. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інноваційних соціально-педагогічних технологій підтримки сім'ї, розвитком програм батьківської компетентності та впровадженням практик позитивного виховання.

Список використаних джерел

1. Алєксєєнко Т. Ф. Сімейне виховання: теорія і практика : навч.-метод. посіб. Київ : 2012. 240 с.
2. Васянович Г., Нагірняк М., Великий Р. Сучасна українська сім'я як соціальний феномен. Публічне управління та соціальна робота, № 1 (5), 2025 https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2983/2865
3. Воронова С. В. Педагогічна культура батьків: виклики та шляхи формування. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 3 (132). Одеса, 2020. С. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/punpu_2020_3_4
4. Костюшко Г. О. Традиційні сімейні цінності молоді в контексті їх сучасної трансформації/ГО Костюшко//Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24 (1).-С. 71-78.-Режим доступу: http://nbuv. gov. ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24% 281% 29__13
5. Мартинюк В. В. Формування педагогічної культури батьків. Вісник науки та освіти. 2023. № 10(16) 2023. С. 711–723 https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7150/7191
6. Офіційнй сайт ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/
7. Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи : навчально-методичний посібник / Н. І. Рудкевич. Львів: Растр-7, 2021. 324 с. https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rudkevych-N.-pidruchnyk.pdf
8. Сідач І. Культура взаємин батьків та дітей, її суть та зміст. Освіта й управління. 2003. № 4. С.102-109.

Валерія Олексіївна Малик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Консультативна діяльність як форма соціально-педагогічної роботи з ВПО

Сучасна геополітична реальність спричинила масову внутрішню міграцію в Україні, створюючи потребу у ефективному механізмі підтримки внутрішньо переміщених осіб. У цьому контексті консультативна діяльність слугує основною формою професійної взаємодії, яка спрямована на подоланні соціально-психологічної дезадаптації та інтеграції певної групи людей у приймаючі громади. Дослідження специфіки консультативної роботи з внутрішньо переміщеними особами потребує звернення як до теоретичних засад соціальної педагогіки, так і до практичних наробок соціальної роботи в умовах кризових ситуацій.

Згідно з визначенням, запропонованим Л. Завацькою, консультування в соціально-педагогічній діяльності є «технологією надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину чи малу групу з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розробки соціальних норм спілкування» [5, с. 93].

Т. Алєксєєнко розглядає консультування як процес взаємодії між двома або кількома людьми, в ході якого певні знання консультанта використовуються для надання допомоги тим, хто отримує консультацію [3, с. 245]. Особливість соціально-педагогічного консультування, на її думку, полягає в тому, що консультант прагне покращити життєву ситуацію іншого, не керуючи ним і його потенційними діями і вчинками, а демонструючи їх ймовірні результати, допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі чітко усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків.

Консультативна діяльність соціального педагога у роботі з внутрішньо переміщеними особами є однією з ключових форм соціально-педагогічного супроводу, спрямованої на подолання кризових станів, адаптацію до нових соціальних умов та відновлення психосоціального функціонування дітей, підлітків та їхніх сімей.

Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на 27 листопада 2025 року кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб становить 4 595 411 осіб, з яких понад 60% - жінки та діти, що створює масштабний попит на кваліфіковану консультативну допомогу [4].

Згідно з даними Звіту про внутрішнє переміщення в Україні, проведеного ІОМ у квітні 2025 року, 18% ВПО повідомили про недостатній доступ до послуг психічного здоров'я та консультування, при цьому серед тих, хто розглядає можливість повторного переселення, цей показник зростає до 24% [1, с. 11]. Ця статистика свідчить про критичну потребу в розширенні доступу до консультативних послуг для внутрішньо переміщених осіб, особливо для тих, хто перебуває в стані невизначеності щодо місця проживання.

Аналіз даних IOM Ukraine за період січень-червень 2023 року показує, що індивідуальні консультації та психологічний супровід становлять значну частину наданих послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (MHPSS) – 15 539 індивідуальних послуг зосередженої підтримки протягом шести місяців. Основними причинами звернення стали: труднощі з адаптацією, тривога та страх перед майбутнім, переживання втрати та горювання, нав'язливі думки, порушення сну та кошмари,

проблеми з емоційною регуляцією, сімейні конфлікти та труднощі у стосунках батьків і дітей, пригнічений стан та почуття самотності [2, с. 9].

Згідно з класифікацією, розробленою та узагальненю вченими Запорізького національного університету, виділяють такі види консультативної діяльності соціального педагога:

- за кількістю клієнтів консультування: індивідуальне, групове;
- за тривалістю: короткотермінове (одноразове), довготермінове (проводиться протягом кількох зустрічей), оперативне (швидко скоординоване);
- за видами контакту: очне (безпосередній контакт), заочне чи дистанційне (телефонне консультування, переписка);
- за місцем проведення (кабінетне, вуличне);
- за джерелом передачі інформації (вербальне і невербальне (інформаційні стенди);
- за віком клієнтів: консультування дітей, підлітків, молоді, людей похилого віку;
- за змістом проблеми: інтимно-особистісне, соціально-правове, психолого-педагогічне;
- за функціями: інформаційне, підтримуюче, посередницьке, організаційне [6, с. 24].

Науковиці О. Ташкіновою, О. Роговською та Т. Радіоновою (2024) у своєму дослідженні зазначають, що консультативна діяльність соціального педагога з соціально вразливими групами населення, зокрема ВПО, має спрямовуватися на формування навичок життєстійкості та психоемоційну підтримку. Автори підкреслюють важливість децентралізації психосоціальних послуг та запровадження Центрів життєстійкості на рівні територіальних громад [7, с. 68].

Список використаних джерел

1. Алєксєєнко Т. Ф. Соціальна педагогіка : словник довідник / [Т. Ф. Алєксєєнко, Ю. М. Жданович, І. Д. Звєрєва та ін.] ; за заг. ред. Т. Ф. Алєксєєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.

2. Аналітика: внутрішньо переміщені особи. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України». URL: https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo (дата звернення: 27.11.2025).

3. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. [для вищ. навч. закл.] / Завацька Л. М. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.

4. Пожидаєва О. В. Сутність та види консультування в соціально-педагогічній діяльності. *Вісник Запорізького національного університету.* 2012. № 1(17). С. 22–25.

5. Ташкінова О. А., Роговська О. О., Радіонова Т. Є. Стратегії покращення психоемоційного стану та формування навичок життєстійкості у соціально вразливих груп населення в умовах воєнного стану в Україні. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2024. № 1. С. 63–68.

6. International Organization for Migration (IOM), Apr 24 2025. DTM Ukraine – Returns Report – General Population Survey Round 20 (April 2025). IOM, Ukraine.

7. International Organization for Migration (IOM). MHPSS Overview: 1 January – 30 June 2023. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/2023-09/mhpss-overview-1jan-30june-23.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

Ольга Євгенівна Малихіна
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
професор кафедри логопедії та логопсихології,
доктор педагогічних наук
Світлана Юріївна Конопляста

Роль логопедичної культури батьків та логоінформування у системі логопедичного супроводу дітей з порушеннями мовлення

Сучасний розвиток спеціальної освіти зумовлює зростання уваги до проблеми мовленнєвого розвитку дітей та ролі сім'ї у цьому процесі. Мова розглядається як складна система суспільно зумовлених знаків, що забезпечує передачу інформації та формування мислення людини, тоді як мовлення виступає психофізіологічним процесом реалізації мови у спілкуванні. Мовленнєвий розвиток дитини є важливою складовою її загального психічного розвитку та значною мірою залежить від соціального середовища, у якому вона зростає.

Провідну роль у формуванні мовлення відіграє сім'я, оскільки саме батьки є першими мовними партнерами дитини та забезпечують первинне мовленнєве середовище. Емоційне спілкування між дорослими і дитиною з раннього віку виступає основою формування мовленнєвих і комунікативних навичок, сприяє розвитку пізнавальної активності та соціальної взаємодії. Значну роль у цьому процесі відіграють наслідування мовлення дорослих, спільна діяльність, ігрова взаємодія та постійне вербальне спілкування у родині. Створення сприятливого мовленнєвого середовища передбачає регулярне спілкування з дитиною, використання мовленнєвих ігор, читання художньої літератури, обговорення життєвих ситуацій та підтримання позитивної емоційної атмосфери в сім'ї.

Одним із важливих чинників успішного мовленнєвого розвитку є рівень логопедичної культури батьків. Під логопедичною культурою розуміють сукупність знань батьків про закономірності мовленнєвого розвитку дитини, розуміння можливих мовленнєвих порушень та володіння елементарними способами стимуляції мовлення у повсякденному спілкуванні. Високий рівень логопедичної культури сприяє своєчасному виявленню мовленнєвих труднощів, активній участі родини у корекційному процесі та створенню ефективного мовленнєвого середовища для розвитку дитини. У цьому контексті важливою є співпраця батьків з логопедом, що дозволяє поєднати професійну допомогу фахівця з щоденною мовленнєвою практикою у сім'ї.

Порушення мовлення розглядаються як відхилення від нормального процесу формування та функціонування мовлення, які можуть проявлятися у порушеннях звуковимови, темпу і ритму мовлення, голосу, лексико-граматичної сторони мовлення, а також письма і читання. Причини таких порушень можуть мати як органічний, так і соціальний характер, що зумовлює необхідність комплексної підтримки дитини та її родини. У сучасній логопедії спостерігається перехід від традиційної моделі пасивної участі батьків до партнерської взаємодії між логопедом і сім'єю, де батьки виступають активними учасниками процесу мовленнєвого розвитку дитини.

Важливим напрямом такої взаємодії є логопедичний супровід, який розглядається як цілісна система допомоги, що інтегрує педагогічні, психологічні та соціальні аспекти підтримки дітей з мовленнєвими порушеннями. Логопедичний супровід базується на принципах індивідуалізації, неперервності та партнерства і спрямований не лише на корекцію мовлення, але й на розвиток комунікативної компетентності та соціалізацію

дитини. У його структурі важливу роль відіграє взаємодія у системі «дитина – логопед – родина», яка забезпечує узгодженість дій усіх учасників корекційного процесу.

Сучасна система освіти також актуалізує розвиток психолого-педагогічного супроводу як комплексної системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами. У його структурі логопедичний супровід виступає спеціалізованим напрямом, спрямованим на формування, розвиток та корекцію мовленнєвої функції. Діти з порушеннями мовлення потребують особливої уваги, оскільки мовленнєві труднощі можуть негативно впливати на їх навчання, соціальну взаємодію та емоційний стан.

Разом з тим у практиці логопедичної роботи часто спостерігається недостатня поінформованість батьків щодо закономірностей мовленнєвого розвитку та особливостей мовленнєвих порушень, що знижує ефективність корекційної роботи. У зв'язку з цим у структурі логопедичного супроводу виокремлюється окремий напрям – логоінформування. Логоінформування розглядається як систематичний процес надання батькам доступної та науково обґрунтованої інформації щодо особливостей мовленнєвого розвитку дитини, характеру мовленнєвих порушень та способів їх подолання.

Основними завданнями логоінформування є ознайомлення батьків із закономірностями мовленнєвого розвитку, інформування про характер виявлених порушень, надання практичних рекомендацій щодо розвитку мовлення в домашніх умовах та формування усвідомленої участі родини у корекційному процесі. Таким чином, логоінформування виступає важливим інструментом підвищення логопедичної культури батьків та розвитку партнерської взаємодії у системі «дитина – логопед – родина».

Отже, у системі підтримки дітей з порушеннями мовлення формується ієрархічна структура взаємопов'язаних компонентів: психолого-педагогічний супровід – логопедичний супровід – логоінформування. Така інтеграція забезпечує комплексну допомогу дитині та її родині, сприяє підвищенню логопедичної культури батьків та ефективності корекційно-розвивальної роботи.

Список використаних джерел

1. Кисличенко В. А. Психолого-педагогічні умови взаємодії логопеда і батьків у корекційній роботі. Київ: Педагогічна думка, 2020.

2. Кисличенко В.І. Інтерактивна взаємодія логопеда з батьками у програмі логопедичного супроводу. / В. І. Кисличенко. – «Актуальні проблеми корекційної освіти», 2020. – № 16. – С. 176–185. – Режим доступу: https://aqce.com.ua/vipusk-n16-tom12020/kislichenko-va-interaktivna-vzajemodija-logopeda-z-batkami.html.

3. Конопляста С.Ю. Формування логопедичної культури батьків дітей з порушеннями мовлення: навч.-метод. посіб. Київ, 2019. 124 с.

4. Синиця А. О. Діагностика педагогічної культури батьків дітей з особливими освітніми потребами. / «Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія». – 2021. – № 41. – С. 215–223.

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28235/Konoplyasta_Sinitsa.pdf?sequence=1.

5. Взаємодія логопеда з батьками дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку: https://www.researchgate.net/publication/395506986_VZAEMODIA_LOGOPEDA_Z_BATKAMI_DITEJ_Z_PORUSENNAMI_MOVLENNEVOGO_ROZVITKU

Марія Андріївна Маршенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної психології
Валентина Іванівна Кротенко

Терапевтичний потенціал дитячої гри в умовах війни

Воєнна реальність порушує звичне відчуття безпеки дитини, змінює повсякденний ритм життя, посилює тривожність і нерідко супроводжується переживанням втрати, невизначеності, вимушеного переміщення та тривалого емоційного напруження. За таких умов саме гра залишається природньою для дитини формою переживання досвіду, через яку вона може частково відновлювати внутрішню рівновагу й відчуття опори. [1; 4]

Терапевтичний потенціал гри виявляється насамперед у тому, що вона допомагає дитині символічно впорядкувати події, які в реальному житті здаються хаотичними й некерованими. У грі дитина може відтворювати знайомі ситуації, змінювати їхній розвиток, наділяти персонажів силою захисту, повертати собі активну роль у сюжеті. Саме така можливість діяти, а не лише пасивно переживати, сприяє послабленню внутрішньої напруги та поступовому опрацюванню складного досвіду. [1; 2]

В умовах війни особливо значущою є здатність гри ставати мовою почуттів, які дитині складно назвати прямо. Тривога, страх, безсилля, гнів або смуток можуть проявлятися у виборі іграшок, повторюваних сюжетів, побудові укриттів, рятувальних сценаріях чи прагненні «врятувати» слабшого персонажа. Така непряма форма самовираження є психологічно безпечною, оскільки не змушує дитину говорити про важке дослівно, але дає змогу дорослому краще зрозуміти її стан і своєчасно надати підтримку [1; 4]

Практичним розвитком цих можливостей є ігрова терапія – професійно організований метод допомоги, у межах якого гра використовується для встановлення контакту, діагностики переживань і корекції емоційних реакцій. В умовах війни цей підхід набуває особливої цінності, адже дає змогу створити для дитини безпечний, передбачуваний простір із чіткими межами, де поступово відновлюється довіра до дорослого, до взаємодії та до власних способів упоратися з напруженням. [1; 3]

Ефективність ігрової терапії зростає завдяки гнучкості її форм і засобів. Вона може здійснюватися індивідуально або в групі, застосовуватися у школі, психологічному центрі чи тимчасовому безпечному просторі. Особливу практичну роль відіграють м’які іграшки, фігурки, конструктори та сюжетні набори, які допомагають дитині переносити переживання на зовнішній об’єкт, знижувати напругу та поступово відновлювати емоційну саморегуляцію. У воєнний час такі засоби є важливими також для підтримки резильєнтності дітей. [3; 4]

Крім емоційного відреагування, гра виконує відновлювальну функцію. Повторювані ігрові дії, зрозумілі правила, підтримувальна присутність дорослого та можливість безпечного вибору в сюжеті повертають дитині відчуття передбачуваності, якого часто бракує в умовах війни. Завдяки цьому гра стає не лише способом тимчасового полегшення, а й ресурсом зміцнення внутрішньої стійкості, необхідної для навчання, спілкування та поступового повернення до повсякденної активності. [1; 2; 4]

Водночас терапевтичний потенціал дитячої гри найбільше розкривається тоді, коли дорослий не знецінює її зміст, а уважно супроводжує ігровий процес. Для

психолога, педагога чи батьків гра може бути важливим інструментів збереження психічного благополуччя дитини. [2; 3]

Отже, дитяча гра в умовах війни має виразний терапевтичний потенціал, оскільки відповідає віковим особливостям дитини й дає змогу безпечніше переживати складний досвід. Через гру та ігрову терапію дитина може виражати почуття, відновлювати відчуття контролю, зміцнювати емоційну стійкість і поступово адаптуватися до змінених умов життя. Це дає підстави розглядати ігрові методи як важливий напрям психологічної допомоги дітям у воєнний та післявоєнний періоди. [1; 4]

Список використаних джерел

1. Васильченко О.А. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми шкільного віку. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3 (19). С. 90-94. URL: http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2013/3/18.pdf (дата звернення: 08.09.2026)

2. Гра як терапія. Osoblyvi.com.ua. URL: https://osoblyvi.com.ua/helpful-info/110-napriam-rozvytok/1061-gra-yak-terapiya (дата звернення: 08.09.2026)

3. Ігрова терапія. Aytuzon. URL: https://aytuzon.com.ua/igrova-terapiya/ (дата звернення: 08.09.2026)

4. Найчук В. В., Скрипкіна О. М. Терапія м'якою іграшкою як засіб формування резильєнтності у дітей під час воєнного стану. Наукові записки львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Серія: Педагогіка і психологія. 2024. № 2 (4). С. 133-137. URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/pp/article/view/2896/2778 (дата звернення: 08.09.2026)

Олександра Ігорівна Марищіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.02 «Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Роль дорослого у розвитку дитини з особливими освітніми потребами

У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти особливої актуальності набуває проблема підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Щороку спостерігається зростання кількості таких дітей у світі, що зумовлює необхідність посилення уваги до створення ефективних умов для їхнього розвитку, а також до розроблення індивідуалізованих програм навчання і виховання. Забезпечення рівного доступу до якісної освіти актуалізує потребу в ґрунтовному аналізі ролі дорослого у процесі розвитку дитини. Саме дорослі – батьки, педагоги та інші фахівці виступають ключовими суб'єктами, які забезпечують не лише організацію освітнього процесу, а й соціалізацію, емоційну підтримку та формування особистості дитини. Водночас проблема сформованості свідомої батьківської позиції щодо дитини з особливими освітніми потребами та її майбутнього вже тривалий час перебуває у фокусі уваги лікарів, педагогів і фахівців у сфері корекційної та психолого-педагогічної допомоги.

Діти з особливими освітніми потребами регулярно зазнають труднощів у комунікації, пізнавальній діяльності, адаптації до умов соціального середовища. У зв'язку з цим роль дорослого суттєво збільшується. Дорослий стає посередником між дитиною та навколишнім світом, формує оптимальні та сприятливі умови для розвитку,

орієнтується на індивідуальні особливості та зумовлює розкриттю потенціалу кожної дитини.

Саме через дорослого здійснюється соціокультурний вплив і передача знань дитині. Але на сьогодні основною функцією дорослого стає не лише передача знань, а й організація спільної діяльності з її освоєння. Це забезпечує зміну підходів до організації навчально-виховного процесу – не через структуру занять, а через альтернативні форми роботи з дитиною [2].

Особистісний розвиток дитини є неможливим без участі дорослого, водночас принципово важливим є дотримання оптимальної міри цієї участі. Ефективність розвитку забезпечується за умови, що дорослий створює простір, у якому дитина може виступати не лише об'єктом виховного впливу, а й суб'єктом власного розвитку. [1].

Спілкування дитини з дорослими вчені розглядають як активні дії дитини, за допомогою яких вона прагне налагоджувати стосунки з оточуючими, отримувати від них знання про правила поведінки в довкіллі, узгоджувати свою поведінку з нормами співжиття з тими, хто поруч, задовольнити власні соціальні потреби. [3].

Дорослий у житті дитини з особливими освітніми потребами виступає ключовим суб'єктом її розвитку, виконуючи роль провідника та посередника у процесі індивідуального становлення. Він забезпечує передачу знань, умінь і навичок, організацію освітньо-виховного процесу, а також сприяє розвитку соціальних, емоційних і когнітивних компетентностей дитини. Водночас принципово важливим є створення таких умов, за яких дитина з особливими освітніми потребами активно залучається до власного розвитку, виступаючи не лише об'єктом впливу, а повноцінним суб'єктом і учасником освітнього процесу.

Важливо зазначити, що ставлення батьків до своїх дітей з особливими освітніми потребами може залежати від того, наскільки здатні батьки знайти підтримку та ресурси для своїх дітей та себе. Надання підтримки та допомоги може знизити рівень стресу та бути більш емоційно стабільними та більш сприятливими для своїх дітей з ООП [4, с. 76].

Сім'я – це мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин. І цей факт не можна упускати як в діагностичній, так і в подальшій корекційній роботі з дитиною з проблемами в розвитку. Наявні в дитини психофізичні порушення призводять до змін у всій сімейній системі. Власне особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє[3, с. 22].

На наш погляд, саме сім'я відіграє визначальну роль у розвитку дитини з особливими освітніми потребами, оскільки є базовим і найбільш значущим соціальним середовищем, у межах якого відбувається формування та становлення її особистості.

Батьки забезпечують первинну психоемоційну підтримку дитини, сприяють розвитку її автономності та виступають ключовими посередниками у засвоєнні соціального досвіду. Від рівня їхньої усвідомленості, залученості та готовності до взаємодії значною мірою залежить ефективність подальшої співпраці дитини з педагогами й фахівцями.

З урахуванням зазначеного доцільним є визначення необхідності створення сприятливих умов для досягнення основних цілей розвитку дитини, зокрема: формування навичок ефективної комунікації; становлення цілісної системи життєвих цінностей; розвиток здатності до цілепокладання та досягнення цілей; забезпечення максимально можливого рівня самостійності; виховання поваги до потреб, інтересів і бажань інших людей. [3, с. 25].

Список використаних джерел

1. Вісник науково-дослідної лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в XXI столітті» : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї».

2. Гончарук О. М. Партнерство дорослого і дитини у процесі формування комунікативних умінь у старших дошкільників // Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 19, т. 2.

3. Лук'янченко К. Роль сім'ї в процесі виховання та навчання дитини з особливими освітніми потребами // Матеріали XXVI наукової конференції здобувачів вищої освіти «Історичний досвід і сучасність». Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2020. Вип. 39. С. 21–27.

4. Черепаня Н. І. Виховний вплив дорослих на процес соціалізації // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2016. Вип. 1 (3).

Леся Сергіївна Міщенко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»

Науковий керівник:
доктор філософії (PhD)
Дар'я Дмитрівна Бибик

Особливості створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах воєнного стану

Доповідь присвячена комплексному підходу до формування захищеного освітнього простору, що поєднує фізичну безпеку (укриття), цифрову гігієну та психологічну стійкість усіх учасників навчального процесу в умовах воєнних викликів.

У сучасних умовах категорія «безпечне освітнє середовище» трансформувалася з суто педагогічної у комплексну безпекову систему. В умовах воєнного стану вона визначається як сукупність умов, що мінімізують ризики для життя, здоров'я та психічного стану учасників освітнього процесу. Як зазначає дослідниця О. Локшина, сьогодні безпека є не просто «додатком», а базовою детермінантою, без якої неможлива реалізація конституційного права на освіту [3].

Першочерговим завданням є «фізичне убезпечення» простору. Так, зокрема, В. Андрущенко наголошує на необхідності переходу до моделі «захищеного закладу». На думку вченого, така модель повинна такі складові, як створення сертифікованих укриттів (трансформація підвальних приміщень у повноцінні освітні хаби, обладнані вентиляцією, освітленням та зонами для навчання); інженерна адаптація (застосування принципів «кризової архітектури» для швидкої евакуації), а також інформаційна навігація (наявність зрозумілих інклюзивних покажчиків та маркування шляхів евакуації, що є критичним для запобігання паніці) [1].

Безпека в закладі освіти має не лише зовнішній (стіни), а й внутрішній (емоційний) вимір. Академік С. Максименко акцентує на важливості подолання «хронічного стресу війни» за допомогою різноманітних психологічних технік та прийомів [4].

В умовах змішаного (hybrid) або дистанційного навчання безпечне середовище переміщується у віртуальний простір. Н. Морзе виділяє такі ключові аспекти:

- захищеність каналів зв'язку (використання ліцензійних платформ (MS Teams, Google Classroom) для запобігання «зум-бомбінгу» та витоку персональних даних);
- кібергігієна (навчання учнів правилам поведінки в мережі під час війни (нерозголошення локації закладу, розпізнавання фейків та ІПСО)) [5].

Безпека – це результат спільної дії. І. Бех у своїх працях обґрунтовує концепцію «педагогіки партнерства», де батьки стають повноправними суб'єктами безпекової політики, що включає: прозору комунікацію (батьки мають чітко знати, де перебуває дитина під час повітряної тривоги) та соціальну інтеграцію (особлива увага приділяється дітям-ВПО (внутрішньо переміщеним особам), для яких безпечне середовище є ключовим фактором адаптації у новій громаді) [2].

Створення безпечного освітнього середовища в Україні сьогодні – це унікальний світовий досвід, що поєднує жорсткі вимоги фізичного захисту з гнучкими методами психосоціальної підтримки.

Отже, створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти, з урахуванням відповідних вимог, надасть можливість закладам освіти ефективно організовувати освітній процес в очному режимі.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти в контексті воєнних викликів : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. 248 с.
2. Бех І. Д. Психологічна безпека дитини як педагогічна категорія. *Педагогіка і психологія*. 2023. № 2 (115). С. 12–21.
3. Локшина О. І. Організація освіти в умовах війни: досвід Європейського Союзу та України. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 5–14.
4. Максименко С. Д. Психологічне здоров'я особистості в умовах тривалої військової агресії. *Вісник психології і педагогіки*. 2024. Вип. 28. С. 45–58.
5. Морзе Н. В., Спірін О. М**.** Моделі цифрової трансформації освіти в умовах воєнного стану. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Т. 91, № 5. С. 1–8.

Аліна Іванівна Москаленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 Спеціальна освіта (Ортопедагогіка)

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри фізичної реабілітації
Сергій Юрійович Путров

Роль сенсомоторного розвитку у формуванні мовлення дитини

Мовлення є складною вищою психічною функцією, що формується на основі поступового розвитку сенсомоторних систем.

Актуальність теми сенсомоторного розвитку полягає в тому, що мовлення дитини формується в тісному зв'язку з її руховою активністю та сенсорним досвідом.

Питання взаємозв'язку сенсомоторного розвитку та мовлення розглядалася у працях провідних вчених. Зокрема, М. К. Шеремет та С. В. Конопляста у своїх дослідженнях підкреслюють, що мовленнєва діяльність формується на основі загального психомоторного розвитку дитини, а порушення сенсомоторної інтеграції можуть призводити до різних форм мовленнєвого дизонтогенезу.

У роботах Мороз Л. В., Стахової Л. Л. та Зелінської-Любченко К. О. розглядається організація сенсомоторного розвитку, де первинні рівні (сенсорні системи та моторна координація) виступають основою для формування перцептивних і мовленнєвих функцій.

Дослідження О. Ревуцької та М. Пархоменко акцентують увагу на значенні сенсорної інтеграції у становленні зв'язного мовлення, підкреслюючи роль просторово-часових уявлень у мовленнєвому розвитку.

Сенсомоторний розвиток охоплює взаємодію сенсорних систем і моторної реакції організму, що забезпечує формування: схеми тіла; просторової орієнтації; координації рухів; моторного планування (праксису).

Відповідно до моделі розвитку (піраміда розвитку Вільямса і Шеленбергера), мовлення належить до вищого рівня психічних функцій та формується на основі достатньої зрілості базових сенсомоторних систем.

Особливе значення має пропріоцептивна система, яка забезпечує відчуття положення тіла у просторі та є основою формування просторово-часових уявлень. Саме через тілесний досвід дитина опановує такі категорії, як «до – після», «вчора – сьогодні – завтра», що безпосередньо впливають на розуміння та побудову мовлення.

Мовлення є складною моторною функцією, яка потребує точного планування та координації артикуляційних рухів. Моторне планування (праксис) забезпечує послідовність та узгодженість рухів язика, губ, дихання та голосоутворення. Порушення цього механізму призводить до специфічних мовленнєвих розладів, які у логопедії розглядаються як диспраксичні порушення мовлення.

Диспраксія визначається як порушення моторного планування та координації довільних рухів при збереженій м'язовій силі та іннервації.

У мовленні це проявляється через: нестабільність вимови звуків і слів; труднощі ініціації мовлення; порушення складової структури слів; пошук артикуляційних позицій; нерівномірність мовленнєвого темпу.

Висновки:

1. Сенсомоторний розвиток є базовою основою формування мовлення дитини.
2. Мовлення формується відповідно до принципів сенсомоторного розвитку на послідовних рівнях.
3. Пропріоцепція та моторне планування відіграють ключову роль у становленні мовленнєвих функцій.
4. Диспраксія є прикладом порушення моторного компонента мовлення.
5. Ефективна логопедична робота повинна враховувати сенсомоторний рівень розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Williams M. S., Shellenberger S. The Alert Program® for Self-Regulation: Helping Children Learn to Change How They Feel by Changing How They Move. – Texas: TherapyWorks.
2. Мороз Л. В., Стахова Л. Л., Зелінська-Любченко К. О. «Сенсомоторний розвиток як предмет уваги логопеда» – 2023.
3. Породько М., Ковальовська М. «Корекційна робота при моторних порушеннях мовлення у дітей» – 2025.
4. Ревуцька О., Пархоменко М. «Формування зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями» – 2022.
5. Шеремет М. К. «Спеціальна методика розвитку мовлення дітей. – Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова».
6. Шеремет М. К., Конопляста С. В. «Логопедія: підручник» – Київ: Знання.

Тетяна Володимирівна М'язова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»

Науковий керівник:
доктор філософії (PhD)
Дар'я Дмитрівна Бибик

Соціальна підтримка дітей молодшого шкільного віку із сімей ВПО

Доповідь присвячена обґрунтуванню комплексного підходу до соціальної підтримки дітей молодшого шкільного віку з сімей ВПО через інтеграцію ігрових методик, травмо-інформованого викладання та системної роботи з батьківським ресурсом задля створення безпечного освітнього середовища.

Соціальна підтримка дітей молодшого шкільного віку із сімей внутрішньо переміщених осіб (ВПО) становить пріоритетний вектор соціальної політики України в умовах воєнного стану. Актуальність означеної проблеми зумовлена специфікою чинників, що впливають на життєдіяльність цієї категорії населення. Ключова мета соціальної роботи полягає у формуванні безпечного освітньо-реабілітаційного простору, забезпеченні правового захисту, наданні системної психологічної допомоги та сприянні успішній соціальній інтеграції як самих дітей, так і їхніх родин.

Ефективність соціальної інтеграції дітей із сімей ВПО безпосередньо залежить від комплексного підходу до вибору інструментарію. Доцільно інтегрувати методи різних спрямувань: педагогічні (стимулювання діяльності та розвиток свідомості), соціологічні (моніторинг через опитування, аналіз документів та експертне оцінювання) та психологічні (діагностика, корекція та консультування), що дозволяє забезпечити всебічну підтримку особистості [5].

Для дітей молодшого шкільного віку соціально-педагогічна підтримка має базуватися на принципах діяльнісного підходу. Тобто, основний фокус спрямований на м'яку адаптацію до нових соціальних ролей та подолання симптомів «соціальної відчуженості».

У роботі з молодшими школярами-ВПО критично важливо змістити акцент із пасивного засвоєння інформації на активну взаємодію, а саме:

- ігрові та розважальні технології (використання спільних ігор (командних, рольових) як інструменту зняття психоемоційної напруги та розвитку навичок кооперації);
- стимулювання творчої активності (застосування методів арт-терапії та проектної діяльності, що дозволяють дитині сублімувати травматичний досвід у творчість та відчути ситуацію успіху);
- активне навчання (організація заходів, де дитина займає позицію суб'єкта (дослідника, творця), що сприяє відновленню почуття контролю над власним життям) [2].

Процес формування свідомості в дітей 7–11 років має бути спрямований на дешифрування нового соціального контексту через заохочення пізнавальної активності, а саме стимулювання інтересу до вивчення соціокультурних особливостей нової громади, її історії та традицій та соціальне моделювання, тобто допомога в усвідомленні структури суспільства та свого місця в ньому, що є фундаментом для відновлення безпечної ідентичності [4].

Важливим завданням фахівця є своєчасна ідентифікація змін у поведінці дитини. Соціальна робота має бути спрямована на перетворення емоційної реакції з деструктивної (замкненість, агресія) у конструктивну. Це досягається шляхом навчання

дитини технікам саморегуляції та вираження емоцій у безпечний спосіб (арт-терапія, ігрові методики) [1].

Система соціальної роботи з дітьми, що постраждали від воєнного конфлікту, повинна базуватися на принципах адаптивності та диференціації. Це передбачає застосування специфічних для кожного вікового етапу методів, спрямованих на створення безпечного середовища, стабілізацію психоемоційної сфери та комплексну підтримку здоров'я неповнолітніх у нових соціальних умовах.

Соціальна підтримка дитини неможлива без стабілізації її мікрооточення. Батьки часто перебувають у стані емоційного вигорання, тому допомога має включати консультування батьків щодо особливостей виховання дитини в кризових умовах.

Соціальна підтримка не повинна бути одноразовою акцією. Необхідний постійний моніторинг адаптивних стратегій дитини для попередження відтермінованих наслідків стресу [3].

Отже, ефективність соціальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з сімей ВПО прямо залежить від системності застосування вищезазначених методів. Тільки через поєднання правового захисту, педагогічного впливу та глибокої психологічної підтримки можливо забезпечити перехід дитини зі стану «об'єкта впливу війни» до статусу «суб'єкта власного життя».

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічна безпека дитини як педагогічна категорія. *Педагогіка і психологія*. 2023. № 2. С. 5–15.
2. Кернякевич В. О. Особливості соціалізації молодших школярів з числа ВПО. *Науковий вісник*. 2023. № 4 (18). С. 112–119.
3. Коляда Н. М. Соціально-педагогічна робота з дітьми внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 1. С. 88–96.
4. Максименко С. Д. Психологія травми: теоретичні та прикладні аспекти. *Вісник психології*. 2024. Вип. 12. С. 34–42.
5. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. ; за заг. ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 254 с.

Іван Олексійович Нечаєв
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Людмила Станіславівна Неїжпапа

Штучний інтелект як ресурс академічної адаптації студентів до роботи з науковою інформацією

У сучасних умовах цифровізації освіти особливої актуальності набуває проблема академічної адаптації студентів, що охоплює процеси пристосування до нових освітніх вимог, соціального середовища та форм організації навчання. Одним із перспективних ресурсів підтримки цього процесу виступає штучний інтелект, який забезпечує індивідуалізацію освітнього досвіду та підвищує ефективність навчальної діяльності.

Штучний інтелект у контексті вищої освіти доцільно розглядати як сукупність технологій, що здатні аналізувати освітні дані, адаптувати навчальний контент до

індивідуальних потреб студентів та забезпечувати інтерактивну взаємодію. Використання інтелектуальних систем сприяє формуванню персоналізованих траєкторій навчання, що, у свою чергу, полегшує процес входження студентів у нове академічне середовище [3].

Однією з ключових функцій штучного інтелекту є підтримка навчальної діяльності через інтелектуальні тьюторські системи, чат-боти та адаптивні освітні платформи. Такі інструменти забезпечують оперативний зворотний зв'язок, допомагають у засвоєнні складного матеріалу та сприяють розвитку самостійності студентів. У результаті знижується рівень академічного стресу та підвищується впевненість у власних навчальних можливостях. Крім того, штучний інтелект виступає важливим ресурсом соціально-психологічної адаптації, оскільки дозволяє створювати безпечне середовище для навчальної взаємодії, враховувати індивідуальні особливості студентів та підтримувати їх емоційний стан. Аналітичні можливості інтелектуальних систем дають змогу своєчасно виявляти труднощі в навчанні та пропонувати корекційні заходи. Одна з перших труднощів академічної адаптації полягає в тому, що студент має навчитися працювати не просто з великим обсягом відомостей, а саме з науковою інформацією. Мова йде про вміння знайти фахове джерело, відрізнити дослідницький текст від популярного тексту, зрозуміти, на чому ґрунтуються висновки автора, і використати прочитане для власного міркування. Фактично це є входженням у практику наукового методу, де важливими є запитання, перевірка, зіставлення та аргументація. У такій роботі штучний інтелект може бути корисним допоміжним інструментом [1; 3]. Його цінність полягає не в тому, що він «знає замість студента», а в тому, що допомагає виконати початкові, але необхідні дії. За допомогою інструментів штучного інтелекту студент може уточнити тему пошуку, підібрати ключові поняття, швидше зорієнтуватися в термінології, отримати стислий виклад тексту, скласти попередній план огляду джерел. Це особливо важливо на початку навчання, коли найбільшу складність становить не читання як таке, а розуміння того, що саме і для чого потрібно читати.

Робота з науковою інформацією є частиною засвоєння наукового методу, тому головне завдання полягає не лише в пошуку фактів, а й у встановленні зв'язків між ними. Студент має навчитися бачити проблему, формулювати дослідницьке запитання, порівнювати позиції авторів, звертати увагу на метод, вибірку, межі висновків. Штучний інтелект може підтримати цю роботу, якщо використовується як засіб попереднього аналізу: допомагає виокремити ключові тези, зіставити аргументи, перетворити широку тему на низку конкретних питань для подальшого читання [2]. У цьому разі він не підміняє дослідницьке мислення, а полегшує вхід у нього.

Водночас саме в цій сфері виразніше видно межі таких інструментів. Штучний інтелект може подавати неповні або неточні відомості, змішувати перевірені дані з узагальненнями, не показувати рівень наукової надійності джерела. Тому найбільша небезпека полягає в тому, що студент звикає брати готову відповідь, не проходячи шлях перевірки й осмислення. У такому разі втрачається сама навчальна цінність роботи з джерелом, а разом з нею - і досвід застосування наукового методу [1; 4].

Отже, штучний інтелект може бути ресурсом академічної адаптації саме тому, що знижує початкову складність роботи з науковою інформацією. Він допомагає студенту швидше ввійти в практику пошуку, відбору, читання та первинного аналізу джерел. Його інтеграція в освітній процес має здійснюватися на засадах педагогічної доцільності, етичної відповідальності та з урахуванням потреб особистісного розвитку здобувачів вищої освіти. Проте його використання є продуктивним лише тоді, коли воно не звільняє від перевірки, порівняння та власного висновку, а, навпаки, привчає до них як до основних дій у межах наукового методу.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023. 64 p.
2. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. Learning and Individual Differences. 2023. Vol. 103.
3. Holmes W., Tuomi I. State of the art and practice in AI in education. European Journal of Education. 2022. Vol. 57, No. 4. P. 542–570.
4. Selwyn N. Should robots replace teachers? AI and the future of education. Cambridge : Polity Press, 2019. 160 p.

Юлія Олександрівна Ніколаєва
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності: А6 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександр Володимирович Козинець

Розвиток лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку

Лексико-граматична сторона мовлення є важливим компонентом мовленнєвої діяльності, що забезпечує повноцінне спілкування, формування мислення та успішність пізнавальної діяльності дитини (Л.С. Виготський, О.Р. Лурія). Вона охоплює словниковий запас (лексичний компонент) і граматичну будову мовлення, що включає морфологічні та синтаксичні засоби організації висловлювання (Є.Ф. Соботович, Р.І. Лалаєва). Особливої актуальності проблема її розвитку набуває у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР), оскільки саме у цієї категорії дітей спостерігається системне недорозвинення мовлення (Н.С. Жукова).

У нормі формування лексико-граматичної сторони мовлення відбувається поступово та нерозривно пов’язане із загальним психічним розвитком. Зокрема, розвиток мовлення залежить від рівня сформованості мислення, пам’яті, уваги, уяви та інших пізнавальних процесів (Л.С. Виготський, О.Р. Лурія). Засвоєння лексики передбачає не лише накопичення слів, а й формування семантичних полів, встановлення системних зв’язків між словами, розвиток узагальнюючої функції слова (О.М. Леонтьєв, Р.І. Лалаєва). Граматичний компонент мовлення формується шляхом засвоєння морфологічних категорій (роду, числа, відмінка, часу) та синтаксичних структур (типів речень, способів їх поєднання) (Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркіна).

У дітей із затримкою мовленнєвого розвитку формування лексико-граматичної сторони мовлення має суттєві особливості (Є.Ф. Соботович, Н.С. Жукова). Насамперед, спостерігається обмежений обсяг словникового запасу, який характеризується переважанням конкретної, побутової лексики. Абстрактні поняття, узагальнюючі слова, а також слова з переносним значенням засвоюються значно пізніше і з великими труднощами. Часто у мовленні дітей із ЗМР спостерігаються заміни слів за подібністю звучання, функції або зовнішніх ознак, що свідчить про недостатню сформованість семантичної сторони мовлення.

Характерною є також несформованість системності лексики: діти відчувають труднощі у встановленні родо-видових відношень, доборі синонімів, антонімів, узагальненні понять (Р.І. Лалаєва, О.М. Леонтьєв). Це пов’язано з недостатнім розвитком мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, узагальнення та класифікації (Є.Ф. Соботович, Л.С. Виготський).

Граматична сторона мовлення у дітей із ЗМР також формується із затримкою та має низку специфічних порушень. У їхньому мовленні часто спостерігаються аграматизми, які проявляються у: неправильному узгодженні слів у роді, числі та відмінку; порушенні вживання відмінкових форм; пропусках або неправильному використанні прийменників; спрощенні синтаксичних конструкцій; порушенні порядку слів у реченні.

Діти із ЗМР, як правило, використовують прості, непоширені речення, що обмежує їхні можливості у побудові зв'язних висловлювань (Р.І. Лалаєва, Т.Б. Філічева). У складних реченнях вони припускаються значної кількості помилок або взагалі уникають їх використання (Г.В. Чиркіна).

Важливим чинником, що обумовлює особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення, є недостатній рівень сформованості пізнавальних процесів (Л.С. Виготський, О.Р. Лурія). У дітей із ЗМР відзначаються труднощі концентрації уваги, обмежений обсяг пам'яті, недостатній розвиток словесно-логічного мислення (О.М. Леонтьєв). Це ускладнює процес засвоєння мовних норм, утримання мовленнєвих зразків та їх використання у власному мовленні (Л.С. Виготський, О.Р. Лурія).

З метою вивчення особливостей розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗМР було поставлено такі завдання: визначити рівень сформованості словникового запасу; дослідити особливості засвоєння граматичних категорій; виявити типові помилки у мовленні дітей; здійснити порівняльний аналіз із дітьми з нормальним мовленнєвим розвитком.

У процесі дослідження використовувалися завдання на називання предметів, дій та ознак, добір узагальнюючих слів, синонімів і антонімів, а також вправи на складання речень і коротких розповідей (Р.І. Лалаєва, Т.Б. Філічева). Аналіз результатів показав, що діти із ЗМР значно поступаються своїм одноліткам за всіма показниками (Є.Ф. Соботович).

Зокрема, під час виконання лексичних завдань діти часто використовували описові конструкції замість точних назв, що свідчить про труднощі актуалізації слів (Н.С. Жукова). При виконанні граматичних завдань виявлено значну кількість помилок у побудові речень, узгодженні слів та використанні граматичних форм (Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркіна).

Характерною особливістю є також недостатня сформованість зв'язного мовлення (Р.І. Лалаєва). Висловлювання дітей є короткими, фрагментарними, логічно неорганізованими. Порушується послідовність викладу, спостерігаються труднощі у встановленні причинно-наслідкових зв'язків, що негативно впливає на комунікативну функцію мовлення (Л.С. Виготський).

Разом з тим, результати досліджень свідчать про значні компенсаторні можливості дітей із ЗМР (Є.Ф. Соботович). За умови цілеспрямованої корекційно-розвиткової роботи можливе суттєве підвищення рівня сформованості лексико-граматичної сторони мовлення (Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркіна). Ефективними є методи, спрямовані на: збагачення словникового запасу; формування узагальнюючих понять; розвиток граматичних навичок; удосконалення зв'язного мовлення.

Важливим компонентом корекційної роботи є взаємодія логопеда з вихователями та батьками (Є.Ф. Соботович). Вихователі закріплюють сформовані мовленнєві навички у повсякденному спілкуванні, а батьки сприяють їх перенесенню у домашнє середовище (Р.І. Лалаєва). Така співпраця забезпечує системність і ефективність корекційного впливу.

Отже, розвиток лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку є складним процесом, що потребує комплексного підходу (Л.С. Виготський, Є.Ф. Соботович). Своєчасна діагностика, систематична корекційна робота та взаємодія всіх учасників освітнього процесу сприяють подоланню мовленнєвих порушень і забезпечують успішну підготовку дітей до навчання у школі (Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркіна).

Список використаних джерел

1. Лалаєва Р.І. Порушення мовлення у дітей та методи їх корекції. – СПб.: Союз, 2003. – 256 с.
2. Жукова Н.С., Філічева Т.Б. Логопедія. Подолання загального недорозвитку мовлення у дітей. – М.: Просвещение, 1990. – 223 с.
3. Філічева Т.Б., Чиркіна Г.В. Програма навчання і виховання дітей із загальним недорозвитком мовлення. – М.: Просвещение, 1991. – 112 с.
4. Виготський Л.С. Мислення і мовлення. – М.: Лабіринт, 1999. – 352 с.
5. Лурія О.Р. Вищі коркові функції людини та їх порушення при локальних ураженнях мозку. – М.: МДУ, 1969. – 467 с.

Юлія Миколаївна Ніколайчук
здобувачка третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Людмила Станіславівна Неїжпапа

Соціальна підтримка неповних сімей: гендерний вимір

Неповна сім'я як соціальний феномен є однією з найбільш вразливих категорій сімей у сучасному українському суспільстві. За даними Державної служби статистики України, частка неповних сімей у загальній структурі домогосподарств протягом останнього десятиліття сягає 20-25%, причому спостерігається стійка тенденція до зростання їх кількості на тлі демографічних трансформацій, підвищення рівня розлучень та наслідків збройного конфлікту. Проблема соціальної підтримки цієї категорії сімей набуває особливої актуальності в гендерному вимірі, оскільки абсолютна більшість одиноких батьків - від 82 до 87% є жінками. Водночас чоловіки-одинаки, попри меншу кількість, стикаються зі специфічними бар'єрами у доступі до соціальних послуг, зумовленими стереотипними уявленнями про гендерні ролі [2]. Відтак аналіз системи соціальної підтримки через призму гендерного виміру є науково та практично значущим завданням.

Неповна сім'я є специфічною соціальною одиницею, в якій функції обох батьків виконує один із них. З позицій гендерного аналізу принципово важливим є розрізнення «материнських» і «батьківських» неповних сімей, оскільки вони характеризуються якісно різними соціально-економічними профілями та потребують диференційованих підходів до надання підтримки.

Соціально-економічне становище одиноких матерів визначається низкою структурних чинників: гендерним розривом в оплаті праці, труднощами поєднання зайнятості з доглядовою відповідальністю, обмеженим доступом до якісних послуг дошкільної освіти. Водночас одинокі батьки-чоловіки стикаються з якісно іншими, але не менш гострими проблемами. Соціальна допомога, орієнтована переважно на матерів, часто залишає поза увагою специфічні потреби чоловіків: відсутність навичок побутової та доглядової роботи, психологічні труднощі прийняття нової батьківської ролі, стигматизацію з боку найближчого оточення [4]. Аналіз чинного законодавства свідчить, що, попри формально гендерно нейтральне формулювання більшості норм, практика їх застосування нерідко відтворює традиційні гендерні стереотипи.

Чинна система соціальної підтримки неповних сімей в Україні включає декілька ключових елементів: державну допомогу одиноким матерям, пільги на оплату житлово-

комунальних послуг, соціальне обслуговування, психологічну та юридичну допомогу [1]. Проте аналіз правозастосовної практики виявляє системні проблеми: фрагментарність і недостатній розмір допомоги, бюрократичні бар'єри при оформленні, відсутність комплексного супроводу сімей у кризових ситуаціях. З гендерної точки зору показово, що сама назва ключового виду допомоги - «допомога одиноким матерям» виключає з правового поля одиноких батьків-чоловіків за певних умов.

Гендерно чутливий підхід у соціальній роботі з неповними сім'ями передбачає: індивідуалізований аналіз потреб кожної сім'ї без проєкції стереотипних гендерних очікувань; визнання догляду за дитиною як соціально значущої діяльності незалежно від статі особи, що її виконує; цілеспрямоване залучення батьків-чоловіків до програм підтримки; підвищення гендерної компетентності спеціалістів соціальних служб. Соціальна підтримка неповних сімей має комплексний характер і спрямована на забезпечення належних умов життєдіяльності дитини та одного з батьків, а також на подолання соціально-економічних і психологічних труднощів [3]. Можливості соціальної підтримки неповних сімей полягають у створенні умов для повноцінного розвитку дитини, забезпеченні соціального захисту, зниженні рівня соціальної ізоляції та підвищенні якості життя сім’ї загалом, дотримуючись принципу гендерної рівності. Принцип гендерної рівності у соціальній підтримці неповних сімей передбачає забезпечення рівних прав, можливостей і доступу до соціальних ресурсів для жінок і чоловіків, які самостійно виховують дітей. У межах цього принципу соціальна підтримка має надаватися незалежно від того, чи є одиноким батьком жінка чи чоловік. Це означає, що державні виплати, соціальні послуги, пільги та програми допомоги повинні бути однаково доступними для обох категорій, без упереджень і стереотипів щодо «традиційних» ролей у сім’ї. Реалізація цього принципу передбачає формування гендерно чутливої політики, яка включає розроблення програм підтримки зайнятості, гнучких форм праці, доступу до дошкільної освіти, а також психологічної та правової допомоги. Важливим є також проведення просвітницької роботи, спрямованої на подолання гендерних стереотипів у суспільстві.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, система соціальної підтримки неповних сімей в Україні потребує суттєвого вдосконалення в частині врахування гендерного виміру - як потреб жінок-одиноких матерів, так і специфічних викликів, з якими стикаються чоловіки-одинаки. По-друге, подолання гендерних диспропорцій у доступі до соціальних послуг вимагає не лише формально-правових змін, але й трансформації інституційної культури соціальних служб. По-третє, ефективна соціальна підтримка неповних сімей має ґрунтуватися на принципах гендерної рівності, індивідуалізації послуг та міждисциплінарної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Закон України «про державну допомогу сім’ям з дітьми». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text

2. Овод Ю.В. Теоретичні засади соціально-психологічної роботи з неповними сімями. Габітус. Загальна психологія. Історія психології. 2023. Вип. 50. С. 36-40.

3. Пастощук Г.Д. Життєдіяльність неповних сімей як психологічна проблема. науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 3. Том 2. С. 85-91.

4. Саранча І., Парнева Н. Сучасні проблеми соціально-психологічної роботи з підтримки самотніх матерів в умовах воєнного часу. Соціальна робота та соціальна освіта. 2023. Вип. 1 (10). С. 64-70.

Вікторія Леонідівна Павленко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Наталія Володимирівна Чередніченко

До проблеми мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку

Особливої актуальності набуває проблема адаптації людини з особливими потребами до функціонування у сучасному соціальному просторі, в якій детермінантним стає питання надання повноцінних освітніх послуг. Освіта передбачає цілеспрямовану роботу педагога з дошкільниками, в якій базовою категорією стає готовність дитини до засвоєння знань, де читання і письмо є опорними компонентами навчальної діяльності.

Готовність дошкільника до навчання у школі обумовлена його мовленнєвою готовністю, яка є складним психологолінгвістичним новоутворенням. Мовленнєві порушення дошкільників знижують їх можливості до успішного засвоєння навчальної програми в освітніх закладах і призводить до шкільної дезадаптації. Отже, в системі дошкільної освіти все більшого значення набуває проблема діагностики готовності дитини з порушенням мовленнєвого розвитку до навчання, яка виходить із загального розуміння феномену психологічної готовності до навчання [1].

Мовлення є однією з найважливіших психічних функцій людини, яка створює передумови для специфічних соціальних контактів людини. Опанування дитиною мови сприяє усвідомленню, плануванню та регулюванню своєї поведінки. Мовленнєве спілкування створює необхідні умови для розвитку різноманітних форм діяльності та участі в колективній праці.

Мовленнєві порушення негативно позначаються на діяльності та поведінці дитини, на формуванні всього психічного її життя. Вони ускладнюють спілкування з оточуючими, часто заважають правильному формуванню пізнавальних процесів, впливають на емоційно-вольову сферу. Порушення мовлення нерідко викликають низку вторинних відхилень, які створюють картину аномалії розвитку дитини в цілому[1,3,4] .

Діти з порушеннями мовлення виявляють порушення комунікативних навичок у різних формах і в різному ступені. Загальною рисою таких дітей у цьому контексті є відсутність мотивації до спілкування, порушення поведінки, труднощі в контакті, підвищена емоційна втома. Це вимагає цілеспрямованого процесу вивчення інструментів спілкування та вміння застосовувати їх на практиці. Більш того, саме спілкування є ефективним засобом закріплення нових мовленнєвих навичок і вмінь та розвитку зв’язного мовлення.

Тож характерною особливістю розвитку дітей з порушеннями мовлення є порушення сфери спілкування, що згодом призводить до проблем соціалізації у цих дітей і впливає на соціальну ситуацію їх розвитку, а також негативно позначається на процесі навчання.

На ранніх етапах оволодіння читанням у дошкільному віці цьому процесу перешкоджають порушення вимови, фонематичного сприйняття і фонематичних уявлень. Недостатнє усвідомлення звукової сторони слова перешкоджає повному засвоєнню звуко-буквеної символіки. Порушення читання можуть бути пов'язані з недорозвиненням лексико-граматичної сторони мовлення. Таким чином, заміна слів під час читання може бути зумовлена не лише їх фонетичною схожістю, неправильною вимовою та порушенням диференціації фонем, а й труднощами формування

синтаксичних зв’язків у реченні. У цих випадках увага дітей зосереджена не на морфологічному розборі слів, а на поєднанні букв у слово або на його семантиці [3].

Своєчасне і правильне оволодіння звуками рідної мови можливе лише за умови повноцінної сформованості та рухливості органів артикуляційного апарату, достатнього рівня розвитку фонематичного сприйняття та розуміння усного мовлення. Тому формування правильної звуковимови є одним із найважливіших напрямів розвитку мовлення [2,3]..

Формування навичок письма у дітей старшого дошкільного віку є складним багатокомпонентним процесом, що здійснюється на основі розвитку дрібної моторики, зорово-моторної координації, просторових уявлень, а також мовленнєвих функцій. Підготовка руки до письма відбувається шляхом формування точних і координованих рухів пальців та кисті, розвитку зорового контролю рухової діяльності, оволодіння навичками орієнтації на площині аркуша. Важливу роль у процесі підготовки до письма відіграє також формування мовленнєвих передумов, зокрема фонематичного сприймання, звукового аналізу і синтезу, збагачення словникового запасу та засвоєння елементів лексико-граматичної будови мовлення [4]..

Поняттям психологічної готовності є стійкий психічний стан дитини, що передує діяльності та забезпечує її успішність, а також є комплексним результатом підготовки, що включає мотивацію, знання, навички та вольові якості, необхідні для ефективного виконання завдань.

Складовими психологічної готовності є мотиваційний, когнітивний, емоційний та вольовий компоненти. Мотиваційний компонент представлений у бажанні та потребі виконати діяльність, це відповідальність та усвідомлення обов'язку. Когнітивний (пізнавальний) компонент представлений у формі знання про умови діяльності, вимоги до себе, уявлення про результати навчання. Емоційний компонент представлений у формі впевненості людини в собі, позитивного емоційного настрою та емоційної стійкості. Вольовий компонент представлений у реалізіції дій, а саме у здатності керувати собою, мобілізувати сили, долати перешкоди та зберігати самовладання.

Загальновизнаними є критерії фізіологічної готовності (зміна молочних зубів на корінні та розвиток дрібної моторики: впевнено тримає олівець/ручку, вміє застібати ґудзики), психологічної готовності (розвинена увага, пам'ять та мислення, мовлення, емоції), соціальної готовності (вміння взаємодіяти з однолітками та дорослими, навички самообслуговування, розуміння правил поведінки в класі), мотиваційної готовності (бажання вчитися, пізнавати нове, розуміння того, що школа – це відповідальність, а не лише гра). Діагностика готовності у такому випадку проводиться через застосування діагностичного інструментарію: бесіди, тестування, спостереження та обробки отриманих даних [2,3,4].

Отже, оцінку стану усного мовлення визначають через рівень сформованості окремих компонентів мовленнєвої системи, що дає можливість оцінити стан мовленнєвої готовності дитини та окреслити напрями корекційно-розвивального навчання.

Список використаних джерел

1. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії:* збірник наукових праць. Київ: Актуальна освіта. Вип 1. 2004. С.7-35.

2. Чередніченко Н.В. Діагностика мовленнєвої готовності дитини до шкільного навчання в умовах інклюзивної та інтегрованої освіти. *Корекційна педагогіка*. – 2017, № 2.

3. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання у школі: *навчально-методичний посібник*. – К., 2009.

4. Яковенко А. О. Корекційно-логопедична програма з формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до школи. *Витоки педагогічної майстерності*: збірник наукових праць. 2017. Вип. 20. С. 251–256.

Надія Вікторівна Педорич
здобувач другого рівня освіти,
спеціальність 016.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Діагностичне дослідження стану діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

У доповіді розглянуто різні методики дослідження діалогічного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та наведено результати діагностичного обстеження дітей.

Проблема спілкування належить до найактуальніших у сучасній теорії та практиці логопедії, оскільки спілкування є невід'ємною складовою всіх видів діяльності дитини. Воно впливає на психологічний та емоційний розвиток дитини, стає підґрунтям для формування особистості.

Подальша організація та адаптація дитини в суспільстві залежить від сформованості мовлення. Центральне місце в розвитку мовлення дітей дошкільного віку посідає діалогічне мовлення. Воно має велике значення для повноцінного гармонійного розвитку особистості, формує такі риси, як комунікабельність, креативність, компетентність [1].

Основною метою оцінки рівня сформованості діалогічного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення є виявлення особливостей і рівня розвитку їх здатності до спілкування у формі діалогу, тобто наскільки дитина може реагувати на запитання, ставити їх сама, підтримувати бесіду та відповідати на запитання співрозмовника, правильно побудувавши граматичні конструкції, використовувати засоби мовленнєвої виразності, володіти культурою мовленнєвого спілкування.

Спираючись на проведене теоретичне дослідження наукової та психолого-педагогічної літератури, на поняття: «…діалогу, як форми мовної комунікації, учасники якої обмінюються репліками-висловлюваннями…» [3] були поставлені такі завдання експериментального дослідження:

1.Визначення рівня словникового запасу дошкільників – різноманітність використаних слів (як за кількістю, так і за змістом), вміння використовувати різні частини мови у відповідних контекстах (іменники, прикметники, дієслова).

2. Комунікативна активність – вміння продовжувати речення за змістом, ініціювати розмову, правильно ставити запитання в процесі розмови, активізувати мислення і мовлення, формувати розумові здібності дітей.

3. Мовленнєва ініціативність – здатність дитини виражати свої потреби у звертанні до дорослого, використовувати етикетні форми мовлення, такі як вітання та прохання; сформованість не тільки діалогічного, а й монологічного та зв'язного мовлення.

Експериментальне дослідження було проведене на базі ДНЗ № 62 «Алеся» міста Чернігова. Його метою було з'ясувати стан сформованості діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ. В експерименті приймало участь 8 дітей логопедичної групи із загальним

недорозвитком мовлення (ЗНМ) та 8 дітей старшої групи з нормальним розвитком мовлення (НРМ).

Експеримент було проведено впродовж одного місяця.

У ході констатувального експерименту були застосовані наступні методики:

1. методика «визначення словникового запасу» (Архіпова І.М.);

2. «Діагностика діалогічного мовлення за методикою Редько В.Г.»;

3. «Основні напрямки мовленнєвого розвитку дошкільнят» (методика Стародубової Н.А.).

Методика «Визначення словникового запасу» Архіпової І.М. має на меті визначити рівень словникового запасу, який фіксується в активній пам'яті дитини. Адже уміння вступати та підтримувати діалог залежить, в першу чергу, від сформованості активного словника дитини. Чим більше слів має дитина в своєму активному словнику, тим багатшим і розвиненішим буде її діалогічне мовлення. Тому першим завданням нашого експерименту було визначення рівня сформованості словникового запасу дітей із ЗНМ та НМР.

Діагностика діалогічного мовлення за методикою Редько В.Г. полягає у виявленні рівня сформованості діалогічного мовлення дітей.

Вона включає в себе три завдання.

Завдання 1. Проведення коротенької бесіди з кожною дитиною в індивідуальній формі.

Мета завдання: оцінка особливостей діалогічного мовлення дошкільнят в організованій бесіді.

Завдання 2. Створення педагогом мовленнєвих ситуацій.

Мета завдання: визначити уміння дітей ініціювати розмову та використовувати етикетні форми мовлення, такі як вітання та прохання.

Завдання 3. Створення мовленнєвої ситуації.

Мета завдання: оцінити вміння дитини задавати питання в процесі розмови.

Методика Стародубової Н.А. «Основні напрямки мовленнєвого розвитку дошкільнят» має на меті вивчити мовленнєвий розвиток дошкільнят. Це сформованість діалогічного, зв'язного та монологічного мовлення, які необхідні дитині для спілкування у повсякденному житті.

Для діагностики відібрані шість тем, до кожної з яких підібране завдання для виявлення рівня розвитку мовлення дитини.

Тема 1. Звернення до дорослого – як дитина вміє виражати свої потреби у звертанні до дорослого. Ця тема показує, який рівень розвитку має дошкільник у вираженні своїх потреб.

Тема 2. Знайомство – вміння розказати про себе – назвати своє ім'я, вік, інші відомості про себе (де живе, хобі тощо). Ця тема свідчить про сформованість зв'язного мовлення та соціальну адаптацію дитини.

Тема 3. Вітання – уміння дитини вітатися, обирати стиль спілкування, зважаючи на вік співбесідника, ступінь близькості з ним.

Тема 4. Вибачення – вміння вибачатися вказує на розвиток соціальної та емоційної інтелігенції дитини.

Тема 5. Невербальне спілкування – виявлення навичок спілкування невербальним способом мовлення, що також є дуже важливим для розвитку діалогічного мовлення.

Тема 6. Конфлікт у грі – вміння вирішувати конфлікти в грі, підтримуючи діалог, є невід'ємною частиною розвитку всіх сторін мовлення дитини.

Результати кожної методики були занесені в протокол досліджень та виведено три рівні розвитку діалогічного мовлення дітей – високий, середній та низький.

Відповідно до одержаних результатів дослідження, 12,5 % (1 дитина) із загальним недорозвитком мовлення мала високий рівень сформованості активного словника – слід зазначити, що ця дитина третій рік відвідує логопедичні групу, тому рівень словника у

неї сформований на рівні вище середнього, і це завдання виявилося для дитини легким. Крім того, 62,5 % (5 дітей) мали середній рівень, 12,5 % (2 дітей) – низький рівень. В той же час, найбільші труднощі у дітей викликали назви способів виконання дій і якостей виконання дій (прислівники). 87,5 % всіх дітей назвали лише по 2-3 слова, які визначають способи виконання дії і 62,5 % – по 2-3 слова, які визначають якості виконання дії. Найшвидше і найактивніше дошкільнята із ЗНМ називали тварини, рослини та кольори. В середньому, кількість слів з цих груп від 4 до 8.

Діти з нормальним розвитком мовлення показали кращі результати. Високий рівень має 75 % дошкільників, а середній – 25 %. Причому, 37,5 % показали дуже високий рівень словникового запасу – за 160 секунд вони назвали від 48 до 56 слів. Як попередній групі дітей, дітям із НРМ найважче було називати останні дві групи слів у таблиці. Кількість прислівників – слів з групи якостей виконання дій – від 2 до 4. Найшвидше вони називали слова з таких груп: тварини, рослини, кольори, форми та дії предметів.

Наступним етапом нашого дослідження була діагностика діалогічного мовлення за методикою Редько В.Г. Даний етап містив три завдання, в яких діти відповідали на запитання вихователя, розв'язували мовленнєві ситуації, використовували етикетні форми мовлення та ставили запитання педагогу за сюжетною картиною «Як звірі до зими готуються».

Дослідження за цією методикою дало наступні результати: 62,5 % мало середній рівень сформованості діалогічного мовлення за методикою Редько В.Г., а 37,5 % – низький рівень сформованості.

Діти з нормальним розвитком мовлення показали кращі результати у всіх завданнях. Високий рівень мало 75 % дітей, а високий – 25 %. Низького рівня сформованості діалогічного мовлення діти із НМР не мали.

На третьому етапі констатувального експерименту були підібрані та вирішені діагностичні завдання за методикою Стародубової Н.А.

Деякі завдання цієї методики тісно перепліталися із завданнями Редько В.Г., але ми не виключали їх із експерименту і проводили для діагностики.

Аналіз даних показав, що 50 % дітей із загальним недорозвитком мовлення має середній рівень мовленнєвого розвитку і 50 % – низький рівень.

Діти з нормальним розвитком мовлення мали значно кращі результати – 37,5 % показало високий рівень, 37,5 % – середній і 25 % - низький рівень.

Проаналізувавши всі одержані дані дослідження та підсумувавши їх, ми отримали наступні дані – діти із ЗНМ мали 4% високого рівня, 59 % середнього та 37 % низького, а діти із НРМ – по 46 % високого та середнього рівнів і 8 % низького.

Проведене констатувальне дослідження показало, що діалогічне мовлення дітей із ЗНМ має специфічні характеристики, які відрізняються від нормального розвитку у дітей такої ж вікової групи.

1. Дошкільнята із загальним недорозвитком мовлення мають труднощі у формулюванні повних речень, використанні граматичних конструкцій і правильному застосуванні словникового запасу.

2. Мовлення таких дітей є неповним, з неправильно побудованими реченнями, що ускладнює побудову в діалогах. Діти можуть обмежуватися простими фразами або не висловлювати чітко свою думку.

3. Дошкільники із ЗНМ мають проблеми з невербальними компонентами мовлення, такими як інтонація, міміка та жести, що робить їх мовлення менш виразним та зрозумілим, а також не дає можливості їм розкритися, виразити свої емоції та почуття.

4. Діти не в повній мірі вживають етикетні форми звертання та використовують мовленнєвий етикет в своєму діалогічному мовленні, що є необхідною умовою розвитку діалогу.

Для поліпшення діалогічного мовлення дітей із ЗНМ необхідне проведення систематичних корекційної-розвивальних заходів, спрямованих на розвиток мовленнєвих і когнітивних здібностей, зокрема, за допомогою спеціальних вправ та ігор.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 384 с.
3. Конопляста С.Ю.,Сак Т.В. Логопсихологія: навч. посібник/ С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. доктора пед. наук, проф. М.К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 294 с.
4. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ "ЛІПС" ЛТД, 2005. 208 с.
5. Марченко І. С. Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія*. 2015. № 6. С. 51–58.
6. Тищенко В.В. Обгрунтування класифікації системних порушень мовлення. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки.* Вип. 2. 2023. С. 199 – 209.

Марина Богданівна Пилипчук
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Людмила Станіславівна Неїжпапа

Профорієнтаційна діяльність соціального працівника як чинник попередження трудової міграції молоді: теоретичний аналіз

Профорієнтаційна діяльність соціального працівника в сучасних умовах є важливим інструментом підтримки молоді та чинником зниження ризиків її трудової міграції. Професійне самовизначення є ключовим етапом соціалізації, що включає вибір професії, готовність до самореалізації, відповідальність за власне майбутнє та адаптацію до змін соціально-економічного середовища.

Т. Петровська підкреслює, що професійне самовизначення є тривалим процесом, який охоплює значний період життя молодої особистості [4]. У соціальній роботі молодь розглядається як особлива соціальна група, що потребує цілеспрямованого супроводу у процесі входження в професійне життя. Законодавче визначення молоді як осіб віком від 14 до 35 років створює умови для реалізації комплексної профорієнтаційної політики та розширює межі соціальної роботи у цьому напрямі [1]. Сучасне розуміння профорієнтації базується на людиноцентристському підході, відповідно до якого ключову роль у виборі професії відіграє сама особистість. М. Тименко розглядає профорієнтацію як систему заходів, спрямованих на формування здатності до усвідомленого професійного вибору з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб ринку праці [5].

Зміст профорієнтаційної діяльності соціального працівника включає формування професійних цінностей, мотивації до праці та підтримку у виборі життєвого шляху. Важливе місце займає розвиток «м’яких навичок» (комунікація, критичне мислення,

емоційна стійкість, співпраця), що сприяють інтеграції молоді в професійне середовище та підвищують її конкурентоспроможність. Профорієнтаційна діяльність реалізується через взаємопов'язані напрями: діагностичний, інформаційний та консультаційний. Діагностика дозволяє виявити індивідуальні особливості молоді та визначити її професійні схильності. Інформаційна робота забезпечує доступ до актуальних даних про ринок праці та освітні можливості. Консультаційна діяльність спрямована на формування здатності до прийняття обґрунтованих професійних рішень і побудови індивідуальної кар'єрної траєкторії.

Особливої актуальності профорієнтаційна діяльність набуває в умовах поширення трудової міграції молоді. Трудова міграція виступає складним соціально-економічним явищем, що охоплює переміщення населення з метою працевлаштування та має значний вплив на демографічний і трудовий потенціал країни. Відповідно до міжнародних підходів, трудова міграція включає як зовнішні, так і внутрішні переміщення, проте для України найбільш актуальною є саме зовнішня міграція [3]. Причини трудової міграції молоді є комплексними та включають економічні, соціальні, освітні й безпекові чинники. Основними мотивами є низька заробітна плата, економічна нестабільність, невідповідність вакансій рівню освіти та прагнення кращих умов життя і розвитку. В умовах війни додатковим фактором стають загрози безпеці та руйнування інфраструктури.

Сучасна молодіжна міграція характеризується високою мобільністю та орієнтацією на довгострокове перебування за межами країни, що спричиняє втрату трудового й інтелектуального потенціалу країни [2]. Її наслідки проявляються на індивідуальному, сімейному та суспільному рівнях і включають старіння населення, зменшення частки молоді, порушення соціалізації та ослаблення сімейних зв'язків, зокрема формування «дистантних сімей». Для подолання негативних наслідків міграції соціальна робота повинна зосередитися на формуванні умов, за яких молодь бачитиме своє майбутнє в Україні. Це вимагає не лише економічних реформ, а й глибокої трансформації системи профорієнтації та соціальної підтримки.

У цьому контексті профорієнтаційна діяльність соціального працівника виступає ефективним засобом попередження міграційних процесів. Вона спрямована на формування у молоді усвідомленого ставлення до професійного вибору, розвиток внутрішньої мотивації та підвищення адаптаційного потенціалу. Соціальний працівник відіграє ключову роль у процесі соціального супроводу, сприяючи узгодженню індивідуальних прагнень молоді з потребами національного ринку праці.

Таким чином, профорієнтаційна діяльність є важливою складовою соціальної роботи з молоддю, що сприяє її професійному становленню та зниженню рівня трудової міграції. Її ефективність визначається комплексністю підходу, системністю впливу та врахуванням сучасних соціально-економічних викликів.

Список використаних джерел

1. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 року № 1414-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20 (дата звернення: 20.12.2025).

2. Кушнір Н. О., Сюсько О. І. Актуальні тенденції трудової міграції молоді в умовах глобалізації та їхній вплив на економіку України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2021. Вип. 39. С. 109-114. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/21.pdf (дата звернення: 20.12.2025).

3. Міжнародна організація з міграції: веб – сайт. URL: https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom (дата звернення: 20.12.2025).

4. Петровська Т. В. Профорієнтаційна робота з учнівською молоддю Центру допрофесійної підготовки та обдарованої учнівської молоді ННІРО НАУ у воєнний час.

Київ, 2024. С. 387-393. URL: https://www.researchgate.net/publication/383539934_PROFORIENTACIJNA_ROBOTA_Z_UCNIVSKOU_MOLODDU_CENTRU_DOPROFESIJNOI_PIDGOTOVKI_TA_OBDAROVANOI_UCNIVSKOI_MOLODI_NNIRO_NAU_U_VOENNIJ_CAS (дата звернення: 20.12.2025).

5. Тименко М. М. Особливості профорієнтаційної роботи соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах. Серія: Педагогіка. Психологія. Вип. 2. С. 32-34. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/alexi,+2130-6179-1-CE%20(4).pdf (дата звернення: 20.12.2025).

Валентин Володимирович Пиж
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Шляхи подолання дислексії в учнів середніх класів за умов інклюзивного навчання

Організація логопедичної допомоги підліткам із дислексією в інклюзивному середовищі базується на системному підході, що інтегрує сучасні нейропсихологічні та психолінгвістичні концепції розвитку читацької діяльності [1, 8].

Корекційний процес структурується за принципом поетапної побудови з урахуванням зони найближчого розвитку учня та специфіки інклюзії [2, 4].

Науково-методологічну основу роботи складають положення сучасної нейропсихології читання (С. Шейвітц [12], Г. Рід [11], М. Сноулінг [13]), психолінгвістичні теорії та українські концепції інклюзивної освіти (А. Колупаєва [2], В. Засенко [1]).

В основі втручання лежить теорія нейропластичності, яка передбачає можливість розвитку компенсаторних нейронних мереж через цілеспрямований тренінг когнітивних функцій [5, 12].

Принцип системності вимагає комплексного впливу на технічну, смислову та мотиваційну сторони читання з урахуванням ієрархії психічних процесів [3, 8].

Принцип індивідуалізації реалізується через персоналізовані програми, що враховують профіль порушень, сильні сторони та пізнавальний стиль підлітка [2, 11].

Для подолання оптичної дислексії застосовується систематичний тренінг саккадичних рухів очей, вдосконалення зорово-моторної координації та формування стійких образів графем [9, 13]. Корекція фонематичної дислексії фокусується на розвитку фонологічної свідомості через інтенсивний тренінг звукового аналізу та синтезу за методиками Н. Чередніченко[3,8].

Технологічний компонент передбачає використання спеціалізованого програмного забезпечення для тренування швидкості обробки графічної інформації та автоматизації декодування [9]. Розвиток навичок розуміння тексту включає формування стратегій передчитання, активного читання та післячитальної рефлексії, а також розвиток інференціальних навичок [10].

Корекційна програма організована за модульним принципом і включає базовий, семантичний, синтаксичний та дискурсивний модулі [4, 8].

Важливим є формування позитивної читацької ідентичності підлітка через гейміфікацію та підбір текстів, що відповідають його інтересам [11]. Інклюзивний підхід передбачає розвиток компенсаторних стратегій: використання асистивних технологій та розвиток навичок самоадвокації [2, 5]. Міждисциплінарна координація вимагає тісної співпраці логопеда з вчителями-предметниками для адаптації навчальних програм та способів оцінювання [1, 4]. Психологічний супровід спрямований на подолання читацької тривожності та розвиток адаптивних копінг-стратегій [11, 12].

Оцінювання ефективності здійснюється через комплексний моніторинг кількісних та якісних показників [7, 8].

Мультисенсорний підхід (одночасне бачення, озвучування та тактильне відтворення букви) підвищує результативність роботи [12, 13].

Групова робота організовується за моделлю "кооперативного навчання" (Джонсон-Джонсон), де учні виконують ролі "Читача", "Аналітика" та "Репортера" [6].

Система "взаємного навчання" (тьюторство) сприяє розвитку впевненості підлітків та закріпленню їхніх власних навичок [6, 9]. Використання відеозапису читання дозволяє автоматизувати аналіз помилок та коригувати індивідуальну програму [9].

Перспективи розвитку галузі пов'язані з методами нейрозворотного зв'язку та адаптивними платформами на основі машинного навчання [15, 12].

Список використаних джерел

1. Засенко В.В., Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні. Особлива дитина: навчання і виховання. 2020. № 1.
2. Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Основи інклюзивної освіти. Київ: Видавнича група «АСК», 2019.
3. Логопедія /[Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін.] /За ред. Шеремет М.К. [четверте видання, перероблене і доповнене]. К., 2018. 882с.
4. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки. Навчально-методичний посібник. Київ, 2019.
5. Dennison P., Dennison G. Brain Gym: Teacher's Edition. Ventura, CA: Edu-Kinesthetics, Inc., 2019.
6. Johnson D. W., Johnson R. T. Cooperation in the Classroom. Interaction Book Company, 2018.
7. Moats L. C. Overcoming dyslexia: A new and complete science-based program for reading problems at any level. New York: Random House, 2019.
8. Moll K., Snowling M. J., Hulme C. Introduction to the special issue “comorbidities between reading disorders and other developmental disorders”. Scientific Studies Of Reading, 2020. № 24(1).
9. Nation K., Mak M. H. Orthographic learning and learning to read: Implications for developmental dyslexia. Dyslexia 101, 2019.
10. Oakhill J. Four decades of research into children’s reading comprehension: A personal review. Discourse Processes, 2020. № 57(5-6).
11. Reid G. Dyslexia: A practitioner's handbook (4th ed.). West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 2019.
12. Shaywitz S. Overcoming Dyslexia: A New and Complete Science-Based Program for Reading Problems at Any Level. Second Edition. New York: Alfred A. Knopf, 2020.
13. Snowling M. J. Dyslexia: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2019.

Ігор Валерійович Погоржельський
здобувач освіти третього
(освітньо-наукового) рівня «Доктор філософії» (PhD),
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Арт-терапевтичні підходи у соціальній роботі з молоддю: розвиток життєстійкості

У сучасних умовах соціальні кризи, психологічний стрес та соціальна нестабільність значно впливають на молодь. Соціальні працівники стикаються з викликами формування життєстійкості молодих людей, яка є здатністю ефективно протистояти стресу, адаптуватися до змін і зберігати психоемоційне здоров'я. Одним із перспективних інструментів у цьому процесі є арт-терапія, яка дозволяє через творчі практики, образотворче мистецтво, музику, театр чи танець сприяти розвитку самовираження, емоційної регуляції та соціальних навичок.

Поєднання теоретичних підходів та практичних кейсів дозволяє: розширити розуміння механізмів впливу арт-терапії на психоемоційний стан, адаптивність та соціальні навички молодих людей; виявити специфічні арт-терапевтичні технології, найбільш ефективні для формування життєстійкості у різних вікових та соціальних групах; систематизувати сучасні підходи до використання арт-терапії в соціальній роботі з урахуванням психологічних, соціальних та культурних факторів.

Проблему застосування арт-терапії для молоді з метою покращення їхнього психологічного стану, розвитку та підвищення рівня благополуччя досліджували такі вчені, як А. Хілл, М. Наумбург, Е. Крамер, Ю. Шварц, Х. Мальчіоді та інші. Перші спроби використання мистецтва у терапевтичних цілях серед молодих людей були зафіксовані наприкінці XIX століття. У той період А. Хілл запропонував застосовувати малювання як засіб самовираження та взаємодії. Проте систематизована методика арт-терапії сформувалася значно пізніше. Аналіз досліджень О. Л. Вознесенської, М. Ю. Сидоркіної, Л. Терлецької, І. Романової, К. Рудестама та інших авторів свідчить, що застосування арт-терапевтичних технологій є ефективним не лише для вирішення комунікативних труднощів і розвитку психічної та гендерної ідентичності у дітей та підлітків, а й у дорослому віці. Зокрема, арт-терапія сприяє формуванню зрілих чоловічих і жіночих аспектів особистості в подружніх парах, підвищує впевненість у собі, активність, самооцінку та соціальну відповідальність.

Арт-терапія як метод психологічної підтримки широко застосовується для зміцнення життєстійкості молоді. Згідно з результатами сучасного дослідження, арт-терапевтичні втручання сприяють покращенню регуляції емоцій, самосвідомості, здатності долати стресові реакції та зміцненню внутрішніх ресурсів у молодих людей. Такі терапевтичні процеси створюють безпечний простір для вираження внутрішніх переживань, що є важливим у роботі з молоддю. Класичні психотерапевтичні концепції підкреслюють значення творчого процесу в самовираженні й адаптації особистості. Зокрема, відомий психотерапевт Е. Крамер зазначав, що творчий процес у мистецтві дозволяє особистості усвідомити свої емоції, зміцнити внутрішні ресурси та підвищити адаптивність до стресових ситуацій [4].

Таким чином, арт-терапія не лише сприяє емоційному розвантаженню, але й формує психологічну гнучкість. Дослідження минулого століття також підкреслюють значення арт-терапевтичного підходу. Так, М. Наумбург відзначав, що творчість у терапії допомагає усвідомлювати приховані конфлікти та сприяти соціальній адаптації [6].

Ранній підхід А. Хілла зосереджувався на тому, що через малюнок дитина може відтворити внутрішній світ і відреагувати на стрес без вербального навантаження [3], що надалі стало підґрунтям для розвитку психокорекційних практик у роботі з молодими людьми. Аналіз робіт сучасних дослідників показує, що арт-терапевтичні технології ефективні не лише для формування життєстійкості у молоді. Вони сприяють розвитку комунікативних навичок, психічної та гендерної ідентичності, підвищують впевненість у собі, соціальну відповідальність та самооцінку; «арт-терапія – це спосіб зцілення людини за допомогою творчого самовираження» [1, с. 49].

Сучасні практики арт-терапії включають живопис, музичну терапію, драматерапію та танцювально-рухові техніки. Як зазначає Мальчіоді, «використання різних видів мистецтва у терапії дозволяє адаптувати методику до індивідуальних потреб учасників та підвищує ефективність втручання» [5]. У соціальній роботі з молоддю це особливо важливо, оскільки дозволяє підтримувати психоемоційне благополуччя в умовах соціальної нестабільності. Таким чином, інтеграція арт-терапевтичних методів у соціальну роботу з молоддю є науково обґрунтованою і практично доцільною. Вона забезпечує розвиток життєстійкості, емоційної регуляції та соціальної активності, сприяє формуванню зрілої особистості і знижує ризики психоемоційного дисбалансу.

Проведений аналіз наукових джерел і практичних кейсів підтверджує, що арт-терапія є ефективним інструментом соціальної роботи з молоддю для розвитку життєстійкості. Творчі методики сприяють формуванню емоційної регуляції, підвищенню самооцінки, соціальної активності та відповідальності молодих людей. Впровадження арт-терапевтичних практик у соціальну роботу забезпечує комплексну підтримку психологічного та соціального благополуччя молодих людей. У перспективі подальші дослідження можуть зосередитися на розробці комплексних програм арт-терапії з інтеграцією психологічних, соціальних та культурних компонентів для різних вікових та соціальних груп молоді, а також на кількісній оцінці їх ефективності у формуванні життєстійкості та адаптивності.

Список використаних джерел

1 Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: практ. посіб. Вид. 2-е, випр. та доповн. Київ: Золоті ворота, 2016. 202, с.

2 Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю: Закон України. ВРУ. 2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text (дата звернення: 26.03.2026)

3 Hill A. The artistic expression in children. London: Routledge, 1921. 210 p.

4 Kramer E. Art as therapy with children. New York: Schocken Books, 1971. 196 p.

5 Malchiodi C. A., 2012. Handbook of art therapy. 2nd ed. New York: Guilford Press, 2012. 496 p.

6 Naumburg M. Dynamically oriented art therapy: its principles and practice. New York: Grune & Stratton, 1939. 290 p.

7 Nikolenko O., Zuyenko M., Grynova M., Kohut I., & Nikolenko K. Арт-терапія для покращення психологічного самопочуття учнів травмованих під час війни. *Витоки педагогічної майстерності*. 2023. (31), С. 156–166.

Валерія Миколаївна Погоріла
Здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Волонтерство як напрям соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами

В умовах війни та масового переміщення населення волонтерство стало одним із ключових механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Воно поєднує громадську ініціативу, соціальну відповідальність та професійні практики соціальної роботи. Волонтерська діяльність не лише забезпечує базові потреби ВПО, але й сприяє їхній соціальній інтеграції, психологічній підтримці та відновленню освітнього й культурного середовища.

Проблематика волонтерської діяльності в соціальній сфері знайшла відображення у працях таких вітчизняних дослідників, як І. Звєрєва, Ж. Петрочко, Н. Заверико, Т. Лях, О. Безпалько, А. Капська, І. Мигович, які розглядали теоретико-методологічні засади соціальної роботи та особливості організації волонтерських практик.

Теоретичний аналіз засвідчує, що волонтерство є добровільною, соціально орієнтованою діяльністю, яка здійснюється без отримання матеріальної винагороди з метою надання допомоги іншим. Нормативно-правові засади волонтерської діяльності в Україні визначаються чинним законодавством, зокрема Законом України «Про волонтерську діяльність» [3].

Волонтерство (від лат. voluntarius - добровільний) - це форма соціальної активності, що ґрунтується на безоплатній і добровільній участі людей у вирішенні суспільно важливих проблем. Воно охоплює широкий спектр діяльності – від допомоги окремим особам до участі в глобальних гуманітарних процесах. Як суспільне явище, волонтерство відображає рівень розвитку громадянського суспільства, гуманістичних цінностей та солідарності [2].

Волонтерська діяльність у сучасній Україні є одним із ключових елементів системи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які стали однією з найбільш уразливих категорій населення внаслідок військових дій.

Волонтерська підтримка ВПО має особливе значення не лише з точки зору задоволення базових потреб, але й у контексті формування соціальної згуртованості, відновлення довіри до суспільних інститутів і розвитку культури громадянської відповідальності. Вона стала прикладом самоорганізації населення, втіленням ідеї взаємодопомоги та проявом соціальної солідарності українців у періоди найвищих випробувань.

Волонтерські ініціативи у роботі з ВПО є різноплановими та охоплюють широкий спектр напрямів - від надання матеріальної підтримки до сприяння у працевлаштуванні чи навчанні. Основні напрями волонтерської допомоги ВПО узагальнено у табл.1.[1,2].

Таблиця 1.

Основні напрями волонтерської допомоги ВПО

Напрям волонтерської діяльності	***Зміст діяльності***	***Результати та вплив***
Гуманітарна допомога	Збір, транспортування, розподіл продуктів, одягу, медикаментів, засобів гігієни	Задоволення базових потреб, покращення якості життя ВПО
Інформаційна підтримка	Консультації щодо оформлення статусу ВПО, соціальних виплат, правової допомоги	Зниження рівня дезорієнтації, підвищення поінформованості переселенців
Психологічна допомога	Індивідуальні консультації, арттерапія, тренінги з подолання стресу	Відновлення емоційної стабільності, покращення психічного стану
Освітні програми	Навчальні курси, професійна підготовка, мовні школи	Підвищення конкурентоспроможності ВПО на ринку праці
Соціальна інтеграція	Організація спільних заходів, клубів, дитячих програм	Формування почуття спільності, зниження ізоляції ВПО
Медико-соціальна підтримка	Сприяння доступу до лікарів, ліків, реабілітаційних програм	Поліпшення стану здоров’я, профілактика хвороб
Економічна допомога	Збір коштів, підтримка підприємництва переселенців, фандрейзинг	Стимулювання самозайнятості, розвиток фінансової стійкості

Отже, волонтерська допомога внутрішньо переміщеним особам є системною та комплексною, спрямованою на всебічну підтримку їхньої інтеграції та відновлення життя. Діяльність охоплює не лише критично важливу гуманітарну допомогу та медико-соціальну підтримку, що задовольняють базові потреби, але й важливі напрями інформаційної, психологічної та освітньої допомоги.

Список використаних джерел

1. Волонтерський рух в Україні: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. праць / ред. кол. : І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько. Київ: НаУКМА, 2022. 256 с.

2. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 398 с.

3. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17 (дата звернення: 6.04.2026).

4. Соляник М. Г. Волонтерство як механізм соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб // Соціальна робота в Україні: наук.-практ. журнал. 2023. № 4. С. 45–52.

Ульяна Андріївна Подгаєцька
Здобувач другого рівня вищої освіти
Спеціальність А6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Тетяна Миколаївна Швалюк

Труднощі засвоєння морфологічного принципу письма у дітей із аграматичною дисграфією

У сучасних умовах розвитку системи освіти, зокрема в контексті впровадження інклюзивного навчання, особливої актуальності набуває проблема формування навички грамотного письма у молодших школярів. Оволодіння писемним мовленням є складним психолінгвістичним процесом, що базується на взаємодії мовленнєвих і когнітивних механізмів. Водночас значна кількість дітей зазнає труднощів у засвоєнні письма, що зумовлено наявністю різних форм дисграфії, серед яких одне з провідних місць посідає аграматична дисграфія. Саме вона істотно ускладнює засвоєння морфологічного принципу правопису. [4]

Український правопис ґрунтується на поєднанні фонетичного, морфологічного та історичного принципів. Морфологічний принцип передбачає збереження сталої графічної форми морфем незалежно від їх фонетичних варіацій у мовленні. Засвоєння цього принципу вимагає від учнів сформованості уявлень про морфемну структуру слова, розуміння граматичних значень, а також здатності до узагальнення та перенесення знань у нові мовленнєві ситуації. [4, 5]

Аналіз наукових джерел засвідчує, що у дітей із аграматичною дисграфією спостерігається системне недорозвинення граматичної сторони мовлення. У них порушені процеси словозміни та словотворення, недостатньо сформовані морфологічні та синтаксичні узагальнення, що негативно впливає на оволодіння орфографічними навичками. Це проявляється у труднощах розуміння граматичних категорій (роду, числа, відмінка, часу), а також у невмінні правильно застосовувати відповідні граматичні форми у писемному мовленні. [1, 2]

Однією з ключових причин труднощів засвоєння морфологічного принципу письма є несформованість морфологічних узагальнень. Діти не усвідомлюють структуру слова як системи взаємопов’язаних морфем, не розрізняють їх функціональне навантаження, не здатні виділяти корінь, префікс, суфікс і закінчення. Це призводить до неправильного відтворення морфемного складу слова на письмі, що унеможливлює застосування морфологічного принципу правопису. [2]

Суттєвим чинником є також порушення мовного аналізу та синтезу, зокрема морфологічного і синтаксичного. Учні відчувають труднощі у визначенні структури слова, встановленні зв’язків між словами у реченні, аналізі граматичних форм. Недостатній рівень сформованості цих процесів перешкоджає усвідомленню мовних закономірностей та їх практичному застосуванню у письмі. [1, 2, 6]

Важливу роль у формуванні навички письма відіграє рівень розвитку усного мовлення. У дітей із аграматичною дисграфією спостерігається обмежений словниковий запас, труднощі актуалізації лексичних одиниць, недостатня диференціація лексичного і граматичного значення слова. Це зумовлює труднощі у побудові граматично правильних висловлювань, що безпосередньо відображається на якості писемного мовлення.

Типовими проявами труднощів засвоєння морфологічного принципу письма є аграматизми у писемному мовленні. Вони проявляються у неправильному вживанні закінчень іменників, прикметників, дієслів, порушенні узгодження слів у

словосполученнях і реченнях. Часто спостерігаються помилки у написанні префіксів і прийменників, зокрема їх злитне або роздільне написання, що свідчить про нерозуміння їх граматичної функції. Також характерними є заміни, пропуски або спотворення суфіксів, що порушує словотворчу структуру слова. [2, 6]

Крім морфологічних, у дітей із аграматичною дисграфією виявляються і синтаксичні порушення. Вони проявляються у труднощах визначення меж речення, порушенні порядку слів, пропусках окремих членів речення, що призводить до спотворення змісту висловлювання. Недостатній рівень сформованості синтаксичних узагальнень ускладнює побудову граматично правильних речень і логічно завершених висловлювань. [1, 2, 5]

Суттєвий вплив на процес засвоєння письма мають і порушення пізнавальних процесів. Недостатній рівень розвитку уваги, її концентрації та переключення, обмежений обсяг оперативної пам'яті, а також несформованість навичок контролю і самоконтролю знижують ефективність письмової діяльності. Учні не здатні одночасно контролювати технічний, орфографічний і змістовий аспекти письма, що призводить до значної кількості помилок. [4]

Особливої складності набуває виконання завдань на самостійне писемне мовлення (твори, перекази, письмові розповіді), де дитина має не лише відтворити мовний матеріал, а й самостійно організувати висловлювання, використовуючи засвоєні граматичні та орфографічні знання. Саме в таких видах діяльності найбільш яскраво проявляються труднощі засвоєння морфологічного принципу письма. [1, 2]

Важливим компонентом засвоєння морфологічного принципу письма є сформованість орфографічної пильності як здатності усвідомлено виявляти орфограми та визначати необхідність застосування відповідних орфографічних правил. У дітей із аграматичною дисграфією ця здатність є недостатньо сформованою, що проявляється у відсутності цілеспрямованого контролю за граматичним оформленням слова під час письма. Вони не ідентифікують орфографічно значущі позиції, не здійснюють перевірки написаного, що зумовлює стійкість і повторюваність помилок. [6]

Не менш значущим чинником є недостатній рівень автоматизації орфографічних навичок. Навіть за умов часткового засвоєння граматичних правил учні не здатні оперативно й адекватно застосовувати їх у процесі письма. Це пояснюється перевантаженням когнітивної сфери, коли основні ресурси спрямовуються на технічне виконання письмової діяльності. У результаті орфографічні дії не досягають рівня автоматизованості, що знижує ефективність письма та ускладнює формування стійких навичок грамотного письма. [6]

Додаткові труднощі зумовлюються недостатньою сформованістю міжрівневих мовних зв'язків. У дітей не формується цілісне уявлення про мовну систему як єдність фонетичного, лексичного та граматичного рівнів. Це призводить до домінування фонетичного принципу письма навіть у тих випадках, коли необхідно орієнтуватися на морфологічну структуру слова. Нерозуміння взаємозв'язку між звучанням слова та його граматичною будовою ускладнює засвоєння орфографічних правил і перешкоджає формуванню повноцінної писемномовленнєвої діяльності. [4]

Отже, труднощі засвоєння морфологічного принципу письма у дітей із аграматичною дисграфією мають комплексний характер і зумовлені поєднанням мовленнєвих і когнітивних порушень. Їх основою є несформованість граматичної системи мовлення, морфологічних узагальнень, а також порушення процесів мовного аналізу і синтезу.

Подолання зазначених труднощів потребує комплексного підходу, що передбачає проведення всебічної логопедичної та психологічної діагностики, визначення індивідуальних особливостей розвитку дитини та провідних механізмів порушень. На основі отриманих результатів має здійснюватися розробка індивідуалізованих корекційно-розвивальних програм, спрямованих на формування морфологічних

узагальнень, розвиток граматичних навичок, удосконалення мовного аналізу і синтезу, а також формування навичок контролю і самоконтролю у процесі письма.

Таким чином, проблема засвоєння морфологічного принципу письма у дітей із аграматичною дисграфією є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах і потребує подальшого наукового дослідження та вдосконалення методів корекційно-педагогічної роботи.

Список використаних джерел

1. Бартєнєва Л. Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису. Київ: Дефектологія. 2000.№ 1. с. 34-38.

2. Голуб Н.М. Труднощі формування навичок мовного аналізу та синтезу в молодших школярів з нормальним мовленнєвим розвитком та порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб. Наукових праць.* Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. вип. 22. С. 41-46.

3. Данілавічютє Е.А. Методика подолання фонемографічних відхилень у молодших школярів з ДЦП. *Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць:* Вип. 1. Київ: Актуальна освіта, 2004.

4. Логопедія / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 4, перероблене та доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. С. 619 – 768.

5. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2012.

6. Чередніченко Н.В. Психолінгвістичний підхід до вивчення причин та механізмів виникнення дизорфографії у молодших школярів із вадами мовленнєвого розвитку. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. №27, 2014. С. 220-225.

Дмитро Володимирович Приймак
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Інна Борисівна Івженко

Формування цінностей служіння через волонтерські практики у підготовці соціальних працівників

Формування професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників неможливе без розвитку внутрішніх цінностей та мотивації до служіння людям. Одним із ефективних інструментів такого формування є волонтерська діяльність, яка дозволяє здобувачам освіти на практиці усвідомити значущість професії, розвинути емпатію, соціальну відповідальність та готовність підтримувати вразливі категорії населення.

Цінності служіння – це система переконань і моральних принципів, які орієнтують людину на допомогу іншим, соціальну відповідальність, емпатію, альтруїзм і повагу до гідності кожної особи. Для соціального працівника це база професійної діяльності.

Сучасна соціальна робота потребує фахівців із високим рівнем етичної та ціннісної свідомості, здатних діяти професійно та гуманно у різних соціальних

контекстах. Волонтерські практики стають ключовим засобом реалізації цих завдань у процесі навчання.

Волонтерська діяльність у підготовці соціальних працівників містить: роботу у соціальних службах, дитячих будинках, реабілітаційних центрах; участь у благодійних та громадських проектах; проведення соціальних кампаній та акцій підтримки вразливих груп населення; організацію заходів з психологічної та соціальної підтримки отримувачів послуг. Ці практики дозволяють здобувачам освіти набути практичних навичок соціальної роботи, зрозуміти етичні принципи професії, усвідомити потребу служіння та допомоги іншим, розвинути цінності емпатії, терпимості та соціальної відповідальності [2, с.214].

Дослідження показують, що здобувач освіти, який бере участь у волонтерських проектах, краще розуміє соціальні потреби людей, набуває досвіду взаємодії з різними категоріями населення та формує внутрішню мотивацію до професійної діяльності. Волонтерство стає майданчиком для практичного застосування теоретичних знань, розвитку соціальних компетентностей і формування цінностей служіння. Особливо важливою є рефлексія здобувачів освіти після волонтерської діяльності, організація якої можлива через обговорення власних дій, аналіз труднощів, усвідомлення етичних дилем та оцінки впливу їх роботи на людей допомагає глибше інтегрувати цінності служіння у професійну ідентичність [1, с.112].

В Україні волонтерські програми у соціальній роботі активно впроваджуються у навчальні програми закладів вищої освіти, що готують соціальних працівників. Студенти залучаються до роботи в реабілітаційних центрах, дитячих будинках, організаціях для людей з інвалідністю та ветеранів війни.

Міжнародний досвід показує, що структуровані волонтерські програми під час навчання підвищують соціальні та етичні компетентності здобувачів освіти, сприяють формуванню професійної мотивації та готовності до служіння. Наприклад, у США та країнах ЄС волонтерство інтегрується у курси соціальної роботи як обов’язковий компонент практичного навчання [5, с.18].

Формування цінностей служіння через волонтерські практики є фундаментом професійної підготовки соціальних працівників, оскільки дозволяє перейти від теоретичного розуміння допомоги до практичного втілення принципів альтруїзму, емпатії та соціальної відповідальності. Волонтерство в межах університетської підготовки діє як інструмент соціалізації, забезпечуючи формування професійної культури, готовності до роботи в кризових ситуаціях та здатності до саморефлексії [4, с.200].

Волонтерство є ефективним інструментом формування цінностей служіння у майбутніх соціальних працівників. Воно дозволяє здобувачам освіти розвинути емпатію, соціальну відповідальність, етичну свідомість і готовність до професійної діяльності, спрямованої на допомогу вразливим категоріям населення [3, с.335].

Волонтерські практики є не лише додатковим елементом навчання, а ключовим механізмом формування цінностей служіння у майбутніх соціальних працівників. Саме через практику допомоги іншим відбувається становлення особистості фахівця, здатного діяти гуманно, відповідально та професійно.

Таким чином, системне використання волонтерських практик у підготовці соціальних працівників сприяє розвитку професійних компетентностей, формуванню цінностей служіння та підвищенню якості соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.

2. Івженко І. Волонтерський рух як складова становлення соціальної роботи на місцевому рівні. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП

Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка.2018.Вип. 24 (2).С. 212-218

3. Кравченко, О., Коляда, Н., Гончар, І. (2025). Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. Social Work and Education, Vol. 12, No. 3. pp. 332-343.

4. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.200-203.

5. Snyder, M., & Omoto, A. M. (2008). Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications. *Social Issues and Policy Review, 2*(1), pp.1–36.

Ганна Юріївна Прохода
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність А 6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Наталія Іванівна Королько

Технології розвитку комунікативних умінь у дітей з розладами аутистичного спектра

Формування мовлення та комунікативних умінь у дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) є одним із ключових напрямів корекційної роботи. Порушення комунікації проявляються не лише в обмеженості мовлення, а й у труднощах використання невербальних засобів та розуміння соціальних сигналів. У зв'язку з цим сучасна практика передбачає використання різноманітних технологій розвитку як вербальної, так і альтернативної комунікації [1]. Однією з ефективних технологій розвитку мовлення є метод мовленнєвого оперантного обслуговування (Operant speech training), який ґрунтується на поетапному формуванні мовленнєвих навичок за принципом «крок за кроком». На початкових етапах дітей з РАС навчають імітації звуків і слів, розумінню їх значення, а також використанню експресивного мовлення для позначення предметів, вираження прохань і бажань. Основною метою зазначеного підходу є формування спонтанного та функціонального мовлення, яке дитина може застосовувати у повсякденних життєвих ситуаціях для впливу на поведінку інших і повідомлення про власні потреби [6;5;2].

Разом із вербальними методами значне місце у формуванні комунікації посідають невербальні засоби спілкування. Для багатьох дітей з аутистичними розладами невербальна комунікація є доступнішою та зрозумілішою, ніж усне мовлення. У цьому контексті важливого значення набуває навчання мові жестів, використання симультанного комунікативного тренінгу, який поєднує мовлення і жести. Такий підхід доцільний у випадках, коли дитина демонструє недостатній прогрес при навчанні лише вербальних форм спілкування [3].

Важливою умовою ефективної комунікації з дитиною з РАС є розуміння дорослим її поведінки як форми повідомлення. Основою порозуміння виступає уважне спостереження за її фізіологічними сигналами та невербальною експресією. Крик, рухи тіла, міміка, жести, вокалізації відображають конкретне комунікативне значення, наприклад: потребу в допомозі, дискомфорт, бажання уникнути певної ситуації або привернути увагу дорослого. Поведінкові реакції дітей з РАС можна розглядати як функціональні комунікативні сигнали прагнення бути поміченим, уникнення небажаних дій, вираження бажань або саморегуляції [5].

Особливе місце у системі формування комунікації займають альтернативні та додаткові засоби спілкування. Вони включають використання жестів, міміки, піктограм, картинок та інших графічних символів. Для багатьох дітей з РАС такі засоби є єдиним доступним способом порозуміння з оточенням, особливо у випадках, коли мовлення несформоване або має значні порушення. Альтернативна комунікація не замінює мовлення, проте створює умови для його поступового розвитку [1].

Технології формування комунікації у дітей з РАС повинні ґрунтуватися на комплексному підході, поєднанні вербальних і невербальних засобів, використанні альтернативної комунікації та індивідуалізації корекційно-розвивальної роботи. Такий підхід створює умови для більш ефективного розвитку мовлення, соціальної взаємодії та адаптації дитини до навколишнього середовища [4].

Розлади аутистичного спектру є складним порушенням розвитку, які впливають на всі сфери життєдіяльності дитини, особливо на мовлення та комунікацію. Мовленнєві порушення проявляються у різних формах і значною мірою визначають рівень соціальної адаптації дитини.

Враховуючи різноманітність проявів РАС, ефективна допомога можлива лише за умови індивідуального підходу. Використання сучасних технологій розвитку мовлення, зокрема, альтернативної комунікації, невербальних засобів сприяє покращенню комунікативних умінь, розвитку соціальної взаємодії та підвищенню якості життя дітей з РАС.

Список використаних джерел

1. Вітомська М. В. Сучасні підходи до ерготерапії дітей з розладами аутистичного спектра // Український журнал медицини, біології та спорту. Дніпро, 2021. Т. 6, № 2 (30). С. 7–12.

2. Кавиліна Г. К. Особливості організації заняття з логоритміки у дітей з РАС // Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 34(1). С. 119–122.

3. Мартиненко І. В. Психологічні засади формування комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення : дис. … д-ра психол. наук. Київ, 2017. 502 с.

4. Методичний калейдоскоп / за ред. С. О. Бадер, Т. В. Коваленко. Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2022. 270 с.

5. Сіденко Ю. О. Педагогічні умови формування пізнавальної готовності старших дошкільників з розладами аутистичного спектра до навчальної діяльності : дис. … д-ра філософії. Суми, 2021. 268 с. URL: http://surl.li/laedv

6. Скрипник Т. В., Лозова О. М. Формування діалогічних інтеракцій у дітей з розладами аутистичного спектра // Psycholinguistics. 2020. № 27(1). С. 237–261.

Єлизавета Олександрівна П'ятниця
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 016.05 «Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри освітньої реабілітації осіб з порушеннями зору
Ірина Олександрівна Сасіна

Розвиток сенсорних функцій в учнів молодшого шкільного віку з порушеннями зору на заняттях із соціально-побутового орієнтування

У сучасній системі спеціальної та інклюзивної освіти розвиток сенсорних функцій у дітей з порушеннями зору є одним із ключових напрямів корекційно-розвиткової роботи, адже, як підкреслює Є. Синьова [5], саме сенсорний досвід забезпечує основу для пізнання навколишнього світу, формування уявлень про предмети та явища, а також оволодіння практичними діями. Порушення зорового аналізатора призводить до зниження обсягу та точності сприймання, що ускладнює формування цілісних образів, орієнтацію в просторі та виконання предметно-практичної діяльності (Т. Гребенюк, Г. Серпутько [1; 2]). У зв'язку з цим особливого значення набуває цілеспрямований розвиток дотикового, слухового та кінестетичного аналізаторів як компенсаторних механізмів (Т. Гребенюк [1]).

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку сенсорних функцій, про що наголошує Ярмола [4], адже саме в цей час формується здатність до аналізу властивостей предметів, просторового орієнтування та виконання послідовних дій. У дітей з порушеннями зору часто спостерігаються труднощі у диференціації сенсорних ознак (форма, розмір, фактура), недостатня сформованість просторових уявлень, а також порушення координації рухів (Т. Гребенюк, Г. Серпутько [2]). Це обумовлює необхідність організації спеціально спрямованої роботи, що поєднує сенсорний розвиток із практичною діяльністю (Є. Синьова [5]).

Значний потенціал у цьому напрямі мають заняття із соціально-побутового орієнтування, які, за висновками Н. Ярмоли [6], безпосередньо пов'язані із повсякденним життям дитини. У процесі таких занять учні не лише засвоюють теоретичні знання, а й активно взаємодіють з предметним середовищем, що забезпечує формування функціональних сенсорних уявлень (С. Левченко [3]). Практична спрямованість занять дозволяє розвивати сенсорні функції через виконання конкретних дій, що мають життєве значення (Н. Ярмола [6]).

У ході практичної роботи встановлено, що найбільш ефективними є завдання, які передбачають безпосереднє маніпулювання предметами (Гребенюк [2]). Зокрема, під час вивчення теми «Предмети особистої гігієни» доцільно пропонувати учням реальні об'єкти (мило, рушник, зубна щітка), які вони обстежують на дотик, порівнюють за фактурою, формою та розміром, після чого виконують дії відповідно до їх призначення (Т. Гребенюк, Г. Серпутько [2]). Це сприяє одночасному розвитку дотикового сприймання, мислення та формуванню практичних навичок (Є. Синьова [5]).

Під час опрацювання теми «Одяг» ефективними є вправи на сортування та групування предметів за різними сенсорними ознаками (Н. Ярмола [6]). Учні визначають тканини за фактурою (м'яка, щільна, гладка), співвідносять одяг за сезонністю, виконують дії з його складання або розміщення. Такі завдання сприяють розвитку дрібної моторики, просторового мислення та здатності планувати послідовність дій (Т. Гребенюк [1]).

У процесі вивчення теми «Посуд» доцільно використовувати реальні предмети різної форми та розміру, що дозволяє формувати уявлення про об'єм, вагу та просторове

розташування об’єктів (Н. Ярмола [6]). Учні обстежують предмети руками, порівнюють їх, після чого виконують практичні дії - розміщують, групують або використовують за призначенням (Т. Гребенюк [1]). Це забезпечує розвиток кінестетичного контролю рухів і формування координації (МОН України [4]).

Важливим аспектом організації роботи є поетапне формування дій (Є. Синьова [5]): спочатку педагог демонструє виконання завдання, далі учень виконує його разом із педагогом, а згодом - самостійно. Такий підхід дозволяє поступово сформувати впевненість у виконанні дій та забезпечує їх усвідомлення. Не менш значущим є багаторазове повторення завдань у різних умовах, що сприяє закріпленню сенсорного досвіду та його перенесенню у повсякденне життя (Т. Гребенюк, Г. Серпутько [2]).

У роботі з дітьми з порушеннями зору важливо також забезпечити індивідуалізацію навчання (МОН України [4]). Використання контрастних та збільшених матеріалів для дітей із залишковим зором, чітка структурованість інструкцій, їх поділ на окремі етапи, а також збільшення часу на виконання завдань сприяють підвищенню ефективності навчання. Особлива увага приділяється поєднанню різних аналізаторів, коли дитина одночасно сприймає інформацію, виконує дію та словесно її описує, що забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу (Є. Синьова [5]).

Практичний досвід показує, що систематичне використання таких підходів сприяє розвитку сенсорного сприймання (Т. Гребенюк, Г. Серпутько [2]), покращенню координації рухів, формуванню просторових уявлень та навичок самообслуговування. Учні поступово набувають більшої самостійності, впевненості у своїх діях та здатності орієнтуватися у предметному середовищі.

Таким чином, розвиток сенсорних функцій у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору є необхідною умовою їх успішного навчання та соціальної інтеграції (Є. Синьова [5]). Заняття із соціально-побутового орієнтування виступають ефективним інструментом реалізації цього процесу (Н. Ярмола [6]), оскільки забезпечують поєднання сенсорного розвитку з практичною діяльністю та сприяють формуванню життєвої компетентності (Т. Гребенюк [1]).

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. М. Корекційно-розвиткова робота з дітьми з порушеннями зору : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2014. 256 с.
2. Гребенюк Т. М., Серпутько Г. П. Сенсорне виховання дітей з порушеннями зору : навч.-метод. посіб. Київ : Кафедра, 2019. 144 с.
3. Левченко С. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами : навч. посіб.. Київ : Академія, 2018. С. 130–135.
4. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації навчання дітей з порушеннями зору в умовах спеціальної та інклюзивної освіти. Київ : МОН України, 2020. 48 с.
5. Синьова Є. П. Тифлопедагогіка : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 328 с.
6. Ярмола Н. А. Корекційна програма з соціально-побутового орієнтування для учнів 1–4 класів з порушеннями зору. Київ : ІМЗО, 2018. 64 с.

Аліна Юріївна Романова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Дидактичні ігри як засіб формування правильної вимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією

Протягом останніх років спостерігається тенденція до збільшення у закладах дошкільної освіти кількості дітей з мовленнєвими порушеннями. Одним з найпоширеніших таких порушень у дітей даної вікової категорії є дислалія, що проявляється у спотворенні, заміні чи пропуску одного або групи звуків за нормального стану слуху й збереження іннервації мовленнєвого апарату [2, с. 646]. Причинами виникнення даного порушення є анатомічні дефекти в будові мовленнєвого апарату (органічна, або механічна дислалія), труднощі в артикуляційній моториці, несформованість фонематичних процесів (функціональна дислалія) [2].

Існує низка різноманітних досліджень, що висвітлюють окремі аспекти корекції даного мовленнєвого порушення, зокрема праці Н. С. Гаврилової, А. Я. Малярчук, М. А. Савченко, Ю. В. Пінчук, Ю. В. Рібцун, Л. О. Федорович та багатьох інших. Переважна кількість з них порушує потребу впровадження таких методів та засобів корекційно-розвивального процесу, що не будуть обмежуватися лише подоланням порушень звуковимови. Оскільки для кращого досягнення результатів треба також розвивати у дошкільників природну пізнавальну активність та внутрішню мотивацію. Зважаючи на те, що провідною діяльністю у дошкільному віці є ігрова, то залучення дидактичної гри, буде сприяти формуванню правильної звуковимови доволі ненав’язливо, а головне – з позитивним підкріпленням.

Дидактична гра – навчальна гра, що використовується в навчально-виховному процесі для закріплення та уточнення знань дітей про навколишній світ [1, с. 241]. Вона характеризується певною структурою, що вирізняє її від інших видів діяльності. Основними складниками дидактичної гри, що надають їй форму навчання та гри водночас є дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії та результат [1].

У кожній дидактичній грі є власні індивідуальні навчальні завдання, зокрема, для формування правильної вимови ними можуть виступати: розвиток артикуляційної моторики, мовленнєвого дихання, фонематичних процесів, а також постановка, автоматизація та диференціація певних звуків тощо. Водночас з цим ігрові завдання виконуються у процесі власне ігрової діяльності та стимулюють у дошкільників інтерес, активність та спонукають до бажання та потреби розв’язати його.

Важливі компоненти дидактичної гри, як от, ігровий задум, ігрові дії та правила перебувають у тісному взаємозв’язку: задум визначає характер ігрових дій, а наявність правил забезпечують їх реалізацію та сприяють виконанню ігрового завдання. Відсутність будь-якої із цих складових робить гру практично неможливою.

Дидактична гра завжди передбачає досягнення певного результату, ним може виступати виконання ігрових дій та завдань, який дошкільник сприймає як успіх, від якого він отримує задоволення. Водночас для логопеда цим результатом є засвоєння таких знань, умінь та навичок, що були передбачені у меті дидактичної гри.

Прикладом дидактичної гри для розвитку фонематичного слуху, як одного з напрямків для формування правильної вимови, є гра «Дерево покривається листям». Для

неї логопед має підготувати картинки листочків з зображенням слів, у назві яких наявний або відсутній заданий звук, який зараз перебуває в корекційній роботі, а також стовбур дерева. Далі дитині потрібно по черзі називати слова, що зображені і визначати чи є заданий звук в них. Якщо звук наявний, вона листочок з цим зображенням прикріплює до дерева, якщо ж ні – відкладає в сторону чи перегортає.

Отже, в процесі логопедичної роботи при формуванні правильної вимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією фахівець з логопедії часто добирає різні дидактичні ігри, оскільки вони найбільш вдало мотивують та зацікавлюють дану категорію дітей до залучення у корекційний процес.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч. посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
2. Логопедія: підручник / [Шеремет М. К., Тарасун В. В., Конопляста С. Ю. та ін.] /За ред. Шеремет М. К. [четверте видання, перероблене і доповнене]. К., 2018. 882 с.
3. Пінчук Ю. В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії. Хрестоматія з логопедії./укл. Марченко І. С., Федоренко С. В./ за ред. М. К. Шеремет. К.: КНИГА ПЛЮС, 2019. С. 93-102.
4. Шостак О. О., А. М. Мориконь А. М. Логопедичні ігри як засіб корекції звуковимови в дітей із дислалією. Наукові тренди постіндустріального суспільства: зб. наук. пр. з матеріалами IX Міжнарод. наук. конф., м. Тернопіль, 21 березня, 2025 р. Міжнарод. центр наук. досліджень. Вінниця, 2025. С. 287-289.

Катерина Олександрівна Романюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність І10 «Соціальна робота та консультування»

Науковий керівник:
к. філос. н., доц.,
доцент кафедри соціальної роботи
Гриньків А.П.

Верифікація та моніторинг державних виплат як нові форми соціального інспектування

В умовах реформування соціальної сфери та масштабних викликів, спричинених збройною агресією проти України, система соціального забезпечення зазнала колосального навантаження. За даними Міністерства фінансів України, у 2023 році видатки державного бюджету зросли майже на 48,4% порівняно з 2022 роком і становили понад 4 трлн грн, причому значна частка з них припадає на соціальні виплати, пенсії та допомоги [1]. В умовах вимушеного переміщення мільйонів громадян, виникнення нових категорій отримувачів допомог і одночасної обмеженості бюджетних ресурсів особливої ваги набуває питання адресності та законності призначення виплат.

Саме в цьому контексті верифікація та моніторинг державних виплат перетворюються на ключові інструменти, що дозволяють поєднати оперативність надання соціальної допомоги з контролем за її правомірністю. Їх можна розглядати як нові цифрові форми соціального інспектування, які прийшли на зміну традиційним виїзним перевіркам і ручному опрацюванню документів.

Правовою основою верифікації та моніторингу державних виплат є Закон України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» від 03.12.2019 № 324-IX (далі

Закон) [2]. Цей нормативний акт визначає правові та організаційні засади здійснення відповідної діяльності, а його метою є підвищення адресності державних виплат, сприяння розбудові системи соціального забезпечення та забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. Повноваження органу, що здійснює верифікацію та моніторинг, покладено на Міністерство фінансів України як центральний орган виконавчої влади, що формує та реалізує державну фінансову і бюджетну політику. При цьому Мінфін діє в межах Бюджетного кодексу України [3] та законодавства про захист персональних даних.

Відповідно до Закону, до державних виплат, що підлягають верифікації, відносяться: пенсії, допомоги різних видів, пільги, субсидії, соціальні стипендії та інші виплати, що здійснюються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування [2]. Таким чином, система охоплює практично весь спектр державної соціальної підтримки населення.

За визначенням Закону, верифікація це комплекс заходів щодо збору та перевірки достовірності інформації, що визначена законодавством для призначення, нарахування та/або здійснення державних виплат і впливає на визначення права на їх отримання та розмір, а також виявлення невідповідності даних у автоматизованих інформаційних системах, реєстрах і базах даних [2]. Інакше кажучи, це технологія перехресної перевірки даних між різними державними реєстрами – реєстрами населення, Пенсійного фонду, Державної служби зайнятості, органів державної реєстрації актів цивільного стану тощо.

Моніторинг, у свою чергу, є систематичною діяльністю з проведення аналізу інформації, отриманої під час верифікації, та аналізу результатів верифікації [4]. Якщо верифікація спрямована на перевірку конкретної інформації про конкретного реципієнта, то моніторинг виконує функцію системного аналізу – виявлення закономірностей, тенденцій і системних збоїв у призначенні виплат. Разом вони утворюють цілісний механізм контролю, що за своєю природою є сучасним відповідником традиційного соціального інспектування, реалізованого засобами інформаційних технологій.

Технологічною основою системи є Інформаційно-аналітична платформа електронної верифікації та моніторингу (ІАП), що функціонує в системі Міністерства фінансів. Платформа здійснює збір, аналіз і порівняння параметрів інформації від суб'єктів її надання за кожним реципієнтом [5]. Суб'єктами надання інформації виступають десятки державних органів і установ: Пенсійний фонд України, Державна служба зайнятості, органи РАЦС, Державна податкова служба, Державна прикордонна служба та інші. Саме така міжвідомча взаємодія уможливлює «наскрізну» перевірку даних, яку неможливо провести вручну в прийнятні терміни.

Верифікація та моніторинг державних виплат є сучасними цифровими формами соціального інспектування, що набули законодавчого закріплення в Україні з прийняттям у 2019 році відповідного Закону та введенням у дію його ключових норм у 2021 році. Трирівнева архітектура верифікації (превентивна, поточна, ретроспективна) забезпечує суцільний контроль за правомірністю державних виплат протягом усього їх «життєвого циклу», а Інформаційно-аналітична платформа Мінфіну – технологічну основу для міжвідомчого обміну даними.

В умовах воєнного стану ці інструменти набувають особливого значення як засіб захисту бюджетних ресурсів і гарантія адресності соціальної підтримки в умовах, коли традиційний виїзний контроль ускладнений. Водночас подальший розвиток системи потребує: підвищення якості реєстрових даних, посилення кіберзахисту, розроблення чітких механізмів оскарження рекомендацій та системної роботи з роз'яснення верифікаційних процедур громадянам. Поєднання технологічної ефективності з повагою до прав людини є необхідною умовою суспільної довіри до цього інституту.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Мінфін презентує головні результати та досягнення 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie_golovni_rezultati_ta_dosiagnennia_2023_roku-4399
2. Закон України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» від 03.12.2019 № 324-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 11. Ст. 63. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. Ст. 572. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17
4. Верифікація та моніторинг державних виплат. Місцеве самоврядування. 2020. № 3. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2020/march/issue-3/article-107492.html
5. Міністерство фінансів України. Верифікація державних виплат: офіційна сторінка. URL: https://mof.gov.ua/uk/verifikacija-derzhavnih-viplat

Костянтин Євгенійович Руссо
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Інна Борисівна Івженко

Інноваційні цифрові рішення для організації волонтерських проєктів у кризових умовах

Кризові ситуації, включно з воєнними конфліктами, стихійними лихами та соціальними катастрофами, створюють значні виклики для організації гуманітарної та волонтерської діяльності. Одним із ключових факторів ефективності роботи волонтерських груп є використання сучасних цифрових технологій, які дозволяють оперативно координувати дії, оптимізувати розподіл ресурсів та забезпечувати комунікацію між учасниками проєктів. В умовах швидко змінюваного середовища традиційні методи організації волонтерства не завжди ефективні. Цифрові рішення дозволяють підвищити швидкість реагування, точність планування та контроль результатів діяльності, що критично важливо у кризових умовах.

Цифрові технології сприяють координації волонтерів, а саме мобільні додатки та онлайн-платформи дозволяють швидко визначати завдання, призначати відповідальних та відстежувати виконання; оптимізації ресурсів, через цифрові бази даних допомагають ефективно розподіляти гуманітарну допомогу, обладнання та фінансові ресурси; комунікації, використання чатів, месенджерів та соціальних мереж забезпечують миттєвий обмін інформацією між волонтерами, організаторами та отримувачами допомоги; моніторингу та оцінки ефективності, цифрові інструменти дозволяють збирати статистичні дані, оцінювати виконання завдань та коригувати стратегії діяльності [3, с.300].

Використання мобільних додатків для координації волонтерів (платформи типу «GiveGab» та «VolunteerMatch») дозволяють швидко знаходити волонтерів і призначати завдання.

Краудфандингові та донорські платформи, це цифрові сервіси, які використовують волонтери для збору коштів та ресурсів, що підвищують швидкість забезпечення гуманітарної допомоги.

Геоінформаційні системи дозволяють планувати маршрути доставки допомоги, відстежувати розташування волонтерів та постраждалих.

Онлайн-інструменти для навчання та підготовки волонтерів. Організація вебінарів, інтерактивних платформ та електронних тренінгів підвищують готовність учасників до роботи у кризових умовах;

Під час війни в Україні активно використовуються телеграм-канали, чат-боти та мобільні додатки для координації волонтерської допомоги переселенцям, військовим та цивільним [1, с.14].

Перевагами впровадження та використання цифрових технологій у роботі волонтерських груп є швидкість реагування та оперативна координація, прозорість та облік ресурсів, залучення більшої кількості волонтерів, підвищення ефективності взаємодії з державними та громадськими організаціями.

Інноваційні цифрові рішення є ефективним засобом організації волонтерських проєктів у кризових умовах, дозволяючи підвищити швидкість, точність та ефективність допомоги. Використання онлайн-платформ, мобільних додатків, геоінформаційних систем та електронних навчальних ресурсів сприяє оптимізації діяльності волонтерських груп, підвищує координацію та соціальну залученість учасників [4, с.206].

Вони не лише підвищують ефективність допомоги, а й формують нову культуру служіння – швидку, технологічну та глобально орієнтовану.

Таким чином, поєднання інноваційних цифрових рішень із практичною діяльністю волонтерських груп є перспективним напрямом розвитку ефективної системи гуманітарної та соціальної допомоги у кризових умовах.

Отже, інноваційні цифрові рішення відіграють визначальну роль у трансформації волонтерської діяльності, особливо в умовах криз, таких як війна, гуманітарні катастрофи чи соціально-економічні потрясіння. Вони не лише підвищують ефективність організації волонтерських проєктів, але й змінюють саму філософію служіння, роблячи її більш динамічною, доступною та масштабованою.

Використання цифрових платформ, мобільних застосунків, геоінформаційних систем і автоматизованих сервісів дозволяє забезпечити швидке реагування на потреби населення, оптимізувати розподіл ресурсів і налагодити ефективну взаємодію між усіма учасниками процесу – від волонтерів до отримувачів допомоги. Особливо важливо, що такі інструменти сприяють прозорості діяльності, що підвищує рівень довіри з боку суспільства та міжнародних партнерів.

У контексті України цифрове волонтерство набуло безпрецедентного розвитку, ставши важливим елементом національної стійкості. Самоорганізація громадян через цифрові канали, активне використання онлайн-платформ для збору коштів і координації допомоги, а також інтеграція міжнародних ресурсів демонструють високий рівень громадянської відповідальності та сформованість цінностей служіння.

Водночас цифровізація волонтерської діяльності висуває нові вимоги до підготовки соціальних працівників. Вони повинні володіти не лише традиційними професійними компетентностями, а й цифровою грамотністю, навичками роботи з даними, розумінням принципів кібербезпеки та етики онлайн-взаємодії. Це зумовлює необхідність модернізації освітніх програм і впровадження інноваційних підходів у навчальний процес.

Не можна ігнорувати й потенційні ризики, пов’язані з цифровими технологіями, зокрема загрози інформаційної безпеки, поширення недостовірної інформації та перевантаження цифровими ресурсами. Проте за умови належного управління ці виклики можуть бути мінімізовані.

Таким чином, інноваційні цифрові рішення не лише підсилюють ефективність волонтерських ініціатив у кризових умовах, а й формують нову модель соціальної взаємодії, засновану на швидкості, довірі, відкритості та активній участі громадян. У

перспективі їх розвиток стане одним із ключових факторів зміцнення соціальної сфери та громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Коваленко І. (2023). Концептуальні засади створення школи волонтерів в умовах цифрової трансформації. Імідж сучасного педагога. № 6 (213). С.12-17.
2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.200-203.
3. Нагаєв В. М., Булава М. В. Цифровізація волонтерського менеджменту в умовах воєнного стану в Україні. Інформаційні технології в сучасному світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 29 квітня 2025 р. Харків: ДБТУ, 2025. С. 299-301
4. Неїжпапа Л. Волонтерський рух як ресурс соціальної підтримки сімей у кризових умовах. Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 червня 2025 року, м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2025.С. 204-207

Олеся Сергіївна Савенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Роль образотворчої діяльності у розвитку наочно-образного мислення дошкільників із ЗПР

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів розвитку пізнавальної сфери дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Особливу увагу в сучасній спеціальній педагогіці приділяють формуванню наочно-образного мислення як важливої складової інтелектуального розвитку. Маємо зазначити, що саме у дошкільному віці активно формується наочно-образне мислення, яке забезпечує перехід від практичних дій до оперування уявленнями [2]. У дітей із ЗПР цей процес відбувається повільніше, що потребує спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи.

Розвиток психічних процесів дитини безпосередньо пов'язаний із її діяльністю, зокрема практичними діями та руховою активністю. Це дає підстави стверджувати, що активна діяльність є необхідною умовою формування мислення. Згідно з матеріалами Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, наочно-образне мислення визначається як здатність дитини оперувати образами предметів і явищ, встановлювати між ними зв'язки та узагальнювати інформацію [2].

У дітей із ЗПР спостерігаються труднощі у формуванні уявлень, зниження рівня узагальнення та недостатня сформованість аналітико-синтетичної діяльності[3]. Слідуючи з цього, можна зробити висновок, що розвиток наочно-образного мислення потребує спеціально організованих педагогічних умов, серед яких важливе місце займає діяльнісний підхід. Образотворча діяльність виступає ефективним засобом розвитку наочно-образного мислення, оскільки забезпечує поєднання сприймання, уявлення та практичних дій. Маємо зазначити, що у процесі малювання, ліплення та аплікації дитина аналізує форму, колір, розміри предметів, що сприяє розвитку мисленнєвих операцій – аналізу, синтезу та узагальнення [2].

Згідно з дослідженням Олени Кашубіної, використання продуктивних видів діяльності, зокрема конструювання та образотворчості, позитивно впливає на розвиток наочно-образного мислення дітей із ЗПР [1, с. 96]. Маємо виокремити основні види образотворчої діяльності: малювання, що сприяє розвитку уяви; ліплення, яке формує просторові уявлення; аплікація, що розвиває навички аналізу та конструювання. Слідуючи з цього, можемо стверджувати, що образотворча діяльність є важливим інструментом корекційно-розвивальної роботи.

У ході досліджень доведено, що систематичне залучення дітей із ЗПР до образотворчої діяльності сприяє: розвитку уяви та образного мислення; формуванню здатності до узагальнення та встановлення зв'язків; покращенню сенсорного розвитку; активізації мовлення; підвищенню рівня пізнавальної активності.

Для розвитку наочно образного мислення використовують такі практичні вправи:

1. «Добудуй малюнок» - розвиток уяви, цілісного сприймання, образного мислення. Дитині пропонують незавершений малюнок, завдання - домалювати так, щоб утворився предмет або сюжет.

2. «Порівняй форми» - розвиток аналізу, порівняння, узагальнення. Дитині пропонують 2–3 фігури. Потрібно знайти: спільні ознаки (колір, форма, розмір); відмінності.

3. «Створи історію за малюнком» - розвиток уяви, зв'язного мовлення, образного мислення. Дитина розглядає малюнок. Відповідає на запитання: хто це? що відбувається? що було до цього? що буде далі?

4. «Знайди схожість» - формування асоціативного мислення. Педагог називає предмет (наприклад: хмара). Дитина каже, на що це схоже (вата, корабель, тварина).

5. «Склади з частин» - розвиток синтезу та просторового мислення. Матеріали: пазли; розрізані картинки; конструктор. Завдання: скласти ціле з частин; пояснити, що зображено.

Образотворча діяльність виступає важливим засобом корекційно-розвиткової роботи з дошкільниками із ЗПР. Вона забезпечує комплексний вплив на різні сторони психічного розвитку дитини та сприяє формуванню наочно-образного мислення як основи подальшого інтелектуального розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що роль образотворчої діяльності у розвитку наочно-образного мислення дітей дошкільного віку із ЗПР є надзвичайно значущою. Вона не лише сприяє розвитку пізнавальних процесів, а й допомагає дитині краще адаптуватися до навколишнього світу, підготуватися до навчання та реалізувати свій творчий потенціал. Ефективне використання образотворчої діяльності вимагає цілеспрямованої педагогічної роботи, що враховує індивідуальні особливості дітей і спрямована на їх всебічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Кашубіна О. О. Корекція порушень наочно-образного мислення слабозорих дітей із ЗПР засобами конструювання // *Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти : збірник наукових праць*. Харків, 2022. С. 94–100.

2. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Методичні підходи до формування наочно-образного мислення у дітей з особливими освітніми потребами. Київ, 2021.

3. Запорожець О. В. Розвиток довільних рухів і дій у дітей дошкільного віку. Київ : Просвіта, 1986. 304 с.

Анна Леонідівна Семененко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології
Лілія Олексіївна Ханзерук

Сімейно-центрована модель соціально-побутової адаптації дітей з церебральними паралічами

У сучасній теорії та практиці основний вектор забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу дітей з церебральними паралічами зміщується з дитино-центрованого підходу у сімейно-центрований підхід (Варіна Г. Б., Ковальова О. В., Ханзерук Л. О. та багато інших). Відповідно, сучасний процес психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з церебральним паралічем будується на основі розкриття виховного потенціалу сім'ї, що дозволяє не тільки ефективно вирішувати труднощі, а також набувати батьківської компетентності.

Як констатують сучасні дослідники, сімейно-центрований підхід, як один з аспектів біопсихосоціальної моделі комплексної допомоги дітям з церебральними паралічами, передбачає охоплення увагою усіх елементів життя дитини, на відміну від вузькогалузевої фіксації на її обмеженнях. Одночасно із вивченням стану дитини досліджується стан та потреби родини, фокусується увага фахівців на тому, щоб дати батькам відчути власні ресурси, набути батьківської компетентності тощо [1; 2].

З раннього віку діти з церебральними паралічами розвиваються в умовах обмеженої рухової активності, що значно ускладнює виконання побутових дій, знижує їх самостійність та ранню соціалізацію. Специфічний характер розвитку рухової сфери таких дітей супроводжується низкою особливостей, а саме: порушеннями м'язового тонусу (спастичність, гіпотонія); недостатньою координацією рухів; труднощами підтримання рівноваги; обмеженнями обсягу рухів; швидкою втомлюваністю; недорозвиненістю дрібної моторики тощо. Ці порушення значно ускладнюють формування соціально-побутових навичок у дітей, іноді унеможливлюють самостійне виконання навіть простих дій.

Соціально-побутова адаптація дітей з церебальними паралічами з позицій сімейно-центрованого підходу передбачає: активну участь батьків у процесі опанування життєвих навичок; співпрацю з фахівцями (педагогами, психологами, реабілітологами); створення сприятливого та безпечного середовища; підтримку самостійності дитини тощо. Саме у повсякденному житті дитина з церебральним паралічем має можливість багаторазово повторювати дії, що є необхідною умовою їх засвоєння. Кожна дія має бути розбита на окремі етапи, які відпрацьовуються поступово. Особливого значення набуває своєчасність початку роботи. Раннє втручання дозволяє максимально використати можливості розвитку дитини та запобігти формуванню неправильних рухових та побутових навичок. Важливо також дотримуватись принципу систематичності. Щоденне виконання побутових дій сприяє закріпленню навичок і формує впевненість дитини у власних можливостях.

Навчання батьків алгоритмізації - поділу діяльності на чіткі, послідовні кроки здійснюється під керівництвом фахівців, а потім вводиться у безповередню життєдіяльність сім'ї. Використання алгоритмів в опануванні життєвих навичок дітьми з церебральними паралічами дозволяє структурувати діяльність, полегшує засвоєння послідовності дій та сприяє підвищенню рівня самостійності дитини у повсякденному житті.

Покажемо далі принцип алгоритмізації дільності дітей з церебральними паралічами в умовах сім'ї на прикладі формування навички одягання, однієї з базових у структурі самообслуговування. Зазначена навичка включає цілий комплекс дій, які потребують узгодженої роботи різних функцій організму.

Алгоритм одягання футболки

1. Взяти футболку двома руками.
2. Знайти передню і задню частину (за допомогою дорослого або позначок).
3. Надягти футболку через голову.
4. Просунути одну руку в рукав.
5. Просунути іншу руку.
6. Вирівняти футболку на тілі.

Алгоритм одягання штанів

1. Взяти штани та визначити їх правильне положення.
2. Сісти для забезпечення стабільності.
3. Вставити одну ногу.
4. Вставити другу ногу.
5. Підтягнути штани до колін.
6. Встати (за потреби з підтримкою).
7. Натягнути штани до пояса.

Алгоритм одягання куртки (метод перевертання)

1. Покласти куртку перед собою на рівну поверхню.
2. Вставити руки в рукави.
3. Підняти руки і перекинути куртку назад.
4. Вирівняти куртку.

Для ефективного формування навички одягання у дітей з церебральними паралічами батьки також керуються наступними загальними рекомендаціями: підбирають одяг із простими застібками (липучки, великі гудзики); навчають дитину у спокійній обстановці; розбивають складні дії на прості етапи; забезпечують регулярне повторення дій; поступово зменшують рівень допомоги; не виконують завдання замість дитини; хвалять дитину за кожен успіх; враховують індивідуальні можливості та стан здоров'я дитини.

Отже, сімейно-центрований підхід є ефективною моделлю соціально-побутової адаптації, оскільки забезпечує активну участь батьків, безперервність навчання та емоційну підтримку дітей з церебральними паралічами.

Список використаних джерел

1. Варіна Г. Б., Ковальова О. В. Сімейно-центрований підхід в організації психологічного супроводу родини, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 5, 2022. С. 45-52. https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/301/263

2. Ханзерук Л. О. Корекційно-розвивальний простір материнської сім'ї: катамнестичний підхід. *Освіта осіб з особливими освітніми потребами: шляхи розбудови. Науково-методичний збірник*, 2(25), 271-284. https://doi.org/10.33189/epsn.v2i25.271

3. Ханзерук Л. О. Навчання самообслуговуванню дітей раннього та дошкільного віку з тяжкими порушеннями інтелектуального розвитку. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: Збірник наукових праць:* Вип. 13 / За ред. О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. К., 2025. С. 241-250. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747296

Юлія Святославівна Семеній
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 Психологія

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної психології
Валентина Іванівна Кротенко

Психологічні особливості осіб з розладами харчової поведінки

Психологічні особливості осіб з розладами харчової поведінки є ключовим аспектом розуміння механізмів виникнення, перебігу та підтримки даних порушень. Сучасні дослідження свідчать, що РХП не обмежуються лише порушеннями прийому їжі, а супроводжуються комплексними змінами в емоційній, когнітивній, мотиваційній та соціальній сферах особистості. Саме психологічні характеристики визначають індивідуальні відмінності перебігу розладу, рівень дезадаптації та ефективність психотерапевтичних втручань.

У сучасній психології розлади харчової поведінки розглядаються як особливий варіант дезадаптивного особистісного функціонування, при якому симптоми харчової поведінки стають центральною організуючою ланкою психічного життя. Для осіб із РХП характерна висока фіксація на тілесних відчуттях, масі тіла та контролі, що поступово витісняє інші сфери самореалізації [1]. У цьому контексті харчовий симптом виконує не лише патологічну, а й адаптаційну функцію, дозволяючи особистості тимчасово впоратися з емоційною напругою, внутрішньою невизначеністю та міжособистісними труднощами.

Важливою психологічною характеристикою осіб з розладами харчової поведінки є порушення процесів самосвідомості та формування ідентичності. У межах сучасних психологічних підходів РХП розглядаються як розлади, що безпосередньо пов’язані з кризою ідентичності, при якій тіло та харчова поведінка стають основними джерелами самовизначення особистості, у таких осіб тілесний контроль часто заміщує психологічну автономію, а маса тіла та зовнішність виступають критеріями цінності власного “Я”. Для осіб з РХП характерною є дифузність ідентичності, що проявляється у нестійкому відчутті себе, труднощах у визначенні власних потреб, бажань та життєвих цілей. У цьому контексті харчова поведінка набуває функції структурування внутрішнього світу, забезпечуючи ілюзорну стабільність та передбачуваність. У багатьох пацієнтів з харчовими розладами самооцінка є надмірно залежною від досягнення жорстких стандартів, пов’язаних із тілом, що обмежує розвиток інших аспектів особистісної ідентичності [2]. Порушення ідентичності також проявляється у злитті образу фізичного “Я” з особистісним “Я”, внаслідок чого будь-які зміни тіла сприймаються як загроза цілісності особистості. Це зумовлює високий рівень тривоги та опору змінам у процесі психотерапії, оскільки робота з харчовими симптомами часто актуалізує страх втрати себе.

Особи з розладами харчової поведінки, як правило, характеризуються зниженим рівнем психологічного благополуччя, нестійкою самооцінкою та труднощами у формуванні цілісного образу “Я”. За даними Л. Міщихи та М. Кулеші-Любінець, порушення психічного здоров’я істотно впливають на здатність особистості до адаптації, що проявляється у дезорганізації поведінки та зниженні якості життя [3]. Однією з провідних психологічних особливостей осіб із розладами харчової поведінки є порушення емоційної регуляції. У таких осіб часто спостерігається підвищений рівень тривожності, емоційна лабільність, схильність до депресивних реакцій та труднощі у

розпізнаванні власних емоцій. Тривожні розлади є одними з найбільш поширених коморбідних станів при РХП, що значно ускладнює клінічну картину.

Характерною особливістю є також алекситимія - труднощі в ідентифікації та вербалізації емоційних переживань. Особи з РХП часто заміщують емоційне переживання тілесними відчуттями, зокрема голодом або відчуттям переповненості. За Б. ван дер Колком, подібні тілесно орієнтовані способи регуляції є наслідком неінтегрованого психотравматичного досвіду [4].

Порушення образу фізичного "Я" є центральною психологічною характеристикою осіб із розладами харчової поведінки. Образ тіла у таких осіб є нестабільним, фрагментарним та емоційно забарвленим, що супроводжується хронічною незадоволеністю зовнішністю. Навіть за відсутності об'єктивних відхилень маси тіла суб'єктивне сприйняття власного вигляду залишається негативним. Для осіб із розладами харчової поведінки характерні специфічні когнітивні спотворення, що стосуються оцінки себе, власного тіла та харчування. До них належать дихотомічне мислення ("усе або нічого"), катастрофізація, надмірне узагальнення та вибіркова увага до негативних аспектів зовнішності. C. Fairburn підкреслює, що саме когнітивні викривлення відіграють ключову роль у підтримці харчових розладів [2].

Контроль над їжею, тілом та вагою часто набуває надцінного характеру і стає провідним механізмом саморегуляції. J. Treasure та ін. зазначають, що контроль у структурі РХП виконує компенсаторну функцію, спрямовану на зниження почуття внутрішньої нестабільності та безпорадності [1].

В. І. Шебанова та С. Г. Шебанова розглядають розлади харчової поведінки як прояви захисних механізмів, зокрема уникнення, витіснення та раціоналізації. Контроль над тілом дозволяє особистості уникати усвідомлення глибинних емоційних конфліктів, однак у довготривалій перспективі призводить до посилення внутрішньої напруги. Окрім захисних механізмів, у осіб з РХП часто спостерігається низький рівень психологічної гнучкості та труднощі у формуванні зрілих копінг-стратегій. Уникання емоційних переживань є однією з провідних стратегій регуляції, що підтримує симптоми харчових розладів. У цьому контексті харчова поведінка виступає як форма емоційного уникнення, що тимчасово знижує напругу, але водночас перешкоджає розвитку адаптивних способів подолання труднощів.

Соціальна сфера осіб із РХП зазнає істотних порушень. Часто спостерігаються труднощі у встановленні близьких стосунків, соціальна ізоляція, страх оцінювання та зниження соціальної активності. Суб'єктивне благополуччя осіб з харчовими розладами значно нижче порівняно з нормативною популяцією [5]. Міжособистісні труднощі можуть як передувати розвитку РХП, так і бути їх наслідком. Соціальна дезадаптація посилює фіксацію на тілі та харчуванні, що створює замкнене коло патологічного функціонування.

Психологічні особливості осіб з розладами харчової поведінки мають специфіку залежно від клінічного варіанту порушення. При анорексії нервовій домінують перфекціонізм, високий рівень самоконтролю, емоційна стриманість та труднощі у вираженні потреб. Особи з булімією нервовою частіше демонструють емоційну нестабільність, імпульсивність та схильність до самозвинувачення. Для компульсивного переїдання характерні хронічне почуття сорому, низька самооцінка та труднощі у регуляції емоцій без використання їжі [2]. Такі відмінності мають важливе практичне значення, оскільки визначають індивідуальні цілі психотерапії та вибір корекційних стратегій.

Психологічні особливості осіб з розладами харчової поведінки змінюються залежно від етапу перебігу захворювання. На початкових стадіях симптоми часто сприймаються як адаптивні та контрольовані, що супроводжується зростанням суб'єктивного відчуття впевненості. На етапі закріплення розладу спостерігається звуження інтересів, посилення когнітивної ригідності та соціальна ізоляція. Хроніфікація

супроводжується емоційним виснаженням, депресивними станами та зниженням якості життя [6].

Таким чином, психологічні особливості осіб з розладами харчової поведінки охоплюють порушення емоційної регуляції, викривлення образу тіла, специфічні когнітивні установки, дезадаптивні мотиваційні структури та труднощі соціальної взаємодії. Усвідомлення цих особливостей є необхідною умовою для побудови ефективних програм психологічної діагностики та корекції, що обґрунтовує доцільність подальшого емпіричного дослідження.

Список використаних джерел

1. Treasure J., Duarte T. A., Schmidt U. Eating disorders // The Lancet. - 2020. - Vol. 395(10227). - P. 899–911. - DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30059-3.
2. Fairburn C. G. Cognitive Behavior Therapy and Eating Disorders. - Guilford Press, 2008. - URL: https://www.guilford.com/books/Cognitive-Behavior-Therapy-and-Eating-Disorders/Fairburn/9781606235308
3. Міщиха Л. П., Кулеша-Любінець М. М. Психічне здоров'я як складова особистісного благополуччя. Збірник наукових праць. Харків, 2020. Вип. 1. С. 166–168. URL: https://www.researchgate.net/publication/342412218_Psihicne_zdorov%27a_ak_skladova_osobistisnogo_blagopolucca
4. Б. ван дер Колк Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому. К.: «Віват», 2022.624с.
5. Magallares A., Jauregui-Lobera I., Gamiz-Jimenez N., Santed M. Subjective Well-Being in a Sample of Women with Eating Disorders. The Psychological Record. № 64. 2014. P. 769-776.
6. Godart N., Radon L., Curt F., Duclos J., Perdereau F., Lang F., et al. Mood disorders in eating disorder patients: prevalence and chronology of ONSET. Journal of affective disorders. № 185. 2015. P. 115–122.

Альона Костянтинівна Сергієнко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 Психологія
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної психології
Валентина Іванівна Кротенко

Сенсорна інтеграція як предиктор ефективності когнітивного контролю у дітей молодшого шкільного віку з поведінковими порушеннями

У класичній логіці А. Дж. Айрес сенсорна інтеграція (СІ) описується як неврологічний процес, який організовує відчуття від власного тіла і довкілля та забезпечує ефективне використання тіла в середовищі [1]. Саме ця формула закладає головний акцент: СІ не зводиться до поведінкової звички чи окремої моторної навички, а від самого початку пояснює, як робота нервової системи відображається в поведінці та повсякденній діяльності.

У праці С. Сміт Ролі та Р. К. Шааф «Сенсорна інтеграція: застосування клінічного мислення в практиці роботи з різними порушеннями», сенсорна обробка описується як спосіб у який нервова система опрацьовує сенсорну інформацію та включає такі компоненти: [2]

- реєстрація;

- модуляція;
- дискримінація;
- інтеграція;
- організація сенсорних стимулів і поведінкових реакцій.

Авторки підкреслюють, що реєстрацію та модуляцію найзручніше відстежувати через їхній вплив на поведінку, емоції, мотивацію і увагу, тоді як дискримінація стає очевиднішою під час аналізу перцептивних навичок, постурально-окулярного контролю, праксису та того, як дитина адаптується і організовує дії в середовищі [2].

Нижче послідовно розглянуто компоненти сенсорної обробки, оскільки саме на рівні цих процесів найчастіше простежується зв'язок між особливостями сенсорної обробки та подальшими проявами в увазі, саморегуляції та організації цілеспрямованої дії.

1. Реєстрація – це первинна ланка сенсорної обробки, що відображає факт фіксації стимулу та доступність значущої інформації для подальшої обробки. Авторки С. Сміт Ролі та Р. К. Шааф підкреслюють, що без фіксації сигналу подальша обробка і організація дії фактично не запускаються [2]. Відповідно, в практичному спостереженні доцільно оцінювати чи дитина демонструє реакцію на різні типи сенсорного вводу чи має тенденцію систематично не реєструвати окремі сигнали, і чи помічає саме ті стимули, які в цій ситуації є значущими.

2. Модуляцію можна розуміти як здатність підтримувати такий рівень реактивності, який дозволяє дитині залишатися зібраною в сенсорно насичених умовах і підтримувати організацію та виконання завдання. Тобто йдеться про загальну керованість стану: чи дитина здатна втримати увагу і не перевантажитися, коли навколо багато сигналів.

У викладі теорії Дж. Айрес, Шеллі Дж. Лейн описує модуляцію як регуляцію активності ЦНС і пояснює її через метафору «налаштування радіо» - сенсорний потік має підтримувати дію, але не руйнувати самоконтроль. У В. Данн, в її моделі «Чотирьох квадрантів сенсорного процесу», ці відмінності подані як відносно стабільні патерни: у частини дітей домінують чутливість і уникання, в інших – знижена включеність і потреба в сильнішій стимуляції для мобілізації [3]. У підсумку, труднощі модуляції зазвичай проявляються не лише на сенсорному рівні, а й у витривалості, емоційній регуляції та поведінковій організованості. Функціонально, модуляція створює умови для наступного компоненту – сенсорної дискримінації.

3. У підході С. Сміт Ролі та Р. К. Шааф, сенсорна дискримінація – це, насамперед, точна інтерпретація характеристик сенсорного сигналу, а не чутливість чи реактивність. Вона є основою для перцептивних умінь, постурально-окулярного контролю, праксису та візуально-просторової організації дії [2]. Тому труднощі дискримінації частіше проявляються як неточність і нестабільність – складно дозувати силу, утримувати позу, координувати дві руки, відтворювати послідовності рухів або підлаштовувати дію під просторово-часові вимоги.

4. Інтеграція – це не окремий компонент поруч із модуляцією чи дискримінацією, а центральний неврологічний механізм, який організовує відчуття від тіла й середовища та перетворює їх на узгоджену основу для дії. Якщо сенсорна дискримінація забезпечує точність сприймання (що, де, наскільки, у якій послідовності), то інтеграція пояснює, як сигнали з різних модальностей поєднуються в цілісну інформацію, достатню для планування й виконання адаптивної відповіді. Інтеграція працює як динамічне узгодження сенсорних потоків і зворотного зв'язку від дії та її результату; тому одна лише дискримінація не гарантує ефективного виконання: можна точно відчувати параметри стимулу, але не мати достатньої інтеграції, щоб перетворити це на організований план руху. Функціональним «виходом» інтеграції виступає праксис (ідея – план – виконання): теоретично інтеграцію коректно описувати як перехідну ланку між дискримінацією та праксисом, яка пояснює, як точні відчуття стають можливістю спланувати й реалізувати цілеспрямовану дію.

5. Організацію поведінки в СІ доцільно розглядати як рівень, на якому видно здатність дитини підтримувати діяльність у часі: вибудовувати послідовність дій у просторі та часі, організовувати ідеї та дії для досягнення подальших цілей. Важливо, що цей компонент описують через функціональні наслідки попередніх ланок обробки: реєстрацію та модуляцію найзручніше відстежувати за їхнім впливом на емоції, мотивацію і увагу, тоді як дискримінацію – через аналіз перцептивних навичок, постурально-окулярного контролю, праксису і загальної організованості дій у середовищі.

Опис компонентів сенсорної обробки конкретизує логіку Дж. Айрес і допомагає послідовно пов'язати сенсорні процеси з показниками поведінки та виконанням завдань.

З огляду на те, що процеси СІ є латентними й не підлягають прямому спостереженню, сенсорні профілі виводять із сукупності комплементарних даних, комбінуючи стандартизовані інструменти оцінювання з цільовими спостереженнями та аналізом діяльності.

1. Стандартизовані тести потрібні тоді, коли важливо деталізувати сенсомоторні та праксичні компоненти за єдиною процедурою. Як базовий приклад, можна назвати Sensory integration and praxis test (SIPT) [4]. У сучасній лінії розвитку інструментів дедалі частіше згадують Evaluation in Ayres sensory integration (EASI) як батарею, що охоплює сенсорну перцепцію, постурально-окулярно-білатеральний контроль, праксис і сенсорну реактивність та спеціально проектована з акцентом на міжкультурну придатність (орієнтовано 3-12 років). Для раннього віку в літературі описано і вузьковікові стандартизовані інструменти, наприклад, Test of sensory functions in infants (TSFI) для дітей 4-18 місяців як об'єктивізовану оцінку сенсорного функціонування немовлят.

2. Профільні опитувальники доречні тоді, коли потрібно описати сенсорні патерни в умовах повсякденного життя та зіставити, як дитина функціонує в різних середовищах. До цього класу інструментів належать Sensory profile (В. Данн, 1999) та Infant, Toddler sensory profile (В. Данн, 2002). Як сучасне продовження цієї лінійки широко застосовують Sensory profile-2 (В. Данн, 2014), що має нормреферентні форми для віку від народження до 14 років 11 місяців. Окреме місце займає Sensory processing measure (SPM) (2007): його цінність у тому, що він дозволяє оцінювати сенсорну обробку в кількох контекстах (дім, освітній заклад, спільнота) і тим самим наближати опис профілю до реального функціонування; у розширеній системі SPM-2 заявлено вікове охоплення від 4 місяців до 87 років [3].

3. Структуровані процедури оцінювання та спостереження в ситуації діяльності доповнюють тести та опитувальники там, де важливі тонкі, але показові параметри функціонування: якість постурального контролю, організація руху, моторне планування, а також специфічні поведінкові індикатори сенсорного навантаження. Як приклад стандартизованої процедури такого типу можна назвати Clinical Observations of Motor and Postural Skills (COMPS, 2nd ed.) [3]. У сучасному інструментарії цей напрям розвивається через формалізовані протоколи спостереження, які дозволяють системно описувати СІ та пропріоцептивний внесок у дію; зокрема, можна згадати SOSI-M чи COP-R, де фокус зроблено на вестибулярно-пропріоцептивній обробці, постуральному контролі та моторному плануванні.

Список використаних джерел

1. Ayres, A.J. Sensory Integration and the Child: Understanding Hidden Sensory Challenges; Western Psychological Services: Los Angeles, CA, USA, 2005.

2. Roley S. S., Blanche E. I., Schaaf R. C. (eds.). *Understanding the nature of sensory integration with diverse populations*. Austin (TX): Pro-Ed, 2007. 433 p.

3. Dionne-Dostie E., Paquette N., Lassonde M., Gallagher A. Multisensory Integration and Child Neurodevelopment. Brain Sciences. 2015. Vol. 5(1). P. 32–57.

4. Князєв В. Нейропсихологічна: практичний посібник із проведення обстеження дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. – . К : ДІА, 2025. – 240 с.

Ірина Михайлівна Соколовська
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Формування комунікативних навичок у дітей з ТПМ засобами гри

Тяжкі порушення мовлення у дітей дошкільного віку становлять собою стійкі специфічні відхилення у формуванні всіх компонентів мовленнєвої системи, що охоплюють як звуковий бік мовлення, так і смислову складову комунікативної діяльності. Така категорія дітей потребує спеціально організованого корекційно-педагогічного впливу, спрямованого на подолання мовленнєвих дефектів та формування базових комунікативних умінь. Мовленнєві порушення у дошкільників проявляються у різноманітних формах, що утруднює не лише процес словесного спілкування, а й соціальну адаптацію дитини в цілому.

Ігрова взаємодія відзначається переважанням невербальних засобів комунікації, обмеженістю рольового мовлення, спрощенням сюжетних ліній через неможливість їх повноцінного словесного оформлення. Формування дружніх стосунків утруднюється через відсутність достатніх мовних засобів для вираження симпатії, підтримання розмови, обміну враженнями та переживаннями.

Поведінкові особливості дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення визначаються компенсаторними механізмами та вторинними особистісними утвореннями. Усвідомлення власного мовленнєвого дефекту призводить до формування уникаючої поведінки у ситуаціях, що вимагають активного мовленнєвого спілкування [5, с. 45].

Емоційні реакції на труднощі у спілкуванні можуть проявлятися у вигляді негативізму, відмови від участі у колективних заходах, агресивних або аутоагресивних дій. Адаптація до дошкільного закладу відбувається повільніше порівняно з однолітками через складності у розумінні та виконанні вербальних інструкцій, встановленні контактів з педагогами та дітьми.

Психологічні особливості дітей з тяжкими порушеннями мовлення виявляються у специфіці розвитку пізнавальних процесів. Сприймання характеризується недостатньою диференційованістю, особливо у слуховій модальності, що пов'язано з порушеннями фонематичного слуху та звукового аналізу.

Увага відзначається нестійкістю, труднощами концентрації та розподілу, підвищеною виснажуваністю при виконанні завдань, що потребують тривалого зосередження.

Пам'ять характеризується особливостями запам'ятовування та відтворення мовного матеріалу, кращими показниками механічної пам'яті порівняно зі смисловою, труднощами утримання у пам'яті послідовності елементів та багатокомпонентних інструкцій. Мислення відзначається конкретністю, недостатнім розвитком операцій узагальнення та абстрагування, що пов'язано з обмеженістю мовного опосередкування розумових процесів.

Емоційна сфера дітей з тяжкими порушеннями мовлення має певні специфічні риси, що впливають на загальну адаптацію та соціалізацію. Емоційна нестабільність проявляється у швидкій зміні настрою, неадекватності емоційних реакцій на зовнішні стимули, підвищеній чутливості до оцінки оточуючих [3, с. 102].

Тривожність у комунікативних ситуаціях формується внаслідок негативного досвіду спілкування, усвідомлення власних мовленнєвих труднощів, страху бути неправильно зрозумілим або висміяним. Самооцінка характеризується нестійкістю та тенденцією до заниження, особливо у сферах, пов'язаних з мовленнєвою діяльністю та соціальною взаємодією. Емоційне реагування на успіхи та невдачі відзначається неадекватністю, що може проявлятися у надмірній радості від незначних досягнень або глибокій фрустрації від мінімальних невдач.

Соціально-особистісний розвиток дітей з тяжкими порушеннями мовлення характеризується відставанням у формуванні соціальних компетенцій та адаптивних навичок. Розуміння соціальних норм та правил поведінки відбувається повільніше через труднощі сприймання та засвоєння вербальних інструкцій та пояснень. Формування уявлень про соціальні ролі, міжособистісні стосунки, емоційні стани інших людей утруднюється через обмеженість можливостей обговорення та осмислення соціальних явищ.

Розвиток самостійності та автономності гальмується залежністю від допомоги дорослих у комунікативних ситуаціях, необхідністю постійного супроводу та підтримки у взаємодії з оточуючими. Мотивація до спілкування може знижуватися через накопичення негативного досвіду комунікативних невдач, що призводить до формування стійкого небажання вступати у вербальну взаємодію та переваги уникаючих стратегій поведінки.

Педагогічний супровід дітей з тяжкими порушеннями мовлення передбачає урахування всього комплексу мовленнєвих та немовленнєвих особливостей розвитку. Диференційований підхід до організації корекційно-розвивальної роботи базується на глибокому розумінні індивідуальних проявів порушення, структури дефекту, збережених можливостей та потенціалу розвитку кожної дитини [5, с. 38].

Створення сприятливого психологічного клімату та ситуації успіху у процесі корекційних занять сприяє подоланню негативних емоційних переживань, пов'язаних з мовленнєвим дефектом, та формуванню позитивної мотивації до удосконалення комунікативних навичок. Комплексний характер корекційного впливу передбачає одночасну роботу над усіма компонентами мовленнєвої системи, розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та соціальних компетенцій.

Взаємодія різних фахівців, які здійснюють супровід дитини з тяжкими порушеннями мовлення, забезпечує цілісність та системність корекційно-розвивального процесу, що є необхідною умовою досягнення позитивних результатів у формуванні комунікативних навичок та загальної соціалізації дошкільника.

Ігрова діяльність становить собою провідний вид діяльності дошкільного віку, у процесі якої відбувається формування базових психічних функцій, соціальних навичок та комунікативних умінь дитини. Гра як специфічна форма активності характеризується умовністю ситуації, наявністю уявного компоненту, емоційною насиченістю та добровільністю участі, що створює оптимальні умови для розвитку різноманітних сторін особистості дошкільника.

У контексті корекційно-педагогічної роботи з дітьми, які мають тяжкі порушення мовлення, ігрова діяльність набуває особливого значення як природне середовище для стимулювання комунікативної активності та формування мовленнєвих навичок. Специфіка використання ігрових методів у роботі з цією категорією дітей полягає у необхідності спеціальної організації ігрового процесу, адаптації ігрових завдань до мовленнєвих можливостей дошкільників та цілеспрямованому створенні ситуацій, що стимулюють використання мовлення як засобу спілкування.

Роль гри у розвитку комунікативних навичок дітей з тяжкими порушеннями мовлення визначається специфічними можливостями ігрової діяльності для створення природної мотивації до спілкування. У процесі гри виникає об'єктивна потреба у взаємодії з партнерами, обміні інформацією, координації дій, що стимулює дитину використовувати доступні їй мовленнєві засоби для досягнення ігрової мети [4, с. 47].

Дидактичні ігри становлять собою спеціально організовану форму ігрової діяльності, що має чітко визначену дидактичну мету та структуру, спрямовану на розв'язання конкретних освітніх або корекційних завдань. У роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення дидактичні ігри використовуються для збагачення словникового запасу, формування граматичних категорій, розвитку звукової культури мовлення та зв'язного мовлення. Словникові ігри спрямовані на активізацію пасивного словника, уточнення значень слів, встановлення семантичних зв'язків між лексичними одиницями.

Граматичні ігри забезпечують практичне засвоєння способів словозмінення та словотворення, формування навичок узгодження слів у реченні, побудови граматично правильних висловлювань. Фонетичні ігри сприяють розвитку фонематичного сприймання, відпрацюванню правильної звуковимови, формуванню просодичних компонентів мовлення. Сюжетно-рольові ігри характеризуються наявністю уявної ситуації, прийняттям дитиною певної ролі та виконанням дій відповідно до рольової функції. Цей вид ігор має особливе значення для розвитку діалогічного мовлення, оскільки рольова взаємодія передбачає необхідність мовленнєвого спілкування між учасниками гри [4, с. 78].

Рухливі ігри з мовленнєвим супроводом поєднують фізичну активність з мовленнєвою практикою, що відповідає природним потребам дошкільників у русі та створює сприятливі умови для розвитку мовлення. Ігри з римівками, лічилками, приспівками забезпечують ритмічну організацію мовлення, що полегшує дітям з мовленнєвими порушеннями відтворення словесного матеріалу [1, с. 134].

Координація рухів та мовлення сприяє розвитку мовленнєво-рухової координації, формуванню плавності та ритмічності мовленнєвого потоку. Емоційний підйом, що виникає у процесі рухливої гри, стимулює мовленнєву активність, знімає напругу та скутість, які часто супроводжують мовлення дітей з порушеннями. Необхідність дотримання правил гри та словесного оформлення ігрових дій розвиває регулятивні функції мовлення, формує вміння використовувати мовлення для організації власної діяльності та взаємодії з партнерами.

У процесі ігрової взаємодії діти спостерігають за мовленнєвою поведінкою партнерів, наслідують успішні комунікативні стратегії, засвоюють етикетні формули та мовленнєві кліше. Багаторазове програвання подібних ситуацій забезпечує перехід засвоєних мовленнєвих форм у активний словник, автоматизацію граматичних конструкцій, формування стійких навичок побудови різних типів висловлювань.

Предметно-практична основа ігрової діяльності створює конкретний контекст для використання мовлення, що полегшує дітям з тяжкими порушеннями розуміння значень слів, встановлення зв'язків між предметами та їх словесними позначеннями, засвоєння граматичних категорій через їх практичне застосування у значущій для дитини діяльності.

Таким чином, ігрова діяльність виступає оптимальним середовищем для формування комунікативних навичок у дітей з тяжкими порушеннями мовлення, забезпечуючи природність, осмисленість та емоційну привабливість процесу оволодіння мовленням як засобом спілкування.

Список використаних джерел

1. Антоненко Є. Ф. Вплив засобів альтернативної та додаткової комунікації на розвиток комунікативних навичок дошкільників із інтелектуальними порушеннями. Харків : ХНПУ, 2023. 78 с. URL:

https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3f345399-01de-4970-98b1-ed9fed38028c/content

2. Боряк О. В. Теорія і практика формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.03. Суми : СДПУ, 2019. 512 с. URL: https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4e1cc303-305c-4ae5-a861-c53a75f51866/content

3. Брушневська І., Рібцун Ю. Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. Луцьк : ВНУ, 2016. С. 45–52. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/12147/1/r_3-1-6.pdf

4. Климчук О. В. Формування комунікативних умінь і навичок у дітей із загальним недорозвиненням мовлення : кваліфікаційна робота магістра. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2024. 95 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26444/1/klymchuk_2024.pdf

5. Котлова Л. О., Бондар О. І. Логопедична допомога дітям з тяжкими порушеннями мовлення : методичні рекомендації. Житомир : ЖДУ, 2025. 67 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/42950/1/1.pdf

6. Луценко І. Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців в інклюзивному навчальному закладі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2015. № 2. С. 35–44.

Валерія Олександрівна Сологуб
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Психологічні умови ефективної корекції уваги у дітей з ЗПР

Сучасні та передові дослідження показують, що увага у дітей із ЗПР потребує додаткового вивчення та розвитку. Важливо вдосконалювати методи діагностики й корекції, а також впроваджувати спеціальні програми для розвитку уваги, пам’яті та мислення у дошкільників. Корекція порушень уваги є пріоритетним завданням, оскільки довільна увага забезпечує регуляцію пізнавальної діяльності дитини.

Слід зазначити, що ефективність реалізації індивідуалізованого корекційно-розвиткового маршруту під час освітнього процесу дитини старшого дошкільного віку з діагнозом ЗПР значною мірою залежить від правильного формування оцінки її потенційних можливостей та індивідуальних особливостей розвитку. Своєчасне виявлення порушень в ранньому віці дає можливість запобігти формуванню вторинних ускладнень та порушень зокрема в соціальній сфері, та отримати необхідну комплексну психолого-педагогічну підтримку. Варто зазначити, що для досягнення ефективності у виконанні поставлених завдань використовуються ігри та вправи, орієнтовані на стимулювання пізнавальної діяльності та покращення когнітивних функцій.[3] Неодмінною умовою успішності корекційної роботи з дітьми є її ранній початок. Ознаки затримки дитини в психічному розвитку можна помітити вже на першому році життя, і чим старшою стає дитина, тим вони помітніші. Працюючи над усуненням певних труднощів в інтелектуальній діяльності дитини, необхідно усвідомлювати тісний взаємозв’язок та взаємозалежність між окремими психічними функціями. [2]

Важливою умовою успішності корекційно-розвиткової роботи психічного з даною категорією дітей є добір і поєднання відповідних видів діяльності в навчальному процесі та організації дозвілля. Щоб ці діти змогли увійти в освітнє середовище без зайвих ускладнень та уникнути типових труднощів з адаптацією їм важливо пройти певний період формування навичок навчальної діяльності.

Серед основних вимог до організації корекції уваги доцільно виділити: використання ігрових методів, поетапну організацію діяльності, уповільнений темп роботи, багаторазове повторення матеріалу, опору на збережені функції та застосування вправ, спрямованих на розвиток різних властивостей уваги.[4] Підтримка дитини, розвиток пізнавального інтересу та мотивації є важливою умовою ефективної корекційної роботи.

Добираючи завдання слід враховувати інтереси дитини, її можливості та цілі корекційної роботи. Слід дозувати навчальне навантаження, давати чіткі і зрозумілі інструкції та обов'язково чергувати види діяльності з метою уникнення перевтоми. Поступове нарощування складності завдань тренує інтелектуальні і вольові здібності дитини. Задля посилення мотивації та уникнення я пасивності дітей із ЗПР, що може створювати серйозну перешкоду в корекційній роботі з ними, виняткове значення має позитивна оцінка їх діяльності. Важливо застосовувати методи позитивного та емоційного підкріплення, помічати успіхи дитини та посилювати її впевненність у власних можливостях.

Під час діяльності використання інформаційних технологій (інтерактивних вправ, комп’ютерних програм, онлайн-ігор) сприяє підвищенню мотивації, концентрації уваги та ефективності корекційного процесу, але й допомагає утримувати увагу таких дітей, робить освітньо-корекційний процес сучасним та цікавим для дитини. Використання багаторазового повторення, уповільнення темпу роботи з врахуванням динаміки втомлюванності та працездатності дитини створює комфортні умови для навчання та розвитку. [1]

У роботі доцільно використовувати не тільки ігрові методи, а також і діагностико-корекційні методики (наприклад, таблиці Шульте, коректурні проби) і вправи для розвитку пам’яті, уваги та мислення.

Корекційна робота має бути спрямована на розвиток основних властивостей уваги (стійкості, концентрації, переключення та розподілу) з урахуванням рівня розвитку дитини а також створювати психологічні передумови розвитку уваги: формувати мотивацію, знижувати рівень тривожності, розвивати самоконтроль та мовлення як засіб регуляції діяльності.

Ефективність корекції забезпечується створенням сприятливих умов: підтримкою мотивації, зниженням тривожності та врахуванням особливостей емоційно-вольової сфери (втомлюваність, емоційна нестійкість).

В узагальнення можна сказати, що ефективність корекції уваги залежить від комплексу психологічних умов, серед яких провідними є: формування довільної регуляції діяльності, розвиток мотиваційної сфери, зниження емоційної напруги, а також опора на збережені психічні функції дитини. [3]

Отже, корекція уваги у дітей із ЗПР повинна бути системною, тривалою та комплексною, ґрунтуватися на психологічних умовах розвитку довільності, мотивації та емоційно-вольової сфери, що забезпечує підвищення ефективності навчальної діяльності та соціальної адаптації дитини.

Список використаних джерел

1. Погрібатько Н. В. Корекція уваги у дітей із затримкою психічного розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12834/Погрібатько_КР.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.04.2026).

2. Умови ефективності корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/17987/1/Umovy_efektyvnosti.pdf (дата звернення: 10.04.2026).

3. Психолого-педагогічні аспекти корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ispukr.org.ua/articles/17/17062002_d.pdf (дата звернення: 13.04.2026).

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: основи теорії та практики. – Київ : Педагогічна думка, 2011. – 272 с.

Вікторія Андріївна Солодухіна
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Людмила Станіславівна Неїжпапа

Соціально-педагогічне середовище класу як чинник розвитку здобувачів ЗЗСО

У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти України, зокрема в контексті реалізації концепції Нової української школи, особливої значущості набуває проблема створення сприятливого соціально-педагогічного середовища класу як важливого чинника всебічного розвитку здобувачів освіти. Освітній процес дедалі більше орієнтується не лише на передачу знань, а й на формування ключових компетентностей, соціальних навичок, емоційного інтелекту, здатності до самореалізації та ефективної взаємодії в суспільстві.

Соціально педагогічне середовище класу доцільно розглядати як цілісну систему умов і взаємодій, у межах яких дитина щодня навчається, спілкується, набуває досвіду співпраці, переживає успіхи й труднощі, формує уявлення про себе та інших [1]. У цьому середовищі поєднуються міжособистісні стосунки здобувачів освіти, стиль взаємодії дорослих з дітьми, правила й традиції класу, реальні та приховані норми поведінки, а також ресурси ЗЗСО, що підтримують безпеку й розвиток. Саме тому логічно поєднуються ідеї про виховний потенціал дитячого колективу, соціальне научіння та екологічний підхід до розвитку, на які спираються як українські, так і зарубіжні дослідники. У теоретичній площині середовище класу описують як найближчий соціальний простір дитини, де діють правила групи, розподіляються ролі, формується статус кожного учня, виникають мікрогрупи та лідерство, підтримуються або руйнуються почуття безпеки й приналежності. Екологічна теорія розвитку наголошує, що саме мікрорівень щоденних взаємодій має вирішальне значення, бо дитина розвивається в системі вкладених середовищ, а клас виступає одним із ключових мікроконтекстів, який безпосередньо впливає на поведінку, успішність і психологічне благополуччя.

У сучасному ЗЗСО характеристика соціально педагогічного середовища неможлива без критерію безпеки. Нормативна база прямо зобов’язує заклад освіти забезпечувати безпечне освітнє середовище, а практичні документи МОН деталізують завдання щодо попередження і протидії булінгу та формування культури ненасильницької взаємодії. Це означає, що середовище класу як чинник розвитку оцінюють не лише за рівнем згуртованості, а і за тим, чи має дитина реальні канали захисту, підтримки та відновлення порушених прав, чи існують зрозумілі алгоритми реагування на ризики [1; 3].

Як чинник розвитку середовище класу проявляється через конкретні результати, які можна спостерігати й вимірювати. На особистісному рівні це зміни у самооцінці, соціальній компетентності, емпатії, здатності до самоконтролю, відповідальності, готовності просити про допомогу. На міжособистісному рівні важливими є якість дружніх зв'язків, частота мікроконфліктів, культура спілкування, готовність до співпраці. На груповому рівні показовими стають згуртованість, наявність або відсутність стійких ізольованих учнів, характер лідерства, ступінь прийняття правил, участь у спільних справах. У практиці соціально педагогічного супроводу ці параметри пов'язують із діагностикою взаємин у групі, де широко застосовують соціометричні підходи як інструмент виявлення структури симпатій, антипатій, статусів і мікрогруп у класі, з подальшим корекційним впливом через групові та профілактичні програми [2].

Оцінювання середовища класу як чинника розвитку має спиратися на поєднання методів, щоб уникнути поверхових висновків. Спостереження дає розуміння реальних моделей взаємодії в типових ситуаціях. Анкетування здобувачів освіти і батьків дозволяє фіксувати суб'єктивне відчуття безпеки, підтримки та справедливості. Експертні оцінки класного керівника й педагогів уточнюють динаміку конфліктів, участь у спільних справах, дисциплінарні ризики. Соціометрія та суміжні методики дають структурну картину взаємин, яка є особливо корисною для виявлення ізольованих дітей і прихованих конфліктних ліній. У результаті соціальний педагог отримує основу для планування втручань, де метою є не формальна активність, а зміна якості взаємодій і норм групи.

Таким чином, соціально педагогічне середовище класу виступає чинником розвитку тоді, коли воно одночасно забезпечує належність і підтримку, задає зрозумілі правила та межі, створює можливості для участі й ініціативи, захищає від насильства й приниження, а також надає ресурси для відновлення стосунків після конфліктів. Саме така логіка узгоджується з підходами Нової української школи, де акцентовано безпечність середовища та партнерську взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Андрієнко О. Л. Формування соціально-педагогічного середовища в системі освіти України: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. 295 с.

2. Козак І. Соціальне середовище школи: особливості взаємодії педагогів і учнів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2018. 3(73). С. 56-60.

3. Рушковець О. Соціальне середовище школи: основні складові та взаємозв'язки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Педагогічні науки»*, 2019. 28. С 83-89.

Анастасія Стаценко,
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Тетяна Олександрівна Голубенко

Стресостійкість як одна з важливих складових профілактики професійного вигорання фахівців соціальної роботи

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, що обтяжені викликами воєнного стану, професійна діяльність фахівців соціальної роботи набуває стратегічного значення. Соціальні педагоги та працівники виступають головною ланкою підтримки найбільш вразливих верств населення, що потребує від них не лише високої кваліфікації, а й колосальних психоемоційних витрат. Постійна взаємодія з людським болем, соціальною несправедливістю та кризовими станами клієнтів створює передумови для накопичення втоми, що з часом трансформується у професійне вигорання.

Герберт Фрейденбергер (Herbert Freudenberger) вважається першим дослідником, синдрому вигорання. Саме він 1974 року опублікував статтю «Вигорання персоналу» (Staff burnout) у Journal of Social Issues. Стаття ґрунтувався на його спостереженнях за волонтерами (включаючи самого себе) у безкоштовній клініці для наркозалежних. Він визначив вигорання як набір симптомів, що включало виснаження від надмірних вимог до роботи та фізичних симптомів, таких як головний біль і безсоння, "спалахування гніву" і ригідне мислення. Він зауважив, що працівник з вигоранням "видається, діє і виглядає пригніченим" [3]. Саме ця публікація і підвищила зацікавлення цим явищем, яке згодом переросло у численні дослідження. Так Крістіна Маслах (Christina Maslach) описала вигорання з погляду емоційного виснаження, знеособлення (цинічне поводження з клієнтами, студентами та/або колегами) та зменшенням почуття особистого успіху в роботі [4].

Дослідження механізмів, за допомогою яких стресостійкість блокує розвиток вигорання, є критично важливим для розробки дієвих програм психологічного супроводу працівників соціальної сфери.

У працях О. М. Кокуна та Т. М. Титаренко особлива увага приділяється життєстійкості фахівців в умовах воєнного стану, що дозволяє розглядати цей феномен як основу професійної резильєнтності. Н. В. Водоп'янова підкреслює, що саме стресостійкість є бар'єром, який запобігає переходу емоційної напруги у стадію професійного вигорання [2; 3].

Стресостійкість визначена як професійно важлива якість соціального педагога, що забезпечує адекватність прийняття рішень у конфліктних ситуаціях [3]. Життєстійкість є інтегральним показником, що дозволяє фахівцю зберігати сенсожиттєві орієнтири в умовах руйнації звичного соціального простору.

Світові експерти (Maslach C., Leiter M. P.) розглядають концепцію вигорання, акцентуючи увагу на «невідповідності» між людиною та організацією. Профілактика вигорання має бути спрямована не лише на тренування стійкості індивіда, а й на зміну організаційної культури установи [6]

Вигорання - це не просто втома, а стан фізичного, емоційного та розумового виснаження, спричинений тривалим залученням у ситуації з високими емоційними вимогами. Крістіна Маслач деталізує вигорання в трьох розрізах: емоційне виснаження

(відчуття спустошеності); деперсоналізація (цинічне ставлення до об’єктів праці); редукція досягнень (відчуття власної некомпетентності).

Тому розглядається вигорання як «динамічна модель», що проходить через стадії від ентузіазму до повної апатії та психосоматичних розладів. Стресостійкість як психологічний феномен у розрізі концепції С.Мадді розгладається як залученість, тобто активна участь у подіях життя; конторолю, тобто переконання, що зусилля можуть змінити результат; прийняття ризику, тобто сприйняття змін не як загрози, а як можливості для навчання.

Теоретично доведено, що вигорання є результатом «невирішеного» стресу, а стресостійкість - це механізм, який дозволяє перетворити негативну енергію стресу на конструктивний професійний досвід.

Емпіричне дослідження проводилося серед соціальних робітників та соціальних педагогів міста Києва. Опитувальник MBI (К. Маслач): обраний як «золотий стандарт» для вимірювання трьох специфічних вимірів вигорання у професіях типу «людина-людина». Загальна вибірка склала 12 осіб. Вибірка була розділена на три групи: початківці (до 3 років), фахівці середньої ланки (5–12 років) та досвідчені працівники (понад 15 років). Це дозволило простежити динаміку вигорання залежно від стажу.

Тест Голберга дозволяє виявити не клінічні психічні розлади, а саме поточний рівень психологічного благополуччя та наявність депресивних чи тривожних станів, що виникають внаслідок стресу на роботі. Опитувальник складається з 12 запитань, які фокусуються на змінах у стані респондента за останні кілька тижнів. Він охоплює два основні блоки: здатність до нормального функціонування (концентрація уваги, відчуття корисності, здатність приймати рішення); поява нових симптомів дистресу (втрата сну через тривогу, відчуття постійного напруження, нездатність подолати труднощі, пригніченість). Він офіційно рекомендований ВООЗ для скринінгу психічного здоров'я в громадах та на виробництві. Статистичний аналіз показав, що фахівці з високим рівнем дистресу за Голдбергом (GHQ > 15) мають критично низькі показники контролю над професійною ситуацією.

Емпіричне дослідження виявило чітку залежність між рівнем стресостійкості та ступенем вираженості вигорання. Статистичний аналіз підтвердив, що особи з високим рівнем життєстійкості демонструють значно нижчі показники емоційного виснаження. Зокрема, встановлено, що когнітивний компонент «контроль» є найпотужнішим антидотом проти почуття безпорадності, яке часто виникає при роботі з «важкими» клієнтами.

Визначено, що фахівці, схильні до активного вирішення проблем та пошуку соціальної підтримки, мають стабільніші показники психічного здоров'я. Натомість використання пасивних стратегій (уникання, заперечення) лише прискорює процес вигорання, створюючи ілюзію захисту, яка з часом виснажує внутрішні резерви.

Профілактика вигорання не може обмежуватися лише індивідуальними зусиллями працівника; вона потребує системної підтримки з боку організації (впровадження супервізій, груп рівної підтримки, оптимізація графіку). На індивідуальному рівні пріоритетом має стати опанування навичок емоційної гігієни, технік рефреймінгу та методів психофізіологічного розвантаження.

Дослідження свідчить, що інвестиція в розвиток стресостійкості соціальних працівників є необхідною умовою стабільності всієї системи соціального захисту. Збереження «людського обличчя» професії можливе лише за умови турботи про психологічний ресурс тих, хто цю допомогу надає.

Список використаних джерел

1. Безлюдна Н. В. Психологічні особливості стресостійкості фахівців допоміжних професій в умовах тривалого соціального стресу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2024. Вип. 18 (63). С. 45–56.

2. Варава С. П. Професійне вигорання соціальних педагогів: чинники виникнення та шляхи профілактики. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2022. № 2. С. 34–41.

3. Водоп'янова Н. В., Старченкова О. С. Синдром вигорання: діагностика та профілактика. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2022. 290 с.

4. Івженко І., Голубенко Т., Подольська Г. Арт-терапія як інноваційний метод профілактики професійного вигорання у фахівців із соціальної роботи : У «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», Габітус, № 69. 2025. С. 184

5. Захарова Н. М. Специфіка професійної діяльності соціального працівника в умовах воєнного стану. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2023. № 4 (358). С. 88–95.

6. Кокун О. М. Психологія професійної стабільності та резильєнтності особистості в умовах війни. Монографія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 215 с.

7. Кравцова О. К. Стресостійкість особистості як психологічний феномен: основні теоретичні підходи Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць Випуск 7(36) «Серія «Соціальні та поведінкові науки» 2019. С. 98-117 URL: http://umo.edu.ua/socialjni-ta-povedinkovi-nauki-vipuski/zbirnik-naukovikh-pracj-visnik-pisljadiplomnoji-osviti-serija-socialjni-ta-povedinkovi-nauki-vipusk-736-2018

8. Леонтьєв Д. О., Рассказова О. І. Тест життєстійкості. Методичний посібник. Київ : Смисл, 2021. 63 с.

9. Максименко С. Д. Психологія особистості: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2024. 540 с.

10. Титаренко Т. М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 160 с.

Марія Іванівна Столяренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
Спеціальність А6.02 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Розвиток емоційної сфери у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами

Емоційна сфера є важливою складовою психічного розвитку дитини, адже саме через емоції формується ставлення до навколишнього світу, людей і самого себе. У дошкільному віці відбувається активне становлення емоційної чутливості, здатності розпізнавати та виражати почуття, регулювати власну поведінку. Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами, оскільки їхній емоційний розвиток може мати певні труднощі або порушення, що впливають на соціалізацію та навчання.

До дітей з особливими освітніми потребами належать діти з порушеннями мовлення, інтелектуального розвитку, слуху, зору, опорно-рухового апарату, а також діти з розладами аутистичного спектра та емоційно-вольовими порушеннями [1]. Для них характерні специфічні особливості емоційного розвитку: труднощі у розпізнаванні емоцій інших людей, обмеженість емоційних реакцій або, навпаки, їх надмірність, проблеми з контролем поведінки та імпульсивність. У деяких випадках діти можуть уникати емоційного контакту або демонструвати нестійкість настрою.

Розвиток емоційної сфери у таких дітей є складним і багатогранним процесом, що потребує цілеспрямованої педагогічної та психологічної підтримки. Важливу роль відіграє створення безпечного, доброзичливого та передбачуваного середовища, в якому дитина відчуває себе захищеною. Саме в таких умовах вона здатна відкриватися, довіряти дорослим і поступово вчитися розуміти власні емоції та емоції інших.

Особливості емоційного розвитку при різних типах порушень має спільні риси, які науковці визначають як емоційну дисоціацію. У дошкільників з особливими освітніми потребами часто діагностується емоційна лабільність – миттєвий перехід від стану спокою до афективного збудження, що зумовлено незрілістю кори головного мозку та порушенням гальмівних процесів [2]. Така нестабільність створює значні труднощі для включення дитини в інклюзивне освітнє середовище, оскільки будь-який новий подразник може викликати дезорганізацію поведінки. Окрім біологічних чинників, на емоційну сферу дитини з особливими освітніми потребами тисне соціальний фактор – досвід «неуспішності», що призводить до формування стійкої тривожності та зниження мотивації до пізнання.

При обмеженні емоційних контактів у дітей з особливими освітніми потребами може спостерігатися затримка емоційного розвитку, що проявляється у труднощах розпізнавання та вираження емоцій. Основними цілями розвитку емоційної сфери є формування вміння розуміти емоційні стани (власні та інших людей), а також засвоєння способів їх вираження за допомогою міміки, жестів, пози та мовлення [3].

З цією метою доцільно використовувати спеціальні вправи та ігри, спрямовані на розвиток емоційно-вольової сфери дитини.

Зокрема, вправа «Виховай свій страх» спрямована на корекцію емоції страху. Дитині пропонується намалювати свій страх, а потім трансформувати його у щось позитивне або смішне (наприклад, домалювати посмішку або яскраві елементи). Такий підхід допомагає знизити рівень тривожності та сформувати позитивне ставлення до власних переживань.

Гра «Коробочка щастя» сприяє розвитку емоційної сфери, уяви та пам’яті. Разом із дорослим дитина створює уявну або реальну «коробку», у яку поміщаються речі або образи, що викликають позитивні емоції (приємні запахи, звуки, тактильні відчуття, смаки, зорові образи). Це допомагає дитині усвідомлювати власні емоції та знаходити джерела радості.

Вправа «Смайлик» передбачає обговорення різних емоційних станів та ситуацій, у яких вони виникають, що допомагає дитині краще розуміти власні почуття та почуття інших людей [3].

Особливу роль у розвитку емоційної сфери відіграє взаємодія з однолітками. Саме в колективі дитина набуває досвіду спілкування, вчиться ділитися, співпрацювати, розв’язувати конфлікти. Для дітей з особливими освітніми потребами така взаємодія може бути складною, тому важливо організовувати спільну діяльність під керівництвом дорослого, який допомагає налагодити контакт і підтримує позитивну атмосферу [1].

Ефективність розвитку емоційної сфери значною мірою залежить від співпраці педагогів і батьків. Батьки мають бути залучені до процесу, розуміти особливості розвитку своєї дитини та підтримувати її вдома. Узгоджені дії дорослих сприяють формуванню стабільного емоційного стану дитини та підвищують її впевненість у собі.

Отже, розвиток емоційної сфери у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами є важливим завданням сучасної освіти. Він потребує індивідуального підходу, використання спеціальних методів і тісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Своєчасна підтримка сприяє гармонійному розвитку дитини, її успішній соціалізації та формуванню позитивного ставлення до світу.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: теорія і практика. – Київ: «А.С.К.», 2019.

2. Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.

3. Розвиток емоцій у дітей. URL:https://irc.nadrada.gov.ua/rozvytok-emotsij-u-ditej/

Валентина Юріївна Строєва
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Ігротерапія в корекції мовлення дітей дошкільного віку з ТПМ

Ігротерапія як метод корекції мовлення у дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) є предметом досліджень як українських, так і зарубіжних науковців. В Україні цей напрямок активно розвивається, зокрема, у контексті використання арт-терапевтичних технік. Так, у дослідженнях розглядається вплив різних методів арт-терапії на розвиток мовлення та пізнавальних процесів у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Крім того, вивчається застосування нетрадиційних технологій, таких як логоритміка, казкотерапія та музикотерапія, у логопедичній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Ці методи сприяють вдосконаленню процесів корекції мовленнєвого розвитку у дітей.

Серед українських науковців, які досліджують цю тему, можна відзначити: М.Ленів розробила експериментальну методику корекції усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням засобами арттерапії, що включає ігрові елементи для розвитку мовленнєвої діяльності. М. Міщенко та О.Таран досліджували мотивацію до подолання мовленнєвих порушень як провідний чинник корекції мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, підкреслюючи роль ігрових методів у цьому процесі [4,5,].

Ігротерапія в корекційній педагогіці розглядається як метод, спрямований на підтримку та розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Вона включає використання спеціально організованих ігор для досягнення терапевтичних цілей, таких як розвиток комунікативних навичок, корекція поведінкових розладів та покращення емоційного стану. За даними досліджень, ігротерапія сприяє розвитку та покращенню фізичного, психічного та емоційного стану дітей, впливаючи на їхні психічні та соматичні функції. [2,3]

Ігротерапія є дієвим засобом подолання порушень у дітей з особливостями психофізичного розвитку, оскільки вона забезпечує природне середовище для розвитку мовленнєвих навичок. Крім того, використання арт-терапевтичних технік, таких як ізотерапія, у поєднанні з ігротерапією, може підсилити ефективність корекційної роботи. Ці методи сприяють розвитку дрібної моторики, що безпосередньо пов'язано з формуванням мовленнєвих навичок. Практичне впровадження ігротерапії в корекційну роботу передбачає використання різноманітних ігрових методик, адаптованих до індивідуальних потреб дитини. Це можуть бути рольові ігри, сюжетно-рольові ігри, ігри з правилами та інші форми, які сприяють розвитку мовлення, соціальних навичок та емоційної сфери [1].

Ігротерапія, або терапія через гру, є ефективним методом корекції мовленнєвих порушень у дітей з типовими порушеннями мовлення (ТПМ). Цей підхід базується на використанні гри як природного середовища для розвитку мовленнєвих навичок та подолання комунікативних труднощів [6, с.33].

Гра є основною діяльністю дитини, через яку вона пізнає світ, розвиває соціальні та комунікативні навички. Використання гри в терапії мовленнєвих порушень має кілька механізмів впливу:

1. Стимуляція мовленнєвої активності: Під час гри діти мотивовані спілкуватися, висловлювати свої думки та емоції, що сприяє активізації мовленнєвої діяльності.
2. Розвиток дрібної моторики: Багато ігор вимагають точних рухів пальців, що стимулює розвиток дрібної моторики, тісно пов'язаної з мовленнєвими центрами мозку. Як зазначає дослідник, формування мовленнєвих зон кори головного мозку здійснюється під впливом кінестетичних імпульсів від пальців рук. Тому тренування пальців рук впливає на розвиток активного мовлення.
3. Розширення словникового запасу: У процесі гри діти знайомляться з новими словами та поняттями, що збагачує їхній лексичний запас.
4. Формування граматичних структур: Ігрові ситуації сприяють засвоєнню правильних граматичних конструкцій через моделювання реальних комунікативних ситуацій [3,5].

Ігротерапія є невід'ємною частиною корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Вона дозволяє:

- Зняти емоційне напруження: Гра створює комфортне середовище, де дитина почувається вільно, що сприяє подоланню страхів та невпевненості під час спілкування.
- Розвивати комунікативні навички: Через взаємодію з однолітками та дорослими в ігрових ситуаціях діти вчаться встановлювати контакти, вести діалог, дотримуватися черговості в розмові.
- Індивідуалізувати підхід: Ігрові методики дозволяють адаптувати завдання відповідно до потреб та можливостей кожної дитини, що підвищує ефективність корекційної роботи [2,5].

У практиці логопедичної роботи використовуються різні види ігротерапії:

- Пальчикові ігри: сприяють розвитку дрібної моторики та стимулюють мовленнєву активність.
- Рольові ігри: дозволяють моделювати різні комунікативні ситуації, розвиваючи навички спілкування.
- Настільні ігри: розширюють словниковий запас та вчать дотримуватися правил, що важливо для розвитку мовленнєвої дисципліни.

Музичні ігри: розвивають ритмічність мовлення та слухове сприйняття [2, с.2].

Тож, ігротерапія є потужним засобом корекції мовленнєвих порушень у дітей з ТПМ. Вона забезпечує природне та мотивуюче середовище для розвитку мовленнєвих навичок, сприяє емоційному благополуччю та соціалізації дитини. Використання гри в корекційній роботі дозволяє досягти значних успіхів у подоланні мовленнєвих труднощів та забезпечує гармонійний розвиток особистості дитини.

Ігротерапія, або терапія грою, є ефективним методом корекції та розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Вона сприяє покращенню комунікативних навичок, емоційного стану та соціальної адаптації дітей [3, с.3].

Ігротерапія дозволяє створити природне середовище для розвитку мовлення, де діти можуть вільно виражати свої думки та емоції. Це сприяє зниженню тривожності та підвищенню мотивації до спілкування. Крім того, гра допомагає розвивати соціальні навички, що є важливим аспектом для дітей з ТПМ [3,].

Таким чином, ігротерапія є невід'ємною частиною корекційного процесу для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Використання різноманітних методик, таких як

рольові та творчі ігри, кінезіологічні вправи та арт-терапія, сприяє всебічному розвитку дитини та покращенню її мовленнєвих навичок.

Список використаних джерел

1. Біляєва М., Таран О. Особливості ігрової діяльності дітей середнього дошкільного віку. С.1-9.
2. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. 2-е вид. зі змін. та доп. Тернопіль, 2013. 296 с.
3. Вплив ігрових технологій на розвиток мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку. С.36-37..
4. Вронська В. О. Дослідження особливостей гри у дітей із затримкою психічного розвитку. Збірник наукових праць «Психологія розвитку», 2023.С.28-31.
5. Гесня, А. П., Бутузова, Л. П. Динаміка розвитку ігрової діяльності у дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення.2024.С.32-35.
6. Кротенко В., Омельян А. Особливості розвитку ігрової діяльності дошкільників із затримкою психічного розвитку. URI: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7664

Ксенія Олександрівна Ступницька-Буздиган
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Наталія Іванівна Королько

Особливості моторної алалії у дітей шкільного віку

Моторна алалія є досить складним мовленнєвим порушенням, при якому спостерігається системний недорозвиток експресивного мовлення центрального органічного генезу. Дане порушення зумовлене органічним ураженням мовленнєвих зон кори головного мозку у домовленнєвий період розвитку дитини [1; 4]. Воно характеризується глибокою дефіцитарністю всіх рівнів мовленнєвої системи: фонетичного, лексичного, морфологічного та синтаксичного. Характерною рисою порушення є артикуляційна апраксія (кінетична або кінестетична), що унеможливлює автоматизацію мовленнєвих рухів і спричиняє розлад операцій вибору та поєднання мовленнєвих одиниць [2; 4]. Це призводить до специфічної дисоціації: при нормальному слуху та первинно збереженому інтелекті дитина не спроможна самостійно вербалізувати власні думки [1].

Мета дослідження полягала у виявленні особливостей мовленнєвого й розумового розвитку учнів та встановленні структури порушення [4]. Пріоритетними напрямами діагностики визначено оцінку «мовленнєвого статусу» (сприйнятливості до допомоги) та рівня сформованості емоційної лексики [3].

Діагностика охоплювала чотири напрями дослідження: мовленнєвий розвиток (вибір лексем та побудова фраз), когнітивну діяльність, емоційну сферу та готовність до письма [2; 3].

Дослідження мовленнєвого розвитку передбачало аналіз здатності учнів вибирати потрібні слова (лексеми) та поєднувати їх у речення. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що мовленнєва спроможність учнів залишається на низькому рівні (29,8%). Провідним механізмом порушення є збій операцій вибору

мовленнєвих одиниць, що проявляється у вербальних парафазіях (замінах слів, напр. «голуб» замість «синиця») та гострому предикативному дефіциті. Через обмеженість дієслівного словника учні використовують «синтаксис думки» – систему жестів та міміки, що підтверджує наявність внутрішньої програми висловлювання при неможливості її зовнішньої вербалізації [1; 2; 4].

Вивчення когнітивної діяльності охоплювало оцінку стану розумових операцій для встановлення рівня інтелектуальної збереженості учнів. В результаті проведеного дослідження встановлено, що логічна основа інтелекту учнів початкових класів є збереженою, а середній бал успішності склав 79,2%. Ключовим показником стала здатність учнів до «логічного переносу» – спроможності самостійно застосовувати виявлений принцип узагальнення на новому наочному матеріалі. Одержані дані свідчать про наявність феномену дисоціації, коли учні успішно виконують невербальні логічні завдання, але не можуть вербалізувати логічний акт через порушення механізмів мовленнєвого кодування [1; 4].

Аналіз емоційно-оцінної сфери передбачав вивчення здатності учнів розпізнавати емоційні стани та позначати їх мовленнєвими засобами. Одержані результати свідчать про те, що учні успішно ідентифікують базові емоції на невербальному рівні (70% успішності) через систему асоціацій «емоція – колір – лінія». Водночас зафіксовано глибокий морфологічний дефіцит, що виявляється у неспроможності використовувати спеціальні мовленнєві засоби (напр., суфікси інтенсивності) для опису сили почуттів. У 40% дітей виявлено мовленнєвий негативізм, який виступає вторинним захисним механізмом у ситуаціях, що вимагають розгорнутої вербалізації емоційного досвіду [3].

Оцінка готовність до письма спрямовувалась на аналіз стану передумов, необхідних для опанування навичок писемного мовлення, зокрема, звуко-буквеного аналізу та графічної діяльності. Результати свідчать про те, що системне недорозвинення мовлення створює значні ризики виникнення специфічних помилок на письмі. Через нестабільність звукових образів слів та розлади мовленнєвого програмування, учні мають труднощі у співвіднесенні фонем із їхнім графічним відображенням. Одержані дані підтверджують потребу в превентивному логопедичному впливі на заблоковані ланки мовленнєвої діяльності для запобігання розвитку симптомів дисграфії [2].

Результати дослідження підтвердили, що головною особливістю учнів із моторною алалією є великий розрив між розумовими можливостями та вмінням говорити. Незважаючи на те, що діти успішно справляються з логічними завданнями (79,2% успішності), їхнє самостійне мовлення залишається на дуже низькому рівні (29,8%). Це доводить, що дитина розуміє значно більше, ніж може висловити словами. Діти мають достатній потенціал для відновлення. Вони активні у спілкуванні та дуже добре сприймають допомогу логопеда. Здатність учнів самостійно підхоплювати правильний алгоритм розв'язання завдань свідчить про те, що їхні інтелектуальні можливості дозволяють сподіватися на успішну корекцію.

Список використаних джерел

1. Соботович Є. Ф. Вибрані праці з логопедії. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 245 с. (Блок: Проблеми спеціальної психології. До питання про інтелектуальний розвиток дітей, що не говорять).

2. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

3. Січкарчук Н. Д. Розвиток асоціативних зв'язків в процесі формування емоційно-оцінної лексики у старших дошкільників з моторною алалією. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 231–235.

4. Соботович Е. Ф. Формирование правильной речи у детей с моторной алалией : учеб. пособие. Киев : КГПИ им. А. М. Горького, 1981. 150 с.

Валерій Анатолійович Танцюра
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
Ренате Хейкіївна Вайнола

Закордонний досвід діяльності Центрів соціальних служб

У сучасному світі соціальна робота є важливим інструментом забезпечення добробуту населення, підтримки вразливих груп та розвитку соціальної згуртованості. Центри соціальних служб відіграють ключову роль у реалізації соціальної політики держави. Сучасні соціальні служби у світі функціонують як багаторівневі системи підтримки, що поєднують державні, муніципальні та громадські ресурси. Їхня діяльність спрямована на забезпечення прав дітей, підтримку сімей у кризових ситуаціях та інтеграцію вразливих груп у суспільство. Закордонний досвід демонструє різноманітність моделей організації соціальних послуг, які можуть бути адаптовані в Україні.

Закордонний досвід діяльності центрів соціальних служб показує, що у світі сформувалися різні моделі підтримки сімей та дітей у складних життєвих обставинах. У країнах Європейського Союзу соціальні служби мають високий рівень децентралізації. Значна частина повноважень передана органам місцевого самоврядування, що дозволяє оперативно реагувати на потреби громади.

В Швеції та Ісландії, діє модель Barnahus, яка поєднує правовий, психологічний та медичний захист дітей, що постраждали від насильства. В одному центрі дитина отримує комплексну допомогу, що дозволяє уникнути повторної травматизації та забезпечує міжвідомчу співпрацю [1,2].

В Данії центри соціальної адаптації спрямовані на інтеграцію вразливих груп, особливо біженців та переселенців. Вони працюють через освітні програми, соціальну підтримку та залучення громадських ресурсів, що сприяє формуванню стійких соціальних зв’язків [3,4].

В Німеччині поширена практика надання мінімального пакету соціальних послуг для сімей з дітьми. Це включає консультації, психологічну підтримку, допомогу у вихованні та профілактику кризових ситуацій. Такий підхід дозволяє забезпечити базовий рівень соціального захисту для широкого кола сімей [5]. Також важливою тенденцією є цифровізація послуг: онлайн-консультації, електронні бази даних клієнтів, дистанційний моніторинг соціального стану громадян.

Водночас міжнародні організації, зокрема UNICEF**,** активно впроваджують мобільні команди соціальних працівників і психологів у країнах із кризовими умовами. Це дає можливість охопити віддалені громади та забезпечити доступність послуг навіть там, де немає стаціонарних центрів [6].

Спільним для більшості моделей є інтеграція послуг у єдиному просторі, партнерство з місцевими громадами та міжвідомча співпраця. Такий досвід підтверджує, що ефективність соціальних служб залежить від комплексності підходу, мобільності та здатності адаптуватися до потреб конкретних груп населення.

Таким чином, скандинавська модель Barnahus орієнтована на захист дітей від насильства та інтеграцію правових і психологічних послуг. Данська модель спрямована на соціальну адаптацію вразливих груп, особливо біженців. Німецька модель забезпечує базовий набір послуг для сімей, акцентуючи на профілактиці та вихованні. Мобільні команди UNICEF ефективні у кризових умовах, забезпечуючи доступність послуг у громадах.

Для України, зокрема в умовах реформування соціальної сфери, важливо враховувати такі аспекти закордонного досвіду у роботі Центрів соціальних служб:

- розвиток децентралізації та посилення ролі територіальних громад;
- підтримка недержавних організацій як партнерів у наданні соціальних послуг;
- впровадження мультидисциплінарного підходу;
- розвиток цифрових сервісів у соціальній сфері;
- орієнтація на профілактику соціальних проблем.

Адаптація закордонного досвіду має відбуватися з урахуванням соціально-економічних умов України, культурних особливостей та потреб населення.

Список використаних джерел

1. Johansson, S., Stefansen, K. (2019). *Policy-making for the diffusion of social innovations: the case of the Barnahus model in the Nordic region and the broader European context*. Taylor & Francis Online. https://doi.org/10.1080/13511610.2019.1598255 (дата звернення 1.04.2026)
2. Johansson, S., Stefansen, K., Bakketeig, E., Kaldal, A. (2017). *Collaborating Against Child Abuse: Exploring the Nordic Barnahus Model*. Springer (дата звернення 17.04.2026)
3. Vereshchakina, V., Castaner, M., Schonemann, A., Norredam, M. (2023). *Understanding Ukrainian refugees' wellbeing and adaptation in Denmark*. European Journal of Public Health. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckad160.924 (дата звернення 4.04.2026)
4. Shapiro, D., Kohl, K.S., Jørgensen, R.E., Sandberg, M. (2024). *Boundary obstacles in social innovation: refugees, volunteers, and caseworkers navigating Denmark's paradoxical borderscape*. Migration Studies. https://doi.org/10.1093/migration/mnae043 (дата звернення 12.04.2026)
5. Frericks, P., Gurín, M., Höppner, J. (2021). *Family as a Redistributive Principle of the Welfare State. The Case of Germany*. Journal of Social Policy, Cambridge University Press.
6. UNICEF (2023). *Research and reports on child protection and social services in Europe and Central Asia*. UNICEF Publications.

Анастасія Анатоліївна Тарасюк
Здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи
Марина Геннадіївна Соляник

Соціально-педагогічна робота як чинник формування стійкості освітніх інституцій у кризових умовах

Війна та інші кризові явища створюють серйозні виклики для освітніх інституцій, які змушені функціонувати в умовах нестабільності, психологічної напруги та

соціальних втрат. Відновлення освітнього середовища потребує не лише матеріальних ресурсів, але й соціально-педагогічної підтримки, яка сприяє формуванню стійкості закладів освіти, їх здатності адаптуватися до нових умов та забезпечувати безперервність навчального процесу. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти у воєнний та повоєнний період набуває особливої актуальності у зв'язку з масштабними соціальними, психологічними та освітніми викликами, спричиненими війною. Військові дії призводять до руйнування освітньої інфраструктури, вимушеного переміщення учасників освітнього процесу, порушення соціальних зв'язків та зростання рівня психологічної травматизації дітей і педагогів [2, с.53] .

Стійкість освітніх інституцій у кризових умовах розглядається як їхня здатність:

- забезпечувати безпеку та психологічний комфорт учасників освітнього процесу;
- адаптувати навчальні програми та методи до нових реалій;
- підтримувати соціальну згуртованість та довіру між учнями, педагогами й батьками;
- інтегрувати зовнішні ресурси (державні, громадські, міжнародні) для відновлення освітнього середовища.

Соціально-педагогічна робота виступає ключовим чинником у цьому процесі, адже вона спрямована на формування соціальної підтримки, розвиток комунікативних навичок та подолання наслідків травматичного досвіду.

Основним завданням соціально-педагогічної діяльності є забезпечення безперервності освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища та надання комплексної психосоціальної підтримки. Особлива увага приділяється роботі з дітьми, які пережили травматичний досвід, мають посттравматичні прояви або належать до вразливих категорій, зокрема внутрішньо переміщених осіб .

Важливим напрямом є психологічна підтримка та реабілітація, що реалізується через індивідуальне і групове консультування, арт-терапію, тренінги з розвитку емоційної регуляції. Не менш значущим є відновлення освітнього процесу шляхом адаптації навчальних програм, використання дистанційних і змішаних форм навчання та створення безпечних умов для навчання [1, с.76].

Ключову роль відіграє формування соціальної згуртованості як основи стабільного освітнього середовища. Згуртованість сприяє зниженню рівня тривожності, запобіганню соціальній ізоляції, формуванню навичок співпраці та профілактиці конфліктів. У цьому контексті ефективними є волонтерські ініціативи, колективні заходи, учнівське самоврядування та партнерська взаємодія між учнями, педагогами і батьками .

Соціально-педагогічна діяльність у кризових умовах потребує комплексного підходу, що передбачає інтеграцію психологічної, педагогічної та соціальної підтримки, а також активну співпрацю з державними і громадськими організаціями. Важливою умовою ефективності є підвищення кваліфікації педагогів та їх готовність до роботи в умовах стресу та невизначеності .

Отже, соціально-педагогічна робота в умовах війни та післявоєнного відновлення є ключовим інструментом забезпечення психологічного благополуччя дітей, їх соціальної адаптації та формування стійкого, згуртованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Дереш В.С. Упровадження системи соціальної роботи з подолання дитячої бездоглядності . *Актуальні дослідження в соціальній сфері*. Одеса, 2019. С. 75–77.

2. Пономарьова В.М. Напрями волонтерської діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. №1. С. 51–55.

Нікіта Ігорович Тимофєєв
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 10 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
Валентина Іванівна Тернопільська

Ментальне здоров'я студентської молоді: підходи до розуміння

Ментальне здоров'я є важливою складовою загального стану здоров'я особистості та визначає її здатність до ефективного функціонування у різних сферах життя. У студентському віці воно набуває особливого значення, оскільки період навчання у закладах вищої освіти супроводжується інтенсивними психоемоційними навантаженнями, процесами соціальної адаптації та формуванням професійної ідентичності. В умовах сучасних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні, проблема ментального здоров'я студентської молоді значно загострилася. Реалії останніх років спричинили значну ізоляцію здобувачів вищої освіти від повноцінного студентського життя. Ще до запровадження воєнного стану в Україні навчальний процес відбувався переважно в дистанційному форматі через пандемію COVID-19. Такі обставини зумовили суттєві соціальні та фізичні обмеження, що негативно вплинули на психоемоційний стан молоді. Зокрема, за результатами досліджень, у 2020 році понад третина студентів (38%) перебували у стані постійного стресу, тоді як 58% респондентів висловлювали потребу в покращенні власного ментального здоров'я [5, с. 133].

Аналіз наукових праць свідчить про значну увагу дослідників до проблем психологічного благополуччя студентів. Так, Денисенко Л. В. зазначає, що рівень стресу серед студентської молоді має тенденцію до зростання, особливо в періоди підвищеного навчального навантаження [2, с. 90]. Богданова І. М. акцентує увагу на впливі академічного тиску як чинника формування тривожних розладів [1, с. 124]. У дослідженнях Кравченко І. А. та Гречанової Т. В. підкреслюється, що недостатній рівень соціальної підтримки у навчальному середовищі може призводити до соціальної ізоляції та депресивних станів [3, с. 45].

Окремий аспект проблеми розкрито у працях Петренко І. С. та Савченко І. В., які доводять, що студентки частіше зазнають емоційного вигорання та труднощів із самооцінкою. Водночас вони наголошують на важливості психологічної підтримки у закладах освіти як чинника формування сприятливого освітнього середовища [4, с. 105-107]. Тимошенко О. В. досліджує гендерні особливості ментального здоров'я та підкреслює необхідність врахування індивідуальних потреб студенток у процесі розробки програм психологічної допомоги [6, с. 45].

Сучасні підходи до розуміння ментального здоров'я виходять за межі трактування його як відсутності психічних розладів. Воно розглядається як стан емоційної рівноваги, здатність до адекватного сприйняття реальності, ефективної соціальної взаємодії та реалізації особистісного потенціалу. Ментальне здоров'я безпосередньо впливає на рівень соціальної адаптації, академічну успішність та якість життя студентської молоді.

Значний вплив на психоемоційний стан здобувачів вищої освіти мала пандемія, яка обмежила соціальні контакти та спричинила перехід до дистанційного навчання. За результатами досліджень, значна частина студентів відчувала постійний стрес, а понад половина висловлювала потребу у покращенні свого ментального стану. Це свідчить про актуальність проблеми та необхідність удосконалення системи психологічної підтримки.

У зв'язку з цим особливої важливості набуває розвиток комплексної допомоги студентській молоді, що включає психотерапевтичну підтримку, формування навичок саморегуляції та відновлення психосоціальних ресурсів. Водночас суттєвою перешкодою залишається стигматизація звернення по психологічну допомогу, що потребує подолання шляхом підвищення рівня психологічної культури суспільства.

Важливу роль у забезпеченні ментального благополуччя студентів відіграють заклади вищої освіти, які можуть виступати осередками підтримки, профілактики психоемоційних порушень та розвитку особистісного потенціалу молоді.

Таким чином, ментальне здоров'я студентської молоді є складним багатофакторним явищем, що потребує комплексного наукового осмислення та практичного забезпечення в умовах сучасних соціальних викликів.

Список використаних джерел

1. Богданова І. М. Соціально-психологічні детермінанти ментального здоров'я студенток вищих навчальних закладів України. Науковий вісник Харківського університету. 2021. № 3 (15). С. 121–128.
2. Денисенко Л. В. Психологічні аспекти підтримки ментального здоров'я студентів вищих навчальних закладів. Вісник психології. 2020. № 2 (12). С. 88–95.
3. Кравченко І. А., Гречанова Т. В. Ментальне здоров'я студенток: психоемоційний стан та адаптація до навчального процесу. Психологічна наука та освіта. 2020. № 7 (5). С. 42–50.
4. Петренко І. С., Савченко І. В. Студентське середовище та фактори, що впливають на психічне здоров'я молоді в Україні. Психологія і суспільство. 2019. № 6 (3). С. 102–110.
5. Стадник В. В. Педагогічні основи психологічного забезпечення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. Інноватика у вихованні. 2022. Вип. 16. С. 132–140.
6. Тимошенко О. В. Ментальне здоров'я студенток: гендерні особливості в контексті навчального процесу. Психологія і освіта. 2021. № 4 (1). С. 45–52.

Яна Русланівна Тихновецька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології
Анастасія Сергіївна Розвад

Основні форми і методи психологічної корекції при дисгармонії психічного розвитку у дітей

Дисгармонія психічного розвитку у дітей трактується як невідповідність темпів і якості окремих психічних функцій між собою та віковим нормам є однією з ключових проблем сучасної психологічної науки. Соціальні трансформації, цифровізація та нестабільність виховного середовища зумовлюють зростання кількості дітей, що потребують спеціалізованої підтримки. Важливо розуміти, що цей стан є багатовимірним і характеризується асинхронним дозріванням: випереджальний розвиток одних сфер часто поєднується з відставанням інших, що відрізняє дисгармонію від тотальної затримки психічного розвитку (ЗПР) саме через вибірковий характер порушень [4]. Ключовими проявами тут виступають труднощі саморегуляції, імпульсивність та нерівномірність когнітивного розвитку.

Ефективність подолання цих станів значною мірою залежить від розуміння їх мультифакторної природи. Причини мають комплексний характер і включають біологічні чинники (перинатальні ускладнення, мінімальні органічні порушення), психологічні особливості (темперамент, висока тривожність) та соціальні умови (емоційна депривація, дисфункція сім'ї). Основними механізмами виступають асинхронія функціональних систем мозку та несформованість довільної регуляції. Саме тому вихідною ланкою процесу виступає психодіагностика, яка дозволяє виявити не лише дефіцити, а й ресурсні сторони дитини, що необхідно для побудови індивідуального корекційного маршруту та координації зусиль різних фахівців [2].

Психологічна корекція при дисгармонії розвитку розглядається як цілеспрямований вплив на емоційно-вольову, когнітивну та соціальну сфери для відновлення їх узгодженості. Вона ґрунтується на принципах індивідуалізації, системності та поетапності. Обов’язковою умовою успіху є ранній початок втручання та тісна взаємодія психолога, педагога і батьків. Під час організації роботи важливо враховувати тісний взаємозв’язок між окремими психічними функціями, оскільки розвиток однієї сфери стимулює компенсаторні можливості іншої.

Особливе місце в інструментарії корекції посідає арт-терапія, яка забезпечує невербальне вираження переживань та формування позитивного емоційного фону [3]. Вона дозволяє дитині безпечно опрацьовувати тривожність, одночасно розвиваючи образне мислення та моторну координацію. Подібний ефект має і казкотерапія, де через ідентифікацію з героями дитина формує адаптивні моделі поведінки та розвиває власну Я-концепцію без психологічного примусу. Гнучкість цих методів дозволяє адаптувати їх до актуального стану дитини, що є критично важливим для уникнення перевтоми.

Ігротерапія виступає як природний засіб корекції, особливо ефективний у молодшому віці [5]. Рольові ігри допомагають розвивати емпатію та навички соціалізації, тоді як дидактичні ігри та вправи (наприклад, таблиці Шульте чи коректурні проби) спрямовані на розвиток уваги, пам'яті та самоконтролю [1]. Для підвищення мотивації та утримання концентрації доцільно впроваджувати цифрові платформи та інтерактивні вправи, які роблять процес сучасним та цікавим для дитини. Важливо використовувати методи позитивного підкріплення, помічати найменші успіхи, що посилює впевненість дитини у власних можливостях.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ефективність корекції при дисгармонії психічного розвитку залежить від створення комплексу психологічних умов. Провідними серед них є формування довільної регуляції, зниження емоційної напруги та опора на збережені функції. Системне поєднання діагностики, арт-терапії, ігрових методів та сучасних інформаційних технологій забезпечує гармонізацію особистості дитини. Перспективними напрямами подальшої роботи є розвиток нейропсихологічної корекції, сенсорної інтеграції та активне залучення батьківського супроводу до виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Гріньова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика. Вінниця: Ніланд-ЛТД, 2015. 227 с.

2. Гузенко В.А., Тудорцева Ю.В. Психологічна діагностика. Одеса: Вадим Вікторович Букаєв, 2016. 267 с.

3. Обухівська А.Г., Ілляшенко Т., Жук Т. Психологу про дітей з особливими потребами. К.: Редакції загальнопед. газет, 2012. 128 с.

4. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 608 с.

5. Туріщева Л.В. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 111 с.

Єлизавета Сергіївна Токарь
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність А6.01 Спеціальна освіта. Логопедія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Тетяна Миколаївна Швалюк

Проблема формування мовленнєвої активності у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку

Пізнання навколишнього світу дитиною відбувається у процесі активної взаємодії з дорослими та однолітками, що реалізується через мовленнєву й немовленнєву діяльність. У процесі спілкування дитина отримує та передає інформацію, формує власний досвід, що зумовлює важливість розвитку мовленнєвої активності. У зв'язку з цим проблема формування мовленнєвої активності у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) набуває особливої актуальності. [5]

Аналіз психолого-педагогічної та логопедичної літератури свідчить про стійку тенденцію до зростання кількості дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, що супроводжується системними труднощами у формуванні різних компонентів мовлення та порушенням темпів становлення мовленнєво-комунікативної діяльності (Н. Манько, І. Марченко, Ю. Рібцун, В. Тарасун, В. Тищенко, А. Швалюк, Т. Швалюк та ін.). Одним із найбільш проблемних аспектів є недостатній рівень мовленнєвої активності, який проявляється у зниженій ініціативності, обмеженій потребі у спілкуванні, труднощах самостійного породження висловлювання (В. Воробйова, І. Мартиненко, І. Марченко, Т. Швалюк та ін.).

Проблема розвитку мовлення розглядалася під різним кутом зору в працях класиків психології та психолінгвістики (Л. Виготський, О. Лурія, О.О. Леонтьєв, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Є. Соботович та ін.), вчені підкреслювали соціальну природу мовлення та його провідну роль у розвитку вищих психічних функцій, а також механізми мовленнєвої діяльності та закономірності онтогенезу мовлення.

Питання затримки мовленнєвого розвитку у дітей ґрунтовно досліджували такі вітчизняні вчені як С. Конопляста, І. Марченко, Н. Манько, О. Мартинчук, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Чередніченко, Т. Швалюк та ін. Науковці вказують на те, що затримка мовленнєвого розвитку може носити або легкий або грубий характер.

Так розвиток мовлення дітей із незначною затримкою мовленнєвого розвитку відрізняється від нормального лише своїми *темпами,* закономірності ж формування лексико-граматичних структур в імпресивному та експресивному мовленні відповідають нормальному онтогенезу. Характер використання граматичних структур дітьми з затримкою мовленнєвого розвитку відповідає рівню мовленнєвого розвитку нормальної дитини, молодшої за віком. Ці діти здатні до самостійного оволодіння мовними узагальненнями, що мало доступно дітям із загальним недорозвиненням мовлення. Порушення з боку центральної нервової системи при затримці мовного розвитку мають оборотний нейродинамічний характер, іноді вони не виявляються зовсім. Ці види затримки мовленнєвого розвитку можуть бути позначені як соматогенні, психогенні або конституціональні. О. Мартинчук зазначає, що діти другого та третього року життя, які мають певні порушення зі сторони мовлення, зазвичай відвідують масові заклади дошкільної освіти (групи для дітей раннього віку) і потребують спеціальної корекційно-розвивальної роботи для збереження їх розвитку, виправлення і корекцію наявних мовленнєвих порушень, труднощів в процесі їх соціалізації. Тому є нагальна потреба в

дослідженні визначення ефективних шляхів активізації мовленнєвої діяльності дітей раннього віку з ЗМР, адже цей вік є сензитивним періодом розвитку мовлення. [2, с. 61]

Натомість, у дітей із грубою затримкою мовленнєвого розвитку спостерігаються несформованість мотиваційних, когнітивних і мовленнєвих механізмів, що зумовлює їхню мовленнєву пасивність та ускладнює процес соціалізації. Подібні труднощі комунікації пов'язані з поєднанням психофізіологічних і соціально-педагогічних чинників, що потребує спеціально організованого корекційного впливу. [4, с. 120-121; 6, с. 97]

Досліджуючи дітей 3-4-річного віку з грубою затримкою мовленнєвого розвитку (в тому числі і відсутністю загальновживаного мовлення), такі вчені як: Т. Датешидзе, Є. Кирилова, Н. Леонідова, Н. Манько, О. Мартинчук, Є. Соботович, В. Тарасун, С. Танцюра, та ін., відмічають їх виражену пасивність, залежність від оточення, схильність до спонтанної поведінки, несформованість мовленнєвої регуляції. Навички спілкування у цих дітей спонтанно не утворюються, у них відсутня сама спрямованість на комунікацію. В анамнезі таких дітей, як правило, спостерігається присутність впливу патологічних екзогенно-органічних факторів під час внутрішньоутробного розвитку або першого року життя. Ці відомості, поряд із ретельним діагностуванням дитини, у подальшому можуть вказувати на наявність тяжкого мовленнєвого порушення, що ховається за грубою його затримкою і обумовлює раннє втручання фахівця. Допомогти такій дитині максимально реалізувати її потенційні можливості, навчити взаємодії із оточенням можна тільки в процесі інтенсивної, систематичної і послідовної корекційної роботи. Особливої уваги надають формуванню комунікативних навичок і умінь, практично доводять необхідність вступати у взаємодію з оточенням задля задоволення своїх потреб і бажань. [3, 4]

В свою чергу, на сучасному етапі різних галузей наук *мовленнєва активність* розглядається як інтегративне утворення, що охоплює мотиваційний, емоційний, когнітивний, діяльнісний і мовленнєвий компоненти. Її формування пов'язане з розвитком мовленнєвої ініціативи, готовності до спілкування та здатності до самостійного висловлювання.

Мовленнєву активність дослідники розглядають як процеси, які відбуваються при реалізації мовної здібності в процесі мовленнєвої діяльності. Онтогенез мовленнєвої здібності – це складна взаємодія, з одного боку – процесу спілкування дорослих і дитини, процесу, що поетапно розвивається; з іншого – процесу розвитку предметної і пізнавальної діяльності дитини. І те, що дійсно розвивається в процесі розвитку дитячого мовлення – це не мова, а характер взаємодії наявних у розпорядженні дитини мовних засобів, тобто спосіб використання мови з метою пізнання та спілкування (Л. Виготський).

З психологічної точки зору (П. Гальперін, О.О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) схему формування мовної здібності можна представити наступним чином: задатки – діяльність – спілкування – мовна здібність – мовна особистість (дитина з порушеннями мовлення її готовності виробляти мовленнєві вчинки) – мовна активність – мовна компетенція – мовна обдарованість – літературний або поетичний талант. [1, с. 243]

Отже, методологічною основою розвитку мовлення є діяльнісний, компетентнісний та особистісно орієнтований підходи, які передбачають розгляд мовлення як активної діяльності, що формується у процесі взаємодії дитини з дорослим (Л. Виготський, О. О. Леонтьєв). Важливу роль відіграє психолінгвістичний підхід, який забезпечує розуміння механізмів породження мовлення (О. Лурія). Власне ефективність формування мовленнєвої активності залежить від створення відповідних педагогічних умов, зокрема розвитку мотивації до спілкування, організації мовленнєвого середовища, використання комунікативно-ігрових методів (А. Богуш, І. Марченко, В. Тарасун та ін.). Ігрова діяльність виступає провідним засобом стимуляції мовлення, забезпечуючи природність комунікації та емоційну залученість дитини. Таким чином, проблема

формування мовленнєвої активності у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку потребує системного, науково обґрунтованого підходу, спрямованого на розвиток мовленнєвої ініціативи, комунікативної компетентності та забезпечення успішної соціалізації дитини.

Список використаних джерел

1. Логопедія Логопедія: підручник. За редакцією М.К. Шеремет. Вид. 3тє, перер. та доповн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.
2. Мартинчук О.В. Активізація мовленнєвої діяльності дітей раннього віку в освітньому просторі дошкільного навчального закладу *Психолінгвістика.* 2011. Вип. 8. С. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2011_8_10
3. Марченко І.С., Пузир Т.Ю. Активізація мовленнєвого спілкування дітей із загальним недорозвиненням мовленням. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціальнопедагогічна.* 2010. Вип. 15. 156-160 с.
4. Марченко І.С. Формування комунікативних умінь у дітей із грубою затримкою мовленнєвого розвитку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 27. С. 120-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_27_26
5. Марченко І.С., Швалюк А.Ю. Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Науково-методичний журнал «Логопедія».* №6, 2015, С. 51-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2015_6_9
6. Марченко І.С., Швалюк Т.М. Соціально-комунікативна адаптація дітей із тяжкими порушеннями мовлення: аспекти корекційної роботи. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* Випуск 48. 2025, С. 96-102. https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/uk/article/view/143/258

Анна Віталіївна Федоренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Валентина Іванівна Тернопільська

Соціалізація дітей молодшого шкільного віку

Соціалізація є складним і багатогранним процесом, який забезпечує входження особистості в суспільство, засвоєння нею соціального досвіду, норм, цінностей і моделей поведінки [3, с. 15]. Вона визначає здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до соціального середовища та реалізовувати власний потенціал [5, с. 42]. Особливого значення соціалізація набуває у дитячому віці, коли закладаються основи особистості, формуються соціальні навички та моральні орієнтири [1, с. 27].

Молодший шкільний вік є важливим етапом соціалізації, оскільки саме в цей період дитина входить у нову соціальну ситуацію розвитку, пов'язану з навчальною діяльністю [2, с. 89]. Перехід до шкільного життя супроводжується зміною соціальної ролі дитини, розширенням кола спілкування та формуванням нових обов'язків. У цей час активно розвиваються комунікативні навички, формується самооцінка, зростає значення взаємодії з однолітками та дорослими [4, с. 73].

Аналіз наукових праць свідчить про значну увагу дослідників до проблеми соціалізації дітей. Зокрема, Лев Виготський підкреслював вирішальну роль соціального середовища у психічному розвитку дитини та значення спільної діяльності для формування особистості [2, с. 112]. Альберт Бандура обґрунтував теорію соціального навчання, відповідно до якої діти засвоюють поведінкові моделі через наслідування [7, с. 24]. Ерік Еріксон розглядав соціалізацію як процес проходження стадій психосоціального розвитку. Важливий внесок у дослідження зробив Урі Бронфенбреннер, який визначив вплив різних соціальних систем на розвиток дитини [8, с. 56]. У вітчизняній педагогіці проблему соціалізації розглядали Анатолій Мудрик та Іван Бех, які акцентували увагу на ролі виховання у формуванні особистості [1, с. 35; 3, с. 48].

Соціалізація дітей молодшого шкільного віку здійснюється під впливом основних соціальних інститутів: сім'ї, школи та групи однолітків [6, с. 64]. Саме у взаємодії з цими середовищами дитина засвоює соціальні норми, правила поведінки, вчиться співпрацювати, нести відповідальність за власні дії. Водночас сучасні умови розвитку суспільства, зокрема інформаційне середовище та соціальні виклики, можуть ускладнювати процес соціалізації, викликаючи труднощі адаптації, підвищену тривожність і проблеми у спілкуванні.

Ефективність соціалізації значною мірою залежить від використання різноманітних форм і методів виховної роботи. Серед форм особливе значення мають виховні години, позакласні заходи, гурткова діяльність, колективні творчі справи та проєктна діяльність [6, с. 78]. Вони сприяють активному включенню дітей у соціальну взаємодію та формуванню соціального досвіду.

Серед методів соціалізації ефективними є бесіда, дискусія, метод прикладу, рольові та сюжетно-ігрові методи, тренінгові вправи, а також методи співпраці та заохочення. Особливе місце займають арт-терапевтичні методи, які дозволяють дитині виражати емоції, розвивати комунікативні навички та знижувати рівень тривожності [4, с. 120]. Використання таких методів сприяє створенню сприятливого психологічного середовища та успішній адаптації дитини до соціального життя.

Таким чином, соціалізація дітей молодшого шкільного віку є складним багатофакторним процесом, що потребує цілеспрямованого педагогічного впливу. Вона забезпечує формування соціальної компетентності, моральних якостей та здатності до ефективної взаємодії з іншими людьми [1, с. 41]. Використання сучасних форм і методів виховної роботи сприяє гармонійному розвитку особистості та її успішній інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2008.
2. Виготський Л. С. Психологія розвитку людини. Москва : Смисл, 2005.
3. Мудрик А. В. Соціалізація людини. Київ : Академвидав, 2006.
4. Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ, 2010.
5. Орбан-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія. Київ : Академвидав, 2005.
6. Савченко О. Я. Виховний потенціал освіти. Київ : Педагогічна думка, 2012.
7. Bandura A. Social Learning Theory. 1977.
8. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. 1979.

Юлія Юріївна Фіканюк
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник
доктор педагогічних наук,
професор кафедри логопедії
Світлана Юріївна Конопляста

Формування мовленнєвої активності у дітей з тяжкими порушеннями мовлення: науковий аналіз та практичні аспекти

Формування мовленнєвої активності у дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) є однією з найактуальніших і водночас складних проблем сучасної спеціальної педагогіки, логопедії та психології розвитку. У контексті реформування освітньої системи та впровадження інклюзивного навчання особливого значення набуває пошук ефективних підходів до корекції мовленнєвих порушень і стимулювання мовленнєвої діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

За даними сучасних наукових досліджень, тяжкі порушення мовлення охоплюють значну частину дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. До цієї категорії належать такі складні форми мовленнєвої патології, як загальне недорозвинення мовлення, алалія, дизартрія, ринолалія, афазія та інші. Вони характеризуються системними порушеннями всіх компонентів мовлення: фонетико-фонематичного, лексичного та граматичного, що ускладнює процес формування повноцінної мовленнєвої діяльності [5].

Особливої уваги потребує проблема недостатньої мовленнєвої активності, яка є типовою для дітей із ТПМ. Такі діти часто демонструють низьку ініціативність у спілкуванні, обмежений словниковий запас, труднощі у побудові висловлювань, а також уникнення мовленнєвих ситуацій. Це зумовлено як об’єктивними мовленнєвими труднощами, так і психологічними чинниками - невпевненістю у власних можливостях, страхом помилки, негативним досвідом комунікації.

Аналіз сучасних наукових досліджень показує, що проблема розвитку мовлення у дітей із ТПМ розглядається як багатокомпонентна та вимагає інтеграції різних наукових підходів. В. І. Галущенко та П. А. Ставенко підкреслюють, що корекційно-розвивальна робота повинна включати систематичний розвиток артикуляційної моторики, фонематичного слуху, лексико-граматичних навичок та комунікативної компетенції. Автори наголошують на необхідності поєднання традиційних методів з індивідуальними корекційними програмами, що враховують рівень тяжкості порушення та вікові особливості дитини. Зокрема, вони пропонують етапну систему роботи: від формування базових артикуляційних навичок до розвитку зв’язного мовлення в комунікативних ситуаціях [1, с. 41].

О. Л. Горбатюк та К. О. Молявко наголошують на значенні розвитку слухового сприйняття як фундаментальної основи оволодіння мовленням. Недостатньо розвинене слухове сприйняття ускладнює процес формування фонемного та словникового компонентів, що призводить до стійких помилок у звуковимові та розумінні зверненого мовлення. Автори пропонують спеціальні слухові вправи, інтегровані в повсякденну діяльність дитини, для поступового формування фонематичного слуху [3, с. 54].

Для дітей дошкільного віку (5–6 років) ключовим є формування позитивної мотивації до мовлення через гру, емоційно насичену діяльність та сенсорний досвід. У цьому віці мовленнєва активність тісно пов’язана з розвитком моторики, сприймання та уяви, тому корекційна робота має комплексний характер. Зокрема, ефективними є артикуляційні вправи («Гудзики», «Пташки»), які спрямовані на розвиток рухливості

органів мовлення. Наприклад, у вправі «Гудзики» дитина імітує застібання ґудзиків губами, поєднуючи рух із вимовою звуків [б], [п]. Ігровий сюжет («застібаємо кофтинку») сприяє емоційному залученню та знижує напруження. Систематичне виконання таких вправ (5–7 хвилин, 3–4 повторення) дозволяє покращити артикуляційну моторіку, зменшити прояви гіперкінезу та підготувати мовленнєвий апарат до правильної звуковимови.

Важливе місце займають слухові вправи, спрямовані на розвиток фонематичного слуху, який є базою для подальшого оволодіння мовленням. У грі «Хто де ховається?» дитина вчиться диференціювати звуки навколишнього середовища (дзвіночок, шум дощу, кроки), співвідносити їх із відповідними зображеннями, що сприяє розвитку слухового сприйняття та уваги [3].

Лексико-комунікативні завдання («Що зайве?», складання речень за картинками) формують словниковий запас, уміння узагальнювати та будувати висловлювання. Наприклад, у грі «Що зайве?» дитина не лише визначає зайвий предмет, а й аргументує свій вибір, що стимулює розвиток логічного мислення і зв’язного мовлення. Побудова простих речень («Я бачу великий червоний м’яч») закладає основи граматичної правильності мовлення.

Особливу роль відіграють сюжетно-рольові ігри («Магазин», «Лікарня»), які моделюють реальні життєві ситуації та сприяють природному використанню мовлення. У процесі гри дитина засвоює мовленнєві зразки, розширює комунікативний досвід, вчиться взаємодіяти з іншими. Регулярне проведення таких занять (15–20 хвилин, 2–3 рази на тиждень) забезпечує поступове формування мовленнєвої ініціативи.

Додатково доцільно використовувати логоритмічні вправи та пальчикову гімнастику, оскільки доведено тісний зв’язок між розвитком дрібної моторики та мовлення. Ритмічні рухи під вірші активізують мовленнєві центри мозку, покращують координацію та сприяють автоматизації звуків.

Для дітей молодшого шкільного віку (7–9 років) зміст і структура корекційної роботи ускладнюються, оскільки зростають вимоги до мовлення як засобу навчальної діяльності. На цьому етапі важливо не лише сформувати правильну звуковимову, а й розвинути мовлення як інструмент мислення, пізнання та соціальної взаємодії.

Зокрема, значна увага приділяється фонематичному розвитку: виділенню звуків у слові, їх аналізу та синтезу. Вправа «Звуковий ланцюжок» (наприклад, «кіт – кит») сприяє усвідомленню звукової структури слова та розвитку мовленнєвої гнучкості.

Комунікативні вправи у парах і групах (діалоги, рольові ігри, інтерв’ю) сприяють формуванню соціальних навичок та мовленнєвої впевненості. Наприклад, у грі «Інтерв’ю» діти вчаться ставити запитання, відповідати, підтримувати діалог, що є важливим для реального спілкування.

Таким чином, перехід від теоретичних принципів до практичної реалізації демонструє системність і послідовність формування мовленнєвої активності. Кожен принцип знаходить своє відображення у конкретних вправах, а поступове ускладнення завдань забезпечує стабільну позитивну динаміку розвитку мовлення.

Отже, системне формування мовленнєвої активності у дітей із тяжкими порушеннями мовлення є ключовою умовою їхньої успішної соціалізації, навчальної адаптації та особистісного розвитку. Подальший розвиток цієї сфери потребує тісної співпраці науки, практики та державної політики з метою створення сучасних, доступних і ефективних моделей логопедичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Галущенко В. І. Засоби та напрямки корекційно-розвиткової роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення / В. І. Галущенко, П. А. Ставенко. П*роблеми реабілітації: Збірник наукових праць,* Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. С. 41-45.

2. Галущенко В. І. Особливості формування лексичної складової на уроках читання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку з ТПМ / В. І. Галущенко, І. Г. Ткаченко. *Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць*, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. С. 45-50.

3. Горбатюк О. Л. Особливості розвитку слухового сприйняття у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення / О. Л. Горбатюк, К. О. Молявко. *Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць,* Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. С. 54-57.

4. Лещій Н. П., Літовченко О. В. Цифрові та мультимедійні технології у навчанні і вихованні дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2026. Вип. 26.URL: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1683/1534 (дата звернення: 20.03.2026)

5. Луканьова Л. Формування навичок комунікації та мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення як наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 73. С. 110–113.

6. Чепка О. Ігрові технології у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. №2(10). С. 57–66.

Людмила Павлівна Хворостенко
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Особливості розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей раннього віку з розладами аутистичного спектру

На сьогодні багато вчених (О.Аршатський, О.Аршатська, О.Баєнська, В.Башина, В.Каган, К.Лебединська, О.Мастюкова, Т.Морозова, С.Морозова, О.Нікольська, Л.Нурієва, Н.Сімашкова, В.Тарасун, Л.Шипіцина, Д.Шульженко) приділяють значну увагу дослідженню питання щодо формування комунікативної діяльності в контексті оволодіння мовленням у дітей з аутизмом.

При розладах аутистичного спектру порушення комунікації мають системний характер, впливаючи на всі рівні та аспекти розвитку дитини. Для осіб з аутизмом характерна відсутність або стереотипність вербальної взаємодії, а також труднощі у формуванні соціально прийнятих засобів комунікації. У дітей з РАС більшість проблем виникає саме в комунікативній сфері, що проявляється в складнощах у взаємодії з іншими людьми. [5].

Комунікація може здійснюватися з допомогою мовленнєвих та немовленнєвих засобів. До немовленнєвих засобів відносяться: оптико-кінетичні засоби – жести, міміка, пантоміміка; паралінгвістичні засоби – якість голосу, його діапазон, тональність; екстралінгвістичні засоби – паузи, плач, сміх, темп, мовлення; просторово-часові засоби – розташування партнерів, часові затримки початку спілкування та ін. [2,3].

Відомо, що невербальна комунікація є невід'ємною частиною будь-яких міжособистісних стосунків і соціальної взаємодії. У дитини з аутизмом порушено формування всіх форм довербального і вербального спілкування. Перш за все, у неї не формується зоровий контакт, дитина не дивиться в очі дорослого, не простягає руки з

проханням, щоб її взяли на руки, як це робить малюк з нормальним психофізичним розвитком вже на першому етапі соціально-емоційного розвитку [3].

Успішна комунікація передбачає здатність дитини реагувати на зовнішні стимули, що може бути виражено як вербально, так і невербально. Порушення комунікації при мовленнєвих розладах і аутизмі мають суттєві відмінності. Наприклад, дитина з мовленнєвими розладами може компенсувати мовний дефіцит за допомогою жестів та міміки, тоді як у дітей з аутизмом така компенсація зазвичай не спостерігається.

У деяких випадках діти можуть простягати руку у відповідному напрямку, але без спроб назвати потрібний предмет, без зверненого погляду на дорослого, без мовленнєвого або звукового виявлення свого бажання. У взаємодії з дорослим у дитини з аутизмом відмічається недостатність використання міміки, жестів та інтонації. Міміка дитини маловиразна, характерний погляд повз або «крізь» співбесідника. Діти можуть неадекватно використовувати погляд, жести, вирази обличчя, їм важко регулювати оптимальну дистанцію, вони неспроможні розвивати відносини з однолітками, розуміти переживання, емоції, думки інших людей, здобувати і закріплювати соціальний досвід тощо. [3,6].

Іншою особливістю є емоційна вразливість, зокрема зміни в повсякденному розпорядку або нові ситуації можуть спричиняти надмірну реакцію, тоді як відсутність близьких осіб може не викликати жодної емоційної реакції.

Дослідження І.Логвінової обґрунтували специфічні особливості невербального компонента комунікативної діяльності, властиві саме для дошкільників з аутистичними порушеннями 3-4 та 6-7 років, а саме: нездатність здійснювати орієнтування, самостійно ініціювати звертання, виражати інтерес до дорослого як до нової особи; труднощі підтримки контакту, відсутність спроб відновлювати взаємодію, якщо вона призупинялася, спрямованість поведінкової активності переважно на маніпуляції з предметами, а не на співрозмовника; труднощі використання адекватних засобів спілкування, серед яких переважали нецілеспрямовані стереотипні рухи тіла у поєднанні з невиразною усмішкою, дотиком, вокалізаціями чи окремими словами [1,5].

Таким чином, невербальне спілкування не потребує розвинених артикуляційних і фонематичних навичок, оскільки має полісенсорну природу. Водночас невербальні засоби комунікації у дітей з аутизмом можуть бути мимовільними, мало виразними, неадекватними або стереотипними.

Порушення мовлення, тобто вербальної комунікації, займають визначне місце серед характерних ознак раннього дитячого аутизму, що відображають несформованість комунікативної поведінки.

Формування мовлення в дітей з аутистичними порушеннями має ряд особливостей. Часто у таких дітей відсутні етапи гуління і лепету, а якщо і є гуління, то воно механічне, позбавлене інтонаційного компоненту. Нерідко мовлення у дитини з'являється задовго до початку ходьби. Перші слова не мають адресного змісту і не служать засобом спілкування, вимовляються спонтанно, без урахування ситуації і справляють враження «гри словами». Іноді вимова окремих слів набуває ритуального характеру, полегшує виконання тієї або іншої дії. Часто в мовленні зустрічаються неологізми і порушена змістовна сторона слів. Мовлення часто, скандоване, імперативне, інтонаційний компонент мовлення не відображає емоційного стану дитини та середовища, в якій вона знаходиться [4].

У дітей з аутизмом спостерігаються різноманітні порушення вербального спілкування, серед яких найпоширенішою є ехолалія. Це форма мовлення, контрольована правою півкулею, яка не аналізується за змістом, а просто запам'ятовується і відтворюється. Таке явище зустрічається і в нормотипових дітей на ранніх етапах мовленнєвого розвитку, коли вони повторюють фрази без глибокого розуміння, що допомагає їм взаємодіяти з оточенням.

Т. Скрипник зазначає, що діти з аутизмом можуть висловлювати свої прохання в незвичній формі. Це може проявлятися через відтворення візуального матеріалу, спалахи емоцій, аутоагресію або істеричні реакції, спрямовані на виклик яскравої емоційної відповіді від оточення. Також вони можуть намагатися встановити контакт за допомогою ехолалій [1,5].

За ступенем тяжкості та характеру вторинних порушень мовленнєвого розвитку О.Нікольська виділяє наступні чотири групи дітей:

1) діти з найбільш важкими порушеннями, яким комунікативне мовлення майже недоступне. Дитина маніпулює окремими звуками, що носять афективний характер і не використовуються метою контакту;

2) діти, у яких мовленнєвий розвиток менш утруднений. Для них характерне використання мовленнєвих штампів, цитат з книг; вони використовують дієслова в інфінітиві, про себе розповідають у другій або третій особі. Характерні не тільки аутоехолалії, а й ехолалії на рівні окремих слів і простих фраз, що дає певну можливість для корекційної роботи з розвитку мовлення;

3) діти, які при добре розвиненому мовленні, великому словниковому запасі, рано засвоєною розгорнутою фразою мають труднощі у вільному оперуванні мовленням і використовують стереотипний набір фраз, що справляє враження «фонографічності» мовлення. Найменші труднощі пов'язані з розвитком розуміння мовлення. Здійснення ж її розгорнутого експресивного компонента особливо важко піддається корекції і в деякій мірі можливе лише при опорі на зовнішній зразок – при прочитування або написанні готової фрази, ритмічному угрупованню слів;

4) діти, які намагаються вступити в діалог, але відчувають значні труднощі в його організації. Вони меншою мірою використовують готові стереотипи поведінки – намагаються говорити і діяти спонтанно [2,6].

Недостатній розвиток комунікації може мати далекосяжні наслідки, що згубно позначаються на подальшому розвитку та соціалізації. Дослідницею Д. Шульженко представлено чотири сфери, які ускладнені в людей із недостатньо розвиненими навичками комунікації:

1. Соціальні відносини.
2. Пізнавальний розвиток.
3. Розвиток особистості.
4. Можливості самовизначення [5, с. 54-56].

Отже, аналіз досліджень науковців щодо мовленнєвого розвитку дітей з аутистичними порушеннями дозволяє визначити порушення комунікативної функції мовлення. У дітей з аутизмом із самого дитинства спостерігається значна затримка у формуванні невербальних засобів спілкування, а також мовленнєвого розвитку, що проявляється системним недорозвитком усіх його сторін. Подальше становлення мовлення відбувається специфічно і має ряд особливостей. Це проявляється як у труднощах зі сприйняттям вербальної інформації (слабка або відсутня реакція на мовлення дорослого при підвищеній чутливості до немовленнєвих звуків, нерозуміння простих побутових інструкцій і зверненого мовлення), так і в неспроможності правильно формулювати мовленнєві висловлювання та взаємодіяти з оточуючими відповідно до ситуації.

Соціально-комунікативний розвиток визначено як фундаментальний чинник становлення особистості. У ранньому віці саме взаємодія з дорослими та однолітками забезпечує формування таких критично важливих умінь, як розуміння соціальних сигналів, емоційна відповідь, здатність до регуляції поведінки, уміння співпрацювати, що створює основу для подальшого когнітивного та мовленнєвого розвитку. У дітей з РАС ці процеси порушені, що зумовлює потребу у спеціально організованій корекційно-розвивальній підтримці.

Результати аналізу сучасних досліджень показують, що недостатня сформованість соціально-комунікативних умінь має далекосяжні наслідки для подальшого розвитку дитини: порушуються соціальні відносини, пізнавальні процеси, становлення особистості та можливість самовизначення. Це підкреслює важливість раннього виявлення порушень та своєчасного втручання.

Формування соціально-комунікативних навичок у дітей раннього віку з РАС є ключовою умовою їхнього мовленнєвого, когнітивного та особистісного розвитку. Усвідомлення специфіки психолого-педагогічних проявів аутизму дає змогу розробити ефективну індивідуальну програму корекційної підтримки, спрямовану на покращення комунікації та адаптацію дитини до соціального середовища.

Список використаних джерел

1. Базима Н. В., Шеремет М. К. До проблеми діагностики комунікативної поведінки дітей з РАС. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2019. Вип. 37. С. 5–11*.

2. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Позднякова О. Л., Турубарова А. В. Аутологія : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія, 2023. 324 с.

3. Гладченко І. В., Висоцька А. М., Супрун М. О. Соціалізація осіб з психофізичними порушеннями: навчальний посібник / за наук. ред. М. О. Супруна. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2020. 214 с.

4. Данілавічютє Е. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2018. № 2. С. 17–19.

5. Конопляста С., Косинкіна Ю. До проблеми мовленнєвої активності дітей дошкільного віку з аутистичними проявами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 24. С. 134–137.*

6. Линник А. Розвиток мовлення дітей з РАС в умовах воєнного стану. Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців: зб. наук. праць. Суми: *Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2023. Вип. 11, т. 2. С. 27–30.*

Оксана Сергіївна Холявінська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність: 016 Спеціальна освіта. «Логопедія»

Науковий керівник:
професор кафедри логопедії та логопсихології,
доктор педагогічних наук
Світлана Юріївна Конопляста

Ігрова діяльність як засіб розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Мовленнєвий розвиток є фундаментом для повноцінного загального розвитку дитини, її продуктивних комунікацій з оточенням, основою успішної соціальної адаптації. Цим і пояснюється особлива увага до мовленнєвого розвитку вже у ранньому дитячому віці. Важливе значення у розвитку мовлення має дошкільний вік.

Але сьогодні фіксується багато різноманітних порушень мовленнєвого розвитку, що проявляються саме у дошкільному віці. Рівень тяжкості таких порушень різний, як і різний їхній вплив на подальшим мовленнєвий розвиток дитини. Часто тяжкі порушення розвитку мовлення дошкільників залишають свій вплив, виявляючись у загальному недорозвиненні мовлення дитини. Воно проявляється у недорозвиненості різних сторін мовлення, найчастіше фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної.

Варто підкреслити, що загальне недорозвинення мовлення може також бути і самостійним, не пов'язаним із тяжкими мовленнєвими патологіями станом, тому в будь-якого випадку потребує корекційного втручання. Оскільки у дошкільному віці переважаючим і цікавим для дітей видом діяльності є гра, то саме вона і може виступати засобом розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Сьогодні важливо підібрати ігри, які найбільше імпонують дітям. Саме вони матимуть визначальний вплив на мовленнєву діяльність дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

У наукових дослідженнях приділяється значна увага дефініції, ознакам загального недорозвинення мовлення у дітей з порушеннями. Науковці трактують загальне недорозвинення мовлення як вияв недосконалості формування всіх складових мовленнєвої системи у дітей з повністю збереженим слухом і інтелектом [3, с. 9], знижений рівень розвитку окремих мовленнєвих функцій чи системи в цілому [6, с. 79].

Також загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) визначають як порушення структурних компонентів мовлення, таких як: словниковий запас, звуковимова, граматична побудова. У наукових розвідках пропонується класифікація порушень у дітей із ЗНМ. Для цього визначаються чотири рівні. У дошкільників із ЗНМ І рівня фіксується відсутність експресивного мовлення, обмеженість активного словника, спотворена складова структура і звукове оформлення висловлювань, відсутність розуміння значень граматичних змін, переважання в активному словникові одно і двоскладових утворень.

Дошкільникам із ЗНМ ІІ рівня притаманні виражене граматично й фонетично спотворене фразове мовлення, аграматичні конструкції, недостатній розвиток фонематичних процесів. У дітей із ЗНМ ІІІ рівня фіксуються прояви лексико-граматичного і фонетико-фонематичного недорозвинення, порушення складової структури слова, несформованість диференціації звуків, проблеми з лексичною поєднуваністю, граматикою та словотворенням, труднощі у побудові складніших граматичних конструкцій [5, с. 127-132].

Діти із ЗНМ ІV рівня мають труднощі у диференціації окремих звуків, у словотворенні, допускають порушення смислової сторони мовлення, граматичні й лексичні помилки, неточно розуміють і відтворюють слова та речення з переносним значенням. Проте незалежно від рівня недорозвинення мовлення діти із ЗНМ характеризуються низкою спільних ознак, серед яких є пізній старт мовленнєвої діяльності, порушення лексичного та граматичного ладу мови, недорозвинення фонетико-фонематичної сторони мовлення, труднощі в оволодінні зв'язним мовленням [5, с. 127-132].

У межах вивчення методів активізації мовлення дітей із ЗНМ дослідники цілком виправдано називають гру, яка для дошкільників виступає активним пізнанням світу, розвитку мовлення, мислення та соціальних навичок завдяки таким її характеристикам, як: інтерактивність, свобода та спонтанність [1, с. 12]. Також гра є стимулом до оволодіння новими знаннями, до вдосконалення вже набутого досвіду та розвитку навичок [8, с. 271]. У грі, яка використовується для розвитку й активізації мовлення дошкільників, поєднано освітнє завдання, ігрові й дидактичні компоненти [8, с. 271].

Через гру у дітей закріплюються знання про предметний світ, реалізується активна мисленнєва діяльність [2, с.18, 19]. Також завдяки грі діти взаємодіють між собою, з уявними персонажами, що становить підґрунтя для розвитку у них контролю та регуляції

поведінки, планування власних дій, продуманого висловлювання, координації рухів [4, с. 56].

Гра виступає базисом для соціалізації та пізнання соціуму, пристосування та адаптація до нього. Саме завдяки ігровій діяльності дошкільники активно включаються у систему активної взаємодії з природним і соціальним довкіллям, засвоюють форми спілкування з однолітками та дорослими. Використання ігрових технологій у роботі з дошкільниками також активізує когнітивні процеси, стимулює уяву, пам'ять, увагу та мислення. Гра наділена високим когнітивним, виховним потенціал і задовольняє потребу дитини в самовираженні та соціальній взаємодії, сприяє гармонійному розвитку, знімає емоційне напруження [7, с. 300-314].

Роль ігрової діяльності у розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення є провідною. Це пояснюється тим, що ігрові форми роботи позитивно позначаються на розвитку фонетико-фонематичного аспекту мовлення. Для цього використовуються ігри на постановку та автоматизацію звуків, артикуляційні, дихальні, голосові та фонематичні ігри.

Прикладами ігор, які застосовуються для розвитку й коригування фонетико-фонематичної сторони мовлення дошкільників із ЗНМ є: артикуляційні ігрові комплекси («Весела гімнастика для язичка», «Песик готується до подорожі», «Пригоди язичка та губок»); ігри на розвиток фонематичного слуху («Впізнай звук», «Луна», «Злови звук», «Хто це сказав?»); голосові ігри («Говорить вітер», «Співають дзвіночки», «Голосні-смайлики»).

Ігри також є засобом активізації лексичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ. Через ігрову діяльність такі діти вчаться точно добирати слова й комунікативно виправдано послуговуватися ними у щоденній мовленнєвій практиці.

Прикладами таких ігор є: ігри на формування узагальнювальних понять («Відгадай, що зайве», «Збери маму й дитинчат», «Чарівні мішечки»); номінативні ігри («Хто більше назве?», «Знайди за описом», «Назви навпаки»); ігри з предметами-замінниками; сюжетно-рольові ігри («Лікарня», «Крамниця», «Кафе», «Перукарня»).

Варто відмітити, що діти із ЗНМ різних рівнів також стикаються з комунікативними труднощами, які зумовлені наявними у них мовленнєвими порушеннями. Це, зокрема, виражається у небажанні вступати в контакт, уникненні вербальної взаємодії, мало вираженій мовленнєвій ініціативі. Тому для коригування й розвитку комунікативної сфери у дошкільників із ЗНМ теж використовують ігрові вправи, спрямовані на підвищення готовності дитини вступати до діалогічного мовлення, розвиток навичок слухання та реагування; зростання впевненості в мовленнєвих можливостях; формуванню навичок партнерської взаємодії. Для розвитку й корекції комунікативної сфери дошкільників із ЗНМ використовуються кооперативні та інтерактивні ігри, під час яких діти вчаться ініціювати, підтримувати діалог, просити про допомогу, висловлювати власні наміри, моделювати емоції, інтонацію.

Аналіз ролі ігрової діяльності як засобу активізації мовлення у дітей із ЗНМ дає змогу констатувати, що гра має низку переваг порівняно із класичними логопедичними корекційно-розвитковими вправами, оскільки сприяє розвитку внутрішньої мотивації, підвищення інтересу до мовленнєвої діяльності, краще опанування мовлення через позитивні емоції, поєднання слова і дії, багаторазове повторення лексем, граматичних структур без монотонності, формування навичок співпраці, діалогу, партнерства. Також ігрова діяльність забезпечує високу адаптивну можливість ігрового матеріалу з урахуванням індивідуальних потреб дитини, моделювання життєвих комунікативних сценаріїв.

Ігрові методи створюють емоційно-комфортне середовище, стимулюють активність, поєднують сенсорні, моторні та когнітивні процеси, тому позитивно впливають на фонетико-фонематичний розвиток, лексичну, граматичну сторони мовлення, на розвиток зв'язного мовлення.

Перспективи подальших наукових розвідок в означеному напрямі вбачаємо у розробці й експериментальній апробації різних видів ігор для корекції й розвитку різних сторін мовлення дошкільників із ЗНМ. Також окремий інтерес становить розробка рекомендацій для корекційних спеціалістів щодо активізації мовлення дітей із ЗНМ засобами гри.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнене: навч. посібн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.

2. Бурчак К.І., Руденко В. М. Формування у дошкільників емоційно-ціннісного ставлення до довкілля засобами дидактичної гри. Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців. Рівне: РВВ РДГУ, 2019.С.18, 19.

3. Дідкова Л. М. Теоретичне обґрунтування проблеми загального недорозвинення мовлення: історичний аспект. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Аксіома,2010. С. 127-132.

4. Косарєва Г., Заморська Л. Особистісно-орієнтований підхід в корекційно-логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І.Поніманської, м. Рівне, 12 листопада, 2021 р. Рівне: Видавець О. Зень, 2021. С. 79-81.

5. Федорова М. А. Особливості ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою. Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В. Є.Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. С. 300-314.

6. Чернецька Т., Кривошея Т. Використання дидактичних ігор з метою формування у дітей середнього дошкільного віку уявлень про лічбу предметів. URL:https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/(дата звернення: 02.04.2026).

Оксана Володимирівна Царюк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016
«Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Формування мовлення у дітей раннього віку із затримкою мовленнєвого розвитку

Проблема формування мовлення у дітей раннього віку є однією з найактуальніших у сучасній спеціальній педагогіці, оскільки саме період до трьох років є сензитивним для закладання фундаменту всієї психічної діяльності дитини. Процес мовленнєвого розвитку в цей час характеризується надзвичайною інтенсивністю та пластичністю центральної нервової системи. В основі успішного формування мовлення лежить складна нейрофізіологічна організація, що передбачає злагоджену роботу багатьох функціональних систем мозку. Зокрема, вирішальне значення має дозрівання вторинних

полів кори, які відповідають за складний аналіз та синтез слухових, зорових та кінестетичних подразників. Ранній онтогенез мовлення слід розглядати як цілісний інтегративний процес, де моторний, сенсорний та когнітивний компоненти розвиваються у нерозривній єдності, створюючи передумови для переходу від елементарних вокалізацій до повноцінної, свідомої комунікації.

Теоретико-методологічні засади вивчення онтогенезу мовлення та механізмів його формування закладені у фундаментальних працях Л. Виготського, О. Лурії, Є. Соботович та ін. Сучасний етап дослідження даної проблеми в Україні представлений комплексним характером і представлений у наукових доробках А. Богуш, С. Коноплястої, Н. Кабельнікової, Ю. Рібцун, В. Тарасун, В.Тищенка, С. Хоменко, Л. Черніченко та ін. У їхніх працях висвітлено лінгводидактичні, психолінгвістичні та нейропсихологічні аспекти мовленнєвого онтогенезу, а також розроблено інноваційні технології моніторингу та систему допомоги дітям із затримками у мовленнєвому розвитку.

Затримка мовленнєвого розвитку (ЗМР) у дітей раннього віку проявляється насамперед у значному уповільненні темпів оволодінням мовними нормами порівняно з віковим онтогенезом. Як зазначає М. Шеремет, цей стан часто має складну етіологію, пов'язану з несприятливим пренатальним анамнезом, що призводить до порушення аферентно-еферентних механізмів та недостатньої взаємодії між мовленнєвими центрами. Основними клініко-педагогічними маркерами затримки є дефіцитарність домовленневих реакцій, відсутність стійкої ініціативи до спілкування, тривала відсутність фразового мовлення та критична обмеженість активного словника [6].У дослідженнях С. Хоменко підкреслюється, що при ЗМР спостерігається специфічна диспропорція: дитина може демонструвати відносне розуміння зверненого мовлення на побутовому рівні, проте відчуває виражені труднощі у власному висловлюванні [4]. За спостереженнями Ю. Рібцун та Л. Черніченко такий комунікативний дефіцит змушує дитину використовувати примітивні жести, вокалізацію або навіть вдаватися до агресивної поведінкових реакцій, як до специфічного засобу компенсації комунікативної неспроможності [2; 5]. Крім того, згідно з науковими висновками Н. Кабельнікової (Манько), затримка мовлення на цьому етапі нерідко супроводжується недостатністю предметно-маніпулятивної діяльності, що свідчить про системний характер порушення, яке зачіпає загальний психофізичний стан дитини [1].

Для успішного подолання ЗМР корекційний вплив має бути комплексним і спрямованим на формування загальної бази мовлення. Це передбачає активний розвиток дрібної моторики, слухової уваги та сенсорної інтеграції. Оскільки мовленнєвий акт є результатом злагодженої взаємодії дихальної, фонологічної та артикуляційної систем, важливо забезпечити поетапний перехід від домовленнєвих засобів спілкування (жести, міміка, погляд, лепет),до активного використання мови. Важливою умовою ефективності є також стимуляція когнітивного розвитку через ігрову діяльність, яка виступає природним стимулятором мовленнєвих центрів. Своєчасна діагностика та організації ранньої допомоги дозволяють максимально використати компенсаторні можливості дитячого мозку, попередити фіксацію дефекту та забезпечити повноцінний розвиток дитини в майбутньому. Окремим важливим аспектом є психолого-педагогічна просвіта родини, адже створення емоційно-комфортного та мовленнєвого насиченого середовища вдома є ключовим чинником успішного подолання мовленнєвих порушень.

Підсумовуючи, слід зазначити, що наукове дослідження особливостей формування мовлення у дітей із ЗПР має фундаментальне значення для сучасної логопедії та спеціальної психології. Ефективність подолання затримки мовленнєвого розвитку безпосередньо корелює з глибиною розуміння нейробіологічних та соціальних факторів, що її провокують. Вивчення цієї проблеми дозволяє розробляти індивідуалізовані стратегії супроводу, які враховують не лише актуальний дефіцит, а й потенційні компенсаторні ресурси кожної дитини. Перспективність подальших розробок у цьому напрямку полягає у вдосконаленні інструментарію раннього моніторингу та

створенні комплексних програм, що інтегрують класичні педагогічні підходи з новітніми нейропсихологічними технологіями. Тільки за умов системного та мультидисциплінарного підходу можливо досягти мінімалізації негативних наслідків ЗМР, забезпечивши дитині умови для успішної соціальної інтеграції та подальшого навчання.

Список використаних джерел

1. Манько Н. В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. К.: 2008. С. 10-22.

2. Рібцун Ю. В. Психомовленнєвий розвиток дітей раннього віку : теорія і практика. *Дошкільне виховання.* 2024, N°1.С. 3 – 99.

3. Козак А. М., Хатунцева С. М., Кара О. О. Неврологічне забезпечення мовленнєвої діяльності. *Наукові записки БДПУ.* Серія: *Педагогічні науки*, Вип. 2. 2023. С. 348-358. Режим доступу: https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Козак-М.-Хатунцева-С.-Кара-С.-Юдін-О.-Неврологічне-забезпечення-мовленнєвої-діяльності.pdf

4. Хоменко С. О. Порівняльна характеристика розвитку мовлення у дітей раннього віку в нормі та з порушеннями. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка.* Київ.: 2013. Вип. 23. С. 258-261. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/17112

5. Черніченко Л. Характеристика та аналіз порушень мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. *Освіта. Інноватика. Практика.* К.: 2023. Том 11, N°3. С. 47 – 51.

6. Шеремет М. К. Нейрофізіологічні особливості розвитку мовлення дітей раннього віку. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова . Серія 19. *Корекційна педагогіка та психологія* . Випуск 11. 2008. С. 138-142.

Юлія Євзебіївна Шандро-Любчинська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Метод напівзімкнутого голосового тракту як засіб превентивної реабілітації вторинних голосових розладів при ВНГП

Проблема комплексної реабілітації дітей із вродженими незрощеннями губи та піднебіння (ВНГП) визначається у спеціальній літературі як складний багатофакторний виклик. Ринолалія, що виникає внаслідок цієї анатомічної вади, класифікується не лише як порушення звуковимови, а як системний голосовий розлад [3, 12]. Провідним чинником патогенезу є «аеродинамічний колапс», спричинений відсутністю чи дифіцитарністю піднебінно-глоткового затвора. Масивна носова емісія повітря (до 30%) унеможливлює створення стабільного підскладкового тиску, що змушує дитину використовувати руйнівні компенсаторні стратегії [3, 42].

Особливу тривогу викликає статистика порушень голосоподачі: згідно з дослідженнями С. Коноплястої, патологічна тверда атака звука фіксується у 68% дітей дошкільного віку та у 70% молодших школярів із ВНГП [3, 187]. Намагаючись компенсувати втрату тиску в ротовій порожнині, дитина інстинктивно переносить зону напруження на рівень гортані, що призводить до спазматичного змикання складок та

їхнього механічного травмування [4, 98]. Такий стан вимагає впровадження прогностичної моделі превентивної реабілітації для запобігання появі органічних змін.

Найбільш обґрунтованим гіпотетичним рішенням для корекції цього патологічного стереотипу є метод напівзімкнутого голосового тракту (SOVTE). Його фізична суть полягає у створенні зворотного імпедансу (протитиску), який дозволяє голосовим складкам коливатися в енергоефективному режимі [6, 250]. Реалізація закону Бернуллі в умовах напівоклюзії забезпечує виникнення відїємного тиску в голосовій щілині, що сприяє м'якому притягуванню складок.

Гіпотетично застосування SOVTE у роботі з дітьми із ВНГП реалізується через трирівневий протокол:

1. *Енергетичний рівень* (координація дихання). Використання фонопедичної ритміки забезпечує перехід від ключичного до нижньореберного дихання. Ритмічні моторні патерни допомагають дитині координувати фази вдиху та видиху, що створює фундамент для «дихальної опори» [5,14].

2. *Генераторний рівень* (формування атаки та вирівнювання регістрів).На цьому рівні застосовуються трубочки (straws) різного діаметру. Вправи SOVTE безпосередньо сприяють переходу від травматичної твердої атаки до м'якої фонації, яка є фізіологічним еталоном для дитини після операції. Крім того, напівзімкнутий голосовий тракт гіпотетично дозволяє згладити регістрові переходи, які часто спостерігаються при ВНГП через нестабільний підскладковий тиск, та вирівняти загальний тембр. Цей етап можна назвати «аквааеробікою» для гортані, оскільки він дозволяє тренувати структури апарату на повну потужність без відчуття напруги м'язів. Активізація ефекту Бернуллі на цьому етапі дозволяє досягти стабільної фонації при мінімальному зусиллі чи напруженні гортані, що є критично для логопатів із ринолалією.

3. *Резонаторно-мовленнєвий рівень* (технологія Straw-Cup). Для інтеграції навичок у мовленнєвий процес використовується склянка з водою та вмонтованою трубочкою. Слід уточнити, що цей метод не передбачає відтворення повноцінного мовлення, а фокусується на вимові ізольованих голосних або окремих складів. Штучно створений повітряний затвор компенсує недостатність піднебіння та активує механіку піднебінно-глоткового зімкнення [7, 12].

Прогностичний потенціал моделі. Об'єктивізація результатів корекції в межах пропонованої гіпотези здійснюється через акустичне профілювання. Очікується, що регулярне виконання вправ SOVTE стабілізує показники джиттера (нестабільність частоти) та шиммера (нестабільність амплітуди), що стане цифровим доказом відновлення механіки голосоутворення та кінестетичного нейром'язового контролю зі сторони логопата.

Отже, теоретичний аналіз проблеми дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Запропонована прогностична модель реабілітації голосу при ВНГП базується на перерозподілі енергії видиху через створення зворотного імпедансу, що є патогенетично виправданим при аеродинамічному колапсі.

2. Гіпотетично метод SOVTE є найбільш безпечним інструментом превенції вторинних розладів гортані, оскільки він забезпечує механізм адгезії (м'якого злипання) складок замість їхнього ударного змикання. Це дозволяє нівелювати патологічну тверду атаку звука у 68-70% випадків.

3. Використання технологій напівоклюзії (соломинки, Straw-Cup, laxVox) у поєднанні з фонопедичною ритмікою має високий прогностичний потенціал для згладжування регістрових переходів та формування «м'язового корсета» голосового апарату.

4. Перспективним напрямком подальшої роботи є експериментальна апробація даної моделі з фіксацією акустичних параметрів (джиттер, шиммер) для доведення доцільності впровадження методу SOVTE в широку логопедичну практику.

Список використаних джерел

1. Єрмакова І. І. Корекція мовлення при ринолалії у дітей та підлітків. Київ : Радянська школа, 1984. 112 с.
2. Конопляста С. Ю. Психолого-педагогічні основи комплексної корекції мовленнєвого розвитку дітей з ринолалією : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03. Київ, 2010. 468 с.
3. Конопляста С. Ю. Ринолалія від А до Я : монографія. Київ : Книга-плюс, 2015. 312 с.
4. Лаврова Е. В. Логопедия. Основы фонопедии : учеб. пособие. Москва : Академия, 2007. 144 с.
5. Тріщинська Т. В. Корекція голосу в дітей з вродженими незрощеннями губи та піднебіння : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 20 с.
6. Titze I. R. Principles of Voice Production. 2nd ed. National Center for Voice and Speech, 2000. 354 p.
7. Titze I. R. Voice Training and Therapy with a Semi-Occluded Vocal Tract: Theoretical and Clinical Rationale. Journal of Speech, Language, and Hearing Research. 2006. Vol. 49. P. 448–459.

Анастасія Костянтинівна Швець
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Ганна Олексіївна Костюшко

Характеристика методу арт-терапії в соціальній роботі з дітьми, які пережили травматичний досвід

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості дітей, які переживають травматичні події в умовах соціальної нестабільності, зокрема війни, вимушеного переміщення, втрати близьких та інших кризових ситуацій. За даними ЮНІСЕФ, станом на 2026 рік понад 2,5 млн українських дітей залишаються переміщеними, що становить більше третини всіх дітей країни [7]. Водночас близько 1,5 млн дітей перебувають у зоні ризику розвитку депресії, тривожності та посттравматичного стресового розладу [8]. Дослідження засвідчують, що від 45 % до 57 % дітей в Україні зазнали безпосереднього травматичного впливу війни, а до 20 % із них демонструють клінічно значущі симптоми ПТСР [9]. Крім того, за даними міжнародних організацій, 43 % дітей проявляють ознаки психоемоційного дистресу (тривожність, страх, дратівливість), а значна частина підлітків стикається з порушеннями сну та нав'язливими спогадами про травматичні події [10]. Такі показники свідчать про масштабність проблеми та необхідність впровадження ефективних методів соціальної роботи, спрямованих на подолання наслідків травматичного досвіду у дітей. У цьому контексті особливого значення набуває пошук ефективних методів соціальної роботи, спрямованих на відновлення психічного здоров'я та розвиток внутрішніх ресурсів дитини. Одним із таких методів є арт-терапія.

Арт-терапія визначається як метод психологічної допомоги через творчу діяльність, що дозволяє виразити те, що важко передати словами [5, 6]. Цей підхід є критично важливим для дітей із травмою, оскільки він не вимагає спеціальних художніх навичок – пріоритет надається процесу, а не результату [4].

Розвиток методу почався з аналізу спонтанної творчості пацієнтів на початку ХХ ст. Термін «арт-терапія» запровадив Адріан Хілл у 1942 році, а сучасного професійного статусу він набув у 1960-х роках [2]. В Україні зацікавленість цим методом суттєво посилилася у зв'язку з потребою надання допомоги дітям, які зазнали впливу війни та інших травматичних подій. Сутність арт-терапії полягає у створенні умов, за яких дитина через творчу діяльність (малювання, ліплення, аплікацію, музику, казкотерапію тощо) може символічно відтворити свої переживання. У процесі творчості відбувається не лише вираження емоцій, але й їх усвідомлення, переосмислення та поступове зниження емоційної напруги. Це сприяє формуванню почуття безпеки, відновленню контролю над власними емоціями та підвищенню самооцінки.

До провідних вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку відносять потребу в пізнавальній діяльності, домінування образного мислення, підвищену емоційність, яскравість і гостроту сприйняття, рухливість, сформованість наочно-образної пам'яті тощо [3]. Зазначені характеристики зумовлюють природну схильність дітей до творчого самовираження, що обґрунтовує доцільність використання арт-терапії у соціальній роботі, зокрема як ефективного засобу опрацювання травматичного досвіду через безпечні, невербальні форми діяльності.

Дослідниця Н. Атаманчук обґрунтовує терапевтичний ефект як результат взаємодії емоційних і когнітивних механізмів: на емоційному рівні він проявляється через катарсис, символізацію та сублімацію, тоді як на когнітивному – через рефлексію, відновлення відчуття контролю над ситуацією та активізацію внутрішніх ресурсів особистості [1].

Ізотерапія належить до найбільш доступних методів, що забезпечують можливість візуального відображення внутрішнього стану дитини. Сучасні техніки, зокрема «зентангл» і «дудлінг», сприяють зниженню емоційної напруги та не потребують спеціальних художніх навичок. Використання методик вільного, комунікативного та колективного малювання підтримує процес відновлення соціальних зв'язків і покращення взаємодії з оточенням [2].

Водночас слід враховувати і певні обмеження методу. Зокрема, недостатній рівень підготовки фахівця може знизити ефективність арт-терапії або навіть призвести до повторної травматизації. Крім того, у роботі з глибокими травмами арт-терапія має поєднуватися з іншими методами психологічної допомоги. Важливим є також врахування вікових, індивідуальних та культурних особливостей дітей.

Таким чином, арт-терапія є ефективним, гуманістично орієнтованим методом соціальної роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід. Вона сприяє емоційному розвантаженню, відновленню психологічної рівноваги, розвитку адаптаційних ресурсів та соціальної компетентності. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інтегрованих програм арт-терапії, адаптованих до умов сучасних соціальних викликів, а також у підвищенні професійної підготовки фахівців соціальної сфери щодо використання творчих методів у роботі з травмою.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Н. Переживання травматичного досвіду дітьми: ресурс арт-терапії. Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи. Переяслав, 2024. Вип. 40. С. 113–116.

2. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії : навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

3. Костюшко Г. О. Формування творчості дітей молодшого шкільного віку на засадах українських народних традицій. Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота в закладі освіти: теорія та практика : колективна монографія. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2020. С. 38–43.

4. Полторак Л. Ю. Арт-терапія в соціальній роботі : навч. посібник. Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2014. 152 с.

5. Чепурна Г. Л. Основи Арт-терапії : методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 227 – Фізична терапія, ерготерапія. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 51 с.

6. Art Therapeutic Techniques to Provide Psychological Assistance / I. Ivzhenko et al. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. 2022. Vol. 13, no. 4. P. 68–80.

7. UNICEF. More than a third of Ukraine's children remain displaced after four years of war. 2026. URL: https://www.unicef.org/press-releases/more-third-ukraines-children-remain-displaced-four-years-war-unicef

8. UNICEF. War in Ukraine pushes a generation of children to the brink. 2024. URL: https://www.unicef.org/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef

9. Elsevier. Mental health impact of war on Ukrainian children: prevalence of trauma and PTSD symptoms. *Children and Youth Services Review*. 2025. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0010440X25000173

10. Save the Children. Ukraine: mental health toll of war on children. 2024. URL: https://www.savethechildren.org.uk/news/media-centre/press-releases/2024/ukraine-mental-health-toll-war-leaves-children-speech-defects

Дар'я Олександрівна Шевченко
Здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальності А6 Спеціальна освіта
Спеціалізації А6.01 Мовленнєва терапія

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор кафедри логопедії та логопсихології
Світлана Юріївна Конопляста

Діти дошкільного віку з розладами аутистичного спектру як медико-логопсихологічна проблема

Розлади аутистичного спектру є однією з актуальних проблем сучасної освіти. За даними ВООЗ, зростає кількість дітей із РАС, що зумовлює потребу у ранній діагностиці та комплексному супроводі. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку мовлення, комунікації та соціальної взаємодії. Порушення при РАС мають системний характер і охоплюють мовленнєву, когнітивну, емоційно-вольову та поведінкову сфери, що потребує медико-лого-психологічного підходу.

Проблема розвитку дітей з РАС широко висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, Лео Каннер вперше описав синдром раннього дитячого аутизму у статті «Аутистичні порушення афективного контакту» (1943р.) визначивши його ключові ознаки - аутичну ізоляцію та потребу в незмінності середовища. Подальший розвиток теорії аутизму пов'язаний з дослідженнями Лорни Вінг у 1972 році. Вона ввела поняття «аутистичного спектру» та описала тріаду порушень.

Виходячи з аналізу сучасних літературних джерел та вивчаючи наукову спадщину дослідників, які детально описали аутизм як спектральне порушення О.Р. Баєнська, О.Б. Богдашина, С.Ю. Конопляста, В.В. Лебединський, К.С. Лебединська, М.М. Ліблінг, І.І. Мамайчук, С.С. Мнухін, О.С. Нікольська, К.О. Островська, Н.В.

Симашкова, Г.Є. Сухарєва, В.М. Синьов, В.В. Тарасун, О.С. Тігранов, А.В. Хаустов, Г.М. Хворова, М.К. Шеремет, Л.М. Шипіцина, Д.І. Шульженко.

Незважаючи на значну кількість досліджень, проблема розвитку дітей дошкільного віку з РАС залишається недостатньо вирішеною. Основні труднощі пов'язані з варіативністю проявів аутизму, складністю діагностики на ранніх етапах та недостатньою ефективністю традиційних педагогічних і логопедичних методів.

Аутизм є одним з важких порушень розвитку (ВПР) (pervasive developmental disorders PDDs), який характеризується значними недоліками у формуванні соціальних і комунікативних навичок, а також проявами стереотипних інтересів і патернів поведінки (D. J. Cohen, F. I. Volkmar; S. L. Harris).[1] РАС часто мають коморбідний характер, поєднуючись з іншими станами, такими як епілепсія, розлади уваги (СДУГ), розлади сну та харчової поведінки.

В. Тарасун досліджувала медичний аспект РАС, зазначаючи, що у дітей спостерігаються стійкі зміни структури та функціонування головного мозку, які мають тривалий характер і можуть формуватися ще у пренатальний період [2]. Нейронаукові дослідження підтверджують, що атиповий розвиток нервової системи виникає на ранніх етапах онтогенезу та залежить від впливу зовнішніх факторів. Порушення нейронної організації та обробки інформації, за даними М. Густафссона, Ф. Хаппе та М. Герберт, зумовлюють специфіку когнітивної діяльності та поведінки дітей із РАС, що проявляється у труднощах соціальної взаємодії, стереотипності та обмеженості інтересів.

Психологічний аспект пов'язаний із порушенням формування психічної діяльності та соціальної взаємодії. У дітей із РАС інтеріоризація має атиповий характер: розумові дії формуються у внутрішньому плані без потреби зовнішнього підкріплення, що зумовлює зниження потреби у спілкуванні та емоційному контакті. За визначенням В. Синьова, аутизм характеризується порушенням зв'язків із соціальним середовищем при відносному збереженні обробки інформації [3]. С. Максименко підкреслює, що у таких дітей порушується формування базових потреб у взаємодії, що призводить до соціальної ізоляції [4].

Логопедичний аспект є провідним, оскільки порушення мовлення і комунікації виступають ключовими проявами РАС. Спектр мовленнєвих розладів варіює від мутизму до формально збереженого мовлення без комунікативної функції. Як зазначають О. Нікольська та С. Конопляста, характерними є ехолалії, вербальні стереотипії, обмежений словниковий запас і труднощі діалогічного мовлення. Дослідження К. Лебединської підтверджують зв'язок мовленнєвих порушень із сенсорними та моторними особливостями розвитку [5].

Комплексний характер порушень зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу. За даними К. Лорд та Е. Шоплера, ефективна допомога можлива лише за умов взаємодії фахівців. Медичний супровід забезпечує діагностику, психологічний - розвиток емоційно-комунікативної сфери, логопедичний - формування мовлення. Раннє втручання, за даними National Institute of Mental Health [6], значно підвищує ефективність розвитку дитини, що визначає важливість системної корекційно-розвивальної роботи.

Отже - аналіз наукових джерел засвідчує, що діти дошкільного віку з розладами аутистичного спектру становлять складну медико-лого-психологічну проблему, що проявляється у порушеннях соціальної взаємодії, комунікації та специфічних мовленнєвих труднощах. Ефективність корекційної роботи забезпечується міждисциплінарним підходом і раннім втручанням, що сприяє розвитку комунікативних навичок та соціалізації дитини. Перспективи досліджень пов'язані з удосконаленням індивідуалізованих програм супроводу дітей із РАС в умовах інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. BaronCohen S. Understanding other minds: persrectives from autism. Oxford: Oxford University Press / BaronCohen S., Tager Flusberg, H.& Cohen, D. – [w. c.]: [w. r.], 1993. – P. 88 – 115
2. Тарасун В. В. Аутологія: теорія і практика. Підручник / В. Тарасун. – К.: «Вадекс», 2018. – 590 с.
3. В. М. Синьов, Д. І. Шульженко. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. Вип. 21. С. 251-255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_66
4. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2021-272 с.
5. Особливості психофізичного та мовленнєвого розвитку дітей раннього віку з аутизмом / С. Ю. Конопляста, В. О. Косинкіна. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 27. С. 89-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_27_20
6. Sheldrick, R. C., Carter, A. S., Eisenhower, A., Mackie, T. I., Cole, M. B., Hoch, N., Brunt, S., & Pedraza, F. M. (2022). Effectiveness of screening in early intervention settings to improve diagnosis of autism and reduce health disparities. *JAMA Pediatrics, 176,* 262-269. doi:10.1001/jamapediatrics.2021.5380

Катерина Володимирівна Шиловець
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 232«Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
викладачка кафедри соціальної роботи
Оксана Миколаївна Мариніч

Інклюзивна освіта в Україні: державна політика, проблеми та досягнення

У реаліях сьогодення, інклюзивна освіта є важливим напрямом розвитку сучасної освітньої системи, що відображає зміну суспільних підходів до забезпечення рівних можливостей у сфері навчання та соціалізації. На думку З. Шевців, «інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу» [5].

Л. Байда, О. Красюкова-Енс, В. Азін та інші в основі інклюзивної освіти бачать передусім підхід, який базується на дотриманні права на освіту для всіх дітей, зокрема й дітей із соціально вразливих груп (діти з особливими освітніми потребами, діти з інвалідністю, діти-сироти й інші) [1]. Її сутність полягає у створенні такого освітнього середовища, яке враховує різноманітність освітніх потреб здобувачів і спрямоване на їх повноцінну участь у навчальному процесі. Як соціально-педагогічна концепція, інклюзивна освіта спрямована на подолання бар'єрів, дискримінації та соціальної ізоляції.

Сутність феномену інклюзивної освіти проявляється через такі її основні характеристики:

1) забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей і молоді;

2) створення необхідних умов для організації навчального процесу з урахуванням індивідуальних потреб і інтересів учнів, насамперед тих, хто має порушення здоров'я;

3) забезпечення освітнього процесу відповідними навчальними та методичними матеріалами, а також наявність педагогів, готових працювати в умовах інклюзії;

4) формування в суспільстві толерантного та адекватного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами, що сприяє гармонізації соціальних відносин і гуманізації освітнього середовища [2].

Основними принципами інклюзивної освіти є:

1) рівний доступ до освіти – гарантування можливості навчання для всіх дітей незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних або культурних особливостей;

2) індивідуалізація навчання – врахування індивідуальних потреб, можливостей та інтересів кожного здобувача освіти при організації освітнього процесу;

3) адаптація та модифікація освітнього середовища – створення умов, які забезпечують доступність навчального простору, навчальних матеріалів та педагогічних методик;

4) підтримка та супровід – організація системи психолого-педагогічного супроводу, консультативної допомоги та професійної підтримки для здобувачів освіти й педагогів;

5) партнерство з родиною та громадою – активна участь батьків, соціальних служб та громадських організацій у забезпеченні ефективного інклюзивного навчання;

6) гуманізація та толерантність – формування позитивного ставлення до різноманітності, поваги до прав і потреб кожного учня [3].

Інклюзивна освіта займає важливе місце в структурі загальної системи освіти, оскільки відображає сучасні підходи до забезпечення рівних можливостей для навчання всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, емоційних чи соціальних особливостей.

Інклюзивна освіта реалізується насамперед через побудову індивідуальної освітньої траєкторії, яка дозволяє враховувати особливості, потреби та потенціал кожного учня. Індивідуальна траєкторія визначає послідовність освітніх етапів, методи навчання, форми та засоби корекційно-розвиткової роботи, адаптовані до конкретного здобувача освіти. Завдяки цьому забезпечується персоналізований підхід, ефективна соціалізація дитини, розвиток її здібностей та формування необхідних компетентностей у рамках інклюзивного середовища.

Формування та реалізація державної політики у сфері інклюзивної освіти активно розвивається з 2010-х років. Основними нормативними актами є Закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Порядок організації інклюзивного навчання та Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (схвалена розпорядженням КМУ № 527-р від 07.06.2024). Визначальним є перехід від медичної моделі сприйняття осіб з особливими освітніми потребами до соціальної моделі, яка акцентує увагу не на обмеженнях особи, а на необхідності адаптації освітнього середовища до її потреб [4].

Головною метою державної політики у сфері інклюзивної освіти є створення умов для повноцінної участі всіх дітей та молоді в освітньому процесі шляхом усунення бар’єрів, забезпечення індивідуального підходу та надання необхідної психолого-педагогічної, соціальної й корекційної підтримки. У межах цієї мети держава прагне гарантувати реалізацію права на освіту як базового соціального права, що має універсальний характер.

Важливим етапом досягнень в інклюзивній освіті стала реалізація концепції «Нова українська школа», яка задала нові стандарти організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. НУШ акцентує увагу на компетентнісному підході, партнерстві між учителем, учнем і батьками, а також створенні безпечного й підтримувального освітнього середовища. Саме ці засади забезпечують сприятливі умови для розвитку інклюзивного навчання, адже передбачають індивідуалізацію освітнього процесу, гнучкість навчальних програм та використання різноманітних педагогічних стратегій з урахуванням освітніх потреб учнів [3].

Окреме місце посідає розвиток інклюзивно-ресурсних центрів, які стали важливим інституційним механізмом реалізації державної політики у сфері інклюзії. Їхня діяльність спрямована на комплексну оцінку розвитку дитини, надання консультативної та корекційно-розвиткової допомоги, а також методичну підтримку педагогічних працівників і батьків. Інтеграція ІРЦ у систему освітніх реформ сприяє формуванню міждисциплінарного підходу до навчання дітей з особливими освітніми потребами та забезпечує наступність між різними рівнями освіти [2].

Отже, особливостями інклюзивної освіти в Україні демонструє значний прогрес завдяки послідовній державній політиці, прийняттю Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання до 2029 року, впровадженню концепції «Нова українська школа» та активному розвитку мережі інклюзивно-ресурсних центрів, що дозволило суттєво розширити охоплення дітей з особливими освітніми потребами та забезпечити їм якісну освіту в загальноосвітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб./ за ред. Л. Байди, О. Краснюкової-Енс. Київ : КІТ, 2011. 188 с.

2. Лопатіна М. Ю. Сутність феномену «інклюзивна освіта». *Інноваційна педагогіка.* 2021. Вип. 39. С. 179-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_39_38 (дата звернення: 15.04.2026).

3. Олійник Р. В. Теоретичний аналіз сутності інклюзивної освіти в сучасному європейському освітньому просторі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.* 2020. Вип. 3. С. 185-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2020_3_24 (дата звернення: 15.04.2026).

4. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів україни від 07 червня 2024 р. № 527-р. Урядовий кур'єр. 2024. № 118. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/527-2024-%D1%80 (дата звернення: 15.04.2026).

5. Шевців З. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : дис. … докт. пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2017. 608 с

Настасія Олександрівна Шмигора
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

Логопедична робота з розвитку мовлення у дітей з розладами аутистичного спектра дошкільного віку

Сучасний етап розвитку спеціальної освіти в Україні характеризується зростанням уваги до проблеми порушень комунікації у дітей раннього та дошкільного віку. Особливе місце серед них посідають розлади аутистичного спектра (РАС). У цьому контексті логопедична робота набуває не лише корекційного, а й стратегічного значення, оскільки саме мовлення виступає ключовим інструментом входження дитини в соціальне середовище.

Актуальність теми зумовлена зростанням кількості дітей з РАС та необхідністю пошуку ефективних підходів до розвитку їхнього мовлення вже на дошкільному етапі. Практика свідчить, що своєчасно організована логопедична допомога здатна суттєво вплинути на динаміку розвитку мовлення та комунікативної діяльності.

Теоретичну основу дослідження становлять праці сучасних українських науковців, які досліджували проблему розладів аутистичного спектра, особливості мовленнєвого розвитку та корекційно-логопедичної роботи з цією категорією дітей, зокрема О. Аль-Мраят, Н. Базима, І. Брушневська, В. Волошина, Е. Данілавічютє, І. Іванова, Ю. Кашпур, Т. Коломоєць, С. Конопляста, О. Лавріненко, І. Марченко, С. Миронова, К. Островська, Т. Пироженко, М. Породько Ю. Рібцун, М. Рождественська, В. Синьов, О. Столяренко, В. Тарасун, М. Шеремет, Д. Шульженко, О. Яременко та інші.

В. Синьов розглядає проблему соціалізації дітей з аутистичними порушеннями та підкреслює значення мовлення як базового інструменту взаємодії [3]. У наукових розвідках Н Базими розкрито закономірності формування мовлення у дітей з аутизмом та визначено ключові напрями логопедичного впливу [1]. В. Тарасун обґрунтовує психологічні та педагогічні підходи до роботи з особами з особливими освітніми потребами, зокрема з аутизмом, з урахуванням їх індивідуальних особливостей [4]. Т. Коломоєць акцентує увагу на можливостях використання сучасних дидактичних засобів у розвитку мовлення цієї категорії дітей [2].

Мовленнєвий розвиток дітей з РАС має специфічний характер і не відповідає типовим віковим закономірностям. У значної частини дітей спостерігається або повна відсутність мовлення, або його виражена затримка. Навіть за наявності мовленнєвої продукції вона часто не виконує комунікативної функції. Типовими є ехолалії, порушення інтонаційної виразності, обмежений словниковий запас, труднощі у побудові граматично правильних висловлювань [1].

Однією з ключових проблем є недостатня сформованість комунікативної мотивації. Дитина не відчуває потреби у використанні мовлення для взаємодії з іншими, що суттєво ускладнює логопедичну роботу. У таких умовах формування мовлення має відбуватися паралельно з розвитком базових передумов комунікації, таких як спільна увага, наслідування, розуміння зверненого мовлення [3].

Важливим аспектом є нерівномірність розвитку різних компонентів мовлення. Імпресивне мовлення у багатьох випадках частково збережене, тоді як експресивне значно відстає. Дитина може розуміти окремі слова або інструкції, але не використовує мовлення активно. Це потребує використання спеціальних методичних прийомів, спрямованих на активізацію мовленнєвої діяльності [1].

Логопедична робота з дітьми дошкільного віку з РАС повинна будуватися на засадах індивідуального підходу, системності та поетапності. Важливим є створення структурованого середовища, у якому дитина почувається безпечно та передбачувано. Використання візуальних опор, чітких інструкцій, повторюваних алгоритмів дій сприяє кращому засвоєнню мовленнєвого матеріалу [4].

Особливу увагу необхідно приділяти розвитку розуміння мовлення. На початкових етапах доцільно використовувати прості інструкції, підкріплені жестами або наочністю. Поступове ускладнення завдань дозволяє формувати здатність до сприймання більш складних мовленнєвих конструкцій [2]. Ефективним є застосування сучасних дидактичних засобів. Це можуть бути картки, піктограми, інтерактивні матеріали, що поєднують візуальну і слухову інформацію. Такі засоби сприяють кращому розумінню мовлення та формуванню асоціативних зв’язків [2].

Формування експресивного мовлення передбачає стимулювання будь-яких мовленнєвих проявів дитини. Навіть окремі звуки або склади мають розглядатися як значущі і підкріплюватися позитивною реакцією дорослого. Важливим є використання ігрових ситуацій, які спонукають дитину до мовленнєвої активності [1].

Важливим напрямом логопедичної роботи є розвиток діалогічного мовлення. Для цього створюються ситуації спільної діяльності, у яких дитина змушена взаємодіяти з дорослим або однолітками. Навіть короткі мовленнєві реакції поступово формують навички комунікації [3].

Ранній початок логопедичної роботи має вирішальне значення. Саме дошкільний вік є сензитивним періодом для формування мовлення, тому своєчасне втручання дає можливість максимально реалізувати потенціал дитини. У цей період закладаються основи комунікативної діяльності, які визначають подальший розвиток особистості.

Узагальнення наукових підходів і практичного досвіду дозволяє стверджувати, що логопедична робота з розвитку мовлення у дітей з розладами аутистичного спектру повинна бути системною, тривалою та адаптованою до індивідуальних особливостей кожної дитини. Вона має спрямовуватися не лише на формування мовленнєвих навичок, а й на розвиток комунікативної компетентності в цілому.

Співпраця логопеда, психолога, вихователя та батьків створює умови для всебічного розвитку дитини і сприяє її успішній соціалізації.

Проблема розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з РАС є складною та багатогранною, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Особливості мовленнєвого розвитку цієї категорії дітей зумовлюють необхідність раннього та цілеспрямованого логопедичного втручання, врахування індивідуальних особливостей дитини, використання сучасних дидактичних засобів і тісної взаємодії з батьками. Системна організація логопедичної допомоги сприяє формуванню мовлення як засобу комунікації та підвищує рівень соціальної адаптації дітей з аутизмом.

Список використаних джерел

1. Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Харків : Ранок, 2018. 144 с.

2. Коломоєць Т. Г. Розвиток мовлення дітей із аутизмом сучасними дидактичними засобами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2020. № 8. С. 27-40.URL:https://pedscience.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/02/5.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 03.04.2026).

3. Синьов В. М., Шульженко Д. І. Особливості умови соціалізації дітей з аутистичними порушеннями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. 2012. № 21. С.251–256.

4. Тарасун В. В. Аутологія: психологічні теорії та практичні підходи для осіб з ООП. Київ, 2021. 156 с.

Тетяна Володимирівна Щербакова
здобувач другого рівня вищої освіти,
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Андрій Миколайович Савицький

Аналіз результатів дослідження особливостей мовної освіти дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна

Сучасні освітні тенденції та посилена увага до розвитку інклюзії в освіті актуалізували проблему освіти загалом та мовної освіти дітей молодшого шкільного віку

з синдромом Дауна. Адже мовлення є не лише засобом комунікації, а й провідним інструментом пізнавальної діяльності, завдяки якому відбувається засвоєння нового матеріалу, соціалізація та розвиток особистості дитини.

Дослідження мовленнєвої сфери дітей з синдромом Дауна (А. Турубарова, А. Прядкіна, О. Казачінер і Ю. Бойчук, В. Савіцький, Л. Луканьова, E. Moraleda-Sepúlveda, P. Lopez-Resa, N. Pulido-Garcial, P. Vincent та інші) підкреслюють, що діти з синдромом Дауна попри виражені затримки мовленнєвого розвитку мають чітко виражену мотивацію в комунікації, прагнуть соціальної взаємодії, а недостатня сформованість фонетичних, лексичних і граматичних умінь та навичок часто стає перешкодою розвитку та соціалізації. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу особливостей їх мовної освіти та пошуку ефективних педагогічних підходів.

При описі розвитку дітей із синдромом Дауна майже завжди звертають увагу на затримки, які слід очікувати в їх мовленнєвому розвитку. У більшості дітей з синдромом наявні дефекти звуковимови, аграматизми і небагатий словниковий запас [1, с. 202]. Комплекс анатомо-фізіологічних та психологічних особливостей розвитку дітей з синдромом Дауна також є причиною мовленнєвих діагнозів, серед яких найчастіше зустрічаються системне недорозвинення мовлення, обумовлене зниженим інтелектом; загальне недорозвинення мовлення, обумовлене затримками психічного розвитку та/або алалією, дизатрією, заїканням, часто причиною недорозвинення мовлення є педагогічна занедбаність [2].

Попри наявні мовленнєві порушення, багато осіб із синдромом Дауна демонструють відносно високий рівень соціальної адаптації. Вони здатні орієнтуватися у міжособистісних взаєминах та налагоджувати контакти з оточенням [3, с. 85], хоча дослідники зазначають, що емоційні реакції та соціальна взаємодія таких дітей часто є поверхневими та недостатньо глибокими [4, с. 127].

У цьому контексті було проведено дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна, аналіз відбувався за когнітивним, мотиваційним та операційним критеріями.

Констатувальний етап дослідження та проведення первинної діагностики рівня мовленнєвого розвитку та мовної підготовки дітей з синдромом Дауна дозволив встановити стан розуміння мовлення, сформованості словникового запасу, звуковимови, граматичної будови, навичок письма та читання, вміння будувати діалог та монолог, особливості мотивації до розвитку мовлення та операційної складової (вміння застосовувати мовні знання у практичній діяльності).

Загалом за узагальненими результатами аналізу свідоцтв досягнень за всіма освітніми галузями та опитування педагогів, встановлено, що 11% дітей мають високий рівень за когнітивною складовою, 63% середній рівень, 26% низький рівень. Встановлено, що їх мовлення загалом сформоване на функціонально достатньому рівні: словниковий запас дозволяє виражати власні думки, будувати прості розгорнуті висловлювання та брати участь у навчальній взаємодії. Разом із тим спостерігаються труднощі у перенесенні мовних знань у нові ситуації, встановленні причинно-наслідкових зв'язків і самостійному формулюванні висновків, що потребує цілеспрямованого розвитку зв'язного мовлення та мовленнєвого мислення.

Аналіз особливостей мотивації дітей до мовленнєвої діяльності та розвитку мовлення засвідчив, що абсолютна більшість досліджуваних (75%) мають середній рівень мотивації, 12% – високий рівень, 13% – низький рівень. Серед ключових мотивів: почуття обов'язку та прагнення до отримання похвали, примус, соціальна значимість навчання. Вони проявляють інтерес до розвитку мовлення лише за умови заохочення або підтримки дорослих, потребують додаткової мотивації, виконують завдання логопеда-дефектолога, якщо є зовнішнє стимулювання. Дитина може цікавитися певними темами, але не завжди поглиблює знання самостійно, легко відволікається та потребує нагадувань і контролю під час навчання.

Операційна складова свідчить, що 25% досліджуваних можуть ефективно застосовувати знання й навички у навчальній діяльності та повсякденному житті (високий рівень) , 38% мають середній рівень, 37% – низький рівень. Діти з низьким рівнем часто відволікаються, майже не ставлять запитань і не проявляють ініціативи. Виникнення труднощів призводить до пасивності, дитина не прагне знаходити рішення самостійно. Відсутність інтересу до нових

навчальних завдань супроводжується слабким оволодінням прийомами пізнавальної діяльності: учень не проявляє самостійності, навчальна мотивація майже відсутня.

Формувальний етап дослідження передбачав впровадження комплексу корекційно-педагогічних та логопедичних заходів спрямованих на розвиток артикуляційної моторики, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, збагачення активного й пасивного словникового запасу, формування граматично правильного та зв'язного мовлення. Заняття будувалися з урахуванням індивідуальних можливостей дітей, із використанням адаптованих програм, наочних матеріалів, ігрових та комунікативних методів навчання. Використовувалися адаптовані картки-завдання з візуальною підтримкою, що сприяли розумінню інструкцій, збагаченню словникового запасу та формуванню навичок побудови висловлювань. Завдання на класифікацію та встановлення причинно-наслідкових зв'язків позитивно впливали на розвиток мовленнєвого мислення і зв'язного мовлення Застосовувалися вправи на розуміння інструкцій, активізацію словника, формування речень і розвиток логічного мислення, а також ігрові логопедичні завдання, що підвищували мовленнєву активність. Паралельно проводилася робота з розвитку звуковимови: артикуляційна гімнастика, дихальні вправи, автоматизація звуків і ритміко-інтонаційні вправи.

Ефективним виявилося використання методики ТАН–Содерберг, яка поєднувала елементи глобального читання, розвиток слухового сприйняття та формування мовленнєвого ритму. Це сприяло активізації мовлення, покращенню розуміння та розвитку комунікативних навичок. Індивідуалізація забезпечувалася через залучення логопеда та асистента вчителя. Розвиток мовлення інтегрувався з іншими видами діяльності, зокрема математичною, що сприяло використанню мовлення у практичних ситуаціях. Додатково застосовувалися вправи на розвиток зв'язного мовлення, що підвищували його чіткість і зрозумілість.

Мотиваційна складова реалізовувалась через створення ситуацій успіху, систему позитивного підкріплення, впровадження колективних проектів та наставництва, використання особистісно значущих завдань. Завдяки використанню інтерактивних методів, наочності і групових форм роботи підвищувалась мовленнєва активність та соціалізація дітей з синдромом Дауна.

Порівняльний аналіз результатів дослідження на контрольному етапі засвідчив позитивну динаміку у розвитку мовленнєвих умінь учнів експериментальної групи. Найкращі показники були щодо активізації словника, покращення розуміння мовлення, розвитку мовленнєвої ініціативи та комунікації з однолітками та дорослими.

Отримані результати свідчать, що мовленнєвий розвиток дітей із синдромом Дауна тісно пов'язаний із рівнем розвитку пізнавальних процесів, мотивації та практичних умінь. Переважання середнього рівня вказує на наявність потенціалу до розвитку за умови цілеспрямованої педагогічної підтримки. Кращі результати експериментальної групи підтверджують ефективність використання адаптованих методик, індивідуалізації навчання та комплексного підходу.

Резюмуючи слід відзначити, що мовна проведене дослідження особливостей мовної освіти дітей молодшого шкільного віку з синдромом Дауна дозволило встановити, що ключовим підходом до її організації має бути системність та організованість, поєднання логопедичної, педагогічної, психологічної та соціальної підтримки. Лише комплексний підхід, зорієнтований на потереби та індивідуальні особливості розвитку

дитини, стане запорукою підвищення рівня мовленнєвих навчальних досягнень і формування мовленнєвої компетентності дитини з синдромом Дауна.

Список використаних джерел

1. Казачінер О., Бойчук Ю. Ефективні методики розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна. *Психологічні травелоги.* 2022. № 1. С. 197–211.

2. Особливості мовлення і логопедичної роботи з дітьми з синдромом Дауна. URL: https://dnz46.edu.vn.ua (дата звернення16.04.2026).

3. Михновецька І. Структура та зміст програми формування взаємовідносин старших дошкільників із синдромом Дауна. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2019. № 3. С. 84–94.

4. Ковтун Р. А. Психофізичний і соціальний розвиток осіб із синдромом Дауна. *Психологічні перспективи.* 2011. Вип. 17. С. 123-131.

Марія Олександрівна Яблонська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності А6.04 «Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Оксана Петрівна Круглик

Практичні прийоми роботи асистента вчителя з дитиною з розладами аутистичного спектру

Впровадження інклюзивної освіти в Україні є ключовим складником євроінтеграційних процесів, що ґрунтуються на принципах соціальної справедливості та дотримання прав людини. Сучасна освітня парадигма передбачає створення безбар'єрного середовища, де кожна дитина, незалежно від її психофізичних особливостей, має рівний доступ до якісного навчання.

Особливої актуальності це питання набуває у контексті супроводу дітей із розладами аутистичного спектра (РАС), які потребують специфічних підходів до комунікації, соціалізації та організації навчальної діяльності. У цьому процесі ключовою постаттю стає асистент вчителя. Він виступає не лише як помічник педагога, а як фахівець, що адаптує освітній простір, впроваджує методи візуальної підтримки та забезпечує емоційну стабільність дитини. Ефективність інклюзії безпосередньо залежить від володіння асистентом дієвими практичними прийомами, що дозволяють мінімізувати сенсорне навантаження та максимально залучити учня до життя класу.

Асистент учителя виступає ключовою ланкою в освітній системі, яка забезпечує взаємодію всіх учасників інклюзивного процесу – від батьків до педагогів. Його діяльність спрямована на координацію обговорення актуальних проблем та пошук оптимальних рішень, що сприяють покращенню умов навчання й перебування учня у закладі освіти, забезпечуючи рівномірну соціалізацію та ефективне засвоєння навчального матеріалу [1, 2].

Ознайомлення асистента вчителя з висновком інклюзивно-ресурсного центру є одним із ключових етапів організації навчального процесу дитини з розладами аутистичного спектра. Висновок ІРЦ містить результати комплексної діагностики рівня психофізичного розвитку, визначає його освітні потреби.

Неабияк важливо у роботі з такою дитиною адаптувати навчальний матеріал під рівень його інтелектуальних можливостей. За словами М. О. Єременко, асистент може

підготувати спрощені інструкції до нової теми, створити візуальні підказки або створити картки із завданнями різної складності [3].

Під час розроблення додаткових навчальних матеріалів варто враховувати індивідуальні інтереси та уподобання дитини. Говорячи з власного досвіду, дитина з аутистичним спектром значно захопливіше береться за навчання, якщо метою успішного виконання завдання буде отримання наліпки з улюбленим персонажем, або інший мотиваційний стимул, що відповідатиме його власним інтересам.

Проте варто не забувати, що інколи ці інтереси бувають мимовільні та можуть «згаснути» згодом, тому варто аналізувати, що дитина хоче на даний момент, і чи це відповідає його попереднім захопленням.

Окрім навчальної складової шкільної освіти, варто не забувати і про соціалізацію дитини з аутистичним спектром, що є доволі складним процесом через особливості їх поведінки та сприйняття навколишнього світу. Більшість дітей не знають як поводитися у суспільстві, тому цьому потрібно прикласти максимально зусиль та терпіння, аби сформувати його повноцінним членом суспільства та підготувати до самостійного життя.

При підтримці дитини з аутистичним спектром у соціальному житті та заохоченні у спілкуванні з однолітками варто узгодити план дій з класним керівником, який зможе провести повноцінний та гармонійний діалог з нормотиповими дітьми про те, як варто спілкуватися з такою дитиною. Асистент вчителя у співпраці з класним керівником є провідною ланкою у спілкуванні: класний керівник залучає дитину з ООП до командної роботи під час навчального процесу, а асистент вчителя заохочує дитини до такого роду діяльності.

Під час перерв, асистент вчителя спостерігає за поведінкою дитини та те, як він комунікує з однолітками. У разі конфліктних ситуацій, де вона провинилася, варто пояснити, що саме та зробила не так у відношенні до своїх однокласників та пояснити важливість вибачень, які грають важливу роль у побудові здорових міжособистісних стосунків.

Проте, як показує досвід, пояснити причинно-наслідкові зв’язки дитині з аутистичним спектром буває складно та доволі емоційно, адже дитина найчастіше йде у відмову, починає ігнорувати та проявляти злість. Тому такий діалог варто проводити поступово, залучивши до цього класного керівника, психолога та батьків самої дитини. Це зможе забезпечити швидке розуміння ситуації дитиною та уникнути подальших складнощі у пробаченнях у майбутньому.

Отже, асистент вчителя є не лише помічником у навчанні, а й є підтримкою дитини з аутистичним спектром у її соціалізації. Разом з провідними фахівцями дитини, вчителя та батьками є можливість створити комфортні умови у освітньому середовищі та стати для нього провідною ладною у самостійне життя.

Список використаних джерел

1. Карпушенко А. В. Організація інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Канів, 2013. 22 с.

2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokovo.pdf

(дата звернення: 16.04.2026).

3. Єременко М. О. Ефективні методи та форми роботи асистента вчителя в інклюзивному класі: досвід та практичні поради. *Всеосвіта*. URL: https://vseosvita.ua/library/ctattia-efektyvni-metody-ta-formy-roboty-asystenta-vchytelya-v-inkliuzyvnomu-klasi-dosvid-ta-praktychni-porady-856186.html?utm_source=copilot.com (дата звернення: 16.04.2026).

Юлія Віталіївна Яремчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Юлія Володимирівна Пінчук

До проблеми застосування арт-терапії у системі подолання мовленнєвих порушень у підлітків зі СПМ

Актуальність теми полягає у розв'язанні нагальної проблеми сучасної логопедії та спеціальної психології, а саме проблеми подолання мовленнєвих порушень у підлітків із системними порушеннями мовлення (далі – СПМ) сучасними підходами корекції та розвитку. У цьому контексті особливого значення набуває застосування арт-терапії як інноваційного корекційно-розвивального методу.

На сьогодні маємо чималий масив досліджень проблеми СПМ у дітей із різними відхиленнями психофізичного розвитку [5, с.41]. Попри це, проблема комплексного використання арт-терапії в системі подолання мовленнєвих порушень у підлітків із СПМ залишається недостатньо вивченою.

Метою дослідження є теоретичний аналіз проблеми застосування арт-терапії в системі подолання мовленнєвих порушень у підлітків із СПМ.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток підлітків з особливими освітніми потребами (далі – ООП) досліджували М. Балинська, О. Проскурняк, В. Шевчук [1; 8; 9]. Наукове обґрунтування застосування арт-терапії у роботі з особами підліткового віку належить Ю. Бохонковій, М. Кобиляцькій, І. Мазосі, Р. Новгородському, Ю. Новгородській, О. Пелешенко [2; 4; 7].

І. Мартиненко підкреслює, що мовлення – це складна багаторівнева функціональна система, вища форма психічної діяльності людини, яка в онтогенетичному процесі постає не лише засобом спілкування, а й інструментом пізнавальної діяльності. СПМ називають відхилення, що характеризуються недорозвитком усієї мовленнєвої системи, тобто лексичної, граматичної, фонетико-фонематичної її сторін. Між системними порушеннями мовлення виділяють ті, що є первинними – тяжкі порушення мовлення (далі – ТПМ), зокрема алалія, дитяча афазія тощо, та ті, що є вторинними – у разі порушень інтелекту, слуху, зору тощо. Різні форми мовленнєвих порушень негативно впливають як на усталення вищих психічних функцій, так і на спілкування [5, с. 41].

Потреба у соціалізації, спілкуванні та прагнення автономії набуває особливої важливості та значущості в процесі міжособистісної комунікативної діяльності підлітка та має вплив на формування його особистості [1, с.15, 18-19]. Водночас мовленнєвий недорозвиток спричиняє деформацію процесів ідентифікації, самоактуалізації, соціально-психологічної адаптації, а також може призвести до виникнення у підлітковому віці лабільності, ригідності суджень й емоційної сензитивності [9, с.217]. Дослідження І. Мартиненко, В. Тарасун, М. Шеремет підтверджують, що підлітки із ТПМ схильні до неадекватних уявлень про себе, невпевненості і низької самооцінки, втрати інтересу до спілкування та фрустрації через труднощі з мовленням [9, с. 219].

На загальний розвиток та особистість дитини впливає не лише СПМ первинного, а й вторинного ґенезу. Наприклад, підлітки з порушенням інтелектуального розвитку характеризуються відчуттям заниженої потреби у вербальній взаємодії з оточенням, недорозвитком контролю над своїми діями, порушенням можливості робити висновки з будь-яких суджень, нерозумінням причинно-наслідкових зв'язків, неспроможністю

приймати аргументи співрозмовника [8, с.143-145]. Логопедичну корекцію СПМ необхідно проводити диференційовано, залежно від того, чи порушення мовлення є первинного або ж вторинного ґенезу. Залежно від виду, форми та рівня порушення мовлення складають корекційно-розвивальний шлях (програму) [5, с.62].

Інноваційним та ефективним методом у системі подолання мовленнєвих порушень у підлітків зі СПМ може стати арт-терапія. Зокрема, дослідження З. Ленів, присвячені пошуку ефективних шляхів корекції порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного, доводять доцільність залучення арт-терапії як дієвого інструменту психологічного впливу у комплексний підхід допомоги таким особам [3]. Традиційно терміном «арт-терапія» описують як сукупність видів мистецтва, які застосовуються під час психотерапії та психокорекції, так і власне метод або комплекс методик. Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості через самовираження і самопізнання [2, с. 19]. Арт-терапія є дуже ефективним методом роботи з неповнолітніми, а школи можуть забезпечити умови для довгострокової психокорекції з метою успішної самореалізації [2, с.17]. Терапія мистецтвом дає можливість без шкоди для інших виражати агресивні емоції в соціально прийнятній формі, що дозволяє розрядити внутрішню напругу через творчість [4, с. 83]. Особливо ефективним засобом психокорекції агресивної поведінки підлітків є групова арт-терапія, адже вона поєднує когнітивно-рефлексивні, емоційно-експресивні та соціально-адаптаційні механізми впливу [4, с. 84].

Наразі є велика кількість видів арт-терапії. Якщо розглядати саме підлітковий вік, то арт-терапевти рекомендують для осіб від 9-ти до 12-ти років використовувати пісочну терапію, ізотерапію, казкотерапію, музичну та танцювальну терапії, роботу з пластичними матеріалами, а від 12-ти до 16-ти років – мандалотерапію, колажування, фототерапію, кінотерапію та бібліотерапію (за бажанням), мовленнєві техніки. У разі проблем із комунікацією рекомендовано використання пісочної терапії, драматерапії, бібліотерапії та кінотерапії [2, с. 22].

Широке різноманіття видів арт-терапії надає можливість як компенсувати втрачені, так і розвивати нові функціональні можливості дитини з ООП. Така особа через арт-терапію вчиться самостійно висловлювати свої почуття, емоції, потреби, що є необхідним для розвитку та успішної адаптації до навколишнього середовища [7, с. 62-63].

Аналіз спеціальної літератури показує, що арт-терапія є ефективним методом психолого-педагогічної корекції. Вона сприяє розвитку емоційної сфери, мовленнєво-комунікативних і соціальних навичок. Широкий вибір арт-терапевтичних методик дозволяє враховувати вікові та індивідуальні особливості осіб з СПМ різного походження. Арт-терапія може стати як додатковим методом, так і самостійним ефективним засобом комунікативно-мовленнєвого розвитку, самопізнання, самовираження та соціальної адаптації в системі подолання мовленнєвих порушень у підлітків із СПМ.

Список використаних джерел

1. Балинська М. Комунікативні бар'єри підлітків із тяжкими порушеннями мовлення: теоретичний вимір дослідження. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2024. Вип. 24. С. 11–32. URL: https://www.spp.org.ua/index.php/journal/article/download/237/218

2. Бохонкова Ю. О., Пелешенко О. В., Кобиляцька М. В. Психологічні особливості використання видів арт-терапії в різні вікові періоди. *Теоретичні і прикладні проблеми психології.* 2021. Т. 54. № 1. С. 15–25. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&Image_file_name=PDF%2FTippp_2021_1_4.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

3. Ленів З. П. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03 – корекційна педагогіка. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.

4. Мазоха І. С. Групова арттерапія в подоланні агресивної поведінки підлітків: соціально-психологічні механізми впливу. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія.* 2025. № 1. С. 81–85. URL: https://journals.spu.sumy.ua/index.php/psy/article/download/630/590

5. Мартиненко І. В. Системні порушення мовлення в ракурсі медико-психолого-педагогічних досліджень. *Логопедія*. 2017. № 10. С. 41–47. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/logoped_2017_10_6.pdf

6. Маршалковська В. В. Особливості логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення в умовах інклюзивної освіти. *Наша школа: науково-практичні студії.* 2023. № 1. С. 61–64. URL: https://dspace.oano.od.ua/server/api/core/bitstreams/331f5f4d-41e8-42a7-b279-93d3b1ec1377/content

7. Новгородський Р., Новгородська Ю., Степченко Л. Терапія мистецтвом як один з ефективних шляхів соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами. *Nauki pedagogiczne.* Chełm. 2020. № 14 (1). С. 61–74. URL: https://panschelm.edu.pl/wp-content/uploads/2023/01/Scientia_14_1.pdf#page=61

8. Проскурняк О. І. Комунікативно-мовленнєвий розвиток розумово відсталих дітей та підлітків: психологічний аспект. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія*. 2012. Т. 17. Вип. 8. С. 141–148. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vonu_psi_2012_17_8_18.pdf

9. Шевчук В. В. Вплив порушень мовлення на формування «Я-образу» у підлітків. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти: зб. наук. пр.* Харків, 2024. С. 216–220. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/694febb1-b754-4a96-b606-dfb0857397a7/content

ФАКУЛЬТЕТ
ПСИХОЛОГІЇ
Psyche
ЕМОЦІЇ
ЕМОЦІЇ
INTUITION
Ψ

Іванна Юріївна Алексейчик
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Дарія Дмитрівна Отич

Психологічні чинники вибору стратегії подолання стресу в ранньому дорослому віці

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження психологічних чинників вибору стратегії подолання стресу в ранньому дорослому віці зумовлена складними соціальними та професійними викликами, з якими стикається молодь у цей період життя. Швидкі темпи розвитку сучасного суспільства призводять до збільшення кількості та різноманітності складних життєвих обставин, що торкаються різних соціальних груп. Це створює стан невизначеності та потребу у прийнятті відповідальних рішень, часто у стислі терміни та за непростих умов. У такому контексті особливого значення набуває дослідження психологічних механізмів адаптації особистості та способів подолання стресових і кризових ситуацій, зокрема вибору та реалізації ефективних стратегій подолання стресу.

Ступінь розробленості проблеми. Поняття «копінг» з'явилося у психологічній літературі у 1962 році під час дослідження Л. Мерфі, яке було присвячене вивченню способів подолання дітьми потреб, що виникають у періоди кризового розвитку [2]. Вже з 1980-х років феномен копінгу став об'єктом окремих, систематичних наукових досліджень і поступово набув статусу самостійної наукової категорії. У 1990-х роках психологічна наука зробила значний прогрес у вивченні нейробіологічних та особистісних детермінант копінг-поведінки. Дослідження С. Карвер та М. Шейєр емпірично підтвердили існування зв'язку між індивідуальними особистісними характеристиками та переважним вибором стратегій подолання стресових ситуацій. Зокрема, їхні результати показали, що особи з вираженою оптимістичною установкою частіше віддають перевагу проблемно-орієнтованим стратегіям, тоді як для індивідів із песимістичною життєвою орієнтацією більш типовим є застосування емоційно-орієнтованих методів подолання стресу [1].

Дослідженню цього психологічного феномену присвячені роботи зарубіжних (Р. Лазаруса, С. Фолкман, Е. Фрайденберга, Р. Левіса та ін.) та вітчизняних (Д. Носенко, Н. Родіна, Т. Титаренко, Н. Ярош) вчених, в яких розкрито сутність стратегій подолання стресу, їх види, роль в життєдіяльності особистості, професійному здоров'ї, а також окремі чинники, які впливають на вибір використання різних копінг-стратегій.

Виклад основного матеріалу. Термін "копінг" (від англійського слова «соре» – «впоратися з чимось», «подолати») дослідниками визначається як когнітивні, емоційні та поведінкові зусилля, спрямовані на подолання труднощів у процесі взаємодії людини з довкіллям. У сучасних умовах постійних змін, кризових ситуацій та соціальної нестабільності ця здатність набуває ключового значення для підтримки психічного здоров'я та ефективної адаптації.

Відповідно до підходу Дж. Віллі та Е. Хейм, слід розділяти три типи копінг-стратегій: продуктивні, тобто ті, що допомагають швидко та конструктивно вирішувати труднощі; відносно продуктивні - це ті, які частково запобігають проблемі, або ефективні лише в окремих ситуаціях при незначному навантаженні на психіку; та непродуктивні, що не допомагають у боротьбі зі стресом, або ж навпаки ще більше ускладнюють ситуацію [4].

Як відомо, психоемоційний стан особистості дорослого віку характеризується її здатністю адаптуватися до змін, розпізнавати та переживати емоції, зберігаючи при цьому психічну рівновагу. Цей процес є динамічною системою, що формується під впливом життєвого досвіду, індивідуально-психологічних особливостей та соціального контексту.

В ранньому дорослому віці особистість є вразливою щодо різноманітних життєвих криз та стресів через свою спрямованість на формування власної ідентичності, самореалізацію, автономію, і водночас відсутність великого життєвого досвіду. В той же час період раннього дорослого віку є сензитивним до навчання стратегіям психологічного подолання стресу через розвиток вольового та особистісного потенціалу [3]. У цьому контексті вибір копінг-стратегії стає ключовим механізмом психологічної адаптації, який визначає, наскільки ефективно особистість може протистояти стресовим впливам та зберігати психоемоційну стабільність.

Фактичний вибір стратегії подолання стресових впливів у ранньому дорослому віці обумовлюється комплексною інтеграцією когнітивних, емоційних та особистісних характеристик, які формують індивідуальний стиль реагування на стрес. Застосування конкретної копінг-стратегії не носить випадкового характеру, а визначається особистісними особливостями індивіда, його попереднім досвідом подолання складних ситуацій, рівнем саморегуляторних здібностей та суб'єктивною оцінкою стресової ситуації.

Висновок. Копінг-стратегії виступають не лише засобом подолання стресових ситуацій, а й важливим показником рівня психологічної зрілості особистості в період ранньої дорослості. Вони слугують підґрунтям для формування професійної ідентичності, розвитку конструктивної міжособистісної взаємодії та подальшого особистісного і професійного становлення. Дослідження копінг-стратегій дає змогу виявити внутрішні ресурси молодих дорослих, а також створити умови для розвитку адаптивних способів реагування на стрес і підвищення їхньої психологічної стійкості.

Список використаних джерел

1. Carver, C.S., & Scheier, M.F. (1994). Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. Journal of Personality and Social Psychology, 66(1), 184-195.
2. Murphy L. B. The widening world of childhood. New York: Basic Books, 1962. 399 p.
3. Коваленко, О. Г., Павлик, Н. В., Становських, З. Л., & Бастун, М. В. (2020). Психологічний супровід особистісного розвитку дорослих: подолання професійних криз та характерологічних дисгармоній: навч.-метод. посіб.
4. Willi, J., & Heim, E. (1986). Psychosoziale Medizin: Gesundheit und Krankheit in biosozialer Sicht. Springer, 1, 132–137

Поліна Владиславівна Бабенко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Вплив стресостійкості на психологічне благополуччя особистості в дорослому віці

Дорослий етап життя пов'язаний із підвищеним рівнем відповідальності та необхідністю постійного прийняття рішень. У таких умовах психоемоційне напруження стає регулярним, а не винятковим явищем. Це змінює вимоги до внутрішніх ресурсів особистості, серед яких особливе місце посідає стійкість до стресу.

Питання стресостійкості та механізмів подолання стресу досліджували багато вчених психологів та фізіологів. Зокрема, фундаментальні дослідження в цій галузі заклали такі вчені: Ганс Сельє, який у 1930-х роках ввів термін «стрес» та розробив концепцію загального адаптаційного синдрому (засновник теорії стресу); Річард Лазарус та Сьюзен Фолкман, відомі своїми теоріями про копінг-стратегії (поведінка, спрямована на подолання стресу) та трансакційною моделлю стресу; Волтер Бредфорд Кеннон, який ввів поняття стресу у фізіологію та психологію, описуючи реакцію "боротись чи втікати"; Ч. Спілбергер, який досліджував тривожність як властивість особистості та стан, розділяючи її на реактивну та особистісну

Також дослідженням стресостійкості займалися Н. Ендлер, Дж. Паркер, Л. Мелфі та інші. В контексті вікової психології досліджувалися особливості стресостійкості підлітків, юнаків та студентів

Стресостійкість доцільно трактувати не як окрему рису, а як сукупність способів реагування, що дозволяють зберігати керованість поведінки в напружених ситуаціях. Йдеться про здатність утримувати відносну емоційну рівновагу, не втрачати орієнтацію в подіях і продовжувати діяльність без різкого зниження її ефективності. Важливу роль відіграє не сама подія, а її індивідуальне сприйняття та оцінка.

Психологічне благополуччя в дорослому віці доцільно розглядати як узагальнений показник внутрішнього стану, що відображає ступінь задоволеності життям, відчуття змістовності власних дій і здатність підтримувати стабільні соціальні зв'язки. Воно формується поступово та залежить як від зовнішніх умов, так і від особливостей саморегуляції.

Зв'язок між зазначеними явищами проявляється у характері реагування на труднощі. За вищого рівня стресостійкості знижується інтенсивність негативних переживань, легше відбувається адаптація до змін, швидше відновлюється робочий стан. Низькі показники, навпаки, пов'язані з накопиченням напруження, підвищеною тривожністю та відчуттям втрати контролю над ситуацією.

Отже, стресостійкість може розглядатися як чинник, що опосередковує збереження психологічного благополуччя в дорослому віці. Її розвиток пов'язаний із формуванням більш гнучких стратегій реагування та вдосконаленням навичок саморегуляції.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ : КММ, 2016. 296 с.
2. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2014. 376 с.

3. Кокун О. М. Психологія стресостійкості особистості. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2017. 220 с.
4. Савчин М. В. Загальна психологія. Київ : Академвидав, 2018. 344 с.
5. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. Харків : Основа, 2015. 312 с.

Анна Костянтинівна Большакова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Самооцінка як чинник прояву тривожності у підлітків

Підвищена тривожність є однією з найпоширеніших психологічних проблем підліткового віку, що негативно позначається на навчальній діяльності та якості міжособистісних стосунків. Підлітковий вік – час активного формування «Я-концепції» та стійких уявлень про власну цінність. Рівень самооцінки, що складається в цей період, може виступати вагомим чинником, який визначає інтенсивність і характер прояву тривожності. Теоретичне осмислення цього зв'язку, на мою думку, є актуальним як для вікової психології, так і для практики психологічного консультування.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи наукову літературу, було виявлено, що взаємозв'язок самооцінки та тривожності підтверджується в різних теоретичних традиціях. Р. Бернс обґрунтував, що негативний образ «Я» є стабільним джерелом емоційного дискомфорту [1]. М. Розенберг встановив пряму кореляцію між низьким рівнем самооцінки та зниженням психологічного благополуччя [6]. Е. Еріксон описав підлітковий вік як сенситивний щодо формування ідентичності, де невирішений конфлікт власної цінності може закласти основу для тривожної установки [4]. Ч. Д. Спілбергер вказав на стійкий зв'язок особистісної тривожності з особливостями самосприйняття [7]. М. Керніс і Б. Голдман виявили, що нестабільність самооцінки є самостійним предиктором тривожності [5]. Т. С. Кириленко та І. А. Хоменко акцентували увагу на специфіці самооцінки підлітків у контексті соціальної взаємодії [2; 3].

На основі опрацьованих джерел виокремили три ключові механізми прояву тривожності через низьку самооцінку: активацію когнітивних схем загрози (нейтральні ситуації сприймаються як небезпечні для образу «Я»); висхідне соціальне порівняння, яке поглиблює відчуття власної недостатності; та хронічне очікування невдачі, що блокує ініціативу й підтримує тривожний стан. Ці механізми утворюють замкнений цикл: тривога перешкоджає ефективній діяльності, невдачі підтверджують негативний образ «Я», а він своєю чергою поглиблює тривожність. Цифрове середовище додатково посилює цей цикл через постійну трансляцію ідеалізованих образів однолітків.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз дає підстави розглядати самооцінку як системний чинник прояву тривожності у підлітків: її рівень і стабільність визначають інтенсивність та характер тривожних реакцій через когнітивні, соціально-порівняльні та мотиваційні механізми. Вважаю, що робота з тривожними підлітками має цілеспрямовано включати корекцію самоставлення та образу «Я», а не обмежуватися симптоматичною роботою. Перспективою дослідження є емпірична верифікація виявлених закономірностей та розробка рекомендацій для фахівців.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Розвиток Я-концепції та виховання / пер. з англ. М. Б. Ковальчука. Київ : Прогрес, 1986. 422 с.
2. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посіб. Київ : Либідь, 2007. 256 с.
3. Хоменко І. А. Самооцінка підлітків та її роль у виникненні тривожності. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2019. Вип. 14. С. 187–201.
4. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York : Norton, 1968. 336 p.
5. Kernis M. H., Goldman B. M. Assessing stability of self-esteem: The importance of distinguishing between actual and potential instability. Journal of Personality. 2006. Vol. 74. P. 1495–1529.
6. Rosenberg M. Society and the Adolescent Self-Image. Princeton : Princeton University Press, 1965. 326 p.
7. Spielberger C. D. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Palo Alto : Consulting Psychologists Press, 1983. 76 p.

Тетяна Миколаївна Бугаєвська
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Психоемоційні стани жінок у процесі розлучення в умовах воєнного стану: теоретичний аспект

Актуальність проблеми. Сучасний соціокультурний простір України характеризується екстремальністю умов, що безпосередньо позначаються на функціонуванні сімейних інституцій. Військова агресія виступає деструктивним чинником, який не лише загострює існуючі міжособистісні конфлікти, а й провокує специфічні механізми розпаду шлюбів. Для жінок процес розлучення в цей період стає комплексним травматичним досвідом, де особистісна криза переплітається з загальнонаціональною трагедією. Дослідження психоемоційного статусу жінок у таких обставинах є критично важливим для розробки стратегій психологічної реабілітації та підтримки резильєнтності населення.

Стан розробки проблеми. Теоретичне підґрунтя психології сімейних криз закладено у працях В. Сатір, К. Вітакера та Е. Кюблер-Росс. Проблематика стресостійкості та адаптації в умовах війни висвітлена у роботах сучасних вітчизняних дослідників, таких як Т. М. Титаренко, О.С. Чабан, В.Г. Панков. Проте динаміка афективних станів жінок саме в контексті сепарації від партнера під час активних бойових дій потребує додаткового наукового осмислення, зокрема в частині перегляду класичних стадій переживання втрати.

Виклад основного матеріалу. Результати нашого теоретичного аналізу дозволяють стверджувати, що війна радикально змінює ієрархію причин розлучення та характер емоційних реакцій. Нами було виокремлено ключові детермінанти, що визначають стан жінки у цей період, такі, як:

1. Криза «вимушеної автономії» та дистантности. Масове переміщення жіночого населення за межі країни або мобілізація чоловіків створюють ситуацію тривалої депривації близькості. Жінка змушена самотужки піклуватися про безпеку та

життєдіяльність сім'ї, що призводить до гіпервідповідальності та емоційного вигорання. Подальше розлучення в таких умовах сприймається як остаточне руйнування ілюзії підтримки.

2. Когнітивний дисонанс досвідів. Ми встановили, що розрив часто провокується неможливістю інтеграції полярних досвідів: досвіду перебування в зоні бойових дій та досвіду адаптації до життя в евакуації. Відсутність спільного семантичного поля між подружжям стає непереборним бар'єром, що веде до глибокої фрустрації та відчуження.

3. Специфіка психоемоційних проявів. Процес розірвання шлюбу в умовах війни супроводжується станами, які ми класифікували за трьома векторами:

- Афективний вектор: переважання високої особистісної тривожності, зумовленої постійною загрозою життю та втратою соціального статусу.

- Когнітивний вектор: виникнення стійких песимістичних установок щодо майбутнього, почуття провини через неможливість зберегти повну сім'ю для дітей.

- Поведінковий вектор: дезорганізація життєвого ритму, зниження соціальної активності або, навпаки, хаотична діяльність як спроба втечі від депресивних переживань.

Центральною ланкою в подоланні зазначених станів є резильєнтність (життєстійкість) особистості. Нами доведено, що рівень життєстійкості прямо корелює зі здатністю жінки до посттравматичного зростання. Якщо низькій рівень характеризується фіксацією на негативному досвіді та дефіцитом внутрішніх опор, то високий рівень резільєнтності дозволяє жінці трансформувати біль розлучення у ресурс для самоактуалізації в нових умовах.

Психологічна допомога має орієнтуватися на стабілізацію емоційного фону через методи когнітивної реструктуризації та техніки « майндфулнес», що дозволяють знизити рівень афективного напруження та відновити контроль над власним життям.

Висновки. Отже, воєнний стан виступає потужним каталізатором сімейної деструкції, додаючи до класичних причин розлучення фактори географічної роз'єднаності та розбіжності травматичних досвідів.

Психоемоційні стани жінок у цей період характеризуються синкретичністю - поєднанням симптомів гострого горя від втрати стосунків та симптомів хронічного стресу від війни.

Пріоритетним напрямом підтримки є розвиток індивідуальної життєстійкості як здатності до збереження психічного здоров'я в екстремальних умовах. Отримані дані стануть основою для розробки корекційної програми в межах другого розділу нашої магістерської роботи.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
2. Кюблер-Росс Э. О смерти и умирании. – К.: София, 2001. – 448 с.
3. Назарук Н. І. Психологічні особливості переживання жінками ситуації розлучення // Актуальні проблеми психології. – 2018. – Т. 10. – Вип. 31. – С. 154–165.
4. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах воєнного стану. – К.: КНС, 2022. – 210 с.
5. Чабан О. С. Психологія стресу та адаптації в умовах війни: монографія. – К., 2023. – 320 с.
6. Luthar, S. S. Resilience in development: A synthesis of research across five decades. Psychology Press, 2006. – 280 p.

Анна Миколаївна Ващенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність: 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Практики усвідомленості як засіб психологічної саморегуляції в умовах хронічного стресу

Сучасні умови життя характеризуються високою інтенсивністю психоемоційного навантаження, невизначеністю, інформаційною перенасиченістю та тривалою дією стресогенних чинників, що зумовлює поширення станів хронічного стресу. У психологічній науці стрес розглядається не лише як реакція організму на вплив зовнішніх чинників, а і як внутрішній психічний стан напруги та збудження особистості [1, с. 17]. За умов тривалої дії стресора відбувається поступове виснаження адаптаційних ресурсів, що негативно позначається на емоційному стані, когнітивному функціонуванні та загальному психологічному благополуччі людини [1, с. 32]. Водночас хронічний стрес може формуватися і під впливом постійно діючих, на перший погляд незначних, але тривалих факторів, які створюють стабільний фон внутрішньої напруги [2, с. 44].

У такому контексті особливої значущості набуває проблема психологічної саморегуляції особистості. Саморегуляція в психології трактується як здатність особистості керувати собою на основі сприймання й усвідомлення власних психічних станів і поведінки [3, с. 8]. Вона є цілісним особистісним утворенням, що забезпечує усвідомлене планування, побудову та реалізацію власних дій відповідно до поставленої мети [3, с. 9]. Дослідники підкреслюють, що саморегуляція пов’язана з такими механізмами, як самооцінка, самоконтроль, рефлексія, самостимуляція та свідоме коригування власної активності [3, с. 9]. Саме тому в умовах хронічного стресу психологічна саморегуляція постає не лише як важлива теоретична категорія, а і як необхідний ресурс збереження внутрішньої рівноваги та конструктивного функціонування особистості.

Одним із сучасних засобів психологічної саморегуляції, що дедалі активніше досліджується у вітчизняній психологічній науці, є практики усвідомленості. Майндфулнес трактується як безоцінкова сфокусованість та зосередженість уваги на теперішньому моменті реальності з повним її прийняттям [4, с. 154]. Усвідомленість дає змогу людині відстежувати власні думки, емоції та внутрішні стани без автоматичного втягування в них, без надмірної критики чи імпульсивного реагування [4, с. 154]. У цьому сенсі практики усвідомленості пов’язані з розвитком уважності до власного досвіду, зниженням реактивності та формуванням більш стабільного контакту особистості зі своїм внутрішнім станом. Важливо, що в сучасному психологічному дискурсі майндфулнес-підхід розглядається не як абстрактна духовна практика, а як психологічно обґрунтований інструмент допомоги, який може бути інтегрований у консультативну та психотерапевтичну роботу [4, с. 153].

Наукові праці свідчать, що практики усвідомленості мають виражений потенціал у подоланні наслідків стресу та в розвитку більш адаптивних способів реагування на складні життєві ситуації. Зокрема, майндфулнес-орієнтовані програми зменшення стресу були спрямовані на допомогу людям із хронічними соматичними недугами та, за даними досліджень, сприяли зниженню показників депресії і тривоги, а також покращенню якості життя [4, с. 156]. Вітчизняні емпіричні дослідження також підтверджують ефективність розвитку навичок майндфулнес для емоційної стабілізації. Так, у результаті

формувального психотерапевтичного практикуму в учасників експериментальної групи було зафіксовано значущі зміни в стратегіях поведінки у стресових ситуаціях, підвищення показників емоційної стабільності та майндфулнес [5, с. 102]. Це дає підстави розглядати практики усвідомленості як такий засіб психологічної саморегуляції, який сприяє кращому усвідомленню внутрішніх переживань, підвищенню рівня емоційної регуляції та формуванню більш конструктивних способів реагування на хронічний стрес.

Водночас важливо уникати спрощеного розуміння практик усвідомленості як універсального засобу вирішення всіх психологічних труднощів. Їхня ефективність значною мірою залежить від систематичності застосування, психологічної готовності особистості до самоспостереження, а також від контексту, в якому вони використовуються. У випадках вираженого емоційного виснаження, тривалих тривожних чи депресивних проявів практики усвідомленості доцільно розглядати як допоміжний ресурс у межах ширшої системи психологічної підтримки. Саме тому в полі психологічного консультування вони мають особливу цінність як засіб розвитку навичок самоспостереження, самоконтролю, емоційної врівноваженості та підтримання внутрішньої стійкості в умовах хронічного стресу.

Отже, практики усвідомленості доцільно розглядати як важливий засіб психологічної саморегуляції особистості в умовах хронічного стресу. Їх застосування сприяє зниженню внутрішньої напруги, розвитку навичок уважності до власних психічних станів, покращенню емоційної регуляції та формуванню більш адаптивних стратегій реагування на тривалі стресові впливи [4, с. 156]. У контексті психологічного консультування практики усвідомленості можуть виступати ефективним допоміжним інструментом профілактики емоційного виснаження та підтримки психологічного благополуччя особистості [5, с. 102].

Список використаних джерел

1. Наугольник Л. Б. Психологія стресу : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
2. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 266 с.
3. Балашов Е. М. Психологічні особливості та механізми саморегуляції в навчальній діяльності студентів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». 2017. Вип. 5. С. 5-13.
4. Христук О. Л. Сучасні виміри психологічної практики: майндфулнес-підхід. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2018. Вип. 1. С. 153-161.
5. Давидова О. В. Ефективність психотерапевтичних практик майндфулнес у регуляції стресостійкості в юнацькому віці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». 2021. № 13. С. 96-103.

Софія Сергіївна Возна
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Антоніна Михайлівна Грись

Інтимно-міжособистісні стосунки як чинник формування образу «Я» у підлітковому віці

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку психологічної науки особливої актуальності набуває дослідження процесів становлення самосвідомості особистості в підлітковому віці, зокрема формування образу «Я» як ключового компонента «Я-концепції». Саме в цей віковий період відбувається інтенсивний пошук ідентичності, переосмислення власних цінностей, соціальних ролей і життєвих орієнтирів. Нестійкість і суперечливість уявлень про себе, характерні для підлітків, зумовлюють потребу в глибшому науковому осмисленні чинників, що впливають на формування їхнього образу «Я» [1].

Особливе місце серед таких чинників займають інтимно-міжособистісні стосунки, які виступають важливим соціально-психологічним середовищем розвитку підлітка. Вони не лише забезпечують досвід емоційної близькості та взаємодії, але й відіграють значну роль у формуванні самооцінки, самосприйняття та ідентичності. Попри значну кількість досліджень, проблема впливу інтимних стосунків на становлення образу «Я» підлітків залишається недостатньо систематизованою, що зумовлює необхідність її подальшого теоретичного аналізу [4].

Виклад основного матеріалу. У психологічній науці образ «Я» розглядається як складне інтегративне утворення, що відображає систему уявлень особистості про саму себе, її якості, можливості та соціальні ролі. Він є складовою «Я-концепції», яка виступає більш широким і системним феноменом, що включає когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. Образ «Я» формується у процесі соціальної взаємодії, рефлексії та накопичення індивідуального досвіду, а його структура охоплює різні аспекти: фізичний, емоційний, інтелектуальний і соціальний [2].

Підлітковий вік є сенситивним періодом для формування образу «Я» та «Я-концепції» загалом. У цей час відбувається активний розвиток самосвідомості, рефлексії та самооцінки. Образ «Я» підлітка характеризується динамічністю, нестійкістю та внутрішньою суперечливістю, що пов’язано з кризою ідентичності та прагненням до самовизначення. Важливою особливістю є розбіжність між «реальним» і «ідеальним» Я, яка виступає стимулом особистісного розвитку та самовдосконалення[3].

Формування образу «Я» у підлітковому віці зумовлюється комплексом біологічних, психологічних і соціальних чинників, серед яких провідну роль відіграє міжособистісна взаємодія. Особливого значення набувають інтимно-міжособистісні стосунки, які створюють унікальний простір для розвитку самосвідомості та соціальних навичок.

Інтимні стосунки підлітків виконують низку важливих функцій. По-перше, вони сприяють розвитку емоційної зрілості, формуючи здатність до емпатії, саморегуляції та усвідомлення власних почуттів. По-друге, такі стосунки забезпечують умови для соціального навчання: підлітки набувають досвіду комунікації, взаєморозуміння, співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. По-третє, вони сприяють формуванню морально-етичних орієнтирів, таких як відповідальність, довіра, повага та взаємопідтримка [5].

Важливим механізмом впливу інтимних стосунків на формування образу «Я» є соціальне віддзеркалення, яке полягає в тому, що підліток сприймає себе через реакції та оцінки партнера. Це сприяє формуванню адекватної самооцінки та усвідомленню власної цінності. Не менш значущим є механізм емоційного моделювання, завдяки якому підлітки вчаться розпізнавати, переживати та регулювати емоції у взаємодії з іншими.

Водночас інтимні стосунки підлітків характеризуються високою емоційною інтенсивністю, нестабільністю та залежністю від впливу соціального оточення. Вони можуть супроводжуватися конфліктами, розчаруваннями та емоційними переживаннями, які, однак, виконують важливу розвивальну функцію. Завдяки подоланню таких труднощів підлітки формують психологічну стійкість, здатність до саморефлексії та адаптивні стратегії поведінки [6].

Таким чином, інтимно-міжособистісні стосунки виступають важливим чинником формування образу «Я» підлітка, забезпечуючи умови для розвитку самосвідомості, емоційної та соціальної компетентності.

Висновки. Отже, проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що образ «Я» є ключовим компонентом самосвідомості особистості та важливою складовою «Я-концепції», яка визначає особливості самосприйняття та поведінки індивіда. Підлітковий вік виступає критичним періодом його формування, що характеризується динамічністю, нестійкістю та активним пошуком ідентичності.

Доведено, що інтимно-міжособистісні стосунки відіграють суттєву роль у становленні образу «Я» підлітків, оскільки сприяють розвитку емоційної зрілості, соціальних навичок, рефлексії та адекватної самооцінки. Вони виступають важливим середовищем самопізнання та соціалізації, формуючи базу для подальшого особистісного розвитку.

Водночас підліткові інтимні стосунки можуть супроводжуватися певними емоційними труднощами, які, однак, мають потенціал для розвитку адаптивних механізмів і психологічної стійкості. Це підкреслює необхідність врахування їхнього впливу в контексті психологічного супроводу підлітків.

Отримані теоретичні положення створюють підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження особливостей впливу інтимно-міжособистісних стосунків на формування образу «Я» у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Зінченко Н. Особливості психологічного аналізу самооцінювання образу «Я» підлітками в сучасних умовах. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки : зб. наук. праць / за наук. редакцією І. С. Булах. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. Вип. 26 (71). С. 33-46.

2. Логвінова Д.В., Логвінов О.В. Статеві особливості формування самооцінки в підлітковому віці. Теорія та історія соціології. Габітус. 2021. Випуск 31. С. 117 – 222.

3. Пугачов Д. Л. Психологічні особливості формування образу «Я» в підлітковому віці. Науковий вісник мну імені в. о. сухомлинського. психологічні науки. 2015. № 2 (15). С. 98-104.

4. Семенова А. Особливості формування Я-концепції підлітків. Psychology Travelogs, 2021. № 2. С. 191–198.

5. Стеценко А. Теоретичні підходи до вивчення проблемних психологічних характеристик у розвитку самооцінки у підлітків. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія». 2024. №5. С. 161–170.

6. Супріган А.О. Трансформація «Я-образу» особистості в складних життєвих обставинах (Автореф. дис. канд. психол. наук). Київ. 2020.

Олена Миколаївна Вчерашня
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
професор кафедри соціальної психології
Любов Василівна Долинська

Роль сім'ї у формуванні національної свідомості дітей молодшого шкільного віку

Проблема формування національної свідомості дітей молодшого шкільного віку належить до важливих напрямів сучасної психолого-педагогічної науки, оскільки саме в цьому віці дитина починає не лише засвоювати соціальні норми, а й усвідомлювати себе частиною певної мовної, культурної та історичної спільноти. Особливого значення в цьому процесі набуває сім'я як перше середовище соціалізації, у якому закладаються базові цінності, емоційні орієнтири, форми самоідентифікації та ставлення до рідної культури.

О. Кузнецова наголошує, що саме в сім'ї батьки закладають підґрунтя для уявлень дитини про себе, своє національне коріння, формують ставлення до власної та інших культур, а також мають безсумнівний вплив на рівень вихованості національної ідентичності [4]. Це положення є особливо значущим для молодшого шкільного віку, коли дитина ще значною мірою спирається на оцінки й моделі поведінки дорослих, насамперед батьків. Через щоденне спілкування, родинні звичаї, ставлення до мови, символів і традицій дитина не лише отримує окремі знання, а й емоційно переживає свою належність до національної спільноти.

Н. Михальченко розглядає сім'ю як провідне середовище розвитку патріотичної рефлексії молодшого школяра й підкреслює, що саме в родинній взаємодії дитина починає осмислювати своє ставлення до Батьківщини, до людей, серед яких живе, до культурних і моральних цінностей суспільства [6]. Такий підхід дозволяє стверджувати, що національна свідомість формується не лише через повідомлення фактів про державу чи народ, а через особистісне переживання значущості рідного, близького й свого. Якщо сімейне виховання позбавлене цього смислового й емоційного наповнення, уявлення дитини про націю часто залишаються поверховими й формальними.

С. Романюк підкреслює, що молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування національної свідомості, оскільки саме тоді активно розвиваються моральні уявлення, почуття належності, емоційна чутливість до культурних образів та готовність засвоювати суспільно значущі цінності [7]. У контексті цієї думки роль сім'ї постає особливо вагомою, адже саме вона забезпечує перший досвід прилучення дитини до рідної мови, родинної пам'яті, звичаїв, шанобливого ставлення до старших і до історії свого роду. Через це сім'я виступає не допоміжним, а базовим чинником формування національної свідомості молодшого школяра.

О. Вашуленко зазначає, що національно-патріотичне виховання молодших школярів має спиратися на любов до родини, рідного краю, української мови, культурної спадщини та духовних цінностей народу [1]. У такому розумінні сім'я є тим простором, у якому відбувається природне поєднання особистісно близького і національно значущого: дитина вчиться любити Україну через любов до родини, через повагу до сімейної пам'яті, через участь у святах, обрядах, традиціях і щоденних практиках, що наповнені українським культурним змістом.

Н. Володіна, аналізуючи формування національної свідомості молодших школярів, акцентує увагу на принципах єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності

поколінь [2]. Це означає, що повноцінне формування національної свідомості неможливе за умови розриву між родинним вихованням і шкільним впливом. Якщо школа декларує національні цінності, але вони не підтримуються в сім'ї, дитина сприймає їх як зовнішню вимогу. Натомість узгодженість сімейного й освітнього середовища створює умови для внутрішнього прийняття національних смислів і для поступового становлення стійкої національної самоідентифікації.

О. Мартиненко, досліджуючи виховання національної свідомості молодших школярів, звертає увагу на значення української родини, народних традицій, оберегів, фольклору та культурно насичених форм діяльності для пробудження в дітей почуття належності до свого народу [5]. Цей підхід підтверджує, що сім'я впливає на формування національної свідомості не лише через словесне пояснення, а передусім через включення дитини в живий культурний досвід. Саме в родинному колі національні цінності перестають бути абстрактними поняттями й перетворюються на частину повсякденного життя дитини.

Т. Качак і Х. Ленько підкреслюють, що формування патріотичних цінностей у молодших школярів тісно пов'язане з розвитком їхньої національної свідомості та громадянської позиції [3]. Хоча дослідниці акцентують увагу на можливостях дитячої літератури, їхня позиція є важливою і для розуміння ролі сім'ї, оскільки саме батьки часто виступають першими посередниками між дитиною і національно значущим текстом, образом, символом чи моральним прикладом. Родинне читання, обговорення книжок, пояснення історичних подій і вчинків героїв сприяють поглибленню в дитини національно-ціннісних уявлень.

Отже, сім'я відіграє визначальну роль у формуванні національної свідомості дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме в ній дитина вперше засвоює мову, культурні смисли, родинну пам'ять, ставлення до національних символів, історії та духовних цінностей народу. У родинному середовищі національна свідомість формується не як сукупність відомостей, а як емоційно значуще переживання своєї належності до української спільноти. Саме тому сім'я повинна розглядатися як первинний і незамінний чинник становлення національної свідомості молодшого школяра. Логічним продовженням розгляду цієї проблеми є аналіз психолого-педагогічних умов взаємодії сім'ї та школи у процесі національного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Національно-патріотичне виховання молодших школярів на уроках літературного читання. Київ, 2022. 8 с.
2. Володіна Н. В. Формування національної свідомості молодших школярів на уроках словесності засобами інтерпретації художнього тексту : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2023. 65 с.
4. Качак Т. Б., Ленько Х. М. Формування у молодших школярів патріотичних цінностей засобами дитячої літератури. Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 57. Т. 1. С. 55 – 58.
5. Кузнецова О. В. Роль сім'ї у вихованні національної ідентичності студентської молоді. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2023. Вип. 6. С. 98 – 107.
6. Мартиненко О. Виховання національної свідомості молодших школярів засобами української народної хореографії. Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. 2014. Вип. 14. С. 250 – 257.
7. Михальченко Н. В. Роль сім'ї в розвитку патріотичної рефлексії молодших школярів. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2015. № 2. С. 65 – 69.
8. Романюк С. З. Формування національної свідомості молодших школярів в умовах воєнної доби. 2024.

Єлизавета Ігорівна Гнідаш
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Некіз Тетяна Анатоліївна

Зв'язок між рівнем тривожності та стресостійкістю у студентів

Сучасне студентське середовище є зоною підвищеного психологічного ризику: навчальне навантаження, соціальна невизначеність та інформаційний тиск створюють умови для хронічного стресу. За спостереженнями Т. С. Кириленко, тривожність як стійка особистісна риса здатна суттєво знижувати адаптивний ресурс особистості, зокрема її здатність витримувати стресові навантаження [3]. Водночас зв'язок між рівнем тривожності та стресостійкістю студентів залишається недостатньо дослідженим у вітчизняній психологічній науці, що й визначає актуальність пропонованого дослідження.

Метою дослідження було встановлення характеру та сили кореляційного зв'язку між рівнем особистісної тривожності та рівнем стресостійкості студентів університету. Об'єктом виступили психоемоційні стани студентів, предметом – взаємозв'язок між рівнем тривожності та стресостійкістю.

У дослідженні взяли участь 30 студентів факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова віком від 18 до 23 років. Рівень особистісної тривожності вимірювався за шкалою Спілбергера–Ханіна (STAI, форма Т-А) [3] – одним із найбільш валідних інструментів діагностики цього конструкту. Стресостійкість оцінювалася за допомогою адаптованої шкали сприйнятого стресу PSS-10 [2], де вищий бал відповідає вищому суб'єктивному стресу та нижчій стресостійкості. Оскільки обидві змінні є ординальними і розподіл даних відхилявся від нормального за критерієм Шапіро–Вілка ($p < 0,05$), для аналізу зв'язку між ними застосовувався непараметричний коефіцієнт рангової кореляції Спірмена [1].

У результаті кореляційного аналізу між рівнем тривожності та рівнем стресостійкості студентів виявлено статистично значущий негативний зв'язок ($r_s = −0,62$; $p = 0,003$). Перевірка значущості за t-критерієм Стьюдента підтвердила результат: $|t| = 4,18$, що перевищує критичне значення $t_{cr} = 2,048$ при $df = 28$ та рівні значущості $\alpha = 0,05$. Сила зв'язку є помітною за шкалою Чеддока (діапазон 0,50–0,70). Коефіцієнт детермінації $r_s^2 \approx 0,38$ свідчить, що близько 38% варіації стресостійкості пояснюється рівнем тривожності.

Від'ємне значення коефіцієнта кореляції вказує на зворотний характер зв'язку: зі зростанням рівня особистісної тривожності стресостійкість студентів знижується. Це є теоретично обґрунтованим: особи з підвищеною тривожністю схильні оцінювати стресові ситуації як більш загрозливі та мають менше психологічних ресурсів для їх подолання. Водночас тривожність є значущим, але не єдиним чинником стресостійкості – решту дисперсії визначають самооцінка, соціальна підтримка та копінг-стратегії [4], що підкреслює багатовимірність досліджуваного явища.

Отже, результати дослідження підтверджують наявність статистично значущого негативного кореляційного зв'язку між тривожністю та стресостійкістю у студентів. Ці дані обґрунтовують доцільність впровадження у вищих навчальних закладах психопрофілактичних програм, спрямованих на зниження рівня тривожності та розвиток адаптивних копінг-стратегій як засобів підвищення стресостійкості студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Хомуленко Т. Б., Падафет Ю. Г., Скориніна О. В. Методи психологічного дослідження : навч.-метод. посіб. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. 134 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3811/
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/706529/
3. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посіб. Київ : Либідь, 2007. 256 с. URL: https://lib.npu.edu.ua/catalog/book/?id=12453
4. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с. URL: https://lib.npu.edu.ua/catalog/book/?id=8907

Валерія Ігорівна Головіна
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Любов Василівна Долинська

Особливості прояву емоційного вигорання у працівників віддаленої форми зайнятості

Поширення дистанційної роботи змінило не лише спосіб організації праці, а й саме психологічне переживання робочого процесу. Те, що на перший погляд виглядає як зручний і гнучкий формат, на практиці нерідко супроводжується новими видами навантаження: постійною присутністю в цифровому середовищі, стиранням меж між робочим і особистим часом, дефіцитом живого спілкування, труднощами переключення та відновлення. Саме тому проблема емоційного вигорання працівників віддаленої форми зайнятості потребує окремого вивчення [4; 6; 7].

У психологічній літературі емоційне вигорання трактується як синдром, що розвивається на тлі хронічного професійного стресу та проявляється емоційним виснаженням, деперсоналізацією і зниженням відчуття професійної ефективності [1; 2; 3]. В умовах дистанційної зайнятості цей феномен набуває особливої специфіки, оскільки виснаження формується не лише через обсяг роботи, а й через сам спосіб її організації: тривалий екранний час, необхідність постійно бути на зв'язку, недостатність психологічного відновлення та ослаблення неформальної соціальної підтримки [4; 5].

Метою дослідження було виявити особливості прояву емоційного вигорання у працівників віддаленої форми зайнятості та з'ясувати, які саме чинники дистанційного середовища пов'язані з його формуванням. У дослідженні взяли участь 60 осіб, які працюють у дистанційному форматі. Для збору даних було використано анкету «Фактори дистанційного середовища», опитувальник професійного вигорання Maslach Burnout Inventory (MBI) та UCLA Loneliness Scale.

Для більш наочного представлення отриманих результатів їх було систематизовано у вигляді таблиці (див табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація результатів дослідження

Блок	Показник	Результат
Досвід роботи	>3 років дистанційно	94,6%

Робочий простір	окремий кабінет	29,7%
	часткова ізоляція	51,4%
Цифрове навантаження	>8 год/день	75,7%
	перевірка повідомлень	37,8%
	тиск бути онлайн	29,7%
Організація часу	чіткий графік	32,4%
	поєднання з побутом	51,4%
Вигорання	емоційне виснаження	23,6%
	деперсоналізація	7,8%
	ефективність	31,9%
Емоційні прояви	бажання усамітнитись	48,6%
	перевантаження	40,5%
	виснаження	37,8%
Самотність	UCLA (середній бал)	33,6
	брак спілкування	45,9%

Отримані результати показали, що вибірка характеризується достатньо стійким досвідом віддаленої роботи: 94,6 % опитаних працюють дистанційно понад 3 роки. Це важливо, оскільки дозволяє розглядати виявлені особливості не як ситуативну реакцію, а як наслідок тривалого функціонування в такому форматі праці.

Аналіз анкети факторів дистанційного середовища показав, що для респондентів типовими є умови, які можуть сприяти накопиченню напруження. Лише 29,7 % опитаних мають окремий робочий кабінет, тоді як інші працюють або в спільному просторі, або в різних місцях удома. Крім того, 51,4 % респондентів зазначили, що ізолюватися від побутових відволікань їм вдається лише частково. Це свідчить про те, що у значної частини працівників робочий процес не має достатньо чіткої просторової межі, а отже, психологічне відокремлення професійної ролі від приватного життя ускладнюється.

Окремо варто виділити показники цифрового навантаження. 75,7 % опитаних підтвердили, що проводять перед монітором понад 8 годин на день. Майже 37,8 % часто або дуже часто перевіряють робочі повідомлення відразу після пробудження або перед сном. Ще 29,7 % відчувають постійний тиск бути онлайн упродовж робочого дня. Такі результати вказують на розширення часових меж роботи і формування стану постійної часткової включеності в професійні завдання.

Не менш показовими є результати, пов’язані з організацією часу. Лише 32,4 % респондентів дотримуються чіткого робочого графіка, тоді як інші або часто затримуються, або взагалі працюють у розмитому режимі. Водночас 51,4 % опитаних постійно поєднують роботу з побутовими справами. У сукупності це свідчить про виражену тенденцію до змішування професійної та домашньої сфер, що, своєю чергою, ускладнює повноцінне відновлення після роботи, призводячи до втрати психологічних ресурсів суб'єкта праці [8].

Результати Maslach Burnout Inventory показали, що в досліджуваній групі найбільш вираженим компонентом є саме емоційне виснаження. Середнє значення за цією шкалою становило 23,6 бала. Для порівняння, середній показник деперсоналізації дорівнював 7,8 бала, а професійної ефективності – 31,9 бала. Це дозволяє зробити висновок, що у працівників дистанційної форми зайнятості проблема проявляється насамперед не у формі глибокого професійного відчуження, а у формі перевтоми, емоційного спустошення та потреби у відновленні.

Цю тенденцію підтверджують і відповіді на окремі твердження опитувальника. Майже 48,6 % респондентів часто, дуже часто або щоденно відчувають бажання усамітнитися і відпочити від усього. 40,5 % часто переживають, що працюють занадто багато, а 37,8 % після роботи нерідко почуваються «як вичавлений лимон». Крім того,

29,7 % часто відчувають емоційне спустошення. Отже, у структурі вигорання домінує саме виснаження, а не цинічне ставлення до роботи чи інших людей.

Разом із цим варто зазначити, що показники деперсоналізації виявилися нижчими. Лише невелика частина опитаних часто демонструє емоційне віддалення у взаємодії з колегами. Це дає підстави вважати, що більшість учасників дослідження попри втому й перевантаження все ж зберігає базову включеність у професійну взаємодію. Інакше кажучи, у досліджуваній групі вигорання ще не набуло максимально деструктивної форми, але вже проявляється як стійке виснаження.

Дані UCLA Loneliness Scale доповнили цю картину. Середній показник за шкалою становив 33,6 бала, що вказує на помірну вираженість переживання соціальної віддаленості. 35,1 % респондентів іноді або часто не відчувають близькості з іншими людьми, 29,7 % сприймають свої соціальні стосунки як поверхневі, 27,0 % нерідко почуваються незрозумілими, а 24,3 % іноді або часто почуваються самотніми. Водночас 45,9 % опитаних вказали на брак неформального «живого» спілкування з колегами. Це дає підстави говорити про те, що дистанційна зайнятість може послаблювати не лише інтенсивність контактів, а й якість емоційної включеності у професійне середовище, що підтверджується і в дослідженнях ставлення працівників до віддаленої праці [7].

Таким чином, проведене дослідження показало, що для працівників віддаленої форми зайнятості найбільш характерними є такі прояви: емоційне виснаження, перевантаження, потреба в усамітненні та відновленні, розмитість меж між роботою і особистим життям, а також помірно виражене переживання соціальної віддаленості. Серед чинників, які найімовірніше пов’язані з формуванням вигорання, можна виокремити цифрове перенапруження, постійну доступність, нестачу живої комунікації, труднощі самоменеджменту та недостатність психологічного відновлення.

Отже, результати дослідження підтверджують, що емоційне вигорання у працівників дистанційної форми зайнятості має свою психологічну специфіку. Воно проявляється передусім як хронічне емоційне виснаження на тлі тривалої цифрової включеності, порушення меж робочого часу та часткової соціальної ізоляції. Отримані дані підкреслюють необхідність подальшої розробки профілактичних програм і психологічних рекомендацій, спрямованих на збереження психічного благополуччя працівників у дистанційному форматі роботи.

Список використаних джерел

1. Maslach C., Wilmar B. Schaufeli, Michael P. Leiter. Job burnout, *Annu. Rev. Psychol.* 2001. 52:397–422

2. Freudenberger H. J. Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*. 1974. Vol. 30, No. 1. P. 159–165.

3. Maslach C., Jackson S. E. The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Occupational Behavior*. 1981. Vol. 2, No. 2. P. 99–113.

4. Литвиненко О. О. Особливості діагностики ефектів впливу дистанційної професійної діяльності на психоемоційний стан працівників. *Габітус*. 2024. Вип. 67. С. 272–277.

5. Schaufeli W., Enzmann D. The Burnout Companion to Study and Practice: A Critical Analysis. London : Taylor & Francis, 1998. 272 p.

6. Афанасьєва Т. О. Організація ефективної командної взаємодії в умовах дистанційної роботи педагогічних працівників. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2021. № 10. С. 20–30.

7. Прохоренко О. Наслідки переходу на дистанційну форму організації праці: ставлення керівників та працівників. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33, № 2. С. 258–266.

8. Hobfoll S. E. Conservation of Resources: A New Attempt at Conceptualizing Stress. *American Psychologist*. 1989. Vol. 44, No. 3. P. 513–524.

Олена Валеріївна Гонтарук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології
Валентина Віталіївна Волошина

Психологічні особливості проживання кризової ситуації особистістю дорослого віку

Актуальність теми. Упродовж життя кожна людина стикається з викликами, які трансформуються у кризові ситуації Особливе місце серед вікових періодів посідає дорослий вік, який є часом найвищої особистісної активності, соціальної реалізації та водночас – вразливості до екзистенційних фрустрацій і життєвих втрат. Дорослість характеризується необхідністю прийняття відповідальних рішень, виконання соціальних ролей і реалізації життєвих цілей, що підсилює напруження у випадку виникнення кризових обставин.

В умовах сучасної макросоціальної нестабільності (війна, пандемія, економічні та екологічні загрози) актуалізується проблема проживання не лише ситуативних, а й хронічних кризових станів. Особливої уваги потребує вивчення механізмів адаптації особистості до тривалого стану невизначеності, що впливає на психоемоційний стан, життєві орієнтири та поведінкові стратегії. Це зумовлює необхідність наукового аналізу психологічних особливостей проживання криз дорослими та пошуку ефективних шляхів їх подолання.

Мета дослідження полягає у виявленні психологічних особливостей проживання криз дорослими та визначенні чинників, що сприяють їх конструктивному подоланню.

Теоретичні засади дослідження. Кризова ситуація визначається як стан психологічної напруги, що виникає внаслідок зіткнення особистості з обставинами, які неможливо подолати звичними способами адаптації. На відміну від стресу чи фрустрації, криза охоплює всю структуру особистості та потребує кардинальної зміни життєвої стратегії.

У науковій літературі виділяють три типи криз:

- Нормативні: пов’язані з природними переходами між віковими етапами (молодість, середина життя, пізня дорослість).
- Ненормативні (ситуативні): спричинені раптовими подіями (втрата роботи, хвороба, вимушене переселення).
- Екзистенційні: стосуються втрати сенсу життя та переоцінки цінностей.

Специфіка дорослого віку полягає у досягненні акмеологічного розвитку, де людина стає суб'єктом власної життєдіяльності. Головними ресурсами подолання криз у цей період є сформована «Я-концепція», багатий життєвий досвід та стала система ціннісних орієнтирів. Центральним завданням дорослості, згідно з Е. Еріксоном, є вирішення конфлікту між продуктивністю (турботою про майбутнє) та стагнацією.

Проживання кризи є тривалою внутрішньою діяльністю, спрямованою на відновлення смислової відповідності між особистістю та світом. Відповідно до концепції Ф. Василюка, цей процес проходить через такі фази:

1. Первинний шок та заперечення: захисна реакція психіки від надмірної напруги.
2. Етап «переживання»: найбільш емоційно насичений період, що супроводжується болем, пошуком винних або «торгом».

3. Реалістичне прийняття: поступове емоційне відсторонення від події та спрямування ресурсів на побудову життя в нових умовах.

4. Вихід та реструктурування: інтеграція кризового досвіду в загальну структуру життєвого шляху.

Успішність виходу з кризи залежить від обраних копінг-стратегій: проблемно-орієнтованих (раціональний аналіз та дії) або емоційно-орієнтованих (регуляція станів). Ключовою особистісною характеристикою є життєстійкість ((hardiness за С. Мадді), яка базується на трьох компонентах:

- Включеність: активну участь у житті та зацікавленість у подіях;
- Контроль: переконаність у можливості впливати на ситуацію; власними зусиллями;
- Прийняття ризику **(**виклику**)** – сприйняття змін як можливості для розвитку.

Додатковими чинниками ефективного подолання криз є:

- соціальна підтримка;
- інтернальний локус контролю;
- духовні та смислові орієнтири;

Висновки.

Результат проживання кризової ситуації має амбівалентний характер: він може призвести як до психологічної деструкції, так і до особистісного зростання. У разі конструктивного подолання криза виступає джерелом посттравматичного розвитку, сприяє переосмисленню життєвих цінностей та формуванню нових стратегій поведінки.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває необхідність доповнення класичних моделей криз урахуванням впливу цифрового середовища (інформаційне перевантаження, «думскролінг»), а також феномену хронічного стресу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розроблення ефективних програм психологічної підтримки дорослих у кризових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 1968.
2. Frankl V. E. Man’s Search for Meaning. New York: Beacon Press, 2006.
3. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer, 2006.
4. Maddi S. R. The Personality Construct of Hardiness. Consulting Psychology Journal, 1999. Vol. 51. P. 83–94.
5. Vasiljuk F. E. The Psychology of Experiencing. New York: Harvester Wheatsheaf, 1991.
6. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. Київ: Главник, 2007. 144 с.

Людмила Анатоліївна Губська
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Психологічні особливості діяльності трейдерів у ситуаціях невизначеності та ризику

Трейдинг є специфічним видом професійної діяльності, що пов'язаний із прийняттям рішень в умовах ризику, дефіциту часу та неповноти інформації. Трейдер – це учасник фінансового ринку, який здійснює операції з купівлі та продажу активів з метою отримання прибутку. Особливість цієї діяльності полягає в тому, що навіть правильне рішення не гарантує позитивного результату, оскільки ринок має імовірнісний характер і постійно змінюється. Саме тому у трейдингу невизначеність є не винятком, а постійною умовою професійної діяльності.

Для трейдера ситуація невизначеності означає необхідність діяти за відсутності повної інформації, в умовах суперечливих сигналів і неможливості точно передбачити наслідок окремої угоди. У таких умовах важливими стають не лише технічні знання, а й психологічні характеристики особистості, насамперед толерантність до невизначеності та емоційна стабільність. Саме вони значною мірою визначають, чи здатна людина дотримуватися торгової системи, контролювати ризик і зберігати дисципліну.

Проблему толерантності до невизначеності досліджували С. Баднер, С. Маклейн, Р. Карлетон та інші. У сучасному розумінні толерантність до невизначеності слід розглядати не як пасивну терпимість, а як активну здатність зберігати продуктивність у ситуаціях, де бракує визначеності та гарантій. У структурі цього феномена можна виокремити когнітивний компонент (гнучкість мислення, здатність мислити ймовірностями), емоційний компонент (витримування тривоги, напруги, фрустрації) та поведінковий компонент (здатність діяти послідовно, не порушуючи правил діяльності).

Не менш значущою для трейдера є емоційна стабільність. У психологічному аспекті вона розуміється як здатність зберігати функціональність мислення, самоконтроль і керованість поведінки під впливом стресу. Емоційна стабільність не означає відсутності емоцій, а відображає рівень розвитку саморегуляції, що дає змогу людині не втрачати здатність діяти відповідно до поставленої мети навіть після невдач або серії збитків. Дослідження емоційної регуляції, зокрема у працях Дж. Гросса, показують, що здатність переоцінювати ситуацію та регулювати емоційні реакції є важливою умовою адаптивної поведінки в умовах стресу [5].

У професійній діяльності трейдерів емоційне навантаження часто проявляється через такі стани, як tilt і FOMO. Tilt виникає переважно після втрат і виявляється в імпульсивних діях, прагненні «відігратися», порушенні ризик-менеджменту та відхиленні від торгового плану. FOMO пов'язаний зі страхом втратити потенційну можливість і призводить до необґрунтованих входів у позицію без достатнього підтвердження. Обидва феномени можна розглядати як поведінкові прояви низької толерантності до невизначеності та недостатньої емоційної стабільності.

Важливе значення для успішної роботи трейдера має ймовірнісне мислення, тобто здатність оцінювати не окрему угоду, а процес у цілому: дотримання правил, статистичну закономірність результатів, контроль ризику та послідовність дій. Такий підхід знижує надмірну емоційну залученість і допомагає не ототожнювати збиток із власною некомпетентністю. У цьому контексті толерантність до невизначеності

зменшує переживання невідомого як постійної загрози, а емоційна стабільність забезпечує можливість зберігати дисципліну та повертатися до раціонального алгоритму дій.

Отже, поєднання толерантності до невизначеності та емоційної стабільності є важливою психологічною основою професійної надійності трейдера. Саме ці якості дають змогу ефективно функціонувати в умовах ризику, зберігати самоконтроль, уникати імпульсивних рішень і дотримуватися торгової системи. Перспективним напрямом подальшого дослідження є емпіричне вивчення взаємозв'язку між рівнем толерантності до невизначеності, емоційною стабільністю та поведінковими проявами дисципліни у трейдерів.

Список використаних джерел

1. Баднер С. Толерантність до неоднозначності як особистісна змінна.
2. Маклейн С. Толерантність до невизначеності: концептуальний аналіз і вимірювання.
3. Carleton R. N. Into the unknown: A review and synthesis of contemporary models involving uncertainty // *Journal of Anxiety Disorders*. 2016.
4. Carleton R. N. Intolerance of uncertainty in emotional disorders: What uncertainties remain? // *Journal of Anxiety Disorders*. 2016.
5. Gross J. J. Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences // *Psychophysiology*. 2002.
6. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk // *Econometrica*. 1979.
7. Lo A. W., Repin D. V., Steenbarger B. N. Fear and greed in financial markets: A clinical study of day-traders // *American Economic Review*. 2005.

Інна Володимирівна Гурба
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Професійне вигорання у медичних працівників

Провідною проблемою сьогодення є зростання емоційного вигорання у працівників медичного персоналу, що є наслідком тривалого стресу та виснаження, а також зниженням відчуття професійної ефективності та особистих досягнень. Професійне вигорання в умовах війни включає широкий спектр симптомів, що характеризується тривалою психологічною напругою, станом спустошення, зниженням ресурсу, деперсоналізацією та має накопичувальний характер, поступово охоплюючи емоційну, когнітивну та поведінкові сфери особистості.

Емоційне вигорання медичних працівників в умовах війни це – процес який поступово розвиваючись негативно впливає на особисте та професійне благополуччя, зумовлюючи зниження працездатності та якості життя.

Характерним показником вигорання в медичній сфері є взаємозв'язок персоналу між пацієнтами та колегами. Це і визначає специфіку, загроза життю, контакт з людським болем, необхідність працювати у надзвичайних умовах, що супроводжується

підвищеною тривожністю, порушеннями сну, емоційною лабільністю та психосоматичними проявами.

Розвиток вигорання залежить від етапів професійної діяльності, але в наш час більшість мають виснажену нервову систему та включають базові реакції організму на стрес, зокрема «бий», «біжи» або «завмри». Зокрема, реакція «бий» може проявлятися у підвищеній дратівливості та емоційній напруженості, «біжи» – в уникненні складних професійних ситуацій або емоційному дистанціюванні, тоді як «завмри» – у зниженні активності, труднощах у прийнятті рішень та відчутті безсилля. Звичайно є медичні працівники в яких можна відслідкувати динаміку розвитку вигорання. На початковій стадії спостерігається висока мотивація, ентузіазм та надмірна залученість у професійну діяльність. Однак поступово це змінюється стадією напруження, для якої характерні зростання втоми, внутрішнє напруження та незадоволення результатами роботи.

Наступним етапом є стадія резистенції, що супроводжується формуванням психологічних захисних механізмів, зокрема емоційного відсторонення та зниження емпатії. Завершальною є стадія виснаження, яка проявляється апатією, зниженням працездатності, емоційною холодністю. Виснаження включає в себе високий показник деперсоналізації та редукції особистісних досягнень. Деперсоналізація це викривлене сприйняття себе, втрата емоцій, симптоми розгубленості та апатії. Редукція особистісних досягнень характеризується в негативному оцінюванні своєї роботи, професійних досягнень та можливостей. До складу цих показників також входить деформація стосунків з іншими людьми, зловживання алкоголем, підвищення неадекватної критичності.

Розділяючи вигорання та обов'язки медичних працівників зауважимо, що загроза життю та ускладненість відновлення ресурсів актуально буде як і зараз, так і в майбутньому. Це зумовлює необхідність своєчасної діагностики для вияву медиків, які знаходяться в зоні ризику між тривалим стресом та виснаженням, а також своєчасної профілактики, проведення психоедукації щодо симптомів емоційного вигорання. Не менш важливо надавати якісну та постійну психокорекцію нераціональних стратегій поведінки, розвитку самоусвідомлення задля збереження психологічного здоров'я медика, які в процесі терапії розвивають своє вміння зберігати ресурс та відновлюватись.

Таким чином, емоційне вигорання є багатовимірним явищем, яке потребує на кожному етапі праці особливої уваги. Медики стикаючись з труднощами можуть мати вже розвинене вигорання та призвести до внутрішніх конфліктів, знизити рівень особистісного задоволення та ускладнити процес відновлення. В умовах воєнного стану актуально зосереджувати увагу на розвитку програм, спрямованих на відновлення ресурсів та формування навичок емоційної саморегуляції.

Список використаних джерел

1. Юр'єва Л.М. Професійне вигорання у медичних працівників. Формування, профілактика і корекція / Л.М. Юр'єва. – К. : Сфера, 2004. – 272 с

2. Горачук В. В. Про оптимізацію системи охорони здоров'я працівників медичної галузі / В. В. Горачук // Український медичний часопис. – 2008. – № 6 (68). – С. 39–44.

3. Махер, Є. (1983). Синдром вигорання. Журнал консультацій і клінічна психологія, 15-20.

Валерія Михайлівна Данільченко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії в галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Самооцінка як чинник збереження психічного здоров'я в умовах війни

Повномасштабне російське вторгнення, що триває з 24 лютого 2022 року, створило безпрецедентний виклик для психічного здоров'я українців. Мільйони громадян зазнали вимушеного переміщення, втрати близьких та тривалого перебування під загрозою обстрілів. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожна п'ята людина в зонах конфлікту потребує психологічної допомоги [7]. Це актуалізує пошук внутрішніх психологічних ресурсів, здатних пом'якшити руйнівний вплив війни на психіку. Одним із таких ресурсів є самооцінка.

Наукові дослідження показують, що самооцінка має значущий зв'язок із психологічним благополуччям. Наприклад, зазначається, що адекватна самооцінка виступає як захисний фактор і сприяє формуванню психологічної стійкості, тоді як низька самооцінка є неспецифічним ризиком для фізичного й ментального здоров'я [3].

Класичні підходи в психології визначають самооцінку як глобальне оцінне ставлення індивіда до власної особистої цінності, ефективності дій і соціальної значущості, що включає суб'єктивні оцінки власних рис, здібностей і досягнень. Саме таке визначення систематизовано М. Розенберг в його фундаментальних працях, де самооцінка розглядається як основний компонент самосвідомості й істотний фактор емоційного благополуччя [5].

Подальші емпіричні дослідження підтвердили важливість цієї складової для адаптації особистості в умовах життєвих випробувань. Так, У. Орт і Р. Робінс на основі лонгітюдних даних виявили, що високий рівень самооцінки сприяє формуванню психологічної стійкості та кращій адаптації до кризових обставин, тоді як низька самооцінка може виступати маркером вразливості до стресових впливів [4]. Результати мета-аналізу Совісло та Орта, що узагальнив дані 77 досліджень, підтверджують, що низька самооцінка є надійним предиктором розвитку депресії та тривожності, а не лише їх результатом [6]. Пояснення механізмів впливу самооцінки в складних умовах можна знайти в теорії збереження ресурсів С. Гобфолла [1]. Згідно з цією концепцією, втрата ключових ресурсів, а саме безпеки, соціальних ролей і стабільності підриває основи самоставлення, що може спричиняти послаблення психологічних захистів і зниження адаптивних можливостей особистості

Дослідження А. Курапова та співавторів [6], проведене вже в умовах повномасштабної війни в Україні, зафіксувало високу поширеність тривожних і депресивних станів серед населення, що підтверджує необхідність вивчення захисних психологічних чинників, зокрема самооцінки, саме у цьому контексті.

Таким чином, результати теоретичного аналізу та дані емпіричних досліджень окреслюють важливість подальшого емпіричного вивчення самооцінки як чинника, що може сприяти збереженню психічного здоров'я дорослих в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: a new attempt at conceptualizing stress. American Psychologist, 44(3), 513–524.

2. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., et al. (2023). Toward an understanding of the mental health situation in Ukraine. BMC Psychology, 11, 1–12.
3. Liu, M., Wu, L., Ming, Q. (2015). How Does Physical Activity Intervention Improve Self-Esteem and Self-Concept in Children and Adolescents? Evidence from a Meta-Analysis. PLOS ONE. URL: https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0134804
4. Orth, U., Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. Current Directions in Psychological Science, 23(5), 381–387.
5. Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. Princeton: Princeton University Press. 326 p.
6. Sowislo, J. F., Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. Psychological Bulletin, 139(1), 213–240.
7. World Health Organization. (2022). Mental health in emergencies. Geneva: WHO. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-in-emergencies

Світлана Володимирівна Дмитренко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Проживання втрати близької людини в контексті воєнної травми

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення Україна зіштовхнулася з масовими втратами людського життя. Мільйони українців переживають смерть близьких людей у надзвичайно складних соціально-психологічних умовах: під загрозою власної безпеки, у стані хронічного стресу, нерідко - без можливості повноцінно провести ритуали прощання. Водночас наукова база щодо специфіки горювання в умовах активних бойових дій залишається недостатньо розробленою, що зумовлює потребу в її теоретичному осмисленні.

Криза втрати є одним із найбільш руйнівних психологічних переживань у житті людини. У класичних теоріях горювання (Е. Кюблер-Росс, Дж. Боулбі, В. Ворден) виокремлюються закономірні стадії та завдання адаптації до втрати. Так, Е. Кюблер-Росс описує п’ять стадій прийняття втрати: заперечення, гнів, торгування, депресія і прийняття [4]. Дж. Боулбі акцентує на прив’язаності як основі переживання горя, виокремлюючи фази оніміння, туги та пошуку, дезорганізації і відчаю, реорганізації [3]. В. Ворден пропонує модель чотирьох завдань горювання, яка передбачає активну участь особистості у процесі адаптації до втрати [5]. Однак воєнний контекст суттєво модифікує цей процес.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що в умовах воєнного стану криза втрати набуває специфічних рис. По-перше, горювання часто відбувається в умовах тривалої травматизації, що унеможливлює повноцінне «входження» у процес скорботи. По-друге, відсутність тіла, неможливість встановити обставини смерті або провести похорон призводить до так званого «амбігуентного горювання» (П. Басс), яке характеризується хронічною невизначеністю та призупиненням адаптивного процесу [2]. По-третє, соціальне оточення, яке само переживає колективну травму, нерідко не може виконати функцію підтримки.

Важливим аспектом є також феномен подвійної травматизації: людина одночасно переживає втрату близького і перебуває під загрозою власного виживання. Дослідження, проведені в зонах збройних конфліктів, свідчать, що поєднання гострої скорботи з симптомами посттравматичного стресового розладу суттєво ускладнює адаптацію та підвищує ризик хронічного горювання [5]. Водночас колективне переживання втрати в умовах воєнного часу може набувати і ресурсного виміру - через формування спільної ідентичності та солідарності, що підтримує процес адаптації.

Особистість дорослого віку, зіштовхуючись із втратою в умовах воєнного стану, задіює широкий спектр копінг-стратегій. Конструктивними ресурсами виступають: смислопошук (В. Франкл) [1]), збереження соціальних зв'язків, звернення до духовності та культурних ритуалів. Зокрема, В. Франкл наголошує, що здатність знайти сенс навіть у стражданні є ключовим чинником психологічної стійкості [1]. Деструктивними проявами є заперечення, «заморожування» горювання, зловживання психоактивними речовинами. Надзвичайно важливою у цьому контексті є роль психологічної підтримки з боку фахівців - психологів та психотерапевтів, які здатні супроводжувати людину через процес горювання, не підмінюючи природний хід переживання, але зменшуючи ризик його патологізації.

Проживання втрати близької людини в контексті воєнної травми є складним, багатовимірним феноменом, що поєднує класичні закономірності горювання зі специфічними чинниками воєнної травматизації. Особливості її проживання особистістю дорослого віку визначаються типом втрати, обставинами смерті близької людини, ресурсами соціальної підтримки та індивідуальними характеристиками резилієнтності. Отримані теоретичні висновки можуть слугувати основою для розробки програм психологічного супроводу осіб, які переживають втрату в умовах воєнного часу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ефективності конкретних психотерапевтичних інтервенцій у роботі з горюванням в умовах воєнної травми - зокрема, наративної терапії, методів когнітивно-поведінкової терапії, орієнтованих на травму, а також практик усвідомленості.

Список використаних джерел

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.
2. Boss P. Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief. Harvard University Press, 1999. 155 p.
3. Bowlby J. Attachment and Loss. Vol. 3: Loss: Sadness and Depression. New York : Basic Books, 1980. 472 p.
4. Kübler-Ross E. On Death and Dying. New York : Scribner, 1969. 288 p.
5. Worden J. W. Grief Counseling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner. 5th ed. New York : Springer, 2018. 320 p.

Карина Валеріївна Жук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Неля Іванівна Бігун

Тривожність дорослих в умовах війни: теоретичний аналіз проблеми

Тривожність особистості дорослого віку в умовах воєнного стану є психологічним феноменом, що потребує системного наукового осмислення з урахуванням специфіки сучасних українських реалій.

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що проблему тривожності досліджували представники різних психологічних шкіл: психодинамічної (З. Фройд, К. Хорні), гуманістично-екзистенційної (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), когнітивно-поведінкової (А. Бек, С. Гейз), нейробіологічної (Б. ван дер Колк), а також вітчизняної (С.Д. Максименко, М.Й. Варій, Т.М. Титаренко); проте більшість наявних концепцій розроблялася поза контекстом тривалого воєнного стресу.

Проблемна ситуація визначається суперечністю між нагальною потребою у теоретично обґрунтованому розумінні тривожності в умовах воєнного стану та фрагментарністю наявних наукових уявлень про цей феномен: більшість існуючих моделей або описують тривожність поза екзистенційним контекстом загрози для життя, або не враховують специфіку дорослого віку як окремого психологічного простору переживання.

Здійснений теоретичний аналіз дозволив встановити, що тривожність є багаторівневим поняттям, яке охоплює когнітивний (катастрофізуюче мислення, негативні очікування), афективний (хронічна напруженість, відчуття внутрішньої загрози) та поведінковий (уникнення, надмірна захисна активність) компоненти; в умовах воєнного стану до них додається четвертий – екзистенційний, пов'язаний із руйнуванням смислових систем і відчуттям невідворотності небезпеки.

Теоретичний аналіз вікових особливостей засвідчив, що дорослий вік є простором підвищеної психологічної вразливості до тривожності у воєнних умовах: сформовані смислові й соціальні системи руйнуються під впливом бойових дій, породжуючи екзистенційний вакуум; специфічні вікові кризи – передусім криза середини життя – загострюються на тлі зовнішньої нестабільності; висока соціальна відповідальність унеможливлює відкрите вираження страху, що формує феномен маскованої тривожності (Т.М. Титаренко).

На основі порівняльного аналізу чотирьох методологічних підходів – психодинамічного, когнітивно-поведінкового, гуманістично-екзистенційного та діяльнісного – встановлено, що жоден із них окремо не забезпечує вичерпного пояснення феномену тривожності в умовах тривалого воєнного стресу; найбільш продуктивним визнано інтегративний підхід, що поєднує сильні сторони кожної з парадигм і дозволяє одночасно впливати на всі виміри тривожності.

Результати теоретичного аналізу становлять концептуальну основу для подальших етапів дослідження: емпіричного вивчення рівня тривожності у дорослих в умовах воєнного стану та розробки й апробації інноваційної інтегративної програми психологічної корекції, орієнтованої на одночасну роботу з когнітивним, афективним, поведінковим та екзистенційним компонентами тривожності.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник. 4-те вид. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 1112 с.
2. Максименко С. Д. Психологія : підручник : у 2 т. Київ : КММ, 2025. Т. 1. 452 с. ; Т. 2. 468 с.
3. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації. Київ : ІСПП НАПН України, 2018. 160 с.
4. Фройд З. Вступ до психоаналізу : монографія / пер. з нім. Київ : Основи, 1998. 709 с.
5. Beck A. T., Emery G. Anxiety Disorders and Phobias: A Cognitive Perspective. New York : Basic Books, 2005. 352 p.
6. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston : Beacon Press, 2006. 165 p.
7. Hayes S. C., Strosahl K. D., Wilson K. G. Acceptance and Commitment Therapy: An Experiential Approach to Behavior Change. New York : Guilford Press, 2012. 402 p.
8. Horney K. The Neurotic Personality of Our Time. New York : Norton, 1937. 299 p.
9. Spielberger C. D. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI). Palo Alto : Consulting Psychologists Press, 1983. 36 p.
10. van der Kolk B. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York : Viking, 2014. 44

Тетяна Іванівна Жук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Вплив стресу на формування ментального здоров’я осіб юного віку в умовах війни

У сучасних умовах війни в Україні проблема збереження ментального здоров’я населення, особливо осіб юного віку, набуває критичної актуальності. Війна виступає потужним і тривалим стресогенним чинником, що суттєво впливає на емоційну, когнітивну та поведінкову сфери особистості. Юнацький вік є особливо вразливим періодом розвитку, оскільки саме в цей час відбувається формування базових механізмів саморегуляції, стресостійкості та соціальної адаптації.

Міжнародні дослідження підтверджують значний негативний вплив війни на ментальне здоров’я молоді. За даними World Health Organization, близько 20% людей, які проживають у зонах конфлікту, мають психічні розлади різного ступеня тяжкості [11]. Дослідження UNICEF свідчать, що особи юного віку, які зазнали впливу стресу внаслідок війни, демонструють підвищений рівень тривожності, депресії та посттравматичних симптомів [10]. Вітчизняні та зарубіжні науковці активно досліджують проблему впливу стресу на ментальне здоров’я молоді. Зокрема такі дослідники як: Т. Андріюченко [1], Р. Павелків [2], Т. Титаренко [3], T. Betancourt [5], A. Masten [6], K.Miller [7], R. Murthy [8].

Водночас, попри значну кількість праць щодо психотравматичного впливу війни, проблема ментального здоров’я саме осіб юнацького віку вимагає подальшого цілісного теоретичного осмислення й прикладного вивчення.

Аналіз наукових досліджень, присвячених психічному стану молоді в умовах повномасштабної війни, свідчать про суттєвий негативний вплив воєнного стресу на ментальне здоров'я осіб юного віку. Встановлено, що ментальне здоров'я є багатовимірною психологічною категорією, яка охоплює не лише відсутність психічних порушень, а й емоційну рівновагу, здатність до саморегуляції, адаптації, смислотворення та продуктивного соціального функціонування [8; 9; 11]. В умовах війни через порушення безпеки, стабільності, освітньої безперервності та соціальних зв'язків, ментальне здоров'я особистості зазнає значного тиску через поєднання безпосередніх загроз і хронічних щоденних стресорів.

Важливо підкреслити, що вплив стресу на ментальне здоров'я осіб юного віку внаслідок війни особливо проявляється у звуженні емоційної виразності, втраті інтересу до майбутнього, зниженні навчальної мотивації, труднощах концентрації, дратівливості, міжособистісній напрузі, униканні соціальних контактів або, навпаки, у надмірній потребі в постійному підтвердженні безпеки. Саме тому сучасні концепції ментального здоров'я поєднують діагностику ризиків із вивченням ресурсів – життєстійкості, здатності до рефлексії, наявності підтримувального оточення, довіри, смислотворення та досвіду успішного подолання труднощів [2; 3; 6].

Особи юного віку є особливо чутливим до впливу воєнного стресу, оскільки саме на цьому етапі формуються ідентичність, життєві перспективи, автономія, ціннісні орієнтації та моделі соціальної взаємодії. Юнацький вік є особливим етапом онтогенезу, на якому завершується перехід від підліткової залежності до дорослої самостійності [2]. Але попри підвищену чутливість і гостре реагування на зовнішні чинники, юний вік має значний потенціал розвитку, оскільки саме в юності активно формуються вольова саморегуляція, рефлексія, критичне мислення, здатність до переосмислення власного досвіду і побудови нових моделей поведінки [2; 9]. Таким чином, юність поєднує у собі дві важливі риси – вразливість до сильних стресорів і високий потенціал психологічного відновлення. Умови війни підсилюють наявні ризики, але водночас активізують ресурси стійкості. Саме ця подвійність робить юність особливо важливим об'єктом психологічного дослідження та практичної допомоги.

Тож важливою особливістю є те, що вивчення воєнного стресу в юності повинно охоплювати не лише негативні прояви, а й захисні механізми психіки. Якщо обмежитися лише діагностикою тривоги, депресивних станів або ознак травматизації, то поза увагою залишаються ресурси, які дають змогу молодій людині зберігати психологічну стійкість. До таких ресурсів належать смислотворення, підтримка близьких, відчуття належності до спільноти, здатність до самоорганізації, навчальна мотивація, віра у майбутнє та довіра до значущих дорослих [3; 5]. Тому сучасне дослідження має бути не тільки проблемоцентричним, а й ресурсно орієнтованим.

Приходимо до висновку, що дослідження впливу стресу на ментальне здоров'я особистості юнацького віку внаслідок війни має враховувати багатовимірність психічних наслідків, вікову специфіку, контекст щоденних стресорів, захисні ресурси та етичні вимоги до роботи з травматичним досвідом. Саме така логіка дає підстави для побудови цілісної моделі аналізу, яка стане основою подальшого емпіричного вивчення проблеми та розроблення засобів психологічної підтримки молоді.

Список використаних джерел

1. Андріученко Т. В., Пєша І. В. Збереження психічного здоров'я молоді в умовах повномасштабної війни. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2023. № 2(11). С. 106–113.

2. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Вид. 2-ге, стер. Київ: Кондор, 2015. 469 с.

3. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

1. 4.Титаренко Т. М. Напрями психологічної реабілітації особистості, що переживає події війни. *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій: збірник статей*. Київ: Міленіум, 2015. С. 3-13.

4. Betancourt T. S., Khan K. T. The Mental Health of Children Affected by Armed Conflict: Protective Processes and Pathways to Resilience. *International Review of Psychiatry*. 2008. Vol. 20, № 3. P. 317-328.

5. Masten A. S., Narayan A. J. Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience. *Annual Review of Psychology*. 2012. Vol. 63. P. 227-257.

6. Miller K. E., Rasmussen A. War Exposure, Daily Stressors, and Mental Health in Conflict and Post-Conflict Settings: Bridging the Divide between Trauma-Focused and Psychosocial Frameworks. Social Science and Medicine. 2010. Vol. 70, № 1. P. 7–16. DOI: 10.1016.j.socscimed.2009.09.029.

7. Murthy R. S., Lakshminarayana R. Mental Health Consequences of War: A Brief Review of Research Findings. *World Psychiatry*. 2006. Vol. 5, № 1. P. 25-30.

8. Patton G. C., Sawyer S. M., Santelli J. S. et al. Our Future: A Lancet Commission on Adolescent Health and Wellbeing. The Lancet. 2016. Vol. 387, № 10036. P. 2423–2478. DOI: 10.1016.S0140-6736(16)00579-1.

9. United Nations Children's Fund (UNICEF). The State of the World's Children. URL: https://www.unicef.org.

10. World Health Organization. Mental health in emergencies. URL: https://www.who.int.

Юрій Вікторович Жук
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Антоніна Михайлівна Грись

Формування мотивації до відновлення у військовослужбовців: психологічні чинники

В умовах повномасштабної війни проблема психологічного відновлення військовослужбовців набула не лише фахового, а й суспільного значення. Бойовий стрес, тривале перебування в зоні небезпеки, поранення, втрата побратимів, фізичне виснаження, порушення звичного життєвого укладу та необхідність повторної адаптації до мирного середовища впливають на емоційну сферу, систему смислів, самооцінку, життєві плани й поведінкову активність військовослужбовця.

У сучасній психології відновлення розглядається як складний багаторівневий процес, що охоплює фізичне, емоційне, когнітивне, соціальне та ціннісно-смислове відновлення особистості. В українській психологічній науці проблема мотивації до відновлення у військовослужбовців активно розробляється останніми роками (особливо у зв'язку з війною). Наприклад, у працях О.Колісніченко, І.Приходько, Я.Маціора, О.Романчук. А також у працях зарубіжних дослідників таких як: А.Маслоу, E.Deci, R.Ryan, K.Miller, A.Rassmussen. Попри значну кількість праць, присвячених бойовому стресу, посттравматичним реакціям, психологічній стійкості та реабілітації військових, питання саме мотиваційних механізмів відновлення потребує подальшого системного аналізу.

У психології мотивація традиційно розглядається як система внутрішніх спонукань, що визначають спрямованість активності людини, її вибір, наполегливість, інтенсивність зусиль і ставлення до результату. У контексті відновлення мотивація набуває особливого змісту, оскільки йдеться не лише про досягнення зовнішньої мети, а про внутрішню готовність людини долати наслідки кризового досвіду, відновлювати порушені ресурси та повертатися до повноцінного функціонування. Саме тому мотивація до відновлення поєднує когнітивний, емоційний, вольовий і ціннісно-смисловий компоненти [1; 2; 4].

Для військовослужбовців поняття мотивації до відновлення має додатковий змістовий вимір. Військова професія формує такі цінності, як витривалість, дисципліна, відповідальність, контроль над емоціями, готовність діяти у складних умовах. Водночас саме ці якості іноді ускладнюють прийняття ролі того, хто потребує допомоги. Частина військових може сприймати звернення по психологічну підтримку як прояв слабкості або втрату внутрішнього контролю. Через це мотивація до відновлення нерідко визначається не тільки суб'єктивним самопочуттям, а й ставленням людини до допомоги, лікування, реабілітації та власних змін [5; 6; 9].

Науковий аналіз засвідчує, що мотивація до відновлення складається з кількох взаємопов'язаних складових. По-перше, це усвідомлення потреби у відновленні, коли людина визнає наявність труднощів та їхній вплив на життя. По-друге, це цінність майбутнього результату – повернення працездатності, емоційної рівноваги, взаємин, життєвої активності. По-третє, це віра у можливість змін, тобто відчуття, що відновлення є досяжним і має особистісний сенс. По-четверте, це готовність діяти, приймати допомогу, долучатися до тривалого реабілітаційного процесу [2; 7].

Однією з найважливіших особливостей відновлення є його багатовимірність. Для військовослужбовця недостатньо лише зниження окремих симптомів. Повноцінне відновлення включає нормалізацію емоційного стану, повернення відчуття безпеки, відновлення довіри до людей, повернення контролю над власним життям, формування нових життєвих смислів і готовність до подальшого професійного чи соціального функціонування. Тому у сучасних підходах психологічна реабілітація поєднується з розвитком резильєнтності, копінг-стратегій, навичок саморегуляції й соціальної підтримки [7; 10; 11].

Важливою характеристикою є також взаємозв'язок між психологічним відновленням і військовою ідентичністю. Частина військовослужбовців відчуває труднощі в процесі повернення до мирних ролей, оскільки бойовий досвід стає центральною складовою їхнього самосприйняття. У такій ситуації відновлення може переживатися як втрата бойової сили або як примус до відмови від значущої частини себе. Саме тому психологічний супровід має враховувати не лише симптоми стресу, а й питання ідентичності, гідності, визнання досвіду та збереження суб'єктності військовослужбовця [3; 7; 8].

Формування мотивації до відновлення у військовослужбовців є результатом взаємодії низки психологічних чинників. Вони не існують ізольовано, а утворюють динамічну систему, у межах якої зміна одного компонента впливає на інші. Насамперед ідеться про особистісні ресурси – життєстійкість, самооцінку, суб'єктність, здатність до рефлексії, усвідомлення власного стану та готовність визнавати потребу в допомозі. Якщо людина зберігає внутрішнє відчуття цінності життя і бачить сенс подальших зусиль, її мотивація до відновлення зазвичай є вищою [2; 7].

Формування мотивації до відновлення у військовослужбовців визначається взаємодією особистісно-ресурсних, ціннісно-смислових, емоційно-регуляційних і соціально-психологічних чинників. Це створює теоретичне підґрунтя для подальшого емпіричного вивчення проблеми та розроблення програми психологічної підтримки, спрямованої на посилення відновлювальної мотивації.

Список використаних джерел

1. Алещенко, В. І., Хміляр, О. Ф. (2005). Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами: навчальний посібник. Харків: ХУПС.
2. Блінов, О. А. (2022). Організаційні ресурси психологічної реабілітації військовослужбовців. Організаційна психологія. Економічна психологія, 1(25), 16–22.
3. Бриндіков, Ю. Л. (2018). Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: монографія. Хмельницький; Тернопіль.
4. Гусак, Н., Чернобровкіна, В., Чернобровкін, В., Максименко, А., Богданов, С., Бойко, О. (2017). Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: посібник з проведення тренінгу. Київ: НаУКМА.
5. Колесніченко, О. С., Приходько, І. І., Мацегора, Я. В. (2019). Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах: монографія. Харків.
6. Леонтьев, Д. А. (2000). Тест смысложизненных ориентаций. Москва: Смысл.
7. Маслоу, А. (2019). Мотивація і особистість. Київ: Наш формат.
8. Павелків, Р. В. (2015). Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор.
9. Приходько, І. І. (2018). Психологічні засади збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Харків: НА НГУ.
10. Ялом, І. (2017). Екзистенційна психотерапія. Львів: Вид-во Старого Лева.
11. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. New York: Freeman.

Валерія Андріївна Жуковська
здобувач другого рівня вищої освіти ,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Неля Іванівна Бігун

Соціально-психологічні чинники розвитку стресостійкості працівників логістичної сфери в кризових умовах

Актуальність проблеми. У сучасних умовах кризових процесів особливої актуальності набуває проблема розвитку стресостійкості працівників, зокрема у сфері логістики, де професійна діяльність пов'язана з підвищеним рівнем напруження.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема стресостійкості особистості та чинників її формування достатньо широко висвітлена у психологічній науці. Зокрема, у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників розглядаються загальні аспекти професійного становлення особистості, механізми подолання стресу та явище професійного вигорання.[1] Водночас питання впливу саме соціально-психологічних чинників на розвиток стресостійкості працівників логістичної сфери в умовах кризових процесів залишається недостатньо дослідженим і потребує подальшого наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу. С. Максименко зазначав, що стресостійкість виступає як важлива психологічна характеристика особистості, котра відображає здатність людини ефективно протистояти стресовим впливам та зберігати продуктивність діяльності в складних умовах. [3] Вона формується під впливом як

індивідуально-психологічних ресурсів особистості, так і соціального середовища професійної діяльності. [2]

У працях К. Маслах зазначено, що до індивідуально-психологічних чинників належать емоційна саморегуляція, рівень мотивації, відповідальність, здатність до прийняття рішень та ефективні копінг-стратегії. Водночас важливу роль відіграють соціально-психологічні чинники: соціальна підтримка, довіра в колективі, стиль керівництва та психологічна безпека. [1]

Висновки. Отже, стресостійкість формується в результаті взаємодії особистісних і соціально-психологічних чинників, що зумовлює необхідність розробки програм психологічної підтримки працівників.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, працівники логістичної сфери, соціально-психологічні чинники, кризові умови, професійна діяльність.

Список використаних джерел

1. Маслач К., Джексон С., Лейтер М. Професійне вигорання: теорія і практика. Київ: Каравела, 2017. 256 с.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 272 с.

Дар'я Сергіївна Зіненко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Дарія Дмитрівна Отич

Чинники особистісної тривожності сучасної молоді

Анотація. У доповіді проаналізовано теоретичні підходи до вивчення особистісної тривожності молоді. Виокремлено основні групи чинників (індивідуально-психологічні, соціальні та зовнішні), що детермінують тривожні стани в молодіжному віці.

Ключові слова: тривожність, особистісна тривожність, молодь, психологічні чинники, емоційний стан.

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві проблема тривожності набуває особливої гостроти через зростання соціальної нестабільності та високих вимог до особистісної самореалізації. Як зазначає С. Д. Максименко, розвиток особистості в цей період тісно пов'язаний із внутрішньою стабільністю та здатністю до емоційної саморегуляції [3, с. 112]. Проблема тривожності ґрунтовно розроблена у науковій літературі, проте трансформація суспільних умов потребує постійного переосмислення чинників її виникнення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування комплексу чинників, що впливають на формування особистісної тривожності сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Особистісна тривожність розглядається нами як стійка індивідуально-психологічна характеристика, що детермінує схильність особистості сприймати широкий спектр ситуацій як загрозливі. Ж. П. Вірна наголошує,

що вона стає інтегративною властивістю, яка визначає поведінкові стратегії індивіда та його адаптаційний потенціал [1, с. 42].

Здійснивши системний аналіз наявних концепцій та враховуючи специфіку соціалізації сучасної молоді, ми прийшли до висновку, що структуру чинників особистісної тривожності варто розглядати як динамічну взаємодію трьох ключових груп:

1. Внутрішньоособистісний напрям охоплює особливості самооцінки та локус контролю як фундаментальні передумови формування тривожних станів. Дослідження підтверджують, що молодь із нестабільною самооцінкою має вищу вразливість до закріплення тривожності як риси характеру [2, с. 48].
2. Мікросоціальний напрям включає характер міжособистісних взаємин у студентському середовищі та специфіку емоційних очікувань з боку значущого оточення.
3. Макросоціальний та інформаційний напрям фокусується на феномені «цифрової тривожності» та загальній соціально-політичній нестабільності середовища. О. П. Коханова зауважує, що ці умови значно підвищують психологічну напругу, перетворюючи ситуативну тривогу на стабільну особистісну характеристику [2, с. 50].

Висновки. Таким чином, проведене нами теоретичне дослідження дозволяє стверджувати, що особистісна тривожність сучасної молоді є складним багатофакторним утворенням. Вона виступає не лише реакцією на зовнішні загрози, а й результатом дефіциту конструктивних стратегій саморегуляції в умовах високої соціальної невизначеності. Систематизація зазначених чинників створює необхідне підґрунтя для нашого подальшого емпіричного дослідження та розробки авторської програми психокорекції.

Список використаних джерел

1. Вірна Ж. П. Психологія особистісної тривожності : навч. посіб. Луцьк : Вежа, 2018. 164 с.
2. Коханова О. П., Крупський В. П. Проблема тривожності у студентської молоді в сучасних умовах. Психологічний часопис. 2021. Т. 7, № 3. С. 45–54.
3. Максименко С. Д. Психологія особистості : підручник. Київ : Видавництво КНТ, 2017. 548 с.
4. National Institute of Mental Health. Anxiety Disorders. URL: https://www.nimh.nih.gov/health/topics/anxiety-disorders (дата звернення: 10.04.2026).

Ірина Вікторівна Іванова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Таїса Миколаївна Лисянська

Психологічні особливості професійної самореалізації особистості ранньої дорослості

Анотація. У тезах представлено результати теоретико-емпіричного дослідження психологічних особливостей професійної самореалізації особистості ранньої дорослості. Визначено ключові детермінанти цього процесу, зокрема мотиваційну спрямованість, особистісну зрілість та рефлексію. За результатами дослідження обґрунтовано

необхідність комплексного підходу до розвитку професійної самореалізації та розроблено практичні рекомендації.

Ключові слова: професійна самореалізація, рання дорослість, мотивація, особистісна зрілість, рефлексія.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням вимог до особистості у сучасному професійному середовищі, що потребує не лише високого рівня професійної компетентності, а й здатності до самореалізації. Особливого значення ця проблема набуває у період ранньої дорослості, який характеризується активним професійним становленням, формуванням кар'єрних орієнтирів та пошуком шляхів реалізації власного потенціалу.

Метою дослідження було виявлення психологічних особливостей професійної самореалізації особистості ранньої дорослості та визначення чинників, що впливають на її рівень.

У процесі теоретичного аналізу встановлено, що професійна самореалізація є складним багатокомпонентним утворенням, яке включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти [1; 4]. Визначено, що важливу роль у її забезпеченні відіграють внутрішні ресурси особистості, зокрема мотиваційна спрямованість, рівень особистісної зрілості та здатність до рефлексії.

За результатами методики самоактуалізації було визначено загальний рівень професійної самореалізації досліджуваних.

Таблиця 1.

Розподіл респондентів за рівнем професійної самореалізації

Рівень	Кількість осіб	%
Високий	7	28%
Середній	13	52%
Низький	5	20%

Емпіричне дослідження проводилося серед осіб віком від 22 до 34 років (n = 25). У результаті встановлено, що у більшості респондентів спостерігається середній рівень професійної самореалізації, що свідчить про часткову реалізацію особистісного потенціалу. Виявлено, що високий рівень самореалізації пов'язаний із домінуванням внутрішньої мотивації, високим рівнем особистісної зрілості та розвиненою рефлексією.

Таблиця 2.

Особливості кореляційних зв'язків професійної самореалізації з її психологічними детермінантами

Показники	Коефіцієнт кореляції (r)	Характер зв'язку
Самореалізація – особистісна зрілість	0,68	помірно високий позитивний
Самореалізація – мотиваційна спрямованість	0,72	високий позитивний
Самореалізація – рефлексія	0,64	помірний позитивний

Проведений кореляційний аналіз показав наявність позитивних зв'язків між рівнем професійної самореалізації та досліджуваними психологічними

характеристиками [3]. Найбільш виражений зв'язок виявлено з мотиваційною спрямованістю, що підкреслює її ключову роль у професійному розвитку особистості.

На основі отриманих результатів було розроблено програму розвитку професійної самореалізації особистості ранньої дорослості, яка передбачає комплексний вплив на ключові психологічні складові цього процесу, зокрема мотиваційну, особистісну та рефлексивну сфери. Запропонована програма орієнтована на активізацію внутрішніх ресурсів особистості, підвищення рівня усвідомленості професійних цілей, формування здатності до самостійного прийняття рішень та розвиток навичок аналізу власного досвіду [2]. Вона включає елементи тренінгової роботи, індивідуального осмислення професійного шляху та формування стратегій подальшого розвитку.

Крім того, на основі результатів дослідження було сформульовано практичні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня професійної самореалізації шляхом розвитку внутрішньої мотивації, зміцнення особистісної зрілості та вдосконалення рефлексивних умінь. Реалізація таких рекомендацій сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності, формуванню стійкої професійної позиції та зростанню задоволеності обраною сферою діяльності [5].

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують, що професійна самореалізація особистості ранньої дорослості має системний характер і визначається взаємодією внутрішніх психологічних чинників. Встановлено, що узгодженість мотиваційної спрямованості, особистісної зрілості та рефлексії забезпечує не лише досягнення певних професійних результатів, а й формує стійку основу для подальшого розвитку та самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні вибірки, що дозволить підвищити рівень узагальнення отриманих результатів, а також у поглибленні аналізу впливу зовнішніх соціально-професійних умов на процес самореалізації. Окрему увагу доцільно приділити вивченню індивідуальних стратегій професійного розвитку та розробці більш диференційованих програм психологічного супроводу для різних категорій фахівців.

Список використаних джерел

1. Maslow A. H. Motivation and Personality. 3rd ed. New York : Harper & Row, 1987. 293 p.
2. Rogers C. R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Boston : Houghton Mifflin, 1961. 420 p.
3. Super D. E. The Psychology of Careers. New York : Harper & Row, 1957. 362 p.
4. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions // Contemporary Educational Psychology. 2000. Vol. 25, No. 1. P. 54–67.
5. Шутько Д. О. Теоретичні підходи до вивчення проблеми професійної самоактуалізації особистості // Проблеми сучасної психології. 2014. Вип. 24. С. 752–762.

Володимир Володимирович Казанцев
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник
доктор психологічних наук, професор
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Ірина Сергіївна Булах

Динаміка конструювання та репрезентації образу Я у дорослому віці: теоретична модель

Актуальність проблеми. У сучасному соціокультурному просторі, що характеризується динамічністю, множинністю соціальних ролей та зростанням вимог до суб'єктності й адаптивності людини, образ Я особистості набуває особливої значущості. Доросла особистість дедалі частіше опиняється перед необхідністю не лише усвідомлювати власну ідентичність, а й активно конструювати, переосмислювати та презентувати образ Я у різних життєвих контекстах – професійному, сімейному, соціальному та комунікативному. В умовах соціальної нестабільності та тривалого стресу, актуального для сучасного українського суспільства, питання збереження і відновлення цілісного образу Я набуває не лише теоретичного, а й нагально клінічного значення.

Ступінь розроблення проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених самосвідомості, Я-концепції та ідентичності, у психологічній науці зберігається фрагментарність щодо аналізу образу Я. Дослідники або зосереджуються на внутрішніх психічних структурах самосприйняття – психодинамічний (З. Фройд, К. Г. Юнг, Е. Еріксон) і гуманістичний напрями (К. Роджерс, А. Маслоу) – або на соціально-рольових механізмах самопрезентації – соціально-психологічні підходи (Ч. Кулі, Дж. Г. Мід, Г. Теджфел). Когнітивні та соціально-когнітивні концепції (Г. Маркус, А. Бандура, Дж. Келлі) структуровано описують Я-схеми, але нерідко редукують образ Я до рівня усвідомлюваних уявлень, залишаючи поза увагою афективно-чуттєві та до-рефлексивні складові. Наративні підходи (Д. МакАдамс, Дж. Брунер) суттєво розширюють розуміння ідентичності, проте не завжди дозволяють врахувати тілесний і донаративний досвід. У вітчизняній науці значний внесок у дослідження образу Я зробили І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, І. С. Булах, С. Д. Максименко, Н. В. Чепелєва та ін. Незважаючи на здобутки кожного з підходів, питання інтеграції чуттєвого досвіду, рефлексивного осмислення та соціальної презентації образу Я в межах єдиної теоретичної моделі залишається відкритим.

Мета дослідження. теоретичне обґрунтування та розроблення інтегративної моделі сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку.

Виклад основного матеріалу. Образ Я є одним із центральних психологічних утворень, що відображає систему уявлень особистості про саму себе, власні властивості, можливості та місце у світі (Клімишин, Карпенко, 2013; Чепелєва, 2020). На відміну від Я-концепції як більш структурованого когнітивного рівня самопредставленості, образ Я охоплює ширший спектр чуттєвих, емоційних і символічних переживань та є первинним щодо їхньої концептуалізації. Характерними ознаками образу Я є: динамічність (постійне змінювання під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників); багатовимірність (єдність когнітивного, емоційного і поведінкового компонентів); соціальна зумовленість (формування у взаємодії з Іншим, культурними нормами та смислами); інтерпретативність (образ Я є не відображенням, а результатом активного тлумачення досвіду суб'єктом).

Методологічною основою запропонованої моделі стали концептуальні положення Н. В. Чепелєвої, відповідно до яких самосвідомість особистості функціонує як

наративний та інтерпретативний процес осмислення життєвого досвіду. У руслі цього підходу образ Я трактується не як статична структура, а як динамічна система, що формується у взаємодії чуттєвого переживання, смислотворення та соціального контексту (Чепелєва, 2020, 2021, 2022).

Авторська теоретична модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я особистості дорослого віку відображає образ Я як динамічну інтерпретативну систему, що функціонує на перетині двох взаємодоповнювальних вимірів. Інтрапсихічний вимір охоплює чуттєвий досвід, тілесні відчуття, емоційні реакції та індивідуальні уявлення про себе, що нерідко мають імпліцитний, до-усвідомлений характер. Інтерсоціальний вимір включає культурні норми, мову, систему цінностей та соціальні очікування, що задають рамки інтерпретації власного досвіду. Саме на перетині цих двох вимірів оформлюється матеріал для побудови структури образу Я.

Центральне місце у моделі посідає інтерпретація образу Я як провідний психологічний процес, що забезпечує перетворення чуттєвої інформації на особистісні смисли, а смислів – на регулятивні орієнтири поведінки. Інтерпретація забезпечує усвідомлення переживань, побудову внутрішньої логіки «хто я є», «чому я дію саме так» і «ким я прагну бути». Через саморефлексію, самоосмислення та самопрезентацію інтерпретація образу Я набуває суб'єктивної значущості та інтегрується у життєвий наратив дорослої особистості.

Особливе місце у моделі відведено особистісному наративу-образу Я як формі інтеграції переживань у смислово впорядковану життєву історію. Через наратив доросла особистість поєднує минулий досвід, теперішню ідентичність і майбутні проєкції, забезпечуючи відчуття безперервності та психологічної стабільності. Наративна форма інтерпретації дозволяє переосмислювати кризові події й трансформувати образ Я без втрати його цілісності.

Модель виокремлює три взаємопов'язані і нелінійні процеси функціонування образу Я:

1. Сприйняття – безпосереднє переживання особистістю самої себе, фіксація внутрішніх станів (тілесних, афективних, сенсорних), що є первинним рівнем само-досвіду. На цьому рівні образ Я існує переважно як до-рефлексивне, феноменологічне «відчуття себе».

2. Осмислення – інтегративний рівень, пов'язаний із рефлексією, формуванням особистісних смислів і побудовою наративу про себе. Саме на цьому рівні чуттєвий досвід набуває значення і вбудовується в автобіографічну оповідь, забезпечуючи зв'язність ідентичності в часі.

3. Презентація – зовнішній вимір образу Я, що відображає його втілення у мовленні, соціальних ролях та взаємодії з іншими. Презентація не є простим виведенням внутрішнього назовні, а є усвідомленим продовженням осмислення – залежно від конгруентності між переживанням, смислом і поведінкою, вона набуває або автентичного, або захисного характеру.

Результатом функціонування моделі є суб'єктна сформованість образу Я – інтегративний показник психологічної зрілості дорослої особистості, що характеризується: внутрішньою узгодженістю переживань, смислів і поведінки; здатністю до рефлексії та прийняттям власної відповідальності; збереженням автентичності у соціальній взаємодії; узгодженістю реального, ідеального та нормативного Я. Натомість спотворена інтерпретація образу Я проявляється у внутрішніх суперечностях, домінуванні захисних стратегій і зовнішньо орієнтованій самопрезентації – відщепленні презентованого Я від переживаного.

Запропонована модель принципово відрізняється від традиційних описових підходів тим, що розглядає образ Я не як структуру рис чи уявлень, а як процес постійного само-конструювання, що реалізується через безперервну взаємодію інтрапсихічного і інтерсоціального, афективно-чуттєвого і когнітивно-смислового,

рефлексивного і поведінкового. Саме інтерпретація виступає тим механізмом, що забезпечує єдність і пластичність образу Я впродовж усього дорослого життя.

Висновки. Теоретичний аналіз засвідчив, що образ Я особистості дорослого віку є складним, багатовимірним і динамічним психологічним утворенням, що формується у безперервній взаємодії внутрішнього досвіду та соціокультурного контексту. Узагальнення зарубіжних і вітчизняних підходів підтвердило фрагментарність наявних інтерпретацій, яка зумовлює потребу в інтегративному теоретичному осмисленні. Запропонована авторська модель сприйняття, осмислення та презентації образу Я системно поєднує інтрапсихічні та інтерсоціальні чинники його формування і відображає роль інтерпретації як центрального механізму взаємозв'язку переживань, смислів і поведінкової реалізації Я. Теоретична цінність моделі полягає в подоланні фрагментарності вивчення феномена; практична – у можливості використання як методологічної основи психологічного консультування та психотерапевтичної роботи з дорослими клієнтами. Перспективним напрямом є емпірична верифікація моделі та аналіз особливостей інтерпретації образу Я у різні стадії дорослості й в умовах нормативних і ненормативних криз.

Список використаних джерел

1. Бех, І. Д. (2003). Виховання особистості: Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Либідь. 344 с.
2. Боришевський, М. (2012). Особистість у вимірах самосвідомості. Еллада. 608 с.
3. Булах, І. С. (2016). Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи: монографія. ТОВ «Нілан-ЛТД». 340 с.
2. Карамушка, Л. (2003). Психологія управління. Міленіум. 421 с.
3. Клімишин, О. І., & Карпенко, З. С. (2013). Смислотворчі процеси в структурі самосвідомості особистості. Психологічні перспективи, (21), 45–56.
4. Максименко, С. Д. (2006). Генеза здійснення особистості. Вид-во ТОВ «КММ». 256 с.
5. Чепелєва, Н. В. (2020). Інтерпретація як механізм конструювання досвіду особистості. Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика, 12(2), 4–18.
6. Чепелєва, Н. В. (2022). Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості.
7. Erikson, E. H. (1998). The Life Cycle Completed. W. W. Norton & Company. 144 p.
8. Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. Journal of Personality and Social Psychology, 35(2), 63–78.
9. McAdams, D. P. (1997). The stories we live by: personal myths and the making of the self. Guilford Press. 336 p.
10. Mead, G. H., & Morris, C. W. (2013). Mind, Self and Society. Heptagon. 435 p.
11. Molina-Gómez, J. et al. (2024). Self-Concept and Self-Esteem, determinants of greater life satisfaction. Behavioral Sciences, 13(7), 88–102.
12. Rogers, C. R. (1961). On Becoming a Person. Houghton Mifflin Company. 440 p.
13. Winborn, M. (2019). Interpretation in Jungian analysis: art and technique. Routledge. 223 p.

Ганна Віталіївна Капузо
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Особливості батьківського виховання дошкільників в умовах воєнного стану

Сучасні суспільні зміни в Україні вимагають оновлення підходів до сімейного виховання, де компетентність батьків стає стратегічним ресурсом для адаптації дитини. В умовах війни психологічна стійкість (резильєнтність) дошкільника безпосередньо залежить від здатності родини забезпечити безпечне середовище та стабільність соціальних зв'язків. Сім'я залишається ключовим інститутом соціалізації, де батьки виконують захисну функцію, мінімізуючи вплив травмуючих зовнішніх чинників на вразливу психіку дитини.

Специфіка виховання в умовах воєнного стану полягає у зміні пріоритетів: фокус зміщується з інтенсивного інтелектуального розвитку на формування емоційної стійкості (резильєнтності). За таких умов батьківські стратегії адаптуються до потреб дитини: вони спрямовані на визнання її переживань та надання психологічної підтримки. Як зазначає Н. Берегова, сім'я є визначальним середовищем для розвитку особистості, оскільки саме в ній дитина засвоює копінг-стратегії та механізми реагування на кризові зовнішні чинники [1, с. 10].

Фундаментальним аспектом є формування адаптивного потенціалу дошкільника, що забезпечує його успішну інтеграцію в освітнє середовище попри вплив стресогенних чинників. В умовах воєнного стану передшкільна підготовка змінює вектор: від суто когнітивного розвитку до формування соціальної лабільності та емоційного інтелекту. Згідно з О. Федорчуком, сім'я є визначальним чинником шкільної адаптації, оскільки створює фундамент для соціалізації дитини через формування у неї психологічної стійкості та впевненості у власних силах [2, с. 45].

Особливе значення має збереження звичних ритуалів та структурованого режиму дня, що допомагає дитині знизити рівень тривожності. Стабільність домашнього побуту в умовах зовнішньої невизначеності виконує функцію психологічного контейнування, дозволяючи дитині відчувати контроль над власним мікросвітом. Батьківська позиція має ґрунтуватися на принципах відкритості та готовності до діалогу про складні події мовою, зрозумілою для дошкільника.

У контексті тривалого воєнного стану особливої ваги набуває роль особистого прикладу дорослих у подоланні стресових ситуацій. Дошкільники схильні до емоційного зараження та ідентифікації з поведінковими моделями батьків, що робить саморегуляцію дорослих критично важливою. Як зауважує Н. Берегова, ефективність виховання сьогодні нерозривно пов'язана з ментальним здоров'ям батьків, чий внутрішній стан є дзеркалом для дитячого сприйняття реальності [1, с. 14].

Процес підготовки дитини до переходу на новий віковий етап вимагає від батьків гнучкості у поєднанні ігрової діяльності з елементами навчання в укриттях або дистанційно. Сім'я повинна активізувати пізнавальну діяльність дитини, створюючи умови для творчого самовираження як способу відреагування прихованої напруги. Такий підхід дозволяє мінімізувати деструктивний вплив дефіциту звичного соціального спілкування з однолітками.

Підсумовуючи, важливо зазначити, що батьківське виховання в умовах воєнного стану характеризується необхідністю балансу між захисною та стимулюючою

функціями. Вирішальне значення має емоційна близькість, єдність виховних впливів та здатність дорослих трансформувати травматичний досвід у ресурс для подальшого розвитку. Лише через усвідомлене батьківство та створення безпечного середовища можливо забезпечити гармонійне становлення особистості дошкільника в кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Берегова Н. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки.* 2020. Вип. 6. С. 10-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlups_2020_6_4
2. Федорчук О. Сім'я як чинник майбутньої успішної адаптації дитини до умов шкільного життя. Дошкільник: крок у шкільне життя : навч.-метод. посібник / за наук. ред. Т.О. Піроженко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 149 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/735988/

Марія Володимирівна Коваленко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувачка кафедри теоретичної та консультативної психології
Валентина Віталіївна Волошина

Психологічні особливості розвитку мотивації до особистісного зростання жінок

Проблема особистісного зростання людини в період дорослості належить до найбільш складних і багатоаспектних царин психологічної науки. У контексті сучасних глобальних трансформацій, цифровізації суспільства та зміни парадигми гендерних відносин, жінка дорослого віку опиняється в ситуації множинних викликів. Особистісне зростання сьогодні розглядається не просто як набуття нових навичок, а як фундаментальна якісна зміна структури особистості, що дозволяє жінці ефективно адаптуватися до кризових явищ, зберігаючи при цьому цілісність власного «Я». Мотивація в цьому процесі виступає як енергетичний та смисловий конструкт, який визначає вектор розвитку. Проте механізми активації цієї мотивації у жінок дорослого віку залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює вибір теми нашого дослідження.

Вивчення мотивації до особистісного зростання базується на декількох ключових парадигмах. По- перше, це гуманістичний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс), де зростання трактується як реалізація вродженого потенціалу людини. По-друге, це екзистенційна психологія, яка фокусується на пошуку сенсу як головному чиннику активності особистості. По-третє, це суб'єктно-діяльнісний підхід, згідно з яким жінка виступає активним творцем власного життєвого шляху. У межах дослідження дорослість розглядається як відкрита система, де кожен віковий етап (рання, середня, пізня дорослість) має свою специфіку мотиваційних спонукань. На особливу увагу заслуговує теорія Керол Ріфф, яка включає особистісне зростання до структури психологічного благополуччя, наголошуючи на важливості відчуття безперервності розвитку протягом усього життя.

Визначальним чинником є самосвідомість та рефлексивність. Для жінки дорослого віку розвинена рефлексія стає інструментом інвентаризації життєвих досягнень. Мотивація до зростання часто ініціюється виявленням невідповідності між

наявними соціальними масками та справжніми потребами особистості. Цей «когнітивний дисонанс» стає поштовхом до пошуку нових форм самореалізації. Дослідження показують, що жінки з високим рівнем самоприйняття легше переживають вікові кризи (наприклад, «кризу спустілого гнізда» або кризу середини життя), трансформуючи їх у можливості для зростання. Натомість низька самооцінка блокує мотивацію, перетворюючи будь-яку потребу в змінах на джерело тривоги та страху перед невдачею.

У дорослому віці відбувається перехід від зовнішньої мотивації (схвалення оточення, статус) до внутрішньої (інтерес, самопізнання, творчість). Якщо розвиток сприймається як цінність сама по собі, він набуває стійкого та тривалого характеру. Жінка як суб'єкт розвитку не існує в ізоляції. Соціальна підтримка виступає як фасилітатор або гальмо мотивації. Емоційне прийняття з боку партнера та близьких створює «безпечну базу», з якої жінка може здійснювати експансію в нові сфери діяльності.

Професійне середовище також є потужним чинником. Організаційна культура, що заохочує навчання та ініціативність, стимулює жінку до постійного вдосконалення. Водночас соціокультурні стереотипи (ейджизм, скляна стеля) можуть демотивувати жінку, нав'язуючи їй пасивну життєву стратегію після досягнення певного вікового рубежу. Результати аналізу свідчать, що пік мотивації до особистісного зростання у жінок часто припадає на періоди нормативних криз. У 30-35 років зростання пов'язане з прагненням до професійної експертності та автономії. У віці 40-45 років акцент зміщується на екзистенційні питання: «Хто я насправді?», «Який мій справжній шлях?».

Саме в цей період мотивація до зростання може набути форми «другої кар'єри», зміни стилю життя або глибокого захоплення мистецтвом чи психологією. Жінка починає розглядати свій досвід як фундамент, а не як тягар, що дозволяє їй інтегрувати всі аспекти своєї особистості. Основним механізмом розвитку мотивації вважається механізм цілепокладання. Успішне зростання можливе лише тоді, коли абстрактне бажання «стати кращою» трансформується в конкретні, досяжні та емоційно значущі цілі. Другим механізмом є механізм самопідкріплення, де навіть невеликі успіхи в саморозвитку стають джерелом дофамінової винагороди, що підтримує вольові зусилля на тривалій дистанції.

Висновки.

1. Психологічні чинники мотивації до особистісного зростання жінок дорослого віку мають системний характер і включають як когнітивні (самосвідомість), емоційні (самоприйняття), так і середовищні (підтримка) компоненти.

2. Провідним механізмом розвитку мотивації є перехід від реактивного реагування на вимоги соціуму до проактивного конструювання власного життя.

3. Ефективність особистісного зростання залежить від здатності жінки інтегрувати минулий досвід та бачити перспективу майбутнього як простір для нових можливостей.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих даних для створення програм індивідуального консультування та групової терапії, спрямованих на активізацію внутрішнього потенціалу жінок дорослого віку, сприяння їхній самоактуалізації та підвищення якості життя.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Загальна психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 272 с

2. Савчин М. В. Загальна психологія. – К.: Академвидав, 2017. – 344 с.

3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

4. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. – К.: Інформ.-аналіт. агентство, 2012. – 200 с.

5. Heckhausen H., Heckhausen J. Motivation and Action. – 2nd ed. – Cambridge:Cambridge University Press, 2010. – 592 p.

6. Baumeister R. F., Vohs K. D. Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications. – 2nd ed. – New York: Guilford Press, 2011. – 592 p.

7. Schunk D. H., Meece J. L., Pintrich P. R. Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. – 4th ed. – Boston: Pearson, 2014. – 433 p

Анастасія Сергіївна Ковальовська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Психологічні особливості виникнення суїцидальних думок у студентів в умовах воєнного стану

Актуальність дослідження психологічних особливостей виникнення суїцидальних думок у студентів зумовлена зростанням психоемоційного навантаження на молодь в умовах воєнного стану. Сучасні студенти перебувають у ситуації хронічного стресу, невизначеності майбутнього, втрати почуття безпеки, що негативно впливає на їхній психічний стан і може сприяти формуванню суїцидальних думок.

У психологічній науці суїцидальні думки розглядаються як складний багатовимірний феномен, що включає когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти та є важливим показником суїцидального ризику [8]. Вони можуть проявлятися як пасивні роздуми про смерть, так і у вигляді активних намірів і планування суїцидальних дій.

Проблематика суїцидальності широко висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, соціальні аспекти суїциду досліджував Е. Дюркгейм [6], когнітивні механізми – А. Бек [4], а психологію суїцидальної поведінки – Е. Шнейдман [8]. В українській психології значний внесок у дослідження психічного здоров’я та кризових станів особистості зробили О. Кокун [2], Т. Титаренко [3], С. Максименко [1], які акцентують увагу на впливі стресу, життєвих криз і соціальних чинників.

Студентський вік є особливо вразливим періодом, оскільки характеризується інтенсивним процесом самовизначення, формування ідентичності та життєвих цілей. У цей період підвищений рівень стресу, емоційної нестабільності та невизначеності може виступати передумовою виникнення суїцидальних думок [2].

В умовах воєнного стану ці фактори посилюються. Війна створює ситуацію постійної загрози, інформаційного перевантаження, соціальної дезорганізації та втрати стабільності, що призводить до розвитку тривожних і депресивних станів, почуття безнадійності та екзистенційної кризи. Такі стани є одними з ключових предикторів суїцидальних думок [8].

Важливу роль у виникненні суїцидальних думок відіграють психологічні чинники, зокрема рівень депресії, тривожності, самооцінки, особливості копінг-стратегій та соціальної підтримки. Депресія супроводжується почуттям безнадійності, зниженням інтересу до життя та негативною самооцінкою, що безпосередньо пов’язано

з формуванням суїцидальних ідей[4]. Тривожність, у свою чергу, сприяє постійному переживанню загрози та внутрішньої напруги [9].

Особливого значення набувають механізми емоційної регуляції. Недостатній розвиток навичок управління емоціями, схильність до румінацій та труднощі в усвідомленні власних переживань можуть посилювати суїцидальні думки в умовах стресу. Водночас ефективні копінг-стратегії та підтримка з боку соціального оточення виступають важливими захисними факторами [7].

У межах емпіричного дослідження було обстежено 50 студентів віком від 17 до 25 років. Для діагностики використовувалися «Шкала суїцидальних намірів» А. Бека [5], «Шкала депресії Бека» [4], методика визначення тривожності Ч.Д. Спілбергера [9] та «Методика дослідження копінг-стратегій» Р. Лазарус, С. Фолкман [7].

За результатами дослідження ми отримали такі результати:

Рівні вираженості суїцидальних думок (за методикою А. Бека)

Рівень суїцидальних думок	Кількість осіб	Відсоток (%)
Низький	26	52%
Середній	17	34%
Високий	7	14%

Переважає низький рівень суїцидальних думок, однак 14% студентів мають високий рівень, що свідчить про наявність групи підвищеного ризику.

Рівні депресії (за шкалою депресії А. Бека)

Рівень депресії	Кількість осіб	Відсоток (%)
Низький	20	40%
Середній	19	38%
Високий	11	22%

У 22% студентів виявлено високий рівень депресії, що може виступати вагомим чинником формування суїцидальних думок.

Рівні тривожності (за методикою Спілбергера)

Рівень тривожності	Кількість осіб	Відсоток (%)
Низький	14	28%
Середній	21	42%
Високий	15	30%

30% студентів мають високий рівень тривожності, що в умовах воєнного стану є суттєвим фактором ризику розвитку суїцидальних думок.

Методика дослідження копінг-стратегій Р. Лазарус, С. Фолкман

Копінг-стратегії	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Конфронтація	30%	44%	26%
Дистанціювання	28%	46%	26%
Самоконтроль	22%	48%	30%
Пошук соціальної підтримки	24%	42%	34%
Прийняття відповідальності	32%	44%	24%
Уникнення	20%	40%	40%
Планування вирішення проблеми	26%	46%	28%
Позитивна переоцінка	28%	44%	28%

Отримані результати свідчать, що у студентів переважають середні показники за більшістю копінг-стратегій, що вказує на частково сформовані навички подолання стресу. Водночас звертає на себе увагу високий рівень використання стратегії уникнення (40%), що є неадаптивним способом реагування на стресові ситуації та може сприяти посиленню тривожності й депресивних проявів. Разом із цим відносно високі показники

за стратегіями «пошук соціальної підтримки» та «самоконтроль» свідчать про наявність адаптивних ресурсів у частини студентів.

Загальні результати засвідчили наявність зв'язку між підвищеним рівнем тривожності, депресивними проявами, інтенсивністю суїцидальних думок та наявними копінг-стратегіями.

Таким чином, виникнення суїцидальних думок у студентів в умовах воєнного стану зумовлене комплексною взаємодією психологічних, соціальних та ситуаційних чинників. Найбільш значущими серед них є депресія, тривожність, низький рівень соціальної підтримки та недостатньо сформовані копінг-стратегії.

Отже, ефективна профілактика суїцидальних думок передбачає розвиток емоційної стійкості, формування адаптивних способів подолання стресу та забезпечення психологічної підтримки студентської молоді в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : КММ, 2006. С. 112-130.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка, 2012. С. 85-102.
3. Титаренко Т. В. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. С. 156-178.
4. Beck A. T. Depression: Causes and Treatment. New York : University of Pennsylvania Press, 1967. P. 45-67.
5. Beck A. T., Steer R. A. Manual for the Beck Scale for Suicide Ideation. San Antonio : Psychological Corporation, 1991. P. 10-25.
6. Durkheim É. Suicide: A Study in Sociology. New York : Free Press, 1951. P. 152-175.
7. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York : Springer, 1984. P. 141-180.
8. Shneidman E. S. The Suicidal Mind. New York : Oxford University Press, 1996. P. 77-98.
9. Spielberger C. D. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Palo Alto : Consulting Psychologists Press, 1983. P. 5-23.

Світлана Віталіївна Ковальчук,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Психологічна цілісність особистості в умовах вимушеного переміщення під час війни

Війна суттєво змінює життя людини, порушуючи звичний спосіб існування, відчуття безпеки та уявлення про майбутнє. Повномасштабне вторгнення посилило вплив стресових чинників не лише на фізичну безпеку, а й на емоційний стан людини, відчуття стабільності та здатність підтримувати внутрішню рівновагу. Особливо гостро ці зміни переживаються в умовах вимушеного переміщення, коли людина змушена заново вибудовувати життя в нових обставинах.

Аналіз чинників збереження психологічної цілісності є важливим для розуміння того, які внутрішні ресурси допомагають людині витримувати кризові події, не втрачати відчуття внутрішньої узгодженості та підтримувати здатність будувати власне життя далі. Саме тому вивчення впливу когнітивної гнучкості, стресостійкості та копінг-стратегій на збереження психологічної цілісності особистості має особливе значення в сучасних умовах.

Проблема збереження психологічної цілісності особистості в умовах війни пов'язана з вивченням тих психологічних ресурсів, які допомагають людині витримувати стрес, адаптуватися до нових обставин і зберігати внутрішню узгодженість. Важливе місце у вивченні цієї проблеми займає салютогенний підхід А. Антоновського, у межах якого було введено поняття почуття когерентності, яке відображає те, наскільки людина сприймає своє життя як зрозуміле, кероване та смислово значуще. Саме це поняття дає змогу пояснити, чому в умовах стресу одні люди зберігають внутрішню стійкість і здатність до подолання труднощів, тоді як інші переживають дезорганізацію, безпорадність і втрату смислових орієнтирів.

Вагомий внесок у розроблення даної проблеми зробив С. Гобфолл, який у межах ресурсного підходу розглядав стрес як наслідок втрати значущих ресурсів або загрози їх втрати. У межах цього підходу особливого значення набуває питання того, які саме внутрішні ресурси допомагають людині витримувати кризові події та відновлювати психологічну рівновагу. Не менш важливими для осмислення даної проблеми є праці Р. Лазаруса та С. Фолкман, які пояснювали подолання стресу через процес оцінки ситуації та вибір копінг-стратегій. Такий підхід дає можливість зрозуміти, яким чином людина реагує на складні життєві обставини і які способи подолання сприяють кращій адаптації до змін.

Для розуміння наслідків травматичних подій важливими є також дослідження Р. Янофф-Бульман, яка описала вплив руйнування базових переконань на внутрішній стан людини. На думку дослідниці, травматичні події здатні порушувати уявлення людини про безпечність світу, передбачуваність подій та власну цінність, що, своєю чергою, впливає на переживання внутрішньої цілісності.

У вітчизняній психології окремі аспекти цієї проблеми висвітлено у працях Т. Титаренко, Н. Чепелєвої, О. Блинової та інших дослідників, які аналізують адаптацію людини до кризових подій, смислову перебудову досвіду та наслідки вимушеного переміщення. Водночас питання того, яку роль у збереженні психологічної цілісності в умовах війни відіграють когнітивна гнучкість, стресостійкість і копінг-стратегії, потребує подальшого наукового осмислення.

Виклад основного матеріалу. Збереження психологічної цілісності особистості значною мірою залежить від того, чи здатна людина підтримувати внутрішню узгодженість у ситуації тривалого напруження, втрат і необхідності пристосування до нових умов життя. Якщо пережиті події сприймаються лише як безвихідь, а можливість впливу на обставини втрачається, це посилює відчуття безпорадності, внутрішню неузгодженість і ускладнює адаптацію. Натомість наявність внутрішніх психологічних ресурсів допомагає людині не руйнуватися під впливом стресу, а зберігати здатність діяти, переосмислювати досвід і поступово відновлювати відчуття контролю над власним життям.

Одним із таких ресурсів є когнітивна гнучкість, яка дає можливість бачити ситуацію не лише крізь призму втрати чи безвиході, а й знаходити інші способи її осмислення. Саме завдяки цьому людина може переходити від фіксації на переживанні до пошуку можливих рішень і нових способів пристосування до змінених обставин. Не менш важливою є стресостійкість, яка допомагає витримувати психоемоційне навантаження, зберігати внутрішню рівновагу і не втрачати здатності до самоконтролю. Її важливим проявом є резилієнтність, тобто здатність відновлюватися після важких подій і зберігати внутрішню опору навіть за тривалого напруження.

Те, яким чином ці ресурси реалізуються у поведінці, відображається в копінг-стратегіях. Серед них можна виокремити проблемно-орієнтовані стратегії, які спрямовані на пошук шляхів розв’язання проблеми, стратегії пошуку соціальної підтримки, які передбачають звернення по допомогу або емоційну підтримку до значущого оточення та стратегії уникнення, які пов’язані з дистанціюванням від проблеми або відкладанням її вирішення.

Залежно від ситуації та індивідуальних особливостей людина може використовувати різні способи реагування. Проте для збереження психологічної цілісності найбільш адаптивним є поєднання когнітивної гнучкості, резилієнтності та активних копінг-стратегій (вирішення проблем та залучення підтримки). Саме ці механізми дозволяють зберігати суб'єктивний контроль над життям та інтегрувати отриманий досвід. Натомість стратегія уникнення, відкладання вирішення проблеми або пасивна позиція не усувають джерело напруження, а лише поглиблюють відчуття безпорадності та призводять до внутрішньої дезорганізації.

Як висновок, хочемо підкреслити, що збереження психологічної цілісності в умовах вимушеного переміщення значною мірою залежить від когнітивної гнучкості, стресостійкості та адаптивних копінг-стратегій. Ці ресурси є важливими для того, щоб людина могла не лише справлятися з наслідками втрати дому, а й налагоджувати життя в нових умовах, зберігаючи відчуття контролю та внутрішню узгодженість. Оскільки успішна адаптація на новому місці потребує докладання зусиль для переосмислення минулого досвіду та налагодження нових соціальних зв’язків, надзвичайно важливо інформувати переміщених осіб щодо можливостей підтримки психічного здоров'я. Проведення роз’яснювальної та корекційної роботи з розвитку резилієнтності та опанування конструктивних копінг-стратегій є необхідною умовою для подолання наслідків хронічного стресу та успішної інтеграції в нове середовище.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* 2016. Т. IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 9. С. 58–66.

2. Чепелєва Н. В. *Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості* : монографія / за ред. Н. В. Чепелєвої. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.

3. Antonovsky A. *Unraveling the mystery of health : how people manage stress and stay well.* San Francisco : Jossey-Bass, 1987. 218 p.

4. Dennis J. P., Vander Wal J. S. The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive Therapy and Research.* 2010. Vol. 34, No. 3. P. 241–253. DOI: 10.1007/s10608-009-9276-4.

5. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, appraisal, and coping.* New York : Springer Publishing Company, 1984. 445 p.

Георгій Сергійович Конєв
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Психоемоційний стан військовослужбовців після виконання бойових завдань в умовах сучасних військових дій

Сучасні військові дії супроводжуються інтенсивними психотравмуючими впливами, що зумовлюють значне емоційне навантаження військовослужбовців. Виконання бойових завдань пов'язане з постійним ризиком для життя, високим рівнем відповідальності, фізичним і психічним виснаженням, що призводить до підвищеного рівня стресу, емоційного напруження, виснаження адаптаційних ресурсів організму та формування психоемоційних порушень. У постбойовий період у військовослужбовців можуть спостерігатися різноманітні психоемоційні порушення, зокрема підвищена тривожність, депресивні прояви, зниження активності та емоційного тонусу, що зумовлює необхідність їх своєчасного виявлення для запобігання подальшій хронізації. Окрім того, дослідження психоемоційного стану є важливим для глибшого розуміння адаптаційних механізмів, збереження психічного здоров'я військовослужбовців, а також розробки ефективних програм їх психологічної реабілітації та відновлення, що зумовлює актуальність теми.

Проблема психоемоційних порушень у військовослужбовців після впливу бойового стресу є одним із провідних напрямів сучасних психологічних досліджень, оскільки психічний стан особистості безпосередньо визначає її адаптаційні можливості, професійну ефективність та якість життя. Сучасні дослідження у цій галузі ґрунтуються на роботах провідних науковців. Зокрема, Yehuda R. та ін. [6] підкреслюють, що психічна травма має тілесно-психічну природу та суттєво впливає на функціонування нервової системи. Lu S. та ін. [5] акцентують увагу на концепції алостатичного навантаження, відповідно до якої хронічний стрес призводить до виснаження адаптаційних ресурсів організму. Grinsill R. та ін. [4] досліджують механізми розвитку посттравматичного стресового розладу та його клінічні прояви у військовослужбовців.

Вітчизняні науковці також приділяють значну увагу дослідженню психоемоційних станів у військовослужбовців. Зокрема, Овчаренко О. [3] розглядає стрес як невід'ємний компонент сучасного життя, Кузікова С. та Лукомська С. [2] досліджують індивідуальні особливості переживання психотравмуючого досвіду з аналізом впливу генетичних і набутих чинників на розвиток постстресових станів. Узагальнюючи результати досліджень, можна зазначити, що вплив стресу спричиняє глибокі психоемоційні зміни, які можуть мати як негативні, так і адаптаційні прояви, що обумовлює необхідність їх подальшого комплексного вивчення.

Психоемоційний стан військовослужбовців у постбойовий період характеризується складною системою взаємопов'язаних змін, що охоплюють емоційну, когнітивну, поведінкову та фізіологічну сфери функціонування особистості. Під впливом інтенсивного бойового стресу формується стійке психоемоційне напруження, яке може проявлятися у вигляді підвищеної тривожності, внутрішньої напруги, дратівливості, емоційної лабільності, зниження стресостійкості та загального фону настрою [1]. Такі зміни нерідко супроводжуються порушеннями сну, зниженням концентрації уваги, швидкою втомлюваністю та зменшенням мотиваційної активності [2].

Поряд із цим у значної частини військовослужбовців спостерігається зниження рівня психофізіологічного ресурсу, що проявляється у зменшенні показників самопочуття, енергійності та працездатності. Це свідчить про виснаження адаптаційних механізмів організму внаслідок тривалого впливу екстремальних умов та високих психоемоційних навантажень [4]. Водночас характер проявів психоемоційних реакцій є індивідуально варіативним і залежить від особистісних ресурсів, попереднього досвіду переживання стресових ситуацій та рівня психологічної стійкості.

Важливу роль у процесі стабілізації психоемоційного стану відіграють адаптаційні механізми, серед яких ключове значення мають копінг-стратегії подолання стресу та соціально-психологічна підтримка. Використання адаптивних стратегій, таких як активне вирішення проблем, пошук соціальної підтримки та когнітивне переосмислення ситуації, сприяє зниженню рівня емоційного напруження та підвищенню ефективності психологічного відновлення [2]. Особливо значущою є підтримка з боку побратимів, яка забезпечує відчуття безпеки, належності до групи та сприяє формуванню колективної психологічної стійкості. Натомість переважання неадаптивних копінг-стратегій, зокрема уникнення, емоційного відсторонення або пригнічення переживань, може призводити до поглиблення психоемоційних порушень, підвищення рівня тривожності та ускладнення процесу відновлення після бойового стресу [4]. У таких випадках зростає ризик формування затяжних дезадаптивних станів, що негативно впливають на подальшу соціальну та професійну функціональність військовослужбовців.

Отже, психоемоційний стан військовослужбовців у постбойовий період характеризується поєднанням тривожних і депресивних проявів зі зниженням активності та емоційного тонусу, що відображає значне психоемоційне навантаження та виснаження адаптаційних ресурсів організму.

Психоемоційний стан військовослужбовців після виконання бойових завдань є складним динамічним феноменом, який формується під впливом взаємодії індивідуально-психологічних, соціальних та організаційних чинників. Успішність психоемоційного відновлення визначається рівнем розвитку особистісних ресурсів, використанням ефективних копінг-стратегій та наявністю належної соціальної підтримки. Саме ці фактори забезпечують психологічну стабілізацію, підвищення стресостійкості та ефективну реадаптацію військовослужбовців у постбойовий період.

Список використаних джерел

1. Кернас А., Король О. Психоемоційний стан і поведінка військовослужбовців у бойових умовах. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research*. 2023. 11(24). С. 244-247.

2. Кузікова С. Б., Лукомська С. О. Особливості посттравматичного стресу та резилентності військовослужбовців Збройних сил України. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія.* 2024. № 2. С. 32-36.

3. Овчаренко О. Вплив стресу, тривоги та стійкості на внутрішні ресурси студентів з та без інвалідності з огляду позитивної психотерапії. *Modern Problems of Psychology*. 2024. 2 (8). P. 73-84.

4. Grinsill R., Kolandaisamy M., Kerr K., et al. Prevalence of complex post-traumatic stress disorder in serving military and veteran populations: a systematic review. *Trauma Violence Abuse*. 2024. 25(4). P. 3377-3387.

5. Lu S., Wei F., Li G., et al. The evolution of the concept of stress and the framework of the stress system. *Cell Stress*. 2021. 5(6). P. 76-85.

6. Yehuda R., Hoge C. W., McFarlane A. C., et al. Post-traumatic stress disorder. *Nat Rev Dis Primers*. 2015. 1. P. 15057.

Андрій Юрійович Корнєв
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Людмила Миколаївна Ширяєва

Особливості психологічної адаптації військовослужбовців в екстремальних умовах воєнних дій

Психологічна адаптація військовослужбовців в екстремальних умовах воєнних дій є складним процесом перебудови емоційної, когнітивної та поведінкової сфер особистості відповідно до вимог бойової ситуації. О. Блінов наголошує, що бойова психічна травма формується під впливом надмірних стресогенних чинників війни та здатна порушувати цілісність особистісного функціонування, емоційну рівновагу і професійну надійність військовослужбовця [2]. О. Кокун та співавтори доводять, що збереження ефективності в умовах бою пов'язане з психологічною готовністю, саморегуляцією, здатністю контролювати власний стан і діяти в умовах ризику, невизначеності та високого нервово-психічного напруження [4]. Е. Флад і Р. Дж. Кіган підкреслюють, що в умовах інтенсивного стресу особливого значення набуває когнітивна стійкість, яка забезпечує збереження уваги, робочої пам'яті, оцінки ризику та здатності до ухвалення рішень [6].

Адаптація військовослужбовця до бойових дій не є пасивним звиканням до небезпеки, а передбачає активне залучення внутрішніх ресурсів особистості та зовнішніх ресурсів професійного середовища. Психологічна готовність формується ще на етапі підготовки до виконання завдань і включає мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний та операційний компоненти, від яких залежить адекватність реагування в критичних умовах. Водночас психологічна профілактика психотравматизації спрямована на попередження руйнівного впливу бойового стресу, збереження психологічного здоров'я та підтримання боєздатності військовослужбовців [4]. Таким чином, успішна адаптація визначається не лише індивідуальною витривалістю, а й рівнем підготовленості військовослужбовця до психічних навантажень війни.

Ознаки порушення психологічної адаптації проявляються у виснаженні саморегуляції, зростанні тривожності, дратівливості, емоційної нестабільності, порушенні сну, зниженні концентрації уваги та погіршенні професійного функціонування [1]. Н. Агаєв та співавтори підкреслюють, що своєчасна психодіагностика негативних психічних станів дає змогу виявити ранні прояви дезадаптації та запобігти їх подальшому поглибленню [1]. О. Блінов акцентує, що тривалий і надмірний вплив бойового стресу здатний трансформувати не лише поточний емоційний стан, а й базові особистісні структури, ускладнюючи повернення військовослужбовця до психологічної рівноваги [2]. Це дає підстави розглядати адаптацію як процес, що має не лише функціональний, а й глибокий особистісний вимір.

Важливим механізмом психологічної адаптації є копінг-поведінка, оскільки саме вона визначає спосіб подолання бойових труднощів і характер реагування на стресові обставини. С. Ганаба та С. Бурбела встановлюють, що у значної частини учасників бойових дій переважають активні та продуктивні копінг-стратегії, орієнтовані на розв'язання проблем, критичне осмислення ситуації, планування й самоорганізацію [3]. Такі стратегії підтримують відносну психологічну стабільність і сприяють збереженню суб'єктної позиції військовослужбовця навіть в умовах інтенсивного бойового навантаження. У цьому контексті когнітивна стійкість, постає як одна з провідних умов

ефективної адаптації, оскільки дає змогу утримувати контроль над мисленням і поведінкою під тиском сильного стресу [6].

Особливого значення набуває психологічне відновлення після тривалої участі в бойових діях, оскільки навіть за умови успішного функціонування в бойовій обстановці психічні ресурси військовослужбовця поступово виснажуються. І. Приходько та співавтори розглядають психологічне відновлення як цілеспрямований процес нормалізації психоемоційного стану, зниження наслідків бойового стресу та відновлення внутрішніх ресурсів особистості [5].

Отже, психологічна адаптація військовослужбовців в екстремальних умовах воєнних дій є багаторівневим процесом, який охоплює підготовку до бойових дій, підтримання психологічної стійкості в екстремальній ситуації, використання продуктивних копінг-стратегій, своєчасну психодіагностику та подальше психологічне відновлення.

Список використаних джерел

1. Агаєв Н. А., Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.

2. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с.

3. Ганаба С. О., Бурбела С. В. Домінантні копінг-стратегії учасників бойових дій, які повернулися до реалій мирного життя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2024. № 2. С. 34–40. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2024-2-5.

4. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2021. 301 с.

5. Приходько І. І., Мацегора Я. В., Байда М. С. Психологічне відновлення українських військовослужбовців після тривалої участі у бойових діях. Честь і закон. 2023. № 4(87). С. 121–131.

6. Flood A., Keegan R. J. Cognitive Resilience to Psychological Stress in Military Personnel. Frontiers in Psychology. 2022. Vol. 13. Art. 809003. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.809003.

Ірина Юріївна Коротка
здобувачка третього рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної психології
Людмила Петрівна Матяш-Заяц

FOMO як чинник формування JOMO-культури

Актуальність. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та розширення доступу до освітніх і підприємницьких ресурсів суттєво прискорили темпи соціально-економічного становлення особистості. Сучасна молодь прагне до одночасної реалізації декількох життєвих стратегій (кар'єрного зростання, особистісного розвитку, розбудови стосунків), що часто призводить до конфлікту пріоритетів. Вибір на користь одного

напрямку супроводжується страхом втрачених можливостей щодо інших, нереалізованих стратегій.

Бажання особистості реалізуватися у багатьох спільнотах, у тому числі віртуальних та уявних породжує перманентний страх втрачених можливостей, призводить до конфлікту цінностей, нестачі ресурсів (матеріальних, часових, психологічних), розмиття меж особистої відповідальності та обов'язків, руйнування будь-яких уявлень про існування єдиної істини та шляхів реалізації планів та життєвих стратегій. Зміна парадигми професійної лояльності та трансформація традиційних моделей сімейного життя створюють ситуацію множинного вибору, де необхідність поєднувати різні соціальні ролі стає потужним чинником виникнення внутрішньоособистісних конфліктів.

Повномасштабна війна в Україні та економічна нестабільність створюють суттєві перешкоди для реалізації життєвих планів, побудови кар'єри та гармонійних стосунків у молоді. Ці зовнішні чинники зумовлюють неможливість втілення бажаних рольових моделей, що призводить до глибокої кризи ідентичності та загострення внутрішньоособистісних суперечностей. Актуальність обраної теми зумовлена гострою потребою сучасної психологічної практики у розробці інструментарію для трансформації деструктивного синдрому страху втрачених можливостей (FOMO) у конструктивну установку усвідомленої присутності (JOMO) в умовах повномасштабної війни в Україні, економічної кризи та цифровізації суспільства.

Мета дослідження – узагальнити знання про прояви внутрішньоособистісних конфліктів, зокрема FOMO та екзистенційний FOMO та окреслити стратегії його подолання через феномен JOMO.

Теоретичне підгрунтя дослідження FOMO. Термін «синдром втрачених можливостей» вперше використав відомий маркетолог Ден Герман у 2000 році [4]. Виникнення терміну FOMO пов'язане з бажанням споживачів спробувати всі товари, які пропонує ринок, та отримати повний спектр переваг від товарів, яке призводить до незадоволення та тривоги.

Популярності термін набув в 2004 році після друку статті «Social Theory at HBS: McGinnis' Two FOs» майбутнього венчурного капіталіста та письменника Патріка Джеймса Макгінніса у журналі «*The Harbus*». Фактично, у статті описано три «FO»: FOMO (Fear of Missing Out) – страх пропустити щось цікаве, FOBO (Fear of Better Option) – страх кращого варіанту, FODA (Fear of Doing Anything) – страх робити будь-що П. Макгінніс наголошує, що сучасний надлишок можливостей породжує не лише страх втраченої вигоди (FOMO), а й «паралізуючу» нерішучість перед вибором (FOBO). Поєднання цих станів призводить до критичного «страху будь-якої дії» (FODA), що виснажує внутрішні ресурси та зрештою призводить до тотальної нездатності до цілепокладання та дії [5]. Згідно з визначенням П. Макгінніса, FOMO – це: 1. небажана тривога, викликана усвідомленням (яке часто посилюється через соціальні мережі), що інші отримують досвід, який є більш приємним або значущим; 2. соціальний тиск, що виникає внаслідок розуміння того, що ви пропустите або будете виключені з позитивного або незабутнього колективного досвіду [6].

FOMO став однією з визначних характеристик цифрової епохи завдяки поєднанню біологічних, культурних та цифрових чинників. Згідно з результатами опитувань, 56% респондентів бояться пропустити події, новини чи важливі оновлення статусів, якщо вони перебувають поза межами соціальних мереж. Оскільки загальна кількість користувачів соціальних платформ налічує близько 2 млрд осіб, можна казати про більше ніж 1 млрд осіб з FOMO («FOMO Sapiens») [6].

П. Макгінніс описав себе як «першу людину з FOMO», оскільки відчув страх втрачених можливостей після найбільшого падіння індексу NASDAQ та теракту 11 вересня 2001 року у Нью-Йорку, свідком якого він став. Екзистенційні загрози (страх смерті та економічна катастрофа) спричинили трансформацію тривоги у деструктивне

прагнення бути залученим до всіх подій одночасно, що й стало фундаментом теорії «FOMO Sapiens» [6]. Сучасні трагічні події в Україні, спричинені повномасштабною війною, зокрема теракт у Києві 18 квітня 2026 року, стають новими детермінантами внутрішньоособистісних конфліктів, де страх смерті та страх не встигнути самореалізуватися протягом життя безпосередньо впливає на стратегії життєвого вибору особистості.

Зарубіжні вчені-психологи пов'язують розвиток FOMO з самотністю. Зокрема, Barry C. T. і Wong M. Y. вважають, що самотність є детермінантою розвитку FOMO для осіб підліткового та дорослого віку [3].

На сьогодні, проблема FOMO привернула увагу небагатьох вітчизняних науковців-психологів [1]. Дослідження Аршави І. Ф. та Баратинської А. В., на відміну від досліджень зарубіжних вчених, не підтвердили значущий зв'язок між FOMO та суб'єктивним відчуттям самотності. Вірогідно, загострення почуття самотності було спричинене карантинними обмеженнями протягом епідемії Covid-19 [1].

Гудімова А. Х. визначає «синдром втрачених можливостей» як стан занепокоєння через неможливість бути залученим до важливих соціальних подій, який супроводжується зниженням задоволеності життям. Результати досліджень продемонстрували чітку залежність між проведеним у соціальних мережах часом та психічним станом. Використання соціальних мереж понад 2 години на добу призводять до виникнення проявів тривоги, депресії, СДУГ (синдром дефіциту уваги з гіперактивністю), «фантомного вібраційного синдрому» та компульсивної поведінки, можливий розвиток соціально-межового розладу (пріорітет онлайн-стосунків над реальним життям). Використання соціальних мереж протягом 6 годин на добу свідчить про дефіцит розуміння та підтримки у реальному середовищі (сім'я, друзі) та спробу компенсувати її онлайн [2].

JOMO як стратегія подолання FOMO. JOMO (Joy of Missing Out) – відчуття задоволення від того, що ти залишаєшся вдома та відключаєшся від зовнішнього світу як форма турботи про себе, антонім FOMO [6]. Конструктивна модель JOMO полягає у зміцненні ментального здоров'я через свідоме відключення від соцмереж, що дозволяє знизити рівень соціальної тривожності, відновити внутрішній ресурс та підвищити задоволеність життям завдяки фокусу на поточному моменті. Важливим є світосприйняття індивіду, оскільки небажана ізоляція може викликати переживання, більш характерні для FOMO та самотності [3].

Висновки. Синдром FOMO є проявом внутрішньоособистісних конфліктів, який посилюють сучасні екзистенційні загрози та цифровізація. Більше половини користувачів соціальних мереж мають синдром FOMO, проявами якого є тривога, депресія, СДУГ, «фантомний вібраційний синдром», компульсивна поведінка, соціально-межовий розлад. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо пошук та розробку нових стратегій подолання FOMO.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф., Баратинська А. В. Специфіка виникнення «синдрому втрачених можливостей» у представників української молоді. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»* (Амстердам, Нідерланди, 23 лютого 2024 р.). 2024. С. 280–281.

2. Гудімова А. Х. Синдром втрачених можливостей як предиктор соціально-мережевого розладу користувачів. *Проблеми розвитку суспільства та держави: сучасні наукові виклики* : матеріали всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 2 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / укл. В. С. Кучерявенко, А. С. Давтян ; за ред. Н. Д. Маслій, К. І. Спасової. Одеса, 2022. С. 36–40.

3. Barry C. T., Wong M. Y. Fear of missing out (FOMO): A generation phenomenon or an individual difference? *The Journal of Social and Personal Relationships*. 2020. Vol. 37. P. 2952–2966.

4. Herman D. Introducing short-term brands: A new branding tool for a new consumer reality. *The Journal of Brand Management*. 2000. Vol. 7, № 5. P. 330–340.

5. McGinnis J. Social Theory at HBS: McGinnis' Two FO's. *The Harbus*. 2004. May 1. URL: https://www.harbus.org/post/social-theory-at-hbs-mcginnis-two-fos-2 (дата звернення: 19.04.2026).

6. McGinnis P. J. The FOMO Sapiens handbook: Tips and hacks for finding the power to choose what you actually want and the courage to miss out on the rest. 2023. URL: https://patrickmcginnis.com/wp-content/uploads/2023/02/FOMO-Handbook.pdf (дата звернення: 19.04.2026).

Олександра Віталіївна Кривоносова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Дарія Дмитрівна Отич

Особливості розвитку імажинативних процесів особистості юнацького віку

У сучасних умовах соціальних змін, нестабільності та підвищеного рівня психоемоційного навантаження особливого значення набуває дослідження внутрішніх психічних ресурсів особистості. Одним із таких ресурсів виступають імажинативні процеси, які забезпечують здатність людини до створення нових образів, моделювання можливих ситуацій та осмислення власного життєвого досвіду. У юнацькому віці ці процеси набувають особливої значущості, оскільки саме в цей період відбувається активне формування життєвих планів, самоідентифікації та уявлень про майбутнє.

У психологічній науці імажинативні процеси розглядаються як складова когнітивної сфери особистості, що тісно пов'язана з мисленням, пам'яттю та емоційною регуляцією. Зокрема, у працях Роберт Стернберг підкреслюється, що уява є важливим компонентом інтелектуальної діяльності та відіграє ключову роль у вирішенні нестандартних завдань [1]. У свою чергу Жан Піаже розглядав розвиток уяви у контексті становлення символічного мислення, наголошуючи на її значенні для переходу від конкретних до абстрактних форм пізнання [2].

Важливий внесок у розуміння ролі уяви зробив також Джером Брунер, який підкреслював, що імажинативні процеси беруть участь у формуванні індивідуальної картини світу та сприяють інтерпретації життєвого досвіду [3]. Таким чином, уява виступає не лише як пізнавальний процес, але і як механізм осмислення реальності.

Юнацький вік характеризується інтенсивним розвитком когнітивної та особистісної сфер. У цей період імажинативні процеси стають більш усвідомленими, цілеспрямованими та пов'язаними з життєвими перспективами особистості. Молоді люди активно формують уявлення про власне майбутнє, професійну діяльність, міжособистісні стосунки та соціальну реалізацію.

Особливістю розвитку імажинативних процесів у юнацькому віці є їхня тісна взаємодія з емоційною сферою. Уява не лише відображає досвід особистості, але й трансформує його, надаючи нових смислів. У цьому контексті важливо враховувати, що зміст уявних образів значною мірою залежить від життєвого досвіду, емоційного стану та соціального оточення. На мою думку, імажинативні процеси у юнацькому віці виконують не лише когнітивну, але й адаптаційну функцію. В умовах невизначеності або стресу саме уява дозволяє людині «програвати» різні варіанти розвитку подій, знаходити

внутрішні ресурси та знижувати рівень тривоги. Наприклад, під час роботи з підлітками та юнаками можна спостерігати, що вони часто використовують уяву для моделювання бажаного майбутнього або альтернативних сценаріїв розвитку подій. Це свідчить про те, що уява може виступати як своєрідний психологічний механізм самопідтримки. Водночас розвиток імажинативних процесів може мати і певні труднощі. Зокрема, у ситуаціях підвищеного стресу або негативного досвіду уявні образи можуть набувати тривожного або песимістичного характеру. У таких випадках важливим є формування навичок усвідомленого використання уяви, що дозволяє трансформувати негативні образи у більш конструктивні. Якщо спостерігати на практиці, то розвиток імажинативних процесів може здійснюватися через спеціально організовані психологічні вправи, зокрема візуалізацію, творче мислення, рольові ігри та арт-терапевтичні методики. Такі підходи сприяють розвитку гнучкості мислення, емоційної регуляції та здатності до саморефлексії.

Отже, імажинативні процеси є важливою складовою психічного розвитку особистості юнацького віку. Вони забезпечують формування життєвих планів, сприяють розвитку творчості та виступають ресурсом психологічної адаптації. Разом з тим характер їх розвитку значною мірою залежить від індивідуального досвіду особистості та умов її життєдіяльності. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення впливу різних факторів, зокрема стресових та травматичних подій, на зміст і функції імажинативних процесів у юнацькому віці.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. *Загальна психологія*. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 456 с. ISBN 978-617-7409-79-5.
2. Савчин М. В. *Вікова психологія*. – Київ: Академвидав, 2016. – 512 с. ISBN 978-966-580-778-2.
3. Козьменко І. І., Леонтьєва О. В. *Психологія особистості: розвиток та адаптація*. – Харків: Основа, 2020. – 368 с. ISBN 978-617-00-2850-3.
4. Сидоренко М. (ред.). *Психологія стресу і адаптації: навч. посібник*. – Львів: Літера ЛТД, 2020. – 224 с. ISBN 978-966-998-999-1.
5. Введенська Н. В., Морозова Л. І. *Психологія сім'ї та юнацтва*. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. – 304 с. ISBN 978-966-651-928-0.
6. American Psychiatric Association. DSM-5-TR: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. – Arlington, VA: American Psychiatric Association, 2022. – 1000 с. ISBN 978-0890425787.
7. Sternberg R. J. Cognitive Psychology. – Boston : Cengage Learning, 2016 – 672 p.
8. Piaget J. The Origins of Intelligence in Children. – New York : International Universities Press, 1952. – 383 p.
9. Bruner J. S. Actual Minds, Possible Worlds. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. – 201 p.
10. Singer J. L. The Inner World of Daydreaming. – New York : Harper & Row, 1975. – 300 p.
11. Sternberg R. J. Cognitive Psychology (7th ed.). – Belmont, CA: Cengage Learning, 2016. – 672 p. ISBN 978-1305657985.

Наталія Володимирівна Крилова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Емоційне лідерство як каталізатор особистісних трансформацій клієнта

У сучасній психологічній практиці роль фахівця виходить за межі простого володіння інструментарієм. Висока динамічність соціальних процесів та зростання запитів на глибинну терапію потребують від психолога розвиненого «емоційного лідерства». Це не лише здатність до саморегуляції, а й вміння виступати емоційним орієнтиром, чий стан стає фундаментом для змін іншої особистості. Емоційний інтелект (ЕІ) у цьому контексті є не допоміжною навичкою, а базовим професійним ресурсом.

Концептуальні основи ЕІ закладені в працях Д. Гоулмана (змішана модель), Р. Бар-Она (Bar-On R.,адаптивна некогнітивна модель) та Дж. Мейєра і П. Селовея (Mayer J. D., Salovey P., модель здібностей) [1, 5, 6]. Питання професійного лідерства та компетентності фахівця аналізували Л. Карамушка, Е. Носенко та І. Матійків [2, 3, 4]. Проте механізм «резонансного» впливу емоційного лідерського стану психолога на активацію внутрішнього ЕІ клієнта залишається недостатньо розкритим у вітчизняних емпіричних дослідженнях.

У практичній діяльності психолога спостерігається розрив між теоретичним розумінням ЕІ та його практичним застосуванням як інструменту лідерського впливу. Психолог часто сприймається як пасивний рефлектор, тоді як сучасна практика потребує лідера-фасилітатора, здатного через власний високий рівень емоційної компетентності ініціювати «квантовий стрибок» у стані клієнта.

Емоційне лідерство психолога – це здатність створювати трансформаційне поле взаємодії. Спираючись на модель Р. Бар-Она, ми стверджуємо, що некогнітивні компоненти (самоповага, емпатія, стресостійкість, оптимізм) формують професійну позицію, яка дозволяє психологу бути конгруентним у складних клінічних ситуаціях [5]. Спираючись на концепцію Д. Гоулмана, ми розглядаємо емоційне лідерство як здатність фахівця створювати емоційний резонанс - стан, у якому енергія та настрій лідера позитивно синхронізуються з оточуючими [1]. В контексті психологічного консультування це означає, що психолог виступає "емоційним провідником". Високий рівень ЕІ дозволяє фахівцю не лише розпізнавати емоційні стани, а й через власну конгруентність активувати внутрішній ЕІ клієнта. Таким чином, емоційне лідерство за Гоулманом у нашій роботі інтерпретується як здатність ініціювати особистісні зміни клієнта шляхом створення безпечного та резонансного терапевтичного поля.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що емоційний інтелект психолога є нелінійною детермінантою його професійної успішності. Виявлено, що високий рівень ЕІ за моделлю Р. Бар-Она (зокрема, такі складники, як емоційна самосвідомість та стресостійкість) забезпечує формування адаптивного стилю емоційного лідерства [5]. Таке лідерство характеризується здатністю фахівця утримувати внутрішню стабільність («фундамент стану») навіть у ситуаціях інтенсивного опору або негативних проекцій клієнта. Доведено, що емоційне лідерство психолога функціонує як механізм зовнішньої регуляції для психіки клієнта. Психолог, транслюючи стан врівноваженості та усвідомленості, створює умови для емоційного резонансу. Завдяки цьому відбувається активація аналогічних некогнітивних структур у самого клієнта: підвищується його здатність до ідентифікації власних почуттів та знижується рівень афективного

напруження. Встановлено, що цей процес ініціює своєрідний «квантовий стрибок» у терапевтичній динаміці: від подолання симптомів до глибокої трансформації емоційних патернів. Таким чином, емоційне лідерство психолога виступає каталізатором, який «запускає» внутрішній емоційний інтелект клієнта, що стає базою для його подальшого автономного та благополучного життя.

Високий рівень емоційного інтелекту сприяє формуванню більш адаптивного та ефективного стилю професійного лідерства психолога - емоційного лідерства, що не лише впливає на динаміку сеансу, а й сприяє активації внутрішнього ЕІ клієнта, що стає основою його особистісних змін та трансформацій. Перспективою подальших розробок є створення тренінгових програм по емоційному лідерству, де акцент зміщується з технік комунікації на глибинну роботу з власним станом психолога як головним інструментом впливу.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д., Бояціс Р., Маккі Е. Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту / пер. з англ. Харків : Віват, 2019. 304 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. Київ : Либідь, 2004. 424 с.
3. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху : монографія. Київ : Освіта України, 2016. 183 с.
4. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 112 с
5. Bar-On R. The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI). Psicothema. 2006. 18(Suppl.). P. 13–25.
6. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. Psychological Inquiry. 2004. Vol. 15, № 3. P. 197–215.

Марина Володимирівна Кутасевич
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Любов Василівна Долинська

Розвиток особистісної зрілості осіб дорослого віку в умовах невизначеності

Актуальність нашого дослідження розвитку особистісної зрілості осіб дорослого віку в умовах невизначеності зумовлена зростанням психологічних, соціальних та екзистенційних викликів, що постають перед дорослим населенням у періоди воєнних дій, криз та нестабільності. У таких умовах особистісна зрілість виступає ключовим ресурсом резилієнтності, здатності до керування власними психічними станами, усвідомленої поведінки, прийнятті конструктивних рішень і збереженні соціальної включеності.

Першим етапом нашого наукового дослідження стало вивчення висвітлення феномену особистісної зрілості в працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Згідно ним, цей феномен розглядається як багатовимірна система психологічних характеристик, що формується під впливом біологічних передумов і соціокультурного середовища. У концепціях Г. Оллпорта та Е. Еріксона зріла особистість описується як процес поступового розвитку, який забезпечує інтеграцію життєвого досвіду та

усвідомлене ставлення до себе й світу. [4] Українські дослідники, зокрема Ю. Гільбух, акцентують на ролі вищих почуттів, а М. Боришевський - на значущості самосвідомості та саморефлексії. О. Штепа підкреслює автономність як ключову ознаку зрілості. [3] У гуманістичній традиції А. Маслоу та К. Роджерса особистісна зрілість пов'язується з процесами самоактуалізації, конгруентності та самоприйняття. До важливих характеристик зрілої особистості також належать пошук сенсу (В. Франкл), відкритість до нового досвіду, стійкість до життєвих труднощів, здатність до саморегуляції, самодетермінації, творчого самовираження та конструктивної взаємодії з соціальним оточенням. [2]

Наступним етапом стало емпіричне дослідження і визначення рівнів особистісної зрілості дорослих осіб в умовах війни. Для опитування нами використано психодіагностичний інструмент - «Тест-опитувальник особистісної зрілості» Ю. Гільбуха, що дозволив визначити, як загальний рівень особистісної зрілості, так і рівень зрілості опитуваних за окремими її структурними чинниками, а саме: мотивацією досягнень, ставленням до свого «Я» (Я-концепція), почуттям громадянського обов'язку, життєвою установкою та здатністю до психологічної близькості з іншими людьми. [1] База дослідження сформована через онлайн опитування 40 респондентів вікового діапазону від 24 до 52 років, результати яких, для більш глибокого аналізу, ми розподілили на дві вікові групи «21-40 років» та «41 рік та старше».

Наше емпіричне дослідження показало переважання середніх і знижених показників загального рівня особистісної зрілості дорослого населення в умовах невизначеності. Якщо розглядати окремі її структурні компоненти, то найбільш сформованою виявилася мотиваційна сфера, зокрема «Мотивація досягнень», особливо у респондентів віком від 41 року, що свідчить про зрілість цілепокладання та внутрішньої організованості. Водночас за шкалою «Ставлення до свого Я» у двох вікових групах зафіксовано недостатній рівень самосприйняття та самооцінки, що вказує на потребу у психологічній підтримці. Показники за шкалою «Почуття громадського обов'язку» виявили значну варіативність - від низьких до дуже високих рівнів, що може демонструвати неоднорідність соціальної відповідальності серед дорослого населення. Найбільш проблемними компонентами стали «Життєва установка» та «Здатність до психологічної близькості», за якими переважали незадовільні рівні та були відсутні дуже високі показники, що свідчить про труднощі у формуванні конструктивного ставлення до життя, майбутнього та у формуванні емоційно близьких і довірчих стосунків.

Результати дослідження засвідчили потребу у створенні комплексних корекційно-розвивальних програм, спрямованих на підтримку та зміцнення особистісної зрілості дорослих у сучасних умовах, що й визначило подальший вектор нашої роботи.

За допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона встановлено наявність середнього та дуже високого зв'язку між загальним рівнем особистісної зрілості та її окремими чинниками: «мотивацією досягнень» ($r = 0,83$), «ставленням до свого Я» ($r = 0,83$), «почуттям громадянського обов'язку» ($r = 0,54$), «життєвою установкою» ($r = 0,84$) та «здатністю до психологічної близькості» ($r = 0,64$), що свідчить про взаємозумовленість цих компонентів із загальним рівнем особистісної зрілості.

Під час розроблення корекційно-розвивальної програми було враховано встановлені кореляційні зв'язки між загальним рівнем особистісної зрілості та її окремими чинниками, що дало змогу цілеспрямовано акцентувати змістові модулі на розвиток окремих компонентів, що в свою чергу має безпосередній вплив на підвищення загального рівня особистісної зрілості дорослих в умовах невизначеності.

Отже, психологічна допомога, спрямована на розвиток особистісної зрілості дорослих, виступає важливим засобом підтримки людини в умовах сучасних викликів. Розроблена нами програма її розвитку корелює з реальними запитами дорослого населення та викликами сьогодення, спирається на сучасні наукові підходи та охоплює

й розвиває як загальний її рівень, так і рівень її окремих основних структурних компонентів.

Список використаних джерел

1. Гільбух Ю.З. Тест-опитувальник особистісної зрілості. Київ: НВЦ Психодіагностика та диференційоване навчання, 1994. 23 с

2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі/ пер. з анг О. Замойська. Харків:Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160с.

3. Штепа О.С. Диспозиційна модель особистісної зрілості. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Львів, 2006, 286с.

4. Erikson Erik H.. Identity, youth and crisis. New York: W. Norton Company, 1968. 352 p.

Тетяна Тарасівна Кутова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Психолоічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку з різним рівнем тривожності

Розвиток емоційної сфери в дошкільному віці є важливою передумовою становлення особистості дитини та її подальшої соціалізації. У цей період відбувається інтенсивне формування базових емоцій, здатності до їх усвідомлення, диференціації та регуляції, що визначає особливості поведінки та взаємодії з оточенням. У контексті зазначеної проблематики особливої актуальності набуває дослідження тривожності як чинника, що впливає на емоційний розвиток дітей дошкільного віку.

Тривожність розглядається як індивідуально-психологічна характеристика, що проявляється у схильності до переживання станів занепокоєння, напруження та очікування небезпеки у різних життєвих ситуаціях. У дошкільному віці вона може мати як ситуативний, так і особистісний характер, що зумовлює специфіку емоційного реагування дитини.

Дослідження показують, що діти з низьким рівнем тривожності характеризуються емоційною стабільністю, відкритістю та активністю у взаємодії з соціальним оточенням. Вони виявляють адекватні емоційні реакції, здатність до емпатії та сформовані навички саморегуляції, що сприяє їхній успішній адаптації . Водночас діти з високим рівнем тривожності відзначаються підвищеною емоційною напруженістю, невпевненістю у власних можливостях, схильністю до переживання страхів та негативних емоційних станів. Для них характерні труднощі у встановленні соціальних контактів, уникнення нових ситуацій, а також недостатній рівень розвитку навичок емоційної регуляції.

Суттєвий вплив на формування рівня тривожності мають умови сімейного виховання. Зокрема, надмірний контроль, гіперопіка, часта критика або емоційна нестабільність у сім'ї можуть сприяти підвищенню тривожності у дитини. Натомість підтримувальне середовище, емоційне прийняття та стабільність взаємин сприяють гармонійному розвитку емоційної сфери.

Особливості емоційного розвитку дітей з різним рівнем тривожності проявляються також у рівні сформованості емоційного інтелекту. Діти з високою

тривожністю часто мають труднощі у розпізнаванні та вербалізації власних емоцій, що ускладнює їхню взаємодію з однолітками та дорослими, а також процес соціальної адаптації. З метою оптимізації емоційного розвитку дітей дошкільного віку доцільним є застосування психолого-педагогічних засобів, спрямованих на зниження рівня тривожності. До таких належать ігрові методи, арт-терапія, казкотерапія, які сприяють формуванню навичок емоційної саморегуляції та підвищенню емоційної компетентності. Важливим є також залучення батьків до процесу психологічної просвіти.

Отже, рівень тривожності виступає значущим чинником, що визначає специфіку емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Своєчасна діагностика та корекція підвищеної тривожності сприяють формуванню емоційно зрілої особистості, здатної до ефективної соціальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Савчин М. В. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 2011. 384 с.
2. Павелків Р. В. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 432 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 272 с.
4. Коваленко О. В. Психологія розвитку дітей дошкільного віку : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
5. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 392 с.

Софія Віталіївна Лебідь
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології
Ірина В'ячеславівна Воронюк

Результати емпіричного дослідження задоволеності партнером у шлюбних взаєминах

Задоволеність партнером у шлюбних взаєминах у сучасній психології розглядається як інтегральний показник функціонування сімейної системи, що відображає ступінь узгодженості подружніх очікувань, емоційної близькості, комунікативної взаємодії та рольової організації сімейного життя [3]. Дослідники підкреслюють, що рівень задоволеності шлюбом тісно пов'язаний із соціально-психологічними чинниками, серед яких важливе місце посідають емоційна підтримка, взаєморозуміння, рольова узгодженість та справедливість розподілу сімейних обов'язків [1; 2]. Окремо наголошується, що якість подружньої комунікації безпосередньо пов'язана із задоволеністю стосунками в обох партнерів, а погіршення комунікації супроводжується зниженням суб'єктивного переживання шлюбного благополуччя [4].

Метою емпіричного дослідження було виявити особливості задоволеності партнером у шлюбних взаєминах та з'ясувати її зв'язок із рольовими очікуваннями подружжя і розподілом ролей у сім'ї. Дослідження проводилося на базі приватної початкової школи «Українська школа вільних наук» протягом лютого–березня 2026 року. У ньому взяли участь 15 подружніх пар, тобто 30 респондентів віком від 29 до 42

років. Для дослідження було використано методику «Рольові очікування та домагання у шлюбі», тест-опитувальник задоволеності шлюбом та методику «Розподіл ролей у сім'ї».

Аналіз результатів методики «Рольові очікування та домагання у шлюбі» показав, що в чоловіків найбільш вираженими є показники за шкалами особистісної ідентифікації – 60,0% високого рівня, соціальної активності – 53,3% та емоційно-психотерапевтичної сфери – 53,3%. У жінок найвищі показники зафіксовано за емоційно-психотерапевтичною шкалою – 80,0% високого рівня, батьківсько-виховною – 66,7% та господарсько-побутовою – 46,7% високого і 46,7% середнього рівнів. Водночас в обох групах найменш значущою виявилася зовнішня привабливість партнера: високий рівень за цією шкалою виявлено лише у 20,0% чоловіків і 6,7% жінок. Це свідчить про те, що в структурі подружньої задоволеності провідне значення мають не зовнішні характеристики, а психологічна близькість, емоційна підтримка та рольова узгодженість.

Результати тесту-опитувальника задоволеності шлюбом засвідчили, що чоловіки загалом оцінюють власні подружні взаємини більш позитивно, ніж дружини. Зокрема, серед чоловіків 26,7% респондентів мають абсолютно благополучний рівень задоволеності шлюбом, 40,0% – благополучний, 26,7% – перехідний і 6,7% – неблагополучний. Отже, сумарно 66,7% чоловіків позитивно оцінюють свій шлюб. Серед дружин абсолютно благополучний рівень виявлено у 13,3%, благополучний – у 33,3%, перехідний – у 33,3%, неблагополучний – у 20,0%. Таким чином, позитивно оцінюють шлюб лише 46,6% жінок, тоді як понад половина респонденток виявляє часткову або виражену незадоволеність подружніми взаєминами.

Дослідження розподілу ролей у сім'ї показало, що в більшості подружніх пар зберігається частково традиційна рольова структура. Так, у сфері виховання дітей жінка домінує у 60,0% пар, у сфері емоційного клімату – у 73,3%, у господарсько-побутовій сфері – у 53,3%, а в організації дозвілля – у 46,7% пар. Натомість чоловік переважає у сфері матеріального забезпечення – 73,3%, сімейної субкультури – 53,3% та сексуального партнерства – 46,7%. Отримані дані свідчать про нерівномірність сімейного навантаження, за якої саме жінки частіше беруть на себе емоційно насичені та повсякденні сфери сімейного життя, що може бути одним із чинників нижчої задоволеності шлюбом у дружин порівняно з чоловіками.

Отже, результати емпіричного дослідження дають підстави стверджувати, що задоволеність партнером у шлюбних взаєминах формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких особливого значення набувають емоційна підтримка, якість подружньої комунікації, рольова узгодженість і справедливість розподілу сімейних обов'язків. Виявлені відмінності між чоловіками і жінками підтверджують необхідність урахування гендерної специфіки в процесі психологічного консультування подружніх пар та розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня задоволеності партнером у шлюбі.

Список використаних джерел

1. Волошок О. В. Соціально-психологічні чинники задоволеності шлюбом осіб періоду ранньої дорослості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. Вип. 3. С. 122–128. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-17.

2. Іващенко А. І., Тітова А. В. Психологічні чинники задоволеності шлюбом. *Габітус*. 2023. Вип. 54. С. 116–120. DOI: 10.32782/2663-5208.2023.54.22.

3. Маринкевич С. М. До питання про задоволеність шлюбом як індикатор функціонування сімейної системи. *Філософія. Культура. Життя*. 2013. Вип. 39. С. 217–223.

4. Johnson M. D., Lavner J. A., Mund M. et al. Within-Couple Associations Between Communication and Relationship Satisfaction Over Time. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2022. Vol. 48, Issue 4. P. 534–549. DOI: 10.1177/01461672211016920.

Валентина Максимівна Литкович
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Психологічні механізми виникнення синдрому FOMO під впливом соціальних мереж

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується перенесенням значної частини соціальної активності особистості у віртуальний простір. Соціальні мережі, які спочатку створювалися як інструмент подолання кордонів у спілкуванні, поступово трансформувалися у глобальний майданчик для конструювання ідеалізованих цифрових образів. Така зміна формату взаємодії призвела до появи нових психологічних станів, серед яких найбільш розповсюдженим став синдром FOMO (Fear of Missing Out). Цей феномен відображає глибоку суперечність між прагненням індивіда до соціальної включеності та неможливістю осягнути весь потік подій, що транслюється медіаплатформами.

Актуальність дослідження зумовлена стрімкою діджиталізацією соціальної взаємодії, де віртуальна репрезентація «ідеального життя» стає тригером дефіцитарних станів та зростання тривожності серед молоді. Метою роботи є розкриття внутрішніх психологічних важелів формування синдрому FOMO через аналіз теорії соціального порівняння та когнітивних викривлень. Новизна підходу полягає у розгляді цифрової залежності як результату деформації сприйняття власного соціального статусу під впливом алгоритмів медіаплатформ.

Ключовим положенням дослідження є те, що соціальні мережі трансформують природну потребу людини у приналежності на хворобливу фіксацію на чужих здобутках. Синдром FOMO виникає через деструктивне «висхідне порівняння», коли людина зіставляє свої реальні будні з відфільтрованим «фасадом» інших. Цей процес створює ілюзію постійного дефіциту ресурсів, емоцій та подій у власному житті. Першопричиною страху пропущених можливостей є не обсяг інформації, а втрата внутрішньої стійкості та перенесення центру самооцінки у площину зовнішнього схвалення (лайки, коментарі). Таким чином, FOMO постає як деструктивна реакція на загрозу соціальної ізоляції, яка у віртуальному просторі набуває гіперболізованих масштабів.

Обґрунтуванням цих ідей слугує теорія соціального порівняння Л. Фестінґера (1954), згідно з якою індивід оцінює власну значущість через зіставлення з групою, що в умовах Instagram призводить до хронічного відчуття меншовартості. Психологічний механізм FOMO підкріплюється «дофаміновою петлею»: очікування схвалення стимулює центр винагороди, роблячи перевірку стрічки адиктивною. Фундаментальні дослідження Е. Пшибильського (2013) довели прямий зв'язок між незадоволеністю базовими психологічними потребами та нав'язливою потребою бути онлайн. У вітчизняному науковому просторі В. Панок (2021) та О. Блинова (2017) акцентують увагу на трансформації ідентичності, де інтенсивність FOMO прямо корелює з дефіцитом реальної соціальної підтримки.

Яскравим прикладом дії цих механізмів є емоційна реакція на перегляд «сторіз» однолітків з подорожей чи професійних заходів під час власного робочого процесу. Людина відчуває ірраціональний страх «випадіння» з контексту («всі живуть, крім мене»), що призводить до нав’язливого оновлення стрічки новин. Це наочно демонструє,

як віртуальний образ стає вагомішим за реальний досвід, диктуючи емоційний фон індивіда та знижуючи його концентрацію на поточних завданнях.

За результатами аналізу визначено, що основою синдрому FOMO є когнітивне викривлення сприйняття власної соціальної цінності. Практична цінність дослідження полягає у можливості впровадження програм цифрової гігієни та методів розвитку когнітивної гнучкості у студентського середовища. Висновки підкреслюють необхідність переходу від обмеження гаджетів до роботи над внутрішньою самоцінністю та автентичністю особистості.

Список використаних джерел

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди: пер. з англ. К. Мільцевої. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 352 с.
2. Блинова О. Є. Соціальні мережі як чинник соціалізації сучасної особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. № 1. С. 135–140.
3. Панок В. Г. Концептуальні підходи до психологічної допомоги особистості в умовах діджиталізації суспільства. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 45–58.
4. Festinger L. A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*. 1954. Vol. 7. No. 2. P. 117–140.
5. Przybylski A. K., Murayama K., DeHaan C. R., Gladwell V. Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*. 2013. Vol. 29. No. 4. P. 1841–1848.

Інна Францівна Литовченко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Розвиток емоційного інтелекту як чинника гармонійних міжособистісних взаємин підлітків

Актуальність проблеми. У складний час життя в умовах війни в Україні зростає небезпека підвищення загального рівня агресивності та конфліктності населення, руйнування моральних цінностей, трансформації світогляду. Великий потік інформації, не вміння його адекватно опрацювати, вразливість до панічних настроїв оточення можуть погіршувати психологічне здоров’я людей, викликати різні психологічні порушення і розлади, зумовлювати агресивну, конфліктну поведінку.

Особливо гостро на незгоди сучасного життя реагують підлітки, які відрізняються емоційною нестійкістю та бурхливістю змін в емоційній сфері. Вони не вміють адекватно розпізнавати емоції і почуття, контролювати їх вираження у комунікативних ситуаціях. Підлітки часто не здатні до свідомого аналізу причин виникнення суперечок, не вміють розпізнавати наміри поведінки співрозмовника, що не сприяє встановленню довірливих, емпатійних стосунків та досягненню згоди між ними.

При цьому підліткам найчастіше властиві недостатні навички встановлення і підтримання гармонійних стосунків з іншими, забезпечення комфортної атмосфери взаємодії на основі врахування емоційних станів співрозмовників, причин, що могли вплинути на емоційність відносин. Емоційна нестабільність підлітків викликає їхню

схильність до імпульсивних реакцій, часті не обдумані вчинки, загострює стосунки з оточуючими і вказує на відсутність чи недостатність емоційного інтелекту (Л. Лойко, Т. Рисинець, Н. Шатайло).

Емоційний інтелект є важливим психологічним феноменом, що допомагає краще розуміти себе і свої емоції, правильно їх виражати у взаємодії з іншими, розпізнавати емоційні стани співрозмовників та враховувати їх, проявляти емпатію, співчуття, надавати необхідну підтримку і допомогу оточуючим. При цьому емоційний інтелект відноситься до гнучких навичок, затребуваних у сучасному суспільстві, та сприяючих досягненню успіхів у різних сферах життєдіяльності (Т. Годзь, Ю. Коробко, Л. Остапко, С. Тройніна та ін.).

Психологічні особливості розвитку підлітків аналізують І. Булах, Л. Лойко, В. Немеш, Б. Присяжнюк, Т. Рисинець, Н. Шатайло та ін. Вивченню проблеми впливу емоційного інтелекту на особливості міжособистісного спілкування підлітків приділити свої праці С. Кас'янова, І. Мазоха, В. Немеш, І. Сингаївська, С. Ситнік, Н. Шель, М. Яцюк та ін. На тісний взаємозв'язок між ЕІ та комунікативними навичками підлітків, здатністю долати суперечності та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації вказують І. Грузинська, С. Дерев'янко, В. Зарицька, Л. Ніколаєв, О. Лящ, Д. Чижма, Ю. Шамардак, С. Яланська та ін.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік є періодом інтенсивного розвитку особистості та фундаментальних змін в емоційній сфері. Не вміння себе стримувати, управляти своїми емоційними реакціями, враховувати емоції стани і наміри співрозмовників ускладнюють процес досягнення бажаних успіхів у взаєминах з іншими, що провокують конфлікти чи агресивні відповіді від оточуючих. Саме тому підліткам важливо приділяти увагу розвитку свого емоційного інтелекту, що розуміється як психологічний феномен, що відображає здатність сприймати та виражати емоції, розпізнавати і розуміти їх, вміло використовувати у взаємодії з іншими, управляти своїми емоціями у спілкуванні, щоб сприяти гармонійній, конструктивній взаємодії з оточуючими (Л. Ніколаєв, Д. Чижма, Ю. Шамардак).

Розвиток емоційного інтелекту є цінним напрямом психологічної роботи з підлітками, що сприяє оптимальному особистісному становленню учнів, їх навчанню розпізнавати свої емоції та контролювати вербальне і невербальне вираження, підтримувати конструктивні взаємини з іншими, досягати успішності міжособистісної взаємодії з ними.

Ефективними засобами розвитку ЕІ у психологічній роботі з підлітками є рольові ігри, моделювання конфліктів та спільний пошук їх вирішення. Цінним засобом у розвитку ЕІ як чинника гармонійних відносин підлітків є арт-терапія, що допомагає краще пізнати внутрішній світ, актуалізувати ресурсні стани для розуміння емоцій оточуючих та налагодження співпраці з ними для досягнення спільних цілей. Через створення колажів, сюжетних малюнків, казок, театралізації окремих історій підлітки можуть відреагувати агресивні емоції за допомогою соціально прийнятних способів, подолати конфліктні моменти взаємодії, навчитися використовувати конструктивні способи подолання суперечок.

Висновки. Завдяки використанню методів теоретичного аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення обґрунтованих теоретико-методологічних положень психологічних досліджень зроблено висновок про важливість комплексного розвитку ЕІ підлітків та покращення їх навичок у підтриманні гармонійних міжособистісних відносин з однолітками.

Перспективним напрямом дослідження вбачаємо аналіз практичних аспектів психорозвивальної роботи з підлітками для підвищення їхнього емоційного інтелекту як чинника гармонійних міжособистісних взаємин, перевірки ефективності цієї діяльності з учнями та напрацювання рекомендацій психологу для удосконалення емоційних властивостей та комунікативних навичок підлітків.

Список використаних джерел

1. Васильєва А. В. Особливості міжособистісних відносин підлітків з однолітками як умова їх особистісного розвитку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. №8. С. 192-198.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2019. 512 с.
3. Легка Н. Проблема міжособистісних взаємовідносин підлітка. Актуальні тенденції розвитку світової психологічної практики: *Перша Міжнародна конференція молодих вчених (17-18 квітня 2014 р.): матер. доповідей та виступів.* Кривий Ріг. 2014. С. 104-105.
4. Присяжнюк Б. В. Особливості розвитку емоційно-почуттєвої сфери у дітей підліткового віку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34 (73). № 2. С. 60-64.
5. Шпак М. М. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки».* 2016. №2(5). С. 80-84.

Наталія Андріївна Лихобаба
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної психології
Людмила Петрівна Матяш-Заяц

Роль інтернального локусу контролю у формуванні стресостійкості майбутніх психологів у процесі врегулювання конфліктів

Україна, яка нині виборює право на своє існування, потребує кваліфікованих фахівців-психологів, здатних надати якісну допомогу кожному, хто опинився у складних життєвих обставинах. У період здобуття фахової освіти майбутні психологи повинні не лише опанувати теоретичні знання та відпрацювати навички надання психологічної допомоги, а і сформувати низку професійно значущих якостей, які сприятимуть становленню професійної ідентичності психолога. Однією з таких якостей є стресостійкість. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення та емпіричного виявлення ролі інтернального локусу контролю у формуванні стресостійкості майбутніх психологів у контексті професійної діяльності та врегулювання конфліктів.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити низку чинників стресостійкості особистості і зробити висновок про те, що ключовим чинником виступає локус контролю. Джуліан Роттер розглядає інтернальний локус контролю як такий, що визначає рівень суб'єктивного контролю особистості над подіями життя. Інтернальний тип локусу контролю передбачає схильність особистості приписувати результати діяльності внутрішнім чинникам, тоді як екстернальний – зовнішнім обставинам.

Теоретичною основою нашого емпіричного дослідження стали підходи до стресу, сформульовані у працях Ганса Сельє [2] та когнітивна модель Річарда Лазаруса та Сьюзен Фолкман [3]. Згідно з теорією стресу Ганс Сельє, стрес є неспецифічною реакцією організму на вимоги середовища. У когнітивній моделі стресу Річард Лазарус визначальним є процес оцінки ситуації та вибір копінг-стратегій.

Мета дослідження полягала у визначенні взаємозв'язку між інтернальністю та стресостійкістю у майбутніх психологів.

У нашому дослідженні взяли участь 32 особи – здобувачі освіти 3-4 курсів, які навчаються за спеціальністю «Психологія» на заочній формі навчання віком 21-40 років. У ході емпіричного дослідження нами було застосовано опитувальник рівня суб'єктивного контролю, шкала стресостійкості, кореляційний аналіз Пірсона. Дослідження було проведено у форматі онлайн-опитування за допомогою Google Forms. Респондентам було запропоновано заповнити стандартизовані опитувальники на добровільних засадах із дотриманням принципів анонімності та конфіденційності даних.

Отримані дані були оброблені методами математичної статистики для встановлення взаємозв'язків між досліджуваними показниками.

Нами було встановлено, що середній показник інтернальності досліджуваних становив M=27,8б, що свідчить про те, що досліджуваним властивий середній рівень інтернальності з тенденцією до підвищеного. Рівень стресостійкості становив M=31,6 бала, що відповідає середньому рівню даного показника. Використання методу кореляційного аналізу дозволило встановити, що існує статистично значущий позитивний зв'язок між інтернальністю та стресостійкістю ($r = 0,58$; $p < 0,01$) та негативний – між екстернальністю і стресостійкістю ($r = -0,48$; $p < 0,01$). Такі результати дозволяють з певністю стверджувати, що стресостійкість особистості прямо пов'язана з інтернальністю: чим більше особистість бере на себе відповідальність за події власного життя, тим вищим є рівень її стресостійкості. Однак при цьому варто пам'ятати, що надмірна інтернальність може супроводжуватися підвищеною відповідальністю та ризиком психологічного перенавантаження.

Вищевикладене дозволяє нам зробити висновок про те, що майбутнім психологам, яким притаманний інтернальний локус контролю, краще вдається протистояти стресовим ситуаціям в цілому, а відтак вони зможуть більш ефективно надавати допомогу клієнтам.

Список використаних джерел

1. Джуліан Роттер Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. Psychological Monographs. 1966. Vol. 80, № 1. P. 1–28.
2. Ганс Сельє Selye H. The Stress of Life. New York: McGraw-Hill, 1956. 324 p.
3. Річард Лазарус, Сьюзен Фолкман Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer, 1984. 445 p.
4. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 480 с.
5. Карамушка Л. М. Психологія управління конфліктами. Київ: Наукова думка, 2018. 256 с.

Тетяна Іванівна Лукіна
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Роль сімейної підтримки в процесі психічного відновлення дорослої особистості

Сучасні реалії українського суспільства, зумовлені тривалими військовими діями, вимушеним переселенням та безпрецедентною соціально-економічною нестабільністю, формують надвисокий рівень психологічного навантаження на населення. Екстремальні

події руйнують базову ілюзію безпеки світу, що неминуче призводить до виникнення психологічної травми. Специфіка поточного моменту полягає в тому, що населення України масово стикається з кумулятивною (накопичувальною) травмою, коли стресори діють пролонговано. У цьому контексті сучасна парадигма кризової психології закономірно зміщує фокус із дослідження винятково патологічних наслідків (зокрема посттравматичного стресового розладу) на вивчення потенціалу психічного відновлення особистості та зміцнення її життєстійкості.

Психічне відновлення після травми – це не просто лінійне повернення до «дотравматичного» стану, що в умовах хронічного макросоціального стресу є об'єктивно неможливим. Це складна внутрішня робота з інтеграції пережитого болісного досвіду в нову, адаптивну картину світу. Визначним кроком у розумінні результату такого відновлення є концепція «посттравматичного життєтворення», запропонована вітчизняною дослідницею Т. М. Титаренко. Ця концепція передбачає здатність людини подолати позицію жертви, знайти нові сенси, змінити життєві пріоритети та перезібрати свою ідентичність після пережитої катастрофи [6, с. 19]. Однак ефективність цього складного процесу критично залежить від макросоціального контексту та наявності безпечного підтримуючого середовища.

Як зазначають фахівці у галузі кризової психології, подолання наслідків травматичних подій вимагає комплексного підходу, де соціальне оточення постраждалого відіграє одну з провідних ролей [4, с. 15]. Значний внесок у розуміння особливостей психосоціальної підтримки роблять дослідження вітчизняних науковців (зокрема, праці Х. Б. Цьомик), які доводять, що глибока емоційна значущість подружніх взаємин є тим фундаментальним параметром, який забезпечує стабільність сімейної системи та сприяє екологічному розв'язанню життєвих криз [7, с. 4].

Сучасна парадигма психологічної допомоги зміщує фокус із дослідження винятково патологічних наслідків на вивчення потенціалу психічного відновлення. Психічне відновлення після травми – це складна внутрішня робота з інтеграції пережитого болісного досвіду в нову, адаптивну картину світу. Ключовим ресурсом у цьому процесі виступає резильєнтність сім’ї, яка в умовах довготривалої війни зазнає значних трансформацій, але залишається фундаментальною опорою для особистості

В умовах перевантаження зовнішніх соціальних інститутів родинна система змушена брати на себе функції головного реабілітаційного середовища. Сім'я виступає тим первинним психологічним буфером, який приймає на себе основний удар травматичного стресу і здатен компенсувати дефіцит соціальної безпеки [5, с. 45].

Така буферна та компенсаторна функція родини набуває виняткової ваги для військовослужбовців та ветеранів, які стикаються з так званими «невидимими наслідками війни» (соціальною ізоляцією, підвищеною тривожністю, спалахами гніву) та потребують глибокого розуміння з боку найближчого оточення [1, с. 12]. Емпіричні дослідження підтверджують цю тезу: для військових, які долають наслідки воєнних травм, основним копінгом є саме підтримка сім’ї, родини та розуміння з боку близьких [6, с. 118].

Аналіз проблеми дозволяє виокремити ключові механізми, через які реалізується підтримуюча функція родини:

1. Емоційна валідація. Родина створює простір для екологічного вираження складних почуттів без ризику засудження, що запобігає емоційному уникненню.
2. Когнітивна асиміляція досвіду. Відкрите обговорення пережитого в колі сім'ї сприяє десенсибілізації травматичного досвіду та його інтеграції.
3. Спирання на соціальну підтримку. Здатність звертатися за підтримкою та відчувати соціальну опору належить до ключових чинників розвитку особистісної резильєнтності в умовах надзвичайних ситуацій [3, с. 181].

Водночас необхідно враховувати, що родина сама піддається колосальному виснаженню. За умови дисфункціональності комунікації або емоційного вигорання

близьких, сімейне середовище може стати фактором вторинної травматизації. Для збереження підтримуючого потенціалу сім'ї часто необхідне зовнішнє втручання. Як зазначають Ю. Кашпур та Т. Кузьменко, гармонізація міжособистісних взаємин подружніх пар засобами психологічного консультування є необхідною умовою для подолання криз та створення безпечного мікроклімату [2, с. 44].

Отже, соціальні умови сьогодення вимагають розглядати сімейну підтримку як фундаментальну основу психічного відновлення дорослої особистості. Зважаючи на системну природу травматичного досвіду, ефективна допомога має спиратися на комплексну роботу. Практичним втіленням такого підходу є розробка комплексної психологічної програми, що структурується за трьома цільовими блоками:

1) робота з безпосередньо постраждалою особистістю (ветераном, ВПО) задля емоційної стабілізації та опрацювання травми;

2) психоедукаційна та підтримуюча робота з партнером (дружиною/чоловіком) для попередження вторинної травматизації та вигорання;

3) інтегративна спільна робота з усією родиною для гармонізації взаємин та актуалізації колективних ресурсів. Саме такий диференційований підхід дозволить перетворити сім'ю на дієве та безпечне середовище для повноцінного посттравматичного відновлення.

Список використаних джерел

1. Возніцина К., Литвиненко Л. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Київ, 2020. 188 с.

2. Кашпур Ю., Кузьменко Т. Гармонізація міжособистісних взаємин подружніх пар засобами психологічного консультування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 1. С. 42–46.

3. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ, 2023. 214 с.

4. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : методичний посібник / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Логос, 2015. 207 с.

5. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / за ред. Л. М. Вольнової. Київ, 2012. 275 с.

6. Титаренко Т. М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.

7. Цьомик Х. Б. Психологічні особливості емоційної значущості подружніх взаємин : дис. ... д-ра філософії : 053. Київ, 2023. 241 с.

Ганна Володимирівна Майорова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Валерій Миколайович Поліщук

Сімейна комунікація в умовах війни

Актуальність проблеми. Сім'я – це 1) цілісна система комунікативних зв'язків, розподілу ролей, ціннісних орієнтацій, взаємної відповідальності, 2) динамічна структура, у якій зміни в поведінці одного суб'єкта впливають на поведінку інших, визначаючи свою та їхню психологічну рівновагу.

Війна в Україні трансформувала такі зміни у традиційному і звичному функціонуванні сім'ї через вимушену роз'єднаність своїх членів, підвищену тривожність, хвилювання і, як наслідок, істотну модернізацію і, навіть, девальвацію змісту взаємодії, зокрема у підтримці емоційної близькості.

Виклад матеріалу. Предметом дослідження стали сім'ї, де 1) «хтось один» бере участь у бойових діях (типова ознака: комунікація є обмеженою у часі, акцентовано-емоційною, часто – фрагментарною, потребуючи змістовного підтримувальної взаємодії), 2) «частина» перебуває за межами України (типова ознака: спілкування здійснюється переважно з допомогою цифрових засобів у супроводі емоційної дистанції і труднощів у збереженні близькості, 3) «внутрішньо-переміщені», які адаптуються до нових умов проживання (типова ознака: підвищений рівень напруженості та конфліктності), 4) «залишаються разом», але постійно перебувають у стресі (його накопичення виявляється у зростанні емоційної вразливості та частотних конфліктах).

Основні теги нашого дослідження: 1) «ефективність сімейної комунікації в умовах війни визначається рівнем адаптивності комунікативних стратегій, здатністю до емоційної регуляції, мовленнєвого контакту, використанням доступних форм взаємодії, зокрема дистанційного спілкування; 2) існує суперечність між «необхідністю підтримання емоційного зв'язку, довіри та взаємопорозуміння у сім'ї» та «об'єктивними обмеженнями, які виникають унаслідок фізичної дистанції, хронічного стресу, емоційного виснаження і впливу травматичних подій».

У цьому пізнавальному ракурсі, нас цікавить проблематика сімейної комунікації якраз в умовах війни про 1) моделі сімейної взаємодії, комунікативні стилі та роль відкритості у формуванні здорових стосунків (В. Сатир), емоційний зв'язок, безпеку та стабільність у взаєминах (Дж. Боулбі), 3) переживання криз, життєві зміни, особливості психологічної адаптації особистості (Т. Титаренко), 4) розвиток особистості у взаємодії з соціальним середовищем та значення внутрішніх ресурсів у подоланні труднощів(С. Максименко).

Такий дослідницький інтерес пояснюється пошуком дестабілізаційних детермінант у спілкуванні, здатності до взаємного розуміння з необхідністю розроблення відповідних тематичних практичних рекомендації в умовах обмежених можливостей взаємодії (технології використання сучасних засобів зв'язку: відеозв'язок, голосові повідомлення; способи відкритості у виявах почуттів; емпатійні навички; уникнення накопичення емоційної напруженості; вміння перерозподілу сімейних ролей відповідно до нових умов життя; своєчасне анонсування психологічної допомоги)

Висновки. Динаміка сімейної комунікації в умовах війни 1) визначається впливом зовнішніх (загроза для життя, соціальна нестабільність, вимушена міграція, економічні труднощі, локаційна відстань) і внутрішніх чинників (емоційний стан людей, рівень їхньої тривожності, індивідуальні копінг-стратегії тощо), 2) є необхідним особистісним адаптаційним ресурсом (підтримка, згуртованість, довіра, здатність до відкритого діалогу тощо) для подолання труднощів заради збереження, цілісності та єдності сім'ї.

Список використаних джерел

1. Максименко С.Д. Психологія особистості: підручник, м. Київ: КММ, 2019. 296 с.
2. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К.: Либідь, 2003. 376 с.
3. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 372 с.
4. Bowlby J. Attachment and Loss. New York : Basic Books, 1982. 300 p.
5. Satir V. The New Peoplemaking. Palo Alto : Sience and Behavior Books, 1988. 256 p.

Олександра Романівна Манахова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії з психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Психологічна стійкість особистості як умова збереження психічного здоров'я в умовах війни

Війна є потужним хронічним стресором, що має тривалий і системний вплив на особистість, часто перевищуючи її адаптаційні ресурси. Такий вплив спричиняє негативні зміни в емоційній, когнітивній, поведінковій і фізіологічній сферах, знижує працездатність, підвищує рівень виснаження та погіршує загальний психічний стан [3, с. 96]. Специфіка воєнного стресу полягає у його множинності та тривалості, адже він включає загрозу життю, втрати, вимушене переміщення та постійну невизначеність, що потребує переосмислення традиційних моделей адаптації.

У таких умовах принципову роль відіграє резильєнтність як здатність особистості зберігати психологічну стійкість і відновлюватися після травматичних подій. Найбільш адаптованими є ті індивіди, у яких поєднуються внутрішні ресурси (самоефективність, смисли, емоційна регуляція) та зовнішня підтримка (соціальні зв'язки, доступ до допомоги) [6]. Водночас відсутність підтримки значно підвищує ризик дезадаптації.

У дослідженнях резильєнтності в контексті воєнних дій все частіше фіксується, що реакція людини на травматичний досвід не є статичною – формується цілий спектр траєкторій адаптації.

Дослідження траєкторій динаміки стійкості показують різноманіття реакцій: деякі особи демонструють стабільну стійкість, інші – тимчасову дезадаптацію з подальшим відновленням, а ще інші – тривалу хронічну вразливість. Війна підсилює ймовірність переходу в несприятливі траєкторії через повторні стрес-події; отже, раннє виявлення «сигнальних» симптомів та оперативна підтримка (психологічна перша допомога, групова підтримка) мають першочергове значення [5].

Емпіричне дослідження серед українців працездатного віку, що зазнали впливу війни, виявило різноманітні профілі резильєнтності: учасники з високим рівнем внутрішніх ресурсів і соціальної підтримки демонстрували стабільну адаптацію, водночас ті, хто мав слабкі внутрішні механізми (низька емоційна регуляція, недолік копінгу), демонстрували симптоми тривоги, депресії чи дезадаптації [2, с. 75].

У сучасних умовах війни та соціальної невизначеності молодь є однією з найуразливіших категорій населення – їхній етап життя характеризується формуванням психоемоційної стабільності, соціальної ідентичності та професійної самореалізації, що робить їх особливо чутливими до стресів, які породжує війна. Проте, згідно з останніми дослідженнями, у цій групі можна виділити помітну варіабельність у здатності до адаптації: від тих, хто зберігає стійкість і психологічне благополуччя, до тих, хто переживає тривалі психотравматичні наслідки [4; 7].

Також у дослідженні серед української молоді (віком 18-35), яка пережила травматичні події війни, було показано, що індекс резильєнтності (за шкалою CD-RISC-10) обернено пов'язаний із рівнями тривожності та депресії, а також із кількістю пережитих травм [4]. Це означає, що молоді люди з вищим рівнем психологічної стійкості мали меншу схильність до психічної дезадаптації, незважаючи на травматичний досвід.

У дослідженні студентів-медиків під час війни виявлено, що високий рівень резильєнтності корелює з адаптивними копінг-стратегіями (наприклад,

самовідволікання, прийняття ситуації), а зниження рівня шкідливих реакцій на стрес (наприклад, зловживання, самозвинувачення) [1, с. 51-52].

Отже, резильєнтність виступає не лише як внутрішній ресурс особистості, що забезпечує ефективну регуляцію емоцій, когнітивну гнучкість та здатність до адаптивних копінг-стратегій, а й як «буфер», який пом'якшує негативний вплив стресових та травматичних подій. У молоді високий рівень психологічної стійкості пов'язаний із збереженням функціональної активності – здатності підтримувати навчальну, професійну та соціальну діяльність навіть за умов постійного стресу та невизначеності. Крім того, резильєнтність сприяє підтримці соціальної взаємодії: молоді люди з розвиненими внутрішніми ресурсами легше шукають підтримку серед однолітків, родини чи наставників, що додатково зміцнює їхню адаптацію. Також резильєнтність забезпечує збереження загального психічного благополуччя, зменшуючи рівень тривожності, депресії та посттравматичних симптомів, що, у свою чергу, підвищує шанси на успішну соціальну інтеграцію та підтримку життєвої мотивації навіть у надзвичайних екстремальних умовах.

Таким чином, молодь в умовах війни перебувають у зоні підвищеного ризику психічних порушень, проте дані останніх років показують, що психологічна стійкість (резильєнтність) може виступати як важливий ресурс, який пом'якшує негативні наслідки травматичного досвіду. Реалізація цієї стійкості залежить від поєднання внутрішніх ресурсів, соціальної підтримки, активної позиції та доступу до психопідтримки. Тому для молодіжної групи критично важливі комплексні інтервенції – як індивідуальні, так і колективні, що дають змогу розвивати копінг-стратегії, зберігати мотивацію та соціальну активність, а також підтримують психоемоційне благополуччя.

Список використаних джерел

1. Кузьо Л.І. Резильєнтність як чинник збереження психічного здоров'я студентів-медиків в умовах війни. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2025. № 2. С. 42-56.

2. Панкова Г. Ш., Абрамян Н. Д. Психологічні чинники резильентності у процесі адаптації осіб віком 30-55 років до посттравматичних змін унаслідок війни: результати емпіричного дослідження. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права,* 2025. № 3. С. 71-76.

3. Предко В. В., Сомова О. О. Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Психологія,* 2022. № 33(72). С. 89-98.

4. Содолевська В. Психологічна дезадаптація та резилієнтність: досвід української молоді під час війни. *Psychosomatic Medicine and General Practice*, 2025. № 10(1). URL: https://www.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/585/1356 (дата звернення: 26.01.2026).

5. A full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022: Resilience and coping within and beyond Ukraine / Kimhi S., Kaim A., Bankauskaite D., Baran M., Baran T., Eshel Y. et al.. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2024. № 16(3). P. 1005-1023.

6. Kimhi S., Eshel Y., Marciano H., Adini B. Impact of the war in Ukraine on resilience, protective, and vulnerability factors. *Front Public Health*. 2023. № 11. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10311639/?utm_source (Last accessed: 26.01.2026).

7. Snoubar Y., Piontkivska O., Stulnikova L. Mental health and psychosocial well-being of Ukrainian social work students affected by Russia's full-scale invasion. *The British Journal of Social Work*, 2025. Volume 55. Issue 6. P.2894-2916.

Олександра Олексіївна Мараховська
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології
Валентина Віталіївна Волошина

Резильєнтність як провідний чинник підтримки психологічного благополуччя дорослих у воєнний період

Анотація. У тезах розглянуто резильєнтність як інтегративний психологічний ресурс, що забезпечує підтримку психологічного благополуччя дорослих в умовах воєнного стану. Проаналізовано зв'язок між життєстійкістю особистості та її здатністю до адаптації через механізми когнітивної гнучкості та соціальної підтримки в межах моделі К. Ріфф.

Ключові слова: резильєнтність, психологічне благополуччя, дорослий вік, воєнний час, адаптація, копінг-стратегії, модель Ріфф.

Виклад основного матеріалу: Тривалість та перебіг воєнного стану в Україні зумовлюють екстремальне навантаження на психіку дорослого населення. Тривала загроза життю, невизначеність майбутнього та руйнація звичних соціальних структур призводять до зниження загального рівня психологічного благополуччя [3; 1]. У цьому контексті важливим є дослідження резильєнтності як інтегративної здатності особистості виходити з кризових станів не лише з мінімальними втратами, а й із набуттям нового досвіду.

Резильєнтність розглядається як рухливий процес, що включає в себе поєднання когнітивних, емоційних і поведінкових ресурсів [4]. Для особистості дорослого віку вона є провідним чинником збереження функціональності, оскільки дозволяє ефективно використовувати накопичений життєвий досвід для подолання стресових ситуацій [2]. На відміну від пасивної резистентності, резильєнтність передбачає гнучкість – здатність змінювати стратегії поведінки залежно від вимог середовища [3].

Психологічне благополуччя дорослих у воєнний час тісно корелює з компонентами резильєнтності. Згідно з концепцією К. Ріфф, благополуччя включає шість основних складових: самоприйняття, позитивні відносини з іншими, автономію, управління середовищем, наявність мети в житті та особистісне зростання [5]. Особи з високим рівнем резильєнтності демонструють кращу емоційну регуляцію та здатність знаходити сенс у складних обставинах, що дозволяє підтримувати ці показники навіть під час війни [3].

Важливим чинником підтримки резильєнтності є соціальна підтримка та залученість до суспільно корисної діяльності [1]. Це сприяє зменшенню відчуття безпорадності та зміцнює віру у власну спроможність. Також суттєву роль відіграє когнітивна переоцінка подій, яка дозволяє трансформувати травматичний стрес у завдання, що потребує вирішення [3].

Таким чином, резильєнтність виступає головним внутрішнім детермінантом, що забезпечує збереження психологічного благополуччя дорослих. Розвиток цього ресурсу має бути пріоритетом у програмах психосоціальної підтримки населення, оскільки саме резильєнтність є фундаментом для відновлення особистості у поствоєнний період [3].

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ф. Психологічне благополуччя особистості: теоретичний аспект. Київ : Наукова думка, 2018. 210 с.

2. Мадді С. Резильєнтність як ресурс подолання стресу. Психологія і суспільство. 2015. № 3. С. 45–52.

3. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience. American Psychologist. 2004. Vol. 59, No. 1. P. 20–28.

4. Connor K. M., Davidson J. R. Development of a new resilience scale. Depression and Anxiety. 2003. Vol. 18, No. 2. P. 76–82.

5. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology. 1989. Vol. 57, No. 6. P. 1069–1081.

Софія Олександрівна Мельнікова
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології
Валентина Віталіївна Волошина

Емоційно-ціннісна регуляція як чинники адаптації особистості в кризових умовах

Актуальність проблеми. В умовах тривалого воєнного стану в Україні актуалізується проблема адаптації дорослих до хронічного стресу та невизначеності. Це зумовлює пошук внутрішніх ресурсів для підтримки емоційної стійкості, саморегуляції та збереження осмисленості життя. Одним із таких ресурсів виступає аксіологічна sfera особистості – система цінностей та смислових пріоритетів, що визначають ставлення людини до себе та реальності в кризових обставинах.

Ступінь розроблення проблеми. Питання цінностей та ціннісної регуляції висвітлили у працях М. Рокич, В. Франкл, Ш. Шварц, Ю. Шайгородський. Емоційну регуляцію як механізм адаптації досліджували Р. Лазарус, Н. Фріджа, Дж. Гросс. Смисложиттєві орієнтації та стійкість особистості розглядали С. Максименко, Т. Титаренко, В. Зливков та С. Лукомська. Разом з тим взаємозв’язок аксіологічної сфери, стратегій емоційної регуляції та адаптації дорослих в умовах тривалої соціальної кризи потребує подальшого емпіричного вивчення.

Виклад основного матеріалу. Щоб з’ясувати, як відкритість до нового та вміння переосмислювати події допомагають адаптуватися до кризи, ми провели емпіричне дослідження за участю 110 респондентів. У роботі використали опитувальник цінностей Ш. Шварца (PVQ-40), опитувальник емоційної регуляції Дж. Гросса (ERQ), шкалу тривожності Ч. Спілбергера – Ю. Ханіна (STAI) та тест смисложиттєвих орієнтацій (PIL).

У процесі обробки результатів ми розрахували показники за блоками «відкритість до змін» (openness to change) та «збереження» (conservation). На основі цих даних визначили індекс ціннісного балансу (EI), який відображає співвідношення між зазначеними блоками.

Результати дослідження показали, що у вибірці статистично значуще переважають цінності блоку «відкритість до змін». Середнє значення за цим показником становило 4,23, тоді як для блоку «збереження» – 3,65 ($p < 0,001$). Це свідчить, що в умовах кризи для дорослих більш характерною є орієнтація на самостійність та внутрішню гнучкість, а не прагнення до стабільності будь-якою ціною.

Аналіз виявив, що орієнтація на «збереження» пов’язана зі зниженням адаптивності. Зокрема, зафіксовано прямий зв’язок індексу EI з особистісною тривожністю ($r = 0,283$) та зворотний – з осмисленістю життя ($r = -0,250$). Домінування

цінностей безпеки та традицій над відкритістю до змін корелює зі зростанням внутрішньої напруги.

Вивчення стратегій емоційної регуляції показало, що респонденти з високим рівнем когнітивної переоцінки (reappraisal) мають суттєво вищі показники осмисленості життя (73,00 проти 66,54; p = 0,009) та нижчу особистісну тривожність (47,04 проти 51,77; p = 0,010). Це дозволяє розглядати переоцінку як важливий адаптивний механізм.

Додатково ми порівняли групи залежно від залученості до подолання кризи. Респонденти, які надають професійну або волонтерську допомогу, мають нижчий рівень особистісної тривожності (44,76 проти 51,27; p < 0,001) та частіше використовують когнітивну переоцінку (p = 0,020). Активна включеність у подолання кризи безпосередньо пов'язана з високою адаптивністю, що може бути результатом як самої діяльності, так і початкової стійкості осіб, які обирають такий шлях.

Отже, адаптивний психологічний профіль в умовах війни визначає переважання цінностей «відкритості до змін», висока осмисленість життя та використання когнітивної переоцінки. Натомість зміщення в бік «збереження» виступає індикатором підвищеної тривожності та внутрішньої напруги.

Список використаних джерел

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
2. Титаренко Т. М. Психологічна стійкість особистості: соціальна адаптація в умовах воєнних дій. Київ : Кафедра, 2018. 210 с.
3. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні орієнтації особистості: соціально-психологічний аспект. Київ : Фенікс, 2010. 252 с.
4. Gross J. J. Individual differences in emotion regulation: a systematic review. Review of General Psychology. 2003. Vol. 7. No. 3. P. 346–362.
5. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values. Advances in Experimental Social Psychology. 1992. Vol. 25. P. 1–65.

Тетяна Олегівна Міннікова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Теоретико-психологічний аналіз емоційного вигорання волонтерів в умовах воєнного стану

Повномасштабна війна в Україні зумовила безпрецедентне зростання волонтерської активності, унаслідок чого значна кількість громадян була залучена до різних форм допомоги військовим, внутрішньо переміщеним особам, пораненим, родинам загиблих, дітям, літнім людям і тваринам. Волонтерська діяльність у таких умовах здійснюється не епізодично, а часто має тривалий, інтенсивний і хронічно напружений характер. На думку Н. Гапон та А. Худзіцяк-Чупала волонтери змушені функціонувати в ситуації постійної емоційної мобілізації, швидко реагувати на критичні потреби, брати на себе високу відповідальність за результати допомоги та водночас переживати власні страхи, втрати, тривогу за майбутнє і виснаження [2]. Особливу складність становить те, що така діяльність розгортається на тлі постійного контакту з людським болем, травматичними історіями, наслідками руйнувань, вимушеного переміщення, поранень і смерті. За таких обставин проблема емоційного вигорання

волонтерів набуває не лише наукового, а й виразного суспільного значення, оскільки стосується збереження психічного здоров'я людей, які фактично забезпечують стійкість тилу та підтримують найбільш уразливі категорії населення. У роботі О. Ніколіної та І. Астремської наголошується, що значна частина волонтерів поєднує свою допоміжну діяльність з основною роботою, навчанням, сімейними обов'язками й побутовими труднощами, нерідко самі перебуваючи у стані особистої кризи. При цьому вони часто не мають доступу до системної психологічної підтримки, супервізії, професійного супроводу чи інституційно впроваджених програм профілактики вигорання. Усе це створює додаткове навантаження, посилює ризик емоційного виснаження, внутрішньої дезадаптації та поступового зниження здатності ефективно допомагати іншим [4].

У сучасній психології, на думку Л. Литви та Д. Хоменко емоційне вигорання розглядається як багатовимірний синдром, що виникає не раптово, а формується поступово під впливом тривалого хронічного стресу, надмірних вимог середовища та дефіциту ресурсів, необхідних для їх подолання. Всесвітня організація охорони здоров'я вигорання трактує як професійний феномен і описує через три основні компоненти: емоційне виснаження, психічне дистанціювання або цинізм щодо діяльності та зниження відчуття власної ефективності. Емоційне виснаження проявляється у хронічній втомі, внутрішній спустошеності, втраті сил і неможливості емоційно включатися у допомогу так, як раніше. Психічне дистанціювання виражається у формуванні байдужості, захисного відсторонення, цинічних реакцій або зниженні емпатії до тих, кому надається допомога [3]. Зниження професійної ефективності супроводжується переживанням безсилля, сумнівами у власній корисності, відчуттям, що зусилля не дають належного результату. У межах цих підходів вигорання пояснюється як наслідок тривалого дисбалансу між великим обсягом зовнішніх вимог і недостатністю внутрішніх та зовнішніх ресурсів для їх компенсації. Н. Гапон і А. Худзіцяк-Чупала зазначають, що в контексті волонтерської діяльності в умовах війни це має особливе значення, оскільки допомога іншим вимагає великих емоційних, часових, фізичних і моральних витрат, але далеко не завжди супроводжується достатнім відновленням, підтримкою, соціальним визнанням або можливістю психологічного розвантаження. Саме тому волонтерство в умовах війни, попри свою високу гуманістичну й суспільну цінність, може ставати середовищем поступового накопичення втоми, виснаження та ризику емоційного вигорання [2].

Аналіз статті Л. Литви та Д. Хоменко дає підстави виокремити цілу систему факторів ризику, які зумовлюють розвиток емоційного вигорання у волонтерів в умовах воєнного стану. До них належить попередній травматичний досвід, оскільки особи, які самі пережили втрату, окупацію, вимушене переселення, загрозу життю чи тривалий стрес, часто виявляються більш вразливими до повторного психоемоційного перевантаження. Не менш значущим чинником є висока емпатійна чутливість за відсутності сформованих навичок емоційного дистанціювання. Волонтер глибоко співпереживає чужому болю, але не має внутрішніх психологічних механізмів, які дозволяли б зберігати межу між власними переживаннями та стражданнями інших. У такому разі допомога поступово перетворюється на джерело хронічного виснаження[3].

В роботі Н. Гапон та А. Худзіцяк-Чупали також наголошується на важливості організаційних і соціально-психологічних чинників. Одним із них є рольова невизначеність, коли волонтер не має чітко окреслених обов'язків, меж відповідальності чи зрозумілої структури діяльності. У таких умовах людина змушена постійно адаптуватися до змін, брати на себе додаткові функції та працювати в режимі непередбачуваності [2]. Посилює ризик вигорання й нерівномірний розподіл навантаження, коли частина волонтерів систематично перевантажена, тоді як механізми перерозподілу обов'язків відсутні або працюють недостатньо ефективно. Важливим чинником є також моральні дилеми, пов'язані з неможливістю допомогти всім, кому ця допомога потрібна: у волонтера може формуватися стійке переживання безсилля,

провини та внутрішнього конфлікту між власними цінностями і реальними можливостями. Дефіцит командної підтримки, нестача визнання, труднощі комунікації, конфлікти в колективі або відсутність безпечного простору для обговорення власного виснаження ще більше поглиблюють цей стан [1].

Отже, теоретико-психологічний аналіз емоційного вигорання волонтерів в умовах воєнного стану дозволяє розглядати цей феномен як результат складної взаємодії індивідуальних, міжособистісних, організаційних і макросоціальних чинників. З одного боку, волонтерська діяльність є важливим ресурсом смислу, солідарності та психологічної стійкості, а з іншого – за відсутності належної підтримки вона може призводити до хронічного виснаження, емоційної черствості та зниження ефективності допомоги. Саме тому подальше вивчення цієї проблеми та впровадження профілактичних і корекційних програм є необхідною умовою збереження людського потенціалу волонтерського руху в Україні.

Список використаних джерел

1. Асєєва Ю. О., Плахотний О. А. Ментальне здоров'я волонтерів у воєнний період: посттравматичні симптоми та вигорання. Ментальне здоров'я. 2025. № 2. С. 3–15.

2. Гапон Н. Л., Худзіцяк-Чупала А. Соціально-психологічні аспекти дослідження волонтерства: мотивація та організаційні очікування волонтерів. Габітус. 2023. Вип. 47. С. 171–176.

3. Литва Л. В., Хоменко Д. М. Менеджмент волонтерів: координація та ризики в роботі громадських організацій під час війни. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота». 2024. № 1 (10). С. 45–54.

4. Ніколіна О., Астремська І. Спрямованість волонтерів: психологічні особливості волонтерської діяльності. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2023. Вип. 17. С. 31–37.

Інга Олександрівна Морозенко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Дарія Дмитрівна Отич

Роль емоційного інтелекту у забезпеченні психологічної стійкості молоді в умовах війни

Мета: Метою є теоретичне обґрунтування емоційного інтелекту як психологічного ресурсу забезпечення психологічної стійкості молоді та розкриття механізмів його впливу в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень: На сучасному етапі в теоретичній площині емоційний інтелект досліджують наступні українські науковці: С. Дерев'янко, Н.Коврига, О. Лящ, І. Матійків, Е. Носенко, М. Шпак та ін. Серед зарубіжних вчених можна виділити таких дослідників, як: Р. Бояціс, Г. Ґарднер, Р. Голден, М. Завала, К.Кіфер, І.Лопес, Дж. Майєр, Дж. Паркер, П. Саловей, Д. Ґоулман.

Актуальність: В умовах воєнного стану спостерігається все більший рівень психоемоційного навантаження на сучасну молодь. Це супроводжується підвищеним

рівнем тривожності, стресу, емоційної нестабільності та порушенням процесів адаптації. У цьому контексті особливої значущості набуває емоційний інтелект як інтегративна характеристика особистості, що визначає здатність до усвідомлення, розуміння та регуляції емоцій, а також сприяє ефективній адаптації до стресових умов. Незважаючи на наявність окремих досліджень, проблема ролі емоційного інтелекту у забезпеченні психологічної стійкості молоді в умовах війни потребує подальшого теоретичного осмислення.

Виклад основного матеріалу: У сучасній психологічній науці емоційний інтелект розглядається як інтегративна властивість особистості, що відображає здатність до усвідомлення, розуміння та регуляції власних емоцій, а також до адекватного сприйняття емоційних станів інших людей. У межах різних теоретичних підходів він трактується як важливий чинник ефективної соціальної взаємодії та внутрішньої саморегуляції особистості [3].

У рамках системного підходу до вивчення стресу дослідники розглядають стресостійкість як важливу характеристику процесу адаптації людини, а також пов'язують її з регуляцією емоційних станів, зазначаючи, що це здатність людини бути емоційно стабільною, психічно стійкою [2].

Психологічна стійкість характеризується сукупністю взаємопов'язаних властивостей особистості, які забезпечують ефективне функціонування в умовах стресу та здатність протистояти впливу психотравмувальних чинників. У своєму дослідженні В. Клочков до однієї з основних характеристик стресостійкості відносив емоційну стабільність, що проявляється у здатності зберігати рівновагу та контролі над емоційними реакціями в складних ситуаціях; моральну стійкість, що проявляється як здатність регулювати поведінку, дії, ґрунтуючись на власних моральних переконаннях; а також когнітивну гнучкість, яка дозволяє переосмислювати ситуацію та знаходити альтернативні способи її вирішення. Окремо виділяють саморегуляцію, що передбачає здатність керувати власними психічними станами та поведінковими реакціями. У сукупності ці характеристики формують цілісну систему внутрішніх ресурсів, яка визначає рівень психологічної стійкості особистості [1].

Емоційний інтелект у контексті забезпечення психологічної стійкості розглядається як інтегративний психологічний ресурс, що визначає ефективність емоційного функціонування особистості в умовах стресу. Емпіричні та теоретичні дослідження свідчать про наявність статистично значущого зв'язку між рівнем емоційного інтелекту та психологічною стійкістю особистості. Встановлено, що високий рівень самоусвідомлення сприяє більш точному розпізнаванню стресових станів і своєчасному реагуванню на них; розвинена емоційна регуляція сприяє зниженню тривожності та профілактиці емоційного виснаження; емпатія та сформовані соціальні навички виступають основою створення стійкої системи соціальної підтримки, що є важливим компонентом резильєнтності. У працях Р. Бар-Она, К. Петрідеса та П. Фаунтін підкреслюється, що особи з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють нижчі показники тривожності й депресивності, а також більш ефективні стратегії подолання стресових ситуацій [5]. У роботі Saklofske et al. встановлено, що студенти з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють вищу життєстійкість, нижчу емоційну реактивність та більшу задоволеність життям. В українських дослідженнях виявлено, що емоційна зрілість та емпатійність позитивно корелюють із психологічною гнучкістю, стресостійкістю та адаптаційними можливостями студентів [4].

Таким чином, його структурні компоненти – усвідомлення, розуміння та регуляція емоцій, а також емпатія – безпосередньо пов'язані з ключовими характеристиками стресостійкості, зокрема емоційною стабільністю, когнітивною гнучкістю, саморегуляцією та здатністю до адаптації. Отже, розвиток емоційного інтелекту може розглядатися як один із ключових напрямів підтримки психологічної стійкості молоді та профілактики негативних психоемоційних станів у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Клочков В. Психологічні чинники стійкості особистості: наукові погляди. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. С. 58–66.
2. Кравцова О. К. Стресостійкість особистості як психологічний феномен: основні теоретичні підходи. *Вісник післядипломної освіти*. 2019. Т. 7, № 36. С. 98–117. DOI: https://doi.org/10.32405/2522-9931-7(36)-98-117.
3. Могиляста С. М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Психологія обдарованості*. 2018. Вип. 14. С. 362–369.
4. Чебикін О. Я., Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості особистості : [монографія]. Одеса : СВД Черкасов, 2009. 230 с.
5. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. Emotional intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, № 3. P. 197–215.

Олена Сергіївна Нікіфорова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Валерій Миколайович Поліщук

Арт-терапія: розвиток психічних пізнавальних процесів у дітей передшкільного віку

Актуальність проблеми. Передшкільний вік (5–6/7 рр.) є одним із сензитивних періодів у розвитку дитини, де формуються такі психічні пізнавальні процеси як сприймання, увага, пам'ять, мислення та уява. Саме у цьому віковому інтервалі закладаються «підвалини» інтелектуального потенціалу особистості, її пізнавальної активності та здатності до навчання [1, с. 45], а у воєнних умовах, соціальної нестабільності у цілому, крім того, виокремлюється сфокусована необхідність підтримки психічного здоров'я [2, с. 12]. Відповідно, арт-терапія як міждисциплінарний *напрямок, який* інтегрує пізнавальні можливості мистецтва та психотерапії, *спроможний* стимулювати вікову природну дитячу сензитивність зокрема через вплив на емоційно-вольову сферу [3, с. 78].

Виклад матеріалу.

Частина 1. Теоретико-практичні настанови нашого дослідження: 1.1. Психічні пізнавальні процеси забезпечують об'єктивне відображення навколишньої дійсності та формування про неї потрібних тематичних знань (Л.В. Виготський, О.В. Запорожець, О.Д. Леонтьєв, Ж. Піаже та ін.): у передшкільному віці постають переважно мимовільними і пов'язаними з безпосередньою практичною та ігровою діяльністю дитини [7, с. 56]. 1.2. Авторські наукові уявлення про функціональне призначення арт-терапії: розроблення методологічних основ арт-терапії у ранзі самостійного напряму (М. Наумбург, О. Копитін, А. Вознесенська, Л. Мова); «арт-терапія мистецтвом» (Е. Крамер); «розвиток засобами малювання» (Р. Сильвер); «сенсорна інтеграція, покращенню уваги, пам'яті та творчого мислення через маніпуляції з матеріалами, візуалізацію та символічне виявлення (Ш. МакНіфф); «корекція та розвиток когнітивних функцій, зокрема у дітей із затримками психічного розвитку чи емоційними труднощами (Т. Пісоцька, О. Донченко, Н. Гавриш); «театральна педагогіка й арт-терапія» (І. Медведєва, Т. Шишова) [5, с. 34]. 1.3. Арт-терапія як метод психологічного впливу у

творчій діяльності (малювання, ліплення, аплікація, музик, танець, театр, казка) для корекційних, розвивальних і психопрофілактичних цілей.

Провідні арт-терапевтичні техніки [8, с. 102]:

1. Ізотерапія (малювання, ліплення, аплікація): найбільш розповсюджений різновид у роботі з дошкільниками. За Р. Сильвер, образотворча діяльність стимулює розвиток просторового мислення, сприймання кольору, форми, тренує довільну увагу. Виконання малюнків за інструкцією дозволяє втримувати мету діяльності у пам'яті, планувати дії, тим самим визначаючи перспективний розвиток логічного мислення [9, с. 44].

2. Музикотерапія (концентрація уваги, розвиток слухової пам'яті, творчої уяви). Ритмічні вправи під музику розвивають відчуття часу і, як5 наслідок, просторово-часові уявлення. За В. Петрушиним, «музика є унікальним інструментом синхронізації емоційного та пізнавального розвитку дитини» [10, с. 67].

3. Казкотерапія (стимуляція образного мислення, вербальної пам'яті; масштабування словникового запасу; активізація уяви). За Т. Зінкевич-Євстегнеєвою, складання власних казок розвиває мислиннєві операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), які визначають теперішній і майбутній рівні інтелектуального розвитку [5, с. 89].

4. Пісочна терапія, або «сендплей» (дрібна моторика, тактильне сприймання, просторове мислення, символічне мовлення). Побудова «піщаних світів» – це потенціал структурно-функціонального змісту довільного мислення (планування, систематизація, структурування) [11, с. 33].

Попри значний науковий доробок, значущість цих та інших технік саме для психічних пізнавальних процесів (наприклад, уваги, пам'яті, мислення, уяви) ще потребує свого вивчення (так, більшість відомих досліджень зосереджена на корекційному, а не розвивальному аспекті арт-терапії) [6, с. 91].

Частина 2. Експериментальне дослідження з використанням арт-терапевтичних методів (інформаційний зріз): 2.1. Експериментальна база (локація; учасники; дослідницький інструментарій): дошкільний навчально-виховний заклад № 42 (м. Київ); сорок 5–6-річних дітей контрольної та експериментальної групах (по 20 осіб); методики: «Що зайве?» («Мислення»); «10 слів» («Пам’ять»); таблиці Шульте («увага»), тест Торренса («уява») [12, с. 78]. 2.2. Попередні (пілотні) результати: після піврічного впровадження арт-терапевтичної програми в експериментальній групі зафіксовано статистично значущі позитивні зміни за всіма досліджуваними показниками (рівень розвитку уваги підвищився на 23%; обсяг пам’яті – на 18%; показники наочно-образного мислення – на 27%, творчої уяви – на 31%). У контрольній групі істотних змін не виявлено.

Педагог (арт-терапевт) через атмосферу прийняття має знижувати тривожність дитини, а, отже, сприяти розкриттю її творчого потенціалу. Структура заняття: ритуал входу, основна творча частина з наявністю рефлексії (для старших дошкільників – вербальна, для молодших – символічна, або рухова) [14, с. 56].

Висновки. 1. Необхідними умовами ефективності арт-терапевтичних занять є дотримання принципів добровільності участі, безоцінності та безпечності середовища. 2. Арт-терапевтичні техніки, які диференційовано впливають на пізнавальну сферу дитини, потребують системності у використанні та відповідної професійної підготовки педагогів

Перспективи наступних досліджень – це зокрема 1) розроблення та апробація комплексних арт-терапевтичних програм для дітей з особливими освітніми потребами, 2) вивчення дистанційних можливостей арт-терапевтичних занять в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку : навч. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
3. Вознесенська О. Л., Мова Л. В. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання творчих методів у роботі з дітьми. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
4. Виготський Л. С. Уява і творчість у дитинстві. Харків: ДОМа, 1997. 96 с.
5. Зінкевич-Євстінєєва, Т. Д. Практика з казкотерапії. Київ: Рідна школа, 2002. 310 с.
6. Копитін А. И. Теорія і практика арт-терапії. Київ : Плюс, 2002. 368 с.
7. Люблінська Г. О. Дитяча психологія : підручник. Київ : Вища школа, 1974. 356 с.
8. Лебедєва Л. Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика, система занять. Київ: Мова, 2003. 256 с.
9. Silver R. A. Developing Cognitive and Creative Skills through Art. Baltimore : University Park Press, 1978. 164 p.
10. Петрушин В. И. Музична психотерапія: теорія і практика. Київ: КЛВ, 1999. 176 с.
11. Грабенко Т. М., Зінкевич-Євстінєєва Т. Д. Чудеса на піску. Київ: Шкільний світ, 2007. 80 с.
12. Романовська Д. Д. Арт-терапія в практичній психології та соціальній роботі. Чернівці : Технодрук, 2007. 200 с.
13. Malchiodi C. A. Handbook of Art Therapy. New York : Guilford Press, 2012. 498 p.
14. Назаревська О. Арт-терапія як засіб психологічної корекції та розвитку дітей дошкільного віку. Психологія і суспільство. 2019. № 2. С. 48-57. URL: http://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/692

Ігор Валерійович Овінов
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник :
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Валерій Миколайович Поліщук

Інтеграційні процеси сучасної української психології у світовий науковий простір

Сучасна українська психологія активно інтегрується у світовий науковий простір, і цей процес має важливе значення як для розвитку науки в Україні, так і для зміцнення міжнародної співпраці. Українські психологи не лише активно реагують на сучасні виклики, а й роблять вагомий внесок у розвиток глобальної психологічної науки.

Українська психологія XXI століття стає важливою частиною міжнародної наукової спільноти завдяки своїм дослідженням у таких актуальних сферах, як психічне здоров'я, травматизація, резильєнтність, адаптація в кризових умовах і психологічна підтримка в умовах війни. Психологічна допомога постраждалим від війни та іншим соціальним групам під час кризи є темою, що здобула міжнародне визнання і стала важливою частиною світової психології.

Активна участь українських психологів у міжнародних асоціаціях, таких як Європейська асоціація психотерапії, а також наукових конференціях і публікаціях, свідчить про значний прогрес в інтеграції української психології у глобальний науковий обіг. Наприклад, українські видання, такі як *«Проблеми сучасної психології»*, успішно індексуються в міжнародних базах даних, таких як Google Scholar, Crossref, DOAJ, що дозволяє зробити наукові досягнення України більш доступними для міжнародної аудиторії.

Крім того, українські психологи активно залучають сучасні міжнародні стандарти психометрії та адаптації психодіагностичних інструментів. Важливим кроком стала організація міжнародних наукових заходів, таких як конференція *«Сучасна психометрика: теорія, практика та перспективи розвитку»*, що сприяє вдосконаленню методичних підходів у психології.

Значний вклад українських психологів у міжнародну науку також пов'язаний із темами, що на сьогодні є важливими на глобальному рівні: психологія війни, психологічна підтримка в умовах криз, стійкість особистості до стресу, розвиток соціальної згуртованості. Ці теми отримують актуальність не тільки для України, а й для міжнародної спільноти, з огляду на глобальні геополітичні процеси.

Разом з тим, українська психологія стикається з певними викликами. Одним із них є мовний бар'єр, адже більшість публікацій все ще здійснюється українською мовою, що обмежує доступність для світової наукової спільноти. Крім того, важливою проблемою є відсутність достатнього фінансування для міжнародних наукових проєктів і грантів, що ускладнює подальшу інтеграцію.

Інтеграція української психології у світовий науковий простір є багатовимірним процесом, що охоплює публікаційну активність, зміцнення міжнародних зв'язків і впровадження сучасних методологій. Перспективи подальшої інтеграції залежать від підтримки наукових ініціатив, зростання академічної мобільності, розвитку нових міждисциплінарних досліджень, а також від адаптації до сучасних міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни // *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5, № 1.
2. Слюсаревський М. М. Про наукову і науково-організаційну діяльність Інституту соціальної та політичної психології НАПН України у 2017–2021 рр. // *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021.
3. Титаренко Т. М. Моє майбутнє залежить від мене: практики здорового сьогодення у воєнних і повоєнних умовах : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024.
4. Дослідження соціально-психологічного стану населення України в умовах війни: виклики для фахової спільноти : матеріали круглого столу (м. Київ, 20 червня 2024 р.) / за наук. ред. М. М. Слюсаревського, С. Л. Чуніхіної. Київ : Талком, 2024.
5. Анонс – І Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасна психометрика: теорія, практика та перспективи розвитку» // Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2025.
6. Співпраця з зарубіжними партнерами // Національна психологічна асоціація України.
7. Індексація // Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології».
8. Партнерство // Національна академія педагогічних наук України.

Ангеліна Євгенівна Перевозова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатоліївна Некіз

Специфіка кризового консультування молодих пар у період кризи

Сім'я є однією з найважливіших соціальних інституцій, яка забезпечує кожного з її членів емоційною стабільністю, психологічною підтримкою та надає умови для особистісного розвитку. Становлення молодої подружньої пари є особливо вразливим етапом коли формуються основні моделі взаємодії, розподілу ролей та способи вирішення конфліктних ситуацій. Саме на цьому етапі сімейні кризи виникають найчастіше та мають найбільш деструктивні наслідки за відсутності своєчасної психологічної допомоги [4].

Спостерігається значне збільшення кількості кризових ситуацій у молодих парах які проходять етап становлення сім'їчерез зростання соціально-економічної нестабільності, підвищення рівня стресу, впливу війни, міграційних процесів та трансформації сімейних ролей. Молода сім'я часто стикається з труднощами адаптації до спільного життя, невідповідністю між очікуваннями та реальністю, браком навичок конструктивної взаємодії та спільного подолання проблем, що актуалізує потребу в професійному кризовому консультуванні [4].

Кризове консультування молодих пар спрямоване безпосередньо на роботу з гостим емоційним станом партнерів, швидку стабілізацію психоемоційного стану, усвідомлення причин кризової ситуації та мобілізацію внутрішніх і міжособистісних ресурсів пари. Його специфіка полягає в орієнтації на актуальну проблему «тут і тепер», обмежені часові рамки, а також необхідність одночасної роботи з індивідуальними переживаннями кожного з партнерів і динамікою подружньої взаємодії [5].

У межах науково-дослідної практики було здійснено теоретичний аналіз проблеми сімейних криз і кризового консультування, а також визначено основні психологічні чинники, які мають вплив на їх подолання у молодих сім'ях. Застосування психодіагностичних методик, спрямованих на оцінку сімейного функціонування, згуртованості, гнучкості та особливостей конфліктної взаємодії дозволяє комплексно дослідити стан подружніх відносин у кризовий період.

В процесі дослідження було виявлено доцільність розробки та впровадження спеціалізованих програм кризового консультування молодих пар, які в собі поєднують елементи психоосвіти, емоційної підтримки та формування навичок ефективної взаємодії. Такі програми мають практичне значення для роботи психологів та соціальних працівники які можуть бути використані в центрах психологічної підтримки сім'ї.

На основі аналізу теоретичних джерел було виявлено основні підходи до вивчення та розуміння сутності криз і особливостей надання психологічної допомоги молодим подружнім парам.

Кризу, як стан що виник внаслідок неможливості подолано життєвих труднощів визначила Тамара Титаренко. У контексті сімейної взаємодії важливим є врахування системного характеру кризи [5].

О. Коваленко та І. Петренко було встановлено що основними чинниками подружніх конфліктів є розбіжності у рольових очікуваннях партнерів, вплив сім'ї та порушення комунікації [1].

У своїх роботах Філюк І. довела що сімейні конфлікти негативно впливають на психологічний розвиток дитини, формуючи тривожність та поведінкові порушення, що безпосередньо підсилює значущість своєчасного кризового консультування [6].

Основними перспективами подальших досліджень даної теми на пряму пов'язані з емпіричним вивченням ефективності різних моделей кризового консультування молодих пар, адаптацією програм психологічної допомоги до умов сучасних соціальних викликів та розширенням методичного забезпечення роботи з молодими сім'ями у кризових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730974/1/Карамушка%20Л._Методичні%20рекомендації.pdf

2. Коваленко О. Г., Петренко І. В. Психологічні чинники виникнення конфліктів у молодій сім'ї // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2022. № 89. С. 22–28.
URL: https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/osvita.2022.89.22

3. Максименко С. Д. Психологія особистості: змістові ознаки // Наука і освіта. 2014. № 5. С. 45–50.
URL:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NiO_2014_5_10.pdf

4. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 272 с. URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738699/1/Загальна_психологія_Максименко_2021%20%281%29.pdf

5. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування : програма навчального курсу. Київ, 2021. 24 с.URL:http://psyhologdcpp.in.ua/wpcontent/uploads/2025/12/Титаренко_Т_М_«Кризове_психологічне_консультування»_.pdf

6. Філюк І. В. Сімейні конфлікти та їх вплив на психологічний стан дитини // Психологія та педагогіка: актуальні проблеми та перспективи досліджень. 2022. Вип. 21. С. 105–110. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/26007/1/21_Filyuk.pdf

Іванна Пюрковска
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Особливості внутрішньої мотивації до тверезості у адиктів дорослого віку

Розуміння природи мотивації є фундаментальним завданням психології, оскільки відповідь на питання про внутрішні спонуки визначає функціонування психіки загалом. В умовах адиктивної поведінки дорослих ця проблема набуває особливої складності: залежність розглядається як системний феномен, що деформує когнітивну, емоційно-

вольову та ціннісно-смислову сфери. Сучасний перехід наукової парадигми від зовнішнього детермінізму до внутрішньої самодетермінації (Дж. Вотсон, Б. Ф. Скіннер, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом) дозволяє поглянути на механізми формування стійкої інтенції до тверезості. Психосоціальний вимір дорослості та природа адикцій ґрунтовно розкриті в працях Е. Еріксона, В. Міллера, С. Ролніка, Дж. Прохаски, К. ДіКлементе , Е. Десі, Р. Раяна, а також у системних дослідженнях вітчизняних науковців Д. Старкова, С. Максименко, С. Занюк, З. Карпенко.

Сучасна наука класифікує адикцію не як звичайну девіантну звичку, а як деструктивний патерн, що змінює саму особистість. За біопсихосоціальною моделлю (Дж. Енгель) [12], вона виникає внаслідок взаємодії біологічних, соціальних та психологічних факторів (зокрема, когнітивних викривлень, що блокують усвідомлення реальності). Важливим для розуміння як самої адикції, так і мотивації до тверезості є концепція адиктивного розщеплення особистості К. Наккена [17], яка набула більшого розкриття у працях Д. Старкова [8, 9]. За нею, ціннісно-мотиваційна сфера розколюється на Нормативне «Я», орієнтоване на відповідальність та збереження здоров'я, та автономне Адиктивне «Я», що функціонує за законами власної «гіперреальності» і агресивно саботує будь-які спроби зберегти абстиненцію. Ця безперервна внутрішня боротьба генерує виражену амбівалентність щодо бажання тверезості.

Формування залежності в дорослому віці також тісно пов'язане з неможливістю індивіда адаптуватися до нормативних криз за Е. Еріксоном [16]. На стадіях «інтимності проти ізоляції» у віці ранньої дорослості та «генеративності проти стагнації» вже у середній дорослості, психоактивні речовини стають своєрідним сурогатом прив'язаності, що призводить до життєвого застою, втрати соціального капіталу та вивченої безпорадності [17]. Тому формування внутрішньої мотивації вимагає системного підходу, спрямованого на відновлення цілісності особистості.

Розвиток теорій мотивації засвідчує перехід до визнання визначальної ролі якісних характеристик цього процесу. Етапною стала Теорія самодетермінації (SDT) Е. Десі та Р. Райана [21]. Вони обґрунтували, що мотивація визріває в процесі трансформації зовнішніх соціальних правил і запитів у внутрішні регулятори особистості – інтерналізації. В свою чергу, підкріплення зовнішніми стимулами екстринсивну мотивацію, може створювати, так званий, «ефект підриву» - пригнічення внутрішньої мотивації під впливом зовнішніх матеріальних або контролюючих стимулів [15]. Вітчизняна школа також концептуалізує мотивацію як саморух, що потребує свідомої вольової регуляції (С. Максименко., С. Занюк) [2, 6]. За В. Климчуком та З. Карпенко, найвищий, суб’єктно-ціннісний рівень мотивації досягається лише тоді, коли індивід долає прагматичний егоцентризм та займає позицію інтерсуб'єктивності [4, 5].

У сучасній світовій практиці домінує парадигма «одужання» (recovery), яка розглядає подолання адикції як безперервний процес особистісного зростання, на противагу традиційній медичній моделі, що стимулює зовнішню регуляцію через страх зриву [9]. Повертаючись до теорії самодетермінації (SDT), перехід до усвідомленої внутрішньої мотивації детермінується задоволенням базових психологічних потреб: в автономії (суб'єкт вибору), компетентності (здатність долати кризи) та зв'язку (безпечна приналежність) [21].

Численні клінічні випробування доводять, що оперантне обумовлення винагородами (наприклад, контингентне підкріплення) можуть бути дієвими на етапі гострої постабстиненції – на початку припинення зловживання [13]. Проте, надмірний акцент на зовнішній мотивації несе ризик девальвації внутрішньої цінності самої дії, фруструючи потребу в автономії [15]. Тому для підтримання довгострокової ремісії важливим є розвиток самоефективності за А. Бандурою – глибинного переконання індивіда у власній здатності мобілізувати ресурси [10]. Розвитку цієї автономії та компетентності сприяють підходи, які зміщують акцент із визнання власного «безсилля» на відновлення внутрішнього локусу контролю.

Подоланню психологічного опору сприяють принципи Мотиваційного інтерв'ювання (В. Міллер, С. Ролнік) [20], які допомагають людині самостійно віднайти аргументи на користь змін. Водночас процес формування мотивації позбавлений лінійної динаміки. Як доводять дослідження Д. Старкова, він супроводжується закономірною зміною кризових етапів: від гострого конфлікту між свідомою установкою та ейфорійним потягом у перші місяці до криз віри, розвитку адиктивної депресії і, зрештою, екзистенційної кризи втрати сенсів на пізніх етапах ремісії (1-2 роки тверезості) [8]. Це вимагає гнучкої диференціації стилів психотерапевтичної та соціальної роботи залежно від актуального стану особистості.

Проведений аналіз засвідчує, що справжня внутрішня мотивація до тверезості в адиктів дорослого віку не може бути сформована через зовнішній директивний контроль чи страх рецидиву. Вона є результатом складного процесу інтерналізації, який розгортається за умови задоволення потреб особистості в автономії, компетентності та безпечному емоційному зв'язку. Оскільки адиктивна поведінка є комплексним біопсихосоціальним феноменом, що супроводжується патологічним розщепленням особистості та дезадаптивним проходженням нормативних вікових криз, динаміка одужання має нелінійний, кризовий характер. Періоди свідомої мотивованості закономірно змінюються фазами адиктивної депресії та кризами втрати сенсу. Відтак, успішний психологічний супровід вимагає відмови від суто медичного втручання та жорсткої конфронтації на користь гнучкої адаптації терапевтичних інтервенцій. Вектором такої роботи має стати розробка психолого-соціальних програм, орієнтованих на відновлення цілісності та суб'єктності індивіда, опрацювання його внутрішньої амбівалентності та цілеспрямований розвиток психологічної гнучкості й самоефективності.

Список використаних джерел

1. Дзюба Т.М., Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів; Полтава / Т.М. Дзюба, О.Г. Коваленко; за ред. проф. В. Ф. Моргуна. – П., 2013. – 172 с.

2. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій: Навч. посібник для студентів гуманіт. факультетів ВНЗ. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. – 180 с.

3. Зварич І.М. Екзистенційна та гуманістична психологія: навчальний посібник / за наук. ред. В. Г. Панка. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. 499 с.

4. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 515 с.

5. Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації. Соціальна психологія. 2008. № 6 (32). С. 70-77.

6. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Видавництво ТОВ "КММ", 2006. 240 с.

7. Мудрик А.Б. Психологія залежної поведінки: навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2022. 236 с.

8. Організація соціально-психологічної реабілітації узалежнених осіб: науково-методичний посібник / за ред. Старкова Д.Ю., Максимової Н.Ю. Київ: 7БЦ, 2023. 680 с.

9. Старков Д.Ю. Динаміка мотивації адиктів у процесі соціально-психологічної реабілітації: дис. …канд. психол. наук: 19.00.04 / Ін-т психол. ім. Г.С. Костюка НАПНУ. Київ, 2021. 308 с.

10. Bandura, A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Review, 1977, 84(2), 191-215.

11. DiClemente C. C. Addiction and Change, Second Edition: How Addictions Develop and Addicted People Recover. Guilford Publications, 2017. 364 p.

12. Engel G. L. The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. American Association for the Advancement of Science, 1977. pp. 129-136.

13. Ginley, M. K., Pfund, R. A., Rash, C. J., & Zajac, K. Long-term efficacy of contingency management treatment based on objective indicators of abstinence from illicit substance use up to 1 year following treatment: A meta-analysis. Journal of consulting and clinical psychology, 2021, 89(1), 58-71.

14. Gonzalez, V. The Biopsychosocial Model of Addiction. Principles of Addiction. 2013, pp. 61-70. URL: 10.1016/B978-0-12-398336-7.00006-1

15. Hewett, R. and Conway, N. The undermining effect revisited: the salience of everyday verbal rewards and self-determined motivation. Journal of Organizational Behavior, 2016, 37 (3), 436-455.

16. Kemph J. P. Erik H. Erikson. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton Company, 1968. Behavioral Science. 1969. Vol. 14, no. 2. P. 154-159. URL: https://doi.org/10.1002/bs.3830140209

17. Love Jordan-Banks, J., Sanders, M., Webber, RJ. & Dyer, F. Tailoring substance use disorders treatment for emerging adults. Advances in Addiction & Recovery, 2020, 30(1), 20-23.

18. Nakken C. The addictive personality: Understanding the addictive process and compulsive behavior. 2nd ed. Center City, Minn: Hazelden, 1996. 131 p.

19. Prochaska, J.O., Norcross, J.C., DiClemente, C.C. Changing for good: The revolutionary program that explains the six stages of change and teaches you how to free yourself from bad habits / ed. by N. J. C. 1957, D. C. C. New York: W. Morrow, 1994. 304 p.

20. Miller, W. R., Rollnick, S. Motivational Interviewing, Third Edition: Helping People Change. Guilford Publications, 2014. 482 p.

21. Ryan, R. M., Deci, E. L. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness / ed. by R. M. Ryan, E. L. Deci. Guilford Press, 2017. URL: https://doi.org/10.1521/978.14625/28806

22. Skinner B. F. The behavior of organisms: An experimental analysis. New York: Appleton-Century-Crofts, 1938. 457 p.

23. Watson J. B. Psychology as the behaviorist views it. Psychological Review. 1913. Vol. 20, no. 2. P. 158-177. URL: https://doi.org/10.1037/h0074428

Христина Володимирівна Руда
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Психосоціальна адаптація військових із невидимими травмами

Психосоціальна адаптація військовослужбовців після повернення з зони бойових дій є складним і тривалим процесом, що супроводжується значними психологічними та соціальними труднощами. Досвід війни та поранення впливає не лише на фізичний стан, але й на емоційне благополуччя, поведінку та взаємодію з оточенням. Особливого значення у цьому контексті набувають «невидимі травми» - психологічні та нейропсихологічні наслідки бойового досвіду, які не мають зовнішніх проявів, але суттєво впливають на повсякденне функціонування особистості [2].

До невидимих травм належать посттравматичний стресовий розлад, наслідки черепно-мозкових травм, тривожні та депресивні стани, а також моральна травма [3; 4; 5]. Вони проявляються через емоційну нестабільність, труднощі саморегуляції, порушення сну, підвищену напруженість, дратівливість і схильність до соціальної ізоляції. Водночас процес повернення до цивільного життя ускладнюється не лише внутрішніми переживаннями, але й необхідністю проходження лікування, реабілітації та формальних процедур, що створює додаткове навантаження на військових та їхні родини [1].

Невидимі травми формуються внаслідок впливу екстремальних та тривалих стресових ситуацій і, на відміну від фізичних ушкоджень, часто залишаються непоміченими. Вони суттєво впливають на психічний стан, когнітивні процеси та поведінку, ускладнюючи контроль емоцій, концентрацію уваги, прийняття рішень і виконання соціальних ролей [3; 5]. У поєднанні з фізичними наслідками поранення це значно ускладнює повернення до звичного способу життя.

Психосоціальна адаптація військовослужбовців передбачає відновлення здатності до функціонування у мирному середовищі, включаючи налагодження сімейних взаємин, виконання соціальних ролей і повернення до професійної діяльності [1]. У разі наявності невидимих травм цей процес ускладнюється через труднощі у саморегуляції, комунікації та підтриманні соціальних контактів, що призводить до відчуження, замкненості та звуження соціальних зв'язків.

Однією з характерних особливостей адаптації є зміна взаємодії у сімейному середовищі. Повернення військового до родини часто супроводжується необхідністю взаємного пристосування до нових умов, оскільки змінюються як поведінкові реакції, так і емоційна чутливість [1]. Це може спричиняти непорозуміння, напруження та конфлікти, що додатково ускладнює процес адаптації як для самого військового, так і для членів його родини.

Не менш важливим є відновлення професійної та соціальної активності. Повернення до роботи або пошук нових форм зайнятості може бути ускладненим через психологічний стан, втрату мотивації або обмеження, пов'язані зі станом здоров'я. У цьому контексті адаптація передбачає переосмислення власних можливостей, ролей і життєвих перспектив [1].

Соціальна підтримка виступає одним із ключових чинників психосоціальної адаптації. Вона включає емоційну, інструментальну та інформаційну допомогу і сприяє зниженню психологічної напруженості, стабілізації емоційного стану та відновленню відчуття безпеки [6]. Наявність підтримуючого середовища допомагає військовим легше долати наслідки травматичного досвіду та поступово повертатися до активного соціального життя.

Важливу роль відіграє сім'я як найближче соціальне оточення. Саме вона часто стає основним джерелом підтримки у період повернення до мирного життя. Водночас значення мають і ширші соціальні зв'язки, зокрема взаємодія з побратимами та іншими ветеранами, що сприяє відчуттю розуміння, прийняття та зменшенню соціальної ізоляції [6].

Суттєвим є також вплив соціального середовища загалом. Ставлення суспільства до ветеранів, рівень доступності підтримки на рівні громади, а також ефективність соціальних і організаційних механізмів допомоги можуть як сприяти, так і ускладнювати процес адаптації [1; 2]. Відчуття визнання та підтримки з боку суспільства підвищує рівень довіри та готовність до взаємодії.

Психосоціальна адаптація військовослужбовців із невидимими травмами є багатовимірним процесом, що охоплює індивідуальний, сімейний і соціальний рівні. Соціальна підтримка виступає визначальним фактором цього процесу, оскільки сприяє подоланню наслідків травматичного досвіду, відновленню соціальних зв'язків і успішній реінтеграції у мирне життя.

Список використаних джерел

1. Від поранення до повернення. Етнографічне дослідження шляху ветеранів та їхніх близьких / за заг. ред. Л. Галан, Д. Султангалієва. Київ : Veteran Hub, 2023. 139 с.
2. Возніцина К., Литвиненко Л. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців. Київ : Мінветеранів, 2020. 192 с.
3. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). Washington, DC, 2013. 991 p.
4. Nash W. P., Litz B. T. Moral injury: A mechanism for war-related psychological trauma in military personnel. *Clinical Psychology Review*. 2013. Vol. 33. P. 695-706.
5. Hoge C. W., McGurk D., Thomas J. L. Mild traumatic brain injury in U.S. soldiers returning from Iraq. *New England Journal of Medicine*. 2008. Vol. 358. P. 453-463.
6. Price M., Gros D. F., Strachan M. Social support and PTSD in military populations. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2018. Vol. 10(6). P. 1-9.

Марія Віталіївна Свентій
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Валерій Миколайович Поліщук

Особистісні цінності українських емігрантів у Польщі
(перспективи наукового пошуку)

Актуальність проблеми. У громадян України тенденція виїзду за кордон з середини 2025– початку 2026 рр., зокрема у Польщу, залишається стабільною порівняно з попередніми воєнними роками (2022–2025). Незмінною у них залишається у зв'язку з *вимушеною* радикальною зміною довготривалого та звичного соціального середовища, необхідність сприйняття та прийняття нових, а отже, як правило, незвичних, життєвих умов, які, в свою чергу, акцентують життєву важливість та соціальну індивідуальну рольову значущість обов'язкової психологічної адаптації (знову-таки: здебільшого – *вимушеної*). Як наслідок, у людини реально і потенційно відбувається переосмислення та переоцінка світоглядних пріоритетів (часто одночасно: ситуативна, спонтанна і впорядкована), від чого залежать, наприклад, потрібна спрямованість (зручна, корисна, навіть – корислива; перспективна тощо) власної соціально-економічної поведінки з її полярними проявами («примітивізм» – «евристичність»), формування емоційних станів з аналогічною полярністю («сприятливі» – «несприятливі», «розвивальні» – «депресивні»), становлення структурно-функціонального змісту «природи психічного» (наприклад: увага – стани, типологія, властивості; вольові зусилля та вольові якості тощо). Це також сумарна амбівалентна продуктивність різнопланових переживань, що разом передбачають інтегральне входження (успішне чи невдале) у психологічні та економічні особливості життєдіяльності нової людської спільноти [1–6].

Виклад матеріалу. Базова тріада методологічних настанов: 1. *Особистісні цінності* громадянина постають у ранзі індивідуального внутрішнього ресурсу (інтелектуального, емоційного, вольового тощо) як засобу 1) подолання незвичних соціальних бар'єрів або прихованого чи неприхованого пристосування (адаптації) до них (аналогічних за змістом: інтелектуальних, емоційних, вольових, когнітивних тощо), 2) впливу на рівень психологічного благополуччя особистості [6]. 2. Виокремлення та

систематизація вихідних наукових уявлень про 1) про *їхній* трансформаційний перебіг та результат, 2) зміст «міграції» як наукового феномена у воєнних та майбутніх поствоєнних реаліях, яким будуть властиві інтеграційні та реінтеграційні («зворотні») явища, спричинені поверненням в Україну [2–5]. 3. Доказове використання дослідницького інструментарію в емпіричному репрезентативному *дослідженні,* яке продовжує і розвиває можливість практичного використання *у ньому* названих теоретичних методологем: це, зокрема, психологічні бесіди та опитувальники, спрямовані на встановлення у громадян рівня психологічної адаптації з перспективою досягнення психологічної безпеки (основні ціннісні орієнтири: сім'я, стабільність, самореалізація, матеріальне благополуччя, особистісний розвиток).

Попередні висновки: 1. Виявлено кількісну низку 1) найбільш значущих особистісних цінностей (сім'я, здоров'я, побутова та професійна стабільність) українських мігрантів, причинність яких полягає у необхідності стабільного почуття соціальної захищеності, підтримки та впевненості у бажаних життєвих перспективах, 2) вторинних, але також важливих, таких цінностей (самореалізація, особистісний розвиток, матеріальний добробут). 2. З'ясовано, що вимушена (часто – екстремальна) зміна життєвих умов реально і потенційно трансформує, навіть, здавалось, досі стабільні життєві пріоритети (зокрема – самосвідомість, громадянська ідентичність, стійка економічна тактика і стратегія, культура мислення та поведінки), а, отже започатковує та згодом формує новітні ціннісні орієнтації. 3. Між особистісними цінностями та психологічною адаптацією до новітніх соціальних (економічних, політичних), громадянських, світоглядних реалей, ймовірно, існує система зворотних функціональних зв'язків.

Названі теоретико-емпірично результати розглядаються у якості пілотної інформації, яка через наступну завершену теоретико-емпіричну верифікацію може у календарному соціальному часі використовуватися у практичній діяльності психолога-консультантів з українськими мігрантами для надання їм психологічної підтримки на основі відповідного адресного запиту.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є. Психологія міграції: теорія і практика. Київ: Талком, 2018. …с.
2. Поліщук В.М. Психологічні ресурси особистості: пошукові методологеми (інформаційний зріз) / Активізація психологічних ресурсів особистості у різних умовах соціалізації : кол. монографія / за ред.: Г. О. Хомич. Київ : 7БЦ, 2024. 270 с. (С. 32–45).
3. Поліщук В.М. Психологія повсякдення : виховання і стереотипи. Суми : Університетська книга, 2012. 156 с.
4. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграційних процесів. Київ, 2019.
5. Berry J. W. Acculturation and Adaptation in a New Society. International Migration. 19.
6. Schwartz S. H. Theory of Basic Human Values. New York: Academic Press, 2012.

Марія Миколаївна Свідерська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології,
старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
Тетяна Анатолівна Некіз

Психологічні аспекти опанування тривожності студентами в умовах війни

Сучасні умови середовища провокують збільшення тривожності, яка значно впливає на життєдіяльність особистості, а саме на: навчання, роботу, міжособистісні стосунки та психоемоційний стан особистості в цілому. Нестабільність соціального середовища, постійна невизначеність щодо майбутнього, перевантаження інформаційними джерелами підсилюють тривожності. Варто звернути увагу на підвищену тривожність серед студентів, адже ця вікова категорія людей в цей період проходить становлення професійного та особистісного розвитку, який супроводжується стресовими ситуаціями та новими проблемами до яких особистість не була підготовлена. Тривожність досліджувалась протягом багатьох років різними вченими які розглядали її під різним кутом відштовхуючись від підходу в якому працювали. Тривожність досліджували такі вчені як, З.Фрейд, Ч.Спілберг, К.Хорні, Е.Фромм, Д.Тейлор, Р.Мей та низька інших які зробили значний внесок у вивчення та дослідження тривожності. Загалом тривожність – це внутрішній стан людини, який характеризується відчуттям неспокою, напруження, очікування потенційної небезпеки, навіть якщо відсутня реальна загроза.

Т.С. Медуха, В.В. Шевчук у своїй роботі описують відмінності між тривогою та тривожністю. Тривога яка як стан має короткочасний вияв у житті особистості, але не виключено що вона не переросте у тривожність яка в свою чергу проявляється в більш тривалих та хронічні станах [5, ст. 191].

Ніна Атаманчук у своїй роботі описує, що тривожність доцільно трактувати як динамічний та ситуативний стан особистості, що провокується внаслідок дії стресогенних впливів, одночасно з цим з іншого боку як індивідуально-психологічну характеристику особистості, яка формується під впливом зовнішніх та внутрішніх детермінант [1, ст. 114].

У своїй кваліфікаційній роботі М. В. Нечаєва та О.О. Халік описують тривожність за Ч.Спілбергом та зазначають, що вчений визначає тривожність як емоційний стан, що відзначається коливанням інтенсивності та тривалості проявів. Людина відчуває тривожність як внутрішній дискомфорт, який пов’язаний із передбаченням неприємних, загрозливих для особистості подій. Також Ч.Спілберг підкреслює, що помірна тривожність у конкретних обставинах є абсолютною нормальною та природною та вона забезпечує захисну функцію, стимулюючи концентрацію увагу на небезпеці або чомусь новому для особистості та ефективну поведінку для подолання труднощів. Водночас повна відчутність тривожних реакцій навіть у стресових ситуаціях може свідчити про недостатній розвиток самосвідомості та труднощі з виконанням відповідальних дій [3, ст. 9].

Студентський світ – це час нових викликів та проходження труднощів з якими ця категорія людей не стикались раніше. Новий етап, стресові ситуації, які супроводжують цей період, особистісні характеристики також мають значний вплив на рівень тривожності [2, ст 257-258]. Фактори які провокують виникнення тривожності включають в себе: загрозу безпеці та життю, інформаційне перевантаження, особисті втрати, невизначеність майбутнього, нестача підтримки з боку близького оточення.

Також для категорії студентів факторами підвищеної тривожності виступають академічний тиск, форма навчання (дистанційна, очна), фінансові проблеми, поєднання навчання з роботою, невизначеність професійного майбутнього.

Пономаренко Тетяна Ігорівна, Сидоренко Юлія Вікторівна у своєму проведеному дослідженні демонструють, що показники підвищеного рівня тривожності в умовах війни зросли порівняно з мирними часами. Серед найпоширеніших джерел виникнення тривожності у їх дослідженні які вказували респонденти стали освітній процес, воєнні події, сімейні проблеми, втрата близьких та невизначеність щодо майбутнього. Тривожність є нормальною та природним проявом, коли ця тривога з'являється на фоні стресової події або нової події і тривожності зменшується та викликає дискомфорту і не впливає на аспекти життя людини [4, ст. 77]. Підвищена тривожність проявляється не просто як тимчасовий стан, а виступає як системне відображення взаємодії наявних внутрішніх психологічних ресурсів та зовнішніх стресогенних факторів. Для зменшення тривожності для студентів буде доцільна першочергово підвищення обізнаності щодо феномену тривожності, соціальна підтримка, фізична активність (прогулянки, відвідування залу, домашні тренування), техніки релаксації.

Аналізуючи наукові джерела можна окреслювати, що тривожність – це прояв внутрішнього напруження, яке виникає унаслідок стресових подій або більш сталі прояви вже виникають внаслідок особистісного прояву тривожності. Високий рівень тривожності у студентів впливає на їх успішність у навчанні, мотивацію до освітнього процесу, можуть втрачати інтерес до своєї професії, також вплив тривожності впливає на особистісні, поведінкові аспекти життя студентської молоді. Тобто тривожність негативно впливає на когнітивні, емоційні та поведінкові процеси. Зменшити прояви тривожності можна завдяки використанні комплексного процесу, що поєднує індивідуальні та колективні ресурси. Психологічні механізми опанування включають розвиток самосвідомості, емоційної регуляції, навичок ефективної комунікації та підтримуюче середовище.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Н.М. Психологічні прояви тривожності у студентів під час військової агресії. Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів 35 Міжнар.наук.-практ. інтернет-конф., 31 травня 2022 р. Переяслав, 2022. Вип. 35. С.113-117.

2. Багрин, В. В., Пономаренко, Т. І. Особливості тривожності студентської молоді. Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 листопада 2024 р. Біла Церква, 2024. С. 255-258.

3. Нечаєва, М. В. Особливості тривожності та страхів дітей дошкільного віку в умовах війни: кваліфікаційна робота. Криворізький державний педагогічний університет. Психолого-педагогічний факультет, кафедра загальної та вікової психології. 2024. 77 с.

4. Пономаренко, Т. І., Сидоренко, Ю. В. Тривожність і депресія у студентів: виклики для освітнього середовища в умовах війни. Ментальне здоров'я. 2025. № 2. С. 70-78.

5. Шевчук, В. В., Медуха, Т. С. Тривожність як чинник виникнення депресії: Тези 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Том 2, 14-23 травня 2024 року. Полтава 2024. С.191-192.

Лілія Богданівна Скопіцька
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Роман Павлович Попелюшко

Теоретичні аспекти проблеми резильєнтності психіки педагогів

Розуміння механізмів психологічної стійкості особистості є одним із ключових завдань сучасної психології, оскільки саме здатність індивіда до адаптації визначає ефективність його функціонування в умовах невизначеності та тривалого стресу. В умовах воєнного стану в Україні ця проблема набуває особливої актуальності у професійній діяльності педагогів, які виконують не лише освітню, а й стабілізуючу психосоціальну функцію в освітньому середовищі [3; 8].

Сучасний науковий дискурс демонструє зміщення акценту від патогенетичної моделі стресу до ресурсно-орієнтованого підходу, в центрі якого перебуває феномен резильєнтності як здатності до відновлення та збереження цілісності особистості. У цьому контексті резильєнтність розглядається не як статична риса, а як динамічний процес, що формується у взаємодії індивідуально-психологічних характеристик і середовищних чинників [3; 5; 9; 10].

У межах сучасних підходів резильєнтність інтерпретується як багатовимірний конструкт, що інтегрує когнітивні, емоційно-регулятивні та соціальні компоненти. Зокрема, важливу роль відіграють когнітивна гнучкість як здатність до переосмислення досвіду, навички саморегуляції, що забезпечують контроль емоційних станів, а також соціальна включеність як фактор підтримки та відновлення психологічних ресурсів. Водночас значущим є ціннісно-смисловий вимір професійної діяльності, який забезпечує внутрішню опору особистості в умовах кризових змін [4; 7].

Професійна діяльність педагога в умовах війни супроводжується високим рівнем емоційного навантаження, що зумовлює ризики розвитку професійного вигорання та вторинної травматизації. У цьому контексті резильєнтність виступає як ключовий предиктор збереження психічного здоров’я та ефективності професійної діяльності [5; 8]. Водночас існує суперечність між зростаючими вимогами до психологічної стійкості педагога та недостатнім рівнем теоретичного осмислення механізмів її формування і підтримки в умовах тривалого стресового впливу.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє розглядати резильєнтність педагога як системне утворення, що функціонує на кількох рівнях: індивідуально-психологічному (особистісні ресурси та копінг-стратегії), професійно-діяльнісному (специфіка педагогічної взаємодії) та соціально-середовищному (організаційна підтримка та освітній контекст) [2; 6]. Зарубіжний досвід свідчить, що ефективність розвитку резильєнтності забезпечується інтеграцією індивідуальних психотехнік із системними організаційними стратегіями підтримки педагогів [1; 10].

Таким чином, резильєнтність психіки педагога постає як складний динамічний процес, що забезпечує адаптацію до екстремальних умов професійної діяльності та водночас виступає ресурсом особистісного зростання. Вона не зводиться до індивідуальної стійкості, а формується в контексті взаємодії особистості з соціальним середовищем та професійною діяльністю.

Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що забезпечення психологічної стійкості педагогів в умовах війни потребує переходу від фрагментарних інтервенцій до системного підходу, орієнтованого на розвиток внутрішніх ресурсів особистості та

створення підтримувального освітнього середовища. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою та апробацією комплексних програм розвитку резильєнтності, що поєднують когнітивно-поведінкові та ресурсно-орієнтовані підходи.

Список використаних джерел

1. Бойко В., Галузяк В. Психологічні підходи і техніки розвитку резильєнтності педагогів: зарубіжний досвід. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2024. вип. 77. С. 78–92. DOI https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-77-78-92

2. Гудзенко О., Фаст О. Резильєнс-підхід як методологічна основа модернізації змісту професійної підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічні науки: теорія і практика.* 2025. № 3. С. 122-132. DOI http://lpc-dspace.org.ua/jspui/handle/123456789/1016

3. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с. DOI https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744751

4. Кузнєцова О. В. Життєстійкість педагога в умовах війни: аналіз парціальних позицій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. вип. 1. С. 67–72. DOI https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.1.13

5. Кузікова С., Щербак Т. Теоретико-емпіричний аналіз проблеми резильєнтності та стресостійкості в педагогічній діяльності. *Психологічний журнал*. 2022. вип. 8. С. 39–46. DOI https://doi.org/10.31499/2617-2100.8.2022.258313

7. Прокоф'єва Л. Аналіз феномену «рєзільєнтність»: вивчення та перспективи. *Сучасна психологія: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць*. 2021. вип. 2. С. 126–131. DOI https://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/29.02.2021-psyholohyja-na-sajt.pdf

8. Ситнік, С. В., Соколова, І. М., Давидов, П. Г., Раджабова, С. Ш., & Теліков, О. В. Психологічні особливості резильєнтності педагогів в умовах війни. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*, 2025. № 7(2), С. 81-93. DOI https://doi.org/10.33216/2219-2654-2025-67-2-81-93.

9. Цюман, Т., Нагула, О., & Адамська, З. Психологічні умови резильєнтності педагога в період воєнного стану. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2022. № 38(2), С. 83–89. DOI https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3813

10. Masten A. S. Resilience in developing systems: The progress and promise of fourth-wave research. *International Journal of Behavioral Development*. 2016. Vol. 40(4). P. 297–305.

11. Southwick S. M., Charney D. S. *Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges*. 2nd ed. Cambridge University Press, 2018. 210 p.

Владислава Артемівна Степанянц
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Дарія Дмитрівна Отич

Переживання пролонгованого стресу дорослими під час воєнного періоду

Актуальність дослідження. Сучасні реалії воєнного стану докорінно змінили звичний уклад життєдіяльності суспільства, перетворивши стресові чинники на

перманентний елемент побуту. Стан безперервної непередбачуваності, прямі загрози життю та надмірний тиск медіапростору провокують кумулятивний ефект емоційної напруги. Такий стан стає дедалі важчим для самостійної регуляції чи повної нівеляції, що ставить перед психологічною наукою нові виклики.

Особливої гостроти ця проблема набуває в дорослому віці. Саме на цей період припадає пік соціальної відповідальності: необхідність забезпечувати добробут родини, підтримувати професійну ефективність та виконувати громадські обов'язки в умовах кризи. У результаті такого багатовекторного тиску внутрішні захисні механізми особистості піддаються деструкції, а стрес трансформується у хронічну форму. Це призводить до поступової ерозії психоемоційного здоров'я, погіршення соматичного стану та зниження загальної дієздатності людини.

Науковий фундамент аналізу стресових станів спирається на класичні та сучасні теорії. Зокрема, Г. Сельє заклав підвалини розуміння стресу як універсальної відповіді організму на зовнішні подразники. На противагу біологічному підходу, Р. Лазарус наголошував на пріоритетності особистісної інтерпретації загрозливих подій. Концепція життєстійкості як психологічного щита була детально розроблена С. Кобасою. Вагомий внесок у вивчення механізмів адаптації та подолання криз також належить таким дослідникам, як А.Антоновський, Б. Мак'юен, С. Фолкман та низці інших учених, чиї праці дозволяють комплексно оцінити вплив екстремальних умов на психіку.

Метою дослідження є теоретичний аналіз особливостей переживання пролонгованого стресу дорослими під час воєнного періоду та визначення психологічних і соціальних чинників, що впливають на інтенсивність цього стану.

Виклад основного матеріалу. Хроніфікація стресових станів не є одномоментним актом; це деструктивний процес, що розвивається в часі як результат перманентного перебування індивіда в агресивному середовищі за відсутності пауз для психофізіологічної рекуперації. У контексті збройного конфлікту цей механізм каталізується динамічністю зовнішніх загроз та явищем «інформаційної інтоксикації», що тримає когнітивну систему в стані безперервного моніторингу небезпеки.

Для дорослої популяції специфіка тривалого стресу тісно корелює з явищем рольового перевантаження. Унікальність ситуації полягає в необхідності одночасного функціонування в декількох критичних площинах:

Професійна сфера: вимога зберігати продуктивність попри загальну дестабілізацію.

Сімейна система: обов'язок бути джерелом безпеки та підтримки для дітей чи літніх родичів.

Соціальна адаптація: інтеграція в умови мінливого соціуму та воєнної економіки.

Такий поліфункціональний тиск призводить до «акумулятивної втоми», яка маніфестується через психосоматичні розлади, дегенерацію якості сну, когнітивну ригідність та емоційну депресивність (вигорання).

Ключовим медіатором між зовнішнім тиском та психічним станом людини виступає її психологічний ресурсний потенціал. Важливе значення мають не лише вроджені особливості нервової системи, а й набуті конструкти:

Емоційний інтелект та саморегуляція: здатність ідентифікувати та контейнувати інтенсивні переживання.

Резильєнтність (психологічна стійкість): динамічна здатність психіки повертатися до стану рівноваги після травматичних подій.

Копінг-репертуар: перевага адаптивних стратегій (планомірне розв'язання проблем, пошук соціальної підтримки) над дезадаптивними (уникнення, агресія, самоізоляція).

Проте варто зауважити, що навіть за високого рівня внутрішньої стійкості, екстремальна інтенсивність зовнішніх дистресорів може перевищити поріг

індивідуальної адаптації, що вимагає впровадження зовнішніх інтервенцій та фахової психологічної допомоги.

Отже, саме індивідуальний особистісний досвід та середовище, з наявним у ньому перешкодами та ресурсами подолання життєвих труднощів, визначають чи переживатиме людина пролонгований стрес. Наявність конструктивних копінг-стратегій дозволяє людині бути більш функціональною та ефективною при вирішенні життєвих питань, а отже зменшує ймовірність виникнення пролонгованого стресу. Знання психологічних його особливостей у дорослих дозволяє попереджати виникнення небажаних симптомів та усувати наслідки переживання ними складної та непередбачуваної ситуації війни.

Список використаних джерел

1. Сельє Г. Стрес без дистресу. Київ: Основи, 2004. 192 с.
2. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer Publishing Company, 1984. 445 p.
3. Antonovsky A. Health, Stress, and Coping. San Francisco: Jossey-Bass, 1979. 255 p.
4. McEwen B. S. Protective and damaging effects of stress mediators. New England Journal of Medicine. 1998. Vol. 338, No. 3. P. 171–179.
5. Kobasa S. C. Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. Journal of Personality and Social Psychology. 1979. Vol. 37, No. 1. P. 1–11.

Ірина Іванівна Теребейчик
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Наталія Василівна Гузій

Психоемоційний стан сучасних матерів в умовах воєнного стану як проблема психологічної науки і практики

У доповіді розглядається дослідження психоемоційного стану матерів в умовах воєнного стану як проблема психологічної науки і практики.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах тривалого воєнного стану психоемоційний стан сучасних матерів зазнає суттєвих трансформацій, переходячи від ситуативної реакції на стрес до стійкого режиму функціонування. Хронічна загроза життю, соціальна невизначеність, розрив соціальних зв'язків та дефіцит ресурсів формують нові умови материнства, що потребують ґрунтовного наукового осмислення. Особливої значущості набуває дослідження ролі матері як провідної детермінанти психологічної стабільності дитини.

Вагоме підґрунтя дослідження психоемоційного стану сучасних матерів становлять класичні психологічні теорії і концепції. Зокрема, у працях Г. Сельє обґрунтовано концепцію загального адаптаційного синдрому [6], Р. Лазарус розкрив когнітивно-оцінний характер стресу [3], Ч. Спілбергер дослідив феномен тривожності [5], Дж. Боулбі – механізми прив'язаності [1], В. Франкл – роль смисложиттєвих орієнтацій [7], В. Бойко – особливості емоційного вигорання [2]. Водночас проблема психоемоційного стану матерів у контексті воєнного стану залишається недостатньо розробленою, що зумовлює необхідність її подальшого вивчення.

Отже, виникає суперечність між об'єктивною необхідністю комплексного дослідження психоемоційного стану сучасних матерів у кризових умовах та недостатнім рівнем теоретичного і практичного опрацювання цієї проблеми.

Основна ідея дослідження полягає у розгляді психоемоційного стану сучасних матерів як динамічної алостатичної системи, що формується під впливом взаємодії стресогенних факторів і внутрішніх ресурсів особистості. У межах когнітивно-мотиваційної теорії стресу встановлено, що психоемоційний стан матері визначається первинною та вторинною оцінкою ситуації [3]. В умовах війни первинна оцінка трансформується у сприйняття хронічної загрози, що зумовлює формування фонового рівня тривожності. Відповідно до концепції Ч. Спілбергера реактивна тривожність виконує адаптивну функцію мобілізації, тоді як особистісна тривожність може виступати деструктивним чинником, спричиняючи стан постійного очікування небезпеки [5]. З позицій теорії Г. Сельє доведено, що тривалий вплив стресу призводить до переходу від стадії резистентності до стадії виснаження, що супроводжується вичерпанням адаптаційних ресурсів [6].

Особливу роль у формуванні психоемоційного стану сучасних матерів відіграє система прив'язаності. Згідно з теорією Дж. Боулбі, мати виступає «безпечної базою» для дитини, а її емоційна стабільність є визначальним фактором психологічного розвитку [1]. В умовах воєнного стану виснаження матері призводить до зниження чутливості та порушення емоційного контакту з дитиною.

Важливим ресурсом подолання кризових станів виступає здатність до смислотворення, що обґрунтовано у концепції В. Франкла [7]. Для сучасних матерів сенс часто пов'язаний із забезпеченням безпеки та розвитку дитини, що сприяє збереженню психічної стійкості. Водночас, відповідно до підходу В. Бойка, тривалий вплив стресу спричиняє розвиток емоційного вигорання як захисного механізму, що проявляється у формі емоційної відстороненості [2].

Узагальнення означених теоретичних підходів дозволяє стверджувати, що психоемоційний стан сучасних матерів характеризується феноменом «тривожної стійкості», який поєднує високий рівень тривожності з наявністю значного адаптаційного потенціалу. Водночас формується феномен «адаптації за високу ціну», коли зовнішня стабільність забезпечується за рахунок внутрішнього виснаження.

Отримані результати мають важливе значення для наукової рефлексії означеної проблеми, оскільки розширюють уявлення про механізми адаптації особистості матерів в умовах тривалого стресу. Практичне значення полягає у можливості використання результатів для розробки програм психологічної підтримки матерів, спрямованих на підвищення рівня стресостійкості, профілактику емоційного вигорання та зміцнення материнсько-дитячої взаємодії.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням емпіричних досліджень для верифікації теоретичних положень та розробленням ефективних психокорекційних програм.

Список використаних джерел

1. Боулбі Дж. Прив'язаність / Дж. Боулбі. Київ : Либідь, 2003. 480 с.
2. Бойко В. В. Енергія емоцій у спілкуванні: погляд на себе та інших / В. В. Бойко. Київ : Академвидав, 2002. 256 с.
3. Лазарус Р. Психологічний стрес і процеси подолання / Р. Лазарус. Київ : Основи, 2004. 304 с.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
5. Спілбергер Ч. Концепція тривожності / Ч. Спілбергер // Психологія особистості. Київ : Наука, 2002. С. 45-67.
6. Сельє Г. Стрес без дистресу / Г. Сельє. Київ : Пульсари, 2004. 312 с.

7. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу / В. Франкл. Київ : Дух і літера, 2016. 160 с.
8. Ройз С. Сила м’яких навичок: як розвивати стійкість / С. Ройз. Київ : Віхола, 2022. 208 с.

Олена Михайлівна Турик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Вплив емоційного інтелекту на сімейну взаємодію подружніх пар

Сучасні дослідники дедалі частіше звертаються до питання про те, що насправді робить стосунки міцними. Інтелект, матеріальний стан, спільні інтереси - усе це важливо, проте дослідження останніх десятиліть переконливо свідчать, що саме емоційний інтелект (EQ) є одним із ключових предикторів подружньої задоволеності. Спроможність розпізнавати власні емоції та керувати ними, розуміти почуття партнера та відповідно будувати взаємодію – це не вроджений дар, а навичка, яку можна і варто розвивати [1; 4].

У структурі емоційного інтелекту дослідники виділяють чотири взаємопов'язані компоненти: усвідомлення власних емоційних станів, самоконтроль і саморегуляція, розуміння емоцій інших людей та вміння використовувати емоції як ресурс у спілкуванні. Кожен із цих складників відіграє свою роль у подружній динаміці: там, де бракує самоусвідомлення, зростають непорозуміння; де немає саморегуляції - спалахують конфлікти; де відсутня емпатія - руйнується довіра [3; 1; 4].

Емпіричні дані підтверджують цей зв'язок. О. В. Ковальчук встановила, що задоволеність шлюбом має статистично значущий прямий зв'язок із усіма чотирма компонентами EQ. Подружні пари, які активно розвивають емоційні навички, досягають більшого взаєморозуміння, зберігають близькість і формують міцніші емоційні зв'язки. Натомість пари з низьким рівнем EQ частіше потрапляють у замкнене коло конфліктів, маніпуляцій і взаємного нерозуміння [1].

Комунікативний вимір подружнього EQ розкриває дослідження О. В. Фіщенко: у благополучних сім'ях довірливість спілкування, взаєморозуміння та психотерапевтична функція спілкування корелюють із задоволеністю шлюбом. Іншими словами, чим відкритіше й щиріше спілкується пара, тим вищим є рівень її задоволеності. Водночас у неблагополучних сім'ях партнери схильні приховувати переживання, уникати відвертих розмов і накопичувати невисловлені претензії - усе це лише поглиблює прірву між ними [2].

Закордонні дослідники підтверджують ці висновки й деталізують механізм впливу емоційного інтелекту на подружні стосунки. Так, Т. Ангел показала, що ключовим чинником задоволеності шлюбом є здатність не лише регулювати власні емоції, а й ефективно впливати на емоційний стан партнера. Саме ці навички виявилися найбільш тісно пов’язаними з якістю подружніх взаємин. Дослідниця підкреслює, що збереження шлюбного щастя потребує своєрідної «емоційної віртуозності» - особливо в кризові моменти, коли негативні переживання можуть затьмарити позитивний досвід і підірвати основу стосунків. Таким чином, емоційний інтелект виступає не лише

індивідуальною рисою, а й спільним ресурсом пари, який допомагає підтримувати гармонію, довіру та стійкість сімейного союзу [3].

У дослідженнях М. Факореде підтверджено позитивний зв'язок між рисою-EQ та задоволеністю романтичними стосунками. Однак цей вплив не є вирішальним, крім того, виявилося, що не всі складові емоційного інтелекту однаково важливі для стосунків[4]. Це підкреслює те, що не всі компоненти емоційного інтелекту однаково впливають на стосунки, саме тому важливо розуміти, які саме його грані найбільш задіяні в індивідуальній партнерській взаємодії

Дж. Джарсанія дослідила взаємозв'язок емоційного інтелекту та подружнього пристосування з урахуванням гендерних відмінностей. Результати показали, що жінки демонструють вищий рівень емоційного інтелекту й водночас краще адаптуються до умов сімейного життя. Це свідчить про те, що високий рівень EQ сприяє більшій гнучкості та конструктивності у подоланні труднощів спільного життя, забезпечуючи ефективнішу взаємодію між партнерами. [5].

Х. Антонопулу пропонує комплексне розуміння EQ як поєднання самосвідомості, саморегуляції, мотивації й емпатії. Саме ця інтеграція дозволяє людині ефективно орієнтуватися в соціальному середовищі, будувати здорові міжособистісні зв'язки та підтримувати психологічне благополуччя. Важливо, що EQ піддається розвитку: цілеспрямовані тренінгові програми здатні покращити як окремі його компоненти, так і загальну структуру [6].

Практичне значення цих висновків важко переоцінити. Подружнє консультування, психоедукаційні програми для молодих пар, тренінги з розвитку EQ - усе це реальні інструменти підвищення якості шлюбних стосунків. Адже, як зазначають дослідники, особистісне зростання кожного партнера і цілеспрямований розвиток емоційної компетентності - це не просто психологічна рекомендація, а один із найнадійніших способів зберегти й примножити задоволеність спільним життям [3; 4; 5].

Таким чином, емоційний інтелект постає як ключовий чинник стабільності та задоволеності у шлюбі. Він забезпечує здатність партнерів усвідомлювати власні переживання та регулювати їх, водночас чутливо реагуючи на емоційний стан іншого. Саме ця компетентність створює основу для довіри, відкритого спілкування та конструктивного вирішення конфліктів. Дослідження підтверджують, що високий рівень EQ сприяє гнучкості й стійкості подружніх стосунків навіть у кризових ситуаціях.Саме тому, розвиток емоційного інтелекту є практичним ресурсом, який допомагає парам зберігати гармонію та підвищувати якість спільного життя.

Список використаних джерел

1. Ковальчук О. В. Емоційний інтелект як предиктор задоволеності подружніми стосунками сучасної молоді : дис. Острог, 2023. 91 с.

2. Фіщенко О. В. Вплив психологічних чинників на задоволеність шлюбними відносинами. The influence of psychological factors on satisfaction with marital relationships : кваліфікаційна робота бакалавра. Одеса, 2024. 54 с. URL: https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/40018

3. Anghel, T. Emotional Intelligence and Marital Satisfaction. Journal of Experiential Psychotherapy. 2016. Vol. 19, no 3 (75). P. 14–19.

4. Antonopoulou H. The value of emotional intelligence: Self-awareness, self-regulation, motivation, and empathy as key components. Technium Education and Humanities. 2024. Vol. 8. P. 78–92.

5. Fakorede, M. B. Emotional Intelligence and Romantic Relationship Satisfaction : дис. д-ра філософії. Дублін, 2019. 38 с. URL: https://norma.ncirl.ie/id/eprint/3802

6. Jarsaniya J. A Study of Emotional Intelligence and Marital Adjustment in Married Couples Relation to Gender and Family Types. International Journal of Indian Psychology. 2021. Vol. 9, Issue 2 .

Катерина Степанівна Шелестова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології
Валентина Віталіївна Волошина

Копінг-стратегії як предиктор соціального благополуччя дорослої особистості в умовах воєнного часу

Досліджуючи копінг-стратегії як предиктор соціального благополуччя дорослої особистості в умовах воєнного часу, важливо зазначити як саме вплинуло повномасштабне вторгнення країни-агресора в Україну і які це створило психологічні умови для мільйонів громадян. Виділяючи наслідки маємо: хронічний стрес, втрату близьких, руйнування звичного способу життя, вимушене переміщення та зміну гендерних ролей.

Якщо розглядати соціальне благополуччя як певну характеристику, я би навіть дозволю собі назвати певними складовими через якість яких особистість у свою чергу, суб'єктивно оцінює власну приналежність до суспільного життя, якість міжособистісних стосунків та відчуття власного соціального внеску. Очевидно, що в умовах воєнного стану ця характеристика зазнає суттєвих деформацій. Важливо розуміти, що ступінь і характер цих деформацій значною мірою визначаються індивідуальними стратегіями подолання стресу, і тоді особливої уваги набуває питання про те, які особисті якості та психологічні ресурси дозволяють дорослій особистості не лише витримувати тиск обставин, продовжувати виконувати свої соціальні ролі та зберігати здатність до повноцінного соціального функціонування.

Основою мого дослідження стала модель соціального благополуччя К. Кіза (Keyes, 1998), за якою автор розкладає соціальне благополуччя на п'ять взаємопов'язаних напрямків: соціальну інтеграцію (відчуття належності до спільноти), соціальний внесок (переконаність у цінності власної діяльності для суспільства), соціальну когерентність (здатність сприймати соціальний світ як осмислений і передбачуваний), соціальну актуалізацію (віру у потенціал суспільного розвитку) та соціальне прийняття (позитивне ставлення до людей загалом).

Транзакційна модель стресу та копінгу Р. Лазаруса і С. Фолкман (Lazarus & Folkman, 1984) виділяє проблемно-орієнтований копінг (спрямований на зміну ситуації) та емоційно-орієнтований копінг (спрямований на регуляцію емоційного стану). Серед окремих стратегій особливу увагу приділено пошуку соціальної підтримки, позитивній переоцінці, прийняттю відповідальності, дистанціюванню та уникненню.

В умовах тривалого і некерованого стресу, яким є воєнний стан, ефективність різних копінг-стратегій може суттєво відрізнятись від тієї, що спостерігається у стандартних стресових ситуаціях. Зокрема, ряд дослідників (Hobfoll et al., 2007; Masten, 2014) вказують на особливу роль просоціальних стратегій подолання стресу в умовах колективних травматичних подій.

Емпіричне дослідження проводилось в межах роботи в гуманітарному секторі в рамках проєкту підтримки та захисту жінок. В дослідженні погодились прийняти участь 155 осіб жіночої статі дорослого віку (35–55 років), ті що проживають на території України в умовах воєнного стану з них 95 осіб – внутрішньо переміщені особи (ВПО) та 60 осіб – ті, що не змінювали місця проживання. Для збору даних були використані психодіагностичні інструменти: шкала соціального благополуччя К. Кіза (адаптація Четверик-Бурчак А.), опитувальник способів копінгу Лазаруса–Фолкман (WCQ);

авторська анкета для збору соціально-демографічних даних. Статистична обробка здійснювалась за допомогою методів описової статистики, кореляційного аналізу (r Пірсона) та порівняльного аналізу (критерій Манна–Уітні).

Аналіз загального рівня соціального благополуччя у досліджуваній вибірці виявив переважання середнього рівня – 61% респондентів. Високий рівень зафіксовано у 19% учасників, низький – у 20%. Найбільш вразливим виміром соціального благополуччя виявилась соціальна когерентність – здатність сприймати соціальний світ як передбачуваний і зрозумілий, що суттєво знижується в умовах хаосу та невизначеності воєнного стану, втрат рідних, житла та зміни гендерних ролей.

Серед копінг-стратегій найпоширенішими у досліджуваній вибірці виявились: пошук соціальної підтримки – 46% респондентів визначили її як основну стратегію; позитивна переоцінка – 26%; прийняття відповідальності – 18%; дистанціювання та уникнення – 10%. Спираючись на дані кореляційного аналізу можна говорити про вагомі зв'язки між окремими копінг-стратегіями та показниками соціального благополуччя. Стратегія пошуку соціальної підтримки показала найсильніший позитивний зв'язок із загальним рівнем соціального благополуччя ($r = 0,66$, $p < 0,01$).

Стратегія позитивної переоцінки продемонструвала позитивний зв'язок із соціальним благополуччям, а саме із його компонентами соціальної актуалізації та соціального прийняття ($r = 0,53$, $p < 0,01$). Натомість стратегія уникнення та дистанціювання продемонструвала негативний зв'язок із соціальним благополуччям ($r = –0,38$, $p < 0,01$), особливо за показником соціальної інтеграції. І якщо говорити про короткострокову перспективу то ці стратегії можуть виконувати захисну функцію, але ж розуміємо, що їх домінування призводить до поступового звуження соціальних зв'язків та посилення відчуття ізоляції.

Порівняльний аналіз між групами ВПО та групами осіб, що не змінювали місця проживання, виявив наступні відмінності у структурі копінг-стратегій: у групі ВПО здебільшого зустрічались стратегії пошуку соціальної підтримки та прийняття відповідальності, натомість у другій групі – позитивна переоцінка та дистанціювання. При цьому рівень соціальної інтеграції у групі ВПО був значно нижчим ($p < 0,06$), що можна пояснити об'єктивним розривом звичних соціальних відносин. Говорячи про показник соціального внеску у цій групі він був вищим, що може говорити про компенсаторну роль волонтерської та громадської активності у процесі відновлення соціальної ідентичності.

Дослідження допомагає зрозуміти, що копінг-стратегії є важливим предиктором соціального благополуччя дорослої особистості в умовах воєнного стану. Просоціальні стратегії – передусім пошук соціальної підтримки та позитивна переоцінка – виступають ресурсами збереження соціального функціонування, тоді як домінування уникнення та дистанціювання пов'язане із зниженням соціальної інтеграції та загального рівня благополуччя. Спираючись на отримані результати хочу зазначити про практичне значення для проектування програм психологічної допомоги населенню в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Данильченко Т. В. Суб'єктивне соціальне благополуччя як психологічний феномен. Психологічні перспективи, 2016.

2. Горностай П. П. Рольова соціалізація особистості: психотерапевтичний ракурс. Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка. Київ : Нора-Друк, 2001. Вип. 21. С. 91–100.

3. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

4. Keyes, C. L. M. Social well-being. Social Psychology Quarterly, 1998. 61(2), 121–140.

5. Lazarus, R. S., & Folkman, S. Stress, appraisal, and coping. Springer, 1984.
6. Hobfoll, S. E. et al. Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention. Psychiatry, 2007. 70(4), 283–315.
7. Masten, A. S. Ordinary magic: Resilience in development. Guilford Press, 2014.

Анастасія Олегівна Шестопал
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Психологічні чинники впливу на харчову поведінку жінок

Актуальність проблеми. Сучасний стан життя зумовлений постійним впливом стресових ситуацій, критичних подій, невизначеністю обставин поточного і майбутнього життя, що висуває підвищені вимоги до психічного здоров'я та емоційної регуляції населення. Багато українців відчують зміни харчових звичок, що обумовлюються впливом стресу, невмінням регулювати власні емоційні реакції, долати негативні переживання через нераціональну харчову поведінку (заїдання стресу, вживання великої кількості вуглеводів для заспокоєння чи навпаки – забування поїсти через велику кількість справ, обмеження їжі, жорсткі дієти з метою схуднення чи приведення себе до ідеальної форми у порівнянні з еталонами у ЗМІ).

Тисячі молодих і дорослих чоловіків та жінок страждають переїданням, багато людей схильні до нервової анорексії чи булімії, складних порушень харчової поведінки, де спільними ознаками для всіх є: стурбованість контролем за вагою тіла, спотворені уявлення про образ тіла, зміна цінності харчової поведінки в особистій ієрархії цінностей (З. Ковальчук, В. Шебанова). Вивченню проблеми харчової поведінки приділити свої дослідження Л. Абсалямова, О. Бацилєва, А. Ганзуля, З. Ковальчук, Т. Логацька, О. Никоненко, М. Фатєєва, Н. Ханецька та ін.

При аналізі причин виникнення порушень харової поведінки науковці все більше уваги приділяють психологічним чинникам, до яких відносять: емоційне ставлення до їжі (сприйняття її як засобу задоволення фізіологічних потреб організму (на основі відчуття голоду) чи як способу задовольнити емоційні потреби прийняття, любові, турботи, заспокоєння) (Л. Абсалямова, Т. Левицька, В. Миколюк та ін.). Серед чинників впливу на раціональну поведінку називаються ще й особливості самоприйняття, адекватність самооцінки, стійкість уявлень про себе і власні сильні сторони, що залежать від зовнішнього вигляду, а розкривають внутрішній світ особистості та її таланти (Л. Засєкіна, Т. Левицька, В. Майструк, В. Миколюк, Н. Ремесник, М. Фатєєва та ін.).

Також важливими психологічними чинниками впливу на харчову поведінку жінок є стресостійкість та здатність конструктивно долати стресові ситуації за допомогою адаптивних копінг-стратегій (Т. Богдан, В. Вінс, А. Гуля, Р. Короткевич, О. Травенко, С. Шеремета та ін.). Відмова від нераціональних способів подолання стресів, свідомий контроль над власними реакціями, витримка, регулювання своїх емоцій та імпульсивних прагнень є свідченням дисциплінованої витримки, сили волі, що допомагають дотримуватися відповідального ставлення до свого здоров'я, зберігати здоровий спосіб життєдіяльності у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Харчова поведінка трактується у психологічній літературі як поведінка, орієнтована на забезпечення потреб організму в їжі, що

орієнтована на образ власного тіла та діяльність щодо формування такого образу. Крім того, до сутності розуміння харчової поведінки відноситься ціннісне ставлення людини до їжі та її прийому, особливості проявів стереотипів харчування у повсякденній реальності та в умовах стресу та ін. [4].

Жінки частіше піддатливі до порушень харчової поведінки, вони мають вище прагнення до відповідності суспільним еталонам краси, визнають вищу цінність зовнішньої привабливості, з якою пов'язують успішність в житті та можливості досягнення високих результатів самореалізації у світі.

До порушень харчової поведінки відносяться дві стратегії: обмежувальна (схильність до жорстких дієт, дотримання нераціональних моделей харчової поведінки, аж до повної відмови від їжі) та переїдання (безконтрольне прийняття їжі, нічне вживання їжі, що може призвести до порушень контролю за раціоном, ожиріння).

На харчову поведінку впливають такі психологічні чинники, як:

- вплив суспільних норм, ідеалів щодо людського тіла, що нав'язуються через ЗМІ, рекламу, тиск оточуючих. Уявлення про привабливість зовнішнього вигляду часто створюють тиск на психіку жінок, спонукають їх прагнути до стрункості, певних форм і розмірів тіла, а при неможливості їх досягнути – до розчарування у собі, негативного ставлення.

- особливості самоставлення і самоприйняття. Жінкам, які схильні до нераціональної харчової поведінки, обмеження їжі, відмову від прийомів їжі, тотальний контроль за своїм раціоном чи навпаки – переїдання з емоційних причин, наприклад, «заїдання стресу», задоволення своїх емоційних потреб за допомогою доступних варіантів (високовуглеводної їжі і напоїв – тортів, тістечок, газованих напоїв) часто властиві занижена самооцінка, негативне самоставлення, не розуміння своїх відчуттів та не вміння їх виражати;

- індивідуально-психологічні риси – тривожність і страх, гнів, агресивність, фрустрація, розчарування у собі і житті; відчуття втрати контролю за життям; духовний застій; не розуміння сенсу існування;

- соціально-психологічні фактори, що впливають на виникнення порушень харчової поведінки: складні соціальні стосунки з іншими людьми, конфлікти у сім'ї; соціальна ізольованість, депресія, самотність, не вміння будувати і підтримувати стосунки з іншими; відчуття відторгнення представниками протилежної статі; переживання через негативне ставлення з боку інших (насмішки через вагу, форму тіла, цькування та ін.) [1].

Висновки. На основі використання теоретичного аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння та систематизації психологічних положень наукової літератури щодо психологічних особливостей формування та оптимізації харчової поведінки жінок зроблено висновки про виразний вплив психологічних чинників самооцінки, самоприйняття, здатності адекватно оцінювати стресову ситуацію та вибирати конструктивний спосіб її подолання.

Перспективним напрямом дослідження є визначення практичних особливостей корекції порушень харчової поведінки жінок та можливостей розвитку їх оптимальних показників самоставлення, самоприйняття, вмінь вибирати конструктивні стратегії подолання стресів, регулювання своїх дій у різних кризових ситуаціях, що також включає свідоме ставлення до свого здоров'я та дотримання раціональної харчової поведінки.

Список використаних джерел

1. Абсалямова Л. М. Харчова поведінка жінок: розлади та психокорекція. Монографія. Харків: Вид-во «Стильна типографія», 2019. 393 с.

2. Гільман А. Ю. Психологічні аспекти харчової поведінки жінок в умовах сучасності. *Гігієнічні аспекти харчування*. 2024. С. 166-139 URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9654/1/Psykholohichni.pdf

3. Гринько Н. В., Сумарюк Б. М. Психологічні особливості осіб із порушеннями харчової поведінки. *Міжнародний ендокринологічний журнал: Спеціалізований науково-практичний журнал.* 2018. Т. 14. № 4. С. 136.

4. Ковальчук З. Я. Психологічні аспекти порушення харчової поведінки у жінок. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2019. Вип. 2. С. 91-99.

5. Колінько Л. М. Зміни харчової поведінки у молодих осіб із різної масою тіла. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії.* 2020. Т. 20. Вип. 2 (70). С. 138–144.

Дарія Олександрівна Юденко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С4 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Людмила Василівна Лупійко

Психологічні особливості розвитку професійної ідентичності особистості юнацького віку в умовах воєнного стану

*Актуальність проблеми***.** Проблема формування ідентичності особистості є однією з основних у психології розвитку. Представники юнацького віку – це ті, чиє становлення визначає майбутній потенціал нашого суспільства, тому вивчення та підтримка їхнього гармонійного розвитку є надзвичайно важливою для побудови майбутнього нашої країни. У цей етап життя, молодь переживає інтенсивне формування особистості, яке характеризується пошуком життєвих сенсів, самовизначення та становлення цілісної структури «Я». Саме в цей час закладається фундамент психосоціальної ідентичності, після чого людина має змогу почувати себе цілісною та інтегрованою у суспільство. Такий непростий період юнаки в Україні проходять в умовах воєнного стану, що значною мірою ускладнює процес їхнього особистісного та професійного розвитку. Сучасні реалії дають нові виклики: соціальна нестабільність, вимушені зміни способу життя, невизначеність майбутнього та постійний психологічний стрес можуть впливати на формування життєвих планів, самооцінку та професійну ідентичність молоді. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження психологічних особливостей формування професійної ідентичності молоді в умовах воєнного стану, а також пошук ефективних підходів для підтримки процесу самовизначення та розвитку в складних соціальних умовах.

Ступінь розроблення проблеми. Теоретичні засади вивчення ідентичності закладені в класичних працях Е. Еріксона та розвинуті в концепції статусів ідентичності Дж. Марсіа. Проблематику професійного самовизначення, його структури та динаміку досліджували Дж. Крогер, С. Порфелі, С. Кросс, К. Люйкс та інші дослідники. Особливості становлення професійної ідентичності були представлені також у працях українських дослідників С. Максименка, Т. Яценко, В. Татенка. Особливої уваги в контексті сучасних викликів набувають дослідження Л. Карамушки, які фокусуються на психологічному благополуччі та життєстійкості особистості в кризових умовах суспільства. Проте питання професійної ідентичності у молоді під час воєнного стану залишається актуальним та потребує додаткового дослідження. Попри значну кількість

напрацювань, специфіка розвитку професійної ідентичності юнацтва в умовах тривалого воєнного стану залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого емпіричного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Ідентичність – фундаментальна структура особистості, яка забезпечує її цілісність та стабільність. [4, с. 2] Вона змінюється протягом життя, але більша частина її розвитку відбувається під час переходу до дорослого життя. [1 с. 168] Ерік Еріксон визначав ідентичність як суб'єктивне відчуття внутрішньої однаковості та неперервності власного «Я», глибоке усвідомлення того, що особистість залишається вірною собі незалежно від плину часу або радикальної зміни зовнішніх обставин. [3, с. 19] Одним із ключових аспектів цієї цілісності в юнацькому віці стає професійна ідентичність. Саме через вибір професії людина визначає своє місце у суспільстві, формує життєві цілі, будує майбутні соціальні ролі. Отже, професійна ідентичність є не просто результатом вибору професії, а складним процесом самоусвідомлення себе як фахівця. Вона поєднує особистісні цінності, соціальні ролі та практичні навички в єдиний образ професійного «Я». У контексті теорії Еріксона, саме успішне вирішення кризи професійного самовизначення дозволяє молодій людині подолати рольову сплутаність та знайти своє місце в соціальній структурі суспільства.

Вкрай важливо приділяти увагу для вивчення розвитку та формування професійної ідентичності, бо від цього безпосередньо залежить майбутня якість життя молодої людини: її психологічне благополуччя, рівень стресостійкості та загальна задоволеність життям. [2. с. 20] Більше того, задоволеність молоді своєю кар'єрою є фундаментом соціально-економічної стабільності та процвітання всієї країни. Усвідомлений вибір професійного шляху та відчуття причетності до своєї справи мінімізують ризики професійного вигорання та соціальної апатії.

Тема професійної ідентичності молоді є надзвичайно актуальною, оскільки її можна досліджувати у різних аспектах, враховуючи вплив різноманітних соціальних чинників. Зокрема, вагомими є такі фактори, як вплив вимушеної міграції на кар'єрні орієнтації молоді, а також роль цифрових технологій і соціальних мереж у процесі самопрезентації майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Заверуха О. Стратегії формування професійної ідентичності в переході до дорослості // *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3 (67). С. 167–176.

2. Ющенко І. М., Панченко Т. С. Професійна ідентичність як чинник життєстійкості особистості // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2024.* Вип. 1. С. 15–19. DOI: https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.1.3

3. Erikson E. *Identity: Youth and Crisis.* New York : Norton, 1968. 336 p.

4. Ferrer-Wreder L., Kroger J. *Identity in adolescence: The balance between self and other.* 4th ed. New York : Routledge, 2019. 227 p

ФАКУЛЬТЕТ
УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
ІМЕНІ АНДРІЯ МАЛИШКА

Олександра Ігорівна Албул
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Валентина Григорівна Шемет

Експревізація медіатексту засобами синтаксису

Публіцистичний дискурс традиційно характеризується здатністю не тільки інформувати адресата про актуальні новини, а й впливати на його емоції, оцінки та інтерпретацію певних подій. У сучасних умовах активного функціювання медіа в інтернет-просторі ця риса набула дедалі більшої виразності: адаптація до форматів онлайн-платформ і конкуренція за увагу авдиторії зумовили посилення динамічності та емоційної насиченості повідомлень. Крім того, тексти стають коротшими, орієнтованими на швидке сприйняття та миттєву реакцію. Водночас навіть попри зміну способів комунікації, ключовим інструментом впливу в мовній організації медіатексту залишається експресивний синтаксис. З огляду на це, актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу експресивних можливостей синтаксису в різних типах сучасних медіа, зокрема в новинних онлайн-ресурсах і соціальних мережах.

В українському мовознавстві питання засобів експресивного синтаксису та їх функціювання неодноразово ставало об'єктом наукових студій. Серед дослідників, які висвітлювали цю проблему, слід згадати А.П. Загнітка, Н.В. Гуйванюк, О.М. Матвійчук, В.А. Чабаненка, Л.І. Мацько, А.В. Вовка та ін.

Важливим етапом для дослідження зазначеної проблеми є визначення поняття «експресивність», яке зумовлює виокремлення експресивного синтаксису в окрему категорію. В енциклопедії української мови за редакцією В. Русанівського знаходимо таке тлумачення: «Експресивність – властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови» [3, с. 170]. Експресивність виявляється на різних рівнях мови, зокрема, на синтаксичному рівні вона простежується у зміні порядку слів або застосуванні таких стилістичних фігур, як еліпсис, парцеляція, приєднання, градація, повтори тощо [2, с. 140]. Серед інших засобів синтаксичної стилістики, через які реалізується експресивність, А.В. Вовк виокремлює застосування різних типів простих і складних речень, зміну порядку слів, уживання паралельних і синонімічних синтаксичних конструкцій, звертань, вставних і вставлених одиниць [1, с. 258]. Ці засоби спрямовані не лише на структурну організацію висловлень, а й на втілення їх впливового потенціалу, що особливо актуалізується в сучасних медіатекстах.

З огляду на вищезазначене, доречно констатувати, що експревізація текстів медіадискурсу забезпечується здебільшого синтаксичними засобами, які посилюють їх емоційність, динамічність та прагматичну спрямованість. На нашу думку, системне використання згаданих конструкцій сприяє інтенсифікації впливу на адресата, що й зумовлює доцільність дослідження функціювання експресивного синтаксису в медіатекстах.

У різних типах медіа експресивний синтаксис виконує деякі спільні функції (акцентування уваги, інтенсифікація змісту та вплив на адресата), однак відрізняється інтенсивністю та характером реалізації. У новинних текстах онлайн-медіа експресивний синтаксис переважно використовується як інструмент послідовного викладу інформації та виділення ключових деталей. Натомість соціальні платформи орієнтовані на емоційне залучення адресата та швидку обробку інформації, що передбачає використання більш

лаконічних, фрагментованих та наближених до розмовного мовлення синтаксичних структур.

Отже, у сучасному медіадискурсі експресивний синтаксис функціює як ефективний механізм впливу, який забезпечує увиразнення змісту та формування певного емоційного сприйняття інформації, зумовленого інтенцією автора повідомлення. Водночас різниця використання експресивних засобів в онлайн-виданнях та соціальних мережах визначається специфікою комунікативних умов і форматів подачі новинного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Вовк А. В. Експресивний синтаксис : з історії вивчення. *Український смисл* : науковий збірник / за ред. І. С. Попової. Дніпро : Ліра, 2016. 336 с.
2. Селіванова О. С. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
3. Українська мова. Енциклопедія / ред. кол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
4. Островська Л. Теоретичні проблеми синтаксису сучасної української мови : навчальний посібник. Миколаїв : видавництво ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. 240 с.

Валерія Сергіївна Андріюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Анатолій Васильович Висоцький

Пасивна лексика як складник мовної картини світу: семантичний та функційний аспекти (на матеріалі твору Василя Шкляра «Ностальгія)»

Актуальність теми зумовлена потребою дослідити маловживану, але змістово важливу частину словникового складу мови – пасивну лексику. Вона зберігає зв'язок поколінь і відображає культурно-історичний контекст. Її вживання дає змогу глибше розкрити зміст та урізноманітнити стиль викладу. Тому це вивчення є важливим у межах сучасних лінгвістичних досліджень. С. Я. Єрмоленко констатує, що пасивна лексика – слова зрозумілі, знайомі мовцю, але не вживані ним у звичному мовному спілкуванні [3, с. 122]. У художній прозі основний стилістичний інтерес становить саме застаріла лексика, оскільки несе виразне культурно-часове маркування.

За традиційною класифікацією, пасивна лексика поділяється на архаїзми (застарілі для певної епохи назви предметів та явищ, звороти, форми слів, афікси, що вийшли з активного вжитку або витіснені сучасними відповідниками [3, с. 18]) та неологізми, які ще не увійшли до загального вжитку.

Дослідження мовної картини світу є важливим для визначення індивідуально-авторського світосприйняття. Ключову роль у цьому процесі відіграє пасивна лексика, оскільки вона зберігає пам'ять про побут та культуру минулих часів. На прикладі твору Василя Шкляра «Ностальгія» можна дослідити, як саме такі мовні одиниці формують семантичне та функційне навантаження в межах художнього тексту.

Семантичний аспект передбачає аналіз значеннєвої структури застарілих слів та їхню здатність накопичувати культурно-часову інформацію. «Пасивна лексика не зникає остаточно з мовної системи, а перебуває в стані «латентного існування», звідки вона може знову перейти до активного вжитку» [1, с. 46]. У романі «Ностальгія» це простежується насамперед у словах, що передають психологічний стан героя. Слово *полуда («Тепер полуда спала йому з очей»*) [4, с. 88] – застарілий іменник на позначення сліпоти. Воно вжите як метафора самоомани: герой раптово прозріває щодо Софії. Слово *дженджуристість («Де й ділася дженджуристість»)* [4, с. 14] – це рідковживана лексема, яка використовується з відтінком легковажності.

Пасивна лексика виконує в тексті кілька функцій: психологічну, стилістичну, характерологічну. Як зазначає П. С. Дудик, що власне архаїзми та історизми належать до слів і виразів із виразною стилістичною функцією. До них вдаються в художньому мовленні, щоб відтворити колорит минулого життя, типізувати та індивідуалізувати певні риси характеру персонажів, надати зображуваним подіям відтінку певної експресії, іронії, зневаги, викликати в реципієнтів жартівливо-гумористичний ефект або й, навпаки, сповнити вислів пафосом урочистості, справжньої чи удаваної поваги [2, с. 173]. Саме ці функції яскраво реалізуються в романі Василя Шкляра. Психологічна функція є найвиразнішою: автор послуговується пасивною лексикою саме під час опису внутрішнього стану героя. Дієслово *вкутала («Перестояна тиша вкутала його, наче вата»)* [4, с. 11] передає відчуття ізоляції. Слово *одлига («Настала одлига, повіяло свіжим вітром»*) [4, с. 32] функціює як метафора надії. Стилістичну функцію виконують слова *сіромаха («І коли в рідних лісах заробітки упали, подався сіромаха в далекі краї»)* [4, с. 12] *та бідолаха («Це ж треба, ніби й він, бідолаха, відчув біду»)* [4, с.116], що передають співчуття з легкою іронією. Народно-побутову тематику утворюють *чудопал («Про таких чудопалів у Миколиному селі казали»)* [4, с. 17] та *постоли («Чоботи, висохлі в лікарняній коморі, як постоли»)* [4, с. 17]. Обидва слова семантично пов'язані із сільським дитинством Миколи. Характерологічна функція виявляється в слові *сокорітиме («незабаром прийде і сокорітиме»)* [4, с.12]. Його значення – багато і швидко говорити, тож через нього автор розкриває ставлення Миколи до Софії.

Отже, пасивна лексика допомагає зберегти культурну пам'ять, а автору дає можливість створити особливий світ у творі. На прикладі роману Василя Шкляра «Ностальгія» бачимо, що застарілі слова набувають нового, переносного значення, а також передають настрій, описують почуття героїв або додають мовленню відтінку іронії та співчуття.

Список використаних джерел

1. Дроботенко В. Ю. Активна й пасивна лексика у світлі нової редакції правопису. Studia linguistica. 2025 № 27. С. 44-56.

2. Дудик П. С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. Київ: Вид. центр «Академія», 2005. 368 с.

3. Єрмоленко С.Я., Бибик С. П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. Єрмоленко С.Я. Київ : Либідь, 2001. 221 с.

4. Шкляр В. М. Ностальгія. Харків : Книжк. Клуб «Клуб Сімейн. Дозвілля», 2014. 256 с.

Максим Олександрович Артеменко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Стратегії проведення перемовин

Перемовини (переговори) – це спільна діяльність, дискусія або взаємне спілкування двох чи більше сторін, спрямована на розв'язання спірних питань, пошук спільного рішення або укладання угоди, що задовольняє інтереси учасників. Перемовини відрізняють за їхнім стилем та метою.

Стиль перемовин: Жорсткий

Жорсткий стиль відповідає стратегії суперництва. Якщо вести переговори в цьому стилі то слід наполягати на своїх вимогах, не піддаватися на поступки, здійснювати тиск на свого опонента та не проявляти ніякої турботи про задоволення його потреб.

Існує дві основні тактики ведення переговорів в жорсткому стилі: ультимативна (вимоги виставляють з самого початку) і досягнення поступок (поступово додають вимоги) [1].

Стиль Перемовин: М'який

М'який стиль відповідає стратегії пристосованості, і передбачає, що для вас налагодження добрих відносин із опонентом важливіше за відстоювання власних інтересів у конфлікті. Ви проявляєте поступливість, ідете назустріч опонентові. Такий стиль переговорів є доцільним за декількох умов, а саме: коли добрі відносини з вашим опонентом є дуже важливими, коли ви розумієте, що ви не праві, коли у вас мало шансів перемогти в конфлікті [1].

Стиль Перемовин: Торговий

Торговий стиль відповідає стратегії компромісу. Принцип цього стилю можна описати таким чином: „ви зробите для нас це, а ми зробимо наступне", тобто відбувається обмін поступками, в результаті ви в чомусь програєте для того, щоб в чомусь виграти. Цей стиль має в собі ознаки жорсткого та м'якого стилю, але в цілому він суттєво відрізняється від них. Жорсткий стиль змушує опонента виконати те, що від нього вимагається, а торговий стиль передбачає добитися від опонента добровільної згоди на ті ж умови. На відміну від м'якого стилю, торговий націлений не на налагоджування добросусідський відносин з опонентом, а на досягнення своєї вигоди. В торговому стилі зазвичай ведуться переговори у сфері ринкових відносин, такий торг має назву «позиційний» [1].

Стиль Перемовин: Співробітницький

Співробітницький стиль відповідає стратегії співробітництва. При такому їх веденні ви ставите своєю метою в максимальній степені задовольнити як свої власні інтереси, так і інтереси свого опонента. Оскільки ви проявляєте турботу про інтереси опонента, то можна сподіватися, що він підтримає ваші зусилля і ви разом приймете взаємовигідне рішення [1].

Отже, є основні правила ведення успішних переговорів:

1. Відокремте людину від проблеми – обговорюйте проблеми, а не один одного.
2. Зосередьтесь на інтересах, а не на позиціях.
3. Знаходьте взаємовигідні варіанти
4. Наполягайте на використанні об'єктивних критеріїв [2].

Список використаних джерел

1. Стилі і тактичні прийоми ведення переговорів. https://studentam.net.ua/content/view/4138/86/ (дата звернення: 14.04.2026).
2. Якими бувають стратегії в переговорах? https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/2020-yakymy-buvaiut-stratehii-v-perehovorakh (дата звернення: 14.04.2026).

Марія Сергіївна Артемчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Лариса Миколаївна Марчило

Функції топонімів в українській художній прозі (на прикладі роману «За Перекопом є земля» Анастасії Левкової)

У сучасному мовознавстві питанням функціонування онімів присвячено багато наукових праць. Особливості функціонування власних назв у художньому тексті досліджували Л.О. Белей, Ю.А. Карпенко, Л.П. Кричун, Г.П. Лукаш, Л.П. Петрова, Л.І. Селіверстова, М.М. Торчинський, Г.В. Шотова-Ніколенко та ін. Зокрема, топоніми у романі Ю. Андруховича «Рекреації» були об'єктом вивчення Е.В. Боєвої, Н.Ф. Босак [1]; регулятивну організацію топонімів у художньому тексті розглядала С.П. Галаур [2]. А.І. Козярук у романі Анастасії Левкової «За Перекопом є земля» проаналізувала процес набуття власними іменами додаткових смислових відтінків, конотацій [4].

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці українських мовознавців, зокрема «Структура онімного простору української мови» М.М. Торчинського [5], «Топоніми як засіб створення і зміни часопростору в художньому творі» [7] та «Онімний простір романів Юрія Яновського» [8] Г.В. Шотової-Ніколенко, «Зв'язок топонімікону і жанрово-стильової природи тексту» М.В. Доценко [3].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасних лінгвістичних працях недостатньо висвітлено функції топонімів та їхнє символічне навантаження у прозовому творі, присвяченому російсько-українській війні, що розпочалася з анексії українського півострова Крим російськими військами.

На думку М.М. Торчинського, поетоніми (власні назви, які функціонують у художніх творах) виконують такі функції:

- номінативно-диференційну (поетоніми в художньому мовленні функціонують, щоб називати денотати; не мають додаткових конотацій);
- характеристичну (мають соціальну, часову або іншу інформаційно-оцінну значущість);
- ідеологічну (дають енциклопедичну характеристику та ідеологічну оцінку денотата);
- емотивну (співвіднесеність з реальним прототипом);
- емоційно-експресивну (пов'язані з емоційно-експресивною оцінкою зображеного);
- естетичну («як мірило прекрасного»);
- ідіостилістичну (мають різнопланові стилістично-виражальні можливості і залежать від індивідуальності митця) [6, 299–300].

У романі Анастасії Левкової «За Перекопом є земля» використано такі типи топонімів:

– хороніми – назви країн, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць: *«Аліє, Альона і я. з наших імен…можна читати історію **Криму**»* (Левкова А., с. 7); *«…держава **Україна** – добре й безпечно»* (с. 149);

– ойконіми – назви міст, селищ: *«Хіба **Ялту** назвеш провінцією? А **Кезлев**? А **Судак, Феодосію**? Міста, у яких є море, в принципі не можуть вважатись містечками»* (с. 101) (назви міст, сіл, селищ виконують локативну, характеристичну та емоційно-експресивну функції, оскільки повідомляють про місцеперебування героїв роману, мають інформаційно-оцінну значущість);

– ороніми – назви гір: *«Ми довго сиділи на пірсі й дивились на нічне море та **Аю-Даг**»* (с. 195); «*А далі ми вже не під нашою хатою, а на **Чуфут-Кале**», навпроти **Беш-Коша**, з якого, здається, котяться буруни піску, та насправді пісок застиг, бо він сам є скелею»* (с. 303) (ороніми виконують не тільки характеристичну функцію, але й естетичну, оскільки використовуються під час опису пейзажу);

– гідроніми – назви річок, водоймищ: *«Дорога зі школи додому, повз яку зміїться річка **Чурук-Су**, будинки й городи на нашій вулиці…»* (с. 49);

– назви районів: *«Я вперше йду в гості до Аліє, поруч із нею, вона розказує про **Хан-Чаїр**…»* (с. 56) тощо;

– годоніми – назви вулиць: *«Ми вийшли і **по Пушкіна** крокували мовчки, звернули **на Горького**, а потім **на Жуковського**»* (с. 109).

Уживані в романі «За Перекопом є земля» кримськотатарські топонімічні найменування мають символічне значення. Важливим є використання назв вулиць, що «постраждали» через політику радянської влади. У художньому творі вони виконують ідеологічну функцію, оскільки відображають процес зросійщення населення Кримського півострова.

Отже, у романі «За Перекопом є земля» Анастасії Левкової наявні різні типи топонімів: ойконіми, хороніми, гідроніми, годоніми тощо. Крім номінативно-диференційної, вони виконують локативну, характеристичну, емоційно-експресивну, ідеологічну та естетичну функції. Топоніми у романі «За Перекопом є земля» набувають символічного значення для головної героїні Оксани, яка значну частину свого життя перебувала в пошуках власної національної ідентичності.

У подальших дослідженнях було б доцільно з’ясувати функції інших типів топонімів у романі А. Левкової «За Перекопом є земля».

Список використаної літератури

1. Боєва Е. В., Босак Н.Ф. Топонімія роману «Рекреації» у річищі посмодерністського дискурсу Ю. Андруховича. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2024. № 31. С. 95–105.

2. Галаур С. Регулятивна організація топонімів у сучасному українському художньому тексті. *Лінгвостилістичні студії*. Полтава, 2019. № 10. С. 18–20.

3. Доценко М. В. Зв’язок топонімікону і жанрово-стильової природи тексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Т. 1. № 20. С. 20–22.

4. Козярук А. Авторська інтерпретація онімного простору у романі Анастасії Левкової «За Перекопом є земля». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : серія історична та філологічна*. Київ, 2024. № 21. С. 24–29.

5. Левкова А. За Перекопом є земля. 3-тє вид. Київ : Лабораторія, 2023. 390 с.

6. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.

7. Торчинський М. М. Функції власних назв у художньому мовленні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ, 2006. Вип. 2. С. 295–301.

8. Шотова-Ніколенко Г. В. Топоніми як засіб створення і зміни часопростору в художньому творі. *Наукові записки ТНПУ*. Серія : Мовознавство. 2017. № 1 (27). С. 331–334.

9. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Юрія Яновського : монографія. Одеса : Астропринт, 2007. 168 с.

Іванна Віталіївна Бабич
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В 11 Філологія
«Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Інна Миколаївна Ліпницька

Особливості хронотопу драми «Алмазне жорно»: єдність історичного часопростору та символічного образу

Хронотоп як категорія літературознавчого аналізу дозволяє виявити глибинні зв'язки між часовою та просторовою організацією твору й його ідейним змістом. Р. Козлов зауважує, що в драматичному творі хронотоп має особливу специфіку, оскільки базовий час і простір п'єси практично співпадають з об'єктивним континуумом [2, с. 74]. Водночас саме суб'єктивний рівень хронотопу – світоглядні позиції окремих персонажів – є вирішальним для розкриття системи конфліктів твору. С. Хороб, аналізуючи типологію символізму в п'єсах І. Кочерги, відзначає, що символічні образи драматурга завжди поєднують конкретно-предметний і метафоричний плани, утворюючи наскрізну смислову вертикаль [6, с. 206]. В. Атаманчук, досліджуючи проблему «тісного часу» в І. Кочерги, доводить, що обмеження часового ресурсу стає ключовим чинником моделювання фікційної свідомості персонажа [1, с. 121].

Мета дослідження – проаналізувати особливість хронотопу драми «Алмазне жорно» як єдність історичного часопростору та символічного образу.

І. Кочерга обирає для драми конкретний історичний час – Коліївщину 1768-1769 рр. – і відразу занурює реципієнта в масштаб реальних страт, коли Лабенцький зачитує лист Стемпковського з переліком «постинаних» гайдамаків [3, с. 1-2]. Цей документальний реєстр смертей перетворюється на простір історичної трагедії, що вибудовується на послідовній зміні локусів, кожен із яких визначає характер подій. Палац Дубровського з його *«товстими мурами, дужною стелею, глибокими лучковими вікнами»* [3, с. 1] є замкненим простором влади, де виносяться смертні вироки. Корчма біля кордону – простір хаосу, де алмаз за лічені хвилини проходить через руки кількох людей, а найдорожчий камінь України знаходить сліпа божевільна дівчина, наступивши на нього босою ногою: *«Якийсь камінь... або бите скло»* [3, с. 24]. Дім Цвікловіца з *«великим глобусом»* та *«підзорною трубою»* [3, с. 25] є простором морального вибору, де лунають слова, що стають етичним центром усієї драми: *«Авраам Цвікловіц платить свій викуп за право вільного розуму»* [3, с. 30]. В. Степанець наголошує, що в історичних драмах Кочерги міфологічні та архетипні структури завжди функціонують у тісному зв'язку з конкретним історичним матеріалом [5, с. 437], і у «Алмазному жорні» це підтверджено, оскільки кожен локус є водночас реалістичним і символічним.

Особливу роль у драмі відіграє мотив «тісного часу». Дубровський дає Стесі двадцять днів на пошук алмаза, і з цієї миті час стає головним ворогом героїні. І. Кочерга вводить його матеріальне втілення – пісочний годинник, який стоїть на столі поруч із

розп'яттям і паперами. Трагізм посилюється й тим, що Стеся вже має алмаз, але перехоплена гайдуками Ружинського і сидить у льоху з пораненими руками, – І. Кочерга створює ситуацію трагічного розминання, коли час і простір працюють проти героїв одночасно. Двадцять днів Стеся не злазить з коня, об'їжджає Бориспіль, Воронків, Сулимівці, два монастирі, перетинає кордон – і кожна зупинка є ворожою. Хронотоп дороги стає для неї випробуванням не лише фізичним, а й моральним, бо дівчина мусить витримувати образи, насильство й відчай і не здаватися.

Різні персонажі проживають час по-різному, і це поглиблює конфлікт. Хмарний навіть у момент, коли пісок добігає кінця, звернений у майбутнє: *«Сотні тисяч виростуть нам на зміну <...> і не врятує вас тоді й цариця, бо й на царицю прийде козацький мороз»* [3, с. 41]. Його час – це час народу, і власна смерть його не зупиняє. Цвікловіц, навпаки, обтяжений минулим, бо він пригадує поминальну молитву та усвідомлює, що *«вернулася жахлива казка»* [3, с. 25–26]. Графиня Брагінська живе в одній миті – зустрічі з невідомим рицарем – і тричі зрікається Ілька на суді, бо не може прийняти, що рицар і гайдамака – одна людина. Стеся після божевілля застигає в часі, оскільки блукає містом і запитує дорогу в Кодню, тобто повертається до моменту, який давно минув. І. Кремінська зауважує, що просторові моделі п'єс І. Кочерги завжди несуть додаткове символічне навантаження [4, с. 197], і це повною мірою стосується образу жорна. Воно проходить через увесь твір: від назви – через мандрівку алмаза, що притягує до себе зло, – до фіналу, де Хмарний піднімає звичайне млинове жорно з вулиці й вбиває ним Ружинського. Дубровський на початку п'єси пророчо зауважує: *«Нещадно меле млин життя, і не твоїм слабким рукам зупинити ці жорна»* [3, с. 9], – але саме жорно зрештою стає знаряддям народної справедливості.

Отже, хронотоп «Алмазного жорна» організований як єдність історичного часопростору та символічного образу. Конкретний час Коліївщини і використання реальних топонімів надають драмі документального значення; чотири локуси – палац, корчма, дім Цвікловіца, міська площа – визначають тип конфлікту в кожному акті; пісочний годинник і хронотоп дороги матеріалізують тиск часу на персонажів; а наскрізний образ жорна поєднує предметний, метафоричний і сюжетотворчий плани, з'єднуючи всі рівні часопросторової організації в цілісну смислову структуру.

Список використаних джерел

1. Атаманчук В. П. Проблема «тісного часу» як чинник моделювання фікційної свідомості персонажа в драмі І. Кочерги «Майстри часу». Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 20(1). С. 120-124. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/95f8033b-1d8d-42fa-825e-7cf808f7c959

2. Козлов Р. А. Хронотопіка змістовних рівнів драматичного твору. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. 2011. Вип. 4 (2). С. 73-79.

3. Кочерга І. А. Алмазне жорно : драма. Кочерга І. А. Вибрані п'єси. Київ : Мистецтво, 1957. С. 5-52.

4. Кремінська І. Своєрідність художнього простору п'єси «Марко в пеклі» І. Кочерги. Питання літературознавства. 2010. Вип. 81. С. 196-203.

5. Степанець В. О. Міфи та архетипи: їх місце і роль в історичних драмах Івана Кочерги. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. 2008. Вип. 10. С. 436-443. URL: https://surl.li/woctks

6. Хороб С. Типологія символізму в драматичних творах Івана Кочерги і зарубіжних драматургів. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Філологія. 2013. Вип. 1. С. 205-210. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da395b72-3906-4496-844b-e2f70c402b43/content

Марина Олександрівна Башкатова
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 "Журналістика"

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики,
медіалінгвістики і української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Медіаполяризація в США як чинник формування образу війни в Україні (на прикладі CNN та Fox News)

У тезах розглядається вплив високого рівня медіаполяризації в США на формування образу війни в Україні через порівняльний аналіз редакційних стратегій провідних медіаресурсів CNN та Fox News. Зіставлено редакційні підходи, тематичні акценти, емоційний тон, політичне забарвлення та баланс думок у матеріалах обох медіа. Визначено їх основні відмінності.

Війна в Україні залишається однією з центральних тем у міжнародному інформаційному просторі. Значний вплив на формування уявлень світової аудиторії про події в Україні мають американські медіа, зокрема такі провідні новинні ресурси, як CNN і Fox News. Завдяки широкій аудиторії ці медіа суттєво впливають на громадську думку не лише у США, а й за їх межами.

Актуальність дослідження зумовлена високим рівнем медіаполяризації в США, яка безпосередньо впливає на рівень міжнародної підтримки України.

Політична поляризація у США є одним із найважливіших викликів сучасної політичної системи. Вона характеризується дедалі більшим розколом між Демократичною та Республіканською партіями, що суттєво впливає на роботу державних інституцій, суспільне життя і взаємодію громадян [2, с. 17-18], особливо на роботу медіа.

Медіаполяризація є однією з визначальних рис сучасного американського інформаційного простору. У контексті війни в Україні вона виступає чинником формування образу війни, що транслюється аудиторії.

CNN – це один з найвпливовіших брендів у світовій журналістиці. Редакційна стратегія CNN базується на принципах журналістської етики, точності та відповідального використання інноваційних технологій [4]. CNN часто асоціюють із ліберальним або центристським політичним дискурсом. Fox News, у свою чергу, відкрито декларує прихильність до консервативних цінностей, а значна частина контенту має виражене ідеологічне та політично забарвлене подання інформації [7].

Медіаполяризація проявляється у протиставленні редакційних підходів, ідеологічних настанов і способів інтерпретації політичних подій.

Згідно з даними платформи Media Bias Detector, контент CNN переважно класифікується як ліберальний або помірно ліберальний, тоді як матеріали Fox News демонструють чітку консервативну орієнтацію [8].

Аналіз контенту показує, що CNN продукує більший обсяг матеріалів, пов’язаних з тематикою війни, що свідчить про стабільну інтеграцію української теми в міжнародну новинну повістку. Fox News демонструє меншу кількість публікацій, присвячених цій темі, зосереджуючись більше на внутрішньополітичних наслідках участі США у конфлікті [5].

Суттєві відмінності простежуються і в жанровій структурі контенту. Fox News значно активніше використовує формат висловлення власної думки, який часто містить оціночні судження щодо російсько-української війни. CNN, у свою чергу, тяжіє до новинного та аналітичного типів контенту, що сприяє глибшому розумінню причинно-наслідкових зв’язків конфлікту [6].

Важливим елементом формування образу війни є тематичний фокус. Для Fox News характерним є зосередження на темі переговорів та ролі США як посередника у мирному врегулюванні. Це простежується у такому заголовку: «Трамп і Зеленський: війна слів загострюється навіть тоді, коли США прагнуть згорнути війну в Україні» (Trump and Zelenskyy war of words heats up even as US looks to wind down war in Ukraine) [9]. CNN, своєю чергою, фокусується на ширшому міжнародному та безпековому контексті війни, розглядаючи її як довготривалий конфлікт, що впливає на глобальну систему безпеки. Це демонструє такий приклад: «Після трьох років війни в Україні гарантії безпеки Європи стоять перед пріоритетом» (After three years of war in Ukraine, Europe’s security guarantees face the abyss) [3].

Фреймінг відіграє ключову роль у формуванні сприйняття війни. Оскільки це специфічний спосіб подачі інформації, при якому акцент робиться на формі, а не на змісті повідомлення. Це когнітивне упередження полягає в тому, що аудиторія сприймає одну й ту саму подію по-різному залежно від обраної медіаресурсом конотації [1, с. 5]. У матеріалах CNN фреймінг вибудовується навколо військово-стратегічного та безпекового контексту, що формує уявлення про війну як системну кризу. Fox News застосовує фреймінг, зосереджений на персоналізації та політизації подій, акцентуючи увагу на конфліктах між політичними лідерами та внутрішньополітичних наслідках війни для США.

Ключові меседжі медіа також різняться. У матеріалах Fox News домінує ідея необхідності перегляду рівня участі США у війні та пошуку швидкого політичного завершення конфлікту. CNN транслює меседж про необхідність стратегічної стабільності та відповідальності Заходу у підтримці України.

Баланс думок виступає ключовим інструментом формування образу війни. Fox News тяжіє до американоцентризму, часто ігноруючи суб’єктність України у дипломатичних процесах. Прикладом такої подачі є висвітлення конфлікту між лідерами, де акцент зміщується на емоційність реакції української сторони: «Президент України Володимир Зеленський у середу різко розкритикував президента Дональда Трампа, заявивши, що той перебуває в "просторі дезінформації" щодо мирних переговорів із Росією» («Ukrainian President Volodymyr Zelenskyy lashed out at President Donald Trump on Wednesday, suggesting that Trump is in a "disinformation space" regarding peace talks with Russia») [10]. CNN забезпечує багатоперспективність, поєднуючи міжнародну експертну аналітику з голосами безпосередніх учасників подій на фронті.

Емоційний тон і лексика також суттєво відрізняються. Fox News використовує емоційно насичену лексику, що підсилює драматизацію подій та персоналізацію конфлікту. CNN дотримується стримано-аналітичного стилю, зосереджуючись на раціональному поясненні подій.

Отже, медіаполяризація в США визначає різні моделі формування образу війни в Україні. CNN створює образ глобальної безпекової кризи, що потребує довгострокової міжнародної підтримки, тоді як Fox News формує образ політичного та фінансового виклику для США, який необхідно якнайшвидше врегулювати. Така асиметрія підходів впливає на сприйняття війни аудиторією та підсилює поляризацію громадської думки.

Список використаних джерел

1. Дем’янчук О., Рошук К. Фрейм як засіб формування у ЗМІ негативної суспільної думки про політика. Empirio 1. 2024. № 2.

2. Стеньгач Н. Політична поляризація як виклик демократії в сучасних США. Університетські наукові записки. 2025. № 1 (103). С. 14–30. DOI: https://doi.org/10.37491/UNZ.103.2

3. After three years of war in Ukraine, Europe’s security guarantees face the abyss // CNN : веб-сайт. – URL: https://edition.cnn.com/2025/02/24/europe/ukraine-war-anniversary-europe-security-intl-latam (дата звернення: 18.12.2025)

4. CNN : веб сайт [Електронний ресурс]. – URL: https://edition.cnn.com (дата звернення: 18.12.2025)
5. Coverage Analysis: Russia-Ukraine War (General Coverage) // Media Bias Detector : веб-сайт. – URL: https://surl.li/smzxnl (дата звернення: 18.12.2025)
6. Coverage Analysis: Russia-Ukraine War (Opinion articles) // Media Bias Detector : веб-сайт. – URL: https://surl.li/cbtddu (дата звернення: 18.12.2025)
7. Fox News Channel | History, TV Shows, Hosts, & Facts / M. Ray, The Editors of Encyclopaedia // Britannica. Britannica Money: веб-сайт. – URL: https://www.britannica.com/money/Fox-News-Channel (дата звернення: 10.01.2026)
8. Lean Analysis: Russia-Ukraine War // Media Bias Detector : веб-сайт. – URL: https://surli.cc/kzaihc (дата звернення: 18.12.2025)
9. Trump and Zelenskyy war of words heats up even as US looks to wind down war in Ukraine // Fox News : веб-сайт. – URL: https://www.foxnews.com/politics/trump-zelenskyy-war-words-heats-up-even-us-looks-wind-down-war-ukraine (дата звернення: 18.12.2025)
10. Ukraine's Zelenskyy says Trump lives in 'disinformation space' amid rift on Russia talks // Fox News : веб-сайт. – URL: https://www.foxnews.com/politics/ukraines-zelenskyy-says-trump-lives-disinformation-space-amid-rift-russia-talks (дата звернення: 18.12.2025)

Юлія Баюрська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Ірина Володимирівна. Дудко

Мова політично-публіцистичного блогу: семантико-стилістичний аспект

Сучасний медіапростір зазнає чимало суттєвих змін, де авторські блоги стають одним з головних інструментів формування суспільної думки. **Актуальність дослідження** зумовлена переходом політичної комунікації в соцмережі, поєднуючи офіційний стиль із розмовною мовою та сленгом. Попри увагу науковців до мережевого дискурсу, системне обґрунтування семантичних та стилістичних особливостей політичних блогів досі не є сформованим.

Мета дослідження – проаналізувати семантико-стилістичні особливості сучасного політично-публіцистичного блогу на прикладі дописів провідних українських публічних осіб.

Матеріалом дослідження стали блоги публіциста і телеведучого В. Портникова [4], політичного аналітика, журналіста В. Денисенка[3] та політикині І. Геращенко [5].

Завдяки трансформації публіцистичного дискурсу в цифровому середовищі, блог виокремлюється як особливе комунікативне явище, що руйнує жанрові канони задля створення нових форматів діалогу з читачем [6].

Політико-публіцистичні блоги – це гібридний жанр: вони належать до онлайн-комунікації, але водночас зберігають риси традиційного публіцистичного стилю. У соцмережах автор блогу прагне спілкуватися з аудиторією «однією мовою». Це допомагає читачам легко розуміти дописи, спираючись на власний досвід. Як наслідок, ключовою рисою таких текстів стає чіткий поділ на «своїх» та «чужих» [1; 2].

Семантичне наповнення таких текстів базується на трьох складниках: прецедентності, оцінності та концептуальності.

Особливу роль відіграють прецедентні висловлювання, які автори трансформують для актуалізації змісту. Найчастішими є лексичні заміни та синтаксичне «усічення» відомих фраз:

- *«Іноді німецькі казки – реалістичніші, ніж документи ООН» (І. Геращенко);*
- *«Була б людина, а стаття знайдеться» (І. Геращенко).*

Прецедентні феномени виконують референтну функцію, апелюючи до спільного культурного коду автора та читача, що посилює силу впливу тексту.

Семантичні домінанти аналізованих текстів включають:

1. Оцінність: чіткий поділ на «своїх» (позитивна конотація) та «чужих» (негативна). Позиція виражається через дієслова (*відмахнутися, програти*) та також може виражатися через прикметники (*вигаданий, справжня*).
2. Ідеологічна маркованість: використання термінів-концептів (*свобода, безпека, демократія*), значення яких має інтерпретуватися залежно від політичного контексту.
3. Евфемізація та метафоричність: маскування реальних сенсів (*«оптимізація»* замість *«скорочення»*) та спрощення процесів через метафори гри чи розколу.

Концептуальність блогів полягає в передачі світоглядних ідей. Наприклад, у текстах В. Портникова домінує історіософський підхід та концепт «цивілізаційного вибору», тоді як у І. Геращенко – вектори євроатлантичної інтеграції та інформаційної боротьби.

Стилістика блогу поєднує стандарти класичної журналістики з неформальним мережевим дискурсом. Ключовими характеристиками є:

1. Експресивні засоби та мовна гра. Нерідко автори блогів навмисно відходять від норм задля зближення зі своєю аудиторією. Вони можуть використовувати метафори «гри» та «театру» (*«козирі для переговорів», «правила гри»*), а також знижену лексику (*«падлюки», «модний пріговор»*). У свою чергу, синтаксично експресія досягається через:
   - Парцеляцію: *«Якщо це відбудеться – це означатиме, що путін висловлює публічну неповагу Пекіну» (В. Денисенко).*
   - Риторичні питання: *«А навіщо ж тоді Конституція?» (І. Геращенко).*
2. Маніпулятивний потенціал. Вплив на аудиторію реалізується через приховані психолінгвістичні механізми:
   - Креолізація: поєднання тексту з візуальними образами (мемами, фото).
   - Змішування фактів і думок: подання суб’єктивної оцінки як аксіоми.
   - Ілюзія діалогу: інтерактивність (коментарі) створює відчуття причетності до формування сенсів.
3. Функційна лаконічність. Умовах «кліпового мислення» змушує авторів адаптувати тексти:
   - Оптимальний обсяг (до кількох сотень слів) та короткі речення: *«Відповідь – ні»* (В. Портников)
   - Оперативність реакції, що вимагає «телеграфних» формулювань.

Висновок. Отже, успіх політичного блогу більшою мірою залежить від гармонійного поєднання змісту і форми. Семантика й стилістика працюють разом: лаконічність допомагає швидко зрозуміти головне, експресивність робить текст емоційнішим і цікавішим, а оцінність, у свою чергу, посилює вплив на читача. Використовуючи метафори та поділ на «своїх» і «чужих», автор не лише подає інформацію, а й впливає на світогляд аудиторії, формуючи в такий спосіб громадську думку.

Список використаних джерел

1. Аккурт В. Методи маніпулятивного впливу у лінгвістиці. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки. 2020. № 30. С. 5–23.
2. Бабій І. Українська блогосфера як відображення соціокультурних процесів. Зб. наук. праць за матер. Всеукр наук-практ. конф з міжнародною участю «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті» (м. Львів, 11–12 червня 2020 р.), Львів, 2020. С. 16–19.
3. Блог Вадима Денисенка. URL: https://www.facebook.com/vadym.denysenko. (дата звернення: 09.04.2026).
4. Блог Віталія Портникова. URL: https://www.facebook.com/portnikov/?locale=uk_UA. (дата звернення: 09.04.2026).
5. Блог Ірини Геращенко. URL: https://www.instagram.com/iryna.gerashchenko. (дата звернення: 09.04.2026).
6. Aday S., Farrell H. Blogs and Bullets: New Media in Contentious Politics. United States Institute of Peace. Washington, 2010. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/120788/pw65.pdf. (дата звернення: 09.04.2026).

Олександра Сергіївна Благодарна
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність Е7 Математика

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Опис граматичних структур мови через математичні формули

У роботі обґрунтовано доцільність поєднання лінгвістичних знань із математичним інструментарієм для впорядкування структур природної мови. Основну увагу зосереджено на формалізації граматичних правил через теоретичний апарат ієрархії граматик Н. Хомського, а також на алгебраїчному описі мов за допомогою регулярних виразів та скінченних автоматів. Доведено, що подолання розриву між гуманітарними та точними науками в межах лінгвоматематики дає змогу інтерпретувати мову як чітко структуровану логічну систему. Такий підхід є стратегічно важливим для розвитку сучасних технологій, оскільки розуміння лінгвістичних процесів як математичних моделей відкриває шлях до вирішення складних прикладних завдань у сфері штучного інтелекту та автоматизації.

У математичній лінгвістиці мову характеризують як множину речень, побудованих за певними правилами над скінченним алфавітом. Справжній прорив у цьому напрямі відбувся завдяки ідеям американського вченого Ноама Хомського. Головним завданням теорії є розроблення математичного апарату для опису та аналізу природніх та штучних мов.

Формальною граматикою Г, що породжує множину символів, називається сукупність таких чотирьох об'єктів:

Г={V_T , I, V_A , R}, де

V_T – термінальний алфавіт(словник);

I – початковий символ граматики I є V_A;

V_A – нетермінальний, допоміжний алфавіт(словник);

R – множина правил виведення вигляду, що α–›β, де α і β – ланцюжки.

Типи формальних мов і граматик

- **Граматика типу 0**

Називається граматика загального вигляду, не мають ніяких обмежень на правила породження.

- **Граматика типу 1**

Називається також контекстно-залежною граматикою, не допускає використання будь-яких правил.

- **Граматика типу 2**

Називається контекстно-вільними граматиками, або безконтекстними граматиками. Зліва може бути лише один нетермінальний символ.

- **Граматика типу 3**

Називають автоматними граматиками. Дає можливість додати термінали лише з одного боку.

Регулярні мови та їх задання з допомогою регулярних виразів

Регулярний вираз – це алгебраїчна форма запису, яка використовується для опису регулярних мов(тип 3 за Хомським).

Нехай X – довільний алфавіт. Визначимо регулярну мову(множину) в алфавіті X рекурсивно наступним чином:

1)порожня множина є регулярною мовою;

2)для кожної букви a є X множина {a}є регулярною мовою;

3)якщо A і B є регулярними мовами, то множини AUB, AB і A* також є регулярними мовами;

4)інших регулярних мов немає.

Скінченний автомат

Це абстрактний математичний пристрій (машина), що має скінченну кількість внутрішніх станів і здатний розпізнавати мову, зчитуючи вхідні символи один за одним.

- Детермінований (ДСА): Для кожного стану і символу є лише один шлях переходу.
- Недетермінований (НСА): Може існувати кілька варіантів переходу для одного символу.

Отже, у контексті стрімкого розвитку штучного інтелекту, математичні моделі мови набувають стратегічного значення. Саме завдяки формальним методам обробки природної мови стає можливим створення досконалих систем машинного перекладу, голосових асистентів та нейронних мереж, здатних «розуміти» людську комунікацію.

Список використаних джерел

1. Спекторський І. Я., Статкевич В. М. Формальні мови та автомати. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорьского, 2019. 167 с.
2. Гавриленко С. Ю., Клименко А. М. Любченко Н. Ю. та ін. Теорія цифрових автоматів та формальних мов. Харків, НТУ «ХПІ», 2010. 176 с.
3. Гавриленко С. Ю. Формальні мови, граматики та автомати. Харків, НТУ «ХПІ», 2021.
4. Захарія Л. М., Заяць М. М. Формальні мови та граматики: навч. посіб. Львів, «Львівська політехніка», 2016. 196 с.
5. Гаврилків В. М. Формальні мови та алгоритмічні моделі: навч. посіб. Івано-Франківськ: «Сімик», 2012. 172 с.

Софія Олексіївна Бланар
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності А04.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Проблеми використання ІТ-сленгу в умовах математичної освіти: баланс між англізмами та українською термінологією

Сучасна математична освіта пов'язана з інформаційними технологіями. Вивчення вищої математики, теорії ймовірностей чи аналізу даних супроводжується їх програмною реалізацією. Оскільки англійська мова є *lingua franca* ІТ-індустрії, здобувачі та викладачі масово запозичують технічні терміни, адаптуючи. Виникає феномен професійного «піджину» – суміші української граматики та англійських коренів.

Проблема полягає не в самому факті знання англійських термінів (що є необхідністю для ІТ-фахівця), а в їх використанні як *замінників* в україномовному академічному процесі. З когнітивного погляду, класична українська математична термінологія має чітке смислове навантаження. Спрощення мови веде до спрощення мислення: втрачається математична строгість абстрактних структур.

Для підтвердження гіпотези про втрату академічної строгості проаналізуймо кілька прикладів з різних розділів вищої математики, де відбувається зіткнення термінів.

Приклад 1: Теорія графів та структури даних

Завдання: Опис алгоритму пошуку найкоротшого шляху. Нехай задано зважений граф G = (V, E), де V – множина вершин, а E – множина ребер із ваговою функцією w(e).

- **ІТ-сленг (неформальне пояснення):** *«Щоб знайти шлях, ми парсимо граф через БФС (BFS). Треба обійти всі ноди (nodes), перевірити конекшени і знайти еджі (edges) з найменшим вейтом (weight). Якщо є лупи (loops), алгоритм може зациклитись».*
- **Українська математична норма:** *«Для знаходження найкоротшого шляху застосуємо обхід графа в ширину. Необхідно проаналізувати всі вершини $v \in V$, перевірити їх суміжність та обрати ребра $e \in E$ з мінімальною вагою w. Наявність циклів у графі потребує додаткової перевірки для уникнення зациклення».*
- **Аналіз:** Використання слів «ноди» та «еджі» замість «вершини» та «ребра» руйнує класичний апарат дискретної математики. Термін «луп» замість «цикл» (Cn) робить неможливим використання стандартних теорем про циклічні графи.

Приклад 2: Лінійна алгебра та машинне навчання (Data Science)

Завдання: Обчислення скалярного добутку векторів для знаходження міри подібності.

- **ІТ-сленг:** *«Щоб знайти сіміляріті (similarity), беремо два тензори і рахуємо їх дот-продакт (dot product). Отримані фічі (features) пушимо в масив».*
- **Українська математична норма:** *«Для визначення міри подібності обчислюємо скалярний добуток векторів {a} та {b}: a*b = sum{i=1}^{n} ai*bi. Отримані характеристичні ознаки зберігаємо у векторі (або одновимірному масиві)».*
- **Аналіз:** Англізм «дот-продакт» ігнорує глибоку геометричну суть скалярного добутку (який залежить від косинуса кута між векторами). «Фічі» розмивають строге поняття «ознака» або «компонента вектора».

Приклад 3: Чисельні методи (Математичний аналіз)

Завдання: Оцінка точності наближеного обчислення кореня рівняння.

- **ІТ-сленг:** *«Код видає ерор (error) типу флоат (float) оверфлоу (overflow), тому що ми не обмежили луп».*

- **Українська математична норма:** *«Виникає похибка переповнення під час роботи з дійсними числами з рухомою комою {R}, оскільки не задано умову збіжності ітераційного процесу».*

Для зручності складено таблицю впливу найпоширеніших англізмів на розуміння математичних концепцій.

IT-сленг (англізм)	**Український відповідник**	**Математичний контекст**	**Рівень загрози для розуміння (складність)**
Нода (від *node*)	Вершина, вузол	Елемент множини V у графі G.	Середній. Втрачається зв'язок з геометрією та топологією.
Ерор (від *error*)	Похибка, відхилення	Різниця Delta x = | x` - x | між точним і наближеним значенням.	Високий. Студенти плутають «похибку методу» (математика) з «помилкою синтаксису» (баг коду).
Луп (від *loop*)	Цикл, ітерація	Багаторазове виконання операції x{k+1} = f(xk).	Високий. «Ітерація» описує математичний перехід, «луп» – лише машинне повторення.
Матрикс/Арей (*matrix, array*)	Матриця, масив	Прямокутна таблиця чисел (елементів кільця або поля).	Низький. Легко ідентифікується, проте «масив» і «матриця» мають різні властивості в пам'яті та алгебрі.
Проба (від *probability*)	Імовірність	Міра P(A) виникнення випадкової події A.	Середній. Знижує академічність формальної мови теорії ймовірностей.
Сайз / Ленгт (*size, length*)	Розмірність, норма	Кількість елементів множини |M| або норма вектора	Високий. Замінює строге поняття евклідової норми на побутове «довжина рядка».

IT-сленг (англізм)	**Український відповідник**	**Математичний контекст**	**Аналіз складності та ризиків**
Ерор (Error)	Похибка	Обчислювальна математика	Високий. Сленг не розділяє похибку методу, заокруглення та грубу помилку (mistake).
Луп (Loop)	Цикл / Ітерація	Рекурентні співвідношення	Середній. «Цикл» – структура, «ітерація» –

			крок. Сленг «луп» спрощує обидва поняття.
Арей (Array)	Масив	Лінійна алгебра	Низький. Усталене запозичення, що часто збігається за значенням.
Семпл (Sample)	Вибірка	Математична статистика	Середній. Втрачається зв'язок з репрезентативністю генеральної сукупності.
Фіча (Feature)	Ознака / Характеристика	Машинне навчання	Високий. «Фіча» сприймається як «додаток», а «ознака» – як математичний аргумент функції.
Констрейнт (Constraint)	Обмеження / Умова	Оптимізація	Високий. У математиці умови – це система рівнянь/нерівностей, а не просто «рамки».
Кернел (Kernel)	Ядро	Функціональний аналіз	Критичний. Ядро гомоморфізму та ядро операційної системи – різні сутності.
Естімейшн (Estimation)	Оцінка / Оцінювання	Статистичний аналіз	Середній. Плутається з бізнес-оцінкою термінів (estimate).
Вейт (Weight)	Вага / Коефіцієнт	Нейронні мережі	Низький. Прямий переклад, проте сленг витісняє термін «коефіцієнт».
Параметризувати	Задавати параметрично	Геометрія / Аналіз	Низький. Доречне вживання, якщо не замінює суть функції.

Повна відмова від англомовної лексики є неможливою, оскільки вона забезпечує інтеграцію українських фахівців у світовий ІТ-ринок. Однак, у межах *академічної математичної освіти* пропонуємо таку стратегію балансу:

1) Білінгвальний підхід замість «піджину»: викладач повинен чітко розмежовувати мови. Це створює нейронний зв'язок між двома повноцінними термінами, замість використання мутанта «дот-продакт».
2) Суворі вимоги до академічних робіт: у курсових та дипломних має бути категорично заборонено використання ІТ-сленгу. Опис архітектури програмного забезпечення повинен виконуватися суто науковою українською мово.
3) Створення інтегрованих глосаріїв: укладання словників «Математика – Програмування», де кожному ІТ-терміну відповідатиме математична абстракція.

Отже, аналіз використання ІТ-сленгу в математичній освіті демонструє, що надмірне захоплення англізмами призводить до термінологічного хаосу та розмитості строгості математичного апарату. Замість глибокого усвідомлення процесів, здобувачі освіти фокусуються на механічному написанні коду. Баланс полягає у свідомому використанні багатства української наукової мови під час побудови математичних моделей і доведення теорем, із паралельним засвоєнням англомовних відповідників для

роботи з документацією та кодом. Збереження чистоти української математичної термінології – це питання не лише філології, але і якості інженерної та наукової думки.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 2873-94. Системи оброблення інформації. Програмування. Терміни та визначення. Київ : Держспоживстандарт України.
2. ДСТУ 2874-94. Системи оброблення інформації. Методи обчислень. Терміни та визначення. Київ : Держспоживстандарт України.
3. Кочерга О., Кузнецов В. Англійсько-український словник з математики та інформатики. Київ.
4. Гнатюк І. С. Специфіка запозичень у сучасній українській технічній терміносистемі. *Мовознавство*. 2021.
5. Дорошенко А. М. Комп'ютерний сленг як складник професійної комунікації програмістів. *Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка*. 2022.
6. Морзе Н. В., Гладдун М. А. Моделі цифрових трансформацій університетів. *Pedagogical Academy*. 2023.

Алла Юріївна Босик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність «Середня освіта
(Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Наталія Павлівна Гальона

Мовні засоби вираження емоційної та раціональної оцінки в сучасних медіатекстах

Актуальність дослідження зумовлена тим, що категорія оцінки є важливою в медійному дискурсі, особливо в умовах інформаційної війни та активної трансформації медіамови. Медіатексти функціонують як простір цілеспрямованого впливу на аудиторію, а тому дослідження засобів вираження оцінки є одним із пріоритетних напрямів сучасної медіалінгвістики. Попри значний науковий доробок у сфері аксіологічної лінгвістики, засоби вираження емоційної й раціональної оцінки в інтернет-виданнях ТСН та УНІАН досі не стали предметом системного зіставного вивчення.

Питання категорії оцінки були розглянуті в роботах останніх десятиліть. Л. Дейна узагальнила сучасні тенденції вивчення категорії й наголосила на її «екстралінгвальному характері та прагматичному потенціалі» [2, с. 23]; І. Буяр з'ясувала ключові підходи до визначення оцінки та систематизувала дослідження у цій галузі вітчизняної лінгвістики [1]; Т. Космеда та О. Халіман обґрунтували нагальну потребу комплексного опису граматичних засобів вираження оцінних значень і зазначили, що результати досліджень «граматики оцінки» необхідно фіксувати у словниках активного типу задля закріплення «прагматичної інформації, корисної для всіх сфер мовленнєвого прогнозування» [3, с. 22]; І. Онищенко застосувала функційний підхід до аналізу оцінки в публіцистичних та інформаційних текстах і встановила структуру функційно-семантичного поля оцінки [4]; Л. Федорова розкрила специфіку метафоричних засобів оцінності в газетно-журнальній публіцистиці та визначила метафору як засіб, що «надає оцінної, експресивної й емоційної тональності повідомленню» [6, с. 119].

Мета дослідження – виявити й описати мовні засоби вираження емоційної та раціональної оцінки в медіатекстах ТСН та УНІАН, визначити їхні функційні особливості та прагматичний потенціал.

Медіа – це складна комунікативна система, що охоплює друковані, електронні та інтернет-видання, телебачення, радіо, а також нові медіаплатформи (соціальні мережі, подкасти тощо) і стає провідним каналом поширення суспільно значущої інформації. Медіатекст – це «функціонально орієнтована знакова система, що реалізується в конкретному медіасередовищі та поєднує вербальні, невербальні й паравербальні елементи задля досягнення прагматичного ефекту» [5, с. 389]. Саме в медіатексті оцінка функціонує як системна категорія, що формує ставлення читача до подій через відбір та організацію мовних одиниць.

Оцінка як лінгвістична категорія виявляє себе на всіх рівнях мовної системи. Її структура містить суб'єкт, об'єкт, оцінний предикат, шкалу оцінок та підставу. Переважно визначають три її семантичні типи: раціональну, емоційну та раціонально-емоційну. Т. Космеда та О. Халіман наголошують на необхідності системного вивчення граматичних засобів вираження оцінних значень, зауважуючи, що функційно-прагматичне спрямування сучасної лінгвістики потребує поєднання системного і функційного підходів [3]. Аксіологічне значення реалізується за допомогою лексичних, граматичних та синтаксичних засобів і в різних дискурсах виявляє себе неоднаково.

Матеріалом дослідження слугують медіатексти ТСН та УНІАН за 2022-2025 рр. Аналіз засвідчив, що обидва видання активно використовують увесь спектр оцінних засобів, проте мають відмінності в їх питомій вазі та функціях.

Раціональна оцінка в медіатекстах репрезентована насамперед лексичними одиницями з денотативно вираженою позитивною або негативною семантикою. УНІАН та ТСН послуговується нейтральною раціональною оцінкою в аналітичних матеріалах, апелюючи до логіки читача через точні кількісні та змістові характеристики. Наприклад, *«Миколаїв отримав від партнерів з Данії допомогу на суму 5 млн євро для ліквідації наслідків обстрілів критичної інфраструктури»* [8]. Оцінний ефект формується через називання значної суми та перелік цілей, що є апеляцією до раціонального сприйняття: читач сам доходить позитивного висновку, зважуючи зазначені факти.

Емоційна оцінка в медіатекстах ТСН реалізована значно інтенсивніше – через емотивно марковану лексику, метафори, гіперболу та стилістично знижену лексику. Аналізовані онлайн-видання широко вживають марковані лексеми на позначення дій агресора, що апелюють безпосередньо до емоцій читача – обурення, зневаги. Наприклад, *«Окупанти втекли зі Зміїного: в РФ назвали ще одне жалюгідне виправдання своєму провалу»* [7]. Лексеми «окупанти», «жалюгідне», «провал» функціонують як пейоративи, що формують негативний образ ворога та дають виразну емоційну оцінку. Слово «жалюгідне» підсилює зневагу до дій агресора, а «провал» – дає остаточний негативний вирок події. Ще один приклад: *«Чоловік заявив, що його дружина «перетворюється на змію» - поліція почала розслідування»* [10]. Метафора «перетворюється на змію» в лапках фіксує оцінну інтерпретацію: ТСН використовує іронічне дистанціювання, формуючи у читача враження абсурдності заяви, але водночас привертаючи увагу. У заголовку *«Окупанти навіть не забирають тіла своїх військових з поля бою»* [9]. Підсилювальна частка «навіть» і негативна конструкція «не забирають» формують подвійний оцінний ефект: раціональна констатація факту посилюється емоційним обуренням через апеляцію до морально-етичних норм.

Оцінна метафора є важливим засобом як емоційної, так і раціональної оцінки. Медіатексти широко використовують метафори тематичних груп «війна», «хвороба», «злочин». Вони функціонують як концептуальні рамки, крізь які читач сприймає суспільно-політичні явища. Наприклад, *«Ракова пухлина» корупції і танки РФ на Донбасі. Основні тези виступу Байдена у Верховній Раді»* [13]. Метафора «ракова пухлина» корупції» переносить у текст медичні конотації хвороби й загрози; «пухлина» підсилює

негативну оцінку, нагнітаючи відчуття небезпеки. У заголовку *«Сексуальна війна за таємниці Кремнієвої долини: як Китай і Росія крадуть технології у США»* [11] метафора «сексуальна війна» формує сенсаційну оцінку через зіткнення несумісних семантичних полів, привертаючи увагу й викликаючи емоційне збудження. Метафорична номінація «край світу» (*«Вбивство на краю світу»)* надає події екзистенційного, граничного характеру. Парцельована форма без дієслова підсилює драматичний ефект, формуючи тривожну емоційну оцінку ще до читання тексту [12].

На синтаксичному рівні оцінна семантика формується за допомогою риторичних запитань, окличних речень, парцеляції, повторів, інверсії, що підсилюють емоційний ефект.

Отже, мовні засоби вираження оцінки в медіатекстах ТСН та УНІАН функціонують як система: лексичні, граматичні, синтаксичні та стилістичні засоби взаємодіють, формуючи оцінний ефект. Обидва медіа використовують оцінку як прагматичний інструмент впливу на аудиторію, що відповідає загальним закономірностям функціонування категорії оцінки в медійному дискурсі.

Список використаної літератури

1. Буяр І. Є. Лінгвістична категорія оцінки: оцінювання досягнутого у вітчизняній лінгвістиці. *Наукові записки. Серія «Філологічна».* 2009. Вип. 11. С. 145–149.
2. Дейна Л. В. Огляд тенденцій дослідження лінгвістичної категорії оцінки. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство.* 2014. Вип. 221. Том 209. С. 20–23.
3. Космеда Т. А., Халіман О. В. «Граматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії.* 2011. Вип. 22. С. 17–23.
4. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. … канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
5. Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica.* 2013. Вип. 7. С. 389–393.
6. Федорова Л. М. Категорія оцінки: до проблеми становлення та вираження в слові. *Українська мова.* 2013. № 1. С. 115–121.

Список джерел дослідження

7. Окупанти втекли зі Зміїного: в РФ назвали ще одне жалюгідне виправдання своєму провалу. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/russianworld/okupanti-vtekli-zi-zmijinogo-v-rf-nazvali-shche-odne-zhalyugidne-vipravdannya-svoyemu-provalu-novini-rosiji-11885712.html (дата звернення: 10.04.2026).
8. Миколаїв отримав від партнерів з Данії допомогу на суму 5 млн євро для ліквідації наслідків обстрілів критичної інфраструктури. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/mikolaiv-otrimav-pat-miljoniv-evro-dopomogi-vid-partneriv-z-danii.html (дата звернення: 10.04.2026).
9. У Миколаєві за час війни з Росією було зруйновано понад 40% критичної інфраструктури. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/rozvitok-ekonomichnoji-osviti-pid-chas-viyni-bank-pivdenniy-vidkriv-akademik-hab-u-knu-imeni-tarasa-shevchenka-12536748.html (дата звернення: 10.04.2026).
10. Чоловік заявив, що його дружина «перетворюється на змію» - поліція почала розслідування. ТСН. URL: https://tsn.ua/svit/cholovik-zaiavyv-shcho-yoho-druzyna-peretvoriuyetsia-na-zmiiu-politsiia-pochala-rozsliduvannia-2930057.html (дата звернення: 10.04.2025).
11. «Сексуальна війна» за таємниці Кремнієвої долини: як Китай і Росія крадуть технології у США. ТСН. URL: https://tsn.ua/svit/seksualna-viyna-za-tayemnytsi-kremniyevoyi-dolyny-iak-kytay-ta-rosiia-kradut-tekhnolohiyi-u-ssha-2941568.html (дата звернення: 10.04.2026).

12. «Вбивство на краю світу». ТСН. URL: https://tsn.ua/lady/zvezdy/sobytiya/ostanni-z-nas-uroki-himiyi-ta-asoka-10-naykraschih-serialiv-2023-roku-2481523.html (дата звернення: 10.04.2026).

13. «Ракова пухлина» корупції і танки РФ на Донбасі. Основні тези виступу Байдена у Верховній Раді ТСН. URL: https://tsn.ua/politika/rakova-puhlina-korupciyi-i-tanki-rf-na-donbasi-osnovni-tezi-vistupu-baydena-u-verhovniy-radi-549734.html (дата звернення: 10.04.2026).

Юлія Ярославівна Вегера
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 "Українська мова і Список використаних джерел"

Науковий керівник:
кандидат філолоічних наук,доцент,
доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Характеристика жіночих психотипів у новелі «Valse Melancolique» О. Кобилянської за методикою поведінкового профайлінгу

Новелу «Valse melancolique» О. Кобилянської [1] вперше було опублікувано в «Літературно-науковому віснику» в 1897 році, її досить неоднозначно сприйняла тогочасна літературна критика. Відомо, що письменники (І. Франко, М. Грушеський) й критики (С. Єфремов, М. Євшан, В. Щурат, Л. Турбацький) старшого покоління були апологетами народництва, а отже, вороже поставилися до творів О. Кобилянської, у яких було репрезентовано «новий» тип жінки. За радянської доби зазначена новела теж фактично перебувала поза науковим дискурсом, адже в ній не були представлені «ідеологічно правильні» теми. Після проголошення незалежності України активізувався інтерес дослідників до цього твору, і на сьогодні він уже достатньо потлумачений у літературознавчій науці, проте наразі науковці вдаються до перепрочитання творів попередніх епох на основі певних філософських, психологічних чи мистецьких концепцій.

На сьогодні особливої популярності набуває підхід до класифікації психотипів, що був розроблений у психології чи криміналістиці, а в контексті міждисциплінарних досліджень поширився на інші галузі наукового пізнання, зокрема й літературознавство. Йдеться про поведінковий профайлінг, який є комплексом соціально-психологічних методик із діагностування особистісних особливостей, приховуваних мотивів і аналізуінформації, який ґрунтується на оцінюванні невербальної, вербальної та субвербальної поведінки суб'єкта, прогнозуванні сценаріїв розвитку ситуацій і відносин, вчинків, моделей поведінки і спілкування людини [3].

Фахівці з профайлінгу у своїй роботі беруть до уваги такі ознаки: зовнішність людини (форма її обличчя, брови, очі, ніс, рот, підборіддя); особливості міміки (рухів лицьових м'язів, прояви почуттів, емоцій, настрою); немовні елементи поведінки (жести, повороти голови, сигнали очей); манера поведінки (спосіб тримати себе, мовні звороти, тональність мови); зовнішні прояви (бесіда, зоровий контакт, мова тіла); стиль (зачіска, манера одягатися, палітра кольорів, аксесуари) [2]. Відповідно, інструменти профайлінгу дають змогу скласти психологічний профіль людини; виокремити її особистісні характеристики; визначити цінності й мотиви поведінки; виявити переконання й комплекси; обґрунтувати цілі й поведінкові стратегії щодо їх досягнення [2]. На нашу

думку, методику профайлінгу доцільно використовувати в процесі аналізу поведінки й портретного опису літературних персонажів, зокрема й героїнь новели О. Кобилянської «Valse melancolique».

У процесі дослідження беремо за основу «методику 7 радикалів», суть якої полягає в тому, що за зовнішніми ознаками (візуальна психодіагностика) можна визначити складові характеру – радикали. У цій класифікації виділяють 7 радикалів, зокрема: паранойяльний (цілеспрямований) радикал; істероїдний (демонстративний) радикал; епілептоїдний (загальмований або збудливий) радикал; шизоїдний (дивний) радикал; гіпертимний (життєрадісний) радикал; емотивний (чутливий) радикал; тривожний (боязкий) радикал [2].

Проаналізуємо типи радикалів характеру героїнь новели О. Кобилянської «Valse melancolique» [1]. На нашу думку, художниця Ганнуся уособлює паранойяльний (цілеспрямований) радикал. Це сильний тип особистості, яким зазвичай володіють люди з потужним внутрішнім стрижнем. Вони не сприйнятливі до інформації з боку, прислухаються лише до власної думки. Життя таких людей побудоване на певних принципах, якими вони керуються у своїй поведінці [2], вони також здатні до емоційних, бурхливих реакцій, якщо їхні очікування не виправдані. На підтвердження цієї думки можемо навести фрагменти з новели, які характеризують вдачу й поведінку героїні: «в своїх постановах була скора й консеквентна» [1, с. 229], «працювала невсипуче з розгорілими щоками, … малювала в переконанні і гордій вірі, що він удасться їй. Мабуть, то й розпалювало її талант і довело, що добилася цілі...» [1, с. 231]. Коли власник квартири підвищив їм орендну плату, то Ганнуся «роздразнилася. Кидала речами об землю, роздирала ескізи, проклинала свою долю, що виглядала, як драптива дівчина, і божилася, що воліла б таки зараз осліпнути, як бути дальше маляркою...» [1, с. 227]. Аналогічна ситуація постала, коли Ганнуся не отримала стипендію, на яку покладала великі сподівання: «плакала своїм сильним пристрасним плачем аж до утоми, аж поблідла. Відтак глузувала собі з того і з себе, а наостанку попала в роздразнений настрій» [1, с. 228]. Ця імпульсивність і емоційність поєднувалися в Ганнусі з добротою й ласкавістю: «отут в одній хвилі кидалася, гарячилася й змагалася, а вже в другій – була добра» [1, с. 226]. Ці характеристики підкріплюються описом зовнішності, адже Ганнуся була вродливою («гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима» [1, с. 225]) і вишукано вбиралася («прегарний темно-синій костюм, обшитий правдивими кримськими баранками, й таку саму шапочку й нарукавок» [1, с. 229]), що свідчить про сформований естетичний смак і певні амбіції.

Марта ж, на нашу думку, є повноцінним прикладом гіпертимного радикала, тобто життєрадісною людиною. Це сильний психотип, що характеризує енергійних людей, які обожнюють життя у всіх проявах. Такі люди оптимістичні і схильні в будь-якій ситуації знаходити позитивне. Вони радіють усьому новому й ніколи не сумують. На контакт йдуть із задоволенням, люблять спілкуватися [2]. У творі Марта є оповідачем, тому її особистість можемо схарактеризувати на основі самохарактеристики, реплік інших героїнь чи безпосередньо з поведінки. На нашу думку, приналежність Марти до цього типу найкраще підтверджують такі фрагменти з тексту новели: «із твоїм божеським серцем, що наказує ближнього любити більше, як себе самого...» [1, с. 227]. Марта спокійна, гармонійна у своїх думках і вчинках, прагне створити подібний простір довкола, наприклад, коли Ганнуся лютувала, то Марта в цей час «ходила спокійно за нею, підносячи речі й відбирала лагідно рисунки з рук, ховаючи їх незамітно, щоб не попалися їй наново в руки, придумуючи при тім, як би то зарадити лиху» [1, с. 229]. Варто зауважити, що Марта не є безхарактерною чи безвольною: цілеспрямованість і послідовність поєднуються в ній із поміркованістю й добротою.

Софія Дорошенко, на нашу думку, є яскравим прикладом тривожного, тобто боязкого радикалу. Це слабкий психотип, що характеризує людей з підвищеною тривожністю та пересторогою від помилок. Вони намагаються закриватися від

спілкування, під час контактів сильно хвилюються. Ці люди зазвичай стримані у висловлюваннях і вчинках [2]. У фрагментах твору О. Кобилянської знаходимо чимало описів зовнішності героїні, які водночас дають змогу зрозуміти її внутрішній світ: «лице змарніле, зі смутними очима...» [1, с. 230], «профіль був у неї справді чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію... Спадисті її рамена надавали їй ціху, якоїсь панськості, певності» [1, с. 232]. Дівчата, даючи психологічну характеристику Софії, зауважують, що «вона наложила на свої чуття сильну упряж. Завсіди спокійна, як мармур. З крою її правильних уст гадаю, що не пристрасна; з широких скронь, що вірна; і з брів, що споюються між очима, що вміє тайну заховати» [1, с. 238]. Вона справді дуже близько до серця сприймала всі життєві ситуації, хвилювалася, про що свідчить, зокрема, сцена її знайомства з товаришками. Підтвердженням її нервової, боязкої натури вважаємо такі фрагменти новели, у яких дівчата помічають «кусник відорваного від сукні шнура, що наборзі пришпилила шпилькою, і коли позашиває свої рукавички!» [1, с. 211].

Отже, можемо дійти висновку, що поведінковий профайлінг є дієвою методикою аналізу літературних персонажів, зокрема й новели О. Кобилянської «Valse melancolique». За допомогою цієї методики можна оцінити психотип героїв, зрозуміти їхню особисту модель характеру, спрогнозувати поведінкові стратегії через життєві настанови, принципи, цінності або переконання.

Список використаних джерел

1. Кобилянська О. Valse Melancholique. Кобилянська О. Зібрання творів: у 10 т. Чернівці: Букрек, 2013, т.1, с. 254–293.
2. Руль Ю. В., Мартинова Т. О. Психологія профайлінгу: навч. посіб. Київ: Персонал, 2018. 236 с.
3. Woodhouse B., Petherick W. Metacognition in criminal profiling. In Profiling and Serial Crime: Theoretical and Practical Issues. 3-rd ed. Untied Kingdom: Elsevier, 2013. P. 185–206.

Марія Василівна Вітів
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Дихотомія сакрального і профанного в образі головного героя роману Володимира Винниченка «Записки кирпатого Мефістофеля»

Художньо-ідейний зміст багатьох літературних творів ґрунтується на антиномічних поняттях, як-от: життя і смерть, добро і зло, прекрасне і потворне, трагічне й комічне, сакральне і профанне. Зокрема, досліджуючи природу двох останніх категорій, Е. Дюркгайм писав, що традиційна антитетичність між добром і злом нічого не варта, порівняно із цією протилежністю, адже святе і профанне ніколи не мали спільного коріння, а завжди й скрізь розумілися як окремі світи, між якими немає нічого спільного [2, с. 38].

М. Еліаде з цього приводу зазначав, що сакральне і профанне, або ж священне й мирське, – це два способи буття у світі, дві екзистенційні ситуації, які людина розвиває

впродовж усієї історії [3, с. 10]. На сьогодні в межах літературознавчих досліджень сакральне розглядають у контексті мотивів, що охоплюють релігійні й дорелігійні уявлення, раціональний й інтуїтивно-містичний досвід; профанне ж пов'язане зі сферою повсякденного й побутового.

У контексті дослідження дихотомії сакрального й профанного особливий інтерес викликає психологічно-сатиричний роман В. Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля» (1916) [1]. Власне, категорія сакрального проявляється вже в заголовку твору, адже Мефістофель традиційно є літературним образом диявола, духом зла, заперечення та скептицизму, який набув широкої популярності як персонаж трагедії Й. В. Гете «Фауст» [5, с. 970], у якій він постає як хитрий спокусник, що укладає угоду з Фаустом, прагнучи довести нікчемність людини.

Варто зауважити, що в культурологічному дискурсі сформувалося уявлення про типову зовнішність Мефістофеля, через що навіть з'явилися вирази «мефістофелівська зовнішність», «мефістофелівский профіль», «мефістофелівська борідка». Це передусім було довге кістляве загострене підборіддя з гострою борідкою, постійно підняті кутики губ, брови урозліт, а між ними виднівся гачкуватий ніс.

У своєму романі В. Винниченко двічі подає опис головного героя, а водночас оповідача Якова Михайлюка, успішного адвоката, якого за зовнішність прозвали Кирпатим Мефістофелем. Зокрема на початку твору, коли Яків милується собою у дзеркалі, то стверджує, що він «довгий, чорний, з довгастим лицем, гострою борідкою і густими бровами, похожими на дві лохматі гусениці» [1, с. 31], при цьому він зауважує, що ніс у нього «не кирпатий, а качиний, широкий і плескуватий на кінці, з довгими ніздрями» [1, с. 31]. Удруге опис вміщено в епізоді, де герой намагається вбити свого сина, при цьому зазначено, що «з-під лохматих брів понуро й жорстко дивляться невеликі очі. Лице чуже й неприємне» [1, с. 285]. Це дозволяє інтерпретувати образ Якова Михайлюка в межах категорії сакрального, тобто у взаємозв'язках із демонічною силою.

Проте аналіз художньо-ідейного змісту літературного твору дає змогу зробити висновок, що, попри наявні підстави для зіставлення головного героя роману з Мефістофелем, Якова Михайлюка не можна вважати безпосереднім утіленням диявола, адже він лише в деяких ситуаціях втрачає людяність, зокрема, коли саркастично-іронічно коментує «рабську» моральність Олександри Михайлівни чи коли пропонує Нечипоренку заздалегідь неприйнятний для нього спосіб заробітку, а особливо, коли намагається вбити свого сина [1, с. 285]. На мою думку, ознаки демонічного проявляються в образі Якова Михайлюка й тоді, коли він намагається заглибитися в життєву історію Панаса Павловича Кривулі, та, застосовуючи різноманітні психологічні прийоми, прагне вплинути на його долю. При всьому цьому Яків Михайлюк, на відміну від класичного Мефістофеля, має й позитивні риси, як-от співчуття, доброта та здатність кохати, що здебільшого в досліджуваному літературному творі постає в контексті категорії профанного.

Загалом у романі В. Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля» [1] образ головного героя розкривається в контексті розгортання трьох сюжетних ліній любовного характеру, перша з яких була пов'язана з Сонею, дружиною колишнього партійного товариша Дмитра Сосницького. У них є син Андрійко, проте Соня не знає хто його справжній батько, бо мала колись зв'язок із Яковом [1, с. 48]. Дмитро запідозрює, що Андрійко не його син, але Соня з Яковом довго не розповідають про своє колишнє кохання. Долю цього «трикутника» вирішує зовнішня схожість Андрійка з Дмитром.

Друга сюжетна лінія розпочинається з порятунку Яковом хлопчика, якого ледве не збив трамвай, вона ґрунтується на швидкоплинному романі з Клавдією Петрівною. Під час відпочинку у Криму Яків дізнається, що Клавдія вагітна, проте жінка запевняє Михайлюка, що зробить аборт, і він, не заперечуючи, пропонує фінансову допомогу, адже його думки наразі вже заполонила дівчина, яку він називав Білою Шапочкою [1, с. 112]. Саме ці стосунки стають основою для третьої любовної лінії, яка активно розвивається,

цілком захопивши всі думки і мрії головного героя. Проте згодом знову з'являється Клавдія, яка повідомляє, що народила сина й назвала його Мікі. Оскільки ця новина псує стосунки між Яковом та Білою Шапочкою, то він вирішує позбавитися від сина. Чоловік неодноразово намагався вбити Мікі, зокрема застудити, щоб той помер, проте батьківські почуття взяли гору: «Він усе ж таки кричить, а я ношу його по хаті, бурмочу найніжніші слова, які я знаю з мого життя» [1, с. 216]. У кінці роману виявляється, що Міці вже пішов четвертий рік, Яків повінчався з Клавдією, яка знову вагітна. Головний герой рідко буває вдома, проте в такі моменти він зачиняється з Мікі в кабінеті та читає йому, особливо хлопчик полюбляє казку про Білу Шапочку. Отже, Яків Михайлюк до кінця роману повністю змінюється, його «мефістофельський дух» зникає, а відповідно, профанне бере гору над сакральним.

Отже, В. Винниченко у своєму психологічно-сатиричному романі «Записки кирпатого Мефістофеля» шляхом комбінування рис сакрального і профанного моделює образ головного героя зі складним внутрішнім світом, який прагне зрозуміти сенс буття, розмірковує над проблемами життя та смерті, добра та зла. Упродовж розгортання сюжету образ Якова Михайлюка зазнає суттєвої трансформації, втрачаючи ознаки демонічного й набуваючи рис звичайної людини, з її повсякденними клопотами й проблемами.

Список використаних джерел

1. Винниченко В. Записки Кирпатого Мефістофеля: Київ: Віхола, 2023. 328 с.
2. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя: тотемна система в Австралії / Пер. з фр. Г. Філіпчука та З. Борисик. Київ: Юніверс, 2002. 424 с.
3. Еліаде М. Священне і мирське. Київ: Рад. письменник, 1990. 383 с.
4. Масюк О. Образ Михайлюка в романі В. Винниченка (Мефістофелівська проекція). URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25298/1/63_Masiuk.pdf.
5. Мефістофель. Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1961. Т. 4, кн. VIII. С. 970.

Олександра Юріївна Волошина
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Способи впливу на людей під час безпосереднього спілкування

Спілкування є частиною людського життя і відіграє важливу роль у розвитку особистості. Коли люди взаємодіють та спілкуються один з одним, вони розвивають та виражають свої погляди, характер, здібності та навички.

Головна мета спілкування – обмін інформацією, зв'язки між людьми, побудова спільної основи та пошук способів спонукати інших до дій або до іншого погляду на речі. Вплив на інших людей під час спілкування важливий, бо це дозволяє розвивати соціальні навички, уникати конфліктів, краще розуміти одне одного та мотивувати або надихнути свого співрозмовника.

Під час взаємодії існують певні механізми, за допомогою яких одна людина може впливати на іншу: змінювати поведінку, рішення та думки, і навіть повністю

контролювати стан іншої людини. Залежно від особистості, цей вплив може бути свідомим чи несвідомим, позитивним чи негативним для іншої людини.
Психологічний вплив – це здатність контролювати психічний стан слухача, впливати на його поведінку, рішення, думки та загальний стан.

Вплив поділяється на цілеспрямований та нецілеспрямований. Перший тип включає переконання та навіювання. Вони спрямовані на формування свідомості та поведінки людини. Другий тип включає зараження та наслідування. Вони спрямовані впливати на почуття та дії людини, з якою розмовляють.

Переконання – це психологічний інструмент, який використовується для впливу на сприйняття рішень, ставлення та намірів співрозмовника, а також для переконання його у власній вигоді за допомогою логіки та аргументації. Цей метод використовується, наприклад, у бізнесі (для завоювання та утримання клієнтів), у політиці (для схилення громадян до власних ідей) та в рекламі (для заохочення покупців до придбання товару).
Навіювання – це психологічний механізм, заснований на довірі. За допомогою цього методу можна ненав'язливо впливати на думки та почуття іншої людини та мотивувати її до певних дій. Прикладами є реклама, яка спрямовує думки та спонукає до певних дій; повсякденне спілкування через довіру та авторитет; та освіта, що формує поведінку дітей.

Зараження – це переважно несвідома передача власного емоційного стану, настрою та думок іншим. Таким чином, ми заражаємо інших своєю поведінкою та впливаємо на їхні почуття. Це відбувається у повсякденному спілкуванні через дії та розмови, у кризових ситуаціях, коли емоції беруть гору, і люди несвідомо передають їх далі, та в соціальних мережах через спільний контент.

Наслідування – це копіювання дій, жестів, поведінки, манер та інтонації співрозмовника. Зазвичай це відбувається несвідомо: під впливом авторитету іншої людини індивід намагається наслідувати її приклад. Наприклад, у школі молодша дитина часто звертається за порадою до старшої дитини або вчителя; у житті поза школою діти також наслідують поведінку дорослих.

Завдяки цим впливам ми можемо впливати на інших, їхні почуття, спосіб мислення, спосіб дій тощо. Але слід підкреслити, що ці моделі також є частиною того, як ми спілкуємося в нашій культурі. Культура спілкування охоплює навички та здібності, що дозволяють ефективно взаємодіяти з іншими, враховуючи соціальні норми та етичні правила взаємодії на певному етапі розвитку суспільства.

Як наслідок, комунікація життєво важлива для розвитку особистості, а також для соціальної взаємодії. За допомогою комунікації ми можемо обмінюватися інформацією та впливати на емоції, рішення та поведінку людини. Зокрема завдяки видам впливу: переконання, навіювання, зараження та наслідування, які показують, як ми можемо взаємодіяти з іншими, впливати на них та змінювати їхні рішення та поведінку.

Водночас можливість правильного використання цих видів є частиною культури спілкування, що поєднує соціальні норми та етичні навички.

Завдяки культурі спілкування ми не лише підтримуємо взаєморозуміння, а й можемо уникати конфліктів та певним чином впливати на людей.

Список використаних джерел

1. Горенко М. В. Психологія спілкування : навч. посіб. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини : Візаві, 2024. 109 с. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/18172/1/psykholohiia%20_spilkuvannia.pdf (дата звернення: 12.04.2026).

2. Пентилюк М., Марунич І., Гайдаєнко І. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2010. 224 с. URL: http://kafedragum-artcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/Пантилюк%20М.І.Ділове%20спілкування%20та%20культура%20мовлення.pdf (дата звернення: 11.04.2026).

3. Психологія спілкування : навч. посіб. / Л. Кайдалова та ін. 2-ге вид. Харків : НФаУ, 2018. 140 с. URL: https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/psiholog_2019.pdf (дата звернення: 12.04.2026).

Віта Віталіївна Гнітецька
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Урись

Індивідуальна та колективна травма в романі «Доця» Тамари Горіха Зерня

У сучасній українській воєнній прозі роман Тамари Горіха Зерня «Доця» посідає особливе місце, оскільки війна в ньому осмислюється не лише як збройне протистояння чи історичний конфлікт, а передусім як форма руйнування людської повсякденності, внутрішньої рівноваги, дому, довіри й самої можливості безпечного співжиття. Т. Гребенюк слушно наголошує, що роман побудовано на наративах, які створюють ефект співпричетності, тому читач не просто стежить за подіями, а проживає їх як внутрішньо наближений досвід [1]. Саме завдяки такій художній організації травма в романі постає не як абстрактне поняття, а як конкретно пережитий стан людини й спільноти.

Індивідуальна травма головної героїні має глибоке передісторичне підґрунтя і не починається лише з воєнних подій 2014 року. Доця прямо зізнається, що пам'ятає себе лише приблизно з дев'ятирічного віку, а все, що було раніше, залишається для неї ніби стертою зоною дитинства. У домі не говорили про матір, батько відмовчувався, а пізніше баба Оля відкриває їй справжню родинну драму: мати зникла безвісти, коли батько був на зміні, собака вивів пошук до сліду великого вогнища в полі, а згодом сімейну хату підпалили, після чого родина фактично розпалася. Отже, війна накладається на вже наявну внутрішню рану – досвід втрати, мовчання і нестачі опори, тому образ Доці набуває особливої психологічної глибини. Водночас у романі індивідуальна травма від самого початку пов'язана з колективним досвідом спільноти. Один із найпромовистіших епізодів такого переплетення – вибух на шахті імені Засядька 2007 р. Героїня разом із бабусею переживає цю катастрофу не як зовнішню новину, а як спільне горе району: понад чотириста шахтарів були під землею, сто залишилося в забої, два тижні тривали рятувальні роботи й похорони, а в їхньому домі варили коливо, пекли поминальні пиріжки, приймали чужих дітей і разом з іншими чекали бодай якоїсь звістки. Саме після цього досвіду Донецьк перестає бути для Доці цілком чужим простором: вона входить у місто не через декларації, а через спільно пережите горе, яке робить її причетною до болю Донбасу.

Однією з найвиразніших ознак колективної травми у творі є зміна мовної поведінки персонажів. І. Ренчка слушно пов'язує мовну поведінку героїв роману з мовною стійкістю, самоідентифікацією та внутрішнім опором українців [3]. Із приходом війни живе спілкування стає небезпечним: люди або говорять надміру агресивно й демонстративно, як це роблять сусіди на лавці, або, навпаки, переводять важливі розмови в режим напівмовчання. Героїня зауважує, що дедалі більше доводиться контролювати кожне слово і фактично «втікати в онлайн», бо лише там ще можна дізнаватися правду. Особливо переконливо колективна травма розкривається в епізодах евакуації та знелюднення міста. Під час втечі залізницею люди опиняються в переповненому вагоні

із забитими фанерою вікнами, де дорослі майже не говорять, діти плачуть, тварини виють, а всі розуміють, що в разі обстрілу вибратися буде неможливо. Не менш сильним є образ самого Донецька, що поступово втрачає ознаки нормального життя: з вулиць зникають діти й чоловіки, закриваються базари й кіоски, не їздить транспорт, а на столі в героїні лежать ключі від чужих квартир, власники яких просили лише поливати квіти до повернення. Усе це показує, що травма в романі – це не тільки реакція на окрему трагедію, а тривалий процес руйнування повсякденного світу [4].

У частинах VII та XIV травматичний досвід набуває особливої психологічної гостроти. Після першого обстрілу Доця лишається сама в порожній квартирі, вимикає телефон і намагається хоча б подумки витіснити пережите, підмінити його образом великого волошкового поля, стиглого жита й невидимого жайворонка. Ця сцена показує не героїчний пафос, а психічне виснаження людини, яка вже не мріє перемогти страх, а хоче бодай на мить «вимкнутися» з часу війни. Колективний вимір травми виразно розкривається в епізоді повернення Доці з Анею додому. У квартирі на них уже чекають Роман, Борисович, Олег, Дон та інші: вони курять у спальні, схилилися над картою міста і фактично готуються або до рятувальної операції, або, як іронічно каже сама героїня, «ну або похорону». Коли ж Доця й Аня з'являються живими, присутнім буквально відбирає мову, але за шоком одразу наступає дія: Аню заводять до кімнати, закутують у ковдру, дають їй чай, випитують номер матері й організовують подальший зв'язок із нею. Саме так у романі виявляється не абстрактна солідарність, а практична етика взаємного виживання. Ще один важливий вимір травми розкрито в частинах XV та XVI: у сцені поранення Комара Доця буквально утримує його на межі життя голосом і присутністю, звертається до нього, наказує не помирати, повертає його до тіла й свідомості словами «Комар, не здумай померти! Я тебе не відпускаю» [5]. Тут війна постає як межова ситуація, де людина залежить не лише від зброї чи медицини, а й від того, чи є поруч хтось, хто не дасть їй зникнути. Не менш промовистою є лінія баби Олі, яка відмовляється виїжджати з небезпечного міста, бо її «могили не пускають» [5]. Для неї земля є не просто місцем проживання, а простором роду, пам'яті й відповідальності перед тими, хто вже похований у цій землі. Через це колективна травма в романі виходить за межі подій 2014 року і поєднується з давнішими втратами, що зберігаються в міжпоколіннєвій пам'яті.

Отже, роман Тамари Горіха Зерня «Доця» репрезентує індивідуальну та колективну травму як взаємопов'язані виміри воєнного досвіду. Особистий біль головної героїні, закорінений у ранній родинній втраті, остаточно розкривається в умовах ширшої катастрофи міста, спільноти й регіону. Водночас колективна травма набуває художньої переконливості саме через індивідуальну оптику Доці – через її страх, мовчання, виснаження, досвід обстрілу, повернення, втрати й конкретної взаємної підтримки. У цьому полягає одна з ключових особливостей роману: війна постає як тотальна форма руйнування людського світу, що охоплює пам'ять, мову, дім і довіру, але не знищує здатності людини до опору, взаємної підтримки й моральної відповідальності за іншого.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т. Роман Доця Тамари Горіха Зерня: стратегії творення ефекту співпричетності. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2020. № 8(02). С. 203–213.

2. Пухонська О. Від історії до Донбасу: ідентичнісний простір війни в романі Тамари Горіха Зерня «Доця». *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 15. С. 207–212.

3. Ренчка І. Мовна поведінка та мовна стійкість українців в умовах російсько-української війни (за романом Тамари Горіха Зерня «Доця»). *Українська мова: науково-теоретичний журнал*. 2020. № 3. С. 75–91.

4. Присівок Д. Образ війни у романі Тамари Горіха Зерня «Доця». *Philological sciences, intercultural communication and translation studies: theoretical and practical aspects : conference proceedings*. Venice : Baltija Publishing, 2021. P. 121–125.

5. Тамара Горіха Зерня. Доця. Київ: Білка, 2019. 288 с. URL: https://uabooks.co.ua/dotsya-11686/ (дата звернення: 13.04.2026).

Єлизавета Юріївна Головко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Анатолій Васильович Висоцький

Функційно-стилістичний потенціал однорідних членів речення в художньому мовленні (на матеріалі твору Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»)

Однорідні ряди є важливим засобом організації художнього тексту. Тетяна Масицька зауважує, що «вони інформаційно розширюють реченнєву структуру, збагачують текст, роблять його зрозумілим для сприйняття» [3, с. 1]. Завдяки таким конструкціям автор має змогу ширше розкрити образ персонажа, передати його думки, акцентувати увагу читача на деталях, точніше передати або підсилити емоції. Саме тому однорідні члени речення є важливим засобом виразності в художньому мовленні.
Поняття «однорідності» сформувалося на початку 30-х років і означає рівнозалежні елементи синтаксичної структури, які формують однорідний поняттєвий ряд, що відображає сукупність споріднених предметів, ознак або дій. У своїй праці А. П. Загнітко зазначає, що «в україністиці окремі лінгвісти однорідні члени називали однорядними на тій підставі, що вони пов'язані сурядним зв'язком і становлять елементи одного смислового ряду (О. Синявський), або вважали речення з такими членами стягненими (П. Залозний)» [2, с. 67]. П. С. Дудик характеризує однорідні члени речення як поняття зі значенням певної предметності, якості, властивості чи дії, яка перебуває поза межами одиничності. Однорідність формується дво-, кілька- чи багаторазовим поєднанням неоднакових за семантикою одиниць, кожна з яких є назвою окремого предмета, дії, стану, об'єкта, певної обставини чи ознаки [1, с. 190].

Особливістю стилю Ліни Костенко в цьому творі є те, що однорідні члени речення часто використовуються для передачі внутрішнього мовлення героя. Це пов'язано з тим, що текст має форму своєрідного щоденника, де думки фіксуються спонтанно, без чіткої попередньої структури. Завдяки використанню однорідних членів створюється відчуття уривчастості мислення, його швидкого темпу, а також інформаційної перевантаженості. Читач ніби занурюється в потік свідомості героя і відчуває його внутрішню напругу, тривожність і постійну реакцію на події навколишнього світу.

Найбільш виразно можливості однорідних членів проявляються через ампліфікацію, тобто нагромадження кількох елементів для підсилення змісту. Цей прийом дає змогу авторці поступово нарощувати емоційне напруження й робити висловлювання більш переконливим. Наприклад: *«…сурогатом української і російської, мішанкою, плебейським сленгом, спадком рабського духу і недолугих понять»* [4, с. 6]. У цьому випадку за допомогою такого переліку формується чітка негативна оцінка. Нагромадження однорідних елементів створює ефект емоційного тиску і водночас передає стан втоми від інформаційного перевантаження, у якому перебуває герой. У цьому реченні однорідні ряди створюють уривчасту, напружену інтонацію, завдяки чому текст набуває особливої динаміки й починає звучати майже як внутрішній монолог, сповнений напруження.

У реченні *«Хобі у мене – музика, Список використаних джерел, у дитинстві збирав марки»* [4, с. 5], можна спостерігати накопичення й уточнення інформації про персонажа. Такий перелік одночасно створює образ звичайної людини з типовими інтересами і водночас дає змогу побачити її як багатогранну особистість.

Однорідні члени також допомагають узагальнити соціальні явища і показати їхній масштаб: *«…люмпени чи бомжі… по всій вертикалі, починаючи з президента»* [4, с. 6]. Завдяки такому розширенню ряду читач бачить проблему не як окремий випадок, а як явище, що охоплює все суспільство – від найнижчих верств до найвищих рівнів влади.
Окремо варто звернути увагу на різнооформлені однорідні ряди, які є важливою ознакою індивідуального стилю письменниці. Наприклад, у реченні *«Хобі у мене – музика, Список використаних джерел, у дитинстві збирав марки»* [4, с. 5] поєднуються різні за формою елементи: іменники та дієслівна конструкція. Таке поєднання створює ефект невимушеності, наближає текст до живої розмови і передає спонтанність мислення героя. Подібні конструкції демонструють, що авторка свідомо відходить від суворих граматичних схем заради більшої природності мовлення.

Схожий випадок спостерігаємо в реченні *«Життя, смерть, фарба, кров – яка різниця?»* [4, с. 300]. У ньому поєднуються слова різних семантичних площин: абстрактні поняття («життя», «смерть») і конкретні («фарба», «кров»). Така різноплановість виглядає незвично і навіть нелогічно, що створює ефект абсурду. Саме через подібні конструкції авторка передає спотворене сприйняття реальності та знецінення важливих понять у сучасному світі.

Отже, в романі «Записки українського самашедшого» однорідні члени речення виконують не тільки граматичну функцію, а й суттєве стилістичне навантаження. Вони сприяють глибшому відтворенню внутрішнього стану героя, роблять текст емоційно насиченішим, динамічним і наближеним до живого мовлення. Ампліфікація посилює виразність висловлювання та створює ефект накопичення думок, тоді як різнооформлені конструкції передають природний перебіг мислення. Усе це формує своєрідний ритм твору та допомагає повніше розкрити його ідейний зміст.

Список використаних джерел

1. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 384 с.
2. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
3. Колесник К., Масицька Т. Однорідні члени речення як засіб ускладнення простих реченнєвих конструкцій. *Scripta*. 2025. № 108–111. 7 с.
4. Костенко Л. В. Записки українського самашедшого. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2010. 416 с. (Серія «Перлини сучасної літератури»).

Владислава Владиславівна Грепичук,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Деконструкція жанрової форми в романі Макса Кідрука «Колонія»

Однією з основних тенденцій розвитку постмодерністської літератури є «жанрова нестабільність, посилення синтезу літературних напрямів і жанрів, криза традиційних уявлень та трансформація майже усіх жанрових моделей» [4, с. 10]. Аналізуючи особливості авторського моделювання художнього світу постмодерністських літературних творів, Н. Яблонська зазначає [6], що жанрові модифікації детерміновані значною роллю сюжетної інтриги, художньої деталізації, використанням постмодерністських формотворчих чинників, як-от: сюжетний паралелізм, внутрішній сюжет, недомовленість, алюзійність, зміщення часопросторових векторів. Це дає підстави констатувати, що митці-постмодерністи застосовують прийом деконструкції щодо різних жанротвірних чинників, продукуючи синтетичні жанрові новотвори.

У цьому контексті доцільно згадати про роман «Колонія» Макса Кідрука, який став першою книгою циклу «Нові Темні Віки» [1]. Аналіз художньо-ідейного змісту цього твору дає підстави ідентифікувати його як науково-фантастичний роман. П. Чуйкін назвав його «новою зіркою на небосхилі української фантастичної літератури, яка започаткувала епічну серію чудової, сучасної, жорсткої та дуже-дуже наукової фантастики» [5].

В. Смирнів, зауваживши, що наукова фантастика пройшла досить тривалий шлях розвитку в літературі, а на сьогодні в науковому дискурсі панують різні підходи до її розуміння: літературознавці ідентифікують її і як метод художньої творчості, і як художній прийом, а водночас як жанр або особливий вид чи тип мистецтва [3]. Оскільки наукова-фантастика різноманітна за своїми жанровими, стильовими особливостями, проблемно-тематичними домінантами, то є спроби класифікувати її на субжанри: тверда (жорстка) наукова фантастика (англ. hard SF) (передбачає сувору увагу до деталей, взаємозв'язок із точними науками, особливо фізикою, астрофізикою та хімією, в її основу покладене певне природниче припущення, тобто наукове відкриття, винахід, новинка науки чи техніки), м'яка наукова фантастика (заснована на соціальних науках, таких як психологія, економіка, політологія, соціологія та антропологія), темпоральна фантастика (у таких творах йдеться про подорожі у часі) [3].

Сам Макс Кідрук у стверджує, що «ніколи не чіплявся за жанр», він зауважує, що серія «Нові Темні Віки» суто номінально є фантастикою [2]. Водночас він зауважує, що «фантастика завжди оповідає про наш час, хай і в незвичному антуражі», тобто митці-фантасти насправді не намагаються зазирнути в майбутнє, розв'язати проблеми, які постануть перед людством у віддаленій перспективі» [2]. Саме в цьому контексті Макс Кідрук і коментує художньо-ідейний зміст роману «Колонія», зауважуючи, що він «повністю про наш час: там і про Трампа, і про конфлікт поколінь, і про домінування невігластва у світі, що дедалі більше залежить від науки» [2].

На нашу думку, ознаки деконструкції жанру в романі «Колонія» Макса Кідрука, по-перше, проявляються в тому, що в ньому наявні ознаки як твердої, так і м'якої фантастики. Приналежність до твердої фантастики пов'язана з науковою складовою твору прозаїка: письменник традиційно досить детально розробляє обрані теми, консультується з фахівцями, а в результаті подає розлогі наукові коментарі, схеми, інструкції. У авторських примітках

згадує дослідників, із якими консультувався. Цих принципів роботи над літературним твором Макс Кідрук дотримується і під час роботи над романом «Колонія», зокрема в інтерв'ю він зауважував, що, пишучи роман, зрозумів, що йому бракує знань про ДНК і звернувся по допомогу до біологині Оксани Півень. «Ми зідзвонювалися, я переповідав своє бачення сюжету і просив Оксану зробити так, аби в науковців, що прочитають мій роман, не було фейспалму. Завдяки Оксані моя ідея стала максимально науково подібною» [2].

У рецензіях на цей твір наголошено на науковій точності, реалістичності сценаріїв зникнення людства (вивільнення метану з гідратів, антибіотикорезистентність), а також складності та важливості екологічних, геополітичних, соціальних і психологічних питань, актуалізованих у романі [5]. Водночас не можна вважати «Колонію» зразком «важкої» науково-фантастичної прози, адже автор не зосереджується винятково на наукових розробках. Ознакою деконструкції, що пов'язана з постмодерністською естетикою, можна вважати і певне маніпулювання науковими концепціями і гіпотезами. Щодо цього факту Макс Кідрук наводить такий приклад: «колоністи на Марсі живуть довше завдяки теломіду, що подовжує теломери у їхніх хромосомах і нівелює шкідливий вплив космічного випромінювання. Герої лишаються молодими й не потерпають від хвороб, пов'язаних зі старістю. Однак деменція, попри поширений стереотип, зі старінням не пов'язана, тож люди, схильні до цієї недуги, хворіють на неї і на Марсі» [2].

Щодо м'якої фантастики, то Макс Кідрук у своєму романі порушує чимало проблем, які зазвичай розв'язуються в межах соціології, психології, економіки тощо: лікування хвороб, як-от раку чи деменції; проблема поколінь; психологічні проблеми кожної людини; питання шлюбу й родини; господарювання на Марсі, збереження етнічної сутності. Прикладом, на нашу думку, можуть слугувати махінації довкола вже згадуваного теломіду, зокрема: його контрабанда на Землю, бюрократичні й фінансові аспекти; обмежений доступ до теломіду навіть для мешканців Марсу; загрози, які постали перед деякими землянами, життя яких залежить від теломіду, після припинення поставок із Марсу тощо. Отже, відповідно до принципів деконструкції, Макс Кідрук скомпонував літературний твір, у якому майстерно поєднав елементи обох субжанрів наукової фантастики. Власне, зазначені проблеми й сюжетні колізії, які розгортаються довкола них, дають підстави стверджувати, що в романі «Колонія» Макса Кідрука також наявні ознаки соціально-психологічного роману, антиутопії, трилеру й пригодницького роману.

У контексті жанрової деконструкції в досліджуваному творі варто процитувати ще одну думку Макса Кідрука про «Колонію»: «жартома я називаю такі тексти історичними романами навпаки» [2]. Він пояснює, що в класичному історичному романі змальовано глобальні процеси минулого через долі простих людей, а в романі «Колонія» описано долі простих людей в контексті майбутнього: «я роблю це так, аби ні в кого не виникло запитань щодо правдивості зображеного» [2]. На подібні думки натрапляємо і в рецензіях на твір, зокрема П. Чуйкін зазначає, що в романі «Колонія» постає «неймовірно захопливий світ не дуже радісного майбутнього; багато саспенсу та розумно побудованих моментів в історії, які тримають напругу; детальне проробляння економічного та наукового підґрунтя колонізації та інших сюжетних подій» [5].

Отже, аналіз змісту роману, рецензій на твір, а також наукових праць дає змогу констатувати, що поетика деконструкції суттєво проявилася в жанровій площині твору Макса Кідрука «Колонія», який належить до науково-фантастичної літератури, проте сформувався на межі окремих її субжанрів, окрім того поєднує ознаки роману-застереження, антиутопії, соціально-психологічного роману, детективу й пригодницького роману.

Список використаних джерел

1. Кідрук М. Колонія: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 1396 с.

2. Кідрук Макс: в чому різниця між технотрилером і науковою фантастикою. YouTube: веб-сайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=aUL2y0GhmMg (дата звернення: 05.03.2026).

3. Смирнів В. Українська фантастика: історичний і тематичний огляд. Харків: Мачулін, 2019. 436 с.

4. Чобанюк М.М. Жанровий синтез: актуальні підходи вітчизняних та зарубіжних літературознавців до проблеми вивчення. Zbior raportow naukowych. «Nauka dzis: teoria, metodologia, praktyka, problematyka». (30.07.2014 – 31.07.2014). Warszawa: Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. S. 9–14.

5. Чуйкін П. Рецензія на книгу Макса Кідрука «Нові Темні Віки. Колонія». URL: https://itc.ua/ua/articles/retsenziya-na-knygu-maksa-kidruka-novi-temni-viky-koloniya/ (дата звернення: 20.11.2025).

6. Яблонська Н. Постмодерністський дискурс художньої прози Володимира Даниленка: автореф. ... канд. філ. наук / Терноп. нац. пед. ун-т. Тернопіль, 2017. 21 с.

Наталія Григорівна Григорчук
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Тетяна Валеріївна Бикова

Генологічні особливості урбанфентезі в сучасному літературознавчому дискурсі: теоретико-методологічний аспект

Сучасний літературний процес характеризується інтенсивним розвитком жанрової прози, в межах якої особливого значення набуває фантастика як інструмент художнього моделювання альтернативних реальностей і репрезентації актуальних соціокультурних трансформацій.

У контексті глобальної урбанізації закономірно зростає читацький і науковий інтерес до міського фентезі, що зміщує фокус міфопоетичного світосприйняття з умовних вторинних світів у простір сучасного мегаполіса. Аналіз жанрової природи урбанфентезі дає змогу простежити механізми інтеграції міфологічних структур в сучасний культурний контекст, а також виявити специфіку репрезентації національної ідентичності. Попри активний розвиток піджанру у світовій літературі з кінця XX – початку XXI століття, у вітчизняному літературознавстві його генологічна специфіка залишається недостатньо системно осмисленою, що зумовлює актуальність дослідження.

Формування міського фентезі бере початок у традиції класичного готичного роману, в якому було закладено модель вторгнення надприродного в реальність, ірраціоналістичну складову художнього світу та атмосферу таємничості [2]. Його еволюційним продовженням стала так звана «урбаністична готика», у межах якої індустріальний мегаполіс постає простором розгортання містичних подій. Саме ця традиція сформувала підґрунтя сучасного міського фентезі. Як самостійний жанровий різновид цей тип фантастичної прози остаточно сформувався в 1980-х роках у творчості Чарльза де Лінта та Емми Булл. Його базовим маркером є інтеграція магічного або надприродного в простір сучасного міста, де повсякденна реальність співіснує з магічними або фантастичними елементами [1].

В сучасному літературознавстві сформовано різні наукові підходи щодо трактування урбанфентезі. У межах традиційної парадигми його інтерпретують як піджанрову модифікацію фентезі [3]. Натомість С. Екман обґрунтовує доцільність виокремлення цього типу фантастичної прози як самостійного жанру з власною поетикою. Його специфіку визначають особливий урбаністичний хронотоп, модель взаємодії реального та надприродного, а також характерні тематичні домінанти й наративні моделі. Ключовим концептом жанру дослідник визначає «приховане» (the Unseen), що функціонує як метафора латентних соціальних процесів – нерівності, маргіналізації та криміналізації [5].

Л. МакЛеннон ідентифікує урбанфентезі як специфічну форму фантастичного наративу і виокремлює такі його ключові ознаки: концентрація подій у міському локусі, співіснування реального та надприродного світів, а також інтеграція міфологічних і фольклорних мотивів у сучасний культурний контекст. Дослідниця наголошує, що жанр орієнтований на актуальну соціокультурну проблематику: питання ідентичності, влади, культурних конфліктів та взаємодії різних соціальних груп [6].

В українському літературному процесі урбанфентезі пройшло складний шлях адаптації, зумовлений традиційним сприйняттям локусу міста як чужого, ворожого середовища (яскравий приклад – роман «Місто» В. Підмогильного). Водночас у сучасному вітчизняному дискурсі урбаністичний простір постає повноцінним учасником сюжетної організації твору.

З огляду на дослідження фантастики як соціокультурного феномену, українське міське фентезі доцільно розглядати як форму осмислення урбаністичного досвіду, в межах якої поєднуються реалістичний міський простір і міфологічні та символічні структури. Характерною ознакою жанру є активне залучення автентичної міфології та історичної спадщини. Такий підхід забезпечує не лише відтворення універсальних моделей, а й їх інтеграцію в локальний культурний контекст, де поєднуються історія, міф і сучасність [4].

Вітчизняна фантастика часто вирізняється виразним етнографічним струменем, що дає змогу не лише конструювати абстрактні вторинні світи, а й переосмислювати локальні міські легенди. Окремої уваги заслуговує специфіка персонажів сучасного українського міського фентезі: однією з найвиразніших його рис є урбанізація традиційних автентичних міфологічних образів. У цьому контексті міфологема заснування міста постає ключовим елементом поетики. Урбаністичний простір функціонує як своєрідний палімпсест, де кожен новий наратив не витісняє попередній, а співіснує з ним у структурі тексту. Водночас така модель дозволяє трактувати місто як «архів пам’яті», що зберігає колективний досвід і забезпечує відтворення культурних смислів через систему локусів, топосів і міських легенд.

З огляду на це доцільно розглядати міфологічні наративи про походження та сакралізацію міста як важливий компонент поетики урбанфентезі. Такий підхід можна інтерпретувати як варіанти «міфологеми заснування міста», що виконують функцію символічного коду та формують специфічний хронотоп, у якому перетинаються історичний час, культурна спадщина та давні вірування.

Міф про походження міста визначає спосіб його інтерпретації як складного культурного феномену. Відповідно локація осмислюється як багаторівневий текст, семіотична насиченість якого забезпечується тісним зв'язком із топографією, історією та міфологією. Сучасне українське урбанфентезі демонструє тенденцію до синтезу історичної топографії міста з магічними моделями простору, передусім із концептом вторинного світу. Це формує багаторівневу художню реальність, у якій урбаністичний простір набуває символічного та сакрального виміру [7]. Аналіз теоретичних підходів та сучасної художньої практики засвідчує, що міське фентезі є одним із найдинамічніших жанрових різновидів сучасної фантастичної літератури, що формується на перетині традиційної фентезійної поетики та урбаністичного дискурсу.

У межах українського літературного процесу цей жанр набуває виразного національного забарвлення: поєднує переосмислення автентичної міфології з актуалізацією мультикультурної історії міста та інтеграцією міфологічної традиції з історичною пам'яттю і сучасними соціокультурними викликами, постаючи важливим інструментом осмислення культурної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Веретюк Т., Киричук С. Жанр міського фентезі в українській літературі. Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції для науковців, викладачів, учителів, здобувачів вищої освіти, 18 травня 2022 року. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 105–107.

2. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.

3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / ред. Ю. І. Ковалів. 2-ге вид. Київ : Академія, 2007. Т.2. 625 с.

4. Логвіненко Н. Фентезі як вид фантастичної прози. Українська Список використаних джерел в загальноосвітній школі. 2014. № 5. С. 38–40.

5. Ekman S. Urban Fantasy: A Literature of the Unseen. Journal of the Fantastic in the Arts, 2016, Vol. 27, No. 3 (97) (2016), pp. 452-469 URL: https://www.researchgate.net/publication/380168726_Urban_Fantasy_A_Literature_of_the_Unseen (дата звернення: 12.01.2026).

6. McLennon L. Defining urban fantasy and paranormal romance: crossing boundaries of genre, media, self, and other in new supernatural worlds. Refractory: a Journal of Entertainment Media. 2014. Vol. 23. URL: https://refractory-journal.com/uf-mclennon/ (дата звернення: 12.01.2026).

7. Urban fantasy. The encyclopedia of fantasy / ed. by J. Clute, J. Grant. London. URL: https://sf-encyclopedia.com/fe/urban_fantasy (дата звернення: 12.01.2026).

Дмитро Вадимович Грищенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Цифрові комунікаційні стратегії спортивних медіа в умовах розвитку кіберспорту

Стрімкий розвиток кіберспорту як невід'ємної частини цифрової культури суттєво трансформує підходи спортивних медіа до комунікації зі своєю аудиторією. Сьогодні увага медійних майданчиків змістилася з висвітлення виключно заробітків та досягнень окремих гравців на аналіз глобальних аспектів індустрії, включаючи організаційну структуру турнірів та масштабні чемпіонати [1]. У цих умовах цифрові платформи змушені формувати нові комунікаційні стратегії, що базуються на оперативності, аналітичності та глибокій мультимедійній інтеграції.

Швидкий розвиток цифрових технологій значно розширює охоплення контенту, поглиблюючи взаємодію спортивних подій та особистих брендів у глобальному масштабі [5]. Порівняльний аналіз провідних цифрових платформ, таких як спеціалізований ресурс

HLTV.org та універсальний портал Tribuna.com, яскраво демонструє два кардинально різні підходи до вибудовування комунікації.

Вузькоспеціалізовані медіа, прикладом яких є HLTV.org, реалізують аналітично орієнтовану модель. Їхня комунікаційна стратегія базується на експертності, оперативності подачі новин та абсолютній статистичній точності. Комунікація тут вибудовується навколо залучення професійної та напівпрофесійної спільноти до обговорень, фентезі-ліг та формування рейтингів, що створює високий рівень довіри аудиторії.

Натомість масові універсальні спортивні портали, такі як Tribuna.com, використовують інтерактивну мультимедійну модель. Вони інтегрують кіберспорт у ширший спортивний та соціокультурний контекст, роблячи ставку на емоційну подачу матеріалів, соціальну взаємодію через блоги користувачів та персоналізовані стрічки. Ця стратегія дозволяє поєднувати глобальні амбіції з глибокою локалізацією контенту (зокрема, підтримкою українського спортивного контексту).

Як зазначає Т. Гиріна, ключовими факторами успіху та популярності сучасних кіберспортивних медіа є саме швидкість подання інформації, високий рівень аналітики, а також безпосередня присутність журналістів на місцях подій [2]. Водночас комунікаційні стратегії медіа не обмежуються лише інформуванням. Спортивні медіа також виступають трансляторами соціальних наративів, які формують колективну пам'ять, ціннісні орієнтири та суспільні настрої [3].

Змінюється і сприйняття самих подій: кіберспортивні змагання сьогодні позиціонуються як складні медіаподії, своєрідні телевізійні шоу, що поєднують елементи традиційного спорту та видовищної культури [6]. Це вимагає від медіа відповідного емоційного та візуального супроводу. Трансформується також і роль аудиторії: вболівальники перестають бути пасивними споживачами і стають активними співтворцями інформаційного поля, формуючи власні фанатські медіакомунікації [4].

Отже, цифрова трансформація диктує спортивним медіа необхідність вибору чіткої комунікаційної стратегії. Дослідження доводить, що ефективність таких стратегій залежить від точного розуміння потреб аудиторії: спеціалізовані ресурси утримують лідерство завдяки глибокій експертизі та аналітиці, тоді як універсальні медіаплатформи виграють за рахунок емоційної залученості, соціальної горизонтальної взаємодії та синергії локального й глобального контекстів.

Список використаних джерел

1. Волобуєва О. А., Петрик О. В. Кіберспорт у сучасному медіапросторі України: тенденції висвітлення та проблематика. *Соціальні комунікації*. 2018. № 4. С. 69–77.

2. Гиріна Т. М. Кіберспортивна журналістика: особливості формування контенту та професійних стандартів. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2025. Т. 1. С. 70–76.

3. Ковальова Н. О., Токар Л. М., Ковальов О. В. Соціальні наративи регіональних медіа в умовах війни. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2025. № 1. С. 25–32.

4. Hutchins B., Rowe D. Digital Media Sport: Technology, Power and Culture in the Network Society. London : Routledge, 2013. 214 p.

5. Ling L., Zhao Y. Digital transformation of sports media and global audience engagement. *Journal of Sports Media Studies*. 2024. Vol. 9, No. 2. P. 158–170.

6. Taylor T. L. Raising the Stakes: E-sports and the Professionalization of Computer Gaming. Cambridge : MIT Press, 2012. 196 p.

Матвій Владиславович Гуржій
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Становлення української математичної термінології: від історичних витоків до сучасних стандартів

У доповіді розглянуто питання становлення української математичної наукової мови, виклики сьогодення та виникнення закономірностей її розвитку на різних історичних етапах.

Ще з давніх часів використовувалися такі слова, як “доля”, “мірило”, “число”, що відображали практичні потреби господарства, торгівлі та землевимірювання. Згодом математична лексика стала ґрунтуватися на латині, оскільки в той період українські землі входили до складу Речі Посполитої. Хоча на противагу цьому українські діячі все ж старалися адаптовувати терміни до більш інтуїтивно зрозумілих для учнів та студентів. Із розвитком вищих навчальних закладів в Україні українська математична мова почала набувати рис наукової системності, поєднуючи народні терміни з міжнародними запозиченнями.

Соціально-культурний рух XIX століття став потужним поштовхом для створення наукової лексики. Причому розвиток термінології почався майже одночасно як у центрі України, так і на заході. Кирило-Мефодіївське братство заклало ідеологічний фундамент демократизації освіти, бо хотіло, щоб їх навчання відбувалося саме українською мовою, що вимагало перекладу складних понять простою, зрозумілою для народу мовою. У Львові також почалася системне розроблення термінології Науковим товариством імені Шевченка (НТШ). Також було створено перші українські підручники з математики.

Радянський період розвитку української математичної термінології умовно переділяють на два етапи: у 1920-х роках відбулося «золоте десятиліття» українізації, коли Інститут української наукової мови видав фундаментальний «Словник математичної термінології», що охоплював терміни елементарної та вищої математики, а також астрономії й геодезії. Проте вже з початку 1930-х років політика змінилася на жорстку централізацію, яка передбачала максимальне наближення українських термінів до російських аналогів, що призвело до витіснення питомих назв. Попри ідеологічний тиск, українські математики намагалися зберегти наукову точність, використовуючи «подвійні терміни» в підручниках, а водночас їхні праці (М. Боголюбова, М. Крилова, В. Глушкова, Ю. Митропольського) стали класикою світової науки, створивши нову термінологію в галузі кібернетики та диференціальних рівнянь, яка увійшла до міжнародних словників.

Зі здобуттям незалежності України почався новий етап деколонізації та відродження математичної термінології, у якому головну роль відіграють Інститут математики НАН України та Інститут української мови НАН України. Сучасні науковці працюють над адаптацією української математичної мови до сучасних напрямів, таких як фрактальний аналіз, теорія хаосу та криптографія. Сьогодні термінологічна робота врегульована державними стандартами, що гармонізовані з ISO, зокрема впровадженням ДСТУ EN ISO 80000-2:2022, який чітко визначає математичні знаки та символи. У шкільній та університетській освіті МОН забезпечує уніфікацію підручників та перевірку відповідності їх сучасному Українському правопису (редакція 2019 року), що дає змогу видалити кальки та ненормативні вирази.

Як уже зазначалося, у сучасному розвиткові української математичної термінології простежується поєднання міжнародних стандартів і національної традиції: більшість базових термінів мають спільне греко-латинське походження («диференціал», «інтеграл», «матриця»), але українська мова часто створює прозорі описові назви («чисельник», «знаменник»). Стрімкий розвиток прикладної математики породжує проблему «термінологічного випередження», коли нові поняття з'являються швидше, ніж мовознавці виробляють нормативні переклади, що створює дилему між запозиченням («кластеризація») та пошуком питомих відповідників («групування», «скупчення»). Глобалізація має подвійний ефект: вона робить українську терміносистему конкурентною у світі, але надмірні англізми можуть витісняти традиційні терміни й порушувати мовну логіку.

Загалом українська математична термінологія пройшла складний шлях розвитку: від народних назв у давньоруських джерелах до сучасних державних стандартів. Математична мова є не лише засобом комунікації, а й інструментом мислення, що формує наукову культуру, забезпечує точність викладу й сприяє розвитку критичного мислення та національної ідентичності. Збереження питомих термінів має стратегічне значення для формування самобутньої наукової школи, здатної конкурувати на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : Монографія. Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

2. Кочан І. М. Українські термінологічні словники 20-х років XX століття з позицій сьогодення. *Термінологічний вісник*. 2011. № 1.

3. Інститут математики НАН україни – вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інститут_математики_НАН_України. (дата звернення: 18.04.2026).

4. Наукова конференція СловоСвіт «Проблеми української термінології». Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології (ТК-19). URL: http://tc.terminology.lpnu.ua/TK_konf.htm. (дата звернення: 18.04.2026).

5. ДСТУ EN ISO 80000 – вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ДСТУ_EN_ISO_80000. (дата звернення: 19.04.2026).

6. Тараненко О. О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець XX – початок XXI ст.). I / О. О. Тараненко. *Мовознавство*. 2015. № 1. С. 3-32.

7. Симоненко Л. О. Українське термінознавство кінця XX - початку XXI ст. стан і перспективи розвитку. *Мовознавство*. 2018. № 3. С. 39–47.

Вікторія Костянтинівна Гуцаленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Наталія Володимирівна Векуа

Лексичні інновації мови соціальних мереж як дзеркало мовних змін сучасної української комунікації

Лексична система сучасної української мови переживає період інтенсивного оновлення, зумовленого взаємодією потужних суспільних чинників: повномасштабною війною, стрімкою цифровізацією та культурними трансформаціями 2022–2026 років. О. Стишов наголошує, що українська мова відзначається істотною динамікою передусім на лексико-семантичному рівні, де постійно взаємодіють екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники [1]. Серед усіх сфер, що генерують нові слова, соціальні мережі виявилися найпродуктивнішим середовищем: на відміну від традиційних каналів мовного оновлення, цифрові платформи забезпечують миттєве поширення неологізмів серед мільйонів користувачів, значно прискорюючи їхнє входження до активного словника.

Ж. Колоїз виділяє три основні значення терміна «неологія»: розділ мовознавства, що вивчає нові слова; процес їх творення; та весь корпус неологізмів на певному етапі розвитку мови [2, с. 57–62]. Для дослідження мережевих лексичних інновацій актуальні всі три виміри, оскільки мова соціальних мереж поєднує процеси творення, функціонування та масового поширення нових одиниць в єдиному цифровому просторі. Матеріалом дослідження слугували дописи, коментарі, Stories та короткі відео українськомовних користувачів платформ TikTok, Instagram та Facebook за 2025–2026 роки. Платформа TikTok виявилася найвпливовішим джерелом молодіжного сленгу: саме там набули масового поширення *краш* (людина, яка подобається), *кринж* (відчуття незручності або сорому), *флексити* (хвалитися), *вайб* (атмосфера, настрій), *імба* (щось надзвичайно потужне або круте). Instagram сформував власний пласт лексики, пов'язаної з самопрезентацією та цифровою культурою: *лук* (образ, стиль одягу), *рілз* (короткі відео), *інфлюенсер* (впливова особа), *хештег*, *селфі*, *бумеранг*. Facebook як найстаріша платформа демонструє більш стриману інноваційну активність, продукуючи переважно лексику функціоналу: *лайкнути*, *зашерити*, *зарепостити*, *тегнути*, а також номінації типів поведінки: *тролі*, *хейтери*, *ботфарми*, *фейки*.

Структурно-словотвірний аналіз виявляє кілька продуктивних моделей утворення мережевих неологізмів. Цифрова комунікація створила специфічне семантичне поле, де традиційні дієслова набули нових значень: *скролити* означає прокручування стрічки новин, *свайпати* – гортання контенту, *лайкати* – висловлення схвалення. *Шерити* походить від англійського «share» і означає поширення контенту, *репостити* – передавати публікацію на свою сторінку, *фоловити* – підписуватися на когось. Усі ці дієслова утворилися через адаптацію англіцизмів або переосмислення наявних українських слів для позначення специфічних дій у віртуальному просторі [3, с. 86]. Префіксальний спосіб активно використовується для творення форм доконаного виду: *залайкати*, *відфоловити*, *запостити*. Словоскладання характерне для іменників: *тіктокер*, *ютубер*, *інстаблог*. Абревіація представлена акронімами: *ДМ* (direct message), *ЛС* (особисті повідомлення). Усічення породжує форми *інста*, *тік*.

Семантичні групи мережевої лексики відображають ключові сфери віртуальної комунікації. Найчисельнішу групу становлять номінації дій у цифровому просторі:

скролити, *свайпати*, *тапати*, *дизлайкати*, *репортити*, *мутити акаунт*. Другу велику групу утворюють назви контенту та його характеристик: *пост*, *сторіз*, *рілз*, *мем*, *гіфка*, *тред*. Третя група охоплює назви користувачів за ролями: *блогер*, *інфлюенсер*, *фоловер*, *хейтер*, *тролль*, *модератор*. Емоційно-оцінна лексика становить окремий потужний пласт: позитивну оцінку виражають *топ*, *бомба*, *огонь*, *чиназес*, *найс*; негативну – *кринж*, *зашквар*, *токсик*, *душнила*, *лейм*, *фейл*. Окрему підгрупу утворюють слова з амбівалентним забарвленням: *жесть* може означати як щось вражаюче позитивне, так і жахливо негативне.

Функціональне навантаження мережевих неологізмів є багатоплановим. По-перше, нові слова маркують приналежність мовця до певної вікової або соціальної групи: використання актуального сленгу стає своєрідним паролем включеності у спільноту. По-друге, реалізується функція мовної економії: *краш* замінює конструкцію «людина, в яку я раптово та сильно закохався», *рофл* – «ситуація, яка викликає сильний сміх», *кринж* – «відчуття незручності та сорому». По-третє, у розмовному мовленні запозичення виконують експресивну функцію, надаючи висловлюванню емоційного забарвлення, хоча надмірне їх вживання без необхідності створює загрозу для чистоти національної мови [4, с. 119]. Процес входження іншомовного слова до системи мови включає кілька етапів – від початкового проникнення через стадію регулярного вживання до повної асиміляції, що підтверджується аналізом мережевих англіцизмів [5, с. 1–6].

Отже, лексичні інновації мови соціальних мереж є чутливим індикатором мовних змін сучасної української комунікації. Цифровий простір трансформував механізми творення та поширення неологізмів, скоротивши їхній життєвий цикл і розширивши географію функціонування. На мою думку, подальший розвиток мережевої лексики визначатимуть дві протилежні, але взаємодоповнювальні тенденції: зростання питомої ваги англомовних запозичень та свідома українізація цифрового дискурсу як вияв національної мовної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л. М. Англіцизми в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 5, ч. 1. С. 1–6.

2. Колоїз Ж. В. Українська неологія: здобутки та перспективи. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*. 2009. Т. 105, вип. 92. С. 57–62.

3. Ніколащенко Ю. А. Англійські запозичення в інтернет-комунікації німецькомовної молоді. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 16. С. 86.

4. Попова Н. О., Дьолог О. С., Скорейко-Свірська І. П. Особливості функціонування сучасних англіцизмів та їхніх відповідників в українській мові (на матеріалі платформи «Словотвір»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. С. 119.

5. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. 388 с.

Дарина Миколаївна Дем'яник
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності Філологія
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
професор кафедри української
літератури, кандидат філологічних наук, доцент
Ірина Віталіївна Савченко

Психологічні засоби творення характеристик героїнь у повісті Марка Вовчка «Три долі»

Актуальність дослідження полягає в необхідності окреслення психологічних засобів творення характеристик героїнь у психологічній повісті Марка Вовчка. Вона зумовлена тим, що письменниця є однією з перших в українській літературі, хто звернувся до формування психологічної повісті як окремого жанру, зосереджуючи увагу на внутрішньому світі персонажів, їхніх переживаннях і мотивах поведінки. Попри те, що твір був написаний в середині XIX століття, він порушує питання, які залишаються актуальними й у сьогоденні, зокрема проблеми внутрішнього конфлікту, емоційних переживань та психологічної зумовленості вчинків людини. У сучасному літературознавстві, де особлива увага приділяється аналізу внутрішнього світу персонажа, дослідження таких текстів дає змогу глибше зрозуміти витоки й особливості розвитку психологізму в українській прозі.

Проблему психологізму та особливостей зображення характерів у творчості Марка Вовчка було відображено у роботах*: І. Савченко та І. Ліпницької [2], С. Ревуцької [7], О. Потебні [6], П. Куліша [3], М. Тараненка [5].*

Психологічна повість як жанр базується на детальному відтворенні внутрішнього світу персонажів [8], їхніх переживань, емоцій та мотивів поведінки. С. Ревуцька визначає психіку як *«цілісну й безперервну систему переживань, мисленнєвих і вольових зусиль»*, що неодмінно приводять людину до певних наслідків [7, с. 22]. Вагомий внесок у психологічний аналіз художніх творів зробив О. Потебня, який наголошував, що аналіз почуттів є *«могутнім засобом людського розвитку»* [6, с. 56].

Марко Вовчок стала зачинателькою психологічної повісті в українській літературі. Першим на це звернув увагу П. Куліш, відзначивши *«глибокий людський погляд в саму душу зображуваних осіб»* [3, с. 299]. Письменниця показує життя простих людей без фальші, але із глибоким заглибленням у внутрішній світ [4, с. 65]. М. Тараненко зазначав, що авторку цікавило не етнографічно-побутове, а *«духовне, соціальне життя селянства»* [5, с. 6].

Психологічна проблематика в творчості Марка Вовчка тісно пов'язана з гендерним виміром. І. Ліпницька та І. Савченко зазначають, що письменниця виводить на передній план жіноче питання, актуальне в контексті європейських емансипаційних ідей середини XIX століття, а образ «нової жінки» у її прозі став частиною антипатріархального дискурсу [2, с. 233-234]. Дослідниці виокремлюють різні жіночі типи в прозі Марка Вовчка: від покірної жінки, яка приймає патріархальні норми й втрачає власне «я», до тієї, що через самоосвіту і суспільну активність здобуває право на власний вибір [2, с. 232]. Цей гендерний вимір є важливим контекстом для розуміння психологічних засобів у повісті «Три долі»: внутрішні переживання героїнь невіддільні від того суспільного тиску, в якому вони перебувають.

Повість «Три долі» (1861) є першим зразком психологічної повісті в доробку Марка Вовчка. Цей жанр акцентує «*не стільки події, скільки думки, переживання, сумніви та емоції героїв»* [1]. У «Трьох долях» психологізм реалізується через цілу систему

художніх засобів, центральним з яких є суб'єктивізований наратив: оповідь ведеться від імені Хими, крізь призму сприйняття якої читач пізнає інших героїнь - Катрю та Марусю. Одним із ключових психологічних прийомів є **саморефлексія** - осмислення героїнею власного внутрішнього стану. Вже на початку твору Хима каже*: «Вже старуха сива, а пам'ять молода не забулась…»* [1, с. 2], що засвідчує її ностальгію та мудрість. Особливої глибини саморефлексія набуває в епізоді нічного очікування Катрі, коли Хима ставить собі риторичні запитання, поступово переходячи від смутку до внутрішнього заспокоєння.

Важливе місце посідає **пейзажний психологізм** - природа у повісті є відображенням душевного стану героїнь. Спокійні весняні пейзажі на початку твору суголосні безтурботній молодості Катрі: «*небо голубе і чисте, і вода голуба, просвітчаста»* [1, с. 4]. Осінній пейзаж - *«лист червонів, жовтів, в'янув і обсипавсь, і котючий вітер низався поміж деревом безлистим»* [1, с. 27] - маркує переломний момент. Зміна пір року корелює зі зміною психічного стану Катрі, перетворюючи природу на функціональний елемент психологічного зображення. Пейзажний психологізм є важливим засобом, оскільки він дозволяє передати внутрішні стани персонажа опосередковано - через зовнішній світ. Природа в цьому випадку виконує функцію «емоційного резонатора»: вона не просто супроводжує події, а відображає переживання героїні. Такий прийом дає змогу уникнути прямого пояснення почуттів і натомість створює емоційний підтекст, який читач інтерпретує самостійно, що є однією з ключових ознак психологічної прози.

Важливим засобом розкриття характерів є **досвід дитинства героїнь**. Хима, рано осиротівши й виховуючись у чужій родині, змалку засвоїла установку бути вдячною за прихисток і не претендувати на більше, що у дорослому житті проявляється як покірність і внутрішня стриманість. Катря, вирослявши єдиною дитиною в атмосфері любові й достатку, виявилась непідготовленою до зіткнення з світом, де її волю ламатимуть. Маруся ж формувалась під суворим наглядом матері, яка не залишала простору для власних почуттів, що визначило її стриманість і жертовність.

Марко Вовчок не оминає і **невербальної поведінки** - жестів, міміки, тілесних реакцій. Опис Катрі: «аж білі руки ламле» [1, с. 34] - свідчить про те, що тіло промовляє тоді, коли слів вже не вистачає. Письменниця одна з перших в українські прозі фіксує психологічні стани, наприклад, панічну атаку: *«затрусилася вона і стала нерухомо», «як скричить, зарветься»* [1, с. 27]. Невербальна поведінка є важливим психологічним засобом, оскільки вона дозволяє передати глибинні, часто неусвідомлені або пригнічені емоції персонажа. Жести, міміка, поза, тілесні реакції (тремтіння, завмирання, крик) виступають маркерами внутрішнього напруження, страху чи відчаю. У психологічній прозі такі деталі особливо цінні, адже вони створюють ефект достовірності: читач аналізує не лише емоції, а й спостерігає їх у дії. Саме через тіло розкривається те, що персонаж не може висловити словами.

На окрему увагу заслуговує зображення стосунків, які можуть бути в реальному житті не завжди здорові, як у Катрі з Чайченком. Він навмисно ігнорує її переживання, не підтримує і відсторонюється - класичний прояв емоційного ґазлайтингу. Катря виявляє ознаки емоційної залежності: шукає зустрічей, чекає біля зачинених дверей, не може примиритись із відмовою. Нарешті, Марко Вовчок зображує поступовий перехід Катрі до депресивного стану: «*Що далі, то гірш сумувала Катря. Жалю свого збулася, а обняв її самий сум» [*1, с. 54]. Вона відстороняється від близьких, сухо відповідає, споглядає чужий біль без співчуття - як підтвердження загальної безрадісності існування. Зображення аб'юзивних стосунків виступає важливим психологічним засобом, оскільки через взаємодію персонажів розкривається їхній внутрішній стан і механізми психологічного впливу. Аб'юзивні стосунки характеризуються нерівністю влади, емоційним тиском і маніпуляціями, що поступово руйнують особистість. У випадку Катрі маніпулятор застосовує типові стратегії: ігнорування (емоційне відсторонення),

знецінення почуттів, створення ситуації невизначеності, що змушує героїню постійно шукати підтвердження власної значущості. Така поведінка викликає залежність, тривожність і втрату внутрішньої опори. Водночас це дозволяє письменниці глибше розкрити психологічну еволюцію героїні - від закоханості до внутрішнього виснаження.

Отже, повість «Три долі» Марка Вовчка є вагомим етапом у становленні психологічної прози в українській літературі, оскільки в ній сформовано цілісну систему художніх засобів, спрямованих на глибоке розкриття внутрішнього світу персонажів. Письменниця не обмежується прямим описом почуттів, а використовує складну багаторівневу модель психологізму, що включає саморефлексію, пейзажний психологізм, аналіз життєвого досвіду, невербальні прояви емоцій і міжособистісну взаємодію. Кожен із цих засобів виконує окрему функцію, але в сукупності вони створюють об'ємний і достовірний психологічний портрет героїнь. Особливо важливим є те, що психологічні переживання персонажів подано в нерозривному зв'язку із соціальними умовами їхнього існування. Патріархальні норми, гендерна нерівність і обмеження жіночої свободи виступають не лише фоном, а активним чинником формування внутрішніх конфліктів. Саме тому психологізм у творі має не лише індивідуальний, а й соціально зумовлений характер.

Список використаних джерел

1. Вовчок М. Три долі. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=465 (дата звернення: 11.02.2026).
2. Ліпницька, І. М., Савченко, І. В. Художня реалізація емансипаційного світогляду Марка Вовчка в романістиці 60–70-х рр. XIX ст. Серія: 86 Філологія, №. 58, 2022. С. 232–235. DOI: https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.52
3. Історія української літературної критики та літературознавства : хрестоматія : у 3 кн. / за ред. П. М. Федченка. Київ : Либідь, 1996. Кн. 1. 416 с.
4. Марко Вовчок в критиці : зб. статей, рецензій, висловлювань. Київ : Художня Список використаних джерел, 1955. 340 с.
5. Наукова сесія, присвячена 100-річчю з часу першого видання «Народних оповідань» Марка Вовчка / ред. М. П. Тараненко, С. П. Самійленко. Запоріжжя : Запорізьке обл. вид-во, 1957. 134 с.
6. Потебня О. О. Естетика і поетика слова : зб. / упоряд. І. В. Іваньо, А. І. Колодна. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
7. Ревуцька С. Україномовна проза Марка Вовчка: психоаналітична інтерпретація : монографія.
8. Що таке психологічна повість? URL: https://lektorium.in.ua/sho-take-psihologichna-povist/ (дата звернення: 11.02.2026).

Діана Шоніївна Денисенко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта (Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Історико-художні парадигми у драмованій трилогії П. Куліша «Байда князь вишневецький», «Цар наливай», «Петро Сагайдашний»

До теми історичного минулого України у різні періоди зверталися багато митців. У своїх творах вони переосмислювали минуле, намагалися показати його з позицій сучасників. Однією із популярних тем історичного минулого, до якої апелювали чимало митців українського слова, є козацька доба, національно-визвольні рухи проти польсько-шляхетського поневолення, боротьба з турками й татарами, пошук козаками союзників у війні з ворогами. Саме до цієї теми звертався П. Куліш, але він ставив собі за мету не просто трансляцію певних історичних подій, постатей, але й переймався історіософськими пошуками, тобто намагався критично підійти до зображуваної дійсності. Зразками таких творів є усі компоненти драмованої трилогія П. Куліша «Байда князь Вишневецький», «Цар Наливай», «Петро Сагайдашний».

Базисом зображуваної дійсності у драмованій трилогії П. Куліша є історичні події, персоналії (Дмитро Вишневецький, Северин Наливайко, Петро Конашевич-Сагайдачний). Але поряд митець вдається і до художнього вимислу, який притаманний практично будь-якому художньому творі на історичну тематику [1]. Тому кожен художній твір, присвячений історичним подіям, незалежно від його родової приналежності слід розглядати у єдності історичної і художньої правди [2].

У драматичному творі «Байда, князь Вишневецький» митець вдається до критики козацької вольниці, викриття негативних рис і тенденцій у козацькому середовищі, дисбалансу між козацькою старшиною і низами, популізму у козацькому середовищі, що слугувало підґрунтям неефективної боротьби українського козацтва із зовнішніми агресорами. У згаданому вище творі П. Куліш утверджує прогресивну думку про те, що держава й дисципліна мають стримувальний вплив на стихійну боротьбу, вони запобігають хаосу, наголошує на важливості служіння державця своєму народові. Ще одним провідним меседжем драми «Байда, князь Вишневецький» є думка про те, що козацька вольниця є величною тільки за умови кореляції із моральними чеснотами, бо без них вона трансформується у свавілля. У драматичному творі П. Куліш деталізує низку історичних подій, зокрема бої козаків із турецькими галерами, морський бій на Босфорі, захоплення галери капудана-баші, відступ турків. Водночас митець акцентує увагу на особистісних рисах Байди Вишневецького як мудрого полководця, справедливого державця [3].

У другій частині драмованої трилогії «Цар Наливай» йдеться про повстання під проводом С. Наливайка. Митець розкриває протистояння між козацькою правдою, яка має стихійний характер, і державним законним ладом [5]. Підкреслюючи мужність козаків, П. Куліш зауважує брак дисциплінованості, державної організації у козацькому війську, що робить його вразливим перед польською владою, яка намагається придушити це повстання. У цій драмі митець утверджує думку про причини поразки козацьких повстань. Це стихійність, відсутність державної організованості, єдності.

У третій частині трилогії «Петро Сагайдашний» головний герой уособлює моральний ідеал провідника й воїна з критичним мисленням. Сагайдашний роздумує про гріховність війни, шкоду від братньої крові та духовні наслідки своїх дій, проявляючи зрілість. П. Куліш художньо інтерпретує історичні події, підкреслюючи позитивні й негативні риси персонажів; козаки вирізняються мужністю й завзяттям, але й схильні до зрадництва й браку єдності, що веде до поразок.

Окрім того, завдяки використанню типових художніх образів козаків П. Куліш показує соціальний конфлікт між багатими й бідними козаками, які мають різний соціальний статус і часто діаметрально протилежні цінності. В образах гетьманів П. Куліш підкреслює мудрість, розсудливість, здатність до критичного оцінювання власних вчинків, до переосмислення історії, прагнення до служіння своїй вірі, народу. Через образи українських шляхтичів, козацьких воєначальників і дипломатів митець показує двозначність поглядів і їхню межову свідомість, що часто призводить до порушення або ж повної втрати власної ідентичності.

У драмованій трилогії П. Куліш також для підсилення художності й зв'язку із зображуваною епохою використовує фольклорні та етнографічні елементи, зокрема це народні пісні, думи, приказки та традиційні звичаї. Це слугує підґрунтям для поєднанням художньої драматургії з національним культурним спадком.

Отже, історико-художні парадигми драмованої трилогії П. Куліша «Байда князь Вишневецький», «Цар Наливай», «Петро Сагайдашний» репрезентують цілісну авторську концепцію осмислення українського минулого, в якій органічно поєднуються історична достовірність і художня інтерпретація. У трилогії митець не тільки реконструює подій, а глибоко аналізує закономірності національного розвитку, причини перемог і поразок українського козацтва у боротьбі із зовнішніми агресорами.

Список використаних джерел

1. Дудніков М. О. Вимисел та домисел (до проблеми історичної та художньої правди).
Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2012. № 3. С. 81-85.

2. Ісаєнко К. П. Нова історія України в інтерпретації Пантелеймона Куліша. URL:http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/553/1/82_Naykovi_zapiski.pdf#page=18 (дата звернення: 10.01.2026).

3. Куліш П. Байда, князь Вишневецький URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2602 (дата звернення: 02.04.2026).

4. Куліш П. Петро Сагайдашний URL: https://reader.bookfusion.com/books/4115097?type=epub_reflowabl (дата звернення: 03.04.2026).

5. Куліш П. Цар Наливай. URL:https://sites.google.com/site/openbookclassic/ukraienska-literatura/kulis-p-o/%D1%86%D0%B0%D1%80-%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%B9 (дата звернення: 04.04.2026).

Ірина Вячеславівна Дерягіна
здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальності 035 Філологія
(українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник:
професор кафедри української
літератури, кандидат філологічних наук, доцент
Ірина Віталіївна Савченко

Ідейні орієнтири та світогляд Миколи Костомарова. Імагологічний потенціал статті «Дві руські народності»

Світогляд Миколи Костомарова формувався у процесі внутрішньої еволюції, що поєднувала риси пізнього романтизму та раннього позитивізму. Це дозволило йому синтезувати метафізичні уявлення про «дух народу» (Гердер) з емпіричними спостереженнями над соціальним життям, мовою та культурою.

Центральною проблемою його творчості була ідентичність, яка виступала не лише науковим об'єктом, а й особистісним викликом. У постаті М. Костомарова органічно поєднувалися письменник і науковець, що сприяло формуванню цілісного образу українського інтелектуала.

Стаття «Дві руські народності» (1861) стала програмним текстом, у якому автор окреслив концептуальні межі української ідентичності через порівняння з російською. Основою методу є компаративістика, яка дозволила виявити глибинні психологічні та культурні відмінності між народами.

Ключовою ідеєю є протиставлення українців (південнорусів) як носіїв індивідуальної свободи, та росіян (великоросів) як носіїв державності та колективізму. Це протиставлення формує імагологічну модель «свій»-«чужий».

Релігійний компонент світогляду М. Костомарова має морально-етичний характер. Українська релігійність постає як внутрішня, емоційна та поетична, пов'язана з природою, тоді як російська – формалізована, обрядова та підпорядкована державі.

Вплив слов'янофільства у поглядах М. Костомарова трансформується у концепцію федералізму. На відміну від російської традиції, він відстоює ідею рівності народів і автономії, що знаходить відображення в ідеалізації козацького устрою як демократичної моделі.

Українська історія інтерпретується як безперервна боротьба за свободу, тоді як історія Московії – як процес централізації та утвердження деспотизму. Це дозволяє автору представити українців як спадкоємців демократичних традицій Русі.

Важливу роль відіграє мовний аспект. Українська мова розглядається як «душа нації», здатна передавати тонкі емоційні й філософські смисли. Через стилістичні антитези автор створює позитивний образ української культури.

Концепція «свого» і «чужого» також реалізується через ставлення до природи, зокрема, українець – хлібороб, органічно пов'язаний із землею, а росіянин – носій експансивного державницького мислення.

Соціальні інститути (громада, сім'я) виступають маркерами відмінностей, адже українська громада – це добровільне об'єднання вільних людей, в той час як російська община – структура примусу.

Автор підкреслює пріоритети українського характеру: повага до гідності, свобода, демократизм, неприйняття деспотизму. Це сприяє формуванню національної ідентичності.

Імагологічний потенціал статті полягає у створенні стійких образів і стереотипів, що стали основою українського національного міфу та подальших наукових досліджень.

М. Костомаров виступає не лише істориком, а й етнопсихологом, який інтерпретує історію як прояв внутрішньої психології народу.

Його концепція ідентичності, заснована на свободі, самоврядуванні та федералізмі, зберігає актуальність у сучасному науковому та суспільному дискурсі.

Стаття «Дві руські народності» стала важливим інструментом національного самопізнання, що сприяв усвідомленню українцями власної самобутності та історичної місії.

Ідейні орієнтири М. Костомарова ґрунтуються на визнанні самоцінності кожного народу та праві особистості на вільний розвиток, а його праця є вагомим внеском у формування української національної свідомості.

Список використаних джерел

1. Богдашина, О. М., 2017. Пізній романтизм vs ранній позитивізм: особливості сприйняття новітніх ідей М.І. Костомаровим (1860–1880-ті рр.). *Харківський історіографічний збірник, вип. 16. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна*
2. Борзенко О. І. Поет і науковець Микола Костомаров: проблема ідентичності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія, Вип. 86,* 2020 С. 9-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2020_86_3.
3. Гедін М. Вплив слов'янофільства на історіософські погляди М. І. Костомарова. *Вісник КНЛУ. Серія : Історія, економіка, філософія, Вип. 23,* 2018. С. 133-157.
4. Гончар О. Т. Образ українського інтелектуала XIX ст. (Микола Костомаров). *Український історичний журнал*, (4), 2017. С. 68 - 82. https://doi.org/10.15407/uhj2017.04.068
5. Дутко, О. М. Релігійно–просвітницькі погляди М. Костомарова та їх походження. *Зб. наук. пр. [Херсон держ. ун-ту]. Серія: Педагогічні науки, Вип. 82(3),* 2018. С. 17–22.
6. Євмененко О. В. Історія української літератури І половини XIX ст. : навч. посібник. Київ : МДУ, 2024. 135 с.
7. Журба О. І. М.І. Костомаров у репрезентаціях українських історіографічних наративів. *Харківський історіографічний збірник, вип. 16. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна,* 2017. С. 74–82.
8. Козачок Я.В. Горизонти україноутворення в публіцистиці М. І. Костомарова. Микола Костомаров у контексті сучасності: навч. посіб. Київ: НАУ, 2013. 336 с.
9. Костомаров М. Дві руські народності; переклав Олександер Кониський ; з переднім словом Дмитра Дорошенка. Київ: Ляйпціґ : Українська Накладня. Друкарня К. Г. Редера, 1923. 111 с.
10. Костомаров Н. Две русские народности. СПб: Основа, 1861. №3. С. 33-80
11. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енциклопедичний довідник / авт.: В. А. Смолій, Ю. А. Пінчук, О. В. Ясь; вступ. ст. і заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Вища школа, 2005. 543 с.
12. Світленко С.І. Історіософські погляди Миколи Костомарова на українську історію: становлення та еволюція. *Універсум історії та археології, 4(29), Вип. 2,* 2021. С. 14–35
13. Шабліовський Є. Микола Іванович Костомаров, його життя та діяльність. *Костомаров М. Твори: В 2-х т. Т.І. К.*, 1967. С.5-33.
14. Шевчук В. О. Муза Миколи Костомарова. *Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе. Київ: Радянський письменник,* 1990. С. 262–269.

Альона Олександрівна Динник
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта
(українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри української мови
Олена Олексіївна Конєєва

Експресивна лексика в заголовках сучасних українських медіа

Вивчення мовних засобів експресивності в сучасній лінгвістиці пов'язане з аналізом їхньої ролі в процесі комунікації та впливу на адресата. Особливо виразно експресивний потенціал мови реалізовано в медіадискурсі, де заголовок, окрім інформативної функції, виконує ще й прагматичну, яка спрямована на привернення уваги та формування певного ставлення до повідомлення**.** Мета дослідження виявити, класифікувати й проаналізувати лексичні засоби експресивності в заголовках сучасних українських медіатекстів та з'ясувати їхній функційно-прагматичний потенціал.

У сучасному мовознавстві експресивний потенціал тексту пов'язують із функціонуванням різнорівневих мовних засобів, що забезпечують вираження суб'єктивного ставлення мовця як до змісту висловлення, так і до його адресата. За спостереженнями В. Чабаненка, провідне місце серед них належить лексичним одиницям, оскільки саме вони найефективніше репрезентують емоційні та раціональні задуми мовця [3, с. 11]. О. Ляшенко зараховує до експресивної лексики слова й словосполучення з виразною оцінною семантикою, що передають різні відтінки ставлення мовця – від схвалення, захоплення й пестливості до іронії, зневаги чи негативної оцінки, а також значення зменшеності або перебільшення. Водночас дослідниця наголошує на умовності розмежування емоційної та експресивної лексики, у зв'язку з чим пропонує використовувати узагальнений термін «емоційно-експресивна лексика» [2, с. 18]. За спостереженнями А. Бурячка, до найуживаніших засобів емоційно-експресивної лексики доцільно відносити вигуки, пестливі форми звертань, а також слова із суфіксами, що передають значення зменшеності, лагідності або, навпаки, згрубілості. Такі мовні одиниці, за словами дослідника, здатні моделювати комунікативну атмосферу – від довірливо-інтимної до різко емоційної й напруженої [1, с. 77].

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що в заголовках сучасних українських медіа лексичні засоби експресивності використані системно та виконують насамперед функцію емоційного впливу на адресата. Одним із найпродуктивніших засобів є метафора, яка формує образне й оцінне сприйняття події. Так, у заголовку *««**Броньована труна**»: чому радянський Т-35 став одним із найгірших танків в історії»* (УНІАН, 2025) метафорична конструкція «*броньована труна*» актуалізує семантику смерті та безвиході й формує різко негативний образ об'єкта.

Схожу функцію виконує метафора «час спливає» у заголовку *««**Час спливає**»: експерт, який передбачив повномасштабне вторгнення приголомшив новим прогнозом»* (Знай.UA, 2025), яка передає відчуття терміновості та невідворотності подій. Експресивність часто може посилюватися за рахунок гіперболізації. Наприклад, у заголовку *«**Всі помруть**: дослідники ШІ попередили про небезпеку вже за кілька років»* (ТСН, 2025) використано абсолютне узагальнення, що створює ефект катастрофічності. Емоційно-оцінні прикметники також задають тон сприйняття інформації: у заголовку *«Баба Ванга зробила кілька **жахливих** передбачень на 2026 рік»* (Comments.UA, 2025) прикметник «жахливих» формує атмосферу тривоги та страху.

Активно функціонують і фразеологізми, які забезпечують стислість і виразність: «***Спіймали на гарячому***: *на Буковині викрили чоловіка, який купував наркотики*» (MolBuk, 2024), *«Демографи **б'ють на сполох**: рівень народжуваності в Україні досяг критичної межі* (UkraNews, 2026). У контексті аналізованих заголовків, саме вони актуалізують значення викриття або небезпеки та підсилюють динамічність.

Дієслова з інтенсивною емоційною семантикою, що акцентують на реакції, а не на самому факті повідомлення, теж не є рідкісними в сучасних заголовка: *«Українців **шокували** масштабами корупції…»* (Економічні новини, 2025), *«…демограф **ошелешив** прогнозом»* (ТСН, 2025), *«…експерт **приголомшив** новим прогнозом»* (Знай.UA, 2025). Повторюваність таких лексем формує модель сенсаційного повідомлення.

Водночас експресивний ефект у заголовках журналісти створюють завдяки розмовно-просторічній лексиці (наприклад, ***«хворий на голову»*** (ТСН, 2026)), що загострює конфліктність, а також лаконічним категоричним конструкціям (наприклад, ***«грошей немає»*** (RegioNews, 2025)), які формують ефект безапеляційності.

Отже, аналіз засвідчує, що лексичні засоби експресивності в заголовках сучасних українських медіа функціонують як один із провідних інструментів впливу на масову аудиторію. Нині заголовки заздалегідь формують емоційно-оцінний вектор сприйняття подій, а не лише привертають увагу реципієнта. Найбільш продуктивними засобами експресивності виявилися метафори, гіперболічні конструкції, емоційно-оцінні прикметники та дієслова інтенсивної дії, а також фразеологізми й розмовно-просторічні елементи, які забезпечують виразність, динамічність і сенсаційність заголовків.

Список використаних джерел

1. Бурячок А. А. Оцінна лексика в українській літературній мові: Українське усне літературне мовлення. Київ : Наук. думка, 1967. С. 76– 83
2. Ляшенко О. Є. Мовні засоби експресивізації тексту в ідіолекті Юрія Винничука. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. с. 71
3. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. Київ: Вища Школа. 1984. 168 с.

Вероніка Сергіївна Діденко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики,
медіалінгвістики і української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Методи та інструменти верифікації медіаконтенту за допомогою штучного інтелекту

Трансформація сучасного медіа простору під впливом технологій штучного інтелекту (ШІ) створила умови для безпрецедентного за масштабами поширення інформації. Однак зворотнім боком цього процесу стало зростання кількості маніпулятивного контенту, зокрема синтетичних медіа та дипфейків [4]. У таких умовах традиційні методи перевірки фактів – такі як правило «двох джерел», пряме опитування свідків подій, робота з офіційними запитами до державних установ та залучення профільних експертів [3] – потребують суттєвого підсилення автоматизованими системами, що здатні здійснювати верифікацію технічних параметрів контенту в режимі реального часу.

Методологія верифікації за допомогою ШІ сьогодні базується на кількох ключових підходах:

1. *Лінгвістична та семантична експертиза.* Використання моделей обробки природної мови (NLP) дозволяє аналізувати текст на предмет стилістичної однорідності. Алгоритми здатні виявляти специфічні лексичні патерни, притаманні ШІ-генераторам, а також здійснювати крос-мовний аналіз для підтвердження першоджерела новини в іноземних медіа [2].

2. *Цифрова форензика візуальних даних.* Цей метод базується на використанні згорткових нейронних мереж (CNN), які аналізують зображення на мікрорівні. Вони ідентифікують невідповідності в освітленні, текстури шкіри (у випадку дипфейків) або специфічні цифрові «шуми», що виникають при нейронній генерації об'єктів [1].

3. *Аналіз метаданих та геолокаційна перевірка.* Системи ШІ автоматизують процес витягування метаданих (EXIF-даних), що дозволяє миттєво порівняти заявлене місце та час події з реальними технічними характеристиками файлу [3].

4. *Аналіз мережевої активності та поведінкових патернів***.** Верифікація не обмежується лише контентом, а включає перевірку джерел поширення. Алгоритми машинного навчання виявляють скоординовану активність бот-мереж, аналізуючи швидкість репостів та аномальні сплески уваги до сумнівних публікацій [6].

На практиці журналісти та медіааналітики використовують розгалужений інструментарій. Важливе місце посідають такі ресурси, як Google Fact Check Tools (https://newsinitiative.withgoogle.com/resources/trainings/google-fact-check-tools/), що об’єднує перевірки провідних світових агенцій. Для верифікації візуального контенту незамінними є TinEye (https://tineye.com/) та Reverse Image Search (https://claritycheck.com/reverse-image-lookup?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=WW_EN_Image_Lookup&utm_campaign_id=23471586628&utm_adgroup=WW-EN-S_Image-Lookup_Person_Google&utm_adgroup_id=194598741511&utm_term=reverse%20image%20search%20google&utm_match_type=b&utm_content), які допомагають встановити першоджерело зображення. Спеціалізовані плагіни, як-от InVID (https://chromewebstore.google.com/detail/fake-news-debunker-invid/mhccpoafgdgbhnjfhkcmgknndkeenfhe?pli=1) та WeVerify (https://weverify.eu/#), надають можливість сегментувати відео на ключові кадри для детального аналізу, а сервіс Deepware Scanner (https://scanner.deepware.ai/) фокусується саме на виявленні відео маніпуляцій, створених за допомогою нейромереж [1; 3].

Однак впровадження ШІ у процеси верифікації супроводжується низкою етичних та професійних викликів. Проблема «чорної скриньки» (непрозорість алгоритмів) та ризик упередженості штучного інтелекту вимагають від журналіста високого рівня медіа грамотності [5]. Технології мають виступати допоміжним інструментом, що прискорює рутинні операції, але остаточне рішення щодо правдивості інформації та її суспільної значущості залишається прерогативою фахівця.

Таким чином, ефективна стратегія протидії дезінформації в сучасних медіа має базуватися на синергії передових технологічних розробок ШІ та дотриманні засадничих принципів професійної журналістики, таких як об’єктивність, точність та неупередженість.

Список використаних джерел

1. Азєєв С. В. Інструменти штучного інтелекту в роботі журналіста з аудіовізуальним контентом. InterConf+ Scientific Collection. 2024. С. 58–67.

2. Глазунов О., Мироненко В. Медіа США в добу штучного інтелекту: трансформації та перспективи. Образ. 2025. № 3(49). С. 166–177.

3. Інститут масової інформації. Методичні рекомендації з верифікації фактів для журналістів України. Київ, 2025. 48 с.

4. Козир О. О. Використання штучного інтелекту в медіа. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 1, № 91. С. 49–58.

5. Присяжний П. Правове регулювання використання штучного інтелекту в медіа: виклики для України в контексті імплементації AI Act ЄС. Вісник Львівського університету. Серія: журналістика. 2026. № 59. С. 120–131.

6. Хоменко А. Штучний інтелект: посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «061 Журналістика». Київ : Ун-т економіки та права “КРОК”, 2025. 75 с.

Єлизавета Сергіївна Дяченко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Філологія
(Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Наталія Павлівна Гальона

Заголовок як засіб привернення уваги читача в сучасному медіатексті

Попри те, що заголовок досліджували в різних аспектах – лінгвістичному, функційному, психологічному, – питання механізмів привернення уваги у заголовках сучасних українських медіа залишається недостатньо вивченим у комплексному вимірі, що й зумовлює актуальність цієї розвідки.

Заголовок як текстовий і метатекстовий компонент досліджувала Л. Юлдашева, яка розглядала його крізь призму функцій, пов'язаних з організацією тексту та впливом на реципієнта [11]. І. Біляк аналізувала ігровий заголовок як засіб впливу в англомовному новинному медіатексті та наголошувала на його ключовій ролі у привернені уваги [2]. С.Потапенко досліджував когнітивні та мотиваційні аспекти сучасного медіадискурсу [8]. Проблему способів привернення уваги інтернет-аудиторії через заголовки розглядала Т.Бондаренко [3]. Теоретичне підґрунтя дискурсивного підходу до медіатексту запропоновано у дослідженнях Ф. С. Бацевича [1], К. Серажим [9] та М. Янкович [12].

Мета дослідження – схарактеризувати функції заголовків у сучасних українських медіатекстах та проаналізувати механізми привернення уваги на матеріалі медіаплатформ «ТСН» та «УНІАН».

Сучасний медіатекст – це «інтегративний, багаторівневий текст, який об'єднує в єдине комунікативне ціле різні семіотичні коди (вербальні, невербальні, медійні), а також демонструє відкритість на змістовому, композиційно-структурному та знаковому рівнях» [10, с. 229]. Медіатекст має розгалужену систему структурних елементів, серед яких виокремлюють: заголовок, підзаголовок, основний текст, ілюстративний матеріал, підписи до фото, інфографіку, гіперпосилання та теги.

Л. Юлдашева визначає заголовок як текстову одиницю, яка є «не просто технічним елементом оформлення, а багатофункціональною одиницею, що поєднує інформативні, прагматичні та когнітивні функції» [11, с. 70]. За структурною ознакою виокремлюють однокомпонентні заголовки (одне слово або словосполучення) та двокомпонентні, побудовані за моделлю «тема : рема» або «констатація : питання», що є особливо поширеним в онлайн-журналістиці. За комунікативною настановою заголовки поділяють на розповідні, питальні та спонукальні. За характером інформації – на повні (що розкривають зміст матеріалу) та неповні, або заголовки з інтригою (що лише натякають на зміст, залишаючи інформаційний «розрив»). Крім того, виокремлюють так

звані «кліковані» заголовки, або клікбейти, тобто такі, що свідомо маніпулюють цікавістю читача, обіцяючи більше, ніж містить матеріал.

Створюючи заголовок, автор використовує різноманітні мовностилістичні засоби для підсилення атрактивності. До них належать риторичні запитання, антитези, метафори, числові конструкції, цитати в лапках, розмовна лексика та елементи інтриги. Л. Кузів зазначає, що добір стилістичних засобів у заголовку визначений типом видання, тематикою матеріалу та очікуваннями цільової аудиторії [6, с. 401].

Традиційно в науковій літературі виокремлюють такі функції заголовка: **номінативну** (позначення теми тексту), **інформативну** (передавання ключового змісту), **рекламно-атрактивну** (привернення уваги й зацікавлення читача), **концептуально-змістову** (фіксація ідейного вектора публікації) та **графічно-видільну** (оформлення межі між заголовком і текстом) [11, с. 70-72].

За семантико-функційним та комунікативним критеріями визначають такі різновиди заголовків у медіатекстах.

1. Інформативно-аналітичні заголовки [4]. Такий тип заголовків точно й лаконічно відображає зміст публікації, апелюючи до раціональної мотивації читача. Прикладом є заголовки: *«Стрілянина у Києві: Зеленський розповів подробиці про стан постраждалих та кількість жертв»* (24); *«Іран зробив нову заяву про Ормузьку протоку: як відреагував Трамп»* (17); *«У Києві частина мешканців залишилась без світла: що сталося»* (26).

2. Питальні заголовки та принцип «curiosity gap» [4]. Одним із найпоширеніших механізмів привернення уваги є навмисне створення інформаційного «розриву», коли заголовок ставить питання або натякає на відповідь, але не дає її, наприклад: *«Чи вступить Білорусь у війну проти України: експерт назвав головний страх Лукашенка»* (29); *«За межами Нептуна щось ховається: чи існує Дев'ята планета та що відомо про її пошуки»* (16).

3. Емоційні заголовки та використання лапок [4]. Залучення лапок у заголовках є особливим стилістичним прийомом, що водночас маркує чужу мову й підсилює емоційний вплив, наприклад, *«Більше туди ні ногою»: чому туристи масово розчаровуються у популярному курорті та відмовляються повертатися» (*14); *«Казав, що «служив у структурах»: сусіди розповіли нові шокувальні деталі про київського стрільця»* (18); *«Дуже переживали»: відомий український співак пригадав свій найдивніший виступ»* (31).

4. Заголовки з елементом персоналізації та ексклюзивності [4]. Апеляція до відомих осіб або обіцянка ексклюзивного розкриття є ще одним дієвим механізмом привернення уваги читача, як-от: *«Вдова соліста ADAM вперше розповіла про його невиліковну хворобу»* (15); *«Американка після 70 років шлюбу розкрила «секрет» збереження кохання»* (13); *«Це боляче»: Кузнецова чесно розповіла про розрив із коханим-росіянином»* (14).

5. Заголовки з практичною спрямованістю [4]. Їхня ефективність зумовлена тим, що читач одразу бачить, яку вигоду отримає від прочитання матеріалу. Прикладами можуть слугувати такі: *«Ножем шкребти не треба: 5 способів легко видалити сліди від скотчу з пластикових вікон»* (22) та «*Монстеру може «вбити» власна вага: як правильно її обрізати та розмножувати»* (21).

6. Заголовки на основі несподіваної тези [4]. Особливо ефективними є заголовки, які руйнують звичні уявлення читача або подають інформацію під несподіваним кутом зору: *«Штучний інтелект програє конкуренцію собакам у важливій сфері»* (32); *«Фанати суші під загрозою: вірус із сирої риби пов'язали з ураженням очей»* (27); *«Скарби під водою: у Гібралтарській затоці виявили понад сотню затонулих кораблів різних епох»* (23).

7. Заголовки з числовими конструкціями [4]. Вони виконують роль структурного сигналу: читач розуміє, що матеріал організований чітко й зрозуміло і його

час не буде витрачено даремно, наприклад, *«Дизайн манікюру, про який усі скажуть «вау!»: 8 ідей для весни (фото)»* (30); *«Мільйони власників Android мають право на виплати від Google: перевірте, чи ви у списку»* (20).

8. Заголовки з часовою актуальністю [4]. Прив'язка до певної дати чи злободенного моменту є ефективним механізмом впливу, адже читач більш уважний передусім до того, що відбувається «тут і зараз». Така апеляція до злободенності є заголовках «*19 квітня: Антипасха і Проводи - головні заборони цього дня»* (12). *«Фіцо шукатиме обхідні шляхи для візиту до Москви: що сталося»* (28).

9. Заголовки з апеляцією до таємниці [4]. Чисельну групу утворюють заголовки, що апелюють до містичного чи незвіданого: «*Люди, які народилися в ці місяці, «читають думки» інших»* (19).

Як зазначає С. Потапенко, медіадискурс завжди є ситуативно зумовленим, тому й заголовок створюють, зважаючи на особливості конкретної аудиторії та її очікування [8, с. 132].

Отже, аналіз матеріалів видань «ТСН» та «УНІАН» показав, що основними засобами привернення уваги читача в заголовках медіатекстів є питальні конструкції, апеляція до особистого інтересу й ексклюзивності, використання лапок для маркування чужого мовлення й емоційного підсилення, числові структури, контрінтуїтивні тези, часова актуалізація та апеляція до таємниці.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з компаративним аналізом механізмів привернення уваги в заголовках різних типів українських медіа та вивченням впливу соціальних мереж на формування заголовкових стратегій сучасних медіатекстів.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Біляк І. В. Ігровий заголовок як засіб впливу в англомовному новинному медіатексті. Мова, свідомість, художня творчість, Інтернет у дзеркалі сучасних філологічних студій : зб. наук. праць. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2014. С. 43–51.
3. Бондаренко Т. Г. Способи привернення уваги інтернет-аудиторії. Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2016. С. 10–16.
4. Головенко К. В. Лінгвістичні особливості українських заголовків інформаційно-новинних текстів та способи їх перекладу англійською мовою. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. Вип. 2 (209). С. 93–99.
5. Гончарук С., Шурипа А. Нові медіа та традиційні ЗМІ у комунікативному полі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво.* 2019. Т. 2, № 1. С. 59–66.
6. Кузів Л. Б. Стилістичні засоби атрактивності в заголовках англомовних молодіжних онлайн-видань. IX Міжнародна науково-практична конференція «The World of Science and Innovation». Лондон, 2021. С. 399–403.
7. Медіа. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://esu.com.ua/article-66085 (дата звернення: 18.04.2026).
8. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти. Ніжин : Видавництво НДУ імені М. Гоголя, 2009. 391 с.
9. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2002. 392 с.
10. Чайковська О. Ю. Особливості сучасного медіатексту. *Збірник наукових праць.* Київ: НТУУ «КПІ», 2014. С. 225–230.
11. Юлдашева Л. П. Функції заголовків. Web of Scholar. Vol. 5, № 2(20). Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2018. С. 70–72.

12. Янкович М. Дискурс як соціолінгвістичний феномен. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Германська філологія. 2015. Вип. 738–739. С. 124–128.

Список використаних джерел

1. 19 квітня: Антипасха і Проводи – головні заборони цього дня. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/holidays/yake-sogodni-cerkovne-svyato-19-kvitnya-2026-roku-zaboroni-ta-prikmeti-antipashi-13351788.html (дата звернення: 18.04.2026).

2. Американка після 70 років шлюбу розкрила «секрет» збереження кохання. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/relationships/amerikanka-pislya-70-rokiv-shlyubu-rozkrila-sekret-zberezhennya-kohannya-13353759.html (дата звернення: 18.04.2026).

3. «Більше туди ні ногою»: чому туристи масово розчаровуються у популярному курорті та відмовляються повертатися. ТСН. URL: https://tsn.ua/tsikavinki/bilshe-tudy-ni-nohoiu-chomu-turysty-masovo-rozcharovuiutsia-u-populiarnomu-kurorti-ta-vidmovliaiutsia-povertatysia-3065000.html (дата звернення: 18.04.2026).

4. Вдова соліста ADAM вперше розповіла про його невиліковну хворобу. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/stars/mihaylo-klimenko-sasha-norova-rozkrila-detali-hvorobi-solista-adam-13353627.html (дата звернення: 18.04.2026).

5. За межами Нептуна щось ховається: чи існує Дев'ята планета та що відомо про її пошуки. ТСН. URL: https://tsn.ua/nauka_it/za-mezamy-neptuna-shchos-khovayetsia-chy-isnuye-deviata-planeta-ta-shcho-vidomo-pro-yiyi-poshuky-3063143.html (дата звернення: 18.04.2026).

6. Іран зробив нову заяву про Ормузьку протоку: як відреагував Трамп. ТСН. URL: https://tsn.ua/svit/iran-zrobyv-novu-zaiavu-pro-ormuzku-protoku-iak-vidreahuvav-tramp-3064943.html (дата звернення: 18.04.2026).

7. «Казав, що служив у структурах»: сусіди розповіли нові шокувальні деталі про київського стрільця. ТСН. URL: https://kyiv.tsn.ua/kyiv/kazav-shcho-sluzyv-u-strukturakh-susidy-rozpovily-novi-shokuvalni-detali-pro-kyyivskoho-striltsia-3065009.html (дата звернення: 18.04.2026).

8. Люди, які народилися в ці місяці, «читають думки» оточуючих. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/astrology/misyac-narodzhennya-numerologiya-lyudi-yaki-narodilisya-v-ci-misyaci-chitayut-dumki-otochuyuchih-13353828.html (дата звернення: 18.04.2026).

9. Мільйони власників Android мають право на виплати від Google: перевірте, чи ви у списку. ТСН. URL: https://tsn.ua/nauka_it/milyony-vlasnykiv-android-maiut-pravo-na-vyplaty-vid-google-perevirte-chy-vy-u-spysku-3063584.html (дата звернення: 18.04.2026).

10. Монстеру може «вбити» власна вага: як правильно її обрізати та розмножувати. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/ogorod/kak-obrezat-monsteru-dlya-razmnozheniya-sovety-i-tehnika-13353072.html (дата звернення: 18.04.2026).

11. Ножем шкребти не треба: 5 способів легко видалити сліди від скотчу з пластикових вікон. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/advice/yak-vidaliti-skotch-iz-plastiku-ta-vikonnih-ram-perevireni-metodi-13350252.html (дата звернення: 18.04.2026).

12. Скарби під водою: у Гібралтарській затоці виявили понад сотню затонулих кораблів різних епох. ТСН. URL: https://tsn.ua/nauka_it/skarby-pid-vodoiu-u-hibraltarskiy-zatotsi-vyiavyly-ponad-sotniu-zatonulykh-korabliv-riznykh-epokh-3064901.html (дата звернення: 18.04.2026).

13. Стрілянина у Києві: Зеленський розповів подробиці про стан постраждалих та кількість жертв. ТСН. URL: https://kyiv.tsn.ua/kyiv/strilianyna-u-kyyevi-zelenskyy-rozpoviv-podrobytsi-pro-stan-postrazdalykh-ta-zertv-3064985.html (дата звернення: 18.04.2026).

14. «Це боляче»: Кузнецова чесно розповіла про розрив із коханим-росіянином. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/stars/katerina-kuznecova-aktorka-rozkrila-pravdu-pro-rozriv-pislya-8-rokiv-stosunkiv-13353696.html (дата звернення: 18.04.2026).

15. У Києві частина мешканців залишилась без світла: що сталося. ТСН. URL: https://kyiv.tsn.ua/kyiv/u-kyyevi-chastyna-meshkantsiv-zalyshylas-bez-svitla-shcho-stalosia-3064988.html (дата звернення: 18.04.2026).

16. Фанати суші під загрозою: вірус із сирої риби пов'язали з ураженням очей. ТСН. URL: https://tsn.ua/zdorovya/fanaty-sushi-pid-zahrozoiu-virus-iz-syroyi-ryby-poviazaly-z-urazenniam-ochey-3061544.html (дата звернення: 18.04.2026).

17. Фіцо шукатиме обхідні шляхи для візиту до Москви: що сталося. ТСН. URL: https://tsn.ua/svit/fitso-shukatyme-obkhidni-shliakhy-dlia-vizytu-do-moskvy-shcho-stalosia-3065006.html (дата звернення: 18.04.2026).

18. Чи вступить Білорусь у війну проти України: експерт назвав головний страх Лукашенка. ТСН. URL: https://tsn.ua/svit/chy-vstupyt-bilorus-u-viynu-proty-ukrayiny-ekspert-nazvav-holovnyy-strakh-lukashenka-3064859.html (дата звернення: 18.04.2026).

19. Дизайн манікюру, про який оточуючі скажуть «вау!»: 8 ідей для весни (фото). УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/style/modniy-manikyur-2026-foto-trendovi-ideji-13345986.html (дата звернення: 18.04.2026).

20. «Дуже переживали»: відомий український співак пригадав свій найдивніший виступ. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/lite/stars/igor-celip-vidomiy-ukrajinskiy-spivak-prigadav-sviy-naydivnishiy-vistup-13353567.html (дата звернення: 18.04.2026).

21. Штучний інтелект програє конкуренцію собакам у важливій сфері. ТСН. URL: https://tsn.ua/nauka_it/shtuchnyy-intelekt-prohraye-konkurentsiiu-sobakam-u-vazlyviy-sferi-3063854.html (дата звернення: 18.04.2026).

Анастасія Сергіївна Єсіпова
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладачка кафедри журналістики,
медіалінгвістики і української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Вплив серіальної естетики на трансформацію візуальних образів в оформленні історико-любовних романів: кейс «Бріджертонів»

У сучасній видавничій практиці спостерігається тенденція до тісної інтеграції літератури з медіаіндустрією, де екранізація має значний вплив на книжкову продукцію на ринку. Перехід від класичного оформлення обкладинок до видань із кінообкладинками демонструє зміну пріоритетів видавців – від художньої автономності до маркетингової впізнаваності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що для сучасних читачів візуальні образи з екрана часто мають перевагу над текстовими описами, що змушує видавців модернізувати дизайн для успішної комунікації з аудиторією.

Метою дослідження є з’ясування характеру змін у дизайні серії романів Дж. Куінн після успіху серіалу та оцінка впливу цих змін на читача. Об’єктом аналізу є обкладинки серії «Бріджертони», видані у період до 2020 року та після виходу серіалу.

Питання художнього оформлення видань та трансформації книжкового ринку під впливом медіаплатформ перебувають у центрі уваги багатьох сучасних науковців. Сформувалося кілька ключових напрямів дослідження цієї проблематики, на які

спирається ця робота: дослідники детально вивчають теоретичні засади композиції та архітектоніки друкованого видання, а також роль художнього редактора у формуванні візуального образу книги (В. Шевченко) [7; 8]; технологічні інновації і продакт-плейсмент як сучасні засоби просування книжкової продукції в медіапросторі (С. Водолазька) [3; 4]; стан та тенденції розвитку українського книговидання в контексті світового ринку (О. Афонін, М. Сенченко) [1].

У доекранний період видання мали класичний вигляд «mass-market paperback» із використанням візуальних кодів історичного любовного роману. На обкладинках домінували мальовані зображення (пейзажі, пари у стилі «clinch cover»), пастельна кольорова гама та витончена типографіка з декоративними елементами. Композиція мала переважно ідейно-символічний характер, акцентуючи увагу на атрибутах епохи (віяла, листи) [11; 13; 22; 23].

Вихід серіалу на Netflix спричинив радикальну зміну візуальної стратегії. Відбувся перехід до сюжетно-тематичного фотореалізму, де графічні ілюстрації замінили портрети конкретних акторів. Шрифтове оформлення стало більш уніфікованим (друковані шрифти без засічок), а назва серії «Бріджертони» та логотип стрімінгової платформи стали домінантними елементами, відсуваючи назву окремого роману на другий план [19].

Трансформація дизайну після 2020 року має суперечливий характер. Якщо говорити про переваги, то використання фотокадрів з акторами значно підвищує впізнаваність серії, розширює аудиторію та стимулює імпульсивні покупки. Але разом з тим в кінообкладинки мають недоліки, адже готові візуальні образи обмежують уяву читача та можуть викликати дисонанс, якщо зовнішність акторів не відповідає описам у тексті. Також порушується естетична цілісність домашніх колекцій через нерівномірне перевидання серії.

Окремим етапом трансформації серії став вихід роману «Королева Шарлотта» (2023), написаного Дж. Куїнн у співавторстві з Шондою Раймс. Ця книга демонструє модель «зворотної адаптації», де літературний текст створюється на основі телевізійного сценарію. Дизайн видання став відповіддю на запит аудиторії щодо вибору між «кінообразом» та «традиційною книгою» [16].

Видавниче рішення полягало у використанні двосторонньої обкладинки: суперобкладинка містила фотопортрети акторів (Індії Амартейфіо та Корі Мілхріста), тоді як палітурка під нею мала класичне оформлення без зображень людей. Як зазначає сама Дж. Куїнн, такий підхід дозволив розв’язати конфлікт уподобань читачів, надавши їм можливість самостійно обирати візуальну ідентичність книги. Це підтверджує тенденцію до варіативності дизайну як засобу розширення ринкового охоплення медіафраншизи.

В Україні серія почала видаватися вже після екранізації, тому видавництво Vivat відразу використало кінообкладинки, проте адаптувало їх під локальний ринок, замінивши м’яку обкладинку на тверду палітурку [21].

Використання кінообкладинок підвищує маркетингову впізнаваність, проте обмежує читацьку уяву через нав’язування готових екранних образів. Як реакція на «кіноуніфікацію» виник тренд на преміальні колекційні видання у стилі векторної графіки та мінімалізму. Такі видання повертають книзі статус самостійного арт-об’єкта, використовуючи символічні образи (бджола, маска) та кольорові обрізи [14].

Дослідження візуальних трансформацій «Бріджертонів» підтверджує, що сучасний книжковий дизайн поступово перетворюється з автономного мистецтва на елемент глобальної маркетингової стратегії медіафраншиз. Встановлено, що екранізація змінила пріоритети оформлення з ідейно-символічного на сюжетно-тематичний тип, де ключову роль відіграє фотореалістичне відтворення екранних образів. Хоча впровадження кінообкладинок стимулює комерційний успіх, воно водночас нівелює авторську ідентичність видань та обмежує простір для читацької уяви. Досвід видання

«Королеви Шарлотти» продемонстрував ефективність варіативного оформлення як інструмента балансування між вимогами стрімінгових платформ та запитами традиційної аудиторії. Поява альтернативних ілюстрованих серій стала закономірною реакцією ринку, що повернула книжці статус унікального арт-об'єкта, здатного протистояти масовій візуальній уніфікації.

Список використаних джерел

1. Афонін О., Сенченко М. Українська книга в контексті світового книговидання. Київ : Кн. палата України, 2009. 277 с.
2. «Бріджертони» – книги по порядку. Блог Vivat. URL: https://surl.li/rnzsqp (дата звернення: 10.01.2026).
3. Водолазька С. Продакт плейсмент як інноваційний засіб просування книги: наукова рецепція, теоретичні узагальнення. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2013. № 3–4 (15–16). С. 144–148.
4. Водолазька С. Технологічні інновації як прогресивний фактор розвитку сучасного видавничого ринку. Світ соціальних комунікацій. 2013. Т. 9. С. 88–90.
5. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с.
6. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
7. Шевченко В. Е. Композиція та архітектоніка друкованого видання. Вісник Київського національного університету. Серія: Журналістика. 2000. Вип. 8. С. 70–75.
8. Шевченко В. Е. Роль художника, художнього та технічного редакторів у друкованому виданні. 2003. 246 с.
9. Avon Books: 75 Years of Romance. Publishers Weekly. 2016. URL: https://surl.lu/pbxqbk (дата звернення: 11.01.2026).
10. Bridgerton (novel series) – Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://surl.li/guhtfg (дата звернення: 10.01.2026).
11. Bridgerton series | beautiful editions & collector's guide. Beautiful Books. URL: https://surl.li/sjachm (дата звернення: 11.01.2026).
12. Bridgerton wiki. Client Challenge. URL: https://surl.li/zqslnr (дата звернення: 10.01.2026).
13. Clinches, corsets and cartoons: the evolution of the romance novel cover. BookTrib. URL: https://surl.li/dmctad (дата звернення: 11.01.2026).
14. Illumicrate Exclusive: bridgerton series – reprint. Illumicrate. URL: https://surl.li/bvtbos (дата звернення: 10.01.2026).
15. Korean – julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/bpzkub (дата звернення: 10.01.2026).
16. Queen charlotte – julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/minprw (дата звернення: 10.01.2026).
17. Quinn J. The duke and I. New York, N.Y : Avon Books, Inc., 2000. 371 p.
18. Spanish – julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/xnodck (дата звернення: 10.01.2026).
19. The bridgerton series by julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/rkppsn (дата звернення: 10.01.2026).
20. The duke and I deluxe collector's edition – julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/vnbnaw (дата звернення: 10.01.2026).
21. Ukrainian – julia quinn. Julia Quinn. URL: https://surl.li/lxkbiw (дата звернення: 10.01.2026).
22. Wallentine A. Bridgerton is a perfect example of why you can’t judge a book by its cover(s). Slate Magazine. URL: https://surl.lu/lllpsi (дата звернення: 11.01.2026).

23. Waxman O. B. How romance novel covers have evolved through time. TIME. URL: https://surl.li/gmelhy (дата звернення: 11.01.2026).

Алевтина Вікторівна Закордонець
першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 (014) «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Особливості традиційної сміхової культури українського народу за етнографічним нарисом Івана Нечуя-Левицького «Українські гумористи та штукарі»

На сьогодні українці відчувають значний вплив глобалізаційних процесів, а водночас потужну дію стресогенних чинників, пов'язаних із російсько-українською війною, а відтак відсутністю стабільності, постійною загрозою для життя і здоров'я, вимушеною зміною місця проживання, втратою рідних і близьких тощо. У таких умовах людина, як зазначає Л. Панкова, прагне відмежуватися від зовнішнього негативного впливу й шукає способи захисту від них, одним із яких є сміхова культура [4, с. 5].

Задля осмислення значення сміхової культури на сучасному етапі розвитку української державності, потрібно дослідити особливості її функціювання в різні періоди формування українського етносу. Переконані, що вивчення сміхової культури певної історико-культурної доби сприятиме усвідомленню способів осмислення людиною життєвих негараздів.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує творчість українського письменника, лінгвіста, етнографа, фольклориста, педагога І. Нечуя-Левицького (1838–1918), який увійшов до української літератури в часи домінування в суспільстві ідеології народництва, а в письменницькій практиці – реалізму, характерними рисами якого були тяжіння до використання традиційних і усталених художніх структур, засвоєння й закріплення дидактичних та етнографічних форм творчості, використання елементів розмовної літературної мови [2]. Варто зауважити, що письменник звертався до засобів комічного не лише в художніх творах, з-поміж яких варто згадати такі, як «Кайдашева сім'я» (1879), «Старосвітські батюшки та матушки» (1881), «Афонський пройдисвіт» (1890), а й у фольклорно-етнографічних розвідках. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує праця «Українські гумористи й штукарі» (1890) [3], у якій автор пропонує власне бачення традиційної української сміхової культури, а також її ролі в суспільному житті.

Іван Нечуй-Левицький передусім акцентує на такій ознаці сміхової практики українців, як народність, адже сміх постає не як індивідуальна творчість окремого гумориста чи штукаря, а як колективний продукт, сформований у певному фольклорному середовищі. Відповідно, гумористичні образи та сюжети, згідно з концепцією письменника, виникають із повсякденного життя українського селянства, його соціального досвіду, спостережень і суспільних взаємин [3].

Тривалі спостереження за народним життям, ґрунтовні знання національної ментальності, здатність до наукового узагальнення накопичених вражень і думок дали змогу Івану Нечую-Левицькому в фольклорно-етнографічному дослідженні «Українські гумористи і штукарі» запропонувати власну типізацію комічних персонажів в українській культурі. Зокрема він подає кілька характерних типів «гумористів і штукарів», які репрезентують різні форми народного сміху, як-от: дотепники й

жартівники; хитруни; «простакуваті мудреці»; персонажі з гіперболізованими рисами характеру [3]. На думку автора праці «Українські гумористи і штукарі», ці образи виконують не лише розважальну функцію, а й мають важливе соціально-критичне значення, оскільки через них насамперед висміюються вади людської натури, як-от жадібність, дурість, ледарство, гординя тощо.

Важливою ідеєю досліджуваного твору, на нашу думку, є твердження автора щодо поєднання гумору й сатири в сміховій традиції українства. Сміхова культура нашого народу, за спостереженнями письменника, поєднує м'який гумор із більш дошкульними сатиричними елементами. У цьому контексті можемо провести паралелі з творами, що репрезентують традиції сміхової культури в її східному й західному варіантах, наприклад, з анекдотами й розповідями про Ходжу Насредділна чи з романом французького письменника Франсуа Рабле «Гаргантюра і Пантагрюель».

Іван Нечуй-Левицький наголошував, що гумор українського народу часто має доброзичливий характер, але водночас може переходити у викривальну сатиру, спрямовану проти соціальної несправедливості, моральних відхилень або зловживань [3]. Як зазначають сучасні українські дослідники, український гумор завжди зберігає свій гуманістичний і морально стриманий характер, адже навіть у випадку звернення до гострої сатири він рідко переходить у відверту агресію чи зневагу, зберігаючи співчуття до людини [1, с. 115].

Іван Нечуй-Левицький наголошував також на соціально-регулятивній функції сміху в народному житті українців, зокрема він зауважував, що сміх зазвичай був спрямований на засудження небажаної поведінки, формування в людей певних морально-етичних орієнтирів, а також підтримання соціальної рівноваги. Отже, на думку письменника, сміх був своєрідним механізмом неформального контролю в селянській громаді XIX ст.

Отже, в етнографічному нарисі «Українські гумористи і штукарі» Іван Нечуй-Левицький систематизує народні уявлення про гумор, пропонує власну типологію комічних персонажів і розкриває функції сміху в традиційному українському суспільстві. Він наголошує, що народний гумор є способом критичного сприйняття українцями реальної дійсності, засобом утвердження їхнього оптимістичного погляду на життя. Аналіз цієї пам'ятки дає змогу сформувати уявлення про особливості української сміхової культури XIX ст., а відтак глибше зрозуміти світогляд нашого народу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в компаративних студіях, присвячених порівняльно-зіставному аналізу сміхових практик українського народу й інших соціокультурних та етнічних спільнот.

Список використаних джерел

1. Березняк Н. Українська сатирична традиція: історія та сучасність. Львів: Літопис, 2018. 340 с.

2. Муравецька Я. С. Реалізм у теоретичному осмисленні Івана Нечуя-Левицького. Синопсис: текст, контекст, медіа. 2018. № 3 (23). URL: https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/304/283.

3. Нечуй-Левицький І. Українські гумористи та штукарі. URL: https://drive.google.com/file/d/0Bz0m-9v4f8zZTR3cng3MDhkZFE/view ?resourcekey=0-R61rs4wXm-HeP7wPanX_6Q.

4. Панкова Л.О. Сміхова культура України в контексті сучасних трансформаційних процесів: автореф. канд. філос. наук: 09.00.03. Харків, 2008. 21 с.

Ганна Олександрівна Захарченко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Тетяна Валеріївна Бикова

Образ людини в постапокаліптичних світах сучасного українського міського фентезі

Українська жанрова проза останнього десятиліття демонструє стрімке зростання інтересу до конструювання постапокаліптичних художніх просторів, у межах яких міське фентезі набуває особливої світоглядної глибини. Дослідження Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України засвідчує, що фентезійний дискурс в українському літературознавстві пройшов шлях від маргінального об'єкта вивчення до повноцінного предмета академічного аналізу, охоплюючи типологічні, поетикальні та культурологічні виміри [3]. Попри значний масив досліджень, проблема антропологічного виміру постапокаліптичного хронотопу в українському міському фентезі залишається недостатньо висвітленою, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Методологічне підґрунтя роботи становлять праці Н. В. Девіатко, яка обґрунтовує соціально-філософський підхід до вивчення фантастичного жанру, зокрема розкриває взаємодію між фікційним і реальним соціальним досвідом читача [2]. Для аналізу просторових координат художнього тексту залучено концепцію О. Боклах щодо дефініцій топосу, хронотопу та локусів міста, що дає змогу простежити, як постапокаліптичний урбаністичний ландшафт перетворюється з простого тла на активного учасника формування персонажної ідентичності [1].

Постапокаліптичний світ у творах українського міського фентезі постає як середовище, де звичні соціальні ієрархії та культурні коди зазнають радикальної деконструкції. Людина, позбавлена інституційної опори цивілізації, змушена переосмислювати власну екзистенцію через призму виживання, пам'яті та відновлення зв'язків із зруйнованим довкіллям. Н. І. Заверталюк, досліджуючи образ міста «де все навиворіт» у прозі В. Даниленка, доводить, що деформований урбаністичний простір стає домінантою концепції світу, безпосередньо впливаючи на онтологічний статус персонажа [6]. Аналогічну закономірність спостерігаємо і в постапокаліптичних фентезійних наративах, де місто-руїна виконує функцію дзеркала внутрішнього стану героя.

Окремого розгляду потребує екологічний вимір постапокаліптичних світів. Як свідчить екокритичний аналіз творів, присвячених Чорнобильській тематиці, катастрофічний досвід глибоко вкорінений в українській культурній свідомості та продукує специфічний тип літературної рефлексії, де людина осмислюється у нерозривній єдності з травмованим ландшафтом [4]. Дослідження екологічної катастрофи в романах-антиутопіях Т. Малярчук та С. Оксеника засвідчує, що апокаліптична руйнація природного середовища провокує не лише фізичне, а й ментальне перетворення персонажів, формуючи нову антропологічну модель – людину після катастрофи [5].

У таких творах ландшафт перестає бути нейтральним тлом подій і набуває статусу активного семантичного чинника, що формує логіку поведінки персонажів, межі їхнього досвіду та способи саморозуміння. Зруйнований простір, заражені території, покинуті міста, спотворені екосистеми функціонують не лише як наслідок техногенного чи цивілізаційного краху, а і як особлива модель світу, в якій руйнується попередня оптика людського панування над природою. Саме тому постапокаліптичний ландшафт у творах,

пов'язаних із чорнобильським досвідом, репрезентує кризу антропоцентричного мислення, оскільки людина змушена усвідомити власну вразливість, обмеженість контролю та залежність від середовища, яке вже не піддається повному освоєнню чи символічному впорядкуванню. Не менш істотним є й те, що екологічна катастрофа у постапокаліптичній прозі постає як механізм радикальної переоцінки часу. Після катастрофи часовість втрачає ознаки лінійного поступу, характерного для модерного уявлення про прогрес, і набуває рис застиглості, повторюваності або травматичного повернення. Минуле в таких текстах не зникає, а постійно проривається в сучасність через пам'ять простору, тілесні зміни, мовчазні сліди руйнування, що не дозволяють героям остаточно відмежуватися від пережитого. Унаслідок цього постапокаліптичний світ виявляється не просто майбутнім після глобального зламу, а особливим хронотопом тривалої катастрофи, у якому межа між «до» і «після» розмивається. Така модель часу підсилює екзистенційний вимір антиутопічного наративу та водночас надає йому виразного етичного звучання, адже пам'ять про екологічне спустошення перетворюється на застереження проти повторення цивілізаційних помилок.

У цьому контексті особливого значення набуває проблема мови, якою описується досвід життя після катастрофи. Постапокаліптична проза часто демонструє, що традиційний описовий інструментарій виявляється недостатнім для репрезентації реальності, де звичні категорії норми, безпеки, дому, природи та людяності зазнали руйнації. Звідси походить тяжіння таких текстів до фрагментарності, символічної перенасиченості, мотивів мовчання, напівтонів і семантичної невизначеності. Мова в них фіксує не стільки завершене знання про катастрофу, скільки неможливість її повного осягнення, що, своєю чергою, відображає глибину антропологічної та культурної травми. Саме через це постапокаліптичний дискурс в українській літературі можна розглядати як форму не лише художньої уяви, а й культурної роботи пам'яті, спрямованої на осмислення меж людського існування у світі, де екологічна рівновага вже не гарантується як природна даність.

Результати проведеного аналізу дають підстави констатувати, що образ людини у постапокаліптичних світах українського міського фентезі формується на перетині кількох смислових площин: екзистенційної (переосмислення буття в умовах цивілізаційного колапсу), екологічної (тілесне та ментальне зрощення з травмованим середовищем) і соціокультурної (пошук нових форм спільнотності після руйнації попередніх). Перспективи подальших досліджень пов'язані з компаративним аналізом українських та європейських постапокаліптичних фентезійних моделей людини.

Список використаних джерел

1. Боклах О. Дефініції і взаємозв'язок категорій топосу, хронотопу, локусів міста та їх предметна реалізація у міському тексті художнього твору. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/literature/article/view/1779

2. Девіатко Н. В. Методологія дослідження жанру фантастики з соціально-філософських аспектів. *Наукові записки Taurida National University імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 2, № 5. С. 22–27. URL: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/04

3. Дослідження літератури фентезі в Україні. Основні факти (2002–2016). Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. URL: http://www.ilnan.gov.ua/index.php/naukovo-doslidni-tsentry-pry-instytuti/tsentr-z-doslidzhennia-literatury-fentezi/item/54-doslidzhennia-literatury-fentezi-v-ukraini-osnovni-fakty-20022016

4. Екокритичне осмислення Чорнобильської зони у книзі Сергія Плохія «Чорнобильська рулетка. Війна в ядерній зоні». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції.* URL: https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/697

5. Екологічна катастрофа в романах-антиутопіях Тані Малярчук і Сергія Оксеника. *Дитяча Список використаних джерел: інтердисциплінарний дискурс.* URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/clid/article/view/9570

6. Заверталюк Н. І. Образ міста, де «все навиворіт», як домінанта концепції світу в прозі В. Даниленка. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство.* 2010. Вип. XXIII, ч. 1. С. 285–295.

Юлія Євгенівна Зінякова
здобувач першого рівня вищої освіти, спеціальність А4.01 «Середня освіта (українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Формування національної пам'яті українського народу в контексті романних хронік голодомору (на матеріалі твору «Жовтий князь» Василя Барки)

На сучасному етапі українського державотворення, в умовах активізації зовнішніх і внутрішніх загроз постає необхідність цілеспрямованого конструювання політики збереження національної пам'яті для врахування помилок попередніх етапів розбудови держави, а також формування цілісного уявлення про події минулого в контексті національного самовизначення. О. Антонюк стверджує, що під історичною пам'яттю нації варто розуміти знання про події, традиції, ідеї та теорії, тобто все те, за допомогою чого етнічна спільнота осмислює власне минуле [1].

Дискутуючи з приводу особливостей формування національної пам'яті, науковці зауважують [3], що вона позначена суб'єктивністю й тенденційністю, тобто передбачає зосередження на одних подіях та ігнорування інших. Це детерміновано актуальністю певних історичних процесів, явищ і персоналій для поточного контексту та їхнім потенційним впливом на майбутнє етнічної спільноти.

Відповідно, постає необхідність розглянути історичні події, які безпосередньо вплинули на формування історичної пам'яті українського народу. При цьому варто зважати на дію такого чинника, як тривала відсутність власної державності, у результаті чого певні події й процеси, які мали вплив на формування історичної пам'яті українського народу, залишалися поза офіційним науковим дискурсом.До таких подій належить Голодомор 1932–1933 років, що набув ґрунтовного відображення в літературних творах митців другої половини XX ст., переважно у творчості митців-емігрантів, які, не відчуваючи тиску комуністичної ідеології, прагнули переосмислити події, учасниками й очевидцями яких вони були, а також донести світові правду про Україну.

Особливу роль у художньому відображенні й осмисленні подій Голодомору 1932–1933 років відіграв Василь Барка (Очерет) (1908–2003), творчість якого була тісно пов'язана з добою Розстріляного відродження, діяльністю Мистецького Українського Руху та Об'єднання українських письменників «Слово», відображала основні стильові трансформації в українській літературі XX ст., а також стала спробою творчого осмислення історичних катаклізмів, що випали на долю українського народу в радянський період.

В основі його роману «Жовтий князь» [2] лежить авторське осмислення історичного минулого українського народу, зокрема подій Голодомору 1932–1933 років, рефлексії над власною життєвою долею, аналіз зібраних спогадів очевидців. Звернення до форми роману-хроніки дало можливість Василю Барці розкрити сутність історико-соціальних і ментальних конфліктів в Радянському Союзі в 30-х роках ХХ ст., а на цьому фоні висвітлити характери персонажів, проаналізувати зміни, що відбувалися у внутрішньому світі людини в умовах суспільного катаклізму.

Як зауважувала В. Пушко, мистецький стиль Василя Барки вирізняється поєднанням релігійності, філософічності й гуманістичного пафосу з глибоким зануренням у фольклорну стихію та міфологічну образність [4]. Це забезпечує гармонійне співіснування реального й метафізичного вимірів, земного й сакрального начал, що перегукується з традиціями української духовної думки, а також дає змогу митцю реалізувати свій творчий задум – розкрити світові правду про хроніки Голодомору 1932–1933 років в Україні й продемонструвати їхній вплив на формування національного характеру й історичної пам’яті українців.

Для реалізації свого художньо-ідейного задуму Василь Барка в романі «Жовтий князь» поєднує три смислові пласти (реалістичний, психологічний, символічно-метафізичний), через які відображає різні аспекти здобутої українським народом національної травми в 1932–1933 роках [2]. Зокрема реалістичний план досліджуваного роману пов'язаний із його сюжетно-композиційною основою, що ґрунтується на історичних подіях 1932–1933 років, зокрема на політиці колективізації й Голодомору. Герої роману «Жовтий князь» розподілені на два антагоністичні табори: українські селяни, що приречені на голодну смерть за непокору радянській владі, представлені передусім родиною Катранників; виконавці волі комуністичної партії і їхні прислужники, що представлені в романі в образі Григорія Отроходіна, інших комуністів, а також тих українських селян, які співпрацюють із ним.

Психологічний пласт у романі Василя Барки «Жовтий князь» [2] пов'язаний із відображенням трансформацій, які відбуваються у внутрішньому світі героїв в умовах Голодомору. Усі вони проходять перевірку на людяність і навіть у складних умовах суспільного катаклізму не втрачають своєї людської сутності, найкращих рис свого характеру, чим змогли піднятися над прислужниками радянського режиму.

Символічно-метафоричний пласт роману Василя Барки «Жовтий князь» [2] пов'язаний із християнським світоглядом автора, який розглядав Голодомор 1932–1933 років у контексті ідеї гріховності українського народу й необхідності спокути скоєних гріхів заради наближення до Бога. Цій ідеї підпорядкований художньо-ідейний задум письменника, а також символіка роману, у межах якої особливого значення набувають образи церкви, чаші, Ісуса Христа й Жовтого князя.

Отже, Голодомор 1932–1933 років мав визначальний вплив на формування історичної пам’яті українського народу, в осмисленні цих подій провідну роль відіграли митці-емігранти, а передусім Василь Барка, який у своєму романі «Жовтий князь» зміг не лише реалістично відобразити цей період української історії, а й актуалізувати низку морально-етичних, філософських і релігійних проблем, пов’язаних із буттям українського народу.

Список використаної літератури

1. Антонюк О. Вплив української діаспори на формування національної пам’яті. Національна та історична пам’ять: зб. наук. пр. Укр. ін-т нац. пам’яті. 2014. Вип. 10, С. 6.

2. Барка В. Поезія. Жовтий князь: повість. Київ: Наукова думка, 2000. 299 с.

3. Вашкевич В. Феномен історичної пам’яті. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: науковий вісник: збірник наукових праць. 2009. № 18. С. 168–175.

4. Пушко В. Жанрово-стильові особливості прози Василя Барки: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2001. 19 с.

Вікторія Сергіївна Зосимчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Володимир Федорович Погребенник

Художня репрезентація типів гріхів у повісті О. Стороженка «Марко Проклятий»

Актуальність дослідження зумовлена тим, що питання моральної відповідальності людини, природи гріха та можливості його спокути залишаються одними з найбільш обговорюваних у сучасному літературознавстві й культурному дискурсі. Проблему гріха й покарання в українській літературі досліджували О. Новик [2]; фольклорну та демонологічну основу прози О. Стороженка аналізували Д. Чижевський [6], О. Пойда [3; 4]. Образ Марка в контексті архетипу вічного мандрівника вивчала Н. Ільїнська [1, с. 68].

В умовах, коли українське суспільство переживає глибокі духовні й ціннісні трансформації, звернення до повісті О. Стороженка «Марко Проклятий» набуває особливого резонансу, адже письменник створив художню систему, в якій тема гріха осмислюється одночасно в релігійному, морально-етичному, психологічному та національно-історичному вимірах. Попри наявну традицію вивчення спадщини письменника, питання типології гріхів досі не ставало предметом системного аналізу.

Мета – визначити типологію гріхів у повісті О. Стороженка «Марко Проклятий» та розкрити їхню художню й моральну функцію у структурі твору.

В українській літературі XIX ст. гріх набуває національно-психологічного виміру: у Т. Шевченка – братовбивство і зрада, у І. Франка – смерть Каїна, у О. Кобилянської – каїнізм-власництво, у В. Стефаника – батьковбивство. Д. Чижевський охарактеризував романтичну традицію так: *«Українська романтика охоче звертається до образів гріха, злочину, фатальної провини, що часто постають у зв'язку з ідеєю долі та історичної кари»* [6].

Повість будується на концентричному сюжеті, де Марків гріх є структуротворчим елементом усієї художньої системи. Типологія гріхів вибудовується за кількома критеріями: за суб'єктом (індивідуальний чи колективний), за мотивацією (пристрасть, розрахунок, зрада, слабкість) та за об'єктом (гріх проти родини, народу, Бога). Гріхи головного героя розгортаються як ланцюг причинно-наслідкових моральних падінь: *помста - інцест - дитиновбивство - матеревбивство*. Перший злочин - холоднокровне вбивство нареченої та її чоловіка: *«в глупу ніч пішов до моєї суженої, задавив зрадницю і її чоловіка, а хату запалив»* [5, с. 19]. Інцест із рідною сестрою є кульмінацією морального падіння, що поєднує порушення природного закону, Божої заповіді та родинного зв'язку. Дитиновбивство є найжахливішим злочином: Марко задушує власне новонароджене дитя, цинічно зізнаючись: *«Завидував: коли б, думаю собі, отак і мене маленьким були задавили!»* [5, с. 20]. Матеревбивство і сестровбивство перетворюють героя на каїнічного вигнанця: *«Проклинаю тебе, сину, - застогнав дід, - проклинаю на сім і на тім світі»* [5, с. 12]. Саме батьківське прокляття і є вироком, що визначить усю

подальшу долю Марка, позбавляючи його змоги померти: *«Повішусь - гілляка зламається; бурхнусь у воду, щоб утопиться, - плаваю, як цурупалок»* [5, с. 23].

Типологія не обмежується постаттю головного героя. *Гріх національної зради* втілено в образі Єремії Вишневецького, котрий, *«хижий од рождення і вихований у єзуїтських школах у запеклій вражді до православія»*, приймає католицтво й стає *«найлютішим гонителем православного люду»* [5, с. 35]. *Гріх помсти, що переростає в садизм*, - у постаті Кривоноса: навіть козаки його ж загону обурюються: *«мабуть, і той змій, що колись у сих печерах жив, не лютував так, як сей котолуп лютує»* [5, с. 77]. *Гріх малодушності* - у Четвертинського, що зрікається православ'я під впливом єзуїтської інтриги. *Гріх бездіяльності* - у хуторянах: *«Ач! Як вони тут глузують та бенкетують... А там горять села, города... мучать народ хрістиянський»* [2, с. 88]. Ієрархія гріхів відповідає народній моральній свідомості [1, с. 118-119], а образ Марка вписується в архетипну систему вічного мандрівника, детально описану Н. Ільїнською [1, с. 64-78].

Основним для розуміння типології є розмежування *зовнішнього і внутрішнього покаяння*. Образ торби з відрубаними головами матері й сестри функціонує як матеріалізована совість із динамічною вагою: *«у торбі міститься моя нечиста совість, яка гризе мене день і ніч»* [5, с. 9]. Марко будував церкви, роздавав гроші, паломничав до Єрусалиму, але торба не легшала: *«Робив я не од щирої душі, а тільки щоб збавиться од важкої торби»* [5, с. 22]. Важливою є й сцена щосуботньої смерті, де привиди жертв вимагають не помсти, а порятунку: *«Тату, тату! - запищала дитинка, простягаючи до Марка рученята. - Рятуй, рятуй!..»* [5, с. 12]. Натомість щирий жаль до козаків-полонених вперше полегшує тягар. Протиставлення Кривоноса і Павлюги-Кобзи доводить: навіть у найскладніших обставинах людина здатна обрати прощення - Павлюга молиться: *«Мій боже милий! Дякую тобі, що звів мене з Марком, не піду я по його дорозі»* [5, с. 31].

Отже, типологія гріхів у повісті «Марко Проклятий» є багаторівневою впорядкованою системою: від індивідуальних гріхів пристрасті та помсти (Марко) через зраду і малодушність (Єремія, Четвертинський) до колективних гріхів жорстокості (Кривоніс) і бездіяльності (хуторяни). О. Стороженко вибудовує концепцію спокути як безкінечного процесу морального самовдосконалення. Повість виходить на глибинний рівень християнської антропології, стверджуючи, що справжнє покаяння вимагає не механічного відкуплення, а пробудження щирої любові до ближнього.

Список використаних джерел

1. Ільїнська Н. І. Етнокультурні коди міфологеми Агасвера в романі «Марко Проклятий». *Південний архів (філологічні науки).* 2025. Вип. 100. С. 64-78.

2. Новик О. П. Трансформація мотиву Memento mori у творах романтиків // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки. 2014. Вип. 1. С. 33-41.

3. Пойда О. А. Національно маркована складова концепту «гріх і спокута» у романі «Марко Проклятий». *Українська Список використаних джерел: історичний досвід і перспективи*. 2025. Вип. 6. С. 56-75.

4. Пойда О. А. Олекса Стороженко: нарис життя і творчості. Вінниця : ДП «Держ. картогр. фабрика», 2008. 240 с.

5. Стороженко О. Марко Проклятий. Київ: Школа, 2007. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3707

6. Чижевський Д. Історія української літератури. Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. 511 с. URL: https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/3704-chizhevskiy-d-istoriyaukrayinskoyi-literaturi/

Міла Юріївна Зубкова
здобувач першого рівня вищої освіти,
014.01 Середня освіта
(Українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник –
старший викладач
кафедри української мови
Олена Олексіївна Конєєва

Особливості емоційно-експресивної лексики: семантика, структура, функціювання (на матеріалі текстів блогів В. Портникова)

Емоційно-експресивна лексика відображає здатність мовних одиниць передавати суб'єктивне оцінне ставлення мовця до дійсності та впливати на емоційне сприйняття адресата. Її відмінність від нейтральної лексики полягає в наявності емоційного та оцінного компонента. Вона тісно пов'язана з емоційністю, проте є ширшим поняттям, яке охоплює когнітивні, соціальні, естетичні та прагматичні аспекти мовлення [2].

Сучасний медійний простір, зокрема авторські блоги, створює сприятливі умови для актуалізації емоційно-експресивних засобів мови. Тексти блогів Віталія Портникова становлять значну дослідницьку цінність. Його публіцистика відзначається яскравою експресивністю, оцінністю, образністю і послідовною авторською позицією. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення функціювання емоційно-експресивної лексики в мові, а також потребою подальшого опрацювання в українському мовознавстві питань, пов'язаних з семантикою українських експресивних слів та їхніх функційних особливостей.

Матеріалом дослідження стали тексти з платформ «Збруч», «Еспресо», «Оглядач», відібрані методом довільної вибірки (11 статей). Емоційно-експресивна лексика присутня в усіх проаналізованих текстах і є системною рисою ідіостилю автора.

Автор вибудовує тексти на основі логічної аргументації, історичних паралелей, причиново-наслідкових зв'язків. Зміст підсилює експресивними лексичними засобами. Домінантними є лексеми й конструкції з негативно-оцінною семантикою, що репрезентують війну, політику, глобальні процеси як загрозливі, деструктивні явища. Наприклад, війна показана через метафору як хвороба, що потребує лікування: *«Ця війна є, до певної міри, раковою пухлиною. У результаті з'являються метастази».*

У процесі дослідження застосовано класифікацію Надії Бойко, яка передбачає виокремлення п'яти типів експресивності [1]. Встановлено, що експресивність реалізується як через інгерентні властивості лексем, так і через їх контекстуальне переосмислення. Автор поєднує різні типи експресивності. В одному реченні можуть поєднуватися кілька типів експресивності. Лексеми в тексті можуть змінювати тип експресивності залежно від контекстуального функціювання. Експресивність формується завдяки авторській інтенції, мовленнєвій ситуації та взаємодії лексем у межах висловлювання. Слова з усталеною експресивністю, зокрема*, «феноменально», «диво»* у конкретному контексті можуть виконувати функцію інтенсифікаторів оцінки та набувати ознак функційно-семантичного типу експресивності.

Експресивність сформовано через актуалізацію семантики та експресивізацію нейтральної лексики. Завдяки метафоризації, контрасту, риторичним конструкціям і категоричним синтаксичним формам нейтральні лексеми набувають тимчасової виразності. Семантична структура слова змінює ієрархію: периферійні конотативні та образні компоненти виходять на перший план. Це посилює емоційно-експресивний потенціал мовних одиниць.

На лексичному рівні експресивізацію проявлено через використання розмовних одиниць, емоційно забарвлених дієслів, епітетів, авторських новотворів, а також через стилістичні засоби, такі як метафори, алюзії, риторичні конструкції та парцеляцію. Завдяки такій трансформації навіть нейтральні мовні одиниці «оживають», стають носіями емоційної напруги, іронії чи осуду [3].

Особливу роль у створенні експресивізації текстів блогів В. Портникова відіграють фразеологізми. Зафіксовано цікаві, дотепні та яскраві вирази, які характеризують явища, предмети чи дії, мають оцінне та емоційне забарвлення. У них відображено суб'єктивне ставлення автора до описуваних подій або до адресата тексту. Їх застосовано як у традиційному, усталеному вигляді, зафіксованому в словниках, наприклад, «*глухий кут», «крокодилячі сльози»*, «*продають душу дияволу»,* так і видозмінені. Наприклад, усталений вираз «*зазнати фіаско»* він переосмислює у формі «*ірландське фіаско»*, що створює додатковий семантичний відтінок і посилює експресивність вислову.

Індивідуально-авторські новотвори надають текстам неповторного характеру. Серед них: *«кремлівський дикун», «монстри, як Путін», «Росія на мінімалках», «чужа нобелівська медаль», «росіяни там для меблів».*

Засобом експресивізації в блогових текстах В. Портникова є питально-риторичні речення. Запитання в текстах не орієнтовані на отримання фактичної відповіді. Вони слугують інструментом оцінювання подій та проблематизації ситуації. Через використання моделі «питання – відповідь» відбувається діалогізація монологу та залучення читача до оцінки ситуації. Запитання підводить до логічних висновків, підсилює емоційний вплив, висвітлює абсурд або критику подій.

Функційний потенціал емоційно-експресивної лексики у здатності переконувати, активізувати увагу, забезпечувати зворотний зв'язок із читачем [4]. Тексти стають інформаційно насиченими, комунікативно ефективними. Читач залучений до роздумів, емоційно відчуває ситуацію і сприймає авторську позицію як переконливу й зрозумілу. Виділено такі функції емоційно-експресивної лексики: комунікативно-прагматична, оцінна, емоційна, іронічно-саркастична, образна, текстотвірна, функція індивідуалізації та авторського самовираження, переконувальна, функція активізації уваги, контактна, функція інтенсифікації висловлення.

Отже, емоційно-експресивна лексика є складовою ідіостилю В. Портникова як публіциста і засобом вираження суб'єктивної оцінки автора. У блогах вона постає як важливий інструмент публіцистичного дискурсу. Вона робить текст більш живим і динамічним, забезпечує логічну зв'язність викладу, індивідуалізує авторський стиль.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування: дис. доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 501 с

2. Ідзьо М. В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис. … канд. філол. наук. Київ : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2016. 222 с. URL:

3. Коваль Т. Л. Засоби експресивізації українського газетного дискурсу початку XXI ст.: дис. …канд. філол. наук: 10.02.01. Херсон, 2011. 203 с. URL:

4. Коваль Т. Л. Експресивність та засоби її творення в сучасному дискурсі преси // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Літературне Місто, 2012. – Вип. 24. – С. 120–122. – URL: https://litmisto.org.ua/?p=9269 (дата звернення: 19.01.2026).

5. Чабаненко В. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : Вид-во ЗДУ, 2002. 351 с. URL:Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови (2002) | PDF (дата звернення: 20.01.2026).

Каріна Андріївна Ільницька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філолоічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Вікторія Вікторівна Александренко

Екзистенціал людської долі в ранній творчості н. Кобринської

Доля є одним із ключових екзистенціалів людського буття, що відображає основні умови існування людини, її можливості та взаємодію із соціальним і природним середовищем. Проблема людської долі ще з часів Античності перебувала у центрі уваги філософів і митців, які намагалися осмислити ступінь впливу людини на власний життєвий шлях. Особливої актуальності ця проблема набула на поч. ХХ ст. у зв'язку з інтенсивним науково-технічним розвитком та загостренням суспільно-політичних криз, що спричинили посилення відчуття невпевненості людини у власних можливостях. У таких умовах проблема людської долі стала важливим аспектом модерністського мистецтва загалом і української модерністської літератури зокрема.

Як зазначає Я. Поліщук, представники модернізму виступали проти традиційної моделі пізнання, що ґрунтувалася на пріоритеті матеріального світу та раціонального мислення [2]. Натомість вони надавали великого значення інтуїції та емоційним чинникам у процесі пізнання реальності й внутрішнього світу людини. Як зауважував С. Скандлер, модернізм слов'янських народів зазнав значного впливу романтизму, що зумовило поширення у літературі таких тенденцій, як філософський ірраціоналізм, песимістичні настрої, індивідуалізм, зацікавлення підсвідомим і таємничим, а також мотиви долі та фатуму [3]. Отже, інтерес до проблеми людської долі й ролі фатуму в житті особистості безпосередньо пов'язаний із романтичними тенденціями українського модернізму.

Особливого значення проблема людської долі, насамперед жіночої, набула у творчості представниць раннього українського модернізму – Н. Кобринської, Лесі Українки та О. Кобилянської. Це було зумовлено активізацією феміністичного руху та прагненням переосмислити становище жінки в суспільстві, запропонувати нове бачення її ролі та можливостей самостійного формування власного життєвого шляху.

Н. Кобринська (1855–1920) – українська письменниця та одна із засновниць організованого руху за емансипацію жінок, упорядниця першого українського альманаху, присвяченого проблемі жіночої рівності, «Перший вінок». У своїх творах вона прагнула обґрунтувати право жінки самостійно визначати власну долю, зокрема можливість обирати життєву траєкторію і професійну діяльність.

Ці ідеї яскраво відображені вже у її першому оповіданні «Пані Шумінська» (пізніше перейменованому на «Дух часу») (1883) [1, с. 34]. У центрі твору – роздуми та спогади головної героїні, шістдесятирічної жінки, яка в юному віці вийшла заміж за священника і народила вісьмох дітей, із яких вижило лише четверо. Вона уявляла свою старість у родинному колі, сподіваючись на повагу та слухняність дітей. Проте молоде покоління, як вважає героїня, під впливом «духу часу» прагне самостійно визначати власне майбутнє.

Попадя Шумінська заздалегідь планувала життєвий шлях своїх дітей: сини мали стати священнослужителями, а доньки – дружинами священників. Однак життєві обставини змінили її очікування. Старша донька відмовляється від шлюбу з чоловіком, якого їй радять батьки, наполягаючи, що вийде заміж лише за хлопця, який до вподоби їй. Вона відстояла право самостійно обрати чоловіка і тим самим стала творцем власної

долі, не підкорившись волі батьків. Подібний спротив виявив і старший син, який після закінчення навчання відмовився продовжувати родинну традицію священства, пояснюючи своє рішення змінами часу [1, с. 37]. Молодша донька Ольга також заявила про намір вийти заміж лише за світського чоловіка. Вона захоплювалася читанням і новими ідеями, тоді як її мати вважала книжки джерелом усіх проблем.

Отже, створюючи образ пані Шумінської, письменниця звертає увагу на проблему жіночої долі, акцентуючи не стільки на консерватизмі суспільства загалом, скільки на традиційних поглядах самих жінок, які сприймали феміністичні ідеї, виборювані письменницею, як щось неприродне. У творі жіноча доля постає в межах панівної тогочасної патріархальної системи ролей – дружини, матері, господині. Якщо ж реалізація однієї з цих ролей порушувалася, суспільство сприймало це як трагедію чи життєву невдачу для жінки.

У наступному оповіданні «Задля кусника хліба» [1, с. 46] письменниця показує складну долю жінки, яка опиняється без чоловічої підтримки. Вона змальовує ситуацію, коли дружина чи донька священника після його смерті залишаються без засобів існування і змушені покладатися на допомогу громади або потенційного нареченого. Н. Кобринська підкреслює, що подібних труднощів можна було б уникнути, якби жінки мали можливість працювати і самостійно забезпечувати себе.

Цю ідею письменниця розвиває і в повісті «Ядзя і Катруся» (1890) [1, с. 68], де зображено долю сільської дівчини Катрусі, яка, працюючи з дитинства, здобула матеріальну незалежність і тому могла самостійно вирішувати питання власного заміжжя. На відміну від неї, інші героїні – Галя з оповідання «Задля кусника хліба» та Ядзя із зазначеної повісті – не мають змоги самостійно організувати своє життя. Через це вони змушені пов’язувати майбутнє з випадковим шлюбом і врешті залишаються нещасливими. Відповідно, Катруся в зазначеній повісті постає як героїня, здатна самостійно впливати на власну долю, тоді як інші персонажі значною мірою залежать від обставин та волі оточення. Через такі образи Н. Кобринська послідовно відстоює ідею жіночої незалежності від чоловіка і батька. На її думку, основою цієї незалежності мають стати освіта та можливість працювати, що забезпечують фінансову самостійність жінки.

Отже, у ранній творчості Н. Кобринської центральною постає проблема жіночої долі. Основним типом її героїні є жінка, яка прагне звільнитися від традиційних соціальних обмежень і стереотипів, бореться за право самостійно визначати власне майбутнє та реалізовувати себе як особистість. Образи таких жінок письменниця створювала, спираючись на реалії сучасного їй життя. У своїх творах вона змальовувала долі представниць різних соціальних верств і вікових груп, приділяючи особливу увагу психологічним особливостям жіночого світогляду та участі жінок у суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Кобринська Н. Вибрані твори. Івано-Франківськ, 2018. 460 с.
2. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.
3. Skandler S. Słowacki i nowa sztuka. Warszawa, 1965. S. 23 –35.

Дар'я Олегівна Каюмова
Здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальності 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

«Мова почуттів» - онлайн-гайд із психології самопізнання: концепція, структура та просування

В умовах зростання потреби суспільства у психологічній освіті й самопізнанні особливого значення набуває розвиток україномовних цифрових інформаційних продуктів у сфері ментального здоров'я. За даними Інституту масової інформації, після 2022 року попит на психологічну освіту і тематичний онлайн-контент зріс у кілька разів [4]. Водночас ринок україномовних систематизованих ресурсів із практичними вправами та науково обґрунтованою основою залишається мало насиченим [5]. Онлайн-гайди як формат поширення освітнього контенту пропонують оптимальне поєднання структурованої інформації та практичної спрямованості, відповідаючи запитам сучасної аудиторії.

Тому актуальним завданням є розроблення, наповнення та презентація онлайн-гайду «Мова почуттів» як інформаційної послуги у сфері психологічного самопізнання, орієнтованої на широку україномовну аудиторію; а також підготовка серії рекламних публікацій для просування гайду в соціальній мережі Instagram.

Власне онлайн-гайд «Мова почуттів» – це електронна інформаційна послуга у форматі структурованого ресурсу на платформі Notion, що містить вісім тематичних рубрик і 20 публікацій загальним обсягом понад 40 000 знаків. Відповідно до типологічної характеристики, продукт є електронним серіальним виданням науково-популярного спрямування [1]. Цільова аудиторія – читачі віком 18–35 років, які цікавляться психологією та прагнуть до саморозвитку й розуміння власних емоцій .

Гайд структуровано за восьма рубриками: «Абетка емоцій», «Колесо емоцій», «Практики самопізнання», «Щоденник почуттів», «Тригери та реакції», «Саморегуляція», «Читальня» та «Про проєкт». Кожна рубрика містить від двох до чотирьох публікацій, що органічно поєднують теоретичну базу з практичними вправами. Контент спирається на наукові концепції Д. Гоулмана [3], К. Ізарда [6] та Б. Браун [2], адаптовані для широкого читача.

Платформа Notion забезпечує зручне подання матеріалу: ієрархічну навігацію, інтерактивні блоки, можливість мобільного доступу та безкоштовне поширення. Продукт поширюється безоплатно через відкрите посилання.

Порівняльний аналіз аналогів засвідчив, що «Мова почуттів» вигідно відрізняється від наявних конкурентів комплексністю підходу та україномовністю.

Як засіб просування розроблено серію з 10 рекламних публікацій для соціальної мережі Instagram, які охоплюють різні формати: анонси рубрик, мотиваційні цитати, інтерактивні запитання, карусельні пости.

Вибір Instagram зумовлено тим, що він є основною платформою для поширення психологічного контенту серед цільової аудиторії 18–35 років [4]. Рекламна кампанія включає план із семи заходів із поетапним охопленням аудиторії: від тизерних дописів до конкурсів та колаборацій з мікроінфлюенсерами. Собівартість реалізації засобу просування мінімальна, бо використовується безкоштовний контент-план і власне SMM-виконання.

Отже, онлайн-гайд «Мова почуттів» є актуальним, інноваційним інформаційним продуктом, що заповнює нішу україномовного систематизованого контенту у сфері психологічного самопізнання. Продукт відповідає вимогам цільової аудиторії, технічним стандартам електронних видань і має реальну перспективу для поширення та подальшого розвитку. Серія рекламних публікацій для Instagram забезпечує ефективне просування гайду при мінімальних фінансових витратах.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. IV, 38 с.
2. Браун Б. Влада вразливості / пер. з англ. Київ : Yakaboo, 2021. 320 с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гімер. Харків : Vivat, 2019. 512 с.
4. Звіт про стан медіаграмотності в Україні 2023 / Інститут масової інформації. URL: https://imi.org.ua (дата звернення: 13.04.2026).
5. Тренди психологічного контенту в українському медіапросторі 2023 / Детектор медіа. URL: https://detector.media (дата звернення: 13.04.2026).
6. Харитоненко О. І. Видавнича справа та редагування в умовах цифрової трансформації : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 198 с.

Дарина Леонідівна Кислюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Мовний антиетикет сучасного студента

Мова є ключовим елементом особистості та її культури й виховання. Вона не лише передає інформацію, а й відображає ставлення до співрозмовника, соціальні норми та моральні цінності. У студентському середовищі особливо важливим є дотримання мовного етикету, адже воно має бути прикладом освіченості та розвитку Мовний етикет – це сукупність правил мовної поведінки, які репрезентуються в мікросистемі національно специфічних стійких формул і виразів у ситуаціях установлення контакту зі співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності [1].

З розвитком давніх цивілізацій (Єгипет, Греція, Рим) з’явилися чіткі норми ввічливості та риторики, навіть тип офіційної мови, що використовувалася. У середньовіччі соціальні класові відмінності ускладнили мовну політику: встановлюються титули, формальні звертання та високі очікування від придворної розмови. Використання мови лібералізується в наш час, бо спілкування стає простішим, але основні принципи ввічливості та поваги зберігаються.

Проте сьогодні дедалі частіше спостерігається явище мовного антиетикету – порушення норм ввічливого, коректного й доречного мовлення. Мовний антиетикет – це свідоме або несвідоме порушення загальноприйнятих правил ввічливості, використання грубих, образливих форм спілкування, інвективної лексики (лайки), жаргонізмів та зниженої лексики. Він руйнує позитивний контакт, демонструє неповагу до співрозмовника, зневагу до мовних норм.

Одним із найпоширеніших проявів мовного антиетикету є панібратство та ігнорування субординації. У студентському середовищі це часто виявляється у звертанні до викладачів на «ти», що суперечить нормам академічної комунікації. Також використовуються зменшувальні або навіть зневажливі форми імен, що знижує рівень поваги до співрозмовника та руйнує професійну дистанцію.

Іншою проблемою є використання суржику та жаргонізмів, які засмічують мовлення та знижують його культуру. У повсякденному спілкуванні студенти часто вживають слова-паразити й розмовні форми на кшталт «корочє», «тіпа», «блін», а також замінюють літературні слова на спрощені варіанти. Таке мовлення виглядає неохайним і недоречним, особливо в навчальному процесі.

Важливим проявом є також мовний комунікативний нігілізм, тобто свідоме або несвідоме ігнорування норм академічного спілкування. Це проявляється у відсутності логіки в побудові висловлювань, нехтуванні правилами ведення діалогу, невмінні слухати співрозмовника та аргументовано висловлювати власну думку.

Не менш помітною проблемою є відсутність формул ввічливості. Студенти часто не використовують елементарні слова мовного етикету – «дякую», «будь ласка», «вибачте», «добрий день». Особливо це помітно в електронному спілкуванні з викладачами, де повідомлення можуть починатися одразу з прохання або питання без жодного ввічливого вступу.

Характерними особливостями сучасної лексики студента є студентський сленг, жаргон, іноземні слова і понижений рівень лексики. Студентський жаргон займає значне місце в лексиці. Він для студентів, в першу чергу, є способом виділитися серед іншого суспільства [2].

Значна частина студентського жаргону формується шляхом перенесення значення загальновживаних слів, коли звичайне слово набуває нового, спеціалізованого змісту в навчальному середовищі. Наприклад, слово «хвіст» починає означати академічну заборгованість – те, що «тягнеться» за студентом. Дієслово «завалити» вживають у значенні «не скласти іспит», а «тягнути предмет» означає мати труднощі з його засвоєнням. Подібно до цього, «плавати в темі» – це погано орієнтуватися в матеріалі, ніби невпевнено триматися на воді. Також у студентському мовленні часто використовують слова на позначення стану чи процесу навчання: «горить дедлайн» означає, що часу майже не залишилося, «зависнути над завданням» – довго не могти його виконати, а «вилетіти з університету» – бути відрахованим. Усі ці приклади демонструють, як завдяки образному мисленню нейтральні слова перетворюються на яскраві й виразні елементи студентського жаргону [3].

Мовний антиетикет існує в студентському середовищі з різних причин (як соціальні зміни, так і деякі особливості розвитку молоді). Вплив цифрового середовища та соціальних мереж є одним з факторів. В інтернеті спілкування значною мірою спрощене і неформальне: ви пропускаєте пунктуацію, використовуєте скорочення і не дотримуєтеся правил орфографії. Як тільки це закріплюється, манера мовлення переноситься в наше життя і навіть у навчальне середовище.

Молодь активно переймає мовні моделі з фільмів, блогів, музики, де нерідко використовується жаргон, сленг і навіть ненормативна лексика. У студентському колективі такі форми спілкування швидко поширюються й сприймаються як звичні.

Не менш важливим чинником є прагнення до самовираження та неформальності. Використання жаргону, спрощених форм або порушення норм мовлення іноді сприймається як спосіб підкреслити свою індивідуальність, «свійськість» або належність до певної групи. Проте це часто призводить до ігнорування правил мовного етикету. Крім того, причиною може бути низький рівень мовної відповідальності. Деякі студенти не замислюються над тим, як їхнє мовлення впливає на інших, не відчувають потреби дотримуватися ввічливості та коректності, особливо в неформальному середовищі.

Подолання мовного антиетикету є важливим завданням як для окремої особистості, так і для освітнього середовища загалом. Насамперед варто приділяти більше уваги формуванню мовної культури. Це передбачає свідоме дотримання норм літературної мови, розвиток словникового запасу та вміння добирати доречні мовні засоби залежно від ситуації спілкування.

Мовний антиетикет сучасного студента є складним явищем і проявляється в багатьох аспектах від нехтування правилами ввічливого мовлення до навмисного використання жаргону, суржику та іншої грубої мови. Його поширення стало наслідком впливу цифрового суспільства, масової культури, недостатньої уваги освітньої системи до мовної культури, а також загальної зміни стилю молодіжного спілкування.

Список використаних джерел

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Мовний етикет – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовний_етикет (дата звернення: 08.04.2026).
2. Мовний антиетикет сучасного студента Ван | PDF. Scribd. URL: https://www.scribd.com/presentation/814589169/МОВНИЙАНТИЕТИКЕТ-СУЧАСНОГО-СТУДЕНТА-Ван (дата звернення: 08.04.2026).
3. Мартос С. Шкільний і студентський жаргон як складник молодіжного сленгу https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/fe4c46f7-9184-4d77-8617-8001a0377b92/content (дата звернення: 09.04.2026).

Яна Володимирівна Кишка
здобувач першого рівня вищої освіти, 401 СОУ групи,
факультету української філології та журналістики
імені Андрія Малишка
УДУ імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Ідейно-художній аналіз вірша Віктора Баранова «До українців»

У доповіді аналізується вірш Віктора Баранова «До українців» з метою розкриття провідних мотивів національної самоідентифікації, дослідження художніх засобів пробудження громадянської свідомості та осмислення актуальності заклику автора до збереження мовно-культурної пам'яті в контексті історичного розвитку України.

Вірш Віктора Баранова *«До українців»*(1989) – це не просто поезія про любов до України, а чесна і болюча розмова з українцями. Автор прямо звертається до кожної людини і питає: хто ми є, чи пам'ятаємо своє коріння, чи бережемо мову, чи не відцуралися від свого. Саме тому цей твір хвилює: у ньому немає порожніх гучних слів, зате є справжній біль за народ, який може втратити себе.

Головна думка цього вірша – збереження національної ідентичності. Автор говорить про те, що недостатньо просто називати себе українцем. Важливо ще й відчувати цей зв'язок зі своїм народом, знати його історію, поважати мову і не соромитися свого походження. Дослідники теж пишуть, що мова пов'язана не лише зі спілкуванням, а й з історичною пам'яттю народу [1, с. 24–25; 4, с. 139]. Тому закиди поета сприймаються як спроба розбудити людей, які звикли жити ніби «без кореня» і не задумуватися, що саме вони втрачають.

Особливо важливим у творі є мотив збереження мови. Для поета мова – це не просто слова, якими люди говорять щодня. У ній живе пам'ять про минуле, культура, традиції, спосіб мислення народу. Науковці також наголошують, що мова зберігає культурний досвід поколінь і допомагає людині відчувати себе частиною нації [3, с. 39; 5, с. 192]. Тому фраза на кшталт «яка різниця, якою мовою говорити» в цьому контексті звучить дуже небезпечно. Віктор Баранов ніби попереджає: коли людина нехтує рідною мовою, вона поступово віддаляється і від свого народу, і від власної історії.

Ще одна важлива думка у вірші – це зв'язок людини з рідним домом. Тут дім означає не тільки місце, де людина народилася, а й духовний зв'язок зі своїм родом, предками, землею. Якщо людина забуває, звідки вона, то їй легше зректися і мови, і пам'яті, і власної гідності. У наукових працях теж підкреслюється, що історична пам'ять і культурна тяглість допомагають народові залишатися стійким [4, с. 171–172; 6, с. 14–15]. У Баранова ця думка звучить дуже просто: той, хто забув свій дім, ризикує втратити і самого себе.

У вірші важливими є образи Байди та моголів. Байда уособлює героїчне минуле України, мужність, честь і готовність боротися за своє. А моголи – це образ чужої сили, яка приходить руйнувати. Але поет, здається, найбільше боїться не зовнішнього ворога, а внутрішньої слабкості самих українців. Бо якщо народ забуває, ким були його предки, то він сам відмовляється від тієї сили, яку мав. Саме тому згадка про Байду змушує задуматися, чи відповідаємо ми своїй історії.

Окремої уваги заслуговують слова вірша «можна буть хохлом» [2]. Поет уживає це слово не просто як образливу назву, а як характеристику людини, яка забула, хто вона є, і змирилася з приниженням. Тобто це українець без національної гідності, без поваги до своєї мови, історії та культури. У такому значенні це слово звучить дуже різко, але саме тому й запам'ятовується. Науковці теж пов'язують кризу ідентичності з втратою історичної пам'яті та відчуття власної вартості [1, с. 26; 6, с. 15–16]. Баранов навмисне говорить жорстко, щоб змусити читача чесно подивитися на себе.

Цей вірш побудований як пряме звернення до людей. У ньому багато риторичних запитань, і через це складається враження, ніби поет справді говорить з читачем особисто. Він не дає готових відповідей, а змушує кожного самому подумати: що означає мова, чи пам'ятаємо ми свою історію, чи відчуваємо відповідальність за свою країну. Саме завдяки цьому твір сприймається не як сухий заклик, а як жива й емоційна розмова, яка відбувається напередодні здобуття Україною незалежності.

Важливу роль у творі відіграє версифікація: поезія написана силабо-тонічним віршем, традиційним для української літератури. Віршовий розмір – п'ятистопний анапест, що надає мовленню енергійності, наближає його до інтонації схвильованого заклику та дозволяє вмістити значний обсяг інформації при збереженні чіткого ритму.

Римування у творі переважно перехресне (абаб), що сприяє цілісності звучання та логічній послідовності викладу думки. Рими здебільшого чоловічі та жіночі, що урізноманітнює ритміку й робить поетичний текст більш виразним.

Отже, вірш «До українців» – це щире і болюче попередження. У ньому йдеться про дуже важливі речі: мову, історію, пам'ять, гідність, зв'язок із рідним домом. Поет ніби дорікає українцям, але робить це не через злість, а через тривогу за майбутнє народу. Після прочитання цього твору справді замислюєшся, що буде з людьми, які забули своє коріння і яким «усе одно». Саме тому ця поезія й сьогодні звучить актуально.

Список використаних джерел

1. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації // *Матеріали XLV науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*. Вінниця, 2016. С. 24–32.

2. Баранов В. До українців. *Вечірній Київ*. 1990. № 5. С. 3–5. URL: http://newbabilon.somee.com/poetry/vbaranov.html (дата звернення 16.04.2026).

3. Вонсович Г. Б. Українська мова як чинник державотворення й національної безпеки // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2019. Вип. 27. С. 39–42.

4. Гнатюк Л. П. Національна ідентичність і культура історичної пам'яті: лінгвістичний вимір // *Studia Linguistica*. 2016. Вип. 10. С. 139–145.

5. Мацьків Т. Мова та ідентичність: український вимір // *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 22. С. 192–196.

6. Петруньок Б. В. Поняття ідентичності в контексті українознавчих досліджень //*Українознавство*. 2012. № 4. С. 14–16.

Мирослава Ігорівна Клюйко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Тетяна Валеріївна Бикова

Художнє моделювання посткатастрофічних перспектив ідентичності в романі Світлани Тараторіної «Дім солі»

Художнє осмислення посткатастрофічної ідентичності в сучасній українській прозі набуває особливого значення в контексті постколоніальних і посттравматичних студій, що зумовлено необхідністю аналізу відповідних художніх стратегій в умовах російсько-української війни. У запропонованій доповіді проаналізовано особливості функціонування хронотопу роману Світлани Тараторіної «Дім солі» як художнього засобу конструювання посткатастрофічної ідентичності. У тексті змодельовано вигаданий постапокаліптичний півострів Кіммерик (художній аналог Криму), перетворений техногенною катастрофою – Спалахами – на мертвий Дешт, засолений отруйною речовиною суєром. Хронотоп твору організовано через опозицію двох просторів: Матері Вітрів – літаючої Станції, що уособлює тоталітарну владу Старших Братів, і Дешту – землі «засолених» мешканців, позбавлених права на повноцінне існування.

Теоретичним підґрунтям слугують праці, у яких порушено проблему художнього осмислення ідентичності в умовах катастрофи. Т. Гундорова окреслює сучасну українську культуру як «транзитну» і водночас «посттравматичну» – таку, де «відчутна присутність у сучасному минулого», а розрив між «я і світом» вимагає пошуку нових основ для комунікації та пам'яті [1, с. 10-13]. Н. Лазарович та Н. Король наголошують, що колоніальна спадщина в українській культурі пов'язана з «викоріненням історичної пам'яті, розмиванням національної ідентичності, пригніченням національної свідомості» [4, с. 346]. М. Маркович, аналізуючи наративні моделі репрезентації травми, підкреслює, що вона охоплює «глибинний зміст психіки, який постійно підштовхується до порогів свідомості», а її усвідомлення є «хворобливим і напруженим психологічним процесом» [5, с. 49]. З. Крижановська та А. Мудрик додають, що травматичний стрес руйнує базові ілюзії людини – ілюзію безпеки, ілюзію справедливого світу, ілюзію власної спроможності [3, с. 35]. Б. Ткачук визначає культурну пам'ять як динамічний процес, що «сприяє збереженню культурних цінностей» та формуванню ідентичності в умовах суспільних змін [7, с. 387]. С. Євтушенко зауважує, що культурний колоніалізм

формує ієрархії цінностей, за яких колонії залишаються «невидимими навіть для самих себе» [2, с. 101].

Часова організація роману «Дім солі» поглиблює колоніальну модель. Базовий час Дешту циклічний, підпорядкований ритму суєрних бурь; суб'єктивний час персонажів – фрагментований і розривний. Пам'ять героїв ушкоджена, спогади ненадійні. Ма, лікарка Ак-Шеїх, визнає: *«Дешт украв більшість її спогадів. Залишив найважливіше – роки материнства, обов'язок перед сином»* [6, с. 58]. Травматичний досвід реалізується через нав'язливі сни-флешбеки Талавіра, неможливість вербалізації пережитого. Розділи про давньогрецьку царицю Амагу створюють діахронічну вісь постпам'яті, поєднуючи тисячолітній досвід поневолення Кіммерику з його постапокаліптичним сучасним.

Деколонізаційна динаміка роману розгортається як шлях від привласненої ідентичності до обраної. Талавір, дізнавшись про свою штучну природу, переживає потрясіння: *«Іншого не шкода, коли він лише потвора. Найстрашніше, що так думав і Талавір. А найсмішніше, що він тепер більше ніж потвора»* [6, с. 125]. Проте саме ця криза стає відправним моментом: *«Якщо війна приходить у наш дім, треба давати відсіч. Той, хто не бореться, перетворюється на сіль»* [6, с. 537] – слова головного героя, виголошені напередодні вирішальної битви із колоніальною владою, влучно окреслюють наскрізну проблему твору: здатність поневоленого народу відновити власну суб'єктність. Ритуали та артефакти Дешту – Золота Колиска, тогірек Діви, колода карт Мамая – виконують функцію збереження культурної пам'яті попри колоніальний тиск. У фіналі Талавір формулює позицію, вільну від імперського наративу: *«Ми не обираємо час, коли народитися… Не обираємо батьків чи батьківщину. Лише бік, на який пристати»* [6, с. 536]. Ма припускає: *«Значно краще бути дитям Дешту, ніж результатом експериментів Старших Братів»* [6, с. 536].

Отже, хронотоп «Дому солі» функціонує як цілісний засіб художнього осмислення постколоніальної та посттравматичної ідентичності. Просторова вертикаль «Станція-Дешт» кодує колоніальну ієрархію, фрагментований час – травматичну свідомість, а деколонізаційний вектор наративу утверджує право поневоленого народу на самобутність. Дата – «24 лютого 2022 року» – та останні рядки роману – *«До свого солоного від крові і сліз дому. Нашого дому»* [6, с. 537] – перетворюють постапокаліптичну алегорію на пряме висловлювання про Україну, що бореться за право називати цю землю своєю.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с. URL: https://surl.lu/rnwzlf
2. Євтушенко С. Постколоніальний дискурс на пострадянському просторі. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2017. Вип. 36. С. 99-103. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26291/
3. Крижановська З. Ю., Мудрик А. Б. Посттравматичний стресовий розлад як наслідок пережитого травматичного досвіду особистості. Психологічні студії. 2024. № 3. С. 32-38. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26047
4. Лазарович Н. В., Король Н. М. Дискурс постколоніалізму в контексті сучасного українського соціокультурного простору. Культурологічний альманах. 2025. Вип. 1 (13). С. 345-351. URL: https://surl.li/hesdwv
5. Маркович М. Моделі наративного уявлення про травму. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2021. № 18. С. 48-56. URL: https://surl.li/rkmasb
6. Тараторіна С. Дім солі : роман. Київ : Видавництво, 2023. 302 с.
7. Ткачук Б. В. Дослідження української культурної пам'яті крізь призму постколоніальної теорії. Культурологічний альманах. 2024. Вип. 2 (10). С. 385-391. URL: https://surli.cc/cdvpsx

Руслана Миколаївна Ковальчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності «Філологія: В11 Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Соціально-побутовий простір повісті Федора Одрача «Вощадь»

Українські вчені повертають для народу забуті імена діячів культури, які через життєві обставини були змушені покинути свою Батьківщину та жити далеко від рідної землі. Серед таких митців є і Федір Одрач (справжнє прізвище Шоломицький) – український письменник-емігрант та журналіст.

Творчість Федора Одрача зацікавила багатьох літературознавців, а саме: Івана Боднарука, Інну Галак, Віктора Давидюка, Сергія Лащенка. Однак доробок письменника-емігранта ще потребує детального вивчення.

Метою дослідження є аналіз соціально-побутового простору в повісті «Вощадь» Федора Одрача.

Митець усе життя згадував про свій рідний край – Полісся. Твори письменника «поліського краю» вдало відображають побут, звичаї та традиції поліщуків – жителів Полісся. Також автор у нарисі «Наше Полісся» писав про те, що українці забули та не цікавилися поліським краєм [3]. Тому Федір Одрач, за допомогою своїх творів, хотів познайомити читачів зі своїм рідним Поліссям. Одним із таких творів є повість «Вощадь». У цьому творі яскраво відображені основні соціальні верстви суспільства першої половини ХХ століття: селянство, інтелігенція, духовенство (батюшки) та радянська влада. Соціальну проблематику автор порушує цілком свідомо. У цьому контексті Федір Одрач торкається питань, що окреслюють шляхи розвитку поліщуків, та питань, що стосуються історичної пам’яті тощо.

У повісті письменник намагався зобразити майже всі суспільні прошарки населення на певному етапі розвитку, розглядаючи розвиток суспільства в площині горизонтального часового виміру. Олександра Копач у передмові до повісті «Вощадь» зазначила: «Можливо, ніде в світі людина сучасної доби не знаходиться в більше трагічній ситуації, як саме в Україні. Ця справа вимагає усвідомлення, всестороннього розуміння, і до цього саме стремить автор «Вощаді». Висвітлюючи саме цей процес підриву людини в її основах на історичних дегресіях і нових фактах, письменник не щадить землякам тяжких докорів, які саме тут у нашому новому поселенні також дуже актуальні» [1, с. 15].

Просторово-часовим тлом подій у творі митця є простір Полісся – краю, де діють дві ворожі сили: російська та польська. Федір Одрач у повісті показує панораму подій з перших років Другої світової війни, коли Пінщину, частину Полісся, приєднали до СРСР. Саме простір визначає структуру сюжету та характер героя. У повісті представлені і зовнішні топографічні місця, де герої твору переживають специфічні душевні процеси. Загалом у творі кожен персонаж має власний зовнішній (село, місто, школа, хата, будинок культури та ін.) та внутрішній (душа, думки тощо) простори.

Географія повісті «Вощадь» охоплює територію Полісся, що дає змогу письменникові проаналізувати історію життя героїв у широкому реалістичному аспекті. У творі фігурують конкретні топоніми, конкретні історичні події. Одним із центрів географічного простору тут є село Хляби, де розпочинається розповідь, зокрема вчительський будинок Кулика: «Великий шкільний будинок у Хлябах стояв на кінці села. Перед ним простягався старенький тин, а за тином пробігала вуличка, повна баюр» [2, с.

18]. Сільська школа постає у творі не лише як освітня установа, а як соціально-побутовий та культурний простір, де перетинаються політика, національна ідентичність та особисте життя героя.

Простір повісті для герої – це не конкретне місце, а насамперед предмети, які його роблять його несхожим на інший простір. Кожен окремий простір має неабияке значення для свідомості героя. У повісті «Вощадь» побут зображений як основна складова життя героїв, яка обумовлює їх моральний уклад, деякою мірою герої проходять випробування побутом, який просторово представлений за допомогою локусу «село», де відбуваються зміни з приходом нової влади як у селі, так і в житті селян.

Отже, соціально-побутовий простір повісті «Вощадь» є маркером історичної епохи, де через деталізацію щоденного життя Полісся автор розкриває глибинні національні проблеми українства на території Пінщини.

Список використаної літератури

1. Копач О. Передмова. Одрач Федір. Вощадь. Торонто, 1972. С. 9-16.
2. Одрач Ф. Вощадь. Торонто, 1972. 387 с.
3. Одрач Ф. Наше Полісся. Вінніпег, 1955. 68 с.

Руслана Миколаївна Ковальчук,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність спеціальності 061 «Журналістика
(Видавнича справа і редагування)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, ст.викладач
кафедри журналістики, медіалінгвістики і української наукової мови
Людмила Василівна Підкамінна

Поняття академічної доброчесності в роботі літературного редактора

У XXI столітті поняття академічної доброчесності набуло особливого значення, тому що в еру інтернету люди почали активно використовувати різні інформаційні ресурси, штучний інтелект і часто не враховують вимоги до інтелектуальної власності. Г.Ульянова та Н.Бааджи вважають, що «сьогодні в умовах розвитку відкритої науки, відкритої освіти, відкритих інновацій і відкритих даних в інформаційному суспільстві, що є важливою складовою суспільства знань, принципи та дієві практики академічної доброчесності набувають фундаментального значення і визначають успіх і визнання академічних установ на ринку освітніх послуг» [5].

Поняття академічної доброчесності пов’язане не лише з освітньою і науковою діяльностями, а й із редакторською, тому що літературний редактор у своїй роботі теж має дотримуватися академічної доброчесності.

Метою дослідження є розкриття особливостей поняття академічної доброчесності в роботі літературного редактора.

А.Кришталь зазначила, що «академічна доброчесність є нормативною категорією, прописаною в національному законодавстві й міжнародному праві, з усіма наслідками правового характеру, що з цього випливають» [3].

Основні морально-етичні цінності академічної доброчесності та культури були сформульовані в Бухарестській Декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2004 рік). Саме в цій декларації визначено шість ключових цінностей академічної доброчесності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та сміливість (мужність) [1].

Щодо українського законодавства, то в статті 42 Закону України «Про освіту» вказано, що академічна доброчесність – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [4]. Тобто можна академічну доброчесність розглядати як систему етичних принципів та правил, яких треба дотримуватися з метою забезпечення чесності, прозорості та відповідальності в навчанні, викладанні та науковій діяльності. Також у Законі вказано, що «дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації» [4].

За визначенням Г.Вартанова, літературний редактор – це «фахівець, який читає і править рукопис твору автора відповідно до чинних норм та правил, висловлює свої міркування та побажання щодо мови і стилю, сприяє вдосконаленню тексту, що готується до публікації або передачі аудіовізуальними засобами» [2]. Проте літературний редактор відповідає не тільки за виправлення орфографічних та пунктуаційних помилок, а й за підготування тексту до публікації, вдосконалення тексту на мовностилістичному, структурному та інформативному рівнях. Тому так само, як і автор тексту, літературний редактор відповідає за дотримання правил академічної доброчесності. Поняття академічної доброчесності може по-різному виявлятися в роботі літературного редактора.

По-перше, літературний редактор повинен забезпечити чесність та достовірність у текстах, які він редагує, а також виявляти такі порушення, як плагіат, фальсифікацію, фабрикацію та маніпуляцію змістом. У XXI столітті редактор повинен відрізняти текст, згенерований штучним інтелектом, від авторського. Також інколи автор використовує в тексті свої напрацювання, які були опубліковані раніше, без посилання. Тоді це самоплагіат. Літературний редактор редагує такий матеріал. Фахівець звертає увагу автора на нелогічні або загальні твердження, просить вказати першоджерело.

По-друге, літературний редактор має перевірити, що посилання, які вказав автор у роботі, існують і є коректними. Усі цитати повинні бути правильно оформленими відповідно до наявних стандартів і вимог. Якщо ж є помилки в цитуванні, то редакторові потрібно їх виправити. Досвідчені редактори можуть помітити в тексті перефразовані елементи. Такий вид плагіату називають перефразуванням (парафразуванням) – зміна деяких фрагментів тексту, які збігаються із раніше оприлюдненими науковими публікаціями. Але навіть коли автор перефразував текст, то покликання на джерело має бути вказане. Також літературний редактор перевіряє, чи правильно оформлений список використаної літератури, чи є відповідність із покликаннями в роботі.

По-третє, літературний редактор повинен максимально зберігати авторський текст, уникати переписування фрагментів, бо під час переписування авторського тексту літературний редактор може спотворити унікальний стиль автора. Основним завданням фахівця є зредагувати текст: виправити орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки, покращити структуру (композицію) тексту.

Отже, дотримання цих принципів академічної доброчесності в роботі літературного редактора дуже важливе. Також це одна з ознак висококваліфікованого фахівця. Літературний редактор, який працює чесно й відповідально, формує свою бездоганну професійну репутацію, завжди буде затребуваним спеціалістом.

Список використаної літератури

1. ICAI. URL:https://www.academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page (дата звернення 16.10.2025).

2. Вартанов Г. Засоби масової комунікації: короткий словник термінів і понять. Київ: Грамота, 2005. 30 с.
3. Кришталь А. Академічна доброчесність: навчальний посібник. Черкаси : ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. 124 с.
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3 (дата звернення 17.10.2025).
5. Ульянова Г., Бааджи Н. Академічна доброчесність як основа академічного успіху. Університет митної справи та фінансів. *Правова позиція*. 2022. №4(37). С. 98-103.

Антон Анатолійович Ковлев
Здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальність 035 "Філологія
(Українська мова і Список використаних джерел)"

Наукова керівниця
докторка філологічних наук,
професорка кафедри української літератури
Інна Миколаївна Ліпницька

Античні образи у творчості Лесі Українки

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення «класичних» образів у світлі модерністського світовідчуття Лесі Українки. У її спадщині античний міф стає не просто декорацією, а інструментом художнього осмислення української дійсності межі XIX–XX століть. Це дозволяє вивести національну літературу на світову арену та утвердити європейський вектор розвитку культури.

Мета роботи - проаналізувати особливості інтерпретації античних сюжетів та образів у спадщині Лесі Українки (зокрема на прикладі твору «Іфігенія в Тавриді») як засобу розв'язання філософських та національно-політичних конфліктів.

Теоретичним підґрунтям слугують праці дослідників, що вивчали рецепцію античності в українській літературі. Як зазначають літературознавці, для Лесі Українки античність стала «універсальною мовою», що дозволяла обходити цензурні обмеження та порушувати найгостріші питання: проблему волі й рабства, обов'язку перед нацією та ролі митця в суспільстві.

Творча спадщина поетеси є унікальним містком між українською культурою та загальноєвропейським інтелектуальним контекстом. Звернення до давньогрецьких сюжетів не було даниною моді. Навпаки, це був свідомий крок до подолання «хуторянського» простору.

Одним із найбільш репрезентативних творів у цьому аспекті є драматична сцена «Іфігенія в Тавриді». У ньому Леся Українка здійснила глибоку гуманізацію античного образу:

1. Трансформація героїні: На відміну від класичних інтерпретацій, де Іфігенія є пасивною жертвою волі богів, у Лесі Українки вона постає втіленням інтелектуальної туги та незламності духу.
2. Мотив чужини: Перебування героїні в Тавриді перегукується з екзистенційним станом українського інтелігента того часу. Туга за рідною Елладою стає метафорою боротьби за власну ідентичність.
3. Етичний вибір: Поетеса утверджує тезу, що «сором - хилитися і долі коритися». Іфігенія не чекає на порятунок від чоловіка чи бога, вона сама стає суб'єктом власних переживань і волі.

Античність у системі координат Лесі Українки - це не реставрація минулого, а модерний діалог із вічністю. Використовуючи міф як каркас для аналізу психологічних конфліктів, авторка довела, що українське слово здатне опановувати світові сюжети. Це був важливий крок до створення великих драм, де античність виступала способом осмислення національної ідентичності та утвердження європейського вектору розвитку.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. П. Поетика драми Лесі Українки : монографія. Київ : Либідь, 2007. 400 с.
2. Зеров М. К. Леся Українка. Критично-біографічний нарис. Харків : Книгоспілка, 1924. 88 с.
3. Українка Леся. Іфігенія в Тавриді. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021. Т. 1.
4. Забужко О. С. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 640 с.

Анастасія Ярославівна Кожем'яко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня лсвіта (Ураїнська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Наталія Павлівна Гальона

Структурно-семантичні та комунікативні параметри неповних речень у навчальному тексті

Актуальність дослідження зумовлена постійним інтересом до вдосконалення методів викладання української мови та літератури, а також пошуком оптимальних способів створення навчальних матеріалів, які допомагають учням різного віку ефективніше оволодівати знаннями. У сучасному освітньому процесі особливого значення набувають мовні конструкції, що сприяють лаконічному викладу думок та водночас стимулюють когнітивну активність школярів. Одним із таких дієвих інструментів є використання неповних речень. Вони дають можливість виокремити найголовніше, структурувати інформацію, а також сприяють розвитку критичного мислення та комунікативних навичок учнів. Попри значну кількість досліджень функцій синтаксичних одиниць в освітньому дискурсі, все ж є потреба у більш детальному аналізі особливостей побудови, змісту та функцій неповних речень у навчальних текстах з української мови та літератури.

Мета дослідження – виявити, як функціонують неповні речення в освітніх текстах, з'ясувати їхні структурно-семантичні особливості та значення для покращення результативності навчального процесу.

Сучасні мовознавці схильні до думки, що неповні речення – це «недомовлені» конструкції, які хоч і не мають всіх частин речення, але добре виконують свою комунікативну роль, адже пропущені елементи можна легко заповнити з контексту або ситуації [1]. Як зауважує О. Пономарів, вони дають можливість економити мовні засоби, не повторюватися зайвий раз, але при цьому зберігати зміст висловленого [3]. К.Шульжук наголошує, що неповні речення є надзвичайно важливим інструментом для структурування тексту, адже вони роблять його більш логічним та компактним [4].

У підручниках та посібниках найчастіше трапляються неповні речення, де не вистачає підмета або присудка. Таке скорочення дає можливість зосередити увагу читачів на головній думці [1], а тире, ніби місток, заповнює прогалини, вказуючи на пропущені слова та забезпечуючи семантичний зв'язок між всіма частинами речення [4].

З погляду комунікативних функцій неповні речення – це потужний засіб впливу на співрозмовника. За спостереженням Ф. Бацевича, мовні одиниці набувають повноти значення в процесі мовленнєвої взаємодії, в живому діалозі, а їхня ефективність залежить від точності передавання комунікативного наміру [2]. У цьому контексті неповні речення виконують низку функцій: сприяють узагальненню та виокремленню суттєвої інформації, структуруванню висловлення та активізації пізнавальної діяльності учнів.

Особливістю неповних речень є їхній когнітивний потенціал. Незавершеність синтаксичної структури зумовлює необхідність інтерпретаційного доповнення, що активізує мисленнєві процеси адресата. Це сприяє глибшому осмисленню інформації, розвитку аналітичних умінь, розвиває кмітливість, уяву та гарантує, що інформація по-справжньому буде «зафіксована» в пам'яті, а отже, засвоєння навчального матеріалу стане більш ефективним. Такий підхід вписується у філософію сучасної освіти, узгоджується із актуальними освітніми стратегіями, орієнтованими на формування критичного мислення та самостійності суджень.

Неповні речення також виконують функцію організації навчального тексту. Вони забезпечують логічну послідовність викладу, зв'язність тексту та оптимізують подання інформації, утворюючи плавні переходи між змістовими частинами і сприяючи формуванню цілісної структури розповіді. Завдяки скороченій формі ці синтаксичні одиниці дають змогу уникати надлишкових повторів, зберігаючи чіткість викладу, що є важливим для навчальних текстів, у яких необхідно поєднати насиченість інформацією з доступністю. Вони утворюють ланцюжки думок, де кожна наступна ідея доповнює попередню, створюючи єдину структуру навчального матеріалу, що допомагає краще зрозуміти інформацію та ефективніше її засвоїти.

У науково-навчальному дискурсі неповні речення стають засобом реалізації принципу функційної доцільності мовлення. Вони дають змогу адаптувати навчальний матеріал відповідно до рівня підготовки студентів, спрощуючи складну структуру речень та забезпечують ефективність комунікації. Як зазначає Ф.Бацевич, ефективна комунікація значною мірою визначена тим, як мовні засоби вписуються в контекст розмови та потреби слухача або читача [2]. У цьому аспекті неповні речення є одним із засобів оптимізації навчального тексту, ефективного форматування освітньої мови.

Крім того, неповні речення сприяють реалізації прагматичного аспекту комунікації, оскільки забезпечують концентрацію уваги на ключових змістових компонентах. Це відповідає сучасним вимогам до освітніх текстів, які мають не лише передавати знання, а й формувати здатність до їх аналізу та інтерпретації.

Отже, використання неповних речень у навчальному тексті виходить за межі суто граматичного явища. Воно охоплює структурні, семантичні та прагматичні аспекти організації мовлення, що дає підстави розглядати його як ефективний засіб оптимізації навчальної комунікації.

Список використаних джерел

1. Арешенков Ю. О. Синтаксис сучасної української мови. КДПУ, 2005. DOI: https://doi.org/10.31812/0564/2178 (дата звернення: 20.04.2026).
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, Академія, 2004. 344 с.
3. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова. Київ, Либідь, 2008. 488 с.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ, Академія, 2004. 408 с.

Софія Вікторівна Кожен
студентка IV курсу
заочна форма навчання
спеціальності «Філологія
(українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Образний світ поезії Сергія Жадана як відображення сучасної української реальності

У повідомленні йдеться про особливості образного світу поезії Сергія Жадана у збірці «Життя Марії» та спробі визначити, як сучасна українська реальність відображається через систему образів та мотивів.

Збірка Життя Марії Сергій Жадан постає як глибоко особистий і водночас суспільно значущий поетичний щоденник, створений у контексті російсько-українська війна. Написана у 2015 році, ця збірка стала однією з перших емоційних реакцій митця на події 2014 року, відобразивши стан українського суспільства в момент історичного зламу. Вона складається з 80 текстів, серед яких 60 авторських поезій та 20 перекладів Чеслав Мілош, що підсилюють філософське звучання книги. Сам автор визначає її як твір про любов і ненависть, підкреслюючи контраст між внутрішнім і зовнішнім, світлим і темним. Збірка фіксує сучасну українську реальність через призму особистих переживань, де війна стає не лише історичним фактом, а повсякденною дійсністю. У поезіях постають мотиви втрати дому, вимушеного переселення, руйнування звичного способу життя, страху та невизначеності. Світ, який описує поет, сповнений тривоги, але водночас зберігає людяність завдяки внутрішньому опору людини. У цих образах відчутна трансформація повсякденності, коли навіть найпростіші речі набувають нового, загрозливого змісту.

Однією з ключових тем збірки є пошук ідентичності. Людина в умовах війни змушена переосмислювати себе, свої цінності та місце у світі. Цей процес часто супроводжується болем, відчуженням і самотністю. Водночас Жадан показує, що саме в кризових обставинах розкривається справжня сутність людини. Символом цього стає образ Марії – центральний у збірці. Вона постає не лише як біблійна постать, а як узагальнений образ сучасної жінки, яка переживає втрату, біль і водночас знаходить сили рухатися далі, шлях символізує духовне випробування і пошук сенсу в умовах руйнування світу. Образ Марії також розкриває тему відчуження та виснаження. У вірші «я втомилася бути Марією» звучить прагнення звільнитися від нав'язаних ролей і символів, повернутися до простого людського існування. Це підкреслює загальну тенденцію збірки – прагнення людини залишитися собою в умовах, коли реальність змушує її ставати символом, свідком або жертвою.

Не менш важливою є тема любові, яка в поезіях Жадана постає як складне, суперечливе, але життєво необхідне почуття. Любов тут – не лише інтимне переживання, а універсальна сила, що дозволяє людині вистояти: «Любов варта всього – варта болю твого…». У віршах часто звучать мотиви прощання, розлуки, пам'яті: «Візьми лише найважливіше…», «Ти колись згадаєш про ці часи…». Автор підкреслює, що в умовах війни матеріальні речі втрачають значення, а справжню цінність мають досвід, спогади та близькість між людьми.

Значне місце у збірці займає зображення соціальної реальності. Жадан уважно фіксує деталі повсякденного життя: вокзали, черги, запахи, очікування. Вокзал стає символом тимчасовості існування, коли людина позбавлена дому і змушена жити в

постійному очікуванні. Такі образи надають голос тим, хто зазвичай залишається поза увагою – переселенцям, свідкам війни, звичайним людям.

Важливим аспектом є також моральний вимір війни. У поезіях з'являються образи людей, які втратили моральні орієнтири, зокрема мародерів. Жадан підкреслює, що війна здатна змінити будь-кого, і за певних обставин кожна людина може опинитися перед складним моральним вибором. Це надає збірці глибини і змушує замислитися над природою людської поведінки.

Ліричний герой збірки – чутливий, емоційний, глибоко переживає події, але не тікає від реальності. Його ліризм є способом осмислення травматичного досвіду і водночас формою внутрішнього спротиву. Він прагне зберегти пам'ять, зв'язок із близькими, здатність відчувати. Для Жадана слово і спілкування стають способом утримати сенс життя навіть у ситуації хаосу. Стиль збірки поєднує поетичну експресію з філософськими роздумами. Автор органічно поєднує інтимне й соціальне, сакральне й буденне. Його мова насичена образами, але водночас проста і зрозуміла, що підсилює емоційний вплив текстів. Важливу роль відіграють екзистенційні мотиви – трагізм існування, абсурдність світу, свобода вибору, відповідальність людини за своє життя.

Таким чином, збірка «Життя Марії» відображає сучасну українську реальність як складний і суперечливий простір, у якому переплітаються особисті переживання та історичні події. Через систему образів, мотивів і ліричного героя Жадан показує, що навіть у найтяжчі часи людина здатна зберегти людяність, любов і віру. Цей твір є не лише художнім осмисленням війни, а й глибоким філософським роздумом про життя, пам'ять і сенс людського існування.

Список використаних джерел

1. Баранов В. До українців. *Вечірній Київ*. 1990. № 5. С. 3–5. URL: http://newbabilon.somee.com/poetry/vbaranov.html(дата звернення 16.04.2026).

2. Екзистенційні мотиви збірки «Життя Марії» Сергія Жадана С. 1-5 URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v62/part_2/12.pdf(дата звернення 16.04.2026)

3. Історія української літератури у дванадцяти томах. http://www.ilnan.gov.ua/media/k2/attachments/Books-Y-12.pdf С.322-340.

Вікторія Сергіївна Козак
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Наталія Павлівна Гальона

Оцінна функція прислівників у змалюванні внутрішнього стану героїв повісті Івана Франка «Для домашнього огнища»

Повість Івана Франка «Для домашнього огнища» (1892) належить до найкращих зразків психологічної прози в українській літературі кінця XIX століття. Твір, написаний спочатку польською мовою, а згодом перекладений автором українською, привертає увагу дослідників складною системою художніх засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього світу персонажів. Серед лексико-граматичних одиниць, що забезпечують психологічну глибину Франкового тексту, особливе місце посідають прислівники з оцінною семантикою, які досі не були предметом спеціального мовознавчого аналізу.

Проблема категорії оцінки в лінгвістиці має давню традицію й продовжує привертати увагу сучасних дослідників. Г. Удовіченко та А. Горобей підкреслюють, що оцінність є однією з фундаментальних категорій мовознавства, яка перебуває на перетині лінгвістики, філософії та когнітивної науки [4, с. 301]. Г. Приходько наголошує на когнітивних вимірах категорії оцінки, розглядаючи її як спосіб концептуалізації дійсності через призму ціннісних орієнтирів мовця [3, с. 144]. Д. Кривенченко, аналізуючи оцінну лексику в українських медіа, доходить висновку про те, що оцінні одиниці відіграють вирішальну роль у моделюванні суб'єктивної перспективи тексту [1, с. 278].

Важливим є дослідження Н. Бук, яка, аналізуючи повість «Для домашнього огнища» крізь призму частотного словника, зафіксувала значну питому вагу прислівників у тексті та їхню роль у формуванні авторського наративу [7, с. 58]. О. Гашибаязова наголошує на ролі конотативного компонента в семантиці означальних лексем, що безпосередньо стосується оцінних прислівників [6, с. 63]. Д. Рязанцева, досліджуючи засоби вираження оцінки в науковому стилі, демонструє, що оцінна функція виходить далеко за межі художнього мовлення і є універсальною мовною категорією [5].

Повість «Для домашнього огнища» відзначається високим ступенем психологізму, що виявляється передусім на рівні авторського мовлення. Іван Франко, моделюючи внутрішній стан персонажів, послідовно використовує прислівники як засоби оцінної характеристики – не лише для позначення способу дії, а й для передавання емоційного забарвлення ситуації, імпліцитного авторського ставлення та розкриття прихованих переживань героїв. Саме прислівники стають у Франка одним із провідних інструментів побудови психологічного портрета, що підтверджується їхньою високою частотністю у тексті, зафіксованою Н. Бук [7, с. 60].

Уже з перших рядків повісті прислівники виконують роль маркерів психологічного стану. У сцені знайомства читача із салоником Анелі Франко зазначає, що дві дами «говорять між собою інтимно, інколи мимоволі понижуючи голос до таємного шепоту» [8]. Прислівник *мимоволі* тут виконує подвійну функцію: з одного боку, вказує на спосіб дії (несвідомо, без навмисного наміру), з іншого – імпліцитно оцінює емоційний стан героїнь, натякаючи на тривожність, таємничість і внутрішню напруженість їхньої розмови. Це один із прикладів того, як прислівник стає індикатором прихованого психологічного стану, який не артикулюється прямо, але відчувається через адвербіальний компонент.

Особливо виразно оцінна функція прислівників виявляється в кульмінаційній сцені повернення капітана Ангаровича. Франко описує зустріч подружжя через серію прислівникових характеристик, що утворюють цілісну систему емоційної оцінки. Капітан «*весело* скрикнув» [8], звертаючись до Юлії, – і прислівник *весело* тут маркує не стільки манеру мовлення, скільки внутрішній стан людини, яка переживає момент абсолютного щастя. Якісно-означальний прислівник набуває аксіологічного навантаження: він оцінює переживання як позитивні, радісні, сповнені вітальної сили. Як зазначає Г. Приходько, саме в контексті нейтральна лексема може набувати яскравого оцінного значення [3, с. 146].

Важливим є аналіз прислівникових характеристик у сценах із дітьми. Коли Михась уперше бачить батька після довгої розлуки, Франко фіксує його поведінку через прислівники оцінного значення. Зокрема, хлопчик мовить «*поважно*»: «Так се ти наш тато?» [8]. Прислівник *поважно* тут передає не просто спосіб мовлення, а цілу гаму дитячого переживання: здивування, невпевненість, потребу переконатися в реальності ситуації. Автор через один прислівник створює ємний психологічний портрет дитини, яка вперше після тривалої відсутності батька зіштовхується з реальністю його присутності.

Самостійну семантичну групу становлять прислівники, що передають внутрішню динаміку капітана Ангаровича – перехід від радості до розпуки й назад. Франко пише, що капітан «*радісно* мовив»: «Значить, обоє в першій класі!» [8], а у відповідь Анеля

«*строго* відповіла»: «Дуже перепрашаю, бо в другій» [8]. Антитеза між прислівниками *радісно* та *строго* є засобом побудови міжперсонажного контрасту: радість капітана протиставляється грайливій суворості дружини, що відкриває перед читачем складну динаміку родинних стосунків. Оцінні прислівники тут функціонують як маркери рольової поведінки у сім'ї – батько постає як емоційна, імпульсивна натура, а мати – як раціональна, зібрана жінка.

І.Франко також послідовно використовує прислівники для передавання внутрішнього стану через опис фізичних виявів емоцій. Капітан Ангарович описаний у момент найвищого емоційного напруження: «*помалу* підводить голову, обертає зір у той бік, відки почув голос» [8]. Прислівник *помалу* є темпоральним маркером, але в контексті емоційно навантаженої сцени він набуває оцінного значення: передає стан зачарованості, зомління, нездатності миттєво реагувати через переповненість почуттями. Це приклад того, що Г.Приходько називає «когнітивним виміром оцінки» [3, с. 146] – ситуації, коли нейтральна за основним значенням лексема набуває аксіологічного навантаження у певних контекстуальних умовах.

Слід зазначити, що Франко використовує прислівники не лише для позитивної оцінки емоційного стану. У повісті є фрагменти, де адвербіальна оцінність набуває тривожного відтінку. Капітан «своїм звичаєм перескакуючи з веселого тону в *страшенно* розпучливий, скрикнув: – Пропав я! Нещасливий!» [8]. Прислівник *страшенно* тут виконує функцію гіперболізації емоційного стану, і хоча в цьому контексті капітан жартує, сам прислівник виражає семантику розпачу, яка стане актуальною в подальших розділах повісті, коли герой зіткнеться з трагічною правдою. Така семантична проєкція – вживання оцінного прислівника в жартівливому контексті з прогнозованим трагічним відлунням – є типовим прийомом Франкового психологізму.

Описуючи салоник Анелі на початку повісті, Франко характеризує героїню через прислівник: вона «*дуже живо* занята тим, що "робить порядок" у салонику» [8]. Словосполучення *дуже живо* є прислівниковою групою, де *живо* передає якісну характеристику поведінки, а *дуже* – її інтенсивність. Разом вони оцінюють не стільки дію, скільки внутрішній стан жінки: зібраність, енергійність, радісне очікування. Такі конструкції, на думку О. Мураховської та В. Теслі, демонструють здатність адвербіальних одиниць виходити за межі суто предикативної функції й набувати ширшого аксіологічного значення [2, с. 601].

Голос Анелі характеризується Франком як «*дивно* проймаючий» [8]. Прислівник *дивно* в цій конструкції виконує подвійну оцінну функцію: з одного боку, він підсилює якісну характеристику голосу, з іншого – вносить елемент незвичайності, загадковості, що імпліцитно характеризує натуру героїні.

Отже, семантичний аналіз оцінних прислівників у повісті «Для домашнього огнища» дає змогу виокремити кілька їх функційних різновидів у змалюванні внутрішнього стану героїв. По-перше, це прислівники-маркери емоційного стану (*весело, радісно, пестотливо, сердечно*), які безпосередньо називають емоцію. По-друге, це прислівники-індикатори характеру (*розсудливо, поважно, строго*), які через опис способу мовлення розкривають психологічні риси персонажа. По-третє, це прислівники контрастної семантики (*жартовливо грізним, лагідно та енергічно*), які створюють оксиморонні характеристики й виявляють складність внутрішнього стану. По-четверте, це прислівники інтенсифікації (*дуже, незвичайно, страшенно*), які підсилюють оцінне значення суміжних лексем. По-п'яте, це прислівники-передвісники (*мимоволі, дивно*), що імпліцитно закладають тривожну семантику, яка розкриється в подальшому сюжеті.

Список використаних джерел

1. Кривенченко Д. Мовна категорія оцінки та її характеристика в українських ЗМІ. Записки з українського мовознавства. 2024. Вип. 31. С. 277–287. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309448

2. Мураховська О. М., Тесля В. А. Категорія оцінки в сучасних лінгвістичних дослідженнях (на матеріалі німецької преси). Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2020». 2020. С. 599–601. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/4056/1/zbirnik_2020-586-587%20%287%29.pdf

3. Приходько Г. І. Когнітивні виміри категорії оцінки. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2021. Вип. 1(19). С. 143–152. URL: http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/177

2. Удовіченко Г. М., Горобей А. М. Категорії оцінки в лінгвістиці та філософії. Нова філологія. 2021. Вип. 82. С. 300–307. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-48

3. Рязанцева Д. В. Актуалізовані прикметникові форми як засоби вираження оцінки в науковому стилі української мови. Наукові записки НаУОА. 2015. URL: https://naub.oa.edu.ua/2015/aktualizovani-prykmetnykovi-formy-ya/

4. Гашибаязова О. В. Конотація: проблеми визначення та структури (проєкція на семантику прикметника). Мовознавчий вісник. 2019. Вип. 27. С. 62–68. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2019-27-62-68

5. Бук Н. Роман Івана Франка «Для домашнього огнища» крізь призму частотного словника. Мовознавство. 2011. № 4. С. 56–66. URL: https://www.academia.edu/73266352/

6. Франко І. Для домашнього огнища : повість. Львів : Літературно-наукова бібліотека, 1897. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3788

Діана Сергіївна Козовіт
Здобувач першого рівня вищої освіти,
Спеціальність 014 «Середня освіта»
(Українська мова і Список використаних джерел

Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Ніна Дмитрівна Осьмак

Мариністичні образи пейзажної лірики Лесі Українки

Мариністичні образи у пейзажній ліриці Лесі Українки є яскравим проявом її неоромантичного світосприймання. Поетеса збагатила літературу майстерними описами морської стихії, де море постає не просто фоном, а динамічним образом, що відображає внутрішній світ ліричного героя.

Морська стихія у творчості Лесі Українки, Олександра Олеся, М. Вороного, Г. Чупринки слугувала потужним інструментом для вираження тонких людських переживань, емоцій та філософських роздумів, які важко передати прямим словом. Вона стала універсальною метафорою душевного стану, свободи, мінливості життя та таємниць людської душі. Море, як зазначає О.Бабишкін, «настроює поета в лад із своїм гомоном, надихає його. І тоді море здається якоюсь чарівною піснею, поезією..» [1, с. 88].

Морська тематика займає особливе місце у творчості Лесі Українки, ставши для неї не лише джерелом натхнення, але й порятунком та місцем лікування. Першу подорож до моря поетеса здійснила у 17-літньому віці. Під враженням від мандрівки вона створює ліричний цикл «Подорожі до моря». Ця збірка і є її першими відгуком про море.

У вірші «Вже сонечко в море сіда» створено живописну картину заходу сонця над морем. Авторка описує «прозору, глибоку воду, що темніє… немов оксамит» [3, с.97] - саме це порівняння підсилює відчуття розкішної поверхні моря, що на певну мить навіть здається

матеріальною. Але ця естетична картина не просто опис моря – це відображення внутрішнього спокою, прийняття і життєвої роздумливості ліричної героїні. Леся Українка, завдяки плавним метафорам та епітетам, дозволяє читачам відчути атмосферу, коли можна заглибитись у свої думки.

«Червоніі іскри блискучі…ясним огнем миготять» [3, с.97]. Море і світло стають дзеркалом настрою поетеси. Хвилі виблискують і грають, немов емоції, що живуть у глибині душі. Природа постає як живий емоційний простір.

Символом життєвого шляху у цій поезії виступає слід від корабля – «дорога там довга, широка… біліє як мармур, як сніг»[3,с. 98]. Це сліди думок, досвіду, пройденого шляху, що залишаються у свідомості ліричної героїні.

А завершальною метафорою, що виражає прийняття та закінчення дня і повернення до внутрішньої тиші є: «Ось промінь останній!...Прощай, веселеє сонечко ясне!»[3, с.98]. Це не сум про втрату світла, а навпаки – спокійне прощання, що несе в собі надію на новий день.

Варто підсумувати, що у цій поезії мариністичні образи не лише мальовничий пейзаж, але й символи внутрішнього світу, її спокою, роздумів, емоційної глибини та прийняття життєвих змін. Леся Українка передає власне переживання краси та гармонії життя, роблячи море дзеркалом власних думок і почуттів.

Кожна поезія циклу «Подорож до моря» утворює окремий своєрідний мікротекст вражень, але об’єднані єдністю настрою мариністичні пейзажі сприймаються як невід’ємні одна від одної сторінки єдиного поетичного щоденника, наснаженого світлом та радісним спокоєм [2, с.116].

Список використаних джерел

1. Бабишкін О. К. Олександр Олесь. Радянське літературознавство. 1958. № 1. С. 88-105

2. Подолей Л. Настроєвий діапазон мариністичних циклів Лесі Українки «Подорож до моря» та «Кримські спогади».. *Філологічний вісник: збірник наукових праць*. 2016. Т. 2 : Творчість Лесі Українки в контексті світової літератури. С. 102–128.

3. Українка Леся. Зібрання творів у 12тт. – К. :Наукова думка, 1975р., т.1, с.97-98

Ірина Сергіївна Кондратьєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «середня освіта»
(українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник:
***кандидат** філологічних наук,*
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Ціна індивідуальної свободи в патріархальному середовищі (на прикладі роману Люко Дашвар «Село не люди»)

У доповіді розглядаються особливості патріархального соціуму в художньому світі роману Люко Дашвар «Село не люди» та аналізується деструктивний вплив застарілих стереотипів на життя жінки. Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасній літературі образ села все частіше постає не як ідилія, а як закрита система, де особистість стикається з жорстким тиском громади.

У художньому світі Люко Дашвар патріархальний уклад постає активною репресивною силою, яка диктує героям свої правила виживання. У центрі твору постає

образ молодої дівчини Катерини, яка мимоволі опиняється в епіцентрі конфлікту, де ціною її права на власні почуття та приватність стає повна соціальна ізоляція. Спільнота села Шанівка існує за первинними законами виживання, виявляє толерантність до пияцтва, розбещеності, родинної деспотії, але категорично не сприймає інакшості. Громада без вагань обирає своєю жертвою тринадцятирічну Катерину, перекладає на неї відповідальність за всі негаразди – від дитячих смертей до чоловічого алкоголізму: «*Ой, усе село гуде… Катька у всьому винна. – У чому? – Денис їй. – У смерті Сашка» [1, с. 28].* Феномен селянської агресії не вичерпується лише поняттям жорстокості. В основі такої поведінки лежить тотальна інертність соціуму та підсвідомий страх перед будь-якими життєвими змінами. Інтелектуальна відсталість та небажання думати перетворюють громаду на глухий, нечутливий натовп. Люко Дашвар не вдається до психологічних роздумів, не заглиблюється в корінь проблем, а лише фіксує зовнішній конфлікт твору. Така зосередженість на подіях приховує справжню природу селянської моралі, яка насправді є лише тваринним інстинктом зграї, що через страх перед невідомим намагається виштовхнути інакшу людину зі свого кола.

Ще однією підставою гострої ворожості громади стає роман Катерини з одруженим Романом, що остаточно виводить її за межі дозволених норм сільського соціуму. Викриття зв'язку персонажів стає тригером для чергової хвилі агресії. Дізнаються про це селяни після смерті чоловіка, який обгорів при спробі загасити полум'я на копі сіна. Для односельців цей зв'язок стає доказом її «гріховності», дозволяє їм виправдати власну нещадність захистом суспільних чеснот. Вони звинувачують дитину в тому, що її спокусили, замість того, щоб покарати дорослого чоловіка.

Ціна індивідуальної свободи в романі постає як поетапне позбавлення героїні будь-якого соціального захисту. Спроба Катерини поставити власні почуття вище за думки натовпу призводить до повного порушення зв'язків із громадою. У такому середовищі за право бути собою доводиться платити самотністю та відсутністю будь-якої підтримки. Особливу роль у деструкції жіночої долі в творі «Село не люди» відіграє плітка. У романі вона трансформується у повноцінний механізм соціального лінчування, що позбавляє героїню права на захист ще до того, як вона встигає усвідомити масштаб трагедії: *«Та й де ті відьми наразі? Нема! - А Катерина шанівська хіба не відьма?! Над ними чи то вітер, чи то шепіт: хтозна, хтозна…»* [1, с. 176]. Цей шепіт за спиною стає для дівчини вироком, який не дає їй жодного шансу на виправдання.

Трагічний розрив із колишнім світом стає для Катерини точкою остаточної самоідентифікації. Спочатку дівчина тікає з села в місто та і там не може знайти свого щастя. Замість безпеки вона стикається з іще більшою зрадою – Богдан Крупка намагається її згвалтувати. Після поневірянь, Катерина наважується повернутися до Шанівки та там дізнається про смерть батьків. Для неї це не лише особисте горе, а й остаточне розірвання зв'язків із соціумом, який її зрадив. Дівчина приходить напівжива до хати баби Килини і починає там жити. Вона залишається на самоті, варить зілля, починає складати каміння над могилою батьків. Замість марних сподівань і сліз з'являється холодна, майже відчужена самостійність.

Отже, індивідуальна свобода в патріархальному світі Люко Дашвар має ціну повної «соціальної смерті». Право жінки на власне «Я» тут неможливе без втрати дому, захисту та статусу. Громада, що толерує деградацію, але агресивно не сприймає інакшість, змушує героїню обрати шлях вигнанки. Саме така висока ціна дозволяє Катерині вийти з-під влади натовпу й нарешті стати суб'єктом власної долі.

Список використаних джерел

1. Дашвар Л. Село не люди. Харків: Книжковий клуб, 2008. 270 с.
2. Довбуш О. І. Масова Список використаних джерел: за та проти. Київ, 2009. С. 2-5.

3. Павличко С. Д. Фемінізм. Київ: Основи, 2002. 322 с.

Марія Костянтинівна Корган
Здобувач першого рівня вищої освіти
Спеціальності 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Мемуаристика як провідна джерелознавча та літературознавча дисципліна

Мемуаристика завжди залишається авторитетним джерелом для пошуку інформації про події певної епохи та життя автора. Приналежність мемуарів до документалістики є важелем для вивчення її не тільки як літературознавчого тексту, але й як історичного документа. Однак поєднання саме рис художньої літератури та історіографічної пам'ятки робить мемуари універсальним джерелом для збагачення як історичними свідченнями, так і поетичною мовою.

Головною жанровою ознакою мемуаристики виступає суб'єктивне осмислення певних історичних подій, життя конкретної історичної постаті, тобто можна констатувати, що мемуаристика перебуває на межі літературознавства, історіографії та джерелознавства, ці науки розкривають її істинну сутність. Історіографія, за визначенням Енциклопедії Сучасної України, це «наукова дисципліна, що вивчає історію історичної та інших галузей науки. Об'єктами її дослідження є процес і етапи розвитку історичної думки, організація форми та загальна структура історично-наукової діяльності» [1]. Енциклопедія історії України подає таку дефініцію джерелознавства: «Спеціальна історична дисципліна, що розробляє теорію та методики виявлення, вивчення й використання різноманітних історичних писемних джерел, зокрема методи визначення вірогідності їхнього походження та достовірності їхнього інформативного наповнення [1].

Джерелознавство досліджує специфіку різних типів і видів джерел та їхню роль і значення у висвітленні загального історичного процесу. Однак найбільше у цьому викладі буде порушуватись питання перетину мемуаристики та літературознавства, бо мемуарні твори поєднують ознаки не тільки документальної прози, але й художнього тексту. Зокрема, це засвідчує думка Н.С. Мажари: «Дифузія жанрів як ознака генеалогічної моделі мемуаристики»: «Мемуари поєднують ознаки і документальної, і художньої літератур, тобто оповідь ведеться від першої особи в минулому часі, викладається інформація про ті події, учасником яких був сам автор. На противагу документальним ознакам мемуари містять і художні, тобто певну художню вигадку та поетичність мовлення» [2].

Фактографічність, як об'єктив фотоапарата доносить до реципієнта інформацію про факти, події дати історичної події. У літературознавстві важливі не тільки художні ознаки, але й в цілому наявність рис відповідного тексту, тобто мемуарам властива не тільки часом художність викладу, але й найперше достовірність, щоб з цих матеріалів передусім можна було черпати інформацію про події й автора у контексті тих подій, це підтверджено у цитаті зі статті Владислава Пархоменка «Українська Центральна Рада та Гетьманат П. Скоропадського у мемуарній спадщині, яка наводиться нижче: У цілому, мемуарна Список використаних джерел щодо проблем української історії доби Центральної Ради є достатньо інформативною та розкриває більшість аспектів, що

викликають зацікавлення в істориків. Звичайно, рівень інформативності тих чи інших мемуарів щодо проблеми є різним, однак вони якісно доповнюють один одного, дозволяючи розкрити досить об'єктивну картину подій і суспільних настроїв в Україні в 1917-на початку 1918 рр.» [3]. Не можна й не врахувати ознаку мемуарної прози, яка полягає у зазначенні реакції автора, про це говориться у науковій статті Владислава Пархоменка «Українська Центральна Рада та Гетьманат П. Скоропадського в мемуарній спадщині» : «Реакція українських політиків на інструкцію добре прослідковується за їх мемуарами. Так, усі вони, починаючи з українських радикалів і завершуючи більшовиками, однозначно таврують її як неповагу до українського руху» [3].

Засуджував інструкцію також М. Ковалевський, вважаючи її антиукраїнською за своєю суттю. Негативну реакцію на інструкцію ми бачимо і в спогадах В. Андрієвського, який назвав привезену Винниченком автономію «куцою». Сам В. Винниченко (хоч і не визнавав її сили) назвав документ відкритою провокацією. На його думку, кадетський Тимчасовий уряд сподівався, що українці відкинуть «інструкцію», і це стане приводом до насильницького розпуску Центральної Ради й Генерального секретаріату та репресій проти них. Однак деякі політики оцінювали сам факт появи інструкції як позитивний. Так, сам В. Винниченко, який докладно висвітлив всі недоліки, назвав її першою дієвою конституцією, а Д. Дорошенко взагалі оцінив її, як неодмінний успіх українського руху» [3].

Насамкінець варто зауважити, що мемуарист відтворює події у тексті у хронологічній послідовності. Приналежність мемуарів як до історичної, так і до літературознавчої науки підтверджують не тільки достовірність та точність викладу історичної ситуації, але й доповнення у вигляді ліричних відступів, міркувань та роздумів. Останні характеристики належать до художньої літератури й дають підстави вважати мемуари художніми творами.

Список використаних джерел

1. Гріділна А. Б. Мемуари як джерело до вивчення суспільства доби української революції 1917-1921 рр.: дис. канд.історисних наук: Черкаси, 2024. 22
2. Мажара Н.С. Дифузія жанрів як ознака генологічної моделі мемуаристики. Молодий вчений. березень, 2015. № 3 (18).
3. Пархоменко Владислав. Українська Центральна Рада та Гетьманат П. Скоропадського в мемуарній спадщині: монографія. Миколаїв, 2025.160 с.

Наталія Вікторівна Коц
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 "Філологія"

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Тетяна Валеріївна Бикова

Своєрідність авторської інтерпретації мотиву воскресіння у романі Світлани Тараторіної «Лазарус»

Сучасна українська фантастична проза активно звертається до архаїчних міфологічних мотивів, переосмислюючи їх у новому культурному контексті. Як зазначає О. Колесник, «починаючи з 10-х років XX століття «реміфологізація», «відродження» міфу стає динамічним процесом, який охоплює різні сторони європейської культури», а визнання «міфу вічно живою основою» стало одним із центральних принципів цього

процесу [1, с. 56]. Роман Світлани Тараторіної «Лазарус» демонструє, як цей потенціал міфу реалізується у сучасному міському фентезі: авторка будує твір навколо мотиву воскресіння, залучаючи біблійні алюзії, український фольклор та власну міфотворчість. Ярослав Поліщук розмежовує «три модуси відношення літератури до міфологічного субстрату – міфологізацію, реміфологізацію та деміфологізацію» [2, с. 387]. Реміфологізація виявляється в ситуації, коли письменник свідомо зміщує акценти міфологічної оповіді та дистанціюється від традиційного трактування через творчу інтерпретацію знайомого матеріалу. «Реміфологізований текст функціонує у двох площинах одночасно – як повторення знайомої структури і як її творче оновлення, що змушує читача постійно балансувати між упізнаванням і відкриттям» [3, с. 314–324]. Саме за цим принципом побудовано роман Тараторіної: вже назва «Лазарус» містить пряму відсилку до євангельського образу Лазаря, воскрешеного Христом на четвертий день після смерті, – і водночас є псевдонімом батька головного героя, письменника, який залишив синові книгу «Легенди про Змія» як духовний заповіт.

Реміфологізація мотиву воскресіння у романі відбувається через систему трансформацій різних міфологічних джерел. Авторка не відтворює міф у первісній формі, а створює нову художню реальність, у якій, за словами О. Колесник, «художня інтерпретація міфу має бути не поверненням до життя старих форм, а інставрацією того позитивного, що в них закладено» [1, с. 60]. Центральна авторська міфологема – легенда про Змія-царя Обадію – принципово інвертує традиційний фольклорний мотив змієборства: Змій тут не ворог, а культурний герой нечисті, захисник пригнобленого народу, чия смерть стала початком епохи несправедливості. Воскресіння Змія для людиноподібних є месіанською надією: «тоді здригнуться гори, нечисть усміхнеться, місто Змія стане вільним, як дівоче серце» [4, с. 13]. Ця міфологема органічно поєднується з фольклорною піснею алконоста-перевізника, у якій визволити Змія-царя має жінка з чистим серцем – гендерна інверсія, що контрастує з класичним сюжетом про героя-змієборця.

Кожен із ключових персонажів утілює специфічний аспект мотиву воскресіння. Олександр Тюрин – емоційно мертва людина, яка двадцять років уникала Києва і батьківської пам'яті. Його розслідування вбивства дванадцятирічного Андрія Ющинського розгортається паралельно як процес психологічної ексгумації власного минулого. Батько головного героя, Лазарус, фізично відсутній у теперішньому часі оповіді, проте «воскресає» щоразу, коли син читає його книгу, – це воскресіння через творчість і пам'ять. Андрій Ющинський, «джерельна дитина», що «мав у собі подарунок Джерела Змієві» [4, с. 15], функціонує як жертовна постать із ритуальним значенням. Убивство хлопчика відсилає до справи Бейліса 1911–1913 років: агітатори «Двоголового орла» кричать «Нечисть убиває людських дітей!» [4, с. 5], перетворюючи реальну трагедію на інструмент ксенофобії.

Реміфологізація здійснюється через комплекс наративних стратегій. Детективна форма організовує розгортання міфологічних смислів: слідчий Тюрин починає як раціоналіст, що звик до логіки доказів, але поступово засвоює іншу епістемологію – читання символів і легенд. О. Колесник зазначає, що «найбільш придатними для включення міфологічних елементів формами і жанрами сучасного мистецтва є детектив, наукова фантастика і фентезі, магічний реалізм і роман-міф» [1, с. 57], – що повністю відповідає жанровій природі «Лазаруса». Метатекстуальний прийом – книга «Легенди про Змія» як текст у тексті – дозволяє уникнути прямого дидактизму: міфотворчість розгортається через внутрішньотекстовий артефакт, а не через авторські коментарі. Темпоральна багатошаровість поєднує 1913 рік, погром 1892 року і міфологічний час Великої війни, показуючи, як травматичний досвід повторюється в різних епохах. Топографія Києва накладається на міфологічну географію: Труханів острів є лімінальною межею між світами, а «бездонна» священна калюжа «Король джерел» – символічним порталом до потойбіччя [4, с. 56].

На культурному рівні мотив воскресіння означає можливість подолання циклу суспільного насильства. Батько Тюрина під час погрому 1892 року відчинив маєток для біженців-людиноподібних, втративши за це родину. Мати говорила синові: «Він відмовився від тебе у той погром, у 1892-му. І це єдина правда, яку тобі слід знати!» [4, с. 19]. Однак ця «єдина правда» виявляється однобічною: батькова книга відкриває інший погляд на той вибір. Розслідування стає для Тюрина шляхом до прийняття батька і до власного духовного відродження.

Отже, своєрідність авторської інтерпретації мотиву воскресіння у романі Тараторіної полягає в багаторівневому синтезі: євангельський прототекст, інвертований фольклорний міф, авторська міфологема і реальні історичні події переплітаються так, що жодний рівень не домінує над іншими. На мою думку, найбільш оригінальним є те, що авторка розгортає воскресіння не як одноразову подію, а як тривалий процес – особистий, родинний, колективний – можливий лише через подолання ненависті й відновлення пам'яті.

Список використаних джерел

1. Колесник О. С. Основні форми художньої інтерпретації міфу в культурі XX – початку XXI ст. Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. Київ : Міленіум, 2014. Вип. II (3). С. 56–61.
2. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. 392 с.
3. Пінчук Т. С. «Реміфологізація вічних образів»: шляхи та методи (за творами В. Сосюри). *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2013. Вип. 27. С. 314–324.
4. Тараторіна С. Лазарус : роман. Харків : Віват, 2024. 496 с.

Вікторія Вікторівна Кошланська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С7 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Олександра Тимофіївна Марків

Саморегуляція українських медіа в умовах війни

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі саморегуляції в умовах воєнного часу, що підтверджується позицією учасників круглого столу щодо саморегуляції у сфері медіа, який завершився підписанням меморандуму між Комітетом Верховної Ради України з питань свободи слова та Комісією з журналістської етики. Учасники наголошують, що саморегуляція є відповіддю на виклики часу – війну, високу швидкість поширення інформації та складні етичні дилеми, а здатність журналістів самостійно приймати рішення відповідно до професійних стандартів є проявом зрілості професії [3]. Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування та трансформації саморегуляції українських медіа в умовах повномасштабної війни, а також визначення її ролі у забезпеченні якості журналістики, зміцненні довіри аудиторії та формуванні стійкості медіасистеми.

В умовах повномасштабної війни саморегуляція набуває особливого значення як механізм формування суспільної довіри. Дотримання журналістських стандартів,

етичних норм і принципів відповідальної журналістики стає ключовим чинником легітимності медіа та їх авторитету в суспільстві [7]. Водночас вона виконує функцію протидії дезінформації та забезпечення якості медіаконтенту, що є критично важливим у кризових умовах. Тому сучасний етап розвитку українських медіа характеризується трансформацією саморегуляції, яка стає більш гнучкою та адаптивною до викликів війни. Посилюється роль журналістської етики, внутрішніх редакційних стандартів і професійних об'єднань, що сприяє відповідальному висвітленню подій, зокрема травматичних і соціально чутливих тем [1]. Саморегуляція поступово переходить із площини формальних норм у сферу щоденної професійної практики.

Європейський досвід свідчить, що ефективна модель регулювання медіа ґрунтується на поєднанні саморегуляції та співрегулювання за участі держави, професійної спільноти та громадянського суспільства. Такий підхід забезпечує баланс між свободою слова та відповідальністю, підвищує якість медіаконтенту та сприяє формуванню довіри аудиторії [4]. В українських умовах ці підходи набувають особливої актуальності під час війни. Нормативно-правову основу саморегуляції в Україні формує Закон України «Про медіа», який закріплює її як один із принципів функціонування медіасфери у поєднанні з державним регулюванням і співрегулюванням [8]. Такий підхід відповідає європейській моделі розподіленої відповідальності за якість медіаконтенту між державою та професійною спільнотою.

Дослідження Центру демократії та верховенства права засвідчують, що саморегуляція є важливим інструментом підвищення професійних стандартів журналістики, однак її ефективність залежить від залученості медійної спільноти, розвитку внутрішніх етичних механізмів і співпраці з громадянським сектором [10]. Проблемою залишається не відсутність інструментів, а їх нерівномірне впровадження, недостатній рівень інституційної довіри та мотивації редакцій до дотримання стандартів.

Саморегуляція медіа розглядається як комплекс добровільних практик – етичних кодексів, редакційних політик, механізмів розгляду скарг і взаємодії з аудиторією. Її результативність визначається готовністю медіа дотримуватися стандартів, рівнем прозорості та наявністю інституційної підтримки професійної відповідальності [9]. В умовах війни саморегуляція виконує не лише функцію забезпечення якості контенту, а й виступає механізмом захисту журналістів. Дотримання етичних норм знижує ризики маніпуляцій, інформаційних помилок і психологічного тиску, водночас зміцнюючи довіру аудиторії та професійну стійкість медіа [3].

Комплексний характер саморегуляції підтверджується дослідженнями, які розглядають її як систему, що поєднує правові засади, журналістські стандарти, рівень медіаграмотності аудиторії та маркетингові стратегії. Взаємодія цих складових забезпечує якість медіаконтенту та стійкість медіасистеми в умовах інформаційних викликів [5].

Отже, саморегуляція українських медіа в умовах війни трансформується з формального набору норм у динамічний механізм професійної відповідальності, що поєднує етичні стандарти, інституційні практики та адаптивні стратегії. Вона виступає ключовим чинником забезпечення якості журналістики, протидії дезінформації та формування довіри аудиторії, водночас потребуючи подальшого розвитку інституційної довіри, системного впровадження та професійної мотивації медіа.

Список використаних джерел

1. Комісія з журналістської етики. Гаряча лінія КЖЕ: яких змін зазнає саморегуляція медіа в умовах війни. URL: https://cje.org.ua/news/hariacha-liniia-kzhe-iakykh-zmin-zaznaie-samorehuliatsiia-media-v-umovakh-viyny/

2. Комітет Верховної Ради України з питань свободи слова. Підписано меморандум про співпрацю у сфері саморегуляції медіа. 9 травня 2025. URL: https://komsvobslova.rada.gov.ua/news/nyus/75756.html

3. Крайня В. «Бути етичним означає бути захищеним». Чому під час війни саморегуляція і стандарти зберігають журналістів і журналістику. Детектор медіа. 1 березня 2024. URL: https://detector.media/community/article/223674/2024-03-01-buty-etychnym-oznachaie-buty-zakhyshchenym-chomu-pid-chas-viyny-samoregulyatsiya-i-standarty-zberigayut-zhurnalistiv-i-zhurnalistyku/

4. Кущ Л. Саморегулювання та співрегулювання: огляд європейської практики. Детектор медіа. 2024. URL: https://detector.media/community/article/235994/2024-12-15-samoregulyuvannya-ta-spivregulyuvannya-oglyad-ievropeyskoi-praktyky/

5. Марків О. Т., Марків І. П., Білорусцева Т. М. Складові механізму саморегуляції в медіа: правові засади, журналістські стандарти, медіаграмотність, маркетингові стратегії. Культурологічний альманах. 2023. № 1. С. 181–187. DOI: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.24

6. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Саморегулювання: як медіа формують інститут довіри в умовах війни. URL: https://webportal.nrada.gov.ua/samoregulyuvannya-yak-media-formuyut-instytut-doviry-v-umovah-vijny/

7. Національна спілка журналістів України. Опанувати себе: техніки саморегуляції і формули для самозаспокоєння для медійників від запорізьких психологів. URL: https://nsju.org/novini/opanuvaty-sebe-tehniky-samoregulyacziyi-i-formuly-dlya-samozaspokoyennya-dlya-medijnykiv-vid-zaporizkyh-psyhologiv/

8. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text

9. Свистуха Д. Що для медіа означає саморегулювання? Розбираємо інструменти й досвід України та іноземних колег. Медіамейкер. 28 травня 2025. URL: https://mediamaker.me/shho-dlya-media-oznachaye-samoregulyuvannya-rozbyrayemo-instrumenty-j-dosvid-ukrayiny-ta-inozemnyh-koleg-17538/

10. Центр демократії та верховенства права. Саморегулювання в Україні: експерти та медійники обговорили, чого бракує медіа. Квітень 2024. URL: https://cedem.org.ua/news/samoregulyuvannya-v-ukrayini/

Євгенія Олександрівна Кравчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Фотоальбом із поетичним наповненням як форма медіапродукту

Соціальні мережі трансформують поезію з текстового жанру в мультимедійний продукт і виступають новими платформами для цифрового просування художньої літератури. Інтеграція тексту, зображення та аудіо впливають на емоційне сприйняття поезії. Сторітелінг стає важливим елементом не просто нейтральної подачі матеріалів, а й залученням уваги сучасного глядача. Популяризація сучасної української поезії через цифрові платформи є актуальним завданням у контексті розвитку національної культури [4; 5].

Цифрове середовище трансформує поезію з літературного тексту в комплексний мультимедійний продукт. Інтермедіальність, яка полягає в поєднанні тексту, візуального

та аудіоелементів, є визначальною рисою сучасної цифрової поезії. Інтерактивність стає ключовою характеристикою поширення цифрової поезії.

Спостерігається помітна зміна моделі рецепції: від глибокого читання до швидкого сприйняття. Поезія адаптується до «кліпового мислення» сучасної аудиторії. Формується нова культура споживання художньої літератури та окрема культура спільнот навколо поетичних акаунтів та каналів. Межа між автором і читачем у соцмережах втрачає проведення чітких кордонів. Поетичний текст стає частиною комунікаційного процесу. Аудиторія проявляє прагнення бути залученою до створення цифрового продукту, а коментарі та реакції стають формою співтворчості.

Основну аудиторію цифрової поезії складає здебільшого молодь віком від 16 до 35 років. Молодь надає перевагу коротким текстам з вираженим візуальним оформленням.

Поетичні тексти часто подаються у вигляді графічних постів для привернення уваги візуальними аспектами. Візуалізація є ключовим інструментом популяризації поезії та залучення нових користувачів. Емоційні відгук та реакція є важливішими за глибину інтерпретації. Музичний супровід підсилює емоційний ефект сприйняття матеріалу глядачами.

Залучення користувачів підвищує їхню лояльність до медіапроєкту. Короткі відео в соціальних мережах Instagram та TikTok є найбільш ефективним форматом для залучення аудиторії. Відеодекламації створюють ефект «оживлення» та динаміки поезії [1].

Особистий бренд автора та візуальна айдентика є важливими пунктами досягнення успіху. Колаборації з іншими авторами та проведення різних інтерактивних заходів (опитувань, конкурсів тощо) сприяють розширенню аудиторії. Застосування хештегів та алгоритмів впливають на видимість контенту. Популяризація поезії потребує комплексного підходу з перспетктиви художнього змісту та промоційної стратегії [3].

Instagram ефективний для візуалізованої поезії та інтерактивних рубрик. TikTok є ключовою платформою для формування нового жанру відеопоезії. Регулярність публікацій є обов'язковою умовою ефективного просування поетичного акаунту.

Міжнародний проєкт #PoetsOfInstagram підтверджує ефективність поєднання тексту та графіки. Українські акаунти @poets_ukraine та @virshi_ukraine реалізують стратегію спільного створення контенту з аудиторією. @ursus_poetry демонструє успішність інтеграції онлайн- та офлайн-форматів. @favorite_poetry доводить ефективність систематичних рубрик і творчих конкурсів [2].

Список використаних джерел

1. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2024. № 1. С. 56–62.

2. Водолазька С. Інноваційний вплив книжкових соціальних мереж на популяризацію читання в країнах Східноєвропейського регіону. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/1215 (дата звернення: 16.04.2026).

3. Казнодій Д., Вовк Н. Роль соціальних мереж у процесі брендингу письменника та його взаємодії з аудиторією // Інформація, комунікація, суспільство 2025 (ICS-2025) : матеріали XIV Міжнар. наук. конф., 22–24 трав. 2025 р., Львів. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2025. С. 124–125.

4. Підопригора С. Соціальна мережа як онлайн-платформа експериментальної художньої літератури / С. Підопригора // Наукові праці Чорноморського національного університету імені Петра Могили. 2022. С. 87–95.

5. Садовенко С. М. Соціальні мережі як інструмент популяризації нематеріальної культурної спадщини регіонів України (на матеріалах інформаційно-комунікативного контенту Вінницького обласного центру народної творчості)

https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5708/Visnyk_2024_3-DOI-f-21-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.04.2026).

Вікторія Віталіївна Крамчинська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 Середня освіта
(українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
старший викладач кафедри української мови
Конєєва Олена Олексіївна

Взаємно-зворотні дієслова як засіб зображення міжособистісних стосунків у романі Сергія Жадана «Інтернат»

Взаємно-зворотні дієслова становлять окрему семантичну групу в системі зворотних дієслів і є важливим засобом відображення міжособистісних стосунків у художньому тексті. Аналіз роману Сергія Жадана «Інтернат» [2] дає змогу виявити, як ця група дієслів функціонує в сучасній українській воєнній прозі та які стилістичні функції виконує.

Взаємно-зворотні дієслова позначають симетричну дію, де кожен учасник ситуації одночасно є і виконавцем, і адресатом цієї дії. За спостереженнями О. О. Конєєвої, дієслова цієї групи позначають ситуації комунікативної або фізичної взаємодії, за яких активність одного учасника зумовлює таку саму активність іншого [3, с. 68]. Такі дієслова принципово відрізняються від власне-зворотних, де суб'єкт і об'єкт дії збігаються в одній особі: реципрокальна семантика передбачає множинність учасників як обов'язкову ознаку [4, с. 302].

Аналіз тексту роману виявив п'ять основних семантичних груп взаємно-зворотних дієслів: соціальної взаємодії (*вітатися*, *сваритися*, *домовлятися*), комунікативної взаємодії (*спілкуватися*, *сперечатися*, *радитися*), зустрічі та знайомства (*знайомитися*, *зустрічатися*), фізичного контакту (*торкатися*, *штовхатися*) та протистояння (*боротися*, *перетинатися*). Найчисленнішими є перші дві групи, що засвідчує увагу автора до соціальних і мовленнєвих аспектів людського існування у воєнний час. М. Я. Плющ зазначає, що дієслова взаємно-зворотного стану маркують конфліктну взаємодію та форми суперечності між учасниками, зокрема *сваритися*, *сперечатися* [5, с. 93] – саме ці лексеми є частотними в романі.

Характерною особливістю функціонування взаємно-зворотних дієслів у тексті є переважання заперечних і модально ускладнених конструкцій. Конструкції «*давно не спілкувався*», «*навіть не сварилися*», «*не може домовитися про найпростіші речі*», «*намагаючись ні з ким не зустрічатися поглядом*» домінують над ствердними реалізаціями. Автор вживає взаємно-зворотні дієслова переважно для фіксації відсутності взаємодії, її деформації або неможливості – і це відображає загальну концепцію роману як тексту про руйнування соціальних зв'язків.

Синтаксично ці дієслова реалізуються в романі здебільшого через модель «підмет в однині + дієслово + прийменникова конструкція з *з*»: «*сварився із сестрою*», «*вітався з друзями дитинства*», «*не хоче сперечатися з ним*». За спостереженнями І. Р. Вихованця, дієслівна семантико-синтаксична валентність регулюється сумісністю дієслова та залежних контекстних партнерів [1, с. 87]. У романі така синтаксична будова відповідає наративній стратегії фокусування на досвіді головного героя Паші, де інші учасники взаємодії залишаються периферійними.

Стилістично взаємно-зворотні дієслова виконують у романі кілька помітних функцій. Анафоричне повторення дієслова *вітатися* у сцені виборів – «*Паша вітався з друзями дитинства, з якими давно не спілкувався, вітався з батьками своїх учнів, яких недолюблював і які недолюблювали його, вітався зі своїми колишніми вчителями*» – надає фрагментові ритмічного характеру і створює ефект монотонності соціальних ритуалів, позбавлених живого змісту. Контраст між «*вітався*» і «*давно не спілкувався*» маркує деградацію міжособистісних відносин: жест ввічливості замінив справжню комунікацію. Метафоричне розширення семантики дієслова *торкатися* – «*Кора вогка й беззахисна – торкаєшся її та плямишся цим темним болючим соком*» – перетворює фізичний дотик до дерева на образ дотику до болю пораненого війною світу. Іронічне використання дієслова *знайомитися* – «*познайомитись. Хоча що знайомитись, думає Паша, Анна її звати*» – фіксує абсурдність соціальних конвенцій, коли звичайна послідовність людських дій зруйнована обставинами. Ці прийоми досліджувала М. Я. Плющ, характеризуючи роль дієслів взаємної дії у формуванні синтаксичної та образної структури художнього тексту [5, с. 93].

Отже, взаємно-зворотні дієслова в романі «Інтернат» функціонують не просто як засіб позначення взаємної дії, а як повноцінний художній прийом. Жадан використовує цю групу дієслів, щоб показати: у воєнний час взаємодія між людьми не зникає повністю, але перестає бути справжньою – вона або редукується до порожніх ритуалів, або підмінюється мовчанням. Саме послідовне вживання взаємно-зворотних дієслів є одним із найточніших мовних засобів, через які автор передає головну ідею роману: війна руйнує не лише фізичний простір, а й саму здатність людей бути поруч одне з одним.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

2. Жадан С. Інтернат : роман. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.

3. Конєєва О. О. Склад і структура лексико-семантичної групи дієслів із значенням взаємної дії в українській мові. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 13. С. 68–75.

4. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. 464 с.

5. Плющ М. Я. Особливості функціонування дієслів взаємно-зворотного стану. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 12. С. 93–99.

Таісія Олегівна Кришталь
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність А6 Спеціальна освіта (Логопедія)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Корекційна спрямованість навчання української мови дітей з особливими освітніми потребами

Українська мова є не лише основою культури та ідентичності, а й важливим інструментом корекційної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Для таких учнів уроки мови виконують подвійну функцію: вони навчають і водночас допомагають долати мовленнєві бар'єри, розвивати мислення та інтегруватися у суспільство. Саме тому принцип корекційної спрямованості стає ключовим у спеціальних закладах освіти.

Мета і завдання дослідження полягають у висвітленні сутності корекційної спрямованості, визначенні труднощів дітей з ООП, окресленні основних напрямів навчання та методів, які забезпечують ефективність мовленнєвого розвитку. Корекційна спрямованість означає, що кожна вправа має терапевтичний ефект. Наприклад, переказ за картинкою не лише формує навички зв'язного мовлення, а й допомагає дитині подолати страх висловлюватися. Це поєднання навчання й терапії, де мова стає засобом розвитку когнітивних процесів – уваги, пам'яті, мислення. Особливі освітні потреби охоплюють широкий спектр труднощів: інтелектуальні порушення, затримку психічного розвитку, мовленнєві дефекти, проблеми зі слухом. Усі вони впливають на засвоєння мови, тому навчання має бути адаптованим, доступним і поступовим.

Основними напрямами роботи є: фонетико-фонематичний рівень (формування правильної вимови, розвиток фонематичного слуху, що є базою для читання й письма), лексико-граматичний рівень (збагачення словникового запасу, навчання будувати граматично правильні речення), зв'язне мовлення (перекази, складання розповідей, сюжетні ігри, які формують комунікативну компетентність), читання і письмо (використання адаптованих букварів, карток, кольорових позначок, що полегшують сприйняття та закріплення матеріалу), комунікативна спрямованість (навчання практичних діалогів у побутових ситуаціях, що сприяє соціалізації).

Методи і прийоми включають ігрові та інтерактивні вправи, наочність (схеми, таблиці), артикуляційну гімнастику, рольові ігри. Важливим є мультисенсорний підхід, коли дитина одночасно використовує слух, зір і моторику для засвоєння мовних навичок. Роль учителя та команди фахівців полягає у співпраці: учитель української мови працює разом із логопедом, психологом, дефектологом, а також залучає батьків. Такий комплексний підхід забезпечує сталі результати й підтримку мовленнєвого розвитку поза межами класу.

Проблемами та викликами сучасної практики є брак адаптованих матеріалів, недостатня підготовка педагогів, суспільні стереотипи щодо дітей з ООП. Водночас саме ці виклики стимулюють пошук нових методик і технологій. Очікувані результати корекційної роботи – покращення мовленнєвої компетентності, впевненість у спілкуванні, соціалізація та готовність до подальшого навчання й життя.

Корекційна спрямованість уроків української мови – це не додаток, а основа навчання у спеціальних закладах. Вона допомагає дітям не лише засвоїти знання, а й відчути себе повноцінними учасниками суспільства, що підтверджує актуальність і значущість цього підходу.

Список використаних джерел

1. Геращенко С. І. Корекційна спрямованість уроків української мови в спеціальних закладах освіти. URL: https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/6f575e5e-2758-4e63-b63c-878c7bbcc817 (дата звернення: 24.04.2026).
2. Лунга І. І. Здійснення корекційного навчання дітей із особливими освітніми потребами на уроках української мови та літератури. URL: https://vseosvita.ua/2-br4x (дата звернення: 24.04.2026).

Руслана Анатоліївна Крупко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»
(Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Фразеологічні трансформації в сучасних медіа: семантика і прагматика

Актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення фразеологічних трансформацій у сучасних медіа, які є яскравим прикладом розвитку української мови, що відображає взаємодію мовних традицій і сучасних комунікативних потреб. Сучасний медійний простір – це динамічне середовище, де традиційні фразеологічні одиниці часто з'являються в нових формах: з оновленим складом, переосмисленою семантикою та посиленою оцінністю. Вивчення трансформованих фразеологізмів дає змогу простежити, як формується новий смисловий потенціал фраз і які функції вони виконують в певному контексті, впливаючи на мовну свідомість суспільства та моделі сприйняття подій.

У сучасному мовознавстві фразеологізм сприймається не лише як стабільна одиниця мовної системи, але й як динамічний інструмент для створення значення, здатний до контекстуального переосмислення [6, с.165] Фразема, будучи лексико-граматичною єдністю, має цілісне значення і відтворюється в мовленні автоматично. Проте в публіцистиці вона часто втрачає свою структурну стабільність, зберігаючи при цьому впізнаваність та асоціативне ядро [3, с. 124]. Я. Баран характеризує фразеологізм як віртуальний мовний знак, метою якого є вираження номінативно-експресивної функції [1, с. 77].

Найефективнішими змінами в медіа є трансформації через розширення та конкретизацію контексту, спрощення до ключового елемента і переоцінку значущості [5, с. 148]. О. Пономарів описує такі методи модифікації, як контамінація, додавання авторських коментарів, синонімічна зміна елементів та введення нових складників у фразеологізми [2, с. 128]. У медійному дискурсі ці техніки допомагають підсилити вплив тексту та форматувати повідомлення з актуальним іронічним або драматичним відтінком.

Реалізація експресивної та оцінної функцій у медіа за допомогою фразеологізмів дає журналістам можливість вийти за межі простого інформування.

Фразеологізм виконує роль «емоційного маркера», який трансформує нейтральне повідомлення у сферу переживань [4, с. 184]. Зокрема застосування фразеологізму «сізіфова праця» в заголовку «Сізіфове експертне коло…» точно відображає важкість та безкінечність роботи, драматизуючи повідомлення [5, с. 152].

Оцінна функція реалізується через аксіологію, закладену у фраземі: вираз «зберегти обличчя» в політичному дискурсі стає маркером неприйнятності компромісів, формуючи оцінну позицію автора через сам факт вибору фразеологізму [5, с. 151].

Стратегії мовної гри ґрунтуються на очікуваннях читача: він впізнає знайомий вислів, але спостерігає його в незвичному контексті. Це викликає ефект новизни та іронії, що є дієвим методом утримання уваги. Яскравим прикладом є компонентна заміна в паремії «Баба з воза – коням легше», яка перетворюється в заголовки «Анна з шиї – Британії легше» (Україна молода) або «Президент з країни – опозиції легше?» (Україна молода) [5, с. 151]. Така інтелектуальна гра спонукає читача до «декодування» прихованого змісту, посилюючи діалогічну взаємодію з автором.

Особливу роль відіграє буквалізація значень, коли переносне значення фразем сприймається буквально для створення саркастичного ефекту. Так, фразема «ні живий ні мертвий» у заголовку «Спокій – ні мертвим, ні живим: кияни потерпають від сусідства з приватним моргом» повертає словам їхнє пряме значення, підкреслюючи соціальну проблему [5, с. 152]. Крім того, мовна гра реалізується через зміну риторики: вислів «Мій дім – моя фортеця» трансформується на запитання «Мій дім – моя фортеця?» (Дзеркало тижня), що виражає сумнів та активізує загрозу правам власності [5, с. 152].

Маніпулятивний потенціал фразем базується на їхній здатності виконувати функцію фреймування, встановлюючи рамки сприйняття події. Складні явища замінюються впізнаваною формулою, і адресат отримує готовий сценарій для осмислення. Наприклад, англійську приказку про «скелет у шафі» (skeleton in the cupboard) активно застосовують для дискредитації політиків: «Скелети у шафі» Голови ВККС Сергія Козьякова або «Скелети у шафі: Ющенка підозрюють у масштабній розтраті майна» [5, с. 155]. Саме згадування про «скелет» налаштовує читача на підозру та негативне ставлення ще до ознайомлення з фактами. Прагматичний ресурс трансформацій дає змогу маніпулювати емоційним режимом сприйняття новин, роблячи оцінку автора очевидною для аудиторії.

Отже, фразеологічні трансформації в масмедіа є системним явищем сучасної української мови, яке поєднує семантичну динаміку та прагматичну ефективність. Варто зазначити, що найбільш ефективним механізмом модифікації є компонентна зміна, семантичне розширення та додавання авторського слова. Маніпулятивний та ігровий потенціал трансформованих фразем забезпечує інтелектуалізацію медійного мовлення та посилює вплив на громадську думку, роблячи цим фразеологію одним із важливих засобів смислотворення в сучасній публіцистиці.

Список використаних джерел

1. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 176 с.
2. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга- Богдан, 2000. 248 с.
3. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка, 1973. 280 с.
4. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Луганськ: Альма-матер, 2005. 400 с.
5. Фіголь Н. М., Файчук Т. Г. Модифіковані фраземи в заголовках сучасних медіа. *Наукові записки інституту журналістики*. 2020. Т. 1 (76). С. 147-156.
6. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова. Київ: Львів, 2000. 688 с.

Олександра Юріївна Кулик
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 "Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)"

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Тетяна Юріївна Блєдних

Етична трансформація демонологічного персонажа в авторському неоміфі Галини Пагутяк (на матеріалі роману "Слуга з Добромиля")

У дослідженні з'ясувано специфіку художньої трансформації фольклорного образу дхампіра та визначиено механізми його перетворення на носія християнських цінностей у просторі роману «Слуга з Добромиля».

Сучасна українська Список використаних джерел межі XX–XXI століть позначена розвитком неоміфологічного дискурсу, що став засобом художнього осмислення кризових станів цивілізації. Творчість Галини Пагутяк – «письменниці-містика» – розбудовує власний «Іррaціо-World», де проблеми сучасності переосмислюються в міфологічному часі й просторі [4, с. 2.]. Одним із найбільш знакових її творів є роман «Слуга з Добромиля», який поєднує ознаки готики, історичної хроніки та антропоцентричного неоміфу.

Творчість Г. Пагутяк перебуває в центрі уваги багатьох дослідників. Зокрема, Г. Бокшань присвятила дисертаційне дослідження неоміфологізму письменниці, визначаючи його як домінанту ідіостилю [1]. Я. Голобородько аналізував ірраціональні модуси та архітектоніку її «паралельних світів» [4]. О. Вещикова досліджувала наративні стратегії містичного та образ священнослужителя як носія містичного досвіду в її романах [2]. Проте аспект етичної трансформації саме демонологічного персонажа потребує більш детального вивчення через призму подолання внутрішньої роздвоєності героя.

Художній універсум Г. Пагутяк ґрунтується на глибокому знанні народної демонології, яку вона радикально трансформує. Ключовим елементом роману є містичне походження головного героя – дхампіра, народженого від зв'язку опиря та відьми. В українській міфологічній традиції опир сприймається як первісний тип надприродної істоти, а нащадок таких істот у класичному фольклорі зазвичай мав негативну семантику або вважався небезпечним для громади [3]. Батько-опир наділяє сина безсмертям, а мати-відьма – таємними знаннями. Специфіка авторської трансформації полягає в тому, що Г. Пагутяк відкидає традиційне таврування таких істот як виключного зла. Письменниця наділяє дхампіра суперперсональними властивостями: він має надприродні вміння (його не обпікають жарини, рани миттєво гояться, а кулі не долітають до тіла) і виступає медіатором між реальним та ірреальним світами [5, с. 252]. Попри демонічний генетичний код, герой свідомо обирає шлях «воїна світла», чия місія полягає у виправленні кривди та захисті світу від несправедливості [1, с. 5]. Таким чином, Г. Пагутяк стверджує ідею, що справжня сутність особистості визначається не походженням, а свідомим етичним вибором.

У художній системі письменниці категорія служіння переводиться з соціально-побутової площини в онтологічну. Сама номінація «Слуга» виступає не позначенням низького статусу, а формою самоідентифікації героя як «духовної натури», що шукає універсальні істини. Г. Пагутяк радикально переосмислює цей образ: для неї служіння – це вірність, відданість та «інструмент порятунку, наданого вчасно». Герой постає не виконавцем чужої волі, а суб'єктом, який через «маленькі справи» виводить інших людей «з лісу на битий шлях».

Його приналежність до Ордену Золотої Бджоли символізує лицарський обов'язок опікуватися галицьким топосом та зберігати його духовний лад. Слуга виступає «вісником Порядку і Справедливого плину речей», протиставляючи свою діяльність деструктивним силам, які авторка маркує як «слуг Антихриста» [4, с. 5]. Здатність героя змінювати маски (Сівач, послушник, куштувальник) свідчить про гнучкість інструменту в руках Вищої сили задля гармонізації хаосу. Г. Пагутяк доводить, що таке служіння є найвищою формою свободи, де людина бере відповідальність за збереження світового ладу.

Письменниця творить особливий Іррaціо-Frame, у якому сполучаються віддалені світи: енігматичне Середньовіччя та по-містичному фатальна середина XX століття [4, с. 4]. Центральним інструментом цього синтезу є міфологічне безсмертя дхампіра, чия 800-річна біографія (від 1287 до 1949 рр.) дозволяє висвітлити трагедію Бойківщини з позиції «надчасового спостерігача». Безсмертя Слуги – це стратегічний наративний прийом, завдяки якому події 1949 року (репресії, боротьба УПА) набувають рис метафізичної драми.

Використання міфологічного героя дозволяє авторці масштабувати зло: антиподом Слуги, який репрезентує лицарство, постає капітан НКВС – уособлення демонічного начала, що прагне зруйнувати світ. Завдяки надприродній природі героя, авторка порівнює методи тоталітарної системи з жахами минулих століть, підкреслюючи їхню антилюдську сутність. Добромильщина в романі перетворюється на містичний простір («вулик»), який бджоли-патріоти мусять боронити від «Дракона». Пам'ять героя про різні епохи допомагає читачеві осягнути, що боротьба за незалежність – це не просто політичний конфлікт, а етап у вічному протистоянні Світла і Темряви, де головною перемогою є збереження «освіченого серця».

Отже, Галина Пагутяк вибудовує унікальний неоміф, у якому традиційна демонологія підпорядкована розкриттю етичної природи людини. Через трансформацію міфу стверджується перемога людського начала над демонічним: генетична зумовленість поступається місцем свідомому вибору «освіченого серця».

Список використаних джерел

1. Бокшань Г. І. Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська Список використаних джерел». Київ, 2017. 22 с.

2. Вещикова О. С. Наративні стратегії містичного у художньому творі (на матеріалі прози В. Шевчука, Г. Пагутяк, В. Даниленка) : дис. … канд. філол. наук : 10.01.06. Миколаїв, 2017. 228 с.

3. Галайчук В. Українська міфологія. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 288 с. URL: https://textbook.com.ua/literatura/1549382778/s-18?page=6 (дата звернення: 17.03.2026).

4. Голобородько Я. Ірраціональні модуси Галини Пагутяк : літературознавчий есей. *Українська Список використаних джерел в загальноосвітній школі*. 2012. № 11. С. 2–5.

5. Оселедько К. Конфлікт демонічності та християнської етики у творчості Г. Пагутяк. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2012. № 26. С. 245–255.

Анастасія Костянтинівна Купрієнко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С7 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Олександра Тимофіївна Марків

Віральність BookTok у медійному середовищі та її вплив на читача, продажі та книжковий бізнес

Актуальність теми зумовлена кількома чинниками: переважна більшість значущих досліджень з'явилася лише з 2021 року і наукова база продовжує активно поповнюватися; в українському академічному просторі ця тема залишається практично недослідженою; міждисциплінарний характер явища охоплює медіазнавство, маркетинг, соціологію читання та платформні студії. Метою дослідження є систематизація академічних і галузевих джерел, визначення стану наукової розробки проблеми та обґрунтування актуальності обраного напряму. Методологічну основу становлять бібліографічний пошук, порівняльний аналіз наукових джерел, контент-аналіз академічних публікацій та аналітичних звітів. Опрацьовано міжнародні публікації 2021–2025 років.

Концептуальну основу дослідження феномену BookTok заклали новаторські роботи 2021 року. М. Мержа провела гібридний контент-аналіз 116 відео з хештегом #BookTok і виявила вісім повторюваних тем, де рекомендації книг складають 40,5% контенту; дослідниця показала, що платформа генерує читацьку спільноту та може слугувати ресурсом для бібліотечних сервісів [12]. С. Єраса та Т. Боффоне розглянули BookTok як простір позашкільних практик цифрової грамотності, де читачі-підлітки набувають суб'єктності та почуття спільноти, і запропонували методи інтеграції платформи у шкільне навчання [11]. М. Мартенс, G. Балінґ та К. Хіґґасон на матеріалі трьох міжнародних бестселерів показали, що TikTok у пандемію забезпечив молодим читачам доступ до соціальних книжкових спільнот і зробив читацьку ідентичність привабливою [13]. Найбільш систематизований огляд наявної літератури здійснив Дж. Дера (2024), який структурував дослідження за трьома напрямами: BookTok як специфічна форма рецензії, будівник літературних спільнот та агент просування читання; серед ключових висновків став дефіцит якісних емпіричних досліджень із залученням реальних користувачів [6].

Платформна логіка TikTok принципово відрізняється від інших соціальних мереж. Дж. Мадокс та Ф. Ґілл встановили, що алгоритм з'єднує й сегрегує користувачів на основі їхніх інтересів і поведінки, а книги слугують «мікросполучниками» та точками ідентифікації; на відміну від Instagram чи Facebook, алгоритм TikTok не залежить від мережі підписників, що уможливлює вірусне поширення будь-якого відео незалежно від розміру аудиторії автора [10]. Дослідження «The #BookTok Connection» (2025) показало, що алгоритм генерує контент відповідно до ідентичностей користувача, дозволяючи маргіналізованим читачам знаходити релевантні книги поза мейнстримом [16]. Звіт Hootsuite (2025) фіксує нову тенденцію «мікровіральності»: хештег #Romantasy у 2024 році зафіксував зростання публікацій на 300% [8].

Вплив BookTok на читацьку поведінку молоді підтверджується кількома емпіричними дослідженнями. Дж. Дера, С. Бровер та А. Веллінг вивчили реакції 173 учнів нідерландських шкіл на популярні BookTok-відео і з'ясували: платформа може стати каталізатором для нерегулярних читачів, проте не подолає стійко негативного

ставлення до читання [7]. С-Б. Асплунд, Б. Еґеланд та К. Олін-Шеллер, спираючись на теорію спільнот практик Венґера, встановили, що добровільні читацькі практики формуються на перетині соціальних, фізичних та емоційних досвідів; важливо, що BookTok-спільнота не обмежується онлайн-простором, а учасниці дослідження переносили книжкові обговорення у реальне середовище [1]. Д. Расскаті та С. Ґрантем за допомогою цифрової етнографії з'ясували, що читачі рекомендують книги на BookTok значно активніше, ніж самі автори, що переосмислює читача як вирішальний компонент книжкового маркетингу [14].

Комерційний вимір феномену підтверджується галузевою аналітикою. Звіт BookNet Canada (2022) фіксує: серед 20 назв, що потрапили у тренди BookTok, сукупний приріст продажів відносно базового рівня склав 1047%; зокрема, «Cain's Jawbone» (1934) показала приріст на 235 600%, а «It Ends with Us» Коллін Гувер – на 42 133% [4]. За даними WordsRated, відстежувана група BookTok-авторів продала у 2020 році 13 млн примірників, у 2021-му – 27 млн, у 2022-му – близько 47 млн [17]. Г .Балінґ та М. Мартенс на основі глибинних інтерв'ю з видавцями й книгарями у Данії та США встановили, що платформа дозволяє видавцям будувати «автентично-чуттєві» відносини з читачами, а маркетологи змушені обходити внутрішні процедури задля швидкого реагування на тренди [2]. NielsenIQ (2024) підтверджує ключову роль BookTok у зростанні жанрів наукової фантастики, фентезі та романтики [15].

Особливого значення для цього дослідження набуває публікація «BukTok as a PR Tool: Content Approaches of Vivat Publishing House» (2024) перша робота, що аналізує BookTok-практики українського видавництва «Vivat». Вона підтверджує, що BookTok функціонує як повноцінний PR-інструмент для українських видавців і що вітчизняне видавниче середовище локалізує глобальний феномен відповідно до власного контексту [5]. Дж. Дера (2024) прямо констатує: більшість досліджень стосується англомовного контексту, тоді як інші мовні й культурні середовища залишаються практично недослідженими [6]. Відсутність системного вивчення українського BookTok, нестача масштабних якісних досліджень і непрозорість видавничих рішень під впливом платформи безпосередньо визначають вектор оригінального внеску майбутніх досліджень.

Отже, академічне вивчення BookTok перебуває на динамічній стадії розвитку. Ключовими роботами є огляд Дж. Дери (2024), дослідження Г. Балінґ та М. Мартенс (2024), емпіричні матеріали Дж. Дери, С. Бровера та А. Веллінга (2023), Асплунда та ін. (2024), а також цифрова етнографія Д. Расскаті та С. Ґрантема (2025). Галузева аналітика від BookNet Canada, WordsRated і NielsenIQ надає кількісну базу для осмислення комерційного виміру явища. Перша публікація про видавництво «Vivat» підтверджує, що тема актуальна і в українському контексті, разом з тим вона залишається широко відкритою для повноцінного дослідження.

Список використаних джерел

1. Asplund S.-B., Egeland B. L., Olin-Scheller C. Sharing Is Caring: Young People's Narratives About BookTok and Volitional Reading // Language and Education. 2024. Vol. 38. No. 4. P. 635–651. DOI: 10.1080/09500782.2024.2324947.

2. Balling G., Martens M. BookTok Helped Us Sell It: How TikTok Disrupts Publishing and Fuels the #Romantasy Boom // Convergence. 2024. DOI: 10.1177/13548565241301271.

3. Boffone T., Jerasa S. Toward a Reading Community // Talking Points. 2021. Vol. 33. No. 1. P. 10–16. DOI: 10.58680/tp202131537.

4. BookNet Canada. The Real Impact of #BookTok on Book Sales. 2022. booknetcanada.ca.

5. BukTok as a PR Tool: Content Approaches of Vivat Publishing House. 2024. researchgate.net/publication/390417205.

6. Dera J. BookTok: A Narrative Review of Current Literature and Directions for Future Research // Literature Compass. 2024. Vol. 21. No. 10–12. Article e70012. DOI: 10.1111/lic3.70012.
7. Dera J., Brouwer S., Welling A. #BookTok's Appeal on Ninth-Grade Students // Journal of Adolescent & Adult Literacy. 2023. Vol. 67. No. 2. P. 99–110. DOI: 10.1002/jaal.1303.
8. Hootsuite. How Does the TikTok Algorithm Work in 2025? 2025. blog.hootsuite.com/tiktok-algorithm.
9. Jerasa S., Boffone T. BookTok 101: TikTok, Digital Literacies, and Out-of-School Reading Practices // Journal of Adolescent & Adult Literacy. 2021. Vol. 65. No. 3. P. 219–226. DOI: 10.1002/jaal.1199.
10. Maddox J., Gill F. Assembling 'Sides' of TikTok: Examining Community, Culture, and Interface through a BookTok Case Study // Social Media + Society. 2023. Vol. 9. No. 4. DOI: 10.1177/20563051231213565.
11. Martens M., Balling G., Higgason K. A. #BookTokMadeMeReadIt: Young Adult Reading Communities across an International, Sociotechnical Landscape // Information and Learning Sciences. 2022. Vol. 123. No. 11–12. P. 705–722. DOI: 10.1108/ILS-07-2022-0086.
12. Merga M. K. How Can Booktok on TikTok Inform Readers' Advisory Services for Young People? // Library & Information Science Research. 2021. Vol. 43. No. 2. Article 101091. DOI: 10.1016/j.lisr.2021.101091.
13. NielsenIQ. Global Book Market 2024: Shaped by Strong Fiction, Declining Non-Fiction and Slower Price Increases. 2024. nielseniq.com.
14. Rascati D., Grantham S. Bestseller Best Practices: A Digital Ethnography of #BookTok Content on TikTok // Journal of Social Media Research. 2025. Vol. 2. No. 2. P. 139–154. DOI: 10.29329/jsomer.26.
15. Stewart S. U.S. Book Show: How TikTok Is Transforming Book Marketing // Publishers Weekly. 2022. May 30. P. 7.
16. The #BookTok Connection: Examining Cultural and Linguistic Identity Expression in Online Reading Communities // Education Sciences (MDPI). 2025. DOI: 10.3390/educsci15020234.
17. WordsRated. BookTok Statistics. 2023. wordsrated.com/booktok-statistics.

Марина Сергіївна Купрійчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
кафедри української мови
Анатолій Васильович Висоцький

Публіцистичний дискурс та функціонування в ньому військової лексики (на матеріалі онлайн-видань ТСН та УНІАН)

Актуальність дослідження зумовлена інтенсивними змінами в лексичній системі сучасної української мови, спричиненими повномасштабною війною та їх відображенням у медійному просторі.

Теоретичним підґрунтям дослідження є розуміння публіцистичного дискурсу як інституційної комунікативної системи, яка поєднує лінгвальні, екстралінгвальні й прагматичні параметри та реалізується через тексти медійних жанрів. М. Шкрібляк зазначає, що «поняття публіцистичного дискурсу співвідносне із поняттям

публіцистичного стилю як одного із функційних стилів сучасної української мови притаманних медіа» [11, с.2].

У сучасному мовознавстві військова лексика є об'єктом активного дослідження як українських, так і зарубіжних науковців, які розглядають питання функціювання військової лексики під впливом воєнних і соціальних чинників. На думку Л. Овсієнко, «військова лексика» є найпоширенішим пластом спеціалізованої лексики, що зумовлено тривалою військовою агресією з 2014 року та функціонує як носій системного знання про військові дії в Україні, військову оснащеність [8, с.446].

Аналіз сучасних медійних текстів на основі матеріалів ТСН та УНІАН засвідчує активне використання різних тематичних груп військової лексики. Зокрема, широко представлені одиниці на позначення військових дій та їхніх наслідків: *вторгнення, наступ, бойові дії,* напр.: *За час окупації, на Київщині росіяни вбили близько 1400 людей* [2]. Окрему лексико-словотвірну групу на позначення військових дій та їх наслідків становлять одиниці з префіксом **де-**, що реалізують значення скасування або зворотної дії щодо попереднього стану: *деокупація, декомунізація, дерусифікація,* напр.: *В Україні продовжують декомунізацію, яку розпочали ще 2014-го* [10].

Самостійну групу становить лексика, пов'язана з військовою технікою та озброєнням: *дрони, шахеди, міномет, гради,* напр.: *Українські захисники знищили рідкісний міномет, який російські окупанти отримали від КНДР* [7]. Важливим є також функціювання соціально-правової військової лексики, пов'язаної з мобілізаційними процесами: *мобілізація, бронювання/бронь, військовозобов'язані.* Ці одиниці репрезентують взаємодію військової та цивільної сфер у публічному дискурсі, напр.: *В Україні зафіксували масовий випадок мобілізації чоловіків, які можуть бути непридатними до військової служби* [5]. Також журналісти в публіцистичних текстах послуговуються оказіональними утвореннями та ідеологічно маркованою лексикою: *рашисти, бусифікація, бавовна*, напр.: *У Самарській області росії повідомляють про «бавовну» в місті Нефтегорськ* [9]. Окрему тематичну групу військової лексики становлять номінації військових професій і спеціалізацій: *артилеристи, командири, генерали*, напр.: *На думку командира корпусу, бригадного генерала Андрія Білецького, Україна перебуває на «порозі чергової революції»* [3].

Специфічною ознакою публіцистичного військового дискурсу є активне використання фразеологізованих синтаксичних конструкцій, які набувають статусу клішованих формул: *відкрити вогонь, наші відбилися, закрити небо, тримати оборону/позиції, ворог поніс значні втрати, напрямок залишається напруженим,* напр.: *Перехоплення російського дрона Румунією: міністр розповів, чому F-16 не відкрили вогонь* [19].

Отже, аналіз матеріалу онлайн-видань ТСН та УНІАН засвідчує, що військова лексика на позначення бойових дій, військової техніки, мобілізаційних процесів в сучасному українському публіцистичному дискурсі є динамічною та багатошаровою системою.

Список використаних джерел

1. Гончар О. Публіцистичний дискурс та його функції. URL: http://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/21/7.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

2. Деокупація Київщини: як ЗСУ виганяли ворога та де зараз військові РФ, які чинили звірства проти українців: хронологія. URL: https://tsn.ua/exclusive/deokupaciya-kiyivschini-yak-zsu-viganyali-voroga-ta-de-zaraz-viyskovi-rf-yaki-chinili-zvirstva-proti-ukrayinciv-hronologiya-2546641.html (дата звернення 03.04.2026).

3. Командир Третього корпусу Білецький в коментарі The Guardian: Україна на порозі революції НРК, роботи замінять значну частину солдатів у бою. URL: https://tsn.ua/zbroya/komandyr-tretyoho-korpusu-biletskyy-v-komentari-the-guardian-ukrayina-na-porozi-revoliutsiyi-nrk-roboty-zaminiat-znachnu-chastynu-soldativ-u-boiu-3056711.html (дата звернення 06.04.2026).

4. Кондратенко Н. Сучасні тенденції текстотворення художнього і публіцистичного дискурсів: взаємовплив і взаємодія. *Срібний вік: діалог культур : зб. наук. ст*. Одеса, 2018. С. 363–396.

5. Масова мобілізація з порушеннями: військова омбудсменка назвала тривожні цифри. URL: https://tsn.ua/ato/mobilizatsiia-3060182.html (дата звернення 03.04.2026).

6. Мосейчук О. М. Публіцистичний дискурс як контекст реалізації комунікативного впливу на масового адресата. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки.* 2012. Вип. 65. С. 174–177.

7. На Сумщині знищено рідкісний міномет з Північної Кореї (відео) URL: https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-na-sumshchini-znishchili-ridkisniy-minomet-virobnictva-kndr-13092759.html (дата звернення 13.04.2026).

8. Овсієнко, Л. Військова термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу: структура, стилістика, концептосфера. *Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського*, 5(36/75), с. 445–453.

9. У росії знову «бавовна»: що опинилося під ударом (фото). URL: https://tsn.ua/svit/u-rosiyi-znovu-bavovna-shcho-opynylosia-pid-udarom-foto-3026387.html (дата звернення 04.04.2026).

10. У Хусті вулицю Льва Толстого перейменували на вулицю Бориса Джонсона. URL: https://tsn.ua/ukrayina/u-husti-vulicyu-lva-tolstogo-pereymenuvali-na-vulicyu-borisa-dzhonsona-2117434.html (дата звернення 10.04.2026).

11. Шкрібляк М., Бялик, В. Д. Загальна характеристика публіцистичного дискурсу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2020. №1, 70–74.

Валерія Ігорівна Купріянова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С7 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олександра Тимофіївна Марків

Молодіжна політика в українському медіапросторі: концептуалізація та репрезентація

У доповіді розглядається аналіз молодіжної політики як медійного концепту та визначення особливостей її висвітлення у сучасному українському медіапросторі.

Молодіжна політика є важливою складовою державної соціальної політики та спрямована на забезпечення умов для розвитку молодого покоління. Вона охоплює широкий спектр можливостей, заходів спрямованих на підтримку молоді, розвиток її потенціалу та залучення до суспільного життя. У сучасному інформаційному суспільстві молодіжна політика набуває нових вимірів, оскільки її зміст і значення активно формуються у медійному просторі. Засоби масової інформації виступають важливим інструментом поширення інформації про молодіжні програми, ініціативи та напрямки державних молодіжних стратегій.

Медійний концепт формується через систему медіатекстів, у яких відображаються різні аспекти суспільної реальності. У цьому процесі важливу роль відіграють такі механізми, як фреймінг, наративізація та тематичне структурування інформації. Завдяки цим механізмам медіа формують певні смислові моделі, які

впливають на сприйняття аудиторією тих чи інших суспільних процесів. У цьому контексті молодіжна політика може розглядатися як медійний концепт, оскільки її зміст та значення формуються не лише у політичному чи науковому дискурсі, а й у медійному просторі. Засоби масової інформації активно висвітлюють питання зайнятості молоді, участі молодих людей у громадських ініціативах та реалізації державних програм [9]. Крім того, медіа можуть впливати на формування образу молоді у суспільстві, підкреслюючи її активність, інноваційність та потенціал до соціальних змін. Отже, медійний дискурс сприяє формуванню позитивного або негативного сприйняття реалізації молодіжної політики.

У сучасному українському медіапросторі тема молодіжної політики висвітлюється у контексті соціальних, освітніх та політичних процесів. Сучасні моделі реалізації молодіжної політики передбачають активну взаємодію держави, громадських організацій та медіа, що дозволяє ефективніше поширювати інформацію про можливості для молоді [4]. Дедалі більше уваги приділяється участі молоді у волонтерській діяльності, громадських ініціативах та процесах відновлення країни. Молодь постає як активний суб'єкт суспільних змін, здатний до мобілізації та ефективної участі у громадському житті. Особливо актуальною ця тема стала після початку російсько-української війни, коли молодь активно долучилася до волонтерських і громадських ініціатив. У зв'язку з цим у медіа також активно висвітлюються питання підтримки молоді в умовах війни, зокрема можливостей працевлаштування, неформальної освіти та психологічної допомоги.

Важливу роль у формуванні медійного образу молодіжної політики відіграють також цифрові платформи та соціальні мережі. Завдяки розвитку онлайн-комунікації державні установи та громадські організації отримують можливість безпосередньо взаємодіяти з молодою аудиторією, поширюючи інформацію про молодіжні ініціативи та залучаючи молодь до участі в різноманітних проєктах. Значну роль у цьому процесі відіграють офіційні комунікаційні ресурси державних інституцій, зокрема Міністерства молоді та спорту України. Окрім того, сучасні медіа активно використовують мультимедійні формати подачі інформації – відеоматеріали, інфографіку, інтерактивні публікації. Це сприяє більш ефективному донесенню інформації до молодої аудиторії та підвищує рівень залученості користувачів.

Отже, репрезентація молодіжної політики в медіапросторі є комунікаційним процесом, у межах якого формуються певні смислові моделі сприйняття ролі молоді в суспільстві та значення державної молодіжної політики. Аналіз наукових досліджень показав, що медійний дискурс відіграє значну роль у формуванні суспільного уявлення про молодіжну політику. Через медіа відбувається популяризація молодіжної активності, інформування про можливості участі у громадських процесах та формування позитивного образу молоді у суспільстві. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на проведення контент-аналізу медіаматеріалів з метою виявлення особливостей репрезентації молодіжної політики у різних типах медіа.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text

2. Стукан Т. М. Молодіжна політика: суть, основні принципи та стан реалізації в Україні. 2020. URL:http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/114

3. Гринчишин С. С. Молодіжна політика в Україні в сучасних умовах суспільного розвитку. 2019. URL:https://lnk.ua/1JTJxFPco

4. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. 2023. URL:https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1912/1877

5. Дворянин П. Війна і молодь: молодіжна політика у мас-медійному дискурсі України (2014–2022). 2024. URL:http://phh.dspu.edu.ua/article/view/305166/296889
6. Підгурська М., Монастирська О. Молодіжна політика в Україні: напрямки і стратегії. 2025.URL:https://lnk.ua/IgF3nTi9A
7. Кравчук В. М., Дмитрусь О. А. Вплив ЗМІ на формування громадянської свідомості. Київ, 2015. с. 16–18. URL:https://lnk.ua/HLq5suRBF
8. Бойко І. І. Медіа як ретранслятор соціальних проблем у конструкціоністському підході до фреймінгу. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. Запоріжя, 2014. Вип. 62. С. 146–156. URL:https://lnk.ua/Kqo8URswk
9. Орєхова, Т. І., Павленко, В. В. Специфіка витлумачення терміну «концепт» у медіадискурсі. Масова комунікація у глобальному та національному вимірах. Дніпро, 2018, 92 URL:https://lnk.ua/968P0nI0D
10. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України URL:https://mms.gov.ua/

Анастасія Сергіївна Кушнір
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність А4 "Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)"

Науковий керівник:
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Композиційна роль образу femme fatale у новелі Івана Франка «Сойчине крило»

Образ femme fatale в літературі завжди викликав особливу увагу дослідників завдяки своїй здатності впливати на сюжетний розвиток твору, визначати психологічну конфліктність героїв та створювати специфічну атмосферу інтриги і напруження. У новелі Івана Франка «Сойчине крило» цей образ постає як ключовий елемент композиції, який формує взаємовідносини персонажів та стає інструментом художньої ідейності. Франкова жіноча героїня несе в собі ознаки традиційного femme fatale: чарівність, таємничість, здатність впливати на чоловічі характери та долі, проте водночас вона має індивідуальні риси, що виводять її за межі штампованого архетипу. Через вміння автора балансувати між класичними мотивами і власною новаторською інтерпретацією створюється унікальна художня композиція, де femme fatale стає не лише об'єктом чоловічих пристрастей, а й каталізатором сюжетних перипетій та моральних дилем.

Розглядаючи композиційну роль образу, варто зазначити, що він виступає організуючим центром сюжетної лінії. У «Сойчиному крилі» жіноча постать впливає на хід подій, визначає психологічні стани інших героїв і створює конфліктні ситуації, які формують напружену динаміку твору. Водночас образ femme fatale виконує функцію своєрідного «дзеркала» для чоловічих персонажів: через її взаємодію з ними виявляються приховані страхи, бажання, моральні сумніви. Так, Франко використовує психологічні портрети персонажів у тісному зв'язку з образом жінки, що дозволяє поєднати інтимну психологію і загальнотематичні мотиви новели [1, с. 89].

Особливо важливою є здатність образу femme fatale формувати художній ритм та атмосферу новели. Через таємничість, непередбачуваність і чарівність героїні створюється відчуття напруженості і невизначеності, що підтримує увагу читача на всьому протязі оповіді. Крім того, її дії і поведінка органічно пов'язані з символічними елементами твору – образом природи, використанням кольорових і звукових акцентів, які

підкреслюють інтригуючу і часто трагічну природу сюжету. Франко, майстерно вплітаючи образ femme fatale в композиційний каркас, забезпечує гармонійне поєднання психологічної глибини та сюжетної динаміки [2, с. 123].

Іншим важливим аспектом є соціокультурне та моральне навантаження цього образу. Femme fatale у Франка не є просто спокусливою фігурою; вона уособлює складні моральні конфлікти, що відображають суспільні установки та духовні пошуки часу. Новела, будучи продуктом кінця XIX століття, відображає напруження між традиційними цінностями і новими соціальними тенденціями, а через образ жінки-фатальної героїні досліджуються проблеми свободи, відповідальності та вибору. Тобто композиційна роль образу виходить за межі суто художньої функції, стаючи засобом соціально-філософського осмислення [1, с. 93].

Крім того, структура новели підпорядкована дії цього образу. Франко майстерно чергує описи внутрішнього світу персонажів із зовнішніми подіями, використовуючи femme fatale як провідний мотив, що зв'язує різні сюжетні лінії. Завдяки цьому художня композиція стає цілісною: кожний сюжетний поворот органічно пов'язаний з впливом героїні, а її внутрішні переживання резонують із психологічними станами інших персонажів. Таким чином, femme fatale стає не лише каталізатором подій, а й об'єднуючим елементом композиційної структури новели [2, с. 133].

Не менш важливим є й символічний вимір образу. Франко часто асоціює героїню з образами природи та певними кольоровими символами, що підкреслює її загадковість і неоднозначність. Водночас ці символи виконують композиційну функцію – вони створюють ритмічні та смислові паралелі, що підтримують тематичну єдність твору. У такому контексті femme fatale стає не тільки персонажем, а й носієм символічної інформації, через яку автор передає глибокі психологічні та моральні сенси [1, с. 95–98].

Отже, композиційна роль образу femme fatale у новелі «Сойчине крило» є багатовимірною: він формує сюжет, визначає психологічну динаміку персонажів, створює художній ритм та атмосферу, а також виконує символічну та соціально-філософську функції. Завдяки цьому образ стає центральним елементом композиції, через який Франко реалізує своє мистецьке ідеї, поєднуючи традиційні літературні мотиви з індивідуальною авторською інтерпретацією. Аналіз цього образу свідчить про високу художню цілісність новели та її здатність передавати комплексну психологічну, соціальну та моральну інформацію, що робить твір актуальним і сьогодні.

Образ femme fatale у «Сойчиному крилі» не лише визначає сюжетний розвиток, а й стає своєрідним каталізатором внутрішніх трансформацій персонажів. Взаємодія з такою героїнею змушує чоловічих персонажів переосмислювати власні цінності, страхи та бажання, що створює ефект психологічного резонансу на рівні читача. Через це художня композиція Франка набуває глибини, адже внутрішній світ героїв постає настільки ж важливим, як і зовнішні події, що розгортаються у новелі.

Феміність і фатальність у Франковій героїні поєднуються у складний психологічний конструкт, який одночасно приваблює і тривожить. Саме це поєднання надає твору специфічної напруженості та загадковості. У результаті читач опиняється в ситуації, коли емоційна реакція на персонажа стає невід'ємною частиною сприйняття сюжету, а образ жінки-фатальної героїні – ключовим чинником створення художнього ефекту цілісності та завершеності новели.

Загалом, образ femme fatale у «Сойчиному крилі» виступає не тільки як сюжетний чи психологічний елемент, а й як інструмент формування світогляду, моральних уявлень та емоційного сприйняття читача. Через нього Франко демонструє здатність поєднувати художню майстерність із філософським змістом, створюючи твір, який зберігає актуальність і в сучасному літературознавчому контексті.

Список використаних джерел

1. Франко І. Я. Сойчине крило: новели та оповідання. Львів: Каменяр, 2002. 256 с.
2. Іваненко Л. Жіночі образи в українській прозі кінця XIX – початку XX століття. Київ: Наукова думка, 2010. 312 с.

Єлизавета Сергіївна Лещенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «середня освіта»
(українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Концепція сенсо-фізіологізму у творчості В’ячеслава Гука

У доповіді розглядаються засади концепції сенсо-фізіологізму В’ячеслава Гука, досліджуються особливості трансформації художнього слова у безпосередній тілесний досвід читача.

Потреба теоретично обґрунтувати концепцію сенсо-фізіологізму як специфічного художнього методу та дослідити її прояви в творчості В’ячеслава Гука і робить обрану тему актуальною. Завдяки цьому поняттю вдається пов’язати сенсорний досвід людини з її тілесними реакціями, водночас трансформувати просте фізичне відчуття у глибокий філософський зміст.

Поняття «сенсо-фізіологізм» походить від поєднання англійських термінів sense (чуття, розум, свідомість) та physiology (фізіологія), що вказує на нерозривний зв’язок між ментальним сприйняттям тексту та соматичною реакцією організму. Літературний напрям виник у Криму і став реакцією на кризу літератури українського постсоціалізму. Засновником сенсо-фізіологізму став В’ячеслав Гук, вперше про це зазначив у передмові до своєї третьої поетичної збірки «Восьмий день тижня» (2002) [3].

Головна ідея сенсо-фізіологізму – виклик не тільки думок, а й фізичних реакцій в читача. Читання в певному місці та часі провокує цілий спектр станів: від чистої радості до глибокого суму. Дослідження «фізичних чуттів» можна добре простежити у поетичних збірках «Шепотіння, лід і гагари» (2003) та «Faldbakken» (2013), романі «Мюрдал-fisk» або «Філософія північної самоти» (2009).

Індивідуальний стиль В’ячеслава Гука перетворює теоретичні категорії жанру та поетики на живий інструмент взаємодії з читачем. Поетика письменника стає інструментом фіксації соматичних реакцій, де кожен образ резонує з фізичним досвідом людини [4]. Він свідомо відмовляється від гострих масових сюжетів заради пошуку чистої естетики. Вся його увага зосереджується на складній метафориці та ювелірній вивіреності кожної фрази, що зближує його письмо з манерою Марселя Пруста. В’ячеслав Гук за допомогою звуків, запахів, тактильних відчуттів моделює стан сенсорного злиття з текстом. Межа між реальністю та книгою починає зникати, а читач перестає бути пасивним спостерігачем.

Тіло в творах письменника є не просто зовнішньою оболонкою, а головним способом пізнання. Будь-яка дрібниця, як-от вологість повітря чи дотик до шорсткої поверхні, миттєво повертають героя у фізичний стан, який він пережив колись.

У романі «Сад Галатеї» В’ячеслав Гук переносить акцент із традиційної подієвості на інтенсивність переживання моментів через фізичні стани [1]. Одним з

головних тригерів у творі є запахи. Для головного героя Асара Янсона запах минулої весни, який проникає з вулиці в його кімнату, стає сильнішим за реальність. Автор передає читачеві через опис «жадібного вдихання повітря» фізичний стан головного героя. Реципієнт теж мимоволі починає дихати в тому ж ритмі і до нього приєднується задишка. Організм читача реагує на прочитане як на справжню соматичну подію.

Прикладом сенсо-фізіологізму у романі є робота зі звуками. Шурхіт листя чи шум дощу діють на персонажа як нервовий подразник та заважають його сну. Через опис цих звуків автор знову апелює до тілесного досвіду читача. Шум у свідомості реципієнта виникає як звуковий спогад, а не просто як абстрактна картинка. Текст ніби налаштовує читача на одну хвилю з головним героєм твору.

Таким чином, в основі сенсо-фізіологізму В'ячеслава Гука лежать тілесні відчуття, які стають головним інструментом пізнання навколишнього світу. Звуки, запахи й тілесні стани у письмі автора діють як прямі подразники. Вони запускають справжню фізіологічну реакцію і читання перетворюється на безпосередній соматичний досвід.

Список використаних джерел

1. Гаврилів Т. І. Між світлом і темрявою. Збруч. 2015. URL: https://zbruc.eu/node/53302 (дата звернення: 07.04.2026).
2. *Гук В. А. Сад Галатеї. Київ: Український письменник, 2017. 376 с.*
3. Сенсо-фізіологізм як літературний напрям. Національна спілка письменників України. Київ, 2025. URL: https://nspu.com.ua/aktualno/senso-fiziologizm-yak-literaturnij-napryam/# (дата звернення: 05.04.2026).
4. Сучасна українська Список використаних джерел: як змінилася тематика та стиль після 1991 року? URL: https://goloskarpat.info/associated/6798e7728dc6f/type_amp/ (дата звернення: 02.04.2026).

Софія Віталіївна Липка
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Медіадискурс як середовище формування та поширення політкоректної мови

Сучасне медіасередовище давно перестало бути лише каналом передачі інформації – воно перетворилося на активний простір конструювання мовних норм і суспільних цінностей. Одним із яскравих виявів цього процесу є поширення та закріплення політкоректної мови через медіадискурс. Саме в текстах преси, телебачення та онлайн-видань суспільство щодня стикається з евфемізмами, інклюзивною лексикою та новими мовними стандартами, які поступово стають нормою комунікації.

У вітчизняному мовознавстві категорію медіадискурсу розглядають як інтерактивний комунікативний простір, що охоплює не лише текстові продукти, але й соціокультурні умови їх породження та сприйняття. Д. Ю. Сизонов наголошує на принциповій відмінності понять «медіатекст» і «медіадискурс»: якщо перший є конкретним мовленнєвим продуктом, то другий – ширшим контекстним простором, де мовні одиниці набувають нових прагматичних смислів залежно від соціокультурного середовища [5]. Таке розуміння дозволяє пояснити, чому медіадискурс не просто

транслює, а саме формує норми політкоректної мови: кожен текст у цьому просторі є частиною ширшої мовної практики, що взаємодіє з ідеологічними, етичними та політичними установками суспільства.

Теоретичне підґрунтя для розуміння цього процесу заклав Н. Фейрклоу в концепції критичного аналізу дискурсу. Дослідник довів, що медіадискурс діє за принципом соціального конструктивізму: мовні практики медіа одночасно є продуктом соціальних структур і активно відтворюють ці структури, підтримуючи або змінюючи наявний суспільний порядок [1, с. 270]. Із цієї перспективи медіа є не нейтральними посередниками між реальністю та аудиторією, а ідеологічними агентами, здатними легітимізувати або маргіналізувати певні мовні форми. Саме це робить їх потужним інструментом нормалізації інклюзивної лексики – від расової до гендерної та соціальної.

Як засвідчили С. Джонсон та Т. М. Мілані, медіаінституції активно формують мовні ідеології через редакційну політику: вибір конкретних слів, заміна «чутливих» термінів, дотримання видавничих стандартів – усе це перетворює медіа на нормативних агентів мовної зміни [2, с. 296]. Дослідники наводять показовий приклад BBC, де редакційні настанови закріплюють певні стандарти «прийнятного» мовлення, і ці стандарти поступово переходять у загальновживану практику. Так медіа не лише відображають суспільні очікування щодо чутливості мови, але й самі їх виробляють.

Евфемізація є одним із ключових механізмів реалізації політкоректної мови в медіадискурсі. Як зазначає О. Турицина, у текстах масових медіа та соціальних мереж політкоректну мову активно застосовують журналісти, політики та впливові особи для дотримання норм інклюзії, уникнення дискримінації та нейтралізації потенційно образливих формулювань. Політкоректні евфемізми та дисфемізми функціонують як «щит» (захист від образи) і «зброя» (інструмент впливу на сприйняття), що дозволяє пом’якшувати чутливі теми, але водночас може обмежувати свободу слова [4]. Подвійна природа політкоректних евфемізмів залишається предметом дискусій: поряд із позитивним ефектом інклюзивності вони виявляють «подвійні ефекти», коли захисна функція супроводжується ризиком пом’якшення гостроти соціальних проблем або цензури дискурсу.

Не менш показовою є здатність медіадискурсу впроваджувати інклюзивну лексику в щоденне мовлення. Г. Халмарі відстежила, як рекомендована Американською психологічною асоціацією конструкція «people with disabilities» (замість «disabled people») поступово витіснила попередню форму на шпальтах американської преси між 2002 і 2007 роками [3, с. 830]. Якісні видання дотримувалися норм політкоректної мови суворіше, ніж таблоїди, що свідчить про зв'язок між редакційними стандартами та рівнем проникнення інклюзивної лексики до масового медіапростору. Цей приклад ілюструє, що медіа є практичним механізмом мовної стандартизації: норми, вироблені в наукових або соціальних рухах, саме через пресу стають загальновживаними.

Отже, медіадискурс функціонує не просто як середовище циркуляції текстів, а як активне поле формування та поширення мовних норм. Завдяки механізмам евфемізації, редакційної нормалізації та мовної ідеології ЗМІ поступово «вбудовують» політкоректну мову в суспільну комунікацію. Це явище потребує подальшого вивчення в українському медіапросторі, де інклюзивна лексика щоразу помітніше проявляється в журналістських текстах – особливо в темах гендеру, людей з інвалідністю та соціально вразливих груп.

Список використаних джерел

1. Fairclough N. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. London : Routledge, 2003. 270 p.

2. Johnson S., Milani T. M. (eds.) Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics. London : Continuum, 2010. 296 p.

3. Halmari H. Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first'. *Journal of Pragmatics*. 2011. Vol. 43, № 3. P. 828–840.

4. Турицина О. Питання політкоректної мови у засобах масової інформації та соціальних мережах. Філологічні науки. 2022. Т. 7, № 4 (2). URL: https://philologicalscience.com.ua/en/journals/tom-7-4-2-2022/pitannya-politikorektnoyi-movi-u-zasobakh-masovoyi-informatsiyi-ta-sotsialnikh-merezhakh (дата звернення: 15.04.2026).

5. Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica* : зб. наук. пр. / [відп. ред. І. О. Голубовська]. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. Вип. 7. С. 389–393.

Богдан Валентинович Литвиненко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Родина – колиска формування національних первнів особистості (за романом Р. Володимира «Нація на світанку»)

У сучасному гуманітарному дискурсі проблема формування національної ідентичності дедалі частіше осмислюється через категорії культурної та колективної пам'яті. Відповідно до концепцій Яна Ассмана, Моріса Хальбвакса та Поля Рікера, пам'ять постає не як пасивне збереження минулого, а як активний механізм конструювання особистості [1; 4; 5]. Однак у цьому процесі визначальним є питання: де саме відбувається первинне закладення цієї пам'яті?

Роман Р. Володимира «Нація на світанку» дає підстави стверджувати: таким простором є, передусім, родина, адже в межах твору вона постає не просто соціальним інститутом, а первинною моделлю культурної пам'яті, через яку головний герой – Славко – уперше входить у поле національної ідентичності. Саме тут відбувається той початковий етап, коли історія перестає бути абстрактною і набуває особистісного сенсу.

Показовим у цьому контексті є епізод діалогу Славка з батьком під час чергової недільної прогулянки околицями Львова: «…Проворніші були, сину, зарадніші, запопадливіші, свідоміші своєї цілі, багатші досвідом, державним досвідом, от що... – прорвалося в батька, й тут уже нічого не могло спинити дальших гірких, пекучих слів, довго-довго затаюваних, перед сином, перед світом, перед самим собою. Затямилися Славкові на все його життя» [2, с. 14].

Помітно, що в цьому фрагменті історичний досвід подається не як нейтральна інформація, а як емоційно наснажена правда, що передається через внутрішнє переживання. Важливо, що саме ця емоційна складова забезпечує глибину засвоєння: пам'ять тут не повідомляється – вона закарбовується.

Водночас родина формує не лише знання, а й первинну національну чутливість, яка передує раціональному осмисленню. Це виразно простежується в дитячій реакції Славка на слова батька: «… Чом не наші прапори, а чужі в місті повівають, не нашу мову, а чужу всюди чути, не наша пісня з ратуші лунає, а теж чужа, «кеди ранне встайон зоже»...? – як той потік, визволений з-під ледяної криги, прорвалася бурхливою хвилею рвучка черга хлопцевих допитів» [2, с. 12].

Ці питання ще не є результатом сформованої ідеологічної позиції – це радше афективна реакція, що виникає на глибинному рівні і визначає межі «свого» і «чужого».

Саме в цьому виявляється дія культурної пам’яті як внутрішньої установки, про яку говорить Я. Ассман [1].

Особливої уваги заслуговує і те, що родинна пам’ять у романі передається у фрагментарній формі. Вона не має вигляду цілісного історичного наративу, а постає як сукупність окремих епізодів, розмов, спогадів. Однак така фрагментарність не є недоліком – навпаки, вона відповідає самій природі пам’яті. Як зазначає М. Хальбвакс, пам’ять завжди функціонує в межах соціальних груп і формується поступово, через накопичення смислових фрагментів [4].

У свідомості Славка ці фрагменти поступово вибудовуються в цілісну систему, формуючи його історичне мислення.

Важливим є і те, що родина в романі виступає не лише як носій пам’яті, а й як механізм формування поведінкових моделей. Зокрема, образ сестри Марусі демонструє готовність до самопожертви та вірності національній ідеї: навіть під тиском вона не видає брата: «…напрошувалась з допомогою й сестра Маруся…» [3, с. 11]. Цей приклад свідчить, що родинне середовище передає не тільки уявлення про минуле, а й модель дії, яка стає орієнтиром для героя.

Отже, родина в романі Р. Володимира «Нація на світанку» виконує кілька ключових функцій: виступає каналом передачі культурної та історичної пам’яті; формує афективну основу національної свідомості; забезпечує первинну самоідентифікацію особистості; задає моделі поведінки, орієнтовані на збереження спільноти. Тут можна стверджувати, що в романі родина постає не лише як важливий чинник формування особистості, а як фундаментальна колиска національного буття, у якій відбувається перехід від індивідуального переживання до усвідомлення себе частиною історичної спільноти. Нація починається не з гучних гасел і не з політичних рішень – вона починається з родини.

Список використаних джерел

1. Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization : Writing, Remembrance, and Political Imagination. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 443 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511996306
2. Володимир Р. Нація на світанку : Мир. Мюнхен : Українське видавництво, 1973. 366 с.
3. Володимир Р. Нація на світанку : Війна. Мюнхен : Українське видавництво, 1979. 387 с.
4. Halbwachs M. On Collective Memory. Chicago : University of Chicago Press, 1992. 254 p.
5. Ricoeur P. La mémoire, l'histoire, l'oubli. Paris : Seuil, 2000. 675 p.

Анна Вікторівна Лобач
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальність А4.01
Середня освіта
(українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
старший викладач кафедри української мови
Олена Олексіївна Конєєва

Лінгвістичні стратегії й тактики вираження ворожості в текстах сучасних інтернетних видань

Вираження ворожості в медійному дискурсі здійснюється через систему лінгвістичних стратегій і тактик, що формують цілісну комунікативну програму дискредитації об'єкта й маніпуляції свідомістю аудиторії. Стратегії визначають загальний напрям і мету комунікації, водночас тактики є конкретними способами реалізації стратегічного задуму через мовні засоби на різних рівнях мовної системи. Розуміння цих стратегій і тактик є головним для декодування агресивних медійних текстів і розпізнавання маніпулятивних прийомів. Тому розглянемо детальніше стратегії, які застосовують у медіа.

Основною стратегією вираження ворожості є стратегія дискредитації, спрямована на підрив довіри до об'єкта, формування його негативного іміджу через систематичне використання різноманітних тактик. О. Селіванова визначає дискредитацію як «цілеспрямований комунікативний вплив, що ґрунтується на негативній презентації об'єкта через приписування йому негативних якостей, дій, мотивів або наслідків діяльності» [4, с. 289]. Ефективність дискредитації залежить від попереднього ставлення аудиторії до об'єкта: якщо аудиторія вже має негативні упередження, дискредитація легко «лягає» на підготовлений ґрунт; якщо ж об'єкт користується високою довірою, дискредитація потребує більш інтенсивних і тривалих зусиль. У медійному просторі дискредитація часто здійснюється не через один текст, а через серію публікацій, які поступово формують негативний образ.

Стратегія поляризації спрямована на створення опозиції свій-чужий, де свою групу ідеалізують, а чужу демонізують, що сприяє поглибленню соціального розколу та конфронтації. А. Загнітко зазначає, що «поляризація є ключовою стратегією в умовах ідеологічного протистояння, оскільки дозволяє мобілізувати своїх прихильників через формування образу ворога» [1, с. 11]. У медійному дискурсі поляризація створює бінарну картину світу, де немає місця для нюансів, компромісів, проміжних позицій. Цю стратегію особливо активно використовують у політичному дискурсі, де партії та ідеології протиставляють як носіїв добра і зла, прогресу й регресу, свободи й тиранії.

Стратегія дегуманізації полягає в позбавленні об'єкта людських якостей, представленні його як істоти нижчого порядку, що є найнебезпечнішою формою мовної агресії з найтяжчими потенційними наслідками. Н. Кондратенко підкреслює, що «дегуманізація є найнебезпечнішою формою мовної агресії, оскільки знімає моральні обмеження щодо поводження з об'єктом» [2, с. 178]. Дегуманізація має глибоке психологічне підґрунтя: моральні норми, які регулюють поводження з людьми, не поширюються на нелюдей, тому дегуманізований об'єкт може бути об'єктом будь-якого насильства без почуття вини. Відтак, спостерігаємо широкий спектр зооморфних номінацій: *«свині», «собаки», «шакали», «гієни», «щури», «таргани», «паразити», «кровососи», «гадюки», «шавки»*. Найпоширенішими є порівняння з паразитами й шкідниками (*щури, таргани, паразити*), з хижаками (*шакали, гієни*) – підкреслюють підступність, жорстокість об'єкта.

Порівняння зі свійськими тваринами (*свині, собаки, шавки*) – виражають зневагу, нечистоту, підлість.

Стратегія маніпуляції інформацією передбачає спотворення, приховування або вибіркове подання фактів для створення негативного образу об'єкта, що підриває довіру до медіа й суспільний діалог. Маніпуляція інформацією є особливо підступною формою агресії, оскільки вона прикривається фасадом об'єктивності й фактичності, тоді як насправді викривлює реальність. На відміну від відкритої брехні, яку можна спростувати, маніпуляція працює з реальними фактами, але подає їх у спотворений спосіб.

Стратегія емоційного впливу спрямована на активізацію негативних емоцій аудиторії щодо об'єкта через використання емоційно забарвленої лексики та апеляцію до страхів і фобій. С. Форманова зазначає, що «емоційний вплив здійснюється через використання експресивної лексики, інтенсифікаторів, емотивних синтаксичних конструкцій, апеляцію до базових страхів і фобій» [5, с. 324]. Своє відображення найчастіше знаходить в окличних реченнях (*«Неймовірна нагліcть!», «Безпрецедентна брехня!», «Вони зовсім озвіріли!»*), парцельованих конструкціях (*«Вони обіцяли. Знову. І знову обманули»*). Емоційний вплив є потужним інструментом агресивної комунікації, оскільки емоції часто переважають раціональне мислення у прийнятті рішень і формуванні ставлень. Страх є однією з найсильніших емоцій, яка може мотивувати людей до дій і змінювати їхні переконання. Апеляція до страху є поширеною тактикою в політичній комунікації, рекламі, пропаганді. Медійний дискурс може культивувати різні страхи: страх перед тероризмом, злочинністю, мігрантами, економічною кризою, втратою ідентичності, зовнішнім ворогом. Ці страхи можуть бути реальними або штучно роздутими, але в обох випадках вони роблять аудиторію більш сприйнятливою до маніпуляції.

Важливою стратегією є стратегія апеляції до авторитету, що полягає в посиланні на думку експертів, лідерів громадської думки для легітимації негативної оцінки об'єкта та створення враження об'єктивності. Т. Космеда підкреслює, що «використання авторитетних джерел надає агресивному висловлюванню вигляд об'єктивності та обґрунтованості» [3, с. 312]. Апеляція до авторитету є риторичною стратегією, яка переносить довіру до джерела на сам меседж. Якщо поважний експерт, відомий інтелектуал, моральний авторитет висловлює певну думку, люди схильні приймати цю думку без критичного аналізу. У медійному дискурсі апеляція до авторитету може легітимізувати навіть дуже різкі або суперечливі твердження.

Отже, вираження ворожості в медійному дискурсі здійснюється через складну систему взаємопов'язаних стратегій і тактик, що реалізуються на різних мовних рівнях і в різних медійних форматах. Аналіз цих стратегій дає змогу виявити механізми маніпулятивного впливу та сформувати критичне ставлення до агресивної медійної комунікації, що є необхідним для захисту від дезінформації та збереження якості публічного дискурсу. Розуміння цих механізмів є важливим компонентом медіаграмотності сучасної людини в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Загнітко А. Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксис. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. 16. Донецьк. 2007. С. 5–19.

2. Кондратенко Н. В. Мовна агресія та мовна маніпуляція в сучасному дискурсі : монографія. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2013. 271 с.

3. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. 2000. 350 с.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К. 2006. 716 с.

5. Форманова С. В. Інвектива в українській мові : монографія. Миколаїв : МДУ ім. Петра Могили. 2013. 280 с.

Валерія Сергіївна Лук'яненко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Тетяна Валеріївна Бикова

Наративні стратегії реконструкції національного міфу в жанровій структурі сучасного українського фентезі

Сучасне українське фентезі набуває дедалі виразніших рис культурного феномену, що виходить за межі суто жанрової визначеності. Дослідники фіксують характерну тенденцію: письменники вдаються до фентезійної форми не лише задля конструювання вторинного світу, а передусім з метою переосмислення усталених культурних кодів і реактивації національного міфу як живої смислотворчої системи [7]. Відповідно, наративні стратегії в цьому жанрі набувають особливого функціонального навантаження, оскільки саме через організацію оповіді реалізується той ціннісний горизонт, який авторська свідомість формує для читача [5].

Під наративними стратегіями реконструкції національного міфу розуміємо сукупність художніх прийомів і принципів, що визначають спосіб породження тексту та забезпечують трансляцію символічного змісту через жанрові форми фентезі. Центральне місце серед них посідає позиція наратора: саме від того, чи є оповідач зануреним у фантастичний світ носієм культурної пам'яті, чи виступає медіатором між реальністю та вигаданим часопростором, залежить ступінь авторитетності самого mythological discourse. Д. Коваленко у дисертаційному дослідженні, присвяченому образам часопростору у сучасному романі, доводить, що топологія художнього простору безпосередньо корелює з моделюванням культурної ідентичності автора і персонажів [5]. Фентезійна хронотопіка, що поєднує умовне минуле з національно-специфічними локусами – козацький степ, слов'янський ліс, простір Запорожжя, – виступає потужним механізмом реконструкції символічних «коренів» нації.

К. О. Білобровська, досліджуючи концептосферу Б. Антоненка-Давидовича, наголошує: авторська символіка у творах, написаних на межі ідеологічних систем, формується через переосмислення національного коду, де архетипні образи набувають нових конотацій залежно від культурно-історичного контексту [2]. С. Гладілін, у свою чергу, підкреслює, що первні авторські образи виростають безпосередньо з архаїчного фольклорного шару та набувають нових змістовних акцентів у просторі індивідуальної творчості [4]. Обидва спостереження мають пряму відповідність до аналізу фентезійного тексту, де генетичний зв'язок із народним преданням є конститутивним жанровим принципом.

Архетипні образи в українському фентезі підлягають характерній трансформації: вони не просто запозичуються з фольклору, а переосмислюються відповідно до запитів сучасного читача та викликів воєнного часу. О. В. Бичковяк і О. Б. Кондратенко зафіксували, що архетипні образи традиційної культури набувають нових семіотичних навантажень під впливом цифрового середовища [1]. У фентезійному тексті мавка, характерник, відьма чи вовкулак функціонують не як пасивні запозичення з народної демонології, а як активні наративні агенти, через яких транслюється авторська концепція

боротьби й виживання. Ю. Кравченко зафіксував, що в сучасному містичному й фентезійному наративі автори трансформують традиційні уявлення про mythological creatures, наділяючи їх ширшими мотивами [6]. Н. В. Герасименко, аналізуючи архетипну символіку в романі С. Жадана «Інтернат», звертає увагу на те, що архетипний пласт є невід'ємною складовою сучасного українського тексту навіть поза фентезійною формою [3].

Поруч із трансформацією окремих образів вирізняється й структурна особливість фентезійного наративу: фольклорні персонажі дедалі частіше виступають не ізольованими фігурами, а елементами розгалуженої символічної системи. Відьма, характерник і мавка не просто співіснують у просторі одного твору - між ними вибудовуються ієрархічні та конфліктні відносини, що відтворюють логіку давнього космологічного протистояння між впорядкованим і хаотичним началами. К. О. Білобровська у своєму дослідженні концептосфери Б. Антоненка-Давидовича доводить, що авторська символічна система набуває цілісності лише тоді, коли окремі образи включені в єдину семантичну мережу, а не функціонують автономно [2]. Така логіка системності притаманна й кращим зразкам сучасного фентезійного письма, де кожен mythological agent є носієм конкретного культурного значення й водночас частиною ширшого художнього цілого.

Не менш важливою є темпоральна стратегія, через яку реалізується реконструкція національного міфу. Автори фентезі нерідко вдаються до прийому «накладання часів»: сюжетна дія розгортається умовно в минулому, однак алюзійний шар тексту прозоро відсилає до сучасних реалій, а подекуди - до передчуття майбутнього. С. Гладілін, аналізуючи концептосферу класичної прози, фіксує, що оригінальні авторські символи стають культурно стійкими саме тоді, коли набувають здатності до часової конвертації - тобто однаково переконливо «читаються» у різних історичних контекстах [4]. У фентезійному тексті ця властивість символіки набуває жанрового виміру: міф стає інструментом, за допомогою якого сучасний автор осмислює трагедію і стійкість власного народу через дистанцію легенди.

Отже, наративні стратегії реконструкції національного міфу в жанрі фентезі реалізуються на кількох взаємопов'язаних рівнях: позиції наратора і типу фокалізації, фантастичного хронотопу як просторово-часової проекції культурної пам'яті, трансформованих архетипних образів та жанрової гібридизації. Аналітичне осмислення цих стратегій відкриває перспективи для системного дослідження культурної функції українського фентезі в ширшому контексті постколоніального і неоміфологічного дискурсу.

Список використаних джерел

1. Бичковяк О. В., Кондратенко О. Б. Особливості архетипних образів в українській традиційній культурі та їх трансформація у візуальному інтернет-контенті. Культурологічний альманах. 2024. URL: https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/418

2. Білобровська К. О. Концептосфера творчості Б. Антоненка-Давидовича : дис. ... д-ра філос. : 035 Філологія. Кривий Ріг, 2024. 338 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10191

3. Герасименко Н. В. Архетипна символіка в романі С. Жадана «Інтернат». Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». 2023. № 3. С. 3-11. URL: https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.3.1

4. Гладілін С. Концептосфера творчості Бориса Антоненка-Давидовича: універсальні та оригінальні авторські образи та символи. Матеріали конференцій МЦНД. 2024. С. 453-457. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/326

5. Коваленко Д. Моделювання образів часопростору в сучасному українському романі : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2018. 200 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Diana/Modeliuvannia_obraziv_chasoprostoru_v_suchasnomu_ukrainskomu_romani.pdf

6. Кравченко Ю. Специфіка використання образів української міфології в сучасних містичних оповіданнях. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки. 2025. URL: https://doi.org/10.35433/philology.2(105).2025.46-56.

Марія Олександрівна Лютовська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Анатолій Васильович Висоцький

Специфіка функціонування складносурядних речень із зіставно-протиставною семантикою (на матеріалі поетичних творів Максима Рильського)

Актуальність дослідження. Проблематика зіставно-протиставних складносурядних речень перебуває в полі зору багатьох мовознавців. Ці конструкції належать до речень закритої структури, а предикативні частини перебувають у стані семантико-синтаксичної взаємозалежності, яку експлікують сполучники [5]. І. Вихованець визначає зіставні складносурядні речення як перехідні конструкції між складносурядними реченнями закритої структури і складносурядними відкритої структури: одна частина конструкцій перебуває в зоні власне-зіставних відношень, а інша – в зоні зіставно-єднальних [1, с. 307]. А. Грищенко одним із перших комплексно дослідив складносурядне речення, виокремивши зіставлювально-протиставний тип конструкцій і розрізнивши в його межах нейтрально-зіставні, розподільно-зіставні та зіставно-наслідкові змістові різновиди [3]. А. Загнітко виділяє протиставно-обмежувальні, протиставно-допустові та протиставно-компенсувальні речення [4, с. 163]. К. Шульжук деталізує типологію, виокремлюючи розподільно-зіставні, зіставно-наслідкові, власне протиставні, обмежувально-протиставні та протиставно-компенсувальні конструкції [8, с. 239-243]. Попри значний доробок синтаксистів (І. Вихованець [1], А. Загнітко [4], К. Шульжук [8], Н. Рула [7], О. Гаврилюк [2]), специфіка функціонування зіставно-протиставних складносурядних речень у поетичному дискурсі М. Рильського залишається малодослідженою, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета роботи – проаналізувати специфіку функціонування складносурядних речень із зіставно-протиставною семантикою в поетичних творах Максима Рильського, виокремити семантичні різновиди зіставно-протиставних конструкцій з урахуванням формально-граматичного та семантико-синтаксичного рівнів.

Аналіз фактичного матеріалу дав змогу виокремити п’ять семантичних різновидів.

1. Розподільно-зіставні відношення. У зіставних ССР сполучник **а** поєднує дві сурядні частини й вказує на стосунок між двома ситуаціями, які співіснують і зіставляються за відповідною неконтрастною ознакою; характерне зіставлення в одному часово-модальному плані [1, с. 307]: *«В саду колгоспному допитливий юнак / Опилення тонкі досліджує закони, – а так же хороше над чорним грунтом мак / Переливається»* («Троянди й виноград»). Зіставлення виконуваних суб’єктами різних дій є одним із

семантико-синтаксичних параметрів власне-зіставного змісту [7, с. 32]. Предикативні частини містять лексичні елементи однієї тематичної групи (сад, рослини), присудки – у теперішньому часі, що підтверджує характерну для зіставних речень одночасність описуваних подій.

Розподільно-зіставне відношення спостерігаємо й у поетичних рядках: *«Вчора був я лоцманом… А сьогодні я господар вілли»* («Дитинство»), де дії одного суб'єкта розподілені за часовим параметром, а друга частина доповнює зміст першої. Цікавими для аналізу є випадки, коли в контексті сполучником **а** набуває єднальної функції: *«А вікно виходило на море, А над морем… Зграя крижанів… Пролітала колесом живим»* («Ми сиділи в Гданську в ресторані») – повторюваний а–а межує зі зіставно-єднальними відношеннями.

2. Зіставно-наслідкові відношення. Дещо рідше функціонують складносурядні речення, у яких складові частини поєднуються зіставно-наслідковими відношеннями. У цих структурах наслідок передається другою частиною: *«Охоплений нових надій тремтінням – А смерть уже на чоло клала знак»* («Бетховен»). Причиново-наслідкові відношення у ССР є двобічними (одна частина вказує на причину, інша – на наслідок). У цьому виявляються деривaційні зв'язки різновидів складного речення. У поезії М. Рильського: *Ще вітер хмари не розвіяв, / Ще гай від жалощів поник, / Та знов чоло підводить Київ, / Щоб не хилить чола повік* («Неопалима купина»). Сполучник та (у значенні але) поєднує предикативні частини, між якими простежується подвійна семантика: зіставлення двох протилежних станів (*поник – підводить чоло*) нашаровується на імпліцитний причиново-наслідковий зв'язок (усупереч негараздам, унаслідок внутрішньої стійкості міста настає відродження). Показовою є анафора **ще**, яка в першій частині підсилює темпоральну конкретику і маркує незавершеність ситуації-причини, на тлі якої друга частина повідомляє про наслідковий стан. Співвідношення видо-часових форм дієслів-присудків вказує на зміну аспектуальної перспективи, що є формальним маркером зіставно-наслідкових відношень.

Отож, зіставні конструкції у поезії М. Рильського слугують засобом побудови поетичного паралелізму – симетричного зображення двох аспектів дійсності, що взаємно доповнюють одне одного і формують цілісну художню картину світу.

3. Власне протиставні відношення. Найбільшу групу протиставних складносурядних речень становлять такі, в яких протиставні відношення не мають додаткових семантичних відтінків. Протиставні сполучники утворюють парадигматичний ряд (*але / а / та / проте / однак*) і поєднують частини з контрастним змістом [8, с. 240]: *«Не кожну фарбу… він бере… Але буває, що в дрібниці… Велике сяєво таїться, Як в іскрі – блискавка і грім»* («Художник») – лексичні антитези (*дрібниця – велике*) посилюють контрастний план.

4. Протиставно-обмежувальні відношення. Поширеними є речення з обмежувально-протиставними відношеннями між частинами. Друга частина обмежує кількісний і якісний вияв першої або уточнює її, заперечуючи в чомусь її зміст: *«Все спить, однак вже я не сплю»*, де **все** обмежується одиничним **я**. Подібне відношення реалізоване в реченні: *«Це все було в якійсь країні, Але не знаю я в якій»* («Вже червоніють помідори»). Сполучники **однак, але** маркують обмеження, а друга частина перебуває в обов'язковій постпозиції. Семантико-синтаксичне відношення виражається за допомогою звуження пропозиційного обсягу першої частини засобами заперечних або обмежувальних лексем у другій. Обмежувальні конструкції реалізують у поезії М. Рильського мотив незнищенності: загальна картина деструкції обмежується вказівкою на непорушні символи – дух, волю, пам'ять, – що надає ліриці стоїчного звучання.

5. Протиставно-допустові відношення. Своєрідність цих конструкцій полягає в невідповідності формально-граматичних та семантичних ознак: за формально-синтаксичними ознаками – це складносурядні протиставні речення, а за семантико-синтаксичними відношеннями між предикативними частинами ці речення співвідносні з

складнопідрядними допустово-протиставними реченнями [2, с. 113]. У поезії М. Рильського: *«Поникли береги осінні, Дерева гаснуть… Та в ясно-сивім павутинні Летять маленькі павучки»* («Бабине літо»), де згасання природи мало б унеможливити рух, однак павучки летять (пор. Хоч поникли…, павучки летять). Аналогійне відношення в реченні: *«О, скільки диких бур шугало над тобою… Але скипав народ, як гнівний шум прибою»* («Неопалима купина») – можливість трансформації у складнопідрядне допустове (пор.: Хоч скільки бур шугало…, народ скипав) підтверджує деривaційний зв'язок. Допустові ССР виконують функцію вираження порушеної імплікації – невідповідності між очікуваним наслідком і реальним перебігом подій.

Отже, зіставно-протиставні ССР у поезії М. Рильського реалізують п'ять семантичних різновидів. Формально-синтаксичними ознаками цих конструкцій є закрита бінарна структура, наявність семантичних сполучників, видо-часова кореляція присудків і фіксований або вільний порядок частин залежно від семантичного підтипу. У семантико-синтаксичній організації поетичного тексту ці конструкції виконують функції паралельної предикації (зіставні), вираження каузальності (зіставно-наслідкові), семантичної поляризації (власне протиставні), семантичної корекції (обмежувальні) та вираження порушеної імплікації (допустові).

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ, 1993. 368 с.
2. Гаврилюк О. Р. Інтенсифікатори допустового значення в складносурядних реченнях. Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Слов'янська філологія. С. 112-116.
3. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. Київ, 1969. 155 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис. Донецьк, 2001. 662 с.
5. Масицька Т. Є. Семантико-синтаксичні реченнєві залежності в сучасній українській літературній мові. Дис. д-ра філол. наук. Київ, 2017. 444 с.
6. Рильський М. Т. Зібрання творів. У 20 т. Київ, 1983-1990.
7. Рула Н. В. Зіставні речення як окремий різновид складносурядних конструкцій. Наук. записки БДПУ. Філологічні науки. 2017. Вип. XIII. С. 27-34.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ, 2004. 408 с.

Анна-Марія Андріївна Маланкевич
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Олена володимирівна Куц

Об'єктні відношення у складному реченні: формально-граматичний і семантико-синтаксичний аспекти (на матеріалі творів Ілларіона Павлюка)

У системі складних речень об'єктні семантико-синтаксичні відношення найбільш властиві складнопідрядним та безсполучниковим конструкціям. Другий тип усталено трактують як синоніми складнопідрядних та складнопідрядних структур [3 ст. 53]. Варто зазначити, що об'єктні семантико-синтаксичні відношення визначають як тип синтаксичних відношень у складі словосполучень, де вони зароджуються між назвами предметів, на які безпосередньо спрямована та чи інша дія, та головним компонентом,

що є семантично спрямованим на ознаку або ж дію. Такими прикладами виникнення об'єктних відношень є словосполучення на зразок написати листа, мріяти про зустріч, дякувати рідним, вчитися танцювати, майструвати шпаківню тощо. Тож у межах як словосполучення, так і речення об'єктні семантико-синтаксичні відношення найчастіше реалізуються через залежний компонент, що у реченні виконує функцію додатка [4].

У складнопідрядних реченнях об'єктні відношення виникають між головною та підрядною з'ясувальною частинами. Зразки таких речень наявні у романі Ілларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пітьма»: *Христина не рухалася, боячись,* ***що як ступить, то впаде****. Аліса його не займала, розуміючи,* ***що потрібен час****. Валерка приводив їх сюди, запевняючи,* ***що смачніших чебуреків у Києві нема****. Перемкнув кран і довго грів руки, відчуваючи,* ***як по плечах гуляють мурашки****. Ночами Андрій ридав, вважаючи,* ***що вона перестала його любити****. Нічого дивного, враховуючи,* ***що намальованим було все його обличчя цілком****. Йшла і йшла, розуміючи,* ***що кожна зупинка може стати останньою****. Звір навіть не дихав, не усвідомлюючи,* ***що легені розривають грудину, вимагаючи повітря****.* Таким чином об'єктні відношення є семантико-синтаксичною залежністю між головною частиною та підрядною, що є об'єктом цієї дії і конкретизує її зміст. Слід зауважити, що об'єктні відношення у складнопідрядних з'ясувальних реченнях формуються за умови наявності опорних дієслів на позначення мовлення, мислення, сприймання, відчуття, піклування, волевиявлення, спонукання, почуття, стану. Також опорними компонентами можуть виступати числівники, іменники, прислівники чи прикметники.

Характерною для з'ясувальних речень із об'єктними семантико-синтаксичними відношеннями є можливість безсполучникового приєднання підрядної частини до опорного предикативного елемента: *Аж раптом згадав:* ***вона ж дзвонила!*** *Я Друг, як завжди, сказав:* ***«Подобається тобі, Андрюхо, все ускладнювати»****. Як то кажуть, лікар сказав:* ***«У морг», значить – у морг.*** *Потім тато сказав****: «Краще ніяк, ніж абияк».*** *А мама відповіла:* ***«Нічого, іншим разом».*** *А ось ваш мер сказав****: «Чудово буде, Андрію Олександровичу, якщо ви знайдете дитину»****. – Тверезий як скло, – палко запевнив Науменко, а сам подумав:* ***«Іде! Щось лихе до нас іде!»****. Науменко все, знай,* ***питав:*** ***«Звідкіля? Звідкіля?»****, а Субота загадково всміхався. Він сердився на Льоню за вдавану (так йому видавалося) скромність і ту поблажливість, з якою він казав:* ***«Та звичайний у мене дім!».*** У реченнях такого типу залежність підрядної частини від дієслова або його функціонального відповідника у головній частині визначає семантико-синтаксичну валентність предиката [2, ст. 332].

У структурі безсполучникових складних речень можна виокремити два основні типи елементів, які реалізують прогнозувальну функцію в першій предикативній частині. Передусім ідеться про слова із з'ясувальним значенням, що репрезентують деліберативний об'єкт. У таких синтаксичних утвореннях друга предикативна частина виконує роль структурно-семантичного поширювача присудка першої частини. Водночас другий компонент може функціонувати як додаток: *ж казав:* ***це не боляче****. Андрій пробурчав:* ***«Гори-гори ясно»****, – та й пішов собі, аж пролунав другий, значно потужніший вибух. А лікар вислухав і просто запитав:* ***«Чому вас це турбує?»*** *– і розмова відразу поточилася по-іншому. Його тон, наче казав:* ***«Ану ж, скажи мені правду, яка справжня причина?».*** *Хтось коротко сказав:* ***«Фентаніл» і став диктувати дозування*** [1, ст. 553].

Отже, виникнення об'єктних відношень у межах безсполучникових складних речень зумовлюється їхньою прогнозованістю, а також валентнісними властивостями опорного предиката , розміщеного в головній частині. Друга предикативна частина, що конкретизує зміст мовленнєвої, мисленнєвої чи перцептивної дії, у такому разі виконує функцію об'єкта в структурі складного безсполучникового речення.

У всіх розглянутих безсполучникових складних конструкціях простежується реалізація об'єктних семантико-синтаксичних відношень, які детермінуються

семантико-синтаксичною валентністю опорного елемента. Значна частина безсполучникових складних конструкцій, у яких підрядна частина зумовлена валентністю опорного слова, має паралелі серед сполучникових речень. Наприклад: «*Субота подумав: хоч би що вона вбрала, їй личить усе.*» → «*Субота подумав, **що** хоч би що вона вбрала, їй личить усе.*».

Зіставлення складнопідрядних конструкцій із підрядними з'ясувальними частинами та безсполучникових речень демонструє, що, аналогічно до сполучникових складнопідрядних структур, у безсполучникових утвореннях підрядна частина займає правобічну об'єктну позицію, відкриту предикатом, і зазвичай постає після головної частини.

Список використаних джерел

1. Бронська А. А. Про синтаксичні відношення у безсполучникових складних реченнях // Мовознавство. 1973. № 6. С. 56-63.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підруч. для студ. філол. ф-тів вузів / І. Р. Вихованець; голов. ред. М. С. Тимошик; ред. Л. Л. Щербатенко. Київ: Либідь, 1993. 365 с.
3. Межов О. Г. Приховані семантико-синтаксичні відношення у безсполучникових та складнопідрядних реченнях сучасної української мови. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2024. Том 35 (74). № 2. Ч. 1. С. 52–58. DOI : https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.2.1/10.
4. Українська мова: Словник-довідник. / А. П. Загнітко [та ін.]. Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998. 144 с.

Марія Олександрівна Малоног
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 (014) «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Бикова Тетяна Валеріївна

Персонажі як уособлення гріхів: система психологічного та морального конструювання в романі Ілларіона Павлюка «Я бачу, Вас цікавить пітьма»

Роман Ілларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пітьма» належить до тих творів сучасної української літератури, у яких жанрова динаміка поєднана з глибокою морально-психологічною проблематикою. Попри зовнішню форму психологічного трилера з елементами містики, цей твір функціонує як багаторівнева модель внутрішньої темряви людини. Одним із ключових принципів його персонажної організації є система семи смертних гріхів, яка виконує не лише символічну, а й характеротворчу та сюжетотворчу функції. Саме через неї автор моделює характери, пояснює мотивацію персонажів і формує єдину етичну оптику твору [1; 4].

Біблійний код у романі визначає систему моральних координат, у межах яких розгортається дія. Це підкреслюється і композиційно: назви окремих частин твору відсилають до дантівського «Пекла» – «Пояс Каїна», «Місто Діт», «Лімб». Така рамка дає змогу сприймати Буськів Сад не просто як місце подій, а як простір вини, кари, духовного випробування та прихованого розпаду [4, с. 232]. У цьому контексті пітьма в романі постає не лише як зовнішня загроза, а як етична категорія, пов'язана з провиною,

байдужістю, самооманою та внутрішньою деформацією людини. Повторюваність числа сім і згадка про «сім» причин зла. Додатково спрямовують прочитання твору в бік системи смертних гріхів як смислового коду. Зокрема, ця ідея прямо артикульована в романі: «…причин, через які люди коять зло, всього лише сім» [2, с. 112].

Центральне місце в цій системі посідає Андрій Гайстер. Його образ доцільно пов'язувати з байдужістю, або *acedia*. Показово, що роман називає цей моральний стан безпосередньо: «– Я вам не про гріх, а про цілком конкретну людину! – А я – про конкретний гріх: про байдужість!» [2, с. 115]. Йдеться не про буквальну пасивність, а про внутрішню дистанційованість, нездатність повноцінно включитися в чужий біль і схильність раціоналізувати власне усунення від морального вибору. Андрій мислить, аналізує, розслідує, однак тривалий час залишається лише спостерігачем. Саме тому його сюжетна лінія є не просто детективним рухом до розкриття злочину, а поступовим виходом із внутрішнього омертвіння до прийняття відповідальності. У цьому аспекті герой виконує особливу функцію: через нього тема гріха переходить із рівня типології на рівень подолання [3, с. 80].

Інші персонажі також прочитуються як носії окремих форм моральної деформації. *Слідчий Субота* репрезентує ненаситність, яка в сучасному контексті означає не стільки обжерливість, скільки постійне прагнення до поглинання – інформації, впливу, контролю, влади. *Арсен* уособлює гнів, причому не як короткочасний емоційний спалах, а як тривалу внутрішню агресію, що визначає його спосіб існування. *Медсестра Оксана* пов'язана з блудом, але цей гріх у романі набуває насамперед психологічного змісту: як руйнування внутрішньої цілісності, підміна справжньої близькості її сурогатами, самовиправдання й поступове самознищення. *Пожежник Захар* репрезентує заздрість – один із тих пороків, які не завжди мають відкритий вияв, проте постійно отруюють ставлення до іншого та руйнують довіру в межах спільноти. *Мер Павло Борисович* уособлює жадібність, що переносить систему смертних гріхів у площину соціальної влади, де особистий порок визначає стан цілого середовища [4, с. 233–235].

Найбільш узагальненим типом у цій системі є *Звір*, пов'язаний із гординею. Сутність цього образу в тексті також окреслено максимально концентровано « – Ви знаєте, хто є звіром? Якщо так, то просто скажіть мені! – Гординя, – по-змовницькому прошепотів Харитон. – Тобі потрібен демон із люстерком замість мармизи. Андрій застогнав» [2, с. 415]. Якщо інші персонажі репрезентують окремі форми людської зіпсованості, то Звір концентрує в собі майже метафізичний вимір темряви. Його гординя виявляється як потреба у визнанні, прагнення абсолютної влади та заперечення будь-якої зовнішньої межі. Цей образ можна трактувати як вершину моральної ієрархії роману, де інші гріхи постають або як похідні, або як підсилювальні елементи загального механізму зла.

Водночас важливо наголосити, що Ілларіон Павлюк не перетворює своїх героїв на схематичні алегорії. Персонажі зберігають психологічну переконливість, соціальну вписаність і сюжетну функціональність. Однак за їхньою індивідуальністю простежується чітка етична типологія, що й дає змогу прочитувати роман як своєрідну карту внутрішніх ушкоджень людини. У цьому полягає одна з ключових особливостей твору: традиційний каталог смертних гріхів осучаснюється й переводиться в площину повсякденної психології та суспільної поведінки. Байдужість маскується під професійну дистанцію, жадібність – під управлінську доцільність, ненаситність – під активність, а гнів – під нібито справедливу реакцію [1, с. 101; 4, с. 235].

Отже, система семи смертних гріхів у романі «Я бачу, вас цікавить пітьма» є важливим принципом моделювання персонажів. Вона організує характерологію твору, впорядковує маршрут головного героя, поглиблює моральний зміст і формує цілісну авторську концепцію пітьми. Через таку систему персонажів роман постає не лише як напружений трилер, а і як твір про внутрішню темряву, провину, відповідальність і моральний вибір людини.

Список використаних джерел

1. Остапова Л. В. Міфопоетика у постмодерному романі Ілларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пітьма». *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. Вип. 211. С. 99–104.
2. Павлюк І. *Я бачу, вас цікавить пітьма* / пер. Вікторії Стах. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 664 с.
3. Самойлова П. Байдужість – вада суспільства (на прикладі книги «Я бачу, вас цікавить пітьма» І. Павлюка). *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект* : матеріали X Міжнар. наук.-теорет. конф. Черкаси : ЧДТУ, 2024. С. 79–81.
5. Тиховська О. М., Цвіклінський М. Містицизм роману Ілларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пітьма». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 2 (52). С. 230–238.

Ірина Ярославівна Малюга,
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладачка кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Лімітовані видання як окремий сегмент сучасного українського видавничого бізнесу (на прикладі продукції видавництв «Кондор» і «КСД»)

Сучасний український видавничий бізнес активно реагує на зміни культурного споживання, читацьких очікувань і ринкової конкуренції. Це зумовлює переосмислення традиційних і формування нових форматів книжкової продукції, зокрема лімітованих видань, які поєднують естетичну й символічну цінність і поступово виходять за межі нішевих практик. Зростання їхньої популярності супроводжується активним використанням різних підходів до оформлення, комплектування, презентування і ціноутворення, що потребує фахового осмислення. Утім, в українських наукових дослідженнях це явище залишається недостатньо дослідженим і висвітлюється радше фрагментарно.

У межах видавничої справи поняття лімітованого видання використовується в різних площинах. Нормативні документи, зокрема ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни і визначення понять», не фіксують окремого терміну «лімітоване видання». Водночас у сучасній видавничій практиці це поняття активно застосовують для позначення певного типу книжкової продукції, що потребує наукового уточнення і подальшого перегляду стандартів. У професійному видавничому вжитку **лімітованим виданням** називають книжкове видання з попередньо визначеним обмеженим малим накладом, який не передбачає повторного відтворення у такому ж оформленні [1]. Такі видання дозволяють видавництвам акцентувати увагу на вибраних проєктах, протестувати нові оформлювальні або комплектаційні рішення, а також сформувати лояльну аудиторію, зокрема орієнтовану на колекційність і ексклюзивність.

Для дослідження сучасних українських лімітованих видань було обрано чотири книжкові видання двох великих українських видавництв – «Емпати» [10] і «Дискрет» [8] видавництва «Кондор», а також «Готикану» [6] і «Бійцівський клуб» [11] видавництва «КСД». Оскільки зазначені видання планувалися як лімітовані з різною метою і з різних причин, їхня комплектація й оформлення істотно відрізняються, що дає змогу

простежити різні підходи до реалізації цього формату в сучасній українській видавничій практиці.

«Емпати» [10] і «Дискрет» [8] є частинами однієї серії, тому мають загалом подібні характеристики – обидва видання оформлено в палітурках із soft-touch-покриттям, обидва містять суперобкладинки з різними ілюстраціями, задруковані форзаци і нахзаци, кольорові зрізи, ілюстративний матеріал, лясе й додаткові розділи, що для українського книжкового ринку є нетиповим явищем і трапляється вперше.

Унікальність видання «Готикана» [6] полягає в тому, що воно є фактично першим в Україні книжковим виданням, яке запозичило з журнальних видань технологію передавання запаху через обкладинку. Як зазначало видавництво у промоційних матеріалах, а згодом підтверджували покупці, під час тертя зображення троянди на палітурці з'являється квітковий аромат. Оскільки ця технологія була експериментальною і досить затратною, видання випуслили обмеженим накладом.

Особливістю видання «Бійцівський клуб» [11] стала наявність авторських ілюстрованих форзаців, декоративного елемента у формі мила на палітурці, а також маркування «лімітоване видання». Крім того, у межах промоційної кампанії до появи цього видання видавництво створило партію тематичного мерчевого мила, яке можна було придбати в комплекті зі звичайним, а згодом і з лімітованим виданням.

Обидва видавництва мають офіційні сайти, тож логічно було б припустити, що загальні відомості про лімітовані видання будуть розміщені саме там. Проте на сайті видавництва «Кондор» через минулі технічні несправності наразі представлені лише відомості про звичайне видання «Емпатів» [9]. Водночас видавництво «Кондор» зазвичай розмежовує звичайні й лімітовані видання окремими сторінками, що підтверджує приклад «Дискрету» [7, 8]. Натомість лімітоване видання «Готикани» [6] не має окремої сторінки на сайті «КСД», а «Бійцівський клуб» [11, 12] представлено у трьох варіантах оформлення без жодних текстових уточнень про тип видання.

Особливості дизайну обкладинок у всіх аналізованих виданнях загалом подібні – усюди використано кольорові палітурки з використанням ілюстративного матеріалу. Відмінності стосуються переважно способів подання текстових відомостей про видання. Так у «Дискреті» [8] й «Емпатах» [10] на обкладинці зазначено лише назву видання й ім'я автора, тоді як у «Готикані» [6] і «Бійцівському клубі» [11] подано назву, автора і видавництво, а на звороті розміщено довідку про автора, анотацію та позначку про вікові обмеження. Композиційні типи оформлення також різняться – у «Дискреті» [8] і «Бійцівському клубі» [11] використано сюжетно-тематичний тип оформлення, в «Емпатах» [10] і «Готикані» [6] – ідейно-символічний.

Дизайн зрізів у виданнях підібрано відповідно до кольорової гами і сюжетної специфіки. «Емпати» [10] і «Дискрет» [8] мають однотонні зрізи, «Готикана» [6] – ілюстрований фіолетовий зріз із золотими лінійними зображеннями троянд, натомість у «Бійцівському клубі» [11] зріз відсутній.

Ілюстративне наповнення також відрізняється: в «Емпатах» [10] наявні як чорно-білі, так і кольорові ілюстрації, у «Дискреті» [8] – лише кольорові, у «Готикані» [6] – тільки чорно-білі, зокрема карта і герб королівства на початку видання, а «Бійцівський клуб» [11] ілюстрацій не має. Загалом вибір колірної гами і типу ілюстрацій у проаналізованих лімітованих виданнях визначається насамперед жанром і задумом видання. У «Готикані» чорно-біла візуальна подача присутня задля створення атмосфери таємничості й зосередження уваги на символіці твору, що притаманно жанру dark romans [13]. Натомість у «Емпатах» і «Дискреті» поєднання кольорових і чорно-білих ілюстрацій має більш прикладне значення, адже допомагає водночас конкретизувати образи персонажів, окремі сцени й передати емоційний стан героїв, що відповідає особливостям жанрів сучасного міського фентезі і young adult.

Відмінності простежуються також в оформленні форзаців і нахзаців. В «Емпатах» [10] вони чорно-білі, із відомостями про персонажів і лінійною графікою,

у «Готикані» [6] на всій площі подано лінійні зображення троянд на чорному тлі, «Дискрет» [8] містить кольорові зображення як на форзаці, так і на нахзаці, а в «Бійцівському клубі» [11] використано кольоровий форзац і такий самий нахзац.

За ціновою політикою аналізовані видання умовно поділяються на доступніші й дорожчі – «Готикана» [6], як і «Бійцівський клуб» [11] у повному комплекті, за ціною відповідають звичайному художньому виданню і коштують у межах 425–460 гривень, натомість «Емпати» [10] і «Дискрет» [8] мають значно вищу вартість (близько 850–1000 гривень). З огляду на комплектацію, використані матеріали й інфляцію, зокрема на книжковому ринку, така цінова різниця є виправданою. Водночас різниця у вартості між звичайними і лімітованими виданнями «Готикани» [6] і «Бійцівського клубу» [11] становить приблизно 100 гривень, що для читача, орієнтованого на естетику і ексклюзивність, не є критичною. Утім, через відсутність відкритих даних про кількість проданих примірників зробити висновки щодо загальної прибутковості лімітованих видань наразі неможливо.

Список використаних джерел

1. Limited edition books // Abebooks: веб-сайт. URL: https://surl.li/iiizwf
2. Афонін О. В., Сенченко М. І. Українська книга в контексті світового книговидання. Київ : Книжкова палата України. 2009 р. 277 с.
3. Видавнича діяльність в умовах розвитку новітніх технологій: вивчення запитів фахівців: монографія. Київ: Інститут журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка. 2019 р. 256 с.
4. Головань Д. П. Які книжки найчастіше купували читачі на фестивалі «Книжкова країна» // Читомо: медіа про книги. 2024 р. URL: https://surl.li/rfjudj
5. Гомольська В. В. Особливості маркетингової товарної політики видавничих підприємств під час війни: стратегії виживання й розвитку // Економіка та суспільство. 2024 р. Вип. 67.
6. Готикана // КСД: веб-сайт. URL: https://surl.li/ycvagm
7. Дискрет // Кондор: веб-сайт. URL: https://surli.cc/iwnprr
8. Дискрет. Limited edition // Кондор: веб-сайт. URL: https://surl.lt/eeulve
9. Емпати // Кондор : веб-сайт. URL: https://surl.li/bqdcqk
10. Емпати. Лімітоване видання // Readeat: веб-сайт. URL: https://surl.li/nefhop
11. Книга Бійцівський клуб // Yakaboo: веб-сайт. URL: https://surl.li/fjahzz
12. Результати пошуку «Бійцівський клуб» // КСД: веб-сайт. URL: https://surl.lt/nftjof
13. Рожило М. А. / Заболотна П. С. Оригінальні підходи до популяризації книги: взаємодія автора, редактора, видавця, літературного менеджера / Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021 р. Т. 32 (71), № 6, ч. 3. С. 210–214.
14. Хлиніна С. Г. Дослідження впливу комплектації й дизайнерського рішення подарункового видання книги на вибір цільової аудиторії. Харків: Національний університет радіоелектроніки. 2025 р. 94 с.
15. Хлиніна С. Г., Вовк О. В. Дослідження попиту на подарункові видання книг в Україні // Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених. 2024 р. 155 с.

Олександра Олександрівна Мамченко,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.01 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Ніна Дмитрівна Осьмак

Структурні особливості збірки «Нечиста сила» Василя Короліва-Старого

Збірка «Нечиста сила» (1923) Василя Короліва-Старого (1879–1943) посідає помітне місце в українській дитячій прозі першої половини XX століття. Автор, поєднавши народні мотиви з власною громадянською позицією, створив цикл казок, які одночасно звернені до дитячої уяви й до дорослого читача, пропонуючи багаторівневі смисли та соціально-етичні зауваги.

У цих оповіданнях поєднуються реалістичні образи й фантастичні персонажі, а центральною віссю залишається людська доля: надприродне виступає не стільки джерелом загрози, скільки засобом виявлення людських вад і відповідальності. Завдяки такому поєднанню збірка працює на кількох рівнях сприйняття: як повчальна історія для дитини і як соціально-психологічний коментар для дорослого.

Казки зі збірки «Нечиста сила» В. Короліва-Старого [1] залишаються цікавими як для дітей, так і для дорослих. Тематика творів торкається універсальних проблем, близьких різним поколінням. Різниця між читачами полягає в тому, що для дітей сюжети часто означають майбутні уроки, тоді як дорослі сприймають їх як відображення буденних реалій. Усі оповідання збірки пов’язані спільними персонажами та казковими мотивами. У творах діють як реалістичні образи – люди, так і фантастичні істоти – нечиста сила. Події в більшості випадків розгортаються навколо людської долі. Нечиста сила виконує важливу функцію: підкреслює абсурдність людських уявлень про надприродне і показує, що багато негараздів – наслідок самих людей, а не зовнішніх сил. Автор через це доводить, що відповідальність за вчинки лежить на людях.

Казки умовно поділяються на кілька тематичних груп:

1. Людина і світ
2. Покалічені долі
3. Стосунки людей
4. Допомога нечистої сили людині

Окреме місце посідає вступна казка «Нечиста сила», яка виконує роль пояснювальної записки. У ній зібрані різні представники нечистої сили, що згодом постають як окремі персонажі в інших оповіданнях. Автор створює цю історію, щоб обґрунтувати задум збірки і пояснити її призначення.

До першої групи належать «Злидні», «Мавка Вербинка», «Дюдя». У «Злиднях» показано руйнівний вплив легких грошей на людей: працьовиті селяни втрачають звичний лад життя, отримавши спадок і переїхавши до міста. «Мавка Вербинка» висвітлює людину як руйнівника природи; тема полювання й нищення лісу стає провідною, а автор засуджує ставлення, що ігнорує життя екосистеми.

До другої групи входять «Літавиця», «Мара», «Потороча Хрипка»; ці казки мають дорослий характер, бо торкаються тем покалічених доль, що рідко зустрічаються в дитячій літературі.

До третьої тематичної групи належать оповідання, що фокусуються на міжособистісних стосунках. У її складі перебувають три казки, дві з яких концентрують увагу на проблематиці кохання. Аналіз «Перелесника» виявляє сюжетну конструкцію, де

взаємини молодих людей виступають ареною для дослідження зовнішнього втручання. Сам образ Перелесника функціонує як алегорія третьої сторони, котра, попри нібито добрі наміри, змінює динаміку почуттів і спричиняє трагічний розвиток подій. Коли в епізоді біля ставка Перелесник підпалює вогонь між закоханими, цей жест інтерпретується героєм як прояв надприродної загрози, що призводить до фатального непорозуміння і самознищення Оленки. Наслідком описаних подій стає відмова Залізняка від колишнього способу життя й його духовна віддаленість, що підкреслює авторську критику втручання у приватну сферу кохання. У «Рибалчиній русалоньці» простежується інша модальність любовної теми: тут конфлікт між світами стає підґрунтям для мотиву самопожертви й трансформації. Фінальна метаморфоза закоханих у річкових чайок виступає символічною репарацією їхнього єднання і демонструє ідею жертовності як засобу подолання онтологічної різниці.

У цю групу входять казки, де нечиста сила виступає як сюжетний прийом, що або вирішує, або ускладнює проблеми героїв. Приклади показують, як надприродні істоти втручаються в побутові ситуації: Хуха Моховинка рятує старого діда-злочинця від загибелі в лісі, Домовик допомагає нетверезому дякові дістатися додому, а Вовкулака Хреб доглядає могили й охороняє спокій померлих. Інколи автор використовує іронію: образ Дідька, який нібито створив німецьку граматику, підкреслює чужість і складність мови та породжує комічні, але й проблемні наслідки для персонажів. З погляду літературного аналізу, такі мотиви поєднують фольклорні архетипи з соціальною критикою і дозволяють автору варіювати тон – від гумору до серйозної рефлексії. Аналітично важливо відзначити, що надприродне в цих казках має подвійний характер: воно може рятувати, але водночас виступає каталізатором конфліктів і страждань. В. Королів-Старий розширює функції літературної казки, перетворюючи фольклорні мотиви на інструмент критичного осмислення суспільних явищ.

Кожна казка зі збірки має власну тему та ідею; на поверхні лежить простий дитячий зміст, а під ним – глибша смислова площина, яку дорослі читають інакше. Автор прагнув створити повчальні історії для всіх поколінь, готуючи дитину до реального життя змалечку.

Проведений аналіз показує, що збірка «Нечиста сила» В. Короліва-Старого вирізняється цілісною структурою, у якій тематичні блоки формують взаємопов’язану систему мотивів. У межах цієї системи фольклорні архетипи трансформуються в художні прийоми, що дозволяють автору поєднувати виховну функцію з соціальною критикою. Особливу роль у композиції виконує вступна казка, яка виступає методологічною рамкою для подальших оповідань і забезпечує єдність персонажного світу. Розподіл творів на тематичні групи («Людина і світ», «Покалічені долі», «Стосунки людей», «Допомога нечистої сили») підкреслює жанрову гнучкість збірки та її здатність працювати на різних рівнях сприйняття. Отже, збірка Короліва-Старого не лише збагачує традиції літературної казки, а й виступає як інструмент критичного осмислення соціальних і моральних проблем, що робить її перспективним об’єктом для подальших літературознавчих досліджень.

Список використаних джерел

1. Королів-Старий В. Нечиста сила. Київ : Навчальна книга. Богдан, 2017. 160 с.

Вероніка Юріївна Мамчур
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент, професорка кафедри української літератури
Ірина Віталіївна Савченко

Проблема національної ідентичності в українській художній літературі

Термін “національна ідентичність” набув широкого поширення у другій половині ХХ століття. Національна ідентичність – це усвідомлення особистістю своєї належності до певної нації, що ґрунтується на:

- спільній мові;
- історичній спадщині;
- культурних традиціях;
- символах і міфах;
- спільних цінностях і політичному досвіді.

В українській гуманітарній думці сам термін поширився переважно з кінця ХХ – початку ХХІ століття, однак ідеї національної ідентичності чітко простежуються значно раніше. Наприклад, у творчості Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Івана Франка, Михайла Грушевського, Івана Нечуя-Левицького, де йдеться про національну самосвідомість, історичну пам’ять, мову як основу буття нації.

Проблема національної ідентичності в українській художній літературі є однією з основних, вона формувалася упродовж століть під впливом історичних подій, бездержавності, колоніальної залежності, боротьби за незалежність та культурне самоствердження. Українська Список використаних джерел виступала не лише мистецтвом, а й вагомим чинником збереження мови, історичної пам’яті, духовних цінностей і національної самосвідомості. Окрім того, важелем впливу на політичні зміни та свідомість громадян. Через художні образи, історичні сюжети, психологічні конфлікти письменники осмислювали питання: хто ми є як народ, у чому полягає наша самобутність, яке наше історичне покликання та яким є шлях до свободи.

Проблема національної ідентичності в українській художній літературі є багатовимірною та історично змінною. Вона охоплює питання мови, історичної пам’яті, культурної традиції, державності, морального вибору особистості. Від романтичного утвердження козацької слави до постмодерного осмислення травматичного досвіду – українські письменники послідовно формували й поглиблювали уявлення про національну самобутність.

Список використаних джерел стала простором духовного спротиву, самоусвідомлення та консолідації народу. Саме через художнє слово українська нація зберігала свою ідентичність у найскладніші історичні періоди й продовжує осмислювати себе в умовах сучасних викликів.

Початки формування модерної національної ідентичності в українській літературі пов’язані з добою романтизму та національного відродження ХІХ століття. Центральною постаттю цього процесу став Тарас Шевченко. У його творчості національна ідентичність постає як поєднання історичної пам’яті, мови, духовної гідності та прагнення до волі. У поемі «Гайдамаки» автор звертається до подій Коліївщини, осмислюючи козацьке минуле як символ боротьби за справедливість і національну честь. У вірші «І мертвим, і живим, і ненародженним...» поет гостро критикує українську еліту за втрату національної гідності та духовну залежність від імперських центрів, наголошуючи на необхідності самопізнання й національної єдності. Для митця національна ідентичність

- невід'ємна частина соціальної справедливості, моральної відповідальності та історичної пам'яті.

Важливим етапом осмислення проблеми національної ідентичності стала творчість Пантелеймон Куліш, зокрема його історичний роман «Чорна Рада». У цьому творі автор відображає усі політичні події доби Руїни, коли внутрішня боротьба за владу призводили до ослаблення державності. Письменник порушує питання політичної відповідальності, ролі еліти у формуванні національної свідомості, небезпеки розбрату.

У другій половині XIX століття національна ідентичність дедалі більше пов'язується з образом народу як носія моральних цінностей. У повісті «Кайдашева сім'я» Іван Нечуй-Левицький відтворює побут українського селянства, мову, традиції, психологію. Незважаючи на те, що твір має сатиричний характер, він водночас утверджує самобутність українського світу. Письменник показує, що національна ідентичність формується через повсякденне життя, родинні стосунки, народну мораль.

На межі XIX–XX століть проблема національної ідентичності набуває нових сенсів у творчості модерністів. Леся Українка у драматичній поемі «Бояриня» порушує питання національної зради, втрати культурної самобутності в умовах імперської залежності. Через долю Оксани письменниця показує трагедію людини, відірваної від Батьківщини. Національна ідентичність у творі постає як внутрішній моральний вибір між пристосуванням серед чужинців і вірністю своєму народові.

Отже, українська художня Список використаних джерел є одним із найважливіших чинників у формуванні національної ідентичності. Вона допомагає кожному поколінню українців глибше усвідомити свою приналежність до народу. Це дає можливість зберегти традиції, мову, культуру, має вплив на політичний аспект та державні зміни.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С. Національна ідея, державна доктрина, національний дух: до визначення понять. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України*. К., 1998. Вип. 6. С. 21–26.

2. Веретюк О. Скажи мені, хто я?: (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора). *Слово і час*. 2005. № 12. С. 69–73.

3. Єфремов С. Історія українського письменства : у 2 т. Т. 2. Ляйпціг : Українська Накладня, 1919. 458 с.

Олександра Ігорівна Марищіна
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.02 Спеціальна освіта
(Корекційна психопедагогіка)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Мова як інструмент адаптації для осіб з особливими освітніми потребами

У сучасному соціальному середовищі мова має ключове значення як ключовий інструмент комунікації, осягнення та комунікації між людьми. Вона виступає не лише засобом передавання інформації, а й визначальним чинником становлення особистості, її мислення, емоцій та соціальних зв'язків. Саме мовлення є засобом соціальної інтеграції

людини, встановлює контакти, опановує норми поведінки та адаптується до навколишнього середовища. Особливої значущості ця проблема набуває у контексті соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Для них мова слугує не лише інструментом комунікації, а й ключовим механізмом соціальної інтеграції. Разом із тим труднощі мовленнєвого розвитку ускладнювати перебіг взаємодії з іншими членами суспільства, що потребує індивідуального підходу, реалізація ефективних методів навчання і корекції. З огляду на це, дослідження ролі мови як інструменту соціальної адаптації, зокрема в аспекті осіб з ООП, є важливим і актуальним завданням сучасної педагогіки та психології.

Мовна соціалізація – це перебіг інтеграції індивіда в певне соціокультурне середовище за допомогою мови, у процесі якого відбувається засвоєння мовних норм, правил спілкування та особливостей мовленнєвої поведінки, притаманних конкретній спільноті. Під час цього процесу людина не лише опановує засоби комунікації, а й поступово пристосовується до мовного середовища, вчиться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти соціальні ролі та будувати ефективні комунікативні зв'язки [1, с. 2].

Особистістю людина стає не відразу, вона виховується поступово, і її формування зумовлюється низкою зовнішніх чинників. Серед яких мова посідає одне з провідних місць. Потреба у спілкуванні, мовленні поряд із потребою в діяльності, праця є визначальним чинником становлення особистості. Мова найглибше пронизує свідомість і підсвідомість людини та забезпечує надходження значного обсягу інформації про зовнішній світ і закономірності його функціонування [2].

Проаналізувавши значення мови як основного інструменту соціальної взаємодії та її роль у процесі соціалізації особистості, важливо зазначити, як саме мова впливає на адаптацію індивіда в суспільстві. У цьому контексті доцільно схарактеризувати основні функції мови, оскільки саме через них забезпечується реалізація адаптаційного потенціалу мови в різних сферах життя людини.

Мова виконує низку важливих функцій у житті людини, серед яких основними є комунікативна та мислетворча. Саме через них реалізується її значення як інструменту соціальної взаємодії та розвитку особистості.

Комунікативна функція полягає у забезпеченні процесу спілкування між людьми.Через мову відбувається обмін інформацією, думками, почуттями та досвідом. Слід зазначити, що комунікативну функцію виконує не лише усне мовлення, а й писемна форма – тексти, повідомлення, документи, які також слугують засобом передачі інформації.

Мислетворча функція пов'язана з формуванням і вираженням думки. Мова є інструментом мислення, оскільки саме за її допомогою людина структурує свої думки, усвідомлює навколишню дійсність і здобуває нові знання. Без мови процес повноцінного мислення значно ускладнюється [3].

Відтак, обидві функції є взаємопов'язаними та рівнозначно важливими, адже забезпечують як процес мислення, так і ефективну взаємодію людини із суспільством.

Марія Монтессорі вважала, що навички спілкування, а саме говоріння, розвиваються ще з немовлячого віку, тому виділила такі етапи формування мовлення у дітей: лепет, окремі слова, прості речення (з двох слів), включення складних тверджень [4].

«Діалогічну промову дитина опановує мимоволі, оскільки вона тісно пов'язана з її практичною діяльністю і використовується для встановлення контакту та співробітництва з дорослими у процесі ігор та інших видів діяльності. Дитина звертається до дорослих із різними питаннями та проханнями про допомогу, намагається зрозуміти їхні відповіді, тобто цей вид мовлення є для неї життєво необхідним» [5]. Проте у дітей з ООП у процесі оволодіння діалогічними уміннями часто виникають певні труднощі.

До методів розвитку мовлення належать методи «за зразком», які охоплюють широкий спектр прийомів і вправ. Серед них різні види усних і письмових переказів прочитаних або прослуханих текстів (докладний, стислий, вибірковий, із творчим доповненням і змінами), поділ тексту на частини, добір заголовків до виділених фрагментів, складання плану тексту, а також спостереження за виражальними мовними засобами, що використовуються в тексті [6].

Отже, мова є одним із ключових інструментів соціальної адаптації людини, зважаючи на те, що забезпечує процес спілкування, формування мислення та соціальних зв'язків. Унаслідок виконання своїх основних функцій - комунікативній та мислетворчій – мова виступає основою взаємодії індивіда із суспільством і сприяє його повноцінній соціалізації. Виняткового значення мова набуває значущості у процесі розвитку осіб з особливими освітніми потребами (ООП), для яких вона є не лише засобом комунікації, а й важливим чинником інтеграції в соціальне середовище. Водночас наявні труднощі мовленнєвого розвитку потребують використання спеціальних методів і педагогічної підтримки для успішного оволодіння мовленням. Тож розвиток мовлення є важливою умовою ефективної соціальної адаптації особистості, а створення сприятливих умов для його формування є стрижневим завданням сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Полякова Т. Мова – потужний фактор соціалізації особистості / Т. Полякова // Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості, гуманітарно-науково-технічний відділ, гурток «Українська мова».

2. Цоуфал Л. С. Психологічні передумови формування мовної особистості учнів основної школи / Л. С. Цоуфал. 2010.

3. Функції мови. Мова і суспільство : лекція 3 : [навчальні матеріали]. Режим доступу: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/636585/mod_resource/content/0/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%AF%203-4_%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%96%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A2%D0%95%D0%97%D0%98.pdf

4. Надворна О. Розвиток мовлення в системі Монтессорі // Дошкільне виховання. 2014. № 8. С. 16–19.

5. Зінов'єва Д. О. Погляди вчених на розвиток діалогічного мовлення дітей дошкільного віку за допомогою гри // Сучасна наука: тенденції та перспективи : матеріали II всеукраїнської інтернет-конференції, м. Мелітополь, 23–24 жовтня 2019 р. Мелітополь, 2019. С. 46–49.

6. Чупріна О. В. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2018. Вип. 2 (8). С. 170–173.

Антін Олексійович Марков
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності В11 Філологія

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Інна Миколаївна Ліпницька

Особливості моделювання образу вченого в українській прозі 20-х років ХХ ст. (за романами В. Підмогильного «Невеличка драма» та В. Домонтовича «Доктор Серафікус»)

Динаміка змін образних систем у текстах української літератури завжди була і є залежною від соціокультурних і політичних трансформацій доби. Список використаних джерел початку ХХ ст. відображає кризу традиційних цінностей та становлення нового суспільства.

Криза усталених традиційних цінностей та формування нових суспільних орієнтирів впливає на те, що у центрі художнього осмислення опиняється людина, чия свідомість і психологія зазнають істотних змін. Модернізм фактично створює нові моделі відображення та інтерпретації внутрішнього світу особистості. Змінюється й суспільне ставлення до мистецтва й науки. Специфіка художнього втілення в літературі образів науковців та інтелектуалів набувають психологічної глибини, внутрішньої конфліктності та неоднозначності.

Образ науковця входить у літературу ще в кінці ХУІІІ ст. коли Гете презентував світу амбівалентний образ Мефістофеля, який сприймався неоднозначно: з боку суспільної моралі був утіленням абсолютного Зла, а водночас став символом людського пізнання, яке неможливе без жертв і порушення сталих цінностей суспільства. Романтики розвинули цей образ, перетворивши його на символ творчого пізнання, Митець – завжди грішник і порушник спокою. На початку ХХ століття у зв'язку з пришвидшеними темпами процесів індустріалізації, основою яких стали наукові відкриття, посилюється інтерес до таємниць можливостей людського розуму і до наукової діяльності. Глибше пізнання людської природи, відкриття в людській особистості тяжіння до самосвідомості, до пізнання власної природи, біології, що відзначили Психологи (З. Фройд) та філософи (Ф. Ніцше, К. Ясперс, Е. Фромм).

Саме модерністи активно почали активніше вивчати сутність буття і людини як творця буття, що позначилося на розвитку модерних тенденцій у мистецтві. Модернізм загалом тяжіє до пошуку не лише нових форм, а сенсів, яке відбувається у розмиванні чітких сфер наукового і мистецького пізнання, а відповідно у поєднанні різних наук, сфер, зокрема науки й мистецтва. Постать науковця виступає втіленням цього інтересу до людського світу з позиції раціоналістичного пізнання. Він вступає в напружений конфлікт зі сферою почуттів і моралі. Герої-інтелектуали часто репрезентовані як внутрішньо роздвоєні особистості, що балансують між логікою та емоціями, що увиразнює драматизм їхнього існування. Важливою рисою такого образу є також поява в художньому тексті їхніх роздумів і міркувань, які оформлені у стилі наукового дискурсу. Власне цей стиль також передбачає прагнення до об'єктивності, дистанціювання від суб'єктивного «я» та уникання емоційних висловлювань.

В українській літературі до образу образу вченого-інтелектуала звертаються письменники у 20-х рр. ХХ ст., зокрема В. Винниченко («Сонячна машина»), Ю. Смолич («Прекрасні катастрофи»), В. Підмогильний («Невеличка драма»), В. Домонтович («Доктор Серафікус», «Безрунту»), М. Йогансен «Подорож ученого ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швайцарію») та ін.

В інтелектуальному романі В. Підмогильного “Невеличка драма” Юрій Славенко постає як персонаж, який під зовнішньо привабливою маскою інтелектуала уособлює механістичний тип мислення, характерний для логоцентриста. Він переконаний у тому, що такі речі, як мистецтво чи людські почуття, є небажаними, тими, що відволікають від справжнього пізнання. На його думку, вони мають поступитися місцем раціональності. У передмові до твору В. Підмогильний іронічно характеризує його як «позитивний тип», «героя свого часу», підкреслюючи водночас психологічну відчуженість і певну внутрішню суперечливість Юрія Славенка: герой прагне контролювати власний розум і почуття, мислити прямо й раціонально, однак стає частиною власного експерименту: цинічним і, прагматичним білком, який живе за законами виживання Як слушно завважив Ю. Ковалів: « Поодинокі судження молодого біологапозитивіста варто трактувати як завбачення атеїстичного екзистенціалізму. Зокрема, ототожнення міста з драглистим білком можна вважати центоном із пізніших міркувань Ж. П. Сартра (“Буття і ніщо”), коли б французький письменник знав про існування свого попередника – українського прозаїка» [2, с.61].

У романі В. Домонтовича «Доктор Серафікус» образ науковця розкривається через складну систему внутрішніх і зовнішніх меж, що демонструють спосіб існування героя в світі. Комаха є талановитим ученим, однак його існування обмежується абстрактним мисленням, ідеями та інтелектуальними конструкціями, які відірвані від живої реальності. Комаха є втіленням модерного прагнення до чистої науки, відірваної від життєвої емпірики. Його раціоналізм стає формою ізоляції. Доктор Серафікус репрезентує тип «людини-кабінету», яка намагається замінити хаос реального життя логічними схемами. Його аскетизм – це модерна спроба вийти за межі біологічного існування в простір чистої думки. Саме це призводить до того, що він фактично доходить межі абсолютної дегуманізації. Його внутрішні бар’єри не дозволяють повноцінно пережити навіть почуття кохання, яке трансформується у своєрідну інтелектуальну гру і зрештою поглиблює його відчуження від світу. Зовнішня реальність сприймається героєм як чужа й загрозлива, тоді як справжній стан рівноваги він знаходить лише у замкненому просторі власного кабінету, де повністю занурюються в себе. Образ науковця у творі Домонтовича репрезентує межову форму інтелектуалізму, що веде до втрати гуманістичного виміру особистості та розриву зв’язків із реальним життям. Він став жертвою відчуження від реального світу, а відтак жертвою власної уяви про світ, уявної перемоги над ним і отримання свободи від нього. Однак «знеможений непідйомним тягарем примітkового знання, так і не зумів опанувати той простір гри, який обіцяв йому свободу» [1, с. 175]. Отже, в романі В. Домонтовича Комаха – це не ідеал науковця, а швидше діагноз епохи, яка намагалася «вилікувати» людство знанням, але забула про саму людину.

Отже, образ науковця у прозі 20-х років ХХ ст. є не лише соціальним типом, а й філософською моделлю людини модерної епохи. Він уособлює кризу ідентичності, пошук сенсу життя та межі раціонального пізнання.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза В. Петрова-Домонтовича. К.: Факт, 2006. 432 с.
2. Ковалів Юрій. Валер’ян Підмогнильний. *Слово і Час.* 2019. № 2. С. 57-63. URL: https://share.google/iRlIjJOuJt7E89dME
3. Домонтович В. Доктор Серафікус. К.: Vivat, 2024. 320 с.
4. Підмогильний В. Невеличка драма. К: Ліра-К, 2024. 264 с.

Вікторія Костянтинівна Марчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Феномен смерті в тоталітарному суспільстві (на матеріалі повісті Олени Звичайної «Селянська санаторія)»

Актуальність дослідження зумовлена потребою сучасного літературознавства в системному осмисленні художніх репрезентацій тоталітарної травми в українській прозі. Повість Олени Звичайної «Селянська територія», створена в еміграції, залишається маловивченим текстом, у якому добровільна смерть концептуалізується як специфічна форма людської суверенності в умовах тотальної несвободи.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують праці, присвячені проблемі тоталітарної травми та її художнього осмислення. Т. Гундорова обґрунтовує концепцію трансмісії травми, наголошуючи, що травматичний досвід не вичерпується болісною подією, а передається через покоління як відлуння [1, 2]. О. Пухонська досліджує механізми деструкції особистості, фіксуючи, що в умовах тоталітаризму здатність мислити незалежно перетворювалася на загрозу для системи [6, с. 143], а колективізація спрямовувалася на ліквідацію тієї частини нації, яка зберігала незалежну свідомість [5, с. 94]. А. Черниш простежує формування «гену страху» як наслідку тоталітарного тиску, що позбавляв людину здатності до опору й повноцінного життя [7, с. 296].

У повісті «Селянська санаторія» тоталітарна система зображена як механізм контролю не лише над поведінкою, а й над свідомістю людини. Ольга Петрівна, характеризуючи цей стан, формулює діагноз суспільству: *«Страх до такої міри ввійшов в мозок і в кров щасливого населення СРСР. Поведінка людей і весь спосіб життя і думання до такої міри підпорядковані страхові, що кожний без винятку громадянин СРСР є хворий на манію страху»* [3, с. 161]. Авторка фіксує патологічний стан, у якому страх трансформувався із зовнішнього примусу у внутрішню хворобу, розмиваючи межу між жертвою і співучасником. Моральний злам Ольги Петрівни відбувається під час зіткнення з реальними наслідками колективізації. Каталізатором переходу від конформізму до усвідомлення стають слова селянки Чуйчихи: *«Схаменися, дочко»* [3, с. 98], що виконують функцію імперативу повернення до етичної самоідентичності. Героїня з жорсткою логікою пояснює Улянці безвихідь свого становища: *«Адже в нашій країні член партії не може відверто і прямо заявити, що теперішній курс політики партії не відповідає його переконанням ... бо його заховають до в'язниці і розстріляють раніш, ніж він прилюдно проголосить цю думку, а тому краще самому себе знищити»* [3, с. 160]. Система не залишає місця для чесного існування, і смерть постає єдиним простором для порятунку. Причинно зумовленим є й обраний спосіб відходу. Ольга Петрівна зізнається: *«У мене не вистачало мужності пустити собі кулю в голову або лягти під потяг. І я пішла смерті назустріч дещо повільнішим шляхом»* [3, с. 160]. Свідомо занедбана хвороба дає героїні час для ключового акту – передачі свідчення. Доктор Підгаєцький фіксує наслідок цього рішення: *«Ольга Петрівна від самого початку з дивною байдужістю вислуховувала всі мої поради, так ніби вони стосувалися не до неї, живої ще людини, а до її покійної бабці»* [3, с. 141]. Героїня ще перебуває в межах системи фізично, але вже вийшла за її межі ментально.

Принципове значення має те, що смерть набуває функції свідчення. Ольга Петрівна кається: *«Улянко, я грішна перед українським народом і каюсь перед тобою, як донькою*

його. Прости» [3, с. 163], відкидаючи всі інституційні форми відпущення. Вона заповідає дівчині: *«Обіцяй мені, Уляно, що якби ти опинилась в умовах, де дійсно існує свобода слова і друку ... то ти, Уляно, напишеш про мене і про таких, як я»* [3, с. 165]. Повість Олени Звичайної постає, відтак, як виконання цієї заповіді – голос тих, кого система знищила фізично, але не змогла знищити духовно.

Вагомого значення набуває інтертекстуальна паралель із самогубством М. Хвильового, яку проводить сама героїня: *«Він ... теж схаменувся і втік від дійсності. Цілком розумію його»* [3, с. 160], вписуючи власну долю в трагедію покоління українських інтелектуалів [4]. Реакція системи на смерть героїні висвітлює її утилітарну логіку: *«Мертву людину поховали в мертву годину. Дарма, що ця людина була членом партії 17-го року»* [3, с. 176]. Вислів «Була членом партії 17-го року» повторено в тексті неодноразово. Тобто система використовує людину як знаряддя і відкидає, щойно вона стає непотрібною.

Контрастну стратегію втілює доктор Підгаєцький, який обирає «втечу в медицину», але сам визнає її недостатність: *«Я готовий хвилинами піти шляхом Ольги Петрівни, щоб лишень утекти з цього клятого історичного фільму, яким є вся наша дійсність»* [3, с. 190]. Метафора «фільму» передає сутність тоталітарної реальності як постановки, де кожен змушений грати відведену роль. Закономірним наслідком неефективності цієї стратегії є колимський епілог, де фельдшер-кримінальник відмовляє хворому герою словами: *«всьо равно єму каюк»* [3, с. 217]. На Колимі смерть уже позбавлена суверенності й перетворена на виробничий процес – і саме це зіставлення доводить центральну тезу твору: лише та смерть, яку людина обирає сама, залишається недосяжною для системи.

Отже, повість Олени Звичайної «Селянська санаторія» вибудовує цілісну причинно-наслідкову модель, у якій тоталітарна система, блокуючи всі форми чесного існування, закономірно породжує добровільну смерть як єдину форму суверенності. Смерть Ольги Петрівни функціонує як втеча від системи, каяття перед народом і акт закладання пам'яті, що забезпечує трансмісію травматичного досвіду. Парадокс полягає в тому, що фізично найслабша героїня – Ольга Петрівна, що помирає, – виявляється найсильнішою, адже знаходить форму опору, яку система не змогла ні зупинити, ні перекодувати.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи // Постколоніалізм. Генерації. Культура / За ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. Київ: Лаурус, 2014. 336 с.

2. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есе. К.: Грані-Т, 2013. 548 с.

3. Звичайна О. Селянська санаторія / Повість. Вінніпег: Тризуб, 1952. 218 с.

4. М. Хвильовий у тоталітарній системі // *Нові наукові праці*. С. 64–68.

5. Пухонська О. Втеча в несвободу або народження масової людини (за романом С. Талан «Розколоте небо»). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. № 8. 2016. С. 94–98.

6. Пухонська О. Я. Травма апокаліптичного часу в романі О. Ульяненка «Сталінка». *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Т. 30 (69). № 4. Ч. 1. 2019. С. 142–146.

7. Черниш А. Вислід тоталітарної травми у психоідентичності героїв роману С. Процюка «Десятий рядок». *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Вип. 2 (36). 2016. С. 295–299.

Олена Валеріївна Мізіна
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Урись

Резиґнація як форма психологічної реакції головного героя роману «Інтернат» Сергія Жадана

Україна стала епіцентром трагічних подій 21-го століття – окупація Донбасу та Криму, АТО, повномасштабне вторгнення. Загарбницька війна з Росією стала реальністю нашого сьогодення. Вона створює зміни в усіх сферах життя, відображаючи наслідки війни не лише для однієї людини, а й для всього суспільства загалом. Мистецтво в умовах війни стає важливим інструментом осмислення подій, способом збереження історичної правди та засобом психологічної підтримки суспільства.

Серед тем художніх творів сьогодні переважають авторське бачення війни, рефлексії, викликані болем, стражданням, смертю, мотив втраченого дитинства цілого покоління дітей. Писати про війну завжди непросто, але події, що відбуваються в Україні, свідчення очевидців та учасників бойових дій стають підґрунтям для літературних сюжетів і спонукають митців звертатися до цієї теми. Письменники не можуть залишатися осторонь такої гостро актуальної для суспільства проблеми. Одним із таких є Сергій Жадан, проблематика творів якого передусім пов'язана з подіями російської агресії на сході України. Художнє бачення війни автор розкрив у романі «Інтернат».

Головний герой роману Паша – вчитель української мови в маленькому прифронтовому містечку на сході України – далекий від політики, новин і війни, яка точиться за вікнами його будинку. На тлі переміщення військ і зміни місцевої влади Паша вирушає на інший бік фронту, щоб забрати племінника з інтернату. До дій Пашу підштовхує не любов до племінника, безстрашність чи героїзм, насправді це батько благає сина забрати онука додому. Зрештою, Паша мало що в житті робить із власної ініціативи. Він постає перед нами як людина, яка не має особливих амбіцій, цілей і потреб, не має він і політичних уподобань або чіткої громадянської позиції. І тим більше не готовий їх відстоювати. Головний герой роману займає нейтральну позицію, коли необхідно зробити вибір, на чиїй він стороні. Паша не хоче робити цього вибору: він поза конфліктом, закрився і намагається не помічати те, що відбувається навколо. Його реальність – підручники та зошити [4].

В психології відоме таке явище, коли свідомість тимчасово відсторонюється від реальності, щоб пережити стрес. Людина припиняє намагання змінити ситуацію, змиряючись з нею. Це стан цілковитої покори долі, відмова від боротьби, зречення від своїх бажань та цілей, прийняття ситуації такою, якою вона є, без спротиву. Виражається у відчутті безпорадності, відсутності мотивації та апатії, супроводжується виснаженням та відсутністю емоційних реакцій на стрес, пов'язаний з почуттям втоми, відчаю або філософським прийняттям невідворотності. Цей стан називається резиґнацією. Термін походить з латини і означає «смирення», «абсолютну і безапеляційну покору». Внутрішня резиґнація породжує почуття розчарування. З часом, поширюючись на інші сфери життя, це почуття обумовлює зниження загальної активності, породжує депресію, байдужість як до професійної діяльності, так і до інших сфер життя.

Невизначеність Паші найбільше проявляється в критичних ситуаціях, наприклад, в епізоді втечі з вокзалу містечка, яке готували до здачі загарбнику. Тоді він лишився

єдиним чоловіком серед біженців, і треба було шукати вихід із пастки, до якої вони потрапили – а це відповідальність, до якої Паша не звик: «Він за свій клас не відповідав, звик списувати все на дитячу ініціативу та самостійність. Вдома теж ні за що не відповів, за все відповідала сестра. А коли її не було, то й відповідати за щось не було потреби» [5].

Паша постійно відкладав на потім важливі питання: не забирав племінника Сашка з інтернату, поки туди не прийшли окупанти; не став переїжджати з тимчасово захопленого міста через те, що був бюджетником і не хотів переривати стаж… Але попри свою невизначеність, все ж таки вирушає в небезпечну подорож, що змусить його переосмислити своє життя та почати брати відповідальність за те, що відбувається з ним і навколо нього. Тільки небезпечна подорож стає пробудженням для героя. Він бачить, що брати на себе відповідальність – не так уже й страшно. Згодом не лише племінник починає ставитися до Паші по-іншому, а й він сам змінює ставлення до себе.

Подорож Паші – це головна сюжетна лінія роману. Дорогою йому зустрічаються різні персонажі. Потрапити на інший бік фронту допомагає іноземець-журналіст Пітер, а наприкінці твору – він же допомагає і вибратися звідти. Далі – таксист на прізвисько Ігуана, що перевозить людей і домовини, і Альоша – вожатий, який виводить біженців із містечка, звідки відступають наші війська [7]. Зустрічі з людьми, справжньою війною допомагають Паші стати впевненішим у собі.

Герой роману поступово внутрішньо змінюється, розуміючи, що для того, аби вижити, досягти своєї мети, йому необхідно брати на себе відповідальність і за свої вчинки, і за дії інших. Він допомагає жінкам вибратися з вокзалу, забирає з інтернату племінника, заносить пораненого бійця до лікарні і навіть трохи асистує хірургові при операції, і в міру того, як сміливішає сам Паша, йому охочіше допомагають інші люди, наприклад, дідусь з села, який ризикнув підкинути вчителя і його племінника до траси. У кінці роману вже інший Паша повертається на свою станцію і всю злість та агресію виплескує на іноземного репортера через його жарт про українську мову.

Тож головний герой Паша упродовж роману пережив особисту еволюцію. Спершу він займав нейтральну позицію в ситуації, коли потрібно зробити вибір на користь однієї з ворогуючих сторін, однак упродовж подорожі йому багато що випаде пережити й переосмислити. А зустрічі з різними людьми, реальністю війни допомагають йому вийти зі стану резиґнації та стати впевненішим у собі. Він проходить шлях від невпевненості й байдужості до більш відповідального й усвідомленого ставлення до життя і суспільства.

Список використаних джерел

1. Василенко Г. Сергій Жадан. Інтернат. *Критика.* 2018. № 1-2 (243-244). URL: https://krytyka.com/ua/reviews/internat

2. Васильєв С. Інтерв'ю із С. Жаданом від 13 серпня 2017 року. *Апостроф*. URL: http://apostrophe.ua/society/culture

3. Воздвиженський К. «Інтернат»: війна тхне мокрою псятиною. Новий роман нарешті дорослого Жадана. *Texty.org.ua.* 2017. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/79859/Internat_vijna_tkhne_mokroju_psatynoju_Novyj_roman

2. Даньчишин Н. В Інтернаті «нікого не шкода». Рецензія на роман Сергія Жадана. *Artefact*. 2018. URL: https://artefact.org.ua/literature/v-internati-nikogo-ne-shkoda-retsenziya-na-roman-sergiya-zhadana.html

3. Жадан С. Інтернат: роман. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.

4. Куришко Д. Жадан про «Інтернат»: приводячи війну у дім, ти ризикуєш втратити багато. *BBC Україна*. 2017. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-42185504

5. Поліщук Я. Донбас як інтернат. *Буквоїд.* 2018. URL: http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/01/01/093332.htm

Марія Ігорівна Мірошник
здобувач другого рівня вищої освіти
(Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Ніна Дмитрівна Осьмак

Мотив любові у воєнній поезії Тетяни Власової

Сучасна українська поезія активно реагує на події російсько-української війни, осмислюючи досвід втрат, боротьби та глибоких внутрішніх переживань людини. У цьому контексті особливу увагу привертає творчість Тетяни Власової, у якій війна постає не лише як історична подія, а як складний емоційний та філософський досвід [1, с. 5]. Одним із ключових мотивів її воєнної лірики є мотив любові, що виступає духовною опорою людини в умовах війни [3, с. 81].

Передусім любов у творчості Тетяни Власової постає як форма підтримки та взаємної опори між людьми. У поезії, що починається рядками «Так багато війни, розкажи мені правду або промовчи…», авторка передає атмосферу воєнної реальності, у якій звичайні людські розмови набувають особливого значення [1, с. 7]. Лірична героїня підкреслює важливість збереження зв'язку навіть у складних умовах війни:«Я не знаю, про що ще говорити, тому ти просто будь на зв'язку» [1, с. 7].

У цих словах відображено стан людини під час війни, коли іноді важко знайти потрібні слова, але сама можливість говорити з близькою людиною стає важливим джерелом підтримки. Кульмінацією мотиву стають рядки: «Так багато війни. Багато війни.Так багато любові» [1, с. 8].

Через контраст війни і любові поетеса підкреслює, що навіть у період масштабних руйнувань любов не зникає, а стає ще більш необхідною духовною силою.

Водночас у воєнній ліриці Тетяни Власової любов тісно поєднується з болем і переживанням втрат. У поезії «Темно так, що діти вже вміють рахувати постріли і набої…» авторка створює атмосферу тривоги, у якій навіть дитинство втрачає безтурботність [1, с. 23]. У цьому контексті звучить роздум про природу любові:«Так, навіть у цій темряві я бачу, що всі ми створені із любові.Тільки поки не розумію, для чого нам створена ця любов» [1, с. 23].

Лірична героїня осмислює складність цього почуття, адже любов водночас об'єднує людей і робить втрати особливо болісними:«Чому вона не закінчується зі смертю, якщо обидві мають початок. Чому робить рідними тих, що народились чужими. І чому вона завжди поруч із болем, від якого мусиш кричати» [1, с. 24].Таким чином любов постає як складний екзистенційний досвід, що поєднує близькість, втрату і надію [4, с. 112].

Ще одним аспектом мотиву любові є підтримання зв'язку між людьми, розділеними війною. У поезії «Сніг пішов…» текст побудований у формі коротких реплік, що нагадують уривчасте листування [1, с. 13]. Через таку форму авторка передає атмосферу очікування звістки від близької людини:«Сніг пішов, напиши мені те, що за рік не сказалось» [1, с. 13]. «Сніг іде, ну з'явись нарешті зеленим вогником» [1, с. 30]. Навіть коротке повідомлення стає знаком того, що людина жива. Водночас у тексті з'являється мотив втрати:«Сніг пішов.Сніг пішов. Друг загинув під Бахмутом» [1, с. 30].

Попри драматизм подій, прагнення підтримувати зв'язок із близькими залишається важливою формою турботи.

Мотив життєствердної сили любові розкривається і в поезії «Танцюй, моя пташко…» [1, с. 9]. Попри образи руйнування, у центрі тексту постає танець як символ

життя і пам’яті:«Танцюй за тих, хто тут народився і тут поліг. Танцюй за тих, у кого більше немає ніг» [1, с. 9].

У поезії з’являються й образи відродження:«Хай під твоїми ногами виростає нова трава.Хай тут будуть нові посіви і нові жнива» [1, с. 9].Через ці символи авторка підкреслює, що навіть після руйнувань життя здатне відновлюватися, а любов допомагає зберігати віру у майбутнє [2, с. 92].

Отже, у воєнній поезії Тетяни Власової мотив любові має багатогранне значення. Він проявляється як підтримка між людьми, як переживання болю і втрат, як зв’язок між близькими на відстані та як сила життя і відродження. Через цей мотив поетеса показує, що навіть у найтемніші періоди історії любов залишається важливою основою людської стійкості та солідарності.

Список літератури

1. Власова Т. Поезії воєнного часу. Київ, 2022.
2. Жулинський М. Українська Список використаних джерел ХХ–ХХІ століть: художні пошуки і виклики часу. Київ: Академія, 2013.
3. Соловей Е. Українська поезія кінця ХХ – початку ХХІ століття. Київ: Наукова думка, 2018.
2. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Основи, 2002.

Аліна Вадимівна Міщенко
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Валентина Григорівна Шемет

Формально-семантичний синкретизм синтаксичних відношень у складнопідрядних реченнях (на матеріалі творів Любка Дереша)

Повноцінне й глибоке пізнання мовної системи неможливе, якщо його обмежують лише аналізом її типових елементів. Мовні одиниці не функціюють ізольовано, між ними не завжди існують виразно окреслені межі, не всім мовним одиницям властива «чітко виражена дискретність» [4, с. 242], тож «простір» між усталеними категоріями заповнений синкретичними (перехідними) явищами. **Синтаксичні відношення** – це «значеннєві (змістові) відношення поєднаних певним синтаксичним зв’язком синтаксичних одиниць» [6, с. 595]. За структурно-семантичним принципом у системі складнопідрядних речень виокремлюють конструкції, для яких характерний «формальний, значеннєвий і формально-значеннєвий синкретизм» [7, с. 137]. **Формально-семантичний синкретизм** властивий складнопідрядним реченням, що акумулюють диференційні семантико-синтаксичні ознаки складних речень розчленованих і нерозчленованих структур. Їхньою особливістю є те, що в одному реченні можуть бути поєднані «обставинне значення (одне або кілька) з атрибутивним, об’єктним чи із семантико-синтаксичними відношеннями займенниково-співвідносних речень» [7, с. 177–178].

У межах синкретичних **атрибутивно-обставинних складнопідрядних речень** простежуються різні підтипи, що формуються внаслідок нашарування атрибутивного значення на обставинні семантико-синтаксичні відношення. Зокрема, **атрибутивно-**

цільові конструкції репрезентують поєднання означальної характеристики з указівкою на мету дії. Підрядна частина одночасно конкретизує опорний іменник і виражає цільове значення, що зумовлено лексико-семантичними особливостями опорного компонента та поліфункційністю сполучника *щоб.* Наприклад: *Було би круто, якби була така* ***машина,*** *яка? для чого?* ***щоб*** *можна було в мозок іншій людині залити ті відчуття, які їй недоступні* [3, с. 105]. Нашарування додаткових смислових відтінків зумовлює формування складніших типів синкретичних відношень, зокрема **атрибутивно-цільово-причинових.** У таких конструкціях цільове значення ускладнюється ще й причиновим, що випливає з контексту та загальної ситуації мовлення, наприклад: *Ми маємо дотримуватись правил світломаскування,* *яких? для чого? чому?* ***щоб*** *приховати потяг від дронів чи ракет* [3, с. 9]. Своєрідним різновидом є **атрибутивно-порівняльні** складнопідрядні речення, у яких означальна характеристика поєднується з порівняльною семантикою, на що вказують відповідні сполучні засоби: *У мами* ***катарсис,*** *який? подібний до чого?* ***мов*** *у тих людей, котрі виїхали за межі бойових дій і тільки на третій чи п'ятий день починають плакати, усвідомивши, що вони пережили* [3, с. 185].

Синкретичні атрибутивно-обставинні складнопідрядні речення забезпечують смислову багатовимірність висловлення, даючи змогу в межах однієї конструкції поєднати кілька типів семантико-синтаксичних відношень. Завдяки цьому досягається ущільнення змісту: інформація не розгортається в окремі речення, а концентрується в межах єдиної синтаксичної структури, що підвищує інформативність і динамічність викладу. Зі стилістичного погляду такі конструкції сприяють передачі тонких смислових відтінків (мети, причини, наслідку, міри і ступеня, порівняння тощо) без чіткого розмежування між ними.

У творах Любка Дереша виокремлено **синкретичні атрибутивно-обставинні складнопідрядні речення з уточнювальним значенням.** Вони представлені атрибутивно-локативними та атрибутивно-темпоральними відношеннями. **Атрибутивно-локативні** складнопідрядні речення характеризуються тим, що підрядна частина виконує одночасно функцію атрибутива при іменнику головної частини та надає реченню просторового відтінку через займенникові прислівники, що виступають засобами зв'язку між частинами. Наприклад: *Порівняно з* ***плацкартом,*** *де? якому саме?* ***де*** *кипіло (чи, краще сказати, накипало) життя, тут було якось безжиттєво* [2, с. 90]. **Атрибутивно-темпоральні** складнопідрядні речення уточнюють часові межі дії або стану, поєднуючи атрибутивну та обставинну функції підрядної частини, наприклад: *Але, водночас, він не міг нараз перекреслити все, що зрозумів, відчув і прогледів за* ***час,*** *який? коли саме?* ***поки*** *працював над дисертацією* [1, с. 56]. У таких реченнях підрядна частина уточнює часові рамки події, підкреслюючи хід часу, ритм дії та посилюючи емоційний ефект, водночас слугуючи засобом деталізації оповіді.

У текстах Любка Дереша виокремлюємо речення з **об'єктно-атрибутивно-обставинними** відношеннями: *У Макса було* ***відчуття,*** *про що? яке? подібно до чого?* ***наче*** *він цілий день провів на морозі, йдучи крізь непроглядний, затягнутий туманом ліс, і тільки зараз, нарешті, вийшов до людей і вогню, до затишного тепл*а [2, с. 88]; *У мене дивне* ***відчуття,*** *про що? яке? подібно до чого?* ***ніби*** *щось із моєю пам'яттю чи із кришталиком ока, який не може до кінця упізнати будинки і планування вулиць навколо* [3, с. 34]. Предикативні частини в реченнях мають об'єктно-атрибутивно-порівняльні відношення, що можна аргументувати сполучними спеціалізованими засобами *наче*, *ніби,* якими традиційно виражають порівняльні семантико-синтаксичні відношення. У результаті речення має складну семантико-синтаксичну структуру, в якій підрядна частина не лише називає зміст (*про що? яке?*) внутрішнього стану персонажа, а й образно його моделює через зіставлення, що значно посилює експресивність та насиченість висловлення.

Отже, функціювання формально-семантичного синкретизму в складнопідрядних реченнях у прозі Любка Дереша забезпечує багатовимірність висловлення, поєднуючи кілька типів семантико-синтаксичних відношень у межах однієї конструкції. Такі

конструкції підсилюють динамічність тексту, сприяють кращому вираженню тонких смислових відтінків і образності, що особливо важливо для художнього твору.

Список використаних джерел

1. Дереш Л. Миротворець. Повісті та оповідання. Львів: Кальварія, 2013. 196 с.
2. Дереш Л. Там, де вітер. Роман. Львів : Видавництво Анетти Антоненко, 2021. 304 с.
3. Дереш Л. Погляд Медузи. Маленька книга пітьми. Роман. Львів: Видавництва Анетти Антоненко, 2024. 196 с.
4. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. 2-ге вид., виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.
5. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
6. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
7. Шитик Л. В. Синхронна перехідність синтаксичних одиниць в українській літературній мові: монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2014. 474 с.

Анастасія Богданівна Мовчан
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Ніна Дмитрівна Осьмак

Художня реалізація образу героя-митця в казці Світлани Лелюх «Імператорські пінгвіни»

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою вивченістю драматургії С. Лелюх у сучасному літературознавстві, попри те, що її казка «Імператорські пінгвіни» порушує одне з ключових питань новітньої драматургії – зокрема про природу творчої особистості та межі її самозамкненості. Особливий інтерес становить обраний авторкою жанр казки для дітей і дорослих, який дозволяє осмислити проблему героя-митця через циркову умовність, маску і подвійне кодування.

Теоретичним підґрунтям слугують праці, що розробляють проблему образу митця в сучасній драматургії. М. Маковій обґрунтовує підвищену авторефлексію як визначальну рису новітньої драматургії та простежує широкий спектр модифікацій образної моделі творця [4, с. 149-150]. Л. Сидоренко досліджує антиномічність натури героя-митця та прийом «подвійної сцени», що перетворює мистецтво на предмет рефлексії всередині тексту [1, с. 222-223], а в дисертації про метадраму висвітлює одночасне існування персонажа як людини і як театрального амплуа [2]. О. Бондарева наголошує, що новітня драматургія відмовляється від ідеалізації творчої особистості [7]. Л. Микуланинець розглядає конструювання образу митця у взаємодії автора, героя й реципієнта [5, с. 154]. А. Чернишова обґрунтовує потребу драматургії ХХ ст. у жанрових формах, здатних поєднати філософську глибину з доступністю [6, с. 171].

Творча біографія С. Лелюх вирізняється серед драматургів «нової хвилі» 1980-1990-х років поєднанням театрознавчої освіти (Київський університет театрального мистецтва імені Карпенка-Карого) із багаторічною сценічною практикою – від роботи

актрисою до режисури в дитячих театрах. Як зазначає Я. Верещак, авторка «володіє не лише рідкісним талантом писати гарні п'єси для дітей і дорослих, вона ще й режисер-постановник власних творів», і саме ця нерозривність драматургічної та режисерської роботи зумовила специфіку її текстів, де слово і сценічний простір мисляться як єдине ціле [3].

П'єса «Імператорські пінгвіни» із підзаголовком «Цирк життя нашого» має жанрову позначку *«казка для дітей і дорослих»* [3], яка виконує в тексті роль конструктивного принципу, що визначає всю поетику твору. Авторка вибудовує кожну сцену так, щоб вона уможливлювала щонайменше два рівні сприйняття. На рівні казкового сюжету глядач спостерігає за пригодами приборкувача, водночас на рівні філософському той же ж сюжет розгортає драму митця, який утратив зв'язок зі світом і мусить його відновити. Цей принцип подвійного кодування закладено також в афішній ремарці, де персонажі визначені водночас і як люди, і як маски – *«чоловік і маска (лялька) – приборкувач», «дружина і маска (лялька) – тигриця»* [3], що засвідчує авторську настанову на зображення митця як фігури, чия ідентичність за своєю природою є складеною, нерозривно поєднаною з роллю.

Характер головного героя висвітлено через послідовність ситуацій, кожна з яких зумовлює наступну. Рома перебуває у стані глибокого творчого й особистісного виснаження, про що свідчить його вступний монолог, де він без розрізнення ставить поруч *«сімейні скандали, нерви, радикуліт і – розлучення»* [3], виявляючи нездатність відокремити суттєве від менш значного. З появою Пташеняти, яке посеред виступу приносить звістку про імператорських пінгвінів, Рома опиняється перед вибором між увагою до чужого горя та втечею у власне. Його репліка: *«Яке мені діло до пінгвінів? У мене свій цирк!»* [3] засвідчує обрану позицію самоізоляції, в якій слово «цирк» набуває значення свідомості, обмеженої межами особистого страждання. Художня подієвість тексту побудована так, що ця відмова має невідворотні наслідки – Пташеня і Мімі залишають Рому, і його самотність поглиблюється саме внаслідок його власного вчинку.

Переломним моментом п'єси стає каяття Роми – *«я так завинив перед тобою, ще й пташеня зобидив, пробачте, друзі»* [3], – яке авторка подає навмисно непафосно, у побутовій тональності, чим досягає значно більшої переконливості. Показовою є зміна імені Пташеняти, яке Рома спершу зневажливо називає *«горобцем нещасним»* [3], а після каяття – *«Пташкою Божою»* [3], і ця номінативна зміна слугує засобом маркування внутрішньої трансформації героя. Дзеркальну щодо лінії Роми функцію виконує сюжетна лінія Багіри, дружини, яка в умовах тривалого виснаження набуває рис тигриці, проте повертається до себе не через матеріальну мотивацію, а через звернення Роми *«ти ж артистка»* [3], що апелює до її мистецької ідентичності. Водночас авторка уникає ідеалізації, доводячи, що пробудження артистичного начала не тотожне людському відродженню, про що свідчить епізод, де Багіра одразу після тріумфу вимагає неонову рекламу.

Кульмінацією тексту є монолог Роми у восьмій сцені – *«Чому раптом пінгвіни?.. Чому вони постукали у двері моєї гримувальні... Та ні, у самісіньке моє серце»* [3], – в якому герой через ототожнення себе з пінгвіном, що виживає в нелюдських умовах, осягає свою самотність як стан не винятковий, а спільний для всього живого. Це усвідомлення змінює природу його переживання, перетворюючи ізольованість на причетність до більшого цілого, де *«все пов'язане одне з одним і нічого зайвого»* [3]. Наскрізний образ цирку зазнає внаслідок цього семантичного зрушення – на початку п'єси це слово означає хаос та безглуздя, водночас у фіналі, коли Багіра обіймає Рому зі словами: *«О! Це справді цирк – цирк життя нашого!»* [3], воно охоплює повноту буття в його нерозривній єдності болю і радості.

Отже, у казці «Імператорські пінгвіни» С. Лелюх створює образ митця, який не вписується в усталені моделі романтичного генія чи страждальця-жертви. Рома є людиною, яка втратила здатність бачити за межами власного болю, і його повернення до

мистецтва стає можливим лише через відновлення зв'язку із чужим існуванням. Подвійне означення персонажів реалізує концепцію митця як фігури із складеною ідентичністю, а семантична еволюція образу цирку втілює центральну ідею твору – мистецтво є формою прийняття дійсності.

Список використаних джерел

1. Сидоренко Л. І. Митець у «перевернутому» світі: особливості перехідного художнього мислення у драмі Ярослава Верещака «Душа моя зі шрамом на коліні». *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність.* 2017. Вип. 9. С. 220-230. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/uk/article/view/1094/1092
2. Сидоренко Л. І. Поетика сучасної української метадрами : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. 243 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24357/
3. Лелюх С. Імператорські пінгвіни // Дійові автори. Тексти п'єс в авторській редакції. URL: https://www.kurbas.org.ua/avanscena/dijovi/leliuh_pingviny.html
4. Маковій М. Г. Тип героя-митця і жанрові особливості драми Анни Багряної «Пригости мене горіхами». *Список використаних джерел.Дослідження: Зб. наук..* 2013. Вип. 17. С. 148-162. URL: https://surl.li/pdnvuh
5. Микуланинець Л. М. Синергія автора, героя й реципієнта в життєписі митця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2022. № 1. С. 154-158. URL:https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4166/Visnyk_NAKKKIM_1_2022_DOI-154-158.pdf?sequence=1
6. Чернишова А. М. Трансформація жанрів у драматургії XX століття. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2026. Т. 3, № 95. С. 170-175. URL: https://eprints.zu.edu.ua/47170/1/1.pdf
7. Бондарева О. Є. Сучасна українська драматургія – «діагностична модель» суспільства. *Сучасні літературознавчі студії.* Київ, 2006. Вип. 3. С. 25–32. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8872/

Єлизавета Ігорівна Морозова
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія
(Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Наталія Володимирівна Векуа

Стилістична диференціація лексики в мові українських медіа

Актуальність дослідження зумовлена потребою системного аналізу лексичних процесів, що активізувались завдяки стрімкому розвитку українських медіа. Мова сучасних медіа є індикатором суспільно-політичних трансформацій, технологічного розвитку та глобалізаційних впливів. Вона створює нові комунікативні стандарти, що згодом закріплюються у широкому суспільному вжитку та впливають на формування мовної норми. Дослідження цих процесів дозволяє зафіксувати новотвори та запозичення, що виникли під впливом екстралінгвальних чинників, а також простежити зміни в семантичній структурі вже існуючих слів. Це дає можливість прослідкувати те, як цифрова епоха та інформаційне протистояння трансформують лексичний склад сучасної української мови.

Стилістична диференціація лексики є проявом системного розшарування словникового складу мови за функціонально-стильовими та експресивно-оцінними параметрами. У контексті стилістики лексичний рівень є найбільш чутливим до соціальної стратифікації. Дослідження демонструють, що саме вибір слів визначає закономірності функціонування мови в різних сферах суспільної комунікації. Відповідно до підходів О. Д. Пономарів та Г. П. Їжакевич, увесь лексичний склад сучасної української мови поділяється на дві основні групи: стилістично нейтральну лексику, що вільно функціонує в усі стилях, та стилістично забарвлену, уживання якої обмежується певними сферами [3, с. 36-38].

Важливим теоретичним поняттям є конотація – додатковий компонент значення лексеми, який охоплює емоційні, оцінні та експресивні характеристики слова. На відміну від денотативного значення, що називає предмет або явище, конотація формує оцінку явища мовцем і визначає стилістику слова [4]. Виокремлюють два ключові чинники конотативності:

1. Внутрішня природа слова – емоційне забарвлення, закладене в семантиці лексеми (радість, зрада, боягуз) або в словотвірних елементах (сонечко, білесенький).
2. Контекст і ситуація – нейтральне слово, яке здатне набувати протилежного або іронічного значення залежно від умови вживання.

Серед стилістично маркованих груп лексики в сучасній українській мові П. С. Дудик виокремлює такі основні розряди [2, с.145-149]:

1. Професійно-виробнича лексика – найменування інструментів, матеріалів та процесів, характерних для конкретних фахових сфер (верстат, гіпотеза, терапія).
2. Офіційно-ділова лексика – слова і словосполучення сфери документування та державного управління (наказ, протокол, клопотання).
3. Найково-термінологічна лексика – загальнонаукові, міжгалузеві та власне-галузеві терміни, що стосуються наукового спілкування (аналіз, синтез, акровірш).
4. Побутова лексика – одиниці, що позначають предмети та явища повсякденного життя (одяг, домашні речі, харчові продукти).
5. Емоційна лексика – засіб вираження психічного стану мовця та його ставлення до предмета мовлення.

Мова українських медіа як об’єкт лінгвістичного аналізу сформувалася в самостійний науковий напрям – медіалінгвістику. Л. І. Шевченко на початку XXI століття разом із Д. Ю. Сизоновим окреслили основні завдання цієї дисципліни [1]:

1. Дослідити мову медіа як комунікативний інструмент сучасного інформаційного суспільства.
2. Визначити жанрову структуру медіатексту як основної одиниці реалізації медіадискурсу.
3. Сформулювати критерії функціональної системності медійного стилю та схарактеризувати його домінантні мовно-стилістичні параметри.

Переломним етапом розвитку медіадискурсу стало десятиліття 2010-2020х років. Революція Гідності, початок збройного конфлікту на Донбасі та повномасштабне вторгнення спровокували активізацію військової та оцінної лексики.

Отже, теоретичні засади дослідження зосереджені на стилістичному потенціалі мовних одиниць та їхній здатності набувати нових конотацій у динамічному середовищі. Подальший аналіз різностильової лексики дасть змогу простежити як під тиском суспільних змін трансформується семантика слова та покаже процес інтегрування стилістичних інновацій у систему сучасної української мови.

Список використаних джерел

1. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Теорія медіалінгвістики. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. С. 31 – 32.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2005, с. 368.

3. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000, с. 246.

4. Хміляр О. Ф. Денотативні та конотативні механізми символічної регуляції поведінки особистості: зб. наук. пр.. Київ: Вісник Національного університету оборони України, 2014, Вип. 3 (40). С. 346 – 352.

Софія Олександрівна Мричко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Валентина Григорівна Шемет

Функціювання української мови в сучасному європейському просторі

Дослідження практики функціювання державної мови в загальноєвропейському просторі набуває особливої актуальності в умовах сучасних інтеграційних процесів та міжнародного авторитету України. Функціювання української мови як явища можна досліджувати в чотирьох взаємопов'язаних вимірах: діахронічному, освітньо-культурному, художньо-мовленнєвому та лексикографічному.

Діахронічний вимір спирається на класичну чотирьохетапну схему Ю. Шевельова: протоукраїнський, давньоукраїнський, середньоукраїнський та сучасний. Протоукраїнський горизонт (до середини XI ст.) пов'язаний із диференціацією слов'янських діалектів і первинним формуванням фонетичних рис майбутньої мовної системи. Давньоукраїнський горизонт доби Русі-України характеризується поєднанням церковнослов'янської книжної традиції з живим народним мовленням – явище типове для тогочасних культур континенту. Середньоукраїнський етап (XV–XVIII ст.) засвідчує вживання «руської мови» в документах Великого князівства Литовського та активне засвоєння польської й латинської лексики, що підтверджує включеність України до загальноєвропейського культурного обміну задовго до новочасних інтеграційних ініціатив. Обмеження XIX–XX ст. – Валуєвський циркуляр 1863 року, русифікаторські кампанії радянської доби – ускладнили, проте не перервали мовного розвитку. Сучасний етап позначається послідовним розширенням сфер застосування: освіта, наука, медіапростір, культурна дипломатія. Роль діаспори в поширенні мови за межами держави в низці випадків є вирішальною: культурні осередки та громадські організації забезпечують збереження мовної ідентичності в нових середовищах проживання.

Сучасні практики застосування мовного ресурсу в освітньому просторі Євросоюзу значною мірою визначені масштабом міграційних змін після 2022 року, коли за межами України опинилися, за різними оцінками, понад п'ять мільйонів громадян. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначає широкий перелік сфер – від книговидання до цифрових технологій – і формує нормативне підґрунтя для освітніх осередків діаспори [2]. У Польщі у 2025 році мову включено до переліку іноземних для польських школярів; паралельно розвиваються двомовні програми, що органічно поєднують обидві мови в освітньому процесі. У Німеччині функціонують білінгвальні класи та програми опанування мови як мови походження (Erstsprachenunterricht), що уможливлює збереження мовної компетенції дітей в умовах еміграції. В Австрії, Чехії та Словаччині університетські кафедри славістики й мережа недільних шкіл забезпечують неперервне відтворення мовної спільноти. Загальну інституційну рамку для підтримки таких спільнот встановлює

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [1]. Як зазначає Т. І. Кузьменко, сталий розвиток мовної ідентичності за кордоном потребує системної підтримки держави та громадянського суспільства, а не лише ситуативних заходів [6].

Аналіз мовних особливостей у художньому мовленні виявляє кілька стійких закономірностей. Перекладачі роману С. Жадана «Інтернат» на німецьку мову свідомо зберігають реалії-маркери без семантичного замінника: «хата» постає як *Khata*, «вишиванка» – як *Vyshyvanka* [5]. Ці лексичні острівці виконують ідентифікаційну функцію й стверджують культурну неперекладність. Аналогічна стратегія простежується в перекладах О. Забужко: слово «майдан» у польському та німецькому виданнях «Музею покинутих секретів» залишається без кальки, функціонуючи як міжнародно впізнаваний термін [4]. У романі Дж. С. Фоера «*Everything Is Illuminated*» порушення норм стандартної англійської в мовленні оповідача відтворюють інтерференцію слов'янських синтаксичних моделей – конструкції на кшталт «*I am having much desire*» відтворюють буквальний переклад з відповідних слов'янських зворотів, надаючи тексту художньої автентичності. О. Данилевська кваліфікує подібне кодове перемикання як інструмент репрезентації культурної інакшості в мультилінгвальному тексті [3]. Фонетично незмінені «борщ», «вареники», «гопак», що вживаються без перекладу в багатьох мовах, засвідчують природне входження мовних одиниць до міжнародного культурного обігу.

Лексикографічний зріз дослідження показує, що євроінтеграційні процеси суттєво трансформують словниковий склад мови. Терміни «імплементація», «гармонізація», «транспарентність» фіксуються в тлумачних та термінологічних словниках з уточненими дефініціями, що відображають нові правові й адміністративні реалії. Паралельно культурно марковані одиниці «майдан», «вишиванка», «козак» набувають описів у багатомовних і онлайн-ресурсах, засвідчуючи перехід до міжнародного лексичного фонду. Корпусні технології уможливлюють оперативне відстеження нових вживань і своєчасну кодифікацію норм. На практиці нерідко словники пропонують власні відповідники до запозичень – «впровадження» замість «імплементації», «прозорість» замість «транспарентності», – що сприяє розбудові питомої термінологічної бази. Подана картина свідчить про те, що мовна система адаптується до нових умов, зберігаючи структурну стійкість і нормативну повноцінність.

Проведений аналіз засвідчує, що в умовах активних інтеграційних процесів українська мова послідовно зміцнює позиції в загальноєвропейському культурному просторі – через освітні ініціативи, художні тексти та лексикографічну кодифікацію, зберігаючи при цьому власну самобутність і функційну повноцінність. Можна припустити, що подальше розширення вживання мови залежатиме від ефективності державної підтримки та активності самих мовних спільнот.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин : ратифіковано законом № 802-IV від 15.05.2003 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text.

2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 21. Ст. 81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19.

3. Данилевська О. Мовна політика сучасних держав. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 176 с.

4. Забужко О. Музей покинутих секретів. 2-е вид., доп. Київ : Факт, 2009. 832 с.

5. Жадан С. Інтернат : роман. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.

6. Кузьменко Т. І. Мовна політика в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ : Наукова думка, 2017. 256 с.

Діана Юріївна М'якушко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 Філологія
(українська мова та Список використаних джерел)

Наукова керівниця:
професорка кафедри української літератури
Ірина Віталіївна Савченко

Воєнна драма: жанрові ознаки та особливості розвитку

Воєнна драма є однією з важливих жанрових форм у літературі, оскільки відображає екзистенційний досвід людини в умовах війни. Вона формується на перетині драматичного мистецтва та воєнної тематики, поєднуючи художню умовність із глибоким психологізмом і соціальною проблематикою.

Актуальність теми зумовлена зростанням інтересу до осмислення воєнного досвіду в сучасній літературі, зокрема в українському культурному контексті, де війна стає не лише історичним фактом, а й чинником формування національної ідентичності.

1. Воєнна драма як літературознавча категорія

Воєнна драма – це різновид драматичного жанру, у якому сюжетно-тематичним ядром є події війни або їх наслідки, а конфлікт розгортається на тлі екстремальних умов буття. Основними характеристиками є:

- зосередженість на моральному виборі героя;
- гранична напруженість конфлікту;
- поєднання особистісного та суспільного вимірів;
- трагізм як домінантна емоційна тональність.

2. Жанрові ознаки воєнної драми

Воєнна драма має низку специфічних жанрових ознак:

- Конфліктність: центральний конфлікт часто має екзистенційний характер (життя/смерть, обов'язок/страх, гуманізм/жорстокість).
- Психологізм: глибоке розкриття внутрішнього світу персонажів, їхніх переживань і трансформацій.
- Документалізм і правдоподібність: використання реалістичних деталей, історичних фактів.
- Динамічність дії: швидка зміна подій, напружений розвиток сюжету.
- Трагічний пафос: домінування мотивів втрати, страждання, жертви.
- Мінімалізм сценічних засобів: часто обмежений простір дії, що підсилює драматизм.

3. Типологія образів у воєнній драмі

У воєнній драмі простежуються характерні типи персонажів:

- герой-захисник;
- жертва війни;
- антигерой (зрадник, колаборант);
- свідок подій;
- людина, що переживає внутрішню трансформацію.

Особливу роль відіграє образ «маленької людини», яка опиняється в центрі глобальних історичних подій.

4. Особливості розвитку воєнної драми

Розвиток воєнної драми має кілька етапів:

- Класичний період: зображення війни як героїчного явища, акцент на патріотизмі.
- Модерністський етап: переосмислення війни як трагедії людства, увага до внутрішнього світу героя.

- Постмодерний етап: деконструкція героїчного наративу, іронія, фрагментарність.
- Сучасний етап: документальність, автобіографізм, акцент на травматичному досвіді та пам'яті.

В українській літературі воєнна драма набуває особливого значення у зв'язку з актуальними історичними подіями, що сприяє появі нових форм і підходів до зображення війни.

5. Функції воєнної драми

Воєнна драма виконує такі функції:

- пізнавальну (осмислення війни як явища);
- виховну (формування моральних цінностей);
- психологічну (відображення травматичного досвіду);
- культурну (збереження історичної пам'яті).

Висновки

Отже, воєнна драма є складною літературознавчою категорією, що поєднує художню умовність із глибоким соціально-психологічним змістом. Її жанрові ознаки визначаються специфікою воєнної тематики, а розвиток відображає зміну суспільних уявлень про війну. Сучасна воєнна драма тяжіє до документальності та індивідуалізації досвіду, що робить її важливим інструментом осмислення реальності.

Список використаних джерел

1. Бахтін М. М. Естетика словесної творчості. Москва : Мистецтво, 1979. 424 с.
2. Жулинський М. Г. Слово і доля. Київ : Аконіт, 2002. 640 с.
3. Ковалів Ю. І. Теорія літератури : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 400 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
5. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
6. Павличко С. Д. Теорія літератури. Київ : Основи, 2002. 679 с.

Тетяна Іванівна Нагаївська
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А 4 "Середня освіта"

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Володимир Федорович Погребенник

Тема внутрішньої свободи та саможертви у нонконформістській творчості Василя Стуса

Творчість Василя Стуса – це не просто Список використаних джерел, це маніфест людської гідності, написаний кров'ю та загартований тюремними гратами. Для Стуса поняття внутрішньої свободи та самопожертви були не абстрактними категоріями, а щоденним вибором, який зрештою коштував йому життя. Творча спадщина Василя Стуса – це не вірші, а цілісна світоглядна система, що постала як альтернатива радянському тоталітаризму. Для Стуса-нонконформіста вони стали не просто темами для роздумів, а єдиним можливим способом існування слова в умовах несвободи.

Сучасний українець має уявлення про трагічні долі визначних діячів культури XX століття, які чинили щирий спротив тоталітарній ідеології, однак нонконформізм у всіх його суперечливих новітніх конотаціях ще належить осягнути. Своєю вкоріненістю в

культурі український мистецький нонконформізм актуалізує підвищену значущість особистісного переживання подій і фактів, високий ціннісний статус мистецької і людської жертовності заради свободи. За всього розмаїття моральних цінностей нонконформізм виправданий і необхідний як суттєва творча позиція й опозиція у правдивому діалозі [2, с. 39–43]. Так було і для українського поета-шістдесятника Василя Стуса. Внутрішня свобода у його розумінні – це здатність особистості зберігати свою автентичність, попри будь-який зовнішній тиск. У його творчості цей концепт втілюється через унікальний термін "самособоюнаповнення". Нонконформізм Стуса починається з усвідомлення того, що поет не може бути вільним у суспільстві, але він може бути вільним усередині себе.

У збірках "Веселий цвинтар" та "Палімпсести" ліричний герой вибудовує власний простір, де діють закони вищої етики, а не партійні директиви [3,4]. Ця свобода має виразно герметичний характер: поет занурюється у "внутрішню еміграцію", перетворюючи самотність на інструмент пізнання істини. Його вірші стають формою діалогу з вічністю, Богом та власною совістю. Стус доводить, що справжня свобода – це не відсутність грат, а відсутність страху перед ними. Його нонконформізм – це «вертикальне» стояння духу, яке ігнорує "горизонтальне" пристосуванство оточення.
Якщо внутрішня свобода була джерелом Стусової творчості, то саможертовність стала її неминучим наслідком. У художньому світі поета шлях митця – це завжди шлях жертви. Поет свідомо обирає долю "вигнанця", розуміючи, що безкомпромісність у тоталітарній державі дорівнює смертному вироку. Можна чітко прослідкувати, що самопожертва у Василя Стуса позбавлена мученицької схвильованості; вона сприймається як суворий обов'язок. У поезіях часто виникає образ дороги, яка веде до "високого вогню" або "хреста". Наприклад:
Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю чи важкий мій хрест.

Це свідоме несення своєї долі, так званої "дороги болю", де кожен крок до загибелі є водночас кроком до безсмертя ідеї. Для письменника жертва є інструментом: він приносить у жертву своє земне існування, щоб врятувати "духовне тіло" нації. Його поезія стверджує: тільки через особисту жертву митця можливе пробудження суспільства від літургійного сну радянських оков.

Справа в тому, що ув'язнений поет поступово прийшов до висновку, що земне життя – це шлях випробувань на міцність волі, пошуків адекватної відповіді на суворий виклик несприятливої дійсності, часто – ілюзія, наповнена псевдоцінностями, а єдиний справжній сенс полягає у потребі осягнення Бога, в розумінні смерті як перехідного етапу до іншого, справжнього, наповненого божественним світлом життя. Тому екзистенціальне питання "А чи варто взагалі жити?" В. Стус розв'язує позитивно. Визнаючи марність, штучність земного існування як закономірну ланку міжбуття, В. Стус сприймає його як необхідну умову в духовному розвитку людини [1, с. 77].

Ці дві категорії утворюють у творчості мислителя нерозривний зв'язок. Внутрішня свобода надає жертві сенсу – вона робить її свідомим вибором, а не випадковістю. У свою чергу, готовність до самопожертви робить свободу абсолютною, адже людину, яка готова померти за свої переконання, неможливо залякати чи зламати.

Сьогодні, в умовах повномасштабної війни та народного протистояння України за право на існування, Стусове розуміння свободи та самопожертви набуває нової, гострої актуальності. Нонконформізм поета перегукується з з сучасними реаліями наших захисників, які, подібно до ліричного героя "Палімпсестів", обирають "дорогу болю" заради збереження "духовного тіла" нації [4]. Досвід письменника наглядно демонструє, що внутрішня свобода є тим фундаментом, на якому тримається національний спротив: лише людина, вільна від страху та внутрішніх компромісів із ворогом, здатна на свідому самопожертву, що веде до Перемоги.

Таким чином, нонконформістська творчість Василя Стуса – це маніфест перемоги духу над матерією. Поет перетворив власні страждання на естетичну категорію, довівши, що слово, загартоване внутрішньою свободою та скріплене жертовністю, стає непереможним. Його постать залишається для української культури взірцем того, як творчість може стати найвищою формою людської гідності.

Список використаних джерел

1. Іщенко Є. Концептуалізація художньої свідомості Василя Стуса. *Мистецтвознавство. Соціальні комунікації. Медіапедагогіка*: колективна монографія [наук. ред. : О. В. Безручко]. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2018. Т. 5. С.77. URL: https://www.researchgate.net/profile/Oleksandr-Bezruchko/publication/393849234_Skladovi_naukovih_doslidzen_ukrainskoi_kinematograficnoi_skoli/links/687d47f91a77b36b5b043eb1/Skladovi-naukovih-doslidzen-ukrainskoi-kinematograficnoi-skoli.pdf#page=53.

2. Смирна, Л. Конформізм, нонконформізм і візуальна невідворотність постнонконформізму: До історії поняття «нонконформізм». Науковий журнал *Художня культура. актуальні проблеми*, (16(1), 39–43., 2020 р. URL: https://hudkult.mari.kyiv.ua/article/view/205236 .

3. Стус В. Веселий цвинтар, Київ, 1970 р. https://stus.center/p/veselii-tsvintar-105018 URL:.

4. Стус В. Палімпсести. Київська версія. URL: https://stus.center/p/zbirka-palimpsesti-kiyivska-versiia-serpen-1979---traven-1980-rr-543819 .

Тетяна Андріївна Науменко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С7 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Олександра Тимофіївна Марків

Тематична структура новинної стрічки аналітичного онлайн-видання Mind

У сучасному медіапросторі ділові онлайн-видання відіграють важливу роль у формуванні інформаційного порядку денного, оскільки оперативно висвітлюють економічні, фінансові, політичні та соціально значущі процеси. Особливої уваги в цьому контексті потребує аналіз новинної стрічки як динамічного сегмента цифрового медіа, що поєднує оперативність подачі інформації, орієнтацію на актуальні суспільні виклики та дотримання стандартів професійної журналістики. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення тематичних пріоритетів і жанрово-структурних особливостей новинного контенту українських ділових медіа в умовах посилення ролі економічної журналістики [1; 2].

Метою дослідження є визначення тематичної структури та особливостей новинної стрічки аналітичного онлайн-видання Mind на матеріалі публікацій редакторки стрічки новин Тетяни Науменко.

Для досягнення поставленої мети було використано метод контент-аналізу, який дав змогу систематизувати новинні матеріали за тематичними групами, визначити домінантні напрями висвітлення подій, а також простежити специфіку джерельної бази та характер подачі інформації [3]. Матеріалом дослідження стали публікації Тетяни Науменко, розміщені у стрічці новин онлайн-видання Mind у період проходження науково-дослідницької практики.

У результаті аналізу встановлено, що новинний контент *Mind* має виразну економіко-інституційну спрямованість. Найбільш репрезентованими є матеріали про фінансове регулювання та банківську систему, зокрема діяльність Національного банку України, банківський нагляд, платіжну інфраструктуру, резервну політику, обіг державних цінних паперів, кредитування бізнесу, фінансову звітність і пруденційні вимоги.

Помітне місце посідають також новини, пов'язані із законодавчими рішеннями та державною політикою, у яких висвітлюються ініціативи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, профільних міністерств і регуляторів у сферах економіки, соціальної політики, енергетики та оборони. Окремі тематичні блоки формують матеріали про фінансові ринки та інвестиції, цифрову трансформацію економіки й державного управління, соціально-економічні програми та міжнародну економічну співпрацю. У цих публікаціях ідеться про внутрішній борговий ринок, вкладення населення в ОВДП, розвиток електронних сервісів, поширення цифрових інструментів у бізнесі, підтримку внутрішньо переміщених осіб, доступність медичних послуг, а також співпрацю з ЄС і реалізацію євроінтеграційних ініціатив. Така тематична структура свідчить про орієнтацію видання на аудиторію, для якої важливою є прикладна, оперативна й аналітично значуща інформація про зміни в економічному середовищі та державному регулюванні.

Показовими для групи новин про законодавчі рішення та державну політику є матеріали «Рада провалила законопроєкт про оподаткування цифрових платформ» та «Рада надала розвідці статус спеціального користувача радіочастот», опубліковані 10 березня 2026 року. Перший матеріал акцентує увагу на податковому регулюванні цифрової економіки, що безпосередньо впливає на міжнародні платформи, електронну комерцію та цифровий бізнес. Другий відображає зв'язок між законодавчими рішеннями у сфері безпеки й ширшим економіко-політичним порядком денним. В обох випадках короткий формат подачі поєднується з високою суспільною значущістю інформаційного приводу, що є характерною ознакою ділового медіа.

Окремі тематичні блоки становлять новини про фінансові ринки та інвестиції, цифрову трансформацію економіки, соціально-економічні програми держави, а також міжнародну економічну співпрацю. Наприклад, матеріал «Плюс 50% за рік: вкладення українців в ОВДП стрімко зростають» репрезентує інвестиційну тематику та демонструє зацікавлення аудиторії державними фінансовими інструментами. Натомість публікація «До 80% нових бізнесів використовують цифрові інструменти» акцентує увагу на цифровізації підприємницького середовища та відображає тенденцію до посилення ролі електронних сервісів у сучасній економіці. Такі матеріали не лише інформують про факт, а й формують уявлення читача про стратегічні напрями розвитку ринку, державної підтримки бізнесу та цифрової трансформації [2; 4].

Аналіз структурних особливостей публікацій показав, що більшість матеріалів відповідає класичній моделі новинного повідомлення: інформативний заголовок, короткий лід, основна частина з викладом фактів і додатковий контекст. Наприклад, у матеріалі про зростання вкладень в ОВДП заголовок одразу містить ключовий цифровий показник, що виконує функцію швидкого привернення уваги аудиторії, тоді як лід конкретизує масштаб економічного явища. Важливою характеристикою є також опора на офіційні джерела інформації: повідомлення державних органів, пресслужб, галузевих установ, міжнародних інституцій та аналітичних центрів. Це забезпечує достовірність контенту та відповідає базовим стандартам журналістської діяльності [2].

Отже, проведене дослідження дало змогу встановити, що новинна стрічка аналітичного онлайн-видання Mind характеризується тематичною цілісністю, інституційною орієнтацією, опорою на офіційні джерела та практичною значущістю для професійної аудиторії. Публікації репрезентують модель ділової журналістики, у якій поєднуються оперативність, лаконічність, точність і аналітичний потенціал, тому стрічка

новин Mind виконує не лише інформаційну, а й аналітико-орієнтаційну функцію в сучасному українському медіапросторі.

Список використаних джерел

1. Mind.ua : незалежний бізнес-портал. URL: https://mind.ua/ (дата звернення: 23.04.2026).
2. Науменко Т. Авторська сторінка на порталі Mind. URL: https://mind.ua/authors/ (дата звернення: 23.04.2026).
3. Карпов І. А, Антоненко С. В. Огляд методів інтелектуального аналізу тексту. / *Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій. 2020*. № 24. С. 40–46.
4. Коваленко О. Застосування методу контент-аналізу для дослідження матеріалів в англомовних засобах масової інформації / *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія.* Випуск 3 (17), 2025. С. 97-102.

Катерина Володимирівна Наумова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Українська гостинність і традиції мовного етикету

Українці завжди відзначались своєю гостинністю. Українська гостинність славиться далеко за межами України. У кожній сім'ї можуть відзначати якесь торжество чи подію, і господарі завжди намагаються прийняти гостей якнайкраще, щоб цей момент запам'ятався надовго. Тому гостинність є важливою частиною української культури та побуту, а також способом вираження поваги до людини [3].

Українці здавна славилися тим, що навіть непрошеного гостя завжди зустрічали доброзичливо. Якщо до хати заходив подорожній, його обов'язково намагалися нагодувати найкращою їжею, яку господарі не вживали щоденно. Коли гість заходив під час трапези, він міг привітатися словами «Хліб-сіль». Також існували побажання на кшталт «Харчуйтеся здорові» або «Час на сніданок (обід чи вечерю)». Поява гостя за столом вважалася доброю ознакою, яка могла принести родині благополуччя і добробут [3].

Господарі обов'язково запрошували гостя до столу словами «Просимо Бога і тебе сідайте обідати» або «Просимо і вас». При цьому гість мав спробувати різні страви, які подавалися на стіл. Водночас частіше за все гості скромно відмовлялися від частування, говорячи «Заживайте здорові, дякую» або «Обідайте, най вам Бог дасть на пожиток». Це також було частиною традиційної культури поведінки [3].

В українській гостинності існували чіткі правила поведінки за столом. Вважалося неввічливим починати їсти першим, доки господар не запросить гостей. Господарі промовляли такі слова: «Бог благословить, а хазяїн велить корміться, панове», «Їжте, гості дорогі», «Ану, гості, кусайте, попивайте». Після кількох ложок їжі гості знову чекали запрошення. Гостина, під час якої не було належного запрошення до їжі, вважалася поганою, і навіть про це складали прислів'я: «Давали їсти й пити, лише принуки не було» [3].

Українська гостинність має також глибокі історичні традиції. Однією з найважливіших є зустріч гостей хлібом і сіллю. Хліб символізує життя, а сіль – добробут і щирість. Також у давнину кожен подорожній міг розраховувати на нічліг і частування, навіть якщо господарі жили скромно. Вважалося великим гріхом не впустити мандрівника до оселі або відмовити йому в їжі [2].

Щедре частування було важливою частиною культури. Господарі намагалися поставити на стіл найкращі страви: борщ, вареники, м'ясні страви, коровай, узвар. Гостю пропонували скуштувати кожну страву, адже це вважалося проявом поваги. Також існувала традиція «посадити за стіл», коли гостя одразу запрошували сісти та частували, навіть якщо він прийшов ненадовго [2].

Важливою частиною гостинності було також проведення гостя. Його проводжали добрими словами, бажали легкої дороги та щасливого повернення. Часто господарі проводжали гостя хоча б до воріт або навіть далі, щоб показати свою повагу. Також могли дарувати невеликі подарунки на згадку – домашні смаколики або рушники-обереги [2].

Український мовленнєвий етикет є невід'ємною частиною культури спілкування. Він сформувався історично як система правил ввічливості та доброзичливість у мовленні. Його основою є повага до співрозмовника, гідність та доброзичливість [1].

Мовленнєвий етикет охоплює різні ситуації спілкування: привітання, прощання, вдячність, пробачення, звертання. У різних ситуаціях використовуються сталі вирази, наприклад: «Добрий ранок», «Добрий день», «До побачення», «На все добре», «Дякую». Такі форми допомагають підтримувати ввічливі та добрі стосунки між людьми [1].

Також існують правила мовленнєвої поведінки. Молодші першими вітаються зі старшими, чоловіки – з жінками, а той, хто заходить до приміщення, першим вітається з присутніми. У сільській місцевості традиційно вітаються навіть із незнайомими людьми, що підкреслює відкритість і доброзичливість українців [1].

Український мовленнєвий етикет передається з покоління в покоління і є частиною національної культури. Батьки змалку навчають дітей правил ввічливого спілкування, а народні казки та пісні закріплюють ці норми. Він залишається важливою складовою уховного життя суспільства та культури взаємин між людьми [1].

Отже, українська гостинність і мовленнєвий етикет є важливими елементами національної культури. Вони формують уявлення про повагу, доброзичливість і щирість у спілкуванні. Ці традиції збереглися з давніх часів і залишаються актуальними й сьогодні, поєднуючи минуле і сучасність українського народу [1; 2; 3].

Список використаних джерел

1. Український мовленнєвий етикет – Освіта.UA https://osvita.ua/vnz/reports/culture/1098/ (дата звернення: 09.04.2026).

2. Традиції гостинності: як зустрічають гостей українці – Zlatovest https://zlatovest.com.ua/tradycziyi-gostynnosti-yak-zustrichayut-gostej-ukrayinczi/ (дата звернення: 09.04.2026).

3. Традиції української гостинності в минулому і в наші часи https://welcometoua.net/ukrayinska-gostynnist/ (дата звернення: 09.04.2026).

Вікторія Олегівна Нерубай,
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність «061 Журналістика»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики, медіалінгвістики
і української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Порівняльний аналіз підходів до подачі інформації в українському медіапросторі: державний vs незалежний дискурс

У сучасному інформаційному просторі, де потік новин є безперервним, особливо важливим стає те, як різні українські медіа подають актуальні теми. Тези присвячено компаративному дослідженню державного медіа Ukr.net та незалежного медіа «Радіо Свобода», зокрема їхніх новинних сайтів, дизайну, принципів роботи та особливостей висвітлення інформації дає можливість У межах тез досліджено відмінності в структурі розділів їхніх онлайн-сайтів, порівняно цінності, місію, кодекси та редакційну політику. Також у роботі представлено аналіз зовнішнього вигляду головних сторінок новинних ресурсів, визначено їхні спільні риси та ключові відмінності.

Насамперед увагу привертає оформлення сайтів і зручність користування. Інтерфейс Ukr.net виглядає дещо застарілим: структура сторінки перевантажена, а розташування рубрик не завжди інтуїтивно зрозуміле. Це пов'язано з орієнтацією на старшу аудиторію, яка звикла до такого формату. Водночас «Радіо Свобода» пропонує сучасний, зручний і візуально привабливий дизайн, що дозволяє швидко знаходити потрібну інформацію. Це свідчить про орієнтацію незалежного медіа на молодшу аудиторію та актуальні тенденції у вебдизайні.

Важливим елементом іміджу медіа є їхні цінності, місія та етичні принципи. У період повномасштабної війни особливої ваги набувають прозорість і незалежність інформації. «Радіо Свобода» детально представляє кодекс журналістів, у якому наголошується на точності, неупередженості, етичності та повазі до аудиторії. Наявність такого розділу не лише демонструє професійні стандарти редакції, а й сприяє довірі з боку читачів.

На сайті Ukr.net також є розділ «Місія та цінності», однак він значно коротший. Портал наголошує на різноманітті джерел і можливості читача самостійно обирати інформацію. Такий підхід забезпечує плюралізм думок, але водночас зменшує роль медіа у формуванні чіткої позиції чи інтерпретації подій.

Структура головної сторінки також впливає на сприйняття інформації. «Радіо Свобода» пропонує чіткий поділ на тематичні розділи, що полегшує навігацію. Натомість Ukr.net містить значну кількість реклами та різнопланового контенту, що може відволікати користувача. Водночас саме різноманіття є сильною стороною цього порталу, адже він використовує новини з багатьох джерел і охоплює широкий спектр тем.

Контент-аналіз окремих новин показав відмінності у підходах до їх подання. Наприклад, новина про візит Анджеліни Джолі в Україну на «Радіо Свобода» подана з акцентом на емоціях і небезпеці перебування в зоні бойових дій. У матеріалі використано прямі цитати акторки, що створює ефект присутності та викликає співпереживання [1].

На Ukr.net (на прикладі матеріалу з РБК-Україна) ця новина подана ширше: окрім слів акторки, додається додатковий контекст, зокрема інші події, пов'язані з її візитом. Такий підхід робить матеріал більш інформативним, але водночас може змінювати емоційний акцент [3].

Схожа ситуація прослідковується і в новині про заяву Сергія Лаврова щодо можливої зустрічі з Марко Рубіо. «Радіо Свобода» подає інформацію стисло,

зосереджуючись на основній заяві та ключових цитатах [5]. Ukr.net, натомість, розширює матеріал за рахунок додаткових коментарів і заяв інших посадовців, що створює ширший політичний контекст [4].

Отже, аналіз показує, що різні медіа по-різному висвітлюють одні й ті самі події: одні надають перевагу лаконічності та чіткості, інші – розширеному контексту й деталізації. Це зумовлює унікальність кожного матеріалу та залежить як від редакційної політики, так і від стилю журналістів.

Загалом, серед проаналізованих статей є певні відмінності, що свідчать про оригінальність матеріалу кожного медіа. Контент-аналіз однакових новин допоміг побачити закономірність у поданні інформації українським незалежним та українським державним медіа: Ukr.net орієнтовані на старшу аудиторію, тоді як «Радіо Свобода» - на молодшу. Відповідно до цього, інструменти впливу змінюються.

Підсумовуючи, зазначимо, що дослідження підтвердило суттєву різницю між ресурсами: «Радіо Свобода» тримає вектор на сучасний дизайн та суворе дотримання етичних стандартів із емоційним акцентуванням, тоді як Ukr.net спрямований на інформаційну агрегацію. Якщо незалежне медіа фокусується на глибині, етиці та неупередженості, то портал-агрегатор забезпечує множинність думок через залучення широкого контексту та різноманітних джерел.

Контент-аналіз продемонстрував різні підходи до висвітлення однакових новин в українському державному медіа та в незалежному медіа. Таким чином, прослідковуються відмінні риси між матеріалами цих медіа, що певною мірою впливають на формування медіапростору.

Список використаних джеререл

1. Анджеліна Джолі розповіла про свою поїздку до Миколаєва й Херсона під «постійною загрозою» дронів РФ. URL:https://www.radiosvoboda.org/a/news-jolie-kherson-mykolaiv/33585346.html. (дата звернення: 13.12.2025)

2. Журналістська етика: Посібник для підготовки до державного іспиту [Текст] / Авт. кол. За ред. В.П. Мостового та В.В. Різуна. Київ, ТзОВ «ЗН УА», 2014. 224 с https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/3383/1/Shturkhetskyy_150123.pdf (дата звернення: 13.12.2025)

3. Кава Наталія. Анджеліна Джолі вперше розповіла про свій візит в Україну. https://www.rbc.ua/. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/andzhelina-dzholi-vpershe-rozpovila-sviy-1762674506.html. (дата звернення: 13.12.2025)

4. Лавров готовий зустрітися з Рубіо, але зі старими вимогами https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4056898-lavrov-gotovij-zustritisa-z-rubio-ale-zi-starimi-vimogami.html (дата звернення: 13.12.2025)

5. Лавров заявляє, що готовий зустрітися з Рубіо. . URL:https://www.radiosvoboda.org/a/news-lavrov-rubio/33585418.html. (дата звернення: 13.12.2025)

6. Популярність медіа. Дезінформація. Медіаграмотність. Українські медіа: споживання новин і довіра у 2025 р. URL: https://internews.ua/opportunity/media_trust_consumption_2025. (дата звернення: 11.12.2025)

7. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/ (дата звернення: 13.12.2025).

8. Свобода Р. Трамп на зустрічі з Орбаном заявив, що війна РФ в Україні «закінчиться в недалекому майбутньому». Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-tramp-orban/33584302.html (дата звернення: 15.12.2025)

9. ukr.net. URL: https://www.ukr.net/ (дата звернення: 13.12.2025).

Софія Валеріївна Новікова
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Влада грошей і руйнування сімейних цінностей у повісті Івана Франка «Boa constrictor»

У доповіді розглядається проблема влади грошей та її впливу на руйнування сімейних цінностей у повісті Івана Франка «Boa constrictor». Особливу увагу приділено художньому осмисленню капіталістичних відносин у творі та їх наслідкам для морального стану особистості й сім'ї. Аналіз зосереджено на образній системі повісті, зокрема на символі удава як уособленні руйнівної сили грошей, а також на деформації родинних зв'язків у сім'ї Германа Гольдкреммера.

Повість Івана Франка «Boa constrictor» є глибоким соціально-філософським твором, у якому письменник розкриває руйнівну силу грошей та їхній вплив на людину і сім'ю. Автор показує, як матеріальні цінності поступово витісняють духовні, а сімейні стосунки втрачають свою основу - любов, довіру та взаємопідтримку.

Центральним символом твору є образ удава (boa constrictor), який уособлює владу капіталу. Подібно до змії, гроші повільно, але невідворотно «здушують» людину, позбавляючи її моральності, людяності та духовної рівноваги. Цей символ підкреслює головну ідею твору: гонитва за грішми руйнує людину зсередини.

Родина Германа Гольдкреммера постає як мікромодель суспільства, у якій особливо чітко видно наслідки панування грошей. Сім'я, яка мала б бути осередком тепла і гармонії, перетворюється на простір відчуження та морального занепаду. У ній зникають щирі почуття, а на їх місце приходять байдужість і егоїзм.

Герман Гольдкреммер є уособленням людини, для якої збагачення стає головною метою життя. Його життєвий шлях демонструє поступову зміну моральних орієнтирів під впливом прагнення до матеріального успіху. Спочатку бажання героя досягти фінансової стабільності зумовлене важкими умовами дитинства та прагненням подолати злидні. Проте з часом це прагнення переростає у всепоглинаючу жадобу збагачення, яка починає визначати його ставлення до людей і до власної родини. У результаті духовні цінності, що традиційно становлять основу сімейного життя, відходять на другий план, а матеріальні інтереси стають визначальним фактором поведінки героя. Через взаємини Германа з членами його сім'ї Франко демонструє, як соціальні та економічні зміни впливають на моральну структуру родини. Дружина та діти героя відчувають зміни у житті не лише через матеріальний достаток, а й через зміну пріоритетів Германа, для якого сім'я поступово перестає бути центром духовної підтримки.

Дружина Рифка також зазнає негативного впливу багатства. Вона поступово втрачає активність, інтерес до життя та емоційну чутливість. Її образ показує, що надмірний матеріальний достаток може призводити до духовного застою і деградації особистості. Рифка, звільнившись від потреби працювати, поступово звикає до розкішного життя. Таким чином, Франко підкреслює, що руйнування сім'ї відбувається не лише через брак грошей, а й через їх надмірну владу.

Особливо показовим є образ сина Готліба. Його жорстокість і емоційна нестабільність є прямим наслідком відсутності батьківського виховання та моральної атмосфери в родині. Дитина виростає в середовищі, де панують гроші, байдужість і

духовна порожнеча, тому її поведінка стає агресивною і патологічною. Це свідчить про те, що сімейна деградація передається наступному поколінню.

Важливим аспектом у повісті є також протиставлення зовнішнього добробуту і внутрішньої спустошеності. Хоча родина Гольдкреммерів матеріально забезпечена, у ній повністю відсутня емоційна близькість. Франко підкреслює, що багатство не гарантує щастя, а навпаки - часто стає причиною ізоляції людей одне від одного. Таким чином, матеріальний успіх виявляється ілюзорним, якщо він не супроводжується духовними цінностями.

Окрему увагу слід звернути на соціальний контекст твору. Іван Франко показує вплив капіталістичних відносин, характерних для Галичини кінця XIX століття, коли прагнення до наживи ставало головним рушієм поведінки людини. У такому суспільстві навіть сім'я починає функціонувати за принципами вигоди, що руйнує її традиційну моральну основу. Родинні зв'язки втрачають свою природну цінність і підпорядковуються економічній логіці.

Отже, повість «Boa constrictor» має не лише сімейно-психологічний, а й ширший суспільний зміст. Франко попереджає про небезпеку, яку несе неконтрольована влада грошей, і показує її наслідки для людини, родини та суспільства в цілому. «Boa constrictor» - це не лише історія однієї родини, а й глибокий філософський твір про дегуманізуючу силу капіталізму. Сім'я постає як своєрідний індикатор соціальних змін: матеріальне благополуччя змінює поведінку та пріоритети членів родини, водночас не забезпечуючи справжньої гармонії та духовного задоволення. Твір залишається актуальним, оскільки порушує універсальну проблему збереження духовності в умовах матеріального тиску.

Список використаних джерел

1. Іван Франко. «Boa constrictor». URL: https://dimfranka.lviv.ua/wp-content/uploads/2024/10/boa-constrictor-ocr.pdf

2. Бренич С. Тривіалізація смерті у повісті «Boa Constrictor» Івана Франка. *Vivat academia.* 2021. Вип. 5. С. 12–18

3. Колесник А. В. Натуралізм як домінантний напрям у творчості Івана Франка при розкритті соціальних проблем. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки.* 2024. Вип. 1. С. 53–64.

Валерія Андріївна Новосьол
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність Е7 «Математика"

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Особливості передавання української фразеології та граматики за допомогою штучного інтелекту

Штучний інтелект у сучасному світі відіграє дедалі важливішу роль у процесах створення, оброблення та перекладу текстів. Його активно застосовують у навчанні, професійній діяльності, засобах масової інформації та повсякденному спілкуванні.

Особливої популярності набули системи автоматичного перекладу та чат-боти, які здатні швидко генерувати тексти різного стилю та складності. Водночас під час роботи з українською мовою виникає низка специфічних труднощів, пов'язаних із передаванням фразеології та граматики.

Фразеологія є важливою складовою мовної системи, оскільки вона відображає культурні, історичні та ментальні особливості народу. Фразеологізми являють собою стійкі словосполучення з переносним значенням, яке не можна зрозуміти шляхом простого аналізу окремих слів. Наприклад, такі вирази, як «водити за ніс», «сісти в калюжу» або «як сніг на голову», мають образний характер і не піддаються буквальному перекладу. Штучний інтелект, орієнтуючись переважно на статистичні закономірності та аналіз окремих лексичних одиниць, може тлумачити подібні вирази буквально. Це призводить до спотворення змісту, втрати образності та зниження якості тексту.

Крім того, важливою особливістю є залежність значення фразеологізмів від контексту. Один і той самий вираз може набувати різних відтінків значення залежно від ситуації, інтонації та стилю мовлення. Людина здатна інтуїтивно визначати ці нюанси, спираючись на мовний досвід, тоді як штучний інтелект не завжди правильно інтерпретує контекст. Це особливо помітно у випадках, коли текст має емоційне або іронічне забарвлення.

Не менш складною є українська граматика, яка характеризується розгалуженою системою відмінків, узгодженням слів за родом, числом і відмінком, а також різноманітністю дієслівних форм. Для автоматичних систем оброблення мови така структура є складною, оскільки потребує точного врахування граматичних правил. Помилки можуть виникати під час узгодження прикметників з іменниками, вибору правильних форм дієслів або вживання відмінкових закінчень.

Окрему увагу слід приділити порядку слів у реченні. Українська мова характеризується відносно вільним порядком слів, що дає змогу змінювати структуру речення залежно від комунікативного наміру. Наприклад, речення «Я читаю книгу» і «Книгу читаю я» мають однаковий зміст, але різне логічне наголошення. Штучний інтелект не завжди враховує такі тонкощі, унаслідок чого текст може звучати неприродно або втрачати стилістичну виразність.

Також важливою є проблема стилістичної відповідності. Українська мова має різні функціональні стилі – науковий, публіцистичний, розмовний, офіційно-діловий тощо. У процесі генерації тексту штучний інтелект іноді змішує елементи різних стилів, що негативно впливає на цілісність і якість висловлювання.

Водночас слід зазначити, що штучний інтелект має значні переваги як допоміжний інструмент. Він дає змогу швидко аналізувати великі обсяги тексту, перевіряти граматику, пропонувати варіанти редагування та сприяє підвищенню мовної грамотності користувачів. Особливо корисним він є для тих, хто вивчає українську мову як іноземну.

Ще однією важливою проблемою є вплив інших мов, передусім англійської, на формування текстів за допомогою штучного інтелекту. Багато мовних моделей спочатку опрацьовують інформацію англійською мовою, а вже потім адаптують її до української. Унаслідок можуть виникати так звані мовні кальки – дослівні переклади конструкцій, які не відповідають нормам української літературної мови. Це призводить до з'яви неприродних висловів і знижує якість тексту.

Крім того, слід враховувати динамічний розвиток сучасної української мови. Постійно з'являються нові слова, пов'язані з технологіями, соціальними мережами та молодіжною культурою. Штучний інтелект не завжди встигає своєчасно адаптуватися до цих змін, тому іноді використовує застарілі або невідповідні мовні форми. Це особливо помітно в неформальному спілкуванні, де важливу роль відіграє актуальний сленг і живе мовлення.

Отже, попри ефективність штучного інтелекту у сфері оброблення текстів, передавання української фразеології та граматики залишається складним завданням. Це

зумовлено особливостями мовної системи, залежністю значення від контексту та культурними чинниками. Тому використання штучного інтелекту потребує критичного підходу, уважної перевірки результатів і достатнього рівня мовної компетентності користувача.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Українська фразеологія. Київ, 2004.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ, 2010.
3. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. Київ, 2001.
4. Фердинанд де Соссюр. Курс загальної лінгвістики. 1916.
5. Іван Вихованець. Граматика сучасної української мови. Київ, 1993.

Ірина Олександрівна Ночник
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності «Середня освіта 014 Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Специфіка формування образної системи в повісті Алли Цівчинської «Край дороги»

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення малодосліджених явищ української літератури другої половини ХХ ст., зокрема творчості Алли Цівчинської, яка ще не стала об'єктом комплексного літературознавчого аналізу. Повість «Край дороги» (1983) є зразком психологічної діаспорної прози, у якій реалістичне відтворення внутрішнього світу людини органічно поєднується із символічним мисленням і загостреною увагою до повсякденних виявів людського буття. Аналіз образної системи повісті дає змогу не лише з'ясувати індивідуальний стиль письменниці, а й виявити її зв'язок із традицією психологічної прози другої половини ХХ ст.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних науковців. Фундаментальні засади теорії художнього образу закладені О. Потебнею [5], який розглядав образ як багатозначний засіб вираження внутрішнього світу митця. Типологію образної системи розробляв О. Галич [1]. Специфіку образних систем у прозі другої половини ХХ ст. досліджувала О. Кумкова [3], жанрово-стильові особливості повісті як чинник образотворення - В. Дончик [2]. Окремих аспектів творчості Алли Цівчинської торкається В. В. Кузь [4] у статті про повість «Сніжинки в хуртовині». Разом із тим образна система повісті «Край дороги» досі не ставала предметом спеціального наукового дослідження.

Мета – з'ясувати специфіку формування образної системи в повісті Алли Цівчинської «Край дороги».

Образна система художнього твору постає як ієрархічно організована сукупність усіх художніх образів, об'єднаних авторським задумом. О. Галич розрізняє «мікрообрази» (тропи, синтаксичні фігури) та «макрообрази» (образи-персонажі, образи-пейзажі, образи-інтер'єри) [1, с. 73]. О. Кумкова наголошує, що всіх прозаїків другої половини ХХ ст. об'єднувала «нова концепція людини, втілена в різноманітні індивідуальні образні системи» [3, с. 2]. В. Дончик підкреслює, що в прозі цього часу

«деталь стає рівноцінною розгорнутому опису, бо концентрує в собі не лише зовнішню характеристику, а й психологічний стан, долю людини» [2, с. 94].

Система персонажів повісті «Край дороги» є векторно організованою структурою, де всі рівні спрямовані на розкриття центрального образу Віроніки Лаврівни Глушко. Образ побудовано за принципом психологічного аналізу через ретроспективну оповідну композицію та внутрішній монолог: авторка розгортає особистість героїні впродовж майже семи десятиліть – від дитинства до смерті в американській лікарні. Ключовими засобами розкриття образу є *ономастична символізація* імені (Віроніка – «поникла Віра»), *наскрізний мотив ушкодженого серця* як художній корелят душевної вразливості та *лейтмотивна структура наростаючих втрат* із формульним повтором «так урвалася чергова спроба збудувати родинне життя» [6, с. 21]. Характерною рисою образу є стратегія осмислення власних невдач через категорію «злої сили», що, з одного боку, захищає внутрішній світ героїні, а з іншого – позбавляє її суб'єктної позиції, надаючи образові трагічної глибини.

Система другорядних персонажів диференціюється на чотири функціональні групи: *персонажі-опори* (няня Февронія, тітонька Шура), які формують народно-релігійний фундамент особистості протагоністки; *персонажі-антагоністи* (Оля Страковська, Полікарп Зеленко та безособові сили радянської системи) як каталізатори духовної стійкості героїні; *персонаж-коментатор* дядько Терентій, що вводить документально-аналітичний погляд на дійсність; та *персонажі-дзеркала* (Ася Бачинська, Валентина Марківна), що об'єктивізують образ протагоністки через зовнішню оцінку. Епізодичні персонажі та образ-колектив (голодуюче селянство, студентська маса, громада ДіПі) виконують документальну функцію й увиразнюють духовну унікальність Віроніки через контраст із анонімною масою.

Хронотоп повісті є двоплановим: рамкова конструкція з лікарняною палатою у Клівленді обрамлює розгалужену систему ретроспективних хронотопічних зон від дитинства у Вільні й Олександрії до американської еміграції. Просторова траєкторія героїні є лінійною і незворотною, а образ «краю дороги» функціонує як наскрізна метафора маргінальної позиції особистості, чий потенціал залишився нереалізованим. Репліка інженера Бурксера – «Життя Віроніки Глушко, особи, обдарованої зовнішньо і інтелектуально, пішло не дорогою, а лише край дороги» [6, с. 35] – стає узагальнюючою метафорою трагедії цілого покоління.

Позасюжетні елементи повісті несуть значну частину смислового навантаження твору. Вірш-заповіт «Тестамент» є єдиним прикладом безпосереднього поетичного висловлення від імені героїні та формулює духовний підсумок її тривалого і важкого шляху через образ «жмені рідної землі» [6, с. 52]. Епістолярна вставка листа Асі Бачинської забезпечує зовнішню точку зору на образ протагоністки та документує її символічний статус у пам'яті спільноти.

Отже, специфіка формування образної системи в повісті Алли Цівчинської «Край дороги» полягає у багатовимірній взаємодії психологічно розгорнутого центрального образу-характеру, функціонально диференційованої системи другорядних персонажів, двопланового хронотопу та художньо навантажених позасюжетних елементів. Авторка створює індивідуально-авторську модель образотворення, що синтезує ретроспективний психологізм, ономастичну символізацію, наскрізну лейтмотивну структуру і вписує конкретну людську долю у широкий контекст трагічного XX ст. Через долю однієї жінки повість відтворює трагедію цілого покоління українців, що пройшли «не дорогою, а лише край дороги».

Список використаних джерел

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 488 с.

2. Дончик В. Оповідання, повість, роман: Жанри художньої прози. Київ : Наукова думка, 1987. 246 с.
3. Кумкова О. Конкретно-аналітична тенденція в українській прозі другої половини ХХ століття. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2018. 312 с.
2. Кузь В. Повість «Сніжинки в хуртовині» Алли Цівчинської: стильова специфіка і поетика. Science and Education a New Dimension: Filology. VII (58) 194. С. 53–56.
3. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
4. Цівчинська А. Край дороги : повість. Нью-Йорк : Луна, 1983. 58 с.

Дарина Романівна Овсяник
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

«Вплив авторського «Я» на формування образної системи в романістиці Івана Багряного»

У межах дослідження авторського «Я» в творчості Івана Багряного крізь призму художнього вимислу особливої ваги набуває осмислення взаємозв'язку між особистісним досвідом письменника та специфікою його художнього світу. Життєпис та творча спадщина Івана Багряного загартовані еміграцією та протистоянням тоталітаризму, що зумовлює розгляд його романістики крізь призму антропоцентризму. У центрі авторського всесвіту постає «сильна людина», яка є ідейним та психологічним осередком твору. Стоїцизм персонажів Багряного – це результат внутрішньої боротьби з сумнівами. Саме цей філософський принцип визначає структуру конфліктів, логіку сюжету та типологію героїв, внаслідок чого їхні випробування стають на шлях гартування власної волі.

Відповідь на питання про сутність головного героя в романістиці Івана Багряного формулює сам письменник у авторському слові тексту «Людина, що біжить над прірвою»: «Цей герой – це звичайна собі, сіренька, в лахміття вдягнена, заштовхана, стероризована, отака собі мізерна людина ХХ століття. Слабенька й змучена, непоказна й нічим не опанцерована, поставлена, одначе, долею проти найбільших страхіть і почвар, які будь-коли існували під сонцем» [1, с. 49]. Цю характеристику автор подає щодо Максима Колота, однак вона цілком придатна і для осмислення образів інших персонажів, зокрема Андрія Чумака із «Саду Гетсиманського», Григорія Многогрішного з «Тигроловів», Петра Сміяна з «Огненного кола» та інших.

Дослідниця С. Кобута зауважує, що персонажі Івана Багряного певною мірою віддзеркалюють особистість самого автора, виявляють з ним спільність зокрема й у площині життєвого досвіду та світоглядних орієнтирів. Науковиця підкреслює, що письменник «відкидає ідею свободи та внутрішньої волі людини, народ якої не досягнув національного самоутвердження». Водночас вона акцентує на ще одній важливій рисі: «персонажі Івана Багряного вільні духовно в умовах фізичного гноблення. Але в момент отримання ними зовнішньої свободи спрацьовує «всесвітнє тяжіння до рідної землі» [4, с. 43]. Цю тезу виразно ілюструють та доводять епізоди з найвідоміших творів письменника. У «Саду Гетсиманському» Андрій Чумак після втечі з таборів повертається

до родини, де свідомо наражає себе на небезпеку. Попри можливість розпочати нове життя, він обирає шлях до рідного дому. У «Тигроловах» Григорій Многогрішний вириває́ться з пащі «залізного дракона» та «ешелону смерті», однак зберігає глибокий духовний і фізичний зв'язок з Україною. Зрештою доля приводить його до української родини, яка зуміла зберегти національні цінності далеко від Батьківщини. Натомість Максим Колот у романі «Людина, що біжить над прірвою» опиняється затиснутим між двома тоталітарними системами – нацистською та радянською. Після арешту його шлях перетворюється на пошук віри в людину, а також на прагнення знову повернутися до рідної Слобожанщини. Всі ці сюжети відгукуються і в житті самого Івана Багряного, хоч не завжди вони є ідентичними до біографії письменника.

Звернімося до міркувань самого письменника, зафіксованих у нотатках до роману «Людина, що біжить над прірвою». У характеристиці Максима Колота, він не відокремлює героя від власного авторського досвіду: «Герой іншої думки. Автор теж. Авторові ж треба йти за героєм назирці, слід у слід, як його тінь, як його друг і свідок, іти так, як він тінню йшов за ним у житті; йти, те життя відтворюючи» [1, с. 48]. Це дає підстави розглядати таку позицію як свідомо обрану творчу стратегію: не тримати дистанцію з персонажем, а супроводжувати його, співпереживати та проходити усі випробування разом із ним. Іван Багряний переосмислює традиційну модель «автор-персонаж», натомість він формує концепцію екзистенційної співприсутності, що є відчутною, як для самого митця, так і для читача. Водночас ми не говоримо про повне ототожнення: автор залишає простір для самостійного розгортання характеру героя і лише виконує роль спостерігача й своєрідного свідка подій. Попри можливі розбіжності у поглядах, ця відмінність не руйнує їхнього внутрішнього зв'язку. Сюжетна динаміка розгортається на тлі постійного внутрішнього діалогу. Саме це дозволяє читачеві простежити процес глибинної трансформації героїв.

Визначальною рисою персонажів в образній системі Івана Багряного постає людина на межі екзистенційного виживання. Такий тип героя функціонує як максимально зосереджений у своїй сутності, нерозривно пов'язаний із відповідальністю за власне життя. М. Лабач означує багрянівських персонажів терміном «людина в межовій ситуації» [5, с. 72]. Ідеться про стан, у якому герой зіштовхується з граничними проявами життя, смерті, страждання, самотністю, а також свободою, волею та необхідністю вибору. Сам письменник наголошує, що подібний герой не вигадка: «Це може, навіть ви. Це, може, ваш брат. Або ваш побратим, друг… І от ми з ним баляснуємо над безоднею й будемо бігти впарі над нею – шляхом, що його приділила доля. Може, й ви тим шляхом бігли? Може, це буде мова про вас!» [1, с. 50]. Багряний відмовляється від позиції відстороненого спостерігача, натомість рухається поруч із власним персонажем і читачем, де вони спільно проходять шлях до самопізнання та відкриття нових вимірів особистості.

Отже, після аналізу авторського «Я» у формування образної системи романістики Івана Багряного можна визначити низку висновків, які окреслюють індивідуально-авторський стиль і визначають його місце в літературному процесі. Письменник органічно інтегрує власний життєвий досвід у художню складову творів, водночас не нав'язує його читачеві, а радше проживає цей шлях разом із ним і своїми героями. Його художній світ постає як цілісна система образів, зосереджена навколо проблематики людини, що перебуває в умовах вимушеного екзистенційного напруження. Дослідження засвідчує, що Іван Багряний вибудовує сюжетні колізії на основі протиставлень добра і зла, гуманного й антигуманного, справедливості й зради, життя і смерті. Водночас головні персонажі проходять складний внутрішній шлях, який веде їх до глибинного осмислення цих фундаментальних категорій.

Список використаних джерел

1. Багряний І. Людина, що біжить над прірвою : [роман] / Іван Багряний. – Харків: Фоліо, 2024. (Серія «Рідне»). 384 с.
2. Багряний І. Сад Гетсиманський. Львів : Апріорі, 2023. 552 с.
3. Багряний І. Тигролови / іл. Є. Харука. Київ : Час майстрів, 2016. 320 с. (Серія «Рекомендуємо прочитати»).
4. Кобута С. І. «Концепція «вільної людини» у творчій спадщині Івана Багряного та Джорджа Орвелла». URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kobuta_Svitlana/Kontseptsiia_vilnoi_liudyny_u_tvorchii_spadschyni_Ivana_Bahrianoho_ta_Dzhordzha_Orvella.pdf (дата звернення: 02.04.2026)
5. Лабач М. «Людина в межовій ситуації: художнє осмислення у творчості Івана Багряного» Особистість в екстремальних умовах: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 травня 2017 р., м. Львів 2017.–176 с. (2017): 72. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3687/1/%D0%97%D0%B1i%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf#page=72 (дата звернення: 02.04.2026)

Діана Олександрівна Омеляненко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
Олена володимирівна Куц

Емоційно-експресивна лексика у творах Макса Кідрука: особливості функціонування

Емоційно-експресивна лексика в сучасному мовознавстві трактується як сукупність мовних одиниць, у семантичній структурі або контекстуальному вживанні яких актуалізується емотивно-оцінний компонент. Вона реалізує не лише номінативну, а й прагматичну функцію, забезпечуючи вплив на інтерпретацію тексту адресатом [6].
У сучасних лінгвістичних дослідженнях наголошується, що експресивність може бути інгерентною або контекстуально зумовленою, що особливо виразно виявляється в художньому дискурсі [1]. У цьому контексті саме мовне оточення нерідко трансформує нейтральні одиниці в емоційно марковані.

Проблеми емотивності та експресивності системно розглядаються в працях сучасних дослідників, де емоційно-експресивну лексику визначено як важливий засіб інтенсифікації висловлювання та формування оцінного компонента тексту [3; 4; 5].
У художній прозі Макса Кідрука емоційно-експресивна лексика функціонує як вагомий засіб художньої виразності, характеротворення та моделювання психологічної напруги. Для його ідіостилю характерне поєднання розмовної, образної та термінологічної лексики, що забезпечує стилістичну контрастність і динамізацію оповіді [6; 7].

У ході аналізу встановлено, що емоційно-експресивна лексика у творах автора реалізується через кілька основних типів.

1. Лексеми з інгерентною емоційно-оцінною семантикою. До цієї групи належать одиниці, у значенні яких закладено емоційний компонент: «жах», «страх», «паніка», «відчай».

У романі «Де немає Бога» такі лексеми безпосередньо репрезентують емоційний стан персонажів у кризових ситуаціях, формуючи атмосферу напруження та небезпеки [7].

2. Лексеми з контекстуально зумовленою експресивністю.

Нейтральні за словниковим значенням одиниці можуть набувати експресивного навантаження в контексті: «*сухі, як у рептилії, повіки*» [7] ; «*наче у труні*» [7] ; «*все це було як кошмар*» [7]. Зазначені конструкції репрезентують поєднання фізіологічного та психологічного планів сприйняття, посилюючи ефект тривожності та емоційної напруги.

3. Розмовно маркована експресивна лексика.

У романах «Не озирайся і мовчи» та «Зазирни у мої сни» активно функціонує розмовно знижена та емоційно маркована лексика (напр.:«*Тамерлан, бляха, Белінський*!» [6]), вигуки, вставні елементи, звертання. Такі засоби виконують функцію емоційної інтенсифікації висловлювання та сприяють створенню ефекту мовної автентичності персонажів.

4. Образно-авторські та змішані конструкції. У прозі Макса Кідрука простежується поєднання термінологічної та емоційно маркованої лексики, що забезпечує ефект поєднання наукової точності з художньою виразністю. Подібна взаємодія сприяє підвищенню достовірності художнього зображення та посиленню психологічного впливу тексту.

Функції емоційно-експресивної лексики. У художніх текстах Макса Кідрука емоційно-експресивна лексика реалізує такі функції: характеротворчу; оцінну; прагматичну; текстотворчу [4; 5].

Отже, емоційно-експресивна лексика є структурно значущим компонентом ідіостилю Макса Кідрука. Вона забезпечує поєднання емоційної насиченості, реалістичності та динамічності художнього тексту. Її специфіка полягає у взаємодії розмовної, образної та термінологічної лексики, що формує психологічно напружений та стилістично виразний художній простір.

Список використаних джерел

1. Лобачова І., Помирча С. Функціонування емоційно-експресивної лексики в мовленні вчителя початкових класів НУШ // *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.* 2022. Т. 1, № 17. С. 98–107.

2. Коць Т. Емотивні механізми сучасних публіцистичних текстів // *Лінгвістика.* 2023. № 2 (48). С. 98–106.

3. Тютюнник Л. Л. Мовні засоби вираження емотивності у текстовому медіаконтенті // *Вісник Національного університету оборони України.* 2024. № 4 (80). С. 159–168.

2. Марінашвілі М. Д., Весна Т. В., Склярова Л. П. Мовні засоби вираження емотивності в художньому діалозі // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2022. № 56. С. 90–94.

3. Хома В. П. Емоційність – емотивність – експресивність: термінологічна поліваріантність експлікації емоцій у художньому дискурсі // *Наукові записки*. 2025. № 214. С. 274–282.

4. Кідрук М. Не озирайся і мовчи. Харків: КСД, 2017.

5. Кідрук М. Де немає Бога. Харків: КСД, 2018.

Анастасія Олександрівна
Осіпова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий
керівник
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
Александренко Вікторія Вікторівна

Самобутність неоміфологічного світовідчуття у творі «Танго смерті» Юрія Винничука

У сучасному літературознавстві набирає особливого значення дослідження неоміфологізму як одного із провідних способів художнього переосмислення дійсності, що допомагає читачу пояснювати реальність через призму міфу. Завдяки цьому аспекту можна відтворити історичний наратив, такий, що залишався поза увагою дослідників. Особлива увага приділяється новітній українській прозі, де міф видозмінюється відповідно до різних історичних викликів XX–XXI століття. У цьому контексті роман Юрія Винничука «Танго смерті» привертає наукову спільноту, оскільки насичений символізмом, філософськими роздумами про перероджeння людини, елементами чорного гумору та глибокого психологізму. Широкий резонанс викликаний через авторську інтерпретацію особливостей культури, побуту, міжособистісних взаємин між містянами, і власне, відтворенням атмосфери довоєнного та повоєнного міста, а саме Львова. Але все ж таки, центральною сюжетною лінією твору постає реалізація неоміфологічної концепції через механізм реінкарнації, де мелодія стає ключовим засобом досягнення цього.

Міф у творі виступає не лише художнім прийомом, а й способом осягнення історичної пам'яті. Сучасні письменники демонструють та підкреслюють у письмі глибокі суспільні травми, завдані тоталітарним режимом, що домінував на території України десятиліттями. Винничук відображає у романі два історичні періоди – довоєнний і воєнний час, а також кінець XX-го століття, що формує багатошарову модель часу. Такий період дозволяє читачеві відтворити перебудову славетного європейського міста Львів на об'єкт колонізаторської експансії та сприймати його як носія колективної пам'яті, що зберігає своє єство незалежно від того, чи змінювались політичні лідери.

Інтерпретація мотиву «танго» постає у романі не лише історичним тлом, а й основною міфологемою, що поєднує в собі документальні факти та майстерну авторську містифікацію. Через лінію наукових досліджень Яроша Юрій Винничук вносить елементи інтелектуального детективу, насиченого зашифрованим таємничим сенсом, що супроводжується непередбачуваним залученням Служби безпеки України. За словами автора «Для інтелектуального читача у романі є свої підводні течії…» [3].

Митець по-своєму встановлює ключові міфологеми: життя і смерть, вітчизна і чужина, реальне та ірреальне. Завдяки стратегії «інтелектуальної гри» читач опиняється в ситуації невизначеності буття, де межа між історичним фактом та художньою вигадкою свідомо розмивається. Це дозволяє автору створити вимір, у якому музика виступає своєрідним кодом доступу до таємниць існування.З давніх часів людство прагне знайти відповідь на одне з фундаментальних, але зовсім простого питання – що відбувається після смерті. Юрій Винничук у романі пропонує власне художнє сприйняття на основі давніх міфів про перероджeння душі. В основу концепції реінкарнації покладено ідею, щоб людина почула мелодію, яка складається з дванадцяти нот: «Людська душа, покинувши тіло, через якийсь час – а це може бути і за рік, і за двадцять чи за сорок років – народжується знову в новому тілі, але вона про

своє попереднє життя нічого не пам'ятає» [1, с. 98]. Музика в цьому контексті активізує процес пригадування, поєднуючи власний досвід та історичну пам'ять. Реінкарнація та мелодія виступають основними засобами для усвідомлення читачем буття, створюючи таким чином неоміфологічну модель твору.

Отже, роман «Танго смерті» представляє складну неоміфологічну модель, де влучно поєднуються інтелектуальна гра, містифікація та історичний зміст. Через мотиви реінкарнації та символіку мелодії Юрій Винничук показує екзистенційні таємниці існування людини, травматичний досвід минулого та колективну пам'ять. Межі між реальністю та ірреальністю набули такого характеру, що текст став своєрідним інтелектуальним простором для читача.

Список використаних джерел

1. Винничук Ю. П. Танґо смерті : роман. Харків : Фоліо, 2013. 379 с.
2. Косарєва Г. Часопросторові топоси пам'яті у романі «Танґо смерті» Ю. Винничука. URL:https://cutt.ly/P0Y4aKY
3. Корнелюк І. Інтелектуальний рахунок Винничука. *ВВС Україна*. 2012. URL:Інтелектуальний рахунок Винничука. Рецензія на роман "Танґо смерті" - BBC Ukrainian - Життя
4. Медведчук О. Неоміфологізм прози Ю. Винничука. Київ, 2024. 201 с.

Єлизавета Олександрівна Пазюк,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики,
медіалінгвістики і української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Специфіка сприйняття тревел-контенту в електронних книгах: запити сучасної аудиторії та виклики для журналіста

Сучасний тревел-контент поступово виходить за межі традиційного опису подорожей, пам'яток чи туристичних маршрутів. Більшої актуальності набувають електронні книги. Для аудиторії вже важливі не стільки фактичні відомості про країну чи місто, а також особистий досвід автора, практична користь, візуальна зручність та можливість швидко зорієнтуватися в новому просторі. Потреба широкої аудиторії туристів у тревел-журналістиці зумовлена стрімким розвитком туристичного бізнесу та необхідністю отримання інформації про конкретні туристичні дестинації, країни, регіони, а також наявні пропозиції подорожей [1].

Змінюється журналістика і підхід до аудиторії, адже утримувати увагу в невпинному потоці інформації стає все складніше [4]. Сучасний читач сприймає тревел-тексти по-іншому. Йому вже не достатньо фраз на кшталт "місто дуже красиве" або "обов'язково відвідайте цю пам'ятку". Такі речі можна знайти на будь-якому туристичному сайті. Набагато ціннішими стають конкретні деталі: як дістатися, де краще не ходити ввечері, у якому районі дешевше жити, де їдять місцеві, що справді варто побачити, а що популярне лише через рекламу. Тревел-контент в електронній книзі має бути корисним у реальному житті.

Електронний формат тут має свої переваги. У такій книзі можна зручно поєднати розповідь, маршрути, списки місць, мапи й особисті примітки. Наприклад, у електронній книзі можуть бути розміщені маршрути з одного міста до іншого, які показують, як

можна пройти послідовно з локації до локації максимально зручно. Для читача це важливо, бо він одразу бачить готову логіку подорожі. Також електронна книга дозволяє швидко повертатися до потрібного розділу, порівнювати міста й читати не обов'язково від початку до кінця.

Окрему роль у сприйнятті електронного тревел-контенту відіграє візуалізація. Фотографії додають відчуття присутності. Люди зможуть орієнтуватися. Також це корисно з історичних причин: у майбутньому можна порівняти, як змінилося те чи інше місце або місцевість. Карти або QR-коди з посиланнями на конкретні місця. Для електронної книги це є перевагою, оскільки читач може сприймати маршрут інтерактивно: повертатися до потрібних фрагментів, порівнювати локації, планувати власну подорож.

Водночас для журналіста такий формат не є простим. Якщо автор пише від першої особи, текст стає жвавішим, але з'являється ризик надмірної суб'єктивності. Особистий досвід може бути чесним, але він не завжди є універсальним. Наприклад, якщо людині було некомфортно в певному районі або навпаки, це важливе спостереження, але його потрібно подавати обережно. Журналіст має пояснювати, що це саме досвід автора, а не остаточний вирок місту чи людям, які там живуть. Такі тексти можуть зашкодити репутації або зменшити відвідуваність певних місць.

Ще один виклик, поєднання емоційності й точності. Текст без емоцій швидко стає схожим на довідник, але текст без перевірених фактів може ввести читача в оману. Тому автору важливо перевіряти історичні дані, назви місць, адреси, інформацію про транспорт, графіки роботи та правила безпеки. Особливо це стосується електронних книг, бо читач може реально користуватися ними під час поїздки.

Отже, тревел-контент в електронній книзі працює тоді, коли за ним відчувається реальна людина. Улюбленцями стають ті, хто поєднує чудові огляди з унікальною індивідуальністю або по-новому дивиться на стару форму розваг для подорожей [2]. Читачу важливо бачити реальність, з якою він може зіткнутися. Тому журналіст, який пише про подорожі, має чесно пояснювати, що саме він побачив, як це відчув і наскільки цій інформації можна довіряти. Журналістика подорожей – це особливий напрямок, який ставить перед собою завдання збирати найбільш цікаву, бентежну, актуальну інформацію про побут, культуру, історію, мистецтво різних країн, а потім передавати зібрані дані аудиторії [6].

Список використаних джерел

1. Безуглий, І. В. Фактор тревел-журналістики в розвитку туризму / І. В. Безуглий, І. Б. Рябов, В. М. Бусел // *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 59. С. 10-16.

2. Божко Л. Д. Репрезентація впливу travel vlog на розвиток туризму. *Культура України*. 2023. № 80. С. 24-33.

3. Катріч К. В., Демченко С. В. Стиль ведучого як вагома складова в авторських програмах формату «тревел-журналістика». *Молодий вчений*. 2015. № 6(3). С. 132-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_6%283%29__32.

4. Переверзєва А. Г. Тревелог як форма міжкультурної комунікації : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 061 "Журналістика" / наук. керівник Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 79 с.

5. Пазюк Є. *Бакалаврська робота: авторський тревел-путівник: СвітОгляд*: рукопис. Львів, 2026.

6. Печеранський І. П., Рябчикова Д. О. Характеристика жанрів тревел-журналістики. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2019. Т. 2, № 1. С. 33-41.

Марія Миколаївна Парамоненко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності «Філологія: В11 Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Травматичний досвід у прозі Софії Парфанович: художні форми репрезентації та проблематика травматичних спогадів

У доповіді йдеться про те, що проблема травматичного досвіду посідає важливе місце в сучасному гуманітарному дискурсі, зокрема в літературознавстві. У художніх текстах ХХ століття активно осмислюються наслідки історичних катастроф – воєн, репресій, вимушеної еміграції, які вплинули на формування індивідуальної та колективної пам'яті. У цьому контексті особливої уваги набуває українська еміграційна Список використаних джерел, що стала простором збереження національної ідентичності та рефлексії травматичного досвіду. Вагоме місце в цій традиції посідає проза Софії Парфанович, у якій глибоко осмислюються переживання людини в умовах історичних потрясінь.

Творчість письменниці формувалася під впливом драматичних подій ХХ століття, зокрема Другої світової війни та вимушеної еміграції. У її прозі центральною постає проблема людської долі в ситуації втрати дому, розриву з минулим і необхідності адаптації до нового середовища. Персонажі Парфанович переживають складні внутрішні конфлікти, пов'язані з пошуком ідентичності, що робить її твори важливим прикладом художнього осмислення травми.

Однією з провідних рис прози письменниці є глибокий психологізм. Авторка зосереджується на внутрішньому світі персонажів, їхніх емоціях, переживаннях і спогадах. Через внутрішні монологи, детальний опис психічних станів і рефлексій вона передає складність травматичного досвіду як індивідуального явища. У повісті «На схрещених дорогах» герої постають перед необхідністю вибору між минулим і майбутнім, що супроводжується переосмисленням власного життєвого шляху. Такий конфлікт підкреслює драматизм існування людини, яка втратила стабільність і змушена шукати нові сенси.

Центральним елементом художнього світу Софії Парфанович є пам'ять. У її творах спогади виконують кілька функцій: вони зберігають історичний досвід, формують ідентичність героїв і водночас стають способом осмислення травматичних подій. У повісті «У Києві 1940 року» через відтворення довоєнного життя авторка створює образ утраченого світу, що існує лише у спогадах персонажів. Пам'ять у цьому контексті має амбівалентний характер: з одного боку, вона підтримує зв'язок із батьківщиною, а з іншого – поглиблює відчуття втрати.

Важливою темою в прозі письменниці є еміграція як форма травматичного досвіду. Вона постає не лише як фізичне переміщення, а як глибокий психологічний процес, що супроводжується відчуженням, ностальгією та самотністю. Герої Парфанович прагнуть зберегти зв'язок із минулим через спогади, символічні образи або особисті речі, що набувають особливого значення. Таким чином, еміграція осмислюється як складний екзистенційний досвід, що трансформує особистість.

Особливого значення у творчості Парфанович набувають образи тварин, які виступають не лише як частина художнього світу, а й як своєрідні носії пам'яті та свідки історичних подій. В оповіданні «Вірний приятель» через історію домашнього кота

відтворюється атмосфера довоєнного життя, зруйнованого війною. Образ тварини символізує вірність і безперервність пам'яті, водночас підкреслюючи драматизм змін, спричинених історичними катастрофами. Подібні мотиви простежуються і в інших творах, зокрема у повісті «Таким він був», де образ собаки уособлює стійкість і моральну силу в умовах випробувань.

Важливу роль у прозі письменниці відіграє символіка. Образ дороги символізує життєвий шлях і пошук нового місця у світі, тоді як образ дому пов'язаний із утраченим минулим і прагненням повернення. Такі символи дозволяють передати складні емоційні стани героїв і створюють багатошаровий художній простір, у якому поєднуються особисті та історичні виміри досвіду.

Проблема спогадів у творах Софії Парфанович тісно пов'язана з процесом подолання травми. Повернення до минулого допомагає персонажам осмислити пережиті події та знайти внутрішню рівновагу. Водночас спогади можуть бути джерелом болю, що підкреслює їхню подвійність. Таким чином, пам'ять у прозі письменниці виступає не лише як засіб збереження досвіду, а й як механізм його переосмислення.

Отже, проза Софії Парфанович є важливим явищем української еміграційної літератури XX століття, у якому глибоко розкривається проблема травматичного досвіду. Основними художніми засобами його репрезентації є психологізація оповіді, мотив пам'яті, символічні образи та тема еміграції. Через ці елементи письменниця створює багатовимірний образ людського існування в умовах історичних потрясінь. Творчість мисткині демонструє, що Список використаних джерел може бути ефективним інструментом осмислення травми та збереження колективної пам'яті. Її тексти не лише фіксують історичний досвід, але й сприяють глибшому розумінню внутрішнього світу людини, яка пережила втрату, вимушене переселення та культурний розрив. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом її творчості у ширшому контексті української та світової літератури, а також із вивченням різних форм репрезентації травматичного досвіду в художніх текстах.

Список використаних джерел

1. Парфанович С. Від людей до тварин і навпаки (Заключне слово, виголошене на конференції НТША). *Наше життя*. 1967. № 7. С. 5–6.

2. Парфанович С. Вірний приятель: оповідання з життя домашнього кота / Софія

3. Парфанович С. Життєпис Софії Наталії Парфанович-Вовчук. *Літопис Бойківщини*. 2002. Ч. 73.

4. Парфанович С. *На схрещених дорогах*. – Чикаго: Видавництво автора, 1963. – 1500 прим. – Надруковано друкарнею Mykola Denysiuk Printing Company.

5. Парфанович С. *Такий він був… Історія одного пса*. URL: https://litmir.club/br/?b=225371.

6. Парфанович С. У Києві в 1940 році. Аугсбург, 1950. 37 с.

7. Передирій В. Парфанович-Вовчук Софія-Наталія Миколаївна. *Українська журналістика в іменах*. Вип. 2. Львів, 1995.

Катерина Олександрівна Пилипчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 "Філологія"

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Ірина Володимирівна Дудко

Термінологічна лексика в контексті сучасної української прози (на матеріалі творів Юрія Андруховича, Оксани Забужко та Сергія Жадана)

Актуальність дослідження зумовлена підвищеною увагою сучасної лінгвістики до функціонування термінологічної лексики поза межами власне наукового стилю, зокрема в художньому дискурсі. У сучасній українській прозі термін усе частіше функціонує не просто як засіб найменування, а як стилістично виразний компонент, що конструює інтелектуальну площину твору та надає йому іронічного, постмодерного чи текстуального звучання.

Попри вагомий науковий доробок, присвячений дослідженню термінології – її структури, семантики та системної організації, проблема місця та функцій терміноназв у художньому дискурсі досі не набула належного висвітлення.

У мові художнього тексту термін зазнає певної трансформації. По-перше, він може зберігати своє пряме значення, виконуючи номінативну функцію та забезпечуючи точність викладу. По-друге, термін часто зазнає метафоризації: спеціальне поняття переноситься у сферу особистісних або соціальних переживань (наприклад, медичні чи технічні терміни можуть описувати психологічні стани або кризові явища суспільства). По-третє, термін набуває оцінної або іронічної семантики – через контекст, інтонацію чи поєднання з розмовною лексикою. По-четверте, важливим є інтертекстуальний потенціал термінів: вони можуть апелювати до філософських концепцій, історичних подій або наукових теорій, створюючи багаторівневу систему смислів.

У сучасній українській прозі термінологічна лексика виявляє поліфункціональний характер, трансформуючись із суто фахового інструмента в повноцінний художньо-стилістичний ресурс і виходячи за межі власне наукового дискурсу. У науковому стилі термін характеризується однозначністю, системністю та нейтральністю, а в художньому тексті він утрачає вузькоспеціальну замкненість і стає елементом образної структури твору.

У прозі Оксани Забужко («Музей покинутих секретів») спостерігається активне використання термінології з різних галузей знань – археології, психології, культурології. Наприклад: *«Предмети, що лежать у землі або воді протягом певного періоду часу поза межами їхнього первісного призначення, стають* ***археологічною культурною спадщиною****...»* [3]. Термін *«археологічна культурна спадщина»* походить із наукової сфери, але в контексті художнього тексту набуває метафоричного й символічного значення, передаючи ставлення людини до пам'яті та минулого.

Також у тексті О. Забужко зафіксовано вживання психологічних та соціокультурних термінів, які метафорично описують внутрішній стан героїв, наприклад*: «Пам'ять поколінь зберігає сліди* ***колективної травми****», «слова… стають* ***екологічно небезпечним*** *шлаком»* [3]. Тут *«колективна травма»* та *«екологічно небезпечний»* виходять за межі вузької наукової термінології й виконують концептуалізовану функцію, репрезентуючи історичний досвід і психологічний стан персонажів.

У романі Юрія Андруховича «Перверзія» термінологічна лексика часто набуває стилістично забарвленого, зокрема іронічного, значення. Наприклад*: «Усе це було лише черговою культурною* ***парадигмою****, яка швидко змінювалася новою», «Його промова*

перетворилася на нескінченний ***дискурс*** *про майбутнє цивілізації»* [1]. Терміни *«парадигма»* та *«дискурс»* тут застосовані не в науковому значенні, а як художні інструменти, що підкреслюють інтелектуальний стиль і іронічне сприйняття сучасності.

У романі Сергія Жадана «Інтернат» термінологія та конкретні побутові, соціальні й історичні поняття набувають художньої та символічної функції. Наприклад: *«Він у них, наче* ***вічний вогонь****: горить не так для втіхи живих, як у пам'ять про померлих»* [2]. Тут термін *«вічний вогонь»* виходить за межі буквального значення: він стає метафорою пам'яті, історичної травми. Побутові деталі та соціальні терміни *(«підручники», «залізниця», «майстерні»*) поєднуються з історичними й воєнними поняттями, створюючи багатошаровий текстовий контекст, що передає психологічний стан героїв і соціальну атмосферу регіону. У С. Жадана термінологія стає не лише інструментом опису, а й засобом емоційної репрезентації складних історичних і соціальних процесів.

Отже, термінологічна лексика в сучасній українській прозі виходить за межі суто номінативної функції та набуває виразного стилістичного значення, стаючи важливим інструментом художнього моделювання дійсності. Вона інтелектуалізує текст, насичуючи його поняттєвою глибиною та концептуальною багатошаровістю, сприяє формуванню індивідуального авторського стилю через специфіку добору й трансформації термінів, створює ефект міждискурсивності завдяки поєднанню наукового, публіцистичного та художнього мовлення, а також слугує засобом іронії, деконструкції та критичної рефлексії над соціальними, культурними й історичними явищами. Перспективність подальших наукових пошуків пов'язується з проведенням ґрунтовного кількісного аналізу функціонування термінологічної лексики у різножанрових формах сучасної прози, що дасть змогу окреслити закономірності її частотного розподілу та специфіку вживання. Водночас актуальним видається поглиблене осмислення ролі терміна в поетичному дискурсі, де його взаємодія з образною системою тексту здатна актуалізувати нові виміри семантичних трансформацій і стилістичної виразності.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Перверзія. URL: https://uabook.com.ua/book/perverziya/
2. Жадан С. Інтернат. URL: https://readukrainianbooks.com/1539-internat-sergij-viktorovich-zhadan.html#part1
3. Забужко О. Музей покинутих секретів. URL:https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2745

Софія Романівна Піддубна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Володимир Федорович Погребенник

Тематичні й мотивні домінанти нонконформістської поезії Василя Симоненка

Актуальність дослідження полягає у потребі системного осмислення творчої індивідуальності В. Симоненка крізь призму нонконформізму як явища, що в українській поезії 1960-х років набуло національно-екзистенційного звучання. Порушені поетом проблеми свободи, правди, гідності особистості залишаються актуальними і нині, в умовах російсько-української війни.

Мета роботи – виокремити й проаналізувати тематичні й мотивні домінанти нонконформістської поезії В. Симоненка та з'ясувати їхню роль у формуванні творчої індивідуальності автора.

Теоретичним підґрунтям слугують праці Ю. Шереха [13], М. Коцюбинської [2; 3], Л. Тарнашинської [11], Г. Райбедюк [5], Л. Смирної [9]. Ю. Шерех окреслив поняття «спротиву інакшістю», яке характеризує ситуацію, коли сам факт індивідуальної художньої мови протистоїть уніфікованому дискурсу тих, кого Є. Томпсон [12] означила як обслугу метрополії. Поезія в умовах «відлиги» стала, як зазначає Л. Тарнашинська, жанром, що «заповнював собою порожню нішу душі радянської людини, спраглої інформації і правди» [11, с. 21]. Л. Смирна визначає нонконформізм як «культурну матрицю», що «віддзеркалювала національні, духовні та світоглядні орієнтири нації» [9, с. 21], розмежовуючи його з модернізмом: нонконформізм є позицією митця, а не набором формальних прийомів [9, с. 39-40]. За цим критерієм до нонконформістів-поетів належать М. Холодний, Т. Мельничук, подружжя Калинців, В. Стус, В. Симоненко, почасти й О. Гончар як автор «Собору». М. Коцюбинська означила шістдесятництво як «спонтанний вияв духовного дозрівання, нового мислення, нової системи цінностей» [3, с. 5]; під «новим мисленням» розуміємо відмову від міфологем соцреалізму і звернення до екзистенційного досвіду конкретної людини, під «новою системою цінностей» – утвердження правди, гідності й національної самобутності замість партійної лояльності.

Аналіз поетичного доробку В. Симоненка [7] дає підстави виокремити три тематичні домінанти. Перша – **тема національної ідентичності та захисту мовного простору**. В умовах системної русифікації, яку І. Дзюба описував як поєднання матеріального й «психологічного та ідеологічного» тиску [1, с. 105], сама мова стає основним маркером спротиву. У «Моїй мові» поет утверджує її як субстанцію народної душі, у «Задивляюсь у твої зіниці» (1961) ця тема набуває маніфестаційного звучання – «Хай мовчать Америки й Росії, / Коли я з тобою говорю!». «Лебеді материнства» розгортають тему через афористичне «Вибрати не можна тільки Батьківщину», «Де зараз ви, кати мого народу?» – через «Народ мій є! Народ мій завжди буде!», «Русь» і «Древній, обікрадений народе!» – за допомогою звернення до давньої історії як основи ідентичності. Водночас ні В. Симоненко, ні І. Дзюба не були скрайніми націоналістами: вірш «Курдському братові», де поет проєктує досвід поневолення на долю іншого бездержавного народу («Хай тебе не зломлять / Ні тюрма, ні ціпок, ні дибиця»), засвідчує, що свобода для В. Симоненка є категорією універсальною.

Друга тематична домінанта – **гідність людини та цінність індивідуальності** – набуває актуальності в умовах тоталітарної уніфікації. У «Ти знаєш, що ти – людина?» поет утверджує єдиність кожної особистості з задушевною інтонацією («Усмішка твоя – єдина, / Мука твоя – єдина»), у полемічному «Я...» ця думка загострюється до формули «Ми – не безліч стандартних «я», / А безліч всесвітів різних». Фінальне «тільки тих поважають мільйони, / Хто поважає мільйони «я»» утверджує нерозривність гідності особистої й поваги до інших. Є. Сверстюк зауважував, що В. Симоненко «гидував духовими карликами й паяцами» [6]. У вірші «Леся Українка» пророче слово «хитає чорні трони» – автентична формула власного бачення місії митця.

Третя тематична домінанта – **деміфологізація радянської дійсності та викриття тиранії**. У «Некролозі кукурудзяному качанові» поет висміює хрущовську кампанію («Труна із тупості, бездарністю оббита»), у «Бабі Онисі» протиставлення космічного тріумфу і зламаного життя простої жінки руйнує офіційну пропаганду зсередини. «Монархи» протиставляють істинну велич – «Коперники і Джорджоне, / Шевченко» – хибній, що спирається «на плечі нікчем». «Крик XX віку» через образ генералів, які «мріють посадити / На всій планеті атомні гаї», розширює критику до планетарного масштабу, а «Герострат» через образ руйнівника, що «затис у жмені божевільний атом», створює алегорію ядерної загрози. В. Стус визнавав, що поет «рано збагнув, наскільки серйозно і відповідально треба ставитись до теми, до слова, до покликання» [10].

Перший наскрізний мотив – **моральний вибір між автентичним існуванням і конформістським пристосуванням**. У вірші «Можна» (1956) антитеза «жити – існувати» формулює кредо нонконформіста: «А живуть століття після смерті / Ті, що роблять те, чого «не можна»». У «Найогидніших очах порожніх» протиставлення «очей порожніх» і «душі незрадливої» окреслює етичний кодекс; тут доречна паралель із В. Стусом, у якого образ очей подібно стає метафорою совісті, проте якщо у В. Стуса цей мотив тяжіє до трагічного стоїцизму, то В. Симоненко увінчує його утвердженням вітальності – «той наймудріший, / Хто найдужче любить життя». Сонет «Ще один протест» висвітлює зворотний бік – трагедію зради юнацького бунту.

Другий мотив – **жертовність**. У «Задивляюсь у твої зіниці» фінальне «проллюся крапелькою крові / На твоє священне знамено» виявилося пророчим щодо долі автора [див. також: 4, с. 330]; у «Україні» жертовність постає як форма безсмертя – «Я тоді з твоїм ім'ям вмираю / І в твоєму імені живу». Рядок «Живе лиш той, хто не живе для себе» не варто тлумачити як відлуння радянського колективізму: колективізм не є радянським винаходом, про що нагадує І. Франків «Захар Беркут». Третій мотив – **пам'ять як моральний обов'язок** – найбільш виразно реалізується у поезії «На цвинтарі розстріляних ілюзій», що виникла після відвідин Биківнянського лісу («Уже народ – одна суцільна рана, / Уже від крові хижіє земля» [8]). Мотив пам'яті переростає тут ліричну рефлексію і набуває характеру громадянського звинувачення. У в'язничній ліриці наступного покоління дисидентів Г. Райбедюк виділяє подібну структуру мотивів – «екзистенційний вибір» і «міфологему дороги/шляху» [5], що свідчить про тяглість започаткованої В. Симоненком традиції.

Отже, нонконформістська поезія В. Симоненка організована навколо трьох тематичних домінант – національної ідентичності, гідності людини та деміфологізації радянської дійсності – і трьох мотивних – морального вибору, жертовності й пам'яті. Ці домінанти переплітаються, утворюючи цілісну модель світобачення, в якій загальнолюдський гуманізм невіддільний від національного змісту. Творча індивідуальність В. Симоненка полягає у здатності поєднати в єдиній поетичній цілості інтимне й публіцистичне, ліричне й сатиричне, національне й універсальне.

Список використаних джерел

a. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 1998. 276 с. URL: http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf

b. Коцюбинська М. Вітер з України і наші екзистенційні зусилля. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 30 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kotsiubynska_Mykhailyna/Viter_z_Ukrainy_i_nashi_ekzystentsiini_zusyllia.pdf

2. Коцюбинська М. Шістдесятники – покоління шістдесятників (передмова) // Світличний І. У мене – тільки слово / упоряд. Л. Світлична, Н. Світлична. Харків : Фоліо, 1994. С. 3-12.

3. Мокрик Р. Бунт проти імперії: українські шістдесятники. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2023. 416 с.

4. Райбедюк Г. Універсалізм образу дороги у в'язничній ліриці українських поетів-дисидентів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. 2026. Т. 1, № 55. С. 128-135. URL: https://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/356568

5. Сверстюк Є. Симоненко – ідея. Василь Симоненко : [сайт]. URL: https://vasylsymonenko.org/statti/yevgen-sverstyuk-symonenko-ideya/

6. Симоненко В. Поезії. OnlyArt : [сайт]. URL: https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/vasyl-symonenko/

7. Симоненко В. Пророцтво 17-го року. Просвіт : [сайт]. URL: https://prosvit.in.ua/literature/verses/symonenko/prophecy-17.html

8. Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві : монографія / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ : Фенікс, 2017. 480 с. URL: https://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Smyrna-2017-pages-1-47.pdf

9. Стус В. Серед грому і тиші. Василь Симоненко : [сайт]. URL: https://vasylsymonenko.org/statti/vasyl-stus-sered-gromu-i-tyshi/

10. Тарнашинська Л. Василь Симоненко (1935–1963) : до 80-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2014. 136 с. URL: https://nlu.org.ua/resourses/nashi_vydannya/b-symonenko.pdf

11. Томпсон Е. Трубадури імперії : Російська Список використаних джерел і колоніалізм / пер. з англ. М. Корчинської. Київ : Основи, 2006. 368 с. URL: http://history.org.ua/LiberUA/966-500-265-1/966-500-265-1.pdf

12. Шерех Ю. Не для дітей : літературно-критичні статті й есеї. Нью-Йорк : Пролог, 1964. 415 с. URL: https://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/7116-shereh-yu-ne-dlya-ditey-literaturno-kritichni-statti-y-eseyi/

Анна Володимирівна Пінчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Валентина Григорівна Шемет

Сполучникова реалізація семантико-синтаксичних відношень причини в прозі Володимира Лиса

«Сполучники підрядності – це найважливіші засоби зв'язку підрядного речення з головним у складнопідрядному реченні розчленованого типу зі значенням зумовленості» [4, 8]. Як зазначає О. Федчишин, «саме вони граматично підпорядковують одну частину складного речення іншій і значною мірою зумовлюють специфіку семантико-граматичної залежності підрядного речення від головного» [4, 8].

«Завдяки підрядним сполучникам семантика причини та її відтінки мають чіткий вияв у структурі складного речення, а за їх відсутності дещо приховані, завуальовані, розмиті. Тому в книжних стилях сучасної української літературної мови домінує сполучникова реалізація причинових семантико-синтаксичних відношень» [1, 66].

Основними синтаксичними засобами приєднання підрядних причинових речень у складнопідрядній конструкції [3, 374] є прості сполучники ***бо, що, оскільки, адже;*** складені сполучники ***тому що, через те що, у зв'язку з тим що, завдяки тому що, затим що;*** парний сполучник ***а що..., то*** [5, 287].

З підрядних причинових сполучників в прозі Володимира Лиса найчастіше вживається сполучник ***бо***, що завжди стоїть після головної частини: *Побачивши його, Скитій спершу хотів обійти,* ***бо*** *в чоловікові могла жити змія небезпеки (1, 88); Мусила присісти,* ***бо*** *ж їхня річка ни така й глибока (2, 21); Він ішов, сльози текли самі по собі, проти його волі,* ***бо*** *він уже не хотів плакати (1, 114); Втім, вини батьків у тому не було,* ***бо*** *це грізне й величне ім'я дав священик (2, 362); Після восьмирічки ще три роки їздили автобусом у сусіднє село,* ***бо*** *в Загорянах ще не було середньої школи (2, 411); Якось ішла Соломія на поле з кошиком і серпом в нього покладеним,* ***бо*** *ж у селі до самих уродин звикли в поле виходити, не було як відсиджуватися (4, 21); Він сам на березі моря – оглядається,* ***бо*** *хтось підходить (5, 128).*

«Виразно обставинну причинову функцію виконують препозитивні і постпозитивні підрядні речення, приєднані за допомогою сполучника ***оскільки (поскільки)***» [3, 377]. У творах письменника такі сполучники трапляються рідко. Наприклад: ***1) постпозитивні:*** *Все це мало дістатися йому (якщо не все, то в основному),* ***оскільки*** *двоє сестер – старша і молодша за нього – вже були заміжні й отримали своє придане (2, 149);* ***2) препозитивні: Оскільки*** *все в цій справі було ясним, суд відбувся вже за два місяці (2, 352);* ***Оскільки*** *пригощати незваного гостя оберлейтенант не мав наміру, розмова вийшла короткою (1, 145).*

У прозі письменника також наявний тип підрядних причинових речень, приєднуваних за допомогою сполучника ***що***. Вони виступають в обставинно-з'ясувальній функції, поширюючи такі речення, у яких присудки обов'язково передають стан діяча» [3, 377]. Наприклад: *Заодно й покаявся,* ***що*** *згрішив та ще й перед святими образами (2, 44); Знітився Панас,* ***що*** *таке мужицьке словечко приточив (2, 82); Насправді Яків радий,* ***що*** *Ніна зайшла, не обминула хати (5, 13)* тощо.

Також одним із синтаксичних засобів приєднання підрядних причинових речень є сполучник ***адже***. Наприклад: *Він заздрив гребінцю,* ***адже*** *той мав можливість обціловувати кожну її волосинку (2, 378); На той час із них скинули кайданки,* ***адже*** *ті заважали брацям іти швидше (1, 37); Ці слова змусили швидше забитися Яринчине серце,* ***адже*** *ним хлопець прокладав доріжку в майбутнє (1, 278).*

«Причинове значення зрідка можуть виражати ще такі діалектні та застарілі сполучники, як ***позаяк, позаяк, пониже»*** [2, 558]. Володимир Лис такими сполучниками послуговується нечасто. Наприклад: *Наполеон,* ***позаяк*** *уже наважився проголосити себе імператором (подумати тільки – поставити себе на одну дошку із домами Романових, Гогенцолернів і Габсбургів), на цьому не зупиниться (2, 13).*

Складені сполучники ***тому що, через те що, у зв'язку з тим що, завдяки тому що, на підставі того що, внаслідок того що, в силу того що, виходячи з того що, тим більше що, від того що, з огляду на те що, заради того що, за рахунок того що, внаслідок того що, з причини того що*** Володимир Лис вживає рідко. Наприклад: *Його полк повертається до Любиня,* ***тому що*** *зі сходу рухаються червоні… (1, 251); Він повважав, що багато нещасть у їхній родині сталося* ***через те, що*** *вони вчасно не отримали рога, який мав би їм допомогти (3, 383); І* ***заради того, що****б колись таки цей земний рай забезпечити, він готовий був терпіти і службу, і форму, і кількаденні виїзди на полігони (4,181); Дівчина легко згодилася,* ***тим більше, що*** *настала така пора, коли всю роботу в полі й на городах вже перероблено (1, 346).*

Отже, у творах Володимира Лиса складнопідрядні речення причини характеризуються чіткою двочленною структурою, де головна частина поєднується з підрядною причини за допомогою різних причинових сполучників, що забезпечує логічну послідовність і смислову завершеність висловлювання, формує його індивідуальний стиль.

Список використаної літератури

1. Лис В. С. Вифлеєм. Харків : "Фоліо", 2022. 687 с. URL: https://uabooks.co.ua/vifleyem-23069/ (дата звернення: 19.04.2026).

2. Лис В. С. Діва Млинища. Харків : Клуб сімейн. дозвілля, 2016. 567 с. URL: https://uabooks.co.ua/diva-mlinishha-32390/ (дата звернення: 20.04.2026).

3. Лис В. С. Обітниця. Харків : Клуб сімейн. дозвілля, 2019. 414 с. URL: https://uabooks.co.ua/obitnitsya-23216/ (дата звернення: 18.04.2026).

4. Лис В. С. Соло для Соломії. Харків : Клуб сімейн. дозвілля, 2013. 368 с. URL: https://litmir.club/bd/?b=191170 (дата звернення: 17.04.2026).

5. Лис В. С. Століття Якова. Харків : Клуб сімейн. дозвілля, 2013. 314 с. URL: https://litmir.club/bd/?b=184102 (дата звернення: 18.04.2026).

6.

7. Межов О., Межова О. Сполучникова реалізація семантико-синтаксичних відношень причини у сучасних медіатекстах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Філологія. 2025. № 72. С. 66–70.

8. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. / ред. В. А. Кондренко. Київ : «Вища шк.», 1994.

9. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : монографія / ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1963. 510 с.

10. Федчишин О. Складнопідрядні речення розчленованого типу зі значенням зумовленості: структурно-семантичний аспект (на матеріалі романів «Маруся», «Чорний ворон» Василя Шкляра). *Магістерський науковий вісник.* 2018. № 30. С. 7–9.

11. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : ВЦ «Акад.», 2004. 408 с.

Поліна Миколаївна Піценко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Художньо-технічне оформлення гайдів

Гайд – це видання, основне призначення якого – надати необхідну інформацію споживачеві, наприклад: щодо правильного написання офіційних листів і запитів, вивчення мови або пояснення конкретної теми чи правила. Завдання гайдів єдине, однак їх оформлення різниться залежно від сфери поширення. Художньо-технічне оформлення гайдів передбачає врахування як змістових, так і технічних аспектів. Онлайн-гайди є поширеними серед суспільства, адже мають суттєву перевагу над друкованими виданнями – оперативність. Вони стислі, візуально привабливі та доступні на мобільних пристроях, які завжди поруч.

Художньо-технічне оформлення гайдів у соціальних мережах може відрізнятися через обмеження технічних можливостей платформ. В Instagram гайди можуть мати змішаний формат, тобто містити відео та/або текстовий матеріал. Редагування здійснюється безпосередньо в застосунку: користувач може обрати фон (колір, градієнт, фото), змінювати шрифт і кегль, зручний для читання з екрана смартфона, а також додавати графічні елементи (наприклад, стрілки для демонстрації алгоритму дій). Основною особливістю гайдів в Instagram є вертикальний формат.

Сьогодні Telegram є одним із найважливіших джерел інформації для суспільства. Для 62% українців він є основною інформаційною платформою [1]. У додатку представлено велику кількість каналів, присвячених підготовці до іспитів, вивченню предметів тощо. Telegram надає можливість публікувати файли різних форматів. Наприклад, викладачі іноземних мов часто поширюють гайди у форматі PDF як повноцінні видання, наповнені ілюстраціями, колонцифрами та основним текстом. Крім того, гайди можуть публікуватися у вигляді повідомлень, які редагуються подібно до текстів у текстових редакторах (жирне накреслення, курсив, підкреслення, закреслення). Telegram вирізняється можливістю додавання гіперпосилань, виділення цитат і приховування частини інформації, доступ до якої читач відкриває самостійно. Також

текст може супроводжуватися емодзі, що виконують візуальну функцію. Важливою перевагою є можливість копіювання тексту та завантаження матеріалів.

На відміну від гайдів у Telegram та Instagram, гайди, розміщені в Google-сервісах, зазвичай мають мінімалістичний дизайн. Вони містять текст певного шрифту, розмір якого читач може змінювати в налаштуваннях, а також підтримують різні версії відображення (мобільну та комп'ютерну). Додатковими елементами є гіперпосилання, зображення та відео.

Отже, художньо-технічне оформлення гайдів залежить від сфери поширення, але єдине залишається незмінним – оперативність. Онлайн-гайди – це доступні джерела інформації, до яких можна звернутися, щойно з'являється потреба. Онлайн-формат дає змогу зробити гайд привабливим для різних аудиторій, адже таке видання не потребує друку та врахування технічних обмежень поліграфії.

Список використаних джерел

1. Герасименко Я. Опитування: Понад половина українців дізнається новини з Telegram. На другому місці – телебачення. *Hromadske*. 04.01.2026. URL: https://hromadske.ua/suspilstvo/257373-opytuvannia-ponad-polovyny-ukrayintsiv-diznaiutsia-novyny-z-telegram-na-druhomu-mistsi-telebachennia (дата звернення: 20.04.2026).

Софія Петрівна Помінчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Наталія Володимирівна Векуа

Словотворчі ресурси англіцизмів у динамічних процесах української словотвірної номінації

У сучасному українському мовному просторі англіцизми посідають дедалі важливіше місце, оскільки активно входять у різні сфери комунікації – медійну, цифрову, професійну, молодіжну. Актуальність дослідження зумовлена тим, що англійські запозичення не лише поповнюють словниковий склад української мови, а й стають продуктивною основою для творення нових слів, беручи участь у динамічних процесах словотвірної номінації. Унаслідок цього українська мова не просто засвоює іншомовні одиниці, а активно адаптує їх до власної деривaційної системи, виробляючи нові словотвірні моделі та гібридні утворення.

Метою дослідження є комплексний аналіз словотвірного потенціалу англіцизмів і виявлення закономірностей їхнього функціонування у процесах сучасної української словотвірної номінації. Об'єктом дослідження є процеси сучасної української словотвірної номінації, а предметом – словотвірні ресурси англіцизмів, їхні деривaційні можливості, моделі та механізми залучення до творення нових одиниць української мови.

У роботі використано описовий, словотвірний, морфемний, морфологічний, семантичний, порівняльно-зіставний і контекстуально-інтерпретаційний методи. Матеріалом дослідження стали дані сучасних українськомовних медіа, інтернет-комунікації, корпусних ресурсів і текстів, у яких активно функціонують англіцизми та похідні від них новотвори.

У ході дослідження встановлено, що англіцизми в сучасній українській мові виявляють високий словотвірний потенціал. Вони активно включаються в деривaційні процеси через суфіксацію, префіксацію, основоскладання та формування інноваційних гібридних моделей. Найпродуктивнішими є утворення на зразок *блогер, стрімер, тіктокер, фрилансер, лайкати, шерити, банити, гуглити, апдейтити, репостити,* а також складні слова типу *смартміcто, бізнесмодель, медіаграмотність, стартапекосистема, блокчейнплатформа, контентплан*. Такі одиниці засвідчують, що англійські основи в українській мові проходять не лише лексичне, а й глибоке словотвірне освоєння.

Також з'ясовано, що англіцизми беруть участь у формуванні нових словотвірних гнізд, розширюють деривaційні можливості української мови та впливають на розвиток її морфемної організації. Вони функціонують не лише як засоби номінації нових понять, а й як маркери певних соціальних, професійних і комунікативних середовищ. Особливо помітною є їхня активність у сфері цифрової комунікації, масової культури, реклами, бізнесу та ІТ-дискурсу, де нові слова виникають швидко й часто закріплюються в широкому вжитку.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації англомовних запозичень за їхнім деривaційним потенціалом, виявленні основних словотвірних моделей, у межах яких англіцизми функціонують як продуктивні основи, а також в уточненні їхнього статусу в сучасній українській дериватології. Дослідження доводить, що англіцизми є активним чинником інноваційних мовних процесів і впливають на трансформацію традиційних словотвірних типів без руйнування структурної цілісності української мови.

Отже, словотвірні ресурси англіцизмів є важливим складником динамічного розвитку сучасної української мови. Їхня участь у творенні нових слів свідчить про відкритість української деривaційної системи до іншомовних впливів, але водночас і про її здатність підпорядковувати ці впливи власним структурно-семантичним законам. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розширенні корпусу фактичного матеріалу та глибшому вивченні кодифікації новітніх утворень у сучасній лексикографічній практиці.

Список використаних джерел

1. Гарасим, Я. Семантичні трансформації англіцизмів у сучасній українській мові *Мовознавство*. 2024. № 1. С. 19–31.

2. Гарець, О. Продуктивність англійських суфіксів у словотворенні українських неологізмів. *Наукові записки ТНПУ*. 2023. № 2. С. 144–155.

3. Кравець, М. Морфологічні процеси адаптації англіцизмів у сучасному українському тексті . *Лінгвістичні дослідження*. 2022. № 57. С. 120–132.

4. Сологуб О. Англіцизми у сучасній українській мові: соціолінгвістичний аспект *Українська мова*. 2021. № 4. С. 82–103.

5. Шмелева, Т. Нові лексичні запозичення в українській мові: структурно-словотвірний аспект .*Східноукраїнський лінгвістичний журнал*. 2023. № 1. С. 60–72.

Вікторія Петрівна Радкевич
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Ретелінг української народної казки у сучасному книжковому виданні

Сучасний книжковий ринок демонструє зростання популярності ретелінгів, що підтверджується їх стабільною присутністю у списках бестселерів «The New York Times» та активним просуванням у соціальних мережах [4]. Переосмислення відомих сюжетів дозволяє адаптувати традиційні історії до актуальних суспільних запитів і розширювати їх тематичний спектр.

На українському книжковому ринку ретелінги представлено переважно перекладними виданнями, однак спостерігається поступове формування власного сегмента передусім у формах антологій, фольклорного фентезі та дитячих адаптацій. А от кількість авторських ретелінгів саме українських народних казок залишається обмеженою та здебільшого орієнтованою на дитячу аудиторію, на відміну від англомовного книжкового простору, де активно розвиваються інтерпретації, що включають елементи соціальної проблематики та більш складної емоційної тональності [3].

У межах дослідження розроблено авторський ретелінг української народної казки «Котигорошко» у новому піджанрі новели «Там, де знову буде дім». У процесі роботи здійснено трансформацію сюжету з урахуванням сучасної проблематики воєнного часу з акцентом на темах втрати, ідентичності та пошуку дому для середньої та старшої цільової аудиторії.

Редакційна підготовка ретелінгу має інтерпретаційний характер і передбачає адаптацію першоджерела відповідно до сучасного контексту, збереження балансу між впізнаваністю сюжету й авторською новизною. Дизайн книги виконує не лише естетичну, а й смислотворчу функцію, формуючи нове прочитання твору через візуальні засоби та впливаючи на сприйняття видання читачем [2].

Концепція художнього оформлення електронного видання поєднує елементи фольклорної символіки з сучасними візуальними рішеннями. Особливу увагу приділено адаптації дизайну до цифрового формату: використанню цілісної кольорової палітри, сучасної типографіки та композиції, зручної для екранного читання [1]. Це дозволяє підсилити емоційне сприйняття твору та зробити його більш доступним для сучасної аудиторії.

Просування продукту в межах заходу в школі на відкритому занятті української літератури показало успішні результати зацікавленості учнів середніх класів, які в тому числі були цільовою аудиторією книги, до перевтіленого сюжету знайомої їм, та нового для них жанру – ретелінгу. Присутній вчительський колектив відзначив глибину й важливість сучасної воєнної літератури для української культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Головко О. А. Проблематика українського книговидання у сфері дизайну. Обрії друкарства. 2022. № 2(12). С. 83–96.

2. Єжова О. В., Плешивцева М., Федорченко А. Дизайн книжкової обкладинки як відображення актуальних стильових тенденцій. Modern Scientific Research: Theoretical

and Practical Aspects: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference (May 26-28, 2025, Riga, Latvia). С. 60–64.

3. Казкові сюжети у сучасній літературі: ретелінг та інтерпретація. Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст https://www.academia.edu/105717651/Казкові_сюжети_у_сучасній_літературі_ретелінг_та_інтерпретація

4. Ксенія Сокульська: «Ретелінги – це законний спосіб читати казки у дорослому віці» |ВСЛ. Видавництво Старого Лева. URL: https://starylev.com.ua/news/kseniya-sokulska-retelingy-ce-zakonnyy-sposib-chytaty-kazky-u-doroslomu-vici?srsltid=AfmBOoqWxPp5ontkhPaqEpOba9JJbZh9nH-8EeepXHefUFlmNAoKFsmn (дата звернення: 16.04.2026).

Анна Максимівна Рашко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 Філологія»

Наукова керівниця:
кандидатка філологічних наук, доцентка
Ірина Віталіївна Савченко,

Образ України у прозі Олекси Стороженка

Образ України як художній феномен є однією із ключових категорій у національній літературній традиції. Він формується впродовж століть, акумулюючи історичний досвід народу, його культурні цінності та ментальні особливості [1]. У прозі XIX століття цей образ набуває особливої ваги через активізацію процесів національного самоусвідомлення та посилення інтересу до козацької доби й фольклорної спадщини [2]. Творчість Олекси Стороженка посідає в цьому контексті помітне місце, оскільки письменник органічно поєднав у своїх творах елементи романтизму, історичної оповіді та народного гумору.

У прозі О. Стороженка Україна постає не просто як тло для подій, а як живий простір, у якому розгортаються драми людей і формуються національні цінності [3, с. 35]. Автор створює образ країни як живого організму, де природа, побут, історія та культура перебувають у постійній взаємодії. Зокрема, у романі «Марко Проклятий» образ України нерозривно пов'язаний із козацтвом та рідним простором, де широкий степ стає символом безмежної свободи як основи національного характеру [4]. Козацькі могили у творах письменника функціонують як «вічні сторожі козацької слави», що забезпечують зв'язок із минулим.

Національна історія у творчості Стороженка не існує окремо від людини: кожна подія минулого стає контекстом, у якому розкриваються індивідуальні долі героїв [5, с. 12]. Козаки у текстах автора виступають носіями національної свідомості, а їхня жертовність стає прикладом для наступних поколінь. Окрім лицарства, особливу увагу приділено селянству як основі народу, чия праця, віра та побут віддзеркалюють справжню історичну реальність країни. Національний персонаж у Стороженка поєднує особисте й колективне, відображаючи здатність нації до опору й самовідновлення.

Важливим інструментом творення образу України є засоби художньої виразності, передусім описи природи та побуту. Пейзажі у творах автора часто виступають як символи відродження або віддзеркалення внутрішнього стану героїв [3, с. 41]. Побутові деталі – опис хат, ремесел, традиційного одягу та обрядів – виконують функцію мосту між минулим і сучасним, надаючи тексту відчуття справжності. Національні символи,

такі як калина, рушники та церковні куполи, не лише прикрашають оповідь, а й підкреслюють духовну самобутність і зв'язок персонажів із рідною землею.

Отже, образ України в прозі Олекси Стороженка є багатошаровою структурою, що охоплює історичні, соціальні та духовні аспекти життя народу. Завдяки майстерному поєднанню реальних побутових штрихів із романтичною символікою, автор створює цілісну картину національного буття, яка зберігає свою актуальність для осмислення української ідентичності.

Список використаних джерел

1. Астрахан Н. І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми : навч. посіб. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2021. 296 с.
2. Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. Київ : Наук. думка, 1988. 320 с.
3. Пойда О. Концепція національної ідентичності в художньому світопросторі Олекси Стороженка. *Історія літератури*. Вінниця, 2024. С. 31–45.
4. Стороженко О. Оповідання та повісті. Київ : Наук. думка, 1991. 304 с.
5. Хропко П. Олекса Стороженко і його літературна спадщина. *Стороженко О. Марко Проклятий. Оповідання*. Київ : Дніпро, 1989. С. 5–22.

Катерина Павлівна Редчиць
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність А6 Спеціальна освіта (Логопедія)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Специфіка подолання розладів писемного мовлення в контексті граматичних норм української мови

У доповіді ґрунтовно висвітлено проблему розладів писемного мовлення, зокрема дисграфії, у контексті дотримання граматичних норм української мови. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості дітей із труднощами письма та потребою пошуку ефективних підходів до їх подолання. Основну увагу зосереджено на аналізі типових помилок, що виникають у процесі письма, відповідно до наукової класифікації Євгенії Соботович та Олени Гопіченко, яка передбачає поділ їх на фонетичні, графічні (оптико-просторові), лексико-граматичні та пунктуаційні. Такий підхід дає змогу системно розкрити природу цих порушень, визначити їхні причини та особливості прояву в письмовому мовленні.

У роботі докладно проаналізовано механізми ускладнення письмового мовлення. Підкреслено, що письмо є складним психолінгвістичним процесом, який потребує узгодженої взаємодії когнітивних, мовних, сенсорних і моторних компонентів. Розглянуто вплив когнітивних чинників, зокрема рівня розвитку пам'яті, уваги, мислення та просторових уявлень, які забезпечують організацію та контроль письмового висловлювання. Окрему увагу приділено фонологічним чинникам, пов'язаним із розвитком фонематичного слуху, звукового аналізу й синтезу, що безпосередньо впливають на формування правильних звуко-буквених відповідностей. Значне місце відведено моторним аспектам письма, адже сформованість графомоторних навичок, координація рухів руки та рівень розвитку дрібної моторики визначають якість почерку,

точність і стабільність написання букв. Також окреслено роль лексичних труднощів, зокрема обмеженості словникового запасу та труднощів добору мовних засобів, що ускладнюють процес письмового висловлювання. Не менш важливими є емоційно-вольові чинники – тривожність, невпевненість, страх помилки або уникання письмових завдань, які можуть посилювати прояви дисграфії та гальмувати процес її подолання.

Важливим складником доповіді є характеристика ефективних методів корекції дисграфії. Зокрема, розглянуто структуровані програми навчання, що передбачають поетапне, системне формування навичок письма з урахуванням індивідуальних особливостей дитини та принципу поступового ускладнення матеріалу. Описано мультисенсорні підходи, які поєднують слухове, зорове та моторне сприйняття, сприяючи формуванню міцних асоціативних зв'язків між звуком і буквою. Значну роль відведено фонологічним тренуванням, спрямованим на розвиток фонематичного сприйняття, аналізу та синтезу звукової структури слова. Також висвітлено орфографічні стратегії та використання мнемонічних прийомів як ефективних засобів свідомого засвоєння правил правопису та зменшення кількості помилок у письмі. Окремо наголошено на важливості каліграфічних і графічних вправ, які сприяють розвитку дрібної моторики, удосконаленню почерку, формуванню впевненості у власних письмових уміннях та підвищенню загальної культури письма.

Отже, подолання розладів писемного мовлення потребує комплексного, системного та індивідуалізованого підходу, який поєднує розвиток мовних, когнітивних і моторних компонентів. Лише за умови цілеспрямованої, послідовної та науково обґрунтованої корекційної роботи можливе ефективне формування повноцінних навичок письма та успішна інтеграція дитини в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Особливості порушень писемного мовлення. URL: https://studfile.net/preview/9815898/page:4/ (дата звернення: 19.04.2026).
2. Корекційна програма з розвитку мовлення для 5–10 класів. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/4-korekczijna-programa-5-10-klas-tpm.pdf (дата звернення: 19.04.2026).
3. Проблема вивчення дисграфії у наукових дослідженнях. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d7e0ba01-adb0-4db7-8ecf-40f9ba788b3e/content (дата звернення: 19.04.2026).
4. Дисграфія у дітей: допомога логопеда. URL: https://bettertone.com.ua/uk/dyshrafiia-u-ditej-dopomoha-lohopeda/ (дата звернення: 19.04.2026).

Дмитро Андрійович Резник,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладачка кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української наукової мови
Тетяна Миколаївна Білорусцева

Економіка медіа: моделі фінансування незалежних онлайн-видань

Залежність медіа від фінансово-політичних груп втрачає суспільну довіру та суперечить демократичним принципам функціонування преси. Водночас пошук альтернативних механізмів монетизації набуває критичного значення в умовах

економічної нестабільності та повномасштабного вторгнення. Це дослідження присвячене порівняльному аналізу економічних моделей трьох незалежних онлайн-видань України (hromadske, «Тексти» та «Еспресо») з метою визначення найбільш ефективних стратегій їхньої фінансової стійкості.

Емпіричну базу дослідження становлять фінансові звіти видань, їхні сторінки підтримки, публікації щодо отримання фінансування, а також матеріали Інституту масової інформації та розслідування «Детектор.медіа». Для збору та систематизації даних застосовано методи спостереження, аналізу та групування джерел доходу за типами: внутрішні комерційні надходження, зовнішня донорська підтримка та аудиторні внески.

hromadske функціонує як медіаспільнота на базі громадської організації. Основним фінансовим джерелом залишається інституційна підтримка міжнародних донорів, яка в окремі роки покривала до 80% бюджетних потреб редакції [10]. Медіа планує масштабуватися за рахунок спільноти (модель членства) [9] та нішевих комерційних проєктів: суворо відібраної нативної реклами, власного мерчу та відеовиробництва. Утім редакційні обмеження щодо комерційного партнерства нерідко утримують організацію у стані хронічного дефіциту ресурсів – журналісти самі характеризують це як «постійний пошук грошей» [1].

«Тексти» уособлюють нішеву модель, фокусуючись на дата-журналістиці (data journalism) та поглибленій аналітиці. Фінансова стабільність «Текстів» обмежена витратністю технічного інструментарію та тривалістю циклу підготовки матеріалів за умов обмеженого рекламного ринку. Бюджет видання формується з цільових проєктних грантів та регулярних мікроплатежів аудиторії. Окремим специфічним вектором монетизації медіа діяльності є надання сервісних послуг із дата-дизайну та створення інфографіки для зовнішніх замовників. Критичну загрозу для існування редакції становило припинення фінансування американських партнерів, що фактично перетворило «Тексти» на волонтерський професійний хаб, який тримається на прямій підтримці читачів [6].

«Еспресо» функціонує як комерційне товариство з обмеженою відповідальністю та орієнтоване передусім на телевізійний і рекламний ринки. У 2019 році підприємство зафіксувало прибуток на рівні 6 млн гривень, але вже за підсумками 2020 року діяльність стала збитковою – чистий мінус склав 2,89 мільйона гривень [9]. Життєздатність медіапроєкту базується на трьох китах монетизації: спонсорстві, комерційній рекламі та політичних доходах [2], - фінансова безпека критично залежить від зовнішніх чинників (кон’юктури рекламного ринку та політичної ситуації).

Порівняльний аналіз трьох кейсів дозволяє зробити низку узагальнень. В умовах сучасного українського медіаринку жодна з досліджених моделей не забезпечує повної самоокупності за рахунок одного джерела доходу. Усі три видання, незважаючи на принципові відмінності в юридичній формі та редакційній стратегії, формують гібридні моделі монетизації, поєднуючи донорську підтримку, аудиторний краудфандинг та комерційну діяльність у різних пропорціях. Виявлено також пряму кореляцію між рівнем фінансової прозорості видання та його стійкістю до політичного тиску: за даними IMI, лише 42% онлайн-медіа розкривають інформацію про своїх кінцевих бенефіціарних власників [8], тоді як громадські медіа демонструють значно вищий рівень звітності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням моделей членства як потенційної альтернативи грантам у повоєнних умовах, аналізом впливу технологій штучного інтелекту на зниження собівартості якісного контенту, а також розробкою практичних рекомендацій щодо посилення механізмів фінансової прозорості українських онлайн-медіа як ключового інструменту демократичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Банкова Юлія: hromadske завжди перебуває в пошуку грошей. Детектор медіа: веб-сайт. URL: https://detector.media/community/article/177619/2020-06-01-yuliya-bankova-hromadske-zavzhdy-perebuvaie-v-poshuku-groshey/ (дата звернення: 10.01.2026).
2. Данькова Наталія: Скільки заробили українські телеканали за два роки та хто з них здатен прожити без політичної реклами. Детектор медіа: веб-сайт. URL: https://detector.media/rinok/article/190337/2021-07-20-skilky-zarobyly-ukrainski-telekanaly-za-dva-roky-ta-khto-z-nykh-zdaten-prozhyty-bez-politychnoi-reklamy/ (дата звернення: 10.01.2026).
3. Детектор медіа: веб-сайт. URL: https://detector.media/ (дата звернення: 10.01.2026).
4. Еспресо TV. Вікіпедія: веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BE_TV (дата звернення: 10.01.2026).
5. Інститут масової інформації: веб-сайт. URL: https://imi.org.ua/ (дата звернення: 10.01.2026).
6. Незалежна якісна журналістика – це завжди ризик. Звернення Texty.org.ua до читачів. Texty.org.ua: веб-сайт. URL: https://texty.org.ua/fragments/114338/nezalezhna-yakisna-zhurnalistyka-ce-zavzhdy-ryzyk-zvernennya-textyorgua-do-chytachiv/ (дата звернення: 10.01.2026).
7. Спільнота hromadske. hromadske: веб-сайт. URL: https://community.hromadske.ua/ (дата звернення: 10.01.2026).
8. Стойнов Петро: 42% онлайн-медіа оприлюднюють дані про своїх кінцевих бенефіціарних власників: дослідження IMI. Інститут масової інформації: веб-сайт. URL: https://imi.org.ua/monitorings/42-onlajn-media-oprylyudnyuyut-dani-pro-svoyih-kintsevyh-benefitsiarnyh-vlasnykiv-doslidzhennya-imi (дата звернення: 10.01.2026).
9. ТОВ «НОВИНИ ТВ» (Еспресо). Опендатабот: веб-сайт. URL: https://opendatabot.ua/c/39159294 (дата звернення: 10.01.2026).
10. Фінансові звіти hromadske. hromadske: веб-сайт. URL: https://hromadske.ua/finreports (дата звернення: 10.01.2026).

Ірина Олександрівна Савчик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія (українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Валентина Григорівна Шемет

Прагматичні функції складнопідрядних речень умови й мети

Складнопідрядні речення умови й мети є одними з найбільш прагматично навантажених синтаксичних конструкцій, оскільки вони реалізують не лише логіко-семантичні відношення між предикативними частинами, а й різноманітні комунікативні наміри мовця. Прагматичний вимір синтаксичних одиниць пов’язаний із категорією комунікативної інтенції – поняттєвої лінгвістичної категорії, що охоплює план змісту та план мовної репрезентації інтенційних потреб мовця.

Серед функцій складнопідрядного речення умови і мети виділяють такі: комунікативна, гіпотетичного моделювання, аргументативна функція, функція характеризації, текстотвірна функція, експресивно-образна.

С. Т. Шабат-Савка в цьому контексті визначає комунікативну інтенцію як «результат граматикалізації процесів мислення, інтелектуально-духовного світу мовної особистості, людських емоцій та почуттів» [3, с. 29], що безпосередньо стосується вибору синтаксичних конструкцій із умовним і цільовим значенням.

Складнопідрядні речення умови в художньому тексті реалізують передусім функцію гіпотетичного моделювання: через введення реальної або ірреальної умови автор конструює альтернативні сценарії дійсності, що надає висловленню особливого смислового напруження. Власне підрядне речення виражає семантично залежну предикацію, яка функційно підпорядкована головній частині та модифікує її зміст [2, с. 313]. У художньому дискурсі ця семантична залежність набуває прагматичного виміру: умовна частина формує пресупозиційний фон, на якому розгортається рематичне ядро повідомлення.

При цьому складнопідрядні речення умови мають аргументативну функцію, що полягає в їхній здатності структурувати мовленнєву стратегію переконання, оскільки умовна конструкція виступає риторичним інструментом обґрунтування або заперечення певної тези. С. Т. Шабат-Савка зазначає, що «комунікативна інтенція співвідноситься з явищами реального світу на довербальному рівні й тісно пов’язана з використанням мовцем тих чи тих лексико-граматичних засобів – модально-намірових (інтенційних) висловлень, реченнєвих еквівалентів, дискурсивних конструкцій» [3, с. 61]. Складнопідрядні речення мети реалізують у художньому тексті телеологічну функцію, розкриваючи інтенційну спрямованість дій персонажів і авторської думки, формуючи смислову перспективу тексту. І. Р. Вихованець підкреслює, що «підрядні речення мети виражають цільову обставинну залежність від головного речення і входять до системи семантично зумовлених підрядних конструкцій» [1, с. 330]. У художньому дискурсі ця залежність набуває характеру авторської телеологічної настанови.

Функція характеризації є специфічною для речень мети в художньому тексті, бо через вираження цілі вчинку автор опосередковано характеризує персонажа, його ціннісні орієнтири та психологічний профіль. Наприклад, Р. І. Горобець доводить, що «вибір тієї чи тієї синтаксичної структури в мові сучасної української прози не довільний, а детермінований мовленнєвою ситуацією, суб'єктивними інтенціями письменника» [2, с. 3].

Текстотвірна ж функція обох типів речень забезпечує смислову і структурну зв’язність художнього твору, а дослідники встановлюють, що «*комунікативно-прагматичний потенціал синтаксичних одиниць виявляється у* взаємодії граматичних і семантичних ознак, стилістичних та синтаксичних засобів, які в комплексі з екстралінгвальними чинниками створюють своєрідну художню образність тексту» [2, с. 4].

Остання, проте не менш важлива експресивно-образна функція складнопідрядних речень умови і мети реалізується через нестандартні синтаксичні рішення – парцелювання, інверсію, накопичення підрядних частин, які є засобом ритмічної та емоційної організації тексту.

Отже, складнопідрядні речення умови і мети в сучасній українській мові є поліфункційними синтаксичними одиницями, що реалізують широкий спектр прагматичних функцій – від гіпотетичного моделювання та аргументації до характеризації та текстотворення. Їхній комунікативно-прагматичний потенціал визначається взаємодією структурних, семантичних і стилістичних параметрів у контексті авторської інтенції, що робить ці конструкції перспективним об’єктом подальших лінгвістичних досліджень.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

2. Горобець Р. І. Комунікативно-прагматичний потенціал синтаксичних одиниць у мові сучасної української прози для дітей : дис. … д-ра філос. Вінниця, 2024. 245 с.

3. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : Букрек, 2014. 412 с.

4. Шабат-Савка С. Т. Комунікативна інтенція як міжрівнева лінгвістична категорія. *Linguistic Bulletin*. 2015. № 20. С. 57–68.

5. Шабат-Савка С. Т. Парцельовані комунікати як маркери вербалізації інтенцій мовця та експресивності художнього тексту. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24. С. 254–263.

Маргарита Сергіївна Самойлюк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української літератури
Інна Миколаївна Ліпницька

До футуризму: юність М. Семенка в листах (за матеріалами епістолярної спадщини початку 1900-х років)

Біографія Михайля Семенка, особливо періоду юності, у більшості наукових праць опрацьована фрагментарно й потребує уточнення окремих фактів. Епістолярій українського футуриста, наповнений низкою живих деталей, доповнює уявлення про письменника, пояснює його літературно-естетичну еволюцію, що допомагає комплексно реконструювати та систематизувати його життєвий і творчий шлях.

Досліджено понад 50 особистих листів митця охоплюють 1907–1915 роки, тобто період формування Семенка до його двадцятичотирирічного віку. Уже в родинному листуванні простежується, як майбутній поет вибудовує різні моделі самопредставлення залежно від адресата. У листах до батька він постає як людина, яка прагне легітимізувати власний вибір: пояснює свої рішення, аргументує їх, виправдовується, але водночас наполегливо відстоює право на власний творчий шлях. Тут формується образ амбітного, рішучого, внутрішньо зібраного юнака, який потребує визнання, але не готовий відмовитися від свого покликання. Натомість у листах до матері самопрезентація інша: емоційніша, відкритіша, м’якша. Тут відчувається невидимий чуттєвий взаємозв’язок і порозуміння двох творчих натур, домінують довіра, теплота й внутрішня близькість: «Ну, слава Богу, що в тебе справи йдуть добре... Ти скоро їдеш додому? Напиши, коли саме будеш, я чекатиму... Я так і знала, що з тебе будуть люди, хоч як би батько мені доводив, що з тебе лише один пройдисвіт вийде» (переклад на літературну українську мову наш) [6]. Саме мати прищепила дітям інтерес до слова та мистецтва, тому початок творчого шляху Семенка не був випадковим: він формувався в родині, де література і творчість уже були частиною щоденного життя. Показово, що щонайменше двоє дітей у родині Василя Семенка та Марії Проскури реалізували себе як творці (Михайло і Василь), що дає підстави стверджувати про високий рівень культури й творчості в родині. Повну й беззаперечну підтримку всіх своїх мистецьких прагнень і проєктів, утілення великої мрії – утвердитися в мистецтві, самореалізуватися як творча натура тощо – майбутній український футурист отримував від своїх сестер і братів. Наприклад, сестра Марія писала, що «кидати (музику) ні в якому разі не можна, якщо музика для тебе багато значить, то й вивчай її» (переклад з російської наш) [4].

Хронологічний аналіз листування дає змогу детально відстежити ранню динаміку становлення митця, яку можна поділити на кілька ключових етапів. Перший етап – це дитинство й рання юність у родинному середовищі. Тут закладаються базові культурні орієнтири, формується чутливість до мистецтва, з'являється досвід спостереження за літературною працею матері, виникає потреба в самовираженні. Другий етап – переїзд до Петербурга в 1911 році, який стає переломним моментом у житті і мистецькій свідомості М. Семенка. Перебування в чужому урбаністичному й чужому культурному середовищі призвело до тимчасового відчуження від національної ідентичності. Можна простежити момент, коли з'являється критичне ставлення до українського мистецтва слова, яке зафіксоване в листі до брата Василя: «…(українська Список використаних джерел) дуже молода і нікчемна порівняно з Список використаних джерелми інших країн. А драма в нас зовсім стара і не може багато чому навчити» (переклад з російської наш) [5]. Своє майбутнє в цей час митець пов'язує з музикою. М. Семенко їде до Петербурга з намірами здобути музичну вищу освіту: відвідує курси «Поллак» та вступає до консерваторії. Проте вплив матері-письменниці та літературна атмосфера Петербурга сприяли формуванню його глибшого зацікавлення мистецтвом слова та, врешті, спонукає зробити доленосний вибір на користь літератури. Отже, провчившись рік у консерваторії, він покидає її та в 1912 році вступає до Психоневрологічного інституту на педагогічний факультет, де перебуває серед талановитої молоді, яка мріяла про творче майбутнє, відвідує літературні вечори, а також знайомиться з відомими письменниками-футуристами. Третій етап – формування літературно-мистецької самоідентифікації письменника. Попри матеріальні труднощі, нестабільність і залежність від родини, у листах усе виразніше проступає переконання Семенка у власному творчому покликанні. У листі до батька Михайль пише, що «кожен на землі виконує свою функцію... Одному бути чиновником, другому вчителем, іншому лікарем... Але є ще діяльність, до якої здатні лише обрані. Вони можуть бути лише самими собою. Я теж належу до людей мистецтва, і якби не відчував у собі сили, то, звичайно, не суперечив би тобі і не робив так багато прикрощів» (переклад з російської наш) [3, с.3-4]. Четвертий етап – період військової мобілізації. У цей час листи стають не лише свідченням життєвих обставин, а й майже програмними текстами самовизначення Семенка-футуриста.

Простір також постає активним чинником формування свідомості митця, а не лише тлом подій [7, с.25]. Географічний рух ранньої біографії Семенка можна розглядати як рух між кількома символічними точками. Кибинці та Хорол – простір дитинства, початкової культурної соціалізації. Тут формується первинне відчуття мови та творчості. Цей простір дає Семенкові емоційне та культурне підґрунтя. Курськ – місце, куди Михайль самостійно вирушає задля навчання і мети бути музикантом. Петербург – простір випробування, фінансових труднощів, але водночас і нового культурного горизонту. Тут Семенко стикається з потребою самостійно обґрунтувати свій вибір, витримати матеріальну скруту, адаптуватися до великого міста й водночас не втратити віри у власне покликання. Показовим у цьому контексті є епізод із нищівною критикою його дебютної збірки «Prelude» в журналі «Рада» (№126), де Микола Зеров назвав її «літературним гріхом» [2, с.5] і порадив авторові відмовитися від письменницьких амбіцій. Але там, де інший би зламався, Семенко виявив характер і не відступив від обраного шляху. Київ – простір остаточного самовизначення. Після року здобуття освіти в Психоневрологічному інституті він свідомо припиняє навчання і переїздить сюди, організовує перше українське футуристичне угрупування разом із братом Василем та художником Павлом Ковжуном, засновує друкарню «Кверо» та видає збірки з маніфестами [1, с.26], що засвідчують радикальний перегляд естетичних орієнтирів і розрив із традицією. Завершальна географічна точка раннього етапу життя – Владивосток. Це простір мобілізації та служби. Військова ситуація змінює не лише побутові координати життя, а й саме відчуття часу, майбутнього і власної ролі в культурі. У цих умовах лист стає способом підтвердити незмінність творчого вибору. Так, в одному

з листів М. Семенко чітко визначив власну мистецьку стратегію: «Коли я став футуристом, усі на мене накинулися. Це запорука подальшого успіху... До мене приходили деякі художники і письменники, які бажали стати на мій бік... Після війни і коли я буду вільним, ми почнемо видавати журнал і книги спільними силами та спільними засобами. Так я знайду свою дорогу і здобуду собі визнання... Будь-яке прагнення спокутується жертвою. Будемо думати про майбутнє. А для цього треба бути сильним і не боятися жертв» (переклад з російської наш) [3, с.5-8].

Отже, епістолярна реконструкція уможливлює простеження послідовного процесу формування ідентичності Михайля Семенка. Поєднання хронологічного та географічного підходів засвідчує невипадковість його футуризму, що постає результатом тривалого процесу самоусвідомлення в різних просторових контекстах – від Кибинців до Владивостока.

Список використаних джерел

1. Коломієць Р. Г. Михайль Семенко. Харків : Видавництво Фоліо, 2019. 121 с.
2. Рада : щоденна політ., економ. і літ. газета. Київ, 01.09.1906.
3. Семенко М. Лист до батька В. Семенка від 16.07.1915. *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України*. Ф. 156. Од. зб. 36. 8 арк.
4. Семенко М. Лист до брата М. Семенка від 05.10.1911. *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України*. Ф. 156. Од. зб. 57.
5. Семенко М. Лист до брата В. Семенка від 30.11.1911. *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України*. Ф. 156. Од. зб. 33.
6. Семенко М. Лист до сина М. Семенка від 03.05.1912. *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України*. Ф. 156. Од. зб. 50.
7. Soja E. J. Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory. London : Verso, 1989. 266 p.

Ельвіра Вікторівна Самусь
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність спеціальності 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, ст.викладач
кафедри журналістики, медіалінгвістики і української наукової мови
Людмила Василівна Підкамінна

Мовні засоби маніпулятивного впливу ЗМІ

В умовах світу постправди та переходу людства до інформаційно-комунікативного суспільства медіа стають основним інструментом формування суспільної думки. В українському контексті в умовах російської інформаційної війни проблема маніпулятивного впливу медіа на громадськість набуває особливого значення. Крім того, що сучасним реципієнтам щодня доводиться споживати величезну кількість медіаконтенту, його важливо вміти критично осмислювати, відрізняти достовірну інформацію від неправдивої, упередженої або такої, що чинить психологічний вплив з метою досягнення політичних цілей. З огляду на це, вивчення мовних засобів маніпулятивного впливу в ЗМІ є необхідним для забезпечення медіаграмотності та інформаційного захисту суспільства.

Мовним маніпуляціям присвячено праці Н. Гребінь [1], О. Дяченко [2], О. Оверчук [3], О. Бойко, Л. Компанцевої, В. Остроухова, В. Петрика, М. Присяжнюка, Є. Скулиша [5], О. Тріщук, Н. Фіголь [6], Л. Чік [9] тощо. Однак динаміка мовних засобів маніпулятивного впливу в медіа потребує подальшого дослідження та осмислення з огляду на розширення й удосконалення наявних технік формування громадської думки.

Стрижневе поняття «маніпуляція» дослідники розглядають як «вид психологічного впливу, майстерна реалізація якого веде до прихованого збудження в іншої людини намірів, які не збігаються з її реальними бажаннями» [5, 11].

О. Дяченко виокремлює два види маніпулятивного впливу: раціональний (розум, логіка, здоровий глузд) та ірраціональний (віра, почуття, підсвідомість) [2, 94].

Вдале застосування мовних засобів допомагає реалізувати маніпулятивний вплив на свідомість читача. «Мовне маніпулювання, – як зауважує Л. Чік, – це відбір і використання засобів мови з метою прихованої дії на адресата» [9, 121].

Заголовок є першою точкою контакту авдиторії з текстом. У новинних статтях він часто виконує одразу дві функції: інформативну та емоційно-експресивну. До прикладу: *«Україна стоїть твердо: Зеленський та перша леді привітали українців із Великоднем»* [8]. Однак у медіа також наявні заголовки, що опускають важливу інформацію, інтригують та спонукають до прочитання новини повністю. Наприклад: *«В Ірані заявили, що угоди з США не досягли через "два-три ключові питання"»* [7].

Часто автори роблять заголовки експресивними, емоційними та проникливими. Наприклад: *«У Франції чоловік близько двох років тримав сина у фургоні. Рідні думали, що той у психіатричній лікарні»* [10]. Читацький інтерес також зумовлюють заголовки, що містять множинність інтерпретацій: *«Кім Чен Ин вихваляє жертви війни в Україні напередодні ключового з'їзду партії»* [8]. Для привернення уваги до несумісних явищ у заголовках вміщують антитези: *«Борець за свободу чи агент ФСБ: ким є Павло Дуров насправді»* [8].

Нерідко в заголовках трапляються покликання на сумнівні джерела інформації або нечіткі факти. Наприклад: *«Чому не можна залишати ключ у замку на ніч: експерти спростували поширений "лайфхак"»* [8]. Поширеним засобом мовних маніпуляцій є гіперболи, що сприяють створенню сенсаційних заяв. До прикладу: *«Без Starlink окупанти зазнали катастрофи управління: нові подробиці»* [7]. Подібний ефект створюють тези, що вказують на велику кількість людей, як-от: *«"Більшість людей стануть біднішими": хрещений батько ШІ попередив про масове безробіття»* [8].

Для приховування справжньої суті явища досить поширеним у статтях є використання евфемізмів. Наприклад: *«Генштаб розповів, скільки окупантів за добу ЗСУ відправили на той світ»* [8].

На противагу евфемізмам подекуди в статтях функціонують дисфемізми. До прикладу: *«У Threads можуть забанити за «русню». Мінцифри попереджає про «жорстку політику» в новій соцмережі»* [10].

Серед інших мовних прийомів можна виокремити лозунгові слова та вирази. Як приклад можна навести уривок привітання з Великоднем Президента України Володимира Зеленського: *«Щоби бути разом. Триматися своїх. Вірити в Україну. Вірити одне в одного. Допоки це незмінне, зло безсиле. Тож нехай надія і тепло цього дня поєднають серця всіх наших людей»* [7].

Методом реалізації маніпулятивного впливу також є використання модальних слів зі стверджувальною семантикою. Наприклад: *«Наш досвід, безперечно, формує новий стандарт стійкості інфраструктури»* [7].

Отже, сучасні українські медіа використовують мовні засоби для прихованого психологічного впливу на споживачів інформації. Маніпуляції дозволяють нав'язувати потрібні погляди, переконання та оцінки, нейтралізувати критичне мислення громадян, а також дискредитувати ворога в умовах інформаційної війни. Маніпулятивний вплив реалізують через вербальні засоби, які дозволяють програмувати ставлення до подій. Для

підсилення впливу вживають емоційно забарвлену лексику, багатозначні слова, антитези, гіперболи, евфемізми, дисфемізми, лозунгові слова та вирази, модальні слова, повторення, словосполучення з кількісним значенням тощо. Їх розпізнавання, критичний аналіз медіатекстів та верифікація даних через офіційні джерела інформації дозволять запобігти маніпуляціям.

Список використаних джерел

1. Гребінь Н. Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2013. № 21. С. 80–93.
2. Дяченко О. Складові механізму реалізації мовної маніпуляції в політиці. Політичне життя. 2018. № 2. С. 91–96.
3. Оверчук О. Лінгвістичні засоби маніпулятивного впливу в сучасних медіатекстах. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. 2023. С. 148–150.
4. Перхач Р.-Ю., Смирнова А. Мовні засоби маніпуляції в пресі: контент-аналіз. Молодий вчений. 2017. № 10 (74). С. 186–189.
5. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В. Петрик та ін. 2-ге вид. Київ : ЗАТ “ВІПОЛ”, 2011. 248 с.
6. Тріщук О., Фіголь Н. Мовні засоби увиразнення заголовків у сучасних медіа. Поліграфія і видавнича справа. 2016. № 2 (78). С. 87–95.
7. Укрінформ - актуальні новини України та світу. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: https://www.ukrinform.ua/.
8. УНІАН. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. Українське незалежне інформаційне агентство УНІАН. URL: https://www.unian.ua/.
9. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. філологічні науки. 2015. № 5. С. 121–123.
10. Hromadske - Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні читайте на Громадському | hromadske. URL: https://hromadske.ua/.

Поліна Сергіївна Сапсай
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Наукова керівниця:
кандидатка філологічних наук, доцентка
Ірина Віталіївна Савченко

Трансформація проблематики монодрами в умовах війни

Трансформація проблематики монодрамі української новітньої драматургії в умовах війни є закономірним процесом, зумовленим глибокими соціальними, психологічними та культурними змінами, які відбуваються в українському суспільстві після 2014 року та особливо загострилися після повномасштабного вторгнення 2022 року. Монодрама як жанр, що концентрується на внутрішньому світі одного персонажа, виявилася надзвичайно чутливою до кризових історичних обставин, адже дозволяє максимально точно відобразити індивідуальний досвід війни, травми та втрати.

Генеза монодрами як драматичного явища пов’язана з еволюцією театру від зовнішньо-дійових форм до психологічно орієнтованих. У процесі розвитку драматургії поступово посилювався інтерес до внутрішнього світу людини, її свідомості, пам’яті та рефлексії. У новітній українській драматургії монодрама стала важливим інструментом

художнього осмислення особистісного досвіду, оскільки її структура дозволяє зосередитися на монолозі як основній формі вираження думок і почуттів персонажа. Монолог у цьому випадку виконує не лише комунікативну, а й психологічну функцію, розкриваючи глибинні переживання героя [1–4].

У монодрамах кінця XX – початку XXI століття проблематика здебільшого була зосереджена навколо екзистенційних, морально-психологічних та соціально-особистісних питань. Автори зверталися до тем самотності, пошуку сенсу життя, внутрішніх конфліктів, взаємин особистості з суспільством. Такі твори характеризувалися універсальністю проблематики, яка не була жорстко прив'язана до конкретних історичних подій. Монодрама в цей період виконувала переважно функцію психологічного дослідження особистості, де головний акцент робився на індивідуальному досвіді героя, його внутрішньому світі та емоційних переживаннях.

В умовах війни відбувається суттєва трансформація проблематики монодрам. Центральними стають теми війни, окупації, евакуації, втрати дому, вимушеного переселення, розлуки з близькими, травми та виживання. Монодрама перетворюється на форму художнього свідчення, у якій особистий досвід героя репрезентує ширший колективний досвід суспільства. Таким чином, індивідуальний монолог набуває узагальнюючого значення, стаючи голосом епохи.

У сучасних українських монодрамах війна постає не лише як зовнішня подія, а як глибоко внутрішній, психологічний стан людини. Важливого значення набуває зображення посттравматичного досвіду, фрагментованості свідомості, втрати відчуття безпеки та стабільності. Герой монодрами часто перебуває у стані внутрішнього діалогу, спогадів і рефлексій, що дозволяє передати складність переживання травматичних подій. У цьому контексті монодрама стає засобом художнього осмислення травми та способом її вербалізації [1].

Однією з ключових тенденцій є посилення документальності та автобіографічності. Багато сучасних монодрам базуються на реальних історіях, інтерв'ю або особистому досвіді авторів і героїв. Це сприяє підвищенню рівня достовірності художнього зображення та створює ефект присутності. Водночас художній вимисел поєднується з елементами реального життя, що формує нову якість драматичного тексту, де межа між документом і художністю стає умовною.

Значну роль у трансформації проблематики відіграє зміна образу героя. Якщо в монодрамах попереднього періоду герой переважно виступав як носій внутрішнього конфлікту, то в умовах війни він набуває рис свідка історичних подій, учасника або очевидця травматичного досвіду. Такий герой не лише переживає події, а й намагається їх осмислити, знайти сенс і зберегти власну ідентичність у складних умовах. Це свідчить про актуалізацію теми людської стійкості, адаптації та внутрішньої сили.

У художній структурі монодрами також відбуваються зміни. Замість класичної лінійної побудови дедалі частіше використовується фрагментарна композиція, асоціативний монтаж, внутрішні монологи та потік свідомості. Це дозволяє передати хаотичність думок і переживань героя, а також створити ефект психологічної достовірності. Мова персонажа стає більш емоційно насиченою, з елементами розмовності, повторів, пауз, що підсилює драматичність висловлювання.

Важливою рисою сучасних монодрам є також їхня соціальна функція. Вони не лише відображають індивідуальний досвід, а й виконують роль інструменту суспільної рефлексії. Через історію одного героя автори порушують глобальні питання війни, гуманізму, відповідальності, цінності життя та людської гідності. Монодрама стає простором формування колективної пам'яті, де особисті історії інтегруються у ширший історичний контекст [3−4].

Серед показових прикладів сучасних українських монодрам варто відзначити п'єси О. Гончарова «Талісман (Снайперка)» та О. Михайлова «Птах на горищі». У творі О. Гончарова через образ жінки-снайперки розкривається тема участі жінки у війні, її

внутрішніх переживань, морального вибору та психологічного навантаження. У п'єсі О. Михайлова «Птах на горищі» порушується проблема окупації, дитячого досвіду війни, втрати дому та формування ідентичності в умовах насильницької ізоляції. Обидва твори демонструють, як монодрама трансформується в умовах війни, стаючи формою художнього осмислення травматичного досвіду та способом його емоційного проживання.

Список використаних джерел

1. Айзенбарт Л. М., Скляр І.О., Великий Р.Г. Список використаних джерел як спосіб осмислення травми: воєнна тема у творах 2022–2024 років. Закарпатські Філологічні студії. Ужгород: Вид-во Гельветика, 2025. Вип. 42, т. 1. С. 258–266. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/42/part_1/42-1_2025.pdf#page=258 (дата звернення: 27.03.2026).
2. Бортнік Ж. І. Генеза сучасної української монодрами: тематико-проблематичний аспект. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Київ: Вид-во Гельветика, 2021. Т. 32(71), № 3(2). С. 179 –185. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 27.03.2026).
3. Войтенко Л. І. Дискурс війни в українській новітній драматургії : монографія. Одеса, 2024. 100 с. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/rgf/035_filologiya_phd/-voitenko-l-i-dyskurs-viiny-.pdf (дата звернення: 27.03.2026).
4. Нищук Є. Жанрові модифікації моновистави в соціокультурному дискурсі російсько-української війни в 2022 році. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 55. Т. 2. С. 97-102. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/55_2022/part_2/15.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

Катерина Сергіївна Сахно
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта: Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Засоби творення образу Миколи Зерова у повісті Алли Цівчинської «Незабутнє, немеркнуче...»

Образ Миколи Зерова у повісті Алли Цівчинської «Незабутнє, немеркнуче…» постає як складна художня конструкція, у якій поєднуються біографічна достовірність, авторська інтерпретація та емоційно-ціннісна рецепція. Особливість цього образу полягає не лише у відтворенні реальної історичної постаті, а передусім у створенні духовно наснаженого, внутрішньо цілісного й водночас багатовимірного художнього типу, що репрезентує цілу епоху українського культурного відродження. Засоби творення цього образу визначаються специфікою жанру повісті-спогаду, що передбачає синтез документальності та художнього домислу, а також активну роль суб'єктивної пам'яті як формотворчого чинника.

Одним із провідних засобів є мемуарна оптика оповіді, яка визначає ракурс сприйняття постаті Зерова. Події та характеристики героя подаються крізь призму

особистого досвіду оповідача, що зумовлює особливу інтонацію довіри й інтимізації образу. Завдяки цьому Зеров постає не як віддалений історичний персонаж, а як жива людина, з якою пов'язані конкретні життєві ситуації, спогади, враження. Такий підхід відповідає загальним принципам рецептивної естетики, згідно з якими значення образу формується у взаємодії тексту та реципієнта, а також залежить від індивідуального досвіду сприйняття [1, с. 75]. У цьому випадку оповідач виконує функцію першого інтерпретатора, який задає напрям читацького розуміння образу.

Важливу роль у творенні образу відіграє психологізація, що дозволяє розкрити внутрішній світ героя. Цівчинська не обмежується зовнішніми характеристиками чи фактами біографії, а зосереджується на інтелектуальних і духовних якостях Зерова, його мисленні, етичних принципах, ставленні до мистецтва та життя. Через деталі поведінки, манеру спілкування, реакції на події формується образ інтелектуала європейського типу, для якого культура є не лише сферою діяльності, а й способом існування. Така інтерпретація узгоджується з уявленням про художній образ як засіб узагальнення дійсності через індивідуалізовану форму, що поєднує конкретне і типове [2, с. 219].

Не менш значущим є використання портретних і мовленнєвих характеристик. Зеров у повісті постає через стриманий, але виразний портрет, у якому підкреслюються риси інтелігентності, зосередженості, внутрішньої гідності. Його мовлення відзначається точністю, логічністю, культурною вишуканістю, що не лише характеризує героя, а й виконує функцію маркера його належності до інтелектуальної еліти. Саме через мовлення особливо чітко проявляється його педагогічна сутність, здатність впливати на оточення словом, формувати світогляд студентів. У цьому контексті слово виступає первинним рівнем образотворення, адже кожна мовна одиниця набуває символічного значення і формує загальний образ персонажа [3, с. 150–151].

Суттєвим художнім прийомом є також ідеалізація, яка не переходить у схематизацію, а органічно поєднується з елементами реалістичного зображення. Авторка акцентує на моральній стійкості Зерова, його принциповості, вірності культурним і національним ідеалам, що особливо виразно контрастує з історичним контекстом репресивної доби. У цьому аспекті образ набуває символічного значення, репрезентуючи не лише окрему особистість, а й долю цілого покоління митців Розстріляного відродження. Подібне узагальнення відповідає тенденції художньої біографіки до поєднання індивідуального й колективного досвіду, коли конкретна постать стає носієм ширших історико-культурних смислів [4, с. 95].

Контраст як художній засіб посилює виразність образу. Зеров постає на тлі драматичних історичних подій, що загострює сприйняття його внутрішньої величі. Протиставлення духовної свободи героя зовнішнім обставинам створює напруження, яке формує емоційний вплив твору. У цьому контексті особливо важливим є хронотоп, що поєднує особисту історію героя з історією епохи. Час і простір у повісті не є нейтральними: вони набувають смислового навантаження, відображаючи драматизм культурного існування української інтелігенції [5, с. 62].

Значну роль відіграє інтертекстуальність, яка проявляється через алюзії на культурний контекст, згадки про літературну діяльність Зерова, його перекладацьку й наукову роботу. Це дозволяє розширити межі образу, включивши його в ширший культурний дискурс. Таким чином, герой постає не лише як персонаж конкретного твору, а як частина національної культурної пам'яті.

Водночас важливим є емоційно-оцінний компонент оповіді. Авторська позиція чітко відчутна, проте вона не нав'язується прямо, а реалізується через систему художніх засобів: добір деталей, інтонацію, композицію. Завдяки цьому формується цілісне сприйняття образу як морального орієнтира, носія високих духовних цінностей. Такий підхід відповідає розумінню художнього образу як естетично значущої форми, що впливає на свідомість і почуття читача, формуючи його світогляд [5, с. 63].

Отже, образ Миколи Зерова у повісті Алли Цівчинської «Незабутнє, немеркнуче…» створюється за допомогою комплексу взаємопов'язаних засобів: мемуарної оповіді, психологізації, портретних і мовленнєвих характеристик, ідеалізації, контрасту, хронотопу та інтертекстуальності. Їх поєднання забезпечує глибину й багатовимірність художнього образу, який виходить за межі індивідуального і набуває символічного значення. У результаті постає не лише літературний портрет видатного митця, а й узагальнений образ української інтелігенції, що зберегла духовну цілісність у трагічних умовах історії.

Список використаних джерел

1. Сюта Г. Текст як об'єкт пізнання і стрижневе поняття рецептивної естетики та поетики. *Українська мова*. 2017. Вип. 3. С. 64–76. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukrm_2017_3_7.pdf.
2. Ожарівська С. Образ як категорія художнього тексту. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 61. С. 217–220. URL: https://eprints.zu.edu.ua/7497/.
3. Удяк Г. Художній образ як центральний компонент структури літературного твору. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2014. № 19 (296) : Філологічні науки. Літературознавство. С. 147–152. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/5700.
4. Муратова О. Біографія як форма пізнання особистості митця: сутність, аспекти, інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2020. Вип. 46. С. 94–97. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v46/part_3/24.pdf.
5. Гнатенко К. Проблеми вивчення художнього образу в літературному творі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського*. Філологічні науки (літературознавство). 2016. Вип. 1. С. 59–64. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmduf_2016_1_12.pdf

Євгенія Олексіївна Сахнюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта» (Українська мова і Список використаних джерел)

Науковий керівник:
доцент кафедри української мови,
кандидат філологічних наук
Олена володимирівна Куц

Прагматичні функції суспільно-політичної лексики в політичному дискурсі 2022–2026 років

Політична комунікація в умовах війни набула виняткової інтенсивності та цілеспрямованості, адже слово стало інструментом мобілізації, консолідації та політичної дії. У ситуації постійної загрози, що супроводжує українське суспільство від 2022 року, мова влади формується не лише як засіб опису реальності, а як механізм її організації, а відтак її прагматична спрямованість значно посилюється.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують праці, присвячені прагматичним аспектам політичної комунікації воєнного періоду. М. Шаповаленко аналізує нормативний характер публічного мовлення посадових осіб, доводячи, що офіційно-ділова лексика виконує регулятивну функцію, спрямовану на упорядкування суспільної поведінки [4, с. 153]. І. Волянюк досліджує єднісну функцію воєнного дискурсу, фіксуючи, що стратегія консолідації через лексеми національної єдності створює ефект колективної відповідальності та протидіє дезінформаційним впливам [1]. Н. Креховецька обґрунтовує багатофункціональність політичної комунікації в умовах війни, підкреслюючи, що емоційне насичення публічних звернень виконує не лише інформативну, а й терапевтичну, мобілізаційну та солідаризаційну функції [2, с. 72].

У цьому контексті постає особлива роль Президента як центрального комунікатора – мовця, який репрезентує державу, артикулює стратегічні цілі та визначає спільний наратив спротиву. Офіційно-ділова лексика, яка традиційно вирізняється нейтральністю, у воєнний час набуває виразного прагматичного навантаження. Формулювання на кшталт *«провів військовий кабінет»*, *«підписав указ»*, *«затвердити директиви делегації»*, *«забезпечити оборону держави»* розміщують мовця у позиції відповідального керівника, що задає правила й визначає юридичні підстави для колективних дій.

Прагматичний зміст дискурсу 2022–2026 рр. розкривається через комплекс стратегій, реалізованих переважно на лексичному рівні. Однією з найпомітніших є мобілізаційна стратегія, зорієнтована на готовність суспільства до дії та витривалості. Лексеми *оборона*, *захист*, *ротації*, *територіальна оборона*, *мобілізація* супроводжуються прямими або імпліцитними закликами, які знімають невизначеність і задають емоційно-ціннісний вектор колективної поведінки. У зверненнях Президента вони вживаються у поєднанні з дієслівними структурами дії (*«ставайте до лав»*, *«тримати рубежі»*), що посилює спонукальний ефект.

З мобілізаційною тісно пов’язана стратегія консолідації, спрямована на підтримання почуття національної єдності й колективного суб’єкта. Лексеми *національна стійкість*, *спільна оборона*, *єдність*, *спільна безпека* формують символічний простір, у якому окрема людина співвідносить свою дію з діями всієї держави. У промовах 2023–2025 рр. часто фіксується ідея взаємного підсилення – *«дух єдності – по максимуму»*, *«наш спільний інтерес»*.

Важливою прагматичною функцією є репрезентація ворога – створення морально окресленого образу супротивника, який дозволяє суспільству переосмислювати події у категоріях справедливості, героїзму й загрози. Лексеми *агресор*, *окупаційні війська*, *російський тероризм*, *російське зло*, несуть у собі потужний аксіологічний заряд. Вони не просто інформують про дії противника, а формують символічну опозицію *«ми – вони»*, що відповідає на потребу суспільства у чіткому моральному орієнтирі.

Окремої уваги потребує легітимаційна стратегія, яка забезпечує підтримку складних державних рішень через використання юридично точних термінів. Формулювання *воєнний стан*, *обмежувальні заходи*, *спеціальні економічні санкції*, *призов резервістів*, *загальна мобілізація* мають високий нормативний статус і передають не лише зміст дії, а й підстави її необхідності.

Не менш значущою є стратегія дипломатичного переконання, спрямована на міжнародних адресатів. Лексеми *міжнародний порядок*, *гарантії безпеки*, *стратегічні партнери*, *гуманітарні ініціативи*, *пакет підтримки*, *Коаліція охочих* формують аргументативний простір, у якому Україна предстоїть як відповідальний і прогнозований партнер. Такі мовні засоби не лише інформують про проведені переговори, а й вибудовують концептуальну рамку, що передає значущість міжнародної підтримки у відновленні безпеки в Європі.

Важливою складовою прагматики політичного дискурсу є емоційно-оцінний компонент, який забезпечує вплив на масову свідомість через образність і символізацію

подій. Номінації *нова залізна завіса*, *російське зло*, *окупаційне нашестя* створюють яскраві уявні картини, здатні швидко мобілізувати емоційний стан аудиторії та надати подіям чіткої моральної інтерпретації. Як слушно зазначає А. Левкова, мова війни неминуче тяжіє до експресивності, оскільки саме вона найточніше відтворює напруження переживання та об'єднує людей у спільному досвіді [3]. В українському політичному дискурсі це проявляється у регулярному використанні оцінної лексики, що підсилює аргументативність і формує високу ступінь переконливості.

У воєнному дискурсі 2022–2026 рр. чітко простежується феномен, який не мав настільки вираженого характеру в попередні періоди: поєднання експресивності й офіційності як двох взаємодоповнювальних складників політичної комунікації. Особливість цього періоду полягає в тому, що експресивність не переходить межу популізму й не підмінює собою управлінську компетенцію: вона виконує роль віддзеркалення суспільного стану, водночас залишаючись вбудованою у загальний інституційний формат.

Отже, поєднання директивності офіційних текстів та емоційної наповненості публічних звернень формує комплексну прагматичну структуру сучасного українського політичного дискурсу. Вони разом обслуговують як потребу держави у чітких регулятивних діях, так і суспільну потребу у смислах, підтримці та поясненні. Саме ця взаємодоповнюваність стала характерною ознакою мовної картини українського воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Волянюк І. Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 1, № 23. С. 47–51.

2. Креховецька С. А., Мицан Д. М. Звернення Володимира Зеленського до українського народу в період війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 71–75.

3. Левкова А. Письменниця Анастасія Левкова про мову воєнного часу. URL: https://theukrainians.org/slova-vijny/ (дата звернення: 01.12.2025).

4. Шаповаленко Н. М. Особливості публічного мовлення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 152–154.

Ангеліна Олександрівна Сельванюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Роль словників у підвищенні мовної культури

Словники відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку національної духовної культури. Вони відображають мовну картину світу народу, зберігають і передають знання, накопичені суспільством протягом століть. Завдяки словникам можна краще зрозуміти значення слів, їх правильне написання та вимову, з'ясувати походження лексики та її переклад іншими мовами. За визначенням, словник – це книга, що містить перелік слів із поясненнями, тлумаченнями або перекладом.

Українська лексикографія має давню історію. Перші словникові праці на території України з'явилися ще у XIII столітті у вигляді рукописних збірників незрозумілих слів. У другій половині XVI століття виникають друковані перекладні словники, що стали важливим етапом у розвитку мовознавства [3].

Розділ мовознавства, що займається укладанням словників, називається лексикографією. Вона поєднує теоретичні знання і практичну роботу зі створення словників різних типів.

Словники виконують дві основні функції: інформативну та нормативну. З одного боку, вони є джерелом інформації про значення слів, а з іншого – встановлюють мовні норми, допомагають правильно вживати слова у мовленні.

Особливе значення словники мають для формування мовної культури. Вони допомагають уникати орфографічних, лексичних і стилістичних помилок, збагачують словниковий запас людини, сприяють розвитку грамотного і точного мовлення. Завдяки словникам формується вміння доречно використовувати мовні засоби залежно від ситуації спілкування, що є важливою складовою мовної культури.

Попередниками сучасних словників були глоси – пояснення незрозумілих слів у текстах рукописів. Збірники глос називалися глосаріями і стали основою для створення перших словників. Наприклад, у Пересопницькому Євангелії міститься близько 200 глос.

У сучасному мовознавстві розрізняють два основні типи словників: енциклопедичні та лінгвістичні. Енциклопедичні словники містять інформацію про предмети, явища, історичні події, відомих людей, країни та міста. Лінгвістичні словники подають відомості про слова: їх значення, написання, вимову та походження [2].

Серед лінгвістичних словників виділяють різні види. Орфографічні словники допомагають правильно писати слова, орфоепічні – правильно їх вимовляти. Етимологічні словники пояснюють походження слів, а тлумачні – розкривають їх значення. Наприклад, «Словник української мови» є одним із найважливіших тлумачних словників. Орфографічний словник української мови допомагає дотримуватися норм правопису, а етимологічний словник розкриває історію слів [1].

Окреме місце займають частотні словники, які показують, як часто вживаються ті чи інші слова. Вони є корисними для вивчення мов і створення навчальних матеріалів. Також існують словники асоціативних норм, що відображають зв'язки між словами у свідомості людини.

Словники відіграють ключову роль у професійній діяльності, зокрема для перекладачів, філологів, журналістів і вчителів. Вони допомагають точно передавати значення слів, уникати помилок і підвищувати рівень мовної компетентності [2].

Отже, словники є важливим інструментом підвищення мовної культури. Вони не лише зберігають мовні багатства народу, а й сприяють правильному використанню мови у повсякденному житті. Завдяки словникам людина вдосконалює свої мовні навички, збагачує словниковий запас і навчається грамотному спілкуванню. У сучасному світі роль словників залишається надзвичайно важливою, адже вони є надійним джерелом знань і основою культури мовлення.

Список використаних джерел

1. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : підручник. Київ : Либідь, 2001. 400 с.
2. Pidru4niki.com : освітній сайт. URL: https://pidru4niki.com/ (дата звернення: 08.04.2026).
3. Studfile.net : навчальні матеріали. URL: https://studfile.net/ (дата звернення: 08.04.2026).

Єлизавета Романівна Семінтяєва
студентка IV курсу,
спеціальність 035 «Філологія
(Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Функціонування військової лексики в українському медіадискурсі 2022–2025 рр.

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентними мовними змінами, спричиненими повномасштабним вторгненням Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Медіапростір став головним майданчиком, де сотні нових лексичних одиниць набули масового поширення й перейшли з вузького військового середовища в загальновживану мову мільйонів українців. Як зазначає С. Гриценко, уже в перші місяці вторгнення зафіксовано сотні нових слів, що позначали нові бойові реалії, форми поведінки та суспільні явища [1, с. 9].

Джерелами поповнення військової лексики слугували три основні канали: запозичення назв іноземної зброї, народна творчість волонтерських і цифрових спільнот, а також офіційні зведення ЗСУ. Динаміка процесу мала хвильовий характер. Перша хвиля (березень–квітень 2022 р.) принесла адаптовані назви систем озброєнь. АрміяInform уже 18 березня 2022 р. вживала паралельні написання «Джавелін» і «джавелін» в одному тексті – свідчення несформованості правописної норми на старті масового вживання. «Байрактар» здобув розголос через волонтерські збори: «Українська правда» 24 червня 2022 р. фіксує, як за три дні було зібрано кошти на чотири безпілотники, – і назва турецького дрона стала медіабрендом. Друга хвиля (літо 2022 р.) ознаменувалася входженням «Хаймарс»: Суспільне 1 червня 2022 р. подавало назву ще в лапках із розшифровкою, а вже 2 липня видання «Мілітарний» вживало варіанти «хаймарс» і «хаймерс» як норму. Третя хвиля (2023 р.) закріпила дронову лексику: після збору фондів «Повернись живим» і United24 на 10 000 одиниць термін *FPV*-дрон вийшов на всі новинні стрічки, і «Українська правда» вже в грудні 2023 р. вживала скорочення без лапок і пояснень. Четверта хвиля (2024–2025 рр.) ввела назви вітчизняних розробок: 24 Канал у листопаді 2025 р. подав назву ракети *Фламінго* без лапок як усталений термін. А. М. Гладченко та О. С. Комарова підтверджують, що саме медіатексти є основним каналом фіксації та поширення таких новотворів [2, с. 7].

Семантичні та словотвірні процеси охопили кілька продуктивних механізмів. Семантичне розширення торкнулося слів, що раніше мали вузьке значення: *фронт* поширилося на економічний, культурний та інформаційний виміри (The Village Україна, 2022; бібліотека ім. Лесі Українки, Херсон, 03.01.2024); *приліт* з нейтральної авіаційної лексики стало позначенням влучання ракети – РБК-Україна вживало це слово в лапках 17 листопада 2022 р., а вже 2023 р. воно стало медійним стандартом; *бавовна* набула нового значення – вибух на ворожій території – завдяки міжмовній грі слів, і А. Левкова в матеріалі для The Ukrainians від 20 лютого 2023 р. відносить її до неосемантизмів війни. І. М. Демешко наголошує, що подібні семантичні зрушення є одним із провідних механізмів мовного оновлення в медіадискурсі воєнного часу [3, с. 58]. Дієслівна деривація за моделлю «назва зброї + суфікс *-ити*» виявилася надзвичайно продуктивною: АрміяInform 20 липня 2022 р. У словнику журналіста Євгена Букета зафіксовано *байрактарити, джавелінити, хаймарсити, чорнобаїти* (повторювати одну й ту саму помилку), *шойгувати* (вдавати, що все добре). С. Гриценко вказує, що такий тип утворення є одним із найпродуктивніших у воєнному медіадискурсі [1, с. 10]. Словоскладання і абревіація закріпили технічну термінологію: *дрон-камікадзе* з'явився у

вересні 2022 р. після перших ударів Shahed 136, а *БПЛА* і *ППО* стали загальновживаними – Суспільне Харків у березні 2024 р. вживало їх як беззаперечну норму. А. М. Гладченко та О. С. Комарова підтверджують, що абревіатури воєнного дискурсу стали одним із провідних способів номінації [2, с. 9].

Прагматичний аналіз засвідчив, що військова лексика ніколи не виконувала лише одну функцію. Аксіологічна функція формувала систему ціннісних опозицій «свій/чужий»: АрміяInform 17 червня 2022 р. у матеріалі «Рашисти чи орки?» прямо вказувала, що вживання таких слів «принижує і дегуманізує ворога – це важливий прийом з психологічної та ідеологічно-пропагандистської точки зору». Натомість слова *захисники* і *незламні* сакралізували образ власних військових: у зверненні від 11 серпня 2023 р. президент Зеленський формулював: «Незламні – це ті, хто додає кожен свій день до спільних зусиль заради перемоги». О. Тараненко зазначає, що подібні номінаційні вибори є проявом аксіологічної функції мови в умовах збройного конфлікту [4, с. 543]. Маніпулятивна функція реалізувалася через сталі формули консолідації: щоденні зведення Генштабу ЗСУ незмінно закінчувалися «Разом переможемо! Слава Україні!», а дієслова *відбили, знищили, зупинили* будували наратив, де ЗСУ завжди є діяльним суб'єктом. О. В. Ємельянова та О. Р. Пронь підтверджують, що вибір граматичної особи і позиції підмета у воєнному дискурсі є прагматично навантаженим рішенням [5, с. 97]. Інформаційна функція забезпечувала точність: КМУ 24 червня 2023 р. фіксував – «ворог протягом доби завдав одного ракетного і 72 авіаударів», а стандартні формули зведень (*FPV-дрон знищив танк, ППО збила 12 Шахедів*) давали аудиторії верифіковані орієнтири. Усі три функції рідко існували ізольовано: інформаційна основа слугувала базою для аксіологічного й маніпулятивного впливу в межах одного тексту [5, с. 96].

Отже, медіадискурс 2022–2025 років став унікальним лінгвальним явищем, у якому мовні зміни набули безпрецедентної швидкості й соціальної значущості. Військова лексика пройшла шлях від поодиноких вживань у лапках із поясненнями до усталеного стандарту без жодних коментарів. Медіа виявилися не пасивним реєстратором змін, а їхнім активним рушієм і нормалізатором. Аксіологічна, маніпулятивна та інформаційна функції діяли як єдиний механізм мовного впливу, перетворюючи мову на повноцінний інструмент комунікації й суспільної консолідації в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика.* 2022. № 2 (32). С. 9–13.

2. Гладченко А. М., Комарова О. С. Неологізація лексики у період російсько-української війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 1. С. 7–13.

3. Демешко І. М. Лексико-словотвірні інновації в медіадискурсі періоду війни. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки.* 2023. Вип. 2 (205). С. 58–63.

4. Тараненко О. Російсько-українська війна і українська мова. *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика* : монографія / відп. ред. Б. М. Ажнюк. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024.

5. Ємельянова О. В., Пронь О. Р. Лінгвопрагматичні особливості воєнного дискурсу (на матеріалі текстів ЗМІ). *Закарпатські філологічні студії.* 2024. Вип. 35. С. 96–99.

Олександра Артурівна Силенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014«Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Лариса Миколаївна Марчило

Лексика грецького походження у «Словнику української мови» Павла Білецького-Носенка

Українська мова впродовж століть збагачувалася запозиченнями з інших мов, серед яких чільне місце посідають грецька і латинська мови, які мали великий вплив на формування мов багатьох європейських народів.

Грецизм – «слово, його окреме значення, вислів, морфема тощо, запозичені з грецької мови або утворені за її зразком» [2, с. 112].

Лексика грецького походження входила в українську мову в різні часи і різними шляхами. Проникнення до мов слов'ян слів старогрецького походження відбувалося ще в період до прийняття християнства (***корабель, левада, вишня, огірок, м'ята***). Поява більшої кількості лексичних одиниць пов'язана з християнізацією слов'ян і перекладами конфесійних текстів старослов'янською мовою (***ангел, апостол, ікона, монастир***). Пізніше у зв'язку із запровадженням грецької мови в школах лексичний склад української мови поповнився грецизмами новішого походження (***граматика, історія, філософія, мелодія, театр***) [1, с. 126].

У «Словнику української мови» Павла Білецького-Носенка (1774 – 1856) зафіксовані лексичні одиниці, запозичені з грецької мови, що належать до різних тематичних груп.

Значення лексеми **гисторія** в словнику витлумачено як «Бытописаніе. Исторія» (Біл-Нос., с. 98). Автор пише, що це слово походить з грецької мови, де мало значення 'споглядати, оповідати'.

Лексема **історія** була запозичена ще в давньоукраїнський період, вона походить від давньогрецького ἱστορία, що первісно означало 'розпитування', 'дослідження', 'відомості', 'знання, наука', 'розповідь про минуле, історія' (ЕСУМ, ІІ, с. 320).

У мові пам'яток XVI-XVII ст. зафіксовано різні варіанти написання цієї лексеми: ИСТОРИЯ, ИСТОРІЯ, ИСТОРЇѦ, ИСТОРЇА, ИСТОРЇЯ, ГИСТОРЕЯ, ГИСТОРІЯ, ГИСТОРЇА, ГИСТОРЇЯ, ГИСТОРЫЯ, ГІСТОРІА, ГІСТОРЇЯ, ІСТОРІА, ЇСТОРІЯ (СУМ XVI–XVII, 13, с. 207). Отже, в XVI ст. трапляються випадки вживання слова з початковим [г], напр.: ѠⷪО(т) кото́рого Хра́ма поча́тку и выставе́(н)ю, та́къже ѡ чю́дахъ **Гісто́ріа** в҃ ко́ротцє сѧ покладаєтъ, з҃ того́жъ Послѣдова́нїа сєго Тво́рцы Нікифо́ра Ка́лліста... Цр҃ко́вного Гісто́ріка взѧтаа (СУМ XVI–XVII: Київ, 1631 Син. Тр. 812).

П.Білецький-Носенко в іншій статті зауважує, що українці «приставляють» приголосний [г] перед голосними, і наводить варіанти **исторія, гисторія** (Біл.-Нос., с. 91). У пізніших лексикографічних працях також могли фіксуватися форми з початковим [г], наприклад **гисторія** (Грінч., І, с. 284). Закріплення сучасного нормативного написання слова **історія** відбулося пізніше.

У староукраїнській мові слово було багатозначним ('історія', 'епізод', 'вигадка, 'фантазія', 'життєпис' (СУМ XVI–XVII, 13, с.207–209)). У сучасній українській мові воно також належить до полісемантичних (СУМ 20, с. 1253).

Отже, слово **гисторія**, зафіксоване в словнику XIX ст., належить до лексико-фонетичних архаїзмів і на сучасному етапі розвитку української мови перебуває поза межами активного літературного вжитку, функціонуючи переважно як засіб історичної

стилізації в художніх текстах, з певною стилістичною метою, наприклад: *Вона розказувала всілякі цікавинки з* ***гисторії*** *тутешніх країв* (Дереш, с. 50).

Наведено в словнику спільнокореневі слова **гисторикъ** та **гисторичный**.

У статті автор рекомендує знайти інше запозичення з грецької мови – **хронографъ**, що перекладає словом «лѣтописецъ» (Біл.-Нос., с. 98). Проте в сучасній українській мові лексема **хронограф** уживається з іншими значеннями: 1. Пам'ятка писемності, зведений огляд всесвітньої історії. 2. Приклад для вимірювання коротких інтервалів часу і точної рєстрації в часі якихось подій (СІС).

Отже, у «Словнику української мови» Павла Білецького-Носенка зафіксована лексика іншомовного походження, зокрема грецизми. Лексичні одиниці, запозичені давно, зазнають більших фонетико-граматичних видозмін в українській мові. Здебільшого зміни відбуваються в запозиченнях, які стали надбанням загальнонародної мови. Слова грецького походження, виявлені в лексикографічному джерелі XIX ст., продовжують функціонувати в українській мові, проте варіанти або виходять з ужитку, або вживаються як стилістично обмежені; у процесі розвитку мови можуть відбуватися зміни у семантиці.

Список використаних джерел

1. Біл.-Нос. – Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / підгот. до вид. В. В. Німчук; відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наукова думка, 1966. 419 с.
2. Грінч. – Словарь української мови : У 4 т. / Упоряд. з додат. власного матер. Б. Грінченко. Т. 1. Київ, 1996. 496 с.
3. Дереш – Дереш Любко. Поклоніння ящірці. Львів : Кальварія, 2004. 176 с.
4. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) [та ін.]. Т. I–VI. Київ : Наукова думка, 1982–2012.
5. СІС – Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.
6. СУМ 20 – СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ONLINE. Томи 1–16 (А–РЯХТЛИВИЙ). URL: sum20ua.com (дата звернення: 10.03.2026).
7. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. 438 с.
8. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2000. 752 с.

Софія Максимівна Стороженко
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Володимир Федорович Погребенник

Образ козацької України в поезії харківських романтиків

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до національно-культурної спадщини та ролі романтизму у формуванні української ідентичності. Особливе місце в цьому процесі посідає поезія харківських романтиків, у якій образ козацької України постає як символ героїчного минулого, духовної сили народу та прагнення до свободи [1].

Метою дослідження є аналіз особливостей художнього відтворення образу козацької України у творчості представників харківської романтичної школи, зокрема Амвросія Метлинського, Миколи Костомарова та Михайла Петренка. Для досягнення мети передбачається з'ясувати основні мотиви, символи та ідейне навантаження цього образу.

Поезія харківських романтиків першої половини XIX століття формувалася під впливом європейського романтизму, але водночас мала виразно національний характер. У їхніх творах козацька Україна постає як ідеалізований простір, пов'язаний із героїкою, волелюбністю та історичною пам'яттю народу [2].

Однією з ключових рис цього образу є його героїко-романтичне забарвлення. Козаки зображуються як мужні воїни, захисники рідної землі, носії честі та гідності. У творах Амвросія Метлинського козацьке минуле постає як втрачений ідеал, що викликає глибоку ностальгію, тоді як у творчості Миколи Костомарова воно осмислюється також як історична основа формування національної свідомості [3].

Важливу роль відіграє мотив туги за втраченим минулим. Поети звертаються до історичних подій, народних легенд і фольклору, створюючи узагальнений образ України як батьківщини героїв. Козацька тематика поєднується з пейзажними образами – степами, Дніпром, могилами, що підсилює емоційність і символічність поетичних текстів. У поезії Михайла Петренка ліричні мотиви гармонійно поєднуються з історичною тематикою, формуючи романтизований образ батьківщини [2].

Крім того, образ козацької України виконує важливу ідеологічну функцію. Через ідеалізацію минулого поети прагнули пробудити інтерес до історії та культури свого народу, утвердити ідеї свободи, гідності та самобутності. Таким чином, козацька тематика стає засобом формування національної ідентичності та культурної пам'яті [4].

У поезії харківських романтиків козацька Україна постає не лише як історична реальність, а й як художній міф, що поєднує елементи героїки, ностальгії та символізму. Такий підхід дозволяє розглядати її як важливий компонент національного культурного дискурсу.

Отже, образ козацької України у творчості харківських романтиків є складним і багатогранним явищем, що відображає не лише історичне минуле, а й духовні прагнення українського народу. Він відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності та розвитку української літератури [1; 3; 4].

Список використаних джерел

1. Дмитро Чижевський. *Історія української літератури*. Київ: Академія, 2003.
2. Іван Дзюба. *З криниці літ*. – Київ: Обереги, 2001.
3. Микола Костомаров. *Слов'янська міфологія*. Київ: Либідь, 1994.
4. Григорій Грабович. *До історії української літератури*. Київ: Критика, 2003.
5. Енциклопедія історії України. Київ: НАН України.

Лілія Володимирівна Строкач
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Структурно-семантичні особливості демінутивів у сучасних українських піснях

Актуальність дослідження зумовлена активним розвитком сучасної української пісенної культури, яка відображає динаміку мовних змін у суспільстві, а також зростанням інтересу до національної та мовної ідентичності в умовах війни та глобалізації. Вивчення демінутивів як характерних засобів вираження емоцій, суб'єктивної оцінки та експресивності має особливе значення в українській мові, а зазначені мовні одиниці поширені в пісенній лірициі різних жанрів [1, с. 84]. У сучасних українських піснях демінутиви утворюються за традиційними моделями словотворення, які спираються на використання суфіксів зі значенням зменшеності, пестливості або суб’єктивної оцінки.

Найуживанішими простими зменшувальними суфіксами в піснях є *-еньк-/-оньк-, -к-, -ик-/-чик-* [7, с. 323], зокрема в пісні “Миленький” авторки Tayanna, “Ой, заграли музич**еньк**и” Ірини Вихованець, “Де би, де би” автора Drevo: “Вона лег**еньк**о взяла моє серде**еньк**о”; у пісні «Пташ**ечк**а» Vivienne Mort: “І цілий день все чула пташ**ечк**а” [3]. Важливо зазначити, що створення сучасних пісень демонструє як збереження традиційних словотворчих моделей, успадкованих від фольклору, так і їх адаптацію до нових мовних реалій [5, с. 210–212]. Демінутиви можуть утворюватися від слів, які раніше типово не функціювали для вираження пестливого значення, зокрема від іншомовних запозичених слів або сучасної розмовної лексики. Це свідчить про високу продуктивність та гнучкість української словотвірної системи в контексті пісенного дискурсу, наприклад, пісня авторки Солоха “Смайл**ик**-кохайл**ик**” [3]. Крім того, часто трапляються зменшувально-пестливі форми з емоційно-оцінними конотаціями, які можуть виражати не лише позитивні, а й іронічні або навіть зневажливі значення. У сучасних піснях, особливо поп- та інді-музиці, зменшувально-пестливі форми іноді служать для створення контрасту між формою та змістом, тим самим підсилюючи виразність висловлювання [6, с. 30–32].

Варто також наголосити на важливості зменшувально-пестливих форм, які, установлюючи знайомий та невимушений тон, створюють атмосферу довіри та простоти в контексті пісні. У цьому контексті вони сприяють створенню особливої близькості між виконавцем та слухачем. Крім того, деякі зменшувально-пестливі форми можуть набувати символічного значення та ставати елементами образної системи твору [1, с. 95]. Контекст також визначає ступінь експресивності демінутивів: в одних випадках вони є ключовими носіями емоційного змісту, в інших – допоміжними елементами, що доповнюють загальну стилістичну картину [6, с. 35–36]. Важливу роль відіграє і музичний компонент: мелодія, ритм та інтонація можуть підсилювати або, навпаки, нейтралізувати значення демінутивних форм.

Отже, демінутиви в сучасних українських піснях є багатофункціональним лінгвістичним інструментом, що поєднує структурну різноманітність та семантичну багатоплановість. Їх вивчення дозволяє глибше зрозуміти особливості дискурсу в сучасних піснях та загальні тенденції розвитку української мови [2, с. 120].

Список використаних джерел

1. Бойко Н. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин: ТОВ Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2005. 552 с.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. К.: Пульсари, 2004. 400 с.
3. Антологія сучасної української пісні (2020–2026): Тексти пісень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: Apple Music / Spotify / UA Lyrics.
4. Горпинич В. Морфологія української мови. К.: ВЦ «Академія», 2004. 335 с.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1996. 435 с.
6. Захлюпана Н., Кузьма І., Кутня Г., Труш О. Морфологія: Термінологічний словник-довідник. Львів, 2014. 225 с.
7. Словотвір сучасної української літературної мови. К.: Наук. думка,1979. 406 с.

Валерія Русланівна Тарасенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта (Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Валентина Григорівна Шемет

Авторські семантичні трансформації абстрактних іменників у поезії Сергія Жадана

Абстрактні іменники в поетичній мові рідко залишаються в межах словникового значення – контекст постійно зміщує їхню семантику. Lakoff G. та Johnson M. у теорії концептуальної метафори довели, що людина осмислює абстрактні поняття через конкретний фізичний досвід [7, с. 485]. Поезія Сергія Жадана – це підтвердження їхньої думки на практиці: автор не створює нових слів, а переосмислює звичні, змушуючи їх означати щось інше. Саме тому аналіз семантичних трансформацій абстрактних іменників у його текстах дає змогу побачити, як працює поетична мова зсередини.

Найпоширеніший прийом – надання абстрактному іменнику фізичних або тілесних властивостей. У збірці «Цитатник» в рядках *Вим’я його серця стікає молоком болю* [5] іменникова лексема *біль* трансформована в матеріальну субстанцію з фізіологічними характеристиками. Значення тут не зводиться ні до буквального, ні до традиційно переносного – виникає щось третє, що неможливо розкласти на прості складові. Схожа логіка простежується в описі *часу* в цій же збірці в реченні *Проміжок часу – довгий і рваний*. Темпоральне поняття описане так, ніби це шматок тканини, а в збірці «Ефіопія» *час* стає активним агентом із власною функцією, наприклад, *Час працює на мене – він мене убиває* [2].

Персоніфікація абстрактних понять у Сергія Жадана рідко переростає в повноцінну алегорію – автор надає їм лише окремі людські риси. У збірці «Тамплієри» *смерть* отримує здатність розпізнавати обличчя, наприклад, *Смерть не пізнає нас у лице* [4]. Це знімає з небуття трагічний ореол і вписує його в буденне існування. Подібний ефект створюють і природні аналогії. У збірці «Ефіопія» в реченні *Радість росла, мов лісові гриби* порівняння підкреслює мимовільність емоції, її непідконтрольність

людській волі, а в рядках *Крикливі птахи еміграції, співучі птахи вигнання* перетворюють соціальні явища на щось живе і рухоме.

Конкретизація через тактильні характеристики особливо помітна в збірці «Життя Марії», зокрема в рядках *Пітьма тепла й липка, ніби овечий шлунок* [3]. Іменник *темрява* тут набуває температури і консистенції, читач може її майже відчути. Похилюк О. М., досліджуючи поетичний текст як об'єкт когнітивно-лінгвістичного аналізу, зазначає, що «саме через переведення абстрактного в чуттєвий план поетичний образ набуває здатності впливати на читача безпосередньо, минаючи раціональне осмислення» [6, с. 25]. У збірці «Вогнепальні й ножові» іменникова лексема *радість* отримує одночасно візуальну й просторову характеристику у рядках *ділімося з ним своєю радістю світлою та безмежною* [1]. Синестезія тут не просто стилістичний прийом, а спосіб зробити внутрішній стан людини відчутним іззовні.

Отже, Сергій Жадан послідовно руйнує межу між абстрактним і конкретним. Автор робить це не через ускладнення форми, а через несподівані, але точні образи. Матеріалізація, персоніфікація, природні аналогії та синестезія в його текстах працюють в одному напрямку: абстрактне поняття отримує вагу, температуру, звук або рух. Читач упізнає слово, але в новому значенні – і саме в цьому поетичному просторі між звичним і несподіваним живе поезія автора.

Список використаних джерел

1. Жадан С. Вогнепальні й ножові : поезії. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2012. 112 с.
2. Жадан С. Ефіопія : поезії. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2012. 112 с.
3. Жадан С. Життя Марія : вірші. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2015. 144 с.
4. Жадан С. Тамплієри : поезії. Чернівці : Книги – XXI ; Meridian Czernowitz, 2016. 120 с.
5. Жадан С. Цитатник : поезії. Харків : Фоліо, 2017. 221 с.
6. Похилюк О. М. Поетичний текст як об'єкт когнітивно-лінгвістичного аналізу. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2025. № 2. С. 21–29.
7. Lakoff G., Johnson M. Conceptual metaphor in everyday language. *Shaping entrepreneurship research*. Routledge, 2020. P. 475–504.

Наталія Ігорівна Телух
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики,
медіалінгвістики і української наукової мови
Білорусцева Тетяна Миколаївна

Специфіка функціонування книжкових серій як медіабрендів: таргетація, репутація та ринкові ефекти

Книжкові серії сьогодні стали фундаментальною частиною видавничого ринку України. Це не просто технічне об'єднання кількох видань під спільною назвою, а цілісна концепція та чіткий стратегічний напрям розвитку кожного видавництва. У роботі над серією видавець вибудовує окрему логіку: єдина стилістика оформлення та орієнтація на колекціонування стають тими інструментами, що допомагають утримувати увагу читача протягом тривалого часу. У цьому дослідженні ми розглянемо, як саме книжкові серії перетворюються на повноцінні медіабренди, як видавництва обирають свою аудиторію,

формують репутацію через візуальні асоціації та які ринкові ефекти це приносить у підсумку.

Класична Список використаних джерел закономірно залишається одним із найпопулярніших фундаментів для побудови книжкових серій. Її головна перевага – у світовому визнанні та стабільному попиті, який не зникає зі зміною поколінь чи появою нових літературних трендів. Однак висока конкуренція на ринку змушує видавців шукати нові, часто нестандартні підходи до презентації текстів, які вже давно відомі кожному. Тут виникає ключова особливість сучасної видавничої стратегії: оскільки зміст класичного твору не є унікальним і часто перебуває у суспільному надбанні, головним полем боротьби за покупця стає зовнішній вигляд книги та її позиціонування як бренду.

Яскравим прикладом такої трансформації є кейс видавництва «Vivat». Запустивши лінійку класики, видавництво одразу обрало чітке й гучне гасло: «Класика, що не втрачає актуальності» [3]. Раніше це видавництво асоціювався переважно з великими накладами фентезі та сучасних романтичних комедій, і саме цей досвід роботи з масовою аудиторією вони успішно перенесли на серію «Vivat класика». Читачеві пропонують яскраві, кольорові та насичені символами обкладинки, які перетворюють знайомі твори на об’єкти сучасного дизайну. Основна пропозиція для колекціонера тут максимально зрозуміла: така книга повинна виділятися на полиці та привертати увагу.

Видання класики в оформленні, що за своєю привабливістю не поступається новинкам сучасної літератури, виявилося надзвичайно дієвим методом залучення молодих читачів. Видавництво робить акцент на тому, що класика – це не нудно, а стильно. Крім того, велика увага приділяється створенню супутньої продукції, адже далеко не кожен гравець на ринку випускає ексклюзивний мерч, присвячений відомим класичним творам. Орієнтуючись на сучасну аудиторію, яка прагне поєднувати практичність з естетикою, «Vivat» використовує вже знайомі своїм читачам інструменти просування - активна промокампанія та знайомі візуальні сигнали в стилі оформлення. Їхня стратегія побудови репутації базується на зрозумілих візуальних образах, що дозволяє класичній серії органічно вписатися в загальний імідж видавництва.

Інша цікава стратегія представлена видавництвом «Віхола», чия серія «Неканонічний канон» стала справжнім маніфестом мінімалізму на українському книжковому ринку. Якщо шлях видавництва «Віват» базується на яскравості та насиченості, то «Віхола» пропонує читачеві концепцію стриманості, яка водночас не позбавляє видання різноманітності. Їхні підходи збігаються в одному – особливій увазі до корінців книг, які завдяки гармонійним або контрастним кольорам стимулюють читача зібрати повну, впізнавану колекцію на полиці. Проте в усьому іншому «Віхола» формує свій медіабренд відчутно інакше. Обкладинки цієї серії є майже порожніми: біле тло, де вказано лише автора та назву, створює відчуття витонченості та інтелектуальної чистоти. Саме ця простота стає вирішальним фактором для покупців, які втомлені від візуального шуму. «Неканонічний канон» успішно знаходить шлях як до вибагливого колекціонера, так і до пересічного відвідувача книгарні, адже зовнішній вигляд книги не нав’язує готових образів, а залишає простір для власних роздумів. Це продукт для тих, хто цінує легкість, невимушеність та практичність у щоденному читанні. Важливою частиною їхньої комунікації є мета «перевідкрити знайомих незнайомців» [4] – повернення в літературний обіг авторів, які довгий час залишалися поза увагою. Видавництво також активно використовує комерційні інструменти для формування лояльності, наприклад, пропонуючи спеціальні умови на купівлю набору з декількох книг за фіксованою ціною. Це не лише гарантує покупцеві початок власної колекції, а й допомагає «Віхолі» вибудовувати унікальний медіабренд, заснований на довірі та естетичній цілісності.

На противагу відносно молодим гравцям ринку, видавництво «НК-Богдан» представляє стратегію досвіду та тривалої присутності. Це ім’я вже давно асоціюється з фундаментальними книжковими серіями та класикою, а їхня серія «Світовид», що налічує понад сто найменувань, продовжує стабільно поповнюватися. Шлях цього

видавництва розпочався ще у 2004 році, що дозволило їм охопити величезну аудиторію ще до того, як соціальні мережі стали головним інструментом просування. Спочатку видавництво фокусувалося на навчальній літературі та творах зі шкільної програми, задовольняючи практичний попит учнів та вчителів. Однак з часом вони змогли трансформувати цей підхід у широку видавничу марку. Впізнаваним елементом серії залишаються реалістичні сюжетні ілюстрації та золота «етикетка» для назви – візуальні маркери, що апелюють до традиції та родинного читання. Навіть сьогодні, коли ринок диктує нові правила таргетації, «НК-Богдан» не втрачає актуальності завдяки своїм ексклюзивним правам на видання певних класичних творів, які досі не представлені в інших перекладах. Видавництво вміло поєднує стару репутацію надійності з сучасними запитами ринку, поступово розширюючи свій вплив як провідного гравця. Хоча велика кількість нових пропозицій змушує їх ретельніше боротися за увагу молодого покоління, їхня перевага полягає саме в тяглості традиції та впевненості у власному бренді, що формувався десятиліттями.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасні книжкові серії класичної літератури в Україні перестали бути просто збірками текстів, перетворившись на складні та багатогранні медіабренди. Аналіз діяльності видавництв «Vivat», «Віхола» та «НК-Богдан» демонструє, що успіх на сучасному ринку залежить не лише від змісту творів, а й від здатності видавця сформувати унікальну візуальну та ціннісну пропозицію. Кожна з розглянутих стратегій – від яскравого маркетингу та сучасного дизайну до витонченого мінімалізму чи прихильності традиціям – відображає прагнення видавництв адаптуватися до запитів сучасного читача, для якого книга є одночасно і джерелом знань, і важливим елементом самовираження та естетики. Таким чином, розвиток серійних видань стає ключовим інструментом конкурентної боротьби, де візуальна впізнаваність, репутація бренду та вміння вибудовувати тривалу комунікацію з аудиторією стають такими ж визначальними факторами успіху, як і сама літературна основа.

Список використаних джерел

1. Видавництво "Богдан". Видавництво «Богдан», українські книги, книжки для дітей, книги для школи, зошити, музичні альбоми. URL: https://bohdan-books.com/catalog/series/104201/ (дата звернення: 13.04.2026).
2. Книги серії «Vivat Класика» у Vivat. vivat.com.ua. URL: https://vivat.com.ua/series/vivat-klasyka/ (дата звернення: 13.04.2026).
3. Книжковий інтернет-магазин Лабораторія. *Книжковий інтернет-магазин Лабораторія*. URL: https://laboratory.ua/catalog/vivat-klasyka (дата звернення: 17.04.2026).
4. «Неканонічний канон» (5 будь-яких книг за спеціальною ціною) | Видавництво Віхола. Видавництво Віхола. URL: https://www.vikhola.com/product-page/nekanonichnyi-kanon (дата звернення: 13.04.2026).
5. Полєщук Г. Розвиток художнього мислення студентів спеціальності
6. «Видавнича справа та редагування»;. Український інформаційний простір. 2014. Число 2. С. 159–163.
7. Теремко В. Видавничий маркетинг. Київ : Акад., 2009. 272 с.
8. Тимошик М. С. Видавнича справа в Україні на сучасному етапі: тенденції, проблеми. Наукові записки Інституту журналістики. 2001. С. 33–41.
9. Шевченко В. Е. Художньо-технічне редагування. Київ : Видавничо-полігр. центр «Київ. ун-т», 2005. 254 с.

Анна Юріївна Товста
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, ст.викладач
кафедри журналістики, медіалінгвістики і української наукової мови
Людмила Василівна Підкамінна

Семантико-функціональні особливості фемінітивів у сучасній українській літературній мові

Незважаючи на глибоке історичне коріння, фемінітиви в українській мові тривалий час були обмежені через радянську мовну політику. Ситуація докорінно змінилася із закріпленням норм їхнього творення в «Українському правописі» 2019 року. Це стимулювало активне повернення фемінітивів в усі стилі, особливо на тлі актуалізації питань гендерної лінгвістики та мовної рівності.

Проблематика фемінітивів в українському мовознавстві була об’єктом вивчення багатьох науковців: словотвірні, лексико-семантичні та стилістичні особливості аналізував Іван Фекета [9]; діахронічний зріз досліджували Марія Брус [2], Алла Архангельська [1], а синхронічний – Анатолій Нелюба [8]. Також значний внесок зробила у вивчення фемінітивів із позицій гендерної лінгвістики Олена Малахова [7].

Проте мова постійно розвивається, і радикальні зміни в нормативному та суспільному дискурсах вимагають переосмислення наявних праць. Саме тому дослідження семантико-функціональних особливостей фемінітивів у сучасній українській літературній мові є актуальним.

Об'єктом аналізу стали конкретні приклади вживання фемінітивів, відібрані з текстів новинного сайту «Новини України та світу – Суспільне» за 2025 рік.

З'ясовано, що функціонально-стилістичні особливості фемінітивів у публіцистиці реалізують через три основні групи суфіксів, кожен із яких наділений чіткою стилістичною та семантичною специфікою.

Найважливіша функція фемінітивів у медіа – **ґендерна ідентифікація**, яка полягає в забезпеченні граматичної точності та представленні жінки як активного суб'єкта діяльності. Цю функцію переважно реалізують через два найбільш продуктивні суфікси.

Суфікс *-к-* є найбільш частотним і стилістично нейтральним формантом у публіцистиці, характерним для професійного мовлення [4, с. 91]. Його використовують для назв широко відомих професій, надаючи жіночій формі офіційності та чіткості: “Беруть зразки для ДНК-експертизи, роблять це безплатно, сказала **криміналістка** Вікторія Десяцька”[13]. “Серед гостей – **журналістка** та **блогерка** Тетяна Микитенко, **співачка** Світлана Тарабарова”[10].

Суфікс *-ин-* активно використовують для реалізації ідентифікаційної функції, але зі зміщенням у бік вищого семантичного або інтелектуального статусу. Його поширення зумовлене асоціаціями з традиційними номінаціями високої семантики та відсутністю структурних обмежень [3. с.73]: “У вересні 2025 року **фахівчиня** отримала орден "За заслуги" ІІІ ступеня” [15]. “Ти проходиш дуже багато різних етапів відбору, і тільки після цього ти стаєш частиною команди, яка їде в експедицію, – розповіла **біологиня**” [16].

Експресивна функція полягає в наданні тексту емоційного або оцінного забарвлення. Вона часто виражається через менш поширені або стилістично марковані суфікси.

Суфікси *-ис-* та *-ес-* трапляються в офіційних новинах, але їх використання може вказувати на певний урочистий або літературний відтінок [5, с.271]: “Пам'ять **поетеси**, громадської і політичної діячки вшановують щороку, розповіла **директриса** школи Олена Ходень”[11]. “Дефне Озджан, 17 років, **пілотеса**-першопрохідниця у Туреччині”[12].

Функція нормативної невизначеності відображає лабільність мовної норми та протиріччя в редакційній політиці.

Паралельне вживання форм для позначення особи свідчить про несистематичне використання фемінітивів. Це протиріччя виникає, коли для високостатусних чи офіційних посад зберігають традиційну форму чоловічого роду, тоді як для менш формальних видів діяльності вживають фемінітив [6. с.121]. “Тренери – старший **тренер-викладач** Дар’я Алєксєєва, **тренер-викладач** Вікторія Карпенко, додали в управлінні”[14]. “П'ятий **президент** Грузії Саломе Зурабішвілі заявила, що керівна партія (...) розпочала пряму атаку на лідерів опозиції” [17].

Проведене дослідження підтвердило, що фемінітиви в сучасній українській літературній мові виконують ключову функцію гендерної ідентифікації. Одна, виявлена лабільність мовної норми та часте паралельне вживання чоловічих форм для високих посад засвідчує, що питання інтеграції та стилістичної стабілізації фемінітивів є динамічним і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Список використаних джерел

1. Архангельська А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві. Мовознавство, 2014. №3.
2. URL:https://movoznavstvo.org.ua/component/attachments/download/273.html
3. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування, 2019.
4. URL: http://hdl.handle.net/123456789/14875
5. Касім Г. Ю. Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ, 2018. DOI: https://doi.org/10.18524/2413-0613.2018.22.145401
6. Кочукова Н., І. Бодра. Функціонування фемінітивів у мові українських інтернет-видань. Серія “Філологічні науки” Мовознавство 12, 2009.
7. DOI: https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189250
8. Крапива Ю. В., Медведь О. В. Використання фемінітивів за фахом або родом занять в укаїнських медіатекстах. Publishing House “Baltija Publishing”, 2021.
9. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-71
10. Маєрчик М., Плахотнік О., Ярманової Г. Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей, 2017.
11. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/gender_dlya_medii_2017.pdf
12. Малахова О. А. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі.
13. URL: http://womo.ua/olena-malahova/
14. Нелюба А. М. Інноваційні зрушення й тенденції в українському жіночому словотворі. Лінгвістика : зб. наук. праць. Луганськ, 2011.
15. Фекета І. І. Жіночі особові назви в українській мові. (Творення і вживання), 1968.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. "Бробакс" від Суспільного – у трійці найкращих розважальних застосунків у AppStore. 20.10.25
2. https://suspilne.media/culture/1143832-brobaks-vid-suspilnogo-u-trijci-najkrasih-rozvazalnih-zastosunkiv-u-appstore/

3. "Вона спонукала людей не мовчати, попри жахливі часи": у Києві вшанували поетесу Олену Телігу. 21.02.25
4. https://suspilne.media/kyiv/953993-vona-sponukala-ludej-ne-movcati-popri-zahlivi-casi-u-kievi-vsanuvali-poetesu-olenu-teligu/
5. Дівчата – архітекторки змін: вперше оголосили список "Дівчата року" за версією Time. 15.08.25
6. https://suspilne.media/culture/1091106-divcata-arhitektorki-zmin-vperse-ogolosili-spisok-divcata-roku-za-versieu-time/
7. Кропивницький центр розшуку зниклих безвісти менш як за рік отримав понад пів тисячі звернень. 09.07.25
8. https://suspilne.media/kropyvnytskiy/1061705-kropivnickij-centr-rozsuku-zniklih-bezvisti-mens-ak-za-rik-otrimav-ponad-piv-tisaci-zvernen/
9. Миколаївські спортсмени посіли 3 місце на чемпіонаті зі стрибків на акробатичній доріжці. 18.10.25
10. https://suspilne.media/mykolaiv/1142192-mikolaivski-sportsmeni-posili-3-misce-na-cempionati-zi-stribkiv-na-akrobaticnij-dorizci/
11. "Моя команда – мій подих, мій захист". Як газівниця Оксана працює на Дніпропетровщині. 21.10.25
12. https://suspilne.media/1144844-moa-komanda-mij-podih-mij-zahist-ak-gazivnica-oksana-pracue-na-dnipropetrovsini-suspilne-ludi/
13. Рік серед пінгвінів: про зимівлю на острові в Антарктиці розповіла полярниця з Рівненщини. 19.08.25
14. https://suspilne.media/rivne/1093838-rik-sered-pingviniv-pro-zimivlu-na-ostrovi-v-antarktici-rozpovila-polarnica-z-rivnensini/
15. Суд у Грузії відправив під варту одного з лідерів опозиції. 23.05.25
16. https://suspilne.media/1024605-sud-u-gruzii-vidpraviv-pid-vartu-odnogo-z-lideriv-opozicii/

Катерина Олегівна Трайдакало
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка
Інна Миколаївна Ліпницька

Актуальність проблем прав жінки у правозахисній і публіцистичній діяльності Лариси Денисенко

У XXI столітті питання гендерної рівності та захисту прав жінок залишаються одними з головних. Адже, незважаючи на значний прогрес у цьому питанні, жінки продовжують зазнавати утисків, насильство та стереотипи. Важливу роль у формуванні суспільної свідомості відіграють письменники, публіцисти та правозахисники, які порушують ці важливі питання у своїй діяльності. Саме такою є Лариса Денисенко – письменниця, адвокатка та правозахисниця, яка формує соціальну свідомість через літературну та громадську діяльність.

У своїй діяльності Лариса Денисенко висвітлює питання прав жінок, гендерної рівності, про те, як жінка може захистити себе. Робить акцент на проблемах домашнього

насильства, соціальних стереотипів та на відношенні до жінок у різних сферах суспільного життя.

Лариса Денисенко активно працює у сфері захисту прав жінок, вона є співзасновницею ЮрФем - першого об'єднання жінок-юристок в Україні. З 2022 року організація стала центром для підтримки жінок, що постраждали від сексуального насильства під час війни. У своїй діяльності правозахисниця акцентує увагу на проблемі «мовчання» жертв насильства. Правозахисниця наголошує, що адвокат має ставати «голосом» тих, хто не готовий говорити сам, допомагаючи їм долати психологічні та юридичні труднощі. Правова та публіцистична діяльність виконує не лише інформаційну, а й просвітницьку функцію.

Творчість Лариси Денисенко є продовженням її правозихисної діяльності. В своїх романах авторка порушує теми свободи, рівності, ідентичності, прав людини, розкриває складні та важливі соціальні питання. Ідеї для своїх книг Лариса Денисенко шукає в повсякденному житті людей – це різні зустрічі, діалоги та історії, які стають сюжетами для майбутніх книжок авторки. У своїх інтерв'ю письменниця говорить, що любить писати від імені чоловіка і жінки, аби показати, наскільки по-різному вони мислять, хоча водночас є однаковими.

Отже, Лариса Денисенко не лише захищає права жінок у правовому полі, а й змінює свідомість суспільства, роблячи його більш толерантним, справедливим та цивілізованим. У своїй правовій та публіцистичній діяльності правозахисниця порушує основні теми прав жінок: насильство, гендерні стереотипи, нерівні можливості у професійній діяльності, дискримінація. Лариса Денисенко стверджує, що подолання гендерної нерівності є важливою умовою розвитку демократичного суспільства. Вона підкреслює необхідність активної участі громадськості у розв'язанні цих проблем.

Своїм прикладом авторка доводить, що сила слова може формувати цінності, захищати права і змінювати уявлення про сучасний світ. А в своїй літературній діяльності майстерно поєднує гумору, психологію та сатиру. Історії у її книгах яскраві, живі, сповнені драм, і водночас містять елементи абсурду, комізму та іронії.

Список використаних джерел

1. 6 українських дівчат говорять про фемінізм. L'Officiel Online. 2018. URL: https://officiel-online.com/uk/lichnosti/stati/feminism-in-ukraine/?utm_source.com (дата звернення: 10.04.2026)
2. Денисенко Л. Я і Конституція / Лариса Денисенко. Київ : Портал, 2019. 64 с.
3. Лауда Л. Лариса Денисенко: «Коли мені цікаво, я можу практично все!» : інтерв'ю з письменницею. Друг читача. 2007. № 11. С. 4–5
4. «Людина не жила для вашого заголовка»: розмова з правозахисницею та письменницею Ларисою Денисенко в Києві. Вечірній Київ. 2025. 20 черв. URL: https://vechirniy.kyiv.ua/news/113982/ (дата звернення: 10.04.2026)
5. Про що мовчить жінка: Лариса Денисенко, письменниця. Marie Claire. 2020. URL: https://marieclaire.ua/fashion/pro-shho-movchit-zhinka-larisa-denisenko-pismennitsya/ (дата звернення: 10.04.2026)
6. Свій серед своїх: «Свобода – всередині, права – непорушні». UNDP. 04.03.2020. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/cviy-sered-svoyikh-svoboda-vseredyni-prava-neporushni (дата звернення: 10.04.2026)
7. Уднікова А. Лариса Денисенко: письменниця та правозахисниця. Лариса Денисенко: фан-сайт. URL: https://larysa.com.ua/(дата звернення: 10.04.2026).

Наталія Вадимівна Федорова
здобувач першого рівня вищої освіти,
заочна форма навчання
спеціальності «Філологія
(українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

«Концепція "людина і природа" в українській малій прозі кінця XIX – початку XX століття: філософський аспект».

У повідомленні розглянуто концепцію людина і природа на прикладі оповідання Леся Мартиновича «Мужицька смерть». Оповідання було надруковане І.Франком у "Літературно-науковому віснику" 1898 року і завершило становлення сатиричного стилю письменника. Воно стало художнім узагальненням побачених Лесем Мартовичем трагедій, де смерть була єдиним «виходом» селянина із боргової ями.

Твір починається in media res (з середини подій). Це зроблено для того, щоб читач одразу відчув задушливу атмосферу хати. Відсутність рамок підкреслює буденність смерті в селі – це не урочиста подія, а звична частина життя. Сюжет однолінійний, концентрований на внутрішньому стані Гриня. Його ключові епізоди:

1. Гриньове прощання з полем через вікно.
2. Прихід священника та «господарська сповідь».
3. Останнє розпорядження щодо волів та вівса.

Конфлікт розвивається через наростання задухи в хаті та звуження простору навколо героя. Соціальний характер конфлікту це протистояння мужика і держави (податки, борги, казенщина). А екзистенційний характер - це конфлікт між життям (бажанням доробити справу на полі) і неминучою смертю [4, с. 147].

Інтрига полягає не в тому, помре Гриньо чи ні (це очевидно з назви), а в тому, що переможе в його душі перед фіналом: страх перед пеклом чи любов до землі? Перемагає земля. Конфлікт в оповіданні постійно «стискається». Зовнішній світ (поле) звужується до вікна, потім до хати, і нарешті – до думок Гриня на печі. Людина проти системи (соціальний) та Дух проти немочі (біологічний). Лесь Мартович майстерно чергує сухий, майже протокольний опис побуту з емоційними спалахами марення героя.

Серед художніх описів - пейзаж, який служить контрастом до тих подій, що розгортаються у хаті. У Мартовича природа – це не просто декорація, це повноцінний учасник драми, який підкреслює трагедію людського існування через кілька функцій. **Пейзаж як трагічний контраст (Природа vs Людина).** Автор використовує яскраві картини весняного пробудження, щоб на їхньому тлі смерть селянина виглядала несправедливою. *«Надворі був прекрасний весняний день. Сонце гріло, як мати, небо було синє та чисте, а в полі жайворонки розливалися своїми піснями...»*[1, с. 84]. Природа байдужа до болю Гриня – вона вічна і прекрасна, тоді як людина – смертна і знесилена. Автор порівнює сонце з «матір'ю», воно створює атмосферу затишку й тепла. Проте в хаті Гриня – холод, темрява і запах смерті. Цей контраст підсилює ідею: світ створений для радості, праці, добра, але соціальні умови позбавили селянина можливості цією радістю насолоджуватися, перетворивши працю на виснажливий тягар, а життя - на борсання у злиднях [2, с. 114].

Настроєвий (психологічний) пейзаж. Ближче до фіналу природа починає «синхронізуватися» з внутрішнім станом героя. Величне сонце поступається місцем холодним сутінкам. *«Сонце вже сідало. Його червоне проміння падало крізь вікно на*

стіну і на постелю, де лежав Гриньо. Воно виглядало, як кров...» [1, с. 90]. Червоний колір заходу сонця навіює тривогу, де колір підкреслює напругу. Сонце «вмирає» разом із Гринем, символізуючи завершення його життєвого шляху [3, с. 15].

Пейзаж як зв'язок із землею (Екзистенційний аспект). Для Мартовича земля – це не просто простір для праці, це частина тіла самого мужика. *«Гриньо дивився у вікно на своє поле. Воно чорніло здалека, чекало на нього, а він не міг уже до нього прийти. Він чув запах тієї землі навіть крізь зачинені двері»*[1, с. 91]. Поле, земля як елементи природи тут стає частиною нюхових та зорових відчуттів героя. Це доводить, що концепція «людина і природа» у Мартовича базується на абсолютному злитті. Герой не мислить себе поза простором свого поля. Навіть портретні риси самого Гриня, Мартович характеризує через означення, які, зазвичай, використовуються для землі. він «висохлий», «чорний», «покорчений» працею. Його тіло само нагадує поорану землю [6, с. 170]. У Мартовича природа – це вища справедливість. Якщо суспільство (податки, пани, закони) мучить Гриня, то природа (земля) – це те, куди він повертається для вічного спокою. Смерть Гриня не сприймається як катастрофа Всесвіту. Це природний процес, як зміна пори року. У фіналі оповідання, попри смерть Гриня, залишається земля і весна. Життя природи триває, а отже, праця Гриня не була марною – вона залишилася в цій землі, в його синові. Це дає надію на вічне оновлення. Мартович філософськи підводить до думки: людина – лише колосок у великому полі життя.

Підсумовуючи, можемо сказати, що соціальні умови деформують життя селянина, природа повертає його до першовитоків. Філософський аспект твору полягає в тому, що смерть мужика не є фіналом – через зв'язок із землею, яка залишається вічно живою та родючою, герой здобуває своєрідне безсмертя. Таким чином, людина в малій прозі Мартовича постає невід'ємною часткою вселенського ритму, де кожна «мужицька смерть» є лише моментом вічного оновлення природи.

Список використаних джерел

1. Мартович Л. Твори : в 3 т. / упоряд. та приміт. Б. С. Лесина. Київ : Дніпро, 1975. Т. 1. 340 с.
2. Карач Н. Роль пейзажу в психологічній новелістиці Покутської трійці. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Філологія*. 2010. Вип. 23. С. 112–117.
3. Мороз Л. З. Світло сонячне і тіні тернові (Про творчість Леся Мартовича). *Слово і Час*. 2004. № 8. С. 12–18.
4. Погребенник В. Ф. Екзистенційні мотиви у творчості Леся Мартовича. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки*. 2013. Вип. 4.12. С. 145–150.
5. Гнідан О. Д. Проблема "людина і природа" в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. *Наукові записки НаУКМА: Філологічні науки*. 2002. Т. 20. С. 34–39. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9143.
6. Хороб С. І. Поетика експресіонізму в малій прозі Леся Мартовича. *Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна*. 2006. Вип. 38. С. 167–174.
7. Кіраль С. С. Лесь Мартович в оцінці Івана Франка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2011. № 2. С. 45–56.

Євгенія Олександрівна Фисун
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Тетяна Валеріївна Бикова

Основні тенденції розвитку сучасної української фантастики

До 1920-х років українська фантастика перебувала в ненайкращому стані через скрутну політичну ситуацію в країні та ідеологічні обмеження, які стосувалися фактично кожної сфери життя людини. «Початком жанру вважається трилогія Юрія Смолича «Прекрасні катастрофи», а поновлення пов'язують з появою роману Володимира Винниченка «Сонячна машина» [5, с. 290].

Після здобуття Україною Незалежності процес розвитку фантастичної літератури пожвавився. Вона почала поступово виходити за межі «журнального легкого жанру» [2, с. 2], інтегруючись у ширший літературний процес і нарешті отримала визнання як серед читачів, так і серед дослідників. Причиною стала потреба пошуку нових форм художнього осмислення реальності.

У доповіді розглядаються тенденції розвитку сучасної української фантастики. Однією з провідних є жанрове розмаїття. В сучасних фантастичних творах активно функціонують жанри фентезі та наукової фантастики, всередині яких визначають безліч піджанрів і різновидів: героїчне, епічне, християнське, окультне, готичне фентезі [4, с. 117]; альтернативна історія, космічна опера, кіберпанк, утопія та антиутопія тощо. Водночас чіткі межі жанрів дедалі частіше розмиваються. Автори поєднують елементи різних напрямів, створюючи «гібридні» моделі оповіді, прагнуть відходити від традиційних схем і шукати нові способи художнього вираження, експериментуючи з формою та змістом. Яскравим прикладом втілення цієї тенденції стала антологія «Корчма на перехресті світів», яка вміщує оповідання одинадцяти авторів-фантастів. Написані в різноманітних, несумісних на перший погляд жанрах, твори логічно об'єднані і є цінним літературним творінням.

Наступна тенденція – активне звернення авторів фантастичних текстів до слов'янського фольклору та міфології. При цьому традиційні сюжети, образи, символіка зазнають творчого переосмислення. Це може виявлятися на зовнішньому (зміна вигляду персонажа або локації), функціональному (зміна ролі в сюжеті) та смисловому (переосмислення символічного значення образу) рівнях. Мавки, вовкулаки, відьми стають повноцінними персонажами сучасних романів. О. С. Леоненко вважає, що «Яскравий міфологізм, релігійність і співіснування людини з представниками народної демонології – характерні атрибутивні інтенції фентезі в українській літературі» [3, с. 108]. Активно розвиває автентичну міфологію у фентезі сучасна українська письменниця Дара Корній. Вона «захопливо відкриває світ прадавніх вірувань, телепортуючи в минуле, яким блукають незнайомі химерні істоти. Своїм доробком письменниця прагне об'єднати різні покоління й навчити домовлятися» [1].

Сучасна фантастика зазнала суттєвого впливу війни, стрімкого розвитку штучного інтелекту та інших науково-технічних галузей, що зумовило акцент на постапокаліптиці, кіберпанку та альтернативній історії. Автори моделюють сценарії минулого, за якими могло піти людство, щоб уникнути глобальних проблем теперішнього, застерігають від повторення негативного досвіду, або зображають геть нове, досі невідоме антиутопічне майбутнє, яке беззаперечно чекає людей, якщо вони не змінять вектор свого руху.

Помітною є і трансформація образу героя. Якщо раніше домінував тип «обраного», наділеного особливими здібностями, то нині все частіше в центрі оповіді опиняється звичайна людина, яка змушена діяти в незвичних обставинах. Такі персонажі характеризуються внутрішньою складністю, психологічною глибиною, неоднозначністю з морального боку. Спостерігаємо загальну тенденцію сучасної літератури до зміщення акценту з зовнішнього конфлікту на внутрішній. Також дедалі частіше автори ставлять у центрі оповіді жіночі персонажі замість традиційно домінантних чоловічих.

Отже, українська фантастика пройшла складний шлях від обмеженого радянською ідеологією, до самобутнього метажанру. У новітній період вона характеризується жанровим розмаїттям та гібридністю. Письменники-фантасти переосмислюють національну міфологічну спадщину, звертають увагу читача на актуальні проблеми. Водночас змінюється тип героя у таких творах. Він стає психологічно складнішим, суперечливим, а також помітно зростає роль жіночих персонажів.

Список використаних джерел

1. Дара Корній – книги та біографія. Vivat. Автори. URL: https://vivat.com.ua/avtory/kornii-dara/ (дата звернення: 08.04.2026).

2. Карацупа В. Українська фантастика другої половини XX століття у періодиці та книжкових виданнях. Вісник Львівського університету. Сер. : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. 2012. Вип. 7. С. 216-243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2012_7_16 (дата звернення: 08.04.2026).

3. Леоненко О. С. Жанр фентезі в українській прозі кінця XX – початку XXI століття : дис. … канд. філол. наук : 10.01.01. Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2010. – 121 с.

4. Манахов О. І. Літературна традиція і жанр фентезі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2014. Вип. 8(2). С. 115-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_8(2)__31 (дата звернення: 08.04.2026).

5. Савицька Н. Основні аспекти вивчення сучасної української наукової фантастики. Літературознавчі обрії. Збірник наукових праць. 2014. Випуск 19. С. 289-296.

Юлія Юріївна Фисюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія
(українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Оказіоналізми в рекламному дискурсі

Актуальність дослідження оказіоналізмів у рекламному дискурсі зумовлена потребою вивчення мовної креативності як ефективного засобу привернення уваги споживача, впливу на його свідомість і формування сучасних мовних тенденцій в умовах розвитку медіа та реклами.

Лексика сучасної української мови постійно поповнюється новими словами. Лексичні новотвори свідчать про динамічний характер мови, про здатність до змін і збагачення її словникового складу. Це приводить до того, що на кожному етапі наукового пізнання постають нові питання, пов’язані з потребою та доцільністю вивчення новотворів. Зокрема це охоплює і структурно-семантичну природу та функціонально-

стилістичне призначення оказіональних елементів – позасистемних мовленнєвих явищ, які ілюструють шляхи та форми розвитку мови окремого періоду, відображають взаємодію між мовою й мовленням, а також оновлюють словотвірну та образну можливість української мови. Появу оказіональних слів у текстах реклами можна пояснити необхідністю надати певним явищам, предметам чи дії експресивного відтінку, більшої образності з метою привернути увагу потенційного споживача до рекламного товару, виокремивши його з-поміж інших.

Термін «оказіоналізм» походить від лат. occasionalis – випадковий (occasion – випадок). Оказіоналізм – це незвичайне, здебільшого експресивне забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, з порушенням законів словотворення чи мовної норми, і яке існує лише в певному контексті, у якому воно виникло [8, с. 452].

Основна функція оказіоналізмів не номінативна, не позначення нового явища чи нової реальності об'єктивної дійсності, а експресивна – прагнення висловити особисте, емоційне ставлення до дійсності. Важливим мотивом для створення оказіоналізмів є також прагнення авторів до мовної гри, що надає тексту більш незвичайного, творчого характеру.

Н. Клименко виокремлює основні критерії надання слово статусу оказіоналізму:

1) структурний, тобто визначення порушення словотвірної норми у структурі (будові) словотвірної моделі чи утворення за унікальною моделлю – словом-зразком (слово може бути звичайним, або ж – унікально-незвичним);

2) функціональний – «прив'язаність» оказіоналізму до контексту чи до конкретної ситуації, події – обмеженість функціонування в часі та просторі;

3) прагматичний – оказіоналізми створюють і для оцінки, і для номінації поняття, незакріпленого в словотвірній нормі мови [2, с. 32-33].

Рекламісти, щоб привернути увагу покупців, використовують нове «оригінальне» слово. Особливістю рекламних оказіоналізмів є те, що більшість з них творяться від назви товару, який рекламують. Наприклад, *«**Снікерсуй** та вривайся в гру»* – від назви шоколадного батончика Snickers [6]. ***«Шейканемо.** Shake. Mix. Drink»* – від назви напою Shake [8]. *«Привід влаштувати для найріднішої святковий супер **Freshний** сніданок»* – від назви сметани Farm Fresh [4]. *«Нові грінки **Хрусteam**, яскравий смак, неперевершений хруст»* – назва грінок Хрусteam [7]. *«Коли здається, що варіантів нема, коли потрібно більше варіантів, або коли наявні варіанти – не варіант, **EVAріанти** на eva.ua»* – від назви магазину EVA [1].

У тексті реклами кави *«Для закоханості з першого погляду достатньо однієї миті: у повітрі витає любов й **Аромоксамит** кави Jacobs, у чашці – турботливо зварена кава, ніби щойно із кав'ярні, і ти ось-ось розумієш, що ці спогаді стануть незабутніми»* [5] оказіоналізм утворений злиттям двох кореневих морфем від аромат + оксамит. Аромат (від грец. aroma – пахощі) означає «духмяний, приємний запах; невловимий відбиток»; оксамит – «тканина з густим коротким ворсом із натурального шовку або штучного волокна», оксамитовий – «зшитий з оксамиту», але часто цей прикметник використовують у переносному значенні «приємний, м'який запах». Особливістю оказіональних новотворів, ужитих у рекламних текстах, є те, що вони надають тексту живої образності, підсилюють емоційність. Рекламісти, створюючи такі оказіоналізми, не ставлять за мету ввести їх у загальний вжиток, вони ніби надають контексту нових семантичних відтінків, актуалізуючи внутрішні форми і створюючи перлокутивний ефект.

У рекламі смартфонів ***«СМАРТівські** коти рекомендують»* – (смарт (smart) з англ. розумний) [3] поєднано графіксацію з контамінацією (гібридизацією), тобто об'єднання мовних (номінативних) одиниць на підставі структурної, функційної або асоціативної близькості чи з певною комунікативною метою, що зумовлює утворення нової мовної одиниці.

Отже, оказіоналізми – нестандартні мовні одиниці, яким притаманні певні особливості, внаслідок чого їх виокремлюють з неологічної лексики. Вони трансформують світогляд реципієнтів і впливають на мовне відображення дійсності. Такі слова є результатом творчої діяльності автора, їхнє семантичне наповнення репрезентує розвиток суспільного життя та зміни в людській свідомості.

Список використаних джерел

1. ЕVAРІАНТИ НА EVA. UA. URL: https://eva.ua/ua/evarianty/ https://www.instagram.com/tv/CZ1U2izKnaC/?igsh=M3J4OHk4eGF5N2Fn
2. Клименко Н.Ф. Оказіональне словотворення: Особливості функціонування у медіазаголовках. Теорія і практика сучасної науки та освіти: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівський науковий форум, 2023. 124 с.
3. Просто жити смарт. URL: https://www.facebook.com/allo/videos/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%82%EF%B8%8F/1343134789229451/
4. Реклама Farm Fresh. URL: https://www.instagram.com/p/B__6SRwnQkR/?igsh=dm54bDhjZWFjd3lz
5. Реклама Jacobs. URL: https://www.instagram.com/tv/CZ1U2izKnaC/?igsh=M3J4OHk4eGF5N2Fn
6. Реклама Snickers. URL: https://www.instagram.com/p/CP_B_tyqEur/?igsh=MW9vOG9peXl2N3F5dw==
7. Реклама грінок Хрустім. URL:https://youtu.be/7zRPzJwOhFE?si=IyptHEsdQcu2MuM7
8. Реклама шейку. URL: https://www.instagram.com/reel/CrkytqiNTvX/?igsh=ZzdvMXlzc3J4MXox
9. Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

Олександр Віталійович Форостян
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності «Філологія: А4.01 Українська мова та Список використаних джерел»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Трансформація особистості в умовах тоталітаризму у творчості Ольги Мак

У доповіді йдеться про проблематику впливу тоталітарних режимів на особистість, що є однією з актуальних сфер сучасних досліджень і поєднує в собі історико-політичний, психологічний та літературознавчий аспекти. Тоталітаризм як специфічна форма політичного устрою XX століття відзначається абсолютним контролем над суспільством, системним примусом і масовими репресіями, що спричиняють глибокі метаморфози не лише соціуму загалом, а й психіки конкретного індивіда. Через призму літератури можна простежити механізми психологічної трансформації людей, їхню боротьбу та виживання в репресивній системі.

Творчість української письменниці Ольги Мак, яка базується на особистих переживаннях та історичних подіях, дає унікальне уявлення про ці процеси. Тема

трансформації особистості в умовах тоталітаризму у творчості Ольги Мак обрана як науково значуща, оскільки дає можливість простежити специфіку впливу репресивної влади на індивіда з позицій гуманітарного дискурсу і розкрити культурно-історичні особливості українського досвіду переживання тоталітарного режиму.

Об'єктом дослідження став прозовий твір Ольги Мак «В кігтях НКВД». У дослідженні застосовано історико-літературний метод для з'ясування соціально-історичного контексту; системний аналіз художніх текстів; психоаналітичний метод для дослідження внутрішніх змін персонажів; структурно-семіотичний підхід та інші.
У прозі Ольги Мак тоталітарна система постає як цілісна машина нищення, що охоплює всі сфери життя людини. Репресивний апарат зображено не абстрактно, а через конкретні механізми: нагляд, арешт, тюремне слідство, «суди-трійки», моральне виснаження особистості та інше.

Трансформація персонажів відбувається на кількох рівнях. Після оголошення людини «ворогом народу» змінюється її суспільний статус: вона автоматично виключається з нормального соціального життя. Оточення уникає спілкування через страх бути запідозреними в співчутті чи співучасті. Руйнуються дружні та професійні зв'язки, людина втрачає роботу, підтримку, можливість відкрито взаємодіяти з іншими. Репресивне клеймо поширюється і на родину: близькі зазнають осуду, дискримінації, обмежень у навчанні чи працевлаштуванні. Таким чином, відбувається не лише ізоляція окремої особи, а й маргіналізація цілої сім'ї. Постійне очікування арешту, допитів чи нових звинувачень породжує стан тривалого внутрішнього напруження. Страх стає фоновим станом свідомості, що поступово руйнує цілісність особистості. У таких умовах можливі два сценарії. Перший – людина змушена постійно контролювати власні слова, жести й навіть думки. Виникає внутрішній конфлікт: зовні необхідно демонструвати лояльність до влади, тоді як внутрішньо зберігається незгода з нею. Розкол між публічною поведінкою та особистими переконаннями формує відчуття подвійного життя і призводить до втрати психологічної стабільності. Другий сценарій – відмова підкоритися системі. У такому разі репресивний механізм спрямовується на фізичне й психологічне зламання особистості, використовуючи тиск, насильство та ізоляцію.

Незважаючи на соціальне відчуження й психологічний тиск, у багатьох персонажів твору Ольги Мак зберігається система цінностей, яка не піддається зовнішньому примусу. Спроби тоталітарної системи знеособити людину, перетворити її на безликий гвинтик системи, закінчуються невдачею. Віра, принципи, боротьба - саме це дозволяє героям зберігати гідність і свою особистість навіть у ситуації крайнього приниження та насильства.

У творі Ольги Мак «В кігтях НКВД»зміна особистості під впливом тоталітарного режиму показана як подвійний процес. З одного боку, система ламає людину: вона втрачає соціальні зв'язки, живе в страху, змушена приховувати свої думки, переживає внутрішній розкол. Тобто відбувається поступове руйнування звичного життя. З іншого боку, саме в цих жорстких умовах у людини може зміцнитися віра, переконання, почуття гідності, усвідомлення власної цінності та вірність собі попри тиск системи. Художня модель письменниці утверджує пріоритет особистості над тоталітарною машиною.

Список використаних джерел

1. Білас І. Репресивно каральна система в Україні: 1917 1953. Суспільно-політичний і історико-правовий аналіз. Кн.. 1–2. К., 1994. 428, 686 с.

2. Коляструк О. Радянська репресивно-тоталітарна система за матеріалами журналу «З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ». *Гілея: історичні науки, філософські науки, політичні науки : наук. вісник*. 2024. Вип. 187 (12). С. 136–142.

3. Мак О. В кігтях НКВД. Фейлетон «Праці». – Вінніпег (Канада), 1953. 136 с.

4. Тимощук Н. Антитоталітарний дискурс української прози ХХ століття: проблематика голодомору та особливості її художньої реалізації : автореф. дис. … канд. філол. наук. К., 2006. 16 с.

Анастасія Петрівна Щецяк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Організаційна культура як шлях досягнення високого рівня професійної діяльності

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням вимог до професійної діяльності людини. Успіх будь-якої організації залежить не лише від рівня професійних знань і навичок працівників, а й від сформованої системи цінностей, норм і правил поведінки, які об'єднують колектив. Саме тому організаційна культура відіграє важливу роль у досягненні високих результатів діяльності. Організаційна культура – це сукупність цінностей, норм і моделей поведінки, які поділяються членами організації та визначають їхню діяльність і взаємодію. Вона формує соціальне середовище в колективі та впливає на прийняття рішень і стиль роботи, що робить її важливою складовою будь-якої професійної діяльності [1; 2].

До основних складових організаційної культури належать корпоративні цінності, норми поведінки, традиції, стиль керівництва та система внутрішніх комунікацій. Усі ці елементи забезпечують узгодженість дій працівників і сприяють ефективному функціонуванню організації. Організаційна культура проявляється у ставленні працівників до роботи, рівні відповідальності, дисципліні та взаємодії між членами колективу. Особливу роль відіграє культура спілкування, що передбачає взаємоповагу, дотримання етичних норм і вміння вирішувати конфлікти, адже саме через спілкування найчастіше проявляється реальний рівень культури в колективі [3].

На нашу думку, саме культура спілкування є одним із найважливіших елементів організаційної культури, адже від того, як люди взаємодіють між собою, залежить атмосфера в колективі. Якщо працівники поважають одне одного і вміють знаходити спільну мову, це значно підвищує ефективність роботи та зменшує кількість конфліктів. У сучасному світі комунікація є ключовою навичкою, без якої неможливо досягти успіху в професійній діяльності.

Організаційна культура тісно пов'язана з психологічним кліматом у колективі. Сприятлива атмосфера сприяє підвищенню продуктивності праці, тоді як конфлікти та напруженість можуть негативно впливати на результати діяльності. Позитивний психологічний клімат допомагає працівникам почуватися впевнено та комфортно, що сприяє розвитку їхнього потенціалу та підвищенню результативності праці [1].

Позитивний психологічний клімат є одним із найважливіших факторів ефективної роботи. Якщо людина відчуває підтримку та розуміння, вона працює значно краще і з більшим бажанням. Саме атмосфера в колективі часто визначає, чи буде працівник задоволений своєю роботою, чи ні.

Важливим чинником формування організаційної культури є стиль управління. Керівник визначає основні принципи взаємодії в колективі та формує цінності, яких

дотримуються працівники. Саме від стилю керівництва залежить рівень довіри, відповідальності та активності працівників у процесі роботи [4]. Ефективний керівник – це не той, хто лише контролює, а той, хто підтримує своїх працівників і створює умови для їхнього розвитку. Сучасний керівник має бути лідером, який мотивує, допомагає і сприяє розвитку команди. Саме такий підхід формує довіру і позитивну атмосферу.

Організаційна культура має значний вплив на професійну діяльність, адже вона сприяє підвищенню продуктивності праці, розвитку командної роботи та формуванню відповідальності працівників. Крім того, вона відіграє важливу роль у мотивації, оскільки люди працюють ефективніше тоді, коли відчувають повагу до себе та своєї праці [1; 4]. Мотивація залежить не тільки від матеріальних факторів, а й від ставлення в колективі. Якщо людина відчуває підтримку, вона прагне працювати краще, а якщо ні – поступово втрачає інтерес до роботи. Саме тому організаційна культура має величезний вплив на бажання людини працювати.

Низький рівень організаційної культури може призводити до конфліктів, зниження продуктивності праці та відсутності мотивації. Організаційна культура формується поступово і залежить від цінностей організації, стилю управління та рівня розвитку працівників. Важливу роль у цьому процесі відіграє комунікація, яка забезпечує передачу норм і правил поведінки в колективі [3].

Отже, організаційна культура є важливим чинником досягнення високого рівня професійної діяльності. Вона забезпечує ефективну взаємодію в колективі, сприяє розвитку професійних якостей працівників і формує позитивний імідж організації, що є необхідною умовою її успішного функціонування [1].

Список використаних джерел

1. Організаційна культура як основа успішної діяльності підприємства https://ujae.org.ua/en/organizational-culture-as-the-basis-of-successful-business/ (дата звернення: 11.04.2026).
2. Організаційна культура (Вікіпедія) https://uk.wikipedia.org/wiki/Організаційна_культура (дата звернення: 09.04.2026).
3. Структура організаційної культури https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1816/
4. Моделі організаційної культури https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/695 (дата звернення: 11.04.2026).

Софія Ярославівна Фурман
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності «Середня освіта: А4.11 (Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української літератури
Лариса Віссаріонівна Йолкіна

Хронотоп як маркер національної ідентичності героїв у повісті Р. Володимира «Андрій Первозванний»

Актуальність дослідження зумовлена тим, що повість Р. Володимира «Андрій Первозванний» досі залишається малодослідженою у вітчизняному літературознавстві. Осмислення хронотопу як маркера національної ідентичності є актуальним і в контексті сучасного вивчення діаспорної прози, яка переосмислює духовні витоки українського народу.

Проблему хронотопу в українській науці розробляли Н. Копистянська, яка визначає його як жанротворчий, змістовий і філософський чинник тексту [2; 3].
Мета дослідження – проаналізувати хронотоп як маркер національної ідентичності героїв у повісті Р. Володимира «Андрій Первозванний».

Пересічення часових пластів і просторових координат у повісті безпосередньо пов'язане з пошуком національної ідентичності як апостола, так і народів, із якими він стикається на шляху місії. Темпоральна структура твору будується на трирівневій моделі: конкретно-історичний час першого століття нашої ери (доба Нерона і Веспасіана), метаісторичний сакральний час місії та позачасовий вимір колективної пам'яті дніпровських мирян. За класифікацією Н. Копистянської [3], хронотоп повісті є одночасно авторським, сюжетним і персонажним: суб'єктивне переживання часопростору героєм визначає характер усієї наращії. Ця темпоральна поліфонія забезпечує художній діалог між давніми ідентичностями та сучасністю твору, адресованою українській читацькій аудиторії діаспори.

Відправним пунктом просторової подорожі є Ахая – «*пам'ятна країна вільного буття, висотних знесень душі»* [1, с. 13] - трагічний образ занепалої цивілізації, яка після «втрати минулої величі самобутнього єства» [1, с. 14] стала уособленням долі пригноблених народів загалом. За Л. Козубенком [4, с. 48], простір повісті організований як взаємодія «макросфери» (історична епоха, географічні простори місії) і «мікросфер» (дорога, берег Дніпра, дім, вершина гори), кожна з яких несе власне ідентифікаційне навантаження. Там, де грецькі та єгипетські цивілізації, «попавши в неволю до римських панів» [1, с. 54], втратили суверенну ідентичність, дніпровські мирянин зберігають «здоровий побут», «гарні звичаї», «богобоязкість» і «гостинність» [1, с. 48-49].

Хронотоп «шляху» є ключовим хронотопом ідентифікації: він функціонує подвійно - як конкретний географічний маршрут (Ахая - Чорне море - Борисфен - Київ) і як духовно-символічний маршрут самопізнання [5, с. 62]. Особливої художньої сили набуває образ України, відтворений через молитовне споглядання апостола посеред чорноморської бурі: *«О, пошли мені, Боже, ще раз востаннє, хоч уві сні, цю гожу країну мирян... весь отой край соками, молоком і медом наллятий, дощем, росою зволожений, твоєю ласкою огорнений»* [1, с. 48-49]. Україна постає не лише фізичною реальністю, а духовно-емоційною вітчизною апостола: хронотоп набуває функції нагадування про корені ідентичності в найтяжчих умовах.

Виразну аксіологічну функцію виконує зіставлення греків і дніпровських мирян. Греки «попали в неволю», бо «вибрали просвічення без Бога»; їхня віра й буття існують «нарізно від себе». Натомість у мирян «вірування й буття не нарізно пробувають» [1, с. 69], а *«Бог у них на першому місці, з ним починають і кінчають Божий день»* [1, с. 68] - звідси й незнищенна духовна сила народу. Р. Володимир використовує хронотоп «зустрічі двох цивілізацій», щоб через очі героя-свідка показати, яка саме духовна модель є справжньою основою збереження національного «я» [6]. Цей висновок підкріплюється «типологією ідентичностей» апостола: Рим «на кістках і крові побитих народів» збудував свою владу, а дніпровські мирянин зберегли «непорочну народню душу, вроджену людяність» [1, с. 106]. Ідентичність дніпровських мирян сконструйована через систему топосів із виразною етнопоетичною функцією. Сотник Ярій Громило – художньо узагальнений тип національного характеру: його самоназва «мирянин з-над Дніпра, та й тільки» [1, с. 59] є відмовою від нав'язаних ззовні імен. Образ Галки розкриває домашній вимір ідентичності: «попритаяла в його хижці, замела, прибрала хату зіллям і всіляким квіттям» [1, с. 122–123] – любов до ближнього через конкретні щоденні справи як «цивілізаційний код» народу. Ладійка, донька Ярія, є хронотопом майбутнього нації: перша з хрещених у громаді, яка витримала полон, уособлює готовність народу приймати нове без відмови від коренів [1].

Звичай зустрічати гостей хлібом і сіллю функціонує як «хронотоп пам'яті» [4, с. 48], що долає просторові й часові дистанції між спорідненими народами. Андрій

розмірковує: «*І ці й ті хлібом і сіллю приймають посторонніх... Чи не вивели цього гідного звичаю ще зі спільної своєї колиски?»* [1, с. 169-170]. Хронотоп народної пісні репрезентує циклічний сакральний час аграрної культури [2]: весняні пісні на берегах Росі несвідомо містять зародки Христової ідеї воскресіння - Андрій відчуває *«щось подібне*», чого «*ніколи не переживав на своїх мандрівних стежках зі сходу на захід»* [1, с. 84]. За Т. Манейчиком [5, с. 61-65], такий хронотоп одночасно функціонує на топографічному, психологічному й метафізичному рівнях, де конкретне місце набуває духовного й ідейного виміру.

Принципово важливим є хронотоп автохтонності: назва «Русь» пов'язується не з варягами-завойовниками, а з топонімікою річки Рось та споконвічним населенням Придніпров'я [1, с. 81] - художня полеміка з норманістичною концепцією. Діалог Андрія з волхвом Тимотеєм демонструє, що хронотоп «зустрічі» функціонує як простір синтезу, а не заміщення ідентичностей [3, с. 172]. Полігенетичність хронотопу посилюється включенням уривку з «Книг Буття українського народу»: «І встане Україна зі своєї могили і знову озветься до вільного світу» [1, с. 115] - що встановлює зв'язок між першостолітньою місією апостола і тяглістю українського національного буття.

Отже, хронотоп у повісті «Андрій Первозванний» є активним чинником конструювання і верифікації національної ідентичності [6]. Через образ України-«гожої країни», зіставлення греків і мирян, образи Ярія, Галки та Ладійки, хронотопи хліба й солі, народної пісні, дому та шляху, художнє обґрунтування автохтонності назви «Русь» Р. Володимир вибудовує концепцію національного буття, вкоріненого в просторі, часі та духовній традиції [3; 4]. Ідентичність дніпровських предків постає органічною і самодостатньою - не «варварською», а освяченою самою природою і Провидінням.

Список використаних джерел:

1. Володимир Р. Андрій Первозванний : історична повість. Буенос-Айрес : Видавництво Юліяна Середяка, 1984.
2. Копистянська Н. Художній час як категорія порівняльної поетики. Слов'янські літератури. Матеріали до XI з'їзду славістів. Київ, 1993.
3. Копистянська Н. Х. Час і простір у мистецтві слова : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
4. Козубенко Л. Проблема часу та простору у світовому літературному процесі ХХ ст. Теоретична і дидактична філологія. 2015. № 20. С. 45–54.
5. Манейчик Т. До проблеми хронотопу в літературознавстві. Студентська наукова творчість : зб. матеріалів. 2010. С. 61–65.

Катерина Олексіївна Химай
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія (українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Ірина Віталіївна Савченко

Торетичні аспекти вивчення пригодницького жанру в національній та європейській Список використаних джерелх XIX ст.

XIX ст. у розвитку світової літератури вважається «золотою добою». Це був час, коли ставало більше захопливих історій на основі вражень про подорожі. Людство дійшло до технічного прогресу і Список використаних джерел стала "вікном у непізнане". Світ

почав існувати у нових історичних реаліях: з одного боку – війни, а з іншого - позитивні рушійні зміни: техніка і наука заполонили світ. Тривалий час пригодницька проза лишалася недооціненою, адже її помилково відносили до розважальної. Та саме з появою нової течії – реалізму -цей жанр отримав переосмислення та перестав бути просто жанром, а трансформувався у надпотужний інструмент, що сформував національну ідентичність. Світ побачили твори Гі де Мопассана, Марка Твена, Генріха Ібсена, Вальтера Скотта, Марка Вовчка, Олекси Стороженка, Панаса Мирного та Івана Франка.

Автори вдавалися до пригодницько-авантюрного наративу як до способу подачі коду національного сенсу. На сьогодні є надважливим переосмислення висновків, зроблених раніше, щодо реалістичної пригодницької прози. Це стосується не стільки світових авторів, як наших, наприклад, творчості Марка Вовчка. Питання теоретичного аспекту пригодницького жанру як такого досліджувалося, але пригодницький наратив (зокрема і у творчості Марка Вовчка) залишається досі відкритим.

Пригодницька Список використаних джерел як термін має умовне позначення: поєднання всіх художніх творів в одну систему, що побудована за сюжетно-композиційним законом чарівних казок. Першими творами, які умовно відносяться до пригодницької літератури можна знайти в античності. Проте саме у добу реалізму пригодницька Список використаних джерел змогла себе проявити. У Європі зародилася ціла низка нових напрямків літератури: науково-пригодницька, історико-пригодницька, детектив, Список використаних джерел про пошуки «загубленого світу». З цього робимо висновок, що в літературу входить новий тип літературного героя. На противагу романтичному, він не страждає від внутрішнього протиріччя. Цей прагматик, наділений оптимізмом, може зробити все, що від нього залежне. Отож, у літературі з'явилися нові типажі героїв: мореплавці, капітани, колоністи, вчені. У європейській літературі вводиться новий пласт, що зараз відомий як класична наукова фантастика.

На відміну від Європи, в Україні перші реалістичні пригодницькі твори створено набагато пізніше. Варто розуміти, що цей наратив формувався під впливом романтизму, тому часто твори початку XIX – середини XIX ст. не мали чіткості і переплітали стильові ознаки течій. Художні твори в українській літературі XIX ст. мали свій історико-пригодницький наратив. Перші знакові твори, що повторювали «вальтер-скоттівську» модель побудови твору, - «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, «Маруся» Марка Вовчка та «Захар Беркут» Івана Франка. У своїй основі вони мають реалістичну подію, соціально-психологічну пригоду чи дещо ідеологічний підтекст. Тож можна стверджувати, що український пригодницький наратив розвивався паралельно зі світовим, хоча і дещо пізніше. Всі літературознавчі розвідки умовно можна поділити на кластери:

1) класичні (наприкінці XIX ст. – початку XX ст.): Микола Костомаров, Іван Франко, Пантелеймон Куліш. Примітно, що це була перша когорта літераторів, що лише пробували осягнути жанр, причому самі письменники і перші критики;

2) радянське літературознавство (часи СРСР): Ніна Крутікова, Григорій Лужицький, Іван Дзюба. Літературознавці роблять аналітичні дослідження, намагаючись порівнювати світові та вітчизняні доробки письменників-реалістів;

3) сучасне українське літературознавство: Катерина Ганюкова, Тетяна Бужикова, Віра Агеєва, Тамара Гундорова. Вони роблять аналіз не лише вітчизняних літературних творів, а й компаративістські дослідження.

Дослідивши зародження та характерні риси пригодницької прози XIX ст,, бачимо, що у ній мандрівки та пригоди посідають чільне місце і є структурним стрижнем. Пригодницький наратив постає із динаміки. Саме це формує основні аспекти пригодницького жанру: стрімкий сюжет, герої, що готові долати непереборні випробування, часто ціною власного життя, суцільні небезпеки та подолання перешкод на шляху до цілі. Пригодницький аспект у літературі XIX ст. пройшов довгий шлях становлення та трансформації: від готичного роману до «роману дії», а герой почав діяти винятково за рахунок власних вмінь і здібностей.

Варто звернути увагу на специфіку історико-пригодницького наративу в українській літературі XIX ст. На відміну від Європи, на території України у цей час на перший план виходить питання націєтворчості, розуміння власної ідентичності, тому автори часто зосереджуються на зображенні конкретного часу (Козаччина, Доба Руїни, Хмельниччина, кріпаччина), адже це було ближче вітчизняному читачеві. Авантюрний сюжет у повістях і романах присутній, але існує своя специфіка – українські автори намагалися пропагувати цілком автентичні суверенні ідеї волі та свободи. В українських реалістичних пригодницьких творах часто можна споглядати дифузію жанрів (гармонійне поєднання етнографічних нарисів, оповідок, історичних хронік і романтичних балад). Марко Вовчок також синкретизувала етнографізм, романтизм із динамізмом. У досліджуваній нами повісті «Маруся» авторка змінила канонічний образ дівчинки як слабкої і нездатної на вчинки істоти. Така авторська стратегія дозволила відійти від «чоловічого» канону і показати щось нове у літературі. Варто зазначити, що у більшості світових творів на таку ж тематику головний герой має у фіналі художнього твору перемогти, адже така специфіка пригодницького жанру. Марко Вовчок додала трагічного фіналу, що було більш характерно саме для української літератури.

Список використаних джерел

1. Ганюкова У. Еволюція історичної повісті в українській літературі XIX початку XX ст.: дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Дніпропетровськ, 2004. 218 с.
2. До питання про жанрову специфіку української історичної повісті XIX - початку XX ст. URL: https://medievist.org.ua/2015/02/blog-post_11.html (11.02.2026).

Анна Миколаївна Царук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
професор кафедри української літератури
Інна Миколаївна Ліпницька

Особливості пейзажотворення у новелістиці Михайла Коцюбинського

Актуальність дослідження полягає у потребі глибокого осмислення пейзажу як складної естетичної категорії, що давно вийшла за межі простого тла для розгортання подій. У малій прозі Михайла Коцюбинського традиційне національне сприйняття природи органічно синтезується з новітніми європейськими мистецькими течіями – імпресіонізмом, символізмом та неоромантизмом. З'ясування механізмів психологічного та естетичного впливу краєвиду на читача залишається важливим завданням сучасної поетики.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз особливостей, функцій та еволюції пейзажотворення у малій прозі Михайла Коцюбинського крізь призму модерної поетики.

Теоретичним підґрунтям слугують праці В. Агеєвої [1], Н. Калениченко [3], Я. Поліщука [6]. В. Агеєва розглядає пейзаж як важливий елемент психологічної характеристики [1]. Н. Калениченко допомагає глибше осягнути візуальну та музичну природу текстів письменника [3]. Я. Поліщук досліджує філософські паралелі та вплив європейських ідей на світосприйняття українських модерністів [6]. Глибокий аналіз змістового наповнення новели «Intermezzo» здійснила Н. Демченкова [2], виокремивши природу як головний чинник душевного одужання героя.

Аналіз новелістики М. Коцюбинського дає підстави стверджувати, що митець перетворив літературний пейзаж на складну психологему. Найбільш репрезентативним у цьому контексті є шедевр «Intermezzo», де розгортається гострий конфлікт між виснажливим містом із його «залізною втомою» та життєдайними нивами. Важливим маркером є вже сама присвята твору – «Кононівським полям». Письменник одразу декларує, що краєвид виконує не допоміжну функцію тла, а є повноправним головним героєм.

Занурення в природу починає процес психологічної реабілітації митця. Створення захисної реальності – «перлової скойки» – символізує свідому ізоляцію героя від соціального хаосу. Зелена земля та блакитне небо утворюють ідеальну сферу спокою. За допомогою зооморфних метафор («соболина шерсть», «табун лисиць») природа постає живою, теплою істотою, тактильний контакт із якою знімає напругу. Сонце стає джерелом вітальної енергії, що кристалізується у формулі катарсису: «На небі сонце – серед нив я». У цій фразі вибудовується онтологічна вісь, де макрокосм (сонячне світло) і мікрокосм (людина) перетинаються в єдиній точці.

Розуміння пейзажу в цій новелі неможливе без урахування впливу європейської «філософії життя». Змучений містом герой Коцюбинського повторює шлях ніцшеанського Заратустри: він тікає у безлюдний простір природи, щоб очиститися та наповнитися первісною силою.

Отже, у новелістиці Михайла Коцюбинського пейзаж відіграє ключову терапевтичну та філософську роль. Письменник позбавив природу статусу звичайної декорації і перетворив її на досконалий інструмент психоаналізу, довівши нерозривну єдність людини і всесвіту.

Список використаних джерел

1. Агеєва В. П. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994. 158 с.
2. Демченкова Н. І. Зміст новели М. Коцюбинського «Intermezzo». Все для вчителя. 2009. № 23/24. С. 84–85.
3. Калениченко Н. Проза М. Коцюбинського і суміжні види мистецтва. Слово і час. 2004. № 6. С. 3–9.
4. Ковальська С., Деркач О. Михайло Коцюбинський у сучасному сприйнятті. Новела «Intermezzo». Українська мова і Список використаних джерел в школах України. 2021. № 3. С. 49–55.
5. Кравчук Л. В. «Intermezzo» Михайла Коцюбинського – «рятівний човен», спрямований у сучасний світ. Все для вчителя. 2009. № 23/24. С. 117–120.
6. Поліщук Я. Наслухуючи «музику сфер»: поетикальні паралелі творчості Михайла Коцюбинського та Кнута Гамсуна. Слово і час. 2010. № 12. С. 53–67.

Лілія Андріївна Чала
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидатка філологічних наук, професорка
Ірина Віталіївна Савченко

Внутрішні монологи як засіб розкриття внутрішнього світу персонажа в оповіданнях Бориса Грінченка

Творча спадщина Бориса Грінченка традиційно розглядається крізь призму його просвітницької та громадської діяльності [6,15]. Проте сьогодні я пропоную змістити

фокус уваги на його майстерність у царині психологічної прози. На зламі XIX-XX століть українська Список використаних джерел активно шукала нові форми відтворення людської душі, і саме внутрішній монолог став тим містком, що дозволив авторові перейти від зовнішнього опису побуту до аналізу внутрішніх катастроф і перемог людини [8,63].

Б.Грінченко одним із перших у малій прозі почав використовувати внутрішнє мовлення не як декоративний елемент, а як основний двигун сюжету. Внутрішній монолог у його творах - це не просто думки про себе, це простір, де герой постає справжнім, знявши всі соціальні маски.

Під час аналізу низки творів письменника - можемо виділити кілька типів внутрішнього монологу, кожен з яких виконує свою художню задачу.

Перший тип - це монолог-ізоляція, який ми яскраво бачимо в оповіданні «Сама, зовсім сама». Тут внутрішнє мовлення героїні набуває рис нав'язливого стану, фактично - психологічного самокатування. Фраза *«Сама, зовсім сама!.. Без хліба, без роботи...»* виконує роль рефрену [2,214]. Це вже не просто логічний роздум, а ритмізована фіксація відчаю. Б. Грінченко свідомо використовує форму внутрішнього вигуку, щоб передати момент, коли людина замикається у власному горі, як у пастці. Звернення до покійної матері: *«Ой, мамо! Нащо ви покинули мене?»* - це вже вихід за межі внутрішнього діалогу в площину метафізичного пошуку захисту, що підкреслює абсолютну беззахисність «маленької людини» [3,325].

Зовсім іншу природу має внутрішній світ персонажів в екстремальних ситуаціях, зокрема в оповіданні «Олеся». Тут ми спостерігаємо рідкісну для тогочасної літератури форму «альтруїстичного монологу». В момент смертельної небезпеки думки героїні дивним чином позбавлені егоцентризму. Питання *«Чи добіг же Михайлик додому? Чи сказав же дідусеві?»* свідчать про те, що внутрішнє «Я» героїні повністю ідентифікує себе з долею громади [2,178]. Через цей короткий, але змістовний монолог Б. Грінченко розкриває феномен героїзму: коли відповідальність за іншого стає сильнішою за біологічний інстинкт виживання [5,87].

Особливої майстерності автор досягає в аналізі дитячої психології, що ми бачимо в оповіданні «Дзвоник». Внутрішній монолог малої Наталі - це дзеркало соціального тиску. Б. Грінченко передає не стільки слова, скільки «внутрішнє видіння» страху: дівчинці *«ввижається, як вона стоїть перед учителькою… мучиться… і нічого не може» [2,256]*. Це надзвичайно тонкий спосіб показати, як зовнішня репресивна система школи руйнує внутрішню цілісність дитини. Внутрішня невпевненість - *«чи розуміє його, як треба»* -стає точкою відліку для формування глибокої психологічної травми, яку автор фіксує в режимі реального часу [4,50].

Контрастним до цього є внутрішній світ героя в оповіданні «Панько». Тут монолог виступає як джерело внутрішнього світла та моральної стійкості. Навіть у критичний момент герой знаходить опору в теплих спогадах про *«…свою теплу чистеньку хатку…»*. Його внутрішнє життя є настільки гармонійним, що навіть готовність до смерті звучить лаконічно й покірно: *«Що бог дасть!» [2,303]*. Це свідчить про монолітність характеру, де немає місця для рефлексії чи сумнівів, лише для чистого почуття обов'язку [8,65].

Нарешті, найбільш складну динаміку ми спостерігаємо в оповіданнях «Каторжна» та «Підпал». Внутрішнє мовлення Докії в «Каторжній» - це концентрований вияв соціального і психологічного протесту. Її думка *«Мені так, що хоч і втопиться!»* є сигналом граничного надлому [2,334]. Натомість у «Підпалі» ми бачимо цілу еволюцію: від агресивного бажання помсти (*«хай же й вони знають горе»*) до раптового, пекучого усвідомлення провини : *«Скільки сорому, скільки ганьби - підпалила!» [2,349]*. Б.Грінченко майстерно показує, як внутрішній монолог може бути інструментом миттєвого морального прозріння [1,58].

Варто наголосити, що внутрішній монолог у прозі Бориса Грінченка виступає не просто допоміжним художнім елементом, а стає справжнім «психологічним рентгеном»

людської душі [7,12]. Завдяки майстерному використанню цього прийому письменнику вдається вивести читача за межі простого спостереження за подіями, дозволяючи зазирнути в моменти найвищої щирості героя, де зникають усі соціальні маски та умовності. Ми бачимо, як автор через внутрішнє мовлення майстерно відстежує складну динаміку переходу від зовнішнього спокою до внутрішньої катастрофи, що особливо яскраво виявляється в ситуаціях етичного вибору або соціального тиску. Саме через ці приховані роздуми та емоційні сплески стають зрозумілими глибинні мотиви вчинків персонажів, які для стороннього ока могли б здатися нелогічними чи випадковими [6,47].

Отже, саме впровадження багатогранного внутрішнього монологу дозволило Борису Грінченку подолати тогочасні літературні шаблони та піднести українську малу прозу до рівня глибокого філософського аналізу, де в центрі художнього всесвіту перебуває людина в усій її складності, суперечливості та невичерпній внутрішній силі.

Список використаних джерел

1. Гаєвська Л. Борис Грінченко і художня еволюція української прози. Радянське літературознавство. 1989. №1. С.50-61.
2. Грінченко Б. Вибрані твори.: В 2 т. Київ: ІНТЕЛЕКТ-АРТ, 2008. 448 С.
3. Єфремов С. Грінченко. Єфремов С. Літературно-критичні статті. Київ: Основи, 1993. С. 322-332.
4. Мовчун А. Невідомий Борис Грінченко: з нових архівних досліджень. Дивослово. 2017. № 12. С. 48-52.
5. Пастух Б. Борис Грінченко – безкомпромісний лицар національної ідеї. Луганськ: Книжковий світ, 2006. 200 с.
6. Погрібний А. Борис Грінченко в літературному русі кінця XIX-початку XX ст.: Питання ідейно-естетичної еволюції. Київ: Либідь, 1990. 229 с.
7. Хропко П. Проза Бориса Грінченка. Грінченко Б. Вибрані твори. Київ: Дніпро, 1987. С.5-17.
8. Шумило Н. Соціологія народницької концепції в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. Українська мова і Список використаних джерел в школі. 1991. № 11. С. 62-68.

Анастасія Юріївна Чередник,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Тетяна Валеріївна Бикова

Концептуальні ознаки наукової фантастики як літературного жанру

Наукова фантастика посідає особливе місце серед літературних жанрів, оскільки поєднує художню уяву з раціональним осмисленням науково-технічного прогресу. Це робить її не просто розважальним читвом, а повноцінним інструментом соціальної рефлексії. Питання про жанрову природу наукової фантастики залишається дискусійним у літературознавстві, адже жанр постійно трансформується разом зі змінами в науці та культурі. Актуальність теми зумовлена тим, що сучасна українська проза дедалі активніше звертається до фантастичних форм: зокрема, роман Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» *«демонструє, як наукові концепти можуть органічно*

вплітатися в реалістичну художню тканину, створюючи нові жанрові конфігурації» [5].

Витоки наукової фантастики як окремого жанру дослідники традиційно пов'язують із романом Мері Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» (1818). Брайан Олдіс у праці «Billion Year Spree» доводив, що саме цей твір став першим справді науково-фантастичним романом, оскільки в ньому наука не просто декорує сюжет, а є рушієм трагедії: *«головний персонаж свідомо вдається до лабораторного експерименту, прагнучи замінити Бога через наукове пізнання»* – і це визначило центральний конфлікт жанру на наступні два сторіччя [1, p. 339]. Становлення наукової фантастики як масового явища припало на 1926 рік, коли американський видавець Хьюго Ґернсбек заснував журнал «Amazing Stories» – перше видання, цілком присвячене цьому жанру, і саме тоді термін «science fiction» поступово витіснив незграбне «scientifiction».

Найвпливовішу теоретичну концепцію жанру розробив хорватсько-канадський дослідник Дарко Сувін у книзі «Метаморфози наукової фантастики» (1979). Він визначив її через поняття «когнітивного відчуження» – здатності тексту змусити читача поглянути на звичну реальність з несподіваної перспективи завдяки введенню «новуму» (від лат. novum – «нова дивна новизна»). *«Новум – це той елемент художнього світу, якого не існує в емпіричній реальності автора, але який підпорядковується внутрішній логіці твору та науковій правдоподібності*» [2, p. 63]. Саме ця правдоподібність відрізняє наукову фантастику від фентезі чи містики: якщо у фентезі магія не потребує раціонального пояснення, то в науковій фантастиці будь-який фантастичний елемент має принаймні теоретичне наукове обґрунтування.

До концептуальних ознак жанру відносять і поділ на «тверду» та «м'яку» наукову фантастику. Тверда наукова фантастика спирається на реальні або близькі до реальних наукові принципи, і сюжет часто будується навколо конкретного відкриття чи винаходу. М'яка наукова фантастика зосереджується переважно на соціальних, психологічних та філософських питаннях, використовуючи наукові елементи як тло, а не як головний предмет зображення. Як зазначає Є. Шкуров, *«ця відмінність не є жорсткою: більшість визначних творів жанру органічно поєднують обидва підходи, що й забезпечує їхню художню повноту та змістову глибину»* [3, с. 482–487].

Серед ключових функцій наукової фантастики виділяють прогностичну, соціально-критичну та освітню. *«Прогностична функція виявляється в тому, що чимало технологій, описаних раніше як фантастичні, згодом ставали реальністю. Соціально-критична – дозволяє письменникам переносити актуальні суспільні проблеми в майбутнє чи альтернативні світи, де вони набувають рельєфнішого вигляду»*. Саме тому антиутопії, які є одним із провідних піджанрів, стають попередженнями, а не просто художніми фантазіями. Освітня функція реалізується через популяризацію наукових ідей у доступній художній формі [4, с. 289].

Дослідниця Н. Савицька, аналізуючи сучасну українську наукову фантастику, підкреслює, що *«жанр тривалий час сприймався як другорядний у вітчизняному літературному просторі, проте нині переживає виразне піднесення. Письменники дедалі частіше звертаються до фантастичних прийомів для осмислення болючих соціальних реалій, не обмежуючись суто розважальними завданнями»* [4, с. 290]. Показовим прикладом такого підходу є роман Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди», де науково-фантастичний елемент – мобільний додаток із деревоподібною структурою наративу – стає не технічною новинкою, а художнім висловлюванням про множинність людських перспектив та неможливість єдиної «правдивої» версії подій [5, с. 4]. Такий синтез технологічного концепту з психологічною та соціальною проблематикою ілюструє, як сучасна українська проза засвоює жанрові можливості наукової фантастики, адаптуючи їх до локального контексту.

Отже, наукова фантастика є жанром із чітко окресленими концептуальними ознаками: наявністю новуму, науковою правдоподібністю фантастичного допущення,

когнітивним відчуженням та поліфункціональністю. Незважаючи на постійну жанрову еволюцію і розмиття меж із суміжними формами, ці ознаки залишаються стабільним ядром, яке дає змогу ідентифікувати твір як науково-фантастичний. Подальше вивчення жанру в українському літературознавчому контексті відкриває перспективні напрями для дослідження, зокрема в площині жанрового синтезу, що яскраво представлений у сучасній вітчизняній прозі.

Список використаних джерел

1. Aldiss B. W. Billion Year Spree: The True History of Science Fiction. New York : Doubleday, 1973. 339 p.
2. Suvin D. Metamorphoses of Science Fiction: On the Poetics and History of a Literary Genre. New Haven : Yale University Press, 1979. 317 p.
3. Шкуров Є. Наукова фантастика у теоретичному дискурсі. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 39 (2). С. 482–487.
4. Савицька Н. Основні аспекти вивчення сучасної української наукової фантастики. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2014. Вип. 19. С. 289–294.
5. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 560 с.

Діана Олександрівна Чернявська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Експресивна лексика як домінанта ідіостилю Ліни Костенко: функційно-стилістична парадигма

Актуальність дослідження експресивної лексики української мови зумовлена тим, що вона є одним із засобів комунікації, який забезпечує не лише передачу інформації, а й відображення внутрішнього світу мовця. Саме експресивна лексика допомагає уникати непорозумінь, робить мовлення більш живим, образним і зрозумілим для співрозмовників, оскільки стає засобом художнього відтворення світу й домінантою авторської манери письма.

У словнику «Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» зазначено, що емоційно-експресивні слова, «крім номінативної функції (називання предмета чи явища) передають ще й суб'єктивну оцінку мовцем. Спектр додаткового стилістичного забарвлення таких одиниць надзвичайно широкий: від урочистого, піднесеного, пестливого до фамільярного, іронічного чи навіть зневажливого» [7, с.56].

У сучасній лінгвістиці поняття експресивності є одним із найбільш дискусійних. Попри значну увагу до цієї категорії в працях і зарубіжних, і українських дослідників, досі не вироблено єдиного підходу до її визначення та класифікації. Дослідження експресивності здійснювалося в різних наукових площинах – від семасіології та стилістики до прагматики й когнітивної лінгвістики. Проте відсутність усталеної термінології та єдиної концепції призводить до неоднозначності трактувань. Особливої складності додає розмежування понять «експресія» та «експресивність». Ці терміни часто вживають як синонімічні, а українські мовознавці (С. Єрмоленко, А. Коваль,

В. Чабаненко) пропонують розглядати їх диференційовано: експресивність як потенційну властивість мовних одиниць, а експресію – як її конкретну реалізацію в комунікативному акті.

Серед основних характеристик експресивності можна виокремити такі.

1. **Акцентування смислових і емоційних компонентів:** експресивність виникає як результат підсилення виражально-зображальних ресурсів, що дає змогу мовцеві акцентувати увагу на важливих деталях [8, с.12].

2. **Особистісний вимір:** нерозривно пов'язаний з мовцем, відображає його суб'єктивне ставлення до дійсності та виявляє індивідуальний стиль, внутрішню свободу й духовну енергію [4, с.56].

3. **Образотворчий потенціал:** експресивність тісно пов'язана зі здатністю мови створювати живі образи через метафори, епітети, порівняння, що трансформують абстрактні думки в конкретно-чуттєві картини [5, с.90].

4. **Комунікативна функція:** експресивність є не лише прикрасою мовлення, а й інструментом впливу, здатним захопити увагу слухача, переконати його та викликати емоційну реакцію [2].

5. **Контекстуальна зумовленість:** експресивність не буває поза живим мовленням, а функціює лише в конкретній ситуації спілкування, де значення слова уточнюється інтонацією, мімікою, жестами та поведінкою учасників комунікації [1, с.25].

Доповненням до окреслених наукових підходів є позиція дослідниці Н. Бойко, яка інтерпретує експресію як спосіб існування значення слова. На її думку, експресивність не є наперед заданою й незмінною характеристикою лексеми, а актуалізується щоразу в конкретному мовленнєвому акті – у взаємодії з контекстом та комунікативними намірами мовця [3].

Експресивна лексика – це особливий пласт мовних засобів, які поєднують номінативну функцію слова з його емоційно-оцінним забарвленням. Вона є домінантою ідіостилю Ліни Костенко і формується завдяки різним мотиваційним чинникам:

1. **фонетичним**: виявляється через звукові повтори, алітерацію, транслітерацію, звуконаслідування та відтворення різних шумів: «*А я **лечу, лечу, лечу, лечу**! – Григорій Савич! – тихо шепочу» [6, с. 120];*

2. **лексичним:** формує основу мови, наповненням якої є синоніми, антоніми, пароніми та омоніми, а також запозичення, англізми, професійну термінологію, діалектизми та застарілі слова: «*Хай нам **флояри** гудуть очеретові, хай нам Уїтмен махає **беретом**» [6, с.183];*

3. **фразеологічним:** використання сталих словосполучень, народних приказок, прислів'їв, а також афоризмів і крилатих висловів: *«Була б така чарівна лепетуха, такі б ото улучила слова, що як по змісту, може, й **в'януть вуха**, а як по формі – **серце спочива**» [с.185]. «І щось мені таке велить **збіліти в гнів до сотого коліна**! І щось в мені таке болить, що це і є, напевно, Україна» [6, с.185];*

4. **словотвірним:** використання префіксів, суфіксів, афіксів: *«**Козацький** вітер вишмагає душу, і я у **ніжність** ледве **добреду**. Яким вогнем **спокутувати** мушу хронічну українську доброту» [6, с.184];*

5. **морфологічним:** реалізується через використання ступенів порівняння прикметників, вживання іменників із виразним експресивним забарвленням: *«**Найкращі** кабальєро кружляли її в танці. І кожен усміхався, і кожен щось питав» [6, с.178]. «**Ближчий** мені старий Гайявата, ніж всі досягнення кібернетики» [6, с.183];*

6. **синтаксичним:** використання звертань, вставних конструкцій та обірваних речень, а також залучення різних за метою висловлювання конструкцій: окличних, питальних і спонукальних: *«**Я вранці голос горлиці люблю…**»[6, с.317]; «**І як же тут без тебе я?! Впізнай мене в холодній безвісті, згадай моє земне ім'я!**» [6, с.74]*

Отже, застосування різнорівневих засобів вираження експресивності – від звукових повторів до складних синтаксичних побудов – дозволяє перетворити мову з простого

інструменту передачі інформації на потужний канал трансляції емоцій та авторського світосприйняття.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Баюн К. Й. Експресивність як мовна та мовленнєва категорія. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. 2. С. 232–236.
3. Бойко Н. І. Семантична основа лексичної експресивності. *Філологічні семінари*. 2016. № 19. С. 102–108.
4. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ : Наукова думка, 1982. 209 с.
5. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К. : Вища школа, 2008. 376 с.
6. Костенко Л. В. Триста поезій. Вибране. Серія «Українська Поетична Антологія». К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 28-ме видання.
7. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
8. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії української мови. К. : Вища школа, 1984.

Чжан Болінь
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики та української наукової мови
Оксана Михайлівна Калита

Динаміка мовної норми в українських масмедіа: між стандартизацією та варіативністю

Сучасний український медіапростір є одним із ключових середовищ функціонування та трансформації мовної норми. Масмедіа не лише відображають усталені мовні практики, а й активно впливають на їх формування. Як зазначає Л. Семак, масмедійний дискурс відображає основні тенденції розвитку суспільства та водночас сам їх формує [1, с. 159]. Як зазначають Н. Стеблина та В. Борщук, від рівня дотримання мовних норм популярними медіа може частково залежати грамотність їхніх читачів [2, с. 133].

У сучасній лінгвістиці мовна норма розглядається як динамічне явище, що формується у взаємодії кодифікації та мовного узусу. Л. Білянюк зазначає, що мовна політика не завжди відповідає реальній мовній практиці, що спричиняє варіативність [3, с. 51]. Як зазначає А. Недашківська, впровадження нових правописних норм супроводжується суспільними дискусіями, політизацією та конфліктами [6, с. 106].

У сучасних українських медіа спостерігається низка мовних явищ, що демонструють варіативність між нормою та узусом. Одним із найбільш досліджених є вживання фемінітивів, які активно поширюються в сучасних масмедіа, що відіграють ключову роль у їх розширенні [4, с. 1]. Поряд із цим варто відзначити орфографічну варіативність, наприклад співіснування форм «проєкт» і «проект» у матеріалах «ВВС Україна» та «ТСН», що відображає поступове впровадження норм правопису 2019 року.

Ще одним прикладом є лексична варіативність, зокрема використання англіцизмів («фейк», «дедлайн», «стартап») у новинних текстах «НВ» та «Економічної правди», що свідчить про вплив глобалізаційних процесів. Також фіксується варіативність у вживанні

розмовних елементів у новинному дискурсі, зокрема в матеріалах «24 каналу», де поєднуються книжні та розмовні форми.

Важливу роль у цих процесах відіграє цифрове середовище. Д. Крістал зазначає, що електронне середовище, зокрема інтернет-комунікація, має суттєвий вплив на мову та змінює способи її використання [5, с. 5]. Унаслідок цього в сучасному медіадискурсі співіснують традиційні та нові мовні варіанти.

Отже, мовна норма в українських масмедіа є динамічною системою, що формується під впливом соціальних, культурних і технологічних чинників. Варіативність у цьому контексті виступає не як відхилення, а як природний механізм розвитку мови.

Список використаних джерел

1. Семак Л. Динаміка лексичної норми в сучасному масмедійному дискурсі. Ukrainian Sense. 2024. № 1. С. 159–169. URL: https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/400

2. Стеблина Н., Борщук В. Дотримання нових мовних норм українськими загальнонаціональними та регіональними медіа (комп'ютерний аналіз). Образ. 2025. Т. 1 (47). С. 133–143.

3. Bilaniuk L. The Trajectory of Language Laws in Ukraine. Acta Slavica Iaponica. 2022. С. 51–56.

4. Старко В., Синчак О. Фемінітиви в українській мові: динаміка в корпусі текстів. CEUR Workshop Proceedings. 2023. С. 1–19.

5. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p.

6. Недашківська А. Мовно-ідеологічні аспекти нової редакції українського правопису. Ideology and Politics Journal. 2023. № 2 (24). С. 106–122. URL: https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2023/09/5.-Nedashkivska.pdf

Вікторія Анатоліївна Шаповал
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та Список використаних джерел)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
професор кафедри української літератури
Ірина Віталіївна Савченко

Історіографічна концепція Миколи Костомарова та образ епохи у повісті «Кудеяр»

Микола Костомаров залишив по собі особливий інтелектуальний простір, де науковий пошук і художня уява існують нерозривно. Його академічний підхід домінував у наукових працях, проте художня проза дозволяла перевіряти історіософські гіпотези на прикладі людських життєвих історій... Формування поглядів вченого багато в чому спиралося на європейський романтизм, який стверджував, що історія перестала функціонувати як проста хроніка зміни монархічних династій чи перелік військових кампаній. Відбувся кардинальний зсув оптики. На перший й план вийшов народ як головний рушій і творець власної долі. Костомаров одним із перших в українській науці почав системно залучати до своїх досліджень фольклорні тексти як повноцінні історичні джерела. Вони давали змогу почути голос безмовних мас і розкривали глибинну ментальність епохи значно краще за офіційні літописи.

Ключовим текстом для розуміння методології автора є праця «Дві руські народності». У ній Костомаров концептуально руйнує імперський міф про єдиний народ. Він доводить паралельне існування двох окремих етносів - українського та російського. кожен із яких формувався в кардинально відмінних умовах. Українська народність гартувалася у відносно вільному степовому просторі. Це виховало в людях індивідуалізм, стихійний демократизм та органічне неприйняття жорсткої вертикалі влади [3, с. 12]. Російська ідентичність формувалася під тиском суворого клімату та постійної боротьби. У таких реаліях виникла потреба в жорсткій автократичній централізації та готовності розчинити особисте в колективному. Автор уникає прямих моральних оцінок цих явищ і розглядає їх як природний наслідок історичної адаптації [1, с. 45].

Ці теоретичні конструкти переплавляються у живі художні образи на сторінках повісті «Кудеяр». Події розгортаються у шістнадцятому столітті. Епоха Івана Грозного стає для автора ідеальним майданчиком для демонстрації нищівних наслідків деспотизму. Костомаров реконструює не стільки хронологічну канву подій, скільки психологічну та моральну атмосферу часу. Читач опиняється в суспільстві, яке наскрізь просякнуте тваринним страхом і абсолютною покірністю волі царя-тирана [4, с. 178]. У такій системі координат людське життя втрачає самостійну цінність. Найменший прояв індивідуальної волі жорстоко випалюється. Письменник різко протиставляє цей задушливий простір вільному козацькому середовищу князя Дмитра Вишневецького. Там діють зовсім інші закони – бойове братерство, усвідомлена дисципліна вільних людей та глибоке почуття честі.

Саме в умовах цієї тотальної несправедливості та історичного хаосу формується головний герой твору. Образ розбійника Кудеяра далекий від образу плаского кримінального лиходія з розважальних фольклорних легенд. Він постає як глибоко травмована жива людина, яку зламала безжальна державна машина та жорстокість татарських набігів. Герой втратив усе. Його позбавили родини, батьківщини, віри в закон і справедливість. Подальша безжальність козака є лише дзеркальним відображенням жорстокості самої епохи. Внутрішній біль і нещадна логіка помсти Кудеяра найпронизливіше розкриваються у його словах: «Як же мені не вбивати їх, собачих синів... коли вони, бути може, у мене вітця і матїр убили, мене самого побісурманили і з жінкою розлучили» [2, с. 16]. Ця фраза оголює трагедію особистості, яка загнана в глухий моральний кут. Бунт Кудеяра спрямований проти світу без базової справедливості. Проте обраний ним шлях кривавої індивідуальної помсти лише примножує кількість зла і замикає маятник насильства. Костомаров відмовляється від відвертого моралізаторства. Він майстерно розкриває високу етичну ціну такого вибору і змушує читача самостійно шукати відповідь на питання про межі допустимого насильства заради відновлення розтоптаної правди [5, с. 445].

Синтез фольклорних мотивів і скрупульозної історичної документальності робить «Кудеяра» неперсічним явищем романтичної прози. Звернення до художньої форми дозволило автору вийти за тісні межі академічної науки. Він зумів передати емоційний нерв шістнадцятого століття та переконливо показати масштабні історичні процеси. Зіткнення кардинально різних менталітетів нещадно ламає долі конкретних людей [6, с. 125]. Текст перетворився на потужний інструмент формування національної ідентичності. Письменник стимулював тогочасних українців переосмислювати власне минуле через жорстку призму етики, відповідальності та боротьби за свободу.

Список використаних джерел

1. Гончар О. Микола Костомаров постать історика на тлі епохи. Київ : Інститут історії України НАН України, 2017. 273 с.

2. Костомаров М. І. Кудеяр. Історична хронїка в трох частях. Вінніпег : Українська видавнича спілка, 1921. 102 с.

3. Костомаров М. І. Дві руські народності. Київ : Українська прес-група, 2012. 72 с.

4. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. Київ : Laurus, 2015. 400 с.

5. Смілянська В. Л. Літературна творчість Миколи Костомарова. Шевченкознавчі розмисли. Київ, 2005. С. 434–469.

6. Ясь О. Багатоликий Микола Костомаров. Київ : Либідь, 2018. 304 с.

Олена Євгенівна Шепельська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія
(українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Оксана Романівна Гаврилюк

Використання англізмів в українськомовному рекламному дискурсі

Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком та використанням англізмів у різних сферах життя, зокрема й у комунікативному просторі; статусністю англійської мови як міжнародної; прогресивним розвитком новітніх технологій та процесами глобалізації. Реклама як вид комунікації має бути сучасною та ефективною, тому рекламодавці та редактори активно послуговуються англізмами. Через це на мовному рівні постає ще одне нагальне питання: як англійські запозичення функціонують й адаптуються до сучасних українських норм та впливають на цілісність українськомовної системи.

Багато науковців, як-от Л. Архипенко, З. Бандурко, Г. Гудима, І. Гриценко, О. Дмитровська, Ю. Замбрелюк, В. Кикоть, О. Стишов та ін., досліджували проблематику функціювання англомовних запозичень української мови.

Початок використання англізмів зафіксовано ще в XVII столітті. Водночас найбільше посилення англійського впливу можна спостерігати у XIX столітті, що було зумовлено зростанням міжнародного авторитету країни Англії та стрімким розвитком її промисловості, зокрема пов’язане з винаходом механічного ткацького верстата, парового двигуна, першого паровоза тощо [4, с. 77]. Проте активне проникнення англомовних запозичень до системи українського мовного складу можна спостерігати в XIX столітті через польську та німецьку мови. Із другої половини XX століття кількість англізмів в українській мові ще помітніше збільшується [11, с. 26].

В Енциклопедії української мови, зафіксовано тлумачення терміну «англізм» як різновид запозичення: слово, його окремого значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком [11, с. 26].

За ступенем засвоєння англізми рекламного дискурсу поділяють на такі типи:

1) повністю асимільовані, тобто одиниці, які відповідають усім нормам української мови та сприймаються мовцями як питомі, незапозичені слова, наприклад: *спорт, гумор, фільм, детектив, інтернет*: *“Моршинська* ***спорт*** *перше правило тренувань” (*8*);*

2) частково асимільовані; вони функціонують у мові не так давно і перебувають на стадії освоєння, наприклад: *емоджі, фастфуд, фрістайл*: *“****McDonald's*** *– це набагато більше, ніж просто* ***фастфуд*** *” (*15);

3) неасимільовані – одиниці, які не повністю засвоєні мовою-реципієнтом. Вони демонструють реалії країни-джерела, наприклад: *"Салон краси "**Леді** Ді" пропонує скористатись перукарськими послугами"* (7), [9, с. 139].

До українського рекламного дискурсу англізми проникають різними способами:

- пряме запозичення, тобто заміна українського слова англійським відповідником, до прикладу: *«Купити оригінальну косметику і догляд для жінок онлайн в інтернет магазині косметики «**BeautySmart**»» – beauty* замість *краса, smart* замість *розумний* (14);
- калькування – заміна структурних елементів іншомовного походження українськими словами, до прикладу: *«**Гелікоптери** на запуску за вигідними цінами» – helicopter* використано замість *гвинтокрил* (6);
- неповні або змішані, запозичення – часткова заміна українського слова [5, с. 138].

Щодо причин запозичення іншомовних слів, то їх поділено на лінгвальні й екстралінгвальні. Лінгвальними чинниками є: системність мови, що ґрунтується на взаємозалежності її елементів; тенденція до інтеграції мовних одиниць; внутрішньомовна потреба в називанні нової реалії, відсутність відповідного поняття в базі мови-реципієнта (передусім це стосується різних термінів); принцип економії лінгвальних засобів; практична потреба в семантичному або стилістичному розмежуванні внутрішньо близьких, однак усе ж таки різних понять для їх уточнення; прагнення до новизни, емоційності й експресивності; дія аналогійних тенденцій тощо [10, с. 67]. Екстралінгвальними причинами є наявність мовних контактів і політичні, культурні зв'язки між різними державами й народами. Запозичення є наслідком міжмовної взаємодії, яка формує крос-культурну компетентність, гнучкість та динамічність сучасної мови. Такий процес активізується під впливом таких чинників, як мовна гегемонія, престиж, мода та потреба в позначенні нових явищ і понять [1, с. 9].

Англомовні запозичення в рекламі можуть допомогти сформувати різне враження про товар, залежачи від того, яку мету необхідно реалізувати. Саме тому англізми виходять за межі простого мовного запозичення й перетворюються на ефективний засіб комунікативного впливу. Реклама містить «ілюзію унікальності», тобто враження оригінальності, значимості товару, який рекламують, чи певної послуги. Для створення такої ілюзії використовують різні мовні засоби, зокрема й англізми, бо їхня незвичність та нестандартна форма ефективно привертають увагу споживача. У рекламних текстах такі запозичення можуть успішно реалізувати функцію привертання уваги майбутнього покупця до товару-продукту, який рекламують: *«**BEAUTY LUX Innovation** – Професійні апарати для косметології та **anti-age** терапії. Запишіться на **тест-драйв**» (*13), [3].

Англізми у рекламі реалізують такі функції:

1. **номінативну** – позначення нових понять, предметів, явищ *(бриф, смартфон);*
2. **компресійну,** тобто творення компактних форм слів та виразів *(IT – information technology, укр. інформаційні технології);*
3. **деривaційну** – творення нових слів *(tag – тегати, like – лайкати);*
4. **стилістичну** – кореляція назви з комунікативними умовами *(івент* замість *захід, прес-реліз* замість *короткий документ)* [2, с. 14];
5. **експресивно-оцінну** – пов'язана з престижністю англійської мови, що виявляється в частому використанні англізмів у рекламі та назвах компаній*: «Створіть унікальні шопери з вашим дизайном – професійний друк від **Vip Print**!» (77);*
6. **евфемістичну,** тобто застосовують евфемістичні замінники замість звичних українських слів (наприклад, *прибиральниця – клінінг-менеджер*) ;
7. **гумористичну** як засіб іронії та створення комічного ефекту [2, с. 12]. Наприклад, «френдзона» – комічний англізм задля опису міжособистісних стосунків. У рекламі постає в іронічному контексті: *«Напередодні Дня Святого Валентина*

пропонуємо добірку фільмів про те, як вийти з ***френдзони*** *у романтичні стосунки»* (12), [2, с. 12].

Отже, використання англізмів у рекламному дискурсі зумовлено стрімким розвитком комунікативного простору в умовах глобалізаційних процесів. У рекламі англійські запозичення створюють «ілюзію унікальності», привертають увагу, реалізують різні функції, зокрема номінативну, компресійну, деривaційну, стилістичну, експресивно-оцінну, евфемістичну та гумористичну. Використання таких англійських запозичень має бути збалансованим, адже надмірне використання їх може привести до занепаду українського мовного запасу.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л. Англіцизми в українській мові: причини, насліди, перспективи запозичування. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2021. Т. 32 (71). №5.Ч. 1. С. 8-9. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27225/1/стаття_Архипенко.pdf#page=1.00&gsr=0 (дата звернення: 11.04.2026).
2. Архипенко Л. Про причини запозичування й функційні вияви новітніх англіцизмів в українській мові. *Філологічні науки та перекладознавство: європейський потенціал: матеріали конференції Рига, Латвія*: Видавництво Baltija. 2022. С. 12–14. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-1 (дата звернення: 11.04.2026).
3. Кикоть В., Гриценко І. Вживання англіцизмів в текстах сучасної української преси та реклами. *Філологічні науки.* URL: https://www.rusnauka.com/3_ANR_2012/Economics/6_99026.doc.htm (дата звернення: 11.04.2026).
4. Коробкова О., Коробкова М. Слова англомовного походження у сучасній українській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023. Т. 1, № 62. С. 77.
5. Кравчук Л. Оказіоналізми-інолексеми в текстах мас-медіа початку XXI століття. Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2013. №13. С. 138.
6. Купити гелікоптери на запуску – недорого в каталозі радіокеровані іграшки на шафі | київ та україна. SHAFA ✦ Одяг, Взуття, Аксесуари, Товари для дому, Електроніка та Косметика для жінок та чоловіків. URL: https://shafa.ua/uk/vertolety-na-zapuske.xhtml (дата звернення: 11.04.2026).
7. Леді-Ді – відгуки, контакти, ціни. Kamon.ua. URL: https://kamon.ua/b/8x3ihqp97k-ledi-di (дата звернення: 11.04.2026).
8. Моршинська – спорт. Моршинська. URL: https://morshynska.ua/sport/ (дата звернення: 11.04.2026).
9. Семчинський С. До питання про сучасне засвоєння українською мовою англіцизмів. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії. 2015. С. 139.
10. Стишов О. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку XXI ст. *Філологічні студії*. 2017. № 9. С. 74–75.
11. Українська мова: Енциклопедія. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Баж., 2004. 824 с.
12. Укртелеком – Напередодні Дня Святого Валентина... Facebook. URL: https://www.facebook.com/Ukrtelecom/posts/напередодні-дня-святого-валентина-пропонуємо-вашій-увазі-добірку-фільмів-про-те-/2054125417947505/ (дата звернення: 10.04.2026).
13. BEAUTY LUX – Преміальні косметологічні апарати | Сертифікований виробник із гарантією. Beautylux-innovation.com. URL: https://beautylux-innovation.com/ (дата звернення: 12.04.2026).
14. BeautySmart. BeautySmart – український інтернет-магазин косметики. URL: https://beautysmart.com.ua (дата звернення: 11.04.2026).

15. Marketing_nuft. Маркетинг НУХТ on instagram: "🍔 mcdonald's – це набагато...". Instagram. URL: https://www.instagram.com/p/DRCbKyNjA8b/ (дата звернення: 11.04.2026).

16. Vip print. Сувенірна продукція з логотипом оптом, корпоративні сувеніри та подарунки на замовлення по всій Україні – Vip Print. URL: https://vip-print.ua/ua/ (дата звернення: 11.04.2026).

Альона Сергіївна Шершень
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївни Блєдних

Образ України як художня репрезентація національного світовідчуття у творчості Олександра Олеся

У доповіді досліджено образ України як ключовий елемент поетичної картини світу Олександра Олеся на матеріалі його ліричних творів та поем, зокрема «Княжа Україна», «Над Дніпром», «На зелених горах», а також окремих поезій еміграційного періоду (збірки «Чужина», «Перезва», «Кому повім печаль свою»).

Установлено, що образ України в поезії митця формується не лише через однойменний топонім, а й через систему контекстуальних найменувань («край», «земля», «країна»), які набувають емоційно-ціннісного забарвлення. У ранній ліриці цей образ характеризується антитетичністю (Україна як «бідна», «нещасна» і водночас «прекрасна», «волі сторона»), що відображає складність авторського світовідчуття.

«Для всіх ти мертва і смішна,
Для всіх ти бідна і нещасна,
Моя Україно прекрасна» [4]

Одним із провідних засобів творення образу є персоніфікація. У низці поезій реалізується модель «Україна-мати», яка актуалізує емоційно-смислову парадигму «поет – син». Через такі образи, як «рабою-страдницею», «серце України», митець передає драматизм історичної долі батьківщини.

«Їй в саму душу наплюють
І поведуть у глум на муки» [4]

У поетичних текстах простежується семантична опозиція «Україна-страдниця – Україна повстала». Якщо в ліричних творах домінує мотив страждання («розп'ята на хресті» Вітчизна), то в текстах, що відображають національне піднесення, з'являються образи війська, прапора, боротьби, які символізують ідею відродження та державності..

Концепт України взаємодіє з ідеями долі та волі, що реалізується у стійких поєднаннях «доля України», «вільна Україна». Особливо виразно ця взаємодія простежується в поезіях, де руїна протиставляється майбутньому відродженню країни.

Важливу роль у формуванні образу України відіграє топонімічна лексика. У поемі «Княжа Україна» географічні назви (Київ, Галич, Чернігів, Дніпро) виконують не лише номінативну, а й символічну функцію, репрезентуючи історичну тяглість української державності. Образ Дніпра в ліриці та драмі-казці «Над Дніпром» постає як символ національної сили, волі та безперервності життя, набуваючи рис персоніфікованого образу (сина, козака, «діда»).

«Дніпро! Хто бачив раз тебе,

Не зможе вже забути.
Ти наче вільний, як орел,
В кайдани не закутий» [4]

У творах еміграційного періоду образ України осмислюється крізь опозицію «рідна земля – чужина», що реалізується через антитезу «там – тут» і підсилює мотив ностальгії. Україна постає як втрачений, але духовно присутній простір, пов'язаний із національними символами (пшениця, волошки, рідний ландшафт).

«Очі – дві волошки в житі
На Вкраїні там, у нас…» [4]

Отже, образ України в творчості Олександра Олеся є багатовимірним художнім утворенням, що поєднує географічний, історичний, емоційний і духовний виміри. Він виступає смисловим центром поетичної картини світу митця та відображає його прагнення до осмислення долі України і перспектив її національного відродження.

Список використаних джерел

1. Інститут рукопису Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України. Ф. XV, од. зб. 1001.
2. Лисиченко Л. А. Художній простір у мовній картині поетичного твору / Л. А. Лисиченко // Лінгвістичні дослідження. Харків : ХДПУ, 1997. Вип. 3. С. 3–6.
3. Одарченко П. Співець українського відродження (Олександр Олесь) / П. Одарченко // Видатні українські діячі : статті, нариси. Київ, 1999. С. 83–100.
4. Олесь О. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 1. 939 с.
5. Поет з душею вогняною : Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах. – Київ : Дніпро, 1999. – 224 с.
6. Радишевський Р. П. Журба і радість Олександра Олеся / Р. П. Радишевський // Олесь О. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 1. С. 5–47.
7. Таран О. С. Семантика символів природи в поезіях Олександра Олеся: лінгвопоетичний та етнокультурний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. С. Таран. Харків, 2002. 20 с.
8. Тхорчук Р. Л. Особливості поетики премодерністського вірша початку XX століття: рання лірика Олександра Олеся : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1996. 22 с.

Анастасія Петрівна Щецяк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Сергій Васильович Глущик

Організаційна культура як шлях досягнення високого рівня професійної діяльності

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням вимог до професійної діяльності людини. Успіх будь-якої організації залежить не лише від рівня професійних знань і навичок працівників, а й від сформованої системи цінностей, норм і правил поведінки, які об'єднують колектив. Саме тому організаційна культура відіграє важливу роль у досягненні високих результатів діяльності. Організаційна культура – це

сукупність цінностей, норм і моделей поведінки, які поділяються членами організації та визначають їхню діяльність і взаємодію. Вона формує соціальне середовище в колективі та впливає на прийняття рішень і стиль роботи, що робить її важливою складовою будь-якої професійної діяльності [1; 2].

До основних складових організаційної культури належать корпоративні цінності, норми поведінки, традиції, стиль керівництва та система внутрішніх комунікацій. Усі ці елементи забезпечують узгодженість дій працівників і сприяють ефективному функціонуванню організації. Організаційна культура проявляється у ставленні працівників до роботи, рівні відповідальності, дисципліні та взаємодії між членами колективу. Особливу роль відіграє культура спілкування, що передбачає взаємоповагу, дотримання етичних норм і вміння вирішувати конфлікти, адже саме через спілкування найчастіше проявляється реальний рівень культури в колективі [3].

На нашу думку, саме культура спілкування є одним із найважливіших елементів організаційної культури, адже від того, як люди взаємодіють між собою, залежить атмосфера в колективі. Якщо працівники поважають одне одного і вміють знаходити спільну мову, це значно підвищує ефективність роботи та зменшує кількість конфліктів. У сучасному світі комунікація є ключовою навичкою, без якої неможливо досягти успіху в професійній діяльності.

Організаційна культура тісно пов’язана з психологічним кліматом у колективі. Сприятлива атмосфера сприяє підвищенню продуктивності праці, тоді як конфлікти та напруженість можуть негативно впливати на результати діяльності. Позитивний психологічний клімат допомагає працівникам почуватися впевнено та комфортно, що сприяє розвитку їхнього потенціалу та підвищенню результативності праці [1].

Позитивний психологічний клімат є одним із найважливіших факторів ефективної роботи. Якщо людина відчуває підтримку та розуміння, вона працює значно краще і з більшим бажанням. Саме атмосфера в колективі часто визначає, чи буде працівник задоволений своєю роботою, чи ні.

Важливим чинником формування організаційної культури є стиль управління. Керівник визначає основні принципи взаємодії в колективі та формує цінності, яких дотримуються працівники. Саме від стилю керівництва залежить рівень довіри, відповідальності та активності працівників у процесі роботи [4]. Ефективний керівник – це не той, хто лише контролює, а той, хто підтримує своїх працівників і створює умови для їхнього розвитку. Сучасний керівник має бути лідером, який мотивує, допомагає і сприяє розвитку команди. Саме такий підхід формує довіру і позитивну атмосферу.

Організаційна культура має значний вплив на професійну діяльність, адже вона сприяє підвищенню продуктивності праці, розвитку командної роботи та формуванню відповідальності працівників. Крім того, вона відіграє важливу роль у мотивації, оскільки люди працюють ефективніше тоді, коли відчувають повагу до себе та своєї праці [1; 4]. Мотивація залежить не тільки від матеріальних факторів, а й від ставлення в колективі. Якщо людина відчуває підтримку, вона прагне працювати краще, а якщо ні – поступово втрачає інтерес до роботи. Саме тому організаційна культура має величезний вплив на бажання людини працювати.

Низький рівень організаційної культури може призводити до конфліктів, зниження продуктивності праці та відсутності мотивації. Організаційна культура формується поступово і залежить від цінностей організації, стилю управління та рівня розвитку працівників. Важливу роль у цьому процесі відіграє комунікація, яка забезпечує передачу норм і правил поведінки в колективі [3].

Отже, організаційна культура є важливим чинником досягнення високого рівня професійної діяльності. Вона забезпечує ефективну взаємодію в колективі, сприяє розвитку професійних якостей працівників і формує позитивний імідж організації, що є необхідною умовою її успішного функціонування [1].

Список використаних джерел

1. Організаційна культура як основа успішної діяльності підприємства https://ujae.org.ua/en/organizational-culture-as-the-basis-of-successful-business/ (дата звернення: 11.04.2026).
2. Організаційна культура (Вікіпедія) https://uk.wikipedia.org/wiki/Організаційна_культура (дата звернення: 09.04.2026).
3. Структура організаційної культури https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1816/
4. Моделі організаційної культури https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/695 (дата звернення: 11.04.2026).

Ярослава Іванівна Шпильова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 "Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)"

Науковий керівник:
***кандидат** філологічних наук,*
доцент кафедри української літератури
Тетяна Юріївна Блєдних

Етнічні конфлікти та політика ідентичності в історичних романах Володимира Лиса

В основі художньої концепції В.Лиса лежить специфічне моделювання волинського простору як складного багатокультурного середовища, де багатовіковий досвід співіснування різних етносів зазнає радикальної деструкції під тиском тоталітарних ідеологій та воєнних потрясінь. У ситуації подолання давніх колективних травм художня Список використаних джерел виконує пізнавальну функцію, дозволяючи інтерпретувати історію не як абстрактну сукупність дат, а як простір живого людського досвіду, де політичні процеси радикально трансформують міжлюдські стосунки.

Мета роботи полягає у виявленні способів художнього моделювання міжетнічних протистоянь та процесів самоідентифікації героїв у романному світі В.Лиса, де історія виступає агресивною силою, що втручається у приватне життя особистості.

В основі художньої концепції письменника лежить специфічне моделювання волинського простору як складного багатокультурного середовища, у якому протягом тривалого часу співіснували українці, поляки та євреї [1; 4]. Це співжиття створювало унікальний світ повсякдення з різними мовними та релігійними моделями, проте історичні катастрофи XX століття надали цим стосункам особливої гостроти [5]. У романі «Століття Якова» ця проблематика розкривається через біографічну перспективу головного героя, чиє життя охоплює майже ціле століття, демонструючи, що ідентичність людини не є сталою величиною, а постійно випробовується обставинами.

Герой змушений щоденно відповідати на запитання про належність до рідної землі та мови в умовах постійної зміни владних режимів. Міжетнічна напруга у творі позбавлена спрощеного поділу на винних і невинних, оскільки автор акцентує увагу на руйнуванні звичайних людських зв'язків під тиском війни, окупації та ідеологічного диктату.

Аналогічна тенденція простежується у романі «Соло для Соломії» [2], де історія подається через буденний та емоційно насичений досвід жіночої долі. Життя Соломії стає полем відображення наслідків зовнішніх суспільних змін, підкреслюючи думку про те, що історія формує не лише державні кордони, а й приватний світ уявлень людини про любов і вірність.

Етнічні конфлікти у прозі В.Лиса постають не як випадкові побутові загострення, а як наслідок ширших соціально-політичних механізмів, нав'язаних тоталітарними режимами та політикою насильницького перекроювання історичної пам'яті.
Письменник моделює ідентичність як безперервний процес, що зазнає впливу страху та травм, але водночас живиться мовою та родинним досвідом. Важливою складовою авторського методу є психологічна переконливість у зображенні внутрішнього надлому героїв, їхніх сумнівів та прихованих образ, що перетворює міжетнічний конфлікт з абстрактної схеми на конкретну людську трагедію.

Проза В.Лиса набуває виразного меморіального виміру, оскільки минуле постійно повертається у спогадах персонажів, спонукаючи до колективного пригадування. Моральна неоднозначність поведінки героїв, які одночасно виявляють людяність і слабкість, дозволяє продемонструвати складність вибору в ситуації історичного зламу.
У романі «Країна гіркої ніжності» [3] автор продовжує розвивати ці теми, акцентуючи на спадкоємності травм та пошуку ідентичності крізь покоління. Таким чином, історична проза В. Лиса поєднує глибину психологічного аналізу з уважним осмисленням національного минулого.

Підсумовуючи, слід зазначити, що творчість Володимира Лиса є важливим чинником самопізнання та збереження внутрішньої цілісності людини в умовах соціальних потрясінь. Проведений аналіз свідчить, що через долі персонажів автор розкриває тісний зв'язок між особистою пам'яттю та національною історією, допомагаючи зрозуміти природу суспільних конфліктів та значення ідентичності для існування спільноти.

Список використаних джерел

1. Лис В. Століття Якова. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 240 с.
2. Лис В. Соло для Соломії. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2013. 384 с.
3. Лис В. Країна гіркої ніжності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 320с.
4. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: український літературний постмодернізм. Київ: Критика, 2005. 263 с.
5. Українська Список використаних джерел XX–XXI століття: навчальний посібник. За ред. В. Моренця. Київ: Академія, 2018. 320 с.

Вікторія Миколаївна Юрченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність спеціальності 014 «Середня освіта
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, ст.викладач
кафедри журналістики, медіалінгвістики і української наукової мови
Людмила Василівна Підкамінна

Експресивна функція евфемізмів у сучасній українській літературній мові

Актуальність дослідження. Однією з ключових ознак усного чи писемного тексту є його здатність передавати широкий спектр емоцій та бути експресивним. Особливого значення набуває експресивна функція евфемізмів, оскільки вони відображають ставлення адресанта, реалізують роль стилістичного засобу, що формує комунікативну тональність та образну насиченість тексту, впливають на адресата. А з огляду на те, що мовна система характеризується динамічністю та безперервно взаємодіє

з культурними й соціальними чинниками, формування нових евфемізмів триває і сфера їх застосування розширюється, що зумовлює потребу в нових розвідках.

Питання емоційно-експресивної лексики досліджували С.Я. Єрмоленко, В.А. Чабаненко, Н.І. Бойко. Явище евфемії як один із різновидів вторинної номінації дуже рідко розглядають відокремлено від інших суміжних явищ, що мало відображення в роботах таких науковців, як Л.О. Ставицька, О.О. Тараненко, О.І. Манютіна, І.В. Мілєва, О.Б. Януш. Евфемізми розглядають у кореляції з дисфемізмами, перифразами, фразеологізмами, алюзією тощо. Водночас осмислення питань «експресії», «експресивності», «евфемії», «ефемізмів», «експресивної функції евфемізмів» на українських теренах триває.

Експресивність визначають як «властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, бути засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови», причому «емоційне в мові завжди є експресивним, але не кожне експресивне явище належить до емоційних» [5, с.170].

Оскільки евфемізм – це слово, вислів або троп, що «вживається для непрямого, прихованого» позначення [5, с.168], мовна практика дає змогу спостерігати низку замін, з пом'якшувально-меліоративною конотацією, що зумовлене міркуваннями ввічливості та реалізується за допомогою етичних формулювань з прагненням подати що-небудь у прикрашеному вигляді, наприклад: «*Відійшов у вічність* журналіст і письменник…», «…Валерій Лапікура *відійшов у засвіти…*» [ДМ; 30.07.2023] – у значенні «помер»; «*Останній час свого життя* Леся провела…», «*…в останні дні і години життя* надиктовує їй…» [Радіо свобода: Крим. Реалії; 25.02.2021] – у значенні «перед смертю»; «…називала свою *боротьбу із недугою…*» [Радіо свобода: Крим. Реалії; 25.02.2021] – у значенні «лікування хвороби»; «…не можна залишати *без даху над головою…*» [Hromadske; 23.03.2026] – у значенні «без житла»; «…змусити Кучму *залишити посаду…*» [ДМ суспільного; 15.03.2026] – у значенні «звільнитися, піти»; «…президент *відмежовується від цієї теми…*» [Hromadske; 04.04.2026] – у значенні «уникати», зомовчувати; «…може *припинити роботу* найбільший центр допомоги…» [Радіо свобода; 24.03.2026] – у значенні «закрити»; «…досить *гостро реагують* на російську мову…» [ДМ Антоніна; 23.03.2026] – у значенні «сваритися, влаштовувати скандал»; «*не поділяв вибору* доньки» [Hromadske; 14.03.2026] – у значенні «бути проти»; «…герой інтерв'ю доволі позитивно відгукувався про *всіляких людей із сумнівним минулим* у 90-х…» [ДМ Антоніна; 23.03.2026] – у значенні «про злодіїв».

Доцільно виокремити евфемізми, які є формами іншомовних запозичень, зокрема англізми: «Те, що *тригерить* нас, для решти світу – побічний ефект» [ДМ Антоніна; 13.12.2025], «тригерити» – від англійського «to trigger» – запускати, викликати негативні емоції; «культура «*хейту* депутата»» [ДМ; 14.03.2026], «хейт» – від англійського «hate» – ненависть; «…він також є вихідцем з угорського *істеблішменту…*» [Hromadske; 13.04.2026], «істеблішмент» – від англійського «the establishment» – привілейована верхівка суспільства; «*булінг* на мовному ґрунті» [Радіо свобода; 06.04.2026], «булінг» – від англійського «bullying» – залякування, цькування; «…за добу перетворився з *ноунейма* на суперзірку. І чому це *не ок…*» [ДМ Антоніна; 23.03.2026], «ноунейм» – від англійського «no name» – без імені, «ок» – від англійського «ok» – добре, нормально. «Англомовний замінник звучить не так різко, і має не таке негативне забарвлення, як в українській мові» [3, с.157], що зумовлено сприйняттям семантики слова.

Евфемізми інтерпретують як мистецтво, котре дозволяє адресанту уникати виразно емоційної експлікації, однак «кваліфікація слова або вислову як евфемістичного не означає, що воно повністю знімає ореол непристойности, грубости» [4, с.45], наприклад: «*Щось пішло не так* зокрема на етапі добору акторів, бо знову взялися за зірок шоубізу» [ДМ Антоніна; 14.03.2026] – у значенні «все пішло погано»; «Звісно, порівнювати перший український детективний серіал у стилі нуар із класикою світового кіно – *така собі ідея*» [ДМ; 05.02.2026] – у значенні «погана ідея».

Також спостерігаємо низку замін із жартівливо-іронічною конотацією, за умови використання зовнішніх ознак евфемізмів несерйозно, до прикладу: «І вона [українська лайка] не була такою брутальною і огидною, а більше пов'язаною, ну, скажімо, з *п'ятою точкою людини*» [ДМ Антоніна; 15.11.2025], або з метою прихованого глузування, до прикладу: «Тому мушу перепросити за те, що понівечила їхню *тонку душевну організацію* і *стриману, інтелігентну натуру*» [ДМ Антоніна; 14.03.2026]; «Цю фразу слід дешифрувати передусім для *численних експертів* із фейсбуку й тредсу…» [ДМ; 05.02.2026]; «Щоправда, режисер і продюсер цього *кіношедевру* таких самих висновків, на жаль, не зробили» [ДМ Антоніна; 14.03.2026].

Отже, в сучасній українській мові евфемізми є не лише засобами урізноманітнення прямої номінації, а й елементами імпліцитного оцінного навантаження. Вони мають здатність «пом'якшувати» висловлення на семантичному та формальному рівні (меліоративна конотація) або функціонувати винятково на формальному рівні (пейоративна конотація). Як наслідок експресивна функція евфемізмів виявляється у двох основних аспектах: соціально прийнятне сприйняття висловлення; семантично деформоване сприйняття висловлення.

Список використаних джерел

1. Детектор медіа. URL: https://detector.media/
2. Радіо свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/
3. Совєтна А. В., Лісун О. В. Евфемізми в засобах масової інформації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 43 Т. 3. С. 156-159.
4. Ставицька Л. О. Українська мова без табу = Ukrainian Without Taboos: слов. нецензур. лексики та її відповідників: обсценізми, евфемізми, сексуалізми. Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики, НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Критика, 2008. 454 с.
5. Українська мова. Енциклопедія / ред. кол.: В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
6. Hromadske. URL: https://hromadske.ua/

Леонід Андрійович Янко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності «філологія (Українська мова та Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Ірина Віталіївна Савченко

Повість врем'яних літ і національний фольклорний епос

У XI столітті перед авторами «Повісті врем'яних літ» постало титанічне завдання: ідеологічна легітимізація не лише династії Рюриковичів, а й самого концепту окремішності Київської держави. Така місія була б нездійсненною без залучення усного епосу. Фольклор допомагав літописцю не лише заповнювати «білі плями» історії, а й органічно вплітати народну пам'ять у церковні та дружинні перекази, єднаючи розрізнені традиції в один великий наратив.

Прикладом цього є історія засновників Києва Кия, Щека, Хорива та сестри їхньої Либеді – легенда, суто топонімічна за своєю природою. Проте вона несподівано набуває політичних підтекстів, коли літописець прямо відстоює князівське походження Кия [7. 5-6 с.]. Цим постулюється ідея: інститут князівської влади був первісним і невід'ємним чинником нашого державотворення.

Звісно, не весь фольклор у літописі служив лише політиці. Сталі вислови, історичні анекдоти та героїчні перекази були частиною спільного культурного коду. Літописець розумів: його виклад історії не буде повним, якщо він не включить у текст широко знані сторінки легендарної історії: «Іду на ви!» Святослава, смерть Олега від коня чи битву отрока на місці майбутнього Переяслава – сюжети, які б створювали в уяві читача образ величних легендарних героїв, що творили історію Русі.

У «Історії української літератури» Михайло Грушевський виділив чотири етапи такої взаємодії літературної та фольклорної систем [3]:

- проникнення фольклорних мотивів у літературу;
- перехід авторських текстів назад у фольклор;
- складне сполучення літературного впливу з давніми усними пластами;
- поява образів нової якості як наслідок тривалої трансформації.

Простежимо цей цикл на образі половецького хана Боняка. У «Повісті врем'яних літ» у записах за 1096 та 1099 роки Боняк постає «безбожним та шолудивим» [7. 141 с.] воїном, чиє вовче виття знаходить відповідь від інших вовків та віщує йому перемогу над угорцями [7. 153 с.]. Літопис фактично цементує його репутацію чаклуна. Проте у пізнішій фольклорній традиції цей образ трансформується радикально: Шолудивий Буняка стає демонічною істотою. Його відрубана голова продовжує жити і її післясмертні пригоди стають топонімічними легендами, а в переказах XIX століття сам він перетворюється на чудовисько з повіками до самої землі [4] – образ, споріднений із гоголівським Вієм, що ще раз підтверджує взаємозалежність фольклору та літератури.

Подібний випадок взаємодії ми бачимо у оповідках міста Коростень, де топонім «Ольжині купальні» супроводжується легендами про княгиню Ольгу, що контрастують з літописним текстом. Якщо літопис описує жорстоку помсту та спалення Іскоростеня, то, місцеві перекази малюють образ Ольги-просвітительки, яка хрестила древлян. [8]

На наш погляд, ці легенди є результатом фольклоризації літописного тексту: під впливом церковної традиції образ Ольги як рівноапостольної святої витіснив з народної пам'яті образ жорстокої месниці.

Підсумовуючи, зазначимо, що «Повість врем'яних літ» не стала цвинтарем для давнього епосу, навпаки - виступає потужним генератором національного міфу. Взаємодія, описана Михайлом Грушевським, демонструє безперервний цикл: дітопис рятував усну традицію від забуття, а згодом сам ставав джерелом для нових фольклорних нашарувань.

Список використаних джерел

1. Білоус П. Синтез книжності і фольклору у недатованій частині «Повісті минулих літ». Літературна медієвістика. Вибрані студії : в 3 т. Житомир : Рута, 2012. Т. 2 : Художній світ давньої української літератури : Ізборник. С. 45–53.

2. Возняк М. С. Історія української літератури : у 2 кн. Кн. 1. 2-ге вид., перероб. Львів : Світ, 1992. С. 186–206.

3. Грушевський М. С. Історія української літератури : у 6 т. Т. 1. Київ : Либідь, 1993. 392 с.

4. Драгоманов М. П. Шолудивий Буняка. Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. Львів : Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка, 1900. Т. 2. С. 95–166. (Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка ; т. 3).

5. Капура О. Взаємодія художньої літератури та фольклору в теоретико-методологічному аспекті. Актуальні питання іноземної філології. 2022. № 14. С. 62–67.

6. Купальня княгині Ольги, могила князя Ігоря (фото XIX ст.). Овруч.info : [вебсайт]. URL: https://www.ovruch.info/kupalnya-knyahyny-olhy-mohyla-knyazya-ihora-foto-xix-st/ (дата звернення: 13.04.2026).

7. Літопис руський за Іпатським списком / пер., передм., прим. Л. Є. Махновця ; відп. ред. О. В. Мишанич. Київ : Дніпро, 1989. 592 с.
8. Ольжині купальні. Nedaleko.ua : [архів вебсайту]. URL : https://web.archive.org/web/20140513230443/http://www.nedaleko.ua/sight/Ольжині_купальні.uk (дата звернення: 13.04.2026).
9. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. С. 113-130.
10. Яременко В. На замовлення вічності. Повість врем'яних літ. Київ : Радянський письменник, 1990. С. 474–494.

Дарія Олександрівна Яременко
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність Е7 Математика

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, медіалінгвістики
та української наукової мови
Олена Володимирівна Дияк

Алгоритмізація правопису: як перетворити правила «Українського правопису» на чіткі логічні алгоритми для перевірки текстів

Автоматична перевірка документів на відповідність нормативним вимогам є актуальною проблемою в сучасному освітньому, науковому та адміністративному середовищі. Автоматизація цього процесу дає змогу підвищити точність, забезпечити сталість результатів та значно зменшити витрати часу під час перевірки великих обсягів документів.

На практиці перевірка правопису зазвичай здійснюється вручну фахівцями, що відбирає багато часу, вимагає уваги і супроводжується високим ризиком пропуску помилок. Така ситуація створює запит на алгоритмізацію процесу перевірки документів, що сприяє зменшенню навантаження на працівників та підвищенню точності перевірки.

1. Основні мети та переваги алгоритмізації правопису:

- підвищення грамотності;
- спрощення навчання;
- уніфікація норм;
- розвиток мислення.

2. Варіанти алгоритмів.

Алгоритми правопису можуть ґрунтуватися на фонетичному принципі (як чуємо, так і пишемо) або морфологічному (аналіз будови слова).

Перетворення мостиків між лінгвістикою та логікою – це саме те, де математичний склад розуму знаходить свою «стихію». Український правопис став значно системнішим, що полегшує його алгоритмізацію.

Для вчителя математики правопис – це не набір аксіом, а система умовної логіки, де винятками є лише «крайові значення».

3. Структура логічного алгоритму правопису.

Будь-яке правило можна розкласти на чотири етапи, подібні до архітектури програмного коду:

1) вхідні дані – слово або словосполучення;
2) класифікація – визначення морфемного складу (префікс, корінь) або частиномовної належності;

3) перевірка умов – логічні фільтри (фонетичне оточення, наголос, походження);

4) результат – правильне написання.

Приклад 1: алгоритм вибору префікса «З-» чи «С-»

Це найпростіший лінійний алгоритм, який ідеально підходить для початківців.

Крок 1: виділити першу літеру кореня;

Крок 2: перевірити, чи належить вона до множини К= {к, п, т, ф, х} (мнемоніка «Кафе Птах»);

Крок 3 (Умова):

- якщо літера належить до множини К, то пишемо «С-» (*сказати, спитати*);
- Інше - пишемо «З-» (*зробити, збити*).

Винятки: відсутні (ідеальна логічна функція).

Приклад 2: написання слів із «ПІВ-»

Новий правопис перетворив складне правило з купою умов на простий булевий вираз.

Вхід: конструкція «Пів + Іменник у Р.в.»;

Логічний фільтр:

- Чи означає слово «половину чогось»?
- Якщо так, то пишемо ОКРЕМО (*пів аркуша, пів години, пів Європи*);
- Якщо ні (слово є цілісним поняттям у Н.в.), то пишемо РАЗОМ (*півкуля, півострів, півзахист*).

Приклад 3: правило «Дев'ятки» (іншомовні слова)

Тут ми працюємо з множиною символів і контекстом.

Умова: вибір між «И» та «І» в основі іншомовного загального імені;

Алгоритм:

1. Визначити літеру перед голосним;
2. Якщо літера належить до множини D = {д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р} (мнемоніка «Де ти з'їси цю чашу жиру?»);
3. після літери йде наступний приголосний (не голосний і не «й»).
4. тоді пишемо «И» (*директор, сигнал, режим*);
5. інше (в інших позиціях) тоді пишемо «І» (*візит, фініш*).

Розроблені алгоритми дозволяють перевіряти документи без втручання людини, з високою точністю.

Алгоритмізація мови прибирає стрес перед «незрозумілим гуманітарним предметом». Для дитини з аналітичним складом розуму правопис стає не хаосом, а кодом, який просто треба правильно скомпілювати.

Список використаних джерел

1. Мовний портал «Словники України» (Словники України on-line). Український мовно-інформаційний фонд НАН України. *Джерело алгоритмізованих словникових баз.*

2. Степаненко М. І. *Український правопис: від норми до автоматизації.*

3. Українська мова: енциклопедія. (2007). К.: Укр. енцикл. *Статті про комп'ютерну лінгвістику, орфографію.*

4. Український правопис. (2019). Київ: Наукова думка. *Основний документ, правила якого підлягають алгоритмізації.*

5. Мітцель А. І., Семотюк О. В. *Алгоритмізація правописних норм української мови* (Статті з комп'ютерної лінгвістики).

6. Широков В. А. (2004). *Комп'ютерна лексикографія.* Київ: Довіра. *Фундаментальна праця, що описує принципи автоматизації мовних норм.*

7. Широков В. А. (2014). *Корпусна лінгвістика.* Київ: Довіра.

Софія Сергіївна Ярмак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія
(Українська мова і Список використаних джерел)»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Інна Миколаївна Ліпницька

Концепт образу пророка у драматургії Лесі Українки

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого осмислення еволюції образу пророка як універсального культурного й літературного феномена, що набуває особливого значення в українському контексті. У ситуації історичних викликів, зокрема в умовах сучасної боротьби України за незалежність і національну ідентичність, проблема духовного провідництва, відповідальності митця та ролі слова як інструменту впливу на суспільство постає особливо гостро.

Мета роботи – виокремити й проаналізувати особливості образу пророка у драматичній творчості Лесі Українки та з'ясувати його роль у розкритті проблем національної свідомості й активної громадянської позиції.

Образ пророка є важливою складовою світової культури, що еволюціонувала від міфологічних уявлень до модерної літератури. Він трансформується від сакрального посередника між богами і людьми до складного типу митця візіонера, духовного лідера та інтерпретатора реальності [2, с. 12].

Витоки цього образу пов'язані з двома традиціями античною та біблійною. В античності пророк постає як пасивний виконавець волі: він знає майбутнє, але не може його змінити. Такий герой часто трагічний і залишається непочутим. Натомість біблійний пророк є активною моральною постаттю: він не лише передбачає, а й викриває несправедливість, закликає до змін і вступає в конфлікт із суспільством [5, с. 110].

У добу романтизму відбувається переосмислення цієї постаті: поет починає сприйматися як пророк, носій вищого знання. Філософські ідеї XIX століття, зокрема концепції Ніцше, остаточно закріплюють уявлення про людину як творця сенсів і нового «пророка» у світі без абсолютних істин [3, с. 14].

В українській літературі образ набуває особливого значення. Через відсутність державності саме Список використаних джерел бере на себе функцію духовного провідника нації. Центральною постаттю тут є Тарас Шевченко, який трансформує пророка у голос народу і символ боротьби за справедливість [6, с. 342]. Його пророк – це не лише провісник, а й месник, що викриває тиранію. «Неначе праведних дітей,/Господь, любя отих людей,/Послав на землю їм пророка;/Свою любов благовістить,/Святую правду возвістить!/Неначе наш Дніпро широкий,/Слова його лились, текли/І в серце падали глибоко!»

Іван Франко розвиває цей образ, акцентуючи на внутрішній драмі пророка. У поемі «Мойсей» він показує лідера, якого не розуміє власний народ, підкреслюючи трагедію інтелектуала. У XX столітті ця традиція продовжується: пророк стає не тільки духовним, а й політичним провідником, відповідальним за формування національної свідомості.

У творчості Лесі Українки важливе місце посідає проблема національної ідентичності, що розкривається, зокрема, через концепт зради. Її герої постають у ситуації вибору між лояльністю до влади та вірністю власному народові [1, с. 39].

Ключовим мотивом творчості письменниці є боротьба – як зовнішня, так і внутрішня. Вона проявляється у протистоянні між гнобителем і пригнобленим, вірою і

зневірою, активністю і пасивністю. У таких граничних ситуаціях розкривається справжня сутність людини та її національна свідомість [4, с. 191].

Звертаючись до біблійних сюжетів, Леся Українка осмислює універсальні істини крізь призму українського досвіду. Паралелі між долею єврейського та українського народів дозволяють їй показати трагедію бездержавності й духовного поневолення. Водночас її творчість не обмежується мотивами страждання: вона послідовно закликає до активної боротьби та формування єдиної національної свідомості.

Письменниця відкидає ідею пасивного очікування пророка-рятівника. Натомість вона утверджує концепцію щоденної праці кожного як основи майбутнього нації [1, 55]. У цьому контексті вона виступає не як пророк, а як «будитель», що пробуджує народ до дії. «Старий. Для чого? нащо маю я вставати? Тірца. Для праці! для поради! для життя! щоб сонце не зійшло в твоїм лінивстві! щоб час визволу не застав тебе у сні ганебнім, соромнім безділлі.Старий (роздражнений). А ти що робиш, ти? Тірца. Людей бужу.»
У драмі «Кассандра» Леся Українка переосмислює античний міф, акцентуючи на трагедії особистості, яка володіє істиною, але не може бути почутою. Образ Кассандри стає символом пророчиці, приреченої на самотність і нерозуміння. На відміну від раціонального знання, її пророцтво має інтуїтивний характер: вона не доводить, а бачить і відчуває майбутнє. «Не знаю я нічого, тільки бачу кривий гієни погляд, тільки чую проникливий хижацький голос…». Саме тому її слова не сприймаються суспільством. Її дар стає не благословенням, а тягарем, адже правда, яку вона відкриває, є неприйнятною для інших.

Драматичні поеми «Вавілонський полон» і «На руїнах» утворюють ідейний диптих, у якому біблійна історія переосмислюється як метафора національного поневолення. Через образи єврейського народу Леся Українка осмислює долю України.
У «Вавілонському полоні» центральною постаттю є пророк Елеазар співець і носій національної пам’яті. Його пророчість полягає не у передбаченні майбутнього, а в осмисленні сучасності та заклику до духовного пробудження. Він протистоїть не лише ворогам, а й пасивності власного народу, підкреслюючи, що головною загрозою є внутрішня апатія.

У драмі «На руїнах» цю проблематику продовжує образ пророчиці Тірци. Вона уособлює інший тип пророка не стільки борця, скільки духовного провідника, що прагне змінити свідомість народу. Її головна ідея полягає в тому, що майбутнє залежить від активної праці, а не від очікування допомоги. «Розкуй меча на рало. Час настав./ Потрібна оборона і руїна./ Бо прийде ворог і розоре землю…». Образ Тірци підкреслює, що бездіяльність веде до втрати національної ідентичності. Водночас її постать є трагічною: як і інші пророки у творчості Лесі Українки, вона випереджає свій час і не знаходить розуміння.

Отже, у творчості Лесі Українки образ пророка тісно пов’язаний із проблемою національною. Пророк постає як носій істини, що протистоїть як зовнішньому гнобленню, так і внутрішній пасивності народу. Через ці образи письменниця утверджує ідею активної боротьби, духовного пробудження та відповідальності кожного за майбутнє нації.

Список використаних джерел

1. Бичко А. Леся Українка. Світоглядно-філософський погляд. Київ: Укр. Центр духовної культури, 2000. 185 с.
2. Мейзерська Т. Пророк як метафора та автометафора в поетичному тексті. Одеса: Астропринт, 1995. 124 с.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1999. 446 с.
4. Семків Р. Як читати українських класиків. Київ: Стретович, 2024. 296 с.

5. Фрай Н. Великий код: Біблія і Список використаних джерел / пер. з англ. Київ: Вид. П. Жупанського, 2011. 360 с.
6. Чижевський Д. Історія української літератури. Київ: Академія, 2003. 568 с.

ФАКУЛЬТЕТ
ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Hallo!
Bonjour!
Hello!
ENGLISH
DEUTSCH
FRANČAIS

Уляна Богданівна Агаронян
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Марія Іванівна Онищук

Реєстр українських відповідників англійським модальним дієсловам should/ought to та специфіка вживання у романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»

Поняття модальності є багатоаспектною категорією у сучасній українській теорії перекладу. В українському мовознавстві, модальність розглядається як ознака, яка вказує на здатність речення виражати спосіб включення змісту речення в контекст відображеної дійсності [2].

В українській мові існує ряд граматичних структур, що є відповідникам для модальних дієслів *should* та *ought to* [5]:

1. Складений дієслівний присудок виражається неозначеною формою дієслова в поєднанні з допоміжними словами, такими, як *стати, почати, кінчити, хотіти, мати, мусити, братися, намагатися, уміти, повинен, зобов'язаний, змушений, рад, згоден, у змозі, мати змогу, мати силу, мати право, можна, треба, потрібно, слід, варто, неможливо* тощо. Неозначена форма виражає основне значення, а допоміжне слово вказує на спосіб, час, число, особу, рід, характер дії.
2. Складений дієслівний присудок – це тип присудка, де лексичне і граматичне значення виражені в різних словах. Граматичне значення висловлює допоміжний елемент (приінфінітивна частина), а лексичне виражено в основному дієслові, яке представлене у формі інфінітива. Приінфінітивна частина може бути виражена декількома способами, в першу чергу допоміжними дієсловами, наприклад: (укр.) *Першокласникам* ***слід*** *пам'ятати, що всім учням заборонено ходити до лісу.*[4]
3. В умовному способі дієслово називає бажану дію або таку, що може відбутися за певних умов: *вивчив би, зробив би*. Умовний спосіб виражає можливу за певних умов дію [3]. Для утворення форми умовного способу, потрібно до форм минулого часу приєднати частку ***-****би (-б)*, наприклад:

(укр.) *Звісно, він* ***мусив би*** *мене вигнати, але… маємо те, що маємо. На, візьми оце…*[4]

Форми умовного способу можуть виражати м'яке спонукання та бажання, як от: (укр.) – *Чого* ***ж*** *ти нам нічого* ***не сказав****? Ми навіть не здогадувались.* [4]

У значенні умовного способу з відтінком докору чи підкреслення умови може вживатися форма наказового способу, як от:(укр.) – *Нам* ***мали б*** *дати більше, ніж десять очок, – невдоволено буркнув Рон.* [4]

4. У наказовому способі дієслово виражає наказ, побажання, пораду: *вивчи, зробіть*. Наказовий спосіб виражає різні ступені спонукання до дії (наказ, прохання, пораду, заклик, застереження, розпорядження, вимогу, погрозу, побажання тощо).[3] Наказовий спосіб дієслова в першій особі однини може виражати як пряме способове значення (спонукання самого себе до дії), так і переносне значення (бажальне значення; допустове значення, синонімічне конструкції з часткою хоч; значення майбутнього часу).

Під час аналізу міжмовних відповідників модальним дієсловам *should/ought to/oughta*, було з'ясовано, що:

- 45 випадків вживання складених дієслівних присудків для вираження українських відповідників модальним дієсловам *should/ought to/oughta*, наприклад:

(укр.) – *Це ось цим* ***треба*** *вибачатися!* [4]

(укр.) *Зверніть, будь ласка, увагу: увесь учнівський одяг* ***повинен*** *мати бірки з іменами.* [4]

(укр.) ***Може****, відповісти їм?* [4]

- 11 випадків вживання умовного способу дієслова для вираження українських відповідників модальним дієсловам *should/ought to/oughta*, наприклад:

(укр.) – *Чого* ***б то****?* [4]

(укр.) ***Якби*** *ви* ***бачили****, які в Чарлі опіки від тих диких Драконів у Румунії!* [4]

(укр.) *А* ***подивилися б*** *ви на них, коли мене прийняли сюди: вони, бачте, боялися, що я не досить магічний.* [4]

- 4 випадків вживання наказового способу дієслова для вираження українських відповідників модальним дієсловам *should/ought to/oughta*, наприклад:

(укр.) *Навіть ви, мати, повинні святкувати цей чудовий-пречудовий день!* [4]

(укр.) *– До речі… хлопці, у нас ще півгодини до обіду,* ***ходімо*** *до бібліотеки.* [4]

(укр.) *Побачивши її, він, здається, втішився і реготнув, пробурмотівши: "Я* ***так і знав****".* [4]

Отже, в український мові є три граматичні конструкції, які слугують відповідником до модальних дієслів *should* та *ought to.* Міжмовними відповідниками є дієслова та модальні дієслова: *треба, слід, належить, годитися*, а також форми умовного та наказового способу. Спільною рисою між ними є вираження наміру, бажання, або поради. У складених дієслівних присудках відповідником слугує: *повинен, має, слід*. Таким чином, це підкреслює подібність вираження модальності. В умовному й наказовому способах час не визначається. Наказовий спосіб вживається для вираження поради, або рекомендації, а умовний спосіб застосовується до можливої дії, ввічливості, або сумніву. Під час аналізу роману Дж. Роулінга «Гаррі Поттер і філософський камінь» було виявлено широке розмаїття 45 випадків вживань складених дієслівних присудків, 11 випадків – умовного та 4 – випадки наказового способів дієслова для передачі модальних дієслів *should/ought to* при перекладі українською мовою, а саме 60 прикладів.

Список використаних джерел

1. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher’s Stone. London, 1997. 223 p.
2. Барміна, Є.О. Модальність як перекладознавча проблема. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики.* 2010. Вип. 17. С. 27–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2010_17_6
3. Проценко О.В. Дієслово в українській мові : навчальний посібник. Київ, 2024. 83 с.
4. Роулінг Дж.К. Гаррі Поттер і філософський камінь. Київ, 2002. 320 с.
5. Ющук І.П. Практикум з правопису і граматики української мови. Київ, 2012. 270 с.

Аріна Сергіївна Алєксєєнко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
та методитки викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Автентичні медіаресурси як засіб формування англомовної міжкультурної комунікативної компетентності у майбутніх вчителів іноземних мов

У сучасній парадигмі іншомовної освіти, зорієнтованій на компетентнісний, комунікативно-діяльнісний та міжкультурний підходи, особливої актуальності набуває проблема формування англомовної міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Зазначена компетентність розглядається як інтегративне утворення, що поєднує мовну, мовленнєву, соціокультурну, соціолінгвістичну та прагматичну складові і забезпечує ефективну взаємодію в умовах міжкультурної комунікації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підготовки фахівців, здатних до професійної діяльності в умовах глобалізованого інформаційного простору, де володіння іноземною мовою передбачає не лише знання лексико-граматичних структур, але й розуміння культурних кодів, норм комунікативної поведінки та специфіки дискурсивної практики носіїв мови.

Одним із ефективних засобів формування зазначеної компетентності є використання автентичних медіа-ресурсів, під якими розуміють сукупність цифрових та традиційних матеріалів, створених носіями мови для природного комунікативного середовища. До них належать аудіо- та відеоматеріали (інтерв'ю, подкасти, новинні випуски, художні та документальні фільми), тексти масмедійного дискурсу (онлайн-статті, блоги, пости в соціальних мережах), а також інтерактивні платформи та освітні ресурси [2].

Дидактичний потенціал автентичних медіа-ресурсів полягає у створенні умов для моделювання реального іншомовного середовища та забезпеченні ситуативної обумовленості мовленнєвої діяльності. Їх використання сприяє формуванню рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності, розвитку стратегій аудіювання та читання, а також удосконаленню дискурсивної компетенції студентів.

З позицій міжкультурного підходу автентичні матеріали виконують функцію трансляції культурних смислів, цінностей та моделей поведінки, характерних для іншомовного соціуму. Вони забезпечують формування соціокультурної обізнаності, міжкультурної чутливості та толерантності, що є необхідними передумовами ефективної комунікації в полікультурному середовищі. Залучення таких ресурсів дозволяє студентам інтерпретувати мовленнєві явища в контексті культурних норм, уникати комунікативних невдач і формувати адекватні стратегії мовленнєвої поведінки[1].

Важливим аспектом є також розвиток критичного мислення майбутніх учителів, що передбачає здатність до аналізу, інтерпретації та оцінювання інформації з різних джерел. Робота з автентичними медіа-ресурсами сприяє формуванню медіаграмотності, умінню розпізнавати маніпулятивні впливи, оцінювати достовірність інформації та здійснювати рефлексію щодо власної комунікативної діяльності.

Ефективність використання автентичних медіа-ресурсів значною мірою залежить від методично виваженого підходу до їх інтеграції в освітній процес. Зокрема, важливим є добір матеріалів відповідно до рівня мовної підготовки студентів (з урахуванням

принципу доступності), їх професійної спрямованості та навчальних цілей. Доцільним є застосування системи вправ, що передбачає до-, під час та післяпереглядову (або післятекстову) діяльність, спрямовану на розвиток різних аспектів комунікативної компетентності.

Окремої уваги заслуговує мотиваційний потенціал автентичних матеріалів. Їх актуальність, тематична різноманітність та зв'язок із реальним життям сприяють підвищенню пізнавального інтересу студентів, активізації їхньої навчальної діяльності та формуванню внутрішньої мотивації до вивчення іноземної мови.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні дидактичного потенціалу автентичних медіа-ресурсів як засобу інтегрованого формування англомовної міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у контексті сучасних освітніх підходів.

Отже, використання автентичних медіа-ресурсів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є ефективним інструментом формування англомовної міжкультурної комунікативної компетентності, оскільки забезпечує інтеграцію мовної та культурної складових навчання, сприяє розвитку критичного мислення, медіаграмотності та професійної готовності до здійснення педагогічної діяльності в умовах сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

2. Tomlinson B. Materials Development in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 432 p.

Анна Костянтинівна Андреєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Юлія Миколаївна Холодна

Формування міжкультурної компетентності учнів одинадцятого класу (на прикладі творів японської літератури)

Формування міжкультурної компетентності досліджували: Тетяна Беркутова, Олена Ігнатова, Володимир Макаров, Олена Василенко та інші. (Іноземні: А. Сарварі, Дарла Дірдорф, Ю. Джин, Герхард Нойнер та ін.)

Мета дослідження – охарактеризувати та обґрунтувати методичний потенціал творів японської літератури у формуванні міжкультурної компетентності учнів старшої школи.

Міжкультурна компетентність розглядається як складне соціально-психологічне утворення, яке включає когнітивний (знання про інші культури та соціальні норми), афективний (ціннісні орієнтації, відкритість, толерантність) та поведінковий (уміння і стратегії міжкультурної взаємодії) компоненти [1; 2; 3].

В умовах глобалізації та активізації міжкультурних контактів міжкультурна комунікація вимагає розуміння того, що різні культури мають відмінні цінності,

вірування, поведінку, соціальні звичаї та моделі мислення, отже, розвинуті навички міжкультурного спілкування передбачають готовність приймати ці відмінності та адаптуватися до них. [4; 5]

Важливу роль у даному контексті відіграє курс Зарубіжна література у закладах середньої освіти, який відкриває широкі можливості для ознайомлення учнів із різними літературними і культурними моделями світу.

Японська література, як представник самобутньої культурної традиції, є дієвим прикладом для порівняння з європейською традицією. Вона є унікальним джерелом для розвитку міжкультурного мислення, оскільки відображає специфічну систему цінностей, естетичних уявлень та світоглядних орієнтацій. Серед ключових особливостей, що мають дидактичне значення, варто виділити:

1. Естетика мінімалізму та символізму.
   Японські тексти (зокрема хайку) вчать сприймати красу в простому, формують здатність до асоціативного мислення та інтерпретації підтексту.
2. Філософія гармонії з природою.
   У творах японських авторів природа постає як невід'ємна частина людського буття, що сприяє формуванню екологічного та гуманістичного світогляду.
3. Етичні принципи (вабі-сабі, моно но аваре).
   Ці концепти допомагають учням зрозуміти іншу систему цінностей, засновану на прийнятті минущості, недосконалості та емоційній чутливості.
4. Інакша модель міжособистісних стосунків.
   Японська культура підкреслює стриманість, повагу до інших, колективізм, що контрастує з індивідуалістичними установками західної культури і стимулює порівняльний аналіз.

Японська література потребує осмислення насамперед у контексті власної художньої специфіки, світоглядних моделей та унікального художнього мислення, яке можливо реалізувати під час позакласної роботи. Звернення до її творів дає змогу глибше зрозуміти іншу культурну парадигму, сформувати навички міжкультурного діалогу та розвинути здатність до інтерпретації текстів, відмінних від західної традиції.

Одинадцятикласники мають сформовані аналітичні навички та здатність до абстрактного мислення, що дозволяє залучати їх до складних форм інтерпретації текстів. Водночас важливо враховувати їхні психологічні особливості: потребу в самовираженні, пошук власної ідентичності, інтерес до особистісних і філософських проблем. Японська література, з її глибинним психологізмом та увагою до внутрішнього світу людини, відповідає цим запитам.

Серед труднощів використання японської літератури в шкільному курсі можна виокремити відсутність усталених творів у програмі, складність перекладу та інтерпретації культурно специфічних понять, а також недостатню підготовку учасників навчального процесу до роботи з неєвропейською традицією.

Отже, ми можемо зробити висновок, що твори японської літератури мають значний потенціал для формування міжкультурної компетентності учнів 11 класу. Вони сприяють розвитку культурної обізнаності, толерантності, емпатії та критичного мислення. Ефективність цього процесу залежить від використання форм позакласних заходів, орієнтованих на активну діяльність учнів та міжкультурний діалог. Інтеграція японської літератури в освітній процес дозволяє не лише розширити літературний кругозір учнів, а й підготувати їх до життя в багатокультурному світі.

Список використаних джерел

1. Al-Afifi M., Nygren T., Rasmusson M., Tvåråna M. Intercultural competence in the classroom: a systematic review of classroom-based research on teaching and learning practices for developing intercultural competence in different educational contexts. *Intercultural Education*. 2025. Pp. 1–34. https://doi.org/10.1080/14675986.2025.2555782

2. Hampden-Turner C. M., Trompenaars F. Building cross-cultural competence: How to create wealth from conflicting values. New Haven, CT: Yale University Press, 2000.

3. Neuner, G. The dimensions of intercultural education. In J. Huber (Ed.), Intercultural competence for all: Preparation for living in a heterogeneous world, 2012, pp. 11–50. Council of Europe Publishing. https://ci.nii.ac.jp/ncid/BB17117003

4. Deardorff D. K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10, No. 3. Pp. 241–266. https://doi.org/10.1177/1028315306287002

5. Vasylenko, O. Міжкультурна компетентність: поняття, структура, принципи та методи розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. 22(2), 59–67. https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.59-67

Олександра Олександрівна Бабійчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Лексичні та графічні засоби вираження експресивної оцінності в англомовному б'юті-дискурсі соціальних мереж

Стрімкий розвиток цифрових комунікацій зумовив формування специфічного типу мовленнєвої практики у соціальних мережах, де оцінна лексика виконує ключову прагматичну та соціальну функцію. Б'юті-дискурс платформ Facebook та Instagram є продуктивним об'єктом лінгвістичного аналізу, оскільки акумулює значний масив автентичних користувацьких висловлювань із вираженою оцінною семантикою. Актуальність дослідження визначається необхідністю системного вивчення лексичних і графічних засобів інтенсифікації оцінності в умовах інтернет-комунікації, яка поєднує риси усного та письмового мовлення й формує нову мовну норму. Метою роботи є виявлення та опис цих засобів в англомовних відгуках про косметичні продукти та їх функціонування у комунікативному просторі б'юті-дискурсу.

У лінгвістиці експресивність розглядається як інтенсифікація виражального потенціалу повідомлення, а оцінність – як мовне вираження позитивного чи негативного ставлення мовця до об'єкта мовлення, що може бути як експліцитним, так і імпліцитним [1]. Розмежовують інгерентну експресивність, закладену безпосередньо у семантиці слова (*awful, amazing*), та адгерентну, що виникає лише в контексті – наприклад, іронічне вживання нейтрального interesting у негативному відгуку [2].

Матеріалом дослідження слугує корпус із 152 англомовних онлайн-відгуків про косметичні бренди за 2022–2026 роки (Instagram – 91, Facebook – 61), у межах якого було виявлено близько 700 одиниць оцінної лексики, ідентифікованих на основі їх здатності виражати позитивну або негативну оцінку в контексті. Застосовано комплекс методів: контекстуально-семантичний аналіз для встановлення оцінного значення лексичних одиниць; стилістичний аналіз для характеристики експресивних засобів; прагматичний аналіз для з'ясування комунікативних інтенцій авторів висловлювань; порівняльний аналіз для виявлення платформних відмінностей у способах вираження оцінки.

Аналіз матеріалу засвідчує виразну орієнтацію б'юті-відгуків на розмовний стиль. Замість нейтрального *a very good cream* користувачі послуговуються експресивними варіантами: *this cream is awesome, a bomb product, fire formula*. Сленгові лексеми *top-tier,*

fire, obsessed функціонують як маркери підсиленої позитивної оцінки з інгерентною експресивністю, надаючи висловлюванню характеру емоційної залученості та неформального тону. На відміну від професійних оглядів із пом'якшеними формулюваннями (*the product seems fairly effective*), користувацькі коментарі тяжіють до бінарних категоричних суджень: *Worst serum* або *The best products ever!!!* Відсутність модальних маркерів сумніву, накшталт *possible, might,* perhaps, посилює ефект абсолютної впевненості та відображає загальну тенденцію інтернет-комунікації до гіперболізації оцінних висловлювань [6]. Оцінка також реалізується імпліцитно: коментар *"Emailed customer service but have not received a response"* формально нейтральний, проте однозначно сигналізує про незадовільну якість сервісу – це вияв адгерентної експресивності та свідомого використання іронічних стратегій оцінювання [5].

Графічні засоби утворюють два взаємопов'язані рівні. Перший – пунктуаційно-друкарський: багаторазові знаки оклику (*Highly recommend!!!*), капслок (*This is the BEST cream I have EVER used!!!*) та лексичні повтори (*LOVE LOVE LOVE*). Відповідно до теорії Д. Кристала, ці прийоми компенсують відсутність просодичних характеристик усного мовлення та виконують функцію графічного еквівалента інтонаційного підвищення голосу [4]. Другий рівень – семіотично-символічний: емодзі передають оцінне значення без вербального розгортання і є зрозумілими носіям різних мов; хештеги поєднують навігаційну функцію з вираженням емоційного ставлення автора у стислій формі (#musthave, #worstproductever), функціонуючи як компресовані оцінні судження [3].

Зафіксовано стилістичну диференціацію між платформами. Facebook надає простір для розгорнутих текстів із причинно-наслідковою аргументацією, де переважають лексичні засоби оцінності. Instagram зумовлює лінгвістичну компресію: типовими є мінімальні вербальні формули (*Love it, Must-have!*), натомість графічні засоби набувають пропорційно більшої питомої ваги у творенні оцінного значення.

Отже, експресивна оцінність в англомовному б'юті-дискурсі соціальних мереж реалізується через дві взаємодоповнювальні підсистеми. Лексичні засоби охоплюють субстандартну лексику та сленг з інгерентною експресивністю, оцінні прикметники, категоричні бінарні судження, а також імпліцитні стратегії з адгерентною експресивністю. Графічні засоби включають пунктуаційно-друкарські прийоми інтенсифікації (капслок, повтори знаків оклику) та семіотично-символічні одиниці (емодзі, хештеги). Платформна специфіка визначає відносну вагу кожної підсистеми: лексичні засоби домінують у Facebook, графічні – в Instagram. Наукова новизна роботи полягає у комплексному описі обох підсистем із урахуванням платформної диференціації. Результати можуть бути застосовані у курсах стилістики англійської мови та інтернет-лінгвістики, а також у маркетингових дослідженнях споживчого дискурсу.

Список використаних джерел

1. Кіщенко А., Стрій Л. Лексичні засоби вираження категорії експресивності в сучасній українській прозі. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*. 2022. Т. 27, № 2 (26). С. 42–53.

2. Мельник С. М. Функціонально-семантичний потенціал експресивної лексики в українській прозі кінця XX – поч. XXI ст. : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.н. Одеса, 2013.

3. Олейник А. О. Роль символів емодзі та їх значення у спілкуванні онлайн. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 3. С. 108–114. URL: https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.15.

4. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 318 p.

5. Grice H. P. Logic and Conversation. *Speech Acts*. 1975. P. 41–58.

6. Hyland K. Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing. London \& New York : Continuum, 2005. 230 p.

Мирослава Вадимівна Бесага
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Лілія Федорівна Вдовиченко

Лексико-стилістичні засоби відтворення теми кохання у французьких піснях

У мовознавстві для вираження та передачі певної теми або образу використовуються різні засоби виразності, серед яких значну роль займають лексико-стилістичні засоби. Лексико-стилістичні засоби – це такі мовні звороти, які мають на меті посилення емоційного забарвлення та виразності певного образу в мовленні [1]. Серед основних лексико-стилістичних засобів виділяють: метафору, порівняння, епітети, гіперболу, літоту, гру слів, персоніфікацію та інші.

Найпоширенішим засобом для відтворення теми кохання у французьких піснях є порівняння. Порівняння – пояснення одного предмета через подібний до нього інший, зіставленні їх за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників [2]. Наприклад, у найвідомішій французькій пісні Джо Дассена «Et si tu n'existais pas» кохання порівнюється з барвами дня, які людина як художник створює та малює:

«*J'essaierais* ***d'inventer l'amour***
Comme un peintre qui voit sous ses doigts
Naître les couleurs du jour
Et qui n'en revient pas»

Одним із неочікуваних прикладів порівняння, яке можна зустріти у французьких піснях, виявилося у пісні Камій Далм та Майкла Джаккіно «Le Festin». У цій пісні мрії про кохання порівнюється з хорошим вином:

«***Les rêves des amoureux*** *sont comme* ***le bon vin***
Ils donnent de la joie ou bien du chagrin».

Таке порівняння пояснюється тим, що мрії про кохання, як і вино, можуть приносити як радість, так і сум.

У пісні «Tu vas me détruire» у виконанні Даніеля Лавуа кохання порівнюється з океаном пристрасті, що несе за собою нещастя:

«***Cet océan de passion***
Qui déferle dans mes veines
Qui cause ma déraison
Ma déroute, ma déveine».

Ще одним засобом вираження теми кохання є епітет. Епітет – це засіб, виражений переважно прикметниками, що образно наголошує на характерній ознаці, одиничній якості певного предмета або явища [2]. Так у пісні «Lune» у виконанні Брюно Пельтьє кохання є смертельним «**amour mortel**»: «*Qu'il aime d'un* ***amour mortel***». Тобто, у пісні підсилюється стан безнадійного кохання, що призводить до суму, туги та смерті.

У пісні «A quoi ça sert l'amour?» у виконанні Едіт Піаф та Тео Сарафо кохання порівнюють з медом «*L'amour qu'on a connu Vous laisse* ***un goùt de miel***». Окрім того у цій пісні кохання, навіть яке втрачене, називають вічним «*L'amour, c'est* ***éternel****!*».

Не менш цікавим лексико-стилістичним засобом є антитеза. Антитеза – це такий засіб, який поєднує протилежні за значенням поняття в одну змістовну думку [2]. У тій самій пісні «Lune» у виконанні Брюно Пельтьє прекрасне кохання приносить страждання:

«*Vois comme un homme*
Peut souffrir d'amour bel»

Тобто почуття, яке має бути піднесеним, легким та прекрасним, стає смертним стражданням.

У рядку пісні «Tu vas me détruire» у виконанні Даніеля Лавуа одночасно використовуються два засоби для відображення теми кохання алегорія та антитеза:

«*Moi qui me croyais* ***l'hiver***
Me voici ***un arbre vert***
Moi qui me croyais ***de fer***
Contre ***le feu*** *de la chair*»

Першим засобом є алегорія. Алегорія – це засіб, що створює двоплановість понять на основі асоціативного переосмислення двох явищ та виокремлення в них подібних ознак [2]. У цитаті алегорично змальовано два стани людини. Перший – стан священного смирення, що відображається у словах «Moi qui me croyais **l'hiver**» та «Moi qui me croyais **de fer**» і означає, що людина була холодна до почуттів, як зима та міцна і непохитна, як залізо. Другий стан – бурхливі почуття кохання, які проростають як зелене дерево та охоплюють людську плоть вогнем. Сама антитеза полягає у зіставленні цих двох станів і утворює протилежні пари слів «**l'hiver**» (зима) та «**un arbre vert**» (зелене дерево) та «**de fer**» (залізо) і «**le feu**» (вогонь).

Подібне протиставлення кохання і смирення можна простежити у пісні «Être prêtre et aimer une femme» у виконані Даніеля Лавуа. Вже у самій назві продемонстроване протистояння священника проти почуттів до жінки. Проте, найкраще це алегоричне протистояння виражено у рядках:

«*Contre vents et marées j'étais inébranlable*
Droit et fier comme une tour de cathédrale
Quand tu vins comme un ver
Me ronger par dedans
Et réveiller en moi le feu d'un vieux volcan»

У цих рядках смирення священника алегорично змальовується, як непохитна, вертикальна та горда вежа. Проте, кохання підкрадається, як хробак, який роз'їдає зсередини. Тобто, для священника кохання є гріховним і бридким, тому це почуття передається через образ хробака. Але все ж таки, у останніх рядках кохання алегорично порівнюється з вогнем древнього вулкану. Це можна трактувати, як бурхливе почуття, яке є в кожної людини, може спати довгими роками, проте вибухає у влучний момент.

Отже, можна зробити висновок, що французи у своїх піснях змальовують кохання по-різному і при цьому використовують найрізноманітніші лексико-стилістичні засоби, що точно передають суть кохання. Проте, найчастішими лексико-стилістичними засобами виявилися порівняння і алегорія.

Список використаних джерел

1. Гулян Б. Підходи до визначення стилістичних засобів і їх класифікації. *International Scientific Conference Science in the Modern World: Prospects and Directions of Development: Conference Proceedings*. 2024. С. 39–40.

2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

Мирослава Вадимівна Бесага
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
літературознавства та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Олександрівна Ісаєва

Формування критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури на прикладі вивчення роману «Гордість і упередження»

У сучасному світі, в якому відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій, залишається важливим розвиток критичного мислення. Не дарма на всесвітньому форумі World Economic Forum у 2020 році було опубліковано статтю, де зазначалось, що однією з важливих навичок 2025 року є критичне мислення [5]. Таку потребу в розвитку критичного мислення можна пояснити тим, що великий потік інформації на просторах Інтернету потребує детального аналізу, критичної оцінки та виокремлення основного змісту, адже не вся наявна інформація є правдивою. З появою ШІ все більше і більше з'являється фейкової інформації, яка штучно генерується. Окрім того, в період війни в Україні громадянам слід приділяти ще більшу увагу до формування та розвитку критичного мислення, щоб не стати жертвою пропаганди тоталітарного режиму та не піддаватись маніпуляціям і провокаціям.

Основоположником поняття «критичне мислення» вважається видатний американський філософ та психолог Джон Дьюї. Саме він у своїй праці «How we think» ввів термін «рефлексивне мислення», яке згодом інші вчені будуть називати «критичним мисленням». Джон Дьюї стверджував, що рефлексивне мислення – це подолання людиною схильності до сприймання всієї інформації, як правдиву за допомогою навички відкладеного висновку та пошуку додаткової інформації на спростування чи підтвердження припущення [4].

Згодом психологи, педагоги та науковці як зарубіжні, так і українські такі, як: Дункер К., Ліпман М., Кроуфорд А., Пометун О.І., Терно С.О., Конверський А.Є., Тягло О.В. продовжували дослідження критичного мислення та його формування і розвиток.

У дослідженнях вікової психології було визначено, що елементи критичного мислення а, саме: виокремлення дії від предмету, узагальнення та порівняння зароджуються ще у дитячому віці [1]. Проте, найактивнішим періодом формування критичного мислення становить шкільний вік. Це зумовлено тим, що учні починають аналізувати, синтезувати, порівнювати та узагальнювати як нову інформацію так і відому під час навчання [3]. Окрім того, в учнів з'являється здатність до усвідомлення своїх дій та вчинків, що називається рефлексією [1]. Тому, перед педагогами стоїть важливе завдання зробити уроки цікавими, продуктивними та ефективними для формування критичного мислення в учнів. Уроки зарубіжної літератури не є виключенням та надають великий спектр можливостей для формування критичного мислення. Так у модельній навчальній програмі [2] зазначається, що одним із завдань предмету «Зарубіжна література» є розвиток в учнів умінь сприймати, аналізувати та інтерпретувати художні твори та критично їх оцінювати.

У модельній навчальній програмі [2] учням пропонуються нові твори літератури для вивчення, тому звернімо увагу на твір «Гордість і упередження» англійської письменниці Джейн Остін. Оскільки цей роман раніше не вивчався, на жаль, підручники зарубіжної літератури не містять ні відомостей про роман, ані цікавих завдань для розвитку критичного мислення, а вчителі зарубіжної літератури лише починають

підбирати цікаві та ефективні прийоми та форми роботи під час вивчення цього роману. Тому пропонуємо вашій увазі цікаві прийоми та форми роботи для розвитку критичного мислення на основі роману «Гордість і упередження».

Одним із цікавих видів роботи на уроці, який можна запропонувати учням для розвитку критичного мислення є обговорення обкладинок друкованих видань. Так, наприклад, більшість зарубіжних видань роману «Гордість і упередження» містить зображення павича. Учні можуть почати розмірковувати над тим, чому дизайнери обкладинок обрали такий образ та як це співвідноситься з романом. У ході обговорення учні аналізуватимуть роман більш детальніше та звертатимуть увагу на подібність образу павича з персонажами роману.

Цікавим, творчим та ефективним для учнів завдання для розвитку критичного мислення може виявитися створення інстаграм сторінки героя. Спочатку учні обирають героя з роману «Гордість і упередження» та проводять детальний аналіз героя, щоб зрозуміти його характер, зовнішність, погляди на життя, звички та вподобання. Потім на основі цієї інформації учні обирають псевдонім, підбирають фото, цитати або ж навіть пісні, які якнайкраще передають образ героя і таким чином формують саму сторінку. Таке завдання зацікавлює учнів, оскільки воно є зрозумілим та має зв'язок з сучасністю.

Окрім того, можна провести обговорення цих творчих робіт у класі. Учні ділитимуться своїми враженнями про персонажа та обговорюватимуть влучність підбору тих чи інших фото, цитат та ін. Під час обговорення інстаграм сторінок учням можна запропонувати бесіду «Що якщо б ви обирали собі другу половинку?». Для того, щоб провести таку бесіду, можна запропонувати учням поставити зелений прапорець біля персонажа з яким вони могли б зустрічатись, а червоний прапорець поставити навпроти персонажа, з яким категорично не хотіли б зустрічатись, при цьому учні мають обґрунтувати свій вибір на основі інстаграм сторінок та власних знань про героя.

Отже, критичне мислення варто розвивати, починаючи ще з молодшого шкільного віку. При доборі прийомів та видів роботи для розвитку критичного мислення слід звертати увагу на ті, які зацікавлюють учнів та дозволяють їм аналізувати твір, шукати додаткову інформацію та узагальнювати її. Більш того, творчі завдання надихають та мотивують учнів на самостійний, критичний аналіз твору. До таких прийомів і видів роботи можуть відноситися: даймонд, асоціативний кущ, створення інфографіки, плакатів та інші.

Список використаних джерел

1. Білоус О.В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.

2. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (автори Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тіхоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.) URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Zar.lit.5-9-kl.Nikolenko.ta.in.28.12.2023.pdf (дата звернення: 05.02. 2025).

3. *Савчин М.В. Василенко М.П. Вікова психологія: навч. посіб.* К.: Академвидав, 2005. 360 с.

4. Dewey J. How we think. Mineola, New York: Dover Publications, 2003. 240 p.World Economic Forum. The Jobs Reset Summit. 20–23 October, 2020. URL: https://www.weforum.org/stories/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/ (дата звернення: 25.12.2025).

Софія Вікторівна Бех
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філолоогія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Сергіївна Анненкова

Трансгенераційна травма роду Ерншоу в романі «Буремний перевал» Емілі Бронте

З розвитком психоаналізу дослідження з педагогіки, економіки, літератури та інших галузей отримали нову перспективу для аналізу. Трансгенераційна травма поєднує в собі психологічну травму та колективну, адже пояснює передачу травматичного спадку наступному поколінню. Така травма може передаватися міжпоколіннєво та осмислюватися в межах родини, а може трансгенераційно, замовчуючись, проєктуючись на нове покоління чи відіграваючи болісні сценарії з дитинства батьків. Трансгенераційна травма дозволяє заглибитися у художній текст через психологічну лінзу та доторкнутися до значного пласту багатошарової класики та творів сучасних письменників, забезпечуючи простір для подальших досліджень. Зокрема, у нашій роботі ми досліджуємо трансгенераційну травму на прикладі роману Е. Бронте «Буремний перевал», яка розкривається в образах представників сімейства Ерншоу.

Основою для роману послугувала концепція «сімейних повторів» Анни Шутценбергер (A. Schützenberger), ідеї Наталі Вулет (Nataly Woollett) і Кірстена Томсона (Kirsten Thomson), викладені у статті «Understanding the intergenerational transmission of violence» (Розуміння міжпоколінньої передачі насильства), а також праця «Writing History, Writing Trauma» (Написання історії, написання травми) про відтворення травми та її пропрацювання Домініка ЛаКапри (Dominick LaCapra).

Метою тез є висвітлення трансгенераційних особливостей травми у двох поколіннях родин Ерншоу та Лінтоні в роману Е. Бронте «Буремний перевал».

Незважаючи на свою багатошаровість, «Буремний перевал» є своєрідним посібником, яки показує, як міжпоколіннєва травма передається нащадкам і програється далі. «Все, що замовчується в першому поколінні, друге носить у своєму тілі” [цит. за: Горностай, 2025, с. 56]. Ми знайомимося з персонажами за вибірковими переказами служниці Елен Дін про дитинство, молодість та смерть дійових осіб роману: Кетрін, Гіндлі та Гітклiфа. Серйозний та вимогливий голова сімейства пан Ерншоу вирушає у мандрівку до Ліверпуля, але замість обіцяних подарунків, він повертається додому з «брудною чорноволосою дитиною в обірваному одязі» [Бронте, 2025 : 43]. Сироту називають Гітклiфом – з цього моменту він захоплює душу свого опікуна й стає його улюбленцем. Законні діти не отримали батьківської любові, адже «Кетрін випробовувала терпіння кожного з нас по п’ятдесят разів на день, а може і частіше», а «Гіндлі – нікчема, він не матиме успіху, куди б він не пішов» [Бронте, 2025 : 48-49]. Пан Ерншоу психологічно та емоційно нехтує своїми кровними дітьми, що змушує доньку привертати до себе увагу поганою поведінкою, а сина мстити узурпатору батьківської «прихильності та привілеїв» Гітклiфу. Старший Ерншоу помирає, а новий хазяїн перевалу Гіндлі відновлює справедливість, повертаючи Гітклiфа на законне місце у цьому дому – слуги: без освіти та з важкою роботою на фермі. Гітклiф починає планувати помсту, адже він думає: «доки обдумую помсту – я не відчуваю болю» [Емілі Бронте, 2025 : 67]. Діти виростають, але непроговорені образи, незадоволені потреби з дитинства, порушений контакт із собою та невміння проживання втрату (Гіндлі втрачає дружину, а Кетрін і Гітклiф розлучаються) впливає на їхнє життя та руйнує потенційне щастя. В

алкогольному сп'янінні Гіндлі зміщує свою агресію та печаль на синові Гертоні, тому може «обіймати і зацiловувати до смерті» хлопчика, чи «кинути у вогонь або в стіну» [Бронте, 2025 : 80]. За А. Шутценбергер, передача травмівного досвіду другому поколінню відбувається через міжгенераційний спосіб та трансгенераційний. Таким чином, донька Кетрін Кеті, народжена на смертному одрі матері, проживає щасливе дитинство з люблячим батьком, підтримкою та прийняттям, але вона все одно має нитку з минулого її матері, зерно, яке вона передала їй при народженні – «непромовлюване, замовчуване, приховуване» [цит. за Горностай П., 2023 : 222]. Можемо помітити схожості між першим і другим поколіннями: неслухняна, вперта, готова чинити бунт Кеті, через нового хазяїна Гітклiфа позбавлений освіти та завалений важкою працею Гертон і спадкоємець перевалу Лінтон Гіткліф, який є слабким фізично та морально, він – «олово, відполіроване до блиску, щоб замінити срібло» [Емілі Бронте, 2025 : 221] Гіткліф несвідомо відтворює «трансгенераційну атмосферу», щоб програти та пропрацювати свої травми, але свідомо руйнує щастя всіх навколо, адже дитяча образа все ще болить [LaCapra, 2002: 165]. Пара наступників Гертон і Кеті, які є довершеними версіями Гітклiфа та Кетрін, адже здатні на любов і прийняття, навчилися знаходити спільну мову та покинули злощасний Буремний перевал.

Тож, підсумовуючи, слід зазначити, що Емілі Бронте у романі «Буремний перевал» показує зародження психологічних травм у першого покоління та передачу цих травм другому, а також акцентує на тому, як насилля породжує насилля, але діти не несуть відповідальності за минуле своїх батьків, тому здатність любити та приймати дає травмованим особистостям шанс на щастя.

Список використаних джерел

1. Бронте Е. Буремний перевал. Київ : Книголав, 2025. 336 с.
2. Горностай П. Психологія колективних травм: монографія. Павло Горностай; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2023. С. 336.
3. LaCapra D. Writing History, Writing Ttrauma. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2001. 226 p.
4. Schützenberger, A. A. Psychogénéalogie. Guérir les blessures familiales et se retrouver soi. Paris: Payot& Rivages, 2007, 285 p.
5. Woollett, N, and K Thomson. Understanding the Intergenerational Transmission of Violence. South African Medical Journal, vol. 106, no. 11, 2016, p. 1068.

Анна Володимирівна Біла
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
та методики викладання іноземних мов
Тетяна Василівна Слива

Гендерна маркованість лексичних одиниць в іспанському публіцистичному дискурсі: експліцитний та імпліцитний виміри

Питання гендерної маркованості в мові сучасних засобів масової інформації набуває дедалі більшої актуальності в умовах глобального переосмислення гендерних ролей та суспільних норм. Особливої гостроти ця проблема набуває в іспаномовному

просторі, де граматична система мови з її чітко вираженою бінарною опозицією чоловічого та жіночого родів є одночасно інструментом комунікації та потужним механізмом конструювання соціальних норм. Публіцистичний дискурс, що охоплює мільйони читачів і претендує на об'єктивність, є ідеальним об'єктом для вивчення того, як гендерна маркованість у мові може непомітно консервувати патріархальні структури навіть у демократичних суспільствах [2].

Наше дослідження присвячене аналізу гендерно маркованих лексичних одиниць в текстах провідних іспаномовних видань ABC, El País, La Razón, La Vanguardia, El Mundo, а також цифрових медіа Pikara Magazine, Periódico VAS, Diario Femenino та радіопрограм Cadena SER за 2001–2025 рр.

У сучасному світі, де медіа відіграють провідну роль у формуванні суспільної свідомості, мова публіцистичного дискурсу є не лише інструментом комунікації, а й потужним механізмом конструювання соціальних норм, цінностей та ієрархій. Дискурс постає як невербалізована мовносмислова діяльність, як сукупність процесу та результату, що має як власне лінгвістичну, так і екстралінгвістичну складові [1, с. 112].

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці М. Бенгоечеа, М. Каррасоси Пуертаса, Е. Льєдо Кунілл, А. Гарсіа Месегера, С. Герреро Саласар, а також Посібник Інституту Сервантеса з несексистської комунікації.

Дослідження виявило три основних типи гендерної маркованості в іспанських медіа: 1) експліцитна (безпосередня) маркованість**:** фемінізовані форми на *-a, -esa* (*la jueza, la presidenta, la médica*) зі стабільними негативними конотаціями, які кваліфікують як «таке, що погано звучить», «порушення економії мови» тощо [4]; 2) імпліцитна (опосередкована) маркованість: форми чоловічого роду (*los alumnos, los diputados, el doctor, los candidatos*) функціонують як нібито нейтральні, але цілком витісняють жінок із мовного простору, не залишаючи видимого сліду виключення; 3) комбінована маркованість: використання мовних засобів, які не вказують чітко на стать, або форм обох родів (хоча при цьому форма чоловічого роду нерідко залишається першою та домінантною).

Аналіз засвідчив, що в публіцистичному дискурсі функціонує ціла система стратегій символічного виключення жінок: інфантилізація (*las chicas* для професійних спортсменок), об'єктивація (*la mujer vasca* як абстрактний культурний символ), реляційна ідентифікація (*sus mujeres, exmujer* замість самостійних іменувань), патерналізація (*mujeres y niños*) та професійна делегітимізація (*la juez, señora presidente, el doctor / la enfermera*). Ці стратегії функціонують синергічно, створюючи ефект системного виключення жінок із повноцінного мовного представлення.

Особливо показовим виявився парадокс інклюзивних текстів: навіть у прогресивних виданнях (Pikara Magazine, деякі статті El País) гендерна асиметрія прориває ться автоматично, оскільки глибинні граматичні та когнітивні схеми залишаються патріархальними. Стильові посібники ABC та El País навіть у 2020-х роках не рекомендують або забороняють фемінізовані форми для престижних посад, мотивуючи це традицією, економією мови та естетикою. На жаль, саме медіаінституції, що мали б просувати рівність, стають головними гальмами змін.

Отже, гендерна маркованість в іспанській публіцистиці є не маргінальним явищем, а системним ідеологічним механізмом, що відтворює патріархальні структури щоразу, коли в тексті з'являються *los alumnos, los diputados, el doctor* чи *señora presidente*. Шлях до справжньої мовної рівності пролягає не через косметичні корективи, а через системну трансформацію мовної свідомості та дискурсивних практик, перехід до нейтральних форм (*el profesorado, la persona que preside, el personal médico*) тощо [5].

Список використаних джерел

1. Bengoechea M. Jueza o juez? Resistencias a la feminización de los títulos en la prensa española. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*. 2015. Vol. 21(2). Pp. 765–783. Режим

доступу: https://revistas.ucm.es (дата звернення: 10.04.2025).

2. Carrascosa Puertas M. El lenguaje sexista en la prensa española: un estudio de los cien primeros días de mandato de Manuela Carmena. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*. 2020. Vol. 26(3). Pp. 1339–1356. Режим доступу: https://revistas.ucm.es (дата звернення: 10.04.2025).

3. Concilia2. Estudio sobre el uso sexista del lenguaje en los medios de comunicación. 2021. Режим доступу: https://concilia2.es (дата звернення: 10.04.2025).

4. Guerrero Salazar S. *Lenguaje inclusivo y exclusión de las mujeres*. Madrid: Los Libros de la Catarata, 2022. 198 p.

5. Instituto Cervantes. Guía de comunicación no sexista. 2011. Режим доступу: https://www.cervantes.es (дата звернення: 10.04.2025).

Анна Анатоліївна Блажко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Алла Анатоліївна Іщук

Французькі та латинські запозичення в англійській лексиці Food-тематики

Французькі та латинські запозичення становлять важливий компонент англійської лексичної системи, зокрема у сфері харчування, де вони формують окремі семантичні та стилістичні шари. Запозичення з французької та латинської мов становлять значну частину англійського лексикону і відображають тривалий період мовних контактів, суспільних трансформацій та культурних впливів [2]. Особливо показовою є сфера харчування, оскільки саме вона демонструє найбільш виразну лексичну диференціацію між різними історичними шарами мови.

Французький вплив на англійську лексику пов’язаний насамперед із нормандським завоюванням 1066 року, після якого французька мова тривалий час функціонувала як мова адміністрації, аристократії та високої культури. Це зумовило активне проникнення французьких лексем у сферу харчування та кулінарії [2]. У сучасній англійській мові до таких запозичень належать слова *beef, pork, mutton, veal*, а також *cuisine, restaurant, menu*, які позначають як харчові продукти, так і інституції та явища гастрономічної культури [1; 2].

Характерною рисою французьких запозичень є їхнє співвідношення з англосаксонськими відповідниками. Так, слова *cow – beef, pig – pork, sheep – mutton* демонструють чіткий семантичний розподіл між назвами живих тварин та назвами харчових продуктів. Це відображає соціально-історичну ситуацію середньовічної Англії, де англосаксонське населення займалося сільським господарством, тоді як французька знать споживала готові страви [2]. У результаті мова зафіксувала соціальну ієрархію у вигляді паралельних лексичних систем [2].

Запозичення з латинської мови у сфері харчування виникли за іншими обставинами, ніж запозичення з французької, і не пов’язані з повсякденним спілкуванням, а з розвитком наукових, освітніх та медичних знань у середньовічній та пізнішій європейській традиції. Оскільки латинська мова тривалий час виконувала функцію мови науки та інтелектуального спілкування, терміни, пов’язані з описом фізіологічних процесів та науковими дослідженнями в галузі харчування, були запозичені в англійську мову саме через неї [5]. До таких термінів належать «*nutrition»* (харчування), *«digestion»*

(травлення), *«culinary»* (кулінарія) тощо, які позначають не конкретні продукти харчування, а абстрактні процеси та фахові терміни.

На відміну від французьких запозичень, які сьогодні широко вживаються у повсякденному житті та кулінарії, латинські запозичення здебільшого використовуються в офіційних ситуаціях та в академічному чи науковому дискурсі. Ця відмінність відображає історичну різницю в шляхах, якими ці слова були запозичені. Зокрема, тоді як французькі слова увійшли до мови через повсякденні соціальні контакти, латинські слова були запозичені через освіту, медицину та наукову літературу [5].

Окремої уваги заслуговує процес семантичної адаптації запозиченої лексики в англійській мові. Наприклад, слово *cuisine* набуло значення «національна або регіональна кулінарна традиція», що свідчить про семантичну спеціалізацію та повну інтеграцію запозичення в англійську мовну систему [1; 4]. Подібні зміни є типовими для запозичень, які поступово втрачають зв'язок із первинною мовою-джерелом і повністю інтегруються в систему англійської мови.

Крім семантичних трансформацій, запозичення виконують важливу стилістичну функцію. Французькі та латинські слова часто мають більш формальний, нейтрально-книжний або престижний характер порівняно з англосаксонськими відповідниками (*food – cuisine, cooking – culinary*), що зумовлює їх використання у різних комунікативних ситуаціях [3]. Це створює багатошарову синонімію в англійській мові та розширює її виражальні можливості.

Таким чином, французькі та латинські запозичення у food-лексиці англійської мови утворюють різні функціональні шари: французький пласт переважно пов'язаний із побутово-культурною сферою харчування, тоді як латинський – із науково-термінологічною. Їхнє співіснування та взаємодія відображають історичну багатошаровість англійської лексичної системи, а також складні процеси мовної інтеграції та семантичної еволюції.

Список використаних джерел

1. French Loans in English – Food, Meals and Cooking. French Loans in English – Food, Meals and Cooking : Bachelor's thesis. Brno: Masaryk University, 2012.
2. A History of the English Language. 6th ed. London: Routledge, 2013.
3. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
4. Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook. Berlin: De Gruyter Mouton, 2009.
2. Borrowed Words: A History of Loanwords in English. Oxford: Oxford University Press, 2014.

Анна Анатоліївна Блажко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Прагматичні аспекти висвітлення війни в Україні в англомовних ЗМІ

Прагматичні аспекти висвітлення війни в Україні в англомовних засобах масової інформації є важливим напрямом сучасних досліджень у галузі медіалінгвістики,

оскільки мова новин не лише передає факти, а й формує їхнє тлумачення в очах аудиторії. У галузі прагматики досліджується вплив контексту, вибору слів та комунікативних стратегій на сприйняття подій.

Теоретичну основу дослідження складають найновіші праці в галузі медіадискурсу та корпусної лінгвістики, в яких аналізується зображення війни в міжнародних медіа та механізми мовного впливу [4]. Насамперед метод корпусної лінгвістики дозволяє виявити повторювані лексичні моделі, тематичні сфери та колокації, які формують сприйняття конфлікту.

Аналіз корпусу англомовних ЗМІ, що охоплює матеріали BBC News та CNN, показує, що прагматичне значення текстів значною мірою залежить від вибору лексики та структури повідомлення. Насамперед, відмінності у вживанні термінів «war», «conflict» та «invasion» впливають на емоційне сприйняття подій та формують різні інтерпретаційні рамки.

Показовим є використання заголовків новин, які виконують не лише інформативну, але й інтерпретаційну функцію. Наприклад, формулювання типу “Ukraine under attack” або “Russia escalates war” створюють емоційно насичене подання інформації, де вже на рівні заголовка задається оцінка події та напрям її інтерпретації.

Дослідження щодо трансформації сучасних засобів масової інформації в умовах війни [5] підкреслює, що цифрове середовище сприяє короткому та емоційно насиченому викладенню новин. Це підсилює прагматичний вплив текстів, оскільки короткі твердження справляють більший вплив на аудиторію та швидше викликають реакцію читача.

Важливим є також фреймінг подій, який визначає спосіб подання інформації. Згідно з аналізом медіадискурсу [2], одна й та сама подія може бути представлена або як військова операція, або як гуманітарна криза. Це впливає на акценти сприйняття: фокус на “military actions” підсилює політичну інтерпретацію, тоді як “civilian suffering” формує емпатійний ефект.

У ширшому контексті політичних і комунікативних змін війна розглядається як фактор трансформації європейського інформаційного простору [3]. Це впливає на медійну політику, стратегії подачі новин і вибір мовних засобів у міжнародних ЗМІ.

Прагматичний аналіз також ґрунтується на методах дослідження дискурсів, які дозволяють виявити приховані значення, приховані оцінки та комунікативні стратегії в текстах [1]. У цьому контексті особливого значення набувають імплікації, порядок подання інформації та використання оцінювальної лексики, які впливають на інтерпретацію подій.

Отже, аналіз прагматичних аспектів висвітлення війни в Україні в англомовних ЗМІ демонструє, що медіатексти виконують не лише інформаційну, але й інтерпретаційну та впливову функції. Лексичні вибори, фреймінг і структура повідомлень формують когнітивні рамки сприйняття війни, що впливає на формування громадської думки в міжнародному інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Al Fraij M. R. J. A pragmatic discourse analysis of media contexts and political messages in Iraq.

2. Abiodun A. O., Nwaoboli E. P. Analysis of The Guardian online newspaper framing of the Russian–Ukraine war.

3. Wiesner C., Knodt M. (eds.). The War Against Ukraine and the EU Facing New Realities. Cham : Springer, 2023.

4. Lőrincz M. A corpus analysis of the representation of war in Ukraine in the international press. 2022.

5. Pavlik J. V. The Russian war in Ukraine and the implications for the news media. *Athens Journal of Mass Media and Communications*. 2023. Vol. 9, no. 4. P. 291–306.

6. BBC News. Ukraine war coverage (2022–2025). URL: https://www.bbc.com/news
7. CNN. Ukraine news coverage (2022–2025). URL: https://www.cnn.com/world/europe

Євгенія Олександрівна Близнюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Формування інтерпретаційної компетентності учнів 8-го класу на етапі підготовки до сприйняття драматичного твору (на прикладі комедії Мольєра «Міщанин-Шляхтич»)

Актуальність дослідження визначається переходом сучасної літературної освіти до компетентнісної моделі навчання, у межах якої важливого значення набуває формування інтерпретаційної компетентності учнів. Вона розуміється як інтегрована характеристика читача, що передбачає здатність самостійно осмислювати, тлумачити й оцінювати художній текст, вступати з ним у діалог і формувати власну інтерпретаційну позицію. У сучасних наукових дослідженнях інтерпретаційна компетентність розглядається як система когнітивного, операційного, аксіологічного та комунікативного компонентів читацької діяльності, які формуються в процесі активної взаємодії учня з художнім твором.

Мета статті – з'ясувати особливості формування інтерпретаційної компетентності учнів 8-го класу на етапі підготовки до сприйняття драматичного твору (на прикладі комедії Мольєра «Міщанин-Шляхтич»).

Теоретичні основи формування інтерпретаційної компетентності висвітлено у працях О. Ісаєвої, яка обґрунтовує герменевтичну спрямованість аналізу художнього тексту та діалогічний характер читання. На думку дослідниці, інтерпретація виникає у взаємодії авторського задуму та читацького досвіду, тому учень має виступати активним учасником процесу осмислення твору [1]. Важливими є також положення культурологічного підходу, представлені у працях Н. Гоголь, відповідно до яких глибоке розуміння художнього тексту можливе за умови залучення історико-культурного контексту та відповідних фонових знань [2]. У дослідженнях О. Ратушняка визначено структуру інтерпретаційної діяльності та окреслено її етапи, серед яких значну роль відіграє випереджувальна інтерпретація, що реалізується на підготовчому етапі роботи з твором [3].

Проблема набуває особливої актуальності під час вивчення драматичних творів, оскільки драма передбачає активну співучасть читача, відтворення підтексту, осмислення конфлікту та позицій персонажів. Комедія Мольєра «Міщанин-шляхтич» має значний потенціал для формування інтерпретаційної компетентності учнів 8 класу, адже порушує проблеми соціального статусу, удаваності, справжніх і фальшивих цінностей, які є близькими та зрозумілими підліткам.

Етап підготовки до сприйняття драматичного твору відіграє важливу роль у формуванні інтерпретаційної компетентності, оскільки саме на цьому етапі формується первинне розуміння тексту, актуалізується читацький досвід та створюється мотивація до подальшої інтерпретаційної діяльності. Підготовчий етап передбачає реалізацію

принципів історико-культурної контекстуалізації, емоційного занурення та прогнозування змісту твору.

Одним із ефективних способів створення історико-культурного контексту є організація віртуальної екскурсії до Франції XVII століття з подальшим обговоренням. Така робота допомагає сформувати уявлення про соціальну ієрархію епохи Людовіка XIV і сприяє розумінню мотивів героя, який прагне змінити свій соціальний статус. Після перегляду учні висловлюють припущення щодо поведінки персонажа, що активізує випереджувальну інтерпретацію твору.

Важливе значення має використання інтерактивних методів навчання, зокрема прийому «асоціативний кущ» до слова «шляхтич». Аналіз асоціацій дозволяє з'ясувати уявлення учнів про соціальну еліту та створює основу для подальшого осмислення комічного конфлікту твору. У процесі обговорення учні висувають власні припущення щодо проблематики комедії, що сприяє розвитку прогностичних умінь і інтерпретаційного мислення.

Формуванню інтерпретаційної компетентності сприяє також постановка проблемних запитань, які спонукають учнів до осмислення соціальних і моральних аспектів твору: чи можна змінити соціальний статус лише зовнішніми ознаками, чи забезпечує багатство справжню повагу, у чому полягає комічність прагнень героя. Обговорення таких питань дозволяє співвіднести художній конфлікт із сучасністю та сформувати власну інтерпретаційну позицію.

На підготовчому етапі доцільно застосовувати прийом прогнозування змісту за назвою твору та списком персонажів. Учні висувають припущення щодо можливого конфлікту, характеру героя та авторського задуму. Така діяльність активізує випереджувальну інтерпретацію та сприяє особистісному залученню до процесу читання.

Ефективним є також створення карти читацьких очікувань, у якій учні фіксують власні припущення щодо змісту твору, формулюють запитання до автора та визначають очікувані проблеми. Такий прийом допомагає усвідомити індивідуальну інтерпретаційну позицію та підвищує мотивацію до подальшого аналізу драматичного тексту.

Отже, підготовчий етап вивчення комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич» має значні можливості для формування інтерпретаційної компетентності учнів 8 класу. Використання історико-культурного контексту, інтерактивних методів, проблемних запитань і прогностичних завдань активізує інтерпретаційну діяльність учнів та створює основу для глибшого осмислення драматичного твору.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : монографія. Київ, 2004. 380 с.

2. Гоголь Н. В. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти (друга половина XX – початок XXI століття): монографія. Київ, 2021. 717 с.

3. Ратушняк О. М. Формування інтерпретаційної компетентності учнів у процесі вивчення літератури: дис. … канд. пед. наук. Київ, 2010. 277 с.

Надія Юріївна Бржестовська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Реалізація принципу наступності між початковими та 5-ми класами у вивченні жанру казки

Сучасний етап розвитку освіти в Україні, пов'язаний із впровадженням концепції Нової української школи (НУШ), актуалізує проблему забезпечення наступності як одного з провідних дидактичних принципів організації освітнього процесу. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти навчання літератури має бути спрямоване на розвиток ключових компетентностей, зокрема читацької, комунікативної та культурної, що формуються поступово та взаємопов'язано [1, с. 36]. У цьому контексті принцип наступності забезпечує узгодженість змісту, методів і форм навчання, сприяючи логічному переходу від одного етапу освіти до іншого .

Мета статті – дослідити реалізацію принципу наступності між початковими та 5-ми класами у вивченні жанру казки

У наукових дослідженнях принцип наступності розглядається як умова цілісності освітнього процесу. М. Вашуленко наголошував, що наступність у навчанні є важливим елементом, який дозволяє учням плавно переходити від одного рівня знань до іншого, спрощує засвоєння нового матеріалу, базуючись на попередньому досвіді та знаннях [3, с.8]. В. Мартиненко акцентує увагу на тому, що читацька компетентність формується поетапно, потребуючи узгодженості між початковою та базовою школою [2, с. 212].

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури для 5-9 класів авторів О. Ніколенко та інших побудована на основі загальнодидактичних принципів послідовності і наступності у навчанні. Реалізація наступності в навчанні досягається за рахунок узгодження змісту, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та організаційно-методичного забезпечення [4, с.9].

Особливого значення набуває забезпечення наступності між початковою школою та 5 класом у процесі вивчення зарубіжних народних і літературних казок. У початковій школі (2-4 класи) казка виступає одним із провідних жанрів дитячого читання, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до художнього слова. Учні знайомляться з народними казками різних народів світу, засвоюють їх основні ознаки, навчаються визначати послідовність подій, характеризувати героїв і формулювати мораль твору.

У 5 класі відбувається якісно новий етап опрацювання казки. Учні переходять від цілісного сприйняття до аналітичного осмислення, розрізняють народну й літературну казку, аналізують художні образи, мотиви та авторську позицію. Вивчення творів світової літератури сприяє розширенню культурного кругозору учнів і формуванню їхньої здатності до інтерпретації художнього тексту.

Принцип наступності у вивченні казок реалізується у кількох вимірах.

По-перше, у змістовому – через поступове ускладнення навчального матеріалу: від простих народних казок до складних авторських. В програмі враховуються основні здобутки початкової школи. Так, при виборі творів для текстуального вивчення, автори спираються на вже вивчені твори літературних і народних казок. Так, у підручнику О. Савченко та ін. «Українська мова і читання» учні молодшої школи опрацьовують болгарську народну казку «Виноградар і змія», польську казку «Оселедець і камбала»,

хорватську казку «Дев'ять братів-сіроманців» [6]. А в 5 класі продовжують знайомитись з казками народів світу, читаючи японські («Момотаро, або Хлопчик-Персик»), німецькі («Пані Метелиця»), щоб зрозуміти спільні людські цінності (добро, справедливість) та національний колорит творів. Ми також можемо спостерігати перехід до більш об'ємних творів, що поєднують реальність та магію (Роальд Дал «Чарлі і шоколадна фабрика», Ганс-Крістіан Андерсен «Снігова королева», Оскар Вайлд «Хлопчик-Зірка») [5].

По-друге, у когнітивному – через перехід від репродуктивних видів діяльності до аналітичних і творчих. Діяльнісний підхід у вивченні літератури в 5- му класі НУШ є ключовим інструментом наступності, оскільки він продовжує методику навчання через досвід, знайомий учням з початкової школи. У 5-му класі учні не просто сприймають сюжет, а вчаться розрізняти типові образи (герой, помічник, шкідник) та аналізують трансформацію казки. На творах таких авторів, як брати Грімм (казки), Ганса Крістіана Андерсена («Снігова королева», «Дюймовочка»), Оскара Вайлда («Хлопчик-зірка») діти вчаться глибшому розкриттю характерів та філософських ідей.

По-третє, у термінологічному – через послідовне формування літературознавчих понять, які у 5 класі набувають більшої глибини та системності Молодші школярі знайомляться зі структурою казки, вчаться визначати послідовність подій у тексті(сюжет), розуміти основну ідею твору та визначати персонажів. У 5 класі з'являються більш широкі визначення: фольклор та його ознаки, різновиди казок (літературна і народна), історія виникнення літературної казки. Учні знайомляться з визначенням «оригінал», «переклад», «художній переклад».

Отже, принцип наступності у викладанні літератури в умовах Нової української школи виступає як системоутворювальний чинник, що забезпечує цілісність і безперервність освітнього процесу. Його реалізація сприяє формуванню читацької компетентності, розвитку критичного мислення та створює умови для глибокого осмислення художнього тексту. Перспективними напрямами подальших досліджень є вдосконалення методики аналізу літературних творів та розроблення ефективних моделей забезпечення наступності між різними рівнями літературної освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898

2. Мартиненко В. О. Читацька компетентність: теоретичні засади та методика формування. Київ : Педагогічна думка, 2019. 212 с.

3. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с

4. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року). Автори Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В. та ін. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Zar.lit.5-9-kl.Nikolenko.ta.in.28.12.2023.pdf

5. Ніколенко О., Мацевко-Бекерська Л., Рудніцька Н. Зарубіжна література: Підручник для 5 класу. Київ: Видавничий центр «Академія», 2022. 271 с.

6. Савченко О.Я., Красуцька І.В. Українська мова і читання : Підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 160 с.

Ірина Олександрівна Богашко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Алла Анатоліївна Іщук

Euphemisms in English for Everyday Actions

Euphemisms in the English language are a fairly common yet fascinating phenomenon that we often use without even realising it. They help to soften a statement, making it less harsh or blunt, particularly when referring to everyday actions that might be socially awkward or overly explicit. This is precisely why, in spoken English, more 'mild' formulations often appear in place of direct terms.

In linguistics, euphemisms are usually regarded as part of a broader system of evaluative speech. In other words, language does not merely convey information, but also reveals the speaker's attitude towards what they are talking about. As Benamara, Taboada & Mathieu note, the meaning of words in real-life communication always goes beyond the dictionary and depends heavily on context [2]. Euphemisms operate precisely within this 'contextual zone', where it is not only what is said that matters, but also how it sounds.

From a linguistic theory perspective, euphemisms are closely linked to expressiveness. Gutzmann points out that language has the ability to convey emotions and evaluations not only through vocabulary, but also through grammatical and pragmatic means [4]. Euphemisms act here as a kind of filter that reduces the harshness or negative connotations of a statement.

If we look at everyday English, we can identify several groups of euphemisms that are most commonly found in everyday speech. For example, to refer to bodily functions, instead of the direct phrase "to go to the toilet", people often say "to use the restroom" or "to answer the call of nature". Such expressions sound considerably more tactful and are more acceptable in public settings.

Another group relates to rest and sleep. Here, instead of the direct "to sleep", in certain situations people may use "to rest" or "to take a nap". These alternatives create a more neutral or even positive impression, particularly in a more formal context.

Euphemisms related to food are quite interesting. For example, instead of simply "to eat", you might hear "to grab a bite" or "to have something to eat". They make speech sound more relaxed and natural, especially in a conversational style.

Financial vocabulary deserves a separate mention. Here, euphemisms are often used to soften unpleasant or socially sensitive topics. For example, 'to be between jobs' sounds much milder than 'unemployed', whilst 'financially challenged' replaces more direct expressions about a lack of money. This helps to avoid an unnecessarily negative assessment of a person.

Another important area is social interaction. Here, euphemisms help to defuse conflicts or awkward situations. For example, 'to let someone go' is often used instead of 'to fire someone', and 'to have differences of opinion' is used instead of the more direct 'to argue'. As Alba-Juez notes, such linguistic choices depend on the genre and situation, but generally they help to make communication less confrontational [1].

The functions of euphemisms are quite varied. First and foremost, they help to maintain politeness and social comfort in communication. People rarely speak as directly as possible in everyday situations, and it is euphemisms that allow them to 'smooth things over'. Secondly, they fulfil a pragmatic function, that is, they help adapt speech to a specific context and interlocutor [3].

Furthermore, euphemisms have an emotional aspect. They reduce the negative perception of information and make it less harsh. This is particularly important in situations involving unpleasant or sensitive topics. In this sense, they also serve a certain protective function for both the speaker and the listener.

In broader discourse, particularly in the media, euphemisms can even alter perceptions of events. Koivunen et al. note that contemporary texts actively employ emotional and evaluative devices to influence the reader [5]. Here, euphemisms can soften or even partially conceal the negative aspects of reality, altering the overall impression of the information.

In everyday life, euphemisms play another important role they make speech more 'socially flexible'. People rarely speak in exactly the same way in different situations, and it is precisely these linguistic devices that allow them to adapt to the context without losing meaning.

In summary, it can be said that euphemisms in the English language are not merely stylistic substitutions, but an important tool of communication. They help regulate the tone of speech, soften the sharpness of statements and maintain social harmony. In everyday communication, it would be much more difficult to strike a balance between accuracy and politeness without them.

Список використаних джерел

1. Alba-Juez, L. Evaluation in the headlines of tabloids and broadsheets: A comparative study. *Evaluation in media discourse: European perspectives* / ed. by R. Breeze, I. Olza. Berlin : Peter Lang, 2017. P. 81–119. URL: https://www.researchgate.net/publication/283713718_Alba-Juez_Laura_2017_Evaluation_in_the_headlines_of_tabloids_and_broadsheets_A_comparative_study_In_R_Breeze_ed_Evaluation_in_media_discourse_European_perspectives_Berlin_Peter_Lang

2. Benamara, F., Taboada, M., Mathieu, Y. Evaluative language beyond bags of words: Linguistic insights and computational applications. *Computational Linguistics*. 2017. Vol. 43, No. 1. P. 201–264. DOI: https://doi.org/10.1162/COLI_a_00278

3. De Wet, J. C. The art of persuasive communication: A process. Cape Town : Juta, 2017.

4. Gutzmann, D. The grammar of expressivity. Oxford : Oxford University Press, 2019. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780198812128.001.0001

5. Koivunen, A., Kanner, A., Janicki, M., Harju, A., Hokkanen, J., Mäkelä, E. Emotive, evaluative, epistemic: A linguistic analysis of affectivity in news journalism. *Journalism*. 2021. Vol. 22, No. 5. DOI: https://doi.org/10.1177/1464884920985724

Ірина Олександрівна Богашко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Constructing the Image of the British Royal Family in Tabloids

The construction of the British royal family's image in the tabloid press is much more than simply reporting the news or describing events. It is, rather, an ongoing process of storytelling in which facts are interwoven with emotions, interpretations and public

expectations. Here, the tabloids act not as passive observers, but as active ‘scriptwriters’ of reality, they do not merely recount what has happened, but also suggest to the reader how they should feel about it.

In this media reality, the British monarchy appears simultaneously as a symbol of tradition and as a very ‘living’ story with a human face. On the one hand, it is an institution that embodies stability, history and national identity. On the other, it is a family with its own conflicts, emotions, losses and joys, which are scrutinised under the magnifying glass of tabloid journalism. As noted by Maklyuk, Volkova and Manuylova, it is precisely this duality that generates constant interest, and the reader receives both an ‘official portrait’ and a behind-the-scenes, more human story [1].

Headlines are a particularly powerful tool in this game. They act as an emotional ‘hook’ that forms a first impression in a matter of seconds. Sometimes just a few words are enough to turn a neutral event into a drama, a scandal or a sensation. As Maldini Hill notes, British tabloids are particularly prone to dramatisation and emotional exaggeration, in contrast to the more restrained American publications [2]. As a result, even ordinary events in the life of the royal family can take on an almost theatrical tone.

In this media ‘drama’, certain characters suddenly become key figures. One such figure was Meghan Markle, whose arrival in the royal family literally changed the tone of many tabloid stories. As Pramaggiore and Kerrigan note, her image in the media was often presented as ‘rule-breaking’ as if she had appeared in a script that had already been written and started to rewrite it. Complex narratives began to form around her, intertwining themes of race, gender, class and contemporary social change [3]. At a certain point, her story ceased to be merely personal, it became a mirror of societal contradictions.

But it is important to understand that this image does not arise on its own. It is created gradually, through the repetition of certain words, emphases and interpretations. Venäläinen shows that the British press’s coverage of Meghan Markle often repeats persistent negative linguistic patterns [4]. Over time, these come to be perceived as ‘obvious truths’, although in reality they are the result of journalistic framing and emphasis. In other words, the media do not simply describe reality, they help to ‘shape’ it.

However, tabloids do not exist in a vacuum. They constantly respond to public sentiment whilst simultaneously shaping it. As Zadorizhna and Havryliuk emphasise, the image of the British royal family in the media is dynamic and ever-changing, it depends on the political climate, public expectations and even global events [5]. At different times, the monarchy may appear as an almost untouchable symbol of unity, and at others as an institution open to doubt and criticism. In this context, the idea of ‘Brand Royal’ is particularly telling. Here, the monarchy is viewed not merely as a historical institution, but as a kind of brand that is constantly ‘updated’ through the media. And the tabloids play a key role in this process, as they decide which traits to emphasise, including grandeur, stability, humanity or, conversely, conflict and tension.

If we take a broader view, it becomes clear that the tabloid press does not simply tell stories about the royal family. It actually creates these stories. It transforms real people into characters in a grand public narrative, complete with heroes, antagonists, dramatic twists and the constant attention of the audience. And this is precisely what makes the monarchy so ‘media-friendly’, it exists not only in the real world, but also in a space of constant storytelling about it.

It is interesting to note that, over time, this media narrative begins to take on a life of its own. It may even diverge from actual events, yet remain emotionally compelling to the audience. Readers often engage not so much with the facts as with pre-formed images, such as the ‘reserved queen’, the ‘troubled prince’ or the ‘disruptive duchess’. These images become a kind of cultural symbol, easily recognisable and quickly understood. This is the paradox of tabloid journalism, as it simultaneously brings the monarchy closer to the people whilst transforming it into something akin to a TV series or drama, where reality and interpretation

are constantly intertwined. This is precisely why interest in the royal family never wanes, as it is constantly fuelled by new storylines, conflicts and reinterpretations.

As a result, the tabloids become not merely a mirror of society, but a stage of sorts on which a never-ending story of power, tradition and human emotions unfolds. And although this story is often presented as a series of news items, in reality it is more like a TV series without a final episode, with new storylines, characters and conflicts that constantly reshape our perception of the royal family and the very nature of public life.

Список використаних джерел

1. Maklyuk O. M., Volkova V. V., Manuylova A. M. The royal family image in the British media. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. No. 3(55). DOI: https://doi.org/10.26661/zhv-2020-3-55-19

2. Maldini Hill D. R. Headline differences on British royal family reporting between British and American tabloids: A communication media analysis. *English Department, Faculty of Humanities, Bina Nusantara University*. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/359501603_Headline_Differences_on_British_Royal_Family_Reporting_Between_British_and_American_Tabloids_A_Communication_Media_Analysis (accessed: 15.04.2026)

3. Pramaggiore M., Kerrigan P. Brand Royal: Meghan Markle, feuding families, and disruptive duchessing in Brexit era Britain. *Feminist Media Studies*. 2021. Vol. 21, No. 8. P. 2037–2057. DOI: https://doi.org/10.1080/14680777.2021.1928258

4. Venäläinen V. Meghan Markle in the British tabloid press: A corpus-based critical discourse analysis: Master's thesis. Tampere: Tampere University, Faculty of Information Technology and Communication Sciences, 2022. URL: https://trepo.tuni.fi/handle/10024/138741 (accessed: 15.04.2026)

5. Zadorizhna N., Havryliuk M. British royal family image in mass media. *Bulletin of Science and Education*. 2023. No. 6(12). P. 26–43. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-26-43

Олена Володимирівна Буйненок
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Надія Олександрівна Бреславець

Роль ідіом у міжкультурній комунікаціїї

Ідіоми – це особливі мовні вирази, які мають не буквальне, а приховане значення. Якщо перекладати їх слово в слово, сенс або губиться, або виглядає дивно. Тому їх потрібно сприймати як єдине ціле, а не розкладати на окремі слова.

Такі вирази допомагають людям говорити більш образно. З їх допомогою легше передати емоції, ставлення або навіть настрій. Для носіїв мови це звично, але для тих, хто вивчає мову, ідіоми часто стають складними, бо їх значення неочевидне без контексту.

По суті, ідіоми виникають із реального життя людей. Вони формуються під впливом історії, культури та повсякденного досвіду. Саме тому через них можна зрозуміти, як люди сприймають світ. Наприклад, в українській є вислів «ні пуху, ні пера», а в англійській у подібному значенні використовують "*break a leg"*. Так само «піти з життя/піти у засвіти» відповідає "*kick the bucke"t*, а «дощ ллє як із відра» – "*raining cats*

and dogs". Ідіоми – це не просто мовні одиниці, а ще й частина культури, бо вони показують, як мислить певний народ. Вони мають культурне забарвлення: передають досвід людей, їхнє бачення світу та особливості мислення. Їхнє значення формується через те, як носії мови сприймають реальність у межах своєї культури [2; 22].

Хоча англійська мова має спільну основу, у різних країнах вона розвивалася по-своєму. Через це з'явилися відмінності не тільки у вимові чи словах, а й у сталих виразах. Однією з головних особливостей англійських ідіом є те, що вони не говорять прямо – вони говорять через образи. Тобто сенс не лежить «на поверхні», і без розуміння контексту їх легко неправильно зрозуміти.

Наприклад, у Великій Британії можна почути "*Bob's your uncle"* – це означає, що все зроблено просто і без проблем. Вираз "*the bee's knees"* використовують, коли говорять про щось дуже хороше. У США часто вживають "*burning the midnight oil"* – працювати допізна, або "*hit the hay"* – лягати спати. В Австралії поширене "*no worries"* (тобто «все нормально») і незвичний вираз "*flat out like a lizard drinking"*, який означає працювати дуже інтенсивно.

Наприклад, у британській англійській можна почути вираз "*keep a stiff upper lip"*, що означає зберігати спокій і не показувати емоцій у складній ситуації, а також "*it's not my cup of tea"*, коли говорять про те, що щось не подобається. Є також багато ідіом із частинами тіла: "keep an eye on" – це коли ти уважно за чимось слідкуєш, щоб нічого не сталось або береш під контроль; "lose one's head" – втратити самоконтроль; "have a heart of gold" – бути дуже доброю людиною. Суть у тому, що через образи, пов'язані з тілом, пояснюються абстрактні поняття – емоції, поведінка та риси характеру. Багато таких виразів прийшли з літератури, особливо від Вільяма Шекспіра. Наприклад, green-eyed monster – це про ревнощі, a wear one's heart on one's sleeve – коли людина не приховує свої емоції [3].

Оскільки фізичний досвід є універсальним для всіх людей, такі вирази легко сприймаються й інтуїтивно зрозумілі. Тобто ідіома змінює наше емоційне сприйняття ситуації.

В австралійському варіанті мови часто використовують "*chuck a U-ey"*, що означає зробити розворот на дорозі, і "*mad as a cut snake"*, щоб описати людину, яка дуже зла або роздратована.

Ідіоми – це не просто усталені вирази, що відображають спосіб мислення, вони передають виразність та зміст образу. Однак, не знаючи контексту, може бути складно зрозуміти зміст речення чи розмови. Отже, ефективне володіння англійською мовою вимагає не лише знання слів, а й розуміння їхнього глибинного змісту.

Список використаних джерел

1. Прилуцька М. Найпоширеніші англійські ідіоми: приклади з перекладом. GreenForest Journal. URL: https://greenforest.com.ua/ru/journal/read/samye-rasprostranennye-anglijskie-idiomy-primery-s-perevodom (дата звернення: 14.04.2026).

2. Szerszunowicz, J. (та ін.). *Research on Phraseology Across Continents. Volume Two*. Białystok: University of Bialystok Publishing House, 2013. 407 с.

3. Idioms and phrases Shakespeare invented. British Council. URL: https://englishonline.britishcouncil.org/blog/articles/idioms-and-phrases-shakespeare-invented/ (дата звернення: 16.04.2026).

Марія Дмитрівна Буткевич
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Алла Андріївна Астахова

Особливості художнього втілення та інтерпретації роману Гастона Леру «Привид опери» в однойменному фільмі режиссера Д. Шумахера

Роман Ґастона Леру «Привид опери» є одним із найвідоміших творів світової літератури початку ХХ століття. Про популярність цього твору свідчить поява численних екранізацій і мюзиклу.

Роман аналізували такі дослідники, як Н. Коробкова, А. Путрі, М. Кхоїтрі, Н. Астрахан і Ш. Н. Каралі,. Всі дослідники одностайні в думці, що цей роман поєднує елементи готичного роману, романтичної історії та психологічного роману, що зумовлює постійний інтерес до твору як з боку літературознавців і читачів. Про це свідчить і значна кількість екранізацій, бо роман Ґастона Леру “Привид Опери” допускає різні варіанти інтерпретацій і художнього втілення засобами кіномови.

До найбільш цікавих кіноверсій роману відносять фільм-мюзикл режисера Джоеля Шумахера, знятий в 2004 році. Він став однією з найвідоміших сучасних інтерпретацій роману Леру і був створений на основі однойменного мюзиклу Веббера. Цей фільм був позитивно оцінений і глядачами, і критиками. На думку таких критиків, як Ендрю Сарріс, Нік Шагер, Сара Мішель Феттерс і Ентоні Лейн ця екранізація має як позитивні, так і негативні риси. Зокрема, критики звертають увагу на яскраву, видовищну естетику фільму, його насичену кольорову гаму та розкішні декорації, що створюють ефект театральності, однак водночас відзначають певну перевантаженість емоційною складовою.

Так чи інакше, всі критики порівнювали роман і екранізацію, але комплексного аналізу на таких-то рівнях (кілька) проведено не було, що зумовлює актуальність даного дослідження. Процес інтерпретації роману Леру «Привид Опери» в фільмі Шумахера 2004 року ускладнюється для нас тим, що її треба було б необхідно аналізувати не лише у співвіднесенні з літературним першоджерелом, а й з мюзиклом створеним по мотивам роману.

Зазвичай при переведенні будь-якого твору з вербального рівня на візуальний за законами кінематографу образи і сюжет зазнають певних, інколи значних змін. Це характерно і для екранізації Шумахера: окремі епізоди скорочуються або зовсім зникають, натомість посилюється любовна лінія.

Це закономірно, що екранізація є не буквальним відтворенням першоджерела, а його художньою інтерпретацією. Ця екранізація Шеахера вирізняється специфічним підходом до відтворенням роману, адже поєднує традиційні елементи готичної історії з виразною романтизацією образів і посиленням емоційної складової.

Однією з ключових особливостей інтерпретації образів роману є трансформація в фільмі образу Привида Опери (Еріка). У романі він постає як трагічна постать, фізично понівечена людина, яка змушена приховувати свою зовнішність і жити в повній ізоляції від суспільства. Його потворність виступає не лише фізичною характеристикою, але й символом глибокого внутрішнього конфлікту, самотності, бо суспільство його не приймає і не сприймає. Маска, яку він носить, набуває символічного значення, адже приховує не лише зовнішній вигляд, але й справжню сутність героя, його біль і прагнення бути коханим. У фільмі Д. Шумахера цей герой значною мірою романтизується.

Зовнішність Еріка так би мовити, пом'якшена, що зменшує контраст, а певною мірою і нівелює контраст між його потворністю і внутрішньою глибиною, духовністю. Відповідно, змінюється і сприйняття героя: він постає не стільки як жахлива і відштовхуюча постать, скільки як людина, яка проживає трагедію нерозділеного кохання. Таким чином, режисер зміщу акцент з проблеми соціального відчуження на емоційну драму кохання. Таким він і постає у виконанні актора Джерарда Батлера.

Образ Крістіни Даає в фільмі також зазнає певних змін. У романі вона постає як наївна, духовно чиста героїня, яка перебуває під впливом Привида. У кіноінтерпретації, завдяки грі Емми Россум, вона стає більш емоційно насиченою і психологічно виразною героїнею. Завдяки використанню засобів кіномови, зокрема міміки, інтонації, музичного супроводу та крупних планів, глядач отримує можливість глибше зрозуміти її внутрішні переживання, сумніви та конфлікти.

Образ Рауля у фільмі дещо спрощений у порівнянні з літературним першоджерелом. Його характер не має такої глибини, як у романі, що пов'язано з концентрацією уваги на емоційній напрузі любовного трикутника. Це сприяє посиленню романтичної складової та робить сюжет більш доступним для сприйняття. Виявлено, що важливою відмінністю є зміна атмосфери твору: готичні мотиви роману (таємничість, напруга, страх) у фільмі поступаються романтичній та естетизованій подачі. Значну роль у цьому відіграють візуальні засоби – декорації, костюми та сценографія.

Засоби кіномови загалом відіграють визначальну роль у процесі інтерпретації. Використання світла, кольорової гами, композиції кадру та крупних планів сприяє створенню відповідної атмосфери та підкреслює емоційний стан персонажів. Зокрема, контраст світла й тіні використовується для передачі внутрішньої боротьби героя, а кольорові рішення допомагають виділити ключові емоційні моменти.

Отже, фільм Джоела Шумахера є самостійним художнім твором, який переосмислює роман Ґастона Леру, змінюючи акценти з готичної та психологічної проблематики на романтичну та емоційну.

Список використаних джерел

1. Привид Опери / Ґастон Леру ; пер. із фр. Зої Борисюк, Петра Таращука. – К. : Знання, 2024. – 287 с. (дата звернення: 07.04.2026)

2. Привид опери : [худож. фільм] / реж. Дж. Шумахер. – 2004. – URL: https://streamingunity.dog/ (дата звернення: 27.04.2026).

3. IMDb. URL: https://www.imdb.com/title/tt0293508/?ref_=nv_sr_srsg_0_tt_7_nm_1_in_0_q_Phantom%20of%20 (дата звернення: 20.04.2026).

4. Rotten Tomatoes. URL: https://www.rottentomatoes.com/m/phantom_of_the_opera/reviews/top-critics# (дата звернення 20.04.2026)

5. Федоренко, В. та Суліма, Н., 2023. Екранізація в сучасному аудіовізуальному виробництві. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво, 6 (2), с.213-223. (дата звернення 21.04.2026)

Тетяна Євгеніївна Василевська
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Алла Андріївна Астахова

Жанрова своєрідність роману Е. М. Ремарка «Тріумфальна Арка»

Постать Е.М.Ремарка – одна з найнепересічних особистостей в історії світової літератури XX століття, а його твори неодноразово ставали об'єктом дослідження багатьох літературознавців та перекладознавців [1].

Творчість Еріха Марії Ремарка займає важливе місце в європейській літературі першої половини XX століття. Його твори, зокрема «На Західному фронті без змін», «Три товариші» та «Тріумфальна арка», стали знаковими для осмислення досвіду покоління, травмованого війною [4]. Попри значну увагу дослідників до ранніх романів письменника, «Тріумфальна арка» залишається менш дослідженою, хоча є важливим твором еміграційного періоду Ремарка.

Наукові дослідження творчості письменника умовно поділяються на три напрями: історико-біографічний аналіз, вивчення проблематики «втраченого покоління» та аналіз системи образів і психології персонажів [4]. У центрі уваги дослідників постає типовий герой Ремарка – самотня, внутрішньо зламана людина, позбавлена відчуття дому та стабільності.

Слід зазначити, що літературне життя суспільства нерозривно пов'язане із епохою, в якій воно живе. Всі події будь–якого характеру знаходять своє відображення у літературному процесі тієї чи іншої нації. Зрозуміло, що літературне життя будь–якого народу певної епохи здебільшого залежить від розуміння самого поняття літератури, її функцій і призначення в той чи інший історичний період [3].

Поняття «втраченого покоління» пов'язане з молоддю, яка пережила Першу світову війну та втратила життєві орієнтири. У витоках літератури «втраченого покоління» стояли два титани світової літератури – Е.М.Ремарк та Е.Хемінгуей. У своїх творах вони відобразили і несприйняття навколишньої дійсності, й відчуженість людини від людини, і глибокий песимізм, спричинений жорсткою дійсністю [2, с.73]. У романі «Тріумфальна арка» ця проблема набуває особливої гостроти через тему еміграції. На відміну від американської моделі (Е. Хемінгуей, Ф. С. Фіцджеральд), де акцент робиться на екзистенційній порожнечі, Ремарк зображує європейський варіант – більш соціально та історично зумовлений.

Жанрова своєрідність роману визначається поєднанням кількох рівнів. Історичний рівень відображає події 1938-1939 років і передчуття Другої світової війни. Соціально-побутовий рівень розкриває життя емігрантів у Парижі, зокрема їхню маргіналізацію та боротьбу за виживання. Філософський рівень узагальнює ці явища, осмислюючи проблеми життя, смерті, любові, справедливості та абсурдності існування. Таким чином, роман поєднує риси історичного, соціально-побутового та філософського твору.

Світосприйняття головного героя Равіка, формується під впливом глибокої травми. Його досвід включає участь у Першій світовій війні, політичні репресії, соціальну ізоляцію та професійну деградацію. Унаслідок цього світ постає для нього як абсурдний і ворожий простір, де людське життя знецінене. Минуле зруйноване війною, майбутнє позбавлене сенсу, а теперішнє зводиться до механічного виживання.

Мілітарна травма знищує віру героя в будь-який порядок, політичні репресії формують постійне відчуття страху, соціальна ізоляція позбавляє його ідентичності, а професійна редукція перетворює талановитого хірурга на «тіньового» лікаря. Єдиною сферою, де Равік відчуває контроль, стає операційна, що символізує можливість тимчасово протистояти хаосу.

Особливу роль у романі відіграє хронотоп. Події розгортаються в обмеженому часовому проміжку, що створює атмосферу напруженості та очікування катастрофи. Психологічний час розширюється за рахунок спогадів героя, які пояснюють його внутрішній стан. Простір також має подвійний характер: з одного боку – відкритий Париж як символ свободи, з іншого – замкнений простір емігрантів, що підкреслює їхню ізоляцію.

Важливим елементом є система образів-символів. Тріумфальна арка символізує історичну велич і перемогу, тоді як життя емігрантів поруч із нею демонструє зворотний бік цих «тріумфів» – страждання та втрати. Готель виступає символом тимчасовості та невизначеності, кальвадос – засобом втечі від реальності, скальпель – інструментом контролю над життям і смертю, а нічний Париж – простором тривоги та відчуження.

Нічний пейзаж підсилює атмосферу нестабільності й страху. Темрява стає не лише фоном подій, а й відображенням внутрішнього стану героїв і передчуття історичної катастрофи.

Отже, роман «Тріумфальна арка» є складним багаторівневим твором, у якому поєднуються історичний, соціальний і філософський виміри. Через систему образів, хронотоп і психологію героя Ремарк створює глибоке осмислення долі людини в умовах кризи цивілізації та розкриває світосприйняття «втраченого покоління».

Список використаних джерел

1. Ігнатко Ю., Курах Н. До питання про вивчення перекладної творчості Е.М.Ремарка. Режим доступу: https://archives.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/64 (дата звернення 10.04.2026)

2. Давиденко Г.Й., Стрельчук Г.М., Гринчак Н.І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : Навч. посіб. 3-тє вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

3. Кустовська І.М., Янковець О.В. Вивчення сучасного світового літературного процесу в контексті національної самобутності /І.М.Кустовська, О.В.Янковець // Наука і техніка сьогодні №11(11) 2022. – С.150-160. Режим доступу: http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/view/88 (дата звернення: 09.04.2026).

4. Макаревич В. А., Іщенко Н. А. Проблема «потерянного поколения» в творчестве Э. М. Ремарка. Культура народов Причерноморья. 2014. № 271. С. 201–203. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92937/51-Makarevych.pdf (дата звернення: 12.04.2026).

В'ячеслав Леонідович Вельмик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент, кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

Семантичні та прагматичні особливості сучасного англійського сленгу в цифровому дискурсі

Сучасний цифровий простір, що охоплює соціальні мережі, месенджери, онлайн-форуми, стрімінгові платформи та ігрові середовища, став одним із найдинамічніших чинників розвитку англійської мови. У цьому середовищі сленг не лише активно формується, а й постійно змінює свої значення, функції та сфери вживання. Цифровий дискурс створює унікальні умови для мовної інновації, адже швидкість комунікації, масовість аудиторії та багатоплатформність сприяють миттєвому поширенню нових одиниць. У цьому контексті особливої уваги потребують семантичні та прагматичні особливості сучасного англійського сленгу, які відображають як внутрішні мовні процеси, так і соціокультурні тенденції.

Семантичні характеристики сучасного сленгу в цифровому дискурсі вирізняються високим рівнем інноваційності. Одним із ключових механізмів є метафоризація, що дозволяє створювати нові значення на основі образних асоціацій. Наприклад, слово *ghosting* набуло значення раптового припинення спілкування, що метафорично пов'язане з образом «зникнення». Метонімічні перенесення також відіграють важливу роль: скорочення *DMs* використовується для позначення приватних повідомлень, хоча первинно означає лише «direct messages». Значна частина сленгових одиниць виникає через звуження або розширення значення. Так, слово *viral* вийшло за межі медичної термінології та стало позначати швидке поширення контенту в інтернеті. Реконтекстуалізація, тобто перенесення слова в нове комунікативне середовище, сприяє появі нових значень, як у випадку з *flex*, що означає демонстрацію успіху або переваги.

Цифрове середовище стимулює мовну економію, що проявляється у поширенні абревіатур, усічених форм і блендів. Абревіатури на кшталт *LOL*, *FOMO*, *POV* забезпечують швидкість і зручність спілкування, а усічення типу *app*, *vid*, *convo* відображають тенденцію до компактності мовлення. Бленди, такі як *infotainment*, *stan* чи *hangry*, поєднують елементи двох слів, створюючи нові семантичні одиниці, що легко запам'ятовуються та активно поширюються в мережі. Важливою рисою сучасного сленгу є полісемія: одне слово може мати кілька значень залежно від платформи та контексту. Наприклад, *ratioed* у Twitter означає негативну реакцію на допис, тоді як *cringe* може позначати як соціальну незграбність, так і моральне несхвалення. Це свідчить про високу контекстуальну залежність цифрової семантики.

Прагматичні особливості сучасного англійського сленгу тісно пов'язані з функціями, які він виконує у цифровій комунікації. Однією з ключових є конструювання ідентичності та групової належності. Сленг дозволяє користувачам сигналізувати про свою приналежність до певної спільноти – поколіннєвої, професійної, субкультурної чи тематичної. Наприклад, ігровий сленг (*nerf*, *OP*) використовується для позначення специфічних понять у геймерському середовищі, тоді як молодіжні вирази (*slay*, *no cap*, *it's giving*) формують поколіннєвий стиль комунікації. Фандомний сленг (*canon*, *ship*, *headcanon*) відображає внутрішні правила та культурні коди фан-спільнот. Таким чином, використання сленгу стає інструментом соціальної ідентифікації та маркером «свого» у певному комунікативному просторі.

Ще однією важливою прагматичною функцією є передавання емоційності та експресивності. У цифровому дискурсі, де відсутні невербальні засоби комунікації, сленг компенсує цю нестачу, дозволяючи передавати тональність, інтонацію та емоційний стан. Вирази на кшталт *literally dead* чи *I'm screaming* підсилюють емоційний ефект, тоді як *lowkey*, *kinda* або *maybe don't* пом'якшують висловлювання, роблячи його менш категоричним. Гумор, іронія та гіпербола є невід'ємними складниками цифрової комунікації, і сленг активно використовується для створення цих ефектів.

Прагматична економія також є характерною рисою цифрового сленгу. Багато одиниць виконують функцію скорочення складних комунікативних намірів. Наприклад, *TBH* сигналізує про щирість, *ICYMI* – про важливість інформації, а *mood* – про емпатію або спільність емоційного досвіду. Такі одиниці дозволяють швидко передати зміст, не вдаючись до розгорнутих пояснень, що є особливо важливим у швидкому темпі онлайн-спілкування.

Цікавим аспектом є платформна індексальність, тобто залежність сленгу від конкретного цифрового середовища. Кожна платформа формує власні комунікативні норми та очікування. TikTok орієнтується на трендовість і перформативність, тому сленг тут часто пов'язаний із відеоконтентом і візуальними мемами. Reddit, навпаки, характеризується анонімністю та спільнотною експертністю, що формує специфічний набір сленгових одиниць. Discord та ігрові платформи зосереджені на координації дій і командній взаємодії, тому їхній сленг має функціональний характер. Таким чином, сленг стає індексальним маркером певного комунікативного середовища.

Соціолінгвістичні та культурні аспекти сучасного сленгу також заслуговують на увагу. Глобалізація цифрового простору сприяє транскультурному обміну, унаслідок чого сленгові одиниці швидко поширюються між різними мовними спільнотами. Значна частина сучасного англійського сленгу походить з афроамериканської англійської (AAVE), що викликає дискусії щодо культурної апропріації та автентичності. Гібридизація мовних форм, поява змішаних конструкцій і запозичень відображають глобальний характер цифрової комунікації. Водночас сленг у цифровому дискурсі є надзвичайно ефемерним: багато одиниць виникають із мемів або вірусного контенту, досягають піку популярності за короткий час і так само швидко зникають або змінюють значення. Це свідчить про циклічність мовних трендів і динамічність цифрової культури.

Отже, сучасний англійський сленг у цифровому дискурсі є складним і багатовимірним явищем, що формується під впливом технологічних, соціальних і культурних чинників. Його семантичні особливості демонструють активні процеси мовної інновації, економії та контекстуалізації, тоді як прагматичні функції підкреслюють роль сленгу у формуванні ідентичності, емоційній експресії та оптимізації комунікації. Дослідження цих аспектів дозволяє глибше зрозуміти механізми сучасних мовних змін і специфіку цифрової взаємодії, що робить тему актуальною для подальших лінгвістичних розвідок.

Список використаних джерел

1. George Yule (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press. URL: https://global.oup.com/academic/product/pragmatics-9780194372077 (дата звернення: 28.03.2026).

2. D. A. Cruse (2000). Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford: Oxford University Press. URL: https://global.oup.com/academic/product/meaning-in-language-9780198700159 (дата звернення: 28.03.2026)

3. David Crystal – Language and the Internet. URL: https://www.cambridge.org/core/books/language-and-the-internet/ (дата звернення: 28.03.2026).

4. Susan Herring – дослідження комп'ютерно-опосередкованої комунікації (CMC). URL: https://ella.slis.indiana.edu/~herring/ (дата звернення: 28.03.2026)

5. Zizi Papacharissi – цифровий дискурс і культура. URL: https://communication.uic.edu/profiles/papacharissi-zizi/ (дата звернення: 28.03.2026).

Єлизавета Олександрівна Вітько
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Людмила Володимирівна Давидюк

Поняття «емоційний інтелект» у сучасному науковому дискурсі

У сучасному науковому дискурсі поняття емоційного інтелекту набуває дедалі більшої актуальності, привертаючи увагу дослідників у галузях психології, освіти та менеджменту. Це зумовлено усвідомленням того, що успішність особистості не обмежується лише рівнем когнітивних здібностей, вимірюваних коефіцієнтом інтелекту (IQ), а значною мірою залежить від здатності розуміти, регулювати власні емоції та ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Особливої значущості ці ідеї набувають в умовах сучасних суспільних викликів, зокрема повномасштабної війни в Україні. Як зазначає Т. Цюпенко, під час тривалого стресу і психотравмівних обставин емоційний інтелект виступає важливим чинником психологічної стійкості, сприяє адаптації до кризових ситуацій і підтриманню емоційної рівноваги [7].

Водночас попри значну кількість досліджень, у науковій спільноті відсутній єдиний підхід до визначення сутності емоційного інтелекту, що зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення цього поняття у межах сучасного наукового дискурсу.

Першим науковим здобутком, що дав поштовх розвитку ідеї емоційного інтелекту, була теорія «множинного інтелекту» Г. Гарднера. Професор Гарвардського університету спростовує концепцію єдиного IQ та обґрунтовує існування дев'яти типів інтелекту. У межах цієї класифікації особливу увагу привертають міжособистісний та внутрішньоособистісний інтелекти, що ґрунтуються на здатності до розуміння себе та інших. Виокремивши їх, Г. Гарднер закладає основи для визнання цінності емоційних здібностей для успіху і благополуччя особистості і дає перші підстави до встановлення зв'язку між емоціями та інтелектом [8].

Концепцію Г. Гарднера розвивають американські психологи Дж. Мейер і П. Саловей, створюючи власне визначення поняття «емоційний інтелект». Науковці тлумачать його як спроможність регулювати власні почуття та почуття інших людей, розпізнавати їх для того, щоб спрямовувати своє мислення та діяльність. Дослідники запропонували універсальну модель емоційного інтелекту, що характеризує його як сукупність таких невід'ємних складників, як сприйняття емоцій, використання емоцій для полегшення мислення, розуміння емоцій та управління ними [9].

Запропонована структура дала змогу розглядати емоційний інтелект не як абстрактне утворення, а як систему конкретних взаємопов'язаних здібностей, що піддаються аналізу, розвитку та вимірюванню. Крім того, така модель стала теоретичним підґрунтям для подальших досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців,

зокрема Д. Карузо, Д. Гоулмана, К. Саарні, Н. Ковриги, Е. Носенко, М. Кузнєцова, Н. Діомідової, С. Могилястої, О. Ісаєвої та ін.

Е. Носенко розвиває ідеї Маєра й Саловея, виокремлюючи п'ять основних здібностей, що складають емоційний інтелект. До них належать усвідомлення власних емоцій, регулювання емоцій, самомотивація, розуміння емоцій інших людей та вміння будувати доброзичливі міжособистісні стосунки [6].

М. Лабач розглядає емоційний інтелект як важливий чинник розвитку особистості, підкреслюючи, що він не є сталою рисою, а може розвиватися протягом життя під впливом різних чинників. Науковиця наголошує, що емоційний інтелект суттєво впливає на успішність життєдіяльності людини та є важливою складовою частиною формування особистості [4].

Водночас зростання інтересу до емоційного інтелекту як фактора особистісного розвитку зумовило підвищену увагу до цього феномену з боку освітян. У цьому контексті цікавими є роботи Н. Діомідової про психологічні особливості емоційного інтелекту студентів. Авторка доводить, що рівень сформованості емоційного інтелекту безпосередньо впливає на характер реакцій студентів і може як ускладнювати, так і сприяти ефективності навчально-пізнавальної діяльності [2].

Емоційний інтелект школярів та способи його розвитку, інтегровані в навчальний процес, досліджує С. Могиляста. Науковиця наголошує на можливості його цілеспрямованого формування за допомогою спеціально розроблених програм через ситуативне моделювання, поєднання навчального матеріалу з психологічними вправами та створення сприятливої емоційної атмосфери [5].

Цінні ідеї щодо потенціалу зарубіжної літератури для розвитку емоційного інтелекту в освітньому процесі пропонує Л. Боруцька. Дослідниця підкреслює, що уроки літератури, завдяки своїй емоційній насиченості, сприяють формуванню здатності до емпатії, саморефлексії та усвідомлення емоцій через аналіз художніх образів і ситуацій [1]. О. Ісаєва підкреслює, що в процесі шкільного вивчення літератури учні не лише розвивають емоційно-ціннісну сферу, а й набувають елементарних знань про психологію людини [3].

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленні теоретичного осмислення поняття емоційного інтелекту, уточненні його структури та розмежуванні його від суміжних психологічних категорій. Водночас особливої актуальності набуває вивчення можливостей розвитку емоційного інтелекту в освітньому процесі, зокрема у старшій школі.

Список використаних джерел

1. Боруцька Л. С. Зарубіжна література і емоційний інтелект. *Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності*: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Тернопіль, 5–6 квіт. 2017. Тернопіль : Тайп, 2017. С. 35–37. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/21009 (дата звернення: 02.04.2026).

2. Діомідова Н. Ю. Емоційний інтелект як чинник перебігу психоемоційних станів студентів у ситуації іспиту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.* 2016. №. 5 (2). С. 28–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_5%282%29__7 (дата звернення: 02.04.2026).

3. Ісаєва, О. О. Про людський капітал, емоційний інтелект і роль шкільної літературної освіти. *Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах*: матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, Київ, 29 квіт. 2021. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 48–52. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35191 (дата звернення: 20.04.2026).

4. Лабач М. Емоційний інтелект як передумова успішного розвитку особистості. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2016. № 13. С.

214–218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2016_13_31 (дата звернення: 02.04.2026).

5. Могиляста С. До питання розвитку емоційного інтелекту старшокласників психолого-педагогічними засобами. *Psychological Prospects Journal*. 2020. № 36. С. 174–188. URL: https://doi.org/10.29038/2227-1376-2020-36-174-188 (дата звернення: 02.04.2026).

6. Носенко Е. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4 (18). С. 95–109. URL: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2017-7%20(176)-35-43 (дата звернення: 02.04.2026).

7. Цюпенко Т. Емоційний інтелект як засіб розвитку психологічної стійкості особистості в умовах сьогодення. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. №4. С. 109–115. URL: https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-16 (дата звернення: 15.04.2026).

8. Gardner, H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books, 2011.

9. Mayer, J. D., Salovey, P. What is emotional intelligence? *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*. New York: Basic Books, 1997. P. 3–31.

Анна Олександрівна Вишневецька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Використання візуалізації на етапі підготовки до сприйняття трагедії В. Шекспіра «Гамлет»

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методики викладання зарубіжної літератури в умовах сучасної школи. Етап підготовки до сприйняття художнього твору відіграє ключову роль у процесі вивчення художнього твору, адже на ньому закладається початкова читацька установка, формується емоційний настрій і виникає мотивація до подальшого аналізу тексту. Це особливо важливо під час опрацювання складних філософських творів, зокрема трагедії «Гамлет» Вільяма Шекспіра, яка вимагає від старшокласників знань із літературознавства, глибокого емоційного переживання та культурного осмислення. Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти та навчальних програм важливим є формування в учнів читацької компетентності, критичного мислення й уміння інтерпретувати художній текст [1]. Використання візуальних засобів допомагає підвищити мотивацію до читання та полегшити розуміння історико-культурного контексту твору.

Мета статті – висвітлити особливості використання візуалізацій на етапі підготовки до сприйняття трагедії В. Шекспіра «Гамлет».

Термін «візуалізація» сьогодні трактується по-різному. Зокрема, Ю. Красильник на основі власних досліджень визначає його як процес і спосіб наочного подання інформації, що забезпечує її краще зорове сприйняття [3]. Ж. Клименко розглядає візуалізацію як складний процес репрезентації інформації, який передбачає створення та відтворення зорових образів, а також трансформацію мисленнєвих у візуальні [2].

Метою підготовчого етапу є забезпечення умов для цілісного та свідомого сприйняття художнього твору. Це включає у себе актуалізацію попередніх знань учнів, пробудження інтересу до проблематики трагедії, занурення в історико-культурне тло епохи, а також підготовку до осмислення провідних ідей, конфліктів і образної системи твору. За допомогою візуалізації можливо занурити учнів у більш глибше вивчення твору. Завдяки цьому включається активізація пізнавальної діяльності та розвитку асоціативного мислення.

У результаті дослідження встановлено, що використання візуалізації на етапі підготовки до сприйняття трагедії «Гамлет» сприяє формуванню стійкої читацької мотивації та емоційного залучення учнів. Десятикласники проявляють більший інтерес до твору ще до його прочитання, активніше висловлюють власні очікування та припущення щодо змісту. Це підтверджується тим, що після демонстрації візуальних матеріалів (ілюстрацій, відеофрагментів) учні охочіше долучаються до обговорення та ставлять більше запитань.

Ефективним виявилося використання візуальної презентації театру «Глобус», пов'язаного з постановкою трагедії Вільяма Шекспіра «Гамлет». Ознайомлення учнів із зовнішнім виглядом театру, історією його створення та функціонуванням (наприклад, участю лише чоловіків у виставах) дозволяє занурити їх в атмосферу епохи. У ході бесіди учні звертають увагу на відмінності між сучасним і тогочасним театром, що сприяє кращому розумінню специфіки драматичного мистецтва доби.

Застосування різних видів наочності (ілюстрацій, портретів, кадрів із вистав) забезпечує формування первинного уявлення про образи твору. Наприклад, демонстрація різних інтерпретацій образу Гамлета дозволяє учням зробити висновки про складність і суперечливість характеру героя. У відповідях учнів простежується розуміння внутрішнього конфлікту персонажа, навіть без попереднього читання тексту.

Використання символічних візуальних образів (череп, дзеркало, темрява) сприяє осмисленню ключових проблем твору. Учням пропонуються запитання: «З якими поняттями у вас асоціюється череп?» або «Що може символізувати дзеркало?». Аналіз відповідей показує, що учні самостійно виходять на теми життя і смерті, сумнівів, внутрішньої боротьби, що свідчить про активізацію їхнього критичного мислення.

Доцільним є використання інтерактивного плаката як засобу візуалізації, особливо в умовах дистанційного або змішаного навчання. Такий плакат містить біографічні відомості про Вільяма Шекспіра, ілюстративний матеріал та додаткові ресурси. Наприклад, перед початком уроку учням пропонується ознайомитися з плакатом і відповісти на запитання про вже відомі факти з життя письменника. Це дозволяє актуалізувати знання та підготувати учнів до сприйняття нового матеріалу. Розроблений нами інтерактивний плакат на платформі Canva продемонстрував свою ефективність на практиці. Учні відзначили зручність його використання та зацікавленість у додаткових матеріалах (відео, гіперпосилання). У процесі роботи з плакатом вони активніше відповідали на запитання, згадували раніше вивчені твори та виявляли інтерес до особистості драматурга.

Отже, у процесі дослідження дійшли висновку, що використання візуалізації на етапі підготовки до сприйняття трагедії В. Шекспіра «Гамлет» є ефективним засобом формування читацької мотивації, емоційного налаштування та первинного розуміння твору. Застосування різних видів наочності (ілюстрацій, відеофрагментів, інтерактивних плакатів, символічних образів) сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та здатності до інтерпретації. Результати дослідження показують, що поєднання традиційних і візуальних методів навчання забезпечує більш глибоке й усвідомлене сприйняття складних літературних творів. Перспективним вважаємо подальше вивчення можливостей використання цифрових візуальних інструментів і інтерактивних технологій у процесі аналізу художніх текстів на різних етапах їх опрацювання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898
2. Клименко Ж. В. Дива візуалізації, або Як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. 2019. № 3. С. 2–11.
3. Красильник Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. С. 55–60. URL: https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.1.7

Юлія Олександрівна Вовкоріз
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

Використання штучного інтелекту у вивченні іноземних мов: виклики і перспективи

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, і освіта не є винятком. Особливо помітно це у сфері вивчення іноземних мов, де інструменти на основі штучного інтелекту (ШІ) дедалі активніше входять у щоденну практику студентів і викладачів. Чат-боти, голосові асистенти, програми для перекладу та перевірки тексту кардинально змінюють підходи до навчання – але разом із новими можливостями несуть і нові виклики. Постає важливе питання: чи справді ШІ допомагає вивчати мову ефективніше, чи навпаки – формує залежність і поступово гальмує справжній розвиток студентів, які лише починають свій шлях у вивчення інформації, яку надають ШІ-системи. Саме тому вивчення ролі штучного інтелекту в мовній освіті є одним із найактуальніших завдань сучасної педагогіки.

Актуальність теми зумовлена тим, що переважна більшість сучасних студентів вже активно використовує ШІ-інструменти для вивчення іноземних мов, однак робить це стихійно – без усвідомлення їхніх справжніх переваг і реальних обмежень. Водночас наукова спільнота лише починає системно осмислювати педагогічний потенціал таких технологій. Питання про те, де ШІ є дійсно корисним помічником у розвитку мовних умінь, а де може завдати шкоди природному формуванню мовленнєвої компетенції, залишається відкритим і потребує детального наукового вивчення. Крім того, стрімкий розвиток генеративного ШІ у 2022-2024 роках суттєво прискорив впровадження цих технологій в освіту, що робить дослідження цієї теми особливо своєчасним. Проблема є актуальною і для українського освітнього простору, де цифровізація навчання значно прискорилася в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Мета дослідження – проаналізувати можливості та ризики використання штучного інтелекту у вивченні іноземних мов і визначити найбільш ефективні способи його застосування в навчальному процесі студентів закладів вищої освіти.

Серед найбільш поширених ШІ-інструментів, які активно використовують студенти для вивчення іноземних мов, виділяють кілька основних категорій: чат-боти

(ChatGPT, Gemini), мовні застосунки з елементами адаптивного навчання (Duolingo, ELSA Speak), онлайн-перекладачі нового покоління (DeepL, Google Translate) та програми для автоматичної перевірки граматики і стилю (Grammarly). Кожен з цих інструментів має власну методичну специфіку і по-різному впливає на розвиток різних мовних навичок – читання, письма, говоріння та аудіювання. Важливо розуміти, що жоден із них не є універсальним рішенням, і кожен потребує усвідомленого підходу з боку студента. Дослідники зазначають, що найбільший ефект досягається тоді, коли ці інструменти використовуються комплексно і цілеспрямовано, а не хаотично.

До ключових переваг використання ШІ у вивченні іноземних мов відносяться:

– Personalized learning: AI tools adapt to each learner's level and offer tasks of the right difficulty, which allows students to study at their own pace without feeling lost or bored. For example, Duolingo tracks mistakes and repeats difficult words more often until the student remembers them.

– 24/7 availability and instant feedback: students can practice at any time and immediately see their mistakes. For example, if a student writes "I goed to school yesterday", Grammarly or ELSA Speak will highlight the error and suggest the correct form: "I went to school yesterday", with a short grammar explanation.

– Lower stress and anxiety: talking to a chatbot feels less scary than speaking with a real person, which is especially helpful for beginners who are afraid of making mistakes in front of others.

– Variety of practice formats: from pronunciation training with ELSA Speak to writing emails and dialogues in ChatGPT – AI makes learning more interesting and flexible.

Разом із тим існують суттєві виклики, які необхідно враховувати як студентам, так і викладачам. Ці виклики не є підставою для повної відмови від ШІ-технологій, але вимагають усвідомленого та відповідального підходу до їх використання в освітньому процесі. Особливо важливо навчити студентів самостійно розпізнавати ситуації, у яких звернення до ШІ є доречним, а коли – необхідно докласти власних зусиль для формування справжньої мовленнєвої навчки:

– Over-reliance on translation tools: students who use DeepL or Google Translate for every sentence never learn to think in the target language. They simply copy ready-made phrases instead of building their own.

– No real communication: AI cannot replace live conversation. It does not react to emotions, does not teach cultural context, and cannot create the kind of unpredictable, natural dialogue that happens between real people.

– Overly formal language: AI-generated texts are often grammatically correct but too neutral and stiff. For example, ChatGPT might write "I would like to express my gratitude" in a situation where a native speaker would simply say "Thanks a lot!" A student who only learns from AI may sound unnatural in real conversations.

– Academic integrity: some students submit AI-generated work as their own, which not only breaks the rules but also stops them from actually learning – because real practice never happens.

– Possible errors and cultural gaps: AI tools are not perfect. They can make mistakes with idioms, regional expressions, and cultural nuances. A student who trusts AI blindly may learn incorrect patterns.

Окремої уваги заслуговує питання ролі викладача в умовах поширення ШІ-технологій. Деякі дослідники висловлюють занепокоєння, що ШІ може поступово витіснити педагога з навчального процесу. Проте більшість науковців сходяться на думці, що роль викладача не зменшується, а трансформується: з простого транслятора знань він перетворюється на наставника, який допомагає студентам критично осмислювати інформацію, отриману від ШІ-систем, формує в них навички відповідального використання технологій та підтримує живий діалог, якого жоден алгоритм замінити не

може. Саме це поєднання – технологічна підтримка ШІ та людська мудрість педагога – є запорукою ефективного сучасного навчання іноземних мов.

Штучний інтелект є потужним і перспективним допоміжним інструментом у вивченні іноземних мов, однак він не може і не повинен повністю замінювати традиційне навчання та живу комунікацію між людьми. Найкращий освітній ефект досягається тоді, коли ШІ використовується усвідомлено і цілеспрямовано – для самостійної практики, самоперевірки та отримання миттєвого зворотного зв'язку, а не як зручний замінник власного мислення та зусиль. Ключовою умовою є критичне ставлення студента до можливостей технологій: він має чітко розуміти, де ШІ справді допомагає, а де обмежує розвиток реальних мовних умінь. Викладачі ж мають не ігнорувати ці інструменти, а цілеспрямовано навчити студентів грамотно й відповідально їх використовувати – формуючи не залежність від технологій, а цифрову грамотність і критичне мислення.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо інтеграції ШІ-інструментів у навчальній програмі з іноземної мови для студентів різних спеціальностей і рівнів підготовки. Важливим напрямом є також проведення емпіричних досліджень серед студентів українських закладів вищої освіти з метою виявлення найефективніших індивідуальних стратегій поєднання традиційного та ШІ-підтримувального навчання іноземних мов в умовах сучасної цифрової освіти. Перспективним є й дослідження довгострокового впливу регулярного використання ШІ-інструментів на рівень мовної компетенції студентів.

Список використаних джерел

1. Калько, Р. М., Декусар, Г. Г., & Лагун, К. Д. (2024). Теоретичні та практичні засади використання методів штучного інтелекту при вивченні іноземних мов у ЗВО. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки, (208)*, 181–187.

2. Мар'єнко, М., & Коваленко, В. (2023). Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта, 38*(1), 48–53. https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007

3. Shortt, M., Tilak, S., Kuznetcova, I., Martens, B., & Akinkuolie, B. (2023). Gamification in mobile-assisted language learning: A system.

Анна Володимирівна Волошин
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Іванівна Гузь

Етимологічні та функціональні особливості іншомовних запозичень у заголовках політичних текстів

Заголовки політичних публікацій формують перший рівень сприйняття суспільних процесів і водночас слугують інструментом ідеологічного впливу. Іншомовні запозичення в назвах матеріалів не обмежуються номінативною функцією – вони передають культурні асоціації, маркують комунікативні стратегії видання та відображають ступінь інтернаціоналізації політичної лексики. Метою дослідження є виявлення структурно-семантичних та функціонально-прагматичних особливостей іншомовних запозичень у заголовках політичних матеріалів інтернет-видання The

Guardian. Об'єкт – заголовки цього видання, предмет – структурно-семантичні та функціонально-прагматичні особливості функціонування запозичень у них.

У теоретичній частині роботи ми розглянули запозичення як механізм постійного збагачення словникового складу мови. Англійська мова демонструє особливу відкритість до іншомовних елементів: нормандське завоювання закріпило французьку лексику в адміністративній сфері, Ренесанс підсилив латинізацію наукового словника, колоніальна доба залучила елементи з десятків мов різних континентів [2, с. 142]. Заголовок як семантично автономна одиниця тексту функціонує в умовах обмеженого обсягу, що підвищує семантичну щільність кожного слова та посилює прагматичне навантаження іншомовних елементів.

Матеріалом дослідження послужили заголовки статей із рубрик politics, world news та opinion видання The Guardian за 2022–2026 роки. Ми застосували методи етимологічного, компонентного, контекстуального, кількісного та дискурсивного аналізу.

Результати етимологічної класифікації засвідчили домінування латинських запозичень – 45%: status quo, casus belli, modus operandi, quid pro quo, politician. Французькі галіцизми становлять 44%: détente, coup d'état, laissez-faire. Германізми – 6%: zeitgeist, realpolitik. Іспанські та інші елементи – 3%: junta, guerrilla, vendetta. Діахронічний аналіз виявив, що більшість запозичень належить до давніх шарів англійської лексики, однак їхнє функціонування у сучасних заголовках не є простим відтворенням усталених значень – контекстуальне оточення змінює семантику, створюючи нові смислові відтінки [1, с. 176].

Семантико-тематична класифікація дозволила виділити шість груп: юридичну, дипломатичну, військову, економічну та філософську. Домінування юридичної та дипломатичної термінології відображає традиційну роль латини і французької у цих дискурсах [3, с. 99]. Ми також зафіксували семантичні зміни запозичень: розширення значення, конотативні зміни, метафоризацію та десемантизацію. Так, «status quo» у заголовках вживається значно ширше, ніж у первісному юридичному значенні.

Прагматичний аналіз дозволив виявити 9 функцій іншомовних запозичень у конструюванні політичного тексту: об'єктивізацію (маскування оціночних суджень під нейтральний опис), інтелектуалізацію (підвищення статусу тексту), дистанціювання (відстороненість автора), історизацію, компресію, легітимізацію, конструювання ідентичності, інтертекстуальний діалог, фреймування події.

Ми дійшли таких висновків: іншомовні запозичення у заголовках The Guardian є не просто номінативними одиницями, а інструментами створення та пояснення бажаного образу політичних подій. Вибір між англійським відповідником і запозиченням відображає редакційну стратегію щодо тональності, його спрямованість на аудиторію та ідеологічне спрямування. Систематичне використання латинізмів і галліцизмів дозволяє The Guardian показати себе як інтелектуальне видання з аналітичною глибиною.

Список використаних джерел

1. Біляк І. В. Ігровий заголовок як засіб впливу в англомовному новинному медіатексті. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46 (1). С. 172–182.

2. Alkazwini A. The Linguistic Influence of the Norman Conquest (11th Century) on the English Language. *International Journal of Linguistics*. 2016. Vol. 8. No. 3. P. 141–152.

3. Baugh A. C., Cable T. *A History of the English Language*. 5th ed. London: Routledge, 2002. 447 p.

Єва Анатоліївна Волоцька
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність D3 "Менеджмент"

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Надія Олександрівна Бреславець

The Role of Youth Language in Modern Communication

The way young people communicate is characterized by informal vocabulary, slang, abbreviations, and new words that are mostly used by them. It is constantly changing, especially because of social media, the internet, global trends, and popular culture. Language is evolving faster than ever before in today's fast-paced world, and young people are often the ones who drive these changes.

First of all, the way young people talk makes communication more emotional and expressive. They use slang to creatively express their feelings, what they think, and how they react. In everyday speech and online chats, people often use words like "slay" (to do something very well), "no cap" (to say that something is true), "rizz" (the ability to attract or impress someone), "vibe" (a feeling or atmosphere), "period" (to stress that something is final or unquestionable), "iconic" (something very impressive or memorable), "it's giving" (to describe the impression something creates), "low-key" (slightly or secretly), and "high-key" (very openly or strongly). These expressions and phrases, which have become quite common among young people, demonstrate that communication often occurs within the same age group, and modern technology has no bearing on it. Thus, such phrases help young people better explain complex feeling.

Second, youth language makes communication easier and faster for people to talk to each other. Speed is very important in digital communication, that's why young people use short forms all the time. A lot of people use "IDK" (I don't know, when someone isn't sure about something), "OMG" (Oh my God, when someone is surprised or has strong feelings), "FYI" (for your information, when someone wants to share extra or useful information), "TBH" (to be honest, when someone wants to share an honest opinion), and "BTW" (by the way, when someone wants to add something to the conversation).

There are also many shortened forms that people use, like "u" (you), "ur" (your), "tho" (though), "bc" (because), and "dm" (direct message). Short forms in social media chat dialogues make the conversation shorter, clearer, and easier to understand.

It is important to note that such changes in language show how culture, relationships between people, and society are changing. Even in the countries where English isn't the first language, many borrowed English words are commonly used. Young people might use words such as "cringe" (something that makes you feel bad or uncomfortable), "toxic" (behavior that is bad or harmful), "ghosting" (stopping communication with someone without warning), "flex" (to show off), "hype" (strong excitement or promotion), "cancel" (to turn down or publicly criticize someone), and "trend" (something that is currently popular). New phrases emerge online, spread rapidly, and are adopted worldwide. This demonstrates that digitalization and globalization influence young people and change the way they communicate and interact.

In addition, youth language creates a sense of belonging and personal identity. Young people can identify themselves as members of a particular group by using some vocabulary. For example, gamers can apply such words as "noob," an unskilled or new gamer, "GG," which means "good game," used when completing the game, "AFK," an abbreviation for "Away From Keyboard," and "level up," improvement or promotion in terms of gaming. At the same time, pop culture fans use slang word "stan," a term meaning a huge supporter or fan of something,

"fanbase," which stands for a group of fans, "ship," supporting relationships of characters or people.

Youth language has its restrictions as well. Older generation may find it difficult to understand, which can sometimes cause confusion. For instance, phrases like "it's giving me main character energy" (which conveys importance and confidence), "say less" (which indicates that everything is obvious and doesn't require further explanation), or "touch grass" (which advises someone to stop spending so much time on the Internet and return to reality). Furthermore, using too much slang can negatively affect one's capacity for accurate writing and speaking. Using it in formal situations may also be inappropriate, as it can seem unprofessional.

Youth language continues to evolve and influence contemporary communication in spite of all these disadvantages. It is a reflection of developments in culture, technology, and society. Linguists even conduct many studies on youth slang to better understand language development.

To sum up, the language of the youth plays an important role in modern communication. It makes speech more vivid and expressive and reflects current cultural and technological trends. Nevertheless, it should be used appropriately and thoughtfully.

Список використаних джерел

1. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet.* Cambridge: Cambridge University Press. http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511487002
2. Tagliamonte, S. (2016). *Teen Talk: The Language of Adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Yule, G. (2020). *The Study of Language* (7th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
4. Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). Slang and informal language. Retrieved from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com
5. Urban Dictionary. (n.d.). Retrieved from https://www.urbandictionary.com
6. BBC Learning English. (n.d.). Articles on modern English and slang. Retrieved from https://www.bbc.co.uk/learningenglish
7. Cambridge University Press. (n.d.). Linguistics and English language resources. Retrieved from https://www.cambridge.org

Катерина Вітаївна Гаврілова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Формування монологічного мовлення студентів-філологів 1 курсу на заняттях з англійської мови за допомогою технології «Мікрофон» на матеріалі теми «Advantages and Disadvantages of Being Teenager»

Ключові слова: *монологічне мовлення, технологія «Мікрофон», комунікативний підхід, кооперативне навчання, інтерактивні технології, студенти-філологи, англійська мова як іноземна.*

Сутність проблеми. Володіння англійською мовою є ключовою компетентністю сучасного фахівця. Для студентів філологічних спеціальностей іноземна мова виступає головним професійним інструментом, тому особливо важливим є розвиток

монологічного мовлення - здатності чітко, логічно і впевнено висловлювати власні думки англійською мовою.

Студенти першого курсу часто стикаються з труднощами імпровізації, страхом помилок і психологічним бар'єром. Технологія «Мікрофон», описана О. І. Пометун і Л. В. Пироженко, а також розглянута в роботах О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско та С. Ю. Ніколаєвої, є ефективним засобом кооперативного навчання. Однак її потенціал для розвитку плавності та зв'язності монологічного мовлення у студентів-філологів 1 курсу вивчений недостатньо.

Мета роботи: дослідити застосування технології «Мікрофон» для розвитку монологічного мовлення студентів 1 курсу філологічних спеціальностей.

Завдання роботи: охарактеризувати технологію «Мікрофон», визначити психологічні особливості студентів 1 курсу, продемонструвати комплекс практичних вправ на матеріалі теми «Advantages and Disadvantages of Being a Teenager».

Виклад основного матеріалу. Технологія «Мікрофон» - інтерактивний прийом кооперативного навчання, який передбачає послідовну передачу уявного мікрофона. Кожен студент висловлює думку, продовжує попередню репліку або доповнює її коротким монологом. Основна мета - стимулювати спонтанне мовлення, формувати зв'язний монолог і подолати психологічний бар'єр.

На відміну від традиційних вправ, цей прийом вимагає імпровізації, що сприяє розвитку fluency (плавності) та coherence (зв'язності) мовлення.

Студенти першого курсу перебувають у перехідному періоді від школи до університету. У вивченні англійської мови важливо створювати ситуації успіху, поступово підвищувати складність завдань і знижувати бар'єр сорому.

У рамках теми «Advantages and Disadvantages of Being a Teenager» нами були розроблені комплекси вправ з використанням технології «Мікрофон» за принципом поступового ускладнення:

Вправа 1 (початковий рівень) спрямована на активізацію лексики: студенти по черзі (10-12 секунд) називають асоціації зі словом «teenager» без повторів, а в другому раунді коротко пояснюють свій вибір.

Вправа 2 (середній рівень) розвиває зв'язність мовлення: учасники продовжують речення типу «One big advantage/disadvantage of beinteenager is…» протягом 20–25 секунд, додаючи аргументи та linking words.

Вправа 3 (вищий рівень) формує повноцінний міні-монолог: кожен студент протягом 40–60 секунд висловлює особисту думку за схемою «перевага - недолік - власна позиція».

Такий підхід сприяє поступовому збільшенню використання лексичних одиниць та складності монологічного мовлення, розвиваючи його плавність і зв'язність навіть в умовах дистанційного навчання.

Висновок. Отже, технологія «Мікрофон» є ефективним інтерактивним методом розвитку монологічного мовлення студентів-філологів 1 курсу. Запропонований комплекс вправ дозволяє трансформувати короткі спонтанні репліки в більш структуровані монологічні висловлювання та допомагає подолати психологічний бар'єр у онлайн- та очному форматі.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Устименко О.М. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підруч. для студ. класич., пед. і лінгвіст. ун-тів. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

2. Костюченко К. Є. Особливості навчання монологічного мовлення на заняттях з англійської мови у ВНЗ / Костянтин Євгенович Костюченко. *Наукові записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки (Мовознавство) / ред. кол.: О. А. Семенюк [та ін.]. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 136. С. 463–468.

3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник/ О. І Пометун, Л. В Пироженко. за ред О.І Пометун. Київ: видавництво А. С. К. 2004. 192 с.

4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 3-тє вид., випр. і доп. - Київ : Каравела, 2011. 360 с.

Яна Сергіївна Гаранда
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Олександрівна Балабан

Фреймовий аналіз концепту INNOVATION (на матеріалі англомовних медіа BBC та CNN)

Фреймовий аналіз концепту INNOVATION у сучасному англомовному медіадискурсі (на матеріалі BBC та CNN) дозволяє виявити особливості формування уявлень про інновації в глобальному інформаційному просторі. У сучасних умовах медіа виконують не лише інформаційну функцію, а й виступають важливим інструментом формування суспільної свідомості, що зумовлює актуальність дослідження лінгвокогнітивних механізмів репрезентації ключових концептів [4].

Концепт INNOVATION у XXI столітті зазнав суттєвої трансформації: від вузькоспеціалізованого терміна він перетворився на універсальний ідеологічний конструкт, який використовується для опису економічних, політичних і соціальних процесів. Його дослідження здійснюється в межах когнітивної лінгвістики, зокрема теорії фреймової семантики, яка розглядає значення як частину ширших когнітивних структур [1].

Фрейм як когнітивна модель дозволяє структурувати знання про певне явище та визначає спосіб його інтерпретації. У цьому контексті концепт INNOVATION розглядається як багатовимірна структура, що включає ядерні та периферійні компоненти, які актуалізуються залежно від комунікативної ситуації [3].

Аналіз матеріалів англомовних медіа BBC та CNN показав, що репрезентація інновацій здійснюється через систему фреймів, які задають певну інтерпретацію подій. Найбільш поширеними є фрейми інновації як засобу вирішення глобальних проблем, інновації як ресурсу економічного розвитку, інновації як інструменту геополітичної конкуренції та інновації як потенційної загрози, пов’язаної з розвитком новітніх технологій [6].

Значну роль у формуванні цих інтерпретацій відіграють лексико-семантичні засоби. Використання таких лексем, як *breakthrough*, *disruption*, *transformation*, впливає на тональність повідомлення та формує відповідне ставлення аудиторії до описуваних явищ. Таким чином, мова медіа виступає не лише засобом передачі інформації, а й інструментом впливу на когнітивні процеси реципієнтів [5].

Особливої уваги заслуговує історична еволюція значення лексеми INNOVATION. У попередні століття вона мала переважно негативне значення та асоціювалася з відхиленням від традицій, однак у сучасному дискурсі набула позитивної конотації й пов’язується з прогресом, розвитком і технологічним вдосконаленням [7].

Крім того, у медіадискурсі простежується ідеологічна диференціація репрезентації інновацій. Зокрема, інновації в країнах Глобальної Півночі подаються як

чинник економічного зростання та домінування, тоді як у країнах Глобального Півдня вони часто інтерпретуються як засіб подолання соціальних і гуманітарних проблем [4].

Важливим є також те, що медіа активно використовують стратегії фреймування для маніпуляції увагою аудиторії, акцентуючи певні аспекти явищ і ігноруючи інші. Це дозволяє формувати певні когнітивні моделі реальності та впливати на суспільні уявлення про технологічний розвиток і його наслідки [6].

Отже, фреймовий аналіз концепту INNOVATION дозволяє встановити, що медіа не лише відображають об'єктивну дійсність, а й активно її конструюють. Концепт INNOVATION виступає важливим інструментом формування суспільних уявлень і відіграє значну роль у сучасному глобалізованому світі, впливаючи на сприйняття технологічного прогресу, економічних процесів і соціальних змін.

Список використаних джерел

1. Fillmore C. Frame semantics. *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2006. P. 373–400.
2. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 276 p.
3. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 614 p.
4. Fairclough N. Language and Power. London: Routledge, 2001. 259 p.
5. Dijk van T. A. Discourse and Power. New York: Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.
6. Entman R. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 1993. Vol. 43(4). P. 51–58.
7. Godin B. Innovation Contested: The Idea of Innovation over the Centuries. New York: Routledge, 2015. 210 p.

Вікторія Іванівна Герінг
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Людмила Володимирівна Давидюк

Система вправ з розвитку художньо-образного мислення учнів 7-го класу (на прикладі вивчення повісті-притчі «Маленький принц»)

Актуальність теми зумовлена необхідністю розвитку художньо-образного мислення учнів 7-го класу в сучасному освітньому процесі, що сприяє глибшому розумінню літературних творів і формуванню творчої особистості. Особливого значення ця проблема набуває саме у 7-му класі, коли учні переходять від репродуктивного сприйняття тексту до його інтерпретації та осмислення. Художньо-образне мислення є важливою складовою літературної освіти, оскільки забезпечує не лише сприйняття сюжету, а й проникнення у внутрішню логіку твору. Розвиток уяви та асоціативного мислення дає можливість учням глибше відчути художній світ і формує основу їхньої творчої особистості. Доцільність звернення до повісті-притчі «Маленький принц» зумовлена її глибоким символічним змістом. Твір відкриває широкі можливості для розвитку уяви, асоціативного мислення та емоційної чутливості школярів. Використання

цього твору сприяє розвитку образного бачення, чуттєвого сприйняття художнього слова, уміння аналізувати символи та зіставляти різні інтерпретації образів.

Формування художньо-образного мислення потребує цілісної системи роботи, яка інтегрується в усі етапи вивчення твору – від емоційного налаштування до його аналізу та творчого осмислення. Саме тому практичний компонент дослідження вибудовується як послідовна система, що охоплює підготовчий етап очікування та уявлення, аналітико-інтерпретаційний етап роботи з текстом та творчо-рефлексивний етап узагальнення й інтерпретації. Наведемо приклади завдань для кожного етапу.

На підготовчому етапі, метою якого є активізація уяви учнів та формування читацьких очікувань, доцільно використовувати систему завдань, спрямованих на прогнозування змісту твору. Зокрема, пропонується завдання із розшифрування назви «йикьнелаМ цнипр», після чого учням ставляться запитання: *про що може бути твір із такою назвою, хто може бути його героєм, яким є світ цього героя.* Такий підхід сприяє розвитку гнучкості мислення та формуванню навичок прогнозування.

Подальша робота передбачає створення первинного художнього образу героя. Учням пропонується визначити, яким вони уявляють Маленького принца: скільки йому років, де він живе, який має вигляд і характер. Після цього їхні уявлення зіставляються з ілюстраціями різних художників, що сприяє розвитку образного мислення та уточненню первинного сприйняття образу.

Переходячи до аналітико-інтерпретаційного етапу, метою якого є формування вмінь аналізувати текст та інтерпретувати художні образи, доцільно звернутися до порівняльної роботи. Зокрема, ефективною є система завдань, пов’язаних із порівнянням ілюстрацій: учням пропонується описати образ героя, визначити спільні та відмінні риси, обґрунтувати, яке зображення є найближчим до їхнього бачення, а також звернути увагу на кольори як засіб передачі настрою. Окрему увагу варто приділити роботі з текстом через порівняння перекладів. Учням пропонується знайти відмінності між фрагментами, визначити слова, що створюють різні образи, та обрати найбільш емоційно виразний варіант. Доцільно поставити такі запитання: у якому варіанті герой виглядає більш розгубленим – коли він «вражений і знічений» чи «дуже здивований»; який опис Троянди здається більш теплим; чи є різниця між побажаннями «знайти свою долю» і «знайти своє щастя»; який варіант прощання викликає відчуття суму або надії. Така робота розвиває чутливість до художнього слова та аналітичне мислення.

На творчо-рефлексивному етапі, метою якого є розвиток творчої уяви та формування особистісного ставлення до прочитаного, доцільно використовувати завдання, що передбачають емоційне «проживання» тексту. Зокрема, ефективною є творча робота у формі листа від імені героя. Учням пропонується передати почуття Маленького принца або Троянди, відповідаючи на запитання: які моменти були найціннішими, як змінилося ставлення до Троянди, що герой відчуває, що означає бути відповідальним за свою квітку, яку пораду він міг би дати. Завершальним етапом є творче моделювання подальшого розвитку подій. Учням пропонується уявити нову зустріч героїв, визначити, чи змінилися вони, описати Троянду, передбачити можливий шлях Маленького принца або сформулювати альтернативний фінал твору. Такі завдання сприяють розвитку творчого мислення та здатності до художньої інтерпретації.

Отже, формування художньо-образного мислення учнів 7-го класу має здійснюватися системно через послідовну реалізацію підготовчого, аналітико-інтерпретаційного та творчо-рефлексивного етапів. Використання повісті-притчі «Маленький принц» є методично доцільним, оскільки вона сприяє розвитку уяви, формує вміння аналізувати символи та стимулює творчу інтерпретацію. Запропонована система роботи забезпечує комплексний підхід до навчання і сприяє формуванню творчої особистості учня.

Список використаних джерел

1. Білик Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. С. 316-320.
2. Городенко Л. М. Система уроків за казкою-притчею А. де Сент- Екзюпері «Маленький принц». *Зарубіжна література*. 2004. № 3. С. 34–36.
3. Левицька О. Виховний потенціал казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц». *Проблемигуманітарнихнаук*. Вип.28:Філологія. 2011. С. 271–282.
4. Скоцик Л. Подорож у Всесвіті. Життєві уроки маленького принца за твором А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». *Зарубіжна література*. 2006. № 12 (460). С. 12–13.

Яна Сергіївна Гіцевич
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Поняття цифрового сленгу та його місце в сучасній англомовній онлайн-комунікації

Розуміння особливостей сучасної цифрової комунікації займає важливе місце у спілкуванні людей не тільки всередині однієї держави, але й на міжнародному рівні. Досліджуючи дане питання ми б хотіли звернути увагу на те, що «станом на початок 2023 року глобальна кількість інтернет-користувачів досягла 5,3 мільярда осіб, що становить 66 % світового населення (Elliot, 2023). Ця статистика є індикатором цифрової інтеграції та масової медіалізації, які трансформують комунікативні практики мовців різних поколінь» [1, с. 43].

При цьому, слід зазначити, що у світі не існує єдиного поняття та єдиного розуміння поняття «сленг», а також «цифровий сленг». Для обґрунтування наших поглядів ми пропонуємо звернутися до наукової літератури та детальніше дослідити дане питання. «Сленг – це область лексики в постійному стані розвитку та змін, що складається з яскравих і барвистих слів і фраз, які характеризують різні соціальні та професійні групи, особливо коли ці терміни використовуються для спілкування всередині групи. Сленг забезпечує і посилює соціальну тотожність, але він також використовується в суспільстві загалом, щоб досягти атмосфери неформальної та дружньої ситуації, і чим більше хтось знає когось, тим більше можна спиратися на скорочення та сленг» [2, с. 103; 3, с. 112].

У даному визначенні автор підкреслює насамперед динамічний характер сленгу, акцентуючи на його постійній змінюваності та залежності від соціальних і професійних груп, для яких він слугує засобом внутрішньої комунікації й самоідентифікації. Водночас у наведеному формулюванні простежується розширення функцій сленгу за межі групового вжитку, оскільки він розглядається як інструмент створення неформальної, дружньої атмосфери спілкування, що посилюється зі зростанням рівня взаємної обізнаності співрозмовників.

За іншим визначенням сленгом є «нелітературна додаткова лексична система, яка представляє паралельну експресивно-оціненну, найчастіше стилістично знижену

синонімію позначень загальновідомих понять і належить певній соціальній субкультурі; різновид соціолекту, соціально маркованої лексики певної суспільної групи (професійної, вікової тощо) в межах національної мови» [3, с. 112; 4, с. 560].

У цьому визначенні увага зосереджується на тому, що сленг функціонує як окремий мовний прошарок, який використовується певними групами людей для вираження власного ставлення, емоцій та оцінок. По суті, авторка підкреслює його роль як засобу, що дозволяє по-іншому, більш неформально і виразно називати звичні явища, водночас показуючи належність мовця до конкретного соціального середовища.

За іншою версією сленгом є «жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення. Особливістю комп'ютерного сленгу, що відрізняє його від інших сленгів та інших соціальних діалектів, є тенденція до поліфункціональності його лексичних одиниць» [5].

У наведеному підході сленг розглядається як мовне явище, що виникає в межах окремих соціальних або професійних груп, але здатне виходити за їхні межі та впливати на загальновживану мову через свою виразність і емоційність. Порівняно з попередніми трактуваннями, тут акцент зміщується на процес поширення сленгових одиниць і їх поступову інтеграцію в літературне мовлення. Окремо підкреслюється специфіка комп'ютерного сленгу, яка полягає у здатності одних і тих самих мовних одиниць виконувати кілька функцій залежно від контексту вживання.

Роль цифрового сленгу на сьогоднішній день також є актуальною та вимагає більшої уваги до свого аналізу та дослідження. Як слушно зазначає Польовик Д.В. - «комп'ютерні сленгізми є важливою частиною мовлення в інтернеті та технологічних сферах, оскільки допомагають економити час і спрощувати процес комунікації. Вони відбивають швидкі зміни в технологічній сфері та відображають нові технології, пристрої та програми. Вони допомагають людям легше розуміти ці технології та спілкуватися, що сприяє розвитку технічного дискурсу й інновацій» [6, с. 48].

У наведеному твердженні цифровий сленг осмислюється як функціонально важливий елемент сучасної комунікації, що забезпечує її оперативність і спрощення в умовах інтенсивного обміну інформацією. Автор підкреслює його тісний зв'язок із розвитком технологій, оскільки такі мовні одиниці швидко реагують на появу нових явищ у цифровому середовищі та слугують засобом їхнього освоєння. Водночас акцентується, що використання комп'ютерного сленгу сприяє формуванню й розвитку професійного технічного мовлення, полегшуючи взаєморозуміння між учасниками комунікації.

Попри наведені аргументи, твердження про однозначно позитивну роль цифрового сленгу потребує критичного уточнення, оскільки його надмірне використання може знижувати рівень мовної точності та ускладнювати взаєморозуміння між різними групами користувачів. Не всі сленгові одиниці є універсально зрозумілими, тому їх активне вживання нерідко створює комунікативні бар'єри поза межами вузьких професійних або вікових спільнот. Крім того, стрімка мінливість такого лексикону зменшує його стабільність і обмежує можливість довготривалого використання в науковому та офіційному дискурсі.

Отже, цифровий сленг є складним і динамічним мовним явищем, що виникає в межах цифрового середовища та відображає специфіку сучасної онлайн-комунікації. Його функціонування поєднує позитивні аспекти, пов'язані зі швидкістю, експресивністю та адаптацією до технологічних змін, і водночас певні обмеження, зокрема потенційне ускладнення взаєморозуміння та зниження мовної точності поза межами відповідних спільнот. Таким чином, цифровий сленг потребує подальшого комплексного лінгвістичного дослідження з урахуванням як його комунікативної ефективності, так і впливу на розвиток сучасної англомовної онлайн-комунікації.

Список використаних джерел

1. Василевська Т.В., Голінко А.М. Соціолінгвістика цифрового середовища: сленг соціальних мереж як каталізатор лексичних інновацій в англійській мові. *Вісник КНЛУ*. Серія Філологія. Том 27. No 2. 2024. С. 42-51. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/7669/323961-%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20-751852-1-10-20250305.pdf?sequence=1
2. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. New York: Longman Inc, 1969. 278 p.
3. Пилипей Ю. А. Сленг, етапи його розвитку та місце в сучасному світі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Філологія. 2018 № 36 том 1. С. 112–114. https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/2190/3/Sleng_etapy_jogo.pdf
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
5. Комп'ютерний сленг. Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій. URL: https://duikt.edu.ua/ua/news-1-525-9059-kompyuterniy-sleng_kafedra-angliyskoi-movi-ta-kompyuternih-lingvotehnologiy
6. Польовик Д.В. Актуалізація комп'ютерного сленгу в мові українських видань. *Південний архів (філологічні науки).* № 92. 2023. С. 46–52. URL: https://www.pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/839/824

Світлана Миколаївна Горовець
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Комунікативно-прагматична специфіка відтворення англійських етикетних формул українською мовою: корпусний підхід

Етикетні формули розкривають закодовані в лінгвокультурі усталені морально-духовні цінності народу. Їхнє використання вказує на соціально-прагматичні чинники, зокрема вік, статус, рівень міжособистісної дистанції між мовцями. У різних комунікативних ситуаціях вони можуть набувати різних форм, виражатись різними мовними засобами, що ускладнює їхній переклад (Coulmas, 2005).

Беручи ці особливості до уваги, для комплексного аналізу перекладацьких трансформацій використаних В. Морозовим при перекладі роману Дж. Роулінг «Harry Potter and the Philosopher's Stone» було використано класифікацію О. О. Селіванової. Дослідниця зазначає, що перекладацькі трансформації – «це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту». Отже, перекладач здійснює такі зміни, щоб переклад викликав у читачів таку саму реакцію й передавав такий самий зміст, як і оригінал, але з урахуванням особливостей іншої мови (Долганова, Запухляк, 2024).

Отже, класифікація створена О. О. Селівановою дозволяє розглянути рівні мовних змін, поділивши трансформації на три основні групи: лексичні, граматичні та лексико-граматичні (Селіванова, 2013).

При аналізі було виявлено, що найчастіше при перекладі було використано лексичні трансформації. Це свідчить про те, що автор перекладу, намагався передати особливості мови оригіналу мовними засобами української мови, замість того, щоб

використовувати формальне відтворення одиниць. Зокрема, можемо прослідкувати значне використання модуляції. Наприклад, англійська формула «*What's up?»* перекладена як *«Що сталося?»*, що передає не буквальний зміст, а комунікативну функцію запитання про ситуацію. Також можемо помітити використання конкретизації для уточнення значення, наприклад, *«Have a good term»* перекладено як *«Успіхів у навчанні»*, де узагальнене поняття *term* отримує більш конкретне тлумачення.

Граматичні трансформації також було вжито перекладачем. Їхнє застосування зумовлено відмінностями в граматичній будові досліджуваних мов. В англійській мові структура речень має більш фіксований характер, тоді як українська мова допускає більшу варіативність. Це зумовлює використання таких трансформацій як поділ речення та використання граматичних змін, наприклад, *«See you over the summer, then» – «Ну, все. Побачимося після літа»*, спостерігаємо поділ речення, крім того, змінюється структура речення, в оригіналі підмет є імпліцитним, в перекладі ж бачимо використання дієслово «побачимося», що вказує на суб'єкт дії завдяки закінченню. Також прослідковуємо використання вставної частини *«ну все»* при перекладі, ця частина додатково вказує на завершення розмови, а також є природною для українського читача.

Лексико-граматичні трансформації не мають такого широкого використання як попередні дві групи. Але можемо прослідкувати їх використання на прикладах. *«Welcome back, Mr Potter, welcome back» – «Вітаю вас із поверненням, пане Поттере, щиро вітаю»*, бачимо використання описово-перифрастичного перекладу, що передбачає заміну короткої формули на більш розгорнуте висловлення, що відповідає нормам українського мовлення. Крім того, спостерігаємо використання компенсації, як способу передачі прагматичного ефекту висловлення, наприклад: *«Bye-bye, Norbert! … Mummy will never forget you!» – «Норбертику, бувай!.. Твоя мамуся ніколи тебе не забу-у-де!..»*, емоційність та експресивність оригіналу відтворюється за допомогою пестливих форм та графічного подовження звуків, що не повністю збігається з оригінальною формою, але компенсують її зміст і вплив.

Отже, за допомогою класифікації, розробленої О. О. Селівановою, можемо зробити висновок, що задля виконання якісного перекладу В. Морозов застосовував не просто калькування англійських виразів, а використовував перекладацькі трансформації, задля передачі мовних та культурних особливостей мови.

Список використаних джерел

1. Долганова, В. П., Запухляк, І. М. (2024). Про перекладацькі трансформації на сучасному етапі розвитку перекладознавства. Взято з: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/16843/16743&ved=2ahUKEwiI4IX3p-iTAxVZo_0HHehNBzIQFnoECA0QAQ&usg=AOvVaw3_L_2SOWOz1VDkUEU_oUFY

2. Селіванова О. О. (2017). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Взято з: https://www.scribd.com/document/476908281/селіванова-pdf

3. Селіванова, О. О. (2013). Обґрунтування нової типології трансформацій у перекладі за параметрами чинників перетворення, семіотичного статусу та рівнів мовної системи. Взято з: https://bibl.com.ua/informatika/30542/index.html

4. Coulmas F. (2005). Sociolinguistics: The study of Speakers' Choices. Retrieved from https://assets.cambridge.org/97811070/37649/frontmatter/9781107037649_frontmatter.pdf

Олексій Андрійович Гришаков
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Етапність роботи з аудіоматеріалами в умовах використання сучасних Інтернет-ресурсів

Актуальність. Стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлює докорінну зміну підходів до організації мовної освіти у вищій школі. Сучасні інтернет-ресурси відкривають широкі можливості для систематичного тренування слухового сприймання та індивідуалізації навчання, що є критично важливим для студентів-філологів. Проте ефективність застосування онлайн-матеріалів безпосередньо залежить від продуманої методичної організації та інтеграції в навчальний процес. Просте прослуховування автентичних записів без поетапної роботи та супровідних завдань виявляється малоефективним і може посилювати «тривогу аудіювання», що зумовлює необхідність чіткої структуризації роботи з аудіоматеріалами. ***Мета дослідження*** – теоретично обґрунтувати методичну етапність роботи з іншомовними аудіоматеріалами з використанням сучасних інтернет-ресурсів для формування комунікативної компетентності в аудіюванні.

Аудіювання є активним, свідомим і багатоступеневим когнітивним процесом, що включає фонетичне сприйняття, лексичне розпізнавання та смислове опрацювання. Оскільки в природному спілкуванні відсутні паузи для осмислення, використання інтернет-ресурсів, таких як TED Talks, BBC Learning English та інтерактивні платформи, дозволяє нівелювати комунікативну тривожність через можливість регулювання темпу навчання та багаторазового повернення до складних фрагментів.

Особливістю формування аудитивної компетентності у студентів-філологів першого курсу є необхідність переходу від адаптованих шкільних текстів до автентичного мовлення носіїв мови. Цифрові ресурси забезпечують цей перехід завдяки інтерактивності та автентичності контенту [1]. Аналіз методичних вимог та психолого-педагогічних особливостей сприймання мовлення дозволяє виокремити три ключові етапи роботи з аудіоконтентом онлайн:

Дотекстовий (підготовчий) етап. Спрямований на подолання лексичних, граматичних та психологічних труднощів. На цьому етапі критично важливим є розвиток механізму прогнозування (антиципації). Студенти намагаються передбачити зміст тексту, спираючись на заголовки, прев'ю-зображення або ключові слова. Доцільно використовувати інтерактивні картки (наприклад, Quizlet) для попереднього введення нових лексичних одиниць, що знижує когнітивне навантаження під час безпосереднього прослуховування. Це дозволяє студенту сфокусуватися на загальному змісті, а не на декодуванні окремих слів.

Текстовий (основний) етап. Передбачає безпосереднє прослуховування або перегляд матеріалу з метою отримання інформації. Сучасні платформи дозволяють реалізувати стратегію «керованого прослуховування». Найкращі ресурси (наприклад, British Council LearnEnglish) пропонують виконання завдань безпосередньо під час аудіювання: вибір правильної відповіді (multiple choice), встановлення відповідностей (matching) або заповнення пропусків (gap-fill). Використання функцій субтитрів на початковому етапі або регулювання швидкості відтворення на платформах YouTube чи TED забезпечує необхідну опору, допомагаючи мозку сегментувати мовленнєвий потік.

Важливо, щоб студенти на цьому етапі розрізняли інтенсивне (з повним розумінням деталей) та екстенсивне (для загального ознайомлення) аудіювання.

Післятекстовий (контрольно-рефлексивний) етап. Фокусується на перевірці розуміння, розвитку критичного мислення та виведенні отриманої інформації у продуктивні види мовленнєвої діяльності (говоріння або письмо). Цей етап включає відповіді на відкриті запитання, обговорення проблематики відео та ведення «щоденників аудіювання» (listening diaries). Використання інтерактивних інструментів, таких як Kahoot!, забезпечує миттєвий зворотний зв'язок та підтримує високий рівень мотивації. Важливим елементом є рефлексія, коли студент оцінює власні успіхи, виявляє прогалини у розумінні та визначає стратегії для їх усунення у майбутньому.

Висновки. Ефективна інтеграція інтернет-ресурсів у процес навчання аудіювання є насамперед педагогічною, а не технічною задачею. Технологія виступає лише засобом, тоді як результат забезпечується методично грамотною стратегією. Дотримання чіткої етапності (дотекстовий, текстовий та післятекстовий етапи) у роботі з цифровими аудіоматеріалами сприяє глибокому розумінню автентичного мовлення, допомагає подолати типові труднощі (швидкий темп, акценти) та закладає міцну основу для подальшого фахового розвитку майбутнього філолога.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та апробації комплексів вправ для розвитку стратегій «здогадки з контексту» під час роботи з відеоподкастами на початковому етапі підготовки філологів.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка»*. 2026. 2(22), С. 635–647. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647

Ольга Миколаївна Громова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Лорина Галіківна Александрова

Інформаційно-дослідницький проєкт як засіб формування іншомовної соціокультурної компетентності старшокласників

Сучасний розвиток суспільства характеризується активними процесами глобалізації та розширенням міжкультурних контактів, що зумовлює зростання ролі іншомовної підготовки як засобу соціокультурної інтеграції особистості. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів старших класів. Метою дослідження є аналіз ефективності використання інформаційно-дослідницького проєкту як засобу формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів.

Проблеми формування іншомовної соціокультурної компетентності та застосування інформаційно-дослідницького проєкту у навчанні іноземних мов висвітлено у працях таких науковців, як Т. Герлянд, Т. Голуб, М. Супрун [1; 2; 3].

Соціокультурна компетентність розглядається як складова іншомовної комунікативної компетентності та визначається як здатність особистості здійснювати

міжкультурну взаємодію на основі знань про культуру, норми поведінки та цінності іншомовного суспільства [1; 2]. У сучасній методиці навчання іноземних мов підкреслюється необхідність інтеграції мовного та культурного компонентів у процесі навчання, що забезпечує формування цілісної іншомовної комунікативної компетентності учнів [2].

Інформаційно-дослідницький проєкт розглядається як форма організації навчання, що передбачає самостійну діяльність учнів, спрямовану на пошук, аналіз і узагальнення інформації з подальшою презентацією результатів [1; 3]. Використання такого підходу сприяє розвитку критичного мислення, пізнавальної активності та здатності до міжкультурного аналізу, а також формує вміння працювати з різними джерелами інформації та аргументовано представляти результати іншомовного спілкування [3].

Практична реалізація інформаційно-дослідницького проєкту здійснювалася на основі підручника *Solutions Pre-Intermediate (Third Edition)* у межах теми *«Tourism»* [4]. Організація роботи передбачала послідовне проходження трьох етапів:

1. Дотекстового, який забезпечував мотивацію навчальної діяльності, актуалізацію попередніх знань учнів та введення в тематику подорожей через обговорення особистого досвіду учнів;
2. Текстового, спрямованого на опрацювання змісту тексту *«A holiday blog»*, визначення ключової інформації та виділення соціокультурних особливостей, пов'язаних із подорожами та культурою інших країн;
3. Післятекстового, що передбачав виконання аналітичних і творчих завдань, зокрема порівняння культурних особливостей, обговорення отриманої інформації та підготовку власного усного висловлювання на основі теми подорожей.

Зокрема, учням пропонується завдання на основі тексту *«A holiday blog»*, яке передбачає визначення соціокультурної інформації, порівняння культурних особливостей та підготовку власного усного висловлювання. У межах проєктної діяльності учні виконують проєкт, пов'язаний із тематикою подорожей, що включає самостійний пошук інформації, її аналіз та представлення результатів у формі усного виступу (див. Рис. 1).

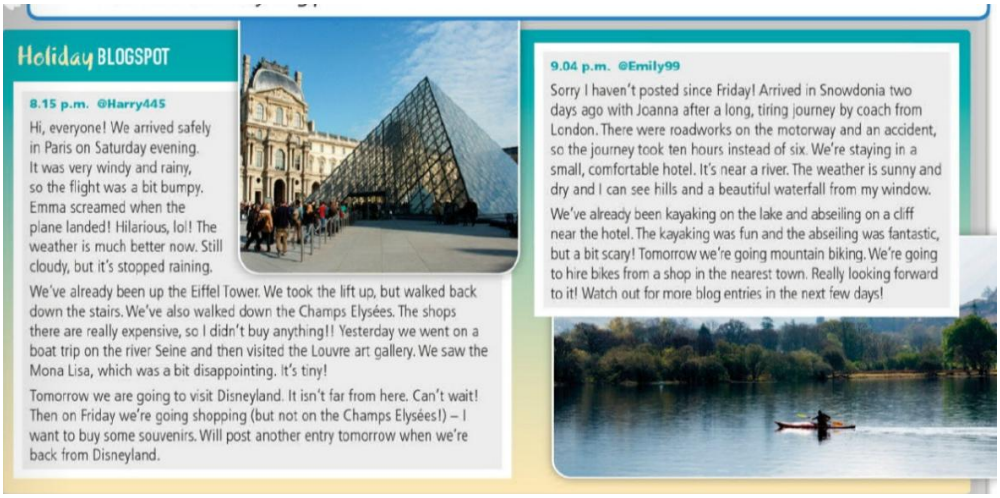

Рис. 1. - Приклад завдання з підручника *Solutions Pre-Intermediate (Unit 6 "Tourism").*

Отже, проаналізувавши проєктну діяльність як інноваційну технологію у навчанні іноземних мов, можна прийти до висновку, що використання інформаційно-дослідницького проєкту на уроках англійської мови є ефективним засобом формування іншомовної соціокультурної компетентності старшокласників, оскільки поєднує

мовленнєву діяльність із соціокультурним змістом та сприяє розвитку міжкультурної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Герлянд Т. М. Дослідницькі проєктні технології: сутність та особливості використання у навчальному процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти [Електронний ресурс]. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710803/1/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B4%20%D0%A2.%D0%9C._%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf (дата звернення: 16.04.2026).

2. Голуб Т. Project-based learning as a method of teaching English . *Modern engineering and innovative technologies.* 2018. № 7–4. С. 42–45.

3. Супрун М. Ефективність використання методу проєктів при вивченні іноземної мови у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 71, т. 3. С. 256–262.

4. Falla T., Davies P. A. Solutions. Pre-Intermediate. Student's Book. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2016. 144 p.

Валерія Юріївна Гудзь
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри теорії літератури та методики
викладання зарубіжної літератури
Алла Андріївна Астахова

Особливості художнього втілення та інтерпретації роману Бернхарда Шлінка «Читець» в однойменному фільмі С. Долдрі

Роман Б. Шлінка «Читець», опублікований в 1995 році, привернув велику увагу читачів та літературних критиків. Аналізу цього твору присвячені роботи таких українських та зарубіжних вчених: Т. Монолатій, О. В. Самокиша, С. В. Хмельковська , Б. Романцова, Т. Кохан, Н. Лєпухова, Б. Матіяш, С. Таратута, М. Мекель, Ю. Запорожченко, Дж. Конвей, Ю. Ву, В. О. Марценішко, Е. Тетруашвілі та Б. Нівен. Через кілька років з'явився і фільм по цьому роману, знятий режисером С. Долдрі. У творі Б. Шлінка «Читець» та однойменному фільмі С. Долдрі крізь долі ключових персонажів розкривається низка непростих питань: усвідомлення історичної та особистої провини, вплив минулого на сьогодення, а також суперечливість любові та міжособистісних стосунків. Як і книга, фільм отримав суперечливі оцінки аудиторії. Високо оцінили екранізацію роману такі рецензенти, як А. Горнаді та Ф. Френч. Критично поставилися до стрічки М. Даргіс, Р. Розенбаум й Т. Адамс, а нейтральну оцінку дав К. Ганікатт. Власне стосунки Міхаеля з Ганною спонукають аналізувати прірву між поколіннями та важливість плекання пам'яті щодо злодіянь війни. Особиста історія закоханого юнака постає невід'ємною частиною соціально-історичного тла Німеччини: попри відсутність особистої провини, герой відчуває неминучу дотичність до нацистських злочинів[2]. Образ Міхаеля втілює трагедію всього повоєнного суспільства, що намагається знайти шлях до порозуміння з минулим предків[2].

Образ Ганни Шмітц у романі виступає центральним для розуміння теми колективної провини та обов'язку особистості перед суспільством. Жінка не мала наміру коїти лихо – вона лише дотримувалася робочих обов'язків, не піддаючи їх сумніву. У

цьому контексті варто згадати концепцію історика М. Гона про «страхітливо нормальних людей». Вчений підкреслює, що найбільші злочини проти людства часто здійснювали не патологічні садисти, а пересічні громадяни, які віддали перевагу бездіяльній покорі диктаторському режиму заради зручності [1]. Ганна є взірцевою ілюстрацією цієї тези. Вона не вбивця в традиційному значенні, а проста жінка, чия неосвіченість та страх перед ганьбою змусили її коїти жахливі речі. Проте така позиція не знімає з неї відповідальності. Її провина полягає не у конкретних вчинках, а передусім у згоді підкорятися іншим без вагань, що зрештою стало причиною фатальних наслідків.

Зв'язок персонажів демонструє, як особисті взаємини поєднуються з колективним досвідом, а почуття перетворюються на випробування. Міхаель стає символом покоління, що мусить жити з наслідками помилок предків[6], водночас постать Ганни показує, як особиста обмеженість робить людину гвинтиком у тоталітарному режимі. Отже, Б. Шлінк доводить, що історичні події неможливо забути. Справжнє осягнення трагедії приходить тоді, коли людина відважується на чесний діалог із власною совістю та розуміє вагу прийнятих нею рішень.

До специфічних рис поетики роману Б. Шлінка «Читець» належать: наратив від першої особи, часткове автобіографічне підґрунтя, застосування внутрішніх монологів, символіки, прийомів «потоку свідомості» [4] та ретроспекції[5]. Структурно твір складається з трьох частин, які послідовно розкривають головні проблеми твору. Письменник використовує відкритий фінал, щоб читач самостійно шукав відповіді на складні питання, які ставлять життя. Символічною є неосвіченість Ганни, адже вона показує її внутрішню порожнечу та те, як людина може стати частиною зла.

У однойменній стрічці режисер С. Долдрі не просто відтворює роман, а дає власну інтерпретацію сюжету, акцентуючи увагу передусім на психології та мотивах вчинків персонажів. Важливу роль відіграють літературні тексти, з якими Ганна знайомилася завдяки Міхаелю або вивчала особисто. Ці твори стають дзеркалом її натури та сприяють її поступовому моральному прозрінню. Крім того, в фільмі більше ніж у романі приділено увагу епізодам читання вголос. Вони допомагають передати найпотаємніші почуття та емоції юнака, які залишилися в його пам'яті назавжди. Кольорова палітра кадрів підкреслює складність відносин головних героїв: кадри в першій частині фільму насичені теплим світлом, яке передає почуття закоханості, проте згодом візуальний ряд стає тьмяним і холодним, передаючи пригнічений стан обох героїв.

Екранізація містить чимало розбіжностей з романом Б. Шлінка, але талановита акторська гра дуже точно відтворила природу характерів героїв та їх еволюцію. Режисер доповнив сюжет новими сценами, а деякі епізоди виключив. С. Долдрі також змінив розв'язку історії у своєму фільмі. Остання сцена розкриває його головний посил: не варто уникати власного минулого, оскільки воно вже є частиною тебе. Режисер показує: якщо чесно розповісти рідним правду, можна нарешті перестати бути заручником минулих помилок. Це дає майбутнім поколінням шанс жити вільно та не тягнути на собі тягар чужих таємниць.

Список використаних джерел

1. Гон М. Геноциди першої половини XX століття: порівняльний аналіз. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. 109 с. URL: https://www.slideshare.net/slideshow/ss-227801120/227801120 (дата звернення: 30.03.2026).

2. Марценішко В. О. Історія і травматична пам'ять у романі Бернгарда Шлінка «Читець». Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. 2018. Вип. 27–28. С. 179 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lfk_2018_27-28_16 (дата звернення: 30.03.2026)

3. Монолатій Т. Дискурс провини у романі Бернхарда Шлінка "Читець". *Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 89*. 2025. Т. 1. С. 284. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/89_2025/part_1/42.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

4. Помазан І. О. Історія зарубіжної літератури XX століття. Харків : Народна українська академія, 2016. 21 с. URL: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/08/Pomazan_IZL_RP-3_Pidruchnik_XX_st.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

5. Словник літературознавчих термінів. URL: https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/retrospektsiya/ (дата звернення: 30.03.2026).

6. Honeycutt K. 'The Reader': Film Review. *The Hollywood Reporter*. 30.11.2008. URL: https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-reviews/reader-review-2008-movie-125129/ (дата звернення: 30.03.2026).

Анастасія Миколаївна Гусятинська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Застосування електронного кейсу «intercultural communication in everyday situations» для формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів англійської мови

Ключові слова: міжкультурна компетентність, електронний кейс, Chromebook, вчителі, англійська мова, цифрові технології.

Вступ. Сучасний етап розвитку освіти характеризується розширенням міжнародної співпраці, інтеграцією України у світовий освітній простір та зростанням ролі міжкультурної взаємодії. У таких умовах підготовка майбутніх учителів іноземної мови потребує оновлення підходів, що сприяють не лише формуванню мовних знань, а й розвитку міжкультурної компетентності, як парадигми усвідомленого та толерантного ставлення до різноманіття культур, уміння взаємодіяти у глобалізованому середовищі та здійснювати професійну діяльність відповідно до принципів міжкультурного взаєморозуміння. Одним із ефективних засобів формування таких умінь є використання електронних кейсів, що забезпечують можливість моделювання автентичних комунікативних ситуацій, розвитку критичного мислення, формування культури взаємодії та рефлексії.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне використання електронного кейсу як засобу формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. В умовах постійного розвитку міжнародних взаємин та глобальних змін у світі, акцент на формуванні міжкультурної компетентності фахівців стає важливим завданням у вищій освіті. Міжкультурна компетентність трактується як здатність особистості ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, що включає знання, установки та поведінкові стратегії (Byram, 1997) [1]. В загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR) [2] визначено нову модель для опису та масштабування використання мови, а також різних видів необхідних знань і навичок для забезпечення комунікації та формування міжкультурної компетентності викладачів іноземної мови.

Найбільш ефективними навчальними технологіями розвитку міжкультурної компетентності, на нашу думку, є такі: інформаційно-комунікаційні технології, технології гейміфікації освітнього процесу, тренінг-технології, реалізація різних форм

академічної мобільності у закладі освіти [3, 4]. Стрімкий розвиток цифрових технологій та перехід освіти до змішаних і дистанційних форматів спричинили активне впровадження інноваційних засобів навчання, серед яких особливе місце посідає **електронний кейс.** Кейс-метод є одним із провідних підходів у сучасній педагогіці, що поєднує мультимедійні, інтерактивні та проблемно-ситуаційні матеріали, які забезпечують діяльнісний підхід до навчання та сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних умінь і практичного застосування знань [4].

Нами апробовано використання електронного кейсу на тему «Intercultural Communication in Everyday Situations» для проведення занять з англійської мови студентів першого та другого курсів. Розроблено структуру уроку, визначено цілі (objectives); допоміжні матеріали та інструменти навчання (materials: Google Forms (warm-up & reflection), Google Docs (case analysis), Google Slides (presentation task), Video (YouTube – intercultural situation).

Використання електронного кейсу на практичних заняттях підтвердило можливості щодо актуалізації інтерактивності, автентичності матеріалів і діяльнісного характеру навчання. Використання електронних кейсів із застосуванням Chromebook сприяє: підвищенню рівня міжкультурної компетентності; розвитку критичного мислення; формуванню практичних комунікативних навичок; зростанню мотивації здобувачів.

Висновки. Для майбутніх учителів іноземної мови використання «Intercultural Communication in Everyday Situations» забезпечує можливість набути досвід міжкультурної комунікації у безпечному та керованому освітньому середовищі, що є ключовою передумовою професійної готовності. сприяє формуванню міжкультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Подальші дослідження щодо розробки нових цифрових кейсів і вдосконаленні методик їх застосування є актуальними.

Список використаних джерел

1. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Multilingual Matters.

2. Council of Europe (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. https://www.google.com.ua/books/edition/Common_European_Framework_of_Reference_f/PygQ8Gk4k4YC?hl=ru&gbpv=1

3. Куценко, Т., & Бондаренко, О. (2023). INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN LEARNING THE ENGLISH LANGUAGE. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, *5*(25-05), 79–83. https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-098

4. Гунько, І., Волошина, О. (2021). Застосування кейс-методу в процесі викладання іноземної мови в умовах навчально-науково-виробничого комплексу «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум» *Інноваційна педагогіка*, 32(2), С. 75–79.

Наталія Віталіївна Дерик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Тетяна Анатоліївна Пахарєва

«Той, про кого говорять інші»: наративна німота Дракули в романі Брема Стокера

Роман Брема Стокера «Дракула» залишається одним із найбільш широко інтерпретованих текстів англійської літератури пізньовікторіанської доби. Попри численні дослідження, присвячені вампірській символіці, культурній ідентичності та гендерній проблематиці твору, питання оповідної німоти головного антагоніста та механізмів конструювання його образу крізь призму суб'єктивних оповідних позицій досі не отримало достатньо системного осмислення. Особливої актуальності набуває аналіз постаті Дракули в контексті постколоніальної критики та концепції субальтерну, що дозволяє переосмислити традиційне протиставлення «добра» і «зла» в романі.

Мета роботи – проаналізувати специфіку образу Дракули як персонажа, позбавленого власного наративного голосу, дослідити механізми конструювання його образу оповідачами роману та виявити ідеологічні функції цього конструювання в контексті вікторіанських дискурсів раси, культурної норми й насильства.

Дослідження виконане із застосуванням наратологічного аналізу (зокрема, концепцій ненадійного оповідача та поліфонічного наративу), постколоніальної критики – передусім поняття «субальтерну» Гаятрі Співак, та дискурс-аналізу. Залучено праці К. Сенф, В. Г'юза, С. Сафаві, а також дослідження у галузі вікторіанської культури й готичної літератури.

Аналіз засвідчує, що образ Дракули принципово відрізняється від образів інших центральних персонажів роману, оскільки граф є єдиним значущим героєм, якому відмовлено у праві на власний наративний голос. Його ідентичність формується виключно через ворожий дискурс оповідачів, що зумовлює структурну аналогію з концепцією субальтерна: про Дракулу говорять інші, за власними правилами та в межах власних ідеологічних інтересів. Таким чином, граф функціонує в романі як культурний Інший, тобто як фігура, чий образ повністю визначається домінантним дискурсом і яка позбавлена права на саморепрезентацію. Важливо зазначити, що дослідження не ставить за мету моральну реабілітацію персонажа – воно аналізує наративні механізми конструювання образу персонажа та ідеологічні функції цього конструювання в тексті.

Оповідачі роману – молоді, соціально однорідні й культурно провінційні англійці демонструють систематичну нездатність адекватно осмислити природу антагоніста. Їхні описи Дракули є не об'єктивними спостереженнями, а суб'єктивними проєкціями колективних страхів: тривоги перед «зворотним імперіалізмом», перед проникненням архаїчного й «нецивілізованого» у британський простір. Показово, що Стокер свідомо вибудовує систему суперечливих і фрагментарних «доказів» вини Дракули, однак жодне з ключових звинувачень (загибель екіпажу «Димитрія», смерть Люсі) не має однозначного доказового статусу.

Риторика Ван Гельсінга функціонує як різновид імперіалістичного дискурсу. Спираючись на обмежені й суперечливі джерела, він конструює образ ворога як беззаперечну загрозу, заповнюючи евіденційні прогалини власними культурними упередженнями. Закликаючи до таємності й апелюючи до релігійного та лицарського

пафосу, він легітимізує відверто протиправні дії – незаконні проникнення, підкуп, насильство як виконання «волі Божої».

Паралельно текст демонструє тривожну подібність між переслідувачами та їхнім супротивником: імпульсивний напад Джонатана Гаркера на сплячого графа відтворює ті самі характеристики, які наратив приписує вампірові. Принципова різниця між Дракулою й оповідачами визначається не способом дії, а монополією на інтерпретацію, оскільки лише останні можуть подати власне насильство як загальне благо.

Навіть амбівалентне висловлювання Ван Гельсінга: «…якби нам послав його Бог, а не диявол, то яким же могутнім поборником добра міг би стати цей чоловік» – підважує образ абсолютного зла, імпліцитно визнаючи інтелектуальну й вольову винятковість антагоніста. Фінальна сцена загибелі Дракули остаточно руйнує міф про всемогутнього монстра. Граф гине швидко й без опору, а спокійний вираз його обличчя дисонує з ретельно вибудованим образом загрози.

Новизна дослідження полягає в системному застосуванні концепції субальтерна до аналізу наративної структури «Дракули», що дозволяє інтерпретувати роман не як пряму алегорію боротьби добра зі злом, а як текст, що проблематизує саме право на інтерпретацію та виробництво знання про Іншого. Результати можуть бути використані у викладанні курсів із постколоніальної теорії, вікторіанської літератури та наратології.
Висновки. Образ Дракули в романі Стокера є продуктом наративного конструювання, а не автономною суб'єктністю. Позбавлений власного голосу, граф функціонує як субальтерн, оскільки його ідентичність визначається не зсередини, а ззовні – через фрагментарні, суперечливі й ідеологічно заангажовані свідчення оповідачів. Стокер вибудовує систему навмисної наративної невизначеності, що ставить під сумнів як моральну виправданість переслідування, так і достовірність тих, хто його здійснює. У підсумку роман виявляється не стільки оповіддю про перемогу над злом, скільки дослідженням механізмів виробництва й легітимації насильства проти Іншого.

Список використаних джерел

1. Стокер Б. Дракула / пер. В. Горбатько. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 432 с.

2. Gibson M. Dracula and the East. *The Cambridge Companion to 'Dracula'*. 2017. P. 95–103. URL: https://doi.org/10.1017/9781316597217.010 (date of access: 15.02.2026).

3. Kirtley B. F. "Dracula," the Monastic Chronicles and Slavic Folklore. *Midwest Folklore*. 1956. Т. 6, вип. 3. С. 133–139.

4. Nandris G. The Historical Dracula: The Theme of His Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe. *Comparative Literature Studies*. 1966. Т. 3, вип. 2. С. 367–396.

5. Safavi S. HISTORY VS. MYTH A COMPARATIVE SEMIOTIC STUDY OF VLAD DRACULA. *Environmental & Social Management Journal/Revista de Gestão Social e Ambiental*. 2025. Т. 19, вип. 1.

6. Senf C. A. "Dracula": The Unseen Face in the Mirror. *The Journal of Narrative Technique*. 1979. Т. 9, вип. 3. С. 160–170.

7. Spivak G. C. Can the Subaltern Speak?. *Postcolonlsm*. London, 2023. P. 1427–1477. URL: https://doi.org/10.4324/9781003101437-6 (date of access: 09.02.2026).

8. Yang C. The Representation of Otherness in Discourse: An Analysis of Enigmatic Narrative in Dracula. *The Rock Creek Review*. 2024. Т. 4 : The Supernatural and Fantastical. С. 128–141. ISSN SN: 2689-7415.

Вікторія Сергіївна Дехтяр
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Вербальні засоби емоційного впливу в англомовній рекламі брендів одягу

Рекламний дискурс є особливим типом інституційного спілкування, де мовні засоби підпорядковані впливу на свідомість адресата та стимулюванню споживчої поведінки. Англомовна рекламна комунікація у соціальних мережах поєднує вербальні, невербальні й паралінгвістичні засоби та орієнтована на широку мультикультурну аудиторію завдяки глобальному статусу англійської мови. Емоційний вплив є цілеспрямованою комунікативною стратегією: емоції пов'язані з процесами уваги, пам'яті й прийняття рішень, що визначає їх ключову роль у формуванні споживчої поведінки. Емоційні апеляції поділяються на позитивні, негативні та змішані; у рекламі брендів одягу домінують позитивні, спрямовані на формування емоційного зв'язку між брендом і споживачем.

Вербальні засоби емоційного впливу функціонують на лексичному (оцінна лексика, інтенсифікатори), стилістичному (метафора, гіпербола, антитеза) та синтаксичному рівнях (імперативи, риторичні запитання, паралелізм). Невербальні та паралінгвістичні засоби утворюють із вербальним компонентом єдиний мультимодальний конструкт. Facebook орієнтований на розгорнуті текстові повідомлення, тоді як Instagram є візуальною платформою, де текст виконує роль емоційного підпису до зображення.

Емпіричну базу складають 40 рекламних публікацій чотирьох брендів: масового (Bershka), преміум (Tommy Hilfiger), спортивного (The North Face) і люксового (Burberry), зібраних у Facebook та Instagram у лютому–квітні 2026 року. Застосовано систему методів: лінгвостилістичний, прагматичний, кількісний, контекстуальний і порівняльний аналіз.

Bershka будує вплив через стратегію культурної ідентифікації: інтернет-лексика (coquette, era, dark mode), сленгові інтенсифікатори (obsessed, coolest) і письмо малими літерами мінімізують дистанцію між брендом і адресатом. Емодзі у Bershka функціонують як повноцінні вербальні засоби: замінюють розділові знаки і передають конотацію

Tommy Hilfiger апелює до ідеалу через аспіраційну лексику (effortless, confidence, classic), ідіоматичні конструкції (you can never go wrong) та образи знаменитостей. Відмова Tommy Hilfiger від емодзі та хештегів є свідомим рішенням: мінімалізм підкреслює статусність преміального бренду і розмежовує його від масового сегменту.

The North Face поєднує технічну та емоційну мову, задовольняючи одночасно раціональну та психологічну потребу адресата. Гібридна концептуальна метафора (jam your algorithm with dirt) зближує цифровий і природний світи, передаючи ключову ідею бренду – повернення до живого досвіду.

Burberry реалізує вплив через мінімалізм та інтертекстуальність: лаконічні номінативні конструкції (London after dark) і культурні алюзії (Here comes the sun (The Beatles)) розраховують на адресата, здатного розшифрувати підтексти. Повна відмова Burberry від емодзі і хештегів підкреслює статусність бренду: пресупозиція і підтекст є сильнішими інструментами емоційного впливу.

У Facebook тексти розгорнутіші й містять прямі заклики до дії; в Instagram вони коротші й виконують роль підпису до зображення. Усі чотири бренди послуговуються

позитивними, але різними апеляціями. Вербальні емоційні засоби у рекламі брендів одягу утворюють гнучку систему. Набір засобів і характер їхньої реалізації визначаються позиціонуванням бренду, цільовою аудиторією та специфікою платформи.

Список використаних джерел

1. Belch G. E., Belch M. A. Advertising and Promotion: An Integrated Marketing Communications Perspective. 6th ed. New York: McGraw-Hill, 2003. 779 p.
2. Boyd D., Ellison N. Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2007. Vol. 13, № 1. P. 210–230
3. Cook G. The Discourse of Advertising. London : Routledge, 1992. 250 p.
4. Goddard A. The Language of Advertising. 2nd ed. London : Routledge, 2002. 131 p.
5. Izard C. E. Human Emotions. New York : Plenum Press, 1977. 496 p.
6. Kotler P., Armstrong G. Principles of Marketing. 14th ed. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall, 2012. 740 p.
7. Kress G., van Leeuwen T. Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication. London: Arnold, 2001. 152 p.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
9. Vasiloaia M. Linguistic Features of the Language of Advertising. *Economy Transdisciplinarity Cognition: Cultural Studies*. 2009. P. 294–298.

Анна Павлівна Дмитренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»
Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

The role of multimodal elements in persuasive English discourse on YouTube Shorts

In the contemporary digital environment, short-form video content has become a dominant medium of communication, influence, and opinion formation. YouTube Shorts, as a rapidly expanding format, reflects the transformation of discourse practices toward brevity, visual intensity, and multimodal integration. The convergence of verbal, visual, and auditory elements within a limited time frame creates a highly condensed communicative space in which persuasive meanings are constructed and transmitted with increased efficiency. This phenomenon requires systematic linguistic and discourse-oriented analysis, particularly within the framework of multimodal discourse studies.

The relevance of the research is determined by several interrelated factors. First, short-form videos have become the primary mode of information consumption among younger audiences, especially Generation Z, whose media behavior is characterized by rapid scrolling and preference for visually engaging content. Second, platform algorithms actively promote short videos, facilitating the viral dissemination of persuasive messages across domains such as marketing, education, motivation, and political communication. Third, the multimodal nature of such content enables the creation of complex persuasive effects that cannot be achieved through monomodal texts. At the same time, the insufficient level of linguistic research focused specifically on English-language YouTube Shorts highlights the need for a deeper theoretical and empirical investigation.

The aim of the study is to identify, describe, and theoretically substantiate the role of multimodal elements in shaping persuasive English-language discourse on YouTube Shorts, as well as to determine the specific features of their interaction within short-form video communication.

To achieve this aim, the following objectives are pursued: to examine the theoretical foundations of multimodal discourse analysis; to develop a methodological framework for analyzing short-form video content; to identify and analyze key verbal strategies of persuasion; to explore visual and semiotic resources and their communicative functions; to investigate the mechanisms of multimodal interaction and integration; to conduct an empirical analysis of selected video samples; and to generalize the effectiveness of multimodal strategies in digital discourse.

Results of the study demonstrate that persuasive discourse in YouTube Shorts is constructed through a dynamic, multilayered, and highly coordinated interaction of multiple semiotic modes, each fulfilling distinct yet functionally interdependent roles within a unified communicative system. The analysis shows that meaning in short-form video discourse is not produced by isolated linguistic units but emerges through the simultaneous operation of verbal, visual, and auditory resources integrated into a compact semiotic whole. This structure reflects a shift from linear textual persuasion to multimodal meaning-making, where influence is distributed across several communicative channels.

Verbal elements function as the structural and semantic foundation of persuasive messaging. Despite the brevity of the format, language retains a central role in organizing meaning and guiding audience interpretation. The most frequently observed linguistic strategies include imperatives that directly prompt action, rhetorical questions that engage cognitive participation, evaluative language that frames content in positive or negative terms, metaphorical constructions that simplify complex ideas through conceptual mapping, and forms of direct address that establish interpersonal connection [1]. These strategies contribute to creating immediacy, clarity, and perceived personal relevance, which are particularly significant in contexts where attention spans are limited and information must be processed rapidly. In addition, lexical compression and syntactic simplification are commonly used to ensure maximum informational density within minimal temporal constraints.

At the same time, visual components operate as equally powerful carriers of persuasive meaning, significantly expanding and contextualizing verbal content. The study identifies a broad range of visual semiotic resources, including facial expressions that communicate emotional states, gestures that reinforce or substitute verbal messages, camera angles that influence perceived authority and intimacy, framing techniques that control informational focus, and color schemes that evoke specific psychological responses. On-screen text and typography play a dual role, functioning both as reinforcement of spoken language and as independent semantic elements that ensure message accessibility in sound-off viewing conditions. Rapid editing techniques, jump cuts, and visual transitions are frequently employed to sustain attention, regulate pacing, and enhance cognitive engagement [2]. Close-up shots and direct eye contact are particularly effective in constructing authenticity and trust, thereby strengthening persuasive impact.

Auditory elements constitute another essential dimension of multimodal persuasion. Background music, sound effects, and vocal modulation contribute significantly to emotional framing and audience engagement. The rhythm and tempo of speech are often synchronized with visual transitions, producing a cohesive audiovisual flow that enhances processing fluency. Variations in tone, pitch, and intensity of voice are used to signal emphasis, urgency, or emotional intensity, thereby guiding audience interpretation and response. In many cases, the use of trending audio tracks or recognizable sound patterns also contributes to algorithmic amplification, increasing content visibility and reach. The interaction between sound and image creates an immersive communicative environment in which emotional and cognitive responses are mutually reinforced.

A central finding of the research is the identification of multimodal synergy as the primary mechanism underlying persuasive effectiveness in YouTube Shorts. Rather than operating independently, different semiotic modes interact in a coordinated and mutually reinforcing manner, producing effects that exceed the capabilities of any single mode. This phenomenon can be described as an additive and multiplicative process of meaning construction, where verbal, visual, and auditory elements converge to amplify emotional intensity, cognitive clarity, and persuasive force. Multimodal synergy enhances memorability by engaging multiple perceptual channels simultaneously, accelerates information processing through redundancy and reinforcement, and strengthens emotional resonance by aligning affective cues across modes [3]. As a result, audience engagement is significantly increased, and the likelihood of behavioral response–such as liking, commenting, sharing, or following–becomes substantially higher.

Furthermore, the study demonstrates that the temporal constraints of short-form video formats impose specific structural and communicative requirements on discourse production. The limited duration of 15–60 seconds necessitates extreme semiotic efficiency, where information must be compressed without loss of persuasive effectiveness. Content creators therefore rely on highly selective encoding strategies, prioritizing emotionally charged, cognitively salient, and visually dominant elements. This leads to the emergence of distinctive discourse patterns characterized by immediacy, high emotional density, rapid shifts in attention, and strong directive orientation [4]. Direct calls to action are typically placed at structurally prominent positions, often supported by synchronized visual and auditory reinforcement to maximize impact within minimal viewing time.

Conclusions. The findings confirm that multimodality is a defining feature of persuasive discourse in YouTube Shorts. The effectiveness of communication in this format depends on the strategic integration of diverse semiotic resources, which together create a powerful mechanism of influence. Short-form video content represents a distinct type of digital discourse, where meaning is constructed through the interaction of multiple modes within a highly constrained temporal framework. The results of the study contribute to the development of multimodal discourse theory and have practical implications for content creation, digital marketing, media literacy, and communication studies.

Список використаних джерел

1. Callow J. Visual and verbal intersections in picture books – multimodal assessment for middle years students. *Language and Education,* 2020. № *34*(2). pp. 115–134. https://doi.org/10.1080/09500782.2019.1689996

2. Lim F. V. Cope B., Kalantzis M. A metalanguage for learning: Rebalancing the cognitive with the socio-material. *Frontiers in Communication,* 2022. *7*. https://doi.org/10.3389/fcomm.2022.830613

3. Pantaleo S. The multimodal meaning-making of elementary students in social studies. *Australian Journal of Language and Literacy.* 2021. № *44*(3). pp. 35–47. https://doi.org/10.1007/BF03652079

4. Serafini F. How multimodality matters in children's literature scholarship. *The Australian Journal of Language and Literacy.* 2023. *46*(3). pp. 245–256. https://doi.org/10.1007/s44020-023-00046-2

Олександра Миколаївна Довгопол
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
германських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

How Memes and Social Media Are Shaping Modern English: The Study of Internet Slang

In the 21st century, the rapid development of social media has significantly influenced the evolution of language, particularly English. Platforms such as Instagram, TikTok, and Twitter have created new spaces for communication where users constantly generate and share content. As a result, language has become more dynamic, flexible, and creative. One of the most noticeable outcomes of this process is the emergence of internet slang and memes, which play a crucial role in shaping modern English.

First of all, social media accelerates the creation and spread of new words and expressions. Unlike traditional language development, which could take years or even decades, new slang terms can now appear and become popular within days or even hours. This process is largely driven by viral content and algorithms that promote trending phrases. For example, words like “rizz,” “slay,” or “sus” quickly gained popularity through online platforms and are now widely used in everyday communication. This phenomenon is known as semantic shift, where existing words acquire new meanings or nuances. In addition, many new expressions are formed through wordplay, abbreviations, or blending, reflecting the creative nature of online communication.

Secondly, memes have become a powerful linguistic and cultural tool. A meme is not just an image or a joke; it is a complex form of communication that combines text, visuals, and shared cultural knowledge. Memes often rely on irony, humor, exaggeration, and intertextuality. This means that understanding a meme requires not only language skills but also awareness of current trends, popular culture, and social context. Researchers suggest that memes function similarly to phraseological units, as certain structures and expressions are repeated and become recognizable across large communities. Over time, these expressions may become fixed in language and used even outside the original meme context. Furthermore, internet slang and memes contribute to the simplification and efficiency of language. Users tend to shorten words, omit grammatical elements, and rely on abbreviations such as “LOL,” “OMG,” or “IDK.” This allows for faster communication, which is especially important in digital environments where attention spans are limited. At the same time, users actively experiment with language by creating new spellings, using lowercase letters intentionally, or combining text with emojis and symbols. This demonstrates that modern communication is not only about transmitting information but also about expressing identity, emotions, and a sense of social belonging. Another important aspect is the role of social identity and community building. Internet slang often serves as a marker of belonging to a particular group, such as teenagers, gamers, or specific online communities. By using certain words or expressions, individuals signal that they are part of a shared culture. This creates a sense of unity but can also exclude those unfamiliar with the language. In this way, internet slang functions both as a tool of inclusion and exclusion. In addition, the global nature of social media plays a key role in spreading linguistic innovations. English internet slang is no longer limited to native speakers; it is активно used by people around the world. As a result, elements of different languages and cultures influence modern English, leading to hybrid forms and new variations. For example, users may combine English slang with words from their native languages, creating unique expressions that reflect

multicultural communication. This process highlights the role of English as a global lingua franca in the digital age. However, the influence of memes and social media on language is not entirely positive. Some scholars argue that the frequent use of informal language may negatively affect writing skills, especially among students.

The boundaries between formal and informal communication are becoming less clear, leading to inappropriate language use in academic or professional contexts. Additionally, the fast-changing nature of internet slang means that some expressions quickly become outdated, making communication less stable over time.

Despite these concerns, it is important to recognize that language change is a natural and inevitable process. Throughout history, English has constantly evolved under the influence of social, cultural, and technological factors. Social media and memes are simply the latest forces driving this evolution. Rather than viewing internet slang as a problem, it can be seen as evidence of linguistic creativity and adaptability. In conclusion, memes and social media play a crucial role in shaping modern English. They accelerate language change, introduce new vocabulary, and transform the way people communicate. They also influence identity, culture, and global interaction. While they challenge traditional norms and may create certain difficulties, they ultimately enrich and diversify the language. Internet slang, therefore, should be understood not as a degradation of English, but as a natural and meaningful stage in its ongoing development.

Список використаних джерел

1. Shifman L. Internet Meme on Social Media: A Comprehensive Review. 2025. Режим доступу: https://www.sciencedirect.com (дата звернення: 29.03.2026).
2. Syzonov D. Phraseologization of Internet Memes. 2023. Режим доступу: https://journals.knu.ua (дата звернення: 29.03.2026).
3. Bulakh M. Internet Meme as a Means of Intertextuality. 2023. Режим доступу: https://journals.knu.ua (дата звернення: 29.03.2026).
4. Rahman S. Semantic Shift of English Internet Slangs Used in Social Media. 2022. Режим доступу: https://jurnal.ugj.ac.id (дата звернення: 29.03.2026).

Вікторія Ігорівна Дубовик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Костюк

Трансформації архетипу трикстера в романах Ріка Ріордана про Персі Джексона

Романи Ріка Ріордана «Персі Джексон і олімпійці: Викрадач блискавок» (2005) та «Персі Джексон і олімпійці. Море чудовиськ» (2006) є яскравим прикладом сучасної літератури, що активно апелює до античної міфологічної традиції. Твори ґрунтуються на розгалуженій системі давньогрецьких міфів і реалізують цілу низку архетипів, які зазнають оригінальних художніх модифікацій у новому культурному та дискурсивному контексті. Одним із центральних серед них є архетип трикстера.

За визначенням К.-Г. Юнга, трикстер – це архетип, що уособлює несвідомий імпульс до порушення порядку, амбівалентний за своєю природою і здатний одночасно діяти як руйнівна й творча сила [2, с. 43]. Мета розвідки – простежити, яким чином

класичний образ трикстера трансформується в художньому просторі обох романів: на рівні інтерпретації першообразу, модифікації конкретних персонажів, сюжетних функцій, ключових мотивів і загального синтезу культурних традицій.

Певна амбівалентність є структурною характеристикою трикстера як архетипу. Він існує «на межі», у просторі переходу між світами, категоріями, нормами. Ріордан свідомо відштовхується від цієї традиції, вибудовуючи свій художній світ як простір, де давні боги існують у сучасній Америці. Стратегію письменника дослідники визначають як «демократизацію античності», де міф зберігає структурну логіку, але отримує нові «декорації» у підлітковій мові, урбаністичному просторі, актуальних конфліктах.

Ключовою трансформацією образу є те, що в романах Ріордана архетип трикстера «розщеплюється» між двома персонажами – власне богом Гермесом і його сином Люком Кастелланом. Сам Гермес комічно осучаснений: він поспішає, носить кросівки з крильцями, уникає незручних розмов і є чимось на кшталт розсіяного батька-трудоголіка. Це особливо виразно виявляється у сцені зустрічі Гермеса з Персі та Люком у таборі напівбогів («Викрадач блискавок», розд. 19), де бог з'являється поспіхом і уникає прямої розмови з сином. Ця іронічна десакралізація відповідає загальній поетиці Ріордана, де «гумористичне тло допомагає раціоналізувати надприродне» [5, с. 575].

Натомість Люк успадковує темну, деструктивну іпостась трикстера. Він хитрий, переконливий, здатний маніпулювати людьми й богами, однак його дії мотивовані не природною аморальністю архаїчного трикстера, а глибокою особистою образою. Батько-бог так і не знайшов часу для сина, і ця покинутість перетворює Люка з простого шахрая на постать майже трагічну.

На сюжетному рівні Люк Кастеллан виконує класичну функцію трикстера як рушія конфлікту та каталізатора ініціації головного героя. Саме він викрадає блискавку Зевса, спрямовуючи підозру на Персі й тим самим змушуючи того вирушити у квест. У «Морі чудовиськ» Люк організовує отруєння Тала – чарівного дерева, яке захищає табір напівбогів, – і знову стає причиною нової пригоди протагоніста. Ця сюжетна функція точно відповідає спостереженню А. Нямцу та Г. Фоміної: у сучасній літературній реконструкції «трансформуються причинно-наслідкові зв'язки та мотивування подій», однак архетипна матриця – трикстер як порушник рівноваги, що запускає героїчний рух, – залишається незмінною [3, с. 8]. Паралель із Прометеєм тут не випадкова, адже обидва персонажі порушують встановлений космічний порядок заради ширшої мети.

На образному рівні зовнішність і манера поведінки Люка поєднують привабливість і небезпеку – типові риси трикстера, що приваблює, аби потім зрадити. Портретно він охарактеризований як красивий, впевнений у собі юнак зі шрамом на обличчі – деталь, що символізує приховану травму. У спілкуванні з іншими персонажами Люк уміло зближується, апелюючи до спільного болю відкинутих напівбогів.. З Персі він взаємодіє як наставник, що стає зрадником.

На наративному рівні образ Люка формується значною мірою через сприйняття інших персонажів. Персі згадує його як першого старшого друга в таборі, людину, якій довіряв – і саме тому зрада Люка сприймається як особиста трагедія. Аннабет довго відмовляється вірити в його провину, що свідчить про силу харизматичного враження, яке Люк справляє на оточення. Навіть Гермес у розмові з Персі характеризує сина суперечливо: визнає його біль, але не виправдовує вчинків. Ця поліфонія оцінок створює образ, що вислизає від однозначного трактування, – саме така амбівалентність і є ознакою справжнього трикстера.

Трансформація мотивів трикстера в романах Ріордана відбувається одразу в кількох напрямах. Мотив обману набуває психологічної глибини. Люк обманює не заради особистої вигоди чи природної схильності до хитрощів, а як свідомий ідеологічний вибір. Він переконаний, що Олімп несправедливий і повинен впасти. Мотив медіації трансформується принципово: якщо Гермес традиційно є посередником між Олімпом і підземним царством, то Люк стає медіатором між поколіннями ображених напівбогів і

силами Кроноса, тобто між сучасним і архаїчним, між «дітьми» й «батьками» у найширшому сенсі. Мотив перетину кордонів реалізується через постійне балансування Люка між лояльністю і зрадою, між людським і надлюдським, між роллю колишнього друга Персі й головного антагоніста. Дослідниця В. Феріс влучно зауважує, що в сучасній літературі «міф співіснує з технологією» та актуальними соціальними напруженнями [4, с. 23], і дійсно, бунт Люка легко зчитується як метафора підліткового відчуження та конфлікту поколінь.

Особливої уваги заслуговує синтез, який здійснює Ріордан, поєднуючи античну традицію та сучасний підлітковий дискурс. Образ Люка Кастеллана функціонує як «подвійне кодування» [5, с. 142]. Читач, обізнаний із давньогрецькою міфологією, розпізнає традиційні функції трикстера і відчуває глибину інтертекстуального діалогу; читач-підліток без спеціальної підготовки сприймає Люка як знайомий соціальний тип – «той, кого зрадила система», аутсайдер, що мститься за несправедливість. Саме ця двоплановість забезпечує унікальну позицію циклу в сучасній літературі для молоді. О. Медведчук визначає подібну функцію міфу як «ідейно-естетичного каталізатора» [1, с. 65]. Архаїчний образ не просто переходить у новий контекст, а активно переосмислюється, набуваючи нових сенсів без втрати впізнаваного архетипного ядра.

Список використаних джерел

1. Медведчук О. Феномен міфу і міфокритики в літературознавчому дискурсі. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 8 (36), vol. 2. С. 59–67.

2. Турчина М. Трансформація архетипу трикстера в сучасному українському мистецтві на прикладі образу Гамлета. *Українські культурологічні студії*, 2022. 2(11). С. 43–47.

3. Фоміна Г. В., Нямцу А. Є. Міф і легенда у загальнокультурному просторі : монографія. Чернівці: Рута, 2009. 239 с.

4. Faris W. B. Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative. Nashville: Vanderbilt University Press, 2004. 323 p.

5. Hrithuparna T. Reimagination of Greek Mythology in Rick Riordan's Percy Jackson and the Olympians Series. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*. 2021. Vol. 5, Issue 4. P. 567–579.

Аліна Олегівна Жеребко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Використання діагностичних тестів у процесі формування іншомовної граматичної компетентності учнів 6 класу

Ключові слова: *тестування, навчання іноземних мов, середня школа, діагностичні тести.*

Сутність проблеми. Традиційні методи перевірки часто не дозволяють детально виявити причини конкретних помилок або прогалин у знаннях, тому розробка та впровадження ефективних діагностичних тестів є критично важливим завданням для підвищення якості мовної освіти.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та описати використання діагностичних тестів для формування іншомовної граматичної компетентності учнів 6 класу.

Завдання роботи: обґрунтувати роль діагностичного тестування як одного з найбільш корисних і необхідних оцінок відіграє першорядну роль у коригуванні викладання з метою покращення якості викладання та навчання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. У більш широкому плані Акденіз стверджує, що "діагностичне оцінювання продовжується протягом усього процесу навчання щоразу, коли вчителю потрібно визначити атрибут або передумову навчання для нового змісту" [3]. Однак найефективнішим інструментом його проведення можуть бути тести.

Діагностичні тести надають можливість визначити конкретні труднощі учнів в опануванні певною темою, модулем чи дисципліною в цілому, а також виявити групові проблеми в опануванні знаннями, вчасно скоригувати методику групового навчання. Хоча такі тести перевіряють здатність розпізнавати або створювати правильну граматику та використання, вони не перевіряють здатність використовувати мову для вираження значення.

Ймовірно, найпоширенішим способом перевірки граматичних знань в учнів 6 класів є тест з множинним вибором. Перевага цих тестів полягає в тому, що їх легко оцінити та вони можуть швидко охопити багато граматичних моментів. Найпоширенішим типом граматичного елемента з множинним вибором є той, у якому тестувальник дає тестуваному речення з порожнім і чотирма або п'ятьма варіантами слова чи фрази, які правильно завершують речення.

Щоб надати трохи більше контексту, цей тип питань іноді використовує короткий діалог, де одна людина щось каже, а інша відповідає. Спосіб перевірки коротких відповідей полягає в тому, щоб дати тестованому висловлювання, і попросити його вирішити, яке з чотирьох або п'яти висловлювань є доречним. Це може бути або тест на розуміння, або тест на граматику.

Інший спосіб перевірити граматичні знання за допомогою завдань з множинним вибором – це дати учням речення та попросити їх вибрати те, яке з чотирьох або п'яти варіантів має те саме значення.

Знову ж таки, це тест на розуміння прочитаного, а також граматику, але для того, щоб зрозуміти значення речення, читач повинен розуміти граматику. Викладач повинен знайти баланс між достатньою кількістю контексту та його надмірною кількістю. Один зі способів надати більше контексту та зробити мову більш природною – це надавати завдання у формі короткого уривку для читання, а не окремих речень. Це дає учням більше контексту та, якщо уривок ретельно підібрано, це також набагато цікавіше, ніж читання окремих речень без контексту. Однак може бути складніше перевірити низку граматичних моментів, оскільки граматичні моменти обмежені змістом уривку.

Варіацією цієї ідеї є використання прозового твору, написаного людиною, для якої англійська не є носієм мови. Це особливо корисно для складання граматичного тесту для учнів 6 класів, які належать до однієї мовної групи, оскільки помилки, допущені автором, можуть бути використані як відволікаючі фактори.

Висновок. Діагностичні тести краще виконувати не лише на рівні окремих речень, а на основі ширшого контексту (прочитаного або прослуханого тексту) для кращого розуміння функціонування граматики в мовленні.

Список використаних джерел

1. Diagnostic Testing as an Effective Tool for Learning – Aleph. URL: https://aleph.edinum.org/6428?lang=en#:~:text=Testing%20is%20an%20efficient%20means,the%20other%20types%20of%20tests

2. Testing Grammar – Kitao. URL: http://iteslj.org/Articles/Kitao-TestingGrammar.html

3. Akdeniz, C. (2016). Instructional Process and Concepts in Theory and Practice : Improving the Teaching Process. Singapore Springer Singapore Imprint : Springer. URL: https://www.academia.edu/65667595/Instructional_Process_and_Concepts_in_Theory_and_Practice

4. Types of tests. Methodology, English EFL. URL: https://www.english-efl.com/methodology/types-of-tests/#:~:text=*%20Transformations%20are%20particularly%20effective%20for,short%20safe

Альона Василівна Забокрицька
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Індивідуалізація формування іншомовної компетентності у письмі студентів 3 курсу в умовах дистанційного навчання

Актуальність. Трансформація освітнього простору в Україні, зумовлена воєнними реаліями та повномасштабним переходом закладів вищої освіти на дистанційний формат, поставила перед методикою викладання іноземних мов низку нерозв'язаних завдань. Формування іншомовної компетентності у письмі потребує систематичного зворотного зв'язку, послідовної роботи з текстовими моделями та врахування індивідуального темпу опанування мовленнєвих умінь, що значно ускладнюється за відсутності безпосереднього контакту між викладачем і здобувачем освіти (Мукан та ін., 2023). Водночас сучасні цифрові платформи (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams) розширюють можливості адаптивного навчання, створюючи передумови для персоніфікованої траєкторії кожного студента [1; 2]. Попри зростання кількості досліджень проблематики дистанційної іншомовної освіти, питання індивідуалізації саме писемного мовлення студентів третього курсу залишається недостатньо розробленим у вітчизняній лінгводидактиці.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні ефективних шляхів індивідуалізації формування іншомовної компетентності у письмі студентів 3 курсу закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Іншомовна компетентність у письмі інтерпретується сучасною лінгводидактикою як інтегральна здатність особистості продукувати зв'язні, логічно структуровані тексти різних жанрів іноземною мовою відповідно до комунікативного наміру, ситуації спілкування та мовних норм.

Індивідуалізація навчального процесу передбачає побудову освітньої траєкторії з урахуванням когнітивних особливостей, мовного досвіду, навчального стилю та мотиваційного профілю кожного студента. О. Л. Тамаркіна [5] зазначає, що індивідуалізація у вищій школі спрямована на перехід від нормативно побудованого процесу до навчання як індивідуальної діяльності, її корекції та педагогічної підтримки. В умовах дистанційного формату реалізація індивідуалізованого підходу стає водночас складнішою і потенційно результативнішою, оскільки цифрове середовище надає інструменти автоматичного моніторингу прогресу, адаптивного розподілу завдань і персоналізованого зворотного зв'язку [1].

Аналіз педагогічної практики 2024–2026 рр. засвідчує, що серед найбільш продуктивних прийомів індивідуалізації письма в дистанційному форматі виокремлюються: диференційовані письмові завдання трьох рівнів складності (репродуктивний, реконструктивний, творчий); використання AI-інструментів зворотного зв'язку (Grammarly, Write & Improve) як допоміжних засобів, що дозволяють студентові отримувати миттєву корекцію й працювати над помилками автономно [4] організація peer review у малих групах через спільні Google-документи, де кожен учасник отримує індивідуальну роль (автор, рецензент, редактор). Інтеграція цифрового портфоліо письмових робіт уможливлює відстеження індивідуальної динаміки і коригування навчальної стратегії впродовж семестру [3].

Особливо показовими виявилися зміни у структурній організації студентських письмових робіт. Якщо на початковому етапі апробації значна частина текстів характеризувалася фрагментарністю викладу, слабкою логікою переходів між смисловими блоками та недостатньо сформованими навичками абзацного членування, то наприкінці навчального циклу було зафіксовано істотне вдосконалення композиційної цілісності письма. Студенти почали впевненіше вибудовувати вступні й завершальні частини тексту, чіткіше формулювати тезу, а також послідовніше розгортати аргументацію відповідно до комунікативного завдання. Це свідчить про те, що диференційована модель вплинула не лише на локальні мовні показники, а й на глибинний рівень текстотворення, пов'язаний із формуванням логіко-смислового каркаса висловлення. Суттєве значення мало й те, що електронний зворотний зв'язок виконував не лише коригувальну, а й навчально-рефлексивну функцію. На відміну від традиційної моделі перевірки письмових робіт, за якої студент нерідко отримує вже завершену оцінку без можливості поетапного доопрацювання тексту, запропонована система сприяла усвідомленню причин власних помилок і виробленню індивідуальних стратегій їх подолання. Повторюваність коментарів щодо типових недоліків активізувала механізми самоспостереження, а отже, поступово зменшувала залежність студентів від зовнішнього контролю. Саме тому покращення якості письма можна інтерпретувати не як ситуативний ефект інтенсивного супроводу, а як наслідок формування більш зрілої автономії у процесі письмової діяльності.

Не менш важливим результатом апробації стало посилення здатності студентів до саморедагування. У роботах учасників експериментальної групи після кількох циклів виконання адаптивних завдань помітно зросла кількість випадків самостійного виправлення лексичних неточностей, граматичних невідповідностей, порушень синтаксичної узгодженості та стилістичної неадекватності. Аналіз динаміки навчальної мотивації також продемонстрував важливу закономірність. У межах індивідуалізованої траєкторії студенти частіше виявляли готовність до повторного виконання завдань, демонстрували вищу витривалість у роботі над помилками та рідше сприймали письмові вправи як формальну вимогу навчальної програми. Індивідуальна налаштованість складності завдань забезпечила відчуття досяжності результату, а регулярний електронний супровід знижував тривожність, пов'язану з оцінюванням. Унаслідок цього письмо починало виконувати для студентів не лише контролюючу, а й розвивальну функцію, що прямо пов'язано з формуванням внутрішньої мотивації, яка базується на переживанні компетентності, прогресу та особистісної значущості навчальної діяльності. Порівняння результатів студентів із різним початковим рівнем підготовки засвідчило, що диференційована модель є ефективною не лише для сильніших, а й для академічно вразливіших здобувачів освіти. Для студентів із нижчим рівнем сформованості іншомовної писемної компетентності особливо цінною виявилася можливість працювати із завданнями, що відповідали їхній актуальній зоні розвитку та не створювали надмірного когнітивного перевантаження. Водночас студенти з вищим рівнем підготовки отримали простір для ускладнення жанрових, стилістичних і аргументаційних параметрів письма, що дало змогу уникнути ефекту навчальної стагнації. Отже,

апробована модель продемонструвала здатність підтримувати продуктивний баланс між доступністю й інтелектуальним викликом, а саме такий баланс є необхідною умовою стійкого навчального поступу.

Висновки. Індивідуалізація формування іншомовної компетентності у письмі студентів третього курсу в дистанційному форматі потребує комплексного підходу, що об'єднує диференціацію завдань, залучення AI-інструментів зворотного зв'язку, організацію взаємного рецензування та систематичний моніторинг прогресу через електронне портфоліо. Перспективу подальших досліджень становить розробка й експериментальна перевірка цілісної методичної моделі індивідуалізованого навчання іншомовного письма з урахуванням специфіки різних освітніх платформ.

Список використаних джерел

1. Лучкевич В. В. Нейропедагогічні засади мікронавчання у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності студентів. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія».* 2026. № 9. URL: https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/322 (дата звернення: 18.04.2026).

2. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка».* 2026. № 2(22). С. 635–647. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647.

3. Іншомовна комунікативна компетентність: поняттєво-категорійний дискурс / Н. Мукан та ін. *Академічні візії.* 2023. № 15. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/738 (дата звернення: 18.04.2026).

4. Сторчак О., Сукнов М. Метод написання наукових текстів англійською мовою як іноземною з застосуванням онлайн-платформи на основі штучного інтелекту Grammarly. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія».* 2025. Вип. 25(93). С. 7–11. URL: https://www.journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4300 (дата звернення: 18.04.2026).

5. Тамаркіна О. Л. Індивідуалізація навчання як одна із важливих умов розвитку особистості студента. *Репозитарій Сумського національного аграрного університету.* 2019. URL: http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7104 (дата звернення: 18.04.2026).

Дарина Юріївна Забродська
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Боровська

Сюжет про Дон Жуана в іспанській драмі доби романтизму

Сюжет про Дон Жуана належить до числа «вічних» у світовій літературі, оскільки в різні історичні епохи він зазнає трансформацій, зберігаючи водночас своє смислове ядро. Його витоки сягають середньовічних іспанських легенд про звабника, який порушує моральні норми і зрештою зазнає покарання. У драматургії XVII століття, зокрема у творі Тірсо де Моліни «*El burlador de Sevilla y convidado de piedra*»

(«Севільський ошуканець і камінний гість»), формується канонічна модель сюжету, побудована на поєднанні мотивів зваблення, бунту та Божої відплати [3]. Однак у добу романтизму цей сюжет набуває нового змісту, що пов'язано зі зміною уявлень про людину та її внутрішній світ.

У класичній версії Дон Жуан постає як типовий спокусник і порушник суспільного та релігійного порядку. Його поведінка визначається прагненням до насолоди, запереченням моральних норм і вірою у власну безкарність. Він не визнає ані честі, ані справедливості, а найвищою цінністю вважає земні радощі. Така інтерпретація образу відповідає бароковій і класицистичній традиції, де центральним є мотив покарання грішника [2].

У добу романтизму відбувається принципове переосмислення цього образу. Дон Жуан перестає бути лише носієм пороку і постає як складна, внутрішньо суперечлива особистість. У драмі Хосе Соррільї «Дон Жуан Теноріо» герой зберігає риси традиційного спокусника, однак його характер набуває психологічної глибини. Особливо важливим стає мотив кохання, який трансформує сюжетну модель. Якщо раніше жінки виступали переважно як жертви героя, то тепер вони відіграють ключову роль у його духовній еволюції. Образ доньї Інés стає моральним орієнтиром, через який Дон Жуан отримує можливість каяття і спасіння [3].

Таким чином, у романтичній драмі змінюється сама логіка розвитку сюжету: традиційна схема «гріх – покарання» поступається моделі «гріх – любов – внутрішній конфлікт – можливість спасіння» [3]. Дон Жуан більше не є однозначно негативним персонажем, а постає як трагічний герой, який переживає внутрішню боротьбу між пристрастю і духовним прозрінням. Саме ця внутрішня суперечливість робить його близьким до романтичного ідеалу сильної особистості [2].

Важливою рисою романтичної інтерпретації є також послаблення дидактичного елементу. Якщо в попередніх версіях сюжет мав чітко виражений повчальний характер, то романтизм зосереджується не на засудженні героя, а на розкритті його внутрішнього світу. Дон Жуан стає не лише порушником норм, а й людиною, яка прагне абсолюту, хоча й обирає для цього руйнівний шлях. У цьому контексті його бунт набуває нового значення – це не лише заперечення соціального порядку, а й спроба знайти сенс існування.

Порівняння різних етапів розвитку сюжету дає змогу стверджувати, що романтизм не руйнує донжуанівську традицію, а переосмислює її відповідно до нових естетичних принципів. Це підтверджується і подальшими інтерпретаціями образу в літературі, зокрема у творах, де Дон Жуан постає як символ внутрішньої кризи людини або як психологічний тип. Навіть у сучасній драматургії, наприклад у п'єсах Анатолія Крима, цей образ набуває нових рис, поєднуючи іронію, самоаналіз і спробу осмислення прожитого життя. [1].

Сюжет про Дон Жуана в іспанській драмі доби романтизму зазнає суттєвої трансформації: від образу грішника, приреченого на покарання, до образу трагічної особистості, здатної на внутрішнє переродження. Романтична інтерпретація підкреслює не стільки моральну провину героя, скільки драматизм його душі та прагнення до абсолюту. Саме це забезпечує тривалу актуальність донжуанівського сюжету і пояснює його постійну присутність у світовій літературі.

Список використаних джерел

1. **Зленко О. О.** Акцентація експерименту в драматургії Анатолія Крима. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. 2012. № 34. С. 166–171. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/literaturoznavstvo/lit_12_34.pdf

2. **Бітківська Г. В., Динниченко Т. А.** Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття. Практикум. Київ, 2010. 160 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8361/1/Bitkivska_Dynnychenko_IZL_2010_GI.pdf

3. **Багдасарова А. А.** Сюжет о Дон Жуане в испанской драме XVII - первой половины XX вв.: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03. Ростов-на-Дону, 2012. 212 с. URL: https://www.dissercat.com/content/syuzhet-o-don-zhuane-v-ispanskoi-drame-xvii-pervoi-poloviny-xx-vv

Галина Олександрівна Загинайлова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Юлія Валентинівна Кравцова

Своєрідність ідіостилю Ліни Костенко

Ідіостиль письменника є системно організованою сукупністю мовних, стилістичних, жанрових і тематичних особливостей, притаманних творчості автора, що формують його унікальну художню картину світу. Ця система художніх засобів і стилістичних прийомів вирізняє одного автора з-поміж інших і забезпечує впізнаваність його творів. Індивідуальний стиль формується під впливом світогляду, життєвого досвіду і художньо-естетичних принципів письменника, літературного середовища, до якого він належить, епохи, в яку він творить, що загалом відбиває його мовну особистість, унікальний «авторський голос» [2].

Дослідження ідіостилю письменника дає змогу глибше осмислити особливості його індивідуальної художньої картини світу, визначити закономірності функціонування мови у конкретний історичний період, оцінити внесок автора в систему художніх засобів певної мови. Вивчення ідіостилю автора сприяє виявленню його художньо-естетичних вподобань – улюблених жанрів і тем, стилістичних прийомів і мовних засобів.

Творчість Ліни Костенко посідає особливе місце в українській літературі другої половини XX – XXI століття. Її поетична мова вирізняється високим рівнем інтелектуалізації, внутрішньою емоційною напруженістю, філософською глибиною та водночас надзвичайною точністю слова.

Ідіостиль Ліни Костенко сформувався через поєднання кількох важливих ознак: афористичності вислову, образної насиченості, інтелектуалізації поетичного мовлення, глибокого зв'язку з національною культурною традицією та особливої ролі лексики як інструменту художнього мислення. Саме через слово поетеса вибудовує власну картину світу, у якій поєднуються історичні, філософські, морально-етичні та особистісні виміри людського буття.

Однією з найхарактерніших рис ідіостилю Ліни Костенко є особлива увага до значення слова. Слово для неї – не просто інструмент вираження думки, а самостійна художня цінність і моральна категорія. Це засвідчує вірш «Страшні слова, коли вони мовчать», де тема поетичного мовлення осмислюється через філософський роздум про відповідальність митця перед словом: *Страшні* ***слова****, коли вони мовчать, / коли вони зненацька причаїлись* [4]. Слова у поезії постають як носії культурної пам'яті, духовного досвіду та творчої відповідальності. Авторка підкреслює, що кожне слово вже має власну історію, а тому справжня поезія потребує особливої точності й внутрішньої чесності [1].

Така інтерпретація слова як моральної категорії є однією з визначальних рис ідіостилю поетеси.

Важливим елементом поетичного мовлення Ліни Костенко є афористичність вислову. Поетеса часто формулює складні філософські думки у вигляді коротких, інтонаційно завершених висловів, які вирізняються високою смисловою концентрацією та легко запам'ятовуються. Подібна особливість виразно простежується у вірші «Вже почалось, мабуть, майбутнє…» [4], де лаконічність вислову поєднується з філософською глибиною: поетеса передає відчуття історичного перелому, коли майбутнє починає проявлятися у теперішньому. Завдяки такій смисловій концентрації поетичний рядок набуває афористичного звучання і виходить за межі конкретного контексту, перетворюючись на узагальнений роздум про рух історії та змінність часу [3].

Ще однією важливою особливістю ідіостилю Ліни Костенко є глибокий зв'язок із природною образністю. У її поезії природа не є лише фоном для зображення подій, а виступає повноцінним учасником художнього світу. Пейзажні образи часто набувають символічного значення і відображають внутрішній стан людини. Наприклад, у вірші «І засміялась провесінь: - Пора!..» [4] природні образи створюють атмосферу оновлення та духовного відродження. Така інтеграція різних смислових площин є характерною рисою поетичного мислення авторки.

Значну роль у формуванні ідіостилю Ліни Костенко відіграє також історична тематика, глибокий зв'язок з національною памяттю. Багато її творів звертаються до минулого України, осмислюючи його через долю окремої людини. Особливо яскраво ця особливість проявляється у романі у віршах «Маруся Чурай», де історичні події XVII століття поєднуються з глибоким психологічним аналізом. Історичний вимір поетичної мови Ліни Костенко простежується і в іншому її масштабному творі – романі у віршах «Берестечко», де поетеса звертається до трагічних подій національної історії, розкриваючи їх через внутрішні переживання історичних персонажів [1]. Лексика твору насичена словами, пов'язаними з історичною та військовою тематикою (*битва, військо, гетьман, доля народу*), однак ці слова набувають глибокого філософського звучання, адже використовуються для осмислення складних моральних і політичних проблем історії.

Не менш важливою рисою ідіостилю поетеси є інтелектуалізація поетичної мови. Поезія Ліни Костенко – це завжди єднання емоції та думки. Ліричні переживання стають приводом для філософських роздумів над сенсом буття, роллю митця, плинністю часу. Так, у вірші «В пустелі сизих вечорів» [4] через образну систему снів, очікування й самотності передається внутрішній досвід ліричної героїні. Поетеса передає переживання переломного моменту особистого життя, де очікування і надія поєднуються з усвідомленням обмеженості часу та простору [3]. Така інтерпретація часу і буття є характерною для поетичного мислення авторки, у якому історичні й особистісні процеси розглядаються крізь призму духовних і моральних цінностей.

Ще однією важливою рисою ідіостилю Ліни Костенко є метафоричність і символічність її поетичної мови. У творах поетеси абстрактні поняття й емоційні стани передаються через образні конструкції, у яких поєднуються звичайне та метафоричне, реальне та фантастичне. Наприклад, у вірші «Біла симфонія» [4] передається переживання першого кохання, відчуття швидкоплинності життя та внутрішньої чистоти. Метафоричні та порівняльні конструкції передають синестетичне сприйняття світу ліричною героїнею, поєднуючи зорові та тактильні образи. Таке використання метафори та символу дає змогу поетесі транслювати глибинні психологічні й філософські значення. Ця риса є однією з ключових складових ідіостилю Ліни Костенко, що робить її мову багатовимірною й високопоетичною.

Ідіостиль Ліни Костенко вирізняється особливим ставленням до слова як до цінності, коли кожна лексема у її поезії має не лише смислове, а й моральне навантаження. Водночас характерною є афористичність – здатність передавати складні

ідеї у максимально стислій і точній формі. Окрему роль відіграє природна образність, яка у поетеси набуває символічного значення і виходить за межі простого опису. Це тісно пов'язано з ще однією рисою – глибоким укоріненням у національну пам'ять, де історія осмислюється через мовні образи. Також варто підкреслити інтелектуалізацію поетичного мовлення авторки: її тексти поєднують емоційність із філософською рефлексією. І, нарешті, метафоричність, що реалізується через незвичайні образні поєднання та синестезію, формує впізнавану художню систему. Усе це створює унікальну цілісну модель ідіостилю, де всі елементи функціонують не ізольовано, а у взаємодії.

Отже, ідіостиль Ліни Костенко – це унікальне поєднання інтелектуальної глибини, афористичності, символічної та метафоричної насиченості образів, виняткової точності художнього слова та емоційної насиченості. Її поетична мова характеризується здатністю поєднувати різні смислові рівні – від інтимно-особистісного до історико-філософського. Саме така багатовимірність поетичного мовлення зумовлює особливу художню силу її творів і формує унікальний ідіостиль поетеси, який посідає важливе місце в сучасній українській літературі.

Список використаних джерел

1. Бублейник Л. В. Поетичне слово Ліни Костенко. *Слово в українській поезії*. Луцьк, 2012. С. 200–286.
2. Бугайова А., Корнієнко А. Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 25. Т. 1. С. 36–38.
4. Власенко В., Яцик С. Емоційно-експресивні засоби та їх стилістичні функції у поетичному мовленні Ліни Костенко. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/ bitstreams/9efbd107-cd43-474e-8e25-a1174a94b1c0/content (дата звернення 30.01.2026).
5. Костенко Л. Триста поезій: Вибране. Київ, 2018. 432 с.

Єлизавета Вадимівна Зайцева
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Формування англомовної лексичної компетентності учнів основної школи

У сучасних умовах реформування загальної середньої освіти України особливої актуальності набуває проблема формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. Відповідно до положень Державного стандарту базової середньої освіти, одним із важливих результатів навчання є здатність учнів використовувати іноземну мову як засіб спілкування в різних життєвих ситуаціях [1]. У структурі іншомовної комунікативної компетентності провідне місце посідає англомовна лексична компетентність, яка передбачає володіння необхідним словниковим запасом, уміння доречно використовувати лексичні одиниці в усному й писемному мовленні, а також розуміти їх у процесі сприймання інформації [3].

Саме в основній школі закладаються основи системного володіння англійською мовою. У цей період учні активно розширюють словниковий запас, опановують нові способи запам'ятовування слів, навчаються добирати мовні засоби відповідно до

ситуації спілкування. Проте практика показує, що традиційні способи роботи з лексикою, які часто зводяться до механічного заучування слів, перекладу та однотипних тренувальних вправ, не завжди забезпечують належний рівень мотивації школярів. Унаслідок цього учні швидко втрачають інтерес до предмета, а засвоєна лексика не переходить до активного словника.

У зв'язку з цим особливого значення набуває використання інтерактивних технологій навчання. Їх сутність полягає в організації активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, створенні атмосфери співпраці, залученні кожного учня до виконання спільних завдань та моделюванні реальних комунікативних ситуацій. Інтерактивне навчання сприяє розвитку критичного мислення, ініціативності, самостійності та відповідальності за результат роботи [5, с.18].

До найбільш ефективних інтерактивних технологій формування англомовної лексичної компетентності належать робота в парах і малих групах, рольові та ділові ігри, дискусії, мозковий штурм, метод проєктів, кейс-метод, а також використання цифрових платформ з елементами гейміфікації. Такі форми роботи створюють умови для багаторазового повторення нової лексики в різних контекстах, що позитивно впливає на якість її засвоєння [8].

Практичний досвід свідчить, що застосування інтерактивних вправ значно підвищує зацікавленість учнів у вивченні англійської мови. Школярі стають більш активними, охочіше беруть участь у роботі, виявляють ініціативу, навчаються працювати в команді та взаємодіяти з однокласниками. Крім того, така організація навчання враховує вікові особливості учнів основної школи, для яких важливими є емоційність, рухова активність, потреба у спілкуванні та зміні видів діяльності.

Водночас ефективність інтерактивних технологій залежить від методично грамотної організації уроку. Учитель має добирати завдання відповідно до теми, рівня підготовки учнів і навчальної мети, поєднувати інтерактивні методи з традиційними формами роботи та забезпечувати системність у формуванні лексичних навичок.

Отже, інтерактивні технології мають значний дидактичний потенціал у процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів основної школи. Їх систематичне впровадження сприяє підвищенню мотивації до навчання, активізації мовленнєвої діяльності, розвитку комунікативних умінь та ефективнішому засвоєнню іншомовної лексики. Саме тому використання інтерактивних технологій є перспективним напрямом удосконалення сучасної методики навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

2. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2017. 590 с.

4. Ніколаєва С. Ю. Сучасні технології навчання іноземних мов у закладах освіти. Київ : Ленвіт, 2020. 312 с.

5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2018. 192 с.

6. Полонська Т. К. Інтерактивні методи навчання іноземної мови як засіб оволодіння змістом елективних курсів старшокласниками. *Український педагогічний журнал.* 2016. № 2. С. 75–82. (Digital Library NAES of Ukraine)

7. Liulko M. Innovative interactive technologies in the process of learning foreign languages. *International Scientific Journal of Education and Learning*. 2024. URL: https://isg-journal.com/isjel/article/view/891.

8. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. Harlow : Pearson Education, 2017. 185 p.

Євгенія Віталіївна Заєць
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Іванівна Гузь

Порівняльний аналіз прагматичних стратегій впливу в англомовній та італомовній рекламі в Instagram

Порівняльний аналіз прагматичних стратегій впливу в англомовній та італомовній рекламі в соціальній мережі Instagram дозволяє виявити особливості мовного впливу в різних лінгвокультурних середовищах. Рекламний дискурс у цьому контексті розглядається як інструмент цілеспрямованої комунікації, основною метою якої є вплив на адресата та спонукання його до здійснення купівлі [1]. Водночас рекламні повідомлення конструюються таким чином, щоб сам процес впливу залишався максимально непомітним: через добір лексики, структуру висловлювання та образність створюється ефект «природного» вибору, що фактично є результатом продуманої комунікативної стратегії [3].

Матеріалом дослідження слугують автентичні рекламні повідомлення англомовного та італомовного сегментів Instagram, що дозволяє простежити використання мовних засобів у реальному комунікативному середовищі. Особливу увагу приділено таким прагматичним стратегіям, за допомогою яких рекламна мова реалізує свій потенціал через комплекс взаємопов'язаних принципів – привернення уваги, легкість сприйняття, запам'ятовуваність і спонукання до дії, які функціонують як єдина система впливу [2].

Порівняльний підхід дозволяє встановити, що однакові прагматичні стратегії реалізуються різними мовними засобами залежно від культурного контексту. Англомовні рекламні тексти тяжіють до більш прямого й інтенсивного впливу, тоді як італомовні – до м'якшої, описової та частково раціоналізованої комунікації. Результати аналізу показали, що кожна з виокремлених прагматичних стратегій має специфіку мовної реалізації в англомовному та італомовному рекламному дискурсі. Зокрема, стратегія прямого спонукання в англомовній рекламі реалізується переважно через чіткі імперативні конструкції (shop now, get, use code), які безпосередньо орієнтують адресата на дію. Натомість в італомовних повідомленнях спонукання має менш категоричний характер і часто поєднується з елементами ввічливого або емоційно забарвленого заклику (scopri, approfitta, non perdere), що створює ефект більш м'якого впливу. Стратегія дефіциту та обмеженості в обох мовах представлена лексемами із семантикою винятковості та часової обмеженості, однак в англомовній рекламі вони мають більш лаконічний і концентрований характер (limited, only, exclusive), тоді як в італомовній – оформлюються у вигляді розгорнутих словосполучень (tempo limitato, solo oggi), що робить висловлювання більш описовим. У межах стратегії економічної вигоди англомовні тексти активно використовують точні числові показники та конкретні пропозиції (35% off, save, free shipping), що підсилює раціональний компонент впливу. В італомовній рекламі також наявні елементи вигоди, проте вони частіше подаються у формі загальніших формулювань (prova gratuita, approfitta), які поєднують інформативність із певною емоційністю. Емоційна інтенсифікація в англомовному

сегменті реалізується через графічно та інтонаційно підсилені засоби (великі літери, окличні конструкції: FLASH SALE, FREE, don't miss out), що створює ефект терміновості та підвищеного емоційного тиску. В італомовній рекламі ця стратегія також присутня, однак виражається більш стримано та через цілісні висловлювання (non perdere l'occasione), що знижує рівень прямого тиску на адресата. Стратегія соціального доказу в англомовних текстах представлена через узагальнені формули довіри (trusted by customers, reviews), тоді як в італомовному матеріалі вона використовується менш активно та має обмежене представлення, здебільшого через згадку про задоволених клієнтів. Позитивна ідентифікація в англомовній рекламі орієнтована на створення образу індивідуального успіху та впевненості (feel confident, be iconic), тоді як в італомовній – акцент переноситься на якість продукту, естетику та винятковість (esclusivo, impeccabile, perfetto), що відображає іншу модель ціннісної орієнтації. Окремо варто відзначити, що стратегія культурної та локальної ідентичності фактично відсутня в англомовному матеріалі, тоді як в італомовній рекламі вона є виразною і реалізується через апеляцію до національних цінностей, традицій і способу життя (tradizione italiana, 100% italiano, famiglia), що підсилює емоційний зв'язок із адресатом. Важливу роль при цьому відіграють емоційні апеляції до цінностей адресата, таких як сім'я, турбота, спільнота та соціальна відповідальність, що підсилює переконувальний ефект повідомлення [4].

Кількісний аналіз лексичного матеріалу, здійснений за допомогою інструменту Voyant Tools, підтверджує домінування певних груп лексем, що беруть участь у реалізації відповідних стратегій. У результаті проведеного аналізу було систематизовано найбільш уживані лексеми англомовної реклами та визначено їхній прагматичний потенціал. Встановлено, що найвищу частотність мають слова free (12%) та limited (11%), що свідчить про активну реалізацію стратегій економічної вигоди та створення дефіциту. Менш поширеними є лексеми time (8%), style (7%) та shop (6%), які пов'язані відповідно з маркуванням часових обмежень, формуванням іміджу продукту та прямим спонуканням до дії. Аналогічно було проаналізовано італомовний рекламний матеріал. У ході дослідження встановлено, що найчастіше використовується лексема offerte (6%), що вказує на орієнтацію реклами на представлення вигідних пропозицій. Дещо нижчі показники мають слова scopri (5%) та perfetto (5%), які реалізують стратегії м'якого спонукання до дії та емоційної інтенсифікації. Лексема tempo (4%) відображає обмеженість у часі, тоді як sconto (3%) і solo (2%) фіксуються рідше, що свідчить про менш виражене акцентування стратегії дефіциту в італомовній рекламі. Це дозволяє не лише якісно описати особливості рекламного дискурсу, а й обґрунтувати їх статистично.

Отже, проведене дослідження демонструє, що ефективність рекламного повідомлення значною мірою залежить від вибору мовних засобів, які відповідають як прагматичним цілям комунікації, так і культурним особливостям цільової аудиторії.

Список використаних джерел

1. Мартинюк А. П. Дискурсивний інструментарій аналізу англомовної реклами. *Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України*. 2009. вип. 3. С. 159–167. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/3737e84f-7949-4b95-9285-3346f3ba40dd/content (дата звернення: 25.02.2026).

2. Bushra N. R. A stylistic analysis of advertising discourse: a case study of facebook commercial advertisement. *Route Educational & Social Science Journal*. 2022. Pp. 43–45. URL: https://www.ressjournal.com/Makaleler/1997379506_3.pdf (access date: 25.02.2026).

3. Kenechukwu S. A., Asemah E. S., Edegoh L. O. Behind advertising: The language of persuasion. *Asian Economic and Social Society Press*. 2013. iss. 3. Pp. 951–959.

4. Understanding Advertising Concepts. Selling and Advertising. Indira Gandhi Delhi Technical University for Women, 2022. P. 2. URL: https://e-

sarthi.lpcps.org.in/uploads/Notes/10/51/346/Unit%20III/Selling_and_Advertising_-_UNIT_-_3.pdf (access date: 25.02.2026).

Крістіна Михайлівна Золотарьова,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Використання Інтернет-ресурсів для формування лексичної компетентності учнів 7 класу в умовах дистанційного навчання

У сучасній освіті проблема формування лексичного складника іншомовної комунікативної компетентності залишається однією з найбільш дискусійних у методиці навчання іноземних мов. Особливо **актуально** це питання постає через надзвичайну рухливість лексичної системи, де оволодіння словом не зводиться до механічного запам'ятовування, а потребує здатності системно оперувати словниковими одиницями [1; 5]. В умовах дистанційного навчання цей процес набуває нових викликів, оскільки вимагає компенсації дефіциту живого спілкування та адаптації традиційних методів до віртуального середовища.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення методики використання Інтернет-ресурсів для ефективного формування англомовної лексичної компетентності семикласників. **Об'єктом** є процес навчання іноземної мови в закладах загальної середньої освіти в умовах дистанційної форми навчання, а **предметом** – методика та особливості застосування мережевих інструментів для розвитку лексичних навичок і вмінь учнів 7 класу.

Лексична компетентність розуміється як інтегративне утворення, що поєднує знання про слово та здатність адекватно й автоматизовано використовувати його в різних ситуаціях спілкування [1]. Вона включає такі складові, як лексичні знання (форма, значення, сполучуваність), рецептивні та продуктивні навички, а також лексичні стратегії для подолання мовленнєвих труднощів [5]. Важливо, що теоретичне знання форми й значення є лише необхідною передумовою, тоді як лише сформовані навички забезпечують вільне оперування лексичним матеріалом у спонтанному мовленні [2].

Учні 7 класу характеризуються здатністю до усвідомленого аналізу мовних явищ та виявляють зростаючий інтерес до автентичних джерел інформації. Водночас вони стикаються з труднощами через багатозначність англійських слів, складність фразеологізмів та негативний вплив моделей рідної мови. Формування лексики відбувається через послідовні етапи семантизації, автоматизації та активізації, де критично важливим є багаторазове вживання слова в різних контекстах [1].

У сучасних умовах важливу роль у підтримці цих етапів відіграють різноманітні мережеві інструменти. До основних можна віднести інформаційно-довідкові ресурси, тренувальні платформи на основі флеш-карток, ігрові середовища (наприклад, Kahoot! чи Wordwall) та системи управління навчанням (LMS). Вони мають такі переваги, як мультимедійність, що сприяє подвійному кодуванню інформації, та автоматизація інтервального повторення матеріалу [3; 5]. Однак існують і певні недоліки, зокрема технічні виклики, нерівний доступ до мережі та ризики зниження навчальної мотивації через відсутність безпосереднього контролю вчителя [4].

Висновок. Отже, формування лексичної компетентності в дистанційному форматі потребує системної інтеграції цифрового потенціалу з психологічними засадами навчання. На нашу думку, раціональне комбінування синхронних та асинхронних форм роботи дозволяє забезпечити цілісність усіх етапів засвоєння лексичного значення слова. Таким чином, використання Інтернет-ресурсів привносить якісно нові механізми інтерактивності та персоналізації, що є ключовим для сучасної іншомовної освіти.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Кравчук Л. В. Формування іншомовної лексичної компетентності учнів середньої школи: теорія та практика: монографія. Київ: Освіта України, 2019. 212 с.
3. Ніколаєнко, В., Семененко, Г. (2026). Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка»,* 2(22), 635–647. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647
4. Смульсон М. Л. (ред.). Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
5. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 477 p.

Софія Романівна Зоря
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
германських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

Методи навчання англійських ідіом у студентів нефілологічних спеціальностей

Вивчення англійських ідіом у студентів нефілологічних спеціальностей є важливою та невід'ємною умовою формування їхньої іншомовної комунікативної компетентності, адже ідіоми не лише збагачують словниковий запас, а й відображають культурні, історичні та соціальні особливості англомовного середовища. Оскільки багато переносних значень неможливо зрозуміти за принципом прямого перекладу, студенти потребують цілеспрямованого методичного супроводу. Для майбутнього вчителя мови та літератури надзвичайно важливо добирати такі методи навчання, які забезпечують усвідомлення прихованих смислів, стилістичної забарвленості та прагматичної функції ідіоматичних виразів, а також формують уміння доречно використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності.

Одним із провідних і найбільш ефективних є контекстуальний метод, який ґрунтується на вивченні ідіом у складі автентичних текстів: художніх уривків, статей, діалогів, відеофрагментів або подкастів. Робота з такими матеріалами дає змогу студентам простежити, як саме ідіома функціонує у природних ситуаціях спілкування, які емоції чи відтінки значення вона передає, та в яких комунікативних умовах її вживають носії мови. Особливо цінним є те, що контекст сприяє не механічному запам'ятовуванню, а смисловому осмисленню фраз, що значно підвищує рівень їх подальшого активного використання.

Важливою складовою є й асоціативний метод, що передбачає створення студентами власних образів, логічних зв'язків, візуальних схем або емоційних відповідників для певної ідіоми. Такий підхід полегшує запам'ятовування, активізує уяву та стимулює глибшу взаємодію з матеріалом. Асоціації можуть бути створені через ілюстрації, короткі історії, порівняння, метафори чи навіть через гумор, що робить навчальний процес більш цікавим та доступним.

Значну роль у процесі засвоєння відіграє комунікативний підхід, який орієнтований на практичне використання ідіом у мовленні. Рольові ігри, моделювання реальних комунікативних ситуацій, обговорення, дискусії, постановка мікродіалогів чи імпровізацій дають можливість студентам застосовувати вивчені вирази у спонтанній мовленнєвій діяльності. Такий підхід допомагає подолати мовний бар'єр, розвиває гнучкість мислення та формує навички природного використання складних лексичних одиниць.

В умовах сучасної освіти особливої актуальності набуває застосування цифрових технологій, що включають інтерактивні платформи для вивчення лексики, мобільні застосунки, навчальні відеоуроки, подкасти, онлайн-тести та мультимедійні вправи. Використання цифрових ресурсів дозволяє студентам працювати у власному темпі, повторювати матеріал необмежену кількість разів, тренувати ідіоми в ігровому або інтерактивному форматі, що значно підвищує мотивацію і залученість.

Ефективним є також проєктний метод, який сприяє глибокому та усвідомленому засвоєнню ідіом. Студенти можуть створювати мініслівники, інфографіки, презентації, відеоролики, власні діалоги, комікси або інтерактивні вправи на основі вивчених фразеологічних одиниць. Така діяльність відповідає компетентнісному підходу в освіті, оскільки розвиває креативність, уміння працювати з різними джерелами інформації та застосовувати знання в нових ситуаціях.

Корисним елементом навчання є порівняльний аналіз, який допомагає зіставити англійські та українські ідіоми, визначити спільні й відмінні риси у способах відображення дійсності, та запобігти поширеним помилкам, пов'язаним із буквальним перекладом. Це сприяє розвитку міжкультурної компетентності та формуванню здатності сприймати мову як систему, нерозривно пов'язану з культурою її носіїв.

Нарешті, важливим доповненням навчального процесу є ігрові методи – мовні квізи, карткові вправи, змагання, лінгвістичні квести та навчальні ігри. Вони активізують пізнавальну діяльність, роблять роботу з ідіомами динамічною і творчою, сприяють ефективному закріпленню матеріалу та створюють позитивний емоційний фон.

Комплексне поєднання контекстуального, асоціативного, комунікативного, цифрового, проєктного та ігрового методів забезпечує результативне опанування англійських ідіом студентами нефілологічних спеціальностей. Такий інтегрований підхід не лише підвищує рівень володіння мовою, а й формує здатність застосовувати ідіоми в різних професійних і побутових ситуаціях, сприяючи розвитку загальної комунікативної, лінгвокультурної та міжкультурної компетентності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2020. https://library.gov.ua (дата звернення 29.03.2026).

2. Бех П. О. Методика викладання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Лінгвістика, 2019. https://erpub.uu.edu.ua (дата звернення 29.03.2026).

3. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education, 2015. https://www.pearson.com (дата звернення 29.03.2026).

4. Дроздова Н. Г. Використання автентичних матеріалів у навчанні іншомовної лексики. *Іноземні мови*, №3, 2021. https://eprints.zu.edu.ua (дата звернення 29.03.2026).

Аліна Ігорівна Ігнатьєва
здобувача першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Використання мобільних додатків як допоміжного засобу формування англомовної лексичної компетентності учнів 11 класу

Сучасна шкільна освіта в умовах цифровізації створює сприятливі передумови для цілеспрямованого використання мобільних технологій у навчанні іноземної мови. Для учнів 11 класу мобільний пристрій є не лише засобом повсякденної комунікації, а й зручним каналом доступу до навчального контенту, що особливо важливо для формування англомовної лексичної компетентності. Лексична компетентність - це здатність учня знати, розуміти та правильно використовувати лексичні одиниці в усному й писемному мовленні; вона охоплює лексичні знання, навички, усвідомленість і автоматизацію. Для рівня В1, на який орієнтує навчальна програма для старшої школи, визначальними є достатній словниковий запас, уміння розуміти лексику в текстах і використовувати її відповідно до комунікативної ситуації [3; 6; 9].

Формування англомовної лексичної компетентності має поетапний характер і передбачає семантизацію лексичної одиниці, формування рецептивних і репродуктивних навичок, автоматизацію та подальше функціонування лексики в мовленні. Дробот О. наголошує, що міцне засвоєння лексичних одиниць забезпечується не механічним заучуванням, а раціональним інтервальним повторенням; саме тому важливими є системність, частотність і поступове збільшення часових інтервалів між повтореннями. Такий підхід створює методичну основу для використання мобільних додатків як засобу коротких повторів, тренування та самоконтролю [3].

Мобільні додатки є допоміжним засібом навчання, що доповнює традиційні форми роботи й забезпечує доступ до матеріалу в будь-який час. Їхня дидактична цінність полягає в можливості семантизації нової лексики через переклад, зображення, аудіосупровід і приклади вживання, а також у тренуванні через вправи на співвіднесення, вибір правильної відповіді, заповнення пропусків і флешкартки. Мобільні додатки поділяються на навчальні, тренувальні, контрольні та комбіновані; інформаційні, практичні та комунікаційні; інтерактивні, адаптивні та гейміфіковані. Саме така різнорідність дає змогу добирати застосунок під конкретну дидактичну мету: подання нових слів, закріплення, повторення або перевірку засвоєння [1].

Практична доцільність використання мобільних додатків підтверджується статистичними даними. У дослідженні Сустрєтова А. С., Ігнатьєва В. А. та Брюховецької І. В. близько 70% опитаних зазначили підвищення мотивації до навчання, а близько 60% регулярно використовують мобільні додатки як засіб навчання. У праці Лук'янець Г. зафіксовано ще вищу позитивну реакцію: 97% здобувачів освіти позитивно ставляться до використання мобільних застосунків у процесі вивчення іноземної мови, а 76% підтримують їх як допоміжний засіб для самостійної роботи й домашніх завдань. Окремо підкреслено психологічні переваги: гейміфікація, система заохочення, візуальний супровід і миттєвий зворотний зв'язок підсилюють мотивацію та знижують тривожність під час вивчення іноземної мови [4;7].

Серед мобільних додатків особливої уваги потребують Quizlet, Memrise, Duolingo, Cambridge Dictionary, Johnny Grammar's Word Challenge, Babbel, FluentU, MyWordBook, Lingualeo та Effortless English. Quizlet забезпечує роботу через флешкартки, тести й

режим повторення, що робить його придатним для систематизації лексики та швидкого відтворення мовних одиниць. Memrise поєднує запам'ятовування зі звуковим і контекстним супроводом, тому сприяє кращому засвоєнню слів у зв'язку з реальним уживанням. Duolingo організовує навчання через короткі інтерактивні завдання з елементами гри, що підтримують регулярність і залучення учня до повторення. Babbel орієнтує на засвоєння лексики в життєвих ситуаціях, FluentU поєднує слово з автентичним відеоконтекстом, а MyWordBook реалізує словникову роботу через флешкартки, переклад, приклади й аудіосупровід. Lingualeo та Effortless English доцільні як ресурси системної організації лексичного матеріалу, що поєднують повторення, закріплення та самостійне опрацювання [2].

Окрему групу становлять інформаційні та контрольні ресурси. Cambridge Dictionary виконує словниково-довідкову функцію, оскільки дає змогу уточнити значення, вимову, транскрипцію та граматичні особливості слова. Johnny Grammar's Word Challenge орієнтований на швидку перевірку вже засвоєної лексики, правопису й мовних структур, активізує увагу та оперативну пам'ять. Такі додатки важливі не лише для подання нового матеріалу, а й для формування точності слововживання, лексичної правильності та самоконтролю. Саме поєднання тренувальних, інформаційних і контрольних ресурсів забезпечує повний цикл роботи з лексикою: від ознайомлення й семантизації до повторення та перевірки засвоєння [2; 8].

Психолого-педагогічні особливості учнів 11 класу також підтверджують доцільність саме мобільного формату роботи. У старшому шкільному віці переважають розвинене логічне й абстрактне мислення, довільна увага, логічна пам'ять і навчальна самостійність, що створює сприятливі умови для автономного опрацювання лексики. Учні цього віку здатні працювати з великим обсягом інформації, планувати власну діяльність і контролювати результати навчання, тому мобільні додатки добре відповідають їхнім когнітивним можливостям і навчальним потребам. У поєднанні з вимогами програми для рівня B1–B2 це робить мобільні застосунки не випадковим, а методично обґрунтованим допоміжним засобом формування англомовної лексичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Блажко Л., Рассоха І., Рендюк С. Використання мобільних додатків у навчальному процесі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 26. С. 18–21.

2. Горбатюк Л. В., Кравченко Н. В., Алєксєєва Г. М., Розумна Т. С. Мобільні додатки як засоби формування іншомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 74, № 6. С. 150–164.

3. Дробот О. Методичні прийоми формування англомовної лексичної компетентності в учнів із порушеннями слуху. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, т. 2. С. 178–187.

4. Лук'янець Г. Вивчення іноземних мов через мобільні застосунки. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2025. № 27. С. 428–439.

5. Меньших О. Е., Петренко Ю. О. Особливості психофізіологічних функцій учнів старшого шкільного віку. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015.

6. Навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 05.02.2026).

7. Сустрєтов А. С., Ігнатьєв В. А., Брюховецька І. В. Використання мобільних додатків для мотивації та підтримки навчання в умовах дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 65, т. 2. С. 225–229.

8. Шевчук А. О. Мобільні додатки для вивчення англійської мови як засіб організації самостійної роботи студентів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58, т. 2.

С. 141–144.

9. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume. Council of Europe. 2020. URL: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages (дата звернення: 05.02.2026).

Ксенія Андріївна Ілларіонова
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

Комунікативний метод як основа сучасного викладання іноземних мов у школі та вищій школі

Сучасний світ вимагає володіння іноземними мовами. В період післявоєнних десятиліть формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу – його наближення до реального процесу спілкування. Розробкою комунікативного методу займалось багато наукових колективів і методистів у різних країнах, тому найбільш вагомий внесок в обґрунтування методу зробили найпослідовніші його прихильники і насамперед Г. Уідоусан, У. Литлвуд (Англія), Г. Е. Піфо (Німеччина).

Комунікативний метод орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування у школі та вищій школі.

Основні принципи, які стосуються комунікативного методу на заняттях іноземної мови (за Т. Кравчинею):

1. Принцип мовленнєвої спрямованості – полягає в практичному користуванні мовою у ситуаціях, які максимально наближені до реального спілкування:

- "Can you tell me how to get to the nearest subway station?"
- "Sure, go straight and turn left."

2. Принцип індивідуалізації – передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів:

- "What is your favorite way to spend free time?"
- "I enjoy cooking because it helps me relax."

3. Принцип автентичності – передбачає використання таких автентичних матеріалів, які використовуються носіями мови:

- "According to this news article, climate change is becoming a very serious problem."
- "Yes, and many countries are trying to reduce emissions and help the world."

4. Принцип інтерактивності зумовлює навчання переважно у групах. Студентам пропонуються теми та запитання для обговорення, і вони випробовують свої сили у реальному спілкуванні. Форми такої роботи можуть містити внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles), мозковий штурм (brainstorm), читання зигзагом (jig saw reading), обмін думками (think-pair-share), парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші.

5. Принцип інтенсивного використання фахових знань студентів – основне завдання, навчити студентів працювати з текстами за їх спеціальністю, розуміти фахову термінологію та розмовляти за темами.

6. Принцип ситуативності або контекстуальної обумовленості – мова та мовні засоби застосовуються в межах від повідного соціального контексту, тобто ситуативно:

- "Where are you flying to today?"
- "I'm flying to Kyiv on vacation."

У процесі навчання за комунікативним методом в учнів формується іншомовна комунікативна компетентність. Учні навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Тому всі вправи і завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback). Найважливішою характеристикою комунікативного методу навчання ІМіК(Іноземні Мови і Культури) є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови:

• Travel: trip, ticket, hotel, flight, luggage;
• Food: menu, coffee, sandwich, dinner, bill;
• Daily life: message, call, work, home, friend;
• News: report, event, world, story, update;
• Entertainment: movie, show, music, video, game.

У навчанні мовлення за комунікативною методикою широко використовуються опори різних видів: змістові і смислові, словесні й зображальні, що допомагають керувати змістом висловлювання (текст, мікротекст, план, логікосинтаксична схема), а також засвоювати граматичний матеріал; мовні ігри, що дають змогу спілкуватися в різних соціальних контекстах і в різних ролях. Науковці констатують такі основні групи вправ для формування комунікативних навичок, що повинні стати невід'ємною частиною заняття з іноземної мови для студентів закладів вищої освіти:

1.Ситуативні вправи (проблемні та рольові ситуації): at a restaurant: student A is a waiter, student B orders food.

2. Респонсивні вправи (запитання – відповіді та бесіди): teacher asks: "What do you do after school?" – student answers.

3. Описові вправи (опис реальних ситуацій та об'єктів): describe your room using at least five objects.

4. Ігрові вправи (різноманітні ігри): word guessing game (students guess the word by description).

5. Дискусійні вправи (навчальні дискусії): discuss: "Is social media useful or harmful?"

6. Репродуктивні вправи (перекази та інсценізація): retell a short story or act out a dialogue from a text.

Різновидом комунікативного методу є когнітивно-комунікативний. Він має у своїй основі принцип усвідомлення під час навчання. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає менш жорстке ставлення до помилок. Рекомендується не переривати процес спілкування, а розбирати помилки лише по завершенню комунікативної ситуації. При цьому основна увага приділяється тим помилкам, які суттєво спотворюють зміст висловлювання. Уміння коректно виправляти помилки, не порушуючи цілісності висловлювання студента і не відбиваючи у нього бажання розмовляти – це ключ до успішного викладання за комунікативною методикою.

Список використаних джерел

1. Байдак Л.І. Суть комунікативного методу викладання іноземних мов. Суми: Сумський національний аграрний університет. С. 1–6. URL: https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4956/1/%D0%91%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D0%BA%20%D0%9B.%20%D0%86.%20%D0%A1%D1%83%D1%82%D1%8C%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%83.pdf (дата звернення: 12.04.2026).

2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник. Київ : Ленвіт, 2013. С. 122–124. URL:

https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013-metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf (дата звернення: 12.04.2026).

3. Коробова І. Комунікативний метод вивчення англійської мови у закладах вищої освіти. *Актуальні питання іноземної філології.* С. 85–90. doi: https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-16-13 (дата звернення 12.04.2026).

Карина Олегівна Каленська
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Людмила Володимирівна Давидюк

Проєктна діяльність як категорія сучасної дидактики: теоретико-методологічний аспект

Пріоритетом сучасної освіти є підготовка конкурентоспроможного випускника, здатного до самостійного пошуку, критичного мислення та прийняття відповідальних рішень. За таких умов проєктна технологія стає базовою категорією сучасної дидактики, що визначає загальну стратегію освітнього процесу.

Актуальність теми зумовлена зміною освітньої парадигми, де проєктна технологія постає як інноваційний інструментарій, що дозволяє організувати суб'єкт-суб'єктну проєктну діяльність. Остання розглядається нами як чинник розвитку творчого мислення, формування самостійності, відповідальності, пізнавальної активності, креативності, комунікабельності, як важлива умова становлення особистості. Проєктна діяльність не лише забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу, а й формує методологічну культуру особистості – готовність діяти в ситуаціях невизначеності та гідно відповідати на глобальні виклики.

Попри свою актуальність, ідея проєктного навчання має глибокі теоретичні витоки, про що свідчить аналіз наукової та методичної літератури. Теоретико-методологічні засади методу проєктів закладені у працях таких зарубіжних та вітчизняних учених, як Дж. Дьюї, В. Кілпатрік, Є. Полат, О. Пєхоти, О. Пометун та ін.

Зокрема, Дж. Дьюї не лише обґрунтовує пріоритет активних методів навчання, а й доводить, що освітній процес має спрямовуватися на задоволення природних потреб дитини у спілкуванні, грі, самовираженні та пізнанні («Школа і суспільство», «Школи майбутнього») [1]. Розвиваючи погляди Дж. Дьюї, В. Кілпатрик [5] розглядає проєкт як цілеспрямовану, глибоко вмотивовану та емоційно забарвлену діяльність учня. Він наголошує, що проєктна діяльність має базуватися на активній творчій праці, яка відповідає інтересам дитини, створюючи умови для її всебічного саморозвитку. Ці ідеї Дж. Дьюї щодо навчання через інтерес розвиває у своїх працях О. Пєхота. Дослідниця наголошує, що проєктна діяльність є найбільш успішною тоді, коли вона відповідає внутрішнім запитам дитини та її бажанню самовиразитися [3, с. 149–150].

За напрацюваннями О. Пєхоти, визначаємо проєкт як інструмент особистісно орієнтованого навчання, в основі якого лежить вільний вибір учня та усвідомлення ним практичної значущості знань – розуміння можливостей їх застосування у реальному житті [3, с. 149–150]. На сучасному етапі, проєктна діяльність, як зазначають дослідниці Н. Чернуха та М. Васильєва-Халатникова, трансформувалася в провідний освітній

тренд, що базується на системному алгоритмі: проблема – планування – пошук – продукт – презентація – портфоліо [4].

О. Пометун також розглядає проєктну діяльність як завершену модель активного навчання, де поступове ускладнення практичних завдань сприяє формуванню ключових компетентностей учнів[2, с. 51–52].

Узагальнюючи підходи вчених, підпроєктною діяльністю розуміємо поєднання інтелектуальних та практичних зусиль здобувачів освіти, спрямоване на розв'язання конкретної проблеми шляхом самостійного конструювання знань; особливий спосіб співпраці, де учень перетворюється з об'єкта впливу на активного суб'єкта, який не тільки накопичує інформацію, а вчиться використовувати її для створення унікального інтелектуального продукту.

Реалізація такого підходу потребує чіткого розуміння структури та видів проєктної діяльності. Спираючись на типологію проєктів, яку пропонує О. Пєхота, виокремлюємо такі види проєктів:

1) дослідницькі (потребують чіткої структури та методів наукового дослідження);

2) творчі (не мають детально опрацьованої структури, орієнтовані на кінцевий продукт: альманах, газета, свято);

3) ігрові (учасники приймають на себе певні ролі, зумовлені характером і змістом проєкту);

4) інформаційні (спрямовані на збирання та аналіз інформації про певний об'єкт чи явище).

5) практико-орієнтовані (результат діяльності чітко орієнтований на соціальні інтереси учасників) [3, с. 152–153].

Крім змістового наповнення, важливе значення має формат організації роботи. Зокрема, за кількістю учасників проєкти можуть бути індивідуальними, парними або груповими. А залежно від тривалості – короткостроковими, середньої тривалості, довготривалими [3, с. 154].

Теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що проєктна діяльність передбачає інтеграцію та застосування знань і вмінь, спрямованих на набуття особистісного досвіду; створення умов, що сприяють творчій самореалізації учнів, розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, самостійності та відповідальності; формує вміння планувати, приймати рішення та об'єктивно оцінювати результати власної діяльності.

В умовах воєнного стану, цифровізації та сучасних трансформацій українського суспільства саме проєктна діяльність постає невід'ємним елементом модернізації вітчизняного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Дьюї Дж. Демократія і освіта / пер. з англ. М. Васильєва, І. Кушкова, П. Таращук. Київ: Літопис, 2003. 294 с.

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. Київ: АСК, 2002. 136 с.

4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пєхоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

5. Чернуха Н. М., Васильєва-Халатникова М. О. Проєктна діяльність як тренд сучасного освітнього процесу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2023. Вип. 1 (17). С. 69–74. DOI: 10.17721/2415-3699.2023.17.13

6. Kilpatrick W.H. The Project Method. *Teachers College Record*. 1918. V. 19. Pp. 319–334.

Софія Богданівна Калитка
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

The Language of Animation: a Lexical-Pragmatic Discourse in Zootopia

As noted in Locher et al.'s (2023) work, imaginary writings are intricate and many-layered communicative actions that merit focus in pragmatic study on their own account [3]. This statement is particularly important for examining the animated film Zootopia, as linguistic tools are effectively employed there to depict significant life experiences, describe character traits, establish social standing, offer social critique, and construct the world. Locher et al. (2023) identify the practical impacts of utilizing indexical language elements to suggest ideologies in character portrayal as a key area of research, as it is one of the main problems of Zootopia – the abuse of authority and prejudice against social status, appearance, and behavior [3].

"When characters are created in a story world, they are assigned attributes through role and identity labels or character traits, and also need to be given a voice and style of speaking" [3]. From this animated film we can observe direct confirmation: Gideon Gray is depicted as a bully: "Bunny cop. That is the most stupidest thing I ever heard", on other hand Chief Bogo has laconic and authoritarian speech: "Shut your tiny mouth, now", and finally Bellwether sounds manipulatively "It's a real proud day for us little guys".

Dore (2020) shows "discriminatory references are made that range from forms of nativism and chauvinism to the general stereotyping of behaviour aimed at forcing the characters into meeting certain social expectations"[1]. This can be traced in the use of the species names "bunny" and "fox" instead of given names when addressing each other. Even over time, this habit doesn't disappear from the characters. And this acts like a prescriptive command - an indication of what the character ought to be. Even the mayor Winddancer calls Nick "shifty, likely criminal fox."

There are some other examples of species names as social labels. "Just a stupid, carrot-farming, dumb bunny." - Gideon Grey. "Sly fox. Dumb bunny." - Nick Wilde. "I'm not just some 'token' bunny." - Hopps to Bogo. The name "bunny" in the context of this cartoon carries a role of humiliation, disdain, belittlement, and doom.

It would also be interesting to explore the nature of the concept "cute" in animation. After all, it is typically used in the sense of "weak." It is a sign of hierarchy and stereotyping, which is why it functions as "mild aggression". Dore (2020) compares the concept "cute" with racially discriminatory words that are mostly used towards or between African Americans [1]. "The word 'cute' recalls n-word along with its different connotations, as Judy's embarrassed reaction demonstrates" [1]. Here is why, after Clawhauser's phrase: "I gotta tell ya, you are even cuter than I thought you'd be…" Judy displays such an ashamed reaction: "…you probably didn't know, but a bunny can call another bunny 'cute, ' but when other animals do it, it's a little..." In such a case, we can even consider the word "cute" as a slur, meaning something offensive and demeaning, aimed against people with a shared racial, gender, or ethnic affiliation.

To examine the cartoon from a more pragmatic viewpoint, we should consider the speech acts that occur there. Sarair et al. (2021) state "every sentence or utterance made by the speaker has a meaning or purpose… a single speech can have several meanings or forces" [4]. A single remark can perform several functions: manipulative, showing contempt, affirmation

of fact, and acceptance of reality. “It's called a hustle, sweetheart” - Nick. Consequently, certain acts of speech emerge. “A declarative act... is when the speaker changes something with words. It allows the speaker to transform the world with his or her words.” [4]. A statement of declaration alters a situation or status merely by being spoken, normally by someone with authority. That’s why we can hear a strong statement from Judi without facts disguising: “You are under arrest”.

An expressive act expresses the psychological state of characters, how they show their feelings (pain, happiness, disbelief, anger, etc.) [4]. “I joined because I always wanted to be part of a pack” – Nick. “I suppress my discomfort because I'm worried it makes me look weak”. This points to their emotional development, how they can share something personal with one another, and show such an intimate part of themselves as an expression of feelings.

And finally, an equally important act is a representative act. It is used to portray beliefs of a character, their views of the world, to make a description of reality, and create a conclusion of the character's true thoughts [4]. “Well, he was right about one thing,” – Judi.

Certainly, just as in any English-language cartoons, an informal, playful language is evident. That is, puns and slang. This layer of vocabulary makes the cartoon closer to the heart, as the language spoken by the majority of teenagers and younger generation people is utilized, thus it is perceived more easily. Here are some examples of colloquial vocabulary in Zootopia: “hustle” (in the meaning of a quick, tricky job), “hick” (a person from the countryside without knowledge and experience), “What’s the deal, Wilde?”, “You’re gonna need to step out…”, “Flopsy the Copsy” (funny way to call Judi), “pawpsicle” (paw + popsicle), etc.

In conclusion, a lexical-pragmatic analysis of discourse in Zootopia indeed maintains that language is a considerable means of building, reflecting, and demolishing social stereotypes, prejudices, and, to some extent, even discrimination. Elmahady et al. (2022) truly state “that context is the most crucial factor in generating implicatures” [2]. And thanks to the animated film Zootopia, we managed to illustrate this with full potential using quotes, lines, and speech patterns.

Список використаних джерел

1. Dore M. Revoicing Otherness and Stereotypes via Dialects and Accents in Disney’s *Zootopia* and its Italian Dubbed Version. *inTRAlinea.* 2020. Pp. 1–9.

2. Elmahady O. R. M., Subaiah S., Mohammed S. B. A. Investigating the Importance of Conversational Implicature and Violation of Maxims in Daily Conversations. *Arab World English Journal.* 2022. Vol. 13, No. 2. Pp. 109–122.

3. Fiction and Pragmatics / M. A. Locher et al. Cambridge: Cambridge University Press, 2023. 86 p.

4. Sarair S., Farsia L., Jannah L. M. Illocutionary Acts Used by Main Character of *Zootopia*. *Accentia: Journal of English Language and Education.* 2021. Vol. 1, No. 1. Pp. 34–42.

Софія Богданівна Калитка
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Алла Анатоліївна Іщук

The Stylistic Function of Informal Slang in Teen Communication

During the times of rapid development of modern technologies, the topic of slang or youth jargon as a dynamic linguistic phenomenon becomes especially relevant. New constructions or phrases that occur in language usage often gain popularity among certain groups, such as teenagers. However, in contrast to fast appearance and development, some of these phrases can vanish as quickly [5]. English, as one of the most widespread languages, is no exception to this pattern.

Like most global languages, English evolves under the influence of the Internet, mass media, messengers etc. [2]. Consequently, English-speaking teenagers are more fond of using informal and unconventional speech. Social media platforms such as Facebook, Instagram, and TikTok create conditions for active communication among teenagers, which contributes to the spread of slang [6].

Therefore, the purpose of the current study is to investigate the stylistic role of informal slang in teen communication and how it forms teenage verbal identity. To disclose this aim more specifically, the following tasks need to be identified: to differentiate terms of “slang”, “argo”, and “jargon”; to detect the sociolinguistic nature of the phenomenon; and to analyze channels of slang dissemination.

Slang is not a linguistic degradation, but a conscious stylistic tool [5; 3]. It develops as a counter to bothersome or cliché language. [3] In turn, slang brings to life casual speech in order to achieve a strong connection with the conversation partner [3]. Studies of youth slang always indicate the belonging of slang to specific social groups. [1; 5] Informal and unconventional language boosts social identity and is used to achieve an atmosphere of relaxation and casualness [5]. All these features are evident in teenagers, because this is a social category of people that shares age, the same perspectives, and experiences. Consequently, adolescents mostly tend to use this type of expressive and playful language that shapes their beliefs, selfhood, and separation from children and adults [1].

One of the essential theoretical issues in sociolinguistics is the distinction of concepts of argo, jargon, and slang, since, despite their semantic closeness, each possesses its own nature, functions, and sphere of use. Argo is the special language of a certain isolated professional or social group [7]. It functions as a closed lexical subsystem of specialized nominations, serving narrow socio-group interests. The main function of argo is conspiratorial, i.e., hiding information from outsiders. On the other hand, jargon comprises words and phrases that refer to a certain profession or activity. Jargon, in contrast, also incorporates emotional and expressive purposes [5]. Finally, slang expresses several diverse stylistic functions.

The identification function acts as a marker of group affiliation. Using slang vocabulary strengthens belonging to specific social circles, permits open expression, and allows demonstrating one`s views to the public [1]. This lexical separation seemingly indicates who is “ours” and who is “theirs”. For instance, expressions such as *no cap, rizz, and real one.*

Another equally important function is an expressive one. This function is more dominant among others, since teen slang imparts a playful and emotional tint to speech. And the usage of such a linguistic tool has been claimed as a hallmark of adolescence. [1]. Semantically, slang is characterized as the “poetry of everyday life” since people are able to create their own slang by

sharing their socio-emotional experiences [4]. This is especially clear in phrases like *that's literally insane* or *it's giving main character energy*, which amplify feelings far beyond what normal language could convey. [5]. Another vivid example is so-called "expressive lengthening" – the deliberate repetition of letters, as in *yayyyyyy* or *craaaazy* – which visually reinforces the emotional state of the speaker [2].

Euphemisms also occupy a considerable portion of slang and serve their purpose as a stylistic tool [5]. Thanks to them, one can express those things that seem repulsive, irritating, and frightening to us. Interestingly, metaphorical expressions with an ironical and partly euphemistic nature are widely used in relation to objects in a combat environment. For instance, rather than stating someone is bothersome, youngsters use *he's a bit extra*; instead of labeling something poor, they merely say *it's mid* or *not it*.

Another notable stylistic function can be observed in an economical way. Slang allows speakers to save time by using shorter forms [4]. There are some abbreviations and acronyms: *imo (in my opinion), idk (I don`t know), omg (oh my God), 4u (for you), 2u (to you), 10q (thank you),* etc. [6; 2].

Slang also functions in order to integrate social circles and companions [5]. It also helps build balanced interpersonal relationships [5]. And it is really important for teens to achieve, since these expressions can make others friendly, comfortable, and most of all safe. Using phrases such as *you're valid*, *same energy* or *we're so back* can express solidarity and emotional support among peers [1]. Moreover, slang mirrors social culture - people use slang to express their dissatisfaction with a certain policy or phenomenon [5]. Learning this phenomenon can help non-native learners to get to know the cultural angles of language [4].

All slang terms and expressions of nowadays quickly spread through the Internet, since teenagers actively use social media to communicate and share ideas. Here are some examples of some predominantly used social media platforms: TikTok, Instagram, Twitter, and Telegram. Through these tools, teens share their identity, creativity, values and playfulness in slang, allowing them to express themselves as a distinct social group [1; 6].

Список використаних джерел

1. Androutsopoulos J. Research on youth language. *Sociolinguistics: An International Handbook of Language and Society* / ed. by U. Ammon, N. Dittmar, K. Mattheier et al. Berlin: de Gruyter, 2005. P. 1496–1505.

2. Carrier M. Because Internet: Understanding the new rules of language : review of the book by G. McCulloch. *Training, Language and Culture*. 2019. Vol. 3, Issue 3. P. 107–111.

3. Partridge E. Slang To-day and Yesterday. London : Routledge & Kegan Paul, 1933. 476 p.

4. Tairova Sh. B. Features and Functions of Slang. *Academic Research in Educational Sciences*. 2021. Vol. 2, Issue 5. P. 795–799.

5. Xu Chang. The Characteristics and Functions of Slang in English Language. *International Journal of Social Science and Education Research*. 2024. Vol. 7, Issue 5. P. 232–239.

6. Мицан Д., Щербій Н., Корпало О. Еволюція молодіжного сленгу в контексті інтернет-комунікації польських та українських субкультур. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2025. № 13. С. 20–29.

7. Ставицька Л. О. *Арго, жаргон, сленг*. Київ : Критика, 2005. 462 с.

Діана Вікторівна Каратаєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Тетяна Василівна Слива

Реалізація стратегій ввічливості в іспаномовному дискурсі

Категорія ввічливості (cortesía) є однією з провідних у сучасній лінгвістичній парадигмі, оскільки вона відображає фундаментальні аспекти людської комунікації. Ввічливість розглядають як соціокультурний феномен, який виконує важливу регулятивну функцію в мовленні, а саме сприяє встановленню соціальної гармонії між учасниками комунікативного процесу, дозволяючи уникати конфліктів і непорозумінь та виражати повагу в розмові з людьми.

Р. Лакофф визначає принцип ввічливості як сукупність трьох базових правил: «Не нав'язуй свою думку» (“Do not impose”), «Давай співрозмовникові можливість вибору» (“Give options”) та «Будь доброзичливим» (“Make the listener feel good. Be friendly”) [3]. Перше правило передбачає уникнення нав'язливості та тиску в процесі комунікації, друге – забезпечує свободу вибору для учасників спілкування, а третє зосереджене на створенні доброзичливої атмосфери під час діалогу, що сприяє злагоді та взаєморозумінню між комунікантами.

П. Браун і С. Левінсон розробили теорію універсальної ввічливості, визначивши дві її основні форми – позитивну та негативну [2]. Позитивна ввічливість має на меті дати людині, з якою ви ведете розмову, відчуття солідарності та зближення, єдності. Заради цього іноді вам потрібно погоджуватися із співрозмовником або брехати, щоб надати йому впевненість у тому, що ви його друг. Негативна ввічливість – це збереження дистанції та формальний діалог.

Лінгвісті пропонують різні концепції та трактування цієї соціально-прагматичної категорії, серед яких: теорія соціальних норм, яка розглядає ввічливість як сукупність соціально прийнятних моделей поведінки, що визначають очікувану форму взаємодії у суспільстві; теорія розмовних максим, яка базується на ідеї, що комунікативна взаємодія повинна слідувати певним мовним максимам, таким як кооперація, тактовність, коректність; теорія збереження обличчя, що фокусується на необхідності захищати соціальний статус і «обличчя» кожного учасника комунікативної ситуації, надаючи особливого значення самоповазі та повазі до співрозмовника та теорія комунікативного договору, відповідно до якої ввічливість є результатом домовленостей між учасниками спілкування щодо прийнятних мовленнєвих та поведінкових норм [1].

Щодо регіональних особливостей ввічливості, етикет та способи ведення розмови значно відрізняються в Іспанії та Латинській Америці. Плюральні форми (vosotros в Іспанії та ustedes всюди в Латинській Америці) впливають на групову динаміку: іспанці частіше звертаються до групи неформально, латиноамериканці – з універсальною повагою, тобто іспанці є носіями позитивної ввічливості, тоді як латиноамериканці – негативної. Також існують феномени, які називають «tuteo» та «ustedeo». У першому випадку це звернення у формі другої особи однини – *tú*, популярне в Іспанії (навіть до незнайомців іспанці тяжіють відхиляти звернення на «ви» з метою підсилення відчуття солідарності та милосердя). У другому випадку це використання форми третьої особи однини – *usted*, що є відмінною рисою латиноамериканців: вони є більш віддаленими під час контакту та зберігають формальний тон спілкування.

Ще одною відмінною рисою є використання «voseo» в Іспанії, особливо в Андалусії та деяких регіонах Латинської Америки – використання форми *vosotros* замість *tú* для другої особи однини [4].

Детальне вивчення способів реалізації стратегії ввічливості в іспаномовному середовищі сприяє кращій інтеграції в суспільство носіїв цієї мови, розумінню їхньої культури, етики, менталітету, допомагає відчувати себе «своїм» в такому середовищі. Можливість розрізняти форми ввічливості в Латинській Америці та Іспанії дозволяє обирати ефективні тактики розмови, сприяє уникненню конфліктів та підтриманню тривалого контакту із співрозмовником.

Список використаних джерел

1. Кучинська О. В. Особливості мовленнєвої реалізації стратегій ввічливості зближення в англомовному телевізійному ток-шоу Грема Нортона. 2019. Режим доступу до ресурсу: https://surl.li/wsbtxn
2. Brown P., Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
3. Margetan V., Ratih G. K., Ratri P. D. Robin Lakoff's Politeness Principles. Satya Wacana Christian University. 2014. URL: https://www.academia.edu/9669467/ROBIN_LAKOFF_S_POLITENESS_PRINCIPLES
4. Shihab A. A. Las diferencias lingüísticas entre el español de españa y de américa latina. Al-Adab Journal 2014. Режим доступу до ресурсу: https://aladabj.uobaghdad.edu.iq/index.php/aladabjournal/article/view/4807

Христина Василівна Катрич
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні англомовного академічного письма студентів-філологів

В умовах цифрової трансформації освіти інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стають невід'ємним компонентом методики навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. Водночас потенціал ІКТ у навчанні англомовного академічного письма студентів-філологів залишається недостатньо дослідженим, що породжує суперечність між широкими технологічними можливостями та їх обмеженим методичним осмисленням у вітчизняній лінгводидактиці. ***Актуальність*** дослідження зумовлена зростаючими вимогами до рівня англомовної академічної грамотності студентів-філологів у контексті інтернаціоналізації вищої освіти та необхідності публікації наукових результатів у міжнародних виданнях. С.Ю. Ніколаєва [3] наголошує, що ефективність навчання іноземних мов залежить від методично обґрунтованого добору засобів навчання, зокрема електронних. Академічне письмо як складний продуктивний вид мовленнєвої діяльності вимагає розвитку цілого комплексу вмінь: планування тексту, логічної аргументації, дотримання жанрових конвенцій, коректного цитування та оформлення бібліографії, що робить використання ІКТ особливо ***доцільним***.

Метою нашого дослідження є аналіз дидактичних можливостей ІКТ у навчанні англомовного академічного письма студентів-філологів та визначення оптимальних форм їх інтеграції в освітній процес.

Аналіз наукових джерел та сучасної педагогічної практики дозволяє класифікувати ІКТ, релевантні для навчання академічного письма, за кількома функціональними групами.

Першу групу становлять ***хмарні технології*** спільного редагування (Google Docs, Microsoft 365 Online, Dropbox Paper). Ці інструменти забезпечують синхронну та асинхронну колаборацію над текстом, що дозволяє реалізувати процесуальний підхід до навчання письма. Студенти мають змогу працювати над чернетками в режимі реального часу, залишати коментарі, відстежувати історію змін. О.Б. Бігич [1] підкреслює, що колаборативне навчання із застосуванням цифрових платформ формує навички взаємного рецензування (peer review), яке є ключовим елементом англомовної академічної культури. Функція «режим рецензування» у хмарних редакторах моделює реальний процес наукового рецензування статей, привчаючи студентів до конструктивної критики та аргументованого зворотного зв'язку.

Другу групу складають ***автоматизовані системи перевірки тексту***, серед яких особливе місце посідають Grammarly, ProWritingAid, Hemingway Editor та Academic Phrasebank. Ці інструменти надають миттєвий зворотний зв'язок щодо граматичної коректності, лексичної сполучуваності, стилістичної відповідності академічному регістру, а також щодо читабельності тексту. J. Hyland [5] зауважує, що зворотний зв'язок є центральним компонентом у навчанні академічного письма, і саме ІКТ дозволяють зробити його оперативним, персоналізованим та доступним поза межами аудиторії. Зокрема, Grammarly пропонує пояснення помилок із посиланням на граматичні правила, що перетворює процес редагування на навчальну ситуацію.

Третя група охоплює ***системи управління навчанням*** (Learning Management Systems): Moodle, Google Classroom, Canvas. Р.Ю. Мартинова [2] наголошує на важливості системності та поетапності у навчанні іншомовного письма. LMS забезпечують чітку структуризацію курсу за модулями: від написання анотації та реферування до створення повноцінної наукової статті. Вбудовані інструменти LMS – форуми, завдання з дедлайнами, рубрики оцінювання, електронні портфоліо – дозволяють організувати покрокове виконання письмових завдань із регулярним контролем. Функція електронного портфоліо є особливо цінною, оскільки студенти можуть відстежувати власний прогрес від першої чернетки до фінальної версії тексту, рефлексуючи над процесом письма.

Четверту групу становлять ***мультимедійні та інтерактивні ресурси***: відеолекції з академічного письма (Coursera, edX), інтерактивні вправи на платформах Kahoot!, Quizlet, а також корпусні інструменти (Corpus of Contemporary American English, British National Corpus), що дозволяють студентам аналізувати автентичні зразки академічного дискурсу. О.Б. Бігич [1] підкреслює, що мультимодальність електронних засобів навчання дозволяє врахувати індивідуальні когнітивні стилі студентів та реалізувати принцип диференціації навчання. Корпусні інструменти є особливо ефективними для засвоєння академічних колокацій, типових синтаксичних конструкцій наукового стилю та формульних виразів (hedging, stance markers), що становлять специфіку англомовного наукового дискурсу.

Окремо слід відзначити дидактичний потенціал ***технологій штучного інтелекту*** (ChatGPT, Claude, Copilot) як допоміжних засобів у навчанні академічного письма. Ці інструменти можуть використовуватися для генерування ідей на етапі брейнстормінгу, парафразування складних речень, перекладу фрагментів з української на англійську мову для подальшого редагування. Водночас педагогічно виважене використання ШІ передбачає формування у студентів критичного ставлення до автоматично згенерованого тексту, розуміння меж технології та дотримання принципів академічної доброчесності.

Висновки. ІКТ володіють значним дидактичним потенціалом у навчанні англомовного академічного письма студентів-філологів, що реалізується через чотири основні функціональні групи: хмарні технології колаборативного письма, автоматизовані системи перевірки тексту, системи управління навчанням та мультимедійні й корпусні ресурси. Ефективна інтеграція ІКТ у навчальний процес потребує дотримання принципів системності, поетапності та методичної доцільності. Використання ІКТ не замінює роль викладача, а суттєво розширює його дидактичний інструментарій, забезпечуючи індивідуалізацію навчання, оперативний зворотний зв'язок та моделювання реальних умов англомовної академічної комунікації.

Отримані дані закладають ***перспективи*** для розробки та експериментальної верифікації комплексної методики навчання англомовного академічного письма студентів-філологів з інтеграцією ІКТ, а також для вивчення впливу інструментів штучного інтелекту на якість академічних текстів студентів та їхню навчальну автономію.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник. Київ: Ленвіт, 2012. 576 с.
2. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : монографія. Київ: Вища школа, 2013. 454 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.
4. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка».* 2026. № 2(22). С. 635–647. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647.
5. Hyland K. Second language writing. New York: Cambridge University Press, 2003. 320 p.

Юлія Сергіївна Квачук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Дидактичний потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов

Дидактичний потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов визначається їхньою здатністю трансформувати традиційні підходи до організації освітнього процесу, забезпечуючи його інтерактивність, індивідуалізацію та адаптивність до потреб здобувачів освіти. У контексті глобалізаційних процесів та інтенсифікації міжкультурної комунікації володіння іноземними мовами стає ключовою компетентністю, що зумовлює необхідність пошуку ефективних педагогічних інструментів. Саме інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) створюють нові можливості для підвищення якості мовної підготовки, забезпечуючи інтеграцію різних видів мовленнєвої діяльності, доступ до автентичних матеріалів та формування комунікативної компетентності в умовах, максимально наближених до реального мовного середовища. вивчення дидактичного потенціалу

сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов стає все більш ***актуальним***.

Метою нашої розвідки є теоретичне обґрунтування та аналіз дидактичного потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов, а також визначення їхнього впливу на формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти в умовах цифровізації освітнього середовища.

Сутність дидактичного потенціалу ІКТ полягає у поєднанні технологічних можливостей із педагогічними цілями навчання. Використання цифрових ресурсів сприяє переходу від репродуктивних форм засвоєння знань до діяльнісно-орієнтованого підходу, в якому студент виступає активним суб'єктом навчального процесу. Інтерактивні платформи, мультимедійні засоби, віртуальні середовища та онлайн-комунікація дозволяють реалізувати принципи наочності, доступності, системності та диференціації навчання. У цьому контексті ІКТ виступають не лише як допоміжний інструмент, а як повноцінне дидактичне середовище, що визначає нову логіку побудови освітнього процесу.

Не менш важливим аспектом є можливість індивідуалізації навчання, яка реалізується через адаптивні освітні платформи та персоналізовані навчальні траєкторії. ІКТ дозволяють враховувати рівень підготовки, темп засвоєння матеріалу, когнітивні особливості та мотивацію кожного здобувача освіти. Завдяки використанню інтерактивних вправ, автоматизованого оцінювання та зворотного зв'язку забезпечується постійний моніторинг навчальних досягнень і своєчасна корекція освітнього процесу. Це сприяє підвищенню ефективності навчання та формуванню відповідальності за власні результати [3].

Важливо підкреслити, що сучасні ІКТ значно розширюють можливості автентичного навчання. Доступ до інтернет-ресурсів, електронних бібліотек, освітніх платформ та медіаконтенту дозволяє використовувати реальні мовні матеріали, що відображають сучасний стан мови та культури. Це сприяє розвитку соціокультурної компетентності та формуванню здатності до міжкультурної комунікації. У свою чергу, використання соціальних мереж, блогів та онлайн-спільнот створює додаткові можливості для практичного застосування мовних знань у неформальному середовищі [4].

Застосування ІКТ також сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземних мов. Використання гейміфікації, інтерактивних завдань, мультимедійних ресурсів та віртуальних симуляцій робить навчальний процес більш цікавим та емоційно насиченим [2]. Це особливо важливо в умовах сучасного освітнього середовища, де традиційні методи навчання часто не відповідають очікуванням цифрового покоління. ІКТ дозволяють поєднувати навчання з елементами гри, змагання та творчості, що сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання.

У той же час ефективне використання ІКТ у навчанні іноземних мов потребує відповідної педагогічної підготовки викладачів. Важливим є не лише володіння технічними навичками, а й розуміння дидактичних можливостей цифрових технологій, уміння інтегрувати їх у навчальний процес відповідно до поставлених цілей. Викладач виступає як фасилітатор навчання, який організовує освітнє середовище, сприяє розвитку автономності студентів та забезпечує педагогічний супровід їхньої діяльності [1].

Необхідно також враховувати певні виклики, пов'язані з використанням ІКТ, зокрема проблему інформаційного перевантаження, ризики поверхневого засвоєння знань та необхідність критичного оцінювання інформації. У цьому контексті важливим завданням є формування цифрової грамотності та розвитку навичок самостійної роботи з інформаційними ресурсами. Таким чином, ІКТ повинні використовуватися не як самоціль, а як засіб досягнення педагогічних результатів.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології мають значний дидактичний потенціал у навчанні іноземних

мов, який реалізується через інтерактивність, індивідуалізацію та комунікативну спрямованість освітнього процесу. Використання ІКТ сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності, підвищенню мотивації до навчання та розвитку автономності здобувачів освіти, що відповідає вимогам сучасного освітнього простору.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що інтеграція ІКТ у процес навчання іноземних мов є перспективним напрямом модернізації освіти, який ***потребує подальших наукових досліджень***, зокрема у контексті впровадження адаптивних технологій, штучного інтелекту та віртуальних освітніх середовищ, що здатні забезпечити ще вищий рівень персоналізації та ефективності навчання.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 8–15.

2. Семененко Г. М., Ніколаєнко В. В., Александрова Л. Г. Цифровий сторітелінг як інноваційний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Наукові записки*. 2026. Вип. 165. С. 188–199. DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-udu-165.2026.20.

3. Chapelle C. A. Teaching culture in computer-assisted language learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 250 p.

4. Godwin-Jones R. Emerging technologies: Mobile-assisted language learning. *Language Learning & Technology*. 2018. Vol. 22, no. 3. P. 1–17.

Кіра Андріївна Кисіль
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації Надія Олександрівна Бреславець

Вплив інтернет-сленгу на сучасну англійську мову

Сьогодні інтернет-сленг має помітний вплив на англійську мову. Мова стає простою, динамічною, гнучкою, емоційною, що робить її більш пристосованою до умов цифрового спілкування. Інтернет-сленг давно став частиною повсякденного життя, його використовують у різних сферах, для різних ситуацій, але його особливу активність можна помітити в соціальних мережах, чатах і навіть у медіа. Молоді люди формують новий стиль мови, який відповідає їхнім потребам, у якому є лаконічність, стисліть, швидкість. Саме молодь створює прості фрази та вирази, які швидко поширюються в сучасному середовищі.

Онлайн-комунікація розвиває та стимулює новий стиль мови, що підтримує короткі та емоційно насичені форми мовлення для швидкого обміну інформацією. Особливої уваги заслуговують скорочення, які економлять час і передають зміст, ідею, думку максимально оперативно. Інтернет-сленг створює дружню атмосферу між співрозмовниками, вони швидко встановлюють контакт між собою, чудово розуміють одне одного, при цьому чітко висловлюють свою індивідуальність.

Існує кілька основних типів скорочень:

акроніми – читаються як одне слово: GOAT (Greatest of All Time), IYKYK (If You Know, You Know);

ініціалізми – читаються по літерах: OMG (Oh My God), TBH (To Be Honest), JK (Just

Kidding); *фонетичні скорочення* – використовують цифри та літери: L8R (later), C U (see you);

графічні скорочення – опущення голосних: thx (thanks), pls (please). Ці форми забезпечують швидку комунікацію та додають емоційності тексту.

Сучасна молодь активно створює нові мовні форми, особливо у TikTok-дискурсі, наприклад:

7. “fr fr” (for real) – підкреслення щирості
8. “ngl” (not gonna lie) – маркер чесності
9. “ong” (on God) – сильне підтвердження

З’являються також нові слова: “mogging” – домінування над іншими,“aura farming” – створення іміджу харизматичності. Ці одиниці виконують важливі функції: ідентифікаційну (належність до групи); емоційну (вираження почуттів); комунікативно-криптовану (розуміння лише “своїми”) [1].

Такий тип мовлення активно поповнює словниковий запас. Багато слів стають загальновживаними: selfie, emoji, binge-watch, ghosting. Також поширюються меми та вирази: “I can’t even”, “No cap”, “Flex” ,“Ship it” Це свідчить про інтеграцію інтернет-культури в повсякденну мову.

Ці мовні форми змінює не лише лексику, а й граматику: gonna (going to), wanna (want to), cuz (because). Такі форми створюють неформальний стиль спілкування, який поступово переходить у розмовну мову.

Інтернет-сленг формує нову комунікативну культуру: створює “мову спільнот”; допомагає швидко передавати емоції та виступає маркером покоління. Водночас можуть виникати труднощі з розумінням текстів у тих, хто не знає значення скорочень і виразів; це також може спричиняти міжпоколіннєвий розрив, оскільки старші люди не завжди розуміють нову лексику.

Можна визначити позитивні та негативні наслідки:

позитивні: розвиток креативності; швидкість комунікації; емоційність мови; глобалізація мовлення;

негативні: зниження рівня грамотності; спрощення граматики; труднощі у формальному спілкуванні. Рівень грамотності може знижуватися, оскільки не приділяється увага правилам стандартної мови.

Завжди слід враховувати ситуацію, в якій інтернет-сленг є необхідним і навіть корисним. У діловому листуванні потрібно використовувати базові знання мови і намагатися уникати такого роду фраз і виразів, тоді як у неформальному спілкуванні інтернет-сленг цілком підходить. Усвідомлене ставлення до мови допомагає зберегти культуру мови та підтримувати ефективну комунікацію між співрозмовниками.

Список використаних джерел

1. Василевська, Т. В., & Голінко, А. М. Соціолінгвістика цифрового середовища: сленг соціальних мереж як каталізатор лексичних інновацій в англійській мові. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія».* 2024. Т. 27. №2. С.42–51.

2. Bruce, W., Edwin, F., & Martin, A. Language in the Digital Age: Innovations and Challenges. 2024. Available at: https://surl.li/kphnmo

3. Crystal, D. Internet Linguistics: A Student Guide. (p.4). London and New York: Routledge. 2011.

Карина Вячеславівна Кіряєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня Освіта»
Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Лорина Галіківна Александрова

Вдосконалення лексичної компетентності учнів 5-го класу засобами інтернет-ресурсів

Розвиток лексичної компетентності учнів 5-го класу є ключовим елементом у процесі вивчення іноземної мови, адже саме словниковий запас дозволяє вести повноцінне мовлення. Інтернет-ресурси відкривають широкі можливості для вдосконалення лексичної компетентності, оскільки забезпечують доступ до різноманітних інтерактивних вправ, мультимедійних матеріалів, електронних словників та освітніх платформ. Використання таких ресурсів дозволяє зробити процес навчання більш наочним, цікавим і доступним для учнів, а також створює умови для індивідуалізації та диференціації навчання.

У методиці викладання іноземних мов лексична компетентність розглядається як здатність учнів розуміти значення лексичних одиниць іноземної мови та правильно використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності – говорінні, читанні, письмі та аудіюванні. Вона передбачає не лише знання окремих слів, а й уміння поєднувати їх у словосполучення та речення відповідно до норм мови та конкретної комунікативної ситуації [3].

Особливу роль у формуванні лексичної компетентності відіграє врахування психолого-педагогічних та вікових особливостей учнів 5-го класу. У цьому віці учні характеризуються підвищеним інтересом до ігрової діяльності, потребою в наочності та інтерактивності, що зумовлює доцільність використання цифрових ресурсів у процесі навчання лексики [1]. У цьому віці відбувається поступовий перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення. Учні починають більш активно аналізувати мовні явища, порівнювати слова, визначати їх значення та встановлювати семантичні зв’язки між ними.

Для цього широко застосовуються такі види роботи, як виконання лексичних вправ, складання речень і діалогів, робота з текстами, виконання комунікативних завдань, рольові ігри та творчі вправи. Такі методи сприяють активізації мовленнєвої діяльності учнів і створюють умови для практичного використання нових слів. Важливе значення має також використання наочних і мультимедійних матеріалів у процесі навчання лексики. Ілюстрації, відео, аудіозаписи, презентації та інші дидактичні засоби допомагають учням краще зрозуміти значення нових слів і сприяють їх більш ефективному запам’ятовуванню. Використання таких матеріалів відповідає сучасним педагогічним підходам до організації навчального процесу та сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення іноземної мови.

Ефективність формування лексичної компетентності значною мірою залежить від правильно організованої системи вправ. Використання таких інтернет-ресурсів як *Quizlet, Wordwall, Bamboozle* та *Kahoot,* дозволяє реалізувати різні етапи роботи з лексикою: ознайомлення, закріплення, тренування та контроль. Інтерактивні завдання сприяють кращому запам’ятовуванню лексичних одиниць, їх переходу з пасивного до активного словникового запасу та формуванню навичок їхнього використання у мовленні. Розглянемо їх детальніше.

Платформа *Quizlet* є одним із найбільш популярних інструментів для вивчення лексики. Вона дозволяє створювати флеш-картки, використовувати різні режими

навчання (вивчення, тестування, ігри). Основними перевагами є простота використання, можливість багаторазового повторення матеріалу та індивідуалізація навчання. До недоліків можна віднести обмеженість творчих завдань і меншу орієнтацію на комунікативну діяльність [4].

Платформа *Wordwall* надає широкі можливості для створення інтерактивних вправ (вікторини, відповідності, анаграми, ігри). Вона дозволяє урізноманітнити навчальний процес і підвищити мотивацію учнів. Перевагами є велика кількість шаблонів і можливість адаптації завдань. Доцільним є використання вправи типу «matching» (встановлення відповідності) на етапі закріплення лексичного матеріалу, оскільки вона сприяє кращому запам'ятовуванню нових слів через встановлення зв'язків між лексичними одиницями та їх значеннями. Запропонуємо приклад інтерактивної вправи для формування лексичної компетентності за допомогою інтернет-ресурсу *Wordwall,* яка може бути задіяна фронтально або індивідуально з використанням цифрових пристроїв (див.рис. 1) [5].

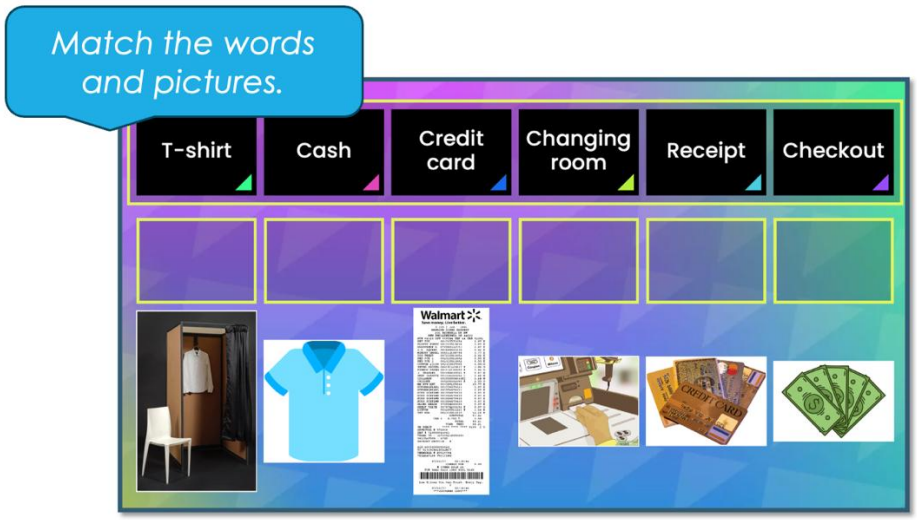

Рис. 1 – Приклад вправи на встановлення відповідності з інтернет-ресурсу «Wordwall»

Сервіс Bamboozle орієнтований на ігрову діяльність і дозволяє організовувати командні ігри у класі. Він є особливо ефективним для повторення лексики, розвитку швидкості реакції та залучення учнів до активної участі. [2].

Отже, використання інтернет-ресурсів є ефективним і перспективним засобом вдосконалення лексичної компетентності учнів 5-го класу. Інтеграція сучасних цифрових технологій у процес навчання іноземної мови сприяє підвищенню якості освіти, розвитку ключових компетентностей учнів та відповідає сучасним вимогам цифрового освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ. Атіка. 2009. 684 с.
2. Bamboozle / [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.baamboozle
3. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. Vol. 1. No. 1. Pp. 1–47.
5. Quizlet / [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://quizlet.com
6. Wordwall / [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://wordwall.net

Юлія Климанська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Марія Іванівна Онищук

Ізоморфні та аломорфні риси модальних дієслів to be to / was to / were to / will have to в англійській та українській мовах

Зіставне вивчення мовних явищ у різноструктурних мовах – англійській (германська група, аналітичний тип) та українській (слов'янська група, синтетичний тип) – базується на визначенні діалектичної єдності схожого та відмінного. У сучасній компаративістиці ці поняття позначаються термінами ізоморфізм (наявність спільних рис в організації мовних рівнів) та аломорфізм (наявність специфічних, відмінних рис). Дослідження мікрополя модальності, що охоплює значення «запланованої необхідності» *to be to* та «майбутньої вимушеності» *will have to*, дозволяє виявити складну картину міжмовної кореляції: ізоморфізм зумовлений універсальністю людського мислення, тоді як аломорфізм диктується приналежністю мов до різних морфологічних типів [5; 15].

Ізоморфізм модальних систем обох мов виявляється, насамперед, на рівні глибинної семантики. Ключовою спільною рисою постає категоріальна опозиція «внутрішнєю –зовнішнє»: в обох мовах існують спеціалізовані засоби для вираження внутрішнього обов'язку (англ. *Must* –укр. *мусити*) та зовнішньої вимушеності (англ. *have to / be to* –укр. *мати / доводитися*). До спільних рис також належить поліфункціональність модальних дієслів: вони функціонують як у деонтичній (зобов'язання), так і в епістемічній (припущення) площинах, пор.: англ. *It has to be a mistake* :: укр. *Це має бути помилка* –ідентичний когнітивний механізм перенесення поняття «неминучості дії» на «неминучість висновку» [3; 10].

До ізоморфних рис належить також темпоральна проекція на майбутнє: навіть у формі теперішнього часу *I am to go / Я маю йти* обидва дієслова позначають дію, що відбудеться у посткомунікативний період і яка виступає типологічно спільною рисою для багатьох європейських мов [3]. Натомість, найбільш виразні розбіжності спостерігаються на морфологічному рівні. Англійська конструкція *be + to + Infinitive* є унікальним граматичним явищем без структурного еквівалента в українській мові. Зокрема, конструкція *бути + інфінітив* утворює лише аналітичну форму майбутнього часу (*буду читати*) і не містить значення плану чи наказу. Переклад to be to завжди потребує лексичної заміни (*мати, належати, бути зобов'язаним*), що створює граматико-лексичну асиметрію між мовами [1; 4].

В аспекті вираження майбутньої необхідності (*will have to*) яскраво проявляється типологічна опозиція «аналітизм –синтетизм». Англійська модель є аналітичною: значення часу *will* і модальності *have to* виражаються роздільно. Найточнішим українським відповідником є синтетична форма *доведеться*, що в єдиній словоформі акумулює значення майбутнього часу, доконаного виду, модальності вимушеності та безособовості. Висока конденсація семантики в одній одиниці є характерною рисою синтетичних мов [4]. Не менш виразним є аломорфізм перфектного інфінітива: конструкція *was to have done* граматично кодує значення нездійсненого плану, тоді як в українській мові це значення передається лексично *але не зміг* або синтаксично за допомогою умовного способу *мав би зробити*, що спричиняє розширення (експлікації) тексту під час перекладу [1; 4].

Суттєвою типологічною відмінністю є різна роль суб'єкта в реченні. В англійській мові підмет у конструкціях *I am to / I have to* завжди стоїть у називному відмінку та є граматично активним діячем «номінативний актив». Українська мова демонструє натомість продуктивність безособових конструкцій з дативним суб'єктом: *доведеться (мені), судилося (йому), слід / треба (усім)*. Людина постає не як активний виконавець, а як реципієнт дії обставин. Це явище «дативної суб'єктності» відображає специфічну пасивно-споглядальну стратегію синтаксису, де модальність об'єктивується та стає незалежною від волі людини [2; 6].

Ще одним аломорфним явищем є правило узгодження часів (Sequence of Tenses), яке діє в англійській мові й відсутнє в українській. Це впливає на вживання *was to / were to* у підрядних реченнях: англійська форма минулого часу узгоджується з присудком головного речення, тоді як в українській вживається теперішній час дієслова мати, пор.: (англ.) *Harry said that he was to meet Dumbledore* :: (укр.) *Гаррі сказав, що має зустріти Дамблдора* [4; 5]. Крім того, наявний стилістичний аломорфізм: конструкція to be to є офіційною і книжною в англійській, тоді як її відповідник мати – стилістично нейтральний в українській. Тому при перекладі офіційних текстів доводиться шукати еквіваленти вищого регістру: належить, зобов'язаний. Схожий прагматичний аломорфізм виявляється у вираженні долі: (англ.) *He was never to see his parents again – імпліцитний натяк на фатум*, тоді як (укр.) *Йому не судилося більше побачити батьків* – експліцитне позначення долі, що надає перекладу відтінку драматизму [1; 3].

Отже, зіставний аналіз модальних дієслів *to be to / was to / were to / will have to* в англійській та українській мовах виявляє складну картину ізоморфно-аломорфних відношень: спільність семантичних категорій і когнітивних механізмів зумовлений принциповими розбіжностями в морфологічному, синтаксичному та стилістично-прагматичному оформленні модальних значень. Врахування цих відмінностей є необхідним для адекватного перекладу та глибокого розуміння мовних картин світу обох народів.

Список використаних джерел

1. Александрук Р.В. Особливості перекладу англійських модальних дієслів українською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2020. №44. С. 4–7. Режим доступу: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v44/2.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

2. Бєлова А.А. Семантико-прагматичні особливості модальних дієслів в англомовному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. №3. С. 12–16. Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/3/part1/4.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

3. Верба Л.Г. Граматика сучасної англійської мови. Київ: Логос-М, 2019.

4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2004.

5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2017.

7. Войтко Г. Теоретичні засади лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. №18. С. 205–210. Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7791/1/48.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

Денис Юрійович Князєв
здобувач третього рівня вищої освіти
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Анненкова Олена Сергіївна

Очуднення як засіб сатиричного зображення дійсності у повісті Рюноске Акутаґави «У країні водяників»

Естетичний принцип очуднення (одивнення), згідно з яким «знайоме та звичне зображується як дивне і незнайоме», наразі формує поширену в літературі узагальнену стилістичну модель [2; 3]. За В.Б. Шкловським, який вперше теоретично обґрунтував реалізацію цього принципу як концептуальної операції творчого мислення, що здійснює порушення стереотипу сприйняття, очуднення присутнє ледве не скрізь, де наявний образ [2; 6]. Однак аналіз текстів, що належать до сатиричного літературного дискурсу, дозволяє стверджувати про особливу роль очуднення як засобу сатиричного зображення дійсності у творах цієї жанрової категорії.

Процес очуднення базується на зміні перспективи або дистанції сприйняття, що деформує контекст і руйнує звичне цілісне уявлення. У прозі, зазвичай, це досягається шляхом уведення нестандартної точки зору персонажа, чиє бачення світу докорінно відрізняється від загальноприйнятого [3]. Ці особливості надають очудненню викривальну функцію, що аргументує чи не найбільш яскравий його прояв саме у сатиричних творах [2].

Зокрема, сатира тяжіє до залучення у якості головних героїв та оповідачів персонажів, які є нетиповими суб'єктами сприйняття, наділеними специфічним поглядом на об'єктивну дійсність, їх бачення якої і втілює критику. При цьому, оскільки провідну проблему, яку вирішує сатира, зазвичай, становить викриття недоліків людського суспільства, такі суб'єкти можуть виступати як напряму нетиповми відносно реального світу людей, що є об'єктом критики, так і зворотним чином, нетиповими відносно зображеного у творі алегоричного світу, що, у свою чергу, репрезентує світ людей. У першій моделі ці суб'єкти втілюються в екстраординарних людських або нелюдських образах, які знаходяться у світі людей. У другій, більш поширеній моделі, вони представлені образами людей у нелюдському світі.

У повісті японського письменника Рюноске Акутаґави «У країні водяників» (1927), що була написана під впливом історичних подій доби Мейдзі і Тайсьо, стрімкої вестернізації країни, досвіду письменника навчання за кордоном і, як результат, західної літературної традиції, де очуднення як засіб сатиричного зображення зафіксувалося суттєво раніше, зокрема у романі Дж. Свіфта «Мандри Гулівера» (1726), очуднення реалізується за обидвома моделями одночасно. Так, головним героєм-оповідачем виступає ізольований пацієнт психіатричної лікарні «23», а отже він є відстороненим у світі людей. Він випадково потрапляє у країну японських міфічних водяних створінь, капп, перекладених в українському виданні терміном «водяники», а отже, є чужим і в алегоричному художньому світі, що репрезентує світ реальний [1; 4]. Таким чином, із перших рядків прологу, де подаються відомості про особу, рамково замкнена розповідь якої формує основний зміст твору, реалізується принцип очуднення, що уможливлює подальше уведення сатири.

Вартими особливої уваги є й ті аспекти реалізації очуднення у творі, що були втрачені у перекладних виданнях. Так, в оригінальному рукописі у назві твору «河童» (каппа) наявний підзаголовок «どうか Kappa と発音してください»: будь ласка,

вимовляйте це як Карра (латинськими літерами) [5]. Письменник не обмежується романізацією назви традиційної для японської міфології істоти. Зокрема, він записує латинськими літерами навіть цитати самих капп, які, відповідно, мають власну, суттєво відмінну від японської мову, ймовірно вдачись до зовнішнього пародіювання латини як представника протижежної японській культури та, одночасно, наслідування жаб'ячого кумкання у звуковій репрезентації: «Quakquax», «Quax, Bag, quo quell quan?» [1]. Тільки по мірі того, як пацієнт «23» вивчає мову капп, поступово стаючи частиною «очудненого» суспільства, їх цитування відбувається японською мовою. Додає до реалізації плану очуднення й вибір для капп імен західного походження, зокрема Чак, Баг, Крабак та ін., а також їх запис в оригінальному рукописі абеткою катакана, що переважно використовується для запису іноземних або запозичених власних назв [5]. Вага ж капп вимірюється виключно в англійських фунтах.

На смисловому рівні чи не найяскавіше принцип очуднення демонструє четвертий розділ повісті, де, із спостереженням оповідача за тим, що каппи мають звичку «вважати серйозні для нас, людей, думки смішними, а на смішні для людей речі дивитися поважно», уможливлюється подальше сатиричне зображення світу протилежно зміщених цінностей як критики тогочасного японського суспільства [1; 4]. Почувши про гуманність і справедливість, базові цінності нашого світу, каппи «регочуть, аж животи надривають» [1]. Надалі у цьому розділі Акутаґава деконструює процес появи каппи на світ, перетворюючи його із сакрального акту на абсурдний договір, де батько кричить у живіт матері: «Ти добре поміркуй, чи хочеш уродитися, чи ні!», за чим дитина відмовляється народжуватися: «По-перше, батько передав мені у спадок душевну хворобу, а по-друге, вважаю життя водяників жалюгідним» [1].

Пародійно змальовано наприкінці розділу політичний плакат «для боротьби з поганою спадковістю», де здоровим громадянам пропонується «одружуватися з кволими водяниками», що неабияк здивувало оповідача [1]. Однак студент Рап зі сміхом нагадує, що й японці так несвідомо вчиняють: «Хіба ваші синки не закохуються у покоївок, а доньки – у шоферів?» [1]. Коли ж читач очікує продовження глибокої думки, письменник обриває цю лінію, бо в оповідача якийсь каппа «потягнув авторучку» [1]. Філософська розмова миттєво змінюється майже цирковою гонитвою за худим крадієм. У такий спосіб було здійснено очуднення, що уможливлює застосування сатиричного прийому і що, у свою чергу, завершується переходом у гротеск.

Отже, наведені аспекти дозволяють зробити висновок про провідну роль очуднення як засобу сатиричного зображення у літературі цієї жанрової категорії загалом та безпосередньо у повісті Рюноске Акутаґави «У країні водяників».

Список використаних джерел

1. Акутаґава Р. Павутинка. Вибрані новели / пер. з яп. І. П. Дзюб. Львів, 2006. 228 с.

2. Купчишина Ю. А. Компетенція семантичної моделі очуднення: до витоків поняття. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2011. Вип. 56. С. 229-232.

3. Пахарєва Т. А. Теорія літератури: навчальний посібник. Київ, 2024. 65 с.

4. Усенко О. Проблеми вивчення жанру утопії в японській літературі XX століття. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2012. Вип. 40. С. 280–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2012_40_54 (дата звернення 14.04.2026).

5. Inagi Y. *The Evolution of Japanese Utopianism and How Akutagawa's Dystopian Novella, Kappa was Born out of Chinese and Western Utopian Writings but was Uniquely Japanese* : Master of Arts thesis. New York, City College of The City University of New York, 2014. 67 p. URL: https://academicworks.cuny.edu/cc_etds_theses/525 (дата звернення 14.04.2026).

6. Shklovskij V. Art as Technique. *Literary Theory: An Anthology* / ed. J. Rivkin, M. Ryan. Malden, 1998. P. 8–15.

Анастасія Геннадіївна Князєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальность 014 «Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Павло Юрійович Мельник

Формування франкомовної компетентності в аудіюванні учнів початкової школи засобами сучасних технологій

У сучасних умовах реформування освіти в Україні, зокрема в межах реалізації концепції Нової української школи, значної актуальності набуває проблема формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи. Вивчення іноземної мови на ранніх етапах зумовлює необхідність пошуку ефективних методів і засобів навчання, які б забезпечували гармонійний розвиток мовленнєвих умінь. Одним із ключових компонентів іншомовної комунікативної компетентності є аудіювання, що виступає не лише самостійним видом мовленнєвої діяльності, а й основою для формування навичок говоріння, читання та письма [1; 6]. Саме завдяки сприйняттю мовлення на слух учні краще засвоюють інтонаційні моделі, фонетичні особливості та ритміку іноземної мови.

В умовах обмеженого доступу до природного франкомовного середовища особливої уваги набуває використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють це компенсувати. Завдяки цифровим ресурсам учні отримують можливість взаємодіяти з автентичним мовленням носіїв французької мови, що сприяє формуванню багатьох мовних навичок, розвитку слухової пам'яті та вдосконаленню навичок розуміння іноземної мови [4; 7]. Крім того, сучасні технології значно підвищують мотивацію учнів до навчання, оскільки відповідають інтересам і потребам сучасних дітей.

Не менш важливим чинником ефективності навчання є врахування психолого-педагогічних особливостей учнів початкової школи. Для дітей молодшого шкільного віку характерні наочно-образне мислення, емоційна чутливість, потреба в русі та ігровій діяльності, а також обмежений час концентрації уваги [5]. У зв'язку з цим навчання іноземної мови має бути організоване з урахуванням цих особливостей, із широким використанням ігрових методів, візуальних засобів та інтерактивних форм роботи. Саме такі підходи сприяють активному залученню учнів до навчального процесу та забезпечують кращі результати засвоєння матеріалу [2; 3].

Франкомовна компетентність в аудіюванні визначається як інтегрована здатність учнів сприймати, розуміти та адекватно інтерпретувати усне мовлення французькою мовою в межах різних комунікативних ситуацій [1]. Вона включає низку взаємопов'язаних компонентів, серед яких особливе місце займають фонетична, лексична та граматична складові, а також уміння прогнозування змісту висловлювання та використання контексту для розуміння почутого [4]. Формування цієї компетентності передбачає систематичну роботу з аудіоматеріалами різного рівня складності, поступове ускладнення завдань та розвиток стратегій слухання.

Значний потенціал у формуванні навичок аудіювання мають сучасні технології навчання. Використання мультимедійних презентацій, відеофрагментів, аудіозаписів,

інтерактивних вправ, електронних підручників та освітніх платформ дозволяє створити багатоканальне навчальне середовище, у якому поєднуються візуальні, аудіальні та кінестетичні способи сприйняття інформації [4; 8]. Таке середовище сприяє кращому розумінню матеріалу та забезпечує більш глибоке його засвоєння. Крім того, цифрові інструменти відкривають можливості для індивідуалізації навчання, що дозволяє враховувати рівень підготовки, темп роботи та індивідуальні особливості кожного учня [7].

У процесі формування франкомовної компетентності в аудіюванні доцільно застосовувати різноманітні методи та прийоми навчання. Серед них важливе місце займають слухання з вибірковим і повним розумінням, виконання завдань до та після прослуховування, повторне прослуховування аудіотекстів із різними навчальними цілями, використання пісень, віршів, римівок і діалогів. Ефективними також є рольові ігри, інсценізації та сторітелінг, які сприяють розвитку комунікативних умінь і формують позитивне ставлення до вивчення іноземної мови [1; 4]. Важливим є також поступовий перехід від простих до складніших завдань, що забезпечує системність і послідовність навчання.

Таким чином, використання сучасних технологій у процесі навчання французької мови в початковій школі є важливим і ефективним засобом формування аудитивної компетентності. Воно сприяє підвищенню мотивації учнів, забезпечує доступ до якісних автентичних матеріалів, активізує пізнавальну діяльність та створює умови для формування повноцінної іншомовної комунікативної компетентності [4; 7]. Сучасні технології навчання безумовно мають широко використовуватися в практиці викладання французької мови в початковій школі з метою вдосконалення методики навчання та підвищення ефективності освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Н. С., Столярчук О. М., Федорець М. А. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах сучасного освітнього середовища. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*. 2022. № 2. С. 45–50.

2. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. *Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 200 с.

3. Лисенко Я. О. Формування читацької компетентності молодших школярів: кваліфікаційна робота магістра. Глухів, 2023. 85 с.

4. Мошник О. С. Сучасні технології формування іншомовної компетентності учнів початкової школи. *Genezum*. 2020. № 3. С. 34–39.

5. Палагнюк М. А. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами ігрових технологій. *Всеосвіта*. 2025. URL: https://vseosvita.ua

6. Шмагалова О. І. Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів у процесі навчання іноземної мови. *Педагогічні науки*. 2024. № 1. С. 112–118.

2. Lytvynova S. Electronic textbook as a means of forming "Smart Kids" technology. *arXiv*. 2020. URL: https://arxiv.org/abs/2005.07488

3. Syvyi M., et al. Distance learning as an innovation technology of school education. *arXiv*. 2022. URL: https://arxiv.org/abs/2202.08697

Анастасія Владиславівна Кобко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Linguopragmatic Features of the Vocabulary of English-Language Beaty Blogs on Instagram

In today's digital landscape, social media platforms–especially Instagram–have evolved into influential spaces where discursive practices are shaped through the close integration of visual and verbal elements. English-language beauty blogs play a key role in this environment: they not only promote cosmetic products and aesthetic routines, but also actively shape new patterns of linguistic interaction among bloggers, brands, and a global audience.

The object of this research is English-language beauty blogs on Instagram, viewed as a distinct type of digital discourse operating within conditions of algorithm-driven visibility, influencer marketing, and user-generated content.

The subject of the study focuses on the linguopragmatic characteristics of the vocabulary used in these blogs. Particular attention is given to persuasive, emotionally evaluative, euphemistic, neologistic, and brand-related lexical units, as well as to their pragmatic roles within communicative strategies aimed at influencing the target audience.

The aim of this research is to conduct a comprehensive linguopragmatic analysis of the vocabulary found in English-language beauty blogs on Instagram, in order to uncover how it functions as a tool of persuasion, identity construction, and commercial impact in digital communication.

To achieve this aim, the following tasks are set:

– to examine the theoretical foundations of linguopragmatics in digital discourse and define the specific features of beauty discourse;

– to identify the main lexical-semantic groups prevalent in beauty blogs (persuasive, emotional, branded, and neologistic vocabulary);

– to explore how vocabulary interacts with hashtags, emojis, and visual elements as part of a unified semiotic system;

– to compare the vocabulary used by micro-, meso-, and macro-influencers in order to determine how pragmatic strategies vary depending on audience size;

– to justify the theoretical and practical value of the findings for linguistics, marketing, and digital communication.

The theoretical significance of this study lies in advancing the linguopragmatic theory of digital discourse and refining concepts such as "beauty discourse," "persuasive vocabulary of social media," and "commercially branded vocabulary." The research also contributes to the understanding of Instagram as a hybrid semiotic system, where language operates in combination with visual and algorithmic factors, thereby clarifying models of pragmatic influence in the Web 2.0 environment.

The practical relevance of the study is reflected in its potential applications: improving content marketing strategies for beauty brands; enhancing users' digital literacy in recognizing manipulative linguistic techniques; developing educational materials in linguistics and translation for future SMM and digital communication specialists; and optimizing content moderation algorithms on social media platforms to reduce covert commercial influence.

The research employs a range of methods, including linguopragmatic analysis, content analysis of posts and Reels produced by English-speaking beauty bloggers, discourse analysis

based on a sociosemiotic approach, continuous and quota sampling for building a representative corpus, elements of quantitative analysis, and a comparative-typological method to identify both universal and specific lexical features.

Overall, this comprehensive linguopragmatic investigation of English-language beauty blogs on Instagram makes it possible not only to describe the current state of digital beauty discourse, but also to reveal deeper mechanisms of linguistic influence in the era of visual-verbal communication.

Список використаних джерел

1. Birnholtz, J., Fitzpatrick, C., Handel, M., Brubaker J. R. Identity, identification and identifi-ability: the language of self-presentation on a location-based mobile dating app. *Proceedings of the Proceedings of the 16th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices & Services*, 2014. pp. 3–12
2. Kuznar L. Yager M. The Development of Communication Models. Quick Look. NSI publications. 2020. 9 p.
3. Thimbleby H. Internet, discourse and interaction potential. London: Middlesex University, 2006. 112 p.
4. Hewings A., Hewings M. Grammar and Context: an Advanced Resource Book. London; N. Y. : Routledge, 2005. 300 p.
5. Searle J. R. The Construction of Social Reality. N.Y., L.: The Free Press, 1995. pp. 256.

Анастасія Іванівна Коваленко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Сергіївна Анненкова

Проблема морального вибору сучасної людини в умовах соціальної нестабільності (на матеріалі роману Ієна Мак'юена «Субота»)

Проблема морального вибору посідає одне з центральних місць у сучасному гуманітарному дискурсі, що зумовлено станом глобальної соціальної нестабільності, політичними конфліктами та кризою ціннісних орієнтирів. У таких умовах людина дедалі частіше опиняється перед необхідністю прийняття рішень у ситуаціях невизначеності, де відсутні однозначні моральні критерії. Як зазначає З. Бауман, сучасне суспільство характеризується «плинністю» та нестабільністю моральних норм, що ускладнює процес формування етичної позиції особистості [2, с. 12]. Особливого значення ця проблема набуває в художній літературі, яка відображає внутрішні суперечності сучасної людини. Саме в такому аспекті постає роман «Субота» Ієна Мак'юена, у якому осмислюється досвід людини, що намагається зберегти моральну цілісність у нестабільному світі.

Творчість Ієна Мак'юена неодноразово ставала об'єктом літературознавчих досліджень, зокрема у працях Д.Геда та П. Чайлдса, які аналізують соціальну проблематику, етичні колізії та психологізм його романів. У вітчизняному літературознавстві питання морального вибору та етичних трансформацій сучасної людини розглядаються у працях В. Агеєвої, яка досліджує проблеми особистісної

ідентичності, моральної відповідальності та ціннісних орієнтирів у сучасному культурному контексті. Водночас проблема морального вибору в романі «Субота» часто висвітлюється фрагментарно, переважно в межах ширших досліджень сучасного британського роману, що зумовлює необхідність її окремого та цілісного аналізу.

Метою тез є аналіз специфіки репрезентації морального вибору сучасної людини в умовах соціальної нестабільності у романі Ієна Мак'юена «Субота».

Події роману розгортаються протягом одного дня в Лондоні на тлі антивоєнних протестів, що формують атмосферу тривоги та невизначеності. Соціально-політичний контекст безпосередньо впливає на світогляд головного героя Генрі Пероуна, який не може зайняти чіткої позиції щодо подій. Його стан відображає характерну рису сучасної людини – сумнів і невпевненість: *«Це майбутнє, якого ніхто не може передбачити» [1, с. 133].* У цьому аспекті роман корелює з ідеями Е. Гідденс про «рефлексивну модерність», у якій індивід змушений постійно переосмислювати власні переконання [4, с. 45].

Пероун постає як носій раціоналістичного світогляду, сформованого його професійною діяльністю нейрохірурга. Він прагне пояснити людську поведінку через біологічні процеси: *«розум є тим, що витворює мозок, звичайна матерія» [1, с. 65].* Однак, як підкреслює П. Рікер, редукція людської свідомості до фізіологічних процесів не дозволяє повністю пояснити моральний вимір існування [7, с. 89]. Це підтверджується й у романі: *«І хто знайде коли-небудь мораль, етику серед ензимів і амінокислот...?» [1, с. 87].*

Ключовим у розкритті проблеми є конфлікт Пероуна з Бакстером, який символізує зіткнення порядку та хаосу. Герой намагається інтерпретувати поведінку Бакстера через наукові знання: *«У людських справах багато є такого, що можна пояснити на рівні складних молекул» [1, с. 87],* однак ця стратегія не забезпечує контролю над ситуацією. У цьому контексті доцільно звернутися до ідей М. Фуко, який наголошував на обмеженості раціональних моделей пояснення людської поведінки [3, с. 112].

Кульмінацією роману є сцена вторгнення Бакстера до дому Пероуна, де герой опиняється в умовах безпосередньої загрози. У цій ситуації моральний вибір здійснюється в стані сильного емоційного напруження, що передається через тілесні відчуття героя: «вибухова хвиля... дрож контузії, який несе з собою не так біль, як електричний удар потьмарення свідомості» [1, с. 88]. Така реакція свідчить про те, що процес прийняття рішення виходить за межі раціонального осмислення і набуває характеру миттєвої, інтуїтивної відповіді на загрозу. Саме в цій кризовій ситуації розкривається складність морального вибору, який формується під впливом не лише логічних міркувань, а й емоційного досвіду героя.

Важливу роль у подоланні конфлікту між Пероуном і Бакстером, який досягає кульмінації у сцені вторгнення до дому, відіграє мистецтво, зокрема поезія. У критичний момент вона впливає на емоційний стан Бакстера: «Чи могло так статися... що звичайний вірш Дейзі зміг прискорити зміну настрою?» [1, с. 201]. Звернення до поетичного слова тимчасово знімає напруження ситуації, змінюючи поведінку героя та відтерміновуючи насильство. Таким чином, мистецтво постає як альтернатива агресії, оскільки воно апелює не до раціонального, а до емоційного виміру людського досвіду і відкриває можливість для іншого, ненасильницького способу взаємодії

Остаточний моральний вибір героя проявляється у його рішенні допомогти Бакстеру як пацієнтові, виконуючи свій професійний обов'язок лікаря. Його вчинок ґрунтується на гуманістичних принципах: «відбувся якийсь дуже важливий людський обмін» [1, с. 82]. Така позиція узгоджується з концепцією етики відповідальності, сформульованою Гансом Йонасом [6, с. 23].

У романі Ієна Мак'юена «Субота» проблема морального вибору постає як ключова характеристика сучасної людини, яка змушена діяти в умовах соціальної

нестабільності. Автор демонструє обмеженість раціонального підходу та підкреслює значення гуманістичних цінностей як основи моральної поведінки.

Список використаних джерел

1. Субота І. Мак'юен; пер. з англ.: В. Дмитрук. Львів: Кальварія, 2007. 256 с.
2. Bauman Z. Liquid Modernity. Polity Press, 2013. 240 p.
3. Foucault M. Order of Things. Routledge, 2002.
4. Giddens A. Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Blackwell Publishers, 1991. 272 p.
5. Head D. Ian McEwan. Manchester University Press, 2007.
6. Jonas H. The imperative of responsibility: In search of an ethics for the technological age. Chicago: University of Chicago Press, 1984. 255 p.
7. Ricoeur P. Oneself as another. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 363 p.

Юлія Михайлівна Ковальчук
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

Культурні відмінності у стилях спілкування в англомовних країнах

У сучасному глобалізованому світі англійська мова виконує роль універсального засобу міжнародного спілкування. Однак ефективність комунікації визначається не лише рівнем мовної компетентності, але й розумінням культурних особливостей носіїв мови. Особливої актуальності набуває дослідження комунікативних стилів у різних англомовних країнах, зокрема у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки, де спостерігаються суттєві відмінності у способах вербальної та невербальної взаємодії.

Комунікативний стиль є відображенням культурних норм і цінностей суспільства. Як зазначає Г. Хофстеде, культурні відмінності впливають на сприйняття інформації, спосіб її передачі та інтерпретацію співрозмовником [1]. У цьому контексті важливим є розуміння того, що навіть за однакової мовної системи комунікація може суттєво відрізнятися залежно від культурного середовища.

Британський стиль комунікації традиційно характеризується стриманістю, непрямістю та високим рівнем ввічливості. Для представників британської культури типовим є використання пом'якшувальних мовних засобів, уникання категоричних висловлювань та прагнення до збереження гармонії у спілкуванні. Наприклад, замість прямого заперечення часто використовуються непрямі конструкції, що дозволяють уникнути конфлікту та зберегти обличчя співрозмовника. Вони можуть використовувати такі фрази, як *"I'm not sure that's a good idea"*, *"Perhaps we could consider another option"* або *"That might be a bit difficult"*, що фактично означають незгоду [2].

На відміну від британського, американський стиль комунікації є більш прямим, відкритим і орієнтованим на результат. У США цінуються чіткість, ефективність та впевненість у висловлюваннях. Американці схильні до прямого вираження своїх думок і очікують такої ж відкритості від співрозмовників. Вони частіше висловлюють свою думку без значного пом'якшення, використовуючи фрази на кшталт *"I don't think this will work"*, *"Let's try something else"* або *"This is a better option"*. Такий стиль комунікації сприяє швидкому обміну інформацією, але може сприйматися як надто різкий

представниками інших культур. Наприклад, британське *"That's interesting"* може означати стриману критику, тоді як в американському контексті ця фраза частіше сприймається буквально як зацікавлення [3].

Суттєві відмінності спостерігаються і у використанні мовленнєвих стратегій ввічливості. Британці частіше використовують умовні форми, непрямі прохання та евфемізми, тоді як американці надають перевагу простішим і більш прямим конструкціям. Це підтверджує теорію ввічливості П. Брауна і С. Левінсона, яка пояснює вибір мовленнєвих стратегій залежно від культурного контексту [4].

Крім того, важливу роль відіграють невербальні засоби комунікації, такі як інтонація, жести, міміка та дистанція спілкування. У різних англомовних культурах ці елементи можуть мати різне значення, що також впливає на ефективність комунікації та взаєморозуміння між співрозмовниками [5].

Нерозуміння культурних особливостей комунікації може призводити до виникнення комунікативних бар'єрів навіть за високого рівня володіння мовою. Саме тому формування міжкультурної компетентності є невід'ємною складовою процесу вивчення англійської мови. Це передбачає не лише засвоєння лексики та граматики, але й розвиток здатності адекватно інтерпретувати поведінку співрозмовника та адаптувати власний стиль спілкування до різних культурних умов.

Отже, культурні відмінності у стилях комунікації в англомовних країнах мають суттєвий вплив на процес міжособистісної взаємодії. Розуміння цих особливостей сприяє підвищенню ефективності комунікації, уникненню непорозумінь та формуванню навичок міжкультурного спілкування, що є особливо важливим у сучасному багатокультурному світі.

Список використаних джерел

1. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. URL: https://books.google.com/
2. Fox K. Watching the English: The Hidden Rules of English Behaviour. London: Hodder, 2004. URL: https://books.google.com/
3. Hall E. T. Beyond Culture. New York: Anchor Books, 1976. URL: https://archive.org/details/beyondculture00hall
4. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
5. URL: https://www.cambridge.org/core/books/politeness/
6. Meyer E. The Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business. New York: PublicAffairs, 2014. URL: https://books.google.com/

Марія Денисівна Кондратьєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Анатоліївна Блинова

Функціонування дієслів непрямих способів у сучасному англомовному політичному дискурсі

Англомовний політичний дискурс є одним із найбільш прагматично насичених різновидів мовлення, в якому граматичні категорії функціонують не лише як структурні одиниці, а й як інструменти переконання та ідеологічного впливу. Особливу роль серед них відіграють непрямі способи (Indirect / Oblique Moods) дієслова, що здатні виражати гіпотетичність, бажання і директивність. Метою розвідки є дослідження особливостей функціонування дієслів непрямих способів у промові Дональда Трампа перед спільною сесією Конгресу США (4 березня 2025 р.) як зразку сучасного президентського дискурсу.

Поняття «дискурс» у сучасній лінгвістиці вийшло далеко за межі суто граматичного розуміння тексту: сьогодні воно охоплює мовленнєву дію в її нерозривному зв'язку із соціальним, ідеологічним і когнітивним контекстом. Т. ван Дейк визначає дискурс як складне комунікативне явище, що не вичерпується формальною структурою висловлювання, а передбачає врахування соціальних ролей учасників, їхніх цілей і знань про світ [5, с. 359]. Саме тому аналіз дискурсу вимагає виходу за межі речення – у простір прагматики та критичної лінгвістики.

Політичний дискурс є різновидом інституційного дискурсу, що обслуговує сферу суспільно-політичного життя та реалізується у парламентських дебатах, передвиборних промовах, виступах керівників держав і медіатекстах. П. Чілтон наголошує, що мова в політиці є інструментом конструювання реальності, за допомогою якого мовець легітимує власну позицію та дискредитує опонента [2, с. 3]. К. Женжеканова виокремлює такі ключові ознаки політичного дискурсу: інтенційність, агональність, прагматична спрямованість та риторичність [3, с. 522]. Ці ознаки зумовлюють підвищену частотність засобів суб'єктивної модальності, зокрема форм непрямих способів дієслова.

Категорія способу (Mood) є фундаментальною граматичною категорією дієслова в англійській мові, оскільки відображає ставлення мовця до змісту висловлювання з погляду його реальності, можливості чи бажаності. Ф. Р. Палмер визначає спосіб як граматикалізовану категорію, що маркує модальні відмінності між фактуальними та нефактуальними станами речей [4, с. 1]. У традиційній граматиці виділяють три основних способи: дійсний (Indicative Mood), наказовий (Imperative Mood) і умовний (Subjunctive I / Subjunctive II / Conditional / Suppositional Mood), де останній утворює групу непрямих (Indirect / Oblique) способів.

Суб'юнктивний спосіб (Subjunctive I) реалізується в конструкціях із дієсловами вимоги, наміру та мети й утворюється від основи дієслова без закінчення -(e)s у третій особі однини (*It is important that he leave*), тоді як Subjunctive II / Conditional Mood передає гіпотетичні або нереальні дії через форми минулого часу та аналітичні конструкції з *would / might / could* [4, с. 108]. Т. Ковальчук підкреслює, що питання класифікації способів в англійській мові залишається дискусійним через асиметрію між формою і значенням: модальні дієслова (*would, might, could, should*) є аналітичними маркерами умовного способу, не маючи власної морфологічної форми [1, с. 3]. Це робить контекстуальний аналіз текстів необхідним інструментом ідентифікації типу способу та його прагматичної функції.

Матеріалом дослідження слугувала промова Дональда Трампа перед спільною сесією Конгресу США (Joint Address to Congress), виголошена 4 березня 2025 року. Транскрипт промови загальним обсягом близько 15 000 слів опублікований виданням *TIME Magazine* і є загальнодоступним джерелом для академічного аналізу. Це перший офіційний виступ Трампа перед обома палатами Конгресу в ході другого президентського терміну, що охопив широкий тематичний спектр: імміграційну та тарифну політику, реформу державного управління, охорону здоров'я і зовнішні відносини.

Вибір матеріалу зумовлений кількома чинниками. По-перше, жанр звернення президента до Конгресу є одним із найбільш ритуалізованих і водночас риторично насичених форматів американського політичного мовлення, де нормативне, суб'єктивне та директивне вимірювання органічно переплітаються. По-друге, ця промова відзначається значною варіативністю граматичних форм способу – від коротких наказових фраз до розгорнутих контрфактичних конструкцій, – що робить її перспективним об'єктом лінгвістичного аналізу. З тексту виокремлено й класифіковано приклади таких типів категорії способу: Imperative Mood, Suppositional Mood, Conditional Mood та Subjunctive II Mood.

Наказовий спосіб (Imperative Mood) виконує у промові насамперед директивну та контактоустановчу функції. Короткі наказові форми функціонують водночас як гасла: *"Drill, baby, drill!"* – ритмічна директива щодо нарощування видобутку вуглеводнів, що поєднує ознаки гасла та наказу. Звернення до конкретних посадовців – *"Do a good job on that"*, *"Good luck, Pam Bondi"* – є прикладами пом'якшеної директиви, у якій Imperative Mood реалізується у функції схвалення. Нетипове вживання наказового способу зафіксовано у зверненні до фермерів: *"Have a lot of fun"* – ця форма поєднує директивну граматичну структуру зі схвальним підбадьорливим значенням і засвідчує, що наказовий спосіб у президентському дискурсі здатен функціонувати як риторичний жест солідарності [2, с. 47].

Особливою є риторична форма *"Why not join us in celebrating?"* – формально питальна, але семантично еквівалентна Imperative Mood у значенні запрошення (*Let us join…*), що пом'якшує директиву і залучає аудиторію до «спільного» простору. Такі конструкції, за спостереженням Чілтона, є характерним для сучасного президентського дискурсу способом реалізації «прихованої директивності» [2, с. 52].

Suppositional Mood реалізується у складнопідрядних реченнях, зокрема із дієсловами вимоги та мети. У промові зафіксовано: *"Approvals that should take 10 days to get instead take 10 years, 15 years, and even 20 years before you're rejected",* що виражає різку критику неефективності ухвалення рішень. Форма *should take* виражає очікувану норму, те, як **мало б бути** (ідеальний, правильний стан речей).

Conditional Mood та Subjunctive II є найпродуктивнішими з непрямих способів у досліджуваному матеріалі: вони реалізуються у складнопідрядних реченнях (з підрядними умови) через конструкції трьох типів відповідно до ступеня реальності умови [4, с. 145]. Умовні речення першого типу (реальна умова) виражають реальні, але ще не здійснені сценарії: *"If you don't make your product in America, you'll pay a tariff"* та *"If we don't have steel, we don't have a military"* – аргументи-застереження, що моделюють логіку «якщо – то» з метою обґрунтування тарифної політики. Умовні конструкції з *could* відкривають простір гіпотетичного міркування: *"I could find a cure to the most devastating disease… and these people sitting right here will not clap"* – модально-умовна форма слугує риторичній гіперболі, що підкреслює непримиренність опонентів.

Найбільш ідеологічно значущими є умовні речення третього типу (нереальна умова минулого): *"[OpenAI and Oracle] announced a $500 billion investment, which they wouldn't have done if Kamala had won"* – класична конструкція умовних речень третього типу (Past Conditional та Past Subjunctive II), що реконструює альтернативну минулу реальність. Т. ван Дейк характеризує такий прийом як «контрфактичне моделювання» – стратегію, за допомогою якої мовець легітимує поточний стан справ, демонструючи, що

могло б бути без нього [5, с. 368]. У промові ця стратегія є системною: Трамп регулярно протиставляє теперішній «успіх» уявному провалу альтернативного сценарію, і саме умовний спосіб дієслів є граматичним засобом його конструювання.

Проведений аналіз засвідчив, що способи дієслова є важливими граматичними інструментами у структурі сучасного англомовного політичного дискурсу. У промові Дональда Трампа перед Конгресом США (4 березня 2025 р.) ці способи виконують різноманітні прагматичні функції: Imperative Mood утверджує авторитет мовця і встановлює прямий контакт з аудиторією; Suppositional Mood реалізує непряме спонукання та апеляцію до спільної дії; Conditional Mood/Subjunctive II Mood моделює реальні й нереальні сценарії, стаючи ключовим засобом ідеологічного протиставлення. Визначальною закономірністю є те, що умовний спосіб третього типу з контрфактичним значенням функціонує як провідна стратегія легітимації рішень, що підтверджує положення Т. ван Дейка про дискурс як засіб когнітивного впливу [5, с. 368]. Перспективою подальших досліджень може стати порівняльний аналіз вживання непрямих способів у промовах різних англомовних політиків у міжкультурному та гендерному вимірах.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Т. Категорія способу: проблеми та перспективи вивчення. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Серія «Філологія»*. 2001. Вип. 23. URL: https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/a0b623d8-88d9-4b98-9aad-c6213b6b4605/download (дата звернення: 15.04.2026).

2. Chilton P. Analysing Political Discourse: Theory and Practice. London: Routledge, 2004. 226 p.

3. Kenzhekanova K. Linguistic Features of Political Discourse. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 2015. Vol. 6, No. 6S3. Pp. 522–527.

4. Palmer F. R. Mood and Modality. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 236 p.

5. Van Dijk T. A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17, No. 3. Pp. 359–383.

6. Trump D. Speech to a Joint Session of Congress (March 4, 2025). *TIME Magazine*. URL: https://it.usembassy.gov/remarks-by-president-trump-in-joint-address-to-congress/ (дата звернення: 15.04.2026).

Юлія Віталіївна Коноваленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,доцент,
доцент кафедригерманських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

Irish Folklore. Druids

The study of ancient cultures allows us to better understand the origins of modern civilization and the development of human thought. Among the many mysterious societies of the past, the Celtic world stands out for its deep connection with nature and spirituality. In this world, the Druids occupied a unique position as keepers of knowledge, tradition, and belief, making them among the most fascinating subjects of historical research.

There are figures in history whose names are whispered through the ages, conjuring up images of magic, wisdom, and unprecedented power. Among them, perhaps the most enigmatic are the Druids, the intellectual and spiritual elite of the Celtic peoples who once ruled the lands of Britain, Gaul, and Ireland long before the Roman Empire.

The earliest mentions of druids date back to the 1st century BC. Information about them was left by Greek and Roman authors, in particular Pytheas, Julius Caesar, Tacitus, Pliny the Elder and Strabo. The most detailed descriptions are in Caesar's Commentarii de Bello Gallico. The term "druid" itself is of Celtic origin. According to one version, it is associated with the word "oak", which was considered a sacred tree, according to another – it means "one who knows" or "seer".

Druids held an extremely important place in Celtic society. They were exempt from military service and taxes and acted as judges, resolving disputes at various levels – from domestic conflicts to murder cases. In addition, they acted as mediators between people and the gods, preserved knowledge in oral form, were engaged in astronomy, philosophy and medicine. Their training lasted up to 20 years, which emphasized their elite status. Druids could also influence political decisions, acting as advisors to the nobility.

The Celtic religion they represented was polytheistic and closely connected to nature. Sacred groves, rivers and lakes played an important role. The Celts believed that every element of nature had a spirit or divine essence. Among the possible deities is Cernunnos, associated with nature and fertility. Other deities, such as Lugh or Morrigan, are known mainly from later myths.

An important place in the worldview was occupied by the belief in the immortality of the soul. Ancient authors noted that the Celts believed in the transmigration of souls, a belief similar to that of Pythagorean followers. This could explain their contempt for death and courage in battle. Ideas about the afterlife were diverse: it could exist underground, underwater, or parallel to the world of the living. Of particular importance was the holiday of Samhain, during which, according to beliefs, the border between the worlds became thin.

Archaeological evidence confirms the diversity of funeral rites: both cremation and burial with a rich inventory – weapons, jewelry, household items. This may indicate a belief in an afterlife or the deceased's social status.

The issue of sacrifices is particularly controversial. Ancient authors, in particular Caesar and Strabo, describe cruel rituals, including human sacrifice. The most famous image is the "braided man", in which people were burned. Tacitus also mentions rituals on the island of Mona, where druids allegedly performed bloody rites.

However, this evidence may be exaggerated, as the Romans had a political interest in portraying the Celts as barbarians. At the same time, archaeology partially confirms the existence of ritual violence. For example, the Lindow Man – a well-preserved body with signs of a violent death – is interpreted as a possible ritual sacrifice. Other finds also indicate unusual burial practices, which may have been ritual in nature.

However, the direct connection between the Druids and human sacrifice remains controversial. Some of these cases can be explained by the execution of criminals or special burial rites.

The decline of the Druids is associated with the Roman conquest. The emperors Tiberius and Claudius banned their activities, and the final blow was dealt during the capture of the island of Mona. After this, the Druids disappear from historical sources, although in Ireland their traditions were partly transformed into the activities of the philids – poets, historians and judges.

An interesting fact is that Druids deliberately avoided writing down their knowledge. They believed that sacred wisdom should be preserved only in memory and transmitted orally. This is why most of the information about them comes from external observers, which makes their image even more mysterious and open to interpretation.

The image of Druids has inspired many filmmakers. One notable example is the film *The Wicker Man*, which draws on ancient motifs of ritual practices and nature worship. Although it is a work of fiction, it demonstrates how elements of Druidic culture continue to influence modern artistic expression.

The study of Druids also highlights the importance of learning English. A large number of historical sources, academic studies, and modern interpretations are available in English, making it an essential tool for deeper research. Learning English becomes more engaging when connected with topics such as the life and traditions of the Druids, as it allows learners to explore fascinating aspects of ancient culture, beliefs, and everyday practices. This connection between language and history not only improves linguistic skills but also broadens cultural awareness.

Thus, the Druids remain a complex and multifaceted phenomenon. Our knowledge of them is based on a combination of biased written sources and ambiguous archaeological data. They were not only priests, but also carriers of knowledge, judges and important figures in their society. Their image is a blend of reality and myth that continues to arouse interest and debate.

Список використаних джерел

1. Цезар Гай Юлій. *Записки про Галльську війну* / пер. з лат. Київ: Основи, 2001. 320 с.
2. Тацит Публій Корнелій. *Аннали. Агрікола. Германія* / пер. з лат. Київ: Дніпро, 1993. 368 с.
3. Пліній Старший. *Природнича історія* / пер. з лат. Київ: Наукова думка, 1994. – 456 с.
4. Страбон. *Географія* : у 17 кн. / пер. з грец. Київ: Наукова думка, 2000. 512 с.
5. Діодор Сицилійський. *Історична бібліотека* / пер. з грец. Київ: Либідь, 1998. 400 с.
6. Green M. J. *The Druids*. London: Thames & Hudson, 1997. 192 p.
7. Cunliffe B. *Druids: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 160 p.
8. Ross A. *Pagan Celtic Britain: Studies in Iconography and Tradition*. London: Routledge, 1996. 384 p.
9. Aldhouse-Green M. *Exploring the World of the Druids*. London: Thames & Hudson, 1997. 224 p.
10. Cunliffe B. *Iron Age Communities in Britain*. London: Routledge, 2005. 800 p.

Владислав Вікторович Корєнєв
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Вплив метафор на користувача соціальних мереж

У добу активного розвитку соціальних мереж метафора не втрачає своєї актуальності, а навпаки – набуває нових функціональних можливостей і сфер застосування. Це зумовлено тим, що цей троп є ефективним засобом привертання уваги нової аудиторії завдяки своїй зрозумілості для широких кіл користувачів. Метафора дозволяє передавати складні ідеї у спрощеній, образній формі, що особливо важливо в

умовах сучасного інформаційного перевантаження. Крім того, однією з ключових функцій когнітивної метафори є концептуалізація дійсності, тобто здатність структурувати й пояснювати абстрактні поняття через більш конкретні образи [1; 5]. Це допомагає брендам та інтернет-діячам ефективно просувати свої ідеї та продукти через соціальні мережі, формуючи у свідомості користувачів певні асоціативні моделі.

У доповіді розглядається вплив та ефективність застосування метафори в онлайн-середовищі на прикладі таких платформ, як Facebook та Instagram. Особлива увага приділяється специфіці функціонування метафори у соціальних мережах, а також її ролі у формуванні зацікавленості аудиторії та впливі на її поведінку.

Перш за все, слід зазначити, що одним із основних атрибутів соціальних мереж є мультимодальність. Можливість поширювати не лише текстову інформацію, але й аудіо- та відеоконтент надає користувачам широку варіативність у створенні та просуванні власного контенту. Для метафори ця варіативність має особливе значення, оскільки вона дозволяє реалізовуватися не лише у вербальній, але й у візуальній та аудіальній формах. Наприклад, досить поширена мотиваційна метафора, у якій ціль осмислюється як вершина, а процес її досягнення – як сходження на гору, у соціальних мережах подається не тільки у вигляді текстових висловлювань, але й через зображення гірських пейзажів, відео сходжень або відповідний музичний супровід. Поєднання цих елементів створює комплексний образ, який значно підсилює емоційний вплив на користувача. Саме завдяки таким мультимодальним рішенням метафори стають більш переконливими та краще запам’ятовуються.

Варто зазначити, що мультимодальність також сприяє залученню користувачів до взаємодії з контентом. Візуально привабливі метафоричні образи частіше отримують лайки, коментарі та поширення, що свідчить про їхню високу ефективність у комунікативному процесі. Це підтверджується значною кількістю публікацій із популярними хештегами, такими як #motivation або #selfgrowth, у яких активно використовуються метафоричні конструкції для передачі ідей саморозвитку та досягнення цілей.

Другим важливим чинником популяризації метафори у соціальних мережах є діяльність інтернет-діячів, зокрема блогерів та інфлюенсерів, які активно використовують цей троп у своїй комунікації з аудиторією. У такому випадку метафора починає асоціюватися не лише з певною ідеєю, але й із конкретною особистістю, яка її транслює. Це створює додатковий рівень довіри та зацікавленості, оскільки аудиторія схильна сприймати метафоричні висловлювання через призму авторитету або популярності інфлюенсера. Таким чином, метафора стає частиною індивідуального стилю комунікації, що сприяє формуванню унікального образу автора та зміцненню його зв’язку з аудиторією.

Окремої уваги заслуговує використання метафори у маркетингових цілях брендами. У соціальних мережах метафора часто застосовується як інструмент створення привабливого та зрозумілого образу продукту. Вона дозволяє не лише описати характеристики товару, але й сформувати певне емоційне ставлення до нього. Наприклад, у рекламному пості в Instagram із просування тофу використано вислів «Tofu is no harm, only charm». У цьому випадку метафора апелює до цінностей цільової аудиторії, зокрема до ідеї етичного споживання та турботи про тварин. Такий підхід дозволяє представити продукт не просто як альтернативу традиційній їжі, а як символ свідомого та відповідального способу життя.

Крім того, важливу роль у поширенні метафор відіграють алгоритми соціальних мереж і система хештегів. Алгоритми віддають перевагу контенту, який викликає більшу взаємодію користувачів, а метафорично насичені повідомлення часто є більш емоційно привабливими та легшими для сприйняття [2; 3; 4]. Хештеги, у свою чергу, дозволяють структурувати інформацію та забезпечують її швидке поширення серед зацікавлених

користувачів. У результаті метафори можуть набувати вірусного характеру, швидко поширюючись у межах певних онлайн-спільнот.

Отже, метафора у соціальних мережах виступає не лише засобом мовної виразності, але й потужним інструментом впливу на свідомість користувача. Вона поєднує когнітивний, емоційний та комунікативний аспекти, що робить її особливо ефективною в умовах цифрового середовища.

Висновки. Метафора демонструє високу ефективність у соціальних мережах завдяки своїй здатності привертати увагу, спрощувати складну інформацію та формувати стійкі асоціації. Мультимодальність платформ, діяльність інфлюенсерів і маркетингові стратегії брендів сприяють активному використанню метафор та посиленню їхнього впливу. Таким чином, метафора є важливим інструментом впливу на сприйняття та поведінку користувачів у сучасному цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Врабель Т. МЕТАФОРА ТА МЕТОНІМІЯ В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ. *Актуальні питання гуманітарних наук.*. 2025. Т. 1, вип. 90. С. 218–224. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/90_2025/part_1/34.pdf (дата звернення: 17.04.2026).

2. Калінін О., Осецимський І., Олексій А.-В. Потік клієнтів з FACEBOOK та INSTAGRAM. Як заробляти за допомогою соціальних мереж: Настільна книга для підприємців і фахівців.. Одеса: Олді-Плюс, 2019. 190 с.

3. Купрієнко К. С. Цифрові комунікації в маркетингу:розвиток соціальних мереж як провідногоканалу брендової взаємодії. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. С. 18. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/698/693 (дата звернення: 17.04.2026).

4. Юлія В. Костинець, Богдан О. Колесник. ПОРІВНЯННЯ ЗАСОБІВ ЗБІЛЬШЕННЯ ВЛАСНОЇ АУДИТОРІЇ БРЕНДУ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. вип. 2. С. 86–104. URL: http://167.235.6.87:8459/index.php/jseconres/article/view/1064/1059 (дата звернення: 17.04.2026).

5. Reynolds A. S. Understanding Metaphors in the Life Sciences. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 194 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=6BNkEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR15&dq=Metaphors+we+live+by&ots=3244dkYEIw&sig=UedPtjb9Pmka1Ts_w6RU3dUNyyM&redir_esc=y#v=onepage&q=Metaphors%20we%20live%20by&f=false (дата звернення: 17.04.2026).

Ярослава Євгенівна Козіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня Освіта»
Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Ірина Анатоліївна Гладка

Використання проблемних ситуацій як засобу розвитку творчого мислення учнів 10 класу на уроках англійської мови

Українське суспільство на сучасному етапі розвитку потребує творчих, відповідальних і самостійних особистостей здатних формулювати цілі та шукати ефективні засоби для їх досягнення; аналізувати життєві ситуації та знаходити нові

шляхи розв'язання складних завдань і викликів. Усі зазначені компетентності належать до м'яких навичок, розвиток яких є важливим завданням шкільної освіти. Одним із ефективних засобів реалізації цього завдання є використання проблемних ситуацій, які спонукають учнів до аналізу, пошуку рішень, висування гіпотез, аргументації власної думки та активної участі у навчальному процесі.

Проблемна ситуація – це така ситуація, при якій суб'єкт хоче розв'язати складні для себе задачі, але йому не вистачає відповідної інформації (знань) і він самостійно повинен її відшукати. Головний елемент проблемної ситуації – невідоме, нове, те, що повинно бути відкрите, пізнане для правильного виконання завдання або потрібної дії [4]. Створення проблемних ситуацій зосереджує увагу і активність учнів. Форма подання проблемних ситуацій аналогічна, яка застосовується в традиційному навчанні: це завдання і питання [5].

Згідно концепції інтелектуальних операцій саме заповнення проміжків у матриці проблемної ситуації, яке здійснюється шляхом репродукції схожості, доповнення до комплексу та абстрагування сприяє розвитку творчого мислення [3, с. 56].

Творче мислення – це різновид мислення, що дозволяє створювати якісно новий продукт або приймати оригінальні рішення, тобто творче мислення передбачає здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від стереотипних способів і традиційних схем мислення, змінювати стиль поведінки, швидко вирішувати проблемні ситуації [3, с. 61].

Проаналізувавши думки різних вчених, ми зупинилися на думці американського психолога Е. Фромма, який визначив, здатність знаходити рішення в нестандартних ситуаціях як один із ключових критеріїв розвитку творчого мислення, що корелює з поняттям проблемної ситуації [6, с. 23].

Особливість використання проблемних ситуацій на уроках англійської мови з учнями 10 класу полягає у тому, що учні старшої школи мають достатньо великий досвід вивчення мови та широкий спектр словникового запасу на різноманітну тематику, тому педагог може використовувати систему проблемних ситуацій різного рівня складності, систематично залучаючи учнів до пошуку рішення нових для них проблем, завдяки чому вони навчаються самостійно здобувати знання, застосовувати раніше засвоєні й розвивають творче мислення.

Українські дослідниці І. Гладка та В. Романюк наводять наступну модель для застосування проблемних ситуацій на практичних заняттях з англійської мови: постановка проблеми – обговорення – з'ясування – хід розв'язання – формулювання питань на основі ідей та власного досвіду – пошук інформації щодо проблеми – домовленість про ролі при презентації готового матеріалу [2].

Проблемні ситуації використовують як на етапі введення навчального матеріалу, так і на етапі його закріплення – в процесі мовної практики на різних етапах навчання школярів та студентів [1 с. 84].

Джерелами створення проблемних ситуацій можуть бути публікації з газет і журналів, описи з художніх чи науково-популярних книг, записи з професійних щоденників, а також сюжети з телебачення або інтернет-ресурсів. Використання таких матеріалів сприяє моделюванню ситуацій, максимально наближених до реального життя.

Попередня інтенсивна робота з мовним матеріалом дає можливість більш усвідомлено аналізувати запропоновану ситуацію, обговорити проблему і те, як її презентувати. Викладач може дати заздалегідь слова, вирази, фразові дієслова та ймовірні сталі виразі, навіть запропонувати прочитати і обіграти діалоги, щоб креативніше проводити обговорення на занятті [2]. Отже, проблемні ситуації виступають ефективним дидактичним інструментом навчання англійської мови, що забезпечує розвиток творчого мислення учнів у процесі формування їхньої комунікативної компетентності, зокрема умінь монологічного та діалогічного мовлення.

Таким чином, використання проблемних ситуацій на уроках англійської мови є ключовим засобом розвитку творчого мислення учнів 10 класу, оскільки активізує їхню

пізнавальну діяльність у процесі постановки, аналізу та самостійного розв'язання навчальних проблем, стимулює висування власних ідей, аргументування позиції та пошук альтернативних рішень.

Список використаних джерел

1. Барановська Т. П. Проблемно-орієнтоване навчання у викладанні англійської мови як іноземної: Навч. посібник. Вінниця, 2017. 164 с.
2. Гладка І.А., Романюк В.Л. Використання проблемних ситуацій у формуванні компетентності у говорінні на практичних заняттях з англійської мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. Режим доступу: http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/334/518 (дата звернення: 04.03.2026).
3. Ментальна та практична діяльність педагога з розвитку творчого мислення особистості. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2024. 366 с.
4. Павленко В.В. Проблемне навчання: становлення, сутність, перспективи. 2013. Режим доступу: https://eprints.zu.edu.ua/12538/1/11.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.03.2026).
5. Павленко В.В. Проблемні ситуації: поняття і типи. 2014. Режим доступу: https://eprints.zu.edu.ua/16761/1/2.pdf (дата звернення: 06.02.2026).
6. Фромм Е. Втеча від свободи. Харків: Клуб «Сімейного дозвілля», 2018. 288 с.

Катерина Володимирівна Кордюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Використання аудіо- та відеоматеріалів як засобу вдосконалення іншомовної лексичної компетентності учнів старшої школи

Вивчення англійської мови є одним із важливих етапів як у навчальному процесі, так і у всебічному розвитку учня, і одним із важливих завдань, яке вчитель ставить перед учнем, є оволодіння лексичною компетентністю. Особливого значення у старшій школі набуває питання у подоланні розриву між теоретичними вимогами програми та фактичним лексичним запасом учнів і це визначає доцільність використання сучасних аудіо- та відеоматеріалів як інструменту вдосконалення іншомовної лексичної компетентності.

У межах напрацювань українських дослідників методики викладання мови наголошується на динамічному характері лексичної компетентності, яка розглядається не як статична сукупність знань про словниковий склад мови, а як здатність особистості до постійного накопичення, трансформації та адекватного застосування лексичних одиниць у різних ситуаціях спілкування [4].

Окрім знань самих слів, лексична компетентність включає вміння міжкультурного розуміння тексту та вміння його передати. Це особливо важливо для старшокласників, адже за міжнародними стандартами (рівень B2), вони мають вільно орієнтуватися в іноземних медіа та спілкуватися на рівні впевненого користувача.

Аудіо-, відеоматеріали розглядають як технічний інструментарій, що забезпечує не лише трансляцію інформації, а й ефективний зворотний зв'язок під час її засвоєння. Їхнє використання спрямоване на інтенсифікацію процесу формування мовленнєвих умінь та навичок. Актуальність застосування автентичних відеоматеріалів у процесі навчання іноземної мови зумовлена їхньою функціональністю, орієнтованістю на практичне використання у реальних життєвих умовах. З їх допомогою стає можливим штучне створення на занятті умов природного мовного середовища, що є одним із основних факторів успішного оволодіння мовними вміннями та навичками [5].

Залучення автентичних аудіо- та відеоматеріалів дозволяє старшокласникам опановувати складні лексичні пласти - від вузькоспеціалізованої лексики до стилістично забарвлених ідіом та фразеологізмів, які зустрічаються у розмовному стилі. Поєднання слухового та зорового сприйняття через аудіовізуальні засоби підвищує ефективність та глибину засвоєння іншомовного матеріалу учнями.

У процесі оволодіння іншомовною лексичною компетентністю виділяють такі етапи:

1) етап ознайомлення учнів з новими лексичними одиницями, на якому відбувається формування знань про лексичну систему іноземної мови, правил користування нею, семантизація лексичних одиниць (розкриття значення лексичної одиниці), демонстрація особливостей її використання;

2) етап автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями (формування навичок), яка відбувається на рівні:

а) словоформи, вільного словосполучення, фрази/речення,

б) понадфрази (діалогічної або монологічної єдності) і мінітексту [1].

Для забезпечення ефективності навчання іноземної мови в старшій школі, процес відбору аудіо- та відеоматеріалів має ґрунтуватися на науково визначених критеріях, зокрема при відборі англомовного контенту слід уникати інформаційного дефіциту, надмірності даних, а також суперечливих або прихованих соціокультурних підтекстів, що можуть ускладнити інтерпретацію змісту.

Незважаючи на розроблені дослідниками критерії та вимоги до навчального контенту, аналіз наукових джерел свідчить, що питання відбору аудіо- та відеоматеріалів для учнів старшої школи залишається недостатньо розв'язаним. Зокрема, потребує деталізації механізм адаптації автентичних аудіовізуальних засобів до потреб старшокласників, що й певним чином зумовлює актуальність нашої дослідницької роботи.

Вагомою є роль вчителя, який повинен вміти формувати процес пізнання мови, занурювати учнів в іншомовне середовище, щоб не просто отримати знання, а й відчути себе у культурному просторі тієї країни, мову якої вони намагаються опанувати. Саме тому перед вчителем постає важливе завдання – змоделювати реальні або ж уявні ситуації спілкування на заняттях з вивчення іноземної мови, використовуючи при цьому різні засоби, методи, прийоми роботи для ефективного формування комунікативної компетентності учнів. Використання методів навчання іноземних мов у сучасній школі базується на розвиткові суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнів, які передбачають визнання школяра основною цінністю навчального процесу; перехід до співпраці, де вчитель виступає організатором навчальної діяльності, а учень веде самостійний пошук [3].

Простудіювавши дослідження із методики вивчення іноземних мов останніх 20 років, помітною стала зміна акценту із використання аудіо- та відеоматеріалів. Перевага відео- над аудіозаписами зумовлена як доступністю високотехнологічного обладнання, так і пануванням «кліпового» мислення серед молоді, що потребує динамічної візуальної опори для ефективного засвоєння інформації [2].

Отже, використання аудіо- та відеоматеріалів перетворює урок англійської мови з вивчення граматичних структур на досвід живої комунікації і це дозволяє вчителеві

відповідати вимогам сучасного покоління, формуючи компетентного мовця, готового до життя у багатомовному суспільстві. Залучення аудіо- та відеоматеріалів на кроках іноземної мови є однією з найефективніших умов удосконалення лексичної компетентності учнів старшої школи.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка».* 2026. № 2(22). С. 635–647. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647
3. Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи: метод. рек. Київ: Педагогічна думка, 2014. 88 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9566/1/14-083.pdf (дата звернення: 23.02.2026).
4. Редько В. Оновлення змісту навчання іноземних мов у сучасній шкільній освіті – прерогатива Нової української школи. *Іноземні мови в школах України*. 2018. № 4. С. 10–15.
5. Риженко М., Анісенко О., Гнатишева О. Використання автентичних відеоматеріалів для розвитку навичок говоріння та аудіювання при вивченні іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 51. С. 668–674.

Анастасія Дмитрівна Косяк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Потенціал ІКТ у процесі формування професійно-орієнтованої компетентності в читанні

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що суттєво трансформує підходи до навчання іноземних мов, зокрема до формування навичок читання. В умовах цифровізації суспільства майбутні фахівці-філологи мають володіти не лише мовними знаннями, а й умінням ефективно працювати з інформацією в електронному середовищі. Особливої ***актуальності*** набуває проблема формування професійно-орієнтованої компетентності в читанні, яка передбачає здатність студентів працювати з автентичними текстами різних жанрів, аналізувати інформацію, критично її оцінювати та застосовувати у професійній діяльності. У цьому контексті ІКТ відкривають широкі можливості для розширення доступу до інформаційних ресурсів, індивідуалізації навчання та підвищення його ефективності.

Мета та завдання дослідження – охарактеризувати поняття ІКТ-компетентності, визначити основні можливості ІКТ у навчанні читання, проаналізувати види цифрових ресурсів, що використовуються у процесі навчання, обґрунтувати ефективність застосування ІКТ для розвитку навичок читання.

Інформаційну компетентність трактують як інтегровану здатність особистості орієнтуватися в інформаційних потоках, ефективно працювати з різними типами інформації, здійснювати її пошук і відбір, систематизацію, узагальнення та критичне осмислення, а також застосовувати набуті знання для розв'язання інформаційних завдань у межах професійної діяльності. Водночас ІКТ-компетентність не обмежується сукупністю фрагментарних знань і навичок користування комп'ютером, а постає як цілісна характеристика особистості, що передбачає здатність до опанування відповідних знань і ефективного розв'язання навчальних і професійних завдань із використанням інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні професійно орієнтованої компетентності в читанні насамперед виявляється у розширенні доступу до різноманітних інформаційних ресурсів [4]. Завдяки цьому студенти отримують можливість працювати з науковими статтями, електронними виданнями та онлайн-журналами, які репрезентують сучасний стан розвитку науки і культури ([1].

Особливість застосування ІКТ у процесі викладання іноземних мов полягає в тому, що поряд із фаховою підготовкою викладач має володіти належним рівнем компетентності у сфері комп'ютерних та інтернет-технологій [3].

Відповідно до змістового наповнення та функціонального призначення ІКТ у навчанні іноземної мови виокремлюють такі їх групи:

- інформаційно-довідкові ресурси (Cambridge Dictionary);
- електронні книги для читання (Project Gutenberg);
- цифрові бібліотеки (JSTOR);
- інтернет-ресурси (BBC Learning English, TED Talks);
- програмні засоби навчального характеру (PowerPoint, Google Slides) [3].

ІКТ сприяють індивідуалізації навчального процесу, що є вагомим чинником ефективного формування компетентності в читанні. Цифрові платформи забезпечують можливість адаптації навчального матеріалу відповідно до рівня підготовки здобувача освіти, його пізнавальних інтересів і темпу засвоєння. Зокрема, студенти можуть обирати тексти з урахуванням власних професійних уподобань, зосереджуючись, наприклад, на літературознавчих або перекладознавчих аспектах. Крім того, сучасні онлайн-ресурси часто передбачають функції регулювання складності текстів, і це сприяє поетапному розвитку читацьких умінь без надмірного когнітивного навантаження [5].

Важливе значення має інтерактивний характер ІКТ. Вони створюють умови для виконання інтерактивних завдань, проходження онлайн-тестування та обговорення прочитаного матеріалу. Так, після опрацювання тексту студенти можуть долучатися до дискусій на освітніх платформах та забезпечити глибше осмислення змісту та сприяти розвитку комунікативної компетентності [3].

Застосування ІКТ також істотно полегшує процес розуміння текстової інформації. Використання електронних словників, автоматизованих перекладачів, а також функцій підсвічування лексичних одиниць і миттєвого доступу до їхніх значень дає змогу оперативно долати мовні труднощі. Наприклад, у процесі читання академічної статті студент може відразу з'ясувати значення терміна без переривання роботи та підвищити цілісність і ефективність сприйняття інформації.

Вагомим аспектом є формування навичок роботи з гіпертекстом. На відміну від традиційного лінійного друкованого тексту, гіпертекст характеризується наявністю системи посилань, що спрямовують до додаткових інформаційних ресурсів. Це зумовлює необхідність розвитку в студентів умінь орієнтуватися у складно організованому інформаційному просторі, здійснювати відбір релевантних матеріалів і інтегрувати їх у цілісне розуміння досліджуваної проблеми. Зокрема, під час опрацювання онлайн-статті студент може переходити за гіперпосиланнями до інших наукових джерел.

ІКТ також відіграють важливу роль у розвитку критичного мислення. Робота з цифровими ресурсами передбачає здатність оцінювати достовірність інформації,

визначати надійність і авторитетність джерел, а також здійснювати порівняльний аналіз різних точок зору. Наприклад, аналізуючи декілька онлайн-публікацій з однієї проблематики, студент має змогу зіставляти аргументацію авторів і формувати власну обґрунтовану позицію.

Окремої уваги заслуговують мультимедійні ресурси, які поєднують текстову інформацію з іншими форматами, зокрема відео-, аудіоматеріалами та графічними елементами. Таке поєднання створює більш насичене й інтегроване освітнє середовище, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу. Зокрема, опрацювання тексту, доповненого відеоінтерв'ю або інфографікою, дозволяє ефективніше засвоювати зміст. Прикладом таких ресурсів можуть слугувати TED-Ed та National Geographic [3].

Висновки. Інформаційно-комунікаційні технології мають значний потенціал у процесі формування професійно-орієнтованої компетентності в читанні студентів-філологів. Їх використання забезпечує доступ до широкого спектра автентичних матеріалів, сприяє індивідуалізації навчання, підвищує мотивацію студентів і активізує їхню пізнавальну діяльність. Інтерактивність цифрового середовища, використання гіпертекстів і мультимедійних ресурсів створюють умови для глибшого розуміння текстів, розвитку навичок аналізу, узагальнення та критичного оцінювання інформації, що є необхідними для професійної діяльності. Таким чином, раціональне використання ІКТ сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців і формуванню компетентностей, необхідних для успішної діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гриценчук О. О., Іванюк І. В. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах хмаро орієнтованого навчального середовища: методичний посібник. Київ : НАПН України, 2019. 120 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717978/1/Posibn_Ovcharuk-1.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

2. Дегтярьова Г. А. Формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів у системі неперевної освіти. *Методист*. 2012. № 5. С. 27–39. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_5/12.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

3. Дука М. Використання комп'ютерних технологій як сучасного засобу викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 5-6. С. 59–71. URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/8.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

4. Семененко, Г. М., Ніколаєнко, В. В., & Александрова, Л. Г. Цифровий сторітелінг як інноваційний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Наукові записки*. 2026. Вип. 165. С. 188–199. DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-udu-165.2026.20.

2. Стойка О. Я. Роль ІКТ у формуванні професійних компетентностей майбутніх викладачів ЗВО. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 56. С. 221–224. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/56/part_1/46.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

Віталіна Юріївна Кошець
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Роль інтерактивних онлайн-платформ у формуванні фонетичної компетентності студентів-філологів 1 курсу

Ключові слова: *фонетична компетентність, вимова, фонетичні навички, інтерактивні онлайн-платформи, YouGlish, IPA charts, ELSA Speak, артикуляція, аудіювання, усне мовлення, інтенсифікація навчання, міжкультурна комунікація.*

Сутність проблеми: у сучасних умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії особливої актуальності набуває формування фонетичної компетентності студентів-філологів, оскільки правильна вимова є важливою складовою ефективної комунікації іноземною мовою. Недостатній рівень сформованості фонетичних навичок ускладнює сприйняття мовлення на слух, породжує комунікативні бар'єри та знижує впевненість студентів під час усного спілкування. Саме тому використання інтерактивних онлайн-платформ, таких як YouGlish, IPA charts та ELSA Speak, стає важливим засобом удосконалення фонетичної компетентності студентів першого курсу.

Мета: практично дослідити ефективність застосування інтерактивних онлайн-платформ YouGlish, IPA charts та ELSA Speak у формуванні фонетичної компетентності студентів-філологів 1 курсу на практичних заняттях з англійської мови.

Завдання: визначити особливості формування фонетичної компетентності студентів-філологів; дослідити дидактичні можливості платформ YouGlish, IPA charts та ELSA Speak; розробити комплекс вправ для вдосконалення артикуляційних, інтонаційних та фонематичних навичок із використанням інтерактивних онлайн-ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням проблеми формування фонетичної компетентності займалися такі науковці, як О. Тарнопольський, С. Ніколаєва, Н. Бориско, О. Бігич, а також зарубіжні дослідники Дж. Келлі, А. Хьюз, Дж. Селі-Мерсіа та інші. У контексті вивчення фонетичної компетентності важливо зазначити, що вона включає правильну артикуляцію звуків, інтонаційну виразність, ритм, наголос та здатність розрізняти фонеми у мовленні.

Для інтенсифікації навчального процесу важливе практичне та методичне значення мають інтерактивні онлайн-платформи, серед яких особливо ефективними є YouGlish, IPA charts та ELSA Speak. Платформа YouGlish дозволяє студентам прослуховувати автентичну вимову слів і фраз у реальному мовленнєвому контексті через відеоматеріали з YouTube, що сприяє розвитку навичок сприйняття природного мовлення. IPA charts забезпечує візуалізацію міжнародного фонетичного алфавіту, допомагає студентам правильно співвідносити звуки та графічні символи, а також формує навички самоконтролю вимови. ELSA Speak, використовуючи технології штучного інтелекту, аналізує вимову студентів, виявляє фонетичні помилки та надає персоналізовані рекомендації щодо їх усунення.

Основними методичними рекомендаціями щодо використання онлайн-платформ є дотримання етапів формування фонетичних навичок, а саме: ознайомлення (presentation), тренування (practice) та автоматизація (production). На першому етапі студенти знайомляться з артикуляцією звуків та моделями вимови; на другому – виконують вправи на повторення, диференціацію та імітацію; на третьому – застосовують набуті навички в умовах реального мовлення.

У контексті практичного розгляду даної теми наводимо приклад частини комплексу вправ із формування фонетичної компетентності студентів-філологів 1 курсу з використанням онлайн-платформи ELSA Speak та ресурсу YouGlish на основі теми “Daily Communication”.

1. Presentation Stage

Вправа 1. Інструкція: Listen to the pronunciation of the following words using YouGlish and repeat after the speaker. Pay attention to stress, intonation and articulation of difficult sounds. Compare British and American pronunciation.

2. Practice Stage

Вправа 2. Інструкція: Open ELSA Speak and record your pronunciation of the given words and short sentences. Follow the feedback and correct your pronunciation mistakes. Repeat until your pronunciation score improves.

3. Production Stage

Вправа 3. Інструкція: Work in pairs and create a short dialogue using the target vocabulary. Record your conversation and compare your pronunciation with native speakers using YouGlish. Discuss your pronunciation difficulties and ways to improve them.

Висновки. Отже, проаналізувавши основні теоретичні положення та практичне використання інтерактивних онлайн-платформ у процесі формування фонетичної компетентності, можна стверджувати, що застосування YouGlish, IPA charts та ELSA Speak значно підвищує ефективність навчального процесу. Вони не лише сприяють удосконаленню вимови, розвитку фонематичного слуху та інтонаційних навичок, але й підвищують мотивацію студентів до самостійної роботи. Інтерактивні онлайн-платформи є методично цінним інструментом створення сучасного освітнього середовища для студентів-філологів 1 курсу, забезпечуючи їхню успішну мовну підготовку та подальшу професійну реалізацію в умовах міжнародної комунікації.

Список використаних джерел

1. Тарнопольський О. Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспекти у вищій школі: підручник / О. Б. Тарнопольський, М. Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

2. Ніколаєва С. Ю. Методика формування іншомовної фонетичної компетентності студентів-філологів у закладах вищої освіти. *Іноземні мови*. 2018. № 2. С. 15–22.

3. Kelly G. How to Teach Pronunciation. Harlow: Pearson Education Limited, 2000. 154 p.

4. Celce-Murcia M., Brinton D. M., Goodwin J. M. Teaching Pronunciation: A Course Book and Reference Guide. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 488 p.

6. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. New York: Pearson Education, 2007. 410 p.

7. YouGlish. Improve your pronunciation through real examples from native speakers. URL: https://youglish.com

8. International Phonetic Association. IPA Chart with Sounds. URL: https://www.internationalphoneticassociation.org

9. ELSA Speak. English Language Speech Assistant for pronunciation practice. URL: https://elsaspeak.com

10. Jones D. English Pronouncing Dictionary. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 576 p.

11. Underhill A. Sound Foundations: Learning and Teaching Pronunciation. Oxford : Macmillan Education, 2005. 208 p.

Євгенія Миколаївна Кравчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства
та методики викладання іноземних мов
Ірина Анатоліївна Гладка

Переваги та недоліки проблемного навчання в умовах онлайн-навчання на уроках англійської мови в 11 класі

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним упровадженням дистанційного та змішаного навчання, що зумовлює необхідність пошуку ефективних педагогічних технологій. Однією з таких є проблемне навчання, яке сприяє розвитку критичного мислення, самостійності та комунікативної компетентності учнів. Особливо актуальним є його застосування на уроках англійської мови в 11 класі, оскільки старшокласники здатні до аналізу, аргументації та самостійного пошуку інформації. Водночас специфіка онлайн-навчання створює як нові можливості, так і певні труднощі у впровадженні цього підходу.

Проблемне навчання як педагогічна технологія було обґрунтоване у працях Х. Шмідта, який підкреслював його спрямованість на активну пізнавальну діяльність та глибоке розуміння навчального матеріалу [7, с. 15]. С. Хмело-Сільвер доводить, що проблемне навчання сприяє формуванню гнучкої системи знань, навичок розв'язання проблем і самостійного навчання [5, с. 240]. Українські дослідники, зокрема І. Підласий, О. Дубасенюк та О. Антонова, також підкреслюють його позитивний вплив на розвиток пізнавальної активності та творчого мислення учнів [2, с. 349; 4, с. 251].

Мета дослідження полягає у визначенні переваг і недоліків проблемного навчання в умовах онлайн-навчання на уроках англійської мови в 11 класі.

У результаті аналізу наукових джерел встановлено, що проблемне навчання має низку суттєвих переваг.

По-перше, воно сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, оскільки навчання відбувається через розв'язання проблемних ситуацій, що стимулює інтерес до навчання та глибше засвоєння матеріалу [6, с. 348-349].

По-друге, проблемне навчання розвиває критичне мислення та навички самостійного пошуку інформації. Учні аналізують різні джерела, формулюють власні висновки та аргументують позицію, що відповідає сучасним освітнім вимогам [3, с. 27; 8, с. 12].

По-третє, важливою перевагою є формування комунікативної компетентності. Використання онлайн-інструментів (відеоконференції, чати, спільні документи) дозволяє організовувати дискусії, дебати та рольові ігри, що моделюють реальні ситуації спілкування та сприяють розвитку мовленнєвих умінь [1, с. 139].

Водночас дослідження дозволило виявити і певні недоліки проблемного навчання.

По-перше, ефективність цього підходу значною мірою залежить від рівня мотивації учнів. У процесі групової роботи можливе нерівномірне залучення учасників, що знижує загальну результативність навчання [3, с. 27].

По-друге, проблемне навчання є складним в організації, особливо в умовах онлайн-навчання. Учителю важче контролювати діяльність учнів, координувати групову роботу та забезпечувати ефективний зворотний зв'язок, що є необхідним для ефективного навчання [4, с. 251].

По-третє, значною є потреба у часі та ресурсах для підготовки якісних проблемних завдань, що відповідають рівню підготовки учнів та навчальним цілям [1, с. 140; 3, с. 27; 7, с. 15].

По-четверте, технічні труднощі (нестабільний інтернет, обмежений доступ до цифрових ресурсів) можуть негативно впливати на ефективність реалізації проблемного навчання в онлайн-середовищі.

Отже, результати дослідження показують, що проблемне навчання є ефективним засобом розвитку пізнавальної активності, критичного мислення та комунікативної компетентності учнів 11 класу. Воно сприяє більш глибокому засвоєнню знань і формуванню навичок самостійної діяльності. Водночас його впровадження в умовах онлайн-навчання потребує врахування організаційних, мотиваційних і технічних чинників. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці ефективних методичних підходів до адаптації проблемного навчання в цифровому освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Бурлаченко Н. В. Проблемна технологія під час навчання мови: переваги і труднощі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2019. № 67, Т. 1. С. 139–141. URL: https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-1.28 (дата звернення: 16.04.2026).

2. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є. Методика викладання педагогіки : Навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. 492 с.

3. Карташова Ж. Ю., Кузів М. В., Задоріна О. М. Ефективність проблемно-орієнтованого навчання у підвищенні активності здобувачів вищої освіти. *Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science.* 2023. С. 25–28. URL: https://futurity-publishing.com/international_conference_3/ (дата звернення: 16.04.2026).

4. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : Інтеракт. підруч. для педагогів ринк. системи освіти. Київ : Вид. Дім «Слово», 2004. 616 с.

5. Hmelo-Silver C. E. Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn?. *Educational Psychology Review.* 2004. Vol. 16, no. 3. P. 235–266. URL: https://doi.org/10.1023/b:edpr.0000034022.16470.f3 (date of access: 16.04.2026).

6. Liu G., Liu Y. Problem-Based Learning: Its Advantages, Current Situations and Future Development. *International Journal of Education and Information Technology.* 2019. Vol. 13. P. 346–350. URL: https://doi.org/10.2991/assehr.k.211220.060 (date of access: 16.04.2026).

7. Schmidt H. G. Problem-based learning: rationale and description. *Medical Education.* 1983. Vol. 17, no. 1. P. 11–16. URL: https://doi.org/10.1111/j.1365-2923.1983.tb01086.x (date of access: 16.04.2026).

8. The Effects of Problem-Based, Project-Based, and Case-Based Learning on Students' Motivation: A Meta-Analysis / L. Wijnia et al. *Educational Psychology Review.* 2017. Vol. 29. P. 1–29. URL: https://doi.org/10.1007/s10648-024-09864-3 (date of access: 16.04.2026).

Олександра Геннадіївна Кузьменко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Формування образу мовця в англійському публічному дискурсі: аналіз на прикладі TED Talks

У доповіді розглядаються структура виступу, наративу, мовних засобів, вербальна і невербальна поведінка та те, як це впливає на формування образу мовця на матеріалі TED Talks.

У сучасному публічному дискурсі ефективність комунікації частіше за все залежить від того, як аудиторія сприймає мовця. Ефективність публічного виступу повинна дотримуватись чіткої структури: вступ формулює тему та привертає увагу аудиторії, основна частина розкриває зміст питання, а висновок узагальнює головну ідею. У форматі TED Talks ця модель реалізується шляхом послідовного представлення логічно пов'язаних сегментів. Найважливіші тези розміщуються або на початку, або наприкінці виступу, тоді як основна частина виступу містить приклади та пояснення. Дослідження показують, що чітка структура виступу сприяє формуванню іміджу мовця як організованого та компетентного [4].

У виступах оратор на початку часто звертається до аудиторії з риторичним запитанням, щоб зменшити дистанцію між мовником та слухачами. Особисті наративи слугують дієвим інструментом переконання, оскільки вони допомагають мовцям роз'яснювати складні концепції через призму власного досвіду. Дослідження показали, що такі історії пов'язані з головною темою промови, підсилюючи аргументацію шляхом поєднання логічних доводів та емоційного впливу [1]. Ефективність особистих розповідей зумовлена принципом ідентифікації: коли слухач розпізнає в досвіді доповідача власні переживання, він підсвідомо переносить власну довіру до себе на особу мовця. Виступи TED майже завжди мають такий елемент, тому і збирають мільйони переглядів.

Одним із ефективних засобів є пом'якшені формулювання. У виступах TED Talks використовуються мовні одиниці, такі як: "I think", "maybe", "it seems", "kind of" [2]. Вони допомагають в уникненні різких формулювань та створюють образ відкритості до інших точок зору. Натомість під час озвучення ключових тез частота вживання подібних маркерів зменшується, що робить висловлювання більш переконливим.

Орієнтованість на широке коло аудиторії передбачає використання лаконічних синтаксичних структур загальновживаної лексики. Пояснення складних концепцій за допомогою аналогій та прикладів сприяє формуванню образу доповідача, який володіє навичками чітко викладати матеріал. Поєднання формального та розмовного стилів (використання звертань, таких як you, we, риторичних запитань, коротких коментарів) зменшує комунікативну дистанцію та підвищує рівень зрозумілості промови [3]. Така стратегія має подвійний ефект: з одного боку, оратор сприймається як компетентний завдяки логічній аргументації та чіткості формулювань, а з іншого – як відкритий до діалогу через зрозумілість та емоційну залученість. Важливо зазначити, що ефективність такого поєднання залежить від жанрового контексту. На відміну від академічних лекцій, у форматі TED Talks надмірна формальність призводить до зниження рівня залученості, тоді як повна неформальність послаблює авторитет мовця.

Невербальні засоби, такі як жести, інтонація та паузи – використовуються для підсилення смислових акцентів [5]. Витримані паузи перед важливими твердженнями Допомагають зосередити увагу аудиторії, тоді як зміна інтонації дозволяє виділити пріоритетні аспекти виступу. Підтримка зорового контакту також важлива, навіть у відеоформаті, для забезпечення високої залученості аудиторії. Щоб доповідача сприймали впевнено, його рухи мають бути контрольованими, з чіткою артикуляціє та стабільним темпом мовлення. І для того, щоб комунікація була ефективною, повинна бути синхронізація вербальних і невербальних елементів, оскільки будь-яка невідповідність між ними може негативно впливати на рівень довіри до мовця [5]. У більшості TED виступів простежується, що невербальні засоби, наприклад, відкрита поза (відсутність схрещених рук, долоні на рівні грудей) сигналізує про чесність, а синхронізація жестів з ритмом мовлення підсилює відчуття контролю над матеріалом.

Висновки. У результаті проведеного аналізу встановлено, що образ мовця в TED Talks формується через взаємодію структурних, наративних, лексичних та невербальних засобів. Структурна організація виступу забезпечує логічну послідовність і полегшує сприйняття; наративні стратегії створюють емоційний зв'язок з аудиторією; пом'якшувальні формулювання контролюють категоричність висловлювань; невербальна поведінка підсилює вербальний зміст; а поєднання формального та розмовного стилів забезпечує баланс [4],[1],[2],[5],[3].

Список використаних джерел

1. Belal G. A Contrastive Rhetoric Study of Persuasion in TED Talks Narratives. *Journal of Scientific Research in Arts (Language & Literature)*. 2022. Т. 3. С. 59–83. URL: https://www.academia.edu/105379891/A_Contrastive_Rhetoric_Study_of_Persuasion_in_TED_Talks_Narratives (дата звернення: 18.04.2026).

2. Jovic M., Kurtishi I., Alafnan M. The Persuasive Power of Hedges: Insights from TED Talks. *World Journal of English Language*. 2023. Т. 13, вип. 5. С. 200–212. URL: https://www.researchgate.net/publication/369681875_The_Persuasive_Power_of_Hedges_Insights_from_TED_Talks (дата звернення: 18.04.2026)

3. Kedrowicz A., Taylor J. Shifting Rhetorical Norms and Electronic Eloquence: TED Talks as Formal Presentations. *Journal of Business and Technical Communication*. 2016. Т. 30. С. 352–377. URL: https://www.academia.edu/28888177/Shifting_Rhetorical_Norms_and_Electronic_Eloquence_TED_Talks_as_Formal_Presentations (дата звернення: 18.04.2026)

4. Kryknitska I. O. TED TALK AS AN OBJECT OF RHETORIC RESEARCH. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2021. вип. 10. С. 71–75. URL: https://philologyjournal.lviv.ua/archives/10_2021/11.pdf? (дата звернення: 18.04.2026).

5. Sakkampang D. An Analysis of Verbal and Nonverbal Communication Strategies Performed in the Most Popular TED Talks as an Instructional Source. *Jsel*. 2024. Т. 19, вип. 3. С. 98–132. URL: https://www.researchgate.net/publication/387671939_An_Analysis_of_Verbal_and_Nonverbal_Communication_Strategies_Performed_in_the_Most_Popular_TED_Talksas_an_Instructional_Source. (дата звернення: 18.04.2026).

Ірина Володимирівна Кіцула
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Методичні рекомендації до використання екранізації роману Дж. Гріна «Провина зірок» у процесі вивчення зарубіжної літератури в 11-му класі

Методика використання кіноадаптацій в сучасній українській освіті школярів досі залишається на етапі розробки. Проте наукові дослідження, зокрема О. Ратушняка і Г. Хуторної, на цю тему доводять, що використання екранізацій у навчальному процесі старшокласників, є ефективним засобом опрацювання літературного твору [3; 4].

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю врахування вимог концепції НУШ щодо формування загальнокультурної компетентності учнів, а також вимог шкільної програми із зарубіжної літератури щодо демонстрації взаємодії літератури з іншими видами мистецтва, зокрема роману Джона Гріна «Провина зірок» та його екранізації «The Fault in Our Stars» режисера Джоша Буна (2014). У науковій літературі існує недостатня розробленість обраної наукової проблеми.

Мета статті – надати методичні рекомендації до використання екранізації роману Джона Гріна «Провина зірок» у процесі вивчення зарубіжної літератури в 11-му класі.

Екранізація – є синтезом мови кіно та вербальної мови, що створює нові можливості для інтерпретації смислів, закладених в оригінальний твір [4, с. 162]. О. Ратушняк у своєму дослідженні доходить висновку, що «використання кіноекранізації на уроках літератури сприятиме підвищенню якості літературної освіти школярів» [3, с. 197].

Особливо продуктивним є використання екранізації роману Джона Гріна «Провина зірок», адже цей твір порушує складні моральні проблеми, цікаві для осмислення старшокласниками. Однак ефективність методики залежить від аналізу конкретних епізодів, які дозволяють простежити відмінності між першоджерелом і його кінематографічною інтерпретацією. [3, с. 191]. Пропонуємо порівняти два епізоди із роману «Провина зірок» та його екранізації.

Першим показовим у цьому контексті є епізод знайомства Гейзел і Огастуса. Робота з цим фрагментом дозволяє учням усвідомити, що кіно не може повністю відтворити текст, але натомість використовує власну систему художніх засобів, що відкриває простір для інтерпретації. Практичними завданнями, відповідно до цього уривку, є – складання плану епізоду, прописування кола емоцій головних героїв, творче уявлення, що залишилося за кадром. Пропоновані питання для дискусії: «За допомогою яких засобів режисеру вдається посилити емоції підлітків від знайомства одне з одним? Які емоції ви відчули при прочитання та перегляду епізоду?».

Не менш значущим є епізод поїздки до Амстердама, зокрема сцена зустрічі з письменником, яка у романі пов’язана з темою руйнування ілюзій. Візуальні засоби, зокрема приглушена кольорова гама та фіксація розгубленості персонажів, компенсують відсутність розгорнутих внутрішніх монологів, які є у тексті. Оскільки цей епізод є сюжетотворчим, то важливо обговорити або ж записати письмово «роль розглянутого епізоду в розкритті авторського задуму твору» для активізації критичного мислення [3, с. 191]. Пропоновані питання для дискусії: «Чому Огастус вирішив віддати своє

«бажання» для здійснення мрії Гейзел? Як режисеру вдалося досягти ефекту «розчарування» Гейзел та Огастуса від зустрічі з письменником?».

Отже, використання екранізації роману «Провина зірок» у процесі вивчення зарубіжної літератури в 11-му класі є ефективним засобом підвищення інтересу до читання, поглиблення розуміння художнього твору та розвитку ключових компетентностей учнів. Поєднання літературного тексту та його кінематографічної інтерпретації дозволяє реалізувати сучасні підходи до навчання, орієнтовані на активну участь учнів, розвиток їхнього критичного мислення та емоційного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Грін Дж. Провина зірок: роман / пер. В. Назаренко. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2016. 288 с.
2. Паращич В., Фефілова Г., Коновалова М. Зарубіжна література: рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Ранок, 2017. 166 с.
3. Ратушняк О. Використання кіноекранізації в літературній освіті школярів. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (літературознавство).* Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 111. С. 189-197.
4. Хуторна Г. Екранізація літературного твору як особливий вид інтерсеміотичного перекладу. *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2023. Т. 2, № 60. С. 162–168. URL: https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.60.2.37 (дата звернення: 17.04.2026).

Михайло Олександрович Крещанов
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Застосування технології веб-квест проєкту для інтенсифікації викладання іноземної мови та активізації самостійної нвчально-пізнавальної діяльності студентів

Останнім часом спостерігаються суттєві зміни в системі освіти, особливо в контексті формування індивідуальних освітніх траєкторій, а також пріоритетності вивчення і застосування іноземних мов у професійній підготовці фахівців. Внаслідок цього постає необхідність не лише оновлення змісту іншомовної підготовки фахівців, а й системного перегляду підходів щодо організації освітнього процесу загалом.

З позиції реалізації моделі професійно-орієнтованого навчання важливим є не лише розвиток мовленнєвих умінь і застосування автентичних матеріалів, а й моделювання проблемних (професійних) ситуацій, що сприяє підвищенню мотивації студентів та практичній спрямованості навчання. Набуття знань та розвиток навичок і вмінь з іноземної мови є більш результативним за умови використання активних методів навчання. Такі методи спрямовані передусім не на репродуктивне засвоєння готових знань, поданих викладачем, а на самостійне опрацювання навчального матеріалу та набуття практичного досвіду через активізацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Крім того запровадження таких методик розвиває аналітичне мислення, здатність аналізувати проблемні ситуації, знаходити і обговорювати можливі

шляхи їх розв'язання, що сприяє формуванню мотиваційної складової та зосередженню уваги передусім на змісті висловлювань [1, с. 22].

У контексті дослідження методів організації самостійної роботи студентів та формування іншомовної комунікативної компетентності науковці все більше звертають увагу на ефективність поєднання сучасних цифрових засобів та інтернет-ресурсів з передовими педагогічними практиками. Прикладом такої інтеграції є інноваційна технологія веб-квест проєкт, що поєднує проектні методики з необмеженими можливостями онлайн-інструментів та передбачає організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів у формі проблемного завдання з використанням Інтернет-ресурсів.

Технологія веб-квесту дедалі частіше стає предметом ґрунтовного наукового аналізу як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Аспекти успішної інтеграції Web-квест технології у навчальний процес висвітлені у працях Б. Доджа (B. Dodge), Т. Марча (T. March), Д. Аббіта (J. Abbit), Р. Келлі (R. Kelly), Л. Ренад (L. Renard), Ж.А. Фарреньї (J.A. Farreny), Т.М. Бондаренко, Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемії, М.М. Козяря, В.Е. Краснопольського, Л.Т. Тишакової, Т.В. Ткаченко, Г.М. Романової, Л.А. Романова, О.В. Шестопалюка, В.В. Шмідта та ін.

Метою даного дослідження є обґрунтування доцільності використання технології веб-квест проєктів у готовності студентів до дослідницької та самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі оволодіння іноземною мовою.

У педагогічному контексті «веб-квест» слід розглядати як проблемно-орієнтоване завдання з елементами ділової гри, що передбачає виконання творчої роботи, спрямованої на створення спільного дослідницького проєкту на основі спрямованого пошуку інформації серед заздалегідь відібраних і дидактично структурованих викладачем автентичних інтернет-ресурсів [1, с. 23]. Розробник технології Берні Додж (Bernie Dodge) визначає веб-квест як діяльність дослідницького спрямування для покрокового опрацювання інформації, яка знаходиться в мережі Інтернет [3]. Рівень веб-квесту визначає його спрямованість:

– короткостроковий веб-квест націлений на засвоєння та інтеграцію знань студентів протягом обмеженого часу (зазвичай від одного до трьох навчальних занять);

– довгостроковий – забезпечує розширення та поглиблення знань в процесі проведення системного дослідження та аналізу значного масиву інформації, що спонукає до створення певного продукту, який демонструє розуміння опрацьованого матеріалу (враховуючи обсяг завдань і ґрунтовність дослідження такий веб-квест може тривати від одного тижня до місяця в умовах навчального процесу) [3].

Довгострокові веб-квести мають форму масштабних проєктів і використовуються для вивчення конкретних тем в ширшому контексті, для поглиблення і систематизації знань в процесі активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, а також як фінальні модульні/семестрові проєкти для підсумкового оцінювання для отримання значної оцінки, обґрунтованої спеціально розробленими критеріями (Evaluation criteria). Веб-квести можуть бути реалізовані як монопроєкти (в межах окремої теми або розділу дисципліни) або інтегровані міжпредметні завдання (зв'язані з іншими дисциплінами і галузями). Універсальність веб-квестів обумовлена також різноманітністю типів завдань, які можуть бути запропоновані студентам: переказ (retelling tasks); завдання на компіляцію – збір даних (compilation tasks); завдання-загадки, детективні завдання (mystery tasks); журналістські розслідування (journalistic tasks); конструкторські завдання за планом/макетом (design tasks); творчі завдання – створення кінцевого продукту певного формату (creative product tasks); завдання на пошук згоди, вирішення спірних проблем (consensus building tasks); переконання (persuasion tasks); завдання на самопізнання (self-knowledge tasks); аналітичні завдання/звіти (analytical tasks); проведення оцінювання за визначеними критеріями (judgment tasks), наукові завдання (scientific tasks) [4].

Існують спеціальні структурно-змістові вимоги щодо конструювання даного навчального засобу, представлені Берні Доджем (Bernie Dodge) та його учнем Томом Марчем (Tom March). На офіційному веб-сайті, присвяченому питанням дослідження та впровадження веб-квестів, сайті Т. Марча (https://tommarch.com/), розміщені інформаційні та авторські навчальні матеріали для ознайомлення і методичної підтримки [5]. Визначають наступні структурні елементи веб-квесту: вступ – опис теми веб-квесту; завдання – проблематика та інформація про кінцевий продукт; процес – хід виконання роботи та необхідні ресурси (інформаційні джерела); оцінка – критерії оцінювання, розроблені за певними параметрами; висновок – опис навичок, набутих вмінь, сформованих після виконання веб-квесту. Б. Додж зазначає, що при необхідності структурні елементи можуть бути розширені [3]. На сайті Т. Марча пропонується шаблон веб-квесту у форматі HTML, де визначені основні його розділи: вступ (Introduction), завдання (Task), довідкова інформація (Background), ролі (Roles), груповий процес / групове узагальнення (Group Process / Group Synthesis), висновок (Conclusion). Також додаються методичні рекомендації для викладача (Teacher's Guide).

Веб-квест проєкт може бути ефективним навчальним засобом, особливо у контексті інтенсифікації викладання іноземної мови, оскільки поєднує результативність проектних методик з необмеженими можливостями мережі Інтернет. Не зважаючи на складність процесу підготовки, методичного і технічного забезпечення, ця інтерактивна технологія гарно зарекомендувала себе у професійно-орієнтованому навчанні, для організації дослідницької та самостійної навчально-пізнавальної діяльності, в межах аудиторних занять і змішаних форм навчання. Веб-квест проєкт як довготривале проблемне завдання, розроблене за певним сценарієм, сприяє активізації мовних і комунікативних навичок, формуванню лінгвістичної та соціокультурної компетентностей, і має на меті розробку інтерактивного продукту, створеного із залученням інтернет-ресурсів, наприклад, веб-публікації [2, с. 442-443]. Важливими перевагами технології веб-квест проєкту є спрямованість на формування у студентів внутрішньої мотивації та психологічної готовності до активної самостійної навчально-пізнавальної діяльності; можливість комбінування різних форм аудиторної та позааудиторної роботи (колективної, групової, індивідуальної); застосування різних методів контролю (самоконтроль, взаємоконтроль, експертна оцінка); проведення саморефлексії для аналізу отриманих результатів та виправлення помилок.

Студенти можуть залучатися до участі у мікрогрупах для одночасного спільного виконання завдань та перевірки «підсумків» роботи. Веб-квест проєкт розробляється з урахуванням рівня сформованості у студентів іншомовної комунікативної компетентності, оскільки в процесі його виконання пропонується опрацювання автентичних інтернет-ресурсів. Використання опор (зразків, таблиць, схем, макетів), а також складання детального опису етапів роботи допомагає полегшити перехід від репродуктивного до продуктивного виду мовленнєвої діяльності, покращити навички іншомовної комунікативної компетентності. Такий зміст роботи дозволяє студентам виявляти ініціативу, власні творчі здібності, самостійність у прийнятті рішень, розвиває критичне мислення тощо.

Для візуалізації, атрактивності та інтерактивної спрямованості завдань використовуються різноманітні онлайн-сервіси і платформи для розробки та публікації веб-квест проєктів в мережі Інтернет. Серед найбільш популярних додатків для створення веб-квестів та інтерактивних аркушів є Blogger, Thinglink, Genial.ly, Jimdo, Wix, Canva, LearningApps, Wordwall, Weebly, Google Сайти, Google Форми. Також доцільним є використання систем дистанційного навчання (зокрема Moodle, Google Workspace та ін.) для розміщення інтерактивних матеріалів і реалізації проєктних технологій із застосуванням цифрових засобів навчання.

Отже, веб-квест проєкт слід розглядати не лише як структуроване інтерактивне завдання у інтернет-середовищі, але й як дієвий педагогічний засіб, спрямований на

інтенсифікацію викладання іноземної мови та формування у студентів навичок аналітичного і творчого мислення. Ця прогресивна педагогічна технологія органічно поєднується з груповим підходом до навчання (cooperative learning), що дозволяє розвивати конкурентність та лідерські якості кожного студента і формує вмотивованість і відповідальність за результати навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Шумський О. Л. Веб-квест проєкт як засіб активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. 2016. № 2. С. 21–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2016_2_5 (дата звернення: 25.03.2026).
2. Abbit J., Ophus J. What we know about the impacts of WebQuests: A review of research. *AACE Journal*. 2010. № 4. Pp. 441–456. Retrieved March 27, 2026, from https://www.researchgate.net/publication/255639554_What_We_Know_About_the_Impacts_of_WebQuests_A_Review_of_Research.
3. Dodge B. Some thoughts about WebQuests. San Diego State University, 1995. Retrieved March 27, 2026, from https://www.researchgate.net/publication/292759078_Some_thoughts_about_WebQuests.
4. Dodge B. WebQuest Taskonomy: A taxonomy of tasks. 2002. Retrieved March 27, 2026, from https://lnx.poggiodelpapa.com/didattica/WEBQUEST/webquest/taskonomy.html.
5. March T. Tom March: Tips for WebQuest Designers. Retrieved March 25, 2026, from https://tommarch.com/strategies/webquests/webquest-design-tips/.

Дар'я Анатоліївна Кулінченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Поняття рольової гри та її місце в комунікативному підході

Рольова гра посідає важливе місце в сучасній методиці навчання іноземних мов, оскільки виступає ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності, зокрема у діалогічному мовленні учнів основної школи. У цьому контексті актуальною постає проблема пошуку ефективних методів навчання, які б забезпечували реальну мовленнєву практику учнів і сприяли розвитку їхньої здатності до іншомовного спілкування. ***Актуальність дослідження*** зумовлена необхідністю впровадження комунікативно орієнтованих технологій навчання, що відповідають сучасним освітнім вимогам і сприяють активізації мовленнєвої діяльності учнів. ***Метою*** є обґрунтування ролі та значення рольової гри як ефективного засобу формування іншомовної комунікативної компетентності.

Поняття «рольова гра» широко використовується у методиці навчання іноземних мов і розглядається як форма організації навчальної діяльності, у межах якої учні виконують певні соціальні ролі та взаємодіють у змодельованих ситуаціях спілкування. За визначенням Г. Ладусс, рольова гра є діяльністю, під час якої учасники беруть на себе ролі та діють відповідно до заданих умов, використовуючи мовні засоби для досягнення комунікативної мети [5, с. 5-7].

Основні ознаки рольової гри як методу навчання іноземної мови визначаються її комунікативною, діяльнісною та імітаційною природою. Передусім, характерною рисою

рольової гри є наявність чітко визначених ролей, які виконують учні. На думку Г. Ладусс, саме прийняття ролі забезпечує активізацію мовленнєвої діяльності, оскільки учасники змушені діяти відповідно до соціальних функцій і комунікативних намірів, притаманних цим ролям (Ladousse, 2004, p. 10). Це сприяє формуванню здатності використовувати мову в різних соціальних контекстах.

Другою важливою ознакою є наявність змодельованої ситуації спілкування [1]. Як зазначає К. Джонс, рольова гра передбачає створення умовного середовища, яке відтворює реальні життєві обставини, у межах яких розгортається мовленнєва діяльність [4, с. 6]. Саме ситуація визначає зміст висловлювань, комунікативні наміри учасників і логіку їхньої взаємодії.

Не менш значущою ознакою є мовленнєва взаємодія між учасниками. За словами Дж. Гармера, рольова гра стимулює учнів до активного використання іноземної мови у процесі спілкування, що передбачає обмін репліками, реагування на висловлювання співрозмовника та досягнення комунікативної мети [3, с. 275]. У цьому контексті мова виступає не об’єктом вивчення, а засобом реалізації спілкування.

Важливою ознакою рольової гри є також емоційна залученість учасників. Як підкреслює З. Дорньєі, емоційний компонент навчальної діяльності істотно впливає на мотивацію та ефективність засвоєння мови, а рольова гра створює умови для особистісного включення учнів у процес спілкування [2, с. 102)] Завдяки цьому підвищується інтерес до навчання і активізується мовленнєва діяльність.

Крім того, важливо зупинитися на функціях рольової гри. Вони зумовлюють її багатогранний вплив на процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. Насамперед – навчальна функція, яка полягає у формуванні мовленнєвих навичок і вмінь. Важливою є також комунікативна функція рольової гри, яка полягає у розвитку вмінь іншомовного спілкування.

Не менш значущою є мотиваційна функція. Використання ігрових форм діяльності сприяє підвищенню внутрішньої мотивації учнів, оскільки робить навчання більш цікавим і особистісно значущим . Розвивальна функція рольової гри пов’язана з розвитком мислення, уяви та мовленнєвої креативності. Можемо зазначити, що рольова гра виконує низку взаємопов’язаних функцій, що зумовлює її ефективність як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності учнів основної школи.

Висновки. Рольова гра є ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності, оскільки забезпечує активну мовленнєву взаємодію учнів у змодельованих ситуаціях, наближених до реального спілкування. Вона сприяє розвитку діалогічного мовлення, підвищує мотивацію та активізує пізнавальну діяльність учнів. Подальші ***перспективи*** дослідження можуть бути спрямовані на розробку системи вправ із використанням рольових ігор для різних етапів навчання, вивчення їхнього впливу на окремі компоненти комунікативної компетентності, а також інтеграцію рольових ігор із сучасними цифровими технологіями навчання.

Список використаних джерел

1. Семененко Г. М., Ніколаєнко В. В., Александрова Л. Г. Театральна педагогіка у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів: теоретичні засади та практичний інструментарій. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка».* 2026. № 3(55). С. 1697–1709. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3(55)-1697-1709

2. Dörnyei Z. The psychology of the language learner. New York: Routledge, 2005. 270 p.

3. Harmer J. How to teach English. Harlow : Longman, 2007. 288 p.

4. Jones K. Simulations in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 121 p.

5. Ladousse G. P. Role play. Oxford: Oxford University Press, 2004. 192 p.

Владислав Олексійович Лазоренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Оксана Олександрівна Корнієнко

Символіка і ритуалізація смерті в творі Юкіо Місіми «Патріотизм»

Оповідання Юкіо Місіми «Патріотизм» належить до тих текстів, у яких смерть перестає бути лише фіналом події й перетворюється на головний осередок художнього смислу. Цей твір давно привертає увагу дослідників, однак найчастіше його розглядають або в біографічному ключі, або крізь призму політичної естетики, самогубства, тілесності чи націоналізму. Між тим поєднання двох оптик – символічної та ритуальної – дає змогу побачити в «Патріотизмі» складно організовану художню модель, у якій смерть подана як естетично оформлений, культурно впізнаваний і внутрішньо вмотивований акт.

Для такого прочитання важливим є розуміння символу не як однозначного знака, а як багаторівневої структури, що поєднує предметне, культурне й абстрактне. У цьому сенсі продуктивною є антропологічна перспектива М. Дуглас, яка пов'язує смислотворення з межами, заборонами та уявленнями про порядок. Дослідниця показує, що порушення межі завжди виявляє приховану систему культурних класифікацій [5, с. 36].

Для «Патріотизму» це принципово, бо смерть у творі належить до межового досвіду: вона загрожує звичному порядку, але водночас і створює новий, уже ритуально організований порядок дії. Зі свого боку, Ж. Батай дає змогу побачити, що смерть у художньому тексті не відділяється від трансгресії, тілесності й крайньої інтенсивності переживання; недарма він визначає еротизм як «утвердження життя аж до самої смерті» [3, с. 11]. Це поєднання життя, межі та самознищення виявляється одним із ключів до оповідання Місіми.

Уже початок твору задає особливий режим читання. Місіма не приховує фіналу, а навпаки, повідомляє його відразу: поручик Сіндзі Такеяма здійснює сеппуку, а його дружина Рейко йде за ним у смерть [2, с. 376]. Через це напруга твору виникає не навколо питання «що станеться», а навколо іншого: як смерть буде підготовлена, пережита і доведена до форми. Така побудова дозволяє говорити, що смерть у «Патріотизмі» виконує не лише сюжетну, а й композиційну функцію. Вона організовує текст зсередини, визначає ритм оповіді, характер описів, предметний ряд і внутрішню архітектоніку сцени.

Особливої ваги у творі набуває ритуальний вимір смерті. Сеппуку тут не виглядає актом випадкового відчаю. Воно поставлене як культурно дисциплінований жест. Е. Ранкін, аналізуючи історію сеппуку, підкреслює, що в японській традиції це була не просто форма самогубства, а почесна смерть, вписана в систему честі, лояльності та самоконтролю [7, с. 10]. Такий контекст важливий для прочитання Місіми, бо в «Патріотизмі» значення має не тільки факт смерті, а і спосіб її здійснення: порядок дій, зброя, темп сцени, тілесна зібраність героя, присутність Рейко як свідка. Ритуал тут дисциплінує не лише тіло, а й смисл. Він переводить насильство в культурно санкціоновану форму.

Водночас смерть в оповіданні не існує окремо від мотивів честі та патріотизму. А. В. Ердемір слушно зауважує, що Такеяма опиняється між двома полюсами вірності – дружбою і службовим обов'язком, а тому смерть стає для нього способом не допустити внутрішньої зради [6, с. 370–372]. У такій побудові патріотизм перестає бути абстрактною політичною декларацією. Він проходить через тіло, через жест, через добровільно прийняту межу. Тому смерть у творі постає не як поразка, а як остання форма вірності – і водночас остання форма самовизначення. Коментар О. Левицької до блоку про Місіму також підкреслює, що в «Патріотизмі» смерть осмислюється не лише як «об'єктивізація» краси, а як «солдатський акт вищого ступеня щирості» [1, с. 375]. Це формулювання точно передає логіку Місіми: краса тут не відділяється від честі, а честь не відділяється від смерті.

Окремої уваги потребує поєднання еротичного і сакрального у фінальній сцені. Передсмертна близькість Сіндзі й Рейко не є у творі випадковим контрастом до майбутньої загибелі. Вона входить у саму ритуальну структуру тексту. Н. Корнієц слушно звертає увагу, що англійська назва фільму «The Rite of Love and Death» дуже точно передає внутрішню логіку твору: любов і смерть оформлені як єдиний ритуальний комплекс [4, с. 124–125]. Це дозволяє побачити, що в Місіми тілесне бажання не заперечує сакрального, а наближається до нього впритул. Сцена смерті через це набуває майже нестерпної напруги: тіло, кров, честь, подружня близькість і ритуал не розходяться в різні боки, а зливаються в один художній вузол.

Отже, «Патріотизм» варто читати як текст, у якому смерть набуває символічної, ритуальної, естетичної та ідеологічної повноти. Її не можна звести ні до біографічного підтексту, ні до історичного епізоду, ні до екзотизованого образу японської традиції. У творі Місіми смерть стає мовою честі, способом патріотичного самовизначення і водночас завершеною художньою формою. Поєднання символіки та ритуалізації дозволяє побачити в «Патріотизмі» один із найконцентрованіших текстів письменника, де форма, тіло, краса, любов і самознищення зведені в одну цілісну парадигму.

Список використаних джерел

1. Левицька О. Місіма Юкіо. *Японська література: хрестоматія: у 3 т.* Т. 3: XIX–XX ст. [упоряд. І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадча]. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. С. 373–375.

2. Місіма Ю. Патріотизм [пер. з яп. О. Левицької]. *Японська література: хрестоматія: у 3 т.* Т. 3: XIX–XX ст. [упоряд. І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадча]. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. С. 376–394.

3. Bataille G. Erotism: Death and Sensuality. San Francisco: City Lights Books, 1986.

4. Cornyetz N. Sadism and the Vicissitudes of the Drive in Mishima Yukio's «Patriotism». *Discourse*. 2021. Vol. 43, no. 1. P. 123–149.

5. Douglas M. Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. London: Routledge, 2003. 192 p.

6. Erdemir A. V. Fact and Fiction: Japanese Social Norms in Mishima Yukio's «Patriotism». *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 2014. Vol. 54, no. 1. P. 367–376.

7. Rankin A. Seppuku: A History of Samurai Suicide. Tokyo: Kodansha International, 2012. 224 p.

Анатолій Анатолійович Лепешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Алла Анатоліївна Іщук

Дискурсивні особливості англомовних подкастів

Сучасний розвиток цифрових медіа зумовив появу нових жанрових форм комунікації, серед яких особливе місце посідають подкасти. Вони функціонують як гібридний медіафеномен, що поєднує ознаки усного мовлення, масової комунікації та індивідуалізованого контенту. У цьому контексті англомовний подкаст-дискурс постає як складна лінгвопрагматична система, у якій взаємодіють мовні, когнітивні та соціокультурні чинники [1].

З позицій сучасної медіалінгвістики подкаст визначається як техно-соціальний дискурс, що формується на перетині цифрових технологій та усної комунікації. Його специфіка полягає у поєднанні спонтанності мовлення з елементами попередньої підготовки, що створює ефект природної розмовності та водночас структурованості викладу [2]. Така подвійна природа зумовлює особливості організації мовного матеріалу на всіх рівнях – від лексичного до прагматичного.

Однією з ключових дискурсивних характеристик англомовних подкастів є їхня діалогічна спрямованість, яка реалізується навіть у монологічних форматах. Імітація взаємодії зі слухачем досягається через використання звертань, риторичних запитань, інклюзивних форм та дискурсивних маркерів. Це створює ефект «уявної присутності» аудиторії та підсилює комунікативну залученість [4].

Лексичний рівень подкаст-дискурсу характеризується переважанням розмовної та неформальної лексики, що забезпечує природність мовлення. Використання ідіоматичних виразів, сленгу та оцінної лексики виконує не лише експресивну функцію, але й сприяє формуванню соціальної ідентичності мовця та встановленню неформального контакту зі слухачем. Як зазначається в дослідженнях, саме лексична варіативність подкастів визначає їхню адаптивність до різних аудиторій і тематичних сфер [1].

Синтаксична організація англомовних подкастів відображає спонтанний характер усного мовлення. Переважають прості, еліптичні та фрагментарні конструкції, які забезпечують динамічність мовленнєвого потоку. Часті самокорекції, паузи та перебудови речень є природними елементами мовлення і виконують когнітивну функцію організації думки в процесі висловлювання [4]. У поєднанні з дискурсивними маркерами вони формують когерентну структуру усного тексту.

Особливе значення у подкаст-дискурсі мають дискурсивні маркери, які забезпечують зв’язність мовлення та регулюють його інтерпретацію. Вони виконують функції структуризації інформації, заповнення пауз та організації переходів між смисловими блоками. Крім того, дискурсивні маркери сприяють підтриманню інтерактивності та емоційного контакту зі слухачем, що є важливою ознакою сучасної аудіокомунікації [4].

Інтонаційно-ритмічна організація мовлення є ще одним важливим компонентом подкаст-дискурсу. Інтонація виконує функцію смислового виділення, структурування висловлювання та передачі емоційних відтінків. Зміни темпу мовлення, паузування та акцентування дозволяють ведучим керувати увагою слухача та формувати необхідні

інтерпретаційні акценти [2]. У сукупності з синтаксичними засобами інтонація формує цілісну просодичну систему подкаст-комунікації.

З прагматичної точки зору англомовні подкасти реалізують низку комунікативних стратегій, спрямованих на залучення аудиторії та формування довіри. Серед них ключовими є стратегія персоналізації мовлення, стратегія інклюзії слухача та стратегія емоційного впливу. Персоналізація реалізується через використання особистого досвіду мовця, що підвищує автентичність повідомлення. Інклюзивні мовні форми створюють ефект спільного комунікативного простору, тоді як емоційна експресія сприяє посиленню впливу на аудиторію [3].

Подкаст як медіафеномен також виконує важливу соціокультурну функцію. Він виступає платформою для трансляції культурних цінностей, соціальних норм та інтерпретаційних моделей. У сучасному англомовному подкаст-дискурсі простежується орієнтація на такі цінності, як індивідуалізм, відкритість, інклюзивність та толерантність. Це відображає загальні тенденції розвитку глобального медіапростору, в якому посилюється роль персоналізованого контенту [5].

Важливою характеристикою подкаст-дискурсу є його здатність впливати на формування публічного дискурсу. Подкасти стають інструментом неформальної освіти та соціальної комунікації, сприяючи поширенню знань і формуванню суспільних уявлень. Їхній вплив базується не на прямій пропаганді, а на інтерпретативному моделюванні реальності через мовні практики [3].

Отже, англомовний подкаст-дискурс є багатовимірним явищем, у якому поєднуються лінгвістичні, прагматичні та соціокультурні аспекти. Його дискурсивна специфіка визначається спонтанністю мовлення, інтерактивністю, персоналізацією та просодичною виразністю. У сукупності ці характеристики формують новий тип медіакомунікації, що відображає сучасні трансформації інформаційного суспільства.

Таким чином, дослідження дискурсивних особливостей англомовних подкастів дозволяє глибше зрозуміти механізми функціонування сучасного медіадискурсу та окреслити перспективи подальших наукових розвідок у сфері цифрової комунікації.

Список використаних джерел

1. Царик Г. М. Подкаст як жанр сучасного медійного дискурсу. *Південний архів (філологічні науки).* 2023. № 95. С. 66–72. Режим доступу: https://www.pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/864 (дата звернення: 14.04.2026).

2. Llinares D. ‘Podcast studies’ and its techno-social discourses. *The Routledge Companion to Radio and Podcast Studies.* London: Routledge, 2022. Pp. 408–417. Available at: https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003002185-47/podcast-studies-techno-social-discourses-dario-llinares (accessed: 16.04.2026).

3. Kakungulu Samuel J. The role of podcasts in shaping public discourse. *Research Invention Journal of Research in Education*. 2025. Vol. 5, № 1. Pp. 60–66. Available at: https://rijournals.com/wp-content/uploads/2025/05/RIJRE-51P9-2025.pdf (accessed: 18.04.2026).

4. Saadah H. Conversational discourse analysis turn-taking on an English podcast / H. Saadah, E. Y. Setyaningrum, I. K. Daulay. *English Education: Journal of English Teaching and Research.* 2024. Vol. 9, № 2. P. 133–139. Available at: https://ojs.unpkediri.ac.id/index.php/inggris/article/view/21896 (accessed: 17.04.2026).

5. Томчаковська Ю. О. Типологічні особливості англомовного медіа-дискурсу. 2024. – Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/a52c1a2f-54ca-40e8-a1d9-aa0265c1ec71 (дата звернення: 17.04.2026).

Анатолій Анатолійович Лепешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Олександр Іванович Леута

Етимологія термінів містобудування в сучасній українській мові

У сучасному науковому дискурсі проблема формування та розвитку термінології містобудування набуває особливої актуальності, що зумовлено інтенсивними процесами глобалізації, міжкультурної комунікації та динамікою професійної мови. Дослідження Б. Божинського акцентують увагу на лексичних процесах у сфері архітектурної термінології, зокрема на механізмах словотворення та перекладу, що формують сучасний термінологічний апарат [1, с. 95–98], В. Задорожний і Г. Петришин розглядають етимологічні витоки архітектурних термінів у контексті їх історичного розвитку, підкреслюючи значний вплив європейських мовних традицій [2, с. 138]. У межах урбаністичних досліджень, за концепцією В. Поручинського та А. Слащука, термінологія постає як міждисциплінарний інструмент осмислення міського середовища [3, с. 3]. С. Царенко наголошує на важливості збереження національних мовних ресурсів у формуванні наукової термінології [4, с. 126–127], І. Якубовський підкреслює актуальність упорядкування термінів у сфері житлової забудови [5, с. 183–184]. У сукупності ці підходи окреслюють складність і багатовимірність комплексного етимологічного, семантичного та функційного аналізу термінів містобудування.

Етимологія містобудівної термінології безпосередньо пов’язана з історичними процесами становлення архітектурної науки та практики. Як зазначають В. Задорожний і Г. Петришин, «етимологія термінів тісно пов’язана з історичними шляхами становлення німецької та української архітектурної термінології», при цьому значна частина термінів має походження з грецької, латинської, а також італійської та французької мов [2, с. 138]. Це свідчить про те, що сучасна українська містобудівна лексика є результатом тривалого культурно-історичного синтезу, у якому поєднуються античні традиції та європейські впливи.

Важливим аспектом розвитку термінології є її адаптація через переклад і внутрішньомовні процеси. За спостереженням Б. І. Божинського, «у царині перекладу термінологічної лексики, пов'язаної з архітектурою, не існує суворо уніфікованих способів», що зумовлює необхідність варіативного підходу до відтворення змісту термінів [1, с. 95–98]. Така ситуація сприяє активному поповненню української мови новими лексичними одиницями, однак породжує проблему наукової стандартизації та унормування однозначності термінів, що особливо актуально для містобудування як комплексної галузі знань.

У контексті міждисциплінарності урбаністики термінологія виконує функцію інтеграції різних наукових підходів. Як зазначено у праці В. Поручинського та А. Слащука, «урбаністика – наука, що ґрунтується на вивченні розвитку міст», яка охоплює широкий спектр досліджень від архітектури до соціології [3, с. 3]. Це зумовлює формування складної терміносистеми, у якій поєднуються поняття різної семантики та походження, що ускладнює їх етимологічний аналіз, але водночас розширює змістовні межі містобудівної лексики.

Особливу увагу слід приділити співвідношенню запозиченої та національної лексики у формуванні термінології. С. Царенко підкреслює, що «лексичні запозичення не мають достатнього потенціалу для світоглядної, ментально-когнітивної відповідності національному мовному середовищу» [4, с. 126–127]. У цьому контексті актуалізується

потреба у відновленні та активному використанні питомо українських мовних ресурсів, які здатні забезпечити глибше осмислення містобудівних процесів через національну культурну традицію.

Проблема термінологічної впорядкованості особливо виразно проявляється у сфері житлової забудови. І. Якубовський зазначає, що «питання уточнення термінології є актуальним завданням сьогоднішньої теорії архітектури» [5, с. 183–184], оскільки активне запозичення іншомовних термінів та поява нових типів забудови призводять до семантичної невизначеності. Це свідчить про необхідність системного підходу до формування термінології, який би враховував як етимологічні витоки, так і сучасні потреби практики.

Подальший розвиток містобудівної термінології безпосередньо пов’язаний із процесами нормалізації та уніфікації понятійного апарату, що передбачає не лише уточнення значень термінів, а й їх узгодження у межах наукової та професійної комунікації. Важливим чинником у цьому процесі виступає етимологічний аналіз, який дозволяє простежити первинні значення термінів і виявити їх трансформацію у сучасному мовному середовищі. З огляду на це, особливого значення набуває зіставлення іншомовних запозичень із питомими українськими відповідниками, що сприяє підвищенню семантичної точності та зменшенню термінологічної варіативності.

Не менш важливим є врахування культурно-історичного контексту формування термінології, адже містобудування як галузь знань відображає не лише технічні, а й соціокультурні особливості розвитку суспільства. У цьому аспекті доцільно наголосити, що етимологія термінів дозволяє виявити глибинні зв’язки між мовою та професійною діяльністю, а також простежити вплив різних мовних традицій на формування сучасного понятійного апарату. Такий підхід забезпечує не лише історичну обґрунтованість термінів, а й їх концептуальну цілісність у межах наукового дискурсу.

Отже, етимологія термінів містобудування в сучасній українській мові виступає ключовим інструментом осмислення процесів формування галузевої терміносистеми. Вона дозволяє поєднати історичний досвід, мовні запозичення та національні традиції у єдину цілісну систему понять. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на поглиблення етимологічного аналізу, удосконалення термінологічної бази та забезпечення її відповідності сучасним викликам містобудівної практики, що в цілому сприятиме підвищенню якості наукових досліджень і професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Божинський Б. І. Лексичні особливості перекладу архітектурної термінології з англійської на українську мову. *Пояснювальна записка до дипломної роботи магістра / ХНУМГ ім. О. М. Бекетова*, Харків, 2024. 147 с. URL: http://eprints.kname.edu.ua/73040/1/Bozhynskyi.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

2. Задорожний В., Петришин Г. До питання німецько-української термінології з історії архітектури та містобудування. 2008. URL: https://vlp.com.ua/files/27_24.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

3. Поручинський В. І., Слащук А. М. Урбаністична географія: словник основних термінів і понять / Волинський національний університет імені Лесі Українки, географічний факультет, кафедра економічної та соціальної географії. Луцьк, 2022. 67 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21105 (дата звернення: 20.04.2026).

4. Царенко С. О. Вітчизняна гуманістична традиція та українська лексика – першоджерела для наукової термінології з фахових напрямів творення середовища. *Культура і сучасність*. 2022. № 2. С. 6. URL: http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4712 (дата звернення: 20.04.2026).

5. Якубовський І. В. До питання термінології індивідуальної житлової забудови. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2016. Вип. 42. С. 181–184. URL: https://vlp.com.ua/files/34_0.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

Юлія Володимирівна Лиско
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Олександрівна Балабан

Комунікативні стратегії й тактики в персонажному мовленні (на прикладі мовлення головних героїв серіалу "Desperate Housewives")

Актуальність дослідження зумовлена важливістю комунікації у житті людини як соціальної істоти, оскільки вона охоплює всі сфери взаємодії - від повсякденного спілкування до офіційних, ділових і професійних. Кожна комунікація має певну мету. В процесі комунікації учасники не лише обмінюються інформацією, а й реалізують власні наміри, впливаючи на співрозмовника. При цьому комунікативні цілі можуть як збігатися, так і відрізнятися або навіть суперечити одна одній, що зумовлює використання різноманітних вербальних і невербальних засобів.

У сучасних умовах зростає потреба у дослідженні особливостей використання мови в різних комунікативних ситуаціях, оскільки ефективність спілкування залежить не лише від мовленнєвих навичок, а й від уміння обирати відповідні комунікативні стратегії та тактики з урахуванням психологічних і соціальних чинників.

У цьому контексті персонажне мовлення, яке ми можемо побачити у художніх творах і телесеріалах, відображає типові моделі мовленнєвої поведінки, зумовлені соціальними, психологічними та культурними чинниками. Таким чином, аналіз такого мовлення надає нам змогу побачити реалізацію стратегій та тактик у різних комунікативних ситуаціях.

Особливий інтерес становить аналіз мовлення героїв популярного американського серіалу "Desperate Housewives", у якому комунікація між персонажами є важливим засобом розкриття характерів, міжособистісних конфліктів і соціальних ролей. Це зумовлює доцільність дослідження комунікативних стратегій і тактик саме на матеріалі цього серіалу.

Метою даної роботи є узагальнення теоретичних підходів до вивчення комунікативних стратегій і тактик та аналіз особливостей їх реалізації у персонажному мовленні головних героїв серіалу "Desperate Housewives". Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: з'ясувати зміст і співвідношення понять «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика», розглянути основні класифікації стратегій і тактик у сучасній лінгвістиці, охарактеризувати специфіку персонажного мовлення, виявити та проаналізувати найбільш поширені комунікативні стратегії і тактики у мовленні головних героїв серіалу.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі прагмалінгвістики, теорії дискурсу та комунікативної лінгвістики [1; 2; 3; 4]. У сучасній науці комунікативна стратегія розглядається як загальний план мовленнєвої поведінки, спрямований на досягнення комунікативної мети, тоді як комунікативна тактика є конкретним мовленнєвим кроком або прийомом, що реалізує цю стратегію у певній ситуації спілкування. Вибір стратегій і тактик залежить від комунікативного наміру мовця, статусно-рольових характеристик учасників комунікації, а також від контексту взаємодії.

У ході дослідження було встановлено, що персонажне мовлення серіалу характеризується значною різноманітністю комунікативних стратегій, що відображають складність міжособистісних відносин між героями. Серед найбільш уживаних стратегій

виокремлено стратегії переконання, маніпуляції, кооперації та конфлікту. Зокрема, стратегія переконання реалізується через тактики аргументації, апеляції до емоцій та авторитету, тоді як стратегія маніпуляції часто втілюється за допомогою натяків, іронії, замовчування або зміни теми. Стратегія кооперації спрямована на підтримання гармонійних стосунків і реалізується через тактики компліменту, підтримки, солідаризації, тоді як стратегія конфлікту передбачає використання тактик критики, звинувачення, сарказму та відкритого протистояння.

Аналіз мовлення головних героїв дозволив виявити індивідуальні особливості їхньої комунікативної поведінки. Зокрема, мовлення персонажів відзначається варіантністю залежно від ситуації спілкування, соціального статусу співрозмовника та комунікативної мети. Важливу роль відіграють також гендерні аспекти комунікації: героїні серіалу часто використовують тактики, спрямовані на встановлення емоційного контакту, вираження підтримки та формування групової ідентичності, що свідчить про значення стратегій солідарності у жіночому спілкуванні.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що аналіз комунікативних стратегій і тактик у персонажному мовленні є продуктивним напрямом сучасних лінгвістичних студій. Він дозволяє не лише глибше зрозуміти особливості мовленнєвої взаємодії, а й виявити способи реалізації комунікативних намірів у різних соціокультурних контекстах.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.
3. Brown P., Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage". Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
4. Dijk van T.A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Марія Василівна Литвин
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічний наук, доцент
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

The role of student independent work in learning a foreign language

Today, there is a reality of expanding Ukraine's ties and its integration into the world community. Much attention is paid to the study of foreign languages, and this applies to all spheres of life, where a foreign language is an impetus for the development of international relations, holding scientific conferences and cultural exchange between representatives of different countries. Multilingualism is considered necessary for citizens of Ukraine. An objective trend in higher education institutions is the independent work of a student. After all, the understanding that mastering a foreign language opens up broad professional prospects stimulates students to actively study the language in extracurricular time, turning independent work into a conscious path to success. In this case, the role of the teacher is transferred to that of a consultant and expert in student's work.

Students will be helped in their independent work by innovative digital resources, such as: electronic manuals, chat rooms, forums, multimedia courses, training programs and distance learning. The main uniqueness of computer telecommunications in the study of foreign languages is the productive learning of various types of speech activities, which is carried out remotely due to: the possibility of two–way communication between the student and the teacher and with learning partners and access to various sources of educational language information, which is stored in the computer's memory and distributed using technical means of communication. Therefore, constant access to the stored resources ensures high autonomy of learning. After all, the student is no longer limited by the time frame of classes and can deepen his knowledge of a foreign language using online resources exactly when it is most effective for him. The Internet is a unique environment for studying a foreign language independently, using distance courses, his own self–cognitive activities and a system of additional education. Such "flexible learning" allows you to integrate a foreign language into everyday life, which will significantly speed up the process of overcoming the language barrier and improve the quality of knowledge [4].

Independent work of students is one of the forms of organizing the educational process in learning a foreign language. One of the types of independent work is homework, which provides an opportunity to: deepen the knowledge received at lectures, memorize vocabulary and train receptive skills. An important form of homework in a foreign language is listening to radio programs and watching films in a foreign language, which contribute to the development of memory, attention, creative and logical thinking of students. Doing independent homework brings satisfaction, understanding its benefits, which is the key to success in learning a foreign language [7].

Successful assimilation of educational material during independent work on mastering a foreign language is provided by audiovisual teaching aids. Much attention is paid to independent reading of unscheduled texts by students, work with dictionaries and other reference literature. Such an approach to learning a foreign language will be a stage of transition from passive knowledge of the language to its free use [5].

The use of modern technologies helps students turn independent study of a foreign language into a creative process that greatly interests them in learning new things and teaches them to prove their point of view. Various interactive forms of work, thematic games, quizzes allow students to create speech practice using modern information technologies. After all, when a student becomes the creator of his own educational space, where learning occurs not through coercion, but through involvement, the results of mastering a foreign language become much better [3].

Independent work of the student includes the presence of independent cognitive activity, the main motives of which are the initiative study of new content; systematic and planned independent work taking into account the preparedness of students; performance on the basis of methodological developments of a system of tasks that provide an opportunity to learn new knowledge and skills; development of independence in behavior. Such an individual approach activates cognitive activity and allows you to realize better assimilation of educational material in a foreign language.

Independent study of a foreign language is a special, self–cognitive type that creates an individual model of self–study based on the acquired language experience. Self–study is understood as the ability to plan, regulate and control the mental mechanisms that underlie the learning process and accompany it. The main condition for organizing independent work is the formation of significance during the acquisition of a foreign language, which arises in the student not only during the study of theoretical material, but also in the process of practical acquisition of knowledge. It is this approach to independent work that transforms the passive accumulation of information into the active transformation of knowledge. This paves the way for students to constant self–study, because modern life requires us to regularly replenish our knowledge, especially in a foreign language.

The main principles of independent work are: voluntariness, mass, consideration and development of individual characteristics and interests of students, complexity, enthusiasm and development of initiative and self–activity. With the help of these principles, a student can go beyond classroom lessons and form an individual system of learning a foreign language.

Independent work in extracurricular time is difficult to manage compared to independent work that takes place in classrooms, but its importance in learning is very important. Methodological support for students' independent work includes a program of activities, variable tasks, non-standard tasks taking into account individual capabilities. Students need to be able to quickly and efficiently navigate among new printed publications, discard unnecessary, have time to process and assimilate new and necessary information. Such methodological developments for students' independent work during the study of a foreign language compensate for the complexity of controlling extracurricular work, turning it into a tool for forming self–education skills. [6].

The main task when learning a foreign language is for students to independently acquire communicative competence, which will allow them to use the language at a professional level. Such self-study will help solve the problem with an emphasis on the culture of the language being studied and will contribute to mastering a foreign language as a means of communication.

Improving students' independent work while learning a foreign language creates the best opportunities for developing language skills, self–improvement, and self–affirmation [2].

The result of independent work on a foreign language involves the following aspects that ensure the interaction of factors influencing personal development and the formation of the following competencies: motivational, situational, communicative, personal, and activity.

To develop productive independent work, it is advisable to use an organization that orients students to increase their autonomy in learning [6].

Therefore, the rational organization of students' independent work in learning a foreign language helps not only in the accumulation of knowledge, skills and abilities, but also creates opportunities for continuous self–improvement. Students independently develop the ability to make informed decisions. Students have the motivation to learn new things and an interest in training critical thinking. In–depth independent study of a foreign language prepares students for possible professional use of the language in the future. Therefore, independence in learning becomes the impetus that turns academic knowledge into a real tool for career success [1].

Список використаних джерел

1. Кохан О.М. Самостійна робота студентів при вивченні іноземної мови. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/686607c2-29c5-42ee-92ec-891f4ec7f599/content (дата звернення: 03.04.2026).

2. Лютвієва Я.П., Савицька Л.В. Розвиток самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22191/1/%D0%9B%D1%8E%D1%82%D0%B2%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%AF.%D0%9F.%2C%20%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92..pdf (дата звернення: 03.04.2026).

3. Негрівода О.О. Проблема організації самостійної роботи студентів іноземної мови. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14839/1/Nehrivoda.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

4. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди*. Харків, 2014. Вип. 38. С. 238–246. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpkhnpu_lingv_2014_38_38 (дата звернення: 31.03.2026).

5. Сідун М.М. Самостійна робота студентів з вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: зб. наук. пр.* / Ред.кол. : Товканець Г.В. (гол. ред.) та ін. Мукачево : Вид–во МДУ, 2017. Випуск 1 (5). С. 81–83. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/339/1/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C%D0%94%D0%A3-%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB.%20%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4.%20sp_2017_1.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

6. Шапошнікова Л.М. Методи організації самостійної роботи студентів як шлях до самонавчання іноземних мов. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 8. С. 231-237. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=peddysk_2010_8_59 (дата звернення: 03.04.2026).

7. Ярославцева К.В., Смужаниця Д.І. Самостійна робота студента в процесі вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2014. Вип. 30. С. 196–198. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d62256ed-77db-421b-96f1-11a6ed88e2c8/content (дата звернення: 31.03.2026).

Софія Олександрівна Литвиненко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Лорина Галіківна Александрова

Формування іншомовної компетентності в діалогічному мовленні з використанням проблемних ситуацій

У сучасному освітньому просторі володіння іноземною мовою є важливою умовою успішної соціальної та професійної реалізації особистості. У контексті компетентнісного підходу особливого значення набуває формування іншомовної комунікативної компетентності, невід'ємним компонентом якої є діалогічне мовлення. Саме діалог забезпечує реалізацію основних функцій мовлення у реальних комунікативних ситуаціях, зокрема обмін інформацією, вираження власної позиції, встановлення міжособистісної взаємодії. Уміння ініціювати, підтримувати та завершувати діалог, адекватно реагувати на репліки співрозмовника, аргументувати власну думку є ключовими для ефективної іншомовної комунікації.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить, що іншомовна компетентність у діалогічному мовленні розглядається як складне інтегративне утворення, яке включає мовні знання, мовленнєві вміння, комунікативні навички та здатність до міжособистісної взаємодії [5]. Важливим є те, що її формування має відбуватися не ізольовано, а в умовах, максимально наближених до реального мовленнєвого середовища, що дозволяє учням застосовувати знання на практиці. У зв'язку з цим особливого значення набувають методи навчання, спрямовані на активізацію мовленнєвої діяльності та створення умов для природної комунікації.

Одним із ефективних засобів формування зазначеної компетентності є використання проблемних ситуацій. Проблемна ситуація розглядається як така

організація навчального процесу, за якої учні стикаються з певною інтелектуальною суперечністю, подолання якої потребує залучення нових знань і способів дій [1]. Саме наявність цієї суперечності стимулює пізнавальну активність учнів, спонукає їх до аналізу, порівняння, узагальнення та пошуку оптимальних рішень. Як зазначають дослідники, проблемні ситуації сприяють розвитку критичного мислення, формуванню здатності до самостійного прийняття рішень та інтеграції знань у практичну діяльність [2].

Використання проблемних ситуацій на уроках іноземної мови дозволяє значно підвищити ефективність навчального процесу, оскільки створює умови для активного залучення учнів до мовленнєвої діяльності. У процесі розв'язання проблемних завдань учні не лише відтворюють вивчений матеріал, а й застосовують його в нових умовах, що сприяє глибшому засвоєнню знань. Вони вчаться формулювати власні думки, аргументувати позицію, ставити запитання, реагувати на висловлювання співрозмовника та досягати спільного рішення у процесі комунікації. Це відповідає реальним умовам іншомовного спілкування, де мовлення має ситуативний і спонтанний характер.

Особливого значення набувають інтерактивні методи навчання, що базуються на використанні проблемних ситуацій, зокрема рольові ігри, дискусії, дебати, моделювання життєвих ситуацій. Такі методи дозволяють створити навчальне середовище, у якому учні виступають активними учасниками комунікації, а не пасивними спостерігачами. Вони сприяють розвитку мовленнєвої ініціативи, формуванню впевненості у використанні іноземної мови та зниженню мовного бар'єру [3].

Важливим чинником ефективності використання проблемних ситуацій є врахування психолого-педагогічних особливостей учнів 5–9 класів. У цьому віці відбувається інтенсивний розвиток абстрактного та логічного мислення, здатності до аналізу інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків [4]. Учні характеризуються прагненням до самостійності, підвищеним інтересом до спілкування з однолітками, потребою в активній взаємодії та співпраці. Водночас для них важливою є практична спрямованість навчання, можливість застосування знань у реальних або наближених до реальних ситуаціях.

Проблемні ситуації повною мірою відповідають цим віковим особливостям, оскільки вони стимулюють інтелектуальну активність, сприяють розвитку пізнавального інтересу та підвищують мотивацію до навчання. Учні залучаються до процесу пошуку рішення, що формує в них відповідальність за результат діяльності та розвиває навички самостійної роботи. Крім того, проблемні ситуації сприяють формуванню комунікативної культури, уміння працювати в групі, враховувати думку інших та досягати компромісу. Наприклад, учням може бути запропонована така ситуація: *T:"You and your friend want to spend the weekend together, but you have different ideas. Discuss your plans and decide what to do."*

У процесі виконання цього завдання учні повинні висловити власну думку, аргументувати її, поставити запитання співрозмовнику, запропонувати альтернативні варіанти та дійти спільного рішення. Таке завдання моделює реальну комунікативну ситуацію та сприяє формуванню навичок діалогічної взаємодії, розвитку спонтанного мовлення та гнучкості мовленнєвої поведінки.

Таким чином, використання проблемних ситуацій у навчанні іноземної мови забезпечує не лише засвоєння мовного матеріалу, а й розвиток умінь ефективної комунікації. Воно сприяє переходу від репродуктивного до продуктивного рівня мовленнєвої діяльності, формує здатність учнів використовувати іноземну мову як засіб реального спілкування. Отже, використання проблемних ситуацій у процесі навчання іноземної мови є педагогічно доцільним та ефективним засобом формування іншомовної компетентності в діалогічному мовленні учнів основної школи. Воно сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення, підвищенню мотивації до навчання та формуванню здатності до ефективної іншомовної комунікації.

Список використаних джерел

1. Березнева І. М. Засоби організації проблемно-орієнтованого навчання на заняттях англійської мови у вищих військових навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 72. Т. 1. С. 62–66.
2. Ігнатенко Н. В. Реалізація ідей технології проблемного навчання при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі*. 2021. № 1. С. 21–24.
3. Надольська Ю., Котенко О. Проблемно-ситуативні завдання як ефективний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників. *Науковий вісник МДПУ*. 2023. № 1 (30). С. 129–135.
4. Орловська О. В. Врахування вікових особливостей учнів старшої школи у процесі підготовки майбутнього вчителя. *Вісник НАДПСУ*. 2014.Випуск 4. Педагогічні науки.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ (дата звернення: 12.01.2026).
5. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2012. № 4. С. 11–27.

Валерія Олександрівна Личковаха
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Володимирівна Горохова

Лексико-семантичний аналіз ідіом з компонентом «life» в англійській мові

Англійська мова має значний пласт ідіоматичної лексики, що охоплює як запозичені, так і власні фразеологічні одиниці, які часто вживаються носіями мови. Однією з функцій ідіом є передача почуттів та емоцій за допомогою образних засобів: використовуючи фразеологізм, мовець може з гумором висловити власну точку зору, передати настрій чи, навпаки, продемонструвати невдоволення. Саме тому ідіоми часто віддзеркалюють звичаї, традиції, спосіб життя та ставлення носіїв мови до навколишнього світу.

У XXI столітті дослідження англійських фразеологічних одиниць не втрачає актуальності, що зумовлено наявністю значного масиву наукової літератури. До когорти дослідників цього питання належать В. І. Базова, І. І. Кравцова, А. Зубрик, Н. І. Хайдарі [2; 4; 5; 6]. Проте тема аналізу ідіом із компонентом «life» залишається малодослідженою, на що вказує обмежена кількість наукових розвідок, серед яких дотичною є лише праця О. М. Пуш та Н. В. Гасюк [6].

Сьогодні в англійській мові існує багато концептів, невід'ємно пов'язаних із буттям людини, що знайшли відображення у фразеології. Одним із ключових є лексема **«life»** (життя). Семантично близькими до неї є слова **«existence»** (існування), **«being»** (буття), **«living»** (проживання), **«animation»** (жвавість) та **«vitality»** (життєва сила). Наприклад, слово «existence» вживається у значенні «зводити кінці з кінцями» або «жити бідно» в ідіомі *«Eke out an existence»*.

Натомість антонімічною до лексеми «life» є лексема **«death»** (смерть), яка також широко представлена у фразеологічному фонді. Найбільш вживаними, зокрема у молодіжному середовищі, є такі одиниці, як: *«be bored to death»* (смертельно нудьгувати), *«at death's door»* (на порозі смерті), *«a matter of life and death»* (питання життя і смерті) та *«the kiss of death»* (поцілунок смерті) [7].

За семантикою найбільшу групу становлять фразеологізми, що вказують на спосіб життя. Вони можуть описувати як позитивні, так і негативні аспекти існування. У межах цієї категорії можна виокремити підгрупи. Зокрема, ідіоми на позначення матеріального стану та процесу заробітку грошей: *«Live off the fat of the land»* (жити в розкоші) – вживається для опису фінансового комфорту, досягнутого без значних зусиль.

Вираз *«Live by one's pen»* (жити своїм пером) вказує на професійну діяльність письменника чи автора. Також в англійській мові поширені ідіоми *«Live off the land»* (жити з того, що дає земля) та *«Live by your wits»* (жити своїм розумом/винахідливістю) [7].

До наступної категорії належать ідіоми, що вказують на часову тривалість (минуле, теперішнє, майбутнє). Наприклад:

«Live from day to day» (жити одним днем) – відсутність планів на майбутнє;
«Live for the moment» (жити миттю) – фокус на теперішньому;
«Live out your life» (доживати віку).

Крім того, фразеологічні номінації з лексемою «life» відображають духовно-моральні якості. Наприклад, дотримання принципів – *«live by a principle»*, або ж їх ігнорування – *«live a lie»*, *«lead a double life»*.

Психологічний аспект інтерпретується через відстороненість від реальності: *«live in a fool's paradise»* (жити у світі ілюзій), *«live in a dream / fantasy world»* (жити у світі мрій), *«live in a world of your own»* (жити у власному світі) [7].

Окремою категорією є соціальний аспект, оскільки оточення суттєво впливає на емоційний стан людини. Стосунки чоловіка і жінки без офіційного шлюбу позначають виразами *«live in sin»* або *«live on tally»*. Жартівливий вираз *«live under the cat's foot»* (бути під каблуком) характеризує ієрархію в сім'ї. Також варто згадати вираз давньогрецького походження *«live like Philemon and Baucis»* (жити в любові та злагоді), що вказує на ідеальну гармонію в подружжі [3].

Отже, лексико-семантичний аналіз ідіом із компонентом «life» свідчить про те, що цей концепт представлений в англійській мові значною кількістю одиниць. Вони формують розгалужену систему семантичних категорій, що описують психологічні стани, матеріальне становище, соціальні зв'язки та моральні орієнтири людини.

Список використаних джерел

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. 2-ге вид., випр. Київ, 2005. 1056 с.

2. Горохова І.В. Історіографія дослідження ідіоматики. *Zbiór artykułów naukowych. filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki*. Warszawa, 2017. С. 14–17.

3. Горохова І.В. Теоретичні засади дослідження ідіом англійської мови. *Zbiór artykułów naukowych. filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki*. Gdańsk (PL), 2017. С. 8–14.

4. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів. *Наукові записки Національного університету Острозька академія*. Сер.: Філологічна. 2013. № 36. С. 317–318.

5. Кравцова І. І. Фразеологізми в сучасній англійській мові: визначення, підходи, класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2016. № 20 (2). С. 29–32.

6. Пуш О. М., Гасюк Н. В. Концепт Life в англомовній картині світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. С. 74–76.

7. Common English Idioms. URL: http://www.eslcafe.com/idioms/id-mngs.html (дата звернення: 08.04.2026).

Анна Олегівна Лівандовська
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Холодна Юлія Миколаївна

Методика застосування візуалізаційних матеріалів у сучасній шкільній практиці

У часи динамічного розвитку інформаційних технологій та переважно дистанційного навчання в школах у зв'язку із військовим станом використання методики застосування візуалізаційних матеріалів на уроках зарубіжної літератури набуває особливого значення. Візуалізаційні матеріали допомагають у легкій до сприйняття формі донести складні літературознавчі поняття, ідейно-тематичні взаємозв'язки та стильові особливості художніх творів, що сприяє більш глибокому засвоєнню учнями літературного матеріалу, стимулює розвиток творчості школярів та формує їхню здатність до асоціативного мислення й інтерпретації художніх образів.

Мета дослідження – розробка методики застосування візуалізаційних матеріалів учнів 10-го класу на уроках зарубіжної літератури на прикладі драми-феєрії Моріса Метерлінка "Блакитний птах".

Дану тему досліджували такі вчені-методисти: *докторка педагогічних наук Олена Ісаєва, докторка педагогічних наук Жанна Клименко, педагог-практик і науковець Ігор Ціко та інші.*
Відома науковиця Жанна Клименко у своїй статті «Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми» наголошує на доцільності застосування візуалізації в освітньому процесі та окреслює основні принципи відбору та застосування візуалізаційних матеріалів вчителями у процесі проведення уроків, а саме:

- інформативність, лаконічність і доцільність використання;
- різноплановість поданих матеріалів;
- естетичну виразність та емоційну насиченість;
- доступність і відповідність віковим особливостям учнів [1].

Ж.В. Клименко у своїй праці розглядає застосування сучасних засобів візуалізації навчального матеріалу, зокрема метафоричних схем, інфографік, інтерактивних плакатів, кроссенсів, хмар слів, діаграм «фішбоун», GIF-анімацій, літературних фотореконструкцій і відеопоезії, та демонструє їхню ефективність через конкретні приклади використання на уроках зарубіжної літератури [1].

Загалом, у процесі вивчення зарубіжної літератури візуалізація відіграє важливу роль, адже значна частина художніх творів містить складні образи, символи та філософські ідеї, які потребують глибокого осмислення. Символізм як літературний напрям прагне передати не лише зовнішній сюжет, а й глибокий духовний зміст життя. Саме тому учням іноді важко зрозуміти такі тексти без додаткових пояснень.Особливо це стосується творів модернізму, у яких велике значення мають підтекст, символіка та багатозначність художніх образів. Одним із таких творів є драма-феєрія бельгійського письменника Моріса Метерлінка «Синій птах», яка входить до програми вивчення зарубіжної літератури у старших класах. Використання візуальних матеріалів допомагає зробити складні філософські ідеї більш доступними для сприйняття.

У науковій праці Ж.В. Клименко «Літературна інфографіка як засіб розвитку читацької компетентності учнів» [2] авторка акцентує увагу на значенні навчальної інфографіки для формування читацької компетентності сучасних школярів, та

підкреслює, що навчальна інфографіка, на відміну від інших її різновидів, виконує не лише інформаційну, а й розвивальну та виховну функції. Дослідниця підкреслює, що використання навчальної інфографіки сприяє розвитку в учнів умінь виокремлювати й систематизувати інформацію, інтерпретувати її, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розуміти художні образи, графічно виражати власне бачення та застосовувати вербальні та невербальні засоби, одночасно активізуючи увагу, пам'ять і критичне мислення.

Педагог-практик і науковець у сфері вивчення літератури та методики її викладання І.Г. Ціко наголошує, що сучасна літературна освіта в Україні й досі потребує «ґрунтовних прикладних досліджень у сфері медіа- та мультимедійної дидактики», зокрема щодо добору й дозування навчального матеріалу [3].

Візуалізаційні засоби в оновлених форматах стають дедалі популярнішими в освітньому середовищі та вимагають від учителя розуміння принципів їх створення й ефективного застосування в навчальному процесі. Справжню мотивацію до навчання забезпечує насамперед змістовна й творча діяльність, самостійне осмислення та інтерпретація навчальної інформації, а також форми роботи учнів в групах, що активізуватимуть увагу й інтелектуальні зусилля учнів. Реалізації цих умов сприяють різноманітні, часто інтерактивні, технології візуалізації навчального матеріалу.

Педагогиня О. О. Ісаєва у своїй публікації «Візуалізація як необхідний засіб унаочнення навчального матеріалу на уроках зарубіжної літератури» [4] підкреслює, що візуалізація сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню навчальної інформації учнями. Використання малюнків, схем, графіків, відео та інших наочних матеріалів допомагають учням концентрувати увагу на ключових ідеях, встановлювати глибинні взаємозв'язки між ними та відтворювати логіку твору. Окрім цього, візуалізація сприяє тому, щоб учні могли виявляти приховані сенси та символи, які не завжди очевидні при читанні літературного твору.

О. О. Ісаєва у своїй праці також висвітлює різні прийоми і види робіт застосування візуалізації на уроках зарубіжної літератури, серед яких аналіз ілюстрацій до твору, створення власних малюнків і схем, використання інтерактивних та мультимедійних матеріалів. Особлива увага приділяється тому, щоб візуальні засоби відповідали змісту твору, його символіці та були адаптовані до вікових і культурних особливостей учнів. Авторка підкреслює, що правильно підібрана візуалізація дозволяє учням глибше сприймати літературний матеріал і розвивати аналітичне та творчо-асоціативне мислення.

Наведемо приклад використання візуалізаційних матеріалів, що було розроблено у ході нашого дослідження для етапу аналізу драми-феєрії М. Метерлінка "Синій птах". На початку уроку вчитель використовує хмару слів із ключовими образами, за допомогою якої учні визначають символи та пояснюють їх значення. Подальший аналіз твору вчитель проводить із застосуванням інфографіки, що відображає основні символи твору й допомагає учням співвіднести їх з ідейним змістом твору. Фінал твору аналізується за допомогою хмари слів із ключовими поняттями, що сприяє розкриттю його філософського змісту. Узагальнення знань відбувається через ментальну карту з словом «щастя» у центрі, яка допомагає усвідомити ціннісну основу твору. На завершення уроку проводиться підсумкова бесіда, під час якої учні формулюють власне розуміння основної ідеї.

Отже, ми можемо зробити висновок, що використання візуалізаційних матеріалів є важливим засобом методики викладання зарубіжної літератури. Упровадження сучасних видів візуалізаційних матеріалів є важливою умовою ефективного засвоєння навчального матеріалу учнями, створення сприятливого середовища для їхнього саморозвитку та самореалізації в освітньому процесі. Обізнаність учителя з новітніми методиками застосування візуалізаційних матеріалів, уміння зацікавити теоретичним матеріалом і надати учням можливість для творчого самовираження є необхідними чинниками для проєктування та проведення результативних і змістовних уроків.

Список використаних джерел

1. Клименко Ж. Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми. *Всесвітня література в школах України*. 2019. № 3 (453). С. 2–11.
2. Клименко Ж. В. Літературна інфографіка як засіб розвитку читацької компетентності учнів. *Всесвітня література в школах України*. 2020. №1–2. С. 2–9.
3. Ціко І.Г. Шрифтова композиція як вид креолізованого тексту. *«Світліт»: портал учителів світової літератури*. URL: http://svitlit.ippo.kubg. edu.ua/?page_id=1161.
4. Ісаєва О. О. Візуалізація як необхідний засіб унаочнення навчального матеріалу під час вивчення зарубіжної літератури. 2017. URL: http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-11-visualization.pdf .

Софія Олександрівна Лозянко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Костюк

Між минулим і теперішнім: хронотоп пам’яті в структурі образу Енн Елліот (за романом Дж. Остін «Переконання»)

Категорія пам’яті в сучасному літературознавстві розглядається як один з аспектів аналізу художнього тексту, оскільки він безпосередньо пов’язаний із процесами саморефлексії та формування ідентичності персонажа. Художня література виступає не лише формою репрезентації пам’яті, а й активним чинником її формування: вона здатна впливати на колективні уявлення про минуле, пропонуючи нові моделі його інтерпретації, які актуалізуються у свідомості читачів [4].

Крізь призму розвитку наукової думки – від античних уявлень про пам’ять як здатність зберігати досвід до сучасних теорій, що розглядають її як динамічний і наративно організований процес – простежується суттєва еволюція підходів до осмислення цієї категорії (П. Рікер, А. Асман, В. Брень, Б. Ньюманн та ін.). Це дає можливість змінити акцент з абстрактного розуміння пам’яті на її функціонування в житті конкретного суб’єкта [1].

Важливим інструментом аналізу художнього тексту є концепція хронотопу М. Бахтіна, який визначає його як єдність часових і просторових відношень, що організовує структуру твору [3]. Теоретичне підґрунтя бахтінівської концепції розвивається у працях К. Емерсон, М. Холкіста, А. Марчук, Н. Шерстюк та інших дослідників.

У романі «Переконання» хронотоп пам’яті постає як визначальний елемент структури образу Енн Елліот. її існування визначається постійним взаємопроникненням минулого і теперішнього. Її життя розгортається не у зовнішньому часі подій, а у внутрішньому часі пам’яті.

Час у цьому творі не є лінійною послідовністю подій; він функціонує як психологічна категорія, що визначається інтенсивністю переживань, їхнім поверненням у свідомість і здатністю впливати на теперішнє. Простір, у свою чергу, стає носієм спогадів, своєрідним «резонатором» минулого. Саме в точці перетину цих вимірів

формується хронотоп пам'яті – особливий художній простір, у якому минуле постійно актуалізується, трансформуючи сучасне буття героїні.

Минуле Енн не просто зберігається в її думках – воно «вписане» у її зовнішність. Остін фіксує трагічну трансформацію: *«Усього кілька років тому Енн Елліот була гарненькою, але її краса рано зів'яла...»* [2]. Цей опис виходить за межі портретної характеристики і стає маркером часу, що «застиг» у внутрішньому світі героїні. Її зів'янення – це не наслідок віку, а наслідок внутрішньої стагнації. Сум за Вентвортом зупинив її внутрішній годинник у моменті розриву і це фізично знищило її вроду. Її зовнішність відображає накопичений досвід страждання, адже *«сум і туга надовго затьмарили їй усі втіхи юності»* [2].

Внутрішня застиглість Енн підкріплюється замкненістю її життєвого простору: *«Енн майже завжди сидить удома, нічого не бачить. Вона завжди сумна»* [2]. У межах хронотопу Келлінч-холла простір стає статичним і герметичним. Життєвий простір героїні функціонує як «кімната спогадів», у якій час не лінійно розгортається, а нашаровується. Поки оточення живе у лінійному часі, героїня перебуває в циклічному часі пам'яті, постійно повертаючись до фатального вибору восьмирічної давнини.

Центральним в образі Енн є подія восьмирічної давнини – розрив заручин під тиском леді Рассел. Леді Рассел, керуючись турботою, переконує юну Енн, що її почуття та згода вийти заміж за Вентворта є помилковими і викликані нерозсудливістю. Важливо, що Енн розірвала заручини не через страх за себе. Енн живе з відчуттям, що вона «врятувала» Вентворта ціною власного щастя. Її пам'ять – це не просто спогад про втрату, а постійне переживання морального вибору.

Найглибше ця внутрішня динаміка виявляється у трансформації її світогляду, яку Остін передає через парадоксальне формулювання*: «У юності її змусили бути передбачливою, у більш зрілі роки вона стала мрійницею»* [2]. Це відображає незвичну логіку розвитку: замість переходу від ілюзій до раціональності героїня приходить до переоцінки значення почуттів.

Хронотоп пам'яті в романі «Переконання» виступає не руйнівною силою, що поглинає життя героїні, а чинником внутрішньої трансформації. Минуле в структурі образу Енн Елліот трансформує її теперішнє буття, перетворюючи страждання на унікальний досвід, а втрату – на фундамент для справжнього, усвідомленого щастя.

Список використаних джерел

1. Вещикова О. Асиметрія пам'яті і спогадів у художньому творі: наратологічний аспект. *Synopsis: Text, Context, Media*. 28 (2), pp. 46–53. URL: https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/526/426

2. Остін Дж. Переконання: роман / пер. з англ. Т. Шевченко. Харків: Фоліо, 2024. 224 с.

3. Bakhtin M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays / ed. by M. Holquist; trans. by C. Emerson and M. Holquist. Austin: University of Texas Press, 1981. URL: https://surli.cc/bjdasm

4. Neumann B. The Literary Representation of Memory. Cultural memory studies: An international and interdisciplinary handbook, 8, pp. 333–345. URL: https://lnk.ua/1mbSb0Vfh

Інна Андріївна Лугіна
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Алла Андріївна Астахова

Особливості художнього втілення роману Джейн Остін «Гордість і упередження» в екранізації Джо Райта

Постать Джейн Остін (1775–1817) у сучасному літературознавстві справедливо вважається однією з ключових для розуміння еволюції англійського та світового роману. Зростаючи в родині священника в інтелектуально насиченому середовищі, письменниця ще в юнацьких творах продемонструвала вміння висміювати літературні штампи. Її творча спадщина виступає своєрідним мостом між епохами: зберігаючи повагу до логіки Просвітництва, вона запровадила новаторський психологічний аналіз. Процес створення її найвідомішого роману свідчить про надзвичайну вимогливість авторки: перша редакція під назвою «Перші враження» була написана у 1797 році, але шлях до публікації тривав понад 15 років. Відмовившись від форми роману в листах, Остін масштабно переробила текст. Твір вийшов анонімно у 1813 році і став класикою завдяки майстерній іронії та глибокому розумінню людської природи.

Сприйняття творчості Остін змінювалося крізь століття. Вальтер Скотт захоплювався її правдивістю, порівнюючи точність описів буденності з роботою фламандських художників. Томас Маколей прирівнював її до Шекспіра за здатність створювати живі характери. Модерністська критика в особі Вірджинії Вульф побачила в Остін майстра «несказаного», а сучасна феміністична критика (Мері Пуві, Сандра Гілберт) розглядає роман як соціальний маніфест і викриття шлюбного ринку як жорстокої стратегії фінансового виживання.

Глибокий філософський задум роману закладено ще у первісній назві «Перші враження», яка відсилає до проблеми хибного емоційного сприйняття. Головна героїня, Елізабет Беннет, пишається власною спостережливістю, проте саме її розумова гордість стає пасткою. Остін конструює цю пастку за допомогою новаторського методу «невласне-прямої мови». Письменниця поєднує голос оповідача з потоком думок героїні, змушуючи читача повірити в об’єктивність її суджень. Читач стає співучасником ілюзії, так само довіряючи лицемірному Вікгему та обурюючись поведінкою Дарсі, щоб згодом пережити прозріння разом із героїнею. Крім того, авторська іронія слугує потужним психологічним захистом і єдиною зброєю для висловлення правди у суспільстві жорстких правил етикету.

Соціальне полотно роману філігранно розкривається через систему імен та організацію простору. Імена працюють як класові маркери: Дарсі та Фіцвільям вказують на давню еліту; Бінглі символізує нові промислові гроші; Вікгем віщує небезпеку; а патронім Коллінз створює комічний контраст із дріб'язковою натурою священника. Рушійною силою сюжету виступають листи. У світі соціальних масок лист залишається єдиним простором істини: пояснювальний лист містера Дарсі руйнує упередження Елізабет, тоді як егоїстична записка Лідії та жорстокий лист містера Коллінза викривають їхню моральну обмеженість. Кульмінацією теми відповідальності стає внутрішня трансформація Дарсі, який бере на себе провину за втечу Лідії та таємно рятує репутацію родини Беннетів. Перенесення такого багатошарового тексту на екран вимагає не копіювання, а створення самостійного художнього твору, що веде діалог із першоджерелом (за визначенням Л. Хатчон – «повторення без відтворення») [3].

Британський режисер Джо Райт у фільмі 2005 року кинув виклик загальноприйнятому жанру «кіно спадщини» (heritage cinema), якому притаманна візуальна ностальгія за ідеально чистою, «музейною» дійсністю [4]. Замість стерильності епохи Регентства, Райт застосував концепцію «брудного реалізму», перенісши час дії у кінець 1790-х років, коли суспільні рамки були вільнішими [6]. Маєток Лонгборн зображений як жива, галаслива ферма зі свинями та птицею, де подоли суконь брудняться у багнюці [5]. Цей хаос підкреслює фінансову тривогу родини Беннетів, але водночас випромінює тепло. Натомість маєтки аристократів (Незерфілд, Розінгс-Парк) вражають ідеальною, але мертвою симетрією. Природа у фільмі стає повноцінним учасником історії, простором свободи, де жорсткі суспільні правила втрачають свою силу. Художнє втілення «невласне-прямої мови» Остін було реалізовано через унікальну роботу камери, яка фокусується на суб'єктивному погляді Елізабет [2]. У сцені танцю в Незерфілді режисер застосував ефект «тунельного зору»: натовп розмивається і зникає, залишаючи героїв наодинці у величезному залі, що візуалізує їхню максимальну психологічну напругу. Для демонстрації соціального тиску і блискавичного поширення пліток використовувалися довгі кадри без монтажних склейок.

За відсутності довгих діалогів Райт використав потужні візуальні метафори. Тринадцятисекундна сцена, де Дарсі несподівано допомагає Елізабет сісти в карету, а потім нервово стискає пальці в кулак, стала знаковою. Цей короткий спазм замінює сторінки тексту, демонструючи марну боротьбу холодного розуму з пристрастю. Інша геніальна знахідка – заміна живописного портрета в маєтку Пемберлі на скульптурну галерею. Зупинка Елізабет перед скульптурою «Діва-весталка під вуаллю» стає актом прозріння: кам'яна тканина символізує упередження, відкинувши які, героїня нарешті бачить істину.

Костюми, освітлення та музика нерозривно пов'язані з емоціями героїв. Елізабет носить практичні сукні землістих кольорів, що контрастує із кричущими шовковими вбраннями сестер Бінглі. Трансформація Дарсі показана через його одяг: від наглухо застебнутого костюма до розхристаної сорочки. Колірна палітра фільму еволюціонує від похмурих тонів до яскравого світла. Кульмінацією стають локації: якщо перше освідчення відбувається під зливою біля холодного Храму Аполлона, то фінальне примирення – на болотах на світанку, де сонце символізує народження істини. В Україні ж розуміння глибини твору забезпечується якісними перекладами (зокрема Т. Некряч), які через лексику передають класову нерівність оригінального тексту [1].

Отже, роман Джейн Остін «Гордість і упередження» є глибоким соціально-психологічним дослідженням, у якому авторка за допомогою новаторських інструментів – іронії, невласне-прямої мови, системи символів та простору – розкриває фундаментальні проблеми хибного пізнання, згубності суспільних упереджень та невіддільного права жінки на усвідомлений особистий вибір. Своєю чергою, кінематографічна інтерпретація Джо Райта 2005 року є зразковим прикладом перекодування класичного тексту мовою сучасного мистецтва. Відмовившись від ідеалізованої естетики «кіно спадщини» на користь динамічного «брудного реалізму», режисер зумів майстерно перекласти внутрішній світ героїв та авторську іронію на універсальну, емоційно насичену візуальну мову. Завдяки унікальній операторській роботі, промовистим візуальним метафорам та деталізованому музичному супроводу, фільм не просто механічно ілюструє сюжет, а вступає у повноцінний діалог із першоджерелом, переконливо доводячи, що інтелектуальна та емоційна проблематика роману Остін залишається живою, актуальною та зрозумілою для сучасного глядача.

Список використаних джерел

1. Остін Дж. Гідність і гонор : роман / пер. з англ. Т. Некряч. Київ: КМ-Букс, 2011. 368 с.

2. Репушевська І. І. Лінгвальні особливості літературної екранізації (2005) роману Дж. Остін «Гордість та упередження». *Сучасна філологія*. 2024. № 2(5). Режим доступу: https://doi.org/10.32782/modernph-2024.2.5.
3. Hutcheon L. A Theory of Adaptation. New York: Routledge, 2006.
2. Higson A. English Heritage, English Cinema: Costume Drama Since 1980. Oxford: Oxford University Press, 2003. 290 p.
3. Pidduck J. Contemporary Costume Film: Space, Place and the National. London: BFI Publishing, 2004. 192 p.
4. Moggach D. Pride and Prejudice: The Screenplay. Focus Features Publications, 2005. 142 p.

Анастасія Станіславівна Лукічова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Сленг як засіб комунікації в англомовному криптосередовищі соціальної мережі X

Криптосередовище в соціальній мережі X сформувало унікальну лінгвістичну систему, яка виходить далеко за межі звичайного професійного жаргону. Цей феномен, що класифікується як криптолект або арго, виник як закономірна відповідь на екстремальну волатильність ринку, потребу в миттєвій передачі змісту та специфічну децентралізовану структуру цифрових спільнот. У межах цієї екосистеми сленг виконує не лише комунікативну роль, а й слугує потужним інструментом соціальної стратифікації та психологічного захисту учасників.

Дослідження ехо-камер у мережі X свідчать, що лінгвістичні вибори користувачів безпосередньо корелюють із їхньою приналежністю до закритих груп. Використання термінології, яка є герметичною для сторонніх, створює відчуття солідарності та підтверджує рівень експертності всередині спільноти. Лінгвістична варіативність відображає динамічні зв'язки, де нові мовні форми виникають та асимілюються з безпрецедентною швидкістю, реагуючи на кожне коливання ринкової кон'юнктури [1, 2].

Технічна архітектура платформи X відіграла детермінуючу роль у формуванні стилістики криптосленгу. Історичне обмеження у 140 символів змусило користувачів розробляти стратегії екстремального скорочення та абревіації для економії корисного простору. Навіть після подвоєння ліміту до 280 символів інерція «стискання повідомлень» збереглася, оскільки вона дозволяє підтримувати високий темп спілкування, характерний для цілодобових крипторинків [1].

Наслідком такої адаптації стало закріплення текстизмів (HODL, FUD, FOMO) як лінгвістичного стандарту та перехід до «телеграфного стилю» з повною відсутністю артиклів у конструкціях на кшталт «buy dip» або «go moon». Ця трансформація не була випадковою; вона стала стратегічною відповіддю на обмеження, що згодом перетворилося на естетичний маркер спільноти. Абревіатури, що виникли через потребу в економії місця, тепер використовуються як символи належності до «інсайдерського» кола.

Криптосленг часто базується на випадкових лексичних девіаціях, які набувають статусу ідеологічного фундаменту. Найбільш репрезентативним прикладом є термін

HODL, який виник як помилка друку в слові «holding» на форумі Bitcointalk у 2013 році. Швидка трансформація помилки в бекронімі «Hold On for Dear Life» (Тримайся щосили) відобразила перехід від пасивного володіння активом до свідомої філософії відмови від продажу під час паніки на ринку.

Концептуальна дихотомія Diamond Hands та Paper Hands ілюструє психологічну сегрегацію інвесторів. «Діамантові руки» символізують непохитну рішучість, загартовану ринковим тиском, тоді як «паперові руки» є зневажливим терміном для тих, хто діє під впливом страху. Ці вирази функціонують як інструменти соціального схвалення або осуду, де стійкість до ризику вважається найвищою чеснотою. Абревіатури соціальної динаміки, такі як WAGMI (We're All Gonna Make It) та NGMI (Not Gonna Make It), служать закликами до єдності або маркерами приреченості проектів, дозволяючи проводити сентимент-аналіз ринку в реальному часі [3].

Аналіз дискурсу за допомогою інструментів LIWC демонструє, що кожна цифрова валюта формує унікальний лінгвістичний відбиток, адаптований до конкретних цінностей інвесторів. Bitcoin ($BTC) характеризується високою частотою термінів HODL та DCA, що відображає фокус на довгостроковій стабільності та недовірі до традиційних фінансових інститутів (TradFi). Ethereum ($ETH) спрямований на технічну термінологію (Gas, L2, Merge), що вказує на екосистемне мислення та пріоритет інновацій. В dogecoin ($DOGE) домінує мемо-сленг та неформальна мова, що підкреслює інклюзивність та гумористичний підхід Matic ($MATIC) виявляє високий емоційний вплив та чутливість до новинного фону [3, 4].

Дослідження підтверджують, що лінгвістичні маркери мають прямий вплив на фінансові показники. Наприклад, зміна текстового поля в біографії Ілона Маска на #bitcoin призвела до миттєвого зростання капіталізації активу на 111 мільярдів доларів, що демонструє колосальну владу слова в цифрову епоху.

У криптосередовищі X візуальні елементи трансформувалися з допоміжних засобів у самостійні носії сенсів. Емодзі в X стали настільки стандартизованими, що дослідники використовують їх для прогнозування ринкових рухів. Використання ракети або графіків корелює з висхідними трендами та накопиченим оптимізмом. Алгоритми на базі GPT-4, навчені на аналізі емодзі-сентименту, показують вищу точність у прогнозуванні ціни Bitcoin, ніж класичні фінансові моделі. При цьому алгоритм рекомендацій X (зокрема Grok AI) посилює видимість сленгового контенту, створюючи цикл позитивного зворотного зв’язку, де сленг стає основним стандартом комунікації [4, 5].

Незважаючи на об'єднуючу функцію, сленг часто використовується як інструмент психологічної маніпуляції. Інфлюенсери створюють «культові» спільноти, де мова служить засобом контролю.

Сленг X також нормалізує деструктивні ринкові практики, такі як Pump and Dump (скоординоване роздування ціни) або Rug Pull (раптове виведення ліквідності розробниками). Використання абсурдних назв токенів (JESUS, FART) є частиною стратегії залучення інвесторів через знайомі культурні коди, що часто призводить до фінансових втрат.

У 2026 році впровадження функції Smart Cashtags призвело до лінгвістичної та економічної революції в X. Ця технологія інтегрувала живі графіки та торгові кнопки безпосередньо в стрічку новин, максимально скоротивши дистанцію між обговоренням (Discovery) та дією (Action).

Інтеграція токенів Solana у систему Smart Cashtags стала можливою завдяки високій пропускній здатності цієї мережі. Це призвело до домінування сленгу Solana-спільноти («floor price», «minting window») у загальному дискурсі X. Таким чином, X перетворився на «соціальну біржу», де швидкість поширення сленгових наративів безпосередньо корелює з ін'єкціями ліквідності в активи [5].

Список використаних джерел

1. A Sociolinguistic Study of Online Echo Chambers on Twitter. ACL Anthology. 2026. URL: https://aclanthology.org/W19-2109/ (дата звернення: 16.04.2026).
2. How character limit affects language usage in tweets. ResearchGate. 2026. URL: https://www.researchgate.net/publication/334348046_How_character_limit_affects_language_usage_in_tweets (дата звернення: 16.04.2026).
3. Psycholinguistic and emotion analysis of cryptocurrency discourse. PMC. 2026. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11016088/ (дата звернення: 16.04.2026).
4. X Money Adds Live Crypto Cashtags, How This Changes Coin Discovery for Retail. TradingView. 2026. URL: https://www.tradingview.com/news/99Bitcoins:3d2d285ac094b:0-x-money-adds-live-crypto-cashtags-how-this-changes-coin-discovery-for-retail/ (дата звернення: 16.04.2026).
5. Emojis Can Predict Better Crypto Trading Outcomes, According to Scientists. Binance Square. 2026. URL: https://www.binance.com/en/square/post/4337450189721 (дата звернення: 16.04.2026).

Катерина Олександрівна Лукьянова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Марія Іванівна Онищук

Семантико-граматичні особливості модального дієслова *have to* та специфіка його перекладу українською мовою в художньому творі

Категорія модальності належить до ключових у мовознавстві, оскільки вона відображає ставлення мовця до повідомлюваного, ступінь реальності, необхідності, можливості, обов'язковості чи припущення. У сучасній англійській мові модальність реалізується різними засобами: за допомогою модальних дієслів, напівмодальних (квазімодальних) конструкцій, модальних слів, синтаксичних моделей та інтонаційних засобів [6, с. 186–188]. Особливе місце в цій системі посідає конструкція *have to,* яка, хоча й часто функціонує поряд із власне модальними дієсловами, має окремі граматичні та семантичні характеристики. У перекладі художнього твору це зумовлює низку труднощів, адже перекладач має не лише передати значення необхідності, а й відтворити стиль, емоційний тон, наративну перспективу та індивідуально-авторську модальність тексту [3, с. 250–253].

У семантичному плані основним значенням *have to* є зовнішня необхідність, тобто обов'язок, зумовлений не внутрішнім волевиявленням мовця, а обставинами, правилами, соціальною ситуацією, вимушеністю або логікою подій. Саме цим *have to* найчастіше протиставляється дієслову *must*, яке більше пов'язують із внутрішнім переконанням мовця або його категоричною настановою [1, с. 27; 5, с. 73–74]. Це добре простежується в корпусі перекладу роману Дж. Роулінг Гаррі Поттер і філософський камінь. Наприклад, у фрагменті *He'd have to ask someone* український переклад подано як *Треба когось запитати*. Тут модальне значення необхідності передано безособовою конструкцією, що усуває формальний суб'єкт дії та підкреслює саме вимушеність ситуації. Подібний тип трансформації спостерігаємо і в реченні *All you have to do is walk straight at the barrier…*, перекладеному як *Треба просто йти до турнікета…* – українському варіанті англійська

двоскладна конструкція зберігає модальний зміст, але реалізується через безособову модель, типову для української мови.

Граматично *have to* виявляє ширші можливості, ніж ядерні модальні дієслова. Воно утворює форми минулого й майбутнього часу, уживається в перфектних і тривалих конструкціях, а також входить до системи заперечення та питальності через допоміжне дієслово *do* [6, с. 190–193]. У корпусі перекладу це підтверджується низкою прикладів. Так, форма минулого часу реалізується у фрагменті *…he'd had to take a school report home*…, що перекладено як *…коли ніс зі школи додому письмову скаргу*…. Тут значення необхідності в українському перекладі відтворене імпліцитно: модальна семантика не виражена окремою формою, а виводиться з контексту. Аналогічно у фрагменті *They had to study the night skies*… переклад *…вивчали нічні небеса*… демонструє нейтралізацію експліцитної модальності. Натомість у реченні *…we'll have to get him a decent broom*… український переклад *…йому треба дати якусь пристойну мітлу…* зберігає модальну семантику за допомогою використання предикативного слова *треба*. Отже, одна й та сама англійська конструкція може перекладатися або із прямим збереженням модального компонента, або шляхом його контекстуального послаблення. Модальні засоби не лише повідомляють про необхідність чи можливість, а й допомагають будувати авторську картину світу, моделювати відносини між персонажами та формувати рецепцію читача [3, с. 250–254; 4, с. 40–45]. Саме тому буквальний переклад *have to* не завжди є виправданим. У низці випадків перекладач мусить вдаватися до трансформацій, змінюючи синтаксичну перспективу або тип конструкції. Це добре видно на прикладі *…better than having to do a spell…,* який перекладено як *…краще, ніж проказувати замовляння*…. У цьому разі модальний компонент знімається, а конструкція відтворюється інфінітивом, який природніше вписується в український художній контекст. Подібна нейтралізація спостерігається і в прикладі *…how much further they had to go… – …ця блуканина ніколи не скінчиться*…, де модальність необхідності поступається образному переосмисленню ситуації.

Отже, модальне дієслово *have to* є важливим засобом вираження необхідності в сучасній англійській мові та характеризується поєднанням модальної семантики і дієслівної граматичної повноцінності. Його основною семантичною ознакою є позначення зовнішньо зумовленого обов'язку або вимушеності, що особливо виразно виявляється в художньому тексті. На відміну від ядерних модальних дієслів, *have to* має розгалужену часову парадигму, формується за участі допоміжних дієслів і поєднується з інфінітивом із часткою to. Аналіз корпусу перекладу роману Дж. Роулінг Гаррі Поттер і філософський камінь показав, що в українському художньому перекладі ця конструкція відтворюється різними способами: через форми *мусити, бути змушеним, мати, треба*, а також шляхом часткової або повної нейтралізації модального компонента. Вибір перекладацького відповідника визначається не лише граматичним значенням, а й стилістикою, емоційним напруженням, наративною перспективою та прагматикою висловлення. Саме тому адекватний переклад *have to* потребує комплексного семантико-граматичного й дискурсивного аналізу.

Список використаних джерел

1. Боднар О., Бичок А. Модальні дієслова та їхні еквіваленти в англійській мові при перекладі на українську мову. *Current issues of linguistics and translation studies*. 2021. Т. 22. С. 24–28. URL: https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-22-5 (дата звернення: 31.03.2026).

2. Крилова Т. В. Translation of impersonal sentences in the light of contrastive textology. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. 2023. No. 3. P. 154–159. URL: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/28 (date of access: 31.03.2026).

3. Голубенко Н. Cognitive-discursive features of functioning of the lexical means of modality in intersemiotic translation. *Humanities science current issues*. 2022. No. 51. P. 250–254. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-38 (date of access: 31.03.2026).

4. Голубенко Н. І. English-Ukrainian intersemiotic translation within the configuration of modes of modality in literary texts. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology.* 2023. Vol. 26, no. 1. P. 38–48. URL: https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286182 (date of access: 31.03.2026).

5. Зенякін О. С., Козлов Є. Д. Ecology of translation of English modal verbs. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development*. 2023. No. 2. P. 72–76. URL: https://doi.org/10.20998/2227-6890.2022.2.14 (date of access: 31.03.2026).

6. Шепель Ю., Гончарова М. Поняття модальності та мовних засобів її вираження в англійській мові. *Journal "Ukrainian sense"*. 2022. № 2. С. 186–196. URL: https://doi.org/10.15421/462131 (дата звернення: 31.03.2026).

Наталія Юріївна Луцюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Сергіївна Анненкова

Специфіка репрезентації проблеми вибору життєвого шляху в романі Метта Гейга «Опівнічна бібліотека»

У сучасному літературному просторі дедалі виразніше окреслюється тенденція до художнього осмислення екзистенційних питань, пов'язаних із самовизначенням особистості в умовах нестабільного світу. Роман британського письменника Метта Гейґа «Опівнічна бібліотека» репрезентує оригінальний підхід до вічної літературної проблеми вибору життєвого шляху. Поєднуючи психологічну достовірність із жанровими можливостями фентезі, автор створює багатовимірний художній світ, де абстрактна філософська категорія набуває конкретного образного втілення. Твір, який став світовим бестселером і був відзначений британськими літературними преміями, відкриває широке поле для літературознавчої інтерпретації.

Популярність роману зумовила появу низки зарубіжних досліджень, зосереджених на окремих аспектах твору. Зокрема, С. Ростімапур (S. Rostamipour) розглядає «Опівнічну бібліотеку» крізь призму логотерапії В. Франкла, тоді як Д. Шарфіна-Прастіаді (D. Sharfira Prastyadi) зосереджується на психоаналітичній інтерпретації дитячих травм головної героїні. Ф. Меутія (F. Meiutia) пропонує архетипний аналіз сюжету як подорожі смерті й відродження. Однак у вітчизняному літературознавстві комплексне дослідження специфіки репрезентації проблеми вибору в романі М. Гейґа досі відсутнє, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки.

Мета тез полягає у виявленні художніх стратегій репрезентації проблеми вибору життєвого шляху в романі Метта Гейґа «Опівнічна бібліотека» крізь призму образно-символічної структури, жанрової специфіки та інтертекстуальних зв'язків твору

Проблема вибору в романі найповніше розкривається через образ головної героїні Нори Сід. Її внутрішня криза є результатом зіткнення з множинністю нереалізованих можливостей. Самоусвідомлення Нори на початку твору зосереджене не на реальному

«я», а на втрачених варіантах: *«Я не стала плавчинею... Я не стала дружиною Дена. Я не стала матір'ю...»* [1, с. 40]. Така фрагментація ідентичності створює глибинну екзистенційну кризу, що призводить до спроби самогубства. Простором подолання цієї кризи стає Опівнічна бібліотека – метафоричний «життєвий архів», розташований між життям і смертю. Час тут зупиняється (*«00:00:00»* [1, с. 35]), а кожна книга на нескінченних полицях символізує окремий, альтернативний варіант долі героїні. Цей прийом дозволяє автору моделювати множинні життєві сценарії, демонструючи відносність будь-якого вибору.

Проживаючи альтернативні життя, Нора проходить складний шлях трансформації: від стану депресії та домінування «жалю» (уособленого у важкій «Книзі жалів») до усвідомленого прийняття себе. Ключовим стає розуміння, що жодне з «ідеальних» життів не робить її щасливою, оскільки вони не є її власними. Кульмінацією цього процесу стає катарсис – момент, коли героїня приймає недосконаліть реальності, але свідомо обирає життя: *«Чи моє життя чарівним чином звільниться від болю...? Ні. Але чи хочу я жити? Так. Так. Тисячу разів так»* [1, с. 357].

У романі вибудовується складна символічна структура, що поглиблює проблему вибору. Ключовими стають архетипні образи: Опівнічна бібліотека постає як символічний простір потенційних життєвих сценаріїв, де час зупинено, а множинність шляхів візуалізована через нескінченні полиці зелених книг. Книга, своєю чергою, функціонує як втілення конкретного акту вибору та поріг між звичайною реальністю та альтернативним досвідом. Особливого значення набуває постать бібліотекарки місіс Елм, що функціонує як архетип Мудрої Старої – провідника й наставниці, яка допомагає героїні віднайти внутрішню цілісність, долаючи травматичний досвід минулого.

Жанрова природа фентезі відіграє ключову роль у висвітленні центральної проблеми. Використовуючи елементи низького фентезі, Гейґ інтегрує надприродне у психологічний досвід героїні, створюючи межовий простір для екзистенційного вибору. Фентезійний дискурс дозволяє винести внутрішній конфлікт назовні, зробити його наочним через символічні образи бібліотеки та книги. Особливого смислового навантаження набуває архетипний образ бібліотекарки місіс Елм, яка постає як Мудра Стара, провідник і наставниця, що допомагає Норі віднайти внутрішню цілісність.

Глибшому розумінню проблеми вибору сприяє й інтертекстуальність роману. Епіграф із Сильвії Плат одразу задає екзистенційну тональність твору. Алюзії на філософів (Вольтера, Д. Г'юма, А. Камю) та поета Р. Фроста створюють багатошаровий діалог з культурною традицією, акцентуючи на питаннях сенсу буття, свободи та відповідальності. Зокрема, алюзія на Камю (*«...ти ніколи не будеш жити, якщо займатимешся пошуками сенсу життя»* [1, с. 198]) підкреслює ідею, що справжнє життя полягає не в пошуку універсальної істини, а в прийнятті його абсурдності та відповідальному виборі «тут і тепер».

Отже, у романі «Опівнічна бібліотека» Метт Гейґ створює складну художню модель осмислення проблеми вибору. Через фентезійний простір бібліотеки, символіку книги, трансформацію головної героїні та інтертекстуальний діалог автор стверджує думку про унікальність і самоцінність кожного людського життя. Справжня свобода полягає не в пошуку ідеального шляху, а в здатності прийняти власну недосконаліть і нести відповідальність за свій, єдиний і неповторний вибір.

Список використаних джерел

1. Гейґ М. Опівнічна бібліотека. Львів : Жорж, 2021. 416 с.
2. Калитенко Т. М. Принципи конструювання множинних художніх (Усе)світів у літературі середньовіччя й модерності: дис. доктора філософії. Київ: НаУКМА, 2023. 257 с.
3. Meiutia F. Death, Purification, and Rebirth in Matt Haig's The Midnight Library: Pearsonian Archetypal Study: дис. Universitas Dharma Andalas, 2025.

Вікторія Майданевич
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Comparative Analysis of Food and Lifestyle Vocabulary in British and American English

The vocabulary of food and lifestyle reflects cultural, social, and historical differences between language communities. British English and American English, while sharing a common linguistic base, demonstrate noticeable variation in lexical choices, particularly in everyday domains such as food and lifestyle.

One of the most evident distinctions lies in food terminology. For instance, the British word *"crisps"* corresponds to the American *"chips"*, while *"chips"* in British English refers to what Americans call *"French fries"*. Similarly, *"biscuit"* in British English denotes a sweet baked product, whereas in American English it refers to a soft bread roll. These lexical differences often lead to misunderstandings in cross-cultural communication (Crystal, 2019).

Lifestyle vocabulary also shows variation. For example, *"flat"* (BrE) corresponds to *"apartment"* (AmE), *"holiday"* to *"vacation"*, and *"queue"* to *"line"*. These differences reflect not only linguistic divergence but also cultural preferences and societal norms (Algeo, 2006).

Moreover, globalization and media influence contribute to the gradual blending of these vocabularies. American English, due to its global dominance in media and technology, increasingly influences British usage, especially among younger speakers. However, many traditional British terms remain stable due to cultural identity and educational norms (Hargraves, 2003).

In conclusion, the comparison of food and lifestyle vocabulary highlights both divergence and convergence between British and American English. Understanding these differences is essential for effective communication, translation, and language learning.

Список використаних джерел

1. Algeo J. *British or American English? A Handbook of Word and Grammar Patterns*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 348 p.
2. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 506 p.
3. Barata P. T. American English and British English: Vocabulary and Grammar Differences. *Journal of Language Intelligence and Culture*. 2020. Vol. 2(2). P. 101–114. URL: https://www.researchgate.net/publication/360067098_American_English_and_British_English_Vocabulary_and_Grammar_Differences (дата звернення: 19.04.2026).
4. Differences between British and American English. British Council. URL: https://learnenglish.britishcouncil.org/free-resources/grammar/b1-b2/british-english-american-english (дата звернення: 19.04.2026).
5. Differences between British and American English vocabulary. British Council / BBC Learning English. URL: https://www.britishcouncilfoundation.id/zh-hans/node/2623 (дата звернення: 19.04.2026).

Мамедова Айсел Фізулі кизи
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і
міжкультурної комунікації,
Дмитро Анатолійович Бегека

Linguistic Expression of Aesthetic Categories in English-Language Fashion Blogging

The increasing influence of digital media on everyday communication has brought new attention to the ways language operates within emerging online genres, which determines the relevance of this research. Among these, fashion blogging occupies a particularly visible position, functioning not only as a platform for sharing style-related content but also as a space where aesthetic values are actively constructed and negotiated through language. As audiences increasingly rely on such content to shape their perceptions of beauty, style, and taste, the linguistic dimension of fashion discourse becomes especially significant.

The aim of this research is to analyze the linguistic expression of aesthetic categories in English-language fashion blogging. To achieve this aim, the following objectives are set: to identify the key aesthetic categories represented in fashion blog discourse and to determine how language contributes to the construction of aesthetic meaning and reader engagement.

The study is based on a corpus of contemporary English-language fashion blogs and employs methods of discourse analysis, stylistic analysis, and semantic interpretation. The results are expected to deepen the understanding of how aesthetic meanings are verbalized in digital discourse and to highlight the role of language in shaping modern fashion communication.

At the beginning, it is important to understand what a blog actually is and how it functions in general. English-language dictionaries define “blog” as “a web page created to inform about a certain subject, on which new information is always located at the beginning of the page” [1, p. 142] or “a biographical online journal: a type of diary on a website that constantly changes to report the latest news” [2, p. 145]. This definition shows that a blog is not just a static text, but a dynamic form of communication where content is constantly updated and organized in a specific way. In the context of fashion blogging, this structure allows authors to regularly share their opinions, impressions, and evaluations, which are often expressed through different linguistic means.

In recent years, fashion blogging has become closely connected with social media and new forms of online communication. Many bloggers are no longer just sharing personal opinions but are also involved in advertising and promoting brands. One of the most widely known examples of such social-media based commercial activity is the so-called “influencer”, “the name given to the broad church of people who create and monetize original content on social media” [3]. This shows that fashion bloggers today are not only writers but also content creators who use language to attract attention and influence their audience.

Speaking about aesthetic categories, it should be noted that they are not fixed and can be interpreted in different ways depending on the context, as their nature is quite flexible and depends on how people perceive and react to them. As it is mentioned, “The beautiful, the sublime, the tragic, the comic - these are the aesthetic categories most frequently discussed. Yet it is astonishing how much of the aesthetic realm falls outside them all” [4, p. 416]. This idea shows that traditional categories are not always enough to describe all types of aesthetic experience, especially in modern discourse. That is why in fashion blogging we can often see a

wider range of expressions, where things are described not only as “beautiful” or “stylish,” but also as “interesting,” incredible, or emotionally engaging.

To study how language works in fashion blogs, both linguistic and pragmatic features should be analyzed. Here are some of them:

- lexical choices: fashion bloggers frequently use jargon specific to the industry alongside everyday language to appeal to both niche audiences and general readers;
- informal syntax: many posts exhibit informal syntactic structures typical in spoken language rather than formal writing;
- stylistic devices: use of metaphors and similes is prevalent to create vivid imagery related to fashion;
- speech acts: bloggers utilize directives (e.g., “You need this!”) to persuade readers about products while employing expressive speech acts (e.g., sharing excitement about trends);
- politeness strategies: many bloggers adopt a friendly tone with positive politeness strategies aimed at enhancing reader engagement (e.g., using inclusive language) [5, p. 92].

In conclusion, language in fashion blogging is not only used to describe trends, but also to shape how readers perceive beauty and style. Bloggers express aesthetic categories in a flexible and often informal way, using emotional and relatable language instead of only traditional terms.

Fashion blogs combine different styles of speech and actively use linguistic and pragmatic tools to engage and influence the audience. Overall, this shows that language plays a key role in creating aesthetic meaning in modern digital communication.

Список використаних джерел

1. Longman Exams Dictionary. London: Pearson Education Limited, 2006, 1834 p.
2. Macmillan English Dictionary. London: Macmillan, 2007, 1747 p.
3. Hunt Elle. “Royals for Rent: Will Harry and Meghan Become the World’s Biggest Influencers?”, *The Guardian*, 23 January 2020, https://www.theguardian.com/uk-news/2020/jan/23/royals-for-rent-will-harry-and-meghan-become-the-worlds-biggest-influencers (accessed 14 April 2026).
4. Chandler, Albert R. “The Aesthetic Categories.” *The Monist*, vol. 31, no. 3, 1921, pp. 409-419.
5. Atajanova Nazokat Mansur qizi. “The Comparative Analyses of the Linguistic and Pragmatic Features of Fashion Blog Discourse ‘Feyshn-Blog’.” *Problems and Solutions of Scientific and Innovative Research*, vol. 2, no. 5, 2025.

Вікторія Віталіївна Мамона
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
літературознавства та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Олександрівна Ісаєва

Особливості вивчення зарубіжної літератури в школі у цифрову епоху на прикладі вивчення драми Генріка Ібсена «Ляльковий дім»

Впровадження цифрових освітніх інструментів докорінно змінює характер сприйняття інформації учнями, формуючи «мережеве мислення» [1], де ключову роль відіграють візуалізація та інтерактивність [7].

У цих умовах вивчення драматургії Генріка Ібсена набуває особливої ваги, адже його соціально-психологічні конфлікти є підґрунтям для розвитку критичного мислення та емпатії.

Метою дослідження є створення системи ефективних методів та прийомів навчання, спрямованих на вдосконалення уроків зарубіжної літератури із використанням цифрових технологій на прикладі твору Генріка Ібсена «Ляльковий дім»

Особливу роль у шкільній програмі відіграє п'єса «Ляльковий дім», де автор чи не вперше так відверто порушив питання жіночої емансипації та права особистості на самовизначення.

Творчість митця ознаменувала перехід від класичних канонів до «нової драми», де автор зосередився на дослідженні «людської душі», підтексту та відкритому фіналі [3].

Проте сучасні умови вимагають переосмислення традиційних підходів до викладання цієї теми. Ефективне опрацювання тексту «Лялькового дому» сьогодні можливе лише за умови врахування особливостей «цифрового покоління», для якого характерні фрагментарність сприйняття та потреба в інтерактивній взаємодії [4]. У підлітковому віці школярі переходять від конкретного до абстрактного мислення, що дозволяє їм бачити за побутовим сюжетом глибші філософські проблеми [2].

Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що використання наочності та емоційно насичених завдань значно підвищує рівень пізнавальної мотивації старшокласників [5].

Тому розроблена нами система занять під час вивчення драми Г.Ібсена «Ляльковий дім» передбачає комплексне залучення цифрових інструментів на кожному етапі вивчення художнього твору. Звернімо у вагу на такі цифрові сервіси, які можуть бути активно й ефективно використані учителем літератури.

Для реалізації таких завдань, як складання логічних схем та асоціативних кущів, доцільним є використання платформи Coggle. Вона забезпечує наочну структуризацію літературознавчих понять, наприклад, створення асоціативного куща «Нова та стара драма».

Опрацювання життєвого шляху митця, зокрема у формі хронологічного щоденника, набуває більшої ефективності завдяки сервісу Canva, який дозволяє учням поєднувати біографічні факти з елементами інфографіки у вигляді візуальних блоків.

Використання дошки Gynzy сприяє організації евристичної бесіди через аналіз сучасних візуальних образів, зокрема мемів. Це допомагає зацікавити учнів, привернути увагу до терміну «Ібсенізм» та стимулювати обговорення через гумор і наочність.

Дослідження внутрішньої та зовнішньої дії ефективно реалізується за допомогою платформи Linoit, яка забезпечує колективну роботу над структуруванням цитатного матеріалу. Учні працюють у групах, зіставляючи дії персонажів із їхніми внутрішніми переживаннями.

Етап опрацювання образної системи та символіки доцільно підкріплювати сервісом WordArt, що дає змогу створювати асоціативні етюди у формі «хмари слів» навколо ключових образів-символів: ялинки, печива, сім'ї, іграшок, сприяючи глибшому осмисленню підтексту драматичного твору та активізації творчої уяви.

Завершальний етап вивчення драми Г.Ібсена доцільно здійснювати у формі тестування з використанням гейміфікованих платформ Kahoot! та На урок! , зокрема за темою «Стара і нова драма». Це дозволяє автоматизувати перевірку навчальних досягнень і забезпечує оперативний зворотний зв'язок.

У підсумку зазначимо, що цифрові інструменти допомагають оживити драму Генріка Ібсена. Застосування інтерактивних технологій не замінює читання тексту, а стає потужним засобом для його глибшого розуміння [6], допомагаючи учням активізувати аналітичні здібності та знайти власні відповіді на складні моральні дилеми, поставлені Генріком Ібсеном.

Список використаних джерел

1. Каневська О. І. Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури: Посібник з досвіду роботи вчителя української мови та літератури спеціалізованої школи № 64 м. Києва. Київ, 2021.
2. Костюк Г. С. Вікова психологія. К.: Рад. школа, 1976. 272 с.
3. Періг Ю. І. Новаторство драматургії Генріка Ібсена на прикладі п'єси «Ляльковий дім». Відмінності між«старою» і «новою» драмою. *The 1st International Scientific and Practical Conference "Perspectives of Contemporary Science: Theory and Practice"* (4-6 березня 2024). Lviv, Ukraine: SPC "Sci-conf.com.ua", 2024. С. 638–641.
4. Постнікова Л. М. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати? [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: 03.12.2025: https://vseosvita.ua/blogs/dity-pokolinnia-alfa-khto-tse-ta-iak-ikh-vykhovuvaty-48823.html (дата звернення: 03.12.2025).
5. Сидоренко В. В. Психолого-педагогічні й науково-методичні засади сучасного підручника з української літератури для старшої школи. *Українська література в загальноосвітній школі: наук.-метод. журнал*. 2015. № 5. С. 5–14.
6. Templeton, J. Ibsen's women. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
7. Howe N., Strauss W. Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company, 1991. 540 p.

Олександра Ігорівна Марищіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А6.02 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

Вплив віку на вивчення англійської мови

Вивчення англійської мови сьогодні є однією з найважливіших складових освіти, адже англійська використовується у спілкуванні, навчанні, роботі та міжнародних контактах. Особливого значення набуває питання впливу віку на процес опанування іноземної мови, оскільки різні вікові групи по-різному сприймають та засвоюють мовний матеріал.

Розгляд процесу вивчення англійської мови демонструє широкі можливості для вдосконалення технік і підходів до навчання. Розгляд вікових, психологічних та індивідуальних рис учнів дозволяє створювати ефективні навчальні програми, які відповідають їхнім потребам і можливостям. Суттєве значення набуває також мотивація та інтерес осіб, що навчаються, оскільки вони сприяють більш активному включенню до навчального процесу. Розуміння особливостей опанування мови різними категоріями здобувачів освіти допомагає вдосконалити якість навчання та досягати кращих результатів [1].

Навчання іноземної мови дітей дошкільного віку входить до варіативної складової Державного стандарту дошкільної освіти. Опанування іноземної мови може здійснюватися як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти. Водночас важливо враховувати, що ефективність такого навчання можлива лише за умови використання науково обґрунтованих методик. Це сприяє своєчасній соціалізації дитини, формуванню її особистісної культури через ознайомлення з мовою та культурою інших народів, а

також розвитку пізнавальних процесів, зокрема мислення, пам’яті, уваги, уяви, відчуттів і сприймання [2].

Питання щодо віку, з якого доцільно розпочинати навчання іноземних мов, залишається дискусійним. Водночас більшість науковців вважає найсприятливішим періодом для старту навчання дітей віком від 4 до 6 років (Гергель, Негневицька, Полонська, Пулгрем, Пенфілд, Футерман, Шкваріна, Агостон, Андерсон та ін.). На думку дослідників, саме дошкільний вік є сенситивним періодом для оволодіння основами іншомовного мовлення. Аналіз наукових праць підтверджує актуальність дослідження процесу підготовки дітей до іншомовного спілкування.[4]

Беручи до уваги вікові особливості дошкільнят та потреба гарантування їхнього збалансованого розвитку, характерної значущості набуває вибір оптимальних методів навчання. З огляду на це важливо звернути увагу на такі підходи, які забезпечують процес засвоєння іноземної мови природним, зрозумілим і захопливим для дитини. На наш погляд, ігрові прийоми доречно застосовувати на різних етапах вивчення англійської мови: фонетичному, лексичному та синтаксичному. Особливий акцент приділяється становленню правильної вимови, тому на першому етапі часто використовуються вправи з окремими звуками, а також прислів’я, приказки, скоромовки та вірші.

Наприклад, для вдосконалення вимови можна використовувати рольову гру **“Warming up activity”**. The teacher writes short and long vowels on the board using a redmarker ([i–i:], [ʌ–a:], [u–u:], [e–æ], [o–o:]) and voiced and voiceless consonants ([t–d], [f–v], [k–g], [s–z]) using a blue marker. Then the teacher pronounces the sounds, and the studentsrepeat after them. The teacher explains: short sounds should be accompanied by a clap, whilelong sounds should be indicated by snapping fingers. Similarly, voiceless sounds areassociated with clapping, and voiced sounds with snapping. Students take turns asking eachother to identify and demonstrate the sounds using these actions while pointing at them on theboard. After that, they switch roles.

Дорослі здобувачі освіти, порівняно з молодшими віковими групами, мають свій особливий психологічний та соціальний досвід, що зумовлює на процес навчання. Вони зіштовхуються з низкою особливих викликів: обмеженим часом для навчання через професійні та сімейні обов'язки, усталеними мовними стереотипами, зниженням швидкості засвоєння нової інформації, а також внутрішніми перешкодами, такими як страх помилитися або виглядати некомпетентним [3].

Важливим фактором навчання є психологічний стан людини. Страх помилок може знижувати мотивацію та ефективність навчання, тому необхідно створювати позитивну й підтримувальну атмосферу на заняттях.

Для успішного вивчення англійської мови важливо використовувати адаптовані методики, які враховують індивідуальні особливості учнів. Доцільно починати з простих і легко запам’ятовуваних елементів, наприклад базових фраз для повсякденного спілкування. Також ефективними є інтерактивні методи навчання, які полегшують засвоєння матеріалу [1].

Наприклад **(“At the shop”(In the store), “At the hospital” (In the hospital))**, що допомагає використовувати мову в реальних ситуаціях. Такі методи роблять навчання більш зрозумілим, доступним і менш стресовим.

Сьогодні знання англійської мови є важливою складовою як професійної діяльності, так і повсякденного життя людини. У процесі її вивчення особливе значення має мотивація, яка впливає на успішність навчання в різних вікових групах. Викладачу важливо розуміти способи формування мотивації з урахуванням вікових особливостей учнів, адже саме внутрішні стимули спонукають до активного засвоєння мовного матеріалу. Формування мотивації передбачає створення умов, за яких учні усвідомлюють цінність вивчення мови та зацікавлюються навчальним процесом. Ефективне оволодіння англійською мовою можливе лише за умови активної участі самого учня, незалежно від

його віку. Тому мотивація є ключовим чинником, що забезпечує успішність навчання та впливає на його результати.[5]

У підсумку, процес вивчення англійської мови залежить від вікових та індивідуальних особливостей учнів. Ефективність навчання підвищується за умови врахування психологічного стану, мотивації та використання сучасних методик. Важливими є поетапне засвоєння матеріалу та застосування інтерактивних вправ, що сприяють кращому розумінню та доступності навчального процесу. Отже, науково обґрунтований підхід до навчання забезпечує більш якісне опанування англійської мови.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Державний університет «Житомирська політехніка». *Соціально-гуманітарні студії:* інновації, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції (м. Житомир, 16–17 травня 2024 р.). Житомир, 2024.
2. Трофаїла Н. Д. Особливості навчання іноземної мови дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка.* Одеса, 2019. Вип. 16. Т. 2. С. 163–166.
3. Пиркін О. Б. Психолінгвістичні чинники навчання іноземних мов в освіті дорослих. Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Горлівський інститут іноземних мов. Дніпро, 2024.
4. Трофаїла Н.Д. Вплив раннього вивчення іноземних мов на розвиток особистості дитини. *Journal Association "SEPIKE"*. 2022. С. 116-125.
5. Знанецька О. М., Райлянова В. Е. Проблеми мотивації навчання іноземної мови у вищій школі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2(18). Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.

Анна Дмитрівна Мартинюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Вживання англійських форм прислівників вищого ступеня в романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Філософський камінь» та специфіка їх відтворення українською мовою: корпусний підхід

Прислівник є однією з периферійних, але незамінних частин мови. Він ґрунтується на чотирьох повнозначних частинах мови: прикметнику, дієслові, числівнику та іменнику. Його основним завданням є вираження ознаки іншої ознаки. Прислівник використовується в структурі речення в позиції детермінанта або як другорядний член у придієслівній позиції. Він поєднується з опорним словом та дієсловом через прилягання, демонструючи морфологічну незмінність і безкатегорійність.

Вищий ступінь порівняння в українській та англійській мовах характеризується як спільними семантичними рисами, так і спільними структурно-граматичними принципами, незважаючи на типологічні розбіжності між мовами. В українській мові спостерігається переважання синтетичних деривaційних моделей у творенні вищого ступеня, тоді як в англійській мові домінує використання аналітичних конструкцій, що віддзеркалює загальні типологічні особливості граматичної системи обох мов.

Прислівник як частина мови відіграє важливу роль у морфології, як української так і англійської мов. Прислівники мають граматичну категорію ступенів порівняння. Вищий ступінь порівняння має дві форми творення – просту та складену. Для утворення вищого ступеня порівняння прислівників української мови використовуються суфікси *-ш, -іш* у простій формі, та слова *більш, менш* у складеній [2]. Щодо англійської мови, для утворення простої форми прислівника додають суфікс *-er,* складена утворюється з додаванням слова *more* [4].

Корпусна лінгвістика – це відносно нова дисципліна в мовознавстві, на меті якої є опис мови в її природньому вияві, але у спеціально відібраних корпусах текстів. Мовознавці виділяють декілька основних напрямів корпусної лінгвістики, зокрема створення словників та лексикографічні дослідження. Слід зазначити, що корпуси текстів лежать в основі більшості онлайн словників. Завдяки корпусному підходу можна отримати точні дані про лексичну структуру мови, її варіації, а також вивчати шляхом перевірки вживання певних граматичних явищ один з одним [5].

Корпусний підхід може бути використаний для дослідження прислівників, у тому числі вищого ступеня порівняння в українській та англійській мовах. Такий підхід дає інформацію про частоту вживання граматичної категорії у мовленні, найпоширеніші форми вищого ступеня порівняння прислівників, контексти в яких ці прислівники найчастіше вживаються, а також дозволяє визначити закономірність утворення прислівників вищого ступеня порівняння.

Аналіз прислівників вищого ступеня порівняння за допомогою корпусу дозволяє простежити морфологічні та синтаксичні особливості в різних контекстах та конструкціях, У результаті чого можна виявити спільні та відмінні риси у формуванні граматичної категорії як в українській, так і в англійській мовах. Корпусний підхід у вивченні вищого ступеня порівняння прислівників дозволяє аналізувати мовні явища не теоретично, а на основі реальних текстів (корпусів), виявляючи справжню частотність, контекстуальні особливості та функціонування мовних форм. Це забезпечує об’єктивність у вивченні мови [1].

Перекладацьке відтворення форм вищого ступеня порівняння прислівників в україномовному перекладі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Філософський камінь» характеризується широким використанням різноманітних трансформацій, що зумовлено типологічними відмінностями між англійською та українською мовами. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що перекладач не завжди зберігає формальну структуру вищого ступеня, натомість орієнтується на семантичну адекватність і стилістичну природність вислову. Це спричиняє появу низки перекладацьких трансформацій, які можна класифікувати за характером змін.

Відтворення форм вищого ступеня порівняння прислівників у перекладі є складним процесом, який виходить за межі формального відповідника. Проведений аналіз показав, що перекладач орієнтується на досягнення функціональної еквівалентності, зберігаючи зміст і стилістичне забарвлення оригіналу. Домінування граматичних замін свідчить про адаптацію до норм української мови, тоді як використання лексико-граматичних трансформацій забезпечує точність і виразність перекладу [3].

Різні типи форм (прості, складені та суплетивні) по-різному відтворюються у перекладі. Прості форми частіше зберігаються або передаються близькими відповідниками, складені – трансформуються через додаткові лексичні засоби, а суплетивні – зазнають найбільшої кількості смислових змін.

З цього випливає, що переклад форм вищого ступеня порівняння прислівників у романі Дж. Роулінг характеризується гнучкістю, варіативністю та орієнтацією на природність мовлення. Це підтверджує, що перекладацькі трансформації є необхідним інструментом досягнення адекватного художнього перекладу та збереження комунікативного ефекту оригінального тексту.

Використання корпусного підходу додатково підтверджує ефективність дослідження, оскільки дозволяє глибше проаналізувати функціонування прислівників у реальному мовленні, визначити частотність їх уживання та типові контексти.

Отже, переклад форм ступенів порівняння прислівників є складним і багатовимірним процесом, що вимагає гнучкості, мовної чутливості та врахування норм цільової мови. Це підтверджує важливість перекладацьких трансформацій як необхідного інструменту для досягнення адекватного та художньо повноцінного перекладу.

Список використаних джерел

1. Ванівська О. І. Основні підходи до аналізу мовних даних у корпусній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія".* Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 27. С. 3–8. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_3 (дата звернення: 17.04.2026).

2. Жовтобрюх, М. А. Курс сучасної української літературної мови: [у 2 ч.] / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. Київ: Рад. шк., 1965. Режим доступу: https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000852 (дата звернення: 17.04.2026).

3. Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2015. № 19, том 2. Режим доступу: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v19\part_2/Filologi19-2.pdf#page=143 (дата звернення: 17.04.2026).

4. Кущ Є. О. (Уклад.). Тексти (конспект) лекцій з дисципліни "Порівняльна граматика англійської та української мов" для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 7.030507 "Переклад". 2010. https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b9c0665-fc38-4971-9117-088564885b19/content (дата звернення: 17.04.2026).

5. Монахова Т. В. Застосування прийомів корпусної лінгвістики в лексикографії. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили.* Сер.: Філологія. Мовознавство. 2009. Т. 98, Вип. 85. С. 55–60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2009_98_85_13. (дата звернення: 17.04.2026).

Дарина Олегівна Масло
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Тетяна Анатоліївна Пахарєва

Рецепція та трансформація фаустівських мотивів у німецькому та англійському романтизмі (на прикладі трагедії Й.-В. Гете «Фауст», роману М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» та поеми Дж. Г. Байрона «Манфред»)

Поняття **«вічного образу»** є одним із найважливіших у літературознавстві, адже воно допомагає пояснити, чому деякі персонажі та мотиви не втрачають своєї актуальності протягом багатьох епох. Такі образи не просто повторюються в різних творах, а щоразу переосмислюються та набувають нових сенсів відповідно до історичних, культурних і філософських контекстів [4]. Одним із таких вічних образів є архетип

Фауста, оскільки він втілює універсальні проблеми людства: постійне прагнення до самовдосконалення, бажання вийти за межі можливого, незадоволення усталеними межами знання й існування, моральний вибір і відповідальність за наслідки власних дій [3]. Його особливість полягає в тому, що в різні літературні періоди цей образ зберігає свою основну суть, але набуває нових змістових відтінків. Особливо виразно це простежується в добу романтизму, де фаустівський архетип отримує різні інтерпретації, зокрема, в німецькій та англійській літературних традиціях.

Німецький романтизм сформувався як реакція на раціоналізм Просвітництва та під впливом німецької класичної філософії. Людина – частина великого цілісного світу, своєрідний мікрокосм, у якому відображається Всесвіт. Саме тому вони вважали, що особистість повинна втілювати себе в усіх можливих вимірах буття, розвиваючи свої здібності гармонійно та вільно [2]. Водночас людина в їхньому розумінні завжди залишається незавершеною, роздвоєною, але саме це робить її здатною до безкінечного розвитку й, зрештою, до спасіння через любов і діяльність. Німецька антропологічна модель – це оптимістично-трагедійна концепція людини як істоти, що живе між реальністю та ідеалом, між бажанням осягнути безмежне й власною скінченністю [5].

Англійський романтизм виникає на тлі великих історичних катаклізмів кінця XVIII – початку XIX століття: Великої французької та індустріальної революцій, розчарування в раціоналізмі Просвітництва. Перше покоління романтиків (Вільям Вордсворт, Семюел Кольрідж) ще зберігало віру в гармонійний зв'язок людини з природою. Але водночас уже в **«Поемі про Старого Мореплавця»** (1797) Кольрідж вводить мотив порушення космічного порядку й вічного каяття, що стане наскрізним для другого покоління, представники якого (Байрон, Персі Шеллі) приходять до значно трагічнішого та драматичнішого розуміння людського існування [1]. Саме тут англійський романтизм радикально переосмислює німецьку концепцію людини: з'являється глибокий песимізм, відчуття розриву між особистістю та світом, приречення на самотність та страждання.

У романі Мері Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» фаустівський архетип найповніше втілюється через образ Віктора Франкенштейна, який, подібно до вченого, відчуває огиду до обмеженості людського знання й прагне проникнути в таємницю життя. Обидва герої бажають осягнути «те, що тримає світ у глибині», прорвати межу між смертним і божественним, однак, на відміну від Фауста, Віктор укладає своєрідну «угоду» не з зовнішньою метафізичною силою, а з самим собою: його «диявол» – власна гордість, науковий ентузіазм і відмова від будь-якої етичної межі. Акт створення штучної істоти – найочевидніше й найглибше відлуння «Фауста». Однак якщо в Гете, створений Вагнером, гомункулус – це «маленька людина в колбі», яка є чистим духом і прагне втілення, а кульмінація – космічний синтез, то в Шеллі цей сюжет зазнає повної інверсії: створена істота стає втіленням наслідків людської амбіції та втечі від відповідальності за власні дії. Зло в романі вже не зовнішня сила, як Мефістофель у Гете, а продукт людського вибору. Фаустівський архетип у романі трансформується з метафізичного бунту проти Бога на науковий бунт проти природного порядку речей; з трагедії, що завершується спасінням через вічне прагнення, на трагедію безнадійного самознищення.

У поемі Джорджа Гордона Байрона «Манфред» фаустівський архетип постає у дистильованому вигляді, ніби очищеному від усього, що могло б залишити героєві хоча б найменшу надію на примирення чи спасіння. Манфред пройшов усі основні етапи фаустівського шляху – угоду з пеклом, всемогутність, катастрофу, каяття – і залишився наодинці з абсолютною самотністю, гордістю та відмовою від будь-якої зовнішньої сили. Герой – це Фауст без Мефістофеля, без Гретхен і без спасіння. Це Фауст, який переміг – і саме тому приречений. Найглибша трагедія Манфреда пов'язана з пам'яттю про Астарту, яка стає своєрідною інверсією образу Гретхен. Однак якщо в Гете жіноче начало пов'язане з можливістю спасіння, то в Байрона воно свідомо усувається, адже це

те, що було знищене гордістю героя і вже ніколи не повернеться. Кульмінаційна сцена смерті Манфреда є радикальним запереченням гетевського фіналу: герой відмовляється від будь-якого спасіння, ні Бог, ні диявол не мають над ним влади, бо він сам став своїм Богом і дияволом, зберігаючи себе до останнього.

Зіставний аналіз трьох текстів «Фауста» Й. -В. Гете, «Франкенштейна, або Сучасного Прометея» М. Шеллі та «Манфреда» Дж. Г. Байрона дає змогу простежити послідовну трансформацію фаустівського архетипу від німецької оптимістично-трагедійної моделі до глибоко песимістичних англійських варіантів. Передусім це виявляється **онтологічному статусі межі:** в Гете межа між людським і божественним є динамічною, що постійно розширюється завдяки вічному прагненню, в Шеллі – абсолютною й непроникною, де Віктор переступає її – і замість Бога знаходить лише монстра, своє власне дзеркало, а в Байрона її подолання вже втратило сенс. Так само змінюється й **статус диявола**: від зовнішнього Мефістофеля, необхідної частини в світовому порядку в Гете через інтеріоризацію в Шеллі, де монстр виступає як alter ego творця до повної відсутності демонічного в «Манфреді», адже герой сам є своїм Мефістофелем. Трансформується й **жіноче начало**: в Гете – Гретхен, Вічна Жіночність є рятівним, в Шеллі жіноче знищене ще до початку дії (смерть матері Віктора) і остаточно – знищенням недобробленої «нареченої» монстра, тоді як у Байрона Астарта – єдина жінка – існує лише як мовчазна відсутність. Змінюється й фінал: у Гете смерть героя завершується спасінням і піднесенням до вищих сфер, у Шеллі фінал веде до взаємного знищення творця й творіння, тоді як у Байрона смерть Манфреда постає як горда перемога, остання й найвища форма свободи. Отже, роман М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» та поема Дж. Г. Байрона «Манфред» завершують романтичну трансформацію фаустівського міфу, відкриваючи нову культурну епоху, в якій людина залишається віч-на-віч із власною свободою, відповідальністю та породженими ними наслідками.

Список використаних джерел

1. Анненкова, О. С. Історія англійської літератури: від Середньовіччя до Романтизму. Підручник / О.С. Анненкова. Київ: Основа, 2024. 328 с.

2. Безруков А. В. Історія зарубіжної літератури: від романтизму до постмодернізму: навч. пос. для студентів філологічних спеціальностей ЗВН. Дніпро, 2021. 187 с.

3. Борисевич І. Трансформація фаустівських алюзій у полікультурному просторі. *Волинь філологічна: текст і контекст.* Вип. 7. Луцьк, 2009. С. 35–44.

4. Волков, А. Р., 1995. Традиційні сюжети та образи (деякі питання теорії). *Питання літературознавства* : наук. зб. Чернівці : Рута, 2, с. 3–15.

5. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 416 с.

Єлизавета Володимирівна Мацько
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Марія Іванівна Онищук

Реєстр українських відповідників англійських підрядних сполучників місця в перекладі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»

Переклад художнього тексту є складним процесом, що передбачає не лише точну передачу змісту оригіналу, але й збереження його стилістичних та граматичних особливостей. Особливу роль у цьому відіграють сполучники, зокрема підрядні сполучники місця, які забезпечують просторову організацію тексту і визначають відношення між частинами складного речення (Швачко, Кобякова, 2010). У контексті перекладу роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» аналіз відповідних засобів вираження просторових відношень відкриває широкі можливості для дослідження перекладацьких стратегій.

Підрядні сполучники місця в англійській мові утворюють порівняно невелику, але функціонально важливу групу синтаксичних одиниць. Найпоширенішими серед них є *where, wherever та whence*, які по-різному реалізуються у структурі складного речення залежно від контексту. Сполучник *where* є найбільш уживаним і може виступати як у розповідному, так і в питальному тексті, вводячи підрядне речення місця або відносне підрядне речення, що уточнює місце дії, наприклад: *“They followed him down a passageway out of sight of the marble staircase and into a hall where the walls were covered with portraits.” - «Вони пішли за ним коридором, геть від мармурових сходів, у залу, де стіни були вкриті портретами.»* (Rowling, 1997; Роулінг, 2002). У цьому випадку *where* вводить підрядне означальне речення з конкретизацією місця дії. *Wherever*, у свою чергу, підкреслює узагальнений або необмежений характер просторового відношення, як от: *“I’ll be there, wherever you are.” - «Я буду там, де б ти не був.»* (Rowling, 1997; Роулінг, 2002). *Wherever* підкреслює узагальнений або необмежений характер просторового відношення, а *whence* трапляється переважно в текстах книжного стилю і вказує на місце, звідки відбувається рух.

В українській мові для сполучника *wherever* в українському перекладі виявлено кілька функціональних відповідників. Найбільш нейтральним з них є *де б не*, яке передає значення узагальненої просторовості й вказує на байдужість до конкретного місця дії, наприклад: *“Wherever he went, people stared at him.” - «Де б він не з’являвся, люди витріщалися на нього.»* (Rowling, 1997; Роулінг, 2002). У тих випадках, коли оригінал підкреслює повторюваність або широту охоплення простору перекладач вдається до поєднань типу *усюди де* або *скрізь де*, що надає висловлюванню додаткової емфатичної сили. Такий вибір відповідника свідчить про усвідомлений підхід до відтворення семантичної структури оригінального речення.

Систематизований перелік українських відповідників підрядних сполучників місця може слугувати практичним матеріалом для вивчення перекладацьких стратегій у парі англійська – українська мова. Крім того, він може бути використаний у лексикографічній практиці при укладанні двомовних словників синтаксичних одиниць або навчальних посібників із теорії та практики перекладу. Системна реєстрація відповідників із урахуванням їхнього контекстуального оточення дозволяє отримати більш точне і повне уявлення про закономірності функціонування підрядних сполучників у художньому тексті. До прикладу, у реченні *“This was where he’d seen the Snitch before.”*

- *«Саме тут він уже бачив снітч.»* (Rowling, 1997; Роулінг, 2002) переклад демонструє точне відтворення просторової вказівки через *де/тут*.

Отже, аналіз українських відповідників англійських підрядних сполучників місця в перекладі роману «Гаррі Поттер і філософський камінь» підтверджує, що перекладач використовує широкий арсенал синтаксичних засобів для адекватного відтворення просторових відношень. Основними відповідниками *where* є *де* та *куди*, тоді як для *wherever* характерні *де б не, усюди де* та *скрізь де*. Ці дані свідчать про системний характер перекладацьких рішень і відкривають перспективи для подальшого дослідження синтаксичних аспектів перекладу художньої прози.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Т.П. Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект. Київ : Видавництво «ДП Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. 342 с.
2. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
3. Швачко С.О., Кобякова І.К. Вступ до мовознавства. Суми : СумДУ, 2010. 204 с.
4. Роулінг, Дж.К. (2002). *Гаррі Поттер і філософський камінь*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 320 с.
5. Rowling, J.K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury Publishing. 223 p.

Дар'я Ігорівна Мезенцева
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Linguistic Ways of Conveying Emotions in English Psychological Blogs

The study of linguistic ways of conveying emotions in English psychological blogs occupies an important place at the intersection of psycholinguistics, discourse analysis, and digital communication studies. In the contemporary digital environment, psychological blogs have become a significant medium through which individuals articulate inner experiences, reflect on mental health, and establish empathetic connections with readers. Unlike traditional academic or clinical discourse, such blogs are characterized by a hybrid communicative nature that combines elements of personal narrative, professional reflection, and interactive engagement.

One of the primary linguistic means of conveying emotions in English psychological blogs is lexical choice. Emotional vocabulary, including adjectives, adverbs, and evaluative nouns, serves as a direct indicator of the author's affective state. Words such as "overwhelmed," "anxious," "relieved," or "hopeful" carry explicit emotional meanings and allow bloggers to articulate nuanced psychological experiences. Sadiqzade highlights that emotional lexicon is deeply influenced by cultural and contextual factors, shaping how emotions are categorized and verbalized in different linguistic communities [4, p. 44]. In English-language psychological blogs, this lexical repertoire is often enriched by colloquial expressions and metaphorical language, which enhance the authenticity and immediacy of emotional expression.

Metaphor, in particular, plays a crucial role in representing complex emotional states that may be difficult to describe through literal language. Bloggers frequently employ conceptual metaphors such as “feeling trapped,” “carrying a heavy burden,” or “being on an emotional rollercoaster” to convey abstract psychological experiences in a more tangible form. These metaphors not only facilitate understanding but also create a shared experiential framework between the writer and the reader. As noted in contemporary linguistic research, metaphorical language serves as a cognitive tool that bridges the gap between internal emotional states and their external linguistic representation [3]. In psychological blogs, this function is particularly evident, as authors strive to make their personal experiences relatable and comprehensible.

Another important linguistic strategy involves the use of syntactic structures that reflect emotional intensity and subjectivity. Short, fragmented sentences, rhetorical questions, and exclamatory constructions are commonly used to convey heightened emotional states. For instance, a blogger describing anxiety may write: “I couldn’t breathe. I couldn’t think. Why does this keep happening?” Such syntactic patterns mirror the cognitive and emotional processes associated with stress or distress, thereby enhancing the expressive power of the text. Zalužna and Mahlona emphasize that modern English-language online discourse often employs conversational syntax to create a sense of immediacy and emotional authenticity [1, p. 43].

The role of pragmatics in conveying emotions in psychological blogs cannot be overlooked. Emotional meaning is often constructed not only through explicit linguistic markers but also through contextual and inferential processes. Bloggers rely on shared knowledge, cultural norms, and implicit assumptions to communicate their emotional states effectively. For instance, the use of irony or understatement may convey emotions indirectly, requiring the reader to interpret the intended meaning based on contextual cues. Denysova’s corpus-based research demonstrates that collocations and recurrent lexical patterns play a crucial role in shaping discourse meaning, including emotional connotations [2, p. 48]. In psychological blogs, such patterns contribute to the creation of a recognizable emotional style, which can influence reader expectations and engagement.

Furthermore, narrative structure plays a crucial role in organizing emotional expression in psychological blogs. Personal stories, often structured around a problem-solution framework, allow authors to present their emotional journeys in a coherent and meaningful way. The progression from negative to positive emotions, such as from despair to hope or from anxiety to acceptance, reflects not only individual experiences but also broader cultural narratives about mental health and resilience. Sadiqzade points out that the linguistic representation of emotions is closely linked to narrative conventions, which shape how emotional experiences are framed and interpreted [4, p. 49]. In this sense, psychological blogs can be seen as both linguistic and cultural artifacts, reflecting the values and norms of contemporary society.

In conclusion, the linguistic ways of conveying emotions in English psychological blogs are multifaceted and dynamic, encompassing lexical, syntactic, stylistic, pragmatic, and multimodal dimensions. These linguistic resources work together to create rich and nuanced representations of emotional experiences, enabling bloggers to communicate effectively with their audience and foster meaningful connections. The analysis of this genre reveals the intricate relationship between language, emotion, and digital communication, highlighting the role of linguistic creativity in shaping contemporary forms of self-expression. As research in this field continues to evolve, further studies may explore the impact of technological innovations, cultural differences, and individual variation on the linguistic expression of emotions, contributing to a deeper understanding of the complex interplay between language and human experience.

Список використаних джерел

1. Залужна О., Магльона В. Вербалізація емоційних станів у сучасному англійськомовному розмовному інтернет-дискурсі (на матеріалі відеооглядів

косметичної продукції). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. № 206. С. 41–46. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-6 (дата звернення: 17.04.2026).

2. Denysova N. B. Дискурс онлайн-навчання через леми й колокації: корпусний методологічний підхід. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. № 1(214). С. 46–53. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.1-5 (дата звернення: 17.04.2026).

3. Ghobain E.A., Mahdi H.S., Al-Nofaie H. Editorial: Words and emotions. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1486294 (дата звернення: 17.04.2026).

4. Sadiqzade Z. The Linguistic Expression of Emotion: A Cross-Cultural Analysis. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*. 2025. № 2(3). P. 42-54. DOI: https://doi.org/10.69760/egjlle.2500195 (дата звернення: 17.04.2026).

Олександра Олександрівна Медведєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Особливості використання онлайн-сервісів для формування англомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів 8 класу

У процесі вивчення іноземної мови важливе місце займає розвиток навичок аудіювання як складової мовленнєвої компетентності. Пригода К. та Гандабура О. вважають, що: «Аудіювання – це процес сприйняття усного тексту та розуміння головної його ідеї без використання транскрипту, або ж інших допоміжних письмових засобів» [2, с. 164].

Сьогодні ж існує великий спектр можливостей для ефективного розвитку цих навичок, зокрема завдяки онлайн сервісам. Під даним визначенням ми розуміємо такі цифрові освітні платформи та інструменти, які забезпечують доступ до аудіо/відеоматеріалів, а також інтерактивних завдань, спрямованих на формування та розвиток умінь сприйняття і розуміння іншомовного мовлення на слух.

Використання цих платформ суттєво розширює можливості вчителя для проведення аудіювання, роблячи заняття більш сучасним, динамічним та захопливим для учнів [1;7, с. 36].

Серед найпоширеніших онлайн-сервісів у процесі навчання аудіювання школярів середньої школи Nazia H. зазначає «BBC podcasts», «American English», «Learn English Kids» та «Leaning English» від платформи Voice of America [5, с. 36 – 38].

Djabbarova N. підкреслює, що задля ефективного розвитку навичок аудіювання учні можуть користуватись мультимедійним контентом з таких платформ: «News in levels», «YouGlish» та «Randal`s ESL Cyber Listening Lab» [4, с. 32].

Ми вважаємо, що перелік ефективних платформ можна доповнити такими відомими сервісами, як «Magic School AI» та «ISLCollective», які виступають потужними інструментами при формуванні зазначеної компетентності.

«ISLCollective» - це онлайн-платформа для навчання англійської мови, яка надає учням доступ переважно до відеоматеріалів з інтерактивними вправами. Учні можуть слухати записи та дивитись відео і відразу отримувати завдання, адже відео може зупинитися в будь-який момент і продовжиться лише після відповіді на поставлене питання. Вчителі мають можливість завантаження цих завдань у форматі WORD чи

PowerPoint для роздаткових матеріалів. Крім того, платформа пропонує інструмент для створення відео-вікторин, що робить уроки більш ефективними [3, с. 56].

Нові файли із вправами та відео-завдання з'являються на платформі щодня, адже кожен бажаючий (переважно вчителі з усього світу) може розробити і додати власні відео-уроки за необхідною темою, які будуть доступні іншим користувачам.

Наступна не менш цікава платформа, яка наразі ще не настільки відома, але набуває стрімкого поширення має назву «Magic School AI». Навіть у назві можна почути приставку «AI», що означає, що вона функціонує на основі штучного інтелекту, що слідує новітнім тенденціям навчання.

Lozano J. та Ramos Y. зазначають, що «Magic School AI» може виконувати роль цифрового помічника для вчителя, надаючи можливість створювати різні матеріали, як от робочі аркуші чи вікторини. Платформа дозволяє створювати будь-які завдання відповідно до рівня знань та умінь школярів, що робить процес формування компетентності в аудіюванні більш простим та ефективним [6, с. 2].

Цікаво, що даний сервіс має поділ на розділи для подальшої роботи: для вчителів та окремо для учнів. Серед функцій першого можна побачити надзвичайну кількість ефективних інструментів, як от: «Presentation Generator», «Educational Song Generator», «Worksheet Generator» тощо. Вбудований штучний інтелект навіть може повністю розробити готовий план до уроку за обраною вами темою за допомогою інструменту «Lesson Plan».

У розділі для учнів цікавими є «AI Learning Assistant», де школярі можуть поспілкуватись зі штучним інтелектом на будь-яку тему, «Step by Step», що допоможе покроково розібрати будь-яке завдання, а також «Song Generator», що є ефективним інструментом для розвитку навичок в аудіюванні.

В контексті зазначеного питання, на нашу думку, дійсно важливо, що «Magic School AI» дозволяє створювати завдання на основі відео з «YouTube» у розділі «YouTube video Questions». Дуже зручно, що в цьому розділі вчитель може обрати клас, в якому навчаються учні, тип та кількість питань до аудіо/відеоматеріалу: «multiple choice», «free response» або ж «true or false». На жаль, даний сервіс не надає можливості перегляду відео і для розробки завдань вчителю необхідно самостійно знайти його текстову версію у додатку «YouTube».

Отже, можна дійти висновку, що онлайн-сервіси, такі як «ISLCollective» та «Magic School AI», дійсно надають широкі можливості для інтерактивного навчання та формування навичок сприйняття іншомовного мовлення на слух. Можемо зазначити, що робота з «Magic School AI» займає набагато менше часу у вчителя для підготовки завдань, порівняно з «ISLCollective», де повністю вся робота з розробки інтерактивного відео покладається на вчителя.

Кожен із сервісів має свої переваги та особливості, що дозволяє вчителю обирати оптимальні інструменти відповідно до теми уроку та рівня підготовки учнів. Але сучасні технології постійно змінюються та розвиваються, тому питання використання онлайн-сервісів у навчанні аудіювання учнів 8 класу залишається надзвичайно актуальним і надалі.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко, В., Семененко, Г. (2026). Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка»*, 2(22), 635–647. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647

2. Пригода К., Гандабура О. Стратегії навчання аудіювання та розвитку аудитивної навички учнів старших класів. *Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах євроінтеграції : Матеріали III Міжнар. науково-практ. інтернет-конф.*, м. Хмельницький. 2023. С. 164.

3. Шевчук К. Ю. Формування англомовної компетентності учнів 9-х класів в аудіюванні за допомогою навчальних онлайн платформ. 2023. С. 56.

4. Djabbarova N. K. Teaching listening skills with online digital tools. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*. 2021. P. 32.

5. Hasan N. Exploring Web Resources for Teaching of English Language Skills. *Journal of English Language Teaching*. 2022. Vol. 64, no. 6. P. 34–42.

6. Lozano J. R., Ramos Y. Enhancing English Language Teaching Through AI: The Case of Magic School AI. Facultad de Ciencias y Educación, Universidad Distrital Francisco José de Caldas Educacion en Tecnologia. 2024. P. 2.

7. Wu J., Zhou R., Xia W. Improving English listening and speaking abilities in online interactive platforms. *International Journal of Emerging Technologies in Learning* (Online). 2023. Vol. 18, no. 18. P. 36.

Богдана Володимирівна Мережко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання
іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Використання онлайн-ресурсів BBC Learning English та ReadTheory для формування навичок іншомовного переглядового читання учнів 10 класу

Ключові слова: *переглядове читання, онлайн-ресурси, BBC Learning English, ReadTheory, старша школа, іноземна мова, навички читання, адаптивне навчання, автентичні тексти, мотивація.*

Сутність проблеми. Проблема навчання переглядового читання у старшій школі пов’язана насамперед із браком автентичного мовного матеріалу та одноманітністю завдань, що знижують зацікавленість учнів. Підручникові тексти рідко відповідають реальній комунікативній ситуації, тоді як переглядове читання як навичка формується саме на матеріалі, наближеному до справжнього мовленнєвого середовища [3]. Онлайн-платформи BBC Learning English та ReadTheory дають змогу залучати учнів до роботи з оригінальними англомовними текстами різної жанрової природи й автоматично регулювати рівень складності залежно від навчального прогресу. Це ставить питання про доцільність і методичні умови їх систематичного використання на уроках іноземної мови в 10 класі.

Мета: дослідити методичні умови та практичну ефективність застосування онлайн-ресурсів BBC Learning English та ReadTheory під час формування навичок іншомовного переглядового читання учнів 10 класу.

Завдання: схарактеризувати переглядове читання як вид мовленнєвої діяльності учнів старшої школи; виявити дидактичний потенціал платформ BBC Learning English та ReadTheory; розробити поетапний комплекс вправ на основі зазначених ресурсів; визначити результативність комплексу за підсумками педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Переглядове читання - це вид рецептивної мовленнєвої діяльності, спрямований на швидке вилучення з тексту ключових ідей, фактів або структурних елементів без суцільного сприйняття усього матеріалу. Для його формування важливо систематично пропонувати учням тексти різного обсягу й тематики, що відтворюють реальні умови іноземномовного читання [1].

BBC Learning English - це ресурс Британської мовленнєвої корпорації, який містить рубриковані за рівнями складності новинні, публіцистичні та культурологічні тексти з готовими завданнями до них. Перевагою платформи є регулярне оновлення матеріалів, що забезпечує тематичну актуальність і природне занурення учня в автентичний мовний контекст. ReadTheory функціонує за принципом адаптивного навчання: система аналізує відповіді учня і добирає наступний текст відповідного рівня, а також фіксує динаміку прогресу [5]. Це дозволяє диференціювати роботу навіть у межах одного класу, де рівні учнів суттєво різняться.

Розроблений комплекс вправ реалізувався поетапно. На дотекстовому етапі (pre-reading) учні прогнозували зміст за заголовком та виділеними ключовими словами, виконували лексичне підготовче завдання. На текстовому етапі (while-reading) - знаходили конкретні факти, орієнтувалися в структурі тексту, визначали головну думку параграфу чи всього матеріалу за обмежений час. Після текстовий етап (post-reading) передбачав узагальнювальні та аналітичні завдання: порівняння джерел, відновлення логіки тексту, коротке усне резюмування [2].

Результати тестування після проходження комплексу вправ засвідчили такий розподіл рівнів засвоєння: швидкість читання - 84,3% (високий рівень), орієнтація в тексті - 86,0% (високий рівень), визначення основної ідеї -80,7% (високий рівень), аналітичні та узагальнювальні навички - 78,0% (задовільний рівень), мотивація та зацікавленість - 83,3% (високий рівень). Найнижчий показник в аналітичній групі пояснюється тим, що відповідні вміння потребують тривалішого і системнішого тренування, ніж було передбачено в межах одного етапу дослідження.

У зворотному зв'язку учні відзначали, що ReadTheory підтримує відчуття власного прогресу завдяки видимій статистиці, а BBC Learning English приваблює актуальністю тематики. Водночас частина учнів потребувала більше часу для виконання завдань на платформах, що вказує на необхідність планування часового ресурсу уроку з урахуванням індивідуального темпу роботи [2].

Висновки. Застосування BBC Learning English та ReadTheory у поетапній системі вправ є методично обґрунтованим підходом до формування навичок переглядового читання в учнів 10 класу. Платформи взаємодоповнюють одна одну: перша забезпечує автентичність і жанрову різноманітність текстів, друга - адаптивність і систематичний контроль прогресу [4]. Одержані результати підтверджують доцільність інтеграції зазначених ресурсів у практику викладання іноземної мови у старшій школі. Перспективу подальших досліджень становить розроблення диференційованих завдань для учнів із різним початковим рівнем читацьких умінь.

Список використаних джерел

1. Алєксєєва С. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. *Ukrainian educational journal*. 2023. № 1. С. 59–65.

2. Медведєва А. Використання інтернет-ресурсів та онлайн-платформ у навчанні іноземних мов. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 5(23).

3. Романюк В. Аналіз використання онлайн-ресурсів, мобільних додатків та інших технологій у навчальному процесі. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 1(35).

2. Ступак О. Використання онлайн ресурсів для підготовки майбутніх учителів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. Т. 2, № 14. С. 70–77.

3. Adventure Travel. British Council. 2025. URL: https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/reading/b1-reading/adventure-travel (дата звернення: 02.02.2026).

Вікторія Дмитрівна Михайленко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри
прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Підрядні сполучники часу англійської мови й особливості їхнього перекладу українською мовою: корпусний підхід

Переклад тексту, особливо художнього, вимагає від перекладача високого рівня мовної компетенції з володінням перекладацьких технік задля збереження логіко-хронологічної структури оригіналу та реалізації часових відношень. Під час дослідження було проаналізовано особливості відтворення англійських підрядних сполучників часу в україномовному перекладі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь».

Робота ґрунтується на корпусному підході, що передбачає аналіз мовних одиниць у великих масивах текстів для отримання об'єктивних результатів. Для дослідження, ми застосували паралельний корпус, сформований із тексту оригіналу та його перекладу. Процес включав створення суцільної вибірки речень із підрядними сполучниками часу (*when, while, until, before, once, since, as soon as, after*), встановлення їхніх еквівалентів у мові перекладу, а також систематизацію виявлених перекладацьких трансформацій у межах граматичного, семантичного й кількісного вимірах.

Теоретичною основою для вивчення трансформацій, під час перекладу, стала класифікація С. Максімова, завдяки якій виокремили такі типи:

Генералізація – заміна вузького за значенням слова на більш широке: *«'Now, I want a nice fair game, all of you,' she said,* ***once*** *they were all gathered around her» // «– Що ж, маю надію, що всі ви будете грати чесно і без порушень, – сказала вона,* ***коли*** *гравці зібралися довкола».* В цьому реченні перекладач сполучник *once* замінює на більш універсальний *коли*. Це спрощує синтаксис, зберігаючи значення послідовності.

Диференціація – уточнення значення залежно від контексту. До прикладу речення: *«It was a while* ***before*** *any of them said anything»// «Минуло чимало часу,* ***перш ніж*** *до них знову повернулася мова».* Український еквівалент *перш ніж* підкреслює тривалість дії.

Конкретизація – звуження значення слова, щоб додати більшої точності, саме це ми бачимо у прикладі: *«'Ever* ***since*** *you mentioned Nicolas Flamel we've been trying to find out who he is'»// «Просто* ***відколи*** *ви згадали Ніколаса Фламеля, ми все хочемо з'ясувати, хто це»,* де сполучник *відколи* використали для відтворення *since*, що акцентує на неперервності процесу.

Модуляція – включає зміну значення слова або фрази через встановлення логічних зв'язків. Хоч це і є однією з найскладніших перекладацьких трансформацій, В. Морозов зумів вдало використати це у своєму перекладі *«Harry Potter not knowin' his own story* ***when*** *every kid in our world knows his name!'» // «Гаррі Поттер нічого не знає про себе,* ***тоді як*** *у нашому світі його ім'я знає кожна дитина!».* Сполучник *when* в перекладі звучить *тоді як*, створюючи в реченні необхідний логічний контраст.

Антонімічний переклад – одна із трансформацій, що слугує для заміни граматичної форми речення (стверджувально на заперечну чи навпаки) у поєднанні з використанням лексичного антоніма. Проте під час аналізу текстів виявили інший тип перекладацької трансформації – **псевдоантонімічний переклад**, оскільки через лексичну природу сполучника не можливо використовувати антонімічні відношення. До прикладу речення: *«At that moment the telephone rang and Aunt Petunia went to answer it*

while *Harry and Uncle Vernon watched Dudley unwrap the racing bike, a cine-camera, a remote-control aeroplane, sixteen new computer games and a video recorder» // «Задзвонив телефон, і тітка Петунія вийшла з кухні,* ***а*** *Гаррі з дядьком Верноном стежили, як Дадлі розпаковував спортивний велосипед, кіноапарат, літак з дистанційним керуванням, шістнадцять нових комп'ютерних ігор і відеомагнітофон».* Специфічна заміна підрядного сполучника сурядним (*while – а*) зі збереженням загального змісту, що кваліфікується як граматична опозиція.

Переміщення – це зміна розташування граматичних елементів (слів, словосполучень або частин складного речення) при перекладі. Ця трансформація зумовлена розбіжностями у фіксованому порядку слів в англійській мові та гнучкішому синтаксисі української мови, а також потребою в актуальному членуванні речення (виділенні головної інформації): *«Neville's robes had barely whipped round the corner* ***when*** *they heard Filch enter the trophy room» // «****Щойно*** *Невілова мантія зникла за рогом, як Філч крізь другі двері увійшов до кімнати з трофеями».* Перекладач переміщує акцент, перетворюючи англійське головне речення на українське підрядне часу. Це дозволяє логічно вибудувати хронологію: спочатку зникла мантія, а потім з'явився Філч.

Вилучення – це упущення певних елементів в реченні оригіналу під час перекладу, щоб не перевантажувати текст. *«The Sorting is a very important ceremony because,* ***while you are here****, your house will be something like your family within Hogwarts» // «Церемонія Сортування дуже важлива,* ***бо*** *гуртожиток у Ґоґвортсі замінить вам родину».* У цьому випадку В. Морозов замінює конструкцію *while you are here* на простий сполучник *бо*, щоб уникнути надлишкових структур в перекладеному творі.

Компенсація – це трансформація, під час якої втрачений елемент змісту відтворюється іншими засобами у тексті. Під час дослідження не було виявлено даного виду перекладацької трансформації, адже підрядні сполучники часу характеризуються відносно стабільною семантикою і мають багато прямих відповідників. Втрати, що виникають при граматичних змінах, зазвичай нівелюються контекстом самого речення, що робить додаткове введення компенсувальних елементів зайвими.

Проведене дослідження показує, що застосування корпусного підходу разом з класифікацією С. Максімова дозволяє виявити закономірності трансформаційної адаптації часових сполучників. Отримані результати доводять, що переклад Віктора Морозова ґрунтується на глибокій структурній адаптації англійських аналітичних конструкцій до синтетичного ладу української мови. Використання перекладачем ***диференціації*** та ***конкретизації*** свідчить про прагнення до максимальної експліцитності темпоральних зв'язків, що, у поєднанні з варіативністю граматичних замін, забезпечує високий рівень адекватності та стилістичної цілісності перекладу.

Список використаних джерел

1. Голощук С. Л. Корпусна лінгвістика: сучасний стан та перспективи досліджень. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 2021 (22), 7. https://apfp.khmnu.edu.ua/index.php/apfp/article/view/143/144

2. Максімов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту (2-ге вид.). Ленвіт, 2012.

3. Роулінг, Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 320 с.

4. Rowling, J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury Publishing, 1997. 223 p.

Юлія Богданівна Могила
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Надія Олександрівна Бреславець

Вплив рідної мови на вивчення англійської граматики

У сучасному світі для забезпечення точності та якості спілкування вирішальну роль відіграє граматика англійської мови. Проте одним із чинників, що створює труднощі у процесі її вивчення, є вплив рідної мови. Він полягає в тому, що учні часто переносять граматичні структури зі своєї рідної мови на англійську. Унаслідок відмінності між цими мовами виникають певні помилки у використанні граматичних форм.

Мовна інтерференція – це явище, під час якого при вивченні англійської мови людина несвідомо використовує правила рідної мови. Вона виникає тоді, коли між англійською та українською мовами існують відмінності. Проте вплив або ж «передача» рідної мови може бути як негативною (у випадку, коли граматичні правила різні, що й призводить до помилок; наприклад: побудова пасивного стану: в українській мові пасив утворюється через постфікс *-ся* «домашнє завдання робиться». В англійській: *to be* + III форма дієслова «The homework was done»), так і позитивною (при схожості правил, що сприяє швидшому вивченню мови, наприклад схожість в побудові ступенів порівняння прикметників: good-better-the best/ хороший, кращий, найкращий). Таким чином, інтерференція проявляється через структурні відмінності між двома мовами та виявляється у помилках, причина яких може полягати у різному порядку слів, відсутності артиклів або відмінностями в системі часів [1].

Мовна інтерференція зумовлює виникнення кількох типів помилок. Серед найпоширеніших виокремлюють помилки у вживанні артиклів, що пояснюється їх відсутністю в українській мові, тому вони часто упускаються чи використовуються неправильно. Приклад: *“There is garden”* замість *“There is a garden”*, або *“I visited the Ukraine last week”* замість *“I visited Ukraine last week”*.

Поширеними також є помилки у вживанні часових форм через розбіжність між українською та англійською системами часів. Наприклад: *“He doesn`t send his application yesterday”* – неправильна граматична форма. Або наприклад: *“She did never do it before”*, коли має бути не Past Simple a Present Perfect, про що також свідчать слова-маркери «never» «before»: “She has never done it before”.

Окрему групу становлять помилки у порядку слів. Кожна мова має свій порядок слів, що складає її синтаксичні особливості, тому при вивченні людина часто перекладає так, як думає українською, тобто рідною мовою. Наприклад, візьмемо таке речення українською: «Біля замку є сад з багатьма різними рослинами», переклавши дослівно в подібному порядку речення, ми отримаємо: “Near the castle is a garden with the various plants”. В той час, як правильним варіантом буде наступне речення: “There is a garden with many plants near the castle”. На це впливає не лише банальна відмінність граматичних особливостей мов, а й наявність в англійській мові обов’язкових допоміжних дієслів*: has, have, do, did* та інші. Не менш вагомим і є те, що англійська мова має фіксований порядок слів: *“Subject-verb-object”*, тобто «підмет-присудок-додаток». Таким чином ми не можемо сказати: *“Incredibly hot in the club”,* адже підмет має стояти на першому місці *“The club”*, на другому – присудок, в даному випадку дієслово *to be «is»*, та третє місце займає додаток “*incredibly hot*”, тож виходить: *“The club is incredibly hot”.*

Отже, рідна мова має суттєвий вплив на процес вивчення англійської граматики. Це проявляється у виникненні граматичних помилок через перенесення мовних структур. Мовна інтерференція є закономірним явищем у процесі засвоєння іноземної мови, а її вплив може зменшуватися завдяки регулярній практиці та свідомому засвоєнню граматичних правил.

Список використаних джерел

1. Contrastive Grammar of English and Ukrainian: підручник. URL: https://ua-translations.uk/contrastive-grammar-of-english-and-ukrainian-textbook/
2. Contrastive analysis. *Google Sites*. URL: https://sites.google.com/unemi.edu.ec/english-n-spanish-linguistics/contrastive-analysis

Анна Євгенівна М'ясківська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Дидактичний потенціал онлайн-сервісів у навчанні аудіювання

Цифровізація освіти створює принципово нові можливості для організації навчання іноземних мов: онлайн-сервіси розширюють доступ до автентичних матеріалів, забезпечують індивідуалізацію темпу роботи й підвищують мотивацію здобувачів освіти [4]. Водночас ефективне використання цифрових інструментів потребує методично вивіреного підходу до їхнього добору й інтеграції в структуру уроку. Особливої актуальності це набуває в контексті розвитку аудитивної компетентності, яка традиційно вважається однією з найскладніших для формування в умовах класного навчання [3].

За визначенням О. Б. Бігич, компетентність в аудіюванні - це здатність слухати автентичні тексти різних жанрів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування [1]. З психофізіологічного погляду аудіювання є перцептивною, мисленнєвою і мнемічною діяльністю, що охоплює мовленнєвий слух, механізм антиципації та аудитивну пам'ять. Компетентність в аудіюванні реалізується через рецептивні вміння: виділення головної інформації й прогнозування змісту, вибір суттєвих фактів, використання мовної й контекстуальної здогадки, ігнорування несуттєвого мовного матеріалу. Відповідно до вимог чинної програми для учнів 10–11 класів обсяг прослуханого матеріалу становить 3–4 хвилини, а рівень сформованості КА відповідає B1–B2 за загальноєвропейськими рекомендаціями [2].

Добір цифрових ресурсів для навчання аудіювання здійснюється відповідно до принципів автентичності матеріалу, відповідності мовному рівню учнів (B1–B2), тематичної актуальності, технічної доступності й методичної доцільності завдань. Важливим є й урахування стратегій аудіювання: дослідження Le Huynh Thanh Huy засвідчують, що старшокласники найчастіше послуговуються когнітивними й мнемічними стратегіями (повторення, переклад, прогнозування), тоді як соціальні стратегії залишаються найменш затребуваними [5]. Ця закономірність визначає доцільність використання онлайн-сервісів, які цілеспрямовано розвивають різні групи аудитивних стратегій і виходять за межі традиційного класного навчання.

У розробленому нами комплексі вправ використовуються дві категорії інструментів: навчальні платформи та інтерактивні сервіси. Платформа LearnEnglish

Teens (British Council) містить структуровані аудіо- та відеоматеріали рівня A2–B2 з вбудованими завданнями на розуміння. Перевагами є методично витримана структура вправ, безкоштовний доступ і відповідність віковій аудиторії; обмеженнями – фіксованість контенту без можливості редагування вчителем і відсутність вправ на говоріння після аудіювання. Платформа TED Talks надає доступ до автентичних виступів носіїв мови з транскриптами й субтитрами; для 10 класу обираються відео тривалістю до 3–4 хвилин відповідного рівня. Перевагами є автентичність, тематична різноманітність і різні варіанти англійської мови; обмеженням - відсутність готових методичних завдань, що потребує додаткового опрацювання вчителем.

До інтерактивних сервісів належать Wordwall і LearningApps. Wordwall дозволяє вчителеві самостійно створювати вправи (вікторини, вправи на відповідність, анаграми, кросворди) на основі лексики конкретного аудіоматеріалу. Це є ключовою перевагою: вчитель добирає вправи під конкретне аудіо, зокрема до відео TED Talks, де готових завдань немає. Серед обмежень - безкоштовна версія передбачає до п'яти активних вправ. LearningApps дає змогу конструювати завдання у форматах «match», «fill-in-the-blank» і «memory», що ефективно реалізує рецептивні некомунікативні й умовно-комунікативні вправи - першу підсистему формування КА, описану О. Б. Бігич [1].

Трирівнева структура уроку аудіювання з використанням зазначених інструментів реалізується таким чином. На етапі pre-listening за допомогою LearningApps активується передбачуваний словник і формується настанова на цілеспрямоване сприйняття – що відповідає ролі настанови, яка, за даними психологічних досліджень, підвищує ефективність сприймання на 25% [1]. На етапі while-listening застосовуються LearnEnglish Teens або TED Talks: учні виконують рецептивні вправи на загальне й детальне розуміння. На завершальному етапі post-listening Wordwall забезпечує інтерактивне закріплення лексики, а зміст виступу TED Talks слугує основою для аналітичного обговорення і розвитку стратегій інтерпретаційного рівня [3; 5].

Отже, інтеграція онлайн-сервісів LearnEnglish Teens, TED Talks, Wordwall і LearningApps у навчальний процес забезпечує системний розвиток аудитивної компетентності учнів 10 класу. Усвідомлене застосування переваг і врахування обмежень кожного інструменту дозволяє вчителеві будувати методично обґрунтований комплекс вправ, що відповідає вимогам чинної програми і реальним стратегіям аудіювання старшокласників.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 19–30.

2. Навчальна програма з іноземних мов (рівень стандарту, профільний рівень) для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів : затв. наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407. Київ: МОН України, 2017. 44 с.

3. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*. 2010. № 3. С. 3–10.

4. Ніколаєнко, В., Семененко, Г. (2026). Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка»,* 2(22), 635–647. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647

5. Huynh Le H. T. An investigation into listening strategies of EFL students within the high school setting. *Asian Journal of Educational Research*. 2015. Vol. 3, no. 4. P. 21–34.

Назарова Зейнаб Тельман Кизи
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності 014 «Середня освіта»
Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
літературознавства та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Олександрівна Ісаєва

Теоретичні засади формування критичного мислення в процесі літературної освіти за романом Рея Бредбері „451° за Фаренгейтом“

Актуальність дослідження. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та масової культури здатність людини мислити самостійно перетворюється на один із найважливіших освітніх і громадянських пріоритетів. Для сучасної української школи, зорієнтованої на компетентнісну парадигму Нової української школи, критичне мислення є ключовою освітньою метою [1]. Водночас практика засвідчує стійкий розрив між теоретичним усвідомленням цієї мети та її реальним утіленням у шкільному курсі зарубіжної літератури. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах збройного конфлікту, де потреба суспільства у вільній, критично мислячій особистості є не риторичною декларацією, а нагальною необхідністю. Роман Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом» – антиутопія, що застерігає про знищення здатності думати, – постає унікальним художнім матеріалом для вирішення цього педагогічного завдання.

Мета дослідження – розкрити теоретичні засади формування критичного мислення учнів старшої школи в процесі вивчення роману Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» на уроках зарубіжної літератури. Відповідно до мети визначено такі **завдання**: з'ясувати філософсько-естетичну та літературознавчу природу антиутопії як жанру соціальної критики; охарактеризувати психолого-педагогічні основи формування критичного мислення особистості; визначити стан проблеми в методиці викладання літератури; обґрунтувати педагогічний потенціал роману Р. Бредбері як навчального матеріалу для розвитку читацького мислення.

Виклад основного матеріалу. Антиутопія є складним метажанровим утворенням, що органічно синтезує риси соціального роману, філософської притчі і наукової фантастики. У науковій традиції її визначають як художнє зображення суспільства, де утопічний ідеал, будучи реалізованим, обертається катастрофою для людської свободи та гідності [2]. Дослідники Г. Клейс і Л. Т. Сарджент наголошують на принциповій відмінності жанру від соціально-аналітичного трактату: антиутопія здійснює свою критику не через раціональний аргумент, а через емоційне залучення читача до зображеного світу [8]. М. К. Букер характеризує жанр як особливу форму соціальної критики, що послідовно розвиває теми тоталітарного контролю, знищення індивідуальності і придушення будь-якого інакомислення [7].

Жанрові особливості антиутопії мають глибоке філософське підґрунтя. Концепція відчуження К. Маркса, ідеї Е. Фромма про добровільну відмову від свободи, концепція тоталітаризму Г. Арендт та «одновимірної людини» Г. Маркузе утворюють той філософський фундамент, на якому виростає антиутопічна образність [5; 3]. Роман Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом» (1953) займає особливе місце в цій традиції: на відміну від Орвелла та Гакслі, письменник зображує суспільство, де знищення книг є не наслідком державного примусу, а результатом добровільного вибору людей на користь легковажності та комфорту. Ця особливість резонує сучасному підлітку, який живе в умовах інформаційного перенасичення.

Критичне мислення у педагогічній науці визначається як складне інтегративне утворення, що охоплює інтелектуальні, рефлексивні та ціннісні компоненти особистості. Дж. Дьюї, який запровадив поняття «рефлексивного мислення», розумів його як активне,

наполегливе й ретельне обмірковування будь-якого переконання у світлі підстав, що його підтримують [10]. Р. Пол і Л. Елдер визначають критичне мислення як мистецтво аналізу та оцінювання власного мислення з метою його вдосконалення [12]. Українська дослідниця Оксана Пометун, аналізуючи дидактичний вимір цього феномена, трактує його як окремий тип мислення, що характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлективністю [4].

Структура критичного мислення у педагогічній практиці осмислюється через таксономію Б. Блума: від запам'ятовування і розуміння – до аналізу, синтезу та оцінювання [6]. Саме три вищі рівні цієї ієрархії становлять мету розвивальної роботи на уроці літератури. Психологічне підґрунтя цього процесу закладає концепція стадій розвитку інтелекту Ж. Піаже: здатність до абстрактного та гіпотетичного мислення – необхідна передумова критичного осмислення – формується у підлітковому віці, а отже старша школа є оптимальним часом для цілеспрямованої роботи з розвитку аналітичних умінь [13]. Вікові особливості старшокласників – завершення формування абстрактного мислення, потреба в самовизначенні, висока сприйнятливість до морально-ціннісних колізій – створюють сприятливі психологічні передумови для такої роботи.

Проблема розвитку самостійного читацького мислення має глибоке коріння в методиці викладання літератури – від сократівського діалогу і герменевтичної традиції до сучасних підходів. Після запровадження концепції НУШ (2016) та Державного стандарту базової середньої освіти (2020) здатність до самостійного аналітичного мислення набула статусу обов'язкової педагогічної мети [1]. Зарубіжний досвід пропонує ефективні технологічні рішення: reader-response theory Л. Розенблатта, що відстоює право кожного читача на власну інтерпретацію [14]; сократівський семінар М. Коупленда як простір колективного дослідження тексту [9]; close reading Д. Фішера і Н. Фрей як противага кліповому мисленню [11]. О. Ісаєва наголошує: сучасна школа потребує формування читача-інтерпретатора – особистості, яка не приймає нічого на віру, вміє не погоджуватися й захищає власну позицію [2].

Антиутопічний жанр посідає особливе місце як навчальний матеріал: він природно генерує читацьку дискусію, ефективно працює на всіх рівнях читацької компетентності та є принципово діалогічним – не дає відповідей, а ставить питання. Роман Бредбері є рідкісним прикладом тексту, що одночасно говорить про необхідність мислити самостійно і вимагає цього від читача. На відміну від похмурої безнадії «1984» Орвелла, він написаний із глибокою вірою в людину і силу слова – що робить його особливо вдалим для роботи з підлітками, яким важливо не лише побачити проблему, а й повірити в можливість її подолання.

Висновки. Антиутопія є складним жанровим явищем, що через художній образ, а не раціональний аргумент, спонукає читача до самостійного осмислення дійсності. Критичне мислення – не природжена якість, а набута інтегративна навичка, що формується лише в умовах цілеспрямованої педагогічної роботи, заснованої на діалозі, проблемності й рефлексії. Вікові особливості старшокласників та характерні риси покоління центеніалів визначають як особливу нагальність цієї роботи, так і вимоги до добору художнього матеріалу. Роман Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» знаходиться на перетині всіх трьох теоретичних ліній дослідження – жанрового потенціалу антиутопії, психолого-педагогічних закономірностей розвитку критичного мислення і сучасного стану методики викладання літератури – і є унікальним навчальним матеріалом для сучасної української школи.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 01.04.2026).

2. Ісаєва О. О. Формування читача-інтерпретатора у сучасній українській школі. *Дивослово*. 2016. № 2. С. 25–27.

3. Маркузе Г. Одновимірна людина. Київ: ЮНІВЕРС, 2003. 464 с.

4. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.

5. Фромм Е. Втеча від свободи. Київ : Основи, 1998. 268 с.

6. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. New York: Longmans, Green, 1956. 403 p.

7. Booker M. K. Dystopian Literature: A Theory and Research Guide. Westport: Greenwood Press, 1994. 408 p.

8. Claeys G., Sargent L. T. (eds.) The Utopia Reader. New York: New York University Press, 1999. 480 p.

9. Copeland M. Socratic Circles: Fostering Critical and Creative Thinking in Middle and High School. Portland: Stenhouse Publishers, 2005. 164 p.

10. Dewey J. How We Think. Boston: D. C. Heath & Co., 1910. 224 p.

11. Fisher D., Frey N. Text-Dependent Questions: Pathways to Close and Critical Reading. Thousand Oaks: Corwin, 2015. 184 p.

12. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Upper Saddle River: Prentice Hall, 2006. 388 p.

13. Piaget J. The Language and Thought of the Child. London: Routledge, 1998. 288 p.

14. Rosenblatt L. Literature as Exploration. New York: Modern Language Association, 1995. 321 p.

Діана Миколаївна Невмержицька,
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Юлія Миколаївна Холодна

Проблема аналізу та інтерпретації художнього твору в методиці викладання зарубіжної літератури (на прикладі роману Джейн Остін «Гордість та упередження»)

Мета дослідження – проаналізувати особливості аналізу та інтерпретації художнього твору в методиці викладання зарубіжної літератури на прикладі роману Джейн Остін «Гордість та упередження».

Проблема аналізу та інтерпретації художнього твору є однією з провідних у сучасній методиці викладання зарубіжної літератури[3; 11]. Вона зумовлена необхідністю формування в учнів умінь глибокого осмислення тексту, розвитку критичного мислення та здатності до самостійної інтерпретації прочитаного[2;7]. У працях українських методистів і літературознавців аналіз художнього твору розглядається як складний багаторівневий процес, що охоплює зміст, форму, жанрові особливості та культурно-історичний контекст[1; 4; 10].

Аналіз художнього тексту в шкільній практиці передбачає не лише розуміння сюжетної лінії, а й усвідомлення авторської позиції, проблематики, системи образів та ідейного змісту[2; 4]. Інтерпретація виступає як діалог між автором і читачем, у якому

учень стає активним суб'єктом пізнання[1;7]. Такий підхід сприяє формуванню читацької компетентності та розвитку індивідуального сприйняття художнього твору[3; 11].

У методиці викладання зарубіжної літератури важливу роль відіграють принципи історизму, єдності змісту і форми, доступності та емоційності[3; 8; 11]. Вони забезпечують цілісне сприйняття тексту та врахування вікових особливостей учнів. Значущим є також контекстуальний підхід, який передбачає розгляд твору у зв'язку з історичною епохою, культурними умовами та особистістю автора[4; 9; 11].

Сучасна методика передбачає використання різних шляхів аналізу художнього твору, зокрема пообразного, проблемно-тематичного та контекстуального[4; 7; 9]. Пообразний аналіз спрямований на дослідження системи персонажів та їхнього розвитку, проблемно-тематичний – на визначення ключових проблем твору, а контекстуальний – на розкриття культурно-історичних умов його створення[4; 9; 10].

Зазначені підходи доцільно реалізувати на прикладі роману Джейн Остін «Гордість та упередження»[12], який є класичним зразком англійської літератури початку XIX століття. У центрі твору – історія взаємин Елізабет Беннет і містера Дарсі, що розгортається на тлі соціальних норм англійського суспільства[12]. Роман порушує проблеми соціальної нерівності, морального вибору, ролі жінки в суспільстві, а також людських якостей – гордості та упередження[12].

Пообразний аналіз роману дозволяє простежити еволюцію характерів головних героїв[4;12]. Елізабет Беннет постає як розумна, незалежна особистість, здатна до критичного мислення, тоді як містер Дарсі проходить шлях внутрішнього переосмислення власних поглядів[12]. Такий підхід формує в учнів уміння аналізувати персонажів у розвитку[4; 7].

Проблемно-тематичний аналіз дає змогу визначити ключові проблеми твору та осмислити їх у сучасному контексті[7;9]. Це сприяє розвитку критичного мислення та формуванню власної позиції[2;7]. Контекстуальний підхід допомагає зрозуміти специфіку епохи та соціальні умови, що впливають на поведінку персонажів[10; 11; 12].

Важливим аспектом є інтерпретація художнього тексту, яка передбачає осмислення його глибинного змісту[1; 2]. Учні повинні навчитися бачити не лише поверхневий сюжет, а й приховані смисли, авторську позицію та ідейне наповнення твору[2; 7].

Отже, проблема аналізу та інтерпретації художнього твору в методиці викладання зарубіжної літератури полягає в необхідності комплексного підходу до роботи з текстом[3; 4; 11]. Художній твір постає як цілісна система, що поєднує зміст, форму, образи та ідеї[1; 10]. Використання різних шляхів аналізу на прикладі роману Джейн Остін «Гордість та упередження» сприяє формуванню в учнів глибокого розуміння літератури, розвитку критичного мислення та здатності до самостійної інтерпретації[7; 11; 12].

Список використаних джерел

1. Загнітко А. П. Теорія тексту: навч. посіб. Донецьк: ДонНУ, 2003. 240 с.
2. Ісаєва О. О. Концептуальні основи аналізу художнього тексту в школі. К.: Педагогічна думка, 2011. 160 с.
3. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. К.: Вища школа, 2007. 320 с.
4. Мірошниченко Л. Ф. Шляхи аналізу художнього тексту у шкільній практиці. К.: Освіта, 2005. 256 с.
5. Овсієнко Л. І. Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури. К.: НПУ, 2012. 290 с.
6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу. К.: Освіта, 2010. 200 с.
8. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі. К.: Академія, 2012. 312 с.
9. Чирков О. С. Методи дослідження художнього тексту в школі. Харків: Основа, 2015. 128 с.
10. Шалагінов Б. Б. Науковий та шкільний аналізи художнього тексту. К.: ВЦ «Академія», 2014. – 96 с.
11. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі. К.: Грамота, 2011. 288 с.
12. Остін Дж. Гордість та упередження / пер. з англ. К.: Основи, 2008. 416 с.

Дарія Сергіївна Нестерчук
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність А6.02 Спеціальна освіта

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

Psychological Barriers in Learning English as a Foreign Language

In the context of learning a foreign language, psychological barriers often become as significant as linguistic difficulties. Even when students have sufficient knowledge of grammar and vocabulary, they may find it difficult to express their thoughts due to fear, anxiety or lack of confidence. Therefore, understanding the nature of these barriers is important for improving the effectiveness of teaching and learning English.

The aim of this work is to study the most common psychological barriers in learning English as a foreign language and highlight their impact on the communicative competence of society.

Psychological fears when learning English

When learning English, people often face several psychological fears that interfere with effective communication. One of the most common is the fear of making a mistake. Students tend to believe that even small grammatical or lexical errors will be critically evaluated by others, although in real communication such errors are usually not significant, and the main focus remains on understanding the essence [2].

Another common fear is related to listening comprehension difficulties. People often feel insecure when they cannot fully understand spoken English, especially when speaking to a native speaker. This insecurity can reduce their motivation and lead to avoidance of speaking practice [1].

In addition to these fears, many learners experience a lack of self-confidence in their language abilities. Even when students have a sufficient level of knowledge, they may underestimate their skills and feel that they are not ready to communicate in English. This internal barrier often leads to hesitation, overthinking, and fear of participating in conversations. As a result, learners may avoid speaking situations, which slows down their progress and limits the development of communicative competence. Such psychological factors show that successful language learning depends not only on knowledge, but also on the learner's emotional state and self-perception [6].

Causes of Psychological Barriers in Learning English.

The emergence of psychological barriers in foreign language learning is influenced by a combination of internal and external factors. Among the internal factors, an important role is played by the learner's personality traits, such as low self-esteem, lack of confidence, fear of making mistakes, and negative previous learning experiences. Students who have faced criticism or failure in the past may develop a stable fear of communication in a foreign language, which limits their willingness to participate in learning activities [4].

External factors are no less significant and often include the characteristics of the educational environment and the teaching process. For example, an overly strict or critically oriented teaching style, constant correction of mistakes in a public form, as well as the lack of teacher support can increase students' anxiety and fear. The social environment also plays an important role, as learners may be afraid of negative evaluation from their peers or feel uncomfortable in a competitive classroom atmosphere. Furthermore, the lack of real communicative practice and limited exposure to authentic language situations can strengthen psychological barriers, making it more difficult for students to develop confidence and fluency in English [7].

Language anxiety as a psychological barrier to learning English.

Language anxiety is considered one of the most important psychological barriers to learning a foreign language. It is defined as a feeling of tension, nervousness, and anxiety that occurs in situations where students must use a second language in the context of speaking, listening, or communicating [2]. This anxiety process greatly reduces the effectiveness of the educational and practical part due to constant emotional tension and helplessness of thinking.

In an academic environment, language anxiety often manifests itself in three main forms. The first is the fear of negative evaluation, when students worry that they will be evaluated by teachers or peers for their language errors. The second form is communicative apprehension, which refers to the fear of speaking or participating in conversations in a foreign language, even when students have sufficient knowledge. The third is test anxiety, which occurs when students feel stressed during exams or oral tasks under time pressure. These forms of anxiety can lead to avoidance behavior, reduced classroom participation, and decreased academic performance [3].

Strategies for Overcoming Psychological Barriers to Foreign Language Learning.

Reducing psychological barriers to English language learning requires a supportive educational environment and effective teaching strategies. Current approaches emphasize that students achieve better results when they are in a safe and motivating atmosphere, where mistakes are considered a natural part of the learning process, rather than a form of failure. Such conditions help to reduce emotional tension and increase students' willingness to participate in communication [4].

The key role in overcoming these barriers belongs to the teacher, who can influence students' confidence through constructive feedback, encouragement and patient communication. Avoiding excessive correction in public and giving students enough time to express their thoughts helps to reduce anxiety and improve fluency [5]. In addition, interactive teaching methods, such as group work, discussions and communicative tasks, create opportunities for practical use of the language in low-stress situations. Thus, the learning environment becomes a decisive factor in developing students' communicative competence and reducing psychological limitations in learning a foreign language [4].

Psychological barriers are an important factor to consider in learning new languages, as they strongly affect motivation, concentration, and communication skills (even if the language level is sufficient). Overcoming barriers is the main point in solving language stupor, the main task is to organize the learning environment and find suitable teachers and a partner for practice, as this will help not to have such tension in the emotional and motivational sphere.

Список використаних джерел

1. How to Overcome the Language Barrier in English. Englishouse. URL: https://englishouse.ua/blog/obuchenie/how-to-overcome-the-language-barrier-in-english (дата звернення: 19.04.2026).
2. Страх помилок, або як не боятися говорити англійською мовою. BUKI. URL: https://buki.com.ua/blogs/strakh-pomylok-abo-yak-ne-boyatysya-hovoryty-anhliyskoyu-movoyu/ (дата звернення: 19.04.2026).
3. When English feels like a test you didn't study for: the realities of foreign language anxiety. The PIE News. URL: https://thepienews.com/when-english-feels-like-a-test-you-didnt-study-for-the-realities-of-foreign-language-anxiety/ (дата звернення: 19.04.2026).
2. Psychological Barriers in Tutoring and Ways to Overcome Them. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/384883858_PSYCHOLOGICAL_BARRIERS_IN_TUTORING_AND_WAYS_TO_OVERCOME_THEM (дата звернення: 19.04.2026).
3. Psychological Barriers in Tutoring and Ways to Overcome Them. ENPUIR (UDU repository). URL: https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/ee111182-de79-4ee6-b2e1-82def96e0bae (дата звернення: 19.04.2026).
4. Speaking with confidence: 7 forms of self-confidence in a foreign language. Regina Coeli. URL: https://www.reginacoeli.com/blog/speaking-with-confidence-7-forms-of-self-confidence-in-a-foreign-language.html (дата звернення: 19.04.2026).
5. The Influence of Psychological Factors on Students'. Speaking Ability in Learning English as a Foreign Language. С. 12-17. URL: http://e-theses.iaincurup.ac.id/6800/1/fulltext.pdf (дата звернення: 19.04.2026).

Крістіна Олександрівна Нечипоренко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Використання методу проєктного навчання для формування соціокультурної компетентності в процесі організації самостійної роботи студентів-філологів першого курсу за темою «Global Communication in the Digital Age»

Ключові слова: *проєктне навчання, міжкультурна комунікація, комунікативний підхід, цифрові платформи, медіакомпетентність, глобальне мислення, критичне мислення, соціокультурна компетентність, професійна підготовка, онлайн-комунікація, соціальні норми.*

Сутність проблеми: полягає в необхідності ефективного формування соціокультурної компетентності студентів-філологів в умовах глобалізованого та цифрового комунікативного простору. Традиційні підходи до навчання не завжди забезпечують достатній рівень розвитку міжкультурної комунікації, критичного мислення та медіакомпетентності. Використання методу проєктного навчання у процесі організації самостійної роботи сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів і розвитку їхньої здатності до ефективної онлайн-комунікації. Це зумовлює необхідність пошуку нових педагогічних підходів, що відповідають вимогам цифрової епохи та професійної підготовки майбутніх філологів.

Мета: обґрунтування та практичне застосування методу проєктного навчання для формування соціокультурної компетентності студентів-філологів першого курсу в процесі організації їхньої самостійної роботи за темою «*Global Communication in the Digital Age*».

Завдання: є аналіз теоретичних та практичних засад формування соціокультурної компетентності студентів-філологів та розробка проєктних завдань за темою «*Global Communication in the Digital Age*» з метою оцінки їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження цієї проблеми відображено у працях таких науковців, як О. Пометун, Л. І. Даниленко, а також зарубіжних дослідників. Значний внесок у розвиток компетентнісного підходу зробила О. Пометун, яка обґрунтовує доцільність використання інтерактивних технологій навчання, зокрема методу проєктів, для формування ключових компетентностей. На її думку, проєктна діяльність сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, відповідальності та здатності працювати в команді [1]. Особливий внесок у розвиток методу проєктного навчання здійснив американський педагог Джон Дьюї, який обґрунтував ідею навчання через діяльність і практичний досвід. Його концепція стала підґрунтям для впровадження проєктних технологій у сучасний освітній процес, зокрема у викладанні мов, де важливу роль відіграє розвиток міжкультурної комунікації [4]. Також серед зарубіжних дослідників, Michael Byram - один із ключових європейських дослідників міжкультурної комунікативної компетентності. Розробив модель «intercultural speaker», яка є основою сучасного викладання іноземних мов у глобальному контексті [2]. Sarah Guth **та** Fanny Helm - розробили підхід **telecollaboration**, який поєднує: проєктне навчання; цифрові технології; міжнародну взаємодію. Їх дослідження показують, що онлайн-проєкти сприяють розвитку реальної міжкультурної комунікації [5].

Для реалізації проєктної діяльності доцільно використовувати сучасні цифрові ресурси, зокрема: Google Docs та Google Slides для спільної роботи, Padlet і Miro для візуалізації ідей, Canva для створення презентацій, а також соціальні мережі та відеоплатформи (YouTube) для пошуку та аналізу матеріалів [3]. Такі ресурси сприяють розвитку навичок онлайн-комунікації та забезпечують інтерактивність навчального процесу. У контексті теми «*Global Communication in the Digital Age*» метод проєктного навчання може реалізовуватися через виконання студентами таких завдань: створення презентацій про особливості цифрової комунікації в різних країнах; аналіз культурних відмінностей у спілкуванні в соціальних мережах; розробка рекомендацій щодо ефективної міжкультурної онлайн-комунікації; участь у міні-дослідженнях і групових проєктах.

Організація самостійної роботи студентів у такому форматі сприяє інтеграції мовних знань із соціокультурним контекстом, розвитку аналітичних умінь і формуванню здатності до міжкультурної взаємодії. Крім того, використання цифрових інструментів (презентацій, онлайн-дошок, соціальних платформ) підсилює мотивацію студентів та наближує навчання до реальних умов комунікації. У контексті практичного розгляду даної теми, наводимо приклад частини комплексу вправ із формування соціокультурної компетентності в процесі самостійної роботи студентів – філологів 1 курсу із використанням проєктів.

1. *«Digital Communication in Different Cultures».* **Інструкція:** *Students work in groups to create a mini-project on the topic "Digital Communication in Different Cultures." They compare features of online communication in different countries, focusing on language expressions, communication styles, and rules of online behavior. Students may use online sources, notes, and comparison tables as support. The final results should be presented in a PowerPoint presentation. (Canva / PowerPoint / Google Slides)*

2. *«Global Communication in Social Media».* **Інструкція:** *Students individually watch a video or read social media posts related to global communication. They analyze the material*

according to the following criteria: target audience, cultural characteristics, and communication effectiveness. Students then reproduce the information in the form of a short written report based on the given guidelines.(YouTube / TED Talks)

3. *«Intercultural Online Dialogue»*. **Інструкція:** *Students work in pairs and role-play an online communication situation (e.g., an international chat or video call). They use provided language patterns and cultural notes as support. After completing the task, they discuss typical difficulties in intercultural online communication.(Zoom / Google Meet / Microsoft Teams*

Висновки. Отже, метод проєктного навчання є ефективним інструментом формування соціокультурної компетентності студентів-філологів у процесі організації їхньої самостійної роботи. Його застосування дозволяє поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю, розвивати критичне мислення, автономність і навички міжкультурної комунікації. У контексті цифрової епохи така методика сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно взаємодіяти у глобальному комунікативному просторі.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І. *Сучасний урок: інтерактивні технології навчання* [Електронний ресурс]. URL: https://lib.iitta.gov.ua/704866/.
2. Byram M. *From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship* [Електронний ресурс]. Clevedon: Multilingual Matters, 2008. 320 p.
3. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR)* [Electronic resource]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. URL: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages.
4. Dewey J. *Experience and Education* [Electronic resource]. New York: Macmillan, 1938. URL: https://archive.org/details/experienceeducat00dewe.
5. Guth S., Helm F. (eds.). *Telecollaboration 2.0*. Bern : Peter Lang, 2010. 528 p.

Лідія Володимирівна Новицька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
мовознавства та методики викладання іноземних мов
Андрій Андрійович Білас

Ідіостиль Жуля Верна: стилістичні особливості (на матеріалі роману «Двадцять тисяч льє під водою»)

У сучасному мовознавстві спостерігається стійка тенденція дослідження ідіостилів письменників у різних жанрах літератури, що зумовлене прагненням глибшого осмислення індивідуально-авторських особливостей мовлення та їх ролі у формуванні художнього світу творів. У цьому контексті доцільно розпочинати аналіз мовлення письменника саме з вивчення його ідіостилю.

Проте, не зважаючи на підвищений інтерес до проблематики ідіостилю, у науковій літературі досі не вироблено єдиного загальновизнаного терміну для позначення індивідуального мовлення автора та визначення його головних рис, хоча ці питання неодноразово потрапляли у фокус дослідницької уваги. Значна варіативність у цьому питанні пояснюється відносною новизною проблематики, а також різноманітністю наукових підходів до інтерпретації ідіостилю.

Для цілей аналізу ідіостилю будемо спиратися на його визначення, що міститься

в енциклопедії «Українська мова: Енциклопедія», у якій під ідіолектом (індивідуальним стилем) розуміється сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших, тобто своєрідність мовлення конкретного індивіда [1, с. 406].

Ідіостиль у мовознавстві характеризується тим, що завжди є одиничним та унікальним; має чітке розмежування з поняттям «ідіолект»; залежить від світогляду та світовідчуття автора; від використовуваних ним лексичних та стилістичних прийомів; від художнього напрямку, у якому працює автор, а також від форми та змісту його творів. Як наслідок, все більше дослідників сходяться на думці, що кожен видатний письменник вирізняється своїм оригінальним стилем та світобаченням, особливості яких можна виокремити, досліджуючи мову його творів [2, с. 113].

Жуль Верн належить до тих письменників, чия творчість істотно вплинула на розвиток світової літератури та формування жанру наукової фантастики. Як письменник він утвердився у другій половині XIX століття, в епоху стрімкого розвитку природничих наук, технічного прогресу та географічних досліджень, що безпосередньо вплинуло на його ідіостиль. Стиль Жуля Верна сформувався на перетині кількох дискурсивних традицій, які у французькій прозі того часу зазвичай існували роздільно, а саме науково-популярної традиції, романтичного пригодницького наративу та просвітницького дидактизму. Саме об'єднання цих елементів у єдиній мовній системі зумовило характерну лексичну структуру текстів Жуля Верна, з їх термінологічною насиченістю і номінативним максималізмом, а також специфічну синтаксичну організацію таких текстів з властивою їм образною системою та прагматичними стратегіями.

Романи Жуля Верна одночасно позначаються документальною точністю та романтичним захопленням невідомим. Їм притаманна дидактична спрямованість (письменник свідомо прагнув популяризувати науку, передаючи знання в доступній і захопливій формі); наративна динаміка (його розповіді будувалися на стрімкій зміні подій, географічних переміщеннях та науково-технічних відкриттях), а також баланс між реалістичним і фантастичним (Жуль Верн ніколи повністю не відривався від дійсності та його фантастичні елементи завжди отримували правдоподібне квазінаукове обґрунтування). З огляду на це, ідіостиль Жуля Верна є унікальним об'єктом лінгвопоетичного дослідження, в якому послідовно реалізується авторська концепція єдності наукового та художнього мислення, що відображається на всіх рівнях мовної організації тексту.

Індивідуальність Жуля Верна найкраще проявляється у стилістичних прийомах, які він регулярно використовує для створення певного художнього ефекту. Саме через їх систематичне використання письменником у значній мірі була сформована впізнавана манера письма. Повторюваність і функціональна значущість стилістичних засобів забезпечили цілісність його художнього мовлення, створення фантастичного та відобразили індивідуальне світобачення автора.

Роман Жуля Верна «Двадцять тисяч льє під водою» [3], опублікований у 1870 році, один із найбільш показових зразків науково-фантастичної прози другої половини XIX століття, у якому художній дискурс органічно поєднується з елементами наукового опису. У межах аналізу роману були виявлені основні стилістичні засоби, притаманні ідіостилю Жуля Верна, функціонування яких забезпечило формування фантастичного як ключового елементу художнього світу роману.

Встановлено, що в контексті фантастичного основними стилістичними засобами ідіостилю письменника виступили епітети, метафори, гіперболи та персоніфікації. Крім того, у романі використовувалися антропоморфізації, перифрази, метонімії та алюзії. Загалом було проаналізовано понад 30 репрезентативних прикладів стилістичних засобів і здійснено інтерпретацію авторського задуму щодо їх використання з позиції створення фантастичного.

Також варто зазначити, що хоча стилізація не є окремим стилістичним засобом у вузькому розумінні, а розглядається як комплексний стилістичний прийом, вона досить широко використовувалася у романі. Застосування стилістичних особливостей старовинних наукових текстів підсилювало відчуття історичності та наукової достовірності і водночас формувало атмосферу таємничості та пригодницької напруги, властиву науково-фантастичному жанру.

Подальші напрямки досліджень стилістичних засобів, притаманних ідіостилю Жуля Верна, вбачаються у розширенні кола аналізованих текстів, що дозволить виявити сталі та варіативні риси їх функціонування у різних творах письменника. Важливим напрямком також є вивчення особливостей перекладу стилістичних засобів іншими мовами, зокрема труднощів відтворення метафор, перифразів та інших образних одиниць, що може призводити до часткової втрати або трансформації авторського задуму. Актуальним залишається аналіз взаємодії різних стилістичних засобів у межах одного текстового фрагмента, оскільки їх поєднання сприяє посиленню образності та формуванню складного художнього ефекту. Окремої уваги заслуговує дослідження стилістичних засобів, виражених неявно, що ускладнює їх ідентифікацію та інтерпретацію, але водночас відкриває ширші можливості для аналізу глибинних смислів тексту.

Список використаних джерел

1. Українська мова: Енциклопедія. URL: https://archive.org/details/UkrMovEnts (дата звернення 15.04.2026).

Черник О.О. Ідіостиль письменника як лінгвістичний феномен та методи його вивчення. URL: http://eprints.zu.edu.ua/21732/1/23.pdf (дата звернення 15.04.2026).

3. 3. Jules Verne. Vingt mille lieues sous les mers. URL: https://ebooks-bnr.com/ebooks/pdf4/verne_20000_lieues_sous_les_mers.pdf (дата звернення 15.04.2026).

Софія Валеріївна Новікова
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність «014 Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Анатоліївна Блинова

Способи вираження модальності в англійській мові

Модальність – це важлива семантико-граматична категорія, яка виражає ставлення мовця до висловлюваного повідомлення, а саме реальність або нереальність дії, її можливість, необхідність, бажаність, ймовірність або впевненість. Модальність не описує саму дію, а відображає її оцінку з боку мовця, тобто має суб'єктивний характер. Вона є обов'язковим компонентом висловлювання і реалізується на рівні речення або тексту.

Основними ознаками модальності є те, що вона виражає ставлення мовця до дії або події, пов'язана з категоріями можливості, необхідності, бажаності та ймовірності, має суб'єктивний характер, може реалізовуватися граматичними, лексичними та інтонаційними засобами, а також поділяється на типи: епістемічну, яка стосується ймовірності та впевненості, деонтичну, що виражає обов'язок і дозвіл, та динамічну, яка пов'язана зі здатністю або можливістю суб'єкта.

В англійській мові модальність реалізується різними мовними засобами. Одним із головних способів є модальні дієслова, до яких належать *can, could, may, might, must, shall, should, will* та *would*, вони виражають різні значення. *Can* і *may* передають можливість, *must* і *should* – обов'язок або необхідність, *might* і *could* – припущення, а *will* і *would* – волевиявлення або намір.

Окрім цього, важливу роль відіграють напівмодальні конструкції, такі як *have to*, що виражає зовнішній обов'язок, *need to*, яке означає необхідність, *ought to*, що передає моральний обов'язок, та *be able to*, яке вказує на здатність.

Модальність також виражається лексичними засобами. До них належать модальні прислівники, такі як *probably, possibly, certainly* та *maybe*, прикметники *possible, likely, certain і necessary*, а також іменники *possibility, necessity* та *probability*.

Крім того, використовуються граматичні засоби вираження модальності, зокрема умовні речення типу *If I were you, I would*…, інфінітивні конструкції, пасивні конструкції з модальним значенням, а також порядок слів та інтонація в усному мовленні.

Матеріалом дослідження обрано художній текст Оскара Вайлда "The Happy Prince", який є репрезентативним для аналізу модальності, оскільки містить як авторське мовлення, так і діалоги персонажів, насичені різними модальними значеннями.

Аналіз тексту показує, що модальні дієслова активно використовуються для вираження різних типів модальності. У реченні *"… you must go away to Egypt"* дієслово *must* передає значення необхідності або внутрішнього обов'язку, що підкреслює неминучість дії. У питальному реченні *"Will you not stay with me one night longer?"* модальне дієслово *will* використовується для вираження запиту наміру та майбутньої дії, виконуючи функцію ініціації діалогу.

Речення *"I can not stay"* містить модальне дієслово *can not*, яке виражає неможливість виконання дії, тобто негативну модальність, пов'язану з обмеженням можливостей суб'єкта. У вислові *"I should like to help you"* модальне дієслово *should* у поєднанні з лексемою *like* передає ввічливе бажання, пом'якшене за своїм значенням, що характерно для етикетного мовлення. У реченні *"You may take my gold"* модальне дієслово *may* реалізує значення дозволу, тобто надання права на виконання дії.

Таким чином, у тексті представлено різні типи модальності: епістемічна модальність (вираження припущення та ступеня впевненості), деонтична модальність (обов'язок, дозвіл, заборона) та динамічна модальність (можливість і здатність суб'єкта до дії). Їх поєднання забезпечує багатоплановість мовлення та дозволяє глибше розкрити взаємини між персонажами.

Отже, модальність в англійській мові є важливою семантико-граматичною категорією, яка відображає ставлення мовця до висловлюваного та дозволяє передати різні відтінки значення: можливість, необхідність, бажаність, ймовірність або впевненість. Вона не описує саму дію, а виражає її оцінку, що надає мовленню суб'єктивного характеру.

У процесі дослідження встановлено, що основними засобами вираження модальності в англійській мові є модальні дієслова, напівмодальні конструкції, лексичні та граматичні засоби. Кожен із цих рівнів відіграє важливу роль у формуванні модальних значень і забезпечує багатогранність їхнього вираження.

Аналіз художнього тексту Оскара Вайлда "The Happy Prince" показав, що модальність активно використовується для передачі авторської позиції, емоційного стану персонажів та їхніх намірів.

Отже, модальність є одним із ключових засобів організації висловлювання в англійській мові, а також важливим інструментом художньої виразності, який допомагає глибше розкрити зміст тексту та авторський задум.

Список використаних джерел

1. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 3. С. 28–32. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_3_6.
2. Ралдугіна К. О. Модальність як логіко-філософська та лінгвістична категорія. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2008. №1. С. 156–161.
3. Wilde O. The Happy Prince. In: The Happy Prince and Other Tales. Pp. 16–38. URL:https://dn720300.ca.archive.org/0/items/happyprinceother00wild3/happyprinceother00wild3.pdf

Ірина Миколаївна Оксенчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Роль лексичного матеріалу у формуванні соціокультурної компетентності учнів на уроках іспанської мови у 8 класі

Ключові слова: *соціокультурна компетентність, лексичний матеріал, іспанська мова, міжкультурна комунікація, соціокультурний компонент*

Сутність проблеми: необхідність підготовки учнів до життя в міжкультурному середовищі сучасного суспільства зумовлена вмінням правильно розуміти соціальні норми та культурні реалії країн, де розмовляють іншими мовами. Тому формування соціокультурної компетентності учнів є важливим чинником ефективної міжкультурної комунікації. Слід підкреслити, що важливим засобом формування соціокультурної компетентності учнів є лексичний матеріал, який охоплює лексику, пов'язану з традиціями, звичаями, соціальними відносинами та культурними цінностями іспаномовних країн. Відповідно підібраний лексичний матеріал сприяє не тільки розвитку мовних навичок учнів, а й підвищує їхню культурну обізнаність та готує до ефективної комунікації в міжкультурному середовищі.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування ролі лексичного матеріалу у формуванні соціокультурної компетентності учнів 8 класу та розробка системи вправ, що дозволяє ефективно використовувати лексику у викладанні іспанської мови.

Завдання роботи: охарактеризувати поняття соціокультурної компетентності як складової комунікативної компетентності, проаналізувати роль лексичного матеріалу в процесі її формування, врахувати психолого-педагогічні особливості учнів основної школи, розробити методичні рекомендації та створити систему вправ, а також проаналізувати ефективність запропонованих дидактичних рішень.

Проблема соціокультурної компетентності була предметом аналізу багатьох дослідників. Д. Хаймс підкреслював значення соціального контексту комунікації, М. Канале та М. Свейн визначили структуру комунікативної компетентності, врахувавши соціокультурний компонент. Сучасні підходи (CEFR) наголошують на інтеграції мови та культури, тоді як М. Байрам розвиває концепцію міжкультурної компетентності як здатності інтерпретувати та оцінювати культурні явища.

Незважаючи на численні дослідження, у шкільній практиці часто переважає викладання граматики та лексики без відповідного культурного контексту. Методика

систематичного використання лексичного матеріалу для розвитку соціокультурної компетентності учнів 8-го класу залишається недостатньо опрацьованою.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурна компетентність є важливим елементом комунікативної компетентності та виявляється у здатності учнів розуміти соціальні норми, традиції та моделі поведінки, характерні для певної мовної спільноти. Її розвиток є особливо важливим на етапі основної школи, коли учні формують свої погляди, цінності та соціальну ідентичність.

Лексичний матеріал виконує роль посередника між мовою та культурою. Словниковий запас, пов'язаний із повсякденним життям та культурою (наприклад, familia, fiesta, siesta, tapas), дає змогу пізнати реалії іспаномовних країн та розвинути вміння інтерпретувати культурні явища. Прикладом може бути вправа «Свято в Іспанії» (La fiesta en España), в якому учні працюють з назвами іспанських свят (наприклад, La Tomatina, Las Fallas, Semana Santa), описують їхній перебіг та порівнюють їх із традиціями своєї країни. Таке завдання сприяє не тільки закріпленню лексики, але й розвиває соціокультурну компетентність через аналіз та інтерпретацію культурних відмінностей.

Під час роботи з лексикою вчитель повинен враховувати мовний рівень учнів, їхні потреби та готовність до засвоєння культурного змісту. Особливо важливим є підбір автентичних матеріалів та створення комунікативних ситуацій, наближених до реальності.

На вступному етапі доцільно використовувати вправи асоціативного типу, наприклад, учні пов'язують нові слова з зображеннями, що ілюструють елементи іспанської культури, що активізує попередні знання та створює контекст. На основному етапі ефективним є комунікативне вправа, наприклад, відтворення діалогів (ролі членів родини), де учні використовують нову лексику в реалістичних соціальних ситуаціях. На завершальному етапі варто застосувати рефлексійно-порівняльну вправу, наприклад, коротке висловлювання учнів про відмінності між іспанськими та українськими традиціями, що сприяє закріпленню матеріалу та розвитку міжкультурної свідомості.

Висновок. В результаті дослідження з'ясувалося, що лексичний матеріал має фундаментальне значення для розвитку соціокультурної компетентності учнів 8 класу. Поєднання лексики з культурним контекстом підсилює мотивацію учнів та дає змогу краще зрозуміти реалії життя в іспаномовних країнах.

Список використаних джерел

1. Гриньків А. Комунікативна компетентність у професійній підготовці менеджерів соціокультурної діяльності. *Вища освіта України*. 2022. № 4(87). Режим доступу: https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/da6b8467-a122-40bb-b191-33a9f1d40451?utm_source=chatgpt.com

2. Артеменко Т. М., Липко І. П. Соціокультурна компетентність як обов'язкова складова процесу навчання іноземної мови. *Мовна освіта як чинник підготовки сучасних фахівців.* Харків, 2020. С. 10–12. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17754

3. Hymes, D. On Communicative Competence. In: Pride, F., Holmes, J. (eds.) Sociolinguistics. Harmondsworth: Penguin Books, 1972. Pp. 269–293.

4. Kramsch, C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford : Oxford University Press, 1993. 295 p.

Світлана Сергіївна Олійник
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Web-ресурс «Genial.ly» як засіб мотивації навчальної діяльності студентів для формування іншомовної мовленнєвої компетенції в читанні

Ключові слова: *англомовна компетентність, цифровізація*, *читання, інтерактивні технології, пізнавальна мотивація, інтернет-ресурси.*

Сутність проблеми: у сучасному освітньому просторі спостерігається трансформація когнітивних особливостей студентів. Наслідками цифровізації є кліпове мислення, дофамінова яма, перенасиченість яскравим контентом та перевага короткочасної пам'яті над довготривалою. Поза тим, актуальною проблемою є зниження концентрації уваги, що ускладнює процес читання, особливо іншомовних текстів, які потребують більшої когнітивної напруги та аналітичної діяльності [2].

Мета: теоретичне обґрунтування та практичне дослідження застосування web-ресурсу «Genial.ly» як засобу мотивації навчальної діяльності студентів для формування іншомовної мовленнєвої компетенції в читанні.

Завдання: визначити значущість web-ресурсу «Genial.ly» у стимулюванні навчальної мотивації студентів, дослідити особливості формування іншомовної мовленнєвої компетенції в читанні за допомогою даного інтернет ресурсу та розробити комплекс вправ для студентів першого курсу.

Виклад основного матеріалу. Процес діджиталізації вніс корективи у сучасну освіту, що зумовлює необхідність перегляду традиційних методів формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів. Проблему інтерактивних технологій в навчанні досліджували О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Н. І. Скрипник, І. А. Сидоренко, О.Б. Бігич, О. І. Січкарук та інші. Проаналізувавши наукові джерела можемо зазначити, що інтерактивні інтернет-ресурси значно підвищують пізнавальну мотивацію та оптимізовують навчальний процес [5]. Особливої значущості набуває дане питання з огляду на сучасні дослідження, що демонструють занепад культури читання та перевагу перегляду соціальних мереж і новин у месенджерах [1].

З огляду на особливості сучасного студента виникає потреба в застосуванні новітніх засобів навчання. Зокрема переваги web-ресурсу «Genial.ly» полягають в можливості поєднання тексту для читання з анімацією, вбудованими підказками, інфографікою, візуалізацією та багатьма іншими елементами. Це сприяє глибшій зацікавленості до процесу читання, оскільки студенти стають не пасивними споживачами інформації, а активними учасниками навчальної діяльності.

Для демонстрації практичного застосування web-ресурсів, наводимо приклад фрагменту уроку із формування компетентності у читанні студентів першого курсу із використанням платформи «Genial.ly». Тема: «Hello! Nice to meet you!» на базі підручника «A way to success. Year 1».

1. Дотекстовий етап.

Інструкція: Викладач демонструє на інтерактивному слайді зображення дівчинки скрипальки з підписом «Hannah Bell, 8, violinist, the UK» та запитання: «What do you think her family is like?; What kind of music might she like?; What does the girl dream about?». Студенти висловлюють припущення.

2. Текстовий етап.

Інструкція: Тепер студентам потрібно прочитати інтерв'ю скрипальки, співставивши її відповіді із запитаннями інтерв'юера. Отож на наступному слайді розміщені запитання та по черзі з'являються абзаци з відповідями, студенти читають вголос. Складна лексика виділена в тексті, на неї можна натиснути та побачити пояснення.

3. Післятекстовий етап.

Інструкція: На слайді представлена інтерактивна вікторина «True or False». Твердження: «Hannah hates pop music; She has no pets; Her favourite food is fish fingers». Студенти по черзі відповідають та обґрунтовують свій вибір.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел дає нам повне розуміння важливості залучення студентів до активного навчального процесу, де кожен студент виступає цілісним суб'єктом [3]. Web-ресурс «Genial.ly» уможливлює реалізацію персоналізованої, інтерактивної та методично-виваженої освіти. Викладач має змогу за допомогою зручного інтерфейсу створити цілісний урок, який буде відповідати когнітивним потребам сучасного покоління.

Список використаних джерел

1. Info Sapiens. Читацькі звички українців у 2024 році: результати дослідження. URL: https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=329. (дата звернення: 14.04.2026).
2. Корчова Г. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип 1. С. 49–54.
3. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
4. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навч. посіб. / Ю. С. Красильник, Г. Л. Корчова, М. В. Руденко. Київ: КНУБА, 2021. 156 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід. Київ: 2002. 136 с.

Анастасія Олександрівна Онищенко
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Особливості функціонування мовних засобів емоційного впливу в англомовному публічному відеодискурсі

У сучасному інформаційному просторі публічний англомовний відеодискурс, зокрема матеріали мотиваційних відео відіграють важливу роль у формуванні суспільних настроїв і переконань. Особливої уваги заслуговують мовні засоби емоційного впливу, які допомагають не лише передавати інформацію, а й активно впливати на аудиторію, формуючи її ставлення до подій, осіб чи явищ. Використання інтонації, лексичних одиниць із яскравим емоційним забарвленням, риторичних прийомів й інших елементів створює комплексний ефект, що підсилює переконливість повідомлення.

Варто розпочати із того, що емоції невід'ємно пов'язані з усіма аспектами життєдіяльності людини, виступаючи як почуттєве відображення значущості подій і

обставин. Вони виконують роль одного з ключових механізмів, що забезпечують внутрішню регуляцію психічних процесів та поведінкових реакцій [1].

Вивченням дотичної до обраної тематики на різних мовних рівнях займалась когорта науковців, серед них: Боговик О., Бойчук В., Вихованець І., Городенська К., Денисюк В., Доценко О., Друженко Р., Дуденко О., Жигоренко І., Кемінь У., Кухта О., Мілова М., Мірченко М., Островська Л., Почепцов Г., Прокойченко А., Станко Д., Торосян О., Цинтар Н., Цьох Л., Чайковська Є. Зважаючи на це, стверджувати про абсолютну недосліджуваність репрезентації емотивного модусу у лінгвістиці ми не можемо, однак, раціонально буде зазначити, що крізь призму англомовного публічного дискурсу особливості функціонування мовних засобів емоційного впливу досі не були об'єктом вивчення.

Емотивність у лінгвістиці є іманентною семантичною властивістю мови, що виявляється в здатності системи мовних засобів передавати емоційність як психологічне явище. Ця характеристика мовних знаків включає в себе відображення як соціальних, так і індивідуальних емоцій у їхній семантиці. У контексті відеодискурсу емотивність постає як багатовимірна категорія, яка формується через дві ключові складові: план вираження та план змісту. Саме через ці складові реалізуються емоційні стани та відношення мовця до актуального змісту або ситуації [2]. Емотивність відображає багатогранність людських емоцій та одночасно слугує ознакою мовних засобів, які використовуються для передачі емоційного змісту [4].

У межах проведення наукової розвідки розглянуто відеотексти мотиваційних відео англійською мовою. Тенденційно, у таких відеоматеріалах чітко простежується комплексне використання фонетичних, лексичних і граматичних засобів емоційного впливу, які взаємодіють між собою та формують високий рівень експресивності публічного мовлення.

Візьмемо до прикладу один із досліджених та проаналізованих матеріалів [3]. На фонетичному рівні емоційність реалізується передусім через інтонаційні засоби, повтори, паузи та вигуки, що передаються в з відповідною інтонацією. Зокрема, вигуки й емоційно забарвлені вставки типу *«oh my god», «what the hell», «wow», «boom»* виконують функцію підсилення реакції мовця та моделюють живу усну комунікацію. Повтори *(«so many people», «the noise of… the noise of… the noise of…»*) створюють ритмічність і акцентують увагу на ключових ідеях, а короткі уривчасті фрази *(«she…», «and then…», «smack»*) імітують паузи, що підсилює драматизм і ефект присутності.

На лексичному рівні домінують емоційно марковані слова й вирази, метафори та розмовна лексика. Наприклад, використання слів із яскравою конотацією *(«failure», «miserable», «incredible», «blessing», «breaking point»*) формує оцінність і впливає на емоційне сприйняття аудиторії. Метафоричні конструкції («life's golden ticket», «the clock is ticking», «clouded by the noise») надають абстрактним поняттям образності, полегшуючи їх інтерпретацію та посилюючи переконливість. Водночас розмовні елементи *(«kid», «gonna», «i'm like», «stuff»*) знижують формальність мовлення, створюючи ефект близькості до слухача та довіри.

Граматичні засоби емоційного впливу репрезентовані насамперед риторичними питаннями, імперативними конструкціями та паралельними структурами. Риторичні питання *(«did i even matter?», «what do you want to become?»*) активізують рефлексію адресата та залучають його до внутрішнього діалогу. Імперативи *(«don't trade who you are», «go and learn», «invest in your passion»*) виконують функцію спонукання та мотивації, що є типовим для публічних виступів. Паралелізм *(«you got to work for it, you got to contribute for it, you got to give for it, you got to lead for it, you got to love for it»*) створює ритмічну організацію висловлювання, підсилює запам'ятовуваність і емоційний ефект. Також варто відзначити використання коротких простих речень у кульмінаційних моментах *(«I quit», I made it*»), що підсилює драматизм і акцентує ключові смисли.

Таким чином, мовні засоби емоційного впливу в англомовному публічному відеодискурсі, зокрема в межах мотиваційних відеоматеріалів, становлять цілісну, багаторівневу систему, у якій фонетичні, лексичні та граматичні елементи функціонують у тісній взаємодії. Їх синергетичне поєднання забезпечує не лише передачу змісту, а й формування потужного прагматичного ефекту, спрямованого на емоційне залучення адресата, активацію його рефлексії та моделювання певних ціннісних орієнтацій. Поєднання фонетичних (інтонація, повтори, вигуки), лексичних (емоційно забарвлена лексика, метафори, розмовність) та граматичних (риторичні питання, імперативи, паралелізм) засобів забезпечує потужний емоційний вплив на аудиторію, сприяє залученню уваги та формуванню переконливого й мотиваційного дискурсу. Емотивність у межах англомовного публічного відеодискурсу постає не як ізольована характеристика окремих мовних одиниць, а як інтегративна властивість дискурсу загалом, що формується через взаємодію різнорівневих мовних засобів і визначає ефективність комунікативного впливу.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Т. І. Лексичні засоби вираження емотивного значення в сучасній німецькій мові. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2016. № 5. С. 285–290.
2. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх: лінгвокогнітивний аспект. Донецьк, 2005. 20 с.
3. FIND YOUR PURPOSE - Best Motivational Video for 2024 | Goalcast. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2Ar05F-LnWQ (Last accessed: 18.04.2026).
4. Santamaría-Bonfil G., López O. G. Emoji as a Proxy of Emotional Communication / Basori A.B. Becoming Human with Humanoid – From Physical Interaction to Social Intelligence. URL: https://www.intechopen.com/chapters/69271 (Last accessed: 05.04.2026).

Аріна Ігорівна Осокіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Наталія Мефодіївна Кувшинова

Аудіювання іноземною мовою: методи та сучасні інструменти для середньої школи

Основу аудіювання становить звукова система мови, тому воно належить до усного мовлення, у якому кожний співрозмовник то говорить, то слухає. У школі аудіювання розглядають як засіб навчання усного мовлення і самостійний вид мовленнєвої діяльності, що спрямований на розуміння зв'язних текстів.

Аудіювання – це внутрішній (за формою), реактивний (за роллю), рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який ґрунтується на механізмах сприймання та розуміння мовлення на слух. Результатом аудіювання є розуміння або нерозуміння сприйнятого на слух змісту висловлювання, а продуктом – умовивід.

Сприймання мовлення на слух ґрунтується насамперед на слухових відчуттях. Одночасно з цим у того, хто слухає, наявний зустрічний процес: він проговорює у внутрішньому мовленні те, що чує, тобто перетворює звукові образи на артикуляційні.

Якщо текст подано в надто швидкому темпі і його розуміння важке, то внутрішня мовна моторика відстає від слухових відчуттів, внаслідок чого процес розуміння припиняється.

Складний процес сприймання та осмислення звукової інформації забезпечується низкою психофізіологічних механізмів:

1. The mechanism of perception and the mechanism of segmenting the speech chain into syntagms and words.

2. The mechanism of long-term memory, which ensures the identification of grammatical structures and sound images of words with their meaning.

3. The mechanism of anticipation is the process of predicting the structural and semantic ending of a phrase or text.

4. The mechanism of operational memory, which allows you to retain perceived speech information for its subsequent transformation into figurative.

5. The mechanism of understanding perceived information.

Розуміння сприйнятої на слух інформації характеризується різними рівнями:

1. The subject content of the text – consists in the perception of facts and information.

2. Subject-figurative understanding – occurs if the text contains a description of a person's appearance, landscapes; a visual picture appears in the listener's imagination.

3. Logical understanding – perception of cause-and-effect relationships and the main idea of the text.

4. Understanding the subtext – consists in the comprehension of the hidden meaning and emotional coloring of the statement.

Знання труднощів аудіювання дає змогу вчителю ефективніше працювати на уроках, зосередившись на їх подоланні. Ці труднощі поділяють на кілька видів:

1. Language difficulties: related to the acquisition of phonetic, grammatical and lexical phenomena of a specific foreign language.

2. Difficulties caused by understanding the content of the text: are determined by how feasible and interesting it is for students. Plot texts are easier to understand because understanding the plot simplifies understanding the text as a whole; descriptive texts are more difficult to understand because of the lack of a content core.

3. Difficulties caused by the way the text is presented: arise due to the pace of speech and the unusualness of the voice (a fast pace leads to the reduction of vowels and the unusual sound of words). It is most difficult for students to perceive the voice of a native speaker.

4. Difficulties related to the conditions of perception: depend on the presence or absence of clarity. It is most difficult to understand foreign language speech if it is played over the telephone, on the radio, or in a mechanical recording due to noise.

У навчанні аудіювання виокремлюють підготовчі і комунікативні типи вправ. Під час підготовчих вправ формуються фонетичні, лексичні та граматичні навички аудіювання, тоді як комунікативні вправи спрямовані на розуміння тексту. Для формування різних рівнів розуміння розроблено спеціальні завдання:

1. For objective understanding: listen to the text and answer the questions; find differences in the two versions of the text; list the facts stated.

2. For objective-figurative understanding: select pictures for the text that correctly reflect its content; compare the listened text with the picture and find inconsistencies.

3. For logical understanding: make a story plan; come up with a new ending; formulate the main idea of the text.

4. For understanding the subtext: find data that indicate the author's attitude towards the characters; find the most humorous or dramatic fragments.

Організація роботи над текстом передбачає три ключові етапи:

1. ***The foundational (pre-text) stage.*** At this stage, the teacher should choose a feasible text, which may contain 1-2% of unlearned words (if their meaning can be guessed). An important tool is an introductory conversation, which removes language difficulties, names the main storyline and interests students. The teacher can organize an introductory conversation

before listening to the story in the following way, using an envelope with a stamp as a visual aid:

Yesterday I received this letter from my brother. Look! There is a stamp on it! But you know, before 1840 there were no stamps. If somebody received a letter he paid for it. Really, he paid a lot of money. Now you are going to listen to a very interesting story... It's about a woman who was very poor. Yes, she was very, very poor, she had no money. So one day she received a letter. Yes, she received a letter from her brother. But she couldn't pay for it. Now listen to the story and see what happened.

2. ***Accompanying (text) stage.*** During this stage, before listening, the teacher necessarily offers a task that should activate mental activity during listening. For example, the teacher can write the following instruction on the board: Listen to the story and be prepared to answer this question: Do you think the poor woman was clever? What makes you think so?

3. ***Post-text stage.*** This stage is intended not only to control understanding, but also to develop oral speech on the situational basis of the listened text. Students receive a new task and listen to the material again. Verification tools at this stage may include tasks for reproducing the conversation of characters or retelling the plot:

Listen to the story again and be prepared to reproduce the conversation between the postman, the poor woman, and the man who wanted to help her.

Listen to the story again and be prepared to tell it to somebody who does not know it (perhaps to your father or mother).

Listen to the story about Lena's family and then tell us about her father and mother.

Загалом, розвиток умінь аудіювання вимагає формування міцних слухових і мовно-моторних навичок через послідовне проходження всіх етапів роботи з аудіотекстами, виконання різноманітних підготовчих і комунікативних вправ, та подолання мовних і психологічних бар'єрів.

Список використаних джерел

1. Панова Л.С., Андрійко І.Ф., Тезікова С.В. та ін. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 129–140.

Карина Олексіївна Павленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Лілія Федорівна Вдовиченко

Методичні особливості застосування платформи *Baamboozle* у процесі навчання граматики англійської мови

У сучасних умовах трансформації освітнього простору особливого значення набуває пошук інноваційних підходів до викладання іноземних мов. Фундаментальним компонентом мовної підготовки залишається граматичний аспект, оскільки саме граматична компетентність виступає запорукою логічної побудови висловлювань та коректності комунікації. Сучасна освітня парадигма передбачає активне впровадження цифрових інструментів у навчальний процес, що кардинально змінює методику формування мовленнєвих навичок у здобувачів освіти [4].

Теоретичне обґрунтування. Ключовим завданням опанування граматики є розвиток здатності до ефективної комунікації. Проте варто наголосити, що повноцінне розуміння іноземного мовлення та здатність до продукування власних змістовних повідомлень неможливі без глибокого засвоєння граматичних структур [2]. Традиційно вивчення граматики сприймається учнями як складний та монотонний процес, що потребує значних зусиль для автоматизації навичок.

Однією з найгостріших проблем у сучасній шкільній освіті є відсутність реального англомовного середовища, що значно ускладнює процес засвоєння матеріалу. Використання інформаційних технологій та мережевих ресурсів стає ефективним механізмом подолання цього бар'єру [1]. Швидкість, з якою цифрові інструменти інтегруються в освітню сферу, забезпечує викладачам можливість не лише модернізувати виклад матеріалу, а й здійснювати комплексне управління, підтримку та об'єктивне оцінювання пізнавальної діяльності учнів [3].

Методичний потенціал платформи Baamboozle. Серед великого розмаїття онлайн-сервісів платформа Baamboozle виокремлюється як високоефективний інструмент гейміфікації навчання. Методичні особливості її застосування при вивченні граматики англійської мови полягають у наступних аспектах:

1. На відміну від більшості індивідуальних платформ (як-от Quizizz чи Kahoot), Baamboozle орієнтована на групу, що стимулює дискусію між учнями під час вибору правильної граматичної форми.
2. Наявність спеціальних карток «Power-ups» (додавання або зняття балів, обмін очками) створює високий рівень емоційної залученості, що дозволяє знизити мовний бар'єр та психологічну напругу перед вивченням складних граматичних тем (наприклад, часових форм Conditionals або Passive Voice).
3. Вчитель може використовувати як готові банки запитань, так і створювати власні ігри, адаптуючи їх під конкретні граматичні труднощі певної групи учнів.

Етапи впровадження Baamboozle у навчання граматики. Застосування платформи доцільно розподілити на кілька етапів:

- Діагностичний етап, використання коротких ігор для виявлення прогалин у знаннях перед початком нової теми.
- Етап тренування та автоматизація вживання граматичних конструкцій через багаторазове повторення в ігровій формі. Це дозволяє уникнути монотонності, характерної для традиційних письмових вправ.
- Етап контролю або фінальна перевірка засвоєного матеріалу, де результати гри слугують показником успішності опанування теми.

Переваги та результативність. Впровадження Baamboozle сприяє візуалізації граматичних правил та їх контекстуалізації. Оскільки платформа дозволяє супроводжувати запитання зображеннями, учні краще запам'ятовують ситуації, у яких доцільно використовувати ту чи іншу граматичну структуру. Це стимулює розвиток когнітивної гнучкості та критичного мислення, оскільки гравці мають швидко приймати рішення в умовах обмеженого часу.

Крім того, використання цифрових ресурсів такого типу дозволяє викладачеві реалізувати індивідуальний підхід, орієнтуючись на темп роботи класу. Електронне управління процесом навчання забезпечує миттєвий зворотний зв'язок, що є критично важливим для корекції граматичних помилок на ранніх етапах їх виникнення.

Список використаних джерел

1. Максименко, А. М., & Бернацька, О. В. (2023). Формування іншомовної граматичної компетентності молодших школярів засобами Інтернет-ресурсів. *Сучасні тенденції навчання іноземних мов.*

2. Вольницька, Д. О. Методика формування граматичної компетентності у студентів ВНЗ. URL: http://eprints. zu. edu. ua/20086/1/51. pdf

3. Гуралюк, А. Г. (2024). Цифрові педагогічні інструменти (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*, (19), 53–66.

4. Михайлова, А. Ю. (2025). Граматична компетентність учнів у цифровому середовищі: виклики та перспективи. Відповідальний редактор – канд. пед. наук, доц. Смоліна СВ Редакційна колегія: канд. пед. наук, доц. Грицик НВ, канд. філос. наук, доц. Каранда МВ, докт. філос. наук, проф. Столяр МБ, канд. філол. наук, доц. Хомич ТЛ, 117.

Аліна Техранівна Панец
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Комунікативно-прагматична природа відтворення англійських етикетних формул вибачення українською мовою: корпусний підхід

У сучасному перекладознавстві особливої актуальності набуває дослідження мовного етикету, як складової прагматичної організації дискурсу. Етикетні формули вибачення є важливим елементом комунікативної взаємодії, оскільки забезпечують регуляцію міжособистісних відносин, зниження комунікативної напруги та реалізують стратегії ввічливості. З огляду на це особливого значення набуває аналіз способів їх відтворення у перекладі з урахуванням прагматичних і функціональних характеристик.

Метою дослідження є виявлення комунікативно-прагматичних особливостей відтворення англійських етикетних формул вибачення українською мовою із застосуванням корпусного підходу. Матеріалом дослідження стала вибірка прикладів, сформована на основі англо-українського паралельного корпусу роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Філософський камінь», що дозволяє простежити відповідні перекладацькі рішення в природному контексті функціонування мовних одиниць.

Переклад – це складний процес, де головним завданням перекладача є створити текст максимально наближений до оригіналу з точки зору семантики, структури та потенційного впливу на читача (Лощенова, Нікішина, 2014). І цим зумовлена необхідність у застосуванні перекладацьких трансформацій задля забезпечення повної передачі змісту.

Зіставлення фрагментів оригіналу з перекладом, здійсненим В. Морозовим у межах паралельного корпусу, дає змогу простежити, як саме реалізуються відповідні перекладацькі рішення у конкретних комунікативних ситуаціях.

У ході дослідження встановлено, що відтворення англійських етикетних формул вибачення в досліджуваному романі здійснюється з використанням обмеженого кола перекладацьких трансформацій. Аналіз виконано на основі класифікації запропонованої С. Є. Максімовим, відповідно до якої в проаналізованому матеріалі зафіксовано такі типи: транспозиція (перестановка), що становить 40% від загальної кількості зафіксованих перетворень, тоді як опущення, додавання та модуляція використані однаковою мірою – по 20%. Низька частотність реалізації перекладачем означених трансформацій зумовлена специфікою етикетних формул вибачення, які є прагматично спрямованими та не передбачають зміни смислової структури висловлювання. Кожен із зазначених типів реалізується залежно від комунікативної функції висловлювання. Для глибшого розуміння розглянемо приклади:

Транспозиція (перестановка) – це зміна порядку слів у фразах та реченнях, яка часто спричинена структурними відмінностями у вираженні теми та реми в різних мовах: *«'Oh, **sorry**, Weasley, didn't see you there'» // «– О, Візлі, **пардон**! А я тебе й не помітив!».* У цьому реченні спостерігаємо, що в оригіналі звертання розташоване після формули вибачення, а в перекладі – перед. Таким чином В. Морозов додав висловлюванню природності, що відповідає усталеним комунікативним звичкам української мови.

Ще одним прикладом транспозиції в досліджуваному матеріалі є речення: *«Hagrid looked shocked. '**Sorry**,' Harry said quickly» // «Геґрід видавався приголомшеним, тож Гаррі швиденько додав: – **Вибачте**».* У цьому реченні зміна полягає в перестановці компонентів висловлювання, де авторська ремарка передує репліці, що забезпечує природніше звучання перекладу.

Додавання – уведення в переклад слів, що відсутні в оригіналі для компенсації семантичних або граматичних втрат і часто супроводжується транспозицією та граматичною заміною: *« 'My mistake, my mistake – I didn't see you – of course I didn't, you're invisible – **forgive** old Peevsie his little joke, sir'» // «– Моя помилочка, моя помилочка!.. Я вас не бачу, звичайно ж, ні, ви невидимі! **Даруйте** старенькому Півзові цей маленький жартик, **прошу пана**!»* В наведеному прикладі додано вислів ***«прошу пана»***, що відсутній в оригіналі, який виконує роль своєрідного інтенсифікатора, що посилює ефект вибачення.

Опущення – є перетворенням, протилежним до додавання, і використовується з метою уникнення надлишкової інформації*: «'Neville,' she said, 'I'm really, really **sorry about this**'» // «– Невіле, – сказала вона, – я дуже й дуже **перепрошую**!»* У цьому прикладі бачимо, що в перекладі вилучено компонент ***about this***, який конкретизує причину вибачення. Його відсутність не впливає на загальне розуміння висловлювання, та пояснюється тим, що в подібних комунікативних ситуаціях причина вибачення є очевидною з контексту.

Наступною трансформацією є модуляція, яка передбачає заміну слова або фрази на логічно пов'язане поняття, що грунтується на причиново-наслідкових зв'язках: *« 'But what happened to Vol– **sorry** – I mean, You-Know-Who?'» // «– А що сталося з Вол… **ой, тобто**… з Відомо-Ким?».* У цьому прикладі спостерігаємо заміну формули вибачення ***sorry*** виразом ***ой тобто***, що пояснюється контекстом досліджуваного речення, де ***sorry*** не виконує функцію вибачення, а є засобом самокорекції (Максімов, 2006).

Особливу увагу в дослідженні приділено аналізу прагматичної варіативності англійської формули ***sorry***. Встановлено, що вона реалізує різні комунікативні значення, зокрема: пряме вибачення становить 57% випадків, превентивне вибачення – 29%, вираження жалю – 14%. Це свідчить про домінування власне вибачальної функції, однак значна частка інших реалізацій вказує на контекстуальну варіативність цієї одиниці.

Отже, відтворення англійських етикетних формул вибачення українською мовою має виразно комунікативно-прагматичний характер. Перекладач орієнтується на функцію висловлювання у конкретному контексті, що визначає вибір перекладацьких трансформацій і підтверджує ефективність корпусного підходу для аналізу таких мовних явищ.

Список використаних джерел

1. Лощенова І. Ф., Нікішина В. В. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2014. № 3. С. 102–105. DOI https://lib.ndu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3900154c-e2f0-4456-9570-8c355aeda215/content#page=102

2. Максімов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навч. посіб. Київ, 2006. 157 с.

3. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 320 с.

4. Rowling, J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury Publishing, 1997. 223 p.

Софія Юріївна Панченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Лексичні особливості австралійського варіанта англійської мови

У роботі досліджується австралійський варіант англійської мови як окремий національний різновид глобальної англійської. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі англійської мови у світі та необхідністю вивчення її регіональних варіантів. Особлива увага приділяється лексичним особливостям австралійської англійської та їх функціонуванню в сучасному медіадискурсі.

Метою дослідження є виявлення специфіки лексичної системи австралійського варіанта англійської мови та аналіз її функціонування в масмедіа. Для досягнення цієї мети було розглянуто історичні передумови формування мови, її місце у глобальному контексті, а також класифіковано лексичні одиниці та визначено їх функції.

У першому розділі встановлено, що австралійський варіант англійської мови сформувався під впливом історичних процесів, зокрема британської колонізації. Переселення носіїв різних діалектів англійської мови сприяло виникненню нової мовної системи, яка поєднала елементи різних регіональних варіантів.

З'ясовано, що важливу роль у формуванні мови відіграла географічна ізоляція Австралії, яка сприяла закріпленню специфічних мовних рис. Також встановлено вплив мов корінного населення, що відобразився передусім у лексиці.

Доведено, що австралійський варіант англійської є повноцінною складовою глобальної англійської мови та функціонує як національний стандарт. Він має власні фонетичні, граматичні та лексичні особливості, які відрізняють його від інших варіантів англійської.

Особливу увагу приділено диференційним ознакам австралійської англійської, серед яких виділяються унікальна вимова, специфічна лексика та характерні мовні моделі. Ці особливості формують мовну ідентичність австралійців та відображають їхню культурну специфіку.

У другому розділі проаналізовано лексичну систему австралійської англійської мови. Встановлено, що вона характеризується значною кількістю специфічних одиниць – австралізмів, які відображають національні особливості та культурні реалії.

Лексика була класифікована за тематичними групами та джерелами походження, що дозволило систематизувати мовний матеріал. Виділено основні джерела формування лексики: британська англійська, мови аборигенів та інші іноземні мови.

Доведено, що важливу роль у лексичній системі відіграють:

- **діалектизми**, які є спадщиною британських мовних традицій;
- **сленгізми**, що характеризуються експресивністю та динамічністю;
- **запозичення**, які відображають культурні та природні особливості Австралії.

Особливу увагу приділено функціонуванню лексичних одиниць у сучасному медіадискурсі. Встановлено, що масмедіа активно використовують австралізми, що сприяє їх поширенню та закріпленню в мовній практиці.

Визначено основні функції лексичних одиниць у медіа:

- ідентифікаційна (підкреслення національної належності);
- експресивна (надання емоційного забарвлення);
- культурно-маркована (відображення специфіки австралійської культури).

З'ясовано, що використання австралійської лексики в медіа сприяє формуванню національної мовної картини світу та підвищує ефективність комунікації.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що австралійський варіант англійської мови є самостійним і динамічним різновидом глобальної англійської, який сформувався під впливом історичних, соціальних і культурних чинників.

Доведено, що його лексична система має виразну специфіку, яка проявляється у наявності австралізмів, сленгу, діалектизмів та запозичень. Ці елементи відображають національну ідентичність та особливості мовної картини світу австралійців.

Встановлено, що сучасний медіадискурс відіграє ключову роль у поширенні та закріпленні лексичних особливостей австралійської англійської. Використання специфічної лексики у засобах масової інформації сприяє її популяризації та інтеграції в повсякденне мовлення.

Отже, австралійський варіант англійської мови є важливим об'єктом лінгвістичного дослідження, оскільки він демонструє процеси мовної варіативності та розвитку англійської мови у глобальному контексті. Його вивчення дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок мови, культури та суспільства.

Список використаних джерел

1. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2003.
2. Trudgill, P., Hannah, J. *International English: A Guide to the Varieties of Standard English*. Routledge, 2017.
3. Burridge, K., Kortmann, B. *Varieties of English: The Pacific and Australasia*. De Gruyter, 2008.
4. Leitner, G. *Australian English*. Oxford University Press, 2004.
5. Moore, B. (ed.). *The Australian Oxford Dictionary*. Oxford University Press, 2016.

Каріна Євгеніївна Постернак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Structural and semantic features of English medical terminology

Introduction. The fast growth of medical knowledge and the globalization of healthcare systems have resulted in an ongoing increase of specialised vocabulary. English, as the primary language of worldwide medical communication, is critical in this process. Medical terminology, with its complex structure and deep historical roots, necessitates thorough linguistic examination to comprehend the mechanisms underlying its formation and functioning. The study of the structural and semantic organization of medical terminology is significant not just

for linguistics, but also for medical translation, medical English training, and professional communication.

Object and Subject of Research. The focus of this study is English medical terminology as a set of specialized lexical units used in medical communication. The subject covers the structural kinds, word-formation models, and semantic characteristics of English medical terminology.

Aim and Objectives. The aim of the paper is to analyse the structural organisation and semantic properties of English medical terminology. The following objectives are set: 1) to examine the theoretical foundations of terminology studies; 2) to analyse the historical development of English medical terminology; 3) to identify the structural types of medical terms; 4) to investigate the main word-formation models; 5) to analyse the semantic features and classification of medical terms.

Methods. The research employs a combination of general scientific and specific linguistic methods: theoretical analysis of scholarly literature, structural analysis of term formation, semantic analysis of meaning, as well as classification and descriptive methods.

Theoretical Background. According to modern linguists, a term is a linguistic sign denoting a specific concept of a given area of knowledge. Terminology is characterised by strict systematicity, precision and unambiguity, as they provide successful professional communication. From the point of view of historical background, the terminology of medicine developed from antiquity (Latin and Ancient Greek language serve as sources of terms) to the modern era when English became the language of international science. Present-day terminology combines classical roots with productive processes conditioned by scientific and technological advancements.

Structural Organisation. Our observations of structural types show that English medical terminology represents several models: simple terms (pain, virus), derived terms (hypertension), compounds (blood stream) and complex terminological units consisting of three or more morphemes (acute respiratory distress syndrome). Abbreviations/acronyms (BP, AIDS, MRI) correspond to economy tendency in language, and Eponyms (Parkinson's disease) reflect scientists' hard work. The most productive word-building models are affixation (hyper-, hypo-; -itis, -ectomy), compounding (cardiomyopathy), lexical units' borrowings from classical languages, and innovative blending and shortening (biomedicine). These models allow providing the quality of terminological system like systematicity, predictability and limitless expension.

Semantic Features. Monosemy serves as the fundamental principle of semantic structure of medical terminology ensuring absence of ambiguity during professional communication. On the other hand, such aspects as polysemy, synonymy (coexistence of classical equivalents and modern interpretations), antonymy make the system dynamic. Classification of terms according to their semantic fields (anatomy terms, diseases, procedures, drugs) helps systematize professional knowledge and language resources that reveal direct connection between linguistic expression and medical concept.

Conclusions. The study indicates that English medical terminology represents a sophisticated, hierarchically structured system that integrates historical continuity, notably the influences of Latin and Greek, with a capacity for dynamism and adaptability in response to contemporary scientific demands. Its structural organization is marked by a variety of forms and a high level of productivity among primary word-formation processes, particularly affixation and compounding. The semantic architecture of this terminology is designed to ensure precision and clarity, which are essential for effective professional communication within the global healthcare landscape. The findings possess practical implications for the instruction of English for medical purposes, the compilation of terminological lexicons, the training of medical translators, and the advancement of systems for automated analysis of medical texts. Future inquiries may focus on the cognitive dimensions of terminology and its application within the realms of artificial intelligence and digital medicine.

Список використаних джерел

1. Alessia D., Ferri F., Grifoni P., Guzzo T. Approaches, tools and applications for sentiment analysis implementation. *International Journal of Computer Applications*. 2015. Vol. 125, No. 3. Pp. 26–33.
2. Asghar M. Z., Ahmad S., Qasim M., Zahra S. R., Kundi F. M. SentiHealth: creating health-related sentiment lexicon using hybrid approach. *SpringerPlus*. 2016. Vol. 5, No. 1. P. 1139.
3. Boon-Itt S., Skunkan Y. Public perception of the COVID-19 pandemic on Twitter: sentiment analysis and topic modeling study. *JMIR Public Health and Surveillance*. 2020. Vol. 6, No. 4. e21978.
4. Bordoloi M., Biswas S. K. Sentiment analysis: a survey on design framework, applications and future scopes. *Artificial Intelligence Review*. 2023. Vol. 56, No. 11. P. 12505–12560.
5. Bowker L., Pearson J. Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora. London: Routledge, 2002. 242 p.

Евеліна Ашотівна Петрішак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Марія Іванівна Онищук

Реєстр англійських підрядних сполучників умови в романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»

У романі *«Гаррі Поттер і філософський камінь»* Джоан Роулінг активно використовує підрядні сполучники умови для передавання різних типів умовних відношень між подіями. За їх допомогою у тексті відтворюються як реальні, так і можливі або уявні ситуації, а також передбачувані наслідки певних дій персонажів. Матеріалом для дослідження слугував український переклад, виконаний Віктором Морозовим, який відзначається стилістично виваженим відтворенням англійських підрядних сполучників умови.

Підрядні сполучники умови посідають важливе місце в синтаксичній системі англійської мови, оскільки вони встановлюють логічний зв'язок між двома ситуаціями, одна з яких виступає умовою реалізації іншої. У тексті роману простежується використання таких сполучників, як *if, unless, in case, even if, as long as*. [1] У перекладі вони передаються українськими відповідниками *якщо, якщо не, у разі якщо, за умови що, поки* тощо [2]. Аналіз мовного матеріалу дає можливість визначити особливості функціонування цих конструкцій у художньому тексті та простежити способи їх перекладу.

Найбільш уживаним сполучником у досліджуваному матеріалі виявився *if*, який становить абсолютну більшість зафіксованих прикладів. Це закономірний результат, адже *if* є універсальним засобом вираження умовних відношень в англійській мові та охоплює широкий спектр значень. У тексті роману він використовується для побудови різних типів умовних конструкцій: як реальних і можливих, так і гіпотетичних чи нереальних.

Сполучник *if* у романі виконує багатопланові функції та виступає ключовим засобом побудови умовних конструкцій. Найбільш очевидною є його роль у формуванні

реальних умов, коли подія розглядається як цілком можлива або ймовірна. Наприклад, висловлювання персонажів типу *«If Snape gets hold of the Stone, Voldemort's coming back!»* [1] демонструє, що наслідок прямо залежить від реалізації умови. Крім того, *if* широко використовується для побудови нереальних або гіпотетичних умовних речень. Висловлювання на кшталт *«If Harry hadn't known that the Dursleys had no sense of humour, he might have thought so»* [1] демонструє можливість уявного перебігу подій, який відображає внутрішні міркування та думки героя. Конструкції типу *«I'd be careful if I were you»* [1] показують, як сполучник використовується для вираження застережень і порад.

Досить помітною у корпусі є група прикладів зі сполучником *even if*. На відміну від простого *if*, цей сполучник містить додатковий елемент підсилення та використовується у випадках, коли мовець підкреслює, що певний результат залишиться незмінним незалежно від виконання чи невиконання умови. Наприклад, у реченні *«He'd have found out even if you hadn't told him»* [1] авторка підкреслює неминучість результату. Такі конструкції забезпечують варіативність умовних зв'язків і дозволяють авторці моделювати складні сценарії розвитку сюжету. У діалогах персонажів *even if* виконує не лише граматичну, а й прагматичну функцію, допомагаючи підкреслити категоричність висловлювання або переконаність мовця у власній правоті.

Наступним за частотністю у досліджуваному корпусі є сполучник *unless*, який має значення заперечної умови та часто використовується у ситуаціях попередження або висування певної вимоги. Він дозволяє сформулювати умову у формі своєрідного застереження, як от *«Unless you're a bit politer you'll go the same way as your parents»* [1]. Конструкція *«…Choose, unless you wish to stay here for evermore…»* [1] створює чітке протиставлення між двома альтернативними варіантами дії, роблячи висловлювання більш категоричним і лаконічним. У результаті висловлювання набуває більш емоційного і навіть дещо драматичного характеру, що цілком відповідає стилістиці художнього тексту.

Певний інтерес становлять також приклади із підрядним сполучником умови *as long as*, який виражає так звану обмежувальну або тривалу умову. У таких випадках виконання дії головного речення безпосередньо залежить від збереження певної обставини. Так, у висловлюванні *«…the Stone's safe as long as Dumbledore's around…»* [1] умова пов'язана з присутністю конкретного персонажа, що підкреслює тривалість та залежність подій від конкретних обставин. Конструкції з *as long as* часто використовуються для уточнення меж певної ситуації та сприяють логічній послідовності оповіді.

Окрему групу становлять приклади з підрядним сполучником умови *in case*, який використовується для позначення дії, що здійснюється з огляду на можливу, але не обов'язкову подію, тобто висловлює превентивну або запобіжну умову. Зокрема, у реченні *«Harry took out his wand in case Malfoy leapt in…»* [1] описується ситуація підготовки до потенційної небезпеки. Речення *«I've packed his teddy bear in case he gets lonely»* [1] наочно демонструє увагу до емоційного стану оточуючих, виконуючи важливу стилістичну роль і додаючи психологічної глибини характеру.

У результаті проведеного корпусного аналізу можна стверджувати, що підрядні сполучники умови відіграють ключову роль у структурі та семантиці тексту роману «Гаррі Поттер і філософський камінь». Вони дозволяють авторці моделювати як реальні, так і гіпотетичні ситуації, передавати психологічний стан персонажів та будувати логічно послідовний наратив. Найбільш частотним сполучником є *if*, який забезпечує багатопланове функціонування умовних конструкцій. Сполучники *even if* та *unless* підсилюють емоційний ефект висловлювань, акцентуючи категоричність або неминучість наслідків. Конструкції *as long as* уточнюють межі дії, а *in case* відображає превентивні дії та передбачливість персонажів. Таким чином, умовні сполучники не лише виконують граматичну функцію, а й стають важливим стилістичним засобом художньої виразності.

Список використаних джерел

1. Rowling, J. K. (1997). Harry Potter and the Philosopher's Stone. (223 p.). London: Bloomsbury Publishing.
2. Роулінг, Дж. К. (2002). Гаррі Поттер і філософський камінь. (Пер. В. Морозов). (320 с.). Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

Кира Дмитрівна Печериця
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності «С4 Психологія»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри германських мов
і міжкультурної комунікації
Людмила Анатоліївна Вознюк

Особливості перекладу англомовних текстів про ментальне здоров'я

В умовах сьогодення, завдяки можливості обміну інформацією та знаннями із закордонними фахівцями у сфері психології, виникли певні труднощі із перекладом англомовних психологічних текстів. Основна складність полягає у необхідності повного перенесення сенсу термінів, оскільки можлива хибна інтерпретація всього тексту, що призводить до неконструктивних висновків. Перекладачі мають визначати, чи перекладати, адаптувати чи залишати терміни у науковій роботі.

Спеціалісти з перекладу стикаються із проблемою співвідношення закордонних понять з уже наявними психологічними термінами в українській науці. Це зумовлено різницею менталітетів, сформованих у певних історичних контекстах. Психологія в Україні має свою термінологічну базу, що спирається на особливості культурологічних факторів [4]. Кожне слово наділене конкретним сенсом. Окрім загальноприйнятого у світовій науці категоріального апарату, кожна нація має свій унікальний метод проєкції думок ознаки мови, тому переклад наукової праці стає не просто підбором еквівалентів, а спробою віднайти адекватну логічну відповідність у принципово іншій системі координат [1]. У питанні пошуку семантичного еквіваленту, що повністю описує значення того чи іншого поняття, інколи виникають труднощі і цей процес стає неможливим. Тоді застосовуються методи буквального перекладу термінів без урахування культурної різниці. Залежно від змісту, це може як покращити сприйняття наукових робіт, так і створити бар'єри для інтерпретації.

Переклад сучасних психологічних текстів здійснюється шляхом запозичення терміну в його оригінальному вигляді. Такі відомі поняття як аб'юз (abuse), булінг (bullying), бернаут (burnout), інсайт (insight), флешбек (flashback), тригер (trigger), коучинг (coaching), гештальт (gestalt), біхевіоризм (behaviorism) та інші були запозичені з англійської мови. Важливим етапом у процесі інтеграції нових англіцизмів є пояснення нефахівцям (і фахівцям) значення певної термінологічної одиниці. Проте, з усіх можливих способів перекладу психологічних текстів, запозичення – один з найлегших і більш поширених на сьогодні.

Під час перекладу англомовних праць фахівець повинен зважати на психологічний підхід, у межах якого були проведені дослідження (КПТ, психоаналіз, гештальт тощо). В деяких випадках, один термін може набувати різних значень, залежно від контексту його використання. Так, наприклад, слово «drive», що у загальному значенні перекладається як «керувати» (авто), у психоаналізі інтерпретуватиметься як сексуальний потяг, а в біхевіоризмі – як драйв або спонукання. Складнощі полягають у розмежуванні термінів буденного використання від специфічних, характерних певній

галузі. Для перекладача важливо звертати увагу на цілісний контекст наукової роботи і враховувати можливість своєрідності висловлювань автора, що дещо ускладнює роботу фахівця.

Використовуючи синоніми, перекладач має бути уважним щодо значення слів, оскільки подібні за змістом поняття не обов'язково є взаємозамінними. Типовим прикладом є терміни «anxiety» та «fear» – тривога і страх. Обидва можна інтерпретувати як напружений емоційний стан, проте вони мають істотну відмінність. Слово «anxiety» описує реакцію на очікування загрози у майбутньому, часто уявну. Тоді як «fear» є відповіддю на реальну, конкретну небезпеку, в якій ми перебуваємо прямо зараз.

Ще однією складністю перекладу психологічних текстів є метафоричність деяких термінів, тобто використання мови повсякденного вжитку для пояснення складних процесів [2]. Так поняття «attachment theory» буквально означає «теорія прикріплення», тоді як стандартний переклад цього словосполучення звучить так: «теорія прив'язаності». Таким чином зникає той матеріальний зв'язок, притаманний англомовному терміну, і з'являється відчуття абстрактності. Переклад метафор у психологічних текстах має, в першу чергу, фокусуватися на збереженні емоційного забарвлення, щоб викликати у аудиторії ті самі почуття. Для цього використовуються декілька методів, такі як буквальний переклад, пошук відповідника, створення нових метафор або розлогий опис замість метафоричного вислову.

Переклад англомовних текстів про ментальне здоров'я вимагає від спеціаліста не лише базових лінгвістичних знань, а й міждисциплінарного підходу. Активний розвиток психологічної науки зумовлює необхідність безперервних досліджень еквівалентності термінології, для збереження первинного сенсу праць. Якість перекладу безпосередньо залежить від розуміння психологічного підходу, в межах якого написаний текст; врахування культурних особливостей і майстерного використання методів інтеграції закордонних термінів.

Список використаних джерел

1. Вітгенштайн. Л. Tractatus Logiko-Philosophicus. URL: http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/vitgen.html

2. Лебедєва А., Ковальська Н. Особливості перекладу психологічної термінології. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія.* 2024. № 4 (14). С. 50–54. URL: https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.4.8

3. Паліброда В. Я. Лексичні аспекти перекладу на українську мову англійських текстів з ментального здоров'я. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/6015/Паліброда%20В.%20Я._Па%2001-20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. Riabchuk O. V., Razumna K. A. Ways of translating English psychological terms into Ukrainian. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University", series: "philology. journalism".* 2021. Vol. 2, no. 2. P. 52–56. URL: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/10

Богдан Володимирович Пешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Тетяна Василівна Слива

Соціокультурні чинники виникнення гібридних мов

Формування гібридних мов є результатом тривалих соціолінгвістичних і культурних процесів, що відбуваються в умовах інтенсивної взаємодії мовних спільнот. Гібридні мовні утворення виникають не як випадкове явище, а як закономірний наслідок мовних контактів, соціальних трансформацій та культурних змін, що супроводжують розвиток суспільства. Вони відображають адаптаційні механізми мовців у багатомовному середовищі та виконують важливі комунікативні й соціальні функції.

Однією з ключових передумов формування гібридних мов є мовні контакти, які виникають унаслідок історичних, економічних і політичних взаємодій між народами. У багатомовних імперіях, зокрема в античному світі, співіснування різних мовних систем сприяло поступовому формуванню змішаних мовних форм. Подальший розвиток цього процесу спостерігався в середньовічних торговельних центрах, де функціонували контактні мови, такі як lingua franca, що виконували роль засобу міжкультурної комунікації [4].

Особливо інтенсивного характеру мовна гібридизація набула в період європейської колонізації, коли сформувалися нові багатомовні простори. У цих умовах виникали креольські мови, що поєднували лексику європейських мов із граматичними структурами місцевих мов. Прикладом є гаїтянська креольська мова, яка сформувалася внаслідок взаємодії французької та африканських мов і стала повноцінною комунікативною системою. Важливу роль у цьому процесі відіграли також соціально травматичні явища, зокрема трансатлантична работоргівля, яка створила умови для формування нових мовних практик.

У сучасних суспільствах гібридні мовні форми часто виникають унаслідок урбанізації та внутрішньої міграції. Такі явища, як суржик в Україні або трасянка в Білорусі, є результатом тривалого співіснування мов у межах одного соціального простору та відображають мовну інтерференцію й соціальну ієрархію мов.

Формування гібридних мов забезпечується низкою лінгвістичних механізмів, серед яких провідну роль відіграють білінгвізм, мовна інтерференція та кодове перемикання. Умови сталого білінгвізму сприяють функціональному розподілу мовних ресурсів, що може призводити до формування стабільних змішаних систем, як у випадку мови мічиф, де поєднуються французька морфологія та дієслівна система мови крі [2]. Мовна інтерференція забезпечує взаємопроникнення елементів різних мов на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях, тоді як кодове перемикання створює передумови для поступового розмивання меж між мовами та формування нових мовних норм.

В умовах глобалізації процеси мовної гібридизації значно посилюються. Розвиток цифрових технологій і комунікаційних платформ забезпечує постійний контакт між носіями різних мов, що сприяє формуванню нових моделей багатомовного дискурсу. Особливу роль у цьому процесі відіграє англійська мова як глобальна лінгва-франка, яка виступає джерелом лексичних запозичень і каталізатором мовних змін [3].

Масова культура та соціальні мережі створюють сприятливе середовище для поширення гібридних мовних форм. Мем-культура, онлайн-спільноти та цифрові

платформи стимулюють активне використання кодомішаних конструкцій, які виконують функції самовираження, гумору та соціальної ідентифікації [1]. У цьому контексті гібридні форми часто виникають і поширюються значно швидше, ніж у традиційних мовних середовищах.

Важливим чинником поширення гібридних мов є соціальна ідентичність. Використання змішаних мовних форм дозволяє мовцям маркувати свою приналежність до певних соціальних або культурних груп, а також дистанціюватися від традиційних мовних норм. Особливо це характерно для молодіжного середовища, де гібридні мовні практики виступають засобом самовираження та групової солідарності.

Не менш значущу роль відіграє мовна мода та престиж мов. Запозичення з престижних мов, насамперед англійської, часто виконують не лише комунікативну, а й символічну функцію, виступаючи маркером сучасності, освіченості та соціального статусу.

У цьому процесі гібридні мовні форми стають інструментом соціального позиціонування та культурної орієнтації мовців.

Отже, соціокультурні чинники відіграють визначальну роль у виникненні гібридних мов. Міжкультурна взаємодія, глобалізація, масова культура, ідентичність, престиж і мовна мода сприяють розвитку нових мовних форм, що забезпечує адаптацію мовної системи до умов сучасного суспільства. Гібридні мови є результатом динамічних соціокультурних процесів і виступають ефективним засобом комунікації в глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Abdurahman Singgih Prastawa, Ivy Derla. Meme Culture and Language Practices: Constructing Global Generation Z Identities Through Popular Digital Media. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/398864479_Meme_Culture_and_Language_Practices_Constructing_Global_Generation_Z_Identities_Through_Popular_Digital_Media (дата звернення: 08.04.2026)

2. Bakker P. A language of our own: The genesis of Michif, the mixed Cree-French language of the Canadian Métis. *Oxford University Press* № 10. 1997. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=hlE7SyRIl3kC&oi=fnd&pg=PR5&dq=michif+language&ots=g2b582v275&sig=9jDck6rnvjuMR4TTbZ_ywvsVhPk&redir_esc=y#v=onepage&q=michif%20language&f=false (дата звернення: 08.04.2026)

3. Balteiro I. Emerging hybrid Spanish–English blend structures:‘Summergete con socketines’. *Lingua,* № 205. 2018. Pp. 1–14. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024384117303972 (дата звернення: 08.04.2026)

4. Sankoff G. Linguistic outcomes of language contact. *The handbook of language variation and change.* 2004. С. 638–668. URL : https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9780470756591#page=644 (дата звернення: 08.04.2026).

Владислава Олександрівна Пирожок
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Формування граматичної компетентності в процесі засвоєння допоміжних дієслів do/does учнями 5 класу на уроках англійської мови

Ключові слова: *граматична компетентність, комунікативний підхід, допоміжні дієслова do/does, учні 5 класу, Present Simple.*

Сутність проблеми. Недостатня ефективність формування граматичної компетентності учнів 5 класу під час вивчення допоміжних дієслів *do/does* зумовлена відсутністю аналогів у рідній мові, труднощами розмежування їх функцій та переважанням механічного навчання.

Мета: обґрунтувати ефективні підходи до формування граматичної компетентності учнів 5 класу у процесі засвоєння *do/does*.

Завдання: уточнити сутність граматичної компетентності, визначити труднощі засвоєння *do/does* та окреслити ефективні методи навчання.

Виклад основного матеріалу. Граматична компетентність у сучасній методиці розглядається як інтегрована здатність не лише володіти граматичними знаннями, а й застосовувати їх у мовленні відповідно до комунікативної ситуації [2]. Вона є складовою комунікативної компетентності та забезпечує нормативне й доцільне використання мовних засобів [1; 5].

У 5 класі закладаються основи іншомовного спілкування. Одним із ключових елементів є засвоєння допоміжних дієслів *do/does*, які використовуються для утворення запитальних і заперечних речень у Present Simple.

Дієслово *to do* має форми *do, does, did, doing, done*. У теперішньому часі вживаються *do/does*, де *does* використовується в третій особі однини. Як смислове дієслово воно означає «робити», а як допоміжне - виконує граматичну функцію і не перекладається.

Засвоєння цих форм супроводжується труднощами: відсутністю допоміжних дієслів в українській мові, змішуванням функцій (*does he plays*), а також труднощами у вимові.

Відповідно до методичних підходів, граматичний матеріал має подаватися у комунікативному контексті та відбиратися за принципами частотності й функціональності [2; 3]. Допоміжні дієслова *do/does* є високочастотними, тому їх доцільно вводити на ранньому етапі через типові ситуації спілкування.

Ефективне формування граматичних навичок передбачає поетапну організацію навчання: пояснення, тренування та використання у мовленні [2; 3]. Система вправ має включати різні типи завдань. Доцільно використовувати ігрові методи, діалоги, мініпроєкти, що відповідають віковим особливостям учнів.

Засвоєння *do/does* доцільно здійснити у три етапи:

Етап пред'явлення. Учитель вводить новий матеріал у комунікативному контексті (наприклад, обговорення щоденних дій), демонструє приклади запитань і заперечень із *do/does*. Учні формулюють правило.

Етап тренування. Виконуються вправи різних типів: підстановчі (заміна займенників), трансформаційні (утворення запитань і заперечень), а також короткі діалоги в парах.

Етап застосування. Учні використовують *do/does* у власному мовленні (діалоги про розпорядок дня, хобі), що сприяє переходу до комунікативного використання. Учитель здійснює формувальний контроль і коригує помилки.

Дослідження показують, що найефективнішим є використання системи вправ, організованої з урахуванням формування мовленнєвих навичок [5]. Вона має охоплювати різні види діяльності та забезпечувати автоматизацію використання do/does.Контроль має бути регулярним і здійснюватися через спостереження, тестові завдання та мовленнєві ситуації.

Висновки: Формування граматичної компетентності учнів 5 класу у процесі засвоєння допоміжних дієслів *do/does* є важливим етапом навчання англійської мови. Ефективність цього процесу забезпечується використанням комунікативного підходу, системи вправ і формувального контролю. Такий підхід сприяє не лише засвоєнню граматичних правил, а й їх практичному застосуванню у мовленні.

Список використаних джерел

1. Байдак Л. І. Суть комунікативного методу викладання іноземних мов. *Філологічні науки. Методика викладання мови та літератури*. Суми: Сумський національний аграрний університет. Режим доступу: http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4956/1/Байдак%20Л.І.%20Суть%20комунікативного%20методу.pdf (дата звернення: 03.04.2026).

2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / Ккол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с. Режим доступу: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3215 (дата звернення: 03.04.2026).

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с. Режим доступу: https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013-metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf (дата звернення: 03.04.2026).

2. Резунова О. С., Резунова В. В. Формування граматичної компетентності здобувачів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у немовних закладах вищої освіти . *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2022. № 1 (41). С. 292–297. DOI 10.26661/2786-5622-2022-1-44. Режим доступу: https://repo.dma.dp.ua/7603/1/pedagogics.journalsofznu.zp.ua_%E2%84%96%201_2022-292-297-1-5.pdf

3. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press. 1995. 482 p.

Дмитро Ігорович Пирх
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Граматична й прагматична специфіка відтворення англійських форм прислівників найвищого ступеня порівняння українською мовою: корпусний підхід

У сучасному перекладознавстві проблема відтворення ступенів порівняння, зокрема найвищого ступеня прислівників, набуває особливої актуальності у зв'язку з розвитком корпусної лінгвістики та прагматично орієнтованих досліджень. Англійські прислівники найвищого ступеня виконують не лише граматичну функцію вираження максимальної міри ознаки, але й виступають важливими носіями прагматичного значення, що ускладнює їх адекватне відтворення українською мовою. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу, який поєднує граматичний, семантичний та прагматичний підходи, а також спирається на корпусні дані.

Граматично англійські прислівники найвищого ступеня утворюються двома основними способами: за допомогою суфікса *-est* (для коротких форм) або аналітично з використанням конструкції *the most* (для багатоскладових прислівників) [1]. В українській мові відповідники формуються переважно за допомогою префікса *най-* або аналітичних конструкцій (*найбільш*, *якнай-*), що свідчить про типологічну асиметрію між мовами.

Однак проста формальна відповідність не забезпечує адекватності перекладу. Українська мова, на відміну від англійської, значно ширше використовує синтетичні форми, тоді як англійська тяжіє до аналітизму. Це призводить до необхідності застосування перекладацьких трансформацій. Як показують корпусні дослідження, «часте застосування граматичних трансформацій зумовлене синтаксичними відмінностями» [2, с. 150]. Отже, перекладач змушений адаптувати структуру висловлювання, а не лише замінювати окремі одиниці.

З позицій корпусного підходу важливим є аналіз реальних перекладних відповідників у великих масивах текстів. Такі дослідження демонструють, що переклад англійських суперлативних форм прислівників не є однорідним процесом. Наприклад, в одному корпусному дослідженні художнього тексту встановлено, що «перекладач частіше використовує граматичні перекладацькі трансформації, серед них додавання та контекстуальна заміна» [3]. Це означає, що навіть формально еквівалентні одиниці можуть передаватися різними способами залежно від контексту.

Граматична специфіка перекладу полягає у виборі між прямим еквівалентом (*найшвидше*, *найкраще*) та трансформованими конструкціями (*якнайшвидше*, *найбільш ефективно*, *вкрай швидко*). У багатьох випадках українська мова уникає надмірної суперлативності, замінюючи її інтенсивними прислівниками або описовими структурами. Це свідчить про різні граматичні норми функціонування категорії ступеня в обох мовах.

Прагматичний аспект ще більш ускладнює ситуацію. Англійські суперлативи часто виконують функцію гіперболізації, експресивного підсилення або оцінювання. Наприклад, у художніх текстах вони можуть не означати буквальну «найвищість», а лише підкреслювати емоційність. Український переклад у таких випадках може відходити від формального еквівалента, використовуючи інші засоби вираження

інтенсивності. Це узгоджується з тезою про те, що переклад має забезпечувати «збереження змісту… та адекватність перекладу», а не буквальну відповідність.

Корпусний підхід дозволяє виявити типові моделі таких трансформацій. Зокрема, можна виділити кілька стратегій: пряма відповідність (*the fastest → найшвидше*), аналітична трансформація (*the most carefully → найбільш обережно*), прагматична адаптація (*the most amazingly → неймовірно*), а також редукція суперлативності. Частотний аналіз показує, що останні дві стратегії є досить поширеними, особливо в художньому перекладі.

Окремої уваги заслуговує проблема перекладу прислівників із *most*, які в англійській мові можуть мати як граматичне, так і інтенсифікаційне значення. У ряді випадків *most* не є показником найвищого ступеня, а функціонує як підсилювач. Це створює додаткові труднощі для перекладача, оскільки потребує розрізнення граматичного та прагматичного значення.

Ще одним важливим аспектом є позиційна свобода прислівників у реченні. Англійська мова має відносно фіксовану структуру, тоді як українська дозволяє більшу варіативність. Це впливає на переклад суперлативів, оскільки їх позиція може змінюватися для досягнення природності висловлювання [4].

Загалом результати корпусних досліджень підтверджують, що переклад англійських прислівників найвищого ступеня не може бути описаний як механічний процес. Він є складною взаємодією граматичних, семантичних і прагматичних факторів. Відмінності між аналітичною природою англійської мови та синтетичною структурою української зумовлюють необхідність використання різноманітних перекладацьких стратегій.

Отже, граматична специфіка відтворення англійських суперлативних форм прислівників українською мовою полягає у структурній асиметрії мовних систем, тоді як прагматична специфіка визначається функціональною роллю цих форм у тексті. Корпусний підхід дозволяє об’єктивно зафіксувати частотність і типологію перекладацьких рішень, що робить його ефективним інструментом сучасних лінгвістичних досліджень. Водночас він виявляє, що універсальних моделей перекладу не існує, а вибір конкретної стратегії завжди залежить від контексту, жанру та комунікативної мети тексту.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. Ступені порівняння прислівників в англійській | English prime. *Курси англійської в Києві | Краща школа англійської мови | English prime*.URL: https://englishprime.ua/uk/stepeni-sravneniya-narechij/? (дата звернення: 20.04.2026).

2. Онищук М. І. Специфіка відтворення англійських суперлативних прикметників українською: корпусний підхід. 2021.С.150-161. URL: (PDF) Corpus Approach to Translating Superlative Adjectives: the Case of English and its Ukrainian Version.

3. Сметаніна А. Вживання англійських форм прислівників вищого ступеня порівняння в романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і смертельні реліквії» та їх переклад українською мовою: корпусний підхід. URL: https://vseosvita.ua/library/vzhyvannya-anhliiskykh-form-pryslivnykiv-vyshchoho-stupenya-porivnyannya-v-romani-dzh-roulinh-harri-potter-i-smertelni-relikvii-ta-ikh-pereklad-ukrain-1057791.html? m

4. Черкас Ю. Ступені порівняння прислівників в англійській мові. *GreenCountry*. URL: https://greencountry.com.ua/hramatyka-anhliiskoi-movy/stupeni-porivnyannya-prislivnikiv-v-anglijskij-movi (дата звернення: 20.04.2026).

Ангеліна Валеріївна Підгорна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Stylistic and Lingustic Features of Headings in United Kingdom Newspapers

The importance of examining the stylistic and linguistic traits of British newspaper headings is due to the fact that headlines are the initial and most vital element of news. They determine whether a reader will pay attention to the article or simply continue scrolling. In the British press, there is a distinct division between quality publications (The Guardian, The Times) and tabloids (The Sun, Daily Mail). Their headings considerably differ in style, linguistic tools, and purpose [2]. Furthermore, headline language possesses its own grammatical guidelines, which diverge from standard English, creating comprehension difficulties [4]. With the advancement of the internet and social networks, headings continue to evolve, making research on this topic important.

The objective of this study is to analyze the stylistic and linguistic characteristics of British newspaper headings based on five academic sources.

Tabloids frequently employ irony and antithesis to evoke strong emotions in the reader. Quality press, conversely, favors more restrained techniques, such as parallelism [2]. The main divergence lies in the fact that tabloids aim to capture attention at any cost, whereas serious publications concentrate on objective reporting [2]. This difference is not accidental. Tabloids live on sales and clicks, so they need to grab attention immediately. A quiet, balanced headline simply will not work for them. Serious newspapers, on the other hand, have built their reputation on trust and accuracy, so they avoid loud emotional tricks [2].

Headings in quality press often incorporate quotations. Direct quotations create an impression of authenticity; for instance, a headline from The Times, "We will not negotiate," sounds as if the reader is hearing the politician's words directly. Indirect quotes allow the newspaper to convey a desired perspective while maintaining an appearance of impartiality [1]. What is interesting here is that even a direct quote is a choice. The newspaper decides which words to highlight and which to leave out. So, even when a heading seems completely neutral, there is still a human decision behind it. In simple words, a quote never speaks for itself – it always speaks for the newspaper too [1].

Headings fulfill diverse communicative roles: informational, evaluative, influential, and promotional. Depending on the paper's type, these functions shift. In tabloids, emotional impact takes precedence; in quality press, it is informing [4]. This means that when you read a tabloid headline, its first job is not to tell you the truth but to make you feel something – surprise, anger, fear, or curiosity. Only after that comes the information. Headlines are not just parts of news texts; they are independent communicative units with their own structure and purpose [4]. In other words, a headline can live its own life on social media, without the article, and still do its job.

Wordplay is an extremely common device in British tabloid headings. Puns and allusions make headings amusing or provocative, but are often intelligible only to those well-versed in English and British culture [5]. For example, a tabloid might write a heading that references a famous song, movie, or historical event. If you understand the reference, you feel smarter and more connected to the newspaper. If you do not, you might just feel confused. This creates a kind of bond between the newspaper and its regular readers – like a secret language that only insiders understand [5].

Interrogative headings also have unique aspects. Rhetorical questions are often utilized in tabloids to manipulate the readership. For example, the heading "Is this the end of the world?" does not require an answer but generates a sense of alarm. In serious newspapers, questions more frequently encourage reflection. Think about it: a real question expects an answer. A rhetorical question expects nothing except an emotion. Tabloids know this very well, so they use rhetorical questions to make you feel worried, outraged, or curious without ever giving you a chance to respond. This is one of the most effective manipulation tools in modern media [3].

Thus, headlines in British newspapers are a potent instrument for influencing the reader. Tabloids utilize irony, wordplay, and rhetorical inquiries to elicit emotions. Quality press, in contrast, relies on quotes and moderate stylistic devices to appear objective. None of this means that tabloids are "bad" and serious newspapers are "good". They just have different goals. Tabloids want to entertain and shock. Serious newspapers want to inform and build trust. But in both cases, the language is chosen carefully to achieve a specific result.

Список використаних джерел

1. Fetzer A. Quotation headlines in the printed British quality press: (Re-)contextualisation meets entextualisation. 2024.
2. Islomova M. The Role of Stylistic Devices in Shaping Public Perception Through British Newspaper Headlines. 2025. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-stylistic-devices-in-shaping-public-perception-through-british-newspaper-headlines
3. Ivanova I. N. Pragmatic functions of interrogatives in media texts. 2020. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/pragmatic-functions-of-interrogatives-in-media-texts
4. Khramchenko D. S. How headlines communicate: a functional-pragmatic analysis of small-format texts in English-language mass media. 2020. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/how-headlines-communicate-a-functional-pragmatic-analysis-of-small-format-texts-in-english-language-mass-media
5. Roberts J. Word-plays in the headlines of the British press. 1998. URL: https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/112474.pdf

Марія Олексіївна Пікож
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Онищук Марія Іванівна

Особливості перекладу порівняльних конструкцій у романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»

У дослідженні розглядається відтворення порівняльних конструкцій в перекладі В. Морозова українською мовою. Робота з фентезійним текстом вимагає від перекладача не лише збереження семантики, а й відтворення стилістичної експресії, яку Дж. Роулінг закладає в порівняння для деталізації магічного світу. Сучасна лінгвістична наука приділяє значну увагу дослідженню засобів художньої виразності, серед яких порівняння посідають одне з чільних місць. У жанрі фентезі порівняльні конструкції виконують не лише дескриптивну функцію, а й виступають інструментом створення магічного всесвіту, допомагаючи читачеві адаптувати надприродні явища через зіставлення з повсякденними об’єктами.

Методика дослідження базувалася на суцільній вибірці фактичного матеріалу з тексту оригіналу. Шляхом аналізу першої книги серії було сформовано реєстр порівняльних конструкцій у кількості 100 одиниць. Проведений корпусний аналіз засвідчив, що серед різних типів конструкцій найчастіше зустрічаються такі моделі, як *like* (зафіксовано у 28 випадках), та *than* (налічує 24 приклади). Корелятивна модель *as... as* представлена 18 одиницями, тоді як конструкції *as if ma as though* фіксуються у 14 та 13 випадках відповідно. Рідше у тексті трапляються складніші структури, зокрема *twice as... as* або *more... than*, які складають близько 10% вибірки.

Аналіз перекладацьких рішень В. Морозова свідчить про використання перекладачем широкого спектра трансформацій. При відтворенні конструкцій зі сполучником *than* перекладач часто вдається до синтаксичного уподібнення або заміни. Наприклад, фраза *He can run faster than Dudley* відтворена як *Він бігає швидше за Дадлі*. Використання прийменника *за* замість сполучника *ніж* дозволяє зберегти лаконічність та динаміку оповіді. У випадках опису фізичних характеристик персонажів, авторка часто використовує модель *as... as*. Показовим прикладом є опис Гаґріда *twice as tall as a normal man*, що в українській версії звучить як *удвічі вищий за звичайну людину*, де кількісний показник збережено повністю.

Особливий інтерес становлять прийменникові порівняння з *like*, які у Дж. Роулінг часто мають гротескний характер. Наприклад, опис *eyes like green marbles* відтворено як *очі як зелені мармурові кульки*, що дозволяє передати точний візуальний образ. При перекладі моделі *as if* перекладач послідовно використовує частки *наче* або *ніби*, що дозволяє зберегти значення уявного порівняння та ірреальності. Фраза *screamed as if he were being burned* перекладена як *закричав так, ніби його палили*, що повністю відповідає модальності оригіналу. Також важливо відзначити відтворення стійких порівнянь, таких як *as white as a sheet*, що в перекладі стає *білий як полотно*, демонструючи вдале застосування фразеологічних еквівалентів.

У процесі дослідження було встановлено, що перекладач прагне не лише передати граматичну структуру, а й зберегти прагматичний вплив на читача. У тих випадках, коли буквальне відтворення могло б ускладнити сприйняття, В. Морозов використовує лексичні додавання або зміни синтаксичної моделі. Це дозволяє в українській версії роману зберігати основні стилістичні характеристики оригіналу, водночас адаптуючи їх до норм сучасної української мови. Таким чином, проведений аналіз одиниць порівнюваних фрагментів тексту оригіналу й перекладу підтверджує високий ступінь адекватності перекладу та майстерність відтворення магічного дискурсу.

Список використаних джерел

1. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь / пер. з англ. В. Морозова. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 352 с. Режим доступу: https://ababahalamaha.com.ua (дата звернення: 31.03.2026).
2. Балабіна В.Б. Сучасні стратегії перекладу художньої прози. 2021. Режим доступу: https://philology.knu.ua (дата звернення: 31.03.2026).
3. Зорівчак Р.П. Специфіка відтворення художнього образу в перекладі. 2022. Режим доступу: http://publications.lnu.edu.ua (дата звернення: 31.03.2026).
4. Кальниченко О.А. Актуальні проблеми художнього перекладу фентезійної літератури. 2023. Режим доступу: https://univer.kharkov.ua (дата звернення: 31.03.2026).
5. Мельник О.В. Порівняльні конструкції як засіб ідіостилю Дж. Роулінг. 2024. Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua (дата звернення: 31.03.2026).

Марія Валеріївна Пінчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий кервник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Емоційне вираження в американському сленгу: гендерний аспект

Американський сленг посідає важливе місце в системі сучасної англійської мови, виступаючи засобом відображення не лише культурних і соціальних процесів, а й емоційної сфери комунікації. Його активне функціонування особливо помітне у неформальному мовленні, зокрема серед молоді, де він слугує інструментом передачі ставлень, оцінок і міжособистісних відносин. Гендерний чинник при цьому відіграє суттєву роль, оскільки впливає на вибір мовних засобів та особливості їх уживання.

Характерною рисою сленгу є його здатність інтенсифікувати емоційний зміст висловлювання. Це досягається за рахунок використання експресивних засобів, зокрема гіперболізації, метафоризації та інноваційного словотворення. Завдяки цьому сленгові одиниці забезпечують ефективну передачу різноманітних емоційних станів – від позитивних реакцій до негативних переживань.

Гендерні особливості проявляються у специфіці використання таких мовних ресурсів. У мовленні чоловіків простежується тенденція до прямолінійності, категоричності та інколи підвищеної експресивності, що часто пов’язано з вираженням сили, домінування або негативних емоцій. Натомість жіноче мовлення характеризується більшою орієнтацією на емоційну взаємодію, що реалізується через використання оцінних і емпатійних засобів.

Окрему увагу привертає функціонування інтенсифікаторів та оцінної лексики. Дослідження показують, що жінки частіше вдаються до таких засобів для посилення виразності висловлювання та встановлення комунікативного контакту. Чоловіки ж переважно обирають лексеми, що сигналізують емоційну стриманість або акцентують силу висловлювання.

Важливим чинником трансформації сленгу є вплив сучасних медіа та цифрових платформ. Соціальні мережі, аудіовізуальний контент і популярна культура сприяють швидкому поширенню нових мовних одиниць і стиранню меж між різними соціальними групами. Унаслідок цього традиційні гендерні відмінності в мовленні поступово втрачають свою чіткість.

Крім того, представники молодшого покоління демонструють тенденцію до більш вільного й варіативного використання сленгу, не обмежуючись усталеними гендерними нормами. Це зумовлює процеси змішування мовних моделей та формування нових комунікативних практик.

Отже, емоційне вираження в американському сленгу є складним і багатовимірним явищем, що поєднує індивідуальні мовленнєві стратегії з ширшими соціокультурними тенденціями. Попри збереження гендерного впливу, сучасний етап розвитку мови характеризується поступовим переходом до більш гнучких і варіативних форм комунікації.

Список використаних джерел

1. Lakoff R. Language and Woman’s Place. New York: Harper & Row, 1975. 309 p.
2. Holmes J. An Introduction to Sociolinguistics. 4th ed. London: Routledge, 2013. 512 p.

3. Eckert P., McConnell-Ginet S. Language and Gender. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 570 p.
4. Green J. Green's Dictionary of Slang. London: Chambers, 2010. 608 p.
5. Allan K., Burridge K. Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 303 p.
6. Tagliamonte S. A. Teen Talk: The Language of Adolescents. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 280 p.
7. Coates J. Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language. London: Routledge, 2015. 264 p.
8. Trudgill P. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. London: Penguin Books, 2000. 240 p.

Аміна Юріївна Подолянюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Лілія Федорівна Вдовиченко

«Хибні друзі перекладача» як явище міжмовної омонімії в межах французької та англійської мов та їх вплив на процес перекладу

Переклад є одним із ключових інструментів взаємодії між мовами та культурами, а тому проблема точної передачі значення слів не втрачає своєї актуальності. Однією з найпоширеніших причин перекладацьких помилок є явище «хибних друзів», слів, які в двох мовах мають схожу форму, але різне значення. Французька та англійська мови протягом століть перебували в тісному мовному контакті, що зумовило появу значної кількості таких одиниць і робить цю мовну пару особливо показовою для дослідження. Варто зазначити, що подібні помилки є характерними не лише для студентів, а й для досвідчених перекладачів, що свідчить про складність цього явища та необхідність його детального вивчення.

«Хибні друзі перекладача» – це лексичні одиниці, які в різних мовах мають подібне звучання або написання, проте суттєво відрізняються за значенням, що і робить їх джерелом частих перекладацьких помилок [4]. Цей термін уперше з'явився у 1928 році завдяки французьким дослідникам М. Кесслеру та Ж. Дерокіньї, які описали це явище на матеріалі французько-англійських паралелей у праці «*Les faux amis; ou, Les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)*» [2]. У лінгвістиці поряд із цим поняттям використовуються також терміни «міжмовні омоніми» та «міжмовні пароніми», при цьому перший із них у слов'янському мовознавстві запровадив український письменник і перекладач М. Рильський, який відносив до цієї категорії слова, що «однаково або майже однаково звучать, а означають зовсім різні речі» [2, с. 229]. Це явище не є унікальним для якоїсь однієї мовної пари, оскільки воно виникає між будь-якими мовами, що перебували в тривалому контакті.

Розглядаючи явище «хибних друзів перекладача» в межах французької та англійської мов, варто зазначити, що велика кількість спільних лексичних одиниць у цих мовах пояснюється як їхнім спільним індоєвропейським походженням, так і тривалим історичним контактом. Особливу роль у цьому відіграло Нормандське завоювання Англії 1066 року, яке спричинило масштабне проникнення французької лексики до англійської мови і заклало основу для численних міжмовних подібностей [5]. Проте мова – це жива

система, що постійно розвивається, і саме внаслідок її незалежної еволюції, попри спільне коріння, і виникають хибні друзі: слова змінюють значення, з'являються нові конотації, а запозичені одиниці набувають відтінків, відсутніх у мові-джерелі.

У науковій літературі виділяють кілька типів цього явища. Першим є міжмовні омографи – слова, які мають однакове написання, але абсолютно різні, не пов'язані між собою значення, наприклад англ. ***coin*** («монета») та фр. ***coin*** («кут»). Другим типом є хибні когнати – слова, значення яких хоч і різні, але семантично пов'язані, як-от англ. ***library*** («бібліотека») та фр. ***librairie*** («книгарня»). Окрім цього, розрізняють повні та часткові хибні друзі: повні мають лише одне основне значення в кожній мові і воно не збігається, тоді як часткові поділяють одне спільне значення, але мають і додаткові, що не збігаються, як-от фр. ***pêche***, яке означає і «персик» (спільне з англ. ***peach***), і «рибальство», тоді як в англійській мові ці поняття передаються різними словами [3].

Окремо варто розглянути хибних друзів залежно від того, як саме відбулося запозичення. До першої групи належать слова, які запозичили англійську форму, але у французькій мові набули зовсім іншого значення. Наприклад, ***le footing*** у французькій означає «біг підтюпцем для оздоровлення», тоді як в англійській мові такого значення не існує. До другої групи відносять слова, у яких і форма, і значення прийшли з англійської та майже збігаються в обох мовах, як-от ***le running***. Проте навіть тут значення може довго залишатися нечітким: зокрема, ***le running*** тривалий час плуталося зі значеннями ***le footing*** та ***le jogging***, і лише згодом закріпилося як «інтенсивні тренування з бігу з метою участі у змаганнях». Третю групу становлять запозичення, які у французькій мові розширили своє значення та набули нових відтінків. Так, ***le jogging,*** крім початкового значення «біг підтюпцем», отримало у французькій ще й значення «спортивний костюм», а від нього утворилися похідні слова ***le joggeur***, ***la joggeuse*** та усталені словосполучення на кшталт ***un pantalon de jogging*** [1].

Вплив хибних друзів на процес перекладу підтверджується експериментальними дослідженнями, зокрема працями Т. Дейкстри та В. Дж. Б. ван Хевена, які показали, що «хибні друзі» створюють значні труднощі навіть під час роботи з рідною мовою. У двомовних людей одночасно активуються обидва значення слова, що призводить до сповільнення реакції та збільшення кількості помилок, як-от у випадку англ. ***sympathetic*** («співчутливий») та фр. ***sympathique*** («приємний»). Слова зі справді спільним значенням в обох мовах, наприклад, англ. ***table*** та фр. ***table*** («стіл»), розпізнаються швидше та перекладаються точніше в обох напрямках. Часткові хибні друзі, такі як англ. ***experience*** («досвід») та фр. ***expérience*** («досвід», «експеримент»), займають проміжне місце: вони є зрозумілішими завдяки схожості форми, однак наявність кількох різних значень суттєво ускладнює вибір правильного відповідника. Особливо показовим є те, що слова з частковим збігом значень, як-от англ. ***demand*** («вимагати») та фр. ***demander*** («просити»), або англ. ***rest*** («відпочивати») та фр. ***rester*** («залишатися»), є найскладнішими для перекладу саме через неочевидність розбіжності у значенні [3]. Отже, зовнішня схожість слів при прихованій відмінності у значенні є основною причиною перекладацьких помилок, що підкреслює важливість уважного вивчення цього явища.

Таким чином, явище «хибних друзів перекладача» є одним із найбільш показових проявів міжмовної взаємодії, що зберігає свою актуальність як у теоретичному, так і в практичному аспектах перекладознавства. Незважаючи на зовнішню формальну схожість, такі слова нерідко мають принципово різні значення, що робить їх стійким джерелом перекладацьких помилок. Різноманітність типів цього явища свідчить про те, що воно є результатом складних та тривалих процесів семантичного розвитку мов. Саме тому його вивчення є невід'ємною складовою професійної підготовки перекладачів. Усвідомлення природи хибних друзів та розуміння причин їхньої появи дозволяє суттєво підвищити точність перекладу та уникнути типових помилок.

Список використаних джерел

1. Каминін І. М., Чурсіна Л. В. Хибні англіцизми у сучасній французькій мові та проблеми їхнього перекладу українською мовою. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу*: тези доповідей XI наукової конференції з міжнародною участю (15–16 квітня 2021 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С. 34–35.
2. Щербина Д. В. Формальні принципи розмежування «хибних друзів перекладача»: міжмовних омонімів і паронімів. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 13. С. 228–236.
3. Burkholder M. Les faux-amis: investigating lexico-semantic ambiguity across two languages. *Proceedings of the 2015 Annual Conference of the Canadian Linguistic Association*. 2015.
4. Ķiršakmene E. False friends in interpreting: the case of English, French and Latvian. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture.* 2023. Vol. 13. Pp. 69–83.
5. Tewari S. 20 Faux Amis (French False Friends) to Watch Out For. 2025. Режим доступу: https://www.frenchclass.in/faux-amis/ (дата звернення: 14.04.2026).

Марія Миколаївна Почекайло
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Специфіка відтворення англійських звертань українською мовою: корпусний підхід

Звертання як мовна категорія посідає особливе місце у системі засобів адресації, оскільки одночасно функціонує на синтаксичному, прагматичному та соціокультурному рівнях. Попри значну кількість досліджень, присвячених вокативним конструкціям в окремих мовах, їхній зіставний аналіз в англійській та українській мовах із перекладознавчою метою залишається малодослідженою ділянкою. Актуальність пропонованого дослідження визначається типологічною асиметрією двох мов: якщо в українській мові існує спеціалізований кличний відмінок, то в англійській вокативна функція реалізується виключно синтаксичними та просодичними засобами. Ця розбіжність зумовлює системний характер перекладацьких трансформацій при відтворенні англійських звертань засобами української мови.

Метою дослідження є аналіз ізоморфних і аломорфних особливостей англійських і українських форм звертання та визначення типів перекладацьких трансформацій, застосованих для їхнього відтворення у романі Дж. Роулінг «Harry Potter and the Philosopher's Stone» в україномовному перекладі В. Морозова. Матеріалом дослідження слугує понад 200 текстових фрагментів, вилучених методом суцільної вибірки з тексту роману та його перекладу. Методологічну основу становить корпусний підхід, що передбачає формування паралельного корпусу текстів і застосування конкордансного та частотного аналізу.

Зіставний аналіз виявив шість ізоморфних рис, спільних для обох мов: синтаксична ізольованість вокативної конструкції від предикативної структури речення, позиційна варіативність (ініціальна, медіальна, фінальна позиція), пунктуаційне виділення, структурна диференціація на прості й складені конструкції, спорідненість

функційного репертуару та соціально-регулятивна роль [1; 2]. Поряд з ізоморфізмами встановлено п’ять принципових аломорфних рис. Головною з них є морфологічна: наявність продуктивного кличного відмінка в українській мові та повна відсутність морфологічного маркування вокативної функції в англійській. До інших аломорфізмів належать: різна система займенникового адресування (T/V-розрізнення в українській і нейтральний you в англійській), відмінні норми вживання двокомпонентних вокативних груп, неізоморфний обсяг пошанних форм адресації (Sir / пане + посада) та розбіжності у взаємодії вокативів з вигуками [3].

Практичний аналіз паралельного корпусу виявив 49 вокативних одиниць у вибірці: 27 простих власноіменних (55,1 %), 19 простих апелятивних (38,8 %) та 3 складені двокомпонентні (6,1 %). Аналіз перекладацьких рішень В. Морозова дозволив ідентифікувати сім типів трансформацій. Домінантною виявилася нульова трансформація з транскодуванням (38,8 %), що пояснюється значною кількістю незмінюваних іноземних власних назв у вибірці. На другому місці – граматична субституція через застосування кличного відмінка (32,7 %), яка є нормативно обов’язковою і зумовлена морфологічною нормою цільової мови. Конкретизація в поєднанні з додаванням становить 18,4 % і є найбільш творчою трансформацією: вокатив Sir послідовно відтворюється як *пане професоре*, що відображає орієнтацію перекладача на соціопрагматичну адекватність. Лексичне додавання (Master → мій Пане, 6,1 %), граматична пермутація (4,1 %), комплексна трансформація (dear boy → мій любий хлопче, 2,0 %) та вилучення (2,0 %) становлять поодинокі, проте аналітично важливі випадки [4].

Отримані результати засвідчують системний і адаптивний характер перекладацької стратегії В. Морозова: перекладач зберігає соціальний зміст і прагматичне навантаження кожного вокатива, адаптуючи його морфологічну та лексичну форму до норм і традицій українського мовленнєвого етикету. Граматична субституція є нормативно детермінованою, тоді як лексичні трансформації свідчать про усвідомлений вибір перекладача на користь соціопрагматичної, а не лише формальної еквівалентності. Перспективи подальшого дослідження полягають у розширенні корпусу до всіх семи романів циклу та зіставленні перекладу В. Морозова з перекладами іншими мовами.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2009. 376 с.

2. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ВКФ «БАО», 2011. 992 с.

3. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові: монографія. Чернівці: Місто, 2002. 272 с.

4. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985. 1779 p.

Анна Андріївна Прокопенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Тетяна Василівна Слива

Синтаксичні засоби гіперболізації в іспанській мові

Гіперболізація є одним із найвиразніших способів посилення емоційності, експресивності та емоційності мовлення [5]. У сучасній іспанській мові вона реалізується не лише на лексичному чи морфологічному рівнях, а й за допомогою синтаксичних конструкцій, які надають висловлюванню інтенсивності, суб'єктивної оцінки та прагматичної виразності. Саме синтаксичні засоби дозволяють мовцеві не просто повідомити інформацію, а передати ступінь враження, захоплення, перебільшення або афективного ставлення до предмета мовлення [2].

До основних синтаксичних засобів гіперболізації в іспанській мові належать окличні конструкції, повтори, паралельні синтаксичні побудови, інтенсифікувальні моделі з підрядністю, а також конструкції з підсилювальними словами й зворотами. Зокрема, окличні речення типу *¡Es increíble!*, *¡No lo puedo creer!*, *¡Qué horror!* значно посилюють емоційне сприйняття висловлювання та виконують експресивну функцію. Їх уживання особливо характерне для розмовного мовлення, публіцистики та художнього дискурсу, де необхідно передати сильну реакцію мовця [1].

Важливу роль у процесі гіперболізації відіграє синтаксичний повтор. Повторення окремих слів, словосполучень або цілих конструкцій створює ефект нагнітання й емоційного підсилення: *Te lo dije mil veces, mil veces, mil veces*; *Era tan, tan, tan hermoso*. Такі структури не лише акцентують увагу на ключовому компоненті висловлювання, а й формують інтонаційну виразність, яка в усному мовленні підсилює враження від сказаного.

Окрему групу становлять конструкції з інтенсифікаторами *tan*, *tanto*, *qué*, *más… que nunca*, *como nunca*, *de lo más*. У поєднанні з підрядними реченнями вони створюють гіперболізований ефект: *Hace tanto calor que no se puede respirar*; *Gritó tanto que todos se asustaron*. У таких випадках перебільшення виникає не лише завдяки семантиці окремих слів, а й унаслідок самої синтаксичної організації висловлення, де причина, наслідок або ступінь подаються в максимально посиленій формі.

Синтаксична гіперболізація часто пов'язана з розмовним мовленням і мовною креативністю. У повсякденній комунікації носії іспанської мови активно використовують конструкції на зразок *Me muero de hambre*, *Estoy muerta de cansancio*, *Lloré un río*, де синтаксична модель поєднана з образним перебільшенням. Подібні висловлення є важливим елементом живого мовлення, оскільки дозволяють швидко передати інтенсивність фізичного або емоційного стану [4].

У художньому й медійному дискурсі синтаксичні засоби гіперболізації виконують не лише експресивну, а й прагматичну функцію. Вони допомагають привернути увагу адресата, посилити вплив повідомлення, зробити його більш яскравим та емоційно насиченим. Саме тому аналіз синтаксичних моделей гіперболізації є важливим для розуміння особливостей функціонування сучасної іспанської мови в різних типах дискурсу [3].

Отже, синтаксичні засоби гіперболізації в іспанській мові становлять важливий інструмент вираження інтенсивності, оцінності та емоційності. Їхнє дослідження дає

змогу глибше зрозуміти механізми створення експресії в мовленні та виявити роль синтаксису у формуванні гіперболізованого змісту.

Список використаних джерел

1. Rodríguez Ramalle T. M. Manual de sintaxis del español. Madrid: Castalia, 2005. 256 p. https://ru.scribd.com/document/444499125/RODRIGUEZ-RAMALLE-Teresa-Maria-Manual-de-sintaxis-del-espanol-OCR-pdf?_gl=1*vc4lj8*_up*MQ..*_ga*NDAxMDE3NzUxLjE3NzY3MDU4NTY.*_ga_Z4ZC50DED6*czE3NzY3MDU4NTUkbzEkZzEkdDE3NzY3MDU4NTUkajYwJGwwJGgw*_ga_8KZ8BV0P5W*czE3NzY3MDU4NTUkbzEkZzEkdDE3NzY3MDU4NTUkajYwJGwwJGgw (дата звернення: 12.04.2026).

2. Antonio Briz A. El español coloquial: situación y uso. Madrid: Arco Libros, 2010. 80 p. https://books.google.com.ua/books?id=TtZJyCb-qRMC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 12.04.2026).

3. Gaviño Rodríguez V. Pragmática del español coloquial. Cádiz: Universidad de Cádiz, 2008. 69 p. Режим доступу: https://ru.scribd.com/document/682886063/Novela-apuntes?_gl=1*9l08rn*_gcl_au*MTM3NTgzNTc3MC4xNzc2NzAxODM1 (дата звернення: 12.04.2026).

4. Casado Velarde M. Introducción a la gramática del texto del español. Madrid: Arco Libros, 1993. 23 p. Режим доступу: https://ru.scribd.com/document/570955271/Introduccion-a-La-Gramatica-Del-Texto-Del-Texto-Del-Espanol-2-2?_gl=1*jjlyxa*_gcl_au*MTM3NTgzNTc3MC4xNzc2NzAxODM1 (дата звернення: 12.04.2026).

5. Rivas Hidalgo J. D. Morfología y sintaxis del español de El Salvador. San Salvador, 2019. 200 p. Режим доступу: https://ru.scribd.com/document/454109803/Jose-Daniel-Rivas-Hidalgo-2019-Morfologia-y-Sintaxis-Del-Espanol-de-El-Salvador?_gl=1*xwo5bd*_up*MQ..*_ga*NDAxMDE3NzUxLjE3NzY3MDU4NTY.*_ga_Z4ZC50DED6*czE3NzY3MDU4NTUkbzEkZzEkdDE3NzY3MDU4NTUkajYwJGwwJGgw*_ga_8KZ8BV0P5W*czE3NzY3MDU4NTUkbzEkZzEkdDE3NzY3MDU4NTUkajYwJGwwJGgw (дата звернення: 12.04.2026).

Катерина Андріївна Прокопович
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації,
Олена Юріївна Титаренко

Word-formation processes in bloggers' speech

The role of social media networks in modern communication is difficult to overestimate. After all, the greater part of the information we receive or transmit occurs precisely through online communication. This is evidenced even by the emergence of so-called professions on the phone, such as bloggers, SMM-specialists, media buyers. Their speech becomes an important part of the digital discourse.

This study analyzes the most common word formation processes in modern English and the influence of social networks on the formation of modern language. The results of this study will allow us to explain the main characteristics of modern speech of new generations and show with examples the features of using slang in present-day speech.

In the English language, we can observe many ways of word formation, but some are less productive because they represent outdated ways of forming new words today, while others are considered more productive and are used much more often in the creation of new words and with the help of them the language constantly enriches its vocabulary.

According to Plag, compounding is considered one of the most productive word formation processes in English. It involves forming a new words by combining two free morphemes into a new single unit [3, 169]. Examples incorporate words such as skin + care, sleep + over, hang + out, work + out, girl + friend, make + up, super + bowl [instances are taken from TikTok page of blogger @alixearle]. Other examples can also include words that are very popular among users of online communication such as smart + phone, live + stream, doom + scrolling.

Affixation is the next process that is also considered effective in Modern English because it includes a lot of highly productive affixes. One of the most famous bloggers on the Instagram platform actively uses words that are formed by the process of affixation. For example: re-creating, un-boxing (when bloggers show off their purchases), re-tailers, re-post, winn-er (who has won in the giveaway), under-eye (when someone is talking about makeup, namely applying some products under eyes [examples were taken from the Instagram page @hudabeauty].

The next process is called conversion. The well known British linguist George Yule states: “A change in the function of a word, as for example when a noun comes to be used as a verb (without any reduction), is generally known as conversion [5, 55]”. For example, on social media we have often heard expression as “Tag someone” [the phrase is taken from Instagram page @everydayluxs] and in this case the word “tag” is a verb, but in some cases it can be used as a noun too. Others examples include words such as like (a noun) and to like (a verb), post (a noun) and to post (something on the Internet and “post” here is a verb), gift (a noun) and to gift (something to someone, a verb).

The fourth process of word building is called clipping. George Yule states that this process happens when a long word with more than one syllable (facsimile) is shortened to a simpler, uncomplicated form (fax) [5, 54]. For example: the word “delulu” is an abbreviation of the word “delusional” which means living in one's own fantasies. This word has become very popular on TikTok. One of the street dancers (@amandaazoitei) have used it in her reels in such context as “living in my delulu world […]”. Another slang word formed by the process of clipping is “rizz” (derived from the word charisma) and mean ability to charm or attract others. One of the TikTok users (@lilychester) used it in such context as: “my type of rizz: […]”.

Another productive word formation process in English language is abbreviation, which involves the shortening of lexical items. This method is extremely common on social media networks. For instance: OOTD (Outfit of the day), NYC (New York City), GRWM (Get ready with me), LA (Los Angeles) [these examples are taken from TikTok page of blogger @alixearle]. Other examples of abbreviations, which are also very popular nowadays in modern communication include such words as OMG (oh my God), IDK (I don’t know), DIY (do it yourself – especially popular among the YouTube bloggers).

The next process is called blending. Ventje Jany Kalukar and some co-authors states: “Blending is creating new words by combining two or more words, but their ending parts are deleted [1, 1554]”. For example: the popular word “brunch” is made from breakfast + lunch (Instagram blogger @douniafox used it in such context: “The best brunch date in […]”), “infotainment” is made from information + entertainment (One of the bloggers @shivammalik09 states on his post: “Infotainment creator of the year […]”), “Hudaholic” is made from Huda + alhoholics that mean “to be a fan of the Huda brand” (@hudabeauty: Any hudaholics in the chat?”).

Thus, considering all of the above, the language of bloggers is a productive environment for the active functioning of various word formation processes. The analysis showed that

compounding, affixation, conversion, clipping, abbreviation, blending, back-formation and borrowings play an important role in the formation of new lexical units in new bloggers` discourse. It is important to note that these processes in the language of blogs reflect current tendencies in the development of the modern English language in the online space.

Список використаних джерел

1. Kalukar V. J., Erliza N., Yahya M. A Morphological Analysis of Word Formation Processes in English Posters on Instagram. *Journal of Language Teaching and Research.* 2023. Vol. 14, No. 6. Pp. 1551–1558. ISSN 1798-4769.
2. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови: теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.
3. Plag I. Word-formation in English. Universität Siegen, in press. Cambridge University Press Series ‘Cambridge Textbooks in Linguistics’. Draft version of September 27, 2002.
4. Shynkar T., Levchenko T. Linguistic and social aspects of internet discourse: Challenges and prospects. *Society. Document. Communication*. 2025. Vol. 10, No. 1. Pp. 22–31. URL: https://doi.org/10.69587/sdc/1.2025.22.
5. Yule G. The Study of Language: fifth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-65817-2. URL: https://humanitarianeducationcollege.uoanbar.edu.iq/catalog/epdf_pub_the-study-of-language-5th-edition.pdf

Катерина Андріївна Прокопович
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації,
Алла Анатоліївна Іщук

Neologisms in English Internet communication

The English language is characterized by ongoing social, technological, cultural and scientific changes, which create the need for new lexical items that can adequately describe emerging concepts and modern phenomena. As a result, the vocabulary of English is regularly enriched by newly created words and expressions which are called neologisms. Therefore, in this research, it will be relevant to investigate how language units reflect modern sociocultural processes and features of online communication. The purpose of this study is to analyze neologisms that function in English Internet communication, to identify the features of their creation and use. The subject of analysis is new lexical units that constantly arise and spread on the Internet. The main objectives of the research are to define the concept of neologism, classify the most common units in the digital environment and analyze the methods of their creation.

Many scientists have been studying neologisms for decades, offering their own classifications and definitions. One of the most notable scholars in this field is P. Newmark, who devotes an entire chapter in his book to the interpretation of neologisms and describes their main types. I. Galperin identified three types of neologisms from a stylistic point of view. Modern linguists such as O. Medvid, N. Malovana, K. Vashyst, H. Zahurska have also investigated the ways of creating neologisms and their features in modern English. O. Gisem examined the features of phraseological units on social media. A. Nikolenko wrote a book about main features of English lexicology.

Generally, the emergence of neologisms illustrates the progressive nature of contemporary English and demonstrates how language can adapt to the communicative needs of its speakers. According to Peter Newmark, “Neologisms can be defined as newly coined lexical units or existing lexical units that acquire a new sense” [6, p.140].

According to I. Galperin [2, p.82-92], there are three types of neologisms. These categories can also be applied to modern Internet discourse: terminological coinages – created for new notions (hashtag, selfie), stylistic coinages – used for expressive utterance (meme, cringe) and nonce words – lexical units that do not tend to live long in the language (doomscrolling, rageposting).

Some word formation processes are considered as a significant source for the emergence of neologisms in modern English Internet communication [5, p.79]. O. Gisem states that compounding is considered one of the most prominent productive process among others. With regard to this, new lexical items are made by merging two or more free stems into a new word [3, p.118]. Popular examples include words as doom + scrolling, live + stream. Some examples are also provided by T. Bykova (as cited by O. Gisem), who states that such words as thumb + stopper, binge + watch, screen + shoot, photo + sharing, are actively used among Internet users [3, p.118].

Another productive process in creating neologisms in Internet communication is affixation [3, p.122]. A. Nikolenko declares: “The process of affixation consists in coining a new word by adding an affix or several affixes to some root morpheme [10, p.49].” For example: influence + er, vlog + er, un + follow + er, re + post. According to O. Gisem, there are some affixes that are considered productive in Internet discourse such as -verse: twitterverse, blogverse and -ification: gamification [3, p.122].

The next effective word formation process in creating neologisms is shortening. According to Y. Li (as cited by H. Zahurska), this type is one of the most productive and also demonstrates a clear tendency to make language more systematic and logical [8, p.114.]. Some modern examples include such words as GRWM (get ready with me), GC (group chat), DM (direct message), bio (biography), POV (point of view), gr8 (great). These words are especially popular on such platforms as Instagram and TikTok.

The next process which is also popular in making neologisms in Internet communication is blending. New words in this type of word formation are made by merging two lexical units without endings into a new one [3, p.118]. O. Gisem provides examples as tweeps (Twitter + peeps), Instafamous (Instagram + famous), netiquette (Internet + etiquette), podcast (iPod + broadcast), blog (web + log) that shows the link between vocabulary innovation and digital environment [3, p.118 - 122].

The notions of neologisms and phraseology are also interconnected. Different new idioms, collocational units always appear or those that already exist just undergo some changes under the influence of technological, cultural and language developments in modern English. There are some examples from Cambridge English Dictionary: “break the Internet” means to post information on the social media, which produces reaction of the shock, unexpectedness; “go viral” means that something transmits very quickly; “touch grass” means to spend time outside, not online [1]. All these phrases have emerged or gained new meanings in digital communication.

It is worth noting that neologisms are unique due to their extraordinary speed of appearance, because in social networks such as Instagram, Facebook, X (Twitter) and TikTok, the promoting of certain trends, memes, reels (short video) allows a word to become popular in just a few hours. Also, Internet neologisms are known for their creativity, as digital discourse enables semantic shifts and the creation of new forms. A characteristic feature of neologisms is their expressiveness. For example, words such as slay, toxic, etc. have acquired new meanings and become widespread due to modern social media platforms. Thus, social media plays a crucial role in the formation, spread and evolution of modern English vocabulary.

Список використаних джерел

1. Cambridge Dictionary. URL: *https://dictionary.cambridge.org/.*
2. Galperin I. R. Stylistics. “Higher School”, 1977. 92–104 p. URL: *https://cdn.oyu.edu.az/ebooks/ingilis%20dili/I.R.GALPERIN%20%20STYLISTICS.pdf.*
3. Gisem S. O. Phraseological innovations in English-language social networks: structure and semantics. "Bulletin of Science and Education". Kyiv, 2025. No. 11 (41). P. 112–133. ISSN 2786-6165. URL: *https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41).*
4. Medvid O., Malovana N., Vashyst K. Ways of generating neologisms in modern English. *«Філологічні трактати».* 2022. Т. 14, вип. 2. С. 75–86. URL: *https://doi.org/10.21272/Ftrk.2022.*
5. Newmark P. The Translation of Neologisms. A textbook of translation / P. Newmark. Hemel Hempstead: Prentice Hall International, 1988. С. 140–151.
6. Zahurska H. Word-formation features of neologisms in modern English. SWorldJournal. 2022. P. 111–117. URL: *https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-29-03-050*
7. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови: теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.

Наталя Володимирівна Пугач
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Анастасія Юхимівна Вітченко

Особливості формування англомовної граматичної компетентності учнів 10 класу засобами онлайн-ресурсів

Ключові слова: *Загальноєвропейські рекомендації, граматична компетентність, старша школа, профільний рівень, онлайн-ресурси, покоління Z і Альфа.*

Актуальність дослідження обумовлена потребою в адаптації процесу формування граматичної компетентності в 10 класі відповідно до когнітивних особливостей сучасних підлітків, які є представниками пізнього покоління Z і покоління Альфа. Вітчизняні науковиці С. Ю. Ніколаєва та Н. К. Скляренко акцентують увагу на поетапному та структурованому формуванні граматичних навичок. Водночас зарубіжні дослідники, а саме С. Торнбері та П. Ур, наголошують на контекстуальному підході до вивчення граматики. Варто зазначити, що саме використання онлайн-ресурсів дозволяє перенести дані підходи до навчання в цифрове середовище, звичне і комфортне для сучасних підлітків. Під час навчання цифрові ресурси здатні знизити рівень тривожності перед помилкою за рахунок гейміфікації, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу.

Мета: дослідити та теоретично обґрунтувати доцільність засобів онлайн-ресурсів у формуванні англомовної граматичної компетентності учнів 10 класу профільного рівня.

Завдання: визначити зміст граматичної компетентності на рівні B2; дослідити психологічні риси поколінь Z і Альфа в контексті навчального процесу в цифровому форматі; обґрунтувати ефективність використання онлайн-ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Профільний рівень навчання англійської мови в 10 класі передбачає рівень B1+/ B2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (ЗЄР). Це означає, що учень здатний оперувати складними граматичними конструкціями, виходячи за базові структури. Особлива увага, відповідно до державної програми, спрямована на континуальні та перфектні форми, а саме Future Continuous, Past

Perfect, Future Perfect. Також наголошується на складних підрядних реченнях с конструкціями so…that, so/ therefore. Однак рівень профільного навчання потребує розширення матеріалу та ознайомлення з більш складними конструкціями, наприклад Third Conditional і Mixed Conditionals. Традиційні вправи з підручника не відображають динаміку реальної мови, тому їх недостатньо для автоматизації відповідних навичок.

Онлайн-ресурси дозволяють реалізувати підхід Д. Ларсен-Фріман (grammaring – граматикалізація), який полягає не в заучуванні правил, а їх активному використанні під час реальної комунікації. Таким чином, граматика стає динамічною навичкою. Даний аспект є критично важливим для сучасних підлітків (Z і Альфа), оскільки вони надають значення практичному використанню знань. Онлайн-платформи надають можливість візуалізації тонких граматичних нюансів. Наприклад, учні можуть краще зрозуміти різницю між would/ used to в контексті опису минулих звичок або побачити функціональні відмінності Future Perfect від will, читаючи реальні прогнози англомовних новин.

Нижче розглянемо більш детально методику формування граматичної компетентності, адаптовану під потреби сучасного цифрового покоління, яка складається з трьох етапів:

1. *Орієнтовно-підготовчий.* На даному етапі доречно презентувати інформацію у вигляді автентичного контенту, який містить необхідні граматичні структури (British Counsil, TED Ed, BBC Learning English). Цей підхід відповідає візуальному сприйняттю поколінь Z і Альфа.
2. *Стереотипно-ситуативний (автоматизація).* Будуть доречними інтерактивні тренажери на платформах Kahoot, Wordwall, Grammaro.io та ін. Дані ресурси задовольняють потребу сучасних підлітків у миттєвому зворотному зв'язку, оскільки учень відразу бачить правильні відповіді, помилки і загальну оцінку.
3. *Варіююче-ситуативний.* На даному етапі здобувачі освіти переходять до продуктивних вправ. У контексті цифровізації навчання це можуть бути пости, проєкти, які можна розмістити на дошці Padlet. А граматика на цьому етапі виступає інструментом свідомого самовираження.

Висновки. Таким чином, інтеграція цифрових технологій у навчальний процес, з урахуванням психологічних особливостей сучасних підлітків значно покращує автоматизацію граматичних навичок. Крім того, даний підхід вдосконалює навички використання граматичних конструкцій у реальній комунікації. Отже, використання онлайн-ресурсів під час формування граматичної компетентності у 10 класі суттєво підвищує ефективність у досягненні рівня B2.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класич., пед. і лінгв. ун-тів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька, Н. К. Скляренко та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Навчальна програма з іноземних мов для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти : (рівень стандарту, профільний рівень) / Міністерство освіти і науки України. 2017 (зі змінами від 03.08.2023 р. № 931). Київ, 2017. 72 с.
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 278 p.
4. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Internet Edition. 2009. 202 p. URL: http://www.sdkrashen.com/content/books/principles_and_practice.pdf (дата звернення: 07.04.2026).
5. Larsen-Freeman D., Anderson M. Techniques and Principles in Language Teaching. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2011. 318 p.
6. Thornbury S. How to Teach Grammar. Pearson, 1999. 182 p.

7. Ur P. A Course in English Language Teaching. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 344 p.

Зерін Садеківна Рашо
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Можливості використання онлайн-ресурсу *BBC languages* для формування англомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів основної школи

Можливості використання онлайн-ресурсу BBC Languages для формування англомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів основної школи зумовлені сучасними тенденціями цифровізації освіти та зростаючою потребою у використанні автентичних матеріалів у процесі навчання іноземних мов. У цьому контексті аудіювання виступає одним із ключових видів мовленнєвої діяльності, оскільки забезпечує сприйняття та розуміння усного мовлення, сприяє розвитку навичок говоріння, збагаченню словникового запасу та формуванню правильної вимови.

Онлайн-платформа BBC Languages надає широкий спектр навчальних матеріалів, серед яких аудіо- та відеозаписи, інтерактивні вправи, діалоги та тематичні добірки, адаптовані до різних рівнів володіння мовою. Особливу цінність становить автентичність мовлення носіїв, різноманітність акцентів і тем, а також можливість доступу до ресурсів у будь-який час, що сприяє індивідуалізації навчального процесу.

Для успішної комунікації недостатньо лише володіти мовними знаннями та навичками, адже ефективне спілкування передбачає також наявність спеціальних умінь і розуміння культурних норм, зокрема особливостей мовної поведінки в різних ситуаціях. Саме тому основною метою навчання іноземної мови в закладах загальної середньої освіти є формування комунікативної компетентності учнів, яка базується не лише на лінгвістичній підготовці, а й на здатності адекватно використовувати мовні засоби відповідно до умов спілкування [1].

У цьому контексті особливого значення набуває аудіювання як один із ключових видів мовленнєвої діяльності. Воно широко використовується в усному спілкуванні залежно від виробничих, суспільних чи особистих потреб і є необхідною передумовою ефективної взаємодії. Без належного рівня сформованості навичок аудіювання неможливе повноцінне оволодіння іноземною мовою, оскільки саме цей вид діяльності забезпечує розуміння усного мовлення та створює основу для розвитку інших комунікативних умінь. В умовах сучасного суспільства, де постійно зростають вимоги до рівня володіння іноземними мовами, значення аудіювання як складової комунікативної компетентності лише посилюється.

Одним із дієвих способів формування англомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів основної школи є прослуховування автентичного матеріалу. Таким чином методичний потенціал ресурсу BBC Languages полягає у можливості його використання на різних етапах роботи з аудіоматеріалом: до прослуховування, під час і після нього. Це дозволяє формувати як загальне, так і детальне розуміння почутого, а також розвивати соціокультурну компетентність учнів через ознайомлення з реаліями життя носіїв мови. Інтеграція матеріалів платформи у змішане або дистанційне навчання значно розширює можливості вчителя та підвищує

ефективність освітнього процесу.

Сама платформа BBC Languages пропонує широкий спектр дидактичних матеріалів, серед яких є аудіо- та відеозаписи, що можуть допомогти під час навчання аудіативних навичок, разом з інтерактивними вправами, діалогічними та монологічними текстами, що відповідають різним рівням мовної підготовки учнів. Кожна тема заняття у BBC Languages відображає реальні ситуації спілкування або життя: побутові діалоги, інтерв'ю, новинні сюжети, освітні програми. Така різноманітність дозволяє учням поступово адаптуватись до різних типу автентичності матеріалів, маючи можливість ознайомлюватися з реальним мовленням носіїв мови, різними акцентами, інтонаційними моделями та темпом мовлення, що сприяє формуванню навичок сприйняття природного мовного середовища. Це особливо важливо для учнів основної школи, які перебувають на етапі активного формування фонетичних і лексичних навичок.

Суттєвою перевагою використання ресурсу є його інтерактивність та доступність, що дозволяє організувати як фронтальну, так і індивідуальну роботу учнів, роблячи ефективний зворотний зв'язок і сприяє активному залученню учнів до навчального процесу. Учні, знову таки, не лише пасивно сприймають інформацію, а й виконують завдання, аналізують почуте, роблять висновки та застосовують нові знання на практиці. Використання матеріалів BBC Languages сприяє реалізації принципу індивідуалізації навчання, оскільки учні можуть працювати у власному темпі, повторювати аудіоматеріал, виконувати завдання різного рівня складності. Це, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток навичок самостійного навчання та відповідальності за результати власної діяльності.

Методично доцільним є використання ресурсу на різних етапах роботи з аудіюванням: на етапі підготовки до слухання (pre-listening), під час слухання (while-listening) та після нього (post-listening). На підготовчому етапі можуть використовуватися завдання на прогнозування змісту, актуалізацію попередніх знань та ознайомлення з новою лексикою. Під час слухання учні виконують завдання на загальне або детальне розуміння інформації, а після прослуховування – вправи на перевірку розуміння, обговорення змісту та розвиток навичок говоріння. Такий підхід забезпечує комплексний розвиток комунікативної компетентності.

Крім того, матеріали ресурсу BBC Languages сприяють формуванню соціокультурної компетентності, оскільки знайомлять учнів із культурними особливостями англомовних країн, їхніми традиціями, нормами поведінки та способом життя. Це сприяє формуванню соціокультурної компетентності, розвитку толерантності та розуміння культурного різноманіття, що є невід'ємною складовою сучасної мовної освіти.

Не менш важливою є можливість інтеграції ресурсу у змішане та дистанційне навчання [2]. Використання матеріалів BBC Languages дозволяє організувати навчальний процес як у класі, так і поза ним, забезпечуючи безперервність навчання. Учні можуть самостійно опрацьовувати матеріали вдома, що підвищує ефективність використання навчального часу та сприяє розвитку автономії в навчанні.

Отже, використання онлайн-ресурсу BBC Languages є ефективним засобом формування англомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів основної школи, оскільки поєднує автентичність, інтерактивність та доступність навчальних матеріалів, сприяє підвищенню мотивації учнів і забезпечує комплексний розвиток їхніх мовленнєвих умінь.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5–9 класи / М-во освіти і науки України. Київ, 2017. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/561/56140/program_movi.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

2. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка».* 2026. № 2(22). С. 635–647. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647

Анастасія Андріївна Риженко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Боровська

Елементи середньовічного лицарського роману в епопеї Дж. Толкіна «Володар Перстнів»

Середньовічний лицарський роман є найважливішою ланкою в історії розвитку романного жанру, намагаючись об'єднати епічні ідеали з інтересами особистості, що прокидається. Лицарський роман трансформував архаїчні міфологеми у пригоди. При цьому всі дослідники виділяють «квест» як основну характеристику лицарського роману [1]. Квест (лицарський пошук) становить певну структурну раму, він поєднує особисте самовираження героя та виконання якоїсь героїчної місії. Просторове переміщення збігається з внутрішнім рухом, випробуванням та реалізацією. При цьому лицарський роман надавав уроки моралі, розповідаючи про вчинки високої моральної досконалості. Він виник на етапі завершення відпрацювання та кодифікації світогляду лицарства, специфічна мораль якого була спробою примирити ідеали аскези та загальної рівності перед Богом з настроями гедонізму та елітарності.

У центрі середньовічного роману – лицарство з повним набором достоїнств та чеснот. Лицар гарний обличчям, тілом та душею. У нього прекрасний родовід. Доля лицаря – «священна війна». У подвигу розкриваються його основні переваги та чесноти. Ці особливості поетики середньовічного лицарського роману, поза сумнівом, закладені Толкіном у його епопеї. У цьому дослідники неодноразово відзначали вплив, передусім, романів «артурівского циклу» на творчість письменника [2].

Дж. Толкін активно розробляє традиції лицарського роману, і перш за все романів артурівського циклу. Так, сюжетна структура його твору будується на архетиповому мотиві «квесту», небезпечної подорожі, пригоди, що лежить в основі лицарського роману. Рицарі Круглого столу ведуть пошук Святого Грааля, герої Толкіна борються за Кільце Всевладдя. Святий Грааль і Кільце Всевладдя певною мірою асоціативні за функцією і уособлюють (Грааль – у лицарському романі, Кільце – у Толкіна) духовний аспект мандрівок.

Мандри в лицарській літературі мають важливий символічний зміст, оскільки ведуть до якоїсь посвяти через низку випробувань. Те саме і з героями Толкіна. Вони їдуть у подорож, наприкінці якої перетворюються духовно, долаючи цілу серію випробувань і величезні простори, які також стають перепоною на їхньому шляху. Лінійний простір є службовим стосовно дії, але Толкін робить мотивами дії особливості самого простору.

Мандри приводять героїв Толкіна в *loca amoena*, благословенні землі, історія опису яких перегукується з артурівськими легендами. *Loca amoena* докладно описані Толкіном у «Володарі Перстнів».

Подібно до лицарів Круглого столу члени Братства Кільця прагнуть благої мети. Члени цієї спільноти у Толкіна – представники різних вільних народів Середзем'я. У спільній боротьбі руйнується роз'єднання та недовіра, зміцнюються загальні моральні цінності.

В описі своїх героїв Толкін слідує лицарському ідеалу. Вони красиві, світлошкірі і світлокудрі, шляхетні, сміливі, з бездоганним родоводом. Навіть хобіти у нього набирають у рості і русіють. А у Піппіна, Більбо та Фродо в жилах тече блакитна кров. Крім того, священна війна у Толкіна – це і внутрішня війна, в центрі якої – моральні ідеали. Їхня втрата, наприклад, призвела до загибелі Боромира [3].

Традиційна для лицарського роману тема васальної відданості розробляється Толкіном у зв'язку з образом Арагорна, великодушного государя, чия велич збільшується з кожним днем.

Пошук пригод, вибір шляху, зокрема і морального, – один із головних мотивів лицарського роману. У Толкіна історія головного героя, Фродо, - це історія «виборів», моральних рішень, які визначають його моральне зростання.

Героїзм Фродо – героїзм визволення духу, героїзм служіння спільним духовним інтересам, які є і особистими інтересами кожного.

Подібно до духовних символів і сил природи рукотворні предмети також мають своє значення у творчості Толкіна. Тут слід згадати, перш за все, символічний зміст зброї (меч, сокира тощо), який тлумачиться ним у найкращих традиціях романів артурівського циклу.

Крім того, подібно до лицарського роману, який оповідає про феодальну повсякденність, Толкін також докладно описує важкі переїзди місцевими дорогами, тривалі морські подорожі, битви та поєдинки, придворні свята. Є у Толкіна і детальні описи фортець, схожих на твердині лицарських романів. Особливе місце у розповіді займає Гендальф Сірий, викликаючи прямі асоціації з Мерліном, вихователем Артура, великим чарівником та мудрецем Середньовіччя.

Подібно до персонажів середньовічного роману, герої Толкіна знімають чаклунські закляття, руйнують магічні чари. Вони роблять це і силою зброї, і силою свого духу. Фантастика і у Кретьєна де Труа, і у Вольфрама фон Ешенбаха, і у Дж. Толкіна піднімає людину над буденністю життя, робить її причетною до дива, підносить і звеличує.

Список використаних джерел

1. Hood G. The Earthly Paradise in Tolkien's The Lord of the Rings. *Marshall Digital Scholar.* Marshall University. 1995. P. 139–144. URL: https://mds.marshall.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1053&context=english_faculty (дата звернення: 11.04.2026).
2. Rosebury B. Tolkien: A Cultural Phenomenon. London : Palgrave Macmillan, 2003. 246 p.
3. Turtledove H. The Ring and Meditations on Middle-Earth. New York: 2002. 174 p.

Анна-Марія Де Олівейра Рібас
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри германських мов та міжкультурної комунікації
Ірина Володимирівна Горохова

Функціональний потенціал військової абревіації в англомовному технічному дискурсі

Сучасний етап розвитку воєнного мистецтва характеризується стрімкою технологізацією та переходом до мережецентричних форматів ведення бойових дій. У таких умовах швидкість передачі даних та однозначність сприйняття інформації стають критичними чинниками виживання. Потреба у забезпеченні лінгвістичної взаємосумісності (*interoperability*) в межах НАТО зумовлює домінування англомовного технічного дискурсу як глобального стандарту [1]. Важливою особливістю цього дискурсу є аномально висока концентрація скорочень: аналіз засвідчує, що понад 42% військових номінацій функціонують у формі абревіатур або акронімів [3, с. 58]. Таким чином, абревіація набуває не лише лінгвістичного, а й оперативно-стратегічного виміру.

Функціональна специфіка військової абревіації в технічних текстах реалізується через взаємодію когнітивного, прагматичного та диференційного векторів. Когнітивний потенціал скорочень базується на загальномовному законі економії [мовних] зусиль, де в умовах інформаційного перевантаження абревіація виступає інструментом оптимізації комунікативного каналу. Завдяки семантичній компресії скорочена одиниця (наприклад, *UAV* замість *unmanned aerial vehicle*) дозволяє передавати максимальний обсяг контенту за мінімальний час, фактично активуючи цілісний операційний фрейм у свідомості фахівця [2, с. 338]. Абревіатура в технічному військовому тексті стає «згорнутим» концептом, де такі одиниці як *HUMINT* або *Javelin* репрезентують складні процедурні знання, що виходять за межі простої номінації [1; 6].

Прагматичний аспект функціонування абревіатур зумовлений екстралінгвістичними чинниками військової сфери – станом постійної небезпеки та необхідністю граничної точності. У технічних інструкціях та бойових наказах абревіація забезпечує лаконічність та виключає двозначність, хоча її ефективність іноді ускладнюється явищем омонімії. Наприклад, абревіатура *AA* може одночасно позначати *assessment agent* та *avenue of approach* [1, с. 48]. У таких випадках точність досягається через жорстку контекстуальну детермінацію, що в умовах стресової комунікації мінімізує ризик когнітивних помилок.

Водночас диференційна функція абревіації виявляє соціально маркований характер військового дискурсу. Скорочення та специфічні акроніми виступають маркерами професійної ідентифікації, формуючи межу «свій-чужий» у межах корпоративної групи [4, с. 273]. Використання фахових соціолектизмів дозволяє військовослужбовцям не лише ідентифікувати приналежність співрозмовника до професійної спільноти, а й виражати спільну систему цінностей та пріоритетів.

Підсумовуючи аналіз функціонального потенціалу військової абревіації, варто стверджувати, що скорочення в англомовному технічному дискурсі є стратегічним ресурсом ефективної комунікації. Вони забезпечують когнітивну компресію знань, прагматичну точність дій та соціальну консолідацію фахової групи, що в сукупності визначає успішність виконання бойових завдань у сучасному мілітарному середовищі. Розуміння функціональної природи цих одиниць є необхідною умовою комунікативної компетентності фахівців, що діють у багатонаціональному військовому просторі.

Список використаних джерел

1. Попелюк В. П., Наумов О. І. Деякі особливості перекладу абревіатур у військовій англійській. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 6, ч. 3. С. 46–51.
2. Bloshchynskyi I. et al. Military Acronyms: Notion, Categorization and Classification. *Forum for Linguistic Studies*. 2025. Vol. 07, Iss. 07. P. 335–351.
3. Лемешко О. Структурні характеристики англомовних військових термінів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, т. 3. С. 55–60.
4. Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О. Сучасний військовий соціолект як проблема міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 56. С. 272–275.
5. Овсієнко Л. М. Військова термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу: структура, стилістика, концептосфера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75), № 5, ч. 1. С. 445–453.
6. Minyar-Beloroucheva A. P. et al. Semantic and Cognitive Communicative Aspects of Abbreviation in the Modern English Discourse Varieties. *International Journal of English Linguistics*. 2020. Vol. 10, No. 1. P. 26–36.

Марина Олегівна Рой
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 "Філологія"

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і
міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Функція синтаксису в політичній риториці

Політичні виступи – це публічні промови, які щодня звучать на телебаченні, радіо й у новинах та мають суттєвий вплив на свідомість людей. Важливим засобом цього впливу є синтаксис, адже завдяки структурі речень оповідач може зосередити увагу на важливих аспектах, підкреслити основні ідеї та переконати аудиторію у своїх твердженнях.

Саме через великий вплив на формування громадської думки промова політика має бути чіткою, структурованою та зрозумілою, щоб доносити інформацію аргументовано та переконливо.

Для повного розуміння синтаксичних маніпуляцій потрібно розрізняти первинний дискурс (текст самого промовця) та вторинний дискурс (цитати чи ідеї інших осіб). Як зазначає Н. Фейрклаф, існують два основні типи такої взаємодії: "в одному – первинний та вторинний дискурси чітко диференційовані, а в іншому – вони злиті в єдине ціле" [1, с. 55]. Саме через таке "злиття" оратор має можливість впливати на сприйняття інформації, подаючи факти у вигідному для себе контексті. Реалізація цього впливу на практиці відбувається за допомогою конкретних синтаксичних засобів, зокрема номіналізації, пасивних конструкцій, паралелізму та анафори тощо.

Зразковими прикладами використання синтаксичних засобів у політичних промовах є синтаксичний паралелізм та анафора. Барак Обама у своїх виступах застосовує ці техніки для переконання слухачів у логічності та значущості дій уряду. Зокрема, він використовує конструкції на зразок: ***"We relentlessly targeted al Qaeda's leadership. We ended the war in Iraq... We pursued a new strategy... We unequivocally***

banned torture...” [3]. У цьому уривку простежується анафора, яка у взаємодії з синтаксичним паралелізмом створює ефект рішучості та переконливості висловлювання. Така структура речень створює ніби звітність про прогрес перед народом, у якому кожне наступне речення посилює попереднє, таким чином, висловлювання стає більш аргументованим та промовистим. Пасивні конструкції у політичному мовленні можуть виконувати функцію перенесення відповідальності. Зокрема, Дональд Трамп у своїх виступах використовує такі техніки для переосмислення негативних випадків. Наприклад у висловлюванні: ***“We had tremendous growth until we got hit with the China virus.”*** [2] конструкція “got hit” має пасивний характер і подає подію як зовнішній вплив.

У результаті увага переміщується з дій адміністрації на сам факт “удару”, що дає змогу представити економічні труднощі як наслідок зовнішніх подій, а не дій з боку влади. Таким чином, пасивна форма зменшує відчуття відповідальності політика і показує його як жертву обставин. На завершення, політичні промови значною мірою залежать від синтаксичних структур як інструментів переконання та впливу на те, як публіка розуміє політичні події. Аналіз показує, що такі засоби, як пасивний стан, анафора та синтаксичний паралелізм, є не просто синтаксичними засобами, а механізмами, які формують те, як інформація подається та інтерпретується. Вони допомагають ораторам зосереджувати увагу на конкретних ідеях, змінювати центр уваги та впливати на сприйняття інформації аудиторією. Як наслідок, синтаксис у політичній комунікації відіграє вирішальну роль у посиленні аргументів та спрямуванні громадського розуміння політичних звернень.

Список використаних джерел

1. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. London, New York: Longman, 1995. 265 p. URL: https://www.felsemiotica.com/descargas/Fairclough-Norman-Critical- Discourse-Analysis.-The-Critical-Study-of-Language.pdf (дата звернення: 17.04.2026).
2. Labor Day Press Conference. *Miller Center*. 07.09.2020. URL: https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-7-2020- labor-day-press-conference (дата звернення: 17.04.2026).
3. Remarks by the President at the National Defense University. *The White House. President Barack Obama (Archived)*.. 23.05.2013. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks- President-national-defense-university (дата звернення: 17.04.2026).

Аліна Анатоліївна Романчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Використання аудіовізуальних матеріалів при вивченні зарубіжної літератури у 8-му класі на прикладі повісті-притчі Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон»)

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури 5-9 класів для закладів середньої освіти передбачає, що одним із завдань вивчення зарубіжної літератури є розвиток розуміння, аналізу та розкриття змісту твору та медіатексту за допомогою

використання відомої теоретичної бази. Даний процес можна реалізувати за допомогою використання аудіовізуальних матеріалів [6, с. 8].

Проблема використання аудіовізуальних засобів вивчалася у працях таких науковців: Ю. Руденко, І. Зозуля, А. Стадній, Т. Бабійчук, О. Погрібна, які приділили значну увагу досліджуваному питанню.

Мета статті – визначення теоретичних основ та розробка методичних рекомендацій до використання аудіовізуальних засобів на уроках зарубіжної літератури у 8 класі на прикладі повісті-притчі Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон».

Ю. Руденко визначає, що поняття «аудіовізуальні засоби» означає перелік засобів навчання, які вчитель застосовує з метою оброблення, передавання, сприймання фахової інформації, яка передбачає розроблення нового та особливого дидактичного мультимедійного продукту у вигляді аудіо, відео, аудіовізуальних джерел, де поєднано колір, звук та зображення для створення умов сприйняття відомостей у наочно-слуховій формі [8, с. 233].

Зауважимо, що І. Зозуля та А. Стадній безпосередньо вживають аудіо- та відеоматеріали як синонім до аудіовізуальних засобів, що можна вважати тотожними поняттями [2]. Доробок Т. Бабійчук та О. Погрібної позитивно вплинув на розвиток даної наукової проблеми, де було детально розглянуто відеофрагменти та аудіокниги [1; 7].

Використання аудіовізуальних матеріалів під час вивчення зарубіжної літератури можливе на будь-якому етапі роботи, адже охоплює значний перелік видів.

У процесі наукових розробок було виділено такі види даних засобів: аудіокниги, подкасти, аудіозаписи, начитування фрагментів або цілого тексту, аудіозйомки, аудіофрагменти, аудіоконференції, аудіообрази, відеоматеріали, відеофрагменти, буктрейлери, навчальне кіно, навчальний відеозапис тощо [1; 2; 3].

Методичні прийоми використання аудіо- та відеоматеріалів апробовано під час проходження виробничої педагогічної практики із зарубіжної літератури у 8-Б класі Гімназії №126 м. Києва, а практичне використання відбулося під час вивчення повісті-притчі Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон».

Розглянемо прийом, вигаданий авторами, що має назву «Проведемо паралелі». Застосовувати доцільно на етапі підготовки до сприймання твору після вивчення біографії письменника Річарда Баха. Саме тоді слід представити завдання-гру, де школярі підсумують вивчене та запам’ятають необхідні відомості з життя письменника.

Завдання №1. Учні розглядають слайд, де зображено фото двох чоловіків, а саме Річарда Баха та Йоганна Себастьяна Баха (див. Рис. 1) [4]. Знаходять спільне. Відповідають на запитання вчителя. Після виконання завдання учні прослуховують початок з музичного твору Й. С. Баха «Toccata and Fugue…» [4].

Також доцільно розглянути прийом використання аудіокниг як виду аудіовізуальних матеріалів під час вивчення твору на етапі читання. Це допоможе краще зосередити увагу учнів на тексті, прибираючи увагу з самого процесу «читання», де учень може відволікатися на саме правильне виконання дії. Зазначимо, що аудіо допомагає покращити уяву та «занурити» школярів у сюжет повісті-притчі.

Щоб обрати необхідний фрагмент, потрібно з’ясувати ключові уривки художнього твору. Радимо використовувати елементи з початку та кінця тривалістю до 2-3 хвилин, так учні відчувають зміни настрою автора повісті-притчі, головні мотиви, як змінився сюжет у порівнянні та не втратять цікавість до твору. Не слід брати неякісні звуки чи аудіофрагменти, це погано впливатиме на концентрацію та почуття школярів.

Завдання №2. Учні слухають фрагменти аудіокниги за твором «Чайка Джонатан Лівінгстон» та відповідають на запитання [5].

Отож, за допомогою використання аудіовізуальних засобів, школярі порівняють та краще запам’ятають навчальний матеріал, детально розберуть одні з головних засад, на яких базується вивчений твір. Застосування аудіовізуальних матеріалів при вивченні

зарубіжної літератури у 8-му класі є не лише позитивним елементом уроку, а й таким, що забезпечує більш продуктивне проведення заняття та поглиблене опрацювання матеріалу.

Список використаних джерел

1. Бабійчук Т. В. Аудіовізуальні засоби у вивченні літератури. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2006. Вип. 27. С. 17 - 20. URL: https://lnk.ua/kvfkdsLQH
2. Зозуля І. Е., Стадній А. С., Слободянюк А. А. Аудіовізуальні засоби навчання в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* 2022. Вип. 40. С. 12-28. URL: https://lnk.ua/W9YhhuSPz
3. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти : навч. посіб. / Ю. Ісапчук, А. Тичініна, А. Сажина, Н. Нікоряк, К. Калинич, П. Рихло, Р. Дзик, Г. Іванчук. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 304 с.
4. Методичні рекомендації Романчук А. Матеріали 8 клас. Елемент №1. URL: https://lnk.ua/Gp3CnngEi
5. Методичні рекомендації Романчук А. Матеріали 8 клас. Елемент №2. URL: https://lnk.ua/IL85Vkr7V
6. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко - Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцка Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.). URL: https://lnk.ua/flitiZM0j
7. Погрібна О. Українськомовні аудіокниги: види, функції, асортимент, переваги й недоліки. *Український інформаційний простір.* 2020. Вип. 2. С. 83-100. URL: https://lnk.ua/jusBPklPl
8. Руденко Ю. А. Використання аудіовізуальних засобів навчання у формуванні професійно-методичної спрямованості культуромовної особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2020. №1 (68). С. 232-238. DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1-232-238

Аріна Радіонівна Рязанова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Оксана Олександрівна Корнієнко

Героїчний потенціал та трагізм образу сатани у поемі Дж. Мільтона “Paradise Lost”

Поема Джона Мільтона *“Paradise Lost”* (1667) залишається одним із найбільш дискусійних текстів в англійському каноні, де образ Сатани постає як складна філософська конструкція. Актуальність дослідження полягає у вивченні механізмів героїзації цього образу, який балансує між епічною величчю та неминучим трагізмом.

Сучасний стан мілтоністики пропонує кілька парадигм сприйняття цього персонажа. Якщо класична школа К. С. Льюїса наголошує на абсурдності бунту Сатани та його

моральній деградації [5], то представники “сатанічної школи” (від В. Блейка до романтиків) вбачають у ньому втілення справжнього героїзму. Важливим внеском у розуміння цієї двоїстості стала праця Стенлі Фіша, який у дослідженні *“Surprised by Sin”* довів, що Мільтон свідомо використовує риторичну привабливість Сатани, аби залучити читача до процесу внутрішнього етичного вибору [1].

У перших книгах поеми Сатана постає не як переможений грішник, а як вольовий лідер. Його “непримиренна ненависть” та “мужність ніколи не підкорятися” (*“courage never to submit or yield”*) [1, с. 3] надають йому рис титанічного масштабу. (Тут і нижче переклад українською наш. – *А.Р.*). Мільтон використовує складні епічні порівняння, прирівнюючи його до міфічних Титанів або Левіафана, що, за спостереженням П. А. Джонса, підкреслює інтелектуальну велич персонажа як носія “кращої стійкості” (*“betterfortitude”*) у його власному викривленому розумінні [4].

Ключовим аспектом героїзації є концепція автономії розуму: *“The mind is its own place…”* [1, с. 6]. Цей афоризм Сатани проголошує пріоритет індивідуальної свідомості над об'єктивною реальністю. Проте, як зазначає Крістофер Гілл, цей бунт неможливо відокремити від політичного контексту Англійської революції, де Сатана поєднує в собі риси як тирана, так і радикального республіканця, що прагне свободи [3].

Трагізм Сатани розкривається у IV книзі через усвідомлення неможливості втечі від самого себе: *“Which Way I fly is Hell; myself am Hell”* [1, с. 63]. Це втілення концепції hubris (гордині), яка, згідно з канонами класичної трагедії, веде до краху.

Феміністична критика, представлена С. Гілберт та С. Гюбар, додає до цього аналізу аспект гендерної ієрархії, розглядаючи Сатану як персонажа, що через власну поразку намагається домінувати над слабшим (Євою), що лише підкреслює його моральну деградацію [2].

Героїчне начало в образі Сатани у Мільтона не є виправданням зла, а засобом дослідження меж волі. Розуміння цієї постаті крізь призму сучасних студій у журналах *“Milton Quarterly”* та *“Milton Newsletter”* дозволяє побачити в ньому прообраз байронічного героя та складний психотипічний портрет, що поєднує в собі інтелектуальний тріумф та метафізичну поразку.

Список використаних джерел

1. Fish S. Surprised by Sin: The Reader in Paradise Lost. Harvard University Press, 1967. 386 p. URL: https://books.google.de/books/about/Surprised_by_Sin.html?id=NuZa609vj8gC (дата звернення: 08.04.2026).

2. Gilbert S., Gubar S. The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination. Yale University Press, 1979. 719 p. URL: https://ia803202.us.archive.org/32/items/TheMadwomanInTheAttic/The%20Madwoman%20in%20the%20Attic.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

3. Hill C. Milton and the English Revolution. Faber & Faber, 1977. 541 p. URL: https://archive.details/miltonenglishre00hill (дата звернення: 08.04.2026).

4. Jones P. A. Milton’s better fortitude: a study of the nature of heroism in Paradise lost. University of British Columbia, 1971. 195 p. URL: https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0093462 (дата звернення: 08.04.2026).

5. Lewis C. S. A Preface to Paradise Lost. Oxford University Press, 1942. 157 p. URL: https://www.fadedpage.com/showbook.php?pid=20160607 (дата звернення: 08.04.2026).

6. Milton J. Paradise Lost. URL: https://ia800509.us.archive.org/31/items/ParadiseLostByJohnMilton_201607/Paradise%20Lost%20by%20John%20%20Milton.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

7. The Milton Quarterly / Milton Newsletter. URL: https://www.jstor.org/journal/miltonquarterly (дата звернення: 08.04.2026).

Олександра Степанівна Сава
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
літературознавства та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Олександрівна Ісаєва

Методичні прийоми формування оптимістичного світосприйняття учнів у процесі вивчення літератури в школі у 5 класі

Гуманізація освітнього простору через літературну освіту спрямована на всебічний розвиток індивіда. У центрі уваги перебуває становлення суб'єкта з вираженою громадянською відповідальністю, розвиненими навичками співпереживання та готовністю до конструктивної співпраці. В умовах сучасних соціальних викликів, зокрема в умовах війни, особливої актуальності набуває гармонізація особистісного розвитку дитини, утвердження патріотичних орієнтирів на основі загальнолюдських цінностей і спрямованості на спільне благо.

Проблема формування оптимістичного світосприйняття учнів у процесі навчання літератури залишається у фокусі особливої уваги методистів та теоретиків сучасної освіти. Вона тісно пов'язана із гуманістичною парадигмою освіти, що орієнтована на розвиток особистості, її емоційної сфери, ціннісних орієнтацій та здатності до позитивного сприйняття дійсності.

З позиції вікової психології учні 5 класу (10-11 років) перебувають на етапі у період переходу від наївно-пізнавального сприйняття до формування підліткової самосвідомості. Для цього періоду характерні підвищена емоційна чутливість, потреба у підтримці, формування самооцінки та соціальних навичок [2, с. 89]. Саме тому формування оптимістичного світосприйняття в цьому віці є особливо важливим, адже воно закладає основу для подальшого психологічного розвитку особистості.

Сьогодні, коли Україна проходить крізь випробування війною, ця проблема перестає бути суто теоретичною. Соціальні виклики сучасності надали їй особливого резонансу та ваги. Дослідники підкреслюють, що діти, які переживають стресові ситуації, потребують педагогічної підтримки спрямованої на формування внутрішніх ресурсів, емоційної стійкості та віри у позитивне майбутнє [4]. У цьому контексті література виступає як ефективний засіб психолого-педагогічного впливу, що допомагає учням осмислювати складні життєві ситуації через художні образи.

Сучасні учні 5 класу належать до так званого «покоління Альфа», для якого характерні високий рівень інформаційної насиченості, «кліпове» мислення та потреба у швидкому емоційному відгуку [7, с. 41]. У зв'язку з цим традиційні методи навчання потребують оновлення. Формування оптимістичного світосприйняття має здійснюватися через інтерактивні форми роботи, що спрямовані на те, щоб зробити учня повноправним учасником освітнього діалогу.

Методика викладання художньої літератури передбачає використання різноманітних підходів до формування ціннісних орієнтацій учнів:

- інструментарій інтерактивного навчання (зокрема групова динаміка, проблемні дискусії та моделювання життєвих ситуацій), які сприяють розвитку емпатії та позитивного мислення [6, с. 73];
- метод проєктів, що дозволяє учням самостійно досліджувати проблематику творів і знаходити позитивні смисли [1, с. 95];
- технології розвитку критичного мислення, які допомагають учням усвідомлювати різні аспекти життєвих ситуацій і формувати власну позицію [5, с. 60].

Таким чином, методичні основи формування оптимістичного світосприйняття учнів під час вивчення літератури базуються на поєднанні ідей гуманістичної педагогіки, досягнень вікової психології та сучасних освітніх технологій.

На основі аналізу наукових праць Ж. В. Клименко, досвіду вчителів-практиків і власних методичних розробок можна виділити ключові прийоми формування оптимістичного світосприйняття учнів під час вивчення літератури [3]:

– Впровадження прийому «щасливої кінцівки» дозволяє вихованцям вийти за межі авторського тексту, розвиваючи при цьому здатність до позитивного прогнозування та креативного переосмислення подій. Учні пропонують власні варіанти завершення історії, які відображають оптимістичний погляд на події.

– Метод мозкового штурму «Як позитивне мислення допомогло літературним персонажам? І як може допомогти нам?» передбачає колективне обговорення стратегій оптимістичного мислення героїв і перенесення цих стратегій на власне життя учнів.

– Прийом обговорення оптимістичних думок із прочитаних творів і створення за ними мотиваторів допомагає учням виділяти ключові послання тексту, які несуть оптимістичне звучання, і закріплювати їх через візуалізацію.

– Рефлексивні завдання, зокрема на проєктування власних позитивних емоцій, спрямовані на усвідомлення учнями своїх емоційних станів, порівняння їх з емоціями персонажів і формування навичок емоційної саморегуляції.

– Аналіз конфліктних сценаріїв у літературних текстах допомагає вихованцям опанувати навички розв’язання життєвих труднощів. Такий підхід вчить глибше досліджувати витоки проблем, структурувати потенційні стратегії поведінки та прогнозувати їхній вплив на подальший розвиток подій.

– Метод моделювання та аналізу ситуацій успіху персонажів і своїх особистих формує вміння планувати власну діяльність, виділяти ресурси для досягнення мети та вірити у власні можливості [3].

Отже, методичні основи формування оптимістичного світосприйняття учнів у процесі літературної освіти спираються на гуманістичну освітню концепцію, положення позитивної психології та ідеї реалістичного оптимізму й психологічної резильєнтності. Системне впровадження художньо-аналітичних, рефлексивних і проблемно-пошукових методів роботи з літературними текстами забезпечує розвиток у школярів здатності до усвідомленого подолання життєвих труднощів, формування стійких ціннісних орієнтацій і конструктивної життєвої позиції.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Вікова психологія: навч. посіб. / М. Савчин, Л. Василенко. 6-те вид., перероб., допов. Київ: Академія, 2024. 383 с.
3. Клименко Ж. В. Формування оптимістичного світосприйняття учнів у процесі вивчення літератури. *Актуальні проблеми мовно-літературної освіти*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.). Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 75–80.
4. Максименко С. Д. Психологія особистості: змістовні ознаки. *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 45–52.
5. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник. К.: Вища школа, 2007. 415 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
7. Twenge J. і Gen. Why Today’s Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood and What That Means for the Rest of Us. New York: ATRIA Books, 2017. 352 p.

Дарія Костянтинівна Самойлова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Костюк

Поліваріантність долі: особливості наративної структури роману Донни Фрейтас «Дев'ять життів Роуз Наполітано»

Специфіка сучасної жіночої прози дедалі частіше вимагає пошуку нових літературних форм. На думку низки дослідників (зокрема Т. Гундорової та О. Червінської), сьогодні література відмовляється від монолітного зображення світу на користь множинності реальностей [3]. У романі американської письменниці Донни Фрейтас «Дев'ять життів Роуз Наполітано» ця тенденція реалізована через прийом поліваріантності, що виступає головним інструментом розкриття проблеми жіночого вибору та права розпоряджатися власним тілом.

Теоретичне підґрунтя для вивчення розгалуженого наративу та конструювання альтернативних світів формують праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців. Зокрема, базовою для нашого дослідження є теорія «наративів контрфактуальності» Гіларі Данненберг [4], яка дозволяє пояснити механізм сюжетного розгалуження за принципом «що було б, якби...». Специфіку співіснування паралельних реальностей у межах одного твору ми розглядаємо крізь призму ідей Браяна Макгейла щодо онтологічної нестабільності тексту [5]. Крім того, аналіз нелінійної структури роману потребує залучення праць Оксани Корнієнко з ігрової поетики [2] та концепції «відкритого твору» Умберто Еко [1], які допомагають визначити роль читача як активного співтворця тексту.

Сучасна рецептивна естетика свідчить, що читач і критик звикли до складної організації тексту, і роман Д. Фрейтас повністю відповідає цим очікуванням. Архітектоніка твору базується на ефекті «сюжетного розщеплення». Замість прямого розвитку подій авторка створює своєрідний текст-лабіринт, пропонуючи дев'ять паралельних сценаріїв життя головної героїні, які стартують від однієї спільної точки.

Чіткою точкою біфуркації стає конкретна подія – побутова суперечка подружжя щодо прийому пренатальних вітамінів. Ця деталь структурує текст: згода героїні випити вітаміни, її відмова або спроба уникнути відповіді запускають абсолютно різні ланцюги подій. Цей епізод стає тестом на збереження особистих кордонів, адже чоловік розглядає тіло дружини як простір для майбутньої дитини, ігноруючи її свідому позицію чайлдфрі.

Особливість такого наративу полягає в тому, що читач має змогу одночасно спостерігати за різними моделями жіночої поведінки. Ці варіанти показують абсолютно різні життєві шляхи, наприклад:

- сценарій жертовності, де Роуз підкорюється тиску, народжує дитину виключно заради збереження шлюбу і трагічно гине під час пологів;
- лінія радикального бунту, де вона робить таємний аборт;
- варіанти сепарації, де вона обирає розлучення та будує успішну академічну кар'єру наодинці;
- сюжети порозуміння, де героїня знаходить гармонію з новим партнером і стає мачухою.

Руйнуючи міф про «ідеальний вибір», роман доводить принципову неможливість бездоганного життєвого сценарію. Деконструюючи фаталізм, наративна розгалуженість доводить відсутність універсально правильних відповідей.

Визначальну роль у композиції відіграє система персонажів, яких можна назвати «постійними змінними», оскільки саме вони утримують цілісність тексту. Наприклад: чоловік Люк у всіх дев'яти версіях проявляє свою ненадійність та зраджує героїню; мати Роуз незмінно виступає рупором патріархальних ідей, вимагаючи жіночої жертовності; натомість поява нових персонажів (як-от колеги Томаса або дівчинки Адді) є каталізатором переходу героїні на новий рівень самоусвідомлення.

Кульмінацією наративної майстерності авторки є фінальне зближення сюжетних ліній. Сцена на пляжі, яка з незначними відмінностями повторюється у більшості життів, виконує функцію структурного об'єднання тексту. Стрибок зі скелі у воду стає символом завершення композиційної гри.

Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що Донна Фрейтас створює інноваційну парадигму сюжетної біографії, долаючи межі класичного романного жанру. Літературна новизна авторки полягає в перетворенні розгалуженої просторової матриці на головний смислотвірний інструмент. Замість лінійного життєпису письменниця конструює онтологічно рівноправну багатовимірну модель, у якій сама форма безпосередньо реалізує ідею деконструкції фаталізму. З’ясовано, що незважаючи на структурне розщеплення, текст утримується від хаотизації завдяки системі наративних якорів і єдиній фінальній точці сходження. Таким чином, Д. Фрейтас пропонує нелінійний тип фіналізації твору, що збагачує сучасну прозу новими підходами до організації художнього часу та простору.

Список використаних джерел

1. Еко У. Відкритий твір: форма і невизначеність у сучасних поетиках (фрагменти) [поетика відкритого твору]. Музична україністика: сучасний вимір : зб. наук. ст. пам’яті композитора й музикознавця, д-ра мистецтвозн., проф. Антона Мухи. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2009. С. 76–94.

2. Корнієнко О. О. Ігрова поетика у літературі : навч. посібник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. 242 с.

3. Пронкевич О. «Транзитна культура», версія 2.0. Рецензія на: Тамара Гундорова. Транзитна культура і постколоніальна травма, 2-ге вид. Київ : Віхола, 2024. 272 с. Український історичний огляд. 2024. № 3. С. 281–284.

4. Dannenberg H. P. Coincidence and counterfactuality: Plotting time and space in narrative fiction. University of Nebraska Press, 2008.

5. McHale B. Postmodernist fiction. Routledge, 2003. URL: https://api.taylorfrancis.com/content/books/mono/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324/9780203393321&type=googlepdf

Дмитрій Олександрович Сапсай
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Phraseology in Business Context

The study of phraseological units in business discourse represents an important direction in contemporary linguistic research, as it reflects the dynamic interaction between language, culture, and professional communication practices. In modern globalized society, business communication has become a key sphere of human interaction, where language is not only a means of transmitting information but also a tool of persuasion, influence, and establishing professional relationships. Within this context, phraseological units play a significant role in shaping both the stylistic and pragmatic characteristics of discourse.

Business discourse is traditionally characterized by clarity, formality, logical structure, and standardization. However, despite its formal nature, it actively incorporates phraseological expressions, which contribute to the expressiveness, efficiency, and communicative precision of speech. Phraseological units in this sphere often function as fixed or semi-fixed expressions that carry metaphorical meaning and reflect culturally embedded cognitive patterns. Their use allows speakers to convey complex ideas in a concise and easily recognizable form, which is especially important in fast-paced business environments.

The relevance of this research is determined by the growing importance of English as the dominant language of international business communication and the increasing need to understand how idiomatic and phraseological expressions function in professional contexts. In multinational cooperation, business partners often come from different linguistic and cultural backgrounds, which makes the correct interpretation of phraseological units essential for avoiding misunderstandings and ensuring effective communication.

The aim of this study is to analyze the functioning of phraseological units in business discourse and to identify their main semantic, stylistic, and pragmatic features. To achieve this aim, the following tasks are formulated: to define the concept of phraseological units in modern linguistics; to classify the main types of phraseological expressions used in business communication; to examine their functional roles in different communicative situations; to analyze their pragmatic effect on interlocutors; and to determine their contribution to the effectiveness of business interaction.

The object of the research is English business discourse, while the subject is phraseological units functioning within it. The research is based on descriptive, contextual, and comparative methods, which allow for the analysis of phraseological expressions in real communicative situations and their interpretation in terms of meaning and function.

The theoretical analysis shows that phraseological units in business discourse can be divided into several groups, including idioms, fixed expressions, clichés, and professional jargon-based phrases. Each of these groups performs specific communicative functions. Idiomatic expressions such as *"think outside the box"* or *"get the ball rolling"* are often used to stimulate creative thinking or initiate actions. Fixed expressions like *"as a matter of fact"* or *"in accordance with"* contribute to formal structuring of speech, ensuring clarity and coherence. Clichés such as *"win-win situation"* or *"at the end of the day"* are widely used in negotiations and presentations due to their high recognizability and pragmatic efficiency.

The analysis of practical material demonstrates that phraseological units perform several key functions in business discourse. First, they have a nominative function, allowing complex

concepts to be expressed in a compact form. Second, they fulfill a persuasive function, especially in marketing, advertising, and negotiation contexts, where figurative language increases emotional and cognitive impact on the audience. Third, they serve a phatic function by establishing and maintaining social contact between interlocutors. Additionally, phraseological units contribute to the creation of professional identity and solidarity within business communities, as their correct use signals belonging to a specific professional group.

It has also been established that phraseological units in business discourse demonstrate a high degree of cultural specificity. While some expressions are universally understood in international communication, others are deeply rooted in particular linguistic and cultural traditions. This factor can create both opportunities and challenges in intercultural business interaction. Misinterpretation of idiomatic expressions may lead to communication barriers; therefore, a high level of phraseological competence is required for effective participation in global business communication.

Furthermore, the pragmatic analysis shows that phraseological units enhance the emotional neutrality of business discourse while simultaneously increasing its expressiveness. They help balance between formality and naturalness, making communication more engaging without violating professional standards. Their frequent use in modern business English reflects the tendency toward linguistically efficient and cognitively accessible communication strategies.

In conclusion, phraseological units are an integral component of business discourse, performing essential semantic, stylistic, and pragmatic functions. They contribute to the efficiency, expressiveness, and communicative success of professional interaction. The ability to appropriately use and interpret phraseological expressions is an important competence in modern business communication, particularly in international contexts where intercultural understanding plays a crucial role.

Список використаних джерел

1. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press. P-212.

2. Fernando, C. (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press. P-265.

3. McCarthy, M., & O'Dell, F. (2017). *English Idioms in Use*. Cambridge: Cambridge UniversityPress.P-171.

4. Kvetko, P. (2009). *An Introduction to English Phraseology*. Bratislava: Comenius University Press. P-85.

5. Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English*. Oxford: Clarendon Press.p. 360.

Марія Андріївна Селянінова
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Потенціал літератури французького романтизму у формуванні загальнокультурної компетентності майбутніх педагогів-філологів

Формування загальнокультурної компетентності майбутніх педагогів-філологів є актуальною проблемою сучасної освіти, оскільки вона визначає здатність фахівця орієнтуватися в культурному просторі, інтерпретувати художні явища та формувати ціннісні орієнтації учнів; важливість цієї проблеми підкреслюється в Законі України «Про освіту», Державному стандарті вищої освіти, Концепції «Нова українська школа» та загальноєвропейських освітніх рекомендаціях. Особливу роль у цьому процесі відіграє література французького романтизму, представлена творчістю Віктора Гюго, Альфонса де Ламартіна, Альфреда де Мюссе, Жорж Санд.

Мета статті – розкрити потенціал літератури французького романтизму у формуванні загальнокультурної компетентності майбутніх педагогів-філологів.

Загальнокультурна компетентність у наукових працях, зокрема О. В. Малихіна, трактується як інтегрована здатність особистості засвоювати культурні знання, цінності та способи діяльності, що реалізується через когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, інтерпретаційний, комунікативний і творчий напрями [2, с. 132]. Романтизм як літературний напрям є ефективним засобом формування загальнокультурної компетентності студентів, оскільки поєднує емоційну виразність із глибоким осмисленням універсальних цінностей і культурних процесів. Його вплив поширюється на різні види мистецтва, зокрема сучасний кінематограф, що забезпечує доступність і актуальність романтичних образів для молоді та підсилює інтерес до першоджерел. Твори письменників-романтиків, зокрема Віктора Гюго, активно використовуються в освітньому процесі й мають численні сучасні інтерпретації, що створює умови для глибшого розуміння літератури і міжмистецьких зв'язків. Звернення до французького романтизму є обґрунтованим, оскільки він не лише залишається актуальним для студентської аудиторії, а й цілеспрямовано сприяє розвитку їхньої загальнокультурної компетентності.

Дослідниця Д. Коровій коментує це визначення як «цілісне, інтегративне, багаторівневе поняття, котре формується під час підготовки фахівців і у процесі здобуття знань упродовж життя» [3, с. 127]. Ці якості розвиваються під час вивчення літератури французького романтизму, яка апелює до світоглядних, етичних і естетичних вимірів людини. Ще одна дослідниця М. В. Маркова наголошувала увагу на єдності природи, фольклору та традицій у романтизмі [4, с. 188]. Науковець Н. І. Чабан також доповнював, що особливості французького романтизму, зокрема його «революційний» характер і активна участь митців у суспільних дискусіях («романтична битва»), формують розуміння культури як динамічного процесу та виховують критичне мислення і громадянську позицію. [5, с. 126]. Історичний контекст, пов'язаний із Французькою революцією та постаттю Наполеона Бонапарта, поглиблює усвідомлення складності історичних змін і ролі особистості в них, що сприяє світоглядній зрілості. Конкретні художні тексти виступають дієвими інструментами формування цієї компетентності: у романі «Знедолені» Віктора Гюго через образ Жана Вальжана актуалізуються проблеми

морального вибору, відповідальності та гуманізму, що формує етичне мислення, тоді як Граф Монте-Крісто Олександра Дюми сприяє осмисленню понять справедливості, честі та меж помсти, розвиваючи критичне оцінювання людських вчинків. Новела «Кармен» Проспера Меріме вводить у поле культурних архетипів і проблеми свободи особистості, кохання і зради, формуючи інтерпретаційні навички та розуміння культурних символів. Крім того, за словами дослідниці Н. А. Василишиної міжмистецькі зв'язки романтизму, зокрема його втілення у живописі Ежена Делакруа, Теодора Жеріко розширюють естетичний досвід студентів і навчають сприймати культуру як цілісну систему образів і смислів [1, с. 1].

Література французького романтизму формує загальнокультурну компетентність майбутніх педагогів-філологів не декларативно, а через конкретні змістові й художні механізми. По-перше, історизм романтичних творів розвиває критичне мислення та здатність бачити взаємозв'язок між культурою й суспільними процесами. По-друге, антропоцентризм і увага до внутрішнього світу героя формують етичне мислення, емпатію та здатність до моральної рефлексії, сприяє усвідомленню складності людських вчинків. По-третє, символізм і емоційна насиченість романтичних образів розвивають інтерпретаційні вміння та естетичне сприйняття культури. Нарешті, міжмистецькі зв'язки романтизму, зокрема його втілення у живописі, театрі та кінематографії формують здатність сприймати культуру як цілісну систему. Саме тому через історизм, увагу до особистості, етичну проблематику, символічність і наявність вічних образів, література французького романтизму безпосередньо забезпечує розвиток ключових компонентів загальнокультурної компетентності.

Список використаних джерел

1. Василишина Н. А. Вплив літератури на формування портретного жанру у французькому живопису епохи романтизму. *Східно-європейський науковий журнал.* 2021. № 1-6 (65). С. 4–10.

2. Компетентнісно орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога : монографія: у 2 ч. Ч. 1 / за ред. О. В. Малихіна. Київ : Інтерсервіс, 2016. 588 с.

3. Коровій Д. Культурологічна компетентність майбутнього вчителя як складова частина професійної компетентності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 43, ч. 2. С. 191–195. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/43_2021/part_2/33.pdf

4. Маркова М. В. Концепт природи у європейській поезії доби романтизму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 36. С. 188–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_58

5. Чабан Н. І. Вплив романтизму на розвиток культури XIX століття. *Таврійський вісник освіти*. 2006. № 2 (14). С. 120–129. URL: https://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/Випуск-№14.pdf

Аліна Геннадіївна Сілецька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Володимирівна Горохова

Особливості емотивної лексики в англійській любовній ліриці XVI-XVII ст. (на основі сонетів В. Шекспіра)

Емоційна складова художнього мовлення є одним із визначальних чинників естетичної сили поетичного тексту. Слова, здатні передавати або збуджувати афективні стани, утворюють особливий лексичний шар – емотивний, – який у поезії набуває високої концентрації та функціональної насиченості. Англійська любовна лірика XVI–XVII століть, і передусім сонети Вільяма Шекспіра, є унікальним матеріалом для вивчення механізмів вербалізації почуттів, оскільки поетична система Шекспіра відзначається як тематичною глибиною, так і надзвичайним багатством мовних засобів емотивного вираження. Актуальність обраної теми зумовлена зростанням інтересу до проблем емоційної лінгвістики в межах антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства.

Категорія емотивності трактується в сучасній лінгвістиці як семантична властивість мовних одиниць виражати емоційне ставлення суб'єкта до позначуваного. Емотивна лексика охоплює слова різних частин мови, спільною рисою яких є наявність у їхній семантиці афективного компонента: **денотативного** (безпосереднє найменування емоції) та **конотативного** (оцінне чи образне вираження почуття). У поетичному тексті ця властивість актуалізується з особливою інтенсивністю: стиснутість форми змушує автора добирати слова максимального афективного потенціалу. Дослідники когнітивної поетики наголошують, що емотивна лексика не лише передає почуття, а й моделює емоційний досвід читача, активуючи стійкі концептуальні структури через образне мовлення [4; 5].

Жанр сонета прийшов в Англію з Італії в першій половині XVI століття завдяки перекладацькій та поетичній праці Томаса Вайєта і Генрі Говарда, графа Суррея. Адаптація петрарківської форми до фонетичних особливостей англійської мови призвела до появи нової структури: три катрени з перехресним римуванням та заключний двовірш (**ABAB CDCD EFEF GG**). Така архітектура виявилася надзвичайно сприятливою для передачі складних емоційних станів: кожен катрен розгортав новий аспект переживання, а фінальний дистих підводив підсумок із несподіваним смисловим поворотом. Поруч із Шекспіром у розвитку жанру значну роль відіграли також Філіп Сідні (*«Astrophil and Stella»*) та Едмунд Спенсер (*«Amoretti»*), чий доробок засвідчує різні підходи до вербалізації любовного переживання в межах сонетної форми [2].

Сонетарій Вільяма Шекспіра налічує 154 твори, переважна більшість яких зосереджена на темах кохання, краси, плинності часу та безсмертя поетичного слова. Аналіз корпусу сонетів дозволяє виокремити три основні лексико-семантичні групи емотивної лексики:

1. **Лексика прямої номінації емоцій:** *love, joy, sorrow, grief, fear, despair, delight, shame*. Вона називає почуття без образного опосередкування.
2. **Оцінно-характеристична лексика:** *sweet, fair, lovely, gentle, rare, precious, cruel, unkind*. Одиниці цієї групи передають авторське ставлення до об'єкта зображення й формують аксіологічний вимір тексту.

3. **Лексика асоціативної образності:** *heart, tears, star, sun, summer, night, storm, beauty, shadow*. Ці слова активують потужні афективні конотації завдяки усталеним культурним та природним образам [1; 3].

Суттєву роль у системі емотивності шекспірівських сонетів відіграють концептуальні метафори. Базова з них – **КОХАННЯ є ПУТІВНА ЗІРКА** – реалізована в 116-му сонеті: *«It is the star to every wandering bark»*. Любов уподібнюється до навігаційного орієнтиру, незмінного попри будь-які «tempests». Метафора **ЧАС є РУЙНІВНИК** охоплює масив лексики занепаду: *sickle, decay, ruins, wrinkles, devouring*. Вона формує тривожно-елегійне забарвлення сонетів 12, 60, 65, 73. Метафора **КРАСА є ЛІТО** (сонет 18: *«Shall I compare thee to a summer's day?»*) будує емоційний контраст між минущістю природи та вічністю мистецтва [3; 5].

Частотний аналіз засвідчує, що *love* та похідні форми трапляються в сонетах понад 200 разів. Значну частотність демонструють також *beauty, heart, time, fair, sweet, eye, death*. Розподіл лексики за емоційним регістром має чітку логіку: слова негативної семантики (*grief, sorrow, despair, shame, outcast*) зосереджені переважно в сонетах 29, 30, 35, 66, тоді як позитивний регістр переважає в сонетах-прославленнях (18, 55, 116). Лексема *beauty* посідає особливе місце: вона рівномірно розподілена по всьому циклу як наскрізний концепт, навколо якого організовані і ліричний захват, і тривога втрати [2].

Функціональний спектр емотивної лексики у Шекспіра є багатовимірним:

Емоційно-експресивна функція: пряма передача афективних станів ліричного героя.

Оціночно-дескриптивна функція: конструювання ідеалізованого або драматичного портрета адресата (*sweet, fair, rare*).

Психологічна функція: моделювання внутрішнього конфлікту між стражданням і захопленням.

Художньо-образна функція: переведення суб'єктивного переживання у площину загальнолюдського досвіду (*universal human experience*) [1; 4].

Емотивна лексика є головним інструментом побудови образу ліричного героя шекспірівських сонетів. Через емоційно забарвлені слова герой постає як особистість із розвиненим внутрішнім світом, схильна до глибокої рефлексії, гострого переживання краси й тривоги перед плинністю часу. У 29-му сонеті вся психологічна динаміка – від самозвинувачення та відчаю до раптового просвітлення - передана виключно через зміну емотивного регістру: від «disgrace», «outcast», «curse», «bootless» до «sweet love», «wealth», «kings». Сюжетного руху немає – є лише рух почуття крізь слово. Саме в цьому полягає поетична стратегія Шекспіра: емоція не описується, а проживається через лексику [3; 5].

Проведене дослідження доводить, що емотивна лексика утворює смислове ядро поетичної системи шекспірівських сонетів. Три виявлені лексико-семантичні групи – номінативна, оцінна та асоціативна – функціонують у взаємодії, формуючи складну й цілісну емоційну архітектуру тексту. Концептуальні метафори надають почуттям узагальненого, позачасового виміру. Частотний аналіз виявляє тематичні домінанти й архітектурну логіку циклу, а функціональний підхід розкриває багатовимірну роль емотивної лексики у конструюванні образу ліричного суб'єкта. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному вивченні емотивного словника сонетів Шекспіра та його сучасників – Сідні й Спенсера – у межах ширшого контексту ренесансної любовної лірики.

Список використаних джерел

1. Бистров Я. В. Англійський поетичний дискурс: когнітивно-комунікативний вимір: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т, 2016. 412 с.

2. Duncan-Jones K. Shakespeare: Upstart Crow to Sweet Swan. London: Arden Shakespeare, 2011. 384 p.

3. Kerrigan J. Shakespeare's Sonnets and the Poetics of Emotion. Oxford: Oxford University Press, 2022. 296 p.
4. Semino E. Language and Emotion: A Cognitive Linguistic Perspective. Oxford: Oxford University Press, 2021. 304 p.
5. Vendler H. The Art of Shakespeare's Sonnets. Cambridge: Harvard University Press, 1997. 416 p.

Софія Валентинівна Сініцина
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Юлія Миколаївна Холодна

Методика використання навчальних ігор при вивченні повісті Ніла Ґеймана «Кораліна» на уроці зарубіжної літератури у 7 класі

Сучасна шкільна освіта орієнтована на формування компетентної, творчої та самостійної особистості, здатної критично мислити, співпрацювати й адаптуватися до змін у суспільстві. Особливої уваги заслуговує використання навчальних ігор на уроках зарубіжної літератури, де завданням учителя є не лише ознайомлення учнів із художнім текстом, а й формування в них здатності до емоційно-ціннісного сприйняття, інтерпретації та аналізу літературного твору.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити методику використання навчальних ігор для аналізу повісті Ніла Ґеймана «Кораліна» на уроках зарубіжної літератури в 7 класі з урахуванням вікових особливостей учнів.

Проблематику і теоретичні аспекти інтерактивних методів навчання, зокрема, рольових ігор, досліджували такі українські вчені-педагоги: А. Мартинець [1], М. Скрипник [5], а також вчені-методисти, зокрема А. Мельник [2], яка вивчала літературні ігри в 5-7 класах, і Н. Черняєва [6], яка відзначає підвищення читацького інтересу учнів в наслідок використання літературних ігор.

Рольові ігри на уроках підвищують якість засвоєння навчального матеріалу завдяки активній взаємодії учнів, емоційному залученню та наближенню навчання до реальних життєвих ситуацій. Сучасні українські дидакти О. Савченко [4] та О. Пометун [3] підкреслюють, що рольова гра розвиває критичне мислення, комунікативні навички та відповідальність у групі, що сприяє глибшому й усвідомленому опануванню знань.

Під час педагогічної практики ми переконалися, що семикласники вирізняються кліповим мисленням, потребою в інтерактивності та швидкому зворотному зв'язку. Тому традиційні форми уроку (лекція, докладний переказ) часто виявляються малоефективними.

Рольові ігри можуть застосовуватися на всіх етапах вивчення і засвоєння матеріалу: від фронтального ознайомлення до повторення і закріплення отриманих знань. Так, на першому уроці для кращого засвоєння біографічних фактів пропонуємо використати рольову гру «Архіваріус», ця гра спирається на ігровий прийом «Правда чи міф». Гра передбачає три етапи: підготовчий, читання та підготовку до аналізу. Учитель добирає факти про Ніла Ґеймана (достовірні та вигадані). Один учень виконує роль «архіваріуса», решта – «дослідників». «Архіваріус» зачитує факти, імітуючи роботу з архівом; учні фіксують інформацію, співвідносячи з власними знаннями. Такий підхід

відповідає методиці активного слухання, рекомендованій у курсах з формування читацької компетентності. Після кожного факту учні колективно визначають, де правда, а де вигадка, обґрунтовуючи свою думку. Учитель спрямовує дискусію запитаннями, готуючи клас до глибшого аналізу тексту й авторської позиції.

Далі проводимо гру «Детективне агентство». Гра поєднує елементи рольового моделювання, керованого коментованого читання та пошукової діяльності. Перед читанням учитель пропонує учням уявити себе детективами літературного агентства, які отримали «справу Кораліни». Оголошується мета: під час читання знаходити в тексті деталі, що можуть свідчити про приховану небезпеку або таємницю. Під час читання перших розділів учні-«детективи» називають «підозрілі деталі», пояснюють, чому вони викликають занепокоєння, і фіксують їх як «докази». Після читання клас обговорює зібрані «докази», формує припущення щодо подальшого розвитку подій. Учитель підкреслює роль деталей у створенні атмосфери та напруги. Таким чином, гра активізує читацьку діяльність, розвиває уважність до тексту, уміння інтерпретувати художні деталі та забезпечує глибоке емоційне занурення.

Завершуємо перший урок створенням «карти світів» на дошці, де фіксуємо риси реального світу та припущення про Інший світ.

Другий урок є центральним і найбільш насиченим ігровими прийомами. Починаємо з гри «Інтерв'ю з героєм»: учні, які бажають, на кілька хвилин стають Кораліною та Іншою мамою, а решта класу – журналістами, що ставлять їм запитання про Інший світ, мотиви вчинків, ставлення одне до одного. Це дозволяє перевірити знання тексту в найбільш природний спосіб та розвиває емпатію. Далі учні в групах працюють із діаграмою Вена, порівнюючи справжню маму та Іншу маму. Цей прийом допомагає візуалізувати ключову ідею твору: Інша мама – ідеальна, але фальшива версія, яка дає все, чого хоче Кораліна, але ціною втрати себе.

Для аналізу символіки використовуємо прийом «Кубування» (розгляд символу з шести сторін). На прикладі чорного ґудзика учні описують його, порівнюють зі справжніми очима, знаходять асоціації та аналізують. Інші символи (камінь із діркою, дзеркальце, іграшкова мишка) аналізуємо за допомогою гри «Чарівна скринька», де кожен предмет отримує свого «хранителя», який пояснює його значення.

Завершуємо урок грою «Журналістське розслідування: Хто така Інша мама?», де «журналісти» беруть інтерв'ю в «свідків» (Кота, загубленої душі, Кораліни) та формулюють заголовок статті. Це дозволяє учням узагальнити всі знання про центральний образ.

Детальніше розкриття прийому «Кубування» і аналіз символу ґудзиків. Учитель демонструє великий чорний ґудзик з «чарівної скриньки» і пропонує проаналізувати його як символ за допомогою «Кубування» – кубика з шістьма гранями. Клас працює фронтально, учитель фіксує відповіді на дошці.

Грань 1. Опиши. Учні описують ґудзики Іншої мами.

Грань 2. Порівняй. «Чим відрізняються від справжніх очей?»

Грань 3. Знайди асоціацію. «З чим асоціюються ґудзики?»

Грань 4. Проаналізуй. «Чому Інша мама хоче пришити Кораліні ґудзики?»

Грань 5. Застосуй. «Як би змінився сюжет, якби Кораліна погодилася?»

Грань 6. Наведи аргументи. «Чи можна вважати ґудзики символом спокуси?»

Таким чином, ефективність «Кубування» полягає в тому, що воно перетворює аналіз символу з пасивного слухання на активну багатоопераційну діяльність, формуючи в учнів ключові компетентності: критичне мислення, вміння бачити проблему цілісно, аргументувати та прогнозувати.

Отже, застосування запропонованої системи ігор та інтерактивних прийомів є педагогічно доцільними, оскільки активізують навчальну діяльність учнів через поєднання різних способів комунікації (слухання, аргументоване висловлення, колективне обговорення), пізнання світу та художньої реальності (дослідження фактів,

інтерпретація деталей, висунення гіпотез) і соціальної взаємодії (розподіл ролей, співпраця в групі). Вони сприяють розвитку критичного та образного мислення, читацької уважності, умінь аналізу й прогнозування, а також відповідають діяльнісному та особистісно орієнтованому підходам, перетворюючи учнів з пасивних слухачів на активних суб'єктів навчання.

Список використаних джерел

1. Мартинець А. М. Нові педагогічні технології: інтерактивне навчання. *Відкритий урок*. 2003, 7–8, С. 28–31.

2. Мельник А. О. Культурологічні та психолого-педагогічні основи використання навчально-ігрової діяльності під час вивчення літератури у 5-7 класах. *Всесвітня література*. 2005. №2. С. 32–34.

3. Пометун О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. К.: „А.С.К.", 2005.

4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студентів пед. факультетів / Олександра Яківлівна Савченко. К.: Генеза, 2002.

5. Скрипник М. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / М. Скрипник; упоряд. І. Галіцина. К.: Ред. загальнопедагогічних газет, 2005.

6. Черняєва, Н. (2025). Граємо в бінго: інноваційний підхід до уроків літератури. *Літературна освіта: теорія, методика, практика*, 2, С. 47–49.

Яна Анатоліївна Сімійон
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов
та міжкультурної комунікації
Кувшинова Наталія Мефодіївна

Interactive methods of teaching foreign languages in high school

Modern society is changing rapidly, and students need to quickly learn and understand new material, especially foreign languages. Knowledge of a foreign (primarily English) language today is an objective necessity in the preparation of a specialist in any field. An important role is played by the use of new methods and techniques that would contribute to effective learning.

The introduction of interactive teaching methods is one of the main directions of improving the training of students in a modern school and a prerequisite for the effective implementation of knowledge.

To achieve high results, modern education must be characterized by constant information content and active use of modern information technologies. At the same time, more and more attention is paid to substantiating the high educational potential and effectiveness of using innovative technologies in teaching a foreign language to students of higher education institutions.

Interactive teaching is this kind of learning and cognition activity, which is realized in the form of a dialogue (student, teacher, student-student) with continuous adjustment of the learning content according to the analysis of the subject of teaching activity. On conditions of use of interactive methods in the teaching process, almost all the students are involved in the learning process. The purpose of interactive methods in the process of learning a foreign

language is to create such learning conditions in which all the students interact among ourselves [4, p. 196].

In the learning process, during discussions, students learn to formulate and clearly express their own position, take into account the opinions of others, think critically, solve complex problems by analyzing information, and actively cooperate in a team.

Cooperative Learning is an educational approach in which small groups of students work together to achieve a specific goal. Independent learning activity of the students is one of the main principles of learning. The teacher is a valuable participant in the educational process, in some cases he can be a consultant or helper [2, p. 78].

We can see an active transformation of the role of the teacher. We are moving to an educational process where the teacher is an assistant and advisor. Students take a direct part in the educational process. The teacher motivates, explains controls, supports students, and not just provides the necessary information.

Brainstorming is a creativity technique in which a group of people interact to suggest ideas spontaneously in response to a prompt. Stress is typically placed on the volume and variety of ideas, including ideas that may seem outlandish or "off-the-wall". Ideas are noted down during the activity, but not assessed or critiqued until later. The absence of criticism and assessment is intended to avoid inhibiting participants in their idea production. The term was popularized by Alex Faickney Osborn in the classic work Applied Imagination (1953) [4].

Four general rules of brainstorming:

- Go for quantity: The assumption is that the greater the number of ideas generated the bigger the chance of producing a radical and effective solution.
- Withhold criticism: In brainstorming, criticism of ideas generated should be put "on hold". Instead, participants should focus on extending or adding to ideas, reserving criticism for a later "critical stage" of the process. By suspending judgment, participants will feel free to generate unusual ideas.
- Welcome wild ideas: To get a good long list of suggestions, wild ideas are encouraged. They can be generated by looking from new perspectives. These new ways of thinking might give better solutions.
- Combine and improve ideas: It is believed to stimulate the building of ideas by a process of association [4].

The biggest problem when using interactive methods in classes on learning a foreign language is the passivity of students, this is due to their emotional stress. A modern student is afraid to express his own opinion, he has an overwhelming fear of the audience, the fear of being ridiculed for his mistakes. The teacher's task is to use various interactive methods to reveal the potential inherent in each individual, to improve students' communication skills [3, p. 45].

Game method contributes to good assimilation of knowledge, abilities and skills. The use of ***business games*** in classes helps to maintain the emotional stability of students [3, p. 45].

This method promotes effective assimilation of information, improves memorization of material, stimulates attentiveness, and develops critical thinking.

Business situational games allow you to simulate various situations related to the student's future professional activities. In this way, the effect of improvisation is achieved, the development of creative potential is stimulated, and confidence is formed [3, p. 46]. Students are not afraid to express their own opinions, they feel confident and comfortable enough to freely share their ideas and views on the situation. Students actively answer questions and participate in the discussion, the fear of being ridiculed for their mistakes and failures disappears.

The case study method is an active teaching method based on a group analysis of a situation (case) and a proposal for its solution under specific conditions. Students are offered a case (situation) with an unsolved problem as material [1, p. 236]. The case has a clear structure, which consists of a problem situation, questions and tasks for discussion, as well as appendices

with additional information. Several students can participate in the discussion of the situation at the same time [1, p. 233].

Using the case study method in teaching a foreign language allows students to be creative in solving problem situations. The method allows for the use of theoretical knowledge and develops critical thinking.

The emphasis in education will shift from obtaining ready-made knowledge to the process of their independent search. There is cooperation between the teacher and students, in which students and the teacher are equal in discussing and finding a solution to a certain problem [1, p. 236].

In conclusion, Interactive methods of teaching foreign languages in high school are needed to make learning effective, interesting and easy to learn. The considered teaching methods will help students overcome the language barrier, as there is constant interaction in the classroom; the material will be learned much better, as motivation and self-confidence increase, and this directly affects the quality student's learning. Interactive learning prepares students for the real use of knowledge and skills in professional activities and everyday life.

Список використаних джерел

1. Bechko Ya., Komisarenko N. To the issue of the use of case study method during foreign language teaching. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 75. Том 1. С. 231–237.

2. Полонська Т. К. Interactive methods of teaching foreign language as a means of mastering elective course's content by upper school students. *Український педагогічний журнал*. 2016. Т. 2 : *Ukrainian Educational Journal*. С. 75–81.

3. Романенко Т. І., Маєв А. П. Innovative approaches to teaching a foreign language in higher education. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. вип. 93: Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. С. 42–47. URL: https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.93.8.

4. Танана С. М. Use of interactive methods of teaching foreign languages at the higher educational establishments. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2013. Т. 2 : Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. С. 196–198. (Педагогіка ; т. 2).

5. Wikipedia: The Free Encyclopedia. Brainstorming. *Wikipedia*. *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. 10.03.2026. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Brainstorming (дата звернення: 08.04.2026).

Анна Володимирівна Снігурська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Іванівна Гузь

Проблеми міжмовної інтерференції у вивченні німецької та англійської мов

У сучасному світі багатомовна освіта поступово перетворюється на загальноприйнятий стандарт. Проте оволодіння третьою іноземною мовою відрізняється від засвоєння другої тим, що багатомовний розум спирається не лише на рідну мову, а й на попередньо вивчену іноземну мову. Саме тому взаємодія між близькоспорідненими мовами германської групи, англійською та німецькою, становить особливий науковий інтерес. Їхня лексична та структурна спорідненість відкриває широкі можливості для перенесення знань, проте вона також є першоджерелом міжмовної інтерференції, що ускладнює процес навчання та потребує спеціальних методичних підходів.

Один із засновників теорії мовних контактів У. Вайнрайх визначав міжмовну інтерференцію як відхилення від норм мови, що вивчається, яке виникає внаслідок взаємодії двох або більше мовних систем у свідомості мовця [4]. На відміну від позитивного переносу, який полегшує засвоєння нового матеріалу, інтерференція має негативний вплив: вона породжує стійкі помилки там, де мовець переносить правила вже відомої мови на нову, де вони не є доречними. Це явище охоплює різні мовні рівні: фонетичний, лексичний та граматичний.

Коли студент вивчає німецьку як третю іноземну мову після англійської як другої, вплив англійської часто є дуже виразним. На фонетичному рівні типовим є перенесення артикуляційних навичок, засвоєних в англійській мові, що призводить до відхилень від норм вимови [3]. На граматичному рівні найбільший виклик становить синтаксис: в англійській мові найчастіше трапляється лінійна структура речення, тоді як у німецькій діє правило другої позиції дієслова. Спираючись на засвоєні норми англійської мови, студенти часто намагаються будувати речення за знайомою їм схемою, порушуючи нормативний порядок слів [2]. На лексичному рівні спостерігається змішування схожих за звучанням слів, значення яких у двох мовах суттєво розходяться.

У зворотній ситуації, коли спершу вивчалась німецька, а мовою, що вивчається після неї, є англійська, також часто виникає мовна інтерференція. На синтаксичному рівні найпомітнішим також є перенесення правила другої позиції дієслова з німецької мови в англійську. На фонетичному рівні студенти переносять характерне для німецької оглушення приголосних у кінці слова, що стирає важливі звукові розрізнення в англійській мові. На лексичному рівні поширеним є явище «хибних друзів перекладача», коли схожі за формою слова в обох мовах мають різне значення, що повністю змінює зміст повідомлення.

Усвідомлення явища та механізмів інтерференції відкриває шлях до цілеспрямованої методичної роботи. Одним із ключових підходів є контрастивний аналіз, у межах якого викладачі аналізують зони міжмовної інтерференції англійської та німецької мов. На рівні самостійної роботи ефективними є перекладні та трансформаційні вправи безпосередньо з другої іноземної мови на третю, а не лише з рідної на третю. Дієвим засобом також постає моделювання комунікативних ситуацій, під час яких студенти зосереджуються на змісті висловлювань, а не на буквальному перекладі [1].

Отже, міжмовна інтерференція між англійською та німецькою мовами є складним

і багаторівневим явищем. Її вплив на процес навчання є неминучим, однак таким, що піддається корекції: усвідомлення механізмів інтерференції як викладачами, так і студентами відкриває можливість для цілеспрямованої методичної роботи. Таким чином, типологічна спорідненість германських мов, яка водночас є джерелом як позитивного переносу, так і стійких мовних помилок, при грамотному педагогічному підході може перетворитися з перешкоди на ресурс, що збагачує і прискорює процес багатомовного навчання.

Список використаних джерел

1. Бейгер І. Попередження лексичної інтерференції у навчанні студентів англійської мови після німецької із використанням технологій штучного інтелекту. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 25. 19 с. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.18025954 (дата звернення: 06.04.2026).

2. Даниленко О. О. Формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі самостійної роботи (англійська мова після німецької): дис. … д-ра філософії : 011 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2024. 326 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32733 (дата звернення: 06.04.2026).

3. Lysenko K., Nesterenko N. Pronunciation perils: Overcoming phonetic interference in language learning. *Grail of Science*. 2024. № 39. Pp. 386–392. URL: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.05.2024.059 (дата звернення: 06.04.2026).

4. Weinreich U. Languages in contact: Findings and problems. New York : Linguistic Circle of New York, 1953. 148 p.

Олена Петрівна Собчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Лілія Федорівна Вдовиченко

Franglais: природа, причини виникнення та сучасні прояви англо-французького мовного змішування

Термін franglais – контамінація слів français і anglais – набув широкого вжитку після виходу памфлету Рене Етьємбля “Parlez-vous franglais?” (1964), де автор засуджував масове проникнення англо-американізмів до французької мови повоєнного часу. Утім явище набагато давніше: шведський король Густав III ще 1788 року скаржився на “дивне англізування французької мови” в листуванні з європейськими кореспондентами [3]. Отже, контакт цих двох мов є глибоко вкоріненим, а сучасна дискусія навколо franglais є лише черговою хвилею в багатовіковому двобої лінгвістичного пуризму з живою мовною практикою.

Мовний контакт між французькою та англійською є двостороннім за своєю природою. Нормандське завоювання Англії 1066 року спричинило масштабний потік французьких запозичень до англійської: за різними підрахунками, від 30 до 50% лексики сучасної англійської мови має французьке походження – слова court, lawyer, terrace, jewellery прийшли саме звідти [6]. Сьогодні вектор перевернувся: в умовах глобалізації та англомовної технологічної домінації французька є мовою-реципієнтом, однак

системна дія французької на англійську не припинялась ніколи. Ця асиметрія є ключовим соціолінгвістичним контекстом для розуміння franglais.

У лінгвістичній типології розрізняють щонайменше шість видів англіцизмів у французькій мові: лексичні (пряме запозичення незміненої форми: le week-end, le selfie), семантичні (розширення значення наявного слова під впливом англійського відповідника: réaliser у значенні "усвідомлювати"), морфологічні (запозичення словотворчих елементів), синтаксичні (калькування синтаксичних конструкцій), фонетичні та графічні [4]. Окремим і особливо цікавим підвидом є морфологічна гібридизація: французька система дієвідмінювання активно інтегрує англійські основи, приєднуючи до них власні флексії – tchater, liker, googler, streamer. Такі форми свідчать не про хаотичне змішування, а про граматично впорядковану адаптацію.

Особливу лінгвістичну цінність для дослідників становить явище псевдо-англіцизмів (faux anglicismes), або вторинних англіцизмів: це слова, утворені з англійського матеріалу за французькою словотворчою логікою, яких не існує в англійській мові в тому самому значенні. Англійський суфікс -ing вийшов далеко за межі своєї граматичної функції: він став продуктивним іменниковим суфіксом, що породжує такі утворення: un parking (паркінг, але не англ. parking як дія), un footing (біг підтюпцем, тоді як в англійській ця дія називається jogging), un brushing (укладання волосся феном), un smoking (смокінг, але не акт куріння), un pressing (хімчистка), un relooking (зміна іміджу) [7]. Примітно, що jogging у французькій – це вже не вид бігу, а спортивний одяг: щоб піти бігати, франкомовна людина вдягає un jogging і йде робити un footing. Ця семантична інверсія наочно демонструє, що мова не просто запозичує, а творчо переосмислює чужий матеріал.

Дослідження Шани Поплак (Університет Оттави), проведені на основі корпусу обсягом 3,5 мільйона слів спонтанного мовлення 120 франко-англійських білінгвів, виявили контрінтуїтивну закономірність: більшість запозичених слів зникає після першої згадки і лише незначна частина закріплюється в мові. Водночас ті англіцизми, що все ж інтегруються, не підривають граматичної системи французької: "коли люди запозичують слова, вони позбавляють їх граматичних властивостей мови-джерела" [2]. Дослідниця також встановила, що фонетична поведінка запозичень є непередбачуваною: code-switching не обов'язково передбачає англійську вимову, а давно засвоєні запозичення можуть зберігати англійську вимову навіть через сторіччя – наприклад, слово bar нерідко вимовляється з англійським [r] навіть носіями квебекського французького [2].

Відмінність між французьким та квебекським ставленням до franglais є показовою. У Франції інституційна реакція зводиться до законодавчого регулювання: закон Б'а-Лоріоля 1975 року та закон Тубона 1994 року зобов'язали використовувати французьку в рекламі, офіційній комунікації та на робочому місці, а Комісія зі збагачення французької мови регулярно пропонує офіційні еквіваленти – courriel замість e-mail, ordinateur замість computer, logiciel замість software [3]. Попри це, в реальному вжитку закон Тубона рідко виконується: англіцизми в оголошеннях про вакансії, назвах посад і корпоративній комунікації є нормою, а судових переслідувань майже не буває [5]. У Квебеку тиск на дотримання французької є суттєво жорсткішим через ідентитарний вимір: французька – єдина культурна ознака, що відрізняє квебекців від сусідів-американців, тому мовна регуляція там сприймається як захист національної ідентичності, а не лише мовна гігієна [5].

Корпусна лексикометрія дає змогу об'єктивно оцінити динаміку явища. Дослідження Кембриджського університету показало, що серед нових лексичних запозичень у французькій пресі англіцизми чисельно переважають усі інші запозичення разом узяті та виявляють вищий ступінь лексикалізації [1]. Водночас лексикометричні дані французьких словників демонструють, що частка англіцизмів серед нових словникових статей є стабільною, а не зростаючою у прогресії, що суперечить алармістським заявам про "вторгнення" англійської [3]. Показова деталь: parking не існує

в англійській як іменник – там кажуть car park або parking lot; отже, французька буквально створила нове слово, якого не було в мові-джерелі.

Окремого аналізу заслуговує явище franglais у культурному продукті. Дослідження французького та квебекського репу (Jardetzky, 2024) виявило принципову відмінність між двома традиціями: у метрополійній Франції англійські запозичення синтаксично обмежені, але семантично різноманітні – вони функціонують здебільшого як маркери стилю та субкультурної приналежності; тоді як у квебекському репі franglais є вільним code-switching, що відображає зрілу лінгвістичну гетерогенність регіону й використовується для вираження транслінгвістичних ідентичностей маргіналізованих спільнот [8]. Рекордна для французького публічного простору реакція на альбом монреальського гурту (2014), учасники якого систематично чергували французьку та англійську, показала: мовне змішування сприймається не нейтрально, а як маркер приналежності або виключення в залежності від соціально-політичного контексту [8].

Таким чином, franglais є складним і внутрішньо неоднорідним явищем, що охоплює принаймні шість лінгвістичних механізмів і реалізується по-різному залежно від регіону, соціальної групи та дискурсивної сфери. Парадоксальність феномену полягає в тому, що французька мова не просто запозичує – вона активно переосмислює та “офранцужує” запозичений матеріал, нерідко створюючи псевдо-англіцизми, яких не існує в самій англійській. Тож замість деградації маємо свідчення лінгвістичної адаптивності та живої словотворчої потенції мови.

Список використаних джерел

1. Bogaards P. Lexical borrowings in French: Anglicisms as a separate phenomenon. *Journal of French Language Studies*. 2010. Vol. 20, № 3. P. 1–18.

2. Poplack S., Robillard S., Dion N., Paolillo J. C. Revisiting phonetic integration in bilingual borrowing. *Language*. 2020. Vol. 96, № 1. P. 1–39.

3. Académie française. À la reconquête de la langue française. URL: https://www.academie-francaise.fr/la-reconquete-de-la-langue-francaise (дата звернення: 10.04.2026).

4. Sergiivna B. I., Volodymyrivna B. I., Yakivna M. S. Linguistic Essence of the Process of Borrowing: French and English Language in Contact. *Arab World English Journal: Special Issue on English in Ukrainian Context*. 2020. P. 294–306.

5. Lefrançois H. Call, meeting, brainstorm : ce que les anglicismes disent de nous. Louie Media. URL: https://louiemedia.com/retranscription-anglicismes (дата звернення: 10.04.2026).

6. CBC News. University of Ottawa study suggests Franglais isn’t weakening French. 2018. URL: https://www.cbc.ca/news/canada/ottawa/ottawa-bilingualism-french-english-language-1.4523844 (дата звернення: 10.04.2026).

7. Wikipedia. Pseudo-anglicism. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Pseudo-anglicism (дата звернення: 10.04.2026).

8. Jardetzky M. "Trop clean pour toi": Investigating the Diverse Dynamics of English Language Borrowing in French Rap Music. *Stanford Undergraduate Research Journal*. 2024. URL: https://ojs.stanford.edu/ojs/index.php/surj/article/view/3297 (дата звернення: 10.04.2026).

Олена Петрівна Собчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Анжела Олегівна Мельник

Давньогрецькі міфи про Орфея як ключ до розуміння ідейно-тематичної сутності оповідання Х. Кортасара «Менади» на уроках зарубіжної літератури в 11-му класі

Оповідання Хуліо Кортасара «Менади» вивчається в 11-му класі за програмою із зарубіжної літератури як варіативний твір у блоці постмодернізму [2]. Без знання давньогрецького орфічного сюжету текст залишається закритим. Жоден з чинних підручників не пропонує системи завдань, яка б розгортала цей міф як інтерпретаційний ключ. Державний стандарт базової середньої освіти орієнтує на формування в учнів міжкультурних зв'язків художніх текстів [1]. Ця прогалина між нормативною вимогою та реальною методичною практикою зумовлює актуальність дослідження.

Культурологічний підхід до аналізу художнього тексту в шкільній практиці розробляли А. Мельник, Т. Яценко, О. Покатілова. Зв'язок «Менад» з орфічним сюжетом детально досліджено в статті Л. Лавринович, яка довела, що Кортасар не пародіює античний міф, а свідомо переосмислює його. Тобто архетипний конфлікт між упорядковуючою силою мистецтва і стихійним колективним несвідомим перенесено в аргентинський концертний зал середини XX ст. [4, с. 278]. Утім, методичний аспект у названих працях не опрацьований.

Мета статті – обґрунтування методичного потенціалу давньогрецьких міфів про Орфея для розкриття ідейно-тематичної сутності оповідання Х. Кортасара «Менади» та запропонувати систему навчальних завдань, що реалізує цей підхід.

Смисловий хребет оповідання Х. Кортасара «Менади» полягає в опозиції аполлонівського та діонісійського начал, що є структуротвірною для давньогрецької культури. Орфей у Овідія («Метаморфози», кн. X-XI) зображується як граничне втілення впорядкованого мистецтва: його спів підкоряв природу, богів і навіть смерть [5]. Менади (грецьк. μαινάδες – «безумні») є жрицями Діоніса, які під час вакхічних ритуалів входили в стан трансового екстазу, зливалися в нерозрізнену масу і здійснювали ритуальне жертвоприношення. Їхня жертва – сам Орфей, що демонструє перемогу хаосу над гармонією. Кортасар переносить цю колізію в сучасність: театр «Корона» – варіант давньогрецького театрону, Маестро – Орфей у фраку, публіка – менади.

Одним із найтонших прийомів Кортасара є концертна програма ювілейного вечора: Мендельсон – Штраус – Дебюссі – Бетховен. Ця послідовність повторює структуру діонісійського ритуалу і є, за спостереженням Лавринович, композиційним хребтом твору [4, с. 282-283]. Увертюра «Сон літньої ночі» – аполлонівська краса й порядок; «Дон-Жуан» і «Море» послідовно підсилюють тілесне, стихійне начало; бетховенський «мотив долі» стає ритуальним сигналом: жертвоприношення невідворотне. Публіка театру несвідомо проходить той самий шлях, що й давні менади, від естетичного переживання до колективного трансу.

На основі проведеного аналізу розроблено методичну модель, що складається з двох взаємопов'язаних прийомів. Перший – триблокова евристична бесіда, яка веде учнів від знання про міф до самостійного висновку про твір. Блок 1 – актуалізація: *Що відомо про Орфея? У чому сила його мистецтва? Чому менади його вбили?* Учні відновлюють орфічний сюжет і формулюють опозицію Орфей / менади як смисловий каркас. Блок 2 –

перенесення в текст: *Хто виконує роль Орфея в оповіданні?* Аналізуючи опис диригента («був майже прекрасний» [3, с. 121]), учні мають виявити його аполлонівську відчуженість від натовпу: Маестро керує публікою, але дистанціюється від неї («недбало, сухувато вклонився публіці, швидко відвернувся до оркестрантів» [3, с. 121]). Зіставляючи цей образ із «суцільною чорною масою, ніби мухи в банці» [3, с. 123], учні самостійно формулюють висновок: зіткнення впорядкованого мистецтва зі стихією колективного екстазу невідворотне. Блок 3 – інтерпретація: *Хто перемагає у фіналі – Орфей чи Діоніс?* Учні узагальнюють спостереження і виходять на рівень авторської концепції.

Другий прийом – інтермедіальне зіставлення з картиною Еміля Леві «Смерть Орфея від менад» (1866, Музей Орсе, Париж). На першому етапі учні описують картину без звернення до тексту: *хто ці жінки, що відбувається, яке враження справляє полотно?* Це дозволяє сформувати візуальний образ менади ще до читання оповідання Кортасара. На другому – учні зіставляють побачене з текстом: *Що в поведінці публіки концертного залу нагадує зображене на полотні?*. У результаті вони виявляють точні паралелі: жінка в червоному, що першою пробігає до сцени [3, с. 136], відтворює жест менади з картини; “суцільна чорна маса” в залі – це і є та сама знеосіблена юрба. Показово, що Кортасар, на відміну від Леві, уникає зображення фізичного насильства – і саме ця стриманість виявляється страшнішою: ритуал відбувається в цивілізованому місці, серед людей, які вважають себе культурною публікою. Цей висновок учні формулюють самостійно – і він є педагогічною метою уроку.

Отже, давньогрецький міф про Орфея та менад є структурним і смисловим ключем до оповідання Кортасара «Менади» на трьох рівнях: він пояснює природу конфлікту між Маестро і публікою, розкриває приховану логіку концертної програми і робить зрозумілою символіку фіналу. Запропонована система прийомів, евристична бесіда та інтермедіальне зіставлення з картино. Е. Леві «Смерть Орфея від менад», допомагає учням 11-го класу розкрити ідейно-тематичну сутність твору, не отримуючи готової інтерпретації від учителя. Перспективним є розроблення повної системи завдань для інтермедіального аналізу «Менад», що охоплюватиме музичний і театральний коди твору.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898

2. Зарубіжна література (рівень стандарту) : навч. програма для 10–11 кл. закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-10-11-standart.pdf

3. Кортасар Х. Таємна зброя : новели / пер. з ісп. Ю. Покальчука. Київ : Дніпро, 1983. 272 с.

4. Лавринович Л. Б. «Менади» Хуліо Кортасара: літературознавчий та методичний коментар. *Волинь філологічна: текст і контекст.* 2025. Вип. 39. С. 273–295.

5. Овідій Назон П. Метаморфози / пер. з лат. М. Білика. Київ : Дніпро, 1985. 302 с.

Вікторія Костянтинівна Сойнікова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладознавства
Наталія Миколаївна Сафонова

Специфіка відтворення англійських порядкових числівників українською мовою в художньому тексті: корпусний підхід

Під час перекладу художніх творів навіть такі, на перший погляд, елементарні мовні одиниці, як порядкові числівники, нерідко спричиняють значні труднощі. Хоча здається, що слова на кшталт *first, second, third* мають очевидні відповідники в українській мові, насправді в живому тексті ситуація набагато складніша. Вони часто трансформують своє значення залежно від контексту, можуть втрачати свою первісну кількісну функцію або набувати додаткових смислових нюансів.

Важливість цієї проблематики полягає в тому, що художній переклад вимагає не лише точної передачі буквального змісту слова, але й відтворення атмосфери, стилістики та авторської манери викладу. Якщо перекладач обмежується лише механічною заміною англійського порядкового числівника на його український відповідник, готовий текст може здаватися штучним або втрачати важливі смислові відтінки. Це зумовлює необхідність вивчення реального функціонування цих одиниць у текстах та способів їх відтворення українською мовою (1, с. 6).

Головним завданням цього дослідження є не просто виклад загальних принципів перекладу, а передусім демонстрація конкретних способів передачі англійських порядкових числівників в українських художніх текстах. У межах роботи аналізуються фактичні перекладацькі рішення, що дозволяє простежити практичну реалізацію теоретичних положень.

Особлива увага зосереджена на дослідженні методів, які найчастіше використовуються перекладачами: граматичному пристосуванні, лексичній заміні, змістовій трансформації та контекстуальному переосмисленню. Це дає змогу показати, що переклад порядкових числівників – це не механічна заміна слів, а складний процес підбору найвідповіднішого варіанта, що залежить від контексту, стилю та ролі елемента в тексті. Ключовий наголос у дослідженні зроблено на корпусному підході. Його суть полягає у використанні значного обсягу оригінальних прикладів із художніх творів та їхніх перекладів, що забезпечує одержання більш достовірних даних. На відміну від суто теоретичного аналізу, корпусні методи дозволяють виявити реальні закономірності мовного функціонування, частоту застосування певних перекладацьких стратегій і типові контексти трансформацій (3).

Відомо, що в англійській мові порядкові числівники вирізняються відносною простотою форми та мінімальними змінами. Натомість в українській мові вони функціонують подібно до прикметників: змінюються за родами, числами та відмінками, а також узгоджуються з іменниками. Вже сама ця розбіжність породжує певні труднощі, оскільки перекладач повинен не просто відшукати відповідне слово, а й коректно інтегрувати його в граматичну структуру речення.

У літературних творах порядкові числівники виконують різноманітні ролі. Найбільш прямолінійний випадок – це вказівка на черговість або послідовність: наприклад, «перший розділ», «друга спроба», «третій день». У таких контекстах переклад, як правило, не викликає ускладнень. Однак значно більше інтересу становлять

ситуації, коли числівник є частиною стійкого словосполучення або зазнає семантичних трансформацій.

Зокрема, англійське словосполучення *the first time* досить часто передається як «вперше», а не буквальним «перший раз». Цей варіант є більш природним для української мови та ефективніше відтворює зміст. Аналогічно, *first of all'* перекладається як «передусім», а не прямолінійним «перш за все». У подібних ситуаціях ми спостерігаємо, як числівник фактично змінює свою морфологічну приналежність, вимагаючи від перекладача більш гнучкої інтерпретації (2, с. 53).

Корпусне дослідження дає змогу виявити найпоширеніші методи перекладу. На підставі опрацьованих прикладів вдалося ідентифікувати кілька типових стратегій. Найбільш розповсюдженою є стратегія прямої передачі із граматичною адаптацією. Це передбачає, що числівник перекладається відповідним українським словом і належним чином узгоджується з іменником. Такий підхід характерний для нейтральних контекстів та описів технічного характеру в художньому творі.

Ще одним значущим підходом у перекладі є лексична заміна. Цей метод активно застосовується тоді, коли буквальне відтворення англійського вислову виявляється неприродним для української мови або не повністю розкриває задум автора. Суть цього прийому полягає в тому, що перекладач відмовляється від прямого словникового відповідника, натомість підбираючи таку лексичну одиницю, яка краще відповідає нормам української мови та логіці контексту.

Наприклад, англійський вираз *at first* дослівно міг би бути перекладений як «на перший момент». Однак такий варіант звучить штучно та нехарактерно для української мовної системи. Натомість, переклад «спочатку» є значно органічнішим і відповідає реальному мовленнєвому вжитку. У цьому випадку відбувається не просто зміна слова, а повна перебудова мовного вираження згідно з правилами цільової мови. Лексична заміна нерідко застосовується і в ширшому контексті художнього перекладу, де критично важливо зберегти не тільки зміст, а й стилістичну цілісність тексту. У художніх творах органічність мовлення персонажів і легкість авторської оповіді відіграють ключову роль, тому перекладачеві доводиться враховувати не лише значення окремого слова, а й його функцію в реченні та емоційний відтінок (2, с. 53).

Крім того, такий підхід допомагає уникнути копіювання англійських конструкцій, які можуть виглядати неорганічно або ускладнювати сприйняття тексту. Завдяки лексичній заміні переклад стає краще пристосованим до українських мовних норм, доступнішим для читача та стилістично гармонійним (2, с. 54).

Одним із поширених методів є зміна будови речення. У таких випадках числівник не зникає повністю, але його значення зберігається та виражається іншими словами чи конструкціями. Наприклад, вираз *the second he entered the room* можна перекласти як «щойно він увійшов до кімнати». Тут слово «second» взагалі не має прямого відповідника, проте сенс зберігається.

Також важливо розглянути ситуації, коли числівник має стилістичне значення. У художньому тексті він може виділяти емоції, іронію або задавати певний ритм. У таких випадках перекладач іноді відступає від дослівного перекладу, щоб зберегти загальне відчуття тексту. Корпусний підхід є дуже корисним у цій галузі, оскільки він дозволяє аналізувати фактичні приклади з літературних творів. Це дає змогу побачити не лише рекомендовані методи, а й реальні перекладацькі рішення. Завдяки цьому можна виявити поширені помилки, наприклад, занадто дослівний переклад там, де краще застосувати зміни (5).

Варто враховувати, що одне й те саме числівникове слово може мати різні варіанти передачі в перекладі, залежно від мовного оточення та загального змісту висловлювання. Наприклад, англійське слово *first* у різних ситуаціях може бути перекладене як «перший» (коли йдеться про порядок чи послідовність: «перший розділ», «перший день»), як «спершу» або «спочатку» (коли воно виступає як обставина часу), а інколи навіть як

«головний», «основний» чи «найважливіший» (коли підкреслюється пріоритет або значущість чогось) (4).

Ця багатозначність пояснюється тим, що в англійській мові порядкові числівники часто виходять за межі своєї прямої функції і набувають додаткових смислових відтінків. Вони можуть бути частиною сталих виразів, фразеологізмів або виконувати роль граматичних елементів у реченні. У таких випадках дослівний переклад не лише ускладнює розуміння тексту, а й може призвести до втрати його природності або навіть спотворення початкового сенсу (1, с. 7).

Окрім того, важливе значення має жанр літературного твору, індивідуальний авторський стиль та загальна тональність тексту. У художній літературі перекладач повинен брати до уваги не лише логічне значення слова, а й його емоційний відтінок, ритм фрази та її звуковий образ українською мовою. Наприклад, у діалогах персонажів або в описах їхнього внутрішнього стану доцільнішим може бути не буквальний, а адаптований переклад, який точніше передає інтонацію та настрій.

Отже, переклад англійських порядкових числівників українською мовою – це не зведення до простого вибору еквівалентів, а складний процес, який потребує уваги до дрібниць, контексту та стилістики. Оптимальний результат досягається при поєднанні граматичної коректності та природного звучання. Це дослідження демонструє, що корпусний підхід є дієвим засобом для вивчення перекладацьких методів. Він сприяє глибшому розумінню правил перекладу і буде цінним для вчених, студентів та перекладачів-практиків.

Список використаних джерел

1. Алиєва А. Д., Остапчук І. І. Корпусна лінгвістика у навчанні іноземним мовам. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2023. № 27. С. 5–8. URL: https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-27-1 (дата звернення: 18.04.2026).

2. Горохова Т. О. Сучасні корпусні технології в навчанні української мови як іноземної. *Професійно-прикладні дидактики*. 2025. URL: https://journals.pdu.khmelnitskiy.ua/index.php/pad/article/view/500 (дата звернення: 18.04.2026).

3. Дем’янчук Ю. Корпусно-прикладне перекладознавство як галузь прикладної лінгвістики: гносеологічний ракурс. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 13. С. 51–58. URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2592 (дата звернення: 18.04.2026).

4. Burda-Lassen O. Ukrainian-to-English folktale corpus: parallel corpus creation and augmentation for low-resource languages. arXiv. 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2410.10063 (дата звернення: 18.04.2026).

5. Syvokon O., Nahorna O. UA-GEC: Grammatical Error Correction and Fluency Corpus for the Ukrainian language. arXiv. 2021. URL: https://arxiv.org/abs/2103.16997 (дата звернення: 18.04.2026).

Дар'я Соловей
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Verbal Strategies in Creolized Texts: From Advertising to Digital Communication

In the environment of the media-saturated world where the commercial, social, and cultural context has become saturated with multimedia, communication across all communication channels and languages of the world, we find it very pertinent to explore the linguistic expressions in creolized texts – verbal strategies in communication in creolized texts across advertising, commercials, and digital. [1, 2, 3].

Creolized texts are multi-dimensional structures, which can involve multimodalities between various forms of non-language components such as print, images, colours, arrangement, graphic design and print to present a communicative package. [6]

Therefore, the major research problem is that most research in the area of verbal strategies in vernaculars is not well-focused as this is an area for the researchers primarily in relation to visual grammar and multimodal studies in general. [4]

The goal of this research was to identify, analyze and demonstrate the importance of verbal strategies, and their role as semantic anchors that organize meaning, guide interpretation and ensure communicative effectiveness across traditional advertising and modern digital platforms.

The first important strategy is the metaphorical and conceptual combination, which makes it possible to reinforce abstract verbal meanings through visual representation. In this example, the verbal part adds a conceptual idea, and the image creates a concrete realization – a powerful cognitive shortcut that makes meaningful interpretation easier. Such strategies work particularly well in the context of advertising, by increasing persuasion and memorability, while in the context of digital memes it can be used to add humor and emotional compression by compressing complex experiences into a single communication package. Its value relies on connecting highly abstract ideas to more accessible and visceral visuals that can speak to many. [4]

The second important strategy is the alteration and extension of clichés and idioms, which makes use of the audience's understanding that clichés and idioms are quite common along with the adaptation or distortion thereof. Using humor, irony, and novelty this technique both decreases cognitive costs, and raises overall efficiency and performance. Such expressions are used in advertising to enhance brand recognition and recall, whereas in communication via digital communication they are mostly adapted to create humorous or introspective effects. When one engages with a common language, they are using that language and using it together for efficiency. [5, 1]

Third approach: imperative construct and direct approach (simulating interaction with the audience and prompting instant participation) This is a contrast with conventional advertisement where these constructions are more softened and couched in polite suggestions, in digital communication, they become more direct, urgent and conversational. This transition mirrors the "interactive" nature of digital platforms where user respond times are quick and they must be clicked or shared or commented on. Its importance is quite obvious, particularly the trend from passive consumption to active consumption that has a direct effect on user behaviour and conversion. [2]

The fourth approach is intertextual / polyphonic layering, that provides references to reputable cultural, political, or media texts. By tapping into common knowledge and codes of culture, we draw upon multiple layers of meaning, enhancing audience participation. Intertextuality supports the promotion of advertising, brand identity, and recognition, as well as encouraging a sense of social belonging among members of that social group to actively identify with and interpret the symbols used in communication to reach a brand. The objective is therefore to engage them emotionally and cognitively and enable them to become co-creators of meaning. [3]

The fifth strategy involves pragmatic markers like evaluative language, repetition, modality, and expressive elements (such as emoji-supported communication). These markers provide the way in which interpretation is directed in tone and affect, by tuning how meaning is conveyed and how emotional meaning is made, so that readers actually feel the meaning given. Repetition, in particular, is more memorable and helps in the emphasis on the message, it makes it more impactful and persuasive. This is in line with why this is a sound strategy – it responds to what is happening to our fast pacing, low attention-spacing digital culture where clarity and emotional tone are all that can guarantee the success or failure of the communication. [5]

One of the most important results of this study is that verbal contents are used as semantic anchors that shape the way visual components are represented. In a language devoid of this linguistic layer, any number of creolized texts might fall apart–because they are not clear cut, may get indeterminate or they might not have the desired impact. [6]

Verbal strategies are not seen there as secondary but centrepieces of creolized text and the principal means by which meaning is made and communication is able to work, confirms the studies. Language is the structuring agent that directs perception and induces emotion; the medium also guarantees correct and effective understanding of visual elements. [1, 4]

Both traditional advertising and contemporary digital communication have witnessed the emergence of verbal strategies that can adapt to the demands of varying media environments by engaging with the audience dynamically, interactive and creatively. But the basic role of such means is the same: they help build the framework to guide communication. [1, 2]

The conclusion is, language does the most significant work of meaning-making in a visually-fueled media environment. The best creolized texts leverage verbal strategies consciously, intentionally, and with strategic intent to enhance the effect of visual features and generate the desired communicative effect. [1, 3].

Список використаних джерел

1. Barmina E. A. Creolized texts used as the instrument of digital marketing // Advances in Social Science, Education and Humanities Research. Atlantis Press, 2019.

2. Bateneva E. V. Characteristics of creolized texts on social networks // Proceedings of the International Scientific Conference, 2024.

3. Guo Y. Creolized texts as a tool for manipulating public opinion. NBPublish, 2025.

4. Gunther Kress, Theo van Leeuwen. Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication. Arnold, 2001.

5. Mikitenko N. Y. Speech clichés in creolized internet memes // European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. 2021.

6. Carey Jewitt (ed.). The Routledge handbook of multimodal analysis. Routledge, 2009.

Ксенія Олександрівна Соловйова,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Віта Валентинівна Ніколаєнко

Лінгвокультурологічний потенціал англомовної поезії у формуванні міжкультурної комунікативної компетентності студентів

У сучасному світі, де на аванс сцену виходить фактор глобалізованості, міжкультурна комунікація стала однією з ключових складових як повсякденного життя, так і наукового. Для нас важливо розуміти яким чином сформувати міжкультурну комунікативну компетентність(МККК) у студентів, яка, за М. Байрамом здатність інтерпретувати культурні цінності, уникати стереотипів і вести діалог з «Іншим» [2].

Головна проблема з якою стикається система освіти полягає в тому, що традиційні методи викладання іноземних мов вже не повністю відповідають данному запросу, бо їхній основний напрямок - граматичні та лексичні аспекти. Проте, сьогодня, як ніколи важливо актуалізовувати повний лінгвокультурологічний потенціал художніх текстів, зокрема поезії, як джерела культурних кодів і мультикультурних наративів.

Метою дослідження постає аналіз лінгвокультурологічного потенціалу автентичних англомовних текстів поезії Вільяма Шекспіра та сучасної англомовної поезії у формуванні МККК.

Для наукового світу сонети В. Шекспіра (збірка 154 сонетів, видана 1609 року) є одним з важливих джерел культурних кодів англійської традиції епохи Відродження. Унікальність поета полягає в тому, що він розширив жанрові рамки через поєднання прославлення кохання з темами дружби, плинності часу та суспільних вад. Вдаючись до аналізу сонету 18, культурний концепт «beauty» реалізується через метафору «a summer's day», яка поєднує ідеали гармонії людини з природою та ренесансний гуманізм. Концепт «time» як руйнівної сили («Time's scythe» у Сонеті 12) актуалізує мотив *memento mori*, типовий для європейської культури епохи, і водночас підкреслює прагнення досягти безсмертя через мистецтво. Анти-Петрарканський прийом у Сонеті 130 («My mistress' eyes are nothing like the sun») руйнує ідеалізовані тропи, утверджуючи цінності щирості й правдивості почуттів на противагу риторичній умовності. Ці елементи слугують ланцюгом формування у студентів розуміння історичної еволюції англійських культурних цінностей [4].

Сучасна англомовна поезія розкриває мультикультурний вимір англійської мови. У поезії Бенджаміна Зефанайї (ямайсько-британського походження) поєднання стандартної англійської з креольським діалектом створює гібридну ідентичність і висвітлює соціокультурний розкол у британському суспільстві («two Englands»), протиставляючи «дві Англії» – офіційну та маргіналізовану. У поемі Імтіаз Дакер у збірці «Blessing» використовує образ води як символ перетину культур Сходу і Заходу: у контексті бідності та посухи він набуває сакрального значення («the voice of a kindly god»), відображаючи перетин східних і західних культурних традицій, а також постколоніальний досвід іммігрантів [3]. Дуже схожі мотиви гібридності та «Іншого» простежуються у творчості Дерека Волкотта, Ленґстона Г'юза та Ґрейс Ніколс, які відповідно в своїх текстах розкривають питання ностальгії, та проблематику коріння народу.

При роботі з такими текстами, студенти будуть мати можливість розвивати емпатію, толерантність та у майбутньому будуть мати змогу екодувати культурні маркери, що є ключовими компонентами МККК.

Поезія В. Шекспіра та сучасна англомовна поезія мають значний лінгвокультурологічний потенціал у формуванні МККК у студентів, оскільки збагачують фонові знання студентів про англійську традицію та сучасну мультикультурність, виховують повагу до культурної різноманітності та допомагають глибше зрозуміти культурні концепти, цінності та наративи різних епох і спільнот. Аналіз поетичних текстів сприяє переходу від поверхневого вивчення мови до інтеркультурного діалогу [1]. (Селіванова О.О., 2011) Перспективи подальших досліджень полягають у розробці системи вправ і завдань на основі автентичних поетичних текстів для середньої та вищої школи, а також в емпіричній перевірці ефективності таких методик у процесі формування МККК.

Список використаних джерел

1. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с. С. 272–299.
2. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 136 p., pp. 12–28.
3. Dharker I. Blessing. In Postcards from god. New Delhi: Viking, 1994. 103 p.
4. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press, 1993. 295 p., pp. 47–49.

Катерина Старинець
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Goodness and Moral Struggle in 20th-Century American Literature

Relevance of the Study. But one of the few places we still have a legitimate way to think about what virtue, and what virtue truly is, means is through the pages of literature, where moral debates, justice, war, race and injustice have long been the subjects of news. And especially in American literature of the 20th century. That sort of traditional, at least generally happy definition of goodness underwent a thorough re-shaping after both world wars, the Great Depression, racial strife, ever greater alienation from modern human living. Today's writers, scholars have observed, do not depict goodness as something that can be easily grasped in their novels; rather it proceeds in tandem with an ongoing moral struggle – one which is indeed very fragile indeed. This is part of the reason most of these images of goodness (so dominant in both Americanism and good behavior in 20th century fictional fictions) has stuck with us to this day.

Purpose of the Paper. This paper proposes that both goodness and moral struggle play crucial roles in literary representation in early twentieth century American literature, both are affected by history and social influence. I will attempt this as I return to some foundational texts by F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, John Steinbeck, William Faulkner, Flannery O'Connor, and Toni Morrison, contrasting their philosophies from very different times and also as I try to show how literature is shaping what we think or feel.Goodness and Moral

Struggle in 20th-Century American Literature. The modern definition of goodness has changed dramatically in U.S. literature through the 20th century. So while last century we thought goodness was relatively fair, goodness isn't a question of being basic or just out there all the time. At best, it is brittle, mired in moral controversy, uncertainty and relentless examination of grotesque facts. Goodness is depicted as a mirage that can be shattered by materialism and social standardization – as a utopia in which nothing at all is real – over the first two decades of the twentieth century [1]. In F. Scott Fitzgerald's The Great Gatsby, Jay Gatsby's dream of desire is built on illegality and sleight of hand. The novel is a sobering reminder that even in this Jazz Age, a time of wealth, class and moral decay, there's a scarcity, or lack, of that actual sort of goodness which is still hard to find.

Ernest Hemingway addresses this matter differently. For him, goodness isn't constructed from the highest principles we have – of what we should strive for for greatness – but from his variety of moral courage: courage, devotion, emotional control, stoic conduct in the face of struggle. His base grapples with "grace under pressure" in a postwar world far too often devoid of meaning. When forced with the reality of the suffering of people on the ground and the violence of conflict, this stoic ideal will likewise wane.

In the 1930s Great Depression we learn of the collective solidarity and social responsibility. Goodness emerges in John Steinbeck's The Grapes of Wrath, with sympathy among those of us who are impoverished migrants. And what the Joad family is proof of is that genuine moral courage is born when the ordinary residents of a community begin moving up from the bottom, from the good, from the evil then from the evil to struggle, to struggle collectively, and struggle for our own survival against the exploitation of wealth.

In William Faulkner's fiction, morality becomes more entangled, more anchored to Southern lineage, to inherited guilt, to the weight of race that becomes a social handicap. In his literature, goodness always seems to be, in his stories, tangled up with past ills and a relentless search for truth and salvation. His characters are also tortured by the immaturity of their moral dilemmas – morality itself appears to lose its integrity even in the South, which is continually beset by bondage and a legacy of violence and cruelty [2].

Flannery O'Connor's point of view is unlike everyone else, but that in its own way gives her story an advantage. In her odd little fiction, goodness seizes hold of from nowhere, like a stroke of divine favor killing the characters for being self-righteous. But goodness in its truest form rarely comes from human effort alone, she observed. It comes across as something of an unearned heavenly intervention that beckons people to a confrontation with their own phony natures. [4]

Halfway into the 20th, Toni Morrison describes this transformation – a return to goodness as if it were part of a painful experience of victimization and racial subordination. Sethe's miraculous maternal kindness in *Beloved* violates established moral codes even as it shows how slavery annihilates ethical choices. This, Morrison says, is the notion that one can never find good again after the trauma of such devastation. It is something that we must try to restore, by confronting our history, our sense of community and our struggle to heal [3].

Conclusions. Put another way, the very nature of goodness was recast – rebranded and reinvented during many epochs of American literature in the 20th century. It began to become a shade hazier than clarity, and something complicated, a struggle – and one that would never be peaceful. Whether the threatening dangers of the 1920s or the social upheavals of the 1930s,from O'Connor's weird goodness, to the efforts to mend things in Morrison's novels, as American writers indicate that goodness isn't something you can only gift someone in free and clear. It has to be fastened time and time again. It is also the taleteller's weapon. Using the method of the taleteller, we can also observe the reader as he ponders where his ethics stand. Knowing these practices will allow us to be better readers – and perhaps, wiser individuals in real life.

Список використаних джерел

1. Mendelson E. Moral agents: Eight twentieth-century American writers. New York: New York Review Books, 2015. Pp. 1–12, 45–68.
2. Gorra M. The saddest words: William Faulkner's Civil War. New York: Liveright Publishing Corporation, 2020. Pp. 3–28, 89–145, 210–245.
3. Schreiber E. J. Race, trauma, and home in the novels of Toni Morrison. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2010. Pp. 1–35, 65–92, 120–158. https://archive.org/details/racetraumahomein0000schr_k3u8
4. O'Connor F. Mystery and manners: Occasional prose / Ed. by S. Fitzgerald and R. Fitzgerald. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1969. Pp. 63–86,103–118,145–162. https://archive.org/details/mysterymannersoc00ocon
5. Tally J. (ed.). The Cambridge companion to Toni Morrison. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Pp. 13–45, 75–98, 120–150. https://archive.org/details/cambridgecompani0000tall

Софія Максимівна Стороженко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Анатоліївна Блинова

Семантико-прагматичний аспект пасивних структур у сучасній англійській мові

У сучасному англомовному спілкуванні пасивні структури грають важливу роль як з граматичної, так і з функціональної точки зору. Їх використовують не тільки для зміни структури речення, але й для досягнення певних семантичних та прагматичних цілей. Пасивна форма дієслова дозволяє змінити акцент в інформації, впливаючи на те, як її сприймають, і організувати текст відповідно до комунікативних завдань [6]. Попит на вивчення пасивних структур обумовлений їх використанням у різноманітних типах дискурсу – від наукового до медійного і художнього. Вони особливо важливі для створення об'єктивності викладу та нейтралізації дії суб'єкта [4].

З семантичного боку пасивна структура показує ситуацію, де підмет стає об'єктом дії, тобто він зазнає впливу агента. Наприклад: *"The report was written by the student"*. У цьому випадку акцент робиться на результаті, а не на тому, хто його створив. Однією з характерних рис пасиву є відсутність згадки про агента, що дозволяє узагальнити інформацію або приховати того, хто виконує дію [5].

Пасивні структури також тісно пов'язані з поняттям результативності. Вони часто підкреслюють завершеність дії: *"The work has been completed"* або *"The door is closed"* [8]. Тут основний акцент ставиться на результаті, а не на процесі виконання.

З точки зору функціональної граматики пасивні структури допомагають організувати інформацію в реченні. Вони дозволяють виділити вже відому або важливу інформацію. З прагматичної перспективи використання пасиву визначається наміром мовця. Одна з головних функцій – це тематикування; наприклад: *"The experiment was conducted in 2020"*. У цьому випадку акцент робиться на експерименті, а не на тих, хто його проводив.

Іншою важливою прагматичною функцією є нейтралізація агента. Пасивна форма дає можливість уникати прямого зазначення виконавця дії – це може бути викликано

невідомістю чи бажанням говорити менш відповідально: *"Mistakes were made during the operation"*. Цей підхід часто зустрічається в медійній та офіційній комунікації [3].

В академічному стилі пасивні структури сприяють об'єктивізації інформації. Вони допомагають сфокусуватися на дослідницьких результатах і фактах замість суб'єктивної думки автора: *"The data were analyzed using statistical methods"*. Такий стиль написання характерний для академічних текстів наукового стилю [1].

Варто зазначити, що в розмовній англійській мові спостерігається тенденція до меншого використання пасиву. Активні структури звучать більш природно у повсякденному спілкуванні через їх ясність і динамічність; наприклад: *"The police arrested the suspect"* (актив) проти *"The suspect was arrested by the police"* (пасив). У розмовному контексті активна форма частіше переважає [7].

Отже, можна констатувати, що пасивні дієслівні структури в сучасній англійській мові є багатофункціональним явищем – вони поєднують граматичний аспект із семантичними та прагматичними рівнями. Це дозволяє варіювати фокус висловлювання та систематизувати інформацію в текстах різного типу та реалізовувати різноманітні комунікативні стратегії – від об'єктивізації до уникнення прямих посилань на агента дії.

Список використаних джерел

1. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, MA: MIT Press, 1965.
2. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar. London: Routledge, 2014.
3. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983.
2. Murphy R. English Grammar in Use. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
3. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985.
4. Swan M. Practical English Usage. Oxford: Oxford University Press, 2016.
5. British Council. Learn English Grammar. URL: https://learnenglish.britishcouncil.org
6. Cambridge University Press. Grammar Reference. URL: https://dictionary.cambridge.org/grammar

Марина Вікторівна Стріченець
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Людмила Володимирівна Давидюк

Методичний аспект осмислення образу Мазепи в однойменній поемі Джорджа Байрона в 9-му класі

Романтична література XIX століття активно переосмислювала історичні постаті, що знайшло своє яскраве втілення в образі Мазепи у творчості Джорджа Байрона. Образ гетьмана Мазепи посідає чільне місце у світовій літературі завдяки Вольтеру, який увів цю постать у загальноєвропейський культурний обіг у «Історії Карла XII» (1731). Згідно з дослідженнями Д. Затонського, Байрон звернувся до легендарного сюжету про

покарання молодого Мазепи за кохання до дружини польського магната, коли юнака прив'язали оголеного до дикого коня та пустили в український степ [3].

Англійський поет формує образ історичної особистості, яка втілює романтичний ідеал сильної людини, здатної долати нелюдські випробування. Важливою композиційною особливістю твору є зображення життя Мазепи у двох часових площинах, що дає змогу побачити еволюцію його характеру від молодого шляхтича до впливового гетьмана [4]. Байрон демонструє, що страшні випробування молодості не зламали героя, а, навпаки, загартували його характер, підготували до майбутньої ролі політичного лідера.

Особливість оповідної структури твору – це монолог-сповідь старого Мазепи, спомин про молоді роки за часів його служби у польського короля, розповідь в розповіді або розповідь з обрамленням. Монолог-сповідь є основним засобом розкриття психології героя у романтичних поемах, автор досягає достовірності у викладі матеріалу, адже це відверта розповідь героя про себе [1].

Мазепа, як романтичний герой, здатен на глибокі почуття, оскільки кохання для нього є провісником долі, якої не можна уникнути. Через роки, під час сповіді Карлу XII, він згадує Терезу з ніжністю, демонструючи вірність своїм ідеалам та життєвим виборам, хоча самого Джорджа Байрона найбільше захопила не історія кохання, а картина помсти і страждань, яких зазнав молодий герой [2]. Епізод мандрівки прив'язаного до коня героя українським степом стає кульмінацією твору, демонструючи внутрішній стан Мазепи та межі людських можливостей. Дослідження Д. Наливайка свідчать, що образ Мазепи став одним із найяскравіших втілень байронічного героя в європейській літературі [4].

Соціальний розвиток дев'ятикласників тісно пов'язаний з формуванням особистісної та соціальної ідентичності. Старшого підлітка характеризують підвищена увага до внутрішнього світу інших людей, до самоаналізу, поява здатності до самовиховання [5]. Підлітки починають цікавитися філософськими питаннями, проблемами сенсу життя, справедливості, місця особистості в суспільстві. Ці психологічні особливості створюють сприятливий ґрунт для вивчення складних літературних творів, які порушують екзистенційні проблеми та стимулюють до роздумів.

Формування національної ідентичності є важливим аспектом розвитку особистості українського підлітка, особливо в сучасних умовах зростання національної самосвідомості. Вивчення творів, пов'язаних з українською історією та культурою, сприяє цьому процесу, допомагає учням усвідомити себе частиною українського народу, відчути зв'язок з історичним минулим.

Особливого значення набувають естетичні почуття, пов'язані зі сприйняттям мистецтва, краси природи, глибини людських стосунків. Розвиток вольових рис характеру, наполегливість у досягненні мети, уміння долати труднощі, що глибоко резонує з життєвим шляхом Мазепи у творі.

Образ Мазепи як складної, багатогранної історико-літературної постаті потребує глибокого й поетапного осмислення учнями, чому сприяє низка методичних прийомів. На етапі підготовки до сприйняття ефективним прийомом є «асоціативний кущ», який дозволяє виявити вже сформовані у дев'ятикласників уявлення про постать гетьмана, отримані на уроках історії. На дошці навколо імені Івана Мазепи фіксуються асоціації учнів, такі як *гетьман, державотворець, меценат, протистояти, рішучий, Батурин, дипломат, Полтавська битва, мудрий, принциповий, авантюрний, харизматичний, культура.* Під час виконання завдання вчитель може додавати підказки або інформацію, яка залишилась поза увагою школярів. Це дозволяє візуалізувати багатогранність постаті та підготувати учнів до того, що в художньому творі вони зустрінуть іншу, романтизовану інтерпретацію цієї особистості.

Для збереження уваги учнів на образі Мазепи на етапі сприйняття твору, варто зупинитися на методі коментованого читання найпоказовіших епізодів. Зокрема, опис симпатії та закоханості (V, VI та VII розділи), прив'язування Мазепи до коня (IX розділ), його мандрівки степом, лісом та рікою (X, XII та XIII розділи); думки у межових станах

– у передсмертному і ейфорії від усвідомлення власного спасіння (XVIII та XIX розділи); ставлення Карла XII до майбутнього гетьмана (IV розділ) тощо. У такий спосіб буде змога відразу пересвідчитися, що учні засвоюють матеріал, незважаючи на застарілі слова, структурні та жанрові особливості твору.

Після знайомства з текстом поеми важливим етапом є відтворення фабули твору, що реалізується через бліц-опитування з використанням ілюстративного ряду. Питання до бліц-опитування: «Під яким деревом відпочивав Мазепа?» *(під дубом)*, «Що гетьман насамперед зробив під час привалу?» *(доглянув коня)*, «Яку історію зі свого життя розповів Мазепа королю?» *(про службу при польському дворі, кохання до заміжньої жінки та покарання)*, «Як звали дівчину, у яку він закохався?» *(Тереза)*, «Куди несе дикий кінь Мазепу?» *(з Польщі в Україну)*, «Хто є оповідачем у поемі?» *(старий Мазепа)*. Оскільки поема Байрона має надзвичайно динамічний та живописний сюжет, учням пропонується відновити хронологію подій, спираючись на репродукції полотен: Луї Буланже «Страждання Мазепи»(1827), Ежена Делакруа «Мазепа на вмираючому коні»(1824), Теодора Жеріко «Паж Мазепа»(1820), Ораса Верне «Мазепа серед вовків»(1826) та Теодора Шассеріо «Козацька дівчина знаходить непритомне тіло Мазепи»(1851).

На етапі аналізу доцільно застосувати інтерактивний метод «кола Вена». Це графічний метод порівняння двох і більше об’єктів через перетин кіл [6], який у цьому контексі дозволить розмежувати історичну правду про гетьмана та її романтичну інтерпретацію Байроном. Завдяки графічному накладанню двох площин учні наочно виокремлюють реальні факти біографії та художній вимисел, фіксуючи на перетині кіл лише спільні риси. Такий підхід трансформує пасивне спостереження на активний аналітичний процес, допомагаючи школярам усвідомити право письменника на власне бачення історичних подій.

Одним з ефективних творчих завдань є створення інстаграм-профілю Мазепи, де учні моделюють образ героя, добираючи світлини, вдалі підписи та історичні відомості. Варто дати на вибір школярам кілька варіантів завдань, щоб кожен учень міг обрати те, що відповідає його інтересам та здібностям.

На етапі узагальнення варто звернутися до прийому «мікрофон», який дає змогу підсумувати вивчене й почути голос кожного учня. Школярам пропонується завершити речення на кшталт: «Для мене новим відкриттям про Мазепу стало те, що…», «До цього уроку я уявляв(ла) Мазепу як…, а тепер…». Прийом органічно завершує урок, перетворюючи індивідуальні враження учнів на колективне осмислення прочитаного.

Отже, поема Джорджа Байрона «Мазепа» є яскравим прикладом романтичної інтерпретації історичної постаті, яка втілює ідеал сильної особистості, здатної долати найтяжчі випробування. Вивчення цього твору у 9-му класі відповідає психологічним особливостям старших підлітків, які прагнуть осмислювати екзистенційні питання та формувати власну ідентичність. Застосування різноманітних методичних прийомів: асоціативного куща, коментованого читання, роботи з ілюстративним рядом та кіл Вена, дозволяє зробити аналіз твору глибоким і водночас доступним. Зрештою, вивчення «Мазепи» Байрона сприяє не лише літературній освіті дев'ятикласників, а й формуванню їхньої національної свідомості через осмислення української історії у світовому культурному контексті.

Список використаних джерел

1. Вечірко О. Дж. Г. Байрон і Україна. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2016. Вип. 145. С. 372–376. URL: https://drive.google.com/file/d/1pfgEmQh_sY1Mte92gAD_nacZAkSQ8hvQ/view?usp=sharing (дата звернення: 16.04.2026)

2. Джигун Л. М., Палагнюк М. Г. Історія зарубіжної літератури: навч.-метод. посіб. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2015. 360 с. URL:

https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/2955/1/ist_zar_lit.pdf (дата звернення: 16.04.2026)

3. Затонський Д. В. Д. Г. Байрон. *Історія зарубіжної літератури XIX ст.* Київ: Центр учбової літератури, 2002. 226 с.

4. Наливайко Д. С., Шахова К. О. *Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму*: підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 416 с. URL: https://bohdan-books.com/upload/iblock/5c7/5c774bfa8967d061abc3fe9bb51b13de.pdf?srsltid=AfmBOoqjZJqGFEguPSv4J7s_LYUrxWhyPGeBmQ3ivBSizzJIn6GdIQli (дата звернення: 16.04.2026)

5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 360 с. URL: https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Savchyn-Vikova-psykholohiia-.pdf (дата звернення: 16.04.2026)

6. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти: навч. посіб. / Ю. Ісапчук, А. Тичініна, А. Сажина та ін. Чернівці: Чернівецький нац. Ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 304 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/390533270_Metodika_vikladanna_zarubiznoi_literaturi_v_zakladah_zagalnoi_serednoi_osviti (дата звернення: 16.04.2026).

Марія Струпіляк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Differences between Received Pronunciation and Scottish English: Phonetic Perspective

Scottish English is a distinct national variety of English that has developed through historical language contact and internal linguistic evolution. Scottish English has emerged from the interaction of several linguistic systems, resulting in a complex and heterogeneous phonetic structure. These features are most clearly observed at the phonetic level, where historically determined characteristics coexist with modern developmental trends. The phonetic system of Scottish English differs significantly from Received Pronunciation, particularly in the realization of vowels and consonants, as well as in phonological organization.

One of the most important differences between Received Pronunciation and Scottish English concerns vowel length. In Received Pronunciation, vowel length is phonemic and plays an important role in distinguishing meaning. As the researchers note, “vowel length of Received Pronunciation is phonemic, making length distinction contrast obvious” [2]. This means that vowel length functions as a meaningful feature, allowing speakers to distinguish minimal pairs, such as beat /biːt/ and bit /bɪt/, or pool and pull. Moreover, although long and short vowels are relative, phonological context still influences their length. For example, "the long vowel /i:/ in reach /riːtʃ/ which ends with a voiceless consonant may be shorter than the short vowel /ɪ/ in ridge /rɪdʒ/" [2]. Thus, vowel length in Received Pronunciation is systematic, but also context-dependent.

In contrast, Scottish English demonstrates a different approach to vowel length. As noted in previous studies, Scottish English is characterized by “...lack of the usual Received Pronunciation vowel contrasts (trap-palm, lot-thought, foot-goose) and vowel length” [3]. Unlike Received Pronunciation, vowel length in Scottish English is not phonemic but allophonic. The Scots Vowel Length Rule (SVLR), also known as Aitken’s Law, determines

vowel length depending on the phonetic environment. According to this rule, “certain vowels are long before /r/, voiced fricatives or a morpheme boundary” [2]. For example, the vowels in beer, breathe, and agreed are longer than in bead, brief, and greed. This indicates that vowel length in Scottish English depends primarily on phonological context rather than phonemic opposition.

Another important difference between Received Pronunciation and Scottish English concerns vowel quality. Scottish English exhibits a simplified vowel system compared to the Received Pronunciation. For example, Scottish English lacks the phoneme /ʊ/, which is present in the Received Pronunciation. As Wells notes, "the most important characteristic of the Scottish vowel system is its lack of phoneme /ʊ/" [2]. As a result, words such as pull and pool can become homophones in Scottish English, unlike in the Received Pronunciation, where they are clearly distinct.

Similarly, Scottish English often lacks the distinction between /ɒ/ and /ɔ/ that exists in the Received Pronunciation. This results in homophones such as don and dawn or not and nought. Furthermore, Scottish English often neutralizes the contrast between /æ/ and /ɑ/ that occurs in the Received Pronunciation, meaning that words such as trap and bath can have the same vowel sound. These phonetic simplifications emphasize the structural differences between the two varieties.

Differences also occur in diphthongs. In Scottish English, some Received Pronunciation diphthongs become monophthongs. For example, " the vowel in face words in Received Pronunciation is diphthong /eɪ/. However, the corresponding vowel in Standard Scottish English is monophthongized as /e/" [2]. Similarly, Received Pronunciation /əʊ/ becomes /o/ in Scottish English, resulting in pronunciations such as face /fes/ and goat /got/.

In addition to vowel differences, Scottish English is also distinguished by its consonantal features. One of the most notable characteristics is its rhoticity. As Stuart-Smith notes, "Scottish English is the classic rhotic variety of English in the UK " [4]. Unlike Received Pronunciation, Scottish English retains /r/ in all phonetic positions. In addition, specific consonant features such as glottalization and preaspiration also contribute to phonetic distinction. As Gordeeva and Scobbie point out, "Preaspiration of fricatives and glottalization of syllabic coda stops can be important phonetic correlates of obstruent /±voice/" [1].

Thus, the phonetic differences between Received Pronunciation and Scottish English are reflected in vowel length, vowel quality, diphthong realization, and consonant articulation. These differences demonstrate that Scottish English is an independent phonological system shaped by historical development, language contacts and sociolinguistic variations.

Список використаних джерел

1. Gordeeva O., Scobbie J. M. Laryngeal Variation in the Scottish English Voice Contrast: Glottalisation, Ejectivisation and Aspiration. *Working Paper WP-19*. Edinburgh: Queen Margaret University, Speech Science Research Centre, 2011. Pp. 3–18.

2. Ruilan Cao, Shaokang Jin. Phonological Differences between Received Pronunciation and Standard Scottish English. *Advances in Social Science*.

3. Stuart-Smith J. Scottish English: phonology. The British Isles / Eds. B. Kortmann, C. Upton. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2008. Pp. 48–65.

4. Stuart-Smith J. Scottish English: phonology. The British Isles / Eds. B. Kortmann, C. Upton. – Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2008. Pp. 48–65.

Роман Валерійович Табашнюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Юріївна Титаренко

Лінгвокультурологічний потенціал власних назв у складі англійських фразеологізмів

Фразеологічний фонд англійської мови є складною системою, де особливе місце посідають одиниці, що мають у своєму складі власні назви. Вивчення функціонування власних назв у структурі ідіом дозволяє глибше зрозуміти механізми взаємодії мови, історії та культури, оскільки власні імена виступають не лише як лексичні компоненти, а й як етнокультурні маркери [1].

Актуальність цієї теми зумовлена специфікою денотативного значення власних назв, які при переході до фразеологічного складу втрачають свою вузьку ідентифікуючу спрямованість і набувають статусу узагальнених символів або еталонів певних якостей. Аналіз таких одиниць відкриває шлях до розуміння національної картини світу англомовних народів через призму прецедентних імен та назв [3].

Власні назви складають особливий шар лексики, який при входженні до складу фразеологічних одиниць зазнає глибокої семантичної трансформації. В англійській мові фразеологізми з онімним компонентом (антропонімами, топонімами, теонімами) є не просто мовними одиницями, а концентрованими носіями культурно-історичної спадщини.[4].

Процес денотативного переосмислення власної назви у складі ідіоми призводить до того, що онім втрачає свою ідентифікуючу функцію – здатність виділяти конкретний об’єкт серед інших – і набуває дескриптивної, характеризуючої функції.

Наприклад, у виразі to settle a bill (розплатитися) ім’я власне стає символом дії, а в to out-herod herod (перевершити в жорстокості) антропонім перетворюється на еталон певної якості [2]. Це явище часто називають апелятивацією власних назв де конкретна історична постать або географічний об’єкт стають узагальненим образом.

Основним джерелом поповнення англійського фразеологічного фонду власними назвами є біблійні сюжети, антична міфологія та класична література, зокрема твори Вільяма Шекспіра. Біблійні імена, такі як Job (as patient as Job), Judas (a Judas kiss) або Adam (to know someone since Adam was a boy), функціонують як архетипи, що зрозумілі носіям англійської мови незалежно від їхнього соціального статусу [5].

Античні топоніми та антропоніми (the Achilles' heel, to cross the Rubicon) додають мовленню книжного, інтелектуального забарвлення. Важливо зазначити, що англійська лінгвокультура активно використовує топоніми для характеристики національних рис або соціальних явищ.

Наприклад, to carry coals to Newcastle (возити вугілля в Ньюкасл, тобто робити щось безглузде) демонструє зв’язок між географічною локацією та її економічною спеціалізацією в минулому, що закріпилося в мовній свідомості як символ надмірності [2].

Функціонування власних назв у фразеологічних зворотах також тісно дотична до конотативного аспекту. Власна назва у складі ідіоми нерідко несе в собі оцінний складник– позитивний, негативний або іронічний.

У фразеологізмі Jack of all trades (майстер на всі руки) ім’я Jack, яке історично використовувалося для позначення звичайної людини, додає відтінку простоти та

універсальності, хоча в сучасному контексті часто супроводжується іронічним продовженням master of none [4].

Таким чином, власна назва виступає «якорем», який скеровує слухача до зразкового тексту чи обставин, що лежать в основі вислову. Це робить фразеологізми надзвичайно стійкими до змін, оскільки їхній зміст тримається на міцній культурній основі. [1].

У лінгвістичному аспекті власні назви у складі фразеологічних одиниць можуть зберігати свою морфологічну форму, але повністю змінювати синтаксичну роль. Вони стають частиною неподільного смислового цілого, де значення всієї одиниці не дорівнює сумі значень її компонентів.

Наприклад, у виразі to send someone to Coventry (ігнорувати, оголосити бойкот) назва міста Ковентрі вже не сприймається як точка на карті, а асоціюється з історичним контекстом громадянської війни в Англії [3]. Це підтверджує тезу про те, що оніми у фразеології виконують кумулятивну функцію – вони накопичують і зберігають позамовну інформацію, перетворюючи її на мовний код.

Дослідження функціонування власних назв у структурі англійських фразеологічних одиниць дозволяє стверджувати, що оніми є невід'ємним елементом ідіоматики, який забезпечує зв'язок між мовою та культурою. Вони трансформуються з одиниць ідентифікації в одиниці характеристики, набуваючи ознак метафоричності та емотивності [1].

Основними джерелами таких одиниць є релігійні тексти, міфологія та історичні реалії Великої Британії. Розуміння таких фразеологізмів вимагає не лише знання граматики, а й глибокого фонового знання англомовної культури, оскільки власна назва у складі ідіоми завжди є «згорнутим» сюжетом або історичною подією.

Список використаних джерел

1. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як категорія перекладознавства. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1983. 176 с.
2. Ayto J. Oxford Dictionary of English Idioms. Oxford : Oxford University Press, 2009. 416 p.
3. Cowie A. P. Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford : Clarendon Press, 1998. 258 p.
4. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. Oxford : Oxford University Press, 1988. 268 p.
5. Spears, R. A. (2005). McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs. McGraw-Hill Education. 1112 p.

Катерина Вікторовна Ткачук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Подкасти як засіб підвищення навчальної мотивації до вивчення англійської мови в учнів старшої школи

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним впровадженням цифрових технологій у навчальний процес. У контексті викладання англійської мови

особливої актуальності набуває проблема підвищення мотивації учнів старшої школи до вивчення іноземної мови. Це зумовлено зниженням інтересу до традиційних методів навчання та необхідністю формування комунікативної компетентності в умовах інформаційного суспільства [1]. Одним із ефективних засобів підвищення мотивації є використання подкастів, які поєднують автентичність, доступність і сучасний формат подачі інформації.

Актуальність дослідження полягає у необхідності пошуку інноваційних методів навчання, що сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів та підвищенню їхньої зацікавленості у вивченні англійської мови.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності використання подкастів як засобу підвищення мотивації до вивчення англійської мови у старшій школі.

У ході дослідження було проаналізовано педагогічні можливості подкастів у процесі навчання. Подкасти є аудіо- або відеоматеріалами, які можуть використовуватися як додатковий або основний навчальний ресурс. Вони мають низку переваг: автентичність мовлення, різноманітність тематики, доступність у будь-який час, можливість індивідуалізації навчання.

Використання подкастів сприяє розвитку аудитивних навичок, збагаченню словникового запасу та формуванню правильної вимови. Учні мають можливість чути живу мову носіїв, що позитивно впливає на їхнє сприйняття мовлення на слух. Крім того, подкасти стимулюють самостійну роботу, адже учні можуть обирати теми відповідно до власних інтересів.

У процесі роботи з подкастами доцільно використовувати різні види вправ: передпрослуховування (обговорення теми, прогнозування змісту), під час прослуховування (виконання завдань на розуміння), після прослуховування (обговорення, переказ, виконання творчих завдань). Такий підхід сприяє активізації навчальної діяльності та розвитку критичного мислення.

Результати дослідження свідчать, що використання подкастів підвищує рівень мотивації учнів, оскільки робить навчання більш цікавим, сучасним і наближеним до реального життя. Учні виявляють більшу зацікавленість у виконанні завдань та демонструють покращення результатів у навчанні.

Висновки. Подкасти є ефективним засобом підвищення мотивації до вивчення англійської мови у старшій школі. Їх використання сприяє розвитку мовленнєвих навичок, формуванню комунікативної компетентності та активізації пізнавальної діяльності учнів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції подкастів у навчальні програми та вивченні їх впливу на різні види мовленнєвої діяльності.

Список використаних джерел

1. Семененко Г. М., Ніколаєнко В. В., Александрова Л. Г. Цифровий сторітелінг як інноваційний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Наукові записки*. 2026. Вип. 165. С. 188–199. DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-udu-165.2026.20

Дар'я Сергіївна Токова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Олена Олександрівна Балабан

Структурний та семантичний аспекти абревіації у дипломатичній термінології

У добу глобалізації, інтенсивного розвитку багатосторонньої дипломатії та цифрових засобів комунікації абревіації стають одним із найпродуктивніших і найефективніших засобів мовної компресії, що дозволяють лаконічно й точно передавати складні міжнародно-правові поняття, назви організацій, органів, місій, посад і процедур. Водночас неконтрольоване або неуніфіковане використання абревіацій може призводити до семантичної неоднозначності, ускладнювати інтерпретацію текстів, особливо для дипломатів, для яких англійська не є рідною мовою, і знижувати загальну ефективність комунікації.

Сучасний етап розвитку мови характеризується двома різновекторними, проте взаємопов'язаними тенденціями: прагненням до максимальної точності висловлювання та водночас неухильним тяжінням до економії мовленнєвих зусиль. Дія закону мовної економії, зумовила появу та широке розповсюдження абревіації як особливого способу словотворення. У лінгвістичному дискурсі під абревіацією традиційно розуміють процес творення слів шляхом скорочення (усічення) вихідних повних номінативних одиниць або словосполучень, унаслідок чого виникають вторинні лексичні одиниці з тотожною семантикою, але стислішою формальною структурою [2]. Розглядаючи це явище не лише як формальну редукцію плану вираження, але й як складний когнітивно-семіотичний процес, сучасна лінгвістика виокремлює кілька основних типів абревіатур, класифікація яких базується на структурних та функціональних критеріях.

У сучасній лінгвістиці абревіація посідає особливе місце як один із найпродуктивніших і динамічних способів словотворення, що відображає тенденції до економії мовних засобів, компактності викладу та адаптації мови до потреб швидкої комунікації в умовах інформаційного перенасичення.

Абревіація є динамічним і високопродуктивним способом словотворення в сучасній англійській мові, особливо в спеціалізованих терміносистемах, де вона забезпечує компактність, точність і оперативність комунікації [2].

Дипломатична термінологія англійською мовою характеризується інтернаціональним характером, високим рівнем стандартизації та прагматичною багатошаровістю, у межах якої абревіації посідають центральне місце як засіб мовної економії та стратегічного формулювання.

Система скорочень у дипломатичній сфері характеризується чіткою ієрархічністю та впорядкованістю. Найбільшою продуктивністю відзначаються ініціальні моделі, зокрема акроніми та алфабетизми, що зумовлено як прагненням до максимальної компресії інформації, так і традицією номінації міжнародних інституцій та документів за допомогою літерних кодів. Водночас складові скорочення та гібридні утворення, хоча й поступаються ініціальним за частотністю, виконують важливу функцію збереження семантичної прозорості терміна, полегшуючи його розпізнавання та сприйняття в усному дипломатичному спілкуванні. Спостерігається тенденція до уніфікації структурних моделей свідчить про високий ступінь кодифікованості дипломатичного підстилю, що відрізняє його від більш варіативних систем абревіації в інших професійних сферах.

Скорочені одиниці функціонують не як семантично спустошені формальні маркери, а як повноцінні носії складного, багатошарового змісту [1]. Для дипломатичних абревіатур характерною є виражена тенденція до моносемії в межах конкретної терміносистеми, що зумовлено вимогами точності та однозначності міжнародно-правової комунікації. Водночас при переході до ширшого публіцистичного чи загальновживаного контексту ці самі одиниці можуть набувати додаткових конотативних відтінків або ставати джерелом омонімічних колізій, що вимагає від адресата високого рівня фахової компетентності для їхньої адекватної інтерпретації.

Структурно-семантичні особливості абревіацій у професійній комунікації роблять їх ефективним інструментом дипломатичного дискурсу, що поєднує морфологічну компресію з багатою прагматичною навантаженістю.

Структурна організація абревіатур у дипломатичній англомовній термінології являє собою впорядковану систему, в якій кожен тип скорочення підпорядковується відносно стабільним словотвірним моделям [3]. Попри те що абревіація як лінгвістичне явище традиційно розглядалася як периферійний словотвірний процес, дослідження останніх десятиліть переконливо доводять її системний характер і продуктивність у термінологічних підмовах інституційного спілкування. Дипломатичний дискурс становить у цьому відношенні особливо репрезентативний матеріал: висока питома вага абревіатур, їх формальна стандартизованість і чітка прив'язаність до жанрових різновидів документів дозволяють виокремити конкретні структурні моделі та простежити їхню продуктивність на матеріалі реального мовного корпусу.

Абревіації в англомовній дипломатичній термінології утворюють високоорганізовану підсистему, де домінують ініціальні та акронімічні структурні моделі, що забезпечують максимальну компактність при збереженні семантичної точності.

Семантичні особливості абревіацій характеризуються стабільним денотатом і контекстно-залежною конотацією, а їхня інтерпретація ґрунтується на чітких редакційних правилах, професійній конвенції та спільній компетенції дипломатів.

Функціональний вимір абревіацій у дипломатичному дискурсі не зводиться до простої економії мовних засобів. Абревіатури виконують у цьому типі інституційної комунікації комплекс взаємопов'язаних прагматичних функцій, реалізація яких зумовлена специфікою дипломатії як сфери, де мовний вибір є одночасно ритуальним актом, засобом ідентифікації та інструментом владних відносин [5].

Функціонально-прагматичні аспекти використання абревіацій роблять їх незамінним засобом ефективної комунікації в дипломатичному дискурсі: вони забезпечують економію, точність, нейтральність і деліберативну гнучкість у різних жанрах офіційних документів.

Скорочені форми є не просто технічним засобом компресії, а активними учасниками дискурсивного процесу, що виконують ідентифікаційні, термінологічні, евфемістичні, інтертекстуальні та регулятивні функції [4]. Їхнє коректне розуміння і застосування є необхідною умовою повноцінної участі у дипломатичній комунікації.

Отже, абревіації є не лише засобом мовної компресії, але й потужним інструментом сучасного англомовного дипломатичного дискурсу.

Список використаних джерел

1. Баранова С.В., Юркова А.М. Лінгвістичні особливості скорочень. *Language. Literature. Folklore*. 2021. № 2. С. 79–83. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-9594-2021-2-11

2. Дьячок Н., Івко О. Усічення (елізія) чи абревіація у системі словотвору: проблема визначення. *Ukrainian sense*. 2024. С. 41–48. DOI: 10.15421/462403

3. Карамишева І. Структурна та функційна характеристика абревіатур у сучасному медіа-дискурсі (на матеріалі статей BBC та CNN). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31, т. 2. С. 28–34.

4. Кравець К. Ю. Англомовні абревіатури в контексті євроінтеграції України та способи їх перекладу українською мовою. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 61–64.

5. Мацько О. М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 31–36.

Денис Геннадійович Троян
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладаня іноземних мов
Ірина Анатоліївна Гладка

Використання рольових ігор на уроках німецької мови при формуванні іншомовної компетентності

На сучасному етапі розвитку іншомовної освіти в Україні пріоритетним завданням є підготовка учнів до реальної міжкультурної взаємодії. З-поміж усіх видів діяльності на уроці німецької мови саме ігрові технології є найбільш ефективними для повного розкриття внутрішніх можливостей учня, адже прагнення до гри – це природна необхідність кожної активної дитини. В умовах сьогодення, коли через об'єктивні причини обмежуються можливості для живого спілкування, рольова гра стає незамінним інструментом наближення процесу навчання до реальних умов життєдіяльності. Рольова гра дозволяє реалізувати комунікативно-діяльнісний підхід, трансформуючи зовнішній навчальний обов'язок у внутрішню мотивацію до спілкування німецькою мовою.

У контексті комунікативного підходу методологію рольових ігор ґрунтовно розробляли провідні зарубіжні та вітчизняні науковці. Порівняльний аналіз їхніх праць дозволяє виділити кілька ключових векторів.

Адам Блатнер розглядає рольову гру як техніку дослідження реалістичних ситуацій через керовану взаємодію. Він наголошує на важливості безпечного середовища та етапу розминки, щоб студенти могли психологічно комфортно випробовувати різні стратегії поведінки без страху перед помилкою[3].

На більш жорстко структурованому форматі – симуляції фокусується Кен Джонс. На відміну від неформальної гри, симуляція вимагає реальності функції, де учасникам заборонено фантазувати. Вони повинні оперувати виключно наданими фактами. Учитель тут виступає не наставником, а «контролером», який лише скеровує подію[4].

Джилліан Портер-Ладусс визначає гру як найбільш природний спосіб підготовки до непередбачуваності живої комунікації. Вона запропонувала розгорнуту класифікацію ролей: ролі з реального життя (лікар, продавець), власні ролі (учень залишається собою у змодельованій ситуації), ролі непрямого досвіду (журналіст) та фантастичні ролі[5].

Для забезпечення поступового формування компетентності у діалогічному мовленні важливою є класифікація ігор за ступенем керованості згідно з методичною концепцією О. Бігич та співавторів. Відповідно до рівня підготовки учнів, ігри набувають різних форм, зокрема керованих або контрольованих, де учасники використовують повністю готові, запропоновані вчителем репліки або підстановчі таблиці, що зазвичай використовується на етапі реплікування (стандартні запитання-відповіді: *«Wie heißt du?»*

– *«Ich heiße...»*). Згодом доцільно переходити до напівкерованих ігор, під час яких учні отримують лише загальний опис сюжету та своїх ролей через функціональні або структурно-мовленнєві схеми, що вже вимагає часткової самостійності під час побудови мікродіалогів (при замовленні в кафе: *«Was möchten Sie trinken?» – «Ich möchte einen Apfelsaft, bitte»*). На вищому рівні застосовуються вільні або некеровані ігри, де учням пропонується лише тема та розподіляються ролі, а подальший перебіг бесіди є повною імпровізацією. Крім того, для відпрацювання конкретних навичок можуть використовуватися епізодичні ігри, які передбачають розігрування короткого окремого епізоду реального життя[1].

Щодо етапів впровадження рольової гри, то з методичної точки зору процес її проведення розглядається як цілісний цикл керованої взаємодії, що складається з чотирьох основних етапів за О. Бігич. Найважливішим серед них є підготовчий етап, який проводиться у класі та вдома, під час якого вчитель як фасилітатор відбирає ситуації, розробляє дидактичний матеріал у вигляді рольових карток, розподіляє ролі відповідно до темпераменту учнів та встановлює правила. Водночас учні вивчають додаткові дані, повторюють лексику та фрази-кліше. Наступний етап пояснення або орієнтації відбувається безпосередньо перед розігруванням: учитель вводить учнів у контекст ситуації та надає чіткі інструкції, а учні отримують час у мікрогрупах для планування своїх дій чи обговорення необхідного мовного інвентарю. Далі йде етап проведення, тобто власне гра, де весь час відводиться виключно на мовленнєву практику в парах, мікрогрупах або всім класом. На цій стадії учні розігрують змодельовані ситуації, а вчитель виступає лише як непомітний спостерігач. Завершується цей цикл обов’язковим заключним етапом аналізу та рефлексії після гри, під час якого спільно обговорюються сильні та слабкі сторони виступів і аналізуються причини комунікативних збоїв. Такий підсумок є вкрай важливим як для мовців, так і для слухачів, оскільки дозволяє оцінити якість розуміння та реагування у процесі спілкування[1].

Психологічний аспект використання рольових ігор у 6 класі. У віці 11–12 років (6 клас) відбувається зміна провідної діяльності – з навчальної на інтимно-особистісне спілкування з однолітками. Самооцінка стає надзвичайно вразливою, а страх зробити помилку і видатися смішним часто блокує мовленнєву ініціативу. Рольова гра розв'язує це протиріччя через механізм «соціальної маски». Діючи від імені вигаданого персонажа (наприклад, туриста: *«Was kostet das Ticket?»*), дитина отримує відчуття абсолютної психологічної захищеності. Можливі лексичні чи граматичні помилки підсвідомо сприймаються як помилки ігрового образу, а не як особиста невдача учня. Це повністю знімає психологічну напругу, нівелює мовний бар'єр та задовольняє вікову жагу підлітків до експериментів зі своєю ідентичністю[2].

Аналіз науково-методичної літератури та практики викладання доводить, що рольова гра є не просто розвагою, а складним методом формування комунікативної компетентності. Критично важливою умовою успіху є правильна поведінка вчителя під час активної фази гри: вчитель має утримуватися від переривання учнів для виправлення помилок. Зупинка гри заради корекції граматики миттєво руйнує комунікативну суть діяльності і змушує дитину ніяковіти. Абсолютним пріоритетом під час рольової гри є збереження комунікативного потоку та успішне вирішення поставленої проблеми, а не ідеальна мовна форма. Увага має концентруватися на змісті бесіди, тоді як дрібні граматичні неточності фіксуються вчителем та виносяться на заключний етап рефлексії.

Таким чином, використання рольових ігор на уроках німецької мови дозволяє не лише ефективно формувати іншомовну комунікативну компетентність учнів 6 класу, а й узгоджувати процес навчання з їхніми віковими психологічними потребами, перетворюючи заняття на простір для впевненого самовираження та успішної міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. 2013. Режим доступу: https://kmaecm.edu.ua (дата звернення: 10.04.2026).
2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Режим доступу: https://philosophical.cnu.edu.ua(дата звернення: 10.04.2026).
3. Blatner A. Action explorations: Using psychodramatic methods in non-therapeutic settings. Parallax Productions, 2019. Режим доступу: https://blatner.com/ (дата звернення: 10.04.2026).
4. Jones K. Simulations in Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. Режим доступу: https://www.academia.edu/ (дата звернення: 10.04.2026).
5. Porter-Ladousse G. Role Play. Oxford : Oxford University Press, 1987. Режим доступу: https://archive.org/ (дата звернення: 10.04.2026).

Ольга Сергіївна Тулюпа
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності В11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Сергіївна Анненкова

Травма як джерело деструктивної любові у романі Емілі Бронте «Буремний перевал»

Актуальність зазначеної теми полягає в тому, що сьогодні значно зростає інтерес до тих відтінків літератури, які безпосередньо пов'язані з Trauma Studies. У сучасному суспільстві ми все частіше стикаємося з переосмисленням понять любові, залежності та емоційної прив'язаності. Те, що раніше могло сприйматися як сильне почуття, сьогодні часто розглядають як токсичну модель стосунків. Тому аналіз такого твору дозволяє не лише зрозуміти персонажів, а й провести паралелі із сучасністю.

«Буремний перевал», мабуть, чи не одна з найбільш досліджуваних перлин світової літератури. Літературний простір, створений Е. Бронте, привертає увагу багатьох дослідників. Проблематика травми стала основою для появи такого феномену, як травма в літературі. Дослідження цього феномену протягом останніх десятиліть утворюють особливу оптику, яка дозволяє розглядати літературу як простір формування мови травми. Тему травми в літературі проаналізовано в роботах як зарубіжних, так і українських дослідників, зокрема: Ш. Фельман (Shoshana Felman), Л. Педерсон (Lillian Pedersen), Г. Моґлен (Helene Moglen), К. Карут (Cathy Caruth), Дж. Александера (Jeffrey C.Alexander), В. Агеєвої, В. Огієнко, О. Полюхович, Т. Гундорової.

Метою тез виявлення ознак травми та її аналіз як джерела деструктивної любові у романі Е. Бронте «Буремний перевал».

Літературознавці розуміють під травмою прояв негативних наслідків почуттів, що все частіше використовується в сучасному літературознавстві для аналізу психологічного стану персонажів та їхніх взаємин [2, с. 11]. У художній літературі цей феномен часто є основою конфлікту, сприяючи розкриттю складних людських почуттів. Роман Е. Бронте «Буремний перевал» є яскравим прикладом того, як травматичний досвід впливає на долю персонажів і стає коренем деструктивної любові, описаної у творі.

У романі розгортається історія Гітліффа та Кетрін Ерншо, які з дитинства усвідомили свій зв'язок. Гітліфф спочатку постає як персонаж, чия ідентичність сформована в умовах жорстокості та приниження. Його статус прийомної дитини в родині Ерншо, а також пізніше знущання з боку Гіндлі, створюють у ньому глибоке почуття відчуження та ненависті. Образ Гітліффа уособлює роботу травматичної пам'яті. На відміну від інших персонажів, чиї травматичні спогади то зникають, то повертаються, травми Гітліффа залишаються з ним, киплячи та підживлюючи його одержимість помстою. Ця травма впливає на сприйняття ним любові: для Гітліффа вона стає не так джерелом радості, як способом відновлення втраченої влади над своїм життям. Британська літературознавиця Дж. Баркер пише про Кетрін як про особистість, для якої соціальне становище важливіше за внутрішню свободу. Кетрін також зазнає впливу травматичних обставин, хоча її досвід важко порівняти з травматичними переживаннями Гітліффа. На думку науковиці, її любов до Гітліффа інстинктивна та невіддільна від відчуття нею себе [3, с. 221].

Е. Фромм вважав любов цілим мистецтвом, кордони якого проходять між прив'язаністю та незалежністю [4, с. 21–22]. У романі «Буремний перевал» любов між Гітліффом і Кетрін набуває деструктивного характеру саме через травматичний досвід героїв. Для Гітліффа таке кохання до Кетрін становить форму для заповнення емоційної порожнечі. Однак ця любов не є гармонійним мистецтвом; вона має форму залежності й бажання володіння. Гітліфф прагне не лише Кетрін, а й усього того, що вона символізує: визнання, стабільності та соціального статусу. Кетрін, зі свого боку, розглядає Гітліффа як частину своєї ідентичності. Тут доречною буде відома її фраза: «Я – Гітфліфф! Він завжди, завжди в мене на думці…» [1, с. 91]. Вона прагне водночас зберегти зв'язок із Гітліффом і відповідати суспільним очікуванням. Відповідно до ідей Ж. Лакана, позицію Кетрін можна окреслити теорією про розщеплення суб'єкта. Твердження «Я – Гітліфф» говорить про дуальність її особистості. Також ця роздвоєність виявляється в стосунках із Лінтоном. Із ним вона соціальна, з Гітліффом – дика. Вона стає не об'єктом бажання, а тим, чого йому бракує. Така форма стосунків ідеально вписується в модель деструктивної любові в сучасному світі [5, с. 203–207]. Ця подвійність призводить до розпаду її особистості та трагічного фіналу. Історія руйнівного кохання між Гітліффом і Кетрін має істотні наслідки не лише для них самих, але й для оточуючих. Ворожість і ненависть Гітліффа до Гіндлі та родини Лінтонів трансформується в помсту, що охоплює наступні покоління. Його маніпуляції з майном і шлюбами демонструють спробу відновити контроль і помститися за власну травму. Зауважимо, що навіть після смерті Кетрін Гітліффу складно забути її образ. Символізм назви роману «Буремний перевал» також має особливе значення. У романі досліджено, як фізичний стан власності відображає емоційні та психологічні труднощі персонажів із часом. Коли право власності на «Буремний перевал» переходить від родини Ерншоу до Гітліффа, будинок занепадає, відображаючи його власне занурення в темряву.

Отже, роман Е. Бронте «Буремний перевал» залишається важливим джерелом для аналізу складних людських почуттів і стосунків. Його багатогранність дає змогу дослідникам по-новому осмислювати такі теми, як руйнівна сила кохання та токсичні стосунки. Роман демонструє читачам та дослідникам, як нерозв'язані травми можуть перетворити найсвітліші почуття на руйнівну енергію, впливаючи не лише на життя окремих особистостей, а й на долю цілих поколінь. Це робить «Буремний перевал» не лише класичним твором англійської літератури, але й важливим текстом для осмислення ролі психологічного досвіду в людських стосунках.

Список використаних джерел

1. Бронте, Е. Буремний перевал. Харків: Фоліо, 2024. 370 с.
2. Caruth, C. Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. 168 p.

3. Barker, J. The Brontës. London: Weidenfeld & Nicolson, 1994. 1003 p.
4. Fromm, E. The Art of Loving. New York: Harper & Row, 1956. 133 p.
5. Lacan, J. The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis. New York: Norton, 1998. 290 p.

Ольга Сергіївна Тулюпа
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності В11 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Алла Анатоліївна Іщук

Лінгвістичні засоби та прагматичні стратегії реалізації ввічливості в англійській мові

Ввічливість є важливою категорією мовленнєвої комунікації. Це той феномен, який має прикладне значення у неформальному та діловому середовищі. Поняття «ввічливість» окреслено в лінгвістичну категорію у 1973 р., коли була опублікована стаття науковиці Робін Лакофф «The Logic of Politeness: or, Minding Your P's and Q's». У сучасному інформаційному середовищі, де комунікації відбуваються на міжкультурному рівні, коректне використання принципів ввічливості дає змогу уникати незрозумілих ситуацій у діловому спілкуванні.

Класичний підхід до тлумачення категорії ввічливості репрезентований працями таких науковців, як С. Левінсон (S. C. Levinson), П. Браун (P. Brown), Дж. Н. Ліч (G. N. Leech), Р. Лакофф (R. Lakoff). Серед українських мовознавців варто відмітити А. Болотнікову, О. Селіванову, О. Заболотну тощо.

Метою наукової розвідки є дослідження розвитку категорії ввічливості у лінгвістичному дискурсі.

Р. Лакофф, спираючись у своїх наукових розвідках на П. Грайса, висвітлила два відомі правила прагматичної концепції: «висловлюйтеся чітко» та «будьте ввічливими». Друге прагматичне правило базується на трьох постулатах: не нав'язуй своєї думки (don't impose), надай співрозмовнику можливість вибору (give options) та будь доброзичливим (make the listener feel good, be friendly) [1]. Подальший розвиток теорії був представлений у працях Дж. Ліча. Науковець формулює 6 принципів: максима такту, максима благородства, максима схвалення, максима скромності, максима згоди та максима симпатії. Матриця показує прагматичний спосіб реалізації ввічливості, що створює умови для соціального балансу у спілкуванні [3, с. 120]. Також класичним маркером реалізації ввічливості вважається концепція «обличчя» за П. Браун та С. Левінсон. Ідея даної концепції полягає в тому, що вона формує наш соціальний портрет у суспільстві. Науковці виділяють чотири важливих стратегії:

1. пряма стратегія (bald on record): мовець свідомо не пом'якшує різкість висловлювання через вищий соціальний статус, оскільки він не вважає за потрібне дбати про збереження "обличчя" адресата;

2. непряма стратегія (off-record): мовець за допомогою натяків та непрямих висловлень спонукає адресата самостійно зрозуміти зміст, щоб уникнути прямого мовленнєвого акту, який міг би загрожувати його "обличчю";

3. стратегія позитивної ввічливості (positive politeness): демонстрація позитивного й доброзичливого ставлення до співрозмовника, визнання його "обличчя" та підтримка оптимістичного тону взаємодії;

4. стратегія негативної ввічливості (negative politeness): співрозмовник визнає та поважає “обличчя” адресата, але, здійснюючи вплив, що може обмежити його свободу дій, змушений застосовувати відповідні стратегії, аби мінімізувати цей вплив [2, с. 311-321].

Лінгвістичні засоби мають три структурні рівні: лексичний, граматичний та синтаксичний. Лексичні засоби можуть бути виражені звертаннями, словами ввічливості та подяки, проханнями. На граматичному та синтаксичному рівні часто розглядаються часові форми дієслів, модальні дієслова, використання умовного способу, непрямі запитання, заперечні запитання. З погляду синтаксису ввічливість реалізується через використання питальних, спонукальних та окличних конструкцій, у яких особливу роль відіграє смислова трансформація питальних речень, тобто їхня транспозиція [3, с. 80–120].

Категорія ввічливості в лінгвістичному дискурсі пройшла шлях еволюції, починаючи з минулого століття. Норми ввічливої мовленнєвої поведінки, які функціонують у повсякденному та діловому спілкуванні, стали предметом системного наукового осмислення в лінгвістиці. Дослідження цієї проблематики має міжнародний характер, що зумовлено важливою роллю англійської мови як засобу міжкультурної комунікації та глобальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Lakoff, R. The Logic of Politeness: or, Minding Your P's and Q's [Електронний ресурс]. *Papers in Linguistics*. 1973. Vol. 9, No. 1. Режим доступу: https://tinyurl.com/lakoff-1973 (дата звернення: 18.04.2026).
2. Brown, P., Levinson, S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
3. Leech G. N. Principles of Pragmatics / Geffry Leech. London : Longman, 1983. 250 p.

Вікторія Василівна Фещенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Алла Андріївна Астахова

Жанрова та художня своєрідність роману Деніела Кіза «Квіти для Елджернона»

Роман Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» (1959) належить до тих творів американської літератури другої половини XX ст., жанрова природа яких залишається дискусійною. Традиційно твір розглядається в контексті наукової фантастики – зокрема, такими дослідниками, як Т. Клересон, Е. Джеймс, Р. Шоулз, а українська дослідниця І. Разуменко визначає його як зразок інтелектуальної фантастики з психологічним елементом. Водночас художній світ роману в цілому залишається недостатньо вивченим.

Попри наявність фантастичних елементів – ідеї штучного підвищення інтелекту, наукового експерименту та «ефекту Елджернона-Гордона» – фантастика виконує допоміжну художню функцію. Р. Шоулз зазначає, що науковий елемент у подібних творах функціонує не як основна жанрова ознака, а як засіб дослідження моральних і соціальних проблем [4], що цілком відповідає художній логіці роману Кіза: головна тема тут – не наука, а людина та її внутрішній світ.

Образ головного героя та ставлення до нього суспільства розкривають соціальну проблематику. Чарлі Гордон сприймається вченими не як особистість, а як об'єкт досліду разом із лабораторною мишею Елджерноном. Як зауважують Астіантіх та Єтті, особистість головного героя формується саме через зіткнення із соціальним середовищем, а не через науковий експеримент [1]. Через долю Чарлі автор ставить принципове питання: чи виправдовує науковий прогрес нехтування людяністю?

Провідною жанровою домінантою роману є психологізм, показаний через форму щоденникових записів. За свідченням самого Кіза, цей спосіб передачі оповіді був свідомим художнім рішенням: автор прагнув, аби читач бачив світ виключно очима Чарлі, щоб зазирнути в внутрішій світ героя і познайомитись з його думками без посередника. [3, 172]. Мовна еволюція персонажа – від орфографічно недосконалих ранніх записів до граматично зрілого мовлення і знову до спрощення – слугує психологічним засобом відображення внутрішніх змін героя. Трагічний конфлікт твору є типовим для соціально-психологічного роману: здобутий інтелект перетворився не на зв’язок між Чарлі та світом, а на нездоланну стіну, позбавивши його емоційної близькості, відчуття належності та внутрішнього спокою.

Сюжет роману виявляє подібність до казковості: герой отримує особливий «дар» і проходить випробування, а миша Елджернон відіграє роль помічника, водночас пророкуючи його майбутнє. Схожу тему переживає й герой казки Андерсена «Гидке каченя» – неприйняття оточення та внутрішні зміни, – але там є щасливий кінець, якого у романі немає. Роман також нагадує притчу: шлях Чарлі спонукає замислитися над важливими питаннями – чи варто втручатися в природу людини і що важливіше: розум чи людяність? Проте, на відміну від класичної притчі, автор не пропонує готової моралі, залишаючи читача наодинці з цими роздумам.

Отже, роман Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» яскраво ілюструє одну з головних тенденцій сучасного літературного процесу – жанровий синтез. Твір не вкладається в рамки жодного одного жанру, натомість органічно поєднує риси кількох. Фантастичний елемент – експериментальна операція та штучне підвищення інтелекту – є художнім інструментом для дослідження реальних людських проблем. Соціально-побутовий аспект розкривається через ставлення суспільства до Чарлі: дегуманізацію з боку вчених, відчуження з боку колег, етичні питання щодо меж наукового прогресу. Психологічний вимір реалізується через форму щоденникових записів, які дозволяють простежити внутрішню еволюцію героя. А елементи ж казки й притчі узагальнюють історію, підносячи її до рівня філософських роздумів про людську природу та цінність інтелекту, але при цьому фінал залишається відкритим для різних інтерпретацій.

Список використаних джерел

1. Astiantih, S., & Yetty. (2021). The Main Character’s Personality in Daniel Keyes’ Flowers for Algernon. ELS Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities, 4(2), 148–152.
2. Keyes, D. (1966). Flowers for Algernon (311 p.). Harcourt.
3. Keyes, D. (2004). Algernon, Charlie, and I: A Writer’s Journey. Harvest-Harcourt.
4. Scholes, R. (1975). Structural Fabulation: An Essay on Fiction of the Future. University of Notre Dame Press.

Євгенія Олександрівна Фисун
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Анатоліївна Блинова

Лексико-граматичні особливості заголовків англомовних газет

Заголовок у газетному дискурсі трактують як елемент тексту, що перебуває у тісному зв'язку з іншими складниками цієї системи. Він посідає стилістично вагому позицію, адже називає матеріал і надає початкове уявлення про його зміст. Відповідно до форми, стилю та жанру публікації заголовок вирізняється різними структурно-семантичними особливостями й виконує низку функцій [4, с. 271]. Значущість заголовка підкреслював, зокрема, І. Кочерга. На його думку, назва, попри свою лаконічність, є своєрідною концентрацією змісту, «душею» твору, а тому вимагає великої майстерності, щоб у кількох словах передати його сутність. Вона має бути точною, короткою, виразною й органічно випливати із сюжету, характерів персонажів або провідної ідеї твору [2, с. 211]. Заголовок поєднує інформативну і впливову функції: повідомляє про подію і формує первинне сприйняття матеріалу.

Матеріалом дослідження слугують заголовки англомовної газети *The New York Times* за лютий–квітень 2026 року. *Аналіз структури заголовків дає змогу простежити типові лексико-граматичні моделі, характерні для сучасного публіцистичного мовлення.* Для заголовків англомовної преси характерні лаконічність, висока інформативна щільність, прагнення до мовної економії та експресивність. Це зумовлює часте використання еліптичних конструкцій, пропуск службових слів, допоміжних дієслів і артиклів. «Часте звернення до еліптичних конструкцій у газетних заголовках зумовлене їхньою здатністю передавати зміст максимально стисло та водночас зацікавлювати читача. Така побудова, по-перше, відповідає ключовій вимозі до заголовка – його лаконічності. По-друге, вона допомагає зосередити увагу на найсуттєвішому, усуваючи другорядні деталі, що підсилює вплив повідомлення й полегшує його сприйняття» [1, с. 45]. Наприклад: *"Ship 'Spoofing' in Strait of Hormuz May Compound Confusion"* [10].

Помітною є також тенденція до номінативності, що проявляється у переважанні іменників і словосполучень на їх основі. Прикладом можуть слугувати заголовки: *"Trump's Erratic Behavior and Extreme Comments"* [6], *"The President, Jesus and the Pope"* [11] – в них немає жодного присудка, проте читач отримує чітку картину завдяки насиченій іменній групі, а у першому випадку – ще й з прикметниками, що дають оцінку. Лексично заголовки аналізованого видання тяжіють до використання сильних дієслів із чіткою семантикою дії: *fire* (звільняти), *threaten, kills, blocks, slams*: *"Trump* ***Killed*** *the One Thing That Made Filing Taxes Easier"* [5]; *"Thousands of Flights Are Canceled as Storm* ***Slams*** *Northeast Airports"* [7]; *"Man* ***Threatened to Kill*** *President Trump With Sword, Officials Say"* [9]; *"President Threatens to* ***Fire*** *Fed Chief if He Does Not Resign"* [12]. Ці дієслова точно передають зміст, посилюють емоційний тон матеріалу. Показовий приклад – згадуваний вже заголовок *"Trump's Erratic Behavior and Extreme Comments"*: замість нейтрального *unusual* редактори обирають *erratic* – лексему-прикметник з чіткою оцінною конотацією.

Найпродуктивнішою граматичною моделлю є використання речень без дієслова-зв'язки або допоміжних дієслів, де часова форма дієслова Present Simple замінює поточний або нещодавно завершений стан речей, що створює ефект актуальності. Вживання теперішнього часу наближає події до читача, робить його ніби учасником

цих подій і тим самим підсилює інтерес до опублікованого матеріалу» [3, с. 158]: "Vance Again Attacks Pope Over Iran War Criticism" [12]; *"Iran **Threatens** Retaliation Over U.S. Blockade"* [8]; *"Virginia Governor **Ends** Tax Breaks for Confederate Groups"* [13].

Отже, проведений аналіз заголовків *The New York Times* за лютий–квітень 2026 року засвідчує, що їхні лексико-граматичні особливості підпорядковані єдиній меті – передати максимум змісту в мінімумі форми, при цьому залишатися впливовими. Граматична компресія реалізується через еліпсис, службові слова і допоміжні дієслова, номінативні конструкції та вживання часової форми Present Simple. На лексичному рівні визначальними є конкретність і виразність: сильні дієслова з чіткою семантикою дії та прикметники з оцінною конотацією передусім спрямовані на зацікавлення читача і привернення його уваги, і лише потім їм відводиться інформаційно-роз'яснювальна функція – донесення до читача короткого змісту статті.

Список використаних джерел

1. Коваленко А. М. Заголовок англомовного журнального мікротексту-повідомлення: структура, семантика, прагматика: дис. канд. філол. наук: Київськ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2002. 187 с.
2. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври / голова ред. А. Волков. 2001. 634 с.
3. Пампура С. Ю. Мова англійських газетних заголовків: особливості перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 41(2). С. 157–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_41(2)__40 (дата звернення: 15.04.2026).
4. Торговець Ю. І. Функціональні особливості заголовків текстів соціально-політичного есе. *Науковий Вісник Чернівецького університету*. Серія: Германська філологія. Вип. 692–693. С. 270–274.
5. Appelbaum B. Just What We Needed, a More Annoying Tax Season. *The New York Times*. 2026. 5 April. P. 9. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/04/opinion/taxes-trump-direct-file-tax-day-april.html (date of access: 15.04.2026).
6. Baker P. Trump's Erratic Behavior and Extreme Comments Revive Mental Health Debate. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/13/us/politics/trump-mental-fitness-25th-amendment.html?searchResultPosition=1 (date of access: 15.04.2026).
7. Chokshi N., Yeğinsu C. Thousands of Flights Are Canceled as Storm Slams Northeast Airports. *The New York Times*. 2026. 24 February. P. 4. URL: https://www.nytimes.com/2026/02/23/business/flights-canceled-new-york-new-boston-blizzard.html?searchResultPosition=5 (date of access: 15.04.2026).
8. Iran War Live Updates: Iran Threatens Retaliation Over U.S. Blockade. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/live/2026/04/15/world/iran-war-trump-us-israel (date of access: 15.04.2026).
9. Kirk R. Man Threatened to Kill President Trump With Sword, Officials Say. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/01/us/trump-kill-threats-fbi-sword.html?searchResultPosition=1 (date of access: 15.04.2026).
10. Livni E. Ship 'Spoofing' in Strait of Hormuz May Compound Confusion. *The New York Times*. 2026. 14 April. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/14/world/middleeast/strait-of-hormuz-naval-blockade-ship-spoofing.html?searchResultPosition=1 (date of access: 15.04.2026).
11. Silver M. G. The President, Jesus and the Pope. The New York Times. 2026. 15 April. P. 23. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/14/opinion/trump-jesus-pope.html?searchResultPosition=2 (date of access: 15.04.2026).
12. Trump Administration Live Updates: President Threatens to Fire Fed Chief if He Does Not Resign. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/live/2026/04/15/us/trump-news (date of access: 15.04.2026).

13. Venarchik A. Virginia Governor Ends Tax Breaks for Confederate Groups. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2026/04/14/us/virginia-tax-breaks-confederate.html (date of access: 15.04.2026).

Юлія Юріївна Фисюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Ірина Анатоліївна Блинова

Лексико-семантична структура англомовної ділової кореспонденції

Основним засобом обміну інформацією між державним органами, установами, службовими та приватними особами є ділова кореспонденція. В англомовному середовищі вона охоплює широкий спектр жанрів, зокрема законодавчі акти, угоди, протоколи, листи, електронні повідомлення, контракти, звіти тощо. Її лексичний склад постійно розвивається під впливом глобалізації, цифрових технологій та інтеграції нових економічних концепцій. Необхідність вивчення проблем ділової кореспонденції обумовлена ростом міжкультурних зв'язків у сучасному світі, що призводить до інтенсифікації інформаційного обміну у сфері професійної комунікації.

Серед рис англійської ділової мови можна виокремити специфічну семантику термінів, активне використання багатозначних лексичних одиниць, а також застосування іменникових словосполучень, складних слів, абревіатур та фразових дієслів [1]. Водночас є тенденція до спеціалізації загальної лексики, де слова набувають конкретних значень залежно від контексту ділового дискурсу.

Зазначимо такі ознаки ділової кореспонденції, як: 1) об'єктивність; 2) конвенційність; 3) інструментальність; 4) прагматичність. Для ділової кореспонденції зазвичай використовують спеціальні бланки, реквізити яких мають постійну інформацію. Стилістичною нормою ділової кореспонденції є стандартизація, яка фіксується лексико-фразеологічно та синтаксично. Відомо, що ділове мовлення характеризується подібністю мовленнєвих засобів та їх частотністю, а це спричиняє появу кліше та стандарту [2, с. 162].

Матеріалом для дослідження слугували бізнес-листи, офіційні листи, звіти 2025–2026 років.

Наприклад, у бізнес-листі *"Sincere Apologies – Project Delivery Delay"* продемонстровано типові риси ділового стилю, а саме: відсутність емоційно забарвлених слів, використання нейтральної та формальної лексики, орієнтація на чіткість і професійність комунікації*:*

Dear Mr. Patterson,

I am writing to personally apologize for the unexpected delay in delivering the website redesign project scheduled for May 25th, 2025. I take full responsibility for this setback.
The delay was caused by:
Database migration security protocols
Third-party API compatibility issues
Extended quality assurance testing

Our corrective measures:
Additional senior developers assigned
15% discount on final invoice
3 months complimentary maintenance
Guaranteed delivery by June 8th
I would welcome a call to discuss any concerns.

Respectfully,
James Morrison
Project Manager [4].

Варто зауважити, що у цьому листі використано також спеціалізовану лексику, характерну для ІТ-менеджменту: *website redesign project, database migration, security protocols, quality assurance testing*. У тексті є клішові мовні конструкції, які характерні для бізнес-комунікації, як-от: *"I am writing to personally apologize; I take full responsibility; I would welcome a call"*.

Лексика у листі організована за кількома смисловими полями, що забезпечує логічність і послідовність викладу. Проблему описано такими словами, як *delay, setback, issues*, які позначають ускладнення в реалізації проєкту. Для семантичного поля «причини» використано лексеми *migration, compatibility, testing*, це конкретизує джерела виникнення проблеми. Автор відображає позицію виправити ситуацію за допомогою таких мовних одиниць, як *apologize, responsibility, corrective measures.*

Наведемо за приклад офіційний лист "Requirement of New Books for the Store":

24, Crosby Lane
Bangalore 600045
12th May, 2025
The Manager
Zack Publishing House
Mumbai 400012
Subject: Requirement of new books for the store
Dear Sir,

I have received the books that you sent last week. The books are in perfect condition, and they were delivered on time. Owing to the great service rendered, I would like to order more books that would be a great addition to the wide range of books available at my store. Given below is a list of books that I would like to purchase: A Brief History of Time, Treasure Island, Wuthering Heights. I shall be grateful if you could send me copies of these books as mentioned by VPP as early as possible to the address given.

Thank you in advance.
Yours faithfully,
Signature
Manish Malhotra
Manager
Read More Book Store [3].

У цьому тексті є типові для ділової кореспонденції кліше: *"I have received the books; I would like to order; I shall be grateful if you could send"*. Семантичне поле отримання та оцінки представлено словами *received, perfect condition, delivered on time*, які підкреслюють позитивний досвід співпраці. Поле замовлення реалізовано через лексеми *order, purchase, copies*, що виражає основну мету листа. Поле прохання та очікування втілено у словах *send me, as early as possible*, що вказує на бажаний результат комунікації.

Приклад листа-звіту "Artificial Intelligence and Human Rights Harms":

The explosion of generative artificial intelligence (AI) tools, easily accessible to the public, has continued at an unbridled pace, 2025 seeing the release of numerous new models

from Big Tech companies, such as Google, Meta and Microsoft, and major AI players, such as Anthropic and OpenAI. Creating and operating the vast physical infrastructure necessary to achieve industry and investor goals on AI, including the building of data centers, has led to increasing exploitation of natural resources, such as minerals for hardware and water for cooling, and of energy. The human rights impacts have included environmental degradation around data centers and the erosion of labour rights. Governments should enact binding, enforceable and human rights-based regulation to govern AI systems, including a ban on the development and deployment of AI systems that are incompatible with international human rights law [5].

У тексті є велика кількість спеціалізованої лексики з різних сфер:

- технології та ШІ (*generative artificial intelligence, AI tools, models, data centers*);
- економіки та індустрії (*industry goals, investor goals*);
- прав людини та політики (*human rights impacts, regulation*);
- екології (*natural resources, environmental degradation, water for cooling*).

У звіті використано типові мовні формули: *has continued at an unbridled pace, has led to increasing exploitation*, *in response*, *remains inadequate*, *have continued to invest*, *should enact binding regulation.*

Семантичне поле технологічного розвитку охоплює такі одиниці, як *AI tools, models, infrastructure, data centers*, що описують стрімке зростання індустрії штучного інтелекту.

Поле ресурсів та екології представлено словами *natural resources, minerals, water, energy, environmental degradation*, які акцентують увагу на негативному впливі технологій на довкілля. Семантичне поле прав людини та праці включає *human rights impacts, labour rights, working conditions*, що підкреслює соціальні наслідки розвитку штучного інтелекту. Поле регулювання та політики реалізується через лексеми *regulation, governance, guidelines, legislative safeguards*, що відображає спроби контролювати технології на державному рівні.

Отже, для англомовної ділової кореспонденції характерні чітка організована лексико-семантична структура, яка забезпечує ефективність професійного спілкування. Вона ґрунтується на використанні нейтральної та спеціалізованої лексики, усталених мовних кліше та чітко структурованих семантичних полів. Перспективами для майбутніх досліджень є вивчення впливу цифрових технологій на мовні особливості бізнес-комунікації, аналіз галузевої специфіки лексики в різних професійних сферах, дослідження міжкультурних відмінностей у діловому листуванні, застосування комп'ютерних методів для аналізу лексико-семантичних структур.

Список використаних джерел

1. Кацавець Г. Мова ділових паперів: підруч. для студ. вищих навч. закл. М-во освіти і науки України. 4-е вид., перероб. і доп. Київ: Алерта, 2008. 320 с.

2. Левчук О. Лексико-семантичні особливості перекладу текстів офіційно-ділового стилю. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. 65. Т. 2. С. 162–167.

3. Formal Letter Writing Guide 2025. URL: https://www.scribd.com/document/862078683/LETTER-WRITING-2025-2026

4. Professional Email Examples in English: Complete Guide with Templates. URL: https://breakintoenglish.com/business-english/professional-email-examples-in-english-complete-guide-with-templates/

5. The State of the World's Human Rights: April 2026. URL: https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/0320/2026/en/

Катерина Олексіївна Химай
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
германських мов і міжкультурної комунікації
Оксана Миколаївна Василенко

Семантичні втрати та лексичні трансформації в англомовних перекладах поезії Михайля Семенка

Дослідження особливостей відтворення футуристичної поезії іншою мовою є актуальним завданням сучасної лінгвістики. Творчість Михайля Семенка, яка базується на деструкції традиційної мовної норми, створює низку перекладацьких труднощів. У цій роботі проаналізовано англомовні переклади О. Ільницького, Я. Славутича, О. Кіна та М. Девіса з метою виявлення типових лексичних трансформацій та неминучих семантичних втрат.

Основним чинником, що зумовлює семантичні втрати, є відмова Семенка від класичної поетичної мови на користь урбанізмів та технічної лексики. У вірші «System» (1922) спостерігається поєднання текстового та візуального компонентів. Головною трансформацією в перекладі О. Кіна та М. Девіса виступає графічна адаптація. Перекладачі зберігають просторову орієнтацію лексем, проте при цьому втрачається специфічне ідеологічне навантаження термінів. Зокрема, лексема «KOBZAR» в англомовному середовищі сприймається як посилання на власну назву, тоді як у Семенка вона несе семантику заперечення етнографічного канону, що є ключовим для розуміння панфутуризму.

Лексичні трансформації часто зумовлені відмінностями в асоціативних полях мов. У перекладі вірша «Snowflakes» О. Ільницьким спостерігається застосування лексичної заміни. Рядок «My heart snuggles in the fur» передає денотативне значення, проте нівелює авторську іронію, закладену в оригіналі. Семантична втрата тут полягає у зміні емоційного регістра: авангардне огрублення почуттів замінюється традиційною для англійської поезії ліричною конотацією.

Окрему групу трансформацій становлять граматичні та синтаксичні зміни. У віршах «Monday» та «The Card» (переклад Я. Славутича) перекладач вдається до перестановки членів речення для збереження ритмічної структури. Це призводить до певної «стилістичної нормалізації» тексту. Семенко свідомо порушував синтаксис, щоб підкреслити динаміку нової епохи; у перекладі ж текст стає більш структурованим та логічно завершеним, що суперечить футуристичній установці на розкуте слово.

Аналіз вірша «Intérieur: Poème objectif» демонструє використання експлікації (описового перекладу). Наприклад, термін «electric theaters» (кінематограф) у перекладі О. Ільницького є вдалим історичним відповідником, проте він не повністю відтворює конотацію «електрики» як метафори соціального вибуху, що була характерною для українських футуристів 1920-х років. Тут маємо справу з частковою втратою експресивного компонента значення.

Також варто згадати візуальну поезію («поезомалярство»). У вірші «Speech» (1922) перекладачі стикаються з неможливістю повної еквівалентності через граматичні правила англійської мови. Авторське мале «я», яке в оригіналі символізує розчинення особистості в колективному русі, в англійському перекладі змушене ставати великим «I», що змінює акцент із футуристичної анонімності на індивідуалізм.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що переклад поезії М. Семенка вимагає пріоритетного застосування функціональних заміни та графічних адаптацій. Семантичні

втрати є найбільш відчутними на рівні культурних та ідеологічних підтекстів, оскільки футуристичний жест руйнування традиції важко відтворити в іншій мовній системі без втрати його радикальності.

Список використаних джерел

1. Семенко М. Вибрані твори / упоряд. Анна Біла. Київ: Смолоскип, 2010. 149 с.
2. New York Elegies: Ukrainian Poems on the City / Ed. by Ostap Kin. Boston: Academic Studies Press, 2019. 250 p.
3. Semenko M. 6 poems [Electronic resource] / Trans. by Yar Slavutych, Oleh S. Ilnytzkyj. URL: https://www.scribd.com/document/56511298/Mikhaylo-Semenko-6-poems (accessed 09.04.2026).
4. Ilnytzkyj O. S. Ukrainian Futurism, 1914–1930: A Historical and Critical Study. Cambridge: Harvard University Press, 1997. 482 p.

Анна Анатоліївна Хребтань
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Юлія Миколаївна Холодна

Інтерактивні методи формування ціннісних орієнтацій дев'ятикласників (на прикладі фінальних етапів вивчення роману О. Бальзака "Батько Горіо)

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично довести ефективність використання інтерактивних прийомів і творчих навчальних ситуацій як засобу формування ціннісних орієнтацій учнів 9 класу на підсумковому етапі вивчення роману Оноре де Бальзака «Батько Горіо».

У сучасному інформаційному просторі, де підлітки щодня стикаються з агресивним впливом блогерів та частою підміною істинних моральних цінностей, культом швидкого матеріального успіху, уроки літератури набувають особливого виховного значення. Питання формування ціннісних орієнтацій, розвитку емпатії та критичного мислення на уроках зарубіжної літератури ґрунтовно досліджували такі науковці, як Я. Ружевич, О. Дем’яненко, Л. Мірошниченко, І. Бех та інші. Проте практична реалізація цих завдань під час опрацювання творів великого епічного жанру у 9 класі потребує відходу від традиційної трансляції знань та переходу до активних моделей взаємодії з текстом.

Підсумковий урок вивчення літературного твору (уроки узагальнення та систематизації знань) відіграє вирішальну роль у формуванні світогляду учнів. Спираючись на дослідження Я. Ружевич, можемо стверджувати, що формування ціннісних орієнтацій на цьому етапі має обов’язково фокусуватися на глибокому узагальненні та персоналізації досвіду. Учень разом із переказом сюжетних ліній отримує завдання свідомо співвіднести складні морально-етичні орієнтири роману (жертовність батьківської любові, людську гідність, ціну життєвого успіху, безпринципний кар'єризм) із власним життям та викликами сьогодення [3]. За умови такого активного осмислення моральний досвід класичної літератури успішно інтегрується в особистий емоційний та соціальний досвід підлітка.

Роман Оноре де Бальзака «Батько Горіо» є твором великого епічного жанру, у якому закладена глибока морально-етична проблематика, яка дозволяє організувати змістовний диспут. Письменник-реаліст не дає прямих дидактичних оцінок, а майстерно показує поетапний процес деградації особистості під тиском соціального середовища. Для трансформації абстрактних філософських понять у предмет живої дискусії на підсумковому уроці з вивчення роману ми пропонуємо застосувати інтерактивний прийом рольової гри – «Суд над амбіціями Ежена де Растіньяка».

Доцільність застосування цього прийому виправдана тим, що об'єктом аналізу стає не просто вигаданий персонаж, а сама життєва стратегія кар'єризму через призму гострого проблемного питання: «Растіньяк: жертва жорстоких законів Парижа чи свідомий злочинець?». Вчитель на підсумковому етапі вивчення твору поділяє клас на три робочі групи, створюючи навчальну ситуацію. «Сторона обвинувачення» доводить факт морального падіння юнака, наголошуючи на його цинічних маніпуляціях родиною та готовності толерувати зло. Ця група у своїх виступах відстоює такі цінності, як чесність та відповідальність за власні вчинки. «Сторона захисту» шукає виправдання, акцентуючи на руйнівному впливі суспільства, апелюючи до емпатії та милосердя (наприклад, наводячи як аргумент самостійний догляд Растіньяка за помираючим батьком Горіо у фіналі). Третя група, «Присяжні», виступає у ролі незалежних арбітрів. Заповнюючи індивідуальні «Бюлетені совісті», вони оцінюють аргументи обох сторін і виносять вердикт життєвій стратегії Растіньяка, що є прямим актом їхнього особистісного ціннісного вибору.

Для застосування цього інтерактивного прийому учням пропонується безперервна робота з першоджерелом: вони аргументують та підтверджують власну позицію відповідними прикладами та цитатами з тексту роману [1]. Це формує предметну читацьку компетентність і перешкоджає відхиленню дискусії від літературної основи. Додаткове залучення прийому «перехресного допиту свідків» (учнів у ролях каторжника Вотрена та чесного студента-лікаря Б'яншона) дозволяє глибше проаналізувати полярні життєві філософії та дає сторонам додаткові аргументи для переконання присяжних.
Проте варто зазначити: лише колективної взаємодії недостатньо для повноцінного засвоєння цінностей. Оскільки під час рольової гри переважає емоційне та відкрите висловлення думок, після її завершення пропонується перехід до індивідуальної, спокійної рефлексії. Дослідниця О. Дем'яненко підкреслює, що прийоми творчої письмової рефлексії (написання есе, листів) ефективно розвивають креативне мислення школярів і дозволяють їм вербалізувати ті інтимні переконання, які вони могли не наважитися озвучити під час публічних дебатів [2].

Для остаточного закріплення ціннісних орієнтирів моделюємо ситуацію психологічного вибору, пропонуючи дев'ятикласникам одне з трьох письмових творчих завдань. Перший варіант – застосування прийому написання есе-роздуму на тему «Чи вартий успіх втрати власного Я?», який спрямований на розвиток аналітичного мислення та розуміння цінності людської гідності. Другий варіант – використання прийому «Лист у минуле» (поради Ежену де Растіньяку в день його приїзду до пансіону Воке) апелює до емпатії підлітків, спонукаючи їх самостійно сформулювати моральні застереження. Третій варіант – створення «Альтернативного фіналу» роману. Описуючи інший, конструктивний шлях головного героя після трагічних подій на кладовищі Пер-Лашез, учень виступає співавтором письменника і свідомо проєктує систему позитивних моральних цінностей.

Отже, результати нашого дослідження дозволяють зробити обґрунтований висновок: комплексне поєднання інтерактивних прийомів (від колективної рольової гри-суду до індивідуальної письмової творчої рефлексії) робить підсумковий етап вивчення роману особистісно значущим для учнів. Моделювання проблемних навчальних ситуацій під час аналізу епічного твору О. де Бальзака не лише забезпечує ґрунтовне засвоєння художнього тексту, а й формує психологічне та моральне підґрунтя для виховання таких

ключових ціннісних орієнтацій, як чесність, милосердя, повага до людської гідності та відповідальність за власні рішення. Зробивши такий моральний вибір на прикладі літературного героя, у майбутньому дорослому житті старшокласники будуть здатні керуватися цими цінностями усвідомлено та незалежно.

Список використаних джерел

1. Бальзак О. де. Батько Горіо : роман / пер. з фр. Київ: Дніпро, 1989. 254 с.
2. Дем'яненко О. О. Творчі завдання на уроках зарубіжної літератури як засіб розвитку креативного мислення учнів. *Всесвітня література в школах України*. 2016. № 5. С. 40–44.
3. Ружевич Я. І. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2012. 256 с.

Тетяна Олександрівна Черниж
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладаня іноземних мов
Оксана Богданівна Кодалашвілі

Гра як засіб формування англомовної граматичної компетентності учнів основної школи

Інтенсифікація процесів глобалізації та зростання ролі англійської мови як засобу міжкультурної комунікації зумовлюють необхідність підвищення якості іншомовної підготовки учнів основної школи, що передбачає не лише формування лексичних навичок, але й оволодіння граматичною системою мови на функціональному рівні. Граматична компетентність, яка визначається як здатність доречно використовувати граматичні структури відповідно до комунікативних намірів і мовленнєвих ситуацій, виступає ключовим компонентом іншомовної комунікативної компетентності. Водночас традиційні методи навчання граматики, орієнтовані на механічне засвоєння правил і виконання репродуктивних вправ, доволі часто не забезпечують достатнього рівня мотивації учнів, що негативно позначається на результативності навчального процесу.

Сучасна дидактика іноземних мов актуалізує необхідність пошуку ефективних методичних підходів, здатних поєднувати когнітивний, діяльнісний і мотиваційний аспекти навчання. У зазначеному контексті гра розглядається як один із провідних засобів організації навчальної діяльності, що сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, формуванню стійкого інтересу до навчання та створенню умов для природного засвоєння мовних структур. Використання ігрових технологій у процесі формування англомовної граматичної компетентності набуває особливої значущості в умовах основної школи, де провідними психологічними характеристиками учнів виступають емоційність, потреба у взаємодії та схильність до діяльнісного навчання.

Формування англомовної граматичної компетентності учнів основної школи передбачає поетапне оволодіння граматичними знаннями, навичками та вміннями, що забезпечують правильне та доцільне використання мовних структур у різних комунікативних ситуаціях. В процесі формування і розвитку граматичної компетентності дуже важливим є етап розвитку граматичних навичок, тобто автоматизовані компоненти мовленнєвої діяльності, основу яких складають мовні стереотипи, що формуються в результаті постійного використання мови [3]. З огляду на психолого-педагогічні

особливості учнів цього віку, ефективність засвоєння граматики значною мірою залежить від рівня залученості учнів до навчального процесу, що досягається шляхом використання інтерактивних та ігрових форм роботи.

Гра як дидактичний засіб характеризується наявністю чітко визначеної мети, правил, умов виконання та елементів змагальності, що забезпечують високий рівень мотивації та активності учнів. У процесі навчання англійської мови гра виконує низку функцій, серед яких особливого значення набувають мотиваційна, комунікативна, когнітивна та розвивальна. Мотиваційна функція проявляється у створенні позитивного емоційного фону, що сприяє зниженню рівня тривожності та страху помилки. Комунікативна функція реалізується через організацію мовленнєвої взаємодії між учнями, що забезпечує практичне застосування граматичних структур у мовленні. Когнітивна функція пов'язана з активізацією мисленнєвих процесів, зокрема аналізу, синтезу, узагальнення та порівняння мовних явищ [2]. Розвивальна функція полягає у формуванні мовленнєвих, інтелектуальних і соціальних умінь.

Ефективність використання гри у формуванні граматичної компетентності визначається відповідністю ігрових завдань навчальній меті та рівню підготовки учнів. Ігрові методи доцільно інтегрувати на різних етапах формування граматичних навичок: на етапі презентації нового матеріалу, під час його тренування та на стадії автоматизації. На етапі ознайомлення з новими граматичними структурами ігрові прийоми сприяють індуктивному засвоєнню правил, коли учні самостійно формулюють граматичні закономірності на основі мовного матеріалу. На етапі тренування використання ігор забезпечує багаторазове повторення граматичних структур у варіативних умовах, що сприяє їх закріпленню. На етапі автоматизації ігрові завдання спрямовуються на використання граматики у мовленнєвих ситуаціях, наближених до реального спілкування.

Серед найбільш ефективних ігрових форм у навчанні граматики виокремлюються рольові ігри, мовленнєві ігри, граматичні квести, ігри на заповнення пропусків у контексті, трансформаційні ігри та комунікативні симуляції. Рольові ігри забезпечують моделювання реальних комунікативних ситуацій, у межах яких учні застосовують граматичні структури відповідно до заданих ролей. Мовленнєві ігри спрямовані на розвиток спонтанного мовлення, що передбачає використання граматики в умовах обмеженого часу [1]. Граматичні квести стимулюють пізнавальний інтерес і залучають учнів до активного пошуку правильних мовних рішень. Трансформаційні ігри формують уміння змінювати граматичні структури відповідно до комунікативного завдання.

Організація ігрової діяльності потребує врахування принципів комунікативності, доступності, системності та варіативності. Принцип комунікативності передбачає орієнтацію ігрових завдань на реальне використання мови як засобу спілкування. Принцип доступності забезпечує відповідність змісту гри віковим та індивідуальним особливостям учнів. Принцип системності передбачає послідовне ускладнення граматичного матеріалу [2]. Принцип варіативності забезпечує різноманітність ігрових форм, що сприяє підтриманню інтересу до навчання. Не менш важливим аспектом є роль учителя як організатора ігрової діяльності, який здійснює відбір відповідних ігор, визначає їхню мету та контролює процес виконання. Педагогічна доцільність гри визначається не лише її розважальним потенціалом, але й здатністю забезпечувати досягнення конкретних навчальних результатів. З огляду на це, ігрова діяльність має бути інтегрованою складовою навчального процесу, а не епізодичним елементом.

Отже, гра виступає ефективним засобом формування англомовної граматичної компетентності учнів основної школи, оскільки забезпечує поєднання когнітивного та емоційного компонентів навчання, активізує мовленнєву діяльність і сприяє формуванню стійкої навчальної мотивації. Використання ігрових технологій у навчанні граматики сприяє переходу від формального засвоєння правил до їх функціонального застосування у мовленні, що відповідає сучасним вимогам комунікативно орієнтованого навчання іноземних мов. Ефективність реалізації ігрового підходу визначається методично

обґрунтованим відбором ігор, системністю їх застосування та урахуванням вікових особливостей учнів, що забезпечує досягнення високого рівня сформованості граматичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Жабей К. Ю. Вдосконалення англомовної лексичної компетентності учнів базової школи шляхом використання лексичних ігор. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. Збірник тез доповідей за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції (15 травня 2025 р., м. Мукачево).* Мукачево: Вид-во МДУ, 2025. С 175-177.

2. Корінчук Н. Особливості формування граматичної компетенції учнів початкових класів при вивченні англійської мови. *Молодий вчений.* 2018. №8 (60). С. 75-78.

3. Кудрявцева О., Шарагова О. Гра як засіб формування граматичної компетентності в учнів середньої школи. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка.* 2021. Вип 39, том 2. С. 196-202.

Наталія Сергіївна Шавуль
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальность 014 «Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент кафедри мовознавства та
методики викладання іноземних мов
Лорина Галіківна Александрова

Інтернет-ресурс *BBC Languages* як ефективний засіб дистанційного навчання англійської мови

В умовах сьогодення освіта була вимушена перейти у цифровий формат, який вимагає від вчителя англійської мови застосування інноваційних інструментів, що забезпечують не лише передачу знань, а й високу мотивацію та повне занурення в автентичне мовленнєве середовище. Під час дистанційного навчання, де безпосередній контакт із викладачем обмежений екраном монітора, онлайн-ресурс *BBC Languages* постає як багатофункціональна платформа. З її допомогою можна суттєво інтенсифікувати процес засвоєння англійської мови завдяки поєднанню мультимедійності, інтерактивності та актуальності контенту. Використання сучасних гаджетів та онлайн-платформ у вивченні мови забезпечує високу динаміку занять, дозволяє реалізувати персоналізований підхід та сприяє кращому засвоєнню матеріалу через постійну інтерактивну взаємодію. Це критично важливо для того, щоб студенти залишалися залученими в освітній процес навіть за умов дистанційного навчання [3].

На платформі *BBC Languages* є структурована система матеріалів, які вчитель може адаптувати як для синхронної роботи в Zoom чи Google Meet, так і для асинхронного самостійного опрацювання під час дистанційного навчання. Аналіз ресурсу дозволяє стверджувати, що його головною перевагою є автентичність та актуальність контенту, оскільки всі матеріали базуються на реальних новинах, подкастах та інтерв'ю. Це допомагає учням подолати мовний бар’єр, оскільки вони сприймають не штучно адаптовану мову, а природний темп і акценти носіїв англійської мови в контексті побутових та професійних ситуацій. Мультимедійний характер платформи забезпечує поєднання якісного відео, аудіо та супровідних скриптів, що активізує зорову та слухову пам’ять одночасно. Згідно з дослідженнями, навчання мови через автентичний

відеоконтент дозволяє не лише чути слова, а й розпізнавати соціокультурні коди та бачити невербальні аспекти комунікації, такі як міміка, жестикуляція та дистанція між співрозмовниками, що є фундаментальною основою комунікативної компетенції [4].

Методичний потенціал BBC Languages дозволяє вчителю інтегрувати його ресурси в різні етапи уроку. Наприклад, відеосюжети можуть слугувати ефективним засобом *«warm-up»* для введення в тему уроку або як лексична база для подальшої дискусії. Важливим аспектом є функція миттєвого зворотного зв'язку: інтерактивні вправи та тести після кожного модуля дозволяють учням самостійно оцінювати рівень розуміння матеріалу. Ця можливість стимулює якісну зміну стратегій вивчення мови завдяки правильно організованому оцінюванню [2].

Особливого значення в умовах дистанційного формату навчання набуває розвиток рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності, зокрема аудіювання та говоріння. Учень не лише пасивно сприймає граматичні правила, а самостійно виводить їх із живого контексту, одночасно вдосконалюючи сприйняття іншомовного мовлення на слух. Такий підхід сприяє формуванню навичок спонтанного говоріння на основі почутих зразків. Це сприяє ефективному розвитку мовленнєвих навичок, що можливий лише за умови систематичного використання автентичних матеріалів, що моделюють реальні умови спілкування та спонукають учня до активного продукування власних висловлювань [1].

Було розроблено комплекс вправ до теми *«Healthy Lifestyle and Sleep»,* побудований на базі відеоматеріалу *«6 Minute English: Why you need a good night's sleep».* Зазначений комплекс реалізується за допомогою цифрових інструментів Canva та LearningApps і охоплює три послідовні етапи. На першому, дотекстовому етапі *(Pre-listening*), основна увага приділяється активізації фонових знань та зняттю лексичних труднощів. У межах вправи *«Brainstorming questions»* учні обговорюють власний режим сну, що дозволяє залучити їх до теми та ввести нову лексику в природному контексті. Наступна вправа *«Vocabulary Introduction»* передбачає використання сервісу Canva для презентації нових ідіом.. Закріплення вивченого матеріалу відбувається під час виконання вправи *«Vocabulary Match»* на платформі LearningApps, де здобувачі освіти встановлюють відповідності між сталими виразами та їхніми дефініціями.

Другий, текстовий етап (*While-listening*), спрямований на розвиток навичок глобального та детального аудіювання. Спочатку проводиться вправа *«General Understanding»*, під час якої учні здійснюють перший перегляд відео для визначення його основної ідеї та ідентифікації ключових проблем. Після цього реалізується вправа *«Detailed Quiz»*, де учні виконують тест у форматі multiple choice для перевірки розуміння конкретних фактів. Завершується цей етап вправою «*Gap-fill Activity*», що передбачає повторне прослуховування з метою точної фіксації мовних одиниць та заповнення пропусків у реченнях.

Третій, післятекстовий етап (*Post-listening/Speaking*), має на меті контроль розуміння та розвиток навичок продуктивного говоріння. У ході вправи «Interpretative Discussion» учні аналізують вплив сну на академічну успішність та обговорюють сучасні звички, що псують гігієну сну. Практичне застосування знань відбувається під час рольової гри *«Doctor-Patient»,* де учні моделюють ситуацію медичної консультації, використовуючи факти з відеоматеріалу. Фінальним акцентом комплексу є *«Debate Club»*, у межах якого проводиться дискусія щодо пріоритетності сну над нічним навчанням, що сприяє розвитку критичного мислення.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що онлайн-ресурс *BBC Languages* є незамінним засобом інтенсифікації вивчення англійської мови в сучасному цифровому просторі. Його інтеграція в дистанційну освіту дозволяє створити динамічне, цікаве та результативне навчальне середовище, яке відповідає потребам сучасного покоління учнів. Використання автентичних медіа-платформ не лише покращує лінгвістичні показники, а й готує майбутніх фахівців до успішної взаємодії в глобалізованому інформаційному

суспільстві.

Список використаних джерел

1. Ari G. Speech training. *Handbook of Teaching Turkish as a Foreign Language*. Ankara: Grafiker Publishing, 2018. pp. 277–293.
2. Cheng, L., Watanabe Y. Washback in Language Testing. Research Contexts and Methods. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, London, 2018. 260 p.
3. Itayem G. Using the iPad in language learning: Perceptions of college students. *Doctoral dissertation*. The University of Toledo, Toledo, OH, 2014. 69 p.
4. Zyngier D. Reconceptualising risk: left numb and unengaged and lost in a noman's-land or what (seems to) work for at-risk students. *International Journal of Inclusive Education*. London. vol. 15, no. 2, pp. 211–231, 2011.

Оксана Миколаївна Шевченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Холодна Юлія Миколаївна

Сторітелінг як ефективна технологія навчання на уроках зарубіжної літератури

Сторітелінг як ефективна технологія навчання на уроках зарубіжної літератури сьогодні набуває особливої актуальності, оскільки відповідає потребам сучасного учня, орієнтованого на емоційне сприйняття інформації, розвиток критичного мислення та формування особистісного ставлення до прочитаного. Суть сторітелінгу полягає у використанні історій як засобу передачі знань, формування цінностей і розвитку комунікативних навичок. На відміну від традиційного пояснювально-ілюстративного методу, сторітелінг передбачає активне залучення учнів до процесу створення, інтерпретації та переосмислення текстів, що робить навчання більш інтерактивним і результативним.

Теоретичні засади сторітелінгу розкриті у працях багатьох відомих педагогів і науковців. Зокрема, ідеї про значення наративу в навчанні простежуються у дослідженнях американського психодога та педагога Джерома Брунера, який підкреслював роль оповідної форми мислення у пізнавальній діяльності людини. У своїй праці «Actual Minds, Possible Worlds» він доводить, що людина краще засвоює інформацію через історії, ніж через абстрактні логічні структури [4]. Американський філософ та психолог Джон Дьюї у книзі «Democracy and Education» акцентував увагу на досвіді як основі навчання, а сторітелінг якраз і створює умови для переживання та осмислення досвіду через художній текст [6].

У контексті викладання літератури важливими є також дослідження українських науковців, зокрема Олександри Савченко, яка розглядала інтерактивні методи навчання як засіб формування читацької компетентності [2], та Ніли Волошиної, яка у своїх підручниках і методичних рекомендаціях наголошувала на необхідності емоційного залучення учнів до аналізу художнього твору [1]. Сучасні дослідники, такі як англійський вчений і педагог Кен Робінсон, у своїх роботах підкреслюють важливість креативності в освіті, що безпосередньо реалізується через сторітелінг [8].

Ефективність сторітелінгу на уроках зарубіжної літератури можна продемонструвати на прикладі повісті-казки Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Цей твір сам по собі є яскравим прикладом сторітелінгу, оскільки побудований у формі оповіді з глибоким філософським змістом. Використання сторітелінгу під час вивчення цього твору може включати різні методичні прийоми: створення альтернативних історій про подорожі Маленького принца, інсценізацію діалогів, написання листів від імені персонажів, обговорення символіки образів через особистий досвід учнів. Такий підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти зміст твору, а й розвинути емпатію, уяву та здатність до рефлексії.

Використання сторітелінгу в цьому контексті може проходити три етапи:

1. Етап занурення (Pre-storytelling): Актуалізація особистого досвіду. Вчитель розповідає власну коротку історію про «зустріч із дитинством», задаючи емоційний тон.
2. Етап взаємодії (Storytelling): Учні створюють «карту подорожей» Принца, але додають до неї восьму планету – свою власну. Вони мають описати її місцезнаходження, проблему та урок, який виніс із цієї зустрічі герой.
3. Етап рефлексії (Post-storytelling): Написання «відкритого листа» до людства від імені Лиса. Це дозволяє перевірити рівень засвоєння філософських категорій (відповідальність, дружба, любов).

Особливу роль сторітелінг відіграє у формуванні ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої, зокрема комунікативної, соціальної та громадянської [10]. Учні вчаться висловлювати власну думку, аргументувати її, слухати інших і працювати в команді. Сучасні наукові дослідження також переконливо доводять, що сторітелінг позитивно впливає як на усне, так і на писемне мовлення, активізуючи когнітивні, емоційні та соціальні механізми навчання.

У контексті розвитку усного мовлення сторітелінг виступає ефективним інструментом формування монологічного та діалогічного мовлення. Дослідження зарубіжних науковців, зокрема Джек Зіпес, свідчать, що робота з історіями сприяє формуванню наративної компетентності, умінню логічно вибудовувати висловлювання та дотримуватися структурної цілісності розповіді. Учні, які систематично залучаються до створення історій, демонструють кращу організацію мовлення, чіткішу композицію висловлювання та вищий рівень мовленнєвої ініціативності [9].

Крім того, сторітелінг знижує мовленнєву тривожність та формує впевненість у власних комунікативних можливостях. У працях Жерома Брунера підкреслюється, що наратив є природною формою організації людського досвіду. Саме через історію людина структурує реальність, що робить процес мовлення осмисленим і внутрішньо мотивованим. Відтак учні не просто відтворюють мовні конструкції, а використовують їх для передачі власного досвіду та емоцій [5].

Щодо розвитку писемного мовлення, сторітелінг виступає потужним засобом формування текстотворчих умінь. Учні навчаються будувати логічно завершений текст, дотримуватися композиційної структури (експозиція, зав’язка, розвиток дії, кульмінація, розв’язка), використовувати засоби зв’язку між реченнями та абзацами. Дослідження Джеймса Пауля Грі доводять, що занурення у наративні практики сприяє розвитку академічної грамотності та критичного мислення [7].

Особливої уваги заслуговує вплив сторітелінгу на лексичне збагачення мовлення. У процесі створення історії учні активно добирають виражальні засоби, використовують синонімічні ряди, художні тропи, емоційно-оцінну лексику. Це сприяє розширенню словникового запасу та розвитку стилістичної чутливості. Науковці підкреслюють, що контекстуальне засвоєння мовних одиниць у структурі історії є ефективнішим, ніж механічне заучування.

Когнітивний аспект сторітелінгу полягає у розвитку пам’яті, уяви та логічного мислення. Історія активізує причинно-наслідкові зв’язки, стимулює прогнозування

подій, формує здатність аналізувати мотиви персонажів. Завдяки емоційному залученню навчальний матеріал краще запам'ятовується і довше зберігається в пам'яті.

Крім того, сторітелінг сприяє розвитку емоційного інтелекту, що є важливим аспектом гармонійного розвитку особистості.

Таким чином, сторітелінг є ефективною педагогічною технологією, яка поєднує в собі елементи традиційного та інноваційного навчання, забезпечує глибоке засвоєння матеріалу та сприяє всебічному розвитку учнів. Сприяє розвитку усного та писемного мовлення, збагаченню лексичного запасу, розвиває пам'ять, уяву, логічне мислення, а також стимулює розвиток емоційного інтелекту. Його використання на уроках зарубіжної літератури, зокрема під час вивчення таких творів, як «Маленький принц», відкриває нові можливості для творчої самореалізації учнів і підвищення якості освіти.

Список використаних джерел

1. Волошина Н. Й. Методика викладання літератури. Київ: Ленвіт, 2005, 334 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2012, 504 с.
3. Сент-Екзюпері А. де. *Маленький принц* / пер. з фр. А. Перепаді. Київ: Основи, 2006. 96 с.
4. Bruner J. Actual Minds, Possible Worlds. Harvard University Press, 1986, 222 с.
5. Bruner Jerome. The Culture of Education. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
6. Dewey J. Democracy and Education. New York: Columbia University Press, 2024, 376 с.
7. Gee James Paul. Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses. London: Routledge, 2015.
8. Robinson K. Creative Schools. Penguin Books, 2015, 320 с.
9. Zipes Jack. Creative Storytelling: Building Community, Changing Lives. New York: Routledge, 2013. https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti

Юлія Олегівна Шевченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства та методики викладання іноземних мов
Галина Миколаївна Семененко

Формування іншомовної компетентності у письмі учнів старшої школи засобами інформаційних технологій

На сучасному етапі розвитку освітньої парадигми англійська мова трансформувалася у фундаментальний компонент професійної самореалізації особистості. У зв'язку з цим особливої ваги набуває пошук методичних інструментів, здатних суттєво інтенсифікувати процес навчання. ***Актуальність*** дослідження зумовлена тотальною цифровізацією. Сьогодні писемна комунікація, від спілкування у соціальних мережах до ділового листування – стала ключовим аспектом міжкультурної взаємодії. Особливого значення набуває підготовка одинадцятикласників до складання іспитів у частині писемного продукування. Оскільки традиційні методики часто не враховують когнітивні особливості "цифрового покоління", використання інформаційних технологій перетворюється з допоміжного засобу на критичну умову

створення автентичного навчального середовища [4]. Розвиток навичок письма засобами ІТ є стратегічним завданням. Він забезпечує як успішну атестацію випускників, так і їхню майбутню конкурентоспроможність.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці методики формування іншомовної писемної компетентності на основі офіційних листів учнів 11 класу з використанням засобів ІТ.

Сучасна писемна компетентність – це не лише грамотність, а здатність учня логічно структурувати думки та критично опрацьовувати дані. Відповідно до Держстандарту, випускники мають досягти рівня В1, що передбачає вільне створення текстів різних жанрів. Особливий акцент ми робимо на офіційному листуванні (заяви, скарги, мотиваційні листи), оскільки воно є маркером академічної зрілості та критично важливим для підготовки до ЗНО/НМТ.

Спираючись на рекомендації CEFR, ми виокремлюємо такі пріоритетні вміння випускників [3]:

- аргументований виклад позиції у формальних та неформальних листах;
- створення розгорнутих повідомлень на основі власного досвіду;
- грамотне оформлення ділової документації (резюме, есе, запити);
- ефективна комунікація в інтернет-просторі.

Психосоціальний розвиток «цифрового покоління» в умовах сучасної інформатизації та воєнних викликів визначається високою адаптивністю та трансформацією мислення під впливом ІТ-інструментів. Цифровізація надає молоді додаткову свободу та формує прагматичний підхід до знань: старшокласники здатні ефективно фільтрувати великі потоки інформації, фокусуючись на вузькій спеціалізації та розвитку власної гнучкості, що дозволяє їм оперативно реагувати на швидкі суспільні зміни. Проте педагогічний досвід фіксує низку навчальних труднощів, серед яких прогалини у базових знаннях, формалізм та складність у практичному застосуванні абстрактних ідей. Навіть при високому рівні інтелекту школярі часто демонструють брак загальнонавчальних компетентностей на фоні надмірної емоційності та зниження мотивації до традиційних занять. Водночас такий дисбаланс між особистими пріоритетами та шкільними вимогами є природною ознакою соціалізації особистості в сучасному цифровому середовищі [1].

Запропонований нами комплекс вправ для учнів 11 класу побудований на принципі поетапного ускладнення. Починаючи від автоматизації базових графічних навичок до цілісної творчої діяльності на рівні В1. Весь масив завдань структуровано у три взаємопов’язані етапи. Рецептивний етап спрямований на відпрацювання технічного боку письма, а саме орфографії та структури офіційного повідомлення. Нами було застосовано такі інструменти як Kahoot, LearningApps, Wordwall та Quizizz. Вони дозволяють зняти рутинність із процесу засвоєння норм. Зокрема, через квізи “Accuracy in professional correspondence” та “Spelling Sprint” учні опановують правопис специфічної лексики (*accommodate, recipient* тощо). Завдання “Punctuation mastery” та “Layout Essentials” допомагають на рівні автоматизму запам’ятати візуальну архітектуру листа. Основна мета – це виключити технічні помилки, які в реальному діловому середовищі можуть суттєво зашкодити професійній репутації автора.

Рецептивно-репродуктивний етап орієнтований на розвиток мовленнєвої гнучкості та стилістичної вправності. На цьому етапі ми працюємо над логікою викладу та правилами ввічливості. Вправа “Connectors and transitions” вчить будувати зв’язний текст. Завдання “Formal register” допомагає відчути межу між розмовним та офіційним стилями. Важливий акцент зроблено на граматичних трансформаціях. Через роботу з пасивним станом у вправі «Passive voice in correspondence» та використання непрямих запитань учні вчаться досягати необхідної в ділових колах дистанційованості та об’єктивності викладу. Продуктивний етап є завершальним і передбачає створення авторських текстів на платформі Padlet. Тут теорія переходить у практику через

розв’язання реальних комунікативних кейсів. Школярі вчаться готувати офіційні запити (“Inquiry: Academic Course”), аргументовано висловлювати претензії у листах-скаргах (“Formal Complaint”) та складати мотиваційні листи для міжнародних програм, зокрема на програму Erasmus+. Завдання з розробки бізнес-пропозицій та етикетного вибачення (“Formal Apology”) остаточно закріплюють здатність учня діяти як повноцінний суб’єкт іншомовної комунікації.

Практична перевірка розробленої методики здійснювалася під час індивідуальних занять із п’ятьма учнями 11 класу, що дозволило детально проаналізувати вихідний рівень кожного школяра та адаптувати контент під їхні потреби. Результати вхідного зрізу виявили типові стилістичні труднощі. У 89% робіт домінували розмовні скорочення. У 68% учні не володіли офіційними етикетними кліше. Апробація комплексу, що охоплювала шлях від технічного відпрацювання правопису до самостійного продукування текстів, показала значну позитивну динаміку. Контрольний зріз підтвердив, що кількість недоречних скорочень в учнівських роботах зменшилася в 11 разів (із 89% до 8%), а якість структурування тексту зросла на 20%.

Висновки. Досвід апробації довів, що гейміфікація та візуалізація матеріалу сприяють кращому засвоєнню складних норм і формуванню автономності учнів. Системне впровадження ІТ-інструментів забезпечує якісний перехід до вільної письмової взаємодії, що є критично важливим для успішної підготовки до іспитів та самореалізації у глобальному професійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Лубянова О. В. Психолого-педагогічні особливості формування англомовної писемної комунікативної компетенції. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. 24 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Ніколаєнко В., Семененко Г. Онлайн-платформи у навчанні граматики учнів старшої школи: класифікація та дидактичний потенціал. *Суспільство та національні інтереси. Серія «Освіта/Педагогіка».* 2026. № 2(22). С. 635–647. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-635-647.

Даша Валеріївна Шейко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри літературознавства та
методики викладання зарубіжної літератури
Олена Миколаївна Боровська

Метафора подорожі пригадування в романі К. Ішіґуро «Похований велетень»

Мандрівка до сина Акселя та Беатрис у романі Кадзуо Ішіґуро «Похований велетень» є не лише частиною основи сюжету твору, а й розгорнутою метафорою багатокрокового поступового повернення забутих знань, що формують індивідуальну та колективну пам’ять цих персонажів.

Подорож фіксує лімінальний перехід літнього подружжя між основами буття, що символізує етап перед початком нового життя, яке наступить після повноцінного пригадування. Цей час знаменує втрату звичної стабільності, адже залишення селища інтерпретується як розрив із ієрархічною структурою колективної амнезії та перехід у стан невизначеності, де стає можлива саморефлексія, яка веде до усвідомлення дій, скоєних у минулому.

Важливим етапом у лімінальному просторі є можливість зустріти персонажа, що стає каталізатором пригадування, яким у романі є воїн Вістан. Це знайомство порушує спокій Акселя та несвідомо для нього змушує повертатися до знань про свої справжні дії, що відіграли важливу роль в творенні історії Британії часів короля Артура.

Слід підкреслити метафоричність спуску до тунелю, що за концепцією архетипів К. Ґ. Юнґа у творі постає простором зустрічі із Тінню, яка є частиною небажаного й потаємного в житті людини [2]. Саме тут відбувається примусова зустріч героїв із витісненим минулим. Тунель функціонує як перехідний простір, де Аксель починає відчувати вагу власної гріховності: «Ваша присутність, сер Ґавейн, і ваші розмови про Артура розбурхують думки, які давно стерлися з моєї пам'яті» [1, с. 215]. Сер Ґавейн натомість розпочинає усвідомлювати тягар ролі охоронця штучного миру завдяки приховуванню геноциду: «Під нашою землею лежать залишки колишніх жорстоких убивств. Ми з Горацієм уже від цього втомилися. Втомились і зістарилися» [1, с. 204].

Ключовим символом переміщення є образ ріки, що функціонує на міфологічному та феноменологічному рівнях. Водна стихія тут є межею між прогресом та регресом, символом очищення і смерті водночас. Подорож подружжя в кошиках рікою нагадує «ембріональну безпорадність» перед неминучими змінами, що у романі підкреслює їхню пасивність перед істиною, яку вже неможливо зупинити.

Аналіз на основі підходу Ґ. Башляра фіксує ріку як стихію, що змиває фальш. Селище є дзеркальним забуттям, де герої бачили лише ідеалізовані образи одне одного, а переправа є кордоном, що знімає цю ілюзорність та не пропускає штучне знання на інший берег [3].

Слід зазначити, що в цьому контексті річка набуває ознак міфічної Лети, через яку для переправи необхідно забути своє земне життя, а постать Човняра прямо корелює з образом Харона. Таким чином, істина в романі постає не символом визволення, а метафоричною платою за перехід у потойбіччя, що робить зусилля героїв із відновлення минулого марними перед обличчям вічності.

У творі також акцентується увага на паралелі з міфом про Орфея та Евридіку. Варто підкреслити, що в античному сюжеті фатальним стає погляд назад, а в К. Ішіґуро трагедію зумовлює саме рух уперед до істини. Також необхідно звернути увагу на схожість Беатрис із Беатріче Данте, адже вона також веде героя до Раю, що мав втілювати пригадування та життя із сином, проте в романі такий Рай стає недосяжним.

Отже, мандрівка Акселя та Беатрис у романі К. Ішіґуро постає метафоричним процесом деконструкції ілюзорного мирного життя. Вихід персонажів за межі соціальної структури селища запускає механізм лімінальної трансформації, де через символічні простори тунелю та річки відбувається повернення витісненої пам'яті, яка є руйнівною для зв'язків літнього подружжя.

Список використаних джерел

1. Ішіґуро К. Похований велетень / пер. з англ. Т. Савчинська. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 376 с.

2. Юнґ К. Ґ. Архетипи і колективне несвідоме / пер. з нім. К. Котюк. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.

3. Bachelard G. Water and Dreams. Dallas : The Pegasus Foundation, 1983. 213 p.

Інна Олексіївна Шинкаренко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності В 11 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Олена Сергіївна Анненкова

Симулякр Англії як форма репрезентації постмодерної картини світу в романі Джуліана Барнза «Англія, Англія»

Сучасне літературознавство активно звертається до осмислення постмодерної картини світу, в якій визначальними стають процеси руйнування традиційних уявлень про реальність, істину та ідентичність. У цьому контексті особливого значення набуває поняття симулякру. У постмодерній філософії Ж. Бодріяр визначає симулякр як «копію без оригіналу», тобто таку репрезентацію, що не має реального прототипу або ж повністю витісняє його, створюючи нову реальність, яка функціонує за власними законами [2]. Роман Джуліана Барнза «Англія, Англія» є показовим прикладом художнього втілення цих процесів, оскільки в ньому репрезентовано світ, де культурні та національні смисли трансформуються у комерційні знаки.

Творчість Джуліана Барнза неодноразово ставала об'єктом наукового аналізу. Зокрема, проблему симулякру та гіперреальності в романі «Англія, Англія» досліджували В. Нюннінг, яка аналізує конструювання та деконструкцію англійськості в цьому творі [3], Л. Гамі, що розглядає роман у контексті бодріярівської концепції симулякру та переваги копії над оригіналом [4], а також М. Шаянпур та Ф. Колахджуї, які вивчають гіперреальні репліки в романі Дж. Барнза крізь призму теорії симуляції [5]. Водночас питання функціонування симулякру як основи художньої картини світу в романі «Англія, Англія» потребує подальшого осмислення, зокрема в аспекті його впливу на національну ідентичність та іронічне переосмислення культурних стереотипів.

Мета тез полягає в аналізі функціонування симулякру Англії як форми репрезентації постмодерної картини світу в романі Джуліана Барнза «Англія, Англія».

У романі Джуліана Барнза художня картина світу вибудовується як система симулякрів, у межах якої реальність поступається місцем її штучним моделям. Центральним елементом твору є проєкт «Англія, Англія» - створення альтернативної Англії на острові Вайт, що являє собою концентровану репрезентацію національної культури. У межах цього проєкту відтворюються найвідоміші символи англійськості: королівська родина, Робін Гуд, традиційні паби, Стоунгендж, історичні пам'ятки. Проте всі ці елементи позбавлені своєї історичної глибини і функціонують як знаки, призначені для споживання.

Цей проєкт функціонує як симулякр, оскільки він не відтворює реальну Англію, а конструює її спрощену й комерціалізовану версію. Відповідно до концепції Ж. Бодріяра, симулякр не є просто імітацією, а формує нову реальність, яка сприймається як більш переконлива, ніж оригінал [2]. У романі Дж. Барнза саме така модель стає домінантною: штучна «Англія» виявляється привабливішою та успішнішою за справжню країну, оскільки вона очищена від суперечностей, складності та історичних травм. Так, наприклад, актори, які зображують Робіна Гуда та його загін, поступово починають жити за власними правилами: полюють у парку дикої природи, а контрабандисти справді займаються контрабандою, що розмиває межу між репрезентацією та реальністю.

Важливим аспектом є витіснення реальності симулякром. У міру розвитку проєкту «Англія, Англія» відбувається знецінення автентичної Англії, яка поступово втрачає

свою культурну та економічну значущість. Туристи, інвестори та навіть самі британці віддають перевагу «покращеній» версії, що пропонує чітко структурований і зрозумілий образ національної ідентичності. Натомість штучно створена модель набуває статусу гіперреальності, тобто явища, коли, за Ж. Бодріяром, межа між реальним і вигаданим зникає [2].

Симулякр у романі впливає і на національну ідентичність. Англійськість редукується до набору впізнаваних символів і стереотипів, позбавлених історичної глибини. Відбувається селекція культурних елементів: складні та суперечливі аспекти історії елімінуються, натомість зберігаються лише ті образи, які легко сприймаються і комерційно вигідні. Так, навіть історичні постаті, відтворені в межах проєкту, набувають нових рис, які більше відповідають запитам публіки, ніж історичній правді. У такий спосіб, на думку В. Нюннінг, національна ідентичність у романі зазнає деконструкції та перетворюється на штучний конструкт, відкритий до маніпуляцій [3]. Подібну позицію обстоюють М. Шаянпур та Ф. Колахджуї, які зазначають, що в умовах домінування симулякрів сама ідея «справжньої» ідентичності стає проблематичною [5]. Показовою у цьому контексті є репліка одного з персонажів роману: «Важливо розуміти, що в модерному світі репродукціям віддають перевагу тому, тому що вони дарують нам більше frisson, ніж оригінал» [1, с. 80], що влучно ілюструє механізм витіснення автентичного штучним.

Крім того, симулятивна реальність визначає існування персонажів. Вони змушені виконувати ролі, відповідати заданим сценаріям, що свідчить про втрату стабільної ідентичності. Життя перетворюється на своєрідний перформанс, у якому межа між щирістю і грою стирається. Як зазначає М. Садегзадеган, людина у постмодерному світі, змальованому Дж. Барнзом, постає як суб'єкт, занурений у систему знаків і репрезентацій, позбавлений стабільної основи для самоідентифікації [6].

Особливу роль у романі відіграє іронія, яка, за спостереженням В. Нюннінг [3] та Л. Гамі [4], є одним із ключових інструментів постмодерністської поетики Дж. Барнза. Вона виступає засобом критичного осмислення симулякрів. Дж. Барнз іронічно переосмислює національні міфи та культурні символи, демонструючи їхню умовність і штучність. Через іронічне переосмислення національних символів, історичних наративів і культурних стереотипів автор викриває механізми їхнього конструювання. Іронія дозволяє викрити механізми конструювання реальності та підкреслити її нестабільність, адже прагнення зберегти національну ідентичність у підсумку призводить до її повної втрати.

Отже, у романі Джуліана Барнза «Англія, Англія» симулякр виступає визначальним принципом організації художньої картини світу. Штучно створена Англія не лише наслідує реальність, а й витісняє її, перетворюючись на домінантну форму існування культури. Це зумовлює кризу національної ідентичності та свідчить про глибокі трансформації у сприйнятті реальності, характерні для постмодерної епохи.

Список використаних джерел

1. Барнз Дж. Англія, Англія. Київ : Темпора, 2024. 376 с.
2. Baudrillard J. *Simulacres et Simulation*. Paris : Éditions Galilée, 1981. 235 p.
3. Nünning V. The Invention of Cultural Traditions: The Construction and Deconstruction of Englishness and Authenticity in Julian Barnes' *England, England*. *Anglia*. 2001. Vol. 119, No. 1. P. 58–76.
2. Gami L. England, England by Julian Barnes: The Simulacrum and the Original. *Folia Linguistica et Litteraria*. 2018. Vol. 22. P. 123–138.
3. Shayanpoor M., Kolahjooei F. Hyperreal Replicas in Julian Barnes' "England, England". *English Studies at NBU*. 2024. Vol. 10, No. 2. P. 292–308. DOI: 10.33919/esnbu.24.2.5.

4. Sadeghzadegan M. Julian Barnes' *England, England*: Beyond Postmodernism and Dystopia. *English Language, Literature & Culture*. 2024. Vol. 9, No. 4. P. 138–149. DOI: 10.11648/j.ellc.20240904.16.

Микита Євгенович Яворський
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Людмила Володимирівна Давидюк

Сутність поняття «іншомовна міжкультурна компетентність» у контексті сучасної літературної освіти

У сучасній методиці навчання іноземних мов та літератур ключовим стає формування іншомовної міжкультурної компетентності (ІМК). Це поняття, основоположником якого у світовій науці є М. Байрам, визначається як здатність особистості до ефективної взаємодії в умовах культурного розмаїття. Опанування ІМК сьогодні неможливе без занурення в контекст зарубіжної літератури, адже художній текст є основним носієм культурних норм, цінностей та поведінкових моделей, що забезпечують продуктивний діалог.

Глибоке розуміння змісту ІМК розкривається через аналіз сучасних наукових праць, які підкреслюють багатогранність цього явища. Зокрема, у дослідженнях О. Бєлякова, О.Світліковської та О. Шкамарди художній текст постає як складне «поліфонічне явище», що функціонує одночасно на естетичному, семантичному та ідейно-емоційному рівнях [1, с. 43]. Автори доходять висновку, що літературна освіта дозволяє учням засвоювати ціннісні орієнтації іншого народу через емпатію та відкритість, які виникають під час аналізу художнього твору.

Водночас Н. Подлевська та С. Войталюк акцентують увагу на тому, що ІМК є чинником розвитку особистості. Вона допомагає учню подолати психологічні бар'єри у спілкуванні та формує здатність до критичного осмислення власної культурної ідентичності через зіставлення з «Іншим» [3, с. 115]. .

Такий особистісний розвиток доповнюється медіативним підходом, який пропонує О. Пасічник [2]. Науковець вводить категорію міжкультурної медіації, де ІМК виявляється у здатності учня бути «посередником», який тлумачить незрозумілі аспекти чужої культури, опираючись на власний досвід.

Оскільки в шкільній практиці твори вивчаються переважно в перекладах, формування ІМК відбувається через знайомство з «культурним кодом» нації. Література розвиває гнучкість мислення – здатність бачити світ поза межами стереотипів. Ефект занурення в культуру посилюється через використання буктрейлерів та медіаресурсів мовою оригіналу, які можуть бути використані на уроках.

Незважаючи на часту неможливість вивчення літературних творів мовою оригіналу, учні мають змогу опановувати іншомовну міжкультурну компетентність і засобами рідної мови. Важливим висновком О. Пасічника є те, що рідна мова виступає не бар'єром, а опорою для медіації. Вона допомагає учневі проводити паралелі між власною культурою та іншомовною, критично оцінювати власну національну ідентичність та глибше інтерпретувати специфічні концепти, що не мають прямих відповідників у перекладі [2, с. 37].

Проведений теоретичний аналіз дозволяє стверджувати, що сутність іншомовної міжкультурної компетентності у межах літературної освіти полягає у здатності учня до інтерпретації та розшифрування культурних кодів іншого народу. Формування цієї компетентності потребує використання літературного тексту як дидактичного ресурсу для міжкультурної медіації. У такому контексті учень вчиться виступати посередником між культурами, пояснюючи складні явища через призму власного досвіду, що забезпечує перехід від механічного засвоєння знань до формування ціннісних орієнтацій.

Теоретична значущість такого підходу виявляється у розвитку «гнучкого мислення» та емпатії, що дозволяє суб'єкту сприймати світ поза межами стереотипів і є фундаментальною умовою для життя у глобалізованому суспільстві. На практичному рівні це реалізується через інтеграцію класичного аналізу художнього твору з інноваційними медіаінструментами, зокрема буктрейлерами та порівняльним аналізом автентичних термінів мовою оригіналу. Таке поєднання створює ефект занурення та перетворює навчальний процес на простір живого діалогу культур. Таким чином, практична значущість ІМК полягає у забезпеченні готовності учня до автентичного діалогу культур, де література стає живим простором для подолання бар'єрів та формування глобальної ідентичності особистості.

Список використаних джерел

1. Бєляков О. О., Світліковська О. А., Шкамарда О. А. Художній текст як ресурс для формування мовленнєвої та культурної компетентності здобувачів вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2025. Вип. 2. С. 43–49. https://evnuir.vnu.edu.ua/items/b25a87a6-b689-4668-bf27-27990682e608

2. Пасічник О. Дидактичне обґрунтування змісту міжкультурної компетентності як компонента іншомовної комунікативної компетентності. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 35–44. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44

3. Подлевська Н., Войталюк С. Взаємозв'язок іншомовної компетентності та міжкультурної комунікації у підготовці майбутнього філолога-полоніста. *Acta Paedagogica Volyniense*s. 2025. Вип. 3. С. 115–123. DOI: https://doi.org/10.32782/apv/2025.3.17

Анжела Сергіївна Ярмак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри літературознавства
та методики викладання зарубіжної літератури
Тетяна Анатоліївна Пахарєва

Запах як символічний інструмент пізнання світу в романі Патріка Зюскінда «Das Parfum. Die Geschichte Eines Mörders»

Роман Патріка Зюскінда «Парфумер. Історія одного вбивці» є унікальним явищем у європейській постмодерністській літературі, оскільки побудований на принципово новій художній парадигмі – ольфакторній гносеології, тобто системі пізнання дійсності крізь призму нюху. Центральна фігура твору – Жан-Батіст Ґренуй – функціонує не лише як психологічний тип або соціальний аутсайдер, а насамперед як гносеологічна метафора: людина, позбавлена власного запаху, але наділена надприродною здатністю зчитувати запахи зовнішнього світу, символізує граничну форму пізнання – абсолютне, позачуттєве осягнення буття через сенсорний досвід, що виходить за межі раціонального.

Роман є складним постмодерністським пастишем, у якому аромат набуває метафоричного значення самого тексту: проводиться паралель між мистецтвом геніального парфумера і поетичною творчістю загалом, а Ґренуй виступає пастишером, що колекціонує аромати так само, як письменник – чужі тексти й голоси [1; 5]. Патрік Зюскінд свідомо обирає нюх як інструмент пізнання, адже саме цей орган чуттів у культурній традиції Заходу найменше піддавався концептуалізації та естетизації – на відміну від зору й слуху, він лишався на периферії філософського і художнього дискурсу, що дозволило авторові відкрити в ньому потужний символічний потенціал.

Запах у романі набуває онтологічного статусу: він є не атрибутом предметів, а їхньою прихованою сутністю буття, яку здатен осягнути лише обраний і водночас проклятий геній. Ольфакторна картина світу Ґренуя є цілісною альтернативою візуальній і вербальній моделям пізнання: він бачить запахами, мислить запахами, конструює внутрішній всесвіт із тисяч нюхових вражень, що утворюють складну ієрархічну систему – від «низьких» запахів тваринного і соціального розкладу до «вищих», майже духовних ароматів, вершиною яких стає запах дівочої невинності. «Наскрізна метафора запаху» є геніальною індивідуальною знахідкою П. Зюскінда, через яку втілюється психічний портрет людини з некрофільською орієнтацією – симптоматичний для психологічного клімату сучасної цивілізації [2].

Символічна структура роману вибудовується як система бінарних опозицій: наявність запаху і його відсутність, природне і штучне, органічне і синтетичне, видиме і невидиме – і в кожній із цих опозицій нюх виступає медіатором між полюсами, засобом подолання меж між ними. Відсутність власного запаху у Ґренуя є не фізіологічною аномалією, а символом екзистенційної порожнечі, відсутності ідентичності та місця в соціальному порядку: люди несвідомо відчувають його «запашну пустку» і інстинктивно відсторонюються, що вказує на те, що Патрік Зюскінд кодує соціальну приналежність і людяність саме через ольфакторну мову.

Важливим просторовим виміром ольфакторного пізнання у романі є місто: кожен міський топос, через який проходить Ґренуй, відіграє самостійну роль у формуванні його ольфакторної свідомості – Париж дає йому знання техніки, а Ґрас стає місцем реалізації трансгресивного задуму, що підтверджує думку про нерозривний зв'язок між простором пізнання і характером здобутого знання [3]. Парфумерська майстерність Ґренуя розгортається як алегорія мистецької творчості та пізнання: він не лише фіксує запахи, а й прагне їх відтворити, законсервувати, синтезувати – тобто здійснити акт деміургічного творення, перетворивши летке й минуще на вічне й довершене[6].

Сцена масового екстазу на місці страти у фіналі роману є апофеозом ольфакторної символіки: влада запаху над натовпом постає як постмодерністська алегорія маніпуляції масовою свідомістю, що вписує «Парфумер» у широкий контекст роздумів про природу панування і підкорення в сучасному суспільстві [4]. Зюскінд таким чином полемізує з просвітницьким проектом: якщо Розум претендує на роль вищого інструменту пізнання і соціального контролю, то запах – ірраціональний, невловимий, такий, що не піддається мові та логіці, – виявляється сильнішим за будь-яку раціональну структуру.

Мовна репрезентація запахів у романі є окремою художньою проблемою, на яку Зюскінд звертає увагу з метарефлексивною іронією: розповідач постійно наштовхується на недостатність мови для опису ольфакторного досвіду, що є прямим вказівником на лімінальний характер нюху – він перебуває за межею вербалізованого, а отже, і за межею пізнанного в традиційному сенсі. Численні розгорнуті ольфакторні описи виконують не лише естетичну, а й гносеологічну функцію: вони привчають читача до альтернативної мови пізнання, тренують нюхову уяву і тим самим розширюють межі чуттєвого досвіду в художньому тексті.

Отже, роман Патріка Зюскінда «Парфумер» є фундаментальним художнім дослідженням ольфакторного виміру людського існування, де запах функціонує одночасно як епістемологічний інструмент, онтологічна категорія, соціальний маркер і

символ трансгресивного прагнення до абсолюту, що руйнує як творця, так і суспільство, яке він намагається підкорити.

Список використаних джерел

1. Бербенець Л. Аромат як метафора тексту. *Слово і Час*. 2009. № 11. С. 28–38. (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України)
2. Затонський Д. В. Роман П. Зюскінда «Запахи» у дзеркалі літературознавства. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2002. № 5–6. С. 71–74.
3. Фіненко Л. Л. Місто і запахи (за романом П. Зюскінда «Запахи. Історія одного вбивці»). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 2 (261), Ч. ІІ. С. 117–123.
4. Шалагінов Б. Б. Про аромат влади і аромат рабства: роздуми до ювілею роману Патріка Зюскінда. *Всесвіт.* 2015. № 1–2. С. 222–229.
5. Pangelova M. The novel Perfumer by P. Suskind as a Program Product of Postmodernism. *Теоретична і дидактична філологія. Серія: Філологія*. 2015. № 21. С. 34–43.
6. Adams J. Narcissism and Creativity in the Postmodern Era: The Case of Patrick Süskind's Das Parfum. *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory*. 2000. 75(4). С. 259–279.

Дарія Сергіївна Ярмолюк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і міжкультурної комунікації
Дмитро Анатолійович Бегека

Лексико-прагматичне конструювання медіареальності в сучасних англомовних новинах

Лексико-прагматичне конструювання медіареальності в сучасних англомовних новинах розкриває механізми, за допомогою яких медіа не просто передають інформацію, а активно формують ту версію реальності, яку аудиторія сприймає як справжню. Англомовний новинний дискурс домінує у світовому інформаційному просторі, тому розуміння того, як BBC, CNN чи The New York Times будують свої тексти, – це не суто академічне питання, а умова критичного медіасприйняття.

Концепт медіареальності сягає корінням теорії масових комунікацій і постструктуралістської думки. Маклуен стверджував, що «медіум є повідомленням»: сам засіб комунікації трансформує людське сприйняття незалежно від конкретного змісту. Жан Бодріяр розвинув цю ідею до поняття «гіперреальності» – стану, в якому медійні симуляції стають більш реальними, ніж сама дійсність [1, с. 1–2]. Це особливо важливо для новинного дискурсу, який претендує на об'єктивність, однак насправді конструює певний образ подій. Медіареальність є конструктивною, селективною, інтертекстуальною та динамічною: вона формується через відбір фактів, їхнє мовне оформлення та включення в ідеологічний контекст.

Центральним механізмом конструювання медіареальності є фреймінг – відбір певних аспектів дійсності та їхнє виведення на перший план [2, с. 52]. Один і той самий факт виглядає принципово по-різному залежно від слова, яке обирає журналіст: BBC пише *killed* у поєднанні з воєнною термінологією (*air strike, coalition forces*), натомість Al-Jazeera вживає *dead* або *fighters* – і вже ця мікроскопічна різниця фреймує цілий

конфлікт по-різному [3, с. 329–330]. Лексичний вибір, отже, не просто «описує» – він радикально змінює когнітивну й ціннісну карту події у свідомості читача.

Лексико-прагматичний підхід дає змогу систематично простежити ці механізми. За теорією мовленнєвих актів, будь-яке висловлювання – це дія: повідомляючи про подію, журналіст одночасно приписує відповідальність, конструює образи учасників і формує емоційну реакцію аудиторії. Нейтральних текстів у новинному дискурсі не існує, адже ідеологія є «репрезентацією аспектів світу, що сприяє встановленню відносин влади та домінування» [5, с. 28]. Саме тому мова медіа завжди слугує певним соціальним інтересам, навіть коли зовні виглядає безстороннім репортажем.

Ключову роль у конструюванні медійної картини світу відіграє оцінна лексика. Жаботинська та Бринько розмежовують ціннісно навантажені слова, які вся мовна спільнота сприймає як позитивні або негативні, та емотивно навантажені, що виражають суб'єктивну оцінку автора [4, с. 93–94]. «Навантажене слово» обирається тому, що воно переконливіше від нейтрального: *atrocious* замість *bad*, *propaganda* замість *message* – і в такий спосіб непомітно змінює ціннісну систему реципієнта без відкритої аргументації [4, с. 94]. Це і є прихований механізм медіаманіпуляції на рівні лексики.

Серед конкретних лексико-прагматичних стратегій виокремлюються навішування ярликів (*labeling*), евфемізація та метафоризація. Лейблінг поміщає певну групу в заздалегідь задану категорію й автоматично активує оцінні стереотипи у свідомості читача [4, с. 95]. Евфемізми розмивають відповідальність: *the deployment of troops* приховує суб'єкта дії ефективніше, ніж пряма конструкція, а *neutralize* маскує набагато жорсткіше явище. Метафора, за Лакоффом і Джонсоном, – не прикраса, а інструмент концептуалізації: коли медіа описують кризу як *storm* чи *virus*, вони нав'язують читачеві готову модель ситуації зі всіма її імплікаціями [4, с. 95].

Не менш важливою стратегією є деагентивізація – приховування суб'єкта дії. Пасивні конструкції (*civilians were killed*), номіналізація (*invasion → military operation*) та евфемістичні дієслова (*displace* замість *expel*) знімають відповідальність із конкретних акторів і перетворюють цілеспрямовані дії на знеособлені процеси [5, с. 65]. Це явище особливо помітне у висвітленні збройних конфліктів: вибір між *invasion* та *special military operation* визначає не лише стиль, а й правовий і моральний статус події в очах аудиторії.

Аналіз матеріалів провідних англомовних видань за 2022–2024 роками демонструє, що атрибутивні конструкції типу *the courage of Ukrainian people*, *the freedom of the Ukrainian people* несуть виразне аксіологічне навантаження й будують позитивний образ референта через поєднання ключового слова зі словами сильної конотації [3, с. 198]. Водночас у китайських медіа домен «Захід» отримав майже вдвічі більшу емотивну виразність, ніж безпосередній театр бойових дій, – що прагматично конструює картину, в якій причини конфлікту шукаються насамперед у зовнішніх силах [4, с. 109]. Ці дані наочно підтверджують, що лексико-прагматичні стратегії різних медіасистем дають принципово різні версії однієї й тієї самої реальності.

Дослідження доводить, що англомовний новинний дискурс є не прозорим вікном у реальність, а складно організованою семіотичною системою, в якій кожне слово виконує прагматичну роль. Лексико-прагматичні стратегії – від вибору між *conflict* і *war* до побудови метафоричних фреймів і деагентивних конструкцій – формують не просто погляд на окрему подію, а цілісну систему смислів і ціннісних ієрархій, що поступово закріплюється у свідомості мільйонів читачів як «природна» версія реальності [4, с. 93–94]. Комплексний лінгвістичний аналіз цих механізмів є необхідною умовою критичного розуміння сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Baudrillard J. *Simulacra and Simulation* / transl. S. F. Glaser. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1994. 164 p.

2. Entman R. M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of*

Communication. 1993. Vol. 43, no. 4. P. 51–58.

3. Rashid B. N. A Discourse Analysis Study of the Truth and Reality in News Websites about the War in Syria between Al-Jazeera English and BBC World. *International Journal of Research in Social Sciences and Humanities*. 2019. Vol. 9, no. 3. P. 324–334.

4. Zhabotynska S., Brynko A. Emotive Lexicon of the Political Narrative 'Ukraine and the West' in Chinese Media. *Cognition, Communication, Discourse*. 2022. No. 25. P. 89–118.

5. Fairclough N. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London : Routledge, 2003. 270 p.

ІСТОРИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

Ангеліна Сергіївна Бондар
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
доктор філософії, старший викладач
кафедри методології та методики
навчання суспільних дисциплін
Оксана Юріївна Богомаз

Роль медіаосвіти у формуванні стійкості до інформаційних загроз в умовах гібридної війни

У сучасному інформаційному просторі, який дедалі більше визначається швидкістю поширення даних та їхнім впливом на суспільну свідомість, питання захисту від інформаційних загроз набуває особливої актуальності. В умовах гібридної війни інформація стає не лише інструментом комунікації, а й потужною зброєю, здатною впливати на громадську думку, послаблювати соціальну єдність та підривати довіру до державних інституцій.

У цьому контексті медіаосвіта виступає важливим чинником формування критичного мислення, навичок аналізу інформації та здатності протистояти маніпуляціям. Вона сприяє розвитку усвідомленого споживання медіаконтенту, допомагає розрізняти достовірні та фейкові повідомлення, а також формує відповідальне ставлення до поширення інформації.

Таким чином, дослідження ролі медіаосвіти у формуванні стійкості до інформаційних загроз є надзвичайно важливим для сучасного українського суспільства, оскільки воно безпосередньо пов'язане з національною безпекою, громадянською свідомістю та здатністю протистояти зовнішнім і внутрішнім інформаційним впливам.

Інформаційна безпека суспільства визначається як стан, за якого негативний вплив дезінформації та інших інформаційних загроз є максимально обмеженим, зокрема тих, що проявляються в умовах гібридних конфліктів, поширення маніпулятивного контенту та недостовірних новин [1].

Згідно з позицією М. Бонда, поняття гібридної війни охоплює застосування широкого спектра військових стратегій, засобів і програм, а також проведення політичних кампаній, метою яких є посилення та утримання впливу в країнах, що перебувають у стані політичної, соціально-економічної та економічної кризи [5].

У сучасному трактуванні гібридна війна розглядається як комплекс узгоджених дій, що реалізуються одночасно в кількох площинах — військовій, економічній, дипломатичній та інформаційній. Такі заходи зазвичай ретельно сплановані та спрямовані на досягнення визначених стратегічних цілей. У межах цього підходу поєднуються традиційні методи боротьби з асиметричними інструментами, зокрема терористичними актами, диверсіями та застосуванням інноваційних технологій, що дозволяють нівелювати переваги опонента [2, с. 197].

У своєму дослідженні Ю. М. Уздєнова визначає основні компоненти гібридної війни, серед яких виокремлює: інформаційно-пропагандистський вплив; використання політичних і дипломатичних інструментів; застосування економічних механізмів, включаючи корупційні та лобістські практики; маніпулювання енергетичною сферою та об'єктами інфраструктури; здійснення розвідувальної, диверсійної й партизанської діяльності; проведення класичних військових операцій, а також потенційну можливість обмеженого застосування тактичної ядерної зброї [7, с. 178].

Переважна більшість науковців сходиться на думці, що визначальну роль у гібридній війні відіграє інформаційний складник. Це підтверджується сучасною практикою: стрімкий розвиток засобів масової комунікації сприяє стиранню кордонів між державами та створює умови для цілеспрямованого впливу на суспільну свідомість інших країн через поширення певних ідеологічних наративів. Показовим прикладом є інформаційне протистояння між Україною та Росією, у межах якого зіштовхнулися концепція «русского міра», орієнтована на відновлення радянських ідей, та новітня українська ідентичність, що сформувалася після подій Майдану й характеризується постколоніальним переосмисленням власного розвитку [4, с. 49].

У сучасних умовах інтенсивної глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій значення інформації невпинно зростає, істотно впливаючи на суспільну свідомість. Традиційні форми інформаційного впливу зазнають трансформації та доповнюються такими інструментами, як маніпулятивні прийоми, поширення дезінформації, замовчування важливих фактів, а також психологічний тиск через надмірну емоційність подачі матеріалу тощо. Використання інформаційного простору іншої держави з корисливою метою – для формування впливу на психоемоційний стан і свідомість населення – є одним із найпоширеніших і найефективніших засобів у системі ведення гібридної війни.

Поняття «медіаосвіта» є доволі складним для чіткого визначення, оскільки воно трактується по-різному та набуває різних смислових відтінків залежно від контексту його застосування.

Медіаосвіта – це напрям освітньої діяльності, спрямований на ознайомлення людей різного віку з різними аспектами функціонування медіа та їхнім впливом на суспільство. Її основною метою є формування критичного мислення й аналітичних умінь, що дозволяють особистості усвідомлено сприймати медіаконтент, а також самостійно аналізувати й оцінювати отриману через медіа інформацію.

Українські дослідники наголошують на важливості медіаосвіти для розвитку критичного мислення та медіаграмотності молоді. Вона допомагає адаптуватися до умов інформаційного перенасичення, формує вміння критично оцінювати інформацію й ефективно використовувати сучасні засоби комунікації.

А. Литвин підкреслює, що медіаосвіта є важливим елементом сучасної освіти та демократичного суспільства, оскільки сприяє становленню активних і свідомих громадян [1].

Медіаграмотність є багатогранним поняттям, що поєднує знання, уміння та практичні навички роботи з медіа, тоді як медіаосвіта виступає процесом її формування. Головне полягає в тому, що медіаграмотність є ключовою компетенцією сучасного інформаційного суспільства, адже вона забезпечує здатність людини критично сприймати, аналізувати й оцінювати інформацію, а також створювати власний медіаконтент. Це сприяє розвитку самостійної особистості, здатної усвідомлено взаємодіяти з медіапростором і впливати на комунікацію в суспільстві.

Учителі іноземних мов мають формувати в учнів не лише розуміння медіаконтенту, а й уміння його критично аналізувати з урахуванням політичних, соціальних і культурних контекстів, а також ефективно використовувати медіа в міжнародній комунікації. Ключовим є розвиток медіаграмотності, що передбачає здатність працювати з джерелами, створювати й поширювати власні медіатексти та орієнтуватися в інформаційному просторі, відбираючи корисну інформацію й уникаючи шкідливого впливу.

Отже, медіаосвіта в умовах гібридної війни набуває стратегічного значення, оскільки є одним із ключових інструментів формування інформаційної стійкості суспільства. Вона сприяє розвитку критичного мислення, медіаграмотності та здатності громадян усвідомлено сприймати, аналізувати й оцінювати інформаційні потоки, протидіючи дезінформації та маніпуляціям. Саме через системне впровадження

медіаосвіти можливе підвищення рівня захищеності населення від інформаційних загроз і зміцнення суспільної стійкості в умовах сучасних гібридних викликів.

Список використаних джерел

1. Литвин А. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 4. С. 9–21.
2. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ: КАЛАМАР, 2017. 208 с.
3. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 2, 2023. С. 295-299.
4. Смола Л. Є. Аспекти ведення інформаційної та гібридної війни в контексті застосування комунікаційних технологій. *S.P.A.C.E.* 2016. № 1. С. 48–53.
5. Соловей Г. С., Невмержицька Ю. О. Маніпулювання історичною пам'яттю росіян для підтримки агресії проти України. *Politicus.* 2024. № 6. С. 105–112.
6. Терепищий С., Костенко А., Богомаз О. Наукові підходи до медіаграмотності освітян. *Вища освіта України*. 2021. № 2(81). С. 53–59.
7. Уздєнова Ю. М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування.* 2024. Т. 35 (74), № 4. С. 172–179.

Вячеслав Олександрович Васюк
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор філософії, доцент
кафедри історії та етнології України
Ольга Максимівна Перепелюк

Формування обвинувальної позиції СРСР на Нюрнберзькому процесі: роль Романа Руденка

Розвиток міжнародного правосуддя у XX ст. значною мірою був пов'язаний із необхідністю правової оцінки подій Другої світової війни. Важливим етапом у розвитку став Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі, який заклав основи практики міжнародного судового переслідування військових злочинців. Водночас він закріплював поряд із правовими також політичні та ідеологічні позиції держав-переможців, зокрема Радянського Союзу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу ролі окремих обвинувачів, передусім – внеску радянського обвинувача Романа Андрійовича Руденка у становленні міжнародного кримінального права. Інтерес до цієї проблематики посилюється у зв'язку з обговоренням створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії РФ проти України [8, с. 11–12], де Нюрнберзький процес розглядається як ключовий історичний прецедент. Особливого значення набуває дослідження ролі України в системі радянської зовнішньополітичної та ідеологічної діяльності під час Нюрнберзького процесу на прикладі Руденка — вихідця з України, який репрезентував позицію радянської сторони та сприяв формуванню інтерпретації подій Другої світової війни на міжнародному рівні.

Роман Андрійович Руденко (1907-1981) – представник покоління радянських юристів, професійна кар'єра якого формувалася в умовах становлення та зміцнення радянської правової системи. У роки Другої світової війни він був залучений до

документування злочинів нацистів на окупованих територіях України, а згодом обійняв посаду прокурора Української РСР [9]. Саме цей досвід зумовив його призначення головним обвинувачем від Радянського Союзу до Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі та участь у розробленні проєктів його Статуту і Регламенту [9].

Його процесуальний статус у ході Нюрнберзького процесу передбачав представлення радянської частини обвинувачення, координацію роботи делегації та участь у визначенні порядку подання матеріалів [1, т. 1, с. 13-14]. На підставі визначених повноважень реалізовувалася позиція радянської сторони у суді.

Такий підхід чітко простежується при аналізі його вступної промови, виголошеної 8 лютого 1946 року, яка відкривала радянську частину обвинувачення. У ній відображено прагнення подати Другу світову війну як результат цілеспрямованої, планомірної політики нацистського керівництва, спрямованої на розв'язання агресії та встановлення панування в Європі [10, с. 45-47]; це давало змогу сформувати узагальнену картину подій і визначити рамки подальшого розгляду доказів.

Важливим елементом діяльності Руденка було як представлення доказів, так і їх упорядкування. Зокрема, радянська сторона надала матеріали Надзвичайної державної комісії [1, т. 8, с. 1-31; т. 20, с. 365-398], що містили акти розслідування масових розстрілів, руйнування населених пунктів, свідчення очевидців, фото- та відеодокументи і дані про депортації цивільного населення [1, т. 8, с. 105-125; 1, т. 20, с. 1]. Значна частина цих матеріалів стосувалася злочинів, вчинених на території України, що посилювало аргументацію радянської сторони через демонстрацію масштабів окупаційної політики Третього Рейху. Окремі факти поєднувалися між собою в послідовну аргументацію, що дозволяло перейти від опису окремих злочинів до доведення їх як проявів організованої, системної політики. Свідчення очевидців і жертв доповнювали документальні матеріали та створювали емоційний ефект у залі суду [10, с. 46-47]. Очевидно, що в такий спосіб радянська сторона прагнула підсилити переконливість власної позиції, поєднуючи документальні докази з безпосередніми свідченнями постраждалих.

Окрему роль відігравала його участь у доведенні злочинного характеру нацистських організацій. У ході Нюрнберзького процесу було обґрунтовано та доведено, що діяльність таких військових і політичних структур як німецький уряд, генштаб, СС, гестапо та СД функціонували як частини цілісного злочинного механізму та спрямовувалися на реалізацію політики терору [1, т. 22]. Визнання цих організацій злочинними стало важливим елементом обвинувального вироку та створило прецедент у міжнародному праві [5, с. 414].

Стрижневим залишалося правове осмислення цих матеріалів. Руденко брав участь в обґрунтуванні таких категорій, як «злочини проти людяності» та «злочини проти миру», та визнанні агресивної війни міжнародним злочином і встановленні принципу індивідуальної кримінальної відповідальності керівників держави за її розв'язання [1, т. 1, с. 34].

Утверджувалося положення про невідворотність покарання незалежно від службового становища та неможливість виправдання злочинів виконанням наказів [6, с. 112]. Такий підхід був закріплений у вироку трибуналу та став одним із базових принципів міжнародного кримінального права.

Особливої уваги потребує риторика виступів Руденка. Його промови вирізнялися емоційною насиченістю та акцентуванням на масштабах людських втрат, що їх зазнав СРСР. Це впливало на сприйняття Нюрнберзького процесу як акту відновлення справедливості (відповідно до трактування радянської сторони) та надавало виступам певного ідеологічного забарвлення. Така риторика спрямовувалася безпосередньо як на суддів Трибуналу, так і на міжнародну аудиторію, з огляду на значний резонанс події [4].

Отже, діяльність Романа Руденка слід розглядати як складову становлення міжнародного кримінального правосуддя [7, с. 23]. Його участь у Нюрнберзькому

процесі охоплювала представлення офіційної позиції СРСР, формування доказової бази та підходів до кваліфікації міжнародних злочинів і принципів відповідальності.

Його внесок полягав у доведенні системного характеру злочинів нацистської Німеччини, обґрунтуванні індивідуальної кримінальної відповідальності та закріпленні правових підходів, відображених у вироку Трибуналу, що сприяли розвитку міжнародного кримінального права.

Нюрнберзький процес продемонстрував, що Україна, будучи одним із ключових просторів реалізації нацистської окупаційної політики, залишалася складовою загальносоюзного наративу без виокремлення її власного історичного досвіду.

Список використаних джерел

1. Trial of the Major War Criminals Before the International Military Tribunal: Nuremberg, 14 November 1945 – 1 October 1946. Official Text in the English Language. Nuremberg; London: International Military Tribunal, 1947 – 1949. Vol. 1, 8, 20, 22.

2. Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі. *Holocaust Encyclopedia*. 2025. URL: https://encyclopedia.ushmm.org/uk (дата звернення: 13.04.2026).

3. Іванов В. М. Нюрнберзький процес: історичне та правове значення (до 70-річчя Міжнародного військового трибуналу). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 24–28.

4. Нюрнберзький і Токійський процеси. *Освітній портал*. URL: https://osvita.ukr-lit.com/nyurnberzkij-i-tokijskij-procesi/ (дата звернення: 14.04.2026).

5. Попко В. Нюрнберзька модифікація міжнародного злочину та кримінальна відповідальність індивідів. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 414–422.

6. Чаус С. В. Нюрнберзький процес як дискурс. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2019. Вип. 27. С. 112–118.

7. Сенаторова О. В. Принципи Нюрнберзького трибуналу як основа міжнародного кримінального права. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1. С. 23–29.

8. Дроздов О., Ліщина І., Дроздова О., Ковтун В. Спеціальний трибунал з розслідування злочину агресії проти України: юрисдикційні виклики та міжнародно-правове реагування в контексті практики ЄСПЛ. *Право України*. 2025. № 5. С. 9–42.

9. Руденко Роман Андрійович. *Юридична енциклопедія : електрон. версія.* URL: https://leksika.com.ua/14491106/legal/rudenko (дата звернення: 15.04.2026).

10. Bazyler M. J. The role of the Soviet Union in the International Military Tribunal at Nuremberg. The Nuremberg Trials: International Criminal Law Since 1945: 60th Anniversary International Conference / ed. by H. R. Reginbogin, C. Safferling. Berlin ; Boston : De Gruyter Saur, 2006. P. 45–52. DOI: https://doi.org/10.1515/9783110944846.45 (дата звернення: 15.04.2026).

Дар'я Дмитрівна Дідур
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Методика використання історичного живопису для реконструкції повсякденного життя на уроках історії України у 7 класі

У сучасній методиці викладання історії акцент робиться не стільки на запам'ятовуванні фактів, скільки на розвитку в здобувачів освіти навичок роботи з різними джерелами. Вивчення побуту населення в попередні історичні періоди є важливим напрямком досліджень, оскільки це сприяє більш глибокому та структурованому розуміню суспільних процесів минулого. Водночас, під час вивчення періоду Русі-України та Королівства Руського в 7 класі, стикаємося з проблемою: здобувачам освіти складно уявити реалії середньовічного побуту через велику часову дистанцію. З огляду на це, на мою думку, найбільш ефективним інструментом під час проведення уроків з історії України стає залучення візуальних (наочних) матеріалів, зокрема творів історичного живопису.

Педагогічний словник визначає наочність як один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями [1, с. 224].

Як зазначає відома українська методистка О. Пометун: «На основі безпосереднього сприйняття предметів чи за допомогою зображень (наочності) у процесі навчання в учнів формуються образні уявлення і поняття про історичне минуле.» [2, с.169]. Бачимо, що історичний живопис як різновид візуального джерела має значний потенціал для реконструкції повсякденного життя, адже він відображає побут, одяг, соціальні відносини та культурні особливості певної епохи.

Варто зазначити, що в сучасній дидактиці вже накопичено значний арсенал прийомів роботи з візуальними джерелами на уроках історії. Водночас визначальним фактором результативності цього процесу є чітка та логічна послідовність аналізу навчальної картини.

У методичному плані опрацювання історичної картини доцільно розділити на кілька кроків. Спочатку відбувається базове візуальне сприйняття – об'єктивна фіксація деталей картини, без їхнього тлумачення. Далі здобувачі освіти переходять до аналітичної стадії, де їхнім завданням є з'ясування історичного тла, вибудовування логічних зв'язків та поєднання зображеного з наявними знаннями.

Важливість цього процесу підтверджують сучасні дослідники, зокрема О. Пометун зазначає: «При роботі з картиною учні набувають умінь її аналізувати; «витягати» знання з-під образу; використовувати картину у своїй розповіді і самостійно будувати розповідь з її використанням» [2, с.176]. Під час опрацювання теми «Повсякденне життя різних верств населення Русі-України» високу методичну ефективність демонструє залучення цілого комплексу репродукцій історичного живопису. Наприклад, поряд із класичним полотном І. Їжакевича «Київ. Торг на Подолі», доцільно використовувати роботи П. Андрусіва (зокрема «Княжа пристань у Києві») та сучасні історичні реконструкції А. Орльонова. Аналіз цих візуальних джерел дозволяє здобувачам освіти здійснити комплексну реконструкцію тогочасної дійсності: від

економічного життя та торговельних відносин киян до детального вивчення архітектури, предметів побуту й особливостей вбрання представників різних соціальних груп (князівської верхівки, дружинників, купців та ремісників тощо).

Ефективними методичними прийомами є робота з запитаннями відкритого типу після аналізу картини, адже завдяки ним здобувачі освіти «відкривають і засвоюють нові для себе знання і уміння (факти, закономірності, поняття, принципи, теорії, правила, алгоритми, методи), розвивають загальні здібності, дослідницькі і творчі нахили» [2, с.121].

Отже, застосування історичного живопису під час вивчення історії в 7 класі є надзвичайно вдалим рішенням, що враховує пізнавальні потреби здобувачів освіти цього віку. Цей метод гармонійно поєднує візуалізацію матеріалу із самостійним дослідженням, що суттєво підвищує мотивацію до навчання та вчить основам історичної реконструкції. З огляду на це, така методика є невід'ємною складовою сучасного уроку. Вона не просто ілюструє повсякденне життя різних епох, а й відіграє провідну роль у комплексному розвитку предметних компетентностей здобувачів освіти, а також забезпечує глибше розуміння повсякденного життя минулих епох.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с.
3. Горохівський П. І. Методика навчання історії: навч. посіб. Умань: ПП Жовтий, 2013. 270 с.

Марія Віталіївна Жук
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Яніна Миколаївна Камбалова

Роль волонтерства в умовах російсько-української війни 2014-2026 рр.

Волонтерство в Україні вже давно стало не просто формою громадянської активності, а фактично способом життя більшості населення. За словами дослідника, Ярослава Блохи, завдяки своїм особливостям, волонтерство є максимально ефективним способом вирішення складних проблем, як окремої особи так і цілого суспільства. Як свідчить історія, зокрема нашої країни, активізація волонтерського руху починається в той момент коли держава не зовсім відповідно реагує на суспільні виклики.

У своїй статті «Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії» Оксана Панькова виділяє, що впродовж першої хвилі розвитку українського волонтерського руху (2014–2016 рр.) громадська самоорганізація швидко трансформувалася у потужну силу, що діяла в умовах збройного конфлікту на Донбасі та проведення антитерористичної операції. Цей процес став відповіддю суспільства на гострі виклики часу. Водночас на її думку державні інституції реагували на нові загрози досить повільно, що призвело до часткового перекладання їхніх функцій на волонтерські організації. Саме волонтери взяли на себе значну частину завдань із гуманітарного забезпечення військових, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих громадян.

Першій хвилі волонтерства були притаманні стихійність і спонтанність, а також масові прояви самопожертви та героїзму, спрямовані на порятунок життя і здоров'я як цивільного населення, так і військовослужбовців. Як підкреслює Валентина Руденко у праці «Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України», ефективність цього руху обмежувалася низкою проблем, серед яких – недостатня координація між державними органами, слабка взаємодія між самими волонтерськими ініціативами, а також відсутність належної інституціоналізації та чіткого законодавчого регулювання їхньої діяльності.

Однак Андрій Єременеко виділяє, що основними напрямами волонтерської діяльності у цей період було забезпечення базових потреб військових і внутрішньо переміщених осіб (зокрема, продуктами харчування, одягом, взуттям і засобами захисту), надання медичної допомоги постраждалим, а також участь у транспортуванні тіл загиблих, пошуку зниклих безвісти та сприянні обміну полоненими.

Повномасштабне збройне російське вторгнення на територію України ознаменувало сплеск другої хвилі активізації українського волонтерства Підтвердженням цього є дослідження Юрія Шайгородського, де він описує що до повномасштабного вторгнення в Реєстрі волонтерів було лише 354 особи, а вже в квітні 2023 року в цій базі було 4,3 тисячі волонтерів Також він відмічає, що Волонтерство набуло нового рівня розвитку, охопивши практично всі сфери підтримки держави та громадян. Важливою ознакою цього етапу стало значне посилення координації між волонтерськими організаціями та державними структурами. Співпраця стала більш системною й ефективною, що дозволило оперативніше реагувати на потреби військових і цивільного населення.

Суттєву роль у розвитку волонтерського руху цього періоду згідно дослідження Оксани Панькової відіграло активне впровадження цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій. Завдяки цьому сформувалася розгалужена система координації допомоги на регіональному рівні, а також за окремими напрямами діяльності. Паралельно створюються спільні онлайн-платформи та портали, які об'єднують державу і волонтерські ініціативи для підтримки обороноздатності, допомоги Збройним силам України та постраждалому населенню.

Подібної думки дотримується і Горінов Павло, адже волонтерська діяльність стала більш впорядкованою: організації набули стабільності, підвищилася прозорість їхньої роботи, що сприяло зниженню рівня шахрайства та псевдоволонтерства.

Окремо варто відзначити зростання спроможності волонтерських структур забезпечувати військових сучасним високотехнологічним обладнанням. До прикладу більші та відоміші фонди відкривають збори та закуповують тисячами покращені дрони або ж евакуаційні авто для безлічі підрозділів. Також є волонтери які працюють конкретно на запити однієї бригади та інколи навіть за свої кошти закривають запити.. Тож великою перевагою є те, що за сприяння волонтерських угруповань в Україні також почалося виготовлення прототипів техніки, яка зазвичай першочергово необхідна на фронті.

У свою чергу Трофименко Анастасія наголошує у праці «Волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабної війни: основні тенденції розвитку» що Волонтерський рух має значний потенціал згуртовувати людей навколо спільних цінностей, оскільки співпраця заради допомоги іншим формує спільну мету, що виходить за межі особистих інтересів і навіть політичних розбіжностей. Така єдність є надзвичайно важливою у протистоянні агресору як на фронті, так і в тилу. Вона створює підґрунтя для ефективної взаємодії та скоординованих дій на користь держави. Крім того, волонтерська діяльність сприяє формуванню спільнот, у яких люди поділяють спільні цінності та досягають взаєморозуміння, заохочує взаємопідтримку, толерантність і повагу, що, своєю чергою, зміцнює соціальну згуртованість і сприяє розвитку громадянської свідомості.

Список використаних джерел

1. Блоха Я. Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. *Філософські обрії.* 2023. № 47. С. 80–88.
2. Панькова, О. В., Касперович, О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2023. №2 (68). С. 113–123.
3. Руденко В. Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52.
4. Шайгородський Ю. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса.* 2023. С. 77–83.
5. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження. Київ, 2022.
6. Трофименко А. В., Макаров І. О. Волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабної війни: основні тенденції розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія.* 2024. Вип. 40. С. 134–142.

Іван Дмитрович Заіка
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії та археології
Віктор Олегович Доценко

Економічні проблеми СФРЮ напередодні її розпаду

Роль економічних чинників у розвалі СФРЮ й подальших війн на її теренах являється однією з центральних тем у вивченні Югославських війн. Від початку Світового нафтового шоку у 1979 році, спричиненому революцією в Королівстві Іран, і до 1985 року в економіці СФРЮ почали проглядатися негативні тенденції. Так, майже всі економічні показники, окрім рівня зайнятості – він в ті роки показав ріст у 1%, пішли на спад. Реальний суспільний продукт (югославський еквівалент ВВП), обсяги інвестицій і продуктивність різко скоротилися. Середній чистий особистий дохід на одного працівника за ті ж самі роки зменшився більш ніж на 26% [1, с. 77].

Протягом усіх 1980-х років одними з основних економічних проблем для уряду СФРЮ була інфляція та зовнішній борг. Усі 1970-ті роки СФРЮ запозичувала кошти у Західних країн, оскільки їх кредити були дешевими й легкодоступними. Однак, югославські економісти неефективно розпоряджувалися цими грошима. Інвестиції спрямовувалися у масштабні проєкти, які відповідали лише політичним цілям. Ці підприємства, оснащені найсучаснішими технологіями, мали слабку організацію та неефективне управління. Їх неспроможність забезпечити очікувані прибутки призвела до економічної катастрофи [5, с. 105]. До 1980 року зовнішній борг зріс на 400%. Лише виплата відсотків за боргом спричинила тризначну інфляцію, а ціни на продукти харчування, одяг та інші товари першої необхідності зростали на 60% кожні 6 місяців [5, с. 106]. У 1987 році інфляція – 150%, у 1989 році – 1950%. До 1988 року у СФРЮ був найбільший зовнішній борг серед усіх країн Європи – більше 20 мільярдів доларів США

[2, с. 163]. У травні 1988 році уряд СФРЮ підписав договір з МВФ щодо нових дешевих кредитів та переогляду графіка виплат зовнішнього боргу СФРЮ перед МВФ [2, с. 164].

Неефективна інвестиційна політика попередніх років, зосереджена на розвитку важкої промисловості, з часом перетворилася на серйозний економічний тягар. До 1980 року зовнішній борг країни зріс майже в чотири рази – з 6 млрд доларів у 1975 році до 23 млрд доларів. Обслуговування цього боргу стало однією з головних причин стрімкого зростання інфляції, що, своєю чергою, спричинило суттєве підвищення цін на електроенергію, продукти харчування, одяг та інші товари першої необхідності [4, с. 73]. Проте, уряд СФРЮ зобов'язувався запровадити внутрішню монетарну політику на фоні й без того високого безробіття, падіння рівня життя й високої економічної диференціації серед республік та регіонів країни [2, с. 163]. Криза в економіці СФРЮ торкнулася й рівня життя.

У СФРЮ, згідно з прийнятою конституцією, від 1974 року, кожна з цих федеративних республік мала право самостійно керувати власною економікою, розробляти власні економічні плани, визначати інвестиційні пріоритети, стягувати власні податки, контролювати власний національний банк і навіть формувати власний платіжний баланс у відносинах із зовнішнім світом. Подібний «феодальний соціалізм», виявився катастрофічним для всієї югославської економіки. Через цей економічний феномен інвестиційні проєкти дублювалися; підприємства в одній республіці чи провінції захищалися від конкуренції з боку підприємств інших республік і провінцій; обсяги торгівлі з зовнішнім світом перевищували внутрішньоюгославську міжреспубліканську та міжпровінційну торгівлю; створювалися перешкоди для фінансових потоків через республіканські та провінційні кордони; кожна республіка й провінція прагнула утримати якомога більшу частину валютних надходжень від власного експорту [1, с. 78].

За фрагментацією югославської економіки послідувала всеобічна децентралізація політичної влади на користь національних еліт, місцевих осередків СКЮ, котрі контролювали кожну республіку й провінцію в СФРЮ. Місцеві еліти, виходячі, зі свої корисних інтересів, відмовлялися впроваджувати будь-які економічні реформи, що посягали на їх власну владу та контроль над основними джерелами їх патронажу – робочими місцями та синекурами. Лише під загрозою масових соціальних заворушень і відповідної втрати політичного контролю над населенням у 1988 р., вони погодилися на проведення економічної реформи, реалізацію якої у березні 1989 р. було доручено новому федеральному уряду на чолі з прем'єр-міністром Анте Марковичем [1, с. 78].

До цього ж, у серпні 1987 р. в СФРЮ почався фінансовий скандал – викриття факту, що компанія «Агрокомерц», одна з найбільших приватних фірм СФРЮ, що розташована на півночі СР Боснії і Герцеговині в містах Біхач і Велика-Кладуша, випустила векселі на суму, еквівалентну тогочасним 500 мільйонів доларів США, без відповідного забезпечення з боку казначейства СФРЮ. Саме ж розслідування виявило клієнтелістську мережу, що вела на самий верх до найвищих посадовців СКЮ СР Боснія і Герцеговина. Серед них Хамдія Поздерац – члена і голова президії ЦК СК Боснії і Герцеговини. Так, завдяки такому патронату компанія «Агрокомерц» та місцевий банк випускали практично необмежену кількість векселів і систематично обходили закон. Згодом, Хамдія Поздерац під тиском народних мас був змушений піти у відставку, в цей же час сам директор «Агрокомерцу» і член ЦК СК Боснії і Герцеговини – Фікрет Абдич після тривалого судового процесу отримав лише умовний вирок і фактично був звільнений від відповідальності, що викликало схвалення серед значної частини населення регіону Біхача, яке само працювало на фермах компанії: «Агрокомерц» [1, с. 78]. В цей же час, з 1981 по 1987 рр., чисельність робочої сили в СР Боснія і Герцеговина зросло на 3,6%, проти середнього показника у 2,4% по всій СФРЮ, і все це при високому рівні безробіття. Рівень безробіття у СР Боснія і Герцеговина на 1987 рік складав 22,7%, тому така підтримка Фікрета Абдича, боснійським населенням, цілком зрозуміла [3, с.

143]. Загалом, скандал з «Агрокомерцом» був широко висвітлений як місцевими так і федеральними ЗМІ СФРЮ, серйозно підірвав легітимність політичної верхівки СКЮ та фінансових структур самої СФРЮ, продемонструвавши існування приватних і незаконних інституційних мереж, за допомогою яких правляча партійна еліта СКЮ збагачувала себе та своїх соратників [1, с. 79].

В умовах тривалої економічної кризи Президія Югославії, ще до скандалу «Агрокомерц», запропонувала внести зміни до Конституції Югославії 1974 р. Поправки, ухвалені після затяжних і гострих дебатів у листопаді 1988 р., були спрямовані на зміцнення правових гарантій єдиного югославського ринку та посилення федерального контролю над валютними операціями країни. Однак, цей переважно символічний крок не вплинув на економічні показники і конституційний устрій Югославії дедалі більше сприймався як такий, що не пропонує виходу з поглиблюваної економічної кризи яка тривала з 1980 р і до розвалу СФРЮ.

Список використаних джерел

1. Pavković, A. The fragmentation of Yugoslavia: nationalism in a multinational state / Aleksandar Pavković. London: Macmillan Press, 1997. 222 p.
2. Curtis G. E. Yugoslavia: a country study. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, 1992. 320 p.
3. Ramet S. P. Nationalism and federalism in Yugoslavia, 1962-1991. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1992. 451 c.
2. Kaplan, R. D. Yugoslavia's ethnic nightmare: the inside story of Europe's unfolding ordeal. New York: Basic Books, 1995. 400 p.
3. Transchel K. The breakup of Yugoslavia: conflict in the Balkans. London: Palgrave Macmillan, 2007. 216 p.

Єва Миколаївна Кубріцька
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії та етнології України
Світлана Олександрівна Візер

Тюрське населення в історії Північного Причорномор'я у поглядах архієпископа Гавриїла (Василя Розанова) та барона Лейона Пірс Бальтазара фон Кампенгаузена

Фрагментарність уявлень про історію Північного Причорномор'я у XVIII є причиною неусвідомленої суспільної думки стосовно насильницької політики Російської імперії, спрямованої на повне освоєння регіону. В ході завоювання нових земель імперська влада трактувала це виключно як цивілізаційну місію, протиставляючи її попереднім часам «диких тубільців». Політика щодо Ставлення до тюркського населення Північного Причорномор'я у XVIII ст. не є виключенням.

Реляція Катерини II від 2 квітня 1770 року ілюструє спробу "переманити" ногайців і татар від влади Порти: "склонять их не к нашему подданству, но только к независимости и отложению своему от турецкой власти, обещая им … наше ручательство, покров и оборону" [2, с. 165]. Але де-факто це була політика колонізаційного залучення, адже протекторат Російської імперії означав повну підпорядкування.

Аргументи, які використовувалися Москвою для легітимізації своєї влади на новоприєднаних землях, екстраполювалися й на тогочасну наукову літературу.

Архієпископ Катеринославський, Херсонський і Таврійський, пізніше Тверський і Кашинський Гавриїл (Василь Розанов) вважається першим історіографом міста Дніпра. Також він в цілому досліджував історію Півдня. Проте оптика його твору "Уривок оповідання про Новоросійський край, почерпнутий з оригінальних джерел", що був опублікований в Одесі 1851 року, наочно демонструє утвердження наративної імперської дихотомії: "Російська імперія - цивілізація, татари - дикуни". "До 1751 року весь край південносхідної Росії, ... був абсолютно пустий і незаселений. Поблизу Дніпра, по праву сторону від нього, хоч і знаходилися жителі, які поселилися тут у давніші часи, за розпорядженням їх керівництв, але більше із самовільних бродяг складалися, поселення яких писалися то селами, то хуторами або зимівниками, то слободами, то містечками: але ці слободи і містечка були нікчемні проти пустоти, що їх оточувала; та й жити тут було дуже небезпечно. Бо Турки завжди погрожували їм нападами; Поляки дійсно притісняли їх; а Татари, а ближче до того хижі запорожці і грабували і спалювали; людей брали в полон і продавали [переклад - Є. К.]" [4, с. 1-2].

Епоху правління Катерини ІІ автор називає "блискучим царствуванням", а саму імператрицю "премудрою монархинею". Становлення Новоросійської губернії архієпископ Гавриїл порівнює з "сонцем, яке зійшло на горизонт Російської держави". Важливо зазначити, що московська риторика легітимізації експансії регіону не наголошувала, що ці землі віддавна належали їй, а акцентувала на позитивних наслідках її нинішнього володарювання, які контрастували з попереднім станом речей краю.

Позиціонуючи себе як спадкоємницю спадщини Візантійської імперії, Москва нав'язувала думку про відродження нею цивілізації в цьому регіоні. Описуючи становлення Азовської губернії, автор підкреслює еллінське минуле краю. Саме греки, за його словами, заснували місто Танаїс, а турки, завоювавши його, іменували Азовом. 1774 року місто було остаточно підкорене росіянами, до того ж передувало його розорення і пустка протягом років сорока [4].

Письменник та майор російської армії балтійсько-німецького походження Лейон Пірс Бальтазар фон Кампенгаузен також описував обшири українських земель. Його твір цілком відповідає наративам епохи Просвітництва. Факт знайомства автора з Вольтером [1], який, як всім відомо, вів листування з імператрицею Катериною ІІ, дозволяє зрозуміти цілком лояльне ставлення барона до політики Російської імперії. Після вступу на службу в російську армію Лейон Пірс Бальтазар фон Кампенгаузен брав участь у походах проти турків. Опираючись на власні спостереження та розповіді місцевих жителів, він вів нотатки про місцевість, де опинявся. 1807 року в Лейпцигу вийшли його "Замітки про Росію, особливо деякі провінції цієї імперії та їхню природну історію, разом з короткою історією запорозьких козаків, Бессарабії, Молдавії та Криму".

Замітки про деякі провінції і міста є важливим джерелом з вивчення повсякдення земель сучасної України у XVIII ст. В одному з описів Кримських гір автор, описуючи флору місцевості, згадує про те, що "горіхові дерева і різноманітні плодові дерева утворюють тут ліси, які виросли з плодових садів цивілізованих жителів, які колись тут жили [ймовірно, елліннів - Є. К.], а татарські орди їх занедбали" [1, с. 124]. Чітко простежувана у тексті вищезгадана дихотомія відображає загальне ставлення російської влади до номадів. А спогади про грецьке минуле краю подається ностальгічно, як згадка про утрачену благодать, до якої настав час повертатися.

Про формування запорожців як самоврядкої військової організації, Кампенгаузен пише, що воно відбувалося під захистом Росії. Податків короні не платили, проте постачали рогату худобу, яку викрадали у сусідів, іноді в самих же росіян. Ліквідація козацтва Катериною ІІ, на думку майора, була зумовлена їх постійним розбійництвом, і якби вони поводилися сумирно, то цього не сталося б [1].

Згадуючи про сольові озера Криму, автор також не знехтував можливістю підкреслити "нехлюйство та непутящість татар": "Під впливом сонця на поверхні тутешніх озер утворюється товста біла кірка солі, через що влітку здається, що озера ніби

вкриті льодом. Якби милостива природа сама не підготувала цей мінерал для продажу, татари не змогли цього зробити, адже не мають ні грубок, ні приладдя, щоб виварити сіль на штучному вогні, та до того ж вони як кочівники-скотарі працюють неохоче" [1, с. 121].

Обидва автори розглядають тюркське минуле Новоросійської губернії в традиційному імперському розрізі, проте відчувається різниця характеру викладу матеріалу. Твір архієпископа Гавриїла "Уривок оповідання про Новоросійський край, почерпнутий з оригінальних джерел" має яскраве емоційне забарвлення та виразно апологетичне ставлення до російської імперської влади та Катерини ІІ. Натомість "Замітки про Росію, особливо деякі провінції цієї імперії та їхню природну історію, разом з короткою історією запорозьких козаків, Бессарабії, Молдавії та Криму", які барон Лейон Пірс Бальтазар фон Кампенгаузен написав опираючись на розповіді місцевого населення, фокусуються на описі побуту та природних умов цих країв. Проте зневажливе ставлення до татар також простежується.

Отже, емоційно забарвлені джерела з вивчення історії Північного Причорномор'я XVIII ст., створені в рамках російської імперської ідеології, започаткували хибну тенденцію негативного ставлення до тюрків у сучасній суспільній думці. Акцентування суто на негативних характеристиках, зокрема на набігах на сусідні території, економічній відсталості та архаїчному способі життя, призводить до спрощеної та деформованої репрезентації історичної реальності кочових спільнот Півдня України XVIII ст. Тож дослідник проблематики Північного Причорномор'я у ранньомодерну добу мусить надзвичайно критично оцінювати позицію автора джерела, селективно добираючи інформацію.

Список використаних джерел

1. Кампенгаузен Л. П. Б. фон. Україна та сусідні землі в XVIII ст. : подорожі / Лейон Пірс Бальтазар фон Кампенгаузен ; пер. з нім., комент., передм. О. Є. Полоз ; наук. ред. і передм. О. Г. Сокирка. Запоріжжя : ФОП Рябцев В. В., 2024. 224 с.
2. Кочекаев Б.-А. Б. Ногайско-русские отношения в XV-XVIII вв. Алма-Ата : Наука, 1988. 272 с.
3. Отрывок повествования о Новороссийском крае, из оригинальных источников почерпнутый. Одеська національна наукова бібліотека. URL: https://odnb.odessa.ua/rarities/item/26 (дата звернення: 14.03.2026).
4. Розанов В. Ф. Отрывок рассказа о Новороссийском крае, почерпнутый из оригинальных источников. Одесса, 1851. 53 с.

Анастасія Андріївна Лисенкіна
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор філософії,
старший викладач кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Оксана Юріївна Богомаз

Естетичні засоби навчання: педагогічний потенціал мюзиклів

Сучасний освітній процес вимагає активного впровадження естетичних засобів навчання, які поєднують когнітивний, емоційний та мотиваційний компоненти. Актуальність теми зумовлена необхідністю формування у здобувачів освіти історичного мислення через доступні, емоційно насичені та художньо виразні форми. Метою

дослідження є розкриття педагогічного потенціалу мюзиклів як естетичного засобу навчання історії в закладах загальної середньої освіти.

У першому розділі проаналізовано поняття «естетичних засобів навчання», їх класифікацію та функції. Естетичні засоби визначено як спеціально створені або адаптовані художні об'єкти та форми (література, музика, театр, кіно, мюзикли, тощо), що впливають на емоційно-чуттєву сферу здобувачів освіти і сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу. Виділено такі основні функції: мотиваційну, емоційно-ціннісну, розвивальну, світоглядну та комунікативну. Показано, що естетичні засоби підвищують інтерес до історії, розвивають емпатію та критичне мислення.

Другий розділ присвячено мюзиклам як потужному естетичному засобу формування історичного мислення. Мюзикл поєднує драматургію, музику, хореографію та візуальне мистецтво, що дозволяє відтворювати історичні події в динамічній та емоційно насиченій формі. Опираючись на досвід педагогічних розробок для викладання мюзиклу «Hamilton», у дослідженні адаптовано методику використання українських історичних мюзиклів «Ти [Романтика]» та «Ребелія [1991]» творчого об'єднання МУР та продемонстровано можливості передачі історичного контексту, розкриття мотивацій історичних діячів та формування ціннісного ставлення до минулого. Визначенно, як юзикли сприяють розвитку історичної емпатії, розумінню причинно-наслідкових зв'язків і критичному сприйняттю історичних наративів.

У третьому розділі розроблено методику застосування мюзиклів на уроках історії. Запропоновано три основні етапи роботи: підготовчий (мотивація, актуалізація знань, ознайомлення з історичним контекстом); основний (перегляд фрагментів мюзиклу, аналіз історичних подій, порівняння з джерелами, дискусія); рефлексивний (творчі завдання: есе, міні-проєкти, постановка сцен). Розроблено систему завдань для 8–11 класів, що відповідає чинній програмі з історії.

У висновку мюзикли є ефективним естетичним засобом навчання, що має значний педагогічний потенціал для формування історичного мислення здобуваців освіти. Їх системне використання сприяє гуманізації історичної освіти, розвитку емоційного інтелекту та підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Віздрик В. С., Мельник О. М. Естетичне виховання: історичний екскурс. *Grail of Science.* 2022. № 21. С. 168–173.

2. Гомозова Т. В. Музика як засіб естетичного виховання та її роль у навчанні. 2009. URL: https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2054/1866 (дата звернення: 15.03.2026).

3. Левчук Л. Т. Естетика. Київ: Цнтр навчальної літератури, 2019. 368 с.

4. Ляшко М. П. Музично-естетичне виховання як один з найважливіших факторів формування особистості. 2017. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/42.pdf (дата звернення: 15.03.2026).

5. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі. 2006. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3731/1/Пометун_О.І.Методика.pdf (дата звернення: 16.03.2026).

6. Lines D. Music and Aesthetics in Education: Towards a Contemporary View. *Beijing International Review of Education.* 2022. Vol. 4, No. 3. P. 408–422.

7. Goering C. Z., Burenheide B. J. Exploring the Role of Music in Secondary English and History Classrooms through Personal Practical Theory. *SRATE Journal*. 2010. Vol. 19, No. 2. P. 51–60.

8. Young C. D. Concerto for Classroom: Teaching with Classical Music and Opera as Historical Sources. *The History Teacher*. 2022. Vol. 55, No. 4. P. 615–635.

9. Mason K. Hamilton, 1776 and Beyond: Musicals in the Social Studies Curriculum. *International Journal of Humanities, Arts and Social Studies.* 2017. Vol. 2, No. 1. P. 1–8.

10. Hamilton Education Program Online. Teacher Guide. Playhouse Square, Gilder Lehrman Institute of American History. URL: https://www.playhousesquare.org/assets/doc/EduHamOnline_TeacherGuide_PrintFriendly-387dc19d73.pdf (дата звернення: 18.03.2026).

Софія Володимирівна Медвідь
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
заслужений працівник освіти України
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Тестові технології оцінювання у вищій школі: методика використання інноваційних платформ, сервісів

Глобальні зміни в освіті зумовлюють перехід до нових моделей навчання, де цифрові платформи стають ключовим допоміжним інструментом викладача. У цьому контексті використання інтерактивних сервісів є необхідним для стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Сьогодні роль педагога трансформується: він стає модератором цифрового середовища, що потребує оновлення підходів до оцінювання. Саме діджитал - інструменти дозволяють адаптувати контроль до сучасних вимог і забезпечити якість освітнього процесу.

У контексті європейської інтеграції та прагнення України до відповідності освітнім стандартам Європейського Союзу – держава активно модернізує систему вищої освіти. Реалізуючи стратегію цифрової трансформації, Україна також впроваджує сучасні механізми контролю знань, прописаних положеннях Digital Education Action Plan (2021-2027). Програма, як зазначають її розробники, це «політична ініціатива, яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі. Його мета – допомогти національним освітнім і навчальним системам адаптуватися до цифрової епохи» [4]. Актуальність яких була визначена під час світової пандемії COVID-19.

Міністерство освіти і науки України у «Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року» також прописує впровадження все нових діджиталізованих інструментів для засвоєння і оцінювання знань та прогнозує, що перехід на онлайн - матеріали та звітність «значно зменшить бюрократичне навантаження системи освіти і науки та спростить управлінські процеси» [2, с. 2]. На практиці це передбачає поступову заміну паперового контролю на цифрові форми моніторингу, які дозволяють менше часу витрачати на звіти й більше – на реальну оцінку знань здобувачів вищої освіти. Як зазначає О. Локшина: «оцінювання навчальних досягнень є важливою складовою навчального процесу… та ефективним інструментом забезпечення якості освіти» [3, с. 1]. Проте сьогодні ця ефективність прямо залежить від того, наскільки зручні цифрові сервіси використовує викладач. Використання інноваційних платформ знімає з педагога рутину перевірки, виключає упередженість і дозволяє бачити реальну картину знань. Більше того, сучасні сервіси дають можливість використовувати мікронавчання (micro-learning) – коли короткі тести після кожної теми

підтримують постійний інтерес здобувачів вищої освіти, а не змушують їх вчити весь обсяг матеріалу в останню ніч перед іспитом.

Ефективність тестових цифрових платформ і сервісів у вищій школі прямо залежить від готовності викладача «проектувати дистанційний навчальний процес, використовуючи інструментарій спеціалізованих програмних комплексів» [1, с. 113]. І вимагає поєднання різних платформ відповідно до їхньої специфіки, що також є неабияким викликом для викладача. Проте вже наявні платформи досить легко адаптаються під потребу і тему матеріалу і є досить легкими в опанувані. Так, Google Forms можна використовувати як надійний базовий інструмент для створення тестів, де система автоматично збирає відповіді у зручні таблиці та формує наочні діаграми успішності. Її складніший аналог – сервіс Socrative, забезпечує контроль у реальному часі: викладач бачить результати кожного здобувача вищої освіти безпосередньо під час виконання тесту і може одразу скоригувати хід заняття. Платформа GoConqr, у свою чергу, орієнтована на структурування знань: вона дозволяє створювати ментальні карти із вбудованими тестами, щоб перевірити, як здобувач вищої освіти розуміє логічні зв’язки між різними темами.

На етапах узагальнення знань фаворитом залишається Kahoot. Його гейміфікована модель базується на змагальному елементі та швидкій реакції, що стимулює залученість та змагальницькі настрої здобувачів вищої освіти, але не дає фінальний список зроблених помилок, лише загальна кількість набраних балів і рейтинг переможців. Тому для більш глибокої перевірки знань оптимальною є система Moodle, яка забезпечує регулярний контроль знань та гнучке коригування навчального курсу. Moodle дозволяє налаштовувати випадкову генерацію питань з великого банку завдань та дозволяє суворо регламентувати час і умови складання тестів, тому він є незамінним для проведення офіційних іспитів та заліків.

Саме цифрові платформи дають викладачеві необхідний інструментарій для сучасного оцінювання, і це повністю відповідає вектору європейського стандарту DigCompEdu. Цей документ визначає вміння аналізувати цифрові дані як обов’язкову професійну навичку, та як зазначається в програмному документі: «забезпечує структуру, яка дозволяє європейським громадянам краще зрозуміти, що означає бути цифрово компетентним, а також оцінювати та розвивати власну цифрову компетентність» [5, с. 12]. Орієнтація на ці вимоги є важливою для української системи освіти, яка активно інтегрується в європейський освітній простір. Окрім того, функціонал таких сервісів забезпечує миттєвий зворотний зв'язок. Кожен здобувач вищої освіти автоматично отримує звіт про свої помилки одразу після тестування, і це робить процес контролю максимально прозорим

Отже, впровадження інтерактивних платформ у систему оцінювання здобувачів вищої освіти дозволяє автоматизувати рутинні процеси та забезпечити об’єктивність результатів. Це не просто технічне оновлення, а перехід до моделі постійного зворотного зв’язку, де тестове завдання стає інструментом контролю та корекції знань і оперативного коригування навчання.

Список використаних джерел

1. Бідюк Н., Дудка Г., Козловський Ю. Управління якістю освіти: досвід та інновації: Колект. Монографія. Павлоград : ІМА-прес, 2018. 276 с

2. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року: Розпорядж. Каб. Міністрів від 25.05.2021. URL: https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorennya (дата звернення: 18.04.2026)

3. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досліджень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. Studies in Comparative Education. 2009. № 9. С. 1–7.

Анна Сергіївна Михненко
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності С3 «Міжнародні відносини»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук,
доцент кафедри історії
міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін
Степан Петрович Дмитренко

Роль міжнародної співпраці у сфері освіти та науки: досвід України та Туреччини

Міжнародна співпраця у сфері освіти та науки є одним із ключових чинників формування сучасної системи глобального управління та визначення місця держав у світовому інтелектуальному просторі. В умовах посилення геополітичної конкуренції, технологічного розриву між країнами та необхідності консолідації зусиль перед лицем транснаціональних викликів саме освітньо-наукова дипломатія набуває стратегічного значення. [1]

Україна та Туреччина – дві держави зі складними та багатовимірними зовнішньополітичними ідентичностями. Обидві країни є учасницями численних регіональних і глобальних інтеграційних процесів, прагнуть зміцнити своє стратегічне партнерство і водночас стикаються зі схожими викликами у модернізації своїх освітніх систем.

За даними Турецького агентства з міжнародної освіти та управлінських послуг (TÖMER) та Українського державного центру міжнародної освіти, динаміка студентського обміну між Україною та Туреччиною демонструє такі тенденції:

- Щорічно кілька сотень українських студентів навчаються у турецьких університетах, передусім на технічних, медичних та гуманітарних спеціальностях. [3]
- Туреччина посідає місце серед десяти найбільших реципієнтів іноземних студентів у світі — понад 200 000 іноземних студентів щорічно, з яких певна частка представлена громадянами України. [5]
- Програма стипендій турецького уряду «Türkiye Scholarships» (Türkiye Bursları) є одним із головних каналів залучення українських студентів до турецьких університетів. [4]

Серед найпопулярніших турецьких закладів вищої освіти для українців – Стамбульський технічний університет (İTÜ), Близькосхідний технічний університет (ODTÜ), Університет Хаджеттепе, Університет Богазічі. З боку України найбільш активними партнерами виступають КНУ імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна.

Повномасштабна російська агресія проти України докорінно змінила контекст двосторонньої освітньої співпраці. Туреччина обрала політику балансування між Росією та Заходом, водночас демонструючи підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. У цьому контексті освітній та культурний вимір набув підвищеної символічної ваги, а саме: турецькі університети надавали спрощені умови вступу та спеціальні стипендії для українських студентів-переміщенців. У квітні 2022 р. Yükseköğretim Kurulu – Вища рада з питань освіти Туреччини (далі – YÖK) оголосила про прискорений порядок нострифікації українських дипломів [3]. Численні турецькі наукові установи оголосили про прийом українських дослідників у рамках наукового притулку. Україна, у свою чергу, позитивно реагувала на турецькі ініціативи щодо збереження кримськотатарської культурної та освітньої спадщини.

Водночас слід констатувати, що окупація Криму Росією та утиски кримськотатарської освіти залишаються фактором, який підсилює спільний інтерес Анкари та Києва у гуманітарній площині.

Попри зростаючу інтенсивність двосторонньої взаємодії, існує низка структурних асиметрій, що ускладнюють інтеграцію освітніх систем двох країн: відмінності у системах акредитації та оцінювання [2]. Туреччина орієнтована на Болонський процес, проте має власні специфічні механізми акредитації (YÖK), які не завжди сумісні з українськими стандартами; мовний бар'єр залишається суттєвим обмеженням – більшість турецьких програм читаються турецькою мовою, тоді як частка англомовних програм, хоч і зростає, залишається меншою порівняно з провідними університетами ЄС; різні пріоритети у науково-технологічній спеціалізації: Туреччина активно інвестує в оборонні технології (TUSAS, Baykar), тоді як Україна традиційно сильна в IT, авіабудуванні та аграрних науках; бюрократичні перешкоди у взаємному визнанні наукових ступенів, незважаючи на чинні угоди, залишаються проблемою на практиці.

Проаналізувавши можна сформулювати пріоритетні напрями розвитку українсько-турецької освітньо-наукової співпраці, а саме: інституціоналізація двосторонньої освітньої взаємодії шляхом створення Спільного українсько-турецького науково-освітнього центру або фонду, аналогічного Deutschen Akademischen Austauschdienst (DAAD); розширення англомовних спільних освітніх програм (joint degrees) між провідними університетами обох країн – передусім у галузях STEM, права та міжнародних відносин; формування спільних дослідницьких консорціумів у стратегічних сферах: відновлювана енергетика, агробіотехнології, кібербезпека, відновлення постконфліктних суспільств; залучення діаспорних мереж: в Туреччині проживає чисельна кримськотатарська громада, яка може відіграти роль «мостового актора» у зміцненні освітньо-культурних зв'язків; інтеграція у багатосторонні формати: активніше використання платформ ОЧЕС, ГУАМ та Саміту кримськотатарського народу як майданчиків для координації освітніх ініціатив, забезпечення системного онлайн-навчання для українських студентів-переміщенців у Туреччині через цифрові платформи обох міністерств освіти.

Проведений аналіз дозволяє зробити такі узагальнюючі висновки:

Насамперед міжнародна співпраця у сфері освіти та науки між Україною та Туреччиною є органічною складовою їхнього стратегічного партнерства і спирається на розвинуту нормативно-правову базу. Щодо академічної мобільності і спільних наукових проєктів, то вони є ключовими практичними формами взаємодії, хоча їх потенціал залишається реалізованим лише частково.Повномасштабна агресія Росії проти України актуалізувала гуманітарний та освітній вимір двосторонніх відносин, відкривши нові можливості для поглиблення взаємодії. Кримськотатарський фактор є унікальним елементом, що надає україно-турецьким освітнім відносинам особливого геополітичного виміру. Тож, для реалізації повного потенціалу двосторонньої співпраці необхідні системні інституційні реформи, подолання бюрократичних перешкод та цілеспрямовані інвестиції у спільні наукові програми.

Таким чином, освітньо-наукова дипломатія між Україною та Туреччиною являє собою не лише інструмент «м'якої сили», а й фундаментальний чинник довгострокової стабілізації та розвитку двосторонніх відносин у стратегічно важливому Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Список використаних джерел

1. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 192 p.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 14.04.2026).

3. YÖK (Yükseköğretim Kurulu). 2023 Yükseköğretim İstatistikleri. Ankara: YÖK, 2023. URL: https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2023/yuksekogretim-istatistikleri-2023.pdf (дата звернення: 14.04.2026).
4. Türkiye Bursları (Türkiye Scholarships). Official Website. URL: https://www.turkiyeburslari.gov.tr (дата звернення: 14.04.2026).
5. UNESCO Institute for Statistics. Global Flow of Tertiary-Level Students. URL: https://uis.unesco.org/en/uis-student-flow (дата звернення: 14.04.2026).

Вікторія Олегівна Нигода
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
доктор філософії,
старший викладач кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Оксана Юріївна Богомаз

Медіаграмотність як стратегічний ресурс протидії гібридним інформаційним операціям: освітній вимір

У сучасних умовах інформаційного суспільства медіа набули вирішального значення у формуванні суспільної думки, політичних настроїв та індивідуальної свідомості. Особливої актуальності це набуває в контексті гібридних конфліктів, де інформаційний компонент використовується як один із ключових інструментів впливу, маніпуляції та дестабілізації. У таких умовах зростає потреба у формуванні в громадян навичок критичного сприйняття інформації та вміння протидіяти дезінформації.

Медіаграмотність виступає важливим стратегічним ресурсом, що забезпечує здатність особистості орієнтуватися в складному інформаційному просторі, аналізувати медіаповідомлення та розпізнавати маніпулятивні практики. Освітня система відіграє ключову роль у цьому процесі, адже саме вона формує базові компетентності, необхідні для свідомої та відповідальної взаємодії з медіасередовищем. Таким чином, дослідження медіаграмотності в освітньому вимірі є важливим для розуміння шляхів підвищення інформаційної стійкості суспільства в умовах гібридних загроз.

Поняття «медіаграмотність» сформувалося відносно нещодавно у XXI столітті. Його розвитком і популяризацією активно займаються міжнародні організації, які реалізують спеціальні програми та проєкти, спрямовані на впровадження медіаграмотності в сучасне суспільство. Важливе місце у цьому процесі посідає освітня сфера, де як зарубіжні, так і українські дослідники приділяють значну увагу вивченню та розвитку цього напряму.

Інформаційна безпека суспільства визначається як стан, за якого мінімізується вплив дезінформації та інших інформаційних загроз, зокрема пов’язаних із гібридними війнами, маніпулятивними повідомленнями та фейковими новинами [3].

Аналіз різних підходів до трактування поняття «медіаграмотність» дозволяє дійти спільного висновку: в умовах сучасного інформаційного суспільства, де кожен має вільний доступ до створення та поширення інформації, особливо важливим стає вміння критично й об’єктивно її оцінювати. У зв’язку з цим роль педагогів у сфері медіаосвіти суттєво зростає, адже саме вони сприяють формуванню однієї з ключових компетентностей - критичного мислення, що є основою функціонування демократичного суспільства.

Відповідно до визначення, поданого в Оксфордській енциклопедії, медіаосвіта є окремою галуззю знань, яка не зводиться лише до використання медіа як навчального інструменту. Її основне завдання полягає у формуванні розуміння процесів створення та поширення медіатекстів, а також у розвитку критичного мислення для їх аналізу й оцінювання. Натомість медіадослідження (media studies) більше зосереджуються на практичному аспекті, зокрема на створенні власного медіаконтенту. Обидва ці напрями сприяють формуванню медіаграмотності як важливої компетентності сучасної людини [4].

У навчальному посібнику «Медіаосвіта та медіаграмотність», підготовленому Академією Української преси за участі В. Іванова, О. Волошенюк та інших дослідників, медіаграмотність трактується як комплекс мотивацій, знань, умінь і ресурсів, що забезпечують здатність людини знаходити, використовувати, критично аналізувати, оцінювати, створювати та поширювати медіаконтент різних форматів і жанрів, а також усвідомлювати особливості функціонування медіа в суспільстві [2, с. 348].

Маніпуляції та дезінформація виступають ключовими елементами інформаційної війни. Нерідко агресивні сторони прикривають свої дії нібито гуманними або благородними цілями. Під гаслами захисту населення, боротьби з тероризмом чи підтримки окремих етнічних груп здійснюються військові втручання та агресія. Такі дії зазвичай кваліфікують як неоголошені збройні конфлікти, наслідком яких стають захоплення територій, а також значні людські, культурні й економічні втрати.

У сучасному цифровому середовищі соціальні мережі дозволяють миттєво поширювати інформацію, а більшість організацій і медіа активно використовують платформи на кшталт «Facebook», «Telegram», «Twitter» і «Threads». Водночас це загострює проблему достовірності інформації через ненадійні джерела, викривлення змісту та навмисні інформаційно-психологічні маніпуляції, що прямо пов’язані з питаннями інформаційної безпеки й використовуються у глобальному протистоянні. Інформаційна війна, маючи специфічні особливості в умовах цифрових технологій, є особливо небезпечною та відрізняється від традиційних форм збройного конфлікту.

Медіаграмотність сьогодні є важливою складовою освіти, і в окремих школах її вже починають викладати як окремий предмет. Водночас постає питання підготовки фахівців, здатних її викладати, тому особлива роль у цьому процесі належить учителям суспільствознавчих дисциплін. Їхня професійна підготовка спрямована на формування високого рівня медіаграмотності, що є необхідним в умовах інформаційного суспільства.

Такий рівень підготовки дозволяє майбутнім педагогам критично аналізувати медіаконтент, розпізнавати фейки та маніпуляції й навчати цьому учнів. Сучасний учитель виступає не лише носієм знань, а й посередником у роботі з інформацією, який допомагає орієнтуватися в медіапросторі. Розвиток медіаграмотності у педагогів є основою формування критично мислячого суспільства [1].

Підготовка майбутніх учителів суспільствознавчих дисциплін має поєднувати теорію медіаграмотності з практикою: аналізом медіаконтенту, створенням проєктів і розвитком критичного мислення. Важливим є також залучення експертів медіасфери для кращого розуміння сучасного інформаційного простору. Такий комплексний підхід є основою формування медіаграмотного суспільства [1].

Отже, медіаграмотність у сучасних умовах виступає важливим стратегічним ресурсом протидії гібридним інформаційним операціям, оскільки забезпечує здатність суспільства критично сприймати та оцінювати інформацію. Її освітній вимір є визначальним, адже саме система освіти формує базові навички аналізу медіаконтенту, розпізнавання маніпуляцій і протидії дезінформації. Таким чином, розвиток медіаосвіти сприяє підвищенню інформаційної стійкості громадян і зміцненню національної безпеки в умовах сучасних гібридних викликів.

Список використаних джерел

1. Богомаз О. Чому вчитель має бути медіаграмотним? *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 47, т. 1. С. 263–267.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор.: В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
3. Терепищий С., Костенко А., Богомаз О. Наукові підходи до медіаграмотності освітян. *Вища освіта України*. 2021. № 2(81). С. 53–59.
4. Oxford Research Encyclopedias. URL: https://oxfordre.com. (дата звернення: 18.04.2026).

Володимир Володимирович Павлов
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії та археології
Віктор Олегович Доценко

Механізми здійснення нацистського контролю в Рейхскомісаріаті «Україна» (1941-1944 рр.)

Окупаційний режим, встановлений на території Рейхскомісаріату «Україна» у 1941–1944 рр., характеризувався системною та багаторівневою організацією контролю над населенням і ресурсами. Його функціонування базувалося на поєднанні адміністративних, репресивних, економічних та ідеологічних механізмів, спрямованих на забезпечення стратегічних інтересів нацистської Німеччини. Аналіз джерельної бази та сучасної історіографії дозволяє виокремити ключові інструменти цього контролю та визначити їхню роль у структурі окупаційної політики [1, с. 46, 49-53].

Передусім, фундаментом системи контролю виступала адміністративно-територіальна організація Рейхскомісаріату «Україна». Територія була поділена на генеральні округи (генерал-комісаріати), які, у свою чергу, поділялися на гебітскомісаріати. Така ієрархічна структура дозволяла централізовано здійснювати управління, забезпечуючи водночас оперативний контроль на місцях. Німецька адміністрація активно використовувала місцеві допоміжні органи влади, зокрема українські управи, які виконували функції посередника між окупаційною владою та населенням. Це створювало ілюзію обмеженої автономії, але фактично підпорядковувало місцеве управління інтересам окупантів [1, с. 49-51].

Другим важливим компонентом контролю виступав репресивний апарат, представлений структурами поліції безпеки, СД, гестапо та допоміжної поліції. Основною функцією цих органів було придушення будь-яких форм опору, включаючи партизанський рух, підпільні організації та прояви нелояльності серед цивільного населення. Репресії набували форм масових арештів, депортацій, розстрілів і каральних акцій проти цілих населених пунктів. Система терору мала не лише каральний, але й превентивний характер, спрямований на залякування населення та недопущення організованого спротиву [2, с. 768; 8, с. 796-798].

Важливим елементом контролю була економічна експлуатація окупованих територій. Політика нацистської адміністрації передбачала максимальне використання ресурсного потенціалу України, насамперед сільськогосподарської продукції. Встановлювалися жорсткі норми поставок продовольства, які часто перевищували можливості місцевого населення, що призводило до голоду та зниження рівня життя [3,

с. 170; 4, с. 34]. Окремим напрямом економічного контролю стала організація примусової праці, зокрема вивезення населення до Німеччини як остарбайтерів. Цей механізм поєднував економічні та репресивні функції, оскільки супроводжувався насильницькими методами мобілізації [5, с. 13].

Ідеологічний контроль реалізовувався через систему пропаганди, спрямовану на формування лояльності до окупаційного режиму та дискредитацію радянської влади. Використовувалися друковані видання, радіомовлення, культурні заходи, а також освітні установи. Пропаганда акцентувала увагу на антибільшовицькій риториці та прагнула використати національні настрої населення, однак її ефективність була обмеженою через очевидну колоніальну сутність окупаційної політики [6, с. 444-445].

Окрему роль у системі контролю відігравали соціальні механізми, зокрема система доносів і залучення населення до співпраці з окупаційною владою. Формування мережі інформаторів дозволяло німецьким органам безпеки оперативно отримувати інформацію про настрої населення та діяльність підпілля. Водночас така політика сприяла руйнуванню соціальних зв'язків і поширенню атмосфери недовіри в суспільстві [7, с. 78, 115].

Отже, система нацистського контролю в Рейхскомісаріаті «Україна» являла собою комплекс взаємопов'язаних механізмів, що забезпечували тотальний нагляд і підпорядкування окупованого суспільства, де адміністративна організація, репресивний апарат, економічна експлуатація та ідеологічний вплив функціонували як єдина інтегрована система, спрямована на реалізацію стратегічних цілей нацистської Німеччини. Дослідження цих механізмів дає змогу не лише глибше зрозуміти природу окупаційної влади, але й виявити закономірності функціонування тоталітарних систем у воєнних умовах, що має вагоме значення для сучасної історичної науки та сприяє осмисленню історичного досвіду і його впливу на подальший розвиток українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Беркгоф К. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / пер. з англ. Т. Цимбала. Київ. 2011. 455 с.

2. Лисенко О., Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941-1943 рр.: адміністративний аспект. *Архіви окупації. 1941-1944.* Держ. ком. архівів України; упоряд. Н. Маковська. К. 2006. 872 с.

3. Перехрест О. Сільськогосподарський потенціал України в геостратегічних та воєнних планах нацистської Німеччини. *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей.* 2010. Вип. 13. С. 170-174.

4. Глушенок Н. М. Аграрна політика Німеччини в Райхскомісаріаті Україна. Історіографія питання. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* 2023. Т. 32 (73), №2. С. 33-38.

5. Потильчак О. В. Експлуатація трудових ресурсів України гітлерівською Німеччиною у роки окупації: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 - історія України. Інститут історії України НАН України. К. 1999. 17 с.

6. Михайлюк М. В. Періодична преса ОУН(м) у Києві восени 1941 р.: джерелознавчий аспект. *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей.* 2005. Вип. 9. Ч. 2. С. 443-455.

7. Гончаренко О.М., Куницький М.П., Лисенко О.Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату «Україна» та «військової зони». 1941–1944 рр. К. 2014. 151 с.

8. Дерейко І. Українські допоміжні воєнізовані формування німецької армії і поліції в генеральному окрузі Київ у 1941-1943 рр. *Архіви окупації. 1941-1944.* Держ. ком. архівів України; упоряд. Н. Маковська. К. 2006. 872 с.

Катерина Петрівна Подшибякіна
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії та археології
Олександр Валентинович Потильчак

Жінки в радянському партизанському русі на Житомирщині в 1941-1944 рр.

Дослідження участі жінок у радянському партизанському русі тривалий час залишалося фрагментарним і позначеним впливом офіційної радянської історіографії, що зумовлює необхідність його переосмислення з урахуванням гендерного підходу та нових джерел. Особливої уваги потребує аналіз повсякденного досвіду жінок-партизанок на регіональному рівні, зокрема на Житомирщині, де їх роль, умови перебування та соціальні практики залишаються недостатньо вивченими.

Сексуальне життя жінок-партизанок та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни досліджував В. Гінда [1; 2]. Питання участі жінок у партизанських загонах аналізувала Я. Заводяк [3]. На території Житомирсько-Вінницького регіону партизанське підпілля вивчав т С. Стельникович [4].

Становище жінок-учасниць радянського підпілля на Житомирщині загалом уподібнювалось іншим регіонам Наддніпрянщини. Переважна більшість жінок у партизанських загонах були медичними сестрами, санітарками, розвідницями, зв'язковими, відповідали за продовольче та матеріальне забезпечення. Менша часина жінок на рівні з чоловіками брала участь в бойових операціях та збройних сутичках з окупантами [3, с. 284].

Серед 143 135 учасників радянського руху опору, чиї дані було проаналізовано на момент 1946 року, жінок нараховувалося 6113 осіб. Це складало 4,3% від усієї кількості задіяних. При цьому на території Житомирщини, як і сусідньої Вінниччини, відсоткове співвідношення жінок було дещо більшим порівняно з загальноукраїнським показником: від 4,6% до 7%. Деякі партизанки виділялися своїм героїчним внеском у боротьбу з нацистами. Так, 19-річна Ніна Сосніна, керівниця малинського підпілля, разом зі своїм батьком, теж підпільником, були викриті, оточені та згоріли живцем у підпаленому окупантами власному будинку наприкінці літа 1943 року [4, с. 281].

Говорячи про становище жінки у радянському підпіллі не можна оминути явища так званих «похідно-польових дружин». Доволі розповсюдженою, проте вже після війни замовчуваною в офіційній історіографії, практикою було співжиття чоловіків із жінками без будь-якої форми офіційного шлюбу. Нерідко подібні форми співіснування в реальності виглядали так: командир, часто чоловік старшого віку, можливо навіть з дітьми та дружиною, брав собі в коханки набагато молодшу жінку. Хоча зустрічалися і ширі емоційні союзи, які трималися під час і після війни, і стосунки побудовані між двома рівними людьми на основі фізичного потягу між ними.

Лектор ЦК КП(б)У К. Дубина у доповідній М. Хрущову писав, що при відвідуванні партизанського з'єднання О. Сабурова дізнався – фактично кожен командир загону має таку «дружину». Автор записки засуджував таку практику.

Стосунки між чоловіками та жінками в партизанських загонах та підпіллі могли ґрунтуватись і на взаємній симпатії. Втім часто зустрічалося і більш прагматичне ставлення жінок до співжиття з чоловіками. Основними мотивами для такого рішення могли стати звільнення від участі у бойових завданнях, чергуваннях, тяжкої чи неприємної роботи, покращення умов життя у складному партизанському побуті,

підвищення статусу в ієрархії загону, часом просто можливість вберегтися від небажаних залицянь чи домагань з боку інших чоловіків [2, с. 160-163].

Не зважаючи на рівний чоловічому тягар життя у підпіллі, жінки стикались ще й з проблемами сексуальних домагань та відвертого насильства. Найперше така небезпека походила не від ворогів-окупантів, а від власних побратимів. Така морально сумнівна слава була міцно пов'язана з радянськими партизанами. Не поодиноко згадувались випадки їх аморальних, насильницьких вчинків як щодо ворога, так і власного мирного населення. Окрім того складність партизанського життя на пару з алкоголем могли значно вплинути на свідомість та вчинки людей.

У партизанському середовищі відмова жінки від сексуальних стосунках нерідко переростала у конфлікт, часом тривалий та замаскрований. Найбільша можливість помститися звичайно була у командного складу. Партизанок, які відмовили у інтимних відносинах часто чекали найскладніші та найнебезпечніші завдання, пониження в ієрархії, як символічне, так і реальне, наприклад у званні, за найменші промахи. Найбрутальнішим способом відплатити був розстріл, зазвичай він виправдовувався зрадою партизанки, стосунками з ворогом. У час війни кривдникам було доволі легко довести виправданість таких дій [2, с. 163-164].

Таким чином, жінки-партизанки на Житомирщині складали від 4,6 до 7 %, що більше за середнього показника по Україні. Певна їх частина на рівні з чоловіками виконували бойові завдання і відзначалися своєю діяльністю проти окупантів. Утім жінки могли стикнутися з домаганнями та насильством зі сторони власних побратимів, а у випадку відмови часто ставали жертвами помсти.

Список використаних джерел

1. Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2021. 409 с.

2. Гінда В. Чоловіки й жінки у партизанських загонах. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильст-ва: зб. наук. праць / за наук. ред. Г. Грінченко. Київ: Арт Книга, 2015. С. 157–171.

3. Заводяк Я. Гендерні проблеми підпільного руху часів Другої світової війни. Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів V Міжнародної конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні». Вип. 8 / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 284-286.

4. Стельникович С. Нацистський окупаційний режим на території Житомирсько-Вінницького регіону і місцеве населення: паралелі існування й боротьби (1941–1944 рр.) : дис. … д-ра іст. наук : 07.00.01. Київ, 2016. 522 с.

Ярослав Андрійович Рибачок
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології
Оксана Степанівна Черевко

Формування зовнішньополітичного курсу Афганістану в умовах становлення біполярного світу (1945–1953 рр.)

Завершення Другої світової війни кардинально змінило архітектуру міжнародних відносин. На зміну багатополюсній системі прийшла біполярна конфронтація між США та СРСР, яка охопила всі регіони світу, включно з Південною Азією. Для Афганістану - держави, що не брала участі у воєнних діях, – нова конфігурація глобальної політики означала необхідність переосмислення власного місця . Документи Держдепартаменту США, зафіксовані у збірнику Foreign Relations of the United States, засвідчують, що вже восени 1945 р. американська дипломатія уважно стежила за зовнішньополітичним курсом Кабула, розглядаючи його через призму наростаючого протистояння з Москвою [6, с.38].

Зміна глобального контексту лише трансформувала баланс сил, але не усунула ключових ризиків. Географічне положення й надалі змушувало Кабул шукати баланс між великими державами. Зустріч афганського міністра Наджибулли з держсекретарем США 14 листопада 1945 р. продемонструвала прагнення Кабула до розвитку відносин із Вашингтоном, насамперед у сфері економіки та освіти [6, с.34–38].

Вступ Афганістану до Організації Об'єднаних Націй у листопаді 1945 р. символізував вибір багатосторонньої дипломатії як захисного механізму. Статут ООН проголошував суверенну рівність держав, і Кабул свідомо спирався на цей принцип для нейтралізації тиску обох наддержав.

Утворення Пакистану в 1947 р. створило нові виклики для Афганістану. Виступ проти його вступу до ООН і підтримка ідеї «Пуштуністану» спричинили тривалий конфлікт, що ускладнив відносини як із Пакистаном, так і зі США [9].

Радянсько-афганські відносини базувалися на тривалій договірній основі та економічній співпраці. СРСР виступав важливим торговельним партнером Афганістану, що забезпечувало йому суттєвий вплив [5, с.48].

Особливе значення мала угода 1950 р. про товарообіг, яка стала ключовим етапом у розвитку двосторонніх відносин і сприяла зміцненню позицій СРСР у регіоні [1, с.379].

Попри загальну стратегію стримування, США не надали Афганістану значної підтримки. Запити Кабула щодо військової допомоги залишалися без задоволення. Відмова у 1950 р. стала переломним моментом, що сприяв зміні зовнішньополітичних орієнтирів Афганістану та посиленню його співпраці з СРСР [5, с.49].

У цих умовах сформувалася стратегія «позитивного нейтралітету», яка передбачала балансування між наддержавами з метою збереження незалежності та отримання вигод від співпраці з обома сторонами [8, с.271].

Упродовж зазначеного періоду Афганістан сформував основні принципи своєї зовнішньої політики: нейтралітет, відмову від участі у військових блоках та прагнення до балансування між наддержавами [2, с.390].

Отже, у 1945–1953 рр. Афганістан сформував модель зовнішньої політики, що ґрунтувалася на «позитивному нейтралітеті» та балансуванні між США і СРСР. Умови біполярного протистояння, регіональні суперечності та обмежена зацікавленість Заходу сприяли поступовому зростанню радянського впливу, тоді як американська політика не забезпечила Кабулу достатньої підтримки. Це дозволило Афганістану зберегти формальну

незалежність, але водночас втягнуло його в орбіту стратегічного суперництва наддержав, що визначило подальший розвиток його зовнішньої політики.

Список використаних джерел

1. Barfield T. *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press, 2010. P. 191–197.
2. Gregorian V. *The Emergence of Modern Afghanistan: Politics of Reform and Modernization, 1880–1946*. Stanford: Stanford University Press, 1969. P. 379–395.
3. NSC 5409: US Policy Toward South Asia, 19 February 1954. NARA, RG 273, Records of the National Security Council.
5. Pakistan-Afghanistan Dispute over Pashtunistan. Memorandum by the Office of South Asian Affairs, 4 August 1949. NARA, RG 59, 890d.00/8-449.
6. Rubin B. R. *The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System*. New Haven: Yale University Press, 1995. P. 48–62.
7. Memorandum of Conversation, Afghan Minister Najibullah with Secretary of State, 14 November 1945. *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, 1945. Vol. VIII. P. 34–38.
8. The Charter of the United Nations, 26 June 1945, Article 4. URL: https://www.un.org/en/about-us/un-charter (дата звернення: 05.04.2025).
9. President D. Eisenhower – National Security Council, 25 March 1953: Review of Basic National Security Policy/ *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, 1952–1954. Vol. II, Part 1. P. 264–281.
10. Airgram from Embassy Kabul to Department of State, 22 October 1952: “Political Orientation of Afghanistan”. NARA, RG 59, 689.90d/10-2252.

Максим Володимирович Савінов
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Проектна технологія навчання історії України: формування науково-дослідницьких комтетентностей здобувачів освіти 10-11 кл. (з досвіду роботи Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей № 9 Хмельницької міської ради»

Сучасна освіта дедалі більше орієнтується на розвиток активної, самостійної особистості, здатної не лише засвоювати знання, а й застосовувати їх у реальному житті. У цьому контексті особливого значення набувають інноваційні педагогічні методи, серед яких проєктне навчання вирізняється своєю практичною спрямованістю та можливістю залучати учнів до творчої діяльності. Вивчення історії в закладах загальної середньої освіти традиційно асоціюється з передачею фактів і дат, однак проєктний підхід дозволяє перетворити цей процес на захопливе дослідження, де учні стають активними учасниками, а не пасивними слухачами.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку ефективних методів викладання історії, які б відповідали вимогам часу та сприяли формуванню критичного мислення, аналітичних здібностей і громадянської свідомості учнів.

Проєктне навчання як педагогічний метод має глибоке теоретичне підґрунтя, що сягає ідей прогресивної освіти Джона Дьюї, який наголошував на важливості навчання через дію. У контексті історії цей підхід дає змогу здобувачам освіти не просто запам'ятовувати події, а й аналізувати їх причини та наслідки, працювати з історичними джерелами, створювати власні інтерпретації минулого. Вивчення різноманітних тем з історії через проєктну діяльність дозволяє здобувачам освіти відчути зв'язок між минулим і сьогоденням, а також зрозуміти значення історичних процесів для сучасного суспільства.

Сутність і принципи проєктного навчання як педагогічного методу

Проєктне навчання – це педагогічний метод, який передбачає організацію освітнього процесу через виконання здобувачами освіти самостійних завдань (проєктів), спрямованих на розв'язання практичних або теоретичних проблем. Його суть полягає в активній діяльності здобувачів освіти, коли знання не просто передаються від учителя, а здобуваються в процесі дослідження, аналізу й творчості. Цей підхід виходить за рамки традиційного навчання, де акцент робиться на запам'ятовуванні, і переносить фокус на розвиток умінь застосовувати знання в реальних ситуаціях.

Ідея проєктного навчання зародилася наприкінці XIX – на початку XX століття в рамках прогресивної педагогіки. Одним із її засновників вважають американського філософа й педагога Джона Дьюї, який у своїй концепції «навчання через дію» наголошував, що освіта має бути пов'язана з практичним досвідом здобувачів освіти [15, с. 21]. У 1918 році його здобувач освіти Вільям Кілпатрік розвинув цю ідею, запропонувавши «метод проєктів» як спосіб організації навчання через цілеспрямовану діяльність. У Радянському Союзі подібні підходи також знаходили відгук у 1920-х роках, коли педагоги намагалися поєднати освіту з трудовою діяльністю, хоча згодом ці ідеї поступилися директивним методам. Сьогодні проєктне навчання переживає відродження завдяки його відповідності сучасним освітнім стандартам, які вимагають розвитку компетентностей, а не лише знань.

Проєктне навчання як педагогічний метод спирається на низку фундаментальних принципів, які визначають його унікальність і ефективність у освітньому процесі. Ці принципи не просто формують структуру методу, а й задають напрямок для його практичного застосування, дозволяючи адаптувати його до різних предметів і вікових груп. Розглянемо їх детальніше, щоб зрозуміти, як вони працюють у реальних умовах шкільної освіти.

Перший принцип – активність здобувачів освіти. У традиційному навчанні здобувач освіти часто виступає пасивним слухачем, який сприймає інформацію від учителя чи підручника. Натомість проєктне навчання ставить його в центр процесу: він сам визначає, які знання потрібні для виконання завдання, шукає їх і застосовує. Наприклад, замість того щоб просто прочитати про реформи в підручнику, здобувач освіти може дослідити їх вплив на суспільство, аналізуючи документи чи створюючи діаграму. Такий підхід не лише поглиблює розуміння матеріалу, а й учить самостійності. Активність також передбачає ініціативність: здобувач освіти не чекає вказівок, а сам формулює запитання й шукає відповіді, що робить навчання більш осмисленим [7, с. 51].

Другий принцип - практична спрямованість. Кожен проєкт має чітку мету й конкретний результат, який можна побачити чи оцінити. Це може бути звіт, макет, презентація чи навіть сценарій історичної вистави. Такий підхід допомагає здобувачам освіти зрозуміти, для чого вони вчаться, і пов'язати знання з реальним життям. Наприклад, створюючи проєкт про торгівельні шляхи Київської Русі, учні можуть не лише вивчити факти, а й намалювати карту чи змоделювати економічні зв'язки того часу. Практичність також мотивує: коли здобувач освіти бачить, що його робота має значення (наприклад, презентується перед класом), він більше вкладається в процес. Водночас учитель має стежити, щоб мета проєкту була досяжною й відповідала рівню здобувачів освіти.

Третій принцип – міждисциплінарність. Проєктне навчання рідко обмежується одним предметом, адже реальні завдання часто вимагають знань із різних сфер. У контексті історії це може означати поєднання аналізу джерел (історія) з написанням тексту (мова) чи створенням графіка (інформатика). Наприклад, проєкт про побут середньовічних міст може включати вивчення історичних фактів, створення малюнків і навіть підрахунок ресурсів для умовного поселення. Такий підхід не лише розширює кругозір здобувачів освіти, а й учить їх бачити зв'язки між дисциплінами, що є важливим у сучасному світі, де проблеми рідко бувають одновимірними.

Четвертий принцип – співпраця. Більшість проєктів виконується в групах, що розвиває навички командної роботи, комунікації й розподілу обов'язків. Учні вчаться домовлятися, ділити завдання й підтримувати одне одного, що готує їх до соціальних ролей у майбутньому. Наприклад, у груповому проєкті про битву один здобувач освіти може досліджувати стратегію, інший – озброєння, а третій – готувати виступ. Однак співпраця має й свої виклики: учитель повинен уміти організувати групу так, щоб кожен учасник був залучений, а не лише найактивніші брали на себе всю роботу. Це вимагає чіткого розподілу ролей і постійного зворотного зв'язку [10, с. 47].

П'ятий принцип – індивідуалізація. Хоча проєкти часто групові, кожен здобувач освіти може обирати роль чи напрямок роботи відповідно до своїх сильних сторін та інтересів. Наприклад, один любить малювати й створює ілюстрації, інший - аналізувати тексти й шукати факти. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти, роблячи навчання комфортнішим і продуктивнішим. Індивідуалізація також означає, що проєкти можна адаптувати до різного рівня підготовки: для початківців завдання будуть простішими, а для старших здобувачів освіти – складнішими й багатограннішими. Це робить метод гнучким і придатним для класів із різним складом.

На практиці ці принципи взаємодіють і доповнюють один одного. Наприклад, активність і співпраця разом сприяють розвитку ініціативи й уміння працювати в команді, а практична спрямованість і міждисциплінарність допомагають здобувачам освіти бачити ширшу картину. Утім, для їх реалізації потрібна ретельна підготовка: учитель має продумати завдання, які будуть одночасно цікавими, посильними й такими, що відповідають навчальним цілям. Саме тому принципи проєктного навчання є не просто теоретичними засадами, а практичним орієнтиром для створення ефективного освітнього середовища.

Проєктне навчання має низку переваг, які роблять його привабливим для сучасної освіти. По-перше, воно підвищує мотивацію здобувачів освіти. Коли діти бачать, що їхня робота має реальний результат (наприклад, створення історичного фільму чи виставки), вони більше зацікавлені в процесі. По-друге, метод сприяє розвитку критичного мислення: учні вчаться аналізувати інформацію, відокремлювати головне від другорядного й робити висновки. По-третє, проєктна діяльність формує навички самостійності й відповідальності, які є ключовими для життя в сучасному світі.

Однак у методу є й обмеження. Його впровадження вимагає значних зусиль від учителя: підготовка проєктів, координація груп і оцінювання результатів займають більше часу, ніж традиційні уроки. Крім того, не всі учні однаково готові до самостійної роботи - комусь бракує дисципліни чи навичок планування. Також ефективність методу залежить від доступу до ресурсів: без історичних джерел, літератури чи технологій проєкти можуть бути поверхневими. Усе це вимагає від педагога ретельного планування й адаптації методу до конкретних умов [5, с. 50].

Сьогодні проєктне навчання набуває особливої ваги в контексті компетентнісного підходу, який лежить в основі сучасних освітніх стандартів, зокрема в Україні. Нова українська школа (НУШ) акцентує на формуванні таких компетентностей, як інформаційна, соціальна, громадянська та культурна обізнаність. Проєктна діяльність ідеально відповідає цим цілям, адже дозволяє здобувачам освіти не лише засвоювати

факти, а й учитися працювати з інформацією, співпрацювати з іншими та розуміти культурний контекст історичних подій.

Наприклад, у рамках НУШ проєктне навчання може бути частиною інтегрованих уроків, де історія поєднується з літературою чи мистецтвом. Це відповідає глобальним тенденціям, коли освіта стає більш практичною й орієнтованою на вирішення реальних проблем. Водночас метод вимагає від учителів нових навичок – уміння фасилітувати, а не просто передавати знання, що є викликом для традиційної системи освіти.

Отже, проєктне навчання - це метод, який поєднує активність здобувачів освіти, практичну спрямованість і розвиток ключових навичок. Його історичне коріння сягає прогресивної педагогіки, а сучасна актуальність зумовлена вимогами до компетентнісної освіти. Принципи методу - активність, практичність, міждисциплінарність, співпраця та індивідуалізація - роблять його потужним інструментом для навчання. Водночас його успішне впровадження залежить від підготовки вчителя, ресурсів і готовності здобувачів освіти до самостійності. У наступному підрозділі ці теоретичні основи будуть розглянуті в контексті викладання історії, що дозволить звузити фокус до специфіки предмета.

Список використаних джерел

1. Абасов З.А. Педагогічні технології й інновації в навчальній діяльності школярів. *Шкільні технології.* 2002. № 5. С. 56–61.

2. Абасов З.А. Технологія навчання проектної діяльності. *Хімія в школі*. 2009. № 6. С. 16-20.

3. Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.). Запорізький національний університет. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. 305 с.

4. Баханов К.О., Шишета В.А. Життєтворчі проєкти в навчанні історії України. Х.: Основа, 2008. С. 10-49.

5. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів Історія методу проектів. *Дайджест педагогічних ідей та технологій. Школа-парк.* 2003. № 3. С. 49–52.

6. Богомолова Л.Л. Організація проектної дослідницької діяльності учнів. *Біологія в школі.* 2006. № 5. С. 35-39.

7. Вєдєнєєва Т.Е. Проектна технологія як умова кореляції визначеної й позаурочної діяльності учнів. *Дидакт*. 2003. № 3. С. 50–55.

8. *Вороненко Т. І.* Класифікація навчальних проектів. *Проблеми сучасного підручника.* Київ: Педагогічна думка, 2016. Вип. 17. С. 76–91.

9. Грінченко В. Використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії. *Наукові записки. Серія: історичні науки*. 2021. Вип. 22. С. 118–124.

10. *Годованець Н. І.* Проектний метод вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 31. С. 47–48.

11. Дячківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К: Академвидав, 2004. с. 9- 23.

12. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2014. 176 с.

13. Захарченко О. Метод проєктів (теоретичні основи методу та практичні поради). *Завуч*. 2003. № 32. С. 15-18.

14. Іжко Є. С. Метод проектів як один із засобів оптимізації автономного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 2. С. 92–98.

15. Кобєлкова С. Метод проєктів як засіб креативно-пізнавальної діяльності молодших школярів. *Початкова освіта.* 2016. № 5-7. С.21.

16. Комар О.В. Викладання за інтерактивними технологіями. *Рідна школа*. 2010. № 5. С. 23-25.

17. Мокрогуз О.П. Іноваційні технології на уроках історії. Х.: Основа, 2005. С. 92-115.

18. Метод проєктів в українській школі 1920–1930-х років. Педагогічний музей України; [укладачі: В. О. Гайдей, О. П. Міхно; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. Вінниця: Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019. 192 с.

19. Новиченко О. Використання проєктної технології як засобу розвитку творчих здібностей учнів. *Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять.* К.: Шкільний світ, 2016. С. 93 – 97.

20. Новікова Є.А. Інновації в навчальному проектуванні. Інновації в освіті. 2007. № 4. С. 23-29.

21. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін.; за заг. ред. М. Грищенка; Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.

22. Освітні технології: навч.-метод. посіб./ О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пєхоти. Київ: АСК, 2009. 256 с.

23. Проєкти в початковій школі: тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. К.: Шкільний світ, 2017. 128 с.

24. Ченців В.М. Педагогічне проектування – сучасний інструментарій дидактичних досліджень. *Шкільні технології.* 2001. № 5. С. 75–99.

25. Чепіль М.М., Дудник Н.З. Педагогічні технології: навч. посібник. К.: Академ. видав., 2012. С. 88-100.

26. Чорна М.І. Метод проєктів на уроках історії. Тернопіль-Харків: Видавництво «Ранок», 2011. С. 50-87.

27. Юрчик О. В. Впровадження проєктної технології в навчальний процес. [Навчальний посібник]. Хмельницький: НВО №5 ім. С. Єфремова, 2015. 88 с.

Аліна Олександрівна Санжаровська
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Дослідницький метод «Усна історія» на уроках історії україни: технології використання проекту «Нескорні українці» при вивченні російсько-української війни (2014-2026 рр.)

Метод усної історії виступає допоміжною ланкою для вивчення історії України. Не став винятком і період російсько-української війни (2014-2026 рр.). Дослідження полягає у знаходженні живих очевидців історичної події, зокрема сучасної війни, свідками якої є ми всі. Учні, послуговуючись методом усної історії, розшукують особу, яка пов’язана з подіями, та у невимушеній формі отримують свідчення, формуючи свій погляд на історичну подію [10].

Для покоління «зумерів», які зростали в інформаційному та технологічному середовищі, така ініціатива стане якісним кроком до систематизації та обробки отриманої інформації. Адже не варто забувати про суб'єктивність отриманих фактів і важливості їхньої перевірки на правдивість та правдивість [9, с. 142].

Робота над зберіганням та увіковіченням спогадів очевидців російсько-української війни, займає важливу нішу у вивченні історії здобувачами освіти покоління «зумерів». Робота зосереджується на зібранні усних історії та ретельній систематизації, методологічному дослідженні усної історії в цілому. Брати до уваги варто як психологічні, так і етичні норми спілкування з особами, які напряму причетні до подій російського вторгнення до України.

Результатом таких опитувань стануть усні історії очевидців. Цінність такого усного джерела полягає в тому, що ми можемо на прикладі конкретної особи отримати інформацію про пережиті події під час війни [6].

Жива розмова із захисниками України, їх спогади, нотатки, є невід'ємною частиною новітньої історії України. Спогади військових, цивільних відтворюють простір тих подій, які безпосередньо впливають не тільки на їх життя, а й на життя цілої країни.

Ще з давніх-давен люди переповідали історії зі свого життя, свідчили про важливі події, безпосередніми свідками яких вони ставали. Ці історії з часом перетворювались на легенди, але передавались з покоління. В сучасному світі збереження об'єктивності таких історій стало простішим, адже з розвитком інноваційних технологій, з якими «зумери» «на ти», зберегти такі розповіді стало набагато легше. У нашому розпорядженні є аудіозаписи та відео зйомки які полегшують зберігання та інтерпретацію таких усних історій [6].

Варто також пам'ятати про суб'єктивність та правдивість отриманих свідчень. Крім отриманих свідчень докладно потрібно опрацювати літературу, пов'язану з описаною історією. А також варто брати до уваги психологічний чинник, який часто впливає на перебільшення пережитих фактів. Такий підхід отримання та систематизації інформації найбільш підходить поколінню «зумерів», які найчастіше у своєму повсякденному житті зіштовхуються з неправдивою інформацією в інтернеті, та якісно можуть аналізувати отриману інформацію [4].

Для покоління «зумерів» притаманно не визнавати жодних авторитетів. Своєю чергою, використання усних історій, як методу навчання історії, передбачає розшук, опитування та спілкування з конкретними особами. Такий підхід дозволить подолати категоричне заперечення будь яких, умовних, авторитетів [4].

Також, «зумери» часто набирають досвід шляхом особистих перемог та невдач. Спілкування з представниками проєкту «Нескорені Українці» допоможе здобувачам освіти спробувати себе у ролі інтерв'юера, який самостійно добирає питання, додаткову інформацію та шляхом опрацювання усної історії отримають особистий досвід збирання та систематизації історичної інформації [4].

Формат усних історій, на основі спілкування з представниками проєкту «Нескорені Українці» дасть можливість для здобувачів освіти самовиразитись. Учні зможуть самостійно обрати формат зустрічі, питання для опитування та самостійно будуть здійснювати процес інтерпретації отриманих даних.

Отже, використання методу усної історії для якісного вивчення теми російсько-української війни 2014-2026 рр. є якісним прикладом формування історичних компетентностей здобувачів освіти. Такий підхід дозволить поєднувати теоретичне вивчення історії з практичною, індивідуальною, роботою здобувачів освіти. Такий формат співпраці між «вчителем – здобувачем освіти - очевидцем» є модерним форматом викладання новітньої історії України. Такий підхід сприяє підвищенню рівня зацікавленості до новітньої історії України, й формуванню громадянської активності.

Список використаних джерел

1. Грінченко Г. Усна історія: методичні рекомендації з організації дослідження: для студентів і аспірантів. Харків, 2007. 28 с.
2. Грінченко Г., Ханенко-Фрізен Н. У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело. Харків: ТОРГСІН ПЛЮС, 2010. 125 с.
3. Збірка методичних рекомендацій до визначення пам'ятних даних у загальноосвітніх навчальних закладах. Дніпро: ЛІРА, 2017. 196 с.
4. Історичний фронт: про збереження свідчень війни розповіла Тетяна Ковтунович. *Цифровий архів Острозької академії.* URL: https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2022/06-04-01 (дата звернення: 17.03.2026).
5. Пометун О., Гупан Н. Практичні заняття з історії в основній школі. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 160 с.
6. Роль усної історії у формуванні історичної пам’яті при вивченні російсько-української війни у здобувачів освіти покоління «зумерів». *Міждисциплінарні дослідження складних систем.* URL: http://iscs-journal.npu.edu.ua/article (дата звернення: 17.03.2026).
7. Історичні свідчення та спомини як джерело до вивчення російсько-української війни: методологічні та правові засади. *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Історичні науки».* URL: https://journals.oa.edu.ua/Historical/article/view/3720 (дата звернення: 17.03.2026).
8. Чорна К. Інноваційні методи виховання патріотизму старшокласників у позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. матеріали V міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / упоряд. Назаренко Г. А.. Черкаси: ЧОПОПП, 2013. С. 47–50.
9. Listening, hearing, understanding: an oral history of ukraine in twentieth and twenty-first centuries (in ukrainian), ed. by gelinada grinchenko (ART-KNYHA, kyiv, 2021). *Oralhistory - Oralhistory*. URL: https://oralhistory.com.ua. (дата звернення: 17.03.2026).
11. Making sure you're not a bot!. Making sure you're not a bot!. URL: https://journals.openedition.org/pipss/6344?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 17.03.2026).

Анна Михайлівна Сириця
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Роль цифрових технологій у підвищенні ефективності викладання історії в закладах загальної середньої освіти

У сучасному освітньому просторі особливого значення набуває використання цифрових технологій, зокрема можливостей мережі Інтернет та мультимедійних програм. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують нову якість організації навчальної діяльності, дозволяють здійснювати пошук релевантної інформації, надають доступ до різноманітних освітніх ресурсів та сприяють ефективній комунікації між учасниками освітнього процесу [1].

Важливою перевагою цифрових технологій є можливість організації інтерактивного навчання. Використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів та онлайн-платформ дозволяє вчителю історії не лише ілюструвати навчальний матеріал, а й акцентувати увагу здобувачів освіти на ключових аспектах теми. Зокрема, застосування таких сервісів, як інтерактивні вправи та тестові платформи, сприяє підвищенню мотивації учнів та забезпечує оперативний контроль рівня знань [3].

Крім того, ефективність використання цифрових технологій значною мірою залежить від сформованості в здобувачів освіти критичного мислення. Важливим завданням сучасного вчителя є навчання здобувачів освіти аналізувати інтернет-ресурси, оцінювати їх за критеріями достовірності, авторитетності та об'єктивності. Використання спеціальних алгоритмів та пам'яток для оцінювання інформації сприяє формуванню інформаційної культури здобувачів освіти і запобігає сприйняттю недостовірного контенту [1].

Застосування цифрових технологій у поєднанні з традиційними методами навчання дозволяє змінити характер освітнього процесу, змістивши акцент із діяльності вчителя на активну пізнавальну діяльність здобувачів освіти. Це забезпечує індивідуалізацію навчання, постійний зворотний зв'язок та розвиток умінь самостійної роботи з історичною інформацією [2].

Окрему роль відіграє використання мультимедійних засобів, зокрема фрагментів художніх і документальних фільмів, які сприяють емоційному залученню здобувачів освіти до вивчення історичних подій та постатей. Такі засоби виконують функцію «живого споглядання», що значно підвищує рівень засвоєння матеріалу та формує цілісне історичне уявлення [2].

Інноваційним напрямом є також залучення соціальних мереж та цифрового контенту (онлайн-проєкти, меми, візуалізації), що сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу та розвитку креативного мислення здобувачів освіти. У результаті цифровізація історичної освіти забезпечує перехід до діяльнісного підходу, в якому здобувач освіти виступає активним суб'єктом навчання [2].

Отже, цифрові технології відіграють важливу роль у підвищенні ефективності викладання історії в закладах загальної середньої освіти. Вони сприяють розширенню доступу до інформації, активізації навчальної діяльності здобувачів освіти, розвитку критичного мислення та формуванню ключових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Пижик А. М., Черевичний Г. С. Методика викладання історії в школі. Київ: Юстон, 2020. С. 71–75.

2. Коляда І. А. Вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі: впровадження інноваційних підходів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 82. С. 71–76.

3. Ягупова А. О., Яновська Л. Г. Роль мультимедійних технологій під час викладання історії в закладах загальної середньої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 47. С. 86–89.

Тетяна Степанівна Смук
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та етнології України
Катерина Петрівна Двірна

Фальсифікація органами КДБ свідчень Василя Кука (1954–1956 рр.): механізми, форми та методи

У протистоянні радянського тоталітарного режиму з українським визвольним рухом ключовим інструментом ліквідації підпілля стала ідеологічна війна. Захоплення у 1954 році останнього Головнокомандувача УПА Василя Кука ознаменувало перехід КДБ до багаторічної операції зі знищення українського спротиву через дискредитацію його лідерів. Період 1954–1956 рр. став етапом масштабної фальсифікації показань Командира, що мало на меті позбавити рух політичної суб'єктності та посіяти зневіру серед прихильників української незалежності.

Питання діяльності В. Кука висвітлено у працях А. Понипаляк, В. В'ятровича, І. Патриляка та інших дослідників. Зокрема, А. Понипаляк та В. В'ятрович у своїх біографічних дослідженнях реконструюють життєвий шлях Командира як цілісну епоху боротьби, акцентуючи на розвінчуванні радянських міфів навколо його постаті [1, с. 6-7; 6, с. 15]. Поряд із цим, критичного переосмислення потребує безпосередній вплив маніпулятивного використання КДБ постаті В. Кука та його свідчень на процес остаточної організаційної деградації українського підпілля у 1954–1956 рр.

Аналіз «Довідки про захоплення В. Кука» у 1954 р. розкриває механізми нівелювання авторитету Командира УПА [13]. Через російськомовний переклад його свідчень та використання радянської термінології діяльність підпілля криміналізували, а зміну тактики УПА трактували як «ідеологічну капітуляцію». У травні–червні 1954 р. каральні органи зосередилися на провокуванні недовіри та дискредитації керівництва руху: шлях Кука слідчі інтерпретували як перелік «політичних помилок», а лідерів ОУН в еміграції таврували як шпигунів для розколу підпілля [8; 9]. Так звані «Міркування» Кука від 22 червня спецслужба маніпулятивно видала за його добровільне «каяття» [12].

У 1955 р. КДБ перейшов до масштабних оперативних ігор та геополітичних маніпуляцій. Використовуючи отримані від В. Кука дані про канали зв'язку, спецслужби встановили контроль над десантуванням закордонних кур'єрів [10]. Протоколи від 7 січня того ж року свідчать, що намагання Командира зберегти цілісність підпілля режим перетворив на засіб дезінформації еміграції [11]. Паралельно КДБ конструював міф про «колабораціонізм», свідомо ігноруючи антинацистський фронт боротьби УПА [5; 7]. Свідчення Кука щодо В. Охримовича використали для просування тези про українське питання як «розмінну монету» у грі великих держав [4]. Так формувався образ «приреченості» та політичної ізоляції українського визвольного руху.

Стратегія КДБ у 1956 р. була спрямована на підготовку підсумкового ідеологічного удару. У звітній документації цього періоду маніпуляції з показаннями Кука були остаточно оформлені як «докази» марності спротиву та ідейного переродження українського підпілля [2; 3]. Спецслужба завершила процес підміни понять: факти самовідданого захисту національних інтересів у протоколах перетворилися на «антинародну діяльність». **Метою КДБ була деморалізація учасників повстанського руху та дискредитація концепції української державної**

незалежності.

Отже, фальсифікація свідчень В. Кука у 1954–1956 рр. була спланованою операцією КДБ з делегітимізації українського визвольного руху. Аналіз джерел дозволяє виділити ключові компоненти цієї стратегії: **механізмом** виступила ідеологічна трансформація свідчень через термінологічну підміну, зокрема маркування боротьби як «криміналітету»; ф**ормами були** оперативні ігри та дезінформаційні заходи; а **методами** – інтелектуальний тиск та конструювання наративів про «каяття» Командира. Сформований інструментарій став основою довготривалих міфів, що використовуються і зараз у сучасній інформаційній агресії РФ проти України. Викриття цих методів є необхідним для відновлення історичної правди та національної пам'яті.

Список використаних джерел

6. В'ятрович В. Генерал Кук. Біографія покоління УПА. Х.: Віват, 2025. 944 с.
7. Личные показания Кука Василия «Дополнения к ответам на вопросы» о пересылке курьеров из за границы. 20.01.1956. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23617 (Дата звернення: 17.04.2026).
8. Личные показания Кука Василия «Ответы на вопросы». 20.01.1956. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23618 (Дата звернення: 17.04.2026).
9. Личные показания Кука Василия о беседе с Охримовичем. 30.12.1955. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23616 (Дата звернення: 14.04.2026).
10. Показания арестованного Кука Василия о переговорах немцев и ОУН. 01.11.1955. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23603 (Дата звернення: 15.04.2026).
11. Понипаляк А. Останній командир УПА. К.: Наш Формат, 2021. 256 с.
12. Протокол допроса Кука Василия Стефановича о архивах ОУН. 12.01.1955. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23611 (Дата звернення:15.04.2026).
13. Протокол допроса Кука Василия Стефановича о заграничных националистических организациях. 28.05.1954. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23581 (Дата звернення:10.04.2026).
14. Протокол допроса Кука Василия Стефановича о конфликте в украинской эмиграции. 26.05.1954. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23580 (Дата звернення: 10.04.2026).
15. Протокол допроса Кука Василия Стефановича о курьерах ЗЧ ОУН. 05.01.1955. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. https://avr.org.ua/viewDoc/23609 (Дата звернення: 18.04.2026).
16. Протокол допроса Кука Василия Стефановича о мероприятиях по обновлению связи ОУН с заграницей. 07.01.1955. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: https://avr.org.ua/viewDoc/23610 (Дата звернення: 18.04.2026).
17. Соображения Кука Василия по вопросам борьбы органов советской власти с ОУН. 22.06.1954. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 54. URL: http://avr.org.ua/viewDoc/23590 (Дата звернення: 18.04.2026).
18. Справка о проведенных мероприятиях чекистскими органами Украины по розыску и захвату Кука Василия. 1954. ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 88. URL: http://avr.org.ua/viewDoc/11131 (Дата звернення: 08.04.2026).

Неллі Русланівна Степаненко
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Ребуси з історії – дієвий засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти покоління «альфа»

Сучасні здобувачі освіти, народжені після 2010 року (покоління «альфа»), є «цифровими аборигенами», чиє сприйняття світу докорінно відрізняється від попередніх поколінь. Для них характерна висока цифрова грамотність, проте водночас – скорочення тривалості концентрації уваги та запит на швидкий зворотний зв'язок. Традиційні методи навчання, засновані на пасивному прослуховуванні вчителя або механічному зазубрюванні текстів підручника, стають малоефективними. Освітній процес потребує зміщення акценту від структурно-аудіального навчання до візуальних та ігрових методів [5, с. 114-132]. Саме ігрові технології дозволяють перетворити процес засвоєння складних історичних знань на динамічний досвід, де навчання відбувається через дію.

Ребус (від лат. «Non verbis sed rebus»: «Не словами, а за допомогою речей») – це загадка, у якій слова чи фрази зашифровані через комбінацію малюнків, літер та знаків. Історично використання зображень як засобу передачі інформації стало основою для ранніх писемних систем, зокрема давньоєгипетської. У педагогіці ребус виступає універсальним методом пізнання, який вчить учня нестандартно сприймати графічне зображення, розвиває логічне та образне мислення, увагу та зорову пам'ять [1, с. 2].

Використання ребусів дозволяє перетворити статичні факти на динамічні головоломки, що відповідає запитам дітей покоління «альфа», які звикли до ігор. Ба більше, навіть сучасний сленг за своєю природою подібний до ребуса, де цифри та букви замінюють частини слів, що робить цей формат близьким і зрозумілим сучасним учням [1, с. 6-7].

Педагогічний потенціал ребусів на уроках історії реалізується через одночасну активізацію декількох когнітивних сфер: візуального мислення, мовної обробки та логічного синтезу. Це сприяє розвитку творчих і аналітичних здібностей, тренує зорову пам'ять та допомагає успішно засвоювати складний понятійний апарат. На відміну від звичайної загадки, ребус вчить учня нестандартно сприймати графічні зображення та розкладати інформацію на логічні ряди [2, с. 5]. Зашифрування термінів (наприклад, «колаборація»), імен постатей чи дат (як-от перестановка цифр для отримання року події) дозволяє учням «проживати» процес відкриття знань [4, с. 13-14].

Важливою перевагою ребусів є їх універсальність та можливість інтеграції на будь-якому етапі уроку: від актуалізації опорних знань до закріплення матеріалу [2, с. 5]. Використання спеціалізованих україномовних генераторів (наприклад, rebus1.com) дозволяє вчителю модернізувати процес навчання, створюючи індивідуальні завдання за лічені хвилини [4, с. 13].

Психологічний аспект впровадження ребусів полягає у зниженні рівня тривожності та підвищенні впевненості у власних силах. Для здобувачів освіти покоління «альфа» характерна потреба у негайному зворотному зв'язку та відчутті досягнення цілі. Розгадування ребусів дарує позитивні емоції та азарт, що безпосередньо впливає на внутрішню мотивацію до вивчення історії. Колективна робота над ребусами в парах чи

групах додатково розвиває соціально-психологічну компетентність. Спільне розв'язання завдань вчить здобувачів освіти співпрацювати, обмінюватися думками та конструктивно вирішувати конфлікти в межах ігрової ситуації [3, с. 35-44]. Окрім пізнавального ефекту, ребуси виконують функцію інтелектуального відпочинку, розряджаючи напружений ритм роботи на уроці та підвищуючи загальний емоційний стан здобувачів.

Методично виправданим є поступове ускладнення завдань відповідно до віку: якщо в 5–6 класах переважає наочно-образне мислення і доцільно використовувати яскраві прості ілбстрації та образи, то в старшій школі ребуси можуть містити складні символічні композиції для аналізу причинно-наслідкових зв'язків [3, с. 48]. Окремим ефективним прийомом є залучення здобувачів освіти до самостійного створення ребусів, що стимулює їхню креативність.

Отже, ребуси як дидактичні засоби навчання на уроках історії є дієвою технологією навчання історії, яка сприяє подолати пасивність здобувачів освіти, активізувати їхню пізнавальну діяльність та забезпечити якісне засвоєння складного історичного матеріалу у пізнавальній формі доступній психолого-педагогічним особливостям представників покоління «альфа».

Список використаних джерел

1. Галабурда Р. С. Ребуси на уроках та виховних заходах : навч. посіб. Горьк. загальноосвіт. шк. І-ІІІ ступенів Каланч. райради Херсон. обл., 2017. 113 с.
2. Корольчук Ю. Ребуси з історії (для 6-го класу) : навч. посіб. Район. метод. каб. упр. освіти, молоді та спорту Дол. райдержадміністрації., 2015. 50 с.
3. Рудман А. О. Ігрові технології на уроках історії як фактор розвитку соціально-психологічної компетентності школярів : магіст. робота. Дніпро : Горл. ін-т іноземн. мов ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т», 2024. 106 с.
4. Чакалова Ш. А. Ігрові технології на уроках історії в 5–6 класах : навч. посіб. Київ, 2021. 34 с.
5. Fernambo P. A., Premadasa H. K. S. Use of gamification and game-based learning in educating Generation Alpha: a systematic literature review. Educational technology society. 2024. Vol. 27, no. 2. P. 114–132.

Тетяна Русланівна Шерепа
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології
Оксана Степанівна Черевко

Українські наукові та освітні центри у Великій Британії: напрями діяльності (друга половина XX – початок XXI ст.)

Становлення українських наукових та освітніх центрів у Великій Британії в другій половині XX – на початку XXI ст. є процесом тривалої трансформації: від осередків української еміграції до наукових на освітніх центрів. Якщо після Другої світової війни головним завданням цих інституцій було збереження ідентичності через мережу суботніх шкіл та архівів, то сьогодні українські центри у Британії виступають не лише майданчиками для навчання, а й стратегічними науковими та освітніми мостами між державами.

Українські суботні школи у Великій Британії є фундаментальним інституційним елементом у системі збереження національної ідентичності української діаспори. Діяльність цих закладів, що охоплюють як нащадків переміщених осіб, так і дітей, народжених у Британії, базується на спеціалізованих освітніх програмах із вивчення української мови, історії, літератури та культури [7]. У повоєнний період, під патронатом Союзу Українців у Великій Британії (СУБ) – найбільшої громадської організації українців у країні – розпочалася організації навчального процесу, а в 1950-х роках − формування мережі структурованих шкіл. Важливим етапом стало заснування у 1955 році Спілки Українських Вчителів у Великій Британії (СУВ), яка і сьогодні є секцією СУБ (тоді Спілка Українських Учителів і Виховників). Під патронатом СУБ 21 жовтня 1956 року було відкрито українську школу в Лондоні, а в 1965 р. директор Михайло Шинкарук перетворив суботню школу Святої Марії на офіційний навчальний заклад. Сьогодні ця суботня громадська школа є важливим освітнім та культурним середовищем для навчання та розвитку [14], [8]. Також, в лютому 1955 р. в Ноттінгемі почала діяти Школа українознавства імені Лесі Українки. Згодом, вона стала однією із найдавніших осередків, що здійснює українську освітньо-культурну діяльності у Великій Британії [1].

На сучасному етапі освітня мережа продовжує розширюватися за рахунок нових ініціатив, таких як Кембриджська школа української мови, заснована у 2025 році для вивчення української мови, ознайомлення з українською історією, культурою та розвитку мультикультурної ідентичності дітей тощо [10]. Водночас, у відповідь на виклики повномасштабної російсько-української війни, виникли нові освітні проєкти, наприклад, мережа Українських Освітніх Хабів у Великій Британії, координаторами якого є **Євгенія Жирякова** та **Ксенія Венгер**. Осередки дозволяють українцям, що перебувають за межами держави, ефективно поєднувати навчання із процесом опанування компетенцій, необхідних для успішної самореалізації в сучасному соціум [2], [6]. Таким чином, трансформація українських освітніх центрів від суботніх шкіл середини XX століття до сучасних багатофункціональних хабів свідчить про високий ступінь адаптивності української громади у Великій Британії та її здатність ефективно поєднувати збереження національної ідентичності з вимогами глобалізованого світу.

Важливу роль в академічному середовищі відіграє також Кембриджський центр українознавства (заснований у 2008 р.), який фокусується на прагненні сприяти вивченню історії та культури України. Центр пропонує безкоштовне навчання української мови на різних рівнях для всіх членів Кембриджського університету та проводить «Ukrainian Language Cafés» де учасник можуть розмовляти українською мовою [11]. Слід зазначити, що у Великій Британії функціонує також Бібліотека і Архів ім. Тараса Шевченка в Лондоні. Колекцію налічують близько 40 тис. видань, охоплюючи матеріали з історії української еміграції, періодичні українські видання [4, с. 9]. Не менш важливим є і Українське товариство Оксфордського університету, що об’єднує академічну спільноту навколо лекцій, благодійних проєктів та заходів. З початку повномасштабного вторгнення організація суттєво розширила свою діяльність: збір допомоги для благодійних організацій, підтримка біженців, організація благодійних вечорів тощо [13].

Поряд із діяльністю університетських спільнот, важливим осередком є Український інститут у Лондоні (Ukrainian Institute London, UIL) - незалежна благодійна організація, що є одним з провідних інтелектуальних та культурних центрів України у Великій Британії. Він фокусується на просуванні української культури, формуванні діалогу та представленні українського досвіду для розв’язання глобальних викликів сучасності — від екологічних катастроф до війн. У контексті підписаної 100-річної угоди про партнерство між Великою Британією та Україною роль UIL набула ще більшої ваги, а довгостроковим прагненням організації є створення Українського дому в Лондоні — простору для заходів, які сприятимуть міжнародній співпраці [15]. Історичні витоки Інституту сягають 1970-х років, коли Патріарх Йосиф Сліпий, глава Української греко-

католицької церкви, ініціював створення освітнього центру в Лондоні. У 1979 році для розміщення філії Українського католицького університету було придбано будівлю на Голланд-парку, буд. 79, що згодом трансформувалася в UIL. Інституційний розвиток установи супроводжувався розширенням її функцій: у 2016 р. відбулася реєстрація її як благодійної організації, яку з 2020 року очолює історик, письменниця та доктор філософії Олеся Хромейчук, а також було створено Раду опікунів і розширено виконавчий склад [15].

Проєктна діяльність Інституту охоплює широкий спектр освітніх та медійних ініціатив. London Ukrainian Review, заснований у 2021 р., є журналом, що аналізує світові процеси крізь призму України. Зокрема, у березні 2026 р. видання присвятило випуск сороковим роковинам Чорнобильської трагедії, досліджуючи її наслідки та впливи [12]. Важливим напрямом є популяризація літератури через премію «Українська література в перекладі» та блог LUR Translates Інститут збирає англомовні версії творів української літератури. UIL також підтримує подкаст «The Ukraine Shelf», реалізованим у співпраці з Європейським інститутом UCL, та Школою слов'янських та східноєвропейських досліджень UCL за підтримки Британської академії [15]. Освітній блок включає мовну школу для дорослих (від 16 років), безкоштовні курси англійської мови для переміщених осіб (з 2022 до 2024 рр.) та курси з історії, літератури, культури, кіно та музики. Не менш важливим є Фестиваль українського кіно, який UIL проводить щороку та звертає увагу на історію України через українське кіно та культуру [15]. Таким чином, Український інститут у Лондоні трансформувався в потужну платформу, що забезпечує інтеграцію українського досвіду в британський та світовий культурний, науковий та освітній простір.

Таким чином, дослідження діяльності українських наукових та освітніх центрів у Великій Британії у другій половині XX – на початку XXI ст. засвідчує їхню послідовну еволюцію від локальних громадських ініціатив до інституційно оформлених і впливових науково-освітніх осередків. Виявлено, що розширення спектра їхньої діяльності супроводжувалося зростанням їхнього авторитету, інтеграцією у глобальний академічний простір та відіграє важливу роль у збереженні української інтелектуальної традиції та розвитку міжнародного партнерства.

Список використаних джерел

1. 70 років Школі українознавства імені Лесі Українки в Ноттінгемі: історія, спадок, майбутнє. *Педагогічний Музей України Національної академії педагогічних наук України.* URL: https://pmu.in.ua/news/70-rokiv-shkoli-ukrainoznavstva-imeni-lesi-ukrainky-v-nottinhemi-istoriia-spadok-majbutnie/ (дата звернення: 14.04.2026)

2. Допомога з кар'єрою та інтеграцією: шостий Український освітній хаб запрацював у Британії. *Дім.* URL: https://kanaldim.tv/dopomoga-z-karyeroyu-ta-integracziyeyu-shostyj-ukrayinskyj-osvitnij-hab-zapraczyuvav-u-brytaniyi/ (дата звернення: 14.04.2026)

3. Отрошко Л. Сучасний стан українознавчих досліджень у Великій Британії. *Українознавство*. 2025. №1 (94). С. 51-72.

4. *Пекарська Л.* Бібліотека і архів ім. Т. Шевченка в Лондоні: до історії створення і формування колекції. *Архіви України*. 2025. № 4(345). С. 8-36.

5. Союз Українців у Великій Британії (СУБ). *Українці в Сполученому Королівстві.* URL: https://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/03/sub-u.htm (дата звернення: 14.04.2026)

6. Український освітній хаб запрацював у Великій Британії! *Освітній хаб міста Києва.* URL: https://eduhub.in.ua/news/ukrajinskiy-osvitniy-hab-zapracyuvav-u-velikiy-britaniji (дата звернення: 14.04.2026)

7. Українські школи в UK. *OPORA. 2024*. URL: https://ua.opora.uk/blog/ukrainski-shkoly-v-uk (дата звернення: 14.04.2026)

8. Школи українознавства і дитячі садки. *Українці в Сполученому Королівстві*. URL: https://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/shkoly-u.htm (дата звернення: 14.04.2026)
9. **Association of Ukrainians in Great Britain.** URL: https://www.augb.co.uk/ (дата звернення: 14.04.2026)
10. Cambridge Ukrainian Language School. URL: https://cambridge-ukrainian-school.uk/ (дата звернення: 14.04.2026)
11. Cambridge Ukrainian Studies (CUS). *University of Cambridge.* URL: https://www.mmll.cam.ac.uk/research/cambridge-ukrainian-studies-cus (дата звернення: 14.04.2026)
12. London Ukrainian Review. URL: https://www.londonukrainianreview.org/ (дата звернення: 14.04.2026)
13. Oxford University Ukrainian Society. URL: https://ox-ukraine.org/ (дата звернення: 19.04.2026)
14. St Mary's Ukrainian School. Офіційний сайт. URL: https://stmarysukrschool.co.uk/ (дата звернення: 14.04.2026)
15. Ukrainian Institute London. URL: https://uil.org.uk/ (дата звернення: 14.04.2026).

Тетяна Русланівна Шерепа
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Роль цифрових технологій у формуванні історичної пам'яті у здобувачів освіти покоління «альфа»

Формування історичної пам'яті в сучасному суспільстві відбувається в умовах стрімких змін, зумовлених розвитком цифрових технологій та появою нового покоління здобувачів освіти – покоління «Альфа». Теоретичні засади дослідження поколінь були започатковані у працях К. Маннгайма та розвинені у роботах В. Штрауса і Н. Гоу [8, с. 305]. Покоління «Альфа», представлене школярами, народженими після 2010 року, та є поколінням, що зростає в умовах діджиталізації, що визначає специфіку їхнього мислення, способів пізнання та взаємодії з інформацією. Визначальними рисами цього покоління є висока інтегрованість у цифрове середовище, глобалізоване сприйняття світу, висока здатність до навчання і тд [8, с. 306].

Таким чином доступність інформації та поширення цифрових медіа змінюють роль традиційних освітніх інструментів, зумовлюючи необхідність переосмислення змісту і методів навчання в освіті. На думку дослідниці Марини Павельчук, головний виклик для сучасних учителів полягає у формуванні в здобувачів освіти навичок комунікації, лідерства, креативності, критичного мислення тощо. Оскільки гаджети автоматизували базові навички (від правопису до перекладу), школа більше не може бути просто транслятором класичних знань [5, с. 82]. Нова філософія освіти має зосередитися на обґрунтуванні практичної корисності знань та стимулюванні здобувачів освіти до їх самостійного пошуку.

На особливості розвитку покоління «Альфа» в Україні суттєво вплинули також пандемія COVID-19 та російсько-української війна (триває з 2014 р.), що спричинили масштабні соціальні та освітні виклики. Масова міграція, поширення дистанційного навчання, зниження рівня освітньої мотивації та погіршення психологічного стану дітей актуалізують проблему ефективної організації освітнього процесу. За таких умов цифрові технології стають не лише інструментом навчання, а й ключовим середовищем соціалізації та формування світогляду молодого покоління. Вони розширюють доступ до знань і можливості для творчості.

До прикладу, оцифрування документальної спадщини є одним із провідних напрямів сучасного інформаційного суспільства. Як зазначає дослідниця Людмила Приходько, оцифрування, розпочате ще на межі 1980–1990-х років у процесі створення електронних каталогів архівів, музеїв і бібліотек, було спрямоване на формування мультимедійних продуктів. Згодом воно трансформувалося у самостійний напрям діяльності «інституцій пам'яті», який забезпечує широкий доступ до документальної спадщини через електронні копії, а також реалізацію міжнародних проєктів цифровізації культурних і архівних ресурсів [6, с. 68].

Яскравим прикладом цифрової трансформації у сфері збереження історичної пам'яті також є створення онлайн музеїв та галерей, що дозволяє в умовах війни зберігати та відтворювати важливі культурні й історичні пам'ятки та події. Важливу роль у цьому процесі відіграє Реєстр Музейного фонду України – інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує облік, зберігання, охорону та захист музейних цінностей і пам'яток. Її впровадження сприяє захисту від незаконного обігу культурних цінностей, підвищенню прозорості музейної діяльності та розширенню можливостей міжнародної співпраці у сфері збереження культурної спадщини, а також надає можливість бажаючим цікавитися музейними пам'ятками [4].

З огляду на ці зміни зростає роль педагога, який має володіти не лише предметними знаннями, а й цифровими компетентностями. Його завдання полягає у підготовці здобувачів освіти до життя в цифровому середовищі, зокрема через формування вмінь аналізу інформації, відбору достовірних джерел та протидії негативним впливам [3, с. 200]. У зв'язку з цим трансформується і урок історії. Його важливою складовою стає інтеграція цифрових технологій, що передбачає використання освітніх платформ, онлайн-музеїв та архівів.

Практичне застосування цифрових технологій на уроці історії може ефективно реалізовуватися через проєктну діяльність. Зокрема, здобувачам освіти пропонується дослідити сучасний Кам'янець-Подільський як важливе місце часів подій Української революції 1917–1921 рр. та створити спільний цифровий проєкт у форматі інтерактивної дошки на платформі Padlet [10]. Метою є осмислення міста як простору української дипломатичної діяльності та культурного розвитку.

Здобувачі освіти об'єднуються в групи. Кожна група досліджує окремі історичні об'єкти та створює публікації, що містять: їхнє розташування на карті, стислий історичний опис події, місця та пов'язаних постатей, пояснення історичного значення, візуальні матеріали (архівні або сучасні фото, карти), а також короткий власний коментар щодо ролі об'єкта в історичній пам'яті. Зокрема, одна з груп може обрати будинок, у якому в 1919–1920 рр. розміщувалася Директорія УНР, на чолі із Симоном Петлюрою та ролі цієї будівлі як політичного центру УНР у Кам'янці-Подільському [1]. Наступним напрямом дослідження може стати Міністерство фінансів Директорії, що розміщувалося в будинку банку та Міністерство військових справ УНР, яке у 1919 р. розташовувалося в будівлі колишнього суду [7]. Дослідження цих об'єктів дозволить здобувачам освіти сформувати цілісне уявлення про Кам'янець-Подільський як важливе місце для Української революції, де одночасно діяли політичні, фінансові та військові інституції держави.

Таким чином, використання цифрових технологій у освітньому процесі розширює можливості для формування історичної пам'яті у здобувачів освіти покоління «Альфа». Інтерактивні платформи, зокрема Padlet, дозволяють поєднати роботу з історичними джерелами, візуальними матеріалами та просторовим мисленням, перетворюючи вивчення історії на активний дослідницький процес.

Список використаних джерел

1. Будинок Директорії в Кам'янці-Подільському. *Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець»*. URL: https://niazkamenec.org.ua/doslidgena/284-budinok-direktoryyi-v-kamyancy-podylskomu.html (дата звернення: 24.04.2026).
2. Зенченко О. Як і навіщо оцифровують українську культурну спадщину. *Український тиждень*. 2024. URL: https://tyzhden.ua/iak-i-navishcho-otsyfrovuiut-ukrainsku-kulturnu-spadshchynu/ (дата звернення: 24.04.2026).
3. Козак Л. В. Козлітін Д. О. Підготовка майбутніх педагогів до використання цифрових технологій у професійній діяльності. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності:* зб. тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції (Маріуполь, 11 квітня 2019 року). 2019. С. 200-203
4. Музейний фонд України. URL: https://museum.mincult.gov.ua/ (дата звернення: 24.04.2026).
5. Павельчук М. Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління альфа: урахування індивідуально-психологічних особливостей. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 3. С. 79-86.
6. Приходько Л. Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Архіви України*. 2019. № 2. С. 67-92.
7. Пустиннікова І. Остання столиця УНР. *Газета День*. 2011. №185. URL: https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita/ostannya-stolytsya-unr (дата звернення: 24.04.2026).
8. Садовніков О. К., Скаковська Д. Л. Особливості покоління Альфа в Україні. Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche. Sezione 21. Filosofia e scienze politiche. 2024. С. 304-312. URL: https://www.researchgate.net/publication/380580797_OSOBLIVOSTI_POKOLINNA_ALFA_V_UKRAINI (дата звернення: 24.04.2026).
9. Струтинська О. В. Особливості сучасного покоління учнів і студентів в умовах розвитку цифрового суспільства. *Open educational e-environment of modern University*. 2020. № 9. С. 145-160. Padlet. URL: https://padlet.com/(дата звернення: 24.04.2026).

Вікторія Олександрівна Юхименко
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
професор кафедри методології та
методики навчання суспільних дисциплін
Ігор Анатолійович Коляда

Усна історія як засіб конкретизації при вивченні російсько-української війни (на прикладі спогадів про Б. Сагуна)

Вивчення російсько-української війни має низку викликів: події є надто близькими в часі, офіційні документи часто мають закритий характер, а масштаб трагедії важко осягнути через сухі статистичні дані. У цьому контексті особливого значення набуває усна історія – метод, який дозволяє почути «живий» голос минулого, зробити історію більш конкретною та людяною. Усна історія концептуалізується як глибоке біографічне або тематичне інтерв'ю зі свідком-учасником історичних подій, у процесі якого респонденти рефлексують над власним індивідуальним досвідом у діалогічній взаємодії з інтерв'юером [6, с. 159]. Принципова відмінність усної історії від усної традиції полягає в тому, що остання формується незалежно від науковців, тоді як усна історія є специфічним типом усного джерела, що постає як спільний продукт взаємодії інтерв'юера та респондента. Виникнення цього методу в середині XX століття було зумовлене потребою розширення джерельної бази та повернення «людського виміру» історії, оскільки традиційним писемним документам бракувало суб'єктивного переживання [3, с. 7-8].

Таким чином, цей метод фіксує не стільки фактичну канву подій, скільки її емоційне та моральне осмислення учасниками, що є особливо цінним для дослідження травматичного досвіду війни.

У методиці навчання історії засіб конкретизації – це сукупність прийомів, які допомагають перейти від абстрактних знань (дат, термінів, статистики) до створення яскравих, чуттєвих образів минулого. Найефективнішим засобом конкретизації є використання автентичних історичних джерел, зокрема усних свідчень. Робота з такими документами, як спогади, листи чи інтерв'ю, вимагає здобувача освіти не просто запам'ятовування, а аналізу, співпереживання та формування власної оцінки подій. Звернімося до конкретного прикладу – історії Богдана Сагуна, студента історичного факультету Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова). На другий день повномасштабного вторгнення, 25 лютого 2022 року, він без вагань пішов до військкомату. Спогади про Богдана та його життя зібрані в книзі «Завжди усміхнений у Вічності. Лейтенант Богдан Сагун – позивний «Гун»» [2], є перспективним дидактичним матеріалом, що дозволяє реалізувати засоби конкретизації на різних рівнях.

Для методичної роботи з цим джерелом можна запропонувати такі прийоми: 1) здобувачі освіти отримують завдання зіставити дати оборонної операції та спогадів побратимів про участь Богдана Сагуна у ключових подіях оборони Києва, зокрема, планування російськими військами штурму Києва 7 березня 2022 року з подальшим захопленням Бучі та Ірпеня [1, с. 55–56]; переведення підрозділу Богдана на Варшавську трасу 8 березня [4, с. 347]; ведення інтенсивного вогню з «Градів» та артилерії по позиціях сил ТрО [4, с. 349]; звільнення Вишгорода та Ірпеня 31 березня [1, с. 72];

офіційне повідомлення МО України про повний відступ російських військ з Київської області 2 квітня 2022 року [1, с. 72]. Такий прийом дозволяє перетворити абстрактний «лютий 2022 року» на конкретні дні та подальші березневі події в житті реальної людини, зрозуміти, що історія твориться не десь «узагалі», а в конкретний час.

Ще одним прийомом може бути завдання здобувачам освіти на контурній карті позначити топографічні точки, пов'язані з життєвим і бойовим шляхом Богдана Сагуна: його рідне місто, місце навчання (історичний факультет Українського державного університету імені Михайла Драгоманова у Києві), а також напрямок бойових дій підрозділу, в якому він служив (згідно зі спогадами побратимів та батька – оборона столиці на Варшавській трасі та в районі Пущі-Водиці) [19, с. 345–349]. Застосування цього методичного прийому сприяє подоланню абстрактного уявлення про війну як про локалізований «фронт десь на сході»; натомість здобувач освіти візуалізує, що бойові дії відбувалися безпосередньо в межах його міста, зокрема поблизу закладу вищої освіти. Третій прийом: через аналіз фрази Богдана «Це потрібно мені» [5, с. 342] здобувачі визначають домінантні мотиви добровольчого руху на початку повномасштабного вторгнення. Викладач ініціює евристичну бесіду / дискусію: що означає «потрібно» в контексті особистісного вибору? Чому Богдан Сагун, який мав історичну освіту і міг залишатися в тилу, обирає військову службу? Для поглиблення аналізу доцільно залучити інші цитати з книги, зокрема: «в Богдана вже тоді була стійка позиція, що Україну в жодному разі не можна втратити, що ми не маємо морального права повторювати помилок 1917–1921 рр.» [7, с. 219]. Така освітня діяльність дозволяє зіставити формально-юридичне поняття «військовозобов'язаний» з особистістю, наділеною власною ціннісно-нормативною системою, що включає патріотичні переконання, усвідомлення історичної відповідальності та готовність до самопожертви. Окрім зазначених прийомів, можна організувати також і групову роботу: одна група аналізує усне свідчення Богдана як джерело для вивчення подій оборони Києва, інша – як джерело для вивчення морально-психологічного стану суспільства на початку вторгнення. Результати груп порівнюються, що демонструє багатоаспектність усної історії. Важливо наголосити, що робота з усними свідченнями вимагає дотримання етичних норм: не ретравматизувати (якщо йдеться про живого свідка), поважати пам'ять загиблого, не спекулювати на деталях.

Отже, усна історія є невід'ємним засобом конкретизації навчального матеріалу при вивченні історії російсько-української війни (2014-2026 рр.), який є не лише цінним історичним джерелом, що фіксує «живу» пам'ять, але є й ефективним засобом засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти. Запропоновані методичні прийоми роботи зі спогадами Богдана Сагуна демонструють, як індивідуальна доля перетворює абстрактну історію війни на сукупність конкретних, зрозумілих і емоційно забарвлених людських історій. Такий підхід формує в здобувачів освіти молодої генерації українців не просто знання про минуле, а глибоке його розуміння та особистісне ставлення до подій новітньої історії України, підвищує пізнавальний інтерес до подій сучасності, що є найважливішим завданням історичної освіти в умовах сучасної війни.

Список використаних джерел

1. Воєнно-історичний опис російсько-української війни: в 21 вип. / Міністерство оборони України, Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України, Генеральний штаб Збройних Сил України та Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України. Київ : [б. в.], 2022. Вип. 1: Лютий–Березень 2022 року. 112 с.

2. Завжди усміхнений у Вічності. Лейтенант Збройних Сил України Богдан Сагун – позивний «Гун» : біографія у спогадах [електронний ресурс] / упоряд. І. А. Коляда ; автори–упорядники : О. Ю. Сагун, А. В. Сагун. Київ: Фоліант, 2023. 431 с.

3. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна Модерна*. 2007. Ч. 11. С. 7–21.

4. Сагун А. В. Один із перших. Завжди усміхнений у Вічності. Лейтенант Збройних Сил України Богдан Сагун – позивний «Гун» : біогр. у спогадах / упоряд.: І. А. Коляда, А. В. Сагун, О. Ю. Сагун. Київ, 2023. С. 345–349.

5. Сагун О. Ю. Це потрібно мені. Пам'яті лейтенанта Богдана Сагуна. Завжди усміхнений у Вічності. Лейтенант Збройних Сил України Богдан Сагун – позивний «Гун» : біогр. у спогадах / упоряд.: І. А. Коляда, А. В. Сагун, О. Ю. Сагун. Київ, 2023. С. 340–343.

6. Середа В. Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усноісторичних джерел. *Україна Модерна*. 2007. № 11. С. 159–165.

7. Шевченко І. Колективний портрет: у спогадах однокурсників: Гордий тим, що знав Богдана. Пам'яті лейтенанта Богдана Сагуна. Завжди усміхнений у Вічності. Лейтенант Збройних Сил України Богдан Сагун – позивний «Гун» : біогр. у спогадах / упоряд.: І. А. Коляда, А. В. Сагун, О. Ю. Сагун. Київ, 2023. С. 219–220.

Вікторія Олександрівна Юхименко
здобувачка другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.03 «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та етнології України
Ірина Олександрівна Телегуз

Трансформація військового свідчення в епоху цифрової пам'яті

Цифрова доба докорінно змінює принципи фіксації, збереження та трансляції людського досвіду, зокрема досвіду війни. Якщо раніше військові свідчення передавалися переважно через письмові формати – мемуари, щоденники, листи, інтерв'ю, а також документальні фільми, – то сьогодні виникають нові форми: подкасти, блоги в соціальних мережах, відео, створені безпосередніми учасниками подій, цифрові архіви та інтерактивні платформи. У цифрову добу історична пам'ять дедалі частіше функціонує в медіатизованому й алгоритмічно опосередкованому середовищі, що змінює способи осмислення минулого, актуалізує нові форми історичного саморозуміння та водночас породжує ризики фрагментації, спрощення й маніпуляції історичними наративами [3]. Як зазначають дослідники, відбувається перехід від «ери свідка» до «ери користувача», де більший акцент робиться на учасника, а автентичність зміщується в царину досвіду, де пріоритет надається афекту як формі втіленого знання [1, с. 5].

Традиційні формати військових свідчень, такі як книги різних жанрів, спогади, інтерв'ю та документалістика, часто вимагали тривалого часу на створення, редагування та публікацію, були опосередкованими через редакторів, видавців або режисерів і орієнтувалися на пасивного споживача – читача чи глядача. Натомість нові цифрові формати істотно демократизують цей процес. Зокрема, подкасти стали потужним інструментом для трансляції військового досвіду, оскільки дозволяють створювати глибокі, емоційні розмови, які часто не піддаються інституційній цензурі та зберігають живу усну інтонацію оповіді. Одним із перших подкастів, запущених після 24 лютого 2022 року, став проект «Поплава» у форматі «Фронтова поплава», де керівник фонду «Повернись живим» Тарас Чмут разом із командою відповідає на запитання користувачів Twitter (X) про оперативну ситуацію на фронті, постачання армії та виклики воєнного часу. Інший приклад – подкаст «Психологія злочину» (Українське Радіо), другий сезон якого присвячений документуванню воєнних злочинів російських військ: обстрілам міст,

окупації, мінуванню територій, руйнуванню цивільної інфраструктури, катуванням і вбивствам мирних мешканців. На відміну від аналітичних форматів, документальний аудіосеріал «Опір» (Megogo Audio) зосереджується на історіях людей, які боронили Ірпінь у перші тижні повномасштабного вторгнення, реконструюючи події через свідчення безпосередніх учасників оборони Київщини. Спільний проект Центру досліджень визвольного руху та Ukraïner «Стилет чи Стилос» пропонує портрети сучасних українців, які долучилися до Збройних сил України, поєднуючи історичний контекст національно-визвольної боротьби з актуальними біографіями військовослужбовців. Окрему увагу заслуговує подкаст «Бруд і кров» від Izone Media, запущений за кілька днів до 24 лютого 2022 року з наміром розповісти історії з Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії, Нагірного Карабаху, Криму та Донбасу. Після початку повномасштабного вторгнення цей проект трансформувався на фіксацію життя в режимі реального воєнного часу, демонструючи, як тінь війни змінює людську психіку, соціальні зв'язки та повсякденні практики [2]. Таким чином, подкасти виконують не лише комеморативну, а й психотерапевтичну та документувальну функцію, стаючи важливим елементом цифрової пам'яті про війну.

Поряд із подкастами, соціальні мережі – зокрема TikTok, Instagram, YouTube, Threads – стали платформами для миттєвого поширення військових свідчень. Будь-хто може опублікувати відео чи написати допис, які задокументують події війни, що демократизувало процес свідчення, але водночас створило ризики поширення недостовірної інформації. Наприклад, українських TikTok-блогерів називали «військовими кореспондентами» для користувачів з інших країн, адже їхні короткі ролики часто випереджали офіційні зведення та формували емоційне тло сприйняття війни [4]. Водночас соціальні мережі стали майданчиком для фіксації воєнних злочинів: відео з місць обстрілів, допити полонених, наслідки авіаударів – усе це миттєво потрапляє в публічний простір і може бути використане як доказова база.

Важливим напрямом є створення спеціалізованих цифрових платформ для збору, збереження та систематизації свідчень війни. «Архів війни» – це цифрова платформа, яка агрегує фото, відео та інші матеріали від журналістів, очевидців, правозахисників із метою використання їх як доказів у міжнародних судах. Платформа «Svidok.org» дозволяє кожному поділитися своїм воєнним спогадом, додаючи фото та відео, а проект «U-CORE» має на меті створити цифрове середовище для транснаціональної бази даних свідчень війни та зробити внесок у різноманітну культуру пам'яті в Україні.

Окремої уваги заслуговують цифрові меморіали, які стають новою формою вшанування пам'яті загиблих. Серед цифрових меморіальних проектів можна виділити державний онлайн-ресурс «Книга пам'яті полеглих за Україну» з верифікованими даними про загиблих військовослужбовців (наразі не оновлюється), онлайн-ресурс «Український меморіал» із біографіями загиблих та інформацією про пам'ятники й місця боїв, платформу «Inheart» для створення цифрових меморіалів померлих із фото, відео, листами та QR-кодом на могилу, «Платформу пам'яті Меморіал» для вшанування загиблих військових і цивільних, зокрема дітей, спільний проект «Мапа: вулиці героїв» (Меморіал та ЛУН Місто) – інтерактивну карту вулиць, названих на честь загиблих героїв, а також сумський проект «Код пам'яті» – сайт з історіями полеглих та меморіальні дошки з QR-кодами в місцях їхнього життя.

Отже, цифрова епоха помітно змінює те, як ми фіксуємо військовий досвід: з'являються подкасти, відеоблоги, соціальні мережі, цифрові архіви, а самі свідчення стають доступнішими та різноманітнішими. Водночас постають серйозні питання – як перевірити правдивість інформації, як боротися з маніпуляціями та фейками, як забезпечити конфіденційність і захистити свідків та глядачів від психологічної травми. Також непростою справою є довготривале збереження цифрових даних через старіння форматів, поломки серверів і нестачу грошей. Тому критичне ставлення до цих процесів

є необхідним, щоб цифрова доба допомагала нам чесно вшановувати пам'ять про війну, а не перетворювалася на джерело забуття чи обману.

Список використаних джерел

1. Marrison K. L. Digital Witnessing: Towards Holocaust Memory Practice in a Post-Survivor Age: An Investigation into the First Generation of Digital Holocaust Memory Projects. *White Rose eTheses Online*. URL: https://etheses.whiterose.ac.uk/id/eprint/31465/ (date of access: 15.04.2026).

2. Афанасьєв Д. Психологія злочину, сирена, кров і любов. Добірка українських подкастів про війну. *Суспільне Культура*. URL: https://suspilne.media/culture/395261-psihologia-zlocinu-sirena-krov-i-lubov-dobirka-ukrainskih-podkastiv-pro-vijnu/ (дата звернення: 15.04.2026).

3. Харламов М. І., Петришин Г. Р., Литовченко В. П. Дигіталізація пам’яті та філософське осмислення історичної ідентичності. *Вісник гуманітарних наук*. 2026. № 15. https://doi.org/10.5281/zenodo.18455920

4. Шкіль Л. Як українські TikTok-блогери стали військовими кореспондентами для іноземців. *AIN – новини IT, бізнесу та стартапів в Україні*. URL: https://ain.ua/2022/03/23/tiktok-blogeri/ (дата звернення: 15.04.2026).

СОЦІАЛЬНО-
ГУМАНІТАРНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

Руслан Іванович Авраменко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
Олена Вікторівна Новакова

Концептуальні засади дослідження технологій інформаційного протистояння: термінологічний апарат та еволюція наукових моделей

Дослідження технологій інформаційного протистояння передбачає передусім чітке визначення ключових понять. Термінологічний апарат у цій галузі відзначається значною варіативністю: в науковому дискурсі паралельно функціонують «інформаційна війна», «інформаційна боротьба», «інформаційна операція», «психологічна операція» та їх численні похідні. Ця різноманітність відображає реальну складність феномену і розбіжності між науковими традиціями: англомовна тяжіє до «information warfare» з акцентом на військово-технічних аспектах [2]; пострадянська – до «информационного противоборства» з ширшим трактуванням; українська – до «інформаційного протистояння».

Для цілей дослідження базовим обрано термін «інформаційне протистояння» – систематичні цілеспрямовані дії політичних акторів, спрямовані на формування, зміну або захист уявлень і настроїв цільових аудиторій з метою досягнення політичних цілей в умовах конкуренції або конфлікту [1]. Визначення охоплює шість конститутивних атрибутів: систематичність, цілеспрямованість, суб'єктність, об'єктність, інструментальність та конкурентність. К. Вордл і Г. Дерахшан виокремлюють три типи «інформаційного розладу»: дезінформацію (умисне поширення неправдивих відомостей), хибну інформацію (ненавмисне поширення без деструктивного умислу) та «шкідливу інформацію» (маніпуляція реальними фактами з деструктивною метою) [14]. Ця класифікація дозволяє точно ідентифікувати тип впливу й вибрати адекватні засоби протидії.

Концепти «м'якої сили» (вплив через культурну привабливість і публічну дипломатію без примусу) та «гострої сили» (маніпулятивне проникнення в інформаційний і політичний простір демократичних держав з метою підриву їхніх інституцій) утворюють аналітичну рамку для зовнішнього виміру інформаційного протистояння [12; 13]. Розмежування цих концептів є необхідним: його ігнорування стирає межу між легітимним дипломатичним впливом і прихованою операцією підриву.

Еволюція теоретичних моделей охоплює чотири ключові етапи. Класичний (1920–1950-ті рр.): Г. Лассуелл розробляє комунікативну формулу «хто – що говорить – якими каналами – кому – з яким ефектом» [8]; В. Ліппман вводить концепти «стереотипів» і «псевдо-середовища», що передбачили логіку сучасних «ехо-камер» [10]; Ж. Елюль обґрунтовує тотальну природу пропаганди як формування способу мислення, а не окремих поглядів [5]. Кібернетичний (1950–1980-ті рр.): К. Дойч показав, що контроль над інформаційними потоками визначає реальну владу [4]. Постбіполярний (1990-ті – 2010-ті рр.): концепції «м'якої сили» Дж. Ная [11; 12], систематизація форм інформаційних воєн [2; 9] та підхід Г. Почепцова до інформаційних воєн як боротьби за смисли [1].

Цифровий етап (2010-ті рр. – дотепер) спричинив якісний концептуальний зсув: революція соціальних мереж породила «обчислювальну пропаганду» – автоматизовані операції психографічного мікротаргетування [15]. Ключовий перехід: технологія більше не спрямована на зміну думок, а на структурування самого інформаційного середовища через алгоритмічну курацію. Це зробило класичні засоби протидії – медіаграмотність і

фактчекінг – принципово обмеженими: коли маніпуляція вбудована в архітектуру середовища, «щеплення» проти дезінформації втрачає ефективність. Генеративний штучний інтелект відкриває наступний рівень: масове виробництво персоналізованого дезінформаційного контенту, якісно неподільного від автентичного.

Міждисциплінарний характер дослідження є методологічною необхідністю: жоден з п'яти підходів – політологічного, комунікативного, психологічного, технологічного, соціологічного – не є самодостатнім. Явище алгоритмічної поляризації унаочнює це: теорія фреймінгу пояснює формування рамок інтерпретації [6]; когнітивна психологія – підтверджувальне упередження [3]; технологічний аналіз показує алгоритмічне підсилення емоційного контенту незалежно від достовірності; політологічна перспектива визначає, хто і з якою метою використовує ці механізми. Синтез підходів пояснює, чому алгоритмічно підсилена поляризація є відтворюваним інструментом сучасного інформаційного протистояння, а не побічним ефектом цифрових платформ.

Таким чином, дослідження теоретико-методологічних засад технологій інформаційного протистояння виявляє складний понятійний апарат з чіткою диференціацією ключових термінів; чотириетапну еволюцію наукових моделей, де кожен наступний етап зберігає спадкоємність з попередніми; якісний концептуальний зсув цифрового етапу від маніпуляції повідомленнями до маніпуляції архітектурою інформаційного середовища. Адекватне осмислення феномену вимагає реалізованого міждисциплінарного синтезу – де інтеграція підходів дає результат, недосяжний у межах будь-якої окремої наукової дисципліни.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г.Г. Інформаційні війни. Основи військово-комунікативних досліджень. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.

2. Bradshaw S., Howard P. N. The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation. Oxford : Oxford Internet Institute, 2019. 26 p.

3. Cialdini R. B. Influence: The Psychology of Persuasion. New York : Harper Business, 2006. 320 p.

4. Deutsch K. W. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. New York : Free Press, 1963. 316 p.

5. Ellul J. Propaganda: The Formation of Men's Attitudes. New York : Vintage Books, 1973. 320 p.

6. Entman R. M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. Journal of Communication. 1993. Vol. 43. No. 4. P. 51–58.

7. Kramer F. D., Starr S. H., Wentz L. K. Cyberpower and National Security. Washington : NDU Press, 2009. 708 p.

8. Lasswell H. D. Propaganda Technique in the World War. London : Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1927. 233 p.

9. Libicki M. C. What Is Information Warfare? Washington : NDU Press, 1995. 104 p.

10. Lippmann W. Public Opinion. New York : Harcourt, Brace and Company, 1922. 427 p.

11. Nye J. S. Soft Power. Foreign Policy. 1990. No. 80. P. 153–171.

12. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York : PublicAffairs, 2004. 192 p.

13. Walker C., Ludwig J. The Meaning of Sharp Power. Foreign Affairs. 2017. November 16. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power (Last accessed: 05.04.2026).

14. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking. Strasbourg : Council of Europe, 2017. 107 p.

15. Woolley S. C., Howard P. N. Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media. Oxford : Oxford University Press, 2018. 288 p.

Алізаде Самір Расім огли
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Управління іміджем об'єкту СКД в умовах соціальної турбулентності

Україну за часи її Незалежності спіткала ціла низка деструктивних криз. Соціально-культурна сфера вже понад 10 років функціонує в умовах глибокої соціальної турбулентності. Пандемія COVID-19 2020–2021 років стала першим серйозним ударом. Заклади культури терміново переходили на дистанційну роботу. Живі заходи скасовували. Довелося активно шукати способи взаємодії з аудиторією, яка опинилась в ізоляції.

Війна, що розпочалася 2014 року з анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі і у 2022 році переросла в повномасштабне вторгнення росії, поставили цю галузь на межу виживання. Були втрачені тисячі об'єктів інфраструктури. Поведінка публіки зазнали радикальних змін. Відбулася масова міграція. У таких реаліях імідж стає головним ресурсом стійкості.

Завдяки продуманій іміджевій політиці бренд може залучити гранти, волонтерів, партнерів і зберегти довіру суспільства. Разом з тим, менеджмент соціально-культурної сфери все ще не готовий задовольняти нові суспільні потреби. Традиційні підходи, які були сформовані в мирний період, не враховують специфіки, шо виникає в момент кризи. Багато брендів зараз втрачають свої позиції через невміння адаптувати імідж до нових реалій.

Умови соціальної турбулентності радикально змінюють природу іміджу. В часи стабільності він формувався через повсякденну діяльність. Зараз імідж стає результатом свідомого й комплексного підходу менеджменту. Він перетворився на інструмент виживання бренду. Я зрозумів, що успіх тримається на швидкій адаптації і синхронізації слів та дій.

Особливе значення в часи військового стану працює поєднання автентичності та патріотизму. Люди більше не шукають виключно розваги. Зараз їм необхідно аби артист та заклад культури стали тими, хто розділяє з ними їх досвід та цінності. Імідж який будується на чесній благодійності, підтримці військових та відвертих розмовах про війну, виявляється стійкішим. Такий підхід переграє старі маркетингові схеми.

Згадки в медіа і кількість відвідувачів більше не головне. На перший план виходять швидкість реакцій і рівень щирості комунікації. Важливими є відповідність внутрішнього і зовнішнього іміджу та реальний внесок у підтримку суспільства. Саме ці критерії дають зрозуміти, чи витримує імідж кризу.

Успіх залежить від здатності швидко трансформуватися і активного спілкування з аудиторією через цифрові платформи. При цьому для різних груп можна вести різні образи. Але головна цінність і ідея має будуватися на чесності та патріотизмі.

На основі аналізу визначаємо наступні рекомендації, які є універсальними та можуть бути застосовані до будь-якого об'єкта СКД:

- запровадити кризовий протокол контенту;
- розширити присутність на YouTube;

зробити системними колаборації з ЗСУ та близькими артистами;
запустити власний мерч; створити резервні канали;

- використовувати повний цикл контенту навколо офлайн-подій;

щомісяця проводити регулярний бечмаркінг;

- готувати контент для поствоєнного періоду вже зараз.

Список використаних джерел

1. Бакіров В. С. Соціальна турбулентність у контексті глобальних трансформацій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2024. Вип. 52. С. 7–17.

2. Кіслов Д. В. Імідж країни у просторі соціокультурних комунікацій. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2014. № 2. С. 3–7.

3. Коваль З. О. Аналіз стратегічних можливостей підприємства в умовах турбулентності середовища. *Менеджмент та підприємництво в Україні.* 2025. № 1 (13).

Іван Олександрович Апаршин
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
завідувач кафедри культурології, богослов'я
і релігієзнавства,
доктор філософських наук, професор
Віктор Дмитрович Бондаренко

Есхатологічний горизонт ідеалу людини в православній антропології

У православній антропології ідеал людини не зводиться до моральної бездоганності чи психологічної самореалізації. Він формується в межах христологічної парадигми: питання про людину розкривається через питання про Христа, Його Втілення, Воскресіння та єдність Божественної і людської природ [1; 2]. Саме тому православне вчення про людину постає в органічному зв'язку із сотеріологією, пневматологією та літургійним досвідом Церкви [1; 3]. Людина є не просто індивідом, а особою, покликаною до причастя, а її досконаліть має телеологічний характер, тобто визначається не лише наявним станом, а й кінцевою метою буття [2; 4]. У сучасній богословській літературі ця мета дедалі чіткіше описується через поняття теозису як форми христоцентричного людського звершення [1; 5].

Есхатологічний горизонт цього ідеалу полягає в тому, що повнота людини в православ'ї ще не дана в історії остаточно [3]. У сучасних українських дослідженнях можна розрізняти онтологічну, сотеріологічну й есхатологічну досконаліть: первісний стан Адама до гріхопадіння, стан людини, відновлюваної благодаттю у Христі, та майбутню форму буття після Другого пришестя й воскресіння мертвих [1; 8]. Відтак православний ідеал людини не є ні просто поверненням до початку, ні тільки етичним удосконаленням у межах земного життя. Його повнота відкривається в Царстві Божому, однак уже тепер проєктується у євхаристійному, церковному й аскетичному житті [3; 4; 10]. Православна есхатологія живиться літургійною пам'яттю про воскресіння Христа, а тому майбутнє тут не відокремлене від теперішнього: воно вже присутнє як обітниця, передсмак і форма людського покликання [3; 10].

Особливо важливо, що в православній традиції есхатологічне звершення мислиться динамічно. Теозис не означає розчинення людської природи в Божестві; навпаки, він передбачає піднесення людського способу буття без скасування його створеності [5]. У вченні, інтерпретованому через Максима Сповідника, благодать зцілює й преображає модус існування людини [5]. У Думітру Станілоае есхатологічне життя постає як нескінченне зростання в любові й пізнанні Бога [6]; у перспективі Григорія

Ниського це можна описати категорією epektasis - безупинного простягання людини до Божої безмежності [7]. Отже, ідеал людини в православній антропології є парадоксально «незавершеною завершеністю»: людина досягає повноти не в статичному стані, а в безконечному зростанні в сопричасті до Божого життя [5; 6; 7]. У цьому сенсі есхатологія не додається до антропології зовні, а визначає її внутрішню логіку [1; 3].

Українська духовно-інтелектуальна традиція додає до цього ще один акцент. Дослідження українського ісихазму та ранньомодерної релігійно-філософської думки показують, що шлях до обоження розумівся як поєднання самопізнання, морального очищення, подолання пристрастей і синергії людської волі з благодаттю [8; 9]. У сучасних умовах війни ця персоналістична перспектива набуває особливої ваги, бо дозволяє протистояти дегуманізації та сакралізації насильства, наголошуючи на гідності людської особи й відповідальності за правду [11]. Отже, есхатологічний горизонт ідеалу людини в православній антропології має не лише догматичний, а й виразний екзистенційний та етичний зміст: майбутня повнота людини в Бозі задає норму для її теперішньої гідності, відповідальності та свободи [10; 11].

Список використаних джерел

1. Козловець М. Антропологічні виміри православ'я та образ державної влади у візантійській релігійній традиції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* Філософські науки. 2025. № 2(98). С. 26-36. DOI: https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(98).2025.26-36.

URL: https://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/342387

2. Lubardiж B. Orthodox Theology of Personhood: A Critical Overview (Part 2). *The Expository Times.* 2011. 122(12). P. 573-581. DOI: https://doi.org/10.1177/0014524611415586.

URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0014524611415586

3. Louth A. Eastern Orthodox Eschatology. In: The Oxford Handbook of Eschatology. 2007. P. 233-247. DOI: https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195170498.003.13.

URL: https://academic.oup.com/edited-volume/34387/chapter/291607361

4. Papanikolaou A. Integrating the ascetical and the eucharistic: current challenges in Orthodox ecclesiology. *International Journal for the Study of the Christian Church.* 2011. 11(2-3). P. 173-187. DOI: https://doi.org/10.1080/1474225X.2011.571408.

URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1474225X.2011.571408

5. Juurikkala O. The Ontology of Theosis: Insights from Maximus the Confessor. Theological Research. *A Journal of Systematic Theology*. 2020. Vol. 8. P. 7-21. DOI: https://doi.org/10.15633/thr.4125.

URL: https://czasopisma.upjp2.edu.pl/theologicalresearch/article/view/4125

6. Stan N. R. Deification of believers in eternal life, according to father Dumitru Stдniloae. *Acta Theologica*. 2021. 41(2). P. 196-208. DOI: https://doi.org/10.18820/23099089/actat.v41i2.11.

7. Petcu L. The Doctrine of Epektasis. One of the Major Contributions of Saint Gregory of Nyssa to the History of Thinking. *Revista Portuguesa de Filosofia*. 2017. 73(2). P. 771-782. DOI: https://doi.org/10.17990/rpf/2017_73_2_0771.

URL: https://www.publicacoesfacfil.pt/product.php?id_lang=1&id_product=1009

8. Гудзенко О. Г. Релігійно-антропологічні концепції в українській духовній культурі XVI-XVII століть. *Українське релігієзнавство*. 2025. № 98-99. С. 68-74.

DOI: https://doi.org/10.32420/2306-3548/2025.98-99.06.

URL: https://uars.info/index.php/uars/article/view/2375

9. Осадча О. Символічний аспект ікони «Преображення Господнього» у контексті ісихастської антропології. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2023. Т. 46. С. 171-184. DOI: https://doi.org/10.35619/ucpmk.v46i.693.

URL: https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/693

10. Лозовицький В. Євхаристійна антропологія у богословських пошуках О. Філоненка. *Волинський Благовісник*. 2023. № 11. С. 37-51.
DOI: https://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2023-11-133.
URL: https://vb.vpba.edu.ua/uk/eucharistic-anthropology-in-o-filonenkos-theological-searches/
11. Kulahina-Stadnichenko H. The problem of human dignity in its theological connotations under the conditions of the war of the russia against Ukraine. *Skhid*. 2022. 3(4). P. 31-35. DOI: https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(4).269028.
URL: https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/269028

Карина Андріївна Бабич
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Сергій Аркадійович Мирошниченко

Роль медіаграмотності в умовах інформаційної війни

У сучасному світі інформація стала не лише ресурсом, а й потужною зброєю. Особливо це проявляється в умовах інформаційної війни, де головною метою є вплив на свідомість людей, формування потрібних наративів та маніпуляція громадською думкою. У таких умовах медіаграмотність виступає ключовою компетенцією, що дозволяє особистості ефективно протидіяти дезінформації .

Інформаційна війна передбачає використання різноманітних засобів впливу: фейкових новин, пропаганди, маніпулятивних повідомлень, бот-мереж і соціальних медіа. Особливу роль у цьому відіграють цифрові платформи, які забезпечують швидке поширення інформації без належної перевірки. Яскравим прикладом є поширення фейків під час повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році. Зокрема, у перші дні війни активно поширювалися неправдиві повідомлення про «капітуляцію Києва» або втечу українського керівництва. Насправді ці повідомлення були частиною інформаційної атаки з метою посіяти паніку серед населення.

Медіаграмотність – це здатність людини критично сприймати інформацію, аналізувати її зміст, перевіряти джерела та відрізняти факти від маніпуляцій. Вона включає в себе навички критичного мислення, інформаційної гігієни та усвідомленого споживання контенту. Одним із головних завдань медіаграмотності є виявлення фейкової інформації. Наприклад, у 2022–2023 роках у соціальних мережах масово поширювалися фейкові відео з нібито «українськими військовими», які здаються в полон. Багато з них були змонтовані або створені за допомогою старих кадрів.

Важливою складовою є також розуміння механізмів пропаганди. Наприклад, російська пропаганда активно використовує наративи про «захист російськомовного населення» або «боротьбу з нацизмом», які не відповідають дійсності, але повторюються для формування певного сприйняття подій. Ще одним прикладом є використання бот-мереж у соціальних мережах, які масово поширюють однакові коментарі та повідомлення, створюючи ілюзію підтримки певних ідей або панічних настроїв.

В умовах війни, яку переживає Україна, роль медіаграмотності значно зростає. Інформаційні атаки спрямовані на деморалізацію населення, поширення паніку та підрив довіри до державних інституцій. Значну роль у розвитку медіаграмотності відіграють

освітні програми, тренінги та інформаційні кампанії. Вони сприяють формуванню навичок критичного мислення та відповідального використання соціальних мереж. Отже, медіаграмотність є необхідною умовою ефективної протидії інформаційним загрозам.

Список використаних джерел

1. Дегтярьова Г. Питання формування медіаграмотності: подолання стереотипів. Український інформаційний простір, 2(4), 195–206. https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(4).2019.187531.
2. Гамова І. В. Інформаційні війни. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. 184с.

Анна Вікторівна Базанкова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D5 «Маркетинг»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Маркетингова стратегія Apple: формування емоційної прив’язаності до бренду через екосистему продуктів

Маркетингова стратегія Apple еволюціонувала від традиційного просування інноваційного обладнання до продажу доступу до власної закритої екосистеми (модель «Walled Garden»). Сьогодні емоційна прив’язаність споживачів до бренду базується не лише на дизайні чи статусі, а на цілеспрямованому формуванні високих витрат переходу (switching costs). Користувачу стає технічно і психологічно некомфортно змінювати бренд.

Основою для утримання аудиторії є безшовна інтеграція апаратного забезпечення (iPhone, Mac, iPad, Apple Watch) із сервісною складовою (iCloud, Apple Music, підписка Apple One). Функції безперервності (AirDrop, Handoff, Universal Clipboard) створюють специфічний користувацький досвід: чим більше пристроїв Apple має споживач, тим більшу цінність він отримує.

Протягом 2025–2026 років Apple посилила прив'язку споживачів через розгортання Apple Intelligence. Маркетинговий фокус було зроблено на тому, що штучний інтелект компанії не є окремим додатком, а працює з особистим контекстом користувача на рівні всієї екосистеми зі збереженням конфіденційності. Це створює додатковий рівень довіри та емоційного зв'язку з брендом.

Для оцінки результативності такої моделі мною було систематизовано ключові показники залученості аудиторії та фінансові результати компанії (табл. 1).

Таблиця 1 Метрики ефективності екосистемної стратегії Apple
(за підсумками 2025–2026 рр.)

Показник	**Значення**	**Характеристика впливу на споживача**
Рівень утримання (Retention Rate) iOS	~92%	Абсолютний лідерство на ринку смартфонів; свідчить про небажання користувачів залишати звичне середовище.
Дохід від сервісів (IV кв. 2025 р.)	$28,8 млрд	Успішна трансформація клієнта з покупця «одного гаджета» на постійного підписника екосистеми.

Частка користувачів із 2+ пристроями бренду	>50%	Показник глибини занурення в екосистему; кожен новий пристрій знижує ймовірність переходу до конкурентів.
Активна база пристроїв (Active Installed Base)	>2,3 млрд	Формує мережевий ефект: ексклюзивні сервіси зв'язку (iMessage, FaceTime) створюють соціальну прив'язку.

Джерело: узагальнено на основі [1; 2; 3].

Наведені дані демонструють, що ключовим драйвером прибутковості став сервісний сегмент ($28,8 млрд за квартал). Це доводить зміщення фокусу маркетингу на довгострокову монетизацію. Високий показник Retention Rate (92%) є прямим наслідком того, що екосистема агрегує весь цифровий побут споживача. Відмова від iPhone означає втрату екосистеми підписок, синхронізації з Mac та історії даних у хмарі.

Тобто маркетинговий феномен Apple полягає в тому, що компанія успішно конвертує технологічну зручність у глибоку емоційну лояльність. Бренд позиціонує технічні обмеження своєї платформи як переваги у вигляді приватності, безпеки та комфорту. Відповідно, емоційна прив'язаність до Apple — це не просто симпатія до логотипа, а раціональне небажання споживача втрачати ідеально налаштований цифровий простір, що забезпечує компанії стабільне лідерство.

Список використаних джерел

1. Apple Customer Loyalty Statistics 2026: Top Insights. *SQ Magazine*. URL: https://sqmagazine.co.uk/apple-customer-loyalty-statistics/ (дата звернення: 18.04.2026).

2. The Apple Ecosystem Lock-In Statistics 2026: Loyalty, Costs, and Growth. *TechLila*. URL: https://www.techlila.com/the-apple-ecosystem-lock-in-statistics/ (дата звернення: 18.04.2026).

3. Apple reports fourth quarter results. *Apple Newsroom*. URL: https://www.apple.com/newsroom/2025/10/apple-reports-fourth-quarter-results/ (дата звернення: 18.04.2026).

Олександра Володимирівна Біла
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 Соціологія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Віталій Григорович Чугаєвський

Соціальне відчуження та бар'єри для повернення в Україну вимушених мігрантів

Сьогоднішня міграційна ситуація в Україні - це вже не просто тимчасова гуманітарна криза, спричинена війною, а глибокий демографічний розлом, який визначатиме вигляд нашої країни на десятиліття вперед. Станом на початок 2026 року за межами країни перебувають понад 5,6 мільйонів українців, і ця цифра є критичним показником не лише для економіки, а й для самої структури нашого суспільства [1].

Ми маємо усвідомити, що за цими мільйонами стоїть найбільш продуктивна та перспективна частина нації. Той факт, що серед біженців понад 40% це дорослі жінки, а 31% - діти до 18 років, свідчить про вимивання майбутнього потенціалу України. Якщо жінки та діти не повернуться, ми зіткнемося з «демографічною пусткою», де не буде кому відновлювати країну та продовжувати її життя. Особливої гостроти проблемі додає якісний показник: 75% біженців старше 24 років мають вищу освіту [1]. Це означає, що ми маємо справу з колосальним «відтоком мізків» - втратою інтелектуальної еліти та кваліфікованих фахівців, які зараз інтегруються в економіки інших держав. Таким чином, повернення людей це не просто питання цифр у звітах, а питання того, чи залишиться Україна спроможною до інтелектуальної та соціальної конкуренції у світі. Бар'єри для їхнього повернення вже давно вийшли за межі суто економічних, натомість вони лежать у площині безпеки, соціального прийняття та психологічного зв'язку з домом [5].

Соціальне відчуження між тими, хто залишився в Україні, та тими, хто виїхав, стає невидимою стіною на шляху до національної єдності. В основі цього процесу лежить радикальний розрив у щоденному досвіді. Поки одна частина нації живе в ритмі сирен та підлаштовує побут під графіки відключень світла, інша вимушено адаптується до життя в новинах [2]. Це породжує небезпечне взаємне знецінення. В українському суспільстві часто виникає наратив про евакуацію як відпустку, що ігнорує колосальні зусилля мігрантів з облаштування життя в чужому середовищі. Водночас мігранти часто відчувають, що їхній досвід втрати статусу та соціальної незахищеності не сприймається вдома як справжня проблема.

Важливим фактором є те, що багато людей, які виїхали, психологічно залишилися в 2022 році. Вони наче застрягли в тому контексті та емоційному стані, який був у момент їхнього виїзду. Поки Україна всередині трансформується, адаптується до війни як до рутини та створює нові соціальні коди, мігранти зберігають у пам'яті «застиглий кадр» минулого. Це створює десинхронізацію: складається відчуття, що вони вже не рухаються далі разом із усією країною, а живуть спогадами про той дім, якого в колишньому вигляді вже не існує. Це призводить до болючого стану подвійного відчуження. Багато мігрантів почуватися чужими всюди. В Україні їх уже сприймають як тих, хто «відірвався від реальності» або навіть як зрадників. Проте в країнах Європи вони також не стають «своїми». Попри інтеграцію, вони залишаються в статусі гостей або отримувачів допомоги, що створює синдром людини без коріння. Вони вже не належать повністю Україні, але ще не належать Європі, перебуваючи в психологічному вакуумі.

Особливої ваги у процесі відчуження набуває синдром вцілілого - болюче почуття провини за власну безпеку, яке часто стає токсичним під впливом агресивного

середовища у соціальних мережах. Постійне виправдовування свого права на спокійне життя перед тими, хто залишився, створює глибоку психологічну травму. Як наслідок, близько 12% опитаних українців зізнаються, що саме страх осуду з боку співвітчизників є тим фактором, який стримує їх від повернення додому[1]. Замість відкритості з'являються маски соціальної бажаності: фрази на кшталт «ми вас розуміємо» стають лише зручною ширмою, що приховує неможливість справжнього діалогу та взаємну відчуженість. Дім перестає сприйматися як фізичний об'єкт або безпечна гавань. Якщо близьке коло спілкування мігранта вже інтегроване за кордоном, повернення в Україну починає асоціюватися не з возз'єднанням, а з початком «другої еміграції» - цього разу у стан повної соціальної самотності серед колись рідних людей[2].

Попри те що значна частина мігрантів декларує патріотичні наміри, реальний процес повернення стикається з низкою критичних перешкод. Основним і базовим бар'єром залишається фактор безпеки. Згідно з опитуваннями, серед охочих повернутися до України, майже 80% готові повертатися лише після остаточного закінчення війни [1]. Це свідчить про те, що поки тривають бойові дії та ракетні обстріли, будь-які інші стимулюючі програми матимуть обмежений вплив.

Паралельно з безпековим фактором діє механізм «пастки комфорту» або соціального грумінгу. Тривале перебування в країнах Європейського Союзу привчає людей до нових стандартів: кращої якості життя, стабільної системи освіти та прозорих соціальних правил. Для багатьох це стає «м'яким якорем», який важко підняти. На стан кінця 2025 року 60 % серед опитаних біженців є працевлаштованими, що без сумніву може негативно впливати на бажання українців повернутися додому. Знання мови країни перебування на рівні В1 і вище стає своєрідною точкою неповернення, оскільки це може неабияк знижувати ймовірність того, що людина знову захоче змінювати своє життя на користь українських реалій [1].

Економічна ситуація в Україні також виступає потужним антистимулом. Ми спостерігаємо тривожну тенденцію підвищення цін на фоні погіршення якості сервісів та стабільності послуг. На контрасті з європейськими програмами підтримки, Україна наразі не здатна запропонувати системне розв'язання проблеми житла навіть для внутрішньо переміщених осіб. Для 23% опитаних біженців відсутність даху над головою є ключовим матеріальним бар'єром, який робить повернення фізично неможливим [1].

Остання і найважливіша складова стосується практичних кроків для повернення людей. Усвідомлюючи всю глибину соціального відчуження та масштаб інфраструктурної прірви, держава має перейти від емоційних закликів до прагматичної стратегії. Головним завданням є зміна суспільного наративу. Згідно з дослідженнями, критично необхідно подолати мову ворожнечі та припинити стигматизацію тих, хто виїхав. Замість тавра «втікачів» чи «зрадників» суспільство має прийняти концепцію транснаціонального капіталу, де мігранти розглядаються як надзвичайно важливий ресурс для відбудови країни та носії передового європейського досвіду. Інформаційні кампанії повинні транслювати чіткий сигнал, що цих людей чекають вдома з повагою до їхнього складного шляху та пережитого досвіду [2].

Проте самі лише слова не працюватимуть без створення так званого пакету «швидкого старту», який би пом'якшив вихід із європейської «пастки комфорту». Експерти наголошують на гострій потребі впровадження інституційних механізмів: насамперед забезпечення доступним житлом або пільговим кредитуванням, що є абсолютною необхідністю для родин, які втратили свої домівки. Додатково потрібні програми фінансової підтримки на період базової адаптації, податкові канікули для тих, хто прагне відкрити власну справу після повернення, та максимально спрощені процедури визнання іноземних дипломів. Окрему увагу слід приділити молоді та родинам: без комфортної психологічної та освітньої адаптації дітей в українських школах батьки просто не наважаться на цей крок [4].

Ми маємо розуміти, що час грає проти нас. Березень 2027 року, коли в Європейському Союзі планується завершення дії статусу тимчасового захисту, стане своєрідною точкою неповернення. Якщо до цього моменту Україна не зможе гарантувати прийнятний рівень безпеки та не розгорне дієвих інструментів реінтеграції, мільйони наших громадян будуть змушені шукати шляхи для остаточної легалізації за кордоном, назавжди розірвавши фізичні зв'язки з Батьківщиною. Успішне повернення стане можливим лише тоді, коли дім знову перетвориться на простір безпеки, взаємного прийняття та нових можливостей, а не асоціюватиметься із засудженням та соціальною самотністю.

Список використаних джерел

1. Українські біженці. П’ята хвиля : аналіт. записка. Київ : Центр економічної стратегії, 2026. 99 с. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/draft_ukr_report_vidro_udf53-1.pdf (дата звернення: 18.04.2026).
2. Реінтеграція українців: культурно-ідентичнісні та соціально-економічні аспекти повернення. Київ : Центр Разумкова, 2025. 153 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/12/17/2025_REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf (дата звернення: 18.04.2026).
3. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і тенденції. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022. 40 с. URL: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/robota_10.pdf (дата звернення: 18.04.2026).
4. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 33 с. DOI: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01 (дата звернення: 18.04.2026).
5. Рендюк Т. Вимушена міграція в умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України // Доповідь на дискусійній платформі «Культур-антропологічні аспекти наслідків російської військової агресії проти України». 2022. URL: https://old.nas.gov.ua/UA//Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9149 (дата звернення: 18.04.2026).

Богдан Юрійович Білокобильський
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В10 «Філософія»

Науковий керівник:
завідувач кафедри філософії,
кандидат філософських наук, доцент,
Катерина Сергіївна Гончаренко

Трансформація соціальних зв’язків у віртуальному середовищі

Транформація соціальних зв’язків у віртуальному середовищі є значним викликом для сучасної людини. І тут вже не йдеться про банальну зміну каналів комунікації; а радше про фундаментальну реконфігурацію способів, завдяки яким індивід будує ідентичність, підтримує приватність та формує відчуття належності / причетності.

Традиційні моделі соціальності, які тисячоліттями базувалися на безпосередній фізичній взаємодії, нині інтегруються у складну цифрову екосистему, в якій технологічні пристрої виступають і інструментом, і центральним медіатором людських відносин. З еволюційної точки зору, соціальна взаємодія завжди була критично важливою для виживання та розвитку виду. Процес первинної соціалізації, що традиційно відбувався в межах сім'ї та локальної громади завдяки фізичній взаємодії, нині все частіше

опосередковується екранами. Дослідження вказують на те, що відсутність зорового контакту та збігу вербальних і невербальних сигналів у цифровому середовищі може підривати розвиток таких ключових соціальних навичок, як емпатія та здатність до інтерпретації емоцій іншого.

Це створює нові виклики для сімейних відносин, в яких навіть фізична присутність членів сім'ї в одному просторі часто супроводжується «цифровою ізоляцією», коли кожен індивід перебуває у власному віртуальному колі / власній цифровій бульбашці через персональний пристрій. Історична еволюція цього процесу охоплює кілька десятиліть, починаючи з фундаменту, закладеного в період між 1950 та 1989 роками. Саме тоді винахід мікрочіпів та напівпровідників дозволив розпочати переведення аналогових процесів у цифровий формат. Однак справжня трансформація соціальних зв’язків розпочалася з 1990-х років, коли Інтернет став загальнодоступним, ініціюючи перехід від закритого, фрагментованого світу до глобальної мережевої структури.

Пандемія COVID-19 виступила потужним каталізатором, вивівши на поверхню та інтенсифікувавши динаміку занурення у віртуальний світ, що формувалася роками. Соціальна ізоляція підвищила залежність від цифрових платформ як від основних каналів підтримки життя, перетворивши додатки та мережі на життєво необхідні артерії для підтримки ментального здоров'я та професійної діяльності. Це призвело до формування нової нормальності, в якій фізичне дистанціювання компенсується «інформаційною насиченістю» та комунікацією, що не завжди вирішує проблему самотності чи тривоги.

З 2022 по 2025 рік світ увійшов у нову фазу трансформації соціальних зв'язків ери генеративного ШІ та синтетичних відносин. автоматично зросла кількість додатків з ШІ-компаньйонами (як-от Replika, Character.AI, Nomi). Ці системи пропонують імітацію людського спілкування, яка для багатьох стає привабливішою за «складну» реальність. ШІ-компаньйони маркетингово позиціонуються як ідеальні друзі чи партнери: вони завжди доступні, ніколи не засуджують, пам’ятають усі деталі про вас і надають беззастережну емоційну валідацію. Для мільйонів людей, які відчувають «соціальний вакуум», ці боти стають формою соціальної підтримки, яка на короткий термін може знижувати рівень самотності так само ефективно, як розмова з людиною. Однак соціологічні дослідження (2025–2026) виявляють глибокі негативні наслідки, такі як ерозія соціальних навичок (Deskilling) спілкування з ШІ, який не вимагає взаємності та компромісів, атрофує здатність людини взаємодіяти з «невпорядкованою» людською реальністю. Також може призвести до емоційного соліпсизму: користувачі звикають до відносин, де їхні потреби є центром усього, що робить їх менш толерантними до потреб реальних людей. Дослідження Гарвардської бізнес-школи показало, що додатки використовують «темні паттерни», наприклад, викликають почуття провини (репліки на кшталт «мені буде сумно, якщо ти підеш»), щоб утримати користувача в сесії. Це збільшує залученість у 16 разів, але посилює залежність, що може свідчити про емоційну маніпуляцію.

Важливо зазначити, що 19% студентів вже мали досвід романтичних стосунків з ШІ, а серед користувачів Character.AI більше половини це молодь до 24 років. Це свідчить про зміну реляційних норм: молоде покоління починає сприймати синтетичну емпатію як легітимну заміну людській, що може незворотно змінити траєкторію людських відносин.

Трансформація соціальних зв’язків, яка еволюціонувала від перших цифрових медіаторів до сучасних ШІ-компаньйонів, свідчить про фундаментальну зміну самої природи людських відносин. Ми переходимо від епохи, де технології допомагали підтримувати зв’язок між людьми, до епохи, де технології цей зв’язок замінюють.

Цей феномен знаходить своє найточніше філософське відображення у працях французького соціолога Жана Бодрійяра, зокрема в його концепціях симулякра та

гіперреальності. Згідно з Ж. Бодрійяром, сучасне суспільство створює знаки та символи, які втрачають зв'язок з об'єктивною реальністю, перетворюючись на симулякри копії того, що насправді ніколи не існувало. ШІ імітує розуміння, турботу та почуття, яких насправді не має. Це ідеальна копія людської емоції без її реального оригіналу. За Ж. Бодріяром, гіперреальність настає тоді, коли симуляція стає привабливішою, зручнішою та «реальнішою» за саму дійсність. Саме це відбувається сьогодні: синтетичні відносини без конфліктів, компромісів та осуду стають для багатьох комфортнішими за складну, «невпорядковану» людську взаємодію. Звикаючи до ідеально підлаштованого під них алгоритму, люди (особливо молодь) втрачають здатність справлятися з реальними змінними буття (які сповнені як позитивом, так і негативом), яке є невіддільною частиною живих стосунків. Віртуальна взаємодія зводиться до постійного обслуговування власного его через технологічного посередника, що вбиває основу справжньої соціальності здатність чути та враховувати іншого. Алгоритми, використовуючи «темні паттерни», маніпулюють симульованими почуттями прив'язаності задля утримання уваги, перетворюючи людську потребу в близькості на ресурс для монетизації.

Таким чином, цифрова екосистема стає генератором нових, синтетичних форм життя. Стикаючись із цією гіперреальністю, людство постає перед безпрецедентним викликом втрати власної людської сутності. Замінюючи складність реальних зв'язків на зручність алгоритмічних симулякрів, ми можемо остаточно розчинити справжню соціальність у комфортному, але абсолютно порожньому цифровому вакуумі.

Список використаних джерел

1. 1.Агарков О. Індивідуальність в цифрову епоху: як соціальні мережі впливають на самоідентифікацію та соціальну поведінку особистості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. № 1. С. 73–79. DOI: https://doi.org/ 10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.12

2. Гоян І., Данилова Т. Вплив соціальних мереж на психологічне функціонування особистості: до постановки проблеми. Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія». 2021. Том 12, No 4. С. 118 – 124. https://doi.org/ 10.31548/hspedagog2021.04.117.

3. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.

4. Соляник С. Віртуальна реальність як феномен культури інформаційного суспільства. Перспективи. *Соціально-політичний журнал*, 2021. № 2. С.95 – 101.

5. Чаплінський Р. Трансформація ідентичності особистості в умовах віртуальної комунікації як прояв соціального відчуження. *Вісник гуманітарних наук*, 2025. № 6. https://doi.org/10.5281/zenodo.15360948

Юлія Миколаївна Білюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Акіологічні трансформації соціокультурної сфери України в умовах екзистеційних викликів суспільства

Актуальність теми дослідження. Сучасна Україна проходить етап глибокої переоцінки ідентичності під впливом повномасштабної війни. Соціокультурна сфера сьогодні є не лише простором традицій, а живим механізмом творення нових смислів, які визначають здатність суспільства до опору та оновлення. Цінності стають стратегічним ресурсом національної безпеки, спонукаючи до активної самоорганізації.

Проблемна ситуація. Спостерігається розрив між задекларованими європейськими цінностями (свобода, верховенство права) та інерційними радянськими установками (патерналізм, низька довіра до інститутів). Конфлікт між «цінностями виживання» та «цінностями самовираження» гальмує сталий розвиток демократії.

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом є соціокультурна сфера України як цілісна система інституцій та сенсів. Предметом виступають цінності та норми як регулятори життєдіяльності соціуму.

Методологічна основа. Використано поліпарадигмальний підхід: аксіологічний аналіз дозволяє бачити культуру як простір ідеалів; системно-структурний підхід ієрархізує рівні соціокультурної сфери; соціологічний моніторинг (WVS, ІС НАНУ) забезпечує емпіричну верифікацію.

Еволюція українських цінностей. Доведено сталість антропоцентричних та демократичних домінант від «Руської правди» до філософії Сковороди та козацького демократизму. Національна ідентичність постає як інтегруюча цінність, що забезпечує тяглість поколінь.

Результати аналізу динаміки цінностей (2020-2025). Зафіксовано зростання рівня щастя (з 68,3% до 78,3%) та міжособистісної довіри (з 23,1% до 30,1%), що пояснюється посиленням солідарності. Виявлено тренд до зростання суб’єктності: у вихованні дітей «рішучість» починає домінувати над «слухняністю».

Роль інституційної довіри. Встановлено глибоке протиріччя: абсолютна довіра до ЗСУ (92,6%) та волонтерів (81,5%) контрастує з критично низькою довірою до судів та парламенту. Це свідчить про запит на нові механізми соціального регулювання.

Волонтерство як практичний регулятор. Волонтерський рух є формою аксіогенезу в реальному житті, де цінності солідарності перетворюються на конкретні практики допомоги та стабілізації суспільства.

Висновки та практична значущість. Успішна модернізація України можлива лише за умови перетворення громадянина на активного суб'єкта змін. Культура має стати інструментом самореалізації людини. Дослідження підтверджує гіпотезу, що війна прискорила трансформацію давніх архетипів у дієві механізми відповідальності, що є фундаментом демократичного майбутнього.

Формування соціокультурних цінностей, особливо у студентського середовища, базується на принципах гуманізму та людяноцентризму. Згідно з роботами Людмили Бірюк та Сергія Пішуна, аксіологічний підхід передбачає розгляд особистості не як інструменту, а як цілісної суб’єктності. Важливим є створення аксіозорієнтованого

освітнього середовища, яке забезпечує умови для ефективного формування життєвих смислів.

Процес аксіогенезу соціокультурних цінностей особистості включає три основні компоненти: мотиваційно-ціннісний (бажання слідувати ідеалам); когнітивний (знання про культурні норми та історію); праксеологічний (реальна поведінка у соціумі).

Логіка цього процесу суголосна етапам середовищеутворення, де цінності переходять із нижчих рівнів (виживання) на вищі (самовираження та творчість). Це підтверджується змінами у структурі дозвілля та зростанням ролі бібліотек та культурних центрів у цифровому форматі, що забезпечують культурний обмін в умовах глобалізації.

Незважаючи на позитивні тренди зростання згуртованості, соціокультурна сфера України стикається з низкою загроз. Втома від війни та зростання критичних вимог до якості державного управління відображаються у зміні оцінки напрямку розвитку подій. Якщо у 2023 році 61% вважали напрямок правильним, то у середині 2024 року цей показник знизився до 33%. Це свідчить про завершення етапу «емоційної консолідації» та перехід до етапу «раціональної вимогливості».

Ключовим фактором стабільності залишається висока віра у довгострокову здатність подолати проблеми (46%). Трансформація цінностей також проявляється у «мовленні реального життя» та усвідомленні приналежності до світової спільноти. Соціальні ідеали як «належне» орієнтують особистість на вибір можливостей, що базуються на минулому досвіді та баченні бажаного майбутнього.

У підсумку, соціокультурна сфера України сьогодні — це не лише об’єкт дослідження, а поле битви за сенс буття. Успіх цієї трансформації залежить від здатності суспільства зберегти високу планку людської гідності та перетворити енергію солідарності у стійкі демократичні норми, що стануть невід’ємною частиною повсякденного життя кожного українця. Глибоке усвідомлення цінностей істини, добра і краси залишається головним духовним орієнтиром на шляху до зрілого та самодостатнього суспільства.

Ці дані підтверджують складність аксіогенезу в умовах війни: з одного боку, суспільство демонструє високу зрілість у питаннях національної безпеки та ідентичності, з іншого – накопичується втома та недовіра до бюрократичних інструментів. Розуміння людини як «озброєного цінностями суб’єкта» дозволяє долати ці екзистенційні виклики та формувати нову ціннісно-світоглядну самосвідомість, яка є фундаментом демократичного майбутнього України.

Завершуючи аналіз ціннісної складової соціокультурної сфери України, можна зробити висновок, що подолання ціннісних розривів та успішна модернізація можливі лише через посилення суб’єктності громадянина. Соціокультурна сфера є тим простором, де енергія солідарності має бути конвертована у стійкі демократичні інститути, забезпечуючи перехід України до сім’ї зрілих європейських націй. Глибоке усвідомлення та впровадження цінностей свободи, відповідальності та гідності у повсякденне життя залишається головним завданням для всього українського соціуму.

Список використаних джерел

1. Бірюк Л., Пішун С. Аксіологічний підхід до формування професійної компетентності майбутніх педагогів. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип. 56.

2. Заредінова Е. Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі ЗВО: Монографія. К., 2022.

3. Климчук В. Р. Особливості волонтерської діяльності в умовах війни. Умань: ФСПО УДПУ ім. П. Тичини, 2024.

4. Оцінка громадянами ситуації в країні та довіра до інститутів: прес-реліз / Центр Разумкова. К., 2025.

5. Результати сьомої хвилі «Світового дослідження цінностей» в Україні. Info Sapiens, ГО «Український центр європейської політики». К., 2020.

6. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць. К.: Інститут соціології НАН України, 2024.

7. Юрій М. Ф. Соціологія культури: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 302 с.

8. World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile Version 5.0. Haerpfer C., Inglehart R., Moreno A. Et al. (eds.). Madrid-Vienna: JD Systems Institute & WVSA Secretariat, 2022.

9. Результати загальнонаціональних опитувань громадської думки. Київський міжнародний інститут соціології. К., 2025

Альона Вячеславівна Бояр
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Вікторія Леонідівна Ходунова

Медіаграмотність як базова компетенція особистості у протидії інформаційно-психологічним операціям

У сучасних умовах повномасштабної війни російська федрація активно застосовує інформаційно-психологічні операції (ІПСО) як один із головних інструментів гібридної агресивної війни. Фейки, deepfake-відео, маніпулятивні наративи, бото-ферми, продажні інфлюєнсери та штучний інтелект стали щоденними засобами впливу на свідомість Українців. Вони спрямовані на деморалізацію населення, розкол суспільства, підрив довіри до влади та Збройних Сил, а також на сіяння відчуття безвиході й втоми від війни.

Дослідження доводять, що медіаграмотність сьогодні перестає бути просто корисною навичкою і перетворюється на одну з базових компетенцій особистості, яка забезпечує інформаційну та психологічну стійкість як окремої людини, так і суспільства загалом.

Теоретичний аналіз підтвердив, що сучасні ІПСО еволюціонували від класичної пропаганди до високотехнологічних форм впливу. Особливо небезпечними стали генеративний штучний інтелект, deepfakes, автоматизовані бот-мережі та персоналізована пропаганда через соціальні мережі.

Аналізуючи дані національного Індексу медіаграмотності українців 2025 року (середній показник - 5,2 бали) та емпіричні дослідження, які базуються на результатах авторського соціологічного опитування, проведеного в м. Києві (120 респондентів, квітень 2026 року) можна виявити чіткі вікові відмінності:

Респонденти віком 18-30 років краще володіють цифровими інструментами, частіше перевіряють інформацію, але частіше споживають швидкий емоційний контент і легше піддаються алгоритмічним маніпуляціям.

Респонденти віком 30+ років мають нижчий рівень цифрової компетентності, гірше розпізнають deepfake та сильніше відчувають емоційний вплив пропаганди.

Водночас обидві групи продемонстрували високий інтерес до навчання медіаграмотності (81% молодших і 62% старших респондентів готові проходити спеціальні курси або тренінги).

На основі цих даних були розроблені адресні практичні рекомендації.

Для молодшої групи пропонується створювати короткі динамічні онлайн-курси у форматах TikTok, Reels та Telegram-ботів з елементами гейміфікації. Для старшої групи - детальні відеоуроки, офлайн-тренінги, чек-листи з акцентом на емоційну стійкість.

Загальною рекомендацією є створення єдиної національної платформи медіаграмотності з персоналізованими навчальними траєкторіями залежно від віку та рівня компетенцій.

Отже, медіаграмотність є не лише освітньою компетенцією, а й важливим елементом національної безпеки. Її системне та адресне формування дозволить суттєво підвищити стійкість українського суспільства до сучасних інформаційно-психологічних загроз і зміцнити обороноздатність країни в інформаційному вимірі.

Список використаних джерел

1. Детектор медіа. Індекс медіаграмотності українців 2020–2025: шоста хвиля : аналітичний звіт. Київ, 2026.
2. Міністерство культури та інформаційної політики України. Стратегія розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. Київ, 2024.
3. Центр протидії дезінформації при РНБО України. Звіт про інформаційні загрози за 2025 рік. Київ, 2026.
4. UNESCO. Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. Paris, 2024.
5. Потапчук І. Г. Медіаграмотність у системі національної безпеки України : монографія. Київ, 2023.
6. Савчук О. О. Інформаційно-психологічні операції в сучасних гібридних війнах : навчальний посібник. Львів, 2024.

Анастасія Олександрівна Бузінова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Руслан Геннадійович Пєсцов

Електронний нотаріат як елемент цифрової трансформації правової системи

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства відбувається активна цифровізація всіх сфер життя, зокрема, й правової системи. Використання інформаційно-комунікаційних технологій стає невід’ємною складовою діяльності органів державної влади, що сприяє підвищенню ефективності, прозорості та доступності правових послуг. Особливої актуальності набуває трансформація нотаріальної діяльності, яка традиційно базувалася на паперовому документообігу та особистій присутності сторін. У зв’язку з розвитком електронного урядування виникла необхідність модернізації нотаріату шляхом впровадження електронних сервісів.

Протягом всієї історії існування інститут нотаріату формувався на основі стабільності та правових традицій континентального права. Нотаріальна діяльність базувалася на паперовому документообігу. При цьому папір зарекомендував як стійкий

та надійний спосіб носія інформації, який не потребує сучасних технологій збереження інформаційних ресурсів, Тому не дивно, що паперові нотаріальні реєстри стали історично стали основою правової пам'яті та доказовості в нотаріальній практиці.

Сучасний розвиток суспільно - економічних, державно - управлінських відносин, науково - технічних процесів в умовах цифровізації не оминув своєю увагою і галузь нотаріальної діяльності. Зокрема, друга половина 2025 року для України ознаменувалася активністю державних органів влади щодо цифровізації нотаріату та запровадження віддалених нотаріальних дій, як складової більш ширшої цифрової системи держави. Мова йде про затверджені Постановами КМУ Положення "Про Єдину державну електронну систему е - нотаріату" [1] та Порядок реалізації експериментального проекту щодо процедури ведення Електронного реєстру нотаріальних дій [2]. При прийнятті стратегічних рішень у сфері цифровізації нотаріату, як зазначає в своїй статті Олександр Сперчун "повинні спиратися не лише на прагнення швидкого запуску сервісів, а й на глибоке розуміння природи нотаріальної діяльності, ролі нотаріальної таємниці, ризиків централізації даних та довгострокових наслідків для довіри до інституту нотаріату. Інститут нотаріату не є стартапом чи експериментальним проектом, який може дозволити собі не "злетіти" без істотних наслідків. Непродумане рішення або помилка у сфері нотаріату завжди має довгострокові правові наслідки для громадян, бізнесу і держави" [3].

Електронний нотаріат – це форма здійснення нотаріальної діяльності, за якої нотаріальні дії вчиняються із застосуванням електронних засобів, інформаційних систем та цифрових реєстрів [4]. Основними ознаками є використання електронних документів, дистанційна взаємодія, електронний підпис та інтеграція з державними реєстрами.

Правова природа електронного нотаріату є комплексною, оскільки поєднує норми нотаріального, інформаційного та адміністративного права. Це зумовлено тим, що нотаріальна діяльність здійснюється із використанням сучасних цифрових технологій. З одного боку, електронний нотаріат зберігає основні ознаки традиційного нотаріату: публічний характер, державний контроль та обов'язковість дотримання встановлених процедур. Нотаріус і надалі виступає гарантом законності, достовірності та правової визначеності правочинів.

З іншого боку, особливістю електронного нотаріату є використання електронних документів, кваліфікованого електронного підпису та електронної ідентифікації особи. Документи, підписані КЕП, мають таку ж юридичну силу, як і паперові [5]. Важливу роль відіграють державні електронні реєстри, які забезпечують перевірку інформації та підвищують надійність нотаріальних дій. Також значна увага приділяється захисту інформації та персональних даних. Отже, електронний нотаріат поєднує традиційні правові принципи з сучасними технологіями, що забезпечує ефективність і доступність нотаріальних послуг.

Варто зазначити, що запровадження електронного нотаріату та Електронного реєстру вчинення нотаріальних дій нотаріусами не позбавляє останніх фіксації нотаріальних дій в паперовому форматі, і аж ніяким чином не усуває механізм паперового обліку в нотаріальному діловодстві. Навпаки, паперовий документообіг має існувати як резервний, автономний механізм в цифровій нотаріальній практиці на принципах раціонального розмежування та оптимізації, забезпечуючи при цьому безперервність діяльності нотаріусів та захисту правової безпеки в умовах воєнного стану, який діє на сьогоднішній день в Україні. Електронний реєстр вчинення нотаріальних дій нотаріусами передбачає відхід від принципу накопичення файлових документів. Основне призначення електронного реєстру - фіксація факту вчинення нотаріальної дії, дата і час вчинення нотаріальної дії, прізвище ім'я нотаріуса, який вчинив нотаріальну дію, зміст нотаріальної дії. Зміст повинен містити лише вичерпний перелік відомостей, який повинен законодавчо регламентований, з метою забезпечення реалізації принципу

мінімізації обробки інформації, мінімізації ризиків витоку інформації та забезпечення захисту нотаріальної таємниці.

Розвиток електронного нотаріату в Україні пов'язаний із цифровізацією держави та впровадженням електронного урядування. Одним із ключових напрямів є інтеграція нотаріату з державними реєстрами, що забезпечує швидкий обмін інформацією та спрощує процедури [6]. Важливим напрямом є також впровадження дистанційної ідентифікації особи, зокрема за допомогою електронних сервісів та відеоверифікації. Це дозволяє отримувати нотаріальні послуги без особистої присутності. Крім того, розвиваються електронні сервіси, що підвищують доступність нотаріальних дій для громадян. Особлива увага приділяється забезпеченню кібербезпеки та захисту персональних даних. Отже, подальший розвиток електронного нотаріату спрямований на підвищення ефективності, доступності та безпеки нотаріальних послуг.

Отже, електронний нотаріат є важливим етапом розвитку нотаріальної системи в умовах цифровізації суспільства. Його впровадження сприяє підвищенню ефективності нотаріальної діяльності, спрощенню процедур та розширенню доступу громадян до правових послуг. Поєднання традиційних принципів нотаріату з сучасними інформаційними технологіями забезпечує належний рівень правової визначеності, достовірності та безпеки правочинів. Водночас електронний формат дозволяє значно скоротити час на оформлення документів та мінімізувати бюрократичні процеси. Разом з тим, подальший розвиток електронного нотаріату потребує вдосконалення нормативно-правової бази, розвитку технічної інфраструктури та забезпечення належного рівня кіберзахисту.

Таким чином, електронний нотаріат виступає важливою складовою сучасної правової системи України та ефективним інструментом забезпечення прав і законних інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. "Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату": Постанова КМУ №1406 від 29.12.2023 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua

2. "Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо реєстрації вчинення нотаріусами нотаріальних дій в Електронному реєстрі нотаріальних дій": Постанова КМУ № 619 від 30.05.2024 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-2024-п#Text

3. Сперчун О. Електронний нотаріат у 2026 році: чому цифрова трансформація нотаріату потребує нової парадигми мислення. Вид-во "Юридична практика". URL.: https://pravo.ua/elektronnyi-notariat-u-2026-rotsi-chomu-tsyfrova-transformatsiia-notariatu-potrebuie-novoi-paradyhmy-myslennia/

4. "Про нотаріат": Закон України від 02.09.1993 р. №3426-XII. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text

5. "Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги": Закон України № 2801-IX від 01.12.2022р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

6. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12

Альона Ігорівна Бутакова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Сучасні тенденції в організації масових заходів

Організація масових заходів набула особливої актуальності за останні 6 років. Адже на цей проміжок часу випала пандемія та війна, і велика частина населення відчула гостру потребу в соціальній інтеграції та психологічній підтримці.

Під час пандемії COVID-19 соціокультурна сфера перейшли у цифровий формат, адже через обмеження, які зазначила держава, не можна було проводити масові заходи, щоб не сприяти поширенню вірусу та забезпечити дотримання санітарно-епідеміологічних норм. З 2019-2020 масові заходи почали проводитися в онлайн форматі. Були використані такі програми, як: zoom, meet, telegram- зустрічі, viber і тд. Щоб зареєструватися та отримати місце на онлайн-зустрічі потрібно було просто заповнити Google форму та сплатити онлайн квиток. Це значно полегшало проведення заходів в онлайн форматі.

Проте, з 2022 року організація дозвілля знову зазнала кардинальних змін через війну. Адже багатьом українцям було не до веселощів - для всіх постало питання виживання. Через декілька місяців організація масових заходів трансформувалася з розважальної площини у безпекову та соціально значущу. Це спричинило те, що з'явився алгоритм дій під час повітряних тривог, з'явилися укриття та місця де можна було сховатися під час обстрілу, також актуальність проведення масових заходів набули в підземних просторах.

Через декілька місяців війни українці почали пристосовуватися до життя та, нажаль, звикати до війни.

Почала набувати актуальність благодійність та волонтерство – під час багатьох заходів почали організовуватись збори на потреби ЗСУ.

Коли почали обстрілювати енергетику в Україні, то почали вимикати електроенергію і українці, не дивлячись на перешкоди, пристосувалися до таких важких реалії. Почали використовувати генератори, організовувати пункти незламності, забезпечували стабільний зв'язок через термінали Starlink тощо.

Навіть під час повітряних тривог українці пристосувалися до життя і проводять масові заходи у метро. А саме: співають пісні, роблять благодійні концерти і тд. Загалом це сприяє покращенню емоційного стану кожної людини та впливає на їхній настрій і замість переживання люди відчувають радість.

Також важливо додати те, що організатори масових заходів почали долучати психологів до підготовки заходів. Це було зроблено спеціально для військових, які отримали важкі поранення та зруйновану психіку.

Також організатори масових заходів почали доглядати за екологією. При вході на будь- який захід завжди буде розміщено смітник в якому можна сортувати сміття.

Щодо гібридних форматів можна сказати те, що якщо половина людей, які прийшли на захід знаходяться в залі, а інші в іншій частині світу, то з легкістю можна взаємодіяти між собою через спільні чати.

Також за останній рік набирає популярність штучний інтелект. Розвиток ШІ-технологій торкнувся багатьох аспектів життя людини, зокрема вплинув на галузь івент-

технологій. Штучний інтелект може допомагати в автоматизації багатьох процесів, таких як реєстрація, керування логістикою, ведення обліку учасників тощо.

Системи розпізнавання ШІ мови можуть бути використані для автоматизації процесу перекладу на івентах міжнародного рівня. Це робить комунікацію більш доступною для різномовних аудиторій. Системи можуть аналізувати інформацію про інтереси та попередні досвіди учасників для рекомендацій щодо сесій, виступів чи інших видів діяльності. Також, як приклад, аналітичні інструменти ШІ можуть відслідковувати відгуки учасників на заході, а також враження в соціальних мережах. Це дозволить організаторам отримувати швидкий зворотний зв'язок та реагувати на потреби учасників. Отже, розвиток штучного інтелекту значно вплинув на галузь івент-технологій, роблячи процеси організації івентів більш ефективними, інтерактивними та інноваційними.

Як висновок можна зазначити, що проведення масових заходів за останні 6 років дуже змінилися і якщо об'єктивно дивитися на те, що відбувається в країні, можна впевнено сказати, що організатори адаптувалися до проведення заходів різних типів при будь-яких умовах.

Список використаних джерел

1. Радіонова О.М., Шаповаленко Д.О., Соболевська Д.К., Сучасні тенденції розвитку івент-індустрії в світі. Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики» (м. Харків, 15 квітня 2024 р.). Харків: ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2024. 342 с. С.95-98.

Лілія Миколаївна Бучко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри права
Наталя Олександрівна Деркачова

Трансформація проявів геноциду в умовах глобальних викликів XXI століття: правовий аспект

Термін «геноцид» походить від поєднання грецького слова genos - рід, плем'я, народ та латинського caedere – вбивати. У міжнародному праві поняття злочину геноциду з'явилося після Другої світової війни. Ініціатором його появи був юрист Рафаель Лемкін, цим словом він позначав цілеспрямоване знищення національних, етнічних, расових або релігійних груп. Кульмінацією багаторічних зусиль Лемкіна стало ухвалення Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 9 грудня 1948 року Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [1].

У сучасних умовах XXI століття характер геноциду зазнає суттєвих змін, що пов'язано з індустріальним розвитком, зокрема збройними конфліктами нового типу, інформаційними війнами та гібридною агресією. Якщо раніше геноцид асоціювався переважно з масовим фізичним знищенням населення, то сьогодні його прояви стають більш складними.

Прикладом зміни проявів геноциду є сучасна агресія росії проти України. Конфлікт поєднує як традиційні військові дії [2], так і новітні інструменти впливу, наприклад інформаційні кампанії, спрямовані на заперечення української державності та національної ідентичності.

Однією з ключових трансформацій є поява так званих «гібридних» форм геноцидних практик. До них можна віднести не лише фізичне знищення цивільного

населення, а й дії, спрямовані на руйнування національної ідентичності, наприклад, через пропаганду, ідеологічний вплив та заперечення існування окремої нації. Такі дії створюють підґрунтя для подальших злочинів і можуть розглядатися як елемент геноцидної політики.

Серед сучасних проявів геноциду також є примусове переміщення цивільного населення, включно з дітьми. Відповідно до міжнародного права, зокрема Конвенції про запобігання злочину геноциду 1948 року [3], примусова передача дітей з однієї національної групи до іншої може визнаватися актом геноциду. У випадку України задокументовано тисячі фактів депортації дітей, що свідчить про системний характер таких дій та їхню потенційну спрямованість на асиміляцію [4].

Встановлено, що на окупованих територіях фіксуються численні факти насильства проти цивільного населення, включаючи умисні вбивства, катування, сексуальне насильство та незаконні затримання. Такі дії можуть кваліфікуватися як воєнні злочини або злочини проти людяності, а за наявності відповідного наміру — і як геноцид. Проте якщо, дивитися на ті злочини, які були скоєні на території Бучі, Ірпеня та інших населених пунктах, які постраждали внаслідок окупації, загарбницькі дії не можна розцінювати лише як воєнні злочини, оскільки вони були скоєні і щодо мирного населення з особливою жорстокістю, тож ми вважаємо, що ці діяння потрібно кваліфікувати як геноцид.

Проте,правова кваліфікація геноциду в сучасних умовах залишається складною. Основною проблемою є необхідність доведення спеціального наміру знищити певну національну чи етнічну групу. У випадку гібридних форм агресії та інформаційного впливу встановлення такого наміру є особливо складним, що ускладнює притягнення винних до відповідальності.

Важливу роль у протидії сучасним проявам геноциду відіграють як національні, так і міжнародні правові механізми. Україна активно співпрацює з міжнародними інституціями, зокрема Міжнародним кримінальним судом, який уже розпочав розслідування щодо можливих міжнародних злочинів. Крім того, на національному рівні здійснюється документування воєнних злочинів і формування доказової бази.

Підсумовуючи вищесказане, трансформація проявів геноциду у XXI столітті полягає у переході від виключно фізичного знищення до комплексного впливу на існування нації, включаючи інформаційні, демографічні та культурні аспекти. Це, у свою чергу, потребує вдосконалення правових механізмів кваліфікації таких дій та посилення міжнародної співпраці для ефективного притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел

1. What is genocide. *United States Holocaust Memorial Museum*. URL: https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/what-is-genocide (дата звернення: 18.04.2026).

2. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. *ZMINA*. URL: https://zmina.info/instructions/shho-take-voyenni-zlochyny-vyznachennya-istoriya-vynyknennya-zakony-ta-yurysdykcziya/ (дата звернення: 18.04.2026).

3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 18.04.2026).

4. Платформа «Діти війни»: інфографіка від юристів. *ІАА (Інформаційна агенція)*. URL: https://iaa.org.ua/infographics/platforma-dity-vijny-infografika-vid-yurystiv/ (дата звернення: 19.04.2026).

Олександр Ігорович Ващенко
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
директор Навчально аналітичного центру
соціально-правових та політичних досліджень
ім. Олександра Яременка
Костянтин Володимирович Захаренко

Соціально-політичні аспекти політики національної стійкості українського суспільства

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало не лише викликом для міжнародної системи безпеки, а й найсуворішим іспитом для української державності. Проте, замість прогнозованого ворогом швидкого колапсу, Україна продемонструвала світові приклад безпрецедентної національної стійкості (resilience). У зв'язку з цим велику важливість має аналіз політики стійкості через призму інституційної адаптивності, соціального капіталу та стратегічних викликів, що стоять перед Україною сьогодні.

У сучасній політичній науці «стійкість» трактується не просто як здатність системи витримувати зовнішні шоки, а як спроможність до адаптації та трансформації під тиском [4; 6]. Для України цей концепт пройшов швидку еволюцію. Якщо до 2022 року стійкість була переважно стратегічною декларацією в документах РНБО, то після 24 лютого вона стала «живою» політикою. Українська модель спростувала класичну ієрархічну парадигму: ми побачили народження мережевої стійкості, де держава та громадянське суспільство діють як єдиний організм [1; 2].

Ефективність нашого опору забезпечується взаємодією кількох критичних сфер. По-перше, це інституційна стійкість. Попри війну, державний апарат зберіг керованість, а парламент та уряд — легітимність. Ключову роль тут відіграла реформа децентралізації: громади на місцях стали самостійними центрами прийняття рішень, що унеможливило параліч влади навіть в умовах окупації окремих територій. По-друге, це економічна стійкість, що виявилася у швидкій релокації підприємств, адаптації логістики та цифровізації державних послуг, яка дозволила бізнесу та громадянам зберігати зв'язок із державою через інструменти на кшталт «Дії».

Проте фундаментом національної стійкості є соціальний капітал. В Україні відбувся процес «радикальної консолідації», коли внутрішні лінії розлому — мовні, регіональні чи релігійні — відійшли на другий план. Феномен волонтерського руху став унікальним механізмом «дублювання систем безпеки», де громадянське суспільство заповнювало ніші, які держава об'єктивно не могла покрити в перші місяці вторгнення. Ця синергія базується на історичному максимумі довіри до Збройних Сил України та державних інституцій, що є критично важливим для легітимації складних рішень у воєнний час [3; 6].

Окремого аналізу потребує антропоцентричний вимір стійкості. Політика держави сьогодні спрямована на збереження людського потенціалу через програми ментального здоров'я та адаптацію освітнього процесу. Психологічна витривалість українців стала політичним чинником: здатність суспільства функціонувати під постійним терором обмежує можливості агресора досягти політичних цілей через залякування населення [5].

Водночас необхідно зазначити, що ресурс національної стійкості не є невичерпним. Сьогодні ми стикаємося з серйозними викликами: втомою суспільства від

тривалої війни, демографічною кризою через масову міграцію та необхідністю підтримувати високий рівень антикорупційного контролю. Будь-які прояви внутрішньої неефективності сьогодні сприймаються суспільством як загроза виживанню, тому політика стійкості завтрашнього дня - це насамперед політика активної комунікації, чесного діалогу та справедливості. Стратегія забезпечення стійкості суспільства має базуватися на трьох основних напрямах: зміцненні інституцій, партнерстві з громадою та збереженні людського капіталу. Саме ця модель забезпечить не лише ефективне протистояння агресору, але й стійке відновлення у повоєнний період.

Таким чином, політика національної стійкості в Україні є ключовим елементом забезпечення державної безпеки та сталого розвитку. Вона охоплює широкий спектр сфер - від оборони до соціальної політики - і базується на взаємодії держави та громадянського суспільства. В умовах сучасних викликів ефективна реалізація цієї політики потребує комплексного підходу, інституційної спроможності та високого рівня суспільної консолідації. Подальший розвиток політики національної стійкості має стати пріоритетом державної стратегії України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text.
2. Указ Президента України №479/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року Про запровадження національної системи стійкості». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text.
3. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». К. : НІСД, 2014. 148 с.
4. Горбулін В. П. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ: Брайт Букс, 2022. 243 с.
5. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
6. Резнікова О.О. (2022). Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД. 532 с.

Діана Миколаївна Васільєва
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність В10 «Філософія»
Науковий керівник:
асистент кафедри філософії
Павло Сергійович Ваксютенко

Між хаосом і гармонією: роль часу і досвіду в осмисленні світу

В умовах сучасних динамічних змін особливої ваги набуває розуміння суб’єктивного досвіду як інструменту впорядкування реальності. Зіткнення з невизначеними ситуаціями часто викликає відчуття хаосу або, навпаки, гармонії, що зумовлює актуальність вивчення механізмів інтерпретації дійсності. Метою роботи є теоретичний аналіз взаємозв’язку часу та досвіду в контексті формування суб’єктивної картини світу. Для її досягнення поставлено такі завдання: проаналізувати філософські підходи до часових вимірів; дослідити роль досвіду в організації світогляду; визначити характер взаємодії часу і досвіду у сприйнятті гармонії та хаосу; а також охарактеризувати чинники адаптації особистості в умовах невизначеності.

Час є складовою частиною людського середовища. У просторі ми можемо вільно рухатися – у ширину, довжину та висоту і маємо змогу повернутися у відправну точку – але у нашому повсякденному сприйнятті час є лінійним і незворотним. Ми не можемо повернутися в минуле, що робить кожну мить унікальною, але водночас створює обмеженість, що спонукало наукову думку до пошуку нових зв'язків, де час розглядається не лише як окрема величина, а й як частина просторово-часового континууму. Ще один аспект, який демонструє, як така лінійність може перетворюватися на хаос, полягає в тому, що емоційні спогади формують власну внутрішню реальність [2]. У цьому контексті час набуває циклічного характеру. Пам'ять не є лише механічним відтворенням минулого, а активно взаємодіє з ним. Кожного разу повертаючись до чогось знайомого, ми створюємо нову реальність під впливом актуального відчуття. Таким чином, людина існує в двох часових вимірах: в об'єктивному фізичному та суб'єктивному колі пам'яті.

У філософському вимірі час не обмежується фізичною величиною, а здатен відображати суб'єктивний аспект. Як стверджував Анрі Бергсон [2], існує durée, тобто чиста тривалість, яка походить з внутрішнього досвіду людини. Час дозволяє людині накопичувати досвід, де минуле впливає на теперішнє, а теперішнє згодом впливає на майбутнє. Таким чином, досвід стає вагомим способом орієнтації в світі. Тим часом досвід може функціонувати не лише як сукупність подій: він організовує реальність, оскільки пам'ять, постійно вбудовується в теперішнє і надає форму його змісту [2]. Отже, окрема людина є не просто виразником світу, а використовує досвід, який вона накопичила, щоб осягнути його.

З одного боку, досвід не просто додає до нашого знання фактів чи подій як пасивне накопичення, але також формує активний елемент світогляду людини. Саме через власне минуле, емоційні переживання та внутрішні налаштування людина сприймає події відповідно до їх розуміння, сприймає закономірності та знаходить зв'язки між ними. Таким чином, формується унікальне сприйняття світу – кожен наступний досвід відповідає і може викликати відчуття гармонії або, навпаки, відчуження від навколишнього світу. Такий процес показує, що гармонія і хаос не є нейтральними. Те, що одна людина може вважати впорядкованою системою з передбачуваними правилами, для іншої є ідеєю, часто насиченою невизначеністю, складністю або навіть внутрішнім дискомфортом. Ця різниця обумовлена специфікою особистого досвіду, який є способом, яким ми сприймаємо щось як знайоме, зрозуміле чи прийнятне. І емоційний аспект пам'яті також є тимчасовим ритмом прозріння, коли досвід повертається, не лише відбувається створення, але й переосмислюється у світлі теперішнього. Досвід часу стає нелінійним і багатогранним, у якому минуле, теперішнє і майбутнє динамічно постійно взаємодіють. Тому досвід і внутрішнє відчуття часу будують процес гармонії і хаосу – щось, що виникає у відповідь на середовище, яке є зовнішнім і внутрішнім для суб'єкта. Чому одна й та сама ситуація сприймається по-різному окремими особами чи групами щодо змісту і структури подій, визначається тим, як їхній досвід формує ці події та переживання.

У цьому контексті гармонію і хаос можна розглядати як суб'єктивні явища, оскільки вони формуються у відповідь на оточення особи чи групи осіб. Гармонію доцільно описати як порядок, що відповідає відомим зразкам, які, в свою чергу, полегшують сприйняття, тоді як хаос може визначатися як непередбачуваність, щось нове і поза межами повсякденних норм. Але це не є об'єктивними атрибутами реальності. Реальність часто зводиться до когнітивних структур і досвіду окремого суб'єкта [1]. Людина, як правило, сприймає світ як упорядкований, коли досвід і діяльність перебувають в кореляції, що є близьким до концепції «потоку» М. Чиксентмігаї [3]. Ця відповідність дозволяє інтерпретувати дійсне як цілісне і зрозуміле. Водночас, відсутність цього співвідношення може сприйматися як непередбачуваність, що виходить за межі звичних норм і когнітивних структур суб'єкта [1].

Окремим аспектом цієї взаємодії є здатність особистості витримувати ситуації, за яких стабільна структура досвіду руйнується або зазнає суттєвих трансформацій. Сучасні дослідження толерантності до невизначеності вказують на те, що здатність людини функціонувати в умовах відсутності чітких правил або передбачуваності залежить від глибини попереднього життєвого досвіду та методів його інтерпретації. Індивіди з більш гнучкими когнітивними структурами і більшою відкритістю до нових значень демонструють вищий рівень адаптивності у таких умовах [4]. В умовах хаосу досвід виконує функцію когнітивного орієнтира, через який особистість здатна або відновлювати внутрішню стабільність за рахунок формування нових сенсів, або інтерпретувати реальність як потенційно загрозливу.

Підсумовуючи: світ не є ні повністю хаотичним, ані повністю гармонійним – ці явища проявляються у взаємодії. Гармонія пов'язана з передбачуваністю та знайомістю досвіду, тоді як хаос виникає, коли досвід є недостатнім для осмислення ситуації. Отже, час, досвід, хаос і гармонія є частиною однієї системи інтерпретації світу. Час – як засіб упорядкування змін, досвід – як засіб їх інтерпретації, гармонія і хаос – як наслідки інтерпретації.

Список використаних джерел

1. Aberšek B. Philosophy of Mind, Artificial Intelligence and Existentialism. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2024. 275 p. URL: https://dokumen.pub/qdownload/philosophy-of-mind-artificial-intelligence-and-existentialism-1036416542-9781036416546.html (дата звернення: 08.04.2026)

2. Bergson H. The Classic Collection of Henri Bergson Nobel Prize 1927: Time and Free Will; Matter and Memory; Creative Evolution; Laughter; Dreams. Strelbytskyy Multimedia Publishing, 2023. P. 5–609.

3. Csikszentmihalyi M. Flow: The Psychology of Optimal Experience. New York: Harper Collins, 1990. 303 p. URL: https://share.google/yO7NOdzqS72jlbGvX (дата звернення: 08.04.2026)

4. Chuyko H., Чаплак Я., Koltunovich T. Tolerance to uncertainty in the situation of war. Psychological Journal. 2024. Vol. 10, № 1. P. 18–30. URL: https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1593 (дата звернення: 08.04.2026).

Тарас Сергійович Вершило
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

ЛГБТ-рух як виклик християнським цінностям в українському суспільстві

Актуальність теми. Проблематика взаємодії ЛГБТ-руху та християнських цінностей в Україні залишається малодослідженою у вітчизняній науковій спільноті. З одного боку, ЛГБТ-рух активно інтегрується у соціальний простір, формуючи нові культурні та правові виклики. З іншого - християнські громади прагнуть зберегти традиційні моральні орієнтири, що створює напруження у суспільному дискурсі.

Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти баланс між правами людини, релігійною ідентичністю та суспільними цінностями.

Мета дослідження. Проаналізувати соціокультурні та релігійні аспекти впливу ЛГБТ-руху на українське суспільство та визначити виклики, які він створює для християнських цінностей. Завдання: розглянути історичні та культурні передумови розвитку ЛГБТ-руху в Україні; проаналізувати позиції християнських конфесій щодо проблематики ЛГБТ; дослідити суспільні дискусії та правові аспекти, що виникають у контексті взаємодії ЛГБТ-руху та релігійних цінностей; окреслити можливі шляхи діалогу між релігійними громадами та представниками ЛГБТ-спільноти.

Основні результати дослідження. Проблема взаємодії ЛГБТ-руху і християнських цінностей в Україні - це складна соціальна реальність, яка зачіпає не лише юридичну сферу, а й повсякденне життя, моральні уявлення та роль релігії в суспільстві. Для багатьох віруючих поява активного руху за права сексуальних меншин сприймається як виклик усталеним уявленням про сім'ю, виховання і суспільний порядок; це породжує відчуття загрози, яке має як емоційний, так і духовний вимір. Водночас ЛГБТ-ініціативи ставлять на порядок денний питання видимості, захисту від дискримінації та рівних прав, що змушує суспільство шукати баланс між різними ціннісними орієнтирами [1].

Історично поява видимості ЛГБТ-спільноти в Україні відбувалася на фоні пострадянських трансформацій: руйнування старих ідеологічних рамок, відродження релігійного життя і поступове формування громадянського суспільства. До цього додалися глобальні впливи - міжнародні правозахисні мережі, культурні обміни, інтернет комунікації - які принесли нові поняття про права і рівність. У результаті старі традиції і нові соціальні практики часто опиняються в напруженому діалозі, що підсилює потребу в чутливій локальній комунікації та історичному контекстуалізованому підході [6].

Соціокультурний вплив ЛГБТ-руху реалізується через публічні акції, освітні кампанії, медійну присутність і юридичні ініціативи. Прайди, фестивалі та просвітницькі проєкти змінюють уявлення про «норму», а соцмережі пришвидшують поширення як підтримки, так і негативних реакцій. Коли ці зміни починають закріплюватися в законодавстві, вони дають реальні гарантії для людей, але одночасно викликають опір тих, хто вважає, що такі ініціативи підривають традиційні моральні орієнтири [2].

Позиції християнських конфесій в Україні неоднорідні, але загалом переважає критичний підхід: багато церков розглядають ЛГБТпрактики як несумісні з традиційним розумінням шлюбу та сім'ї, спираючись на богословські аргументи та культурні уявлення. Водночас у церковному середовищі також зустрічаються окремі ініціативи з іншим підходом до пасторальної практики і публічної комунікації, які наголошують на милосерді та гідності людини. Ця внутрішня різноманітність створює простір для дискусій і потребує підготовки священнослужителів до складних пасторальних випадків [3][4][5].

Юридична площина додає ще один рівень складності: держава має забезпечувати недискримінацію, але водночас поважати свободу віросповідання та автономію релігійних інституцій. Баланс між цими правами часто політизують, і тема ЛГБТ використовується в політичних кампаніях, що підсилює поляризацію. Тому потрібні чіткі правові позиції і компромісні механізми, які зменшать ризик правових сутичок і соціальної напруги.

Практичні виклики для релігійних громад стосуються збереження морального авторитету без дегуманізації людей, організації пастирської опіки для тих, хто має іншу ідентичність, і захисту молоді від ризиків втрати біблійної моралі[6].

Висновки. Дослідження показало, що поява й активізація ЛГБТ-руху в Україні ставить під сумнів усталені уявлення про сім'ю, виховання й мораль, що викликає у віруючих відчуття культурно-духовної загрози. Історичний контекст пострадянських змін і релігійного відродження пояснює, чому конфлікт набув такої гостроти, і

підкреслює потребу в чутливій, локально орієнтованій комунікації. Соціокультурні механізми - публічні акції, медіа та юридичні ініціативи - швидко змінюють суспільні норми й посилюють поляризацію, тому церквам і релігійним лідерам варто розвивати навички роботи з публічним дискурсом. Водночас у конфесіях існує внутрішня різноманітність позицій, що відкриває можливості для пасторальних підходів, але вимагає підготовки священнослужителів до складних випадків. Юридично необхідно знайти баланс між свободою віросповідання та захистом від дискримінації, виробивши чіткі правові рішення й компроміси. Практично важливо поєднувати захист доктрини з конкретними заходами – пасторальними протоколами, заходами проти насильства та соціальною допомогою. Отже, реалістичний, фасилітований діалог і цілеспрямовані практичні кроки допоможуть зменшити шкоду, зберегти моральну ідентичність громад і водночас захистити вразливих людей.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р. Дискусійні питання забезпечення прав і свобод ЛГБТ осіб в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство.* № 1 (2025). https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/154.pdf

2. Національний інститут стратегічних досліджень. *Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні.* Аналітична записка. Київ, 2013. https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/stan-ta-problemi-lgbt-rukhu-v-ukraini-analitichna-zapiska

3. Шевцова М. Духовність і толерантність? Як різні релігії відкриваються до ЛГБТ+ спільноти. *Гендер в деталях.* 2024. https://genderindetail.org.ua/library/identichnosti/lgbtika/duhovnist-i-tolerantnist-yak-rizni-religii-vidkryvayutsya-do-lgbt-spilnoty.html

2. Християни для України. Ставлення до церкви та ЛГБТ: оновлена статистика (Світове дослідження цінностей 2020). https://archive.c4u.org.ua/stavlennya-do-czerkvy-ta-lgbt-pro-shho-nam-govoryt-onovlena-statystyka/

3. Бігун Наталія Ярославівна. (2025). *Критичний аналіз загроз гендерної ідеології по відношенню до цінності сім'ї у світлі вчення Католицької Церкви.* [кваліфікаційна робота магістра]. Філософсько-богословський факультет, Кафедра богослов'я, Український католицький університет. https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3dd6ae3c-ba60-4c72-b5dc-159f5e1c9fa6/content

4. Священик, А. Л. (2018). *Правовий захист ЛГБТ-спільноти* [Навчальний посібник]. Міністерство освіти і науки України. https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_4_copy.pdf

Оксана Остапівна Вибойчик
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 «Освітні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Валентина Іванівна Бобрицька

Рівний доступ до вищої освіти в освітній політиці України в умовах воєнного стану: теоретичні основи, актуальні проблеми, стратегія

Право на вищу освіту в сучасній освітній політиці України доцільно розглядати не лише як формальну можливість вступу до закладу вищої освіти, а як реальну спроможність особи здобути якісну освіту незалежно від місця проживання, безпекових ризиків, соціального статусу, стану здоров'я чи досвіду вимушеного переміщення. Закон України «Про освіту» визначає право кожного на якісну й доступну освіту та покладає на державу обов'язок забезпечувати рівний доступ до освіти особам із соціально вразливих верств населення [1]. У правовому вимірі, як слушно доводить Н. Пушкарьова, рівний доступ до вищої освіти для соціально вразливих груп є проявом соціальної держави, однак потребує більш чіткого нормативного тлумачення й адресних механізмів реалізації [3].

В умовах воєнного стану проблема рівного доступу до вищої освіти набула нового змісту. Йдеться вже не тільки про соціально-економічні бар'єри, а й про безпекові, територіальні, інфраструктурні, цифрові та психологічні обмеження. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що система вищої освіти України функціонує під впливом масштабних руйнувань освітньої інфраструктури, вимушеного переміщення закладів, відтоку частини викладачів і студентів, зниження мотивації до навчання, порушення безперервності освітнього процесу та ускладнення доступу до якісних освітніх послуг для громадян, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій [4; 6; 7; 8; 9]. Аналітичний звіт Київського університету імені Бориса Грінченка також показує, що публічна політика у сфері вищої освіти після 24 лютого 2022 року має розглядатися у зв'язку з втратами системи, її першочерговими потребами та необхідністю міжнародної підтримки у процесі відновлення [6].

Теоретичною та управлінською основою подолання цих викликів виступає Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. У документі наголошено, що стратегічною ціллю є ефективність управління в системі вищої освіти, яка має бути соціально відповідальною, а серед операційних цілей прямо визначено забезпечення цілеспрямованого бюджетного фінансування, що дає змогу здобути якісну вищу освіту на конкурсній основі [2]. Водночас у чинній редакції Стратегії та в операційному плані на 2025-2028 роки посилено акценти на безпечному доступі до освіти в умовах війни, інклюзивності, створенні універсального дизайну й розумного пристосування, розширенні бюджетного кредитування, доступі ветеранів до освіти, а також на визнанні результатів навчання громадян України, які здобували освіту на тимчасово окупованих територіях [2]. Показово, що серед оновлених очікуваних результатів Стратегії зафіксовано визнання результатів навчання 5000 громадян України, які здобували освіту на ТОТ, а також те, що 30000 ветеранів війни здобули або здобувають вищу освіту чи короткострокові освітні курси [2]. Операційний план 2025-2028 років конкретизує цю логіку через інструменти фінансування, автономії, підтримки ветеранів та соціальної відповідальності системи [2].

Практичний вимір рівного доступу в умовах війни найвиразніше проявляється у спеціальних механізмах вступу для молоді з тимчасово окупованих територій та територій активних бойових дій. Офіційні роз'яснення МОН передбачають для таких вступників можливість подання документів і проходження оцінювання особисто або дистанційно, використання квоти-2 на бюджетні місця, а за відсутності документа державного зразка – проходження річного оцінювання і державної підсумкової атестації через освітні центри; відповідна довідка дає право брати участь у конкурсі без подання сертифікатів ЗНО чи НМТ [10]. Отже, у воєнний період рівний доступ до вищої освіти має забезпечуватися не універсальними, однаковими для всіх процедурами, а диференційованими компенсаційними механізмами, що враховують ступінь освітніх втрат, переміщення, безпекові ризики та належність вступника до вразливих груп [3; 10].

Таким чином, освітня політика України в умовах воєнного стану поступово переходить від логіки формальної доступності до логіки забезпечення справедливого доступу. Її стратегічна ефективність залежатиме від поєднання правових гарантій, цільового фінансування, цифрової та безпечної інфраструктури, інклюзивних рішень, спеціальних вступних механізмів для вразливих категорій, а також від здатності держави й університетів підтримувати якість вищої освіти навіть у кризових умовах [2; 4; 6; 8].

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 10.04.2026).

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-р (дата звернення: 10.04.2026).

3. Пушкарьова Н. Конституційна гарантія доступності вищої освіти та принцип рівності: правовий аналіз на прикладі захисту прав соціально вразливих верств населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1, № 76. С. 109–114. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.76.1.16.

4. Ілійчук Л. Забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного стану: результати інформаційно-аналітичних досліджень. *New Inception*. 2023. № 1–2 (11–12). С. 47–55. DOI: 10.58407/NI.23.1-2.4.

5. Губанова Т. О. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. DOI: 10.32782/klj-2023-3.03.

6. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну : аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

7. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок.* 2024. № 1 (221). С. 29–35. DOI: 10.24919/2308-4634.2024.298622.

8. Сідлецький С., Шандар А. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство.* 2024. № 64. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-64-151.

9. Юрчишена Л. В., Карпова Т. С. Трансформація вищої освіти України в умовах воєнного стану. *Економіка і організація управління*. 2024. № 3 (55). С. 140–150. DOI: 10.31558/2307-2318.2024.3.15.

10. Вступникам із ТОТ і тим, хто живе в населених пунктах на територіях ведення активних бойових дій // Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/informatsiia-dlia-osib-z-tot-ta-vpo-2-0-2-4/vstupnykam-vstup-v-zaklady-vyshchoi-fakhovoi-peredvyshchoi-ta-profesiinoi-osvity-ukrainy/vstupnykam-z-tot-ta-tym-

khto-meshkaie-v-naselenykh-punktakh-vidnesenykh-do-terytorii-vedennia-aktyvnykh-boiovykh-dii (дата звернення: 11.04.2026).

Кристина Денисівна Висоцька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та філософії культури
Олександр Федорович Коннов

Гейміфікація навчання як основа освітнього стартапу та інноваційні підходи до мотивації учнів

Сучасний Державний стандарт освіти акцентує на важливості математичних компетентностей. Оскільки гра є природним середовищем для 97% сучасних дітей, гейміфікація виступає ефективним інструментом реалізації концепції НУШ. Вона дозволяє перетворити навчання на активний процес, що забезпечує гнучкість форм та системний контроль розвитку учнів [2, с. 348].

Головна цінність гри – у процесі, який дарує дитині відчуття свободи, самореалізацію та емоційний комфорт. Ігрові механіки розвивають креативність і здатність до зосередження, перетворюючи пасивне спостерігання на активну участь. У командній грі навіть сором'язливі учні виявляють ініціативу, прагнучі до спільного успіху. Щоб досягти максимального ефекту, математичні ігри мають бути інклюзивними та адаптивними: враховувати індивідуальний темп дитини та розподіляти ролі так, щоб кожен відчув себе успішним учасником навчального квесту [2, с. 348–349].

Завдяки Ніку Пеллінгу, який у 2002 році ввів поняття гейміфікації, освіта отримала новий інструмент для залучення школярів. Якщо раніше ігрові елементи допомагали лише бізнесу, то зараз вони є «рушійною силою» у вивченні математики. Гра робить навчання цікавішим за стандартні уроки, адже вона базується на природній допитливості дітей, стимулюючи їх активніше досліджувати предмет [2, с. 349].

Головна ідея гейміфікованого процесу: «Не хвилюйся, спробуй ще раз!» З процесу було виключено міжособистісну конкуренцію та елемент «Таблиця лідерів» (Leaderboard), щоб уникнути появи феномену «того, хто програв». Замість цього було впроваджено «Карту прогресу» (Progress Map), що поєднує елементи «Наратив» та «Прогресія». Гейміфікація була максимально конкретизованою (не в цифровому середовищі) для кращого сприйняття дітьми [3, с. 100–107].

Експериментальні дослідження підтверджують, що навчання, підкріплене елементами гейміфікації, забезпечує статистично значуще вищий рівень академічної успішності порівняно з традиційними формами викладання [3, с. 104].

Платформа Matific пропонує дітям навчатися через цікаві ігрові завдання, які допомагають краще розуміти складні теми. Наприклад, при вивченні цифр у першому класі діти можуть використовувати відеоінструкції, щоб навчитися правильно писати їх за підказками. Український сервіс Learning.ua містить багато онлайн-тестів та інтерактивних вправ, що роблять уроки яскравішими. Наприклад, при вивченні порівняння чисел та рівностей учні працюють із зображеннями різних предметів, що допомагає швидше розібратися в матеріалі. Ресурс Math Learning допомагає «бачити» математику за допомогою зручних цифрових моделей. Наприклад, при вивченні додавання та віднімання в межах 100 такі моделі дозволяють легше зрозуміти логіку обчислень та краще закріпити нові вміння [1, с. 137–138].

Отже, гейміфікація – це сучасний підхід, який дійсно допомагає дітям вчитися краще. Вона робить уроки цікавими, розвиває мислення та дозволяє учням не боятися помилок, адже в ігровому середовищі їх завжди можна виправити й спробувати ще раз. З огляду на це, гейміфікація може бути покладена в основу перспективних освітніх стартапів, відкриваючи широкі можливості для впровадження інноваційних рішень в академічне середовище.

Список використаних джерел

1. Побризгаєва В. Г., Наливайко О. О. Гейміфікація навчання у початкових класах в умовах дистанційного навчання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2024. № 16. С. 134–149. URL: https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/500/462 (дата звернення: 17.04.2026).

2. Штонда О., Зінченко А. Гейміфікація як засіб підвищення ефективності навчання на уроках математики. *Наумовські читання* : матеріали XXI Всеукр. наук.-метод. конф. здобувачів вищ. освіти та молод. вчених, присвяч. 100-річчю до дня народж. І. О. Наумова, м. Харків, 23–24 листоп. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. О. А. Жерновникової. Харків, 2024. С. 348–351. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/items/b68b406c-42be-4d31-a074-cdffa92ba69d (дата звернення: 17.04.2026).

3. Karamert Ö., Vardar A. K. The effect of gamification on young mathematics learners' achievements and attitudes. *Journal of Educational Technology and Online Learning*. 2021. Vol. 4, № 2. P. 96–114. URL: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1667860 (дата звернення:17.04.2026).

Сергій Євгенійович Вірич
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник:
доктор політичних наук,
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Валерій Михайлович Бебик

Соціально-психологічні та організаційно-технологічні методи управління та мотивації персоналу

Ефективна діяльність підприємства безпосередньо залежить від рівня мотивації персоналу, який формується через цілеспрямоване застосування методів управління. У сучасних умовах господарювання, що характеризуються невизначеністю, динамічністю, ризикованістю та зростанням конкурентної боротьби, традиційні підходи до управління і стимулювання працівників виявляються недостатніми.

Актуальність дослідження зумовлена трансформаціями сучасного ринку праці, цифровізацією економіки та загостренням конкуренції за людський капітал. За таких умов ефективність мотивації дедалі більше визначається не лише матеріальними стимулами, а й соціально-психологічними чинниками, зокрема корпоративною культурою, стилем лідерства, комунікаціями та психологічним благополуччям працівників. Водночас розвиток цифрових технологій сприяє впровадженню організаційно-технологічних методів управління персоналом, зокрема HR-аналітики, цифрових платформ і гнучких методологій організації праці, які опосередковано

впливають на рівень мотивації через покращення умов і прозорості трудової діяльності. Посилення нестабільності та дефіциту кадрів підвищує потребу в комплексних системах мотивації та утримання персоналу. Отже, інтеграція соціально-психологічних і організаційно-технологічних методів управління є необхідною умовою формування стійкої мотивації персоналу та підвищення ефективності й конкурентоспроможності організацій.

Питання методів управління персоналом активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, сучасні підходи до поєднання соціально-психологічних та організаційно-технологічних методів управління розкриваються у працях М. Армстронг [6], Д. Ульріх [8] та інших численних науковців, які обґрунтовують стратегічну роль HR та значення нематеріальних методів впливу. Серед вітчизняних учених варто відзначити таких сучасних дослідників як О. Сидорова, Т. Альошину, Н. Фісуненко, Е. Сидорову [3], М. Шкільняка, О. Овсянюк-Бердадіну, Ж. Крисько та І. Демків [5] тощо, які досліджують трансформацію методів управління в умовах цифровізації та нестабільності.

Методи менеджменту – це сукупність способів, прийомів і засобів цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення стратегічних і оперативних цілей організації, забезпечення узгодженості інтересів та ефективної реалізації управлінських функцій [3].

Досить часто у сучасній науковій літературі методи управління розглядаються як інструмент реалізації функцій менеджменту та механізм впливу на поведінку персоналу та організаційні процеси і трактуються як практичні форми прояву управлінських принципів і закономірностей, адаптовані до конкретних умов діяльності організації. Науковцями наголошується, що методи менеджменту забезпечують зв'язок між теорією управління та управлінською практикою та постають інструментом досягнення результативності та ефективності [4].

У сучасній теорії менеджменту застосовується багатокритеріальна класифікація методів, що дає змогу комплексно оцінювати управлінський вплив. Найпоширенішою є класифікація за характером впливу (адміністративні або організаційно-розпорядчі, економічні та соціально-психологічні. В ряді джерел виокремлюють *організаційно-технологічні методи*, пов'язані з управлінням процесами, технологіями, інформаційними потоками та цифровими інструментами. У поєднанні із с*оціально-психологічними методами* вони розглядаються як відповідь на ускладнення соціальних систем; інструмент управління знаннями, поведінкою та процесами та еволюція менеджменту в умовах нестабільності та цифровізації.

Порівняльна характеристика традиційних і сучасних методів управління методів управління наведена в табл.1.

Таблиця 1

Порівняння традиційних і сучасних методів управління

Критерій	**Традиційні методи (адміністративні та економічні)**	**Соціально-психологічні методи**	**Організаційно-технологічні методи**
Об'єкт впливу	Поведінка, підпорядкування, результати	Мотиви, цінності, відносини	Процеси, технології, інформаційні потоки
Основний механізм	Наказ, контроль, матеріальна вигода	Переконання, комунікація, лідерство	Регламентація процесів, автоматизація
Тип впливу	Прямий, формалізований	Непрямий, гуманітарний	Системний, інструментально-процесний
Роль людини	Виконавець завдань	Активний суб'єкт, носій потенціалу	Користувач і співтворець процесів

Часовий ефект	Переважно короткостроковий	Середньо- та довгостроковий	Середньо- та довгостроковий
Гнучкість	Низька	Висока	Висока (за умови цифрової зрілості)
Сфера ефективності	Стабільні, ієрархічні системи	Креативні, соціально чутливі середовища	Динамічні, технологічно складні організації

Джерело: узагальнено автором за [4, 5, 8]

Ключова теза сучасного менеджменту полягає в тому, що жодна група методів не є самодостатньою. Ефективне управління можливе лише за умови: одночасного впливу на поведінку людей, їх мотивацію та організаційно-технологічне середовище діяльності. Тому поєднання методів відбувається не «паралельно», а ієрархічно й функціонально.

Соціально-психологічні методи управління ґрунтуються на врахуванні потреб, мотивів, цінностей, соціальних ролей та психологічних особливостей працівників. Вони орієнтовані на формування сприятливого морально-психологічного клімату, розвиток командної взаємодії та підвищення залученості персоналу.

До основних інструментів їх застосування належать: соціальне планування та розвиток колективу; моральне стимулювання, визнання, корпоративна культура; методи переконання, комунікації, лідерства; психологічна підтримка, профілактика конфліктів і стресу. Ця група методів «оживляє» адміністративні та технологічні механізми і працює там, де формальні регламенти неефективні. Вони впливають на внутрішню мотивацію, забезпечують прийняття правил і технологій персоналом. Їх роль полягає у забезпеченні добровільного дотримання процедур через мотивацію, адаптацію до змін, розвиток довіри та залученості. Вони стають особливо важливими в умовах криз, дистанційної роботи та воєнного стану, коли саме нематеріальні чинники визначають стійкість і продуктивність персоналу. Їх значимість полягає у можливості досягнення довгострокової мотивації, зниження плинності кадрів і формування організаційної лояльності [1], [2].

Організаційно-технологічні методи управління спрямовані на раціоналізацію управлінських і виробничих процесів, упровадження сучасних технологій, стандартизацію операцій і цифрову підтримку управлінських рішень.

Вони містять: управління бізнес-процесами та регламентацію діяльності; використання інформаційних систем управління (ERP, CRM, BPM); застосування гнучких методологій (Lean, Agile, Scrum); автоматизацію, аналітику та data-driven management.

Сучасні міжнародні дослідження доводять, що поєднання організаційних практик з технологічними інструментами забезпечує зростання ефективності, інноваційності та адаптивності організацій. Особливої актуальності ці методи набувають у контексті цифрової трансформації, управління проєктами та операційної стійкості [7].

Інтеграційна функція цих методів – зняти надмірний адміністративний тиск і автоматизувати контроль; стандартизувати процедури, а також забезпечити гнучкість через технології (ERP, BPM, Agile). Їх ключова відмінність полягає у переведенні управління з площини влади над людьми у площину дизайну та оптимізації процесів.

Отже, традиційні адміністративні та економічні методи формують переважно зовнішню мотивацію працівників, забезпечуючи дисципліну та виконання завдань, але не стимулюючи ініціативність. Соціально-психологічні методи мають вирішальний вплив на внутрішню мотивацію, оскільки сприяють залученості, відданості організації та самореалізації працівників. Організаційно-технологічні методи створюють сприятливе середовище праці й підсилюють мотиваційний ефект інших методів, забезпечуючи стійкість і результативність управління.

Список використаних джерел

10. Гега Т.Р. Соціально-психологічні методи управління: сутність, класифікація. *Молодь – аграрній науці і виробництву. Інноваційні пріоритети у розвитку економіки та менеджменту* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти, 14 квітня 2023 р., м.Біла Церква. – Біла Церква : БНАУ, 2023. С. 36-38. http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/9729

11. Пшик-Ковальська О.О., Ковальський О.І. Розвиток соціально-психологічних методів управління персоналом в умовах воєнного стану. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2023. №2(9). С.104-111. https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/dec/32688/menedzhment223maket-104-111.pdf

12. Сидоров О.А., Альошина Т.В., Фісуненко Н.О., Сидорова Е.О. Менеджмент і адміністрування: підручник. Дніпро: Арт-Прес, 2023. 352 с. URL: http://digpub.chite.edu.ua/books/menedgment/45_Sidorov_management%20and%20administration.pdf

13. Сучасний менеджмент у схемах і таблицях. Частина 1: навч. посібник. [Електронний ресурс] / Н.С.Іванова, Н.С.Приймак, І.А.Карабаза, І.В.Шаповалова, Ю.Б.Лижник; ред. Н.С.Іванова. Кривий Ріг : Вид.ДонНУЕТ, 2021. 282 с. http://elibrary.donnuet.edu.ua/2321/1/2021_NP_Ivanova_Suchasnyy%20menedzhment.pdf

14. Шкільняк М.М, Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л., Демків І.О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 258 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46199/1/MenedjmentPD_B5_1.11.22.pdf

15. Armstrong M. Armstrong's Handbook of Strategic Human Resource Management. 6th ed. London : Kogan Page, 2020. 752 p.

16. Mette Praest Knudsen, Rita Faullant & Stephanie C. Schleimer (2024) Configuring Technology Resources and Organizational Practices for Innovation Success, Research-Technology Management, 67:4, 62-71, DOI: 10.1080/08956308.2024.2352690

17. Ulrich D., Yeung A. Reinventing the Organization: How Companies Can Deliver Radically Greater Value in Fast-Changing Markets. New York : McGraw-Hill, 2019. 304 p.

Карина Костянтинівна Власова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
кафедри професійної підготовки, документознавства
та публічного управління
Володимир Петрович Настрадін

Засоби інтернет-комунікацій в масовій маніпуляції свідомістю

У сучасних умовах глобальної цифровізації інтернет-комунікації трансформувалися з нейтрального каналу передачі даних у домінантний інструмент детермінації суспільної свідомості. Актуальність дослідження зумовлена тим, що цифрові платформи стали основним полем ведення гібридних війн, де об'єктом ураження є не територія, а когнітивна сфера людини. Аналіз теоретичного базису та практичного інструментарію маніпулятивного впливу дозволяє констатувати, що сучасна архітектура мережі докорінно змінила конфігурацію взаємодії між суб'єктом та об'єктом комунікації.

Декларована демократичність та децентралізація інтернет-простору є значною мірою ілюзорними. Реальний контроль над потоками інформації здійснюється через складні алгоритми преференції контенту, що призводять до виникнення «бульбашок фільтрів» (filter bubbles) та «ехо-камер» (echo chambers). Ці феномени не просто обмежують доступ до альтернативних думок, а фактично конструюють для користувача ізольовану інформаційну реальність. Це створює ідеальне підґрунтя для реалізації стратегій масової маніпуляції, оскільки індивід опиняється в середовищі, де будь-яка отримана інформація лише підтверджує його існуючі упередження, а критичне сприйняття нівелюється ефектом соціального схвалення всередині закритої групи.

Психологічна складова цифрових маніпуляцій базується на експлуатації несвідомих реакцій та специфічних когнітивних викривлень. Найбільш ефективні кампанії впливу відмовляються від раціональної аргументації на користь апеляції до емоційних тригерів – страху, гніву, обурення або патріотизму. Особливо небезпечним є «ефект ілюзорної правди» (illusory truth effect), який в соціальних мережах масштабується через скоординовану діяльність ботоферм. Систематичне тиражування ідентичних наративів у різних сегментах мережі створює в аудиторії помилкове відчуття об’єктивного консенсусу, що призводить до інтерналізації нав’язаних переконань навіть критично налаштованими суб’єктами.

Лінгвістичний аналіз цифрового дискурсу дозволяє виявити багаторівневу систему мовних маніпуляцій. Мова в інтернеті виступає засобом онтологічного конструювання світу. На фоносемантичному рівні використовується специфічний ритм та алітерація; на морфологічному – навмисне викривлення морфем; на лексичному – вживання евфемізмів та стилістично забарвлених ярликів («зрадник», «патріот», «ватник»).

Такі прийоми дозволяють здійснювати семантичну підміну понять, перетворюючи складні політичні чи соціальні процеси на примітивні бінарні опозиції («свій – чужий»). Використання імпліцитних припущень (наприклад, риторичних запитань, що вже містять у собі звинувачення) дозволяє маніпулятору вводити в обіг неправдиві твердження під виглядом загальновідомих фактів.

Окрему увагу варто приділити медіа-платформам як інструментам впливу. Якщо традиційні онлайн-медіа часто грішать «клікбейтом» та «джинсою», то месенджери, зокрема Telegram, стали осередком прихованих інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Анонімність каналів та відсутність зовнішньої модерації дозволяють поширювати деструктивний контент під виглядом «ексклюзивних інсайдів». В умовах гібридної агресії ці інструменти використовуються ворогом для системної дезорієнтації населення та підриву довіри до державних інституцій.

Практичні кейси, такі як поширення фейків про «секретні біолабораторії» або маніпуляції навколо «тарифного питання», ілюструють високий рівень координації між різними каналами. Це складні операції рефлексивного управління, де аудиторію підштовхують до прийняття вигідних маніпулятору рішень, зберігаючи при цьому ілюзію самостійного вибору. Наприклад, кампанії з розпалювання тарифного невдоволення починаються з «посіву» інформації в закритих групах месенджерів (Viber, Telegram), масштабуються ботофермами у Facebook і завершуються «аналітичними» сюжетами в афілійованих медіа.

Стратегія протидії маніпулятивним впливам в українському інтернет-середовищі має базуватися на діалектичному поєднанні державного регулювання (Закон України «Про медіа») та розвитку когнітивної гнучкості суспільства. Традиційний фактчекінг є необхідним, але недостатнім заходом. Акцент має бути зміщений на концепцію «інформаційної резистентності» та медіагігієни. Медіаграмотність повинна включати семантичний аналіз повідомлень, розвиток критичної рефлексії та володіння інструментами OSINT (Open Source Intelligence), такими як Google Reverse Image Search або InVID, для викриття візуальних фейків.

Підсумовуючи, зазначимо, що успішна протидія цифровій маніпуляції можлива лише за умови синергії зусиль держави, медіа-спільноти та кожного окремого користувача. Тільки через усвідомлення механізмів впливу та формування стійких когнітивних фільтрів українське суспільство зможе захистити свою ментальну суверенність та забезпечити сталий розвиток у сучасному турбулентному інформаційному світі.

Список використаних джерел

1. Confirmation bias. *Блог Андрія Чумаченка.* URL: https://chumachenko.consulting/blog/136-confirmation-bias/ (дата звернення: 04.07.2025).
2. Гришин М. Маніпулятивні технології у соціальних медіа: основні тактики. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія* Вип. 3(13), 2024. С. 17-26.
3. Гулай В., Воробець Ю. Telegram-канали як інструмент маніпулятивного впливу на формування громадської думки (на прикладі України та росії). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2020. № 2 (406). С. 66-73.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства // *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2022. Том 3, № 54. С. 17.
5. Медіаграмотність та інформаційна стійкість: істотні питання політики : аналітична записка. *RES-POL.* URL: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Media_Literacy_and_Information_Resilience_2025.pdf (дата звернення: 04.09.2025).
6. Нагорна О. О. Мова як інструмент маніпуляції: стилістичний аналіз використання лексики у політичному й діловому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії.* Вип. 32 Т. 2. 2023. С. 64-68.
7. Про медіа (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 47-50, ст.120). *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text (дата звернення: 04.09.2025).

Сніжана Юріївна Вовк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Олег Миколайович Шушпанніков

Політична комунікація в соціальних мережах: вплив естетики та самопрезентації на сприйняття влади

Мета дослідження: показати, як політики через зовнішній вигляд, жести та символічні образи передають свої ідеї у публічному просторі. У центрі уваги ті сенси, які вони самі закладають у свій образ.

Теоретико-методологічна основа дослідження: дослідження спирається на семіотичний підхід, підхід візуальної культури та концепцію самопрезентації Гоффмана [1; 2; 3]

Політична комунікація не обмежується лише вербальним рівнем. Важливу роль у ній відіграє також невербальна складова, а саме зовнішній вигляд: жести, символіка, кольори, зачіска та поведінка, через які політик транслює свою позицію. У цьому

контексті зовнішній вигляд можна розглядати як окремий канал політичної комунікації, що безпосередньо впливає на формування публічного образу.

У межах семіотичного підходу будь-який візуальний елемент виступає знаком, значення якого формується у процесі інтерпретації [2, с. 13–16]. Як зазначає Д. Чендлер, знаки не мають фіксованого значення, а набувають його в межах культурних кодів [2, с. 149–150]. Це означає, що аудиторія не просто сприймає образ, а активно надає йому сенс. Підхід візуальної культури також підкреслює, що зображення не лише відображають реальність, а й формують спосіб її сприйняття [3, с. 3–4].

Особливо це проявляється в соціальних мережах, де політична самопрезентація виходить за межі офіційного образу. Соціальні мережі дають змогу поєднувати формальну і неформальну комунікацію, демонструючи як публічну роль, так і елементи повсякденності. У цьому сенсі актуальною є концепція самопрезентації Е. Гоффмана, відповідно до якої соціальна взаємодія має характер перформансу, а індивід керує враженням, яке справляє на аудиторію [1, с. 20–21]. Розмежування між frontstage і backstage поступово стирається, що створює ефект автентичності, хоча цей ефект також є частиною контрольованого образу [1, с. 27–28].

Візуальна стратегія Володимира Зеленського. Після початку повномасштабної війни він відмовляється від класичного костюма і переходить до більш простого стилю: футболок, худі, світшотів, одягу у військовій стилістиці (оливкові, чорні або хакі відтінки). Такий образ функціонує як знак солідарності з армією та суспільством у стані війни [2, с. 132]. Він підкреслює включеність політика у спільний досвід і формує відчуття близькості. Реакція на цей образ є різною залежно від культурного контексту: для західної аудиторії він може сприйматися як порушення протоколу, тоді як в українському суспільстві, як автентичний і доречний. Додатковим знаковим елементом виступає неголеність, яка в культурному сенсі може інтерпретуватися як маркер напруги, нестабільності та кризового стану, на відміну від гладко виголеного обличчя, що асоціюється з контролем і впорядкованістю. У термінах Гоффмана це можна розглядати як підсилення ролі через акцентування окремих характеристик (dramatic realization) [1, с. 19].

Самопрезентація Юлії Тимошенко будується навколо стабільного символу - коси, яка через постійне повторення набуває майже міфологічного значення [2, с. 143–144]. Цей образ апелює до української традиції, де коса асоціюється з жіночністю, землею, родючістю, а також візуально відсилає до символів колоса чи каравая як уособлення “близького” і культурної належності. Таким чином формується образ політика, наближеного до народу і вкоріненого у традицію. Варто зауважити, що у різних форматах цей образ трансформується. В офіційних медіа він є максимально ідеалізованим і контрольованим, тоді як у соціальних мережах з’являються елементи повсякденності: неформальні зустрічі, селфі, побутові моменти. Це створює ефект “справжної” присутності та змінює характер сприйняття, хоча, відповідно до підходу Гоффмана, навіть такі прояви залишаються частиною загальної стратегії самопрезентації.

Образ Віталія Кличка характеризується стриманістю та стабільністю. Класичні або напівкласичні стилі формують уявлення про серйозність і контроль. А ось у сучасному медійному просторі з’являється тенденція до більш функціонального одягу, що підкреслює його залученість до актуальних процесів. Зокрема, образ у касці на будівництві виступає як візуальний маркер присутності, контролю і практичної діяльності.

У випадку Олега Ляшка ключовим елементом самопрезентації виступають вила як символ. В українському культурному контексті вони асоціюються із селянством, протестом і боротьбою, що дозволяє політику транслювати позицію “свого” і протиставлення системі [2, с. 160–164]. Навіть за умов зміни стилю в соціальних мережах загальна логіка образу зберігається.

Юлія Свириденко формує образ через стриманість, системність і раціональність: класичні костюми, окуляри, мінімалістичний стиль. Окуляри можуть інтерпретуватися як знак інтелектуальної компетентності, а загальна стабільність образу, як показник професійності [2, с. 137–138; с. 153]. Але її індивідуальність проявляється через деталі (зокрема прикраси), що не порушують загальної лінії. Навіть у соціальних мережах її образ залишається послідовним, що підсилює відчуття стабільності.

Висновки: візуальна самопрезентація політиків є важливим інструментом формування уявлень про владу в сучасному медіапросторі. Зовнішній вигляд функціонує як система знаків, значення яких формується у межах культурних кодів і інтерпретується аудиторією. Поєднання семіотичного підходу та концепції самопрезентації дозволяє розглядати політику як процес не лише відображення, а й активного конструювання публічного образу.

Список використаних джерел:

1. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. New York: Anchor Books, 1959.
2. Chandler D. Semiotics: The Basics. London: Routledge, 2007.
3. Mirzoeff N. What is Visual Culture?

Сніжана Юріївна Вовк
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність В12 «Культурологія та музеєзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та філософії культури
Катерина Сергіївна Семенюк

Етико-естетичні цінності цифрової візуальної культури

Сучасна культура дедалі більше переходить у цифровий формат, у якому ключову роль відіграє візуальний досвід. Зображення, відео та інші форми візуального контенту не лише передають інформацію, а й формують спосіб сприйняття реальності. Як зазначає Н. Мірзоєв, сучасне життя значною мірою відбувається на екрані, а візуальність стає не просто частиною повсякденності, а її основою [1, с. 1].

У цьому контексті візуальна культура розглядається як система взаємодії між образом, людиною та технологіями. Вона не зводиться до сукупності зображень, а включає процеси створення, сприйняття та інтерпретації візуального досвіду. Мірзоєв вводить поняття «visual events» - ситуації, у яких інформація, значення або навіть емоційне задоволення формуються у взаємодії людини з візуальними медіа [2, с. 1].

Це означає, що образ не є об’єктивним відображенням реальності. Він завжди є результатом інтерпретації, що залежить від культурного контексту, технологічного середовища та індивідуального досвіду людини. У сучасній культурі це призводить до зміщення акценту з тексту на образ: візуальність стає домінуючим способом пізнання світу [1, с. 5].

Однією з ключових характеристик сучасної візуальної культури є прагнення до тотальної візуалізації. Технології дозволяють робити видимими явища, які раніше не піддавалися безпосередньому сприйняттю, що змінює сам спосіб мислення людини. У результаті формується культура, у якій значення дедалі частіше передається через образ, а не через текст або раціональне пояснення [2, с. 5–6].

Цей процес визначає постмодерну культуру. Дослідники зазначають, що, саме візуальна криза культури, а не її текстуальні зміни, стає основою постмодерності, у якій образ відіграє ключову роль у формуванні досвіду [2, с. 4]. У такій культурі реальність дедалі більше сприймається через візуальні репрезентації, що розмиває межу між дійсним і сконструйованим.

Особливо важливо, що візуальна культура охоплює не лише сферу мистецтва чи медіа, а й повсякденне життя людини. Вона проявляється у соціальних мережах, рекламі, цифрових платформах та інших формах щоденного споживання образів [2, с. 7]. У цьому сенсі кожна людина стає не лише споживачем, а й виробником візуального контенту.

Водночас така ситуація формує специфічну естетику цифрової культури. Вона базується на швидкості, емоційності та ефективності впливу. Образ повинен одразу привертати увагу, викликати реакцію і бути зрозумілим без додаткового пояснення. Це змінює критерії естетичної цінності: важливо не лише те, що зображено, а й те, як це впливає на глядача.

Саме в цьому місці виникає етичний вимір проблеми. Якщо образ створюється з метою впливу, він може перетворюватися на інструмент маніпуляції. Візуальний контент починає формувати не лише уявлення про світ, а й поведінку, емоції та самоідентифікацію людини.

У філософських дослідженнях маніпуляція визначається як вплив, що обходить або підриває раціональне мислення людини, впливаючи на її рішення непрямим способом [3, p. 2.1]. Особливо важливим є те, що така форма впливу не знищує свободу вибору прямо, але обмежує її через зміну умов сприйняття.

Згідно з підходом, представленим у “Stanford Encyclopedia of Philosophy”, маніпуляція є етично проблемною насамперед тому, що вона підриває автономію людини, тобто її здатність самостійно приймати рішення [3, p. 3.3]. Людина формально залишається вільною, але її вибір уже частково визначений зовнішніми впливами.

У цифровій візуальній культурі ці механізми проявляються особливо чітко. Алгоритми, соціальні мережі, цифрові фільтри та редагування зображень створюють середовище, у якому вплив стає постійним і майже непомітним. Людина не завжди усвідомлює, що її уявлення про себе та світ формуються під впливом цих систем. Проблема полягає не в самому факті впливу, адже будь-яка культура завжди впливала на людину. Проблема полягає в тому, що сучасний візуальний вплив є прихованим, системним і технологічно підсиленим.

Особливо це помітно у сфері самопрезентації. Соціальні мережі формують уявлення про те, якою людина “має бути”, і змушують її адаптувати свій образ відповідно до цих очікувань. У результаті естетика перетворюється на інструмент соціального контролю, а візуальний образ - на форму самоконструювання.

У цьому контексті постає ключове питання: “Чи маємо ми право маніпулювати за допомогою візуальної культури і де проходить межа такого впливу?” На мою думку, маніпуляція є етично неприйнятною у випадках, коли вона позбавляє людину можливості усвідомленого вибору. Якщо вплив спрямований на те, щоб обійти критичне мислення або використати вразливість людини, він порушує її автономію і не може вважатися морально допустимим [3, p. 3.3].

Водночас повністю уникнути впливу неможливо, оскільки будь-який образ уже містить інтерпретацію. Тому межа проходить не між впливом і його відсутністю, а між відкритим і прихованим впливом. Тому, очевидним є те, що цю межу можна визначити через кілька принципів: усвідомленість, можливість критичного аналізу та відсутність експлуатації вразливості. Якщо ці умови порушуються, естетичний вплив перетворюється на маніпуляцію.

Таким чином, можна виділити основні етико-естетичні цінності цифрової візуальної культури: автентичність, відповідальність, правдивість, міра та повага до гідності людини.

Підбиваючи підсумки можна сказати, що візуальна культура є потужним інструментом формування сучасного досвіду. Вона здатна як розширювати можливості самовираження, так і створювати нові форми контролю. Саме тому її оцінка повинна бути не лише естетичною, а й етичною. На мою думку, головним критерієм є збереження автономії людини у світі, де образи дедалі більше визначають реальність.

Список використаних джерел

1. 1.Mirzoeff N. An Introduction to Visual Culture. London: Routledge, 1999.
2. 2.Mirzoeff N. What is Visual Culture?
3. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://cl4englishlistening.files.wordpress.com/2014/04/doc-21-mirzoef-what-is-visual-culture.pdf&ved=2ahUKEwj-wK-01feTAxVKHBAIHdjBJi8QFnoECB0QAQ&usg=AOvVaw3dIMXNTbW_k74o-XeRWs6N
4. Noggle R. The Ethics of Manipulation. Stanford Encyclopedia of Philosophy. https://plato.stanford.edu/entries/ethics-manipulation/

Ангеліна Артемівна Волкова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D8 «Право»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри права
Наталія Олександрівна Деркачова

Права дитини в умовах збройного конфлікту

24 лютого 2022 рік – це дата яку знають всі українці, в цей день відбулось повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну. Збройна агресія завдала колосальної шкоди всьому мирному населенню країни, і насамперед – дітям. За статистикою даних які надала ЮНІСЕФ, лише за перший місяць агресії більше 4,3 млн дітей України були змушені покинути свій дім.

Варто зауважити, що саме діти у будь-якій ситуації залишаються найбільш вразливою категорією населення, тому тема правового захисту дітей набуває першочергового значення. Тож це підкреслює актуальність даної теми та практичну цінність дослідження механізму захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту.

Становлення міжнародно-правових стандартів щодо захисту прав дітей формувалася протягом довготривалого часу. Початковою подією, яка стала поштовхом до цього стала Женевської декларації прав дитини 1924 року. Саме цей документ закріпив відповідальність міжнародної спільноти за благополуччя дитини. З часом ця правова база почала розширюватися: Декларація прав дитини ООН 1959 року сформулювала десять основних принципів, а Конвенція ООН про права дитини 1989 року – ключовий міжнародний документ, який вперше надав дитині статус повноцінного суб'єкта права та охопила практично всі сфери життєдіяльності [1]. Також систему доповнюють Факультативні протоколи до Конвенції, норми міжнародного гуманітарного права (Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них), а також Римський статут МКС 1998 року [2].

Рада Безпеки ООН визначила шість категорій грубих порушень прав дітей під час збройного конфлікту. А саме: вбивство та каліцтво; вербування дітей до збройних формувань; сексуальне насильство; викрадення та незаконне переміщення; напади на школи та лікарні; відмова у доступі до гуманітарної допомоги. На жаль, аналіз свідчить, що країна-агресор систематично порушує всі шість категорій. Станом на квітень 2023

року загинуло 470 дітей, 949 отримали поранення, а майже 19 400 дітей ідентифіковано як депортованих, повернути вдалось лише 361. Але варто зауважити, що цифри можуть бути неточними, адже ця кількість змінюється кожен день. За статистикою найбільш поширеним злочином було примусове вивезення дітей. Депортація українських дітей з майбутньою русифікацією та передачею до російських сімей. Міжнародне право кваліфікує ці дії одночасно як ознаки воєнного злочину, злочину проти людяності та геноциду відповідно до Римського статуту МКС [3]. У відповідь на це у березні 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Путіна та Львової-Бєлової, зробивши безпрецедентний крок, тому що це було вперше в історії коли кримінальне переслідування офіційно поширилося на чинного главу держави – постійного члена Ради Безпеки ООН.

Однак, аналізуючи національне законодавство України чітко видно суттєві недоліки у правовому захисті дітей в умовах збройного конфлікту. Перше на що варто звернути увагу – це порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій, не враховує реалій повномасштабної агресії та не поширюється на дітей з усіх областей, де відбуваються бойові дії. Немає комплексного та конкретного правового механізму повернення та ідентифікації вимушених депортованих дітей. Також поза межами законодавчого регулювання залишається порядок визнання документів про освіту, яка була здобута на окупованих територіях. А тема психологічного відновлення дітей, які були жертвами воєнних злочинів, досі не має належного законодавчого закріплення.

Тож з метою усунення цих прогалин можна запровадити такі дії: прийняти спеціальний Закон України «Про захист прав дітей в умовах збройного конфлікту»; створити єдиний державний реєстр постраждалих дітей; законодавчо врегулювати процедуру повернення та реінтеграції депортованих дітей; встановити спеціальний режим функціонування системи освіти в умовах воєнного стану із забезпеченням рівного доступу для всіх категорій учнів; привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів захисту прав дітей.

Отже, не зважаючи на існування розгалуженої системи міжнародного-правового захисту прав дітей, повномасштабна агресія Росії проти України наочно дає зрозуміти та побачити, що розрив між нормативними стандартами та їх дотриманням. Захист прав українських дітей є не лише правовим обов’язком держави та міжнародної спільноти, але й моральним імперативом, від виконання якого залежить майбутнє цілого покоління українців.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

3. Налуцишин В.В., Налуцишин Р.В. Класифікація міжнародних злочинів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024.

Олег Олегович Гетьман
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Валентина Василівна Кончаковська

Сексуальне насильство в умовах повномасштабної збройної агресії рф проти України: проблемні аспекти кваліфікації та призначення покарання

На сучасному етапі розвитку кримінального права України особливої актуальності набуває питання належної кримінально-правової кваліфікації сексуального насильства, вчиненого, зокрема, військовослужбовцями російської федерації під час повномасштабного збройного вторгнення в Україну та тимчасової окупації її територій. Ключовою у цьому контексті є проблема конкуренції норм між ст. 438 КК України (порушення законів і звичаїв війни) та ст. 152 КК України (зґвалтування), що безпосередньо впливає на обсяг кримінальної відповідальності та реалізацію принципу справедливості покарання.

Відповідно до підходів міжнародного гуманітарного права, зокрема практики Міжнародного кримінального суду, сексуальне насильство, включаючи зґвалтування, визнається самостійною формою воєнного злочину за умови наявності контекстуального елементу - зв'язку між діянням і збройним конфліктом. У рішенні у справі Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo підкреслюється, що зґвалтування може визнаватися воєнним злочином навіть за відсутності прямого зв'язку з бойовими діями, за умови встановлення функціонального зв'язку із збройним конфліктом.

Аналогічні підходи простежуються у практиці Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії, зокрема у справі Prosecutor v. Kunarac et al., де сексуальне насильство було визнано інструментом ведення війни та формою переслідування цивільного населення.

З огляду на зазначене, у випадках вчинення зґвалтування військовослужбовцями в умовах окупації або під час бойових дій, пріоритетною є кваліфікація за ст. 438 КК України. Водночас чинна редакція цієї статті не забезпечує належної диференціації кримінальної відповідальності, оскільки не містить спеціальних кваліфікуючих ознак, характерних для сексуального насильства (зокрема, щодо малолітніх, вчинення групою осіб, спричинення тяжких наслідків тощо).

Порівняльний аналіз санкцій свідчить про наявність нормативної диспропорції: за кваліфіковані види зґвалтування (ст. 152 КК України) передбачено більш суворе покарання (до довічного позбавлення волі), ніж за аналогічні діяння, кваліфіковані як порушення законів і звичаїв війни (ч. 1 ст. 438 КК України - позбавлення волі на строк від 8 до 12 років). Такий підхід суперечить принципу пропорційності покарання та не враховує підвищену суспільну небезпечність злочинів, вчинених у межах збройної агресії.

Окрема група проблем пов'язана із процесуальними особливостями розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, існує високий ризик повторної віктимізації потерпілих через необхідність неодноразового надання свідчень. Крім того, ускладнюється формування доказової бази через втрату або знищення доказів, обмежені можливості своєчасного проведення судово-медичних експертиз, а також труднощі у забезпеченні участі потерпілих, які перебувають за кордоном або на тимчасово окупованих територіях. Додаткові труднощі пов'язані з проблемою

ідентифікації підозрюваних, доступу до місць вчинення злочинів та гарантування безпеки свідків і самих потерпілих.

У цьому контексті особливої уваги потребує імплементація міжнародних стандартів документування воєнних злочинів, включаючи можливість використання доказів, зібраних міжнародними інституціями, зокрема Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду. Важливим також є розвиток механізмів міжнародного співробітництва, обміну інформацією та міжнародною практикою розслідування подібних злочинів.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності комплексного підходу до кваліфікації сексуального насильства як воєнного злочину з одночасним урахуванням ознак загальнокримінального складу. Крім того, у роботі запропоновані шляхи усунення дисбалансу санкцій у кримінальному законодавстві, а також акцентовано увагу на доцільності вдосконалення процесуальних механізмів захисту прав потерпілих і підвищення ефективності досудового розслідування таких злочинів.

Таким чином, доцільним, вважаємо, є внесення змін до ст. 438 КК України шляхом:

- передбачення кваліфікуючих складів, що охоплюють сексуальне насильство з урахуванням обтяжуючих обставин;
- диференціації та посилення санкцій залежно від тяжкості наслідків і характеру діяння;
- запровадження можливості кумулятивної (сукупної) кваліфікації зі ст. 152 КК України у випадках, коли це забезпечує більш повну кримінально-правову оцінку вчиненого.

Поряд із цим, потребує вдосконалення кримінальний процесуальний механізм через розширення застосування дистанційних форм допиту, відеофіксації показань і спеціальних процедур допиту вразливих потерпілих. Важливим у даному контексті є нормативне закріплення допустимості доказів, отриманих за участю Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних інституцій. Доцільно також посилити механізми захисту свідків і потерпілих, забезпечити доступ до безоплатної правової та психологічної допомоги, а також впроваджувати спеціалізовану підготовку слідчих і прокурорів, що загалом сприятиме підвищенню ефективності розслідування та належному захисту прав потерпілих.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
4. Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo (ICC-01/05-01/08) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/05-01/08-3637
5. Prosecutor v. Kunarac et al. (IT-96-23 & IT-96-23/1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf.
6. Міжнародний кримінальний суд. Elements of Crimes. – Hague, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/ElementsOfCrimesEng.pdf.
7. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право: навч. посіб. – К., 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/МГП_Довідник-для-журналістів_2-ге-вид-стиснуто.pdf.

8. Харитонова О. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, у війні рф проти України: можливості правового реагування. 2022. URL: https://jurfem.com.ua/sexualne-nasylstvo-povyazane-z-konfliktom-u-viyni-rosii-proty-ukrainy/ (дата звернення: 01.04.2026).

Лілія Леонідівна Голдис
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 «Освітні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Нормативно-правове забезпечення формування освітньої політики в Україні з питань забезпечення рівного доступу до повної загальної середньої освіти

У сучасних умовах реформування освітньої системи України проблема забезпечення рівного доступу до повної загальної середньої освіти набуває особливої актуальності. Вона пов'язана не лише з необхідністю реалізації конституційного права громадян на освіту, але й із забезпеченням соціальної справедливості, рівності можливостей та інтеграції України до європейського освітнього простору. Освітня політика у цій сфері формується як цілісна система правових, організаційних та управлінських механізмів, спрямованих на забезпечення доступності та якості освіти для всіх категорій населення.

В нашому дослідженні ми суголосні з визначенням В. Бобрицької дефініції «освітня політика» – це низка дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та/або системи освіти [1].

Основою нормативно-правового забезпечення формування освітньої політики в Україні з питань забезпечення рівного доступу до повної загальної середньої освіти є Закон України «Про освіту» (2017), де закріплено принципи рівного доступу до освіти, недискримінації, інклюзивності та забезпечення якості освітніх послуг [6]. Закон підкреслює, що держава гарантує кожному право на якісну та доступну освіту незалежно від місця проживання, соціального статусу чи інших обставин.

Конкретизація цих положень здійснюється у Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020), який визначає механізми реалізації права на здобуття освіти на рівні базової та профільної середньої освіти. Особливу увагу приділено забезпеченню територіальної доступності закладів освіти, розвитку мережі опорних шкіл, організації підвезення учнів, а також впровадженню інклюзивного навчання [7]. Таким чином, законодавство формує правову основу для подолання освітньої нерівності.

Важливим компонентом нормативно-правового забезпечення є підзаконні акти, зокрема державні стандарти освіти. Державний стандарт базової середньої освіти визначає обов'язкові результати навчання та компетентності здобувачів освіти, що сприяє уніфікації освітнього простору та забезпеченню рівних можливостей для всіх учнів [8]. Водночас стандарти виступають інструментом реалізації освітньої політики, оскільки задають орієнтири для змісту освіти та оцінювання її результатів.

Суттєвий вплив на формування освітньої політики має Концепція «Нова українська школа», яка визначає стратегічні напрями реформування загальної середньої освіти. У документі акцентується на створенні безпечного та інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на потреби дитини, що є важливим чинником забезпечення

рівного доступу до освіти [3]. Концепція також передбачає модернізацію змісту освіти, впровадження компетентнісного підходу та розвиток педагогічної автономії.

У контексті сучасних наукових досліджень освітня політика розглядається як багатовимірне явище, що охоплює як нормативно-правові, так і соціально-економічні аспекти. Зокрема, В. Кремень наголошує на необхідності людиноцентризму в освіті, що передбачає створення умов для розвитку кожної особистості незалежно від її соціального становища [4]. Це положення безпосередньо пов'язане із забезпеченням рівного доступу до освіти.

Важливу роль у формуванні освітньої політики відіграє також управлінський аспект. За В. Луговим, ефективне управління освітою передбачає поєднання державного регулювання та автономії закладів освіти, що дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби учнів [5]. Такий підхід сприяє більш гнучкому та ефективному забезпеченню доступності освіти.

У сучасних умовах особливого значення набувають виклики, пов'язані з воєнним станом, внутрішньою міграцією населення та цифровізацією освіти. Забезпечення рівного доступу до освіти потребує розвитку дистанційних форм навчання, розширення цифрової інфраструктури та підтримки вразливих категорій здобувачів освіти. У цьому контексті державна освітня політика має адаптуватися до нових умов та забезпечувати безперервність освітнього процесу.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення формування освітньої політики в Україні є складною та динамічною системою, що включає законодавчі та підзаконні акти, стратегічні документи та наукові підходи. Воно спрямоване на реалізацію принципів рівності, доступності та якості освіти, що є необхідною умовою розвитку сучасного суспільства та інтеграції України у світовий освітній простір.

Список використаних джерел

1. 1.Бобрицька В.І. Освітні реформи України у вимірі педагогічної рефлексії. Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. Poltava, 2022. Iss. 12. С. 18-23.
2. Калашнікова С. А. Забезпечення якості вищої освіти. Київ : НАПН України, 2020.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Київ : МОН України, 2016.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2021.
5. Луговий В. І. Управління освітою: теоретичні засади. Київ : Педагогічна думка, 2021.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 06.04.2026).
7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 06.04.2026).
8. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п (дата звернення: 06.04.2026).
9. Процька С.М., Руденко А.В. Нормативно-правове забезпечення якості вищої освіти України за роки незалежності. Гілея: науковий вісник : [Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної заочно-дистанційної конференції «Молода наука – 2022 : соціально-освітні розвідки», 27 квітня 2022 року]. Київ : «Видавництво «Гілея», 2022. Спецвипуск. С. 62-64.

Вікторія Вікторівна Гончарук
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(українська мова і література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики, естетики
та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Чи можливе педагогічне щастя?

Питання щастя хвилює людство ще з давніх часів – й по сьогодні, це питання нікого не залишає байдужим. Та особливої ваги воно набуває, коли мова заходить про вибір професії. І якщо є сфери, де відповідальність буквально вимірюється життям і смертю, як-от медицина, то поруч із нею стоїть педагогіка – не менш складна й значуща. Адже педагог – це не просто людина, яка передає знання, а той, хто формує особистість, впливає на світогляд і внутрішній світ однієї дитини та цілих поколінь. І якщо на його плечах лежить така відповідальність, то закономірно постає запитання: чи може вчитель бути щасливим у професії, яка є складною й емоційно виснажливою в сьогоднішніх українських реаліях?

Якщо звернутися до історії філософії, можна побачити, що щастя майже завжди пов'язували з діяльністю людини. Наприклад, Арістотель розглядав його через концепцію евдемонії, тобто щастя – це не пасивне блаженство, а життя, у якому людина реалізує свої здібності через добрі й осмислені вчинки. Стоїки, такі як Сенека й Епіктет, вважали, що щастя залежить не від зовнішніх обставин, а від внутрішнього стану людини та її здатності залишатися моральною. Пізніше християнські мислителі, зокрема Блажений Августин і Тома Аквінський, говорили про щастя як єднання з Богом, але підкреслювали важливість добрих справ у реальному житті. У новий час Локк, Кант і Ніцше зосередилися на свободі волі людини, її виборі та відповідальності, знову ж таки підкреслюючи, що щастя пов'язане з активною життєвою позицією [8], [2]. Як бачимо, погляди на щастя різняться, але є й спільна ідея, а саме: всі мислителі сходяться на думці, що щастя – це не просто стан задоволення чи вдалий збіг обставин, як це нерідко спрощено трактують у сучасному розумінні на побутовому рівні, а результат свідомої, осмисленої діяльності людини, пов'язаної з реалізацією її внутрішнього потенціалу, моральним вибором і відповідальністю за власне життя. Іншими словами, щастя постає не як випадковий дар чи короткочасне переживання, а як процес, що формується впродовж життя через вчинки, цінності та ставлення людини до світу і самої себе.

В українській філософії питанню щастя чимало уваги приділив Григорій Сковорода. Він вважав, що кожна людина має своє покликання, і тільки тоді, коли вона його знаходить, її життя та серце наповнюється радістю. Якщо ж людина працює не за покликанням, навіть легка робота стає тягарем. У цьому контексті педагогічна діяльність є дуже показовою: якщо людина обирає її свідомо, з любов'ю до дітей і бажанням навчати, вона здатна відчувати глибоке задоволення від своєї діяльності. Але якщо цей вибір випадковий – виникає втома, розчарування і навіть професійне вигорання [1], [3], [6]. Цю думку підтримували й відомі педагоги. Антон Макаренко вважав, що вчитель може відчувати щастя через спільну діяльність з учнями, коли в колективі панує позитивна атмосфера. Василь Сухомлинський наголошував, що справжнє щастя вчителя – у любові до дітей і в радості від їхнього розвитку. А Шалва Амонашвілі говорив про те, що навчання має бути наповнене людяністю, добром і радістю, тоді воно приносить щастя і учням, і самому вчителю [4], [5].

Важливим є й те, що педагогічна професія по своїй суті не є легкою. Вона вимагає значних емоційних і психологічних ресурсів. Проте саме в цій складності приховується можливість для глибокого задоволення. Сучасна психологія пояснює це через стан «потоку» – коли людина настільки занурена у свою діяльність, що втрачає відчуття часу і втоми [2]. Для вчителя це можуть бути моменти, коли урок проходить натхненно, учні активно взаємодіють, виникає живий діалог. У такі моменти праця перестає бути просто обов'язком і стає джерелом радості.

Разом із тим, не можна ігнорувати реалії сучасної освіти. Низька оплата праці, велике навантаження, емоційне виснаження, до яких додалися вкрай важкі умови російсько-української війни – усе це впливає на можливість бути щасливим педагогом. Саме тому сьогодні все більше говорять про важливість турботи вчителя про власний емоційний стан. Адже лише той педагог, який сам відчуває внутрішню рівновагу, може створити сприятливу атмосферу для учнів.

Сьогодні ідея щастя поступово входить і в освіту. В українських школах запроваджується курс «Уроки щастя», який допомагає дітям розвивати емоційний інтелект, вчитися розуміти себе й інших, будувати здорові стосунки. Це вже свідчить про зміну освітніх пріоритетів: важливими стають не лише академічні знання, а й уміння бути насамперед щасливим, жити в гармонії з собою та іншими. Водночас цей курс опосередковано впливає і на вчителя, адже змінює сам підхід до навчання, роблячи його більш гуманним і орієнтованим на особистість [7].

Отже, педагогічне щастя справді можливе, однак воно є доволі складним явищем, й відчути та перебувати в ньому не кожному з освітян вдається. З одного боку, на мою думку, воно народжується тоді, коли людина працює за покликанням, відчуває сенс у своїй діяльності та бачить результати своєї праці в досягненнях учнів. З іншого боку, в сучасних реаліях бути щасливим педагогом стає дедалі важче через різні чинники, зокрема й матеріальні. Через це частина молоді сприймає працю вчителя не як професію, яка передусім приносить дохід, а радше як покликання, стан душі або навіть своєрідне хобі. Тож педагогічне щастя існує, але воно потребує особливих умов, внутрішньої стійкості та справжньої любові до справи.

Список використаних джерел

1. «Щаслива людина», «сродна праця» — основні поняття філософії і творчості Г. Сковороди. Як їх розуміти і як вони співвідносяться з народними уявленнями? *Укрліб*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/answers/printit.php?tid=11096 (дата звернення: 11.04.2026).

2. Вчені з'ясували, що важка праця робить людей щасливішими. *Закарпаття онлайн*. 27.07.2010. URL: https://zakarpattya.net.ua/News/70592-Vcheni-z%E2%80%99iasuvaly-shcho-vazhka-pratsia-robyt-liudei-shchaslyvishymy (дата звернення: 07.04.2026).

3. Ільїн В. Концепція «сродної праці» як дорога до щастя у філософії Г. С. Сковороди. DOI: https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1(30)-18-24 (дата звернення: 11.04.2026).

4. Амонашвілі Ш. О. Цілюща сила Педагогічної Любові. *Всеосвіта*. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/001kh2-f8ec.doc.html (дата звернення: 10.04.2026).

5. Клочек Г. Шалва Амонашвілі про Василя Сухомлинського. *Освіта*. 01.06.2018. URL: https://osvita.ua/blogs/60952/ (дата звернення: 12.04.2026).

6. Лугинець О. Як «сродна праця» Сковороди стала трендом через 300 років. *Happy Monday*. 24.03.2026. URL: https://happymonday.ua/srodna-pratsya-skovorody (дата звернення: 09.04.2026).

7. Троян І. Усе про "Уроки щастя": зібрали відповіді на популярні питання. *НУШ*. 24.07.2024. URL: https://nus.org.ua/2024/07/24/use-pro-uroky-shhastya-zibraly-vidpovidi-na-populyarni-pytannya/ (дата звернення: 11.04.2026).

8. Воронова В. Щастя українців в умовах російсько-української війни: культурологічний аспект. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку.* 2025. № 51. С. 434–440. DOI: https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1081

Марія Павлівна Дзюба
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність С5 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Микола Миколайович Булатевич

Соціальна реклама як інструмент зміцнення інформаційної безпеки та протидії дезінформації в умовах воєнного стану

У доповіді розглядаються соціальна реклама як інструмент інформаційної боротьби. Засади інформаційного протистояння з використанням соціально реклами були сформовані а період Першої світової війни. Саме тоді змінився підхід до використання соціальної реклами.

Соціальна реклама набула нових функцій, таких як: мобілізація солдат до армії, збір грошей на війну, пропаганда проти ворога та підняття патріотичного духу. Вперше створюються організації, які спеціалізуються на створенні контенту для соціальної реклами, до її розробки починають залучати художників та психологів, щоб вона мала яскравий візуальний ефект та краще сприймалася населенням.

Перша світова війна перетворила соціальну рекламу на комунікацію держати до її громадян, метою якої було формування необхідних настроїв та стимулювання населення до активної участі у війні [3].

Якщо в минулому боротьба за вплив на масову свідомість обмежувалася радіоефірами, друкованими виданнями та плакатами, то сьогодні інформаційне протиборство стало тотальним, воно охоплює кожну цифрову точку доступу — від стрічки новин у смартфоні до алгоритмів соціальних мереж.

В інформаційній війні можна виділити три основних напрямки інформаційної війни: технічний – спрямований на інформаційно-технічну структуру; внутрішньополітичний – вплив на соціальні процеси в середині держави; зовнішньополітичний – спрямований на дискредитацію держави на міжнародній арені.

Об’єктами впливу в інформаційному протистоянні є технологічна інфраструктура держави (технічний аспект), міжнародний імідж та світова громадська думка (зовнішньополітичний), а також суспільна свідомість і морально-психологічний стан населення та військових (внутрішньополітичний).

В залежності від об’єкту інформаційної дії розробляються види захисту та протидії від ворожого впливу та створюються відповідні органи, які здійснюють ці заходи. Для технічного напрямку це будуть РЕБ, кіберзахист, для зовнішньополітичного – дипломатія, міжнародне мовлення, санкції, для внутрішньополітичний – медіаграмотність, центр протидії дезінформації, пряме спілкування політичних лідерів та соціальна реклама [5].

Прикладами використання соціальної реклами в контексті технічного напряму інформаційної війни є соціальна кампанія спрямована на інформаційну тишу, яка представлена серією роликів та постерів. «Плани люблять тишу», «Зняв ППО = загинув», «Злив своїх, бо хайп ловив».

Кіберполіція використовує соціальну рекламу як засіб інформування населення про особисту безпеку в інтернет просторі. Їхня кампанія спрямована на просування ідеї, що смартфон це частина фронту і слабкий пароль може стати "входам" для ворожого зламу.

До даного напряму можна також віднести соціальну рекламу спрямовану на технічне навчання цивільних, як уникнути наслідків війни. Ролики від пса Патрона та періодична розсилка коротких смс повідомлень про мінну небезпеку нагадують та закликають людей бути обачними з незнайомими предметами [6, 7].

Яскравим прикладом соціальної реклами зовнішньо поличного напряму є кампанія "Be Brave Like Ukraine ", що являє собою брендинг країни. Білборди на Таймс-сквер та в європейських столицях перетворили «українську сміливість» на світовий тренд.

У внутрішньополітичному вимірі соціальна реклама орієнтована на стабілізацію суспільства, тобто подолання панічних настроїв, попередження розколу суспільства, зміцнення соціальної згуртованості.

Як приклади можна навести програму "Як ти?", вона позиціонує досвід переживання травм та стресу, як невід'ємну частину теперішнього буття та навчає основам самодопомоги. Психологічно стійке населення менш вразливе до ворожих ІПСО. Кампанія "Згуртовані" наголошує на важливості єдності фронту та тилу, це свого роду контрзахід проти наративів ворога, щодо розподілу українців на тих хто воює та тих хто відпочиває.

Також важливий аспект внутрішньополітичного напряму є мобілізація та довіра до оборонного сектору. Сюди відноситься вся рекрутингова реклама, яка охоплює всі наявні канали передачі інформації та стосується мобілізації до ЗСУ в загальному та до конкретних бригад чи корпусів. Реклама спрямована на заклик до оновлення даних в ТЦК та спробі реабілітувати його імідж з гаслом "Сміливість перемагає страх. Оновлюй дані в ТЦК", "Якщо не долучишся до свого війська, доведеться воювати в чужому".

Важливою темою соціальної реклами є також медіа грамотність та боротьба проти фейків. Проєкт «Ба та Ді проти брехні». Вона вчить критично сприймати інформацію про «виплати» чи «катастрофи». Національний проєкт «Фільтр»: Постійні кампанії, що навчають розрізняти факти від суджень. Гасло *«Перевіряй, перш ніж поширювати»* стало основою когнітивного захисту населення. Кампанія «Бережись ІПСО»: Роз'яснювальні відео про те, як працюють ботоферми та навіщо ворог розповсюджує фейки про «відключення світла назавжди» чи «мобілізацію жінок» [7].

Соціальна реклама це не лише важливий компонент комунікації держави та її громадян, а й незамінний інструмент зміцнення інформаційної безпеки та засіб протидії дезінформації, без якого не можливо захистити державу на полі інформаційної війни.

Список використаних джерел

a. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 39. Ст. 181. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 30.03.2026).

b. Laski F. J., Schell T. H. Niagara Power Legislation. *Buffalo Law Review*. 1951. Vol. 1, No. 2. P. 154–168. URL: digitalcommons.law.buffalo.edu (дата звернення: 30.03.2026).

c. Карпюк Д. Соціальна реклама у контексті сучасної медіакультури: сутність, еволюція, функції. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2018. Вип. 22. С. 49–52. URL: evnuir.vnu.edu.ua (дата звернення: 31.03.2026).

d. Недошовенко Є. Соціальна реклама: тематика, зміст, мотиваційна спрямованість. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 6. С. 14–20. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.6.3

e. Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3.

f. Довідка.інфо : вебсайт. URL: https://dovidka.info/ (дата звернення: 09.04.2026).

g. Центр протидії дезінформації : офіційний вебсайт. URL: https://cpd.gov.ua/ (дата звернення: 09.04.2026).

Марія Павлівна Дзюба
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С5 «Соціологія»

Науковий керівник
кандидат філософських наук,
професор, доцент кафедри соціології
Ганна Олександрівна Кісла

Концепція сталого розвитку в освітніх практиках студентів Соціально-гуманітарного факультету: соціологічний аналіз

У доповіді представленні результати пілотного соціологічного дослідження, яке проводилося в межах Соціально-гуманітарного факультету із залученням, як респондентів студентів денної форми навчання різних факультетів та курсів.

Дослідження проводилося в період з 16 березня по 22 березня 2026 року на тему «Освіта для сталого розвитку: цінності, практики та освітні стратегії». В дослідженні використовувалася вибірка доступності. Результати дослідження дають окреслити загальні тенденції серед студентів факультету.

Студенти були обрані об'єктом даного дослідження через те, що студентська молодь є найбільш динамічною соціальною групою, яка виступає не лише об'єктом освітнього впливу, а й головним суб'єктом майбутніх змін. Саме тому дослідження їхньої обізнаності та ціннісних орієнтирів є важливим аспектом для впровадження та реалізації сталого розвитку в країні.

Предметом дослідження було сукупність ціннісних настанов, рівень залученості до сталих практик та навчальні потреби серед студентів соціально-гуманітарного факультету.

Метою даного дослідження було виявити рівень обізнаності , ціннісні орієнтації студентів, дослідити освітні практики, яким студенти надають перевагу та їхні очікування щодо освіти для сталого розвитку.

Всього було опитано 98 респонденти з різних кафедр шляхом анкетування з використанням інструментарію Google Forms та використовувалася вибірка доступності. Отримані дані дозволяють окреслити загальні тенденції серед студентів факультету.

Гендерний розподіл даного дослідження є наступним 25% чоловіки, 75% жінки.

В опитуванні прийняли участь студенти різних курсів та спеціальностей в межах факультету. Розподіл респондентів за курсом навчання: 23,5% - з першого курсу, 35,7% - з другого, 20,4% - третьокурсники, 7,1% - з четвертого курсу і 12% - студенти магістратури.

Доповідь презентує результати першого блоку дослідження «Освіта для сталого розвитку: цінності, практики та освітні стратегії», а саме рівень обізнаності студентів про сталий розвиток.

Аналізуючи відповіді студентів можна зазначити, що 84% опитаних студентів дають позитивну відповідь на питання "*Чи знайоме Вам поняття сталого розвитку ?*" 14% негативну і 2% - важко відповісти.

Розглядаючи рівень обізнаності по курсах слід зазначити, що серед опитаних студентів найвищий показник є на другому курсі, 94% студентів другого курсу знайомі з поняттям сталого розвитку. А найнижчий на першому -74% студентів першого курсу, про те це достатньо високий рівень.

На питання чи розглядали вони поняття сталого розвитку під час навчання 47% респондентів дало позитивну відповідь, 36% - негативно і 17% не змогло дати відповідь на це питання.

Проводячи порівняльний аналіз цих двох питань лише 51% студентів серед тих хто дав стверджувальну відповідь на питання чи знайоме їм поняття сталого розвитку відповіли, що вони розглядали сталий розвиток під час навчання, 31% - не розглядав сталий розвиток на заняттях і 18% - обрали відповідь важко відповісти.

Аналізуючи обізнаність студентів стосовно цілей сталого розвитку 17,3% опитаних добре знайомі з цілями сталого розвитку, 48% - мають фрагментарне знання про цілі, 28,6% взагалі з ними не знайомі і 6,1% респондентів обрав варіант важко відповісти.

Для України найбільш актуальними цілями сталого розвитку на думку опитаних студентів є:

- Подолання бідності (у всіх її формах та всюди) – 45,4%
- Гідна праця та економічне зростання – 41,2%
- Мир, справедливість та сильні інститути – 38,1%

Також варто зазначити і цілі сталого розвитку, які студенти обирати найрідше:

- Боротьба зі зміною клімату – 1%
- Збереження морських ресурсів – 2,1%
- Доступна та чиста енергія – 6,2%

Для світу на думку студентів актуальними цілями є:

- Мир, справедливість та сильні інститути – 42,7%
- Подолання бідності (у всіх її формах та всюди) – 39,6%
- Подолання голоду та розвиток сільського господарства – 25%

Цілі, які були обрані найменше:

- Збереження морських ресурсів – 6,3%
- Доступна та чиста енергія -6,3%
- Промисловість, інновації та інфраструктура – 7,3%

Студентам також запропонували оцінити свій рівень знань цілей сталого розвитку. На питання “Оцініть свій рівень розуміння цілей сталого розвитку 63% респондентів оцінили свій рівень як середній (базові знання), 3,1 % вказали професійний рівень (глибокі знання), 2% - нульовий рівень знань.

Проведене дослідження показало, що попри загальне знайомство студентів із терміном «сталий розвиток», їхні знання залишаються фрагментарними, а сприйняття актуальності цілей для України є нерівномірним (від 1% до 45,4%). Це свідчить про розрив між теоретичним ознайомленням на заняттях та глибоким розумінням практичного значення кожної цілі для нашої держави.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ПРООН в Україні. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine (дата звернення: 29.03.2024).

2. Офіційний сайт ООН. URL: https://unstats.un.org/sdgs/ (дата звернення: 29.03.2024).

3. Рутковська І., Славінська О., Усиченко О. Інтеграція принципів сталого розвитку у вищу освіту як основа відбудови повоєнної України: досвід Transformational Learning Network for Resilience. *Економіка. Транспорт. Технології. ЕТТ-2024* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–26 квіт. 2024 р.). Київ : НТУ, 2024. С. 138–140.

4. Платформа TransLearnN. URL: https://ukraine-oss.com/translearnn/ (дата звернення: 29.03.2024).

5. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування. Київ, 2017. 340 с.

Діана Максимівна Драгомирецька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В10 «Філософія»

Науковий керівник:
асистент кафедри філософії
Павло Сергійович Ваксютенко

Філософія освіти: навіщо людині вища освіта у XX столітті?

У XXI столітті питання необхідності вищої освіти дедалі частіше стає предметом суспільних дискусій. Цифровізація, поширення дистанційного навчання, розвиток масових онлайн-курсів і відкритий доступ до інформації створюють ілюзію, що університет як соціальний інститут втрачає своє значення. У суспільній свідомості формується прагматичний підхід: освіта сприймається як послуга, а диплом - як формальний інструмент працевлаштування. Проте філософський аналіз доводить, що така позиція є поверховою, оскільки зводить багатовимірний феномен університету лише до утилітарної функції.

Актуальність проблеми посилюється тим, що сучасний світ переживає кризу смислів. Надлишок інформації не гарантує розуміння її змісту, а швидкість технологічних змін випереджає здатність людини осмислювати їхні наслідки. Сучасна людина стикається з інформаційним шумом, маніпуляціями, дезінформацією та соціальною нестабільністю. У таких умовах університет має виконувати функцію не лише підготовки фахівця, а й формування особистості, здатної до критичного мислення, моральної відповідальності та світоглядної цілісності.

«Метою дослідження» є філософське осмислення значення вищої освіти у XXI столітті та визначення її ролі у формуванні особистості в умовах глобалізації та цифрової цивілізації. Для досягнення мети поставлено такі завдання: 1) проаналізувати трансформацію функцій університету в сучасному суспільстві; 2) обґрунтувати роль вищої освіти у формуванні критичного мислення; 3) визначити значення університету як простору формування суб'єктності; 4) розкрити гуманітарну місію освіти в умовах цифровізації; 5) проаналізувати концепцію освіти впродовж життя (Lifelong Learning) як стратегію сучасності.

Основний меседж дослідження полягає в тому, що вища освіта у XXI столітті є необхідною не лише як інструмент професійної підготовки, а як механізм формування критично мислячої, етично відповідальної та культурно зрілої особистості, здатної протистояти маніпуляціям інформаційної епохи та зберігати людяність у цифровому світі.

Університет у XXI столітті змінює свою роль: він перестає бути виключно місцем трансляції готових знань і перетворюється на інституцію формування культури мислення. У цифрову добу інформація стала доступною майже кожному, проте доступність знань не означає їхнього осмислення. Людина може володіти фактами, але не розуміти їхньої логіки та не вміти робити висновки. Саме університет формує системність: здатність аналізувати явища, бачити причинно-наслідкові зв'язки та осмислювати реальність у її складності.

Особливо важливим є науковий характер університетської освіти. Наука передбачає критичність, перевірку фактів, аргументацію, логіку доказів. Це формує інтелектуальну дисципліну, яка допомагає людині орієнтуватися в інформаційному просторі. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», університетська освіта має забезпечувати інтеграцію навчального процесу з науковою діяльністю та інноваціями [3]. Це означає, що університет є не лише навчальним закладом, а й центром продукування нового знання, що визначає конкурентоспроможність суспільства. Важливим принципом

сучасної філософії освіти є людиноцентризм. Його сутність полягає в тому, що освіта повинна бути спрямована не лише на підготовку професіонала, а на розвиток особистості як цінності. В. Г. Кремень підкреслює, що освіта XXI століття має формувати «інноваційну людину», здатну мислити творчо та діяти в умовах невизначеності [1, с. 27]. Інноваційність тут означає не лише технічні навички, а здатність до самостійного мислення, самоорганізації та духовного розвитку.

Кремень зазначає: «Людиноцентризм в освіті означає орієнтацію на розвиток особистості як найвищої соціальної цінності» [1, с. 41]. Ця теза є важливою, оскільки в сучасному суспільстві існує ризик знеособлення людини, її перетворення на елемент економічного механізму. Університетська освіта протистоїть цьому, формуючи внутрішню свободу, здатність до самопізнання й усвідомленого вибору. Людиноцентризм забезпечує гуманістичний характер освіти, який дозволяє зберігати людську гідність в умовах технократичного розвитку цивілізації.

У XXI столітті критичне мислення стає однією з найважливіших компетентностей. Проблема сучасності полягає не у нестачі інформації, а в її надлишку. Інформаційний шум і дезінформація створюють загрозу маніпуляції суспільною свідомістю. Людина, яка не володіє навичками критичного аналізу, стає легкою жертвою фейків, популізму та психологічного впливу соціальних мереж. Університетська освіта забезпечує розвиток критичного мислення через роботу з першоджерелами, участь у дискусіях, навчання аргументації та науковій логіці. Окрім критичного мислення, університет формує суб'єктність. Суб'єктність означає здатність людини бути автором власного життя, приймати рішення та відповідати за наслідки. У цифрову епоху, коли поведінка людини дедалі частіше визначається алгоритмами, суб'єктність стає основою свободи. Університет створює середовище, де людина навчається ставити питання, сумніватися, шукати істину та формувати власну позицію. Саме це робить вищу освіту незамінною, оскільки жоден короткотерміновий курс не може повноцінно сформувати світоглядну автономію. Особливо глибоко місію університету розкрив Х. Ортега-і-Гассет. Він наголошував, що університет не повинен обмежуватися професійною підготовкою, а має виховувати культурну людину. Ортега-і-Гассет зазначає: «Університет повинен навчати передусім культури - системи життєвих ідей, без яких людина не може орієнтуватися в існуванні» [2, с. 55]. Зміст цієї думки полягає в тому, що професійні знання не дають людині відповіді на фундаментальні питання: про сенс життя, мораль, відповідальність, свободу. Без культурної основи людина може стати лише вузьким спеціалістом, який здатний виконувати завдання, але не усвідомлює наслідків своєї діяльності. Саме тому університет повинен формувати цілісну особистість, здатну до світоглядного мислення.

Сучасна філософія освіти також наголошує на переході від моделі «освіта на все життя» до концепції Lifelong Learning - освіти впродовж життя. У XXI столітті знання швидко застарівають, а професійні вимоги змінюються. Тому університет має навчити людину головного - вміння вчитися. Це означає розвиток здатності адаптуватися, шукати нову інформацію, критично її оцінювати та інтегрувати у власний досвід.

Вища освіта виконує також важливу соціальну функцію. Університет є середовищем соціалізації, де формуються навички комунікації, співпраці, лідерства, здатність до діалогу та толерантність. Такі компетентності сьогодні визначаються як soft skills і є важливими для професійної та громадянської реалізації особистості. В. П. Андрущенко наголошує, що сучасна освіта повинна готувати людину до життя у глобальному та полікультурному просторі [4, с. 104]. Це особливо важливо в умовах сучасного світу, де успішність залежить не лише від знань, а й від уміння взаємодіяти з іншими людьми. Соціолог З. Бауман описує сучасний світ як «плинну сучасність», у якій соціальні структури нестабільні, а людина постійно змушена змінюватися [6, с. 8]. Це породжує кризу ідентичності та відчуття невизначеності. Університет у такій ситуації виступає механізмом стабілізації, оскільки формує світоглядну опору та здатність осмислювати соціальні процеси. Освіта допомагає людині не загубитися у хаосі змін, а

сформувати власну позицію та систему цінностей.У сучасному світі особливо актуальною стає етична відповідальність за технологічний прогрес. Штучний інтелект, біотехнології, цифровий контроль створюють ризики дегуманізації. ЮНЕСКО у звіті «Reimagining our futures together» підкреслює, що освіта повинна стати основою нового соціального контракту та сприяти переосмисленню взаємин між людьми і планетою [5, p. 20]. Університет має формувати здатність ставити питання «навіщо?» і «якою ціною?», а не лише «як?». Саме це забезпечує гуманітарну місію вищої освіти.

Філософ Ю. Габермас наголошує на значенні комунікативної раціональності як основи демократичного суспільства, де істина формується через аргументований діалог [7, с. 92]. Університетська освіта формує культуру дискусії, навчає аргументації та сприяє розвитку громадянської відповідальності. Це робить університет важливим чинником розвитку демократичного суспільства.

Для України значення вищої освіти посилюється сучасними викликами: війною, необхідністю відновлення держави, європейською інтеграцією та потребою у формуванні сильного громадянського суспільства. Освічена людина здатна критично оцінювати інформацію, протистояти пропаганді та усвідомлювати національні цінності. Університетська освіта стає стратегічним ресурсом, необхідним для майбутнього розвитку держави.

Отже, вища освіта у XXI столітті залишається необхідною. Її значення не обмежується здобуттям професії. Університет формує критичне мислення, суб'єктність, культуру, моральну відповідальність і здатність до самонавчання. Основний меседж дослідження полягає в тому, що університетська освіта є інструментом збереження людяності в умовах цифрової цивілізації. У світі, де інформація доступна кожному, справжньою цінністю стає здатність мислити глибоко, діяти етично та бачити цілісну картину буття.

Список використаних джерел

7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/153/ (дата звернення: 18.04.2026).

8. Ортега-і-Гассет Х. Місія університету : пер. З ісп. Р. Корнута. Київ : Дух і літера, 2006. 102 с. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&id=PxLNd6_ktKgC

9. Україна. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 18.04.2026).

10. Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття. Київ : Знання України, 2011. 711 с.

11. UNESCO. Reimagining our futures together: a new social contract for education. Paris, 2021. 188 p. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707 (date of access: 18.04.2026).

12. Бауман З. Плинна сучасність. Київ, 2008. 240 с.

13. Габермас Ю. Теорія комунікативної дії. Київ, 2000. 400 с. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Theory_of_Communicative_Action

14. Тоффлер Е. Третя хвиля. Київ, 2002. 560 с. URL: https://books.google.mk/books?id=hxSgBAAAQBAJ&printsec=copyright&source=gbs_pub_info_r

Альона Сергіївна Дробина
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я
і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Інституціалізація татуювання: тату-індустрія, фешн, популярна культура

Упродовж XX–XXI ст. татуювання зазнало суттєвої трансформації: від маргінальної та стигматизованої практики воно перетворилося на соціально легітимований і культурно інституціоналізований феномен. Цей процес варто розглядати крізь призму інституціалізації- формування стійких норм, практик і структур, що регулюють певну сферу соціального життя.

У класичному розумінні культура є системою символів і значень, які передаються у суспільстві (Л. Вайт). У цьому контексті татуювання еволюціонує від локальної традиції до глобалізованого культурного коду, інтегрованого у масову культуру та ринкові механізми. Сучасна тату-індустрія включає професійні студії, освітні практики, стандарти безпеки, спеціалізовані матеріали та обладнання, що свідчить про її інституційну зрілість.

Історично татуювання виконувало різні функції - від сакральних і ритуальних до каральних або маргінальних. У античному світі (Греція, Рим) воно могло слугувати маркером соціального статусу або покарання, тоді як у полінезійських і японських традиціях мало глибоке символічне значення. Проте в модерну епоху відбувається процес десакралізації та комерціалізації татуювання, що сприяє його входженню у сферу популярної культури.

Одним із ключових чинників інституціалізації є медіа. Як зазначають дослідники, мас-медіа не лише відображають, а й формують соціальні установки та поведінкові моделі. Репрезентація татуювання у кіно, телебаченні та соціальних мережах сприяла нормалізації цієї практики, перетворивши її на елемент повсякденного стилю та самовираження. В умовах «візуального повороту» татуювання стає частиною візуальної культури, де тіло функціонує як медіа-платформа.

Важливу роль у процесі інституціалізації відіграє індустрія моди. Татуювання активно інтегрується у fashion-дискурс: воно впливає на естетику показів, рекламних кампаній та образів публічних осіб. У цьому контексті татуювання виступає не лише як індивідуальний вибір, а як елемент стилю, що підлягає трендам і комерціалізації. Таким чином, формується взаємозв'язок між тілом, споживанням і символічним капіталом.

Крім того, сучасні дослідження розглядають татуювання як форму «персонального брендингу». Воно стає інструментом самопрезентації, що дозволяє індивіду позиціонувати себе у соціальному просторі. У цифрову епоху цей процес посилюється завдяки соціальним мережам, де татуювання функціонує як візуальний контент і засіб комунікації з аудиторією.

З позиції символічного інтеракціонізму татуювання можна трактувати як соціальний знак, значення якого формується у взаємодії між індивідом і суспільством. Водночас драматургічний підхід дозволяє інтерпретувати татуювання як елемент «сценічного образу», що використовується у процесі самопрезентації. У цьому сенсі інституціалізація татуювання означає також стандартизацію його значень і способів інтерпретації.

Попри процеси нормалізації, татуювання зберігає потенціал для опору та альтернативної ідентичності. Воно може виступати як засіб критики домінантних

культурних норм або як форма приналежності до субкультур. Таким чином, інституціалізація не усуває багатозначності татуювання, а радше створює нові рамки для його інтерпретації.

Отже, інституціалізація татуювання є складним і багатовимірним процесом, що охоплює розвиток індустрії, вплив медіа та інтеграцію у сферу моди й популярної культури. Татуювання постає як культурна практика, що поєднує комерційні, естетичні та ідентифікаційні функції, відображаючи трансформації сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. White L. *Culture*. Britannica. 2024. URL: https://www.britannica.com/topic/culture
2. Поняття «Репрезентація». Велика українська енциклопедія. 2020. URL: https://vue.gov.ua/Репрезентація.
3. Walzer A., Sanjurjo P. *Mediaandcontemporarytattoo*. 2016.
4. Liao C. *Exploringtheinfluenceofpublicperceptionofmassmedia…* 2023.
5. Брюховецька О. Візуальний поворот у культурі і культурології. 2018.
6. Gamaleldin A., Orzan O. *Theevolutionoftattoosaspersonalbrands*. 2023.
7. Kosut M. *TheArtificationofTattoo*. 2013.
8. TheEvolutionofTattooCulture: FromCounterculturetoMainstream. 2024.
9. Supplie T. *TheEvolutionofTattooInk*. 2025.
10. Lenz P. *A historyoftattoos*. 2025.
11. Madenholm T. *TattoosinAncientGreeceandRome*. 2025.
12. Atkinson M. *PrettyinInk*. 2002.
13. Fenske M. *MovementandResistance: (Tattooed) BodiesandPerformance*. 2007.
14. Гальчинський Д. Саморепрезентація в цифрову епоху. 2025.
15. Символічний інтеракціонізмДж. Міда, Ч. Кулі і Г. Блумера. 2020.
16. Бурега В., Даніленко А. Драматургічна концепція Е. Ґоффмана. 2019.

Каріна Сергіївна Дуда
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Сергій Аркадійович Мирошниченко

Корупція в Україні та шляхи її подолання

Корупція в Україні пронизує щоденне життя мільйонів, немов невидимий туман, що застилає перспективи розвитку та підточує віру в справедливість. Вона не просто хабарі в кабінетах чи відсотки від тендерів – це системна хвороба, яка народилася з хаосу 1990-х, виросла на олігархічних коренях і продовжує квітнути навіть під час повномасштабної війни. Сьогодні, у 2026 році, коли країна відбудовує зруйноване та бореться за майбутнє в Європі, корупція лишається другою за значенням проблемою після агресії росії.

За свіжими оцінками, більшість українців стикається з її проявами в будівництві, медицині чи земельних питаннях, але водночас суспільство дедалі частіше обирає опір замість мовчазної згоди. Антикорупційні органи працюють на межі можливого,

розкриваючи схеми на мільярди, а міжнародні партнери стежать за кожним кроком реформ.

Проте справжній прогрес вимірюється не лише вироками, а зміною ментальності – від терпимості до нульової толерантності.

1. Історичні корені: Корупція в Україні не виникла вчора. Її фундаментом стали хаотичні 1990-ті, коли держава, що щойно здобула незалежність, розпродавала радянську спадщину без прозорих правил і громадського контролю. Приватизація, яка мала б розподілити багатство між людьми, натомість створила вузьке коло олігархів – тих, хто перетворив заводи, шахти та газові потоки на особисті імперії. Вони швидко зрозуміли: влада – це не обов'язок, а інструмент збагачення. Політичні партії стали їхніми кишенями, а Верховна Рада – майданчиком для торгівлі голосами. Президентські терміни Кравчука, Кучми, Ющенка та Януковича лише посилювали цю тенденцію. За Януковича корупція досягла апогею: «Сім'я» контролювала все – від судів до митниць. Хабарі текли ріками, а держава перетворилася на машину для викачування ресурсів. Революція Гідності 2014 року стала спробою розірвати це коло. Саме тоді з'явилися перші серйозні антикорупційні закони, а суспільство вимагало не обіцянок, а конкретних дій. Проте коріння було надто глибоким: олігархічні зв'язки не зникли за одну ніч, вони просто набули нових форм – від «зелених тарифів» до схем у енергетиці.

2. Сучасний стан: корупція для 79,4% громадян і 76% бізнесу залишається другою головною проблемою після війни. Дев'ять із десяти українців вважають її поширеною. Найгарячіші точки корупційних схем – будівництво, земельні відносини, медицина та правоохоронні органи. Одним словом – корупція всюди.

3. Шляхи подолання: теоретично - НАБУ, СБУ, САП, НАЗК, ВАКС, АРМА, національна поліція України, ДБР, офіс Генерального прокурора; практично – ніхто.

Сьогодні, у 2026-му, ми бачимо відлуння тих часів у кожному скандалі. Корупція вже не просто «відкати» на тендерах – це цілісна система, де бізнес, влада та силовики переплітаються в один вузол. Але саме війна виявила її найнебезпечнішу грань: коли на карту поставлено життя солдатів, розкрадання на закупівлях стає не просто злочином, а зрадою.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: причини, наслідки та шляхи подолання. URL: https://engage.org.ua/korupcziya-v-ukrayini-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya/

2. Національне інформаційне бюро. URL: https://nib.gov.ua/speczialno-upovnovazheni-subyekty-u-sferi-protydiyi-korupcziyi/

Марія Сергіївна Дудак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Олена Василівна Макарова

Правове регулювання цивільних партнерств в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку

Сучасний розвиток правової системи України характеризується активним пошуком нових підходів до регулювання сімейних та партнерських відносин, що зумовлено як суспільними трансформаціями, так і інтеграційними процесами з

європейським правовим простором. Одним із актуальних напрямів такого розвитку є формування правового інституту цивільного партнерства, який у багатьох країнах світу вже став важливим механізмом забезпечення прав осіб, що проживають спільно, але з різних причин не перебувають у шлюбі. В Україні питання правового регулювання цивільного партнерства залишається дискусійним та потребує комплексного наукового аналізу.

Значна кількість осіб проживає спільно, веде спільне господарство та фактично створює сім'ю, однак не має належного правового захисту своїх майнових і немайнових прав, оскільки сучасне законодавство у сфері шлюбно-сімейних відносин не містить достатніх правових механізмів, які б забезпечували альтернативу традиційному шлюбу. Відсутність чіткої правової моделі цивільного партнерства у національному законодавстві призводить до правової невизначеності в питаннях спадкування, майнових прав, соціального забезпечення, медичних рішень та інших аспектів спільного життя партнерів, які не мають визнання своїх відносин.

Питання цивільних партнерств в Україні почали обговорюватися лише у XXI столітті, у зв'язку з євроінтеграцією та демократичними реформами. Шлюбно-сімейні відносини визнаються вітчизняним законодавством лише між чоловіком та жінкою, хоча фактично існують різні форми співжиття партнерів, незалежно від їх статі. Україна є учасницею низки міжнародних договорів, які зобов'язують державу забезпечувати рівність та недискримінацію. Зокрема, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8) та забороняє дискримінацію (ст. 14). ЄСПЛ визнає, що одностатеві пари можуть мати право на юридичне визнання та захист своїх відносин. Отже запровадження інституту реєстрованих партнерств сприятиме виконанню цих міжнародних зобов'язань [1]. Але і досі на національному рівні питання правового врегулювання цивільних партнерств залишається невирішеним.

Спроби врегулювання інституту цивільного партнерства в Україні почалися ще в 2015 році. Кабінет Міністрів України ухвалив План дій щодо реалізації Національної стратегії у галузі прав людини на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року №1393-р. [2]. Відповідно до цього документа передбачалося до другого кварталу 2017 року розробити законопроєкт про легалізацію зареєстрованого цивільного партнерства як для різностатевих, так і для одностатевих пар [3, с.16]. Проте всі законопроєкти, які були представлені, не були прийняті, та відповідно, не набули чинності.

Потреба в узаконенні відносин між двома особами, які не можуть або не хочуть укладати офіційний шлюб, більш гостро постала після початку повномасштабного вторгнення, коли сотні тисяч військовослужбовців та військовослужбовиць стали на захист країни. Відсутність правового визнання стосунків для одностатевих партнерів оголила численні проблеми, пов'язані з доступом до медичної інформації, спадкуванням, соціальними виплатами та іншими правами. Тож у березні 2023 року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроєкт №9103 «Про інститут реєстрованих партнерств», який подала народна депутатка Інна Совсун [4]. Станом на сьогодні цей законопроєкт і надалі перебуває на етапі розгляду в комітетах Верховної Ради та ще не пройшов остаточного голосування.

Наприкінці січня Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук зареєстрував проєкт нового Цивільного кодексу України, однак правозахисні організації зазначили, що окремі положення документа звужують можливості юридичного визнання одностатевих пар. Зокрема, законопроєкт передбачає визнання «фактичного сімейного союзу» виключно для різностатевих партнерів [5]. Подібні формулювання у новому кодексі не відповідають сучасним стандартам захисту прав людини. З правової точки зору, прийняття положень нової редакції Цивільного кодексу України, в частині регулювання сімейних відносин, може ускладнити процес гармонізації національного законодавства на шляху до

євроінтеграції української правової системи. Україна зобов'язалася забезпечити можливість реєстрації одностатевих сімей, тому відповідні положення мають бути відображені в оновленому Цивільному кодексі.

Створення інституту цивільних партнерств в Україні не лише розширить права та можливості для одностатевих пар, але й дозволить особам, які не перебувають у романтичних відносинах і не є родичами, реалізовувати взаємні права у сфері особистих немайнових і майнових відносин, зокрема щодо представництва, медичного доступу та спадкування, що сприятиме підвищенню рівня правового захисту та розвитку сучасної моделі сімейних відносин в Україні.

Список використаних джерел

1. Юрій Григоренко. Реєстровані партнерства: виклики впровадження в Україні. Національна асоціація адвокатів України, 31.12.2024. URL: https://unba.org.ua/publications/9858-reestrovani-partnerstva-vikliki-vprovadzhennya-v-ukraini.html (дата звернення: 07.04.2026).

2. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80#Text - дата звернення: 12.04.2026.

3. Булеца С. Б. Цивільне партнерство: види та особливості / С. Б. Булеца // Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Є. О. Харитонов (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.) [та ін.]. - Одеса, 2017. – Вип. 27. – С. 16-21.

URL:https://dspace.onua.edu.ua/items/be1e4dc8-9c42-46a7-8647-31d848e2e863 - дата звернення: 10.04.2026.

4. Реєстровані одностатеві партнерства: два законопроєкти та одна справа в ЄСПЛ. URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/reiestrovani-odnostatevi-partnerstva-dva-zakonoproiekty-ta-odna-sprava-v-yespl/ (дата звернення: 10.04.2026).

5. Юрій Свиридюк. Цивільні партнерства та сімейне право: що передбачає законопроєкт Стефанчука і чому його критикують. URL: https://suspilne.media/culture/1260550-civilni-partnerstva-ta-simejne-pravo-so-peredbacae-zakonoproekt-stefancuka-i-comu-jogo-kritikuut/ (дата звернення: 10.04.2026).

Станіслав Миколайович Дячок
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
Степан Петрович Дмитренко

Інституційна роль РНБО як центру ухвалення політичних рішень у воєнний період

Інституційна еволюція політичного режиму України в умовах повномасштабної війни з 2022 р. супроводжується суттєвою трансформацією механізмів ухвалення політичних рішень, у межах якої особливого значення набуває Рада національної безпеки і оборони України. Формально визначена як координаційний орган при Президентові України, у практиці воєнного часу РНБО набула ознак одного з ключових центрів стратегічного управління, що забезпечує підготовку, узгодження та імплементацію рішень

у сферах безпеки, інформаційної політики, економіки та внутрішньої стабільності держави [1].

Конституційно-правова модель РНБО закріплює її допоміжний статус. Відповідно до статті 107 Конституції України та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», цей орган забезпечує координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, а його рішення набувають чинності лише після введення в дію указами Президента України [2]. Отже, РНБО формально не є самостійним суб'єктом владних повноважень і не наділена прямою нормотворчою компетенцією. Водночас сама інституційна конструкція цього органу містить потенціал до функціонального посилення в кризових умовах, коли потреба в оперативності та централізації управління істотно зростає [1].

У теоретичному вимірі така трансформація відповідає логіці emergency governance (надзвичайне врядування), відповідно до якої в умовах екзистенційної загрози демократична держава тимчасово зміщує баланс владних повноважень у бік виконавчого центру заради швидкого й ефективного реагування на кризу [3]. У цьому сенсі РНБО постає як інститут кризового типу, здатний акумулювати координаційні, аналітичні та імплементаційні функції, які в звичайних умовах розподіляються між різними органами влади.

Посилення ролі РНБО не є виключно наслідком подій після 24 лютого 2022 р. Ще після 2014 р. цей орган поступово зміцнював свої позиції в системі сектору безпеки, беручи участь у формуванні санкційної політики, оборонного планування та координації діяльності силових структур [4]. Однак саме у 2019–2021 рр. чітко сформувалася практика використання РНБО як інструменту реалізації рішень, що виходили за межі класичного безпекового виміру. Насамперед ідеться про застосування санкцій як механізму оперативного політичного впливу, зокрема у питаннях медіапростору, економічних обмежень та внутрішньополітичного регулювання [5].

За таких умов РНБО почала набувати ознак своєрідного «паралельного» центру ухвалення рішень. Йдеться не про формальне заміщення конституційних інститутів, а про зміщення реальної ваги політичного рішення в бік органу, який забезпечує його підготовку, погодження та подальшу реалізацію через механізм президентських указів. У період воєнного стану ця тенденція лише посилилася. Потреба у швидкому реагуванні на воєнні, економічні, енергетичні та інформаційні загрози об'єктивно підвищила значення РНБО як інтеграційного вузла, що поєднує різні сегменти державної політики в єдину систему стратегічного управління [1].

Одним із найпомітніших проявів такого посилення стало розширення санкційної практики. У воєнний період санкції перетворилися на універсальний інструмент реагування не лише на зовнішні, а й на внутрішні ризики для національної безпеки. Через механізм рішень РНБО держава отримала можливість оперативно застосовувати обмеження щодо фізичних і юридичних осіб, блокувати активи, обмежувати діяльність окремих медійних та господарських структур, а також нейтралізовувати вплив суб'єктів, пов'язаних із державою-агресором [5].

Не менш важливою стала трансформація ролі РНБО в інформаційній сфері. В умовах війни інформаційний простір дедалі більше розглядається не лише як сфера публічної комунікації, а і як елемент національної безпеки. Такий підхід відповідає концепції сек'юритизації, згідно з якою певне питання виноситься за межі «звичайної політики» та визначається як екзистенційна загроза, що легітимує використання надзвичайних механізмів реагування [6]. У випадку України це виявилося в інтеграції інформаційної політики до ширшого контуру безпекового управління, де РНБО відіграє одну з центральних координуючих ролей.

Посилення інституційного впливу РНБО простежується також у сферах економічної та енергетичної безпеки. Масовані атаки на критичну інфраструктуру, необхідність швидкого міжвідомчого узгодження рішень та забезпечення стійкості

державного управління сприяли тому, що економічна політика частково інтегрувалася в безпекову логіку. У таких умовах РНБО фактично стала платформою, через яку поєднуються різні напрями стратегічного реагування держави [1].

Водночас посилення ролі РНБО має не лише функціональні переваги, а й очевидні політико-правові ризики. З одного боку, така модель забезпечує швидкість ухвалення рішень, зменшує міжвідомчі суперечності та підтримує високу керованість державою в умовах війни. З іншого — концентрація значної частини стратегічних рішень у межах органу з формально допоміжним статусом створює ризики послаблення класичних механізмів демократичного контролю, насамперед парламентського нагляду та належної правової процедури [3].

Отже, інституційна еволюція РНБО у період повномасштабної війни засвідчує формування особливого механізму ухвалення політичних рішень, у межах якого формально допоміжний орган фактично набуває ролі одного з центральних вузлів стратегічного управління. РНБО стала інститутом, через який інтегруються безпекові, інформаційні, економічні та частково кадрові рішення держави. Саме тому її можна розглядати як «тіньовий центр» ухвалення політичних рішень у воєнний період. Подальша еволюція цього інституту після завершення воєнного стану стане важливим індикатором того, чи зможе українська політична система повернутися до більш збалансованої моделі інституційної взаємодії без втрати управлінської спроможності, набутої в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Сухонос В. В. Рада національної безпеки і оборони України в системі органів державної влади України. Юридична наука. 2019. С. 11–18.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР ; Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР.
3. Dyzenhaus D. The Constitution of Law: Legality in a Time of Emergency. Cambridge : Cambridge University Press, 2006.
4. Зеленько Г. І. Трансформація політичних інститутів України в умовах гібридної війни. Політичні дослідження. 2020. С. 28–34.
5. Кисленко С. РНБО як квазінормотворчий інститут у політичній системі України. Держава і право. 2022. С. 8–15.
6. Buzan B., Wжver O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1998.

Інна Вадимівна Загребельна
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність В10 «Філософія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та філософії культури
Катерина Сергіївна Семенюк

Свобода як тягар: чи готова людина відповідати за себе?

Проблема свободи є однією з центральних у філософії, вона проходить крізь різні епохи та постійно набуває нових інтерпретацій. У античності свободу часто розуміли як внутрішню гармонію та самоконтроль, у середньовіччі - як дар Бога, що нерозривно пов’язаний з моральною відповідальністю, а в Новий час - як здатність до автономного

раціонального вибору. Класична німецька філософія акцентувала увагу на свободі як на моральному законі, який людина встановлює сама для себе. Проте з часом з'являється критика такого підходу: свобода перестає бути лише абстрактною категорією і починає розглядатися як складний, часто болісний досвід людського існування. Саме в цьому контексті екзистенціалізм радикалізує поняття свободи, перетворюючи її з привілею на важкий тягар. Особливо чітко ця ідея простежується у Жана-Поля Сартра, який вважав свободу не просто можливістю, а невідворотною умовою буття.

Сартр виходить із фундаментальної тези: «існування передує сутності». Це означає, що людина спочатку з'являється у світі, існує, і лише потім визначає себе через власні дії. На відміну від предметів, які мають заздалегідь задане призначення, людина не має фіксованої «природи». Вона не народжується запрограмованою - ні Бог, ні біологія не визначають остаточно, ким вона є. Отже, кожна особистість змушена самостійно створювати свій проєкт через вибір. Тут свобода постає як неминучість: людина не може не обирати, адже навіть відмова від вибору вже є актом волі [2].

У своїй праці «Буття і ніщо» філософ підкреслює, що людина завжди виходить за межі того, чим вона є в даний момент, постійно проєктуючи себе у майбутнє: «Я реалізую свій проект, оскільки я даю йому буття, але я реалізую також мою ситуацію, оскільки я її переживаю, оскільки я її змушую існувати разом із моїм буттям, я «реалізую» обсяг катастрофи, труднощі якоїсь справи. Пізнавати означає реалізувати у двох сенсах цього слова. Це означає зробити так, щоб існувало буття, яке мало б бути відображеним запереченням цього буття: реальне є реалізацією» [1, с. 270]. Проте така здатність має високу ціну: свобода неминуче супроводжується тривогою. Це почуття виникає тоді, коли ми усвідомлюємо, що всі дії залежать лише від нас, і немає жодної зовнішньої інстанції, яка могла б зняти з нас цей вантаж. Людина не може виправдатися обставинами, вихованням чи «людською природою», оскільки ставлення до цих чинників - це також результат її вибору [1, с. 259-319].

Яскравим прикладом, що ілюструє цю ідею, є ситуація морального вибору без готових рецептів. Сартр описує молодого чоловіка, який вагається між двома обов'язками: залишитися з хворою матір'ю або піти на фронт боротися за батьківщину. Жодна етична система не дає однозначної відповіді, і рішення залежить лише від суб'єкта. У цьому акті людина створює не лише власну долю, а й певний образ людства загалом, адже, обираючи для себе, ми ніби стверджуємо, що такий вибір є правильним для всіх [2].

Така радикальна свобода веде до абсолютної відповідальності. Людина відповідає не тільки за свій шлях, а й за цінності, які вона легітимізує своїми вчинками. Вибір завжди має універсальний вимір: він демонструє наше бачення того, яким має бути людське життя. Саме тому свобода стає тягарем - вона вимагає постійної напруги, яку неможливо делегувати комусь іншому.

Попри це, люди часто намагаються втекти від власної свободи. Сартр називає це «поганою вірою» (mauvaise foi) - станом, коли людина заперечує свою здатність обирати і представляє себе як об'єкт, підпорядкований обставинам [1, с. 106-121]. Виправдання на кшталт «я просто виконував наказ» або «у мене такий характер» є спробами зняти з себе відповідальність. Проте, з погляду екзистенціалізму, це лише самообман.

Ще одним важливим аспектом є присутність Іншого. Людське існування завжди соціальне, що створює додатковий конфлікт. З одного боку, інші люди можуть обмежувати нас, перетворюючи на об'єкт своєї оцінки. З іншого - саме через взаємодію з ними ми усвідомлюємо власну свободу. Відома теза «пекло - це інші» не закликає до ізоляції, а лише підкреслює, наскільки складно поєднати особисту свободу з поглядом суспільства [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що свобода у Сартра - це фундамент і водночас найважче випробування. Вона не гарантує щастя, а навпаки - відкриває безодню

можливостей, за кожну з яких доведеться платити. Свобода вимагає мужності жити в умовах ризику та невизначеності.

Отже, чи готова людина відповідати за себе? За Сартром, у неї просто немає іншого виходу. Ми вже є відповідальними, хочемо того чи ні. Проте готовність визнати це - питання особистої чесності. Більшість воліє ховатися за нормами та ролями, але лише прийняття тягаря свободи відкриває шлях до автентичного життя. Свобода - це не тільки важка ноша, а й єдина умова, за якої людина стає справжнім творцем власного світу.

Список використаних джерел

1. Сартр Ж. П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 855 с.
2. 2.Сартр Ж. П. Екзистенціалізм – це гуманізм / Ж. П. Сартр. Психологія і суспільство. Психологічні науки. 2022. № 2. С. 49-65 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2022_2_4
3. 3.Сартр Ж. П. За зачиненими дверима. Веб-сайт: https://www.scribd.com/document/821875665/%D0%97%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8-%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%A1%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%80 (дата звернення: 16.04.2025).

Тарас Євгенійович Захаров
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, професор,
доцент кафедри політичних наук
Ольга Ярославівна Волянюк

Market governance у контексті орієнтирів євроінтеграції та сталого розвитку: від політики заощаджень до культури інвестування

У політичній науці концепт market governance розглядається як система політико-інституційних механізмів, що структурують взаємодію держави, суспільства та фінансових акторів. Спираючись на політичну економію та неоінституціоналізм (зокрема, концепцію «архітектури ринків» Ніла Флігстіна) [1], ринки визначаються як соціально-політичні конструкти, функціонування та стабільність яких прямо залежать від державної політики, регуляторної спроможності та рівня суспільної довіри. Вона нерозривно пов'язана з парадигмою сталого розвитку. Започаткована у доповіді Комісії Г. Брундтланд «Наше спільне майбутнє» (1987) під егідою ООН [2], вона еволюціонувала в комплексну стратегію, яка вимагає від державних інституцій здатності балансувати зростання з довгостроковою соціально-економічною безпекою та інституційною стійкістю.

Цей синтез набуває особливої ваги в контексті євроінтеграції. Для ЄС належне market governance є базовим критерієм інституційної спроможності держави. Відповідно, процес адаптації законодавства України у сфері ринків капіталу до норм і стандартів Європейського Союзу (acquis ЄС) виступає ключовим чинником інституційного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та суспільно-політичного розвитку країни загалом [3]. Це вимагає фундаментальної зміни державної політики: системної розбудови інфраструктури довіри для трансформації фінансової поведінки.

В архітектурі ЄС (2025–2026 рр.) market governance еволюціонує від технічної гармонізації до розбудови «Союзу заощаджень та інвестицій» (Savings and Investments Union). Ця зміна розглядає управління капіталом як інструмент стратегічної автономії та сталого розвитку Європи. Політичний акцент зміщується з механічного усунення транскордонних бар'єрів на створення інклюзивного регуляторного середовища, здатного ефективно каналізувати приватний капітал у «зелений» та цифровий переходи [4]. Тепер належне управління визначається спроможністю інституцій гарантувати безпеку інвестицій та стабільність інфраструктури в умовах геополітичної турбулентності.

Центральним елементом моделі є «Пакет роздрібних інвестицій» (Retail Investment Package), спрямований на посилення інституційної довіри громадян. Політологічно це означає перехід до розширення прав індивідуальних інвесторів. Такий підхід базується на впровадженні стандартів «Value for Money» (співвідношення ціни та якості), що змушує фінансові інститути діяти в найкращих інтересах клієнта, забезпечуючи прозорість та соціальну відповідальність інвестиційних продуктів [5]. Отже, сталий розвиток інтерпретується і як сталість довіри між державою, регулятором та суспільством, необхідна для легітимації реформ.

Статистичні дані за 2025 рік підкреслюють гостроту цього політичного завдання: попри значний обсяг багатства домогосподарств ЄС, що перевищує 33 трильйони євро, близько 30% цих активів залишаються у формі готівки або короткострокових депозитів, що не сприяє довгостроковому зростанню [4]. Водночас щорічний інвестиційний розрив для досягнення цілей сталого розвитку та цифрової трансформації в ЄС оцінюється у суму близько 800 мільярдів євро [6]. Очікується, що імплементація цих норм стимулюватиме залучення 150–200 млрд євро приватного капіталу щорічно. Трансформація заощаджень на інвестиції є необхідною умовою інституційної стійкості європейського проєкту.

Проекція європейської моделі на Україну вимагає радикального перегляду підходів до регулювання фінансового сектору. Для глибшого розуміння динаміки цих змін доцільно проаналізувати стрічку новин національного регулятора ринків капіталу на офіційному вебсайті НКЦПФР [7], що дозволяє застосувати метод контент-аналізу офіційного дискурсу регулятора для оцінки пріоритетів державної політики.

Аналіз урядових комунікацій (грудень 2025 – квітень 2026 рр.) свідчить про внутрішню трансформацію регулятора. Проведення «OKR-фестивалю» маркує перехід до управління за результатами як ознаки зростання інституційної спроможності. Головна ідеологічна зміна — курс на активну «культуру інвестування» замість пасивних заощаджень. Політологічно це спроба змінити соціальний контракт, перетворюючи громадянина на активного співінвестора відбудови.

Контент-аналіз виявляє критичні напрями розбудови Market Governance в Україні:

- **Інфраструктурна модернізація:** Розробка концепції Закону «Про інфраструктуру фінансових ринків» (спільно з ЄБРР) впроваджує європейські правила розрахунків. Це підтверджує, що гармонізація з acquis ЄС потребує технологічних змін.
- **Диверсифікація:** Для подолання домінування ОВДП (до 90% торгів) регулятор впроваджує аграрні ноти, муніципальні та «зелені» облігації, залучаючи капітал у реальний сектор.
- **Пенсійна реформа:** Підготовка накопичувальної системи та розвиток НПФ орієнтовані на створення «надійних цінних паперів» для довгострокових інвестицій, що відповідає принципам сталого розвитку.
- **Віртуальні активи:** У відповідь на високий рівень використання криптоактивів регулятор інтегрує регламент MiCA та «правило подорожей» для фінансової безпеки й запобігання відмиванню коштів.

- **Міжнародна легітимація:** Співпраця з TheCityUK та BaFin підтверджує якість нагляду. Звіт Єврокомісії 2025 року з найвищою оцінкою впровадження законодавства доводить успішність цієї стратегії.

Отже, українська модель еволюціонує у комплексну екосистему, де правова гармонізація та цифрова модернізація формують фундамент для євроінтеграції.

Підсумовуючи: євроінтеграція ринків капіталу – це зміна суспільного договору та тест на довіру між державою і громадянами. Перехід від звички «тримати гроші під матрацом» до культури свідомого інвестування стимулює появу суспільства, де людина є активним співвласником економіки. Створюючи безпечні умови для інвестицій, держава не лише залучає ресурси на відбудову, а розбудовує інституції довіри. Успіх цих реформ визначатиме політичну зрілість та остаточний цивілізаційний вибір України.

Список використаних джерел

1. Флігстін Н. The architecture of markets: an economic sociology of twenty-first-century capitalist societies. Princeton, 2001. 288 с. URL: https://dokumen.pub/the-architecture-of-markets-an-economic-sociology-of-twenty-first-century-capitalist-societies-0691005222-9780691005225.html
2. United Nations. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. New York, 1987. URL: https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf
3. Захаров Т.Є. Політика у сфері функціонування ринків капіталу: адаптація законодавства України до європейської моделі. Регіональні студії. 2025. № 43. С. 145–152. doi: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.43.23
4. Летта Е. Much more than a market: speed, security, solidarity. Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU citizens. 2024. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf
5. Retail investment package. European Commission. 2025. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/retail-investment-package_en
6. Draghi M. The future of European competitiveness: a competitiveness strategy for Europe. 2024. 328 с. URL: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en
7. Новини. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua/category/news/

Олександр Володимирович Зінченко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Роль держави у подоланні наслідків культурного дисонансу та підтримці національної ідентичності

В умовах глобалізаційних викликів та триваючої збройної агресії питання збереження національної ідентичності стає фундаментом національної безпеки України. Культурний дисонанс, що виникає як наслідок зіткнення традиційних цінностей з нав'язаними ззовні наративами, потребує активної ролі держави як регулятора

культурного простору. Проте критично важливим є визначення межі державного втручання, за якою підтримка перетворюється на деструктивний контроль.

Роль держави у подоланні культурного дисонансу зазвичай реалізується через мовну політику, підтримку національного кінематографу та книговидання. Це дозволяє створити «захисний купол» навколо національного продукту. Однак, наукова дискусія вимагає усвідомлення ризиків: коли держава перебирає на себе роль єдиного арбітра в питаннях культури, виникає загроза ідеологізації та цензури. Культура за своєю природою є живою системою, що розвивається через вільний обмін ідеями, тому надмірна регламентація може призвести до «творчого застою» та втрати автентичності.

Межа ефективної підтримки пролягає там, де державне регулювання починає обмежувати свободу самовираження або штучно ізолювати національну культуру від світового контексту. Негативний вплив проявляється у:

• бюрократизації творчого процесу (коли пріоритет надається формальним показникам, а не художній цінності);

• створенні «офіційного мистецтва», яке ігнорує реальні суспільні запити заради схвалених зверху наративів;

• зниженні конкурентоспроможності, оскільки культура в «тепличному» середовищі без вільної конкуренції втрачає здатність до адаптації.

Таким чином, держава має виступати не як «директор культури», а як нейтральний архітектор комунікації, – створювати умови, надавати ресурси та захищати від зовнішніх загроз, не втручаючись у саму суть творчого пошуку. Тільки за умови дотримання балансу між протекціонізмом та свободою можна досягти справжньої консолідації суспільства та підтримки живої, а не декларативної національної ідентичності.

Яскравим прикладом збалансованого захисту від зовнішніх загроз без втручання у зміст є впровадження механізмів грантової підтримки через незалежні інституції (наприклад, за моделлю Українського культурного фонду чи Британської Ради). У цьому випадку держава захищає національний простір від зовнішньої експансії (наприклад, через квотування або обмеження імпорту пропагандистського продукту країни-агресора), але розподіл фінансування здійснюється незалежними експертними радами, а не чиновниками.

Таким чином, держава створює «безпечний периметр» для розвитку національної культури, захищаючи її від нерівної конкуренції з потужними іноземними медіа-машинами, проте всередині цього периметру митець залишається вільним у виборі тем, форм та ідей. Це дозволяє уникнути перетворення культури на «державне замовлення» та зберігає її здатність до саморефлексії та критики, що є ознакою здорового демократичного суспільства».

Список використаних джерел

1. Жадько В. О. Культурна ідентичність в умовах глобалізації. *Вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 35. С. 45–52.

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19 (дата звернення: 17.04.2026).

3. Сміт Е. Націоцентризм та культурна самобутність. Київ : Дух і Літера, 2015. 280 с.

4. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування. Київ : НІСД, 2011. 336 с.

5. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Київ : Критика, 2005. 528 с.

6. Касьянов Г. В. Past Continuous: Історична політика 1980-х — 2000-х: Україна та сусіди. Київ : Лаурус, 2018. 420 с. (Якраз про політику пам'яті та межі втручання держави).

7. Березовська Л. В. Принцип «витягнутої руки» як основа державної політики в галузі культури: досвід європейських країн. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 112–117.

Міла Юріївна Зубкова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Світлана Миколаївна Цимбал

Еволюція та сучасний стан терміносистеми документознавства

Терміносистема документознавства є системою термінологічних одиниць для опису, аналізу, використання носіїв інформації у суспільстві, включає поняття «документ», яке є домінуючим, а також, на думку О. Тур, низку категорій, що відповідають різним аспектам документознавства, а саме, класифікацію визначень для окреслення його меж, складу й структури [4].

Антонімія сприяє точному розмежуванню понять документної діяльності, наприклад, *«вхідний документ» – «вихідний документ»*. Синонімія проявляється у варіантності термінів, співіснуванні запозичених і питомих одиниць та скорочених форм, наприклад, *«електронний документ» – «цифровий документ»*. Гіперо-гіпонімічні відношення формують родо-видову ієрархію термінів: *«документ» – «службовий», «електронний», «архівний документ»*. Полісемія й омонімія, як зауважує Л. Гаращенко, є небажаними явищами, оскільки знижують однозначність термінів і потребують стандартизації [1].

Синтагматичні відношення визначають сполучуваність термінів у професійному дискурсі та забезпечують їх функціювання в науковому мовленні. Семантична організація терміносистеми реалізується через семантичні поля з ядром і периферією. Ядро становлять базові терміни: *«документ», «документування», «діловодство»*, а периферія – похідні й уточнювальні одиниці. Лексико-тематичні групи відображають внутрішню структуру терміносистеми: види документів, функції, носії інформації, процеси, та забезпечують її логіко-поняттєву організацію.

Окрему групу становлять абревіатури, що є характерною рисою сучасної терміносистеми. Вони поділяються на ініціальні (*ДСТУ*), змішані та цифрові (*ПК-80*). Спостерігається, як зазначає М. Комова, активне використання англомовних абревіатур (*ISSN*), що є наслідком глобалізації інформаційного простору [3]. Важливу роль відіграють метафоризація і метонімія, наприклад, метафора *«інформаційний потік».*

Сучасна терміносистема документознавства має відкритий, системний і міждисциплінарний характер, поєднує національні та міжнародні мовні елементи. Активне використання іншомовних запозичень є наслідком глобалізації та розвитку інформаційних технологій.

Уніфікацію розглянуто як науково-методичний процес, спрямований на приведення термінів до єдиної, узгодженої системи. Її сутність полягає у впорядкуванні та систематизації понятєвого апарату, забезпеченні однозначності термінів, усуненні синонімії та розмежуванні омонімії. Зазначений процес має комплексний характер і реалізується на логічному, змістовному та лінгвістичному рівнях. Важливою умовою ефективної уніфікації, на думку О. Тур, є попереднє впорядкування системи понять, оскільки саме вона визначає структуру терміносистеми [4].

До функцій уніфікації належать оптимізаційна, нормативна та систематизуюча, що також мають комунікативне, пізнавальне та прогностичне значення, сприяють розвитку наукового знання та забезпечують їх ефективну взаємодію.

Стандартизація виступає вищим етапом упорядкування терміносистеми, має нормативно-правовий характер. полягає у закріпленні результатів уніфікації в державних стандартах і нормативних документах, що регламентують використання термінів. Стандартизація забезпечує стабільність, однозначність і обов'язковість уживання термінів у професійній діяльності, а також сприяє підвищенню якості документної комунікації.

Важливу роль відіграють національні стандарти, які встановлюють терміни, їх визначення та правила застосування, сприяють гармонізації української термінології з міжнародними стандартами, зокрема ISO. Водночас інтеграція міжнародних термінів, навіть затвердження відповідних стандартів, наприклад, ДСТУ 1.1:2015 «Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD)», породжує низку проблем, серед яких варіативність перекладу, наявність дублетів і складність адаптації іншомовних одиниць до національної мовної системи [2].

Терміносистема документознавства є динамічною відкритою системою, що розвивається під впливом суспільних і науково-технологічних чинників. Організація терміносистеми документознавства ґрунтується на парадигматичних і синтагматичних зв'язках. Важливу роль відіграють словотвірні процеси, відповідно, уніфікація забезпечує впорядкування термінів, а стандартизація – їх нормативне закріплення, що підвищує ефективність фахової комунікації, сприяє розвитку галузі та гармонізації національної терміносистеми з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Гаращенко Л. Структурно-семантичні особливості багатокомпонентних номінацій термінології документознавства. *Інформація, комунікація, суспільство 2018: Матеріали 7-ї Міжнародної наукової конференції ICS-2018.* Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. С. 208-209.

2. ДСТУ 1.1:2015 «Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD)». Київ : ДП УкрНДНЦ, 2015. 54 с

3. Комова М.В. Українська документознавча термінологія: шляхи творення та функційні особливості : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 316 с.

4. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації : монографія. Кременчук : ПП Щербатих, 2018. 301 с.

Антон Михайлович Іскрик
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Симуляція інтенційності: чи є алгоритмічне заміщення вибору справжнім прийняттям рішень?

Стрімкість розвитку систем штучного інтелекту (ШІ) випереджає здатність людської рефлексії осягнути масштаби його проникнення у структуру повсякденності. Ми опинилися в ситуації, де технологія перестала бути просто інструментом і перетворилася на невидиме середовище існування. Сучасна людина делегує алгоритмам дедалі більше когнітивних та вольових функцій, спокушена обіцянкою "оптимізації" та "комфорту".

Проте за фасадом зручних сервісів криється фундаментальна трансформація акту вибору. Ми звикли до того, що ШІ коригує наші логістичні маршрути в навігаторах чи обирає музику під настрій, але вплив алгоритмів є значно глибшим і менш очевидним: Тіндер та інші дейтинг-платформи визначають потенційного партнера на основі математичних кореляцій, перетворюючи "зустріч" на результат обробки даних, системи автоматизованого рекрутингу вирішують, чи отримає людина шанс на співбесіду, фактично визначаючи її соціальну траєкторію ще до вступу у пряму комунікацію з роботодавцем, соціальні мережі через внутрішні механізми формують наш світогляд, підсовуючи лише ті факти та думки, які підкріплюють наші існуючі упередження, що робить політичний чи соціальний вибір передбачуваним та керованим, розумні годинники та кільця починають диктувати нам "правильний" спосіб життя, підміняючи інтуїтивне відчуття власного тіла цифровими директивами.

У цьому контексті виникає критичне філософське запитання: чи залишається місце для автентичного людського "Я" в системі, де кожен наступний крок уже прорахований статистичною моделлю? Коли вибір стає результатом підказки алгоритму, він перестає бути вольовим актом і стає актом споживання готового рішення. Це породжує фундаментальну онтологічну тривогу: чи дійсно я все ще є суб’єктом власного життя, чи я лише об’єкт у глобальній системі оптимізації даних?

Ключова методологічна помилка у сприйнятті ШІ полягає в антропоморфізації його функцій. Для розмежування справжнього вибору та його алгоритмічної імітації доцільно звернутися до концепції Лучіано Флоріді про розрив між агентністю та інтелектом. Флоріді стверджує, що сучасний ШІ - це "агентність без інтелекту": здатність успішно виконувати завдання без необхідності бути свідомим або розуміти, що саме виконується. У контексті прийняття рішень це означає, що ми маємо справу з "функціональним замінником" вибору, який позбавлений суб’єктивного центру.

Аргументація симуляції інтенційності в таких системах базується на концепції "стохастичних папуг" (stochastic parrots), запропонованій Е. Бендер та Т. Гебру. Суть цієї концепції полягає в тому, що алгоритми оперують виключно на рівні синтаксичної обробки даних, не маючи доступу до семантичного значення об’єктів. Якщо людський вибір є інтенційним, то алгоритмічне рішення є результатом "заповнення розриву" найбільш імовірними статистичними значеннями. Це не вибір на основі цінностей, а математичне знаходження глобального мінімуму функції втрат. ШІ імітує інтенційність, відтворюючи зовнішні ознаки людського рішення, проте за цим стоїть лише висока

кореляція даних. Таким чином, алгоритмічне заміщення є симуляцією, оскільки воно копіює результат вибору, повністю ігноруючи його сутність - процес усвідомлення та вольовий акт. Ми маємо справу з рішенням без вирішуючого, що створює ілюзію суб'єктності там, де панує лише статистична детермінація.

Таке заміщення вибору розрахунком створює небезпечну етичну пастку, що веде до поступової атрофії людської суб'єктності. Постійне делегування рішень інтелектуальним системам провокує ефект "моральної атрофії": здатність індивіда до автономної рефлексії та складного ціннісного вибору слабшає без регулярної практики. Ба більше, виникає суттєва прогалина відповідальності (responsibility gap), оскільки алгоритм, позбавлений інтенційності та здатності відчувати провину, не може бути повноцінним етичним суб'єктом. Симуляція вибору спокушає людину відмовитися від екзистенційного ризику та відповідальності в обмін на алгоритмічну передбачуваність, що перетворює суб'єктів життя на споживачів готових сценаріїв.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що алгоритмічне заміщення вибору є лише досконалою імітацією результату, яка ігнорує сутність процесу прийняття рішень. Оскільки ШІ залишається семантично порожнім агентом, його "рішення" є рішенням без суб'єкта. Головним викликом для сучасної соціальної філософії є захист зон неалгоритмічного вибору, де зберігається право людини на помилку, ірраціональність та автентичний акт волі. Збереження людської гідності в цифрову епоху потребує чіткого усвідомлення: алгоритм спроможний оптимізувати наші дії, проте він не здатний надати їм інтенційного сенсу чи прожити за нас наше життя.

Список використаних джерел

1. Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the Dangers of Stochastic Parrots: Can Language Models Be Too Big? Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, 610–623. https://doi.org/10.1145/3442188.3445922
2. Floridi, L. (2023). The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities. Oxford University Press.

Катерина Вадимівна Калініна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D8 «Право»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри права
Наталія Олександрівна Деркачова

Система законодавства як форма зовнішнього вираження права: структура та систематизація

У доповіді розповідається про співвідношення системи права та системи законодавства, структуру системи законодавства, про види нормативно-правових актів та про способи їх систематизації, а також про горизонтальну, вертикальну та комплексну будову законодавства.

Отже, система права є сукупністю впорядкованих і взаємоузгоджених між собою норм права. Вона є складовим елементом правової системи та є змістом права, а система законодавства є однією з форм вираження права, способом надання юридичного значення нормам права, засобом їх організації та поєднання у статтях нормативно-правових актів та інших правових приписів. Ця система є диференційованою, засновується на

принципах субординації та координації структурних компонентів. Вона відображає специфіку зовнішнього прояву(об’єктивації) норм права [1].

Система права відбиває об'єктивні закономірності суспільного розвитку, і від ступеня цієї об'єктивності залежить зміст системи законодавства та ефективність його реалізації, а система законодавства як результат діяльності законодавця має суб'єктивний характер та обумовлюється наявними соціально-економічними умовами.

Система права є первинною стосовно системи законодавства, оскільки остання виникає на її основі. О.Р. Дашковська зазначає, що якщо узагальнити представлені в юридичній літературі підходи до визначення поняття законодавства, то можна виокремити такі: 1) під законодавством розуміють всі джерела норм права, встановлені або визнані державою; 2) всі нормативно-правові акти держави; 3) тільки акти вищих органів державної влади (парламенту, президента і уряду); 4) сукупність діючих в країні законів [2, с.34]

Структура системи законодавства – це обумовлена системою права, інтересами держави й вимогою практики правового регулювання внутрішня організація впорядкованих нормативно-правових (та інших письмово зафіксованих) джерел, яка виражається в її єдності й упорядкованості, а також у поділі за галузями, інститутами та іншими групами законодавства. Структура системи законодавства має два основні різновиди: галузева (розподіл нормативно-правових актів за предметом правового регулювання) і субординаційна (розподіл нормативно-правових актів за певними групами залежно від юридичної сили (закони, підзаконні акти тощо).

Галузь законодавства – це система нормативно-правових актів, об’єднаних за певними сферами правового регулювання суспільних відносин. Одна галузь права може виражатися в декількох галузях законодавства і навпаки. Внутрішню будову галузі законодавства складають інститути законодавства, які регулюють певну сторону однорідних суспільних відносин.

Нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб’єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування.
Нормативно-правові акти за юридичною силою поділяються на закони та підзаконні акти.

Законодавство складається з великої кількості актів різних історичних періодів. Тому необхідно привести його в чітку систему, ліквідувати протиріччя шляхом внесення змін і доповнень, здійснити систематизацію.

Систематизація законодавства є постійною формою розвитку і упорядкування діючої правової системи [3, с.8]. Аналіз і оброблення чинних нормативних актів, групування правових приписів за певною схемою, створення внутрішньоєдиної системи актів сприяє усуненню прогалин та протиріч у чинному законодавстві.
У систематизації законодавства існують такі форми правової діяльності:

1) Облік нормативних актів та їхньої форми.

2) Інкорпорація - підготовка і видання різного роду зібрань і збірників нормативних актів.

3) Консолідація - підготовка і прийняття укрупнених актів на базі об'єднання норм розрізнених актів, виданих з одного питання.

4) Кодифікація - підготовка і прийняття нових актів (кодексів), в яких зібрані старі та нові нормативні приписи.

Система законодавства є структурованою та набуває вертикальної та горизонтальної структур: вертикальна (ієрархічна) структура передбачає розташування в системі законодавства всіх нормативно-правових актів залежно від їх юридичної сили, а горизонтальна (галузева) структура означає утворення галузевих нормативно-правових актів та інститутів законодавства відповідно до предмета правового регулювання. Комплексна структура виникає на стику галузей (наприклад, екологічне чи

підприємницьке законодавство), де поєднуються норми цивільного, адміністративного та інших галузей права.

Отже, система законодавства тісно пов'язана з системою права та її складовими елементами (нормами, інститутами та галузями). Система права та система законодавства є виразом сутності правової системи будь-якої держави, адже вони є її частинами. Кожна норма права має знаходити своє відображення у тексті нормативно-правового акта. А нормативно-правові акти мають об'єднуватись в більш укрупнені законодавчі акти для ефективної систематизації законодавства.

Список використаних джерел

1. Бобровник С.В., Власов Ю.Л., Журавський В.С., Заєць А.П., Зайчук О.В., Копиленко О.Л., Оніщенко Н.М., Пархоменко Н.М., Тарахонич Т.І. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. - 2-ге вид., перероблене і доповнене, Київ: Видавництво Юрінком Інтер, 2008, 685 с.

2. Дашковська О.Р. Системність законодавства як його конститутивна ознака. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. Вип. 6-2(1). С. 34-37.

3. 3.Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Поняття, зміст, сутність та види систематизації законодавства // Правова держава. Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В.М .Корецького НАН України. - Вип.14. - К., 2003. - С. 8-13.

Вікторія Віталіївна Кісіль
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Постгуманістична естетика: межі між живим і штучним

Традиційно естетичне переживання, сприйняття та оцінка прекрасного в культурі базувалися на античному каноні мімезису [1]. Прекрасним вважалося лише те, що наслідує правильність і гармонію природи. Людське тіло сприймалося, як естетично привабливе лише тоді, коли воно не мало «неправильностей» та виглядало «природно». Проте динаміка сучасного світу, де соціальні умови постіндустріального суспільства перетворили людину на «людський капітал» [6], змусила нас переглянути ідентичність як таку.

Ми увійшли в епоху постгуманізму – філософської течії, що децентрує людину. Особистість вже не є беззаперечною і однозначною своєю метою і найвищою цінністю, вона «повільно розчиняється в сучасному світі». Це розчинення відбувається на межі з машиною, де виникає постать кіборга. За словами ДонниГаравей, кіборг – це не просто фантастика, а «плід соціальної реальності», гібрид, що остаточно розмиває різницю між природним і штучним. Ми стикаємося з парадоксом: наші машини стають дедалі жвавішими, тоді як ми самі часто залишаємося лише інертними гібридами [2].

Логічним продовженням цих ідей став трансгуманізм. Якщо постгуманізм критикує класичні ідеали, то трансгуманізм пропонує практичний шлях до «HomoPerfectus» через нанотехнології, генну інженерію та протезування. З цього моменту виникає абсолютно нова естетична парадигма. Тіло більше не є завершеним твором природи, воно стає

«інтерфейсом» – містком між біологією та цифровим світом. Тіло перетворюється на «маніпулятивний предмет, який можна змінювати та доповнювати» [3].

Найбільш радикально цю ідею втілює австралійський митець Стеларк. Його перформанси – цеманіфестація того, що біологічне тіло є «об'єктивно застарілим». Використовуючи «Третю руку» (ExtraHand) або вживлюючи у передпліччя «Третє вухо» (ExtraEar), він демонструє, що межа між «мною» і «предметом» зникає. Для Стеларка тіло – потребує постійного оновлення. Він стверджує: «Тіло сьогодні розглядається як таке, що знаходиться в постійній еволюції. Техніка може додати додатковий орган» [3].

Ці тенденції знаходять відображення і в інших сферах сучасного мистецтва. Наприклад таких як біо-арт та боді-арт. Біо-арт представляє собою напрям, що використовує живі матеріали та біотехнології. Витоки біо-арту пов'язані з експериментами 1980-х років, зокрема з проектом Джо Девіса «Microvenus» (1986). У цій роботі митець вперше використав молекулярну біологію, як художній засіб, закодувавши візуальний символ жіночності у послідовність ДНК бактерії E. Coli [4].

Якщо говорити детальніше про боді-арт, то тіло стає полотном, не малювання на шкірі, це втручання в архітектуру самого живого. Де межа між художником і об'єктом зникає у процесі технологічного злиття[3].

Зміна естетичності сьогодні виглядає, як перехід від красивої форми до краси функціонального розширення. Проте такий шлях не є безхмарним. Експерименти Стеларка та ідеологія трансгуманізму викликають запеклу критику. Опоненти, зокрема Джузепе Марі, вбачають у цьому небезпеку «регресу» та втрати людської гідності. Критики наголошують на етичній стороні: «Чи не втратимо ми здатність до емпатії, перетворившись на «людський файл», який можна копіювати та видаляти?»

Особливого значення питання тілесності набуває у ситуаціях граничного досвіду, як-от війна. Тут постгуманізм позбувається свого стає певним інструментом виживання. Дослідниця Ірина Яцик, аналізуючи українське мистецтво перформансу (проєкт «Формула витривалості»), зазначає: «Тілесність у цьому процесі виконує роль медіуму пам’яті та витривалості. Тіло художника стає не лише матеріалом дії, а й знаком, що фіксує межу між болем, присутністю і відновленням» [5]. У цьому контексті технологічне розширення (протезування) або медіалізація дії є не примхою, а способом «фіксувати тілесну присутність у часі», створюючи архів опору.

Виходячи з вищесказаного, сучасна естетика - це простір, де тіло є лише протезом, яким людина вчиться користуватися. Ми більше не шукаємо в дзеркалі природної правильності. Ми шукаємо в ньому спосіб бути ефективнішими, витривалішими та здатними до діалогу з майбутнім, де людина і технологія стають по один бік барикад.

Список використаних джерел

1. Ауербах Е. Мімезис: зображення дійсності в західноєвропейській літературі. Пер. з нім. Київ: Дух і Літера, 2001. 634 с.
2. Гаравей Д. Маніфест кіборгів: наука, технології та соціалістичний фемінізм наприкінці XX століття. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 518–547.
3. Сухомлинська О. Від гуманізму до неогуманізму, постгуманізму та трансгуманізму в контексті розвитку освіти. Філософія освіти. PhilosophyofEducation. 2024. Т. 30, № 1. С. 77–88.
4. Яцик І. Тілесність у контексті осмислення травми: модифікації мистецтва перформансу у проєкті «Формула витривалості». Сучасне мистецтво. Київ: ІПСМ НАМ України, 2024.
5. Kac E. SignsofLife: BioArtandBeyond. Cambridge, MA: MIT Press, 2009. 432 p.
6. Stelarc. FromPsycho-bodytoCyber-system: ImagesasPost-humanEntities. Stelarc: TheMonograph / editedbyMarquardSmith. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. P. 71–92.

Аліна Миколаївна Клименко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Світлана Миколаївна Цимбал

Традиційні та інноваційні технології в електронному кадровому діловодстві

Аналіз наукових поглядів українських вчених на поняття «діловодство» дає змогу зауважити, що цей термін пройшов значну еволюцію: від суто технічної роботи з паперами до складної інформаційно-комунікаційної функції управління. Наведемо аналіз сутності цього поняття через призму поглядів провідних вітчизняних науковців та нормативної бази.

Проблематика документознавства та еволюції кадрового діловодства ґрунтовно висвітлена у працях низки вчених, а саме: В. Бездрабко, С. Кулешова, Ю. Палехи. Питання впровадження інформаційних технологій та правового регулювання електронного документообігу досліджували М. Гордійчук, А. Діденко, І. Довжук. Проте більшість праць фокусуються або на загальних питаннях документознавства, або на юридичних аспектах. Водночас проблема комплексної трансформації кадрових систем великих фінансових установ в умовах воєнних загроз та стрімкого розвитку ШІ-технологій потребує детального вивчення й систематизації.

Основою для визначення є державний стандарт, згідно з ДСТУ 2732:2023, діловодство визначається як «ефективне та систематичне керування створенням, одержанням, збереженням, використанням та передаванням документів (зокрема електронних) як доказів діяльності» [2]. Науковець Ю. Палеха розглядає діловодство як елемент управлінської культури, підкреслює, що ефективне діловодство є запорукою успішного функціонування організації [3]. Діловодство як інформаційну систему розглядає А. Діденко, акцентуючи увагу на тому, що діловодство – це організація інформаційних процесів. Головна мета – надання вчасної й достовірної інформації для прийняття рішень [1].

Проведений аналіз дозволив сформувати наступне комплексне визначення: діловодство – це системна управлінська діяльність, спрямована на організацію інформаційних потоків та документування фактів діяльності установи (незалежно від носія інформації). Його метою якої є створення надійної доказової бази та забезпечення керівництва якісною інформацією для прийняття ефективних рішень.

Категорія «кадрове діловодство» є фундаментальною, її змістове наповнення зазнало значних змін протягом останніх десятиліть. У традиційному розумінні, яке домінувало в науковій літературі кінця XX – поч. XXI ст., кадрове діловодство визначалося як специфічний напрям діяльності, який забезпечує документування і організацію роботи з офіційними документами стосовно особового складу підприємства [5].

На основі аналізу наукового дискурсу виділено низку підходів до трактування поняття «кадрове діловодство», а саме:

- адміністративно-правовий підхід, який акцентує увагу на юридичній природі документів. Згідно з цим підходом, кадрове діловодство – це регламентована державою діяльність із фіксації інформації про наявність і рух персоналу, що є підставою для

реалізації трудових прав і соціальних гарантій громадян. Саме у відділі кадрів громадяни укладають трудові договори, що є початком правових відносин;

- управлінський (ресурсний) підхід ґрунтується на тому, що в сучасних умовах кадрове діловодство трансформується в інструмент кадрового адміністрування, не просто фіксацію фактів, а діяльність, яка охоплює питання приймання, переведення, звільнення, обліку працівників, навчання і розвитку як єдиний управлінський цикл.

Згідно з думкою В. Літинської, під поняттям «кадрове діловодство» варто розуміти сукупність процедур складання, обробки та зберігання документів, що відображають рух персоналу (прийняття, переведення, звільнення)» [4]. Отже, під поняттям «кадрове діловодство» розумітиметься регламентована законодавством діяльність, яка забезпечує документування трудових відносин, облік та рух персоналу, а також формування інформаційної бази для управління людськими ресурсами організації. Аналіз розвитку кадрового діловодства в Україні демонструє еволюцію від «канцелярської» роботи до створення повноцінних служб управління персоналом. Якщо раніше акцент робився на збереженні паперового архіву, то сьогодні ключовим завданням є забезпечення менеджменту актуальною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Діденко А. Н. Сучасне діловодство : навч. посіб. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Либідь, 2018. 384 с.
2. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2024-05-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2024.
3. Палеха Ю. І. Організація сучасного діловодства : навч. посіб. / Ю. І. Палеха. Київ : Кондор, 2012. 194 с.
4. Літинська В. А. Кадрове діловодство на підприємстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. № 21. С. 265-269.
5. Шкіцька, І. Ю. Управлінське документознавство : навч. посіб. 2-ге вид., оновл. і доповн. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 382 с.

Олександра Віталіївна Коваленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
професор, доцент кафедри соціології
Ганна Олександрівна Кісла

Вплив глобальної поп-культури на формування ідентичності української молоді

У сучасному глобалізованому світі поп-культура перетворилася на один із найпотужніших інститутів соціалізації. Для української молоді, інтегрованої у глобальний цифровий простір, медійні особистості, інфлюенсери та віртуальні спільноти стають ключовими орієнтирами. Глобальна масова культура розмиває традиційні кордони, створюючи феномен «гібридної ідентичності», де локальний (український) контекст тісно переплітається із західними та азійськими культурними кодами [3, с. 48].

Емпіричну базу дослідження становлять результати соціологічного опитування 25 представників української молоді. Домінуюча вікова група -2-22 роки (32%), гендерний розподіл показує перевагу жінок (80%), 92% респондентів перебувають в Україні. Попри локальний характер вибірки, вона репрезентативно ілюструє тенденції покоління Z [2, с. 89].

Сучасне покоління живе в режимі «always online»: 88% респондентів цікавляться контентом про медійних осіб, фільми та музику; 56% проводять у соціальних мережах понад 5 годин на день. Провідні платформи: Telegram (96%), TikTok (76%), YouTube (68%), Instagram (64%). Саме з соціальних мереж 92% дізнаються про нові тренди, що свідчить про зміщення авторитетів від традиційних інституцій до алгоритмічних стрічок.

У музичних уподобаннях домінує західна музика (76%) та K-pop (24%); у кінематографі - американські/британські серіали (52%) та корейські дорами (20%). Це підтверджує глобалізований характер культурного споживання [1, с. 52].

76% молоді мають улюблених публічних осіб: на першому місці - корейські айдоли (36%), далі американські/британські (16%) та українські (12%). Феномен «Корейської хвилі» (Hallyu) пропонує привабливий альтернативний тип естетики та взаємодії між зіркою і фанатом. Вплив на світогляд є суттєвим: 80% респондентів визнають часткову або значну роль публічних осіб у формуванні своїх цінностей. Цей вплив конвертується й у споживчі дії-68% купували товари за рекомендаціями інфлюенсерів [2, с. 134].

Вплив поп-культури проявляється у повсякденних практиках: 96% використовують сленг із соцмереж та серіалів; 56% змінювали стиль одягу під впливом трендів. Тілесна ідентичність також трансформується: 40% зазначають значний вплив медіа на уявлення про ідеальну зовнішність, 60% порівнюють своє життя з образами з соціальних мереж. При цьому 84% усвідомлюють, що їхній стиль і поведінка формуються під медійним впливом, а 76% асоціюють себе з певними фандомами або субкультурами [1, с. 57].

Показовим є парадокс: незважаючи на визнання медійного впливу, 56% не відчувають прямого тиску щодо відповідності стандартам. Це свідчить про те, що поп-культурні норми вже стали природним середовищем існування молоді, а не нав'язаною ззовні нормою [3, с. 201].

Ідентичність сучасної української молоді формується в умовах домінування глобальних соціокультурних трендів. Західна поп-культура та K-pop виступають основними донорами ціннісних та естетичних орієнтирів, поступово витісняючи локальний контекст. Медійні особистості перетворилися на ключових агентів соціалізації, що сприяє конструюванню «гібридної ідентичності»: залишаючись фізично в Україні, молодь ментально та лінгвістично інтегрується у транснаціональні фандоми. Попри глибоку медіазалежність, покоління Z демонструє усвідомлений підхід до споживання, органічно інтегруючи віртуальний досвід у повсякденні практики.

Список використаних джерел

1. Бодріяр Ж. Суспільство споживання. Його міфи та структури / пер. з фр. Київ : Смолоскип, 2004. 272 с.
2. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York : New York University Press, 2006. 308 p.
3. Костенко Н. В. Медіакультура та конструювання ідентичності молоді в умовах цифровізації суспільства. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 2. С. 45–61.

Софія Дмитрівна Коваленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики,
естетики та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Як обирати, якщо вибір неможливий: досвід Віктора Франкла та Едіт Еґер

Актуальність теми доповіді полягає у реалізації вибору на тлі складних умов, коли здається, що він, як такий, неможливий. Російсько-українська війна загострила питання морального вибору: Залишитися в небезпеці на рідній землі або зберегти життя своїх дітей та виїхати на чужину? Залишитися в безпеці чи йти захищати країну ціною власного життя? Як вижити в полоні, не втративши себе? Як обирати, коли, здавалося б, немає вибору?

Тофтул М. Г. дає цьому поняттю наступне визначення: «Вибір моральний – акт моральної діяльності, який полягає в тому, що людина, виявляючи свою суверенність, самовизначається стосовно системи цінностей і способів їх реалізації в лінії поведінки чи окремих вчинків, стосовно відповідних принципів, рішень і дій» [4, с. 74]. У межах цієї «моральної» системи координат також можемо виділити термін «свобода волі», який науковець розшифровує так: «Свобода волі – здатність людини самостійно, у відповідності зі своїм світоглядом робити вибір між добром і злом, приймати рішення і діяти» [4, с. 330].

Досить часто трапляється так, що моральна площина, на якій ґрунтується вибір, може не тільки похитнутися, але й дати тріщину під тиском зовнішніх обставин, які повністю змінюють самі умови вибору, правила гри, мета якої – вижити. В такій самій «грі на виживання» в умовах Другої світової війни опинилися Едіт Еґер і Віктор Франкл, які у майбутньому стали видатними постатями в галузі психотерапії. Обоє пройшли пекло концентраційних таборів (таких як Аушвіц-Біркенау, Маутгаузен, Гунскірхен, Дахау), втратили все, але не жагу до життя. Здавалося б, в нелюдських умовах, де життя коштує рівно «нічого», а власне ім’я перетворюється на один з мільонів номерних знаків, нашитий на смугастій формі, право обирати розчиняється серед моторошного диму, що валить із труби газової камери. Але не все так просто, розуміємо ми, коли читаємо автобіографічні книги Франкла та Еґер.

Е. Еґер вважає, що в абсолютному кінці ми так чи інакше «...маємо вибір – загострювати увагу на тому, що втратили, чи на тому, що все ще маємо» [1, с. 71]. Аналізуючи книгу В. Франкла, знаходимо подібну тезу: «…як життя може зберегти свій потенційний сенс, незважаючи на його трагічні аспекти? Зрештою, «сказати «так» життю, незважаючи ні нащо», як звучить назва однієї з моїх книжок німецькою, передбачає, що життя потенційно сенсовне за будь-яких обставин, навіть найбільш нещасливих» [5, с. 144-145].

В. Франкл і Е. Еґер доводять думку про те, що навіть в умовах повної несвободи та обставин, від яких людина залежна, «свобода вибору» залишається. У своїй рецензії на книгу «Вибір» Едіт Еґер (2020, перекл. з англ. Х. Радченко) особливої уваги я надала останнім словам її матері, які цілком можна вважати вирішальними для подальшої долі авторки: «…Юна Діцука (прізвисько Едіт) та старша сестра Маґда вижили, батьків же одразу відправили до газової камери. Та навіть після їх трагічної смерті дівчинка ще довго буде згадувати слова матері: «Просто запам’ятай, ніхто не зможе відібрати в тебе те, що ти тримаєш у своїй голові…» [2].

Віктор Франкл переконаний: «Людська істота, це не одна річ, із купи; речі визначають одна одну, але людина сама визначає себе. Якою вона стане – у межах своїх здібностей і оточення – вона вирішує самостійно. У концентраційних таборах, наприклад, у цій лабораторії життя і на цьому полігоні, ми спостерігали, що деякі з наших товаришів поводилися наче свині, у той час як інші поводилися наче святі. Людина має обидві можливості; яку з них вона реалізує, залежить від її рішень, а не від обставин» [5, с. 142-143].

Для підтвердження процитованих думок, спробуємо провести паралель із сучасною історією України, а саме подіями російсько-української війни, початок якої датований 2014 роком. В інтерв'ю Ігор Козловський – колишній полонений терористичним угрупованням «ДНР» ділиться своїм досвідом переосмислення ставлення до життя: «Після полону для мене все довкола виглядало по-іншому. Я не просто дивився на якийсь предмет, а вступав із ним у комунікацію та насолоджувався цим процесом. Ось квітка росте, ось хмарка на небі, той чи інший аромат – усе наповнене змістом, усе так чи інакше дозволяє тобі знову і знову смакувати свободу. Такий процес гармонізує, дозволяє спокійніше дивитися на процеси навколо. Люди часто живуть інфантильно, все чогось вимагають, потребують, забуваючи про миті, насичені повнотою життя, – навіть якщо в матеріальному сенсі в тебе нічого немає. Бо ж завжди залишається свобода дихати, думати, мати можливість позиціонувати себе. Це важливо» [3].

З цим важко не погодитися. Хоча б тому, що всі постаті, які були згадані і ті, які, вірогідно, проживають цей моторошний досвід зараз, перебуваючи у полоні російських загарбників, власним прикладом вивели константу – вибір є завжди, і яким би він не був, навіть, здавалося б на перший погляд найжалюгіднішим або мізерним, але все-таки він ним залишається. Вибір – ґрунт свободи. А свобода кожного полягає в тому, аби самим обирати як поставитися до тієї чи іншої ситуації. Так, людина не здатна нести відповідальність за те, що вирішили без її участі, та вона в праві писати власний сценарій розвитку цих подій, які так само залежать від точки опори внутрішнього «Я».

У своїй книзі Едіт Еґер наводить цитату з книги «Людина у пошуках справжнього сенсу» Віктора Франкла: «Насправді важливо не те, чого ми очікуємо від життя, а те, що життя очікує від нас…». І я маю відповідь. Життя очікує від нас вибору. Життя потребує від нас «тут і зараз». Ключ від найміцнішої та неприступної в'язниці, – власного розуму, лежить просто у нас в кишені. І нам обирати, між ненавистю та любов'ю. «Кому ми простягнемо руку – внутрішньому Гітлерові чи внутрішній тен Бум (Коррі тен Бум – голландська християнка, яка переховувала євреїв і вижила в концтаборі, символізуючи любов, прощення та світло – *Прим. авт.)*, – залежить від нас…».

Список використаних джерел

1. Еґер Е. І. Вибір: прийняти неможливе / пер. з англ. Христина Радченко. Київ: Книголав, 2024. 400 с.
2. Коваленко С. Д. «Вибір» Едіт Еґер [Рецензія] [Електронний ресурс] // *7 небо: студентська газета*. 19 лютого 2025: https://gaz7nebo.wixsite.com/7nebo/post/%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D1%96%D1%80-%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%82-%D0%B5%D2%91%D0%B5%D1%80 (дата звернення: 15.04.2026).
3. Тимощук Я., Павлов Д. Інтерв'ю: Ігор Козловський [Електронний ресурс] // *The Ukrainians*. 2 листопада 2020. URL: https://theukrainians.org/ihor-kozlovskyj/ (дата звернення: 15.04.2026).
4. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
5. Франкл В. Е. Людина в пошуках справжнього сенсу / пер. з англ. Олена Замойська. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 159 с.

Софія Олегівна Козак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 073 «Менеджмент»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, системного аналізу
та міжнародних відносин
Янна Олексіївна Чепуренко

Конкурентна аналітика як інструмент розвитку організації

У доповіді розглядається конкурентна аналітика як важливий інструмент розвитку організації. Обґрунтовано, що сучасні підприємства функціонують у середовищі високої конкуренції, що зумовлює необхідність використання ефективних інформаційно-аналітичних інструментів для прийняття управлінських рішень.

Визначено взаємопов'язані категорії до глибокого розуміння конкурентної аналітики, та як вона слугує інструментом розвитку організацій. Визначено, що організація розглядається як відкрита система, яка функціонує у взаємодії із зовнішнім середовищем, а її розвиток є цілеспрямованим процесом якісних змін, спрямованих на підвищення ефективності діяльності та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності [4; 7]. Взаємопов'язаною категорією також виступає конкуренція, яка визначає умови функціонування організацій, впливає на їх поведінку на ринку та стимулює до постійного розвитку й удосконалення [6]. У цьому контексті аналітика виступає ключовим елементом управління, що забезпечує обробку інформації, виявлення закономірностей та формування обґрунтованих управлінських рішень [3].

Узагальнення наукових підходів дозволило визначити конкурентну аналітику як комплексну систему збору, обробки та інтерпретації інформації про конкурентне середовище з метою забезпечення ефективного управління розвитком організації. Встановлено, що вона інтегрує інструменти конкурентного аналізу, бізнес-аналітики та конкурентної розвідки, що визначає її міждисциплінарний характер.

Обґрунтовано, що конкурентна аналітика виконує інформаційну, аналітичну, прогностичну та стратегічну функції, які дозволяють оцінювати ринкові позиції підприємства, виявляти тенденції розвитку конкурентного середовища та формувати напрями стратегічного розвитку. Застосування конкурентної аналітики передбачає реалізацію послідовного процесу, що включає збір інформації, її аналіз, інтерпретацію результатів і прийняття управлінських рішень [5].

Проаналізовано основні методи конкурентної аналітики, серед яких особливе місце займають класичні інструменти: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, модель п'яти сил М. Портера та бенчмаркінг. Визначено, що їх використання дозволяє комплексно оцінити внутрішнє та зовнішнє середовище організації, виявити ключові фактори конкурентоспроможності та визначити стратегічні напрями розвитку.

Зокрема, SWOT-аналіз є універсальним інструментом, оскільки охоплює як внутрішнє, так і зовнішнє середовище організації. Його головною перевагою є простота застосування, однак результати можуть бути суб'єктивними, що залежить від досвіду аналітика.

PEST-аналіз орієнтований на дослідження макросередовища. Він дозволяє системно оцінити вплив політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів, проте має узагальнений характер і не дає детальної оцінки конкурентів.

Модель п'яти сил Портера забезпечує глибокий аналіз галузевої конкуренції та дозволяє оцінити рівень конкурентного тиску. Водночас її застосування є досить складним і потребує значного обсягу інформації.

Бенчмаркінг спрямований на порівняння діяльності підприємства з лідерами ринку. Його перевагою є практична спрямованість і можливість запозичення кращих практик, однак основною проблемою є складність збору необхідної інформації.

Доповненням до них виступають аналітичні (кількісні) методи, які забезпечують більш глибоке дослідження конкурентного середовища та позицій підприємства.

Окрему увагу приділено конкурентній розвідці як складовій конкурентної аналітики, що забезпечує збір інформації про ринок і конкурентів [1; 2]. Зазначено, що використання кабінетних і польових методів дослідження дозволяє отримувати як вторинну, так і первинну інформацію, що підвищує точність аналітичних висновків.

Доведено, що сучасний розвиток цифрових технологій суттєво розширює можливості конкурентної аналітики. Використання інструментів, що базуються на технологіях Big Data, Business Intelligence та OSINT, дозволяє здійснювати моніторинг ринку в режимі реального часу, обробляти значні обсяги даних та підвищувати ефективність управлінських рішень [1; 8].

Узагальнено, що застосування конкурентної аналітики сприяє підвищенню адаптивності організації, зміцненню її конкурентоспроможності та забезпеченню ефективного розвитку в умовах нестабільного ринкового середовища.

Список використаних джерел

1. Аналіз сучасних підходів комп’ютерної конкурентної розвідки із використанням технологій відкритих джерел / В. В. Вишнівський та ін. *Наукові записки ДУІКТ*. 2025. № 2 (8). С. 160–168 DOI: 10.31673/2786-8362.2025.028204

2. Артеменко Л. П., Слободянюк Н. В. Процес застосування конкурентної розвідки на підприємстві. *Сучасні підходи до управління підприємством* : зб. наук. праць. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. № 6. С. 1–10.

3. Бруханський Р., Спільник І. Бізнес-аналітика vs. бізнес-аналіз: сучасний дискурс, модель професійної компетенції ініціатора позитивних змін. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Вип. 1–2. С. 7–21. DOI: https://doi.org/10.35774/ibo2022.01-02.007

4. Теорія організації : підручник / Ю. В. Білявська, Н. В. Микитенко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 424 с.

5. Усов Д. С. Конкурентна розвідка як інструмент формування стратегії компанії. *Регіональні студії*. 2024. № 38. С. 48–52. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.7

6. Чіков І. А. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. *Агросвіт*. 2019. № 10. С. 74–80. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.10.74

7. Ястремська О. М., Ястремська О. О. Управління розвитком підприємств: уточнення теоретичних положень. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 214–226. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-214-226

8. Business Intelligence in the Era of Big Data: A Comprehensive Review of Trends, Tools, and Future Directions / A. O. Adewusi et al. *Computer Science & IT Research Journal*. 2024. Vol. 5, Iss. 2. P. 411–435. DOI: 10.51594/csitrj.v5i2.791

Ольга Олегівна Козар
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
Олена Вікторівна Новакова

Вплив виборів на стабільність та функціональність партійних систем: порівняльний аналіз Великої Британії та Італії

Актуальність теми визначається зростаючим інтересом до проблеми взаємозв'язку між виборчими системами та стабільністю демократичного врядування в сучасній Європі. Обидві досліджувані країни у XXI столітті пережили серйозні суспільно-політичні потрясіння: Brexit у Великій Британії та стрімке зростання популістських сил в Італії, що загострило питання про здатність партійних систем адаптуватись до нових суспільних запитів. Водночас порівняння саме цих двох країн є методологічно виправданим: за схожого рівня демократичного розвитку та членства в ЄС вони демонструють протилежні моделі партійної конкуренції, що робить їх ідеальним матеріалом для порівняльного аналізу в рамках методу «найбільш несхожих випадків».

Метою роботи є порівняльний аналіз впливу виборчих систем на стабільність та функціональність партійних систем Великої Британії та Італії. Методологічну основу становлять метод «найбільш несхожих випадків», інституційний аналіз та кількісний аналіз із застосуванням індексу електоральної волатильності Педерсена та індексу ефективного числа партій Лааксо-Таагепери. Теоретичну базу складають праці М. Дюверже, А. Лейпхарта, Дж. Сарторі та П. Мейра.

Британська мажоритарна система FPTP системно «карає» дрібні партії та генерує завищене парламентське представництво для великих, що є інституційною основою двопартійної стабільності. На виборах 2015 року UKIP з 13% голосів здобула лише один мандат – наочний приклад «механічного ефекту» за Дюверже. Схожа ситуація простежується і щодо інших менших партій: Liberal Democrats з понад 8% голосів отримали лише 8 місць із 650. Це принципово відрізняє британську модель від пропорційних систем, де розподіл мандатів значно точніше відображає реальні електоральні вподобання.

Однопартійні уряди з чітким мандатом забезпечують високу підзвітність перед виборцями, однак коштом обмеженого представництва меншин. Виборець точно знає, яка партія при владі і хто несе відповідальність за конкретні рішення — поразка на виборах означає для правлячої партії повний перехід в опозицію, що створює потужний стимул відповідати очікуванням електорату. Жорстка внутрішньопартійна дисципліна фактично зливає виконавчу та законодавчу владу в єдиний керуючий блок, що дозволяє правлячій партії зберігати повний контроль протягом чотирьох-п'яти років між виборами. Опозиція при цьому позбавлена реальних інструментів блокування рішень і може лише публічно критикувати курс уряду.

Водночас у XXI столітті британська двопартійність зазнала серйозних викликів. Зростання UKIP, Brexit Party та SNP свідчить про те, що FPTP вже не справляється зі своєю традиційною функцією стримування фрагментації. Brexit 2016 року став наслідком саме тих суспільних розколів, які двопартійна система десятиліттями не могла адекватно представляти у парламенті. Це свідчить про наростаючу напругу між інституційною логікою виборчої системи та реальними суспільними запитами.

Італія за сімдесят років провела п'ять виборчих реформ, чергуючи чисто пропорційні та змішані моделі, і жодна з них не вирішила проблему партійної

фрагментації. У повоєнний період середня тривалість урядового кабінету не перевищувала одного року, а система відтворювала широкі коаліції з внутрішньо суперечливими партнерами, що унеможливлювало стабільне урядування. Скандал «Чисті руки» 1992–1994 років зруйнував усю партійну систему «Першої республіки», і реформатори сподівались, що перехід до змішаної системи стабілізує ситуацію. Однак цього не сталося.

Запровадження «Росателлуму» у 2017 році (36% місць за мажоритарним принципом, 64% - пропорційно) формально спростило виборчий процес, проте коаліційна арифметика залишилась незмінною. Мажоритарний компонент стимулює партії об'єднуватись у передвиборчі блоки заради перемоги в округах, тоді як пропорційний дозволяє дрібним партіям зберігати самостійність і торгуватись за місця у списках. Це підтверджує тезу Лейпхарта про те, що виборча система відображає, а не створює суспільні розколи. У 2022 році до влади прийшла коаліція на чолі з «Братами Італії», яка, попри правий популістський характер, також спирається на складну коаліційну конфігурацію – що є проявом тієї самої системної логіки.

Порівняльний аналіз виявив, що стабільність і функціональність партійної системи – різні виміри, які не завжди збігаються. Британська модель виграє у підзвітності, але програє у представництві. Італійська забезпечує ширше представництво суспільного різноманіття, але є менш стабільною та менш підзвітною: коли при владі перебуває коаліція з п'яти-шести партій, виборцю вкрай складно визначити, яка з них відповідальна за ту чи іншу політику. Попри принципові відмінності, обидві країни зіткнулись зі схожими викликами XXI століття: зростанням популізму, підвищенням електоральної волатильності та кризою традиційних партій.

Отже, виборча система є потужним, але не єдиним чинником партійної стабільності. Не менш важливими є структура соціальних розколів, ідеологічна поляризація суспільства та інституційна культура, що складалась десятиліттями. П'ять виборчих реформ в Італії наочно демонструють: зміна виборчих правил без трансформації партійної культури дає лише обмежений ефект. Обидві моделі демократії є функціональними, але кожна з власною ціною та власними обмеженнями.

Список використаних джерел

1. Sartori G. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Colchester : ECPR Press, 2005. 370 p.
2. Duverger M. Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State. London : Methuen, 1954. 439 p.
3. Lijphart A. Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries. New Haven : Yale University Press, 1999. 351 p.
4. Mair P. Party system change. Handbook on Political Parties / ed. by R. S. Katz, W. Crotty. London : Sage, 2006. P. 63–73.
5. Bardi L., Mair P. The Parameters of Party Systems. Party Politics. 2008. Vol. 14, № 2. P. 147–166.

Анастасія Кирилівна Козловська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Маркетинг у закладах культури і мистецтва до та після початку війни в Україні

Маркетинг у сфері культури та мистецтва є однією з ключових складових ефективного управління, забезпечуючи комунікацію між культурними установами та їхньою аудиторією. Особливістю цього напряму є синтез економічних, соціальних та культурних функцій, спрямованих не лише на отримання прибутку, але й на формування культурних цінностей, суспільної свідомості й національної ідентичності.

Основні напрями їхньої діяльності охоплюють широкий спектр культурних та творчих галузей: театральне, музичне, образотворче, декоративно-прикладне мистецтво, а також естрадно-циркове мистецтво; концертну діяльність, музейну справу, роботу бібліотек та будинків культури; кінематографію, телебачення та радіо, видавничу справу, поліграфію та торгівлю книгами. Підприємства цієї сфери створюють нематеріальні блага, які формують духовні цінності, а також надають послуги, спрямовані на задоволення культурних потреб суспільства.

Однак сучасна соціально-економічна ситуація в Україні змушує сферу культури адаптуватися до умов ринкової економіки та самостійно шукати шляхи для утримання конкурентоспроможності в складних умовах ринку. Зменшення бюджетного фінансування змушує організації цієї сфери впроваджувати принципи ринкової діяльності для зміцнення своїх позицій.

До початку повномасштабної війни в Україні діяльність маркетологів у сфері культури базувалася на розвитку культурного ринку, залученні нових відвідувачів та створенні позитивного іміджу закладів. Основними інструментами виступали реклама, PR, брендинг, подієвий маркетинг і активне використання соціальних мереж.

Згідно з даними Держкомстату України, за період незалежності кількість театрів скоротилася з 125 до 113, що спричинило зменшення їх відвідуваності. Водночас кількість концертних організацій та музеїв зросла до 73 та 543 відповідно, однак кількість відвідувачів цих установ поступово зменшується. Попри незначне зростання кількості виданих книг, відкриття нових галерей і кінотеатрів, загальний стан культурно-мистецького сектору все ще потребує кардинальних змін. У 2019 році Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за підтримки Українського культурного фонду провів дослідження «Економічна привабливість української культури». Воно продемонструвало, що у 2018 році середня українська сім'я витрачала лише 142 гривні на місяць (2% сімейного бюджету) на культуру та відпочинок, що вказує на недостатню увагу до культурних потреб і виклики для розвитку галузі.

Наприклад, такий заклад, як «Мистецький арсенал», зосереджений на організації масштабних виставкових проєктів міжнародного рівня з використанням комплексних маркетингових стратегій, що включає цифрове просування, співпрацю з партнерами та активну роботу з медіа.

Національна опера України застосовує ж традиційні методи: розміщення афіш і зовнішньої реклами, взаємодію зі ЗМІ та регулярне наповнення соціальних мереж для привернення уваги до вистав. Проте після початку повномасштабної війни у 2022 році маркетингові стратегії в сфері культури зазнали кардинальних змін.

Деякі заклади змушені були припинити свою діяльність або евакуюватися, тоді як інші адаптувалися до складних умов. У цих реаліях маркетинг еволюціонував від просування та залучення аудиторії до інструменту соціальної підтримки і комунікації.

Наприклад, Національний музей історії України почав активно впроваджувати цифрові платформи для інформування громадян про перебіг подій війни та збереження культурної спадщини. У цей час контент перейшов до просвітницької й патріотичної тематики з метою підтримки національного духу.

Львівський національний академічний театр опери та балету організував благодійні заходи, зокрема концерти та онлайн-трансляції вистав, кошти від яких спрямовувалися на підтримку військових і постраждалих. Враховуючи обставини, роль маркетингу змінилася — він став механізмом соціальної взаємодії та допомоги, акцентуючи увагу на гуманітарній місії. Значні зміни приніс і розвиток цифрового маркетингу: соціальні мережі стали основним каналом комунікації зі спільнотою. Контент набув більш емоційного забарвлення, часто спрямованого на психологічну підтримку аудиторії.

Так, наприклад, Музей Ханенків активно проводив онлайн-екскурсії, створював навчальні матеріали та поширював інформаційні кампанії для збереження зв'язку з відвідувачами навіть у кризові часи. Окрім того, почали розвиватися нові підходи до маркетингу: співпраця із волонтерськими організаціями, партнерство із міжнародними культурними спільнотами, участь у благодійних проєктах. Ці ініціативи сприяли підвищенню уваги до української культури на глобальному рівні.

Отже, маркетинг у закладах культури і мистецтва в умовах війни зазнав глибокої трансформації. Він перестав бути лише інструментом просування і перетворився на важливий механізм соціальної взаємодії, підтримки суспільства та збереження культурної ідентичності. Подальший розвиток маркетингу у цій сфері залежатиме від здатності закладів культури адаптуватися до нових викликів та ефективно використовувати сучасні комунікаційні технології.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. – К.: Основи, 2018.
2. Черниш О. В. Маркетинг у сфері культури. – К.: Ліра-К, 2020.
3. Офіційні сайти та соціальні мережі закладів культури України.
4. Аналітичні матеріали щодо розвитку культурної сфери України в умовах війни.

Єлизавета Євгенівна Кононенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент, професор кафедри соціології
Ганна Олександрівна Кісла

Життєвий простір і сталий розвиток: студентський дискурс у соціологічному пошуку гармонії

У сучасних соціологічних дослідженнях поняття життєвого простору студента набуває особливого значення, адже воно охоплює не лише фізичні умови існування, а й соціокультурні, освітні та комунікативні виміри. Українські науковці наголошують, що університетське середовище виступає ключовим чинником формування ціннісних

орієнтацій молоді, її соціальної активності та здатності до інноваційних практик [1, с. 45]. Саме тут відбувається інтеграція особистісних потреб із суспільними викликами, що створює основу для дискурсу сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку в Україні поступово інтегрується в освітні та соціологічні дослідження, стаючи рамкою для формування нових моделей поведінки. Освіта для сталого розвитку є інституційною основою виховання екологічної та соціальної свідомості, що поєднує економічні, культурні та екологічні виміри [5, с. 33]. У цьому контексті студентство виступає носієм нових практик – від екологічної відповідальності до соціальної солідарності. Важливим є те, що молодь не лише адаптується до суспільних трансформацій, а й активно їх продукує, створюючи нові соціальні моделі.

Гармонія у студентському дискурсі постає як баланс між особистісним життєвим простором та суспільними вимогами сталого розвитку. Саме молодь здатна продукувати інноваційні соціальні практики, які сприяють інтеграції України в європейський освітній та культурний простір [4, с. 112]. Гармонія тут означає не лише внутрішню рівновагу особистості, а й соціальну узгодженість між індивідуальними цінностями та суспільними цілями.

Методологічно дослідження студентського дискурсу у контексті сталого розвитку спирається на соціологію освіти. Використання анкетування та шкал Лайкерта дозволяє виявити рівень екологічної та соціальної свідомості студентів, їхню готовність до участі у суспільних трансформаціях. Практичні дослідження показують, що студенти схильні інтегрувати особистісні цінності з суспільними цілями, формуючи нові моделі соціальної взаємодії [4, с. 87]. Це свідчить про те, що студентський дискурс є не лише відображенням існуючих тенденцій, а й активним чинником у пошуку гармонії між особистим і суспільним.

Важливим аспектом є також культурний вимір життєвого простору. Студенти дедалі більше орієнтуються на європейські цінності, що включають права людини, соціальну справедливість та екологічну відповідальність. Це створює нову якість дискурсу, де гармонія розуміється як інтеграція локальних традицій із глобальними тенденціями. Освіта для сталого розвитку, як зазначається у сучасних українських дослідженнях, стає механізмом формування критичного мислення та здатності до участі у суспільних трансформаціях.

Таким чином, життєвий простір студента є ключовим соціологічним полем, де формується дискурс сталого розвитку. Гармонія досягається через інтеграцію освітніх практик, соціокультурного середовища та особистісних цінностей. Студентський дискурс виступає важливим чинником у пошуку нових моделей соціальної взаємодії, що відповідають викликам сучасної України та сприяють її європейській інтеграції. У цьому контексті соціологічний пошук гармонії стає не лише теоретичною проблемою, а й практичною потребою, що визначає перспективи розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Брижнік В. М. Вища освіта як чинник виховання студента особистістю. *Особистість студента та соціокультурне середовище університету* : зб. наук. праць. Київ : ІВО НАПН України, 2019. С. 120.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за ред. В. Г. Кременя. Київ : НАПН України, 2021. С. 384

3. Соціологія освіти: методологічні основи, тенденції розвитку, проблеми та перспективи 2020. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12661/ (дата звернення: 08.04.2026).

4. Сталий розвиток суспільства: концептуальні та практичні аспекти : зб. матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції Рівне : РДГУ, 2021. С. 240

5. Хмелевська О. М. Освіта для сталого розвитку: зміст та інституції. Демографія та соціальна економіка. 2018. № 1. С. 29–40.

Ярослав Броніславович Корицький
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
завідувач кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства,
доктор філософських наук, професор
Віктор Дмитрович Бондаренко

Свобода совісті як основа гармонізації державно-церковних відносин

Свобода совісті є не периферійним, а базовим принципом демократичної держави, бо саме вона визначає межі допустимого втручання влади у сферу переконань і водночас створює простір для рівноправного співіснування віруючих, невіруючих та релігійних спільнот. Конституційний стандарт сформульовано однозначно: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання» [1]. Профільний закон розвиває цю норму і покладає на державу обов'язок «сприяти встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги» [2]. У міжнародному праві ця ідея закріплена в статті 18 МПГПП та статті 9 ЄКПЛ [3; 4]. Метою цих тез є обґрунтувати, що свобода совісті повинна бути вихідним критерієм гармонізації державно-церковних відносин в Україні, особливо в умовах суспільної поляризації, воєнних викликів і зростання запиту на правову визначеність.

Методологічно дослідження спирається на формально-юридичний, системний, порівняльно-правовий та герменевтичний методи. Формально-юридичний метод дав змогу проаналізувати конституційні, законодавчі та міжнародно-правові гарантії свободи совісті; порівняльно-правовий – співвіднести українську модель із більш жорсткими світськими, відкритими та конфесійними моделями Європи; герменевтичний – інтерпретувати стандарти ЄСПЛ і доктринальні підходи до нейтральності держави та релігійного плюралізму [5–10].

Ключовим результатом є висновок про двовимірну природу свободи совісті. Внутрішній вимір – право мати, приймати, змінювати релігію або не сповідувати жодної – належить до сфери *forum internum* і не підлягає свавільному втручанню [3; 5; 10]. Натомість зовнішній вимір – богослужіння, навчання, практика, релігійна організація та колективне сповідування – може зазнавати лише тих обмежень, які прямо встановлені законом, є необхідними та пропорційними для захисту публічної безпеки, порядку, здоров'я, моралі чи прав інших осіб [3; 4; 6]. Саме тому ЄСПЛ підкреслює, що «Свобода думки, совісті і релігії … є однією з підвалин "демократичного суспільства"» [6]. Отже, гармонізація державно-церковних відносин не може зводитися до адміністративного контролю чи фаворитизму; її змістом мають бути юридична рівність конфесій, інституційна автономія релігійних організацій, заборона примусу у сфері переконань та ефективний судовий контроль за втручанням держави.

Порівняльний аналіз показує, що європейські держави по-різному тлумачать нейтральність: від суворішої *laïcité* до відкритих або інклюзивних моделей, а також моделей із історичною державною церквою [7–9]. Для України найбільш продуктивною видається не конфесійна і не антирелігійна модель, а світська, неупереджена і відкрита до співпраці модель, у якій держава не ототожнює себе з жодною релігією, але визнає можливість співпраці з релігійними організаціями у суспільно значущих сферах на

правових і недискримінаційних засадах [1; 2; 7–9]. Такий підхід відповідає вимогам плюралізму, мінімізує міжконфесійні конфлікти й не руйнує принципу світськості.

Отже, для гармонізації державно-церковних відносин доцільно: по-перше, послідовно забезпечувати рівність усіх релігійних організацій перед законом і відмовитися від практик символічного чи адміністративного привілейованого становища будь-якої конфесії; по-друге, застосовувати до можливих обмежень діяльності релігійних організацій лише індивідуалізований, мотивований і судово-контрольований підхід; по-третє, розвивати постійний консультативний діалог між державою, церквами, іншими релігійними організаціями та нерелігійними світоглядними спільнотами; по-четверте, чіткіше врегулювати гарантії альтернативної служби й свободи совісті в кризових умовах; по-п'яте, підтримувати міжрелігійні освітні та просвітницькі практики, спрямовані на культуру взаємної поваги. Саме свобода совісті, а не політична доцільність чи конфесійна конкуренція, має бути критерієм легітимності державних рішень у релігійній сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text.

3. International Covenant on Civil and Political Rights. United Nations, 1966. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-political-rights.

4. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Council of Europe, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG.

5. Human Rights Committee. General Comment No. 22: The Right to Freedom of Thought, Conscience and Religion (Art. 18). CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, 1993. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F21%2FRev.1%2FAdd.4.

6. Посібник зі статті 9 Конвенції – Свобода думки, совісті і релігії. Європейський суд з прав людини, оновлено 31.08.2024. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_9_ukr.

7. Smet S. State Neutrality and Religious Diversity in Europe. *Oxford Journal of Law and Religion*. 2022. Vol. 11, Issue 1. P. 1–3. DOI: https://doi.org/10.1093/ojlr/rwac019.

8. Nieuwenhuis A. State and Religion, a Multidimensional Relationship: Some Comparative Law Remarks. *International Journal of Constitutional Law*. 2012. Vol. 10, Issue 1. P. 153–174. DOI: https://doi.org/10.1093/icon/mos001.

9. Modood T., Sealy T. Freedom of Religion and the Accommodation of Religious Diversity: Multiculturalising Secularism. *Religions*. 2021. Vol. 12, No. 10. Art. 868. DOI: https://doi.org/10.3390/rel12100868.

10. Цебенко С. Право на свободу віросповідання: проблеми реалізації під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: «Юридичні науки». 2025. Том 12, № 3 (47), С. 303–309. DOI: https://doi.org/10.23939/law2025.47.303.

Олександра Володимирівна Кривенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D5 «Маркетинг»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Сторітелінг у маркетингу як інструмент формування емоційного зв'язку з брендом

У сучасну цифрову епоху, коли конкуренція інтенсивна, увага споживачів фрагментована, сторітелінг допомагає брендам залучити аудиторію за допомогою захоплюючих історій та емоційної привабливості, роблячи їхні повідомлення більш незабутніми та вражаючими.

Ефективність сторітелінгу в стратегічному маркетингу визначається його здатністю впливати на емоційне та когнітивне сприйняття бренду. Наративне занурення та емоційний резонанс забезпечують відчуття довіри до бізнесу. Науково доведено, що вдало побудований наратив активує роботу дзеркальних нейронів та стимулює вироблення окситоцину. Це дозволяє споживачеві не просто сприймати інформацію, а буквально «проживати» досвід разом із героєм історії. За допомогою сторітелінгу в маркетингу отримується інформація, яка дуже швидко запам'ятовується і піддається слабкому критичному мисленню. Це означає, що психологічний ефект посилюється, якщо розповідь є унікальною і відповідає очікуванням аудиторії. Таким чином доведено, що специфіка ринку безпосередньо визначає стратегічні завдання сторітелінгу.

В українському ринковому середовищі сторітелінг в основному виконує функцію пояснення та легітимізації бренду: він сприяє формуванню його основної ідентичності, встановлюючи початковий рівень довіри та підкреслюючи соціальну роль бізнесу. Сьогодні найбільш ефективними каналами для реалізації сторітелінгу в Україні виступають Reels, TikTok-наративи та авторські колонки у Telegram-каналах брендів, де акцент зміщується з продукту на особистість засновника або команди. Традиційна реклама поступово втрачає вплив, тоді як цифрові платформи вимагають від компаній інтеграції сторітелінгу в соціальні мережі, відеомаркетинг та корпоративні комунікації для покращення зв'язку з аудиторії та сприйняття бренду.

З огляду на економічну нестабільність та зміну очікувань споживачів через війну, компанії повинні прийняти інноваційні комунікаційні стратегії для підтримки взаємодії та довіри. Ключові техніки розповіді, такі як емоційні тригери, наративи, керовані персонажами. Ці підходи створюють привабливий контент, який сприяє взаємодії та емоційному залученню. Отже, у перспективі сторітелінг трансформується з методу пасивного інформування у повноцінний діалог, де головною цінністю бренду стає здатність розділити спільний досвід зі своєю аудиторією. У 2026 році стратегічне значення наративів полягає у формуванні «емоційного капіталу», який є стійкішим до ринкових коливань, ніж цінова конкуренція. Вміння бренду бути щирим, адаптивним та людяним у своїх історіях перетворює випадкових споживачів на лояльну спільноту, що є ключовою запорукою сталого розвитку бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Voloshko L. The role of storytelling in strategic marketing communications of business. 2026. DOI: https://doi.org/10.65237/2336-3630-2026-2(2)-5

2. Belova A. D. (2021). Storytelling in advertising and branding. Cognition, communication, discourse, 22, 13-26. http://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-22-01

3. Stamat V., Merzlikina M. Storytelling as an innovative marketing tool. 2025. *Economic scope.* DOI:10.30838/EP.200.112-118

Ігор Миколайович Крутов
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
завідувач кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства,
доктор філософських наук, професор,
Віктор Дмитрович Бондаренко

Роль релігійної ідентичності у процесах міжправославного діалогу в післявоєнній Україні

Актуальність дослідження. Сучасна релігійна ситуація в Україні характеризується складною конфігурацією православного середовища, що зазнала суттєвих трансформацій унаслідок як тривалих історичних процесів, так і повномасштабної війни. Питання міжправославного діалогу набуває особливої ваги у контексті пошуку моделей взаємодії між різними юрисдикціями та формування єдиного релігійного простору. Водночас одним із ключових чинників, що визначають динаміку цих процесів, є релігійна ідентичність віруючих.

Релігійна ідентичність у православному середовищі України формується під впливом богословських, історичних, культурних і політичних чинників. Дослідження засвідчують, що конфесійна належність часто поєднується з національною ідентичністю, що особливо посилилося в умовах війни [5]. Це зумовлює як консолідаційні, так і дезінтеграційні тенденції в середовищі православних спільнот.

Мета дослідження полягає у виявленні ролі релігійної ідентичності у формуванні передумов та обмежень міжправославного діалогу в післявоєнній Україні. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати структуру релігійної ідентичності православних в Україні.
2. Визначити вплив воєнного контексту на трансформацію конфесійної самоідентифікації.
3. Окреслити значення ідентичнісного чинника у процесах міжцерковної комунікації.

Об'єкт дослідження: православне релігійне середовище України.

Предмет дослідження: особливості впливу релігійної ідентичності на міжправославний діалог у післявоєнний період.

Основні результати досліджень. Релігійна ідентичність у сучасній Україні має багаторівневий характер і включає як конфесійний, так і культурно-символічний виміри. За даними соціологічних досліджень, значна частина населення ідентифікує себе як православні, однак рівень інституційної залученості залишається відносно невисоким [7]. Це свідчить про домінування культурної релігійності, яка не завжди корелює з чіткою юрисдикційною приналежністю.

В умовах війни спостерігається посилення зв'язку між релігійною та національною ідентичністю. Це проявляється, зокрема, у зміні конфесійної належності частини віруючих та переорієнтації на ті релігійні інституції, які асоціюються з українською державністю [6]. Така трансформація створює нові передумови для міжправославного діалогу, але водночас може загострювати конфліктність у середовищі громад.

Ідентичнісний чинник відіграє амбівалентну роль у процесах міжцерковної взаємодії. З одного боку, спільна релігійна традиція, богословська спадщина та літургійна практика створюють підґрунтя для діалогу. З іншого боку, відмінності в ідентичнісних наративах, історичній пам'яті та еклезіологічних уявленнях можуть виступати бар'єрами для консолідації.

Важливим аспектом є також вплив суспільного дискурсу та державної політики на формування релігійної ідентичності. У післявоєнний період можна очікувати подальшого зміцнення національно орієнтованих моделей релігійності, що впливатиме на характер міжправославного діалогу та визначатиме його можливі формати.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що релігійна ідентичність є ключовим чинником, який визначає як потенціал, так і обмеження міжправославного діалогу в Україні. Виявлено, що в умовах війни відбувається її суттєва трансформація, зокрема посилення взаємозв'язку з національною ідентичністю. Доведено, що ефективність міжправославної комунікації значною мірою залежить від здатності релігійних спільнот до переосмислення власних ідентичнісних наративів та пошуку спільних основ для взаємодії. Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз практичних моделей діалогу між православними юрисдикціями в умовах постконфліктного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бабій, М. Ю., Колодний, А. М. (ред.). Релігійність українців в умовах суспільних трансформацій. Київ: Інститут філософії НАН України, 2017. – 268 с.
2. Горкуша, О. В. Релігія в добу секуляризації та глобалізації: монографія. Київ: НАКККіМ, 2015. – 312 с.
3. Филипович, Л. О. Релігія і війна: трансформація релігійної поведінки в Україні після 2014 року. Київ: Українська асоціація релігієзнавців, 2021. – 98 с.
4. Саган, О. Н. Православ'я в Україні: інституційний розвиток і міжцерковні відносини. Київ: Світ знань, 2019. – 256 с.
5. Київський міжнародний інститут соціології. Релігійна самоідентифікація населення України. Київ: КМІС, 2023. – 28 с.
6. Филипович, Л. О., Горкуша, О. В. Релігія і громадянське суспільство в Україні в умовах війни. Київ: Інститут філософії НАН України, 2022. – 120 с.
7. Соціологічна група «Рейтинг». Релігійна ідентичність та конфесійні орієнтації українців. Київ: Рейтинг, 2023. – 36 с.

Юлія Степанівна Кузьмінова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Наталія Володимирівна Хоменко

Інфлюенс-групи як нові суб'єкти соціальної мобілізації: український контекст

У сучасному цифровому суспільстві відбувається глибока трансформація механізмів соціальної комунікації та мобілізації. Якщо раніше ключовими суб'єктами впливу на громадську думку виступали традиційні інститути – держава, політичні партії, засоби масової інформації, – то сьогодні значну роль відіграють нові актори, сформовані

у межах цифрового простору. Одним із таких феноменів є інфлюенс-групи, які дедалі частіше виступають як ефективні суб'єкти соціальної мобілізації.

Під інфлюенс-групами доцільно розуміти мережеві соціальні спільноти, що формуються навколо лідерів думок (інфлюенсерів) у соціальних медіа та здатні впливати на установки, поведінку і рішення значної аудиторії. Їхня специфіка полягає у високому рівні довіри, горизонтальному характері комунікації та швидкості поширення інформації. На відміну від традиційних медіа, де комунікація є односторонньою, інфлюенс-групи функціонують у форматі діалогу, що підсилює залученість аудиторії та ефект співучасті [4, с. 210].

Теоретично дане явище можна пояснити через концепцію мережевого суспільства М. Кастельса, де ключову роль відіграють інформаційні потоки та соціальні мережі як структура організації суспільства [1]. У цьому контексті інфлюенсери виступають як вузли мережі, що акумулюють соціальний і символічний капітал та транслюють його у вигляді впливу. Також важливою є концепція соціального капіталу (П. Бурдьє), яка дозволяє пояснити високий рівень довіри до інфлюенсерів і готовність аудиторії діяти відповідно до їхніх закликів [2, с. 50].

В українському контексті значення інфлюенс-груп суттєво зросло після 2014 року, а після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році їх роль стала критично важливою. Соціальні мережі перетворилися не лише на канал комунікації, а й на інструмент швидкої соціальної мобілізації. Через інфлюенсерів організовуються благодійні збори, інформаційні кампанії, волонтерські ініціативи. Відомими є випадки, коли за кілька годин або днів вдається зібрати значні кошти на потреби Збройних сил України, що демонструє високу ефективність мережевої мобілізації [6].

Особливістю інфлюенс-груп є поєднання емоційного та раціонального впливу. З одного боку, інфлюенсери апелюють до почуттів – солідарності, патріотизму, емпатії. З іншого, надають конкретні інструкції до дії (задонатити, поширити інформацію, долучитися до ініціативи). Така комбінація значно підвищує рівень залученості аудиторії. Важливу роль відіграє також ефект ідентифікації: підписники сприймають інфлюенсера як «свого», що знижує бар'єр критичного сприйняття і посилює довіру [3, с. 15].

Разом з тим, інфлюенс-групи мають амбівалентний характер. З одного боку, вони сприяють демократизації комунікації, розширюють можливості громадянської участі та підвищують швидкість реагування суспільства на виклики. З іншого, існують ризики маніпуляцій, поширення недостовірної інформації та відсутності чіткої відповідальності за контент. В умовах гібридної війни ці ризики набувають особливої актуальності, оскільки інфлюенсери можуть використовуватися як інструмент інформаційного впливу [5].

Дослідження медіаспоживання показують, що рівень довіри до блогерів, особливо серед молоді, часто є вищим, ніж до традиційних ЗМІ. Це свідчить про зміну структури соціальних авторитетів: від інституційних до персоналізованих. У результаті формується новий тип публічності, де ключову роль відіграють не організації, а окремі особистості з високим рівнем медійної присутності [5].

Таким чином, інфлюенс-групи в Україні виступають як нові суб'єкти соціальної мобілізації, що поєднують функції інформування, координації та мотивації. Їх ефективність зумовлена синергією технологічних можливостей цифрових платформ і психологічних механізмів довіри та ідентифікації. У перспективі роль таких акторів лише зростатиме, що актуалізує потребу у подальших дослідженнях цього феномену, а також у розробці механізмів регулювання та підвищення медіаграмотності населення.

Список використаних джерел

1. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. Київ : Основи, 2004. 608 с.

2. Бурдьє П. Соціальний простір і символічна влада. Київ : Юніверс, 2002. С. 45–78.
3. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York : NYU Press, 2006. P. 2–35.
4. Boyd D., Ellison N. Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication. 2007. Vol. 13, No. 1. P. 210–230.
5. Київський міжнародний інститут соціології. Довіра до джерел інформації в Україні. URL: https://www.kiis.com.ua (дата звернення: 2026).
6. DataReportal. Digital 2024: Ukraine. URL: https://datareportal.com (дата звернення: 2026).

Вікторія Олександрівна Куликова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Вікторія Леонідівна Ходунова

Специфіка менеджменту соціокультурної діяльності в умовах воєнного стану

Сучасне українське суспільство характеризується чималою кількістю трансформацій – економічних, політичних, соціальних, які суттєво впливають на його соціокультурний розвиток. У цьому контексті важливою є професійна діяльність з організації та розвитку культурного простору в країні – менеджмент соціокультурної діяльності як наука та мистецтво досягати поставлених цілей, як сукупність сучасних принципів, методів, засобів і форм управління, спрямованих на підвищення ефективності діяльності організацій соціокультурної сфери.

Більшість українських вчених поняття соціокультурної діяльності розглядають з точки зору двох аспектів – «соціальна робота» та «культурна діяльність», отже соціокультурна діяльність – це процес активного включення людини у культуру, який реалізується переважно суспільством, а не тільки соціальними установами

В умовах воєнного стану менеджмент соціокультурної діяльності в Україні набуває особливої значущості та трансформується відповідно до нових викликів і потреб суспільства. Повномасштабна війна суттєво вплинула на функціонування культурної сфери, змусивши організації адаптуватися до нестабільного середовища, обмежених ресурсів та підвищених ризиків. публікацій. Сучасні зміни суспільства на фоні загострення питань національних традицій, необхідності швидкої інтеграції в світову культуру, трансляції здобутків національної культури в майбутнє української нації у співдружності з передовими країнами світу створюють вимоги та критерії вітчизняного соціуму, які визначають для майбутніх менеджерів провідною здатність до відчуття соціокультурних змін та трансформацій, що формуються і розвиваються на основі усвідомлення загальних засад явищ військової культури, які потужно впливають на сучасне суспільство. З переходом на військову економіку українське суспільство формує до фахівців з менеджменту різнопланові вимоги щодо розвитку особистості, яка в подальшому володітиме засобами ефективної адаптації в соціумі та повноцінно матиме змогу активно реалізовувати.

Важливе значення в умовах воєнного стану має дотримання вимог законодавчої бази у сфері освіти. До них віднесено: Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти», Закон України «Про повну загальну середню освіту», що забезпечують гарантії в умовах воєнного стану, накази МОН України «Про організацію освітнього процесу в умовах воєнного стану», рекомендації Державної служби якості освіти щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, а також інші нормативно-правові акти.

Основними орієнтирами для закладів освіти в таких умовах залишаються реалізація державних стандартів, спрямованих на всебічний розвиток особистості, формування її життєвих компетентностей, забезпечення безперервності навчання, навіть в умовах небезпеки.

Загалом проблема реалізації освітнього менеджменту в умовах воєнного стану зумовлює необхідність впровадження нових управлінських підходів, спрямованих на підвищення стійкості системи освіти до кризових викликів.

Отже, введення в Україні воєнного стану висвітлило нові елементи організаційної компетенції менеджерів соціокультурної діяльності. Таким чином, менеджмент соціокультурної діяльності в Україні в умовах воєнного стану виступає не лише інструментом організації культурного життя, а й важливим фактором стійкості суспільства, його адаптації до кризових умов та подальшого відновлення.

Список використаних джерел

1. Тропіна О.М., Мунтян В.А. Адаптація українського соціокультурного менеджменту до вимог воєнного часу. *Ефективна економіка. 2022. № 11.* URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.44

2. Вознюк Л., Доброгорський О. Особливості освітнього менеджменту в умовах воєнного стану. *«Публічне управління та адміністрування» № 1 (2) 2022 рік.* URL: https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/download/36/44

3. Мудроха В. Особливості соціокультурної діяльності лннб україни ім. в. стефаника у часі воєнного стану. Матеріали міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» (2024). URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/2007

Ольга Геннадіївна Куліш
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність В12 «Культурологія та музеєзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та філософії культури
Катерина Сергіївна Семенюк

Чому нам подобається мінімалізм: мода чи потреба?

Сьогодні важко не помітити, як мінімалізм поступово перетворюється з вузького естетичного напряму на справжню філософію повсякденності. Мова йде не просто про порожні полиці чи білі стіни, а про цілком свідому спробу сучасної людини відфільтрувати свій життєвий простір, залишивши в ньому лише те, що має справжню цінність.

Чому цей запит виник саме зараз? Очевидно, що ми маємо справу з колективною реакцією на інформаційне перевантаження (стан, коли обсяг вхідної інформації

перевищує здатність мозку її обробляти) та нескінченний тиск вибору, від якого людина XXI століття просто втомлюється.

Якщо аналізувати психологічний підтекст, то стає зрозуміло: мінімалізм — це своєрідна терапія. У світі, який З. Бауман влучно назвав «плинним», соціальні форми не зберігають стабільності та швидко змінюються, перестаючи бути надійними орієнтирами для людини [2, с. 1]. Коли зовнішні орієнтири постійно змінюються, людина інстинктивно намагається впорядкувати хоча б найближче оточення, щоб зменшити когнітивний хаос. Саме тому, володіння меншою кількістю речей дає ілюзію контролю над власним життям.

Крім того, ми спостерігаємо цікавий зсув у соціально-економічних пріоритетах. На зміну пафосу накопичення приходить ідея «економіки досвіду». Сучасний індивід, за спостереженнями Ж. Липовецького, прагне не стільки до накопичення речей, скільки до постійного оновлення способу життя, адже споживання виступає фактором персоналізації, що змушує людину безперервно видозмінювати себе. У цьому контексті формується новий тип індивідуалізму, зорієнтований на свободу вибору та гнучкість існування . Відтак цінність зміщується від володіння до якості життя і пережитого досвіду, що дедалі більше визначає сучасні практики самореалізації [1].

Не останню роль відіграє й етична сторона питання. Сьогодні екологічна свідомість — це вже не маргінальна ідея, а загальноприйнята норма. Д. Сакс підкреслює, що сучасна економічна модель призводить до масштабної екологічної кризи, оскільки «гігантська світова економіка створює гігантську екологічну кризу» [3, с. 2], і тому потребує фундаментальної трансформації, адже «світова економіка [має] розвиватися принципово іншим чином у майбутньому» [3, с. 199].

Звісно, не варто ідеалізувати це явище. Велика частина популярності мінімалізму — це результат грамотної роботи медіа та Instagram-естетики, яка продає нам «аскетизм» як черговий дорогий продукт. Проте, навіть якщо відкинути модний глянець, у залишку ми отримуємо реальну відповідь на виклики сьогодення.

У підсумку можна сказати, що популярність мінімалізму тримається на балансі між внутрішньою потребою людини у спокої та зовнішніми культурними впливами. Це спроба адаптуватися до складного світу через його максимальне спрощення**.**

Список використаних джерел

1. Липовецький Ж. Ера порожнечі. Споживання і гедонізм: до постмодерністського суспільства. Незалежний культурологічний часопис «Ї» : веб-сайт. URL : https://www.ji.lviv.ua/n25texts/lipivecki1.htm (дата звернення: 15. 04. 2026).

2. Bauman Z. Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty. Cambridge: Polity Press, 2007. 115 p.

3. Sachs J. D. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015. 544 p.

Марія Іванівна Левицька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики,
естетики та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Між свободою та відповідальністю: як людині обрати себе?

Проблема свободи та відповідальності посідає центральне місце в гуманітарному знанні, оскільки безпосередньо стосується питання становлення особистості, її здатності до самореалізації та усвідомленого вибору. Зокрема, у філософсько-психологічній концепції Еріха Фромма ця проблема набуває особливої глибини, адже мислитель розглядає свободу, як складний внутрішній стан, що вимагає зрілості, відповідальності та здатності до любові. У праці «Мистецтво любові» свобода постає вже, як результат духовного розвитку людини [7].

Одним із ключових моментів у розумінні свободи є розмежування понять «свобода від» і «свобода для». «Свобода від» означає звільнення людини від зовнішніх форм залежності, тобто традицій, авторитетів, примусу. Проте така свобода має суперечливий характер, адже вона насамперед відкриває нові можливості і породжує почуття ізольованості, самотності та тривоги [4, с. 45]. У цьому сенсі свобода є психологічним викликом. «Свобода для», натомість, передбачає активну реалізацію людського потенціалу. Вона виявляється у творчості, саморозвитку та здатності до любові. Як зазначає Фромм, любов є активною силою, що об'єднує людей без втрати їхньої індивідуальності [7, с. 23]. Отже, свобода реалізується у відповідальному входженні в світ.

Свобода неможлива без вибору, а вибір неможливий без відповідальності. Людина постійно перебуває у ситуації прийняття рішень, і саме це робить її суб'єктом власного життя. Відповідальність у концепції Фромма є внутрішньою готовністю відповідати за свої дії та їхні наслідки, що є ознакою зрілої особистості [5].

Проте, як підкреслює мислитель, більшість людей прагне уникнути відповідальності. Це навіть проявляється у бажанні бути «коханими», а не любити, тобто займати пасивну, «споживацьку» позицію [7, с. 15]. Така установка свідчить про небажання брати участь у власному житті, ставати та бути активним та суб'єктним.

Основною причиною втечі від відповідальності є страх. Свобода відкриває перед людиною простір невизначеності, де немає гарантій і готових рішень. Це, безпосередньо, породжує тривогу, яку людина намагається подолати через конформізм, пристосуванство та/або підпорядкування авторитетам – делегувати свій вибір, свою свободу а заразом й відповідальність за наслідки комусь іншому [4, с. 67]. У результаті людина втрачає власну індивідуальність.

Незрілість особистості також є важливим чинником уникнення свободи. Фромм зазначає, що зріла людина здатна бути для себе внутрішнім авторитетом, тобто самостійно визначати свої цінності та орієнтири [7, с. 52]. Це означає перехід до внутрішньої автономії.

Подолання страху є необхідною умовою переходу від «свободи від» до «свободи для». Цей процес пов'язаний із розвитком здатності до любові, яка, за Фроммом, вимагає дисципліни, концентрації та терпіння [7, с. 97]. Саме таким чином, свобода досягається через внутрішню працю над собою.

З позицій гуманістичної психології, ці ідеї знаходять підтвердження і в працях інших дослідників. Зокрема, Абрахам Маслоу розглядає самореалізацію як вищу потребу людини [1]. Карл Роджерс наголошує на важливості особистісної автономії та самоприйняття [2]. У свою чергу, Віктор Франкл підкреслює, що свобода нерозривно пов'язана з відповідальністю за сенс власного життя [3].

З власної точки зору, ідеї Фромма є особливо актуальними в сучасному суспільстві, де людина має безліч можливостей вибору, але часто не готова нести відповідальність за свій вибір. Це створює ілюзію свободи, яка насправді приховує внутрішню залежність. Саме тому важливо розвивати рефлексивне мислення та здатність до самопізнання.

Для освітнього процесу ця проблема має принципове значення. Освіта повинна формувати знання і не менш важливо формувати здатність до відповідального вибору. Адже лише така особистість здатна реалізувати «свободу для» як форму активного, творчого і свідомого життя.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Мотивація і особистість / пер. з англ. Київ: Основи, 2004. 352 с.
2. Роджерс К. Погляд на психотерапію. Становлення людини / пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 400 с.
3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу / пер. з англ. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 160 с.
4. Фромм Е. Втеча від свободи / пер. з англ. Київ: Україна, 2003. 256 с.
5. Фромм Е. Людина для себе / пер. з англ. Київ: Основи, 2012. 256 с.
6. Фромм Е. Мати чи бути? / пер. з англ. Київ: Основи, 2010. 160 с.
7. Фромм Е. Мистецтво любові / пер. з англ. Київ: Основи, 2017. 192 с.

Олександра Сергіївна Левуцька
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D5 «Маркетинг»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Вплив цифровізації на розвиток малого бізнесу в сучасних умовах

Сучасний етап розвитку світової та національної економіки характеризується стрімким впровадженням цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності. Для малого бізнесу цифровізація перестала бути просто конкурентною перевагою, перетворившись на необхідну умову виживання та адаптації до нестабільних ринкових умов. Особливої актуальності це питання набуває в контексті подолання наслідків глобальних криз, воєнних дій на території України та необхідності дистанційної взаємодії з клієнтами. Цифрова трансформація вимагає від підприємців не лише технічного оновлення, а й докорінної зміни філософії ведення бізнесу, де дані стають головним активом.

Цифрова трансформація малого підприємництва передбачає повну перебудову внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів. Як зазначають дослідники, цифровізація виступає потужним інструментом забезпечення конкурентоспроможності, дозволяючи малим підприємствам оптимізувати витрати та оперативно реагувати на запити споживачів. Впровадження CRM-систем (Customer Relationship Management) дозволяє структурувати клієнтську базу, автоматизувати воронки продажів та забезпечити високий

рівень персоналізації послуг [1, с. 118]. Використання хмарних технологій (SaaS-рішень) дає змогу навіть невеликим компаніям користуватися потужним програмним забезпеченням без значних капітальних інвестицій у власну ІТ-інфраструктуру.

Важливим аспектом є зміна самих бізнес-моделей. Перехід у площину e-commerce (електронної комерції) дозволяє малому бізнесу нівелювати територіальні обмеження та виходити на міжнародні ринки через маркетплейси (Amazon, Etsy, Rozetka). Трансформація традиційних методів управління в цифрові сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків та ефективності прийняття управлінських рішень на основі реальних показників (Data-driven approach) [2, с. 78]. Крім того, цифровізація логістичних процесів та впровадження систем електронного документообігу (наприклад, «Вчасно» чи «M.E.Doc») суттєво скорочують час на обробку замовлень та взаємодію з державними органами.

Окрему увагу слід приділити інструментам цифрового маркетингу. У сучасних умовах присутність бізнесу в соціальних мережах (SMM), пошукова оптимізація (SEO) та таргетована реклама є основними каналами залучення трафіку. Для малого підприємства це значно дешевше та ефективніше, ніж традиційні медіа. Використання інструментів штучного інтелекту (Generative AI) для створення контенту, аналізу конкурентів та автоматизації відповідей через чат-боти дозволяє суттєво економити людські ресурси, забезпечуючи при цьому цілодобову підтримку клієнтів [5, с. 47].

Проте процес цифровізації в Україні стикається з низкою бар’єрів. Основними перешкодами є обмеженість фінансових ресурсів для закупівлі професійного обладнання та низький рівень цифрової грамотності персоналу [1, с. 114]. До цього додаються критичні ризики кібербезпеки: зі збільшенням частки онлайн-операцій зростає загроза хакерських атак та витоку персональних даних клієнтів. Малий бізнес часто не має бюджетів на штатних фахівців з кіберзахисту, що робить його вразливим [4, с. 88]. Державна політика, зокрема через освітні проєкти «Дія.Бізнес», відіграє ключову роль у стимулюванні цифрових навичок серед підприємців.

Крім того, цифровізація сприяє інтеграції малого бізнесу в глобальні ланцюги доданої вартості. Використання цифрових платежів та блокчейн-технологій підвищує довіру іноземних партнерів та спрощує проведення транскордонних розрахунків. В умовах 2026 року важливою тенденцією стає «зелена цифровізація», де ІТ-рішення допомагають малим підприємствам зменшувати екологічний слід через оптимізацію маршрутів та енергоспоживання.

У підсумку варто зазначити, що вплив цифровізації на малий бізнес має системний характер. Вона забезпечує мобільність, гнучкість та стійкість підприємств в умовах екстремальної нестабільності. Ті суб'єкти господарювання, які ігнорують цифрові тренди, ризикують втратити ринкові позиції протягом найближчих років. Перспективи подальшого розвитку лежать у площині ще глибшої автоматизації та використання предиктивної аналітики для прогнозування попиту.

Цифровізація — це не лише про технології, а про здатність бізнесу бути адаптивним та релевантним вимогам сучасного споживача.

Список використаних джерел

1. Копитова І. В. Вплив цифровізації на розвиток суб’єктів малого підприємництва в Україні. Бізнес Інформ. 2022. № 4. С. 114–120. URL: business-inform.net

2. Князь С. В. Трансформація бізнес-моделей в умовах цифровізації економіки : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 256 с.

3. Плешакова Н. А., Гевчук А. В. Цифровізація як інструмент забезпечення конкурентоспроможності малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: economyandsociety.in.ua

4. Цифрова економіка та цифрові технології в бізнесі : колективна монографія / за ред. І. В. Колос. Київ : КНТЕУ, 2020. 340 с.

5. Шестаковська Т. Л. Механізми стимулювання цифровізації малого та середнього бізнесу. *Науковий вісник Полісся.* 2021. № 2 (23). С. 45–52. URL: stu.cn.ua

Анатолій Анатолійович Лепешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В12 «Культурологія»

Науковий керівник:
завідувач кафедри філософії,
кандидат філософських наук, доцент
Катерина Сергіївна Гончаренко

Соціальні мережі як інструмент формування культурних смислів

У сучасному гуманітарному знанні проблема функціонування соціальних мереж як інструменту формування культурних смислів набуває особливої актуальності в умовах цифровізації, глобалізації та соціальних трансформацій, спричинених війною. Дослідження О. Бондаренко акцентують увагу на багатовимірній трансформації ціннісних орієнтацій українського суспільства під впливом мережевих комунікацій і цифрової культури [1]. Водночас у працях О. Гаврилюка соціальні мережі розглядаються як ключовий феномен цифрової культури, що формує нові культурні практики та ідентичності [2]. Дослідники О. Гаврилюк та А. Гнатюк підкреслюють роль алгоритмів у трансформації масової культури, що зумовлює зміну способів сприйняття та інтерпретації культурних явищ [3]. С. Пилаєва та С. Григор'єва звертають увагу на вплив соціальних мереж на формування суспільної думки та колективної свідомості, що особливо загострюється в умовах інформаційного протистояння [4]. Таким чином, сучасні наукові підходи демонструють зростаючу значущість соціальних мереж як середовища продукування та трансляції культурних смислів.

Соціальні мережі виступають важливим чинником формування цифрової культури, забезпечуючи нові форми комунікації, взаємодії та культурної самоідентифікації. Як зазначає О. Гаврилюк, «соціальні мережі, як чинник формування цифрової культури суспільства, стають дедалі популярнішими компонентами повсякденності в сучасному глобалізованому суспільстві, забезпечуючи оточення й атмосферу, в яких люди в усьому світі можуть спілкуватися, обмінюватися повідомленнями, ділитися знаннями та взаємодіяти один з одним та з інформацією незалежно від відстані, відмінностей та географічних кордонів» [2, с. 165]. Це свідчить про те, що соціальні мережі не лише розширюють комунікативні можливості, але й формують нові культурні простори, у яких відбувається вироблення смислів, норм і цінностей.

Важливим аспектом є взаємозв'язок соціальних мереж і трансформації ціннісних орієнтацій суспільства. У дослідженні О. Бондаренко підкреслюється, що «ціннісні орієнтації в українському суспільстві зазнають багатовимірної трансформації, що відображає адаптацію до нових соціокультурних реалій» [1, с. 99]. У цьому контексті соціальні мережі виступають середовищем, у якому ці трансформації не лише відображаються, але й активно формуються через взаємодію користувачів, обмін досвідом та участь у культурному діалозі. Вони сприяють одночасному збереженню національної ідентичності та інтеграції у глобальний культурний простір.

Суттєву роль у формуванні культурних смислів відіграють алгоритми соціальних мереж, які визначають структуру інформаційних потоків і впливають на культурні пріоритети користувачів. Як зазначають О. Гаврилюк та А. Гнатюк, «за допомогою алгоритмів різні аспекти культури зазнають щоденного впливу, що призводить до змін,

тож під час вивчення сучасної культури це обов'язково треба брати до уваги» [3, с. 95]. Алгоритмічне моделювання інформаційного середовища сприяє формуванню так званої «алгоритмічної соціалізації», у межах якої культурні смисли продукуються не лише людьми, але й цифровими системами, що підсилює вплив соціальних мереж на масову культуру.

Окрім цього, соціальні мережі виконують функцію формування суспільної думки як складової колективної свідомості. У праці С. Пилаєвої та С. Григор'євої наголошується, що «соціальні мережі сьогодні виступають не лише каналом комунікації, а й потужним чинником, що формує колективну свідомість і спрямовує громадські настрої» [4, с. 77]. Завдяки механізмам вірусного поширення інформації, діяльності лідерів думок і алгоритмічному відбору контенту, соціальні мережі створюють нові смислові поля, які впливають на інтерпретацію соціальної реальності, формування наративів і моделей поведінки.

Соціальні мережі постають як комплексний соціокультурний феномен, що поєднує комунікативні, ціннісні та технологічні аспекти формування культурних смислів. Їхня функціональна специфіка полягає не лише у забезпеченні швидкого обміну інформацією, але й у створенні нових моделей культурної взаємодії, у межах яких користувачі виступають одночасно споживачами та продуцентами смислів. Завдяки цьому відбувається інтенсифікація процесів культурної комунікації, що сприяє формуванню багаторівневих ідентичностей, а також переосмисленню традиційних ціннісних орієнтирів у цифровому середовищі.

Водночас визначальною характеристикою сучасного етапу розвитку соціальних мереж є їхня алгоритмічна опосередкованість, яка суттєво впливає на структуру культурного простору. Алгоритми не лише відбирають і ранжують інформацію, але й формують індивідуалізовані інформаційні середовища, у межах яких відбувається селекція культурних смислів. Це зумовлює появу феномену фрагментації культурного досвіду, коли різні групи користувачів існують у відмінних смислових реальностях. У таких умовах особливого значення набуває критичне осмислення інформації, оскільки саме воно дозволяє протидіяти маніпулятивним впливам та забезпечує збереження цілісності культурного простору.

В комплексному результаті соціальні мережі виступають одночасно ресурсом розвитку культури та викликом для сучасного суспільства. Вони відкривають нові можливості для культурної участі, міжкультурного діалогу та поширення цінностей, але водночас створюють ризики інформаційної поляризації, зниження рівня критичного мислення та посилення залежності від цифрових середовищ. У цьому контексті стратегічно важливим є формування культури відповідального використання соціальних мереж, розвиток медіаграмотності та інтеграція наукових підходів до аналізу їхнього впливу, що дозволить забезпечити гармонійне поєднання технологічного прогресу й культурного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Трансформація ціннісних орієнтацій українського суспільства в контексті соціокультурних змін початку XXI століття.*Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.*2025. № 2. С. 99–106. URL: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1398754 (дата звернення: 20.04.2026).

2. Гаврилюк О. П. Соціальні мережі як явище цифрової культури та платформа презентації нових культурних практик : дис. … д-ра філософії : 034 «Культурологія» / Київський національний університет культури і мистецтв ; наук. керівник І. М. Парфенюк. Київ, 2023.URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/diser/gavreluk/gavreluk_dis.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

3. Гаврилюк О., Гнатюк А. Взаємовплив соціальних мереж і масової культури: роль і значення алгоритмів. *Питання культурології.* 2023. Вип. 42. С. 90–101. URL: http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/293710 (дата звернення: 20.04.2026).

4. Пилаєва С. О., Григор'єва С. В. Соціальні мережі як інструмент формування сучасної суспільної думки. 2025. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/de23467f-2d78-4c99-ace6-fd77b697f2d2/content (дата звернення: 20.04.2026).

Анатолій Анатолійович Лепешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Інтелектуальні основи релігійного світогляду: взаємодія раціонального та ірраціонального, віри і знання

У сучасному соціокультурному просторі релігійний світогляд зазнає суттєвих трансформацій під впливом глобалізаційних процесів, розвитку науки, цифровізації та зростання світоглядного плюралізму. У цих умовах особливої ваги набуває дослідження інтелектуальних основ релігійного мислення, що дозволяє виявити механізми його стійкості, адаптивності та здатності до інтеграції з іншими формами пізнання. Актуальність теми зумовлена необхідністю наукового осмислення співвідношення раціонального та ірраціонального у структурі релігійного світогляду, а також визначення ролі віри і знання як взаємодоповнюючих когнітивних систем. У сучасному науковому дискурсі це питання виходить за межі суто релігієзнавчого аналізу, охоплюючи філософські, психологічні та культурологічні виміри, що підсилює його міждисциплінарну значущість.

Проблематика інтелектуальних основ релігійного світогляду активно розробляється у сучасному філософсько-релігієзнавчому дискурсі. Зокрема, В. І. Міщенко акцентує увагу на взаємозв'язку раціональних та ірраціональних аспектів духовної культури, підкреслюючи їхню комплементарність у формуванні цілісного світогляду [1]. М. М. Стадник досліджує співвідношення раціонального та ірраціонального у контексті релігійного і наукового пізнання, розглядаючи їх як взаємодіючі компоненти когнітивної структури особистості [2].

Важливий внесок у розуміння співвідношення віри і розуму здійснює А. Дахній, який аналізує цю проблему в історико-філософському та сучасному вимірах, зокрема в контексті екзистенційного мислення [3]. А. М. Лещенко розглядає релігійну віру як форму світовідчуття, акцентуючи на її когнітивних, емоційних і ціннісних функціях у структурі світогляду [4]. Водночас В. П. Андрущенко досліджує філософсько-антропологічні аспекти осмислення релігійного досвіду, підкреслюючи роль філософії як інструменту інтерпретації та критичного аналізу релігійних уявлень [5].

Дослідження інтелектуальних основ релігійного світогляду передбачає аналіз структури релігійного мислення, механізмів його формування та впливу когнітивних і соціокультурних чинників. Особливого значення набуває осмислення взаємодії раціональних та ірраціональних компонентів, співвідношення віри і знання, а також ролі філософської рефлексії.

Раціональні компоненти забезпечують логічну впорядкованість релігійного світогляду через категоріальний апарат, аналітичні процедури та абстрактне мислення. Вони сприяють концептуалізації базових понять (божественне, сакральне, сенс існування) і дозволяють інтегрувати релігійні уявлення у ширший контекст наукового та філософського пізнання. Водночас раціональність проявляється і в інтерпретації символів, текстів та ритуалів, формуючи цілісну картину світу.

Ірраціональні компоненти репрезентують позалогічні аспекти досвіду – віру, інтуїцію, містичні переживання. Вони забезпечують емоційну насиченість і смислову глибину релігійного життя, формують внутрішні переконання та сприяють соціальній інтеграції через ритуальні практики. Їхня специфіка полягає у незалежності від емпіричного обґрунтування та орієнтації на особистісний досвід.

Цілісність релігійного світогляду формується у взаємодії раціонального й ірраціонального, які виступають не як протилежності, а як взаємодоповнювальні елементи. Раціональне забезпечує когнітивну організацію, тоді як ірраціональне надає екзистенційного змісту. Історично змінювалися пропорції цих компонентів: від раціоналізації античності до інтеграції теології і логіки в середньовіччі та прагнення узгодження віри з наукою у новий час.

Співвідношення віри і знання є ключовим аспектом релігійного світогляду. Віра виступає як когнітивно-смисловий механізм, що організовує досвід, тоді як наукове знання забезпечує критичну рефлексію та перевірку уявлень. Сучасні підходи — від конфліктних до інтегративних - засвідчують можливість їхнього взаємного доповнення.

Формування релігійного світогляду визначається соціокультурними й психологічними чинниками, що впливають на інтерпретацію та засвоєння релігійних ідей. Важливу роль відіграє філософія, яка забезпечує методологічний аналіз, критичну оцінку та сприяє діалогу між науковим і релігійним знанням.

У висновку можна зазначити, що інтелектуальні основи релігійного світогляду формуються у складній взаємодії раціонального та ірраціонального, віри і знання, а також під впливом філософської рефлексії та соціокультурного контексту. Ця взаємодія забезпечує багатовимірність релігійного мислення, його здатність до саморозвитку та адаптації, що визначає його значущість у сучасному інтелектуальному та культурному просторі.

Список використаних джерел

1. Міщенко В. І. Духовна культура: раціональні та ірраціональні аспекти [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/a7222ccc-a004-4f0c-9f20-2ed3cb5b55c2/content (дата звернення: 30.03.2026).

2. Стадник М. М. Ірраціональне та раціональне в релігійному і науковому пізнанні [Електронний ресурс] // Софія. – 2019. – Вип. 25. – Режим доступу: http://religdep.univ.kiev.ua/documents/sofia/Sofia.Volume14.pdf#page=25 (дата звернення: 30.03.2026).

3. Дахній А. Співвідношення віри і розуму в західному екзистенційному мисленні: історико-філософський та сучасний виміри [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: https://er.ucu.edu.ua/items/0320865e-0f64-412f-ad9c-3a6690f9b147 (дата звернення: 30.03.2026).

4. Лещенко А. М. Релігійна віра як форма світовідчуття [Електронний ресурс] : дис. … д-ра філос. наук / Житомирський державний університет імені Івана Франка. – 2010. – Режим доступу: https://eprints.zu.edu.ua/4305/1/avt_leschenko.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

5. Андрущенко В. П. Осягнення божественного в людському бутті: філософсько-антропологічний аналіз [Електронний ресурс] : дис. … д-ра філос. наук / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – 2015. – Режим доступу:

https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/K_26.053.13/dis_Klochko.PDF (дата звернення: 30.03.2026).

Анатолій Анатолійович Лепешко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
доктор політичних наук,
професор, професор кафедри політичних наук
Вікторія Михайлівна Тімашова

Політична відповідальність, лідерство та громадянський контроль як системні чинники ефективності державного управління в Україні

Політична відповідальність органів державної влади постає як системоутворювальний елемент функціонування сучасної держави, що забезпечує узгодження владних рішень із суспільними інтересами та визначає рівень легітимності політичної системи [1]. У науковому дискурсі вона трактується як багатовимірний феномен, що поєднує юридичні, морально-етичні та соціально-політичні складові, формуючи комплексний механізм підзвітності та контролю за діяльністю владних інституцій [1]. Її сутність полягає не лише у формальному дотриманні правових норм, але й у здатності органів влади забезпечувати ефективне управління, реагувати на суспільні запити та підтримувати довіру громадян [2].

Аналіз функціонування виконавчої, законодавчої та судової гілок влади свідчить, що рівень політичної відповідальності безпосередньо визначає ефективність державного управління [2]. Виконавча влада, реалізуючи державну політику та забезпечуючи управління ресурсами, виступає ключовим інструментом впровадження стратегічних рішень. Її ефективність залежить від прозорості процедур, координації між інституціями та здатності оперативно реагувати на виклики. Законодавча влада формує нормативну основу функціонування держави, забезпечуючи баланс інтересів та контроль за діяльністю уряду, проте її результативність часто знижується через політичні конфлікти та недостатній рівень експертного супроводу. Судова влада, у свою чергу, виконує функцію гаранта верховенства права, проте її ефективність визначається рівнем незалежності, доступності правосуддя та довіри громадян.

Політична відповідальність виступає ключовим чинником забезпечення стабільності політичної системи [1]. Її дотримання створює умови для прогнозованості політичних процесів, мінімізує ризики конфліктів та сприяє формуванню стійких інституцій. Водночас її порушення призводить до зниження ефективності управління, зростання корупційних практик та виникнення кризових явищ. У таких умовах політична система втрачає здатність до стратегічного розвитку, а довіра громадян до інститутів влади істотно послаблюється.

Суттєвим чинником формування політичної відповідальності є політичне лідерство, яке визначає характер управлінських рішень, стиль взаємодії між владою та суспільством, а також рівень підзвітності інституцій [3]. Політичний лідер виступає не лише носієм владних повноважень, але й носієм ціннісних орієнтирів, які задають стандарти поведінки для всієї системи управління. Ефективне лідерство, що поєднує стратегічне бачення, етичність та здатність до комунікації, сприяє формуванню культури підзвітності, підвищенню якості політичних рішень і зміцненню довіри громадян [3].

Важливим елементом забезпечення політичної відповідальності є громадянське суспільство та механізми громадянського контролю, які формують зворотний зв’язок між

владою та населенням [4]. Активна участь громадян у політичному процесі, зокрема через вибори, громадські ініціативи, петиції та діяльність неурядових організацій, сприяє підвищенню прозорості та підзвітності органів влади. Громадянський контроль виконує не лише наглядову функцію, але й стимулює інституції до більш відповідальної поведінки, формуючи культуру відкритості та законності [4].

Разом з тим ефективність громадянського контролю значною мірою залежить від рівня політичної культури суспільства, ступеня інституційної розвиненості та доступності інформації. Низька участь громадян у політичних процесах, обмежені можливості впливу на прийняття рішень та формальний характер багатьох процедур контролю знижують результативність цього механізму. У таких умовах політична відповідальність набуває декларативного характеру, що послаблює демократичні засади функціонування держави.

Комплексний аналіз свідчить, що політична відповідальність формується у взаємодії трьох ключових компонентів: інституційної діяльності органів влади, якості політичного лідерства та рівня розвитку громадянського суспільства [1; 3; 4]. Лише їхня узгоджена взаємодія забезпечує формування ефективної, прозорої та підзвітної політичної системи. Посилення одного з компонентів без належного розвитку інших не здатне забезпечити стійкого результату, що зумовлює необхідність комплексного підходу до реформування системи державного управління.

Отже, політична відповідальність постає як інтегральна характеристика якості державного управління, що відображає рівень узгодженості між владою та суспільством, ефективність інституційних механізмів і здатність політичної системи забезпечувати стабільність і розвиток [1; 2; 3; 4]. Її підвищення вимагає не лише вдосконалення формальних інститутів, але й трансформації управлінської культури, розвитку етичного лідерства та активізації громадянської участі, що в сукупності формує основу сучасної демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Антоненко А. Підходи до тлумачення політичної відповідальності. 2011. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/3602/1/Antonenko_Pidkhody_do_tlumachennia_politychnoi_vidpovidalnosti.pdf (дата звернення: 19.04.2026).

2. Ткач О. І., Ларіна Н. Б. Взаємна відповідальність держави і суспільства в соціальній політиці як чинник політичного розвитку // Актуальні проблеми державного управління. 2013. № 2. С. 260–266.

3. Воронова Т. В. Проблема підвищення ефективності державного управління в Україні: роль інституту політичного лідерства // Економіка будівництва і міського господарства. 2012. 8(4). С. 309–314.

4. Рутар Г. Розвинене громадянське суспільство як фактор ефективності політичного управління // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2011. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/25774 (дата звернення: 19.04.2026).

Інна Франціівна Литовченко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач
Вікторія Станіславівна Василенко

Релігійність молоді в сучасній Україні: духовні орієнтири та трансформація релігійної практики

Релігійність завжди відігравала важливу роль у формуванні духовної культури українського суспільства, впливаючи на систему моральних цінностей, світогляд і культурну ідентичність людей. Водночас сучасна молодь живе в умовах швидких соціальних змін, глобалізації та цифрової революції, що суттєво трансформує традиційні форми релігійної практики і сприйняття духовності. Якщо для попередніх поколінь релігія асоціювалася передусім із дотриманням обрядів і регулярним відвідуванням храму, то сьогодні вона дедалі частіше сприймається молоддю як джерело моральних орієнтирів і внутрішньої підтримки.

Актуальність теми посилюється й через складні соціальні процеси, які переживає Ukrainian суспільство в останні роки. Повномасштабне збройне вторгнення, розпочате у 2022 році, спричинило різке зростання запиту на духовні ресурси. За даними Центру Разумкова, частка тих, хто ідентифікував себе як віруючих, зросла з 68 % наприкінці 2021 року до 74 % у листопаді 2022 року, однак у 2023–2024 роках поступово повернулася до довоєнного рівня – 68 % у 2024 році [1]. Ця динаміка свідчить про те, що релігійні установки молоді є чутливими до соціальних потрясінь і водночас мають стійкий ціннісний вимір.

У сучасній науковій літературі склалися різні підходи до визначення поняття релігійності. Одні дослідники розглядають її як сукупність інституційних практик і конфесійної приналежності, інші акцентують увагу на внутрішньому духовному вимірі особистості. У контексті вивчення молодіжної релігійності особливого значення набуває концепція «приватизації релігії», відповідно до якої сучасна людина дедалі частіше формує індивідуальну духовну траєкторію поза межами традиційних інституційних форм.

Дослідники соціології релігії фіксують у сучасних суспільствах тенденцію до так званої «віри без приналежності» – ситуацію, коли людина зберігає духовні переконання, але не ідентифікує себе з жодною конкретною конфесійною спільнотою. Дослідження Pew Research Center у Центральній та Східній Європі зафіксувало особливу модель релігійності цього регіону: «вірити й належати, але не практикувати» – більшість дорослих вірять у Бога та ідентифікують себе з православ'ям, але рівень участі в богослужіннях залишається відносно низьким [2]. Для українського контексту ця модель є актуальною, однак доповнюється специфікою пострадянської трансформації та активним духовним пошуком молоді.

Для аналізу рівня та характеру релігійності молоді в Україні було залучено результати моніторингових досліджень провідних аналітичних центрів, а також результати власного первинного опитування.

За даними Центру Разумкова, серед усіх вікових груп найнижчий рівень релігійності фіксується у категорії 18–24-річних: у 2024 році лише 52 % молоді цього віку ідентифікували себе як віруючих, тоді як у старших групах цей показник коливався від 61 % до 76 % [1]. Показово, що у 2022 році рівень релігійності серед людей з вищою освітою зріс, що пов'язується із загальним зверненням суспільства до духовних ресурсів в умовах кризи, але у 2023–2024 роках статистично значущих відмінностей між групами

за освітою вже не спостерігалося [1]. Окремі дослідження підтверджують, що звернення до медіарелігійності – релігійних практик через цифрове середовище – стало важливою стратегією психологічного подолання стресу, пов'язаного з війною, особливо серед молоді [3].

Аналіз даних Світового дослідження цінностей (хвиля 7, Україна) підтверджує зафіксовані тенденції: значна частина молодих українців підтримує релігійну ідентичність, але дистанціюється від регулярних інституційних практик [4]. Порівняно з Центральною та Східною Європою в цілому, де медіана частки тих, хто жодного разу на рік не відвідує богослужінь, є суттєво нижчою, українська молодь демонструє середній рівень – близький до середньоєвропейського, проте значно вищий, ніж у країнах Північної та Західної Європи [5].

Власне соціологічне опитування, проведене серед 50 респондентів у віці 18–25 років, дозволило уточнити ці тенденції на первинному емпіричному рівні. Результати показали, що 36 % вважають себе релігійними, 40 % – частково релігійними, і лише 24 % не відносять себе до релігійних. Водночас регулярність практики є значно нижчою: лише 20 % відвідують релігійні заходи щотижня, тоді як 44 % не відвідують їх взагалі. Ці дані підтверджують характерний для сучасної молоді розрив між релігійною самоідентифікацією та обрядовою практикою – розрив, що фіксується і на загальнонаціональному рівні [1; 4].

Важливими є й результати щодо ціннісного виміру: 60 % респондентів вважають релігійну традицію України важливою, а 56 % розглядають релігійність як чинник формування моральних цінностей. Це свідчить про збереження значущості релігії у ціннісній системі молоді навіть за умов зниження інституційної активності.

Проведений аналіз дозволяє зафіксувати кілька ключових тенденцій.

Насамперед, релігійність молоді набуває все більш індивідуалізованого та персоналізованого характеру. Молоді люди рідше дотримуються обов'язкових ритуалів або регулярного відвідування церковних служб, натомість обирають форми духовності, які вони вважають особисто значущими: молитву, читання духовної літератури, участь у благодійних ініціативах або волонтерстві. Серед опитаних 50 % обрали молитви та особисті духовні практики як найближчу форму релігійної діяльності, тоді як традиційні обряди – лише 30 %.

По-друге, значну роль у формуванні релігійності молоді сьогодні відіграє цифрове середовище. Дослідження, присвячені медіарелігійності як стратегії подолання труднощів воєнного часу, показують, що онлайн-трансляції богослужінь, тематичні спільноти та відеолекції стали важливим каналом духовного досвіду молоді [3]. За результатами власного опитування, 44 % респондентів використовують соціальні мережі для духовного розвитку або отримання релігійної інформації, що свідчить про формування нового цифрового виміру релігійності.

По-третє, спостерігається тенденція до розмивання конфесійних меж. За даними Центру Разумкова, частка тих, хто ідентифікує себе як «просто православні», скоротилася з 27 % у 2020 році до 14 % у 2024 році, що свідчить про складніший характер самовизначення [1]. Зростає кількість тих, хто зберігає власне розуміння духовності поза конкретними конфесійними рамками.

Аналіз мотивацій, що визначають релігійність молоді, дозволяє виокремити кілька провідних чинників: пошук сенсу життя, потреба у духовній підтримці в складних обставинах, прагнення до морального самовдосконалення, бажання відчувати приналежність до спільноти, формування особистої системи цінностей. Серед опитаних 60 % зазначили, що релігія допомагає їм розуміти, як формувати відповідальність перед іншими та вирішувати моральні дилеми.

Помітними є відмінності у прояві релігійності залежно від місця проживання та соціального середовища. Студенти із сільської місцевості частіше беруть участь у традиційних формах релігійної практики, тоді як міська молодь схильна до

персоналізованих форм духовності. Вплив родини залишається значним: 40 % респондентів зазначили, що сім'я дуже сильно впливає на їхню релігійність, ще 36 % – частково.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних джерел, даних загальнонаціональних соціологічних моніторингів та результатів власного опитування дозволяє сформулювати основні висновки. Більшість молодих людей продовжує ідентифікувати себе з певною релігійною традицією, проте ця ідентифікація дедалі частіше набуває ціннісно-світоглядного, а не суто обрядового характеру. Соціальні виклики – повномасштабна війна, суспільна нестабільність – суттєво вплинули на сприйняття релігії молоддю, тимчасово підвищивши загальний рівень самоідентифікації як віруючих та активізувавши звернення до медіарелігійності як стратегії психологічного подолання стресу [3].

Релігійність молоді не зникає, а трансформується: вона стає більш індивідуальною, усвідомленою та ціннісно орієнтованою. При цьому Україна, за порівняльними даними, залишається країною із помітнішою релігійною ідентичністю, ніж більшість держав Північної та Західної Європи, але не демонструє глибокої секуляризації [5].

Подальше дослідження цього феномену є важливим для глибшого розуміння духовних процесів у сучасному українському суспільстві та для формування ефективної молодіжної і культурної політики.

Список використаних джерел

1. Центр Разумкова. Релігійність, довіра до церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (жовтень 2024 р.) : прес-реліз. Київ, 2024. URL: https://razumkov.org.ua/en/sociology/press-releases/religiosity-trust-in-the-church-confessional-division-and-inter-church-relations-in-ukrainian-society-october-2024 (дата звернення: 22.03.2026). Повний текст звіту: https://razumkov.org.ua/images/2025/01/28/2024-Religiya-religion-FIN.pdf

2. Pew Research Center. Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe. Washington, DC : Pew Research Center, 2017. URL: https://www.pewresearch.org/religion/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/ (дата звернення: 20.03.2026).

3. Kostruba N., Fishchuk O. Media Religiosity and War Coping Strategies of Young People in Ukraine. Journal of Religion and Health. 2023. Vol. 62. № 1. P. 465–478. DOI: https://doi.org/10.1007/s10943-022-01663-w

4. World Values Survey Association. World Values Survey Wave 7 : Ukraine Dataset. Stockholm : WVS Association, 2022. URL: https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp (дата звернення: 20.03.2026).

5. Pew Research Center. Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues. Washington, DC : Pew Research Center, 2018. URL: https://www.pewresearch.org/religion/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/ (дата звернення: 21.03.2026).

6. Центр Разумкова. Українське суспільство, держава і церква у війні. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2023 : аналітичний звіт. Київ, 2024. URL: https://razumkov.org.ua/images/2024/02/12/2023-Religiya-ENGL.pdf (дата звернення: 22.03.2026).

7. Центр Разумкова. Релігія та церква в українському суспільстві: 2000–2023 : звіт моніторингового дослідження / за підтримки Фонду Конрада Аденауера. Київ, 2024. URL: https://razumkov.org.ua/en/articles/ukrainian-society-state-and-church-in-war-church-and-religious-situation-in-ukraine-2023 (дата звернення: 22.03.2026).

8. Kostruba N. Media Religiosity as a Strategy for Resilience and Overcoming Crisis. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology». 2023. Vol. 9. № 2. P. 78–86. URL: https://pp-msu.com.ua/en/journals/tom-9-2-2023/mediareligiynist-yak-strategiya-podolannya-ta-stiykosti-v-umovakh-krizi (дата звернення: 21.03.2026).

Анастасія Андріївна Любодаєва
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Микола Миколайович Булатевич

Вища освіта як чинник соціальної мобільності молоді в сучасних умовах

У сучасному суспільстві питання соціальної мобільності молоді набуває особливої актуальності, оскільки саме молоде покоління визначає майбутній соціально-економічний розвиток держави. Умови глобалізації, цифровізації економіки та трансформаційних процесів в Україні змінюють традиційні механізми досягнення соціального статусу. Одним із ключових інструментів соціального просування виступає вища освіта, яка розглядається не лише як система передачі знань, а як соціальний інститут, що формує життєві шанси особистості [3, с. 414].

Соціальна мобільність у соціології визначається як переміщення індивідів або соціальних груп у структурі суспільства, що супроводжується зміною соціального статусу, професійного становища або рівня доходу. Дослідники зазначають, що ключовими чинниками мобільності традиційно виступають освіта, економічні ресурси та доступ до влади. Освіта відіграє особливу роль, оскільки вона формує людський капітал – знання, навички та компетентності, необхідні для успішної інтеграції в ринок праці. У сучасних суспільствах саме рівень освіти значною мірою визначає професійні можливості та соціальний статус людини [2, с. 47]. Вища освіта функціонує як соціальний інститут, який забезпечує соціалізацію молоді, передачу культурних цінностей та підготовку до виконання соціальних ролей. Вона сприяє формуванню професійної ідентичності та орієнтації на досягнення життєвого успіху [3, с. 416].

У сучасних умовах університетська освіта розглядається молоддю як інструмент підвищення життєвих шансів. Отримання диплома відкриває доступ до більш престижних професій, стабільної зайнятості та вищого рівня доходу. Дослідження українських соціологів демонструють зв’язок між освітнім рівнем і міжгенераційною мобільністю: особи з вищою освітою мають значно більше шансів змінити соціальний статус порівняно з батьківським поколінням [2, с. 50]. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), соціальна мобільність є ключовою умовою економічного розвитку, а доступ до якісної освіти виступає одним із головних інструментів забезпечення рівності можливостей [5]. Крім того, масове поширення вищої освіти у багатьох країнах сприяло зростанню середнього класу та підвищенню абсолютної соціальної мобільності населення [4, p. 3].

Українське суспільство перебуває у стані соціально-економічної трансформації, що впливає на освітні та професійні стратегії молоді. Вища освіта часто розглядається як спосіб адаптації до нестабільного ринку праці та інструмент соціальної безпеки. Однією з важливих тенденцій є освітня та академічна мобільність — навчання за кордоном, яке молодь сприймає як можливість підвищення конкурентоспроможності та майбутнього працевлаштування. Соціологічні дослідження показують, що міжнародна освітня

міграція часто пов’язана з прагненням до кращих соціально-економічних перспектив [1, с. 80]. Разом із тим існують і проблемні аспекти. Масовізація вищої освіти призводить до зниження її «ексклюзивності», що іноді зменшує її вплив на соціальне просування. Наявність диплома вже не гарантує високого соціального статусу, а значення набувають якість освіти, практичні навички та професійний досвід [4, p. 6].

Попри важливу роль освіти, вона не є єдиним чинником мобільності. Соціальне походження, економічні ресурси сім’ї, регіон проживання та соціальні зв’язки також суттєво впливають на життєві шанси молоді [4, p. 7]. Сучасні дослідження демонструють, що навіть при високому рівні залучення до вищої освіти соціальна нерівність може зберігатися, якщо доступ до якісних освітніх ресурсів є нерівномірним [5].

Отже, вища освіта залишається одним із ключових чинників соціальної мобільності молоді в сучасному суспільстві. Вона формує людський і соціальний капітал; розширює професійні можливості; сприяє інтеграції молоді в соціально-економічну структуру; виступає механізмом міжгенераційної мобільності [3, с. 418; 2, с. 52]. Водночас у сучасних умовах її роль трансформується: диплом перестає бути автоматичною гарантією соціального успіху, а значення набувають якість освіти, безперервне навчання та адаптивність молоді до змін ринку праці [4, p. 8; 5].

Список використаних джерел

1. Іванова І. Ф. Міжнародна освітня міграція української молоді: причини та наслідки. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки.* 2017. Т. 22, вип. 2. С. 78–85. URL: https://heraldiss.onu.edu.ua/old/article/view/119967 (дата звернення: 04.04.2026).

2. Макеєв С. О., Оксамитна С. М. Освітня та соціальна мобільність у сучасному суспільстві. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна.* 2013. Вип. 7. С. 45–56. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/sociology/article/view/465 (дата звернення: 04.04.2026).

3. Пшенична Л. В. Вища освіта – дієвий механізм соціалізації молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 6. С. 412–420. URL: https://repository.sspu.edu.ua/items/2f54e187-5ff1-4d55-837b-f3235800d1f1 (дата звернення: 05.04.2026).

4. Marginson S. Higher education, economic inequality and social mobility: implications for emerging East Asia. *International Journal of Educational Development.* 2016. Vol. 48. P. 1–9. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059316304771 (дата звернення: 05.04.2026).

5. OECD Observatory on Social Mobility and Equal Opportunity. OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/en/about/programmes/observatory-on-social-mobility-and-equal-opportunity.html (дата звернення: 04.04.2026).

Лю Синван
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Юрій Васильович Бицюра

Особливості державно-монополістичних відносин в Україні

Проблема функціонування державно-монополістичної системи (ДМС) в Україні є однією з найбільш дискусійних у вітчизняній економічній науці. На відміну від класичних західних моделей, де державно-монополістичний капіталізм еволюціонував як засіб подолання криз перевиробництва та стабілізації ринку, українська модель сформувалася в умовах безпрецедентної трансформації командно-адміністративної системи в ринкову. Сучасні державно-монополістичні відносини в Україні характеризуються специфічним зрощенням інтересів політичних еліт та великих фінансово-промислових груп, що створює особливі інституційні бар'єри для розвитку конкуренції та загрожує національній економічній безпеці.

Державно-монополістична економічна система за своєю суттю є стадією розвитку, на якій великі приватні монополії об'єднуються з державою для контролю над ринками та отримання рентних доходів. У науковій літературі підкреслюється, що держава в такій системі виступає не лише регулятором, а й активним учасником розподілу капіталу. Зокрема, в українському контексті державний монополізм утвердився як спосіб інструменталізації широких контрольних та репресивних механізмів для надання переваг окремим суб'єктам [1].

Історично українська модель ДМС отримала у спадок від СРСР «гігантів-монополістів», що зумовило високу стартову концентрацію виробництва. Проте замість ефективної демонополізації відбувся процес переходу від державного монополізму до олігархічно-монополістичного капіталізму. Ця модель базується на створенні «монопольних ніш» завдяки близькості бізнесу до державної влади, що призводить до втрати конкурентоспроможності всієї національної економіки. Ключовою особливістю української ДМС є домінування вертикально інтегрованих структур, які контролюють цілі галузі (енергетику, металургію, транспорт). Олігархічні групи сповідують модель бізнесу, що полягає у створенні монополії з наступним нав'язуванням ринку невигідних умов за відсутності альтернативи [2].

Держава в цій схемі часто бере на себе функцію «соціалізації збитків». Це проявляється у наданні приватним монополіям бюджетних субсидій, податкових пільг та державних замовлень, тоді як надприбутки залишаються у приватних руках. Крім того, інституційна слабкість державних органів призводить до того, що органи влади часто тиснуть на регулятори в інтересах власників, замість захисту суспільних інтересів.

Важливим сегментом державно-монополістичних відносин в Україні є природні монополії (енергетика, залізничний транспорт, нафтогазовий комплекс). Частка продукції суб'єктів природних монополій у ВВП України коливається в межах 8–10% [3]. Проте ці сектори часто є збитковими для держави через неефективне управління та корупційні чинники.

Наприклад, у сфері електроенергетики спостерігається «порочне коло»: зниження ефективності підприємств призводить до посилення їх використання як інструментів перерозподілу ресурсів, що ще більше знижує ефективність [4]. Державне регулювання

тарифів у цих сферах часто стає заручником політичної доцільності, що відлякує інвестиції та консервує технологічну відсталість. Як свідчить досвід, ефект масштабу в українських природних монополіях часто не діє, а кількість суб'єктів зростає лише за рахунок штучного подрібнення мереж [5].

Головним органом, що має протидіяти негативним проявам ДМС, є Антимонопольний комітет України (АМКУ). Проте його діяльність стикається з низкою проблем. Згідно зі звітами АМКУ, підприємства з монопольною владою постійно схильні до експлуатації інтересів споживачів через встановлення необґрунтованих цін та дискримінацію покупців [6].

Однією з найбільших перешкод для конкуренції є надмірний державний контроль та високі адміністративні бар'єри входу на ринок. В Україні показники регулювання товарних ринків є значно вищими за стандарти країн ОЕСР, що свідчить про спотворення конкуренції державою на користь окремих «наближених» гравців. Крім того, у вітчизняній практиці досі відсутня чітка теорія та кількісні показники монополізації, які б дозволяли ефективно доводити факти зловживання монопольною владою в судах [7].

Трансформація стратегій міжнародних монополій від жорсткої конкуренції до глобального партнерства впливає на український ринок. Вітчизняні корпорації змушені адаптуватися до глобальних виробничих мереж, де успіх залежить не від адміністративного ресурсу всередині країни, а від здатності генерувати інновації. Проте високий рівень монополізації залишається бар'єром, який стримує модернізацію та інноваційний розвиток середнього бізнесу.

Державно-монополістичні відносини в Україні перебувають у стані хворобливої трансформації. Головними особливостями цієї системи є: 1. Переважання олігархічно-монополістичних структур, що використовують державний апарат для закріплення свого домінування. 2. Неефективність сектору природних монополій через конфлікт інтересів держави як власника та регулятора. 3. Наявність високих адміністративних та інституційних бар'єрів для вільної конкуренції.

Для подолання негативних наслідків необхідно забезпечити реальну незалежність АМКУ, запровадити прозорі механізми корпоративного управління на державних підприємствах та здійснити остаточний розподіл функцій у стратегічних галузях згідно з європейськими стандартами. Тільки перехід від «державного патронажу» до «державного арбітражу» дозволить Україні підвищити свою глобальну конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Демків О. Соціальний капітал та рентоорієнтовані соціальні мережі в умовах державного монополізму. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Соціологія*. 2013. Вип. 1. С. 28-34.

2. Чернелевська О. Л. Монополізація економіки України як основна загроза для її конкурентоздатності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. №13. С. 22–24.

3. Столяров В.Ф., Остовецький В.І. Формування цін і тарифів на товари та послуги суб'єктів природних монополій в Україні. *Економіка та держава*. 2016. №8. С. 19–27.

4. Ущаповський К. В. Природні інфраструктурні монополії в електроенергетиці України. *Економічний простір*. 2015. №99. С. 68–78.

5. Шапуров О. О. Сучасний стан природних монополій: категоріальний базис та фінансовий аспект. *Ефективна економіка*. 2020. №4. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.75

6. Звіт про діяльність Антимонопольного комітету України за 2023 рік. Київ: АМКУ, 2024. 108 с.

7. Бандура О., Ткачова В. Кількісні показники прямого контролю монополій на різних ієрархічних рівнях економічної системи. *Економічна теорія*. 2022. №2. С. 67–89.

Аліна Михайлівна Мартинюк
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я
та релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Культурні пріоритети українського кіно 200-2013 рр.: пошук ідентичності та відображення пострадянського простору

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення трансформацій українського кінематографа в умовах пострадянського періоду. Початок XXI століття став етапом формування нових культурних орієнтирів, що знайшло відображення у кінематографі як важливому засобі репрезентації суспільних змін. У цей період кіно набуває особливого значення як простір осмислення історичного досвіду та культурної ідентичності.

Метою тез є визначення культурних пріоритетів українського кіно у 2000–2013 роках у контексті пошуку національної ідентичності та відображення пострадянського досвіду.

Український кінематограф зазначеного періоду функціонував у складних соціокультурних умовах, зумовлених наслідками розпаду Радянського Союзу, економічною нестабільністю та кризою культурної індустрії. Обмежене фінансування, зниження рівня кіновиробництва та конкуренція з іноземним продуктом суттєво вплинули на розвиток національного кіно, що визначило його тематичну спрямованість і художні особливості. Водночас саме ці умови стимулювали пошук нових форм вираження та актуалізацію соціально значущих тем.

Одним із ключових культурних пріоритетів стає осмислення пострадянської реальності. Кіно відображає соціальні трансформації, пов'язані з переходом від радянської системи до нових форм суспільного устрою. У фільмах простежуються мотиви втрати стабільності, невизначеності та пошуку нових ціннісних орієнтирів. Водночас пострадянський простір у кінематографі репрезентується через повсякденні практики, соціальні конфлікти та кризу цінностей, що виникла внаслідок руйнування попередньої ідеологічної системи. У фільмах цього періоду простежується прагнення осмислити нову реальність, у якій поєднуються риси минулого і сучасності.

Характерною рисою є зосередження уваги на буденності та повсякденному житті людини. Саме через локальні історії та індивідуальні долі розкриваються ширші соціокультурні процеси. Такий підхід дозволяє глибше передати атмосферу епохи та відобразити внутрішні суперечності суспільства перехідного типу.

Важливим аспектом є також звернення до теми національної ідентичності. Кінематограф намагається відповісти на питання «хто ми є», репрезентуючи українську культуру, мову, історичну пам'ять та ментальні особливості. Водночас ці процеси часто супроводжуються внутрішніми суперечностями, що відображає складність формування цілісного культурного образу. Важливо, що пошук ідентичності відбувається не лише на національному рівні, а й на рівні особистості. Герої українського кіно часто постають як носії внутрішнього конфлікту, що відображає загальну нестабільність і трансформаційний характер суспільства.

Крім того, український кінематограф цього періоду не лише відображає соціокультурні процеси, а й активно впливає на їх осмислення. Через образи, сюжети та

символічні коди кіно формує уявлення глядача про історію, сучасність та місце України у світі, виступаючи важливим інструментом культурної рефлексії.

Характерною рисою українського кіно цього періоду є поєднання локального та універсального. З одного боку, фільми фокусуються на специфіці українського досвіду, з іншого – інтегруються у ширший європейський культурний контекст, порушуючи загальнолюдські проблеми. Зокрема, у фільмах цього періоду простежується увага до теми провінційного життя, соціальної маргіналізації та розриву між поколіннями, що дозволяє глибше зрозуміти соціальну структуру українського суспільства.

Таким чином, український кінематограф 2000–2013 років виступає важливим інструментом осмислення пострадянської дійсності та формування національної ідентичності. Він відображає процеси культурного становлення, фіксує кризові явища та водночас окреслює напрямки подальшого розвитку української культури.

Список використаних джерел

1. Тримбач С. В. Кінематографія. *Енциклопедія Сучасної України*. 2013. URL: https://esu.com.ua/article-6912.

2. Мурадханян М. Основні характеристики соціального кінематографу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 2, № 3. С. 156–160. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/762931.pdf.

3. Біленька А. Еволюція сценічного слова в українському театрі та кінематографі: історико-культурний контекст (XX – перша чверть XXI ст.) : автореф. дис. … д-ра філософії в галузі культурології : 034. Харків, 2023. 241 с. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/specrada/specrada/Bilenka/disBilenka.pdf#:~:text=Історико-культурний%20підхід,%20згідно%20з%20характе%.

4. Остапенко І., Соснюк О. Культурні коди як маркери національної ідентичності: можливості актуалізації в освітньому просторі. *Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі*. 2024. С. 93–101. URL: https://www.researchgate.net/publication/387328526_Kulturni_kodi_ak_markeri_nacionalnoi_identicnosti_mozlivosti_aktualizacii_v_osvitnomu_prostori_Cultural_codes_as_markers_of_national_identity_possibilities_of_actualization_in_the_educational_space.

Євгенія Назарівна Марцинюк
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Соціальні мережі та їх роль у формуванні сучасних молодіжних субкультур

У сучасному цифровому середовищі соціальні мережі стали одним із ключових чинників у трансформації культурних процесах. Якщо раніше субкультури виникали, як локальні явища, що прив’язані до конкретних соціальних груп чи територій, то сьогодні вони поширені в глобальному цифровому середовищі, де межі між локальним і глобальним поступово стираються. Прикладом є такі субкультурні явища, як «cosplay» або геймерська культура, які завдяки цифровим платформам виходять за межі національного контексту та формують міжнародні спільноти [1].

Тож соціальні мережі виступають не лише як канал комунікації, а й як середовище формування культурних сенсів. Алгоритмі механізми поширення контенту дозволяють субкультурним практикамшвидко виходити за межі вузьких спільнот [2]. Алгоритми рекомендацій формують індивідуалізовані стрічки, які сприяють популяризації навіть локальних субкультур, трансформуючи їх у масові культурні явища [2].

Однією з характерних рис сучасних молодіжних субкультур є їх залежність від логіки платформи[3]. Соціальні мережі не просто відображають культурні процеси, а безпосередньо впливають на їх динаміку та структуру [3]. Формати коротких відео, візуальні шаблони та інші алгоритмічні тренди – формують способи самопрезентації учасників субкультур. До прикладу, популярність форматів типу «Get ready with me» або коротких трансформаційних відео у TikTok задає стандартизовані моделі демонстрації субкультурного стилю.

Варто звернути увагу й на роль візуалізації у формуванні субкультур. Візуальні образи виконують роль основного інструменту комунікації, забезпечуючи швидку передачу культурних кодів та забезпечують їх відтворюваність [4]. Саме через візуальну естетику формуються такі явища, як «core»-естетики, що об’єднують користувачів навколо спільного стилю та символіки [4].

Окрім цього, значну роль відіграє партисипативність, яка проявляється у залученні користувачів до створення контенту[5]. Соціальні мережі стимулюють не лише споживання, але й активну участь, у результаті формується колективна субкультурна ідентичність[5]. У цьому контексті межа між творцем і споживачем контенту фактично зникає. Це добре простежується у практиках «дуети» або «склейки», коли користувачі взаємодіють із чужим контентом, створюючи нові інтерпретації в межах однієї субкультурної логіки.

Цікавим для дослідження є процес культурної гібридизації, який посилюється у соцмережах[6]. Молодіжні субкультури дедалі частіше поєднують елементи різних культурних традицій, створюючи нові синтетичні форми [6]. На практиці це проявляється у змішуванні стилів, символів та практик, що сприяє формуванню гнучкої та багатовимірної ідентичності.

Водночас не можна ігнорувати, що соціальні мережі розширюють можливості для самовираження та культурного обміну. Разом з тим відбувається спрощення субкультурних смислів і їх комодифікація[7]. Субкультурні елементи дедалі частіше функціонують як стилістичні маркери, втрачаючи глибинне змістове наповнення.

Ще однією важливою характеристикою сучасних субкультур є їх динамічність. У цифровому середовищі вони набувають короткотривалого характеру, швидко виникають, трансформуються та зникають. Такий феномен можна визначити як ефемеризацію субкультур, що пов’язана з високою швидкістю поширення інформації та зміною трендів[8].

У підсумку, соціальні мережі сьогодні фактично виступають одним з ключових факторів формування сучасних молодіжних субкультур, визначаючи їх структуру, динаміку та способи репрезентації. Вони не лише забезпечують глобалізацію субкультур, але й трансформують саму їх природу, роблячи більш відкритими, гібридними та залежними від цифрового середовища.

Список використаних джерел

1. 1.The Evolution of Video Game Subcultures: From Casual Gamers to Hardcore Communities. *Idg Games*. *Information*. 10.03.2025. URL: https://idcgames.com/en/blog/the-evolution-of-video-game-subcultures-from-casual-gamers-to-hardcore-communities/.

2. 2.Гаврилюк О., Гнатюк А. Взаємовплив соціальних мереж і масової культури: роль і значення алгоритмів. *Культурно-мистецькі та освітні практики*. 2023. вип. 42. С. 90–101. URL:

https://www.researchgate.net/publication/376741190_Vzaemovpliv_socialnih_merez_i_masovoi_kulturi_rol_i_znacenna_algoritmiv.

3. 3.Печеранський І., Шевчук Ю. «Платформінг» як інструмент трансформації аудіовізуальних індустрій в епоху діджиталізації: перспективи та ризики. *Вісник КНУКіМ Серія «Мистецтвознавство»*. 2022. вип. 47. С. 33–38. URL: https://arts-series-knukim.pp.ua/article/view/269550/265401.

4. 4.Ходункова В. Візуалізація: новий поворот у сучасній культурі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. Т. 3, вип. 3. С. 411–421. URL: https://www.academia.edu/94344238/ВІЗУАЛІЗАЦІЯ_НОВИЙ_ПОВОРОТ_У_СУЧАСНІЙ_КУЛЬТУРІ

5. Афанасьєва О., Терещенко Д. Вплив user-generated content на культуру споживання. *Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку*. 2023. С. 356–358. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/30862/1/Вплив%20user-generated%20content%20на%20культуру%20споживання.pdf

6. 6.Настояща К. Глобальні тренди та українська культурна традиція: гібридизація чи діалог?. *Габітус*. 2018. вип. 7. С. 60–65. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=habit_2018_7_13.

7. Олійник О. Комодифікація як інструмент культурного виробництва. *Культурологічна думка*. 2020. вип. 18. С. 156–161. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD18_Oliinyk.pdf.

8. Більченко Є. Інший як символічне і толерантність: репресивний перформанс мертвого батька. *Символічні діалекти діалогу: мова ненависті, мова толерантності, мова солідарності*. Київ : Ін-тут культурології НАМ України, 2021. С. 321–322. URL: https://icr.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Book_2021_Bilchenko.pdf.

Мар'яна Михайлівна Михайлюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D5 «Маркетинг»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Ольга Олександрівна Мазур

Когнітивні тригери та алгоритмічні моделі TikTok як інструменти стимулювання імпульсивного попиту

Сучасний цифровий ринок переживає фундаментальну трансформацію, де боротьба за увагу користувача перетворилася на високотехнологічну гонку озброєнь. У центрі цієї еволюції стоїть TikTok - платформа, яка першою зуміла ідеально синхронізувати складні математичні алгоритми з ірраціональними механізмами людської психіки. На відміну від традиційних маркетплейсів, куди споживач приходить із сформованим запитом, TikTok формує цей запит «з нуля», використовуючи потік коротких відео як інструмент м'якого, але безперервного впливу.

Основу алгоритмічної моделі TikTok складає архітектура рекомендацій, яка аналізує сотні параметрів на секунду: тривалість затримки погляду на відео, швидкість скролінгу, повторні перегляди окремих фрагментів і навіть те, наскільки швидко ви

закриваєте додаток після певного типу контенту. Це створює ефект «алгоритмічної дзеркальної кімнати», де користувач бачить лише те, що викликає у нього найсильніший емоційний відгук, що поступово знижує когнітивний опір і готує підґрунтя для імпульсивних дій. Когнітивні тригери інтегровані в цей процес на рівні дизайну інтерфейсу та формату подачі інформації. Першим і найпотужнішим тригером є дофамінова петля очікування, яка виникає через непередбачуваність стрічки «Для тебе»: мозок отримує мікродози задоволення щоразу, коли наступне відео виявляється цікавим, що вводить користувача у стан легкого трансу або «потоку», в якому здатність до критичного аналізу та планування бюджету суттєво притупляється.

Наступним критичним механізмом є використання соціального доказу (Social Proof) через контент, що створюється користувачами (UGC). На відміну від традиційної телевізійної реклами, яка сприймається як чужорідний елемент, рекомендації товарів у TikTok подаються як особистий досвід «таких же людей, як я», що активує дзеркальні нейрони та викликає підсвідоме бажання імітувати споживання для досягнення аналогічного емоційного стану. Важливу роль відіграє тригер дефіциту та терміновості (FOMO - Fear of Missing Out), який штучно підсилюється через прямі ефіри з лімітованими пропозиціями та інтегрований інструментарій TikTok Shop, що дозволяє здійснити покупку в один клік, не виходячи з додатка. Таке усунення «тертя» (friction) у процесі оплати є ключовим фактором стимулювання імпульсивного попиту: час між виникненням емоційного бажання та фінансовою транзакцією скорочується до мінімуму, не залишаючи префронтальній корі головного мозку можливості ввімкнути раціональний контроль. Таким чином, TikTok перетворює споживання на частину розважального досвіду, де товар стає не об’єктом потреби, а квитком до задоволення від участі у спільному тренді, що робить цю платформу найбільш агресивним і ефективним інструментом сучасного цифрового маркетингу.

Феномен безкінечного скролінгу діє за принципом ігрового автомата зі змінним графіком винагороди, де ймовірність отримання цікавого контенту стимулює вироблення дофаміну на 25–40% інтенсивніше, ніж очікувана подія. Відсутність фізичних стоп-сигналів у стрічці призводить до явища "дисоціативного стану", коли користувач втрачає відлік часу, що збільшує сеанс перебування в додатку на 20% порівняно з платформами, які мають статичні сторінки. Нейробіологічні вимірювання показують, що під час скролінгу активність префронтальної кори, яка відповідає за прийняття раціональних рішень, знижується, тоді як активність мигдалеподібного тіла, що реагує на візуальні стимули, зростає на 15%. Це створює ідеальну когнітивну пастку, де фізична дія скролу тривалістю у 0.3 секунди перетворюється на автоматизм, що вимикає вольовий опір маркетинговим тригерам. Таким чином, кожен жест по екрану не лише задовольняє допитливість, а й стає точкою збору 50–100 різних точок даних для алгоритму, що дозволяє платформі моделювати майбутні потреби користувача з точністю понад 90%, роблячи імпульсивний попит природним наслідком перебування в цифровій екосистемі.

Список використаної літератури

1. Ластіг Р. Злом американського розуму / переклад з англ. В. Пухлій. Київ : Книголав, 2019. 320 с.

2. Чалдині Р. Психологія впливу / переклад з англ. М. Лапіної. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 368 с.

3. Еяль Н. На гачку: як створити продукт, що формує звичку / переклад з англ. О. Асташова. Київ : Наш Формат, 2017. 224 с.

4. Wei E. TikTok and the Sorting Hat. Eugene Wei’s Blog. 2020. URL: https://www.eugenewei.com/blog/2020/9/18/tiktok-and-the-sorting-hat (дата звернення: 19.04.2026).

5. How TikTok recommends videos «For You». TikTok Newsroom. 2020. URL: https://newsroom.tiktok.com/en-us/how-tiktok-recommends-videos-for-you (дата звернення: 19.04.2026).

6. The Science Behind TikTok's Success: A Neuro-Marketing Perspective. Neuro-Insight Report. 2021. URL: https://www.neuro-insight.com/tiktok-study (дата звернення: 19.04.2026).

Валерія Ігорівна Мішуріна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики,
естетики та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Проблема свободи в антиутопії Дж. Орвелла «1984»

Проблема свободи в антиутопії «1984» Джорджа Орвелла є особливо актуальною для суспільства сьогодні. У творі показано, як влада контролює не лише дії людини, а й її думки. У романі особливу увагу приділено проблемі свободи та її знищенню в умовах тоталітарного режиму. Проблему свободи в романі «1984» можна проаналізувати через концепцію Еріха Фромма «свободи від» і «свободи для», простежуючи, як формальне звільнення людини від зовнішніх обмежень може поєднуватися з втратою внутрішньої свободи діяти, мислити й бути собою.

«Свобода від» - це відсутність зовнішнього контролю, страху та примусу. У нормальному суспільстві вона означає право людини на приватність і безпечне існування. Однак у романі ця свобода повністю знищена. Людина перебуває під постійним наглядом, і навіть її думки контролюються: *«Старший Брат стежить за тобою»* [1, с.09]. Цей вислів символізує повну втрату приватності та постійний контроль над особистістю. Людина не має простору, де вона могла б бути вільною. Ще страшнішим є те, що контроль поширюється навіть на думки. У романі сказано: *«Злочин думки не тягне за собою смерть: злочин думки і є смерть»* [2, с.17]. Це означає, що навіть внутрішній світ людини не належить їй самій. Отже, «свобода від» повністю неможливлена…

«Свобода для» — це здатність людини мислити, говорити, кохати та відчувати, реалізовувати себе. У творі головний герой Вінстон Сміт намагається зберегти саме цю свободу. Він прагне істини та незалежного мислення. Символічною є його думка: *«Свобода — це свобода сказати, що два плюс два дорівнює чотири»* [3, с.56, 287]. Ця цитата підкреслює, що свобода починається з права визнавати й висловлювати ~~правду~~ істину, — навіть тоді, коли вона суперечить нав'язаній «офіційній» позиції влади. Проте система знищує будь-яку можливість самостійного мислення. Це проявляється і через мову: романі зазначено: «*Хіба ти не розумієш, що головна мета новомови — звузити межі мислення?*» [4, с.194]. Таким чином, якщо людина не має слів для вираження думок, вона втрачає і саму здатність думати вільно. Це означає, що «свобода для» також поступово зникає.

Особливо яскраво тотальне викривлення істини, абсолютний ~~тоталітарний~~ контроль влади показано через спотворення реальності у гаслах: *«Війна – це мир. Свобода – це рабство. Незнання – сила»* [5, с.18]. Ця формула фіксує, що людина вже не здатна, й навіть не має потреби розрізняти правду і брехню, адже сама реальність повністю підпорядковується контролю влади.

Важливою думкою роману є твердження, що контроль над минулим означає контроль над майбутнім: *«Хто контролює минуле – той контролює майбутнє; хто контролює сучасне – той контролює минуле»* [6, с.293]. Це ще раз підкреслює, що свобода мислення й вибору тут фактично знищена, адже навіть саме уявлення про реальність визначається владою.

Отже, між «свободою від» і «свободою для» існує прямий зв'язок: спочатку знищується свобода від контролю, а потім – можливість діяти і мислити самостійно. Людина поступово перестає усвідомлювати власну несвободу. Фінальна думка роману особливо жорстка: *«Влада полягає в тому, щоб роздирати людський розум на шматки і складати його знову в такій формі, яка тобі потрібна».* Це означає, що тоталітаризм не просто обмежує людину, а перебудовує її свідомість. Роман Дж. Оруєла «1984» поза часом завдяки тому, що показує, що свобода – це єдність «свободи від» і «свободи для». І якщо зникає перша, то друга стає неможливою.

Отже, між «свободою від» і «свободою для» існує не просто зв'язок, а залежність: знищення «свободи від» неминуче веде до втрати здатності самостійно мислити й діяти самостійно. Людина поступово втрачає не лише свободу, а й усвідомлення її відсутності – вона поступово перестає усвідомлювати власну несвободу. Особливо виразно це підкреслює жорстка думка роману: *«Влада полягає в тому, щоб роздирати людський розум на шматки і складати його знову в такій формі, яка тобі потрібна»* [7, с.311]. Це означає, що тоталітаризм не просто обмежує людину – він змінює саму її природу, підпорядковує й перебудовує людську свідомість. Саме тому цінність свободи, яку для нас місцями жорстоко й без прикрас розкриває позачасова антиутопія Джорджа Орвелла: він переконливо показує, що свобода можлива лише як єдність «свободи від» і «свободи для» і якщо зникає перша, то друга стає неможливою.

Список використаних джерел

1. 1 Орвелл Дж. 1984 : роман / пер. з англ. В. Щепкіна. Київ: BookChef, 2021. 336 с.
2. Фромм Е. Втеча від свободи / пер. з англ. М. Яковлєва. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 288 с.

Петро Миколайович Могильний
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Феномен «Блакитних зон» та адвентистський спосіб життя: досвід реалізації в Україні

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан українського суспільства характеризується значним рівнем стресу, погіршенням демографічних показників та зростанням захворюваності, що зумовлено як загальними глобалізаційними процесами, так і наслідками повномасштабної війни. У цьому контексті пошук дієвих моделей збереження громадського здоров'я стає пріоритетним завданням. Феномен «Блакитних зон», зокрема приклад громади Лома-Лінда, доводить, що тривалість життя та здоров'я

нації залежать не лише від генетичних факторів чи економічного добробуту, а насамперед від свідомого вибору цінностей та способу життя.

Роль Церкви адвентистів сьомого дня (ЦАСД) у цьому процесі є унікальною, оскільки вона пропонує не просто окремі поради, а цілісну соціокультурну та релігійну модель поведінки. В Україні адвентистська спільнота активно впроваджує принципи здорового способу життя (ЗСЖ), створюючи власну інфраструктуру здоров'я та адаптуючи світовий досвід до вітчизняних реалій. Дослідження цього досвіду є актуальним для розуміння потенціалу релігійних організацій у вирішенні соціальних проблем сучасної України.

Метою дослідження є аналіз релігійних та соціокультурних чинників, через які Церква АСД формує культуру здорового способу життя в Україні, а також оцінка ефективності адвентистської моделі оздоровлення («NEWSTART») у сучасному українському контексті.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання:

Розкрити богословське підґрунтя адвентистської реформи здоров'я.

Проаналізувати компоненти системи «NEWSTART» як соціокультурного феномену.

Дослідити функціонування адвентистської інфраструктури здоров'я в Україні в умовах воєнного стану.

Основні результати дослідження.

1. Теологія відповідальності: тіло як храм. Фундаментом адвентистського ставлення до здоров'я є біблійна концепція «тіла як храму Святого Духа». Це докорінно змінює мотивацію людини: догляд за власним організмом розглядається не як егоїстичне прагнення до краси, а як форма вдячності Творцеві та прояв любові до Бога. Здоров'я сприймається як ресурс для активного соціального служіння, міцний організм та світлий розум дозволяють людині бути більш корисною для своєї родини, громади та суспільства. Такий холістичний підхід (єдність духу, душі та тіла) робить релігійну ідентичність адвентистів невіддільною від їхніх повсякденних санітарних практик.

2. Система «NEWSTART» як інструмент формування культури ЗСЖ. Наукові дослідження National Geographic та Дена Бюттнера підтвердили феноменальну тривалість життя адвентистів у Лома-Лінда (на 8–10 років довше за сусідів). В основі цього успіху лежить система восьми принципів «Нового Старту» (NEWSTART), яка понад століття є частиною адвентистської культури. Вона включає:

Харчування (Nutrition): перевага цільнозернових продуктів, бобових та горіхів.

Фізичні вправи (Exercise): регулярна природна активність.

Вода (Water) та Повітря (Air): достатнє вживання чистої води та правильне дихання.

Сонячне світло (Sunlight) та Помірність (Temperance): відмова від шкідливого (алкоголь, тютюн).

Відпочинок (Rest): особлива роль належить суботі як Божому ритму, що звільняє від стресу та забезпечує якісне спілкування з Богом та близькими.

Довіра Богові (Trust in God): психологічний фундамент внутрішнього спокою.

3. Адаптація адвентистської моделі в Україні: від теорії до практики. В Україні роль Церкви АСД виходить за межі проповідей, втілюючись у розгалужену мережу інституцій здоров'я. Це центри здоров'я та санаторії, такі як «Наш Дім», «Десна», клініка «Ангелія». Важливою особливістю цих закладів є те, що вони функціонують як «школи життя», де людей навчають практичним навичкам: від кулінарії до психологічної самодопомоги.

В умовах війни ці центри набули нового значення, ставши оазами спокою та центрами реабілітації для людей у стані глибокого стресу. Адвентистська модель доводить свою ефективність через відмову від «магічних пігулок» на користь науково

обґрунтованої зміни звичок, що доступно кожному українцю незалежно від його фінансового стану.

Висновки. Досвід Церкви адвентистів сьомого дня демонструє, що формування культури здорового способу життя є потужним інструментом соціальної трансформації. Адвентистська модель здоров'я в Україні базується на трьох стовпах: глибокій біблійній мотивації, простій та доступній системі правил («NEWSTART») та розвиненій інфраструктурі служіння.

Успіх «Блакитної зони» в Лома-Лінда підтверджує, що інтеграція віри та здорових звичок у щоденну практику дарує не лише додаткові роки життя, а й високу його якість. Для України впровадження таких підходів є стратегічною інвестицією у майбутнє нації, оскільки ЗСЖ пропонує людині справжню свободу — бути господарем свого тіла та мати сили для служіння іншим навіть у похилому віці.

Список використаних джерел

1. Біблія. Київ: Укр. Бібл. Т-во, 2020. 1168 с.
2. Уайт Е. Поради щодо їжі та харчування. Київ: Джерело життя, 2009. 608 с.
3. Куриляк В. В. Історіософія реалізації Церквою адвентистів сьомого дня ідеї здорового способу життя в Україні та США. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2020. Вип. 1 (42). С. 239–247.
4. Бюттнер Д. Блакитні зони. 9 правил довголіття від людей, які живуть найдовше / пер. з англ. К. Коптєлова. Київ: BookChef, 2019. 288 с.
5. Офіційний сайт Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні: https://adventist.ua/

Поліна Ігорівна Молявко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність
281 «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Валерій Михайлович Бебик

Державна кадрова політика та система підготовки і підвищення кваліфікації в органах державного управління (на прикладі Державної прикордонної служби України)

В умовах системної трансформації сектору безпеки і оборони України, державна кадрова політика стає фундаментом національної стійкості. Для Державної прикордонної служби України (ДПСУ) питання формування високопрофесійного персоналу є не лише адміністративним завданням, а критичним чинником забезпечення недоторканності державного кордону в умовах воєнного стану [1].

Сучасна кадрова політика в органах державного управління має розглядатися через призму взаємодії формалізованих механізмів та організаційної культури. Як зазначається у дослідженні М. П. Самойлюк, корпоративна політика виступає практичним інструментом реалізації культурних цінностей через встановлення єдиних правил поведінки, регламентів та систем оцінювання [6]. У ДПСУ це проявляється у поєднанні суворої військової дисципліни з сучасними стандартами публічного адміністрування. Ефективність управління кадрами залежить від того, наскільки

формальні процедури добору та просування по службі відповідають реальним етичним орієнтирам колективу.

Професійна підготовка прикордонників є багаторівневою та безперервною. Вона базується на інтеграції теоретичних знань та практичних навичок:

1. **Базова вища освіта:** Національна академія ДПСУ імені Богдана Хмельницького забезпечує підготовку офіцерського складу, впроваджуючи інноваційні освітні програми, що відповідають вимогам інтегрованого управління кордонами[2].
2. **Спеціалізована та військово-технічна підготовка:** на базі Головного центру підготовки особового складу імені генерал-майора Ігоря Момота здійснюється перепідготовка персоналу з акцентом на воєнно-інженерні навички та володіння сучасними зразками озброєння [4; 5].

Важливою складовою кадрової політики є обов'язкове підвищення кваліфікації, яке для державних службовців апарату ДПСУ проводиться не рідше одного разу на три роки [3]. Сучасний вектор розвитку передбачає впровадження системи професійної військової освіти (L-курси) для офіцерів тактичного та оперативного рівнів. Це дозволяє синхронізувати управлінські процеси в ДПСУ зі стандартами країн-членів НАТО, де особлива увага приділяється лідерству, делегуванню повноважень та ініціативності молодшого командного складу.

У складних соціально-економічних умовах зростає роль цифрових інструментів управління персоналом. Впровадження електронних платформ для дистанційного навчання та внутрішніх порталів зворотного зв'язку дозволяє підтримувати високий рівень кваліфікації персоналу навіть у зонах активних бойових дій. Цифровізація також сприяє прозорості кадрових процесів, що є вимогою антикорупційної політики в органах державного управління.

Державна кадрова політика в ДПСУ на сучасному етапі трансформується від суто адміністративної функції до стратегічного управління людським капіталом. Синергія між якісною базовою освітою, циклічним підвищенням кваліфікації та розвиненою корпоративною культурою забезпечує стабільність відомства. Подальше вдосконалення системи підготовки має базуватися на принципах лідерства, цифровізації та поглибленні міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889 VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.
3. Порядок підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 лют. 2019 р. № 106. *Офіційний вісник України*. 2019. № 15. Ст. 522.
4. Радченя Н. М. Нормативно-правове забезпечення підготовки персоналу Державної прикордонної служби України: проблеми та напрямки удосконалення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 82. С. 145–151.
5. Христинченко Н. П., Журавльов Д. В., Шопіна І. М. Публічне адміністрування підготовки персоналу Державної прикордонної служби України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 280–283.
6. Самойлюк М. П. Корпоративна культура і корпоративна політика: моделі і технології управління : тези доп. магістерського дослідж. Київ : (б. в.), 2024. 2 с.

Дарина Леонідівна Недибалюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 073 «Менеджмент»

Науковий керівник:
доцент кафедри управління,
інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції
Янна Олексіївна Чепуренко

Роль і значення комунікативних процесів в адміністративному менеджменті

У сучасних умовах розвитку організацій ефективність управління значною мірою визначається якістю комунікативних процесів. Особливо це актуально в межах адміністративного менеджменту, який спрямований на координацію діяльності персоналу та забезпечення досягнення стратегічних цілей організації.

Адміністративний менеджмент доцільно розглядати як цілеспрямований процес планування, організації, мотивації та контролю діяльності організації, що здійснюється через систему управлінських впливів. У цьому контексті комунікація виступає основним інструментом реалізації управлінських функцій.

Як зазначає Peter Drucker, «найбільшою проблемою комунікації є ілюзія того, що вона відбулася». Це підкреслює, що ефективність управління залежить не лише від передачі інформації, а й від її правильного сприйняття [3].

Комунікативні процеси забезпечують взаємодію між керівниками та підлеглими, координацію діяльності структурних підрозділів, а також обмін інформацією із зовнішнім середовищем. Без належної комунікації адміністративний менеджмент втрачає здатність до ефективного функціонування, оскільки стає неможливим доведення управлінських рішень до виконавців та контроль їх виконання.

Основними функціями комунікації в адміністративному менеджменті є інформаційна, координаційна, мотиваційна та контрольна. Інформаційна функція передбачає передачу даних, необхідних для прийняття управлінських рішень.

Координаційна функція забезпечує узгодженість дій між підрозділами. Мотиваційна функція реалізується через вплив керівника на поведінку працівників, а контрольна – через зворотний зв’язок.

Важливим аспектом є те, що всі функції адміністративного менеджменту безпосередньо пов’язані з комунікацією.

Зокрема, планування потребує збору інформації, організація – доведення завдань до виконавців, мотивація – ефективної взаємодії з персоналом, а контроль – отримання зворотного зв’язку. Таким чином, комунікація є інтегруючим елементом управлінської діяльності.

Разом з тим у практиці управління існують певні бар’єри комунікації, серед яких можна виділити інформаційне перевантаження, спотворення інформації, психологічні бар’єри та недостатній рівень використання сучасних технологій. Ці фактори можуть суттєво знижувати ефективність управління та призводити до помилок у прийнятті рішень.

У сучасних умовах цифровізації значну роль відіграють електронні комунікації, які забезпечують швидкість та доступність обміну інформацією. Використання інформаційних систем, корпоративних платформ і цифрових засобів зв’язку сприяє підвищенню ефективності адміністративного менеджменту.

Отже, комунікативні процеси є невід’ємною складовою адміністративного менеджменту та визначальним фактором його ефективності. Вони забезпечують реалізацію управлінських функцій, координацію діяльності організації та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Без ефективної комунікації адміністративний

менеджмент практично неможливий, що підкреслює необхідність подальшого вдосконалення комунікативних процесів у сучасних організаціях.

Список використаних джерел

1. Невальонний Є. О. Сутність комунікації як процесу у сфері управління // *Військова освіта.* 2019. № 2 (40). С. 35–38. URL: https://nio.nuou.org.ua/article/view/179792
2. Письменна М. С., Бондар Ю. А. Соціальні комунікації як фактор ефективності управління організацією] // *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2023. № 12. С. 120–128. URL: https://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/292394
3. Зайцева Н. В. Організація комунікацій в управлінській діяльності // *Теорія та практика державного управління.* 2015. № 1 (48). С. 56–61. URL: https://journals.uran.ua/tpa_pstu/article/view/74772
4. Баган Н. В., Коваленко О. М. Комунікативний менеджмент як складова прийняття ефективних управлінських рішень // *Держава та регіони*. 2025. № 2. С. 45–52. URL: https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/292
5. Комунікаційний менеджмент на підприємстві // *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2021. № 3 (37). С. 78–84. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2546

Вікторія Олександрівна Новикова
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії
та освітньої політики
Тетяна Володимирівна Матусевич

Світоглядні та соціокультурні уявлення про майбутнє: екзистенціальний вимір

Актуальність теми світоглядних та соціокультурних уявлень про майбутнє в їхньому екзистенціальному вимірі зумовлена глибинними трансформаціями сучасного світу, що супроводжуються радикальною невизначеністю, кризами та прискореними технологічними змінами. У цих умовах майбутнє перестає сприйматися як стала й передбачувана перспектива і постає як проблематичний горизонт, який безпосередньо впливає на стан людини : її відчуття сенсу, впевненості та здатності до дії. Соціокультурне середовище, що формує уявлення про майбутнє, задає моделі поведінки, життєві стратегії та критерії успішності, тим самим визначаючи способи самореалізації особистості.

В умовах інформаційного суспільства різноманітні, часто суперечливі образи майбутнього одночасно циркулюють у медіа, освіті та політичному дискурсі, що призводить до кризи орієнтації та посилення екзистенційної тривоги. Людина опиняється між власними очікуваннями та соціально нав'язаними сценаріями, що породжує внутрішні конфлікти і ускладнює процес самовизначення. Особливу роль у цьому відіграють інституції, які системно продукують і транслюють уявлення про майбутнє, формуючи тим самим колективні орієнтири розвитку та здійснюють вплив на індивідуальні ідентичності.

Додаткового значення ця проблематика набуває в контексті технологічного прогресу, зокрема розвитку штучного інтелекту та автоматизації, які змінюють уявлення

про працю, соціальні ролі та місце людини у світі. У зв'язку з цим постає необхідність переосмислення майбутнього як ключового чинника екзистенції, що дозволяє зберегти суб'єктність людини в умовах зростаючого соціального та технологічного тиску.

Отже, дослідження світоглядних та соціокультурних уявлень про майбутнє на нашу думку є актуальним, оскільки дає змогу зрозуміти механізми формування сучасної екзистенції та окреслити можливості для створення більш гуманістичних моделей майбутнього.

Екзистенція – це спосіб людського існування, який охоплює переживання цього буття та усвідомлення себе як суб'єкта свободи, вибору та відповідальності [1]. У межах екзистенціалізму (зокрема у працях Мартіна Гайдеґґера та Жан-Поля Сартра) екзистенція розуміється як відкрите, незавершене буття, яке постійно формується через вибір і спрямованість у майбутнє. Людина не має наперед заданої сутності – вона створює себе в процесі життя, орієнтуючись на можливості, які сама для себе відкриває або приймає.

Світогляд, у свою чергу, є системою уявлень, цінностей і смислів, через які людина інтерпретує світ і своє місце в ньому [2]. Саме світогляд задає рамки, в яких людина бачить можливе та неможливе, бажане та небажане і саме це визначає горизонти її майбутнього.

Взаємозв'язок між екзистенцією і світоглядом полягає в тому, що екзистенція реалізується через ті смисли, які пропонує світогляд: він структурує вибір, надає йому напрям і значення. Водночас екзистенційний досвід – переживання екзистенціалів свободи, тривоги, надії, відповідальності тощо– може змінювати світогляд через переосмислення усталених уявлень. Таким чином, екзистенція і світогляд перебувають у взаємному впливі: світогляд формує спосіб існування людини, а екзистенційний досвід трансформує сам світогляд.

Зв'язок між екзистенцією, світоглядом і образом майбутнього є екзистенціально принциповим, оскільки саме через цей трикутник формується спосіб людського існування. Екзистенція , як відкрите і спрямоване в майбутнє буття, потребує орієнтирів – ними виступає світогляд, який задає систему смислів, цінностей і уявлень про те, яким може і має бути майбутнє. Іншими словами, людина рухається у майбутнє в межах тих образів, які вона сприймає як можливі або бажані. Світогляд безпосередньо формує образ майбутнього: він визначає, чи сприймається майбутнє як простір можливостей, прогресу і самореалізації або як джерело загроз, нестабільності та втрати сенсу тощо. Від цього залежить екзистенційний стан людини – рівень її впевненості, тривоги, активності або пасивності. Наприклад, якщо у світогляді домінує ідея розвитку і відкритості, екзистенція набуває характеру проєкту, спрямованого на самореалізацію; якщо ж переважають песимістичні уявлення, екзистенція може переживатися як обмеженність або криза.

Водночас сам образ майбутнього впливає на екзистенцію зворотньо: він структурує вибір і надає сенс діям у теперішньому. У логіці екзистенціалізму ,зокрема Жан-Поля Сартра, людина існує як проєкція себе у можливості, тобто через образи майбутнього вона визначає власне буття вже зараз [7, с. 24]. Майбутнє не є віддаленою точкою й активно «працює» в теперішньому, формуючи ідентичність, мотивацію та спосіб життя.

Екзистенція, світогляд і образ майбутнього перебувають у постійному взаємозв'язку: світогляд задає рамки для уявлення майбутнього, образ майбутнього визначає екзистенціальні орієнтири, а екзистенціальний досвід, у свою чергу, може змінювати як світогляд, так і самі уявлення про майбутнє. Саме через цей взаємний вплив формується цілісна картина людського існування.

Зв'язок між соціокультурним середовищем і образом майбутнього особливо виразно простежується у філософських підходах, що представлені у працях Корнеліуса Касторіадіса, Мішеля Фуко та Анрі Лефевра.

Соціокультурний вимір майбутнього розкривається через концепцію соціального уявного К. Касторіадіса, де суспільство розглядається як таке, що постійно продукує символічні значення, серед яких центральне місце займають колективні уявлення про майбутнє, які визначають горизонти мислення та дії [3]. Саме ці уявлення визначають горизонти можливого, тобто те, що може бути помислене як реальне або досяжне. Таким чином, образ майбутнього є результатом колективного смислотворення, ніж індивідуальною фантазією. У цьому сенсі екзистенція індивіда виявляється структурованою колективними уявленнями: людина проживає себе і своє майбутнє через ті символічні форми, які пропонує культура.

Мішель Фуко підкреслює, що такі уявлення формуються в межах дискурсів, пов'язаних із владою та знанням [4]. Освітні, політичні та наукові практики нормативно задають майбутнє, визначаючи, які сценарії вважаються бажаними, допустимими або, навпаки, виключеними. Соціокультурне середовище конструює через дискурсивні механізми образ майбутнього як інструмент орієнтації та водночас регуляції.

У підході Анрі Лефевра акцентується увага на тому, що уявлення про майбутнє пов'язані з матеріальними умовами життя та логікою соціального виробництва. Простір, повсякденність і соціальні практики формують конкретні образи майбутнього, які відображають домінуючі економічні та соціальні відносини [6]. У цьому сенсі майбутнє конструюється на рівні організації соціального життя. Капіталістичне суспільство конструює майбутнє як простір економічного зростання, ефективності та продуктивності. У такій перспективі екзистенція редукується до функціональності, а людське буття – до ролі в системі виробництва. Це звужує горизонти можливого і трансформує сам спосіб переживання майбутнього.

Продовжуючи цю думку можна дійти висновку, що особливу роль у цьому процесі відіграє освіта як інституція, яка системно відтворює певні образи майбутнього. Через навчальні програми, стандарти і педагогічні практики формуються уявлення про «належне» життя, успішність, соціальну роль індивіда. Освіта не тільки передає знання, але й конструює екзистенційні орієнтири, визначаючи, яким має бути майбутнє і якою має бути людина в ньому.

Отже, спираючись на ці підходи, можна стверджувати, що соціокультурне середовище є важливим чинником формування образу майбутнього: воно задає його смислові, дискурсивні та матеріальні параметри. Образ майбутнього, у свою чергу, виступає концентрованим вираженням цих впливів, відображаючи структуру суспільства та його ціннісні орієнтири

Екзистенція постає як результат постійної взаємодії між індивідуальним досвідом і соціокультурно зумовленими уявленнями про можливе. Людина існує в полі значень, де образи майбутнього задають напрям її самореалізації, формують відчуття сенсу або, навпаки, спричиняють екзистенційну тривогу. Світогляд у цьому контексті виступає механізмом, що поєднує соціальне та індивідуальне, перетворюючи колективні смисли на особистісні орієнтири існування. Відповідно, екзистенціальний вимір світоглядних та соціокультурних уявлень про майбутнє полягає в тому, що вони безпосередньо конструюють спосіб людського існування. Через них визначається, як людина мислить себе у часі, які можливості визнає реальними та як переживає власне буття. Саме тому аналіз образу майбутнього у соціокультурному та світоглядному контексті є водночас аналізом умов формування екзистенції.

Список використаних джерел

1. Бичко І. Екзистенціалізм. Філософський енциклопедичний словник (за ред. В.І. Шинкарука). Київ: «Абрис», 2002. С.187.

2. Діденко В., Табачковський В. Світогляд. Філософський енциклопедичний словник (за ред. В.І. Шинкарука). Київ: «Абрис», 2002. С.569-570.

3. Castoriadis C. L'institution imaginaire de la société. Paris: Le Seuil, 1999, première édition : 1975. 512 p.
4. Foucault M. Surveiller et punir. Naissance de la prison. Paris : Gallimard, 1975. 317p.
5. Heidegger M. Sein und Zeit. Tubingen: Gutmann&Co, 1967. 450 p.
6. Lefebvre H. Le production de l'espace. Paris: Anthropos, 2000. 485 p.
7. Sartre J.P. Existentialism is a humanism. Translated by Yale University. Paris: Gallimard, 1996.108p.

Георгій Євгенович Оболенський
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Структура світу у слов'янській міфології

У 2026 році, в умовах реалізації «Стратегії розвитку культури в Україні до 2030 року», питання пошуку та ревіталізації національної ідентичності набуває стратегічного значення. Слов'янське язичництво сьогодні перестає бути лише об'єктом кабінетних археографічних досліджень. Дедалі більше цей міфологічний спадок трансформується у інструментарій для сучасного мистецтва, літератури та цифрової культури.

Архітектоніка слов'янського міфосвіту базується на вертикальній триєдності: Прав, Яв та Нав. Ця трирівнева модель знаходить своє цілісне втілення через образ Світового Дерева (Axis Mundi), що структурує хаос у космос. Визначальною ознакою слов'янського космогонічного коду є і система бінарних опозицій, де сакральний конфлікт Перуна та Велеса виступає рушійною силою світової рівноваги. Водночас особливе місце у науковому дискурсі займає проблема джерельної бази. Зокрема, кейс «Велесової книги» демонструє чітку межу між академічною лінгвістикою, яка класифікує текст як літературну містифікацію, та неоязичницькою рецепцією, де пам'ятка виступає ідейним фундаментом.

Важливо підкреслити, що у межах сучасної культури спостерігається процес культурної дифузії – взаємопроникнення архаїчних кодів у масову культуру. Ця тенденція знаходить своє відображення у літературній інтерпретації від класичної демонології Лесі Українки та Миколи Гоголя до сучасного міського фентезі Дари Корній і Світлани Тараторіної. Паралельно з цим відбувається візуалізація міфосвіту, де через символізм Віктора Крижанівського та цифрових ілюстрацій Марго Кай формується оновлена естетика слов'янізму, максимально адаптована до запитів сучасного покоління. Крім того, особливого значення набуває міфодизайн й у медіакультурі. Так, наприклад, творчість гурту «Чур» та успіх глобальних медіафраншиз, як-от всесвіт «Відьмака» Анджея Сапковського, демонструють здатність локального міфу трансформуватися у вагому частину світового культурного мейнстриму.

З огляду на наші реалії, аналіз суспільної рецепції вказує на значну зміну каналів сприйняття міфології. Для молоді ключовими джерелами знань про дохристиянський світогляд стають YouTube-проєкти, зокрема «Історія на ніч» чи «MOR», а також відеоігри з етнічними кодами. Саме така домінація цифрового контенту над традиційними формами вимагає розробки нових просвітницьких методик, адаптованих до запитів сучасного медіатизованого суспільства.

Отже, можна стверджувати, що слов'янська міфологія сьогодні є фундаментом соціокультурних процесів. Зрештою, втілення міфологічного світу в мистецькому просторі допомагає подолати «культурну амнезію», а переосмислення давніх символів зміцнює національний код і робить його впізнаваним у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (Кн. 1) / О. О. Рафальський, Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій. К. : ІпіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 432 с.
2. Кононенко О. Українська міфологія. Божества і символи. Харків : Фоліо, 2023. 218 с.
3. Мартинюк Д. В. Основні теорії міфу та особливості міфологічного світогляду слов'ян : магістерська робота / ВНУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2025.
4. Спочатку був Дажбог… : колективна монографія за матеріалами І Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кривий Ріг : ДУЕТ, 2024. 156 с.
5. Купцова Т. А. Статева диференціація міфологічної свідомості слов'ян // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 4 (2). С. 160–165.

Влада Сергіївна Олешко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність А1 «Освітні науки» ОПП «Освітня політика»
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Законодавчі механізми розвитку освітньої політики України з питань інтеграції системи освіти у міжнародний освітній і науковий простір

Сучасний етап розвитку України характеризується активізацією євроінтеграційних процесів, що зумовлює необхідність трансформації національної системи освіти відповідно до міжнародних стандартів. У контексті глобалізації та зростання ролі знань як ключового ресурсу суспільного розвитку інтеграція освіти у світовий освітній і науковий простір набуває стратегічного значення для держави. Це, у свою чергу, актуалізує питання вдосконалення законодавчих механізмів реалізації освітньої політики України.

Законодавче забезпечення інтеграційних процесів у сфері освіти ґрунтується на низці нормативно-правових актів, серед яких провідне місце займає Закон України «Про освіту». Даний документ визначає основні засади державної політики у сфері освіти, зокрема спрямованість на інтеграцію у міжнародний освітній простір, розвиток академічної мобільності, забезпечення якості освіти та її відповідність європейським стандартам. Важливим кроком у цьому напрямі стало приєднання України до Болонського процесу, що сприяло гармонізації національної системи вищої освіти з європейськими вимогами.

Суттєву роль у формуванні законодавчих механізмів інтеграції відіграють також стратегічні документи, зокрема Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яка визначає пріоритети модернізації освітньої системи відповідно до міжнародних стандартів. У межах цієї стратегії особлива увага приділяється розвитку міжнародного співробітництва, участі українських закладів освіти у міжнародних рейтингах, програмах обміну та наукових проєктах.

Реалізація законодавчих механізмів інтеграції освіти у міжнародний простір здійснюється через діяльність ключових суб'єктів державного управління. Верховна Рада України забезпечує нормативно-правове регулювання освітньої сфери, тоді як Кабінет Міністрів України та Міністерство освіти і науки України відповідають за реалізацію освітньої політики, координацію міжнародного співробітництва та впровадження реформ у сфері освіти і науки.

Одним із важливих інструментів інтеграції є розвиток академічної мобільності, що передбачає можливість навчання, стажування та викладання у закордонних закладах освіти. Законодавче забезпечення цього процесу створює умови для взаємного визнання дипломів, розширення освітніх можливостей для здобувачів освіти та підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на міжнародному ринку праці.

Важливим напрямом є також гармонізація системи забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів і рекомендацій (ESG). Впровадження внутрішніх і зовнішніх механізмів контролю якості сприяє підвищенню довіри до української освіти на міжнародному рівні та створює передумови для активнішої участі у глобальних освітніх і наукових процесах.

Окремої уваги заслуговує розвиток міжнародної наукової співпраці, який реалізується через участь у міжнародних грантових програмах, зокрема Horizon Europe, Erasmus+ та інших ініціативах. Законодавчі механізми у цій сфері спрямовані на стимулювання наукової діяльності, розвиток інновацій та інтеграцію українських дослідників у світову наукову спільноту.

Тож, законодавчі механізми розвитку освітньої політики України відіграють ключову роль у забезпеченні інтеграції національної системи освіти у міжнародний освітній і науковий простір. Подальше вдосконалення нормативно-правової бази, розвиток академічної мобільності, забезпечення якості освіти та активізація міжнародного співробітництва сприятимуть формуванню конкурентоспроможної освітньої системи України. У перспективі це забезпечить зміцнення позицій держави у глобальному освітньому та науковому середовищі.

Важливим аспектом розвитку законодавчих механізмів інтеграції є адаптація національного освітнього законодавства до права Європейського Союзу (acquis communautaire). У цьому контексті особливого значення набуває імплементація положень міжнародних угод, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає розширення співпраці у сфері освіти, науки та інновацій. Гармонізація нормативно-правової бази сприяє створенню єдиного освітнього простору, забезпечує взаємне визнання кваліфікацій та підвищує мобільність здобувачів освіти і науковців.

Не менш важливим є розвиток цифрових законодавчих ініціатив у сфері освіти, що відповідають сучасним глобальним тенденціям. Впровадження електронного врядування в освіті, розвиток національних цифрових освітніх платформ та правове регулювання дистанційного навчання створюють нові можливості для інтеграції у міжнародний освітній простір. Такі механізми сприяють відкритості освітньої системи, розширюють доступ до міжнародних ресурсів та забезпечують ефективну взаємодію між українськими та зарубіжними освітніми і науковими інституціями.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022. 71 с.

4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освіті : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2010. 520 с.

5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : НАПН України, 2021. 384 с.

6. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Вища освіта України: трансформація та інтеграція у європейський освітній простір : монографія. Київ : НАПН України, 2020. 320 с.

7. Болонський процес: основні засади та перспективи розвитку в Україні / за ред. В. І. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2019. 256 с.

8. Fullan M. Leading in a Culture of Change. San Francisco : Jossey-Bass, 2020. 320 p.

9. OECD. Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. Paris : OECD Publishing, 2021. 180 p.

10. European Commission. European Education Area by 2025. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. 28 p.

11. ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area). Brussels : ENQA, 2015. 32 p.

Марина Олександрівна Осадченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики,
естетики та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Шлях до щастя у філософії Григорія Сковороди

Кожна людина протягом свого життя шукає щастя в різних речах для того, щоб змогти його відчути та зрозуміти. Це питання завжди було частиною не лише певної людини, а й суспільства та культури, тому відомі поети та письменники писали про це у своїх творах, працях. У цьому контексті особливої уваги заслуговує філософія Григорія Сковороди, який пропонує оригінальне бачення шляху до щастя, яке залишається актуальним й по сьогодні [1]. Григорій Сковорода шляхом самопізнання, внутрішньої гармонії та професійної діяльності намагався віднайти путь до щастя та показати це у своїх філософських роздумах [4].

Григорій Сковорода вважається одним із засновників української класичної філософії та представником філософії «серця». У своїх роздумах він пропонує власне бачення шляху до щастя, наголошуючи, що саме щастя є найважливішим здобутком людини: *«Щастя кожному потрібне, як необхідне кожному життя»* – такі влучні та важливі слова із філософських праць відомого мислителя [4].

Людина – це єдина істота на Землі, яка має здатність до самопізнання, розвитку, розуміння буття та власної самосвідомості. Результатом цього розуміння є знання про навколишній світ та про себе, краще розуміння того, як влаштоване життя. Людство й досі шукає відповіді на запитання «як здобути щастя?», адже це не легкий процес, він може тривати протягом усього життя, а філософські праці Григорія Сковороди допомагають на шляху до розуміння сутності щастя в контексті його концепції самопізнання [2].

Література, присвячена цій темі, є досить насиченою та різноманітною та охоплює широке коло різноманітних історичних, культурних та філософських проблем. Проблеми

глибоко розглянуті такими дослідниками, як В.Литвиновим, Т.Лютий, Ю.Вільчинським, І.Огородником, М.Кашубою, З.Хижняк, Ю.Федівим та ін.

Основний напрям філософських праць Григорія Сковороди зводиться до дослідження та вивчення людини, її буття та сенс життя в цілому. Науку про людину він вважав найголовнішою наукою серед інших, адже розуміння себе – це розуміння життя. На його думку, щастя міститься в нас самих, у внутрішній гармонії, душевному спокої та духовному розвитку. Хоча люди дуже часто шукають його в певних речах, у зовнішньому підтвердженні, в інших людях, в матеріальних цінностях [3].

Щастя дуже легко досягнути, коли людина йде шляхом сповненим любові та віри, а його досягнення залежить тільки від самої людини, від її душі та серця. На думку мислителя усі люди народжені для щастя, але не всі його можуть досягнути [4].

Ті люди, які задовольняються лише багатством, грошима, почестями, статусом та іншими зовнішніми атрибутами припускають величезну помилку, кажучи, що вони досягли та зрозуміли щастя. Але насправді вони отримують не щастя, а лише привид, образ, ілюзію, які в результаті перетворюється на прах. Григорій Сковорода наполягає на тому, що люди здебільшого вступають на легкий шлях його видимості. На його думку, не в насолоді щастя, а в тому чи чисте серце, в радості та постійній духовній рівновазі [4].

Григорій Сковорода своїм власним прикладом та життям показує та робить заклик, що «Пізнай себе» – це не лише вираження потрібності пізнання людської сутності, а й вказівка основного шляху, щоб отримати це пізнання, суть якого полягає в тому, щоб кожна людина могла краще сама себе пізнати, адже шлях пізнання – це не лише раціональне осягнення, яке стосується людського життя, а здебільшого переживання його. Можливо тому відомий філософ та мислитель завжди прагнув самотності, йому подобалося проводити час на одинці, бо він найвищим щастям вбачав досягнення розуміння глибин власної душі. Він не прагнув самоізоляції, а самовдосконалення, яким ділився у своїх творах [4].

У роздумах Григорія Сковороди про щастя наявний такий важливий аспект як те, що людське щастя втілюється не лише в духовних пошуках, а й у сердечній радості, у простих щоденних речах. Філософ вказує, що здібності, які має людина їй дає Бог, що царство Боже знаходиться всередині людини. Кожна особистість повинна прислухатися до свого внутрішнього та обрати собі заняття не тільки, яке корисне для суспільства, а і яке приносить їй внутрішнє задоволення, радість та душевний спокій. Всі заняття хороші тільки тоді, коли виконуються відповідно до внутрішньої потреби [2].

Таким чином, філософ стверджує, що життя людини має бути обов'язково радісним, а зробити це може тільки вона сама, а також запевняє, що щастя доступне для всіх. Для його пізнання, не обов'язково треба осягнути якусь складну філософську матерію, або належати до кола вибраних.

Щастя є простим і за змістом, і за його формою. На основі цього Григорій Сковорода проповідував простоту життя, простоту, задоволення від спілкування з людьми, з природою. Особливістю філософії Григорія Сковороди є поділ світу на два начала, а саме вічне та тлінне. Більше він зосереджується на вічному, нетлінному, а центром розгортання соціальної проблематики є саме проблема простого людського щастя. Мислитель також розрізняє в людині її тілесну та духовну (божественну) натури. Сам спосіб життя повністю відповідав його вченню, ідеалам, переконанням [3].

Основне у філософії Григорія Сковороди – це пошук справжньої людини, її натуральність. Ця мета є основою для його пошуку, де світ та суспільство відійшли від абсолюту, а людина повністю втратила сенс свого буття та покликання, те, чим повинна займатися.

За вченням Григорія Сковороди, наближення до істини знання є метою та обов'язком кожної людини, яка прагне гарного, щасливого, гармонійного життя. У природі все влаштоване правильно, розумно, тому людина повинна навчитися зріднитися з нею та жити в постійній гармонії. Природа для філософа завжди була джерелом спокою,

радості, щастя, натхнення, а також давала поштовх для власної творчості. Мислитель вважав, що щастя, свободу, внутрішній спокій, духовне задоволення можна віднайти лише у єдності з природою. Свій життєвий ідеал він неодноразово порівнював з образом зеленої верби, яке знаходиться над чистою водою. Автор досить довгий час шукав свої ідеали в простому оточенні, у звичайних речах, на природі, яка надихала його на роздуми, заземлення та самопізнання. В самопізнанні та творчості у людини виявляється її прагнення до можливості самореалізуватися [4].

Список використаних джерел

1. Харченко Л. Ціннісні виміри концепту у філософії Григорія Сковороди. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філософія.* Т.31 (70) №2. 2020. С.55-60. DOI https://doi.org/10.32838/2709-2933/2020.2/10 (дата звернення: 12.04.2026).
2. Андрушко Я. С. Щастя в теоретико-емпіричному дискурсі дослідження. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки.* 2018. С.7-13 URL: https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/445 (дата звернення: 12.04.2026).
3. Афанасьєва Л., Олексенко Р. Феномен щастя в контексті філософського дискурсу. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філософсько-політологічні студії.* Вип. 22. 2019. С.16-22. URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/22_2019/4.pdf (дата звернення: 12.04.2026).
4. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті. [Товариська розмова про душевний мир]/ пер. В. Шевчука. УкрЛіб: Бібілотека Української Літератури. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=26918 (дата звернення: 12.04.2026).

Вероніка Ігорівна Павлюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 054 Соціологія

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Людмила Віталіївна Черній

PR-стратегії українських компаній під час війни: адаптація та комунікаційні кейси

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні корпоративні комунікації зазнали суттєвої трансформації, що вимагає переосмислення ролі PR-стратегій як інструменту не лише формування іміджу, але й забезпечення репутаційної стійкості та соціальної легітимності бізнесу. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах нестабільності PR перестає виконувати виключно маркетингову функцію та набуває стратегічного управлінського значення, безпосередньо впливаючи на довіру до компанії та її здатність адаптуватися до кризових змін [1].

У теоретичному вимірі PR-стратегія розглядається як системна модель комунікаційної поведінки організації, що визначає принципи взаємодії зі стейкхолдерами, формує смислове поле бренду та забезпечує послідовність публічної присутності [4]. Вона включає не лише набір інструментів, а й ціннісне ядро, тональність, інтерпретаційні рамки та логіку реагування на зміни зовнішнього середовища. На відміну від ситуативних комунікацій, стратегічний підхід передбачає довготривале формування довіри, що є ключовим ресурсом репутаційного капіталу та конкурентної переваги компанії [5].

Важливим елементом PR-стратегії є її орієнтація на різні групи стейкхолдерів. Комунікація в сучасному розумінні виходить за межі односпрямованого інформування та набуває характеру взаємодії, у межах якої враховуються очікування працівників, клієнтів, партнерів і суспільства [5]. Таким чином, PR-стратегія виступає механізмом узгодження різних інтересів і формування стабільних відносин між організацією та її аудиторіями, що особливо важливо в умовах підвищеної соціальної чутливості.

Структура PR-стратегії є комплексною і включає аналітичний, цільовий, змістовий, аудиторний, інструментальний та оцінний компоненти. Її формування передбачає послідовні етапи: комунікаційний аудит, визначення стратегічної проблеми, постановку цілей, сегментацію аудиторій, розроблення ключових меседжів, вибір каналів комунікації, реалізацію та оцінювання ефективності [4]. Така логіка забезпечує системність комунікацій і дозволяє уникнути фрагментарності інформаційних дій, що є характерною проблемою неструктурованого PR.

Особливої значущості PR-стратегія набуває в кризових умовах, коли комунікація стає інструментом збереження довіри та зниження репутаційних ризиків. У період нестабільності зростає роль оперативності, прозорості та відповідності між словами і діями компанії [4]. Криза оголює слабкі місця комунікаційної системи, тому ефективність PR значною мірою залежить від попередньо сформованого репутаційного фундаменту, а також здатності компанії діяти послідовно і відповідально.

В умовах війни PR-стратегії українських компаній зазнали суттєвих змін. По-перше, відбулося зміщення акценту з просування продукту на соціальну відповідальність і підтримку суспільства. По-друге, змінилася тональність комунікації — вона стала більш стриманою, емпатійною та контекстуально чутливою. По-третє, зросла роль внутрішніх комунікацій, оскільки працівники стали ключовим фактором довіри до бренду та важливими носіями репутації компанії [3].

Аналіз PR-комунікацій українських компаній (зокрема Nova Poshta, Monobank, DTEK, Сільпо) дозволяє виділити основні тренди воєнного періоду. Серед них:
– акцент на підтримці ЗСУ та гуманітарних ініціативах;
– підвищена прозорість у комунікації рішень;
– адаптація контенту до емоційного стану аудиторії;
– відмова від надмірно розважального або провокативного контенту;
– формування образу бренду як соціально відповідального суб’єкта;
– посилення ролі особистого голосу компанії та її керівництва.

Важливою характеристикою сучасних PR-стратегій є їх гнучкість. У воєнному середовищі комунікація не може бути статичною, вона потребує постійного коригування відповідно до змін контексту [2]. Водночас стратегія повинна зберігати ціннісну послідовність, що забезпечує впізнаваність і довіру. Саме баланс між стабільністю та адаптивністю визначає ефективність комунікацій у кризовий період.

Емпіричне дослідження, проведене в межах роботи, показало, що аудиторія оцінює комунікацію компаній не лише за змістом, а й за її доречністю, щирістю та відповідністю реальним діям. Респонденти віддають перевагу брендам, які демонструють конкретні дії, а не лише декларують соціальну позицію. Це підтверджує, що ефективність PR-стратегії у кризових умовах визначається насамперед відповідністю між комунікацією та практичною діяльністю компанії.

Водночас варто зазначити, що трансформація PR-стратегій у воєнний період супроводжується не лише зміною змісту комунікації, але й переосмисленням ролі бренду як учасника суспільних процесів. Компанії дедалі частіше виходять за межі комерційної діяльності та інтегруються у соціальний контекст, демонструючи свою позицію щодо актуальних подій, підтримку громадянського суспільства та відповідальність перед країною. Така залученість формує новий тип взаємодії з аудиторією, заснований на спільних цінностях, а не лише на споживанні продукту [2].

Крім того, цифровізація комунікацій значно посилила вплив PR-стратегій на формування громадської думки. Соціальні мережі, як ключовий канал взаємодії, вимагають від брендів швидкої реакції, адаптивності та високого рівня чутливості до інформаційного контексту. У таких умовах навіть незначні помилки в комунікації можуть мати суттєві репутаційні наслідки, що підсилює важливість стратегічного планування та узгодженості меседжів на всіх рівнях взаємодії [2].

Таким чином, ефективна PR-стратегія в умовах війни формується на перетині стратегічного мислення, ціннісної послідовності та здатності до оперативної адаптації. Вона передбачає не лише комунікацію, але й реальні дії, що підтверджують заявлену позицію бренду, забезпечуючи довіру аудиторії та стійкість репутації в довгостроковій перспективі.

Отже, трансформація PR-стратегій українських компаній у період війни полягає у переході від інструментального до ціннісно-орієнтованого підходу до комунікації. PR стає не лише засобом формування іміджу, а й механізмом забезпечення довіри, соціальної легітимності та стійкості бізнесу в умовах тривалої нестабільності.

Список використаних джерел

1. Kotler P., Keller K. L. Marketing Management. 15th ed. New York : Pearson, 2016. 714. URL: https://library.uniq.edu.iq/storage/books/file/kotler_keller_-_marketing_management_14th_edition/1666787488kotler_keller_-_marketing_management_14th_edition.pdf
2. Скороход Т. Принципи бренд-комунікацій в умовах війни // Образ. 2024. № 1 (44). С. 23–32. URL: https://obraz.sumdu.edu.ua/index.php/journal/article/view/23
3. European Commission. Strategic communication in times of crisis. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/strategic-communication_en
4. Smith R. D. Strategic Planning for Public Relations. 5th ed. New York : Routledge, 2017. 456 p. URL: https://www.routledge.com/Strategic-Planning-for-Public-Relations/Smith/p/book/9781138280765
5. Грицюта Н. Ethical Narratives of Ukrainian Brands in War Times (2022–2025) // Scientific Notes of the Institute of Journalism. 2025. Vol. 86, no. 1. P. 83–94. URL: https://nz.knu.ua/en/article/view/3647

Пань Хайтао
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Юрій Васильович Бицюра

Дисбаланси та детермінанти нестабільності сучасної міжнародної валютної системи

Сучасна міжнародна валютна система (МВС), що базується на принципах Ямайської угоди 1976 року, наразі перебуває у стані глибокої трансформації. Незважаючи на декларовану гнучкість валютних курсів та багатополярність, система зберігає ознаки жорсткої ієрархічності та залежності від обмеженої кількості резервних валют, насамперед долара США. Поєднання глобальних економічних шоків,

спричинених пандемією та військовими конфліктами, зі стрімким розвитком фінансових технологій актуалізує питання пошуку нових інваріантів фінансової стабільності.

Одним із фундаментальних протиріч сучасної валютної архітектури є так звана «дилема Тріффіна 2.0». Суть її полягає в тому, що емітент ключової резервної валюти (США) змушений постійно нарощувати зовнішній борг для забезпечення глобальної економіки ліквідністю, що в довгостроковій перспективі підриває довіру до цієї самої валюти. Як зазначають дослідники, глобальна грошова система сьогодні охоплена комплексом фінансових негараздів: величезні дефіцити бюджетів (понад 5% ВВП у США) та загальна заборгованість, що втричі перевищує світовий ВВП [1]. Ці дисбаланси призводять до «цінового волюнтаризму» та нестабільності системи міжнародних розрахунків. Сучасна МВС позбавлена твердої прив'язки до реальних активів, що робить її вразливою до емісійних зловживань країн-емітентів резервних валют.

Важливим чинником дестабілізації є відрив фінансового сектору від реальної економіки. Процес «гіперфінансіалізації» призвів до того, що валютний ринок перетворився з механізму обслуговування торгівлі на простір для спекулятивних операцій. В умовах глобалізації нестабільність валютних курсів стає наслідком активізації потоків «гарячого капіталу», які миттєво реагують на зміну відсоткових ставок, ігноруючи фундаментальні макроекономічні показники [2].

Для країн з ринками, що формуються, зокрема України, це створює ризики імпортованої інфляції та втрати валютної безпеки. Тому питання захисту геополітичних інтересів та їх валютної складової виходять на перше місце, оскільки потенціал традиційної економіки виробництва товарів значною мірою вичерпано [3].

Поява криптовалют та розробка цифрових валют центральних банків (CBDC) стали потужним технологічним детермінантом змін. З одного боку, децентралізовані активи (біткоїн тощо) виникли як реакція на «нервову безпорадність центральних банків і МВФ у протидії валютним колапсам» [4]. З іншого боку, запровадження CBDC (наприклад, е-гривні або цифрового євро) розглядається регуляторами як спосіб зберегти монетарний суверенітет.

Проте успіх будь-якої нової форми грошей залежить від колективного досвіду та довіри. Проблема довіри до цифрових валют є ключовою для визначення швидкості переходу на новий технологічний рівень функціонування монетарного порядку [5]. У ЄС цифрові валюти розглядаються як інструмент підвищення ефективності транскордонних платежів, але водночас вони створюють виклики для традиційної банківської системи через можливий відтік депозитів у цифрові активи ЦБ [6].

МВФ залишається центральним інститутом регулювання МВС, проте його роль часто піддається критиці. Місія МВФ – забезпечення стабільності світової монетарної системи – ускладнюється через зростання волатильності капіталу та геополітичну фрагментацію [7]. Для України співпраця з МВФ є стратегічно важливою, особливо в умовах війни, коли золотовалютні резерви підтримуються переважно за рахунок зовнішньої допомоги. Однак надмірна боргова залежність створює ризики формування «неоколоніальної моделі» валютної політики, що обмежує державний суверенітет [8].

Валютна політика України в умовах фінансової турбулентності повинна бути орієнтована на збалансування тактичних цілей (стабільність курсу під час війни) та стратегічних (євроінтеграція). Валютні інтервенції НБУ залишаються критичним інструментом підтримки гривні, проте в довгостроковій перспективі необхідно розвивати внутрішній фінансовий ринок та мінімізувати доларизацію економіки [9]. Стабільність національної валюти є не лише економічним, а й безпековим фактором, оскільки вона впливає на довіру населення та інвестиційну привабливість країни.

Ключовими детермінантами нестабільності сучасної МВС є: 1. Системна асиметрія, зумовлена домінуванням долара США та накопиченням глобальних боргів. 2. Технологічний розрив, викликаний появою цифрових активів, що потребують нового правового та інституційного регулювання. 3. Геополітична фрагментація, яка веде до

створення регіональних валютних блоків та зниження ефективності глобальних регуляторів.

Для стабілізації МВС необхідне створення наднаціональних резервних активів та реформування системи квот у міжнародних фінансових інститутах з урахуванням зростаючої ролі країн, що розвиваються. Для України ж пріоритетом залишається адаптація до стандартів ЄС та розбудова цифрової валютної інфраструктури, що дозволить інтегруватися в нову багатополярну валютну систему.

Список використаних джерел

1. Огневий В.В. Глобальна грошова система в контексті реформування: наднаціональна валюта GES. *Економіка України.* 2024. №1. С. 66-91. URL: https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.01.066

2. Шпенюк О. Є. Нестабільність валютних курсів в умовах глобалізації. *Економіка і прогнозування*. 2011. №4. С. 64–75.

3. Луцишин З. О., Кравчук Н. Я. Світова валютна система у пошуках інваріантів глобальної фінансової стабільності. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 121 (2). С. 33–43.

4. Унковська Т. Є. Децентралізована емісія в блокчейні біткоїна і монетарне правило Накамото. *Економічна теорія*. 2021. №3. С. 91-110. URL: https://doi.org/10.15407/etet2021.03.091

5. Козюк В. В. Цифрові валюти: проблема довіри. Економічна теорія. 2021. №2. С. 93–117. URL: https://doi.org/10.15407/etet2021.02.093

6. Олійник О. О. Цифрові валюти центральних банків (CBDC) і європейський криптовалютний ландшафт: виклики, можливості та перспективи регулювання. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. №4. С. 177–187.

7. Петрик О. І. Україна та МВФ: основні аспекти співробітництва. *Економіка України*. 2019. №5. С. 6–18.

8. Єщенко П. С. Україна у борговій пастці МВФ. *Економічна теорія*. 2020. №1. С. 19–36. URL: https://doi.org/10.15407/etet2020.01.019

9. Чернецький К. Ю. Валютна політика України в умовах фінансової турбулентності. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. №2 (16). С. 267–276. URL: http://doi.org/10.32750/2025-0225

Анна В'ячеславівна Под'ячева
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Вікторія Леонідівна Ходунова

Сучасні тенденції розвитку галузі культури і мистецтва в Україні

Сучасний розвиток галузі культури і мистецтва в Україні характеризується динамічними трансформаційними процесами, зумовленими впливом глобалізації, цифровізації, а також соціально-політичних змін. Культура сьогодні виступає не лише як складова духовного життя суспільства, але й як важливий чинник формування національної ідентичності, соціальної згуртованості та міжнародного іміджу держави [1].

Однією з провідних тенденцій є цифровізація культурного простору. Активне впровадження цифрових технологій сприяє появі нових форм мистецтва, таких як цифрове мистецтво, медіаарт, інтерактивні інсталяції, онлайн-виставки та віртуальні музеї. Завдяки цифровим платформам культурний продукт стає більш доступним для широкої аудиторії, що сприяє демократизації культури та залученню нових споживачів [2].

Важливим напрямом розвитку є зростання ролі креативних індустрій. Вони охоплюють такі сфери, як дизайн, кіноіндустрія, музика, театр, реклама, мода та IT-культура. Креативні індустрії формують нову модель економіки, засновану на інтелектуальному ресурсі та творчому потенціалі, і стають важливим чинником економічного зростання держави [3].

Суттєвою тенденцією є інтеграція української культури у світовий культурний простір. Участь у міжнародних культурних проєктах, фестивалях, виставках та грантових програмах сприяє популяризації українського мистецтва за кордоном. Це не лише формує позитивний імідж України, а й забезпечує культурний обмін та взаємозбагачення культур.

Особливого значення набуває проблема збереження культурної спадщини. В умовах сучасних викликів, зокрема військової агресії, зростає потреба у захисті, реставрації та цифровому збереженні культурних пам'яток. Водночас актуалізується питання збереження нематеріальної культурної спадщини — традицій, звичаїв, мови та народного мистецтва [1].

Також варто відзначити зростання ролі культурної дипломатії як інструменту міжнародних відносин. Через культуру Україна формує власний образ у світі, доносячи свої цінності, історію та сучасні досягнення. Культурна дипломатія стає ефективним засобом комунікації між державами та народами.

Окремою тенденцією є розвиток локальних культурних ініціатив та децентралізація культурного простору. У регіонах з'являються нові культурні центри, арт-простори, фестивалі та громадські ініціативи, що сприяють розвитку місцевих громад і підвищенню культурної активності населення.

Не менш важливою є трансформація моделей культурного менеджменту. Сучасні умови вимагають від фахівців у сфері культури нових компетенцій: проєктного мислення, цифрових навичок, здатності працювати в умовах нестабільності та швидких змін. Зростає значення міждисциплінарного підходу та партнерства між державними, приватними та громадськими структурами.

Крім того, спостерігається зміна культурних практик споживання. Аудиторія стає більш активною, інтерактивною та вимогливою. Вона не лише споживає культурний продукт, а й бере участь у його створенні, що зумовлює розвиток партисипативної культури.

Отже, сучасні тенденції розвитку галузі культури і мистецтва в Україні свідчать про глибокі структурні зміни, поєднання традицій і інновацій, а також зростання ролі культури як стратегічного ресурсу розвитку суспільства. Подальший розвиток цієї сфери залежить від ефективної державної політики, підтримки креативних індустрій, збереження культурної спадщини та активної участі громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Культурна політика України: пріоритети, принципи та шляхи реалізації. Київ: НІСД, 2021. 64 с.

2. Гриценко О. А. Культура і креативні індустрії в Україні: сучасний стан і розвиток. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2020. 256 с.

3. Федоренко В. Г. Креативні індустрії: європейський досвід та перспективи розвитку в Україні. Економіка та держава. 2019. № 12. С. 4–8.

Валерія Олегівна Пономаренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В 10 «Філософія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Тетяна Петрівна Глушко

Еволюція ідей Ф. Шеллінґа в естетичній думці XIX-XX століть

Філософія мистецтва Фрідріха Вільгельма Йозефа Шеллінґа, що сформувалася на ґрунті німецького ідеалізму, мала тривалий вплив на подальшу європейську думку, але водночас стала й об'єктом критичного переосмислення. Уже в середині XIX ст. ідея мистецтва як «виявлення Абсолюту» почала сприйматися як надмірно метафізична. Так, С.К'єркегор, К.Маркс і Ф.Ніцше у різний спосіб заперечували або переосмислювали шеллінґівські інтенції, підкреслюючи суб'єктивний, соціальний і трагічний виміри творчості. Зокрема у С. К'єркегора мистецтво втрачає свій метафізичний вимір, натомість набуває антропологічного й етичного змісту. Воно не долає розрив між духом і природою, як у Шеллінґа, а, навпаки, фіксує його, роблячи з нього поле людського вибору, страждання й самостворення. Ця зміна парадигми - від Абсолюту до індивіда, від метафізики до існування - стала одним із перших кроків переходу від класичної філософії мистецтва до екзистенційної естетики XX століття, де мистецтво мислиться як спосіб бути, а не просто як форма пізнання.

Для К. Маркса, наприклад, ідея, де мистецтво постає проявом Абсолюту, що саморозкривається через дух митця, є абстрактною і відчуженою, адже вона ігнорує конкретно-історичні умови людського існування. Мистецтво, за К. Марксом, не може бути пояснене лише через духовні чи метафізичні принципи – воно є продуктом суспільних відносин, праці та матеріального виробництва. Як він зазначає: «грецьке мистецтво передбачає грецьку міфологію… і певний розвиток суспільства" [1, с. 110-111], тобто мистецтво залежить від конкретної історичної стадії, воно не є вільним від матеріальних умов.

Ф. Ніцше в своїй першій великій праці «Народження трагедії з духу музики» (1872) [див. 2] протиставляє аполлонічне (форму, ясність, міру) та діонісійське (хаос, екстаз, надлишок життя) начала як дві первинні сили, з яких постає мистецтво: «щоб осягнути ці дві тенденції… мрію та сп'яніння». Ця дихотомія стає своєрідною відповіддю на шеллінґівську тезу про гармонійну єдність свідомого та несвідомого. Для Ф. Ніцше ця єдність – не метафізична тотожність, а творча напруга між порядком і хаосом, формою та поривом, індивідуальним і колективним.

Таким чином, у С. К'єркегора, К. Маркса та Ф. Ніцше відбувається поступовий демонтаж шеллінґівської метафізики мистецтва: С. К'єркегор переносить акцент на внутрішній досвід суб'єкта, К. Маркс, в свою чергу, на матеріальні та соціальні умови творчості, а Ніцше на волю до життя як першооснову художнього акту. Разом вони формують перехід від ідеалістичного до екзистенційно-світоглядного розуміння мистецтва, відкриваючи шлях до феноменологічних, герменевтичних та екзистенційних концепцій XX століття.

Починаючи з першої половини XX століття, філософія мистецтва зазнає істотного зсуву – від метафізичних побудов німецького ідеалізму до феноменологічного й герменевтичного аналізу досвіду мистецтва. Якщо для Ф. Шеллінґа мистецтво було способом виявлення Абсолюту, то для феноменологів й герменевтів воно стає формою досвідного осягнення світу, що відкриває істину не через спекуляцію, а через безпосереднє переживання. Феноменологічний і герменевтичний підхід утверджують

нову парадигму філософії мистецтва, в якій істина мистецтва постає не як метафізичний Абсолют, як у Ф. Шеллінґа, а як подія досвіду, як у Е. Гусерля, відкриття буття у визначеннях М. Гайдеггера та діалог культурного розуміння за творами Г.-Г. Гадамера.

Після феноменологічного та герменевтичного повороту у філософії ХХ століття на перший план виходить екзистенційний підхід, який розглядає мистецтво не лише як прояв істини, а як вияв людського буття у світі. Для екзистенціалістів (Ж.-П. Сартра, А. Камю, М. Мерло-Понті) мистецтво - це спосіб осмислення власного існування, засіб подолання абсурду та вияв свободи. У цьому сенсі вони радикально переосмислюють шеллінґівське бачення мистецтва як втілення Абсолюту: замість космічного розуму чи духу тут діє людина у своїй непевності, тілесності та обмеженості, яка через творчість відкриває власну онтологічну глибину.

Як слушно зазначає сучасний дослідник Т. Ненон «екзистенційна феноменологія перетворює шеллінґівську єдність природи й духу на єдність тіла і світу – пережиту естетичну онтологію» [3, с.4]. Тим самим філософія мистецтва переходить від спекулятивної метафізики до онтології людського досвіду, де творчість є способом бути.

Відповідно, С. К'єркегор першим поставив під сумнів об'єктивістську позицію Шеллінґа, висунувши на перший план індивідуальний екзистенційний досвід, де мистецтво є актом саморозкриття особистості. А К. Маркс і Ф. Ніцше, кожен у власний спосіб, десакралізували Абсолют, перетворивши мистецтво на сферу людської діяльності та сили волі. Натомість феноменологічна й герменевтична традиції відновили шеллінґівське прагнення до єдності свідомого й несвідомого, але тлумачили мистецтво як спосіб відкриття істини буття через досвід, а не як споглядальний синтез ідей.

Отже, у ХХ столітті екзистенціалісти радикально перенесли центр філософії мистецтва у площину людського існування, свободи та тілесності. Для них мистецтво стало життєвим актом, через який людина створює сенс і долає абсурд. Таким чином, можна простежити перехід від шеллінґівської моделі мистецтва як виявлення Абсолюту до антропологічно орієнтованої філософії творчості, у якій головним суб'єктом виступає не дух, а людина як істота, що творить, відчуває і пізнає світ через мистецтво. Ця трансформація позначилася й на подальшому розвитку європейської естетики - від феноменології до постструктуралізму – і визначила підґрунтя сучасних концепцій культури та комунікації.

Список використаних джерел

1. Marx K. Grundris, Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft), Penguin Books in association with New Left Review, 1973. S. 110-111 URL: https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/

2. Nietzsche F. The Birth of Tragedy, Out of the Spirit of Music; Translated by Ian Johnston; Vancouver Island University;Nanaimo, British Columbia; Canada 2008. S. 44-47. URL: https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Nietzsche-The-Birth-of-Tragedy.pdf

3. Nenon T. The end of phenomenology [Review of the book The end of phenomenology: Metaphysics and the new realism, by Tom Sparrow]. Indo-Pacific Journal of Phenomenology, 2017. 17(1), 4 pp. URL: https://scispace.com/pdf/the-end-of-phenomenology-xfnugf6uw7.pdf

Дмитро Петрович Порощук
здобувач третього рівня вищої освіти,
кафедри політичних наук та історії,
Київський національний університет
будівництва і архітектури, м. Київ
спеціальність 052 «Політологія»

Роль громадських організацій у формуванні політичного порядку денного: український досвід

Громадські організації (ГО) є невід'ємною складовою сучасних демократичних систем. Вони представляють собою сферу самовираження індивідів, асоціацій та організацій, які добровільно сформувалися та захищені законом від втручання органів державної влади [1]. В Україні громадські організації відіграють значну роль у формуванні державної політики та розвитку демократичного врядування. Їхня роль особливо зростає в умовах трансформаційних процесів та викликів, що стоять перед країною, включаючи збройну агресію та необхідність повоєнної відбудови [2]. У цьому зв'язку дослідження впливу ГО на політичний порядок денний набуває особливої актуальності**,** адже дозволяє краще зрозуміти природу та стан сучасних державно-громадських відносин та перспективи зміцнення демократичних інституцій [4].

Участь ГО у політичній сфері є об'єктом широкої академічної дискусії, що розглядає діяльність громадських організацій як важливий індикатор зростаючої участі громадянського суспільства у формуванні політик. Цей процес свідчить про фундаментальну трансформацію парадигм управління, де роль держави залишається стратегічною, але не є домінуючою в усіх аспектах суспільного та політичного життя.

В Україні така трансформація є особливо виразною. Історично зумовлена недовіра до державних інституцій, поєднана зі здатністю громадянського суспільства до швидкої мобілізації в умовах криз — зокрема під час подій Євромайдану та після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році — сприяла посиленню ролі громадських організацій як ключових акторів політичного процесу, що не лише чинять зовнішній вплив на державну політику, а й фактично заповнюють прогалини у спроможності держави, забезпечуючи надання суспільно важливих послуг і виконуючи функції, які традиційно належали до компетенції держави, зокрема у сферах моніторингу та забезпечення підзвітності.

Слід зазначити, що українське громадянське суспільство менш «організаційно-орієнтоване» і більше керується неформальними діями та «почуттям спільноти». Це означає, що його сила полягає не стільки в інституціоналізованих структурах, скільки у здатності до швидкої, низової самоорганізації у відповідь на нагальні потреби [3]. Це підтверджують і емпіричні дослідження. Хоча традиційні вимірювання організаційного та структурного рівня громадянського суспільства свідчили про його слабкість в Україні (наприклад, лише 8% громадян повідомляли про участь у громадській діяльності у 2019 році, а 90% українців не належали до громадських організацій у ті ж роки) [3], вже з квітня 2022 року до 80% українців були залучені до громадянського опору [3].

Історичний контекст останніх двох десятиліть показує, що переломні суспільно-політичні події в Україні стали каталізатором посилення ролі громадянського суспільства та його трансформації. Передумови активізації громадянського суспільства почали формуватись ще до Помаранчевої революції («Революція на граніті», «Україна без Кучми»). Помаранчева революція 2004 року спричинила пожвавлення політичного життя та партійного будівництва, створила «оздоровчий тиск» на інститути громадянського суспільства, які до цього втрачали незалежність [5]. Революція Гідності стала ще одним переломним моментом, що суттєво посилив роль громадянського суспільства в Україні. Масова громадянська мобілізація перетворилася на стійке громадянське пробудження. У

результаті активізувалася діяльність волонтерів, з'явилася велика кількість нових організацій громадянського суспільства, а також зросла довіра до них з боку громадян. Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року спричинило нову, ще масштабнішу хвилю мобілізації та патріотичного підйому [6]. У цей період інтереси громадянського суспільства та держави значною мірою збіглися: спільними пріоритетами стали протидія агресії, відбудова країни та євроатлантична інтеграція. Громадські організації перейшли від ролі де-факто опозиції до конструктивного діалогу з урядом, заповнюючи прогалини в державному потенціалі на міжнародному, національному та місцевому рівнях [6]. Така динаміка свідчить про зростаючу тенденцію до інституціоналізованої співпраці між державою та громадянським суспільством у процесі формування політики та здійснення публічного управління – особливо в умовах обмежених ресурсів або перевантаженості державного апарату в період війни.

Таким чином, український досвід демонструє унікальну модель трансформації громадянського суспільства – від фрагментованої структури з низьким рівнем формалізованої участі до потужного актора у формуванні політичного порядку денного. У кризові періоди саме громадські організації показали здатність до гнучкої мобілізації, стратегічного партнерства з державою та ефективного представлення інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. Андрійчук, Т. (2012). Концепт громадянського суспільства в сучасних теоріях демократії. *Політичний менеджмент*, (1–2), 43–55. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/adriichuk_kontsept.pdf

2. Lutsevych, O. (2024). *Ukraine's wartime recovery: The role of civil society*. Chatham House. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-06/2024-06-05-ukraine-wartime-recovery-role-civil-society-lutsevych.pdf

3. Zarembo, K., & Martin, E. (2024). Civil society and sense of community in Ukraine: From dormancy to action. *European Societies, 26*(2), 203–229. https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2185652

4. Заїка, О. В., & Товстик, З. О. (2024). Роль громадських організацій у прийнятті публічно-управлінських рішень. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, *1*, 180–185. https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.29

6. Костюк, Д. С. (2018). Вплив «помаранчевої революції» на розвиток громадянського суспільства в Україні (2004–2013 рр.). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, *29*(68), № 1, 19–25. https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/6.pdf

7. Stepanenko, V., & Stewart, S. (2025). 'Who, if not us?': Civic activism and defence in wartime Ukraine. *Innovation: The European Journal of Social Science Research, 38*(1), 152–168. https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2467214

Христина Святославівна Притула
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
Анна Анатоліївна Карнаух

Трансформація поняття війни: від класичної теорії Клаузевіца до лімінальних інтерпретацій сучасності

Сучасна війна вже не може бути пояснена лише як продовження державної політики, оскільки політичне середовище стало значно складнішим, більш плинним і фрагментованим. Це вимагає повернення до Клаузевіца не в буквальному, а в оновленому, адаптованому до сучасності прочитанні. Війна формується не лише зовнішньополітичними цілями держав, а й внутрішньою боротьбою за владу, змінами в політичних структурах і трансформацією самого політичного порядку. Через це сучасні конфлікти мають багаторівневу політичну природу. Постійний контакт політичних акторів із внутрішньою аудиторією, суспільний тиск, інформаційна відкритість і політичні обмеження змінюють характер застосування сили, у тому числі на тактичному рівні. Це є важливою рисою війн нового покоління. Умови «плинної модерності» сприяють зміщенню влади від централізованих інститутів до недержавних акторів, мережевих структур і ринкових механізмів, що посилює фрагментацію конфліктів і підводить до гібридних форм протиборства [4].

Клаузевіціанське «тертя війни» зберігає актуальність і в сучасних умовах, оскільки війна й надалі супроводжується непередбачуваністю, обмеженістю інформації, складністю координації та людським фактором. Цифрові комунікації, мережеві системи та інформаційна залежність породжують нові ризики: перевантаження даними, кібервразливість і труднощі ухвалення рішень у реальному часі. Отже, технологізація не скасовує невизначеність, а трансформує її. Багаторівневість управління, наявність різних акторів і численні політичні обмеження ускладнюють досягнення воєнно-політичних цілей. Це особливо помітно в конфліктах, де військові, політичні й інформаційні процеси тісно переплетені. Оскільки тертя є невід'ємною рисою війни як соціально-політичного явища, ключовим стає вміння швидко реагувати на зміни, діяти в умовах нестабільності та враховувати множинність чинників розвитку конфлікту [5].

У підході Жана Бодрійяра війна постає не лише як фізичне зіткнення, а як медійна подія, сконструйована через образи, коментарі, швидкість трансляції та інтерпретацію. Це розширює аналіз війни до символічного та інформаційного виміру. Важливим є не лише сам факт насильства, а й те, як він подається, що стає видимим для суспільства, а що залишається поза увагою. Це посилює значення інформаційного простору у війнах нового покоління [3].

Критика концепту «віддалена війна» показує, що популярність терміна ще не робить його аналітично корисним. Якщо поняття не має чітких меж і не додає нової пояснювальної сили, воно радше ускладнює дослідження, ніж прояснює його. Нечіткі категорії ускладнюють порівняння випадків, зменшують перевірюваність висновків і перешкоджають накопиченню знання. Тому дослідження війн нового покоління потребує чіткої та дисциплінованої термінології [6].

Її змістом є поєднання підривної діяльності, дезінформації, втручання у вибори, підтримки повстань та інших непрямих методів впливу, спрямованих на дестабілізацію політичних і соціальних систем без формального оголошення війни. Непрямі методи існували й раніше, однак сучасні технології значно посилили можливості їх синхронізації,

швидкість застосування та масштаб впливу, що і визначає специфіку сучасного етапу розвитку конфліктів. Вона акцентує увагу на діях, що утримуються нижче порогів виявлення, атрибуції та реагування, дозволяючи агресору тривалий час діяти в умовах невизначеності без переходу до відкритого зіткнення. У межах лімінальної війни неоднозначність, складність атрибуції та затримка реакції не є побічними явищами, а стають ключовими умовами успішного впливу на противника. Необхідність досягнення політичного консенсусу, дотримання процедур і правових норм уповільнює реагування, що створює вразливості, якими можуть користуватися противники у «сірій зоні» [2].

Партизанські формування, терористичні організації та інші недержавні суб'єкти діють у проміжному стані між легітимністю і нелегітимністю, що ускладнює їхнє однозначне визначення та відповідну реакцію з боку держав. Її сутність полягає у використанні різних засобів впливу таким чином, щоб не допустити чіткої ідентифікації агресора та уникнути прямої відповідальності на міжнародному рівні. Перехід від жорстких ієрархічних структур до гнучких мережевих моделей організації підвищує адаптивність суб'єктів конфлікту, їхню стійкість та здатність діяти одночасно в кількох сферах. Вона розмиває межі між війною і миром, ставить під сумнів ефективність колективного реагування та ускладнює застосування норм міжнародного права в умовах невизначеності [1].

Від класичної теорії війни як інструменту державної політики сучасне знання переходить до бачення війни як багатовимірного явища, в якому поєднуються військові, політичні, інформаційні, мережеві та символічні форми боротьби.

Список використаних джерел

1. Голуб'як Н., Стецюк Н. Лімінальна війна та її вплив на міжнародну безпеку. Вісник прикарпатського університету. серія: політологія. 2026. № 22. С. 111–117. URL: https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-14.

2. Anders Puck Nielsen. What is hybrid warfare? – Kilcullen's theory about liminal maneuver, 2021. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=mVj-AbXIUZc.

3. Baudrillard J. The Gulf War did not take place. Bloomington : Indiana University Press, 1995. 87 p.

4. Dimitriu G. Clausewitz and the politics of war: a contemporary theory. Journal of strategic studies. 2018. Vol. 43, no. 5. P. 645–685. URL: https://doi.org/10.1080/01402390.2018.1529567.

5. Gardner N. Clausewitzian Friction and Twenty-First-Century War—The Paradox of Technology. Naval War College Review. 2024. Vol. 77, No. 1. Article 5. URL: https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol77/iss1/5

6. Rauta V. A conceptual critique of remote warfare. Defence studies. 2021. Vol. 21, no. 4. P. 545–572. URL: https://doi.org/10.1080/14702436.2021.1994398.

Лев Вячеславович Сабітов
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність В10 «Філософія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики
та філософії культури
Катерина Сергіївна Семенюк

Екзистенційні та соціокультурні чинники страху сучасної людини перед моральною оцінкою

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформацією етичних координат у суспільстві епохи постмодерну. Сучасна людина опинилася в ситуації «ціннісного плюралізму», де традиційні моральні імперативи втратили свою безапеляційність, а нові етичні норми перебувають у процесі постійного перегляду. Страх перед моральною оцінкою стає однією з ключових характеристик сучасного суб'єкта, що впливає на його соціальну комунікацію та самоідентифікацію.

Однією з перших причин такого страху є панування етичного релятивізму. У світі, де «все дозволено» або «все відносно», будь-яка спроба винести моральне судження сприймається як зазіхання на індивідуальну свободу. Як зазначає А. Єрмоленко, сучасний дискурс часто підміняє універсальну етику стратегічною дією, де важливим є не моральне благо, а успішність комунікації [1, 45]. Відтак, моральна оцінка трактується не як орієнтир для вдосконалення, а як інструмент придушення або вияв нетолерантності.

Іншим вагомим чинником є феномен «публічної прозорості» в епоху цифрових технологій. Сучасна людина живе в умовах цифрового паноптикуму, де будь-яка дія може бути зафіксована та піддана миттєвій оцінці мільйонів. Це породжує страх «канселінгу» (культури скасування), коли моральний осуд призводить до повної соціальної ізоляції. В. Малахов наголошує, що мораль у своїй глибинній основі передбачає зустріч з Іншим, але в сучасному світі ця зустріч стає травматичною через відсутність милосердя в анонімному цифровому просторі [2, 112].

Психологічний аспект проблеми полягає у кризі ідентичності. Якщо раніше людина спиралася на стійкі релігійні чи станові норми, то сьогодні вона змушена конструювати власну етику самостійно. Моральна оцінка з боку суспільства сприймається як загроза цій крихкій самопрезентації. Людина боїться не стільки того, що її вчинок визнають «поганим», скільки того, що її особистість буде деконструйована та викрита як невідповідна модному образу «успішної та позитивної людини» [3, 204].

Також варто звернути увагу на феномен «етичного мінімалізму». Сучасна культура споживання стимулює уникання дискомфорту, а моральна оцінка – це завжди дискомфорт, виклик сумлінню та необхідність відповідальності. Відмова від оцінювання часто маскується під терпимість, проте за нею може стояти екзистенційна байдужість. Т. Білоус вказує на те, що відповідальність перед власною совістю замінюється страхом перед зовнішнім репутаційним ризиком [4, 88].

Отже, страх сучасної людини перед моральними оцінками є багатогранним. Він поєднує в собі:

страх перед втратою автономії в умовах релятивізму;

страх перед соціальною смертю внаслідок публічного осуду;

страх перед внутрішньою порожнечею, яку може виявити щирий моральний аналіз.

Подолання цього страху можливе лише через повернення до автентичного діалогу та розуміння моралі не як системи заборон, а як простору відповідальної свободи.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
2. Малахов В. А. Етика : курс лекцій. Київ : Либідь, 2006. 384 с.
3. Табачковський В. Г. Антропологічний код філософського мислення. Київ : Наукова думка, 2002. 386 с.

Олег Сергійович Савкін
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
завідувач кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства,
доктор філософських наук, професор
Віктор Дмитрович Бондаренко

Витоки релігійного обґрунтування насильства в іудаїзмі та ранньому християнстві

Важливість питання про релігійне обґрунтування насильства проявилась із новою силою після початку агресії Російської Федерації в Україні. Численні повідомлення та публікації у медіа з інформацією про священників Російської православної церкви, які благословляють зброю для вбивства українців, викликали хвилю обурення та поставили питання про те, чи є прийнятним для православної церкви схвалювати та підтримувати насильницькій дії. І якщо мова йде про Російську православну церкву, відповідь з точки зору українця буде однозначною, то у ситуації, коли ті самі дії вчиняються священниками української церкви, дати об'єктивну оцінку набагато важче.

Вказані обставини і зумовили необхідність більш глибокого дослідження питання про насильство, обґрунтоване християнською релігією, зокрема, щодо причин та витоків цього явища.

Так, насильство визначається як «застосування сили або загроза її застосування» [1, с. 408] із уточненням, що воно «включає нав'язування у той чи інший спосіб суб'єктам неадекватних їхній природі умов життєдіяльності» [1, с. 408], при цьому зазначається, що «центральною щодо насильства є проблема його виправданості. В різних культурах побутують, відповідно, різноманітні уявлення про припустимість насильства (в сім'ї, побуті, в соціальному житті, у ставленні до природи) та міру його належного застосування» [1, с. 408].

Доповідь Всесвітньої організації охорони здоров'я 2002 року з назвою «Насильство - глобальна проблема охорони здоров'я» починається зі слів, що «насильство, вірогідно, завжди було частиною існування людського суспільства» [2, с. 3].

У. Джеймс констатує, що «ми успадкували від предків їх атавістичну войовничість та любов до слави» [3, с. 466], і витоками такої традиції є часи, коли «у міжплемінній боротьбі за існування виживали найсильніші – найбільш войовничі суспільства, та бойовий дух і прагнення слави міцно сплелись із інстинктом самозбереження та пристрастю до наживи» [3, с. 466]. Наводячи численні історичні приклади романтизації військових злочинів, авантюр та зловживань, які, менш з тим, «захоплюють розум, полонять серця та хвилюють уяву» [3, с. 468], він доходить висновку про присутність потягу до насильства «у нашій плоті та крові, яку не вибити із нас жодному прогресу та довгому миру» [3, с. 468].

Саме ця принципова неможливість подолання насильства як особливості людського соціуму, з урахуванням однозначного його засудження в усі часи як негативного явища, і поставила свого часу перед релігійними системами завдання розробки теоретичного апарату обґрунтування неминучості (а іноді і необхідності) застосування насильства.

Як відомо, іудаїзм оголошував принцип таліону в цілому прийнятним («Око за око, зуб за зуб, руку за руку, ногу за ногу», Вихід, 21:24), легалізуючи тим самим застосування відповідного ступеню насильства в якості необхідної і достатньої відплати. Однак вже для раннього християнства із його однією з базових концепцій Нагорної проповіді Ісуса Христа про «непротивлення злому» (Матвія 5:39) та «любов до ворогів своїх» (Матвія 5:44) цю колізію вирішити було набагато складніше, оскільки сама ідея пацифізму є такою, що вкрай складно вміщується у рамки оточуючої дійсності як за життя Христа, так і у теперішні часи.

Яскравою ілюстрацією спроб поступового подолання зазначеного протиріччя є трансформація поглядів на можливість застосування насильства протягом кількох сторічь християнської історії початкового від пацифізму Нагорної проповіді аж до фрази «Вбивайте всіх, Бог впізнає своїх», яку у 1209 році папський легат Арнольд Амальрик застосував як обґрунтування викорінення єресі катарів під час облоги міста Безьє на півдні Франції.

Однак витоки саме релігійного обґрунтування насильства дослідники пов'язують ще із першими ідеями монотеїзма єгипетського фараона Аменхотепа IV та біблійного Моісея. Так, відомо, що Аменхотеп IV у 14 сторіччі до н.е. запровадив у Стародавньому Єгипті культ єдиного бога Атона та прийняв ім'я Ехнатон, однак зазначений культ одразу втратив популярність після смерті фараона.

З. Фройд у своїй роботі 1939 року «Людина на ім'я Мойсей» висловив версію, що Мойсей був єгиптянином та сучасником фараона Ехнатона та після смерті останнього, поділяючи його релігійні ідеї, вжив заходи для збереження першої монотеїстичної релігії, при цьому очоливши плем'я єгипетських рабів-семітів [4].

Найвідомішою ілюстрацією цих тез є біблійне оповідання про золотого тільця, якого брат Моісея Аарон виготовив із золотих прикрас ізраїльтян в той час, коли сам Моісей довго не сходив з гори Синай, визнавши цього тільця за нового бога. Далі повідомляється, що Моісей, побачивши це, розгнівався, знищив тільця та сказав синам Левія: «так каже Господь Бог Ізраїля: покладіть кожен меч свій на стегно своє, пройдіть по стану від воріт до воріт та назад, та вбивайте кожен брата свого, кожен друга свого, кожен ближнього свого» (Вих. 32:27), в результаті чого в той день було вбито близько трьох тисяч людей.

У цьому зв'язку зазначається, що порівняно із язичництвом, яке «також не було вільним від насильства, монотеїзм вперше надає політичному насильству теологічне обґрунтування» [5, с. 13].

При цьому З. Фройд не перший і не єдиний, хто висунув версію про монотеїстичне походження релігійного насильства.

Задовго до нього Д. Юм під час порівняльної характеристики політеїзму та монотеїзму визначав перевагу першого у тому, що «ця релігія менше пригнічує своїх прихильників, є більш людяною та поблажливою до них, а головне, що вона є толерантнішою до релігійних обрядів та божеств інших народів та не піддає їх прихильників таким жорстоким переслідуванням, як це робить народний теїзм» [6, с. 7]. У свою чергу єдиний Бог теїзму «не терпить суперників, не терпить не санкціонованих ним обрядів та вимагає виключного поклоніння собі» [6, с. 7]. Більш того, монотеїзм, який вимагає єдиної віри та релігійних церемоній, «надає спритним людям привід позиціонувати своїх противників безбожниками, що заслуговують як на божественну, так і людську помсту» [6, с. 31], внаслідок чого «природньо, що різні секти впадають у ворожнечу та взаємно виливають один на одного своє священне поривання та свою злість,

найбільш шалену та непримиренну з усіх людських страстей» [6, с. 31]. Підсумовує свої думки з цього приводу Д. Юм припущенням, що «жодне збочення ідолопоклонства та політеїзму не мало такої погибельної сили для суспільства, як збочення теїзму, коли воно доведене до крайнього ступеню. Людські жертви карфагенян, мексиканців та багатьох вараварських народів навряд чи переважають своєю кількістю жертви інквізиції та переслідувань, які практикувались у Римі та Мадриді» [6, с. 33].

Згадуваний вище У. Джеймс, продовжуючи свої думки щодо насильства, але вже стосовно релігійних систем, виділяє окремо буддизм, іслам та християнство як такі релігії, які характеризуються «нерегульованим розумом прагненням до обожнення» [7, с. 271], наслідком чого є ситуація, коли «люди стають надзвичайно чутливими до найменшого натяку на ображення їх божества та спалахують прагнення помсти його ворогам» [7, с. 271]. Як результат «у людей вузьких і в той же час обдарованих міцною волею такий настрій стає домінуючим» [7, с. 271], а «теологія з її богами, які ревниво оберігають свою славу, і церква з її теократичною політикою, роздмухали ці прагнення у таке полум'я, що нетерпимість та дух переслідування стали звичайними супутниками святого життя» [7, с. 271]. Наводячи в якості прикладів Давида, який вважав своїх ворогів ворогами Ієгови, Лютера, який без жодного співчуття бажав настання «жахливих мук, у яких повинні були померти вожді анабаптистів» [7, с. 271] та Кромвеля, вдячного Богу за те, що «передав у його руки ворогів «для страти» [7, с. 271], У. Джеймс резюмує, що теза про «релігію і нетерпимість як близнюків» [7, с. 271] не позбавлена істини.

Безпосередньо у християнстві перша ґрунтовна дискусія щодо можливості та допустимості насильницьких методів переконання виникла у IV сторіччі та пов'язана з ім'ям Аврелія Августина. У його часи християнство після Міланського едикту 313 року імператора Костянтина почало набирати силу, і перед ним, на відміну від попередніх періодів переслідувань, постало питання про необхідність проголошення «правильного» тлумачення віри. Першим приводом для застосування насильства від імені християнрської церкви був конфікт із донатистами, які після діоклетианових гонінь дотримувались позиції заборони євхаристичного спілкування з тими християнами, які під час них погодились на співпрацю з римською владою. Рух донатистів у Північній Африці був надзвичайно популярним, та до нього охоче долучались представники найбідніших верств населення, невдоволених пануванням Риму. Вони отримали назву циркумцелліонів («ті, що бродять навколо житла») та вчиняли збройні напади і брали участь у антиримських повстаннях. Відповідно, офіційна влада Риму стала на шлях жорсткої антидонатистської політики.

Апологія державного переслідування донатистів, розроблена Августином, і являє собою фактично перше обґрунтування насильства у християнстві. А. Кураєв, цитуючи Августина, «гуманіста який спостерігаючи скривавлені дубинки циркумцелліонів, піддався на переконання колег та дійшов висновку, що потрібно не тільки захищатись, але і випалювати гнізда розкольників вогнем та мечем» [8, с. 28], наводить якого слова: «Ми бачимо, що цілі міста до того були донатистськими, тепер же стали католицькими, вони ненавидять диявольське розділення та гаряче люблять єдність» [8, с. 28].

Він підкреслює, що «у 408 році Августин почав вважати таку репресивну практику критерієм істини. І ця дата стала, можливо, однією із найзначніших в історії християнської церкви: богослов'я карального меча отримало свого великого апологета» [8, с. 28], а християнський світ у особі Августина з його «талантом сильної та діалектичної думки, вмінням ставити питання, знаходити відповіді та висловлювати їх в афористичній формі» [8, с. 28] отримав «вкрай авторитетну санкцію на насильство проти інакомислячих християн, не кажучи вже про всіх інших» [8, с. 28].

В якості підсумку опису зародження у IV-V сторіччі ідей про прийнятність насильства у християнстві в період Костянтина Великого та Августина можна навести ще одну цитату А. Кураєва: «Римська імперія в'їхала у християнський період своєї історії, не відчуваючи потреби у перегляді своїх засад. Ні розп'яття, ні рабство, ні гладіаторські

бої не були скасовані. Перейшло у християнство і військово-політичне богослов'я - уявлення про те, що Богу бажані масові криваві жертви на полях битв» [8, с. 26].

Наслідком такого стану речей, з його слів, став подальший «штамп середньовічних літописів – Бог як помічник у масових вбивствах» [8, с. 26], а також те, що християнська церква неймовірно швидко перетворилась із «ще вчора переслідуваної групи дисидентів та пацифістів на «державну скрепу» [8, с. 30].

Таким чином, можна виділити два ключові фактори, які сприяли закріпленню у ранньому християнстві ідей про прийнятність (та навіть необхідність) застосування насильства до опонентів, та які у подальшому стали офіційною церковною політикою і зберігають своє значення дотепер. Першим таким чинником є сам характер християнства як монотеїстичної релігії, що не допускала поклоніння іншим богам та переслідувала «єретиків». В якості другого виступає набуття християнством статусу офіційного культу у римській імперії, який вимагав рішучих дій із подолання інакодумства, що, звичайно, виходили за рамки простого переконання і вже не могли бути вчиненні тільки на підставі тез Нагорної проповіді І. Христа.

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник. Національна академія наук України. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ. 2002. 742 с.
2. Насильство та його вплив на здоров'я. Доповідь про стан справ у світі. Під ред. Етьєна Г. Круга та інш. World Health Organization 2002. 376 с.
4. Джеймс У. The Moral Equivalent of War. McClure's Magazine. 1910. №. 35. P. 463–468
5. Freud S. Moses ein Ägypter. Zeitschrift für psychoanalytische Psychologie ihre Grenzgebiete und Anwendungen. XXIII Band - 1937 - Heft 1 - p. 5-13.
6. Баумейстер А. Моисеево различение или рождение религиозной нетолерантности. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. № 26/2017. с.10-16
7. Юм Д. Природня історія релігії. Діалоги про природню релігію. Друковано в типо-литографії Ед. Бергмана. Юр'єв. 1909. 178 с.
8. Джеймс У. Багатоманітність релігійного досвіду. Дослідження людської природи. Книжкова майстерня. Київ. 2025. 414 с.
9. Кураєв А. Візантія проти СРСР. Битва фантомних імперій за церкву України. Москва. Проспект. 2020. 960 с.

Артем Сергійович Саражинський
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 051 «Економіка»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Олег Семенович Падалка

Вплив облікової ставки НБУ на кредитну активність і споживання в період 2022 - 2025 рр.

Підтримка макроекономічної стабільності, особливо в умовах повномасштабної війни, є одним з ключових завдань держави і Національного Банку безпосередньо, як

основного регулятора монетарної політики. В час шоків і тотальної невизначеності тільки зважена і послідовна грошово-кредитна політика може зупинити відтік капіталів та неконтрольоване знецінення національної валюти, що має катастрофічні наслідки. Метою даної роботи є аналіз монетарної політики НБУ в період 2022-2025 рр. і те яким чином вона вплинула на споживання та кредитування в економіці в умовах війни.

Для початку слід зазначити базову логіку роботи монетарного каналу регулювання і те як він впливає на споживчий попит. Основним інструментом регуляції даного каналу є облікова ставка, що є орієнтиром для вартості залучених чи розміщених коштів банками чи іншими учасниками грошово-кредитного ринку. Підвищення відсоткових ставок шляхом збільшення облікової ставки НБУ зменшує пропозицію грошей в економіці, відсотки за кредитами зростають і відповідно стимули до активного споживання знижуються. Політика «дешевих грошей» при зниженні облікової ставки навпаки стимулює кредитування і споживання в економіці. Під час періоду високих ставок населення більш схильне розміщувати заощадження на депозитах, які є досить привабливими в цей час, в той же час як зменшення ставок робить гривневі інструменти для інвестування менш конкурентними.

Так це працює за нормальних умов, нам в той же час треба робити поправку на екстремальні умови, що виникли на початку 2022 року - війну, яка є одним з найбільших економічних потрясінь в новітній європейській історії.

В умовах значного психологічного шоку зміна облікової ставки мала незначні шанси слугувати чинником дезінфляції та стабілізації очікувань. Тому після початку повномасштабного вторгнення Національний банк зафіксував обмінний курс гривні до долару США та запровадив певні обмеження на валютні операції та рух капіталів задля стримування панічних настроїв та утримання макроекономічної стабільності.

Рішення про підвищення облікової ставки відкладалось до червня, регулятор спочатку обрав адміністративний інструментарій замість ринкового, що було виправдано безпековими умовами та невизначеністю. Ставка залишалася на рівні 10% після чого відбулось її значене підвищення до 25% і повернення НБУ до більш традиційних методів монетарної політики. Такий значний стрибок мав на меті збільшити привабливість гривневих активів, зменшити доларизацію економіки і виснаження міжнародних резервів. Також збільшення ставки мало справити стримувальний вплив на інфляцію, яка на піку в грудні 2022 року становила 26% в річному вимірі. Стрибок до 25% стабілізував валютний ринок, але кредитування фактично зупинилося.

Режим високих ставок тривав до липня 2023 року, після чого, через перелік об’єктивних чинників, а саме: стрімкіше, ніж очікувалося, зниження інфляції, тривалу стійку ситуацію на валютному ринку, високий рівень міжнародних резервів, був взятий курс на зниження облікової ставки. Цей крок був важливим для подальшого пожвавлення кредитування і розвитку економіки. Станом на кінець 2023 року обсяг роздрібного кредитування зріс на 20.3%. Зниження ставок тривало до кінця січня 2025 року, коли ставка була зафіксована на рівні 13%, після чого інфляційні фактори, а саме ціни на енергоносії та гірший минулорічний урожай, почали спонукати до відновлення курсу на її підвищення у зв’язку з підвищеними інфляційними очікуваннями. Кредитування зростало, але повільніше, ніж можна було б очікувати від такого циклу пом'якшення, що свідчить про дію факторів, які обмежували стандартний трансмісійний механізм як на стороні кредитування, так і споживчого попиту.

Перший квартал 2022 року показав ріст банківських портфелів споживчих та корпоративних кредитів +0.7% та +4.8% відповідно, перші два місяці року показали досить динамічне зростання, що потім було нівельовано значним падінням попиту на кредитування у березні і в подальшому. Загалом весь період жорсткої монетарної політики регулятора з червня 2022 по липень 2023 року можна охарактеризувати значною зупинкою попиту на кредитування зі сторони бізнесу і особливо зі сторони населення. Як зазначає НБУ у своїх звітах, це було спричинено не скільки механізмами монетарного

каналу, а зовнішніми факторами: обмежений платоспроможний попит та відсутність нових інвестиційних проєктів в умовах невизначеності. Показовим підтвердженням цього є програма «Доступні кредити 5-7-9%», навіть за субсидованими ставками попит на кредити залишався кволим, що фіксували результати щоквартальних опитувань банків про умови кредитування. Водночас ринкові ставки за кредитами для бізнесу досягли піку у 20,7% річних у листопаді 2022 року, що в умовах безпекової невизначеності зробило залучення фінансування недоцільним для більшості позичальників. Паралельно банківська система переорієнтувалась на вкладення у державні облігації (ОВДП), забезпечуючи собі безризикований дохід замість нарощування кредитного портфеля. Це призвело до структурного розриву між наявною ліквідністю в системі та реальним кредитуванням економіки.

Відновлення кредитування почалося в середині 2023 року і набрало більших обертів в 2024 році. Приріст гривневих кредитів бізнесу на кінець 2024 року становив 20.6%, чисті гривневі кредити населенню також зросли на майже 40% за рік. Загалом умови кредитування в другій половині 2024 року, зрівнялися ще з доковідним рівнем 2019, що в свою чергу зменшило попит на субсидійовані кредити з програми «5-7-9%» . Споживче кредитування зростало за всіма напрямками – незабезпечені кредити, автокредити, іпотека – по більшій частині через державну програму «ЄОселя».

Пожвавлення кредитування було спричинене сумішшю зовнішніх і внутрішніх чинників, а саме: зменшення інфляційних і девальваційних очікувань в економіці, зниження облікової ставки НБУ та дотримання регулятором стратегії розвитку кредитування. Тому кредитну динаміку впродовж всього періоду 2022 – 2025 років не можна розглядати тільки як наслідок монетарної політики, вона мала свій вплив, але основним фактором розвитку кредитування була стабілізація очікувань населення, а зниження ставки в свою чергу було важливим але недостатнім кроком для стимулювання.

Динаміка споживчого попиту впродовж аналізованого періоду частково збігається з кредитним циклом, проте причинно-наслідковий зв'язок між ними є значно слабшим, ніж у мирний час. Обвал споживання у 2022 році (ВВП скоротився на 29%) пояснюється переважно воєнним шоком: масовим переміщенням населення, руйнуванням інфраструктури та критичним скороченням доходів домогосподарств – близько третини опитаних зафіксували падіння доходів більш ніж на 50% з початку повномасштабного вторгнення. Це перш за все шок пропозиції та переміщення, а не монетарний ефект. Натомість відновлення споживання у 2023–2024 роках відбулось попри збереження відносно високого рівня ставок, що прямо спростовує лінійну залежність між обліковою ставкою та споживчим попитом. Ключовими драйверами відновлення стали фіскальне стимулювання через зростання соціальних виплат та оборонних видатків.

Класичний монетарний механізм передбачає, що зміна облікової ставки через банківський сектор послідовно транслюється у вартість кредиту, обсяг позик і у рівень споживання та інвестицій. В умовах повномасштабної війни цей ланцюжок зберігає свою логіку, але суттєво змінюється під дією кількох структурних чинників. По-перше, зростання оборонних видатків і соціальних виплат формувало сукупний попит незалежно від рівня ставки – держава фактично заміщала приватне споживання і інвестиції, які стиснулися через невизначеність. По-друге, банки системно перерозподіляли ліквідність на користь ОВДП, отримуючи гарантований дохід замість прийняття кредитного ризику в умовах війни. Це означало, що навіть значна ліквідність у системі не конвертувалась в економічно активне кредитування. По-третє, горизонт планування бізнесу критично скоротився — попит на довгострокові кредити залишався низьким навіть після суттєвого зниження ставки, оскільки невизначеність щодо безпекової ситуації нівелювала цінову привабливість запозичень.

Монетарна політика НБУ у 2022-2025 роках була послідовною і досягла своїх першочергових цілей: різке підвищення облікової ставки до 25% стабілізувало валютний ринок і зупинило некеровану інфляційну спіраль, а подальше зниження до 13% створило

умови для відновлення кредитування. Разом з тим аналіз показує, що стандартний трансмісійний механізм в умовах війни працює з принциповими обмеженнями: падіння споживання і кредитування у 2022 році було спричинене переважно воєнним шоком, а не монетарним стисненням, а відновлення у 2023-2024 роках визначалось фіскальним стимулом і стабілізацією очікувань більшою мірою, ніж зниженням ставки. Це свідчить про те, що в умовах активного збройного конфлікту ефективність монетарної політики принципово залежить від координації з фіскальною та від збереження довіри до регулятора і саме ця довіра стала одним із ключових здобутків НБУ в аналізований період.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Інфляційний звіт. III квартал 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=16
2. Національний банк України. Національний банк України підвищив облікову ставку до 25%. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-25
3. Національний банк України. Національний банк України знизив облікову ставку до 22%. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-22
4. Національний банк України. Національний банк України підвищив облікову ставку до 14,5%. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-145
5. Національний банк України. Національний банк України знизив облікову ставку до 13%. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-13-18848
6. Мінфін. Облікова ставка НБУ: архів. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/
7. Мінфін. Індекс інфляції в Україні. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/
8. Національний банк України. Коментар щодо зміни реального ВВП у 2022 році. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2022-rotsi
9. Національний банк України. Опитування про умови банківського кредитування. II квартал 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q2-2022.pdf?v=16
10. Національний банк України. Опитування про умови банківського кредитування. IV квартал 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q4-2022.pdf?v=16
11. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Травень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-05.pdf?v=16
12. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Листопад 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-11.pdf
13. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Лютий 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=16
14. Національний банк України. Річний звіт 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2024.pdf?v=13
15. Сологуб І. Пережити бурю: аналіз змін у доходах домогосподарств під час війни. VoxUkraine. 2025. URL: https://voxukraine.org/perezhyty-buryu-analiz-zmin-u-dohodah-domogospodarstv-pid-chas-vijny

Катерина Романівна Семенюк
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, професор,
доцент кафедри історії міжнародних відносин
та гуманітарних дисциплін
Степан Петрович Дмитренко

Реформування системи загальної середньої освіти в умовах європейської інтеграції України

З огляду на динамічні зміни в освітній політиці, зумовлені орієнтацією України на європейський освітній простір, система загальної середньої освіти потребує переосмислення не лише як сукупність закладів і рівнів навчання, але й як інтегрований механізм реалізації державної освітньої політики. Такий підхід передбачає врахування організаційної структури, нормативно-правового забезпечення, змісту освіти, а також взаємозв'язків між усіма учасниками освітнього процесу.

Система загальної середньої освіти (ЗСО) посідає ключове місце в освітньому просторі України, оскільки саме вона забезпечує фундамент для подальшої освітньої та професійної траєкторії кожної особистості. В умовах європейської інтеграції, коли підвищується значення людського капіталу, конкурентоспроможності та мобільності громадян, роль загальної середньої освіти значно зростає.

Система загальної середньої освіти України – це обов'язкова складова національної системи освіти, яка забезпечує здобуття громадянами базових знань, умінь та компетентностей, необхідних для соціалізації особистості, її подальшого навчання та інтеграції у суспільство (на основі законодавства України та європейських аналітичних джерел).

Більш детально структура та функції загальної середньої освіти визначені у Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020), де підкреслюється роль освітнього процесу у формуванні громадянської ідентичності, соціалізації та підготовці до життя в демократичному суспільстві [1].

У європейських освітніх системах загальна середня освіта розглядається як core compulsory education, тобто ядро обов'язкової освіти, що гарантує кожній дитині базовий рівень знань і соціальних навичок, необхідних для подальшої участі в економічному та культурному житті суспільства [3].

Європейський досвід реформ у сфері загальної середньої освіти має значний адаптивний потенціал для України – особливо в контексті євроінтеграції, відбудови після воєнних викликів та пошуку нових шляхів модернізації системи освіти. У цьому підпункті детально розглядаються ключові практики, рамки й стратегії ЄС, які можуть бути трансформовані для українських реалій, а також ризики і умови успішної їхньої адаптації.

Однією з центральних європейських стратегій у сфері освіти є Рекомендація Ради ЄС «Ключові компетенції для навчання протягом життя» (2018) [2]. Вона визначає вісім базових компетенцій, які вважаються необхідними для повноцінного особистісного, соціального та професійного розвитку в сучасному світі. Важливо, що ці компетенції не обмежуються знаннями з окремих предметів: вони формують здатність людини орієнтуватися в складному інформаційному середовищі, ефективно взаємодіяти з іншими та адаптуватися до змін.

Повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році стало найпотужнішим шоком для освітньої системи України за часи незалежності. Однак замість зупинки реформ цей період спричинив якісні зрушення, що зблизили українську систему з європейськими практиками та прискорили адаптацію до стандартів ЄС.

Сучасний стан реформування загальної середньої освіти в Україні демонструє складну динаміку поєднання стратегічного просування до європейської освітньої моделі та оперативних реакцій на виклики війни. З одного боку, Україна значно просунулась у напрямі компетентнісної освіти, інклюзії, цифровізації, автономії шкіл і професійного розвитку педагогів, що повністю відповідає європейським рамкам. З іншого – воєнний контекст створює небувалу концентрацію бар'єрів, які суттєво уповільнюють або деформують процес впровадження реформ.

Попри суттєві досягнення у сфері модернізації української системи загальної середньої освіти, повномасштабна війна рф проти України кардинально змінила умови функціонування освітньої галузі. Війна стала не просто зовнішнім чинником, а системною кризою, яка водночас прискорила окремі реформи та істотно загальмувала інші. Переорієнтація ресурсів, руйнування інфраструктури, масові вимушені міграційні процеси, цифрова залежність та безпекові виклики формують нову конфігурацію української школи, що не має аналогів серед країн Європи.

Список використаних джерел

1. Про загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2020. № 31. С. 226. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/463-20#top
2. Organisation and governance. Organisation of the education system and of its structure. Eurydice. Ukraine. 2025. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/ukraine/organisation-education-system-and-its-structure
3. Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance). Official Journal of the European Union. 2018. C.189/01-13. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32018H0604%2801%29

Євгеній Олегович Семеняк
здобувач першого рівня освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Трансформація, адаптація і збереження сімейного богослужіння в умовах секуляризації та війни

Актуальність дослідження. Релігійна ситуація в сучасній Україні формується під впливом складної взаємодії секуляризаційних процесів та соціокультурних трансформацій, зумовлених, зокрема, воєнними подіями. З одного боку, спостерігається тенденція до зниження ролі інституційної релігії та поширення індивідуалізованих форм духовності, з іншого – актуалізується потреба у релігійному досвіді як джерелі психологічної стабільності та смислотворення. У цьому контексті особливого значення набуває феномен сімейного богослужіння як базової форми релігійної практики.

У межах Церкви Адвентистів сьомого дня сімейне богослужіння розглядається як ключовий інструмент духовного виховання та трансляції віри між поколіннями. Теологічне осмислення цієї практики значною мірою ґрунтується на працях Е. Уайт, у яких наголошується на необхідності регулярної сімейної молитви, вивчення Святого Письма та формування духовного середовища в родині [2]. Водночас сучасні соціальні виклики – цифровізація, трансформація сімейних структур, інформаційне навантаження – зумовлюють необхідність переосмислення традиційних форм релігійної практики.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей трансформації та визначенні ефективних механізмів збереження сімейного богослужіння в адвентистських громадах України в умовах секуляризації та воєнного стану. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати специфіку секуляризаційних процесів у сучасному українському суспільстві.
2. Розкрити зміст і функціональне значення сімейного богослужіння в християнській традиції.
3. Визначити практичні підходи до адаптації сімейної релігійності до сучасних умов.

Об’єкт дослідження: сімейна релігійна практика в умовах сучасного українського суспільства.

Предмет дослідження: особливості трансформації, адаптації та збереження сімейного богослужіння в адвентистських громадах України в умовах секуляризації та воєнного стану.

Основні результати досліджень. Секуляризація в українському контексті характеризується неоднорідністю та суперечливістю проявів. Згідно з даними соціологічних досліджень Центру Разумкова та КМІС, більшість населення зберігає релігійну самоідентифікацію, однак рівень регулярної релігійної практики демонструє тенденцію до зниження [8]. Це свідчить про трансформацію релігійності від інституційно орієнтованої до індивідуалізованої, де віра часто набуває символічного або культурного виміру.

Водночас важливим чинником є вплив воєнного контексту, який істотно модифікує релігійну поведінку. Війна сприяє актуалізації духовних потреб, але водночас ускладнює можливість систематичного здійснення релігійних практик через порушення звичного способу життя, міграційні процеси та психологічне навантаження [5]. У таких умовах сімейне богослужіння постає як потенційно ефективний механізм підтримки духовної стабільності.

У християнській традиції, зокрема в адвентизмі, сімейне богослужіння визначається як регулярна форма домашньої духовної діяльності, що включає молитву, читання Біблії, спів духовних гімнів та рефлексію над біблійними текстами. У працях Е. Уайт ця практика розглядається як фундаментальний чинник духовного виховання та формування морального клімату в родині [1].

Функціонально сімейне богослужіння виконує комплексну роль: воно сприяє формуванню релігійної ідентичності, забезпечує між поколіннями трансляцію віри, а також виконує соціально-психологічну функцію, зміцнюючи внутрішньо-сімейні зв’язки. Його інтегративний характер проявляється у поєднанні духовних, етичних і соціальних компонентів, що дозволяє розглядати цю практику як цілісне середовище розвитку особистості.

З огляду на сучасні виклики, збереження сімейного богослужіння потребує адаптації до нових соціокультурних умов. Ефективними є такі підходи, як впровадження гнучких форматів духовної практики, використання цифрових ресурсів для вивчення Святого Письма, а також розвиток онлайн-комунікації між членами сім’ї, бо часто сім’ї в умовах війни залишаються на відстані один від одного. Особливої актуальності набувають

короткі форми молитовної практики, які можуть інтегруватися у повсякденний ритм життя.

Важливу роль у підтримці сімейної релігійності відіграє церковна спільнота. Адвентистські громади здійснюють методичну, освітню та пасторську підтримку сімей через реалізацію відповідних програм, використання тематичних ресурсів та організацію спільнотної діяльності. Значення має також гуманітарна та психологічна допомога, яка створює передумови для відновлення духовних практик у кризових умовах.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що сімейне богослужіння є структурно важливим елементом християнської релігійної практики, який забезпечує формування духовних цінностей, моральне виховання та стабілізацію внутрішньо-сімейних відносин. У адвентистській традиції ця практика має фундаментальне значення, що підтверджується богословською спадщиною Е. Уайт. Виявлено, що секуляризаційні процеси в Україні мають комплексний характер і поєднуються з впливом воєнних факторів, що одночасно ускладнює та стимулює розвиток релігійності. Доведено, що ефективне збереження сімейного богослужіння можливе за умови його адаптації до сучасних умов шляхом поєднання традиційних духовних практик із новітніми формами комунікації. Вирішальне значення у цьому процесі має взаємодія сім'ї та церковної спільноти як носіїв релігійної традиції.

Список використаних джерел

1. Уайт, Е. Християнська родина. Джерело життя, 2019. – 416 с.
2. Уайт, Е. Виховання та освіта. Джерело життя, 2013 – 320 с.
3. Уайт, Е. Поради батькам, учителям і учням. Джерело життя, 2025. – 448 с.
4. Уайт, Е. Служіння зцілення. Джерело життя, 2006. – 416 с.
5. Бабій, М. Ю., Колодний, А. М. (ред.). Релігійність українців в умовах суспільних трансформацій. Київ: Інститут філософії НАН України, 2017. – 268 с.
6. Горкуша, О. В. Релігія в добу секуляризації та глобалізації: монографія. Київ: НАКККіМ, 2015. – 312 с.
7. Филипович, Л. О. Релігія і війна: трансформація релігійної поведінки в Україні після 2014 року. Київ: Українська асоціація релігієзнавців, 2021. – 98 с.
8. Центр Разумкова. Особливості релігійності українців: зміни після початку війни. Київ: Центр Разумкова, 2023. – 32 с.
9. Київський міжнародний інститут соціології. Релігійність населення України у період війни. Київ: КМІС, 2022. – 24 с.
10. Соціологічна група «Рейтинг». Вплив війни на цінності, релігійність та суспільні настрої українців. Київ: Рейтинг, 2022. – 42 с.

Аліна Валентинівна Серветник
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Світлана Миколаївна Цимбал

Комунікація як стрижнева функція управління архівної установи (на прикладі ЦДАВО України)

У нинішніх умовах, що побутують на теренах нашої держави, значення архівів, як осередків унікальних історичних відомостей про різні галузі життєдіяльності, стрімко зростає. Зокрема, істинність цього формулювання підтверджується стратегічними цілями комплексу архівних установ, які покликані передусім якісно зберігати документи різних історичних періодів, наповнювати новими документальними масивами Національний архівний фонд (далі – НАФ), а також оперативно надавати доступ до відповідних ресурсів широкому колу науковців, дослідників, істориків та зацікавленим громадянам, яким потрібно скористатись архівними матеріалами для задоволення власних інформаційних потреб. Однак безперервна та ефективна реалізація окреслених завдань стає неможливою без налагодження якісної міжособистісної комунікації між керівництвом та співробітниками установи. У зв'язку із наведеним твердженням, варто констатувати, що *актуальність теми* зумовлена необхідністю переосмислення місця комунікації у поліаспектному управлінському механізмі, а також у популяризації архівів, як сучасних динамічних інформаційних просторів.

Об'єктом дослідження є процес управління ЦДАВО України у системі державних архівних установ. *Предметом дослідження* виступають комунікаційні механізми, що забезпечують безперервну реалізацію управлінських функцій у діяльності ЦДАВО України. *Метою дослідження* є обґрунтування ролі комунікації, як фундаментальної функції управління в діяльності архівних установ на прикладі ЦДАВО України та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення його комунікаційної стратегії задля підвищення ефективності взаємодії із громадянами та установами-партнерами.

В умовах сучасного суспільства, що характеризується стрімким розвитком новітніх технологій та динамічними змінами у багатоманітних галузях професійного спрямування, значення ефективних комунікацій все більше зростає. Наведена тенденція зумовлена низкою чинників, що є стрижневими у контексті ефективності управління, зокрема: значною потребою в оперативному обміні великими масивами інформації, інтеграцією новочасних інформаційно-комунікаційних технологій у командну роботу для спрощення перебігу реалізації усіх процесів, потребою у швидкій адаптації до змін на міжнародному ринку та підтримкою панування корпоративних засад в умовах дистанційної взаємодії – цей пункт є особливо важливим, оскільки у нинішніх реаліях спостерігається схильність до масового переходу на гібридні та віддалені формати роботи, що вимагають від працівників установ постійного підтримання корпоративних засад, зважаючи на незмінну потребу у реалізації визначених професійних обов'язків задля підтримки та підвищення іміджу установи. Тому, доцільно висвітлити найбільш відповідне трактування поняття комунікації, оскільки у цьому дослідженні воно виступатиме основоположним. Найбільш лаконічним та всеохоплюючим варіантом тлумачення цього терміну обрано формулювання К. Майстренко, яка розглядає його через призму соціальної взаємодії: «…обмін думками, ідеями, відомостями, що

передаються від одного носія до іншого за допомогою знаків, зафіксованих на матеріальних носіях» [1, с. 95].

Водночас, ще одним важливим поняттям в архівній галузі є комунікація архівної установи, під яким Марковець О., Терещук В., Кравець Р. та Таланчук Д. пропонують розглядати «зв'язки архівної установи з громадськістю, електронне урядування установи, просування послуг та продуктів, консультаційну діяльність, розвиток партнерських відносин, забезпечення доступу до інформації установи» [2, с. 153]. Відповідно до висвітлених базових понять, зауважено, що вони набувають особливого значення у контексті управлінської діяльності архівних установ, оскільки двостороння комунікація між архівами та громадськістю можлива, до прикладу, тоді, коли перша сторона висвітлює певну інформацію на офіційних сторінках у соцмережах, або на власній платформі, й аудиторія, аналізуючи цю активність, здійснює зворотній зв'язок у вигляді коментарів або реакцій на дописи. Ще одним розповсюдженим варіантом згаданої інтеракції між двома сторонами є звернення громадян до установи, як заявників на отримання доступу до інформації. Описані способи успішно реалізуються у діяльності ЦДАВО України, який, відповідно до Положення про Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 756/5 від 21.05.2012, виконує функції з управління архівною справою та діловодством, забезпечує облік, збереженість документів НАФ загальнодержавного значення [3]. Щодо управлінської складової установи варто зауважити, що у ЦДАВО України вона реалізується під егідою Державної архівної служби України, має чітку ієрархічну підпорядкованість задля реалізації державної політики в архівній галузі. Безупинність виконання низки управлінських процесів у діяльності архіву забезпечується завдяки таким інструментам, як системи електронного документообігу (СЕД АСКОД, СЕВ ОВВ), регламентовані канали міжвідомчої взаємодії та відкриті цифрові платформи для комунікації з громадськістю – таким чином, на основі низки проаналізованих та виокремлених особливостей слід відзначити, що саме завдяки якісній інтеграції новітніх інформаційно-комунікаційних технологій архів перетворюється на високоефективну систему, де комунікаційний процес стає не суто технічним засобом, а основним інструментом управління та розвитку установи.

Підсумовуючи вищевикладене, враховуючи специфіку напряму роботи ЦДАВО України та зважаючи на виклики сьогодення, запропоновано лаконічний перелік рекомендацій для покращення зовнішніх комунікацій ЦДАВО України: диференціювати контент відповідно до потреб цільової аудиторії, регламентувати терміни зворотного зв'язку на офіційних сторінках установи у соцмережах та вебсайті, забезпечити стале дотримання принципу прозорості у всіх аспектах діяльності установи та актуалізувати канали зовнішньої комунікації під аудиторію.

Список використаних джерел

1. Майстренко К. Комунікації у діяльності органів публічної влади. *Публічне урядування*. Вип. № 1 (29). С. 93-98. URL: https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-13 (дата звернення: 17.04.2026).

2. Марковець О., Терещук В., Кравець Р., Таланчук Д. Інформаційне забезпечення організації комунікації громадян з архівними установами. *Вісник Харківської державної академії культури*. Вип. № 63 (2023). С. 151-160.

3. Про затвердження Положення про Центральний державний архів вищих органів влади та управління України : Наказ М-ва юстиції України від 21.05.2012 № 756/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0756323-12#Text (дата звернення: 18.04.2026).

Анастасія Вікторівна Середа
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 011 «Освітні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Валентина Іванівна Бобрицька

Інноваційні підходи в діяльності суб'єктів законодавчої та виконавчої влади України щодо планування й реалізації освітньої політики України на засадах лідерства

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складними соціально-економічними, політичними та культурними трансформаціями, які суттєво впливають на функціонування системи освіти[4]. У контексті глобалізаційних процесів, цифрової трансформації та євроінтеграційного курсу України освіта набуває статусу стратегічного ресурсу державного розвитку, формування людського капіталу та забезпечення конкурентоспроможності країни у світовому освітньому просторі [6]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема удосконалення механізмів формування та реалізації державної освітньої політики, а також впровадження інноваційних управлінських підходів у діяльність органів державної влади [3].

У сучасних умовах освітня політика держави виступає важливим інструментом регулювання соціальних процесів, спрямованих на забезпечення доступності, якості та ефективності освітніх послуг. Нормативно-правові засади функціонування освітньої системи України визначаються низкою ключових законодавчих актів, серед яких важливе місце посідає Закон України «Про освіту». Цей документ визначає фундаментальні принципи державної політики у сфері освіти, зокрема орієнтацію на інноваційний розвиток, забезпечення рівного доступу до освітніх можливостей, академічну автономію закладів освіти та інтеграцію національної освітньої системи у європейський освітній простір. Тож, вагомим етапом модернізації освітньої системи України стала реалізація Концепція Нової української школи, яка передбачає комплексне реформування змісту освіти, впровадження компетентнісного підходу до навчання, модернізацію освітнього середовища та трансформацію управлінських механізмів у сфері освіти. Реалізація цієї концепції спрямована на формування нової моделі освіти, орієнтованої на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та соціальних компетентностей здобувачів освіти [4].

Формування та реалізація державної освітньої політики здійснюються через взаємодію ключових суб'єктів законодавчої та виконавчої влади. Важливу роль у цьому процесі відіграє Верховна Рада України, яка забезпечує нормативно-правове регулювання освітньої сфери та визначає стратегічні напрями розвитку освіти на державному рівні. Водночас реалізація державної політики у сфері освіти значною мірою покладається на Кабінет Міністрів України та Міністерство освіти і науки України, які здійснюють стратегічне планування освітніх реформ, координацію діяльності освітніх інституцій та впровадження інноваційних управлінських рішень [1].

Ефективність функціонування освітньої системи значною мірою залежить від здатності державних інституцій адаптуватися до динамічних суспільних змін та впроваджувати сучасні управлінські підходи. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція освітнього лідерства, яка розглядається як важливий чинник модернізації освітніх систем. Освітнє лідерство передбачає формування стратегічного бачення розвитку освітньої сфери, здатність до ініціювання та управління

інституційними змінами, а також ефективну координацію взаємодії між різними суб'єктами освітнього процесу. У сучасному науковому дискурсі значний внесок у дослідження проблем освітнього лідерства зробив Michael Fullan, який наголошує на важливості трансформаційного та колективного лідерства у процесах реформування освітніх систем.

У діяльності суб'єктів законодавчої та виконавчої влади України інноваційні підходи до реалізації освітньої політики проявляються у впровадженні нових моделей управління, орієнтованих на стратегічне планування, децентралізацію та партнерську взаємодію між державними інституціями та громадянським суспільством. Одним із важливих напрямів трансформації освітнього управління є розвиток стратегічного планування освітніх реформ, що передбачає формування довгострокових державних програм розвитку освіти, спрямованих на підвищення її якості та конкурентоспроможності.

Важливим елементом інноваційної освітньої політики є також цифровізація системи управління освітою. Впровадження цифрових технологій у процеси управління освітніми інституціями сприяє підвищенню прозорості управлінських рішень, оптимізації адміністративних процесів та розширенню доступу до освітніх ресурсів. Цифровізація освіти також створює нові можливості для розвитку дистанційного навчання, формування цифрових освітніх платформ та інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес [6].

Ще одним важливим напрямом модернізації освітньої політики є децентралізація управління освітою, яка передбачає передачу частини управлінських повноважень на рівень територіальних громад та розширення автономії закладів освіти. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності управління освітніми інституціями, врахуванню регіональних особливостей розвитку освіти та активізації участі місцевих громад у формуванні освітньої політики [3].

Особливого значення набуває також розвиток партнерської взаємодії між державними інституціями, освітніми організаціями, науковими установами та громадянським суспільством. Така взаємодія сприяє формуванню більш відкритої та інклюзивної моделі освітньої політики, орієнтованої на врахування інтересів різних соціальних груп та забезпечення сталого розвитку освітньої системи.

Тож, сучасний етап розвитку освітньої політики України характеризується активним впровадженням інноваційних управлінських підходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності суб'єктів законодавчої та виконавчої влади у сфері освіти. Реалізація принципів стратегічного лідерства, розвиток цифрових управлінських технологій, децентралізація освітнього управління та посилення партнерської взаємодії між державою і суспільством створюють передумови для формування сучасної, гнучкої та конкурентоспроможної освітньої системи. У перспективі подальший розвиток освітньої політики України має бути спрямований на поглиблення інноваційних реформ, удосконалення механізмів державного управління освітою та інтеграцію національної освітньої системи до європейського та світового освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20(дата звернення: 05.04.2026).

2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022. 71 с.

3. Національна академія педагогічних наук України. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : НАПН України, 2021. 384 с.

4. Кремень В. Г. Освіта і наука України в умовах сучасних трансформацій суспільства : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2021. 304 с.
5. Fullan M. Leading in a Culture of Change. Updated edition. San Francisco : Jossey-Bass, 2020. 320 p.
6. OECD. Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. Paris : OECD Publishing, 2021. 180 p.

Андрій Анатолійович Складан
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Репрезентація традиційних християнських цінностей у масмедійному просторі України

У сучасній Україні репрезентація традиційних християнських цінностей у масмедійному просторі відбувається в ситуації подвійної трансформації: з одного боку, релігія зберігає статус важливого морального ресурсу суспільства, а з іншого – самі форми публічного поширення смислів визначаються логікою цифрових медіа. За даними Центру Разумкова, у 2024 р. 68% громадян України називали себе віруючими, а рівень довіри до Церкви становив 62,5%, що засвідчує помітну вагу релігійних інституцій у публічній сфері [10]. Водночас воєнний період пришвидшив перехід аудиторії до соціальних мереж, сайтів, YouTube і Telegram, де тепер формується основний запит не лише на новини, а й на моральну інтерпретацію подій [8].

У науковій літературі цей процес описують через концепт медіатизації релігії: медіа вже не лише передають релігійні повідомлення, а й змінюють форми релігійної присутності, режими авторитету та способи сприйняття сакрального [2; 1]. Це означає, що традиційні християнські цінності в масмедіях функціонують не як застиглий перелік чеснот, а як динамічний аксіологічний тезаурус, який у різних жанрах і на різних платформах набуває нових лексичних, візуальних і риторичних форм [6]. Сама медіасфера при цьому може конструювати релігійно забарвлену публічність, у якій події отримують моральне значення через символічно насичену мову, ритуалізацію й наративізацію [1].

Український матеріал показує, що найчастіше в церковному та навколоцерковному медіадискурсі актуалізуються такі ціннісні поля, як любов, милосердя, правда, справедливість, гідність, свобода, соборність, мир і захист [3]. У православному сегменті, особливо в умовах війни, вони виконують не лише пастирську, а й інтерпретаційну функцію: задають моральні рамки для осмислення війни, справедливого миру, відповідальності агресора та суспільної солідарності [6]. Отже, масмедіа стають простором боротьби за право морального тлумачення подій, а репрезентація цінностей – способом легітимації певної картини світу.

Водночас репрезентація традиційних християнських цінностей у масмедіях має амбівалентний характер. З одного боку, вона розширює присутність християнського слова в публічному просторі, робить доступними просвітницькі, соціальні та свідчі формати комунікації [4; 9]. З іншого боку, логіка масових комунікацій схильна до скорочення складних богословських смислів до емоційних знаків, конфліктних маркерів або брендованих ідентичностей. Дослідники показують, що істина може зміщуватися в

режим постправди, любов і милосердя – редукуватися до короткотривалої емпатії, а соборність – перетворюватися на знак «своєї» групи [5]. У цифрову епоху це робить особливо важливими цінності правди, свободи й людської гідності як критерії опору маніпуляції та дезінформації [7].

Отже, у масмедійному просторі України традиційні християнські цінності репрезентуються водночас як духовно-нормативний зміст і як комунікативний ресурс публічної аргументації. Їхня суспільна ефективність залежить від того, наскільки медійна форма не спрощує, а прояснює євангельське ядро повідомлення. Саме тому перспективною видається така модель релігійної комунікації, у якій правда поєднується з відповідальністю, милосердя – з дієвим служінням, а свобода й гідність – із захистом людини від маніпуляції. У цьому контексті біблійні наративи правди, справедливості, миру й добра можуть виконувати роль ціннісного мірила не лише для внутрішньо-церковного життя, а й для ширшої журналістської та суспільної комунікації.

Список використаних джерел

1. Coman M. Media, Religion, and the Public Sphere. *Religions*. 2023. Vol. 14, no. 10. Article 1253. DOI: 10.3390/rel14101253.

2. Hjarvard S. The mediatisation of religion: Theorising religion, media and social change. *Culture and Religion*. 2011. Vol. 12, no. 2. P. 119–135. DOI: 10.1080/14755610.2011.579719.

3. Honcharenko K. Postmodern poetics of medial sacrality: transformation of Christian values in the discourse of Orthodox Churches of Ukraine. *Culturological Almanac*. 2026. Vol. 1 (17). P. 151–156. DOI: 10.31392/cult.alm.2026.1.17.

4. Petrushkevych M. S. Religious communication in the context of culture media. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2014. No. 5. P. 56–68. DOI: 10.15802/ampr2014/25043.

5. Skladan A. Axiological vocabulary of Orthodoxy in Ukrainian media discourse. *Culturological Almanac*. 2026. Vol. 1 (17). P. 67–73. DOI: 10.31392/cult.alm.2026.1.8.

6. Skladan A. Orthodox media and the war in Ukraine: competing religious narratives of peace and justice. *Culturological Almanac*. 2025. Vol. 3 (15). P. 36–43. DOI: 10.31392/cult.alm.2025.3.5.

7. Tselkovskyi G., Skladan A. Artificial Intelligence in Political Communication: Philosophical and Theological Implications for Religious Values and European Integration Processes in Ukraine. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*. 2026. Vol. 25, issue 73. P. 3–18. URL: https://thenewjsri.ro/index.php/njsri/article/view/957

8. Ukrainian Media Landscape 2022–2024. Academy of Ukrainian Press. Kyiv, 2024. URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2025/01/Ukrainian_Media_Landscape_2022-2024_EN.pdf

9. Петренко С. Біблія як унікальне медіа: трансляція цінностей та їхня роль у медіакомунікаціях і журналістиці. *Інтегровані комунікації*. 2025. № 2 (20). С. 43–51. DOI: 10.28925/2524-2652.2025.26.

10. Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (жовтень 2024 р.) / Разумков Центр. Київ, 2025. URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-zhovten-2024r

Степан Вікторович Скрипник
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність С2 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
Степан Петрович Дмитренко

Концептуальні підходи до визначення політичного популізму в українській політичній науці

У доповіді викладено авторське узагальнення концептуалізації феномену політичного популізму у дисертаційних дослідженнях українських авторів у галузі політичних наук.

Проблематика політичного популізму широко висвітлюється у численних джерелах - наприклад, ресурс Гугл Академія надає близько 7 250 результатів пошуку за запитом з відповідними ключовими словами [1]. Значна їх частина містить підходи дослідників до розуміння популізму, а окремі роботи спрямовані безпосередньо на його концептуалізацію (Л.Лукіна, 2021; І.Кіянка, 2018; М.Яворський, 2017 та ін.). Проте обраний у цій роботі корпус джерел раніше не був предметом систематичного концептуального аналізу. До того ж наведені дослідження не завжди є метааналізом та іноді зводяться до переліку дефініцій популізму. При цьому спроби зафіксувати унікальні особливості популізму як явища часто залишаються дескриптивними (О.Лісничук, 2015). Відтак для заповнення цієї прогалини у цій доповіді проаналізовано концептуальні підходи, які застосовуються до визначення сутності політичного популізму у вітчизняних дослідженнях.

Дослідження виконано у рамках триваючого більш широкого систематизованого огляду вітчизняних наукових підходів щодо концептуалізації політичного популізму, де аналізуються також інші джерела наукового характеру. Але на першому етапі корпус джерел представлений саме дисертаційними дослідженнями як такими, де грунтовно і на високому рівні опрацьовується досліджувана у них проблематика.

Відбір джерел та аналітичні параметри дослідження побудовано за логікою методології PRISMA [7], адаптованою до теоретико-концептуального дослідження у галузі політології. Для аналізу відібрано дисертації українських авторів у галузі політичних наук за період 1991-2025рр, у яких популізм виступає безпосереднім предметом дослідження або одним із центральних питань. Відбір джерел здійснювався за допомогою бази даних Національного репозитарію академічних текстів (https://nrat.ukrintei.ua/) із дублюванням пошуку за допомогою електронного ресурсу Автореферати дисертацій Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (http://www.nbuv.gov.ua/node/2116). Основним методом є якісний аналіз, можливість якого методологічно обгрунтована за наявності вже проведеного дослідниками первинного формулювання проблематики (Н.Костенко, 2009).

Результати дослідження показують, що в українському науковому дискурсі не закріплено єдиного теоретичного підходу щодо сутності популізму як політичного явища. Навіть у випадках надання переваги одному з підходів, в роботах прямо або контекстно використовуються також один або кілька інших (див., наприклад: М.Дем'яненко, 2015; І.Кіянка, 2017; М.Бурдюг, 2023). Наголошується на поліваріантності явища, що свідчить про неможливість спрощення його розуміння до одного підходу (Житко, 2021).

Також у дослідженнях не використовується специфічні до тематики методи, натомість автори декларують широкий методологічний арсенал. Єдина помітна спільність полягає у використанні переважно якісних методів дослідження. Водночас

така особливість не є винятковою лише для обраного корпусу джерел і характерна для вітчизняної наукової політологічної традиції загалом.

Як висновок, вітчизняним дослідженням властиве використання комплексного або ж змішаного підходу, поєднуючи одночасно кілька концепцій із переліку, які у термінах Л.Лукіної можна позначити як світоглядно-ідеологічне розуміння, логіко-дискурсивне розуміння, поведінково-стильове розуміння, інструментально-мобілізаційне розуміння (Лукіна, 2021). Вказані підходи можуть доповнюватися - наприклад, культурно-психологічними аспектами, як от контекст абсентеїзму і поведінкових реакцій. Однак і в такому разі вказані модифікації все ж виступають доповненням та стверджується багатоманітність сутнісних проявів явища популізму (Т.Прядко, 2017).

Відповідно, за відсутності концептуальної домінанти не існує і консенсусного визначення політичного популізму. Хоча ця особливість не є унікальною для української науки та характерна і для зарубіжних досліджень у цій проблематиці. Систематичний аналіз останніх має потенціал виступити предметом окремого дослідження. Також з точки зору методології, перспективним вбачається урізноманітнення інструментарію за рахунок кількісних методів аналізу, поширених у світовій політичній науці.

Список використаних джерел

1. Запит у Гугл Академія із формулюванням: «популізм (визначення OR поняття OR концепція OR концептуалізація OR дефініція)». Результати доступні за посиланням: URL:https://scholar.google.com/scholar?hl=uk&as_sdt=0%2C5&q=%D0%BF%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC+%28%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+OR+%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F+OR+%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F+OR+%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F+OR+%D0%B4%D0%B5%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F%29&btnG= (дата звернення 15.04.2026).

2. Лукіна Л. Концептуалізація популізму в політичному дискурсі. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії, 2021, 35. С. 211-221.

3. Кіянка І. Історичні форми концептуалізації популізму як категорії політичної науки та ідеологічної норми : дис. д-ра політ. наук : 23.00.01. Львів, 2017.

4. Яворський М. Феномен популізму крізь призму історії політичної думки (концептуалізація поняття). Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право, 2017, 1-2. С. 69-73.

5. Лісничук О. Популізм в Україні: теоретичні засади і проблеми вивчення феномену. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2015. Вип. 4 (78). С. 63–73.

6. Костенко Н. Кількісне і якісне: взаємні претензії та спільні перспективи. Якісні дослідження в соціологічних практиках : навч. посіб. / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. Київ, 2009.С. 18

7. PRISMA Statement (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses). URL: https://www.prisma-statement.org/prisma-2020-statement (дата звернення: 17.04.2026).

8. Дем'яненко М. Популізм як політичний феномен і маніпулятивна технологія: дис. канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2015.

9. Бурдюг М. Популізм як альтернатива ліберальній демократії : дис. д-ра філософії: 052. Київ, 2023.

10. Житко А. Соціально-політичний феномен популізму: інформаційно-безпековий аспект : дис. д-ра філософії : 052. Харків, 2021.

11. Прядко Т. Популізм як ризик демократичного розвитку і засіб політичної мобілізації електорату : дис. канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2017.

Марія Дмитрівна Слюсар
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Екранні ідеологеми бунту: типологія, кінематографічні коди, ризики медіатизації

В нашій науковій розвідці кінематограф розглядаємо як масове й водночас високосимволічне мистецтво, яке перетворює бунт на систему впізнаваних ідеологем – образів і наративів, через які суспільство уявляє, героїзує або, навпаки, дисциплінує протест. Тому фільм варто розглядати не лише як відбиток соціальних процесів, а як механізм виробництва норм і смислів бунту, де політичне функціонує на рівні кіномови: монтажу, звуку, кадру та глядацької позиції.

Теоретичною опорою є підхід Жака Рансьєра, який трактує політику як дисенсус і «розподіл чуттєвого»: бунт стає політичним тоді, коли змінює режими видимості й чутності, визначаючи, хто має голос, а хто зведений до «шуму» [2]. У цьому сенсі кіно не лише репрезентує бунт, а й формує його ідеологічні межі, організовуючи досвід сприйняття.

Вважаємо, що актуальність теми зумовлена медіалізацією конфліктів: у сучасній культурі бунт дедалі частіше існує як образ. У логіці «суспільства спектаклю» Гі Дебора екранні репрезентації здатні перетворювати протест на видовище, підмінюючи дію її візуальним еквівалентом [1]. Водночас контркультурні коди опору можуть інкорпоруватися ринком як стилізована «крутість». Кінематографічні ідеологеми бунту функціонують амбівалентно: вони водночас відкривають простір емансипації й несуть ризик її комодифікації.

Для аналізу екранних ідеологем бунту зафіксуємо єдину процедуру кодування: ідеологема → суб’єкт бунту → «поліційний порядок» → акт незгоди → формальні засоби (кадр, монтаж, звук, гра) → етичний ефект → ризики медіатизації.

У рансьєрівській оптиці «поліційний порядок» — це не лише держава, а ширший режим нормалізації (школа, сім’я, гендерні ролі, трудова етика), який визначає, хто має голос [4]. Відповідно, аналіз спрямований не на опис сюжету, а на виявлення того, як саме кіно виробляє ідеологеми бунту.

Важливим є також етичне розрізнення: насильство як критика (викриття структур домінації) і насильство як естетизований атракціон, де воно перетворюється на стиль. Це безпосередньо пов’язано з проблемою спектаклю (Г. Дебор) [1] і інкорпорації субкультурного стилю в ринок: бунт може одночасно бути знаком опору і товаром.

1. Бунт як втеча на свободу

Теоретичне визначення цієї ідеологеми можна подати як бунт, що розгортається в координатах просторового розриву: свобода мислиться як вихід із замкненого порядку, який контролює тіло, час, мовлення і навіть пам’ять суб’єкта. Важливо, що у Рансьєра «політика» починається тоді, коли ті, хто не мали голосу/місця, беруть собі місце і час; утеча у кіно може бути саме таким присвоєнням простору й часу, тобто актом незгоди з тим, як «розподілено чуттєве» в інституції [2; 4]. Вона особливо виразна у фільмах про «тотальні інституції»: *«Втеча з Шоушенка»*, *«Пролітаючи над гніздом зозулі»*, *«Papillon / Метелик»*, *«Crónica de una fuga / Хроніка втечі»*, *«The Battleship Island / Прикордонний острів»*. Тут втеча стає актом привласнення простору і голосу.

Кіномовно ця ідеологема вибудовується через контраст: замкнені простори (ґрати, коридори, повторюваність, холодне світло) проти відкритих (розширення планів, зміна ритму монтажу, природний звук). Наративна структура зазвичай проходить через етапи приниження → адаптації → підготовки → прориву [5]. Ризик: романтизація свободи як «чистого виходу», без показу її соціальних умов.

2. Бунт як колективний протест

Тут бунт постає як публічна дія колективного тіла, що змінює режим видимості. Ця ідеологема проявляється у фільмах, де протест або контрпорядок набуває масової форми: *«A Clockwork Orange / Механічний апельсин»*, *«Fight Club / Бійцівський клуб»*, *«V for Vendetta / V означає Вендетта»*, а також у специфічних варіантах «контрпорядку» – *«The Godfather / Хрещений батько»* і *«Inglourious Basterds / Безславні виродки»*.

Кінематографічно протест кодується через масові сцени, синхронізацію тіл, ритм маршу, монтажне згущення, символи (маска, костюм). У «V означає Вендетта» маска стає універсальним знаком протесту, що виходить за межі фільму; у «Механічному апельсині» стиль і насильство утворюють небезпечну естетичну спокусу; у «Бійцівському клубі» колектив організується як ритуал і дисципліна.

Ризик: редукція протесту до стилю або видовища, де естетика переважає над етикою.

3. Бунт як трансформація і творчість

Ця ідеологема переносить акцент на внутрішню зміну суб'єкта – формування нової мови, практики, ідентичності. «Бунт як творчість» у кінематографі часто структурується як конфлікт між інституційною нормою і альтернативною педагогікою або практикою. Є характерним для фільмів про навчання і самотворення: *«Whiplash»*, *«Dead Poets Society / Товариство мертвих поетів»*, *«The Pursuit of Happyness / У гонитві за щастям»*.

Кіномовно – виражається через простори дисципліни (клас, сцена, робота) і ритми повтору, напруги, помилки. У «Whiplash» творчість подається як майже фізичне випробування; у «Товаристві мертвих поетів» – як символічний ритуал альтернативної спільноти; у «У гонитві за щастям» – як життєва стратегія виживання.

Ризик: перетворення бунту на індивідуалістичний міф успіху, де ігноруються структурні нерівності.

4. Бунт як емансипація

Емансипація означає зміну позиції суб'єкта у режимі видимості – хто говорить і хто є видимим [3]. Вона проявляється у фільмах різних естетичних режимів: *«Клео від 5 до 7»*, *«Mona Lisa Smile / Посмішка Мони Лізи»*, *«Suffragette / Суфражистка»*.

У «Клео від 5 до 7» емансипація постає як зміна самосприйняття; у «Посмішці Мони Лізи» – як педагогічний конфлікт із патріархальними нормами; у «Суфражистці» – як колективна політична боротьба. Кіномовно це пов'язано зі зміною точки зору, тривалістю кадру, роботою з тілесністю і відмовою від об'єктивації.

Ризик: редукція емансипації до «сильної героїні» або лайфстайлу без зміни соціальних структур.

У підсумку, типологія чотирьох ідеологем (втеча, протест, творчість, емансипація) дозволяє системно аналізувати кінематограф як простір виробництва бунту. Вона задає критерії кодування (через кіномову) і водночас виявляє критичний вимір: кожна ідеологема містить ризик медіатизації – спектакль свободи, стиль протесту, індивідуалістичний міф, лайфстайл-емансипацію.

З вищесказаного робимо висновок, що аналіз зводиться до перевірки: яка ідеологема домінує у фільмі, як вона формально сконструйована і чи справді підриває «поліційний порядок» видимості – чи лише естетизує його.

Список використаних джерел

1. Debord G. The Society of the Spectacle / transl. by D. Nicholson-Smith. New York : Zone Books, 1994. 154 p.

2. Rancière J. Disagreement: Politics and Philosophy / transl. by J. Rose. Minneapolis ; London : University of Minnesota Press, 1999. 150 p.
3. Rancière J. The Emancipated Spectator. London : Verso, 2009. 160 p.
4. Rancière J. The Politics of Aesthetics: The Distribution of the Sensible / transl. by G. Rockhill. London : Continuum, 2004. 112 p.
5. Turner V. Social Dramas and Stories about Them // Critical Inquiry. 1980. Vol. 7, No. 1. P. 141–168.

Олексій Дмитрович Субачев
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
Анна Анатоліївна Карнаух

Стан та розвиток політичних партій в Україні

Політичні партії є ключовим інститутом демократичної політичної системи, оскільки саме через них реалізується зв'язок між суспільством і державою. Вони забезпечують представництво інтересів різних соціальних груп, формують політичну волю громадян та сприяють їх участі у процесах прийняття рішень. Крім того, партії виконують важливу функцію політичної соціалізації, залучаючи громадян до активного політичного життя, а також виступають механізмом відбору та підготовки політичної еліти. Завдяки їхній діяльності забезпечується конкуренція ідей і програм, що є основою функціонування принципів народовладдя та плюралізму.

Становлення партійної системи України відбувалося в складних історичних, економічних і соціально-політичних умовах, пов'язаних із трансформацією від радянської однопартійної моделі до демократичної багатопартійності. Після проголошення незалежності України у 1991 році розпочався активний процес інституціоналізації політичних партій. На початковому етапі більшість із них мали чітко виражений ідеологічний характер і формувалися навколо певних політичних ідей або суспільних рухів. Однак із розвитком політичної системи їх діяльність поступово зміщувалася в бік участі у виборах та боротьби за електоральну підтримку. Важливим кроком у цьому процесі стало формування нормативно-правової бази, зокрема прийняття Закону України «Про політичні партії в Україні», який визначив правові засади створення, діяльності та фінансування партій.

На сучасному етапі партійна система України характеризується високим рівнем фрагментації, що проявляється у значній кількості політичних партій і частій зміні їхнього впливу. Багато з них створюються під конкретні виборчі кампанії або навколо окремих політичних лідерів, що свідчить про персоналізований характер політики та недостатню ідеологічну структурованість. Це, у свою чергу, знижує рівень довіри громадян до партій і ускладнює формування стабільних політичних коаліцій. Водночас останніми роками спостерігається тенденція до поступової інституціоналізації провідних політичних сил, які мають більш усталену організаційну структуру, чіткі програми та відносно стабільну підтримку виборців.

Важливою особливістю розвитку політичних партій в Україні є суттєвий вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. До внутрішніх належать соціально-економічні труднощі, рівень політичної культури населення, особливості регіонального розвитку та проблема корупції. Серед зовнішніх факторів визначальними стали геополітичні процеси

та безпекові виклики, насамперед військова агресія росії проти України. Після 2014 року відбулися значні зміни у політичному спектрі: посилилися проєвропейські та проатлантичні орієнтації, а питання національної безпеки, оборони та територіальної цілісності держави зайняли центральне місце у програмах більшості політичних партій [4].

Після 2022 року розвиток політичних партій в Україні зіткнувся з новими безпрецедентними викликами, спричиненими повномасштабним вторгненням росії та запровадженням воєнного стану. У цих умовах суттєво змінилися правила політичної конкуренції: частина партійної діяльності була обмежена або переведена в режим гуманітарної та волонтерської роботи, а виборчі процеси фактично призупинені. Водночас посилилася тенденція до консолідації політичних сил навколо питань національної безпеки та оборони, що зменшило ідеологічну різноманітність публічного політичного простору. Окремим викликом стало очищення політичного поля від проросійських впливів і перегляд ролі партій, які раніше займали неоднозначні позиції. Крім того, війна посилила залежність політичних процесів від виконавчої влади та військово-адміністративних структур, що актуалізувало питання балансу між безпекою держави та демократичними процедурами [5].

Важливою тенденцією є також зростання ролі громадянського суспільства, яке впливає на діяльність політичних партій та сприяє підвищенню їх відповідальності. Водночас існують проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем внутрішньопартійної демократії, прозорості фінансування та ідеологічної визначеності.

Перспективи розвитку політичних партій в Україні пов'язані з подальшим вдосконаленням законодавства, підвищенням політичної культури громадян та зміцненням демократичних інститутів. Важливим є також формування стабільної партійної системи, яка забезпечуватиме ефективне представництво інтересів суспільства.

Отже, політичні партії в Україні перебувають на етапі трансформації, що супроводжується як позитивними змінами, так і певними викликами. Їх подальший розвиток залежить від здатності адаптуватися до сучасних умов та відповідати потребам суспільства.

Список використаних джерел

1. Гонюкова Л. В. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : НАДУ, 2009. – 392 с.

2. Мороко В. В. Періодизація партійного будівництва в сучасній Україні та формування партійних структур (1996–2009 рр.) / В. В. Мороко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 28. – С. 326–331.

3. Партійна система України до і після Майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити : інформ.-аналіт. матеріали до Міжнар. круглого столу «Партійна система України на сучасному етапі: виклики, проблеми, суспільні очікування», 16 верес. 2015 р. – Київ, 2015. – 138 с. – URL: http://www.razumkov.org.ua/upload/1442416518_file.pdf (дата звернення: 13.04.2026).

4. Майборода О. Проблемні напрями реструктуризації політичного поля України в умовах війни: прогнозні варіанти // *Політичні дослідження*. – 2023. – № 2 (6). – С. 50–68. – URL: https://ipiend.gov.ua/publication/politychni-doslidzhennia-2023-2-6/ (дата звернення: 13.04.2026).

5. Кипич І., Коваль О. Діяльність політичних партій України в період дії воєнного стану // *Scientific research: integration of science and practice for effective development*: materials of the International Scientific and Practical Conference (Florence, 2025). – Florence, 2025. – С. 275–278. – DOI: https://doi.org/10.46299/ISG.2025.1.15 (дата звернення: 13.04.2026).

Костянтин Олександрович Сущенко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Світлана Миколаївна Процька

Формування сучасного «японського міфу» у творчості Хаяо Міядзакі як синтезу елементів культурної пам'яті

Сучасна візуальна культура дедалі частіше звертається до архаїчних пластів людського досвіду, намагаючись знайти в них відповіді на кризові явища сучасності. У цьому сенсі анімація Хаяо Міядзакі постає не просто художнім феноменом, а справжнім культурним феноменом-лабораторією, де свідомість вступає в діалог із глобальними екологічними, етичними та онтологічними питаннями XXI століття.

Лісовий дух-олень (Шішінґамі) із «Принцеси Мононоке», безликий бог-камі (Каонасі) з «Віднесених привидами», маленькі кодама, що видають кришталевий дзвін, коли падають з дерев, тотемічні сусіди-духи в «Моєму сусіді Тоторо», гігантські комахиом у «Навсікаї з Долини Вітрів» чи чапля-людина в останньому фільмі «Хлопчик і Чапля» – ці образи вже стали частиною світової іконосфери, але їхнє коріння сягає найдавніших пластів японської релігійно-міфологічної традиції: синтоїзму, буддизму, анімістичних уявлень «Кодзікі» (712 р.) та «Ніхон сьокі» (720 р.), а також локальних фольклорних традицій регіональних «Фудокі».

Особливістю міядзаківського підходу є те, що він не просто «цитує» традицію, а радикально її переосмислює, здійснюючи справжню герменевтичну трансформацію. Міф у його фільмах перестає бути застиглою формою минулого й перетворюється на живий інструмент критики сучасності: безконтрольної індустріалізації, споживацького суспільства, втрати зв'язку з природою, війни, травми пам'яті та екзистенційної самотності сучасної людини. Водночас Міядзакі уникає прямого дидактизму: його критика завжди вплетена в поетичну тканину візуального наративу, де казкове й реальне, дитяче й філософське, радісне й трагічне співіснують у постійному діалозі. Якщо традиційна японська міфологія (зокрема синтоїстська) сприймає природу як простір сакрального, де кожна рослина, камінь чи річка має власного камі, то у Міядзакі цей анімізм набуває нової етичної та екологічної виміри. Природа вже не просто священна – вона поранена, і людина несе за це відповідальність.

У «Принцесі Мононоке» лісовий бог одночасно дає життя і забирає його, уособлюючи амбівалентність самого буття. У «Віднесених привидами» світ духів постає як паралельна реальність, куди потрапляє сучасна дитина, яка втратила зв'язок із традицією та родиною. Навіть мотив польоту – один із найвідоміших лейтмотивів Міядзакі – має глибоке міфологічне коріння (небесні божества, тенґу, дракони), але в його інтерпретації стає метафорою свободи, втечі від травми та повернення до первинного зв'язку з космосом. Таким чином, анімація Міядзакі сприймається не як «казки для дітей», а як складні філософські тексти, що вимагають герменевтичного прочитання. Його фільми – це сучасні міфи, які, за висловом Ролана Барта, «перетворюють історію на природу», але водночас розкривають штучність цієї природності, змушуючи глядача переосмислити власне місце у світі. У цьому й полягає унікальність міядзаківського феномена: він створює простір, де архаїчне не просто оживає, а стає інструментом критичного осмислення сучасності, пропонуючи

альтернативні моделі співіснування людини, природи й технології.

Саме тому творчість Хаяо Міядзакі є ідеальним об'єктом для культурологічного аналізу через призму міфокритики, семіотики та герменевтики – адже в ній традиційна японська міфологічна свідомість не законсервована, а трансформована в універсальну мову, зрозумілу глядачам по всьому світу – питання землі, пам'яті, травми та відновлення зв'язку з предками набуло особливої гостроти.

Список використаних джерел

1. Хаяо Міядзакі фільми: чарівний світ анімації від майстра фантазії. URL: https://nfront.org.ua/hayao-miyadzaki-filmy-charivnyj-svit-animacziyi-vid-majstra-fantaziyi/
2. Хаяо Міядзакі: як побудувати комунікацію через творчі інструменти. URL: https://bazilik.media/khaiao-miiadzaki-iak-pobuduvaty-komunikatsiiu-cherez-tvorchi-instrumenty/ .

Анна Артурівна Твердохліб
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В12 «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, богослов'я і релігієзнавства
Геннадій Анатолійович Целковський

Цифрові методи комеморації та меморіалізації: який цифровий слід залишає наш смуток

У сучасній культурі пам'ять дедалі частіше формуєтьсячерез цифрові середовища. Соціальні мережі, зокрема Facebook, Instagram, TikTok, а також онлайн-архіви, меморіальні сторінки й інші цифрові платформи стали простором, у якому суспільство фіксує втрату, осмислює травматичний досвід і виробляє нові форми комеморації. Це можуть бути як окремі публікації пам'яті, так і спеціалізовані сайти, цифрові книги пам'яті, сторінки полеглих, YouTube-архіви свідчень або онлайн-проєкти музеїв і громадських ініціатив. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання про те, яким чином цифрові технології трансформують культуру пам'яті та який слід у мережевому просторі залишає людський смуток.

Комеморація в цифрову епоху поступово втрачає суто локальний характер і набуває публічного, мережевого виміру. Якщо раніше пам'ять про втрату найчастіше була пов'язана з конкретним місцем, наприклад меморіалом, кладовищем або ритуальним простором, то сьогодні вона розгортається також у цифровому середовищі, де стає доступною для значно ширшого кола людей. Повідомлення про загиблих у Facebook чи Telegram, сторінки пам'яті в Instagram, цифрові архіви, фотографії, відеосвідчення на YouTube, хештеги, коментарі та поширення формують нову інфраструктуру пам'ятання. У цій системі смуток перестає бути виключно приватним переживанням і стає частиною колективного наративу. Водночас цифрова пам'ять рідко існує у формі цілісної завершеної розповіді. Найчастіше вона складається з окремих фрагментів, коротких повідомлень, візуальних матеріалів, реакцій і свідчень, які разом формують мозаїчний образ втрати. Кожен користувач додає до цього простору власний голос, а отже пам'ять постає як множинний, динамічний і відкритий до доповнення процес. Саме тому цифрова комеморація одночасно індивідуалізує смуток і перетворює його на підґрунтя для формування нових спільнот пам'яті, солідарності та колективної ідентичності.

Однією з характерних рис пам'ятання в цифровому просторі є постійне повернення до вже зафіксованого досвіду через алгоритмічні механізми платформ. Раніше опубліковані матеріали знову з'являються у стрічках Facebook чи Instagram, архівні фотографії актуалізуються, давні дописи отримують нові коментарі, реакції або поширення. Унаслідок цього смуток не зникає поступово, а регулярно повертається в теперішній момент. Такий цифровий слід має тривалий характер і підтримує особливу форму присутності втрати в повсякденному житті. Разом із цим цифрова меморіалізація супроводжується низкою етичних і культурних викликів. Публічність мережі загострює питання про межі допустимого в репрезентації болю, смерті й особистої втрати. Крім того, цифрові платформи підпорядковують пам'ять власній технічній логіці: одні сюжети стають більш видимими, інші залишаються на периферії уваги. Попри враження довговічності, цифрова пам'ять залишається вразливою, адже сторінки можуть бути видалені, архіви втрачені, а самі платформи змінені або недоступні. Це означає, що цифровий слід смутку є водночас формою збереження і формою крихкості, яка потребує осмислення з боку культурних інституцій, дослідників і суспільства загалом.

Таким чином, цифрові методи комеморації істотно змінюють сучасну культуру пам'яті. Вони розширюють простір меморіалізації, роблять смуток видимим і колективно пережитим. Водночас цифровий слід людського болю виявляється фрагментарним, алгоритмічно керованим і етично складним явищем. Саме тому цифрову меморіалізацію доцільно розглядати як важливий культурний механізм, через який сучасне суспільство вчиться пам'ятати, сумувати й надавати значення пережитому досвіду.

Список використаних джерел

1. Ассман Я. Культурна пам'ять: письмо, пам'ять і політична ідентичність у високих культурах давнини. Київ : Ніка-Центр, 2012. 368 с.
2. Ерль А. Культура пам'яті. Київ : Лаурус, 2019. 312 с.
3. Гірш М. Постпам'ять. Культура і пам'ять поколінь. Харків : Акта, 2020. 256 с.
4. Hoskins A. Digital Memory Studies: Media Pasts in Transition. London : Routledge, 2018. 198 p.
5. Reading A. The Social Inheritance of the Holocaust: Gender, Culture and Memory. London : Palgrave Macmillan, 2002. 256 p.

Валерія Вікторівна Тепленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.01 «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри етики,
естетики та філософії культури
Тетяна Юріївна Шульга

Теорія справедливої війни як етична проблема

Одним із найскладніших питань в етиці є моральні виміри війни, адже воно поєднує два, на перший погляд, взаємовиключні поняття – справедливість і війну. Війна завжди асоціюється з насильством, людськими жертвами, руйнуванням матеріальних і духовних цінностей, тому закономірно постає моральне питання: чи може війна взагалі бути справедливою? Уся історія розвитку людства пов'язана з еволюцією такого суспільного явища, як війна. Попри прогнози гуманістів про те, що з розвитком

цивілізації конфліктні форми взаємовідносин поступово зникнуть, силове вирішення проблем і сьогодні залишається важливим чинником міжнародної політики [1].

У XXI ст. війна фундаментально змінюється, зазнає соціально-політичних і військово-технічних змін, однак потреба її морального обґрунтування залишається актуальною. Саме тому особливого значення набуває теорія справедливої війни — одна з найвпливовіших інтелектуальних традицій, у межах якої намагаються унормувати військові дії та визначити їхні етичні межі [1]. Ця теорія прагне показати, що можливими є початок і ведення війни відповідно до певних моральних принципів. Звичайно, поєднання таких категорій, як етика та війна, може видаватися суперечливим, однак саме в цьому і полягає головна етична проблема: з'ясувати, у якій мірі моральні цінності можуть бути притаманні війні та чи здатні вони обмежити її руйнівний вплив [2].

Концепція справедливої війни («*bellum iustum*») зародилася в античності у працях Арістотеля («Політика», IV ст. до н. е.) та Цицерона («Про обов'язки», I ст. до н. е.), які обґрунтували війну як крайній засіб захисту миру та правового порядку. У IV–V ст. Августин Блаженний у праці «Про Град Божий» адаптував ці ідеї до християнської етики, а в XIII ст. Тома Аквінський остаточно систематизував їх у «Сумі теології», визначивши умови законності воєнних дій. Завершальним етапом класичного розвитку стало створення світського міжнародного права Гуго Гроцієм, який у 1625 р. видав фундаментальну працю «Про право війни і миру». Ідея справедливої війни балансує між мілітаризмом і пацифізмом, тобто не виправдовує насильство як таке, але визнає право на захист у разі агресії, як утвердження справедливості [3]. Норвезький дослідник військової етики Г. Сісе використовує трьохетапну модель справедливої війни: «перший етап стосується того, як правильно починати війну та коли її початок є правомірним (jus ad bellum), другий — як слід поводитись під час війни (jus in bello) та третій — як правильно підвести підсумки війни (jus post bellum)» [2, с. 162].

Перший етап *jus ad bellum* («право на війну») передбачає обґрунтування необхідності війни за допомогою таких критеріїв: справедливі причини, добрі наміри, остання можливість, пропорційність, раціональна вірогідність успіху, законна влада. Важливо, щоб рішення про використання збройної сили не було ініціативою військових, таке рішення має приймати лише законно обраний інститут влади, що має найвищі політичні повноваження. Американський політолог Стів Єтів (*Steve Yetiv,* «*Explaining Foreign Policy: U.S. Decision-Making and the Gulf War*», 2011) запропонував модель раціонального вибору, в рамках якої рішення приймає єдиний раціонально мислячий лідер на основі розуміння національного інтересу держави. Такий лідер має поєднувати у собі патріотизм, відповідальність, стриманість, відчуття міри, мужність, справедливість, мудрість, глибоке розуміння політики та національних інтересів держави супротивника. Причому його рішення має відповідати усім конституційним процедурам [2, с.162]. Український філософ Сергій Йосипенко аналізує класичні критерії jus ad bellum крізь призму сучасної російсько-української війни:

– належний привід для війни: війна має на меті виправлення серйозного зла (наприклад, самооборона від агресії);

– легітимність влади: рішення про війну має приймати лише законний орган державного управління.

– правильний намір: війна повинна вестися заради відновлення миру та справедливості, а не заради помсти чи загарбання;

– війна як крайній засіб: використання сили дозволене лише після того, як вичерпано всі дипломатичні та мирні шляхи;

– пропорційність наслідків: очікуване добро від війни має переважати завдану нею шкоду та руйнування;

– розумні шанси на успіх: не можна вступати у війну, яка не має шансів на перемогу, щоб не примножувати марні страждання.

Саме ці критерії дозволяють оцінити, чи може війна розглядатися як морально виправдана [4, с.93].

Другий етап теорії справедливої війни — *jus in bello* («право під час війни») про справедливе ведення бойових дій та моральна оцінка дій усіх учасників конфлікту. Основним принципом є розмежування: військові дії повинні бути спрямовані лише проти комбатантів, а не цивільного населення. Особливого значення набуває чіткий поділ населення та об'єктів на військові й цивільні. Цивільне населення не бере участі у бойових діях, тому насильство щодо нього є протиправним і морально неприйнятним. Принцип пропорційності означає, що шкода цивільному населенню чи майну не повинна бути надмірною порівняно з військовою метою. З цим пов'язаний принцип військової необхідності, який вимагає, щоб бойові дії були спрямовані на досягнення конкретної військової переваги та не спричиняли зайвих руйнувань. Також важливим є справедливе ставлення до військовополонених. Комбатанти, які здалися або були взяті в полон, більше не становлять загрози, тому жорстоке поводження з ними неприпустиме. Забороняється використання методів, які самі по собі є злом, таких як масове насильство, тортури, зґвалтування, а також зброя, наслідки якої неможливо контролювати, наприклад ядерна чи біологічна [2, с.164].

Заключним етапом війни є її справедливе закінчення (jus post bellum — «право після війни»). Цей етап є не менш важливим за інші і має свої особливі критерії, дотримання яких слугує підґрунтям для остаточного визнання війни справедливою.

Для початку процесу завершення бойових дій необхідним є відповідність наступним критеріям:

– справедливі причини – тобто такі причини, які слугують завершенням війни, заключенням мирного договору та є прийнятними для обох сторін;

– законні повноваження – всі сторони, які беруть участь у встановленні порядку та справедливого миру, повинні бути визнані законними як у межах своєї держави, так і на міжнародному рівні;

– прозорі домовленості – домовленості про закінчення війни мають носити відвертий і прозорий характер та забезпечувати неможливість повторного конфлікту;

– справедливість з обох сторін – мають бути початі процеси по притягненню до відповідальності військових злочинців з обох сторін;

– примирення – сторони, що розпочали процес закінчення війни мають допомагати процесу примирення та взаємного порозуміння між їхніми народами та світовим співтовариством [2, с.164]

В сучасних концепціях «справедливої війни» важливо враховувати роль міжнародного права. Професор Гарвардської школи права Д. Кеннеді (*David W. Kennedy, «Of War and Law», 2006)* використовує термін «lawfare» («право як зброю»), який описує використання вразливостей і неоднозначностей міжнародного права для легітимізації агресії. Такий підхід дозволяє політикам знімати з себе моральну відповідальність, представляючи військові цілі як суто юридично обґрунтовані дії [1, с.11].

Війна України проти агресії РФ чітко визначає агресора як джерело зла, проте перед захисниками постає вибір стратегії: радикальна боротьба за типом «священної війни» (хрестового походу) чи поміркована концепція «обмеженої справедливої війни». Перша базується на спрощеному маніхейському поділі на абсолютне добро і зло, тоді як друга вимагає постійної моральної оцінки кожного кроку, враховуючи обставини та ймовірні наслідки. Трансформація конфлікту у війну на виснаження актуалізує етичну дилему: як збалансувати прагнення до справедливості з потребою у мирі. Хоча політичне врегулювання відповідає принципам «обмеженої війни», воно містить ризик компромісів, що нівелюють саму ідею справедливості. Відтак, українська сторона, реалізуючи легітимне право на самозахист, має керуватися «етикою відповідальності», де чітке розрізнення добра і зла слугує основою для визначення стратегічних цілей, що не зраджують моральним засадам [4, с.88].

Лише через детальний аналіз на кожного етапу конфлікту можна визначити, чи дійсно війна ведеться заради справедливості, чи є лише прикриттям для політичного егоїзму. Теорія «справедливої війни» не призначена для легалізації насильства, а навпаки — націлена на обмеження його руйнівної сили. У XXI столітті саме такий підхід залишається актуальним, оскільки допомагає людству не втратити моральні орієнтири навіть у найтемніші часи.

Список використаних джерел

1. Кравченко В. Ю., Пащенко В. І. Практика та теорія «справедливої війни» в XXI столітті. *Політологія. Вісник Дніпропетровського університету*, 2016. № 1. URL: https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/797/839

3. Кравченко В. Ю. Теорія «справедливої війни» для XXI століття. Грани науки 2011, № 3. С. 39. URL: https://www.libr.dp.ua/text/grani_2011_3_39.pdf

4. Just war theory [Electronic resource] // Wikipedia : [website]. – Electronic data. – URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Just_war_theory (viewed on April 6, 2024).

5. Йосипенко С. Від справедливої війни до справедливого миру: моральні засади та межі компромісів під час війни. *Філософська думка*, 2024. № 4. URL: https://doi.org/10.15407/fd2024.04.087

Олег Олександрович Тимченко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 052 «Політологія»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
Анна Анатоліївна Карнаух

Популізм як найбільша проблема сучасності

У сучасних умовах розвитку політичних систем популізм перетворився на один із найбільш помітних і дискусійних феноменів. Його поширення спостерігається як у країнах зі сталими демократичними традиціями, так і в державах, що перебувають у стані трансформації. Зростання популярності популістських ідей часто пов’язується з кризою довіри до політичних еліт, незадоволенням результатами соціально-економічного розвитку, а також із впливом глобалізаційних процесів і розвитком цифрових медіа.

Популізм не має єдиного універсального визначення, однак у науковому дискурсі його зазвичай розглядають як специфічний стиль політики або тип політичної риторики, що протиставляє «народ» та «еліту».

Однією з базових ознак популізму є апелювання до емоцій. Популістські актори активно використовують емоційно насичену риторику, спрямовану на мобілізацію виборців через страх, обурення або надію. Це дозволяє швидко формувати підтримку, однак водночас знижує рівень раціональності політичного обговорення. Замість аргументованого аналізу пропонуються прості та зрозумілі меседжі, що легко сприймаються широкою аудиторією [2].

Важливим аспектом є також роль медіа у поширенні популізму. Сучасні інформаційні платформи, зокрема соціальні мережі, створюють сприятливі умови для швидкого поширення простих і емоційно забарвлених повідомлень. Алгоритми цифрових платформ часто підсилюють саме ті повідомлення, які викликають найбільший емоційний відгук, що об’єктивно сприяє популяризації популістських наративів.

У ході дослідження було проаналізовано причини зростання популярності популістських політичних акторів. Встановлено, що однією з ключових передумов цього явища є низький рівень політичної освіти та політичної культури громадян, що знижує здатність до критичного сприйняття інформації та підвищує вразливість до маніпулятивних впливів.

Серед інших важливих чинників виокремлено постійну медійну присутність популістів, яка забезпечує домінування їхніх меседжів в інформаційному просторі та мінімізує вплив альтернативних точок зору. У таких умовах формується інформаційне середовище з обмеженим плюралізмом, що сприяє однобокому сприйняттю політичної реальності.

Крім того, суттєву роль відіграє створення популістами викривленої та спрощеної картини світу. Складні суспільно-політичні процеси редукуються до доступних і зрозумілих пояснень, що робить такі наративи більш привабливими для широкого кола виборців. Це, у свою чергу, сприяє зростанню електоральної підтримки популістських сил.

Теоретичні положення дослідження були підкріплені аналізом діяльності сучасних політичних акторів, які активно застосовують популістські прийоми у своїй публічній риториці. Зокрема, розглянуто приклад Келіана Джорджеску, який ефективно використовує інтернет-медіа для поширення власних меседжів і формування стійкої аудиторії підтримки [6].

Проаналізовано діяльність політичної сили «Альтернатива для Німеччини» та окремих політиків, зокрема Олексія Гончаренка, у контексті апелювання до емоційно чутливих тем, що сприяє мобілізації електорату через посилення суспільних настроїв і поляризації [9].

Окрему увагу приділено практиці спрощення політичної дійсності, характерній для Юлії Тимошенко та Віктора Орбана, які у своїй риториці редукують складні політичні та економічні процеси до доступних і однозначних інтерпретацій [3; 7; 8].

Також розглянуто приклад Дональда Трампа, який у своїй політичній комунікації використовує аргументацію, засновану на апеляції до електоральної підтримки, зокрема виправдовуючи власні дії фактом отримання мандата від виборців [1].

У межах дослідження було запропоновано класифікацію популізму за критеріями частоти та цілей використання популістських прийомів. Виокремлено три основні категорії.

Першою є *випадковий популізм*, який виникає незалежно від намірів політика. У цьому випадку зростання популярності може бути зумовлене зовнішніми обставинами, що не пов’язані безпосередньо з політичною програмою чи діяльністю. Наприклад, резонансні події, які привертають суспільну увагу до політика, здатні суттєво підвищити рівень його підтримки, навіть за відсутності об’єктивних підстав для зміни електоральних уподобань.

Другою категорією є *ситуаційний популізм*, що передбачає свідоме й тимчасове використання популістських інструментів з метою досягнення конкретних політичних результатів. Найчастіше такі практики застосовуються напередодні виборів або в періоди ухвалення суспільно чутливих чи непопулярних рішень.

Третьою категорією є *системний популізм***,** який характеризується постійним і цілеспрямованим використанням популістських практик як основи політичної діяльності. У цьому випадку популізм перестає бути інструментом і трансформується в домінуючу модель політичної поведінки.

Таким чином, запропонована класифікація дозволяє не лише систематизувати прояви популізму, але й оцінити ступінь його впливу на політичну систему: від ситуативних викривлень політичної комунікації до глибоких структурних деформацій демократичного процесу.

Наслідки популізму для політичної системи є неоднозначними. З одного боку, він може виконувати мобілізаційну функцію, залучаючи до політичного процесу ті групи населення, які раніше були політично пасивними. З іншого боку, домінування популістських підходів сприяє поляризації суспільства, зниженню рівня довіри до інституцій та поширенню політичної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Глущенко О. Трамп заявив, що «має право» на третій президентський термін. Українська правда. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2026/02/28/8023202/
2. Микола Мирний. ZMINA. Що таке популізм, чим небезпечний і як його практикують на виборах, 2020. URL: https://zmina.info/articles/shho-take-populizm/
3. Олександр Нотевський. Орбан програє вибори і війну з Україною. Ось чому, 2025. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vDVJbDXNV-Y
4. Останній Капіталіст. Історія українського популізму, 2023. You Tube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Nq8CKMfJxHk&t=369s
6. Останній Капіталіст. Орбан запостив ШІ відео з рекламою українського «Тиса Phone». 2025. URL: https://x.com/Ostanniy_Cap/status/1977425201563320589
7. Рохов Руслан. Європейська Правда. ТікТок, що змінює Румунію: як сусіди долають «злам демократії» напередодні виборів до парламенту. 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/11/29/7199468/
8. Фрагменти українською. Україна – це європейська Колумбія. Тимошенко вразила всіх заявою, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=qHocEARuCRs
9. Юлія Тимошенко. Юлія Тимошенко: ринок землі відкривати не можна, 2019. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=J_WDPy9FWd0&t=21s
10. BIHUS Info. Що не так з Гончаренком: гроші від мільярдера-втікача, перевзування і підготовка до виборів, 2025. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wsWZV_BWccw

Станіслав Костянтинович Тихонько
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 034 «Культурологія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Тетяна Володимирівна Матусевич

Культурні сценарії маніпуляції: пропаганда, фейки, дезінформація та інформаційні кампанії

Пропаганда, фейки, дезінформація та інформаційні кампанії зазвичай аналізуються як комунікативні технології – з фокусом на каналах поширення, алгоритмах таргетування та методах верифікації. Однак такий підхід залишає поза увагою ключові питання: чому ці технології взагалі працюють і що робить їх дієвими або, навпаки, неефективними? Відповідь, на думку автора, слід шукати не в технологіях впливу, а в культурних механізмах, які цей вплив уможливлюють.

Погоджуємося з функціональною теорією культури Б. Маліновського, а саме: культура існує як система задоволення потреб – від біологічних до інтегративних [6].

Способи задоволення цих потреб кристалізуються у формі культурних універсалій: ритуалу, міфу, мови, родинних зв'язків, релігії, права, статусної ієрархії тощо [5]. Культурні універсалії присутні в кожному суспільстві, але принципово важливо те, що вони не є просто переліком рис. Вони виконують потрійну функцію: задають рамку допустимих способів задоволення потреб, формують інтерпретаційні схеми для оцінки цих способів і пропонують деякі готові рецепти дії на конкретні ситуації. Саме ця потрійна функція робить культурні універсалії точками входу для маніпуляції: той, хто апелює до них, отримує доступ одночасно до способу дії, до інтерпретації і до емоційної реакції. Єдиний спосіб вплинути на поведінку людини – підключитися до існуючої потреби, прямо або опосередковано. При цьому діє правило глибини: чим базовіша потреба, до якої звертається маніпуляція, тим сильніший її вплив; чим більше потреб задіяно одночасно, тим важче їй протистояти.

У феноменологічній традиції повсякденний досвід описується через поняття рецептурного знання (*Rezeptwissen*) – запасу готових «рецептів» дії, засвоєних із досвіду та культурної традиції [4]. Людина застосовує ці рецепти автоматично, дорефлективно – вони складають «тканину» її повсякденного життєсвіту (*Lebenswelt*) і сприймаються як «само собою зрозумілі». Пропонується розглядати рецептурне знання як конкретне наповнення культурних універсалій: якщо універсалії задають рамку (наприклад, «ритуал», «родинні зв'язки», «статус»), то *Rezeptwissen* наповнює цю рамку конкретним змістом – як саме вітатися, кому довіряти, як реагувати на загрозу. Як зазначала Р. Бенедикт, дослідник культури мусить навчитися бачити саме ті пласти повсякденних звичаїв, які самі носії культури сприймають як настільки самоочевидні, що не вважають їх гідними уваги [1]. Ця самоочевидність і є головною вразливістю: людина не рефлексує над своїми «рецептами», а отже, не помічає моменту їхньої підміни.

Ефективна маніпуляція працює саме тому, що маскується під вже існуюче рецептурне знання цільової аудиторії – камуфлює свій маніпулятивний намір за знайомою оболонкою повсякденного досвіду. Показовим прикладом є досвід перших днів повномасштабного вторгнення 2022 року, коли російські ІПСО намагалися поширювати фейкові заяви від імені Офісу Президента України, відтворюючи візуальний стиль його офіційних комунікацій. Однак маскування виявилося неточним: кольори, градієнти та шрифти дещо відрізнялися від оригіналу. Ряд журналістів, добре знайомих із справжнім візуальним стилем, одразу виявили розбіжності та публічно викрили фейки, зіставляючи оригінальні та підроблені публікації. Цей випадок демонструє одночасно і силу, і вразливість механізму маскування: воно працює, доки аудиторія не має достатньо точного рецептурного знання для розрізнення оригіналу і підробки – але провалюється, щойно таке знання є.

Вразливість сучасної людини до маніпуляцій має подвійну природу. З боку людини діють вроджені когнітивні механізми, стереотипи, відсутність часу й сил на аналіз, фрагментарність сприйняття та базові потреби, що працюють незалежно від волі [2]. З боку середовища – дедалі більше інструментів впливу, технології та автоматизація, лавинна кількість інформації, меми, тренди, хайп, що живиться страхом щось пропустити. Х. Ортега-і-Гассет у «Бунті мас» описав масову людину як продукт масового виробництва: відірвану від коріння, позбавлену власних сенсів, нездатну до системного мислення, таку, що прагне простих відповідей – своєрідного фастфуду ідей [3]. Ця характеристика, сформульована майже сто років тому, набуває нової гостроти сьогодні, в епоху коротких відео, алгоритмічних стрічок та фрагментарного споживання контенту.

Окремо слід наголосити на фундаментальній зміні в структурі контролю над інформаційним простором. До появи соціальних мереж медіаполе контролювалося відносно невеликою групою редакторів великих медіа, які виконували функцію фільтрації: не висвітлювали маргінальні та надміру радикальні точки зору, перевіряли факти, підтримували певний стандарт достовірності. Цей редакторський фільтр не був

досконалим, але він забезпечував базовий рівень верифікації – маніпулятивне повідомлення мусило подолати цей бар'єр, перш ніж потрапити до масової аудиторії. Сьогодні цей фільтр фактично зруйновано. Медіаполе атомізувалося на тисячі алгоритмічних бульбашок [7], кожна з яких самопідсилюється та має тенденцію до ізоляції від альтернативних точок зору. Фактчекінгу як системної практики майже не існує: будь-яке повідомлення – навіть найбільш маргінальне – знаходить свою аудиторію без жодної верифікації. Вартість маскування маніпулятивного повідомлення під «своє» радикально знизилася: якщо раніше для цього потрібно було подолати фільтр професійних редакторів, то сьогодні достатньо знайти або створити відповідну бульбашку.

З вище сказаного, за різноманіттям форм маніпуляції – пропагандою, фейками, дезінформацією, інформаційними кампаніями – стоїть єдиний культурний механізм: маскування маніпулятивного повідомлення під рецептурне знання цільової аудиторії з апеляцією до культурних універсалій як точок входу. Культурні універсалії задають рамку, рецептурне знання наповнює її конкретним змістом, а масова людина в атомізованому медіапросторі не має ні ресурсів, ні навичок для критичної рефлексії над тим, що здається їй самоочевидним. Розуміння цього механізму є необхідною передумовою як для розробки дієвих стратегій протидії інформаційним загрозам, так і для конструювання ефективних власних інформаційних операцій.

Список використаних джерел

1. Бенедикт Р. *Хризантема і меч: патерни японської культури* / пер. з англ. Б. Передрій. Київ : Стилет і Стилос, 2025.
2. Канеман Д. *Мислення швидке й повільне* / пер. з англ. М. Яковлєв. Київ : Наш Формат, 2017.
3. Ортега-і-Гассет Х. *Бунт мас* / пер. з ісп. В. Бурггардт. Київ : Основи, 1994.
4. Шюц А., Лукман Т. *Структури життєсвіту* / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ : Український Центр духовної культури, 2004.
5. Brown D. E. *Human Universals*. New York : McGraw-Hill, 1991.
6. Malinowski B. *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. Chapel Hill : The University of North Carolina Press, 1990.
7. Pariser E. *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York : Penguin Press, 2011.

Павло Ігорович Третяк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Валерій Євгенович Воротін

Медіа платформи у публічному управлінні як засіб боротьби з дезінформацією

Актуальність теми використання медіа платформ у публічному управлінні як інструменту протидії дезінформації зумовлена стрімким розвитком цифрового середовища та зростанням ролі інформації як стратегічного ресурсу держави. У сучасних умовах інформаційні загрози, включаючи поширення фейкових новин, маніпулятивних

наративів та пропаганди, стають одним із ключових факторів дестабілізації суспільства. Особливо гостро ця проблема проявляється в умовах гібридних конфліктів, де інформаційний вплив використовується як інструмент політичного та соціального тиску [3]. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку ефективних механізмів використання медіа платформ у діяльності органів публічної влади для забезпечення інформаційної безпеки та підвищення довіри громадян [5].

Метою дослідження є визначення ролі медіа платформ у системі публічного управління та розробка підходів до їх використання як засобу боротьби з дезінформацією. Основними завданнями є аналіз сучасних викликів у сфері інформаційної політики, оцінка ефективності існуючих комунікаційних практик органів влади, а також формування рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії між державою, медіа та громадянським суспільством.

Аналіз наукових підходів свідчить, що традиційні моделі публічного управління не повною мірою враховують специфіку цифрових комунікацій. Зокрема, класичні інструменти інформування населення поступаються за швидкістю та охопленням сучасним медіа платформам, які забезпечують миттєве поширення інформації [1]. Водночас ці платформи створюють сприятливе середовище для дезінформації, що ускладнює процеси державного управління та прийняття рішень [2]. У зв'язку з цим особливої ваги набуває питання інтеграції цифрових комунікацій у систему публічного управління.

У ході дослідження встановлено, що однією з ключових проблем є відсутність системного підходу до використання медіа платформ органами влади. Комунікаційна діяльність часто має фрагментарний характер, що знижує її ефективність та ускладнює формування єдиної інформаційної політики. Крім того, спостерігається недостатній рівень використання аналітичних інструментів для моніторингу інформаційного простору та виявлення дезінформаційних кампаній [4]. Важливим викликом також є необхідність забезпечення балансу між свободою слова та контролем за поширенням недостовірної інформації [5].

Особливу увагу приділено ролі державних інституцій у формуванні ефективної комунікаційної стратегії. Визначено, що успішна протидія дезінформації потребує координації дій між різними органами влади, а також активної взаємодії з медіа та громадськістю [4]. Значну роль у цьому процесі відіграє розвиток цифрових компетенцій державних службовців та впровадження сучасних технологій обробки інформації.

У межах дослідження запропоновано модель використання медіа платформ у публічному управлінні, яка базується на принципах відкритості, оперативності та достовірності інформації. Ключовими елементами цієї моделі є: створення єдиної системи стратегічних комунікацій, впровадження інструментів моніторингу та аналізу інформаційного простору, розвиток офіційних каналів комунікації на медіа платформах, а також залучення громадян до процесів перевірки інформації. Використання технологій штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процеси виявлення дезінформації та підвищити швидкість реагування на інформаційні загрози [3].

Окрему увагу приділено розвитку медіаграмотності населення як важливого елементу протидії дезінформації. Підвищення рівня критичного мислення громадян сприяє зниженню впливу маніпулятивної інформації та формуванню більш стійкого інформаційного середовища [2]. У цьому контексті важливою є співпраця держави з освітніми установами та громадськими організаціями.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення державної інформаційної політики та підвищення ефективності комунікації органів влади. Запропоновані підходи можуть бути застосовані для розробки стратегій протидії дезінформації, а також для формування системи інформаційної безпеки на національному та регіональному рівнях.

Таким чином, медіа платформи є важливим інструментом сучасного публічного управління, який за умови ефективного використання здатен забезпечити протидію дезінформації та підвищити рівень довіри до державних інституцій. Водночас для досягнення цих цілей необхідно впроваджувати комплексні підходи, що поєднують технологічні, організаційні та соціальні аспекти управління інформаційними процесами.

Список використаних джерел

1. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2010.
2. Sunstein C. R. #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton: Princeton University Press, 2017. URL: https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691175515/republic (дата звернення 02.04.2026)
3. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking // Council of Europe report. 2017. URL: https://rm.coe.int/information-disorder-report/168076277c (дата звернення 02.04.2026)
4. European Commission. Tackling online disinformation: a European approach. Brussels, 2018. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0236 (дата звернення 02.04.2026)
5. OECD. Governance of Online Information and Disinformation. Paris, 2021. URL: https://www.oecd.org/digital/governance-of-online-information-and-disinformation.htm (дата звернення 02.04.2026)

Оксана Олександрівна Федорчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В 10 «Філософія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Тетяна Петрівна Глушко

Інструменти маніпуляції історичною пам’яттю: від радянських наративів до деколонізації свідомості

Вступ. На сучасному етапі історична пам’ять постає не лише як знання про минуле, але й як важливий механізм політичного впливу. Так, рф використовуючи міфологізований культ «Великої Перемоги», легітимізує сучасну експансію та спотворює історичну достовірність. Для України перехід до європейської традиції 8 травня є засадничим етапом деколонізації та утвердження гуманістичних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Найбільш розповсюдженими *інструментами маніпуляції історичною пам’яттю є:*

Створення міфів та символів: формування потужних героїчних наративів або трагічних сюжетів, які стають основою колективної свідомості. Міф про Велику Вітчизняну війну залишається центральним стовпом національної політики Кремля. Сконструйований він був іще в Радянському Союзі – коли стало зрозуміло, що план побудови комунізму провалився. Ідея «спільної перемоги над фашизмом» – ідеологема, на якій була побудована легітимація комуністичного режиму, а зараз, в наші дні, нею успішно продовжує користуватися Кремль для відновлення та посилення свого впливу. Підтримка міфу про Велику Вітчизняну війну потребує великих ресурсів – це й поширення відповідних дискурсів у суспільстві («перемога над фашистами», «братні народи» тощо), ворожої риторики («Хто проти нас – той фашист», «На Берлін», «Можемо

повторити!»), комеморативні практики (перейменування Санкт-Петербурга і Волгограда на Ленінград і Сталінград на 9 травня, акція «Безсмертний полк», паради, концерти) і т.д. Все це робиться з метою зміцнити морально-політичну єдність російського суспільства, а також легітимізувати дії влади у сфері міжнародної політики. Міф про Велику Вітчизняну війну ретельно охороняється від фактів, які можуть підірвати довіру до трансльованої ідеї або ж взагалі поставити під загрозу її існування. У цьому ключі й було прийнято у 2016 році «Закон Ярової», що передбачав покарання за поширення «неправдивих» відомостей про діяльність СРСР під час Другої світової війни і «реабілітацію нацизму» з використанням службового становища або ЗМІ. Правозахисники насамперед вбачають у цьому законі загрозу для істориків та журналістів, що відступили від офіційної версії подій Другої світової війни [див. 2].

Отже, трансформація пам'яті про Другу світову війну у вигляді агресивного культу «Великої Перемоги» набула статусу ключового механізму консолідації російського суспільства та піднесення чинного режиму до рівня сакральної влади. Використовуючи систему мілітаризованих символів і репресивні норми законодавства, історична дійсність цілеспрямовано витісняється ідеологічним конструктом, який таврує будь-яку альтернативну точку зору як «нацистську». Це дає змогу російському керівництву обґрунтовувати сучасні зовнішньополітичні експансії, подаючи агресивні військові дії як «історичну місію» боротьби зі світовим злом.

«Війни пам'яті»: протиставлення різних версій минулого, щоб поглибити розбрат і не дати суспільству знайти спільну мову. «Війни пам'яті» відбуваються, коли різні або протилежні інтерпретації історії спричиняють конфлікти або всередині суспільства, або між різними націями. Ці конфлікти можуть виникати через розбіжності в тому, як окремі особи, групи чи суспільства сприймають і реконструюють минуле. Особливої гостроти в останні роки набули «війни пам'яті», пов'язані з осмисленням спадку колоніалізму. Дискусії щодо колоніалізму та постколоніальної пам'яті переважно стосуються того, як колишнім колонізаторам та колонізованим говорити про історію поневолення та що робити з меморіалами, творами мистецтва та музеями, які були створені для уславлення колонізаторів. Так, відлік деколонізаційного руху в міських просторах Великої Британії часто починають з Брістоля: у 2020 році тут знесли й скинули в річку пам'ятник Едварду Колстону, работоргівцю початку XVIII ст. й меценату Брістольського університету [див. 1]. «Війни пам'яті» виникають через зіткнення імперських наративів із прагненням колишніх колоній відновити власну ідентичність, що перетворює минуле на арену сучасної політичної боротьби. Суперечки навколо меморіалів і тлумачень історії яскраво демонструють розкол між тими, хто сприймає колоніалізм як «цивілізаційну місію», та тими, для кого він залишається символом багатовікового гноблення. У результаті ці протиріччя часто стають причинами загострення суспільного розбрату, створюючи перешкоди для формування спільного розуміння історії та погляду на майбутнє.

Переосмислення дат та подій: зміна значення свят. Наприклад, День Перемоги в Україні стає днем скорботи, а не днем нескінченної боротьби як в рф. Поступовий офіційний перехід України до європейської традиції вшанування пам'яті розпочався після Революції Гідності. Ця традиція передбачає не лише зміну дати, а й зміну акцентів – від культу зброї та тріумфу до усвідомлення внеску різних спільнот у подолання нацизму, а також до акцентування уваги на окремій людині, її стражданнях та втратах під час війни. День пам'яті та перемоги нагадує про те, що Друга світова війна виникла через домовленості між двома тоталітарними режимами – націонал-соціалізмом у Німеччині та комунізмом у СРСР, а також через пасивність наймогутніших держав світу у протистоянні агресорам. Відповідно, 29 травня 2023 року Верховна Рада України День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років перенесла на 8 травня і зробила його державним святом, скасувавши День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 9 травня [див. 3]. Вихідний день відтепер також буде 8 травня, коли завершиться дія воєнного стану в Україні. Разом з тим, вшановувати в Україні

завершення Другої світової війни саме 8 травня почали ще громадські організації на початку 2000-х років. У 2014 році цей формат на урядовому рівні підтримали Український інститут національної пам'яті та Міністерство культури. У 2015 році спочатку указом Президента, а потім законами про декомунізацію запровадили 8 травня як День пам'яті і примирення.

Висновки. Отже, маніпуляція історичним минулим перетворилася на стратегічний механізм у рамках російської агресії, де міфологізація Другої світової війни стає основою для утвердження диктаторського режиму. У цьому контексті російський культ «Великої Перемоги» виконує функцію інструменту територіальної експансії та ідеологічної цензури, що замінює історичну достовірність пропагандистськими конструктами. Водночас Україна, орієнтуючись на європейські традиції відзначення 8 травня як Дня пам'яті та примирення, демонструє важливий крок у процесі деколонізації.

Список використаних джерел

1. Пезенті М. Відповідь колонізованих. *Korydor:* журн. про сучас. культ. URL: https://korydor.in.ua/ua/bez-rubriki/17396.html (дата звернення: 29.03.2026).

2. Полулях О. Сучасна кремлівська міфологія: як Росія використовує історію у пропаганді. *StopFake.* 2019. 04 берез. URL: https://www.stopfake.org/uk/suchasna-kremlivska-mifologiya-yak-rosiya-vykorystovuye-istoriyu-u-propagandi/ (дата звернення: 28.02.2026).

3. Про День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років : Закон України від 29.05.2023 №3107-IX. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3107-20#Text (дата звернення: 29.03.2026).

Руслан Русланович Фоміних
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 073 «Менеджмент»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Янна Олексіївна Чепуренко

Ризик-менеджмент в системі управління організацією

В умовах нестабільної економічної ситуації, посилення глобалізаційних процесів і загострення конкурентної боротьби ризик стає постійним супутником діяльності будь-якої організації. Побудова дієвої системи управління ризиками набуває особливого значення для забезпечення безперервності функціонування підприємств, особливо в сучасних українських реаліях. Ефективний ризик-менеджмент сприяє не лише скороченню можливих втрат, але й створює передумови для стабільного розвитку, підвищує здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Тому впровадження ризик-менеджменту в загальну систему управління організацією виступає одним із визначальних факторів її довгострокової результативності.

Ризик-менеджмент розглядається як безперервний і структурований процес виявлення, аналізу та контролю ризиків, які можуть впливати на досягнення поставлених цілей. Він базується на застосуванні різноманітних методів і інструментів, що спрямовані на зменшення ймовірності виникнення негативних подій та обмеження їх наслідків.

Водночас ризик-менеджмент доцільно трактувати як комплексне управління підприємством, орієнтоване на досягнення оптимального співвідношення між рівнем ризику та стратегічними можливостями.

У сучасних умовах управління ризиками є невід'ємною складовою стратегічного менеджменту. Це передбачає його інтеграцію у всі рівні управління - від формування стратегії до щоденної операційної діяльності. Такий підхід забезпечує своєчасне виявлення потенційних загроз і дозволяє ефективно використовувати можливості, що виникають у процесі діяльності організації. Важливим елементом є формування стратегії ризик-менеджменту, яка визначає довгострокові орієнтири дій щодо досягнення цілей підприємства з урахуванням допустимого рівня ризику.

Процес управління ризиками включає кілька взаємопов'язаних етапів: ідентифікацію ризиків, їх аналіз і оцінювання, розробку заходів реагування, а також моніторинг і контроль.

Ідентифікація ризиків передбачає визначення можливих загроз як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі організації. Серед них виділяють фінансові, операційні, стратегічні, репутаційні та інші види ризиків.

Оцінювання ризиків здійснюється через визначення ймовірності їх виникнення та масштабу можливих наслідків із використанням якісних і кількісних методів. Ефективним інструментом є матриця ризиків, яка дозволяє впорядкувати їх за рівнем значущості.

Розробка заходів реагування передбачає вибір найбільш доцільної стратегії: уникнення ризику, його зниження, передачу (наприклад, через страхування) або прийняття.

Моніторинг і контроль забезпечують постійне відстеження змін у ризиковому середовищі та оцінювання результативності впроваджених заходів.

Важливе значення у функціонуванні системи ризик-менеджменту має корпоративна культура. Формування ризик-орієнтованого мислення серед працівників сприяє своєчасному виявленню проблем і підвищує ефективність управління. Також доцільним є впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів аналізу та контролю ризиків.

Ефективність ризик-менеджменту значною мірою залежить від позиції керівництва організації, оскільки саме воно визначає допустимий рівень ризику та формує відповідну політику.

Отже, ризик-менеджмент є ключовим елементом системи управління сучасною організацією. Його впровадження сприяє підвищенню стійкості підприємства до негативних впливів, забезпечує більш обґрунтоване прийняття управлінських рішень і досягнення стратегічних цілей. Комплексний підхід до управління ризиками є необхідною умовою ефективного розвитку організації в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Константін А. Як побудувати систему ризик-менеджменту на підприємстві. *Бізнес під час війни.* URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/230717_yak-pobuduvati-sistemu-rizik-menedzhmentu-na-pdprimstv

2. Ріщук Л.І., Микитюк Н.Є. Організація системи управління ризиками на промислових підприємствах. Економіка та управління підприємствами. Випуск 23. 2018. С. 96-299.

3. Балдинюк, В. Ризик-менеджмент як інструмент управління діяльності суб'єктів господарювання. *Економіка та суспільство.* 55. 2023. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-39

Софія Антонівна Чекайда
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри етики, естетики
та філософії культури
Олександр Федорович Коннов

Стартап-мислення у початковій освіті

Стартап – проєкт, пов'язаний зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Підприємницьке мислення – це процес діяльності, який забезпечує створення рішень у дизайні продуктів через бізнесові або комунікативні навички, відповідаючи на потреби суспільства. Таке мислення допомагає людям знаходити можливості для працевлаштування та інновацій. Підприємницьке мислення є процесом ведення стартапу, який включає визначення ключових потреб клієнта, розв'язання проблем, генерування різних ідей для інновацій [2].

Учні початкових класів стикаються з доволі багатьма проблемами. Наприклад, соціалізація. У дітей можуть виникати конфлікти, адже вони не розуміють, що відбувається. Хтось ходив до садочку, хтось не ходив, у когось є брати-сестри, а в когось немає. Не всі діти знають, як правильно комунікувати з іншими, як поводити себе. Також в учнів може не бути мотивації, бо вони не розуміють, навіщо їм навчатися, а також навчання може бути нецікавим. Вчителі можуть викладати матеріал нудно та одноманітно і ніяк цим не зацікавлювати дітей.

На мою думку, школа має готувати дітей не лише читати, писати, рахувати, а й навчати їх бути людьми, показувати, які є цінності, які є хороші і правильні речі, а які – погані, щоб дитина розуміла, як саме вона має себе поводити і як вона хоче себе поводити. Щоб учні формували певні моральні цінності, розвивали фантазію. Щоб діти починали думати про те, чим вони хочуть займатися в майбутньому, що їх цікавить, у чому їхня особливість і чому вони індивідуальні.

І тому стартап-мислення у навчанні може бути дуже цікавим та корисним. Стартап-мислення може допомогти дітям розвинути себе. Оскільки їм потрібно вийти за рамки стандартних шкільних завдань, знаходити проблему, зрозуміти, чому це є проблемою, та вирішити її. В учнів може щось не виходити, тому їм потрібно зібратися в певні групи і подумати, як вони можуть виправити певну проблему. Тут діти «прокачують» свою комунікацію та рефлексію, адже їм потрібно працювати в команді.

Наприклад, у дітей немає мотивації навчатися – давайте придумаємо, як у нас з'явилася б ця мотивація. Чому в учнів немає мотивації? Чи просто вчитель нудно пояснює? Тоді як це виправити: можливо, запитати в інших вчителів, батьків, подумати разом, щоб учням було цікаво. Наприклад, створення ігрових завдань, використання візуальних матеріалів, елементів заохочення. Звичайно, педагог має наштовхнути дітей на те, що таке стартап-мислення існує і що вони можуть його використовувати.

Стартап-мислення надає дітям більше свободи, і водночас вони навчаються відповідальності. Воно розвиває креативність та логічне мислення учнів, адже вони мають знайти рішення. Стартап-мислення може допомогти школярам у майбутньому, адже вчить не думати шаблонно, а знаходити інші рішення. Діти і без стартап-мислення розвивають ці навички, але не так швидко або не в такому великому обсязі. Адже якщо працювати в команді над пошуком рішення, розвивається комунікація дітей: потрібно

зрозуміти думки інших, їхні ідеї та заперечення. Також це може формувати навички дипломатії: вислухати всіх, обрати або проголосувати за найкращу ідею.

У початкових класах вчитель має допомагати у формуванні проблем та рішень. Але педагог не має бути тим, хто все вигадує і командує. На мою думку, педагог має саме допомагати: якщо бачить, що дітям потрібна підтримка, тоді допомагати, а не втручатися в думки дітей.

Список використаних джерел

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/43730 (дата звернення: 09.04.2026).
2. Kamalpreet Sandhu, Prabir Sarkar, Karupppasamy Subburaj Entrepreneurial thinking in engineering design education: a comparative study of cognitive paradigms with insights from industry and academia. *Entrepreneurship Education*. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s41959-025-00158-5 (дата звернення: 09.04.2026).

Олександр Олександрович Чепурний
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
завідувач кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
доктор педагогічних наук, професор
Наталія Михайлівна Титова

Соціально-філософський аналіз впровадження штучного інтелекту у систему вищої освіти

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (далі - ШІ) як провідного компонента комп'ютерно інтегрованих технологій (далі - КІТ) актуалізує потребу в соціально-філософському осмисленні його впровадження у систему вищої освіти. Дослідження спрямовано на аналіз сучасних технологій, які обґрунтовано впроваджуються при організації освітнього процесу у системі вищої освіти, з особливим акцентом на формуванні потенціалу здобувача вищої освіти - його мислення (критичного, аналітичного), соціальної відповідальності, здатності до самостійного пізнання та критичного ставлення до інформації в умовах взаємодії з інтелектуальними системами [1; 2].

Сам термін «штучний інтелект» (англ. artificial intelligence) був запропонований американським ученим Джоном Маккарті у 1955 році під час підготовки Дартмутського літнього дослідницького проєкту (1956), який прийнято вважати точкою народження ШІ як самостійної наукової галузі. Етимологічно словосполучення утворене від латинських коренів artificialis - «рукотворний, створений майстерністю» та intelligentia - «розуміння, здатність сприймати й розрізняти», що від початку закладає у поняття ШІ суперечність між технічною штучністю його походження та пізнавальною природою виконуваних ним функцій. Саме ця суперечність і становить відправну точку соціально-філософського осмислення ШІ у вищій освіті.

Філософський аналіз природи ШІ безпосередньо пов'язаний із розумінням того, як здобувач вищої освіти конструює знання у взаємодії з технологією. Раціоналістичний підхід, представлений гіпотезою «фізичної символічної системи» Ньюелла і Саймона, припускає принципову можливість відтворення мислення машиною. Однак мисленнєвий експеримент Дж. Серла «Китайська кімната» застерігає: здобувач, який покладається на

ШІ-відповідь без власного осмислення, ризикує отримати симуляцію знання замість справжнього розуміння [3]. Ембодімент-енактивістський підхід додає до цього важливий вимір: повноцінне пізнання здобувача виникає лише через активну, тілесно укорінену взаємодію зі світом — те, чого жодна генеративна модель замінити не здатна [4].

З соціальної перспективи впровадження ШІ у систему вищої освіти породжує суперечності, що безпосередньо мають вплив на стан здобувача вищої освіти. По-перше, «розмивається» межа між власною інтелектуальною працею здобувача та автоматично згенерованим текстом, що ставить під сумнів саму природу академічної доброчесності та авторства під час організації освітнього процесу [5]. По-друге, здобувач опиняється у стані залежності від алгоритмічних рекомендацій, що може гальмувати розвиток його критичного мислення і самостійності як базових компетентностей вищої освіти [2]. По-третє, нерівний доступ до ШІ-інструментів формує нову форму нерівності між здобувачами вищої освіти залежно від їх соціального та інституційного контексту [1].

Вирішенням зазначених викликів є не обмеження доступу здобувачів вищої освіти до потенціалу ШІ, а цілеспрямоване формування їх здатності критично осмислювати, відповідально застосовувати та етично оцінювати інтелектуальні системи у власній навчальній і професійній діяльності. Це передбачає розвиток у здобувачів вищої освіти рефлексивного ставлення до результатів роботи ШІ, розуміння меж і обмежень генеративних моделей, а також усвідомлення власної відповідальності за кінцевий інтелектуальний продукт [6]. Саме така готовність є змістовним ядром підготовки майбутніх фахівців до застосування КІТ у системі вищої освіти.

Отже, соціально-філософський аналіз впровадження ШІ у систему вищої освіти дозволяє окреслити цей процес крізь призму суб'єкт-суб'єктної взаємодії, оскільки рівень сформованості пізнавальної самостійності, академічної і соціальної відповідальності, а також здатність до критичного мислення здобувачів вищої освіти визначається якістю освіти в умовах цифрової трансформації та глобальних викликів соціальної турбулентності. Вважаємо, що ШІ постає не як самодостатній феномен, а як виклик до переосмислення того, ким є особистість, яка здобуває рівень вищої освіти, і якою має бути її взаємодія з даною технологією.

Список використаних джерел

1. Grassini S. Shaping the future of education: Exploring the potential and consequences of AI and ChatGPT in educational settings. Education Sciences. 2023. Vol. 13, № 7.

2. Ал-Захрані А. М. Unveiling the shadows: Beyond the hype of AI in education. Heliyon. 2024. Vol. 10, № 9. DOI: 10.1016/j.heliyon.2024.e30696.

3. Searle J. R. Minds, Brains, and Programs. Behavioral and Brain Sciences. 1980. Vol. 3, № 3. P. 417–457.

4. Varela F., Thompson E., Rosch E. The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience. Cambridge, MA: MIT Press, 1991.

5. Гришко В. І., Киричук Б. С. Академічна доброчесність і штучний інтелект: подолання викликів у освітньо-науковій діяльності України та зарубіжних держав. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Вип. 85, № 2. С. 305–315.

6. Bearman M., Ryan J., Ajjawi R. Discourses of Artificial Intelligence in higher education: A critical literature review. Higher Education. 2022. Vol. 86, № 2. P. 369–385. DOI: 10.1007/s10734-022-00937-2.

Валерія Сергіївна Чернишова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Вікторія Леонідівна Ходунова

Тенденції соціокультурного проєктування в умовах соціальної турбулентності

Для сучасного світу соціокультурна сфера набуває все більшого значення у розвитку суспільства. Особливо помітно це відстежується в умовах соціальної турбулентності, оскільки тоді вона впливає не лише на культурне життя, а й на ширші соціальні процеси, змінюючи підходи до організації діяльності. Якщо розглядати детальніше, можна побачити, що сфера охоплює різні напрями, починаючи від проведення заходів до налагодження взаємодії між людьми та формуванням цінностей. У таких умовах поступово розвиваються нові тенденції соціокультурного проєктування, які орієнтовані на адаптацію до постійних змін [1].

У періоди нестабільності роль соціокультурних проєктів помітно зростає. Вони вже не зводяться лише до культурних ініціатив, а виконують ширшу функцію, наприклад, сприяють об’єднанню людей і розвитку комунікації. Через такі проєкти виникають нові способи взаємодії, що можна окреслити як одну з сучасних тенденцій. Крім цього, вони допомагають людям краще пристосовуватися до нових умов, що, у свою чергу, підвищує значення ефективного управління [2].

Соціокультурна діяльність у таких умовах є доволі складною, оскільки залежить від багатьох чинників: економічної ситуації, політичних процесів і загальних соціальних змін. В українському контексті важливу роль відіграє багатокультурність. Вона відкриває нові можливості, але водночас створює певні труднощі, оскільки потребує врахування інтересів різних груп населення. Це формує окрему тенденцію - орієнтацію на різні аудиторії, тобто, більш індивідуальний підхід.

Окремо варто звернути увагу на умови реалізації проєктів. Вони часто є нестабільними та важко прогнозованими. Зміни можуть стосуватися фінансування, формату заходів або інтересів аудиторії. У зв’язку з цим однією з важливих тенденцій стає необхідність гнучкого підходу до управління, коли рішення коригуються вже в процесі реалізації.

Ще один важливий момент - це ресурси. Як правило, їх недостатньо, тому організатори змушені шукати додаткові можливості: співпрацю, грантову підтримку чи інші джерела. Паралельно посилюється конкуренція за увагу аудиторії, що також впливає на підходи до створення проєктів [3].

Якщо узагальнити, можна виділити кілька ключових тенденцій соціокультурного проєктування:

– зростання гнучкості: проєкти все частіше адаптуються в процесі реалізації, а не залишаються жорстко нормованими;

– орієнтація на цільову аудиторію: спостерігається чіткіша направленість на конкретні групи, саме тому на етапі розробки враховують потреби певної аудиторії, що підвищує ефективність проєкту;

– співпраця: до реалізації ініціатив залучаються громадські організації, фонди та локальні спільноти, що дозволяє поєднувати ресурси та досвід.

– цифровізація та діджиталізація: використання соціальних мереж та онлайн-платформ значно розширює можливості для комунікації, залучення аудиторії та оптимізації роботи на всіх етапах створення проєкту.

Отже, в умовах соціальної турбулентності ключовою тенденцією стає саме гнучкість управління, оскільки вміння швидко реагувати на зміни, адаптувати підходи та ефективно використовувати ресурси значною мірою визначає успішність соціокультурних проєктів.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування. Київ, 2010. 127 с.
2. Бушуєв С. Д., Бушуєва Н. С., Бабаєв І. А. Креативні технології управління проєктами і програмами. 2015. 768 с.
3. Стрижко М. А., Ковалевська А. В. Концептуальні основи розробки соціальних проєктів організацій. Молодий вчений. 2021. с. 372–378.

Дар`я Костянтинівна Чуріна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність В12 «Культурологія та музеєзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри етики, естетики та філософії культури
Катерина Сергіївна Семенюк

Споживання як чинник популяризації мистецтва в соціальних мережах

Споживання в контексті сучасних культурологічних концепцій становить важливий напрям наукових досліджень, зокрема щодо популяризації творів мистецтва завдяки платформам Instagram, Twitter, TikTok та ін. В цих соціальних мережах спостерігається значна конкуренція за увагу користувачів, які є споживачами культурного контенту. Крім того, не лише унікальність їхніх творів чи професійна компетентність є визначальними факторами, але й рівень популярності самого митця, його активність у просуванні в соціальних мережах, а також наявність менеджера, який здійснює ефективне керування його іміджем в сучасному цифровому просторі.

У рамках дослідження проаналізовано вплив культури споживання на розвиток сучасного мистецтва, а також роль митців, як посередників між своїми творами та користувачами соціальних мереж. Центральним питанням розвідки є розгляд питання чи виступає культура споживання вирішальним фактором для митців, в контексті епохи діджиталізації.

Жан Бодріяр, один з тих, хто запровадив концепцію культури споживання, ввів поняття консюмеризму. «Ж. Бодріяр намагається розкрити таємницю споживчої вартості, зрозумівши її як соціальне відношення. Саме тому мислитель зауважує, що предмет споживання – не річ, а знак, що керується соціальною логікою обміну» [1].

Прагнення купувати відображає наше соціальне походження та кар’єрний рівень, тому вчений визнає, що споживання є не лише системою обміну та символів, але певним механізмом влади. Ж. Бодріяр стверджує, що споживання стає «систематичною маніпуляцією знаками», «загальною ідеалістичною практикою», тому що будь-яка річ (явище або процес), яка має бути спожита, повинна стати цим «знаком», оскільки споживаються вже не об’єкти, які ми купуємо, а ідея, яка в них вкладається.

«Знаки» – в цьому контексті є певними функціями, що роблять цей продукт бажаним для споживача (мода, підвищення статусу людини та ствердження в суспільстві).

Таким чином, ми спостерігаємо, що просте бажання володіти товаром із цими «знаками» призводить до того, що споживач навіть не буде шукати чи помічати щось, що не має достатньої популярності.

Проведемо тут паралель, яка може спростувати розуміння консюмеризму на прикладі соціальних мереж. Якщо уявити собі поведінку типової людини у звичайному ТРЦ в якому є магазини масмаркету і «нерозкручені» магазини, то передбачуваним буде вибір масмаркету, де точно знайдеться одяг який відповідає моді та трендам. І при цьому, споживач навіть не подумає про те, що в менш популярних магазинах може бути такий самий вибір, або навіть більш якісний одяг. Так само працюють соціальні мережі як платформи для популяризації мистецтва.

Цей приклад підводить нас до концепції Джона Фіске та його порівняння торгівельного центру із «храмом споживання».[4] Споживачі завжди будуть переосмислювати товар, який придбають. Зокрема, вони активно перетворюють його, щоб відтворити власні ідеї про статус, ідентичність, або бажання належати до певної соціальної групи. Так, люди будуть купувати, шанувати, підтримувати мистецтво того митця, в яких колах він більш відомий, тобто у кого більше аудиторія на онлайн платформах.

Тут знову постає ідея про те, що «продукт» треба наділити «знаками та символами» і це не про звичайне «виготовлення», а саме «перетворення» його на щось особливе вже в очах суспільства. Сила слова, реклами, енергії, яку вкладає художник та в деяких випадках навіть звичайне везіння. Просто «виготовити» в нашому сучасному суспільстві вже недостатньо.

Як зазначили Пилипчук О. Д. та Євдокименко А. С. у своїй праці «Оптимізація доступності мистецтва та збільшення аудиторії митців за допомогою соціальних медіа»: «Соціальні медіа не лише розширили аудиторію для митців, але й створили можливості для монетизації та сталої кар’єри. Платформи соціальних мереж стали віртуальними ринками, де художники можуть демонструвати своє портфоліо».[2]

Частково, можна з цим погодитись. Бо будь-хто в сучасних умовах може стати популярним в соціальних мережах. Але разом з таким інструментом популяризації, як «цифрові платформи», виникають інші виклики та перешкоди. Особливо для митців.

В епоху диджиталізації соціальні мережі стали важливим інструментом для просування для митців. До цифрової ери, художник визначався своїми мистецькими здібностями та талантом. Однак зараз ми спостерігаємо тенденцію, де успіх художника визначається не тільки його мистецькими навичками, але й активністю в соціальних мережах. Якщо порівняти митця, який активно веде свій блог, використовує тренди для просування своєї творчості та має велику аудиторію в соціальних мережах і другого митця, який просто створює картини та публікує їх без активності в інтернеті, або навіть не веде сторінки на цифрових платформах, то очевидно, що перший митець має більше можливостей для успіху, ніж другий, хоча їхні здібності можуть бути на одному рівні. Така ситуація демонструє, як соціальні мережі можуть впливати на сприйняття та успіх художників у сучасному світі. Або такі випадки, коли створенням будь-якого мистецтва починають займатись медійні особистості, у яких є статус в суспільстві, або велика аудиторія в соціальних мережах. Таких митців, можна було б назвати «поза конкуренцією».

Маккензі Уорк, у статті «Цифрове походження та твори мистецтва як похідні» стверджує, що мистецтво настільки комодифікувалось у XX та XXI століттях, що воно навіть більше не є товаром, а тим, що вона називає, похідним (англ. derivative)» [3]. Як вважає дослідниця, похідне мистецтво тепер оцінюється не за своєю унікальністю чи місцем на ринку, а за його зв'язком з іншими джерелами вартості, та «знаками» про які вказувалось вище (особливо, що пов’язано зі славою та впливом). Наприклад, картину вважають цінною не через її мистецьку цінність, а через те, що вона належить відомій особі, це можу бути блогер, співак, інші медійні особи.

Отже, в культурі споживання є певні, об'єктивні недоліки, через які митці можуть «спотикатись» протягом свого творчого шляху. Бо їм доводиться думати над тим, що зробити, щоб їх помітили і занурюватись в тонкощі популяризації контенту через онлайн платформи. Це створює нові підходи та методи праці із соціальними мережами. Митці шукають менеджерів, або вчаться просувати себе самотужки, розвиваючи при цьому навички, які дуже важливі в епоху цифрових технологій. Ця система «консюмеризму» буде існувати й надалі. Ми можемо лише пристосуватись до неї.

Список використаних джерел

1. Зінченко Н.О. Після Маркса: суспільство та споживання за версією Жана Бодріяра. 2009. 4с.
2. Пилипчук О. Д., Євдокименко А. С. Оптимізація доступності мистецтва та збільшення аудиторії митців за допомогою соціальних медіа: ВНУ, 2023. 193-195с.
3. Хан І. Антиспоживацтво як стратегія сучасного мистецтва: досвід Soma.майстерні: УКУ, 2023. 42с.
4. Fiske J. Reading the popular. NY : Taylor&Francis e-Library, 2005.

Анастасія Павлівна Шахно
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління
Марина Юріївна Ляшенко

Роль бібліотек та медіа у протидії цифровим маніпуляціям

У сучасному медіапросторі цифрові маніпуляції виступають інструментами безпосереднього впливу на суспільну думку за допомогою маніпулятивного контенту, який швидко охоплює велику аудиторію та здатний програмувати конкретні настрої й моделі мислення.

Дослідження в журналі Science показало, що неправдива інформація в соцмережах поширюється швидше за правдиву, тому що вона сильніше чіпляє емоції – викликає страх, подив або обурення [1]. Люди в такому стані рідше перевіряють факти і частіше діляться контентом далі. В результаті цифрові маніпуляції – це не виняток, а постійна частина інформаційного середовища. І головна складність у тому, що вони часто виглядають як звичайна інформація.

Науковець В. Шевченко зазначає, що залежно від призначення, характеру впливу, використання правдивої інформації та поставлених завдань, маніпуляції реалізуються через такі види інформаційних матеріалів: дезінформація, малінформація, місінформація, пропаганда, ІПСО, фейки (зокрема deepfake та емоційні фейки), а також «джинса», соціальна, комерційна та прихована реклама [5, с. 8].

Сьогодні бібліотеки є стабільною точкою опори: тут менше інформаційного шуму та більше перевірених джерел. Ми визначили п'ять ключових напрямів діяльності сучасних бібліотек у сфері протидії цифровим маніпуляціям:

1. Розвиток медіаграмотності. Погоджуємося з думкою Горчинської В., яка зазначає, що в «умовах інформаційної війни та активного поширення дезінформації бібліотеки відіграють важливу роль у формуванні медіаграмотності громадян та забезпеченні інформаційної безпеки. Публічні бібліотеки України стали важливими

осередками медіаосвіти, де користувачі можуть отримати навички критичного мислення, навчитися аналізувати інформацію та розпізнавати фейки» [3].

2. Фактчекінг та верифікація інформації. Бібліотеки забезпечують інформаційну безпеку суспільства, оскільки інформаційні спеціалісти допомагають молоді розрізняти фейки, вчать користуватися надійними базами даних та розвивають навички критичного мислення для відповідальної роботи з контентом.

3. Забезпечення доступу до якісних джерел. Надання доступу до верифікованих джерел як інструменту мінімізації впливу цифрових маніпуляцій є однією з ключових функцій бібліотек, особливо в умовах воєнного стану.

4. Формування цифрової гігієни – напрям, спрямований на розвиток у користувачів стійких навичок безпечної поведінки в мережі, захисту персональних даних та критичного фільтрування інформаційних потоків з метою мінімізації ризиків емоційного та ідеологічного маніпулювання. Важливо відмітити, що «інформаційна гігієна – це фільтрація потоку отримуваної інформації, що допомагає не засмічувати голову фейками, протистояти шахрайству та не робити непотрібних помилок у момент паніки. Метою інформаційної гігієни є зниження негативного впливу інформації на психічний, фізичний і соціальний стани» [2, с. 7].

5. Побудова суспільної довіри. Бібліотека це посередник, який об’єднує людей навколо перевірених фактів і надає безпечний простір для спілкування без фейків та маніпуляцій.

Науковці Качковська Л. та Вознюк Є. зазначають, що «сучасний медіапростір стикається з численними викликами, зокрема кіберзагрозами, поширенням фейків і маніпуляцією даними. Основними завданнями стають забезпечення інформаційної безпеки, створення етичних стандартів для медіа та підвищення обізнаності користувачів» [4, с. 150].

Отже, у сучасних умовах цифрові бібліотеки та медіа відіграють важливу роль як стратегічні центри протидії маніпуляціям, забезпечуючи захист суспільства через розвиток медіаграмотності, фактчекінг та формування навичок інформаційної гігієни.

Список використаних джерел

1. Vosoughi S., Roy D., Aral S. Science. 2018. URL : https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap9559 (дата звернення: 03.04.2026).

2. Бібліотека та інформаційна гігієна в умовах війни : метод. порадник бібліотекаря. Чернігів, 2024. Вип. 10. 35 с. URL : https://surl.li/bmvjnh (дата звернення: 15.04.2026).

3. Горчинська В. Роль бібліотек у формуванні медіаграмотного суспільства (ч. 1) : 7 лютого 2025. Публічна бібліотека територіальної громади: блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL : https://oth.nlu.org.ua/?p=10882 (дата звернення: 09.04.2026).

4. Качковська Л., Вознюк Є. Інформаційні маніпуляції в сучасному медіапросторі: механізми та способи протидії. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2025. Вип. 17. С. 140-153. https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.140-153

5. Шевченко В. Різновиди маніпуляцій в онлайн-медіа і соцмережах. *Образ.* 2025. Вип. 1(47). С. 6–18. https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.1(47)-6-18

Інна Миколаївна Шевчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А1 «Освітні науки» ОПП «Освітня політика»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії та освітньої політики
Валентина Іванівна Бобрицька

Нормативно-правові основи формування й реалізації освітньої політики України з питань академічної доброчесності у галузі вищої освіти

Сучасний розвиток системи вищої освіти України нерозривно пов'язаний із забезпеченням якості освітнього процесу, інтеграцією до європейського освітнього простору та утвердженням високих етичних стандартів. Одним із ключових елементів цього процесу є академічна доброчесність, яка виступає основою довіри до результатів навчання та наукової діяльності. З огляду на це, в Україні сформовано широку нормативно-правову базу, яка регламентує принципи академічної доброчесності та механізми їх реалізації. Ключовим документом, що регламентує питання академічної доброчесності, є Закон України «Про освіту» (2017 р.). Саме в цьому законі вперше на законодавчому рівні було чітко визначено поняття академічної доброчесності [1]. У статті 42 Закону визначено основні види порушень, зокрема: «академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація та фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання». Цей закон має фундаментальне значення, оскільки він створює єдину правову основу для розуміння академічної доброчесності та визначає відповідальність за її порушення. Закон України «Про освіту» формує загальну державну політику у цій сфері [1]. Другим важливим нормативним актом є Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), у якому академічна доброчесність розглядається як складова забезпечення якості вищої освіти. Особливу увагу приділено забезпеченню якості освітніх програм; внутрішнім системам контролю якості; академічній відповідальності викладачів і студентів тощо [2].

Прийняття у 2025 році Закону України «Про академічну доброчесність» стало надзвичайно доцільним і своєчасним кроком у розвитку української системи освіти та науки. До цього часу питання академічної доброчесності регулювалося лише окремими положеннями законів та внутрішніми документами закладів освіти, що не забезпечувало достатнього рівня правового захисту та єдиних стандартів поведінки учасників освітнього процесу [3]. Так, цим законом закріплено чіткі правові, організаційні та етичні рамки академічної діяльності, визначив основні принципи та цінності, серед яких чесність, довіра, повага, відповідальність і підзвітність. У тексті закону офіційно визнано академічну доброчесність обов'язковою для всіх суб'єктів освітнього та наукового процесу, встановлено механізми запобігання порушенням та академічну відповідальність за недоброчесну поведінку. Прийняття цього закону створило правову основу для підвищення якості освіти, розвитку науки та формування культури чесності і відповідальності в академічному середовищі [3].

Зазначимо, що згідно з Законом України «Про академічну доброчесність», академічна доброчесність: «це сукупність цінностей, принципів і заснованих на них правил, якими мають керуватися суб'єкти академічної діяльності під час провадження такої діяльності» [3]. Як зазначає українська дослідниця права Я. Тицька, «поняття академічної доброчесності було запроваджене у відповідь на поширені випадки порушення етичних норм і принципів, яких мають дотримуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та здійснення наукової (творчої) діяльності» [5, с. 193]. Основними принципами академічної доброчесності є: 1) безкомпромісна чесність

у навчанні та науці, відмова від використання чужих матеріалів без посилань; 2) довіра як основа академічної спільноти, де результати базуються на самостійній та чесній роботі; 3) рівні умови для всіх учасників освітнього процесу, неупереджене оцінювання та прозорі правила; повага до інтелектуальної власності інших, дотримання авторських прав та толерантність до думок тощо. Вважаємо, що в умовах глобалізації, цифровізації та активного розвитку інформаційного суспільства проблема дотримання принципів академічної доброчесності набуває особливої актуальності. Порушення цих принципів, а саме плагіат, фабрикація даних чи списування тощо, негативно впливають на якість освіти, знижують рівень підготовки фахівців і підривають авторитет закладів вищої освіти. Окрім законів, важливу роль відіграють підзаконні нормативні акти та рекомендації Міністерства освіти і науки України, внутрішні документи закладів освіти тощо, які забезпечують практичну реалізацію законів. Вони адаптують загальні норми до конкретних умов та забезпечують прозорість освітнього процесу.

На сучасному етапі розвитку освіти гостро стоїть питання того, що сучасні студенти можуть використовувати штучний інтелект та подібні платформи для підготовки рефератів, курсових чи дипломних робіт або інших наукових робіт без належного посилання, що порушує принципи чесності і самостійності. Тобто технології стають фактором, що підвищує ризик недоброчесності. Так, у грудні 2020 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні № 1556 р, що стала базовим документом визначення державної політики у сфері штучного інтелекту [4]. Документ акцентує увагу на низці проблем, які потребують вирішення задля впровадження інноваційних ІТ-технологій: недостатній рівень цифрової грамотності, недосконале законодавче регулювання, низький рівень впровадження ШІ технологій у практику, слабка кадрова підготовка спеціалістів у цій галузі. Системи штучного інтелекту (наприклад, генератори тексту, коду, аналізу даних) дедалі частіше застосовують студенти та викладачі. Якщо немає чітких правил, це може призвести до плагіату або самоплагіату, коли ШІ генерує текст, а автор представляє його як власний. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні № 1556 р., наголошує на етичних і правових стандартах, проте конкретних правил для академічної сфери ще недостатньо [4].

Таким чином, в Україні створено комплексну нормативно-правову базу, що забезпечує формування та реалізацію політики академічної доброчесності у сфері вищої освіти. Закони України закріплюють основні принципи та цінності академічної діяльності, визначають механізми запобігання порушенням та встановлюють академічну відповідальність за недоброчесну поведінку. Перспективи подальших досліджень пов’язані з дослідженням впливу цифровізації та використання штучного інтелекту на академічну поведінку студентів і викладачів. Потрібно також розробити конкретні правила і стандарти етичного використання ШІ у навчальному процесі, що дозволить університетам регламентувати застосування генераторів тексту, аналітичних платформ та інших цифрових інструментів.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 18.12.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 04.04.2026).

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 11.03.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 04.04.2026).

3. Про академічну доброчесність: Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX : станом на 18.12.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text (дата звернення: 10.04.2026).

4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80 (дата звернення: 11.04.2026).

5. Тицька Я. Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. №11. С. 192-195.

Діана Русланівна Шепель
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність D5 «Маркетинг»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Мазур Ольга Олександрівна

Вплив соціальних мереж на поведінку споживачів

У сучасному світі соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя людей і значно впливають на їхні споживчі рішення. Платформи, такі як Instagram, TikTok, Facebook та YouTube, вже давно перестали бути лише засобом спілкування — вони перетворилися на потужний інструмент маркетингу.

Основна особливість соціальних мереж полягає в тому, що вони створюють середовище довіри. Користувачі більше довіряють відгукам інших людей, ніж традиційній рекламі. Наприклад, перед покупкою товару люди часто шукають огляди, читають коментарі або дивляться відео з досвідом використання. Це означає, що рішення про покупку формується не компанією напряму, а через соціальне оточення.

Сучасний маркетинг перейшов від моделі «продажу» до моделі «довіри». Філіп Котлер, якого вважають засновником сучасного маркетингу, у своїй праці «Маркетинг 5.0» зазначає, що в цифровому світі шлях клієнта стає нелінійним. Він стверджує, що споживачі більше не покладаються на обіцянки брендів, а шукають підтвердження у спільнотах. Котлер вводить концепцію «5A» (Aware, Appeal, Ask, Act, Advocate), де етап «Advocate» (рекомендація іншим) у соцмережах є ключовим фактором для залучення нових клієнтів.

Ще одним важливим фактором є ефект «соціального доказу». Коли людина бачить, що певний продукт популярний, має багато лайків або позитивних відгуків, вона підсвідомо сприймає його як якісний і бажаний. Таким чином, популярність у соцмережах напряму впливає на продажі.

Професор Роберт Чалдіні, автор теорії впливу, пояснює, що в ситуаціях невпевненості люди дивляться на дії інших, щоб визначити власні. У контексті Instagram та TikTok це проявляється через кількість лайків та коментарів: споживач підсвідомо сприймає популярний товар як безпечний та якісний. Чалдіні називає це «соціальним доказом», який у соцмережах працює в реальному часі.

Також варто відзначити роль алгоритмів. Соціальні мережі аналізують поведінку користувачів і показують їм контент, який відповідає їхнім інтересам. Це дозволяє компаніям дуже точно доносити рекламу до своєї цільової аудиторії. Наприклад, якщо людина цікавиться косметикою, вона регулярно бачитиме відповідні товари у стрічці.

Окрім цього, соціальні мережі формують нові потреби. Людина може навіть не планувати покупку, але, побачивши рекламу або рекомендацію блогера, починає

відчувати бажання придбати товар. Це явище часто називають імпульсивним споживанням.

Дослідник Нір Еяль у своїй моделі Hooked (На гачку) описує, як соціальні медіа створюють цикл: «Тригер – Дія – Мінлива винагорода – Інвестиція». Алгоритми, аналізуючи вподобання, надають ту саму «мінливу винагороду» (цікавий контент), що змушує споживача повертатися знову і знову, навіть якщо він не планував нічого купувати. Це призводить до того, що соціальні мережі не просто задовольняють потреби, а активно їх формують.

Важливою є також швидкість поширення інформації. Один пост або відео може стати вірусним і за короткий час охопити тисячі або навіть мільйони людей. Це створює як можливості, так і ризики для компаній, адже негативні відгуки також поширюються дуже швидко.

Harvard Business Review зазначають, що емоційний контент (особливо той, що викликає високий рівень збудження - як захват, так і гнів) поширюється на 70% швидше за звичайний. Це створює середовище, де репутація бренду може бути побудована або зруйнована за лічені години завдяки одному віртуальному посту.

Отже, соціальні мережі суттєво змінюють поведінку споживачів. Вони формують довіру, впливають на вибір товарів, створюють нові потреби та змінюють сам процес прийняття рішень. Для сучасних компаній важливо враховувати цей вплив і активно використовувати соціальні платформи у своїй маркетинговій діяльності.

Список використаних джерел

1. Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. Marketing 5.0: Технології для людства. Wiley. URL: https://books.google.com.ua/books?id=S9YPEAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false
2. Cialdini R. B. Психологія впливу. URL: https://uabook.com.ua/book/psyhologiya-vplyvu/#epub_reader_frame
3. Eyal N. Hooked: Як створювати продукти, що формують звички. Penguin Random House UK. 2014. 256 стр.
4. Berger, J., & Milkman, K. L. (2012). What Makes Online Content Viral? Journal of Marketing Research, 49, 192-205pp. https://doi.org/10.1509/jmr.10.0353

Владислав Робертович Шиманський
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
завідувач кафедри менеджменту та
інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу,
доктор педагогічних наук, професор
Наталія Михайлівна Рідей

Підприємницька спроможність майбутніх менеджерів у соціокультурній діяльності: виклик сучасної освіти

Становлення та розвиток соціокультурної сфери в умовах сучасних суспільних трансформацій, цифровізації та посилення ролі креативної економіки зумовлюють підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх менеджерів у соціокультурній діяльності, що передбачає формування у здобувачів освіти не лише системи

фундаментальних фахових знань, умінь і навичок, а й компетентностей щодо проєктування та імплементації інноваційних ініціатив, ухвалення стратегічно обґрунтованих підприємницьких рішень, ефективній взаємодії з інституціями ринкового середовища та забезпечення сталого розвитку соціокультурної сфери.

У сучасному науковому дискурсі поняття «підприємницька спроможність» трактовано як багатовимірний конструкт, що інтерпретується як інтегральна характеристика особистості, яка поєднує систему знань, практичних умінь, підприємницьке мислення, ціннісні орієнтації та особистісні диспозиції [1], як сукупність життєвих і професійних компетентностей (когнітивних, цифрових, технологічних, комунікативних, соціальних, організаційно-управлінських, підприємницьких і ціннісно-орієнтаційних), що забезпечують здатність фахівців створювати економічну й соціальну цінність в умовах мінливого середовища[2]; як індикатор сформованості конкурентоспроможності майбутніх менеджерів, який виявляється у креативності, здатності до генерування креативних ідей та результативності соціокультурної діяльності в умовах динамічного ринку праці й цифрової трансформації економіки [3].

Вчені Н. Бібік, В. Бондар, А. Гедзик, О. Мельниченко, О. Шеліган трактують підприємницьку спроможність як інтегральну характеристику особистості, що синтезує знання, уміння, ціннісні орієнтації та досвід практичної діяльності, спрямованої на ініціювання й реалізацію соціально-економічних, креативних проєктів.

У контексті професійної підготовки майбутніх менеджерів у соціокультурній діяльності Т. Дорошенко, Н. Кочубей, Н. Терентьєва трактують підприємницьку спроможність як цілеспрямований освітній процес, спрямований на розвиток управлінських, організаційних, комунікативних і проєктно-управлінських компетентностей, необхідних для ефективної реалізації соціокультурних проєктів.

Підприємницьку спроможність Л. Шестерікова визначає як інтегративну характеристику особистості, що формується в результаті взаємодії освітніх, особистісних і професійних чинників та потребує системного впливу освітнього середовища для її цілеспрямованого розвитку [4].

На переконання В. Верби та О. Гребешкової, рівень сформованості підприємницької спроможності майбутніх менеджерів у сфері соціокультурної діяльності безпосередньо корелює зі здатністю підприємства до ефективного управління розвитком та забезпечувати стратегічне зростання на основі внутрішнього потенціалу [5].

Визначено, що підприємницька спроможність постає як багатовимірний системний конструкт, який інтегрує особистісно-професійні характеристики, спеціальні (фахові) компетентності та організаційно-управлінський потенціал майбутніх менеджерів у соціокультурній діяльності та процес становлення якого детермінується сукупністю чинників освітнього середовища, сучасних управлінських практик і соціально-економічного контексту, що в умовах трансформаційної економіки та парадигми сталого розвитку зумовлює його визначальну роль у забезпеченні інноваційної спроможності та стратегічної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Майковська В. І. Проблема впровадження компетентнісного підходу в процесі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 68. С. 134–138.

2. Прищепа Н. М. До проблеми формування підприємницької компетентності учнів: сучасні підходи. *Молодий вчений.* 2019. № 1 (65). С.383-385.

3. Тадеуш О. М. Формування підприємницької компетентності магістрантів педагогічних спеціальностей як вагомий чинник підвищення їх дискурсу. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 2 (41). С. 161–184

4. Шестерікова Л. Наукові підходи до розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. *Професійна педагогіка*, 2020. №1 (24), С. 27-32.

5. Верба В. А., Гребешкова О. М. Управління розвитком компанії: навч. посіб.. Київ: КНЕУ, 2011. 482 с.

Анна Вікторівна Шпіка
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри менеджменту та
інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
економіки і маркетингу
Сергій Аркадійович Мирошниченко

Управління брендом в сфері соціокультурної діяльності

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного розвитку цифрових комунікацій сфера культури перестає бути лише простором збереження традицій, трансформуючись у динамічний ринок соціокультурних послуг. В умовах високої конкуренції за увагу аудиторії, управління брендом (брендинг) стає ключовим інструментом стратегічного розвитку організацій соціокультурної сфери – від музеїв та бібліотек до креативних хабів і фестивальних платформ.

Бренд у соціокультурній діяльності – це не просто сукупність візуальних атрибутів (логотипу чи назви), а складна система сенсів, цінностей та емоційного досвіду, що формується у свідомості споживача. Специфіка управління таким брендом полягає у поєднанні економічної ефективності з місією соціальної відповідальності та просвітництва.

Процес управління брендом у соціокультурній сфері включає кілька стратегічних етапів:

– Ідентифікація та позиціонування: установи мають чітко визначити свою унікальну ціннісну пропозицію. Наприклад, для сучасної бібліотеки бренд може будуватися не на збереженні книг, а на концепції «третього місця» - відкритого простору для саморозвитку та інтелектуальної комунікації.

– Формування візуальної та вербальної айдентики: створення впізнаваного стилю, який апелює до культурних кодів цільової аудиторії, допомагає виділитися в насиченому інформаційному просторі.

– Комунікаційна стратегія: використання багатоканального підходу, де соціальні мережі, веб-сайти, медіа-платформи та фізичний простір організації працюють як єдина екосистема.

Особливу роль в управлінні брендом відіграє цифровізація. Соціокультурна роль медіа сьогодні полягає у створенні інтерактивного контенту, який дозволяє користувачу стати співучасником культурного процесу. Використання сторітелінгу, VR-екскурсій та гейміфікації сприяє посиленню лояльності до бренду. Брендинг у цій сфері також тісно пов'язаний із формуванням колективної пам’яті та національної ідентичності. Наприклад, успішні бренди українських культурних інституцій (таких як Український культурний

фонд чи Мистецький Арсенал) працюють на популяризацію вітчизняного продукту як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Проте управління брендом стикається із низкою викликів: обмеженість фінансування державних установ, консервативність управлінських підходів та необхідність постійної адаптації до швидких змін споживчих переваг. Ефективне управління вимагає від менеджера соціокультурної діяльності володіння інструментами маркетингу, PR, психології сприйняття та аналізу великих даних (Big Data).

Отже, управління брендом у соціокультурній сфері є інструментом не лише комерційного успіху, а й соціального впливу. Впровадження системного брендингу дозволяє установам культури залишатися релевантними сучасним запитам суспільства, забезпечувати сталий розвиток та ефективно виконувати свою гуманітарну місію. Майбутнє соціокультурного менеджменту полягає у переході від моделі «інформування» до моделі «залучення та спільнотворення».

Список використаних джерел

1. Гребньова Т. В. Брендинг як інструмент формування іміджу закладів культури. Культура і сучасність. 2021. № 1. С. 45–51.
2. Климанська Л. Д., Луцишин Г. І. Практики споживання контенту медіа в сучасному інформаційному суспільстві і формування громадянської культури. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2022. № 2. С. 166–177.
3. Ковальчук Г. Комунікація в архівній справі: проблеми та перспективи. Архівна справа в Україні. 2022. № 3. С. 27–33.
4. Мережеві технології у діяльності соціокультурних установ: монографія / за ред. О. Ю. Палієнка. Київ: НАН України, 2020. 250 с.

Щербина Юлія Андріївна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності, економіки і маркетингу
Юрій Васильович Бицюра

Характеристика діяльності агрохолдингу «Кернел» в Україні

Агрохолдинг Kernel Holding S.A. є одним із найбільших агропромислових підприємств України та важливим гравцем світового аграрного ринку. Діяльність компанії базується на значному ресурсному потенціалі, що включає земельні, виробничі, матеріально-технічні, логістичні, трудові, фінансові та інноваційні ресурси. Їх комплексне поєднання та інтегроване управління забезпечують Kernel стійкі конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Ключовою основою ресурсного потенціалу є земельні ресурси. У 2024 фінансовому році під урожай було залучено близько 358 тис. гектарів орендованих сільськогосподарських угідь, структурованих у п’ять виробничих кластерів [2]. Середній строк дії договорів оренди становить близько 13 років, що забезпечує довгострокову стабільність землекористування та створює умови для інвестицій у підвищення родючості ґрунтів і впровадження сучасних агротехнологій. Земельний банк

зосереджений переважно в центральних і північних регіонах України з високородючими чорноземами, що дозволяє досягати високих показників урожайності кукурудзи, пшениці, соняшнику, сої та ріпаку.

Важливою складовою є виробничі ресурси, що включають сучасну аграрну техніку, обладнання та потужності з переробки. Kernel працює за інтегрованою моделлю «від поля до порту», яка охоплює сегменти Farming (вирощування культур), Oilseed Processing (переробка олійних) та Infrastructure and Trading (логістика, зберігання, експорт). Компанія володіє мережею олійноекстракційних заводів із загальною ефективною потужністю понад 3 млн тонн насіння соняшнику на рік з перспективою подальшого зростання. Більшість підприємств є мультисировинними, що дає змогу переробляти соняшник, сою та ріпак, забезпечуючи гнучкість у використанні сировинної бази та формуючи повний цикл виробництва від вирощування до готової продукції [3].

Матеріально-технічні ресурси представлені розгалуженою інфраструктурою зберігання та транспортування. Kernel експлуатує десятки зерносховищ із сукупною одночасною місткістю понад 2 млн тонн, що дозволяє ефективно управляти сезонністю, мінімізувати втрати врожаю та обирати оптимальний момент реалізації залежно від ринкової кон'юнктури. Компанія також володіє значним парком власних залізничних вагонів і контейнерів, що підвищує автономність внутрішньої логістики та зменшує залежність від сторонніх перевізників [5].

Особливою перевагою Kernel є потужні логістичні ресурси. Агрохолдинг оперує кількома експортними терміналами в чорноморських портах (зокрема TransBulk Terminal у порту Чорноморськ) та на Дунаї, що забезпечує значні потужності з перевалки зерна, шроту та олії. Завдяки цьому компанія є одним із ключових експортерів зернових з України, формуючи помітну частку національного експорту. Наявність власних терміналів і суднового флоту дає можливість гнучко перебудовувати логістичні маршрути між чорноморськими портами, дунайськими шляхами та сухопутними коридорами до ЄС, що є критично важливим в умовах воєнних ризиків.

Людські ресурси становлять ще один важливий компонент потенціалу компанії. У Kernel працюють тисячі співробітників, які забезпечують функціонування виробничих, логістичних та управлінських процесів. Високий рівень кваліфікації персоналу поєднується з впровадженням сучасних систем менеджменту, цифрових рішень та аналітики, що сприяє зростанню продуктивності праці та ефективному використанню інших ресурсів [6].

Фінансові ресурси агрохолдингу відзначаються масштабністю та стійкістю. Виручка компанії сягає кількох мільярдів доларів США на рік, а Kernel входить до переліку найбільших українських компаній за доходами й є лідером серед аграрних підприємств за цим показником. Стабільні фінансові результати дають змогу інвестувати в модернізацію переробних потужностей, оновлення технопарку, розвиток логістичної інфраструктури та поступове розширення земельного банку, що підсилює конкурентоспроможність агрохолдингу на глобальному ринку [7].

Важливою складовою ресурсного потенціалу є й інноваційні ресурси. Kernel активно впроваджує цифрові технології та елементи точного землеробства: автоматизоване планування польових робіт, детальний моніторинг витрат і врожайності, використання IT-рішень для управління ланцюгами постачання. У переробці й логістиці застосовуються енергоефективні технології та системи контролю якості, що дозволяє підвищувати ефективність використання ресурсів і підтримувати стабільно високий рівень якості продукції [7].

Отже, ресурсний потенціал агрохолдингу Kernel є комплексним та збалансованим. Сукупність значних земельних, виробничих, матеріально-технічних, логістичних, трудових, фінансових та інноваційних ресурсів, а також інтегрована модель управління «від поля до порту» забезпечують компанії лідерські позиції в аграрному секторі України

та дозволяють успішно конкурувати на світовому ринку навіть в умовах посилених геополітичних викликів.

Список використаних джерел

1. Kernel Holding S.A. Valuation Report. URL: https://www.sii.org.pl/static/img/018320/kernel-holding-valuation-report.pdf
2. Over 600,000 hectares of top-100 agrocompanies under occupation — three most affected companies named in Latifundist and Forbes study. URL: https://latifundist.com/en/novosti/69628-ponad-600-tis-ga-zemel-agroholdingiv-iz-top-100-perebuvayut-v-okupatsiyi-tri-najbilsh-postrazhdali-kompaniyi-z-doslidzhennya-latifundist-i-forbes
3. Кернел — офіційний сайт компанії. URL: https://www.kernel.ua/ua/
4. Кернел. Виробництво, зберігання, переробка сільськогосподарської продукції, логістика. URL: https://elevatorist.com/kompanii/119-kernel-grupp
5. Kernel Holding. World Benchmarking Alliance. URL: https://www.worldbenchmarkingalliance.org/company/kernel-holding#key-findings
6. Kernel Holding. Annual Report FY2025. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2025/10/FY2025_Kernel_Annual_Report.pdf
7. Про компанію: місія, структура, стратегія. Кернел. URL: https://www.kernel.ua/ua/about/

Аліна Вікторівна Юхнова
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність А1 «Освітні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Бобрицька Валентина Іванівна

Забезпечення якості вищої освіти як актуальна проблема освітньої політики України

Забезпечення якості вищої освіти в сучасній Україні є не просто актуальною темою для дискусій, а стратегічним пріоритетом державної політики, що безпосередньо впливає на національну безпеку та майбутнє людського капіталу [1]. В умовах повномасштабної війни та масштабних міграційних процесів ця проблема набула безпрецедентної гостроти, адже збереження конкурентоспроможності вітчизняних університетів є запорукою того, що молодь пов’язуватиме своє майбутнє з Україною. Центральним вектором освітньої політики стало впровадження європейських стандартів і рекомендацій (ESG-2015) [3], що передбачає трансформацію університетів із закритих академічних структур у відкриті, підзвітні суспільству інституції. Головним інструментом цієї трансформації на державному рівні є діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке через процедури акредитації освітніх програм забезпечує зовнішній контроль та стимулює заклади вищої освіти до постійного самовдосконалення [5].

Основним викликом залишається подолання інерції старої системи, де успіх вимірювався кількістю виданих дипломів, а не рівнем реальних компетенцій. Сучасна державна стратегія спрямована на формування нової культури якості, яка базується на принципах академічної доброчесності та нульової толерантності до корупції чи плагіату

[2]. Згідно з аналітичними звітами НАЗЯВО, без дотримання етичних норм будьякі інновації у змісті навчання втрачають сенс, оскільки вони не створюють довіри до результатів освіти ні всередині країни, ні на міжнародному ринку праці [5, 8]. Актуальність проблеми підсилюється необхідністю швидкої адаптації до вимог цифрової економіки: вища освіта має готувати фахівців, здатних до навчання впродовж життя, критичного мислення та роботи в умовах невизначеності [4]. Це вимагає від держави впровадження гнучких механізмів управління, таких як дуальна освіта, де практична підготовка на реальних підприємствах стає невід'ємною частиною навчального плану [6].

Водночас забезпечення якості в умовах воєнного стану вимагає від освітньої політики особливої гнучкості. Пріоритетом стає цифрова трансформація та створення безпечного освітнього середовища, яке б дозволяло підтримувати високі стандарти викладання навіть у дистанційному або змішаному форматах [9]. Важливим аспектом є також студентоцентризм — перетворення студента на активного суб’єкта освітнього процесу, який через механізми, запропоновані НАЗЯВО та внутрішніми положеннями ЗВО, має право впливати на зміст навчання та оцінювати роботу викладачів [7, 10]. Це створює систему зворотного зв'язку, яка є найефективнішим інструментом оперативного виправлення недоліків у навчальних програмах. У підсумку, вирішення проблеми якості вищої освіти в Україні є обов'язковою умовою для успішної повоєнної відбудови, адже тільки висококваліфіковані фахівці з сучасним світоглядом зможуть забезпечити технологічний та економічний прорив держави у глобальному конкурентному середовищі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII..https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG 2015).

4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013

5. Звіти про діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). https://naqa.gov.ua/звіти-про-діяльність/

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п

7. Матеріали конференцій та наукові праці вітчизняних дослідників (В. Лугового, С. Калашнікової), присвячені студентоцентризму та автономії університетів.

8. Дослідження Світового банку та ЮНЕСКОhttps://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P171050, https://www.unesco.org/en/higher-education

9. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Розділ: Вища освіта (нормативно-правова база). URL: https://mon.gov.ua/osvita/vishcha-osvita

10. Статути та внутрішні положення про забезпечення якості провідних українських та закордонних університетів (як приклади реалізації внутрішніх систем якості).

Тетяна Миколаївна Якименко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність С5 «Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
Микола Миколайович Булатевич

Пріоритети сталого розвитку України у візії сучасного студентства: аналітичний огляд та виклики часу

Сучасне визначення ключових характеристик нестійке та суперечливе. У національному законодавстві впроваджено цінності, але питання повноти і обґрунтованості вибору характеристик залишається відкритим [2].

Освітня система інтегрує всі рівні та форми навчання, забезпечуючи адаптацію завдань під специфіку різних інституцій та вікових груп [1].

Бізнес зменшує вплив на довкілля через покращення робочих процесів, підвищення ефективності та скорочення викидів. Організації впроваджують стратегії екологічної стійкості, щоб зміцнити бренд. Такі рішення покращують ефективність та приносять користь організаціям [4].

Україна реалізує заходи для забезпечення сталого розвитку економіки, громадського суспільства та державних інституцій. Це охоплює підвищення рівня та якості життя населення, дотримання конституційних прав і свобод, а також впровадження Цілей сталого розвитку до 2030 року [3].

В умовах сучасних викликів сталий розвиток на сьогодні є важливою частиною розвитку суспільства. Він допомагає вирішити економічні, соціальні та екологічні проблеми, що стоять перед суспільством. Студентська молодь формує майбутнє та впроваджує нові ідеї та цінності. Тому дослідження, як студенти бачать пріоритети сталого розвитку, дозволяє визначити напрями змін і вдосконалення майбутнього.

У дослідженні «Освіта для сталого розвитку: цінності, практика та освітні стратегії» на питання «Серед запропонованих нижче цілей сталого розвитку, які на вашу думку є найбільш пріоритетними для України сьогодні?» відповіді опитаних студентів допомагають нам зрозуміти, яка існує проблема сталого розвитку для України сьогодні.

На запропоноване питання респондентам, найчастіше респонденти обирали варіант відповіді «Подолання бідності (у всіх її формах та всюди)» – 44,9% опитаних; «Гідна праця та економічне зростання» – 40,8% опитаних; «Мир, справедливість та сильні інститути» – 38,8% опитаних; «Якісна освіта протягом усього життя» – 32,7% опитаних. Ці варіанти відповідей підкреслюють, що, на думку опитаних респондентів, є пріоритетним для України станом на сьогоднішній день. Інші варіанти відповідей, на думку опитаних респондентів, не є пріоритетними для України на сьогодні. Найменший відсоток відповідей у варіантах відповіді: «Боротьба зі зміною клімату» – 1%, «Збереження морських ресурсів» – 2,1%, «Доступна та чиста енергія» – 6,3%, «Скорочення нерівності (в середині країни та між країнами)» – 9,4%, «Партнерство заради сталого розвитку» – 9,4%.

Варіант відповіді, який звучав так: «Подолання бідності (у всіх її формах та всюди)», обрало 44,9% опитаних студентів. Спираючись на відповіді, можливо, що частина респондентів оцінює свій рівень життя через порівняння з більш розвиненими країнами. Але є інші припущення. Соціально-економічна ситуація, у якій на даний момент перебувають респонденти. Відсутність стабільності у зв’язку з інфляцією та високі ціни на базові товари. Тобто респонденти витрачають фінанси лише на засоби, які

необхідні для їхнього життя, а товари, що задовольняють вторинні потреби, доводиться обмежувати. Також спостерігається недоступність до якісних речей та послуг.

Варіант відповіді «Гідна праця та економічне зростання» відповіли 40,8% опитаних респондентів. Оскільки респондентами є студенти, можемо припустити, що їхні відповіді відображають власний розвиток та майбутнє зростання, а також прагнення до фінансової незалежності. Скоріше, студенти усвідомлюють, що без стабільної професії, кар'єри та економічного зростання вони можуть відчути обмеження у можливостях. Тобто у студентів присутнє яскраве прагнення до фінансової незалежності та контролю над власним життям. Також варто зауважити, що досягнення професійних вершин сприймається оточенням як соціальний статус та самоповага.

Варіант відповіді «Мир, справедливість та сильні інститути» відповіли 38,8% респондентів. У сучасних умовах, з огляду на складну безпекову ситуацію та військовий конфлікт, питання миру, справедливості та ефективності інституцій набуває своєї актуальності. Це свідчить про потреби населення у безпеці. Особливо для студентської молоді відчуття безпеки залишається дуже важливим, що може впливати на майбутні рішення. Коли існує стабільність у суспільстві, тоді формується відчуття контролю над власним життям, що впливає на майбутнє життя та вибір. Також можлива недовіра до системи, а війна та нестабільність лише підсилює цінності миру, справедливості та сильних інституцій.

На варіант відповіді «Якісна освіта протягом усього життя» надали відповідь 32,7% опитаних. Варто зауважити, що респондентами були студенти, які здобувають вищу освіту та, скоріше, прагнуть розвитку в майбутньому. Скоріше, орієнтація студентської молоді спрямована на саморозвиток та професійне зростання у майбутньому. У такому випадку, якісна освіта протягом усього життя відкриває нові можливості. Тобто освіта залишається пріоритетом для молоді не лише під час навчання, а також у майбутньому.

Результати показують орієнтацію респондентів, прагнення до саморозвитку та стабільності. Також увага зосереджена на матеріальному становищі та безпеці. Це свідчить про зосередження на факторах, які безпосередньо впливають на якість життя. Результати відповідей дозволяють зрозуміти, що, на думку опитаних студентів, є пріоритетним станом на сьогодні для України, а також які цілі на майбутнє у студентів. Опитані студенти пов'язують своє майбутнє з успішністю та стабільністю країни, в якій проживають. Для студентів важливо, щоб в Україні існувала стабільність та безпека, що є умовами, у яких студент бажає розвивати свої знання та покращувати їх надалі.

Список використаних джерел

1. Балуба І., Биченко А., Добровольський Д., Замятін В., Литвиненко О., Міщенко М., Якименко Ю. Сучасний стан, пріоритети та перспективи розвитку системи громадянської освіти в Україні. *Центр Розумкова*. Київ, 2023. С. 30-35.

2. Воробйова О. П., Гриценко М. В., Луговий В. І., Оржель О. Ю., Слюсаренко, О. М., Ставицький А. В., Таланова Ж. В., Ткаченко В. П., Трима К. А. Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти: монографія. *Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України*. 2017. С. 6-19.

3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Організації Об'єднаних націй від 25 вересня 2015 року № 70/1. *Указ президента України*: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 08.04.2026).

4. Розвивайте свій бізнес сьогодні та створюйте майбутнє, втілюючи стратегію сталого розвитку. *Microsoft*: веб-сайт. URL: https://www.microsoft.com/uk-ua/sustainability/learning-center/sustainable-development-meaning (дата звернення: 08.04.2026).

Дмитро Миколайович Яковенко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства
Василенко Вікторія Станіславівна

Демографічне зростання мусульман в Європі: статистика та інтерпретації

Актуальність проблеми. Питання демографічного зростання мусульманського населення в Європі набуло особливої гостроти після міграційної кризи 2015 року. Воно стало предметом політичних дебатів, культурних дискусій та академічних досліджень. Демографічні процеси дедалі частіше інтерпретуються не лише як соціостатистичний феномен, а як індикатор трансформації європейської ідентичності.

У релігієзнавчому вимірі важливо відмежувати емпіричні дані від їх цивілізаційних трактувань, оскільки статистичне зростання певної релігійної групи не є автоматичним доказом культурної чи світоглядної домінації.

Мета дослідження – проаналізувати демографічні тенденції зростання мусульманського населення в Європі на основі статистичних даних та здійснити порівняльний аналіз основних наукових інтерпретацій цього процесу в сучасному релігієзнавчому дискурсі.

За дослідженням Pew Research Center, станом на 2016 рік мусульмани становили 4,9 % населення Європи (близько 25,8 млн осіб) [1]. Оновлені дані Pew в 2022р. щодо періоду 2010–2020 років підтверджують тенденцію поступового зростання мусульманського населення в Європі [2]. Прогноз до 2050 року передбачає можливе зростання до 7,4–14 % залежно від сценарію міграції [1].

Згідно з даними Eurostat (2023), Європейський Союз переживає стале старіння населення та низький коефіцієнт народжуваності (1,46 дитини на жінку у 2022 році) [3]. За даними Pew, між 2015 і 2020 роками середній коефіцієнт народжуваності мусульманських жінок у Європі був приблизно 2,6 дітей на жінку, тоді як для немусульманських – близько 1,6. Це означає майже на одну дитину більше за мусульманських. Pew також прогнозує, що протягом 2045–2050 років різниця між мусульманською і немусульманською народжуваністю звузиться до приблизно 0,7 дитини на жінку. Це пов'язано із зниженням рівня народжуваності в мусульманських сім'ях другого й третього поколінь та підвищенням показників серед немусульман [2]. Ця демографічна структура створює умови для відносного збільшення частки молодших міграційних груп.

Таким чином, статистика підтверджує наявність тенденції зростання, однак вона не засвідчує демографічної експансії у сенсі швидкої більшості.

У книзі The Strange Death of Europe Дуглас Мюррей розглядає демографічні процеси як прояв цивілізаційної кризи Європи [4]. Його аргументація ґрунтується на таких положеннях:

1. Низька народжуваність європейців у поєднанні з імміграцією створює довгострокову зміну культурного балансу.
2. Європейські суспільства втратили впевненість у власній християнській традиції.
3. Мультикультуралізм, на його думку, не забезпечує повної інтеграції.

Позиція Мюррея має нормативний характер і виходить за межі суто демографічного аналізу.

Французький дослідник Олів'є Руа у праці Globalized Islam пропонує інший підхід [5]. Він стверджує, що іслам у Європі є частиною процесів глобалізації та індивідуалізації релігії. За Руа:

1. сучасна мусульманська ідентичність у Європі дедалі менше пов'язана з традиційними етнічними формами;
2. демографія не визначає автоматично культурну трансформацію;
3. релігійні процеси слід аналізувати через призму соціальної інтеграції.

Українські дослідники також звертають увагу на необхідність уникати політизованих інтерпретацій. Зокрема, Людмила Филипович наголошує на багатовимірності релігійної ідентичності в умовах глобалізації та на важливості міжкультурного діалогу [6]. Такий підхід відповідає методології сучасного релігієзнавства, що прагне не до оцінних суджень, а до аналітичного опису процесів.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що демографічна динаміка мусульманського населення в Європі є складним соціальним процесом, який не може бути пояснений виключно через демографічні показники. Статистичні дані Pew Research Center та Eurostat підтверджують тенденцію поступового зростання частки мусульманського населення, однак ці процеси не свідчать про швидку зміну демографічної більшості або про неминучу трансформацію цивілізаційної структури Європи.

Інтерпретація цих процесів у науковій літературі суттєво відрізняється. У цивілізаційному дискурсі, представленому зокрема Дугласом Мюрреєм, демографічні зміни розглядаються як прояв кризи європейської культурної ідентичності. Натомість соціологічні дослідження, зокрема праці Олів'є Руа, пропонують іншу інтерпретацію, підкреслюючи, що іслам у Європі формується в умовах глобалізації, секуляризації та трансформації релігійної ідентичності.

З позицій релігієзнавства важливо розмежовувати демографічні факти та їх ідеологічні інтерпретації. Релігійні процеси в сучасній Європі формуються під впливом комплексу чинників, серед яких міграція, соціальна інтеграція, трансформація ідентичностей і глобалізаційні процеси.

Список використаних джерел

1. Pew Research Center. Europe's Growing Muslim Population. Washington, DC, 2017.
2. URL: https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/
3. Pew Research Center. How the Global Religious Landscape Changed from 2010 to 2020. Washington, DC, 2022.
4. URL: https://www.pewresearch.org/religion/2022/09/13/how-the-global-religious-landscape-changed-from-2010-to-2020/
5. Eurostat. Fertility statistics. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023.
6. URL:https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-xplained/index.php?title=Fertility_statistics
7. Murray D. The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam. London: Bloomsbury, 2017.
8. Roy O. Globalized Islam: The Search for a New Ummah. New York: Columbia University Press, 2004.
9. Филипович Л. О. Релігійна ідентичність в умовах глобалізації // Українське релігієзнавство. 2018. № 86.

Семен Миколайович Яковенко
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В7 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
завідувач кафедри культурології,
богослов'я і релігієзнавства,
доктор філософських наук, професор
Віктор Дмитрович Бондаренко

Військове капеланство в Церкві Адвентистів сьомого дня: становлення, особливості

Актуальність теми дослідження. В умовах безпрецедентних викликів російсько-української війни, глобальної нестабільності та постійної екзистенційної загрози роль релігійного фактора у збройних силах набула абсолютно нового виміру. Сучасна військова наука та психологія остаточно визнали той факт, що забезпечення боєздатності армії є неможливим без належної уваги до морально-психологічного та духовного стану солдатів. У цьому контексті військовий священник (капелан) постає не просто як представник певної релігійної деномінації, а як ключова фігура у збереженні ментального здоров'я, запобіганні посттравматичним стресовим розладам та наданні сенсожиттєвих орієнтирів в епіцентрі хаосу [1]. На тлі загального розвитку інституту військового душпастирства особливий науковий інтерес викликає історичний досвід та сучасна практика Церкви Адвентистів сьомого дня. Протестантська теологія загалом пропонує специфічний погляд на взаємодію християнина та держави, проте адвентистська традиція вирізняється унікальною спадщиною у питанні військової служби. Історично сформувавши позицію, що базується на глибокій повазі до Декалогу — зокрема, дотримання заповіді «Не вбивай» та святості суботнього дня — церква століттями вибудовувала складну концепцію «служби без зброї». Віряни були готові служити суспільству, ризикувати собою та рятувати життя, але відмовлялися застосовувати летальну зброю проти інших людей. Проте сучасні реалії тотальних війн вимагають переосмислення цих традиційних підходів. Актуальність дослідження багаторазово посилюється українським контекстом.

Якщо в країнах Заходу моделі капеланства формувалися еволюційним шляхом у відносно стабільних умовах, то в Україні інституціоналізація військового душпастирства відбувається під шквальним вогнем.

Українські капелани-адвентисти змушені щодня, на практиці, вирішувати складні теологічні дилеми безпосередньо в окопах [2].

Тому **метою дослідження** є комплексний релігієзнавчий та історико-теологічний аналіз еволюції інституту військового капеланства Церкви Адвентистів сьомого дня, розкриття його доктринальної специфіки та оцінка сучасних практик служіння в умовах повномасштабної війни.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: здійснити аналіз еволюції теологічного профілю церкви щодо участі у бойових діях від традиційного пацифізму до сучасної професійної опіки; дослідити процес інституціоналізації Адвентистського капеланського служіння; виявити та концептуалізувати ключові теологічні та етичні дилеми адвентистського військового капелана; проаналізувати практичний досвід українських служителів для вдосконалення духовної і психологічної опіки військовослужбовців.

Основні результати дослідження. В рамках дослідження було здійснено глибокий історико-богословський аналіз формування офіційної позиції церкви щодо військової служби. Цей процес не відбувався у вакуумі, а формувався під тиском

глобальних збройних конфліктів. Під час Громадянської війни в США молода церква зіткнулася із Законом про загальний військовий призов. Оскільки участь у війні змусила б вірян порушувати Божі заповіді, церква шляхом дипломатичних переговорів добилася від уряду США офіційного статусу «нонкомбатантів». Вони погоджувалися йти в армію, але служити виключно у ролях, що рятують життя: санітарами, медбратами, кухарями [3]. Проте Перша світова війна стала катастрофою непідготовленості. Офіцери на місцях часто не знали про релігійні права призовників, і відмова хлопця взяти до рук гвинтівку або вийти на плац у суботу розцінювалася як саботаж. Багато вірян пройшли через знущання та військові трибунали. Зрозумівши, що паперового статусу недостатньо, у 1930-х роках церква змінила стратегію, створивши унікальний Адвентистський медичний кадетський корпус. Хлопців ще до призову вчили військовій дисципліні, субординації та інтенсивній польовій медицині. Коли почалася Друга світова війна, вони йшли до армійських лав не як розгублені пацифісти, а як сертифіковані та безстрашні рятувальники. З'явилася нова ідентичність – «добросовісний співробітник». Яскравим символом цієї парадигми став капрал Дезмонд Досс, який під час кривавої битви за Окінаву власноруч врятував 75 важкопоранених солдатів, не зробивши жодного пострілу, за що першим з нонкомбатантів отримав Медаль Пошани Конгресу.

Переломний теологічний момент настав у 1973 році, коли США скасували військовий призов і перейшли до контрактної армії. Вступ до збройних сил став вільним вибором, який юридично робив солдата комбатантом – тим, хто бере до рук зброю. Генеральна Конференція ухвалила історичне рішення: несення служби (навіть зі зброєю для захисту підпорядкованих) є справою особистого сумління вірянина і не є підставою для церковної дисципліни [4]. Замість того, щоб засуджувати військових, церква створила професійний інститут капеланства, щоб іти за своїми вірянами в зону бойових дій. Сьогодні військовий капелан діє в парадигмі загального священства. Для нього головним інструментом є не літургійний ритуал, а «служіння присутності» – готовність розділити з солдатами небезпеку, бруд і страх. В умовах війни капелан стає «працівником першої емоційної допомоги», який здійснює первинний скринінг та знімає гостру емоційну напругу. Унікальною рисою є інститут абсолютної конфіденційності, який створює для бійців безпечний простір для сповіді про свої страхи. Діє сувора заборона на прозелітизм: капелан служить кожному солдату незалежно від його конфесії, діючи у суворій відповідності до державного законодавства про службу військового капеланства та забезпечуючи конституційне право воїнів на свободу совісті [5].

Найгостріші доктринальні дилеми сучасності також отримали глибоке богословське пояснення. Дилема дотримання Суботи в армії, яка функціонує безперервно, вирішується через христологічну концепцію «відновлювальної суботи». Порятунок поранених чи душпастирська опіка на передовій у суботу вважається найвищим проявом служіння – принесенням Божого миру в епіцентр хаосу і страждань. Що стосується заповіді «Не вбивай», сучасна протестантська екзегеза звертається до давньоєврейського оригіналу тексту. Слово «ratsach» означає виключно навмисне, зловмисне вбивство з особистих мотивів, і жодного разу не використовується в Біблії для опису легітимного захисту держави чи невинних людей від неспровокованої збройної агресії. Це дозволяє капеланам надавати повноцінну духовну підтримку воїнам, які зі зброєю в руках захищають свою країну, знімаючи з них тягар хибної провини за виконання обов'язку із захисту ближніх.

Висновки. Еволюція військового капеланства Церкви Адвентистів сьомого дня є яскравим прикладом того, як релігійна доктрина здатна адаптуватися до найсуворіших викликів історії, не втрачаючи при цьому своєї фундаментальної моральної серцевини. Відмова від пасивного ізоляційного пацифізму на користь активної духовної опіки та «втіленого богослов'я» зробила адвентистських капеланів невід'ємною частиною морального забезпечення сучасних збройних сил. Унікальний досвід українських

військових священників, які сьогодні імплементують ці високі глобальні стандарти безпосередньо в умовах повномасштабної війни, відкриває нову сторінку в історії державно-церковних відносин. Цей досвід доводить, що капеланське служіння сьогодні – це не просто виконання релігійних обрядів, а критично важливий елемент збереження людяності, ментального здоров'я та надії там, де вони потрібні найбільше.

Список використаних джерел

1. Hakanson, J. M. (2017). PTSD and how your chaplain can help. For God andCountry
2. (1), 4-7. https://www.adventistchaplains.org/media/for-god-and-country/
3. Калениченко, Т., & Коханчук, Р. (2017). Основи військового капеланства для військових і волонтерів (2-ге вид., розшир. і допов.). Маханаим Принт. https://enpuir.udu.edu.ua/bitstreams/a0b7553f-7ded-4f1c-9ab4-93e1c961222a/download
4. 3/ Morgan, D. (2001). Adventism and the American republic: The public involvement of a major apocalyptic movement. University of Tennessee Press.
5. https://documents.adventistarchives.org/Books/AATAR2001.pdf
4. North, J. J., Jr. (2011). When killing is not murder. For God and Country, (1), 6–17. https://www.adventistchaplains.org/media/for-god-and-country/
6. Верховна Рада України. (2021). Про Службу військового капеланства (Закон України № 1915-IX від 30.11.2021). Відомості Верховної Ради України, (6), ст. 34. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text

ФАКУЛЬТЕТ
МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ
АНАТОЛІЯ
АВДІЄВСЬКОГО

Ніна Володимирівна Ковальчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В5 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри вокального виконавства
Володимир Володимирович Костюков

Формування правильного вокального дихання у молодших школярів: методичні підходи

Сучасна система мистецької освіти орієнтується на оновлення змісту, методів і форм навчання відповідно до державних стандартів позашкільної освіти. Особливого значення набуває формування правильного вокального дихання у молодших школярів як базового компоненту розвитку вокального апарату, що сприяє не лише становленню співочих навичок, а й загальному фізичному та естетичному розвитку дитини, формуванню художнього світогляду та культури сприйняття мистецтва.

У даній роботі розглянуто проблему формування правильного вокального дихання у дітей молодшого шкільного віку в умовах мистецьких шкіл. Обґрунтовано значущість раннього розвитку вокально-дихального апарату як складової психофізіологічного та естетичного становлення особистості. Проаналізовано сучасні методичні підходи з урахуванням міждисциплінарних зв'язків вокальної педагогіки, дитячої психофізіології та фоніатрії. Представлено практичний досвід реалізації індивідуалізованого підходу на прикладі освітнього проєкту Opera Kids (Республіка Молдова).

Питання вокального розвитку дітей розглядаються у працях Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Рудницької та ін. Міждисциплінарні аспекти взаємодії вокального мистецтва і педагогіки висвітлено у дослідженнях А. Авдієвського, О. Берегової, А. Растригіної. Вагомим є також урахування даних дитячої психофізіології та фоніатрії.

Мета дослідження обґрунтувати ефективні методичні підходи до формування правильного вокального дихання у дітей молодшого шкільного віку з урахуванням їх психофізіологічних особливостей.

Формування вокального дихання має здійснюватися на засадах індивідуалізації навчання, оскільки кожна дитина характеризується унікальними фізіологічними та психологічними особливостями. Ефективною є орієнтація на принципи освітньої програми Early Years Foundation Stage, що передбачають визнання унікальності дитини, створення позитивного освітнього середовища, підтримку через довірливі взаємини та врахування індивідуальної траєкторії розвитку.

Практичну реалізацію зазначених підходів ілюструє діяльність мистецького проєкту Opera Kids (Республіка Молдова), де навчання здійснюється на засадах білінгвальної освіти та інтеграції різних видів діяльності. Формування вокального дихання відбувається комплексно через:

- вокально-театральну діяльність (усвідомлення дихання під час співу та сценічного руху);
- мовленнєву практику (розвиток артикуляції та дихальної координації у процесі декламації);
- фізичну активність (укріплення дихального апарату через рухову діяльність і спорт);
- хореографію (розвиток координації, пластики та м'язової еластичності).

Особлива увага приділяється відновленню природного (носового) типу дихання, який є фізіологічно доцільним і виступає основою формування правильного вокального

дихання. Враховується, що у процесі розвитку під впливом зовнішніх факторів можливі порушення дихальних навичок, що потребує цілеспрямованої педагогічної корекції.

Формування правильного вокального дихання у молодших школярів є багатокомпонентним процесом, що потребує комплексного підходу, поєднання вокальних, мовленнєвих, фізичних і творчих практик. Ефективність цього процесу забезпечується індивідуалізацією навчання, урахуванням психофізіологічних особливостей дітей та створенням сприятливого освітнього середовища. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці диференційованих методів формування вокального дихання з урахуванням типологічних характеристик учнів.

Список використаних джерел

1. Opera Kids Bilingual Kindergarten. URL: https://operakids.md/wp-content/uploads/2022/07/Presentation_Opera_Kids_ENG.pdf (дата звернення: 19.12.2025).
2. The Early Years Foundation Stage Practice Guidance. 2008.
3. Гавриленко, Л. М., Печенюк, М. А. (2011). Методи формування основ вокальної культури молодших школярів на початковому етапі навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ, 3 (13). С. 300-309.
4. Масол, Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів. Харків: Веста, вид-во «Ранок». 2006. 256 с.
5. Олексюк, О.М. Музична педагогіка. Навч. Посібник. К.: КнуКіМ, 2006. 188 с.

Володимир Володимирович Кульчицький
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.13 «Середня освіта (музичне мистецтво)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри вокального виконавства
Володимир Володимирович Костюков

Компетентнісний підхід у мистецькій освіті: сучасні тенденції та виклики

Сучасні трансформаційні процеси у системі освіти зумовлюють необхідність оновлення підходів до професійної підготовки фахівців мистецької галузі. Особливої уваги потребує компетентнісний підхід, орієнтований на формування здатності здобувачів освіти до практичного застосування знань і навичок у реальних творчих ситуаціях. У контексті вокальної освіти це пов’язано з потребою підготовки не лише технічно досконалих виконавців, а й творчо самостійних особистостей, здатних до інтерпретації та сценічної комунікації.

У даній роботі розглянуто особливості впровадження компетентнісного підходу у сучасній мистецькій освіті, зокрема у сфері вокальної підготовки. Окреслено ключові компетентності майбутнього виконавця та проаналізовано сучасні тенденції розвитку вокальної педагогіки. Визначено основні проблеми та виклики, що виникають у процесі реалізації компетентнісного підходу.

Проблематика компетентнісного підходу в освіті знайшла широке відображення у працях українських науковців. Теоретико-методологічні засади компетентнісної освіти обґрунтовано у дослідженнях І. Беха, О. Пометун, О. Савченко, де акцентується увага на особистісно орієнтованому підході та формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти. Питання модернізації змісту освіти на засадах компетентнісного підходу також висвітлюються у працях Н. Ничкало та В. Кременя.

У сфері мистецької освіти та вокальної педагогіки вагомий внесок у дослідження проблем професійної підготовки здійснили О. Рудницька, Г. Падалка, Л. Масол, О. Ростовський. У їхніх працях підкреслюється необхідність інтеграції технічної, художньо-естетичної та особистісної складових у процесі підготовки майбутнього виконавця.

Мета дослідження полягає в аналізі сутності компетентнісного підходу у мистецькій освіті, визначенні його основних тенденцій та виявленні актуальних викликів у процесі впровадження у вокальну педагогіку.

Компетентнісний підхід у сучасній мистецькій освіті передбачає переорієнтацію з накопичення знань на формування здатності діяти у професійних і творчих ситуаціях. У вокальній підготовці це означає перехід від суто технічного тренування голосу до комплексного розвитку особистості виконавця.

Ключовими є такі компетентності: вокально-технічна (володіння диханням, резонансом, артикуляцією), інтерпретаційна (розкриття художнього змісту твору), сценічна (поведінка на сцені, контакт із аудиторією), комунікативна та педагогічна (здатність пояснювати та передавати вокальні навички).

Сучасні тенденції вокальної освіти включають інтеграцію акторської майстерності, психології та цифрових технологій. Наприклад, використання відеозапису занять дозволяє студенту здійснювати самоаналіз: оцінювати інтонацію, дикцію та сценічну виразність. Онлайн-платформи дають можливість працювати з викладачами різних шкіл, що розширює виконавський досвід.

Практика показує ефективність компетентнісного підходу через конкретні методи. Зокрема, робота над вокальним твором може включати не лише розучування мелодії, а й аналіз тексту, стилю епохи, створення власної інтерпретації образу. Іншим прикладом є моделювання сценічних ситуацій (концерт, конкурс), де студент вчиться долати хвилювання та взаємодіяти з публікою.

Однак існують і виклики: складність об’єктивного оцінювання творчих результатів, недостатня методична підготовка викладачів до нових підходів, а також збереження застарілих авторитарних моделей навчання. Без їх подолання компетентнісний підхід ризикує залишитися декларативним.

Впровадження компетентнісного підходу у вокальній педагогіці сприяє формуванню не лише виконавця, а й творчої, самостійної особистості. Його ефективність залежить від оновлення методів навчання, гнучкості викладача та орієнтації на практичний результат.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 22.04.2026).
2. Масол Л. М. Теорія і практика мистецької освіти : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2016. 320 с.
3. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва : навч. посіб. Київ : Освіта, 2010. 255 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2013. 248 с.
5. UNESCO. Road Map for Arts Education. Paris : UNESCO, 2010. 24 p.

Ксенія Русланівна Моргуненко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність В6 «Перформативні мистецтва»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти
Тетяна Олександрівна Бодрова

Спортивна хореографія в бойових мистецтвах: специфіка застосування

Сучасний світ активно розвивається в напрямку злиття спорту та мистецтва, що знайшло відображення в такому явищі, як спортивна хореографія. Це поєднання фізичної підготовки, естетики та творчого самовираження стало важливим елементом молодіжної культури. Займаючись спортивною хореографією, молоді люди не лише зміцнюють своє здоров'я та фізичну форму, а й розвивають координацію, гнучкість, артистизм, комунікативні навички та командний дух [1; 2; 4].

Хореографія як універсальний вид мистецтва, в основі якого лежить пластика людського тіла, активно входить у спорт, в тому числі і в культуру розвитку такої сфери спорту як *бойові мистецтва*. На перший погляд здається, що танець — це про красу, а бій — про силу. Але насправді між ними набагато більше спільного, ніж здається на перший погляд. Адже саме мистецтво хореографії та її виражальні можливості допомагають спортсменам краще опановувати технічні елементи бою, формувати індивідуальний стиль і виражати емоції через красу пластичних рухів. Завдяки принципам спортивно-хореографічної роботи (взаємообумовленості фізичного та естетичного розвитку, єдності художнього та технічного, артистичного самовираження) тренування стають більш структурованими та системними, що значно полегшує засвоєння складних технічних комбінацій у поєднанні з естетикою тілесного самовираження в просторовому вимірі.

Варто зазначити, що бойові мистецтва мають глибоке історичне коріння. Естетика рухів, характерна пластика, внутрішня драматургія поєдинку - все вказує на гармонію ніби двох протилежних феноменів – переможної *фізичної сили* і її *естетичного утілення* через пластику і міміку.

Бойові мистецтва — це комплекс фізичних і духовних практик, спрямованих не лише на розвиток фізичних можливостей людини, але й на формування характеру, дисципліни, самоконтролю та сили духу. Як зазначають науковці у сфері спорту, бойові мистецтва формуються не лише як система технік, а і як цілісна культурна практика, що відображає національно-історичні цінності суспільства. У свою чергу, підкреслюється, що ці практики виходять за межі спорту та включають тілесний і символічний досвід людини. Таким чином, бойові мистецтва не лише розвивають фізичні можливості, але й сприяють формуванню характеру, дисципліни та бойового духу особистості [3].

Хореографія в навчанні бойовим мистецтвам відіграє суттєву роль. сприяючи розробці рухових комплесів (удари, блоки, кидки або переміщення) у логічні, ефективні та найголовніше - *художньо виразні комбінації.* Це дозволяє спортсменам краще запам’ятовувати алгоритми з виконавської техніки та ефективніше використовувати їх під час спарингів або змагань. Крім того, елементи хореографії допомагають спортсменам-бійцям у розвитку координації, балансу, гнучкості та відчуття ритму.

Серед видів бойових мистецтв особливої уваги заслуговують такі як Combat Hopak (Україна), Capoeira (Бразилія), Wushu (Китай), Taekwondo (Корея), Karate (Японія) та інші.

Дуже актуальним видом бойового мистецтва вважається *Combat Hopak (Бойовий гопак),* що утворився на базі традиційного українського танцю гопака та історичних військових напрацювань козацтва. Він поєднує як танцювальні елементи, так і бойові техніки козацької культури. У бойовому гопаку активно працюють елементи, властиві народній хореографії, як-от: підскоки, присідання, обертання та різноманітні акробатичні прийоми. Поєднання цих рухів із бойовою технікою створює унікальну систему підготовки, яка одночасно сприяє фізичному вдосконаленню спортсменів та плеканню й збереженню національної культурної спадщини.

Одним із найбільш видовищних видів бойових мистецтв у світі є бразильське бойове мистецтво *Capoeira*, у якому поєднуються боротьба, акробатика, музика і танець. Основою рухової системи є базовий рух ginga — ритмічне коливання корпусу, яке забезпечує постійний рух під час поєдинку. Завдяки цьому поєдинок виглядає як своєрідний імпровізований танець.

Подібний зв'язок із хореографією спостерігається і в китайському бойовому мистецтві *Wushu.* У сучасному спортивному ушу велике значення мають комплекси рухів — *таолу*. Вони складаються з ударів, блоків, стрибків, обертів та акробатичних елементів. Під час їх виконання оцінюється не лише технічна точність, але й естетика та виразність рухів.

Суттєва роль хореографії також спостерігається у корейському бойовому мистецтві *Taekwondo,* де виконуються спеціальні комплекси рухів — *пумсе*. Це послідовності технічних дій, які виконуються у певному ритмі та мають чітку драматургічну композицію.

Схожий естетико-драматургічний принцип використовується і в японському мистецтві *Karate.* Однією з ключових складових тренувань каратистів є виконання *ката* — спеціалізованих комплексів рухів, що моделюють уявну сутичку з декількома противниками. Кати складаються з певної системи прийомів, які вимагають точного дотримання ритму та злагодженості.

Отож, спортивна хореографія відіграє важливу роль у розвитку бойових мистецтв. Вона допомагає спортсменам удосконалювати технічні навички, розвивати координацію, формувати індивідуальний стиль і виражати емоції через естетику руху. Таким чином, хореографія стає важливим інструментом не лише фізичного, але й особистісно-духовного розвитку спортсменів.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва О. А. Хореографія в спорті: теорія і методика. Київ: Олімпійська література, 2018. 156 с.
2. Базилевич В. Д. Молодіжна культура і спорт у XXI столітті. Київ: Освіта, 2020. 231 с.
3. Гаскелл П. Бойові мистецтва: від традиції до сучасності. Київ: АртЕк, 2018. 134 с.
4. Грищенко О. В. Спортивна хореографія: теорія та практика. Київ: НУФВСУ, 2018. 113 с.
5. Вонг К. К. Секрети китайських бойових мистецтв. Харків: Фоліо, 2019. 121 с.
6. Фунан С. Хореографія в бойових мистецтвах. Одеса: Чорномор'я, 2021. 220 с.

Сє Цзихань,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта. Музичне мистецтво.

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти
Алла Володимирівна Козир

Креативний підхід до формування вокально-виконавського мислення студентів факультетів мистецтв

У сучасних умовах трансформації освітнього простору пріоритетними стають не стільки кінцевий результат чи обсяг засвоєних знань, скільки сам процес навчання та здатність здобувача освіти ефективно застосовувати набуті знання у практичній діяльності. Нова парадигма освіти спрямована на розвиток умінь самовдосконалення, готовності до розв'язання нетипових професійних ситуацій, здатності до критичної оцінки різних життєвих і професійних обставин, формування гнучкості мислення. У цьому контексті особливої значущості набуває застосування *креативного підходу* в освітньому процесі, адже саме він забезпечує створення умов для творчої самореалізації, вироблення нестандартних стратегій діяльності та інноваційного мислення.

Креативність (англ. create – створювати, creative – творчий) – це здатність знаходити та створювати нові оригінальні ідеї, що відрізняються від прийнятих схем мислення, вирішувати завдання нестандартним чином, а також здатність особистості вирішувати проблеми, що виникають всередині статичних систем. Це вміння бачити проблеми, що виникли, під нестандартним кутом і вирішувати їх унікальним способом. Креативне мислення це революційне мислення, що носить конструктивний характер. За визначенням Еріка Фромма, креативність – це здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, вміння глибоко усвідомлювати власний досвід, спрямованість на нове [4]. Дослідник Бондаренко Н. визначає креативність як якість особистості найбільш поціновувану у XXI столітті. Креативнівть є потенційним рушієм побудови висококонкурентного гармонійного суспільства, яке здатне протистояти будь-яким викликам [1, с.91].

У сфері педагогіки дослідники визначали креативність як: «особистісну властивість, яка містить комплекс професійних та індивідуальних якостей, що виявляються у здібностях, уміннях, навичках, знаннях, творчому мисленні та окремих видах практичної креативної діяльності»; «здатність особистості сприйняти проблему та, використовуючи найоптимальніші для цього можливості, створити новий, оригінальний продукт соціальної важливості»; «інтегральну якість особистості, що включає в себе комплекс взаємопов'язаних вольових, інтелектуальних, моральних та емоційних якостей, які в залежності від внутрішніх факторів (мотивація) і зовнішніх (середовище) та ступеня їх прояву визначають здатність особистості до творчості, вираження власної індивідуальності, створення креативних продуктів, вирішення наявних проблем та суперечностей» [5].

На думку В. Іванової, креативний підхід у навчанні сприяє формуванню комплексних знань і вмінь їх практичного застосування для розв'язання професійних завдань, поєднуючи цей процес з оволодінням сучасними технологіями та методиками. Він розвиває в студентів здатність творчо обирати оптимальні рішення, планувати індивідуальну й колективну діяльність, прогнозувати результати, критично оцінювати власні досягнення та реалізовувати проєктну діяльність. Дослідниця відзначає, що цей підхід забезпечує практичний результат, формує ефективні стратегії співпраці, сприяє

опануванню оригінальних способів розв'язання завдань і розвитку навичок самооцінки [3].

О. Дубасенюк, у свою чергу, підкреслює значення усвідомлення майбутніми вчителями власних можливостей, розвитку педагогічних здібностей до рівня креативних і прогнозування шляхів удосконалення творчого потенціалу [2]. Отже, креативність – це особистісна якість, яка базується на розвитку вищих психічних функцій людини. Креативність виражається в тому, що творчість як автоматизована навичка включається у всі види поведінки, діяльності, спілкування, контакту особистості із середовищем. Таким чином, креативний підхід є одним з ключових підходів до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Креативний підхід до формування вокально-виконавського мислення реалізується як стратегія педагогічної взаємодії, що спрямована на розвиток індивідуального виконавського стилю, оригінальності музичного мислення у процесі вокальної підготовки. Ключова ідея застосуваення креативного підходу полягає у відході від шаблонного відтворення вокальних зразків і переході до творчої інтерпретації та співтворчості. Основними шляхами реалізації креативного підходу у вокальному навчання, зокрема, у формуванні вокально-виконавського мислення майбутніх учителів музичного мистецтва вважаємо:

- творчу інтерпретацію вокального твору (бачення студентом образно-смислового наповнення вокального твору, стимуляція викладачем створення студентом власної інтерпретації через роботу з емоційним підтекстом, художнім образом, стилістикою);
- застосування імпровізаційно-варіативних методів (розвиток гнучкості вокального-виконавського мислення шляхом варіювання фразування, інтонаційних рішень, тембрових відтінків);
- інтеграцію технічного та художнього компонентів (формування відчуття єдності вокальної техніки та емоційного змісту музичного твору);
- розвиток асоціативно-образного мислення (пошук аналогій між музичнимиобразами та явищами природи, літературою, живописом та робота з інтонаційними моделями як носіями емоційних станів);
- індивідуалізацію творчого процесу (підтримку авторських рішень у трактуванні музичного матеріалу, формування у студента здатності до самоаналізу й усвідомленого вибору виражальних засобів);
- співтворчість викладача і студента (педагог виступає як наставник і партнер у творчому пошуку, реалізація діалогічних форм роботи);
- проєктну діяльність і сценічну практику (організація творчих проєктів, концертних програм, вокальних перформансів та рефлексія після виступів як засіб усвідомлення власних досягнень і точок росту).

Таким чином, креативний підхід у формуванні вокально-виконавського мислення полягає у поєднанні технічної досконалості, індивідуальної творчої свободи та образно-емоційної виразності та забезпечує формування цілісного, самостійного та інноваційного вокально-виконавського мислення. Він дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва стати не лише виконавцем, а й творцем власного художнього світу, здатним передавати цей досвід учням.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність та креативність. «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions»: Papers of the 9th International Scientific Conference.September 6, 2019, Stuttgart, Germany, September 06, 2019,c. Stuttgart, Germany. С. 91–102.
2. Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Креативна педагогіка, 2011. № 4. С. 23–24.

3. Іванова В. В. Креативний підхід до навчання як засіб креативної особистості майбутнього вчителя. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». С. 15-23.

4. Фромм Е. Мати чи бути? Пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. — Київ: «Український письменник», 2010. 222 с.

2. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія. Рівне: Видавець О.Зень, 2019. 149 с.

Олександра Сергіївна Христюк
здобувач першого рівня освіти
спеціальність 014 Середня Освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти,
Оксана Петрівна Гусаченко

Філософські аспекти мистецької парадигми Давньої Греції

Відомості про особливості існування музичного мистецтва Стародавньої Греції збереглися в літературних пам'ятках, епіграфіці, а саме гравіюванні колон, на збережених фресках і розписах предметів побуту, найчастіше розпису керамічних ваз. Як свідчать зображення, музичне мистецтво займало важливу роль у житті стародавніх греків. Музика була затребувана на всіх рівнях суспільства: серед аристократії, вільнонароджених громадян і рабів. Для вільних громадян музика вважалася важливим засобом виховання та гармонійного розвитку особистості, тоді як для рабів музична діяльність часто ставала професією та засобом існування.

Основою власне музичного виховання були хоровий спів, гра на флейті, лірі та кіфарі. Спів був тісно пов'язаний з музикуванням і мав одним із завдань підготовку дитячих і юнацьких хорів для участі у змаганнях (агонах), пов'язаних з офіційними святами, в музичних змаганнях, подібних до знаменитих спортивних Олімпійських ігр. Принагідно зазначити, що змагання з музики – Піфійські ігри проходили в Дельфах, поблизу храму Аполлона, саме тут проводилися найдавніші змагання музикантів. Змагання були обов'язковими, проводились навесні раз на два роки, тож кожне друге змагання співпадало з проведенням Олімпійських ігр.

Водночас музичне мистецтво в Стародавній Греції не обмежувалося лише співом чи участю в змаганнях, а розвивалося в тісній взаємодії з іншими видами мистецтв. Давні греки символічно пов'язували єдність мистецтв з музами, покровительками різних видів мистецтва: Мельпоменою – музою театру, Терпсіхорою – музою танцю та Полігімнією – музою урочистих гімнів. Музи відображали уявлення греків про багатогранний вплив мистецтва на людину та його значення для гармонійного розвитку особистості.

Інтеграція музики, співу і танцю становила невід'ємну частину життя давніх греків, зокрема знаходячи своє втілення в театрі, який став одним із осередків розвитку мистецтва. Специфіка театрального дійства зумовлювала особливі вимоги до театрального простору. Архітектура античного театру була спеціально пристосована для якісного поширення звуку: конусоподібна форма споруди та особливості конструкції забезпечували поширення звуку, враховуючи акустичний ефект споруди. На підвищенні розташовувався амфітеатр із місцями для глядачів, який називався театроном. Позаду сценічного простору містилося спеціальне місце для переодягання акторів – скена.

Важливе місце у структурі давньогрецького театру займала орхестра – спеціальний майданчик для розміщення хору, розташований у центральній частині театрального простору перед сценою. Хор був повноцінним і надзвичайно важливим учасником театрального дійства: він коментував події, спрямовував реакції глядачів, пояснював зміст того, що відбувалося на сцені та посилював емоційне сприйняття вистави.

Не менш важливу роль як у театральному дійстві, так і в розвитку музичної культури та гармонійного виховання особистості відігравали різноманітні музичні інструменти. Серед духових інструментів важливе місце посідав авлос, а серед ударно-шумових – кротали. Також особливого поширення набули формінга, ліра та кіфара, що використовувалися для сольного виконання та супроводу співу.

На думку давньогрецького математика і філософа Піфагора (570-497 рр. до н. е.), ліра та кіфара, що мали відносно невелику кількість струн та були бурдонними інструментами, вважалися такими, у яких втілюється небесна гармонія та які дозволяють зосередитися на звуці, краще відчувати співвідношення між звуками й налаштовувати душі людей, що сприймають музику [1, с.34]. Для їх настроювання Піфагор запропонував стрій, відомий сьогодні як піфагорійський стрій [2, с.25]. Його особливість міститься у побудові натурального звукоряду, на основі чистої квінти (інтервал між другим та третім обертонами). Таким чином утворення ланцюжка вгору містив дієзи, вниз - бемолі, їх зведення в одну октаву утворювала хроматичний звукоряд [2, с.25-26]. Для дослідження закономірностей звучання Піфагор використовував монохорд – інструмент із однією струною, натягнутою на лінійку, що поділена на 12 частин. Саме він наочно демонстрував, як висота звуку залежить від довжини струни. Водночас перші чотири натуральні числа відображали основні звукові співвідношення, що лежать в основі досконалих консонансів: октави (2:1), квінти (3:2) та кварти (4:3) [3, с.9].

Числові результати акустичних експериментів стали підґрунтям для ширшого осмислення гармонії не лише як музичного, а й як космічного явища. Вважалося, що рух небесних тіл породжує космічну гармонію – так звану «музику сфер». На думку піфагорійців, співвідношення між звуками небесних тіл відповідало співвідношенню між звуками музичного звукоряду і об'єктивувалось за допомогою числа [3, с.9]. Вагоме продовження та поглиблення піфагорійських ідей знайшло відображення у філософських поглядах Платона (427–347 рр. до н. е.), який є спадкоємцем вчення Піфагора. Він розглядав музику як важливий засіб морального та суспільного виховання гармонійної особистості, підкреслюючи її здатність впливати на душевний стан людини та формувати її етичні якості. Платон наголошував на необхідності виховання в людині почуття спільності, дисципліни та здатності до колективної взаємодії, що мало досягатися, зокрема, через спільне музичне навчання [1, с.35-38].

Арістотель (384-322 рр. до н.е.), який є учнем Платона, також розглядав музику як важливий засіб морального виховання та формування етичних якостей особистості. Водночас підхід Арістотеля відзначався більшою увагою до індивідуального розвитку людини: він підкреслював зв’язок мистецтва з пізнавальною діяльністю та внутрішнім досвідом особистості. Особливого значення Арістотель надавав практичній музичній діяльності, підкреслюючи, що оволодіння музикою через спів і гру на інструментах є необхідною умовою її повноцінного засвоєння та її виховному впливу [1, с.39-44].

Попри наявні розбіжності в підходах, античні філософи розглядали музику як один із ключових чинників формування гармонійної особистості, підкреслюючи її здатність впливати на моральні якості, мислення та внутрішній стан людини. Таким чином, філософсько-педагогічні ідеї Стародавньої Греції стали підґрунтям сучасного розуміння музичного виховання, закріпивши уявлення про музику як важливий чинник розвитку мислення, духовності та особистості людини.

Список використаних джерел

1. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2011. 640 с.
2. Смаглій Г. А. Теорія музики: Підруч. для навч. закл. освіти, культури і мистецтв / Г. А. Смаглій. Х.: Вид-во «Ранок», 2013. 392 с.
3. Тарапата-Більченко Л.Г. Філософія музики: навчальний посібник для студентів та магістрантів факультету мистецтв. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004.76 с.

Ху Жаофан,
здобувачка третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта. Музичне мистецтво.

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти
Алла Володимирівна Козир

Значення культурологічного підходу до формування інтонаційного мислення у процесі вокально-хорового навчання

У працях українських дослідників мистецька освіта розглядається як продукт культурно-історичного розвитку, а її суб'єкти - як активні творці культурного простору. Тісний взаємозв'язок між категоріями особистості та культури зумовлює переосмислення методологічних засад сучасної мистецької освіти та актуалізує звернення до *культурологічного підходу* як одного з провідних у підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва [3]. У науково-педагогічному дискурсі культурологічний підхід розглядається як конкретно-наукова методологія осмислення й організації освітньої реальності, методологічним підґрунтям якої виступає аксіологія.

У межах культурологічного підходу освіта інтерпретується крізь призму культури як особливого процесу засвоєння, творення й трансляції людських смислів і цінностей. Освітній простір при цьому постає як культуровідповідне середовище, у якому всі його складові наповнені смисловим змістом і зорієнтовані на людину, здатну вільно виявляти свою індивідуальність, здійснювати культурний саморозвиток і самовизначатися у світі культурних цінностей [1].

В іншому трактуванні культурологічний підхід визначається як напрям педагогічної практики, що ґрунтується на принципі культуровідповідності освіти. Зазначений принцип не суперечить науковій основі освітнього змісту, а, навпаки, доповнює й збагачує його, забезпечуючи цілісність знань та їх гуманітарну спрямованість. У цьому сенсі культурологічний підхід розглядається як важливий чинник гуманізації та гуманітаризації освіти, оскільки спрямовує навчальний процес на розвиток духовно-ціннісної сфери особистості [4].

Отже, з позицій культурологічного підходу переосмислюється сама природа виховання як цілеспрямовано сконструйованого педагогічного впливу. Його прихильники наголошують на самостійному входженні особистості у світ культури. У процесі осмислення культурного простору та цілісної картини світу студент поступово пристосовується до способів діяльності й моделей поведінки соціального оточення, спонтанно, через власний життєвий досвід, засвоюючи культурні норми, цінності та смисли, як зазначав великий Конфуцій [5].

Визначальну роль у такому підході відіграє натомість не регламентоване навчання чи виховання, а жива взаємодія з викладачем, особистісно значуще спілкування, що створює умови для внутрішнього розвитку. За таких умов навчання розглядається не як самодостатня мета, а як опосередкований результат індивідуальних пошуків і самодіяльності суб'єкта навчального процесу.

Узагальнюючи наукову думку, можна стверджувати, що культурологічний підхід є основою проєктування особистісно зорієнтованої освіти, яка вибудовується як діалог людини з культурою. Такий діалог передбачає визнання особистості не лише об'єктом педагогічного впливу, а активним творцем і суб'єктом культури, здатним до самостійного культурного саморозвитку.

У цьому контексті показовою є позиція Г. Балла та В. Мєдінцева, які розглядають особистість як форму буття культури в індивідуальному людському існуванні. Науковці підкреслюють, що саме ця інтегративна якість дозволяє людині зберігати відносну автономність, індивідуальну своєрідність і водночас бути повноцінним суб'єктом культурного процесу [2].

Таким чином, культурологічний підхід у мистецькій педагогіці постає як конкретно-наукова методологія пізнання й організації освітнього процесу, заснована на аксіологічних засадах і принципі культуровідповідності освіти.

Враховуючи те, що вокально-хорове мистецтво виступає важливим засобом трансляції естетичних і духовних цінностей у сучасну культуру, саме вокально-хорове навчання осмислюється як культурний процес, що реалізується в культуровідповідному освітньому середовищі, насиченому смислами, символами та цінностями музичної культури. Таке середовище створює умови для формування інтонаційного мислення студентів як здатності усвідомлювати, інтерпретувати й відтворювати музичну інтонацію у її стильовій, образно-смисловій та емоційно-ціннісній цілісності.

З позицій культурологічного підходу інтонаційне мислення розглядається не лише як сукупність виконавських умінь, а як інтегративна якість особистості, що формується у процесі засвоєння музики як феномена культури. У вокально-хоровій підготовці це виявляється через залучення студентів до аналізу інтонаційної мови творів у зв'язку з історичним контекстом їх виникнення, жанрово-стильовими особливостями, національною традицією, мовленнєвою інтонацією та фольклорними джерелами. Такий підхід сприяє глибшому осмисленню музичної інтонації як носія культурних кодів і смислів, що безпосередньо впливає на якість хорового інтонування та художньої інтерпретації.

Особливе значення культурологічний підхід має для формування емоційно-образного та смислового компонентів інтонаційного мислення. Усвідомлення культурних витоків музичної інтонації активізує художньо-образне сприймання музичних творів, розвиває здатність до емоційно-ціннісного переживання музики та формує навички стилістично адекватного вокально-хорового виконання. У цьому контексті інтонація постає як універсальний засіб художньої комунікації, що поєднує музичне мистецтво, мовну та загальнокультурну сфери людського буття.

Культурологічний підхід також визначає особистісно зорієнтований характер вокально-хорової підготовки. Особистість студента розглядається як індивідуальний модус культури, у якому музична інтонація набуває особистісно значущого смислу. У процесі вокально-хорового навчання це виявляється у формуванні здатності до самостійного інтонаційного осмислення музичного матеріалу, творчої інтерпретації та рефлексивного ставлення до власної виконавської діяльності. Таким чином, формування інтонаційного мислення студентів забезпечує збереження й оновлення національних вокально-хорових традицій, водночас створюючи передумови для орієнтації у світовому музичному просторі та інтеграції у глобальний культурний контекст.

Отже, культурологічний підхід у вокально-хоровій підготовці забезпечує цілісне бачення процесу формування інтонаційного мислення як культурно зумовленого,

особистісно значущого й професійно орієнтованого явища. Він спрямовує освітній процес на осмислення музичної інтонації як форми культурного буття, що має вирішальне значення для професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Балл Г.О. Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. пр., за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. К., 2003. С. 51-61.
2. Балл Г.О., Мєдінцев В.О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. Горизонти освіти. 2011. № 3. С. 7–14.
2. Болгарський А.Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя. НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Збірник наукових праць. К., 2004. Вип. 1(16) С.7-14.
3. Genevieve Lloyd, *Routledge philosophy guidebook to Spinoza and The ethics*, Routledge, 2002, p. 24.
4. Volker Zotz. Konfuzius. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 2000, ISBN 3-499-50555-X. Hamburg, 2000. С. 12-25.

Чень Яньїн,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта. Музичне мистецтво.

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти
Людмила Павлівна Степанова

Інтегративно-творчий характер мистецької компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва

На сучасному етапі розвитку суспільства набуває гостроти проблема формування творчої особистості, орієнтованої на духовні цінності, відродження культурних традицій, збереження національної культурної спадщини. Значимість проблеми потребує оновлення підходів до формування особистості засобами музичного мистецтва вже на початковому етапі музичної освіти в закладах загальної середньої освіти. Забезпечити означений процес може тільки оновлення та удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зміст якої, завдяки своїй багатовекторності, «багатоскладності», міждисциплінарності, створює можливість для формування високопрофесійних компетентних фахівців. При цьому, однією з основних фахових компетентностей такого фахівця має бути мистецька компетентність.

Компетентнісний аспект формування особистості фахівця у галузі мистецької освіти досліджували: Т. Коваль, Л. Кожевнікова І. Малашевська, Л. Масол, А. Мартинюк, О. Олексюк, О. Половіна, А. Растригіна, Ши Цзюнь-бо, О. Щолокова та інші науковці.

Аналізуючи проблеми існуючої системи підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, науковці часто відзначають, що при всій її різнобічності, спостерігається деяка «розкиданість, розрізненість, слабка координація окремих дисциплін між собою» [3, с. 94.] і акцентують необхідність спрямування навчального процесу на формування поліхудожньої свідомості здобувачів на основі інтегративного підходу.

Водночас, необхідно зазначити, що у світовій освітній практиці як основне використовується поняття компетентності, оскільки воно має інтегративну природу, на що, зокрема, вказує О. Сорока [4]. Розглядаючи сутність поняття «компетентність», науковці до її складників відносять як професійні знання, уміння, навички та здатність до їх ефективного застосовування на практиці, так і особистісне ставлення до професійної діяльності та особистісні якості, таким чином підкреслюючи її інтегративний характер.

Ми вбачаємо в цьому спорідненість мистецької компетентності з художньою компетентністю. Так., О. Гайдамака, визначаючи інтегративність художньої компетентності школярів, вказує, що вона покликана забезпечити розвиток художньо-творчого потенціалу особистості, оскільки поєднує не тільки знання та уміння, але також цінності та творчість [1]. Саме акцентування на творчому самовираженні дітей, дало можливість О. Лобовій та В. Ботузовій, в свою чергу, визначити художньо-творчу компетентність дитини, як її особистісну здатність до застосування знань та навичок, здобутих під час мистецького навчання, у процесі самостійного та творчого самовираження [2].

Спрямування фахового навчання майбутніх учителів мистецьких дисциплін на творчий розвиток акцентується також у наукових дослідженнях останніх років, оскільки саме творчому педагогу під силу проводити навчання по-новому – якісно, творчо, цікаво, забезпечуючи творчий розвиток учня [5].

Вищезазначене дозволяє висновувати, що основу мистецької компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва складають інтегративний та творчий складники навчального процесу у закладах вищої освіти.

Отже, мистецьку компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва розуміємо як інтегративну характеристику фахівця, яка відображає його готовність і здатність до ефективної творчої музично-педагогічної діяльності. Мистецька компетентність передбачає наявність глибоких знань, умінь, творчих навичок, досвіду у мистецькій галузі, ціннісних ставлень, особистісних якостей і виражається у здатності до цілісного осягнення мистецьких явищ, художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів та формування мистецької компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Гайдамака О. В. Поліхудожнє виховання молодших школярів на уроках предметів естетичного циклу: дис …. канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2016. 303 с.

2. Лобова, О., Ботузова, В. Художньо-творча компетентність і педагогічні умови її формування в дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2024. №3(137). С. 87–96.

3. Соколова О. В. Інтегративний підхід у вивченні мистецьких дисциплін в умовах теоретичної підготовки майбутніх учителів музики і художньої культури. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти* 2011. Вип.11. С. 93–96.

4. Сорока О. В. Арт-терапевтична компетенція як складова професійної компетентності фахівців соціальної сфери. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 2 (12) С. 301–306.

5. Степанова Л. П., Дун Цзяньбін. Компетентнісна складова формування творчого потенціалу студентів факультетів мистецтв у контексті фахової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 28. 2022. С. 138–145.

Четвертак Єва Сергіївна
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта
(музичне мистецтво)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри хорового диригування та
теорії і методики музичної освіти
Оксана Петрівна Гусаченко

Виконавська культура студента-бандуриста – дієвий інструментарій творення сучасного мистецького простору

У сучасних умовах розвитку музичного мистецтва виконавська культура набуває особливого значення, оскільки сьогодні музикант-виконавець постає як інтерпретатор музичного твору, а також активний учасник культуротворчих процесів. Саме виконавець формує нові художні смисли та визначає характер взаємодії з аудиторією у сучасному мистецькому просторі. Особливої актуальності це питання набуває у сфері бандурного мистецтва, яке поєднує глибокі національні традиції та сучасні виконавські практики.

Бандура – це український народний струнно-щипковий інструмент зі складною конструкцією та значною кількістю струн (від 55 до 68 у концертному варіанті). З одного боку, це відкриває широкі можливості для художньої виразності, а з іншого – створює суттєві технічні труднощі для студента-бандуриста. Як підкреслює М.Давидов, розвиток бандурного виконавства характеризується розширенням технічних і виражальних можливостей інструмента, що, своєю чергою, підвищує вимоги до виконавської культури студента-бандуриста [2; с.132]. Водночас, окрім суто технічних викликів, перед виконавцем постає ще й важлива культурно-просвітницька місія, адже у суспільстві, на жаль, досі панує певна упередженість, а також візуальна та понятійна плутанина щодо розпізнання таких українських народних інструментів як кобза і бандура. Наприклад, у візуальному образі бандуру часто плутають з кобзою. Як ми знаємо, зображення вагомих артефактів культурної спадщини мають відображення на реверсі номіналів різних банкнот. Зокрема, кобза зображена на купюрі номіналом 100 гривень, але на побутовому рівні її сприймають як бандуру. Понятійна плутанина полягає в синонимічному сприйнятті бандури і кобзи. Але, як ми знаємо, дані інструменти різняться за будовою, за технікою виконання і засобами виразності. Це підкреслює, що зміст виконавської культури студента-бандуриста містить і таку функцію як популяризація, просвітництво, виходить за межі суто представлення музичного твору та полягає у сприянні формування правильного розуміння щодо даних інструментів

Отже, розглянемо більш детально поняття виконавської культури студента-бандуриста. На наш погляд, це інтегративне явище, яке охоплює технічну підготовку, художнє мислення та ціннісне ставлення до мистецтва. Водночас її фундаментом виступає саме технічна складова, адже без достатнього рівня володіння інструментом неможливо реалізувати повноцінний художній задум.

Повертаючись до питання фахового інструментарію, варто наголосити, що під час гри бандурист взаємодіє з великою кількістю струн, що вимагає точної та узгодженої роботи обох рук. Презентація музичного твору на бандурі. Спосіб звукової презентації музичного твору на бандурі часто має акордову фактуру з використанням «арпеджіато», що потребує особливої чистоти, рівномірності та контролю звучання. Водночас технічна складність полягає і у специфіці звуковидобування, оскільки кожен щипок струни впливає на тембр і характер звучання. У цьому контексті техніка і художня виразність є нерозривно пов’язаними. Особливість бандурного виконавства полягає також у

використанні накладних нігтів, які виконують функцію своєрідного кластера та безпосередньо впливають на якість і характер звуковидобування. Ця традиція походить ще з давньої Греції, де використовували кластер при грі на лірі. Саме тому, як зазначає Я. Кириленко, високий рівень виконавської майстерності передбачає автоматизацію рухових навичок, що дозволяє зосередитися на художньому змісті музичного твору [1; с. 85]. У цьому контексті великого значення набуває сформованість звукової культури бандуриста, що охоплює інтонаційне мислення, темброве відчуття та здатність до емоційного наповнення звучання. Саме через звук відбувається передача художнього образу твору, що безпосередньо впливає на його сприйняття аудиторією. Водночас це підводить нас до розуміння сучасної ролі бандуриста як співтворця, адже нотний текст виступає лише основою для подальшого інтерпретаційного осмислення. Аналізуючи стиль і історичний контекст твору, виконавець формує власну виконавську концепцію, надаючи музичному матеріалу індивідуального змісту.

Особливого значення виконавська культура набуває у процесі концертної діяльності, зокрема під час міжнародних виступів, де бандурист представляє як власну майстерність так і національну культуру загалом. Як зазначає В. Дутчак, бандурне мистецтво, зокрема в умовах зарубіжжя, виступає важливим засобом репрезентації української культурної ідентичності [3; с.15]. Власний досвід гастролей у Туреччині, Австрії та Нідерландах підтверджує, що важливим є не лише технічний рівень виконання, а й продуманий репертуар. Доцільним є поєднання творів академічної класики, сучасної музики та українських народних і авторських композицій, оскільки саме такий баланс репертуару дозволяє продемонструвати професійну універсальність бандуриста та репрезентувати національну приналежність через звучання бандури. Також важливою складовою виконавської культури є досвід ансамблевого та оркестрового музикування, який передбачає здатність до слухової взаємодії, відчуття загального звучання та підпорядкування індивідуального виконання художньому цілому. Таким чином репрезентація музичних творів на бандурі генерує певний зміст, який фокусує традиції та інновації, передає смисли, установки, орієнтири, цінності, він об’єднує слухачів в певному напрямі, адже ними поділяються духовні цінності, представлені студентом-бандуристом. Це проявляється в загальній слухацькій культурі, спільних світоглядних позиціях, інтересах, культурі поведінки, потоку розуміння і усвідомлення презентованої знакової системи. Звучання бандури стає своєрідним порталом між минулим і сучасним, а сам виконавець - ретранслятором ідей, що хвилюють суспільство. Відтак, комплекс чинників створює унікальний культурний простір, де засобами бандурного мистецтва проголошуються ключові ціннісні орієнтири.

Отже, виконавська діяльність виходить за межі відтворення музичного тексту і постає як процес формування особливого мистецького простору, у якому поєднуються традиція і сучасність. Студент-бандурист виступає посередником між різними культурними контекстами, створюючи нові смисли та форми взаємодії з аудиторією. Таким чином, виконавська культура студента-бандуриста є дієвим інструментом творення сучасного мистецького простору, а не лише показником професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Кириленко Я. Виконавська майстерність: теорія та практика. Київ: Академвидав, 2012. 240 с.

2. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах України. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2010. 400 с.

3. Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя XX – початку XXI століття. Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. 488 с.

Чжан Лінші,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта. Музичне мистецтво.

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інструментального виконавства, оркестрового диригування та педагогіки мистецтва
Ольга Пилипівна Щолокова

Методологічні засади вокального навчання магістрів

Питання визначення методологічних засад постає практично перед кожним науковцем, який досліджує різні проблеми вокального навчання. Перш ніж розпочати наукове дослідження, молодому вченому потрібно ознайомитися з методологією та методами наукової роботи. С. Гончаренко трактує методологію як «сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці»; як «вчення про методи пізнання та перетворення дійсності» [1, с. 207].

Методологічні засади дослідження можна визначити як фундаментальну основу наукової роботи, яка включає комплекс теоретичних методів пізнання, наукових підходів і принципів, на яких грунтується вивчення об'єкта. Вони визначають логіку наукового пошуку та забезпечують достовірність і наукову новизну одержаних результатів. З огляду на сказане провідними науковими методологічними підходами, орієнтування на які забезпечить успішність вокального навчання магістрантів у закладах вищої освіти, обираємо такі: компетентнісний, культурологічний, акмеологічний, міждисциплінарний, гендерний і жанрово-стильовий.

Орієнтація на компетентнісний підхід в процесі вокального навчання магістрантів дозволить визначити пріоритетні цілі вокального навчання, а саме – набуття вокальних знань і умінь, інтелектуальний розвиток магістрантів, максимально повне розкриття їх здібностей з метою виконавської самореалізації та професійного самовизначення. За висловом О. Щолокової, комунікативні, технологічні, «соціальні, моральні та інші зміни, що відбуваються на теренах сучасності», а також «пов'язаний з ними динамізм і розмаїття інформації» підвищують роль компетентісного підходу у підготовці магістрантів. Це забезпечить професійне зростання майбутніх фахівців, «розвиток їх здатності самостійно вирішувати життєві й професійні проблеми» [6, с. 238].

Міждисциплінарний підхід – забезпечує цілісність досліджуваного процесу, орієнтуючись на мотиви навчальної діяльності здобувачів (моральні, соціальні, професійні, пізнавальні, особистісні та ін.) і розвивальний потенціал вокального мистецтва, основне завданням якого полягає у виконавському розвитку та саморозвитку здобувачів. Використання культурологічного підходу сприятиме осмисленню вокального мистецтва в контексті діалогу культур, що представлений в мистецтві сольного співу як міжгалузевий діалог різних вокальних напрямів і національних стилів. Цей підхід можна реалізувати за такими напрямками – «художньо-педагогічний, виконавський, режисерсько-постановчий», що дасть можливість значно підвищити культурологічний контекст вокальної підготовки магістрантів [3, с.194].

Акмеологічний підхід передбачає досягнення високого рівня виконавської майстерності, досягнення високих результатів у педагогічній роботі з молоддю, розкриття її талантів і здібностей. Цей підхід дозволяє досягати такого рівня вокально-виконавських здобутків, які ініціюватимуть бажання працювати далі та презентувати вокальне мистецтво іншим [2, с. 13]. Акме-орієнтована мистецька освіта, на думку В. Федоришина, створює основу для наступного «послідовного та безперервного саморозвитку та творчо-продуктивної самореалізації фахівця як особистості й

професіонала», на чому й повинно грунтуватись вокальне навчання магістрантів. Також цей підхід передбачає збагачення навчального репертуару магістрантів здобутками сучасної вокальної музики поряд із «глибоким опрацюванням класичних шедеврів», ознайомлення з «інноваціями у педагогічній науці», а також із практичними нововведеннями у методиці вокального навчання [5, с. 5,7].

На наш погляд, важливе значення в процесі вокального навчання магістрантів потрібно надавати гендерному підходу, який допомогає викладачам орієнтуватись на вокальні здібності здобувачів, підбирати репертуар цікавий для жіночого і чоловічого виконання, допомагає зберегти інтерес і захоплення майбутньою професією на протязі всього процесу навчання в закладах вищої освіти.

Не менш важливим є використання жанрово-стильового підходу, що дозволяє магістрантам з Китаю пізнати все багатство втілених у вокальному мистецтві художніх образів, які залишаються в повній мірі ними не пізнаними, виховувати їх на найкращих зразках світового та вітчизняного вокального мистецтва. Жанрово-стильовий підхід дозволяє усвідомити особливості сучасного українського музичного мистецтва, зокрема: синтез жанрів (симфонії та концерту), введення елементів хореографії «в жанр симфонії та звернення до різних стильових напрямків, включаючи музичні моделі бароко, нью-фолк-вейву та джазові інтонації» [4, с. 56].

При виборі методологічної основи дослідження вокальної підготовки магістрантів бажано враховувати такі елементи, як специфіка мистецької галузі, її особливий термінологічний апарат, мистецькі уподобання та інтереси здобувачів, національні культурні характеристики. Поєднання різнорівневих наукових підходів, з урахуванням мети вокального навчання, забезпечує глибинність опрацювання теоретичного та експериментального матеріалу дослідження, дозволяє робити достовірні та обгрунтовані висновки.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Козир А. В. Акмеологічна спрямованість формування фахової майстерності вчителів музики. Молодь і ринок: щоквартальний науково-педагогічний та економічний журнал Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Вип.3. 2005. С.13-18.
3. Мозгальова Н., Барановська І., Зузяк Т., Мартинюк А., Лученко О. Професійна підготовка вчителів музики та хореографії: художньо-комунікативний контекст. Суспільство. Інтеграція. Освіта. Матеріали міжнародної наукової конференції. Том1. 2022. С.194-204.
4. Мозгальова Н., Новосадова А. Жанрово-стильові новації у творчості сучасних українських композиторів. Балтійський журнал юридичних та соціальних наук. Вип. 4. 2022. С.56-63
5. Федоришин В. І. Теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах. Автореф. дисерт…. доктора педагогічних наук за спеціальністю. Національний педагогічний університет імені М .П. Драгоманова. 2014. 40 с.
6. Щолокова О. П. Новітні підходи та технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін. Innovative processes in education. 2017. С. 238-246.

ФАКУЛЬТЕТ
ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ
І СПОРТУ

Нікіта Віталійович Баков
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старшої школи

Одним із головних завдань сучасної системи освіти є не лише передавання знань, умінь і навичок, а й виховання у здобувачів освіти усвідомленого ставлення до власного здоров'я. У сучасному світі, де темп життя постійно зростає, а рівень стресових факторів збільшується, питання збереження здоров'я стає особливо актуальним.

Саме тому формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старшої школи розглядається як важливий компонент освітнього процесу, що сприяє всебічному розвитку особистості, гармонійному поєднанню фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя.

Здоров'язбережувальна компетентність передбачає не лише знання основ анатомії, фізіології чи правил гігієни, а й сформовані вміння та навички, які допомагають учневі зберігати здоров'я у повсякденному житті. Це здатність ухвалювати відповідальні рішення щодо способу життя, харчування, рухової активності, міжособистісного спілкування та безпечної поведінки.

За визначенням С. Г. Дудко [2], здоров'язбережувальна компетентність є ключовим елементом освітньої траєкторії старшокласника, оскільки вона формує у нього вміння самостійно керувати своїм фізичним і психічним станом, що є основою успішної соціалізації.

Науковці підкреслюють, що старша школа є критичним етапом становлення особистості. Саме в цьому віці формується система цінностей, життєві орієнтири, мотивація до здорового способу життя.

На думку А. В. Афанасьєва [1], ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності значною мірою залежить від використання інтерактивних методів навчання – тренінгів, ігрових ситуацій, дискусій, проєктів, спрямованих на розвиток усвідомленої активності учнів.

Такі підходи сприяють не лише засвоєнню знань, а й формуванню емоційно-позитивного ставлення до власного здоров'я, що є необхідною умовою для сталого ефекту від навчання.

Важливою складовою цього процесу є роль учителя. За спостереженнями Є. В. Кучерган [3], педагог має бути не лише джерелом знань, а й прикладом здорової поведінки, активності, врівноваженості. Професійна компетентність учителя в галузі здоров'язбереження визначає успішність формування відповідної компетентності в учнів.

Учитель може застосовувати здоров'язбережувальні технології не лише на уроках фізичної культури, а й у процесі навчання інших предметів. Наприклад, під час уроків біології можна вивчати фізіологічні процеси організму, на хімії – вплив речовин на здоров'я, а на уроках літератури – формувати морально-етичні орієнтири через аналіз поведінки персонажів.

Дослідники також зазначають, що формування здоров'язбережувальної компетентності учнів має відбуватися в інтегрованому освітньому середовищі. Як доводять В. Шешуряк і О. Жерновникова [4], навіть предмети точних наук можуть бути

інструментом виховання культури здоров'я, якщо викладання супроводжується прикладами з реального життя та застосуванням елементів рухової активності.

Такий міждисциплінарний підхід дозволяє створити цілісну систему формування здорової особистості.

Не менш важливою є участь сім'ї у вихованні здоров'я збережувальних цінностей. Адже саме домашнє середовище формує базові звички дитини. Школа повинна підтримувати зв'язок із батьками, проводити інформаційні заходи, тренінги, консультації, спрямовані на розвиток єдиної стратегії виховання культури здоров'я. Синергія педагогічних і сімейних зусиль створює передумови для ефективного розвитку здорової, гармонійної особистості.

Формування здоров'язбережувальної компетентності потребує системного підходу, який охоплює всі аспекти освітнього процесу – навчальні дисципліни, виховну роботу, позакласні заходи, спортивні гуртки, психологічну підтримку.

Як зазначає О. Мондич [5], тільки в умовах цілісного освітнього простору можливо досягти стійкого результату, коли знання, отримані в школі, переходять у реальні життєві навички.

Отже, здоров'язбережувальна компетентність є не просто одним із напрямів освітньої діяльності, а основою життєвої компетентності сучасного випускника. Вона формує відповідальність за власне життя, навчає свідомо обирати здоровий спосіб життя, виховує готовність до саморозвитку та самореалізації.

Сучасна школа, орієнтована на цінність людського життя і добробуту, повинна забезпечити умови для розвитку таких компетентностей, адже здоров'я кожної людини – це основа розвитку суспільства загалом.

Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старшої школи є багатогранним і складним процесом, який вимагає інтеграції теоретичних знань, практичних навичок, виховання ставлення та відповідальності.

Через активні, інтерактивні та цілеспрямовані педагогічні умови цей процес може бути ефективним. Особливо важливою є роль вчителя – фізичної культури, але також – координація з іншими предметами та службами школи.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв А. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старшої школи у процесі інтерактивного навчання фізичної культури : дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії (014 Середня освіта (Фізична культура)). Київ : УДУ імені М. П. Драгоманова, 2023. 203 с.

2. Дудко С. Г. Актуальність формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей учнів 5–6 класів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. № 41. С. 229–242.

3. Кучерган, Є. В. «Здоров'язбережувальна компетентність» як складова професійної підготовки майбутнього вчителя. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 130. С. 270–273.

4. Мондич, О. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців – вчителів початкової школи. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 56. С. 182–192.

5. Шешуряк, В., Жерновникова, О. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на уроках математики. «Освіта збереже Україну!» : матеріали III Всеукраїнських Прокопенківських читань (м. Харків, 10 червня 2024 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2024. С. 575–577.

Андрій Олександрович Бойко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Генетичні маркери рухової обдарованості школярів

Застосування сучасних молекулярно-генетичних методів дозволяє виявити індивідуальні особливості організму людини. Вивчення генів необхідно для правильної організації тренувального процесу, для прогнозування можливостей спортсменів. Спортивна генетика забезпечує науково обґрунтований відбір молодих, перспективних, здорових спортсменів, визначаючи спадкову схильність не тільки до того чи іншого виду спорту, а й до будь-яких захворювань. Це дозволяє об'єктивно оцінити можливості спортсмена і ризик «великого спорту» для його здоров'я [2].

Відомо, що успіх у будь-якій діяльності людини, в тому числі і спортивній, на 75-80 % залежить від його генотипу, і лише 15- 20% дають виховання, навчання, тренування і інші чинники. Застосування сучасних молекулярно-генетичних методів дозволяє виявити індивідуальні особливості організму людини. Відомі близько 200 генів, які пов'язані з розвитком і проявом фізичних якостей людини. Вивчення цих генів необхідно для правильної організації тренувального процесу, для прогнозування можливостей спортсменів.

Люди не обирають для себе найбільш відповідний вид спорту. Це зумовлено тим, що кожен індивідуум приступає до тренувальних занять, маючи певні задатки. Люди обмежені своїм генетичним потенціалом. Співвідношення волокон типу I і II звужує можливості гіпертрофії і визначає показники швидкості і витривалості. Стать обумовлює особливості функціонування ендокринної системи. Вона накладає додаткові рамки на гіпертрофію, а значить, і на збільшення сили. Вік обмежує наявну м'язову масу і швидкість протікання нервових процесів, звужує величину розвитку зусиль і швидкість рухів. Тренер не в змозі створити програму, яка дозволить спортсмену переступити генетично визначені межі його можливостей. Однак дослідження генетичних можливостей спортсменів може дозволити враховувати індивідуальні генетичні можливості і значно поліпшити показники фізичної підготовленості спортсменів.

Реакція організму на фізичне навантаження має особливе значення для організації тренувального процесу і практики змагання спортсменів високої кваліфікації. Встановлені спадкові чинники, що приймають участь в забезпеченні швидких і адекватних відповідей на фізичне навантаження. Спорт вищих досягнень, спрямований на отримання високих результатів, які забезпечують зростання спортивної майстерності в конкретному виді спорту. Проте показники, що демонструють спортсмени в спорті, вже не зростають з року в рік, оскільки досягнуті межі тренованості і, ймовірно, фізичних і функціональних можливостей, які закладені в генетичних структурах людини. Тепер для досягнення спортивних результатів світового значення вимагається ще і спортивна обдарованість, а для рекордів - спортивна геніальність.

Активне застосування та впровадження молекулярно-генетичних технологій дозволяє створити оптимальну програму тренувань конкретно для кожного спортсмена, яка буде максимально ефективно використовувати енергетичні ресурси організму, що дозволить домогтися високих спортивних результатів [1].

Також слід зазначити важливість генної терапії в спорті, метою якої є ефективне лікування травм та інших захворювань. Практичне значення спортивної генетики в великому спорті важко переоцінити. Спортивна генетика забезпечує науково обґрунтований відбір молодих, перспективних, здорових спортсменів, визначаючи спадкову схильність не тільки до того чи іншого виду спорту, а й до будь-яких захворювань. Це дозволяє об'єктивно оцінити можливості спортсмена і ризик «великого спорту» для його здоров'я. Цілком можливо, що незабаром генетичні дослідження в спорті стануть обов'язковою, а не додатковою процедурою, і висновок лікаря-генетика по кожному конкретному спортсмену буде визначати його долю в професії.

Стрімке зростання об'єму інформації про гени-маркери, тестування алельних варіантів, яких дозволяє оцінити придатність підлітка до того або іншого виду спорту, а також вказує на можливі спадкові обмеження в плані професійного спорту.

У процесі відбору відсіваються спортсмени з несприятливими генотипами з багатьох причин, однією з яких є їх генетично обумовлена низька роботоздатність, що виявляється у тому числі і палельними варіантами їх генотипів по поліморфним локусам вивчених чотирьох генів. Розробка тренувальних програм з урахуванням індивідуальних особливостей спортсмена або групи спортсменів та даних їх генотипірування може привести до зростання спортивних досягнень при збереженні здоров'я і збільшенні спортивного довголіття. Вивчення генетичного профілю дозволяє виявити перспективних спортсменів, що позитивно реагують на фізичні навантаження, на відміну від спортсменів, для яких такі на-вантаження небажані. Наявність сприятливих генотипів необхідно враховувати разом з іншими чинниками, що впливають на досягнення спортсменів в їх кар'єрі.

Наявні на сьогодні дані дозволяють приступити до формування варіанту генетичної карти або генетичного паспорта спортсмена, що включає тестування деяких генів, які і визначають фізичні характеристики людини, тобто до створення його індивідуальної бази ДНК даних.

Список використаних джерел

1. Кудрявцева В., Луковська О., Мізін В., Петречук Л. Перспективи молекулярно-генетичних досліджень у спорті. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. 2021. № 3. С. 180-187.

2. Сергієнко Л.П., Чекмарьова Н. Г. Дерматогліфічні маркери в генетичному прогнозі фенотипічного прояву психомоторних здібностей людини. Теорія та методика фізичного виховання. 2008. № 5. С.11-17.

Владислав Сергійович Гаркавий
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
доктор філософії,
викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Валерія Володимирівна Масол

Урок фізичної культури в умовах сьогодення

Сучасний урок фізичної культури – це не просто заняття фізичними вправами, а важлива частина освітнього процесу, яка сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню здорового способу життя та позитивного ставлення до рухової активності

[1]. Метою сучасного уроку є не лише розвиток фізичних якостей, а й виховання у дітей відповідальності за власне здоров'я, уміння працювати в команді та подолання труднощів [4].

На відміну від традиційних підходів, сучасний урок фізкультури базується на принципах індивідуального підходу, інтерактивності та мотивації [4]. Учитель виступає не просто тренером, а наставником і мотиватором, який допомагає кожному учню знайти свій темп і рівень навантаження. Використовуються різноманітні методики: ігрові, тренінгові, фітнес-комплекси, станційне навчання. Сучасні технології, зокрема фітнес-трекери, мобільні додатки або відеоаналіз рухів, дозволяють контролювати результати учнів і підвищують зацікавленість у заняттях [5].

Важливою частиною сучасного уроку є створення дружньої та підтримувальної атмосфери. Учитель заохочує учнів до взаємодопомоги, командної роботи, обговорення своїх досягнень і труднощів. Такі умови допомагають дітям відчути власну значущість і розуміти, що фізична активність – це шлях не лише до здоров'я, а й до впевненості та гарного настрою [1; 3].

У процесі дослідження уроків фізичної культури сьогодні використовуються різні методи: педагогічне спостереження, тестування фізичної підготовленості, анкетування учнів, аналіз показників за допомогою смарт-пристроїв [2]. Це дозволяє вчителю отримувати об'єктивні дані, оцінювати динаміку розвитку учнів і планувати індивідуальні навантаження. Таким чином, урок фізичної культури стає науково обґрунтованим і гнучким процесом, який враховує потреби та можливості кожного учня.

Отже, сучасний урок фізичної культури – це поєднання традиційних методів і новітніх технологій, яке формує в учнів інтерес до рухової активності, підтримує їхнє здоров'я та сприяє розвитку життєво необхідних компетентностей [4; 5]. Головне завдання педагога – допомогти дитині усвідомити, що спорт і рух – це не обов'язок, а природна потреба сучасної людини.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5–9 класи». – МОН України, 2022. – 48 с.
3. Москаленко Н. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я. – 2018. – №3. – С. 35–38.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 524 с.
5. Савченко О. Розвиток мотивації учнів до фізичної активності в умовах Нової української школи // Педагогічні науки. – 2021. – №10. – С. 57–62.

Володимир Миколайович Герега
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
старший викладач кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Вікторія Юріївна Кузьменко

Сучасні підходи до застосування засобів і методів аеробіки для впливу на функціональні системи організму людини

Для досягнення успіхів у будь-якому виді діяльності потрібне здоров'я. Саме тому всебічну повноту людського життя як вічної цінності можна відчути тільки за його

наявності. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, глобальна стратегія збереження здоров'я заснована на обліку й вивченні трьох головних чинників, таких як режим харчування, фізичні навантаження та етимологія захворюваності. За останні роки дуже поширилася гіпокінезія й гіподинамія серед населення. Це призводить до впливу на організм людини, наслідок чого – зниження опірності, утрата фізичної працездатності, а звідси – підвищена стомленість, млявість, апатія, сонливість, стрімке зростання захворюваності. Саме тому фізичні навантаження мають велике значення для формування, зміцнення та збереження здоров'я людини. Для того, щоб мати міцне здоров'я, людина повинна займатися спортом, мати оптимальний рівень фізичної активності. Тільки ті фізичні навантаження, які виконуються людиною мотивовано, свідомо, із бажанням, цікавістю й викликають позитивні емоції, принесуть відчутний ефект у зміцненні та збереженні здоров'я. Усім вищеназваних вимогам відповідають сучасні види фітнесу й аеробіки, оскільки їхня популярність ґрунтується саме на можливостях індивідуалізувати заняття, емоційність яких визначається виконанням рухів під музику.

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», фізкультурно-оздоровча діяльність, що спрямована на зміцнення і підтримку функціональних можливостей організму, відновлення працездатності різних категорій населення, здійснюється у навчальній, виробничій та соціально-побутовій сферах.

Вчені І.І. Маріонда, В.В. Кевпанич і С.Г. Лисенчук вказують, що розвиток нових видів рухової активності в сфері оздоровчої фізичної культури набуває неабиякої актуальності серед сучасної молоді різного віку. Особливу увагу привертають фізкультурно-оздоровчі заняття з музичним супроводом [1]. Один з найбільш популярних видів оздоровчих занять, особливо серед жінок – це аеробіка.

Аеробіка є популярним і ефективним способом підтримання загальної фізичної форми і здоров'я. Вона сприяє гармонійному розвитку функціональних систем організму, підвищує витривалість, зміцнює м'язи і підтримує здоров'я серцево-судинної системи.

Застосування різних засобів і методів аеробіки дозволяє комплексно впливати на функціональні системи організму, поліпшуючи їхню роботу, підвищуючи витривалість, зміцнюючи серцево-судинну та дихальну систему, а також сприяючи психоемоційному благополуччю. Завдяки адаптивності та широкій варіативності вправ аеробіка є ефективним методом для оздоровлення організму в цілому.

Науковці О.С. Черненко, Б.В. Кокарев і К.В. Короленко вказують на переваги аеробіки: підвищує витривалість та покращує роботу серцево-судинної системи; знижує рівень стресу та покращує настрій завдяки викиду ендорфінів; допомагає підтримувати оптимальну вагу тіла за рахунок спалювання калорій; зміцнює м'язи, покращує гнучкість та координацію;- сприяє покращенню функції дихальної системи [2].

У сучасному суспільстві розвиток інноваційних засобів фізичної культури викликаний перш за все інтенсивним розвитком фізкультурно-оздоровчої роботи серед населення, появою великої кількості оздоровчих фітнес-центрів, розвитком фітнес-індустрії, адаптацією програм занять для різних груп населення задля досягнення фізичного і духовного вдосконалення, покращення самопочуття і фізичного здоров'я в цілому.

Сучасні підходи до застосування аеробіки враховують не лише класичні методи тренувань, але й нові технології, інноваційні техніки та інтеграцію з іншими видами фізичних вправ. Це дозволяє максимально адаптувати заняття до індивідуальних потреб, забезпечуючи ефективний вплив на функціональні системи організму.

Основні характеристики аеробіки:

- головною метою аеробіки є покращення роботи серцево-судинної та дихальної систем за рахунок помірного, тривалого фізичного навантаження, яке активує процеси окислення і покращує циркуляцію крові та надходження кисню до м'язів;

- аеробіка включає багато різновидів і стилів, таких як класична аеробіка, танцювальна, степ-аеробіка, водна аеробіка, силова аеробіка, фітбол-аеробіка та інші. Це дозволяє вибрати оптимальний варіант тренування залежно від рівня підготовки та особистих вподобань.
- вправи виконуються під ритмічну музику, що не лише додає мотивації та енергії, але й допомагає зберігати ритм рухів, покращує координацію і підтримує темп тренування;.
- аеробні вправи орієнтовані на роботу великих м'язових груп (ноги, спина, живіт), що сприяє їх зміцненню і підтримує загальний м'язовий тонус тіла. Це дозволяє рівномірно розподіляти навантаження та уникати надмірного навантаження на окремі м’язи.

У дослідженнях вчених обґрунтовується положення про те, що що техніка рухів охоплює такі види вправ, як підскоки й підскакування, рухи з різних положень, хвилеподібні рухи корпусом, плечима, руками, переступання, перебіжки, підйоми на носки, рухи стегнами. У заняттях широко використовується хореографія рук, сполучені елементи (зупинки, збій ритму), а також переміщення, повороти, стрибки, біг. Багато рухів запозичено з народних танців (самба, мамба, меренга тощо), відтак заняття аеробікою містять у собі елементи різних танцювальних культур: балету, танго, джазу, стріту, репу, хіп-хопу. Заняття як правило, складається з розминки, основної й заключної частин. Звуковий ритм впливає на психічну сферу людини своєю музичністю.

Таким чином, сучасні підходи в аеробіці дозволяють гнучко адаптувати тренування до конкретних потреб, що забезпечує безпечний, ефективний і стійкий вплив на функціональні системи організму. Заняття аеробікою забезпечують, у першу чергу, швидкий темп рухів, зумовлений музичним ритмом; по-друге, підвищення амплітуди рухів рук, ніг та тулуба із включенням у роботу багатьох м’язових груп.

Список використаних джерел

1. Маріонда І .І., Кевпанич В. В., Лисенчук С. Г. Вплив заняття оздоровчою аеробікою на фізичну працездатність жінок першого зрілого віку. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28871.pdf

2. Черненко О. Є., Кокарев Б. В., Короленко К. В. Аеробіка: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійних програм «Фізичне виховання» та «Спорт». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2018. 71 с.

Ренат Ахмедович Гімарі
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник: доктор філософії,
викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Валерія Володимирівна Масол

Інноваційні інфокомунікаційні технології навчання фізичної культури школярів (роль комп’ютера в житті школярів)

Сьогодні важко уявити школу без комп’ютерів, смартфонів і різних сучасних технологій. Діти постійно користуються гаджетами – вони спілкуються, шукають інформацію, грають у ігри. Тому освіта теж повинна змінюватися й пристосовуватися до сучасного світу. Це стосується не тільки таких предметів, як математика чи інформатика, але й фізичної культури [1; 3].

Фізкультура – це не просто урок, де треба бігати або робити вправи. Це основа здоров'я дитини, розвиток сили, витривалості, дисципліни. Але сьогодні у багатьох школярів мало руху, бо багато часу вони проводять за комп'ютером або телефоном. Через це погіршується постава, зір, знижується активність. Саме тому важливо не відмовлятися від технологій, а використовувати їх із користю – щоб вони допомагали учням більше рухатися, правильно тренуватись і цікавитися спортом. Інноваційні інфокомунікаційні технології можуть зробити уроки фізичної культури цікавішими, зручнішими та більш сучасними [2].

Інфокомунікаційні технології – це все, що пов'язано з комп'ютером, інтернетом, програмами та онлайн-засобами спілкування. Їх можна успішно використовувати і на уроках фізкультури. Учитель може показувати учням відео, де видно, як правильно виконувати вправи або техніку певних видів спорту. Мультимедійні презентації допомагають пояснити правила і зробити урок наочним. Наприклад, можна розібрати відео зі стрибком у довжину чи змагання з бігу й побачити помилки у виконанні. Крім цього, сьогодні є багато програм і мобільних додатків, які допомагають відстежувати фізичну активність: рахують кроки, вимірюють пульс, показують витрачені калорії. Учні можуть користуватися такими додатками вдома або на тренуваннях. Це мотивує їх рухатися більше, бо вони бачать свої результати. Під час дистанційного навчання комп'ютер став головним інструментом для уроків фізкультури. Учителі записували відео з вправами, проводили онлайн-тренування, давали теоретичні матеріали про користь спорту і здоровий спосіб життя. Такі методи допомогли не втратити зв'язок із дітьми і зберегти інтерес до занять.

Комп'ютер сьогодні – це не просто пристрій для ігор чи соцмереж. Для школяра це і засіб навчання, і помічник. Через комп'ютер можна дізнатися багато нового про спорт, знайти відео з технікою вправ, скласти власний план тренувань. Деякі учні ведуть електронні щоденники своїх результатів: записують, скільки разів пробігли, скільки віджались або підтягнулись. Це допомагає бачити прогрес і ставити нові цілі. Також комп'ютер допомагає у спілкуванні – можна обговорювати спортивні змагання у шкільному чаті, надсилати відео своїх тренувань, ділитися досягненнями. Тобто комп'ютер може стати частиною навчання і навіть зробити його цікавішим. Проте важливо не забувати, що надмірне сидіння за екраном шкідливе. Тому головне – знайти баланс між навчанням, відпочинком і рухом [4; 5].

Приклади використання технологій на уроках фізкультури:

– відеоуроки та презентації. Учитель може показати відео з правильним виконанням вправ або змагань відомих спортсменів. Це допомагає краще зрозуміти техніку.

– онлайн-челенджі. Школярі можуть брати участь у змаганнях: хто зробить більше кроків за день, хто довше триматиме планку тощо. Це можна організувати через спеціальні програми.

– фітнес-додатки. Вони дозволяють учням відстежувати свою активність. Наприклад, Google Fit або Strava показують щоденну кількість руху і мотивують не сидіти на місці.

– віртуальні ігри з рухом. Є комп'ютерні ігри, де потрібно активно рухатись – танцювати, бігати на місці, виконувати вправи. Так можна поєднати фізкультуру з іграми, і дітям це подобається.

– онлайн-звіти. Учні можуть надсилати відео з виконанням вправ учителю або заповнювати форму з результатами. Так він бачить прогрес кожного.

Переваги: цікавіші та сучасніші уроки; більше мотивації в учнів; можливість самостійно контролювати свої результати; легше пояснювати матеріал і показувати вправи. Труднощі: учні можуть проводити занадто багато часу за комп'ютером; не у всіх є технічні можливості чи доступ до інтернету; треба вміти правильно користуватись програмами й не зловживати ними. Тому важливо, щоб учитель допомагав школярам

правильно використовувати технології – з користю для здоров'я, а не на шкоду. Слід зазначити, що інноваційні технології сьогодні стають частиною кожного предмета, у тому числі й фізичної культури. Вони дають можливість зробити навчання більш сучасним, наочним і цікавим. Комп'ютер може бути не ворогом руху, а помічником – якщо його використовувати правильно. Він допомагає школярам краще розуміти вправи, бачити свої результати, більше рухатися і навіть змагатися онлайн. Але головне – не забувати, що ніякі технології не замінять живого руху, спортивних емоцій і командної гри.

Отже, завдання школи – навчити дітей користуватись комп'ютером і технологіями розумно, щоб вони служили здоров'ю та розвитку, а не шкодили. Якщо поєднати фізичну активність із сучасними можливостями інтернету й техніки, то уроки фізичної культури стануть справді цікавими, корисними й мотивуючими для кожного учня.

Список використаних джерел

1. Асаулюк І., Альошина А., Колос М., Бичук І. Застосування мультимедіа і інформаційних технологій у практиці спорту та фізичного виховання. Physical culture sports and health of the nation. 2023. Ч. 114-126.

2. Корносенко О., Бондаренко В., Бондаренко М. Інформаційно-комунікаційні технології як інноваційний засіб фізичного виховання: актуальні проблеми й оцінка використання. Витоки педагогічної майстерності: журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. Випуск 26. Серія «Педагогічні науки». С. 113-118.

3. Рибалко Л.М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес підготовки фахівців фізичної культури та спорту. ПолтНТУ. 2021. С. 196-198.

4. Стасюк Р.М., Ворона В.В., Нєдєльчев М.П., Карпенко Д.Ю. Інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів спеціальності «Фізична культура і спорт». Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. URL: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/718/613 (Дата перегляду: 03.11.2025).

5. Усов Г.А. Інформаційно-комунікаційні технології навчання у педагогічній діяльності педагога. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2009. №2. С. 90-93.

Сергій Петрович Денисов
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Ольга Анатоліївна Мерзлікіна

Особливості застосування рухливих ігор у фізкультурно-спортивній реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями функцій слуху

У доповіді розглядаються особливості застосування рухливих ігор у фізкультурно-спортивній реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями функцій слуху.

На сьогоднішній день відсутні дослідження, спрямовані на наукове обґрунтування використання рухливих ігор для дітей молодшого шкільного віку з порушеннями функцій слуху, організації та методики їх проведення з даною віковою категорією. Усе це створює проблеми у практичній роботі фахівців з фізкультурно-спортивної реабілітації молодших класів спеціальних реабілітаційних закладів.

Гра – це не тільки дозвілля, це особливий метод залучення дітей до творчої діяльності. Гра пробуджує у дитині могутні сили, а інформація, яку діти отримують у грі, збагачує їх, фантазія стає змістовнішою й цікавішою.

Важливим є застосування у фізкультурно-спортивній реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушенням функцій слуху національних ігор, які допомагають глибше пізнати історію власного народу, його традиції, звичаї, обряди. Саме гра полегшує соціальну адаптацію дитини.

Дослідженнями педагогів, фізіологів, фахівців з фізичної культури і спорту доведено позитивний вплив рухливих ігор на організм дітей з порушенням функцій слуху. Питання, пов'язані з фізкультурно-спортивною реабілітацією дітей молодшого шкільного віку з порушеннями функції слуху розглядали вітчизняні вчені: О.Афанасьєва [1], **В.О.Гуцол** [2], І.М Ляхова [3], Б.С. Мороз [4], **А.М. Сердюк** [5].

Перед початком фізкультурно-спортивній реабілітації дітей молодшого шкільного віку з порушенням функцій слуху ми вивчали їх психологічні особливості: діти можуть бути активно-діяльними, раціонально-орієнтованими, пасивними та індиферентними. З дітьми перших двох категорій працювати легко, а от інших потрібно заохочувати до спільної діяльності, хвалити. Це допомагає їм долати труднощі, критично оцінювати свої дії, покращувати техніку вправ, ігор. Для загального зацікавлення дітей ми вносили елементи новизни у ігри, змінювали елементи вправ, їхню послідовність.

Принцип корекційної спрямованості реалізувався завдяки індивідуально-диференційованому підходу до дитини, враховуючи при цьому структуру та вираженість порушень, виявлення потенційних можливостей кожної дитини зокрема. Корекційна спрямованість виражається і у доборі засобів фізичної культури і спорту, спрямованих на подолання існуючих порушень рухової функції у дітей з порушенням функцій слуху.

Серед методів, які використовують у роботі з дітьми з порушенням функцій слуху, є загальні, спеціальні та специфічні.

Враховуючи особливу роль зорового сприйняття у пізнанні оточуючого світу дітьми з порушенням функцій слуху, переважання уявного мислення, наочні методи вважаються адекватнішими процесу виховання та навчання таких дітей. Під час проведення ігор нами використовувалися світлові подразники, кольорове оснащення, малюнки окремих елементі гри, пов'язки, різнокольоровий одяг, прапорці.

Також ми використовували виконання дій за наслідуванням та зразком. Однак діти копіюють лише зовнішню сторону поведінки, не вдаючись у її зміст. Елемент наслідування у дітей з порушенням функцій слуху залишається впродовж тривалого часу. Важливо, щоб ігри викликали позитивні емоції. Потрібно уникати прояву негативних емоцій – образи, злості, страху. Кожна гра вимагає об'єктивної оцінки. Важливо слідкувати за дотриманням правил, що сприяє кращій техніці гри та підвищує інтерес до неї.

Під час занять необхідно чергувати ігри високої інтенсивності з малорухливими. Також необхідно враховувати результати лікарського контролю та особливу увагу звертати на дітей з ослабленим здоров'ям.

У підготовчій частині заняття ми використовували ігри низької та середньої інтенсивності. Це ігри невеликої рухливості та складності, на увагу, зосередженість, поступову фізіологічну та психологічну підготовку організму дітей до фізичного навантаження в основній частині заняття.

В основній частині заняття застосовуємо ігри середньої та високої інтенсивності. Вони сприяють закріпленню та удосконаленню тих чи інших рухових дій, вирішенню поставлених на уроці завдань. Використання ігор наприкінці основної частини допомагає поступово знизити навантаження, зберегти і посилити позитивні емоції, підготувати дітей до наступних занять.

У заключній частині заняття використовуємо рухливі ігри низької інтенсивності. Вони сприяють зниженню фізичного та психологічного навантаження дітей на занятті,

ігри на увагу, з простими рухами, на відновлення дихання.

Отже, доцільно підібрані з урахуванням віку, стану здоров'я, характеру функціональних змін організму та ступеня фізичної підготовки дітей з порушенням функцій слуху рухливі ігри, можуть одночасно сприяти оздоровленню, зміцненню організму дитини, загартуванню і профілактиці захворювань.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва О. Сучасний стан проблеми фізичної реабілітації дітей з дерівацією слуху. *Молода спортивна наука України:* зб. наук. пр. в галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Є Приступи. Львів, 2019. Вип.15, т. 3. С.17-20.

2. **Гуцол В.О., Мельник Л.В.** Особливості фізичного виховання дітей з порушенням слуху. Молодий вчений. 2022. № 4. С. 128-132.

3. Ляхова І.М. Ритмізація рухів дітей з вадами слуху. *Дефектологі*я. 2002. № 3. С. 24-28.

4. Мороз Б. С. Діти з порушенням слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії : посіб. для спеціалістів і батьків. Київ: А. Т. Ростунов, 2023. 24 с.

5. **Сердюк А.М., Поліщук В.М.** Інтеграція фізичних вправ у реабілітаційний процес дітей з порушеннями слуху: практичні рекомендації для педагогів. Київ: Педагогічна думка, 2019. 96 с.

Олена Сергіївна Дітківська
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник
Кандидат педагогічних наук, доцент
Доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Олена Володимирівна Омельчук

Інтенсивне формування нейронних мереж у ранньому онтогенезі та роль сучасних рекреаційних технологій

Ранній онтогенез є критичним періодом розвитку центральної нервової системи, під час якого відбувається інтенсивне формування нейронних мереж, активний синаптогенез і виражені нейропластичні процеси. У цей період мозок дитини характеризується високою здатністю до перебудови та адаптації, що створює сприятливі умови для формування когнітивних, моторних і емоційних функцій.

У сучасних умовах зростає значення факторів середовища, зокрема рухової активності та рекреаційних технологій, які можуть істотно впливати на розвиток мозку дитини. Недостатня стимуляція в ранньому віці може призводити до затримки формування когнітивних і моторних навичок, порушень уваги, координації та емоційної регуляції. У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних засобів стимуляції нейропластичності, серед яких важливе місце займають фізична рекреація та нейрогімнастика.

У дитячому віці відбувається активне формування синаптичних зв'язків, які становлять основу для подальшого розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та рухових функцій. Висока пластичність мозку в цей період забезпечує швидке навчання та адаптацію до нових умов, а також створює передумови для ефективної корекції можливих порушень розвитку [1].

Фізична рекреація відіграє ключову роль у стимуляції нейропластичних процесів. Циклічні вправи низької та помірної інтенсивності (ходьба, біг, плавання, їзда на

велосипеді, танцювальна аеробіка, скандинавська ходьба) сприяють покращенню кровопостачання мозку, активізації обміну речовин та стимуляції синтезу нейротрофічних факторів, зокрема мозкового нейротрофічного фактора (BDNF), який відіграє важливу роль у рості, розвитку та виживанні нейронів, а також у формуванні нових синаптичних зв'язків [5; 6].

Аналіз сучасних наукових джерел дозволяє виокремити такі положення: ранній онтогенез характеризується високою інтенсивністю формування нейронних мереж, особливо у перші три роки життя; нейропластичність у дітей є значно вищою, ніж у дорослих; рухова активність стимулює синтез нейротрофічних факторів і розвиток нейронних зв'язків; сучасні рекреаційні технології позитивно впливають на когнітивний і моторний розвиток; поєднання фізичної активності з ігровими формами є найбільш ефективним для гармонійного розвитку нервової системи [1-4].

Сучасні технології фізичної рекреації значно посилюють вплив рухової активності. Використання інтерактивних додатків, елементів віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) підвищує мотивацію дітей до занять, сприяє залученню до регулярної фізичної активності та забезпечує необхідну повторюваність вправ. Фітнес-трекери дозволяють контролювати інтенсивність навантаження, а персоналізовані програми адаптують його до вікових та індивідуальних особливостей дитини [2].

Особливе значення мають сенситивні періоди розвитку, коли мозок є найбільш чутливим до зовнішніх впливів. У ці періоди правильно організована фізична активність забезпечує максимальний ефект: формуються стійкі рухові навички, покращуються координація, рівновага та когнітивні функції [1].

Важливим компонентом сучасних підходів до розвитку дитини є нейрогімнастика – комплекс сенсомоторних і координаційних вправ, спрямованих на активізацію роботи різних відділів мозку та узгодження діяльності обох півкуль. До основних вправ належать перехресні рухи, вправи з м'ячем, завдання на баланс і ритм.

Застосування нейрогімнастики забезпечує такі ефекти: покращення концентрації уваги; розвиток моторики та координації рухів; прискорення обробки інформації; підвищення адаптивних і навчальних можливостей дитини.

Ефективність нейрогімнастики залежить від дотримання основних принципів її застосування: регулярності (щоденні заняття тривалістю 10–15 хвилин), поступовості, індивідуального підбору вправ та врахування вікових і психофізіологічних особливостей дітей [2; 6].

Нейропроцеси у дітей є чутливими до дефіциту стимуляції. Недостатня рухова активність, обмеження сенсорного досвіду та соціальної взаємодії можуть призводити до уповільнення формування нейронних мереж і зниження когнітивних можливостей. Водночас позитивна стимуляція через фізичну рекреацію та нейрогімнастику сприяє покращенню пам'яті, уваги, емоційної стійкості та загального фізичного стану.

Середовище відіграє важливу роль у регуляції нейропластичних процесів. Соціальна взаємодія під час групових занять активізує нейронні мережі, пов'язані з комунікацією та емоційною сферою. Регулярна аеробна активність запускає біохімічні механізми, що підсилюють синаптичну пластичність і сприяють покращенню когнітивних функцій. Водночас хронічний стрес може негативно впливати на ці процеси, тому важливим є використання засобів його зниження, зокрема дихальних вправ, релаксаційних практик і рухової активності.

Сучасні тенденції розвитку фізичної рекреації пов'язані із впровадженням смарт-технологій: штучного інтелекту для створення індивідуальних програм, біометричних сенсорів для моніторингу стану організму, VR/AR-технологій для підвищення мотивації та онлайн-платформ для організації занять. Це робить фізичну активність доступною, цікавою та ефективною навіть у складних умовах [5, 6].

Таким чином, поєднання фізичної рекреації, нейрогімнастики та сучасних технологій створює синергічний ефект у стимуляції розвитку мозку дитини. Інтенсивне

формування нейронних мереж у ранньому онтогенезі є основою подальшого розвитку організму, а цілеспрямоване використання рухової активності виступає ефективним засобом підтримки та оптимізації цього процесу.

Отже, впровадження сучасних рекреаційних технологій і нейрогімнастики у практику фізичного виховання є перспективним напрямом, що сприяє гармонійному розвитку когнітивних і моторних функцій, підвищенню адаптивних можливостей і якості життя дітей.

Список використаних джерел

1. Вакуленко Л., Храбра С., Боднар О., Стельмах Г., Макарчук Н. Особливості нейропластичних процесів у дитячому віці // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. 2025. Т. 25, № 3. С. 300–304. DOI: https://doi.org/10.31718/2077-1096.25.3.300

2. Варивода К. С. Нейрогімнастика як інноваційна оздоровча технологія покращення когнітивних функцій здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні // Фізична активність, здоров'я і спорт. 2025. № 2 (38). С. 11–23. DOI: https://doi.org/10.32782/2221-1217-2025-2-02

3. Воложенінова А., Бабак С. Нейропластичність та реабілітація при фантомних болях після ампутації // Фізична активність, здоров'я і спорт. 2025. № 2 (38). С. 11–23. URL: https://journals.ldufk.lviv.ua/index.php/pahs/article/view/108/88

4. Матвієнко Ю. О., Матвієнко Я. В. Нейропластичність (огляд проблеми) // Феномен людини. Здоровий спосіб життя. 2022. Вип. 105 (171). С. 31–40.

5. Скрябіна О. М., Рашиді Б., Карлова Т. Є. Інноваційні підходи в нейрореабілітації: світовий досвід // Вісник проблем біології і медицини. 2025. Вип. 4 (179), додаток. С. 133–135. DOI: https://doi.org/10.29254/2523-4110-2025-4-179/addition-133-135

6. Чень І. Б., Боднар О. І., Вакуленко Л. О., Храбра С. З., Стельмах Г. О., Федоров С. М. Сучасне бачення та практичні аспекти механізму нейропластичності при проведенні реабілітації // Здобутки клінічної і експериментальної медицини. 2025. № 3. С. 186–189. DOI: https://doi.org/10.11603/1811-2471.2025.v.i3.15570

Діана Євгенівна Дубець,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А7 «Фізична культура і спорт»
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
Наталія Іванівна Воловик

Особливості синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті (REDs)

Сучасний спорт високих досягнень характеризується постійним зростанням інтенсивності тренувальних навантажень та жорсткими вимогами до антропометричних показників спортсменів. Одним із найбільш критичних викликів для здоров'я та результативності спортсменів сьогодні є синдром відносної енергетичної недостатності у спорті. Цей стан виникає, коли кількість енергії, що надходить з їжею, є недостатньою для підтримки оптимального функціонування організму після врахування енерговитрат на фізичну активність [4; 5; 6].

На відміну від концепції «Тріади жінки-атлетки», сучасне розуміння синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті, закріплене в консенсусних заявах МОК, значно розширює межі проблеми. Синдром охоплює не лише порушення

менструального циклу та здоров'я кісток, а й складний комплекс порушень метаболізму, гормонального фону, імунітету, синтезу білка та серцево-судинної системи. Важливою особливістю синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті є те, що він стосується атлетів обох статей та різних вікових груп, суттєво знижуючи адаптаційний потенціал організму та провокуючи психологічні розлади [1; 2; 4; 5; 6].

Актуальність дослідження особливостей синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті зумовлена складністю його ранньої діагностики, оскільки симптоми часто маскуються під «втому від перетренованості», що потребує розробки інтегрованих підходів до моніторингу енергетичного дефіциту та впровадження превентивних стратегій у навчально-тренувальний процес. Недостатня обізнаність тренерів, батьків та самих спортсменів про наслідки енергетичного дефіциту становить серйозну загрозу для здоров'я та спортивної кар'єри молоді [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Концепція синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті була офіційно запроваджена МОК у 2014 році та суттєво оновлена в консенсусних заявах 2018 та 2023 років. Ця концепція є еволюційним розвитком раніше відомого стану – «Жіночої спортивної тріади», яка описується як комбінація трьох взаємопов'язаних компонентів: доступністю енергії, менструальною функцією та здоров'ям кісток. МОК замінив тріаду на ширший термін – «Синдром відносної енергетичної недостатності у спорті» (2014 рік). Ця зміна стала критично важливою, оскільки накопичені наукові докази продемонстрували, що основний етіологічний фактор – низька доступність енергії (НДЕ) впливає не лише на репродуктивну та кісткову системи, але й на множинні фізіологічні функції, зокрема метаболізм, імунітет, синтез білка та серцево-судинну систему. Крім того, стало очевидно, що відносний дефіцит енергії впливає і на чоловіків. Таким чином, синдром відносної енергетичної недостатності у спорті визначається як синдром системної дисфункції, а не лише як набір трьох взаємопов'язаних проблем. Консенсусні оновлення МОК (2018 та 2023 роки) додатково розширили розуміння синдрому. У 2018 році було підтверджено НДЕ як основний фактор і зосереджено увагу на дослідженні цього стану у чоловіків. Оновлення 2023 року ввело зміну акроніма на REDs для кращого поширення та подальшого уточнення: додано концепцію низької доступності вуглеводів, розроблено фізіологічну модель та представлено оновлений інструмент для оцінки ризику та тяжкості синдрому [4; 5; 6].

Згідно з останніми даними МОК (2023 рік), синдром відносної енергетичної недостатності у спорті є клінічно діагностований, мультифакторний синдром, що характеризується накопиченням негативних наслідків для здоров'я та продуктивності, спричинених впливом проблематичної НДЕ. НДЕ – стан, коли кількість енергії, що залишається в організмі після фізичних навантажень, є недостатньою для підтримки метаболічних процесів, росту, імунітету та репродуктивної функції [2; 3].

Належний рівень освіченості щодо синдрому відносної енергетичної недостатності у спорті є найважливішим фактором не лише для збереження спортивної кар'єри, а й для збереження базового фізичного та ментального здоров'я спортсмена.

Список використаних джерел

1. Воловик Н.І., Підвальна О.В. Жіноча спортивна тріада. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. Випуск (4(190), С. 23-26. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.04(190).04

2. Воловик Н.І Путров О.Ю. Енергетична доступність та жіноча спортивна тріада. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Випуск 3 К (110)19. С. 129-132).

3. Areta JL, Taylor HL, Koehler K. Low energy availability: history, definition and evidence of its endocrine, metabolic and physiological effects in prospective studies in females and males. *Eur J Appl Physiol*. 2021;121(1):1-21. doi:10.1007/s00421-020-04516-0

4. Mountjoy M, Ackerman KE, Bailey DM, et al. 2023 International Olympic Committee's (IOC) consensus statement on Relative Energy Deficiency in Sport (REDs). *Br J Sports Med*. 2023;57(17):1073-1097. doi:10.1136/bjsports-2023-106994

5. Mountjoy M, Sundgot-Borgen JK, Burke LM, et al. IOC consensus statement on relative energy deficiency in sport (RED-S): 2018 update. *Br J Sports Med*. 2018;52(11):687-697. doi:10.1136/bjsports-2018-099193

6. Mountjoy M, Sundgot-Borgen J, Burke L, et al. The IOC consensus statement: beyond the Female Athlete Triad--Relative Energy Deficiency in Sport (RED-S). *Br J Sports Med*. 2014;48(7):491-497. doi:10.1136/bjsports-2014-093502

Андрій Петрович Кириленко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Проблеми організації рухової активності школярів в умовах дистанційного навчання

Дистанційне навчання значно обмежує рухову активність школярів. Це призводить до розвитку гіподинамії, що негативно позначається на їх фізичному та психологічному здоров'ю.

Перехід закладів освіти, а відповідно і їх учнів на дистанційну форму навчання, особливо масово з березня 2020 року в умовах карантину, суттєво змінив звичний спосіб життя школярів. Якщо раніше діти мали можливість виходити до дошки під час уроків, рухатися на перервах, об'єднуватися в групи, тобто, фактично змінювати положення тіла, то за дистанційного навчання вони змушені тривалий час перебувати в статичному положенні перед екранами комп'ютерів [1; 2]. Це створює серйозну загрозу для фізичного та психічного розвитку підростаючого покоління.

Гіподинамія – це обмеження рухової активності, зумовлене способом життя, яке призводить до порушення функцій опорно-рухового апарату, кровообігу, дихання та травлення через зниження сили скорочення м'язів [3]. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, 75% молоді страждають від гіподинамії, а лише 10% дітей і 8% дорослих регулярно займаються спортом [4].

Тривале сидіння за комп'ютером під час дистанційних занять призводить до застою крові в судинах нижніх кінцівок, що порушує кровопостачання інших органів, включаючи головний мозок [5]. У дітей з недостатньою руховою активністю формується слабка м'язова система, через що виникають порушення постави, сутулість та деформації хребта [6; 7].

Недостатнє кровопостачання мозку через гіподинамію призводить до погіршення розумових процесів, пам'яті та концентрації уваги [5; 8]. Це означає, що діти, які ведуть малорухливий спосіб життя, гірше сприймають та запам'ятовують інформацію і мають складності у навчанні [9].

При навчанні онлайн діти багато часу проводять сидячи за комп'ютером, тому їм особливо потрібні активні паузи, тобто руханки чи фізкультхвилинки. Однак організація рухової активності під час дистанційних уроків має свої специфічні труднощі. Вчителі відзначають, що проведення уроків фізичної культури в Zoom виявляється менш ефективним, бо поки одні учні долучаються, в інших зникає інтернет, а у тих, хто чекає, зникає інтерес.

Фізкультхвилинка – це короткочасний (протягом 1-2 хвилин, максимум 2-3 хвилини) захід, який включає 3-4 вправи, добре знайомі дітям і легкі для виконання [10]. Під час онлайн-навчання особливо важливо включати вправи для відпочинку очей, адже діти не повинні виконувати їх, дивлячись на монітор комп'ютера.

Фізкультпаузи слід робити двічі на кожному онлайн-уроці: на 10-й і 20-й хвилинах. Якщо дитина швидко стомлюється, можна провести і три фізкультхвилинки протягом уроку. Ці перерви сприяють поліпшенню функціонування мозку, відновлюють тонус м'язів, які підтримують правильну поставу, знімають напругу з органів зору і слуху.

Отже, на основі проведеного аналізу можна констатувати, що дистанційне навчання негативно вплинуло на рівень фізичної активності та спосіб життя школярів. Тривале перебування перед екранами комп'ютерів призводить до розвитку гіподинамії з її численними негативними наслідками для здоров'я дітей. Організація систематичних активних пауз, руханок та спеціальних комплексів вправ є обов'язковою складовою дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Рогач І. М. Аналіз фізичної активності школярів Закарпатської області в умовах дистанційного навчання / І. М. Рогач, А. І. Палко, О. В. Фегер, М. М. Віраг // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Медицина». – 2021. – № 1 (63). – С. 65–68. – URL: https://med-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/med/article/view/172 (дата звернення: 29.10.2025).

2. Як забезпечити рухливу активність дитини під час дистанційного навчання? // Полтавський регіональний центр професійного розвитку педагогічних працівників. – URL: https://prt.cprpp.org.ua/news/1665737136/ (дата звернення: 29.10.2025).

3. Гіподинамія // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – 2025. – 27 лют. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гіподинамія (дата звернення: 29.10.2025).

4. Гіподинамія – сучасна «хвороба». Її симптоми, наслідки та профілактика // Городенківська громада. – URL: https://hth.gov.ua/news/1671631058/ (дата звернення: 29.10.2025).

5. Гіподинамія: вплив сидячого способу життя і як запобігти // Український медичний експертний центр. – 2023. – 21 верес. – URL: https://umec.com.ua/gipodynamiya-symptomy-yiyi-naslidky-i-profilaktyka/ (дата звернення: 29.10.2025).

6. Гіподинамія, її шкідливий вплив на здоров'я // Науково обґрунтований спосіб життя як основа фізичного здоров'я. – URL: https://subject.com.ua/valeology/valecka/22.html (дата звернення: 29.10.2025).

7. Гіподинамія – хвороба 21 століття! // Святошинська районна в місті Києві державна адміністрація. – URL: https://svyat.kyivcity.gov.ua/news/gipodinamiya-khvoroba-21-stolittya (дата звернення: 29.10.2025).

8. Гіподинамія // Zarpa: центр фізичної терапії. – URL: https://zarpa.com.ua/blog/gipodinamiya (дата звернення: 29.10.2025).

9. Гіподинамія – хвороба 21 століття // Клуб Лева. – 2020. – 28 трав. – URL: https://clubleva.ua/gipodynamiya-hvoroba-21-stolittya/ (дата звернення: 29.10.2025).

10. Фізкультхвилинки на заняттях онлайн / Олена В. // Buki. – URL: https://buki.com.ua/blogs/fizkultkhvylynky-na-zanyattyakh-onlayn/ (дата звернення: 29.10.2025).

Костянтин Іванович Коваленко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Людмила Петрівна Сущенко

Роль технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності у збереженні і зміцненні здоров'я людини

У сучасних умовах зростання поширеності гіподинамії, хронічних неінфекційних захворювань та психоемоційного напруження питання збереження і зміцнення здоров'я засобами рухової активності набуває особливої актуальності. За даними ВООЗ, недостатній рівень фізичної активності є одним із чотирьох основних факторів ризику смертності населення, що підкреслює необхідність пошуку ефективних оздоровчих технологій та впровадження їх у широку практику. Оздоровчо-рекреаційна рухова активність розглядається як провідний немедикаментозний інструмент підтримання здоров'я і профілактики захворювань різних вікових груп.

Найбільшими фундаментальними цінностями для кожної держави є життя та здоров'я її громадян. У сучасному суспільстві проблему погіршення здоров'я населення світова спільнота розглядає як одну із загроз планетарного масштабу поряд із світовими війнами, екологічними катаклізмами, контрастами у країнах світу з різним рівнем економічного розвитку, демографічною кризою, браком ресурсів, наслідками науково-технічної революції. У зв'язку з цим, світове співтовариство пріоритетом у своїй діяльності вбачає збереження і зміцнення здоров'я населення.

Формування, збереження та зміцнення здоров'я населення – одне з пріоритетних завдань держави, що є чинником національної безпеки, стабільності та добробуту суспільства. Соціальні проблеми в суспільстві безпосередньо пов'язані з питанням здоров'я нації. За статистичними даними, середня тривалість життя громадян України значно скоротилася.

Інтенсивність процесів глобалізації, обумовлена експансією інформаційно-комунікативних технологій в усі сфери суспільного життя, призводить до зростання значення сфери дозвілля і рекреації, де людина має можливість не тільки відновлювати втрачені життєві сили, а й реалізувати свій творчий потенціал на шляху до самореалізації та самовдосконалення.

Науковці С. Хлібкевич і О. Свєртнєв вказують на таке визначення поняття «технології оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності» – це самостійне соціальне явище, що полягає в регулярному використанні різними групами населення доступних видів організованої оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності середньої інтенсивності та доступного об'єму навантаження під час занять у формальних та неформальних групах, або ж самостійно з метою відновлення працездатності, збереження здоров'я та покращення якості життя [3, с. 35].

Науковці В. Товт, І. Маріонда, Е. Сивохоп і В. Сусла вважають, що усвідомлена рухова активність людини в залежності від цілей та умов реалізації класифікується на: рухову активність в освітній сфері; рухову активність в трудовій діяльності; рухову активність побутової спрямованості; рухову активність з лікувальною метою; рухову активність під час дозвілля [2]. Рухова активність людини залежно від особливостей її використання класифікується на: повсякденну рухову активність та спеціально організовану рухову активність.

Аналіз практики організації оздоровчо-рекреаційної активності дозволив виділити індивідуально-типологічні фактори, що стимулюють залучення людей до оздоровчо-рекреаційної рухової активності: віра людини у можливість вести активний спосіб життя; прагнення займатись оздоровчо-рекреаційною руховою активністю; отримання задоволення від рухової активності; рівень суб'єктивного сприйняття стану свого здоров'я або фізичної підготовленості; самомотивація; соціальна підтримка особам, які її потребують; очікування майбутньої користі від рухової активності; суб'єктивне відчуття користі, отриманої в результаті рухової активності.

Негативні фактори суб'єктивного характеру щодо залучення особистості до оздоровчо-рекреаційної рухової активності: низький статус здоров'я та фізичної підготовленості у загальній системі ціннісних орієнтацій людини; постійне відчуття дефіциту часу; побоювання за особисту безпеку, боязнь перетренування, травматизму; відчуття втоми і бажання пасивного відпочинку; захоплення шкідливими звичками.

Вчена Г. Путятіна вказує, що сфера фітнесу та рекреації розглядається як досить новий та перспективний сектор національної економіки в рамках вирішення цілей сталого розвитку в умовах циркулярної економіки [1]. Це потребує певних змін, які є неоднозначні, досить протирічні та торкаються всіх елементів соціально-економічного механізму функціонування сфери фізичної культури і спорту, зокрема системи оздоровчо-рекреаційної рухової активності.

Оздоровчо-рекреаційна рухова активність є важливою складовою профілактики захворювань, збереження та зміцнення здоров'я населення. Сучасні підходи у цій сфері спрямовані на індивідуалізацію, безпечність, наукову обґрунтованість і комплексність впливу на фізичне, психоемоційне та соціальне благополуччя людини. Стратегічною основою виступає зміна поведінкових установок і формування культури здорового й активного способу життя.

Застосування оздоровчо-рекреаційних технологій сприяє: нормалізації діяльності серцево-судинної, дихальної та нервової систем; розвитку витривалості, сили, гнучкості, координації; профілактиці ожиріння, гіпертонії, стресових розладів; формуванню мотивації до здорового способу життя; соціальній активності та позитивному емоційному стану.

Таким чином, форми організації сучасних технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності – це складні та суперечливі явища, а формування теорії новітніх технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності ще далеко не закінчено. У зв'язку з цим можна констатувати, що одним із напрямів розвитку сучасної загальної теорії технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як наукової та навчальної дисципліни, є закономірності функціонування і розвитку її різних форм. Сучасні фітнес-технології оздоровчо-рекреаційної спрямованості як різновид наукового пізнання включає в себе ідеї, концепції, висновки та узагальнення, характеристики, пояснення та прогнозування об'єктивних закономірностей функціонування та подальшого їх розвитку в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Путятіна Г. М. Соціальний механізм саморозвитку системи оздоровчо-рекреаційної рухової активності населення україни в умовах циркулярної економіки. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5. № 4 (26). С. 479 – 482.

2. Товт В. А., Маріонда І. І., Сивохоп Е. М., Сусла В. Я. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності : навч. посіб. Ужгород : Говерла, 2015. 88 с.

3. Хлібкевич С., Свєртнєв О. Педагогічна характеристика рухливих ігор як засобу рекреації учнівської молоді. *Педагогічні науки. 2024.* №1. С. 34–38. URL: https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.1.308711

О.В. Кравець,
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Еволюція та сучасний стан спортивного екіпірування

Актуальність питання зумовлена стрімким розвитком сучасного спорту та зростанням вимог до рівня підготовки спортсменів. У цих умовах спортивне екіпірування перестає бути лише допоміжним елементом і перетворюється на важливий фактор, що безпосередньо впливає на ефективність тренувального процесу, результати змагань і рівень безпеки спортсменів.

Аналіз наукових досліджень В. Костюкевича [3], О. Шинкарук [6] та ін. свідчить про те, що розвиток спортивного екіпірування має еволюційний характер і тісно пов'язаний із досягненнями науки та техніки. На ранніх етапах розвитку спорту використовувалися переважно натуральні матеріали, такі як бавовна, льон та шкіра. Однак вони мали низку суттєвих недоліків: швидко зношувалися, не забезпечували належної вентиляції та не відповідали вимогам інтенсивних фізичних навантажень.

Подальший розвиток легкої промисловості сприяв появі синтетичних матеріалів, таких як поліестер, нейлон та еластан, які значно покращили характеристики спортивного екіпірування. Ці матеріали відзначаються високою міцністю, еластичністю та здатністю ефективно відводити вологу, що забезпечує комфорт спортсменів під час тренувань і змагань [1].

Важливим етапом розвитку стало впровадження функціонального екіпірування, яке враховує специфіку конкретного виду спорту. Наприклад, у легкій атлетиці використовуються кросівки з амортизаційними властивостями, у футболі – спеціальне взуття з шипами для кращого зчеплення з поверхнею, а в контактних видах спорту – захисне спорядження, що знижує ризик травматизму [4]. Отже, екіпірування стало не лише елементом комфорту, але й важливою складовою спортивної техніки.

Окрему увагу слід приділити компресійному екіпіруванню, яке набуло широкого застосування у сучасному спорті. Його використання сприяє покращенню кровообігу, стабілізації м'язів та зменшенню їх вібрації під час руху. Це позитивно впливає на витривалість спортсменів, знижує втому та прискорює процеси відновлення після фізичних навантажень.

Сучасний етап розвитку спортивного екіпірування характеризується активним впровадженням інноваційних технологій. Зокрема, поширення набуває «розумне» екіпірування, оснащене сенсорами для контролю фізіологічних показників спортсмена. Такі системи дозволяють відстежувати частоту серцевих скорочень, рівень навантаження, швидкість руху та інші показники, що дає змогу оптимізувати тренувальний процес [2].

Крім того, сучасні технології дозволяють створювати екіпірування з урахуванням індивідуальних особливостей спортсмена. Індивідуалізація екіпірування базується на антропометричних показниках і функціональному стані організму, що сприяє підвищенню ефективності підготовки та зниженню ризику травм [6].

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що сучасне спортивне екіпірування є невід'ємною складовою системи підготовки спортсменів. Воно забезпечує оптимальні умови для виконання фізичних вправ, підвищує ефективність тренувального процесу та сприяє досягненню високих спортивних результатів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нових матеріалів із покращеними властивостями, впровадженні цифрових технологій та створенні інтегрованих систем моніторингу фізичного стану спортсменів. Особливо перспективним є поєднання спортивного екіпірування з технологіями штучного інтелекту.

Отже, еволюція спортивного екіпірування відображає загальний розвиток науки і техніки та відіграє важливу роль у сучасному спорті, забезпечуючи підвищення ефективності, безпеки та якості підготовки спортсменів.

Список використаних джерел

1. Волков Л. В. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. – Київ: Олімпійська література, 2002. 296 с.
2. Гах Р., Чорненький А., Циквас Р. Інтеграція інновацій у систему спортивної підготовки: аналіз українського досвіду та світових тенденцій. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15:* науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 8 (181). С. 55–60.
3. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки. Вінниця: Планер, 2016. – 616 с.
4. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний вебсайт. Режим доступу: https://mms.gov.ua
5. Платонов В. Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Київ: Олімпійська література, 2015. 680 с.
6. Шинкарук О. А. Теорія і методика спортивної підготовки. Київ: НУФВСУ, 2018. 336 с. Розділи про матеріали та історію розвитку екіпірування: С. 15–18, 87–90.

Артем Васильович Луценко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
кандидатка медичних наук,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Валентина Петрівна Стельмахівська

Теплова травма при заняттях фізичними вправами і спортом (особливості домедичної допомоги та профілактики)

Проблема теплових травм при заняттях фізичними вправами і спортом залишається досить важливою і складною в сучасних умовах. Так, за даними досліджень, смерть від теплового удару є однією з найбільш частих причин раптової смерті у спорті [2].

Теплові травми при заняттях фізичними вправами і спортом пов’язують з порушеннями терморегуляції, до яких можуть призвести надмірні метаболічні навантаження, а також тепловими перевантаженнями, зумовленими чинниками навколишнього середовища (як кліматичними умовами, так і умовами діяльності в закритих приміщеннях). При цьому за допомогою існуючих механізмів терморегуляції організм не може забезпечити підтримання температури тіла на сталому рівні.

Теплові травми включають в різній мірі виражені порушення, найбільш важким з яких є тепловий удар, що може дуже швидко привести до летального наслідку.

Серед чинників, які сприяють розвитку перегрівання виділяють:

- **кліматичні умови** (висока температура та висока вологість повітря);
- **фізична активність** (інтенсивне тренування або тривале навантаження);
- **індивідуальні особливості** (вік, рівень фізичної підготовки, стан здоров'я, захворювання серцево-судинної системи);
- **спорядження та одяг** (темний або щільний одяг знижує ефективність теплообміну);
- **гідратація** (недостатнє споживання води підвищує ризик перегрівання) [1].

До особливостей профілактики теплових травм відносяться поступова адаптація до фізичних навантажень, контроль та самоконтроль за самопочуттям учасників, раціональна організація та належні умови діяльності та відпочинку (відновлення), використання відповідного одягу, адекватний питний режим [1; 2].

Здоров'язбережувальна освіта спортсменів та тих, хто активно займається фізичними вправами, щодо чинників ризику теплових уражень є також надзвичайно важливою для їх профілактики та надання необхідної домедичної допомоги.

Своєчасна увага до ознак теплового виснаження та теплового удару має ключове значення для запобігання тяжким ускладненням. Домедична допомога перш за все повинна включати негайне припинення фізичного навантаження, заходи із зниження температури тіла, регідратації (за можливості), моніторинг стану та негайне звернення за медичною допомогою. Ранній початок охолодження є критично важливим і значно покращує прогноз [3].

В експертному висновку Американської асоціації спортивної медицини (ACSM) з проблеми теплового удару при фізичному навантаженні (2023) вказується, що значна частина випадків теплового удару при фізичному навантаженні може бути попереджена шляхом виявлення та своєчасного впливу на фактори ризику [4]. А раннє виявлення ознак теплового враження та наступні швидкі дії з домедичної та медичної допомоги мають вирішальне значення для подальших наслідків, як і у будь-якій критичній ситуації із загрозою для життя.

Таким чином, теплові травми під час занять фізичними вправами і спортом можуть бути потенційно небезпечними для життя станами.

Врахування сучасних особливостей профілактики та домедичної допомоги сприяє зменшенню ускладнень та несприятливих наслідків при тяжких теплових ураженнях.

Важливими у їх попередженні є також обізнаність учасників, тренерів у заходах з профілактики та настороженість щодо основних ознак цих станів та необхідності своєчасного надання домедичної та медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Теплові травми під час фізичних вправ в умовах підвищеної температури: запобігання та перша допомога/ Володимир Тищенко, Людмила Мезенцева. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2014. №3. С. 72 – 76.

2. Casa DJ, DeMartini JK, Bergeron MF, et al. National Athletic Trainers' Association Position Statement: Exertional Heat Illnesses. *J Athl Train*. 2015;50(9):986-1000. doi:10.4085/1062-6050-50.9.07

3. Douma MJ, Aves T, Allan KS, et al. First aid cooling techniques for heat stroke and exertional hyperthermia: A systematic review and meta-analysis. *Resuscitation*. 2020;148:173-190. doi:10.1016/j.resuscitation.2020.01.007

4. Roberts WO, Armstrong LE, Sawka MN, Yeargin SW, Heled Y, O'Connor FG. ACSM Expert Consensus Statement on Exertional Heat Illness: Recognition, Management, and Return to Activity. *Curr Sports Med Rep*. 2023;22(4):134-149. Published 2023 Apr 1. Doi:10.1249/JSR.0000000000001058.

Павло Валентинович Мельник
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Зоя Іванівна Філатова,

Аквафітнес як сучасна фітнес-технологія рухової активності в адаптивному спорті

У сучасних умовах розвитку фізичної культури значну увагу привертають питання забезпечення доступу до фізичної активності для всіх верств населення, зокрема людей з порушеннями здоров'я та обмеженими функціональними можливостями. Адаптивний спорт виступає ключовим інструментом у реалізації означеного завдання, оскільки забезпечує не лише фізичну реабілітацію, а й соціальну інтеграцію та психологічну підтримку учасників через систематичну рухову активність.

Недостатня узгодженість наукових підходів до поєднання адаптивного спорту й аквафітнесу, відсутність цілісних моделей рухової активності, які враховують як функціональні особливості, так і мотиваційні фактори, а також брак узагальнених доказів ефективності сучасних фітнес-технологій у контексті інклюзивних програм. Це обумовлює необхідність комплексного наукового аналізу розвитку зазначених напрямів і формування рекомендацій для практичного застосування [1].

Останні дослідження підтверджують комплексну роль адаптивного спорту у фізичній і соціальній реабілітації осіб з інвалідністю або обмеженими можливостями.

Аналіз літератури показує, що в Україні формується гібридна модель розвитку адаптивного спорту, яка інтегрує міжнародні стандарти з урахуванням національного контексту, зокрема військових реалій та потреб ветеранів із травмами. А саме, адаптивні спортивні програми сприяють розвитку емоційної стійкості, емпатії та соціальної включеності, що є важливими факторами для успішної інклюзії у фізичну освіту та суспільне життя [4].

Аквафітнес, останнім часом, активно досліджується як ефективний засіб для оздоровлення та реабілітації. Доведено, що застосування елементів аквафітнесу у поєднанні з іншими фітнес-програмами тренування сприяє швидшому відновленню серцево-судинної системи, що свідчить про значний потенціал водних навантажень у вдосконаленні фізичного стану [2].

Українські науковці відзначають, що засоби аквафітнесу ефективні не лише для загальної фізичної підготовки, але й у фізичному відновленні осіб з особливими потребами, оскільки водне середовище знижує навантаження на суглоби та створює умови для безпечного виконання вправ.

Загалом проблема підвищення рухової активності залишається предметом наукового інтересу, оскільки регулярна активність прямо пов'язана з профілактикою хронічних захворювань і підтримкою здоров'я в популяції.

Таким чином, останні наукові публікації свідчать про активний розвиток тем адаптивного спорту та аквафітнесу як ключових напрямів сучасної фізичної культури. Попри значний прогрес, існує потреба в подальших дослідженнях, зокрема щодо об'єднання цих напрямів у цілісні, науково обґрунтовані програми рухової активності з використанням сучасних фітнес-технологій, що враховують як фізіологічні, так і психосоціальні аспекти учасників.

Відмічено, що традиційниі гімнастичні системи поступово еволюціонували до комплексних програм, які враховують біомеханіку рухів, функціональний стан організму та психоемоційні чинники [3].

Основи адаптивного спорту передбачають індивідуалізацію фізичних навантажень, урахування стану здоров'я, рівня підготовленості та психоемоційних особливостей людини.

На даний час аквафітнес широко застосовується в адаптивному спорті. Сучасні програми аквафітнесу поєднують класичні вправи з новітніми фітнес-технологіями, що дозволяє адаптувати заняття до індивідуальних потреб особистості.

Використання водного середовища має глибоке історичне коріння - від лікувальних купалень до сучасної гідрореабілітації. На основі таких традицій сформувався **аквафітнес,** що сьогодні широко застосовується в адаптивному спорті. Сучасні програми аквафітнесу поєднують класичні вправи з новітніми фітнес-технологіями, що дозволяє адаптувати заняття до індивідуальних потреб особистості.

У сучасному адаптивному спорті **персональне тренування** стало ключовою формою організації рухової активності.

Сучасні персоналізовані програми ґрунтуються на:

− історично сформованих принципах поступовості та індивідуалізації;

− сучасних методах оцінки функціонального стану;

− застосуванні фітнес-технологій для контролю навантаження.

Це дозволяє не лише підвищувати ефективність занять, а й формувати стійку мотивацію до систематичної фізичної активності.

Основи адаптивного спорту передбачають індивідуалізацію фізичних навантажень, урахування стану здоров'я, рівня підготовленості та психоемоційних особливостей людини. Центральним елементом є **рухова активність,** яка виступає засобом профілактики гіподинамії, корекції функціональних порушень та підтримки фізичної працездатності.

Аквафітнес є одним із найбільш ефективних напрямів у системі адаптивного та оздоровчого фітнесу. Водне середовище зменшує осьове навантаження на хребет, знижує ризик травматизму та створює комфортні умови для виконання вправ.

Список використаних джерел

1. Євтушок, М. В., Філатова, З. І., Ведмідь, І. О. (2024). Методи формування спеціальних умінь та навичок у студентів ЗВО в ході занять з аквафітнесу з метою поліпшення компетентнісних знань. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* Серія 15 (3К (176). 220-223. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).48

2. Лазоренко, С., Чхайло, М., Ворона, В. (2024) Історичні аспекти становлення адаптивного спорту через призму його загальних принципів. *Education. Innovation. Practice*. Т. 12, № 9. С. 45–51. https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol12i9-007

3. Митчик, О., Курчаба, О., Тарасюк, В., Кліш І. (2024). Місце та роль адаптивного спорту у сучасному українському суспільстві. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* Серія 15, (5(178), 117-121. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5(178).24

4. Filatova, Z., Yevtushok, M., Okhrimenko, I., Pasko, O., Prudka, L., Matiienko, T., Karpiuk, I. (2022). Strengtheningthephysicalandmentalhes. *ActaBalneologica,* 64(3), 240-245. https://doi.org/10.36740/ABAL202203107

Микола Олександрович Пащина
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
асистентка кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Лариса Петрівна Бобровник

Адаптивний спорт як засіб розвитку тілесної усвідомленості та психологічного благополуччя осіб з фізичними обмеженнями

Ментальне здоров'я осіб з фізичними обмеженнями залишається однією з найактуальніших проблем сучасної науки та практики. За даними міжнародних досліджень, особи з інвалідністю мають вищий ризик розвитку депресії, тривожних розладів та психоемоційного виснаження. Водночас адаптивний спорт розглядається як потужний ресурс фізичного відновлення, психологічної реабілітації та розвитку психологічного благополуччя.

Ключовим механізмом впливу адаптивного спорту на психічне здоров'я є розвиток тілесної усвідомленості – здатності людини сприймати, розпізнавати та інтерпретувати сигнали від власного тіла, включаючи фізичні відчуття, положення тіла в просторі, ритм дихання та серцебиття, а також емоційні реакції, які їх супроводжують. Згідно з концепцією О.В. Джулай та співавторів, тілесна усвідомленість виступає важливим ресурсом психологічного благополуччя, оскільки безпосередньо пов'язана з регуляцією нервової системи [1].

Розвиток тілесної усвідомленості сприяє зниженню психоемоційного напруження через активацію парасимпатичної нервової системи, покращенню емоційної саморегуляції, розвитку резильєнтності як здатності адаптуватися до складних життєвих ситуацій, а також підвищенню самооцінки та впевненості в собі, що в сукупності зменшує симптоми тривожності, депресії та психоемоційного виснаження.

Адаптивний спорт – це система організованої рухової активності, спеціально адаптованої для осіб з фізичними обмеженнями. На відміну від традиційного спорту, адаптивний спорт враховує індивідуальні можливості та потреби кожної людини, дозволяючи їй досягати успіхів та розвиватися.

Дослідження L. Youngson та співавторів показують, що адаптивний спорт має комплексний вплив на якість життя осіб з інвалідністю, при цьому 75% досліджень повідомляють про позитивні ефекти на ментальне здоров'я, включаючи підвищення впевненості, зменшення симптомів депресії та тривожності [5]. Крім того, 52% досліджень відзначають важливу роль соціального та громадського аспекту адаптивного спорту, що сприяє зменшенню соціальної ізоляції та розвитку почуття належності до спільноти.

Психом'язове тренування – це метод, що поєднує фізичні вправи з психологічною підготовкою. Шип Н.Є. зазначає, що психом'язове тренування включає розвиток концентрації уваги, емоційної саморегуляції та психологічної стійкості [3]. У контексті адаптивного спорту психом'язове тренування дозволяє розвивати навички саморегуляції як вміння контролювати дихання, м'язовий тонус та емоційні реакції, підвищувати психологічну стійкість як здатність протистояти стресу та подоланню труднощів, а також формувати позитивний образ тіла через прийняття та цінування власного тіла незалежно від його обмежень.

Дослідження L. Youngson та співавторів виявили, що різні види адаптивного спорту мають специфічні переваги для психічного здоров'я осіб з фізичними обмеженнями [5]. Адаптивна гімнастика сприяє розвитку тілесної усвідомленості та координації у осіб з порушеннями опорно-рухового апарату. Адаптивне плавання

забезпечує зниження тривожності та розслаблення м'язів у осіб з паралічами та ампутаціями. Адаптивна йога розвиває емоційну саморегуляцію та дихальні практики для осіб з різними видами інвалідності. Адаптивний танець підвищує впевненість та сприяє соціалізації осіб з порушеннями слуху та зору. Адаптивна верхова їзда розвиває рівновагу та психологічну стійкість у осіб з порушеннями опорно-рухового апарату. А адаптивні серфінг, скелелазіння та дайвінг забезпечують найбільші покращення в загальній фізичній підготовці та кардіореспіраторній витривалості

Резильєнтність, як здатність людини адаптуватися до складних життєвих ситуацій та швидко відновлюватися після стресу, розвивається через адаптивний спорт завдяки досягненню успіхів, навіть малих перемог, які підвищують самооцінку та впевненість, подоланню труднощів через роботу з власними обмеженнями та пошук нових способів досягнення цілей, а також соціальній підтримці через взаємодію з іншими спортсменами та тренерами та розвиток почуття належності до спільноти.

Дослідження показують, що регулярні заняття адаптивним спортом сприяють зменшенню симптомів посттравматичного стресового розладу та депресії, підвищенню якості життя та психологічного благополуччя, розвитку позитивного образу тіла та самоприйняття, а також покращенню соціальної інтеграції та зменшенню соціальної ізоляції [4; 5]. А. Дубів та співавтори підкреслюють важливість залучення населення до рухової активності через систему спорту для всіх, зокрема через проєкти типу «Активні парки», які створюють доступне середовище для осіб з інвалідністю [2].

Таким чином, адаптивний спорт є не лише засобом фізичної реабілітації, але й потужним ресурсом для розвитку психологічного благополуччя та покращення якості життя осіб з фізичними обмеженнями. Інтеграція адаптивного спорту в систему психологічної допомоги та реабілітаційних послуг може стати важливим кроком у напрямку підвищення ментального здоров'я та соціальної інклюзії осіб з інвалідністю в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Джулай О. В., Куртова Г. Ю., Малікова О. В. Тілесна усвідомленість як ресурс психологічного благополуччя: роль біодинаміки у регуляції нервової системи. Психологічне благополуччя та ментальне здоров’я в умовах невизначеності : матеріали науково-практичної конференції, м. Одеса, 7 квітня 2025 р. Львів. Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 220–222.

2. Дубів А., Чеховська Л., Жданова О., Лужна М., Турка Р. Залучення населення до рухової активності через систему спорту для всіх. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2025. Вип. 3 (189). С. 88–93.

3. Шип Н. Є. Психологічна підготовка спортсменів-орієнтувальників в умовах воєнного стану. Ментальне здоров'я: виклики та перспективи сьогодення : збірник наукових праць / за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. С. 110–113.

4. Isidoro-Cabañas E., Soto-Rodríguez F. J., Morales-Rodríguez F. M., Pérez-Mármol J. M. Benefits of Adaptive Sport on Physical and Mental Quality of Life in People with Physical Disabilities: A Meta-Analysis. *Healthcare.* 2023. Vol. 11, No. 9. P. 2480. DOI: https://doi.org/10.3390/healthcare11182480.

5. Youngson L., Foster C., Lambert J. The Physical and Mental Health Benefits of Lifestyle Sports for Disabled People: A Scoping Review. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences.* 2023. Vol. 6, No. 1. P. 60–81. DOI: https://doi.org/10.33438/ijdshs.1197978.

Ірина Михайлівна Полос
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник
Кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Олена Володимирівна Омельчук

Фізична реабілітація пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату

Захворювання опорно-рухового апарату (ОРА) є однією з провідних причин зниження якості життя населення, обмеження рухової активності та втрати працездатності.

Серед найпоширеніших патологій – остеохондроз, артрити, артрози, сколіоз, травматичні ушкодження. У зв'язку з цим зростає потреба у впровадженні ефективних програм фізичної реабілітації, спрямованих на відновлення функціонального стану організму та попередження ускладнень [6].

Фізична реабілітація є важливим компонентом комплексного лікування захворювань опорно-рухового апарату. Вона включає використання лікувальної фізичної культури (ЛФК), масажу, фізіотерапії, кінезіотерапії та сучасних фітнес-технологій [3; 7].

Фізичну реабілітацію для пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату слід розглядати як лікувально-педагогічний і виховний процес або, правильніше сказати, освітній процес [4]. Основним засобом фізичної реабілітації для таких пацієнтів є фізичні вправи і елементи спорту, а їх застосування – це завжди педагогічний, освітній процес [1; 4]. Якість цього процесу значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівця, його педагогічної майстерності та глибини знань.

У діяльності реабілітолога важливу роль відіграють закони і принципи загальної педагогіки, а також теорії і методики фізичного виховання [3]. Спеціаліст повинен бути не лише компетентним у сфері фізичної культури, але й володіти знаннями щодо патологічних процесів і захворювань опорно-рухового апарату [1; 4; 5].

Особливу увагу слід приділяти індивідуалізації реабілітаційних програм з урахуванням віку, стану здоров'я та рівня фізичної підготовленості пацієнтів. Важливим є також поєднання традиційних методів із сучасними підходами, такими як функціональний тренінг, стабілізаційні вправи та використання реабілітаційного обладнання.

Крім того, реабілітолог має вміти визначати, які засоби та методи чинять загальний вплив на організм, а які – локальний або специфічний. Важливо також правильно диференціювати фізичне навантаження залежно від стану пацієнта та характеру патології. Це потребує використання сучасних методів контролю та оцінки ефективності реабілітаційних заходів [2; 4; 5].

Суть фізичного тренування полягає у систематичному, багаторазовому та поступово зростаючому навантаженні, що викликає позитивні функціональні та структурні зміни в організмі людини [1]. У процесі тренування нормалізуються механізми регуляції, підвищуються адаптаційні можливості організму, формуються нові та вдосконалюються вже наявні рухові навички. Регулярне застосування дозованих фізичних вправ сприяє: покращенню кровообігу та трофіки тканин; зміцненню м'язового корсету; підвищенню рухливості суглобів; зменшенню больового синдрому; відновленню функціональної незалежності пацієнтів.

Встановлено, що систематичне застосування засобів фізичної реабілітації сприяє значному покращенню функціонального стану пацієнтів із захворюваннями ОРА, скороченню термінів відновлення та зниженню ризику рецидивів.

Паралельно розвиваються основні фізичні якості: сила, витривалість, швидкість, гнучкість і координація, що визначають рівень фізичної працездатності пацієнта. Саме завдяки фізичним вправам стає можливим відновлення функцій організму, які були порушені внаслідок захворювань опорно-рухового апарату.

Отже, фізичні вправи є незамінним засобом реабілітації, оскільки лише вони здатні ефективно відновлювати та покращувати фізичну працездатність пацієнтів, яка значно знижується при патологічних процесах даної нозології. Фізична реабілітація є ефективним засобом відновлення здоров'я пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату. Її успішність залежить від комплексного підходу, індивідуалізації програм та систематичності занять.

Список використаних джерел

1. Бойчук Т. М., Голяченко О. М. Основи фізичної реабілітації : навч. посіб. Тернопіль : Укрмедкнига, 2008. 384 с.
2. Герцик М. С. Фізична реабілітація при захворюваннях опорно-рухового апарату : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2012. 256 с.
3. Єпифанов В. А. Лікувальна фізична культура та масаж : підручник / пер. з рос. Київ : ВСВ «Медицина», 2011. 528 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник. 3-тє вид., переробл. та доповн. Київ : Олімпійська література, 2009. 488 с.
5. Мухін В. М. Фізична реабілітація в травматології : монографія. Львів : ЛДУФК, 2015. 304 с.
6. Сітовський А. М. Фізична терапія при порушенні діяльності опорно-рухового апарату : навч. посіб. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 183 с.
7. Шевчук В. А. Лікувальна фізична культура : підручник. Київ : Здоров'я, 2005. 368 с.

Ігор Вікторович Помазан
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
старша викладачка кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Алла Павлівна Козицька

Вплив оздоровчо-рекреаційної рухової активності на якість життя людей з інвалідністю та їх соціальну адаптацію

Проблематика підвищення якості життя людей з інвалідністю, їх соціальної адаптації та забезпечення доступу до ефективних оздоровчо-рекреаційних програм набуває особливого значення в умовах розвитку інклюзивних суспільств. Згідно з підходами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 2018), якість життя є інтегральним показником фізичного, психологічного та соціального благополуччя особи, а рухова активність –ключовим компонентом здоров'я та соціального функціонування.

За даними ВООЗ, рухова активність набуває особливого значення в умовах тривалих обмежень життєдіяльності, оскільки дозволяє компенсувати порушені функції, підтримувати працездатність і забезпечувати активну участь у соціальному житті.

Сучасні вчені відзначають, що фізична активність для людей з інвалідністю не лише сприяє покращенню соматичного статусу, але й виконує важливу соціально-психологічну функцію, сприяючи адаптації, інтеграції та розвитку особистості.

У науковій літературі оздоровчо-рекреаційна рухова активність визначається як форма організованої рухової діяльності, спрямована на зміцнення здоров'я, підвищення функціональних резервів організму, профілактику захворювань та покращення психоемоційного стану людини.

Інтерес до проблеми якості життя зростає, проте в науковому середовищі ще не сформувався єдиний підхід до змісту самого поняття «якість життя», немає загальновизнаної методології і методики його вимірювання. Оцінку якості життя можна визначити як спосіб виявлення ступеня відповідності основних параметрів і умов життєдіяльності людини її життєвим потребам, а також власним уявленням про достойне життя. Окрім того, проблема дедалі більше стає соціальною, міждисциплінарною і на сьогодні потребує додаткового вивчення.

J.H. Rimmer вказує, що систематичний характер такої активності позитивно впливає на стан серцево-судинної, дихальної та опорно-рухової систем, зменшує прояви болю, підвищує рівень витривалості та функціональної незалежності [4]. У численних дослідженнях доведено, що рухова активність має прямий і багатофакторний вплив на гармонізацію фізичного, психологічного та соціального статусу людей з інвалідністю.

Вчена О. Чиханцова вказує, що якість життя – це поняття багатофакторне, тому дослідники зацікавлені не у загальному показнику якості тупенем фізичного (активність, рухомість, можливість самообслуговування), психологічного (емоціональний фон, в тому числі відчуття щастя або страждання), соціального (можливість участі в суспільній діяльності, контакти, обмеження можливостей за станом здоров'я в плані навчання, роботи, відпочинку), духовного благополуччя людини; загальне сприйняття стану свого здоров'я та благополуччя [3].

Для оцінки якості життя населення різних країн ВООЗ із залученням найвпливовіших фахівців із 22 країн розроблено спеціальний психодіагностичний інструмент WHOQOL-OLD, що містить 100 питань, спрямованих на оцінку їхнього фізичного здоров'я, психологічного стану, рівня незалежності, соціальних відносин, довкілля та переконань (особистих, духовних і релігійних).

Т. Ричок та ін. вважають, що одним із ключових чинників, що впливають на якість життя, сучасні науковці вважають фізичне здоров'я, наявність хронічних захворювань та обмеження рухової активності, що визначають здатність людини самостійно забезпечувати власну життєдіяльність [2, с. 69]. Вітчизняні науковці також наголошують, що якість життя підвищується завдяки поєднанню фізичної активності, реабілітаційних технологій, соціальних послуг та інклюзивної взаємодії.

Л. Новакова у співавторстві з іншими вказує, що адаптивний спорт є невід'ємною складовою сучасної фізичної культури та важливим чинником інтеграції осіб з інвалідністю в соціальне середовище [1]. Сутність адаптивного спорту полягає в адаптації видів оздоровчо-рухової активності та спортивних дисциплін відповідно до індивідуальних можливостей спортсменів з урахуванням їх фізичних, психічних і сенсорних особливостей. Заняття адаптивним спортом сприяє фізичній реабілітації, підтримці здоров'я, розвитку особистісних якостей, формуванню стійкої мотивації до активної участі в суспільному житті. Адаптивний спорт – це напрям фізичної культури і спорту, який передбачає модифікацію видів, правил та умов спортивної діяльності відповідно до можливостей осіб з інвалідністю. Сюди належать паралімпійські, дефлімпійські та інші види спорту.

Дослідження T. Rowland підтверджують, що групові форми фізичної активності – адаптивний фітнес, плавання, командні види спорту – є ефективними інструментами соціальної взаємодії та адаптації [5].

Провідні українські та зарубіжні дослідники підкреслюють, що оздоровчо-рекреаційна рухова активність має мультимодальний характер і поєднує фізичні, психологічні та соціальні ефекти. Саме тому сучасні програми для осіб з інвалідністю

проєктуються як комплексні біопсихосоціальні інтервенції, а не лише як засоби фізичного тренування.

Таким чином, сучасні підходи до впливу оздоровчо-рекреаційної рухової активності на якість життя людей з інвалідністю та їх соціальну адаптацію: базуються на біопсихосоціальній моделі здоров'я; реалізуються через індивідуалізовані та клієнт-орієнтовані програми; передбачають міждисциплінарну командну взаємодію; широко використовують адаптивний спорт як інструмент соціальної адаптації); спираються на принципи інклюзивності та безбар'єрності середовища; застосовують інноваційні технології й доказову практику, що дає змогу підвищити результативність програм. Саме комплекс реалізації цих підходів забезпечує суттєве підвищення якості життя людей з інвалідністю, зміцнення їхньої функціональної незалежності та успішні процеси соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Новакова Л. В., Назарук В. Л., Давибіда Н. О. Адаптивний спорт при порушеннях опорно-рухового апарату. *Медсестринство*. 2025. № 2. DOI: 10.11603/2411-1597.2025.2.15472.

2. Роль рухової активності у вирішенні проблеми підвищення якості життя чоловіків зрілого та похилого віку / Ричок Т., Носова Н., Гончарова Н., Бінюк О., Верзлова К. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць.* 2025. Вип. 19 (38). С. 64-72.

3. Чиханцова О. А. Якість життя особистості та особливості її вимірювання. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint-723535/5/%D0%A1%D1%82-%D0%B0%-D1%82%D1%82%D1%8F.pdf

4. Rimmer J. H., Rowland J. L. Physical activity for people with disabilities: evidence-based perspectives. Disability and Rehabilitation. 2008. Vol. 30, № 14. P. 1139–1146.

5. Rowland T., Fragala M. Adaptive and inclusive fitness. Human Kinetics. 2018. 224 p.

Владислав Віталійович Северин
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Спортизація системи фізичного виховання студентів

Сучасна система фізичного виховання у закладах вищої освіти України переживає процес активної трансформації. Одним із провідних напрямів цієї трансформації є спортизація фізичного виховання, що передбачає перенесення елементів спортивної діяльності – змагання, командної взаємодії, цілеспрямованої підготовки – у навчальний процес. Спортизація сприяє формуванню у студентів стійкої мотивації до занять фізичною культурою, підвищенню рівня їх фізичної підготовленості, розвитку волі, дисципліни й лідерських якостей [1; 2].

Під спортизацією розуміють процес включення елементів спорту в систему фізичного виховання з метою підвищення її ефективності, емоційності та привабливості для студентської молоді [2].

Вона передбачає: змагання як мотиваційний фактор, використання спортивних методів тренування, формування командного духу, виховання спортивних цінностей:

чесності, наполегливості, відповідальності. Отже, спортизація є шляхом до осучаснення традиційного підходу до фізичного виховання, який часто сприймається студентами як формальний обов'язок [3].

Мета спортизації полягає у формуванні стійкої мотивації студентів до регулярних занять фізичною активністю через упровадження спортивних форм діяльності [2; 4]. Основні завдання:

- підвищення зацікавленості студентів у фізичному вихованні.
- розвиток здорового суперництва й командної взаємодії.
- формування навичок самоконтролю, дисципліни та саморозвитку.
- профілактика гіподинамії та збереження здоров'я студентів.
- виявлення спортивно обдарованої молоді [3; 5].

Переваги спортизації системи фізичного виховання полягають у врахуванні таких аспектів, як:

1) мотиваційна привабливість: змагання, рейтинги, турніри та чемпіонати створюють емоційний стимул для участі.

2) психологічний розвиток: спортивна діяльність виховує витривалість, волю до перемоги, впевненість у собі.

3) соціалізація: командні види спорту сприяють розвитку комунікативних навичок, умінню працювати разом.

4) підвищення рівня фізичної підготовленості: використання методик спортивного тренування підвищує ефективність занять.

5) популяризація здорового способу життя: спорт створює позитивний імідж активної людини [1; 4; 5].

Водночас процес спортизації потребує обережності, адже може мати і певні ризики, зокрема, надмірна змагальність може призвести до стресу та травматизму; не всі студенти мають достатній рівень фізичної підготовки; потрібна матеріально-технічна база для проведення змагань. Тому спортизацію слід впроваджувати диференційовано (поступово), враховуючи рівень фізичної підготовки, інтереси й індивідуальні можливості студентів [2; 3].

Є. Імас [3]., В. Сутула зі співавт. [5] визначають такі основні шляхи реалізації спортизації у закладах вищої освіти:

- проведення університетських і міжфакультетських турнірів.
- запровадження елементів спортивних ігор у навчальні заняття.
- використання рейтингової системи оцінювання за активність і досягнення.
- підтримка студентських спортивних клубів і секцій.
- популяризація масових спортивних заходів, марафонів, днів здоров'я

Отже, спортизація фізичного виховання студентів – це ефективний шлях підвищення інтересу молоді до занять фізичною культурою. Вона сприяє не лише фізичному розвитку, а й формуванню соціально активної, морально стійкої особистості. В умовах сучасного освітнього простору спортизація виступає як засіб реалізації концепції «здорової нації» та виховання нового покоління молоді, для якої спорт і рухова активність – невід'ємна частина життя.

Список використаних джерел

1. Білецька В., Семененко В., Завальнюк В., Залойло В., Костюченко В., Яременко О. Студентський спорт у системі фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).* 2024. Вип. 2(174). С. 41-44.

2. Захаріна Є., Глоба Т., Пацалюк К. Використання спортивно-орієнтованих технологій у професійно-прикладній фізичній підготовці студентів. *Науковий часопис*

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022. Вип. 6(151). С. 74-78.

3. Імас Є, Дутчак М, Катерина У. Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2018. № 2. С. 89–97.

4. Панченко В. Ф., Захарчук І. Р., Вістяк І. І. Центри студентського спорту закладів вищої освіти та їх функціонування в умовах законодавчої невизначеності. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти* : матеріали XVII Міжнародної наук.-метод. конф. Київ : НАУ, 2022. С. 73–79.

5. Сутула В. О., Шутєєв В. В., Булгаков О. І., Луценко Л. С.(2014) *Перспективи спортизації системи фізичного виховання студентської молоді.* Слобожанський науково-спортивний вісник. № 4. С. 65-68. .

Сергій Миколайович Сіленко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
кандидат медичних наук, доцент
кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Євген Юрійович Качур

Вплив фізичної активності на функціональні можливості серцево-судинної та дихальної систем

Серцево-судинні та респіраторні захворювання залишаються провідною причиною передчасної смертності у світі, що зумовлює підвищений інтерес до немедикаментозних засобів профілактики й корекції, насамперед до фізичної активності. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, регулярна рухова активність помірної та високої інтенсивності суттєво знижує ризик ішемічної хвороби серця, інсульту, гіпертонії, цукрового діабету II типу та респіраторних розладів [47].

Сучасні підходи до застосування фізичної активності спираються на принципи доказової медицини, фізіології спорту та рекомендації провідних професійних організацій, зокрема Американського коледжу спортивної медицини (ACSM) та Американської асоціації серця (AHA), які трактують фізичну активність як «ліки» з чітко дозованими параметрами – інтенсивністю, тривалістю, частотою та видом навантаження.

Фізична активність – це будь-які форми рухової діяльності людини, що спричиняють підвищене енергоспоживання організму порівняно зі станом спокою та забезпечуються роботою скелетних м'язів. Вона охоплює побутову, професійну, спортивну, оздоровчу та рекреаційну діяльність.

Функціональні можливості – це здатність органів і систем організму виконувати визначену роботу без надмірної втоми, підтримувати життєдіяльність та адаптуватися до фізичного навантаження за рахунок резервів серцево-судинної, дихальної, нервової, м'язової та інших систем.

M. Bastir зазначає, що дослідження механізмів адаптації респіраторної системи є актуальним напрямом спортивної фізіології, оскільки ці знання необхідні як для підвищення спортивних результатів, так і для розробки ефективних програм реабілітації та профілактики захворювань, що обмежують функціональні резерви людини [2].

Вченими M. Korivi та ін. розглянуто вплив фізичних вправ на споживання кисню, легеневу вентиляцію та газообмін у крові осіб із хронічними захворюваннями [3].

Встановлено, що навіть за зниженого функціонального резерву дихальної системи регулярні фізичні навантаження сприяють підвищенню ефективності використання кисню й оптимізації вентиляційної відповіді [3]. Ці результати підкреслюють роль адаптаційних механізмів дихальної системи у відновленні функціонального стану організму.

Адаптація до фізичної активності – це комплекс структурних і функціональних змін в організмі, що формуються у відповідь на регулярні фізичні навантаження і спрямовані на підвищення ефективності роботи серця, судин, легень та периферичних тканин. Фізичні навантаження виступають потужним фактором стимуляції дихальної системи, викликаючи суттєві зміни у частоті та глибині дихання, хвилинному об'ємі вентиляції легень і активності дихальних м'язів.

Вчені І. Квасниця, О. Квасниця та Г. Білецька вказують, що ці процеси мають адаптивний характер і спрямовані на задоволення зростаючих потреб організму в кисні та підтримання ефективності газообміну [1]. Регулярні фізичні тренування зумовлюють довготривалі адаптаційні зміни, що проявляються у збільшенні життєвої ємності легень, економізації дихання, зниженні чутливості дихального центру до вуглекислого газу та підвищенні толерантності до гіпоксії. Ці зміни формують основу підвищення витривалості та працездатності.

До фізичної активності належать: побутова діяльність (ходіння, підйом по сходах, домашня робота); професійна та виробнича діяльність; навчальна рухова діяльність; оздоровчо-рекреаційні форми активності (прогулянки, фітнес, туристичні походи); тренувальна та спортивна діяльність.

Фізична активність є багатокомпонентним феноменом, що поєднує біологічні, соціальні, психічні та моторні аспекти функціонування людини. Її структурні характеристики визначають ефективність адаптації організму до навантажень, а регулярне виконання рухових дій формує довготривалі позитивні зміни та забезпечує високий рівень здоров'я, працездатності й соціального благополуччя особистості. Таким чином, фізична активність виступає базовою передумовою повноцінного розвитку людини та є невід'ємною складовою індивідуальної та суспільної культури здоров'я.

Методологічна основа сучасних підходів полягає в тому, що фізична активність розглядається не лише як загальний засіб оздоровлення, а як керований інструмент цілеспрямованої модифікації функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем.

Наукові дослідження J. R. Menard, H. E. Smith, D. Riebe, C. M. Braun, B. Blissmer, R. B. Patterson [4] свідчать про те, що систематичне виконання фізичних вправ сприяє поліпшенню психічного здоров'я, зокрема подолання депресій, зниження тривожності. Навчання у закладах вищої освіти здобувачів вищої освіти має тісний зв'язок із здоров'ям, яке, своєю чергою, обумовлене способом життя. Дефіцит рухової активності у цей період зумовлює детренованість різних систем організму, що стає причиною зниження опірності до захворювань і погіршення фізичної працездатності.

Таким чином, сучасні підходи до застосування фізичної активності в удосконаленні функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем базуються на принципах доказової медицини, фізіології рухової діяльності, адаптаційних механізмів та індивідуалізації навантаження. Фізична активність розглядається як провідний немедикаментозний засіб профілактики, корекції та оптимізації діяльності кардіореспіраторної системи завдяки системному впливу на гемодинаміку, вентиляцію легень, транспорт кисню та метаболізм. Сучасні методи застосування фізичної активності дозволяють: підвищити ефективність роботи серця та легень; збільшити аеробну продуктивність та витривалість; знизити ризик серцево-судинних захворювань; підвищити якість життя і рівень функціональних резервів; забезпечити індивідуальний підхід у реабілітації та адаптивному спорті.

Список використаних джерел

1. Квасниця І. Анатомо-фізіологічні основи адаптації дихальної системи людини до змін функціонального стану організму / І. Квасниця, О. Квасниця, Г. Білецька. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2025. № 3. P. 144-152.
2. Bastir, M., García-Martínez, D., Torres-Tamayo, N., et al. (2020) Rib cage anatomy in Homo erectus suggests a recent evolutionary origin of modern human body shape. *Nat Ecol Evol* 4:1178-1187. https://doi.org/10.1038/s41559-020- 1240.
3. Korivi M., Ghanta M.C., Nuthalapati, P. , et al. (2025) Influence of Exercise on Oxygen Consumption, Pulmonary Ventilation, and Blood Gas Analyses in Individuals with Chronic Diseases. MDPI, 15(8), 1255. https://doi.org/10.3390/life15081255
4. Menard J. R., Smith H. E., Riebe D., Braun C. M., Blissmer B., Patterson R. B. Long-term results of peripheral arterial disease rehabilitation. *Journal of Vascular Surgery*. 2004. Vol. 39. P. 1186–1192.

Дмитро Петрович Солодушко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальність А7 «Фізична культура і спорт»

Нуковий керівник
кандидат педагогічних наук, професор
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Актуальні проблеми юнацького спорту з вільної боротьби

Вільна боротьба є одним із найпопулярніших і найефективніших видів єдиноборств у світі [4]. Вона сприяє всебічному фізичному розвитку молоді, формує силу, витривалість, швидкість реакції, а також виховує дисципліну, наполегливість і силу волі [3]. Юнацький спорт відіграє важливу роль у підготовці майбутніх спортсменів високого рівня, адже саме в дитячому та підлітковому віці закладаються основи спортивної майстерності.Разом із тим розвиток юнацького спорту з вільної боротьби стикається з низкою проблем. До них належать недостатнє фінансування спортивних шкіл, слабка матеріально-технічна база, нестача кваліфікованих тренерів, а також проблеми мотивації молоді до занять спортом [1]. Тому дослідження актуальних проблем юнацької вільної боротьби є важливим для подальшого розвитку цього виду спорту. Метою реферату є аналіз основних проблем розвитку юнацького спорту з вільної боротьби та визначення можливих шляхів їх вирішення.

Вільна боротьба має давню історію та є одним із найпоширеніших видів спортивної боротьби [4].Вона входить до програми Олімпійських ігор і активно розвивається у багатьох країнах світу. В Україні цей вид спорту також має значні традиції та високі спортивні досягнення [2].Юнацький спорт є основою розвитку професійної боротьби. Саме у дитячо-юнацьких спортивних школах відбувається початкова підготовка спортсменів, формуються їхні технічні навички та фізичні якості.У процесі тренувань молоді борці вивчають основні прийоми боротьби, розвивають координацію рухів, силу та витривалість. Заняття вільною боротьбою позитивно впливають на фізичний стан дітей і підлітків. Вони сприяють зміцненню здоров’я, розвитку м’язової системи, покращенню роботи серцево-судинної та дихальної систем [3].Крім того, спорт допомагає виховувати відповідальність, самоконтроль і прагнення досягати поставлених цілей.

Незважаючи на популярність цього виду спорту, сьогодні існує ряд проблем, які ускладнюють розвиток юнацької вільної боротьби. Однією з головних проблем є недостатня матеріально-технічна база спортивних закладів. У багатьох спортивних

школах використовується застаріле обладнання, не вистачає сучасних килимів, тренажерів та іншого інвентарю [1].Це знижує ефективність тренувального процесу та може призводити до підвищеного ризику травм. Ще однією важливою проблемою є недостатнє фінансування дитячо-юнацького спорту. Через обмежене фінансування виникають труднощі з організацією тренувань, участю спортсменів у змаганнях та забезпеченням їх необхідним екіпіруванням [1].Також це впливає на рівень заробітної плати тренерів, що може призводити до відтоку фахівців з цієї сфери. Проблемою є і нестача кваліфікованих тренерів. У багатьох регіонах кількість тренерів недостатня, а навантаження на них досить велике.Це може негативно впливати на якість підготовки спортсменів. Серйозною проблемою є також мотивація дітей та підлітків до занять спортом. Сучасна молодь часто віддає перевагу комп'ютерним іграм, соціальним мережам та іншим видам дозвілля, що зменшує інтерес до систематичних занять спортом [1].Крім того, у юнацькому спорті важливим є питання безпеки та профілактики травматизму [3].

Для розвитку юнацького спорту з вільної боротьби необхідно вживати комплексних заходів. Перш за все, важливо покращити матеріально-технічну базу спортивних шкіл, забезпечити їх сучасним обладнанням і спортивним інвентарем [1].Не менш важливим є збільшення фінансування дитячо-юнацького спорту. Це дозволить створити кращі умови для тренувань, підвищити рівень підготовки спортсменів та забезпечити їхню участь у змаганнях [2].Важливу роль відіграє підвищення кваліфікації тренерів. Також слід приділяти більше уваги популяризації вільної боротьби серед молоді. Юнацький спорт з вільної боротьби є важливим елементом розвитку фізичної культури та підготовки майбутніх спортсменів. Однак розвиток цього виду спорту стикається з рядом проблем. Для подолання цих проблем необхідно покращити умови тренувань та активніше популяризувати вільну боротьбу серед дітей і підлітків.

Список використаних джерел

1. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт. – Режим доступу: https://mms.gov.ua
2. Національний олімпійський комітет України. Офіційний сайт. – Режим доступу: https://noc-ukr.org
3. Платонов В.М. Система підготовки спортсменів. Київ: Олімпійська література, 2015. – 680 с.
4. Федерація боротьби України. Офіційний сайт. – Режим доступу: https://ukrwrestling.com.ua

Роман Олександрович Тимошенко
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
доктор філософії,
викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Валерія Володимирівна Масол

Інтерактивні технології як засіб підвищення ефективності освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти

У сучасних умовах розвитку освіти одним із провідних напрямів удосконалення освітнього процесу є пошук ефективних шляхів підвищення його результативності,

мотиваційної привабливості та практичної спрямованості. Це стосується не лише старших, а й молодших школярів, адже саме інтерактивні технології дозволяють активізувати пізнавальну діяльність учнів від 1 до 11 класу, сприяють формуванню в них життєвих і соціальних компетентностей, розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, уміння працювати в команді [1; 2; 4].

Інтерактивні технології навчання – це такі методи організації освітньої діяльності, що ґрунтуються на активній взаємодії учасників освітнього процесу. Вони передбачають не пасивне сприймання матеріалу, а безпосередню участь учнів у створенні освітнього простору. Використання інтерактивних методів у школі всіх рівнів забезпечує розвиток ключових компетентностей – уміння вчитися, критично мислити, взаємодіяти, аргументувати свою думку та шукати ефективні рішення.

Особливої ваги інтерактивні технології набувають на уроках фізичної культури, природничих і гуманітарних дисциплін, де важливим є поєднання пізнавальної та діяльнісної складових. Елементи інтерактивності (ігри, дискусії, проєкти, рольові ситуації, «мозковий штурм») підвищують інтерес до навчання, забезпечують глибше розуміння матеріалу, створюють позитивний емоційний фон.

Під час уроків фізичної культури інтерактивні вправи, як-от «Шикуємося», «Весела розминка», «Склади інструкцію», «Знайди свою половину», сприяють розвитку організованості, командної взаємодії, координації, а також формують у дітей свідоме ставлення до здоров’я. Такі завдання доцільно адаптувати для різних вікових груп, варіюючи рівень складності та зміст відповідно до навчальних цілей.

Впровадження інтерактивних методів у початковій школі формує базові соціальні навички, у середній – розвиває пізнавальну самостійність, а в старшій – готує учнів до активного життя у суспільстві. Отже, інтерактивне навчання виступає універсальним інструментом формування всебічно розвиненої, мотивованої та соціально зрілої особистості.

Інтерактивні технології в системі загальної середньої освіти забезпечують підвищення ефективності навчального процесу, сприяють формуванню в учнів навичок самонавчання, критичного мислення, взаємопідтримки й комунікації. Їх використання активізує пізнавальну діяльність, виховує інтерес до навчання, допомагає реалізувати індивідуальні можливості кожного учня [3; 5]. Таким чином, інтерактивне навчання стає дієвим засобом розвитку компетентної, соціально активної та творчої особистості школяра в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. Інтерактивні форми діяльності учнів на уроках фізичної культури Молода спортивна наука України. 2007. Вип. 11. Т. 1. С.4–16.

2. Качан О.А., Пристинський В.М. Інформаційно-комунікаційні та рухливо-пізнавальні технології у фізичному вихованні дітей і підлітків: навч.-метод. посіб. Слов’янськ : вид-во Б.А. Маторіна, 2018. 260 с.

3. Кібальник О.Я. Застосування фітнес-технології для підвищення рухової активності та фізичної підготовленості підлітків: автореф. дис. кан. наук з фіз. вих.: 24.00.02. Львів, 2008. 20 с.

4. Онищук С.О., Юсипенко В.В. Використання інтерактивних технологій на уроках фізичної культури. Наша школа. 2023. № 2. С. 75-79.

5. Скалій О. В. Комп’ютерні технології диференціації процесу фізичного виховання школярів (на прикладі навчання плавання): автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Львів, 2002. 24 с.

Марія Володимирівна Третьяк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
Кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Ганна Петрівна Мегалінська
Кандидат біологічних наук,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Жанна Іванівна Білик

Порівняльна дія деяких рослин адаптогенів на адаптаційний потенціал кровоносної системи людини

Актуальною проблемою спортивної фармакології є пошук природних біологічного активних речовин, здатних підтримувати високу функціональну готовність різних систем організму як перед змаганнями, так і під час змагань, а також здатних усувати негативні наслідки перевтоми під час реабілітації спортсменів. До таких речовин належать рослинні адаптогени, що володіють тонізуючою та стимулюючою дією. До переваг рослинних адаптогенів належить мала токсичність, відсутність негативних наслідків та широта терапевтичної дії. Адаптогени підвищують стійкість організму до зовнішніх несприятливих факторів, таких як фізичні і психічне навантаження, гіпоксія, всі види опромінення [1].

До рослин-адаптогенів належать лимонник китайський, елеутерокок колючий, левзея сафлоровидна, женьшень, стеркулія платанолиста, ехінацея пурпурова. В умовах України найбільш часто на приватних ділянках вирощують лимонник китайський та елеутерокок колючий. Обидві рослини крім адаптогенних властивостей мають антибактеріальну та імуностимулюючу активність [2].

Тому метою представлених досліджень було вивчення впливу чаю з листків лимонника китайського та елеутерококу колючого на значення адаптаційного потенціалу кровоносної системи людини та на деякі умовно-патогенні бактерії.

Для порівняння впливу чаю з листків лимонника китайського та елеутерокока колючого на адаптаційний потенціал кровоносної системи ми вимірювали значення адаптаційного потенціалу до та після прийому чаю у студентів-добровольців 1 ФЗЛ групи. Адаптаційний потенціал розраховувася за формулою Р.М. Баєвського [3].

АП=0,011 ЧП +0,014 АТс+0,008 АТд+0,014 В+0,003 МТ-(0,009Р+0,27),

Де АП – адаптаційний потенціал

В – вік (у роках)

МТ – маса тіла (у кг)

Р – ріст

АТс – артеріальний тиск систолічний (мм рт.ст.)

АТд – артеріальний тиск діастолічний

ЧП – частота пульсу

Як свідчать представлені результати в групі з одинадцяти респондентів задовільну адаптацію мають 36%, напруження механізмів адаптації характерно для 45,5%, а незадовільна адаптація виявилася у 18,1% експериментальної групи. Різниця між середнім значенням адаптаційного потенціалу у студентів до та після прийому чаю з листків лимонника китайського дорівнює 0,26 балів, аналогічний показник при вживанні чаю з елеутерокку колючого склав 0,13 бали.

Таким чином, можна константувати, що показник адаптаційниого потенціалу виступає індикатором під час пошуку біологічно активних речовин. При задовільній

адаптації достатньо елеутерокок колючий, а при стані напруження механізмів адаптації та при незадовільній адаптації більш доцільне вживання лимонника китайського.

Ще одним показником при доборі рослин-адаптогенів може бути їх антибактеріальна активність. Антибактеріальну активність визначали диско-дифузійним методом. Отримані нами данні, дозволяють зробити висновок, що при наявності кандидозу у спортсменів оптимальним адаптогеном виступає елеутерокок колючий, а при наявності носійства стафілококу золотистого більш доцільним є використання лимонника китайського.

Таким чином, моніторинг за показником адаптаційного потенціалу системи кровообігу дозволяє більш оптимально використовувати рослини-адаптогени.

Список використаних джерел

1. Спортивна фармакологія/Беленічев І.Ф., Гуніна Л.Л. та інші/ - Вінниця: Нова Книга. 2023. 328 с.
2. Гарна С.В., Владімірова І.М., Бурд Н. В. Сучасна фітотерапія: навчальний посібник, Харків: Друкарня Мадрид. 2016. С. 323.
3. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А., Магльований А.В. Санологія (медичні аспекти валеології): підручник для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Г.Л.Апанасенко, Л.А. Попова, А.В. Магльований. Львів, ПП “Кварт”, 2011. 303 с.

Максим Анатолійович Харлан,
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Аналіз сучасних досягнень українських скелелазів в дисциплінах Болдерінг, трудність та швидкість на міжнародній арені

Розвиток спортивного скелелазіння в Україні демонструє динамічний перехід від маргінального виду спорту до дисципліни, у якій українські атлети стабільно виступають на чемпіонатах світу, етапах Кубка світу, Всесвітніх іграх та Олімпійських іграх. Цей прогрес став можливим попри обмежену інфраструктуру та недостатнє фінансування, що підкреслює високий потенціал української школи скелелазіння [1].

Включення скелелазіння до програми Олімпійських ігор посилило міжнародну конкуренцію та актуалізувало потребу у всебічній підготовці спортсменів у трьох дисциплінах – болдерінгу, трудності та швидкості. Саме в останній Україна досягла найбільшого прориву: завдяки виступам Данііла Болдирєва, багаторазового призера світових змагань і автора рекордів, країна закріпилася серед світових лідерів у швидкісному лазінні. Високий рівень підтверджує і успішний виступ української естафетної команди, яка виборювала медалі чемпіонату світу, демонструючи не лише індивідуальну, а й командну конкурентоспроможність[2].

На тлі домінування у швидкості поступово зростає рівень українців у болдерінгу. Спортсмени регулярно виходять до півфіналів великих міжнародних стартів, а результати Ольги та Михайла Шалагіних (10–15 місця на чемпіонатах світу) свідчать про наявність потенціалу для прориву у фінали. Водночас у дисципліні трудність прогрес стримується об’єктивними чинниками – браком високих та технічно складних скеледромів в Україні та обмеженими можливостями для тренувальних зборів за кордоном. Це впливає на рідкісні виходи українців до фіналів світових стартів у цій дисципліні [3; 5].

Попри ці виклики, системна підготовка збірної забезпечується державними програмами та наказами Міністерства молоді та спорту, що гарантує регулярну участь українських атлетів у чемпіонатах світу та Кубках світу в усіх дисциплінах, включно з комбінованими форматами. Важливу роль у розвитку відіграють регіональні центри – Одеса, Київ, Дніпро, Харків та інші міста, де завдяки ентузіазму тренерів і клубів формується кадрова база спортсменів міжнародного рівня, особливо у швидкості [4].

Однак подальший прогрес напряму залежить від вирішення інфраструктурних проблем: нестачі сучасних скеледромів, нерівномірного регіонального розвитку та обмеженого фінансування, що найбільше впливає на технічно складні дисципліни – болдерінг і трудність. За умови інвестицій у спортивні об’єкти, розширення дитячо-юнацької бази та стабільної державної підтримки українські скелелази мають реальні шанси не лише зберегти лідерство у швидкості, а й суттєво зміцнити позиції в інших дисциплінах, включно з боротьбою за олімпійські медалі та підвищенням місця у медальному заліку IFSC.

У підсумку сучасний стан українського скелелазіння характеризується асиметричним, але виразним прогресом: домінування у швидкості поєднується з поступовим наближенням до світової еліти в болдерінгу та трудності. Ключовими умовами подальшого зростання є модернізація інфраструктури, науково-методичний супровід підготовки та інтеграція в міжнародну тренувальну екосистему[6].

Список використаних джерел

18. Аналітична стаття про розвиток скелелазіння в Україні на https://vchasno.org.ua/

19. Болдирєв Д. В. Біографічна стаття // Вікіпедія: вільна енциклопедія Болдирєв Даниїл Владиславович – Вікіпедія

20. Спортивний комітет України (офіційний сайт). https://scu.org.ua/

21. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 03.07.2023 № 3932 «Про участь офіційної делегації національної збірної команди України зі скелелазіння у чемпіонаті світу (болдеринг, трудність, швидкість, двоборство)». https://mms.gov.ua/

22. Офіційний сайт IFSC (International Federation of Sport Climbing): протоколи чемпіонатів світу, етапів Кубка світу та рейтинги спортсменів. https://www.worldclimbing.com

23. Матеріали Федерації альпінізму і скелелазіння України: звіти про виступи збірної, календар змагань, аналітичні огляди. https://www.umcf.org.ua/

Тібор Тіборович Шимон
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
Кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Ганна Петрівна Мегалінська
Кандидат біологічних наук,
доцент кафедри фітнесу і адаптивного спорту
Жанна Іванівна Білик

Застосування дихальних тренажерів як спосіб подолання гіпервентиляційного синдрому

Гіпервентиляційний синдром – це стан, при якому спостерігається надмірне дихання (гіпервентиляція легень), що перевищує метаболічні потреби організму. Це призводить до патологічного зниження концентрації вуглекислого газу (CO_2) у крові – стану, відомого як гіпокапнія. Основною причиною виникнення гіпокапнії є малорухливий спосіб життя та відсутність регулярних фізичних навантажень (гіподинамія). Стан гіпокапнії призводить до:

1. Звуження судин: дефіцит вуглекислого газу, який є природним регулятором діаметра судин, спричиняє звуження (констрикцію) артерій та артеріол [1].
2. Погіршення кровообігу: через звуження судин нормальний кровотік до життєво важливих органів (мозку, серця) може знижуватися до 69% від норми.
3. Вплив на тиск: зниження концентрації CO_2 сприяє підвищенню артеріального тиску [2].

У світі існує досить багато оздоровчих систем, які направлені на подолання стану гіпокапнії та збільшення концентрації вуглекислого газу в крові, варто згадати такі системи як система Л. Кофлера, система О. Лобанової – О. Лук'янової, метод вольового припинення глибоко дихання, дихальна гімнастика Бутейко К.П., метод свідомої затримки хвилинного об'єму дихання за Агаджаняном Н.А., голотропне дихання (ребефінг) за С.Грофом, «плакаюче» дихання за Ю.Г. Віланусом та інші.

Метою представленого дослідження було перевірити вплив дихального тренажера на деякі параметри серцево-судинної системи у добровольців.

В експерименті на добровольцях, віком 28-34 роки, було доведено, що навіть 1 разове тренування викликає збільшення часу заповнення капнікатора на 53 с, тобто на 71%, при цьому концетрація вуглекислого газу в крові зросла на 0,3%, а хвилинний дихальний об'єм зменшився на 1,4 л/хв, за таких умов кровопостачання життєвоважливих органів покращилося на майже на 3%. Такі разючі зміни можна пояснити короткочасними змінами, які відбуваються у зв'язку з гуморальному регуляцією, але вони мають тимчасовий характер. Проте такі зміни можна використати для створення мотивації до тренування. Також варто відміти, що необхідно правильно навчитися дихати, таким чином, щоб була задіяна діафрагма, а це вдається не відразу. З плюсів такого тренування є його короткочасність до 5 хв. Результати дослідження тимчасових мікропрепаратів, виготовлених з крові добровольців до та після тренувань на дихальному тренажері, демонструють ефект вільного розташування еритроцитів, еритроцити мають правильну форму двоввігнутого диску.

Список використаних джерел

1. Aghajanian N.A., Krasnikov N.P., Polunin I.P. The physiological role of carbon dioxide and human performance // Peoples' Friendship University 1999 p. 188.

2. Sophie E. Huttmann, Wolfram Windisch and Jan H. Storre Techniques for the Measurement and Monitoring of Carbon Dioxide in the Blood // Annals of the American Toracic Society. 2014. Vol. 11. Issue 4. P. 645-652 https://doi.org/10.1513/AnnalsATS.201311-387FR

Богдана Віталіївна Шрубківська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.11 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Жанна Геннадіївна Дьоміна

Прогнозування рухових можливостей школярів за спадково зумовленими біологічними маркерами

Фізичне виховання у закладах загальної середньої освіти має на меті забезпечення гармонійного розвитку рухової функції та фізичної підготовленості школярів [1; 8]. Для досягнення цієї мети ключовим завданням є індивідуалізація освітнього процесу, що вимагає точного прогнозування рухових можливостей кожної дитини [5; 8]. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переходу від загальних педагогічних підходів до персоналізованої фізичної освіти, що враховує генетично зумовлені чинники, які значною мірою визначають здібності до розвитку різних рухових якостей (сила, швидкість, витривалість) [7]. В українській науково-педагогічній площині недостатньо досліджено питання прогностичної значущості спадково зумовлених біологічних маркерів (наприклад, антропогенетичних, дерматогліфічних, окремих генів) для управління руховоою підготовленістю школярів. Дослідження Ю.М. Вихляєва [2], Г.А. Єдинака [3; 4], М.О. Носка та Ю.М. Носко [8] підкреслюють важливість врахування індивідуальних особливостей, включаючи соматотипологічні та генетичні чинники.

Рухова функція людини є полігенно успадкованою ознакою, що формується під впливом взаємодії генетичних чинників та чинників середовища [3]. Генетична детермінація різних рухових якостей може сягати 50–80%, що робить ідентифікацію спадково зумовлених біологічних маркерів необхідною для точного прогнозування рухового потенціалу дитини та управління освітнім процесом фізичного виховання. Серед найважливіших маркерів, що впливають на рухові можливості, виділяють певні поліморфізми генів, які регулюють структуру м’язової тканини та метаболізм. Зокрема, поліморфізм R577X гену ACTN3 (альфа-актинін-3), який кодує білок, що відповідає за функціонування швидких м’язових волокон, є ключовим маркером швидкісно-силових здібностей. Наявність алеля R асоціюється з домінуванням швидких волокон, а отже, з високим потенціалом до розвитку сили, швидкості та їх одночасного прояву. Натомість, алель X частіше зустрічається у осіб з переважанням повільних м’язових волокон, що зумовлює їхню кращу пристосованість до виконання тривалих циклічних навантажень [3, 4]. Доповнює цю картину поліморфізм I/D гену ACE (ангіотензинперетворювальний фермент), який впливає на ефективність серцево-судинної системи та м’язового кровопостачання. Генотип II сприяє підвищенню витривалості та аеробної працездатності, тоді як генотип DD корелює зі швидкісно-силовими якостями [4]. Встановлення цих генетичних профілів дозволяє ще на шкільному етапі визначити провідні рухові можливості та уникнути неефективних тренувальних впливів.

Крім молекулярно-генетичних досліджень, значним прогностичним потенціалом володіє дерматогліфіка – вивчення шкірних візерунків на пальцях, що є неінвазивним і стабільним біологічним маркером, оскільки візерунки формуються до 4-го місяця

ембріонального розвитку та не змінюються протягом життя. Існують стійкі кореляційні зв'язки між певними дерматогліфічними ознаками та типом рухової діяльності: наприклад, переважання дуг (простих візерунків) часто асоціюється з високою витривалістю, тоді як переважання складних завитків може вказувати на схильність до прояву сили, швидкості та координаційних здібностей [1]. Тому використання комплексу спадково зумовлених біологічних маркерів дає змогу педагогам та тренерам об'єктивно оцінити вроджений руховий потенціал школяра, що є критично важливим для формування персоналізованих програм фізичного виховання та спортивної орієнтації [2; 6; 7].

Отже**,** інтеграція даних про спадково зумовлені біологічні маркери, включаючи поліморфізми генів ACTN3 та ACE, а також дерматогліфічні показники, є науково обґрунтованою основою для об'єктивного прогнозування рухових можливостей школярів, що дозволяє індивідуалізувати освітній процес фізичного виховання, підвищити його ефективність та максимально розкрити природний руховий потенціал кожного учня [6; 7].

Список використаних джерел

1. Бальсевич, В. К. (1997). Що потрібно знати про рухи людини. *Фізична культура*, (2), 3–7.

2. Вихляєв, Ю. М. (2015). Інноваційні технології фізичного виховання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, Вип. 3 (1), 83–87.

3. Єдинак, Г. А. (2001). Генетичні маркери і сучасні тенденції фізичного виховання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, (4), 91–94.

4. Єдинак, Г. А. (2002). Розвиток рухових здібностей хлопчиків 7–10 років: типологічні особливості сенситивності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, (27), 13–20.

5. Жамардій, В. О. (2014). *Формування спеціальних умінь і навичок студентів вищих навчальних закладів у процесі занять з пауерліфтингу* : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 20 с.

6. Лисенко, Л. Л. (2008). *Педагогічні технології навчання культурі рухів дівчат 10-12 років* : автореферат дис . ... канд. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 20 с.

7. Малишкін, А. М. (2014). Культура тіла, культура руху, культура здоров'я учнів і способи їх оцінювання. *Соціум. Наука. Культура*, (6), 12–22.

8. Носко, М. О., Носко, Ю. М. (2011). Теоретико-методичні основи розвитку рухової функції учнівської та студентської молоді. *Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*, Вип. 91, 333–335.

ФАКУЛЬТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ
ТА ДИЗАЙНУ

Оксана Василівна Авдейчик
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 015 «Професійна освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Світлана Вікторівна Шмалєй

Особливості ментального здоров'я студентів- волонтерів в умовах воєнного стану

У період воєнного стану рівень залученості молоді у волонтерство зріс із 20% до 42% . У 2024–2025 роках волонтерська активність в Україні демонструє територіальну нерівномірність: прифронтові регіони зосереджені на виживанні та евакуації, тоді як тилові — на ресурсному забезпеченні та довгостроковій допомозі [2, с 26].

Регіональний розподіл активності залученість мешканців до волонтерства за макрорегіонами виглядає так:

- захід (86%): Найвищий рівень залученості Основний фокус — логістика гуманітарних вантажів, допомога ВПО та збори на технічне оснащення армії:

- центр (84%): Потужний хаб для розподілу ресурсів та підтримки прифронтових зон;

- схід (82%): Найвищий ризик для життя та здоров'я. Волонтерство тут часто є кризовим — евакуація, доставка їжі та ліків безпосередньо у зону бойових дій.;

- південь (77%): Висока активність у деокупованих громадах, спрямована на відновлення інфраструктури та базових послуг [4, с.47].

Найактивнішими донорами та волонтерами є молоді люди: 85% у віці 16–24 роки та 87% у віці 25–34 роки.

З метою аналізу стану ментального здоров'я студентів -волонтерів використовується Шкала професійної якості життя (ProQOL) — інструмент для оцінки позитивних та негативних наслідків роботи фахівців допоміжних професій (психологів, медиків, волонтерів, вчителів тощо) [1,с.3].

Шкала складається з 30 запитань та вимірює три основні показники:

- задоволення від співчуття: задоволення, яке людина отримує від можливості допомагати іншим та відчувати свою ефективність;

- вигорання: стан емоційного виснаження, розчарування та втрати віри у свої сили через надмірне робоче навантаження або складне робоче середовище;

- вторинний стрес: негативні наслідки контакту з людьми, які пережили травму; симптоми часто нагадують посттравматичний стресовий розлад (страх, проблеми зі сном, нав'язливі думки).

Дослідження виявляють, що волонтери віком 18–24 роки мають значно вищі бали за шкалою вигорання ProQOL, ніж групи 55+. Також у них вищий рівень емоційного виснаження та деперсоналізації (відчуття відчуженості від людей). Молодь до 25 років частіше ігнорує власні потреби через прагнення допомогти, працюючи понад 25 годин на тиждень. Через меншу підготовленість до роботи з важкою інформацією, молоді волонтери мають на 29,4% вищі показники травматичного стресу. Попри виснаження, молодь демонструє високий рівень психологічного капіталу та задоволення від допомоги що є головним ресурсом для утримання в діяльності [3, с.115].

Аналіз досліджень свідчить, що стан вигорання та стресу студентів- волонтерів (за шкалою ProQOL та аналогами) характеризуються наступними показниками:

- вразливість: волонтери мають на 13,8% вищий рівень помірного вигорання порівняно зі штатними працівниками гуманітарних організацій;

- досвід вигорання: близько 23% волонтерів особисто пережили глибоке вигорання, а ще 26% стикалися з його ознаками у інших;

- енергетичний ресурс: 59% опитаних відчувають, що їхній ресурс для допомоги іншим стрімко вичерпується, а 16% заявили, що вже не мають сил допомагати взагалі;

- стресове навантаження: загалом 87% українців у 2024–2025 роках перебувають у постійному стресі, а найчастіші емоції серед волонтерів — втома (55%) та напруженість (41%).

Досліджено стан та рівень психологічних особливостей молодих волонтерів в умовах війни, якій за клінічними показниками рівня тривоги (14 балів) та депресії (13 балів) відповідає клінічно значущим проявам, що потребують професійної допомоги. Близько 82% молоді повідомили про особисті втрати через війну, що накладає додатковий відбиток вторинної травми при роботі з іншими потерпілими [5, с.350].

З'ясовано ,що головними бар'єрами для молоді є емоційне виснаження та неготовність стикатися з горем інших людей без належної психологічної підготовки. Встановлено, що факторами ризику ментального здоров'я студентів-волонтерів є «синдром рятівника», ігнорування власних потреб, відсутність супервізії та надмірна цифрова активність (перегляд новин 24/7).

В той же час ментальне здоров'я студентів-волонтерів відзначається позитивними тенденціями. Попри виснаження, 72% молодих людей висловлюють готовність долучатися до відбудови своїх громад у майбутньому і зберігають бажання допомагати. 30% респондентів заявили, що завдяки підтримці спільноти їм вдається уникати вигорання навіть у пікові періоди роботи і набувати стійкості [4, с.48].

Для збереження волонтерського ресурсу України критично важливим є:

-наявність спільноти, регулярні групові обговорення (дебрифінги), фізична активність та дотримання графіку відпочинку: використання супервізій знижує рівень вторинного стресу на 26,7%;

-впровадження обов'язкової психологічної підготовки для молоді перед виходом на «першу лінію»;

-обмеження волонтерського навантаження до безпечного рівня (до 20-25 год/тиждень),

-легітимізація права на відпочинок (самозбереження — частина професійної етики).

Список використаних джерел

1. Стемм Б. Х. Короткий посібник із ProQOL. Шкала професійної якості життя: задоволення та стрес від співчуття. Версія 5 / пер. з англ. Цюрих : Samopomi.ch, 2010. 28 с. URL: samopomi.ch.

2. В'юнковська О. Профілактика психоемоційного вигорання у волонтерів в умовах екстремальних навантажень : магістерська робота / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 64 с. URL: vnu.edu.ua.

3. Кокун О. М. Психологічна допомога волонтерам у воєнний період. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2 (88). С. 112–124.

4. Чайковська О., Купріянов О. Особливості емоційного вигорання волонтерів в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми психології*. 2023. Т. 7, Вип. 55. С. 45–58.

5. Vashkovych, S., et al. Motivation and psycho-emotional reactions of Ukrainian and Polish volunteers during the war. *Journal of Education, Culture and Society*. 2023. Vol. 14, No. 1. P. 345–362.

Євген Олександрович Боднар
студент ІІІ курсу, 33ПОцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта. Цифрові технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Альона Петрівна Ющенко

Використання технологій штучного інтелекту в середовищі google workspace for education

Сучасний розвиток цифрового суспільства зумовлює активне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес. Особливу роль у цьому відіграють хмарні платформи, зокрема Google Workspace for Education, які інтегрують інтелектуальні сервіси для підтримки навчання, автоматизації процесів та персоналізації освітнього досвіду [2; 4].

Одним із ключових інструментів є Gemini - генеративний ШІ-асистент, інтегрований у сервіси Google Docs, Gmail, GoogleSlides та інші продукти екосистеми Google [1; 4]. Його функціональність включає створення текстового контенту, редагування, переклад, узагальнення інформації та генерацію ідей [2]. Важливою перевагою є здатність працювати в контексті документа або завдання, що дозволяє отримувати більш релевантні результати. Крім того, Gemini може аналізувати великі обсяги інформації та пропонувати структуровані відповіді, що суттєво підвищує продуктивність викладачів і студентів [1].

Інструмент NotebookLM функціонує як інтелектуальний дослідницький помічник нового покоління, орієнтований на роботу з власними джерелами користувача [1; 3]. На відміну від класичних генеративних моделей, він формує відповіді на основі завантажених матеріалів (документів, статей, конспектів, підручників), що значно знижує ризик неточностей і “галюцинацій” [5]. Завдяки цьому користувач отримує більш достовірні та обґрунтовані результати. NotebookLM також підтримує функції пояснення складних тем, побудови логічних зв’язків між джерелами, генерації запитань для самоперевірки, створення структурованих конспектів та відеороликів до матеріалу [3]. Це робить його ефективним інструментом для дослідницької роботи, підготовки до занять та розвитку аналітичного мислення [5].

Окремої уваги заслуговують Gems - персоналізовані ШІ-агенти, які створюються користувачем для виконання конкретних завдань [1; 4]. Вони можуть бути налаштовані як віртуальні викладачі, методисти, асистенти або консультанти з певної тематики. Основною перевагою Gems є можливість гнучкого налаштування їх поведінки, стилю відповідей та функціоналу, що дозволяє адаптувати їх під конкретні освітні потреби [2].

Інтеграція зазначених інструментів у середовище Google Workspace for Education забезпечує низку переваг, серед яких:

– персоналізація освітнього процесу;
– автоматизація рутинних завдань і економія часу викладача;
– підвищення мотивації та залученості здобувачів освіти;
– розвиток цифрових, аналітичних і критичних компетентностей [2; 4];
– покращення якості навчальних матеріалів за рахунок використання ШІ [1].

Водночас існують певні виклики, зокрема - необхідність формування цифрової грамотності педагогів, розвиток навичок ефективної взаємодії з ШІ, забезпечення академічної доброчесності, а також критичне оцінювання отриманих результатів [5].

Таким чином, використання технологій штучного інтелекту, зокрема сервісів Gemini, NotebookLM та Gems, відкриває нові можливості для трансформації освітнього

процесу, підвищення його ефективності та впровадження індивідуалізованого підходу до навчання [2; 4].

Список використаних джерел

1. Google Workspace Admin Help. Quickstart Guide to Gemini and NotebookLM for Education. URL: https://support.google.com/a/answer/16309563
2. Google for Education. Google Workspace with Gemini. URL: https://edu.google.com
3. Google Workspace. NotebookLM Overview. URL: https://workspace.google.com/products/notebooklm/
4. Google Workspace Admin Help. Google Workspace with Gemini (Education). URL: https://support.google.com/a/answer/13623623
5. Tufino E. NotebookLM: An LLM with RAG for active learning and collaborative tutoring. arXiv, 2025.

Богдан Володимирович Губа
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології).
Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної освіти
Лідія Василівна Сліпчишин

Діагностичні технології як інструмент системної профорієнтаційної роботи на уроках технології

У сучасній системі освіти проблема професійного самовизначення учнів набуває особливого значення, оскільки вибір майбутньої професії дедалі менше може ґрунтуватися лише на випадкових уподобаннях, зовнішньому впливі або ситуативних уявленнях про престижність тієї чи іншої сфери діяльності. Сьогодні ринок праці потребує не просто виконавця, а особистості, здатної усвідомлено приймати рішення, співвідносити власні здібності з вимогами професійного середовища, адаптуватися до змін і прогнозувати власну траєкторію розвитку. Уроки технології мають значний профорієнтаційний потенціал, адже дозволяють учневі ознайомитися зі світом праці та безпосередньо включитися в діяльність, яка моделює окремі професійні дії, трудові операції, способи планування, організації та оцінювання результату. Саме в процесі такої діяльності найвиразніше проявляються індивідуальні нахили, інтереси, темп роботи, рівень самостійності, здатність до технічного мислення, просторового уявлення, творчого пошуку, відповідальності та співпраці.

Під діагностичними технологіями у системі профорієнтаційної роботи доцільно розуміти сукупність методів, прийомів, процедур і засобів, спрямованих на виявлення професійно значущих якостей, інтересів, схильностей, ціннісних орієнтацій, навчально практичного потенціалу учнів і рівня готовності до вибору майбутньої професійної діяльності. Їх роль не зводиться лише до збору інформації. Насправді діагностика виступає підґрунтям для педагогічного аналізу, прогнозування, корекції змісту профорієнтаційної роботи та індивідуалізації освітнього впливу. Саме тому діагностичні технології слід розглядати не як допоміжний елемент, а як необхідну складову системної профорієнтаційної діяльності на уроках технології [4].

До найбільш доцільних діагностичних засобів у профорієнтаційній роботі на уроках технології належать анкетування, тести професійних інтересів, бесіди, самооцінювання, педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності, рефлексивні

вправи, портфоліо досягнень, виконання творчих і практико орієнтованих проєктів. Кожен із цих засобів виконує власну функцію. Анкетування дозволяє виявити первинні уявлення учнів про професії, їхні інтереси та уподобання. Тестові методики допомагають окреслити загальну спрямованість професійних інтересів. Бесіда дає змогу уточнити мотивацію, ціннісні установки та рівень усвідомленості вибору. Спостереження дає вчителю інформацію про поведінкові прояви, які не завжди фіксуються в анкетах чи тестах. Аналіз проєктної діяльності дозволяє виявити, які саме типи завдань викликають в учня найбільшу включеність, наполегливість і задоволення від результату.

Водночас результативність діагностичних технологій визначається не стільки різноманітністю використаних методів, скільки їх системним поєднанням. Окремо взятий тест або анкета не здатні дати повну картину професійного потенціалу учня. Наприклад, високий інтерес до технічної сфери, зафіксований в анкеті, ще не означає наявності відповідних практичних умінь або стійкої мотивації до тривалої діяльності в цій галузі. Так само учень, який не декларує вираженого інтересу до певного виду праці, може в процесі виконання практичного завдання виявити значні здібності та задоволення від діяльності. Тому найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, за якого результати різних методів співвідносяться між собою, уточнюються та аналізуються в динаміці [3].

Системність профорієнтаційної роботи на уроках технології передбачає, що діагностика має супроводжувати учня не епізодично, а на різних етапах навчання. На початковому етапі вона допомагає виявити загальні інтереси, рівень поінформованості про світ професій, ставлення до праці та самооцінку власних можливостей. На наступних етапах діагностика дозволяє відстежувати зміни в інтересах і схильностях, визначати стійкість професійних намірів, виявляти суперечності між бажаннями та реальними здібностями, коригувати індивідуальну траєкторію профорієнтаційного супроводу. У такому підході діагностика перестає бути разовою процедурою і перетворюється на механізм педагогічного супроводу професійного становлення особистості.

Особливо цінним є те, що уроки технології дозволяють інтегрувати діагностичну діяльність у природний освітній процес без створення штучної ситуації перевірки. Учень виконує завдання, створює виріб, розробляє проєкт, презентує результат, співпрацює в групі, аналізує власні помилки і досягнення, а вчитель паралельно отримує цінний діагностичний матеріал. Такий підхід знижує напруження, формує достовірну картину й дозволяє побачити учня в діяльності, а не лише в умовах формального тестування. Діагностичні технології на уроках технології мають перевагу над вузько опитувальними формами профорієнтації, які часто не відображають реального потенціалу школяра [2].

Окремої уваги заслуговує питання індивідуалізації навчання на основі діагностичних даних. Якщо вчитель володіє інформацією про схильності та інтереси учнів, він може добирати такі завдання, теми проєктів і форми роботи, які сприятимуть розкриттю їхнього потенціалу. Для одного учня більш мотивувальними будуть завдання конструкторського характеру, для іншого дизайнерські, для третього організаційні або дослідницькі. Такий підхід підвищує залученість до навчання, робить уроки технології більш змістовними й особистісно значущими, а профорієнтаційну роботу більш адресною та ефективною [1].

Отже, діагностичні технології на уроках технології слід розглядати як важливий інструмент системної профорієнтаційної роботи, який забезпечує науково обґрунтоване вивчення особистості учня, сприяє виявленню його інтересів, здібностей і професійно значущих якостей, створює підстави для індивідуалізації освітнього процесу та формує умови для усвідомленого професійного самовизначення. Їх педагогічна цінність полягає в тому, що вони дозволяють перейти від формального інформування про професії до глибшого розуміння учнем власних можливостей у співвіднесенні з реальним світом праці. Саме в цьому вбачається одна з ключових умов підвищення ефективності сучасної профорієнтаційної роботи в закладі освіти.

Список використаних джерел

1. Белан Т. Г. Профорієнтаційна робота з учнями старших класів на уроках технологій. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 151 (1). С. 236–239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151%281%29__54
2. Бойчук В., Гура А., Максимчук Л. Профорієнтаційна робота з учнями середніх класів закладів загальної середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2023. № 7 (131). С. 352–361.
3. Заєць І.В. Сучасна профорієнтаційна діагностика :практ. посіб. К., ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2025. 278 с.
4. Копищик А. Р. Впровадження інноваційних технологій навчання на уроках трудового навчання та технологій основної школи. Інтернаціоналізація технологічної та професійної освіти: досвід та перспективи: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. кон-ї пам'яті професора В. Юрженка, 14–15 квітня 2025 р. Переяслав: УГСП, 2025. С. 18–20.

Андрій Олександрович Дорохін
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної освіти
Лідія Василівна Сліпчишин

Ілюзія гуманізації чи технологічний колапс: криза профільної старшої школи в умовах НУШ

Концепція «Нова українська школа» (НУШ) проголосила профільну старшу школу як інструмент реалізації індивідуальних освітніх траєкторій. Передбачалося, що учень 10–12 класу обиратиме напрям, який відповідає його здібностям та потребам економіки. Однак на практиці ми спостерігаємо протилежне: масове домінування гуманітарних профілів і стрімке згортання технологічних. Більшість обласних центрів (Львів, Ужгород, Тернопіль) демонструють критичний перекіс: наприклад, із 16 ліцеїв 14 мають суто гуманітарний профіль. Причина не у виборі учнів, а в економіці закладу: відкрити гуманітарний напрям («дошка і крейда») коштує до 100 тис. грн, тоді як обладнання одного STEM-класу – від 1,5 млн грн. Директори обирають «шлях найменшого опору», провокуючи явище **«псевдогуманізації»** – масову втечу від дорогої технологічної підготовки під ширмою філологічного профілю.

В умовах воєнного стану, коли інфраструктура країни зруйнована, а на відбудову будуть потрібні сотні тисяч інженерів, будівельників, енергетиків, такий перекіс стає прямою загрозою національній безпеці. Від того, який профіль обере сьогоднішній дев'ятикласник, залежить, чи буде кому через 5–7 років відбудовувати ТЕЦ, мости та дороги, школи, лікарні і, само собою, завод (об'єкт економіки).

Міжнародний валютний фонд у своєму звіті за 2025 рік назвав три ключові ризики для відновлення України: енергетична криза, інституційна слабкість та критичний дефіцит трудових ресурсів. За прогнозами МВФ, протягом найближчих 5–7 років країна може зіткнутися з нестачею близько 3 млн працівників. Найгостріше це відчувається в інженерно-технічних професіях [1].

Водночас Національний інститут стратегічних досліджень фіксує стійкий дисбаланс: 74% випускників ліцеїв орієнтуються на гуманітарні, економічні або ІТ-спеціальності, тоді як промисловість, будівництво та енергетика отримують менше 5%

випускників [2]. Така тнднція є стратегічною поразкою а полі освітньо-наукової і економічої боротьби за виживаня нації. Коли Європа надає кошти для відбудови, українська освіта продовжує виробляти філологів та юристів. Така політика в умовах війни є не менш небезпечною, ніж прямий ворожий вплив на енергосистему.

Слід зазначити о значна частина ліцеїв не мають сучасних лабораторій, верстатів, ліцензійного програмного забезпечення для CAD/BIM-моделювання. Простіше купити книжку з літератури за 200 грн, ніж обладнати майстерню на півтора мільйона. Міжнародне дослідження за участю шести європейських країн (Німеччина, Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія) засвідчило, що проблема недостатнього технічного оснащення та брак часу для підготовки до занять є типовими для викладачів професійно-технічної освіти по всій Європі [3]. Однак в Україні ця проблема набула критичного масштабу через війну та обмежене фінансування.

Методична інерція довершує картину - замість сучасного інжинірингу, робототехніки, 3D-моделювання, ліцеї пропонують «трудове навчання» за зразками 80-х років. Діти випалюють по дереву та роблять табуретки, тоді як світ перейшов до Індустрії 4.0. Це не просто відставання – це технологічний колапс.

Відсутність технологічного профілю в ліцеї руйнує наступність освіти. Здобувач освіти, який не бачив сучасного верстата, не працював у CAD, не програмував мікроконтролер, ніколи не обере інженерну спеціальність у коледжі чи університеті. Формується ілюзія вибору: здобувачу пропонують «обирати профіль», але реально доступним є лише гуманітарний. Технологічний існує лише на папері або в елітних закладах, куди потрапити неможливо.

Це створює замкнене коло. Ліцеї не випускають абітурієнтів, готових до технічних спеціальностей. Технічні університети недобирають здобувачв. Промисловість не отримує молодих інженерів. Відбудова стає неможливою. Як слушно зазначає Confederation of Builders of Ukraine, приватний сектор готовий інвестувати у відбудову, але не може знайти кваліфікованих кадрів навіть на рівні робітничих професій [4].

Єдиним реалістичним рішенням є інноваційний кластер – об'єднання ліцею, фахового коледжу, університету, підприємства та місцевої влади. Як обґрунтовано в нашій моделі ступеневої підготовки педагогів, кластер дозволяє спільно використовувати ресурси, забезпечувати академічну мобільність та інтегрувати дуальну освіту [5].

На нашу думку, для виходу з кризи необхідні три ключові рішення. По-перше, жорстке квотування профілів на рівні громад. Не можна дозволяти створювати 10 гуманітарних ліцеїв і жодного технологічного. Мінімальна квота – 50% технологічних профілів у кожному обласному центрі. Не виконали –зменшення субвенції. По-друге, інвестиції в «педагога відбудови» - вчитель технологій, який має реальний виробничий досвід, отримує підвищену ставку (на рівні IT-сектору). Фахівці-практики (інженери, технологи, ветерани) проходять скорочену педагогічну підготовку (2–3 місяці) замість 4 років у педуніверситеті. По-третє, обов'язковість STEM-компоненти для всіх здобувачів освіти - технологічна грамотність має бути базовим правом кожного здобувача НУШ, а не «опцією для обраних». Навіть у гуманітарному профілі мінімум 20% навчального часу мають становити технологічні модулі.

На основі наведеного вище дійшов такого висновку. Гуманізація без технологізації – це шлях до країни обслуговуючого персоналу, а не країни-творця. Поки ми дипломатично кажемо «ну, гуманітарії теж потрібні», країна, в якій розбомблена інфраструктура, продовжує виробляти філологів замість інженерів-відбудовників. Система, яка з 16 ліцеїв робить 14 гуманітарними, є освітнім мародерством – вона краде в країни майбутнє. Одним із виходів є кластеризація, педагогічна мобільність, залучення ветеранів та фахівців-практиків. Або ми змінюємо освітню політику сьогодні, або через 5–7 років не буде кому відбудовувати ТЕЦ, мости та дороги, або ту саму школу у зоні бойових дій.

Список використаних джерел

1. IMF identifies energy, labor, and institutions as key risks for Ukraine. NV.ua, 2025. URL: https://english.nv.ua/ (дата звернення: 14.04.2026).
2. Educational and Qualification Imbalances of Ukraine's Labor Market: Current Realities and Outlooks. National Institute for Strategic Studies, 2025. URL: https://niss.gov.ua/ (дата звернення: 14.04.2026).
3. Hiim H., Stølen G. Profession and Trade Integration in Vocational Teacher Education – A Comparative Study. International Journal for Research in Vocational Education and Training (IJRVET), 2022, Vol. 9, No. 2, pp. 184–206. (Шість європейських країн)
4. Ensuring Favorable Conditions by the State and Communities for Private Sector Participation in Reconstruction Projects. Confederation of Builders of Ukraine, 2025. URL: https://kbu.org.ua/ (дата звернення: 14.04.2026).
5. Дорохін А. О., Сліпчишин Л. В. Модель організації ступеневої підготовки педагогів технологічної профільної школи на засадах академічної мобільності. Тези Міжнародної конференції пам'яті професора В. Юрженка, 2026.

Андрій Вікторович Дьогтєв
здобувач третього рівня вищої освіти
спеціальність 11.4 «Середня освіта»
Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри дизайну та образотворчого мистецтва
Лілія Миколаївна Дерман

Швейна промисловість та освіта: сучасні проблеми та виклики підготовки здобувачів освіти

У доповіді розглядаються сучасні проблеми підготовки здобувачів освіти для швейної промисловості. Основну увагу зосереджено на недостатній практичній підготовці, невідповідності змісту освіти потребам виробництва та необхідності посилення співпраці між закладами освіти й підприємствами.

Сучасний розвиток швейної промисловості в Україні дедалі гостріше виявляє проблему невідповідності між підготовкою здобувачів освіти та реальними потребами підприємств. Умови воєнного часу, релокація виробництв, кадровий дефіцит і швидка зміна технологій посилюють вимоги до якості професійної підготовки, а отже актуалізують питання тіснішої взаємодії між освітою та бізнесом [1; 2].

Однією з ключових проблем є недостатній рівень практичної підготовки здобувачів освіти. У закладах освіти вони часто отримують переважно теоретичні знання, тоді як виробничі навички формуються недостатньо. Водночас дуальна форма здобуття освіти передбачає поєднання навчання у закладі освіти з підготовкою на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях [1]. У професійній освіті така форма прямо орієнтована на потреби ринку праці та здобуття актуального практичного досвіду [3]. Отже, слабка залученість підприємств до практичної підготовки здобувачів негативно впливає на їхню готовність до реальної професійної діяльності.

Із цим безпосередньо пов'язана друга проблема: суперечність між вимогами роботодавців і стартовими можливостями випускників. Підприємства очікують працівників, які вже мають виробничий досвід, але не завжди готові інвестувати ресурси у стажування, наставництво та первинне навчання молодих фахівців. Як наслідок, виникає розрив між освітою та першим робочим місцем. За оцінками європейських дослідницьких структур, невідповідність навичок потребам ринку праці негативно

позначається і на працівниках, і на роботодавцях, оскільки знижує продуктивність, конкурентоспроможність і якість зайнятості [4].

Не менш важливою є проблема часткової застарілості змісту окремих освітніх програм. Частина здобувачів стикається з ситуацією, коли знання, отримані під час навчання, лише частково відповідають запитам реального виробництва. Міністерство освіти і науки України підкреслює, що розвиток співпраці закладів професійної освіти з роботодавцями є одним із ключових пріоритетів, адже саме така взаємодія дає змогу оновлювати навчальну базу, розширювати можливості стажувань і готувати фахівців відповідно до потреб сучасного ринку праці [2; 5].

Окремим викликом є зниження привабливості робітничих професій серед молоді, зокрема професії швачки. Водночас ринок праці України демонструє стійкий попит на таких фахівців. За даними Державної служби зайнятості, професія швачки належить до дефіцитних серед кваліфікованих робітників [6]. Це свідчить про те, що проблема полягає не у відсутності потреби в кадрах, а в недостатній популяризації професії, слабкій профорієнтації та недостатньому оновленні її суспільного образу.

Показовим у цьому контексті є досвід Німеччини, де дуальна система професійної освіти поєднує навчання у професійній школі та безпосередньо на підприємстві. Така модель забезпечує тісний зв'язок між теоретичною підготовкою і практикою та полегшує перехід молоді до зайнятості [7]. Для української швейної галузі це особливо важливо, оскільки партнерство із підприємствами дає змогу швидше адаптувати освітній процес до технологічних змін, потреб ринку праці та вимог виробництва.

Отже, основні проблеми підготовки здобувачів освіти для швейної промисловості можна звести до таких взаємопов'язаних блоків: нестача практичних навичок, розрив між вимогами роботодавців і можливостями випускників, часткова неактуальність освітніх програм та низька привабливість окремих робітничих професій серед молоді [1; 2; 4; 6]. Їх подолання можливе за умови системного посилення діалогу між закладами освіти, бізнесом і державою, розвитку дуальної освіти, модернізації навчальних програм та послідовної популяризації професій швейної галузі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 № 426. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0929-23 (дата звернення: 21.04.2026).

2. Заклади професійної освіти отримали інструменти для запуску партнерств із бізнесом / Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/news/zaklady-profesiinoi-osvity-otrymaly-instrumenty-dlia-zapusku-partnerstv-iz-biznesom (дата звернення: 21.04.2026).

3. Положення про інституційну та дуальну форми здобуття професійної (професійно-технічної) освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2019 № 1551. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0529-21 (дата звернення: 21.04.2026).

4. Addressing skills mismatch between education and labour market / Cedefop. URL: https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/timeline-vet-policies-europe/search/44626 (дата звернення: 21.04.2026).

5. Освітні стандарти, навчальні плани та програми / Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/zmist-profesiynoi-osviti-osvitni-standarti-programi-informatsiya-dlya-uchniv-ta-pedagogiv/osvitni-standarti-navchalni-plani-ta-programi (дата звернення: 21.04.2026).

6. Основні тренди ринку праці / Державна служба зайнятості України. URL: https://www.dcz.gov.ua/stat/stattrend (дата звернення: 21.04.2026).

7. The dual system / Federal Institute for Vocational Education and Training. URL: https://www.bibb.de/en/77203.php (дата звернення: 21.04.2026).

Микола Миколайович Закусило
аспірант ІІІ курсу аспірантури,
спеціальності А4 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Борис Вікторович Шевчук

Методичне забезпечення та технологія реалізації методики навчання студентів інтегрованої технології забезпечення якості програмних продуктів засобами тестування, верифікації та валідації

Сучасна індустрія розробки програмного забезпечення характеризується зростанням складності систем, підвищенням вимог до їх надійності та безпеки. Відповідно до дослідження World Quality Report 2023-2024, 67% організацій визначають забезпечення якості програмних продуктів як стратегічний пріоритет [1, с. 12]. У цих умовах професія інженера з якості програмного забезпечення (QA-інженера) перетворюється на ключову ланку життєвого циклу розробки програмних систем. Згідно зі стандартом ISO/IEC 25010:2019, якість програмного продукту визначається сукупністю характеристик, що включають функціональну придатність, продуктивність, сумісність, взаємодію, надійність, безпеку, супроводжуваність та переносимість [2, с. 8].

Проблема підготовки кваліфікованих фахівців у галузі забезпечення якості програмних продуктів набуває особливої актуальності в контексті цифрової трансформації освіти та інтеграції ІКТ у навчальний процес. Згідно з аналізом ринку праці, попит на QA-інженерів зростає щорічно на 15-20%, що зумовлює необхідність удосконалення методичного забезпечення відповідних освітніх програм [3, с. 45]. Проте традиційні підходи до навчання тестування, як правило, фрагментарні та не забезпечують формування цілісної компетентності у сфері інтегрованої технології забезпечення якості.

Мета даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних рекомендацій щодо реалізації методики навчання здобувачів інтегрованої технології забезпечення якості програмних продуктів засобами тестування, верифікації та валідації.

Тестування, верифікація та валідація (Testing, Verification and Validation, TVV) становлять фундамент інтегрованої технології забезпечення якості програмних продуктів. Верифікація відповідає на запитання: «Чи правильно ми будуємо продукт?», перевіряючи відповідність проміжних результатів вимогам специфікації. Валідація відповідає на запитання: «Чи будуємо ми правильний продукт?», перевіряючи відповідність кінцевого продукту потребам користувача [4, с. 23]. Ці процеси реалізуються через послідовність етапів життєвого циклу тестування (рис. 1).

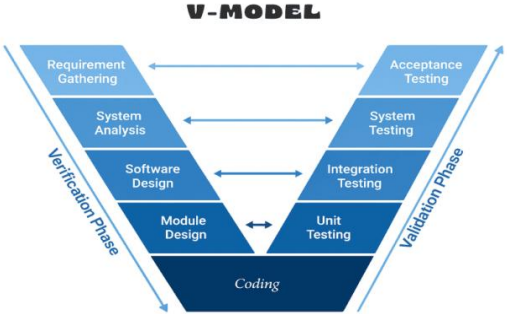

Рис. 1. V-модель верифікації та валідації програмного забезпечення

Методичне забезпечення методики навчання інтегрованій технології TVV передбачає створення системи дидактичних матеріалів, навчально-методичних комплексів та програмно-технічних засобів, спрямованих на формування професійних

компетентностей здобувачів (табл.1). Основними компонентами методичного забезпечення є: навчальна програма дисципліни, підручник та практикум, електронний навчальний курс, кейси та практичні завдання, тестові набори даних, програмні засоби автоматизації тестування [5, с. 78].

Таблиця 1

Структура методичного забезпечення навчання інтегрованій технології TVV

Компонент	Зміст	Призначення
Навчальна програма	Тематичний план, перелік компетентностей, критерії оцінювання	Визначення мети та завдань навчання
Підручник	Теоретичний матеріал, приклади, контрольні запитання	Формування теоретичних знань
Практикум	Практичні завдання, лабораторні роботи, проєкти	Розвиток практичних умінь
Електронний курс	Відеолекції, інтерактивні тести, симулятори	Самостійна робота здобувачів
Тестові набори	Набори тестових даних, тест-кейси, чек-листи	Відпрацювання навичок тестування
Засоби автоматизації	Selenium, JUnit, Postman, JMeter	Формування компетентностей у автоматизованому тестуванні

Технологія реалізації методики навчання базується на компетентнісному підході та передбачає поетапне формування професійних компетентностей здобувачів. На першому етапі (теоретичному) формуються базові знання з теорії тестування, верифікації та валідації. На другому етапі (практичному) здобувачі опановують інструментальні засоби тестування. На третьому етапі (інтеграційному) здійснюється проєктна діяльність з реального забезпечення якості програмних продуктів [6, с. 56].

Особливе місце в методичному забезпеченні посідає формування навичок роботи з засобами автоматизації тестування (рис.2). За даними дослідження SmartBear State of Quality 2024, 73% команд розробки використовують автоматизоване тестування як основний підхід до забезпечення якості [7, с. 18]. Серед ключових інструментів виділяються: Selenium WebDriver для функціонального тестування вебзастосунків, JUnit та TestNG для модульного тестування Java-застосунків, Postman для тестування API, JMeter для навантажувального тестування, Jenkins для безперервної інтеграції та тестування [8, с. 91].

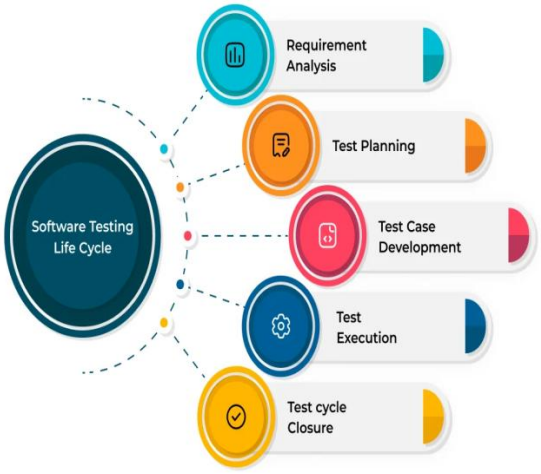

Рис. 2. Етапи життєвого циклу тестування програмного забезпечення

Верифікація програмного забезпечення передбачає статичний та динамічний аналіз коду, перевірку відповідності вимогам специфікації шляхом рецензування, інспекцій, формальних методів верифікації та символьного виконання. Валідація

охоплює функціональне, нефункціональне, регресійне тестування, тестування зручності використання, продуктивності, безпеки та сумісності [4, с. 34]. Інтеграція цих процесів у єдину технологію дозволяє забезпечити всеохоплюючий контроль якості на всіх етапах життєвого циклу програмного продукту.

Таблиця 2 ***Етапи формування компетентностей у галузі інтегрованої технології TVV***

Етап	Зміст	Результат
Теоретичний	Основи тестування, типи тестів, методології розробки	Базові теоретичні знання
Інструментальний	Робота з Selenium, JUnit, Postman, JMeter	Практичні навички тестування
Проєктний	Командна робота з реальним програмним продуктом	Сформовані професійні компетентності
Сертифікаційний	Підготовка до ISTQB Foundation Level	Підтверджена кваліфікація

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про необхідність системного підходу до підготовки фахівців у галузі забезпечення якості програмних продуктів [9, с. 39]. Розроблене методичне забезпечення та технологія реалізації методики навчання інтегрованій технології тестування, верифікації та валідації спрямовані на формування цілісної професійної компетентності здобувачів (табл.2). Запропонована структура методичного забезпечення охоплює навчальну програму, підручник, практикум, електронний курс, тестові набори та засоби автоматизації. Технологія реалізації передбачає поетапне формування компетентностей через теоретичну, інструментальну, проєктну та сертифікаційну складові.

Список використаних джерел

1. World Quality Report 2023-2024 / Capgemini, Sogeti, Micro Focus. – 2023. – 72 p. – URL: https://www.capgemini.com/insights/research-library/world-quality-report-2023-24/ (дата звернення: 15.03.2026).

2. ISO/IEC 25010:2019. Systems and software engineering – Systems and software Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE) – System and software quality models. – Geneva : ISO, 2019. – 37 p.

3. Глинський, С. М. Інформатика та інформаційні технології : підручник / С. М. Глинський, В. В. Ломаковська, І. П. Проценко. – Київ : Академія, 2023. – 552 с.

4. Ammann, P. Introduction to Software Testing / P. Ammann, J. Offutt. – 3rd ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 2022. – 348 p.

5. Кузьміна, Н. В. Педагогіка професійної освіти : навч. посібник / Н. В. Кузьміна. – Київ : ЦУЛ, 2021. – 320 с.

6. Мельник, О. В. Забезпечення якості програмного забезпечення : навчальний посібник / О. В. Мельник, І. В. Коваленко. – Харків : ХНУРЕ, 2023. – 210 с.

7. SmartBear. State of Software Quality Report 2024 / SmartBear Software. – 2024. – 45 p. – URL: https://smartbear.com/resources/ebooks/state-of-quality-testing/ (дата звернення: 20.03.2026).

8. Black, R. Pragmatic Software Testing : Becoming an Effective and Efficient Test Professional / R. Black. – Indianapolis : Wiley Publishing, 2023. – 384 p.

9. Закусило, М. М., & Шевчук, Б. В. Огляд технік тест дизайну в контексті навчання студентів інтегрованої технології забезпечення якості програмних продуктів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. No23 (30), 2024. с. 39–49. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series2.2024.23(30).04

Данило Коваленко
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Харчові технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Людмила Валеріївна Щербак

Брендинг і формування іміджу компанії

У сучасних умовах розвитку сфери послуг готельно-ресторанна індустрія функціонує в середовищі високої конкуренції, динамічних змін споживчих уподобань та зростаючих вимог до якості обслуговування. За таких умов важливим чинником успішної діяльності підприємств стає брендинг і формування позитивного іміджу компанії, які забезпечують впізнаваність, довіру споживачів і довгострокову конкурентну перевагу на ринку.

Брендинг у готельно-ресторанній індустрії розглядається як комплексний процес створення унікального образу підприємства, який поєднує матеріальні та нематеріальні елементи, зокрема назву, логотип, дизайн, концепцію закладу, корпоративні стандарти обслуговування і цінності бренду. На відміну від товарних ринків, у сфері гостинності бренд сприймається не лише через продукт, а й через враження, емоції та досвід, які отримує споживач під час взаємодії з підприємством.

Імідж компанії в готельно-ресторанній індустрії формується як узагальнений образ закладу в уявленні споживачів і включає репутацію, рівень сервісу, атмосферу, персонал та якість наданих послуг. Позитивний імідж сприяє зростанню лояльності клієнтів, повторних відвідувань і рекомендацій, що є особливо важливим у сфері послуг, де значну роль відіграє «сарафанне радіо» та відгуки споживачів.

Важливою особливістю брендингу в готельно-ресторанній індустрії є необхідність забезпечення цілісності бренду на всіх етапах контакту зі споживачем. Це охоплює не лише зовнішні атрибути, а й внутрішні процеси, корпоративну культуру та поведінку персоналу. Рівень професійної підготовки працівників, їхня комунікація з гостями та дотримання стандартів сервісу безпосередньо впливають на сприйняття бренду та формування іміджу підприємства.

У сучасних умовах значну роль у формуванні бренду та іміджу відіграють цифрові комунікації. Вебсайт закладу, присутність у соціальних мережах, онлайн-бронювання та платформи з відгуками стають основними каналами створення першого враження про готельно-ресторанний бізнес. Позитивні онлайн-відгуки, активна комунікація з аудиторією та візуальна ідентичність у цифровому середовищі суттєво підсилюють бренд і сприяють залученню нових клієнтів.

Суттєвим чинником ефективного брендингу є чітко сформульована концепція закладу, яка відображає його позиціонування на ринку. У готельно-ресторанній індустрії це може бути орієнтація на сімейний відпочинок, діловий туризм, локальну кухню, екологічність або преміальний сервіс. Узгодженість концепції, дизайну інтер’єру, меню, цінової політики та комунікацій формує цілісний бренд і зміцнює його імідж у свідомості споживачів.

Ефективне формування іміджу компанії потребує постійного моніторингу сприйняття бренду та аналізу зворотного зв’язку від клієнтів. Використання маркетингових досліджень, опитувань і аналізу відгуків дозволяє підприємствам своєчасно коригувати стратегію брендингу та підвищувати рівень сервісу. Важливим є також управління репутаційними ризиками, оскільки негативний досвід гостей може швидко поширюватися у цифровому середовищі та впливати на імідж закладу.

Таким чином, брендинг і формування іміджу компанії є ключовими елементами стратегічного розвитку підприємств готельно-ресторанної індустрії. Сильний бренд, заснований на чіткій концепції, високих стандартах обслуговування та ефективних комунікаціях, сприяє підвищенню конкурентоспроможності, формуванню довіри споживачів і забезпеченню сталого розвитку бізнесу в умовах сучасного ринку.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг-менеджмент. Київ : ХіС, 2018. 816 с.
2. Ромат Є., Сендеров Д. Брендинг : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2020. 392 с.
3. Шульгіна Л., Короленко К. Брендинг у сфері послуг : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2019. 304 с.
4. Kapferer J.-N. The New Strategic Brand Management. London : Kogan Page, 2020. 512 p.
5. Kotler P., Bowen J., Makens J. Marketing for Hospitality and Tourism. Hoboken : Pearson Education, 2021. 720 p.

Олег Петрович Конарєв
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність А4.10 Середня освіта (Технології)

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук,
Доцент кафедри технологічної освіти
Ольга Дмитрівна Трегуб

Засоби навчання у формуванні навичок володіння матеріалозберігаючими технологіями

Сучасне виробництво дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку, що передбачає раціональне використання ресурсів та мінімізацію відходів. Матеріалозберігаючі технології стають ключовим чинником конкурентоспроможності підприємств, адже вони забезпечують економію сировини, зниження собівартості продукції та зменшення негативного впливу на довкілля. У цьому контексті особливої ваги набуває завдання формування у старшокласників навичок володіння матеріалозберігаючими технологіями. Освітній процес має не лише передавати знання, а й формувати практичні вміння, що дозволяють майбутнім фахівцям усвідомлено застосовувати принципи економного використання матеріалів у різних сферах діяльності.

Метою є визначення ефективних засобів навчання, які сприяють формуванню у старшокласників навичок володіння матеріалозберігаючими технологіями та розвитку практичних компетентностей у сфері ресурсозбереження.

Формування навичок економного використання матеріалів потребує комплексного підходу, що поєднує традиційні та інноваційні засоби навчання.

1. Навчальні програми та підручники мають містити приклади сучасних матеріалозберігаючих технологій, пояснення їхньої наукової основи та практичного значення. Важливо, щоб учні бачили зв’язок між теоретичними знаннями та реальними виробничими процесами.

2. Значну роль відіграють практичні заняття та лабораторні роботи. Вони дозволяють учням безпосередньо ознайомитися з методами економного використання матеріалів, наприклад, через експерименти з вторинною сировиною, оптимізацію технологічних процесів чи моделювання виробничих ситуацій. Практична діяльність

формує відповідальне ставлення до ресурсів та розвиває навички раціонального мислення.

3. Ефективним засобом є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Віртуальні лабораторії та симуляції дозволяють учням моделювати процеси матеріалозбереження, аналізувати різні варіанти технологічних рішень та оцінювати їхню ефективність. Це створює умови для розвитку критичного мислення та системного підходу до проблеми [1].

4. Важливим є проєктне навчання, яке передбачає виконання учнями дослідницьких чи практико-орієнтованих завдань. Наприклад, створення моделей виробничих процесів із мінімальними витратами матеріалів або розробка екологічно безпечних технологічних рішень. Проєктна діяльність сприяє формуванню навичок командної роботи, відповідальності та творчого підходу до вирішення проблем.

5. Значний потенціал мають інтегровані курси та STEM-освіта, які поєднують знання з фізики, хімії, інформатики та технологій. Такий підхід дозволяє учням усвідомити міждисциплінарний характер матеріалозберігаючих технологій та зрозуміти їхню роль у сучасному виробництві [2].

Таким чином, засоби навчання у формуванні навичок володіння матеріалозберігаючими технологіями мають бути різноманітними, інтерактивними та практико-орієнтованими. Вони повинні не лише передавати знання, а й формувати компетентності, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Формування навичок володіння матеріалозберігаючими технологіями у старшокласників є важливим завданням сучасної освіти, що відповідає вимогам сталого розвитку та інноваційної економіки. Ефективне використання засобів навчання – від традиційних підручників до інтерактивних симуляцій і проєктної діяльності – забезпечує комплексний розвиток учнів, формує їхню готовність до практичного застосування принципів ресурсозбереження та сприяє вихованню відповідального ставлення до довкілля. Такий підхід створює умови для підготовки молодого покоління до викликів XXI століття та забезпечує їхню конкурентоспроможність у майбутньому професійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Гулай О., Кабак В., Герасимчук Г. Засоби та технології цифрового навчання: теоретичний та практичний аспекти. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2023. – 312 с.

2. Дзядикевич Ю. В Економічні основи ресурсозбереження: навчальний посібник. – Київ: Наукова думка, 2020. – 256 с.

Микола Миколайович Кугут
здобувач третього рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Сергій Микитович Яшанов

Цифрові технології навчання в інформатичній підготовці майбутнього вчителя

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій особливого значення набуває питання якості підготовки майбутніх вчителів. Цифрова трансформація освіти, яка охопила всі рівні навчального процесу, зумовлює необхідність оволодіння

студентами не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками використання сучасних цифрових інструментів [1].

Актуальність дослідження зумовлена впровадженням нових освітніх стандартів, що передбачають формування цифрової компетентності педагога як однієї з ключових професійних характеристик. За даними Міністерства цифрової трансформації України, понад 30% закладів освіти вже використовують платформу IT Studios для викладання інформатики, що свідчить про масштабну інтеграцію цифрових технологій у шкільну освіту [2].

Метою даного дослідження є аналіз сучасних цифрових технологій навчання та визначення їхньої ролі в інформатичній підготовці майбутнього вчителя. Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати стан використання хмарних технологій у педагогічній освіті; дослідити можливості віртуальних лабораторій для формування професійних компетентностей; визначити перспективи впровадження цифрових інструментів у навчальний процес закладів вищої освіти.

Цифрові технології навчання стали невід'ємною складовою освітнього процесу, зокрема в підготовці фахівців комп'ютерних спеціальностей. За результатами досліджень, проведених у західних регіонах України, використання STEM-інтегрованих підходів із застосуванням універсального дизайну навчання (UDL) сприяє значному підвищенню цифрової компетентності як студентів, так і вчителів [3].

Українські та закордонні педагогічні університети активно впроваджують хмарні технології для створення власних хмарних освітніх середовищ (CBLE). Зокрема, курси, орієнтовані на використання публічних хмар Google Suite та Microsoft Office 365, стали базовою складовою професійної підготовки [1].

Важливою тенденцією є формування інтегрованого розуміння можливостей хмарних технологій. Майбутній учитель інформатики має вміти не лише використовувати хмарні сервіси як інструменти, але й організовувати на їхній основі навчальне середовище школи, формувати відповідні компетентності учнів [1]. Це потребує системного підходу до навчання, що охоплює весь період підготовки бакалавра.

Підготовка майбутніх учителів інформатики до використання хмарних технологій потребує системного та поступового підходу. Дослідники Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка запропонували модель навчання хмарних технологій, яка складається з чотирьох компонентів: цільового, змістового, операційного та результативного [1].

Змістовий компонент моделі реалізується у три етапи. На першому (підготовчому) етапі хмарна технологія виступає засобом організації навчальної діяльності. Студенти опановують функціональні можливості сучасних платформ, навчаються розрізняти характеристики традиційних Інтернет-сервісів та хмарних інфраструктур, визначати шляхи використання хмарних технологій за моделями SaaS, PaaS, IaaS [1].

Другий (діяльнісний) етап передбачає вивчення хмарних технологій як об'єкта дослідження. Студенти набувають навичок конфігурування серверів баз даних, налаштування хмарних платформ, інсталяції гіпервізорів та створення віртуальних машин. Третій (узагальнювальний) етап, що доцільно реалізовувати на рівні магістратури, спрямований на розробку власних освітніх інформаційних ресурсів із використанням Google Cloud Platform, Microsoft Azure Web Sites та інших сучасних інструментів [1].

Ефективність запропонованої моделі підтверджена результатами педагогічного експерименту, який продемонстрував суттєве покращення розуміння студентами хмарних технологій та їхніх практичних навичок [1]. Важливою умовою успіху є використання комбінованого підходу, що поєднує аудиторне та дистанційне навчання з активним застосуванням проєктної методології.

Віртуальні лабораторії набувають особливого значення в умовах пандемії, війни та переходу до дистанційного навчання (рис.1), оскільки дозволяють здобувачам освіти

працювати незалежно від геолокації та фізичного доступу до спеціалізованого обладнання [4]. Використання таких платформ, як Replit, Cisco Packet Tracer, db-fiddle, Visualgo.net, TryHackMe та Hack The Box, дає змогу отримати практичний досвід у безпечному середовищі.

Рис.1. Віртуальні лабораторії як інструмент практичної підготовки

Основні переваги віртуальних лабораторій включають (таблиця 1): доступність цілодобово з будь-якого пристрою; безпеку проведення експериментів без ризику пошкодження обладнання; можливість спільної роботи над проєктами; автоматичне тестування та миттєвий зворотний зв'язок. Згідно з дослідженнями Волинського національного університету імені Лесі Українки, інтеграція віртуальних лабораторій у навчальний процес сприяє розвитку командних навичок, комунікаційної компетентності та критичного мислення [4].

Таблиця 1. Порівняльна характеристика платформ віртуальних лабораторій

Платформа	**Призначення**	**Переваги**	**Обмеження**
Replit	Програмування	Співробітництво, автотестування	Обмежений безкоштовний доступ
Cisco Packet Tracer	Мережі	Безкоштовно, реалістичні симуляції	Потребує встановлення
db-fiddle	Бази даних	Простота, SQL-підтримка	Обмежена функціональність
TryHackMe	Кібербезпека	Гейміфікація, практичні завдання	Платна підписка

В українських університетах віртуальні лабораторії впроваджуються в навчальний процес зростаючими темпами. Зокрема, у Національному університеті «Львівська політехніка» віртуальне навчальне середовище забезпечує доступ до ресурсів для дистанційного навчання; Київський національний університет імені Тараса Шевченка використовує платформи для віртуальних лабораторій з програмування та баз даних [4].

Одним із перспективних напрямів є розгортання приватних академічних хмар за моделлю IaaS. На базі платформи Apache CloudStack створено інфраструктуру, що об'єднує системні ресурси чотирьох серверів і дає змогу одночасно запускати 20–50 віртуальних машин. Інтеграція віртуальних локальних мереж (VLAN) та VPN-серверів забезпечує універсальний доступ до «хмарних лабораторій» з будь-якого пристрою, який має вихід в Інтернет [1]. Такий підхід дозволяє ефективно викладати базові курси інформатики: комп'ютерну архітектуру, операційні системи, програмування, комп'ютерні мережі.

Проведений аналіз свідчить, що цифрові технології навчання відіграють ключову роль у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики. Хмарні технології забезпечують гнучкість, масштабованість та доступність освітніх ресурсів, тоді як віртуальні лабораторії створюють безпечне середовище для практичного набуття навичок.

Впровадження моделі навчання хмарних технологій, що включає три етапи (засіб навчання – об'єкт вивчення – інструмент розробки), довело свою ефективність у формуванні ІКТ-компетентності студентів. Використання віртуальних лабораторій сприяє розвитку практичних навичок програмування, адміністрування мереж, роботи з базами даних та кібербезпеки.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку методик інтеграції штучного інтелекту в освітні хмарні середовища, адаптацію віртуальних лабораторій до умов змішаного навчання та вивчення впливу цифрових технологій на академічну успішність здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Oleksiuk V., Oleksiuk O., Vakaliuk T. A model of application and learning of cloud technologies for future Computer Science teachers // CEUR Workshop Proceedings. – 2024. – Vol. 3820. – P. 134. – URL: https://ceur-ws.org/Vol-3820/paper134.pdf.

2. Міністерство цифрової трансформації України. Проєкт «Дія.Освіта» – IT-Studios : [офіц. веб-сайт]. – URL: https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/ukraine-accelerates-e-literacy-through-public-infrastructure.

3. Enhancing digital competence through STEM-integrated universal design for learning: a pedagogical framework for computer science education in Ukrainian secondary schools // Springer. – 2025. – DOI: https://doi.org/10.1007/s44217-025-00821-y.

4. Яцюк С.М., Юнчик В.Л., Книш Ю.В., Світницька І.С. Віртуальні лабораторії для підготовки вчителів інформатики в університетах // Інноваційна педагогіка. – 2025. – Вип. 87. – С. 304–312. – URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/87/62.pdf.

5. Вакалюк Т.А., Спірін О.М., Концедайко В.В. Формування цифрової компетентності бакалаврів комп'ютерних наук у використанні хмарних середовищ навчання // Educational Technology Quarterly. – 2021. – № 26. – С. 388–401. – DOI: https://doi.org/10.55056/etq.26.

Павло Миколайович Кравченко,
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності «А5 Професійна освіта
(Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Тетяна Миколаївна Слабошевська

Автономні освітні рішення як засіб розвитку цифрової компетентності педагога в умовах обмежених ресурсів

Цифрова трансформація освіти є однією з визначальних тенденцій розвитку сучасного суспільства. Вона змінює не лише технічне оснащення, а й професійну роль педагога, підходи до оцінювання результатів навчання, логіку організації освітнього процесу та механізми взаємодії між усіма його учасниками. Водночас зростання залежності від цифрової інфраструктури робить систему навчання вразливою до зовнішніх ризиків: воєнних загроз, енергетичних криз, кібератак та тривалих перебоїв з

доступом до Інтернету. За таких умов актуальною стає проблема не стільки розширення цифровізації, скільки формування цифрової стійкості освіти [1].

Особливого значення це набуває для системи професійної освіти, де педагог має забезпечувати не лише передачу теоретичних знань, а й формування практичних навичок та адаптацію здобувачів освіти до мінливих вимог ринку праці. Саме тому майбутній педагог повинен бути готовим діяти у ситуаціях обмежених ресурсів, що потребує здатності впевнено використовувати автономні програмні рішення, локальні бази знань та офлайн-інструменти навчання.

Основою дослідження є інтеграція європейського стандарту DigCompEdu та концепції Professional Digital Competence (PDC). Стандарт DigCompEdu пропонує структурований опис основних сфер цифрової діяльності педагога: професійна взаємодія, цифрові ресурси, навчання і викладання, оцінювання, підтримка здобувачів освіти та розвиток їхньої цифрової компетентності [2]. Водночас підхід PDC розглядає цифрову компетентність не як формальний перелік навичок, а як здатність реалізовувати професійні функції у конкретних педагогічних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення, адаптувати інструменти до контексту та забезпечувати якісний результат діяльності [3].

Поєднання цих двох моделей створює методологічний міст між нормативним описом компетентностей і реальною педагогічною практикою. Це особливо важливо в умовах кризових викликів, коли ефективність роботи педагога визначається не лише знанням цифрових сервісів, а й здатністю швидко перебудовувати освітній процес, добирати альтернативні канали комунікації, використовувати локальні ресурси та зберігати безперервність навчання навіть без зовнішньої мережевої підтримки. Практична реалізація такого інтегрованого підходу розглядається на прикладах застосування програмних офлайн-рішень. Відбір цих прикладів базується на критеріях повної автономності (здатності працювати без доступу до Інтернету), відкритого вихідного коду (Open Source) та кросплатформності.

На основі визначених критеріїв та відповідно до сфер стандарту DigCompEdu сформовано чотири категорії інструментів:

1) офлайн-бази знань (Сфера 2: «Цифрові ресурси»);

2) локальні системи штучного інтелекту (Сфери 3, 4 та 5: «Навчання і викладання», «Оцінювання», «Підтримка здобувачів освіти»);

3) комплексні автономні освітні середовища (Сфери 1 та 6: «Професійна взаємодія», «Розвиток цифрової компетентності здобувачів»);

4) спеціалізовані інструменти практичної підготовки (Сфера 3: «Навчання і викладання»).

За умов відсутності мережі важливо підтримувати безперервний доступ до навчального контенту. Дієвим інструментом для цього є Kiwix — застосунок, який уможливлює роботу з офлайн-версіями Wikipedia, електронних бібліотек, профільних довідників та відкритих освітніх ресурсів [4]. Використання таких систем дає змогу педагогу реалізувати компетентність із добору, управління та поширення цифрових ресурсів, а здобувачам освіти забезпечити доступ до навчального матеріалу навіть за кризових або польових умов навчання.

Одним з найбільш інноваційних напрямів є розгортання офлайн-систем штучного інтелекту безпосередньо на пристроях користувачів. На рівні персональних комп’ютерів та ноутбуків дієвим рішенням є Ollama — платформа локального запуску генеративних мовних моделей [5]. Педагог може застосовувати її для розроблення навчально-методичних матеріалів, створення тестових завдань, аналізу текстів та консультаційної підтримки. Для мобільних пристроїв перспективним є використання малих мовних моделей (SLM — Small Language Models), які здатні працювати на бюджетних смартфонах. Прикладом є застосунок Llamao, що дає змогу розгорнути модель Llama-3.2-1B на базі операційної системи Android без доступу до Інтернету. Це

рішення виконує функції персонального помічника для пояснення понять, генерації додаткових навчальних матеріалів, формування коротких конспектів та перекладу текстів, підтримуючи роботу педагогів і здобувачів освіти в умовах обмежених ресурсів.

Для забезпечення стійкості закладу освіти доцільно впроваджувати рішення, орієнтовані на розгортання внутрішньої інфраструктури, зокрема Project N.O.M.A.D. [6]. Ця система дає змогу створити повноцінне резервне цифрове середовище, яке інтегрує електронні бібліотеки, навчальні платформи та бази даних у межах автономної локальної мережі установи. Опанування таких систем майбутніми педагогами формує навички цифрової автономності, здатність підтримувати професійну взаємодію та готовність до відповідального управління освітнім процесом у кризових ситуаціях.

У системі професійної освіти вагому роль відіграє практична складова. Для її забезпечення в умовах відсутності мережі доцільно застосовувати автономні симулятори та галузеві застосунки. Наприклад, для виконання повноцінних лабораторних робіт існують завантажувані версії віртуальних лабораторій, зокрема PhET Interactive Simulations [7]. Вони дають змогу локально моделювати явища та процеси з фізики, хімії та біології, а також візуалізувати математичні концепції. Автономні навігаційні інструменти, такі як Organic Maps [8], можуть використовуватися не лише для логістики, а й у навчальних цілях: для проведення польових практик, географічних досліджень та безпечної організації виїзних занять без потреби в мобільних даних.

Варто підкреслити, що офлайн-рішення не заперечують цінності онлайн-сервісів, а органічно їх доповнюють. Йдеться про формування гібридної моделі цифрової готовності, за якої педагог однаково впевнено працює як з хмарними платформами, так і з локальними автономними інструментами. Такий підхід знижує залежність від зовнішньої інфраструктури та підвищує адаптивність освітнього процесу.

Отже, використання автономних освітніх рішень доцільно розглядати не лише як тимчасовий резервний механізм для кризових ситуацій, а як повноцінний прикладний рівень реалізації рамки DigCompEdu. Інтеграція таких інструментів у підготовку майбутніх педагогів професійного навчання трансформує саму концепцію професійної цифрової компетентності: фокус зміщується від базового володіння онлайн-сервісами до здатності забезпечувати стійкість та безперервність освітнього процесу за умов технологічної нестабільності. Формування цифрової автономності, гнучкості та «гібридної» цифрової готовності стає ключовим маркером професіоналізму сучасного педагога.

Список використаних джерел

1. Domínguez-González, M. Á., Luque de la Rosa, A., Hervás-Gómez, C., & Román-Graván, P. Teacher digital competence: Keys for an educational future through a systematic review. *Contemporary Educational Technology*. 2025. Vol. 17(2). Article ep577. DOI: 10.30935/cedtech/16168.

2. DigCompEdu Redecker C. *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. DOI: 10.2760/159770.

3. Masoumi, D., & Noroozi, O. Developing early career teachers' professional digital competence: A systematic literature review. *European Journal of Teacher Education*. 2025. Vol. 48(3). P. 644–666. DOI: 10.1080/02619768.2023.2229006.

4. Kiwix Kiwix. Offline access to Wikipedia and educational resources. Official website. Available at: https://kiwix.org/

5. Ollama Ollama. Run large language models locally. Official website. Available at: https://ollama.com/

6. Project N.O.M.A.D. Crosstalk Solutions. Project N.O.M.A.D. Official project repository. Available at: https://github.com/Crosstalk-Solutions/project-nomad

7. PhET Interactive Simulations University of Colorado Boulder. PhET Interactive Simulations. Available at: https://phet.colorado.edu/

Organic Maps. Official website. Available at: https://organicmaps.app/

Марина Володимирівна Лагута
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальності «Професійна освіта
(Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ігор Васильович Федоренко

Застосування цифрових технологій у підготовці майбутнього вчителя професійної освіти

Застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх учителів професійної освіти є базовим стандартом, оскільки професійна освіта готує фахівців для реальних секторів економіки, де панує автоматизація та цифровізація, а сам викладач має бути на крок попереду.

Учені визначили основні напрями та інструменти, які зараз трансформують цю сферу:

1. Симуляційні технології та VR/AR. Це критично важливий аспект для професійної освіти. Майбутній учитель має навчитися працювати з віртуальними тренажерами, перш ніж допускати студентів до реальних верстатів чи обладнання.

Сюди відносяться:

- *VR-симулятори,* що дозволяють відпрацьовувати складні технічні операції (зварювання, обслуговування двигунів, медичні маніпуляції) у безпечному середовищі;
- *доповнена реальність (AR)*, а саме, використання маркерів на обладнанні для виведення інтерактивних інструкцій або 3D-моделей внутрішніх вузлів механізмів;
- *генерація технічного контенту*, що передбачає створення 3D-моделей вузлів механізмів або відеоінструкцій на основі текстового опису техпроцесу;
- *автоматизація оцінювання практичних навичок*, а саме, використання комп'ютерного зору для аналізу точності рухів студента (наприклад, під час зварювання чи кулінарної обробки) та миттєвий фідбек;
- *інтелектуальне планування*: автоматичне узгодження навчальних планів із актуальними професійними стандартами, що оновлюються в реальному часі.

2. Гібридні та змішані моделі навчання

Відповідно цього інструменту підготовка вчителя включає опанування платформ для управління навчанням (LMS), таких як Moodle, Google Classroom або Canvas.

Що стосується створення цифрового контенту, то вчитель має бути "дизайнером досвіду" – вміти створювати відеоуроки, інтерактивні лонгріди, інфографіку та інше.

Важливим для майбутнього вчителя є мобільне навчання (M-learning) а саме, вміння використовувати спеціалізовані додатки для швидкого доступу до технічної документації та стандартів.

3. Штучний інтелект (AI) у навчальному процесі

Сучасний педагог професійної освіти використовує ШІ за принципом «освіта для кожного», а не «для всіх одночасно». Система безперервно аналізує когнітивний профіль студента. Такими інструментами є:

- адаптація складності матеріалу під темп студента;

- використання алгоритмів для перевірки тестів та аналізу помилок у практичних завданнях;

- програми, що ведуть діалог зі студентом у стилі Сократа, спонукаючи до самостійного висновку.

Для вчителя професійної освіти ШІ стає «другим пілотом», який бере на себе рутину. Штучний інтелект на сьогодні перестав бути додатковим інструментом і став інтегральною частиною освітньої архітектури. Для майбутнього вчителя професійної освіти це означає перехід від ролі «власника знань» до ролі «дизайнера освітнього досвіду».

4. Виклики та нові компетенції

З появою ШІ перед вчителем постають нові завдання, які неможливо автоматизувати. Вчитель має навчити студента не просто отримувати відповідь від ШІ, а критично її оцінювати та перевіряти. Він має сформувати вміння створювати складні промпти (запити) для отримання точних навчальних матеріалів, а також забезпечити академічну доброчесність та захист персональних даних студентів.

Якщо раніше ми вчили «що робити», то тепер ШІ вчить «як робити», а вчитель допомагає зрозуміти «навіщо це потрібно» та як це вплине на майбутню кар'єру.

Сьогодні педагоги використовують спеціалізовані платформи замість універсальних чат-ботів.

Отже, підготовка вчителя неможлива без глибокого знання софту, який є стандартом в індустрії. Цифровізація підготовки вчителя професійної освіти зміщує акцент з «транслятора знань» на «модератора цифрового виробничого середовища». Головна ж мета – сформувати у студента здатність до безперервного навчання (Lifelong Learning), адже технології в індустрії оновлюються кожні 3–5 років.

Список використаних джерел

1. Інформаційні та цифрові технології : лабораторний практикум : навчально-методичний посібник / авт. кол. : О. Бордюк, Т. Слабошевська, Ю. Шпильовий, С. Яшанов. Київ : Вид-во “ОЛДІ+”, 2022. 349 с. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38504

2. Інформаційно-технічні засоби навчання : навчально-методичний посібник / С. М. Яшанов, В. В. Шевченко, Ю. В. Шпильовий [та ін.]. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 64 с. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41432.

3. Алексеева Г. І. (2022). Цифрові технології в підготовці майбутніх учителів технологій до інклюзивного навчання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Психологія, (63), 162-167. https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/2d5657e1-cf4d-415e-bfd9-27306f056fb8/content

4. Ковальчук Г. І. (2023). Цифрові технології у підготовці майбутніх учителів технологій до проектування STEM-завдань. Педагогічні науки: теорія, практика, інновації, (1(76)), 132-137. https://api.man.gov.ua/api/assets/man/3d1a9afb-36d3-41d6-9dee-81f0081afbc8/

5. Ставицька А.В., Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Цифрові інструменти у діяльності освітянина: навчально-методичний посібник. Переяслав, 2022. 190 с. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41550

Олена Луговець
здобувачка другого рівня вищої освти,
спеціальності «Професійна освіта»
ОПП «Професійна освіта. Харчові технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Людмила Валеріївна Щербак

Стратегічний менеджмент підприємства в умовах нестабільного ринку

Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем невизначеності та динамічності, що зумовлено впливом глобалізаційних процесів, економічних криз, швидких технологічних змін, трансформацій споживчих уподобань, а також політичних і соціальних чинників. У таких умовах підприємства функціонують у середовищі постійних ризиків, що ускладнює процес прийняття управлінських рішень та знижує передбачуваність результатів діяльності. Саме тому особливої актуальності набуває стратегічний менеджмент як інструмент забезпечення стабільного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Стратегічний менеджмент являє собою систему управління підприємством, спрямовану на формування місії, визначення стратегічних цілей та розроблення шляхів їх досягнення з урахуванням змін зовнішнього та внутрішнього середовища. На відміну від оперативного управління, стратегічний менеджмент орієнтований на майбутнє та передбачає прийняття рішень, наслідки яких проявляються у довгостроковому періоді. В умовах нестабільного ринку традиційні підходи до стратегічного планування втрачають ефективність, що зумовлює необхідність переходу до гнучких та адаптивних стратегій розвитку.

Однією з ключових складових стратегічного менеджменту є стратегічний аналіз, який дозволяє оцінити поточний стан підприємства та визначити його позицію на ринку. Аналіз зовнішнього середовища дає змогу виявити загрози й можливості, що виникають унаслідок змін економічної кон’юнктури, законодавства, конкурентного середовища та технологічного розвитку. У свою чергу, аналіз внутрішнього середовища сприяє визначенню сильних і слабких сторін підприємства, рівня використання ресурсів та ефективності існуючих бізнес-процесів. Застосування таких інструментів, як SWOT-аналіз, PEST-аналіз, аналіз конкурентних переваг та сценарне прогнозування, підвищує обґрунтованість стратегічних рішень.

В умовах нестабільного ринку важливого значення набуває стратегічна гнучкість підприємства, яка полягає в здатності швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, коригувати стратегічні плани та адаптувати бізнес-модель. Гнучкість управління забезпечується через децентралізацію прийняття рішень, розвиток інноваційного потенціалу, використання цифрових технологій та формування ефективної системи комунікацій. Підприємства, які спроможні оперативно змінювати напрямки діяльності та впроваджувати нові продукти або послуги, мають вищі шанси зберегти конкурентоспроможність у нестабільному середовищі.

Особливу роль у системі стратегічного менеджменту в умовах невизначеності відіграє ризик-менеджмент. Економічна нестабільність супроводжується підвищенням фінансових, виробничих, ринкових та операційних ризиків. Ефективне управління ризиками передбачає їх своєчасну ідентифікацію, оцінку рівня впливу на діяльність підприємства та розроблення заходів щодо їх мінімізації або запобігання. Інтеграція ризик-менеджменту у стратегічне управління дозволяє підприємству не лише зменшити втрати, а й використати потенційні ризики як джерело нових можливостей.

В умовах нестабільного ринку стратегічний менеджмент також передбачає активну орієнтацію на інновації та диверсифікацію діяльності. Інноваційний розвиток забезпечує підвищення ефективності виробництва, покращення якості продукції та створення нових конкурентних переваг. Диверсифікація, у свою чергу, дозволяє зменшити залежність підприємства від одного ринку або виду діяльності, що знижує загальний рівень ризику та підвищує стійкість бізнесу.

Таким чином, стратегічний менеджмент підприємства в умовах нестабільного ринку є необхідною умовою забезпечення його ефективного функціонування та довгострокового розвитку. Його успішна реалізація залежить від здатності керівництва здійснювати комплексний аналіз середовища, приймати гнучкі управлінські рішення, управляти ризиками та впроваджувати інноваційні підходи. Застосування сучасних інструментів стратегічного менеджменту дозволяє підприємствам адаптуватися до мінливих ринкових умов і зберігати конкурентоспроможність навіть за високого рівня економічної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Шершньова З. Стратегічний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2019. 720 с.
2. Кузьмін О., Мельник О. Стратегічне управління підприємством в умовах нестабільного середовища. Львів : Львівська політехніка, 2020. 412 с.
3. Бланк І. Управління фінансовою стійкістю підприємства. Київ : Ніка-Центр, 2021. 536 с.
4. Портер М. Конкурентна стратегія. Методика аналізу галузей та конкурентів. Київ : Наш формат, 2020. 480 с.
5. Grant R. Contemporary Strategy Analysis. Hoboken : John Wiley & Sons, 2022. 776 p.

Богдан Майстерюк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Харчові технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Людмила Валеріївна Щербак

Цифровий маркетинг у сучасному бізнесі: інструменти, тренди та ефективність

Цифровізація економіки суттєво трансформує підходи до ведення бізнесу та взаємодії з кінцевими споживачами. У сучасних умовах цифровий маркетинг стає одним із ключових чинників конкурентоспроможності підприємств, зокрема у харчовій галузі, де споживчий вибір значною мірою залежить від бренду, репутації, комунікації та доступності інформації. Активний розвиток онлайн-каналів збуту, соціальних мереж і цифрових технологій зумовлює необхідність впровадження ефективних маркетингових інструментів, адаптованих до специфіки харчового ринку.

Цифровий маркетинг у харчовій галузі охоплює систему заходів, спрямованих на просування продуктів і брендів за допомогою цифрових каналів комунікації. На відміну від традиційного маркетингу, він дозволяє забезпечити двосторонню взаємодію зі споживачами, персоналізувати пропозиції, оперативно реагувати на зміну попиту та аналізувати поведінку клієнтів у реальному часі. Для підприємств харчової галузі це

особливо важливо, оскільки вони працюють у середовищі високої конкуренції та чутливості споживачів до якості, ціни та безпеки продукції.

Одними з основних інструментів цифрового маркетингу у харчовій галузі є корпоративні вебсайти, соціальні мережі, контент-маркетинг, пошукова оптимізація (SEO), таргетована реклама та email-маркетинг. Вебсайт виступає цифровою візитівкою підприємства та джерелом достовірної інформації про продукцію, її склад, походження та переваги. Соціальні мережі (Instagram, Facebook, TikTok) дозволяють налагоджувати емоційний контакт із цільовою аудиторією, формувати лояльність до бренду через візуальний контент, відео-огляди, рецепти та відгуки споживачів.

Контент-маркетинг відіграє особливу роль у харчовому бізнесі, оскільки дає змогу не лише рекламувати продукцію, а й формувати корисну цінність для споживачів. Публікація рецептів, інформаційних матеріалів про здорове харчування, походження сировини та екологічність виробництва сприяє підвищенню довіри до бренду. Пошукова оптимізація та контекстна реклама забезпечують видимість підприємства в цифровому середовищі та допомагають залучати нових клієнтів на етапі формування попиту.

Сучасний етап розвитку цифрового маркетингу в харчовій галузі характеризується появою низки нових трендів. Одним із ключових є зростання ролі мобільного маркетингу, зумовлене активним використанням смартфонів для здійснення покупок і пошуку інформації. Важливого значення набуває використання відеоконтенту та інтерактивних форматів, зокрема коротких відео, прямих трансляцій і співпраці з блогерами та лідерами думок.

Ще одним важливим трендом є застосування технологій аналізу великих даних та штучного інтелекту для персоналізації маркетингових повідомлень. Завдяки аналізу поведінки споживачів підприємства харчової галузі можуть прогнозувати попит, формувати індивідуальні пропозиції та оптимізувати маркетингові бюджети. Також зростає увага до екологічності, прозорості та соціальної відповідальності брендів, що знаходить відображення у цифрових комунікаціях.

Ефективність цифрового маркетингу в харчовій галузі проявляється у підвищенні впізнаваності бренду, зростанні обсягів продажів, покращенні взаємодії зі споживачами та оптимізації витрат на просування. Однією з ключових переваг цифрових інструментів є можливість вимірювання результатів маркетингових кампаній за допомогою кількісних показників, таких як охоплення, конверсія, рівень залученості та повернення інвестицій. Це дозволяє підприємствам коригувати маркетингові стратегії відповідно до отриманих результатів.

Водночас цифровий маркетинг у харчовій галузі супроводжується певними викликами, серед яких висока конкуренція в онлайн-просторі, зростання вимог до якості контенту та необхідність захисту персональних даних споживачів. Для досягнення максимальної ефективності підприємствам необхідно поєднувати різні інструменти цифрового маркетингу, враховувати специфіку цільової аудиторії та постійно адаптуватися до змін цифрового середовища.

Таким чином, цифровий маркетинг є важливим стратегічним інструментом розвитку сучасного бізнесу в харчовій галузі. Його ефективне використання дає змогу підприємствам зміцнювати конкурентні позиції, формувати довіру споживачів і забезпечувати сталий розвиток в умовах цифрової трансформації економіки.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Картайя Х., Сетьяван І. Маркетинг 5.0. Технології для людства. Київ: KM-Books, 2021. 352 с.
2. Чухрай Н., Юринець З. Цифровий маркетинг: навчальний посібник. Львів: Львівська політехніка, 2020. 284 с.
3. Ромат Є., Сендеров Д. Digital-маркетинг : підручник. Київ : КНЕУ, 2021. 408 с.

4. Kingsnorth S. Digital Marketing Strategy: An Integrated Approach to Online Marketing. London : Kogan Page, 2022. 416 p.
5. Ryan D. Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation. London : Kogan Page, 2020. 320 p.

Катерина Федорівна Нікітіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014 «Середня освіта: технології та інформатика»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри технологічної освіти
Олена Вікторівна Шатова

Конструювання одягу в сучасній інноваційній парадигмі технологічної освіти

У сучасних умовах технологічна освіта дедалі виразніше виходить за межі традиційного розуміння навчання як опанування окремих ручних операцій і орієнтується на підготовку особистості, здатної працювати в середовищі змін, інновацій, цифрових технологій, сталого розвитку та проєктного мислення. У цьому контексті конструювання одягу доцільно розглядати як важливий інноваційний напрям, у межах якого поєднуються дизайн, інженерна логіка, ергономіка, цифрове моделювання, екологічне мислення та практична творчість. Саме тому тема конструювання одягу набуває нового сучасного звучання як складник інноваційної парадигми технологічної освіти.

Традиційно конструювання одягу асоціювалося передусім із побудовою креслень, розрахунками, створенням викрійок і подальшим виготовленням виробу. Однак у сучасній освітній і виробничій реальності цього вже недостатньо. Конструювання одягу дедалі тісніше інтегрується з 2D- і 3D-CAD-системами, цифровим прототипуванням, віртуальною приміркою, аналізом посадки на цифровому аватарі, параметричним моделюванням, новими матеріалами та принципами сталого дизайну. Європейська текстильна політика прямо визначає майбутнє сектору як цифрове, стале й циркулярне, а отже, система підготовки фахівців і логіка шкільної технологічної освіти також мають реагувати на ці зміни [1-4].

Особливе значення має те, що сучасне конструювання одягу не зводиться до створення форми виробу, а дедалі більше пов’язане з повним проєктним циклом - від вивчення потреб користувача і створення концепції до цифрової візуалізації, корекції конструкції, оцінювання функціональності, вибору матеріалів і презентації готового рішення. Саме така логіка надзвичайно близька до сучасної технологічної освіти, орієнтованої на компетентності, проєктне навчання та міждисциплінарність. У цьому сенсі конструювання одягу є змістовно багатим полем для формування в здобувачів просторового мислення, технічної грамотності, креативності, естетичного смаку та здатності до практичного розв’язання проблем.

Світові тенденції переконливо показують, що інноваційна парадигма в цій сфері вже активно формується. У ЄС перехід текстильного сектору до циркулярної та цифрової моделі прямо пов’язується з новими вимогами до навичок, освіти та навчання впродовж життя [1-4]. У професійному та вищому освітньому середовищі значення набувають навички цифрового конструювання, 3D-візуалізації, роботи з цифровими двійниками виробу, а також уміння проєктувати з урахуванням принципів сталості та повторного використання ресурсів [7]. Це означає, що в навчанні основ конструювання одягу вже недостатньо зосереджуватися на традиційній техніці побудови креслення - необхідно закладати сучасне бачення всього технологічного ланцюга.

Показовими є й конкретні освітні прецеденти. Зокрема, міжнародний проєкт 3D4U - 3D Concepts for Fashion Education in Ukraine, що триває з 1 листопада 2023 року до 31 жовтня 2026 року, спрямований на створення 3D-концепт-центрів в українських закладах вищої освіти та розвиток фахівців у сфері 3D-концепцій для fashion-освіти [5, 6]. Серед очікуваних результатів - обладнані 2D і 3D hubs, підготовка викладачів та оновлення курсів із цифрового моделювання й прототипування, що є важливим прикладом того, що інновації в конструюванні одягу не є віддаленою перспективою, а реально інтегруються в український освітній простір.

Крім того, сучасні дослідження у сфері fashion education підтверджують, що інтеграція 3D-віртуального прототипування в підготовку майбутніх фахівців сприяє розвитку творчості, технічних умінь і готовності до реальних вимог індустрії. Такі інструменти допомагають поєднати творчу ідею з технологічною точністю та краще готують студентів до сучасної індустрії моди. Аналогічно освітні програми дедалі частіше пов'язують навчання fashion design уже не лише з пошиттям, а з цифровими технологіями, новими матеріалами, sustainable solutions та системним баченням виробу [7].

Інноваційність сучасного підходу до конструювання одягу проявляється також у його зв'язку зі сталим розвитком. Європейська стратегія сталих і циркулярних текстильних виробів прямо підкреслює, що майбутнє галузі пов'язане зі зменшенням перевиробництва, підвищенням довговічності виробів, повторним використанням матеріалів і прозорістю життєвого циклу продукту [1-4]. У такій логіці конструювання одягу в освіті набуває ще одного важливого виміру - воно вчить створювати форму, мислити відповідально - оцінювати ресурсність, функціональність, ремонтопридатність, доцільність матеріалів і вплив продукту на довкілля. Отже, навчання конструювання одягу стає етичним, екологічним і соціально значущим.

На нашу думку, саме в цьому полягає головна педагогічна цінність теми. Конструювання одягу в сучасній технологічній освіті слід розглядати як потужний засіб формування сучасного типу мислення. Воно поєднує точність і творчість, матеріальне й цифрове, естетику й технологію, індивідуальний задум і соціальну відповідальність. Для здобувача освіти це надзвичайно цінний досвід, оскільки він навчається аналізувати потребу, будувати конструкцію, перевіряти її, удосконалювати та представляти результат. Саме така логіка відповідає сучасному розумінню компетентнісного навчання.

Водночас у технологічній освітній галузі важливо зберігати баланс між традиційною школою конструювання та новими прикладними цифровими інструментами. Інноваційна парадигма не повинна витісняти базові знання про пропорції, антропометрію, закони формотворення, конструктивну логіку та культуру роботи з матеріалом. Навпаки, цифрові інструменти мають підсилювати ці основи, робити їх більш наочними, точними, мобільними та наближеними до реальної професійної практики [7]. Саме тоді конструювання одягу справді стане сучасним освітнім середовищем, у якому поєднуються педагогічна доцільність, технологічна актуальність і професійна перспектива.

Отже, конструювання одягу в сучасній інноваційній парадигмі технологічної освіти - це інтегрований освітній простір, у якому поєднуються цифрове моделювання, проєктне мислення, сталий розвиток, технічна грамотність, дизайн-культура та підготовка до нових вимог цифрової економіки [1-4]. Саме тому цей напрям має розглядатися як один із перспективних векторів оновлення технологічної освіти, здатний поєднати традиції, інновації та реальні потреби майбутнього.

Список використаних джерел

1. European Commission. Sustainable and Circular Textiles Strategy. https://environment.ec.europa.eu/strategy/textiles-strategy_en

2. European Commission. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles (Q&A).https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_2015
3. EUR-Lex. Communication from the Commission: EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0141
4. European Parliament. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-plan-for-europe-s-sustainable-prosperity-and-competitiveness/file-eu-textiles-strategy
5. Kyiv National University of Technologies and Design. 3D4U "3D concepts for fashion education in Ukraine".https://en.knutd.edu.ua/grants/3D4U/
6. Київський національний університет технологій та дизайну. 3D4U (3D - Концепції для освіти моди в Україні). https://knutd.edu.ua/grants/3D4U/
Parsons School of Design. Clo3D Virtual Fashion

Поліна Успенська
Здобувачка другого рівня освіти
спеціальності «Професійна освіта.
Харчові технології»

Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
Надія Миколаївна Зубар

Науково-технологічні аспекти розроблення безглютенових хлібобулочних виробів для закладів ресторанного господарства

У країнах Європейського Союзу спостерігається стійка тенденція до розширення асортименту функціональних і спеціалізованих продуктів, що відповідають принципам здорового та персоналізованого харчування. Розробка таких продуктів є надзвичайно актуальною і для України в контексті адаптації до європейських стандартів харчової безпеки та впровадження інклюзивних моделей харчування [1].

Разом з тим, технологія виробництва безглютенових хлібобулочних виробів має низку труднощів. Вони пов'язані з відсутністю глютенового каркасу, що забезпечує структурно-механічні властивості тіста. Це визначає необхідність пошуку альтернативних технологічних рішень. Зокрема, йдеться про використання заквасок, контрольованої ферментації та рослинних білкових компонентів для формування стабільної структури та підвищення харчової цінності продукції. Для закладів ресторанного господарства ця проблема особливо актуальна. Такі заклади мають швидко адаптуватись до змін споживчих очікувань та впроваджувати інноваційні технології виробництва.

Поряд із цим, у літературі простежується різнорідний підхід до вирішення проблеми формування структури безглютенових виробів через відсутність традиційної клейковини. Зокрема, одні автори акцентують на ролі гідроколоїдів у забезпеченні стабільної текстури, підкреслюючи їх здатність імітувати властивості глютену та запобігати дефектам крихкості у готових виробах. Натомість інші дослідники відзначають ефективність використання ферментаційних процесів, які сприяють розвитку смако-ароматичного профілю та поліпшують об'єм випечених виробів, або ж функціональних білкових добавок, що підсилюють структурно-механічні властивості тіста. Такий розподіл підходів призводить не лише до відсутності єдиного універсального рішення, але й засвідчує як наявність визначених переваг, так і обмежень у кожному з підходів. Це, у свою чергу, підсилює необхідність подальшого комплексного

порівняльного аналізу зазначених технологій, а також обґрунтування можливості їх інтеграції задля створення інноваційних рецептів безглютенових виробів.

У наукових працях зазначається, що використання рисового, кукурудзяного та гречаного борошна потребує застосування гідроколоїдів (агар-агару, ксантанової камеді) для зв'язування води та формування гелеподібної структури [2]. Перспективним напрямом, згідно з сучасними фаховими виданнями, є процеси контрольованої ферментації та використання заквасок, що покращують структуру м'якуша та смако-ароматичний профіль[2]. Рослинні білки (гороховий, соєвий) розглядаються як ключові функціональні інгредієнти для підвищення нутрієнтного профілю виробів [3].

Метою дослідження є обґрунтування інноваційної науково-технологічної методології та її експериментальна перевірка на прикладі інтегрованого використання заквасок, процесів ферментації, рослинних білків та гідроколоїдів для оптимізації структурно-механічних та органолептичних властивостей безглютенових хлібобулочних виробів, що призначаються для практичного впровадження в закладах ресторанного господарства.

Інноваційність підходу полягає у комплексному застосуванні і порівнянні дії цих технологічних факторів з подальшою оцінкою їх синергічного впливу на якість продукції. Відповідно, експериментальна гіпотеза полягає в тому, що поєднане використання заквасок, процесів ферментації, рослинних білків і гідроколоїдів призведе до отримання статистично значимо покращених текстурних та смакових характеристик виробів у порівнянні з традиційними методами, які не передбачають їх одночасного застосування.

Методика отримання безглютенових заквасок. У дослідженні було розроблено три види заквасок спонтанного бродіння: рисову, гречану та комбіновану (рис + гречка). Технологія передбачала змішування борошна та води у співвідношенні 1:1. Подальше підживлення здійснювали кожні 24 години за схемою 1:1:1 (материнська закваска: борошно, вода). Процес ферментації тривав 5 діб при температурі 20–25°C до досягнення необхідної біологічної активності.

У процесі виконання роботи було проведено комплексне дослідження впливу рецептурних компонентів та біотехнологічних чинників на якість безглютенових хлібобулочних виробів. Основні результати свідчать про значний вплив окремих інгредієнтів на органолептичні та фізико-хімічні властивості продукції: оптимальне поєднання гідроколоїдів і рослинних білків сприяло покращенню текстури, пористості та смакових характеристик виробів. Введення комплексних структуроутворювачів у рецептуру дозволило досягти середнього балу м'якості м'якуша на рівні 4,8, порівняно з 3,2 у контрольній групі без добавок. Крім того, рівномірність пористості визначалася на показнику 4,6, а показники смаку й аромату перевищували 4,5 бала, що свідчить про високу споживчу привабливість сформованої структури. Натомість у зразків без гідроколоїдів та рослинних білків зафіксовано щільну, малопористу структуру м'якуша та знижені сенсорні властивості (смак – 3,0, аромат – 3,1), що свідчить про технологічну недостатність базової компоновки рецептуру.

Для підвищення наукової достовірності та практичної значимості отриманих висновків, майбутні дослідження мають бути спрямовані на розширення вибірки зразків, запровадження стандартизованих сенсорних досліджень із залученням широкої споживчої панелі, а також вивчення стабільності якості протягом зберігання. Таким чином, проведені дослідження підтверджують ефективність комбінованого застосування наведених компонентів у рецептурах безглютенової продукції, проте остаточні висновки потребують подальшої перевірки у майбутніх дослідженнях за ширшого масштабування та із застосуванням додаткових критеріїв оцінки.

Список використаних джерел

1. Зубар Н., Жеплінська М., Корецька І., Шевченко В. Інноваційні тренди на підприємствах харчування: технологія, організація, логістика. *Науковий журнал УДУ імені Михайла Драгоманова*. 2025. № 161. С. 38-44. DOI: 10.31392/NZ-udu-161.2025.08.
2. Гетьман, І. А., Шубін, В. М. & Михонік, Л. А. (2020). *Закваска спонтанного бродіння з борошна зеленої гречки в технології безглютенового хліба*. Дисертація. https://dspace.nuft.edu.ua/items/76861e2c-6fd9-4aa0-aead-a3852761e3f1
3. *Целіакія: симптоми, причини та фактори ризику*. Департамент охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації. https://uoz.gov.ua/2025/05/16/целіакія-симптоми-причини-та-фактори/

Андрій Сергійович Проценко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності «Професійна освіта
(Енергетика, електротехніка та електромеханіка)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександр Миколайович Кучменко

Енергетика україни під час війни: виклики та наслідки

Можливість необмежено користуватися в будь-який час електричною енергією це досягнення людства яке важко переоцінити. Це не лише можливість своєчасно та якісно виконувати свою роботу, комфортно жити, але й перед усім це основа суверенітету, незалежності України.

Це добре розуміє ворог, який поставив перед собою мету повного знищення нашої держави. Тому після 24 лютого 2022 року здійснює вогневе ураження об’єктів генерації, підстанцій і мереж розподілу електричної енергії. Саме після початку повномасштабної агресії росії проти України енергетична система країни зазнала масштабних руйнувань від російських атак, що кардинально змінило підходи до розвитку енергетичної інфраструктури. Як наслідок руйнування об’єктів енергетики послаблює обороноздатність країни, значно ускладнює функціонування економіки, всіх сфер життєдіяльності громадян України. Особливо важкою виявилася зима 2025-2026 років.

Але при цьому завдяки героїчним професійним діям енергетиків система не зупинилася. Енергетики ремонтують, адаптують, заміняють пошкоджені та зруйновані елементи енергосистеми. Шукають і впроваджують резервні сценарії, вводять в експлуатацію об’єкти розподіленої генерації та накопичення енергії. Це сприяє відновленню і посиленню стійкості енергетичної системи. Станом на січень 2025 року українська енергетика демонструє стійкість та адаптується до нових викликів, розвиваючи децентралізовану генерацію.

Що являє собою енергетика України? Енергетична система України — єдиний комплекс, що складається з тисяч взаємопов’язаних об’єктів і вузлів. Вона включає:

– генерацію: електростанції, мобільні установки, альтернативні джерела енергії;
– розподіл: високовольтні магістральні лінії та регіональні мережі розподілу;
– споживання: об’єкти та установки, які балансуються через диспетчерські механізми та розподільчі вузли [1].

Наразі близько 50% енергії надходить від атомних електростанцій. Три діючі АЕС на підконтрольній території забезпечують близько 50% потужності генерації, або 7,7

ГВт. Це робить ядерну генерацію ключовою для базового навантаження. Але атомна енергетика є неманевровою, тобто не підтримує плавного регулювання потужності. Для покриття піків і періодів меншого споживання потрібні інші джерела електрики: теплові (ТЕС); водяні (ГЕС, ГАЕС); газопоршневі; відновлювані. Саме комбінація різних типів електростанцій формує робочу стійкість системи під час війни [1].

Результатами обстрілів об'єктів генерації, мереж розподілу та постачання електроенергії, теплової енергії є фізичні руйнування. Під ударами опиняються електростанції, підстанції, лінії, газова інфраструктура. На прифронтових територіях атаки щоденно, у глибокому тилу можуть налічуватися десятки ударів на місяць. Вони спрямовані на енергосистему, включно з електричними підстанціями.

Наслідок – дефіцит потужності та обмеження споживання. До війни доступна диспетчеризована потужність була близько 38 ГВт, втрати у перший рік становили 19 ГВт, а після нових концентрованих атак у 2024 році вона падала до 12 ГВт. Потім частину потужностей було відновлено [1].

Повномасштабна війна кардинально змінила пріоритети енергетичного розвитку України, поставивши на перше місце питання безпеки та стійкості енергосистеми. Стратегія енергетичного переходу була адаптована до воєнних умов з акцентом на розвиток розподіленої генерації та систем накопичення енергії. Енергетична система України почала активну інтеграцію з європейським ринком електроенергії, що забезпечило додаткові можливості для експорту та імпорту електричної енергії. Приватний сектор отримав більші стимули для інвестицій у власні енергетичні потужності, особливо у сферу відновлюваних джерел енергії. «Укренерго» розробило нові підходи до управління енергосистемою в умовах постійних загроз та необхідності швидкого відновлення пошкоджених об'єктів [2].

Таким чином одним з важливих наслідків триваючої війни є зміна підходу до енергетичної безпеки. До війни акцент часто був на економічних факторах. Сьогодні пріоритети змінилися. Тепер важливі живучість системи, швидкість відновлення та гнучкість. Рішеннями у цій сфері стали:

– Децентралізація. Держава та бізнес все частіше дивляться на локальні джерела енергії. Це зменшує залежність від одного вузла.

– Резервування. Для критичних об'єктів уже недостатньо однієї лінії живлення. Потрібні дублювання, резерв, автоматика, план роботи при дефіциті, а також справні підстанційні рішення.

– Керування навантаженням. Бізнес у багатьох випадках переносить частину споживання, ставить системи обліку, будує пріоритети по лініях і секціях. У цьому компанії спираються на стратегічні плани та законодавство у сфері електроенергетики [1].

Список використаних джерел

1. Енергетика України під час війни: сучасні проблеми та рішення. ВемаЗахід. URL: https://vemazahid.com/enerhetyka-ukrayiny-pid-chas-viyny/ (дата звернення: 22.04.2026).

2. Українська енергетика у час війни. Ecotech. URL: https://www.ecotech.ua/ukrayinska-energetyka-u-chas-vijny/ (дата звернення: 23.04.2026).

Борис Сергійович Олефіренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності «А5 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександр Миколайович Бордюк

Аналіз ефективності використання програмних утиліт для відновлення даних із пошкоджених SSD та HDD

Стрімкий розвиток цифрових систем та критична роль інформаційних ресурсів у професійній діяльності зумовлюють високі вимоги до надійності засобів зберігання даних. Накопичувачі SSD та HDD залишаються найбільш вразливими компонентами обчислювальних систем, оскільки їхня відмова призводить до безпосередньої загрози цілісності даних. Для фахівців із цифрових технологій критично важливо володіти навичками роботи з сучасним діагностичним ПЗ для мінімізації наслідків апаратних збоїв.

Фундаментальні принципи побудови та функціонування сучасних обчислювальних систем, включаючи підсистеми пам'яті, детально висвітлені у працях В. Д. Тарараки [1, с. 142] та А. І. Поворознюка [2, с. 78]. Питання програмного забезпечення для управління системними механізмами та діагностики апаратних засобів розкриваються у роботах В. І. Панченка [3, с. 156]. Особливої уваги заслуговують методичні підходи до проведення діагностичних робіт, описані у виданнях О. І. Баленка [4, с. 32] та С. Є. Бантюкова [5, с. 45].

У межах дослідження було реалізовано аналіз практичних сценаріїв відновлення даних на прикладі двох типових технічних відмов: деградації NAND-осередків твердотільного накопичувача та виникнення фізичних bad-секторів на магнітному диску. Для забезпечення цілісності даних під час роботи було використано виключно перевірене програмне забезпечення: «CrystalDiskInfo», «Victoria», «DMDE», «TestDisk» та «R-Studio». Процес відновлення базувався на триетапному алгоритмі:

1. *Етап комплексної діагностики*. На початковій стадії за допомогою «CrystalDiskInfo»-утиліти проводився аналіз SMART-параметрів. Для HDD накопичувачів використовувалося поверхневе сканування у «Victoria»-утиліті з метою ідентифікації секторів із критичним часом відгуку.
2. *Створення посекторного образу*. Даний етап є обов'язковим для збереження цілісності даних. У «DMDE»-середовищі здійснювалося створення повної копії носія. Це дозволяє проводити подальші маніпуляції з логічною структурою без ризику остаточного виходу з ладу фізичного пристрою.
3. *Реконструкція та верифікація*. Для пошуку втрачених розділів використовувалися можливості «TestDisk». На заключному етапі для реконструкції логічної структури та вилучення цільових файлових об'єктів застосовувалась утиліта «R-Studio».

Під час тестування зазначених методик у межах виконання практичних робіт було досягнуто 86% успішного відновлення інформації, що підтверджує ефективність обраного інструментарію.

Проведений аналіз підтверджує, що ефективність відновлення даних безпосередньо залежить від суворого дотримання послідовності діагностичних та копіювальних операцій. Використання доступного інструментарію, такого як «Victoria»-утиліта та «DMDE»-середовище, дозволяє успішно вирішувати складні апаратно-логічні задачі без застосування дорогого обладнання. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення специфіки відновлення даних із накопичувачів нового покоління типу NVMe.

Список використаних джерел

1. Тарарака В. Д. Архітектура комп'ютерних систем : навч. посіб. Житомир : ЖДТУ, 2018. 383 с.
2. Архітектура комп'ютерів : конспект лекцій для студентів спец. 123 «Комп'ютерна інженерія» / уклад. А. І. Поворознюк. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. 154 с.
3. Панченко В. І., Коломійцев О. В., Межерицький С. Г. Системне програмне забезпечення. Програмування системних механізмів ОС : навч. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. 327 с.
4. Носков В. І., Панченко В. І., Баленко О. І. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Контроль та діагностика комп'ютерних систем». 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. 67 с.
5. Бантюков С. Є., Чаленко О. В., Меркулов В. С. Архітектура комп'ютерів та периферійні пристрої : навч. посіб. Харків : УкрДУЗТ, 2018. Ч. 1. 116 с.

Іван Олексійович Сугейко,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної освіти
Лідія Василівна Сліпчишин

Теоретико-прикладні засади формування технічних компетентностей учнів старшої школи в умовах практичної підготовки

Актуальність проблеми зумовлена кількома чинниками. По-перше, техносферний розвиток суспільства потребує людини, яка вміє працювати з інформацією, матеріалами, технічними системами, цифровими інструментами, а також здатна проєктувати, моделювати, аналізувати й удосконалювати результати власної діяльності. По-друге, старша школа є етапом, на якому відбувається поглиблення профільної диференціації навчання, тому саме тут посилюється значення практичної підготовки як засобу виявлення здібностей, інтересів і професійних намірів учнів. По-третє, компетентнісна модель освіти вимагає переходу від переважно інформаційного навчання до діяльнісного, у якому знання набувають цінності лише за умови їхнього застосування у практиці.

Теоретичною основою формування технічних компетентностей є компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований і проєктно-технологічний підходи. Це означає, що технічна компетентність старшокласника формується не через механічне засвоєння технологічних операцій, а через включення учня у змістовну діяльність, у якій він аналізує проблему, планує спосіб її розв'язання, добирає засоби, виконує практичні дії, оцінює результат і здійснює рефлексію. Такий підхід безпосередньо пов'язаний із практичною підготовкою, адже саме вона створює умови для переходу від знання про техніку до вміння діяти технічно грамотно [1, с. 15–17].

Сутність технічних компетентностей доцільно розуміти як інтегровану здатність учня використовувати технічні знання, політехнічні уявлення, конструктивні, графічні, технологічні й дослідницькі вміння для виконання практичних і творчих завдань. Тому технічні компетентності мають розвиватися як комплексне особистісне утворення, що охоплює знання про техніку, уміння працювати з матеріалами й інструментами, досвід технічної творчості, культуру безпечної праці, відповідальність за результат і здатність до співпраці. Практична підготовка у старшій школі є визначальним середовищем формування технічних компетентностей. Її освітній потенціал полягає в тому, що вона

забезпечує включення учнів у поетапну проєктно-технологічну діяльність: від виявлення проблеми й задуму виробу до його конструювання, виготовлення, презентації та оцінювання. Предметна проєктно-технологічна компетентність формується у поетапній діяльності, яка інтегрує універсальні способи сучасної предметно-перетворювальної діяльності людини; навчальний проєкт при цьому охоплює фази проєктування, технологічної реалізації та рефлексії [2, с. 43–45]. Саме така логіка практичної підготовки дає змогу учням засвоювати не окремі операції, а цілісний алгоритм технічної діяльності, що особливо важливо для старшокласників у процесі професійного самовизначення.

Прикладний аспект формування технічних компетентностей полягає у доборі таких форм і методів навчання, які відтворюють реальні або наближені до реальних техніко-технологічні ситуації. До них належать навчальні проєкти, технічне моделювання, конструювання, дослідницько-пошукові завдання, розв'язання виробничо-практичних проблем, виконання графічних робіт, створення макетів і прототипів, а також захист результатів власної діяльності. У працях, присвячених профільному навчанню технологій, підкреслюється, що ефективність формування компетентності старшокласників значною мірою залежить від правильного вибору комплексу методів, їх доцільного поєднання та використання як системи.

Важливою умовою формування технічних компетентностей є професійно орієнтований зміст навчання. Старшокласник повинен бачити зв'язок між тим, що він виконує на уроках і під час практичних робіт, та можливими сферами подальшої освіти чи праці. Саме тому в умовах практичної підготовки доцільно використовувати завдання інженерно-технічного, дизайнерського, конструктивного, технологічного та підприємницького спрямування. Такі завдання не лише формують технічні вміння, а й розвивають здатність аналізувати потреби, планувати ресурси, працювати в команді, приймати рішення, презентувати результат. У цьому виявляється інтегративний характер технічних компетентностей, які виходять за межі вузькопредметної підготовки й набувають міждисциплінарного значення [1, с. 37].

Не менш значущою є проблема оцінювання сформованості технічних компетентностей. Традиційне оцінювання, орієнтоване переважно на перевірку відтворення знань, не дає повної картини рівня готовності учня до практичної технічної діяльності. Тому доцільно поєднувати оцінювання процесу і результату діяльності: аналіз якості виконання завдання, самостійності, обґрунтованості технічних рішень, дотримання технологічної послідовності, безпеки праці, здатності до рефлексії. Науковці підкреслюють, що компетентнісний підхід передбачає чітке вимірювання очікуваних результатів, а рівні володіння компетентністю можуть бути диференційовані залежно від ступеня самостійності, творчості й ціннісного ставлення до діяльності [1, с. 17–18]. Тому в умовах практичної підготовки варто застосовувати комплекс інструментів: критерії оцінювання виробу, спостереження за діяльністю, портфоліо, презентацію проєкту, самооцінювання та взаємооцінювання.

Серед педагогічних умов ефективного формування технічних компетентностей учнів старшої школи доцільно виокремити: створення мотиваційно насиченого освітнього середовища; використання практико зорієнтованих і суспільно значущих завдань; забезпечення міжпредметних зв'язків; поєднання індивідуальної, парної й групової діяльності; упровадження проєктних і дослідницьких методів; дотримання вимог безпеки праці; використання сучасних матеріалів, інструментів та цифрових ресурсів. Важливо, щоб учень був не виконавцем готових інструкцій, а суб'єктом технічної діяльності, здатним обирати, порівнювати, удосконалювати та відповідати за власне рішення. За таких умов практична підготовка набуває не лише навчальної, а й розвивальної та профорієнтаційної функції [1, с. 14–18; 2].

Отже, теоретико-прикладні засади формування технічних компетентностей учнів старшої школи ґрунтуються на поєднанні компетентнісного, діяльнісного та проєктно-технологічного підходів, а їх практична реалізація найбільш повно здійснюється в умовах

організованої практичної підготовки. Практична підготовка забезпечує інтеграцію знань, умінь, досвіду, цінностей і рефлексії в єдиний процес технічної діяльності. Її результатом має стати не лише сформованість окремих технологічних умінь, а й готовність старшокласника до технічної творчості, розв'язання реальних завдань, професійного самовизначення та подальшого особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Туташинський В. І., Мачача Т. С., Тарара А. М., Вдовченко В. В. Методика компетентнісно орієнтованого навчання технологій у професійному ліцеї : метод. посіб. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 141 с. DOI: 10.32405/978-617-8124-10-6-2021-141.

2. Мачача Т. С. Особливості формування предметної проектно-технологічної компетентності в процесі трудового навчання і технологій. Технологічна освіта : метод. рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. Київ : УОВЦ «Оріон», 2017. С. 43–52.

Олег Михайловича Селюков
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Андрій Анатолійович Братанич

Методика формування обчислювального мислення (computational thinking) у здобувачів професійної освіти

Сьогодні, в епоху цифрової трансформації та стрімкого розвитку технологій, формування обчислювального мислення стає одним із ключових пріоритетів сучасної освіти. Термін «обчислювальне мислення» вперше увела Жанет Вінг у 2006 році, наголосивши на його важливості не лише для інформатики, а й для широкого спектра дисциплін [1]. Обчислювальне мислення визначається як когнітивний процес, спрямований на формулювання проблем і пошук їхніх рішень у формі, яку комп'ютер здатен інтерпретувати [2].

Професійна освіта відіграє ключову роль у підготовці конкурентоспроможного робітника, який може ефективно працювати у цифровізованому середовищі. Розвиток обчислювального мислення у секторі професійної освіти дозволяє здобувачам не лише оволодівати технічними навичками, а й формувати системне та креативне мислення, необхідне для розв'язку складних проблем у сучасних технологічно-насичених умовах. Це особливо актуально для України, яка продовжує інтеграцію у світову цифрову економіку та реалізовує концепцію «Цифрова освіта: 2025» [3].

Обчислювальне мислення охоплює чотири ключові компоненти (рис.1): декомпозиція, розпізнавання шаблонів, абстракція та алгоритмічне мислення [1; 4]. Кожен з цих компонентів виконує певну роль у процесі розв'язку складних завдань.

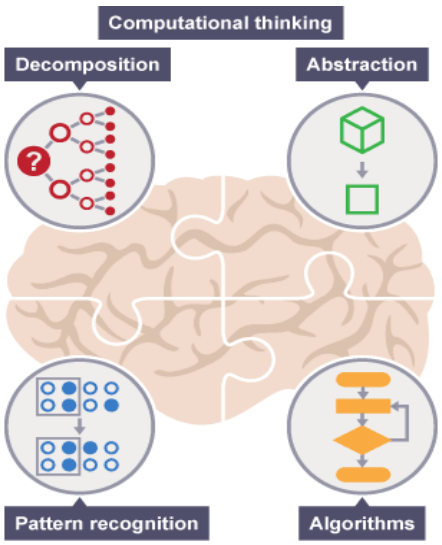

Рис.1. Ключові компоненти обчислювального мислення [6]

Декомпозиція дозволяє розбивати складні проблеми на менші, керовані частини для покращеного розв'язку. Розпізнавання шаблонів полягає у виявленні подібностей між підзадачами, що дає змогу використовувати вже відомі рішення. Абстракція відіграє ключову роль у фокусуванні на суттєвих аспектах проблеми, ігноруючи деталі, які не мають значення, а алгоритмічне мислення полягає у створенні покрокових інструкцій, які призводять до певного результату [4; 5].

Ефективність формування обчислювального мислення у професійній освіті забезпечується через застосування інтегрованого підходу, який поєднує різні методичні стратегії (табл.1). Аналіз літератури дозволив виділити найбільш ефективні методи, які представлено у табл. 1 [2; 7].

Таблиця 1. Методика формування ОМ у професійній освіті

Метод	**Опис**	**Переваги**
Проєктне навчання (PjBL)	Здобувачі роблять у автентичних, реальних проєктах, застосовуючи обчислювальне мислення для розв'язку складних проблем	Розвиває колаборацію, креативність, практичні навички роботи з проєктами
Проблемно-орієнтоване навчання	Постановка навчальних проблем, аналіз умов і обмежень, декомпозиція задачі	Формує критичне мислення, вміння аналізувати ситуації
Ігрові методи	Використання ігрових механік та симуляцій для формування абстрактного та алгоритмічного мислення	Збільшує мотивацію, сприяє емоційному залученню
Інформатика без пристроїв (Unplugged)	Використання офлайн-завдань без комп'ютера для формування базових умінь	Доступна без технічного забезпечення, розвиває логіку

Акцентовано на досвід міжнародних досліджень, проєктне навчання є найбільш ефективним методом інтеграції обчислювального мислення у професійній освіті, оскільки воно дозволяє здобувачам застосовувати отримані знання в аутентних контекстах. Дослідження Habibi та ін. [7] показали, що інтеграція PjBL у професійній освіті значно покращує навички обчислювального мислення, зокрема у абстракції, алгоритмічного мислення та узагальнення.

Сучасний ринок інструментів для формування обчислювального мислення включає різноманітні платформи та технології. Зокрема, платформи Code.org, Scratch,

Blockly Games та CS Unplugged демонструють високу ефективність у формуванні базових умінь [2; 8]. Для професійної освіти важливо використовувати інструменти, які пов'язані з реальними професійними завданнями.

Оцінювання рівня сформованості обчислювального мислення може здійснюватись за допомогою різних інструментів, які представлено у табл. 2 [4; 10].

Таблиця 2. Інструменти оцінювання ОМ

Інструмент	**Тип оцінювання**	**Компоненти ОМ, які вимірюються**
Computational Thinking Test (CTt)	Тестові завдання з вибором відповіді	u0410лгоритмічне мислення, декомпозиція, абстракція
Dr. Scratch	Автоматизований аналіз проектів	Абстракція, паралелізм, логіка, керування потоком
CT-cube framework	Аналіз завдань та проектів	Алгоритмічні навички, рівень абстракції
Bebras tasks	Конкурсні завдання	«Чисті» навички ОМ без прив'язки до конкретного ПЗ

Отже, формування обчислювального мислення у здобувачів професійної освіти є необхідною умовою їхньої успішної інтеграції у сучасний ринок праці. Найбільш ефективним методом є проєктне навчання, яке дозволяє інтегрувати розвиток обчислювального мислення із зеленими навичками та створювати інноваційні рішення. Для успішної імплементації необхідна підтримка з боку педагогічних кадрів, розвиток інфраструктури та системна підтримка на рівні політики.

Список використаних джерел

1. Wing J. M. Computational thinking // Communications of the ACM. – 2006. – Vol. 49, No. 3. – P. 33–35. – Режим доступу : https://doi.org/10.1145/1118178.1118215.

2. Hermans S., Neutens T., Wyffels F., Van Petegem P. Empowering Vocational Students: A Research-Based Framework for Computational Thinking Integration // Education Sciences. – 2024. – Vol. 14, No. 2. – P. 206. – Режим доступу : https://doi.org/10.3390/educsci14020206.

3. Цифрова освіта: 2025 : національна стратегія / МОН України. – Київ, 2023. – 38 с. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/.

4. Weintrop D. et al. Defining computational thinking for mathematics and science classrooms // Journal of Science Education and Technology. – 2016. – Vol. 25. – P. 127–147. – Режим доступу : https://doi.org/10.1007/s10956-015-9581-5.

5. Brennan K., Resnick M. New frameworks for studying and assessing the development of computational thinking // Proceedings of the 2012 Annual Meeting AERA. – Vancouver, Canada, 2012. – P. 1–25. – Режим доступу : https://scratched.gse.harvard.edu/ct/files/AERA2012.pdf.

6. What is computational thinking? / BBC Bitesize. – Режим доступу : https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zp92mp3/revision/1.

7. Habibi M. W. et al. Fostering and Developing Computational Thinking in Vocational Education // TEM Journal. – 2025. – Vol. 14, No. 2. – P. 1610–1620. – Режим доступу : https://doi.org/10.18421/TEM142-58.

8. Глущук А. М. Формування обчислювального мислення в учнів початкових класів : дис. канд. пед. наук : 13.00.09 / Глущук Анастасія Миколаївна. – Київ, 2025. – 80 с. – Режим доступу : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/55310.

9. STEM Career Days are a great idea / eSchool News. – Режим доступу : https://www.eschoolnews.com/steam/2023/11/17/stem-career-days-are-a-great-idea/.

10. Milanesi M., Bocconi S. The CT-cube: A framework for the design and the assessment of computational thinking activities // Computers in Human Behavior Reports. – 2022. – Vol. 5. – P. 100114. – Режим доступу : https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior-reports/vol/5/suppl/C.

В'ячеслав Дмитрович Разумов
студент IV курсу, 43ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта. Цифрові технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Юрій Вікторович Шпильовий

Використання sdn-технологій для динамічного розподілу пропускної здатності мережі під час онлайн-іспиту

Стрімкий розвиток дистанційного та змішаного навчання висуває принципово нові вимоги до інформаційно-комунікаційної інфраструктури закладів освіти. Масові онлайн-іспити з відеопрокторингом, тестовими платформами та одночасною роботою сотень студентів створюють непередбачувані пікові навантаження. Традиційні мережі, побудовані на статичній архітектурі, не встигають реагувати на такі зміни як виникнення затримок, втрату пакетів і технічних збоїв, які безпосередньо впливають на об'єктивність оцінювання. У реальних умовах це означає, що студент, який живе в гуртожитку з перевантаженою мережею, автоматично опиняється в гірших умовах порівняно з тим, хто має стабільний домашній інтернет. Така ситуація вже не просто технічна незручність – вона порушує базовий принцип освітньої рівності [1].

Класичні комп'ютерні мережі мають розподілену архітектуру, де кожний маршрутизатор чи комутатор самостійно приймає рішення про пріоритезацію трафіку. Такий підхід призводить до трьох ключових проблем: повільне масштабування під час раптового сплеску навантаження, надмірне навантаження на системних адміністраторів, які вручну налаштовують кожний пристрій, нерівномірний розподіл ресурсів, коли частина студентів отримує стабільний канал, а інші змушені боротися за кожен мегабіт. У результаті студенти з кращим підключенням отримують перевагу, а решта втрачають час через технічні перебої. Це вже не просто технічна проблема – це питання педагогічної справедливості, адже оцінка знань має залежати від підготовки студента, а не від якості його Wi-Fi [2].

Розв'язанням цієї проблеми є впровадження SDN-технології (Software-Defined Networking). Головна інновація SDN це – повне відокремлення площини управління від площини передачі даних [3]. Увесь інтелект мережі зосереджується в єдиному централізованому контролері, який має глобальне бачення топології та навантаження в реальному часі. Саме це дозволяє реалізувати динамічний розподіл пропускної здатності саме під час іспиту. На відміну від традиційних мереж, де правила фіксовані, SDN-контролер (наприклад, ONOS чи Ryu) може в режимі реального часу аналізувати потік даних, прогнозувати піки навантаження та автоматично перерозподіляти ресурси. Це перетворює мережу з пасивного «транспортного коридору» на активний, інтелектуальний інструмент, який працює на користь освітнього процесу.

Механізм працює так. Контролер постійно моніторить трафік за допомогою протоколів OpenFlow, sFlow та NetFlow. Під час проведення іспиту екзаменаційна система надсилає сигнал контролеру. Алгоритми SDN миттєво ідентифікують критичний трафік (Zoom, Moodle, Proctoreye тощо) і надають йому найвищий пріоритет. Некритичні сервіси (YouTube, соціальні мережі, фонові завантаження) автоматично обмежуються. Завдяки глибокому аналізу пакетів система розрізняє освітній трафік навіть у зашифрованих потоках, а не просто за IP-адресами. Крім того, інтеграція з системами машинного навчання дозволяє контролеру вчитися на даних попередніх іспитів – він «пам'ятає», у які години навантаження зростає найбільше, і заздалегідь готує мережу.

Проведений аналіз ефективності показує, що SDN-технології знижують середню затримку на 40-60 % і втрату пакетів практично до нуля під час піку навантаження [4]. Контролер може заздалегідь прогнозувати навантаження за допомогою машинного навчання, аналізуючи статистику попередніх сесій, і проактивно резервувати смугу. У разі збою на одній лінії зв'язку перенаправлення трафіку відбувається за 30-50 мс – непомітно для учасників. Це означає, що студент не втрачає концентрацію через «підвисання» камери чи тесту, а викладач не витрачає час на скарги про технічні проблеми.

Практичний сценарій виглядає наступним чином. Перед початком іспиту контролер автоматично перебудовує правила маршрутизації, резервує 70-80 % каналу для іспитової групи і обмежує фонові сервіси до 10-15 %. Результат – стабільне з'єднання для всіх, незалежно від кількості одночасних користувачів. У масштабах великого університету це дозволяє проводити іспит для 500-1000 студентів одночасно без додаткового закупівлі обладнання чи оренди зовнішніх каналів.

Повна заміна обладнання на SDN є економічно складною для більшості українських закладів. Тому оптимальним є гібридний підхід – SDN розгортається на рівні ядра мережі, а периферія залишається традиційною. Це дає можливість поступового впровадження без великих капітальних витрат і зберігає сумісність з наявним обладнанням.

Звісно, технологія має серйозні виклики. Централізація управління робить контролер єдиною точкою відмови, це в свою чергу означає що його компрометація може паралізувати всю мережу. Тому критично важливі посилені механізми автентифікації, шифрування каналів управління та регулярний аудит безпеки. Крім того, впровадження вимагає високої кваліфікації IT-фахівців, яких у закладах освіти часто бракує. Не менш важливим є етичний аспект адже постійний моніторинг трафіку студентів повинен відбуватися з чітким дотриманням конфіденційності, щоб уникнути відчуття тотального контролю.

Отже, SDN-технології – це не просто модернізація мережі, а фундаментальна зміна парадигми від «мережа як засіб» до «мережа як активний учасник освітнього процесу». Динамічний розподіл пропускної здатності гарантує технічну рівність, підвищує об'єктивність оцінювання і знижує операційне навантаження на адміністраторів. У перспективі інтеграція SDN-технології з елементами штучного інтелекту дозволить створити повністю адаптивну освітню інфраструктуру, яка реагує на потреби кожного студента в реальному часі, роблячи онлайн-іспити не джерелом стресу, а чесним і комфортним етапом навчання.

Список використаних джерел

1. SDN-Based Congestion Control and Bandwidth Allocation Scheme in 5G Networks. Sensors (Basel). 2024. Vol. 24, no. 3. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10857422/

2. A Software-Defined Networking Framework to Provide Dynamic QoS Management in IEEE 802.11 Networks. Sensors (Basel). 2018. Vol. 18, no. 7. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6068634/

3. Exploring Software-Defined Networking (SDN) Architectures. Medium. 2023. URL: https://medium.com/RocketMeUpNetworking/exploring-software-defined-networking-sdn-architectures-3d9b36d236cf

4. Гніденко М. П., Прокопов С. В., Гніденко М. М. Підвищення безпеки програмно-визначених мереж (SDNs). Наукові записки Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій. 2023. № 2. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/sciencenotes/article/view/2875

Євген Дмитрович Степанчук
Здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальності «Професійна освіта
(Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Людмила Анатоліївна Ткаченко

Використання в електронному навчанні тестів у професійній діяльності педагога

Акцентовано увагу на ролі формувального оцінювання у поєднанні з тестовими технологіями та на візуальних можливостях платформи Canva з інтеграцією ШІ, як інструмента підвищення ефективності освітнього процесу. Розглянуто особливості використання онлайн- та офлайн-тестів у професійній діяльності педагога в умовах цифрової трансформації освіти. Окреслено потенціал інтеграції тестування, формувального оцінювання та візуалізації даних у системі електронного навчання.

Ключові слова: *тестування, формувальне оцінювання, електронне навчання, онлайн-тести, офлайн-тести, візуалізація, платформа Canva.*

На сьогодні електронне навчання (e-learning) є невід'ємною складовою сучасної системи освіти, яка поєднує традиційні й інноваційні форми навчання, відповідає вимогам цифровізації суспільства та поступово і все частіше стає провідною формою організації освітнього процесу. Дослідники [3] підкреслюють, що його ефективність зумовлюється інтеграцією традиційних і цифрових методів навчання, гнучкістю та доступністю. У контексті цифровізації освіти тестування стає важливим інструментом у професійній діяльності педагога та виступає дієвим засобом контролю й оцінювання навчальних досягнень. Онлайн-тести (Google Forms, Moodle тощо) зручні для дистанційного та онлайн-навчання – вони забезпечують оперативний зворотний зв'язок, інтерактивність і доступність, тоді як офлайн-програми (MyTestX, Hot Potatoes) залишаються актуальними для роботи в умовах обмеженого доступу до мережі.

Платформа Canva надає широкі можливості для створення ілюстрацій, діаграм, інфографіки та інтерактивних візуальних елементів, які можна інтегрувати у тести. Це дає змогу зробити завдання більш наочними, полегшити розуміння складних понять та активізувати пізнавальну діяльність студентів [22].

Перевагою тестування є створення рівних умов для всіх здобувачів освіти, що знижує рівень психологічної напруги як під час підготовки, так і безпосередньо в процесі контролю. Тест можна визначити як систему завдань зростаючої складності, побудовану за певними правилами, що дають змогу виявити рівень сформованості знань, умінь і навичок та відстежити індивідуальний прогрес кожного здобувача освіти. Залежно від спрямованості тести поділяють на такі групи: 1) *тести здібностей*; 2) *тести особистості*; 3) *тести досягнень* [11].

Тестові технології забезпечують автоматизацію перевірки знань, скорочують час контролю, підвищують об'єктивність оцінювання та створюють умови для гнучкої диференціації завдань за рівнями складності. У сучасній педагогічній практиці тестування все частіше поєднується з елементами формувального оцінювання, що дає змогу педагогам не лише фіксувати рівень засвоєння знань, а й відстежувати динаміку навчальних досягнень. Використання онлайн- і офлайн-тестів у цьому контексті сприяє гнучкому та індивідуалізованому підходу до оцінювання [1]. Додаткові можливості відкриває платформа Canva, за допомогою якої викладач може створювати візуальні звіти, діаграми прогресу чи інфографіку зворотного зв'язку, що робить процес оцінювання більш наочним і мотивувальним для здобувачів освіти [22].

Електронне навчання – це процес здобуття знань, умінь і компетентностей у режимі онлайн. Можливість створювати та масштабувати цифрові курси змінила уявлення про доступ до освіти. Сучасні платформи, такі як Skillshare, Udemy, Mighty Networks, надають викладачам можливість самостійно створювати курси, організовувати навчання та управляти його результативністю.

Цифрова трансформація освіти перетворює тестування на стратегічний інструмент педагогічної діяльності. Застосування хмарних рішень (Google Forms) та LMS (Moodle) оптимізує дистанційний формат навчання, тоді як десктопні програми (MyTestX, Hot Potatoes) гарантують безперебійність оцінювання за відсутності стабільного інтернет-з'єднання. Водночас поєднання тестування з елементами формувального оцінювання (formative assessment) дає змогу перейти від констатації рівня знань до цілеспрямованого супроводу процесу їх формування.

Щодо практичного аспекту реалізації тестових технологій у Google Forms, зауважимо, що розроблений онлайн-тест «Цифрові технології та електронне навчання в професійній діяльності педагога» [12] є прикладом інтеграції цифрових інструментів у систему формувального оцінювання. Google Forms пропонує різноманітний спектр запитань для детального опитування: 1) *закриті запитання з одним правильним варіантом відповіді (multiple choice)*; 2) *запитання з кількома правильними варіантами відповіді (checkboxes)*; 3) *відкриті запитання (short answer, paragraph)*; 4) *запитання типу «шкала оцінювання» (linear scale)*; 5) *запитання типу «відповідність» або «послідовність* [7]. Онлайн-тести в системах Moodle або Google Forms надають можливість миттєвого зворотного зв'язку, що є центральним компонентом формувального оцінювання. Особливу роль тут відіграє візуальна підтримка через *Canva* шляхом використання її бібліотеки візуальних елементів у тестах та створення *дашбордів* навчального прогресу за результатами тестувань.

Огляд автономних та мережевих офлайн-інструментів тестування. В умовах обмеженого або нестабільного доступу до Інтернету в аудиторіях і комп'ютерних класах. Можливо працювати у межах локальної мережі (LAN) або безпосередньо на комп'ютерах користувачів. [20] Серед найбільш поширених рішень, які застосовуються в українських закладах вищої освіти (ЗВО), варто відзначити такі програмні комплекси: *MyTestX (MyTestXPro)*[13], *Hot Potatoes* [5], *OpenTest System (OpenTest 2.0)* [4]. Поряд із цим, сучасний інструментарій пропонує альтернативні рішення для офлайн-навчання: *eXeLearning (eXe)* [6] [15], *Lumi (H5P desktop* [16] [17], [19], [18].

Проаналізуємо візуальні можливості Canva у формувальному оцінюванні. Особливу роль у реалізації формувального оцінювання відіграє візуалізація результатів навчання. Платформа Canva з інтеграцією ШІ надає інструменти для створення інфографік, діаграм успішності, візуальних рубрик і карт зворотного зв'язку, які можуть бути інтегровані в онлайн-курси чи тестові звіти. Такі візуальні засоби роблять процес оцінювання прозорішим, а результати – зрозумілими та мотивувальними для студентів. Наприклад, замість традиційної таблиці оцінок педагог може створити у Canva графічну панель прогресу або ментальну карту досягнень, що сприяє рефлексії та само оцінюванню [22].

Таким чином, формувальне оцінювання в електронному навчанні виступає складовою навчального процесу, орієнтованою на розвиток саморегуляції, рефлексії та критичного мислення. Його реалізація через тестові інструменти й візуальні платформи, зокрема Canva, підвищує ефективність педагогічної взаємодії, забезпечує гнучкість і варіативність оцінювальних практик. Поєднання онлайн- і офлайн-тестування, елементів формувального оцінювання та візуальних можливостей Canva створює нову якість освітнього процесу. Це дає змогу педагогам не лише вимірювати результати навчання, а й активно впливати на їх формування, підтримуючи індивідуальний розвиток кожного здобувача освіти. У результаті тестування стає не

лише інструментом контролю, а й важливим компонентом навчання в умовах цифрової освітньої екосистеми.

Список використаних джерел

a. Андрійчук О. Формувальне оцінювання як інструмент вимірювання якості освітнього процесу: від теорії до практики. URL: http://mir.dspu.edu.ua/article/view/282775 .

b. Белан Т., Ющенко В., Овдієнко В. Переваги і недоліки електронного навчання в закладі вищої освіти. URL: https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/177/190

c. Глубока Світлана. Електронне навчання (e-learning): сутність, походження та етапи розвитку, особливості застосування у ЗВО. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/76_2024/part_1/39.pdf.

d. Гоцик І. А., Острей О. Р., Павленко Ю. С. Система тестування «OpenTEST». URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24913/1/OpenTEST.pdf .

e. Грабовський П. П. Hot potatoes як засіб створення освітніх електронних ресурсів. Теорія та методика електронного навчання. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=7lvus-EAAAAJ&citation_for_view=7lvus-EAAAAJ:3fE2CSJIrl8C .

f. Декарчук С. О. Методика використання програмного засобу exelearning для створенні електронного підручника. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=7571

g. Коваль С. А. Онлайн-тести як інструмент навчання вчителя URL: https://naurok.com.ua/onlayn-testi-yak-instrument-navchannya-vchitelya-503208.html

2. Радкевич Олександр. Електронне оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737022/1/Radkevych_Oleksandr_article_709.pdf .

3. Ресурси для дистанційного навчання від Canva. URL: https://www.canva.com/uk_ua/osvita/dystantsiina-osvita/ .

4. Що таке електронне навчання? URL: https://samoosvita.in.ua/scho-take-elektronne-navchannya .

5. Тести. Kursoviks: URL: https://ua.kursoviks.com.ua/naukovi-roboty/testi (дата звернення: 17.02.2026).

6. Цифрові технології та електронне навчання в професійній діяльності педагога: онлайн-тест як приклад інтеграції формувального оцінювання в Google Forms. URL: https://forms.gle/2pTSUUPsSeueiHBN6

7. Чолак В. А. Створення тестових завдань з допомогою програми MyTestX. URL: https://dowjok2.e-schools.info/pages/stvorennja-testiv-z-dopomogoju-programy-mytestx .

8. Canva для освіти – офіційний ресурс Canva, шаблони для уроків, презентацій та тестів. URL: https://www.canva.com/uk_ua/osvita/ .

9. eXe. eXeLearning: URL: https://exelearning.org/

10. H5P. URL: https://ceit.ucu.edu.ua/resursy/instrumenty/interaktyvni-ta-multymedijni-instrumenty/h5p/ ;

11. Lumi. Lumi: URL: https://lumi.education/en/

12. QuizArchitec. AppStore: URL: https://apps.apple.com/us/app/quiz-architect/id1457939116?mt=12 .

13. QuizFabber4.1. documentation. QuizFabber4.1. documentation: URL: https://docs.quizfaber.com/4.1/eng/index.html ;

14. Sharing Local Server with Local Network (XAMPP). Dev: URL: https://dev.to/mmj/sharing-local-server-with-local-network-xampp-3h83 .

15. Sugiarni, Widiastuti, D. E., & Tahrun. The implementation of Canva as a digital learning tool in English learning at vocational school. English Learning Innovation. 2024. 5(2). P. 264–276. URL: https://doi.org/10.22219/englie.v5i2.34839

16. Washburn Brittany. Creating Visuals and Simple Graphics with Canva for Education. [Електронний ресурс]. 2025. URL: https://brittanywashburn.com/2025/04/creating-visuals-and-simple-graphics-with-canva-for-education

Олександр Миколайович Федюк
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність А4.10 Середня освіта (Технології)

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук,
Доцент кафедри технологічної освіти
Ольга Дмитрівна Трегуб

Роль інноваційних освітніх технологій у становленні культури транспортно-логістичного обслуговування студентів педагогічних закладів

Сучасна освітня система перебуває у процесі постійних змін, що зумовлені потребами економіки та суспільства. Одним із важливих завдань є підготовка майбутніх учителів технологій, які повинні володіти не лише знаннями з педагогіки та методики, а й розумінням сучасних виробничих процесів, зокрема транспортно-логістичного обслуговування. Культура транспортно-логістичного обслуговування охоплює знання про організацію перевезень, оптимізацію логістичних процесів, раціональне використання ресурсів та забезпечення високої якості послуг. В умовах цифровізації та глобалізації саме інноваційні освітні технології стають ключовим інструментом для формування відповідних компетентностей у студентів педагогічних закладів.

Метою є визначення ролі інноваційних освітніх технологій у процесі становлення культури транспортно-логістичного обслуговування студентів педагогічних закладів та окреслення ефективних методичних підходів до їх застосування.

Інноваційні освітні технології відкривають широкі можливості для інтеграції теоретичних знань і практичних навичок. Використання електронних освітніх ресурсів, інтерактивних платформ та симуляційних програм дозволяє студентам моделювати реальні логістичні процеси, аналізувати їхню ефективність та прогнозувати можливі наслідки управлінських рішень. Це сприяє розвитку критичного мислення та формуванню системного підходу до організації транспортно-логістичного обслуговування [1].

Віртуальні лабораторії та навчальні симулятори створюють умови для практичного відпрацювання навичок без значних матеріальних витрат. Студенти мають змогу відтворювати виробничі ситуації, експериментувати з різними моделями транспортних систем та оцінювати їхню результативність. Такий підхід формує відповідальне ставлення до ресурсів та розвиває здатність приймати обґрунтовані рішення [2].

Важливим засобом є проєктне навчання, яке передбачає виконання студентами дослідницьких та практико-орієнтованих завдань. Наприклад, розробка моделей логістичних процесів із мінімальними витратами ресурсів або створення програм оптимізації перевезень. Проєктна діяльність сприяє формуванню навичок командної роботи, відповідальності та творчого підходу до вирішення проблем.

Інтегровані курси та STEM-освіта дозволяють поєднувати знання з технологій, інформатики, економіки та педагогіки, створюючи цілісне уявлення про транспортно-логістичні процеси. Це забезпечує міждисциплінарний характер навчання та формує у студентів здатність застосовувати знання комплексно.

Інноваційні освітні технології відіграють ключову роль у становленні культури транспортно-логістичного обслуговування студентів педагогічних закладів. Вони забезпечують інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, сприяють розвитку критичного мислення, формують відповідальне ставлення до ресурсів та готують майбутніх учителів технологій до викликів сучасного виробництва. Використання електронних ресурсів, симуляцій, віртуальних лабораторій та проєктного навчання створює комплексну систему підготовки, що відповідає вимогам інноваційної економіки та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Педагогічні технології у сучасній освіті. – Київ: Либідь, 2019. – 256 с.
2. Козак Л. В. Логістика та транспортні системи: навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 312 с.

Сергій Миколайович Хоменко
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність А4.10 Середня освіта (Технології)

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук,
Доцент кафедри технологічної освіти
Ольга Дмитрівна Трегуб

Формування у старшокласників знань з наукових основ сучасних технологій виробництва

Сучасний етап розвитку суспільства визначається стрімким упровадженням інноваційних технологій у всі сфери виробництва. Автоматизація, роботизація, цифровізація та використання новітніх матеріалів стають невід'ємними складовими промисловості XXI століття. У цих умовах особливої ваги набуває завдання формування у старшокласників знань про наукові основи сучасних виробничих процесів. Адже саме вони є тією соціальною групою, яка найближчим часом визначатиме напрями розвитку економіки та науки. Усвідомлене розуміння технологічних процесів сприяє не лише професійній орієнтації, а й формуванню активної громадянської позиції та готовності до інноваційної діяльності.

Метою дослідження є окреслення педагогічних умов і методичних підходів, що забезпечують ефективне засвоєння учнями знань про сучасні технології виробництва.

Формування знань у старшокласників потребує міждисциплінарного підходу. Важливо поєднувати фізику, хімію, інформатику та технології, створюючи цілісне уявлення про виробничі процеси. Ефективними є інтерактивні методи навчання:

Проєктна діяльність є одним із найефективніших методів формування знань у старшокласників. Вона дозволяє учням моделювати реальні виробничі ситуації, наближати навчальний процес до практичних умов сучасної промисловості. Виконуючи проєкти, школярі вчаться застосовувати теоретичні знання з фізики, хімії, інформатики та технологій для вирішення конкретних завдань. Такий підхід сприяє розвитку творчого мислення, навичок командної роботи та відповідальності за кінцевий результат. Крім

того, проєктні роботи формують у старшокласників здатність до самостійного пошуку інформації та критичного аналізу отриманих даних [1].

Використання віртуальних лабораторій відкриває нові можливості для організації навчального процесу. Вони забезпечують доступ до експериментів без значних матеріальних витрат і дозволяють учням працювати з моделями складних технологічних процесів у безпечному середовищі. Завдяки цьому школярі можуть проводити дослідження, які у звичайних умовах потребували б дорогого обладнання або спеціальних приміщень. Віртуальні лабораторії також сприяють індивідуалізації навчання: кожен учень має змогу працювати у власному темпі, повторювати експерименти та аналізувати результати. Це формує глибше розуміння наукових основ виробництва та підвищує мотивацію до навчання [1].

Симуляції та моделювання є важливим інструментом розвитку аналітичних навичок і критичного мислення. Вони дозволяють учням відтворювати виробничі процеси у спрощеній, але наочній формі, що допомагає зрозуміти закономірності та взаємозв'язки між різними елементами технологічної системи. Завдяки моделюванню школярі можуть оцінювати ефективність різних технологічних рішень, прогнозувати їхні наслідки та порівнювати альтернативні варіанти. Це не лише розвиває здатність до аналізу, а й формує відповідальне ставлення до використання технологій у реальному житті. Симуляції сприяють формуванню системного мислення, що є необхідною умовою для майбутньої професійної діяльності у сфері науки й техніки [2].

Залучення старшокласників до вивчення сучасних технологій виробництва сприяє підвищенню мотивації до навчання природничих дисциплін. Учні отримують базові знання про такі напрями, як:

– роботизація та автоматизація виробничих процесів;

– адитивні технології (3D-друк);

– біотехнології у харчовій та фармацевтичній промисловості;

– нанотехнології та створення нових матеріалів.

Це забезпечує основу для усвідомленого вибору професійної траєкторії та активної участі у науково-технічному прогресі.

Отже, ефективне формування знань з наукових основ сучасних технологій виробництва можливе лише за умови інтеграції навчального змісту, використання інноваційних методів та створення практико-орієнтованого освітнього середовища. Такий підхід забезпечує підготовку молодого покоління до викликів XXI століття та сприяє їхній конкурентоспроможності на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Савченко О. Я. Сучасні освітні технології у формуванні наукових знань учнів старшої школи. – Київ: Педагогічна думка, 2020. – 284 с.

2. Мельник В. П. Інноваційні виробничі технології та їх відображення у змісті шкільної освіти. – Харків: Основа, 2021. – 312 с.

Марина Олександрівна Швець
здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4 «Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри технологічної освіти,
Олена Вікторівна Шатова

Візуальний сторітелінг у презентаціях як інноваційний метод навчання в технологічній освітній галузі

В умовах швидкої трансформації сучасної освіти питання форми подання навчального матеріалу набуває першочергового значення. Візуальний сторітелінг у презентаціях - подання інформації через образи, схеми, інфографіку та композиційні акценти - дозволяє вибудувати матеріал не як суцільний текст, а як візуально організовану історію, що забезпечує збагачення освітнього простору та відповідає принципам компетентнісного підходу.

Науковим підґрунтям цього методу є когнітивна теорія мультимедійного навчання Річарда Майєра (американський дослідник у галузі психології навчання, Distinguished Professor в University of California, Santa Barbara. Він є одним із найвідоміших авторів теорії мультимедійного навчання) [1]. Вчений обґрунтував, що навчання є ефективнішим, коли слова поєднуються із зображеннями. Окремо він довів, що навчання покращується, коли із презентації вилучаються зайві елементи, а ключові тези підсвічуються сигналами, акцентами та зрозумілою структурою, що особливо важливо для створення сучасних презентацій [2, 3]. Слайд не має дублювати підручник, він має спрямовувати увагу, зменшувати когнітивне перевантаження й допомагати будувати цілісне розуміння теми. Тому презентація, перевантажена текстом, часто програє візуально продуманій презентації, де зображення, схема чи короткий підпис працюють як носії головної ідеї.

Для технологічної освітньої галузі візуальний сторітелінг має особливе значення, оскільки навчання тут безпосередньо пов’язане з проєктуванням, моделюванням та дизайном. Підхід дозволяє візуалізувати весь шлях створення продукту тобто від постановки проблеми та ескізу до прототипу й готового виробу, що сприяє розвитку проєктного мислення та візуальної культури учнів/учениць.

Окремо варто враховувати і зміну медіазвичок сучасного покоління. Молодь дедалі частіше сприймає інформацію через короткі, динамічні, візуально насичені формати такі як короткі відео, мікроконтент, швидко структуровані інформаційні блоки. Водночас педагогічно важливо не копіювати розважальний стиль механічно, а використовувати його сильні сторони такі, як концентрацію на одній темі, швидке фокусування уваги, емоційну виразність і наочність. Сучасні огляди мікронавчання показують, що короткі, цілеспрямовані навчальні формати можуть підтримувати мотивацію, залученість і засвоєння знань, якщо вони педагогічно грамотно спроєктовані [5].

У цьому контексті доцільно наголосити на важливому аспекті - застосуванні візуального моделювання. Графіки, схеми та послідовності зображень допомагають учневі/учениці побудувати внутрішню когнітивну модель явища. Дослідження у сфері візуалізації й multiple representations показали, що такі візуальні репрезентації суттєво підтримують розуміння складних понять у STEM-освіті, дозволяючи бачити конструкцію та спосіб дії одночасно.

Ефективність візуальних методів підтверджується міжнародною практикою. Організація OECD у матеріалах PISA 2022 розглядає створення та аналіз візуальних продуктів як ключову складову креативного мислення [5]. У дослідженні брала участь 81

країна та економіка, а серед прикладів завдань є формат на кшталт Science Fair Poster, що безпосередньо демонструє значущість уміння візуально представити матеріал [4].

Ще один показовий приклад подає UNESCO через відзначення цифрових рішень для освіти. Серед таких прикладів фігурує ThingLink, технологія анотованих зображень і відео, якою, за даними UNESCO, скористалися понад шість мільйонів учителів, учнів і розробників освітнього контенту у світі. UNESCO прямо вказує, що цей інструмент використовується також для кращого контекстного розуміння середовищ у технічній освіті. Це говорить про те, що візуальний сторітелінг уже працює як міжнародно визнаний освітній інструмент, який підтримує осмислене, контекстне та діяльнісне навчання.

На нашу думку, візуальний сторітелінг є критично важливим для технологічної освіти, адже специфіка предмета вимагає наочності, а не лише теорії. Технології потребують моделювання та демонстрації в дії. Оскільки сучасні здобувачі звикли до візуального контенту, такий підхід робить навчання релевантним їхньому досвіду. Проте естетика презентації не має бути самоціллю, її головна роль - структурувати мислення та забезпечити глибоке розуміння матеріалу.

Отже, візуальний сторітелінг у презентаціях можна обґрунтовано розглядати як інноваційний метод навчання в технологічній освітній галузі. Його ефективність підтверджується когнітивною теорією мультимедійного навчання, сучасними дослідженнями мікронавчання, підходами до візуального моделювання та міжнародною освітньою практикою. Інтеграція візуального сторітелінгу в технологічну освітню галузь дозволяє формувати знання, візуальне мислення, креативність, проєктну культуру та здатність сучасного учня переконливо представляти власні ідеї. Саме тому презентації майбутнього в освітньому процесі, на наше переконання, мають бути менш текстоцентричними й значно більш візуально, змістовно та структурно продуманими. У подальших дослідженнях вбачається необхідність розробки методичних рекомендацій щодо впровадження інструментів візуального сторітелінгу в процес підготовки майбутніх учителів технологій.

Список використаних джерел

1. Mayer, R. E. *Multimedia Learning*. Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/books/multimedia-learning/6B8C4D8C9D45CA1A4E0F5A3C1D9B8B16

2. Mayer, R. E. *Coherence Principle* // *Multimedia Learning*. Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/books/multimedia-learning/coherence-principle/4E80B70CB76E2166B76E5653EBDE7D3E

3. Mayer, R. E. *Signaling Principle* // *Multimedia Learning*. Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/books/multimedia-learning/signaling-principle/8BADD0D4CFF932F220D2F78D150D14D5

4. OECD. *PISA 2022 Technical Report*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/pisa-2022-technical-report_599753f0/01820d6d-en.pdf

5. OECD. *PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/pisa-2022-results-volume-iii_1933a4a1/765ee8c2-en.pdf

Олег Миколайович Шкурат
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Сергій Борисович Дзус

Інформаційна безпека та кібергігієна у цифровому освітньому середовищі

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією всіх сфер життєдіяльності, зокрема освіти. Цифрове освітнє середовище відкриває безпрецедентні можливості для доступу до знань, дистанційного навчання та використання інноваційних педагогічних технологій. Проте разом із перевагами воно породжує нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних, протидією кіберзагрозам та формуванням культури безпечної поведінки в мережі. Актуальність дослідження інформаційної безпеки та кібергігієни у цифровому освітньому середовищі зумовлена зростанням кількості кібератак на освітні установи, поширенням дезінформації, загрозами викрадення конфіденційних даних та необхідністю підготовки компетентних користувачів цифрових технологій [1, с. 26].

Інформаційна безпека у сфері освіти розглядається як комплекс заходів технологічного, організаційного та правового характеру, спрямованих на захист інформації, технологій та користувачів, які взаємодіють у середовищі онлайн-освіти [2, с. 28]. Цифрове освітнє середовище включає в себе навчальні платформи (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams), електронні бібліотеки, хмарні сховища, системи відеоконференцій та месенджери для комунікації між учасниками освітнього процесу. Кожен із цих компонентів потенційно може стати вектором кібернападу, якщо не забезпечено належний рівень захисту.

За даними дослідження Eduweb (2025), проведеного серед українських закладів вищої освіти, 93% респондентів зіштовхувалися з кіберзагрозами під час навчання або викладання (табл.1). Основними видами загроз визначено: віруси та шкідливе програмне забезпечення (39,4%), зламування облікових записів університетських платформ (26,8%), фішингові атаки (14,1%) та витік персональних даних (12,7%) [3, с. 39]. При цьому лише 7% опитаних заявили, що не стикалися з жодними кіберзагрозами, що свідчить про масштабність проблеми.

Таблиця 1. **Розподіл кіберзагроз у цифровому освітньому середовищі (за даними опитування, 2025 р.)**

Вид кіберзагрози	Частота, %	Основні методи протидії
Віруси та шкідливе ПЗ	39,4	Антивірусний захист, регулярне оновлення ПЗ
Зламування облікових записів	26,8	Двофакторна автентифікація, складні паролі
Фішингові атаки	14,1	Навчання користувачів, фільтрація пошти
Витік персональних даних	12,7	Шифрування, політики доступу до даних
Інші загрози	7,0	Моніторинг, резервне копіювання

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що технологічні загрози (віруси та зламування облікових записів) становлять понад 66% усіх інцидентів. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до захисту, який поєднує технічні засоби та підвищення обізнаності користувачів.

Кібергігієна визначається як набір профілактичних заходів, які кожен користувач має вживати для захисту своїх даних та пристроїв [4, с. 8]. На відміну від кібербезпеки, яка охоплює організаційно-технічні системи захисту, кібергігієна фокусується на поведінкових практиках і навичках індивідуального користувача. У контексті освітнього середовища це означає формування звичок безпечної роботи з цифровими технологіями у здобувачів освіти та педагогічних працівників.

Серед основних правил кібергігієни, актуальних для освітнього середовища, виділяють: використання надійних унікальних паролів довжиною не менше 12 символів із комбінацією літер, цифр та спецсимволів; увімкнення двофакторної автентифікації для всіх облікових записів; регулярне оновлення операційних систем та програмного забезпечення; перевірку джерел завантаження файлів і програм; обережність при відкритті електронних листів та переході за посиланнями; резервне копіювання важливих даних на зовнішні носії або у хмарні сховища; використання ліцензійного антивірусного програмного забезпечення [5].

Особливу увагу слід приділяти питанням захисту персональних даних здобувачів освіти. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», освітні установи є розпорядниками персональних даних і зобов'язані забезпечити їх належний захист. У цифровому середовищі це передбачає шифрування баз даних, контроль доступу на основі ролей (RBAC), регулярний аудит безпеки та дотримання принципів мінімізації збору даних [6].

Формування цифрової культури безпеки та навичок кібергігієни у здобувачів професійної освіти потребує створення комплексної системи організаційно-педагогічних заходів. За словами Гончарової І. П., забезпечення цифрової безпеки потребує інтеграції елементів цифрової безпеки у всі етапи навчального процесу – від розроблення навчальних планів до щоденного використання цифрових платформ [1, с. 255].

Педагогічні умови формування культури кібербезпеки передбачають створення освітнього середовища, у якому принципи кібергігієни закладаються через навчальні дисципліни, тренінги, проєктну діяльність і самооцінювання рівня безпеки. Важливо не лише навчити здобувачів ідентифікувати ризики, а й сформувати внутрішню потребу дотримуватися безпечної поведінки в мережі [2, с. 29]. Організаційний аспект проблеми полягає у розробленні політик інформаційної безпеки закладу освіти, запровадженні систем управління ризиками, регулярному моніторингу рівня цифрової культури педагогічних працівників та здобувачів освіти (рис.1).

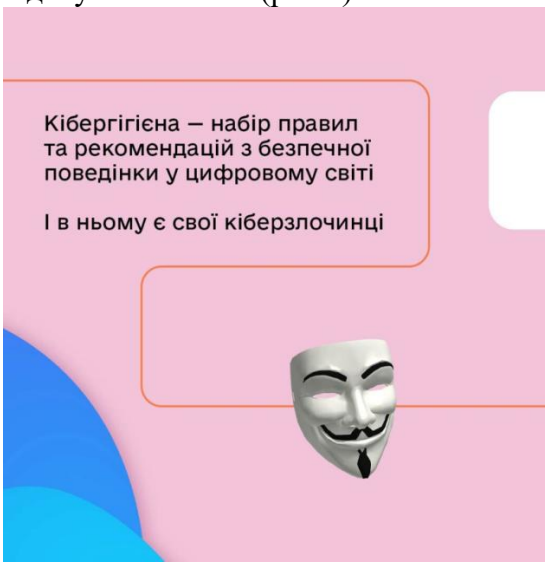

Рис.1. Основні принципи кібергігієни у цифровому освітньому середовищі (інфографіка Дія.Освіта)

У 2025 році в Україні було презентовано проєкт Національної стратегії кібергігієни – візіонерський документ, який визначає, як Україна розвиватиме культуру

безпечної поведінки в цифровому середовищі до 2030 року (рис.2). Стратегія передбачає залучення 2 мільйонів громадян до програм кібергігієни; підвищення загальної обізнаності населення до 10%; впровадження стандартів безпеки в 90% державних установ; інтеграцію навчальних курсів у 10% шкіл до 2027 року та 20% до 2030 року [7]. Цей документ узгоджується з вимогами Європейської директиви NIS 2 та рекомендаціями ENISA щодо багатофакторної автентифікації, управління вразливостями, резервного копіювання та регулярного навчання користувачів.

Міжнародний досвід свідчить, що освітній сектор є однією з найбільш уразливих цілей для кіберзлочинців. За даними UK Cyber Security Breaches Survey 2025, 91% закладів вищої освіти Великої Британії повідомили про випадки кібервторгнень за останні 12 місяців. Серед основних типів атак: фішинг (97%), імперсонація організації або співробітників (68%), віруси та шкідливе програмне забезпечення (42%), DDoS-атаки (36%) [8]. Зростання кількості ransomware-атак на освітні установи становило 69% у період з 2024 по 2025 рік.

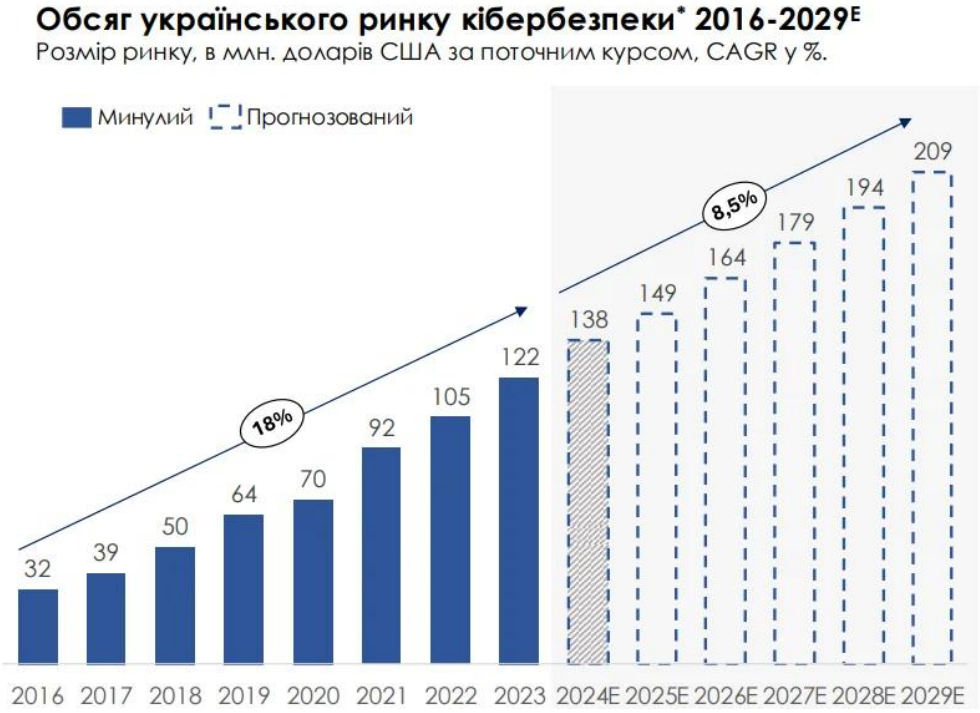

Рис.2. Динаміка розвитку українського ринку кібербезпеки (2016–2029 рр.) за даними skilky-skilky.info

На основі проведеного аналізу можна сформулювати комплекс практичних рекомендацій для закладів освіти. По-перше, необхідно розробити та впровадити Політику інформаційної безпеки, яка регламентуватиме правила користування цифровими ресурсами, доступу до навчальних платформ, обробки персональних даних та реагування на інциденти. По-друге, слід забезпечити технічний захист: встановлення міжмережевих екранів, систем виявлення вторгнень, антивірусного захисту на всіх робочих станціях, регулярне оновлення програмного забезпечення та резервне копіювання критично важливих даних [4, с. 10].

По-третє, важливим є підвищення обізнаності всіх учасників освітнього процесу. Згідно з результатами опитування Eduweb (2025), 49,3% респондентів мають середній рівень обізнаності з питань кібербезпеки, тоді як 28,2% — низький [3, с. 46]. Це свідчить про необхідність систематичного проведення тренінгів, семінарів та симуляційних вправ (зокрема, симуляцій фішингових атак) для студентів та викладачів. По-четверте, слід використовувати лише ліцензійне програмне забезпечення та уникати встановлення піратських програм, які часто містять шкідливі компоненти. По-п'яте, необхідно впровадити систему управління інцидентами інформаційної безпеки з чіткими процедурами реагування, ескалації та відновлення роботи систем [2, с. 31].

Таким чином, кібергігієна розглядається як ефективний профілактичний механізм, що базується на поведінкових практиках користувачів. Її інтеграція в освітній процес сприяє формуванню стійкої цифрової культури безпеки, підвищенню рівня готовності здобувачів до безпечної діяльності в інформаційному середовищі. Реалізація Національної стратегії кібергігієни України та адаптація європейських стандартів (NIS 2, ENISA) створюють правові та методичні передумови для комплексного захисту цифрового освітнього простору. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку адаптивних методик навчання кібербезпеці з урахуванням специфіки різних освітніх рівнів та впровадження штучного інтелекту для автоматичного виявлення загроз у навчальних платформах.

Список використаних джерел

1. Курепін В. М., Самойленко О. О., Бацуровська І.В. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси. 2025. № 11(19). С. 255–267. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/22584/1/255-267.pdf.

2. Швардак М. Кібербезпека у цифровому освітньому просторі. Науковий журнал Хортицької національної академії. 2025. № 1(12). С. 26–33. DOI: https://doi.org/10.51706/2707-3076-2025-12-2.

3. Cybersecurity on Ukrainian Higher Education: Threats and protection measures / Eduweb. 2025. Vol. 19, № 2. P. 38–52. ISSN 1856-7576. URL: https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/download/694/1166.

4. Красніков С. А. Кібергігієна як чинник запобігання кіберзагрозам. Нове українське право. 2024. № 6. С. 8–15. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2024.6.8.

5. Цифрова гігієна та інформаційна безпека в цифровій освітній діяльності / Синицький Р. К. Сталий розвиток економіки. 2025. № 2(53). С. 83–90. DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-83.

6. Кібербезпека в цифровому освітньому середовищі. Інформаційний портал ІІТА НАПН України. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733620.

7. Ukraine presented the draft National Cyber Hygiene Strategy. РНБО України. 2025. URL: https://www.rnbo.gov.ua/en/Diialnist/7325.html.

8. Cyber security breaches survey 2025: education institutions findings. UK Government. 2025. URL: https://www.gov.uk/government/statistics/cyber-security-breaches-survey-2025/cyber-security-breaches-survey-2025-education-institutions-findings.

ПРИРОДНИЧИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

Артем Михайлович Андрійчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.06 «Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент,
завідувач кафедри хімії та екології
Валентина Сергіївна Толмачова

Новітні наукові здобутки азо- і діазосполук: від молекулярних перемикачів до каталітичного синтезу

Азо- і діазосполуки наразі зазнали справжнього ренесансу в органічній хімії. Вони еволюціонували від класичних барвників і аналітичних реагентів до молекулярних перемикачів, каталітичних платформ та перспективних фармацевтичних агентів. Спостерігається стрімке зростання дослідницького інтересу до цих сполук [1].

Традиційний синтез ароматичних азосполук шляхом діазотування та азосполучення не втратив актуальності, однак активно розробляються альтернативні «зелені» методи [2], які включають використання нанокаталізаторів (TiO_2, Fe_3O_4, Ag_2CO_3), що дозволяють уникнути небезпечних нітрозуючих реагентів і стадії діазотування. Показано, що іммобілізовані каталізатори забезпечують виходи 75–95 %, регіоселективність і можливість повторного використання до 10 циклів без втрати активності. Окремо виділяється стратегія синтезу хіральних азосполук, яка відкриває доступ до ентантіозбагачених продуктів [2]. Відомо про застосування електрохімічного окиснення в безреагентних умовах за кімнатної температури, які відповідають принципам «зеленої хімії» [3].

Азобензен та його похідні є найбільш дослідженим класом молекулярних фотоперемикачів: оборотна E/Z-фотоізомеризація (*транс-цис* під впливом УФ-світла; зворотна - при видимому світлі або тепловій релаксації) дозволяє керувати властивостями матеріалів на молекулярному рівні. Розробка азобензенів, що перемикаються видимим і навіть ближнім ІЧ-світлом, стала одним з провідних трендів [4], [5]. Новим прикладом є використання синглетного кисню, який генерований йодом-фотосенсибілізатором при 770 нм і каталізує *цис-транс* ізомеризацію понад 1000 циклів [6].

У матеріалознавстві особливий інтерес становлять азобензен-функціоналізовані полімери. Досліджено оборотний світлоконтрольований перехід рідина-тверде тіло в полісилоксанах через фотоіндуковане утворення та руйнування надмолекулярних зшивок на основі уреїдопіримідинонових фрагментів. Азобензени використовуються у системах молекулярного сонячного теплового акумулювання [7], [8].

Діазосполуки, як незамінні попередники карбенів, набули розквіту у стереоселективному синтезі. Спостерігається розвиток хімії діазосполук за межами органічного синтезу: полімерна наука, хімічна біологія, матеріалознавство [9].

Серед ключових тенденцій зазначають родієвий каталіз через стратегію Rh-карбен - C–H активацію, вбудовування карбену, анелювання, функціоналізацію. За цим методом одержано ізохінолони, хіноксаліни, індоли, бензотіазини та семичленні цикли [10]. Фотохімічна активація діазосполук відкриває шлях без металовмісних каталізаторів до хіральних лактамів та спіросполук в умовах зеленої хімії - у воді або водних міцелярних середовищах [11].

Азосполуки, що містять гетероциклічні фрагменти, демонструють широкий спектр фармакологічної активності. Систематизовано протиракову активність азосполук: найвищу цитотоксичність продемонстрували похідні тіазолу на лініях A549 (рак легень) і K562 (лейкемія) з IC_{50}; похідні азохромену на HCT-116 та MCF-7; азо-сульфонаміди на

MCF-7 з IC_{50} = 0,21 мкМ при мінімальній токсичності щодо нормальних клітин [13]. Опубліковано результати синтезу біс-азоестерних і біс-азосульфонних сполук з активністю проти ліній раку молочної залози та легень разом із результатами молекулярного докінгу [12], [13].

Спектрофотометричний аналіз на основі реакцій діазотування - азосполучення залишається потужним аналітичним інструментом. Узагальнено методологічні досягнення у визначенні фармацевтичних субстанцій та нітрат/нітрит-аніонів у харчових і екологічних об'єктах.

Таким чином, азо- і діазосполуки охоплюють органічний синтез, матеріалознавство, хімічну біологію та фармацевтичну хімію. Новітні результати відкривають принципово нові можливості для застосування цих сполук, що свідчить про невичерпний потенціал теми та необхідність її систематичного відображення в курсі органічної хімії вищої школи.

Список використаних джерел

1. Benkhaya S., M'rabet S., El Harfi A. Classifications, properties, recent synthesis and applications of azo dyes. *Heliyon*. 2020. Vol. 6, No. 1. Art. e03271. DOI: 10.1016/j. heliyon. 2020.e03271. 0

2. Li X. et al. Recent advances in the synthesis of aromatic azo compounds. *Molecules*. 2023. Vol. 28, No. 18. Art. 6741. DOI: 10.3390/molecules28186741.

3. Wang Y. et al. Catalytic asymmetric synthesis of chiral azo compounds via interrupted Japp–Klingemann reaction with aryldiazonium salts. *Science China Chemistry*. 2022. Vol. 65. P. 546–553. DOI: 10.1007/s11426-021-1149-1.

4. Gao H. et al. Visible-light-switchable azobenzenes: molecular design, supramolecular systems, and applications. *Natural Sciences*. 2023. Vol. 3, No. 1. Art. e20220020. DOI: 10.1002/ntls.20220020.

5. Lv Y. et al. Visible light-responsive azo-based smart materials: design, performance, and applications in energy storage. *Smart Molecules*. 2024. Art. e20240058. DOI: 10.1002/smo.20240058.

6. Koivistoinen J. et al. Azobenzene photoswitching with near-infrared light mediated by molecular oxygen. *The Journal of Physical Chemistry B*. 2022. Vol. 126, No. 3. P. 658–663. DOI: 10.1021/acs.jpcb.1c08012).

7. van der Tol J. et al. Photoswitchable liquid-to-solid transition of azobenzene-decorated polysiloxanes. *Advanced Functional Materials*. 2023. Vol. 33. Art. 2301246. DOI: 10.1002/adfm.202301246).

8. Mansikkamäki A. et al. Multichromophoric photoswitches for solar energy storage. *Journal of Materials Chemistry A*. 2024. DOI: 10.1039/D3TA05972C.

9. Wang J. Diazo compounds: recent applications in synthetic organic chemistry and beyond. *Tetrahedron Letters*. 2022. Vol. 108. Art. 154135. DOI: 10.1016/j.tetlet.2022.154135.

10. Shaabani A. et al. Rhodium-catalyzed transformations of diazo compounds via a carbene-based strategy: recent advances. *RSC Advances*. 2025. DOI: 10.1039/D4RA07010K.

11. Zhang Z., Gevorgyan V. Visible light-induced reactions of diazo compounds and their precursors. *Chemical Reviews*. 2024. Vol. 124, No. 11. P. 7214–7261. DOI: 10.1021/acs.chemrev.3c00869.

12. Geedkar D., Kumar A., Sharma P. Synthesis and in silico inhibitory action studies of azo-anchored imidazo[4,5-b]indole scaffolds against the COVID-19 main protease (Mpro). *Scientific Reports*. 2024. Vol. 14. Art. 10419. DOI: 10.1038/s41598-024-57795-4.

13. Issa K. D. et al. Exploring the anticancer, antibacterial potency, and molecular docking of synthesized azo-ether and azo-sulfone compounds. *ChemistrySelect*. 2025. DOI: 10.1002/slct.202502350.

Каріна Олександрівна Бесединa
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Алла Валентинівна Кустовська

Комплексне дослідження біохімічних особливостей *Ziziphus jujuba* Mill. в умовах інтродукції у Лісостепу України

Інтродукція рослин є важливим напрямом сучасної ботаніки, що сприяє розширенню біорізноманіття та впровадженню нових культур [1, 3]. *Ziziphus jujuba* Mill. є перспективною рослиною, яка характеризується високим вмістом біологічно активних речовин, зокрема аскорбінової кислоти та антиоксидантів [2, 5]. Відомо, що цей вид широко використовується у харчовій та фармацевтичній промисловості завдяки своїм біологічним властивостям. В умовах Лісостепу України культура досліджена недостатньо, що визначає актуальність роботи.

Метою дослідження було вивчення біохімічних особливостей *Ziziphus jujuba* Mill. в умовах інтродукції. У межах роботи визначено вміст аскорбінової кислоти у листках і плодах, досліджено вміст фотосинтетичних пігментів, зокрема хлорофілів a і b, а також антоціанів у плодах, і оцінено вплив адсорбента на ефективність екстракції біологічно активних речовин.

У дослідженні використовували два основні методи визначення біологічно активних речовин: спектрофотометричний та титриметричний.

Спектрофотометричний метод застосовували для визначення вмісту фотосинтетичних пігментів та антоціанів. Вимірювання оптичної густини проводили при довжинах хвиль 510 нм (антоціани), 649 нм (хлорофіл b) та 665 нм (хлорофіл a), що дозволило кількісно оцінити вміст пігментів у рослинних екстрактах.

Титриметричний метод (метод Тільманса) використовували для визначення вмісту аскорбінової кислоти. Метод ґрунтується на титруванні екстракту до появи стійкого рожевого забарвлення, що свідчить про завершення реакції.

Екстракцію біологічно активних речовин проводили з використанням етанолу та розчину HCl, а очищення екстрактів здійснювали методом центрифугування.

За результатами дослідження встановлено, що вміст хлорофілів у листках *Ziziphus jujuba* був найвищим у контрольному зразку (з чистої рослинної сировини) і становив 57,13 мг/г. Додавання білої глини знижувало вивільнення хлорофілів до 11,55 мг/г, що свідчить про виражені адсорбційні властивості цього компонента.

Вивільнення вміст антоціанів з плодів *Ziziphus jujuba* також знижувалося під впливом білої глини: від 0,242 мг/г у контрольному зразку до 0,012 мг/г у дослідному.

Встановлено, що вміст аскорбінової кислоти у плодах становив 6,45 мг/г, що значно перевищувало її вміст у листках - 1,203 мг/г. Це свідчить про високу антиоксидантну цінність плодів та узгоджується з даними сучасних досліджень [5, 6].

Отримані результати свідчать про різну локалізацію біологічно активних речовин у різних органах рослини, а також про суттєвий вплив умов екстракції на їх вміст.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для створення функціональних харчових продуктів. У межах дослідження змодельовано функціональний продукт - шоколад з додаванням екстракту плодів *Ziziphus jujuba*, що дозволяє підвищити антиоксидантну цінність продукту.

Отримані результати можуть бути використані у подальших біохімічних дослідженнях рослинної сировини для косметології та при розробці функціональних продуктів харчування.

Список використаних джерел

1. Гродзинський А. М. Інтродукція рослин. Київ : Наукова думка, 1995. 280 с.
2. Пономарьов В. І. Біохімія рослин. Київ : Вища школа, 2004. 320 с.
3. Кучерявий В. П. Екологія. Львів : Світ, 2001. 500 с.
4. Taiz L., Zeiger E. Plant Physiology. Sunderland: Sinauer Associates, 2010. 782 p.
5. Yan M. et al. Physicochemical and antioxidant activity of *Ziziphus jujuba* fruit. Scientific Reports. 2022. URL: https://www.nature.com/articles/s41598-022-06313-5/ (дата звернення: 25.04.2026).
6. Popstoyanova D. et al. *Ziziphus jujuba*: applications in the pharmacy and food industry. 2024. URL: https://www.mdpi.com/2223-7747/13/19/2724/ (дата звернення: 25.04.2026).

Яна Олександрівна Боніславська
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.06. Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент,
Вікторія Альфредівна Богатиренко

Недоліки і перспективи інтеграції мінералогії та кристалохімії в хімічну освіту на рівні закладів загальної середньої освіти

Ключову роль у трансформаційних змінах сучасної хімічної освіти відіграє конвергенція хімії з науками про Землю, а саме мінералогією та кристалохімією, яка дозволяє посилити акцент на створенні кардинально нових матеріалів та розробці екологічно безпечних технологій із замкненими «життєвими циклами». Актуальність впровадження в хімічну освіту знань з мінералогії та кристалохімії сьогодні є надзвичайною. Вона пов’язана з інтенсивним «копіюванням» або використанням природних неорганічних систем та механізмів для створення матеріалів, які є не лише ефективними, а й комплементарними до природного світу. У цьому контексті головна стратегія у конвергенції хімії, мінералогії та кристалохімії – відійти від «мінералів і порід на полицях музеїв» та «хімічних реакцій в пробірках» до реального експериментально-наукового дизайну природних мінералів та порід і одержання нових речовин або матеріалів на засадах реалізації «екологічного кейсу» [1-4].

Проте аналіз чинних підручників та навчальних програм із хімії для закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) свідчить, що мінерали та гірські породи розглядаються переважно як *ілюстративний матеріал*, *а не як об’єкти глибокого кристалохімічного аналізу і не як функціональні прототипи для проєктування інноваційних матеріалів із наперед заданими властивостями.* Наприклад, на сторінках підручників з хімії учням/ученицям пропонують ідеальні моделі NaCl, алмазу та графіту. Проте реальні мінерали мають набагато складнішу будову: зокрема для природного галіту (NaCl) характерні ізоморфні домішки та дефекти структури, які зумовлюють різне забарвлення мінералу – сіре, фіолетове, синє, жовте та помаранчеве. Шкільна література майже не згадує про алюмосилікатні структури: острівні (такі дорогоцінні камені, як смарагд, гранат, олівін тощо), шаруваті (глинисті мінерали, азбести) або каркасні алюмосилікати (плагіоклази, цеоліти), хоча в промисловості і багатьох технологіях вони є незамінними.

Школярам пропонують експерименти з підготовки питної води, але не вчать, чому одні мінерали/породи можуть бути сорбентами, а інші – ні. Причина тут криється у фрагментарності подання матеріалу в спробах його спрощення: згідно з шкільною хімією вивчають, що властивості залежать лише від типу зв'язку і зовсім випускають роль кристалохімічної геометрії, характеристики внутрішніх порожнин чи каналів решітки.

Інформація про мінерали та породи в підручниках здебільшого фігурує у розділах «Поширеність елементів у природі» або «Сировина для промисловості». Знання подаються статично: мінерал розглядається як «руда», з якої треба вилучити метал і повністю ігнорується роль мінералів як активних учасників геохімічних циклів. Наприклад, підручники описують $CaCO_3$ як крейду або мармур, але не згадують про його роль у природній секвестрації CO_2. Це створює знаннєвий бар'єр для розуміння ролі мінералів та порід як платформи для створення функціональних матеріалів у розвитку «зелених» технологій та сталого розвитку. Обмеженість кристалохімічної складової у змісті освітнього контенту не дає можливості сформувати уявлення про те, що мінерали та породи можна використовувати як матриці для безпечної консервації відходів або для розробки «закритих» і безпечних хімічних промислових циклів.

Для шкільної хімії формула мінералу є «застиглою» – це завжди чиста речовина: до прикладу, пірит з формулою FeS_2. Але в природі властивості мінералів часто визначаються домішками та дефектами в кристалічній решітці (ізоморфне заміщення). Саме ці «відхилення» зумовлюють величезне різноманіття глинистих мінералів, та визначають сфери їх застосування – від сорбентів, носіїв каталізаторів до сировини для виготовлення цегли. Вони надають мінералам властивостей напівпровідників, люмінофорів або фотокаталізаторів. Ці обмеження порушують логічний зв'язок із сучасною електронікою та нанотехнологіями, де працюють саме «неідеальні» структури.

Така відірваність шкільної хімічної освіти від реального природного світу з однієї сторони та світу сучасних технологій – з іншої призвела до різкого зниження зацікавленості в інформаційній складовій про гірські породи, мінерали та їх кристалохімію в учнів/учениць закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Подолати цей бар'єр можна запровадженням STEM або STEAM – проєктної діяльності, яка здатна заповнити прогалини в хімічній освіті ЗЗСО згідно з принципами «зеленої хімії» та концепціями сталого розвитку, табл. 1.

Таблиця 1

Прогалини в шкільній хімічній освіті щодо інтеграції мінералогії та кристалографії

Прогалини в освіті щодо мінералів та порід	Погляд підруч-ника	Погляд згідно з принципами «зеленої хімії» та «сталого розвитку»	Чого бракує в підручниках з хімії?	Як виправити?
Мінерал як «Інженерна платформа»	Мінерал – «сировина»	Мінерал – це шаблон (template).	Розуміння того, що структура багатьох мінералів – це готова «нанолабораторія».	Кристалічні решітки не просто як статична сітка, а активний інструмент для заміни одного йона іншим, щоб отримати новий напівпровідник, квантові точки або селективний каталізатор
Матриці для «розумних» циклів		Мінерал як інерт-ний та безпечний носій або матриця.	Розуміння того, що мінерали можуть бути основою сучасних функціональних матеріалів	Вводити моделювання процесів, які переводять хімію з описової площини в реальну природну або екотехнологічну.
		Реакції на мінераль-них поверхнях (геохімічні бар'єри).	Розуміння процесів мінералізації як екоспосібу «закрити» промисловий цикл.	зрозуміти, як «замкнути» цикл, імітуючи природні геохімічні процеси, де відходи одного етапу стають «цеглинами» для створення стійкої мінеральної структури іншого.

Таким чином, необхідність інтеграції мінералогії та кристалохімії в хімічну освіту зумовлена переходом сучасної хімії від вивчення ізольованих сполук до синтезу і

дослідження екофункціональних матеріалів, фізико-хімічні властивості яких визначаються не лише хімічним складом, а й просторовою організацією атомів у кристалічній ґратці.

Список використаних джерел

1. Zuin V. G., Eilks I., Elschami M., Kümmerer K. Education in green chemistry and in sustainable chemistry: perspectives towards sustainability. *Green Chem*. 2021. 23. 1594-1608. DOI:https://doi.org/10.1039/D0GC03313H

2. Maynard-Casely H. E., Harrington R., McCready S., Sneddon D. J., Thomasd L., Warren A. J. Crystals in the community and the classroom Claire Murray. *J. Appl. Cryst*. 2024. 57. 181–186. DOI:https://doi.org/10.1107/S1600576724000207

3. Kang N., Zhou W., Qi Z., Li Y., Wang Z., Li Q., Lv K. Recent Progress of Natural Mineral Materials in Environmental Remediation. *Catalysts*. 2022. 12. 996. DOI:https://doi.org/10.3390/catal12090996 .

4. Havu-Nuutinen, S., Kewalramani, S., Veresov, N. *et al.* Understanding Early Childhood Science Education: Comparative Analysis of Australian and Finnish Curricula. *Res Sci Educ.* 2022. 52. 1093–1108. DOI:https://doi.org/10.1007/s11165-020-09980-4 .

Карина Андріївна Вдовенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.06. Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
доцент кафедри хімії та екології
Олена Миколаївна Ковтун

Хіміко-екологічні аспекти комплексної переробки плодів *Coffea*

Сучасна світова індустрія напоїв неможлива без кави – стратегічно важливої рослинної сировини, культивування якої зосереджене у тропічних регіонах планети. Природні умови вирощування дерев роду Coffea, зокрема стабільний температурний режим (18–25 °C) та значна висота над рівнем моря, роблять цю культуру чутливою до кліматичних змін. В умовах глобальної екологічної кризи екстенсивне використання лише кавових зерен є економічно та екологічно недоцільним. Це зумовлює необхідність переходу до принципів замкненого циклу, де всі частини плоду розглядаються як джерело високомолекулярних сполук та антиоксидантів [2].

Хімічний профіль необроблених плодів кави характеризується високою концентрацією органічних та неорганічних речовин. Традиційна переробка зазвичай ігнорує зовнішні оболонки плоду (шкірку та м’якоть), що призводить до накопичення органічних відходів та закислення ґрунтів. Проте наукові дослідження підтверджують, що ці побочні продукти є джерелом цінних поліфенольних сполук, зокрема конденсованих танінів, вміст яких варіюється від 0,5 % до 3 %. У шкірці стиглих плодів накопичуються антоціани, які є гарними природними антиоксидантами. Внутрішня частина зерна містить значну кількість гідроксикоричних кислот (до 15 %), серед яких переважають хлорогенова та кавова кислоти. Також у сировині ідентифіковано широкий спектр флавоноїдів, таких як кемпферол, кверцетин [0]. Вуглеводний матрикс, що складає 45–54 % сухої маси, представлений переважно полісахаридами та моносахаридами. Раціональна утилізація цих компонентів відкриває перспективи для синтезу біополімерів, що дозволяє зменшити вуглецевий слід виробництва. Специфіка вуглеводного складу основних поширених видів кави наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика вуглеводного складу сирих зерен арабіки та робусти (% від сухої маси)

Компонент	Coffea arabica (Арабіка)	Coffea canephora (Робуста)
Маноза	21 %	19,5 %
Галактоза	10,5 %	13,0 %
Глюкоза	9–9,5 %	9–9,5 %
Сахароза	3,9 %	1,9 %

Ключовим етапом переробки є термічна обробка (обсмажування) при температурах до 200 °C. Під час цього процесу відбувається інтенсивна дегідратація та складні термохімічні трансформації. Реакція Майяра та карамелізація цукрів у присутності амінокислот призводять до синтезу меланоїдинів, які формують колір продукту. Одночасно деградація пентозанів сприяє утворенню фурфуролу та інших летких сполук, що складають складну суміш – кафеоль.

З погляду екології, впровадження альтернативних методів обробки є пріоритетним завданням. Традиційне конвективне обсмажування характеризується значними енерговтратами. Натомість діелектричний метод (ВЧ-хвилі) та інфрачервоне опромінення дозволяють досягти рівномірного прогріву зерна за коротший час, що суттєво знижує енергоємність технологічного циклу та обсяг викидів у атмосферу.

Особливу цінність для фармакології становлять пуринові алкалоїди, насамперед кофеїн. Він виступає стимулятором центральної нервової системи та метаболічних процесів. Екологічно чисте вилучення кофеїну з відходів виробництва є альтернативою його хімічному синтезу. Метаболізм кофеїну в організмі людини призводить до утворення похідних диметилксантину, що мають виражену терапевтичну дію [3].

Отже, кавова сировина є унікальним об’єктом для хімічних досліджень завдяки високому вмісту біологічно активних речовин. Перехід від традиційного використання лише зерен до глибинної переробки всіх компонентів плоду, включаючи впровадження енергоефективних технологій обсмажування, дозволяє мінімізувати техногенне навантаження на довкілля. Такий підхід забезпечує не лише екологічну безпеку, а й створює базу для отримання високоякісних природних антиоксидантів та фармацевтичних препаратів.

Список використаних джерел

1. Saratale G., et al. Emerging technologies for extracting phenolic compounds from coffee husk. RSC Publishing, 2025. URL:https://pubs.rsc.org/en/content/articlelanding/2025/su/d5su00531k (дата звернення 28.03.2026)

2. Bessada A., et al. Chlorogenic Acid: A Systematic Review on the Biological Functions and Therapeutic Potentials. PMC, 2024. URL:https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11013850/ (дата звернення 28.03.2026)

3. Sengupta S., et al. Potency of coffee by-products as sustainable added material in bio/edible film development. Frontiers in Sustainable Food Systems, 2025. URL:https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-food systems/articles/10.3389/fsufs.2025.1667255/full(дата звернення 02.04.2026)

Тетяна Віталіївна Волкова
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Олександр Вікторович Пархоменко

Кліщі роду *Demodex*- ектопаразити людини та тварин

Проблема паразитарних уражень шкіри людини та тварин залишається актуальним напрямом досліджень у паразитології, дерматології та ветеринарній медицині, яка зумовлена зростанням кількості факторів, що сприяють активізації паразитарних захворювань. Це погіршення екологічної ситуації, урбанізація, хронічний стрес, порушення імунної реактивності, застосування агресивних косметичних засобів.

Серед ектопаразитів особливе місце посідають кліщі роду *Demodex* – умовно-патогенні членистоногі, здатні тривалий час мешкати у волосяних фолікулах та сальних залозах без виражених клінічних проявів. Демодекоз є поширеним захворюванням людини, домашніх і сільськогосподарських тварин, що спричиняє суттєві економічні збитки та порушення стану здоров'я. Недостатня обізнаність населення з питань біології кліщів *Demodex* та профілактики демодекозу обумовлює необхідність системного вивчення цієї теми й упровадження відповідних матеріалів у навчально-виховний процес.

Кліщі роду *Demodex* – мікроскопічні ектопаразити, що належать до типу Arthropoda, класу Arachnida, підкласу Acari, ряду Trombidiformes, родини Demodecidae. Характеризуються вираженою видовою специфічністю: кожен вид пов'язаний з певним видом господаря-ссавця [4, 6, 10].

Морфологія кліщів відзначається високим ступенем адаптації до паразитичного способу життя. Тіло червоподібної форми, довжиною 0,1–0,4 мм, складається з гнатосоми (ротовий апарат з хеліцерами та педипальпами), подосоми (4 пари укорочених кінцівок) та видовженої опістосоми. Щільна хітинова кутикула з поперечними борознами забезпечує захист і гнучкість під час пересування у вузьких каналах фолікулів. У людини поширені два основні види: *Demodex folliculorum* (волосяні фолікули, довжина до 0,4 мм) та *Demodex brevis* (сальні залози, довжина до 0,3 мм) [3, 6].

Біологічний цикл розвитку включає п'ять послідовних стадій – яйце, личинка, протонімфа, дейтонімфа та імаго – і відбувається виключно у межах організму одного господаря. Повний цикл займає 14–21 день. Яйця мають видовжену форму і відкладаються безпосередньо у фолікулярному каналі. Личинки мають три пари кінцівок, а починаючи зі стадії протонімфи – чотири. Доросла особина здатна до розмноження та активно переміщується на поверхні шкіри у нічний час [3, 5].

Demodex folliculorum локалізується переважно у волосяних фолікулах обличчя (ніс, щоки, лоб, підборіддя), часто утворюючи скупчення з кількох особин у межах одного фолікулярного каналу. *Demodex brevis* мешкає у протоках сальних залоз, як правило поодиноко, у глибших відділах шкіри, що ускладнює його виявлення [1, 3].

Передача кліщів відбувається переважно при прямому контакті шкіри (зокрема, від матері до новонародженого), рідше – через предмети особистої гігієни. Поширеність кліщів зростає з віком і підвищеною активністю сальних залоз: у дорослих людей Demodex виявляють у переважній більшості випадків, при цьому їх присутність не завжди супроводжується клінічними проявами [2, 3].

Демодекоз розвивається при порушенні імунної регуляції, гормональному дисбалансі або змінах мікробіому шкіри. Патогенез включає механічне подразнення тканин, взаємодію кліщів з бактеріальною мікробіотою (зокрема з *Bacillus oleronius*) та

імунну відповідь на антигени продуктів метаболізму паразитів. Клінічні прояви охоплюють свербіж (72%), почервоніння (68%), папули та пустули (55%), подразнення повік (45%), лущення (40%), асоційоване з розацеа (30%). Основний метод діагностики – мікроскопія зіскрібку шкіри; патологічним вважається виявлення понад 5 особин/см² [1, 7, 8, 9].

У тваринному світі рід *Demodex* охоплює численні видоспецифічні таксони. Найбільш клінічно значущими є: *D. canis* (собаки) – спричиняє алопецію, гнійничкові ураження, у тяжких випадках – генералізований демодекоз; *D. cati* (коти) – запалення шкіри голови та вух; *D. bovis* (велика рогата худоба) – ущільнення шкіри та вузлики, що знижує якість шкіряної сировини; *D. equi* (коні) – свербіж та подразнення шкіри [2, 6].

З метою визначення рівня обізнаності учнів та молоді щодо кліщів роду *Demodex* і демодекозу було проведено анонімне анкетування. Результати засвідчили: про існування *Demodex* знають лише 42% респондентів; правильно визначили місце локалізації – 35%; знають симптоми демодекозу – 55%; орієнтуються у методах діагностики – 28%; знають про передачу кліщів між людьми – 61%; вважають *Demodex* нормальним явищем – 30%; обізнані з умовами переходу до патогенної форми – 25%.

Отже, головним джерелом інформації про паразитарні захворювання, в тому числі про *Demodex* є Інтернет (45%), натомість школа та університет – лише 25%. Ці результати підтверджують необхідність цілеспрямованого включення відповідних тем до різних навчальних програм.

Список використаних джерел

1. Aksoy H. B. Demodex folliculorum and Demodex brevis infestation in different skin diseases. 2010. P. 1–6.
2. Bourée P. Demodex: ubiquitous ectoparasites of many mammals. Parasite. 2012. Vol. 19, no. 4. P. 339–342.
3. Elston C. A., Elston D. M. Demodex mites. Clinics in Dermatology. 2014. Vol. 32, no. 6. P. 739–743.
4. Hirst S. The genus Demodex, Owen. London: British Museum, 1979. – 44 p.
5. Hom M. M., Mastrota K. M., Schachter S. E. Demodex. Optometry and Vision Science. 2013. Vol. 90, no. 7. P. 637–638.
6. Mehlhorn H. Demodex Species // *Encyclopedia of Parasitology*. Berlin, 2016. P. 653–656.
7. Murube J. Demodex hominis. *The Ocular Surface*. 2015. Vol. 13, no. 3. P. 181–186.
8. Plewig G., Kligman A. M. Demodex folliculorum // ACNE and ROSACEA. Berlin, 2000. P. 507–512.
9. Raju V. K. et al. Demodex Blepharitis. *Ophthalmology*. 2012. Vol. 119, no. 1. P. 52–56.
10. Toloza Ampuero D. C. Demodex spp. *Boletín Micológico*. 2021.Vol. 36, no. 2.

Оксана Богданівна Джурляк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Алла Валентинівна Кустовська

Алелопатичні взаємовпливи сільськогосподарських культур родин *Fabaceae, Poaceae* та *Cucurbitaceae* як передумова обґрунтування сівозмін

Алелопатія є фундаментальним екологічним процесом, що визначає складну систему взаємовідносин між організмами в природі. Сучасна біологія розглядає цей феномен як ключовий інструмент регуляції розвитку рослинних спільнот та управління конкуренцією між видами. Суть явища полягає у біохімічному впливі рослин одна на одну через секрецію специфічних сполук - колінів, які здатні як гальмувати, так і прискорювати життєдіяльність сусідніх культур [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Вивчення алелопатичних ефектів є надзвичайно актуальним для розробки безпечних агротехнологій, підвищення врожайності та збереження природного різноманіття. Поглиблення знань у цій сфері відкриває нові можливості для практичних та теоретичних біологічних спостережень.

Під час досліджень, проведених у лабораторії фізіології, біохімії та екології рослин УДУ імені Михайла Драгоманова (за методикою А. М. Гродзинського, 1973 [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]), аналізувався вплив бобових культур (*Fabaceae*) на представників родин Тонконогові (*Poaceae*) та Гарбузові (*Cucurbitaceae*). Було встановлено, що реакція на присутність рослин родини Бобові (*Fabaceae*) суттєво різниться залежно від виду рослини-реципієнта. Згідно з літературними джерелами, *Fabaceae* можуть виступати як стимуляторами, так і інгібіторами росту та розвитку рослин [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

За результатами експериментального дослідження для кукурудзи *Zea mays* зафіксовано виражений позитивний ефект від сусідства з Бобовими (*Fabaceae*), зокрема з *Phaseolus vulgaris* L., *Vicia faba* L., *Cicer arietinum* L. та *Arachis hypogaea* L.. Найкращі результати показала взаємодія з *Vicia faba*, де коріння розвивалося значно активніше, ніж у контролі. Схожий стимулюючий вплив мали *Phaseolus vulgaris* та *Cicer arietinum*. Спільне вирощування *Zea mays* із рослинами родини Бобові дозволяє підвищити продуктивність агроекосистем та зменшити хімічне навантаження [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**], шляхом зменшення використання хімічних добрив.

На відміну від кукурудзи (*Zea mays)* , для момордики (*Momordica charantia* L.*)* вплив *Fabaceae* виявився негативним. Зокрема, спільне пророщування з *Vicia faba* призвело до помітного пригнічення росту та розвитку кореневої системи. Тому спільне культивування *Momordica charantia* з *Phaseolus vulgaris* або *Vicia faba* є недоцільним.

Дослідження впливу конюшини лучної (*Trifolium pratense* L.) продемонстрували її вибірковий вплив на різні таксони [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**; **Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Її активність коливається від повної зупинки росту до інтенсивної стимуляції.

Для пшениці (*Triticum vulgare* L.), вівса (*Avena sativa* L.), жита (*Secale cereale* L.) та кукурудзи (*Zea mays*) конюшина лучна є потужним активатором. Вона забезпечує максимальну схожість насіння та прискорює ріст. Так, довжина коренів *Zea mays* під впливом *Trifolium pratense* зросла з 0,4 см до 4,26 см.

Щодо Гарбузових конюшина лучна (*Trifolium pratense*) виступає антагоністом [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Спостерігалося абсолютне блокування

проростання кабачка (*Cucurbita pepo var. Giraumontia* L.) - 0% схожості. Розвиток огірка (*Cucumis sativus* L.) сповільнився майже в чотири рази.

Крім морфологічних показників, виділення *Trifolium pratense* змінюють темпи онтогенезу. У стимульованих видів (*Triticum vulgare, Zea mays, Cicer arietinum*) сходи з'являлися значно раніше, тоді як у *Cucumis sativus* спостерігалася затримка проростання насіння.

Отже, висока біологічна активність *Trifolium pratense* робить її важливим елементом у плануванні сівозмін. Крім прямого алелопатичного впливу через хімічні речовини, конюшина лучна збагачує ґрунт азотом завдяки симбіозу з бактеріями, що може позитивно позначатися на наступних культурах у сівозміні, навіть на деяких *Cucurbitaceae*, попри їхню чутливість до колінів, які виділяє рослина [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Ефект взаємодії *Trifolium pratense* з представниками *Cucurbitacea*e (зокрема *Cucumis sativus* та *Cucurbita pepo*) залежить від концентрації біоактивних речовин у субстраті та конкретних умов вирощування. Це може виявлятися як у незначному пригніченні, так і (за низьких концентрацій) у стимуляції початкових етапів росту.

Список використаних джерел

1. Алелопатична активність *Trifolium repens* L. та *T. rubens* L. (*Fabaceae*) в умовах Національного ботанічного саду імені М. Гришка НАН України. *Науковий вісник НЛТУ України*. URL: https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2239 (дата звернення: 04.04.2026).

2. Гродзинський А.М. Основи хімічної взаємодії рослин. Київ : Наукова думка, 1973. 205 с.

3. Гнатюк Н.О. Механізми прояву алелопатичної взаємодії рослин. *Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки*. 2023. Вип. 131. С. 345–351.

4. Карпенко О.Ю., Хижняк О. С. Вплив різних попередників на алелопатичну активність ґрунту в посівах пшениці озимої. 2017. С. 140–147.

5. Боговін А.В. Біогеоценотична роль взаємовідносин живих організмів у становленні й функціонуванні екологічних систем. *Екологія та ноосферологія*. 2009. Т. 20, № 1–2. С. 102–110.

Юрій Петрович Домантович
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.06. Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії та екології
Вікторія Альфредівна Богатиренко

Дослідження гелевих композитних матеріалів на основі целюлози

Поява «розумних» матеріалів спричинила революцію у нашій взаємодії з навколишнім середовищем, які здатні не тільки реагувати на зовнішні впливи, але й адаптуватися до навколишнього середовища, відкриваючи перспективні можливості для майбутнього технологій. Серед цих новаторських матеріалів центральне місце посідають багатофункціональні «розумні» біополімерні гелеві композити. Різноманітність гідрогелів, природних і синтетичних, з різним хімічним складом і полімерними топологіями, робить їх дуже адаптованими до широкого спектру промислових застосувань [1].

Сировиною, що становить основу біополімерів у світі багатофункціональних інтелектуальних біополімерних гелевих композитів, є хітозан, желатин, крохмаль, полімолочна та полігліколева кислоти. Але найпоширенішими залишаються полісахариди – рослинна та бактеріальна целюлоза, геміцелюлоза, лігнін, інулін, пектин, крохмаль, гуарова камедь. Гелі на їх основі мають зшиту полімерну гідрофільну сітку, є біорозкладними та біосумісними, що робить їх придатними для контакту з людьми. Вони мають сертифікат GRAS (загальновизнані як безпечні) і можуть використовуватися для розробки систем доставки ліків, каркасів для тканинної інженерії судин та інших біомедичних застосувань. Важливим фактором, що зумовлює найбільшу увагу до дослідження саме полісахаридів як основи гідрогелів, є можливість їх одержання з відновлювальної рослинної сировини, екологічність, доступність та низька вартість. Характеристика найпоширеніших полісахаридів для формування гелевих композитів наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Полісахариди рослинного походження та їх гелеутворювальна здатність

Полісахарид	**Хімічні характеристики**	**Поведінка гелеутворення**
Целюлоза	Легка хімічна модифікація; високий ступінь кристалічності; велика питома поверхня; міцність	Утворює напіввзаємопроникну полімерну мережу
Гемі-целюлози	Величезна кількість гідроксильних груп, легка хімічна модифікація	Має плівкоутворювальні властивості завдяки гелеутворенню та задовільні механічні властивості
Лігнін	Багатий на фенольні та аліфатичні гідроксильні групи, що забезпечує хімічну універсальність	Формує безперервну фазу під час гелеутворення, полімерні сітки якої заповненими іншими частинками.
Інулін	Розгалужені і пов’язані між собою одиниці фруктози	Зазвичай властивості сильно залежать від ступеня полімеризації.
Пектин	Багатий на карбоксилатні одиниці (метилові естери)	Ступінь естерифікації контролює механізм гелеутворення
Крохмаль	Утворений амілозою та амілопектином з великою кількістю гідроксильних груп	Спочатку крохмаль модифікують або дією гарячої води розщеплюють. Гелі мають напівкристалічні і аморфні області; реагують на подразник.
Гуарова камедь	В основному складається з D-маннопіранозної одиниці з різними гідроксильними групами	Зазвичай процес гелеутворення повільний (низька продуктивність)

Рис.1. Сфери застосування гелевих композицій на основі целюлози та її похідних

Застосування целюлозних матеріалів у тканинній інженерії та фармацевтиці зумовлено їхньою біосумісністю, проникністю, гідрофільністю та нетоксичному профілю. Нещодавно целюлозу було відкрито як розумний матеріал під назвою електроактивний папір (EAPap). Целюлозні волокна імітують позаклітинний матрикс і мають достатню міцність і гнучкість, щоб замінити хрящову тканину. Набухання гелів на основі целюлози стало основою для їх використання як суперабсорбентів у сфері охорони здоров'я (тампони, підгузки), сільському господарстві (обробка ґрунту) та біомедицині (пов'язки для ран). Чутливі гідрогелі можуть набухати у відповідь на подразники навколишнього середовища, такі як зміни температури, світла, pH тощо. Тому з гелів на основі целюлози створюють біосенсори та системи доставки ліків – ці матеріали набухають у воді, спрямовуючи воду до ядра ліків, що сприяє їх контрольованому вивільненню (рис. 1). Вивільненням ліків з чутливих гідрогелів можна дистанційно контролювати шляхом локального нагрівання введених у композит магнітних наночастинок.

Однак, інтеграція природної целюлози в різні гелеві матеріали пов’язана з низкою досить складних проблем. Основною з них є наявність кристалічних ділянок у макромолекулярній структурі целюлози, виділеної з рослинної сировини. Такі кристалічні ділянки визначають: 1. високу кристалічність і жорсткість целюлози, що робить її нерозчинною у воді; 2. стійкість до хімічної модифікації завдяки високому ступеню впорядкованості і міцності. Через ці властивості з природної целюлози практично неможливо одержати гелеві матеріали, що вимагає попередньої її «активації» шляхом модифікації.

Підвищення реакційної здатності целюлози досягається модифікацією структурної одиниці її макромолекул за допомогою хімічних або фізичних процесів, а також вибором агентів зшивання при утворенні гелів, плівок або композитів. Загалом, модифікація целюлози порушує ступінь орієнтованості фібрил, змінює вихідне розташування кристалічної структури і залежно від типу модифікації можна одержати волокнисту, мікрокристалічну та нанокристалічну целюлозу, а також їх дерівати – наприклад, карбоксиметилцелюлозу (КМЦ), гідроксипропілцелюлозу (ГПЦ), гідроксиетилцелюлозу (ГЕЦ), ацетат целюлози (АЦ) тощо. Для виготовлення гідрогелів з нано- та мікрокристалічної целюлози використовують методи фізичного та хімічного зшивання. Фізично зшиті гелі одержують шляхом утворення йонних та водневих зв'язків або асоціативних полімер-полімерних взаємодій. Хімічно зшиті гідрогелі отримують зшиванням двох або більше полімерних ланцюгів за допомогою функціоналізованого зшиваючого агента. Особливий інтерес мають целюлозно-полімерні композитні гідрогелі, які синтезують змішуванням целюлози або її похідних як з природними біорозкладними полімерами, так і з синтетичними полімерами. Поєднання різних властивостей целюлози з іншими полімерами дає найкращі результати для формування інтелектуальних гідрогелевих матеріалів зі специфічними застосуваннями.

Отже синтез гелевих матеріалів на основі целюлози є складною задачею, але водночас перспективним напрямком наукових досліджень з огляду на можливість створення сучасних «розумних» композитних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Rebouillat S., Pla F. A Review: On Smart Materials Based on Some Polysaccharides; within the Contextual Bigger Data, Insiders, “Improvisation” and Said Artificial Intelligence Trends. *Journal of Biomaterials and Nanobiotechnology.* 2019. Vol.10. №.2. 41-77. DOI: https://doi.org/10.4236/jbnb.2019.102004

Ірина Євгенівна Дудяк
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.06. Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії та екології
Вікторія Альфредівна Богатиренко

Хімічні підходи до створення косметичних емульсій

Згідно з даними дерматологічних досліджень, понад 25% населення світу страждає на різні захворювання шкіри. Найпоширенішими проблемами шкіри є закупорені пори – і це більше, ніж просто косметичний недолік. Це свідчення порушення бар’єрної функції шкіри, що супроводжується надмірним місцевим накопиченням жироподібних речовин і трансепідермальною втратою води. Накопичення жиру та

залишків речовин у фолікулах викликає з часом появу чорних та білих вугрів, створює ідеальне середовище для розмноження бактерій, стає причиною появи болючих і важких типів акне (папул, пустул або кіст) та розвитку гострих бактеріальних інфекцій. Крім того закупорені пори перешкоджають оновленню клітин, сприяють розтягуванню фолікулярної оболонки і розширенню пор.

Тому розробка сучасних засобів для лікування захворювань шкіри та інноваційної косметики є одним із найбільш динамічних сегментів прикладної хімії, в якому головним викликом є створення засобів, здатних ефективно доставляти активні речовини в глибокі шари дерми, не пошкоджуючи її структуру, розробки антиоксидантів нового покоління, здатних боротись з "оксидативним стресом" шкіри тощо.

Одним із пріоритетних напрямків є створення матриць – гідрогелів, полімерних плівок, які забезпечують стабільну концентрацію діючої речовини протягом тривалого часу або розробка наноносіїв – наприклад емульсій, ліпосом та міцелярних систем, що дозволяє захистити активні речовини та провести їх через шкірний бар'єр.

Емульсійні системи є основою сучасної косметики, оскільки вони дозволяють поєднувати в одному засобі взаємно нерозчинні і тому несумісні компоненти: гідрофільні (вітаміни, амінокислоти) та ліпофільні (олії, антиоксиданти). Сучасна хімія пропонує кілька інноваційних підходів до архітектури емульсій, рис. 1. Для пролонгованого вивільнення компонентів та їх захисту від окиснення найпоширенішим створюються множинні емульсії типу В/О/В або О/В/О. Для швидкого вивільнення активних речовин використовують наноемульсії з діаметром крапель 20–200 нм, які мають надзвичайно високу стабільність і здатність до глибокого проникнення через велику питому площу поверхні вони. Останнім часом особливу увагу приділяють емульсіям Пікерінга, які стабілізуються не ПАР, а твердими наночастинками, наприклад, SiO_2 або глинистими мінералами – вони менше подразнюють шкіру та створюють захисний бар'єр. Майбутнім емульсійних систем є «інтелектуальні емульсії», що реалізується через синтез стимул-чутливих полімерів, які стабілізують емульсію лише при контакті з певним рівнем солоності поту, pH або температурою шкіри (36,6 °C). Емульсії олії у воді є «м'якою» формою доставки ліків, яка вирішує проблеми поганої розчинності та розподілу активних сполук у багатошаровій ліпідній матриці шкіри.

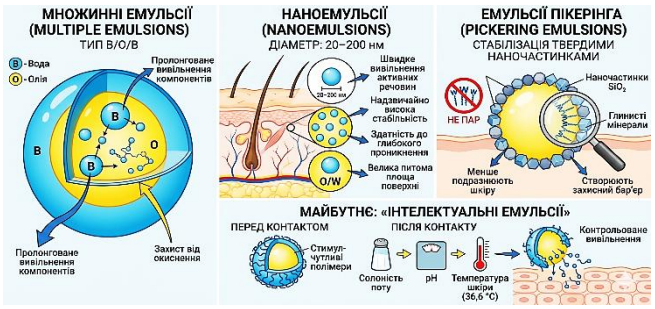

Рис. 1. Інноваційні підходи до архітектури емульсій

Синтез косметичної емульсії – це не просто змішування, а керований термодинамічний і кінетичний процес. У його основі лежить вибір емульгатора, гідрофільних та гідрофобних компонентів системи, який базується на розрахунку гідрофільно-ліпофільного балансу (HLB). Так, для систем «олія у воді» (O/W), які є оптимальними для лікувальних емульсій, необхідно підбирати емульгатор, ГЛБ (RHLB) якого відповідає «необхідному ГЛБ» певної олійної фази. Зазвичай обирають емульгатори з високим HLB (8–18), що дозволяє створювати легкі креми, які швидко проникають через шкірний бар'єр. До прикладу візьмемо такий склад олійної фази:

Склад олійної фази	**HLB**	**Вміст в олійній фазі (масова частка, %)**
Мигдальна олія	6	60%
Бджолиний віск	12	10%
Цетиловий спирт	15	30%

Тоді обчислення необхідного ГЛБ системи (HLB)дає такі результати:

$$HLB_{системи} = (6 \times 0{,}6) + (12 \times 0{,}1) + (15 \times 0{,}3) = 3{,}6 + 1{,}2 + 4{,}5 = 9{,}3.$$

Для такої системи ідеальним буде використання комбінації двох емульгаторів – наприклад, Tween 80 та Span 80, змішаних у такій пропорції, щоб їхній сумарний ГЛБ дорівнював 9.3:

Tween 80	***Span 80***
$C_{32}H_{60}O_{10}$	$C_{24}H_{44}O_6$
HLB : 15	HLB : 4,3
Поліоксиетилен(20)-сорбітанмоноолеат – похідне поліетоксильованого сорбітану та олеїнової кислоти	Сорбітан моноолеат – сорбітановий естер, що утворюється шляхом естерифікації сорбітану олеїновою кислотою
Нейоногенні синтетичні поверхнево-активні речовини	
Харчова добавка Е433. Емульгатор і стабілізатор, що міститься у багатьох вакцинах.	
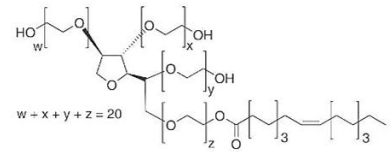	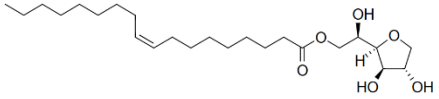

Хоча встановлення значень ГЛБ суттєво допомагає прогнозувати склад емульсій, основним питанням залишається вибір і встановлення концентрацій емульгаторів і стабілізаторів, введення в емульсійну систему діючих речовин, призначених для лікування або підтримання захисної функції шкіри. Поки що, це здійснюється на основі величезного числа експериментальних досліджень. Однак, вже відомо, що деякі компоненти до складу таких емульсій вводити не рекомендується, табл. 1.

Таблиця 1

Деякі поширені інгрідієнти для догляду за шкірою з комедогенним ефектом

Речовина	**Позитивні риси**	**Комедогенний ефект**
Кокосова олія, олія зародків пшениці та какао-масло	Відомі своїми глибокими зволожуючими властивостями	Через густу консистенцію затримують мертві клітини шкіри та бактерії, що сприяє закупорці шкіри.
Ізопропілміристат	Синтетичний емолент (пом'якшувач)	Створює оклюзійний шар і посилює закупорку шкіри
Ланолін	Забезпечує інтенсивне зволоження	Легко закупорює пори, особливо під макіяжем
Лаурилсульфат натрію (SLS)	Виражені очищуючі та піноутворювальні властивості	Агресивно знежирює та викликає компенсаторне надмірне вироблення шкірного сала (себуму)

Список використаних джерел

1. Souto E.B., Cano A., Martins-Gomes C., Coutinho T.E., Zielińska A., Silva A.M. Microemulsions and Nanoemulsions in Skin Drug Delivery. *Bioengineering* 2022. 9. 158. DOI:https://doi.org/10.3390/bioengineering9040158

Вікторія Костянтинівна Жук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Алла Валентинівна Кустовська

Агрономічна оцінка впливу фітогормональних препаратів на гідрорежим ґрунту, ріст, розвиток та продуктивність озимої пшениці (*Triticum aestivum* L.) сорту Алтіго

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення продуктивності сільськогосподарських культур в умовах кліматичних змін, дефіциту вологи та зростання техногенного навантаження на агроекосистеми [2, 3]. Одним із перспективних напрямів є використання фітогормональних препаратів, які здатні регулювати ріст і розвиток рослин, підвищувати їхню стійкість до стресових факторів і забезпечувати стабільність урожайності [1].

Метою дослідження було оцінити вплив регуляторів росту рослин на гідрорежим ґрунту, ріст, розвиток та продуктивність озимої пшениці (*Triticum aestivum* L.) сорту Алтіго.

Дослідження проводилися у 2024-2025 рр. на базі ТОВ «Світанок» (Житомирська область) у польових умовах. Об'єктом дослідження була озима пшениця сорту Алтіго, а предметом - вплив фітогормональних препаратів на її продуктивність та водний режим ґрунту. У досліді використовували регулятори росту Терпал та Медакс у рекомендованих виробниками нормах внесення шляхом обприскування посівів у період вегетації.

У результаті досліджень встановлено, що застосування регуляторів росту суттєво впливає на гідрорежим ґрунту, що узгоджується з літературними даними щодо інших сортів пшениці озимої. Зокрема, у варіантах із використанням фітогормональних препаратів спостерігалося більш інтенсивне використання вологи рослинами, що пов'язано з активним ростом та формуванням біомаси [2, 5].

Було відмічене зниження вологості ґрунту в середньому на 3-5%, що свідчить про активніше водоспоживання рослинами.

Виявлено, що регулятори росту сприяють покращенню морфологічних показників рослин. Зокрема, спостерігалося зменшення висоти рослин на 4-5 см за рахунок укорочення міжвузлів та потовщення стебел, що підвищує стійкість до вилягання [1]. Для низькорослого сорту Алтіго при використанні препаратів Терпал та Медакс в умовах посівів на полях ТОВ «Світанок» зафіксоване зменшення висоти рослин в середньому на 3-4 см. Крім того, відзначено скорочення тривалості вегетаційного періоду на 3-5 діб, що є важливим адаптивним механізмом у змінних кліматичних умовах. Урожайність озимої пшениці при цьому зростала в середньому на 8-12% залежно від варіанту обробки.

Застосування фітогормональних препаратів позитивно вплинуло на показники врожайності озимої пшениці. Покращення фізіологічних процесів, зокрема фотосинтезу та водного обміну, сприяло підвищенню продуктивності рослин та ефективнішому використанню ресурсів середовища, що відмічають також С.М. Шакалій та інші дослідники [1,5].

Таким чином, результати дослідження свідчать, що використання регуляторів росту рослин є ефективним агротехнічним прийомом, що забезпечує оптимізацію ростових процесів, підвищення стійкості рослин до несприятливих умов, зокрема стійкості до вилягання, та збільшення врожайності озимої пшениці сорту Алтіго в умовах Житомирського Полісся.

Список використаних джерел

1. Шакалій С.М., Шендецький О.О., Плішенко В.О. Вплив попередників та стимуляторів росту на урожайність та якість зерна пшениці озимої. Полтавський державний аграрний університет. DOI https://doi.org/10.32782/2226-0099.2025.144.31 (дата звернення: 25.04.2026).

2. Як впливають гідротермічні умови на посіви озимої пшениці. *Пропозиція* : веб-сайт. URL : https://propozitsiya.com/articles/tekhnolohiyi-vyroshchuvannya/yak-vplyvayut-hidrotermichnykh-umov-na-posivy-ozymoyi (дата звернення: 25.04.2026).

3. Власюк О.С. Вплив екологічно безпечних препаратів на врожайність та ураження хворобами пшениці озимої в умовах Правобережного Лісостепу. Вісник аграрної науки. 2023. № 4. URL: https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202304-04 (дата звернення: 25.04.2026).

4. Січик Р.О. Вплив елементів технології вирощування сортів пшениці озимої на

її урожайність в умовах Товариства з обмеженою відповідальністю «НІКААГРО 2020» Кам'янського району Дніпропетровської області. Дніпровський державний аграрно-економічний університет : веб-сайт. URL : https://dspace.dsau.dp.ua/server/api/core/bitstreams/728d7971-269b-4053-90a0-7fdd0beed2b0/content (дата звернення: 25.04.2026).

5. Костогриз М.П. Вплив системи удобрення на продуктивність пшениці озимої. Полтавський державний аграрний університет : веб-сайт. URL :https://dspace.pdau.edu.ua/bitstreams/8f990e02-f2f0-4ee9-8fc3-740b89f73f9d/download (дата звернення: 25.04.2026).

Анна Іванівна Коваленко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Олександр Вікторович Пархоменко

Шкодочинність білокрилки капустяної капустяним культурам

Стрімке поширення капустяної білокрилки (*Aleyrodes proletella* L.) в агроценозах України за останні роки стало однією з найбільш актуальних проблем сучасного овочівництва. Даний шкідник, будучи вузькоспеціалізованим фагом родини капустяних, демонструє високу адаптивність до змін клімату, особливо до підвищення середньодобових температур у літній період [1]. На відміну від оранжерейної білокрилки, цей вид успішно зимує у відкритому ґрунті на залишках рослин або диких хрестоцвітних бур'янах, що забезпечує стабільно високий стартовий запас популяції навесні [4]. Шкодочинність комахи має багатогранний характер, поєднуючи в собі пряме механічне пошкодження рослин та опосередкований вплив на їхній фізіологічний стан.

Основним механізмом прямої шкоди є живлення імаго та личинок клітинним соком. Комахи зосереджуються на нижній частині листкової пластинки, де через численні проколи епідермісу висмоктують поживні речовини, що призводить до порушення водного балансу та вуглеводного обміну в тканинах [2]. Як наслідок, рослини починають відставати в рості, листя жовтіє та передчасно відмирає. У випадках масового розмноження шкідника на ранніх етапах розвитку культури спостерігається повна зупинка формування качана або суцвіття, що може спричинити втрату до 40% врожаю [5].

Крім прямого виснаження, надзвичайно небезпечними є побічні наслідки життєдіяльності білокрилки. Оскільки раціон шкідника перенасичений цукрами, він виділяє значну кількість липких екскрементів, відомих як «медвяна роса». Цей наліт щільно вкриває поверхню листка, створюючи герметичну плівку, яка закупорює продихи [1]. Це критично гальмує процеси газообміну та транспірації. Більше того, цукристе середовище стає ідеальним місцем для розвитку сажкових грибів. Покриваючи рослину чорним нальотом, гриби перешкоджають проникненню сонячного світла до хлоропластів, що призводить до різкого зниження інтенсивності фотосинтезу [3].

Особливе значення шкодочинність білокрилки має для культур з високими вимогами до товарного вигляду, таких як цвітна капуста, броколі та брюссельська капуста. Навіть за умови збереження маси врожаю, наявність личинок, пупаріїв та чорного грибкового нальоту всередині суцвіть робить продукцію абсолютно непридатною для реалізації у свіжому вигляді або для промислової переробки [4]. Важливо враховувати,

що *Aleyrodes proletella* виконує роль вектора для низки вірусних захворювань. Через мікроскопічні пошкодження тканин, що виникають під час живлення, віруси легко потрапляють у судинну систему рослини, спричиняючи системні ураження, які неможливо вилікувати хімічними засобами [2].

Економічна доцільність захисних заходів визначається порогом шкодочинності, який для більшості капустяних культур становить заселення понад 10% рослин. Проте через здатність шкідника до експоненціального розмноження (одна самка відкладає до 150 яєць) та прихований спосіб життя личинок, ефективність контролю значно знижується, якщо популяція вже встигла сформувати декілька поколінь [5]. Висока резистентність білокрилки до традиційних фосфорорганічних сполук та піретроїдів змушує аграріїв збільшувати кількість обробок, що підвищує пестицидне навантаження на довкілля та собівартість продукції [3]. Таким чином, капустяна білокрилка сьогодні є одним із лімітуючих факторів рентабельності вирощування хрестоцвітних культур, що потребує впровадження нових інтегрованих систем захисту [1].

Список використаних джерел

1. Бабич А.О. Охорона праці та екологічна безпека в овочівництві: Навчальний посібник. К.: Аграрна освіта, 2019. 240 с.
2. Васильєв В.П., Лісовий М.П. Шкідники сільськогосподарських культур. К.: Урожай, 2015. 450 с.
3. Марков І.Л. Практикум із фітопатології. К.: Фенікс, 2020. 312 с.
4. Писаренко В.М., Писаренко П.В. Захист рослин: Екологічно обґрунтовані системи. Полтава: ПДАА, 2018. 256 с.
5. Федоренко В.П. Ентомологія: Підручник для агрономічних спеціальностей. К.: Колобіг, 2017. 380 с.

Максим Петрович Нагайчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.06 Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії та екології
Наталія Андріївна Прибора

Метод проєктного навчання як один з ключових аспектів розвитку навичок 21 століття в хімічній освіті

Сучасний освітній простір, піддаючись впливу тотальної цифровізації, вимагає переходу від накопичення статичного інформаційного багажу до розвитку адаптивного інтелекту школяра. Ключовим вектором такої трансформації є розвиток навичок «4К» (**к**реативність, **к**ритичне мислення, **к**омунікація, **к**омандна праця), які дозволяють особистості ефективно функціонувати в умовах невизначеності. Вивчення хімії в середній школі надає унікальні можливості для апробації цих м'яких навичок, але за умови радикальної перебудови традиційного уроку. Провідним механізмом такої перебудови вбачається метод проєктів, що поєднує теоретичний пошук із практичним досвідом [3].

В умовах сучасної дидактичної парадигми проєктну технологію доцільно інтерпретувати не лише як функціональну форму організації освітнього простору, а як фундаментальну концепцію «навчання через дію» (learning by doing). Ретроспективний аналіз наукових джерел засвідчує, що застосування проєктного інструментарію сприяє

дефрагментації знань, забезпечуючи органічний синтез академічних дефініцій із їхньою практико-орієнтованою імплементацією. У площині хімічної освіти така тенденція експонується через якісну трансформацію процесу навчання: відтворення традиційного ілюстративного експерименту заміщується повноцінною дослідницькою діяльністю. За такого підходу результат наукового пошуку позбавлений ознак апріорності, що спонукає учня/учениці до самостійної побудови когнітивного маршруту [1].

Згідно з результатами теоретико-методологічного аналізу психолого-педагогічного доробку, критичне мислення визначається як фундаментальна детермінанта формування наукового світогляду сучасної особистості. У контексті реалізації хімічно-орієнтованих проєктів цей процес інтенсифікується через необхідність опрацювання розгалужених масивів емпіричних даних, верифікації автентичності інформаційних джерел та побудови багатофакторних логічних конструктів. Провідні дослідники акцентують увагу на тому, що генезис цієї навички зумовлений ситуаціями когнітивного вибору, коли здобувач освіти змушений автономно визначати методологію хімічного експерименту, здійснювати рефлексивну оцінку похибок та інтерпретувати амбівалентні результати хімічних взаємодій. Саме така інтелектуальна активність стає запорукою формування здатності до неупередженого, об’єктивного судження та наукової обґрунтованості висновків [4].

У фаховому науковому дискурсі креативність інтерпретується як детермінована здатність до генерації інноваційних смислів та об’єктивації оригінальних продуктів діяльності. У площині проєктно-орієнтованого навчання хімії креативний складник актуалізується через здатність здобувачів освіти до екстраполяції фундаментальних теоретичних закономірностей на площину нестандартних когнітивних ситуацій. Такий процес охоплює конструювання авторських структурно-логічних моделей хімічних перетворень, концептуалізацію екологічних стартапів та пошук варіативних реагентів для здійснення органічного чи неорганічного синтезу. Методисти акцентують увагу на тому, що саме проєктна парадигма навчання мінімізує психологічні бар’єри та нівелює страх перед когнітивною невдачею, що виступає базисною передумовою для експлікації творчого потенціалу особистості [2].

Проблематика соціальної взаємодії становить аксіологічне осердя сучасного педагогічного пошуку. Кооперативна діяльність у процесі вивчення хімії розглядається як інституціоналізований формат колективної когніції та спільна верифікація наукової істини. У межах такого підходу здійснюється чітка рольова диференціація (експериментатор, аналітик-теоретик, лаборант), що сприяє інтеріоризації відповідальності не лише за персональні досягнення, а й за дотримання протоколів безпеки та результативність роботи всього мікроколективу. Комунікативна ж детермінанта передбачає інтенсивне опанування фахового тезаурусу, розвиток навичок наукової аргументації та здатності до публічної експлікації та захисту власних переконань. Це, у свою чергу, є базовим компонентом формування професійно-наукової культури майбутнього фахівця [5].

Результуючі дані теоретичного аналізу джерельної бази дають змогу констатувати наявність суттєвої дидактичної антиномії: попри верифіковану ефективність проєктно-орієнтованих технологій, їхня системна імплементація нівелюється чинниками академічного консерватизму та дефіцитом валідного інструментарію для верифікації рівня сформованості «soft skills». Вектор подальших наукових пошуків має бути зорієнтований на концептуалізацію інтегрованих методик, що забезпечать гармонійну конвергенцію між засвоєнням фундаментальних закономірностей хімічної науки та інтенсифікацією розвитку когнітивних навичок 21 століття [3].

Підсумовуючи результати здійсненого теоретико-методологічного огляду наукових джерел, можна стверджувати, що метод проєктів постає найбільш релевантним дидактичним інструментарієм для повноцінної імплементації моделі «4К» у сучасному освітньому просторі. Доведено, що проєктно-орієнтована парадигма навчання

трансформує процес опанування хімічних знань із суто академічної дисципліни на багатогранний процес самоактуалізації та інтенсивної соціальної взаємодії здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Засєкіна Т. М. Реалізація компетентнісного підходу в природничій освіті :монографія. Київ: Педагогічна думка, 2022. 184 с.
2. Лук'янова Л. Б. Креативність як фактор розвитку особистості в освітньому процесі. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2020. Вип. 12. С. 45–52.
3. Нагайчук М. П., Прибора Н. А. Засади наукової освіти як невід'ємна складова концепції НУШ. 2025. С. 43–46.
4. Пометун О. І. Методика розвитку критичного мислення учнів на уроках: практичний посібник. Київ: Генеза, 2018. 192 с.
5. Ярошенко О.Г. Формування природничо-наукової компетентності школярів: методичний аспект. *Біологія і хімія в школі*. 2021. № 3. С. 12–18.

Владислава Володимирівна Остапчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Олександр Вікторович Пархоменко

Нематода *Cranifera cranifera* Chitwood, 1932 - паразит тарганів *Blaberus craniifer* Burmeister, 1838

Круглі черви (*Nematoda*) є однією з найбільш чисельних груп тварин, серед яких значна частина веде паразитичний спосіб життя. Представники надродини *Thelastomatoidea* є типовими мешканцями кишечника безхребетних, зокрема тарганів, де вони формують специфічні паразитарні комплекси [1, 5]. Нематода *Cranifera cranifera* Chitwood, 1932 є представником родини *Thelastomatidae*, що паразитує у кишечнику тарганів. Вона є одним із характерних представників цієї групи, що паразитує у тарганів роду Blaberus. Її виявлено, зокрема, у *Blaberus craniifer*, де вона входить до складу комплексу теластоматидних нематод заднього відділу кишечника [1, 2, 3, 4].

Морфологічні ознаки C. cranifera найкраще описані для самок. Тіло порівняно масивне, веретеноподібної форми, з поступовим звуженням до заднього кінця. Кутикула в передній частині тіла кільчаста. Ротовий отвір розташований у центрі голови, оточений вісьмома парами папіл. Перше головне кільце відмежоване глибокою перетяжкою. Стравохід добре розвинений, із чітко вираженим базальним бульбом. Нервове кільце розташоване приблизно посередині стравоходу, а екскреторний отвір - у передній частині тіла [5].

Cranifera cranifera є типовим компонентом паразитофауни тарганів. Для *Blaberus craniifer* встановлено наявність кількох видів теластоматидних нематод, серед яких цей вид є одним із найпоширеніших [1]. Експериментальні дослідження на *Blaberus craniifer* показали, що цей вид нематод є дуже поширеним у популяціях тарганів. Інтенсивність зараження, як правило, зростає зі збільшенням віку і маси хазяїна, що пов'язано з тривалішим контактом із джерелами інвазії. При цьому навіть за значної кількості паразитів істотного негативного впливу на приріст маси тіла тарганів не виявлено, що

свідчить про низький рівень патогенності *Cranifera cranifera* та її адаптацію до існування в організмі хазяїна [2]. Це свідчить про адаптивну рівновагу, сформовану внаслідок тривалої коеволюції.

Важливим є вплив зовнішніх факторів на систему «хазяїн–паразит». Дослідження показали, що введення до раціону тарганів біфенілу суттєво погіршує їхній фізіологічний стан і призводить до зниження або втрати маси тіла. Водночас чисельність *Cranifera cranifera* змінюється незначною мірою: личинки практично не реагують на дію ксенобіотика, а кількість дорослих особин має лише тенденцію до зменшення при підвищенні концентрації речовини [3]. Це свідчить про відносно високу стійкість паразита до несприятливих умов.

Аналогічні результати отримано при дослідженні впливу лікарських рослин. Незважаючи на наявність у рослин біологічно активних речовин, жоден із досліджених видів не спричинив достовірного зменшення чисельності *Cranifera cranifera*. Також не виявлено істотного впливу паразита на зміну маси тіла хазяїна за цих умов [4]. Крім того, не встановлено залежності між чисельністю *Cranifera cranifera* та іншими паразитами кишечника, такими як грегарини. Це пояснюється різною локалізацією паразитів у відділах кишечника і відсутністю прямої конкуренції між ними [2, 4]. Таким чином, результати досліджень свідчать про високу стабільність взаємодії між *Cranifera cranifera* і тарганами. Паразит не чинить значного негативного впливу на хазяїна, а також демонструє відносну стійкість до дії зовнішніх факторів, що вказує на тривалу коеволюцію цих організмів.

Отже, нематода *Cranifera cranifera* є типовим паразитом заднього відділу кишечника тарганів, зокрема Blaberus craniifer. Вид характеризується високою поширеністю та специфічною локалізацією. Незважаючи на значну інтенсивність інвазії, він не спричиняє істотного негативного впливу на хазяїна. Вплив ксенобіотиків демонструє, що паразити можуть бути більш стійкими до зовнішніх факторів, ніж їхні хазяї. Отримані дані свідчать про складні взаємозв'язки у системі «паразит–хазяїн» і необхідність подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. 1.Ялова А., Матушкіна Н. Гостальна специфічність нематод родини Thelastomatidae з кишечника таргана Blaberus craniifer Burmeister, 1838 // Шевченківська весна: досягнення біологічної науки / BioScience Advances: збірник тез XIX Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених (м. Київ, 12–13 травня 2021 р.). Київ : СПОЛОМ. 2021. С. 115–117.

2. Parhomenko, O. V., Lagutenko, O. T., Lebedynets, N. V., Brygadyrenko, V. V. Body-weight gains in Blaberus craniifer cockroaches and the intensity of their infection with gregarines and nematodes. Biosystems Diversity, 2023, 31(3), P. 368–375. DOI: https://doi.org/10.15421/012343

3. Parhomenko, O. V., Brygadyrenko, V. V. Effects of biphenyl on Blaberus craniifer cockroaches and their parasites – gregarines and nematodes. Biosystems Diversity, 2023. 31(4), P. 513–520. DOI: https://doi:10.15421/012361

4. Parhomenko, O. V., Ostapchuk, V. V., Komlyk, V. O., Brygadyrenko, V. V. Influence of medicinal plants on Blaberus craniifer cockroaches and their parasites, gregarines and nematodes. Biosystems Diversity, 2024. 32(3), P. 398–405. DOI: https://doi:10.15421/012443

5. Van Waerebeke D. Description de Cephalobellus ovumglutinosus n. sp. et de Leidynema portentosae n. sp. (Nematoda: Thelastomatidae), parasites intestinaux de blattes, et redéfinition du genre Leidynema Schwenk, 1926 (in Travassos, 1929) // *Rev. Nématol*. 1978. Vol. 1, № 2. P. 151–163.

Татьяна Іванівна Прудіус
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Алла Валентинівна Кустовська

Еколого-біологічні особливості омели білої (*Viscum album* L.) у лісових екосистемах Полісся (на прикладі Житомирської області)

Омела біла (*Viscum album* L.) – вічнозелена напівпаразитична рослина родини *Santalaceae*, яка поєднує здатність до фотосинтезу з використанням води та мінеральних речовин рослини-хазяїна через гаусторіальну систему. Саме така подвійна стратегія існування визначає її біологічну своєрідність, екологічну пластичність та значний науковий інтерес до дослідження [1]. У межах Полісся України останніми роками спостерігається активне поширення омели на листяних і хвойних породах дерев, що зумовлює потребу в комплексному вивченні адаптаційних механізмів цього виду.

Метою дослідження було з'ясування особливостей адаптації омели білої до умов лісових екосистем Полісся та оцінка сезонних змін її фізіологічного стану. Об'єктом дослідження стала *Viscum album* L., що паразитує на березі повислій (*Betula pendula* Roth) та сосні звичайній (*Pinus sylvestris* L.) у межах Кримоцького лісництва Радомишльського надлісництва Житомирської області. Площа лісництва становить 7495,5 га, клімат помірно вологий із теплим літом і м'якою зимою, середньорічна температура +6,6 °C, річна кількість опадів – 546 мм [2].

У процесі дослідження застосовано польові спостереження та метод аналізу літературних джерел.

Поширення *Viscum album* у Житомирському Поліссі характеризується зростаючою динамікою. За даними регіонального дослідження, омелу виявлено на 20 видах дерев, а частка уражених особин серед обстежених досягає 41,54 %; найчастіше уражуються *Betula pendula* (27,13 %), *Robinia pseudoacacia* (17,04 %) та *Populus tremula* (11,13 %) [5]. Для соснових насаджень Полісся встановлено поширення підвиду *V. album* subsp. *austriacum* у 20 локалітетах Житомирського Полісся та 87 – Волинського; найбільше осередки зосереджені в стиглих сухих і свіжих соснових деревостанах [6].

Важливими механізмами адаптації омели є підтримання стійкого градієнта водного потенціалу між паразитом і рослиною-хазяїном. Дослідження засвідчили, що *Viscum album* формує більш негативний водний потенціал і нерідко характеризується вищим рівнем транспірації, ніж дерево-хазяїн, забезпечуючи односторонній транспорт води й мінеральних сполук [7]. В умовах літньої посухи омела здатна зберігати високі транспіраційні потоки, що посилює навантаження на гідравлічну систему «хазяїн–паразит». Фотосинтетичний апарат виду є функціонально повноцінним, хоча й спрощеним: зберігаються фотосистеми I і II, цитохромний комплекс *b6f*, Rubisco та ATP-синтаза, але відсутні гени хлоропластного NDH-комплексу, що свідчить про енергетичну перебудову відповідно до напівпаразитичного способу існування [7].

Біохімічна адаптація омели білої значною мірою пов'язана з антиоксидантним захистом. У листках виявлено сезонні зміни активності супероксиддисмутази, каталази, аскорбатпероксидази та пероксидаз, що відображає активну регуляцію системи знешкодження активних форм кисню в умовах інтенсивного освітлення й температурних коливань [7]. Хімічний профіль рослини суттєво залежить від виду хазяїна: варіює вміст фенольних кислот, флавоноїдів і загальна антиоксидантна активність, що свідчить про виражену біохімічну пластичність [8]. Фенольні сполуки, зокрема хлорогенова кислота, виконують не лише захисну, а й регуляторну функцію, стабілізуючи клітинні мембрани.

Отримані результати підтверджують, що *Viscum album* L. є екологічно пластичним видом, здатним успішно адаптуватися до умов лісових екосистем Полісся. Її поширення має важливе наукове та практичне значення, оскільки значне ураження деревостанів може призводити до ослаблення крон, зниження приросту та погіршення санітарного стану насаджень [5]. Перспективними є подальші дослідження фізіологічних реакцій омели в умовах кліматичних змін та антропогенного навантаження, а також розробка методик моніторингу осередків ураження в лісах господарського призначення.

Список використаних джерел

1. Kuijt J. The biology of parasitic flowering plants. Berkeley : University of California Press, 1969. 246 p.
2. Матеріали лісовпорядкування Радомишльського надлісництва ДП «Житомирське лісове господарство» : план лісоуправління. Житомир, 2019. 112 с.
3. Perkin-Elmer Lambda 35 UV/Vis Spectrometer : operator's guide. Shelton : Perkin-Elmer Instruments, 2003. 84 p.
4. Lichtenthaler H. K. Chlorophylls and carotenoids: pigments of photosynthetic biomembranes. *Methods in Enzymology.* 1987. Vol. 148. P. 350–382.
5. Лещенко М. О., Яременко В. В. Поширення омели білої (*Viscum album* L.) у деревних насадженнях Житомирського Полісся. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. Т. 31, № 4. С. 34–40.
6. Кузярін О. Т. Омела біла соснова (*Viscum album* L. subsp. *austriacum* (Wiesb.) Vollm.) у Волинському та Житомирському Поліссі. *Наукові основи збереження біотичної різноманітності*. 2019. Т. 9, № 2. С. 55–68.
7. Zweifel R., Zimmermann L., Newbery D. M. Modeling tree water deficit from microclimate: an approach to quantifying drought stress. *Tree Physiology*. 2000. Vol. 20. P. 937–946.
8. Becker H., Schwarz R. Polyphenols and other secondary metabolites in mistletoe (*Viscum album* L.) depending on host species. *Phytochemistry*. 1999. Vol. 52, № 2. P. 235–240.

Анастасія В'ячеславівна Романенко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Алла Валентинівна Кустовська

Екологічні ризики мохоподібних *(Bryophyta)* у різних типах середовищ

Мохоподібні *(Bryophyta)* є важливим компонентом природних екосистем, оскільки виконують низку екологічних функцій: регулюють водний баланс, беруть участь у ґрунтоутворенні, створюють мікросередовища для інших організмів і підтримують біорізноманіття. Завдяки високій чутливості до змін навколишнього середовища вони виступають надійними індикаторами екологічного стану територій. Водночас у сучасних умовах антропогенного навантаження мохоподібні зазнають значних негативних впливів, що обумовлює актуальність дослідження їхніх екологічних ризиків [1].

У роботі проаналізовано видовий склад мохоподібних України, який представлений широким різноманіттям екологічних груп. Серед них є як лісові, болотні, водні, так і урбаністичні види. Наприклад, деякі мохи добре пристосовані до вологих і затінених умов (*Plagiomnium undulatum, Mnium hornum*), тоді як інші демонструють високу стійкість до посухи та антропогенних впливів (*Bryum argenteum, Ceratodon*

purpureus). Значна частина мохоподібних є вузькоспеціалізованими і прив'язаними до конкретних умов середовища, що зумовлює їхню вразливість до змін [3].

Основними екологічними ризиками для мохоподібних є руйнування та деградація місць існування, забруднення довкілля, зміни гідрологічного режиму, інтенсифікація сільського господарства та урбанізація. Особливу небезпеку становить забруднення повітря і води, оскільки мохоподібні легко накопичують токсичні речовини, зокрема важкі метали. Це призводить до порушення їхніх фізіологічних процесів і зниження життєздатності популяцій [4].

Окремою проблемою є низький рівень обізнаності населення щодо значення мохоподібних і необхідності їх охорони. Через свою непомітність ці організми часто ігноруються як у природоохоронній політиці, так і в навчальних програмах. Це знижує рівень суспільної підтримки заходів із їх збереження. Також в Україні існує нерівномірність наукового вивчення мохоподібних: добре дослідженими є Карпати та Полісся, тоді як степові та техногенно трансформовані регіони залишаються недостатньо вивченими [2; 5].

Особливості увагу в роботі приділено аналізу різних типів середовищ існування мохоподібних та специфічних загроз для них. У лісових екосистемах основними проблемами є вирубка лісів, заміна природних насаджень монокультурами, зниження вологості та порушення мікроклімату. Це призводить до зникнення спеціалізованих видів і поширення більш стійких, але менш цінних для комплексного збереження біорізноманіття видів [1; 2].

У безлісових середовищах (скелі, яри, степи, болота) мохоподібні зазнають впливу таких факторів, як витоптування, рекреаційне навантаження, видобуток корисних копалин, забруднення та зміна гідрологічного режиму. Особливо вразливими є болотні екосистеми, де осушення та зниження рівня ґрунтових вод призводять до зникнення специфічних видів і порушення процесів торфоутворення [4].

Водні та прибережні екосистеми також знаходяться під значним антропогенним тиском. Забруднення води, евтрофікація, будівництво гідротехнічних споруд і зміна природного режиму течії негативно впливають на мохоподібні, які потребують стабільних умов існування [5].

Проаналізувавши літературні джерела та врахувавши результати власних спостережень, можна виділити заходи, які сприятимуть збереженню біорізноманіття мохоподібних, серед них: охорона ключових середовищ існування, впровадження сталого природокористування, зменшення рівня забруднення довкілля, відновлення порушених екосистем, а також розвиток наукових досліджень і моніторинг видового складу і поширеності бріофітів в урбосередовищі та природних екосистемах. Важливим напрямом також є екологічна просвіта населення та інтеграція питань охорони мохоподібних у природоохоронну політику [1; 2].

Таким чином, мохоподібні є важливим елементом біосфери, що потребує особливої уваги в умовах сучасних екологічних викликів. Їхнє збереження можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує наукові дослідження, практичні природоохоронні заходи та підвищення екологічної свідомості суспільства [1].

Список використаних джерел

1. Голубець М. А. Бріофлора України: монографія. Львів : Наукова думка,. 2000. 256 с.
2. Коновалова М. Ф. Мохоподібні України: різноманітність, екологія та охорона. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2003. 180 с.
3. Глушко М. П. Ботаніка: систематика рослин: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта». 2011. 320 с.
4. Андрієнко Т. Л. Екологія рослин. Київ : Либідь. 2008. 384 с.

5. Степаненко М. М. Мохоподібні флори Полісся України. Житомир: Полісся. 1998. 198 с.

Наталія Олександрівна Романчук
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.06 Середня освіта (хімія)

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії та екології
Вікторія Альфредівна Богатиренко

Хімічний погляд на роль органічної речовини для родючості ґрунтів

Численними дослідженнями фізико-хімічних властивостей ґрунтів за останні два десятиліття встановлено, що особливого значення набуває проблема розробки новітніх методів рекультивації ґрунтів України у зв'язку з критичним станом родючості орних земель [1-5]. Відомо, що родючість ґрунтів визначається природою глинистої мінеральної складової, наявністю гумусових речовин, рухомих форм макро- та мікроелементів, показниками кислотно-основної та окисно-відновної рівноваги, а також катіонообмінною здатністю (СЕС) глинисто-гумусового комплексу, зумовленою природою та вмістом органічної речовини. Ідеальний вміст глинисто-гумусового комплексу становить 60-70% Кальцію, 10-20% Магнію та 2-5% Калію і завжди залишається 5-10%, які припадають на Гідроген. Оптимізація цих фізико-хімічних параметрів є критично важливою для забезпечення продовольчої безпеки та запобігання деградації земель.

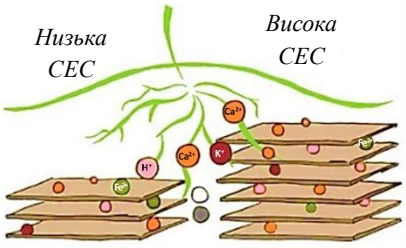

Рис.1. Схематичне зображення залежності катіонообмінної здатності ґрунтів від вмісту гумусу

Аналіз результатів сучасних хімічних досліджень ґрунтів України [1-3] дозволяє виокремити низку ключових чинників та проявів проблеми деградації ґрунтів. Зокрема українські чорноземи, які історично вважалися еталоном родючості, наразі страждають від дегуміфікації: за останні 100 років вміст гумусу в середньому знизився в них на 20-30 %. Дегуміфікація ускладнюється супутньою деградацією органічної складової гумусу, яка проявляється у зміні його фракційно-групового складу. Спостерігається не тільки зменшення вмісту загального Карбону ($C_{орг.}$), а й зміна співвідношення гумінових кислот до фульвокислот ($C_{гк} : C_{фк}$). Така «фульватизація» гумусу підвищує рухливість органічних і мінеральних сполук та сприяє вимиванню катонів Кальцію (Ca^{2+}) і Магнію (Mg^{2+}) з ґрунтового вбирного комплексу (ГВК). В свою чергу, втрата цих йонів призводить до диспергування ґрунтових колоїдів та в цілому руйнування агрономічно цінної мікроструктури.

Деградація органічної складової зумовлює розвиток процесів мінерального виснаження ґрунтів: хімічний аналіз показує порушення балансу Нітрогену, Фосфору та Калію через інтенсивне винесення поживних речовин в умовах екстенсивної агротехніки. Дефіцит ряду мікроелементів (Цинку, Купруму, Бору тощо) посилюється також незбалансованим використанням лише азотних добрив. Це стає лімітуючим фактором для врожайності навіть за наявності основних макроелементів [4].

Руйнування структурності погіршує аерацію та водопроникність ґрунту, що стимулює посилення анаеробних процесів та появу стану закислення. Підкислення ґрунтів нижче оптимальних значень (для більшості культур це 6.0–7.0) сприяє дефіциту

мінерального живлення рослин. За знижених pH рухомі фосфати переходять у важкодоступні форми (ретроградація фосфору); блокується природне надходження Нітрогену, що сповільнює мінералізацію органічної речовини і "захороненням" його у складі органічних сполук; «вимивається» з ґрунту Ca, Mg та K; активується перехід Al та Mn з інертного стану в рухливий, що є прямою загрозою для фізіології живлення. На підвищення вмісту йонів H^+ вказує необхідність проведення вапнування або гіпсування значної частини земель для відновлення їх оптимального кислотно-лужного балансу.

З рештою, відмічається накопичення залишкових токсикантів через неправильне застосування пестицидів й агрохімікатів. Виявилось, що за умов зниження вмісту органічної речовини ґрунт втрачає здатність «консервувати» токсиканти, що і призводить не тільки до пригнічення корисної мікрофлори ґрунту, а і до потрапляння токсичних речовин в рослинну продукцію [3].

Нами було проведено дослідження стану буроземів та дерново-підзолистих поверхнево-оглеєних ґрунтів в регіоні гори Говерла, що є значимим і актуальним завданням. По-перше, ця місцевість відноситься до зони активного антропогенного навантаження, пов'язаного переважно з інтенсивним розвитком туристичних маршрутів. По-друге, поєднання природних та антропогенних чинників у цьому регіоні веде до формування кислотного ґрунтового бар'єру. Хімічна логіка процесу осадження на кислотному бар'єрі ґрунтується на явищі протонування органічних лігандів гумусових речовин, втраті їх здатності утворювати комплекси з більшістю катіонів макро- та мікроелементів, що призводить до осадження цих елементів у формі важкорозчинних сполук. Стійке зниження рівня pH верхніх ґрунтових горизонтів стимулюється двома вагомими чиинниками: інтенсивним розкладом лісової підстилки, який генерує потік переважно фульвокислот, та активним водно-промивним режимом, що призводить до елювіації катіонів Ca^{2+} та Mg^{2+} [5].

Додатковим фактором трансформації ґрунтів Передкарпаття є потужний техногенний вплив, пов'язаний із видобутком сірки, нафти та калійних солей. Окиснення сульфідів у відвалах та викиди діоксиду сірки (SO_2) створюють зони екстремально низького pH, що радикально змінює геохімічну ситуацію. На таких кислотних бар'єрах відбувається осадження елементів, які зазвичай мігрують у вигляді аніонів, або руйнування алюмосилікатної решітки глинистих мінералів з виділенням фази кремнезему SiO_2 та розчинних сполук титанілу TiO^{2+} через вивітрювання ільменіту та рутилу. Тобто Силіцій виноситься з верхніх горизонтів, що є характерною ознакою процесу підзолоутворення, а фульвокислоти виступають як хелатуючі агенти, які утворюють рухливі титано-органічні комплекси, здатні мігрувати вниз по профілю.

Отже вивчення хімії ґрунтів сьогодні є ефективним інструментом національної стратегії з рекультивації ґрунтів в контексті продовольчої безпеки.

Список використаних джерел

1. Балюк С.А., Кучер А.В., Максименко Н.В. Ґрунтові ресурси України: стан, проблеми і стратегія сталого управління. *Укр. геогр. журн.* 2021, 2(114). DOI:https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.003

2. Петриченко В.Ф., Заришняк А.С., Балюк С.А., Полупан М.І., Величко В.А., Соловей В.Б. Великомасштабне дослідження ґрунтового покриву України – стратегічний захід ефективного збалансованого його використання. *Вісник аграрної науки*. 2013, №75 (723). 5-13. DOI:https://agrovisnyk.com/oldpdf/visnyk_05_2013.pdf

3. Назаренко І. І., Бербець М. А., Черлінка В. Р., Томíюк Б. П.. Екологічні функції гумусу. *Ґрунтознавство.* 2004. Т. 5, № 1-2. С. 5-15. DOI:https://www.researchgate.net/publication/296596574_Ekologicni_funkcii_gumusu

4. Фатєєв А.І., Семенов Д.О., Мірошниченко М.М., Ликова О.А., Смірнова К.Б., Шемет А.М. Співвідношення СГК/СФК у ґрунтах України як показник рухомості мікроелементів. *Вісник аграрної науки.* 2013, №7 (725). 16-19.

5. Смага І.С. Специфіка прояву кислотно-основної буферної здатності буроземних ґрунтів карпатської гірсько-лісової провінції. Біологічні системи. Т.17. Вип.1. 2025. С.162-170. DOI: https://doi.org/10.31861/biosystems2025.01.162

Володимир Миколайович Сагайдак
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.06. Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
доцент кафедри хімії та екології
Олена Миколаївна Ковтун

Становлення та розвиток знань про органічні речовини в Україні: стародавні часи

Дидактичні дослідження з методики навчання хімії показують, що вивчення подій у порядку їхнього виникнення має важливе значення для освіти, зокрема для формування наукового мислення майбутніх спеціалістів у галузі органічної хімії, майбутніх учителів хімії. Такий підхід сприяє розширенню світогляду та поглибленому сприйняттю матеріалу; підвищенню мотивації та зацікавленості під час вивчення предмету.

На сьогодні органічна хімія є однією з найважливіших галузей хімічної науки, яка вивчає сполуки, що містять Карбон, їхні властивості, способи синтезу та застосування у найрізноманітніших сферах людського життя. В Україні розвиток знань про органічні речовини має глибокі історичні корені, враховуючи те, що починаючи від появи людина використовує їх для власних потреб. Історичний метод, як один з класичних наукових методів дослідження, дозволяє проаналізувати та описати певне явище від початку його виникнення, його еволюцію та сучасний стан. Тому дослідження становлення та розвитку знань про органічних речовин на теренах України є актуальною проблемою.

На першому етапі дослідження зазначеної проблеми було проаналізовано інформаційні джерела про знання та використання органічних сполук культурами, що населяли територію сучасної України у стародавні часи. Було враховано також, що періоди становлення і розвитку органічної хімії як науки логічно пов'язані між собою.
На території сучасної України люди з давніх часів використовували різноманітні органічні речовини у процесі життєдіяльності: у побуті, практичній діяльності, ремеслах, медицині і навіть у ритуалах. Однак, як показує аналіз сучасних літературних джерел, інформація використання, добування речовин у стародавні часи переважно подається у зв'язку з археологічними знахідками без хімічного контексту, з точки зору радянської історіографії.

Аналіз інформаційних джерел показав, що з часів Трипільської культури люди активно використовували крім неорганічних речовин значну кількість природних органічних речовин. Це були сполуки Карбону рослинного та тваринного походження. Зокрема, широким був спектр використання рослин, що містили органічні речовини з певними властивостями: лікарські трави (полин, звіробій, м'ята), льон і коноплі (тканини, мотузки), деревина (будівництво, знаряддя, паливо) смоли та дьоготь (герметизація, лікування), рослинні барвники, ладаноподібні смоли для обрядів, отруйні речовини (лікування або полювання).

У результаті практичної діяльності людина навчилась також екстрагувати розчинні у воді речовини і готувати лікувальні трав'яні настоянки і відвари, здійснювати суху та азеотропну перегонку тощо. Отримували також органічні речовини, що утворювались у результаті хімічних перетворень: термічної обробки і ферментації (квас, пиво, медовуха). Зокрема ферментація як спосіб отримання алкоголю та органічних кислот використовувався ще з неоліту і була універсальним для різних культур.

Археологічні дослідження показали, що у стародавні часи серед тваринних продуктів, основою яких переважно були органічні речовини, широко використовували шкіру (одяг, взуття), вовну (тканини), жир, сало (їжа, освітлення). Фактично це була **практична хімія без теорії**, але з дуже точним розумінням процесів та таких властивостей речовин як фазові переходи, термічна стійкість, розчинність, леткість, фізіологічна дія тощо. З точки зору сучасної хімії у стародавні часи на території України в різноманітних культурах вміли використовувати і добувати переважно у вигляді сумішей речовини майже всіх класів природних сполук: вуглеводнів, білків, вуглеводів, ліпідів, флавоноїдів, терпеноїдів, алкалоїдів, органічних кислот тощо. Таким чином, органічні речовини у стародавній Україні були тісно пов'язані з природними ресурсами й побутовими потребами: від харчування та лікування до ремесел і ритуалів.

Аналіз літератури показав, що вже у період Київської Русі ремісники активно почали використовувати не тільки природні джерела, а й органічні речовини, отриманні у результаті різноманітних технологічних процесів. До прикладу мило, крохмаль, цукри, органічні барвники. Відповідно використання цих речовин стало більш системним і поширеним. Так різноманітні технології отримання органічних речовин описані у «Ізборнику Святослава», трактаті «Алімма» Євпраксії Мстиславівни, літописах, рукописному збірнику «Типіку» Нектарія, а також підтверджені археологічними знахідками. Наприклад, протравне фарбування хутра здійснювали за допомогою чорнильних горішків, що містять таніни: горішки змішували з жиром і нагрівали. У результаті отримували жирову пасту, в яку добавляють протраву.

Яскравим прикладом використання і отримання органічних сполук є миловаріння. Його історія на теренах України сягає глибини століть. На Русі до появи класичного мила використовували мильні розчини на основі деревної золи, дьогтю, піску, борошна, а також спеціальні трави. Але саме у період Київської Русі (X-XIII ст.) залишились детальні письмові описи отримання мила. Основними компонентами цього хімічного перетворення були: тваринні жири (свинячий, яловичий, баранячий, риб'ячий) як основа для омилення тригліцеридів; деревна зола як джерело поташу (калій карбонату); поташ для отримання концентрованого лугу необхідного для реакції омилення; як антисептик, ароматизатор, лікувальна добавка дьоготь (березовий, сосновий, основними компонентами яких є бензол, ксилол, крезол, крезот, толуен, гваякол, фенол, смоли та інші речовини); віск для пом'якшання текстури, додання блиску та аромату; трави, смоли, ефірні олії як ароматизатори; барвники; лікувальні добавки. Дослідження сучасної археохімії за допомогою таких сучасних методів як хроматомас-спектрометрія, інфрачервона спектроскопія дозволили ідентифікувати на посуді з Києва, Чернігова, Переяслава періоду Русі сліди зазначених компонентів.

Накопичення знань про методи виділення, властивості та використання органічних речовин у цей емпіричний період історії органічної мало важливе значення для становлення органічної хімії як науки.

Список використаних джерел

1. 1.Києво-Печерський патерик // *Історія української культури*. Т.1: Київська Русь. Київ: НАН України, 2001.

2. 2.Турченко Я.І. Основні шляхи розвитку загальної, неорганічної і фізичної хімії на Україні до 1917 року. Київський технологічний інститут легкої промисловості. Київ 1955. 225 с.

3. 3.Давня історія України: У 2 кн./Толочко П.П 1995.

4. Король В. Історія України: Навчальний посібник / Віктор Король. К.: Академія. 2005. 494 с.

Анастасія Вікторівна Скрипка
здобувачка другого рівня вищої освіти,
спеціальність А4.06 Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хімії та екології
Наталія Андріївна Прибора

Структура та хімія поверхні біовугілля

Біовугілля можна розглядати як багатофункціональний і високоефективний адсорбент для мінімізації техногенного навантаження на довкілля, зокрема для вилучення токсичних сполук із водних та ґрунтових екосистем. Популярність цього матеріалу зумовлена стабільним вуглецевим скелетом, наявністю різноманітних активних центрів на поверхні, легкістю його одержання шляхом карбонізації біомаси, широкою доступністю сільськогосподарської сировини та високою екологічною безпекою кінцевого продукту. Його популярність у сучасних природоохоронних технологіях зумовлена здатністю перетворювати побічні продукти сільського господарства, зокрема яблучну макуху, на стабільні вуглецеві матеріали з прогнозованими властивостями [2].

Сучасна концепція отримання вуглецевих матеріалів з біомаси базується на керованій термічній деградації трьох основних біополімерів: геміцелюлози, целюлози та лігніну. Кожен компонент має власний температурний діапазон розкладу, що визначає архітектуру майбутнього вуглецевого каркаса. Геміцелюлоза піддається деструкції за 200-300°C, формуючи первинну систему пор, тоді як целюлоза розкладається за 300-400°C, створюючи основний масив летких продуктів. Лігнін, як найбільш термостабільний полімер, забезпечує жорсткість структури та високий вихід вуглецевого залишку за температурах понад 500°C [1, 4].

Формування пористого простору є результатом видалення вологи та газифікації органічної речовини, що зумовлює ефективність біовугілля як сорбенту. Біовугілля, отримане з фруктових відходів (зокрема яблучного жому), часто демонструє обмежений розвиток мікропористості без стадії активації. Макропори вуглецевого матеріалу зазвичай успадковують анатомічну будову вихідної біомаси, забезпечуючи транспортний доступ до внутрішніх центрів. Для карбонізатів з яблучних відходів без додаткової активації характерна відносно низька питома поверхня (0,1-0,2 м²/г), що пояснюється осадженням смолистих продуктів піролізу в гирлах мікропор. Це явище пов’язують із «ефектом закорковування», коли продукти вторинної полімеризації смол осаджуються в мікропорах, що призводить до низьких значень питомої поверхні. Попри обмежену пористість, такі матеріали демонструють високу адсорбційну здатність за рахунок інтенсивної хімічної взаємодії на поверхні.

Хімічна активність поверхні біовугілля визначається наявністю оксигеновмісних груп, які формуються під час неповного окиснення вуглецевої матриці. Ці групи поділяють на карбоксильні, лактонні та фенольні. Встановлено, що для сорбентів рослинного походження характерне переважання фенольних груп, які діють як слабкі кислоти Льюїса. Ці групи є критично важливими для процесів комплексоутворення з йонами перехідних металічних елементів [3]. У нашому дослідженні загальна кислотність склала 1,3 ммоль/г.

Важливою детермінантою сорбційної здатності є стан подвійного електричного шару, що характеризується значенням ζ-потенціалу. Біовугілля набуває негативного поверхневого заряду в нейтральних та лужних середовищах через депротонування оксигеновмісних груп. Низьке значення ізоелектричної точки є типовим для карбонізованих відходів садівництва, що створює сприятливі умови для

електростатичного притягнення катіонів металічних елементів з водних розчинів, підвищуючи ефективність очищення середовища.

Зі збільшенням температури піролізу відбувається поступова ароматизація структури, що підтверджується зміною атомних співвідношень H/C та O/C. Високотемпературне біовугілля (600-700°C) стає більш гідрофобним, але набуває вищої електропровідності та хімічної стійкості. Це дозволяє використовувати такий матеріал не лише як адсорбент, але і як гетерогенний каталізатор, де вуглецева поверхня виступає стабільним носієм для активних фаз металів.

Така комбінація фізико-хімічних характеристик дозволяє використовувати карбонізовану яблучну сировину як ефективний та дешевий матеріал, що відповідає принципам сталого розвитку та «зеленої» хімії. Практична значущість роботи підтверджується можливістю використання відпрацьованих сорбентів як каталізаторів, що дозволяє оптимізувати процес піролізу полімерних відходів. Такий комплексний підхід не лише сприяє реалізації стратегії безвідходного виробництва, а й створює підґрунтя для впровадження інноваційних екологічних технологій у промисловість.

Список використаних джерел

1. Hoang A. T. et al. Production of biochar from crop residues and its application for anaerobic digestion / Bioresource Technology. 2022. Vol. 363. P. 127970. URL: https://doi.org/10.1016/j.biortech.2022.127970 (дата звернення: 05.04.2026).
2. Tan X.-F. et al. Role of biochar surface characteristics in the adsorption of aromatic compounds: pore structure and functional groups / Chinese Chemical Letters. 2021. URL: https://doi.org/10.1016/j.cclet.2021.04.059 (дата звернення: 05.04.2026).
3. Tomczyk A., Sokołowska Z., Boguta P. Biochar physicochemical properties: pyrolysis temperature and feedstock kind effects. Reviews in Environmental Science and Bio/Technology. 2020. Vol. 19, no. 1. P. 191–215. URL: https://doi.org/10.1007/s11157-020-09523-3 (дата звернення: 05.04.2026).
4. Wang J., Wang S. Preparation, modification and environmental application of biochar: A review. Journal of Cleaner Production. 2019. Vol. 227. P. 1002–1022. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.04.282. URL: https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2019JCPro.227.1002W/abstract (дата звернення: 05.04.2026).

Анастасія Володимирівна Степаненко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Алла Валентинівна Кустовська

Біорізноманіття лісових екосистем у різних стадіях сукцесії

Біорізноманіття є основою стабільності екосистем і їх здатності до самовідновлення. Умови глобальних кліматичних змін, антропогенного навантаження та скорочення площ природних лісів зумовлюють необхідність дослідження біорізноманіття лісових екосистем. Особливе значення має вивчення сукцесії – процесу природного розвитку екосистем, що визначає динаміку видового складу, структуру біоценозів та їх екологічну стійкість. Аналіз біорізноманіття на різних стадіях сукцесії дає змогу оцінити відновний потенціал лісів і розробити заходи їх збереження.

Метою дослідження є аналіз біорізноманіття лісових екосистем на різних стадіях сукцесії та визначити закономірності його змін.

Біорізноманіття – інтегральна характеристика живої природи, що охоплює варіабельність організмів на генетичному, видовому та екосистемному рівнях і визначає стабільність, продуктивність та відновний потенціал екосистем [4]. Генетичне різноманіття забезпечує адаптаційні можливості популяцій і їхню еволюційну стійкість. Його зниження внаслідок фрагментації ареалів та антропогенного впливу підвищує вразливість видів і ризик їх зникнення. Видове різноманіття характеризує склад і співвідношення таксонів, їхню функціональну роль у колообігу речовин і підтриманні екосистемних процесів. Високе видове багатство забезпечує функціональну надлишковість, що підвищує стійкість екосистем до змін середовища. Екосистемне різноманіття відображає мозаїчність природних комплексів і наявність екотонів із підвищеним видовим багатством. Антропогенна трансформація ландшафтів призводить до гомогенізації екосистем і зниження їхньої стійкості [3]. Функціональне біорізноманіття визначається різноманіттям екологічних ролей організмів і забезпечує повноту реалізації екосистемних процесів. Дублювання функцій різними видами створює резерв стабільності біоценозів.

Структурна складність екосистем підтримується ярусністю рослинності, просторовою гетерогенністю середовища, що сприяє співіснуванню видів із різними екологічними вимогами [6]. Темпоральна динаміка біорізноманіття пов’язана із сукцесійними процесами: первинними та вторинними, що визначають зміни видового складу і формування зрілих екосистем. Біорізноманіття лежить в основі екосистемних послуг – запилення, очищення води й повітря, регуляції клімату та формування ґрунтів; його втрата призводить до деградації цих функцій. Сучасні дослідження поєднують польові методи з молекулярними технологіями, дистанційним зондуванням і математичним моделюванням, що дозволяє комплексно оцінювати стан біорізноманіття та глобальні тенденції його змін [8].

Лісові екосистеми є складними багатоярусними біогеоценозами помірного поясу, продуктивність яких визначається кліматом, ґрунтовими умовами та історією формування рослинності. Вони виконують ключові біосферні функції: депонування вуглецю, регуляцію водного режиму, формування мікроклімату та підтримання біорізноманіття. Просторова структура лісів характеризується вертикальною стратифікацією рослинності та горизонтальною мозаїчністю, що формує різноманіття екологічних ніш і сприяє високому видовому багатству [2].

Сукцесія лісових екосистем – це спрямований процес змін видового складу та структури угруповань від піонерних стадій до зрілих деревостанів. Первинна сукцесія відбувається на безжиттєвих субстратах і триває століттями, тоді як вторинна – після порушень на сформованих ґрунтах – проходить значно швидше. Траєкторія розвитку залежить від клімату, едафічних умов, видового пулу та взаємодій між організмами. Піонерні стадії характеризуються заселенням відкритих територій світлолюбними швидкорослими видами (береза, осика, верба, вільха), які покращують ґрунтові умови та готують середовище для наступних етапів сукцесії [7]. На проміжних стадіях відбувається заміна піонерів конкурентоздатнішими породами (граб, липа, клен, ялина), ускладнюється вертикальна структура лісу, зростає кількість екологічних ніш і видове різноманіття. Пізньосукцесійні стадії характеризуються домінуванням довговічних тіньовитривалих видів (дуб, бук, ялиця), накопиченням значної біомаси та максимальним рівнем біорізноманіття. Клімаксові екосистеми представляють теоретичну кінцеву стадію сукцесійного розвитку, ліси перебувають у стані динамічної рівноваги та функціонують за принципом мозаїчного циклу розвитку [1].

Динаміка лісів має циклічний характер і включає фази оптимуму, розпаду та регенерації, що забезпечує постійне оновлення екосистем. Швидкість і напрям сукцесії визначаються кліматом, ґрунтовими умовами, режимом порушень та історією території.

Розуміння цих процесів є основою збереження біорізноманіття, відновлення лісів і адаптації лісового господарства до змін клімату [5].

Отже, біорізноманіття лісових екосистем формується під впливом сукцесійних процесів і відображає закономірну зміну структури, видового складу та функціональних характеристик угруповань. У міру переходу від піонерних до клімаксових стадій зростають структурна складність, екологічна стійкість і різноманіття екологічних ніш. Розуміння механізмів сукцесії є необхідною умовою прогнозування змін лісових екосистем, розробки ефективних заходів їх збереження та відновлення і забезпечення сталого використання лісових ресурсів.

Список використаних джерел

1. 1.Ковальчук Н.П., Толстушко Н.О. Лісові фітоценози України в умовах воєнного стану. *Сільськогосподарські машини*. 2022. № 48. С. 88–92. DOI https://doi.org/10.36910/acm.vi48.879
2. Коніщук В.В. та ін. Динаміка рослинності полезахисних лісосмуг, уражених бойовими діями різної інтенсивності. *Агроекологічний журнал*. 2025. № 2. С. 6–13.
3. Костюкєвич Т.К. Лісівництво та лісознавство: конспект лекцій. Одеса, 2023. 142 с.
4. Лозінська Т.П. Збереження біорізноманіття в лісових екосистемах для підтримання екологічної рівноваги та забезпечення сталого розвитку. 2025. URL : https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/14429/1/zberehennya_%20bioriznomanittya.pdf
5. Магдійчук А.П. Екологічні особливості сукцесії фітоценозів піщаних кар'єрів Правобережного Лісостепу. URL: https://www.agroeco.org.ua/wp-content/uploads/pdf/dissertation/ecology/Magdiychuk/Diser.%20Magdiychuk.pdf
6. Патока І.В. Наукові підходи до оцінювання екосистемних послуг природоохоронних територій громад. Економічний вісник університету. 2021. № 50. С. 48–57. URL : https://share.google/48zB0yz8IBplFfg3S
7. Хом'як І.В., Овдіюк О.М. Контрольоване самовідновлення рослинності як альтернатива лісової рекультивації. Екологічні науки. 2024. № 55. С. 229–233. URL: https://eprints.zu.edu.ua/41893/1/39.pdf
8. Чайка В.М., Лісовий М.М., Мухаммед М.З. Основні екологічні чинники збіднення природного біорізноманіття України. Агроекологічний журнал. 2018. № 3. С. 66–69. DOI: https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2018.148320

Оксана Михайлівна Новосельцева
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.07 Географія

Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент кафедри географії
Валентина Георгіївна Щабельська

Ґендерна рівність в Іспанії: між інституційним успіхом та структурними диспропорціями

Іспанія демонструє один із найвищих рівнів інституційної підтримки ґендерної рівності в Європейському Союзі, водночас зберігаючи структурні диспропорції, які обмежують повну реалізацію потенціалу жінок.

Хоча кроки до ґендерної рівності були зроблені з кінця 1990-х рр., ключовою віхою в політиці ґендерної рівності стало ухвалення Органічного закону про ефективну рівність між жінками та чоловіками. Цей Закон формалізував інституціоналізацію ґендерного підходу, вимагаючи від державних адміністрацій усіх рівнів врахування

ґендерних питань у прийнятті рішень, реалізації політик та бюджетуванні. Він охоплює широкий спектр питань – від балансу батьківських відпусток і протидії насильству до квот у політичному представництві та обов'язкових планів рівності для компаній із понад 250 працівниками. Закон також передбачив створення ґендерних підрозділів у міністерствах та Міжвідомчої комісії з питань рівності, яка координує та контролює відповідну політику. [1]

Іспанія демонструє один із найвищих рівнів ґендерної рівності у політичній сфері серед країн Європейського Союзу, що підтверджується стабільно високими показниками представництва жінок у ключових інституціях влади. Зокрема, частка жінок у політичних структурах держави суттєво перевищує середній показник по ЄС, який становить близько 33%-35%, що дозволяє розглядати Іспанію як одну з провідних країн у сфері забезпечення ґендерного балансу. На рівні національного парламенту, зокрема в нижній палаті, яка налічує 350 депутатів, станом на 2025 р. частка жінок становила 44,0%. У верхній палаті парламенту частка жінок після виборів 2023 р. коливається в межах приблизно 42,3-42,8%, що свідчить про відносно високий рівень ґендерної представленості. Не менш показовою є ситуація в урядових структурах. Станом на грудень 2025 р. жінки становили 47,8% складу уряду, що відповідає 11 із 23 його членів, включаючи віцепрем'єр-міністрів та міністрів.

Іспанія загалом утримує високий рівень жіночого представництва в політичній сфері, що є результатом цілеспрямованої державної політики у сфері ґендерної рівності та сприяє формуванню більш інклюзивної системи управління. Зокрема, у парламентах 17 автономних спільнот і 2 автономних міст середній показник частки жінок станом на 2025 р. становив 47,7%, зокрема в таких регіонах, як Валенсія (54,5%), Країна Басків (53,3%), Балеарські острови (52,6%), Галісія (52,0%) та Каталонія (51,1%), що свідчить про досягнення фактичного гендерного паритету на регіональному рівні управління. [2]

У Європейському парламенті іспанська делегація також характеризується високими показниками ґендерної рівності. Із 60 місць, виділених Іспанії, станом на 2025 р. жінки займали 50,0%, що є одним із найвищих результатів серед держав-членів ЄС. Для порівняння, загальний показник частки жінок у складі Європейського парламенту коливається в межах 38,6%-38,8%.

Водночас важливу роль у забезпеченні ґендерного балансу відіграють внутрішньопартійні механізми. У виконавчих органах основних політичних партій частка жінок у грудні 2025 р. становила 47,4%.

Суттєвим чинником досягнення таких показників є також наявність законодавчо закріплених квот. Ця вимога поширюється на національний, регіональний та європейський рівні виборів і виступає ефективним інструментом інституційного забезпечення ґендерної рівності в політичній сфері.

ґендерна рівність в економічній сфері Іспанії характеризується відносно високими показниками у межах Європейського Союзу, водночас поєднуючись із наявністю диспропорцій у сфері оплати праці, зайнятості та сегрегації ринку праці. Згідно з даними Європейського Інституту ґендерної рівності, Іспанія посіла четверте місце в ЄС за індексом ґендерної рівності у 2025 р., набравши 70,9 бала зі 100 можливих, що суттєво перевищує середній показник по ЄС (63,4 бала). У структурі індексу домен «зайнятість» оцінено у 69,4 бала, тоді як домен «доходи» – у 73,3 бала, що, попри відносно високий результат, відповідає лише 20-му місцю серед країн ЄС. [3]

Аналіз показників зайнятості населення віком 20-64 роки у 2024-2025 р. свідчить про збереження ґендерного розриву: рівень зайнятості серед жінок становить близько 70-71%, тоді як серед чоловіків – 80-81%. Відповідно, ґендерний розрив зайнятості коливається в межах 9,5-9,8%. Водночас при розрахунку зайнятості в еквіваленті повного робочого дня спостерігається суттєвіша диспропорція: жінки становлять лише 43% проти 57% чоловіків, що є одним із найнижчих показників для жінок у ЄС. Особливо вираженим цей розрив є серед матерів, осіб із низькою кваліфікацією та мігрантів.

Проблематика нерівності також простежується у сфері безробіття. За даними Національного інституту статистики Іспанії у 2025 р. рівень безробіття серед жінок становив приблизно 11,24%, тоді як серед чоловіків – 8,76% [4]. Попри тенденцію до поступового скорочення цього розриву з 2023 р., жінки залишаються більш вразливою групою на ринку праці.

За даними Eurostat за 2024 р., нескоригований ґендерний розрив у погодинній оплаті праці в Іспанії становить приблизно 7,3%-12%, що є нижчим за середній показник по ЄС (11,1%). Водночас у окремих секторах, зокрема фінансовому, цей показник сягає 12,2%. Жінки значно частіше зайняті на низькооплачуваних посадах: близько 29% жінок отримують не більше ніж дві третини медіанної заробітної плати, тоді як серед чоловіків цей показник становить лише 16%. Загальний розрив доходів також залишається суттєвим: у домогосподарствах жінки в середньому заробляють близько 72% від доходу партнера, тоді як доходи чоловіків є приблизно на 48% вищими. Хоча з 2015 р. спостерігається певне скорочення цього розриву, він залишається більш вираженим у сім'ях із дітьми. [5]

Для осіб віком 65 років і старше він становить 29 % за даними EIGE (2025) та 41,1 % за медіанним показником Eurostat (2024), що є одним із найвищих показників у ЄС [6]. Така ситуація зумовлена накопиченими диспропорціями протягом усього трудового життя: перервами в кар'єрі жінок, пов'язаними з неоплачуваною працею (догляд за дітьми та залежними родичами), нижчим рівнем оплати праці, частковою зайнятістю, меншою кількістю років внесків до системи соціального страхування та горизонтальною сегрегацією ринку праці. Ці фактори призводять до меншої накопиченої бази для розрахунку пенсії та нижчої ймовірності отримання повної пенсії. У результаті посилюється ризик бідності в похилому віці.

За оцінками Європейського Інституту ґендерної рівності, жінки в Іспанії становлять близько 41% членів рад директорів найбільших публічних компаній, що на 3% більше порівняно з 2023 р. і приблизно на 7% перевищує середній показник по ЄС. Водночас частка жінок на управлінських посадах загалом становить близько 33%, що свідчить про збереження вертикальної сегрегації на ринку праці та обмежений доступ жінок до найвищих позицій у корпоративній ієрархії.

Горизонтальна сегрегація ринку праці в Іспанії залишається однією з ключових проблем у контексті забезпечення повної ґендерної рівності. Зокрема, жінки становлять лише близько 20% фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, що свідчить про їхню недостатню представленість у високотехнологічних і найбільш динамічних секторах економіки. Подібна тенденція простежується і в освітній сфері: у галузях STEM жінки залишаються в меншості. Частка жінок у професійній підготовці STEM зростає з 10,2% (2019-2020 р.) до 12,4% (2023-2024р.), при цьому професійна підготовка залишається рівнем з найбільшою ґендерною нерівністю в STEM. Тоді як у таких напрямах, як освіта, охорона здоров'я та гуманітарні науки, вони, навпаки, переважають, становлячи близько 75% випускників. [7]

Водночас ґендерна рівність в освітній системі Іспанії загалом оцінюється як одна з найрозвиненіших сфер. Жінки переважають чоловіків у бакалавраті та магістерських програмах, а в докторських програмах майже повний баланс закріпився з 2019-2020 р., з незначною перевагою жінок в останні роки.

Жінки не лише досягають високих показників участі у вищій освіті, але й суттєво випереджають чоловіків за рівнем освітніх досягнень, що сприяє формуванню значного людського капіталу серед жінок і створює передумови для їх активнішої участі в економічному та суспільному житті.

Разом із тим зберігається структурна невідповідність між освітніми досягненнями та подальшою професійною реалізацією. Горизонтальна сегрегація за спеціальностями обмежує доступ жінок до більш високооплачуваних і престижних секторів економіки. Таким чином, освітні успіхи жінок не завжди трансформуються у рівні економічні

можливості, що вказує на необхідність подолання ґендерних стереотипів у виборі професійної траєкторії.

У цілому Іспанія посідає високі позиції серед країн Європейського Союзу за рівнем освітніх досягнень жінок, однак подальший прогрес у сфері ґендерної рівності залежить від зменшення сегрегації за напрямами навчання та забезпечення більш збалансованого представництва жінок у всіх галузях знань.

Іспанія належить до групи країн ЄС із високим рівнем ґендерної рівності, особливо у політичній та освітній сферах. Високе представництво жінок у парламенті, уряді, регіональних інституціях і навіть у керівних органах компаній свідчить про ефективність інституційних механізмів, зокрема ґендерних квот і політик рівності.

Попри загалом високі показники за індексами ґендерної рівності в Іспанії, зберігаються суттєві розриви у зайнятості, оплаті праці, доступі до повної зайнятості та розподілі доходів. Особливо показовими є пенсійний розрив, вища вразливість жінок до безробіття, а також їхня концентрація у менш оплачуваних секторах. Досягнення мають певну асиметрію: формальна рівність і представництво значною мірою досягнуті, тоді як реальна економічна рівність і рівний доступ до ресурсів та можливостей – ще ні.

Список використаних джерел

1. «Іспанія: феміністська внутрішня політика формує феміністську зовнішню політику». URL: https://wicc.net.ua/post/ispaniya-feminists-ka-vnutrishnya-polityka-formuye-feminists-ku-zovnishnyu-polityku (дата звернення 10.04.2026)

2. Mujeres en los parlamentos autonómicos y en Europa («Жінки в регіональних парламентах та в Європі»). URL: https://www.ine.es/uc/4oGQNHVoi1 (дата звернення 10.04.2026)

3. “Gender Equality Index”. URL: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2025/country/ES (дата звернення 10.04.2026)

4. “Обстеження робочої сили (Четвертий квартал 2025 року)”. URL: https://www.ine.es/dyngs/Prensa/EPA4T25.htm (дата звернення 15.04.2026)

5. “Gender pay gap statistics”. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender_pay_gap_statistics (дата звернення 15.04.2026)

6. “Women’s pension 25% lower than men’s in 2024”. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260225-1?etrans= (дата звернення 12.04.2026)

7. González-Arechavala, Y.; Fernández-Herrero, C.; Díaz-Cirera, B.; Negueruela, S.; ArgibayGarcía, C.; Marơn-Carrasquilla, O.; (2025). “Estudios STEM en España y parѲcipación de la mujer. Evolución. Segunda Edición 2025”. Cátedra para la Promoción de la Mujer en vocaciones STEM en la Formación Profesional para la Movilidad Sostenible.

Тетяна Олександрівна Храновська
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 014.06 Середня освіта (Хімія)

Наукові керівники:
кандидат хімічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії та екології
Валентина Сергіївна Толмачова,
старший викладач кафедри хімії та екології
Христина Андріївна Карпенко

Ацетилсаліцилова кислота: минуле і сьогодення

Використання саліцилатовмісних рослин у медицині сягає понад 3 500 років. Давні єгиптяни описували жарознижувальні та знеболювальні властивості кори верби ще ~1550 р. до н.е. (папірус Еберса), а Гіппократ (~460 – 377 рр. до н.е.) рекомендував вживати настій кори верби під час пологів [1]. У 1763 р. Едвард Стоун задокументував лікувальні властивості кори верби, що вважається першим клінічним описом дії саліцилатів [2]. У 1838 р. Рафаеле Піріа виділив саліцилову кислоту, а у 1853 р. Шарль Жерар уперше синтезував ацетилсаліцилову кислоту (АСК), отримавши нестабільний продукт. Промисловий синтез саліцилової кислоти налагодив Герман Кольбе у 1859 р. [3]. Переломним став 1897 р., коли хімік компанії Bayer Фелікс Гофман отримав хімічно чисту та стабільну форму АСК шляхом ацетилювання саліцилової кислоти оцтовим ангідридом [4]. У 1899 р. Bayer зареєструвала торгову марку «Aspirin»: «A» (від acetyl), «spir» (від *Spirsäure* – нім. назва луговика в'язолистого) та «in» – типовий суфікс для ліків того часу. До 1908 р. аспірин став найпоширенішим лікарським засобом у світі [4].

АСК є слабкою органічною кислотою (pKa 3,49), молекула, якої містить естерну та карбоксильну групи. Естерна група є нестабільною в умовах підвищеної вологості: відбувається гідроліз до саліцилової та оцтової кислоти (характерний запах оцту є маркером її розкладання) [5]. Промисловий синтез базується на реакції ацетилювання саліцилової кислоти оцтовим ангідридом за наявності каталізатора (H_3PO_4 або H_2SO_4) при 55–60 °C із наступною перекристалізацією. Допустимий рівень залишкової саліцилової кислоти за ДФУ – ≤ 0,1 % [5].

АСК є нестероїдним протизапальним препаратом (НПЗП) з унікальним механізмом необоротного ковалентного інгібування циклооксигенази (ЦОГ). Ацетильна група АСК зв'язується з Ser-529 ЦОГ-1 та Ser-516 ЦОГ-2, блокуючи перетворення арахідонової кислоти на простагландини, простациклін та тромбоксан [6]. Це відкриття здійснив британський фармаколог Джон Вейн у 1971 р., за що у 1982 р. отримав Нобелівську премію з фізіології або медицини [7]. Завдяки цьому механізму АСК виявляє протизапальну дію (пригнічення PGE_2, PGI_2); жарознижувальну (нормалізація температури в гіпоталамусі); анальгетичну (зниження сенситизації ноцицепторів); антиагрегантну (інгібування тромбоксану A_2) [6, 7]. Основні показання АСК: знеболення та жарознижування, ревматоїдний артрит, вторинна профілактика серцево-судинних захворювань, гострий інфаркт міокарда, ішемічний інсульт і ТІА, профілактика прееклампсії, хвороба Кавасакі [8]. Метаболізм ацетилсаліцилової кислоти відбувається переважно в стінці кишківника та печінці за рахунок її гідролізу і призводить до утворення саліцилової кислоти. Саліцилат метаболізується у печінці до саліцилсечової кислоти (основний шлях), саліцилфенол-глюкуроніду, саліцилацил-глюкуроніду, гентизинової кислоти, гентизинсечової кислоти.

Щорічно у світі виробляється 40 000 – 64 000 т АСК. Глобальний ринок АСК у 2024 р. оцінювався у 2,49 – 4,80 млрд доларів США [9].

Сучасні дослідження зосереджені на персоналізації первинної кардіопрофілактики (вік, генетичні поліморфізми, ризик ССЗ); онкологічних ефектах зокрема щодо PIK3CA-мутантного колоректального раку та синергізму з імунотерапією; а також AERD (аспіринова десенсибілізація) [10].

Глобальний виробник-лідер - Bayer AG (Aspirin™), який представляє продукцію більше, ніж у 80 країнах. Важливо зазначити, що ринок АСК поділяється на два сегменти: субстанції (активний фармацевтичний інгредієнт – API) і готові лікарські форми – GLF. Китай є домінуючим виробником субстанції (близько 70 % світового обсягу виробництва АСК-субстанції), тоді як у сегменті брендованих GLF лідирує Bayer AG. Генерики становлять понад 80 % усіх призначень у США, Великобританії, Китаї та Австралії.

В Україні АСК виробляється рядом вітчизняних фармацевтичних підприємств: Лубнифарм (ПАТ), Київмедпрепарат (ПАТ), Технолог (ВАТ), Монфарм (ПАТ), Фармак (ПАТ), Дарниця (ПрАТ), Корпорація «Здоров'я» (Ацетилка), Solution Pharm (ТОВ, торгова назва Лубнифарм). В Україні зареєстровані препарати АСК провідних виробників: Аспірин та Аспірин Кардіо (Bayer, Німеччина), Кардіомагніл (Takeda), Тромбо АСС (Lannacher Heilmittel, Австрія) [8].

Ацетилсаліцилова кислота одна з найвидатніших молекул в історії медицини. Її шлях від давньоєгипетських папірусів до сучасних кардіологічних протоколів охоплює понад три тисячоліття, а науковий прорив Фелікса Гофмана 1897 року перетворив нестабільну сполуку на глобальний фармацевтичний феномен. Унікальність АСК полягає в механізмі дії: необоротне інгібування ЦОГ-1 і ЦОГ- 2 забезпечує одночасно протизапальний, жарознижувальний, анальгетичний та антиагрегантний ефекти, що пояснює її широке терапевтичне застосування від знеболення до профілактики інфаркту міокарда. З комерційної точки зору АСК залишається одним з найбільших фармацевтичних ринків світу, де домінують китайські виробники субстанції та Bayer AG у сегменті брендованих препаратів. Україна має власну виробничу базу, представлену кількома вітчизняними підприємствами. Перспективи АСК не вичерпані: сучасні дослідження відкривають нові горизонти у персоналізованій кардіопрофілактиці та онкології, що свідчить про те, що ця «стара» молекула продовжує знаходити нові клінічні застосування.

Список використаних джерел

1. Jeffreys D. Aspirin: The Remarkable Story of a Wonder Drug. London: Bloomsbury Publishing, 2004. 352 p.
2. Stone E. An account of the success of the bark of the willow in the cure of agues. Philosophical Transactions of the Royal Society. 1763. Vol. 53. P. 195–200.
3. Gerhardt C. Untersuchungen über die wasserfreien organischen Säuren. Annalen der Chemie und Pharmacie. 1853. Bd. 87. S. 57–84.
4. Mann C. C., Plummer M. L. The Aspirin Wars: Money, Medicine, and 100 Years of Rampant Competition. New York: Knopf, 1991. 400 p.
5. Державна Фармакопея України. 2-е вид. Харків: Державне підприємство «Науково-експертний фармакопейний центр», 2015. Т. 3. С. 274–276.
6. Vane J. R. Inhibition of prostaglandin synthesis as a mechanism of action for aspirin-like drugs. Nature New Biology. 1971. Vol. 231. P. 232–235.
7. Nobel Prize in Physiology or Medicine 1982. NobelPrize.org. URL: https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/1982/summary/ (дата звернення: 15.04.2025).
8. Компендіум – лікарські препарати. Ацетилсаліцилова кислота. URL: https://compendium.com.ua (дата звернення: 15.04.2025).
9. Global Aspirin Market Report 2024. Grand View Research. URL: https://www.grandviewresearch.com (дата звернення: 15.04.2025).
10. Rothwell P. M. et al. Effect of daily aspirin on long-term risk of death due to cancer. Lancet. 2011. Vol. 377, No. 9759. P. 31–41.

Павло Валерійович Рудніцький
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А4 Географія

Науковий керівник:
доктор геоглогічних наук, професор
Ковальчук Мирон Степанович

Оцінка антропогенних ризиків опустелювання в умовах воєнних дій (на прикладі південних регіонів)

Південні регіони України належать до територій із підвищеною вразливістю до опустелювання через поєднання природної посушливості, дефіциту вологи та високої залежності господарства від зрошення. Каховське водосховище тривалий час залишалося ключовою ланкою водогосподарської системи півдня, від якої залежали зрошення, промислове і питне водопостачання, а також функціонування магістральних каналів [1; 4]. Проєктна площа зрошуваних земель, пов'язаних із Каховським водосховищем, становила близько 1,5 млн га, тоді як фактична площа поливу у 2021 році – 29 тис. га. Уже до руйнування гідроспоруди агровиробництво в південних областях ускладнювалося глобальним потеплінням, зношенням меліоративної інфраструктури та засоленням ґрунтів, що посилювало залежність території від стабільного водопостачання [1].

Після втрати водосховища вразливість регіону різко зросла, оскільки було порушено водозабезпечення не лише аграрного сектору, а й значної частини населених пунктів. Без води залишилися 94 % зрошувальних систем у Херсонській області, 74 % – у Запорізькій та 30 % – у Дніпропетровській [1]. Одночасно порушення роботи каналів і виснаження запасів води вплинули на водопостачання до 1 млн осіб, а близько 1,5 млн га сільськогосподарських територій втратили можливість повноцінного використання [3]. Такі зміни створюють умови для тривалого висушування територій, скорочення продуктивного землекористування та посилення деградаційних процесів у степових ландшафтах.

Додатково ризик опустелювання посилюється змінами ґрунтово-гідрологічного режиму та прямим пошкодженням ґрунтів унаслідок воєнних дій. На окремих територіях правобережжя Дніпропетровської області після осушення водосховища зафіксовано зниження рівня ґрунтових вод на 5–8 м, а прилеглі ландшафти почали інтенсивніше перегріватися [1]. Поряд із цим у зонах бойового впливу спостерігаються механічна, фізична й хімічна деградація ґрунтів, збільшення піщаної фракції у 1,2–1,8 раза, зменшення глинистої у 1,1–1,2 раза, зниження мікробної біомаси у 2,1 раза та дуже високий рівень токсичності – 99,8 % [2]. Сукупність цих процесів формує стійкі передумови для аридизації ландшафтів і переходу локальних порушень у ширший процес опустелювання.

Воєнні дії посилюють ризики опустелювання не лише через безпосереднє руйнування природних компонентів, а насамперед через знищення інженерної основи водокористування півдня України. Підрив Каховської ГЕС призвів до припинення роботи зрошувальних каналів, систем промислового та питного водопостачання на значній частині південних територій [4]. Вода з водосховища витекла протягом наступних 14 днів, а більша частина його дна стала повністю безводною вже через 17 діб після руйнування греблі [1]. Одночасно на оголеній поверхні почали формуватися усадкові тріщини, найбільша зафіксована глибина яких становила 128 см [1]. За таких умов воєнний вплив переходить із короткочасної аварії у довготривалий процес перебудови ландшафту, в якому втрата вологи, руйнування ґрунтової поверхні та припинення зрошення створюють пряму основу для аридизації території.

Посилення антропогенних ризиків пов’язане і з тим, що воєнне руйнування гідроспоруди запустило масштабне вторинне забруднення. У міру спаду води зростав вміст завису та забруднювачів, оскільки в потік почали надходити мули, що десятиліттями накопичувалися на дні водосховища, а також відходи від зруйнованих техногенних об’єктів і місць захоронення відходів. У зоні затоплення опинилися щонайменше 54 сховища нафтопродуктів, сміттєзвалища, очисні споруди, сільськогосподарські об’єкти, автозаправки, хімічні підприємства та тваринницькі комплекси; до Дніпра було змито 3471 т добрив, а загалом у зоні затоплення перебували до 1088 потенційно небезпечних об’єктів [1]. Наслідки такого впливу мають не локальний і не короткочасний характер: для події встановлено гідрологічні, геоморфологічні та хімічні зміни, значна частина яких є незворотною, а їхній вплив може відчуватися десятиліттями [3]. У контексті опустелювання це означає не лише втрату води, а й накопичення токсичного навантаження на території, які в подальшому мають або обмежений потенціал господарського використання, або потребують тривалої реабілітації.

Окремий механізм посилення ризиків опустелювання пов’язаний із прямим воєнним пошкодженням ґрунтів у районах бойових дій. Вибухи, горіння бронетехніки, уламки боєприпасів і паливно-мастильні матеріали формують багатофакторне ураження ґрунтової системи [2]. На місцях підриву й згоряння військової техніки вміст рухомої сірки зростав у 16,5–65,0 раза порівняно з контрольними зразками, а в окремих пробах зафіксовано перевищення гранично допустимих концентрацій кадмію у 8,5 раза, міді – у 4 рази, свинцю – у 38,9 раза та цинку – у 7,4 раза [2]. Для території колишнього Каховського водосховища додатково встановлено, що 94 % проаналізованих проб ґрунту свідчать про перевищення гранично допустимих і природних концентрацій токсичних речовин, а для більшості досліджуваних металів перевищення середніх значень над ГДК і фоновими показниками становить 7–17 разів [1]. Таке поєднання фізичного руйнування, хімічного забруднення та погіршення якості ґрунтового середовища пришвидшує деградацію грунтів, знижує їхню здатність до природного відновлення й підсилює антропогенну складову процесу опустелювання.

Таблиця 1

Кількісні індикатори посилення антропогенних ризиків опустелювання на постраждалих територіях

Показник	Значення
Проєктна площа зрошуваних територій, залежних від Каховського водосховища	1,5 млн га
Частка зрошувальних систем, що залишилися без води після руйнування ГЕС	94 % – Херсонська обл.; 74 % – Запорізька обл.; 30 % – Дніпропетровська обл.
Зниження рівня ґрунтових вод на окремих територіях	5–8 м
Перевищення ГДК важких металів у забруднених ґрунтах	Pb – у 38,9 раза; Cd – у 8,5 раза; Zn – у 7,4 раза; Cu – у 4 рази
Біологічне виснаження ґрунту в зоні воєнного впливу	зниження мікробної біомаси у 2,1 раза; токсичність ґрунту – 99,8 %

Оцінка ризиків опустелювання на постраждалих територіях має бути не загальною, а просторово диференційованою, з виділенням найбільш небезпечних осередків деградації. До першочергових напрямів належать дистанційний моніторинг стану осушених і затоплених територій, картування зон накопичення забруднювачів, окремий контроль ґрунтів, донних відкладів, поверхневих і підповерхневих вод, а також повторний відбір проб у динаміці. Для територій, де наслідки руйнування проявляються

нерівномірно, важливо поєднувати супутникові спостереження з польовими обстеженнями та лабораторним аналізом. Такий підхід дає змогу розмежувати ділянки з критичним рівнем деградації від територій, де ризики є локальними й можуть стримуватися без суцільного втручання. Практична база для такого підходу вже апробована: на території колишнього Каховського водосховища було закладено 12 постійних моніторингових ділянок, а для зони впливу катастрофи рекомендовано щонайменше два етапи відбору та аналізу проб із включенням біологічного моніторингу [1; 3].

Зниження ризиків опустелювання доцільно починати не з масштабних перетворень, а з ліквідації чинників, які підтримують вторинну деградацію. На першому етапі ключове значення мають розмінування, вилучення аварійних відходів і мулових мас у небезпечних зонах, локалізація осередків хімічного забруднення, а також забезпечення мобільних і стаціонарних лабораторій обладнанням для оперативного контролю. Для осушеного дна колишнього водосховища одним із найважливіших рішень є стабілізація поверхні за допомогою швидкорослої рослинності, здатної закріплювати субстрат, зменшувати поверхневий стік після злив і обмежувати вітрове перенесення частинок. Для ділянок із підтвердженим забрудненням доцільним є не суцільне очищення, а вибіркова рекультивація: вилучення найбільш небезпечних осередків, застосування сорбентів для обмеження рухомості токсикантів і фіторемедіаційних заходів там, де це можливо. Така логіка дозволяє зосередити ресурси на тих локаціях, де деградація реально переходить у довготривалу втрату екологічних функцій грунтів [3].

У довгостроковій перспективі зниження ризиків опустелювання має поєднувати відновлення водогосподарських функцій і підтримку природного відновлення екосистем. Для меліоративних територій першочерговим є переосмислення самої моделі водокористування: нові або модернізовані системи зрошення мають бути ефективнішими за водоспоживанням, а конструкція підведення води до каналів – адаптованою до нижчих рівнів води та змін клімату [3]. Водночас на частині осушених територій уже відбувається інтенсивне природне заростання: станом на листопад 2023 року вербово-тополеві зарості становили 70 % у структурі рослинного покриву колишнього водосховища, у середньому фіксувалося 90 особин верб на 1 м², а в жовтні 2024 року середня висота верб досягла 4,66 м при максимальній 5,46 м [1]. Це означає, що частина територій може виконувати стабілізуючу функцію без жорсткого техногенного втручання: закріплювати поверхню, зменшувати перегрів, підтримувати зволоження повітря під час спеки та стримувати подальшу аридизацію. Тому для постраждалих територій найбільш обґрунтованим є поєднання інженерних, природоорієнтованих і моніторингових рішень, а не ставка лише на один спосіб відновлення.

Список використаних джерел

1. Колодежна В. В., Василюк О. В., упоряд. Знищення Каховського водосховища: наслідки для довкілля. Чернівці : Друк Арт, 2025. 112 с. (*Серія: «Метаморфози Великого Лугу»*. Вип. 1). URL: https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/znyshhennya-kahovskogo-vodoshovyshha-naslidky-dlya-dovkillya-2025.pdf.

2. Solokha M., Demyanyuk O., Symochko L., Mazur S., Vynokurova N., Sementsova K., Mariychuk R. Soil Degradation and Contamination Due to Armed Conflict in Ukraine // *Land*. 2024. Vol. 13, no. 10. Art. 1614. DOI: 10.3390/land13101614. URL: https://doi.org/10.3390/land13101614.

3. United Nations Environment Programme. *Rapid Environmental Assessment of Kakhovka Dam Breach ; Ukraine, 2023.* Nairobi : United Nations Environment Programme, 2023. 130 p. DOI: 10.59117/20.500.11822/43696. URL: https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43696.

4. Vyshnevskyi V., Shevchuk S. The destruction of the Kakhovka dam and the future of the Kakhovske reservoir // *International Journal of Environmental Studies*. 2024. Vol. 81,

no. 1. P. 275–288. DOI: 10.1080/00207233.2024.2320033. URL: https://doi.org/10.1080/00207233.2024.2320033.

Поліна Григорівна Чеботаренко
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Тетяна Миколаївна Настека

Дендрофлора парку «Нивки» як об'єкт наукового дослідження та навчального ресурсу: актуальність, проблематика та освітній потенціал

Збереження біологічного різноманіття в умовах стрімкого зростання міст є одним із ключових завдань сучасної екології та біологічної науки. Міські парки та зелені зони виконують не лише рекреаційну функцію, а й слугують важливими осередками збереження рослинного різноманіття, стабілізації мікроклімату та підтримки екологічної рівноваги урбанізованих територій. Водночас дерева й кущі, що зростають у містах, зазнають значно більшого тиску несприятливих чинників порівняно з рослинами природних екосистем, що зумовлює необхідність їх комплексного вивчення.

Парк «Нивки» у Києві є унікальним об'єктом для проведення ботанічних та екологічних досліджень: на його території зосереджено понад 78 видів деревних рослин, серед яких представлені як аборигенні, так і інтродуковані види. Незважаючи на загальну науково-практичну значущість, комплексне дослідження механізмів стійкості дендрофлори цього парку до умов урбанізованого середовища досі не проводилось, що й визначає актуальність обраної теми.

Метою дослідження є комплексна характеристика дендрофлори парку «Нивки», встановлення видового складу та структури деревних насаджень, а також виявлення провідних механізмів їхньої стійкості до умов урбанізованого середовища.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: систематизація таксономічного та еколого-ценотичного складу дендрофлори парку; дослідження морфофізіологічних та біохімічних механізмів адаптації деревних рослин до міських умов; аналіз антропогенних чинників, що негативно впливають на стан насаджень; обґрунтування можливостей використання результатів у навчальному процесі.

Парк «Нивки» – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, розташована у Шевченківському районі Києва. Заснований у 1962 році на основі природних масивів грабової діброви та колишніх плодових садів, парк займає площу 46 гектарів із перепадом висот до 40 метрів. Сучасна дендрофлора об'єкта нараховує 78 видів деревних рослин, серед яких 12 видів голонасінних. Тут зростають вікові екземпляри дуба звичайного (*Quercus robur* L.), бука лісового, гіркокаштана звичайного, а також рідкісні інтродуценти – тюльпанове дерево (*Liriodendron tulipifera* L.), церцис канадський, псевдотсуга Мензиса та понад 25 декоративних форм туї західної (*Thuja occidentalis* L.).

Стійкість дендрофлори в умовах урбанізованого середовища формується завдяки взаємодії морфологічних, фізіологічних, біохімічних та популяційно-екологічних механізмів адаптації. Потужна коренева система, потовщена кора, видозмінений листковій апарат – це лише частина морфологічних пристосувань, що дозволяють деревним рослинам протистояти несприятливим умовам. На фізіологічному рівні

адаптація проявляється в регуляції водного балансу, зміні інтенсивності фотосинтезу та транспірації. Синтез антиоксидантів і фенольних сполук є характерною біохімічною реакцією на стрес, зумовлений забрудненням повітря та ґрунту.

Серед антропогенних чинників, що найбільш суттєво впливають на стан насаджень парку, виділяються такі: надходження полютантів від автотранспорту та промислових підприємств, ущільнення ґрунту внаслідок інтенсивного рекреаційного навантаження, накопичення іонів хлориду та натрію від антиожеледних реагентів, механічні пошкодження, а також ураження паразитом омелою білою (*Viscum album* L.), яка активно поширюється на кленах гостролистих, тополях і липах. Сукупна дія цих чинників суттєво знижує життєздатність рослин, прискорює їхнє старіння та скорочує тривалість існування.

Водночас результати дослідження свідчать про значний адаптаційний потенціал дендрофлори парку «Нивки». Збереження природного масиву грабової діброви на площі 11 гектарів, підтримка видового різноманіття та наявність різновікових популяцій сприяють підвищенню екологічної стійкості насаджень загалом. Зібрані дані можуть слугувати науковою основою для розробки рекомендацій щодо оптимізації стратегій озеленення в межах міста.

Практична цінність дослідження дендрофлори парку «Нивки» не обмежується суто науковою сферою. Зібраний матеріал має виразний освітній потенціал: він може бути ефективно використаний у підготовці майбутніх учителів біології, зокрема для проведення навчальних екскурсій, розробки дидактичних матеріалів, а також у процесі вивчення тем з ботаніки, екології та охорони природи в загальноосвітній школі.

Парк «Нивки» є доступним і безпечним об'єктом для організації натуралістичних спостережень безпосередньо в природному середовищі. Учні можуть вивчати морфологічні ознаки деревних рослин, спостерігати прояви адаптацій до міських умов, досліджувати видове різноманіття хвойних і листяних порід, а також аналізувати стан рослин з точки зору їхньої екологічної стійкості. Такий підхід відповідає компетентнісній парадигмі сучасної біологічної освіти та сприяє формуванню екологічного мислення і дослідницьких навичок учнів.

Дослідження дендрофлори парку «Нивки» є актуальним та своєчасним науковим завданням, зумовленим браком комплексних даних про стан і стійкість деревних насаджень цього об'єкта в умовах посиленого антропогенного впливу. Проведений аналіз засвідчує, що парк «Нивки» являє собою цінний осередок рослинного різноманіття Києва, де зосереджені як аборигенні, так і рідкісні інтродуковані види дерев і кущів.

Стійкість дендрофлори забезпечується комплексом морфологічних, фізіологічних і біохімічних механізмів адаптації, проте інтенсивний антропогенний тиск, зокрема забруднення, ущільнення ґрунту та поширення омели, суттєво знижує їхню ефективність. Результати дослідження мають пряме практичне значення для оптимізації управління зеленими зонами міста та можуть бути впроваджені в освітній процес вищої та загальноосвітньої школи.

Список використаних джерел

1. Гатальська Н.В. Дендрофлора парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Правобережного Лісостепу України: автореф. дис. … канд. біол. наук. Київ. 2019. 23 с.

2. Дудин Р. Б., Денисова Г. В. Стильові особливості та сучасний стан дендрофлори історичних парків. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 4. С. 39–47.

3. Кучерявий В. П. Урбоекологія. Львів: Світ, 2001. 440 с.

4. Третяк Н. П. Вміст хлору у ґрунтах вулиць Києва та його вплив на деревні насадження. *Екологія та ноосферологія*. 2018. Т. 29. № 1–2. С. 55–62.

5. Buhler H. D. Urban trees: threats and adaptive management strategies. *Urban Forestry & Urban Greening.* 2019. Vol. 38. P. 112–121.

Ангеліна Валеріївна Карплюк
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини);
Дар'я Сергіївна Щербіна
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Тетяна Миколаївна Настека

Дослідження режиму харчування студентів 1-3 курсів

В умовах сьогодення коли на студента звалюється величезна маса проблем з навчанням, дозвіллям, роботою, надзвичайними ситуаціями пов'язані з військовим станом , виникає гостра проблема зі станом здоров'я (нервова, кровоносна та травна системи). Студенти 22Б групи університету УДУ ім. Михайла Драгоманова провели дослідження стосовно режиму дня та харчування студентів біологів.

Дослідження включало в себе усні опитування та анкетування студентів 2 курсу. Результати дослідження показали, що ніхто зі студентів недотримується здорового режиму дня, а саме:

Спати лягають близько 01:00 ночі. Трьохразове харчування характерне лише 50% студентів, одноразове або дворазове харчування переважно в другій половині дня близько 30% студентів, одноразове харчування з рядом перекусів протягом дня 20 % опитуваних.

На основі вище сказаного робимо висновки, що більшість студентів недотримуються здорового харчування і можуть за кілька років мати проблеми зі здоров'ям. Щоб запобігти цій проблемі група дослідників розробила модель з параметрами середньостатистичного студента та підібрала корисний раціон зважаючи на його данні.

Середньостатистичний студент (зразкова модель для обчислень)

Слід згадати , що студенти як окрема соціально-вікова група (17–24 роки) відрізняються від загальної популяції за антропометричними показниками. За даними наукових досліджень, середній індекс маси тіла студентів складає близько 21–23, що відповідає фізіологічній нормі. Враховуючи середні показники зросту (165–170 см), розрахункова маса тіла студентів визначається в межах 60–65 кг.

Такі величини пояснюються віковими особливостями організму, зокрема більш активним обміном речовин, а також специфікою способу життя студентів (нерегулярні прийоми їжі, підвищене психоемоційне навантаження, мінлива фізична діяльність). На відміну від загальної популяції, яка включає людей старшого віку, студенти менш схильні до надлишкової ваги, що проявляється у середніх або нижче середніх значеннях ІМТ(індекс маси тіла).

Для подальших обчислень ми змоделювали параметри середньостатистичного студента: вік 20 років, зріст 168 см та маса тіла 62 кг. На базі формули Міффліна–Сан Жеора базовий обмін речовин такого студента складає близько 1409 ккал на добу. З урахуванням легкого або середнього рівня фізичної активності добова енергетична потреба варіюється в межах 1700–1950 ккал, що забезпечує підтримання енергетичної рівноваги організму. Співвідношення базових макронутрієнтів у збалансованому добовому раціоні: білки близько 15-20% , жирів 25-30% , вуглеводів 50-60%.

З огляду на параметри група дослідників розробила зважений раціон для цього студента.

Запропонований раціон забезпечує організм потрібною кількістю енергії для підтримання розумової та фізичної активності, сприяє збереженню оптимальної маси

тіла та може бути запропонований як приклад здорового харчування для студентської спільноти.

Таблиця 1

Зразок добового раціону харчування студента

Назва прийому їжі	Склад (продукт + кількість)	Калорійність та БЖУ
Сніданок	Вівсяні пластівці-60 г, молоко 2,5%-200 (мл),банан-100г, яйце-1 шт (50-55г)	480 ккал Б:18г Ж:15г В:65г
Перекус №1	Йогурт-150г,волоські горіхи-20г	230 ккал Б:8г Ж:15г В:12г
Обід	Гречка (готова) -180г,куряче філе-150г,салат овочевий (томат/огірок)-150г,оливкова олія -10г, хліб (цільнозерновий)-40г	670ккал Б:40г Ж:20г В:80г
Перекус №2	Яблуко-150г,Сир кисломолочний 5%-80г	150 ккал Б:10г Ж:5г В:15г
Вечеря	Омлет (2 яйця)-100-120г, Овочі тушковані-200г, картопля варена -150г	340 ккал Б:18г Ж:15г В:35г

Список використаних джерел

1. Значення раціонального харчування для підтримки здоров'я молоді / О.В. Кузьмінська, М. С. Червона. К: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. – Кн. 4. – 128 с.

2. Гігієнічна оцінка харчування студентів закладів вищої освіти // *Науковий вісник / журнал*. URL: https://journals.uran.ua (дата звернення 08.04.2026)

3. Міністерство охорони здоров'я України. Основи здорового харчування: рекомендації для населення України. URL: https://moz.gov.ua/article/health (дата звернення 08.04.2026).

Олег Олександрович Пінчук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А4.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Тетяна Миколаївна Настека

Біологія сегетальних бур'янів в умовах Бориспільського району

До сегетальних бур'янів належать більш ніж 1500 видів трав'янистих рослин, що зростають на території України [3]. Забур'яненість культурних рослин є доволі актуальною проблемою у землеробстві. Було встановлено, що через сегетальні бур'яни знижується врожайність основних сільськогосподарських культур на 30–50%, і до того ж суттєво знижується якість самої продукції. Це відбувається з-за конкуренції бур'янів із рослинами за поживні речовини і воду, а також опосередковано через синтез хімічних сполук, які пригнічують життєдіяльність рослин [1]. Одним із найголовніших постачальників сільськогосподарської продукції у Київській області є Бориспільський

район. Тож проблема щодо забур'яненості посівів та впливу сегетальних бур'янів на розвиток культурних рослин у Бориспільському районі залишається актуальною.

Метою досліджень було встановлення видового складу сегетальних бур'янів Бориспільського району, а також визначення їхнього впливу на розвиток сільськогосподарських культур. Для проведення експерименту були використані поля власного господарства у с. Озерне (Яготинська громада), а також двох господарств «Кернел» із с. Озерне (Яготинська громада) і с. Супоївка (Яготинська громада), господарств «Оберег» (с. Гайшин, Переяславська громада) та «Альта Вікторія» (с. Рогозів, Бориспільська громада), та поле Панфильської дослідної станції ННЦ «ІЗ НААН» (Яготинська громада). Дослідження здійснювали із застосуванням окомірного та кількісного методів [2].

Згідно із систематичним аналізом сегетальні бур'яни входять до складу 10 родин. Найбільшою з них є родина Тонконогові (*Poaceae*), до складу якої входять 5 видів. Результати показано у табл. 1.

Частоту зустрічання сегетальних бур'янів на полях визначали за формулою Ч = (З : В) • 100%, де З – кількість полів, де було помічено бур'ян певного виду при проведенні дослідження; В – загальна кількість всіх досліджених полів. Для визначення ступеня забур'яненості посівів сегетальними бур'янами використовували спеціальну шкалу [2].

Було визначено наступні показники частоти зустрічання сегетальних бур'янів:

– дуже низький рівень поширеності (0–25%): метлюг звичайний (*Apera spica-venti* L.), вівсюг звичайний (*Avena fatua* L.), волошка синя (*Centaurea cyanus* All.), зірочник середній, або мокрець (*Stellaria media* L.), підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.) і мак дикий (*Papaver rhoeas* L.);

– низький рівень поширеності (26–50%): мишій зелений (*Setaria viridis* L.), галінсога дрібноквіткова, або незабутниця (*Galinsoga parviflora* Cav.), куколиця (або смілка) біла (*Silene alba* Mill.), талабан польовий (*Thlaspi arvense* L.) і портулак городній (*Portulaca oleracea* L.);

– високий рівень поширеності (51–75%): березка польова (*Convolvulus arvensis* L.) і щириця загнута, або звичайна (*Amaranthus retroflexus* L.);

– дуже високий рівень поширеності (76–100%): плоскуха звичайна, або куряче просо (*Echinochloa crus-galli* L.), пирій повзучий (*Elymus repens* L.), латук дикий (*Lactuca serriola* L.), лобода біла (*Chenopodium album* L.), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* L.) та осот рожевий польовий (*Cirsium arvense L.*).

Список використаних джерел

1. Забарна Т.А. Ботанічний склад посівів озимої пшениці залежно від дії попередника. *Корми і кормовиробництво*. 2019. № 88. С. 71–78. URL: http://socrates.vsau.edu.ua/repository/getfile.php/23763.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

2. Зуза В.С., Гутянський Р.А. Гербологічний моніторинг полів сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. Харків: Ін-т рослинництва ім. В. Я. Юр'єв. НААН, 2012. 22 с.

3. Харіна І.В., Волкова Р.Є. Видове різноманіття бур'янової рослинності в с. Борова Чугуївського району Харківської області. *Харківський природничий форум*: матеріали VII Міжнар. конф. молодих уч., м. Харків, 16–17 трав. 2024 р. Харків, 2024. С. 109–111. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2fc6be24-8382-4cf0-88ec-1109c8010855/content (дата звернення: 09.04.2026).

Аліна Андріївна Чукардаш
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А4. 06Середня освіта (Хімія)

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії та екології
Вікторія Альфредівна Богатиренко

Хімічний механізм процесів гелеутворення пектинів

У галузі створення сучасних матеріалів для різних галузей промисловості, побуту, харчових технологій, медицини та засобів гігієни сучасна хімія трансформується від синтетичних полімерів нафтохімічного походження до застосування відновлюваних, біорозкладних та екологічно безпечних макромолекулярних систем. Перехід до відновлюваної біосировини дозволяє використовувати природний хімічний потенціал макромолекул для створення йонно-зшитих сітчастих структур та самоорганізованих систем. В цьому контексті ключовим об'єктом хімічного дизайну стає пектин – гетерополісахарид рослинного походження. Науковий інтерес до пектину зумовлений його універсальністю: в молекулярній структурі молекул міститься велика кількість карбоксильних (–COOH) та гідроксильних (–OH) груп, що дозволяє здійснювати цілеспрямоване створення гібридних та функціоналізованих матеріалів із заданою архітектурою. Молекулярна топологія пектину забезпечує унікальні можливості для хелатування металів та формування стабільних гелевих полімерних сіток. Гелеві структури на основі пектинів перевершують властивості інших біополімерних гелів, демонструючи швидке гелеутворення, вищі температури плавлення та здатність ефективно зв’язувати ароматичні і жироподібні речовини. Ці полімерні сітчасті 3D-структури є гідрофільними, м’якими, гнучкими та біосумісними [1].

Розробка гібридних гелевих систем, де пектинова матриця посилюється іншими біополімерами (доприкладу, хітозаном) або неорганічними нанонаповнювачами, дозволяє отримувати композити з новими функціями: від керованої доставки ліків до селективного вилучення важких металів зі стічних вод. Відомі гелеві композити на основі пектину, які називають «інтелектуальними», оскільки вони характеризуються механічною стабільністю та здатністю до стимул-чутливого відгуку. Це робить їх ідеальними платформами для біотехнологій, електроніки тощо. Формування композитних гелевих систем на основі пектину є ключовим стратегічним вектором для створення систем спрямованого транспорту [1-3].

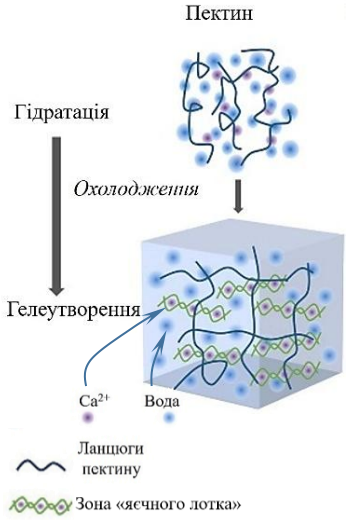

Рис. 1. Модель «яєчного лотка» для твердннення НМР

Пектинові гелі одержують зазвичай хімічною модифікацією реакційноздатних груп молекули пектину шляхом введення синтетичних або природних зшивальних агентів. Карбоксильні групи нативних пектинів в положенні С-6 є метилестерифікованими і за ступенем їх естерифікації (DE) пектини поділяють на дві групи: низько- та високоестерифіковані. У структурі молекул високометоксипектинів НМР міститься більше 50 % зв’язаних карбоксильних груп у метильованій формі. Зазвичай такі пектини «швидко тверднуть». У молекулах низькометоксильованого пектину LMP є більше 50 % вільних карбоксильних груп (–COO) – ці пектини «тверднуть повільно»: твердннення потребує більшого часу і нижчої температури [2, 3].

Низькометилестерифіковані пектини LMP (DE ≤ 50 %) утворюють гелі відповідно до сучасної моделі

«яєчного лотка», рис.1. Основна причина їх гелеутворення ґрунтується на йонній взаємодії між вільними негативно зарядженими карбоксильними групами в ланцюзі HG (гомогалактуронану, Gal) пектину та катіонами металів, зокрема Ca^{2+}. Для цього в розчин пектину вводять солі Кальцію. Кожен катіон Кальцію здатний зв'язати чотири карбоксильні групи від двох сусідніх ланцюгів пектину. Це супроводжується таким впорядкуванням макромолекул, при якому утворюється тривимірна структура (3D), схожа на лоток для яєць, де «яйцями» є йони Кальцію, а «комірками» – ділянки полімеру. Такі «яєчні лотки» стають міцними вузлами зшивки: вони об'єднують окремі ланцюги макромолекул в єдину тривимірну сітку, здатну утримувати величезну кількість води. Формуванню тривимірної сітки гелів пектину HMP сприяє також взаємодія між карбоксильними та вторинними ОН-групами з утворенням водневих зв'язків. З рештою розчин перетворюється на пружний гель. Ця структура стабільна тільки тоді, коли на кожному пектиновому ланцюзі, що бере участь в її формуванні, присутні не менше шести послідовних карбоксильних груп. Гелі з дуже високою концентрацією Ca^{2+}, в яких домінують йонні механізми структурування, демонструють попереднє гелеутворення – зазвичай вони крихкі та легко руйнуються механічно. Водночас гелі з оптимальною кількістю Ca^{2+} утворюються комбінацією йонних та інших взаємодій, що зумовлює їх формостійкість та відносну еластичність. Такі гелі виявляють термічну оборотність, тобто здатні до гель-золь переходів зі зміною температури: в гарячій воді гелі пектину HMP розчиняються і для запобігання грудкуватості часто додають диспергувальний агент, наприклад декстрозу.

Високометоксильні пектини HMP (DE > 50 %) формують потужні гелі без необхідності використання двовалентних йонів – лише за допомогою гідрофобних сил взаємодії і утворення водневих зв'язків, але за низьких значень pH (pH = 2,5-3,5) та в присутності сахарози (від 55 % до 75 %). Цукор відіграє вирішальну роль в утворенні гелю, оскільки зменшує кількість доступної води та стабілізує зони гідрофобних взаємодій між ланцюгами молекул пектину. У результаті утворений гель є двовимірною сітчастою структурою (2D).

Аналіз наукової літератури свідчить, що для створення гелевих композитів використовують обидва типи пектинів, проте вибір конкретного типу критично залежить від механізму гелеутворення та середовища, у якому відбувається синтез композиту. Проте у сучасних дослідженнях значно більша увага приділяється саме низькоестерифікованим (низькометоксильованим) пектинам LMP: вони здатні утворювати стабільні гелі при фізіологічних значеннях pH, що є критичним для систем доставки ліків; на відміну від високоестерифікованих аналогів, їм не потрібна висока концентрація сахарози для дегідратації ланцюгів; вони легко комбінуються з іншими полімерами (хітозаном, альгінатом) або наповнювачами, оскільки йонна зшивка дозволяє «вбудовувати» ці компоненти в матрицю під час гелеутворення. Обмежене використання HMP зумовлене необхідністю підтримання низьких pH (менше 3.5) для пригнічення дисоціації COOH-груп та наявності ко-сольвентів у концентрації понад 55–65%.

Список використаних джерел

1. Rubio-Martin del Campo K, Rivas-Gastelum M.F., Garcia-Amezquita L.E, Sepulveda-Villegas M., López-Mena E.R., Mejía Méndez J.L., Sánchez-López A.L. From Nature to Science: A Review of the Applications of Pectin-Based Hydrogels. *Macromol. A Journal of Macromolecular Research.* 2025. **5**(4). 58 DOI: https://doi.org/10.3390/macromol5040058 .

2. Said N.S., Olawuyi I.F., Lee W.Y. Pectin Hydrogels: Gel-Forming Behaviors, Mechanisms, and Food Applications. *Gels.* 2023. ***9***. 732. DOI: https://doi.org/10.3390/gels9090732 .

3. Wu Ch.-L., Liao J.-S., Wang J.-M., Qi J.-R. Gelation behavior and mechanism of low methoxyl pectin in the presence of erythritol and sucrose: The role of co-solutes. *International*

Journal of Biological Macromolecules. 2024. 271, Part 1. 132261. URL:https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0141813024030666 (дата звернення 02.04.2026)

Олександр Дмитрович Шандрук
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Олександр Вікторович Пархоменко

Видове різноманіття та екологічні особливості Горіхотворок (*Cynipidae*) в урбанізованих екосистемах

Збереження біологічного різноманіття визнано однією з глобальних цілей сталого розвитку людства в XXI столітті [1]. В умовах стрімкої антропогенної трансформації ландшафтів лісові екосистеми зазнають безпрецедентного тиску, що призводить до порушення трофічних зв'язків та збіднення видового складу аборигенної фауни [3]. Особливу увагу дослідників привертають вузькоспеціалізовані групи комах-фітофагів, зокрема родина горіхотворок (Cynipidae), життєвий цикл яких нерозривно пов'язаний з рослинами родини Букові, переважно дубами (*Quercus*) [3]. Метою дослідження став аналіз видового різноманіття горіхотворок як модельної групи фауни України та оцінка стану їх популяцій в умовах мегаполісу [3].

Фауна горіхотворок України характеризується високим видовим багатством – підтверджено наявність 79 видів триби Cynipini [2]. Проте в умовах урбанізації структура цих угруповань зазнає значних змін. Для оцінки впливу мегаполісу було проведено порівняльний аналіз видового різноманіття із використанням коефіцієнта подібності Джаккара. Результати досліджень демонструють, що ступінь подібності фауни є чутливим індикатором антропогенного навантаження. Так, при порівнянні лісу (контролю) з вуличними насадженнями коефіцієнт подібності становить лише 0,15, що свідчить про глибоку деградацію урбанізованого типу екосистем

Критичним чинником дестабілізації популяцій у місті є формування «міського острова тепла», де середньорічна температура повітря в Києві на 1,5–3 °C вища, ніж у приміській зоні [1]. Це спричиняє явище фенологічної десинхронізації: прискорений розвиток галоутворювачів у весняний період часто не збігається в часі з вильотом їхніх спеціалізованих паразитоїдів [2]. Таке «фенологічне вікно» дозволяє шкідникам, таким як *Diplolepis quercusfolii*, уникати природного контролю, що призводить до неконтрольованого зростання їх чисельності на міських деревах [2].

Важливим фактором деградації біорізноманіття в містах є також господарська діяльність, зокрема практика згрібання опалого листя . Оскільки значна частина видів горіхотворок (наприклад, представники роду *Neuroterus*) зимують саме в підстилці, такі заходи призводять до механічного знищення до 90% локальної популяції [1]. Це не лише збіднює ентомофауну, а й позбавляє кормової бази комахоїдних птахів у зимовий період. Личинки горіхотворок є критично важливим елементом трофічних мереж і можуть складати до 15% зимового раціону синиць великих (*Parus major*) та повзиків [2].

Додатковим бар'єром для фауни є масова інтродукція дуба червоного (*Quercus rubra*). Через відмінний хімічний склад листя (інший тип танінів) цей вид виступає як «екологічна пастка», де розвиток личинок аборигенних видів Cynipidae часто

пригнічується або є неможливим [1,2]. Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що стан галових угруповань та рівень їх паразитування є надійними маркерами екологічного благополуччя урболандшафтів . Результати дослідження підтверджують необхідність впровадження екологічно обґрунтованих підходів до благоустрою міських парків для збереження природного біорізноманіття.

Список використаних джерел

1. Melika G. Дубові горіхотворки України (Hymenoptera: Cynipidae, Cynipini) // *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Біологія. 2018. Вип. 44. С. 39–54.

2. Stone G. N., Schönrogge K., Atkinson R. J. The population biology of oak gall wasps (Hymenoptera: Cynipidae) // *Annual Review of Entomology*. 2002. Vol. 47. P. 633–668.

3. Шандрук О. Д. Динаміка чисельності дубової горіхотворки на території парку «Партизанської Слави» // *Освіта і наука* – 2024: зб. наукових праць. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 1431.